Digitized by Google

BIBLIOTECA UNIVERSITARIA ALESSANDRINA
G
I
34
ROMA

Digitized by Google

GSK.L

Digitized by Google

SANCTORVM PRISCORVM PATRVM VITÆ NVMERO CENTVM SEXAGINTATRES, PER GRAVISSIMOS ET PROBATISSIMOS AVCTORES CONSCRIPTAE.

ET NVPER PER R. P. D. ALOYSIVM LIPOMANVM *Epiſcopum Veronenſem in unum uolumen redactæ, cum Scholijs eiuſdem omnium præſentium hæreticorum blaſphemias & delyramenta profligantibus.*

LEGE PIE LECTOR, QVIA *Lectionis tam fructuoſæ nunquam te pœnitebit.*

& non reſpexit

Beatus uir, cuius eſt Dominus ſpes eius:

in uanitates, & inſanias falſas.

VENETIIS,
AD SIGNVM SPEI.
M. D. LI.

Digitized by Google

AMPLISSIMO IN CHRISTO PATRI, AC D. DOMINO Ioanni Bernardo de Luco Epiſcopo Calaguritano, Aloyſius Lipomanus Epiſcopus Veronenſis peccator æternam felicitatem. D.

TRIGINTA Et eo amplius anni ſunt Reuerendiſsime Præſul, quod Lutherana hæreſis omnium forte quæ hucusq; uiguerunt ſæuiſsima, catholicam deuaſtat Eccleſiam. Quo primum exiguis ſuis latebris contenta, uix pedem in publicum proferre audebat. At nunc peccatis noſtris ita exigentibus, adeo impudens effecta eſt, ut totum fere Chriſtianum orbem (Hiſpania ueſtra duntaxat excepta) peregrauerit. Quod ego dei benignitati in primis ſacræ deinde inquiſitionis præfectorum, diligentiæ & ſedulitati aſcribo. Atq; utinam ſanctus magiſtratus ille apud nos ita in uſu foret, ſicut apud ueſtrates eſt, profecto rebus catholicæ fidei longe melius conſultum arbitrarer. Et quanuis (ut dixi) propter peccata credam permitti a deo peſtem hanc tam lõge lateq; uagari, ut quaſi illud Eſaiæ uere proferre poßimus, omne caput languidum, & oẽ cor mœrens, non tamen adeo dereliquiſſe uidetur deus Eccleſiam ſuam, quin etiam hoc infelici tempore multos ſpiritus Beſeleel ſapientis artificis ſermonum ac dogmatum in ea excitauerit, qui nouos hos ſeductores cum doctis prædicationibus, tum ſcriptis egregijs, ueluti fulminibus de cœlo mißis ſubuerterint, proſtrauerint, conculcauerint. Quodni factum fuiſſet, actum profecto de nobis, ac de tota dei Eccleſia propemodum conclamatum extitiſſet, quam licet fluctuare deus quandoq; ſinat mergi tamen nunquã permittit. Horum igitur ſtudioſo labore & cõtinuis uigilijs illud effectũ eſt, ut qui prius in fide ſtabiles et ope efficaces erãt, in ſancto propoſito perſiſterẽt, & qui nutantes ac dubij, in partem eccleſiæ protinus concederent. Verũ ex his qui in apoſtatarũ ſortem declinauerant, paucos admodũ qui abiuratis erroribus ad Eccleſiæ gremium reuerſi ſint adhuc inuenimus. Quod certe ualde dolendum eſt, diabolica fraude adeo deceptas eſſe animas, ut ſurſum oculos attollere, & errores quibus captiuæ detinentur, minime deprehendere poßint. Propterea ego in Germania iam annum cũ dimidio agẽs, & legationis Apoſtolicæ munere licet admodũ indignus fungens, cũ uiderem etiam poſt admirabilem illam & cœleſtem Imperatoris Caroli. V. ſemper Auguſti contra prophanos ſacri imperij hoſtes uictoriã, poſt ſeuerißima quoq; Maieſtatis eius edicta ne de cætero mẽdacijs et blaſphemijs huiuſmodi daretur opera, ſubuerſores iſtos maiori quam antea rabie impias ſuas aſſertiones mordicus ſuſtinere ac defendere, & adhuc pro ipſis ad ſanguinẽ uſq; decertare, cogitaui mecum ipſe ſepius ſi quid nouæ alicuius medelæ lætali huic morbo afferri poſſet, quo aut ſanitatis aliquid mentibus licet inſanißimis adhiberetur, uel ſaltem eius in offenſus progreſſus impediretur in poſterum. Non quidem ut noua aliqua conſcriberemus, iam enim mũdus plenus eſt ijs, qui cõtra hos ſcripti ſunt libris, ut nihil in hoc genere ſuperſit amplius quod ſcribatur, quodue a præcedentibus patribus intactũ ſit dimiſſum. Et cogitatio quidem mea fuit huiuſmodi. Quoniã rectæ quidem fidei prædicatio non ſolis uerbis, ſed multo magis operibus aſtruitur, ita enim cenſuerunt ſancti patres qui fuerunt ante nos, & dominus idemq; ſaluator noſter minimũ eum in regno cœlorum futurum aſſeruit, qui ſolueret unum de mandatis minimis, & doceret ſic homines, econtra uero, magnũ, qui faceret & doceret. Et merito quidem, quia iuxta ſanctißimi Pontificis ſententiam, cuius uita deſpicitur, reſtat ut etiam prædicatio contemnatur. Cũ ergo peſtilentißima hæreſis ſatis ſcripturarũ & ſana

ctorum patrum teſtimonijs iam proſtrata & conculcata reperiatur. Operepretium me factũ ſum arbitratus, ſi ſanctorũ uirorũ egregie factis & exemplis quod illi forſan parcius fecerunt quod reliquũ in ea miſerrimi adhuc ſpiritus ſupereſſe & palpitare uidetur, nunc penitus extinguerem & ſuffocarem, ac ueluti lætifera plantaria, ita radicitus de agro Eccleſiæ extirparem, ut nullatenus repullulare ualerent. Decreui itaq;, ſanctorũ patrum antiquorum uitas, qui a primordijs naſcentis Eccleſiæ uſq; ad D. Bernardi Abbatis tẽpora, quem inter antiquos & recẽtiores patres, medium ad præſens ponimus floruerunt, ab eruditis quidem & approbatis uiris conſcriptas, in unũ uolumen redigere, in quibus improborum iſtorum blaſphemiæ omnes & delyramenta ita iugulata & confoſſa reperiuntur, ut niſi quis ultro proteruire, & tenebras in meridie palpare, ac prudens (ut dicunt) & ſciens in inferni profundum præcipitari uoluerit, his ulterius decipi et implicari nequeat. Et ne forte curſim legens, quod ad perditionẽ impij dogmatis faceret, non tam facile aduerteret, gloſſulas, id eſt, ſcholia quædam parua in ipſis paginarum marginibus apponere cogitauimus, ut eum, & de his quæ legeret commonefaceremus, & de pluribus quæ ipſe per ſe abſque admonitore adinuenire poſſet, cautũ redderemus. Cui enim dubium unquam fieri poterit, quod ſi ea uera Chriſti fides eſſet quam nouelli iſti præcones, poſt mille quingentos et uiginti annos, annunciant, illa proculdubio & non alia, & a ſanctis Apoſtolis qui primitias ſpiritus habuerunt, & ab his qui primitiuæ illi Eccleſiæ uirtutum omniũ parenti ſucceſſerunt, nec non a deo dilectis martyribus, inclytisq; eius confeſſoribus qui ſucceſſiue ad hæc uſq; tempora uixiſſe reperiuntur, & prædicata, & omni ſtudio fideliũ auribus & cordibus ingeſta fuiſſet? Sed cũ ſine ea, eiusq; doctrina mundus uſq; in hanc diem Chriſtianus fuerit, & econtra noſtra hæc fides, ac quam profitemur hodie doctrina, in tota dei Eccleſia per uniuerſum Chriſtianum orbem ab omnibus ſanctis, per omnes ætates, gradus & ordines, cũ miraculorum exhibitione, tum ſanguinis effuſione exculta, & concelebrata fuerit, neceſſario conſequitur hos tanquã antichriſtos & nouorum dogmatũ aſſertores expellendos prorſus & abijciendos eſſe, & illud nobis tenendũ euangelium, ac in eo moriendũ, in quo maiores noſtri ſalui facti ſunt, in quo parentes noſtri baptizati, & in quo nos pueri nati ſumus. Sed forte ad primæ huius uocis occurſum hærebis, cũ me ſanctorũ uitas edere uelle audieris, et ſuperuacaneo deſudare labore dices cũ pleriq; excellenti ingenio etiam noſtro tempore præditi fuerint, qui eas conſcripſerint, uel ab alijs conſcriptas euulgauerint. Nonne & librũ Vitas patrum, itemq; aliũ Catalogum ſanctorũ dictum, Nonne & Ekij doctiſsimi uiri Homilias, & Georgij Vicelij recentiſsimum Hagiologum, aliaq; huius generis plurima oppones, ut in hoc palæſtræ genere nihil fere amplius deſiderari poſſe uideatur? Cum ergo quæ dici poſſe uidebantur iam anticipata ſint, & ſuperflua ſcribere omnino uanũ, de iiſdem uero moleſtũ, nunquid ridiculũ non etiam fuerit? Nõ abnuo. Et horũ quidem omniũ indefeſſum ſtudiũ, & pientiſsimũ in ſanctos dei zelum ſummopere cõmendo. De libro Vitas patrũ aliquid dicerẽ, niſi in cap. ſancta Romana. XV. diſt. quid de eo Eccleſiæ cenſeat auctoritas ſatis expreſſum uideretur. Sed aliud eſt concionibus in Eccleſia ad populũ fidelem loqui, uel ad catholicos uiros ſcripta dirigere, quod fecerũt illi, aliud cũ hæreticis pugnare cominus, eosq; hoc ſcriptorũ genere conuincere, quod nos modo facere intẽdimus. Sicut et alia pacis ſunt, alia belli tempora, itemq; arma alia, ueſtis & equus iter facienti homini, atq; alia militi eunti in prælium neceſſaria. Vnde illud mihi argumentũ uelut intactũ adhuc ſupereſſe, locumq; dari etiã poſt oẽs ſcribendi uiſum eſt. Id tantũ de eo quẽ modo edimus libro dixiſſe ſufficiat, nil in eo

quod

quod ex apocryphis ſcriptoribus deſumptum ſit, appoſitum fuiſſe, quod neſcio an alij omnes de quibus ſupra meminimus, ita ad plenũ undequaq; obſeruauerint, nil etiam quod non ſtatim in exemplari unde deſumptũ ſit facile inueniri poßit, ne quis ex capite noſtro aliqua ſuffarcinaſſe, & huc ingeßiſſe comminiſci ualeat. Nam qui has quas nunc euulgamus uitas conſcripſerunt (uel ipſis hæreticis inuitis contra quos præcipue eduntur teſtibus) ſcriptores ſunt illuſtres omnibus probati, et fide longe dignißimi. Cæterum apocrypha omnia (ut diximus) hoc eſt eorũ uitas quarum ſcriptores penitus ignorantur, aut ſi ſciuntur, pertenuis in ecclesia æſtimationis & auctoritis ſunt, diligẽter cauimus, neq; enim ad dogmatũ ueritatem aſtruendã, qualẽ nunc cõtra neotericos hæreticos aſtruere ſatagimus faciunt, qui ſtatim ſi iſta ingeßiſſemus, caput contorquerent, nares contraherent, Cachinnos ore profunderent, & dicerent, fides horum ſit penes autores ipſos, Nos minime iſta conuincunt, eadem quippe facilitate refelluntur, qua & adducuntur. Legendus itaq; primum liber iſte, & cum in eo aliquid inueneris, quod apud alios non repereris, laborem noſtrum antiquorum eſſe reprehenſionem non exiſtimabis, ſed uel egregium Chriſtianæ pietatis zelatorem comprobabis, aut ut minimum des, non otioſum compilatorem cenſebis.

Si autem in ſanctorũ uitis, non omniũ per extenſum ortum, progreſſum, & finẽ hic deſcriptũ repereris, ſed aliquorũ integras, aliorũ dimidiatas, nonnullorũ uero inchoatas, quorundam etiã quæ unum uel duo ad ſummũ patrata miracula contineant, legeris, non me illico mendacẽ & infidelem promißi exhibitorẽ proclamabis. Nam cũ uitas ſanctorũ me editurũ profiteor, tam plene quam abuſiue uitæ uocabulũ intelligo. Nonne & ſapientes bifariam nuncupari nouimus, tam hos qui ſunt plenæ perfecteq; uirtutis, quã illos qui incipiunt, & in profectu poſiti ſunt? De perfectis ait ſcriptura, Mittã in uos ſapientes. De incipientibus autem, Argue ſapientẽ & diliget te. Qui enim plenæ cõſummatæq; uirtutis eſt ut plurimũ correptione nõ indiget. Quod de ſapiẽtia diximus, de cæteris quoq; uirtutibus intelligendũ, quod ſcilicet fortis & prudẽs, pius, caſtus, iuſtus et tẽperans, interdũ ſecundũ perfectã et exatã rationẽ, interdũ aũt nominetenus, uel paulo qd amplius duntaxat accipiatur. Iuxta hunc ſenſum & nos impreſentiarum ſanctorũ uitas appellamus, ut in aliquibus, Puta Benedicti, Nicolai, Antonij plene, imo plenißime, in aliqbus uero, ut Iacobi maioris, Apollonij, Herculani & ſimiliũ ſemi plene et abuſiue intelligatur. At dices, Cur nõ potius huius et illius miraculũ aut ſignũ, quam uitã nuncupaſti? Vitã ideo appellaui, quia ex hoc uno uel duobus uirtutis eius actibus qui deſcribuntur (ut diuus Gregorius in uita Stephani Abbatis Reatini ait) ualent multa eius bona penſari, & qualis in uno duntaxat facto extitiſſe cõperitur, talis in toto uitæ curſu fuiſſe haud dubie præſumẽdus ſit. Vt illo in loco nil aliud appellatione uitæ ueniat, quã ſignũ aliqđ excellẽs, per quod tota ſancti uita, qualis fuerit indicetur. Non turberis igitur ſi non omniũ, qui in catalago deſcribuntur integras uitas habueris, ſed ſicut dicit Apoſtolus, fiat æqualitas, ut aliquorũ uita longior, aliorũ breuitatem ſuppleat, et quorundã parcitas, aliorũ lacinioſam abundantiã minuat, ac quod ſcriptũ eſt, uerũ eſſe comprobetur, qui multũ habuit, nõ abundauit, & qui modicũ, nõ minorauit. Ita.n. & lectoris labor, ſimul & faſtidiũ tolletur, & ſcriptoris promißio mendax aut ſubdola nequaquã inuenietur. Verumenimuero cũ uiri excellẽtes quã plurimi, quibus librũ hunc offerremus occurrerẽt, tu unus nobis imprimis obuius fuiſti Antiſtes amplißime, cui multis nominibus deuinctus eſſem. Siue.n. Chriſtianã illam tuã pietatẽ & charitatẽ qua inter oẽs emines, ſiue ſanctũ zelum, quo cõtinue exæſtuas ut dei eccleſia in priſtinã effigiẽ reſtituta, ſanctą et ſine

macula rurſus reſulgeat, ſiue demũ angelicos mores tuos intuor, quibus in terris degens, in cœlo iam cõuerſaris, omnia hæc, inquã, faciũt, ut inſolubilibus animæ uinculis tibi aſtrictus tenear. Sed illud me impulit præ omnibus, quod te ſanctorũ uitis mirum in modũ affectũ uideam, egregiãq; nauare operã, ut quo plures inuenire poßis, plurimas tibi cõpares. Nam (ut magnus inquit Baſilius) qui ſanctorũ uitis diligenter ſtudet, optime ſuæ prouidet. Quẽadmodũ enim pictores cũ imaginem ex imagine pingunt, exemplar itidem reſpectantes, lineamẽta eius transferre conantur magno ſtudio ad ſuũ opificiũ, ita qui ſe ſe meditatur omnibus uirtutũ numeris abſolutũ reddere, ueluti ſimulachra quædã ſpirantia & actuoſa, ſanctorũ uitas reſpicit, probaq; opera illorũ ſua imitando facit. Ex illis enim, & qua uia gradiendũ poſt dominũ ſit, ſimul & qũo ſceleratorũ hominũ flagitia, nec non hæreticorũ omnium impia dogmata fugienda ſint optime perdiſcitur. Accipe ergo hilari facie pater optime, quod ex imimi tibi cordis penetralibus offertur, paritérq; cũ Moyſe ad Deũ puras manus eleua, ut & noſtra uictoria, tuarũ orationũ fructus ſit, et ne ego, qui gregis Chriſti uirtutes pando, machinæ ſeu folli fabri ferrarij, quæ repletur et euacuatur, nec aliquid in ſe cõtinet uenti, ſimilis factus, ab omnibus his longe abſim, aut ad inſtar lapidũ uiarum redigar, qui prætereuntibus iter oſtẽdunt, ipſi tamen ſemper immobiles permanent, neu miſeris illis Hieroſolymitis aſſocier, qui locũ nati ſaluatoris (ſanctã uidelicet Bethlehem) magis oſtenderunt adoraturis, ipſi uero in ſua infidelitate rigidi perſtiterunt. Sed magis ut ipſe, qui egregia ſanctorũ facinora in ſtadiũ quo alios ad uiriliter decertandũ excitẽ adduco, primus ſim qui eorũ et exẽpla fideliter imiter, et fidẽ ardẽter ſubſequar. Sed iã ad ſanctorũ uitas accedo, cũ prius diligentẽ lectorẽ de aliqbus neceſſarijs præmonuero. Vale Præſul digniſſime, noſtri ſeculi Antiſtitũ ſplendiſſimũ iubar. Datæ Salzburgh Cal. April. anni dñi. M. D. L.

BENIGNE LECTOR VT VIDEAS EX QVAM limpidis fontibus hæc hauſta ſint, & eis fidẽ indubiam prorſus adhibeas, en tibi ſubijcimus ſcriptores Vitarum ſanctorum, quæ in his quatuor libris continentur.

1 Ioſephus Hebræus.
2 Euſebius Epiſcopus Cæſarienſis.
3 Cyprianus Carthaginenſis Epiſcopus.
4 Athanaſius Epiſcopus Alexandrinus.
5 Baſilius Cæſareæ Cappadociæ epiſcopus.
6 Gregorius Naziãzenus dictus Theolog.
7 Ambroſius Epiſcopus Mediolanenſis.
8 Hieronymus presbyter Stridonenſis.
9 Ruffinus presbyter Aquileienſis.
10 Auguſtinus Hypponenſis Epiſcopus.
11 Presbyteri & Diacones Achaiæ.
12 Gregorius presbyter Græcus.
13 Maximus Epiſcopus Taurinenſis.
14 Caßiodorus Senator.
15 Gregorius Magnus Papa.
16 Theodoretus Cyrenſis Epiſcopus.
17 Victor Vitenſis Epiſcopus.
18 Ioannes Chryſoſtomus Conſtantinopolitanus Epiſcopus.
19 Beda Venerabilis presbyter.
20 Seuerus Sulpitius Monachus.
21 Ioannes Damaſcænus Monachus.
22 Bernardus Abbas Clareualenſis.
23 Leonardus Iuſtinianus Senator ex Simeone Metaphraſte.
24 Origenes presbyter Alexandrinus.
25 Paulinus Nolanus Epiſcopus.
26 Symeon Metaphraſtes Græcus.
27 Poßidonius Calamenſis Epiſcopus.
28 Egeſippus.

Digitized by Google

A. EPIſCOPVS VE-

RONENSIS SYNCE-

RO LECTORI.

QVOD Te etiam atque etiam admoneam quiſquis es qui ad hæc legenda acceſſeris, illud primum eſt, ut ſententiæ illius prophetæ Hieremiæ ſemper memor ſis, quæ ait, Hæc dicit dominus, State ſuper uias, & uidete, & interrogate de ſemitis antiquis, quæ ſit uia bona, & ambulate in ea, & inuenietis refrigerium. Standum etenim eſt ſuper ſanctis prophetis & Apoſtolis, ut uenire poſſimus ad eum qui dicit, Ego ſum uia. Et interrogandum de ſemitis antiquis, quæ multorum ſanctorum ſunt tritæ ueſtigijs, quæ ſit uia bona in Euangelio, & ambulandum in ea, quæ cum inuenta fuerit, præbet refrigerium, ſiue purificationem animabus credentium. Nam ex ſanctorum duntaxat exemplis diſcere poſſumus quæ ſit uia bona, quæ reperta ducat in refrigerium. Per hæc itaque iugiter nobis incedendum, & ab eis, ne tranſuerſum quidem unguem, ad dexteram aut ad ſiniſtram deflectendum. Sunt enim quorum dextera eſt dextera iniquitatis. Phariſæus ille Euangelicus non erat ſicut cæteri hominum, ſed ipſe ſibi teſtimonium perhibuit, non tamen uerum. Propterea prudenter admodum docet nos Haymo Halberſtatenſis Epiſcopus, ut quotiens nouum aliquod in Eccleſia oritur (qualia fere ſunt omnia, quæ noſtro hoc miſerrimo tempore exorta ſunt) ne decipiamur, & omni uento falſæ doctrinæ circunferamur, quemadmodum multis proh dolor accidiſſe comperimus, ſemper ad autoritatem ſcripturarum recurrere debeamus, propter illud quod ſcriptum eſt, omnia cum conſilio fac, & ea reſpondeamus, quæ patres noſtros reſpondiſſe uel tenuiſſe cognouerimus, & iuxta uocem Salomonis, non tranſgrediamur terminos quos poſuerunt patres noſtri. Quicquid igitur horum dictis uel factis non cohæret, illico ut ſuſpectum abijcito, ab eo longe te facito, & uelut peſtem quandam uelociter fugito, eſt enim ut filij prophetarum dixerunt ad Heliſeum, Mors in olla, mors in olla. Hoc faciens Beatus eris, & bene tibi erit.

Secundum illud, ne mireris ſi quod uno uolumine forſan comprehendere potuiſſem, id librorum ordine ſeparauerim. Sed quia plures erant uitæ quæ digerebantur, & modum prolexitatis uoluminis unius excedebant longitudine ſui, in quatuor diuidendas uolumina duximus. Vt & librorum inter ſe menſura ſeruaretur, & diuiſus redigentis & legentis labor reſpiraret in partibus. Operæ precium autem uiſum fuit librum primum qui naſcentis eccleſiæ prima fundamenta deſcribit, uſque ad Niceni Concilij patres extendere, quod ſane tempus, propter eorum inſignes uirtutes & Synceram inuiolatamque fidem, conueniens nobis exiſtimatus eſt ætatis illius fuiſſe terminus. Secundum autem in quo partim multorum martyrum agones & trophæa continentur, partim omnium uirtutum inſignibus ornatorum eccleſiæ præſulum egregia facinora, qui ſub hæreticis aut infidelibus regibus Synceram deo exhibuerunt ſeruitutem deſcribuntur, in beati Ambroſij Mediolanenſis epiſcopi qui occidentalis eccleſiæ ſpeculum fuit uitam terminare. Tertium uero qui ab Indorum fide per ſanctos Barlaam & Ioſaphat longe lateque dilatata feliciter incipit, & poſtquam per Romanos Imperatores eccleſiæ pax reddita fuit, præclariſſimorum uirorum geſta recenſet, Vandalicæ quoque perſequutionis tribulationes complectitur, uſque ad

D. Auguſtini uitam excurrere. Quartum demum eorum ſanctorum geſta complecti, quorum uitam beatus Gregorius Romanus Pontifex & beatus Bernardus Clareuallenſis Abbas, Monachorum decus eximium, conſcripſere, qui etiam uitarum ſanctorum ultimus liber eſt. Quamuis autem hæc librorum partitio non ſit adeo iuxta exactam temporum rationem digeſta in præſenti negocio nec neceſſariam nec admodum utilem, obſeruata tamen eſt a nobis ut in plurimum.

Cum autem in annotationibus noſtris quandoque repereris, ita tenere hæreticos noſtri temporis, hoc dicere noſtri ſeculi ſubuerſores, Facere illud contra eos qui nunc docere oppoſitum non uerentur, & ſimilia huiuſcemodi, ne ſcandalizeris ſi forte quod ibi dicitur, apud Lutherum uel Melanctonem non inueneris, nam ſi id non dixerint illi, dixerunt tamen alij, Puta Bucerus, uel Oecolampadius, aut Brentius, ſiue alius quiſpiam illius farinæ homo (ſi hominum tamen et non belluarum potius appellatione nuncupandos cenſeas, qui a ſancta matre eccleſia deſciſcentes impia quotidie dogmata, & eum ſanctorum doctrinis pugnantia effutire non erubeſcunt. Nam tot tantaq; ſunt hodie eiuſmodi monſtra in Chriſti ouile graſſantia, ut iam uniuerſum pene orbem ſuis neſandiſsimis ſcriptis repleuerint. Quod igitur unus aut alter non protulit, alius Piſoniano uitio cum loqui neſciat, tacere non potuit, & fortaſſe qui non eiuſdem, ſed contrariæ ſectæ fuit, nam cum proprium hoc habeat ſancta eccleſia, ut una ſit & indiuiſa, ſibiq; in omnibus membris conſona, illud peculiare econtra eſt hæreſeon, ut in uarias factiones miſere diuidantur, & contraria ad inuicem dogmata & profiteantur, & defendant. Sicut noſtro tempore uidemus hoc Lutheranos, illos Anabaptiſtas, alios Oecolampadianos dici, plurimaq; alia horum Portentorum nomina, a quorum uerſutijs & laqueis longe te faciat miſericordia ſua deus, & fidelem quemlibet pretioſo ſanguine unigeniti filij ſui redemptum.

Ne autem in inueniendo locum aliquem hic adductum, in prototypo laborem patiare, præſertim in his quæ de Eccleſiaſtica uel Tripartita Hiſtoria congeſta ſunt ſcito nos ſemper illius libri numerum & caput unde primum illa deſumpta fuerint annotaſſe, tacuiſſe deinde quæ ſucceſſerunt capita, uſque ad libri alterius principium, ne ſæpius hoc & illud caput adducere in maximum legentis faſtidium cogeremur. Vbi ergo ſancti alicuius uita in manus inciderit quæ ex illis hiſtorijs fuerit deſumpta, donec nomen libri Hiſtoriæ tibi uarietur, quare quod uolueris, uel in capite ibi proximo aut paulo poſt, ſiue tantiſper proſequere inueſtigando, donec quod quæris ſeſe tibi offerat. Satis enim tibi fuerit, quod librum annotatum non præteribis, & in aliquo eius capite omnino reperies quod ſtudueris inuenire. Hæc pauca ſunt quæ te tunc admonendum duximus. Bene uale.

VITÆ SANCTORVM PROVT MELIVS poтuit ſecundum ordinem temporum, in quibus uixerunt digeſtæ. Liber primus.

1 Vita dñi noſtri Ieſu Chriſti ſaluatoris noſtri, per Ioſephũ D. Baſilium, & D. Bernardum ſcripta.

2 Vita ſanctiſsimæ dei Genitricis Virginis Mariæ, per D. Ambroſium, & D. Bernardum ſcripta.

3 Vita ſanctorum Apoſtolorum Petri & Pauli, per D. Hieronymum, Euſebium Cæſarienſem, & Maximũ epiſcopum Taurinenſem ſcripta.

4 Vita ſancti Ioannis Apoſtoli & euãgeliſtæ, per D. Hieronymum, Euſebium, & Bedam ſcripta.

5 Vita ſ. Iacobi maioris Apli, p Euſebiũ Cæſarienſem ſcripta.

6 Vita ſancti Iacobi minoris Apli primi epi Hieroſolymitani, p Euſebium Cæſarienſem ſcripta.

7 Vita ſancti Andreæ Apoſtoli, p presbyteros, & Diacones Achaię ſcripta.

8 Vita ſ. Stephani protomartyris, per D Auguſtinum, & Maximum epm Taurinenſem ſcripta.

9 Vita D. Marci Euangeliſtæ, per Euſebium Cęſarienſem, & D. Hieronymum ſcripta.

10 Vita ſancti Lucæ Euangeliſtæ, per D. Hieronymum ſcripta.

11 Vita ſ. Symeonis Cleopæ filij ſecũdi Hieroſolymitani Epiſcopi, p Euſebium Cæſarienſem ſcripta.

12 Vita ſancti Ignatij martyris per Euſebium, Caſsiodorũ ſenatorem, & D. Hieronymum ſcripta.

13 Vita Iuſtini philoſophi & martyris, per Euſebium Cæſarienſem Epiſcopum ſcripta.

14 Vita ſ. Polycarpi Epi et martyris, p Euſebiũ Epm Cæſarienſem ſcripta.

15 Vita ſanctæ Theclæ uirginis et martyris, necnon puellæ Antiochenæ & militis cuiuſdam martyrum, per D. Ambroſium ſcripta.

16 Vita ſanctorum Ptolemei & Lucij martyrum, per Euſebium Cæſarienſem ſcripta.

17 Vita ſanctorum martyrum Vetij, pagati & aliorum, per Euſebium Epiſcopum ſcripta.

18 Vita Potamienæ uirginis & martyris, per Euſebiũ Cęſarienſem ſcripta.

19 Vita Pantęni doctoris Alexandrini, per Euſebium Cæſarienſem, & D. Hieronymum ſcripta.

20 Vita Apollonij martyris, per Euſebium Cęſarienſem ſcripta.

21 Vita Narciſsi Hieroſolymorum Epiſcopi, per Euſebium Cęſarienſem ſcripta.

22 Vita Metrani coniũg & aliorum ſanctorum, per Euſebium Cęſarienſem ſcripta.

23 Vita ſanctorum ſeptẽ Machabęorum, per D. Gregorium Nazianzenum, & Ioannem Chryſoſtomum ſcripta.

24 Vita ſanctorum Quadraginta martyrum, per D. Baſiliũ Epm ſcripta.

25 Vita ſancti Cypriani Epiſcopi & martyris, per D. Gregoriũ Nazianzenum ſcripta.

26 Vita ſancti Laurentij martyris, per D. Auguſtinum & Maximum Epiſcopos ſcripta.

27 Vita ſancti Vincentij martyris p D. Auguſtinum Epiſcopum ſcripta.

28 Vita Pauli primi Eremitæ, p D. Hieronymum ſcripta.

29 Vita ſanctorum martyrum Geruaſij & Prothaſij, per D. Ambroſium Epiſcopum ſcripta.

30 Vita ſanctorum Vitalis & Agricolæ martyrum, per D. Ambroſium Epiſcopum ſcripta.

31 Vita ſancti Mamantis martyris, per D. Baſiliũ epiſcopum ſcripta.

32 Vita ſancti Gordij martyris, per D.

Baſilium Epiſcopum ſcripta.

33 Vita ſanctæ Iulittæ martyris, per D. Baſilium epiſcopum ſcripta.

34 Vita ſancti Barlaã martyris, per D. Baſilium epiſcopum ſcripta.

35 Vita ſancti Babylæ epiſcopi & martyris, per D. Ioãnem Chryſoſtomũ ſcripta.

36 Vita Petri, Dorothei et aliorum martyrum, per Euſebium epiſcopũ Cæſarienſem ſcripta.

37 Vita Dionyſij epiſcopi Alexandrini & aliorum ſanctorũ martyrum, per Euſebium Cæſarienſem ſcripta.

38 Vita Gregorij epi Neocæſarienſis, per D. Baſilium, necnon Euſebium epm Cæſarienſem ſcripta.

39 Vita Phileæ epi; Philoromi et aliorũ, per Euſebium epiſcopum ſcripta.

40 Vita Dorotheæ, Sophroniæ & aliorum, per Euſebium epm ſcripta.

41 Vita Syluani Tyriorũ, & Petri Alexandrini epiſcoporum, per Euſebiũ Cæſarienſem ſcripta.

42 Vita epi ſimplicis, Paphnucij & ſpiridiõis, per Ruffinum Aquileienſem presbyterum, & Caſsiodorum ſenatorem ſcripta.

43 Vita Helenæ Conſtantini Imperatoris matris, per Ruffinũ presbyterum & D. Ambroſium epm ſcripta.

44 Vita Frumentij & edeſij, per Ruffinum presbyterum ſcripta.

45 Vita Mulieris captiuę per quam Iberorum Gens Chriſti fidem ſuſcepit, per Ruffinum presbyterum ſcripta.

46 Vita ſancti Antonij Abbatis per D. Athanaſium epiſcopum Alexandrinum ſcripta.

47 Vita Antonij, Pauli, & Amos, per Caſsiodorum ſenatorem ſcripta.

48 Vita Alexandri Conſtantinopolitani epiſcopi, per Caſsiodorum ſenatorem ſcripta.

49 Vita Euſtathij magni Antiochię epiſcopi, per Caſsiodorum ſenatorem ſcripta.

50 Vita Symeonis Archiepi Seleuciæ, per Caſsiodorũ ſenatorem ſcripta.

51 Vita Beati Nicolai epi, per Leonardum Iuſtinianum ſcripta.

52 Vita ſanctæ Agnetis uirginis & martyris, per D. Ambroſium, & Maximum Epiſcopos ſcripta.

53 Vita ſanctorũ martyrũ Canti, Cantiani, & Cantianillæ, per D. Ambroſium Epiſcopum ſcripta.

54 Vita ſancti Hilarionis Abbatis, per D. Hieronymum ſcripta.

55 Vita Malchi monachi, per D. Hieronymum ſcripta.

56 Vita Vrſacij uiri ſancti, per Caſsiodorum ſenatorem ſcripta.

57 Vita Iacobi Epiſcopi Niſibenſis, per Caſsiodorum ſenatorem ſcripta.

58 Vita ſancti Euſebij Epiſcopi Vercellenſis, per D. Maximum epiſcopum Taurinenſem ſcripta.

59 Vita ſanctorum Euſebij, Nectarij & Zenonis martyrum, per Caſsiodorum ſenatorem ſcripta.

60 Vita Marci Epiſcopi Arethuſini, per Caſsiodorum ſenatorem ſcripta.

61 Vita Macedonij, Theudoli & aliorum, per Caſsiodorum ſenatorem ſcripta.

62 Vita ſanctorum Baſilij & Eupſichij martyrum, per Caſsiodorum ſenatorem ſcripta.

63 Vita ſanctorum Cyrilli & Æmiliani martyrum, per Caſsiodorum ſenatorem ſcripta.

64 Vita Eleuſij & Titi epiſcoporum, per Caſsiodorũ ſenatorem ſcripta.

65 Vita Publiæ Ioãnis Antiocheni presbyteri matris, per Theodoretum Epiſcopum Cyrenſem ſcripta.

66 Vita ſanctorum Iuuentini & Maximi martyrum, per D. Chryſoſtomũ ſcripta.

67 Vita Præſidis Beroenſis & Iuliani ſabæ, per Caſsiodorum ſenatorem ſcripta.

68 Vita ſancti Acholij Epiſcopi Theſſalonicenſis, per D. Ambroſium Epiſcopum ſcripta.

69 Vita Beati Philogonij Epiſcopi, per D. Ioãnem Chriſoſtomum ſcripta.
70 Vita Macarij, Iſidori, & aliorũ beati Antonij diſcipulorũ, per Euſebiũ Cæſarienſem epiſcopum ſcripta,
71 Vita D. Athanaſij Epiſcopi, per D. Gregorium Nazianzenum, Ruffinũ presbyterum, & Caſsiodorum ſenatorem ſcripta.
72 Vita Letoij, Amphilochij, & Flauiani Epiſcoporum, per Caſsiodorum ſenatorem ſcripta.
73 Vita ſancti Martini Epiſcopi Turonenſis, per Seuerum Sulpitiũ, & D. Bernardum ſcripta.
74 Vita Satyri fratris D. Ambroſij Mediolanenſis Epĩ per eundem ſcripta.
75 Vita Euſebij Samoſateni & Barſæ Ediſſeni Epiſcoporum, per Caſsiodorum ſenatorem ſcripta.
76 Vita Octoginta legatorum Orthodoxorum, per Caſsiodorum ſenatorem ſcripta.
77 Vita mulieris Orthodoxæ Eulogij & Protogenis confeſſorum, per Caſſiodorum ſcripta.
78 Vita duorum Macariorum, Iſidori & aliorum Monachorum et cętera, per Caſsiodorum ſenatorẽ ſcripta.
79 Vita Aphraatis, Iuliani & aliorum monachorum, per Caſsiodorum ſenatorem ſcripta.
80 Vita Cæſarij fratris D. Gregorij Nazianzeni, per ipſum ſcripta.
81 Vita Gorgoniæ ſororis D. Gregorij Nazianzeni, per ipſum ſcripta.
82 Vita Gregorij epĩ patris D. Gregorij Nazianzeni, per eundem ſcripta.
83 Vita ſancti Baſilij Cæſareæ Cappadociæ Epiſcopi, per Gregorium Nazianzenum Epiſcopum, & Caſsiodorum ſenatorem ſcripta.
84 Vita D. Gregorij Naziãzeni Theologi, per Gregorium presbyterum, & Ruffinum Aquileienſem ſcripta.
85 Vita Marcelli Apamienſis epiſcopi, per Caſsiodorũ ſenatorem ſcripta.
86 Vita Donati Beroenſis, Theotimi Tomitani, & Epiphanij Cypri Epiſcoporum, per Caſsiodorum ſenatorem ſcripta.
87 Vita D. Meletij primum Sebaſtenſ, poſtea Antiocheni Epiſcopi, ꝑ Euſebium Cæſarienſem, Theodoretum Cyri Epiſcopum, ac Caſsiodorum ſenatorem ſcripta.
88 Vita D. Ambroſij Epiſcopi Mediolanenſis, per Ruffinum presbyterũ Aquileienſem, et Caſsiodorum ſenatorem ſcripta.
89 Vita Barlaam & Ioſaphat confeſſorum, & aliorum ſanctorum monachorum agones et martyria, ꝑ Ioannem Damaſcænum ſcripta.
90 Vita Papiniani, Mãſueti, Quoduultdeus Epiſcoporum, Sebaſtiani comitis, & aliorũ martyrũ, per D. uictorem Epiſcopum Vitenſem ſcripta.
91 Vita Deogratias Carthaginẽſis Epiſcopi, Martiniani, Saturiani, Maximæ & aliorũ confeſſorũ, per D. Victorem Epiſcopũ Vitenſem ſcripta.
92 Vita Eugenij & Cypriani Epõrum, Læti martyris, & aliorum ſanctorũ, per D. Victorem Epiſcopum Vitenſem ſcripta.
93 Vita Hortulani & Florentiani Epõrum, Dionyſię, Maiorici, & aliorum ſanctorum, per D. Victorem Epiſcopum Vitenſem ſcripta.
94 Vita ſanctorũ ſeptẽ martyrũ apud Carthaginẽ ſub Hunerico rege paſſorũ, per D. Victorẽ Epm ſcripta.
95 Vita Nepotiani presbyteri, per D. Hieronymũ ſcripta.
96 Vita Nebridij iuuenis nobiliſsimi, per D. Hieronymũ ſcripta.
97 Vita Aſellæ uirginis, per D. Hieronymũ ſcripta.
98 Vita Leæ Abbatiſſæ, per D. Hieronymum ſcripta.
99 Vita Marcellæ uiduæ, per D. Hieronymum ſcripta.
100 Vita Bleſillæ uiduæ adoleſcentis Romanæ, ꝑ D. Hieronymũ ſcripta.
101 Vita Paulinę pãmachij uxoris, per

D.Hieronymum ſcripta.
102 Vita Paulæ uiduæ Romanæ nobiliſsimę per D.Hieronymum ſcripta.
103 Vita Luciniȷ̃ betici,per D. Hieronymum ſcripta.
104 Vita Fabiolæ nobiliſsimæ matronæ Romanæ,ꝑ D.Hierony.ſcripta.
105 Vita Bonoſi Eremitæ, per D.Hieronymum ſcripta.
106 Vita D. Ioannis Chryſoſtomi Cōſtantinopolitani, per Caſsiodorum ſenatorem ſcripta.
107 Vita Attici Epiſcopi Conſtantinopolitani, per caſsiodorũ ſenatorem ſcripta.
108 Vita Eunomiȷ̃ Epiſcopi Theodoſiani,per caſsiodorũ ſenatorem ſcripta
109 Vita Abdæ Epiſcopi apud Perſas, Hormiſdæ & aliorum ſanctorũ, per caſsiodorum ſenatorem ſcripta.
110 Vita Maruthæ Epiſcopi Meſopotameni,ꝑ caſsiodorũ ſenatorẽ ſcripta.
111 Vita Acaciȷ̃ Epĩ,et Theodoſiȷ̃ iunioris,per caſsiodorũ ſenatorẽ ſcripta.
112 Vita Siſinniȷ̃ Epiſcopi Conſtantinopolitani,per Caſsiodorũ ſenatorem ſcripta.
113 Vita Procli Epiſcopi Conſtantinopolitani, per Caſsiodorum ſenatorẽ ſcripta.
fol. 409. 114 Vita D. Auguſtini Epiſcopi Hipponenſis per Poſsidonium Epiſcopum Calamenſem ſcripta.

Liber Quartus.

115 Vita Honorati Abbatis & Libertini monachi, per D. Gregorium Papam ſcripta.
116 Vita Equitiȷ̃ Abbatis, per D. Gregorium Papam ſcripta.
117 Vita Conſtantiȷ̃ Manſionatiȷ̃ eccleſiæ ſancti Stephani,per D.Gregoriũ Papam ſcripta.
118 Vita Nonnoſi præpoſiti, & Anaſtaſiȷ̃ Abbatis,per D.Gregorium papã ſcripta.
119 Vita Bonifaciȷ̃ Epiſcopi Ferentini, per D.Gregorium papam ſcripta.
120 Vita Fortunati Epiſcopi Tudertini,per D.Gregoriũ papam ſcripta.
121 Vita Seueri presbyteri prouinciæ Valeriæ, per D.Gregorium papam ſcripta.
122 Vita ſancti Benedicti Abbatis per D.Gregorium papam ſcripta.
123 Vita ſancti Paulini Nolani Epiſcopi,per D.Gregoriũ papam ſcripta.
124 Vita Sabini camiſinæ ciuitatis ẽpi, per D.Gregoriũ papam ſcripta.
125 Vita Andreæ Epiſcopi Fundanę eccleſię,per D.Gregoriũ papã ſcripta.
126 Vita Cerboniȷ̃ Populoniȷ̃ Epĩ, ꝑ D. Gregorium papam ſcripta.
127 Vita ſancti Herculani Epĩ Peruſini & martyris, per D. Gregorium papam ſcripta.
128 Vita Iſaac ſerui dei, per D.Gregorium papam ſcripta.
129 Vita Buthiciȷ̃ & Florentiȷ̃ ſeruorũ dei,per D.Gregoriũ papam ſcripta.
130 Vita Marciȷ̃ Monachi de Monte Marſico,per D.Gregorium papam ſcripta.
131 Vita Monachi ex monte Argentario, per D.Gregoriũ papam ſcripta.
132 Vita alterius monachi Benedicti, ꝑ D.Gregorium papam ſcripta.
133 Vita presbyteri Prouinciæ ualerię, per D.Gregorium papam ſcripta.
134 Vita Abbatis Præneſtini montis eiuſqꝫ presbyteri, necnon aliorum, per D.Gregorium papam ſcripta.
135 Vita Menæ Monachi, & martyriũ Quadraginta Ruſticorũ,et aliorum per D.Gregorium papam ſcripta.
136 Vita Ermigildi filiȷ̃ Regis Vuiſigothorum, per D.Gregorium papam ſcripta.
137 Vita Africanorum Epõrũ, quorum linguæ a Vandalis abſciſſæ ſunt,per D.Gregorium papam ſcripta.
138 Vita Eleutheriȷ̃ ſerui dei, ꝑ D.Gregorium papam ſcripta.
139 Vita Amantiȷ̃ presbyteri, ꝑ D.Gregorium papam ſcripta.
140 Vita ſanctuli presbyteri, ꝑ D.Gregorium papam ſcripta.

141 Vita

141 Vita ſpei Abbatis, per D. Gregoriũ papam ſcripta.
142 Vita urſini presbyteri, per D. Gregorium papam ſcripta.
143 Vita Probi Reatini epiſcopi, per D. Gregorium papam ſcripta.
144 Vita Gallæ Patritiæ, per D. Gregorium papam ſcripta.
145 Vita Muſæ puellę, per D. Gregoriũ papam ſcripta.
146 Vita Stephani uiri dei, per D. Gregorium papam ſcripta.
147 Vita duorum Monachorũ Valeriæ Prouinciæ, p D. Grego. papã ſcripta.
148 Vita Gerontij & Melliti monachorum, per D. Gregorium papã ſcripta
149 Vita Antonij, Meruli, & Ioãnis monachorum, per D. Gregoriũ papam ſcripta.
150 Vita Caſsij Narnienſis Epiſcopi, per D. Gregorium papam ſcripta.
151 Vita Romulę uirginis, per D. Gregorium papam ſcripta.
152 Vita Victorini alias Æmiliani monachi, per D. Gregoriũ papam ſcripta.
153 Vita Theophanij comitis, p D. Gregorium papam ſcripta
154 Vita ſeruuli Paralytici, per D. Gregorium papam ſcripta.
155 Vita ſanctæ Felicitatis martyris, per D Gregorium papam ſcripta.
156 Vita Tarſillæ & Æmilianæ, per D. Gregorium papam ſcripta.
157 Vita ſancti Malachiæ Epiſcopi, per D. Bernardum Abbatem ſcripta.
158 Vita Humberti monachi, per D. Bernardum abbatem ſcripta.
159 Vita Gerardi monachi, per D. Bernardum abbatem ſcripta.

Hucuſq; pie lector proceſſeramus, cũ ſanctorum uitas deſcriptas computantes ad Centeſimum quinquageſimum nonũ numerum aſcẽdere comperimus. Et quia Nonus numerus, ĩ ſcripturis ſanctis pœnarum & dolorũ eſt, & ſemper ſequitur iuſtitiam, unde & Ezechiel in anno Nono ruinam Ciuitatis Hieruſalem à Babylonijs inferendam contemplatur, decreuimus in hoc numero non conſiſtere: unde & ſequentes quatuor uitas ſuperaddidimus, quę in totũ Centum ſexagintatrium ſummum conſtituunt. Vt ex quinquageſimo ter ducto, qui non ſolum ex ueteri ſcriptura, ſed & ex Euangelio, ubi Dominus dicit: Duo debitores erant fęneratori cuidam, unus debebat denarios quingentos, & alius quinquaginta, Non habentibus autem illis unde redderent, donauit utriſq; ad remiſsionem omnium pertinet peccatorum, tanquam ex bene iacto fundamento; & ex denario, qui propter Decalogum & ipſe perfectus eſt numerus, uelu ti ex parietibus; necnon ex ternario, qui propter beatiſsimæ, indiuiduæq; Trinitatis myſterium ſanctiſsimus eſt, ceu ex culmine & tecto, totius huius noſtri uoluminis integra fabrica conſiſtat.

160 Vita ſanctiſsimi Ioſeph Confeſſoris patris putatiui Domini noſtri Ieſu Chriſti p diuerſos authores ſcripta.
161 Vita Nemeſiani, Felicis, Lucij, & aliorum Epiſcoporum &c. per S. Cyprianum Epiſcopum Carthaginenſem, & martyrem ſcripta.
162 Vita Moyſi & Maximi presbyterorum & aliorum Confeſſorum per ſ. Cyprianum Epiſcopum Carthaginenſem ſcripta.
163 Vita Celerini, & Aurelij Confeſſorum per. ſ. Cyprianum epiſcopũ Carthaginenſem ſcripta.

S. Andree folio. 23
Apolonij 48
Antonij abbatis 114
Antonij, Pauli &c. 131
Alexandri 134
Agnetis 151
Acholij 174
Athanaſij 181
Aphraatis 235
Ambroſij 286
Aſellæ 374
Attici 402
Abdæ 403
Acatij 405
Auguſtini 409
Andreæ Epiſcopi 441
Abbatis præneſtini 448
Africanorum 451
Amantij 452
Antonij, meruli &c. 458
Barlaam 82
Babylæ 84
Baſilij & Eupſichij 168
Baſilij epiſcopi 254
Barlaam & Ioſaphat 297
Bleſillæ 378
Bonoſij 395
Bonifacij 424
Benedicti 428
Cipriani 62
Canti, Cantiani &c. 155
Cirilli &c 168
Ceſarij 235
Conſtantij 413
Cerbonij 442
Caſſij 459
Celerini 493
Dioniſij epiſcopi 100
Dorotheæ 106
Duorum monachorum 457
Donati 282
Deo gratias 355
Euſtatij epiſcopi 135
Euſebij epiſcopi 165
Euſebij, Nectarij 167
Eleuſij 168
Euſebij Samoſateni &c. 230
Eugenij 317
Eunobij 403
Equitij 421
Euthicij 444
Ermigildi 450
Eleutherij 451
Frumentij 112
Fabiole 392
Fortunati 426
Fœlicitatis 464
Geruaſij 74
Gordij 78
Gregorij epiſcopi 101
Gorgoniæ 241
Grego. epiſcopi pater. Greg. nazanzeni. 245
Grego. nazan. 271
Galle 456
Gerontij 458
Gerardi 486
Helene 111
Hilarionis 155
Hortulani 362
Honorati abbatis 419
Herculani 442
Humberti 484
IESV Chriſti 1
Ioannis apoſtoli 14
Iacobi maioris 22
Iacobi minoris 22
Ignatij 35
Iuſtini 36
Iolite 81
Iac. epiſcopi niſibenſis 165
Iuuentini 171
Ioan. Chriſoſtomi 395
Iſaac ſerui dei 443
Ioſeph 489
Lucæ 32
Laurentij 66
Leotij 204
Lee 375
Lucinij 391
Marci euangeliſte 30
Metrani 49 Mamantis 76
Mulieris captiue 113
Malchii monachi 162
Marci epiſcopi 167
Macedonij 167
Macarij Iſidori 179
Macarij alter 232
Martini epiſcopi 205
Mulieris ortodoxæ 231
Marcelli epiſcopi 281
Meletij 282
Marcellæ uidue 375
Maruthe 404
Marcij monachi 445
Monachi ex monte 446
alter. Monachi 447
Mene monachi 448
Muſæ puelle 406
Malachie epiſcopi 467
Moyſi & Maximi 492
Narciſſi 48
Nicolai epiſcopi 139
Nepotiani 368
Nebridii 379
Nõnoſii 491
Nemeſiani 423
Octoginta legatorum 231
Petri & Pauli 10
Pauli 11
Policarpi 38
Ptolemei &c. 42
Potamiane 47
Panteni 48
Pauli primi eremitę 71
Petri, dorothei &c. 97
Phileæ epiſcopi 103
Publiæ &c. 120
Preſidis Beroenſis 173
Philogonij epiſcopi 176
Papiniani 353
Pauline 372
Paulæ uiduæ 382
Procli epiſcopi 407
Paulini nolani 440
Presbyteri pro. ual. 447
Probi reatini 455
Romule uirginis 62
Stefani 25
Simeonis filij Cleophe 34
Sanctorũ ſeptem macha. 52
Sanctorum quadraginta 59
Siluanii 107
Simplicis, paphnucij. 109
Simeonis archiepiſcopi 136
Satiris 223
Sanctorum ſeptem mar. 367
Siſinij epiſcopi 407
Seueri presbi. 428
Sabini 441
Sanctuli 452
Spei 455
Stefani uiri dei 457
Seruuli 463
Teclæ 40
Theaſanij 462
Tarſille 46
Virginis mariæ
Vetij 4.
Vincentiis mar. 6
Vitalis & Agricole 71
Vrſini 458
Valerie 457
Victorini 46
Vrſacij 164

CATALOGVS EARVM RERVM QVÆ IN SEQVENTIBVS SANCTORVM VITIS CONTRA

Hæreticos noſtri temporis pro catholicorum dogmatum ueritate aſtruuntur, & ueluti robuſtiſsimis propugnaculis fulciuntur.

SEPTEM ECCLESIAE SACRAMENTA.

1 De ſeptem eccleſiæ ſacramentis non eſt aliud conſtituendum, & docendum, q̃ ritus uniuerſalis Eccleſiæ habeat.

In uita.S.Malachiæ epi.Fol.467.ſc.5.13.

BAPTISMVS.

1 Baptizandi antiquitus per multos dies ante ieiunijs, & orationibus p̄parabant.

In uita Barlaam & Ioſaphat. 297.ſco.33.

2 Paruulis adhiberi baptiſmum in ſalutem. Et pueros eſſe baptizandos, baptiſmūq; paruulorum non ſolum tempore Nicolai Papæ primi ut quidam fingunt, ſed etiam ab initio naſcentis eccleſiæ fuiſſe.

In uita Muſæ Puellę 456.ſco.1

3 Rite baptizatum non debere iterum baptizari.

In uita D.Athanaſii epiſcopi. 181.ſco.8

4 Ritus, qui ex conſuetudine eccleſiæ in baptiſmo adhiberi ſolent, obſeruādos eſſe.

In uita D.Athanaſii Epiſcopi. 181.ſco.9

CONFIRMATIO.

1 Confirmationem eſſe eccleſię ſacramentum, & in uſu antiquis patribus fuiſſe, ſanctumq; & uenerabile exiſtere.

In uita.S.Malachię epiſcopi. 467.ſco.4.6.

EVCHARISTIA.

1 In Euchariſtia ritę conſecrata uerū Chriſti corpus & ſanguinem contineri.

In uita.S.Andreę apoſtoli 23.ſco.1
In uita B.Philogōij ep̄i.176. ſc.12.20.22.23
In uita.S.Martini epiſcopi 205.ſco.36.
In uita Satyri fratris D.Ambro. 223.ſc.4 5
In uita D. Ambroſii epiſcopi 286.ſco.3
In uita Barlaā & Ioſaphat cōf. 297.ſc.22.34
In uita.S.Benedicti abbatis 428.ſco.17
In uita Caſsii Narnienſis ep̄i 459.ſco.12
In uita.S.Malachię epiſcopi 467. ſco.7.31.2

2 Ad dignam ſumptionem ſanctiſsimę Euchariſtię non ſufficere ſolam fidem, ſed opus eſſe etiam munda conſcientia.

In uita.S.Stephani protomarty. 25.ſco.9
In uita D.Philogonii epiſcopi.176.ſc.13.14.18.19.21
In uita.S. Malachiæ epiſcopi 467.ſco.35

3 Communionem ſub utraq; ſpecie non eſſe neceſſariam ut aiunt hæretici.

In uita Caſsii ep̄i Narnienſis 459.ſco.12

4 Euchariſtiam adorandam eſſe

In uita Barlaam & Ioſaphat 297.ſco.35

POENITENTIA.

1 Confeſsio ſacerdotalis antiquis patribus fuit in uſu.

In uita Eugenii & Cypriani epiſcoporum 357.ſco.1
In uita.ſ.Malachiæ epiſcopi 467.ſco.4.30
In uita D.Ambroſii epiſcopi 286.ſco.22

2 Operis ſatiſfactio requiritur ad ſalutē peccatoris, nec prodeſt ſola Chriſti paſsio, aut credere culpam ſibi remitti.

In uita ſcōrū ap̄lorū Petri & Pau. 10.ſc.14
In uita B. Philogonii epiſcopi.176.ſc.16.17
In uita.ſ.Martini epiſcopi 205.ſco.18
In uita Gorgonię ſororis Nazianzeni. 241. ſcolio.5
In uita D. Ambroſii epiſcopi.286.ſc.6.7.13
In uita Barlaam & Ioſaphat confeſſorum.297.ſco.14.15.51.59.
In uita Paulę uiduę 382.ſco.7.
In uita Fabiolæ nobiliſsimę Matronę Romanę.392.ſco.3.4.
In uita Eleutherii ſerui dei 451.ſc.3
In uita Caſsii Narnienſis ep̄i 459.ſco.14
In uita Victorini Monachi 462.ſco.1.2.3
In uita.ſ.Malachię epiſcopi 467.ſco.30

3 Veram pœnitentiam non eſſe duntaxat nouam uitam, ſed cum ea dolorem de peccatis commiſsis, & firmum propoſitum de non committendis in futurum.

In uita Barlaam & Ioſaphat confeſſorum 297.ſco.14.15.59.
In uita Fabiolę nobiliſsimę matronę Romanæ.392.ſco.3
In uita Eleutherii ſerui dei 451.ſco.3
In uita Victorini monachi 462.ſco.2

EXTREMA VNCTIO.

1 Extremam unctionem eſſe Eccleſiæ ſacramentũ, per eam conferri gratiam, ac remitti peccata.
In uita ſcti Malachiæ epſ.fo.467.ſc.29.42.

ORDO SACER.

1 In ordine Eccl'iaſtico diuerſos eẽ gradus.
In uita Symeonis archiepiſcopi Seleuciæ, & aliorum. 136.ſcholio.3
In uita D. Athanaſij epiſcopi. 181.ſcho.10.
In uita.ſ.Martini Epiſcopi. 205.ſcho.1.37.
In uita.ſ.Baſilij Epiſcopi. 254.ſcho.3.
In uita Nepotiani pſbyteri. 368.ſcho 6.11.
In uita Celerini,& Aurelij cõſ. 493.ſch.3.5
2 Epiſcopalis dignitas ſup oẽs grad⁹ eccliẽ.
In uita D. Marci Euangeliſtæ. 30.ſcho.12.
3 Epiſcopos & ſacerdotes eſſe Regibus & principibus ſuperiores, & in his quæ ad ſalutem ſpectant animarũ magis eis diuina autoritate collatam eſſe eorũ, quæ in terra fiũt, curã, q̃ ſecularibus principib⁹.
In uita.ſ.Babylæ Epi,& marty. 84.ſc.2.15.
In uita.ſ. Antonij Abbatis. 114.ſcho.23
In uita.ſ.Martini Epiſcopi. 205.ſcho.10
In uita Grego.patris Nazian. 245.ſch.10.
In uita ſ.Malachiæ Epiſcopi. 467.ſch 15
4 Non omnes fideles ex æquo eſſẽ ſacerdotes, ut quidem nunc mentiuntur.
In uita D.Ambroſij Epiſcopi. 286.ſch.1.8
In uita Caſſij Narnienſis Epiſ. 459 ſch.3.
5 Antiquus Eccleſiæ in ordinandis Clericis mos fuit, ut ſuper eorũ moribus & meritis populus prius ferret teſtimonium.
In uita Celerini & Aurelij cõſ. 493.ſcho.4
6 Nullum ſacro ordine & ſuperiorum poteſtate carentem prædicare poſſe.
In uita Equitij Abbatis. 421.ſcho.4.

MATRIMONIVM.

1 Facto diuortio ex cauſa fornicationis, nõ licere utriq; aut alteri coniugem noua inire matrimonia, diem alter uiuat.
In uita Fabiolæ nobiliſſimæ matronæ Romanæ. 392.ſcholio.1.2
2 Epiſcopos, & ſacerdotes nõ debere eẽ cõiugatos, nec fœminarũ habere cõſortia.
In uita.ſ Ioan Apoſtoli & euang.14.ſc.10.
In uita.ſ.Iacobi minoris Apoſtoli. 22.ſc.2
In uita D.Lucæ Euangeliſtæ. 32.ſcho.1
In uita Metrani, Cointæ, & aliorũ.ſ.49.ſc.1
In uita Gregorij Epi Neocæſa. 191.ſcho.6
In uita Phileæ epi, Philoro.& alio.203.ſc.1
in uita.ſ.Nicolai Epiſcopi. 139.ſcho.4
in uita B.Philogonij Epiſcopi. 176.ſcho.6
in uita.ſ.Martini Epiſcopi. 205.ſcho.16
in uita D.Greg.Nazian. Theo. 271.ſc.4.11
in uita Nepotiani presbyteri. 368.ſcho.7
in uita Marcellæ uiduæ. 375.ſcho.8
in uita Siſinnij epi conſtant. 407.ſcho.2.
in uita Andreæ epi Fundane ec.441.ſc.1.2
in uita Aphricanorum epoꝝ. 451.ſcho.1
in uita Vrſini presbyteri. 455.ſcho.1
in uita.ſ.Malachiæ epiſcopi. 467.ſcho.16
in uita D.Auguſtini epiſcopi. 409.ſcho.8

FIDES ET OPERA.

1 Non ſufficere ſolam fidem ad ſalutẽ, ſed etiam bona opera requiri.
in uita D.Noſtri ieſu Chriſti. 1.ſcholio.2
in uita ſctorũ Aplo. Petri & Pauli. 10.ſc.13
in uita.ſ.ioannis apoſt.& euange.14.ſch.6
in uita ſctorũ ſeptẽ Machabeo. 51. ſcho.6
in uita ſ.Cypriani epi & marty. 62.ſcho.4
in uita.ſ. Laurentij martyris 66.ſcho.2.3
in uita.ſ. Mamantis martyris. 76.ſcho.5
in uita Alexandri conſtant.epi. 134.ſch.2
in uita B.Philogonij epi 176.ſcho.3.4.15.
in uita D.Greg.Nazianzeni th.271.ſc.10.13
in uita Barlaam & Ioſaphat cõfeſſorum. 297.ſcholio. 6.8.9.10.11.13.28.39.46
in uita Paule Viduæ. 381.ſcho 10.15
in uita Equitij Abbatis. 421.ſcho.5
in uita Nonoſi Præpoſiti, & Anaſtaſij Abbatis. 423.ſcholio.2
in uita Eleutherii ſerui Dei. 451.ſcho.3
in uita ſpei Abbatis. 455.ſcho.2
in uita Caſſii Narnienſis epi. 459.ſch.1.13
in uita ſeruuli paralytici. 463 ſcho.3
in uita Nemeſiani, Felicis, Lucii & aliorum. 491.ſcho.4
in uita Moyſi,& Maximi presby. 492.ſc.2
in uita D.Auguſtini epiſcopi. 409.ſcho.2
2 Fides, qua quis firmiter credit, & certo ſtatuit ſibi remiſſa eſſe peccata, uel regnum cœlorũ conſequuturum ad quam moderni heretici fingũt omnes chriſtianos teneri improbatur, eſto quod firma & certa ſpe expectare debeamus, & hic per ſacramentum Baptiſmi, & pœnitentiæ, peccatorum remiſſionem, & in futuro ſeculo uitam æternam.
in uita ſancti Euſebii epi Vercellẽ. 165.ſc.1
in uita Barlaã & ioſaphat cõſ.297.ſc.14.43
in uita Antonii, Meruli, & Ioannis Monachorum. 458.ſcho.1

in uita Victo,

In uita Victorini monachi. 462.ſcho.4
In uita Tarſillæ, & Aemilianæ 465.ſc.9
3 Ea fides tenẽda, quæ à ſeculo prædicatur, & quam ſancti pcedentes profeſſi ſunt, oẽſq; in toto mundo conſtitutæ ſeruant eccleſiæ, & non quæ à paucis, & ne unã quidem ſyllabã de diuinis dogmatibus corrumpi patiendum eſt.
In uita D.Athanaſij epiſcopi 181.ſc.29
In uita D.Baſilij epiſcopi 254.ſcho.14
In uita Barlaã & Ioſaphat cõſ. 297.ſc.30.37
4 Veſtem nuptialem, quam non habuit ex pulſus à conuiuio, non eſſe fidem ſolã.
In uita Barlaã & Ioſaphat confeſ. 297.ſc.12

MERITVM

1 Sanctos & oẽs fideles, qui Dei mandata rite ſeruauerint, meritũ habere apud deũ omnipotentem, & reddi illis tanquam iuſtam mercedem uitam æternam.
In uita s.Apl'orũ Petri & Pa. 10.ſ.6.8.10 13
In uita s.Quadraginta martyrum 59.ſc.2
In uita s. Laurentij martyris 66.ſch.5
In uita s.Vitalis & Agricolæ mar. 75.ſc.1
In uita ſanctæ Iullitæ mar. 81.ſch.2
In uita Phileæ epiſcopi, Philoromi, & aliorum. 103.ſcho.3
In uita s.Antonij abbatis. 114.ſc.15.27
In uita s.Nicolai Epiſcopi 139.ſch.10
In uita D.Philogonij epiſcopi. 176.ſc.4.23
In uita Cæſarij fratris Naziãzeni 235.ſc.4
In uita D.Gregorij Naziã.Theo. 271.ſc.14
In uita Barlaam & Ioſaphat confeſſorum 297.ſcho.2.32.71.73
In uita Bonoſi Eremitæ. 395.ſcho.2
In uita Nonnoſi præpoſiti, & Anaſtaſij abbatis 423 ſcho.1
In uita Seueri presbyteri 428 ſcho.2
In uita s. Benedicti abbatis. 428.ſch.18
In uita Iſaac ſerui Dei 443.ſcho.1
In uita Ermigildi filij regis Vuiſegothorũ 450.ſcho.3.
In uita Gallæ patritiæ 456.ſcho.1
In uita Caſſij Narnienſis epi 459.ſc.9
In uita ſeruuli paralytici. 463.ſcho.1
In uita s.Malachiæ epiſcopi 467.ſc.36
In uita Gerardi Monachi 486.ſch.4
In uita Nemeſiani, Felicis, Lucij, & aliorũ 491.ſcho.1.2
In uita D.Ambroſij epi 286.ſch.12.14.15

MISSA

1 Miſſæ uocabulum non eſſe nouitium inuentum, ut mentiuntur hæretici.
In uita D.Athanaſij epiſcopi 181.ſcho.32
In uita Barlaã & Ioſaphat confeſ. 297.ſc.38
In uita Attici Epiſcopi Conſtantinopolitani 402.ſcho 2
In uita Caſſij Narniẽſis epi 459.ſch.11
In uita s.Malachiæ epi 467.ſch.40
2 Miſſam eſſe ſacrificium.
In uita s. Andreæ apoſtoli 23.ſcho.1
In uita s.Martini epiſcopi 205 ſc 13.27
In uita Barlaã & Ioſaphat cõſ. 297.ſc.22.72
In uita Caſſij Narniẽſis epi. 459 ſc.2.4.6.8
In uita s.Malachiæ epiſcopi 467.ſch.45
In uita Nemeſiani, Felicis, Lucij, & aliorũ. 491. ſcho.3
In uita Celerini & Aurelij confeſſorum. 493.ſcholio 1
In uita D.Ambroſij epiſcopi 286.ſcho.9
In uita D.Auguſtini epiſcopi. 409.ſcho.12
3 Miſſam prodeſſe animabus defunctorum
In uita s.Benedicti abbatis 428.ſch.14
In uita s.Malachiæ epiſcopi. 467.ſc.7.45
In uita D.Auguſtini epi 409.ſcho.12

MISSA

4 Miſſam ualere ad remiſſionẽ peccatorũ.
In uita Caſſij Narniẽſis epi 459.ſch 5
5 Miſſas priuatas antiquo tpe fuiſſe in uſu.
In uita D.Ambroſij epi 286.ſcho.9

ECCLESIA CATHOLICA

1 Eccleſiæ propriũ eſt, unã & integrã eſſe, Iudæorum & Hæreticorũ in partes ſcindi.
In uita s.Mamantis marty. 76.ſch.4
2 Eccleſiã poſſe facere cõſtitutiões obligatorias in cõſciẽtia ẽt extra caſum ſcãdali
In uita s.Malachiæ epi 467.ſcho.25
3 Regula Eccleſiaſtica eſt, nõ oportere pter Roma.Põtificis ſniam Cõcilia celebrari.
In uita D.athanaſij epiſcopi 181.ſc.15
4 Concilij generalis autoritas.
In uita D.Ioannis Chryſoſtomi. 395.ſcho.7
5 Quæ in uno Concilio ſtatuta ſunt, nõ debere in alio mutari, aut retractari.
In uita D.athanaſij epiſcopi 181.ſc.16
6 Eſto qs rectã fidẽ i Deũ hẽat, ſi tñ i ei' Eccleſiã nõ teneat, pro infideli habebitur.
In uita Satyri fratris D.ambroſij 223 ſc.7

EXCOMMVNICATIO

1 Fuiſſe antiquis patribus excõicationes in uſu, & hi, quibus infligebantur, ſummo-

pere illas timebant.
In uita D. Ambroſij epiſcopi. 286.ſcho.4
In uita D.Ioannis Chryſoſtomi. 395.ſc.13.
In uita.s. Benedicti Abbatis. 428.ſch.14.
2 Excommunicatos non debere participare Eccleſiaſtica ſepultura.
In uita.s.Benedicti abbatis. 428.ſch.14.

PAPATVS.

1 Romana Eccleſia propter ſedem Petri iuriſdictionem habere ſuper omnes Eccleſias mũdi. Et quod dicitur de Romana Eccleſia intelligi? de ſummo Pontifice.
In uita D.Ioannis Euãgeliſtæ. 14.ſch.9.
In uita D.Athanaſij Epi. 181.ſc.15.23.
In uita Satyri fratris D.Ambroſij. 223.ſc.6.
In uita Eugenij & Cypriani epõrũ.357.ſc.1
In uita Prodi epi cõſtãtinopo. 407.ſc.1.3.
In uita s.Malachiæ Epiſcopi.467.ſc.13.20.
2 Romã eẽ tutiſsimũ Xpianę cõionis portũ.
In uita Marcellæ uiduæ. 375.ſcho.4.
3 Petrũ Rõę fuiſſe,& ibi martyrio coronatũ.
In uita.s.Apl'orũ Petri & Pauli.10.ſ.1.4.9.11
In uita D.Marci Euangeliſtæ. 30.ſch.1 2.
In uita Abbatis Prœneſtini mõtis.448.ſc.2
4 Liberium Ro.Pont. uirum fuiſſe ſanctiſsimum,& Chriſtianiſsimum.
In uita D.Athanaſij Epi. 181.ſch.24.

SACRA SCRIPTVRA.

1 In differẽdis,uel adducẽdis ſacris ſcripturis nõ eẽ recedẽdũ ab uſu ſanctorũ antiquorũ patrũ,& fugiẽdas eẽ uocũ nouitates.
In uita Epiſcopi ſimplicis, Paphnutij, & ſpiridionis. 109.ſcho.1.
2 Diuinorũ librorũ intelligentiã non ex propria temeritate & pſumptione hauriẽdã eſſe,ſed ex maiorũ ſcriptis,& auctoritate qui intelligendi regulam ex Apoſtolica ſucceſsione ſuſceperunt.
In uita Macarij,Iſidori,& aliorũ 179.ſch.2
In uita Paulæ Viduæ 382.ſcho.11
In uita.s.Malachiæ Epi 467.ſcho.1
In uita.s.ſeptẽ Machabæorum 51.ſch.12
3 Qui opere implet mãdata Dei, meret ſanctarum ſcripturarum intelligentiam.
In uita Marcellæ uiduæ 375.ſcho.1
In uita Spei Abbatis 455.ſcho.1
4 Secundam Epiſtolam Petri illius eſſe.
In uita.s.Apoſtolorũ Petri & Pau. 10.ſc.2
5 Epiſtolam ad Hebræos eſſe Apoſtoli Pauli,& ab Eccleſię uniuerſali fuiſſe pro tali receptam.
In uita.s.Apoſtolorũ Petri & Pauli.10.ſc.3
6 Epiſtolã ſecũdam & tertiam Ioannis apoſtoli illius eſſe.
In uita.s.Ioãnis apoſtoli,& Euẽge. 14.ſc.1
7 Epiſtolam Iacobi Apoſtoli illius eſſe.
In uita.s.Iacobi minoris apoſtoli 22.ſc.3
8 Apocalypſim Ioannis apoſtoli illius eſſe.
In uita Iuſtini philoſophi,& mar. 36.ſch.1
9 Liber Machabæorum commendatur.
In uita.s.ſeptem Machabæorum 51.ſc.3
10 Studium liberalium diſciplinarũ non eſſe Chriſtianis inutile aut a ſcholis explodẽdum ſicut garriunt hæretici.
In uita D.Lucæ Euangeliſtæ 32.ſc.2
In uita.s.Baſilij epiſcopi 254.ſch.1
In uita D.Gregorij Nazianzeni 271.ſc.4
In uita D.Auguſtini epi 409.ſch.1

TRADITIONES PATRVM

1 Eccleſiæ fidem & inſtituta a ſanctis Apoſtolis tradita fuiſſe.
In uita D.Ioannis euangeliſtæ 14.ſch.11
In uita D.Marci euangeliſtæ 30.ſch.3.12
In uita Pãtęni doctoris Alexãdrini.48.ſc.1
In uita duorũ Macarior. Iſidori &c.232.ſ.7
2 Seruatas fuiſſe iã ab initio eccleſię apoſtolicas traditiones ſine ſcripto.
In uita.s.Ignatij martyris 35.ſcho.1
3 Patrũ antiquorũ traditiones ſeruãdas eſſe.
In uita.s.Antonij abbatis 114.ſch.29
In uita.s.Malachiæ epiſcopi 467.ſch.3.25
In uita.s.Ambroſij epiſcopi 286.ſcho.9.

CEREMONIAE.

1 Ceremonias eccleſiæ obſeruandas eſſe.
In uita Pauli eremitæ. 71.ſch.3
In uita D.Athanaſij epiſcopi. 181.ſcho.9
In uita Nepotiani presbyteri 368.ſch 9
2 Oratio,& uigiliæ,& q̃uo res ſunt deo placentes,ac hominibus utiles, non ſuperfluæ,& ſine fructu,necnon ualentes oĩa impetrare à Deo.
In uita D.noſtri Ieſu Chriſti 1.ſch 1
In uita.s.Iacobi minoris apoſtoli 22.ſc.2
In uita.s.Stephani protomartyris. 25.ſch.3
In uita D.Marci euangeliſtæ 30.ſc.12
In uita.s.Polycarpi epiſcopi,& martyris. 38.ſcholio.2.3.
In uita.s.Cypriani epi & mar. 62.ſcho.8
In uita.s.Gordij martyris 78.ſcho.5
In uita Dionyſij epiſcopi alexandrini, & aliorum 100.ſcho.
In uita Greg.epi Neocęſarieſis.101.ſc.1.4.5

In uita mulieris captiuæ. 113. ſcolio.4
In uita S. Antonij Abbatis. 114. ſcolio.3.6.9.11.14.21.27.
In uita Alexandri Conſtantinopolitani Epiſcopi. 134 ſcolio.2
In uita S. Nicolai epi. 139. ſc.2.3.5.8.13.22.23
In uita S. Agnetis Virg & marty. 151 ſco.2
In uita ſanctorum Iuuentini, & Maximi martyrum. 171 ſcolio.1
In uita D. Athanaſij epiſcopi. 181. ſcolio.2
In uita ſancti Martini epiſcopi. 205. ſcolio. 12.15.25.29.30.
In uita mulieris orthodoxæ. Eulogij. &c. 231. ſcolio.3
In uita duorũ Macarior. Iſidori &c. 232. ſ.1
In uita Gorgoniæ ſororis Naziãzeni. 241. ſcolio.3.5
In uita Gregorij pr̃is Naziãze. 245. ſc.2.7.9
In uita S. Baſilij epiſcopi. 254. ſco.7
In uita D. Gregorij Nazianzeni Theologi. 271. ſcolio.7
In uita Donati, Theotimi, & Epiphanij epiſcoporum. 282. ſcolio.1
In uita D. Ambroſij epiſc. 286. ſc.2.10.13.20
In uita Barlaam & Ioſaphat confeſſorum. 287. ſcolio.40.41.45.47.49.
In uita Aſellæ Virginis. 374. ſcolio.5
In uita Maruthæ epi meſopota. 404. ſc.1
In uita Acacij epiſcopi & Theodoſij iunioris. 405. ſcolio.1
In uita Equitij Abbatis. 421. ſco.1
In uita Nonoſi præpoſiti, & Anaſtaſij Abbatis. 423. ſcolio.1.2
In uita Bonifacij epiſcopi Ferẽtini. 424. ſc.1
In uita Fortunati epi tudertini. 426. ſco.2
In uita ſeueri presbyteri. 428. ſco.1
In uita S. Bñdicti ab. 428. ſc.1.8.10.21.25.27
In uita Iſaac ſerui dei. 443. ſco.2
In uita Eleutherij ſerui dei. 451. ſcolio.1
In uita Amantij presbyteri. 452. ſcolio.1
In uita Caſsij Narniẽſis epi. 459. ſcolio.13
In uita Tarſillæ & Aemuliæ. 465. ſc.1.2.6.7
In uita ſancti Malachiæ epiſcopi. 467. ſcolio.12.17.19.31.33
In uita Celerini, & Aurelij cõf. 493. ſco.6
In uita D. Auguſtini epiſcopi. 409. ſco.2
3 Horæ Canonicæ, nocturnæ, & diurnæ.
In uita S. Nicolai epiſcopi. 139 ſco.14.
In uita Euleſij & Titi eporum. 168. ſco.4
In uita Barlaã & Ioſaphat. cõf. 297. ſc.64
In uita p̃sbyteri Prouinciæ ualeriæ. 447. ſc.1
In uita S. Malachiæ epiſcopi. 467. ſc.3.9
In uita Humberti monachi. 484. ſco.3
4 Humi cubitationes antiq; ſctis in uſu fuiſſe, & ualere ad obtinendũ aliqd à Deo.
In uita D. Marci Euangeliſtæ. 30 ſco.12
In uita ſancti Cypriani epiſcopi & martyris. 62. ſco.7.8
In uita S. Antonij abbatis. 114. ſco.4
In uita S. Nicolai epiſcopi. 139. ſco.18
In uita S. Hilarionis abbatis. 155. ſco.7
In uita Greg. patris Mazianzeni. 245. ſco.9
In uita S. Baſilij epiſcopi. 254. ſcolio.7
5 Cantus in Eccleſia antiquitus fuit in uſu pſalmodia, & hymnorum recitatio.
In uita D. Marci Euangeliſtæ. 30 ſco.7.12
In uita D. Ambroſij epiſcopi. 286 ſco.10
In uita S. Symeonis Cleopæ filij. 34. ſco.8
In uita S. Ignatij martyris. 35. ſco.3
In uita Phileæ epi, Philoro, & alio. 103. ſc.1
In uita S. Nicolai epiſcopi. 139 ſcolio.19
In uita D. Athanaſij epi. 181. ſco.2.17.27.28
In uita S. Martini Epiſcopi. 205 ſcolio.11.
In uita Gorgõiæ ſororis Naziã. 241. ſc.4.5
In uita Grægorii patris Nazian. 245. ſco.2
In uita S. Baſilij epiſcopi. 254. ſco.6
In uita Aſellæ Virginis. 374. ſcolio.5
In uita D. Ioannis Chryſoſto. 395. ſco.4.11
In uita Acacij epi, & Theodo. iun. 405. ſc.6
In uita Spei Abbatis. 455. ſcolio.2
In uita duorum monachorum Valeriæ Prouinciæ. 457. ſcolio.2
In uita Antonij, Meruli, & Ioannis Monachorum. 458. ſcolio.2
In uita Romulæ Virginis. 461. ſco.3
In uita S. Malachiæ epiſcopi. 467. ſco.3
In uita Humberti monachi. 484. ſco.3
6 Orare cum genuflexione, & capitis detectione, ſiue totius corporis proſtratione, necnon cum lachrymis.
In uita S. Apl'orũ Petri & Pauli. 10. ſco.14
In uita S. Iacobi mino. apoſtoli. 22. ſco.2
In uita S. Stephani. 25. ſcolio.1.7
In uita Pauli primi Eremitæ. 71. ſco.3
In uita Grego. epi Neocæſariẽſis. 101. ſco.3
In uita Helenæ Conſtantini mr̃is. 111. ſc.1
In uita S. Antonij abbatis. 114. ſco.17.18.25
In uita S. Martini Epiſcopi. 205. ſco.14 24
In uita Gorgoniæ ſororis Naziã. 241. ſc.3.5
In uita Barlaã et Ioſaphat cõf. 297. ſc.49.65
In uita Aſellæ Virginis. 374. ſcolio.7
In uita S. Benedicti abbatis. 428. ſcolio.2
7 Litaniarum in Eccleſia antiquus uſus, ſimiliter & Antiphonarum decantatio.
In uita Greg. epi Neocæſariẽſis. 101. ſco.2
In uita S. Ignatij epi & marty. 35. ſco.2
In uita D. Ambroſij epiſcopi. 286. ſco.10.
8 Orare cum manuum extenſione, & oculorum ad cœlum eleuatione.
In uita Pauli primi Eremitæ. 71. ſcolio.3

In uita S. Antonii Abbatis 114. ſco. 18
In uita S. Nicolai epiſcopi 139. ſcolio. 9
In uita S. Hilarionis abbatis 155. ſco. 13
In uita S. Benedicti abbatis 428. ſco. 22
In uita D. Ambroſij epiſcopi 286. ſco. 24
9 Orare. ante cibum Chriſtianus mos.
In uita S. Antonii abbatis 114. ſco. 28
10 Benedictiones rerum, & conſecrationes licitas eſſe, & antiquis patribus in uſu fuiſſe, ſimiliter & dedicationes eccleſiarum, & cemiteriorum benedictiones.
In uita D. Luce Euangeliſtæ 32. ſco. 6
In uita Narciſſi Hieroſolymorũ epi 48. ſc. 1
In uita S. Hilarionis abbatis 155. ſc. 12. 13
In uita D. Athanaſii epiſcopi 181. ſc. 11. 14
In uita S. Martini epi 205. ſco. 6. 21. 22. 23
In uita Barlaã & Ioſaphat cõf 297. ſc. 53
In uita Eugenij, & Cypriani epo. 357. ſc. 3. 5
In uita Fortunati epi Tudertini 426. ſc. 1. 3
In uita Menæ Monachi 448. ſco. 2. 3
In uita ſanctuli presbyteri 452. ſco. 1
In uita ſancti Malachiæ epiſcopi 467. ſcolio. 22. 23. 25. 27. 28. 39.
11 Signare ſe, uel alias creaturas ſigno crucis, & fidem habere ad Dominũ, murus eſt inexpugnabilis, quo etiam demones effugantur, & magna miracula patrant.
In uita S. Antonii abbatis 114. ſco. 7. 28
In uita S. Hilarionis abbatis 155. ſco. 6
In uita Barlaã et Ioſaphat cõf. 297. ſc. 50. 67
In uita Equitij abbatis 421. ſcolio. 3
In uita S Benedicti abbatis 428. ſcolio. 7
12 Accendere in die luminaria, & habere etiam in nocte in Eccleſijs, & ante ſanctorum tumulos, antiquus mos fuit.
In uita S. Nicolai epiſcopi 139. ſco. 28
In uita Barlaã & Ioſaphat cõf. 297. ſco. 77
In uita D. Ioannis Chryſoſtomi 395. ſc. 8. 12
In uita Conſtantij Manſionarij 423. ſco. 1
In uita Abbatis Præneſtini mõtis 448. ſc. 3
In uita Menæ Monachi 448. ſco. 2. 3
13 Epiſcopos electos, & ſacerdotes ſacro oleo ſolere inũgi ãtiquus mos ẽ in eccl'ia.
In uita S. Nicolai epiſcopi 139. ſco. 15
14 Epiſcopos & p̃sbos ſolere alijs b̃ndicere.
In uita S. Antonij abbatis 114. ſco. 23
15 In Eccleſia congregari ſeorſum uiros, & ſeorſum fœminas.
In uita D. Marci Euangeliſtæ 30. ſco. 12
16 Palliũ antiqs Archiepis p ſedẽ Aplicã ſolere cõcedi, et fuiſſe i magna ueneratiõe.
In uita S. Malachiæ epiſcopi 467. ſc. 20. 38.

HABITVS.

1 Veſtitus ſimplicitas, utilitas, & aſperitas antiquis ſanctis fuit in uſu.
In uita S. Iacobi minoris apoſtoli 22. ſco. 2
In uita Mulieris captiuæ 113 ſco. 1
In uita S. Antonii abbatis 114. ſco. 14. 33
In uita S. Nicolai epiſcopi 193. ſco. 5. 16
In uita S. Martini epiſcopi 205. ſc. 15. 24. 30
In uita Gorgoniæ ſororis Naziã. 241 ſco. 5
In uita S. Baſilij epiſcopi 254. ſco. 7
In uita Nepotiani presbyteri 368. ſco. 3
In uita Aſellæ Virginis 374. ſcolio. 3. 4.

IEIVNIA.

1 Ieiunium non eſſe humanã traditionẽ, nõ rẽ ſupſtitioſam, nõ inutilẽ ad p̃merẽdũ aliqd à Deo, ut dic͂t qdã hoc tempore.
In uita ſancti Ioannis Apoſtoli & Euangeliſtæ. 14. ſcolio. 5 12
In uita Sanctorum Geruaſij & Prothaſii martyrum 74 ſcolio. 2
In uita mulieris captiuæ 113. ſco. 2
In uita S. Antonij abbatis 114. ſco. 9
2 Ieiunia ualere ad refrenãdã carnis laſciuiã.
In uita S. Malchi monachi 162. ſco. 1
3 Ieiunia faciũt ad ĩpetrandã ueniã pctõrũ.
In uita ſancti Ioannis Apoſtoli & Euangeliſtæ 14. ſco. 4
In uita S. Cypriani epi & mar. 62. ſcolio. 7
In uita Barlaã & Ioſaphat cõf. 297. ſco. 51
4 Ieiunia ad libitũ cũ abſtinentia & ciborũ delectu antiquis ſanctis frequentiſsima.
In uita ſctiſſimæ dei Genitricis 5. ſco. 1
In uita D. Ioannis Euangeliſtæ 14 ſco. 7
In uita S. Iacobi minoris apoſtoli 22. ſco. 1
In uita D. Marci Euangeliſtæ 30. ſco. 9. 12
In uita S. Vetij Pagati & aliorum 43. ſco. 13
In uita Pauli primi Eremitæ 71. ſco. 2
In uita S. Gordij martyris 78. ſco. 5
In uita epi ſimplicis, Paph. & ſpiri. 109. ſc. 2
In uita S. Antonij abb. 114 ſco. 5. 6. 11. 14. 16
In uita S. Nicolai epiſcopi 139. ſco. 2 5 13. 17.
In uita D. Athanaſij epiſcopi 181 ſco. 2
In uita S. Martini epi 205. ſco. 2. 12. 15 29
In uita Gorgoniæ ſororis Naziã. 241. ſc. 3. 5
In uita Grego. patris Nazianzeni 245. ſc. 2
In uita S. Baſilii epiſcopi 254. ſco. 7. 9
In uita D. Greg. Naziãzeni theo. 271. ſco. 3
In uita D. Ambroſij Epiſcopi 286 ſc. 2. 20
In uita D. Auguſtini epi 409. ſco. 2
5 Ieiunium Quadrageſimæ ſemper fuit in maxima obſeruantia.
In uita dñi noſtri I E S V Chriſti 1. ſco. 1
In uita S. Quadraginta marty. 59 ſco. 3
In uita S. Geruaſij & Protha. m. 74. ſco. 1
In uita epi Simplicis, Paphnu. & ſp. 109. ſc. 2

Digitized by Go

In uita Aſellę uirginis 374.ſco.6
6 Ieiunium ſacratiſsimi ſabbati paſchalis.
In uita Eleutherii ſerui Dei 451.ſco.2
7 Ieiunium quartę & ſextę ferię.
In uita .S. Nicolai Epiſcopi 159.ſco.1
In uita Agacii Epiſcopi & Thodoſii iumoris 405.ſco.4
8 Maior hebdomada tota antiquitus ieiunabatur, & appellabatur ſeptimana ieiuniorum
In uita Procli Epi Cōſtātinopol. 407.ſc.2
9 Ieiunium in ſeptimana poſt Pentecoſtem ex apoſtolica eſſe traditione.
In uita D. Athanaſii Epiſcopi 181.ſc.28

FESTI DIES.

1 Non omnes dies ęquales eſſe, ſed alium alio celebriorem, & ſanctiorem eſſe.
In uita D. Philogonii epiſcopi 176.ſc.10
In uita Gregorii patris Naziāzeni 245.ſc.4
In uita .S. Benedicti Abbatis 428.ſc.5
2 Vltra diem dominicum antiqui patres etiam alia feſta celebrabant.
In uita ſanctorum Petri, Dorothei, & aliorum martyrum 97.ſco.1
3 Paſchę antiquiſsima ſolennitas, & maximę uirtutis.
In uita Pauli primi eremitę 71.ſco.6
In uita ſanctorum Petri, Dorothei, & aliorum martyrum 97.ſco.4
In uita Symeonis archiepiſcopi Seleuciæ & aliorum 136.ſco.2
In uita Philogonij epiſcopo 176.ſco.9
In uita D. Athanaſii epiſcopi 181.ſc.19.26
In uita Gregorii pr̄is Naziāzeni 245 4 5.6
In uita Deogratias ep̄i, & aliorum 355.ſc.4
In uita D. Ioannis Chryſoſtomi 395.ſc.10
In uita .S. Benedicti abbatis 428.ſc.4
In uita Ermigildi filii Regis Vuiſegothorum 450.ſco.1
4 Natalis domini
In uita .S. Stephani protomarty. 25 ſco.5
In uita B. Philogonii Epiſcopi 176.ſc.9.11
In uita D. Ambroſii Epiſcopi 286.ſc.5
In uita D. Ioannis Chriſoſtomi. 395.ſco.9
In uita Tarſillæ & Aemilianę 465.ſco.3
5 Pentecoſte ſolennitas.
In uita Pauli primi eremitæ 71.ſco.6
In uita D. Philogonii Epiſcopi 176.ſco.9
In uita D. Athanaſii epiſcopi 181.ſco.20
6 Epiphania.
In uita B. Philogonii Epiſcopi 176.ſc.9
In uita S. Baſilii Epiſcopi 254.ſco.5
In uita Eugenii & Cypria. ep̄orū.357.ſc.4
In uita Tarſillæ & Aemilianę 465.ſco.3
7 Aſcenſio domini
In uita B. Philogonii Epiſcopi 176.ſco.9
In uita Siſinnii ep̄i Cōſtātinop. 407.ſco.1
8 Paſsionis dominicę ſolēnitas aliquot diebus celebrabatur.
In uita D. Marci Euangeliſtę 30 ſco.12
In uita Symeonis Archiepiſcopi Seleucię & aliorum 136.ſco.2
In uita Abdę Ep̄i apud Perſas 403.ſc.1
In uita Procli Ep̄i Cōſtantino. 407.ſco.2
9 Feſtum Apoſtolorum Petri & Pauli.
In uita eorundem 10.ſco.5
In uita Caſsii Narnienſis Ep̄i 459.ſco.7
10 Feſtum. S. Stephani protomartyris.
In uita eiuſdem 25.ſco.6.
11 Dies ſolennis ſancti Lucę Euangeliſtę.
In uita .S. Malachię Epiſcopi 467.ſco.40
12 Feſtum ſancti Laurentii martyris.
In uita eiuſdem. 66.ſco 4.7.8
13 Feſtum ſanctorum ſeptem Machabeorū.
In uita eorundem 51.ſco.1.2.7
14 Feſtum ſancti Mamantis martyris.
In uita eiuſdem 76.ſco 1.3
15 Feſtum ſancti Gordii martyris.
In uita eiuſdem 78 ſco.3
19 Feſtum ſanctę Iulittę martyris.
In uita eiuſdem 81.ſco.1
17 Feſtum ſanctę Agnetis uirginis & marty.
In uita eiuſdem 151.ſco.1
18 Feſtum beati Philogonii Epiſcopi. Item ſancti Cypriani epiſcopi & martyris.
In uita eiuſdem B. Philogonij ep̄i.178.ſc.1
In uita .S. Cypriani ep̄i, & mar. 62.ſco 11.12
19 Feſtum .S. Petri Ep̄i Alexandrini & marty.
In uita D. Athanaſii Epiſcopi 181.ſc.7
20 Celebritas omnium ſanctorum.
In uita .S. Malachię Epiſcopi 467.ſco.43
21 Dies ſolennis omnium defunctorum.
In uita .S. Malachię Epiſcopi 467.ſco.37
22 Feſti dies ſanctorum martyrum triumphantibus canticis efficiebantur clariores.
In uita Aphraatis, Iuliani, & aliorum mona. 235.ſcolio.2
23 Vigilię ſanctorum antiquitus obſeruabantur, & hymni in nocte ob celebritatem ſequentem canebantur.
In uita D. ioannis Euangeliſtę 14.ſco.19
In uita D. Athanaſii epiſcopi 181.ſc.18
In uita Eugenii & Cypriani Epiſcoporum.357.ſco.4
In uita Eleutherii ſerui Dei 451.ſco.2
In uita Caſsii Narnienſis Ep̄i 459.ſc.10
In uita Humberti monachi 484.ſc.3

SANCTI.

1 Sanctos poſt mortē recipi in cœlo, uidere Deum, & orare pro nobis, ac exhibere nobis beneficia.
In uita.S. Apl'orū Petri & Pauli. 10.ſco.7
In uita Potamienæ uirginis & m. 47.ſco.1
In uita.S. Quadraginta martyrū. 59.ſco.7
In uita.S.Laurentij martyris. 66.ſcolio.1.7
In uita.S. Vincentii martyris. 61.ſcolio.2
In uita S.Mamantis martyris. 76.ſcolio.1
In uita S.Gordii martyris. 78.ſcolio.6
In uita S.Antonii abbatis. 114.ſco.20
In uita S.Nicolai epiſcopi. 139 ſcolio.25
In uita S.Acholii epiſcopi. 174.ſcolio.1.3
In uita B.Philogonii epiſcopi. 176.ſco.2
In uita S.Martini epiſcopi. 205.ſco.35.
In uita Cæſarii fratris Naziāzeni.235.ſc.3.5
In uita Gorgoniæ ſororis Nazian.241.ſc.11
In uita Grego. patris Nazianzeni. 245.ſc.1
In uita S.Baſilii epiſcopi. 254.ſco.2.11
In uita D.Gregorii Nazian.theo.271.ſco.9
In uita Barlaā & Ioſaphat cōf.297.ſc.75.79
In uita Deogratias epi & aliorū. 355.ſco.1
In uita Hortulani & Florentiani epiſcoporum. 362.ſco.2.
In uita ſanctorū ſeptem martyrum apud Carthaginen. 367.ſcolio.1
In uita Nepotiani presbyteri. 368 ſco.2
In uita Bleſillæ uiduæ. 378.ſc.2.4.6.10.11
In uita Paulæ Viduæ. 382.ſcolio.15
In uita S.Bndicti Abbatis. 428.ſc.26.28.31
In uita S.ſeptē Machabæorum. 51.ſco.13.
In uita Euticii & Florētii ſer.dei 444 ſc.1.2.
In uita Abbatis pneſtini mōtis. 448.ſco.3
In uita duorum monachorū Valeriæ Prouinciæ. 457.ſcolio.4
In uita Romulæ Virginis. 461.ſco.3
In uita Humberbi monachi. 484.ſco.1.4
2 Sanctos inuocandos, & antiquos patres eos inuocaſſe. Nec ob eorū inuocationē obtenebrari Dei neceſſariā inuocationé.
In uita S.Stephani protomarty. 25.ſco.4
In uita S.Quadraginta marty. 59.ſc.6.7
In uita S.Cypriani epi & mar. 62.ſco.6.11
In uita S.Mamantis marty. 76.ſco.1
In uita S.Agnetis uirg. & mar.151.ſco.5.10
In uita Grego. patris Mazian. 245.ſco.12
In uita S.Baſilii epiſcopi. 254 ſco.13.
In uita D.Greg. Nazianzeni the. 271.ſco.9
In uita Hortulani, & Florētiāi epo.362.ſc.1
In uita Paulæ uiduæ. 382.ſcolio.4
In uita D.Ioannis Chryſoſtomi.395.ſco.12
In uita Equitii Abbatis. 421.ſcolio.8
In uita S.Benedicti Abbatis. 428.ſco.33.
In uita Sanctuli presbyteri. 452.ſcolio.5.
3 Sanctos ſcire quæ circa nos aguntur.
In uita Potamienæ uirg. & mar. 47.ſco.1
In uita S.Quadraginta marty. 59.ſcolio 7
In uita S.Cypriani epi, & mar.62.ſcolio.11
In uita S Laurentii martyris. 66.ſco.6
In uita S.Iulittæ martyris. 81.ſco.5
In uita B.Philogonii Epiſcopi. 176.ſco.5
In uita Gorgoniæ ſororis Nazian.241.ſc.12
In uita Greg.patris Nazianzeni. 245.ſco.1
In uita D.Baſilii epiſcopi. 254.ſcolio 12
In uita Hortulāi, & Florētiani epo.362.ſc.2
In uita Abbatis Preneſtini motis.448.ſc.3
In uita Vrſini presbyteri. 455.ſco.2
In uita Gallæ Patritiæ. 456.ſcolio.2
In uita Gerardi monachi. 486.ſco.2.
4 Sāctos magnā habere ptāatē poſt mortē.
In uita D.Lucæ Euangeliſtæ. 32.ſco.8
In uita S.Septem Machabeorū.51.ſco.9 10
In uita S.Quadraginta marty. 59.ſc.4.5.7
In uita S.Cypriani epi & marty.62.ſc.10.11
In uita S.Laurentii martyris. 66.ſco.6
In uita S.Mamantis martyris. 76.ſco.1.6
In uita S.Iulittæ martyris. 81.ſcolio.4.5
In uita ſancte Babyle epiſcopi, & martyris. 84.ſcolio.4.6.7.8.9.10 11.16
In uita S.Antonii Abbatis. 114.ſco.32
In uita ſanctorū Iauentini & Maximi martyrum. 171.ſco.4
In uita B.Philogonii epiſcopi. 176.ſco.5
In uita Greg.patris Nazianzeni. 245.ſc.12
In uita S.Baſilii Epiſcopi. 254.ſco.13
In uita Paulæ uiduæ. 382.ſcolio.4
In uita D.Ioannis Chryſoſto. 395.ſco.12
In uita.S.Bndicti Abbatis. 428.ſc.11.32.33
In uita pſbi Prouinciæ Valeriæ. 447.ſco.2
In uita Abbatis Preneſtini motis.448.ſc.4
5 Sanctos non recte dici emortuos, ſed dormientes.
In uita S.Stephani protomarty. 25.ſc.2.10
In uita Potamienæ uirg. & mart.47.ſco.1
In uita S.Barlaam martyris. 82.ſcolio.1
In uita S.Babylæ epi & mar. 84.ſco 10.13
In uita S.Acholii epiſcopi. 74.ſco.2
In uita D.Athanaſii Epiſcopi. 181.ſco.1
In uita S.Martini epiſcopi. 205.ſco.20.
In uita Gorgoniæ ſororis Nazianzeni. 241. ſcolio 8.10
In uita Nepotiani presbyteri. 368.ſco.1
In uita Bleſillæ Vidue. 388 ſco.4.9
In uita Paulæ Vidue. 283.ſcolio.1
In uita Lucinii Betici. 391.ſco.1
In uita S.Malachiæ epiſco. 467.ſco 10.44
In uita Gerardi monachi. 486.ſcolio.3
In uita D.Ambroſii epiſcopi. 286.ſco.28.

Sanctorum reliquias uenerandas eſſe, & ſanctas dici, necnon eorum res exteras.
In uita D. Lucæ Euangeliſtæ 32.ſco.7.9.
In uita S. Andreæ Apoſtoli 23.ſco.1
In uita S. Stephani ꝓtomartyris 25.ſco.10
In uita Sancti Polycarpi Epiſcopi & martyris 38.ſco.5
In uita S. Septem Machabeorũ 51.ſco.5.11
In uita S. Vincentij martyris 61.ſco.3.
In uita S. Geruaſij, & Prothaſij 74.ſco.7.
In uita S. Vitalis & Agricolæ mar. 75.ſco.2
In uita S. Iulittæ martyris 81.ſco.3.
In uita S. Babylæ Epi & marty. 84.ſco.5.9.
In uita Dioniſij Epiſcopi Alexandrini, & aliorum 100.ſco.4.
In uita Helenæ Conſtantini mar. 111.ſco.3
In uita S. Nicolai Epiſcopi 139.ſco 26
In uita S. Iuuẽtini & Maximi ma. 171.ſco.4
In uita Macarij, Iſidori, & aliorũ. 179.ſco.1
In uita D. Athanaſij Epiſcopi 181.ſco.27
In uita S. Martini Epiſcopi 205.ſco.31
In uita Satyri fratris D. Ambroſij 223.ſco.3
In uita Euſebij Samoſateni, & Barſæ Epiſcopi 230.ſco.1.
In uita S. Baſilij Epiſcopi 254.ſco.10
In uita Donati, Theotiani, & Epiphanii Epiſcoporum 282.ſco.2.3.
In uita Barlaam, & Ioſaphat confeſſorum 297. ſco.16.42 44 77.
In uita Hortulani, & Florentiani Epiſcoporum 362.ſco.1.
In uita Paulinæ Pãmachii uxoris 372.ſco.2
In uita D. Ioannis Chryſoſtomi 395.ſco.12
In uita Acacii Epiſcopi, & Theodoſii iunioris 405.ſco.5.
In uita S. Herculani Epiſcopi 442.ſco.2
In uita D. Ambroſii epi 286.ſco.17.18.26.29
In uita Abbatis Prçneſtini mõtis 448.ſco.3
In uita Ermigildi filii regis Vuiſigothorum 450.ſco.2

7 Peregrinandũ ad eos, & ad loca ſancta. Et Patribus has peregrinatiões fuiſſe in uſu.
In uita S. Stephani ꝓtomartyris 25.ſco.10
In uita S. Polycarpi epi & martyris 38.ſco.9
In uita Narciſsi hieroſolimorũ epi 48.ſco.2
In uita S. Nicolai Epiſcopi 139.ſco.7.11.27
In uita S. Agnetis uirg. & mar. 151 ſco 5.6
In uita S. Iuuẽtini, & Maximi mar. 171.ſco.4
In uita Paulæ uiduæ 382.ſco.4
In uita S. Malachiæ Epiſcopi 467.ſco.21

8 Confugientes ad eorum pignora & ſepulchra adiuuari, apud quæ etiam nos erat pernoctare.
In uita D. Lucæ Euangeliſtæ 32.ſco.8.
In uita S. Stephani ꝓtomartyris 25.ſco.10.
In uita S. Quadraginta marty. 59.ſco.4.5
In uita S Cypriani Epi & mart. 62.ſco.7
In uita S. Mamantis martyris 76 ſco.1.2
In uita S. Gordij martyris 78.ſco.2.
In uita Sanctæ Iulittæ martyris 81.ſco 4.
In uita S. Nicolai Epiſcopi 139.ſco.27
In uita S. Agnetis uirg. & mar. 151.ſco.4.5.6
In uita S. Hilarionis Abbatis 155.ſco.19
In uita S. Iuuẽtini & Maximi mar. 171.ſco.4
In uita Gregorij Pris Nazianzeni 245.ſco.12
In uita Satyri fratris D. Ambroſij 223.ſco.2
In uita Barlaam & Ioſaphat confeſſorum 297 ſco.78
In uita Hortulani, & Florentini Epiſcoporum 362.ſco.1
In uita Paulæ uiduæ 382 ſco.4
In uita Equitij Abbatis 421.ſco.8
In uita S. Benedicti Abbatis 428.ſco.33
In uita Abbatis Prçneſtini mõtis 448.ſco.3
In uita duorum monachorũ Valeriç Prouinciæ 457.ſco.1
In uita Sancti Ambroſij Epi 286.ſco.11.30

9 Non inferri Domino IESV Chriſto iniuriã, ſi ad ſanctos quis prius cõfugiat.
In uita D. Lucæ Euangeliſtæ 32.ſco.8.
In uita S. Stephani ꝓtomartyris 25.ſco.10
In uita S. Cypriani epi & mar. 62 ſco.6 11
In uita D. Athanaſij Epiſcopi 181.ſco.6.
In uita S. Baſilij Epiſcopi 254.ſco.13
In uita Sanctuli presbyteri 452.ſco.3

10 Sanctos poſſe dici interceſſores & mediatores ad Deum citra Redemptoris noſtri contumeliam.
In uita ſanctuli presbyteri 452.ſco.3
In uita Theophanij Comitis 462.ſco.2.

11 Sanctos qui honorant, honorare Deum & Dominum IESVM Chriſtum.
In uita S. Apl'orũ Petri & Pauli 10.ſco.5.6.
In uita S. Quadraginta martyrũ 59.ſco.1
In uita S. Cypriani epi & martyris 62.ſco.1
In uita S. Gordij martyris 78 ſco.2

12 Sãcti orãtes pro nobis exaudiunt a deo.
In uita S. Stephani ꝓtomartyris 25.ſco.4
In uita Potamienæ uirg. & marty. 47.ſco.1
In uita Sanctorum Geruaſii & Prothaſii martyrum 74.ſco.7
In uita S. Babylæ Epi & mart. 84.ſco.14
In uita Sanctorum Iuuentini & Maximi martyrum 171.ſco.4
In uita S. Acholii Epiſcopi 174.ſco.4
In uita S. Martini Epiſcopi 205.ſco.38
In uita Bleſillæ Viduæ 378.ſco.10

13 Solum Deum colimus & adoramus, ſanctos autem ut ueros Dei ſeruos & amicos ueneramur, & diligimus.

In uita.s.Polycarpi epi & mar. fo.38 ſc.5.
In uita.s.ſeptem Machabeorũ. fo.51.ſc.5.
In uita.s.Mamantis martyris. fo.76 ſc.2.
In uita.s.Petri, Dorothei, & aliorum mar. folio.97.ſcholio.5.

14 Antiquus eccleſiæ mos fuit in die paſsionis ſanctorum martyrum ſolennes conuentus apud illos agere, & in eorum ſolennitatibus gaudere.
In uita.s Polycarpi epi & mar. fol.38 ſc.5.
In uita.s.ſeptem Machabeorum.fo.51.ſc.2
In uita.s.Cypriani epi & mar.fol.62.ſch.2.
In uita.s.Vincentij martyris. fo.61 ſc.2.
In uita.s.Gordij martyris. fo.78 ſc.1.
In uita.s.Barlaam martyris. fol.82.ſc.1.

15 Non eſſe attendendum cinerem ſanctorum corporum, nec fauillam reliquiarum carnis, oſſaúe tempore conſumpta, ſed diuinam uirtutem & ſpiritusſancti gratiã in eis radiantem & coruſcantem.
In uita D.Ioãnis Euãgeliſtæ. fol.14.ſc.18.
In uita.S.ſeptẽ Machabeorũ.fo.51.ſ.8.9.11.
In uita.s.Quadragita martyrũ. fo.59.ſc.6.
In uita.s.Geruaſij & Prothaſij martyrum. folio.74.ſcholio.5.
In uita.s.Hilarionis Abbatis. fo.155.ſc.28.
In uita.ſ.Euſebij, Nectarij, & Zenonis martyrum. fol.167.ſch.1.
In uita Gregorij patris Nazianzeni. folio .245.ſcholio.12.
In uita Barlaã & Ioſaphat cõf.fo.297.ſc.76
In uita.s.Ambroſij Epiſcopi. fo 286.ſc.16.

16 Ex ſanctorum memoria, & oſsium illorũ tactu ſanctificationem acquiri.
In uita D Lucæ euangeliſtæ. fo.32.ſc.11.
In uita.s.Cypriani epi & mar fo.62.ſc.3.9.
In uita ſanctæ Iulittæ martyris. fo.81 ſc.4.
In uita.s.Antonij Abbatis. fol.114.ſc.1.
In uita Barlaã & Ioſaphat cõf.fo.297.ſ.44.

17 Sanctis non eſſe detrahendum.
In uita D.Ambroſij Epi. fol.286.ſc.31.

IMAGINES

1 Imaginũ uſũ i Eccl'ia licitũ eẽ, & antiquũ.
In uita D.Lucæ euangeliſtæ. fo.32.ſc.4.
In uita.s. Geruaſij & Prothaſij martyrũ. folio.74 ſcholio.3.
In uita Dionyſij epiſcopi Alexandrini & aliorum. fol.100 ſ.2 3.
In uita Præſidis beroẽſis & Iuliani Sabæ. folio.173.ſcholio.1.

2 Imagines uenerandas eſſe recurrendo mẽte ad prototypum, ideſt imaginatum.
In uita Barlaam & Ioſaphat confeſſorum. folio.297.ſcholio.36.52.56.

3 Genuflectere ante imagines orando eos, quos repreſentant, opus eſſe bonũ ac piũ.
In uita Helenæ Cõſtãtini matris. f.111.ſc.5
In uita Barlaã & Ioſaphat cõf. fo.297.ſ.55.

4 Crucis ſignaculum miræ eſſe uirtutis.
In uita D.Ioannis euangeliſtæ.fo.14.ſcholio.13 14.15.16.

PVRGATORIVM

1 Eſſe locũ Purgatoriũ, in quo poſt mortẽ animæ luant pœnas peccatorum.
In uita Humberti monachi. fo.484.ſch.5.
In uita Fabiolæ nobiliſsimæ Romanæ. folio 392.ſcho 5.
In uita duorum Monachorum Valeriæ. folio.457.ſcholio.3.

2 Opera noſtra & oratiões proſunt animabus defunctorum.
In uita Fabiolæ nobiliſsimæ Ro.f.392.ſc.5
In uita Satyri fratris D.Ambroſij.f.223.ſc.1
In uita Barlaã & Ioſaphat cõf. fo.297.ſc.61
In uita Paulinę Pãmachij uxoris.fo.372.ſ.2
In uita Attici epiſcopi Conſtantinopolitani. folio.402 ſch.1.
In uita.s.Benedicti Abbatis. fo.428.ſc.14.
In uita.s.Malachiæ epi. fo.467.ſcho.7.41.

VOTA

1 Vota antiquis patribus fuiſſe i uſu, & poſt emiſsionem ab illis fuiſſe impleta.
In uita Gregorij patris Nazianzeni. folio 245.ſcho.3.8.
In uita D.Gregorij Nazianzeni Theologi. folio.271.ſcho.1.2.12.
In uita D.Auguſtini epi. fo.409.ſcho.3.

2 Votum Virginitatis eſſe licitã, & Deo maxime gratum, ac perſolui poſſe. Et quæ olim eam nouerant, ſpeciali habitu impoſito, Deo conſecrabantur.
In uita ſanctiſsimæ Dei Genitricis. folio.5. ſcholio.4.5.
In uita D.Marci euangeliſtæ. fo.30.ſch.11.
In uita ſanctæ Theclæ uirginis & martyris. folio 40. ſcholio.2.
In uita Dorotheæ, Sophronię, & aliorum. fol.106.ſcho.1.2.
In uita Helenæ Conſtantini matris.111.ſ.4
In uita Publiæ Ioannis presbyteri Antiocheni matris. fol.170.ſcho.1.
In uita.s.Martini epiſcopi. 205 ſcho.8 9.
In uita Paulæ Viduæ. 382.ſcho.12.

CELIBATVS.

1 Virginitatem ſeruare non eſſe impoſsibile & hoc inſtitutum ex Dei genitrice proceſsiſſe.
In uita ſanctiſsimæ dei genitricis 5.ſco.2
In uita D.Marci Euangeliſtæ 30.ſc.10
In uita S.Antonii abbatis 114.ſco.10
In uita ſ.Agnetis uirginis & mar. 151.ſc.7.8
In uita duorum Macariorum Iſidori &c. 231.ſco.2
2 Virginitatis commẽdatio. Et ſtatum eius ualde eſſe Deo charum.
In uita ſctiſsimæ Dei genitricis 5.ſc.3
In uita D.Ioannis Euangeliſtæ 14.ſc.8
In uita S. Stephani prothomart. 25.ſco.8.
In uita D.Marci Euangeliſtæ 30.ſc.9
In uita ſanctæ Teclæ uirg. & mart. 40. ſc.1
In uita S.Cypriani epi & marty. 62.ſco.8
In uita ſanctę Agnetis uirg. & mar. 151.ſc 9
In uita Malchi monachi. 162.ſco.7
In uita S.Euſebi epi Vercellenſis 165.ſc.2
In uita duorum Macariorum Iſidori &c. 231.ſco.2
In uita Grego. pr̃is Nazianzeni 245.ſco.2
In uita D.Baſilii epiſcopi 254.ſco.8
In uita ſanctiſsimi Ioſeph 489.ſc.1
3 Virginitas nobilior, & ſublimior uiduitate & coniugio.
In uita ſanctiſsime dei genitricis 5.ſco.6
In uita ſancti Antonii abbatis 114.ſc.28
In uita Antonii, Pauli, & Amos 131.ſco.6
In uita S Agnetis uirg. & marty. 151.ſco.8
In uita S.Martini epiſcopi 205.ſc.17
In uita Gorgo. ſororis Nazianzeni 241. ſc.1
In uita Nemeſiani, Felicis, Lucii, & aliorum 491.ſc.5
4 Virginitas habitum ſuum & cultũ habet.
In uita Aſellæ uirginis 374.ſc.8.
5 Peccatum eſſe maximũ Deo ſacratas uirgines nuptiali thoro uiolare, ſimiliter & profeſſos monachos.
In uita D.Athanaſii epiſcopi 181.ſc.30
In uita S.Martini epiſcopi 205.ſco,19
In uita Barlaã & Ioſaphat cõfeſſ. 297.ſc.48
In uita Deogratias epi & aliorũ 355.ſc.2 3
In uita Iſaac ſerui Dei 443.ſco.1
In uita Menæ monachi. 448.ſc.1
In uita Tarſillæ & Aemilianæ. 465.ſc.4.8.

TEMPLORVM CVLTVS.

1 Templorum cultus & oblationes fideliũ in eis ab antiquo in uſu fuiſſe.
In uita D,Lucę Euangeliſtæ 32.ſc.7.10
In uita Gorgonię ſororis Naziã. 241.ſco.2
In uita Barlaã & Ioſaphat conſ. 297.ſco.54
In uita Nepotiani presbyteri 368.ſc.9.10
In uita S.Malachiæ epiſcopi 467.ſco.24
In uita S.Ambroſii epiſcopi 286.ſc.11
In uita D.Auguſtini epiſcopi 409.ſc.6.7
2 Tẽpla magnifica, & monaſteria antiquũ Principes, epiſcopi, ac populi in honorẽ dei ædificabant, & illud primũ erat chriſtianæ fidei iudicium.
In uita D.Lucæ Euangeliſtæ 32.ſco.5
In uita Helenæ Conſtantini mr̃is 111.ſc.2
In uita Frumenti & Edeſii 112.ſc.1
In uita mulieris captiuæ 113.ſco.3
In uita Symeonis archiepiſcopi Seleuciæ & aliorum 136.ſc.1
In uita S.Nicolai epiſcopi 139.ſc.6.12.21.26
In uita Eleuſij & Titi Eporum 168.ſc.1
In uita S.Martini epiſcopi 205.ſco.4
In ui. mul. Orthodoxę Eulogii &c. 231.ſc.1
In uita Gregorii pr̃is Nazianzeni 245 ſc.11
In uita Barlaã & Ioſa. Cõſ. 297. ſc.52.57.58.
In ui. Marutę epi Meſopotameni 404.ſc.2
In uita S.Malachiæ epiſcopi 467.ſc.14
3 Cãdelabra, cruces, Thuribula, & alia oĩa ſacra uaſa, qbꝰ i eccleſiis deo decẽter deſeruitur, ei placere, & grata eſſe: & qui his abuſi ſunt, punitos grauiter fuiſſe.
In uita S.Babylæ epi & marty. 84.ſco.12
In uita S.Nicolai epiſcopi 139 ſc.20.24
In uita Eleuſii & Titi eporum 168.ſco.7
In uita D.Athanaſii epiſcopi 181 ſc.12
In uita Deogratias epi & aliorum 355.ſc.4
In uita Nepotiani presbyteri 368.ſc.9
In uita D.Ioannis Chryſoſtomi 395.ſc.5
In ui. Acacij epi & Theod. Iunio. 405.ſc.2.3
In uita S.Malachię epiſcopi 467 ſc.34
4 Eccleſiã nõ tm̃ pro auditione uerbi dei, & ſacrorũ ꝑceptione, ſed ẽt pro loco orõnis fuiſſe inſtitutũ, & ad adorandũ deũ.
In uita D.Marci Euangeliſtę 30.ſc.6
In ui. S.Petri Doro. & aliorũ mart. 97.ſc.2.3
In ui. Dorotheę, Sophro. & aliorũ 106.ſc.3
In uita Iacobi epiſcopi Niſibenſis 165.ſc.1
In ui. mulie. Orthodo. Eulogii &c. 231.ſc 2
In uita Gorgo. ſororis Naziãzeni. 241.ſc.6
In uita D.Ambroſii epiſcopi 286.ſc.2
In ui. Barlaã & Ioſaphat Confeſſ. 297.ſc 52
In uita Marcellę uiduę 375.ſc.3
In ui. Acacii epi & Theod. Iunio. 405 ſc.7
In uita Bonifacii epi Ferentini 424. ſc.1
In uita Mona. ex mõte argẽtario. 446.ſc.2
In uita S.Malachiæ Epiſcopi 467.ſco.18
5 In nomine ſanctorum antiquitus ædificabantur eccleſiæ.

In uita D Ioannis Euangeliſtæ. 14.ſco.17
In uita D.Lucæ Euangeliſtæ 32.ſco.11
In uita.S.Geruaſii & Prothaſii 74.ſco.4
In uita mulieris Orthodoxæ Eulogii &c. 231.ſco.1
In uita Marcellæ uiduæ 375.ſc.3
In uita D.Ioannis Chryſoſtomi 395.ſc.6
In uita Sanctuli preſbyteri 452 ſc.2
6 Seuera Deus iudicia exercuit contra uiolatores eccleſiaſticorum priuilegiorum.
In uita D Ioannis Chryſoſtomi 395.ſco 3
In uita D.Ambroſii epiſcopi 286.ſco.19

MORS ET MORTVI.

1 Chriſtiani quomodo moriantur.
In uita.S.Benedicti abbatis 428 ſco.30
In uita ſeruuli paralytici 463 ſc.2
In uita Tarſillæ & Aemilianæ 465.ſco.6
In uita D.Ambroſii Epiſcopi 286.ſc.25
In uita D.Auguſtini Epiſcopi 409.ſco.11
2 Conſuetudo lauandi corpora defunctorum ſtatim poſt mortem antiqua eſt.
In uita Monachi ex mõte argẽ.446.ſco.1
In uita Theophanii Comitis 462.ſco.1
In uita Tarſillæ & Aemilianæ 465.ſco.2

SEPVLTVRA.

1 Sepelire mortuos pietatis opus eſſe, & deo placere.
In uita.S.Andreæ apoſtoli 23.ſco.2
In uita.S.Vincentii martyris 61.ſco.3
In uita Pauli primi eremitæ 71.ſco.4
In uita Eleuſii & Titi ẽporum 168.ſc.5
In uita ſanctorum Iuuentini, & Maximi martyrum 171.ſco.3
In uita Cerbonii Populonii ẽpi 442.ſc.2
In uita.S.Herculani epiſcopi 442.ſco.1
In uita.S.Malachiæ epiſcopi 467.ſc.2
2 Sepulturã curandã eſſe, & nõ negligendã.
In uita.S.Polycarpi ẽpi & mar. 28.ſco 4
In.S.Verii,Pagati & aliorum 43.ſc.2
In uita ſcõrum ſeptẽ Machabeorũ.51.ſc.4
In uita.S.Vincentii martyris 61.ſc.1.3
In uita Pauli primi eremitæ 71.ſc.43
In uita.S.Babylæ ẽpi & marty. 84.ſco.
In uita ſanctorum Petri,Dorothei, & aliorum martyrum 97.ſc.6
In uita.S.Antonii abbatis 114.ſco.30
In uita.S.Nicolai epiſcopi 139.ſco.26
In ui.S.Iuuẽtini & Maximi mart.171.ſco.3
In uita D.Athanaſii epiſcopi 181.ſco.22
In uita Fabiolæ nobiliſſimæ matronę Romanæ 392.ſco.6
In uita D.Ioannis Chryſoſtomi 395.ſc.1
In uita.S.Benedicti abbatis 428 ſco.16
In uita.S.Herculani epiſcopi 442.ſc.2
In uita Abba.Præneſtini montis 448.ſc.1
In uita.S.Malachiæ epiſcopi 467.ſc.2
3 Chriſtiana traditio eſt, hymnos & pſalmos in defunctorum fideliũ ſepultura decantare, & tumulos ſuper eorum corpora componere.
In uita Pauli primi eremitæ 71.ſc.3.4
In uita.S.Martini epiſcopi 205.ſc.33
In uita Cæſarii fratris Nazianzeni 235.ſc.9
In uita Gorgoniæ ſororis Naziã.241.ſco.9
In uita.S.Baſilii Epiſcopi 254.ſco.10
In uita D.Meletij Epiſcopi. 282.ſco.2
In uita Barlaã & Ioſaphat Conſ.367.ſc.74
In uita ſanctorum ſeptem martyrũ apud Carthaginem 375.ſc.2
In uita Paulæ uiduæ 382.ſco.13
In uita Fabiolæ nobiliſſimæ matronę Romanæ 392.ſco.6
In uita Ermigildi filii Regis Vuiſegothorum 450.ſc.1
in uita Gerardi monachi 486.ſco.1
In uita D.Auguſtini epiſcopi 409.ſc.12
4 De more catholicæ eccleſiæ eſſe chriſtianorum corpora cum ſacerdotibus tumulari, necnon cum lampadibus & cereis, atq; apud ſanctorum oratoria.
In uita.S.Agnetis uirg.& marty. 151.ſco.3
In uita.S.ſeptẽ mar.apud Carthag.367.ſc.2
In uita Paulæ uiduæ 382.ſco.13
In uita Equitii abbatis 421.ſco.7
In uita Ermigildi filii Regis Vuiſegothorum 450.ſco.2
5 Exequias etiam ſolennes antiquæ eccleſiæ fuiſſe in uſu.
In uita D.Athanaſii Epiſcopi 181.ſc.31
In uita.S.Martini Epiſcopi 205.ſc.32.34
In uita duorum Macariorum Iſidori &c. 232.ſco.3.8.
In uita Gorgo.ſororis Nazianzeni 241.ſc.7
In uita.S.Baſilii Epiſcopi 254.ſc.10
In uita D.Gregorii Naziãze.Theo.271.ſc.8
In uita D.Meletii Epiſcopi 282.ſc.1.2
In uita Barlaam & Ioſaphat cõf. ſc.297 60
In uita Deogratias ẽpi & aliorũ 355 ſco.5
In uita Bleſillæ Viduæ 378 ſco 1.5.7
In uita Paulæ Viduæ 382.ſco.14
In uita Fabiolę nobiliſſimæ matronæ Romanæ 392.ſco.6
In uita D.Ioannis Chryſoſtomi 395.ſco.1
In uita Procli ẽpi Conſtantin.407.ſco.4
In uita D.Ambroſii Epiſcopi 286.ſco.27
In uita Romulæ Virginis 461.ſco.3

Digitized by Go

In uita S. Malachiæ Epiſcopi 467. ſco. 45
In uita Geraldi Monachi 486. ſco. 1
6 Anniuerſaria mortuorum, Quadrigenaria, Tricenaria, & Septenaria antiquis fuiſſe in uſu.
In uita Cęſarii fratris Naziãzeni 235. ſco. 2.
In uita Barlaã & Ioſaphat cõf. 297. ſc. 62. 63
In uita Paulæ uiduæ 382. ſco. 14
In uita Celerini & Aurelii conf. 493 ſco. 2.
7 Intereſſe aliquid in uno loco magis quam in alio ſepeliri.
In uita Cerbonii Populonii epi 442. ſco. 1
1 Monachiſmum nõ eſſe nouitium ſed antiquiſsimum inſtitutum.
In uita D. Marci Euangeliſtæ 30. ſco. 4. 8
In uita Pauli primi Eremitæ 71. ſco. 1
In uita S. Antonij Abbatis 114. ſco. 13. 19
In uita Antonij, Pauli, & Amos 131. ſco. 4
In uita S. Martini Epiſcopi 205. ſco. 3
In uita D. Gregorij Nazianzeni Theologi 271. ſcolio. 6.
In uita Barlaam & Ioſaphat confeſſorum 297. ſco. 17. 23. 26. 69 70
In uita Nepotiani presbyteri 368. ſco. 8
In uita Marcellæ Viduæ 375. ſco. 5
In uita Paulæ Viduæ 71. ſco. 9
In uita S. Benedicti Abbatis 428. ſco. 13.
2 Religionẽ ꝓfiteri laudabile, & deo gratũ.
In uita S. Teclę uirg. & marty. 40. ſco. 2
In uita Antonii, Pauli, & Amos 131. ſco. 1. 2
In uita S. Hilarionis Abbatis 155. ſco. 10.
In uita S. Euſebii Epi Vercellẽſis 165. ſco. 2
In uita D. Athanaſii Epiſcopi 181 ſco. 4
In uita Barlaã, & Ioſaphat conſ. 297. ſco. 1
In uita Marcellæ Viduæ 375. ſco. 5.
3 Per Monachatũ quis ſe conſecrat Deo, & eius aſſumptio cuncta dimittit peccata.
In uita S. Antonij Abbatis 114. ſco. 22
In uita Victorini Monachi 462. ſco. 1.
4 Monachatus, & Virginitas ſtatus magis propinqui: & uia compendioſa & facilis, per quam in hoc corpore quis Angelicam ducere poteſt conuerſationem.
In uita S. Antonii Abbatis 114. ſco 9
In uita Barlaã & Ioſaphat conſ. 297. ſco. 7.
5 Licet Monachatu noſtro tẽpore quidam ſint abuſi, nõ ob id tamen ille contemnendus, aut de terra tollendus.
In uita S. Baſilii Epiſcopi 254. ſco. 1. 6
6 Non debere monachum a religione deficere, & inſtitutum ſuum deſerere.
In uita S. Antonii Abbatis 114. ſco. 8
In uita Malchi monachi 162. ſco. 3
In uita S. Benedicti Abbatis 428. ſco. 6. 20
7 Monachorum commendatio a ſanctis.
In uita Paulæ Viduæ 382. ſco. 5
In uita Acacii Epiſcopi & Theodoſii iunioris 405. ſco. 4.
In uita S. Malachiæ Epiſcopi 467. ſco. 8
8 Antiqui monachi ueram beatitudinem in cultura Dei, & legum eius obſeruatione conſtituebant: & eorum propoſitũ erat, modis oĩbus ſeipſos mundo crucifigere ac uitiorum concupiſcẽtias radicitus de animo euellere.
In uita Antonii, Pauli, & Amos 131. ſc. 2. 5
In uita D. Philogonii Epiſcopi 176. ſco. 7
In uita Barlaam, & Ioſaphat monachorum 297. ſco. 18. 21
9 Etiam antiqui monachi habuerunt regulas, & conſtitutiones.
In uita S. Benedicti Abbatis 428. ſco. 3. 29
In uita D. Auguſtini Epiſcopi 409. ſco. 4
10 Pſalmodiæ uſus, hymnorum, & cantus antiquis monachis frequẽtiſsimus tam in die quam in nocte.
In uita Gregorii Epiſcopi Neocæſarienſis 101 ſcolio. 1
In uita S. Hilarionis Abbatis 155. ſco. 11
In uita Malchi monachi 162. ſco. 4
In uita S. Martini Epiſcopi 205. ſco. 11
In uita duorum Macariorum Iſidori, &c. 232 ſcolio. 6
In uita Barlaam & Ioſaphat confeſſorum 297. ſcolio. 25
11 Monachi ſeruabant obedientiam, perpetuum celibatum, abſtinentiam cum ciborum delectu, longa ieiunia, humi cubitationes, & uarias corporis afflictiones.
In uita Antonij, Pauli, & Amos 131. ſco. 3
In uita S. Hilarionis Abbatis 155. ſco. 2. 5. 8
In uita Malchi monachi 162. ſco. 5.
In uita D. Athanaſii Epiſcopi 181. ſco. 5
In uita S. Martini Epiſcopi 205 ſco. 2
In uita Barlaam & Ioſaphat confeſſorum 297. ſco 4. 19. 20. 24. 31.
In uita Nepotiani presbyteri 368. ſco. 6
In uita Aſellæ Virginis 374 ſco. 2
In uita Leæ Abbatiſſæ 375. ſco. 2
In uita D Auguſtini Epiſcopi 409. ſco. 5
12 Vtebantur monachi antiquitus ueſtimentorum utilitate, & aſperitate: nam uilitas ueſtis ſignum eſt mundi cõtemptus. Et qui monachus fiebat, nouum induebat habitum. Et de cuculla.
In uita Antonij, Pauli, & Amos 131. ſco. 4
In uita. ſ. Hilarionis Abb. 155. ſco. 1. 4. 7. 16. 17
In uita S. Martini Epiſcopi 205. ſco. 7
In uita Barlaã & Ioſaphat c. 297. ſc 5. 27. 31

In uita Nepotiani presbyteri 368.ſco.5
In uita Leæ Abbatiſſæ 375.ſco.1.2
In uita Bleſillæ uiduæ 378.ſco.3
In uita Paulinæ Pāmachij uxoris 372.ſco.1
In uita Bonoſi Eremitæ 395.ſco.1
In uita Equitij Abbatis 421.ſco.6
In uita S.Benedicti Abbatis 428.ſco.3
In uita Romulæ Virginis 461.ſco.1
In uita Tarſillæ & Aemilianæ 465.ſco.5
13 Vtebant etiā frequētibus orōnibus, uigilijs, ſilentio, ſeceſsione, & cella perpetua
In uita Antonij, Pauli, & Amos 131.ſco.3
In uita S.Hilarionis Abbatis 155.ſco.2 9.15
In uita Malchi monachi 162.ſco.3.4
In uita S.Martini Epiſcopi 205.ſco.5
In uita Aphraatis, Iuliani, & aliorum monacorum 235.ſco.1
In uita Barlaā & Ioſa.cōf. 297. ſc.4.20.69
In uita Aſellæ Virginis 374.ſco.21
In uita Leæ Abbatiſſæ 375.ſco.1
In uita S.Benedicti Abbatis 428.ſco.19.24
In uita Iſaac ſerui Dei. 443.ſco.3
In uita Romulæ Virginis 461.ſco.2
14 Paupertatē Euāgelicā eſſe rerū actualē deſertionē, & hāc antiqui monachi ita pſitebant, ut nihil in priuato hrent proprij.
In uita D.Lucę Euangeliſtę 32.ſco.3
In uita D.Marci Euangeliſtæ 30.ſco.5
In uita S.Geruaſij & Prothaſij m̄. 74.ſco.6
In uita S.Antonii Abbatis 114.ſco.2
In uita Antonii, Pauli, & Amos 131.ſco.3
In uita S.Hilarionis Abbatis 155.ſco.3
In uita Malchi monachi 162.ſco.2.6
In uita D.Auguſtini Ep̄i 409.ſco.4.5
In uita Barlaā & Ioſa.cōf. 297.ſco.3.20.29
In uita Nepotiani presbyteri 368 ſco.4
In uita Nebridii iuuenis nobiliſsimi. 373.ſ.3
In uita Paulę uiduæ 382.ſco.3
15 Paupertatem Euangelicā habere mandatum Dei uolentibus eſſe perfectis.
In uita Nebridii iuuenis nobiliſsimi 373 ſ.2
16 Etiam ante pubertatis annos antiquitus reperiuntur quidam religioni adacti.
In uita Aſellæ Virginis 374.ſcho.1
In uita.s.Benedicti Abbatis. 428.ſc.9.15.23
In uita Humberti monachi 484.ſc.2
17 Etiam tempore Hieronymi fuiſſe monaſteria Virginum.
In uita Leæ Abbatiſſæ 375.ſco.1
In uita Equitii Abbatis 421.ſco.2
In uita D.Auguſtini Ep̄i 409.ſco.13

HAERETICI

1 Dogmata quæ nō conſonāt Eccleſiaſticę fidei, nec ſctōrū Aplōrū, aut eorū ſucceſſorum doctrinis, Hæretica ſunt.
In uita S.Polycarpi Ep̄i & mar. 38.ſco.6.
2 Hęreſeū cauſa ſunt mali mores, nugę, cupiditas noua dicendi uel audiendi.
In uita D.Athanaſii Ep̄i 181.ſco.3
3 Hęreticorū eſſe infirmū argumētū, aliquid non eſſe credendū, nec tenendum, quia non inuenitur in ſacris ſcripturis.
In uita D.Athanaſii Epiſcopi 181.ſco.13.
4 Non eſſe cum Hęreticis cōmunicandum.
In uita S.Polycarpi Ep̄i & mar. 38 ſco.1
In uita s.Antonii Abbatis 114.ſc.24.29.30.
In uita s.Martini Epiſcopi 205.ſco.28
5 Hæreticorum eſt fallere & inſidiari.
In uita Alexandri Cōſtantin. Ep̄i.134.ſco.3
In uita Euſtathii Magni Anthiochiæ Epiſcopi 135.ſco.1
6 Hæretici ſimiles ſunt gentilibus, Eccleſias uaſtando, aras ſacras euertendo, & prophanādo, oblationem, & thymiama auferendo, nullum diuinæ rei locū dimittendo, Clericos & Virgines male tractando, Monachos etiam ſimiliter.
In uita s.Gordii martyris 78.ſco.4.
In uita s.Babylæ ep̄i & martyris 84.ſco.1
In uita s.Antonii Abbatis 114.ſco 26
In uita Eleuſii & Titi epōrū 168.ſco.1.2.3.6
In uita s.Iuuētini & Maximi m̄. 171.ſco.2
In uita D.Auguſtini Ep̄i 409 ſco.9.10
In uita D.Athanaſii Ep̄i 181.ſco.25.26
In uita duorū Macariorū Iſido.&c.232.ſ.4
In uita s.Baſilii Epiſcopi 254 ſco.4
In uita Papiniani, Manſueti, Quoduult Deus Epiſcoporum 353.ſco.1
In uita Deogratias ep̄i & aliorū 355 ſco.6
In uita Nepotiani presbyteri 368.ſco.11
In uita Bleſillæ Viduæ 378 ſco.8
In uita Abdæ Ep̄i apud Perſas 401.ſco.1
In uita s.Malachiæ Ep̄i 467.ſco.11
7 Hæretici noſtri ſimiles Arrianis, qui defunctorum Chriſtianorum corpora ſine ſolennitate hymnorum cum ſilētio ad ſepulturam perduci mandabant.
In uita Papiniani, Manſueti, Quoduult Deus Epiſcoporum 353.ſco.2
8 Hęretici hortātur uirgines ut nubāt, cū ſancti econtrario, ut ſeruent caſtitatem.
In uita Malchi monachi 162.ſco.8
9 Proprium hęreticorū eſt, aperire ſepulchra ſanctorū, oſſa eorū igni tradere, & puluerem diſpergere, ſicut & gentiles faciunt.
In uita s.Cyrilli & Aemiliani m̄. 168.ſco.1
In uita Nepotiani presbyteri 368.ſco.12
10 Epiſcopi Hæreticorum quales ſint.
In uita duorū Macariorū, Iſid.&c.232.ſc.5

FINIS.

Digitized by Goo

FRAGMENTVM VITÆ DOMINI NOSTRI IESV CHRISTI FILII DEI SALVATO-ris *noſtri ex diuerſis auctoribus collectum.*

FVIT IISDEM temporibus Ieſus ſapiens uir, ſi tamē uirum eum nominare fas eſt. Erat enim mirabilium operum effector, doctorq́; hominum eorum, qui libenter, quæ uera ſunt, audiunt. Et multos quidem Iudæorum, multos etiam ex gentilibus ſibi adiunxit. Chriſtus hic erat. Hunc accuſatione primorum noſtræ gentis uirorum cum Pilatus in crucem agendū eſſe decreuiſſet, non deſeruerunt hi, qui ab initio eum dilexerant. Apparuit enim eis tertio die iterum uiuus, ſecundum quod diuinitus inſpirati prophetæ uel hæc, uel alia de eo innumera miracula futura eſſe prædixerant. Sed & in hodiernum diem chriſtianorum, qui ab ipſo nuncupati ſunt, & nomen perſeuerat, & genus. *Ex Ioſepho Antiquitatum libr. 18. cap. 6*

Conuerſationem ſuam, quā in carne Saluator noſter habuit, omnibus pie uiuere uolentibus, uirtutis typū & imaginem propoſuit: ut in illos characteres reſpicientes, cōſimilem ſuæ uitę formam imprimant, nuſquam archetypum imitationis uariatione peruertentes. Quod. n. uitam ſuam, ſeruator imaginem optimæ conuerſationis, omnibus ſibi fidem habere uolentibus, propoſuerit, audi ipſum conſpicue hoc docentem: Si quis, inquit, mihi miniſtrat, me ſequatur. Non autem carnalem ſignificat imitationem, quæ omnibus eſt impoſsibilis, cum ipſe iam iuxta corpus, in cœlis eſſe cognoſcatur; ſed exactam conuerſationis ipſius, quatenus illa exprimi poterit, diligentiam. *Ex D. Baſilio in libro de conſtitutionibus monachorum ca. 5 Tom. 2.*

Quomodo igitur Seruator noſter uixit, & quomodo conuerſatus eſt? Peccatum non fecit. Quomodo enim iuſtitia per peccatum ſuperari potuiſſet? Quomodo mendacium ueritati præualuiſſet? Quomodo potentia per infirmitatem expugnata eſſet? Aut quo pacto qđ nō eſt, eum qui eſt deuiciſſet? Deus enim ſemper eſt, & eſſentiæ finē non habet, terminum non admittit: peccatum uero nunquam eſt, neq; in propria ſubſiſtentia deprehenditur, ſed magis in ipſis eſt, à quibus fit, quam in male factis, & eſſentiam ſuam in defectu boni habens, inſtar ſpiritalium tenebrarum, per iniquitates exprimitur, perq́; iuſtitiæ lucē iterum diſſoluitur (lux enim in tenebris lucet) & una cum turpibus factis terminatur. Ceſſantibus enim male factis, ſimul & eſſentia peccati ceſſat. Quæretur enim peccatum illius, inquit, nec inuenietur: Licet reconditum ſit peccatorum gratia ſupplicium ĳs, qui peccant, & irrefragabilis ſuper iniquitatibus ſit deputata pœna. Peccatum igitur nō fecit, nec eſt inuentus dolus in ore eius. Sed lenitatis, patientiæ, bonitatis, manſuetudinis, benignitatis, placiditatis, humilitatis, prudentiæ, et omnis in uniuerſum uirtutis quamplurima exhibuit, exempla, quæ in Euangelĳs clare ſunt expoſita.

Lenitatis quidem, & patientiæ, ferendo Iudęorum inſidias, quibus perpetuo priorem malitiam, ſequentibus maligni ſtudĳ hyperbolis, ſuperabant. Quos qdem placidè reprehendebat, ut, a malitia deſiſterent: ulciſci uero, uindictamq́; de illis uel modice ſumere nō ſuſtinebat; ſed cum inhumanitate ipſorum, beneficĳs certabat, & malitiæ intenſionē

per bonorum ſubminiſtrationem uincere ſatagebat, & tandem crucē pro crucifixoribus ſuis ſubibat.

Manſuetudinis uero, & placiditatis in eo, ꝙ quoſuis admittebat cum benignitate ſibi congrua, & colloquendi copiam & fiduciam exhibebat, non ſolum honeſtis, ſed & ꝭs hominibus, quibus res turpiſſimę grato & conſueto uſu fuerant. Ita ad illum accedebant meretrices & publicani, non ut libidinis aut auaritiæ morbum augerent, ſed ut animę morbum propulſarent: nec tantum abſterrebantur conſcientia malitiæ, quantum confidebant ſpe medicinæ. Inueniebant enim experientiam ſpe maiorem.

Benignitatis autem, & commiſerationis quanta ſunt exempla? Interdum in ſolitudine egeſtate preſſos menſa ſpontanea, & abunde copioſa, ac duplici noīe benigna, excepit, cum propter neceſſariorum abundantiam, tum propter inſolentem, & admirabilem ſuppeditationem & ſufficientiam. Interdum deiectos commiſeratus eſt, quod eſſent afflicti & proiecti, ſicut oues non habentes paſtorem, & corporales infirmitates, membrorumq́; corruptiones, ac mutilationes, pariter & animæ ægritudines, ac peccatorum inſolubiles nodos, & obligationes uiolentorum pactorum, quas cum diabolo patre peccati fecimus, curauit ac diſſoluit.

Humilitatis uero qualia nobis pręſcripſit exempla in eo, quod non ſolum carne circundari, ſed & humilium iuxta ſeculi formam parentum filius partim fieri, partim ęſtimari uoluit: fieri quod matrem, ęſtimari quod eum, qui pater dicebatur, attinet.

Prudentiæ autem, quod aliquādo ſaducęos arguit, reſurrectionem per commentū ſeptem fratrum ſub una uxore mortuorum irridere conantes: aliquando uero diſcipulos phariſæorum cum Herodianis pudefecit; qui cum ancipitem quæſtionem obꝭcerent, an liceret cenſum dare Cęſari, uel non, reſponſionem ambidextram tulerunt, quę utrinque illorum amentiam uellicaret, non dare ſed reddere iubens. Reddite enim, inquit, quę Cæſaris ſunt Cæſari, quoniam numiſma Cæſaris erat, cuius imaginem & inſcriptionem ferebat. Et hæc quidem ſunt præcipua uirtutum ac factorum Chriſti exempla, quorum adhuc infinitus eſt numerus.

Corporis uero qualia ſunt & quot, quorū gratia potiſsimum iſtud Chriſti hypodigma adductum eſt? Primęua quidem ętate parentibus ſubditus quemuis corporalem laborem manſuete & intemperanter cū illis tulit. Cum enim hoīes eſſent iuſti qdem ac pꝭ, pauperes tamen, & rerum neceſſariarum haud quaꝗ abundantes, cuius rei teſtimoniū dat præſepe, quod mederi iam debebat faſtui nobilium partuum, uериſimile eſt aſsiduo corporalium laborum exercitio uictum ſibi neceſſarium unà comparaſſe. Ieſus autem iſtis, ut ſcriptura inquit, ſubditus, obedientiam ſuam omnino ēt hic pręſtitit, ut ſimul cū illis laboraret.

Succeſſu uero temporis, cum herilia ac diuina beneficia pateſacienda, apoſtoli deligendi, regnumq́; cœlorum prædicandum eſſet, non in angulo aliquo iacens, & corporis uiribus deſtitutus aliorum miniſterio opus habuit, ſed nunc quidem aſsidue, idq́; pedes iter fecit, diſcipulisq́; ſimul miniſtrauit, ut ipſe dicebat: Ego autem ſum in medio ue-

ſtri tanquã qui miniſtrat. Et: Sicut filius hominis non uenit, ut ſibi miniſtretur, ſed ut ipſe miniſtret: nunc uero diſcipulorum pedes lauit. Rurſus prolixo tempore doctrinæ munus exercuit, locum loco mutans impigre, id'que noſtræ ſalutis gratia, ſemel tantum ac breui momento iumenti opera uſus legitur, non ut corpus refocillaret, ſed ut hoc opere prophetiam confirmaret.

Quid autem apoſtoli? Dominum non ſunt imitati? Nõ in continuis laboribus fuerunt? Conſidera Paulum ſine intermiſsione operatum, continua peregrinatione ac nauigatione occupatum, periclitatũ, tempeſtate iactatum, pulſum, flagris cæſum, lapidatum, ad uniuerſas tentationes per animi alacritatem ac corporis uigorem infractũ. Et hæc quidem liberatoris noſtri conuerſatio, & canon uiuendi eorum, qui pie uitam inſtituunt.

Verum in omnibus mirabilibus, quæ egiſti, mirabilior paſsio tua, dñe Ieſu, quæ paſsiones omnium noſtrum propulſauit, propitiata eſt omnibus iniquitatibus noſtris, & nulli unquã peſti noſtræ inuenitur inefficax. Quid enim tam ad mortem, quod non tua morte ſaluetur? In hac igitur paſsione, fratres, tria ſpecialiter cõuenit intueri, opus, modum, cauſam. Nam in opere quidem patientia, in modo humilitas, in cauſa charitas commendatur.

Ex D. Bernardo in ſermone Fer. iiij maioris hebdomadæ.

Patientia autem ſingularis, quod uidelicet cũ ſupra dorſum eius fabricarent peccatores, cum ſic extenderetur in ligno ut dinumerarentur omnia oſſa eius, cum fortiſſimũ illud propugnaculũ, qđ cuſtodit Iſrael, undiq; foraretur, cũ foderent manus & pedes, ſicut agnus ad occiſionem ductus ſit, et tanq; ouis corã tondente ſe nõ aperuit os ſuũ; nõ aduerſus patrem murmurans, à quo miſſus fuerat; non aduerſus humanum genus, pro quo quę non rapuit exoluebat; non deniq; uel contra populũ ipſum peculiarem ſibi, à quo pro tantis beneficijs tanta mala recipiebat. Plectuntur alij pro peccatis ſuis, & humiliter ſuſtinẽt, hoc ipſum tamen eis ad patientiam reputatur. Flagellantur alij, non tã purgandi, quàm probandi, coronandiq;: & maior in eis patiẽtia comprobatur, & commendatur. Quomodo non maxima cenſeatur in Chriſto, qui in funiculo hęreditatis ſuę ab his, quibus ſpecialiter aduenerat ſaluator, crudeliſsima morte mulctabatur ſicut fur, nullũ omnino peccatum nec actu proprio, nec contractu, ſed nec in quo creſcere poſſet, habens? Nimirum in quo habitat omnis plenitudo diuinitatis, non umbraticè ſed corporaliter; in quo deus eſt mundum reconcilians ſibi, non figuratiue, ſed ſubſtantialiter; qui deniq; plenus eſt gratię & ueritatis, non cooperatiuè, ſed perſonaliter. Vt faciat opus ſuum alienũ eſt opus eius ab eo (Eſaias loquitur) quia & opus ſuum fuit, quod dedit ei pater ut faceret, & alienum ab eo, ut talis talia ſuſtineret. Ita ergo habes in opere patientiam.

Nam modum ipſum ſi diligenter attendas, non modo mitem, ſed & humilem corde cognoſces. Nempe in humilitate iudiciũ eius ſublatum eſt, cũ nec ad tantas blaſphemias, nec ad falſiſsima, q̃ ſibi obijciebantur, crimina reſponderet. Vidimus, inquit, eũ: & non erat ei aſpectus; non ſpecioſum forma præ filijs hominum, ſed opprobriũ hominum, & tanq; leproſum, nouiſsimum uirorum; planè uirum dolorum,

à deo percuſſum et humiliatum,ita ut nulla eſſet ei ſpecies neq; decor, ô nouiſsimum & altiſsimum , ô humilem & ſublimem , ô opprobriū hominum & gloriam angelorum. Nemo illo ſublimior , nemo humilior. Deniq; ſputis illitus eſt,opprobrijs ſaturatus eſt , morte turpiſsima condemnatus eſt, cum ſceleratis deputatus eſt . Nihil ne merebitur uel iſta humilitas,quę hunc habet modum , imo quę tam eſt ultra modum? Sicut eſt patientia ſingularis, ſic & humilitas admirabilis,utraque ſine exemplo.

Vtranq; tn̄ magnifice cauſa ipſa commendat;nimirum charitas eſt. Propter nimiā ꝗdē charitatē ſuā,qua dilexit nos deus,ut ſeruū redimeret,nec pater filio,nec ſibi filius ipſe pepercit. Vere nimiam,ꝗa & menſuram excedit,modū ſuperat.plané ſupereminens uniuerſis . Maiorē, inꝗt,charitatem nemo habet, ꝙ ut aīam ſuam ponat quis pro amicis ſuis. Tu maiorem habuiſti,dn̄e,ponens eam etiā pro inimicis. Cum.n. adhuc inimici eſſemus, per mortem tuam & tibi recōciliati ſumus,& patri. Quęnam alia uidebit̄ eſſe,uel fuiſſe , uel fore huic ſimilis charitatis? Vix pro iuſto quis morit̄;tu pro impijs paſſus es, moriens ꝑꝑ delicta noſtra,qui ueniſti iuſtificare gratis peccatores , ſeruos facere frēs, captiuos cohæredes,exules reges. Nec ſane aliud aliquid patientiam hanc & humilitatem æque illuſtrat, ꝙ ꝙ tradidit in mortem animam ſuam, & peccata multoꝝ tulit , etiam pro tranſgreſſoribus rogans ut non perirent. Fidelis ſermo,et omni acceptione dignus. Quia.n.uoluit oblatus eſt. Non modo uoluit,& oblatus eſt, ſed ꝗa uoluit . Solus nimirum poteſtatem habuit ponendi animam ſuam;nemo eam abſtulit ab eo ultro. Cum accepiſſet acetum dixit:Conſumatum eſt. Nihil reſtat adimplendū,iam non eſt quod expectem . Et inclinato capite factus obediens uſq; ad mortem,tradidit ſpiritum . Quis tam facile qn̄ uult dormit? Magna quidem infirmitas mori,ſed plané ſic mori,uirtus immenſa. Nempe quod infirmum eſt dei, fortius eſt hominibus . Poteſt humana ueſania ſibijpſi in mortem ſceleratas inijcere manus, ſed non hoc eſt ponere animam ſuam:urgere eam magis, & uiolenter abrumpere,quam ad nutum ponere eſt. Tibi,impie Iuda,miſera plane facultas fuit,non ponendi animam,ſed pendendi:nec tradēte te,ſed trahente laqueo,nequiſsimus ille ſpiritus tuus exiuit,non emiſſus à te, ſed amiſſus. Solus in mortem tradidit animam ſuam, ꝗ ſolus uirtute propria regreſſus eſt ad uitam. Solus poteſtatem habuit ponendi, ꝗ ſolus facultatem æque habuit liberam reſumendi, imperium habens uitæ & mortis. Digna ergo charitas tam inæſtimabilis, humilitas tam admirabilis,patientia tam inſuperabilis.

Digna plané tam ſancta , tam immaculata hoſtia , tā acceptabilis: dignus eſt agnus,qui occiſus eſt, accipere fortitudinem , facere ad qđ uenit,tollere peccata mundi. Ego autem dico peccatum triplex,quod inualuit ſuper terram . Putatis quod dicere uelim cōcupiſcentiam carnis,& concupiſcentiam oculorum,& ſuperbiam uitæ? Funiculus triplex eſt, qui difficile rumpitur:propterea multi trahunt , imo trahuntur hoc funiculo uanitatis : ſed prior ille ternarius non immerito præualet in electis . Quomodo enim non illius patientiæ recordatio omnē arceat uoluptatem? Quomodo non illius humilitatis conſideratio ſu-

Digitized by

perbiam uitæ prorſus extundat? Nam charitas illa plane digna, cuius meditatio ſic mentem occupet, ſic totam ſibi uendicet animam, ut omnino uitium curioſitatis exufflet. Fortis igitur contra hæc paſsio ſaluatoris; ſed aliud ego triplex æque peccatũ, quemadmodũ uirtus crucis expugnat, dicere cogitaui, & id fortè utilius audiatur.

Primum quidem originale, ſecũdum perſonale dixerim, tertium ſingulare. Et originale quidem maximũ illud delictum uocatur, quod à primo Adam contrahimus, in quo peccauimus omnes, pro quo morimur uniuerſi. Maximum plane, quod ſic totum, non modo genus humanum, ſed & quemlibet ipſius generis occupat; ut nõ ſit qui euadat, non ſit uſq; ad unum. A' primo homine uſq; ad nouiſsimum protenditur, & in ſingulis quoq; à planta pedis uſq; ad uerticem diffundit hoc uenenum. Sed & aliter nihilominus in uniuerſam dilatatur ętatem ab ea ſcilicet die, qua ſua quenq; concipit, uſque ad eam, qua communis eum recipit mater. Alioquin unde graue iugum ſuper omnes & totos filios Adam, idq; à die exitus de uentre matris eoꝝ uſq; in diem ſepulturæ in matrem omnium? In ſordibus generamur, in tenebris confouemur, in doloribus parturimur. Ante exitũ miſeras oneramus matres; in exitu more uipereo laceramus, mirum quod non ipſi pariter laceramur. Primam uocem plorationis edimus, meritò quidem, utpote uallem plorationis ingreſsi: ut nobis illud ſancti Iob ex omni parte poſsit aptari: Homo natus de muliere, breui uiuens tempore, repletur multis miſerĳs. Quam uerum uerbum hoc ſit, non nos uerba docuere, ſed uerbera. Homo, inquit, natus de muliere: nihil abiectius. Et ne forte ex ipſa ſibi uoluptate corporeorum ſenſuum, quam de ſenſibilibus hauriat, blãdiatur; in ipſo ſtatim introitu de exitu quoq; terribiliter admonet, cum dicitur: Breui uiuens tempore. At ne ſpaciolum illud, quod inter ingreſſum & egreſſum relinquitur, ſibi liberum putet; repletur, ait, multis miſerĳs. Multis, & multiplicibus, inquam, miſerĳs corporis, miſerĳs cordis, miſerĳs cum dormit, miſerĳs cum uigilat, miſerĳs quaquauerſum ſe uertat. Nimirum ipſe quoq; natus ex uirgine, imo factus ex muliere, ſed benedicta in mulieribus, qui loquitur ad matrem: Mulier ecce filius tuus: etiam breui uiuens tempore ſuper terram, & nihilominus multis eſt repletus miſerĳs in illa breuitate, appetitus inſidĳs, interrogatus contumelĳs, pulſatus iniurĳs, uexatus ſupplicĳs, conuicĳs laceſsitus. Tu ne hanc ſufficere dubites oblationem, quæ reatum omnem primæ præuaricationis abſoluat? Imo uerò non ſicut delictũ, ita & donum. Nam peccatum ex uno in condemnationem; gratia autem ex multis delictis in iuſtificationem.

Et graue quidem omnino delictum illud originale, quod non ſolũ perſonam infecit, ſed & naturam. Perſonale tamen cuiq; grauius eſt, cũ iam laxatis habenis exhibemus undiq; membra noſtra arma iniquitatis peccato, non modo iam alieno, ſed & proprio crimine cõpediti.

Singulare uero eſt grauiſsimum, quod commiſſum eſt in dominũ maieſtatis, cum uiri impĳ uirum iuſtum iniuſtè occiderunt, & ſacrilegas manus in ipſum dei filium iniecerunt crudeliſsimi homicidæ, imo (ſi fas eſt dicere) etiam deicidæ. Quid duo præcedentia ad tertiũ? Ad hoc expalluit, & expauit tota machina mundialis, et pœnę in antiquũ

petm. 3. altro mo.

chaos ſunt omnia reuoluta. Ponamus aliquem de regni principibus terram regiam populaſſe in uaſtitate hoſtili; ponamus aliũ, cum eſſet de conuiuio & conſilio regis, unicũ eius filiũ proditorijs manibus ſuffocaſſe: Nunquid non primus reſpectu ſecundi innocens uidebitur & immunis? Sic eſt omne peccatum, quantum ad hoc peccatum: & tamen hoc peccatũ in ſe pertulit, qui ſeipſum fecit peccatum, ut de peccato damnaret peccatum. Per hoc enim omne peccatũ tam originale, quàm perſonale deletum eſt, & ipſum quoque ſingulare eliminatũ eſt per ſeipſum. Argumentum mihi eſt à maximo, quod duo minora ſunt exploſa. Et ecce argumentũ, Peccatum multorũ tulit, & pro tranſgreſſoribus rogauit, ut non perirent: Pater, ignoſce illis quia neſciunt quid faciunt. Volat irreuocabile uerbum tuum, domine, nec reuertetur ad te uacuum ſed faciet, ad quod miſiſti. Vide nunc opera domini, quę poſuit prodigia ſuper terram. Flagellis cæſus eſt, ſpinis coronatus, clauis confoſſus, affixus patibulo, opprobrijs ſaturatus; omnium tamen dolorum immemor, Ignoſce, ait, illis. Hinc multæ miſeriæ corporis, hinc multæ miſericordiæ cordis, hinc dolores, hinc miſerationes, hinc oleum exultationis, hinc ſanguinis guttæ decurrentis in terram. Miſericordiæ domini multæ; ſed & miſeriæ domini multę. Vincent'ne miſeriæ miſericordias, an miſericordiæ miſerias ſuperabunt? Vincant miſericordię tuæ antiquæ, domine; uincat ſapientia malitiam. Magna enim illorum iniquitas; ſed nunquid non maior pietas tua, domine? Multum per omnem modum. Nunquid redditur pro bono malum, ait; quia foderunt foueam animæ meæ? Plane foderunt impatientiæ foueam, occaſiones plurimas indignationis, & per maximas miniſtrãtes. Sed quid horũ fouea ad abyſſum manſuetudinis tuæ? Retribuentes mala pro bonis foueam foderunt; ſed charitas non irritatur, non præcipitatur, nunq̃ excidit, non in foueam ruit, & pro retributis malis cumulat bona.

Abſit ut muſcæ morituræ exterminent ſuauitatem unguenti, quod de tuo corpore fluit; quia apud ſinum tuum miſericordia, & copioſa apud eũ redemptio. Muſcę morituræ miſeriæ ſunt; muſcæ morituræ blaſphemiæ ſunt, muſcę moriturę inſultationes ſunt, quas tibi reddit generatio praua & exaſperans. Tu autem quid? In ipſa eleuatione manuum tuarum, cum iam ſacrificium matutinum in holocauſtũ ueſpertinũ tranſiret, in ipſa, inquam uirtute incenſi, quod cœlos aſcendebat, terram operiebat, inferos reſpergebat, exaudiendus pro reuerentia tua clamas: Pater ignoſce illis, quia neſciunt quid faciunt, ò quam multus es ad ignoſcendum; ò quam magna multitudo dulcedinis tuę, domine, ò quam longe cogitationes tuæ à cogitationibus noſtris, ò quã firmata eſt etiã ſuper impios miſericordia tua. Mira res. Ille clamat, ignoſce; Iudæi, crucifige. Molliti ſunt ſermones eius ſuper oleũ; & iſti ſunt iacula, ò charitas patiens, ſed & cõpatiens. Charitas patiens eſt: ſufficit. Charitas benigna eſt: cumulus eſt. Noli uinci à malo: charitas abundans: ſed uince in bono malum. ſuperabundans eſt. Non enim ſola patientia, ſed & benignitas dei ad pœnitentiam Iudæos adduxit: quia benigna charitas etiam quos tolerat amat, & amat tam ardenter. Patiens charitas diſsimulat, expectat, ſuſtinet deliquentem; ſed

benigna trahit, adducit, conuerti facit ab errore uiæ ſuę, deniq; coope rit multitudinem peccatorum. o Iudęi, lapides eſtis, ſed lapidē percutitis molliorem, de quo reſonat tinnitus pietatis, & ebulit oleū charitatis. Qūo potabis, domine, deſiderantes te torrente uoluptatis tuę, qui ſic perfundis crucifigentes te oleo miſericordię tuę? Patet igitur quia hæc paſsio potentiſsima eſt ad exhaurienda omnium genera peccatorum.

Sed quis ſcit ſi data eſt mihi? Mihi data eſt, quia alteri dari non potuit. Nunquid angelo? Sed ille non eguit. Nunqd diabolo? Sed ille non reſurgit. Denique non in ſimilitudinem angelorum; abſit autem ut in ſimilitudinem dęmonum: ſed in ſimilitudinem hominum factus, & habitu inuentus ut homo, exinaniuit ſemetipſum formā ſerui accipiens. Filius erat, & factus eſt tanq̄ ſeruus. Non ſolum formam ſerui accepit ut ſubeſſet, ſed etiam mali ſerui ut uapularet, & ſerui peccati, ut pœnam ſolueret, cum culpam non haberet. In ſimilitudinem, inquit hominum, non hominis; quia primus homo nec in carne peccati, nec in ſimilitudine carnis peccati creatus eſt. Chriſtus enim uniuerſali hominum miſeria preſsius & profundius ſe immerſit, ne ſubtilis ille diaboli oculus magnum hoc pietatis deprehenderet ſacramentum. Ideo habitu, & omni habitu inuentus eſt ut homo; nec in eo, quantum ad naturæ debitum, ſignum aliquod ſingularitatis apparuit. Quia enim ita inuentus eſt, ideo crucifixus. Paucis autem reuelauit ſeipſum, ut eſſent qui crederent; reliquis autem abſconditus eſt: quia ſi cognouiſſent, nunq̄ dominum gloriæ crucifixiſſent. Ad hoc etiam illi ſingulari peccato ignorantiam copulauit, ut ſub aliqua iuſtitiæ umbra ignorātibus poſſet ignoſci.

Duo autem in hæreditatem nobis reliquerat ille uetuſtus Adā, qui fugit à facie dei, laborem uidelicet & dolorem, laborem in actione, dolorem in paſsione. Non hoc ipſe audierat in paradiſo, quem acceperat ut operaretur & cuſtodiret illum: operaretur delectabiliter, cuſtodiret fideliter, & ſibi & poſteris ſuis. Chriſtus dominus laborem & dolorem conſiderauit, ut traderet eos in manus ſuas, imo ſe magis in manus eorum infixus in limo profundi: & intrauerunt aquę iſtę uſq; ad animam eius. Vide (ad patrē inquit) humilitatem meam & laborē meum, quia pauper ego ſum, & in laboribus à iuuentute mea. Laborauit ſuſtinens, manus eius in laboribus ſeruierunt.

De dolore uide quid dixerit: ó uos omnes, qui tranſitis per uiam, attendite & uidete, ſi eſt dolor, ſicut dolor meus. Vere lāguores noſtros ipſe tulit, & infirmitates noſtras ipſe portauit; uir dolorum pauper & dolens, tentatus per omnia abſq; peccato. Et in uita paſsiuam habuit actionem, & in morte paſsionem actiuam ſuſtinuit, dum ſalutem operaretur in medio terrę. Proinde memor ero, quandiu fuero, laborum illorum, quos pertulit in prædicando, fatigationū in diſcurrendo, tentationum in ieiunando, uigiliarum in orando, lachrymarū in compatiendo. Recordabor etiam dolorum eius, conuiciorum, ſputorum, colaphorum, ſubſannationum, exprobrationū, clauorum, horumq; ſimilium, quę per eū & ſuper eū abundantius tranſierunt. Facit ergo mihi fortitudo, facit ſimilitudo; ſed ſi acceſſerit, etiam imitatio, ut ſequar ueſtigia eius. Alioquin etiā exquiretur à me ſanguis iuſtus, qui effuſus

1 Ecce quomodo dominus & ſaluator noſter ieiunauit, uigilauit, orauit, lachrymatus eſt, exemplum, præbens tibi, ut hæc omnia facias.

Quæ tamen hæretici noſtri abhorrẽt. Quin imo non facienda prædicant quoniam dominus noſter abunde pro nobis hæc omnia fecerit. In quo ergo tibi præbuit exemplũ ut ſequaris ueſtigia eius? In nullo profecto, ſi hoc modo omnia cauillaris.

eſt ſuper terram; nec immunis ero ab illo tam ſingulari ſcelere Iudæorum, quòd uidelicet tantę charitati ingratus fuerim, quòd ſpiritui gratiæ contumeliam fecerim, quòd ſanguinẽ teſtamenti pollutum duxerim, quòd conculcauerim filium dei.

Sunt plerique, qui laborem & dolorem patiuntur; ſed neceſsitas in cauſa eſt, non uoluntas; & hi non ſunt conformes imaginis filii dei. Sũt qui ex uoluntate ſuſtinent; ſed non eſt eis ſors, neque pars in ſermone iſto. Vigilat tota nocte luxurioſus non ſolũ patienter, ſed & libenter, ut ſuam expleat uoluptatem: uigilat raptor ueſtitus ferro ut diripiat prædam: uigilat fur ut domũ perfodiat alienam. Sed hi omnes & horum ſimiles longè ſunt à labore & dolore, quem conſiderat dominus. Homines autem bonæ uoluntatis, qui Chriſtiana uoluntate diuitias paupertate cõmutarunt, uel etiam non habitas, tanquã habitas contempſerunt, relinquentes omnia propter ipſum, ſicut & ipſe reliquit omnia propter ipſos, ſequuntur eũ quocunque ierit. Huiuſmodi autem imitatio ualidiſsimum argumentum mihi eſt, quòd paſsio ſaluatoris, & ſimilitudo humanitatis in meam tranſeunt utilitatem. Hic.n. ſapor, hic fructus laboris eſt & doloris.

2 Nota hæretice, nõ prodeſſe tibi Chriſti paſſionem, niſi imitatus eum fueris in uita tua, & ſequaris eius ueſtigia. Qui enim mihi miniſtrat (ait ipſe) me ſequatur. Et apoſtolus Petrus, Chriſtus paſſus eſt pro nobis &c.

Vide ergo quàm magnificauerit facere tecum illa maieſtas. De omnibus, quæ in cœlo & ſub cœlo ſunt, dixit, & facta ſunt. Et quid facilius dictu? Sed nunquid ſolo uerbo factum eſt, cum te, quem fecerat, refecit? Triginta & tribus annis ſuper terram uiſus, & cum hominibus conuerſatus, etiam habuit in factis calumniatores, in dictis inſultatores, non habens ubi caput ſuum reclinaret. Quare hoc? Quia uerbum ã ſua ſubtilitate deſcenderat, & groſsius acceperat indumentũ. Nam caro factum fuerat, & ideo groſsiori & moroſiori opere utebatur. Sicut autem cogitatio ueſtit ſibi uocem corpoream abſque ſui diminutione uel ante uocem, uel poſt uocem; ſic filius dei aſſumpſit carnem non cõmixtionem paſſus, neque diminutionem, nec ante carnem, nec poſt carnẽ. Apud patrem inuiſibilis, ſed hic manus noſtræ tractauerunt de uerbo uitæ, & quod erat ab initio uidimus oculis noſtris. Hoc autem uerbum, quia carnẽ puriſsimam & animam ſanctiſſimam unierat ſibi, libere moderabatur actiones corporis ſui, tũ quia ſapientia & iuſtitia erat, tum quia nullam habebat prorſus legem in membris ſuis repugnantem legi mentis ſuæ. Meum uerbum nec ſapientia, nec iuſtitia eſt, ſed tamen utriuſque capax, & poſſunt ei hæc abeſſe & adeſſe, abeſſe autem facilius. Familiare enim magis iam nobis eſt carnis noſtræ ſeruire uitiis, quam actiones & paſsiones eius ordinare pro eo, quòd omnis ætas ab adoleſcentia prona eſt in malum, inter flagella quoque & gladios, etiam ſub diſcrimine mortis ad ſuas ambiens uoluptates. Fœlix cuius cogitatio, hoc eſt uerbũ noſtrum, omnes actiones ſuas ad iuſtitiam dirigit, ut & intentio ſana ſit, & operatio recta. Fœlix qui paſsiones corporis ſui propter iuſtitiam ordinat, ut quicquid patitur, propter dei filium patiatur, quatenus & à corde tollatur murmuratio, & in ore uerſetur gratiarum actio, & uox laudis.

Qui ſic extulit ſe, iſte tollit grabatũ, & uadit in domũ ſuam. Grabatum noſtrum corpus eſt, in quo prius languidi iacebamus, ſeruientes

deſiderijs & concupiſcentijs noſtris. Nunc portamus illud,cum ſpiritui obedire cogimus,& mortuũ noſtrum portamus,quia corpus mortuum eſt propter peccatum. Ambulamus tamen,non currimus, quia corpus,quod corrumpitur,aggrauat animã, & deprimit terrena inhabitatio ſenſum multa cogitantem. Ambulamus etiam in domum noſtram. In quam domum? In matrem omnium,quia ſepulchra eorũ domus illorum in æternum: Vel potius in domum noſtram,quam habemus ex Deo non manufactam,æternam in cœlis. Qui ſub hoc onere ambulamus,poſito eo,quid putatis,quo curremus? Quò uolabimus? Planè ſuper pennas uentorum.

Amplexatus eſt nos dominus Ieſus per laborem & dolorẽ noſtrũ. Amplectamur eum nos quoq; uicarijs quibuſdam amplexibus propter iuſtitiam,& iuſtitiam ſuam,actiones ad iuſtitiam dirigendo,paſſiones propter iuſtitiam ſuſtinendo. Dicamus quoq; cũ ſpõſa: Tenui eum,nec dimittam. Dicamus etiam cũ patriarcha: Non dimittam te, niſi benedixeris mihi. Quid enim iam ſupereſt niſi benedictio? Quid poſt amplexum niſi oſculum reſtat? Si ſic adhęrerem Deo,quomodo non iam clamare liberet: Oſculetur me oſculo oris ſui? Ciba nos interim,domine,lachrymarum pane, & potum da nobis in lachrymis in menſura,donec perducas nos ad menſuram bonam,& confertam,& coagitatam; quam dabis in ſinus noſtros, qui es in ſinu patris ſuper omnia benedictus Deus in ſecula. Amen.

FRAGMENTVM VITÆ SANCTISSIMÆ VIRGINIS MARIAE, DEI ET DOMINI *noſtri Ieſu Chriſti genitricis, ex D. Ambroſio Mediolanenſi Epiſcopo excerptum.*

Ex libro Secundo de Virginibus.

SIt uobis,ô ſanctæ Virgines, tanquam in imagine deſcripta uirginitas,uitaq; beatæ Mariæ; de qua uelut ſpeculo refulget ſpecies caſtitatis, & forma uirtutis. Hinc ſumatis licet exempla uiuendi: ubi tanq̃ in exẽplari magiſteria expreſſa probitatis, quid corrigere, quid effugere,quid tenere debeatis, oſtendunt.

Primus diſcendi ardor, nobilitas eſt magiſtri. Quid nobilius Dei matre? Quid ſplendidius ea,quã ſplendor elegit? Quid caſtius ea,quæ corpus ſine corporis contagione generauit? Nam de cæteris eius uirtutibus quid loquar? Virgo erat non ſolũ corpore,ſed etiam mente; quę nullo doli ambitu ſincerum adulteraret affectum. Corde humilis,uerbis grauis,animi prudens,loquendi parcior,legendi ſtudioſior; nõ in incerto diuitiarum,ſed in prece pauperis ſpem reponens. Intenta operi,uerecunda ſermone; arbitrum mentis ſolita nõ hominẽ,ſed Deum quęrere. Non lędere reos,bene uelle omnibus,aſſurgere maioribus natu,æqualibus non inuidere, fugere iactantiam, rationem ſequi, amare uirtutem. Quando iſta uultu læſit parentes? Quando diſſenſit propinquis? Quando faſtidiuit humilem? Quando deriſit debilem? Quando uitauit inopem? eos ſolos ſolita cœtus uirorũ inuiſere,quos miſericordia nõ erubeſceret,neq; præteriret uerecundia. Nihil toruum in oculis;

nihil in uerbis procax;nihil in actu inuerecundum:Nō geſtus fractior; non inceſſus ſolutior;non uox petulantior; ut ipſa corporis ſpecies ſimulacrū fuerit mentis, figura probitatis. Bona quippe domus in ipſo ueſtibulo debet agnoſci,ac primo prætendat ingreſſu nihil intus latere tenebrarum;ut mens noſtra nullis repagulis corporalibus impedita,tanquam lucernæ lux intus poſita foris luceat.

1 Quid ego exequar ciborum parſimoniam, officiorum redundantiam,alterum ultra naturam ſuperfuiſſe; alterum penè ipſi naturæ defuiſſe? Illic nulla intermiſſa tempora; hic congeminatos ieiunio dies? Et ſi quando reficiendi ſucceſſiſſet uoluntas,cibus plerūq; obuius, qui mortem arceret, non delicias miniſtraret. Dormire non prius cupiditas,q̄ neceſſitas fuit:Et tamen cū quieſceret corpus,uigilaret animus; qui frequenter in ſomnis aut lecta repetit,aut ſomno interrupta continuat,aut diſpoſita gerit,aut gerenda pronūciat.Prodire domo neſcia, niſi cum ad eccleſiam conueniret,& hoc ipſum cū parentibus,aut propinquis. Domeſtico operoſa ſecreto, forenſi ſtipata comitatu,nullo meliore tamen ſui cuſtode q̄ ſeipſa;quę inceſſu,affectuq; uenerabilis, non tam ueſtigium pedis tolleret,q̄ gradum uirtutis attolleret. Et tamen alios habeat uirgo membrorum cuſtodes ſuorum, morum autē ſuorum ſe habeat ipſa cuſtodem.Plures erunt,de quibus diſcat,ſi ipſa ſe doceat,quæ uirtutes magiſtras habet; quia quicquid egerit,diſciplina eſt.Sic Maria intendebat omnibus,quaſi à pluribus moneretur:ſic implebat omnia uirtutis officia,ut nō tam diſceret,q̄ doceret.Talem hanc Euangeliſta monſtrauit,talem Angelus repperit,talem Spiritus ſanctus elegit. Maxima ag. vir. Laus.

Si ieiunium non eſſet res Deo accepta, ut quidam garriunt,ſanctiſſima dei genitrix non congeminaſſet ieiunio dies.

¶ Quid enim in ſingulis morer,ut eam parentes dilexerint; extranei prædicauerint, quæ digna fuit, ex qua filius Dei naſceretur? Hæc ad ipſos ingreſſus Angeli inuenta domi in penetralibus ſine comite,ne quis intentionem abrumperet,ne quis obſtreperet.Neq; enim comites fœminas deſiderabat,quæ bonas comites cogitationes habebat.Quinetiam tum ſibi minus ſola uidebatur, cū ſola eſſet. Nam quemadmodum ſola,cui tot libri adeſſent, tot archangeli,tot prophetæ? Deniq; & Gabriel eam ubi reuiſere ſolebat inuenit: & Angelum Maria,quaſi uiri ſpecie mota trepida, quaſi non incognitum audito nomine, recognouit.Ita peregrinata eſt in uiro,quæ non eſt peregrinata in Angelo; ut agnoſcas aures religioſas,oculos uerecundos.Deniq; ſalutata obmutuit;& appellata reſpondit:ſed quæ primo titubauerat aſpectu,poſtea promiſit obſequium.

Comes opt. bona cogitatio, nōe ī Mar.

Quam uerò religioſa in propinquas fuerit,ſcriptura diuina ſignificat.Nam & humilior facta eſt,ubi ſe à Deo cognouit electam; & ſtatim ad cognatam ſuam in montana proceſſit,nō utiq; ut exemplo crederet,quæ iam crediderat oraculo.Beata enim,inquit,quæ credidiſti. Et tribus cum ea menſibus manſit. Tanti autem interuallo temporis non fides quæritur,ſed pietas exhibetur. Et hoc poſteaq̄ in utero parentis exiliens puer matrem Domini ſalutauit,prius compos deuotionis q̄ naturę.Inde tot ſequentibus ſignis,cū ſterilis pareret, uirgo conciperet,loqueretur mutus,adoraret magus,expectaret Symeon,ſydera nunciarent:Maria mobilis ad introitum,immobilis ad miraculum:

Conſeruabat,inquit,hæc omnia in corde ſuo. Quamuis mater Domini,diſcere tamen præcepta Domini deſiderabat;& quæ Deum genuerat,Deum tamen ſcire cupiebat.

Quid quod annis quocꝫ omnibus ibat in Hieruſalem ſolenni die Paſchæ,& ibat cum Ioſeph? Vbicꝫ in Virgine comes ſingularum uirtutum eſt pudor. Hic indiuiduus debet eſſe uirginitati,ſine quo nō poteſt eſſe uirginitas. Nec ad templum igitur Maria ſine pudoris ſui cuſtode proceſſit. Hæc eſt imago uirginitatis. Talis enim fuit Maria,ut eius unius uita omnium diſciplina ſit. Si igitur autor nō diſplicet,opus probemus,ut quæcūcꝫ ſibi eius exoptat præmium,imitetur exēplum. Quantæ in una uirgine ſpecies uirtutum emicant? Secretum uerecundiç,uexillum fidei,deuotionis obſequium: Virgo intra domum,comes ad miniſterium,mater ad templum. O quantis illa uirginibus occurret; quantas complexa ad Dominum trahet,dicens: Hæc thorum filij mei;hæc thalamos nuptiales immaculato ſeruauit pudore. Quemadmodum eas ipſe Dominus cōmendabit Patri. Nimirū illud repetens ſuum;Pater ſancte,iſtæ ſunt,quas ſeruaui tibi;in quibus filius hominis caput reclinans quieuit:peto ut ubi ego ſum,& ipſę ſint mecum. Sed non ſolum ſibi debent prodeſſe,quæ non ſolę uixerunt ſibi. Hęc parentes redimat,hæc fratres. Pater iuſte mundus me non cognouit;iſtæ autem me cognouerunt; & mundum cognoſcere noluerunt.

2 *Vide Virginitatē ſeruare non eſſe impoſſibile, ut peſſime doceat quidam, & quæcunq; beatiſſimæ Virginis Mariæ ſequuta fuerit exēplum, eiuſdem etiam conſequetur præmium.*

3 *Ecce quantæ Virginitatis laudes, ſed illa in primis, quod ſolæ Virgines dominū cognouerint Saluatorē, mundo reliquo eum ignorante, cum quo procul dubio ueniunt & maritatæ.*

Quæ pompa illa; quanta Angelorum lætitia plaudentium, quod habitare mereatur uirgo in cœlo,quæ cœleſtem uitam uixit in ſeculo? Tunc etiam Maria tympanum ſumens, choros uirginales excitabit, cantantes Domino, quod per mare ſeculi ſine ſecularibus fluctibus tranſierunt. Tunc unaquæcꝫ exultabit,dicens: Introibo ad altare Dei mei, ad Deum,qui lætificat iuuentutem meam: Immolo Deo ſacrificium laudis,& reddo altiſſimo uota mea. Necꝫ enim dubitauerim uobis patere altaria;quarum mentes altaria Dei confidenter dixerim:in quibus quotidie pro redemptione corporis Chriſtus īmolatur. Nam ſi corpus uirginis Dei templum eſt;animus quid eſt;qui tanquā membrorum cineribus excitatis,ſacerdotis æterni redopertus manu,uaporem diuini ignis exhalat? Beatæ uirgines,quæ tam immortali ſpiratis gratia,ut horti floribus,ut templa religione,ut altaria ſacerdote. Ergo ſancta Maria diſciplinam uitæ informet.

4 *Sanctæ Virgines gloriantur reddere ſe altiſſimo uota Virginitatis ſuæ, & tu hæretice audes dicere uotum caſtitatis eſſe illicitum & præſumptuoſum?*

ALIVD VITÆ EIVS FRAGMENTVM EX D. BERNARDO ABBATE CLA- *reuallenſe excerptum.*

Habetur in ſermonibus eiuſdem, ſermone,qui incipit, Signū magnum.

SIgnum magnum apparuit in cœlo, mulier amicta ſole,& luna ſub pedibus eius, & in capite eius corona ſtellarum duodecim. Quidni coronent ſidera,quam ſol iuſtitiæ Chriſtus ueſtit? Quis illas æſtimet gemmas? Quis ſtellas nominet,quibus Mariæ regium diadema compactum eſt? Supra hominem eſt coronæ huius rationem exponere, indicare compoſitionem. Nos tamen pro modulo noſtræ exiguitatis,abſtinentes à periculoſo ſcrutinio ſe-

cretorum, non incongruè forſitam duodecim ſtellas iſtas, duodecim prærogatiuas gratiarum intelligere uideamur, quibus Maria ſingulariter adornatur.

Siquidem inuenire eſt in Maria prærogatiuas cœli, prærogatiuas carnis, prærogatiuas cordis: Et ſi fuerit ternarius iſte per quaternariũ multiplicatus, habemus forte ſtellas duodecim, quibus Reginæ noſtrę diadema præfulgeat uniuerſis. Mihi ſanè ſingularis rutilat fulgor, primo quidem in Mariæ generatione; ſecundo in Angelica uiſitatione; tertio in Spiritus ſuperuentione; quarto in filij Dei inenarrabili conceptione. Sic & in his quoq; Sidereum planè irradiat decus, ꝙ uirginitatis primiceria, ꝙ ſine corruptione fœcunda, ꝙ ſine grauamine grauida, ꝙ ſine dolore puerpera. Nihilominus etiam ſpiritali quodam ſplendore in Maria corruſcant, manſuetudo pudoris, deuotio humilitatis, magnanimitas credulitatis, martyrium cordis. Veſtræ quidem ſedulitatis erit, ſingula quæq; diligentius intueri. Nos interim ſatisfeciſſe uidebimur, ſi breuiter ea potuerimus demonſtrare.

Quod ergo Sidereum micat in generatione Mariæ? Planè ꝙ ex regibus orta, ꝙ ex ſemine Abrahæ, ꝙ generoſa ex ſtirpe Dauid. Si id parum uidetur, adde ꝙ generationi illi ob ſingulare priuilegium ſanctitatis, diuinitus noſcitur eſſe conceſſa; ꝙ longè ante eiſdem patribus cœlitus repromiſſa; ꝙ myſticis præfigurata miraculis; ꝙ oraculis prænunciata ꝓpheticis. Hanc ſacerdotalis uirga, dum ſine radice floruit; hanc Gedeonis uellus, dum in medio ſiccę areę maduit; hanc in Ezechielis uiſione Orientalis porta; quæ nulli unq̃ patuit, præſignabat; hanc deniq; præ cæteris Eſaias nunc uirgam de radice Ieſſe orituram promittebat, nunc euidentius uirginem parituram. Meritò ſignum hoc magnum in cœlo apparuiſſe ſcribitur, quod tanto ante de cœlo noſcitur fuiſſe promiſſum. Dominus ait: Ipſe dabit uobis ſignum: Ecce uirgo concipiet. Magnum profectò ſignum dedit, quia & magnus ipſe qui dedit. Huius ergo prærogatiuæ fulgor, quorum non uehementer reuerberat aciem oculorum?

Iam in eo quod tam reuerenter, atq; officioſiſſime ab Archangelo ſalutata eſt, ut iam in regali ſolio ſupra omnes cœleſtium ordines regionũ exaltatam cernere uideretur; & paulominus adoraturus fœminã, qui ſolebat ab hominib⁹ hactenus æquanimiter adorari, excellentiſſimũ nobis uirginis noſtrę meritũ, & ſingularis gratia cõmendatur.

nōt. quo' genuit, non quo ipſa concepta.

Nihilominus fulget etiam nouus ille conceptionis modus, ut nõ in iniquitate, quemadmodum cæteræ omnes, ſed ſuperueniente ſpiritu ſancto, ſola & de ſola ſanctificatione Maria conciperet. Nam quod uerum Deum, & Dei filium genuit; ut idemipſe Dei atq; hominis filius, unus omnino Deus, & homo prodiret ex Maria, abyſſus eſt luminis. Nec facile dixerim, quod uel Angelicus oculus ad huius fulgoris uehementium non caliget.

5 *Sancta dei Genitrix uouit Virginitatem. Non ergo fuit temeraria, nõ præſumptuoſa, ut impij ſuggillant Virgines eã imitantes.*

De cætero ſanè & uirginitatem carnis, & propoſitum uirginitatis, & ipſius quoq; propoſiti nouitas euidenter illuſtrat, ꝙ uidelicet in libertate ſpiritus, legis Moſaicæ decreta tranſcendens, illibatam Deo corporis ſimul, & ſpiritus ſanctimoniam uouit. Probat enim propoſiti inuiolabile fundamentum, ꝙ tam conſtanter promittenti filium Angelo

gelo reſpondit, Quomodo fiet iſtud, quoniam uirum non cognoſco? Forte enim propterea primo turbata eſt in ſermone eius, & cogitabat qualis eſſet iſta ſalutatio; ꝙ benedictã ſeſe audiſſet in mulieribus, quæ nimirum benedici in uirginibus ſemper optabat. Et ex tunc quidem cogitabat, qualis eſſet iſta benedictio, quod iam uideretur eſſe ſuſpecta. Vbi uero in promiſſione filij manifeſtum uirginitatis periculum uidebatur, non potuit ultra diſſimulare, quin diceret: Quomodo fiet iſtud, quoniam uirum non cognoſco? Meritò proinde & illam meruit benedictionem, & hanc non amiſit, ut longe glorioſior fiat & uirginitas ex fœcunditate, & ex uirginitate fœcunditas; ac mutuis ſeſe radijs illuſtrare hęc duo ſidera uideantur. Magnum eſt uirginem eſſe, ſed uirginem matrem eſſe, longè amplius per omnem modum.

Non in mulieribus, ſed in uirginibus benedici beata Maria optabat. Preſtat ergo Virginitas coniugio.

tamen benedicta est in mulieribus —

Iure etiam illud moleſtiſſimum tædium, quo reliquæ omnes grauidæ mulieres laborare noſcuntur, ſola non ſenſit, quę ſine, ſola, libidinoſa uoluptate concepit. Vnde & in ipſo ſub conceptionis initio, quãdo potiſſimum cæteræ mulieres miſerabilius affliguntur, Maria tota alacritate montana conſcendit, ut Elizabeth miniſtraret. Sed & aſcendit Bethleem, imminente iam partu, portans precioſiſſimum illud depoſitum, portans onus leue, portans, à quo portabatur.

Sic & in partu ꝗ̃ lucidum eſt, ꝙ noua exultatione nouã edidit prolem, ſola inter mulieres à cõmuni maledicto, & dolore parturientium aliena? Si rerũ precia de raritate penſamus, nihil his poteſt rarius inueniri. Siquidem in omnibus iſtis nec primam ſimilem uiſa eſt, nec habere ſequentem. E quibus nos, ſi ea fideliter intuemur, ſine dubio admirationem concipimus; ſed uenerationem, ſed deuotionem, ſed conſolationem. Cæterum quæ reſtant adhuc, & imitationem requirunt. Non eſt nobis ante ortum tam multipharię, multiſq; modis promitti diuinitus, cœlitus, prænunciari: Sed nec ab Archangelo Gabriele tam nouę ſalutationis obſequijs honorari. Minus autem cætera duo cõmunicat nobis, planè ſecretum ſuũ ſibi. Sola enim eſt, de qua dicitur: Quod in ea natum eſt, de ſpiritu ſancto eſt. Sola, cui dicitur: quod ex te naſcetur ſanctum, uocabitur filius Dei. Offerantur Regi uirgines, ſed poſt eam: Nam primatum ſola uendicat ſibi. Multo magis autem ſola ſine corruptione cõcepit; ſine grauamine tulit, ſine dolore filium parturijt. Itaq; nihil horũ à nobis exigitur; ſed exigitur planè non nihil. Nunquid enim ſi defuerit nobis etiam manſuetudo pudoris, ſi humilitas cordis, ſi magnanimitas fidei, ſi compaſſio mentis, negligentiam noſtrã munerum ſingularitas excuſabit? Gratiſſima ſanè gemma in diademate, micans in capite ſtella, rubor in facie hominis uerecũdi. An uero quis putat, quod hac caruerit gratia, quæ gratia plena fuit?

Pudibunda fuit Maria; Ex Euangelio id probamus. Vbi enim aliquando loquax, ubi præſumptuoſa fuiſſe uidetur? Foris ſtabat quærens loqui filio, nec materna auctoritate, aut ſermonem interrupit, aut habitationẽ irruit, in qua filius loquebatur. In omni deniq; textu quatuor Euangeliorũ, ſi bene meminimus, non niſi quater Maria loquens auditur. Primo quidem ad Angelum, ſed cum iam ſemel, atq; iterum allocutus eam fuiſſet: Secũdo ad Elizabeth, quando uox ſalutationis eius Ioannem ſalutare fecit in utero, & ea magnificante Mariam, ipſa

quater M. vir. locuta

magis Dominum magnificare curauit: Tertio ad filium, cũ iam eſſet annorum duodecim, ꝙ ipſa, & pater eius dolentes quæſiſſent eum: Quarto in nuptijs ad filiũ, & miniſtros. Et is qdē ſermo certiſſimus in dex ingenitæ manſuetudinis, & uirginalis uerecundiæ fuit. Aliorum quippe uerecundiam ſuam reputans, ſuſtinere non potuit; non potuit uini diſſimulare defectum. Vbi ſanè increpata eſt à filio (tanq; mitis, & humilis corde) nec illi reſpondit; nec tamen deſperauit, miniſtros admonens facere, quod diceret eis. Nunquid non ab initio ueniſſe paſtores, & primam omnium Mariam inueniſſe leguntur? Inuenerunt, ait Euangeliſta, Mariam, & Ioſeph, & infantem poſitum in præſepio. Sic & Magi quoq;, ſi recolis, non ſine Maria matre eius puerum inuenerunt. Et inducens in templum Domini templi Dominum, multa quidem à Symeone audiuit tam de Deo; q; de ſeipſa, ad loquendum tarda, uelox ad audiendum. Et quidem Maria cõſeruabat omnia uerba hæc conferens in corde ſuo. Sed in his omnibus neq; de ipſo incarnationis dominicæ ſacramento quodcunq; uerbum feciſſe reperies. Væ nobis, qui ſpiritum hàbemus in naribus: Væ qui totum proferimus ſpiritum, qui, iuxta illud Comici, pleni rimarum effluimus undiq;. Toties deniq; Maria filium audiuit non modo turbis loquentem in parabolis, ſed & diſcipulis ſeorſum Regni Dei myſteria reuelantem: uidit miracula facientem: uidit deinde in Cruce pendentem: uidit expirantem; uidit reſurgentem: uidit & aſcendentẽ. Sed in his omnibus quoties uerecundiſſimæ Virginis, quoties pudiciſſimę turturis uox memoratur audita? Deniq; legis in actibus Apoſtolorũ, ꝙ redeuntes à monte Oliueti unanimiter perſeuerabant in oratione. Qui? ſi forte Maria affuit, nominetur prima, quæ ſuper omnes eſt, tam filij prærogatiua, q; ſuę priuilegio ſanctitatis. Petrus, & Andreas, ait, Iacobus, & Ioannes, & cæteri, qui ſequuntur, hi omnes perſeuerabant unanimiter cum mulieribus, & Maria matre Ieſu. Itáne & mulierum ſeſe ultimam exhibebat, ut nouiſſima omnium poneretur? Verè carnales adhuc diſcipuli, quibus necdum ſpiritus erat datus; quia Ieſus necdum fuerat glorificatus. Quomodo facta eſt inter illos contentio de primatu, cum Maria quantò maior erat, humiliaret ſe, non modo de omnibus, ſed & præ omnibus? Meritò facta eſt nouiſſima prima, quę cum prima eſſet omnium, ſeſe nouiſſimã faciebat. Meritò facta eſt omnium Domina, quæ ſe omnium exhibebat ancillam. Meritò deniq; ſuper Angelos exaltata eſt, quæ & infra uiduas, & pœnitẽtes, infra eam, de qua eiecta fuerant ſeptem dæmonia, ineffabili ſeſe mãſuetudine inclinabat. Obſecro uos filioli, æmulamini hanc uirtutem, ſi Mariam diligitis, ſi contenditis ei placere; æmulamini modeſtiam eius, nihil enim tam idoneũ homini, nihil tam congruũ Chriſtiano, maximeq; monachũ nihil adeò decet.

Et quidem manifeſta ſatis in uirgine, ex hac ipſa manſuetudine uirtus humilitatis elucet. Nimirum collactaneæ ſunt humilitas, & manſuetudo, in eo confœderatæ germanius, qui dicebat, Diſcite à me, quia mitis ſum, & humilis corde. Sicut enim mater præſumptionis elatio, ſic manſuetudo uera non niſi ex uera humilitate procedit. Nec in ſola tantum Mariæ taciturnitate cõmendatur humilitas, ſed euidentius reſonat in ſermone. Audierat, quod ex te naſcetur ſanctum, uocabitur

filius Dei; & nihil aliud quàm Ancillam eius ſe eſſe reſpondit. Inde uentum eſt ad Elizabeth, & continuò uirginis gloria ſingularis, eidem per ſpiritum reuelatur. Denique & mirabatur perſonam uenientis dicens: Vnde hoc mihi, ut ueniat mater Domini mei ad me? Cõmendabat & uocem ſalutantis, adijciens: Vt facta eſt uox ſalutationis tuæ in auribus meis, exultauit in gaudio infans in utero meo, & beatificabat fidem credentis: Beata, inquiens, quæ credidiſti, quoniam perficientur in te, quæ dicta ſunt tibi à domino. Magna quidem prçconia; ſed & deuota humilitas nihil ſibi paſſa retinere; in eum magis uniuerſa refudit, cuius in ſe beneficia laudabantur. Tu, inquit, magnificas matrem Domini; ſed magnificat anima mea Dominum. In uoce mea filium perhibes exultaſſe in gaudio; ſed exultauit ſpiritus meus in Deo ſalutari meo: Et ipſe quoque tanquam amicus ſponſi gaudet ad uocem ſponſi. Beatam eſſe dicis, quæ crediðiſſet; ſed credulitas, & beatitudinis cauſa reſpectus eſt supernæ pietatis; ut ex hoc magis beatam me dicant omnes generationes; quia ancillam humilem, & exiguam reſpexit Deus.

Veruntamen nunquid putamus fratres, Elizabeth ſanctam in eo, quòd per ſpiritum utique loquebatur erraſſe? Abſit. Beata planè, quam reſpexit Deus, & beata, quæ credidit. Hic enim magnus diuinæ reſpectionis extitit fructus. Ineffabili ſiquidem artificio ſpiritus, ſuperueniens tantæ humilitati magnanimitas tanta in ſecretario uirginei cordis acceſſit; ut (quemadmodum de integritate, & fœcunditate prædiximus) hæ quoque nihilominus ſunt ſtellæ ex reſpectu mutuo clariores; quòd uidelicet nec humilitas tanta minuit magnanimitatem, nec magnanimitas tanta humilitatem: ſed cum in ſua ęſtimatione tam humilis eſſet, nihilominus & in promiſſionis credulitate magnanimis; ut quæ nihil aliud, quàm exiguam ſeſe reputabat ancillam, ad incomprehenſibile hoc myſterium, & admirabile cõmercium, ad inſcrutabile ſacramentum nullatenus dubitaret electam; & ueram Dei, & hominis genetricem crederet mox futuram. Agit hoc nimirum in cordibus electorum gratiæ prærogatiua diuinæ, ut eos nec humilitas puſillanimes faciat, nec magnanimitas arrogantes, magis autem cooperentur ſibi, ut non ſolum nulla ex magnanimitate ſubintret elatio; hinc hoc maxime prouehatur humilitas, ut inueniantur eò amplius timorati, & largitori munerum non ingrati: ac uiciſſim ex occaſione humilitatis puſillanimitas nulla ſurrepat; ſed quominus de ſua quiſque uel minimis præſumere conſueuit, eò amplius etiam in magnis quibuſque de diuina uirtute confidat.

Martyrium ſanè Virginis (quam nimirum inter ſtellas diadematis eius, ſi meminiſtis, duodecimam nominauimus) tam in Symeonis prophetia, quàm in ipſa Dominicæ paſſionis hiſtoria cõmendatur. Poſitus eſt hic (ait ſanctus ſenex de paruulo Ieſu) in ſignum cui contradicetur: & tuam ipſius animam (ad Mariam autem dicebat) pertranſibit gladius. Verè tuam, ô beata mater, animam gladius pertranſiuit. Alioquin non niſi eam pertranſiens carnem filij tui penetraret. Et quidem poſteaquam emiſit ſpiritum tuus ille Ieſus (omnium quidem, ſed ſpecialiter tuus) ipſius planè non attigit animam crudelis

lancea, quæ ipſius (nec mortuo parcens, cui nocere non poſſet) aperuit latus, ſed tuam undiq; animam pertranſiuit. Ipſius nimirum anima iam ibi non erat, ſed tua planè inde nequibat auelli. Tuam ergo pertranſiuit animam uis doloris, ut pluſquam martyrem non immeritò prædicemus, in qua nimirum corporeæ ſenſum paſſionis exceſſerit compaſſionis affectus. An non tibi pluſquam gladius fuit ſermo ille (reuera pertranſiens animam, & pertingens uſque ad diuiſionem animæ, & ſpiritus) mulier ecce filius tuus? ô cõmutationem. Ioannes tibi pro Ieſu traditur, ſeruus pro domino, diſcipulus pro magiſtro, filius Zebedei pro filio Dei, homo purus pro Deo uero. Quomodo nõ tuam affectuoſiſſimam animam pertranſiret hæc auditio, quando & noſtra, licet ſaxea, licet ferrea pectora ſola recordatio ſcindit? Non miremini fratres, quod Maria martyr in anima fuiſſe dicatur. Miretur qui non meminerit ſe audiſſe Paulum inter maxima gentium crimina memorantem quòd ſine affectione fuiſſent. Longè id fuit à Mariæ uiſceribus: longè ſit à ſeruulis eius. Sed forte quis dicat: Nunquid non eum præſcierat moriturum? Et indubitanter. Nunquid non ſperabat continuò reſurrecturum? Et fidenter. Super hæc doluit crucifixum? Et uehementer. Alioquin quis nam tu, frater, aut unde tibi hæc ſapientia, ut mireris plus Mariam compatientem, quàm Mariæ filium patientem? Ille etiam mori corpore potuit, iſta commori corde non potuit? Fecit illud charitas, qua maiorem nemo habuit: fecit & hoc charitas, cui poſt illam ſimilis altera non fuit.

TERTIVM EIVSDEM SANCTISSIMÆ DEI GENITRICIS VITAE FRAGMENTVM

ex Ioanne Damaſceno Monacho.

Habetur in libro.4. eiuſdem de Orthodoxa Fide cap.15.

DE ſancta & ſuperlaudabili ſemper Virgine & Deipara Maria in prætactis mediocriter tractauimus, & quod maxime opportunum uiſum eſt, repræſentauimus, quod proprie & uere Deipara & eſt, & nominatur: nunc reliqua cõpleamus. Ipſa enim ante ſecula præcognitiuo Dei cõſilio prædiffinita eſt, & diuerſis ſimilitudinibus & oraculis prophetarum per ſpiritum ſanctum figurata: & prædicata, in prædiffinito tempore, ex Dauidica radice pullulauit, propter factas ad ipſum repromiſſiones. Iurauit enim (inquit) Dominus Dauid ueritatem, & non fruſtrabitur eum, de fructu uentris tui ponam ſuper ſedem tuam. Et rurſus: ſemel iuraui in ſancto meo, ſi Dauid mentiar, ſemen eius in æternũ manebit; & thronus eius ut ſol in conſpectu meo, & ut luna perfecta in æternum, & teſtis in cœlo fidelis. Et Eſaias: Egredietur uirga de radice Ieſſe, & flos ex radice eius aſcendet.

Enimuero quòd Ioſeph, ex Dauidica tribu deſcenderit, Matthæus, & Lucas ſacratiſſimi Euangeliſtæ, dilucide monſtrarunt. Sed Matthæus quidem ex Dauid per Salomonem deduxit Ioſeph: Lucas autem per Nathan. Sanctę uero uirginis generationem ambo ſiluerunt. Decet autem ſcire, non fuiſſe morem Hebræis, neq; diuinæ ſcripturæ,

genealogias

genealogias texere mulierum. Nam lex fuit, tribum nō deſponſare ex alia tribu. Atqui Ioſeph ex Dauidica deſcēdit tribu, & iuſtus erat. Hoc enim de ipſo diuinum teſtatur Euangelium. Non igitur præter legem ſanctam uirginem ad deſponſationem duxiſſet, niſi ex eius ſceptro deſcendiſſet. Cum igitur oſtenderit Euangeliſta deſcenſum Ioſeph, ſatiſfactum eſſe putandum eſt. Præterea id nequaq; latere par eſt, ꝙ lex erat, uiro moriente ſine prole, fratrem eius defuncti coniugem ſibi nuptijs copulare, & ſuſcitare ſemen fratri. Quod igitur partu edebatur, ſecundum naturam ſecundi, ideſt illius qui genuit, erat: ſecundum uero legem, eius, qui obierat diem.

Ex ſerie igitur Nathan filij Dauid, Leui genuit Melchi, & Panthera. Panther genuit Barpanthera, ſic ab eo denominatum. Hic Barpāther genuit Ioachim. Ioachim uero genuit ſanctam Deiparam. Ex ſerie Salomonis filij Dauid, Matthan duxit uxorē, ex qua genuit Iacob. Mortuo autem Matthan, Melchi, qui erat ex tribu Nathan filius Leui, frater uero Pantheris, nupſit uxori Matthan, matri quidem Iacob, & genuit ex ea Heli. Erant igitur fratres uterini Iacob & Heli, Iacob quidē ex tribu Salomonis, Heli uero ex tribu Nathan. Defuncto autem Heli ex tribu Nathan ſine liberis, accepit Iacob frater eius ex tribu Salomonis uxorem eius, & ſuſcitauit ſemen fratri ſuo, & genuit Ioſeph. Ioſeph igitur natura quidem eſt filius Iacob ex deſcenſu à Salomone: ſecundum uero legem, filius Heli ex Nathan.

Ioachim ergo uenerandam, & dignam laude Annam in matrimonium duxit. Sed quemadmodum uetus Anna ſterilis facta, per uotū & repromiſſionē habuit Samuelem; hunc in modum & hæc per ſupplicationem & repromiſſionem à Deo Deiparam profert, ut & in hoc nulla illuſtrium & glorioſarum poſterior habeatur. Parit ergo gratia (Anna enim hoc interpretatur) Dominā: quod profecto indicat Mariæ nomen. Nam reuera Domina facta eſt omnium creaturarum cum Conditoris omnium effecta eſt mater. Editur partu in domo ouilis Ioachim, & adducitur in templum. Deinde in domo Domini plantata, & impinguata ſpiritu, ueluti oliua fructifera, omnis uirtutis habitaculum facta eſt, ab omni ſeculari uita, & carnali concupiſcentia procul mentem ſequeſtrans, & ſic uirginem animam cum corpore conſeruans, ut decebat eā, quæ in ſinu Deum ſuſceptura eſſet. Sanctus enim exiſtens in ſanctis requieſcit. Sic igitur ſanctificationē omnē exercet, & tēplum ſanctū & admirabile altiſſimi Dei digne demonſtratur.

Quia ergo obſeruabat Virginem noſtræ ſalutis inimicus propter Eſaiæ prædictionem, dicentis: Ecce uirgo concipiet, & pariet filium, & uocabitur nomen eius Emanuel, quod eſt interpretatum nobiſcū Deus; ut deciperet eum, qui ſemper in ſapientia gloriatur, ipſe qui deprehendit ſapientes in aſtutia eorum, in deſponſationē puella Ioſeph à ſacerdotibus traditur, ut nouus liber literas ſcienti. Nam deſponſatio cuſtodia Virginis erat, & uirginem obſeruantis depulſio. Quando autem uenit plenitudo tēporis miſſus eſt Angelus Domini ad ipſam, annuncians Domini conceptionem. Et ſic concepit filium Dei, conſubſtantialem patris uirtutem, non ex uoluntate carnis, neq; ex uoluntate uiri, ideſt ex congreſſu & ſemine, ſed ex patris bona uoluntate, &

cooperatione ſpiritus ſancti ſuppeditauit creatori creari, & plaſmatori plaſmari, & filio Dei & Deo incarnari, & humanari ex puris & illibatis carnibus eius & ſanguinibus, primæ matris abſoluens debitum. Nam quemadmodum illa ſine cōmixtione ex Adam plaſmata eſt, ſic iſta nouum Adam lege partus in utero tulit, quem peperit ſuper natiuitatis naturam. Natus eſt enim ex muliere ſine patre, & ex patre ſine matre. Et quoniam ex muliere, lege partus: quoniam ſine patre, ſuper naturam eſt natiuitatis. Et quoniam conſueto in tempore (nam nouē menſes complens, & decimum attingens naſcitur) id fit lege partus. Quod autem ſine dolore, ſupra legē partus eſt. Cuius enim uoluptas non præceſſit, neq; pariendi dolor ſubſequutus eſt, ſecundum prophetam, dicentem: Priuſquam dolorem partus ſenſerit, peperit. Et rurſus: Priuſquā adueniret tēpus dolorū partus, effudit, & peperit maſculū.

Natus eſt igitur ex ea filius Dei, & Deus incarnatus; non deifer homo, ſed Deus incarnatus; non ut propheta actione unctus, ſed totius ungentis præſentia: Vt homo quidē fiat, quod ungit, & Deus quod ungitur, non tranſmutatione naturæ, ſed unione ſecundū hypoſtaſin. Idem enim erat ungens, & qui ungebatur; ut Deus ungens ſeipſum ut hominem. Quomodo igitur non eſt Deipara, quæ Deum incarnatū ex ſe genuit? Sic proprie & uere Dei genitrix, & domina, quæ omniū creaturarum dominatrix, ancilla & mater omnium conditoris effecta. Quemadmodum uero qui conceptus eſt Virginem concipientem ſeruauit; ſic & natus, ipſius uirginitatem ſeruauit illæſam. Solum tranſiuit per eam, & clauſam ſeruauit ipſam. Per auditum quidem conceptio, ſed natiuitas per conſuetum parientium egreſſum; tametſi nonnulli fabulantur per latus diuinæ matris, ipſum editū fuiſſe. Nō enim impoſſibile illi erat per clauſam portā tranſire, & illius nō lædere ſignacula.

Manet igitur & poſt partum uirgo, & ſemper uirgo. Nullo modo enim uſq; ad mortem uiri admiſit contactum; etſi ſcriptum eſt: Et non cognouit eam, donec peperit filium ſuū primogenitum. Sciendū autē eſt, φ primogenitus eſt, qui primus genitus eſt, etſi etiam unigenitus fuerit. Hoc enim primogenitū primū natum eſſe oſtendit, nō omnino autē cōmanifeſtat & aliorum generationē. Hoc autem uocabulum, donec, determinati temporis præfinitionem ſignificat, non autē nunciat quod poſtea. Dicit enim Dominus: Ecce ego uobiſcū ſum uſq; ad conſummationē ſeculi. Non quod poſt ſeculi conſummationē ſeparandus ſit. Nā ait diuinus Apoſtolus: Et ſic ſemper cū Chriſto erimus, poſt cōmunem reſurrectionē intelligens. Qūo enim quę genuit deum, & ex conſequentium experientia miraculum agnouit, uiri conſortium admiſit? Abſit hoc. Nō modeſtę cogitationis eſt talia cogitare, ne dicā agere. Sed ipſa beata, & ſuper naturā donorum digna effecta, dolores partus, quos effugit pariens, illos tēpore paſſionis ſuſtinuit, ex materna cōpaſſione uiſcerū lacerū reparturiens. Et quē Deum per natiuitatem agnouit, illum ut maleficū interfectum uidens, tanq; gladio, cogitationibus decerpitur. Et hoc eſt: Tuam ipſam animā pertranſibit gladius, quemadmodum illi prædixerat Dei expectator Symeon Dominum geſtans in ulnis. Sed cōmutat triſtitiam gaudium reſurrectionis, Dominum carne mortuum rediuiuum prædicans.

VITA SANCTORVM APOSTOLORVM PETRI ET PAVLI, PER EGESIPPVM SCRIPTA.

Habetur lib.3. eiuſdem de excidio Hieroſolymitano cap.2.

ERant Neronis tēporis Romæ Petrus & Paulus doctores Chriſtianorū, ſublimes operibus, clari magiſterio, qui uirtute ſuorum operum Imperatorem ad uerſum fecerant; captum magi Simonis dilinimētis, qui ſibi animum eius conciliauerat. Cui adiumentū uictoriæ, ſubiectiones gentium, uitæ longæuitatē, ſalutis cuſtodiam feralibus artibus pollicebatur, atq; ille credebat, quum rerum neſciret examinare. Deniq; ſummum apud deum tenebat amicitiæ locum: quandoquidem etiam præſulem ſuę ſalutis, uitęq; cuſtodem arbitrabatur. Sed ubi Petrus eius uanitates & flagitia detexit, & ſpecies illum rerum mentiri, non ſolidum aliquid aut uerū efficere demonſtrauit, ludibrio habitus, & digno eſt conſumptus mœrore. Et quanuis in alijs terrarū partibus Petri eſſet expertus potentiam, tamē præueniens Romā, auſus eſt iactare quod mortuos reſuſcitaret.

1 Tu qui negas Petrū apoſtolum Romæ fuiſſe quid dicere potes contra tantum & tā uetuſtum auctorem qui tempore Aniceti fuit, imo Apoſtolicorū uicinus temporum, ut ait D. Hieronymus. Aut igitur ignorans es ſi hæc non legiſti, aut ſi legiſti, improbus.

Defunctus erat id temporis Romæ adoleſcens nobilis, propinquus Cæſaris, cū uniuerſorum dolore, Admonuere pleriq; experiendū uerū poſſet reſuſcitari. Celeberrimus in his operibus habebatur Petrus: Sed apud gentiles nulla facti huiuſmodi deferebatur fides. Dolor exigit remedium, perrectum eſt ad Petrum. Fuere qui etiam Simonē accerſendum putarent: uterq; affuerunt. Ait Petrus Simoni: qui ſe de ſua iactaret potentia, priores ſeſe partes dare: ut ſi poſſet, mortuū reſuſcitaret. Si ille non reſuſcitaret, ſe non defuturū ut Chriſtus opem ferret defuncto, quo poſſet reſurgere. Simon qui putaret apud urbem gentilium plurimū ſuas ualituras artes, conditionē propoſuit, ut ſi ipſe reſuſcitaſſet mortuū, Petrus occideretur, qui magnā potentiam (ſic enim appellabatur) laceſſendo iniurias irrogauiſſet: ſin uero præualuiſſet Petrus in Simonem, pari genere uindicaretur. Acquieuit Petrus, adorſus eſt Simon: Acceſſit ad lectulum defuncti, incantare atq; immurmurare dira carmina, ut cœpit, uiſus eſt caput agitare qui mortuus erat. Clamor ingens gentilium quod iam uiueret, quod loqueretur cū Simone. Ira & indignatio in Petrum, quod auſus eſſet conferre ſeſe tantę poteſtati. Sanctus Apoſtolus popoſcit ſilentium & dixit, Si uiuit defunctus, loquatur: ſi reſuſcitatus eſt, ſurgat, ambulet, fabuletur. Phātaſma illud eſſe non ueritatem, quod uideatur caput mouiſſe. Deniq; ſeparetur, inquit, Simon a lectulo, & tunc ne id quidē oſtentui futurū. Abducitur Simon a lectulo, manet ſine ſpecie motus alicuius qui mortuus erat. Aſtitit Petrus longius, in intra ſe pauliſper orationi intentus cū magna uoce ait: Adoleſcens ſurge, ſanet te dominus Ieſus. Et ſtatim ſurrexit adoleſcens, & locutus eſt, ambulauit, & cibum ſumpſit, & dedit eum Petrus matri ſuæ. Qui cū rogaretur ut ab eo non diſcederet, ait: Non derelinquetur ab eo qui eum fecit reſurgere, cuius nos ſerui ſumus. Secura eſto mater de filio, non uerearis, habet cuſtodem ſuū. Et cū populus in Simonē inſurgeret, ut lapidaretur, ait Petrus: Satis eſt ad pęnam eius, quod cognoſcit ſuas artes nihil ualere: uiuat, & Chriſti regnum creſcere uideat, uel inuitus.

Torquebatur magus Apoſtoli gloria. Collegit ſeſe, atq; omnē excitans carminū ſuorū potentiam, congregat populum, offenſumq; ſe dicit a Galilæis, relicturū ſe urbem quā tueri ſoleret. Diem ſtatuit, pollicetur uolatū, quo ſupernis ſedibus inueheretur: Cui quando uellet, cœlum pateret. Conſcendit ſtatuto die montē Capitolinū, ac ſe de rupe deijciens uolare cœpit. Mirari potius & uenerari: pleriq; dicentes Dei eſſe potentiam non hominis, qui cū corpore uolitaret, nihil tale feciſſe Chriſtū. Tunc Petrus in medio ſtans ait: Ieſu domine, oſtende ei uanas artes ſuas eſſe, ne hac ſpecie populus iſte, qui crediturus eſt decipiatur. Decidat domine, ſic tamen, ut nihil ſe potuiſſe uiuens recognoſcat. Et ſtatim in uocem Petri implicatis remigijs alarum, quas ſumpſerat, corruit, nec examinatus eſt, ſed fracto debilitatoq; crure, Aritiam conceſſit, atq; ibi mortuus eſt.

Quo comperto deceptum ſe Nero & deſtitutum, dolens tanti caſum amici, ſublatumq; ſibi uirum ut idem & neceſſarium Reipublicę, indignatus, quęrere cœpit cauſas quibus Petrū occideret. Et iam tēpus aderat, quo Sancti uocarentur Apoſtoli Petrus & Paulus. Deniq; dato ut cōprehenderetur præcepto, rogabatur Petrus ut ſeſe alio cōferret. Reſiſtebat ille dicens, nequaquā ſe facturū, ut tanq; metu mortis territus cederet, bonū eſſe pro Chriſto pati, qui pro omnibus ſe morti obtuliſſet: non mortē illam, ſed imortalitatem futurā, tanquā indignum ut ipſe fugeret paſſionē ſui corporis, qui multos doctrina ſua cōpulerit ſe hoſtias pro Chriſto offerre, deberi ſibi ſecundū domini uocem, ut & ipſe in paſſione ſua Chriſto gloriam atq; honorē daret. Hęc & alia Petrus obtexere, ſed plebs lachrymis quærens ne ſe relinqueret, & fluctuantē inter procellas gentilium deſtitueret: uictus fletibus Petrus, ceſſit: Promiſit ſe urbem egreſſurū. Proxima nocte ſalutatis fratribus, & celebrata oratione, proficiſci ſolus cępit. Vbi uentum eſt ad portam, uidet ſibi Chriſtū occurrere, & adorans eum dixit: Domine quo uadis? Dicit ei Chriſtus: Iterum uenio crucifigi. Intellexit Petrus de ſua dictum paſſione, quod in ea Chriſtus paſſurus uideretur, qui patitur in ſingulis, non utiq; corporis dolore, ſed quadā miſericordię cōpaſſione, aut gloriæ celebritate. Et conuerſus in urbē redijt, captuſq; a perſecutoribus cruci adiudicatus, popoſcit ut inuerſis ueſtigijs cruci affigeretur, quod indignus eſſet qui ſimili modo crucifigeretur, ut paſſus eſt Dei filius. Quo impetrato, uel quia ita debebatur, ut Chriſtus prædixerat, uel quia perſecutor non inuitus indulget pœnarum incrementa, & ipſe Paulus, alter cruce, alter gladio necatus eſt.

In huius rei memoriam extat adhuc hodie Romæ extra portam Appiam erectū ſacellum, quod uulgo appellatur Domine quo uadis.

Habetur in lib. eiuſdē de uiris illuſtrib'.

ITEM VITA D. PETRI APOSTOLORVM PRINCIPIS PER D. HIERONYMVM SCRIPTA.

I

Vbi ſunt pſeudoprophetæ noſtri tēporis, qui negant Petrum aliquādo Romæ fuiſſe? Cum id nō ex hoc loco tantum, uerū ex

SImon Petrus filius Ioannis, prouincię Galileæ, Vico, Bethſaida, frater Andreę Apoſtoli, & princeps apoſtolorum, poſt epiſcopatum Antiochenſis eccleſiæ, & prædicationem diſperſionis eorum qui de circunciſioneq crediderant, in Ponto, Galatia, Cappadocia, Aſia, & Bithinia, ſecundo Claudij anno, ad expugnā

dum

dum Simonem Magũ Romã pergit, ibiq; uigintiquinq; annis cathedram ſacerdotalem tenuit, uſq; ad ultimũ annum Neronis, ideſt, decimumquartum. A quo & affixus cruci, martyrio coronatus eſt, capite ad terram uerſo, & in ſublime pedibus eleuatis: aſſerens ſe indignum ut ſic crucifigeretur ut dominus ſuus.

Egeſippo quoq;, Tertulliano et Ambroſio ac cæteris antiquiſſimis, & probatiſſimis patribus aſſeratur.

Scripſit duas epiſtolas, quæ catholicæ nominantur, quarũ ſecunda a pleriſq; eius eſſe negatur, propter ſtili cum priore diſſonantiam. Sed & euangelium iuxta Marcum, qui auditor eius & interpres fuit, huius dicitur. Libri autem eius, e quibus unus Actorum eius inſcribitur, alius Euangelij, tertius prædicationis, quartus Apocalypſis, quintus Iudicij, inter apocryphas ſcripturas reputantur. Sepultus Romæ in Vaticano, iuxta uiam triumphalem, totius urbis ueneratione celebratur.

2 *Si ſecunda Petri epiſtola a pleriſq; eius eſſe negatur, tn cũ eccleſia tene illius eſſe, quod & D. Hierony. tenet in epiſtola ad Paulinũ, et D. Augu. in lib. de fide et oper.*

VITA SANCTI PAVLI APOSTOLI
PER D. HIERONYMVM SCRIPTA.

Habetur in lib. eiuſdẽ de uiris illuſtrib⁹.

PAulus apoſtolus qui ante Saulus, extra numerũ duodecim apoſtolorum, de tribu Beniamin & oppido Iudęæ Giſcalis fuit, quo a Romanis capto, cũ parentibus ſuis Tarſum Ciliciæ cõmigrauit, a quibus ob ſtudia legis miſſus Hieroſolymã, a Gamaliele uiro doctiſſimo, cuius Lucas meminit, eruditus eſt. Cum autem interfuiſſet neci martyris Stephani, & acceptis a pontifice templi epiſtolis, ad perſequendos eos, qui Chriſto crediderant, Damaſcum pergeret, reuelatione cõpulſus ad fidem, quæ in actibus apoſtolorum ſcribitur, in Vas electionis de perſecutore trãſlatus eſt. Cumq; primũ ad prædicationem eius Sergius Paulus proconſul Cypri crediſſet, ab eo quod eum Chriſti fidei ſubegerat, ſortitus eſt nomen Paulus: & iuncto ſibi Barnaba, multis urbibus peragratis, reuerſuſq; Hieroſolymã, a Petro Iacoboq; & Ioanne gentium apoſtolus ordinatus.

Et quia in Actibus apoſtolorum pleniſſime de eius conuerſatione ſcriptum eſt, hoc tantum dicam, quod poſt paſſionẽ domini uigeſimo quinto anno, ideſt ſecundo Neronis, eo tẽpore quo Feſtus procurator Iudęæ ſucceſſit Felici, Romam uinctus mittitur, & biennium in libera manens cuſtodia aduerſus Iudæos de aduentu Chriſti quotidie diſputauit. Sciendum autẽ in prima ſatisfactione, necdum Neronis imperio roborato, nec in tanta erumpente ſcelera, quanta de eo narrant hiſtoriæ, Paulum a Nerone dimiſſum ut euangelium Chriſti in occidentis quoq; partibus prædicaret: ſicut ipſe ſcribit in ſecunda epiſtola ad Timotheum, eo tẽpore quo & paſſus eſt, de uinculis dictans epiſtolam: In prima mea ſatisfactione nemo mihi affuit, ſed omnes me dereliquerunt: non eis imputetur. Dominus autẽ mihi affuit, & cõfortauit me, ut per me prædicatio cõpleretur, & audirent omnes gentes: & liberatus ſum de ore leonis. Manifeſtiſſime leonẽ propter crudelitatem Neronẽ ſignificans. Et in ſequentibus, liberatus ſum de ore leonis. Et ſtatim: Liberauit me dominus ab omni opere malo, & ſaluauit me in regnum ſuũ cœleſte, quod ſcilicet præſens ſibi ſentiret imminere martyrium. Nam & in eadem epiſtola præmiſerat: Ego enim iam imolor,

3 & tempus reſolutionis meæ inſtat.

Si hæc te Hieronymi uerba ſuper epiſtola ad Hebræos perturbant, confirment quæ poſtea in.1.capite ad Titum ſcribit, nempe hanc Epiſtolam iam inter Eccleſiaſti. eſſe receptam, & in.1.ad Galathas, ubi eũ Paulũ libere nominat. Sed apertius in prologo ſuper epiſto. ad Titum aſſerit hanc epiſtolã ab Hæreticis propterea eſſe reiectã, q' in ea omne dogmata manifeſte deſtruerẽtur.

Hic ergo quartodecimo Neronis anno, eodem die quo Petrus, Romę pro Chriſto capite truncatus, ſepultuſq; eſt in uia Oſtienſi, anno poſt paſſionẽ domini trigeſimo ſeptimo. Scripſit autẽ nouem ad ſeptẽ eccleſias epiſtolas: ad Romanos unam, ad Corinthios duas, ad Galathas unã, ad Epheſios unã, ad Philippenſes unã, ad Coloſſenſes unã, ad Theſſalonicenſes duas: præterea ad diſcipulos ſuos, Timotheo duas, Tito unã, Philemoni unã. Epiſtola autẽ quæ fertur ad Hebræos non eius creditur, propter ſtyli ſermoniſq; diſtantiam: ſed uel Barnabæ, iuxta Tertullianum: uel Lucæ euangeliſtæ iuxta quoſdã: uel Clementis Romanæ poſtea Eccleſiæ epiſcopi, quẽ aiunt ipſi adiunctum ſententias Pauli proprio ordinaſſe & ornaſſe ſermone. Vel certe quia Paulus ſcribebat ad Hebræos, & propter inuidiam ſui apud eos nominis, titulum in principio ſalutationis amputauerat. Scripſerat ut Hebręus Hebræis Hebraice, ideſt ſuo eloquio diſertiſſime, ut ea quę eloquenter ſcripta fuerant in Hebręo, eloquentius uerterentur in Græcũ: & hanc cauſam eſſe, quod a cæteris Pauli epiſtolis, diſcrepare uideatur. Legunt quidam & ad Laodicenſes, ſed ab omnibus exploditur.

Igitur Nero, ut apertũ ſe hoſtem diuinitatis pietatiſq; profeſſus eſt, ipſorum prius apoſtolorum, quippe qui duces & ſigniferi erant in populo Dei, expetit neces. Et Paulum quidem capite in ipſa urbe Roma, Petrum uero crucis patibulo condemnat.

Ex hiſtoria Eccleſiaſticæ lib.2. cap.25.

Horum teſtimonium quęrere extrinſecus ſuperfluum puto, cũ rem geſtam inſignia uſq; in hodiernũ, & ſplendidiſſima eorũ monumenta teſtentur. Veruntamen ſcribit de his etiam Caius quidã ſcriptor antiquus, qui cũ Zephirino epiſcopo Romano aduerſum Proculum quẽdam Cataphrygam diſputans, hæc de apoſtolorũ cõmemorat locis.

Ego, inquit, habeo trophæa apoſtolorum, quæ oſtendam. Si enim procedas uia regali, q̃ ad Vaticanũ ducit, aut uia Oſtienſi, inuenies trophęa defixa, qbꝰ ex utraq; parte ſtatutis Romana cõmuniter eccleſia.

Quod autẽ eodem tẽpore ambo paſſi ſint, Corinthiorũ epiſcopus Dionyſius, cum in urbe poſitus eſſet, & de ſcripturis diſputaret, hoc dicit: Sed & uos habentes cõmonitionem a Petro & Paulo, plantationẽ Romanæ & Corinthyorũ eccleſiæ coniunxiſtis. Ambo etenim ſimul aduentantes, & in noſtra Corinthiorũ eccleſia docuerunt, & per omnem Italiam, atq; in hac urbe ſimul docentes, etiam martyrio pariter uno eodemq; tempore coronati ſunt. Hæc autẽ retulimus, ut hiſtoria quæ in opinione omnium eſt, confirmatior habeatur.

4 *Heus tu qui impudẽter garris Petrũ nunquã Romæ fuiſſe.*

Eſt ſermo primus eiuſdẽ in Natali apoſtolorum eorundẽ.

ITEM VTRIVSQVE APOSTOLI VITA PER D. MAXIMVM EPISCOPVM

Taurinenſem ſcripta.

5 *Honorãtes annuis ſolennitatibus glorioſiſſimos Chriſtianæ fidei principes, ipſum dominum debita religione ueneramur.*

Glorioſiſſimos Chriſtianæ fidei principes annuis ſolennitatibus honorantes, Fratres chariſſimi, ipſum dominum, ac Deum noſtrum, qui huius author eſt fidei, debita religione ueneramur. Apoſtoli nanq; latino ſermone dicuntur miſſi. Qui ergo honorant miſſos, manifeſtum eſt honorare eos mittentẽ, quoniam

dignitas, quæ defertur miniſtris, illi ſine dubio, cuius miniſtri ſunt, exhibetur; ut ait ipſe ſaluator ad diſcipulos ſuos: Qui uos audit, me audit; & qui uos recipit, me recipit. Vere beata Apoſtolorum merita, in quibus ſe Chriſtus & recipi prædicat, & audiri. Beati nihilominus & illi, quorum deuotio delata Apoſtolis recurrit in Chriſtum.

6 *Nota hæretice quod honorare ſanctos, eſt honorare Chriſtum, quod tu peccatorũ tenebris inuolutus non ſineris intelligere. Ideoq; tot & tãta cõtra ſanctorũ honores & uenerationẽ obloqueris. Nota & beata Apoſtolorũ merita.*

Tenentes itaq; fratres tantę huius promiſſionis fidem, de ſupplicijs patrum noſtrorũ pro Chriſti confeſſione ſuſceptis, fidelibus gaudijs exultemus: quoniam qui de martyrum morte lætatur, martyres non dubitat cũ Chriſto regnare poſt mortẽ. Nos uero eccleſiarũ omnium reuerentiſſimos patres, Petrũ dico, & Paulum pijſſimis ſtudijs honoremus: quibus Chriſti pręſtante gratia, factus eſt hodie de morte natalis; quibus finis uitæ uiuendi initium dedit; quibus (ut ait Apoſtolus Paulus) uiuere Chriſtus erat, & mori lucrum. Erat utiq; Chriſtus eis uiuere, quibus uita non erat ſine Chriſto. Erat eis Chriſtus uiuere, quia totum proficiebat Chriſti eccleſiis, quod uiuebant. Erat eis & mori lucrum, qui tali morte uitam ſibi mercabantur æternam. Erat eis mori lucrum, quorum corruptioni incorruptio ſuccedebat, & damna præſentium temporum, lucra perpetua ſequebantur.

7 *Qui lętatur de martyrum morte, non dubitat eos regnare cũ Chriſto. Infer ergo, quod hæretici nolentes Apoſtolorũ et aliorum ſanctorum feſta celebrari, populoſq; in illis ſpiritualiter gaudere & exultare, nõ credunt eos eſſe in cœlo.*

Sed iam neceſſarium, chariſſimi, reor, ut proprias eorum, ſpecialeſq; uirtutes, prout ariditas linguę noſtræ, ingenijq; tenuitas patitur, imo ut miſericors Deus annuerit, proloquamur. Hic itaq; ille eſt Petrus, qui confitendo Chriſtum dominũ uiui Dei eſſe filium, ualidiſſima inuictaq; nobis credendi fundamenta conſtituit. Nam percontanti Dño, Quis eſſe ab hominibus diceretur, reſpõdit: Tu es Chriſtus filius Dei uiui; ideſt, Tu Dñe de carne uirginis factus es Chriſtus, qui Dei uiui es filius ſempiternus: Tu Dñe hominibus natus es homo, qui incogitabili maieſtate Deus es apud Deum: Tu es Chriſtus, qui pro redẽptione noſtra ad paſſionẽ ueniens, impaſſibilis permanes apud patrem. Quis igitur unquã in tantũ hoc incõprehenſæ Deitatis archanum humani ſenſus attollere potuiſſet obtutum, niſi ab ore Petri ſalutaris huius fidei ueritas radiaſſet? Quis meritorũ eius gloriam quãuis magno æquiparare poſſet eloquio, à quo nobis adorandę diuinitatis fides & cępit, & permanet? Quid tanto glorioſius uiro, qui fidem ſecreti inſcrutabilis loquendo ædidit, uiuendo docuit, patiendo firmauit? Vt autẽ confeſſionis huius quanta eſſet magnitudo, ſaluator oſtenderet, ait ei: Beatus es Simon Bar Iona, quia caro, & ſanguis non reuelauit tibi, ſed pater meus, qui eſt in cœlis; & tibi dabo claues regni cœlorũ. Quis ergo Chriſtum per carnẽ, & in carne natum omnipotentis patris eſſe filium ſentire potuiſſet, niſi propitius hoc ipſe Pater per Petrum nobis reuelaſſet è cœlo? Hæc illi confeſſio dedit, ut ante claues regni cœlorũ acciperet, quã cœli ianuas introiret.

Sed ne qua uos, fratres, de creditis Petro clauibus Regni, more noſtrarũ clauium cogitatio terrena permoueat. Claues enim cęli lingua eſt Petri, quia ſingulorũ merita cenſendo Apoſtolus unicuiq; regnum cœlorũ aut claudit, aut aperit. Nõ eſt ergo clauis iſta mortalis artificis aptata manu, ſed data à Chriſto poteſtas eſt iudicãdi. Denique ait eis: Quorũ remiſeritis peccata, remiſſa erunt, & quorũ detinueritis detenta erunt. Hic eſt Petrus, quẽ Xp̃i eſſe cõfidentiſſimũ ſubiecta ueſtigijs

8 *Vnicuique Apoſtolus Petrus ſecundum merita claudit aut aperit regnũ cœlorum.*

eius maria probauerunt. Nam à domino ſuo nouos ſibi dari in fluctibus greſſus, ut fidelis popoſcit, & ut dilectus emeruit. Qui ob hoc ſolum trepidaſſe uiſus eſt, ut fragilitas humana cognoſceret, quãta eſſet inter dominum, ſeruumcꝫ diſtãtia, dum aggrauata peccatis caro mergitur, & immaculati neſcit planta deſidere: ſimiliter & illud, ne dum ſuper aquas ambulans Petrus pede intrepido perueniſſet ad Chriſtum, domini forte ſui uirtutibus æquaretur. Sed quid illum tantopere dicimus trepidaſſe, cum parua trepidatio ſua maiorem profecit ad fidẽ? Vt enim credidit Petrus imperio domini ſui poſſe ſe à fluctibus ſuſtentari, ita nihilominus dum mergitur, credidit ipſius domini ſui ſe uirtute ſaluandũ. Vere beati Petri & dum trepidat mirabilis fides, quam nec perurgentis periculi potuit turbare formido. Clamando enim, dum mergitur: Domine libera me, de ſe diffiſus eſt, non de Domino dubitauit. Ne quis ergo timorem hunc glorioſiſsimi Petri ducat in uitiũ, quoniam timor iſte quamuis primam eius turbauerit fidem, cõfidentiam tamen in eo reparatæ credulitatis ornauit.

Hic eſt Petrus, cui Chriſtus dominus communionem ſui nominis libenter indulſit: Vt enim (ſicut apoſtolus Paulus edocuit) petra erat Chriſtus, ita per Chriſtum Petrus factus eſt petra, dicente ei domino: Tu es Petrus, & ſuper hanc petram ædificabo eccleſiam meam. Nã ſicut in deſerto, dominico ſitienti populo aqua fluxit è petra, ita uniuerſo mundo, perfidiæ ariditate laſſato de ore Petri fons ſalutiferæ confeſſionis emerſit. Hic eſt Petrus, cui Chriſtus aſcenſurus ad patrem paſcendas ouiculas ſuas, agnoſcꝗ cõmendat, ut quos ille pietatis miſeratione redemerat, hic fidei ſuę uirtute ſeruaret. Et recte ſanè ei arbiter occultorum dei filius paſcendas oues ſuas, tuendaſcꝗ cõmiſit, cui nouerat in nutriendo grege dominico, nec ſtudium deſſe, nec fidem.

Hic eſt Petrus, qui dũ ad crucem tancꝗ Crucifixi diſcipulus duceretur, uerſo ſe poſcens corpore crucifigi, paſſionẽ non tenuit, ſed æqualitatem crucis dominicæ declinauit, ut oſtenderet uniuerſis admirandæ ſe humilitatis uirtutẽ, nouicꝫ myſterij diſciplinã, & inter tormenta ſeruaſſe. Quã ſecurus, chariſsimi, perrexit Petrus ad crucem, qui repulſo timore mortis, moriendi ordinem tam acerba in paſsione quæſiuit.

Quid etiam de glorioſsimo referam Paulo, in quo dñs fidem nominis ſui, dum ipſam fidem perſequeretur, elegit? Qui dũ uelut acerrimus perſecutor chriſtianam uaſtat eccleſiam, inimico adhuc eius in pectore, amicũ ſibi cor Chriſtus inuenit. Dumcꝫ temporalia capis ad ſupplicia Chriſtianos, ipſe perpetuam captus ad gratiam, factus eſt ſubito paſtor ex lupo, ex prędone cuſtos, ex hoſte defenſor. Vnde patuit nec Paulum malignę mentis propoſito, plebem dominicam perſecutum, nec Chriſtum latuiſſe, quem eligeret in Paulo.

Hic eſt Paulus, qui Chriſti uocibus inclamatus è cœlo, oculis in ſe Iudaicæ infidelitatis obtuſis, uidendi aciem non perdidit, ſed mutauit. Amiſit oculos, & recepit; ut uno eodemcꝫ tempore, & in perſequentẽ cęcitatis uindicta procederet, & uocantis dei gratia illuminaret electum. Ait illi nancꝫ de cœlo dñs: Saule, Saule, quid me perſequeris? Ideſt, Cur me perſequeris Saule; quæ mea odiũ erga me tuum excitauit iniquitas? Nunquid quia illuminaui cæcos, quia ſanaui ęgrotos,

quia fugaui dæmones, quia eſurientes populos quinq; panibus paui, an quia de tumulis mortuos ſuſcitaui, an forte magis, quia fidelibus meis regnum cœleſte promiſi? Sed ſi præſtare me poſſe dubitas, quæ promitto, aſpice ſi tū potes, unde te, uel qualis appello. Sed quare me perſequeris, Saule? Aut quid me perſequendo proficies? Nunquid aduerſus regnantē in cœlo, ullum tua perſecutio habebit effectū? Nunquid nocere mihi quicq; poteris, quem non potes intueri? Ego enim ſum Ieſus Nazarenus, quem tu perſequeris, qui terras cœlo, crucemq; regno, mortē perpetuitatem mutaui. De quibus omnibus non te debere cunctari, & ereptus tibi nunc, & poſt paululum redditus ſuadebit aſpectus. At beatiſsimus Paulus repentina quidē cæcitate coercitus, intellecta tñ maieſtate loquentis è cœlo, continuo fidelis effectus, & à perſecutione deſtitit, & nouos intuendi Chriſtum oculos acquiſiuit.

Hic eſt Paulus, qui pro ſua q; remuneratione uirtutum ultra humana merita, tertiū raptus ad cœlum, cœleſtia ſecreta cognouit, ut eccleſiarum futurus doctor, inter angelos diſceret, quod inter homines prędicaret. Aut quis ei impune ultra non credat, q de ſacramentis dominicis non ſolū audita loquitur, ſed & uiſa teſtatur? Quanta hoc, fratres, dei noſtri actū eſt gratia, ut qui de cœleſtibus in apoſtolatum uocatus eſt, apoſtolatus eius conſecraretur in cœlo?

Et poſt omnia hic eſt Paulus, q ceruices ſuas, quas aduerſum Chriſti nomen ſuperbus erexerat, perfidorū cædendas gladio, humillimus pro Chriſti honore ſummiſit, nec piguit eū pro illo mori, quem ſæpe probauerat uiuere, & regnare poſt mortem. Atq; ita factū eſt, ut glorioſsimum Paulū, qui in diuerſis gentibus pro fide Chriſti, multo certamine dimicando, innumera bella pergerat, uelut uictorem mundi Roma ſuſciperet ad triumphum.

Hi ergo ſunt beatiſsimi Petrus & Paulus, qui ſacramentum cœleſtis regni uno ſpiritu prædicantes, ſub unius paſsione diei doctrinam ſuam pio ſanguine & morte fortiſsima conſecrarunt, qui etiam tanq; eccleſiarum omnium principes facti, diſpenſatione cœleſti Romam petentes, ſacratiſsima ſua corpora in illius urbis arce reconderent, quę totius orbis obtinuerat principatum: quatenus potentiam uirtutis ſuę Chriſtus oſtendens, ubi mundus caput habebat imperij, ibi regni ſui principes collocaret. 9 *Adhuc bone uir qui dic. s Petrum nunquā fuiſſe Romæ, & ex hoc loco diſce commenti impudentiſsimū mendacium tuum.*

Cum omnes beatiſsimi apoſtoli parem gratiam apud dominū ſanctitatis obtineant, neſcio quo tamen pacto, Petrus & Paulus uidentur prę cęteris peculiari quadā in ſaluatore fidei uirtute præcellere. Quod quidem ex ipſius dñi iudicio poſſumus approbare. Nam Petro ſicut bono diſpenſatori, clauem regni cœleſtis dedit. Paulo tanq; idoneo doctori, magiſteriū eccleſiaſticæ inſtitutionis iniunxit; ſcilicet ut quos iſte erudierit ad ſalutē, ille ſuſcipiat ad quietem, ut quorū corda Paulus patefecerit doctrina uerborum, eorum animabus Petrus aperiat regna cœlorū. Clauem enim quodammodo à Chriſto ſcientiæ & Paulus accepit. Clauis enim dicenda eſt, qua ad fidem peccatorū dura corda reſerantur, mentiū ſecreta pandantur, & quicquid intrinſecus clauſum tenetur, in palam rationabili manifeſtatione producitur. Clauis inq;, quæ & conſcientiam ad confeſsionem peccati aperit, & gratiam *Eſt ſermo quintus eiuſdem in Natali eorundem.* Clauis · r · cœlorum

ad æternitatem myſterij ſalutaris includit. Ambo igitur claues à domino perceperunt, ſcientiæ iſte, ille potentiæ. Diuitias immortalitatis ille diſpenſat, ſcientiæ theſauros iſte largitur. Sunt enim ſcientiæ theſauri, ſicut ſcriptum eſt: In quo ſunt omnes theſauri ſapientiæ, & ſcientiæ abſconditi.

10 *Petrus & Paulus æquales meritis & paſſione.*

Ergo beati Petrus & Paulus eminent inter uniuerſos apoſtolos, & peculiari quadam prerogatiua præcellunt. Verum inter ipſos quis cui præponatur incertum eſt. Puto enim illos ęquales eſſe meritis, quia ęquales ſunt paſsione; & ſimili eos fidei deuotione uixiſſe, quos ſimul uidemus ad martyrij gloriam perueniſſe. Non enim ſine cauſa factũ putemus, quod una die, uno in loco, unius tyranni tolerauere ſententiam.

11 *Ambo apoſtoli Romæ paſſi ſunt.*

Vna die paſsi ſunt, ut ad Chriſtum pariter peruenirent; uno in loco, ne alteri Roma deeſſet; ſub uno perſecutore, ut æqualis crudelitas utrunq; conſtringeret. Dies ergo pro merito, locus pro gloria, perſecutor decretus eſt pro uirtute. Et in quo tandem loco martyriũ pertulerunt? In urbe Roma, quę principatum & caput obtinet nationũ, ſcilicet ut ubi caput ſuperſtitionis erat, illic caput quieſceret ſanctitatis: & ubi gentilium principes habitabant, illic eccleſiarum principes morerentur.

12 *Vide totiens replicari apoſtolorum merita, contra eos qui dicunt Sanctos non habere merita.*

Cuius autẽ meriti ſint beatiſsimi Petrus & Paulus, hinc poſſumus intelligere, quod cum dñs orientis regionem propria illuſtrauerit paſſione, occidentis plagam, ne quid minus eſſet, uice ſui apoſtolorum ſanguine illuminare dignatus eſt. Et licet illius paſsio nobis ſufficiat ad ſalutem, tamen etiam horum martyrium nobis contulit ad exemplum.

13 *Ecce hæretice quomodo & ſi paſſio Saluatoris ſufficiat nobis ad ſalutẽ, uult tamen deus etiam noſtras paſſiones & afflictiones tum in aliorum exemplum, tum etiã in eccleſiæ meritum, ut Paulus de ſuis paſſionibus teſtatur ad Coloſſenſes. 1.*

Hodierna igitur die beati apoſtoli ſanguinem profuderunt: ſed uideamus cauſam, quare iſta perpeſſi ſunt; ſcilicet quod inter cætera mirabilia etiam magum illum Simonẽ orationibus ſuis de aeris uacuo præcipiti ruina proſtrauerunt. Cum enim idem Simon ſe Chriſtũ diceret, & tanq̃ filium ad patrem aſſereret uolando ſe poſſe conſcendere, atque elatus ſubito magicis artibus uolare cœpiſſet, tunc Petrus fixis genibus precatus eſt dñm, & precatione ſancta uicit magicam leuitatem. Prior enim aſcendit ad dñm oratio, quàm uolatus; & ante peruenit iuſta petitio, q̃ iniqua pręſumptio. Ante Petrus in terris poſitus obtinuit, quod petebat, q̃ Simon perueniret in cœleſtibus, quò tendebat. Tunc igitur Petrus uelut uinctũ illum de ſublimi aere depoſuit, & quodam præcipitio in ſaxo elidens, eius crura confregit: & hoc in opprobrio facti illius, ut qui pauloante uolare tentauerat, ſubito ambulare non poſſet, & qui pennas aſſumpſerat, plantas amitteret. Sed ne forte hoc mirũ uideatur, quod magus iſte præſente apoſtolo, per aerem aliquandiu uolitauerit, hoc patientia Petri fecit.

14 *Petrus fixis genibus, precatus eſt, & quod orauit obtinuit.*

Permiſit enim illũ ſublimius aſcendere, ut altius caderet; uoluit eũ in excelſum leuari ad conſpectum omnium, ut ruentem illum de excelſo oculi omnium peruiderent. Hæc igitur iniquitatis eſt elatio, ut in altum ſe ferat, in ſublime ſe erigat; ſed ſancta oratio omnem humiliat ſuperbiam, uniuerſam deijcit uanitatem.

VITA SANCTI IOANNIS APOSTOLI ET EVANGE-liſtæ ex diuerſis autoribus collecta.

IOANNES Apoſtolus quem Ieſus amauit plurimum filius Zebedæi, frater Iacobi apoſtoli, quem Herodes poſt paſsionem Domini decollauerat, nouiſsimus omnium ſcripſit euangelium, rogatus ab Aſiæ epiſcopis, aduerſus cerinthum, aliosq; hæreticos, & maxime tunc ebionitarum dogma conſurgens, qui aſſerunt Chriſtum ante Mariam non fuiſſe. Vnde & compulſus eſt diuinam eius natiuitatem edicere. Sed & aliam cauſam huius ſcripturæ ferunt: quod cũ legiſſet Matthęi, Marci & Lucæ uolumina, probauerit quidẽ textum hiſtorię, & uera eos dixiſſe firmauerit: ſed unius tantum anni, in quo & paſſus eſt, poſt carcerem Ioannis hiſtoriam texuiſſe. Prętermiſſo itaq; anno, cuius acta a tribus expoſita fuerant, ſuperioris temporis antequam Ioannes clauderetur in carcerem, geſta narrauit, ſicut manifeſtũ eſſe poterit his qui diligenter quatuor Euangeliorum uolumina legerint. Quæ res etiam διαφωνίαν quę uidetur Ioannis eſſe cum cæteris, tollit. Scripſit autem & unam epiſtolam, cuius exordium eſt: Quod fuit ab initio, quod audiuimus & uidimus oculis noſtris, quod perſpeximus, & manus noſtræ contrectauerunt de uerbo uitæ: quæ ab uniuerſis eccleſiaſticis & eruditis uiris probatur. Reliquæ autem duæ, quarum principium eſt: ſenior electæ dominæ & natis eius: & ſequentis: ſenior caio chariſsimo, quem ego diligo in ueritate: Ioannis presbyteri aſſeruntur, cuius & hodie alterum ſepulchrum apud Epheſum oſtenditur: & nonnulli putant duas memorias eiuſdem Ioannis euangeliſtæ eſſe: ſuper qua re cum per ordinem ad Papiam auditorem eius uentum fuerit, diſſeremus. Quartodecimo igitur anno, ſecundam poſt Neronem perſecutionem mouente Domitiano, in Patimon inſulã relegatus, ſcripſit Apocalypſim, quã interpretatur Iuſtinus martyr & Hirenæus. Interfecto autem Domitiano, & actis eius ob nimiam crudelitatem a ſenatu reſciſsis, ſub Nerua principe, redit Epheſum: ibiq; uſque ad Traianum principem perſeuerans, totas Aſiæ fundauit rexitq; eccleſias: & confectus ſenio, ſexageſimooctauo poſt paſsionem domini anno, mortuus, iuxta tandem urbem ſepultus eſt.

Ex libro D. Hieronymi de uiris illuſtrib.

I

Quæ hic refert Hieronymus de ſecunda & tertia Ioannis epiſtola, non ſecundum ſuam opinionem refert, ſed aliorum quorundam, ut iſdemmet in libro de uiris illuſtribus in uita Papiæ teſtatur. Nam ipſe eas quoque Ioannis apoſtoli eſſe tenet. Vide in epiſtola eius ad Paulinum incipiente Frater Ambroſius, ubi hæc uerba ponit, Iacobus, Petrus, Ioannes, Iudas apoſtoli, ſeptem epiſtolas ædiderunt, tam myſticas, quam ſuccinctas &c. Quod nõ eſſet uerum, ſi ſecunda illa & tertia Ioannis non eſſent. Sed et a tota eccleſia pro epiſtolis Io. apoſtoli receptæ ſunt, ut patet ex multis Concilijs et dictis ſanctorum. Verũ uide eundem D. Hierony. aperte hoc dicentem in epiſtola ad Euagrium.

Nos uirtutes non ſexu ſed animo iudicamus: contemptæq; nobilitatis ac diuitiarum maiorem gloriam ducimus. Vnde & Ieſus Ioannẽ Euangeliſtam amabat plurimum: qui propter generis nobilitatẽ erat notus pontifici, & Iudæorũ inſidias non timebat: intantum ut Petrũ introduceret in atrium, & ſtaret ſolus apoſtolorum ante crucem: matremq; Saluatoris in ſuã reciperet, ut hęreditatem uirginis domini, uirginem matrem filius uirgo ſuſciperet.

Ex epiſtola eiuſdem ad principiam uirginem in Epitaphio Marcellæ To. primo folio. 40.

Ioannes unus ex diſcipulis, domini: qui minimus traditur fuiſſe inter apoſtolos: & quem fides Chriſti uirginem reppererat, uirgo permanſit, & ideo plus amatur a domino, & recumbit ſuper pectus Ieſu. Et quod Petrus, qui uxorem habuerat, interrogare non audet, illum ro-

Ex libro eiuſdem primo contra Iouinianũ To. 2. folio. 12.

gat ut interroget. Et poſt reſurrectionem, nunciante Maria Madgalenæ, quod dñs reſurrexiſſet, uterq; cucurrit ad ſepulchrum, ſed ille præuenit. Cumq; eſſent in naui, & piſcarentur in lacu Genezareth, Ieſus ſtabat in littore, nec ſciebant apoſtoli quem uiderent: ſolus uirgo uirginem agnoſcit, & dicit Petro: Dominus eſt. Rurſum poſt auditam ſententiam, quod ab alio cingendus eſſet Petrus: & ducẽdus quo nollet: & crucis fuiſſet illi paſsio prophetata, & ille diceret: Domine, quid iſte: nolens deſerere Ioannem, cum quo ſemper fuerat copulatus, dicit ei dominus: ſi eum ſic uolo eſſe, quid ad te? Vnde & ſermo exiuit inter fratres, illum diſcipulum non moriturum. Ex quo oſtenditur uirginitatem non mori: nec ſordes nuptiarum ablui crucem martyrij, ſed manere cum Chriſto, & dormitionem eius tranſitum eſſe, non mortem. Si autem obnixe contenderit, Ioannem uirginem non fuiſſe, & nos amoris præcipui cauſam uirginitatẽ diximus, exponat ille: ſi uirgo non fuit, cur cæteris apoſtolis plus amatus ſit? Et paulopoſt.

2 Vide præſtantiam uirginitatis ſupra Coniugium, quam multi carnales hodie nõ poſſunt intelligere.

Ibidem.

Sed dicis, ſuper Petrum fundatur eccleſia, cur non Ioannes electus eſt uirgo? Reſpondeo. Ætati delatum eſt, quia Petrus ſenior erat: ne adhuc adoleſcens ac pene puer, progreſſæ ætatis hominibus præferretur & magiſter bonus, qui occaſionem iurgij debuerat auferre diſcipulis, & qui dixerat eis: Pacem meam do uobis, pacem relinquo uobis, Et Qui uoluerit inter uos maior eſſe, minimus omnium ſit: in adoleſcentem quem dilexerat, cauſam præbere uideretur inuidiæ. Vt autem ſciamus Ioannem tunc fuiſſe puerum, manifeſtiſsime docent eccleſiaſticæ hiſtoriæ, quod uſque ad Traiani uixerit imperium, id eſt, poſt paſsionem dñi ſexageſimo octauo anno dormierit: quod & nos in libro de illuſtribus uiris breuiter perſtrinximus. Petrus apoſtolus eſt, & Ioannes apoſtolus: maritus, & uirgo. Sed Petrus apoſtolus tantum: Ioannes & apoſtolus & euangeliſta, & propheta apoſtolus, quia ſcripſit ad eccleſias ut magiſter: euangeliſta, quia librum euangelij condidit: quod excepto Matthæo, alij ex duodecim apoſtoli non fecerunt. Propheta, uidit enim in Pathmos inſula, in qua fuerat a Domitiano principe ob domini martyrium relegatus, Apocalypſim infinita futurorum myſteria continentem. Refert autem Tertullianus, quod a Nerone miſſus in feruentis olei dolium, purior & uegetior exiuerit, quã intrauerit. Sed & ipſum eius euangelium multũ diſtat a cæteris. Matthæus quaſi de homine incipit ſcribere: liber generationis Ieſu Chriſti filij Dauid, filij Abraham: Lucas a ſacerdotio Zachariæ: Marcus a prophetia Malachiæ prophetæ & Eſaiæ. Primus habet faciẽ hominis, propter genealogiam, ſecundus faciem uituli, propter ſacerdotium: tertius faciem leonis, propter uocem clamantis in deſerto: Parate uiam domini, rectas facite ſemitas eius. Ioannes uero noſter, quaſi aquila ad ſuperna uolat, & ad ipſum patrem peruenit, dicens: In principio erat uerbum, & uerbum erat apud deum, & deus erat uerbũ. Hoc erat in principio apud deum &c. Expoſuit uirginitas, quod nuptiæ ſcire non poterant: & ut breui ſermone multa comprehendam, doceamq; cuius priuilegij ſit Ioannes, imo in Ioanne uirginitas: a domino uirgine, mater uirgo, uirgini diſcipulo commendatur.

Ex lib. 3. commenta

Beatus autem Ioannes cum Epheſi moraretur uſq; ad ultimam ſenectutem,

nectutem, & uix inter diſcipulorum manus ad eccleſiam deferretur, nec poſſet in plura uocem uerba contexere: nihil aliud per ſingulas ſolebat proferre collectas, niſi hoc, Filioli diligite alterutrum. Tandem diſcipuli & fratres qui aderant, tædio affecti, ꝙ eadem ſemper audirent, dixerunt: Magiſter, quare ſemper hoc loqueris? Qui reſpondit dignam Ioanne ſententiam: Quia præceptum domini eſt, & ſi ſolum fiat, ſufficit.

riorum eius in epiſtolam ad Gala. cap. 6.

Cum uero apud Antiochiam poſt Euodium Ignatius, Hieroſolymis quoq; Symeon ſecundus poſt Iacobum fratrem domini iiſdem temporibus gubernant eccleſiam, ſuperſtes adhuc apud Aſiam demorabatur ipſe ille, quem amabat dominus Ieſus, apoſtolus ſimul atque euangeliſta Ioannes, eccleſiarum quę inibi erant gubernacula tegens, poſt Domitiani (ut diximus) obitum, regreſſus ex inſula. Quod quia ita ſe habeat, duobus fidelibus teſtibus approbabo. Irenæus & clemens Alexandrinus huic ueritati aſtipulantur. in ſecundo aduerſus hæreſes libro, Irenæus hoc modo ſcribens. Et omnes, inquit, presbyteri teſtes ſunt, qui in Aſia Ioannem diſcipulum domini uiderunt, & ſciunt hac tradidiſſe Ioannem, qui & permanſit apud eos uſq; ad tempora Traiani. Item in tertio eiuſdem operis libro, idem ſcriptor de eiſdem ita teſtatur. Eccleſia, inquit, quæ eſt apud Epheſum, a Paulo quidem fundata eſt, a Ioanne uero ędificata, qui permanſit in ea uſque ad tempora Traiani. Habes hunc teſtem fidelem de apoſtoli tẽporibus conteſtantem. Accipe quid etiam clemẽs (cuius pariter promiſsimus teſtimonium) dicat, hiſtoriam quandam per neceſſariam ſimul texẽs, quam nos quoq; ſi inſeramus, utilem fore legentibus credimus. Scribit ergo hæc: Audi, inquit, fabulam & non fabulam, ſed rem geſtam de Ioanne apoſtolo, & memoriis omnium traditam.

Ex Euſebio cæſarien. libr. 3. Hiſtoriæ Eccle. cap. 23.

3

Nota hunc loquendi modum. Fabulam & non fabulam Vult enim te docere quod ſit uera hiſtoria. Quo modo ergo fabula eſt, & non fabula? Fabula quidem eſt, quia hiſtoria continens ueritatem, pro ut ipſemet immediate præmittit, a fando dicta, quo loquendi modo utitur etiam Hiero. in epiſtola ad philemonem. Non fabula autem, quia non eſt res mendacio conficta, quod præcipue ſignificat hæc uox fabula. Vel dici poteſt ideo fabulam appellatam quod eam talem uulgus eſſe putant, quã tamen hic pater rem geſtam & ueram eſſe aſſerit.

Cum poſt tyranni obitum de Pathmos inſula Epheſum rediret, rogabatur etiam uicinas luſtrare prouincias, quo uel eccleſias fundaret, in quibus non erant locis: Vel in quibus erant, ſacerdotibus ac miniſtris inſtrueret, ſecundum quod ei de unoquoq; ſpiritus ſanctus indicaſſet. Cum igitur ueniſſet ad quandam urbem haud longe poſitam, omnibus eccleſiaſticis ſolenniter adimpletis, uidit iuuenem quẽdam ualidum corpore, & uultu elegantem, ſed & animis acrem nimis, reſpiciensq; ad epiſcopum qui nuper fuerat ordinatus, hunc, inquit, tibi ſummo ſtudio commendo ſub teſtimonio Chriſti & totius eccleſiæ. Tum ille ſuſcipiens, omnem ſe adhibiturum, ſicut præcipiebat, diligẽtiam pollicetur. Sed iterum atq; iterum eadem ſæpius repetens, iuuenem commendabat attentius, & poſt hæc Epheſum rediit. Tum uero presbyter in domum ſuam adoleſcentem ſuſcepit commendatum, & cum omni diligentia enutrit, amplectitur, ſouet, ad ultimum etiã baptiſmi gratiam tradit.

Poſt hæc iam uelut confidens gratiæ, qua fuerat commonitus, paulo indulgentius iuuenem habere cœpit, ſed ille ubi ætate immatura, libertate potitus eſt, cõtinuo per æquęuos, quibus luxus & deſidia cordi eſt, amare uitia, & corruptæ uitæ incedere tramitem perdocetur. Et primo quidem conuiuiorũ illecebris decipitur, inde nocturnis eum furtis ſocium ſibi participemq; conſciſcunt, poſt hæc etiam ad maiora fla

gitia pertrahunt: cum interea ſenſim iuuenis formabatur, & inſtruebatur ad ſcelera. Et quia eſſet acer ingenio, ſicut equus infrenis & ualidus, diris morſibus obfirmatis, recti itineris lineam derelinqens, rectore contempto, rapido curſu totus fertur in præceps, ita ſuccedentibus ſibi malis, ut deſperationem ſibi quoq; a deo præſtitæ ſalutis acceperit. Dedignatur iam de paruis ſceleribus cogitare; grandia quæq; molitur, & ex integro perditioni ſe tradens, nullo inferior eſſe in flagitijs patitur. Deniq; illos ipſos, qui prius magiſtri criminum fuerant, diſcipulos facit, & latronum ex his turmam, quibus ipſe dux & princeps uiolentus præeſſet, inſtituit, & cum his omni crudelitate graſſatur.

Verum tempore elapſo (cũ rei ita popoſciſſet utilitas) inuitatur iterum ad illam urbem Ioannes, & cum cætera (quorum gratia uenerat) ordinaſſet, age, inquit, o epiſcope, depoſitũ repræſenta, quod tibi ego plane & Chriſtus commendauimus, eccleſia teſte quam, regis. At ille obſtupuit, primo pecuniam putans a ſe repoſci, quam non acceperat. Sed rurſum conſiderabat nec poſſe fallere Ioannem, nec quod non dedit, quærere. Hærebat ergo ſtupens. Quem Ioannes hærentem uidẽs, iuuenem illum, inquit, repeto abs te, & animam fratris. Tum grauiter ſuſpirans ſenior, & in lachrymas reſolutus, ille, ait, mortuus eſt. Quomodo, inquit, uel quali morte? Deo, ait, mortuus eſt, quia peſſimus & flagitioſus euaſit, ad ultimum etiam latrocinium adgreſſus eſt. Denique nunc montem quendam cum multa latronum manu occupauit. Quibus auditis apoſtolus ueſtem continuo, qua erat indutus, ſcidit, & cum ingenti gemitu feriens caput ſuum, bonum te, inquit, cuſtodem fratris animæ dereliqui. Sed iam nunc mihi equus paretur, & dux itineris. Et confeſtim ab ipſa eccleſia aſcendens, concitus properabat. Cũque perueniſſet ad locum, attinetur ab his latronibus, qui cuſtodias obſeruabant. At ille neque effugere, neq; prorſus declinare uſquam nitens, ingenti tantum uoce proclamabat, quia ad hoc ipſum ueni, adducite mihi principem ueſtrum. Qui cum ueniret armatus, eminus agnito Ioãne apoſtolo, pudore actus, in fugam uertitur. Ille equo poſt eum admiſſo, confeſtim inſequitur fugitantem, etiam ætatis oblitus, ſimul & clamans: Quid fugis o fili patrem tuum? Quid fugis inermem ſenem? Miſer hæ re, noli timere, habes adhuc ſpem uitæ. Ego Chriſto rationem reddam pro te. Certe & mortem libenter pro te excipiam, ſicut & dominus excepit pro nobis, & pro tua anima dabo animam meam. Sta tantum, & crede mihi, quia Chriſtus me miſit. At ille audiens, reſtitit, ac uultum demiſit in terram, poſt hoc arma proiecit, tum deinde tremefactus flebat amariſsime, & accedentis ad ſe ſenis genibus prouoluitur, gemitibus & ululatibus quibus poterat ſatisfaciens, & uberrimis lachrymarum ſuarũ fontibus iterum baptizabatur, occultans ſolam dexteram ſuam apoſtolus uero iuſiurandi ſacramento ſe ei a ſaluatore impetraturum ueniam pollicens, ſimulq; genibus eius prouolutus, atq; ipſam dexteram, ex cuius cædis conſcientia torquebatur, tanquam iam per pœnitentiam purgatam deoſculans, ad eccleſiam reuocat, & indeſinenter pro eo orationes profundens, & cum ipſo pariter ducens crebra ieiunia, indulgentiam a deo, quam ei pollicitus fuerat, expetebat. Sed & uarijs ſermonum conſolationibus, uelut

4 *Vides hic quod crebra ieiunia faciunt ad expetendam ueniam ingentium peccatorum. Quid ad hoc dicis hæretice?*

quibuſdam præcantationibus efferos & exterritos eius animos miti-
gabat. Nec prius abſtitit, quam eum in omnibus emendatum etiã ec-
cleſiæ præficeret: præbens per hoc magna exempla ueræ pœnitentiæ, & documentum ingens nouæ regenerationis, atq; inſignia quædam & trophæa uiſibilis in eo reſurrectionis oſtendens. Hæc a clemente dicta, non ſolum ad ſcientiam rerum, ſed & ad utilitatem legentiũ profutura, hunc in noſtris quoque libris teneant locum.

Age iam etiam huius apoſtoli quæ ſint ſcripta, quę in autoritate habeantur, cum his pariter explicemus. Eſt igitur primo euangelium nominis ipſius, quod in omni orbe perſonuit. Quod autem poſt cætera tria euangelia quarto a ueteribus ſtatutum eſt loco, hæc erit ratio. Venerabiles & uere deo digni apoſtoli Chriſti, cũ eſſent in omnibus puritate uitæ & animi uirtutibus clari, non magnipendebant ſermonis ornatum: quippe in quibus anima erat diuinis ornata uirtutibus, ſimul & ſignorum gratia quæ eis a domino noſtro Ieſu Chriſto cõceſſa fuerat: qua confidentes, non in ſuaſorijs humanæ ſapientię uerbis ſummã prædicationis dominicæ collocabant, ſed in oſtenſione ſpiritus & in uirtute, per quam mirabilibus conſummatis, & uerborum ſuorum fide facta, uniuerſo orbi regni cœlorum ſcientiam tradiderunt, paruiducentes plures libros condere, quod huiuſcemodi prædicationis aſſertio, non argumento humani ſermonis, ſed ad ſtipulatione diuinæ uirtutis indigeat. Deniq; Paulus, qui inter omnes apoſtolos eruditior etiam in uerbis uidetur, & in ſenſibus præpotens, non amplius quam paruum epiſtolarum ſuarum corpus reliquit, qui utiq; immenſa contineret intra ſe atq; innumera ſacramenta, utpote qui etiam uſque ad tertiũ cœlum raptus quæ gererentur inſpexerat, & in ipſum quoq; deo dignum paradiſum abductus, audierat ibi ineffabilia uerba, & doctrinam (quęcunq; illa mihi eſt) ſiue corporeus, ſiue incorporeus, illius interim ſcholæ diſcipulus effectus, exceperat. Sed & reliqui domini ac Saluatoris noſtri diſcipuli, non ſolum ex illis duodecim, ſed & ſi qui extra hunc numerum de ſchola tamen domini & ſaluatoris noſtri, ſermonem aliquem, diuinitus inſpirati, memoriæ reliquerunt, breuem hunc, & ſuccinctum per omnia eſſe uoluerunt.

Igitur ex ipſis diſcipulis domini, Matthæus tantummodo & Ioannes ad ſcribendum appuliſſe animum traduntur, neceſsitate quadam in hoc ipſum prouocati. Matthæus enim primo Hebræis prædicauerat. Verum cum pararet tranſire ad gentes, patria lingua ſcripturam compoſuit, & ea quæ prędicauerat comprehendens, dereliquit his ad memoriã a quibus proficiſcebatur, ut gentibus prædicaret. Poſt hunc Lucæ & Marci ſcriptura euangelica ſecundum eas cauſas, quas ſuperius diximus, æditur. Ioannem uero tradunt uſque ad ultimum penè uitæ ſuæ tempus, abſq; ullius ſcripturæ indicijs euangelium prædicaſſe. Sed cum horum trium euangeliorum, etiam ad ipſum notitia perueniſſet, probaſſe quidem dicitur fidem & ueritatem dictorũ, deeſſe tamen uidit aliqua, & ea maxime, quæ primo prædicationis ſuæ tẽpore dominus geſſerat. Certum enim eſt, quod in ſuperioribus tribus euangelijs hæc uidentur ſola contineri, quæ in eo geſta ſunt anno, quo Ioannes Baptiſta uel incluſus eſt in carcerem, uel punitus. Deniqueſi

obſerues, ſtatim in initijs narrationis poſteaquã refert Matthæus de quadraginta dierum ieiunio, & de tentatione eius, continuo ſubijcit, dicens: Audiens autem quia Ioannes traditus eſt, diſceſsit de Iudæa, & uenit in Galilæam. Sed & Marcus ſimiliter, poſteaquam (inquit) traditus eſt Ioannes, uenit Ieſus in Galilæam. Lucas uero etiam priuſquam incipiat aliquid de actibus referre Ieſu, dicit: Quia adiecit Herodes ſuper omnia mala quæ geſſerat, & concluſit Ioannem in carcerẽ. Quia (inquam) ab his hæc uidebantur omiſſa, rogatus dicitur Ioannes apoſtolus, ut ea quæ præterierant priores ante traditionẽ Ioannis, Saluatoris geſta conſcriberet. Et ideo dicit in euangelio ſuo: Hoc fecit initium ſignorum Ieſus. Et iterum in alio loco indicat, dicens: Nondum enim Ioannes erat miſſus in carcerem. Ex quibus conſtat quod ea quę antequam Ioannes traderetur, a Ieſu fuerant geſta deſcribit. Et ideo ſi quis hoc diligentius conſideret, euidenter inueniret, non ſibi euãgelia diſſonare, ſed alterius temporis geſta eſſe quæ ſcribit Ioannes, alterius uero quæ cæteri. Vnde quia natiuitatem ſecundum carnem ſaluatoris, uel Matthæus, uel Lucas deſcripſerant, reticuit hoc Ioannes, et a theologia atq; ab ipſa eius diuinitate ſumit exordium. Quæ pars ſine dubio ipſi uelut eximio per ſpiritum ſanctum reſeruata eſt. Hæc etiam de Ioannis euangelio dicta ſint.

Ex uenerabili Beda in Homilia euangelij, dixit Ieſus Petro ſequere me.

Notum eſſe noui ueſtræ fraternitati qui ſit ille diſcipulus quem diligebat Ieſus, Ioannes uidelicet ipſe, qui hoc ſcripſit euangelium, atque ideo ſuam perſonam maluit indicijs rerum accidentium, ꝙ proprio deſignare uocabulo. Diligebat enim eum Ieſus, non exceptis cæteris ſingulariter ſolum, ſed præ cæteris quos diligebat, familiarius unum: quem ſpecialis prærogatiua caſtitatis ampliori dilectione fecerat dignum. Omnes quippe ſe diligere probat, quibus ante paſsionem loquitur, ſicut dilexit me pater, & ego dilexi uos. Manete in dilectione mea. Sed hunc præ omnibus diligit, qui uirgo electus ab ipſo, uirgo in æuum permanſit. Tradunt nanq; hiſtoriæ, ꝙ cum de nuptijs uolentẽ nubere uocauerit, & propterea quem a carnali uoluptate retraxerat, potiore ſui amoris dulcedine donauit. Deniq; moriturus in cruce matrem ſuam ei commendauit, ut uirginem uirgo ſeruaret, & ipſo poſt mortem ac reſurrectionem cælos aſcendente, non deeſſet eius genetrici filius, cuius caſta uita caſtis eius tueretur obſequijs.

Ponit & aliud ſuæ perſonæ beatus Ioannes indicium, ſubiungens. Qui & recubuit in cœna ſuper pectus eius, & dixit: Domine quis eſt qui tradet te? Hoc quomodo geſtum ſit, ſuperiora huius euangelij loca plenius oſtendunt, quia uidelicet in cœna quam ultimam ante paſſionem cum diſcipulis ſaluator habuit, in qua eorum pedes lauit, eiſq; corporis ac ſanguinis ſui tradidit myſteria celebranda, diſcipulus ille quem diligebat, ſuper pectus eius recubuerit, & cum dixiſſet eis, Amẽ amen dico uobis, quia unus ex uobis me tradet reſpondit ille diſcipulus, innuente Petro, ut interrogaret, & diceret ei, domine quis eſt? ait dominus, Ille eſt, cui intinctum panem porrexero. Quod autem diſcipulus ille ſupra pectus magiſtri recubuit, non præſentis ſolummodo dilectionis, ſed futuri erat ſignum myſterij. Figurabatur etenim iã tunc, euangelium, quod idem diſcipulus erat ſcripturus, huberius atq; altius

tius cæteris ſacræ ſcripturæ paginis arcana diuinæ maieſtatis eſſe comprehenſurum. Quia enim in pectore Ieſu ſunt omnes theſauri ſapientiæ & ſcientiæ abſconditi, merito ſupra pectus eius recubat, quem maiore cæteris ſapientiæ & ſcientiæ ſingularis munere donat. Cęteros quippe euangeliſtas nouimus plura de miraculis Saluatoris noſtri, pauciora de diuinitate loquutos: Ioannes autem perpauca ſcribens de humanis actibus, potius ſe exponendis diuinæ naturæ indidit arcanis, patenter inſinuans, quanta de pectore Ieſu fluenta doctrinæ cœleſtis (quæ nobis eructaret) hauſerit. Et paulopoſt.

¶ Et non dixit ei Ieſus, quia nõ moritur, Sed ſic uolo eum manere donec ueniam, quid ad te? Non ergo putandum, quia diſcipulus ille non ſit mortuus in carne, quia nec dominus hoc de illo futurum prædixit. Et pſalmiſta ait, quis eſt homo qui uiuit, & non uidebit mortem? Sed potius ita intelligendum, ꝙ cæteris Chriſti diſcipulis per paſsionem conſummatis, ipſe in pace eccleſiæ, aduentum ſuæ uocationis expectauerit. Et hoc eſt qđ dominus ait, ſic eum uolo manere donec ueniam, non quia & ipſe multos ante labores pro domino preſſuraſqꝫ malorum non tolerauerit, ſed quia ultimum in pace ſenium finierit, utpote in eccleſijs Chriſti per Aſiã, quam regebat, iam longe lateqꝫ fundatis. Nam & in Actibus apoſtolorum cum cæteris apoſtolis flagellatus inuenitur, quando ibant gaudentes a conſpectu concilij, quoniam digni habiti ſunt pro nomine Ieſu contumeliam pati. Et a Domitiano Cæſare in feruentis olei dolium miſſus in eccleſiaſtica narratur hiſtoria, ex quo tamen diuina ſe protegente gratia, tam intactus exierat, quam fuerat a corruptione concupiſcentiæ carnalis extraneus. Nec multo poſt ab eodem principe propter inſuperabilem euangelizandi conſtantiam, in Pathmos inſulam exilio relegatur, ubi humano licet deſtitutus ſolatio, diuinæ tamen uiſionis & allocutionis meruit crebra conſolatione releuari. Denique ibidem Apocalypſim quam ei dominus de ſtatu eccleſiæ præſenti uel futuro reuelauit, ſua manu conſcripſit. Vnde conſtat promiſsionem ſic manẽdi donec ueniret dominus, non eo pertinere, qđ ſine labore certaminis uicturus eſſet in mundo, ſed illo potius, ꝙ ſine dolore paſsionis tranſiturus eſſet e mundo.

Sicut enim in patrum literis inuenimus, cum longo confectus ſenio, ſciret imminere ſibi diem receſſus ſui, conuocatis diſcipulis ſuis, poſt monita exhortationum, ac miſſarum celebrationem, ultimum eis ualefecit. Deinde deſcendens in defoſſum ſepulturæ ſuæ locum, facta oratione appoſitus ad patres ſuos, tam liber a dolore mortis, ꝗ̃ a corruptione carnis, inuenitur alienus. Atque ita completa eſt ueridica Saluatoris ſententia, quia ſic eum uoluerit manere donec ipſe ueniret. Et in continentibus ſubditur.

Hic eſt diſcipulus ille, qui teſtimonium perhibet de his, & ſcripſit hęc, & ſcimus quia uerum eſt teſtimonium eius. Iam manifeſte beatus Ioannes ſuam perſonam deſignat ex officio, quam deſignare uitat ex uocabulo. Non autem prætereunter intuendum quod dicitur, qui teſtimonium perhibet de his & ſcripſit hæc. Perhibuit quippe teſtimonium uerbo dei prædicando, perhibuit ſcribendo, perhibuit denuo eadem quæ ſcripſerat docendo, perhibuit etiam nunc euangelium quod ſcripſit, eccleſijs legendum pandendo.

Siquidem a tempore dominicæ paſsionis, reſurrectionis, & aſcenſionis in cœlum, uſque ad ultima Domitiani principis tempora, per annos circiter. lxv. abſque ullo ſcribendi adminiculo uerbum dei prædicabat. At ubi a Domitiano, qui ſecundus poſt Neronem Chriſtianorum perſecutor extitit, in exilium miſſus eſt, irrumpentes in eccleſiam hæretici quaſi in deſtituta paſtore ouilia lupi, Marcion & Cherinthus, & Hebion, cæteriq; antichriſti, qui Chriſtum ante Mariam negabant, ſimplicitatem fidei euangelicæ peruerſa maculauere doctrina. Sed dum ipſe poſt occiſionem Domitiani, permittente pio principe Nerua rediret Epheſum, cõpulſus eſt ab omnibus pene tunc Aſiæ epiſcopis, & multarum eccleſiarum legationibus, de coæterna patri diuinitate Chriſti altius facere ſermonem, eo q in trium euangeliſtarum ſcriptis, uidelicet Matthæi, Marci, & Lucæ, de eius humanitate, ac de his quæ per hominem geſsit, ſufficiens ſibi uiderentur habere teſtimonium. Quod ille non ſe aliter eſſe facturum reſpondit, niſi in dicto ieiunio omnes in commune, dominũ precarentur, ut illo digna ſcribere poſſet. Et hoc ita patrato inſtructus reuelatione, ac ſpiritus ſancti gratia inebriatus, omnes hæreticorum tenebras poteſtate facta, ſubito ueritatis Luce diſpulit, In principio (inquiens) erat uerbum, & uerbum erat apud deum, & deus erat uerbum. Similemque initijs totum ſermonis ſui curſum faciens, dominum noſtrum Ieſum Chriſtum ſicut uerum hominem, uere ex homine temporaliter factum, ita etiam uerum deum, uere ex deo patre ęternaliter natum, & cum ſpiritu ſancto ſemper aſsiſtentem, clariſsima aſſertione perdocuit, immo omnia diuinæ ueritatis & ueræ diuinitatis, quantum alteri mortalium nulli licuit, arcana reſerauit. Et hoc uirgini priuilegium recte ſeruabatur, ut in ſcrutanda uerbi incorruptibilis ſacramenta, ipſe incorrupto non ſolum corde, ſed & corpore prodiret. De cuius dictorum ueritate quam ſit nemini ambigendum, ipſe quoq; curauit oſtendere, qui cum dixiſſet: Hic eſt diſcipulus qui teſtimonium perhibet de his, & ſcripſit hæc, continuo ſubiecit & ait: Et ſcimus quia uerum eſt teſtimonium eius. Quia ergo & nos cum cæteris fidelibus ſcimus quia uerum eſt teſtimonium eius, curemus per omnia, recta fide intelligendo, recta operatione exercendo quæ docuit, ad dona ſempiterna quæ promiſit, peruenire, per dominum noſtrum Ieſu Chriſtum, qui uiuit & regnat cum deo, &c.

Et hoc in loco generale indixit ieiunium Ioannes apoſtolus pro impetrãda a deo gratia digne ſcribendi euangelium.

Nõ ergo humana traditio ieiunium, non res ſuperſtitioſa, non inutiles ad promerendum aliquid a deo, ut ſomniant modo aliqui male ſentientes.

6 *Recta fide intelligẽdo, & recta operatione exercendo quæ docuit Ioannes, perueniemus ad dona ſempiterna quæ promiſit. Non ergo ſufficit tantum ea credere, ut docent Antichriſti noſtri.*

Habetur in œcumenio poſt expoſitionem libri Apocalypſis.

ITEM VITA ADHVC ALIA BEATI IOANNIS APOSTOLI ET EVANGELISTÆ per Simeonem Metaphraſten ſcripta.

QVAM parum abſit homo ab angelis, quodq; ipſi poſsibile ſit una cum illis uerſari, uiciniusq; aſsiſtere, imo etiam deum imitari poſsit, quodq; multo maius eſt, filius illius iuxta gratiam effici, oſtẽdit præ omnibus magnus hic euangeliſta, & apoſtolus, matre quidem Virgine ditatus, dignus autem habitus, qui Chriſti frater uocaretur, ipſiq; factus ſocius & particeps arcanorum. Verum ipſamet diuina oracula uoce maxima prædicant dei in ſeipſo magnalia. Attamen id manifeſtius ſermo nobis explicabit.

Hic enim uerbi uox, filius tonitrui, uniuerſum prædicatione comprehendens orbem; & quod omnium maius eſt, ſolumq; in ſe ſufficiens, dilectus ab ipſo Chriſto meo, patriam quidem non habuit ciuitatem aliquã, ſed ex uili quodam pago, & abiecta regione natus eſt. Confirmant hũc ſermonem ſcribæ dicentes: Prophetam ex Galilæa non ſurrexiſſe: Confirmat & ille uerè Iſraelita contendens, nullum bonum eſſe poſſe à Nazareth. Ex hac igitur hic, & ex tali tãtus ſacerdos, ueluti ramus quidam productus; patre quoq; conformiter ad patriam abiectus, & obſcurus, nempe piſcatore, ac paupere. Et hic quidem puerilem iam ætatem egreſſus erat: porrò pater filium ad idem opificium aſſumit, piſcatoriæ artis hęredem ipſum efficiens. Artis itaq; ſocius erat, filius patri, & familiaris ac domeſtica erat utriq; paupertas. Quid enim pauperius, & abiectius dicere quiſpiam poterit, quàm ſint piſcatores? quorum hic unus erat præco ueritatis, ac præceptor. Quodq; maius eſt, ad abiectionis demonſtrationem, non in mari piſcabatur, ſed in breui quodam lacu una cum patre, & fratre Iacobo uerſabatur, rupta ſarciens retia (quod & ipſum extremę paupertatis erat) ac manuum artificio conſolans neceſſariorum indigentiam. Itaq; græcanicæ diſciplinę ne in modico quidem particeps erat. Cuius rei teſtis eſt diuus Lucas, qui ipſum idiotam uocat, & alienum à literis. Vnum hoc ſolum habebat inſigne, quo agnoſceretur, & bonũ hoc uinculum à patribus trahebat, nempe pietatem.

Vbi autem umbraticæ nebulæ eleuatæ ſunt, & ea, quæ figurarũ erant, tranſire in ueritatem cœperunt: & tu domine, qui ſingulatim finxiſti corda noſtra, non diſperdiſti teſtamentum tuum, quod nobiſcum pactum erat, ſed uidens uidiſti afflictionem Iſrael: & non exutus diuinitate, propter nos, factus es id quod nos, ſine peccato; & throno patris non relicto, uirginem inhabitaſti, propter me, ut ego cœlos inhabitarem, & ex ueteri caſu reuocatus, & liber à peccato, ac primam adoptionem ſuſcipiens: oportuit ſanè eſſe & diſcipulos, qui myſterio diſpenſationis miniſtrarent. Tunc quidem uocatur Andreas & Petrus: aduocatur autem & hic, qui circa piſces, & retia, ac lacus uerſabatur; & iuſſus uerbi uoce, ut hominum piſcator cõſtitueretur, protinus patre, ſcaphaq; relictis, ei qui ſe uocabat adiungitur; & terreno homine exuitur propter cœleſtem, ac piſcationem animarum tranſmutatus addiſcit, & præceptoris ueſtigia ſecutus inimicos diligit, perſequentes benedicit.

Vtq; uno uerbo abſoluam, in huius lege exacte inſtruitur, talemq; nactus præceptorem, ſimilem demonſtrat diſciplinam; & aſcẽſiones in corde diſponens, diſcipulus familiariſsimus, ac præco maximè theologus efficitur: omnes ſenſus moderatur, familiaris omnino uirginitati efficitur, tali utendo alimenti ratione, ut ſumma parſimonia uiuere duntaxat poſſet, ſacrumq; corpus ut ſubſiſteret conſeruare. Hinc etiam uirginitatis appellatione ditatur, & amicus eius, qui imperium tenet, efficitur, magis autem & ipſum habet in ſeipſo loquentem: & rurſum ab eo audit, quæ ille à patre audierat: cumq; in montem aſcenderet, ipſe una conſcendit, ac dignus habetur uiſione admiranda, & maiori quàm dici poſsit, ipſam uerbi diuinitatem denudatam intuitus, & cœleſtem audiuit uocem, qua dilectum filium declarat pater, ac ueteri teſtamento præponit euangelium.

Parſimonia fauet uirginitati. 7

Ioannes uirginitatis appellatione ditatur, & amicus dei efficitur.

Decens ac honorifica cœna ſubſequitur, & ne tunc quidem Ioannes

relinquitur. Deinde cum Petro opus eſſet diſcere quiſnam is eſſet, qui hor rendam illam proditionem parturiret, nec ipſe auderet interrogare, quã-

9 quam primas teneret in choro diſcipulorum, Ioanni hoc committit. Nouerat enim id quod Chriſtus erat apud ipſum, hoc Ioannem eſſe apud Chriſtum; & quod ipſe quidem diligeret, ille autem dilectus eſſet. Et uide quanta accedat ipſi libertas loquendi. Neq; enim uulgari modo interrogat, neq; primum excuſans quod metu accederet, ſed ſciens quanto ipſum amore proſequeretur, ſedenti adhæret præceptori, & in huius pectus recumbens, ait: Domine quis eſt qui tradit te? Ille autem libenti etiam animo accipit quod ille fecerat, et quaſi opportune fuerit libere locutus, gratum habet. Ex eo enim, quòd protinus quæſtionem ſoluat, ac pane deſignet proditorem, ſignificat ſe non ægreferre eam libertatem. Itaq; hinc etiam manifeſtum eſt quòd cathedram, quam proximè Chriſtum cũ fratre petiuit, non gloriæ, ſed Chriſti amore petiuerit, & quod nollet hic alium eſſe ſibi dilecto uiciniorem.

Petrus primas tenebat in choro apoſtolorum.

Condemnatur Ieſus, & adeſt Ioannes, ac ad atriũm Pontificis, cũ notus eſſet Pontifici, una congreditur, loquiturq; oſtiariæ, & Petrum pro foribus ſtantem introducit. Imminet tempus ſalutaris paſsionis, & uerbũ permanet ut procedat ad patrem, ac Ioannes cum matre adſtat cruci, materq; audit a filio ac ſuo conditore; Ecce filius tuus dilectus: et rurſum

10 hic; Ecce mater tua. Ab hoc igitur tempore uirgo hic mente & corpore, matrem ac uirginem ſibi uendicat: nec multo poſt, Chriſtum qui reſurrexerat, uidet, uidenſq; agnoſcit, & cum Petro ad ſepulchrũ uenit, ac prior præcurrit, & poſtq̃ ſepulchralia uidit, ſpiritus inflationem ſuſcipit, eiuſq; donis ditatur, ac diuinis manibus conſecratur, uniuerſi orbis apoſtolus.

Ioannes uirgo mente & corpore.

Quoniam autem præceptorem audiuerat alias quoq; oues habere, quæ licet ex hoc non eſſent ouili, oportet tamen & illas congregare, & ab eodem regi paſtore, fieriq; unum ouile, & eas recte ac libere ipſum ſequi, neque aliena fiſtula rapi, & diſpergi, ac corrumpi: Hæc quantum æquum eſt anxiè curat, & in iter ad hoc mittitur, ut diſperſas oues in unum congregaret, & eam quæ erraſſet, fiſtula ueritatis reuocaret, ac ſub uno uero paſtore, ouile repararet; ſi quis duram ac repugnantem haberet animam, hoc eodem igne ſucculentam redditurus ac teneram. Vnde relicta Paleſtina, in Aſiam proficiſcitur. Cumq; ea, quæ ipſam concernebant, recte diſpoſuiſſet, Ioniam occupat, ac Epheſum aggreditur, ubi plures ac crudeliores feræ erant, & talia, quæ periculo quouis longe periculoſiora eſſent. Et primum quidem templum Amazonum ipſis idolis conſecratũ una prece ſubuertit, ac ueluti plateæ lutum diruit. Deinde ſacrificorum, qui à ſacrificiorum appellatione cognomen ſortiti ſunt, hos quidem ſermonibus, illos autem ſignis, rationibus, ac neceſsitatibus, transfert ab errore; & huiuſmodi exuberantibus modis efficit, ut tranſmutentur ad diſcendam pietatem, & ipſi etiam aliјs conſtituantur deinceps ueritatis duces, ac præceptores. Ac ita partim quidem alios obiurgando, partim uero quæ conueniunt etiam admonendo, omnibusq; omnia factus, in ſortem eorum, qui ſalui fiunt omnes pellicit; ut hinc factum cognoſceretur, quod à Paulo dictum eſt: Vbi abundauit iniquitas, ibi ſuperabundauit & gratia.

Verum maligno illi non dabatur inter hæc requies. Certe oculis inul-

dis

dis intuitus pietatem adeo ſuccreſcere, cognita huius rei cauſa, omnem aduerſus illud mouet lapidem. Quid ergo ſumit conſilĳ? Domitianum Veſpaſiani filium ingreſſus, qui poſt Titum obtinuit imperium, cum illo aduerſus pietatem decernit. Ante omnia autem Ioannem, qui robur uniuerſorum erat, tollere conatur; ſtatimq; ipſum ab Aſia ducit ad Europã, & in exilium relegat, quemadmodum inſequens ſermo manifeſtare poterit. Vbi enim in conſpectum Imperatoris ueniſſet, & quis, & unde ortus eſſet, quamq; profiteretur religionem, & quemnam diceret eſſe uenturum, interrogatus eſſet; Ioannem quidem ſe uocatum eſſe, & à Iudæorum genere prodĳſſe, ac ſodalitĳ Chriſtianorum eſſe reſpondet, ſe autem annunciare hunc eſſe uenturum, cuius thronus ueluti luna præparatus, ac perfectus eſſet in ſeculum. Vbi autem dixiſſet Imperator: Et quibus modis hæc confirmare poteris? Neq; enim hæc ſufficientia ſunt ad faciendam fidem eorum, de quibus non eſt in promptu demonſtratio. Morbi protinus (ò ineffabilẽ domine tuam potentiam) & dæmoniorum legiones pelluntur; reuiuiſcunt autem mortui iuſſum ſequendo uelocius q̃ uiuentes. Quibus ó Rex (aiunt Ioannem dixiſſe) ne dubites, ab his, quæ apparent, coniecturam faciens eorum, quæ manifeſta non ſunt. Porrò quæ de Saturno, & Ioue, cæterisq; dĳs ueſtris feruntur, niſi ſufficientes eſſent, qui ante nos demonſtraſſent, utiq; & ego facile oſtẽderem nihil eſſe, ſed plena potius ingenti uituperio, riſuq;, ac dementia. Verũ enimuero deceptionis ſalſugine abiecta, ſatiare potius fonte potabili, ac dulciſsimo.

Hunc autem ſtupore ſimul & ira correptum aiunt, hinc quidẽ ob portenta ab ipſo peracta, illinc uerò ob id quod deos ſuos calumniaretur. Itaq; ad ſermonis ſplendorem non acceſsit ob tenebrarum, quæ in eius corde erant, craſsitiem. Quod autem hunc non occiderit, dictus ad Petrum ſermo prohibuit, puta: ſi eum uelim manere donec ueniam, quid ad te? Sed uirum perpetuo exilio condemnauit in unam ſporadum inſulam relegans (Patmos huic nomen erat) cum olim apud Romanos æquaretur morti exilium. Ductus eſt igitur ad exilĳ terminum magnus apoſtolus, & inſulam apprehendit. Non longo poſtmodum tempore inſulares ſeruatorem ac patronum ducunt tonitrui filium, & ad æquitatem tranſeunt, ſeſeq; ad pietatem componunt. Itaq; cum hic eſſet apoſtolus, & admirandus Dionyſius fermè iam nonaginta eſſet annorũ, ex Athenis ſcribit ei in hunc modum: Tuam ſaluato ſacram animam, dilecte, & erit mihi id peculiarius præ multis. Salue igitur uere Chriſto dilecte. Conſequenter autem etiam hæc addit: Quid admirandum ſi Chriſtus uerum loquatur? & iniqui diſcipulos è ciuitatibus expellant? ipſi ſibiipſis condigna diſtribuentes, & execrandi à ſanctis ſe ſegregantes, ac ſeparantes? Deinde etiam ad ipſum finem Epiſtolæ hæc de futuris ſubſcribit: Omnino enim fide dignus ſum, inquit, ut qui à Deo didicerim, quæ decreta ſunt, ut tibi contingant, & dico etiam quod liberandus ſis è cuſtodia, qua in Patmo ſeruaris, & in Aſiaticam terram reuerſurus, ibiq; facturus boni dei imitationes, & his, qui te ſequentur, traditiones. Sed hæc quidem poſtmodum ſuo tempore contigerunt, ac terminum accepit uaticinium (quemadmodum in ſequentibus ſermo manifeſtare poterit) cum iam Dionyſius ſub Domitiano pro Chriſto uitam martyrio finiſſet. II *Ecce traditiones Ioãnis apoſtoli.*

Quæ ſunt autem facta poſt hæc? Domitiano ex hominibus ſublato,

Nerua in Imperio ſuccedit, & condemnatis in exilium tanq̃ benignus & humanus donat reuocationem. Nec multo poſt tempore Traianus ſceptra Romana ſuſcipit, & conſecutiue humanum confirmat edictum, reuocans eos, qui in exilio erant. Venerunt ergo & in Patmon Imperatoris edicta, uenit & ad Ioannem reuocatio. Et ille quidem decreuit nauigare in Epheſum: porrò qui in inſula erant dicebant, ne ſe deſereret, ſed apud ipſos permaneret non aliter q̃ qui ferre non poſſunt ut à pio patre derelinquantur. Hinc autem lamenta, luctus, ac lachrymæ. Quis, inquiunt, nobis tuum explebit ordinem? Cui uero tali patri ac paſtori ſubiecti eſſe poterimus? Quid deſiderij, quid flammæ ex ipſo procedentis, ſolatium efficiemus? Quum autem perſuadere non poſſent, dum ſupplicarent ut uirum apud ſe retinerent, ſecundæ fuit ſupplicationis initium, & ſecundas rurſum faciunt petitiones, ne totum ſeipſum auferret, neq; uniuerſa triſtitiæ mole eos oſtenderet, ſed uel pro re umbram, ſuos, inquam, ſermones pro ſe apud ipſos relinqueret, ac myſterium, quod apud nos factum eſt, uniuerſæ diſpenſationis Chriſti deſcriberet. Cedit igitur illorum petitioni, imò cedit potius paternis uiſceribus, quibus hic erga ipſos utebatur, præ-

12 ſertim cum ſuperna prouidentià ita diſpoſuiſſet multorum ſalutem ac Euangelij prædicationem. Et primum quidem ipſe ieiunium ſibi imperat, ieiunus ipſe ac propemodum corpore exhauſtus, alijsq; hoc ipſum conſtituit, ac abſtinentiam à malis, & hos quidem in tali quiete relinquit.

Ioannes antequam Euangelium ſcriberet, generale indixit ieiunium, ut gratiã digne ſcribendi adeo obtineret.

Cæterum unum quẽdam è ſeptem ſe ſequi iubet (Prochorus hic erat) ut ipſe quidem ea, quę à deo eſſent, iſte autem quæ ab ipſo notaret. Porrò ipſe montis uerticem capeſsit, & more Samuelis quidem rectus erigitur, ſicut Moyſes autem manibus eleuatis effiguratur, & mentem à ſenſibus abſtractam totam refert in id, quod exoptat. Quid ergo hinc ſecutum eſt? Horrenda tonitrua, & terrores, ac fulgura continuè uehementi fragore Eliſa, & repente effulgentia: quorum ſi quis imagines ac figuras dixerit ea, quæ multo antea ſub Moyſe contigerant, quando deo aderat, & ab eo tabulas accipiebat, nequaquam à ueritate aberrauerit. At Prochorus interim pronus quidem, & uelut exanimis non ferebat inter huiuſcemodi uerſari ſpectacula, ipſe uero ſtat imperterritus, cum charitas procul abieciſſet timorem. Ad extremum tonitru in uocem exprimitur, ac dilucide reſonat: In principio erat uerbum, & uerbum erat apud deũ, & deus erat uerbum. Prochorus, qui diuina inſtitutione proximus erat, lumen quidem uidebat, quanq̃ ſubtremulus, porrò neminem audiebat, quia neq; hi, qui cum Paulo & Moyſe quondam erant, eos audierunt, qui illos in ſacris inſtituebant. Lingua tonitrui theologus eſt. Et ſacrarũ rerum diſcipulus, repreſſo paululum timore, ſubtremula manu quæ inde ſumpta ſunt exarat, donec perfectum eſt euangeliũ. Deniq; cedunt pauperes, ac terrenis reuelantur cœleſtia.

hinc fil. tonit. Johannes nũcupat.

Tandem etiam à monte deſcendit Ioannes, nouam legem ſibi creditam habens, quemadmodum olim tabulas Moyſes dei inſpector, illamq; ferens dat his, qui petiuerant. Ita ergo ubi nouam legem, quam acceperat, illis tradidiſſet, ipſe ui ſanè, & inuitis quidem inſularibus, nauigabat tamen Epheſum uerſus. Porro illi, ueluti qui ocuolrum cæcitate longo tẽpore detinentur, ſi quando poſsint morbum repellere, longe iucundius ſolem intuentur, ita & Epheſij recipientes Chriſti dilectum, quodam ẽt

modo deſiderabilius q̃ prius afficiuntur. Quid autem ille? Quanquam uehementer fuiſſet frequenter fatigatus, non dat oculis ſomnum, nec palpebris dormitationem, nec requiem temporibus, ſed populum quidem exhortatur, aduerſus autem incredulos zelum oſtendit. Errore ſupplantatos reducit ad ueritatem, feras arcet, quæ poſt ſuum diſceſſum impudenter in ouile ſe ingeſſerant, ac gregem reuocat. Ita diſpoſitis his, quæ circa Epheſum erant, ad propinquas gentes diſcedit, hic quidem Epiſcopos conſtituturus, illic uerò integras quoq; docturus Eccleſias ſpũ obſignari.

Verum me huc ſermonis progreſſum factum illud animæ generoſę ac humanæ occupat, quod etiam altius repetens (ueluti narrat clemens ille Alexandrinæ Eccleſiæ presbyter, uir & in aliis admirandus, & eloquentia ſane laudabilis, in ſermone: Quis diues ſaluus fiat) retexam. Quum.n. perueniſſet Ioannes poſt reditum ex Patmo ad quandam uicinarum ciuitatum, cuius etiam appellationem nonnulli dicunt, & fratres, qui in hac erant, opportune recreaſſet, quendam ibi adoleſcentem repperit magnitudine mediocrem, aſpectu ciuilem: cumq; perſpicaci ſpiritus efficacia generoſitatem animæ illius, ac morum liberalitatem obſeruaſſet, benedictiones dat adoleſcenti, & ſufficienter ipſum inungit, ac excitat. Quoniã autem iam diſceſſurus erat, & aliò acceſſurus, ut & terram prædicatione, & mare, ac inſulas accederet, ciuitatis Epiſcopo adoleſcentem in Eccleſia coram Chriſto teſte, commendat, ubi multa de illius diſciplina, & educatione præcepiſſet. Ille uero prõpto ſuſcepit animo, pollicitus multa quoq; ſe adiecturum in cura circa adoleſcentem. Deinde ille quidem Epheſum diſcedit, hic autem aſſumptum in domum adoleſcentem alebat, inſtruebat, curam eius habebat, tandem etiam baptizauit. Porrò ubi domini ſignaculum, nempe firmum munimentũ ipſi addidiſſet, deinceps cuſtodia liberum eſſe dimiſit.

Ad hunc autem, qui ante tempus remiſsionem acceperat, ſubeunt nõnulli coætanei, effrenes ac indiſciplinati in cupiditatibus. Et primum quidem adoleſcentem ad uitia perſuaſibilem, pretioſis conuiuiis ac menſis ſibi conciliant. Quę autem hinc ſequuta ſunt? Facilis enim ac procliuis eſt uia, quæ ducit ad uitia, & eum, qui primum eius attigit gradũ, facile admodum eſt per omnem æqualitatem detrahi protinus uſq; ad extremũ. Hac uia dum etiam nocte ad furta accederent, adoleſcentem una protrahunt. Ille uerò iam amore latrociniis ſuccenſus, & ſpe diuitiarum cupiditatem exacuens, nihil iam meditabatur, quod eſſet exiguum propter naturæ ac indolis generoſitatem. Deniq; etiam latronum ſodalitatem his, qui ſecum erant, demonſtrauit, atq; hic latronum princeps, primusq; raptor erat uehementiſsimus.

Poſt hæc uerò ubi Ioannes rurſum ad eam ciuitatem remeaſſet, cæteris, propter quæ eò uenerat, diſpoſitis, ut æquum erat; age ſanè, inquit, ad Epiſcopum, depoſitum nobis redde, quod ego & Chriſtus loco teſtis in Eccleſia apud te depoſuimus. At ille cum exiſtimaret pecunias eſſe, quæ repeterentur, primum quidem obſtupuit, cum ſibi non eſſet cõſcius ſe id, quod repetebatur accepiſſe, & neq; credere poſſet fieri repetitionem ob ea, quæ non haberet, neq; Ioanni non credere. Vbi autem dixiſſet; Adoleſcentem repeto, & fratris animam, intimius ſuſpirans ſenex ardentiori ſpiritu, ac ſublachrymatione miſeriam indicans; Ille, inquit, mortuus eſt.

Porrò interrogatus quādo, & quomodo, qua'ue morte: Deo, inquit, mor
tuus eſt, cum latrocinium exercere elegerit, & montem loco eccleſię in-
habitare, perditorum conuerſationem amplexus potius quam noſtram
erga ipſum ſolicitudinem ac curam. At ille ob hoc dolore uehementi op-
preſſus, Re uera, inqt, egregium te cuſtodem animæ fratris reliqui: uerum
equus iam adſit, ac uiæ ductor mihi detur. Statimq; cōſcenſo equo totas
laxabat habenas, minorem eſſe exiſtimans equi uelocitatem pro ſua feſti
natione. Iamq; monte apprehenſo, à latronū cuſtodia, nihil deprecās, ne
que fugiens, capit. Et in hoc, inquit, ueni; itaq; ad principē ueſtrū me duci-
te. Porrò ubi ille, hunc eſſe ipſum Ioannē cognouit, certe pudore ſuffuſus
fugit. At hic obliuioni tradita ſenectute, ac motione, quæ mundum conſe
qui ſolet, perſequitur. Deinde magna quadā grauiq; uoce clamās. Quid,
inquit, fili fugis me patrem tuum? meam reuerere caniciem, ac floris æta-
tis tuæ miſerere; adhuc tibi ſpes uitę relinquitur; ego pro te rationem red-
dam: Cōſiſte in loco fili; Chriſtus me miſit ad te.

Hæc cū audiſſet adoleſcens, primū quidem conſtitit terrę pauimentū
intentis oculis intuens, prę pudore oculos non potens ſurſum erigere. De
inde proiectis in terram armis, miſerabili quodam modo cū magno do-
lore eiulatur, ac uenientem amplexatur ſenem, propter gemitus quidem
efficiens ne fletibus dignus eſſet: pp lachrymas uero ne uel lamētis, ſolā
occultat dexterā; uerebat̃.n. & hanc ipſi porrigere, quā tot ſceleribus ac
latrociniјs fœdauerat. Porrò ille ueluti pater uehementi amore uiſceribus
ſauciatus, ſpondet ueniā, miſericordem pollicet̃ iudicē, & apprehenſa de-
xtera, deoſculat̃, & ad eccleſiam reducit adoleſcentē. Deinde abundanti
utens oratione pſeuerat ieiuniјs annitens, & adoleſcentis animā uariјs ſer
monū cantilenis uelut unguentis quibuſdā deliniens, non prius abſceſsit,
q̃ hūc priori ſanitate donaret, magnū quoddā uitę relinquens exemplū
ad pniam. Et hoc quidem tale eſt, & adeo dignum quod non occultetur.

Porrò illud longe maius eſt, lōgeq; magis admirandū, & ex eadē beni
gna illa aīa, cōpaſsionē ſimul & potentiā oñdens. Dr̃.n. quidā fidelis eo
tpe, q prius uitę neceſſariæ ſufficiēter habuerat, nec aliqua p̃ſſus fuerat in-
digentia, ad extremā inopiā poſtmodū recidiſſe, ut & debitor̃ multitudi
ne circūuallaret̃, et innumeris fœneratoribus ſuſpectus eſſet, ac ſielut fera
q̃dam à tergo ſagaciter inueſtigaret̃ ab illis & inquireret̃, ac in ipſar̃ rerū
neceſſariar̃ inopiā uagaret̃. At.n. cum pudore, quem ob fœnerator̃ exa
ctiones miſere ſuſtinebat, iā ēt neceſsitatē ex indigentia nō ferens homo,
ad mortē decreuit cōfugere, idq; conabat̃ ut hæc quantocyus ad ſe ueni-
ret, ſi forte hinc & egeſtatē, & debitor̃ multitudinē diſſolueret. Verum
qm̃ hæc ultro non ueniebat, cōpendioſam uiā ad hanc inuenit, & quē tūc
peritiſsimū eſſe ſciebat cōficiendis uenenis ac p̃ſtigiatorē, cultu Hebræū,
hūc acceſsit, eiq; reuelat qd in aīo hr̃et, ac orat eū ut q poſsit ſibi auxilio
eſſe in eo, qđ mente conceperat, & ſuę mortis fieri particeps. Atq; hic cō
feſtim prōptus iuenit̃ miniſter, ac uenenū illi tradit, uitęq; ſubuerſionē cō-
ſulit. Porrò miſer ille, accepto ueneno, domū redit. Cū uariјs aūt luctans
cogitationibus, curiſq; duplicibus anxius, & nūc qdē p̃ſentibus delecta
tionibus huiusq; uitę cōcupiſcentia allectus, nūc uero fœnerator̃ multi-
tudinē, aliasq; ex indigētia ꝑcedētes moleſtias cōſiderās, medius ſtabat
inter extremā cōſiliј inopiā. Siqdem cū ad dulcē hanc lucem reſpiciebat,

uenenum reſpuebat; quando uerò ad circunſtantem undiq; egeſtatē, animoq; inſidentem anxietatem, auſum ſumebat aduerſus mortem: uictus tamen eſt à neceſſitate; & ut hinc liberaretur à moleſtijs, elegit ab ipſa uita liberari. Deniq; infuſo ueneno, ſumptoq; extremis digitis cratere, quandoquidem animus ad id nō accedebat, ſed timide admodum ſe habebat, intuſq; ſibi cor continue palpitabat. Tandem Crucis ſignaculo Chriſtianis conſueto, uenenum conſignat, ſtatimq;, ubi clauſis oculis, bibiſſet (ò magnam, ac admirandam Chriſte, tuam potentiam) illęſus permanſit, cruce ueneno ſuam tollente uim. 13 *Crucis ſignaculum Chriſtianis cōſuetum ueneno uim abſtulit.*

Cum autem ſimili rurſum neceſſitate opprimeretur, & ab ipſis creditoribus obſideretur, animamq; haberet priori oppreſſam inopia, & quæ omnimodo quæreret è pręſentibus liberationem, labefactabatur tamen ad ſumendum alterum uenenum, & ad mortem accedere recuſabat. Verum cū è præſentibus non liberaretur difficultatibus, grauius eſſe malum iudicans iterata etiam morte, accedit ad ueneficum, rurſumq; ab illo poſcit aliud pharmacum, ut malum malo mederetur, cū id quod prius acceperat, nihil ad id, quod neceſſe erat, tuliſſet auxilij, utpote ſua natura illud uincente. Nam id impedimento fuiſſe ueneni efficaciæ demens dicebat, non intelligens crucē fuiſſe, quæ hic mortem abſtuliſſet, quæ etiam antea ſerpentem longe hoc ueneno potentiorem ſuſtulerat. Itaq; præſtigiator ille ac ueneficus, & ipſe pharmaci debilitatem damnans, aliud ipſi porrigit, quod priore multo efficacius erat. Cumq; rurſum domum ueniſſet, ac illud bibiturus eſſet, cū priori timore & agonia, duplicibuſq; illis anxietatibus luctabatur, & ſudore undiq; circunfluebat, ac tremebat. Deinde ubi rurſum conſueto crucis ſignaculo calicem conſignaſſet, ac bibiſſet, iterum illæſus permanſit; ipſeq; obſtupuit, ſanè cum cauſam coniectare non poſſet, ac mirum in modum deſperationis ſtimulis iactabatur, nondum enim intelligere poterat, q; Crucis efficatia eſſet, quæ ueneni uires extingueret. Cumq; homo animi anguſtiæ ac calamitatum pelago immerſus, nec uel paululum ad ſaniorem mentem redire, nec ea quæ (ut aiunt) ante pedes erant, cognoſcere poſſet, hinc iterato abit ad Hebręum, & eadem, quæ prius, exponit. 14 *Rurſus crucis ſignaculum in calice factū, eum qui uenenū biberat præſeruauit.*

Cum autē & ille conſternatus eſſet, longoq; tempore ſuper ea re conſilio deſtitueretur, deinde etiam cauſam aliquam deprehendere cuperet, propter quā in ueneno falſus eſſet (ipſe enim ueneficus erat, & huiuſmodi rerum artifex) quo pacto & in quem modum, ubi domum redijſſet, uenenum acciperet, minutatim per ſingula interrogabat. Hic autem, Nihil, inquit aliud ago domum ueniens, q̄ q infuſo crateri ueneno, deinde paululum etiam labefactatus, & anxietate in corde concuſſus, crucis ſigno, ut quod à Chriſtianis ex conſuetudine fieri ſolet, propter timorem calice obſignato, oculis clauſis illud bibo. Vbi primum Crucis nomen hic audiſſet Hebræus, intellexit ſtatim quod erat, nempe crucem eſſe, quæ uim tolleret ueneni. Porrò ne res nudæ ſolum hæreret ſuſpicioni, quandā etiam requirit fidem: cuidam illius cani tradito ueneno, hunc protinus interimit. 15 *Mira ſigni Crucis uirtus.*

Hebræus autem nullas amplius requirens demonſtrationes, abiurata patria ſecta ad ueritatem accedit. Idq; primum tollit errorem, & uenenū ei, qui alio modo uſus fuerat, uere mortiferum oſtenſum eſt prioris ueneficij ipſius ſignum mutationis idoneum. Accedit ad Chriſti diſcipulum

ducem errantium. Tubæ uariarum ſpiritus linguarum mentis cōceptum indicat, arguit inſipientiam. Publicat prauū illud myſterium, manifeſtat prioris erroris inſenſibilitatem. Porrò ille & accedentem ſuſcipit, & laudat reſipiſcentiam, ipſumq; adhortationibus munit, ac conſilijs. Deinde & baptiſmate regenerat, & uniuerſorum domino conciliat. Verum neq; cōmunis ſalutis diſpenſator eum, qui Hebręo fuerat occaſio mutationis, ita male habentem neglexit; ſed cauſa cognita, quæ ipſum ad id periculi duxerat, & propter quā ultro propria quoq; uita miſere priuandus erat, & paternis ipſum refouet colloquijs, & illius animam, quæ iam conciderat, erigit, ac triſtitiam & deſperationem abijcit.

Deinde opere etiam affert conſolationem, quandoquidem & hoc poterat efficere. Quoniam enim & debitorum repetitione, & rerum neceſſariarum inopia oppreſſum illum uidit, & ob id ipſam uitā miſere abijcientem, quid facit? Atq; hinc mihi conſiderate quibus donis ille dotatus fuerat. Quod enim antea Petrus cū ipſo templum ingreſſurus ad horam precationis nonam, qua (ut inquit Lucas) uſus eſt in claudo, qui ad ſpecioſam templi portam ſedebat, ac eleemoſynam petebat dicens, Argentum & aurū non eſt mihi, quod autem habeo hoc tibi do, ſimul & pedes ipſi ſanos reddens: hoc ſanè & iſte hic facit. Sciens enim nihil ſibi argenti eſſe uel auri, ut hinc illius indigentiæ neceſſitatem conſolari poſſet, herbę, quę in proximo eraq quantum ambabus manibus cōprehendere poſſet, iuſſit homini accipere. Ille uero cum ignoraret quęnam eſſet cauſa, & quidnam

16 *Oratione & Crucis ſigno herbam Apoſtolus in purum aurum conuertit,*

hac re ſibi uellet Apoſtolus, ac herbam quantum totis manibus aſſequebatur cōprehendiſſet, ipſe facta duntaxat oratione, ac ſigno crucis, ipſam reſtituit, & protinus correptam herbam, aurum eſſe oſtendit, aurumq; puriſſimum; atq; hunc confeſtim tollere iuſſit, ſimulq; & conſilij inopiam ac deſperationem ex pręſenti egeſtate contractam diſſoluere, & debita reddere, ac reſiduę uitæ occaſionibus prouidere, Deoq; gratiarum actiones reddere. Quid igitur fieri poſſet, quod huic æquaretur miraculo? Siquidem in templi introitu forſan & hic quodammodo fuerat Petro auxilio, & abundantiorem ambo ſpiritus gratiam poſtulauerant. Hic autem ſolam Ioannis uim ac fortitudinem eſt intueri, quantaq; erga Deum ſpiritus familiaritate ditatus ſit.

Sed hęc quidem exhibebat dum adhuc in terra conuerſaretur, errores abigens, & pietatis prædicationem diſſeminans, ac reuocans ueritatem. Poſtq; autem omnes, quod ſuarum erat partium, Deo adduxerat, cęlum quidem efficiens proſcenium, terræ autē orbem theatrū, ac Angelos ſpectatores, qui ſtupefacti erant, ad decorē uirtutis illius ac prudentiam (Deſiderabilia nanq; ſuper aurū & lapidem pretioſum multum, ac dulciora ſuper mel & fauum erant, doctrinæ ipſius diuina eloquia) ciuitatē egreſ-

17 *Templum in honorē D. Ioannis ubi iacere uoluit, eximiæ pulchritudinis et magnitudinis extructum.*

ſus eſt, diſcipulis pręcipiens, ut ligonem ac ſarculum, ſecum conferrent, ac protinus in montē quendam aſcendens, ubi nunc huius tēplum extructū eſt, eximiæ cū pulchritudinis, tum magnitudinis, ſtanſq; in ipſo; Hic, inqt, filij mihi fodite. Deinde ubi ſe totum conſignaſſet, ac dixiſſet: Et tu mecū eſto domine Ieſu Chriſte; aſtantibuſq; ſubiunxiſſet: Pax uobis fratres; in foueam demiſit pallium, & ipſe quoq; in eam deſcendit, ac corpore mediam obtinuit Aſiam, ubi olim qui è Græcanico cœtu erant philoſophabantur. Porrò diſcipuli comas euellebant, genaſq; percutiebant, ac orba

tionem miſerabiliter deplorabant,paſtorē,gubernatorē,ſeruatorem,deniq; eum,qui omnibus omnia erat,inclamabant. Deinde etiam ciuitatem accedentes his,qui in ciuitate erant,manifeſtant id quod factum erat. Interim autem die illuceſcente concurrunt ad monumentū diſcere cupientes,num præceptor adhuc ſuperuiueret,& ouile acceſſerunt. Porrò paſtor nuſquā comparebat,ſolæ iacebant crepidæ,is autē,qui has abiecerat, diſparuerat. Diſcurrunt huc & illuc,quemadmodū hi qui cū Eliſæo erant, ſcrutantur, inueſtigant, uerum,incaſſus efficitur ipſis labor. Deinde uix tandem illius uocis recordati: ſi eum uolo manere,donec ueniam,quid ad te?ad mentem alacriorē redeunt. Et ille quidē Enoch,& Eliæ Thesbitæ coniungitur: hi autem à lamentis diſcedentes Deum uniuerſorum laudabant,qui ſuum dilectum adeò magnificauerat. 18

Hoc itaq; die,quo hæc cōtigerunt,ſplendidus huic Theologo celebratur Epheſi conuentus ex omni genere ac uniuerſa ætate,qui aſtrorū ſplendorem imitetur. Præterea in hoc ſacro loco,ad quem hic cū pallio declinauit,minutus quidam puluis manat,ac exoritur,cuiuis accedenti medelam ab omni morbo ſuppeditans. Cum igitur in nocturnis laudibus feſti ipſius,ab his qui in eo miniſtrant, tradatur cœtibus ad hoc congregatis, non facile exhauritur,ſed quo amplius hauriunt,tanto magis manat,ueluti perpetuus quidam theſaurus,qui ſimul & participantes reddit ditiotes,ac ſeipſo abundantior ſemper efficitur, gratia ac benignitate domini noſtri Ieſu Chriſti;cū quo patri ſimul ac ſpiritui ſancto gloria,imperium, honor,& adoratio,nunc & ſemper,& in ſecula ſeculorū. Amen. 19

Minutus puluis ex loco Apoſtoli ubi corpus eius iacuit manat pro uarijs morborum generibus depellendis. Quod ſignum eſt habitantis in eo gratiæ ſpiritusſancti.

Nocturnæ laudes Epheſi in feſto Ioannis Apoſtoli celebrantur.

VITA D. IACOBI APOSTOLI FRATRIS IOANNIS EVANGELISTAE PER EVSEbium Cæſarienſem ſcripta.

Habetur lib. 2. Eccleſiaſticæ hiſtoriæ ca. 9.

TEmpore Claudij Imperatoris quando fames erat,miſit (inquit Lucas in actis Apoſtolorum) Herodes rex manus ſuas affligere aliquos de eccleſia,& interfecit Iacobum fratrem Ioannis gladio.

De hoc autē Iacobo,Clemens Alexandrinus etiam hiſtoriam quandam dignā memoria,in ſeptimo Diſpoſitionum ſuarum libro, ſcribit, perlatam ad ſe uſq; ex traditione maiorū: Quoniam quidem,inquit,& is,qui obtulerat eum iudici ad martyrium, Iacobum ſcilicet,motus etiam ipſe,confeſſus eſt ſe eſſe Chriſtianū. Ducti ſunt,inquit,ambo pariter ad ſupplicium,& cum ducerentur, in uia rogauit Iacobum dare ſibi remiſſionē. At ille parumper deliberans: Pax tibi, inquit,& oſculatus eſt eum. Et ita ambo ſimul capite plexi ſunt.

VITA D. IACOBI APOSTOLI COGNOMENTO IVSTI, PRIMI HIEROSOLYMORVM Epiſcopi, per Euſebium Cæſarienſem ſcripta.

Ex lib. 2. hiſtoriæ Eccleſiaſticæ cap. 23.

IVdæi poſteaquā Paulus ad Cæſarem, quē appellauerat, a Feſto tranſmiſſus eſt,& fruſtratas inſidias quas ei tetenderant,uident,in Iacobum fratrem domini immanitatem nequitiæ ſuæ uertunt,cui epiſcopalis in Hieroſolymis delata ab apoſtolis fuerat ſedes. Quemq; hoc modo adorti ſunt. Productum in medium,abnegare eum ſi

dem Chriſti coram omni populo expetunt. At ille cõtra omnium opinionem, uoce ſatis libera, & multo maiora quã uellent, corã uniuerſo populo cũ omni fiducia profitetur, filium eſſe Dei ſaluatorem & dominũ noſtrum Ieſum Chriſtum. Tum illi non ferentes tam graue & tam liberum teſtimonium uiri, pro eo maxime, quod iuſtiſſimus apud omnes habebatur ob religioſę & continentiſſimę uitæ meritũ, in necem eius uertuntur, fauente ſibi occaſione temporis, ex morte rectoris. Contigit enim Feſtum per idem tẽpus obire apud Iudæam, & ſine rectore ac principe eſſe prouinciam. Nam mortis Iacobi modus iam quidem & in ſuperioribus a nobis, Clementis ſermonibus indicatus eſt, cũ de pinna templi eum præcipitatum, & fullonis percuſſum ueſte deſcribit.

Exploratius tamẽ de eo Egeſippus, qui poſt ipſas ſtatim primas Apoſtolorum ſucceſſiones fuit, in quinto Cõmentariorum ſuorũ libro, his uerbis refert, Suſcepit, inquit, eccleſiam cum Apoſtolis, frater domini Iacobus, qui ab omnibus cognominatus eſt Iuſtus, ab ipſis domini tẽporibus perdurans, uſq; ad nos. Et multi quidem Iacobi uocati ſunt, ſed hic ex utero matris ſuæ, ſanctus fuit. Vinum & ſiceram non bibit, ſed neq; animal manducauit: ferrum in caput eius non aſcendit, oleo non eſt perunctus, balneis non eſt uſus. Huic ſoli licebat introire in ſancta ſanctorum. Neq; enim Laneo utebatur indumento, ſed tantũ Sindone. Solus ingrediebatur templum, & iacebat ſuper genua ſua, orans pro populi indulgẽtia, ita ut orando callos faceret in genibus ad modum cameli, ſemper genua flectendo, nec unquã ab oratione ceſſando. Itaq; pro incredibili cõtinentia & ſumma iuſtitia appellatus eſt Iuſtus, & Oblias, quod eſt interpretatũ, munimentum populi, & iuſtitia, ſicut & prophetæ indicarunt de eo. Quidam ergo de ſeptem hæreſibus quæ erant in populo (de quibus ſuperius ſcripſimus) interrogabant eum, quod eſſet oſtium Ieſu. At ille dicebat, hunc eſſe ſaluatorẽ. Ex quibus aliquanti crediderunt, quia Ieſus eſt Chriſtus. Illæ autem hæreſes (quas ſupradiximus) non crediderunt, neq; ſurrexiſſe eum, neq; uenturũ ut retribuat unicuiq; ſecundum opera ſua. Qui uero crediderunt, per Iacobum crediderunt. In quibus cũ multi etiam ex principibus credidiſſent, perturbatio erat Iudęorum & Scribarũ & Phariſæorum, dicentium: Nihil iam ſupereſt, quin omnis populus credat in Ieſum, quod ipſe ſit Chriſtus. Conuenientes igitur ad Iacobũ, dicebãt ei: Oramus te, ut reuoces populum, qui ecce errat in Ieſu, putans quod ipſe ſit Chriſtus. Deprecamur ergo te, ut ſuadeas omnibus cõuenientibus in die Paſchę de Ieſu. Tibi enim omnes obtẽperamus, & de te tam nos, quã populus teſtimonium ferimus, quia iuſtus es, & perſonã nullius accipis. Tu ergo ſuade populo de Ieſu ne erret, quia omnes tibi obedimus. Aſcende itaq; in excelſum locũ pinnæ templi, ut in edito poſitus appareas omnibus, & uerba tua audiantur a cunctis, quia in diebus paſchæ conuenit non ſolum Iudæorũ, ſed & Gentilium multitudo. Statuerunt igitur ſupradicti Scribæ & Phariſæi Iacobum ſupra pinnam templi, & uoce magna clamantes ad eum dicunt: Virorum iuſtiſſime, cui omnes nos obtẽperare debemus, quoniam populus errat poſt Ieſum qui crucifixus eſt, enuncia nobis quod ſit oſtium Ieſu. Tunc Iacobus ingenti uoce ad eos reſpondit: Quid me interrogatis de filio hominis? Et ecce ipſe ſedet in cęlo a dextris ſummę uirtutis, & ipſe uenturus eſt in nubibus cœli.

1 Vide Iacobi Apoſtoli abſtinentiam, et ciborum delectum, cõtra noſtros hæreticos.

2 Habes in Apoſtolo ueſtimenti ſimplicitatẽ. Orationis aſſiduitatẽ Genuflexionẽ in precatione. Continentiã in corpe. Quid ad hæc dicis Eccleſiæ turbator, et omnium bonarum inſtitutionum euerſor?

Cumq;

Cumq; hac reſponſione & teſtimonio Iacobi, multis ſatisfactũ eſſet, & libenter audiſſent quæ Iacobus conteſtatus eſt, cœperunt glorificare deum, & dicere: Oſanna filio Dauid. Tunc rurſum ipſi Scribæ & Phariſæi cœperunt ad inuicem dicere: Male fecimus tale teſtimonium præſtare de Ieſu. Sed aſcendamus & præcipitemus hunc deorſum, ut cæteri terreantur, & non credant ei. Simul & uoce magna exclamauerunt dicẽtes: Oo, & iuſtus errauit. Et compleuerunt ſcripturam, quæ in Eſaia ſcripta eſt, dicentem: Auferamus Iuſtum, quoniam inutilis eſt nobis, propterea fructũ operum ſuorum manducabunt. Aſcenderunt ergo, & præcipitauerunt eum, & dicebant ad inuicem: Lapidemus Iacobum Iuſtum. Et cœperunt eum urgere lapidibus. Qui deiectus, non ſolum mori non potuit, ſed conuerſus, & ſuper genua ſua recumbens, dicebat: Rogo domine deus pater, remitte eis peccatũ, non enim ſciunt quid faciunt. Cũq; eum talia orãtem deſuper lapidibus perurgerent, unus de ſacerdotibꝰ de filijs Rechab filij Rechabin, de qbus proteſtat̃ Hieremias ꝓpheta, exclamauit, dicẽs: Parcite q̃ſo. Quid facitis? Pro uobis orat iuſtus hic quẽ lapidatis. Et unus ex ipſis fullonis arrepto fuſte, ĩ quo res exprimere ſolent, cerebro eius illiſit, & tali martyrio cõſummatus eſt, ac ſepultus in eodẽ loco ꝓpe tẽplum.

Hic eſt qui extitit ueritatis teſtis Iudæis & Gentibus, q̃a Ieſus eſt Chriſtus. Et non multo poſt oppugnatio conſequuta eſt Veſpaſiani. Hæc latius quidem, ſed cõſonantes Clementi etiam Egeſippus retulit, quod ita mirus quidẽ, & apud omnes homines opinatiſſimus in obſeruatione totius iuſtitiæ Iacobus habebatur, ut & Iudæorum prudentes quiq; crederent hanc eſſe cauſam, ſtatim conſequutæ oppugnationis Hieroſolymorum, quod in illum rurſus ſceleratas iniecerint manus. Et Ioſeph ita ſibi uideri euidenter indicat per hæc uerba: Quæ omnia, inquit, acciderunt Iudæis, pro uindicta Iacobi Iuſti, qui erat frater Ieſu, qui dicitur Chriſtus, quem iuſtiſſimum & pijſſimum omnium confeſſione uirum Iudæi interfecerunt. Idemq; etiam mortem eius in uigeſimo antiquitatũ libro, his uerbis deſignat. Mittit autem Cæſar Albinum Iudææ præfectum, Feſti morte comperta. Ananias autem iunior (quem pontificatum ſuſcepiſſe ſupra diximus) proteruus admodum, & inſolens moribus, hæreſim defendebat Sadducæorum qui in iudicijs crudeliores Iudæis cæteris uidẽtur, ſicut iam ſupradiximus. Hic inſolentiæ ſuæ tempus datum credens ex morte Feſti, conſeſſum iudicum conuocat, & introducit in medium fratrem Ieſu qui dicitur Chriſtus, Iacobum nomine, & alios quãplurimos, quos uelut cõtra legem gerere incuſans, tradidit lapidandos. Quod facinus, ſi quis ex ciuibus modeſtior fuit, & æqui ac legis obſeruantior, grauiſſime tulit. Qui etiam occulte legationem ad Cæſarẽ mittunt, orantes eum ſcribere Ananiæ, ne hæc agat: quia nec prius huiuſcemodi facinora recte cõmiſerit. Quidam autem ex ipſis etiam Albino occurrunt, de Alexandria ad ipſos iter agenti atq; edocent, quod non licuerit Ananiæ ſe inconſulto conſeſſum iudicum conuocare. At ille cõmotus ex his quæ dicta ſunt, eum indignatione ſcribit ad Ananiam, cõminatus ablaturum ſe ab eo iudicandi poteſtatem, qua non recte utebatur, quia & Agrippa rex eum tribus ſolis menſibus functum hoc honore, priuauerit, & Ieſum Dammei filium in locum eius ſubrogauerit. Hactenus etiam de Iacobo, cuius illa habetur epiſtola, quæ prima ſcribitur inter eas quæ Catholicæ appellantur.

3 *Aſſerit Iacobi eſſe epiſtolam quæ inter catholicas prima appellatur. Quod nota cõtra noſtri temporis hæreticos.*

VITA SANCTI ANDREÆ APOSTOLI PER PRESBYTEROS, ET DIACONES

Eccleſiarum Achaiæ ſcripta.

PAſſionem ſancti Apoſtoli Andreę,quam oculis noſtris uidimus, omnes presbyteri, & diacones eccleſiarum Achaiæ ſcribimus uniuerſis eccleſijs,quæ ſunt in Oriente, & Occidente, & Meridiano, & Septentrione, in Chriſti nomine conſtitutis; Pax uobis, & uniuerſis,qui credunt unum Deum in Trinitate perfectum,uerum Patrem ingenitum, uerum filium unigenitum, uerum ſpiritum ſanctum procedentem ex patre,in filio permanentem, ut oſtendatur unus ſpiritus eſſe in Patre,& filio,& hoc eſſe unigenitum filium,quod eſt & ille,qui genuit. Hanc fidē didicimus à ſancto Andrea Apoſtolo domini noſtri Ieſu Chriſti;cuius paſſionē,quā corā poſiti uidimus,prout poſſumus,explicamus.

Proconſul itaq; Ægeas Patras ciuitatem ingreſſus, cœpit compellere credentes Chriſto ad ſacrificia Idolorū. Cui occurrens ſanctus Andreas dixit:Oportebat ut tu,qui iudex eſſe hominū comprobaris,iudicem tuū, qui eſt in cœlo,cognoſceres,& agnitum coleres,& colendo eum,qui uerus Deus eſt,ab his,qui ueri dij non ſunt,animum reuocares. Cui Ægeas dixit:Tu es Andreas,qui deſtruis templa Deorum,& ſuades hominibus ſuperſtitioſam illam ſectam, quā nuper detectam Romani Principes exterminari iuſſerunt? Andreas dixit:Romani principes nondum cognouerunt hoc,ꝙ pro ſalute hominum ueniens Dei filius docuerit iſta Idola nō ſolum Deos non eſſe,ſed eſſe dæmonia peſſima,& inimica humano generi,quæ hoc docent homines,unde offendatur Deus,ut dum offenſus fuerit,auertatur,& non exaudiat;& cum auerſus fuerit,& non exaudierit,habeantur à diabolo ipſi captiui,& tam diu eos deludat, q̃ diu de corpore exeant rei,& nudi,nihil ſecum præter peccata portantes.

Ægeas dixit:Iſta ſuperſtitioſa,& uana uerba Ieſus ueſter dum prædicaret,Iudæi illum crucis patibulo affixerunt. Andreas reſpondit.O ſi uelles ſcire myſterium Crucis, q̃ rationabili charitate author humani generis pro reſtauratione noſtra hoc crucis patibulum nō inuitus, ſed ſponte ſuſcepit. Ægeas dixit:Cum traditus aſſeratur à ſuo diſcipulo,& à Iudęis tentus,& Præſidi adductus,& ad petitionem Iudæorū à militibus Præſidis crucifixus,quomodo tu dicis eum ſpōtaneum Crucis ſubiſſe patibulum? Andreas reſpondit: Ideo ego dico ſpontaneum,quoniam ſimul cum ipſo fui,cū à ſuo diſcipulo traderetur; & anteq̃ traderetur,dixit nobis,quod tradendus eſſet,& crucifigendus pro ſalute hominū;& die tertia reſurrecturum ſe eſſe prædixit. Cui cū frater meus Petrus diceret:Propitius eſto tibi domine,non fiat iſtud; Indignatus ſic ait Petro: Vade retro Satana, quia non ſapis ea,quæ ſunt Dei. Et ut plenius nos inſtrueret, qūo ſponte paſſionem ſuſciperet, dicebat nobis : Poteſtatem habeo ponendi animā meam, & poteſtatem habeo iterum ſumendi eam. Ad ultimum dum cœnaret nobiſcum,& diceret;Vnus ueſtrū me traditurus eſt,& ad iſtam uocem omnes contriſtaremur;ne ſuſpenſos cogitatio trucidaret, ait: Cui dedero panis fragmentum de manu mea,ipſe eſt. Et cum dediſſet uni ex condiſcipulis noſtris,& futura quaſi iam pręterita narraret,docuit ſe uo-

luntate fuiſſe traditum,cum nec traditorem fugiendo deſeruit,& in loco, quo illum ſciebat uenturum eſſe, permanſit.

Ægeas dixit: Miror te prudentē uirum iſtum uelle ſectari, quē quoquo pacto, aut ſponte, aut inuitum, cruci tamen confiteris affixum. Andreas reſpondit: Hoc eſt, quod me & iam dixiſſe iam retines, Magnum eſt myſterium Crucis: Quod ſi forte uolueris audire, retexam. Ægeas dixit: Myſterium nō poteſt dici, ſed ſupplicium. Andreas dixit: Ipſum ſupplicium, myſterium reſtaurationis humanæ, ſi patienter audias, comprobabis. Ægeas dixit: Ego quidem patienter te audiam; ſed tu ſi me obtemperanter non audieris, ipſum Crucis myſterium in te ipſo excipies. Andreas reſpondit: Ego ſi Crucis patibulum expaueſcerem, Crucis gloriam non prędicarem. Ægeas dixit: Inſanus ſermo tuus prædicat gloriam ſupplicij, qui per audaciam pœnam non times mortis. Andreas reſpondit: Nō per audaciam, ſed per fidem pœnam non timeo mortis. Mors enim iuſtorū pretioſa eſt; mors uero peccatorum peſſima. Et ideo audire te uolo crucis myſterium, ut agnitum forſitan credas, & credens ad reſtaurationē tuæ animæ quoqꝫ pertingas. Ægeas dixit: Reſtauratur hoc, quod periſſe docetur. Nunquid anima mea perijt, ut ad eius me reſtaurationem uenire per fidem, neſcio quam, tu aſſeras?

Andreas reſpondit: Hoc eſt, quod te diſcere deſiderabam, ut dum perditas animas hominum docuero, iſtam reſtaurationem earum per crucis myſterium pandam. Primus enim homo per lignū præuaricationis mortem induxit, & neceſſarium hoc erat generi humano, ut per lignū paſſionis mors, quæ ingreſſa fuerat, pelleretur. Et quomodo de īmaculata terra factus fuerat homo primus, qui per lignum pręuaricationis mundo mortem intulerat, neceſſarium fuit, ut de immaculata Virgine natus Chriſtus perfectus homo, qui eſt Dei filius, qui primum hominem fecerat, uitam æternam, quā perdiderant omnes, repararet, ac de ligno crucis lignū concupiſcentiæ excluderet, panderet in cruce immaculatas manus pro manibus incontinenter extenſis, pro ſuaui cibo arboris uetitę eſcam fellis acciperet, & in ſe ſuſcipiens mortalitatem noſtram, ſuam nobis immortalitatem offerret.

Ægeas dixit: Iſta uerba illis narrare debes, qui tibi credunt, mihi autem niſi hoc conſentias, ut ſacrificium dijs omnipotentibus offeras, in ipſa cruce, quam laudas, te fuſtigatū affigi præcipiam. Andreas reſpondit: Omnipotenti Deo, qui unus, & uerus eſt, ego omni die ſacrifico, non thuris fumum, nec taurorum mugientium carnes, nec hircorū ſanguinem; ſed īmaculatum agnum quotidie in altari crucis ſacrifico; cuius carnes, poſteaqꝫ omnis populus credentium mādu caucrit, & eius ſanguinē biberit, agnus, qui ſacrificatus eſt, integer perſeuerat, & uiuus: & cū uere ſacrificatus ſit, & uere carnes eius manducatę ſint à populo, & uerè ſanguis eius ſit hauſtus, tamen (ut dixi) integer permanet, & īmaculatus, & uiuus. Ægeas dixit: Quomodo poteſt hoc fieri? Andreas reſpondit: Si uis diſcere, quomodo hoc poteſt fieri, aſſume formam diſcipuli, ut poſſis doceri, quod quæris. Ægeas dixit: Ego à te tormentis exigam huius rei notitiam. Andreas dixit: Miror te hominem prudentem tam ſtulte locutum. Ergo tu tormentis putas me diuina tibi pandere ſacrificia? Audiſti myſteriū Crucis, audiſti myſterium ſacrificij. Si crediderís Chriſtum filium Dei, qui

1 *Quid hic dicis hæretice? Negare ne ulterius audeas in Eucharistia eſſe uerum corpus et ſanguinē Xpi? Miſſam ne dici ſacrificium? Nonne hæc apoſtoli uerba omnes tuas blaſphemias confundunt & conculcant?*

crucifixus eſt à Iudæis, uerũ Deum eſſe, pandam tibi quo ordine occiſus uiuat agnus, qui cũ ſacrificatus fuerit, & comeſtus, integer tamen, & ímaculatus in ſuo regno permanet. Ægeas dixit: Cum ſit occiſus, & ab omni populo (ut aſſeris) deuoratus, quõ integer perſeuerat, & uiuus? Andreas reſpondit: ſi crediderís ex toto corde tuo, diſcere poteris; ſi nõ credideris, penitus nunq̃ tu ad indaginem huius ueritatis attinges.

Tunc iratus Ægeas iuſſit eum in carcerẽ retrudi. Vbi cũ eſſet clauſus, uenit ad eũ multitudo penè totius Prouinciæ, ita ut Ægeam uellent occidere, & Andream Apoſtolum fractis ianuis carceris liberare. Quos ſanctus Andreas his uerbis admonuit: Nolite quietem domini noſtri Ieſu Chriſti in ſeditionem diabolicã excitare. Nam traditus Dominus omnẽ patientiam præbuit, non contendit, neq; clamauit, nec in plateis aliquis eum clamantem audiuit. Habete ergo ſilentium, quietẽ, & pacem; & non ſolum meum martyrium nolite impedire, uerumetiam nos ipſos, quaſi athletas Domini, præparate, ut uincatis minas intrepido animo, plagas autẽ per tolerantiam corporis ſuperetis. Si enim terror timendus eſt, ille eſt utiq; timendus, qui finem non habet. Nam humanus timor fumo ſimilis eſt, & ſubito cũ excitatus fuerit, euaneſcit. Et ſi dolores timẽdi ſunt, illi ſunt formidandi, qui ſic incipiunt, ut nunq̃ finiantur. Iſti enim dolores aut leues ſunt, & tolerantur, aut graues ſunt, & cito animã eĳciunt. Illi autem dolores æterni ſunt, ubi eſt quotidianus fletus, & mugitus, & luctus, & ſine fine cruciatus, ad quem Proconſul Ægeas ire non timet. Eſtote ergo magis parati ad hoc, ut per tribulationes temporales ad æterna gaudia pertingatis: ubi ſemper lætemini, ſemper floreatis, ſemperq; cum Chriſto regnetis.

Hæc, & his ſimilia ſancto Andrea Apoſtolo per totam noctem populum admonente, dum lux diei in matutino prorumperet, miſit Ægeas, & adduxit ad ſe ſanctum Andream, ac ſedens pro tribunali dixit: Exiſtimaui te nocturna cogitatione reuocare animum tuũ à ſtultitia, & à Chriſti tui laude ceſſare, ut poſſes nobiſcum non amittere gaudia uitæ. Stultũ eſt enim ultro uelle ad paſſionem Crucis ire, & ignibus, ac flammis teipſum peſſimis deſtinare. Andreas reſpondit: Gaudia tecũ habere potero, ſi credens Chriſto dimittas culturas Idolorũ. Chriſtus enim me miſit ad iſtã Prouinciam, in qua non paruũ populum ei acquiſiui. Ægeas dixit: Ideo te ſacrificare cõpello, ut iſti, qui per te decepti ſunt populi, relinquant uanitatem tuę doctrinæ, & ipſi dĳs offerant grata libamina. Nulla enim remãſit in Achaia ciuitas, in qua templa deorum derelicta non ſint, & deſerta. Nunc ergo per te reſtauretur cultura deorum, ut & dĳ, qui contra te irati ſunt, placari poſſint, & in noſtra poſſis amicitia permanere. Sin aliàs, diuerſa pro defenſione deorũ patieris ſupplicia, & poſt omnia crucis, quã laudaſti, patibulo ſuſpenſus deficies. Andreas reſpondit: Audi fili mortis, & ſtipula æternis parata incendĳs, audi me ſeruũ domini, & Apoſtolum Ieſu Chriſti. Nunc uſq; mitius tecum egi cenſura fidei, ut rationis capax, & ueritatis defenſor effectus, idola uana contemneres, & Deum, qui in cœlis eſt, adorares. Sed quia in impudentia tua perdurans, me putas minas tuas poſſe formidare, quicquid tibi uidetur in ſupplicĳs maius excogita. Tanto enim meo regi ero acceptior, quanto pro eius nomine fuero permanens in tormentis confeſſor.

Tunc

Tunc Ægeas iuſſit eum flagellis cædi extenſum. Qui cũ ſeptem ternio nes tranſiſſet, eleuatus eſt, atq; adductus ante eum. Cui Ægeas dixit: Audi me Andrea, & ab effuſione ſanguinis conſilium reuoca. Quod ſi non feceris, crucis te faciam interire patibulo. Andreas dixit: Ego crucis Chriſti ſeruus ſum, & crucis tropheum optare potius debeo, q̃ timere. Tibi autem cruciatus æternus qui debetur, poteris euadere, ſi poſtquã probaueris perſeuerantiam meam, uel ſic credideris Chriſto. Ego enim de tuo interitu timeo; nõ de mea paſſione conturbor. Paſſio enim mea aut unius diei ſpatium occupat, aut duorũ, ut multum: Tuus autẽ cruciatus nec per milia annorũ poteſt peruenire ad finẽ. Vnde deſine iam miſerias tuas augumentare, & ignem ipſe tu tibi æternum accendere noli. Tunc indignatus Ægeas, cruci eum affigi præcepit, mandans hoc quæſtionarijs, ut ligatis pedibus, & manibus, quaſi in eculeo tenderetur, ne clauis affixus cito deficeret, ſed cruciaretur potius longo cruciatu. Cumq; eum carnifices ducerent, ut crucifigeretur, concurſus factus eſt populorum, clamantium, ac dicentium: Iuſtus homo, & amicus Dei quid fecit, ut ducatur ad crucem? Andreas uero rogabat populum, ut non impedirent paſſionẽ eius. Gaudens enim, & exultans ibat, & à doctrina non ceſſans.

Cumq; perueniſſet ad locum, ubi crux parata erat, uidens eam à lõge, exclamauit uoce magna, dicens: Salue Crux, quæ in corpore Chriſti dedicata es, & ex membrorũ eius margaritis ornata. Anteq̃ te aſcenderet dominus timorem terrenũ habuiſti, modo uero amorẽ cœleſtem obtinens pro uoto ſuſciperis. Sciris enim à credentibus quanta intra te gaudia habeas, quanta munera præparata. Securus ergo, & gaudens uenio ad te, ita, ut & tu exultans ſuſcipias me diſcipulum eius, qui pependit in te, qa amator tuus ſemper fui, & deſideraui amplecti te. O bona Crux, quæ decorem, & pulchritudinẽ de membris domini ſuſcepiſti, diu deſiderata, ſolicite amata, ſine intermiſſione quæſita, & aliquando iam concupiſcenti animo præparata, accipe me ab hominibus, & redde me magiſtro meo, ut per te me recipiat, qui per te redemit me. Et hæc dicens expoliauit ſe, & ueſtimenta ſua tradidit carnificibus. Qui accedentes leuauerunt eum in crucẽ, & extendentes funibus totũ corpus eius (ſicut eis iuſſum fuerat) ſuſpenderunt. Aſtantes uero erant turbæ ad uiginti milia hominum, inter quos erat frater Ægeæ, nomine Stratocles, qui ſimul clamabat cum populo, iniuſto iudicio ſanctum uirum hoc pati. Sanctus uero Andreas confortabat mentes credentium Chriſto, & hortabatur ad tolerantiam temporalem, docens nihil eſſe dignum paſſione ad æternam remunerationis compenſationem.

Interea uadit omnis populus cũ clamore ad domũ Ægeæ; & omnes pariter clamantes dicebant: Virum ſanctum, pudicũ, ornatũ moribus, bonum doctorẽ, pium, modeſtum, rationabilem non hoc debere pati, ſed debere deponi de cruce, quia iam ſecunda die in cruce poſitus, ueritatẽ prædicare non ceſſat. Tunc Ægeas paueſcens populum, & promittens ſe eũ deponere, ſimul cœpit ire. Quem uidens ſanctus Andreas, dixit: Quid tu ad nos, Ægea, ueniſti? Si uis credere Chriſto, ſicut promiſi, aperietur tibi uia indulgentiæ. Si autem ueniſti ad hoc tantũ, ut me ſoluas, ego penitus hinc de iſta cruce uiuens in corpore deponi non potero. Iam enim regem meum uideo, iam adoro, iam cõſpectui eius conſiſto. Sed de tuis miſerijs

doleo;quia paratus te expectat æternus interitus. Curre pro te miſer,dũ adhuc potes,ne tunc incipias uelle,cũ non poteris. Mittentes autem manus ad crucem carnifices,non poterant penitus contingere eum.Et ſubinde alĳ & alĳ ingerentes ſe, ut ſoluerent eum, & nullus poterat pertingere ad eum. Stupebant enim brachia eorum, quicunq; ſe extendiſſent ad ſoluendum eum.

Tunc uoce magna ſanctus Andreas dixit: Ne permittas domine Ieſu Chriſte,me famulum tuũ,qui propter nomen tuũ pendeo in cruce, ſolui; nec permittas eum,qui iam per crucẽ tuam cognouit magnitudinẽ tuam, ab Ægea,homine corruptili,humiliari,ſed ſuſcipe me tu, magiſter meus Chriſte,quẽ dilexi,quẽ cognoui,quẽ confiteor, quẽ cernere deſidero, in quo ſum quod ſum. Suſcipe domine Ieſu Chriſte ſpiritum meum in pace, quia iam tẽpus eſt, ut ueniam, deſiderans te uidere. Suſcipe me domine Ieſu Chriſte magiſter bone,& iube me de iſta cruce nõ deponi,niſi prius ſpiritum meum ſuſceperis. Et cũ hæc dixiſſet,uidentibus cunctis,ſplendor nimius,ſicut fulgur de cœlo ueniens,ita circumdedit eum, ut penitus præ ipſo ſplendore oculi eũ humani non poſſent aſpicere. Cumq; permãſiſſet ſplendor ferè dimidiæ horæ ſpacio,abſcedente lumine,emiſit ſpiritum,ſimul cum ipſo lumine pergens ad Dominum,cui eſt honor,& gloria in ſecula ſeculorum. Amen.

Quædam uero fœmina,nomine Maximilla,ſenatrix in ſpecu poſita,diligens pudicitiam,& ſanctitatẽ,ſtatim ut cognouit Apoſtolũ perrexiſſe ad dominũ,acceſſit ad crucẽ,& ſuorũ ſolatio cũ omni reuerentia depoſuit corpus,& condiuit aromatibus,& in loco quo ſe cõſtituerat ſepeliendam,illic eũ ſepeliuit. Ægeas uero iratus contra populũ,diſponebat conteſtationẽ publicã facere,& ad Cęſarẽ accuſationẽ contra Maximillam, & populũ deſtinare. Sed dũ ordinat in cõſpectu officĳ ſui,à diabolo arreptus eſt; & in medio foro ciuitatis uolutatus,expirauit. Nunciatũ eſt fratri eius,cui nomẽ erat Stratocles,& miſit ſeruos ſuos, dixitq; eis,ut inter Biothanatos ſepelirent eum. Ipſe autẽ de facultatibus eius nihil quæſiuit dicens: Non mihi permittat dominus meus Ieſus Chriſtus,cui credidi,ut ego de bonis fratris mei aliquid contingã,ne polluat me crimen eius,quia Apoſtolum Domini auſus fuit pro amore pecuniæ occidere.

2 *Cura per Maximillã in ſepeliendo Apoſtoli corpore exhibita, nos docet, & ſanctorum reliquias uenerabiles haberi, & ſepelire mortuos pietatis opus eſſe, ac deo placere.*

Hæc autẽ geſta ſunt apud Achaiam prouinciam ciuitate Patras,pridie Calend. Decẽb. ubi & iam præſtantur glorioſa eius beneficia uſq; in pręſentem diem. Tantus autẽ timor inuaſit omnes,ut nullus remaneret,qui nõ crederet Saluatori noſtro Deo; qui uult omnes ſaluos fieri,& ad agnitionem ueritatis uenire. Ipſi gloria in ſecula ſeculorum. Amen.

VITA SANCTI STEPHANI PROTOMARTYRIS, PER D. AVGVSTINUM Epiſcopum Hipponenſem ſcripta.

1 *Eſt ſermo eius primus inter ſermones de Tempore.*

FRATRES Chariſsimi celebrauimus heſterna die natalem,quo rex martyrum natus eſt in mundo,hodie celebramus natalem,quo primicærius martyrum migrauit ex mũdo. Oportebat enim ut primum immortalis pro mortalibus ſuſciperet carnem , & ſic mortalis pro immortali contemneret mortem. Et ideo natus eſt domi-

igitized by Go

nus ut moreretur pro ſeruo, ne ſeruus timeret mori pro domino. Natus eſt Chriſtus in terris, ut Stephanus naſceretur in cœlis. Ingreſſus eſt dominus mundum, ut Stephanus ingrederetur in cœlum. Altus ad humilia deſcendit, & humilis ad alta aſcendit. Filius dei factus eſt hominis filius, ut filios hominum faceret filios dei. Fecit Chriſtus mirabilia, fecit & Stephanus. Sed Chriſtus fecit ſine Stephano: Nunquid Stephanus potuit facere ſine Chriſto? Viuebat Stephanus de Chriſto, ſicut ſarmentum de uitę. Miraris fructum de ſarmento pendentem, uide ſarmentum in uitæ manentem.

Eia ſancte Stephane, dic aliquid Iudæis, ut incipias lapidari, & poſsis coronari. Iaculare uerba, & excipe ſaxa. Dic aliquid de incircunſiſis cordibus, & morieris lapidibus. Dic aliquid de eo cuius nomen nolunt audire, Erubeſcant, & ſæuiant, muta efficiantur labia doloſa. Dic eis, ubi uides uiuum, quem irriſerunt, crucifixum. Dic eis ubi eũ uides, & hic non uiuis, ſed cum illo melius uiuis. Dic eis, quia nihil eſt, quod fecerunt; uiuit, quẽ occiderunt. Dic eis, quia uides ad dexteram patris ſtantem, quem irriſerunt in cruce pendentem. Et ille, inquit, Ecce uideo cœlos apertos, & filium hominis ſtantem ad dexterã dei. At illi clamantes continuerunt aures ſuas. Aures clauſerunt, & ad lapides cucurrerunt, impetumq́; fecerũt omnes in eum, & lapidabant Stephanum inuocantem, & dicentem: Adhæſit anima mea poſt te, quia lapidatur caro mea pro te. Accipe ſpiritũ meum, & redde mihi promiſſum tuum.

Orauit Chriſtus pro ſuis crucifixoribus, orauit & Stephanus pro ſuis lapidatoribus. Dominus Ieſus Chriſtus orauit affixus ligno: Stephanus genuflexo. Qui ſtando ſuum ſpiritũ commendauit domino, pro illorum delicto fixo genu orauit. Orabat dominũ pro inimicis, ut amicus, dicens, certe ego patior, ego lapidor, in me ſæuiunt, & in me fremunt, ſed ne ſtatuas illis hoc peccatum, quia ut hoc dicam tibi, a te primo audiui. Ego ſeruus tuus patior; Sed multum intereſt inter me, & te. Tu dominus, ego ſeruus. Tu uerbum, ego auditor uerbi. Tu magiſter, ego diſcipulus. Tu creator, ego creatus. Tu deus, ego homo. Multum intereſt inter peccatũ iſtorum, qui lapidant me, & illorum, qui crucifixerunt te. Quando ergo dixiſti, Pater ignoſce illis, quia neſciunt quid faciunt: pro magno peccato petiſti, et me pro minimo petere docuiſti. Domine, inquit, ne ſtatuas illis hoc peccatum; tanquam diceret, Ego patior in carne, iſti non pereant in mente. Illi lapides mittebant, & ſanctus Stephanus orationes fundebat.

1 Pro lapidatoribus ſuis fixo in terrã genu orauit beatus Stephanus.

Magna pietas fratres, magna clementia; Prorſus qualia in menſa domini ſui comedit, talia & ipſe in ſuo conuiuio præparauit. Scriptum eſt in lege, Ad magnam menſam ſediſti, ſcito quoniam talia te oportet pręparare. Talia ergo in oratione exhibuit, qualia in ſui domini menſa comedit. Dominus Chriſtus dixit, Pater ignoſce illis, quia neſciunt qd faciunt: ſanctus Stephanus dixit, Ne ſtatuas illis hoc peccatum: & hoc dicto obdormiuit in dño. O ſomnum pacis: Quid illo ſomno tranquillius? Quid illo ſomno quietius? Qualis ibat ad amicos, qui ſic diligebat inimicos?

2 Tu qui appellas ſanctos emortuos, uide quod obdormire eos ſcriptura dicit.

Nam ut nouerit ſanctitas ueſtra, quantum ualuerit oratio ſancti Stephani martyris, recurrite nobiſcum ad illũ adoleſcentem perſecutorem, nomine Saulum, ſicut ex libro, dum legeretur, audiuimus: Qui cum Stephanus lapidaretur, & ab ipſo omnium lapidantium ueſtimenta ſeruarẽ

tur, ut tanquam in manibus omnium ipſe lapidari uideretur: hic cum iret in uia, ſubito circumfulſit eũ lumen de cœlo, & audiuit uocem dicentem ſibi; Saule, Saule quid me perſequeris? Durum eſt, tibi contra ſtimulum calcitrare. Et ille; Et tu quis es domine? Et dominus ad eum; Ego ſum Ieſus Nazarenus, quem tu perſequeris: Quid mihi, & tibi? Quare te erigis

3 Vbi ſunt qui orationes ſuperfluas & inutiles aſſerere audent? An ſuperflua & inutilis Stephani oratio, quæ ſi non fuiſſet, Paulum eccleſia non haberet?

contra me ad tanta mala, quæ commiſiſti in me? Olim quidẽ debui perdere te, ſed Stephanus meus orauit pro te. Saule Saule quid me perſequeris? Sed quia inſanis contra nomen meum, ego te faciam ſeruũ meum. O Saule lupe rapax, comediſti, expecta paululum, et digeres. Dicam plane, eliſus eſt filius perditionis. Nam ſi ſanctus Stephanus ſic non oraſſet, eccleſia Paulum non haberet. Sed ideo erectus eſt Paulus, quia in terra inclinatus exauditus eſt Stephanus. Ergo quod fecit Saulus, patitur Paulus. Quod fecit perſecutor, patitur prædicator. Quod fecit lupus, patitur agnus: quia ſic eſt in tali homine uindicandum, ut diſcat pati, quod faciebat. Sentiat & ipſe, quod alijs inferebat. Dicitur Ananiæ a domino Ieſu

4 Quid hic dicis Hæretice? Commendemus nos (ait Auguſtinus) orationibus Stephani, quia multo magis nunc exauditur pro bene oratoribus ſuis.

Chriſto, Vade ad eum, & ſigna eum ſigno meo. Multa enim patietur pro nomine meo. Abijt Ananias, Baptizauit Saulum, & fecit ex lupo agnũ. Cœpimus habere nos prædicatorẽ, quem ſanctus Stephanus habuit lapidatorem. Sic ergo exauditus eſt ſanctus Stephanus, ut eius orationibus deleretur peccatum, quod commiſerat Saulus. Cõmendemus ergo nos orationibus eius. Multo magis enim nunc exauditur pro bene oratoribus ſuis a regnante domino noſtro Ieſu Chriſto, cui eſt honor, & gloria in ſecula ſeculorum: Amen.

Eſt ſermo eius ſecundus ubi ſupra.

5 Feſtiuiſsimus dies Natalis domini.

6 Dies ſancti Stephani, beati martyris corona illuſtratur.

Poſt extremum feſtiuiſsimũ diem, quo ſalutaris noſtri Chriſti nobis natiuitas illuxit, & iam hodiernus dies beati martyris Stephani corona illuſtratur. Martyris illius merita, nulla pars orbis ignorat: paſſus enim eſt ipſo principio eccleſiæ, id eſt, in ipſa urbe Hieroſolyma. Ibi.n. diaconus miniſtrauit, & in ipſo iuuentutis flore, decorem ætatis ſuæ ſanguine purpurauit. Paſsio eius inſignis eſt, multumq; mirabilis. Hanc modo de libro Actuum apoſtolorum cum legeretur audiuimus non ſolum, ſed etiam oculis ſpectauimus. Chriſtus ergo caput martyrum prior paſſus eſt pro nobis, relinquẽs uobis exemplum, ut ſequamini ueſtigia eius. Cuius paſsionis ueſtigia prior ſequutus beatus Stephanus, confitendo Chriſtum, lapidatus à Iudæis coronam meruit, tanquam ſuo ſibi nomine poſitam. Stephanus enim Græce, latine corona appellatur. Iam corona nomen habebat, & ideo palmam martyrij ſuo nomine præferebat. Qui cũ lapidaretur, non ſolum non expectabat de perſecutoribus reportare uindictam, ſed eis potius de deo ueniam poſtulabat. Meminerat enim dixiſſe dominum, Mihi uindictam, & ego retribuam dicit dominus. Et iterũ. Ne dixeris ulciſcar me de inimicis meis, ſed expecta dominum, ut tibi auxilium ſit. Expectare nos iubet dominus deus, ut in die futurę retributionis cum ſanctis martyribus uindicemur. Beati enim, qui expectant dominum, quoniam ipſi hæreditate poſſidebunt terram: illam ſcilicet terram, quæ iuſtis eſt præparata.

Tu autem o Chriſtiane quęris uindicari de aduerſario tuo, qui tibi forſitan iniuriam fecit, æſtuas, furis, anhelas, feſtinas uindicari, attende Chriſtum medicum ægritudinis tuæ, attende redemptorẽ animæ tuę. Propter te pependit in ligno, & nondum eſt uindicatus, & tu uis uindicari, & nõ

uis

uis tantum,& talem magiſtrũ imitari? Ideo pati uoluit,ut tibi patientiæ ſuę demonſtraret exemplum. Vide pendentẽ,& tibi languenti de ſuo ſanguine medicamentum conficientem. Vide pendentem, & tibi de ligno tanquam de tribunali præcipientem. Audi precantem. Pater,inquit,ignoſce illis,quia neſciunt quid faciunt.

Sed potuit hoc Chriſtus,dicis mihi,ego non poſſum.Ego enim homo ſum, ille deus homo. Deus ergo ut quid homo, ſi non corrigitur homo? Sed hæc tibi loquor ó homo. Multum eſt a te imitari dominum tuum. Attende Stephanum conſeruum tuum. Certe Stephanus homo erat,an deus? Plane homo erat;hoc erat,quod tu.Sed quod fecit,non fecit niſi donante illo,quem rogas & tu. Vide tamen quid fecit. Loquebatur Iudæis, ſæuiebat,& diligebat. Vtrunq; debeo demonſtrare,& ſæuientem,& diligentem. Audi ſęuientem,duræ ceruices. Verba ſunt ſancti Stephani,quã do loquebatur Iudæis,Duræ ceruices,& nõ circunciſi corde,& auribus; uos ſemper reſtitiſtis ſpiritui ſancto. Quem prophetarũ non occiderunt patres ueſtri? Audiſti ſæuientem,audi & diligentem. Irati illi facti,& grauius inardeſcentes,& mala pro bonis reddentes ad lapides cucurrerunt, & dei ſamulum lapidare cęperunt. Hic probemus ſancti Stephani patientiam,& dilectionem. Hic uictorem diaboli,triumphatoremq; cernamus. Audiuimus ſæuientem aduerſus tacentes, uideamus ſi diligat ſæuientes. Sęuiebat aduerſus tacentes,uideamus ſi diligat lapidantes. Ecce Stephanus lapidatur, ſic conſtitutus quaſi ante oculos noſtros. Ecce membrũ Chriſti,ecce athleta Chriſti. Inſpi(c)e illum,qui pependit in ligno. Crucifigebatur ille,iſte lapidabatur. Ille dixit: Pater ignoſce illis,quia neſciunt quid faciunt. Iſte quid dicit? Audiamus illum,ſi forte uel ipſum imitari ua- 7
lemus. Primo beatus Stephanus ſtans orauit pro ſe,& ait, Domine Ieſu, accipe ſpiritum meum. Deinde genuflexit,& flexo genu ait,Domine ne ſtatuas illis hoc peccatum: & hoc dicto,obdormiuit. Fœlix ſomnus, & requies uera. Ecce quid eſt requieſcere,pro inimicis orare.

Stephanus pro ſe orauit ſtans,

Pro aduerſarijs flexo genu. = hoc eſt genufle[illegible]: p inimicis orar[illegible]

Sed paululum q̃ſo te,ſancte Stephane,expone nobis hoc neſcio quid, quare pro te ſtans oraſti, & pro inimicis genuflexiſti? Reſponderet fortaſſe,quod intelligimus. Pro me ſtans oraui, quia pro me, qui recte deo ſeruiui,orando,& impetrando non laboraui,quia qui pro iuſto orat,non laborat,ideo pro ſe ſtans orauit. Ventum eſt,ut oraret pro Iudęis,pro interfectoribus Chriſti,pro interfectoribus ſanctorum,pro lapidatoribus ſuis;attendit tam multam,& magnã eſſe impietatem ipſorum,q̃ difficile donari poſſet,genu flexit,& ait,Domine ne ſtatuas illis hoc peccatũ.

Ergo chariſſimi ſi non poteſtis imitari dominum,imitamini conſeruũ, imitamini ſanctum Stephanum,imitamini omnes martyres ſanctos. Homines erant,conſerui tui erant,Sicut tu nati erant; ſicut tu nati,ſed a Chriſto ſunt coronati.

Omni ergo Eccleſiæ beatus Stephanus datus eſt ad profectũ. Adhuc laicus diaconij meruit electionem,& leuita martyrij obtinuit principatũ. In plebe adhuc poſitus erat, ſed iam uirtutibus eminebat. Humilis erat, ſed celſus fide. Diſcipulus erat ordine,ſed factus eſt magiſter exẽplo. Quo ſequebatur deuotione fidei,pręceſſit uelocitate martyrij. Scriptũ eſt enim de eo in Actibus Apoſtolorũ,quod ad miniſterium uiduarũ ſit ab Apoſtolis deputatus. In hac etiam re, quod præpoſitus eſt fœminis, teſtimo-

Ex ſermone quinto ubi ſupra.

Caſtitas ſyncera Stephani cõmendatur. nium meruit ſynceriſſimæ caſtitatis. Beatus ergo erit, fratres chariſſimi, qui hunc ſectatus, qui hunc imitatus fuerit: & pudicitiæ palmã, & martyrij conſequitur coronam.

Sermo ſancti Maximi Epiſcopi Taurinenſis. Lectio Actuum Apoſtolorum, quæ nobis hodie lecta eſt, dilectiſſimi fratres, quũ plurimum habeat in ipſa ſpecie admirationis, non minus tamen continet in myſterio dignitatis. Ecce (inquit) beatus Stephanus dicit: Video cœlos apertos, & filium hominis ſtantẽ a dextris uirtutis dei.

Conſiderate attentius, fratres dilectiſſimi, quũ beatus martyr dominũ noſtrum Ieſum Chriſtum ad dexterã dei patris ſtare uidiſſet, cur ſe filium hominis uidere teſtatus eſt, & non potius filium dei, quũ utiq; plus honoris domino delaturus uideretur, ſi ſe dei potius, q̃ hominis filium uidere dixiſſet. Sed certa ratio poſtulabat, ut hoc ita & oſtenderetur in cœlo, & prædicaretur in mundo. Omne enim Iudæorũ ſcandalum in hoc erat, cur dominus noſter Ieſus Chriſtus, qui ſecundum carnẽ eſt filius hominis, eſſe etiam dei filius diceretur. Ideo ergo pulchre ſcriptura diuina filium hominis ad dexteram dei patris ſtare memorauit, ut ad confundendam Iudęorum incredulitatem illi martyri oſtenderetur in cœlo, qui a perfidis negabatur in mundo. Et illi teſtimonium cœleſtis ueritas daret, cui fidem terrena impietas derogarat.

Vnde licet, iuxta Pſalmum qui lectus eſt, Precioſa in conſpectu domini mors ſanctorum eius ſit; ſi quid tamen diſtare inter martyres poteſt, præcipuus uidetur eſſe, qui primus eſt. Nam quũ ſanctus Stephanus ab Apoſtolis diaconus ordinatus ſit, Apoſtolos ipſos beata, ac triumphali morte pręceſſit, ac ſic qui erat inferior ordine, prior factus eſt paſſione; & qui erat diſcipulus gradu, magiſter cœpit eſſe martyrio, complens illud, quod beatus propheta in Pſalmo dixit: Quid retribuã domino pro omnibus, q̃ retribuit mihi? Retribuere enim primus uoluit Stephanus martyr domino, quod cũ omni humano genere accepit a domino. Mortẽ enim, quam Saluator dignatus eſt pro omnibus pati, hanc ille primus reddidit Saluatori.

Poſt hęc ſubiecit ſcriptura ſacra, & ait: Poſitis genibus clamauit dicẽs: Domine ne ſtatuas illis hoc peccatum. Videte dilectiſſimi fratres affectũ beati uiri; Videte magnam & admirabilem charitatem. In perſecutionẽ poſitus erat, & pro perſequutoribus ſupplicabat, atq; in illa lapidum ruina, quando alius obliuiſci poterat etiam chariſſimos ſuos, ille domino cõmendabat inimicos. Quid enim dicebat, cũ lapidaretur? Domine ne ſtatuas illis hoc peccatum. Plus itaq; tunc illorum dolebat peccata, q̃ ſua uulnera; plus illorum impietatem, q̃ ſuam mortem: Et recte plus. In illorũ quippe iniquitate erant multa, quæ plangi, in illius autẽ morte non erat, quod debuiſſet doleri. Illorum impietatẽ mors ſequebatur æterna, huius autem mortẽ uita perpetua. Imitemur ergo in aliquo dilectiſſimi fratres tanti magiſtri fidem, tam præclari martyris charitatem. Diligamus nos hoc animo in eccleſia fratres noſtros, quo ille tunc dilexit inimicos ſuos. Sed quod peius eſt, aliquotiens non ſolum inimicos nõ diligimus, ſed nec amicis quidem fidem integram cuſtodimus.

Sed dicit aliquis: Non poſſum diligere inimicum meum, quẽ quotidie uelut hoſtem patior crudeliſſimum. O quicunq; ille es, attendis quid tibi fecerit homo, & non conſideras quid tu feceris deo. Quũ enim tu multũ

grauiora in deum peccata cõmiſeris, quare nõ dimittis homini parum, ut tibi deus dignetur dimittere multum? Recole quid tibi in euangelio ueritas ipſa promiſerit, & quã tibi quodãmodo cautionem fecerit, uel quale tecum pactum inierit. Si enim (inquit) dimiſeritis hominibus peccata eorum, dimittet & uobis pater ueſter cœleſtis peccata ueſtra. Si autem nõ dimiſeritis, nec pater ueſter dimittet debita ueſtra. Videtis fratres quia cũ dei gratia in poteſtate noſtra poſitum eſt, qualiter a domino iudicemur. Si (inquit) dimiſeritis, dimittetur uobis.

¶ Iam ſæpe dixi fratres, & frequentius dicere debeo, nemo ſe circumueniat, nemo ſe ſeducat; qui uel unum hominem in hoc mundo odio habet, quicquid deo in operibus bonis obtulerit, totum perdit, quia non mentitur Paulus apoſtolus dicens: Si dedero omnes facultates meas in cibos pauperum, & ſi tradidero corpus meum, ut ardeam, charitatem autẽ non habuero, nihil mihi prodeſt. Quam rem etiam beatus Ioannes confirmat dicens: Omnis, qui non diligit fratrem ſuũ, manet in morte. Et iterũ. Qui fratrem ſuũ odit, homicida eſt. Hoc loco fratrem omnẽ hominem oportet intelligi, omnes enim in Chriſto fratres ſumus. Nemo itaq; ſine charitate, de uirginitate pręſumat, nemo de eleemoſynis, nemo de orationibus confidat; quia quamdiu inimicitiam in corde tenuerit, neq; iſtis, neq; alijs quibuslibet bonis operibus, placare ſibi dominum poterit. Sed ſi uult ſibi habere propitium deum, nõ dedignetur audire conſilium bonum. Audiat non me, ſed ipſum dominum ſuũ. Si (inquit) offers munus tuum ad altare, & ibi recordatus fueris, quia frater tuus habet aliquid aduerſum te, relinque ibi munus tuũ ante altare, & uade, prius recõciliare fratri tuo, & tunc ueniens offeres munus tuũ. At nos pugnas habentes intrinſecus, & dolos in corde uerſantes, quaſi qui bonam conſcientiam habeamus, præſumimus accedere ad altare, non timentes quod ſcriptũ eſt: Qui mãducat, & bibit indigne, iudicium ſibi manducat, & bibit.

Hoc eſt contra hæreticos noſtros qui dicunt ſufficere ſolam fidẽ, quicquid ſit de conſcientia, uolenti digne ſumere corpus domini.

Sed dicit aliquis: Grandis labor eſt, inimicos diligere, pro perſequutoribus ſupplicare. Nec nos negamus fratres. Non paruus quidẽ labor eſt in hoc ſeculo, ſed grande erit præmium in futuro. Per amorem enim hominis inimici, efficeris amicus dei, immo non ſolum amicus, ſed etiam filius, ſicut ipſe dominus dicit: Diligite inimicos ueſtros, benefacite his, qui uos oderunt, ut ſitis filij patris ueſtri, qui in cœlis eſt. Si te aliquis homo diues in hoc ſeculo uellet adoptiuũ filiũ facere, quomodo ſeruires, quas indignitates etiam ſeruorum eius, quæ ſeruitia duriſſima, & aliquotiens etiam turpiſſima ſuſtineres, ut ad caducã, & fragilem hæreditatem illius peruenires? Quod ergo alius ſuſtinet propter ſubſtantiam terrenam, tu ſuſtine propter uitam æternam. Conuincimur enim certiſſima ratione, quia propter deum poſſumus quidẽ, ſed nolumus iniurias ſuſtinere.

Deniq; ſi nobis aliqua potens perſona iniuriam faciat, ſi nobis etiam in facie maledicat, nec reſpondere aliquid aſperum, non dicam uicẽ reddere audemus. Quare? Hæ ab illa perſona potente adhuc maiora, q̃ pertulimus, patiamur. Quod à nobis extorquet hominis timor, debuerat a nobis exigere Chriſti amor. Si ergo potens perſona ſæuit contra nos, tacemus, & nihil dicere auſi ſumus. Si uero aut æqualis, aut forte inferior, uel leuem nobis contumeliam fecerit, quaſi fera beſtia ſine ulla patientia, ac ſine aliqua dei contemplatione conſurgimus, & aut in prę̃ſenti noſtrã

iniuriam uindicamus, aut certe ad maiorem uicem reddendam' noſtrum animum præparamus. Quid eſt hoc, quod quando potens perſona nobis iniuriam intulit patienter accipimus; quãdo inferior nimio furore ſuccendimur: quod ibi timuimus hominẽ, hic deum timere nolumus.

¶ Vnde ergo nos, fratres, quantũ poſſumus, cũ dei adiutorio, cor noſtrũ ad patientiam præparemus, & in omnibus malis hominibus medicorum uicem agere ſtudeamus, & non ipſos homines, ſed illorũ malitiam odio habeamus. Pro bonis oremus, ut ſemper ad meliora cõſcendant: pro malis, ut cito ad emendationem uitæ, per pœnitentiæ lamenta confugiant. Quam rem orantibus nobis, ipſe præſtare dignetur, qui cũ patre, & ſpiritu ſancto uiuit, & regnat Deus in ſecula ſeculorum. Amen.

Ex lib. 22. de Ciuitate Dei, cap. 8.

10

Huc adeſte quotquot ſanctorũ aduerſarij agitis, Qui dicitis ſanctos eſſe mortuos, & nõ poſſe opem ferre, eorum reliquias non uenerãdas, ad eorum memorias nõ peregrinandũ, ſepulchra non inuiſenda, peccare qui omiſſo Xpo ad eos cõfugiunt, non inuocandos, quoniam iniuria infertur domino noſtro, & orationes ad eos factas eſſe ſuperſtitioſas & idololatricas, cũ mille alijs huiuſmodi inſanijs. Legite miſeri quæ hic ſequuntur ex Auguſt. deſumpta, & uidebitis quoniã omnia ueſtra ſupradicta mera ſunt mendacia, impoſturæ & falſitates, cũ miraculis euidẽtibus deus mundo oſtẽdere uoluerit ſanctæ Eccleſiæ dogma ueſtris figmentis contrariũ, uerum eſſe, & a cunctis fidelibus amplectendum.

RELATIO DIVI AVGVSTINI DE MIRACVLIS SANCTI STEPHANI.

AD aquas Tibilitanas Epiſcopo afferente Proiecto reliquias martyris glorioſiſſimi Stephani, ad eius memoriam ueniebat magnæ multitudinis concurſus, & occurſus, ibi cœca mulier, ut ad Epiſcopum portantẽ pignora ſacra, duceretur, orauit, flores, quos ferebat, dedit, recepit, oculis admouit, protinus uidit. Stupentibus cũctis, qui aderant, præibat exultans, uiam carpens, & uiæ ducem ulterius non requirens. Memorari memoriam martyris, quæ poſita eſt in caſtello Synicenſi, quod Hipponenſi Coloniæ uicinũ eſt, eiuſdem loci Lucillus epiſcopus, populo præcedente, atque ſequẽte portabat; fiſtula, cuius moleſtia iam diu laborauerat, & familiariſſimi ſui medici, qui eam ſecaret, operiebat manus, illius piæ ſarcinæ uectatione repente ſanata eſt: nam deinceps eam in ſuo corpore non inuenit.

Eucharius presbyter ex Hiſpania, Calamæ habitans, uetere morbo calculi laborabat, per memoriam ſupradicti martyris, quã Poſſidius illò aduexit Epiſcopus, ſaluus eſt factus. Idem ipſe poſtea morbo alio prævaleſcente mortuus ſic iacebat, ut ei iam pollices ligarentur, opitulatione memorati martyres, cũ de memoria eius reportata fuiſſet, & ſuper iacentis corpus miſſa ipſius presbyteri tunica ſuſcitatus eſt. Fuit ibi uir in ordine ſuo primarius nomine Martialis, æuo iam grauis, & multum abhorrens a religione Chriſtiana. Habebat ſane fidelem filiam, & generum eodem anno baptizatum. Qui cũ eum ægrotantẽ multis, & magnis precibus, & lachrymis rogarent, ut fieret Chriſtianus, prorſus abnuit, eoſque a ſe turbida indignatione ſubmouit. Viſum eſt genero eius, ut iret ad memoriam ſancti Stephani, & illic pro eo quantum poſſet, oraret, ut deus illi daret mentem bonã, qua credere non differret in Chriſtũ. Fecit hoc ingenti gemitu, & fletu, & ſynceriter ardente pietatis affectu. Deinde abſcedens de altari aliquid florum, quod occurrit, tulit, eique, cum iam nox eſſet, ad caput poſuit. Tunc dormitum eſt, & ecce ante diluculum clamat, ut ad Epiſcopum curreretur, qui mecum forte tunc erat apud Hipponẽ. Cum ergo eum audiſſet abſentẽ, uenire presbyteros poſtulauit. Venerunt, & ſtatim credere ſe dixit. Admirantibus atque gaudẽtibus omnibus baptizatus eſt. Hoc quãdiu uixit in ore habebat, Chriſte accipe ſpiritum meum; cũ hæc

uerba beatiſſimi Stephani quando lapidatus eſt a Iudęis ultima fuiſſe neſciret, Quæ huic quoq; ultima fuerunt: nam non multo poſt etiam ipſe defunctus eſt.

Sanati ſunt illic per eundem martyrē etiam tres podagrici, duo ciues, peregrinus unus, ſed ciues omnimodo; peregrinus autem per reuelationem quid adhiberet, quando doleret, audiuit, & cum hoc feciſſet, dolor continuo conquieuit.

Audurus eſt nomen fundi, ubi eccleſia eſt, & in ea memoria martyris Stephani. Puerū quendam paruulum, cū in area luderet, exorbitantes boues, qui uehiculum trahebant, rota obtriuerunt, & confeſtim palpitauit expirans. Hunc mater arreptum ad eandem memoriam poſuit, & non ſolum reuixit, uerum etiam illæſus apparuit.

Sanctimonialis quædam in uicina poſſeſſione, quæ Caſpaliana dicitur, cū ęgritudine laboraret, ac deſperaretur, ad eandē memoriam tunica eius allata eſt. Quæ anteq; reuocaretur, illa defuncta eſt. Hac tamē tunica operuerunt cadauer eius parentes, & recepto ſpiritu ſalua facta eſt.

Apud Hipponem Baſſus quidam Syrus ad memoriam eiuſdē martyris orabat pro ægrotante, & periclitante filia, eoq; ſecū ueſtem eius attulerat; cum ecce pueri de domo occurrerunt, qui ei mortuam nunciarent. Sed cum, orante illo, ab amicis eius exciperentur, prohibuerunt eos illi dicere, ne per publicum plangeret. Qui cum domum rediſſet iam ſuorū eiulatibus perſonantem, & ueſtem filiæ, quam ferebat, ſuper eam proieciſſet, reddita eſt uitæ.

Rurſum ibidem apud nos Irenæi cuiuſdam collectarij filius ægritudine extinctus eſt. Cumq; corpus iaceret exanime, atq; a lugentibus, & lamētantibus exequiæ pararentur, amicorum eius quidam inter aliorum conſolantium uerba ſuggeſſit, ut eiuſdem martyris oleo corpus perungeretur. Factum eſt, & reuixit.

Itemq; apud nos uir tribunitius Eleuſinius ſuper memoriam martyris, quæ in ſuburbano eius eſt, ægritudine exanimatum poſuit infantulum filium ſuum, & poſt orationem, quam in multis tum lachrymis ibi fudit, uiuentem leuauit.

Vzali etiam, quæ Colonia Vticæ uicina eſt, multa pręclara per eundē martyrem facta cognouimus, cuius ibi memoria longe, priuſquam apud nos, ab Epiſcopo Euodio conſtituta eſt. Sed libellorū dandorum ibi conſuetudo non eſt, uel potius non fuit, nam fortaſſe nunc eſſe iam cœpit. Cū enim nuper illic eſſemus, Petroniam clariſſimam fœminā, quæ ibi mirabiliter ex magno, atq; diuturno, in quo medicorum adiutoria cuncta defecerant, languore ſanata eſt, hortati ſumus uolentę ſupradicto loci Epiſcopo, ut libellum daret, qui recitaretur in populo; & obedientiſſime paruit. In quo poſuit etiam, quod hic reticere non poſſum: à quodā Iudæo dixit, ſibi fuiſſe perſuaſum, ut annulū capillatio uinculo inſereret, quo ſub omni ueſte ad nuda corporis cingeretur, qui annulus haberet ſub gēma lapidē in renibus inuentum bouis. Hoc alligata quaſi remedio, ad ſancti martyris limina ueniebat. Sed profecta à Carthagine, cum in confinio fluminis Bagradę in ſua poſſeſſione mānſiſſet, ſurgens ut iter perageret, ante pedes ſuos illum iacentē annulum uidit, & capillatiam zonam, qua fuerat alligatus, mirata tentauit. Quam cū omnino ſuis nodis firmiſſimis, ſicut fue-

rat,comperiſſet aſtrictam,crepuiſſe,atq; exiliuiſſe annulum ſuſpicata eſt. Qui etiam ipſe,cũ integerrimus fuiſſet inuentus,futuræ ſalutis quodãmodo pignus de tanto miraculo ſe accepiſſe pręſumpſit,atq; illud uinculum ſoluens,ſimul cũ eodem annulo proiecit in flumen. Non credent hoc,qui etiam dominũ Ieſum per integra uirginalia matris enixum, & ad diſcipulos oſtijs clauſis ingreſſum fuiſſe non credunt. Sed hoc certe quærant,& ſi uerum inuenerint,credant. Clariſſima fœmina eſt, nobiliter nata,nobiliter nupta,Carthagine habitat; ampla ciuitas,ampla perſona,rem quærentes latere non ſinunt.

Vnum eſt apud nos factum non maius,q̃ illa,quæ dixi;ſed tam clarũ, atq; illuſtre miraculum , ut nullum arbitrer eſſe Hipponenſium, qui hoc non uel uiderit,uel didicerit,nullũ qui obliuiſci ulla ratione potuerit. Decem quidam fratres fuerunt, quorum ſeptem ſunt mares, tres fœminę de Cæſarea Cappadociæ ſuorum ciuium non ignobiles, maledicto matris recenti patris eorum obitu deſtitutæ, quę iniuriam ſibi ab eis factam acerbiſſime tulit,tali pœna ſunt diuinitus coerciti, ut horribiliter quaterentur omnes tremore membrorũ.In qua fœdiſſima ſpecie oculos ſuorũ ciuium non ferentes quaquauerſum cuiq; ire uiſum eſt,toto pene uagabantur orbe Romano. Ex his etiam ad nos uenerunt duo,frater,& ſoror, Paulus & Palladia,multis alijs locis miſeria diffamante iam cogniti. Venerunt autẽ ante Paſcha ferme dies quindecim, Eccleſiam quotidie, & in ea memoriam glorioſiſſimi Stephani frequentabant,orantes ut iam ſibi placaretur deus,& ſalutem priſtinã redderet. Venit Paſcha,atq; ipſo die dominico mane, cum iam frequens populus præſens eſſet, & loci ſancti cancellos, ubi martyrium erat,idem iuuenis orans teneret,repente proſtratus eſt,& dormienti ſimillimus iacuit,non tamen tremens,ſicut etiam per ſomnum ſolebat; Stupentibus qui aderant,atq; alijs pauentibus, alijs dolentibus, cũ eum quidam uellent erigere,nonnulli prohibuerunt,& potius exitum expectandum eſſe dixerunt. Et ecce ſurrexit,& non tremebat, quoniã ſanatus erat,& ſtabat incolumis intuens intuẽtes. Quis ergo ſe tenuit à laudibus dei? Clamantium, gratulantiumq; uocibus Eccleſia uſquequaq; completa eſt.Inde ad me curritur,ubi ſedebã iam proceſſurus,irruit alter quiſq; poſt alterum, omnis poſterior quaſi nouũ, quod alius prior dixerat nunciantes; meq; gaudente,& apud me deo gratias agente,ingreditur etiam ipſe cũ pluribus, inclinatur ad genua mea , erigitur ad oſculum meum. Procedimus ad populum;plena erat eccleſia,perſonabat uocibus gaudiorum,Deo gratias,Deo laudes,nemine tacente, hinc & inde clamantium. Salutaui populum,& rurſus eadẽ feruentiori uoce clamabant. Facto tandem ſilentio,ſcripturarũ diuinarũ ſunt lecta ſolennia. Vbi autẽ uentum eſt ad mei ſermonis locũ, dixi pauca pro tẽpore, & pro illius iocunditate lætitiæ. Nobiſcũ homo prandet,& diligenter nobis omnẽ ſuæ, fraternæq;,ac maternæ calamitatis indicauit hiſtoriam. Sequenti itaque die poſt ſermonẽ redditum,narrationis eius libellum in craſtinũ populo recitandum promiſi. Quod cum ex dominico paſchæ die tertio fieret,in gradibus exedrę,in qua de ſuperiore loquebar loco,feci ſtare ambos fratres. Cum eorum legeretur libellus, intuebatur populus uniuerſus, ſexus utriuſq;,unum ſtantem ſine deformi motu,alteram in membris omnibus contrementem,& qui ipſum non uiderant,quid in eo diuinę miſericordię

factum eſſet, in eius ſorore cernebant. Videbant enim quid in illo gratulandum, quid pro illa eſſet orandum. Inter hæc recitato eorum libello, de conſpectu populi eos abire præcepi, & de tota ipſa cauſa aliquanto diligentius cœperam diſputare: cũ ecce me diſputante, uoces aliæ de memoria martyris nouæ gratulationis audiuntur. Conuerſi ſunt eò, qui me audiebant, cœperuntq; concurrere. Illa enim ubi de gradibus deſcendit, in quibus ſteterat, ad ſanctum martyrẽ orare perrexerat. Quæ mox ut cancellos attigit, collapſa ſimiliter uelut in ſomnum ſana ſurrexit. Dum ergo requireremus quid factum fuerit, unde ille ſtrepitus lętus extiterit, ingreſſi ſunt cũ illa in baſilicam ubi eramus, adducentes eam ſanam de martyris loco. Tum uero tantus ab utroq; ſexu admirationis clamor exortus eſt, ut uox continuata cũ lachrymis non uideretur poſſe finiri. Perducta eſt ad eum locũ, ubi paulo ante ſteterat tremens, exultabant eam ſimilem fratri, cui doluerant, remanſiſſe diſſimilem, & nondum fuſas preces ſuas pro illa, iam tamen præuiam uoluntatem tam cito exauditam eſſe cernebant. Exultabant in dei laudem uoces ſine uerbis tanto ſonitu, quantum noſtræ aures ferre uix poſſent. Quid erat in cordibus exultantium, niſi fides Chriſti, pro quo Stephani ſanguis effuſus eſt? Cui, niſi huic fidei atteſtantur iſta miracula, in qua prædicatur Chriſtus reſurrexiſſe in carne, & in cœlum aſcendiſſe cum carne? Quia & ipſi martyres huius fidei martyres, id eſt, huius fidei teſtes fuerunt.

VITA D. MARCI EVANGELISTÆ PER EVSEBIVM CAESARIENSEM EPISCOPVM SCRIPTA.

Ex lib. 2. hiſtoriæ Eccleſiaſticæ cap. 14. & ſequentibus.

CVm Simon Magus, quem in Iudæa Petrus Apoſtolus de his, quæ gerebat, ſceleribus confutauerat, tranſmarinam aggreſſus fugam, urbem Romam ingreſſus fuiſſet, utens adminiculo aſſiſtentis ſibi, & adhærentis dæmoniacæ uirtutis, quam πάρεδρον uocant, breui tempore in tantum malorum uenit profectum, ut etiam ſimulacri à ciuibus Romanis tanquã Deus honore potiretur. Sed non in longũ permanet fraude quæſita diuinitas. Continuò nanq; in ipſis Claudij temporibus, clementia diuinæ prouidentiæ probatiſſimũ omnium Apoſtolorum & maximũ, fidei magnificentia & uirtutis meritò primorũ Principem Petrũ, ad urbem Romã, uelut aduerſum humani generis cõmunem perniciem repugnaturũ deducit, ducem quendam, & magiſtrum militię ſuæ, ſcientẽ diuina prælia gerere, & uirtutũ caſtra ductare. Iſte adueniens ex Orientis partibus, ut cœleſtis quidam negociator, mercimonia diuini luminis, ſi quis ſit comparare paratus, aduexit, & ſalutaris prædicationis uerbo primus in urbe Roma Euangelij ſui clauibus ianuam regni cœleſtis aperuit.

1 *Petrus a diuina Clementia Romã deducitur. Quid dicis os impudens, garriens Petrum nunquã Romæ fuiſſe?*

2 *Petrus primus Romæ Euangelicæ prædicationis uerbo ianuã regni cœleſtis aperuit.*

Igitur cum Romanæ urbi clarum uerbi Dei lumen fuiſſet exortum, Simonis quidem tenebræ cũ ſuo autore reſtinctæ ſunt. Sermo autẽ ueritatis & lucis, qui per Petrum prædicabatur, uniuerſorum mentes placido illuſtrauit auditu, ita ut quotidie audientibus eum nulla unquã ſatietas fieret. Vnde neque auditio eis ſola ſuffecit, ſed Marcum diſcipulum eius omnibus precibus exorant, uti ea quæ ille uerbo prædicabat, ad perpe-

tuam eorum cõmonitionem habendam, ſcripturæ traderet, quò domi, ſo
tiſq; in huiuſcemodi uerbi meditationibus permanerent. Nec prius ab
obſecrando deſiſtunt, quàm quæ orauerant, impetrarent. Et hæc fuit cauſa
ſcribendi, quod ſecundum Marcum dicitur, Euangelium. Petrus uerò, ut
per ſpiritum ſanctum religioſo ſe ſpoliatum comperit furto, delectatus
eſt, fidem eorum per hæc, deuotionemq́; conſiderans: Factumq́; confir-
mauit, & in perpetuũ legendam ſcripturã Eccleſiis tradidit. Clemens in
ſexto Diſpoſitionum libro, hæc ita geſta eſſe deſcribit. Cuiq́; ſimile dat
teſtimonium etiam Hierapolites Epiſcopus nomine Papias, qui & hoc
dicit; quod Petrus in prima Epiſtola ſua, quã de urbe Roma ſcripſit, me-
minerit Marci; in qua tropice Romã Babylona nominarit, cũ dicit: Salu
tat uos ea, quæ in Babylone eſt electa Eccleſia, & Marcus filius meus.

3 *In ſcriptura Philonis omnia Eccleſiæ inſtituta, cõplectuntur, quæ & tunc tradita ſunt, & in hodiernum ſeruantur a nobis. Vides ne hic quod ea quæ ſeruãda ſuſcepit Eccleſia, ab Apoſtolis ſint tradita? Quod nota contra hæreticos.*

4 *Tu qui detrahis Monachatui, & dicis eũ eſſe nouitium, & totum ex hominũ conſtitutiunculis conſtare, uide an ſubſtãtia illa ipſius in primitiua Eccleſia fuerint. Nã deſcribit hic Philo tam uitas eorũ qui in Eccleſiis, quã eorũ qui in Monaſterijs degebant tunc tẽporis, ut paulo ante dixit Euſebius.*

Hunc autem Marcum tradunt primum ad Ægyptum pertexiſſe, atq;
inibi Euangelium, quod ipſe conſcripſerat prædicaſſe, & ipſum primum
Eccleſiam apud Alexandriam conſtituiſſe. Tanta autẽ refertur multitu-
do credentium uirorum ac mulierum, primò ingreſſu, exemplo ſobrieta-
tis eius, & continentiæ congregata, ut etiam conuerſatio eorum, qui per
ipſum crediderant, & uita totius abſtinentiæ, ac frugi eorũ ſobriaq́; con-
uiuia, librorũ memoriæ mandarentur à uiro diſertiſſimo Philone, quẽ ſer
mo tenet tẽporibus Claudij Imp. Romã ueniſſe, & Petrum Apoſtolum
uidiſſe, atq; eius adhæſiſſe colloquijs, uerbũ Dei prædicantis. Quod ual-
de eſt uerſimile, quia & ſcripturam iſtam, quam diximus, poſterioribus
ab eo tẽporibus conſtat eſſe cõpoſitam. In qua euidentiſſimè omnia Ec-
cleſiæ inſtituta cõplectitur, quæ & tunc tradita ſunt, & in hodiernũ ſer-
uantur à nobis. Sed & abſtinentium uitas, eorum duntaxat, qui nunc in
Eccleſijs uel monaſterijs degunt, deſcribit ad liquidum. Vnde planè ma-
nifeſtiſſimè proditur, non ſolũ ſciens quæ noſtra ſunt, ſed & amplectens:
quippe qui diuinis laudibus extulit ſui temporis Apoſtolicos uiros, ex
Hebræorum (quantum intelligi datur) præcipue genere credentes: Quo
niam quidem conſtat, quod hi qui ſub Apoſtolis ex Iſraelitis credebant,
Iudaicis adhuc inſtitutionibus, & legis obſeruationibus inhærebant.

5 *Heus qui dicis paupertatẽ Euãgelicam non eſſe rerum et facultatum deſertionẽ, uide quõ ex hoc loco corruant omnes ſtrophæ tuæ. Sed quo nõ erumpat ſemel effrenata audacia.*

Hic igitur deſcribens hæc in libello, quẽ de uita Theoretica ſupplicũ
adtitulauit nihil omnino de proprio uel extrinſecus addit, ſed primo om-
nium uiros ipſos cultores, & fœminas cũ ipſis, ait cultrices appellari. Cau
ſam uerò huius uocabuli, uel ex eo ductam, quod cõuenientium ad ſe ani-
mas, tanquã rudes & agreſtes excolerent, uel quod erga Dei cultũ pura,
& integra conſcientia perdurarent. Quod nomen ſiue ipſe impoſuit pri-
mus illis, ex ipſorum actibus colligens: ſiue uerè in initijs ita appellaban-
tur, qui ſecundum Euangelium uiuebant, anteq; Chriſtianorũ appellatio
per omnẽ locum diffunderetur: nihil intereſt, dũmodo ex ipſis rebus no-
men ad quos pertineat cõprobetur. Dicit ergo primo omnium, quod re-
nuncient cunctis facultatibus ſuis, qui ſe ad huiuſcemodi philoſophiam
dederint, & bonis ſuis, quibus intereſt, cedant. Tũ deinde, quod omnes
etiam uitæ ſollicitudines procul abijciant, & extra urbem egreſſi, in hor-
tulis, uel exiguis quibuſq; agellulis degant, refugientes imparis propoſiti
conſortia, & uitæ diſſimilis contubernia, ſcientes hæc impedimento eſſe
arduũ uolentibus iter uirtutis incedere. Tali quippe ordine calore fidei
incitati hi, qui primitus credebant, uitã duxiſſe memorantur, ſicut euiden-

ter

ter in Actibus Apoſtolorum legimus ſcriptum, quia omnes, qui credebant ſub Apoſtolis, poſſeſſiones ſuas, & prædia uendentes, precia ponebant ante pedes Apoſtolorū, & diuidebantur unicuiq; prout opus erat, ita ut non eſſet quiſquā in eis egens. Quia ergo & hic ſimilia ſcribit geri ab his, qui apud Alexandriam credebant, ſicut illi, qui in Hieroſolymis ante crediderant, certum eſt quod idem actus, eademq́; inſtitutio, eandē ſine dubio & religionis fidem deſignet.

Deniq; libro ipſi (de quo ſupra diximus) tale initium dedit: In multis, inquit, eſt orbis terræ partibus hoc genus hominum. Oportebat nanq; perfecti huius boni participem fieri omnem Græciam, omnemq́; Barba- 6
riam. In Ægypto tamen maior eſt copia per ſingula quæq; territoria, præcipuè autem circa Alexandriam. Nam optimus quiſq; ex omnibus locis, uelut ad uberis patriæ glebam feſtinus occurrit colonus. Regio quædam eſt philoſophiæ magis, q̄ frugibus opportuna, ſupra lacum, cui Mariæ nomen eſt, ſita, colliculis quibuſdā molliter, & clementer erecta, ad munimentum ſimul atq; aeris temperiem cōmoda. Poſt hęc deſcriptis eorū habitaculis, ut ſe habeat ſingulorum qualitas & ſitus, etiam de Eccleſijs, quæ apud eos ſunt, ita dicit: Eſt autem, inquit, in ſingulis locis conſecrata orationi domus, quæ appellatur σεμνεῖον, uel μοναστήριον. σεμνεῖον autē in noſtra lingua ſignificare poteſt honeſtorū conuenticulum, in quo ſecedentes, inquit, honeſtæ & caſtæ uitæ myſteria celebrant, nihil illuc prorſus, quod ad cibum potumq; pertinet inferentes, uel ad reliqua humani corporis miniſteria, ſed legis tantum libros, & uolumina prophetarum, hymnos quoq; in Deum, cæteraq́; his ſimilia, in quorum diſciplinis, atq; exercitijs inſtituti, ad perfectam, beatamq́; uitam ſtudijs iugibus coaleſcunt. Et poſt aliquanta iterū dicit: Ab ortu autē diei uſq; ad ueſperam omne eis ſpacium ſtudiorū exercitijs ducitur, quibus ad diuinā philoſophiam per ſacras litteras imbuuntur, patrum leges in allegoricam intelligentiam deducentes. Quoniam quidem formas eſſe & imagines, ea, quę in legis littera ſcripta ſunt, opinantur, latentis intrinſecus profundi cuiuſdam, diuiniq́; myſterij. Habent autem etiam diſputationes quaſdā, & in- 7
terpretationes ueterum uirorū, qui & autores ipſius αἱρέσεως extiterunt, quos eis allegoricæ, ac figuralis intelligentiæ normā, q̄ plurimis ſcriptorum ſuorum conſtat tradidiſſe monimentis. Quorum illi uelut itineris ſui ducum, & autorum inſtituta pariter ſequuntur, & morem. Hæc autē dixiſſe hunc uirum certum eſt de Euangelicis, atq; Apoſtolicis libris, in quibus, quomodo lex, & prophetia ſpiritualiter intelligi debeat, edocetur. 8
Poſt pauca rurſum etiam de eo quod pſalmos faciant nouos, ita ſcribit: Itaq; non ſolum ſubtilius intelligunt hymnos ueterum, ſed & ipſi faciunt nouos in Deum, omnibus eos & metris & ſonis, honeſta ſatis, & ſuaui compage modulantes. Multa quidem & alia in eodem libro enumerat, quæ à noſtris uel in Eccleſia, uel in monaſterijs exercentur.

Et tu qui non uis Eccleſiam eſſe inſtitutā pro loco orationis, ſed tantum pro auditione uerbi dei, & ſacramentorum perceptione, cum dominus in hortis orauerit & in agris, uide hic quō a principio in ſingulis locis, Eccleſiæ erant domus orationi conſecratæ.

Nota pro cantu Eccleſiaſtico cui tantū detrahunt Eccleſiæ aduerſarij.

Si multa ex his in Monaſterijs exercentur, quo uultu audet quis dicere Monachatum noſtrum eſſe rem nouitiam?

Sed properandum nobis eſt illa ex omnibus dicere, quæ Eccleſiaſticā proprie continent formam, ex quibus cuiuis manifeſtum eſſe debeat, ad 9
Eccleſiam pertinere, quę ſcripta ſunt. Ait ergo. Continentiam uero uelut fundamentum quoddam primum in animo collocant, & ita demū reliquas ſuper hanc pergunt ædificare uirtutes. Cibum potumq; nullus eorū capit ante ſolis occaſum; uidelicet tempus lucis cū philoſophiæ ſtudijs,

Continentia habetur pro fundamento.
Abſtinentia.

10 Ergo mulieres etiam grãdæuæ poſſunt eſſe uirgines, & ſeruare caſti corporis integritatem, quod noſtri hæretici ferè pro impoſſibili habent, & hoc facere fœminas abominantur. Et nota totũ hunc locum pro ſanctimonialibus uirginibus, quia miro modo aduerſariorum mendacia euertit.

11 Tu qui dicis inuenire te rẽ tẽporalem deo deuotam, non autem cœlibatum aut uirginitatem, nõ legiſti locum hunc, uel ſi legiſti, noluiſti aduertere.

12 Chriſtianæ lector plura ex hoc loco contra Eccleſiæ hoſtes collige.

Quod in Eccleſia ſeorſum congregabantur uiri, & ſeorſum fœminæ.

Quod antiquitus uigiliæ peragebãtur in Eccleſia.

Quod paſſionis dominicæ ſolennitas aliquot diebus celebrabatur.

Quod in ieiunijs & lectionibus ſanctis p̃noctabatur.

curam uero corporis cũ nocte ſociantes. Nonnulli autem etiam poſt triduum in cõmunionem ueniunt cibi, quos ſcilicet edacior ſtudiorũ fames perurget. Iam uero hi, qui in eruditionibus ſapientiæ, & in profundiore intelligentia ſacrorũ uoluminũ conuerſantur, tanquam copioſis dapibus inhiantes, expleri nequeunt, & contuendo acrius inflãmantur, ita ut nec quarto iam, nec quinto, ſed ſexto demũ die non tam deſideratum quàm neceſſarium corpori indulgeant cibum. Hæc Philonem de noſtrorũ inſtitutis referre, quis poteſt dubitare? Quod ſi cui uidetur adhuc ambiguũ, adhibebimus etiam alia eius dicta, quæ nulli omnino, niſi noſtris tantũmodo conuenire etiam infideliſſimus quiſq; fatebitur. Ait ergo: Cum uiris autẽ, quos dicimus, ſunt & fœminæ, in quibus plures iam grandæuæ ſunt uirgines, integritatem caſti corporis, non neceſſitate aliqua, ſed deuotione ſeruantes: Dum ſapientiæ ſtudijs ſemet geſtiunt nõ ſolum animo, ſed & corpore conſecrare, indignum ducentes, libidini mancipare uas ad capiendam ſapientiam præparatũ, & ædere partum eas, à quibus diuini uerbi concubitus ſacroſanctus, & ĩmortalis expetitur; ex quo poſteritas relinquatur, nequaquã corruptelæ mortalitatis obnoxia. Quod ſi adhuc parum uidetur iſtud, audi quid poſt aliquanta ſcribat. Tractatus autẽ ſacrorum, inquit, uoluminũ huiuſmodi habent, ut magis allegoricis opinionibus utantur. Quoniam quidem omnis lex uiris iſtis uidetur animali eſſe ſimilis, quod corpus quidem habeat ipſam litteram, & ea, quæ ſecundũ litteram deſignantur: animã uerò occultum in littera, ſpiritalem, & inuiſibilem ſenſum; quem illi ab autoribus ſuis edocti, ſublimius & nobilius uelut inſpicientes per ſpeculum contẽplantur, ex ipſis etiam nominibus admirandas quaſdam ſpecies intelligentiæ proferentes. Quid autẽ addere his opus eſt, etiam de conuentibus eorũ quæ ſcribit; & ut ſeorſum quidem uiri, ſeorſum etiam in ijſdem locis fœminæ congregentur: & ut uigilias, ſicut apud nos fieri moris eſt, peragant, & maximè diebus illis, cum paſſionis dominicæ ſolennitas celebratur, cũ in ieiunijs pernoctare, & lectionibus ſanctis auditum præbere conſueuimus? Quæ omnia ſupradictus uir eo ordine, eademq́; cõſequentia, qua apud nos geruntur, expreſſit. Et ut unus ex omnibus conſurgens in medio, pſalmum honeſtis modulis concinat, atq; præcinenti ei unum uerſiculum, omnis multitudo reſpõdeat: atq; in ipſis diebus in terra recumbentes (ſicut antiqui moris fuiſſe dicitur) uinum quidem nemo omnino, ut ipſe ait, ne guſtu quidẽ contingat, ſed nec quamlibet carnem: tantum autẽ aqua ſit eis poculum, & panis cũ ſale, uel hyſſopo cibus. Addit autem adhuc his, quomodo ſacerdotes, uel miniſtri exhibeant officia ſua, uel quæ ſit ſupra omnia epiſcopalis apicis ſedes. Quæ cuncta ſi quis plenius uult & exploratius diſcere, oſtendimus ex quo iſta fonte debeat haurire. In quibus ſupradictus uir eccleſiaſticæ inſtitutionis initia, & originem Apoſtolicæ, atq; etiam Euangelicæ traditionis intexuit.

Quod Pſalmi honeſtis modulis alternatim concinebantur.

Quod ipſis ſanctis diebus in terra recumbebatur.

Quod erant ciborum & potuum miri delectus.

Quod ſacerdotes & miniſtri exhibebant officia ſua.

Quod Epiſcopalis apicis ſedes erat ſuper omnia.

Et cuncta hæc dicuntur fuiſſe initia inſtitutionis Eccleſiaſticæ, & origo Apoſtolicæ atq; euangelicæ doctrinæ.

Amputaſſe autẽ ſibi poſt fidem pollicem Marcus dicitur, ut ſacerdotio reprobus haberetur. Sed tantũ conſentiens fidei prædeſtinata potuit electio, ut nec ſic in opere uerbi perderet, quod prius meruerat in genere. Nam Alexandriæ Epiſcopus fuit. *Ex Prologo Biblio. in euangeliũ Marci.*

Marcus diſcipulus, & interpres Petri, iuxta quod Petrum referentem audierat, rogatus Romæ à fratribus, breue ſcripſit Euangelium. Quod cum Petrus audiſſet, probauit, & Eccleſiæ legendum ſua authoritate ędidit, ſicut Clemens in ſexto ὑποτυπώσεων libro ſcribit. Et Papias Hierapolitanus Epiſcopus meminit huius Marci. Et Petrus in epiſtola prima, ſub nomine Babylonis figuraliter Romam ſignificans: ſalutat uos quę in Babylone electa, & Marcus filius meus. Aſſumpto itaq; Euãgelio, quod ipſe confecerat, perrexit Ægyptum, & primus Alexandriæ Chriſtũ annuncians, conſtituit Eccleſiam, tantę doctrinę, & uitę continentia, ut omnes ſectatores Chriſti ad exemplum ſui cogeret. Deniq; Philo diſertiſſimus Iudæorum, uidens Alexandriæ primã eccleſiam adhuc Iudaizantẽ, quaſi in laudem gentis ſuæ librum ſuper eorum conuerſatione ſcripſit. Et quomodo Lucas narrat, Hieroſolymæ credentes omnia habuiſſe cõmunia: ſic ille quod Alexandriæ ſub Marco fieri doctore cernebat, memoriæ tradidit. Mortuus eſt autẽ octauo Neronis anno, & ſepultus Alexandriæ, ſuccedente ſibi Aniano. *Ex libro D. Hierony. de Viris illuſtribus.*

VITA SANCTI LVCÆ EVANGELISTÆ PER D. HIERONYMVM SCRIPTA.

Habetur in lib. eiuſdẽ de uiris illuſtrib'.

LVcas medicus Antiochẽſis, ut eius ſcripta iudicant, Gręci ſermonis non ignarus fuit, ſectator apoſtoli Pauli, & omnis peregrinationis eius comes. Scripſit Euangeliũ, de quo idem Paulus: Miſimus, inquit, cũ illo fratrem, cuius laus eſt in euangelio per omnes eccleſias. Et ad Coloſſenſes: Salutat uos Lucas medicus chariſſimus. Et ad Timotheum: Lucas eſt mecum ſolus. Aliud quoq; ædidit uolumẽ egregium, quod titulo πράξεις ἀποστόλων prænotatur: cuius hiſtoria uſq; ad biennium Romæ cõmorantis Pauli peruenit, ideſt, uſq; ad quartum Neronis annum. Ex quo intelligimus, in eadem urbe librum eſſe compoſitum.

Igitur περίοδου Pauli, & Theclæ, & totã baptizati Leonis fabulam, inter apocryphas ſcripturas computamus. Quale enim eſt, ut indiuiduus comes apoſtoli, inter cæteras eius res, hoc ſolum ignorauerit? Sed & Tertullianus uicinus eorum temporum, refert presbyterum quendã in Aſia σπουδαστὴν apoſtoli Pauli, conuictum apud Ioannem, quod author eſſet libri, & confeſſum ſe hoc Pauli amore feciſſe, & ob id excidiſſe quidam ſuſpicantur, quotieſcunq; in epiſtolis ſuis Paulus dicit, iuxta euangelium meum, de Lucæ ſignificare uolumine: & Lucam non ſolum ab apoſtolo Paulo didiciſſe euangelium, qui cum domino in carne non fuerat, ſed & à cæteris apoſtolis, quod ipſe quoq; in principio ſui uoluminis declarat, dicens: Sicut tradiderunt nobis, qui à principio ipſi uiderunt, & miniſtri fuerunt ſermonis. Igitur euangelium ſicut audierat ſcripſit. Acta uero apoſtolorum ſicut uiderat, compoſuit.

1 Vixit octoginta & quatuor annos: uxorem non habens. Sepultus eſt Conſtantinopoli, ad quam urbem uiceſimo Conſtantij anno, oſſa eius cum reliquijs Andreæ apoſtoli tranſlata ſunt de Achaia.

Lucas uxorem non habuit.

Habetur in ecumenio poſt expoſitionem Apocalypſis, & poſt beati Ioãnis Apoſtoli uitam.

ITEM VITA BEATI LVCÆ EVANGELISTÆ
PER SIMEONEM METAPHRASTEN SCRIPTA.

SI iuſti memoriam cum encomijs celebrare diuinus quidam uir, ac ſapiens diuina lege ſtatuit, quantã ſane conuenit Apoſtolo Chriſti nos ſimul afferre laudem? Siquidem hunc iuſtitia mirum in modũ fecit & Apoſtolatu dignum, & ut Paulo dilectus uideretur. Verũ enimuero quoniam hic in Euangelio laudem adeptus eſt, relictis omnino encomiorum legibus, quæcunq; de eo narrare neceſſe eſt, p modum hiſtoriæ referemus.
2

Quis Antiochenam ignorat ciuitatem, quem ſitum, ac magnitudinẽ, quos'ue terminos habeat? & quęnam hæc ſit, & quantam occupet terrã, quoue irrigetur flumine? orontes hic eſt, ubi primũ homo Chriſtiani appellatione ditatus eſt, ex qua diuus Lucas ortus eſt, & naturam quidem ac indolem habens, ut quę generoſa eſſet ac pretioſa, ueluti ex hoc manifeſtum eſt, quod & uita apparuit ſtudioſiſſimus, & ſermonẽ tradidit uitę maxime conformem. Cum autẽ omni diſciplinę generi uacaſſet à puero, & Syriacam ac Hebraicam linguam exactiſſime edoctus eſt, & uelut arbor iuxta fontes floridus iam, & augmentatus, diuinarũ ſcripturarum ſtudio mirum in modum profecit.

Nota hæretice qui liberales diſciplinas chriſtianis dicis eſſe inutiles, quod beatus Lucas omni diſciplinæ generi uacauit a puero, & ideo in ſcripturarum ſtudio mirum in modum profecit.
Quomodo ergo audes eas a ſcholis explodere, ſi tantus Euangeliſta oẽs perdidicit?

Adoleſcentiam itaq; attingens gymnaſia frequentabat, quæ tum in Græcia erant, tum in Ægypto, ac pulcherrimam apud Græcos eruditionem collegit, grammaticen quidem ac poeticen perfecte aſſequutus, ad Rhetorices uero, artiſq; bene dicendi cacumen pertingens, neq; in philoſophiæ dignitatibus alicui cedens, ſed logica quidem ad Ethicen, ethice uero ad practicen tanquam gradu utens, ita omnibus bonis incumbens, tandem pulcherrimã ſimul ac humaniſſimã medicinã aſſequitur, idq; in tantum ut ab hac ut plurimum deſignaretur, ac appellaretur. Poſtquam autem ingenij dexteritate, ac magnitudine omnẽ artem citius percurrit, q̃ uolucris aera, ſatiſq; humanæ doctrinæ adeptus eſt, ad ſublimiorem, ac meliorem tranſit habitum. Quis autem fuit modus tranſitus?

Habebat quidem interim de mundi ſalute diſputationes ac congreſſus is, qui liber à peccato uenerat, ut peccatores uocaret ad pœnitentiã, idq; poſt luctam contra aduerſarium & trophea de illo relata, poſt auditum ſupernè patris teſtimonium, ac ſpiritus deſcenſum. Percurrebat autem fama uniuerſam Iudæam, ac Galileam, & alicubi etiam extra terminos ea, quæ euangelicę prædicationis erant, ſequebantur. Tunc multi ſanè ad ueram hanc doctrinam cordis aures obturabant, ac mentis oculos claudebant, neq; uitæ ſuſcipere ſermonẽ, neq; ueram lucem intueri digni erant. Hi autem, in quibus ueritatis ueſtigium impreſſum erat, quiq; terræ bonę rationem ac proportionẽ habebant, totis (quod aiunt) oculis intuebantur, & arrectas adhibebant animæ aures ad auſcultationem, ac uelociſſime ad ueritatẽ transferebantur, nihilq;, quod facere decens erat, prætermittebant,

mittebant, ut ad id, quod honeſtum erat, accederent, & ad ipſam nudam animam tranſmitterent certam ueritatem.

Horum unus erat admirandus hic præco ueritatis, ac præceptor, qui ad piam prædicationem mentis oculo illuſtratus, deſpicit cognationem omnē, deſpicit & naturæ uiſcera, abijcit pecunias, poſſeſſiones, omnemq; ſubſtantiam, ita ut nemo adeò facile pedum puluerem, ac manuū ſordes abijceret, ut ne uel hoc ipſo præ feſtinantia occupari certe potuerit, quo facultates indigentibus diſtribueret. Vtq; breuiter dicam, deſpectis cunctis inferioribus, ſuperna uelociter amplectitur, & ad Iudæam accedit, uaditq; ad eum, quē concupiſcebat, ac ſtatim ad conſpectum ac ſermones Ieſu, efficitur ſplendidum receptaculum ad pretioſum gratię unguentum. Neq; tamen illi frequentibus fuit opus ſermonibus ac miraculis, ad illius cognitionem, ſed quanto doctrina ac prudentia, animiq; dexteritate, in alijs præpollebat, tanto uelocius & ipſam pure ueritatem, & prædicatum ſermonem cognoſcit.

3 *Tu qui negas paupertatem Euangelicam eſſe actualem rerum deſertionem, uide an ſanctus Euangeliſta mendacium tuū hic conuincat.*

Ab hoc tēpore efficitur legitimus ac uerus Chriſti diſcipulus. Cumq; frequenter præceptori adfuiſſet, & eius ſigna ac prodigia affectatus eſſet, ne in ſalutaribus quidem ipſius afflictionibus deeſt. Et quemadmodum omnibus adfuerat, ita ſanè & reſurrectionis conſpector fuit. Cum Cleopa enim ad agrum Emaus proficiſcenti adſtans poſt reſurrectionē Dominus (o horrore plenum illum acceſſum) tarditatem ac cordis eorū incredulitatem improperat, & ſcripturarum interpretationibus ſuā paſſionem, ac magnū reſurrectionis myſterium confirmat. Veruntamē quæ fuit huius diuinæ collocutionis agricolatio? Ignis diuinus iam in horum animis relucet, iamq; die declinante manere ſecum Dominum quodam modo coegerunt. Porrò ipſe maiori Dei cognitione illos afflare uolens, non ſolum uulgari modo congreſſus eſt, uerumetiam ad menſam unà recumbit, paniſq; fractione exactius agnitus hic idem, qui triduo mortuus fuerat, tandem diſparuit, nullo eorum ſenſu id percipiente, effecta hoc modo in eis firmiori reſurrectione mortuorum.

Lucas alter ex diſcipulis euntibus in Emaus.

Præterea à Saluatoris in cœlum aſſumptione, ac ſanctiſſimi ſpiritus inde deſcenſione, hic duodecim Apoſtolis aſſociatus, & eadē gratia ac poteſtate repletus, Gentium pręceptor deſignatur diuino modo docens diſpenſationis myſterium, & multos ad creatoris cognitionem ex errore manuducens ac baptiſmate conſecrans. Siquidem currebat diuinus hic Lucas prædicationem ubiq; diſſeminans, & ſermonū ſagena plures ex profunda ignorantia ad Deum adducebat, afflictus pro Euangelio, cum ad peſſimos Græcos ad diſſeminandos ſermones accederet. Multa aſpera ſuſtinebat in terra, in mari, in ſingulis ciuitatibus. Deſertum dicebatur ei amicum ſolum, dummodo aliquos in eo inueniret, quos Deo adduceret, ac transferret ad pietatem.

Vbi autem & Paulus cœleſtia conſcendiſſet, ut intueretur ueritatē, & aperte eam prædicaret, ac abiectis erroris tenebris ueritati adhæſiſſet, & choro diſcipulorum annumeratus eſſet, Lucas ipſi ſocius itineris ubiq; conſtituitur, ac peregrinationis comes, certamina pro pietate exoptans, & ob id ſe huiuſmodi coniungens militi; & unà cum eo uſq; ad uincula afflictus, quaſi maleficus, ſimulq; cognitionis radios ad fines terræ emittens, adeò ipſi conformis, ac domeſticus, & per omnia gratus effectus, ut

Paulus ſcribens fidelibus Lucam frequenter nominaret dilectum; qui à Hieroſolymis, & circumadiacentibus locis Illyricum uſq; unà cum ipſo impleuit Euangelium, & à Iudæa Romanuſq; unà cū eo uinctus, eiſdem laboribus, eiſdem afflictionibus, eiſdem cōmunicauit naufragijs, uolens omnino particeps declarari etiam coronarum propter hos labores recipiendarum.

Ita ergo ubi uarijs modis in talento prædicationis ſimul cum Paulo negociatus eſſet, atq; tot gentes adduxiſſet, ac irretijſſet ad pietatem, totius diſpenſationis præceptoris & uere amator, & amatus diſcipulus, ſacræ ſcriptor hiſtoriæ, ſimul & Euangeliſta oſtenditur, ut qui & prius aſſequutus eſſet, & ab his, qui ab initio miniſtri fuerant, hæc cognouiſſet, aut etiam ſuperne in ſacris edoctus eſſet. Siquidem hic Euangeliſta myſterium retexuit Gabrielis paranymphi delatum ad Virginem, qui cōmunem mundo gratiam annunciauerat. Hic etiam Chriſti natiuitatem aperte exarauit, tanquam recens in præſepi iacentem manifeſtans, & faſcias, ac paſtores, gaudijq; pręcones Angelos deſcribens. Hic ſententias, ac doctrinas omnem mentem excedentes ueri ſimul ac honeſti amore manifeſtauit, rerum ueritati ſermonum ingenuitatem cōmiſcens, ut & mentis ſimul ac linguæ uirtutem ob oculos poneret. In parabolis quoq; doctrinas ſalutares retexuit, in hoc etiam copioſior cæteris. Vtq; breuiter dicam, quemadmodum uerbi deſcenſum in terram dilucide cognoſcendū dedit, ita & aſcenſum in cœlos, & reditum ad thronum paternum, ſicut quiſpiam è cœlo ueniens manifeſtauit.

4 Hoc autem inter cætera gratiſſimum eſt, quod ipſum quoq; typum aſſumptæ humanitatis Chriſti mei, ac ſignum eius, quę illum pepererat, & aſſumptam humanitatem dederat, primus hic cera ac lineamentis tingens, ut ad hæc uſq; tempora in imagine honorarentur, tradidit, tanquā non ſatis eſſe exiſtimans, niſi etiam per imaginem ac typum uerſaretur cum his, quos deſiderabat, quod feruentiſſimi amoris ſignum eſt. Neq; id ſolum, ſed & fidelibus omnibus, Chriſtiq; amatoribus hæc, quę maxima erant, gratioſe donauit.

Quid hic dices tu qui imaginibus aduerſaris, cū ſanctus domini diſcipulus eius imaginē & beatæ illius genitricis delineauerit, & Chriſti fidelibus gratioſe donauerit?

At nō in his ſolis Lucas gratiam ſpiritus, quæ in ſe erat coartauit, neq; ad ſolum Euangelium hic miniſtrantem habuit linguam, ſed poſt finem miraculorum Chriſti, etiam Apoſtolorum exponit actiones: Et primum Saluatoris diuinam in cœlum aſſumptionem, deinde ſuper ipſos in igneis linguis ſpiritus deſcenſum, dehinc ita Stephani lapidationem, Pauli conuerſionem, nempe per Chriſtum factam de cœlis uocationem, & tranſitum à litera ad ſpiritum, huius in ſingulis locis uincula, carceres, plagas, flagellationes, uarias gentium inſidias, quomodo à Hieroſolymis Romā peruenerit, labores in mari, afflictiones, pericula, calamitates, naufragia, quorum non ſpectator tantum, ſed & particeps fuerat. Atq; ob id diligens eſt horum enarrator.

Sed Paulo quidem Romæ relicto, rurſum hic ad orientem diſcedit, totamq; Libyam percurrens in Ægyptum peruenit. Et cum ſuperiorē Thebaida intra ſuam doctrinam recepiſſet, ac ad magiſtrum per Euāgelium adduxiſſet, inferiorem Thebaida ſeptem portarum ciuitatem accedit, in qua etiam pontifex ac paſtor à ſpiritu præponitur. Statuis, impuriſq; dęmonum delubris in terram deiectis (Id enim ſtudio ſibi erat, ut errorem

totis (quod aiunt) pedibus fugientem demonſtraret) ſacra templa con 5
tra ſoli Deo erigit, eiſq; qui in profundis ignorantiæ tenebris tenebantur, per Euangelium ad Dei cognitionem regeneratis, mites filios effici curat.

Semper poſt receptã ab aliqua gẽte Chriſti fidem, deo templa erigebãt Apoſtoli eorumq; ſucceſſores.

Huiuſmodi igitur fructibus magiſtro oblatis, impietate de medio ſublata, erectis templis, altaribus ſtabilitis ac conſecratis, & ſub credentibus, presbyteris ac diaconis inter hos creatis, rectæq; fidei præfinitione 6
ipſis tradita; & nunc quidem à ueteris inſtrumenti ſcriptura adducens teſtimonia, nunc uerò ab eo, quod ipſe contexuerat, Euangelio interpretans ipſis ea, quæ de Chriſto erant, & oſtendens uetus inſtrumentum omnino conſonum eſſe nouo, unumq; & eundem eſſe Deum, qui & hoc & illud ſtatuerat, plenus iam dierum effectus redit in pace ad Deum pacis, puluere quidem pulueri relicto, anima uerò in manibus eius, qui dederat, cõmendata, illuc tranſiens, ubi regio eſt uiuentium, ubi ſonus feſta celebrantium, ubi inhabitatio eſt omnium lætantium. Huiuſmodi ſunt certaminum Apoſtoli pro pietate narrationes: hic fuit ipſi finis laborum pro Chriſto perpeſſorum, quorum etiam manipulos nunc metit in lætitia; ita ut poſſit & ipſe cum Paulo dicere: Bonum certamen certaui, curſum conſummaui, fidem ſeruaui, propter quæ repoſita eſt mihi corona iuſtitiæ.

Vide altarium conſecrationem, quã modo derident ſubuerſores noſtri.

Veruntamen his nunc conſequens eſſe opinor mentionem facere unde & quomodo, quibus'ue ſanè tẽporibus ſacræ huius reliquiæ ex Achaia, ueluti diuinus quidam theſaurus reportatę ſint, & clarę ac regię ciuitati redditæ. Tranſibat quondam à Sirmio ad Iſtrum Conſtantius Conſtantini magni filius, ſed fratrum tertius; atq; ad hanc Iſtri ripam non longo tempore caſtrametatus, audiuit Barbaros, qui ultra Iſtrum erant, conflicturos cum Romanorum principatu; & ipſe formidans ne quid mali in ſuo principatu facerent, confeſtim ad Thraciam ac Bizantium equitauit. Cumq; ad regionem Odriſiorum perueniſſet, ubi Adrianus Romanorum Imperator extructa ciuitate, ſui appellationem loco dedit, accedit ad eum quidam Epiſcopus, ueluti donum quoddam ipſi gratiſſimũ deferens, Andreæ ac Lucæ Chriſti diſcipulorum corporã indicans in 7
Achaia eſſe ſepulta. Porro ille & nuncio gauiſus eſt, & Artemium, quo maxime utebatur, & quem ſciebat feruidum amatorem charitatis erga Chriſtum (Atteſtatur uiro diuinum huius amorem certamen ac periculum temporibus Iuliani propter Chriſtum ſuſceptum) Hunc ergo tanto feruore pro pietate ſpirantem amicum Artemium ad pretioſorũ corporum reductionem confeſtim emittit. Etenim erat hic Conſtantius & in cæteris moderatus, & moribus mitis ac modeſtus, & magno admodũ circa Eccleſiarum ædificationem amore occupatus. Vnde etiam ad patris ſui ciuitatem circa illius ſepulchrum, ueluti reddens patri honorem, templum ab ipſis fundamentis maximum ædificat: in quo etiam, ubi Artemius ſacrorum Apoſtolorum reliquias ex Achaia retuliſſet, in ipſo di- 8
uino altari ſacra menſa repoſuit; Andreæ quidem è ciuitate Patreorum, Lucæ autem ex Thebis Bœotiæ translatis corporibus. Ac breui tempore intermedio etiam Timotheum, qui in choro diſcipulorum Chriſti uelut perſpicua quædam ſtella ſplenduerat, ex Epheſo refert Ioniæ, miniſtro quoq; rurſum ad hoc uſus Artemio. Sed habuit & ipſum ſacrę mẽſę

Conſtantius Imperator tẽplum maximũ ab ipſis fundamentis Conſtantinopoli ædificat, & in altaris mẽſa pretioſorũ Andreæ, Lucæ et Timothei corporum reliquias repoſuit. Quid ad hæc dicent hæretici?

Vide pauper homo quod Anatolius nõ fecit iniuriam domino Ieſu Chriſto recurrendo prius ad Apoſtolũ

ſuum. Quòd ſi feciſſet, non fuiſſet ab eo ſanatus. Vide etiam quod cõfugientes ad ſanctorum ſepulchra, eorũ meritis & orationibus adiuuantur, & quod multa poſſunt poſt mortem.

ambitus, ueluti reddentem debitum quoddam pietatis ſuis auxiliatoribus. Verum Timotheus quidem huiuſmodi habuit corporis reductionẽ. Porrò in diui Lucæ reductione tale editur miraculum ſermone, ac memoria dignum.

Anatolius quidam Eunuchus unus eorum, qui tunc è regio erant cubiculo, miſero corporis morbo detentus erat. Vbi ergo maiorem nouit eſſe morbum, quàm qui medicorum poſſet arte curari, probe ſciens ille, quòd quæ impoſſibilia ſunt apud homines, Deo poſſibilia ſunt, omnibus alijs relictis, ad Lucam Chriſti diſcipulum confugit, & hoc auxiliatore utitur aduerſus morbũ. Vbi enim urna, quæ pretioſum continebat ipſius corpus, ad ſacrum templum iam eſſet delata, quod à fundamentis Conſtantius erexerat, accedens hic dictus Anatolius, ſimulq; baiulans cũ his, qui illã portabant, confeſtim deprimẽte morbo abſoluitur; & uiuens ex mortuo tale adeptus beneficiũ, tota ſua uita nõ intermiſit gratias agere Apoſtolo ac Deo, qui per ipſum huiuſmodi edebat miracula. Ita igitur primum ex Thebis relatũ diuiniſſimi Lucę corpus; honorifice admodũ ac magnifice unà cũ Andrea, ac Timotheo in tẽplo reponitur, quod à Conſtantio ædificatum erat; cũ circa ſacrarũ reliquiarũ repoſitionẽ fidei opera, ac feruidum Conſtantij deſiderium plurimũ demonſtrata ſunt. Quanquàm hic poſtea maligni laqueis aliquantulum captus (ò caſum miſerum, heu turbulentam ſubuerſionem) Arianorum dogma ebibit.

9 *Sacrarum reliquiarũ repoſitio.*

10 *In hæreticorum noſtri temporis confutationem hæc ornamenta adhibuit Imperator ſacris Apoſtolorũ corporibus.*

11 *Tẽplum appellatur cõmuni Apoſtolorum nomine.*

12 *Ex ſanctorum Apoſtolorum Andreæ & Lucæ corporibus ſanctificationem participant adeuntes, et ſpirituali implẽtur gaudio.*

Multis autem poſtmodum tẽporibus, Iuſtinianus, aſſumptis Imperij ſceptris, multo adhuc amplificentius circa hæc ſacra Apoſtolorũ corpora afficitur, & theca argentea hæc concludens, circa ipſum altare uehemẽti Dei amore reponit, nempe pretioſa in pretioſo conditorio. Et quidem ſacri altaris menſam theca conſtituit: porrò cõmuni Apoſtolorum nomine templum appellatur. Ad quod ſanè omnes qui conueniunt fideles laudant hunc tanquàm diſcipulum, celebrant ut Euangeliſtam, beatificant tanquàm eum, qui in ſacris ſudoribus ac laboribus diuino Paulo ſemper fuit ſocius. Et inde ſanctificationem participantes ſpirituali implentur gaudio: idq; gratia, ac benignitate Domini noſtri Ieſu Chriſti, cui eſt gloria in ſecula ſeculorum. Amen.

Ex lib. 3. Eccleſiaſticæ hiſtoriæ, cap. 11.

VITA SANCTI SIMEONIS CLEOPÆ FILII, SECVNDI HIEROSOLYMORVM EPISCOPI, *per Euſebium Cæſarienſem Epiſcopum ſcripta.*

POſt martyrium Iacobi, & continuo conſequutũ ciuitatis excidium, traditur Apoſtolos, cęteroſq; domini diſcipulos, qui ad illud tempus reliqui erant, in unum è locis omnibus conueniſſe, ſimul cũ his qui propinqui ſecundum carnẽ domini dicebantur (plurimi nanq; & ex his per illud tẽpus ſupererant) & habuiſſe in cõmune conſilium, quem oporteret dignũ ſucceſſione Iacobi, iudicari, omneſq; uno conſilio atque uno conſenſu Symeonem Cleopę filium decreuiſſe (cuius mentio in euangelijs facta eſt) ut epiſcopatus ſedem ſuſciperet. Conſobrinus is ſecundum carnem, Saluatoris fuiſſe dicebatur: quia Cleopam fratrem fuiſſe Ioſeph, Egeſippus conteſtatus eſt:

Poſt

Poſt Neronem autem Domitianumq́; ſub Traiano per ſingulas ciuitates ex inſolentia populi,perſecutionem in noſtros accepimus motã. Quo in tempore,etiam Symeon de quo loquimur, Secũdus Hieroſolymis ordinatus Epiſcopus, per martyrium,carnis uinculis reſolutus eſt. Horum adſtipulator ipſe ille eſt Egeſippus, quem in pluribus iam produximus teſtem. Is ergo refert, quod a quibuſdam hæreticis accuſatus ſit ſupradictus uir, tanquã Chriſtianus,& multis ſupplicijs afflictus ꝑ multos dies, ita ut etiam iudex ipſe cum amicis ſuis,de eius patientia miraretur,& ad ultimum iuberet ſimili eum,quã dominus pertulit, paſſione uitam finire. Sed & ipſa uerba,quibus hæc proteſtatur,audire gratius puto.

Ex cap.26.lib.1.eiuſdem Hiſtoriæ.

Agit ergo cũ de hæreticis diceret:Ex his igitur ipſis accuſauerunt quidam,Symeonem Cleopæ filium, tanquam qui eſſet ex genere Dauid,& Chriſtianus.Et ita martyr effectus eſt, cũ eſſet annorum centum uiginti, ſub Traiano Cæſare apud Atticum cõſularem. Addidit autẽ etiam hoc, quod accuſatores eius,cum in illis temporibus perquireretur,ſi qui ex genere Dauid,& ex regia tribu deſcenderent, comprehenſi ſint inter ipſos. Quod autem Symeon unus fuerit ex ipſis auditoribus domini,uel longæuitas eius indicio eſt, uel euangeliorum fides, ubi etiam mater eius Maria,Cleopæ uxor refertur. Sed & alios quoſdam idem ſcriptor refert,præter eos de quibus ſupra diximus,nepotes Iudæ,unius ex fratribus domini,per idem tempus ſuperſtites inuentos,& Domitiani temporibus martyres factos,hoc modo ſcribens: Veniunt igitur hi,& præſunt omni Eccleſiæ,tanquã martyres & propinqui domini, & reddita pace eccleſiæ, permanſerunt uſq; ad tempora Traiani Cæſaris, uſq; quo conſobrinus domini Symeon,de quo ſupra diximus, filius Cleopæ,calumniam pateretur ab hæreticis,Chriſtianus conſulari delatus. Cumq; multo tempore ſupplicijs fuiſſet affectus, martyrio conſummatus eſt, omnibus qui aderant,& ipſo iudice mirantibus, ut centum & uiginti annorum ſenex, crucis ſupplicium pertuliſſet.

Poſt hæc idem ſcriptor addidit etiam hoc,quod uſq; ad illa tempora uirgo munda & immaculata permanſit eccleſia,corruptoribus ueritatis, & diuini uerbi temeratoribus,aut nuſquã omnino extantibus,aut etiam ſi qui forte fuerant, in occultis & abditis hiatibus terræ deliteſcentibus. Vt uero & Apoſtolorum chorus,& omnis illa ætas,quæ a domino ſuſceperat uiuæ uocis auditum de hac luce diſceſſit, tum uelut in uacuam domum,falſæ doctrinæ, impius ſe error immerſit, & tanquã ubi nullus iam diuini cenſus defenſor exiſteret,nudato (ut aiunt) capite corripientes arma mendacij,oppugnare apoſtolicam ueritatem nituntur. Sed iſtud bellum,intrinſecus gerebatur. Perſecutionum uero extrinſecus pondus urgebat eccleſiam,& tam immenſæ cateruæ martyrum, quotidie iugulabantur,ut Plinius Secundus,qui tunc prouinciam adminiſtrabat, multitudine interemptorum permotus referret ad Imperatorem, quod innumera hominum millia quotidie obtruncarentur, in quibus, nihil omnino ſceleris deprehenderetur admiſſum, aut aliquid contrarium Romanis legibus geſtum,niſi hoc ſolum,quod antelucanos hymnos Chriſto cuidam canerent deo. Adulteria uero,uel cætera huiuſcemodi crimina apud eos & illicita haberi,& penitus arceri: cætera uero ſecundum leges eos agere communes. Ad quæ tunc Traianus reſcripti ſui autoritate decernit,ut

Tu qui cantui Eccleſiaſtico & nocturnis uigilijs detrahis,uide quo ambo hæc a principio Eccleſiæ primitiuæ fuerunt.

Chriſtiani quidem non requirantur: ſi qui tamen inciderint, puniantur. Per quod ex parte aliqua perſecutionis ſedatũ putabatur incendium.

Ex lib. 3 historiæ Ecclesiaſtica, cap. 29.

VITA SANCTI IGNATII MARTYRIS PER EVSEBIVM EPISCOPVM CAESARIENSEM SCRIPTA.

SEd & in noſtra quoq; tempora famę celebritate uulgatus Ignatius apud Antiochiam poſt Petrum, ſecunda ſucceſſione epiſcopatum ſortitus eſt. Quem ſermo tradidit, de Syriæ partibus ad urbem Romã tranſmiſſum, & pro martyrio Chriſti, ad beſtias datum. Quiq;, cũ per Aſiam, ſub cuſtodia, nauigaret, ſingulas quaſq; digrediens ciuitates, eccleſiæ populos Euangelicis cohortationibus edocebat in fide perſiſtere, & obſeruare ſe ab hæreticorum contagijs, qui tunc primum copioſius cœperant pullulare: & ut diligentius ac tenacius apoſtolorum traditionibus inhærerent, quas traditiones cautelæ gratia, & ne quid apud poſteros remaneret incerti, etiam ſcriptas ſe aſſerit reliquiſſe.

Deniq; cũ Smyrnam ueniſſet, ubi Polycarpus erat, ſcribit inde unam epiſtolam ad Epheſios, eorumq; paſtorem, in qua meminit & Oneſimi: & aliam Magneſiæ ciuitati, quæ ſupra Mæandrum iacet, in qua & epiſcopi Dammei mentionem facit. Sed & eccleſiæ, quæ eſt Trallis ſcribit, cuius principem tunc eſſe Polybium deſignauit. In ea uero, quam ad Romanam eccleſiam ſcribit, deprecatur eos, ne ſe tanquã ſupplicijs ſuis parcentes, uelint ſpe priuare martyrij, & his poſt aliquanta utitur uerbis: A Syria, inquit, Romam uſq; cũ beſtijs terra mariq; depugno, die ac nocte connexus & colligatus decem leopardis, militibus dico, ad cuſtodiam datis, qui ex beneficijs noſtris ſæuiores fiunt. Sed ego nequitijs eorũ, magis erudior. Nec tamen in hoc iuſtificatus ſum. O ſalutares beſtias, quæ præparantur mihi. Quando uenient? quando emittentur? quãdo eis frui licebit carnibus meis? quas & ego opto acriores parari, & inuitabo ad deuorationem mei, & deprecabor, ne forte (ut in nonnullis fecerunt) timeant contingere corpus meũ. Quinimo & ſi contabuntur, ego uim faciam, ego me ingerã. Date quæſo ueniam, ego noui, quid expediat mihi. Nũc incipio eſſe diſcipulus Chriſti. Faceſſat inuidia uel humani affectus, uel nequitiæ ſpiritalis, ut Ieſum Chriſtum merear adipiſci. Ignes, cruces, beſtiæ, diſperſiones oſſium, diſcerptionesq; membrorum, ac totius corporis pœnę, & omnia in me unum ſupplicia diaboli arte quæſita cumulentur, dummodo Ieſum Chriſtũ merear adipiſci. Hæc & multa alia his ſimilia ad diuerſas eccleſias ſcribit.

Sed & ad Polycarpum, uelut apoſtolicum uirum, datis literis, Antiochenam ei eccleſiam præcipue cõmendat. Ad Smyrnæos ſane ſcribens, utitur uerbis quibuſdam, unde aſſumptis neſcimus, quibus hæc de Saluatore proloquitur. Ego autem poſt reſurrectionẽ quoq; in carne eum ſcio fuiſſe, & credo. Nam & cũ ueniſſet ad Petrũ cæteroſq;, ait eis: Accedite & uidete, quia non ſum dæmonium incorporeum. Qui & contingentes eum, crediderunt.

Scit autem & Irenæus martyrium eius, & mentionem facit ſcriptorũ eius per hæc uerba: Sicut dixit (inquit) quidam ex noſtris, pro martyrio

1 *Quid dicent hic, qui omnes traditiones ad humanas conſtitutiones coarctant, nec aliquid ſeruari debere aſſiduis clamoribus perſtrepunt, quod nõ ſit in ſcriptura expreſſum? Habes hic Apoſtolorum traditiones, quibus ſanctus Martyr tenacius inhærere debere fideles edocet. Et ne cauilleris loqui de traditionib' in ſcriptura expreſſis, dicit ſe ne quid apud poſteros maneret incerti, eas ſcriptas reliquiſſe. Quibus uerbis conuinceris illas Apoſtolorum traditiões fuiſſe uſq; ad horam illam ſine ſcriptis. Adde quod de eiſdẽ traditionib' non ſcriptis Clemens Alexãdrinus librum exarauit, ut auctor eſt Hierony. libro de Viris illuſtribus.*

2 *Teſtimoniũ hoc ſumptũm eſt ex Euangelio Nazaræorũ, quod a ſe tranſlatũ aſſerit D. Hiero. in libro de Viris illuſtribus. Et in Matth. cap. 12.*

Chriſti damnatus ad beſtias, Frumentum,inquit,ego ſum dei: beſtiarū dentibus molar & ſubigar,ut panis mundus efficiar Chriſto. Sed & Polycarpus horum memoriam facit in epiſtola, quā ad Philippenſes ſcribit per hæc uerba: Deprecor,inquit,omnes uos,obedientię operam dare, & meditari patientiam,quā uidiſtis in Ignatio & Ruſo, & Zoſimo beatis uiris,præcipue autē in Paulo, & cæteris apoſtolis,qui fuerunt apud uos, Scientes quod hi omnes non in uacuū, ſed per fidem & iuſtitiam cucurrerunt,uſquequo peruenirent ad locum ſibi a domino pręparatū,quoniam quidem paſſionum eius participes extiterunt,nec dilexerunt præſens ſeculum, ſed eum ſolum, qui pro ipſis, & pro nobis mortuus eſt, & reſurrexit. Et poſt pauca ſubiungit. Scripſiſtis mihi & uos, & Ignatius, ut ſi quis uadit ad partes Syriæ,deferat literas ad uos. Quod faciam,cū tempus inuenero. Mittam uobis & Ignatij epiſtolas, & alias,ſi quæ ſunt,quę ad nos tranſmiſſę ſunt,ex quibus utilitatem maximam capiatis. Continent enim de fide & patientia inſtructionem perfectam ſecundum domini præceptum. *Ex lib. 10. Hiſtoriæ Tripartitæ, cap. 9.*

Ab hoc autem Ignatio Antiochię Syrię tertio poſt Apoſtolum Petrū Epiſcopo,qui etiam cū ipſis uixerat Apoſtolis,ſumpſit initium,ut in eccleſia Antiphonæ decantentur. Vidit enim angelorum uiſionem,quomodo per Antiphonas ſanctæ Trinitati dicerent hymnos. Iſq; modum uiſionis Antiochenæ tradidiſſe probatur eccleſiæ: & ex hoc ad cunctas tranſiuit eccleſias. *Ecce decantatio Antiphonarum in eccleſia unde ortū habuerit. I tu ergo nunc bonorū omnium ſubuerſor, et ſi potes, eas de eccleſia, & cantū tolle.*

Cum igitur iam damnatus eſſet ad beſtias, Ignatius, ardore patiendi, cum rugientes audiret leones,ait: Frumentum Chriſti ſum,dentibus beſtiarū molar,ut panis mundus inueniar. Paſſus eſt anno undecimo Traiani. Reliquiæ corporis eius Antiochiæ iacent extra portam Daphniticam in cœmiterio. *Ex D. Hiero. in lib. de Viris illuſtribus.*

VITA IVSTINI PHILOSOPHI ET MARTYRIS, PER EVSEBIVM EPISCOPVM CAESARIEN. SCRIPTA.

Habetur lib. 4. hiſtoriæ Eccleſiaſticæ euſdem. cap. 7.

IVſtinus fideliſſimus noſtræ philoſophiæ ſectator, & in Græcorum diſciplinis erudítiſſimus, ſcribens ad Antoninum apologeticum pro noſtra religione librum , ita inter cætera ait: Non mihi uidetur abſurdum, meminiſſe in his etiam de Antinoo, quod nuper geſtum eſt,quem omnes timore principis, quaſi deum colere cœperunt: cum bene nouerint, quis, qualis ue paulo ante fuerit, & unde duxerit genus. Idē quoq; ipſe etiam Iudaici belli,quod tunc gerebatur,memoriam faciens,talia quædam refert: Etenim in hoc,quod nunc geritur,bello Iudaico, Barchochabas princeps Iudaicę factionis, Chriſtianos ſolos,niſi negarent Chriſtum,tanquam blaſphemos,ad ſupplicia rapi iubebat. In quibus libris etiam de conuerſione ſua, quā habuit a gentili philoſophia ad ueræ religionis fidem,quod non abſq; probabili ratione, & examinato iudicio,ad hæc conuerſus ſit,hoc modo ſcribit.

Nam & ego ipſe,inquit,ſectis Platonicis inſtitutus, audiens infamari Chriſtianos, & uidens eos impauidos ad ſuſcipiendā mortē, atq; omne ſupplicium tolerandum, conſiderabam quod impoſſibile eſſet,in malitia

eos,& in libidine conuerſari. Quis enim aliquando uoluptuoſus & luxu-
rijs deditus,& qui humanis carnibus ueſci delicias putet, mortē libenter
amplectitur,quo ſcilicet ipſa confeſtim careat, pro qua infamari maluit,
uoluptate? Quinimo uiuere perpetuo (ſi liceret) & latere iudicia, in hoc
magis operam daret, nedum ſemetipſum ſtatutæ ac profeſſæ morti ſtu-
deret offerre. Sed & idem ipſe uir, ſcribit Adrianum principem,ſuſceptis
à Serenio Graniano clariſsimo uiro præſide, literis, in quibus, de Chriſtia
nis percontabatur, reſcripſiſſe, quod non eſſet iuſtum: Chriſtianos nul-
lius criminis reos, abſq; iudicio legibusq́; puniri. Simul & exemplū epi-
ſtolæ ipſius ſubijcit continentis hunc modum.

Accepi literas ad me ſcriptas a deceſſore tuo Serenio Graniano cla-
riſſimo uiro,& nō placet mihi, relationem ſilentio præterire,ne & innoxij
perturbentur, & calumniatoribus latrocinandi tribuatur occaſio. Itaq;
ſi euidenter prouinciales huic petitioni ſuæ adeſſe ualent aduerſum Chri-
ſtianos,ut pro tribunali eos in aliquo arguant, hoc eis exequi non prohi-
beo. Precibus autē in hoc ſolis, & adclamationibus uti,eis nō permitto.
Etenim multo æquius eſt, ſi quis uolet accuſare,te cognoſcere de obie-
ctis. Si quis igitur accuſat, & probat aduerſum leges quicquā agere me-
moratos homines, pro merito peccatorum etiam ſupplicia ſtatues. Illud
mehercule magnopere curabis, ut ſi quis calūniæ gratia quenquā horū
poſtulauerit reum,in hunc pro ſui nequitia ſupplicijs ſęuioribus uindices.

Ibidem cap.9.

Verum Adrianus poſt hæc, uiceſimo & primo ſui principatus anno
diem obijt,& Antoninus cognomento Pius Romanū ſuſcepit Imperiū.

Refert autem Egeſippus ſemetipſum Romam ueniſſe,& permanſiſſe
inibi uſq; ad Eleutherum,qui poſt Anicetū ſubrogatus eſt in epiſcopatū.

Ibidem cap.10.

Quibus temporibus, ſimul florebat Iuſtinus in habitu philoſophi, diuinū
prædicans uerbum, & fidei noſtræ rationem, tam ſcriptis uoluminibus,
quā uiuæ uocis aſſertione defendens. Qui & aduerſum Marcionem ſcri-
bens,cōmemorat de eo, quod adhuc ſupereſſet eo tempore,quo ſcribe-
bat. Deniq; ita dicit: Marcio uero quidā Ponticus,qui hodieq; ſupereſt,
docet homines alium credere eſſe deum maiorem cōditore deo. Hęc ille
hominibus ingerens,& dæmonibus adiutoribus utens,multis blaſphe-
mare perſuaſit, ut negarent, creatorem omnium deum ipſum eſſe patrem
Chriſti,ſed alium quendam, qui quaſi maior hoc eſſet. Et tamen omnes
ſectatores eius Chriſtiani appellantur, ita nimirum ſicut omnes cōmuni
uocabulo,cum diuerſæ ſint ſectæ, philoſophi nuncupantur. Sed & poſt
pauca nihilominus dicit: Eſt autem & nobilis liber aduerſus omnes hęre
ſes compoſitus,quem ſi uultis decurrere,dabimus.

Cap.11.

Hic autē ipſe Iuſtinus ſcribit etiam contra paganos, uolumen inſigne.
Sed & alios libros pro noſtra religione,in quibus ad Antoninum princi-
pem,qui cognominatur Pius,ſermonem dirigit, ſcribens & ad ſenatum.
In urbe etenim Roma maxime conſiſtebat. Denique in uno ex ijs libris,
etiam de ſemetipſo uolens, qs,uel unde eſſet,oſtēdere,hoc modo ſcribit:

Imperatori Aelio Adriano,Antonino Pio,Cæſari Auguſto,& ueriſſi-
mo philoſopho,& Lucio philoſopho Cęſaris proprio filio,ac Pij adopti
uo,amatori ſapientiæ,& ſacro Senatui,atq; omni populo Romano,pro
uiris ex omni genere hominū congregatis,& iniuſto odio laborantibus,
ac non digna patientibus,Iuſtinus Priſci filius Bacchiadis ex urbe Nea-

poli Paleſtinæ,unus pro omnibus hoc defero poſtulatum.

Sed interpellatus idem Imperator in Aſia ab his, qui uario iniuriarum genere affligebātur,tale reſcriptū ad uniuerſos Aſię populos ꝓmulgauit.

Imp. Cæſ. Marcus Aurelius Antoninus Aug. Armenicus,Pont. Max. Trib. Pot. xv. Coſ. iij. Vniuerſis ſimul plebibus Aſiæ ſalutem. Ego quidē non ambigo,etiam dijs ipſis curæ eſſe,ne quis noxius lateat. Multo enim magis illis conuenit punire eos, qui ipſis immolare nolunt, quam uobis. Sed uos confirmatis eorum,quos perſequimini,ſententiam,quā de uobis habent,dicentes,uos impios & ſine deo eſſe. Vnde & optabilius habent animam ponere pro deo ſuo,& mortem libenter amplecti,quā uobis talibus adquieſcere,& in ueſtræ religionis iura concedere. De motibus autem terræ,qui uel facti ſunt,uel etiam nunc fiunt,abſurdum non erit mœrorem ueſtrum iuſta cōmonitione ſolari. Quoniamquidem cōperi,quod in huiuſcemodi rebus,ad illorū inuidiam cōmunes caſus transfertis. In quo illi quidem maiorem fiduciam accipiunt apud deum. Vos autē in omni tempore,quo de talibus ignoratis,cæteros quidem deos negligitis; cultum uero immortalis dei,quem Chriſtiani colunt,expellitis & deturbatis,uſq; ad mortem cultores illius obſeruantiæ perſequentes. Super quibus plurimi ex prouincijs iudices etiā uenerabili patri noſtro ſcripſerant. Quibus reſcriptum eſt ab eo,ut nihil omnino moleſtiæ huiuſcemodi hominibus generarent,niſi forte arguerentur aliquid aduerſum Romani regni ſtatum moliri. Sed & mihi ipſi de his quāplurimi retulerunt. Quibus ego paternā ſecutus ſententiam,pari moderatione reſcripſi. Quod ſi quis perſiſtit huiuſcemodi hominibus abſq; ullo crimine mouere negocia,ille quidem,qui delatus pro hoc nomine fuerit,abſoluatur,etiam ſi probetur id eſſe,quod ei obijcitur,Chriſtianus. Is autem,qui crimen obtendit,reus pœnę ipſius,quam obiecit,exiſtat. *Ibidem cap. 11.*

Cum ſanctis igitur martyribus,qui eo tempore pro beatis confeſſionibus coronati ſunt,& uir mirabilis,Iuſtinus,cum ſecundo iam librum pro religionis noſtræ defenſione conſcriptum,temporis illius Iudicibus obtuliſſet,remunerationem linguę fidelis & eruditę,martyrij munus accepit, quodam philoſopho,Creſcente nomine,cane tam profeſſione quā moribus,dolos uiro inſidiasq; tendente. Quoniamquidem ſæpe cum eo diſputans,auditoribus medijs,non ſolum obtinuerat eum,uerum & uehementius ueritate ſibi ſuffragante confuderat: unde & uictoriæ ſuę palmā,martyrum percepit a domino. *Cap. 16.*

Hoc autem ita futurum,etiam beatus ipſe,uerus philoſophus ueritatis in ea defenſione,quā ab eo conſcriptam ſupra diximus,aperte,ſicut erat futurum,prophetica mente prædixit,his uerbis: Nam & ego,inquit,ſpero me ab aliquo horum, quibus pro ueritate obſiſto, inſidias eſſe paſſurum: ſpero baculo aut claua feriendum: certe uel a Creſcente hoc, non philoſopho,ſed φιλοκόμπῳ,id eſt, non amatore ſapientiæ,ſed amatore iactantiæ. Neq; enim dignū eſt,philoſophum nominari eum, qui de his quæ neſcit,publice proteſtatur: & Chriſtianos ſine deo eſſe, & impios dicit,ad gratiam & libidinem eorum,quos in errore poſitos,ipſe maioribus laqueis erroris inuoluit. Si enim ignoratur ab eo Chriſti doctrina, & ea arguit,quæ ignorat,nequiſſimus eſt, & imperitis multo nequior: quia & imperiti uel idiotæ obſeruant,ne diſputare audeant de his, quæ

ignorant, & de illis teſtimonium perhibere, quæ neſciunt. Si uero legit, quæ apud nos ſcripta ſunt, & aut non intellexit eorum uirtutem, aut intel lexit quidem, ſed diſſimulat, ne & ipſe ſuſpectus habeatur in talibus, mul to nequior & deteſtabilior iudicandus eſt, qui imperiti uulgi captans fa uorem, ueritatis ac pietatis, quā probat, hoſtis exiſtit & proditor. Nam & propoſuiſſe me ei ſciatis quædam, ex quorum reſponſionibus nihil ſci re conuictus eſt. Et intantum uera ſunt, quæ dico, ut putem uobis etiam quæſtionis habitæ inter nos diſputationes allatas, ex quibus apertiſſime dignoſcitur, quæ noſtra ſunt, penitus ignorare. Si uero necdum uenerunt hæc ad notitiam ueſtram, paratus ſum rurſum uobis audientibus diſpu tare. Hæc ſunt beati Iuſtini uerbæ, in quibus ſecundum ea, quæ prædixe rat, per Creſcentis inſidias martyrio conſummatus eſt.

Ibidem cap. 16. Tatianus quoq; uir eruditiſſimus, in prima ætate ſua cū magna admi ratione oratoriam docens, ex qua non parum gloriç quæſierat, poſtmo dum ad noſtra ſe ſtudia conuertens, libros etiam ipſe aduerſus gentes di gnos memoria dereliquit, in quibus Iuſtini meminit, his uerbis: ſed admi rabilis, inquit, uir Iuſtinus ſatis recte proſecutus eſt, ſimiles iſtos dicens eſſe latronibus. Et poſt aliquanta, cum de philoſophis quædam dixiſſet, addit etiam hæc: Creſcens deniq; ille, qui obſedit urbem magnā, in pue rorum quidem ſtupris omnes præibat, in pecuniæ autem cupiditate nul lo inferior erat. Mortem uero cum cæteris contemnendam ſuaderet, ipſe tam peſſimam de eo opinionem gerebat, ut Iuſtinum tanquam ultimo malo traderet morti, pro eo quod ueritatem prædicans, uoluptuoſos & deceptores philoſophos arguebat.

Cap. 18. Plurima autem nobis hic uir, ſtudiorū monimenta dereliquit, quibus eruditæ eius animæ, ac diuinis deditæ diſciplinis, indicia colligamus: in quibus emolumenti plurimum inuenire poſſunt ij, qui amorem doctrinæ & ſcientiæ gerunt. Extat igitur eius liber hic (de quo ſuperius memoraui mus) ad Antoninum qui dicebatur Pius, & filium eius, ac Senatum, pro noſtra religione conſcriptus. Sed & ſecundus nihilominus defenſionem noſtræ fidei continens, quem ſcribit ad ſucceſſorem ſupradicti principis Antoninum uerum, cuius tempora nunc cępimus explicare. Sed & alius liber eſt aduerſum Paganos, in quo de ſingulis, uel noſtris, uel Græcorū philoſophis conferens, diſputationem latiſſimam conſcripſit. Ibi etiam de natura dæmonum differit quædam, quæ his inſerere longum eſt. Sed & alius liber eſt aduerſum Paganos, qui ſuperſcribitur Confutatio. Eſt & alius eiuſdem de monarchia, quem non ſolum de noſtris libris, ſed & de Grçcorum uoluminibus texuit. Eſt & alius, qui ſuperſcribitur Pſaltes: Et alius uelut in ſubnotationum modo, de anima, in quo diuerſas quęſtio nes inſeruit, ex his, quæ apud Græcorum philoſophos agitantur, quibus contradicturum ſe repromittit, & ſuam de his ſententiam in illius reſpon ſionis uolumine prolaturum. Compoſuit etiam dialogum quaſi cum Iu dæis, quem apud Epheſum cum Tryphone Hebræorum nobiliſſimo do ctore habuit: in quo exponit, quomodo ipſe per diuinam gratiam ad cre dulitatem ueræ fidei perductus ſit, cū prius immenſum ſtudium erga phi loſophorum geſſerit diſciplinas, perquirendæ ueritatis amore detentus. Simulq; refert de Iudæis, quod aduerſum eccleſiam Chriſti, inſidijs ſera libus agant. Et pro his inſimulat Tryphonem, dicens: Quia non ſolum

non pœnituiſtis pro his, quæ a uobis male geſta ſunt, ſed & uiros aptos ad hoc elegiſtis de Hieroſolymis, & miſiſtis per omnem terram, qui circumirent, & dicerent impiam hęreſim ſurrexiſſe Chriſtianorum, ſimul & criminoſa quædam diffamarent aduerſum nos, quo ſcilicet per hæc igno rantes quicq; deterriti, conſortia noſtra uitarent: in quo non ſolum nobis ipſis, ſed & alijs opprobria fingendo cauſa mortis extitiſtis.

Scribit autem, quod uſq; ad ſua tempora prophetiæ gratia, in eccleſijs floruerit. Sed & Apocalypſim, Ioannis apoſtoli eſſe dicit. Propheticis etiam quibuſdam utitur teſtimonijs ad Tryphonem, conuincens eum de his, quod Iudæi abſciderint hæc de ſcripturis, & abſtulerint. Sed & multa eius alia apud quãplurimos fratrum feruntur, quæ ita probabilia ac digna a ueteribus iudicata ſunt, ut Irenæus ex ipſis inueniatur aſſumere, & in quarto aduerſum hæreſes libro, de his hoc modo ſcribere: Et bene, inquit, Iuſtinus in eo uolumine, quod aduerſum Marcionem ſcribit, proſequutus eſt, dicens: Quia ipſi domino nunquã acquieſcerẽ, ſi alium deum diceret præter omnium creatorem. Et iterum in quinto eiuſdem operis libro dicit. Et optime, inquit, Iuſtinus affirmat, quia ante aduentũ domini nunquam auſus eſt Satanas blaſphemare deum, quippe qui nondum agnouiſſet damnationem ſuam. Hæc autem nobis neceſſario de opuſculis Iuſtini dicta ſint, ad inquiſitionem librorum eius ſtudioſos quoſq; fideles prouocantibus.

1 *Iuſtinus martyr Apocalypſim Ioan. Apoſtoli eſſe dicit.*

VITA SANCTI EPISCOPI ET MARTYRIS POLYCARPI PER EVSEBIVM CAESARIENSEM *Epiſcopum ſcripta.* et to. 4. fo. 34.

Habetur in. 4. lib. hiſtoriæ Eccleſiaſt. cap. 14.

ANiceto Romanæ eccleſiæ præſidente, Polycarpum Romam ueniſſe, atq; habuiſſe ſermonem cum ipſo Aniceto de Paſchæ die, Irenæus refert. Sed & alia quædam de eodem Polycarpo ſcribit, quæ mihi dignũ uidetur corpori huic noſtræ narrationis inſerere.

Tertio igitur libro aduerſus hæreſes, hęc de eo cõmemorat Irenæus: Polycarpus, inquit, qui non ſolum ab Apoſtolis eruditus eſt, neq; ſolum conuerſatus eſt cum his, qui dñm uiderant, ſed & ab ipſis Apoſtolis ordinatus eſt, Smyrnæorũ eccleſiæ Epiſcopus, quem nos quoque, in prima ætate noſtra uidimus. Diu etenim permanſit in uita, & longęua ætate perdurans, nobilis uiuendo, ſed & moriendo nobilior extitit, quippe, qui uitam martyrio conſummauit. Docebat autẽ ſemper ea, quæ ab Apoſtolis ipſis didicerat: & hæc eccleſiæ tradebat, quę ſola uera ducenda ſunt. Quorum teſtes ſunt, omnes eccleſiæ, quæ in Aſia conſtitutæ ſunt, & hi qui per tẽpus etiam nunc, in Polycarpi ſucceſſione perdurant. Multo autem uerior & fide dignior, hic autor eccleſiæ eſt, & ueritatis teſtis: quã Valentinus & Marcion, & cæteri peruerſę mentis homines. Qui etiam ſub Aniceto Romam perrexit, & multos ex ſupradictis hæreticis ad eccleſiam dei, conuertit, hanc ſolam, prædicans, tenendam eſſe ueritatem, quã ipſe ſciret ſe ab Apoſtolis ſuſcepiſſe, quam & tradebat eccleſię. Et ſunt adhuc etiam nunc, qui audierunt ab ipſo, quod Ioannes Apoſtolus diſcipulus domini, apud Epheſum cum balneas lauandi gratia, fuiſſet

Nota tu qui continue conuerſaris cum hæreticis, & nihilominus dicis eſſe te bonũ Chriſtianum. Hæc enim aduerſa ſibi eſſe uidentur, nec unquam fecerunt ſancti uiri.

ingreſſus, & uidiſſet ibi Cherinthum, exilierit continuo, & diſceſſerit nõ lotus, dicens: Fugiamus hinc, ne & balneæ ipſę corruant, in quibus Cherinthus lauatur, ueritatis inimicus. Idem etiam ipſe Polycarpus, Marcioni aliquando cũ occurriſſet, dicenti ſibi: Agnoſce nos. Reſpondit: Agnoſco, agnoſco primogenitum Satanæ. Tanta tunc Apoſtoli atq; eorum diſcipuli, in religione cautela utebantur, ut ne uerbi quidem cõmunionem cum aliquo eorum, qui a ueritate deuiauerant, habere paterentur. Sicut & Paulus dicit: Hæreticum hominẽ, poſt unam & alteram correptionẽ, deuita, ſciens quia peruerſus eſt huiuſmodi, & peccat, cum ſit a ſemetipſo damnatus. Extat & epiſtola Polycarpi, ad Philippenſes ſcripta, peruallida, ex qua formam fidei eius ac prædicationis (ſi quis forte ſalutis ſuę ſollicitudinem gerit) capere poteſt. Hactenus Irenæus.

Polycarpus uero in ipſa epiſtola quã ad Philippenſes ſcripſerat, utitur teſtimonijs de prima Petri epiſtola. Sed enim Antonino, qui pius cognominatus eſt, uiceſimo & ſecundo anno principatus exacto, Marcus Aurelius uerus, & Antoninus filius eius cũ Lucio fratre ſuccedunt. Quo in tempore, Polycarpus maximis perſecutionibus Aſiam quatientibus, uitã martyrio finiuit. De quo plane, neceſſarium duximus memoriæ tradere, maxime cum ſcripta extet epiſtola ex perſona eccleſiæ Smyrnæorum ad Ponti eccleſias data, quæ de martyrij eius beato fine, deſignat. Cuius exẽplum infra ſcriptum eſt.

Eccleſia dei, quæ eſt apud Smyrnam, eccleſiæ dei conſtitutæ apud Philomelium, & omnibus, quæ ubiq; ſunt, ſanctis eccleſiis catholicis, miſericordia, & pax, & charitas dei patris, & domini noſtri Ieſu Chriſti multiplicetur. Scripſimus uobis fratres de martyribus, & de beato Polycarpo, qui uelut ſignaculo quodam martyrij ſui, finem perſecutionibus poſuit. Et paulopoſt deſcribentes etiam cęterorum martyrum agones, talia quędam ſcribunt. Deterrere etenim uolentes inſpectantem populũ, nunc flagris uſq; ad interiora uiſcerum martyres laniabant, ita ut abdita corporis, & quæ natura in arcanis locauerat, nudarentur. Nunc autem marinas cochleas, quos murices uocant, & acuta quæq; fragmẽta, in dorſum ſupinatis martyribus, ſubſternebant, in quibus, omne tormenti genus & pœnę ſpeciem conſumentes, ad ultimum, deuorandos eos beſtijs exponebant. Sed in his pręcipue deſignatur uir fortiſſimus effluoruiſſe Germanicus nomine, qui per gratiam diuinæ uirtutis, metum corporeę fragilitatis excluſit. Volente nanq; proconſule perſuaſionibus aggredi uirũ, & obijcere ei primæ ætatis florem, debere eum ſuimetipſius miſerationẽ capere: ille nihil moratus, ſponte dicitur, præparatam ſibi beſtiam prouocaſſe, ueluti tardantes increpans pœnas, & iniquæ huius uitæ ultro uelocem expetiſſe diſceſſum. Verum cum ex huius tam inſigni morte, ſtuporẽ cœpiſſet aſtantis populi multitudo, & totius Chriſtianorũ gentis, mirari uirtutẽ de contemnenda morte cœpiſſent, conclamant oẽs: Tolle impios. Polycarpus requiratur. Sed cum ex adclamatione grauis perturbatio fieret, Corinthum quendam natione Phrygem, nuper de ſuis regionibus aduentantẽ, accidit primo quidẽ beſtias cæteraq; tormenta, ſponte laceſſere, dehinc fractis animis cedere, ad ultimũ etiã ſalutẽ ſegnitia perdere. Quæ res, cum ad martyrium procacia potius & temeritate, quam deuotione proſiluiſſe declarat. Ipſe nãq; ſe iudicijs ingeſſerat. Victus itaq; exemplũ

euidens omnibus dedit, cautius in rebus talibus, & circumſpectius agendum: quia non temeritas, ſed fides & modeſtia, coronatur. Sed de his quidem talia geſta ſunt.

Inſignis autem uir Polycarpus, primo quidem cum audiret uulgus in ſe adclamationibus excitatum, in nullo penitus motus eſt, ſed manſit impauidus. Tranquillus nanq; erat moribus, & ſerenus aſpectu. Qui cũ in eadem ciuitate uellet interritus permanere, adquieſcens tamẽ deprecantibus ſe, familiaribus ſuis, ad agrum quendam ciuitati proximũ, ſecedit, atq; ibi, cum paucis, die noctuq; nihil aliud q̃ in orationibus permanet, pro pace eccleſiarum, quæ ubiq; ſunt, ſupplicans deo: quod ei facere in omni uita ſua moris perpetui fuit. Sed his in oratione poſitus, ante triduũ quã comprehenderetur, uiſionem uidet per noctem, ceruical capitis ſui, flammis eſſe conſumptum. Cumq; euigilaſſet, poſt uiſum, interpretatus eſt aſtantibus ſomnium ſuũ, dixitq; pro certo ſe ob Chriſtum per ignem uitæ exitum ſortiturum. Imminente igitur quæſtione, rurſus fratrum charitate compulſus, cõmigrauit in alium locum. Quo nõ multo poſt, inquiſitores eius ingreſſi, correptis duobus pueris, & altero ex his uerberato, per indicium eius, ad Polycarpum perueniunt, cum iam declinaret dies. Et ingreſſi, ipſum quidem oſtendunt, in ſuperioribus quieſcentem. Vnde, cum poſſet facilis ei tranſitus eſſe ad alteram domum, noluit, dicens: Voluntas domini fiat. Quinimo, & cũ comperiſſet adeſſe comprehenſores ſuos, in occurſum eis progreſſus, læto admodum uultu ac placido, cõpellare uiros cœpit, cũ ingenti oris gratia, ita ut illi mirarentur & ſtuperent, quid tantum ſtudij fuerit, ut uir illius grauitatis & honeſtatis, in tam longęua ętate, & tanta uitę autoritate poſitus, perquiri & cõprehendi iuſſus ſit. Sed ille nihil moratus, continuo apponi menſam hoſtibus quaſi hoſpitibus, iubet, atq; eis epulas largius miniſtrari, unius horæ ab eis ſpatio orationis gratia impetrato. Orabat igitur tanta dei gratia repletus, ut admirarentur omnes qui aderant, & ipſi qui ad cõprehendendum eum uenerant, pœniterent, quod tam honeſtum uirum ac deo dignũ, & ipſa ętate uenerabilem, rapere iuberentur ad pœnam. Et poſt aliquanta, eadẽ ſcriptura uerbis ipſis talia coniungit ex ordine. Poſtea uero quã finiuit orationem, memoriam faciens omnium quoſcunq; noſſe potuit maiorum minorumq;, nobilium & ignobilium, & totius catholicæ eccleſiæ, quæ per orbem terræ eſt, inſtante iam hora progreditur, & aſino ſedens ad ciuitatem ducebatur, cum eſſet dies magni Sabbati. Pergenti, occurrit ei præfectus pacis Herodes nomine, & pater eius Nicetas, qui leuantes eũ ſecum in uehiculum, perſuadere ſedulo conabantur, dicentes: Quid enim mali eſt, dicere deum Cæſarem, & immolare, & de cætero uiuere ſecurũ? Hæc ille primo tacitus audiuit. Sed ubi perſiſtebant, ait ad eos: Quid multis opus eſt? facturus non ſum quod dicitis. At illi, poſteaq; nihil ſe profeciſſe ſenſerunt, indignatione cõmoti, cũ contumelia eum uehiculo deturbant, ita ut pedem læderet præceps actus. Sed quaſi nihil fuiſſet iniuriæ, tota alacritate contentus, pergebat ad ſtadiũ quo duci fuerat imperatus.

Cum uero tumultus ingens in ſtadio, ex ingreſſu eius, fuiſſet exortus, uox de cœlo delapſa eſt: Fortis eſto o Polycarpe, & uiriliter age. Sed autorem quidem uocis uidere, potuit nemo, auditus tamen ad plurimos uenit. Interea animatur ad furorem tumultus populi uidẽtis, q̃ Polycarpus

2
Ergo uigiliæ cum honeſtioribus orationib' laudabiles, contra nouatores noſtros.

3
Heus tu qui tantopere aduerſaris orationibus, eas aſſerens ſuperfluas & fruſtratorias cum mille ſimilibus ineptijs, quid dicis ad orationes ſanctiſſimi uiri Polycarpi?

introducitur. Cúq; Æminus a Proconſule interrogaretur, ſi ipſe eſſet Polycarpus, ſe eſſe confitetur: Ergo, inquit, habeto ætatis tuæ reuerentiam, & parce ultimę ſenectuti tuæ, Iura fortunã Cæſaris, gerens de prioribus pęnitudinem, & conclama etiam tu, Tolle ſacrilegos. Tum Polycarpus toruo uultu ad populum, qui in ſtadio reſidebat, aſpiciens, eleuata ad cęlum dextera, cũ gemitu proclamauit & dixit: Tolle ſacrilegos. Sed inſiſtente proconſule, & dicente, iura fortunam Cæſaris, & dic in Chriſtum conuitia, & dimitto te. Polycarpus ad hęc, octoginta, inquit, & ſex annis ſeruio ei, & nihil me lęſit unquam, quomodo poſſum maledicere & blaſphemare regẽ meum, qui ſalutẽ mihi dedit? Cumq; rurſum uehementius urgeretur, ut fortunã Cæſaris iuraret: Si hanc, inquit, iactantiam quæris, ut ego fortunam Cęſaris iurem, & quis ſim ignorare te ſimulas, cũ omni libertate audi a me, quia Chriſtianus ſum. Si uero etiam rationẽ uis Chriſtianæ religionis accipere, ſtatue diem & audi. Proconſul dixit: Suade hoc populo. Polycarpus ait: Tibi quidem reſpondi. Docemur enim principibus & poteſtatibus ijs quæ a deo ſunt, honorẽ deferre, eum ſcilicet, qui religioni non ſit contrarius. Populo autem furenti ſatisfacerę non eſt meum. Proconſul dixit: Beſtias habeo paratas, quibus obijcieris, niſi cito pœnitueris. At ille reſpondit: Adhibeantur. Nobis enim ĩmobilis ſtat ſententia. Nec poſſumus de bono ad malum per pœnitudinẽ cõmutari. Melius autem erat, ſi hi mutarentur ad bona, qui perſeuerant in malis. Tunc Proconſul: igni te, inquit, faciam conſumi, ſi tibi beſtiæ contemnendę uidentur, nec propoſiti recipis pœnitudinem. At ille: ignem minaris, inquit, hunc, qui ad momentũ incenditur, & paulo poſt extinguitur, quia ignoras futuri iudicij ignem æternum, qui ad perpetuas pęnas præparatus eſt impiorum. Sed quid moraris? Adhibe utrum uoles.

Hæc & multa alia his ſimilia dicens Polycarpus, confidentia ſimul & lætitia replebatur, ita ut alacritatẽ uultus eius, reſponſionumq; conſtantiam Proconſul maximo ſtupore miraretur. Miſſo igitur Curione ad populum, iubet uoce maxima proteſtari, Polycarpũ tertio confeſſum, Chriſtianum ſe eſſe. Quo audito uniuerſa multitudo tam gentilium quam Iudæorum Smyrnenſium ciuitatis, cũ ingenti furore adclamabant: Hic eſt totius Aſię doctor & pater Chriſtianorũ, noſtrorum autẽ ſubuerſor deorum. Ipſe eſt, qui multos docet, ne ĩmolent, neue adorent deos. Et poſt hæc uerba acclamabant Philippo munerario, ut leonem Polycarpo dimitteret. Qui reſpondit, non ſibi licere, quia iam æditionis ſuę munus expleſſet. Tunc illi omnes pariter conclamarunt, ut Polycarpus uiuus arderet. Oportebat enim uiſionem eius, quã de ardente ceruicali uidit, impleri. Quæ cũ dicto citius gererentur, ipſis populis ligna, uel de balneis, uel de publicis quibuſq; locis, & ſarmenta congregantibus, pręcipue Iudęis ardentius ad hæc ex more ſeruentibus, cũ omni uelocitate extructus eſt rogus. Tum depoſitis ſenior indumentis, ac zona reſoluta, calciamenta quoq; pedibus tentabat educere, quę nunquã niſi a religioſis quibuſq; fide & deuotione ſemetipſos inuicẽ præuenientibus, reſolui cõſueuerant. Ita nanq; in omni etiam reliqua uita ſua uenerabiliter ab omnibus colebatur. Vt ergo expedita ſunt, quæ ad ignẽ pertinebant, cũ eum uellent rogo impoſitum etiam clauis affigere, ait: Sinite me. Qui enim dedit mihi ignis ferre ſupplicium, dabit & ut ſine clauorum affixione flammas imo-

biliter perferã. Tum illi omiſſis clauis, uinculis uſi ſunt ſolis. Quibus poſt tergum manibus reuinctis, uelut electus aries, & ex magno grege aſſumptus, acceptabile holocauſtum omnipotenti oblatus eſt deo, has preces etiam in ipſa paſſione profundens.

Deus dilecti & benedicti filij tui Ieſu Chriſti pater, per quem tui agnitionem ſuſcepimus: Deus angelorum, & uirtutum & uniuerſæ creaturæ, ac totius iuſtorum generis, qui omnes corã te uiuunt, benedico te, qui me in hanc diem atq; in hanc horam perducere dignatus es, ut particeps exiſterem martyrum, & calicis Chriſti tui, in reſurrectionẽ uitæ æternę animæ ac ſpiritus mei per incorruptionem ſpiritus ſancti, in quibus ſuſcipiar in conſpectu tuo hodie, tanquã ſacrificium pingue & acceptabile: ſicut præparaſti & præſignaſti, ita & feciſti. Verus es tu, & ſine mendacio deus, propterea & in omnibus laudo te, & benedico te, & glorifico te per æternum deum & pontificem Ieſum Chriſtum dilectum filium tuũ, per quem, & cum quo tibi cum ſpiritu ſancto gloria, & nunc, & in futura ſecula. Amen. ore Policarpi cõbustioni dũ tradit.

Et cum Amen inſonuiſſet, oratione completa ſubijciunt ignem homines ignis æterni ignari. Cumq; flamma ingens reluxiſſet, uidimus miracula omnes nos, quibus ea deus uidere conceſſit. Ex quibus & quamplurimi a domino ad hoc reſeruati ſunt, ut annunciarent cæteris, quæ uiderunt. Flamma etenim in modum cameræ curuata ſpecie, quaſi uelum nauis, uento ſinuante, ſupra corpus martyris ſtetit: quod corpus in medio poſitum non erat, ut caro ardens, ſed tanquam ſi aurum & argentum in fornace candeſceret. ut carbo. Tunc præterea odorem naribus hauſimus, tanquã thuris incenſi, uel precioſiſſimi flagrantis unguenti. Ad ultimum uidentes ſcelerum miniſtri, igne corpus non poſſe conſumi, iuſſerunt propius accedere confectorem, & corpus, cui ignis ceſſerat, mucrone transfodere. Quo facto tam largus profuſus eſt ſanguis, ut reſtingueret rogum. Populus autem miraculi ſtupore diſceſſit attonitus, erga electos dei tam inſigni eius fauore perſpecto.

4 *Si ſepultura curanda non eſt, nec cadauer aliqua indiget ceremonia, ut ſomniãt nouatores iſti, ad quid diabolus tãtopere impediebat ut reliquias ſanctiſſimi martyris nemo ad ſepulturam concederet?*

Hic ergo eſt admirabilis & electus temporibus noſtris magiſter apoſtolicus, & propheticus Smyrnæorum eccleſiæ ſacerdos, qui omne uerbum, quod loquutus eſt, & impletum eſt, & implebitur in futuro. Sed ille æmulus totius boni, & aduerſarius omnium iuſtorum, poſtquam uidit quod & pro martyrij gloria, & pro uitæ egregiæ uirtutibus, coronatus eſt, & per mortem præmia imortalitatis indeptus, ſatiſagere cœpit, ut reliquias eius ad ſepulturam noſtris deſiderantibus nemo concederet. Inſtigabatur ergo Nicetas Herodis pater, frater autem Dalcæ, adire iudicem, & petere ab eo, ne humandum concederet corpus, ne forte, inquit, relinquentes illum qui crucifixus eſt, Chriſtiani, hunc colere incipiant: Iudæis maxime iſta machinantibus, qui & noſtros intentis oculis obſeruabant, ne eum e flammis adhuc ardentibus raperent: ignorantes miſerrimini, quia neq; Chriſtum aliquando poſſumus derelinquere, qui mortem pro totius mundi ſalute ſuſtinuit, neq; alium quenquam colere: quoniam uerum deum, & qui ſolus colendus ſit, nouerimus: Martyres uero, tanquã diſcipulos domini diligamus & ueneremur, quaſi integre fidem magiſtro ſeruantes & domino, quorum nos quoq; in fide & perſeuerantia charitatis optamus eſſe participes. Vbi autem uidit centurio tam obſtina-

5 *Hic habes quõ ſolum deum colimus et adoramus, martyres autem ut ueros dei ſeruos & amicos ueneramus & diligimus; quod que eorum oſſa uenerari, peregrinari ad eorum ſepulchra.*

& ſolennes conuentus in die paſſionis eorum apud illos agere, non ſit uanũ nec ſuperſtitioſum recens ue inuentũ, cuius contrarium aſſerunt moderni hæretici.

tam Iudæorum contentionem, poſitum in medio ipſum corpus excuſſit: & ita nos poſtmodum ambuſta oſſa precioſiſſimis gemmis chariora, & omni auro probabiliora per ignem ſacta collegimus, ac (ſicut conueniebat) ex more condidimus. Quo in loco, etiam nunc, præſtante domino, ſolemnes agimus celebreſq; conuentus, maxime quidem in die paſſionis eius, ſed & cum eorum memorias, qui prius paſſi fuerant, celebramus, ut ſequentium animi ad præceſſorũ uiam exemplis inſignibus ſuſcitentur.

Hactenus de beato Polycarpo, cum quo etiam alij duodecim ex Philadelphia uenientes, apud Smyrnam martyrio conſummati ſunt.

Ex eiuſdem hiſtoriæ Eccleſiaſt. lib. 5. c. 19.

6

Lege lege o hæretice hæc Irenæi uerba & cõfundere. Mira ſane res & ſtupenda, quõ ſanctus uir dei ſpiritu afflatus tam a longinquo noſtri tẽporis ſubuerſores alloquatur, & quaſi in eorũ aurib' uerba faciat.

Verum in his literis, quas ad Florinum ſcripſit Irenæus Lugdunenſis epiſcopus, facit Polycarpi mentionem, cum quo etiam ſe conuerſatum eſſe deſignat, per hæc uerba. Hæc, inquit dogmata Florine, quæ aſſeris, confidenter dico, quia non ſunt ſanæ ſententiæ. Hæc dogmata non ſunt conſona eccleſiaſticę fidei. Hæc dogmata, ne illi quidem qui de eccleſia pulſi ſunt hæretici, potuerunt aliquando cõmentari. Hæc dogmata impietatem docent. Hæc dogmata ſancti illi presbyteri, qui ante nos fuerunt, nunquã protulere, illi, qui & Apoſtolos uiderant, quos & tu noſti. Vidi enim te, dum adhuc puer eſſem in Aſia apud Polycarpum, tunc quidem præclare agentem, dum adhuc eſſes intra palatium, & ſtudentem placere Polycarpo. Multo enim magis mihi illius temporis rerum geſtarum inhæret memoria, quam præſentis: quia hæc quæ a pueris diſcimus, cum anima ipſa coaleſcunt, & adhærent ei. Vnde etiam locum ipſum tibi dicere poſſum, in quo ſedens diſputabat beatus Polycarpus, & inceſſum illius, & uultum, ac totius uitæ modum, & ipſius quoq; corporis habitum. Sed & diſputationes, quas habebat ad populum, & conuerſationẽ, quæ fuerat ei cum Ioanne: quomodo narrare ſolitus erat, uel cæterorum, qui ipſum dominum uiderant: & quomodo recordabatur omnia, ac recenſebat uerba quæ dicta a domino, ab illis audierat: & de uirtutibus eius ac doctrina. Et tamen omnia hæc cũ ſcripturis conſona proferebat: quæ tunc ego pro miſericordia dei, quã mihi donare dignatus eſt, attentius & ſtudioſius audiens deſcribebam, non in chartis, ſed in corde meo: quæq; per gratiam dei fideliter cuſtodio, & mecũ ipſe ſine intermiſſione quodãmodo rumino. Deum ergo teſtor, & in conſpectu ipſius tibi affirmo, quia ſi quid tale audiſſet beatus & apoſtolicus uir Polycarpus, exclamaſſet ſtatim, & aures ſuas obturaſſet, ac ſicut moris erat ei, dixiſſet: Debone, in quæ tempora me reſeruaſti, ut hæc audiam? Nonne etiam ipſum continuo locum fugiſſet, in quo ſedens uel ſtans huiuſcemodi uerba audiſſet? Sed & ex epiſtolis eius, quas ſcripſit uel ad uicinas eccleſias, uel ad aliquos ex fratribus, cõmonens & confirmans eos, & cohortans ad fidem, poteſt ſententia eius euidenter agnoſci. Hæc Irenæus.

Habetur in libro .2. eiuſdẽ de Virginib'.

VITA SANCTÆ VIRGINIS, ET MARTYRIS THECLAE NECNON ANTIOCHENAE PVELLAE,

& militis cuiuſdam martyrum Chriſti, per D. Ambroſium Epiſcopum Mediolanenſem conſcripta.

DIxeram uobis pridem, ſacrę Virgines, quod ſancta Maria diſciplinam uitæ ueſtrę informaret, addo nunc quod Thecla doceat immolari:

molari: Quæ copulam fugiens nuptialem, & ſponſi furore damnata, naturam etiam beſtiarũ uirginitatis ueneratione mutauit. Nanq; parata ad feras, cũ aſpectus quoq; declinaret uirorũ, ac uitalia ipſa ſæuo offerret leoni, fecit ut qui impudicos detulerant oculos, pudicos referrent. Cernere erat lingentem pedes beſtiam; cubitare humi; muto teſtificantem ſono, q; ſacrum uirginis corpus uiolare non poſſet. Ergo adorabat prædam ſuam beſtia, & propriæ oblita naturæ, naturam induerat, quã homines amiſerant. Videres quadam naturæ transfuſione homines feritatem indutos ſæuitiam imperare beſtiæ: beſtiam exoſculantem pedes uirginis docere, quid homines facere deberent. Tantum habet uirginitas admirationis, ut eam etiam Leones mirentur. Non impaſtos cibus flexit; non citatos impetus rapuit; non ſtimulatos ira exaſperauit; nõ uſus decepit aſſuetos; non feros natura poſſedit. Docuerunt religionẽ, dum adorant martyrem: docuerunt etiam caſtitatem, dum uirgini nihil aliud, niſi plantas exoſculantur, demerſis in terram oculis, tanquã uerecundantibus, ne mares aliqui, uel beſtia uirginem nudam uideret.

1 *Leones uirginitatem admirantur, & homines perditi noſtri tẽporis derident & cõtemnunt.*

Dicet aliquis: Cur exẽplum attuliſti Mariæ; quaſi reperiri queat, quæ matrem Domini poſſit imitari? Cur etiam Theclæ, quã gentium doctor inſtituit? Da huiuſcemodi doctorem, ſi diſciplinam requiris huiuſmodi. Recens uobis exemplum profero, ut intelligatis Apoſtolum non unius eſſe doctorem, ſed omnium.

Antiochiæ nuper uirgo quædam fuit fugitans publici uiſus: Sed quo magis uirorum euitabat aſpectum, eo amplius incendebat. Pulchritudo enim audita, nec uiſa plus deſideratur, duobus ſtimulis, cupiditatũ amoris, & cognitionis; dum & nihil occurrit, quod minus placeat, & plus putatur eſſe quod placeat: quod nõ iudex oculus explorat, ſed animus amator exoptat. Itaq; ſancta uirgo, ne diutius alerentur potiendæ ſpe cupiditatis, integritatem pudoris profeſſa, ſic reſtinxit improborũ faces, ut non iam amaretur, ſed proderetur. Ecce perſecutio. Puella fugere neſcia, certe pauida, ne incideret in inſidiatores pudoris, animum ad uirtutẽ parauit, tam religioſa ut mortẽ non timeret, tam pudica ut expectaret. Venit coronæ dies: maxima omnium expectatio. Producitur puella, duplex profeſſa certamen, & caſtitatis, & religionis. Sed ubi uiderunt conſtantiam profeſſionis, metum pudoris, paratam ad cruciatus, erubeſcentẽ ad aſpectus, excogitare cœperunt, quemadmodum ſpecie caſtitatis religionem tollerent; ut cum id abſtuliſſent, quod erat amplius; etiam id eriperent, quod reliquerant. Aut ſacrificare uirginem, aut lupanari proſtitui iubent. Quomodo Deos ſuos colunt, qui ſic uindicant; aut quemadmodum ipſi uiuunt, qui ita iudicant?

2 *Duplex profeſſa certamen, & caſtitatis, & religionis. Ergo laudabilis hæc profeſſio, contra Nouatores noſtros.*

Hic puella non quod de religione ambigeret, ſed de pudore trepidaret, ipſa ſecum: Quid agimus hodie? Aut martyr, aut uirgo: altera nobis inuidetur corona. Sed nec uirginis nomen agnoſcitur, ubi uirginitatis author negatur. Nam quemadmodum uirgo, ſi meretricem colas; quemadmodum uirgo, ſi adulteros diligas; quemadmodum uirgo, ſi amorẽ petas? Tolerabilius eſt enim mentẽ uirginem, q̃ carnẽ habere. Vtrunq; bonum, ſi liceat; ſi non liceat, ſaltem non homini caſtæ, ſed Deo ſimus. Et Raab meretrix fuit, ſed poſtquã Deo credidit, ſalutem inuenit. Et Iudith ſe, ut adultero placeret, ornauit; quæ tamen, quia hoc religione, non amo-

re faciebat,nemo eam adulterã iudicabat. Bene ſucceſſit exẽplum. Nam ſi illa,quæ ſe cõmiſit religioni,& pudorem ſeruauit,& patriam: fortaſſis & nos ſeruando religionem ſeruabimus etiam caſtitatem. Quo'd ſi Iudith pudicitiam religioni præferre uoluiſſet,perdita patria, etiam pudicitiam perdidiſſet.

Itaq; talibus informata exemplis;ſimul animo tenens uerba Domini, quibus ait: Quicunq; perdiderit animã ſuam propter me, inueniet eam: Fleuit,& tacuit;ne eam uel loquentẽ adulter audiret: nec pudoris elegit iniuriam,ſed Chriſti recuſauit. Exiſtimate utrum potuerit adulterare corpus,quæ nec uocem adulterauit? Iamdudum uerecundatur oratio mea; & quaſi adire geſtorũ ſeriem crimino ſam,atq; explanare formidat. Claudite aurem,uirgines Dei. Ducitur puella dei ad lupanar. Sed aperite aurem uirgines dei. Virgo proſtitui poteſt,adulterari non poteſt. Vbicunq; Dei uirgo eſt,Dei tẽplum eſt. Nec lupanaria infamant caſtitatem; ſed caſtitas etiam loci abolet infamiam. Ingens petulantium concurſus ad fornicem. Diſcite martyrum miracula,ſanctę uirgines,dediſcite locorũ uocabula. Clauditur intus columba;ſtrepunt accipitres foris;certant ſinguli qui prædam primus inuadat. At illa manibus ad cœlum leuatis, quaſi ad domum ueniſſet orationis, non ad libidinis diuerſorium: Chriſte, inquit,qui domuiſti Danieli uirgini feros leones,potes etiam domare hominum feras mentes. Chaldęis rorauit ignis: Iudæis ſe unda ſuſpendit miſericordia tua,nõ natura ſua. Suſanna ad ſupplicium genu fixit,& de adulteris triumphauit. Aruit dextera,quæ templi tui dona uiolabat:nunc templum ipſum attrectatur tuum. Ne patiaris inceſtum ſacrilegij, qui non paſſus es furtum. Benedicatur & nunc nomen tuum, ut quæ ad adulterium ueni,uirgo diſcedam.

Vix compleuerat precem: & ecce uir militis ſpecie terribilis irrupit: quẽadmodũ eum uirgo ut uidit,tremuit. Cui populus tremens ceſſit. Sed non illa immemor lectionis: Et Daniel,inquit,ſupplicium Suſannæ ſpectaturus aduenerat: & quã populus damnauit,unus abſoluit. Poteſt & in hoc lupi habitu ouis latere. Habet & Chriſtus milites ſuos,qui etiam legiones habet. Aut fortaſſe percuſſor intrauit: ne uereare anima, tales ſolent martyres facere. O' Virgo,fides tua te ſaluam fecit. Cui miles: Ne,quæſo, paueas ſoror;Frater huc ueni,ſaluare animã,nõ perdere: ſerua me,ut ipſa ſerueris. Quaſi adulter ingreſſus,ſi uis,martyr egrediar: Veſtimenta mutemus;conueniunt mihi tua,& mea tibi:ſed utraq; Chriſto. Tua ueſtis me uerum militem faciet;mea te uirginẽ. Bene tu ueſtieris:ego melius exuar, ut me perſecutor agnoſcat. Sume habitum qui abſcondat fœminã; trade qui conſecret martyrẽ. Induere chlamydem,quæ occultet mẽbra uirginis,ſeruet pudorẽ. Sume pilleum,qui tegat crines,abſcondat ora. Solent erubeſcere,qui lupanar intrauerint. Sanè cũ egreſſa fueris,ne reſpicias retro,memor uxoris Loth; quæ naturã ſuam,quia impudicos (licet caſtis oculis) reſpexit,amiſit. Nec uereare,ne quid pereat ſacrificio. Ego pro te hoſtiam Deo reddo: Tu pro me militem Chriſto habens bonã militiam caſtitatis,quæ ſtipendijs militat ſempiternis; loricam iuſtitiæ,quæ ſpiritali munimine corpus includat;ſcutum fidei,quo uulnus repellas;galeam ſalutis. Ibi enim eſt præſidium noſtræ ſalutis,ubi Chriſtus eſt: Quoniam mulieris caput uir;uirginis Chriſtus. Et intra hæc uerba chlamydẽ exuit,

ſuſpectus tamen adhuc habitus,& perſecutoris,& adulteri. Virgo ceruicem; chlamydem cœpit miles offerre.

Quæ pompa illa,quæ gratia,cum in lupanari de martyrio certarent? Addantur perſonæ,miles,& uirgo,hoc eſt diſſimiles inter ſe natura, ſed Dei miſeratione conſimiles,ut compleatur oraculum; Tunc lupi,& agni ſimul paſcentur.Ecce agna,& lupus nõ ſolum paſcuntur ſimul, ſed etiam immolantur. Quid plura? Mutato habitu euolat puella de laqueo, iam non ſuis alis;utpote quæ ſpiritalibus ferebatur:Et quod nulla unquã uiderunt ſecula,egreditur de lupanari uirgo,ſed Chriſti.

At illi qui uidebant oculis,& non uidebant,ceu raptores ad agnã, lupi fremere ad prædam. Vnus,qui erat ĩmodicè diſtrictior introiuit. Sed ubi hauſit oculis rei textum: Quid hoc,inquit,eſt?Puella ingreſſa eſt;uir uidetur.Ecce;non fabuloſum illud,Cerua pro uirgine;ſed quod uerum eſt,miles ex uirgine. At etiam audierã,& non credideram,ꝙ aquas Chriſtus in uina conuertit: iam mutare cœpit & ſexus.Recedamus hinc,dum adhuc qui fuimus,ſumus. Nunquid & ipſe mutatus ſum,qui aliud cerno,quam credo? Ad lupanar ueni,cerno uadimonium,& tamẽ mutatus egrediar; pudicus exibo,qui adulter intraui.Indicio rei quia debebatur tanto corona uictori, damnatus eſt pro uirgine, qui pro uirgine comprehenſus eſt. Ita de lupanari non ſolum uirgo,ſed etiam martyres exierunt.

Fertur puella ad locum ſupplicij cucurriſſe:Certaſſe ambo de nece,cũ illa diceret:Ego ſum iuſſus occidi;te abſoluit ſententia, quãdo me tenuit. At illa clamare cœpit: Non ego te mortis uadem elegi,ſed prædem pudoris optaui.Si pudor quæritur,manet nexus; ſi ſanguis expoſcitur,fideiuſſorem non deſidero:Habeo unde diſſoluam in me lata eſt iſta ſententia,quæ pro me lata eſt. Certe ſi pecuniæ te fideiuſſorem dediſſem,& abſente me iudex tuũ cenſum fœneratori adiudicaſſet,eadem me ſententia conuenires,meo patrimonio ſoluerẽ tuos nexus. Si recuſarẽ,quis me indignam morte cenſeret?Quanto maior eſt capitis uſus uſura?Moriar innocens,ne moriar nocens. Nihil hic medium eſt. Hodie aut rea ero tui ſanguinis,aut martyr mei. Si cito redij,quis me audet excludere? ſi moram feci,quis audet abſoluere?Plus legibus Deo rea,non ſolum fugę meæ,ſed etiam cædis alienæ.Sufficiunt mẽbra morti,quæ non ſufficiebant iniurię. Eſt in uirgine uulneri locus,qui non erat contumeliæ. Ego opprobriũ declinaui,non martyrium tibi ceſſi.Veſtem,non profeſſionẽ mutaui. Quod ſi mihi præripis mortẽ,non redemiſti me,ſed circũuenisti.Caue ne,quęſo, contendas:caue ne contradicere audiaris. Noli eripere beneficium,quod dediſti. Dum mihi hanc ſententiam negas,illam reſtituis ſuperiorẽ. Sententia enim ſententia ſuperiore mutatur. Si poſterior me non tenet,ſuperior tenet. Poſſumus uterq; ſatisfacere ſententiæ,ſi me prius patiaris occidi. In te non habent aliam,quã exerceant pœnam:in uirgine obnoxius pudor eſt. Itaq; glorioſior eris,ſi uidearis de adultera martyrẽ feciſſe,ꝗ̃ de martyre adulterã reddidiſſe.Quid expectatis?Duo contenderunt & ambo uicerunt. Nec diuiſa eſt corona,ſed addita. Ita ſancti martyres inuicem ſibi beneficia conferentes, altera principium martyrio dedit, alter dedit effectum.

Ac etiam philoſophorum gymnaſia Damonem & Pythiam Pytagoregos in cœlum ferunt. Quorum unus cũ eſſet morti adiudicatus,cõmen-

dandorum ſuorũ tempus popoſcit. Tyrannus autẽ aſtutiſſimus, φ reperiri eum non poſſe exiſtimaret, petiuit, ut ſponſorem daret, qui pro ſe ſerīretur, ſi ipſe faceret moram. Quid de duobus præclarius neſcio: utrunq; præclarum. Alter mortis uadem inuenit, alter ſe obtulit. Itaq; cum reus moram ſupplicio faceret, fideiuſſor uultu ſereno mortem non recuſauit. Cum duceretur, amicus reuerſus eſt, ceruicem ſubſtituit, colla ſubiecit. Tunc admiratus Tyrannus chariorem philoſophis amicitiam, φ uitam fuiſſe, petiuit, ut ipſe ab his, quos damnauerat, in amicitiam reciperetur. Tantæ uirtutis eſt gratia, ut & Tyrannũ inclinaret. digna laude, ſed minor à noſtris. Nam illic ambo uiri; hic una uirgo; quæ primò etiam ſexum uinceret. Illi amici: iſti incogniti. Illi Tyranno uni ſe obtulerunt: iſti Tyrannis pluribus, hoc etiam crudelioribus, φ ille pepercit, iſti occiderunt. Inter illos in uno obnoxia neceſſitas: in his amborum uoluntas libera. Hoc quoq; iſti prudentiores, φ illis ſtudiј ſui finis amicitiæ gratia; iſtis corona martyriј. Illi enim certauerunt hominibus, iſti Deo.

Poſita eſt lib. 4. hiſtoriæ Eccleſiaſt. cap. 17.

VITA SANCTORVM PTOLEMÆI ET LVCII MARTYRVM AB EVSEBIO

Cæſarienſe Epiſcopo ſcripta.

MVlier quędã coniuncta erat uiro turpi, quæ & ipſa prius turpiter uixerat. Hæc poſtquam Chriſti præcepta cognouit, pudica effecta, uiro quoq; de pudicitia ſuadebat, ſuggerens ei ſcriptum eſſe in Chriſtianorum præceptis, æternas imminere pœnas his, qui pudicitiam in uita ſua iuſtitiamq; contempſerint. Sed ille in eadem obſcœnitate perſiſtens, actibus iam ſuis alienam à ſe faciebat uxorẽ. Quippe cum nephas eſſe mulier exiſtimaret, in eius mariti contubernio permanere, qui naturæ lege contempta, nouas uias libidinis exquirebat. Statuit igitur iura repudiare coniugiј. Sed propinquis interuenientibus, & de mariti emendatione pollicentibus, compulſa eſt, in eius rurſum conſortio reſidere.

Verum ille poſt hæc Alexandriam profectus, cum turpius agere, atq; inceſtæ uitę maiora nunciaretur augmẽta quæſiſſe, mulier ne ultra in coniunctione eius manens, particeps inceſti hominis haberetur, libello ei repudiј dato diſcedit. Tum ille egregius maritus, quem gaudere oportuerat, quod in tantũ uxoris ſuæ caſtitas profeciſſet, ut non ſolum nihil turpe committere, ſed ne mariti quidem patienter ferre turpitudinem poſſet, à quo emendationem refutante pro caſtimoniæ amore diſceſſerit: nouo criminis genere pro caſtitate accuſat uxorem: Chriſtiana, inquit, eſt. Et illa quidẽ libellum tibi obtulit imperatori, ut primo permitteretur ei rem familiarem ordinare: tum deinde reſponderet obiectis: quod & indulſit. Verum maritus cũ mulierem non poſſet arguere. in Ptolemæi cuiuſdam exitium, qui magiſter mulieris in Chriſtiana religione fuerat, tali arte conuerſus eſt.

Amicum habebat Centurionem quendam: huic perſuadet, ut percontaretur a Ptolemæo, ſi Chriſtianus eſſet. Hoc tantum Ptolemæus tanquam amator ueritatis, nequaquam gloriam ſuę profeſſionis occultans,

per-

tized Google

percontanti, Chriſtianum ſe eſſe confeſſus eſt. Hunc continuo Centurio in uincula coniecit, & multo tempore ſqualore carceris maceratum, ad ultimum Vrbicio Iudici obtulit. A quo ſimili modo hoc ſolum interrogatus eſt Ptolemæus, ſi Chriſtianus eſſet. Qui rurſum tanti boni ſibi conſcius, diuinam religionem præ ſe tulit, & de Chriſti magiſterio, ac totius boni inſtitutionibus publica confeſſione teſtatus eſt. Qui enim negat qđ eſt, ſine dubio culpabile iudicat eſſe quod negat. Continuo igitur poſt confeſſionem, ab Vrbicio, duci iubetur ad mortem.

Lucius autem quidam Chriſtianus uir, uidens tam temere datam ſententiam, ait ad Vrbicium: Quid quæſo cauſæ eſt, quod neq; adulterũ, neq; corruptorem, aut homicidam, uel latronem, raptoremq́; aut alterius cuiuslibet facinoris reum, ſed tantum pro nomine Chriſtiano, quod hoc ſe uocabulo confeſſus eſt nuncupari, ad mortem duci hominẽ præcepiſti? Non ſunt hæc digna pio Imperatore, nec ſapientiſſimo puero filio eius, neq; ſacro Senatu quæ agis ó Vrbici. At ille nihil aliud inquirens, ait ad Luciũ: Videris mihi & tu Chriſtianus eſſe. Cumq; Lucius reſpondiſſet, hoc plane ſum: etiam ipſum Vrbicius duci pariter iuſſit ad mortẽ. Ille: Gratias, inquit, ago, quod me nequiſſimis dominis abſolutum, ad bonum & optimũ patrem & regem omnium deũ remittis. Sed et tertius quidam pari modo libertate uſus, pari quoq; ſententia punitus eſt.

VITÆ ET AGONES SANCTORVM MARTYRVM VETII PAGATI, ZACHARIAE PRESBYTERI,

ſancti Diaconi, Maturi Neophyti, Attali ciuis Pergameni, Blandinæ ſeruæ, Photini epiſcopi Lugdunenſis, Alexandri medici, Pontici pueri, & Alcibiadis, per Euſebium Cæſarienſem Epiſcopum ſcripti.

Poſita hæc ſunt in. 5. lib. Eccleſiaſticæ hiſtoriæ in proœmio eiuſdẽ

Alÿ ſcriptores hiſtoriarum, referant bella, trophæa, uictorias, magiſtratuum ducumq́; fortia geſta concelebrent, morteſq́; ciuium aut hoſtium narrent: patriam, coniuges, liberos, diuerſis cuncta cędibus confuſa deſcribant. Noſter hic ſermo, qui narrationem continet de his, quæ ad deũ pertinent rebus, abſurdum non erit, ſi bella deſcribat, quę caro pro animę ſalute perpeſſa eſt, & pugnas quas anima, ut cœleſtem patriam recuperaret, excepit: Si certamina eius referat, quæ pro fide ueritatis exegit, in quibus non aduerſum mortales milites, ſed aduerſum ſpiritales dæmones dimicauit: non pro libertate carnis, ſed pro ſpiritus libertate. Si, inquam, monimẽtis literarũ mandemus prælia, quæ non terrarum ſpacÿs, nec prouinciarum poſſeſſionibus, ſed pro cœlorum regno, & paradiſi hæreditate peractæ ſunt: non regni mortalis imperium quæſitura, ſed ab immortali rege omnium deo triumphorum gloriam perceptura.

Galliarum nobiliſſimæ urbes Lugdunenſium ciuitas habebatur & Viennenſium, quas præcipiti lapſu præterfluit Rhodanus nobiliſſimus fluuiorum. In his quæ & quanta erga dei martyres geſta ſint, ſupra memoratis Antonini Veri temporibus, deſcripta per ordinem, ab eis ad eccleſias Aſiæ & Phrygiæ, fideli relatione tranſmiſſa ſunt. De quibus, ut

fides certior habeatur, ipſa ſcriptorũ exempla ſubijciam.

Serui Chriſti habitantes apud Viennam & Lugdunum Galliæ urbes, fratribus omnibus, qui per Aſiam & Phrygiam, eandẽ, quã nos redemptionis Chriſti fidem & ſpem gerunt, pax uobis, gratia & gloria à deo patre, & Chriſto Ieſu domino noſtro. Et cũ nonnulla uelut in præfatione proſecuti uiderentur, poſt aliquanta ita rerũ geſtarũ ordiuntur initium: Tribulationis, aiunt, noſtræ magnitudinem & Gentilium furorẽ, quem ſanctis martyribus intenderunt, ſicut eſt, enumerare, ne præſentes quidẽ ipſi ſufficimus, nedũ ſcripturæ comprehendere. Omnibus etenim uiribus congreſſus eſt inimicus, tanq̃ qui iam per acerbitatẽ perſecutionis, aduentus ſui oſtentaret initia, & per hoc inſtrueret & informaret miniſtros ſuos aduerſum ſeruos dei, omne miniſterium ſceleris & crudelitatis explere, ita ut primo nobis domorum prohiberetur habitatio: tum deinde, uſus balnearum: poſt, etiam proceſſus ad publicum; ad ultimũ, ne omnino in quolibet loco domi foriſq; publico priuatoq; uideremur. Sed aderat dei gratia, quæ fragiliores quidẽ quoſq; noſtrorum de manibus eorũ eripiebat. Producebat autẽ in medium uiros ſtabiliores columnis, qui poſſent per patientiam ſuam non ſolum ferre impetus quos excogitabat inimicus, ſed & ultro expetere, & ſponte ſe omnibus uel opprobriorũ, uel tormentorum cruciatibus obiectare, & laſſeſcentibus iam penè tortoribus, ipſi adhuc parum putare, pro eo quod moram ſibi hanc eſſe quodãmodo ad Chriſtum feſtinantibus, crederent, rebus fere ipſis & patientiæ uirtute clamantes: quia non ſunt condignæ paſſiones huius tẽporis, ad futurã gloriam, quæ reuelabitur in nobis. Ferebant ergo fortiter adclamationes aduerſum ſe, & probra atq; iniurias populi: & contumelias eorũ, laudes ſuas eſſe ducebant. Sed & uerberari ſe ab eis, ac lapidari & concludi, patienter accipiebant: æquanimiter ſuſcipientes, quicquid illud furentis uulgi excogitauiſſet inſania. Deniq; quodã tempore, aſtante Tribuno & primoribus ciuitatis, pro ſolis adclamationibus populi, correpti & in carcerem truſi ſunt fratres, uſq; ad præſentiam Præſidis: cuiq; aduenienti offeruntur. In quos ille tanta crudelitate uſus eſt, ut ſæuitiæ eius ſpecies ſingulas nemo poſſit exponere.

¶ Vetius igitur Pagatus, unus ex fratribus, qui & in deum perfectam charitatem, & in homines integrã cuſtodiret: cuius uita, cũ eſſet adoleſcens, ita examinata erat omnibus & probata, ut etiam grauiſſimis ſenibus pręferretur. Incedebat enim in omnibus mandatis & iuſtificationibus domini ſine querela: ad obſequia quoq; ſeruorum dei promptiſſimus erat. Is, cũ zelo diuino & feruore ſpiritus plenus, tam crudelia ſeruis dei ſupplicia uideret inferri, & contra ius faſq; tot pœnas humanis uiſceribus excogitari, indignitatẽ rei, ultra non ferens, popoſcit ſe audiri, pro ciuibus optimis, & quibus nihil impietatis cõmiſſum probari poterat, loquuturum. Erat enim & nobiliſſimus inter ſuos, & eruditiſſimus. Verum cũ defenſionem eius non reciperet obſtinatio iudicis, inquirit tantum ab eo, ſi & ipſe Chriſtianus eſſet. Vtq; Chriſtianũ ſe eſſe, clariſſima & libera uoce teſtatus eſt: tanquã aduocatus (inquit) Chriſtianorũ, & ipſe uinctorũ numero ſocietur. Sed in hoc illi quidem quid dicerent ignorabant. Ille uero habens in ſe aduocatũ pro nobis Ieſum, hoc nomine meruit honorari: ſancti presbyteri Zachariæ, qui erga ſanctos plenitudinem charitatis

oſtenderat,ſecutus exemplum. Qui & ipſe dum fratribus adeſt,& defen ſionem libertatis,quæ in noſtra religione conſiſtit exequitur,dominicum ſecutus exemplum,animã ſuam pro ouibus ſuis poſuit, & pro amicis. Et ideo cum hoc pariter uelut diſcipuli fideles Chriſti,in regno uenturo ſequentur agnum quocunq; uadit.

¶ His igitur optimis,& fideliſſimis ducibus uſus omnis reliquus ſanctorũ chorus,prompti & alacres,animas ſuas pro fidei libertate ponebant. Aliqui autem impares & infirmiores inuenti,& ad illatæ perſequutionis euehendum pondus,inualidi,decem ferme numero,lapſu ſuo,luctum nobis & ingentem triſtitiam reliquerunt,& multorum animos,quos priorum fides ſuccẽderat,infregerunt. Vnde & omnes ualde perterriti ſumus, non propter tormenta,quæ crudelius uidebantur inferri,ſed pro exitu cõfeſſionis incerto:quia multo nos grauius,lapſus noſtrorum, quã ea, quæ inferebantur tormenta,cruciabant. Comprehendebantur tamen quotidie,quos dignos dominus iudicabat in lapſorum numerũ ſubrogari, ita ut ex utraq; eccleſia omnes qui ſtudioſi & magni uidebantur,& quorũ labore & induſtria,regebantur eccleſiæ,uniuerſi pariter tenerentur. Accidit autem etiam ſeruos cõprehendi quorundam ex noſtris,paganos:quoniam quidẽ publice iuſſum fuerat requiri omnes & teneri. Quiq; dæmonis inſtinctu,cum tormenta pertimeſcerent, quæ inferri ſanctis uidebant, monentibus ſe in hoc ipſum militibus, quibus ita fuerat præceptum, cõmenti ſunt aduerſum nos, uelut Thyeſteas cœnas, & inceſta Oedipia perpetrantes:& alia,quæ nec proloqui aut cogitare nobis fas eſt,& qualia ne credere quidem poſſumus aliquando apud homines geſta. Quæ cum de nobis diffamata fuiſſent in uulgus, horrori maximo & execrationi apud omnes homines,eſſe cœpimus,etiam apud eos,qui prius aliquid moderationis erga nos ſeruandum eſſe, cenſebant. Et omnes ſimul fremere aduerſum Chriſtianos, atque inſatiabili odio furere cœperunt. Tunc uidimus compleri illud, quod a domino dictum eſt : Quia ueniet tẽpus,in quo omnis,qui occiderit uos,putet ſe obſequium offerre deo.

Poſt hæc,iam ſupra omne narrationis genus eſt,ſuppliciorum & cruciatuum modus,qui ſanctis martyribus inferebatur, perurgente Satana, quo ſcilicet,etiam illorum confeſſione,tale aliquid eliceretur, a nobis eſſe cõmiſſum. In quo omnes pari atq; eodem furore perſiſtebant, uulgus, iudex,officium,milites,perurgentes præcipue Sanctum nomine,quendã diaconum Viennenſem: & Maturum neophytum quidem,ſed in fide & patientia robuſtiſſimum: ſed & Attalum Pergamenũ ciuẽ,qui columna & firmamentũ eccleſiæ noſtræ,in omnibus fuit: & Blandinam fœminã, per quã,Chriſtus oſtendit,quia ea,quæ apud homines deſpecta ſunt,& contẽptui habentur,in magna gloria apud deum ducuntur: & quia charitas eius,quæ fragilia ſunt per naturã, per gratiam,facit eſſe firmiſſima. Cum enim omnes nos de ea trepidaremus,ſed & ipſa eius carnalis domina,quæ erat una ex numero martyrum, uereretur,ne forte Blandina cederet in tormẽtis,& pro debilitate corporis,uix ad primæ confeſſionis tormenta ſufficeret,tanta tolerantiæ uirtute,firmata eſt,ut reſoluerẽtur prius & conciderent carnificum manus,qui ſibi pro contentioſa iudicis animoſitate,inuicẽ ſuccedebant. Deniq; a prima luce uſq; ad ueſperã, tormenta ſemper innouantes, ad ultimũ uictos ſe confitentur, ſtupentes quomodo

In ea ſpiritus permaneret, cum nihil iam in illa ex corpore per ſupplicia reſediſſet. Sed illa uere beata, ut poſtmodũ nobis ipſa diſſeruit quondam, quoties uocem confeſſionis emiſit, et Chriſtiana ſum proclamauit, toties nouæ uires corpori reddebantur, & tanquam ablatis per confeſſionem doloribus, inſtaurabatur recentior ad agones. Eoq; magis, quod intellexerat, quod uox pia ſenſum doloris extingueret, ſæpius & alacrius Chriſtiana ſum, & Nihil apud nos mali geritur, proclamabat.

¶ Diaconus quoq; Sanctus nomine, etiam ipſe ſupra quam diu poteſt, & ſupra quam humanam fas eſt ferre naturam, acrius inſiſtentibus miniſtris dæmonum, quo aliquid ab eo elicere poſſent confeſſionis illicitæ, noua pœnarum genera pertulit, & quæ longe ſubſtantiam humanæ conditionis excederent. At ille uir deo plenus, intantum crudelitates eorum irriſit, & ferinam in quæſtione ſæuitiam, ut nunquam dignatus ſit, uel quis eſſet genere, unde, domo uel patria, nomen ſaltem ſuum, eis fateri. Sed de his ſingulis interrogatus, nihil aliud in omnibus tormentis, niſi Chriſtianum ſe eſſe reſpondit. Hoc mihi nomen, hoc genus, & patria eſt. Aliud, inquit, omnino nihil ſum q̃ Chriſtianus. Vnde & eos incredibilis agitabat inſania, quod tantis pœnarum generibus conſumptis, extorquere ei ne profeſſionem quidem proprij uocabuli potuiſſent. Ad ultimum candentes laminas æris et ferri erga inguinis loca, & delicatiora quæq; membrorum inſtauratis ignibus adhibebant: ex quo carnes quidem eius aduſtæ igni defluebant: ipſe uero permanebat immobilis, inconcuſſus, intrepidus, cœleſtibus æternisq; fontibus, qui procedunt de uentre Ieſu, humanas in ſe temperans flammas. Veruntamen membris omnibus martyr erat, & toto corpore unum uulnus horrebat. Perit in eo humanæ formæ agnitio, & non ſolum quis eſſet, ſed & quid eſſet, tormentorum crudelitas, ne agnoſci poſſet, abſtulerat. Chriſtus tamen in eo ſolus per martyrij gloriam recognoſcebatur, qui per eius patientiam, deſtruebat aduerſarias poteſtates, & ſuos milites per tolerantiæ roborabat exemplũ: oſtendens omnibus, quia nihil terribile eſt, ubi diligitur pater: nihil doloris eſt, Vbi fides Chriſti eſt. Sed artifices ſcelerum, nequaquam martyris erubuere uirtutem. Poſt paucos etenim dies, conſiderantes, quod ſi tumentibus adhuc uulneribus, quæ indignarentur etiam ad molliſſimum manus tactum, tormenta rurſus inferrent, et denuo membra iam putrefacta uexarent, unum è duobus fore, aut in ſua eum impietatis iura ceſſurum: aut ſi in tormentis animã poſuiſſet, terrorem crudelitatis, & metum cæteris intentandum. Sed hoc longe contra quam impij cogitauerant, ceſſit. Nam quod uix credi ab infidelibus poteſt, reſtitutum eſt in primam ſpeciem corpus per ſecunda tormenta. Et officia membrorum, quæ abſtulerat prima crudelitas, ſecunda reparauit, ita ut iterata ſupplicia, non iam ei pœnam contulerint, ſed medelam. Sed & Blandina, quam paulo ante memorauimus, ſimili exemplo ad ſupplicia ſecunda reuocatur. Quę cum ſemiuiua penè, & in mortis quodam confinio poſita, iteratis fuiſſet pulſata cruciatibus, uelut e ſomno quodam ſubito euigilans, in memoriam futuræ beatitudinis uenit, & uoce conſtanti tanquam de excelſo & edito concionaretur apud populum: Multum (inquit) erratis ò uiri, quod putatis infantum uiſceribus ueſci eos, qui ne mutorum quidem animalium carnibus utuntur. Et ſic in confeſſione perdurans, iterum

1 *Ecce delectum ciborum et abſtinentiam etiam in ſanctis Martyribus.*

i

numero martyrum ſociata retruditur.

Sed poſteaquam per beatorum martyrum patientiam, tyrannica eua nuere ſupplicia, aliis rurſus diabolus machinis oppugnare parat famulos dei, quo ſcilicet afflictione carceris, & pœnali ſqualore conſumpti, ac ſeptimo (ut dicunt) puncto in neruo pedes, contra quam credi fas eſt, diſtenti, in intimo tenebrarum loco, per omnia pœnarū genera, quæ furentium ſæuitia excogitare poterat, deperirent. Quamplurimi ergo hoc genere in ergaſtulis conſumuntur, domino ſuſcipiente eorū huiuſcemodi exitium, quibus nec ibi defuit diuinæ maieſtatis auxilium. Aliquāti etenim ex his, qui ſęuiſſima tormenta pertulerant, nec humanę aliquid medelę permiſſi ſunt conſequi, mirum in modum uirtute domini conualeſcere, & ſubitam mentis alacritatem, ac deſperatum corporis robur recuperare cęperunt, ita ut cohortatione ſua, cæteros ad patientiam confirmarent. Et impatientes erant pœnarum illi magis, qui nuper fuerant correpti, & quorum corpora nondum tormenta ſolidauerant: illi denique erant, qui fœtoris horrore, & concluſionis tenebris necabantur.

¶ Verum beati Photini Lugdunenſis epiſcopi glorioſam martyrii confeſſionem, fas non eſt ſilentio præterire. Qui cū nonagenario maior eſſet ætate, & corpore utpote illius æui inualidus, cætera pene iam mortuus, ſolo martyrii amore uiuebat. Ducitur ad tribunalia, imo potius defertur, ſenio & languore reſolutus. Cuius ad hoc ſolum anima ſeruabatur, ut Chriſtus per eam magnificentius in fragili corpore triumpharet. Statuitur interea ſenior pro tribunalibus, impiæ plebis. Vndique clamor attollitur, hunc ipſum eſſe inſonaret Chriſtianum. Dum uero a præſide interrogatur, quiſnam eſſet Chriſtianorū deus, reſpondit: Si dignus fueris, ſcies. Hinc uero cunctos uelut rabies imenſi cuiuſdam furoris inuaſit, ita ut qui prope aſtabant, pugnis, alii calcibus ſubigerent ſenem, nec grauitati, nec ætati aliquid reuerentiæ deferentes. Illi uero qui longius erant, quicquid furentibus teli ueniſſet in manus, eminus iaciebant: ita ut unuſquiſque ſummi ſibi eſſe delicti duceret, niſi aliquid in ſenem ſceleris intuliſſet. In hoc etenim uindicandos deos ſuos eſſe credebant. Quem cū ſeminecē proieciſſent in carcerem, incontaminatum paulopoſt ſpiritum reddidit.

Per idem tempus immenſa quędam dei diſpenſatio procuratur, & miſericordia, ex inſperato Chriſti domini arte conquiritur. Quod nunquā fere prius a perſequutoribus geſtum meminimus: omnes hi, qui primo cō prehenſi negauerant fidem, correpti truduntur in carcerem: & quo infelicibus ne ſolamen quidem pœnalis præſtaretur exitii, non quaſi Chriſtiani iam, ſed tanquā homicidę & inceſti detinebantur, habentes miſeri duplicem pœnam. Quoniam quidem cæterorum ſupplicia, mitigabat ſpes & corona martyrii: Chriſtique charitas, & ſancti ſpiritus gratia, releuabat afflictos. Iſtos autem ipſis pœnalibus cathenis, & pondere carceris, grauius conſcientia cruciabat, ita ut uultu ipſo & aſpectu diſcernerentur a cęteris: quod illi producebantur de ſuppliciis læti, & diuinum neſcio quid in ipſis uultibus præferentes, uincula ſua monilia precioſa ducebant, per ſqualorem carceris, Chriſti bonus odor effecti, ita ut uiderentur ſibi non in ergaſtulo, ſed in myrotheca concluſi: at illi alii triſtes, demerſi, ipſis quoque conſpectibus horridi, & omni turpitudinis deformitate fœdiores. Sed & ipſis gentilibus in multo opprobrio expoſiti erant, tanquā dege-

neres & ignaui, qui fidem perdiderint, & crimen inuenerint, & qui Chriſtianorũ quidem nomine caruerint, homicidarum tamen pœnas non effugerint. Quæ cum ita geri uiderent cæteri, incredibiliter corroborati ſunt; ita ut cõprehenſi abſq; ulla animi nutatione, conſtanter ſe nihil aliud quã ſe Chriſtianos eſſe faterentur.

Et cum quædam in his locis fuiſſent longius proſequuti, poſt aliquãta iterum hæc ſubiungunt. Poſt hæc iam per diuerſas ſpecies martyrij eorũ, uelut coronam quandam uarijs floribus compoſitam dominus Chriſtus intexens offerebat patri, ut ab eo uelut uictores magni agonis remunerationes æternorum ſumerent præmiorum. Nam Maturus, & Sanctus, & Blandina, & Attalus, munerum diebus, innumeris milibus gentium diuerſarum ad ſpectaculum congregatis, ſtatuuntur in medio arenæ. Et rurſum Maturus cum Sancto, quaſi nihil prius geſtum fuiſſet, ad omnia tormentorum & uerberum genera renouantur, certantibus omnimodis aduerſarijs, quatenus eorum patientiam frangerent, & ab ipſo, ut ita dicã, uertice, coronas eorũ diriperent, inſanis populi uocibus inſtigati. Sed illis eo magis animos roborabat ſpes uicinę iam gloriæ, quam ſibi iam iamq; manu contingere, & contrectare dextris uidebantur. Dumq; & ſuppliciorum genera, & ſpectaculorum iam penè tempus fuiſſet abſumptũ, nec moueri ullatenus a ſententia ualuiſſent, cũ etiam ſellæ ferreæ ſuperpoſiti, cõſumptam uerberibus carnem, ignis ſubminiſtratus exureret, ad ultimũ infatigabiles martyrum ſpiritus ferro cæſis ceruicibus effugarunt. Blandina uero religata ad ſtipitem, atq; in crucis modum diſtenta, beſtijs pabulum præparatur. Quæ tamen in ligno pendens, uultu interrito & ſatis læto, orationem fundebat ad deum, qua & ſibi conſtantiam, & cęteris agonis ſui conſortibus perſeuerantiam precaretur. Et facile uota ſperabat implenda, quæ proprijs iuuabat exẽplis: Simul & illud edocens, quod paſſionum Chriſti conſortibus certum ſit, etiam gloriæ eius donanda eſſe cõſortia. Sed cum nulla ex beſtijs corpus eius auderet attingere, depoſita de ligno rurſum reuocatur ad carcerem, alijs adhuc agonibus præparanda, ut per multas uictorias caput quidem tortuoſi ſerpentisattereret, fratrum uero animos ad tolerantiam concitaret, per hoc quo ipſa in paruo & fragili corpore, tot certaminibus permaneret inuicta, & per ſingulos agones diſcederet coronata.

¶ Attalus quoq; populi uocibus poſtulatur. Erat enim ualde nobilis, & quod cunctis nobilius eſt, uir optimę conſcientiæ, & in fide Chriſti per omnia exercitia ſemper martyr. Cũq; circumactus fuiſſet in amphitheatro, titulo ſe pręcedente, in quo ſcriptum erat, Attalus Chriſtianus, fremere in eum uulgi inſanientis furor uehementius cœpit. Sed cum præſidi indicatum eſſet, eſſe eum Romanæ ciuitatis uirum, iubet eum cũ cæteris in carcerem recipi: ſimul & ad Cęſarem refert, eiuſq; ſententiam, quid de eo juberet, expectat. Verum inter moras poſiti in carcere, non infructuoſum ſibi tempus tranſire patiuntur, ſed uigore animi, & alacritate fidei ſuę, eos qui infirmiores uidebantur, animabant: & ipſi nondum martyres, cohortationibus ſuis plurimos martyres faciebant. Ex quo magnum gaudium matri naſcebatur eccleſiæ, uidenti ſuos filios, qui penè iam decidiſſe uidebantur, in mortem, per hos reparari ad uitam: & monitis eorũ multi, qui iam negando uelut aborſum quoddam effecti fuerant, quaſi iterum par-

ruriebantur, & Chriſtus in eis iterum reformabatur. Docebantur enim ab his, quia deus non uult mortẽ peccatoris, ſed ut conuertatur & uiuat. ¶ Igitur cum a Cæſare reſcriptum fuiſſet, ut perſiſtentes quidem punirentur, negantes autem dimitterentur: die quodam celeberrimo, in quo ex omnibus prouincĳs coeuntes, nundinas apud nos agere ſolent, in ipſo frequentiſſimo conuentu, tribunal aſcendens, præparari ſibi iudex Chriſtianos, & introduci ad ſuppliciorum pompã præbendam cunctis, qui aderant, iubet. Ruſum itaq; cruces, ruſum pœnæ, ruſum tormenta reparantur. Et ſi qui forte ciues Romani reperti ſunt, hos plecti capite decernit, cæteros uero, beſtĳs tradi. Ingens tamen ab omnibus gloria, Chriſto conferebatur, pro his qui ante negauerant, & dimitti neq; negãtes potuerant: nunc uero, cum negantibus uenia præſtaretur, in confeſſione perſiſterent, & de perditionis grege reuocati, numero martyrum iungerentur. Igitur cum erga ſupradictos quæſtio haberetur, Alexander quidã genere Phrix, medicus diſciplina, uir religioſus & prudens, & uitæ ac morum probitate, cunctis charus acceptuſq;, amore dei concitatus, cum aſſiſteret tribunali, nutibus hortabatur ad confeſſionem, eos, in quos quæſtio agitabatur: ita ut omnibus, qui aſtabant, palam fieret, quid animo gereret. Cũq; id populi notauiſſent, indignantes maxime pro his, qui quod prius negauerant, rediuiua nunc confeſſione, reuocabant, conclamauerunt aduerſum Alexãdrum: hæc ipſo inſtigante cõmitti. Qui iuſſus a præſide in medium ſtatui, & quis eſſet interrogatus, Chriſtianum ſe eſſe, libera profeſſione teſtatur: quem continuo præparandũ beſtĳs condemnauit. Et poſtera die ſimul cum Attalo producitur. Quem contra præceptum Cæſaris gratificari populis uolens, etiam ipſum beſtĳs tradi iuſſit. Sed cum ferarũ nulla, ſanctorum corpora contigiſſet, omnibus eos uerberum cæterarumq; pœnarum ſupplicĳs cruciatos, ad ultimum in conſpectu populi, in medio arenæ iugulari iubet, beato Alexandro, in omnibus, quæ perpeſſus eſt pœnis, ne unum quidem penitus proferente ſermonem, ſed ab initio uſq; ad finem, intra ſemetipſum ſemper cũ deo loquente, & in laudibus eius ac precibus permanente. Attalus uero, cum prunis ſubteriectis, in ſella ferrea torreretur, cumq; nidor aduſtæ carnis ad nares & ora inſpectantis populi perferretur, uoce magna exclamat ad plebem: Ecce, hoc eſt homines comedere, quod uos facitis, quid a nobis uelut occcltum inquiritis facinus, quod uos aperta luce committitis? Nos enim neque comedimus homines, neq; aliud quid mali agimus. Et cũ interrogaretur, quod nomen habet deus? reſpondit: Qui plures ſunt, nominibus diſcernuntur: qui unus eſt, non indiget nomine.

Alexander medicus cum Attalo.

Poſt has nouiſſimo iam nundinarum die. Blandina ruſus inducitur cum Pontico annorum fere quindecim puero, quiq; & in piorum cruciatibus iuſſi fuerant ſemper aſtare, quo magis cæterorum uidentes ſupplicia, terrerentur. Statuuntur ergo in medium, & iubentur iurare per deos. Illi uero e contrario nullos eſſe aiebant iſtos, per quos iurare cogerẽtur. Cumq; alĳs compluribus uerbis exprobrarent gentium deos, inſanire magis in eos cœpit populi multitudo, neq; teneram pueri ætatem, neq; ſexum fœminę miſerantes, ſed per omnia tormentorum genera, quaſi quodam eos circulo peragentes, nihil deeſſe pœnis patiebantur, quod crudelitas inueniſſet. Tunc Ponticus maximũ patientię robur, materna cohor-

blandina cum Pontico puero.

Blandina.

tatione ſuſcipiens, & perſeuerans in confeſſione fidei, impollutum ſpiritũ reddit. Beata uero Blandina ultima omnium, uelut omnium nobilis mater, præmiſſis ad martyrĳ coronã filios, inſequi iam ſecura feſtinat, exultans & ouans, uelut ad thalamum ſponſi inuitata, & ad nuptiale conuiuium. Ex quo fiebat, ut in uerberibus tripudiaret, & craticulis exuſta gauderet, ac tam hilaris uideretur & læta, quaſi inter dapes regias accubaret. Poſt hoc ad beſtias traditur, ſed ab his intacta perdurat. Inde etiam aliud excogitatur crudelitatis genus, ut reti conſtricta obĳceretur tauro ferociter inſtigato. A quo cum fuiſſet innumeris ictibus laceſſita, & toto arenæ ambitu iactata, nihil penitus læditur, ſed pmanet læto (ut ſemper) uultu, mente conſtanti, ſpe ipſa & animi præſumptione, cum Chriſto colloquens. Ad ultimũ iugulari gladio iubetur, ſtupentibus etiã ipſis impĳs, & dicentibus, quod nunquã fuerit fœmina, q̃ tanta & talia ferre potuerit.

Sed ne ſic quidem ſatietatem aliquam capere crudelitas quiuit. Antiqui etenim ſerpentis uirulentia concitati, feri ac barbari mores manſueſcere neſciebant. Ex ipſa quippe ſanctorum patientia, ſæuior eis cõtentionis rabies accendebatur: & uelut pudore quodam fatigabantur, quod maior ineſſet cruciatis, quam cruciantibus uirtus. Et ex hoc ad nephanda odia iudex ſimul inſtigabatur & populus, ut ſcriptura impleretur, quę dicit: Iniquus adhuc inique agat, & iniuſtus adhuc faciat iniuſte. Igitur inaudito ſæuitiæ genere, eorum qui necabantur in carcere, corpora canibus iubebantur exponi, adhibita ſimul cuſtodia diu noctuq;, ne quis collectas reliquias, humanitatis intuitu traderet ſepulturæ. Sed ſi quid forte uel beſtĳs, uel igni reliquum ex corporibus martyrum fuerat, ipſaq; cum truncis ſuis capita punitorum inſepulta per cuſtodiam militum ſeruabantur: & quærebatur, ſi quid ultra poſſet humana crudelitas, etiam in eos, qui iam uitæ huius limen exceſſerant. Exultabant tamen gentes magnificantes ſimulachra ſua, quorum uirtute, datam in illos uindictam dicebant. Si quis uero inter ipſos paulo mitior uel humanior uidebatur, ubi nunc eſt, aiebant, Deus eorum? Et quid profuit eis, iſta religio, pro qua
2 etiam animas poſuerunt? Igitur apud illos erat uarium iſtud inſultationis genus. Apud nos uero ingens luctus habebatur, præcipue, quod non poſſemus corpora humi tradere: quippe quibus nec noctis tempore aliqua ad hoc opportunitas præbebatur: neq; muneribus ſuadere cuſtodes, neque precibus, aut ullo alio genere, copia erat. Ita attente & ſollicite curabant, ne daretur extremis oſſibus ſepultura. Poſt aliquot autem dies, cũ nullam ſepiliendi gratiam præſtitiſſent, incenſa oſſa martyrum, & in fauillam redacta, cũ reliquo terræ puluere in Rhodanũ fluuium diſperſere, ne uſquã reliquiæ eorum reſiderent: quaſi uero hoc agentes, deum uincerent, & (ſicut dicebant) ſpem eis per hoc reſurrectionis adimerent. Sperantes enim (aiebant) de ſepulchris quãdoq; ſe eſſe reſurrecturos, idcirco noua neſcio qua ſibi perſuadente ſuperſtitione læti ſe tormẽtis mortibuſq; ſubĳciunt. Nunc uideamus ſi reſurgent, & ſi poteſt eis adeſſe deus eorum, & eripere eos de manibus noſtris.

Dum Chriſtiani tantopere ſunt ſoliciti de martyrum ſepultura, conſtat eã neq̃quã eſſe negligendam.

Hæc ſunt, quæ illis temporibus geſta, ex epiſtola fratrum Lugdunenſium declarantur. Ex quibus quid etiam per cæteras prouincias geri potuerit, coniectura capiendum eſt. Referuntur adhuc in ipſa epiſtola quędam etiam de humanitate & manſuetudine beatorum martyrum,

quæ

quæ dignum puto ad hæc ſuis ſermonibus ſicut cætera, ſociati. Qui (ut aiunt) ad imitationem Chriſti, qui cum in forma dei eſſet, non rapinā arbitratus eſt eſſe ſe æqualem deo, in tanta gloria poſiti, & ſemel atqꝫ iterum ac frequentius martyres facti, poſt beſtias, poſt ignes & laminas, neqꝫ ſe ipſi martyres dicebant, neqꝫ aliȷs ita ſe appellantibus indulgebant, ſed ſi forte aliquis noſtrum, uel in epiſtola uel in ſermone eos martyres nominaſſet, increpabant acrius dicentes, quod hæc appellatio ſoli Chriſto debetur, qui ſolus fidelis ueritatis eſt martyr, & qui primogenitus eſt ex mortuis, & autor uitæ æternæ: uel certe illis ſolis aptum hoc eſſe uocabulum, qui poſt bonam confeſſionem de hac uita diſcedere, & pergere meruerunt ad deum. Nos autē (aiebant) humiles & egeni, optamus ut ipſa ſaltem in nobis confeſſio tuta permaneat. In quo etiam cæteros fratres cum lachrymis obſecrabant, ut pro eis dominum precarentur, quo perfectę confeſſionis ſignaculum martyrium mererentur accipere. Et tanta in eis humilitas erat, ut cum rebus ipſis eſſent iam martyres, nominis tamen iactantiam fugerent. Apud gentiles uero cum omni fiducia conſiſtebant, nobilitatem animæ per contemptum iniuriæ & ſuppliciorum demonſtrantes. Erant ergo inter fratres, humiles, inter perſequutores, elati: ſuis mites, aduerſarȷs terribiles, Chriſto ſubiecti, diabolo erecti. Humiliabant ſe ſub potentiſſima manu dei, per quam nunc ſublimius exaltati ſunt: placabant omnes, accuſabant neminem: ſoluebant cunctos, ligabant nullum. Orabant etiam pro perſequutoribus ſuis, utentes ſermone ſancti Stephani primi martyris, dicentes: Domine, ne ſtatuas illis hoc peccatum. Aduerſum quos eo uehementiora diabolus prælia concitabat, quod per nimiam charitatem, quam habebant in Chriſto Ieſu, etiam eos, qui lapſi fuerant, & quos iam ſe immanis illa beſtia abſorbuiſſe crediderat, rurſum uiuos de internis eius uiſceribus educebant: & uelut matres erga paruulos ſuos, ita erga eos totis profuſis miſerationum uiſceribus inhærebant, omnipotenti deo effundentes pro ipſis fontes & flumina lachrymarum: uitam petebant eis a deo, & tribuebatur eis, nec ſibi gratum iter ducebāt eundi ad dominum, uel lętam putabant martyrȷ fore coronam, ſi partem membrorum ſuorum de eccleſiis raptam, uelut ſpolia quædam detentari a diabolo permiſiſſent. Super omnia autem pacem & ipſi diligebant, & nobis ſeruare mandabant, nec aliam ſibi, niſi per pacem uiam ad martyrium conſtruebant, cauentes ne ullam poſt ſe diſſenſionem fratribus, nec eccleſiæ matri męſtitiam derelinquerent: Sed pacem ſemper habendam, pacem fratribus cuſtodiendam, & charitatem præcipue tenendam, quæ eſt unitatis & concordiæ uinculum, commonebant.

¶ Hæc non inutiliter (ut opinor) a nobis ad ædificationē legentium memoriæ tradita ſunt, quæ ex tantorū uirorum autoritate deſcendunt, propter eos qui tumidi & inflati aduerſum fratres feruntur: & ſi qui forte titubauerint, miſerationum Chriſti uiſcera ab eis putant penitus excludenda. Refertur adhuc in eadem ſcriptura & alia narratio, quam cognitionis cauſa his inſerere dignum putaui. Alcibiades quidam erat in numero eorum, qui pro Chriſto uincti tenebantur. Hic uitam ſatis arduam & auſteram gerebat, nihil cibi uolens accipere, ſed tantum ſale & pane cum aqua utebatur. Cumqꝫ hunc uitæ rigorem uellet etiam in carcere poſitus obtinere, Attalo poſt primam confeſſionem ſuam, quā in amphitheatro

3

Non facit locus hic cōtra ciborum delectū, ſi recte intelligatur, nam in hac eadē hiſtoria ſupra uidiſti quod ſancti martyres tunc etiam abſtinebant ab eſu carniū. Verum quoniam Alcibiades cum cæteris ſanctis incluſus, exēplo erat cæteris Chriſtianis, & ſcādali formā ut hic dicitur præbuiſſet, ſi nō de omnibus cibis guſtaſſet, credidiſſent enim eū cauteriatā habere cōſcientiam, ac propterea abſtinere a cibis quos deus creauit, ut faciunt hæretici, ideo diuina reuelatiōe admonitus de cōmunibus cibis ſumpſit. Hoc idē facere docet Magnus Baſilius monachos ſuos qui alias erant abſtinētiſſimi, quoties in tale tēpus inciderent, in quo ſcādali occaſionē pꝛbere poſſent. Vide cum in

Regulis fuſius diſputatis interrogatione 18. Et hæc eſt doctrina Apoſtolica ad Ro. 14. & 1. cor. 8.

confeſſus eſt, reuelatur, quia non recte faceret Alcibiades, creaturis Dei & ipſum non uti, & alijs formam ſcandali derelinquere. Quibus cognitis, Alcibiades cœpit omnia cum gratiarum actione percipere, quia quæ reuelabat illi ſpiritus, ut doceret, & huic ut ſequeretur, idem ſpiritus perſuadebat. Sed de his finis ſit.

Habetur lib. 6. hiſtoria Eccleſiaſti. ca. 4.

VITA POTAMIENÆ VIRGINIS ET MARTYRIS, PER EVSEBIVM CAESARienſem Epiſcopum ſcripta.

EX Origenis ſchola & Potamiena fuit famoſiſſima fœminarum & martyrum, & ipſe eius carnifex Baſilides. Etenim in noſtram uſq; memoriam ab incolis loci perēnis uirtutum Potamienæ fama celebratur, quod immenſos & innumeros agones primo pro uirginitate & pudicitia deſudauerit: deinde etiam pro martyrio exquiſita atq; inaudita tormenta pertulerit, atq; ad ultimum una cum uenerabili matre Marcella ignis ſupplicijs conſummata eſt.

Tradunt igitur Aquilam (hoc enim erat tyrannici iudicis nomen) poſteaquam crudelibus eam ſupplicijs lacerauerat, ad ultimum ad iniuriam & nobilitatis eius, & caſtitatis cōminatum eſſe Potamienæ, quod eam uel crudeliſſimis gladiatoribus, uel impudiciſſimis lenonibus traderet. At illam, cum ab ea quid mallet, uel quid eligeret quæreretur, protuliſſe aduerſum tyrannum uocem liberam, quæ, ob ſuperſtitionem Romani ritus ſacrilega uideretur, & ideo ſine mora in eam latam eſſe ſententiam. Cumq; Baſilides unus ex his, quibus implere ſpiculatoris officium mos eſt, ſuſceptam eam duceret ad ſupplicium, ac multitudo impudicorū pariter & impiorum Potamienæ uerbis & iniurijs conaretur illudere, Baſilides abigere impudentius irruentes, ac deturbare cœpit humanitatis & miſerationis obtentu. At illa religioſum uiri uotum erga ſe & propoſitū humanitatis amplexa; Certus eſto, inquit, quod cum abiero ad dominū meum, ſine mora boni huius tibi remunerationem parabo. Poſt hæc autē uerba conſtanter ſuſcepit ſtatuta ſupplicia picis calidæ, paulatim per artus ac mēbra diffuſæ, & hoc modo beata uirgo e terris migrauit ad cœlū.

1 Habes hic plura contra impia nouorū hæreticorum dogmata. Primum, quod ſancti poſt mortem orant deum pro nobis. Secundū, quod impetrant rogata, etiā coronas martyrij pro ni uentibus. Tertium, quod ſciunt q̃ circa nos geruntur. Quartum, quod poſt conſummationē ſeruant quæ ante promiſerant. Quintum, ſanctos ꝑperā uocari mortuos homines, cū maxime uiuant in Chriſto.

Non multis autem poſt diebus, Baſilides cum inter collegas ſuos ob cauſam quandam iuramentum poſceretur, ait, ſibi non licere omnino iurare, pro eo quod eſſet Chriſtianus, & hoc publice fatebatur. Ioco æſtimatus eſt primo dicere: tum deinde, cum conſtantius affirmaret, pertrahitur ad tribunal, ubi cum perſeueraſſet in confeſſione, uinculis traditur. Tum uero uiſitantibus eum noſtris, & cauſam ſubitę ac laudabilis huius permutationis inquirentibus, dixiſſe traditur, quod Potamiena poſt diē tertium martyrij ſui, noctu aſſiſtens coronā capiti ſuo impoſuerit, dicens, deprecatam ſe pro ipſo dominum, & impetraſſe, ut ſecundum quod ſcriptum eſt: Qui recipit martyrem, mercedem martyris conſequatur. Quibus auditis, confeſtim fratres ſignum ei dominicum tradunt, & die poſtera ob domini martyrium capite punitur.

Sed & alijs pluribus per illud tempus apud Alexandriam condiſcipulis ſuis, cum quibus uerbo dei in Origenis ſchola operam dederat Pota-

Digitized by Google

miena, ſimile munus traditur prꝑſtitiſſe, aſſiſtens eis per uiſum, & coronas martyrij impetratas a domino deferens.

VITA PANTÆNI DOCTORIS ALEXANDRINI, PER EVSEBIVM CAESAriensem Epiſcopum ſcripta.

Habetur in lib. 5. hiſtoriæ Eccleſiaſt. c. 9.

CVm decem & nouem annis Antoninus in imperio perduraſſet, poſt exceſſum ſui, principatum Cōmodo dereliquit. Huius primo imperij anno Iulianus apud Alexandriam ſacerdotium ſuſcepit, Agrippino exactis duodecim annis, in epiſcopatu defuncto. Cū per idem tempus ſcholæ eccleſiaſticæ, & doctoris officio, præeſſet uir in omni eruditione nobiliſſimus Pantænus. Ex quo apud eos conſuetudo antiquitus tradita, uſq; in hodiernum permanet, diuinarum ſcripturarum doctores, inibi ſcholæ eccleſiaſticæ haberi, uiros duntaxat in ſcientia & in eruditione probatiſſimos.

Huius ergo officij uelut autor quidam & dux, uir (de quo ſupra diximus) ſatis illuſtris habebatur, quippe qui etiam in philoſophis prius, qui ſtoici appellantur, nobiliter floruiſſet. Cuius tantum ſtudij erga uerbum Dei, & tantum amoris fuiſſe traditur, ut etiam ad prædicandum Chriſti Euangelium omnibus gentibus, quæ in orientis ultimis receſſibus recondantur, fidei & deuotionis calore profectus ſit, & uſq; ad Indiam citeriorem, uerbum dei prædicando peruenerit. Erant enim adhuc in illis temporibus, & Euangeliſtæ nonnulli, qui ad imitationem ſanctorum Apoſtolorum, in diuerſis orbis partibus, oberrantes, per gratiam dei & animi ſui uirtutem, uerbum Dei & fidem Chriſti, ignorantibus quibusq; gentibus inſerebant. In quibus præcipuus & illuſtris Pantænus habebatur. Quem ferunt, cum ad Indos perueniſſet, reperiſſe: quod Bartholomæus Apoſtolus apud eos fidei ſemina prima condiderit, & Matthæi Euangelium Hebræis ſcriptum literis, dereliquerit: quod per idem tempus ſupradictus Pantænus, inibi repertum detulerit. Sed & in multis præterea alijs doctrinæ eccleſiaſticæ ſtudijs apud Alexandriam, claram ſatis & nobilem uitam optimo & admirabili fine concluſit, tam uiua uoce diſcipulos inſtruens, quam librorum monimentis etiam poſteris theſauros ſcientiæ derelinquens.

In huius diuinarum eruditionum ſcholis quā maxime effloruit apud Alexandriam Clemens eodē uocabulo, quo & ille in urbe Roma Apoſtolorum & ſucceſſor & diſcipulus uocitatus. Deniq; ipſe hic Clemens in ſeptimo Diſpoſitionum libro, Pantæni tanquam magiſtri & prꝑceptoris ſui mentionem facit. Sed & in primo libro στρωμάτων hunc eundem deſignat, in eo loco, ubi enumerat, quod plures Apoſtolicæ prædicationis reppererit uiros, hæc dicens: Mihi quidem cōmentarij huius operis, nō ad oſtentationem ſcribuntur, ſed ad cōmemorationem ſenectæ, & ad obliuionis remedium, quo ſcilicet in his ſit mihi adumbratio quædam rerum magnificarum diuinorumq; uerborum, quæ audire merui a uiris ſanctis & beatis, quorum ab alio apud Achaiam, ab alio apud Syriam, ab alio uero in Oriente, & maxime apud Palæſtinam inſtitutus ſum a quo-

I

Doctrinæ ueritatē ab ipſis ſtatim primis autoribus Petro, Iacobo, Ioanne & Paulo traditam, tanquā patres filio cōmendauerunt.

dam ex Hebræorum origine ueniente. Ad ultimum autē in Ægypto magiſterio uſus ſum uiri uirtutis & ſcientiæ merito, omnibus præferendi: poſt quem uelut theſauro in abſconditis reperto, aliud quærere ultra ceſſaui. Et illi quidem diuinæ doctrinæ ueritatem, mihi, quæ ſibi ab ipſis ſtatim primis autoribus Petro & Iacobo ac Ioanne & Paulo ſanctis Apoſtolis, tradita fuerat, tanquam patres filio cōmendarunt. Sed pauci patribus ſimiles, filij. Tamen deo fauente per ipſos in nobis Apoſtolici germinis plantata ſunt ſemina.

Ex lib. D. Hierony. de Viris illuſtribus,

Pantænus Stoicæ ſectę philoſophus, iuxta quandam ueterē in Alexandria conſuetudinem, ubi a Marco euangeliſta ſemper eccleſiaſtici fuere doctores, tantæ prudentię & eruditionis, tam in ſcripturis diuinis, quam in ſeculari literatura fuit, ut in Indiam quoqꝫ rogatus ab illius gentis legatis, a Demetrio Alexandriæ epiſcopo mitteretur, ubi reperit Bartholomęum de duodecim apoſtolis, aduentum domini Ieſu, iuxta Matthæi euangelium, prædicaſſe, quod Hebraicis literis ſcriptum, reuertens Alexandriam, ſecum retulit. Huius multi quidem in ſanctam ſcripturā extant commentarij, ſed magis uiua uoce eccleſiis profuit. Docuitqꝫ ſub Seuero principe, & Antonino cognomento caracalla.

Ex lib. 5. hiſtoriæ Eccleſiaſticæ, cap. 20.

VITA APOLLONII MARTYRIS, PER EVSEBIVM CAESARIEN. EPISCOPVM SCRIPTA.

COmmodo Romani regni apicem gubernante, pax eccleſijs per omnem terram propagabatur, & ſermo domini ex omni genere hominum ad agnitionem & pietatem dei ſummi animas congregabat. Deniqꝫ & in urbe Roma multos ex illis illuſtribus & prædiuitibus uiris, cum liberis & coniugibus ac propinquis, atqꝫ omni pariter familia ſociauit ad fidem.

Sed hoc non æquis oculis ille antiquus humanę ſalutis hoſtis aſpexit. Continuo deniqꝫ aggreditur uarijs noſtros machinis impugnare. Primo in urbe Roma Apollonium quendam, uirum in fide noſtra, & omnibus philoſophiæ eruditionibus illuſtrem, ad iudicium pertrahit, accuſatore ei ſuſcitato quodam infeliciſſimo & deſperatæ ſalutis homine. Qui, quoniam lex, quæ oblatos puniri iuſſerat Chriſtianos, in delatorem prius animaduertendum cenſebat, a Perennio iudice, ut eius crura cōminuerentur, ſententiam prius excepit. Tum deinde exhortatur beatus Apollonius martyr, ut defenſionem pro fide ſua, quam audiente Senatu atque omni populo, luculenter & ſplendide habuerat, æderet ſcriptam. Et poſt hæc ſecundum Senatuſconſultum capite plexus eſt. Ita namqꝫ a prioribus lex iniquiſſime promulgata cenſebat.

Poſita eſt in lib. 6. hiſtoriæ Eccleſiaſticæ, cap. 5. & 6.

VITA NARCISSI HIEROSOLYMORVM EPISCOPI, PER EVSEBIVM EPISCOpum Cæſarienſem ſcripta.

CVm decem & octo annis Seuerus tenuiſſet imperium, Antoninus ei filius ſuccedit. Quo in temporeqꝫ plurimi erant, qui in cōfeſſionibus

Digitized by Google

nibus gloriam quæſierant, Dei tamen prouidentia fuerant reſeruati. In quibus Alexander confeſſionis titulo ſatis clarus, Hieroſolymorum eccleſiæ ſubrogatur epiſcopus, cum ſupereſſet adhuc Narciſſus, qui prius inibi functus eſt pontificatus officio.

¶ Verum quoniam Narciſſi memoriam, ſermo progrediens attulit, congruum mihi uidetur, aliquid de eius geſtis inſignibus, memorare, de quo ab incolis quidem loci, perplurima memoriæ traduntur. Nos uero unum opus eius memorabimus, ex quo cæteris, quæ de eo narrantur, merito fides poſſit adhiberi. Accidit aliquando, in die ſolenni uigiliarum Paſchæ, oleum deeſſe luminaribus: Cumq; id per miniſtros innotuiſſet, mœror plebi maximus fuit. Sed Narciſſus fide fidens, miniſtris ſperat haurire aquã, ſibiq; deferri. Cumq; detuliſſent, orauit & benedixit aquam, & infundi luminaribus præcepit. Tum repente miro & ſeculis inaudito genere uirtutis, natura aquæ in olei pinguedinem uerſa, ſplendorem luminũ etiam ſolito reddidit clariorem. Ad fidem autem rei, a plurimis religioſorũ fratrum ex eodem deo, quod uerſum de aqua fuerat, reſeruatũ eſt, ita ut ad nos uſq; miraculi huius indicium perueniret.

I Et benedixit aquã. Igitur benedictio creaturarum non eſt ſuperſtitioſa, nec nouũ inuentũ, ut garriunt heretici. ecce accendebantur in eccleſiis luminaria contra inſanias nouorum hæreticorum.

¶ Et in hoc quidem fidei eius ac meriti habebatur exemplum animi uero uirtus quanta in eo fuerit, alio nihilominus, uno ex eius geſtis opere, declarabitur. Is nanq; cum inter cetera uirtutum ſuarum bona eſſet ualde cõſtantis animi, & iuſti rectiq; indeclinabiliter tenax, quidã homunculi nequã male ſibi conſcij, metuentes, ne criminum ſuorum, ſi arguerentur, non poſſent effugere uindictam, præueniunt, & factionibus circumuenire parant eum, cuius iudicium uerebantur. Concinnant igitur aduerſum eum infame ſatis & noxium crimen: conueniunt auditores: teſtes ex ſemetipſis producunt, qui ſub ſacramento iuramenti, quæ obijciebantur, confirmarent: quorum unus teſtis, ita non igni conſumeretur, uera ſe dicere teſtabatur: alius, ita ne regio morbo corrumperetur: tertius, ita ne luminibus orbaretur. Et quamuis ne iuramentis quidem iſtis quiſquam fidelium & deum timentium crederet, eo quod uita Narciſſi & inſtitutio ac pudicitia ab omnibus noſceretur, ipſe tamen eorum quæ mota ſunt, indignitatem ac moleſtiam non ferens, ſimul & ſecretam ac philoſophicam uitam ſemper habere deſiderans, ſubterfugit eccleſiæ multitudinem, & in deſertis locis atq; agellis ſecretioribus delitеſcit annis quamplurimis.

¶ At non ille magnus diuinæ prouidentiæ oculus quieſcit in longum, ſed in impios ultionem, per ea ipſa quę ſibi in periurijs ſtatuerant maledicta, molitur. Primus nanq; ille teſtis, parua ignis ſcintilla noctis tempore, domo ſua ſuccenſa, cũ omni genere ſuo, omniq; familia, flammis ultricibus conflagrauit. Alius repente ab imis pedibus uſq; ad ſummum capitis uerticem morbo regio, quo fuerat imprecatus, repletur atq; conſumitur. Tertius autem priorum exitum uidens, & oculum diuinum nõ ſe latuiſſe perſpiciens, prorumpit in medium, & audientibus cunctis, ſera pœnitentia uniuerſum concinnati ſceleris ordinem pandit. Tantis autem lachrymis immanis cõmiſſi facinus deflet, & intantum die noctuq; perdurat in fletibus, uſquequo luminibus orbaretur. Hi igitur figmenti ſui huiuſcemodi pœnas dederunt.

¶ Narciſſus uero cum ita deſertum petiſſet, ac locis ſemet ſecretioribus abdidiſſet, ut ubinam degeret, nullus agnoſceret, neceſſarium uiſum eſt

epiſcopis eccleſiarum uicinatum, ut alium pro ipſo ordinarent, cui nomẽ erat Diuus: cui, cum paruo tempore præfuiſſet eccleſiæ, ſuccedit Germanion, & Germanioni Gordius: cum ecce ſubito uelut rediuiuus, cœloq; redditus ex improuiſo apparuit Narciſſus, & rurſus a fratribus ad præſidendum rogatur eccleſiæ. Multo enim uehementius erga eum amor omnium fuerat incitatus, uel pro eo, ꝙ crimino ſis innocens ceſſit, uel ꝙ ſecretam & philoſophicam uitam dilexit, & ꝙ in eo compleuit dominus dicens: mihi uindictam, ego retribuam, dicit dominus.

Verum cum ipſe iam ſenio feſſus, pontificatus miniſterio ſufficere non poſſet, Alexandrum (de quo ſuperius memorauimus) qui cum iam eſſet

2 epiſcopus alterius loci, diuina diſpenſatio in adiutorium Narciſſi ſenis euidentiſſimis reuelationibus euocauit. Is nanq; Alexander ex gente Cappadocum, ubi erat præclare urbis epiſcopus, Hieroſolymam adorandi, & ſanctorum locorum uidendi gratia properauerat. Quem loci incolæ, mentes eorum inſtigante Deo, cum omni amore & officioſitate ſuſcipiunt, ac ui charitatis & dilectionis nexibus uinctum redire non ſinunt domum. Oſtendebatur enim euidenter a domino, non ſolum ipſi beato uiro Narciſſo, ſed & alijs plurimis per reuelationes in plebe, ut ipſum in loco ſancto epiſcopum detinerent. Præterea quod ſupra cætera omnia magis terrificum fuit, eo die quo ingreſſurus urbẽ Alexander nunciatus eſt, & multitudo fratrum plurima extra portas in occurſum eius egreſſa eſt, uox cœlitus manifeſtiſſime omnibus audientibus facta eſt, dicens: Suſcipite epiſcopum, qui uobis a deo deſtinatus eſt. Cumq; ex his omnibus euidenter apud cunctos fuiſſet dei diſpenſatio declarata, epiſcopi urbium uicinarũ compertis omnibus, quibus de eo res geri dei iudicio docebatur, reſidere inibi eum neceſſario compulerunt. Ipſe ergo Alexander in epiſtolis ſuis ad Antinoitas ſcriptis, quæ uſq; ad preſens ſeruantur apud nos, meminit Narciſſi tanquam ſocij & conſortis in epiſcopatu, his ipſis uerbis de eo ſcribens: Salutat uos Narciſſus, qui ante me epiſcopatum huius eccleſiæ regere cœpit, quiq; mecum poſitus, orationibus ueſtris centum iam & ſedecim annos uitæ ſuæ gerit, qui & ipſe uos mecum pariter deprecatur eſſe concordes.

Dum ſanctus Epiſcopus Hieroſolymã properat, adorãdi et ſanctorum locorũ uidendi gratia, cõfunditur moderna hereſis dãnans peregrinationes longas ad ſancta loca.

Ex eodem lib. ca. 28.

Philippo autem ſeptem annis principatu adminiſtrato, Decius ſuccedit, Qui pro eo ꝙ infeſtus eſſet Philippo, perſecutionem eccleſijs ſuſcitat. In qua Fabianus in urbe Roma martyrio coronatus, ſedem ſui epiſcopatus Cornelio dereliquit. In Hieroſolymis uero Alexander epiſcopus rurſum pro confeſſione Chriſti iudici ſiſtitur, & uinculis carceris traditur. Quiq; cum longæuæ ætatis ueneranda canicie præfulgeret, poſteaquam frequenter paſſionibus ſuis & cruciatibus glorificauerat dominum, dum de uinculis ad tribunal, & a tribunalibus reuocatur ad uincula, inter ipſa, uiciſſim ſibi ſuccedentia tormenta defecit.

VITÆ ET AGONES METRANI, COINTHÆ,

Apolloniæ, Serapionis, & aliorum plurimorum ſanctorum uirginum & martyrum ſub Deciana perſecutione apud Alexandriam pro Chriſti nomine paſſorum, per Euſebium Epiſcopum Cæſarienſem ſcripti.

Ex lib. 6. hiſtoriæ Eccleſiaſti. ca. 29. & 30.

Dionyſius Alexandrinus Epiſcopus per Dacianæ perſecutionis tẽpus, ſicut ex ipſius epiſtolis uerißime comperimus, in multis ſępe

confeſſionibus ſatis clarus efficitur,& pro paſſionum tormentorumq; di uerſitate magnificus. Deniq; refertur, inſectantibus ſe quibuſdam, reſpondiſſe: Quid inſectando laboratis? Caput meum, pro quo magnopere fatigamini, auulſum ceruicibus ſumite, & donum magnum ad tyrannum referte. Sed & idem ipſe ad Fabianum Antiochenum epiſcopum ſcribens, de his, qui ſub Decio apud Alexandriam agones martyrij deſudauerant, hoc modo refert.

Non ex pręcepto (inquit) Imperatoris apud nos perſequutio ſumpſit exordium, ſed anno integro principalia præuenit edicta miniſter dæmonum, qui dicebatur in ciuitate noſtra diuinus, ſuperſtitioſum, contra nos exagitans uulgus. A quo multitudo ſuccenſa, nihil aliud piorum ſanguinem ſitiebat.

Primo ergo religioſum quendam ſenem Metranum nomine corripientes, iubent impia uerba proferre. Quod ille facere, cum recuſaret, omne corpus eius membratim fuſtibus colliſerunt, uultumq; & oculos, acutis calamis terebrantes, extra urbem cum cruciatibus eiecerunt, ibiq; quod in eo ſupererat ſpiritus, lapidibus eiecerunt.

Poſt hæc mulierem quandam nobilem Cointham nomine, ad idola perducentes adorare cogebant recuſantem, imo potius execrantem, uincula pedibus innectentes, & per plateas totius ciuitatis trahentes, fœdo horrendoq; ſupplicij genere diſcerpunt. Dehinc omnes ſimul irruerunt domos ſeruorũ dei, diripientes & euertentes, atq; hoſtili crudelitate cuncta fœdantes, ita ut precioſioribus quibuſq; direptis, ſi qua alia uiliora repererant, in unum congregata igni in plateis cremarent. Noſtri tamen direptionem hanc bonorum ſuorũ (ſicut Apoſtolus de illis dixit antiquis) cum gaudio ſuſceperunt.

Sed & admirandam uirginem longęuæ ętatis Apolloniam nomine, cũ corripuiſſent, dentes primo ei omnes effoderunt, congeſtis deinde lignis extruxerunt rogum, cõminantes, uiuam ſe eam incenſuros, niſi cum ipſis pariter impia uerba proferret. At illa ut rogum uidit eſſe ſuccenſum, paululum quid in ſemetipſa molitur, repente uero ſe è manibus proripuit impiorum, atq; in ignem, quem minabantur, ſponte proſiluit, ita ut perterrerentur etiam ipſi crudelitatis autores, q promptior inuenta eſt ad mortem fœmina, perſecutor ad pœnam. Serapionem quoq; domi ſuæ repertum, crudeliſſimis affecere ſupplicijs, ita ut omnes ei iuncturas membrorum prius ſoluentes, de ſuperioribus eum præcipitarent. Nullum noſtris iter erat per uiam, nullius plateę trãſitus indulgebatur, neq; die neq; noctu procedendi uſquam libera erat facultas. Vt enim quis noſtrorum apparuiſſet in publico, ſtatim clamor uulgi & ſeditio naſcebatur, ut uel pedibus traheretur, qui uiſus eſſet, uel igni ſuccenderetur. Verum cũ hæc mala per dies ſingulos augerentur, ſubito inter ipſos perſequutores, rabies quædam belli ciuilis exarſit, & dum inter ſe ſeditionibus prælijſq; decertant, interim nobis paululum licuit reſpirare.

Sed non in longum uenia fuit. Continuo nanq; crudeliſſima principũ mittuntur edicta, quibus tanta aduerſum nos ferebatur immanitas, ut ſecundum q prædictũ eſt a domino, ſi fieri poteſt, ſcandalizarentur etiam electi. Ex quo perterritis pene omnibus, quidã ex ipſis nobilibus ſe ſponte impijs actibus ingeſſerunt. Alij conuenti tantummodo nonnulli a do-

meſticis proditi, ad ſacrificia execranda, & ad immundas hoſtias properabant. Aliqui ex his pallentes & trementes, ut magis immolari ipſi, quam immolare idolis uiderentur, ita ut etiam ab inſpectante uulgo irriderentur, eo quod & ad moriendum, & ad ſacrificandũ iuxta meticuloſi uiderentur. Alij ſanctam impudenter ad aras proſiliebant, ut & affirmare niterentur, ſe nunquam Chriſtianos fuiſſe. Hi erant de quibus prædixerat dominus: Quoniam pecunias habentes, difficile ſaluabuntur. Cæteri uero aut iſtos ſequebantur in præceps, aut certe uertebantur in fugam. Ex quibus nonnulli comprehenſi, & in carcerem miſſi, alij ad primam ſtatim iudicis faciem negauerunt fidem, aliquanti paululum ſupplicijs toleratis ad ultimum deciderunt. Hi uero qui beati effecti ſunt, tanquam columnę fortiſſimæ, domini ipſius ſpiritu confirmati, pro fidei ſuę merito, uirtute a domino percepta, admiranda deo & angelis martyrij ſui ſpectacula prębuerunt.

Quorum primus uenerabilis Iulianus podagra conſtrictus, ita ut neque incedere, neque ſtare poſſet, cum his qui eum in ſellula portabant offertur. Quorum unus quidem ſtatim negauit. Alius uero nomine Eunus, cum Iuliano ſene in domini Ieſu Chriſti confeſſione perdurat. Qui iubentur camelis impoſiti, per omnem circunduci ciuitatem, & flagris hinc inde uerberantibus, populo inſpectante laniari, uſquequo finem uitæ in ipſis uerberibus ponerent.

Sed uir quidam militaris, cum aſſiſteret, & quoſdam uolentes etiam mortuis illudere cadaueribus prohiberet, clamor repente aduerſum eum totius uulgi extollitur. Offertur iudici fortiſſimus miles iam domini, & nuſquam ſe inferior factus, in confeſſione perſiſtens, capite pro pietate damnatur. Alius quidam uir nominis ſui Macarius, gente Libycus, cum multis uerbis a Iudice ad negandum ſuaderetur, & eo maiore conſtantia fidem ſuam profiteretur, uiuus ad ultimũ iubetur exuri. Epimachus quoque atque Alexander, cum multo tempore & in uinculis, & in cruciatibus carceris torti, etiam frequenter diuerſis ſupplicijs confecti, perduraſſent in fide, ignibus ad poſtremum conſumi iubentur. Sed & mulieres cum ipſis quatuor. In quibus Ammonaria ſancta uirgo: aduerſum quã iudex ſumma contentione utebatur, & immenſis eam atque exquiſitis cruciatibus affligebat, eo maxime, quod eius ſententiam uincere cupiebat, quia laudabili uoce decreuerat, nihil ſe prorſus eorum, quæ ſibi contra fas imperabantur acturam: quæque Statuti ſui tenax, ad ultimum capite punitur. Secunda uero fuit uirgo, Mercuria nomine. Anus uenerabilis, & fœcundiſſima in filijs, ſed quos nõ prætulit Chriſto, Dionyſia, & alia Ammonaria. Quę dum nimia utuntur conſtantia apud iudicem, & ille uinci erubeſceret a fœminis, inauditis tormentorum generibus toleratis, finem omnium ferro cædente ſuſcipiunt.

Heron quoque, & Arſinus, & Iſidorus Ægyptij, cum puerulo annorum quindecim Dioſcoro, iudici offeruntur. Et primo omnium puerulũ Dioſcorum tanquam pro ætate facile flecti, ante uerbis post etiam uerberibus agit. Quem cum in nullo ſibi cedere uideret, ferocius eum cruciare contendit. Tum deinde cęteros uarijs tormentis dilanians, cum pari modo conſtantia fidei uideret armatos, tradi ignibus iubet. Dioſcorum uero puerum, quod ſibi conſtanter & ſapienter in omnibus reſpondiſſet, admiratus,

ratus differri præcepit, ſperans eum pro ætate pœnitudinem geſturum. Quod non tam tyranni miſeratione, ꝙ domini prouidentia, ita geſtum eſt. Nunc enim nobiſcum eſt Dioſcorus, a deo nobis conceſſus ad conſolationem & firmamentum populi ſui. Nemeſius quoq; etiam ipſe Ægyptius, primo per calumniam quaſi latro delatus eſt. Quo crimine abluto, poſt hæc, quod Chriſtianus eſſet, defertur. In hoc uero nulla a iudice moderatio reſeruatur, ſed geminatis ſupplicijs excruciatum, cum latronibus iuſſit incendi, ignorans, ꝙ crudelitate ſua optimo martyri Saluatoris ſimilitudinem detulit, qui pro ſalute humani generis una cum latronibus pertulit crucem.

Turma autem quædam in unum conuenerat militum, inter quos Ammon, & Zenon, & Ptolemæus, & ingenuus & grandæuus Theophilus. Qui tribunalibus aſtantes, cũ quidam Chriſtianus a iudice torqueretur, & iam pene ad negandum declinaret, dirumpebantur intra ſemetipſos, & uultu, oculis, ac nutibus, uelut erigere conabantur illum, qui in ſupplicijs poſitus trepidabat. Interdum etiam manus protendere, ac totius reliqui corporis motibus ac habitu diuerſe inclinati, tanꝙ ſubleuare lapſantis animos geſtiebant. Cõuerſi uero ad eos, omnes, & quid de ſemetipſis profiterentur, ex eorum motibus agnoſcẽtes, prius penè ꝙ in eos uulgus clamoribus inſiliret, ipſi in medium prorumpunt, ac ſeſe Chriſtianos eſſe teſtãtur. Tunc uero uerſa uice ex eorum confidentia perſecutoribus terror, noſtris conſtantia animi accreſcit: dum hi, qui per tormenta uinci putabantur, ſponte ſe cruciatibus offerunt, & ab his quod illi pro terroribus inferebant, uelut pro quadam ſpecie uoluptatis expetitur, deo ita triumphante per ſanctos ſuos.

Sed nec Scirionis opus memorabile, fas eſt ſilentio præterire. Is nanq; cum rem cuiuſdam potentis ſub mercede procuraret, iubetur ab eo idolis immolare. Recuſans, cogebatur iniurijs: perſiſtens, rurſum blanditijs mulcebatur. Cum uero utrunq; contemneret, præacuta ſude ualidiſſime tranſuerberatus per media uiſcera, neci traditur. Quid uero memorem, quantæ multitudines in deſertis & in montibus oberrantes, fame, ſiti, frigore, languore, latronibus, beſtijſq; conſumptæ ſint? qui omnes imitati electos dei prophetas, gloria martyrij coronati ſunt. Deniq; & uenerandus ſenex Chæremon (epiſcopus hic erat urbis Ægypti, quæ dicitur Nilopolis) cum ad Arabicum montem una cum grandæua coniuge diſceſſiſſet, nulli ultra apparuit. Et cum ad perquirendum eum plurimi fratrum frequentiſſime proceſſiſſent, perſcrutatis omnibus locis, nec ipſos ultra quiſquam, neq; corpora eorum potuit inuenire. Hæc autem non fruſtra cõmemoraui frater Chariſſime, ſed ut ſcias quãta apud nos a ſanctis martyribus ad dei gloriam geſta ſint.

Et poſt pauca addit etiam hæc, dicens: Iſti igitur diuini martyres, qui cum Chriſto in cœleſtibus ſedent, & regni eius participes ſunt atq; iudices, qui cũ ipſo de lapſis fratribus iudicant, iſti (inquam) ipſi ſuſceperunt lapſos, & pœnitentiam conuerſionemq; eorum non reſpuerunt, ſcientes ꝙ deus noſter, cuius ipſi erant martyres, non uult omnino mortẽ morientis, ſed conuerſionem eius & pęnitentiam quærit. Si ergo iſti receperunt quoſdam, & in eccleſia ſtatuerunt, in oratione quoq; eis & in cibo cõmunicauerunt, quid nos facere uultis fratres? Quid nobis agendum putatis?

1 Quod hic Ep̃s haberet coniugem grandæuam non te moueat, quia erat ſub Eccleſia Orientali, cui non fuit impoſitũ iugum continentiæ ab uxoribus, quæ ante ſacerdotium fuerant ductæ, ſed in uoluntate non in neceſſitate uniuſcuiuſq; poſitum uellet ne abſtinere ab eis uel non. Vide Hiſto. Tripar. cap. 14. Vel in ꝓmotione ſua de cõſenſu uxoris promiſerat continentiã, alioqui nõ fuiſſet ordinatus Ep̃s. Lege Synodũ Arelatẽſem. 4. ca. 1. et Tertiã can. 1.

Nonne ſequi nos eorum ſententias & iudicium conuenit, atque erga eos quos illi miſerati ſunt, non exiſtere crudeles & truces? Non puto quod expediat nobis ſententias eorum in irritum reuocare, miſerationes infringere, benefacta turbare, & recte religioſeque inſtituta uiolare.

Hæc Dionyſius de lapſis faciens ſermonem. Quo tempore Nouatus Romanæ Eccleſiæ presbyter, elatione quadam tumidus, ſpem penitus eis ſalutis ademerat, etiam ſi digne pœnituiſſent. Ex quo & princeps hæreſeos extitit Nouatianorum, qui ab eccleſia ſeparati, ſuperbo nomine ſemetipſos καθαρούς idest, mundos appellarunt. Ob quam rem concilium ſacerdotale celeberrimum in urbe Roma cõgregatum eſt, epiſcoporum quidem ſexaginta numero, presbyterorum quoque totidem, cũ diaconis plurimis. Præterea etiam per ſingulas quaſque prouincias de hac re magna deliberatione habita, decretis ſignificatur, quid facto opus eſſet. Statuitur ergo, Nouatum quidem cum his, qui eum mentis elatione tumidum ſequerentur, quique ad inhumanam iſtam, & nihil fraternæ charitatis ſeruantem ſententiam declinarent, alienũ eſſe ab eccleſia: eos uero, qui lapſi in certamine fuerant fraterna miſeratione curandos, & fomentis pœnitentiæ medicandos.

Eſt oratio.20.in ordine or. uimã eiuſdem.

VITA SANCTORVM MACHABÆORVM, PER D. GREGORIVM NAZIANZENVM SCRIPTA.

1 *Feſtiuitas Machabæorum antiqua.*

QVid autem Machabæi? Horum enim præſens eſt feſtiuitas, qui licet minus honorantur à pleriſque, quod non Chriſti certarunt gratia; omnibus tamen ueneratione ſunt digni, quod ob leges paternas fortiter egerint. Cũ enim ante Chriſti paſſiones, martyrium ſuſtinuere, quid facturi erant, ſi poſt Chriſtum perſecutionem pertuliſſent, ac illius pro nobis mortem imitati fuiſſent? Qui enim ſine hoc exemplo tanta eminuere uirtute, quomodo non generoſiores apparuiſſent, ſi cũ exemplo periclitati fuiſſent?

Proinde licet ſermo iſte myſticus ſit, & abſconditus, mihi tamen, ac omnibus Dei amatoribus admodum credibilis exiſtit, neminẽ, qui ante Chriſti aduentum martyrio deceſſit, id ſine Chriſti fide aſſecutum eſſe. Verbum enim, quod poſtea temporibus proprijs libere prædicatum eſt, ijs etiam, qui mente puri fuerunt, antea cognitum extitit; quemadmodũ ex multis liquet, qui ante illud honorati fuerunt. Non igitur deſpiciendi ſunt, quod tales ante crucem extiterint; ſed propter crucem laudandi, ac honore, qui ex ſermonibus prouenit digni: non ut ijs gloria inde augeatur, nã quo pacto eorum gloria creſcere poſſet, quorũ res geſtæ tam glorioſum quid habuerunt? ſed ut glorificentur laude digni, uirtutemque æmulentur audientes, memoria, tanquam ſtimulo, ad ſimilia incitati.

Cæterum quales nam hi fuere? aut unde, quaue ſub initium inſtitutione, & diſciplina impulſi, ad tantum uirtutis, & gloriæ faſtigium ſunt progreſſi? ut annuis his feſtiuitatibus, ac panegyribus honorarentur. Nam quod maior quam rerum uiſibilium de eis opinio in omnium reſideat animis, id liber de ijs cõſcriptus diſcendi cupidis, & ſtudioſis oſtendit. Qui etiam docet rationem paſſionibus imperare, dominamque eſſe, ſiue ad uirtutem

2 *Annuis feſtiuitatib' & panegyribus honorabantur ſeptem Machabæi.*

inclinet, ſeu malitiã. Sanè & alios liber ille martyres celebrat, inter quos 3
& horum meminit certaminum. Mihi uerò hoc tantum dixiſſe ſufficiat, *Laudat librum Machabæorum.*
Eleazarum primitias tuliſſe inter eos, qui hic ante Chriſtum ſunt paſſi, quemadmodum poſt Chriſtum Stephanus. Vir ſacerdos, & ſenex, canus capillis, canus & prudentia, prius quidẽ pro populo ſacrificabat, & orabat, nunc autem ſemetipſum hoſtiam obtulit Deo perfectiſſimam. Purgationem plebis uniuerſæ, dextrum certaminis procœmium, adhortatioq; loquens, & tacens. Adduxit autem & filios ſeptem, inſtitutionis ſuæ indicia, hoſtiam uiuentem, ſanctam, beneplacitam Deo, omni legali ſacrificio ſplendidiorem, & puriorem. Siquidem legitimum eſt, & iuſtiſſimum, ut filiorum præclarè geſta patri referantur accepta. Pueri autem illi generoſi, & magnanimi, generoſę matris germina generoſa, glorioſi ueritatis certatores, Antiochi temporibus excelſiores, Moſaicæ legis diſcipuli genuini, patriarum conſuetudinũ obſeruatores diligentes. Numerus apud Hebræos laudabilis, & propter ſeptenariæ quietis myſterium uenerabilis, unum ſpirantes, ad unũ reſpicientes, unicum uitę iter ſcientes, ut pro Deo mortem ſuſtinerent, non minus animis fratres q̃ corporibus, inter ſe de morte æmulantes. Proh miraculum, tormenta tanq̃ theſauros præripientes, ſub magiſtra lege pericula pro alijs ſubeuntes, quæ nõ magis ingruentia formidabant, q̃ ceſſantia quærebant, unum hoc declinantes, ne tyrannus eos punire differret, ac quidam ex eis incoronati diſcederent, inuitiq; à fratribus ſepararentur, & mala uictoria ſuperarent, ac nequaquã in patiendi periculum inciderent. Mater ibi erat animoſa, & generoſa, puerorum ſimul, ac Dei amatrix, cuius materna uiſcera ultra naturę dilaniabantur rationem. Non quia eam filiorum miſeraretur cruciatus, ſed quod timore augeretur, ne paterentur. Neq; magis deſiderabat abeuntes, quam optabat ut reſidui alijs adijcerentur. Et horũ quidem rationem habebat maiorem, quam eorum, qui iam deceſſerant. Nam horum certamen anceps erat, at illorum diſſolutio ſecura. Et hos quidem iam Deo conciliauerat, illos autem ut Deus acciperet, curabat.

O' Anima uirilis in corpore muliebri. O' ſpecimen admirandũ, & magnanimum. O' ſacrificij illius Abrahamici, niſi forte maius quid audendũ ſit. Ille enim promptè unum obtulit, licet unigenitum, & qui ex promiſſione erat, & ad quem promiſſio pertinebat; & quod maius erat, quod non generis ſolum, ſed & talium ſacrificiorum primitiæ, & radix conſtituerentur. At illa totum filiorum populum ſacrificauit Deo, tam matres, quam ſacerdotes, uictimis in iugulationem promptis exuperans. Holocauſtis rationalibus, ſacrificijs ſe urgentibus. Illa ubera oſtendebat, & filijs enutritionẽ in memoriam perducebat. Caniciem pętendebat, ſenectutemq; pro ſupplicatione ſubijciebat; non ut ſalutem quæreret, ſed ut paſſionem moueret, nec mortem, ſed dilationem periculum eſſe cenſebat. Nil eam flectebat, nihil emolliebat, nil audaciam eius minuebat. Non tormentorũ inſtrumenta expoſita, non rotę expeditæ, non catapultæ, non ungularum acies ferrearum, non enſes, quorum acies iam ſubigebatur, nõ lebetes feruentes, non ignis incenſus, non tyrannus minans, nõ populus urgens, nõ genus inſpiciens, non membra dilacerata, non carnes dilaniatæ, non ſanguinis riui fluentes, non iuuentus, quæ conſumebatur, nõ mala præſentia, non quæ expectabantur: ſed & periculi prolongatio, quæ alijs in talibus

grauiſſima eſſe ſolet, illis erant leuiſſima; ſpectaculo enim oblectabãtur, & paſſionibus ferè moram innectebant. Ita uaria tormenta illa, tanquam nullius eſſent momenti, contemnebant. Quin etiam perſecutoris ſermones multiformes, conuitiantes, cõminantes, blandientes deſpiciebant. Quid enim ille non tentabat, ut quod ſperabat, aſſequi poſſet?

Inſuper & puerorum ad tyrannum reſponſiones tanta ſapientia, ac generoſitate erant refertæ, ut ſi cuncta aliorum bona in unum fuiſſent congeſta, parua tamen eſſent, ſi cum illorum fortitudine eſſent collata. Imo fortitudo eorum parua fuiſſet, ſi cum prudentia eorum in ſermonibus cõparata eſſet. Quin & ſolis illis contigit, ut ita paterentur, ac interim cõtra minas perſecutoris, & terrores imminentes adeò ſapienter reſponderent. Quibus tamen pueri generoſi, uel parens generoſior nequaquam uincebantur. Cum uerò ipſa omnibus ſuperſtes extitiſſet, ac animi dolorem cum amore temperaſſet, pulchram parentationem illis ſeipſam exhibuit. Eos enim ſubſecuta eſt, quos paulò ante præmiſerat. Et hoc quonam modo? Sponte ad periculum proceſſit. At cum quali oratione funebri? Pulchri ſanè puerorum ad Tyrannum ſermones exiſtunt, pulchrorumque pulcherrimi. Et cur non? Cum quibus ſe inſtruebant, & Tyrannum feriebant. At matris longè fuere pulchriores. Primo quidem conſolantes, poſtea uero funebres. Quinam igitur puerorum ſermones fuere? Bonum enim eſt, ut & uos illorum reminiſcamini, ut quemadmodum certaminis habetis exẽplum, ita etiam ſermones de martyrij laude in talibus habeatis temporibus. Erant autem aliorum alij, & ſecundum quod unumquenque uel perſecutoris ſermones, aut periculorum ordo, aut animæ armabat alacritas, & ſi typo effingere licet, tales erant.

Nobis Antioche, ac circunſtantes omnes, unus Rex Deus eſt, à quo facti ſumus, & ad quem conuertimur; unuſque legislator Moſes, quẽ haud prodemus, ſeu offendemus. Non per pericula uiri, ob uirtutem exantlata, ac miracula multa, etiam ſi alius adhuc Antiochus nobis minaretur, te etiam truculentior. Vna autem nobis ſecuritas eſt mandati obſeruatio, & ut legem, qua muniti ſumus, haudquaquam pręuaricemur. Vna gloria omnẽ aliam gloriam præ illa contemnere. Solæ nobis ſunt diuitiæ, quæ ſperantur. Nihil autem terribilius, quàm à Deo aliquid timere. Cum his conſiderationibus ſumus inſtructi, ac ita armati. Cum tali tibi iuuentute eſt controuerſia. Dulcis equidem mundus hic eſt, dulce & ſolum patrium, necnon amici, & cognati, coætaneique, ac templum iſtud magnũ, & nomine tam celebre, ac panegyres Patriæ, & myſteria, reliquaque cuncta, quibus nos ab alijs differre uidemur: non tamen dulciora ſunt Deo, ac periculis, quæ propter honeſtatem ſuſtinentur. Nec tu hoc cẽſeas: Alius nobis eſt mundus longè rebus uiſibilibus ſublimior, & ſtabilior. Patria alia Hieruſalem ſuperna, quam nullus Antiochus obſidebit. Et quia fortis eſt, & inexpugnabilis, nullam timet deſolationem. Cognati uerò nobis ſunt inſpiratio, & qui ſecundum uirtutem ſunt nati. Amici autem prophetæ, ac Patriarchæ, à quibus nobis & pietatis eſt typus. Coætanei uerò qui hodie nobiſcum periclitantur, & fortitudine ſunt contemporanei. Panegyres autem Angelorum tripudia, myſteriumque unum magnum, ac maximum, & à multis abſconditum Deus: ad quem & hæc reſpiciunt myſteria. Deſine igitur nobis parua, & indigna polliceri; non enim honorabimur inhone-

ſtis,neq; lucrabimur damnoſa, quoniam nō tam infeliciter negociamur. Deſine etiam minari; aut contra minabimur: tuam impotentiam,& noſtra argue ſupplicia. Habemus & nos ignē,quo perſecutores puniamus. Exiſtimas tibi certamen eſſe cum gentibus,ac ciuitatibus? necnon regibus effœminatiſſimis? Ex quibus hi quidem uincent,illi autem fortaſſis ſuperabuntur. Verum nequaquā eis de talibus periculum imminet. Contra Dei legem aciem inſtruis,contra tabulas à Deo inſculptas, contra paterna ratione,& tempore honorata,contra ſeptem fratres unica anima colligatos,ſeptem te trophęis infamaturos. Quos uincere nequaq; magnum eſt,ab illis uerò ſuperari turpiſſimum. Illorum genus ſumus, & diſcipuli, quos igni columna,& nubis in uia deduxit: quibus mare diuiſum eſt,& fluuius ſubſtitit,& ſol ſtetit,& panis pluuia deſcendit: quorum manuum extenſiones orationis gratia factæ multa milia in fugam conuerterunt: à quibus feræ ſuperabantur; & quos ignis non tangebat; ac à quibus reges generoſitatem admirantes,abſtinebant. Dicemus & aliquid tibi cognitum. Eleazari myſtę ſumus,cuius fortitudo tibi eſt comperta. Prior pater certauit,nunc filiĳ ſuccedunt. Prior abĳt ſacerdos,nunc ſubſequentur ſacrificia. Multis nos terres,ſed multo plura ferre ſumus parati. Et quid ò ſuperbiſſime,minis tuis nobis facere poteris? num perſuadebis? At nihil fortius eſt ĳs,qui omnia ferre ſunt parati. Cur moramini lictores? cur cūctamini? Cur mandatum tam egregium expectatis? Vbi enſes? ubi uincula? celeritatem exopto. Maior ignis accendatur,beſtiæ efferentur,tormēta augeantur,omnia ſint regia,& ambitioſa. Ego primogenitus ſum: primum me ſacrifica. Ego nouiſſimus,ordo mutetur. Sed & è medĳs quidā inter primos exiſtat,quo ęquis partibus inter nos honoremur,ſed parcis. Expectas ne fortuitum quid,aut contrarium? Sępe,ac iterum eundem repetemus ſermonem. Nequaquā immunda comedemus, nec offeremus. Tu prius noſtra ueneraberis, q; nos tua colemus. Summa ſermonis, aut crudeliora adhuc excogita tormenta,aut hæc à nobis contemni ſcias. Et hæc quidem ad Tyrannum.

At quibus inter ſe adhortabantur? qualiaq; de ſeipſis ſpectacula exhibebant? q; fuere pulchra? q; ſacra? omniq; uiſione, ac auditione, Dei cultoribus ſuauiora? Ego enim recordatione ſolum uoluptate impleor, ac cogitatione cum certantibus uerſor, enarrationeq; exornor. Amplectebantur ſe mutuo, & à collis pendebant. Panegyris erat, ac ſi certaminibus initiarentur. Eamus fratres ad pericula, clamabant, eamus, urgeamus nos dum excandeſcit Tyrannus. Nil nos emolliat, ut ſalute plectamur. Conuiuium nobis propoſitum eſt precioſiſſimū; nequaquā illud negligamus. Pulchrum eſt fratres cohabitare, conuiuium celebrare, ac una conglobari. Pulchrius uerò pro uirtute periclitari. Quòd ſi poſſibile eſſet, corporibus etiam pro legibus certaſſemus patrĳs; ſed & mors iſta inter laudabilia exiſtit. Verùm quia tempus hoc non admittit, corpora exhibeamus. Etenim ſi nunc haud morimur, num ideo nunquā occumbemus? num generationi debitum ſuū non reddemus? Ex neceſſitate gloriam faciamus, diſſolutionem cauillemur, quod cōmune eſt, proprium faciamus, morte uitam comparemus. Nullus igitur è nobis animæ curam gerat, nec puſillanimis exiſtat. Tyrannus poſtquā in nos incidit, de aliorum tranſgreſſione deſperet, periculis ordinem ipſe ſtatuat, nos nihil in promptitudinis

ſeruore diſſentiamus,primuſq; alijs uia exiſtat,nouiſſimus uerò certaminis ſignaculum.Hoc nobis cunctis pariter infixum ſit,quod cũ perpetua domus noſtræ laude coronabimur; Et quod perſecutor nullam è nobis partem accipere poterit; ut quemadmodũ de omnibus gloriatur,ita unica intumeſcat prauitate. Non minus tranſmigratione,q̃ generatione,inter nos fratres appareamus,omneſq; tanquam unus periclitemur,& pro
4 omnibus ſinguli. Eleazare, ſuſcipe: mater ſubſequere: Hieruſalem mortuos tuos magnificè ſepelito. Si ſepultura carebimus,poſteris noſtra referto;ſed & amatoribus tuis religioſum unius uteri ſepulchrũ oſtende.

Ecce magnificam ſepulturam.

Et illi quidem talia dicebant,& faciebant, & aprorum inſtar, dentes inter ſe acuentes,in ordine ætatis,& promptitudine qualitatis confortabantur,uoluptatiq; ac miraculo erant contribulibus ſuis: terrori autem, & ſtupori perſecutoribus, qui cum totam gentem ſubegiſſent, adeò ſe-
5 ptem fratrum unanimitate ſunt ſuperati,ut nec ſpem meliorem haberent de alijs. At mater generoſa,cum illi uirtute tot eſſent, ac tales, animal inter legem,& magnanimitatem medium,eouſq; gaudio pariter,ac timore perfuſa erat,in medioq; duarum paſſionum campo conſtiterat, gaudij ob uirilitatem,& ea,quę uidebantur; Timoris uerò propter ea,quę imminebant,ac pœnarum immanitatem: & tanquam auis pullos,cũ ſerpens adrepit,aut aliud quid inſidiatur,circumuolabat,circumgemebat,ſupplicabat,ſimul certabat;& quid nõ faciebat,quod ad uictoriam conſequendam deſeruiret? ſanguinis guttas rapiebat,membrorum detruncationes colligebat,reliquias adorabat, cum uno loquebatur, & hunc offerebat, alium uero præparabat. Omnes autem ita alloquebatur; Euge filij,euge optimi mei, euge in corpore conſtituti, corpore ferè caſſi. Euge legis, ac caniciei meæ defenſores,necnon ciuitatis,quæ uos aluit,& ad tantam uirtutis gloriam prouexit. Adhuc parum,& uicimus. Fatigantur tortores. Hoc timeo ſolum;adhuc parum,& ego feliciſſima inter matres ero,uoſq; beatiſſimi inter filios. Sed matris deſiderio tenemini? At nequaq; uos derelinquam.Hoc uobis promitto,non enim ita natos odi.

Reliquias adorabat. Ergo non inconuenit ſanctorum martyrum adorare reliquias,ea ſcilicet adoratione q̃ ueneratio dicitur,& magnis uiris debetur cuiuſmodi adorationẽ exhibuit Nathã propheta Regi Dauid, non autem ea adoratione quæ ſoli deo conuenit,de qua ſcribitur, Dominum deum adorabis, & illi ſoli ſeruies.

Poſtquam autem defunctos uidit,ac ſecuritatem ex complemento eſt aſſecuta,caput admodum lætè cum magna ſuſtulit conſtantia,non ſecus ac ij, qui in Olympiacis uincunt;manibuſq; extenſis magna & ſplendida uoce: Tibi,inquit,ò pater ſancte gratias ago,tibi lex magiſtra,necnon pater noſter Eleazare, qui ante filios tuos decertaſti, q; meorum in partu dolorũ fructum accepi,quodq; mater facta ſum omnibus matribus beatior. Nihil mundo reliqui; omnia Deo tradidi,theſaurum meum, ſpemq; meam ſenilem. Quàm magnificè ſum honorata,q̃ abunde ſenectutis mercede perfruor,nutrimenti impenſam nobis filij remitto, cum ita nos pro uirtute decertaſſe uideo. Omnes coronatos conſpexi,tanq̃ benefactores intueor tortores;ſed & partem deeſt,quin me Tyranno ob ſeruatum ordinẽ gratias habere fatear, quòd me ultimata periculis reſeruauit,quod ſobolem meam decertantem uidi,& cum unoquoq; filio depugnaui. Ita enim ſecura cum ſacrificijs digrediar,non comas delacerabo,non ueſtem diſcindam, non carnem unguibus ſecabo, non luctum inſtaurabo, non præficas conuocabo,non in tenebris me occultabo, ut aer mecum fleat, non cõſolatores expectabo,nõ panem luctus apponam; talia enim ignobilium ſunt matrum,& quæ carnis tantum ſunt parentes,quarum filij ui-

tam ſine digna aliqua finiunt relatione. Mihi uerò nequaquã mortui eſtis ò filij chariſſimi, ſed copioſum fructum produxiſtis. Nõ me reliquiſtis, ſed præceſſiſtis. Non defloruiſtis, ſed ſolidati eſtis. Non fera nos rapuit; non unda abſerpſit; non latro iugulauit, non morbus diſſoluit, nõ bellum aſſumpſit, nõ aliud quid paruum, aut magnum, quod hominibus accidere poteſt. Flerem equidem, & ualde quidẽ, ſi tale quid uobis accidiſſet. Lachrymis tum oſtẽderem quòd filiorum amatrix eſſem, quemadmodum nunc lachrymas repello. Parua hæc adhuc exiſtunt. Verè uos deplorarẽ, ſi male ſaluati fuiſſetis, ſi à tormentis uicti eſſetis, ſi quis uos ſuperaſſet, quemadmodum nunc ſuperati ſunt perſecutores. Iam uerò ſuperſtitibus uobis laus, gaudium, gloria, tripudia, ac lætitia mihi accreſcit. Ego enim poſt uos immolabor. Cum Phinea collocabimur: cum Anna glorificabimur; prætereꝗ; ꝙ ille unus erat, nos uerò tot ſcorticidæ, non corporũ, ſed animarum fornicationem confodientes. Et hæc quidem unum à Deo datum, illumꝗ; nuper genitum, ego autem uiros ſeptem, eoſꝗ; uoluntarios ſacrificaui. Hieremias funebrem mihi ſuppleat ſermonem, non lugens, ſed mortem laudans beatam. ſuper niuẽ ſplendetis, ſuper lac coagulati eſtis, ſuper Saphirum compoſitio ueſtra, Deo, qui uos naſci fecit, ac mihi tribuit. Et quid amplius? Appone & me, ò Tyranne, filijs, ſi qua apud inimicos gratia eſt, quò certamen tibi ſit uenuſtius. Vtinam & per omnia tranſeam ſupplicia, ut cruorem meum ſanguini, & carnes meas ſeniles illorũ admiſceã carnibus. Amo propter filios tormenta. Quòd ſi hoc denegas, puluis ſaltem puluere iungatur, unumꝗ; nos excipiat ſepulchrũ. Ne inuideas æqualis honoris mortem ijs, qui gloria ſunt æquales. Valete ò matres, ualete ò filij, ita enutrite eos, qui è uobis naſcuntur. Pulchrum uobis certandi exemplum præſtitimus.

Talia dicebat, ac ſeipſam filijs adiungebat. Sed quo nam modo? Ad rogum accẽſum, tanꝗ; ſponſum adcurrit, huic enim adiudicata fuerat: nec ducentes expectauit, ne corpus ſanctum, & generoſum corpora tangerẽt polluta. Sic Eleazarus ſacerdotio eſt perfunctus e cœleſtibus initiatus, et initians. Ac Hieruſalem haudquaꝗ; externo, ſed proprio emundauit ſanguine, diemꝗ; noniſſimum, myſterium quoꝗ; fecit nouiſſimum. Ita etiam filij iuuentute ſunt defuncti; non quod uoluptatibus ſeruirent, ſed quod paſſiones refrenarent, ac corpora ſanctificarent, ad uitamꝗ; transferrent impaſſibilẽ. Sic mater fœcunditate ſua fructum accepit, ſic uiuentes adornauit, & cum decedentibus quieuit. Quoſꝗ; mundo genuerat, illos obtulit Deo; ac dolores ſuos certaminibus annumerauit, partuſꝗ; conſequentiam mortibus manifeſtam reddidit, à primo quidem filio uſꝗ; ad nouiſſimum, ijs, quæ fuere certaminis. Et quemadmodum in aquarum inundatione contingit, ſic et uirtutem aliam ſuper aliam oſtendit, ad paſſionẽꝗ; adeò promptior erat periculis corroborata prioribus, ut tyrãno gratum fuerit, ꝙ non plurimorum mater eſſet: immo confuſus, & uictus diſceſſit, ac primum tum didicit, quod non omnia armis ſubigi poſſent, cum pueros inermes adortus fuiſſet, qui ſola pietate armati eſſent, & qui omnia potius pati, ꝙ̃ quæ ille iubebat facere parati erant.

Hoc ſeptem ſacrificio ſecurius, & magnificentius fuit, nequaꝗ; enim neceſſitate eſt perſolutum, quemadmodum ibi promiſſionis feruore, ac uictoriæ factum eſt deſperatione. Verum oblatio iſta ſpontanea fuit, &

quæ ſolum mercedem haberet ſperanda. Sed nec Danielis certaminibus hoc fuit ignobilius. Qui cum in cibum datus eſſet leonibus, manuum extenſione feras deuicit. Immo nec in Aſſyria pueris poſterius, quos Angelus refrigerabat in igne, quoniam legem ſeruabant pater nam, nec cibum tangere uolebant pollutum & prophanum. Quin nec certamen hoc gloria ſua miraculis illis, quę poſtea pro Chriſto ſunt exantlata, inferius fuit. Illi enim, quemadmodum in ſermonis dicebam principio, Chriſti ſequebantur ſanguinem, & Deus talium certaminum ductor erat, qui tãtum, ac tam admirandum pro nobis obtulit precium. His uerò haudquaquã multa, neq; talia uirtutis fuere exempla. Horum uirtutem uniuerſa admirata eſt Iudæa, & tanquã ipſa coronata eſſet, exultabat, ac geſtiebat. Certamen enim hoc maximum fuit ex ijs, quæ unquã in ciuitate illa fuere decertata. Neceſſe enim erat, ut in die illa lex uel ſolueretur, uel glorificaretur; Eratq; res tum quaſi ſub nouacula poſita; & ad uniuerſum Hebræorum gentem illorum pertinebant certamina. Sed & Antiochus ita ſtupore eſt percuſſus, ut minas uerteret in admirationem (nam hominum uirtutem & hoſtes quoq; admirari norunt) cum ira deferbuiſſet, et res per ſeipſam fuit expenſa; adeò ut infecto negocio abiret, multis patrem Seleucum ob honorem genti, necnon magnificentiam templo impenſam, laudãs, multis quoq; Simonem, qui eum adduxerat, inculpans.

6 Proinde hos nos, ò ſacerdotes, matres, & filij, imitemur. Sacerdotes quidem Eleazari honorem patris ſpiritalis, qui tam ſermone, quã opere quod optimum eſſet oſtendit. Mulieres uero generoſe matris illius gloriam, quo uerè filiorum amatrices eſſe uideantur, ac Chriſto fœturam ſuã offerant, nuptiaſq; per talia ſanctificent ſacrificia. Filij autem, ut ſanctos illos uenerentur, ac iuuentutem nequaquã in turpibus conſument affectibus, ſed in certaminibus contra paſſiones initis, & ut contra aſſiduũ Antiochum generoſe pugnent, qui contra membra cuncta decertat, illaq; multipliciter inſectatur. Cupio enim pugiles habere, qui omnis tẽporis, omniſq; ſint modi, uniuerſum hominum genus, ac ætatem omnem, quæ uel palàm oppugnatur, uel cui clanculum tenduntur inſidiæ, illamq; ueteribus adiuuare narrationibus, adiuuare & nouis, ac undiq; apiculæ inſtar, utiliſſima colligere, inalueari j unius fœturã, & ſuauitatem: quò tam per uetuſta quã noua in nobis glorificetur Deus, qui in filio, & ſpiritu glorificatur, qui ſuos cognoſcit, & à ſuis cognoſcitur, confeſſus, & confitens, glorificatus, & glorificans in ipſo Chriſto, cui ſit gloria in ſeculũ. Amen.

Tam ſermone quàm opere oſtendere conuenit quod eſt optimum.

ITEM ALIA VITA SANCTORVM SEPTEM MACHABOEORVM PER D. IOANNEM CHRYſoſtomum Epiſcopum Conſtantinopolitanum ſcripta.

Habetur Tomo primo operũ eius fol. 551

7 QVam ſpecioſa, & grata ciuitas nobis enituit, & totius anni diebus ſplendidior hodierna prefulget, non de uſitatis ſolis radijs illuminata ꝑclarius, ſed de lumine martyrum, ſupra corus cum fulgoris micantem illuſtrata ſublimius. Multis etenim ſolibus illuſtriores ſunt martyres, & magnis luminaribus clariores. Proptérea hodie ſi dici poteſt, cœlo ipſo ornatior terra lętatur. Sed in hac cõparatione

Laudat preclarã diẽ ſanctorũ Machabæorum, de eorum lumine coruſcantem.

non

non attendas cinerem ſanctorum corporum, nec fauillam reliquiarũ car 8
nis, omniaq; oſſa conſumpta temporibus, ſed aperi oculos fidei, & uide
eos diuina uirtute, & gratia ſpiritus ſancti amictos, & diuini luminis cla-
ritate radiantes. Hi ergo ipſi de ſuperno ſolis circulo in terram radij Chri
ſto emittente iaciuntur, & a corporibus eorum proſilientes coruſca luce
fulgoris, ſicut ſpeciem eccleſiæ gaudentis illuſtrant, ita faciem diaboli in-
uidentis obcæcant. Nam ut audaces latronũ duces ſiue impij ſepulchro-
rum effoſſores, ſi forte dum prædas agunt, aut ſpolia capienda conqui- 9
runt, in arma uel ornamenta imperatoris incurrerint, quamlibet cupidi
prædarum, tamen ita agnitis regis inſignibus deterrentur, ut fugiant, neq;
cominus accedere, uel attingere audeant. Vnde ſibi non cõpendium pro-
cedere, ſed periculum prouident imminere, ſi quid inde audeant uſurpare:
Ita profecto & dęmones, qui uere latronũ & principes, & magiſtri ſunt,
ubi coronatorum martyrum corpora uiderint poſita, longe illico a con-
ſpectu eorum pauidi fugiunt, & abſiliunt. Non enim ad naturam eorum 10
intendunt, ſed in arcanam dignitatem, & gloriam Chriſti, qui in agone
certantium induta corpora martyrum ſuorũ, ſicut arma portauit. Huiuſ-
modi enim armis non angelus, non archangelus, nõ ulla alia creaturę uir-
tus induta eſt, ſed ipſe dominus uirtutum, & angelorum, ſicut Paulus cla-
mat, dicens: Si experimentum quæritis, præliantis in me Chriſti. Pretioſa
enim ſunt corpora martyrum: quoniam plagas pro domino ſuſceperunt.
Et quia ſtigmata propter Chriſtum membris ſuis impreſſa ferunt, & ſi-
cut corona regalis undiq; decorata fulgores uarios emittit: ita & ſancto
rum martyrum corpora, ſicut pretioſis lapidibus acceptis pro Chriſto 11
uulneribus diſtincta, omni regum diademate pretioſiora & ſpectabilia
redduntur. Et illi quidem ſecularium ſpectaculorum pręſides, ſiue arbitri,
quos Græci agonothetas uocant, proponentes certamina, magnum mu-
neris ambitum eſſe exiſtimant, quando iuuenes, & robuſtos luctatores
in ſtadium introduxerint, unde prima oſtentatione miraculum ſpectato-
ribus præbeant ſtudio. Hoc uero ſpirituali in agone nõ ita eſt, ſed omnia
è contrario. Agonem enim proponens Chriſtus, non talem, qualem illi
terreni agonothetæ, ſed horribilem & plenum timoris. Nõ enim hominũ
contra homines luctamen, ſed hominum aduerſus dæmones pugna eſt.

Tale ergo certamen nobis proponens Chriſtus, non iuuenes exercitatos ad luctamina athletas, ſed primęuos adoleſcentulos, & cum ipſis ſenem Eleazarum, ſimulq; mulierem anum matrem ſeptẽ adoleſcentium uult conſiderare. Quid hoc noui eſt? quid paras inutilem & adhuc tenerã in bellum, in harenam, uel prælium ducis ætatem? quis enim ante hanc diem uidit, uel audiuit mulierem in ultima ſenectute poſitam dimicaſſe, & terribilem mortis adijſſe cõflictum? Nemo huiuſmodi factum audiuit unquam. Sed ego, inquit, admirabile hoc, & nouũ, quod neq; auditu aliquando perceptum eſt, ipſis operibus demonſtrabo. Non enim talis agonotheta ego ſum, ut certaminis exitium in aliqua certantium uirtute conſtituam, ſed ipſe aſſiſto luctantibus, & auxilium præbeo, & manum præbeo athletis meis. Et quod ex proprij arbitrij libertate ſuſcipiunt, de bonę uoluntatis affectu, ut pro legibus meis, & nomine meo dimicent, id in uictoriam ipſis procedere, mei eſt auxilij.

Ergo cum uideris mulierem annis confectam, ſenio tremulam, baculo

8 *Hoc deberent in ſanctis martyribus contemplari moderni hæretici, quòd ſi facerent, non effunderent ineptias quas ſolent.*

9 *Radij ex ſanctorum martyrum corporibus proſilientes, Eccleſiã gaudentẽ illuſtrant, & diabolũ inuidentem excæcant.*

10 *Vide mirum, Dæmones ſentiunt uirtutẽ ex ſanctorum corporibus prodeuntem, & pauidi ab eorum conſpectu fugiunt, et hæretici noſtri illam confiteri nolunt.*

11 *Quid quæſo excelſius, quid dignius dici poſſet pro ueneratione corporum martyrum, & ſanctarum reliquiarũ eorundẽ? Et unde ſit eis tanta dignitas.*

indigentem induci, & congreſſum prælio paſſionis diſſoluere crudelem tyranni furentis inſaniam, & de incorporibus uirtutibus triumphantem, & diabolo præualentem, & facile uires illius concidentem cũ poteſtate maiore, admirare diuini agonothetæ gratiam, obſtupeſce ad intuendam Chriſti uirtutem, cuius athletæ non corporis robore, ſed fidei uirtute luctantur. Infirma eorum natura, uel uetus eſt, ſed quæ eos unxit gratia, potens eſt. Reſoluta ſunt corpora ſenectute, ſed ſolidatæ ſunt mentes deſiderio pietatis. Non eſt ſenſibilis hæc pugna, neq; inſenſibile certamen. Noli ergo iſtos athletas extrinſecus conſiderare, ſed ingredere ſenſu rationabili ad interiorem eorum habitudinem: conſpice fidei eorum fortitudinem, ut intelligas, quoniam qui contra dæmones pugnat, non robore corporali, neq; ualida compage membrorum indiget, nec de ætate iuuenili fiduciam ſumit: ſed & ſi tener adhuc adoleſcentulus in flore primęuo agit, & ſi ſenex ad extremas ætatis ſuæ metas peruenerit, animam uero fortẽ habeat & corroboratam fidem, nihil de ætate, uel modica, uel extrema ab effectu certaminis impeditur. Et quid dico ſenem & iuuenem? quando etiam mulieres expeditæ ad hæc pręlia cucurrerunt, & illuſtres coronas adeptę ſunt? Nam illi extranei nobis, ideſt, mundani agones, & ætatis, & formæ, & generis dignitatem requirunt. Vnde & ſeruis, & mulieribus, & ſenibus, & pueris ad eos aditus denegatur: iſthic uero apud nos omni perſonæ, omniq; ætati, & utriq; ſexui indiſcreta facultate ſtudium patet, & agonis adeundi cõmune ius, & una libertas eſt, ut prompta omnibus ſine inuidia bonitate, ineffabilem Saluatoris noſtri uirtutem cognoſcas, & Apoſtolicum ſermonem opere confirmari uideas: Quia uirtus in infirmitate perficitur. Quando enim pueri, & ſenes ſupra naturam ualent, & internis uiribus modos ætatis extendunt, euidenter operantis in ipſis gratia manifeſtatur.

Et ut plenius appareat, quia infirmitas athletarum noſtrorum, quæ in exteriori eſt, clariores faciat eſſe uictores, & ſenem, & pueros relinquentes, infirmiorem ipſis producamus in medium mulierem, illam anum, & ſeptem puerorum matrem. Nam labores partuum non uel modice huic certamini impedimento ſunt. Quid ergo eius prius aut potius mirabimur? quod ex natura infirmum, aut quod de ætate habuit prælijs inutile & immaturum, aut neceſſarię compaſſionis affectum? Mater enim erat, unde facile eam potuiſſet in tormentis uiſcerum ſuorum uincere materna pietas, niſi diuina pietatis altior uirtus uirili fide anile pectus armaret. Magna etenim hęc impedimenta ſunt ad eum curſum, cuius intentio ſumma indiget patientia. Ego uero & aliud his maius habeo dicere, quod & uirilem mulieris fortitudinem, & callidam diaboli uerſutiam conſideretis. Quid autem hoc eſt, diligenter inſpicere debetis.

Immundi dæmonis maligna calliditas, non primam eam traxit in agonem, ſed poſt filios eam duxit in prælium. Qua cauſa hoc? Ob hoc utiq;, ut præuenientibus in conſpectu eius ſeptem filiorum ſupplicijs, deijceret ſenſum eius, cum uirtutem mentis in matre fregiſſet, uaria crudelitate propoſitis ei ſpectaculis orbitatis ſuæ, cum iam eneruatam, & conſumptam maternis doloribus facile uinceret, & in ruinã mentis impelleret. Ne ergo hoc conſideres, ꝙ illata ſibi tormenta tolerabant: ſed illud magis contẽplare, ꝙ mater per ſingulos eorum duriores ſuſtinebat dolores. Et hoc

quod dicitur, bene norunt quæcunq; pariendi dolores expertæ ſunt mulieres, & matres factæ ſunt. Nam ſæpe & mater, ſi uideat filium ſuum febribus æſtuare, ita perturbatur, ut ardores illius in ſua cupiat membra transferri, & mutata in ſe ſi poſſit ægritudinis uice, transfundere in filium ſanitatem ſuam. Ita omnibus domeſticis malis eas, quę de filijs malis acciderint, erumnas grauiores exiſtimant, & intolerabiles fiunt, quę matris ſunt. Sicut ergo uera in cunctis matribus talis affectio, ita profecto manifeſtum eſt, quia mater illa grauius in ſupplicijs filiorum puniebatur, q̃ ſi ipſa pateretur: & maior erat paſſio in uiſceribus matris, q̃ in corporibus filiorum. Si ergo unius filij nunciata eſt ægritudo, auditu ſolo uiſcera materna turbantur, Hic autem non unum tantum filiorum chorum uno tempore pariter interfici uidens mater, nec abſens per auditum ſuſcipiens paſſiones eorum: ſed præſens oculis hauriens uulnera omnium, quos pepererat, quid non patiebatur? Quomodo nõ excidit mente, unumquenq; horum ſpectans horribilius, & diuerſis pœnarum ingenijs cruciari, & per inciſiones membrorum tam crudeli, q̃ lenta morte conſumi? Quomodo tam ferali ſpectaculo non diſſilierunt uiſcera eius, & deſumpto corpore anima excuſſa eſt? Quomodo non & prima filij paſſione in ipſos ignes, quibus filius cremabatur, inſiluit, ut ſimile, uel deterius filiorum ſpectaculum compendio mortis euaderet? Nam & ſi ſapiens eſſet, ſed mater erat: & ſi amans deum, ſed carnem portabat: & ſi prompta eſſet fide, attamẽ fœmineum ſexum gerebat: & ſi zelo diuinæ pietatis prõpta ferueret, ſed & maternæ affectionis uinculo memor partuum tenebatur. Si enim nos, qui uiri ſumus, frequenter cum uidemus reum perforum duci, refrenato ore in mortis damnationem, & eum trahente carnifice, de ſolo eius aſpectu frangimur, cum tamen ſufficientem habemus conſolationem ex ipſa conſcientiæ ſecuritate, qua ab illius pœna mortis diſcernimur: facile metiri poſſumus quid illa pertulerit, quę non reum aliquem & extraneum, & damnatione cõmerita duci uidebat, ſed ſeptem filios ſimul in una die, nõ iſta morte conſumi, ſed uarijs laniatos pœnis uidebat interfici. Si enim lapidea quidem fuiſſet, & ſi uiſcera adamante compacta geſſiſſet: ita forte potuiſſet inconcuſſa durare, & nihil eorum ſentire, quæ mulierem, & matrem perpeti, uiſa ipſa naturæ, pietatiſq; cogebat. Deniq; cogita, quomodo admiremur Patriarcham Abraham, q; filium ſuum offerens deo, ipſe uinxit in apparatu hoſtiæ manus eius, pedeſq; conſtringens, & eum paterna manu immolandum altari impoſuit, & ſapienter conferens: tunc uidebis quanta mulieris huius uirtus extiterit.

O' amariſſimũ illud, ſimul & dulciſſimũ matris ſpectaculum: o amariſſimũ quidem propter naturã affectionis humanæ, & propter ipſorum faciem tormentorum: dulciſſimũ uero propter uirtutẽ fidei, qua delectabatur domeſticarũ ſpectaculo paſſionum: quo impiam ſacrilegi regis crudelitatem confeſſio glorioſa uincebat. Vnde fortiſſima illa mater nõ frangebatur ſpectaculo orbitatũ ſuarũ, ſed confortabatur: quia non profluentem eorum ſanguinẽ aſpiciebat, ſed magis ad coronas eorũ, quę texebantur in cœlis intenta gaudebat. Non uidebat ad receptaculum temporale cauari petram ſepeliendis, quia prouidebat æterna ædificari tabernacula coronandis. Non conſiderabat circunſtantes populos, quia uidebat adſtantes angelos. Oblita eſt dolores partuũ ſuorum, contempſit naturam

ſexus ſui, nec memor etiam ſenectutis, ipſam quoqꝫ naturæ tyrannidem animo ſuperante calcauit: naturæ (inquam) tyrannidem, quæ & beſtiarũ feritatem ſubigere conſueuit. Sæpe enim difficiles capi beluæ, per amorẽ tamen ſuæ ſobolis capiuntur. Dum enim natorum ſuorũ dilectionẽ uitæ ſuę præferunt, ita affectu pietatis incautæ in manus incidunt uenatorum: qui prius catulos eorũ uenantur, ut per affectionis captiuitatẽ perueniant ad capturam parentũ. Nullum eſt animal, nec ita infirmũ, quod non pro filijs ſuis defenſandis robur aſſumat: neqꝫ ita manſuetum, quod abreptis catulis non irritetur, & aduerſus rapientem quanta poteſt uirtute deſæuiat. Sed iſtam totam ipſam, & per homines rationabiles, & per animalia irrationabilia pari iure porrectam, atqꝫ diffuſam naturæ tyrannidem fidei uirtute diſſoluit: & non ſolum non inſiluit capiti ſæuientis tyranni, neqꝫ lacerauit faciem eius, ut beſtia uidens catulos ſuos diripi: ſed tantã magnanimitatem fidelis animi omnẽ philoſophiam ſupergreſſam monſtrauit, ut immolationem filiorum ſuorum præpararet hortatu ſuo, & ingereret perſecutori. Et cum adhuc priores punirentur, reſiduos ad æmulationem eorum exhortantibus uerbis in palæſtra paſſionis iungebat.

Audiant hæc uniuerſæ matres, & æmulentur uirilem mulieris huius fortitudinem, & ueram circa filios dilectionem, & ſecundum illam ſeptẽ martyrum matrem nutriant filios ſuos. Non enim educatio filiorum hæc naturæ eſt, ſed educatio matres facit: hæc enim uoluntatis eſt. Et ut diſcas, quia non pariendo tantum, ſed magis bene nutriendo fit mater, audi beatiſſimũ Paulum, quo modo honorificet & coronet uiduam: non propter partum, ſed propter educationem bonam filiorum, dicens enim: Vidua eligatur non minus annorum ſexaginta, teſtimonium habens in operibus bonis, ut horum bonorum laudem conſummaret, adiecit: Si filios enutriuit: non dixit, ſi peperit. Quid ergo æſtimabimus illam mulierem pertuliſſe, ſi tamen mulierem iſtam dici oporteat, cum uideret in filiorum membris uiſcera ſua cruciari, alterius auulſos a ſuis manibus digitos ſuper prunas ignium ſpargi, & unius caput clauis configi, alterius capiti cutem detrahi, & totum corpus extracta pelle nudari, & eum qui talia patiebatur ſtantem fortiter, inſuper & ipſi tyranno pœnas æternas uoce libera cõminantem? Quomodo mater hæc expectans eleuauit uultum ſuũ, & os aperuit, & linguam mouit in uerba, non in uerba materni doloris affectu mollia, ſed uerba uirtutis? Quomodo nõ receſſit a carne anima eius? Quomodo? ego dicam. Non enim in terrena præſentia intendebat, ſed in futura cœleſtia præparabatur, in his omnibus filiorum ſuorum prælijs & tormentis unum timebat, ne cuiquam tyrannus parceret, & inuidia diaboli ſoluto certamine, triumphantium ſcinderetur chorus filiorũ eius, ne quis eorum ſine corona maneret. Et quoniam hoc timebat, minimum eorũ, qui iam ſolus agoni ſupererat, tantum quod non manibus apprehendens in ignem ipſa incenſum impulit: ueruntamen pro manibus eum uerbis exhortationis impulit, & armauit eum magna trepidatione pietatis, uoce patria obſecrans eam, ne callidi perſecutoris ſæuioribus crudelitate blanditijs emollitus, euelleretur a fratribus glorioſis, & concertantium imarceſſibilem coronam uictus amitteret. Nos citra dolorẽ alienas ærumnas audire non poſſumus, ſed illa proprias & domeſticas paſſiones citra dolorem intuebatur. Hæc non negligenter, neqꝫ in ambuſtione audiamus,

ſed

ſed unuſquiſq; eorum qui audiunt, in filijs ſuis totam hanc rem ſibi depin gat, in corde ſuo proponens uirtutem eorum, quę dicimus, de ſuis affectio nibus metiatur: quãuis nec ita poſſit, quia naturales paſſiones ſermo non poteſt explicare, experimentis autem tantum percipi poteſt humanę affectionis expreſſio.

Quam bene igitur ad eam matrem congruit ſermo ille propheticus, ut poſt ſeptem filiorum coronas dicamus, Tu autem ſicut oliua fructiſera in domo dei. Nam Olympiacis ſpectaculis, cum innumerabiles ſæpe conueniant luctatores, unum tantummodo manet corona uictorem: iſti uero de ſeptem fratribus ſeptem emicuerunt coronæ. Et quã mihi oſtendis regionem ita fertilem, quem nidum tam numeroſa prole fœtoſum? Nunquid ſimiles habuit parturitiones mater filiorum Zebedæi? Glorioſa quidem & ipſa Apoſtolorum mater, eſſe duorum tantum. Septem uero martyres neſcio unquam unum protuliſſe uterum, & ipſam eis matrẽ gloriæ ſociam in conſortio paſſionis appoſitam: & quidem nõ una: neq; ſimplici adiectione meritorum atq; uirtutum. Nam filij eius ſeptẽ martyres erant, tantum autẽ corpus matris appoſitum eſt. Corpus quidẽ erat unum, ſeptem uero martyrum legio implebatur in matre. In qua dilata eſt gloria paſſionis, & corona martyrij, in ea omnium uirtus & gloria cõfluebat: quia per unumquenq; filiorum ſuorũ paſſa eſt, & quoniam illos ipſos tales ipſa perfecit: hæc eccleſiam nobis integram martyrũ peperit, ſeptem filios enixa ſublimiter, quorum neminẽ peperit terræ, ſed omnes cœlo, magis autem regi cœlorum, cui omnes eos in uitã peperit æternã.

Ergo callidus omnis malitiæ machinator diabolus, ultimã eam duxit ad certamen, ea cauſa, quã ſupra expoſui, ut uirtute eius fracta, & in ſpectaculo filiorũ per tormenta morientium debilitata, facile poſtea debellaret afflictam. Si enim ſæpe ſanguinis humani fuſionem uidentes homines, conſueuerunt pauore percelli, & non modicę curationis eguerunt, ut & deficientem uitam reſumerent, & labantem animã reuocarent: tantos illa uidens ſanguinis riuos, non ex aliena, ſed de filiorum ſuorũ carne manantes, quod non ſuſtinuit, aut quã perturbationem mente ſuſcepit? Itaq; diabolus, ut ſupra dixi, propter quod eam poſt filios ſuos, quaſi perfractam orbitatibus, & facile uincendam in ultimũ certamen induxerat, id totum in contrarium ſibi ceci diſſe perſenſit, & muliere per hæc ipſa, quibus uincendam putauerat, uincente confuſus eſt. Maius enim cõfirmata mater exemplis filiorũ, aggreſſa eſt certamen. Quamobrẽ per orbitates ſuas non fracta eſt, ſed fortior facta eſt. Non enim iam reliquerat ſibi pro quibus angeretur, uel quibus timeret, ne forte infirmitate fraudarentur coronis, ſed omnes, ſicuti unum reponens promptuarium, ad ſupernos præmittens triumphos, & ad inconcuſſa perennis gloriæ regna, gaudebat, confidens de cætero, & ſecura cũ magnanimi uoluntate. Et ſicut coronæ quædam pretioſiſſimis lapidibus cõpoſitæ eminentem gemmã: ita carnẽ ſuam choro filiorũ coaptans, ad deſiderabilem Ieſum pullos ſuos, ut aquila ſubſequens euolauit, magnũ nobis relinquens ſolatium atq; conſilium, per id, quod in ſemetipſa opere paſſionis probauit. Quod filijs ualido ſermone perſuaſerat, ut corroborata anima, & ſublimi ſenſu inſtructa, audeat omnes ingredi paſſiones, & omnia ſiue tormentorum, ſiue diſcriminum uiſibilium dura contemnere. Quis enim uir, quæ mulier, quis ſenior,

aut quis iuuenis, de cætero ueniam poſſit accipere, aut excuſationẽ habere fragilitatis carnis, & timiditatis humanæ, ſi propter Chriſtum ſibi pericula uideat inferri: quando mulier ſenectute confecta, & tantorũ filiorum mater, & ante tempus gratiæ congreſſa, ſuſtinuit multis uirorũ per idem tẽpus metu mortis inclinatis in ſacrilegia perfidiæ, nec dum in domini Saluatoris aduentu extincto peccato, neq; morte deuicta, tantis animis & tanta uirtute, tantas propter deum pœnas ſuſtinuiſſe cernitur, & uiciſſe cognoſcitur, ut euangelicam perfectionem in temporibus legis impleuerit?

Vnde hæc ergo omnia cogitantes, & mulieres, & uiri, & iuuenes, & ſenes exẽplum agonis huius, tantorumq; in filijs, in matre luctaminũ, ſicut in tabula, ita in corde ueſtro deſcribite, aſſidua uobiſcum exercitatione meditamini. Contra omnẽ ſpiritualium inimicorũ armaturam illius patientiam proponamus ad inuictę uirtutis exẽplum, ut iſthic æmulantes fortitudinem ſanctorum illorum, ſimiliter illis eorum coronam poſſimus adipiſci. Quantam illi patientiam in periculis corporalibus oſtenderunt, tantam nos in paſſionibus irrationalibus continentiam demonſtremus: ideſt contra iram & auaritiam, uel inanis glorię concupiſcentiam diuino timore muniti, ſenſibus repugnantes, & cõſilia diaboli deſtruentes in nobis. Si enim cupiditatum ignes uicerimus, ſicut illi tyrannidis ignem uicerunt, poterimus iuxta ipſos & matrem eorum, pari gloria conſtituti ſimiles haberi. Potens autem eſt deus ut pręſtet nos omnes per eandem fidem ad parem gloriam peruenire: per charitatem & gratiam domini noſtri Ieſu Chriſti, per quem, & cum quo eſt deo patri regnum, gloria, cum ſpiritu ſancto, & nunc & ſemper, & in ſecula ſeculorum. Amen.

Eſt Epiſtola eiuſdem ſine titulo. 98. in ordine Epiſtolarum.

ADHVC DE MACHABEIS EX D. BERNARDO ABBATE.

12

Vide quantopere timebant ſancti noua in Eccleſia introducere, & a priſcorum patrum ſententijs recedere. At nunc hæretici quicquid ex ſuo capite excogitant, imo ſomniant ſtatim ad plebeculas afferunt, & quaſi ſit Euangelium extollunt.

QVod per fratrem Heſcelinum tua charitas a mea paruitate quæſiuit, inde iam ad me ſcripſerat Fulco ſparnacenſis abbas. Cui ego nil reſcripſi: uolẽs ſi quam forte ſuper hoc reperiſſem patrum ſententiam, ipſam potius ei tranſmittere, quam nouum uel noſtrum quippiam reſpondere: qua non facile occurrente, iam quod ſentio ego ſic interim utrique reſpondeo, ut quodcunque forte rationabilius quilibet ueſtrum ſuper eadem quęſtiuncula quando uel legerit uel audierit, uel certe ipſe ſenſerit, mihi uiciſſim impartiri non negligat.

Quęris itaque quid nam uiſum patribus fuerit, ut ſolis ex omnibus antiquis iuſtis ſingulari quodam priuilegio Machabęis annuam celebritatem pari cum noſtris martyribus ueneratione decernerent in eccleſia ſolenniter exhibendam. Si dixero dignos merito martyrum gloria iudicatos, quibus non impar fuit in martyrio uirtus, erit forſitan ſolutum, cur ipſos, ſed necdum plane cur ſolos, cum & alios nonnullos ex ueteribus pari conſtet zelo pietatis occubuiſſe, non tamen pari & tripudio recoli meruiſſe. Quod ſi illis non ĩmerito huiuſcemodi negatur ſolennis celebritas, quia nimirum quod præbuit uirtus, præripuit tempus: cur non eadẽ fuit in Machabęis conſideratio? Siquidem & ipſi pro tempore non ad cœli

mox gaudia,ſed ad inferni tenebras deſcenderunt:ne tunc quippe appa-
rente primogenito ex mortuis, qui aperiret credētibus regna cœlorum,
agno uidelicet de tribu iuda,qui aperit,& nemo claudit: ad cuius introi-
tum cum omni auctoritate ſupernis poteſtatibus diceretur: Tollite por-
tas principes ueſtras,& eleuamini portę æternales, & introibit rex glo-
rię. Proinde ſi congruum uidetur cum gaudio recolere tranſitum,qui gau
dij non fuit,caueatur & in iſtis. Aut ſi iſtos ob ſuæ uirtutis meritum feſti
uo proſequi fauore placet:cur non itidem deferetur & illis?

An dicendum eſt utroſque quidem in morte communem habuiſſe cū
martyribus pietatis cauſam, ſed non etiam utroſque pariter eãdem cum
illis adeptos fuiſſe martyrū formam? Vniuerſis nempe tam ueteris quàm
noui teſtamenti martyribus ęque conuenit pro iuſtitia occubuiſſe: ſed in-
tereſt ꝙ iſti paſſi ſunt, quia illam tenebant, illi quia non tenentes repre-
hendebant. Iſti ꝙ eam non deſererent: illi ꝙ deſerentes perituros eſſe aſſe
rerent, Et ut breuiter totum in quo differunt, proferamus, hos cultus, il-
los zelus iuſtitiam martyres fecit. Soli ex ueteribus Machabęi, quia non
ſolum cauſam ſed & formā ut dixi noui martyrū tenuerunt, iure fortaſſe
in eccleſia cum nouis eccleſiæ martyribus eandem conſuetæ celebritatis
gloriam aſſecuti ſunt: Inſtar quippe martyrum noſtrorum libare & ipſi
dijs alienis,patriamque deſerere legem, imo mandata dei transgredi co-
gebantur renuebant, & moriebantur. Non ſic Eſaias, non ſic Zacharias,
non deniq; uel magnus ille Ioannes Baptiſta ita mortuus eſt: quorū pri-
mus ſerra fertur ſciſſus fuiſſe, ſecundus inter templum & altare legitur
occiſus, tertius in carcere decollatus. Si quæritur æquibus, ab iniuſtis &
impijs. Siqua cauſa, pro iuſtitia & pietate. Si quomodo, non tam eas con
fitendo quam proponendo. Proponebant ueritatem odientibus eā: ue-
ritas pariebat eis odium, & odiū mortem. Licet iniuſti & impij, non tam
tamen in illis pietatem perſequebãtur, ꝗ ſe repellebant, nec tam in illo-
rum iuſtitiam ferebantur, ꝗ propriam tuebantur iniuſtitiam Aliud eſt.
aliena inuadere: aliud defendere ſua. Non eſt idipſum nolle ſequi uerita-
tem, & perſequi, inuidere credentibus, & increpantibus indignari: obtu-
rare os confitentium, & redarguentium ſtimulos nō ferre patienter. De-
niq; miſit Herodes & tenuit Ioannem. Quamobrem? Quia Chriſtū præ
dicabat? Quia uir bonus erat & iuſtus? Imo propter hoc reuerebatur ma
gis illum, et audito eo multa faciebat. Sed quoniam arguebat Herodem
Ioannes propter Herodiadem uxorem Philippi fratris ſui: ideo uinctus,
ideo & decollatus eſt: paſſus quidem & ipſe pro ueritate: ſed quam ze-
lare uideretur, non negare cogeretur. Hinc eſt ꝙ hæc ipſa tanti martyris
paſſio, multorum etiam longe minorum feſtiuitatibus minus feſtiue re-
colitur. Profecto ſi tali ratione & ordine paſſi fuiſſent Machabęi, ne ulla
quidem fieret de eis mentio. Nunc autē quoniam ſimiles illos fecit mar-
tyribus chriſtianis non diſſimilis ueritatis cōfeſſio, merito eos ſimilis pro
ſequitur & ueneratio.

Hæc moueat ſane, ꝙ quemadmodum martyres nominatim & ipſi ꝓ
Chriſto minime paſſi ſunt, quia non intereſt ſiue ſub lege pro legalibus
obſeruantijs, ſiue ſub gratia ꝓ mãdatis euangelicis quis patiatur. Vterq;
enim æque pro ueritate, ac per hoc pro Chriſto, qui dixit: Ego ſum ueri-
tas, pati cognoſcitur. Itaq; plus contulit Machabęis in hac parte marty-

rij genus, quam uirtus: quando ne hos quidē ex patribus, quos pari conſtat uirtute illo in tempore pro iuſtitia decertaſſe; pari etiam honore concelebrat pręſens dumtaxat eccleſia. Puto quod arbitretur indignū quantumlibet laudabili morti, quæ Chriſti mortem præcederet, diem feſtum impendere, præſertim cum ante illam ſalutiferam paſſionem, non feſtiua gaudia, ſed clauſtra tenebroſa quoſcꝫ morientes exciperent. Sanè Machabeos ideo (ut dictum eſt) excipiendos iudicauit eccleſia: quoniam quod eis negabat tempus; contulit martyrij genus. Nec ſolum ipſos, ſed & qui forte uitæ iam in carne manifeſtantæ mortem ſua morte præuenerunt, ſiue morientes in ipſa, ſicut Symeon & Ioannes Baptiſta: ſiue etiam pro ipſa, ſicut Innocentes: quos alia ratione licet ad inferos & ipſi deſcenderint, ritu nihilominus ſolenni ueneramur. Et Innocentes quidem, quoniam iniuſtum profectò fuit innocētiam pro iuſtitia morientem ulla uel præſenti gloria defraudari. Ioannes quoque ſciens ꝙ a diebus ſuis regnū cœlorum uim patitur, unde & clamat: Agite pœnitentiam, appropinquabit regnum cœlorum: ſimulque uidens uitam ſe protinus ſecuturam, mortem lætus excepit. Quod utique ab ipſo domino moriturus ſciſcitari ſolicitus fuit, ac certificari meruit. Nam cum per diſcipulos eum interrogaſſet: Tu es, inquiens, qui uenturus es, an alium expectamus? poſt enarrata plura miracula audiuit: Et beatus qui non fuerit ſcandelizatus in me. In quo nimirum uerbo ſignificauit ſe dominus moriturū: & tali morte quæ poſſet Iudæis eſſe ſcandalum; gentibus ſtultitia. Ad hanc uocem ſponſi gaudens amicus ſponſi alacri animo præceſſit: quo & illum in proximo eſſe uenturum, iam dubitare non potuit. Porrò qui lætus & tam lætus potuit mori, putauit & letam ſibi memoriā promereri. Sed et ſenex ille tam plenus uirtutum ꝙ dierum: morte iam propinqua uitam baiulans in manibus aiebat. Nunc dimittis ſeruum tuum domine ſecundum uerbū tuū in pace, quia uiderunt oculi mei ſalutare tuum. Ac ſi diceret. Securus deſcendo in carcerem, qui tam præſto meam ſentio redemptionem. Et hic ergo, qui cum tam ſecura iocunditate, & iocunda ſecuritate moritur, merito in eccleſia celebrari cum gaudio memoratur. Cæterum illa, qua ratione mors feſtiua reputabitur, quam nulla gaudiorum feſtiuitas committatur? Aut unde gaudium ſumeret moriturus, qui ſe & ad infernales deſcendere tenebras certus erat nec certi quippiam ſecum ferebat, unde in proximo de ſui liberatore conſolaretur?

Inde eſt, ꝙ unus ſanctorum cum audiret: Diſpone domui tuę, quia morieris tu, & non uiues, conuertit ſe ad parietem, et fleuit fletu magno, atcꝫ ita impetrauit exoſæ mortis aliquam dilationem. Hoc denicꝫ & miſerabiliter plangebat dicens: In dimidio dierum meorum uadam ad portas inferi. Et paulo poſt; Non uidebo, inquit, dominum deum in terra uiuentiū:
13 Non aſpiciam hominem ultra, & habitatorem quietis. Hinc & alius quidam: Quis mihi hoc, ait, tribuat ut in inferno protegas me, & abſcondas me donec pertranſeat furor tuus: & conſtituas mihi tempus, in quo recorderis mei? Iſrael quocꝫ ad filios aiebat: Deducetis canos meos cum dolore ad inferos. Quid in his ſolennis lætitiæ, quid feſtiuæ celebritatis apparet? Noſtri autem martyres cupiunt diſſolui & eſſe cū Chriſto, certi ubicunque eſt corpus, illo ſine mora congregatum iri & aquilas. Mox inquam, ibi exultant iuſti in conſpectu dei, & delectantur in lætitia. Ibi ibi

Sancti noui teſtamenti ut ex hoc ſeculo migrauerint uident deum, & ſunt cū Chriſto. Quod nota cōtra Hæreticos id negantes.

beni-

benigniſſime Ieſu; ibi ſtatim,ut de hoc ſeculo nequam ſanctus quiſq; eripitur,adimpletur lætitia cum uultu tuo. Vna ibi uox iubilo reſonat ſempiterno,uox una exultationis & ſalutis in tabernaculis iuſtorum. Anima noſtra ſicut paſſer erepta eſt de laqueo uenantium:laqueus contritus eſt, & nos liberati ſumus. Numquid hoc decantare libebat apud inferos ſedentibus in tenebris & umbra mortis : dum non erat qui redimeret,neq; qui ſaluum faceret, quando nec dum uiſitauerat nos oriens ex alto, primitiæ ſcilicet dormientium Chriſtus.

Merito igitur eccleſia,quæ gaudere cum gaudentibus, flere cum flentibus nouit,quos pares iudicat ex uirtute,diſcernit tamen ex tempore:nec pari putat proſequendum obſequio, & tranſitum ad uitam , & deſcenſum ad inferos.Itaq; martyrium facit cauſa, tempus genuſq; diſcernunt. Tempus quippe Machabęos a nouis martyribus diſiungit, coniungit antiquis,genus uero nouis aggregat,ſegregat a ueteribus.Et hæ quidem in eccleſia præmiſſis ex cauſis differentiæ obſeruantur. Cæterum apud deũ uniuerſo cœtui ſanctorum commune eſt,quod ſanctus ait propheta:Pretioſa in conſpectu domini mors ſanctorum eius . Vnde autem pretioſam dixerit , exponat nobis : Cum dederit,inquit, dileſtis ſuis ſomnum,ecce hæreditas domini filij merces fructus uentris. Nec putemus ſolos martyres eſſe dilectos,cum recolamus dictum de Lazaro: Lazarus amicus noſter dormit. Deniq; beati mortui,qui in domino moriũtur. Non ſoli qui pro domino,ſicut martyres, ſed & qui in domino moriuntur , ſicut confeſſores,profectò beati ſunt. Duæ proinde res mihi uidentur mortem facere pretioſam,uita, & cauſa: ſed amplius cauſa,q̃ uita.Porrò illa erit pretioſiſſima,quam & cauſa commendat,& uita.

VITA SANCTORVM QVADRAGINTA MARTYRVM PER D. BASILIVM *Cæſareæ Cappadociæ Epiſcopum ſcripta.*

Tomo primo operum folio 118.

QVis modus aut quę ſatietas martyrum memoriam proſequendi erit, illi præſertim,qui eorum amore ac charitate magnopere tenetur? Nam honor in bonos a conſeruis collatus , beneuolentiæ ſignificationẽ apud communem dominum habet.Palam eſt enim,quemadmodum is qui generoſos homines ac fortes cum honore exceperit,in ſimili,ſi forte contingat occaſione , imitari nõ dedignabitur: Venerare igitur legitime martyres , ut egregiæ tuæ uoluntatis te teſtem adducas,ac demum ſine perſequutione,ſine igne, ſine uerberibus ac plagis , eodem cum illis præmio dignus habearis . Nobis hodierna die non unum propoſitum eſt celebare,neq; duos,neq; decem,ſed uiros quadraginta:qui unam in diuerſis corporibus animam retinentes,in una conſpiratione & concordia fidei,eandem erga res arduas conſtantiam , & pro ueritate ſtabile propoſitum oſtenderunt . Omnes inter ſe ſimiles , pares ſententia , pares certamine , Quamobrem & parem coronæ gloriam ſunt promeriti .

1 Vide hæretice quantum honorẽ ampliſſimus hic pater ſanctis martyribus tribuat.

2 Pari certamine parẽ coronæ gloriam ſancti martyres ſunt pro meriti. Ecce ergo meritum in ſanctis.

Quæ digna laus,quæ ſermonis copia his poterit adhiberi? Non enim linguæ quadraginta ad proſequẽdam talium uirorũ uirtutem ſat fuerint.

Nec ſolum multitudo tanta, phalanx mil.taris, cuneus inſuperabilis, atq; & in bellis inexpugnabilis, ac in laudibus inenarrabilis. Sed horum unus tantum, ſi legitime fuerit oratione commendandus, noſtram facile uim ingenij ſermonisq; facundiam ſuperabit. Igitur in medium eos per commemorationem adducentes, ad communem omnium hic aſtantium utilitatem cōſtituere, palamq; omnibus, quemadmodum in pictura, ſortia illorum facta reddere conabimur. Nam magnifica in bellis geſta, & oratores ſæpe numero, & pictores pulcherrime demonſtrant. Hi oratinne illi tabulis deſcribentes atq; ornantes; amboq; plures ad fortitudinem imitandam inducentes. Quæ enim ſermo hiſtoriæ per inductionem præbet, eadem & pictura tacens per imitationem oſtendit. Sic & nos martyrū uirtutem commemorantes, uos aſtantes excitabimus, ac uobis ſub aſpectum ipſorum facta reducentes, eos qui ſunt animo aliquantulum generoſo, ac ipſis uoluntate propinquiores, facile ad imitandum accēdemus. Hæc eſt enim martyrum uera laus, alios ad eorum uirtutem æmulandam inuitare. Non enim encomiorum legibus, aut eorum, quæ in genere demonſtratiuo experiuntur, ſermones de ſanctis ullo modo ſeruiunt. Quoniam qui laudant cæteros, ex mundi huius rebus materiam uſurpare ſolent: quibus autem mundus crucifixus eſt, quomodo ex eo quicq̄, quod ad laudem faciat, mutuari poterit? Non erat his ſanctis una patria, alius aliunde uenerat. Quid igitur ſine patria dicemus eos? aut orbis ciues? Sicut enim in Symbolorum collationibus, quæ oblata ſunt communia exiſtunt omnium conferentium: ſic & in his beatis cuiuslibet patria communis omnium erat: & omnes e diuerſis terrarum locis tanquam ex uno duxerant omnia cōmunia. Sed quid opus terreſtres memorare patrias, cum liceat quę iam illis uera patria ſit noſſe? Patria igitur horum martyrum, dei ciuitas eſt, cuius autor atq; conditor ipſe deus. Hæc eſt ſuperna Hieruſalem, quæ libera eſt, quæ eſt mater Pauli, & omnium ei ſimilium. Genus autem humanum aliud alij, Genus uero ſpirituale, unum omnibus omnino. Communis nanq; eis pater deus, & fratres omnes, non ab uno & una deſcendentes, ſed ex adoptione ſpiritus in unam cōcordiam inter ſe per charitatem conuenientes. Chorus paratus: conuentus maximus eorum qui ab initio deum laudant: non ſigillatim congregati, ſed cumulatim diſpoſiti.

Quis autem diſpoſitionis modus? Hi magnitudine corporis, & ętatis flore, ac uirtute, cæteris omnibus pręcellentes, ad militares ordines regendos promoti ſunt. In tantam quoq; Imperatoris dignationem uenerunt, ut ob bellorum experientiam, & animi fortitudinem primas apud tum obtinerent. Vbi uero iniquum præconium, edictumq; omnibus denuntiauit, ne quis Chriſtum profiteretur, propoſitaq; omnia pœnarum genera confitentibus: multa quoq; a iudicibus iniuſtis ira & feritas prodit: multæ tendebantur ubiq; inſidię, doli, delationes: ignis inſuper paratus, enſis in promptu, crux affixa, bothrus, rota, flagella. In tanta igitur fidelium turbatione, nonnulli fugiebant, alij ſuccumbebant, alij fluctuabant, quidam ante certamen ſolis minis abſterrebantur: alij ubi coram uidebant intentatos cruciatus, conſternabantur: alij certamen ineuntes, deinde uſq; ad finem laborum durare nequeuntes, pugnam ac periculum detrectabāt, & uelut in pelago naufragantes, quæ uirtute patientiæ parta multorum

annorum ſecum in naui uehebant,per impatientiam amiſerunt. Tunc igitur hi quadraginta inuicti & generoſi Chriſti milites,cum præfectus Imperatoris literas oſtendiſſet,& obedientiam requireret, libera uoce, audacter ac fortiter, nihil ex ĳs, quæ uiderant exemplis expaueſcendo, ſed minas omnes contemnendo, in medium procedentes, ſe ſe Chriſtianos eſſe faſſi ſunt. O beatas linguas, quæ ſacram illam uocem emiſerunt, quam aer quidem excipiens ſacer eſt factus, angeli audientes plauſerunt, diabolus uero cum dæmonibus magnam accepit plagam, dominus poſtremo in cœlo deſcripſit.

Igitur horum quilibet in medium procedens:En,ait,Chriſtianus ſum. Et uelut in ſtadĳs qui ad certamen prodeunt,dicunt ſua nomina,& in locum pugnæ deſcribuntur: ſic & hi tũc nobilitatis generiſq; ac dignitatis propriæ obliti,tantum ſeruatoris ſui profeſſi ſunt nomen,quod omnes ordine fecerunt. Ex quo facta eſt omnium una appellatio. Non enim talem ac talem,ſed chriſtianos omneis ſe clamantes. Hoc itaq; cernens præfectus,anxius ac dubius erat,an blãdis uerbis uel potius minis eos ad obtẽperandum deduceret.Primum quidem ipſos,ſi quomodo a pietate deſtinata poſſet auertere,dulci aggreditur ſermone: Nolite,inq̄t,iuuenes ætatem perdere ueſtram, neque intempeſtiuam mortem cum dulci hac & amœna uita commutare. Abſurdum nanq; eos, qui in bellis ſunt aſſueti fortia gerere facta,morte prauorum hominum perire.Poſt hęc pecuniam pollicebatur,honores ex Imperatore,dignitateſq; ac ordines militiæ primos offerebat. Cum his rebus nihil proficeret,aliud genus aliumq; modum tentauit:plagas,mortes,pœnas intolerabiles oſtẽdit. Et hic quidem talia. Martyres uero qualia?

Quid,inquiunt, muneribus tuis nos demulcere ſtudes dei hoſtis,ut diſcedamus a deo uiuente,ac dæmonibus pernitioſis ſeruiamus? Putas ne tantum te daturum,quantum eripere contendis? Tua reſpuo dona,quæ nocumentum mihi conciliant, non accipio honorem unde mihi naſcetur ignominia. Pecuniam da quæ permaneat ac continuo duret, gloriã quæ ſemper floreat. Me Imperatori uis facere familiarem, ſed me a uero rege alienare quæris? Quid enim hæc minima,quæ tu uocas magna,ex mundo polliceris:cum mundus uniuerſus a nobis deſpiciatur? Non ſunt omnia,quæ uideri poſſunt,ſpei paria, quam continuo retinemus. Vides hoc cœlum,ut aſpectu pulchrum,ut magnum, & terram quanta eſt,quot ue in ipſa mirabilia? Nihil horum iuſtorum fœlicitati ac beatitudini æquiperari poterit. Illa nanq; uelociter tranſeunt, hæc continuo durant. Vnam tantum iuſtitiæ palmam expecto, circa unam gloriam,quæ in regno eſt cœlorum,ſolicitor. Honoris ſuperni cupidus ſum,pœnas uarias gehennæ metuo. Illius ignis mihi formidoloſus. Nam ignem eum,quem uos nobis intentatis,conſeruus eſt. Nouit & ipſe uereri eos,qui idola contemnunt. Sagittas infantium ueſtras plagas exiſtimamus. Corpus enim cędis,qđ eo clariorem aſſequetur coronam,quo magis tibi reſiſtet. Si uero defecerit,eo citius a iudicibus uiolentis ſolutum abſcedet, qui quoniam corporum dominium accepiſtis,etiam animabus dominari contenditis: & niſi deo noſtro præferamini,non ſecus indignamini, q̄ ſi ad extremum uſq; a nobis uituperemini, & hac ratione horrenda hæc ſupplicia intentatis, ut pietatem noſtram culpabilem reddatis. At nacti eſtis non meticulo-

ſos, neq; huius uitę cupidos, nec qui facile conſternantur. Pro charitate, proq; fide in deum, & in rota poni, & cruci affigi, & flammis uri, ac omnibus demum modis torqueri parati ſumus.

Vbi uero hæc audijt barbarus ille ac ſuperbia tumidus, audaciam ac loquendi libertatem minime ferens, furore percitus modũ conſiderare cœpit, quo mortem eis acerbiſſimam prolixamq́; pararet: inuenit tandẽ. Audite itaq; rem quam duram ſit cõmentus. Animaduerſo ille regionis naturã ſalebroſam & collibus præruptam eſſe, ac brumæ tẽpus inſtare: obſeruauit in qua maxime parte frigus uehemens, ac boreæ flatus horridior eſſet. Iuſſit omneis nudos ſub dio in media ciuitate congelandos mori. Noſtis autẽ fratres dilectiſſimi omneis, qui hyemis horrores eſtis experti, quod ſit genus hoc pœnę. Non enim noſſe licet, niſi ijs qui exemplis ſimilibus periculũ fecerunt. Corpus in primis frigore proſtratũ, primum in pallorem concreto ſanguine uertitur: deinde turbatur et fremit, dentes frendunt, uenæ contrahuntur, adeoq; & totũ corpus cõſtringitur. Dolor inſuper quidam acutus, & labor inenarrabilis per medullas penetrans, intolerabilem facit ſic frigore concretis dolorẽ. Deinde in acutũ tendit, ut ab igne, cũ ſumma cremantur. Ab extremis nanq; corporis partibus conſequens uapor, & ad interiora ac penitiora confugiens, quedã unde abſiſtit mortua reliquit: nonnulla uero ad quæ tendit, doloribus afficit morte paulatim procedente. Igitur ſancti dei ſub dio pernoctare in ſtagno quodam iuſſi ſunt, quod pro mœnibus ciuitatis erat: ac per brumam ita glacie concretum apparebat, ut equis peruium & accolarũ pedibus tritum eſſet. Aquæ uero ſolitum non retinerent curſum, earumq; natura mollior in lapidis duritiem concreſceret. Boreæ nanq; mordentis ſpiritus animantia omnia iuxta uerſantia interimebat.

Hic itaq; audito damnationis iuſſu, martyres, conſiderate quanta fuere conſtantia: qui loco cum ſumma lætitia conſpecto, ultimum nuditatis amictum alacriter rejcientes, per frigus ad mortẽ properarunt: non tanquam ad ſupplicium, ſed ad glorioſiſſima ſpolia rapienda, ſe inuicem hortando deſcendentes. Non enim, inquiunt, amictum exuimus, ſed ueterẽ hominem concupiſcentiæ deceptione corruptum deponimus. Gratias agimus tibi domine, quod cum iſto amictu ſimul & peccatum exuere licet: quoniam ob ſerpentem eum induimus, ob Chriſtũ uero exuimus. Relinquamus hunc amictũ propter paradiſum quam perdideramus. Quas domino, qui pro nobis eſt ſpoliatus, dignas gratias reddemus? Quid magnum ſeruo, ſi ea, quæ paſſus eſt dominus, ſubeat? Nos cauſæ ſumus ut illi ueſtis detraheretur, longe magis quam militum audacia, qui eam diripuere ac ſortiti ſunt. Durum profecto frigus, ſed dulcis paradiſus. Affligens glacies, ſed delectabilis requies. Breui tempore durantes, ſinus Abraham nos perpetuo fouebit. Vnam noctem cum æuo ſempiterno cõmutabimus. Incendatur frigore pes, ut cum angelis continuo ſaltet. Torpeſcat frigore manus, ut facultatem habeat in deum attollendi. Quot enim noſtri cõmilitones ceciderunt, fidem mortali regi ſeruãtes? Nos pro fide in deum uerũ ſeruanda hanc uitã nõ projciemus? Quot itẽ malefici homines mortẽ tulerunt in ſcelere deprehenſi? Nos uero ꝓ iuſtitia mortẽ nõ ſubeamus? Ne obſecro cõmilitones emolliamur, neu terga diabolo dem⁹. Quando ſemel mori oportet, moriamur ut uiuamus. Fiat ſacrificium no-

ſtrum coram te domine: & uelut hoſtiæ uiuentes tibi placentes, noſmet hoc ſæuo gelu imolantes abs te recipiamur. Pulchrum quidē ſacrificium, pulchra oblatio, pulchrum holocauſtum: non quidem per ignem, ſed per frigus abſumptum. Hæc igitur & his ſimilia credibile eſt inter ſe dixiſſe, ac cōmunem laborem in domino ſolatos eſſe. Veluti quandam in bello cuſtodiam inſtruentes, eam noctem ſæuos cruciatus ſuſtinendo atq; algendo prætererunt, tantum ſpe certa gaudentes, & hoſtem continuo deridentes. Vnum erat omnium uotum: Quadraginta in ſtadium intrauimus, totidem domine coronas tribue. Non deſit numero, nec unus quidem. Pretioſum eſt tempus, quod quadraginta dierum ieiunio ornaſti, per quod diuina lex in orbem tranſiuit. Quadraginta item dierū ieiunio Helias dominum exquirens uidere meruit. Et oratio quidem eorū talis. 3 *Pretioſum eſt tēpus qđ quadraginta dierum ieiunio ornaſti domine.*

Vnus ex eorum numero, inde per animi inconſtantiam ſubterfugiens, mærorem ſocijs maximū reliquit, nec propterea dominus eorum uota inania permiſit eſſe. Nam prope aderat quidam, cui eorum cuſtodia credita eſt in gymnaſio quodam è uicino, a frigore ſeruatus, & exitum rei expectans, paratusq́, martyres, ſi qui fugerent, ut eis clare pollicitus fuerat, in lauacro quodam aquæ calidæ quod iuxta ſitum erat, excipere ac ſeruare. Res a præfecto aſtute fuerat excogitata, talem uidelicet inuenire certaminis locū, in quo paratū damnati haberent refugium, ut omnem cępti propoſiti conſtantiam amitterent. Sed hoc martyrū patientiam clariorem reddidit. Non enim qui cogitur, eſt conſtans, ſed qui liber & in oblectationis copia dura pati poteſt, is demū conſtans ac patiens eſt. Cuſtos itaq; dum hos obſeruaret, quoſdam è cœlo deſcendentes angelos, ac coronas ſingulis martyribus uno excepto diſtribuentes aſpexit. Is autem quem indonatū illi reliquerunt, ac honoribus cœleſtibus indignum iudicauerunt, ea repertus eſt animi mollitie atq; inconſtantia, ut ſtatim laboris tolerantiam deſperans, ad hoſtes transfugeret, miſerabile prorſus ſpectaculū, miles transfuga, uir fortiſſimus captus, Chriſti ouis a lupo direpta: & quod miſerabilius, a uita perpetua cœleſtiq; excidens, neq; hac poſtremo diu gaudens. Nā ubi calidā attigit aquam corpore, quod glacie torpebat, diſſoluto ſtatim interijt. Cuſtos uero qui prodigium hoc uiderat, ubi illū fugientem conſpexit, relictis omnibus ſeſe in eius demiſit locum, ac unam cū ſanctis illis uocē emiſit: Chriſtianus & ego ſum. Itaq; cum eius ſubita mutatione ſtuporē illis incuteret: & numerū impleuit, & triſtos ob ſocium amiſſum ſanctos conſolatus eſt: eos imitando, qui in acie prima ubi forte aliquis ceciderit, ſtatim ordini alium reſtituunt ac ſurrogant, ne proximi incōmodum patiantur. Talem igitur ipſe ſe geſſit. Vidit miracula cœleſtia, agnouit ueritatem, ad dominum confugit, cum martyribus annumeratus eſt. Exemplum eſt apoſtolorū imitatus. Abijt Iudas, Mathias eſt ſurrogatus. Imitatus & Paulum, qui heri perſecutor, hodie factus eſt euangelizator. Superne & ipſe uocatus, non ab hominibus neq; per homines. Credidit in noīe domini Ieſu Chriſti. Baptiſmum ſuſcepit, non ab ullo, ſed a propria fide: non in aqua, ſed in proprio ſanguine. Cum uero primū illuxit, adhuc ſpirantes, igni traditi ſunt, ac cineres in fluuium proiecti, ut per omnem creaturam eorum tranſiret certamen. In terra primum exerciti, deinde in aere ſub dio durauere: poſtremo igne crematos aqua excepit. Horum eſt ergo uera uox illa, Tranſiuimus per ignem

& aquam, & eduxiſti nos in refrigerium.

4 Hi ſunt, qui noſtram obtinentes regionem, quaſi quædam turres contra aduerſariorum incurſum refugium exhibēt. Nec uno in loco ſe ſe clauſerunt, ſed in multis locis hoſpicio recepti, multorū patrias ornauerunt: nec tamen ſeparati, ſed inter ſe commixti: ſi in ſingulos ipſos diuiſeris, proprium numerum non excedunt: ſi uero in unum congregaueris, quadraginta nihilominus erūt, ac ita ut ignis natura permanent. Nam ille & ad progredientem tranſit, & totus eſt apud habentem: ſic hi quadragin-

Si ſanctli martyres cō tra incurſum aduerſariorum refugium exhibent, ergo falſa eſt hæreticorū aſſertio, illos nihil poſſe.

5 ta ſunt unum, & omnes apud ſingulos. Beneficium igitur hoc fratres dilectiſſimi, gratiam hanc minime deficientem, ex deo obtinemus: Paratum eſt hic Chriſtianis auxilium, Eccleſia uidelicet martyrum, exercitus triū phantium, chorus laudantium deum, ſæpe operam dediſtis, ſæpe laboraſtis, ut unum pro uobis orantem inueniretis: quadraginta ſunt hi, unam orationis emittentes uocem. Vbi enim ſunt duo uel tres in nomine domi-

Paratum eſt in ſanctis martyribus auxilium. Poſſunt ergo auxiliari. Quid dicis hæretice?

6 ni cōgregati, ibi deus eſt. Vbi uero quadraginta fuerint, quis dubitet deū eſſe præſentem? Qui aliqua præmitur anguſtia, ad hos cōfugiat: qui rurſus lætatur, hos oret. Hic ut a malis liberetur, ille ut duret in rebus lætis. Hic mulier orans pro filijs auditur: peregrinanti uiro reditum incolumē, ægrotanti uero ſalutem implorat, Cum his ergo martyribus noſtras effundamus preces. Adoleſcentes ſuos coęuos imitentur, patres talium eſſe filiorum parentes exoptent, matres exemplum matris optimæ ſpectent. Nam unius illorum mater alios iam pœne frigore comſumptos aſpiciēs: ſuum uero filium, ob uires aliquantulum ualidiores, & aduerſus dura conſtantiam, adhuc uiuum & permittentibus lictoribus, uitæ conſulere ualentem: ipſum proprijs accepit manibus, ac currui in quo reliqui iacentes ad pyram ferebantur, appoſuit martyris uera mater. Non enim lachrymam indecoram effundere, aut aliquid humile loqui, uel indignū agere uſa eſt. Sed ò nate, inquit, perfice cum tuis cōtubernalibus iter beatum, ne a chorea deferaris, ne'ue inferior alijs domino appareas. O' matrem fœlicem, ò bonæ radicis bonum germen. Oſtendit generoſa parens, quemadmodum pietatis inſtitutis eum magis quam lacte educauerat. Et hic quidem ſic nutritus, ſic elatus eſt a pia genitrice. Diabolus uero his uiſis, præuerecundia diſceſſit, Fruſtra nanque omnem prope creaturam mouerat, & ta-

Aperis'ne oculos miſer, an & ſciens & prudēs adhuc uis manere in tenebris? Doceat hic te Baſilius ubi ſunt ſanctorum martyrum corpora, deum præſentē eſſe. Doceat te uel in anguſtia uel rebus lætis cōſtitutum ad ſanctos confugere. Doceat matres orare pro filijs, uxores pro maritis peregrinātibus & infirmis. Omnes deniq; cū martyribus preces effundere.

7 men omnia a uirtute martyrum ſuperata uidit. Nox horrida & uentoſa, tempus anni frigidiſſimum, corporea nuditas, patria borealis.

O' ſanctum chorum, ò ſacrum ordinem, ò cuneum inexpugnabilem, ò cōmunes generis humani cuſtodes, optimi curarum ſocij, precum ac uotorum inuicem ſuffragatores, legati apud deum potentiſſimi, aſtra mundi, flores eccleſiarum: uos non terra contexit, ſed cœlum excepit. Apertæ ſunt uobis paradiſi portæ, dignum profecto exercitibus angelorum, patriarchis, prophetis, & iuſtis omnibus ſpectaculum. Viri ætate florentes ac pares, uitam alacriter deſpiciētes, ſupra parentes ac filios deum amantes, in ipſo uitę flore exiſtentes, temporariam hanc uitam contempſerūt, ut in membris ſuis deum reciperent, mundo ſimul & angelis, & hominibus ſpectaculum facti, mœſtos erexerunt, dubios in fide confirmauerunt, pijs deſiderium auxere: unum omnino pro pietate omnes trophæum erigentes, una iuſtitiæ corona ornati fuere: In Chriſto Ieſu domino noſtro; Cui gloria & imperium nunc & in æterna ſecula. Amen.

Si cōmunes humani generis ſancti martyres ſunt cuſtodes, ſi curarum ſocij, uotorum ſuffragatores, legati apud deum potentiſſimi, conuincuntur hæretici, ſanctos plurimum poſſe poſt mortem, ſcire quæ circa nos ſunt, bonum eſſe eos inuocare, & hos pro nobis apud deum benigne intercedere.

VITA D. CYPRIANI EPISCOPI, ET MARTYRIS PER D. GREGORIUM NAZIANZENUM ſcripta.

Eſt oratio.19. in operum eius uolumine.

PAtum defuit, quin Cyprianus nos effugiſſet (ò iacturam grauem idq; uos tolerare oportuiſſet, quibus uir hic præ cũctis alijs admodum mirabilis exiſtit, quem & annuis feſtiuitatibus honoratis, & diebus. Cyprianus, inquã, cuius etiam ab obliuioſis in alijs meminiſſe neceſſarium foret, ſi ſaltem optimorum præcipue memoria eſt habenda, & quorum recordatio ſancta pariter eſt, & utilis. Verum cum uſura debitum reddemus, dummodo adeo abundantes uideamur, & non penitus indigi ſimus, & pauperes, tametſi ualde pauperes exiſtamus. Sed ſcio, quod nobis ob procraſtinationem, & inopiam parcetis. Cumq; uir ille in omnibus magnanimis fuerit, & philoſophus, uel ſolum ideo gratias agemus, quod haudquaquam nos effugerit: gratias autem agemus, quoniam id dignum eſt.

Exordiendum autem tanquam ad bonum ueſtrum reuertamur, ac pulchras Dei menſuras, qui omnia pondere, & menſura definit, et dirigit, ex quiete ad ſermonem, ex martyris amatore ad martyres ex remiſſione corporali ad cõuiuium ſpiritale. Proinde deſiderauimus uos, ò filij, à uobiſq; deſiderabamur, id enim credo. Videte patris beniuolentiam, quod mihi accidit dico, qđ uero uobis teſtor: tantiſperq; inter nos ſeiuncti fuimus, donec abſentia deſiderium cognoſceremus, & illius ſumeremus experimentum. Quemadmodum pictores ad tabulas, iterum ſumus regreſſi. Quàm magnum memoriæ incentiuum eſt conſuetudo, etiam perbreuis ijs, qui moribus præditi ſunt gratioſis, ac Dei clementiam imitantur. Et cur cum Chriſti ſimus diſcipuli, qui ſe propter nos ad ſerui uſq; formam exinaniuit, ac cum peregrini rerum eſſemus cœleſtium, ad ſeipſum cõgregauit, inuicem amplecti haud deberemus, & fouere? Spirituſq; unitatem in uitæ cuſtodire uinculo? quæ legis, ac prophetarum caput exiſtit. Proinde unicum beneficentiæ, ac primùm hoc eſt, ut ocyſſime in mutuos ruamus amplexus; nequaquam enim dilationem fert zelus; ne ijs, qui deſiderio laborant, tota uita dies eſt unicus. Secundum autem, quod & maximum eſt, ne poſt feſtum demum curramus, aut martyrum priuemur celebritate, necnon delitijs, & refrigerijs, quæ inde nobis proueniunt. Ego enim inter alia planè me ſegniorem eſſe fateor, & omne deſiderium depoſui, poſtquam me addixi Chriſto. Nec quicquam eorum me attollit, quæ alijs iucunda ſunt, & appetuntur. Non diuitiæ deorſum trahentes, & rotantes, non uoluptates uentris, ac ſacietas iniuriæ parens; non ueſtitus mollis circumfluens, non gemmarum gratia ſplendens, non auditus præſtigians, non olfactus effœminans, nõ populi, & theatri plauſus inſaniẽs, quos iampridem appetentibus reliquimus: non quæcunque guſtus noſtri primi, ob quem perijmus, ſunt fœtus: ſed & magnam eorum ignauiã eſſe ſcio, qui his ſe uincere, ac animæ generoſitatem uilibus his corrumpi ſinunt, rebuſq; fugitiuis non ſecus ac ſtabilibus, adhibent mẽtem. At ego in re hac admodum inſatiabilis ſum, illamq; amplector, & affectum hũc meum magnifacio, ut martyrũ oblecter honoribus, ac certantium exul-

1 *Gregorius uir ſapientiſſimus martyrum oblectatur honorib', at hæretici noſtri eorum gaudent ignominijs. Vide diſparitatem fidelis & infidelis hominis.* 2

tem ſanguine. Aliorũ ſint certamina, & uictoriæ, mihi autem curæ ſunt co
2 ronę: Adeò gloriã illã præripio, adeoq́; recta facta mihi domeſtica facio.

Omnibus martyrib' peragendæ ſunt feſtiuitates. At noſtri ſeculi pſeudo ſapientes uellent eas omnino tollere.

Proinde omnibus martyribus feſtiuitates ſunt peragendæ, omnibuſq́; propriè, & lingua, & auditus, & intellectus aperiendus, tam illis, qui aliquid de iſtis dicunt, quam qui audiunt, omniaq́; minora, q̃ illorum putanda ſunt certamina. Ita enim res ſe habet, quod cum multa ſint, quę nos ad meliora producunt, ac multa, quæ ad uirtutẽ erudiunt, uerbum, lex, prophetæ, apoſtoli, Chriſti paſſiones ipſæ, martyris primi, qui in crucem aſcendit, ac me ſecũ deduxit, ut peccatum meum illic affigeret, de ſerpente triumpharet, lignum ſanctificaret, uoluptatem ſuperaret, Adam rurſus ſaluaret, imaginem ruinam minantem, reuocaret; inter tanta tamen, & talia, non minus nos martyres inſtruunt, cum holocauſta ſint rationalia, ſacrificia perfecta, oblationes acceptæ ueritatis præconia, mendacij infamatio, legis ſpiritaliter intellectæ adimpletio, erroris diſſolutio, malitiæ perſecutio, peccati ſubmerſio, mundi expurgatio. Tuum autem Cypriane nomen, & operà plus mihi, q̃ martyrum aliorum, ſunt uenerabilia. Siquidem nulla inuidia erga martyres inſtigat, mirabiliterq́; à uirtute tua ſuperor, ac memoria releuor, & tanquam numine afflatus, uoluptate corripior, ac modo quodã martyrij particeps fio, certaminiq́; communico, & totus ad te tranſmigro. Forte propter ſermonum domeſticitatẽ, quibus tantum alios ſuperas, quantum ea, quæ naturæ ſunt rationalis, bruta. Cooperatur autẽ, haud ſcio quonã modo, amor inter conuenientes, non minus in rebus alijs, q̃ inter ſanguine iunctos, forte etiam propter mutationem ingentẽ, & admirandam, quę ſermone etiam, & exemplo melior exiſtit. Quoniam ſol diu nubibus obtectus, lætius ſplendet. Sed & uer poſt hyemis triſtitiam, eſt acceptius, iucundior, & tranquillitas blanda, ac mare quietum, poſt ſeditiones uentorum, & perturbationem aquarũ littoribus alludens.

Hic Cyprianus, ò uiri, quo uos, qui noſtis, iucundiores reddamini ob memoriam, qui uero ignoratis id, quod pulcherrimũ eſt, ex noſtris diſcatis narrationibus, necnon cõmunem gloriam Chriſtianorũ. Hic, inquã, ingens olim Carthaginis nomen, nunc autẽ orbis uniuerſi, diuitijs clarus, potentia conſpicuus, genere cognitus (magnũ enim nobilitatis indicium, q; in Senatu clariſſimus erat, & præcipuus) flos iuuentutis, naturę ſtatua, eloquentiæ princeps, tam illius, quæ ad philoſophiam, q̃ quæ ad aliam ſpectat doctrinam, idq; in quamcunq; uolueris partẽ, ita ut nõ minus in unoquoq; uarietas q̃ ſubtilitas admirationi exiſteret; ſeu potius in ſingulis, doctrinæ uniuerſę excellentia ſumma: uel ut manifeſtius diſtinguam, alios quidẽ uarietate, nonnullos uerò ſublimitate, quoſdã etiam utroq;, omnes autẽ omnibus ſuperabat. Sermonũ equidẽ, ſermones ſunt teſtes, quos multos ille, & præclaros nobis ſuppeditauit, poſtq̃ Dei clementia, qui omnia facit, & in melius diſponit ſtudia ad meliora tranſtulit, rationeq́; rationis defectum effugit.

Ad ea uero, quæ ſequuntur, haud ſcio quo pacto ſermone uti, aut qualis fieri debeam. Quomodo enim non longũ extenderẽ ſermonẽ, illumq́; penitus intempeſtiuũ? Si omnia Cypriani geſta recenſere uellem. Quomodo autem non magnopere præſentes offenderẽ, ſi de his reticerẽ? Vt igitur per uiam mediam inter tẽpus, & audientium deſiderium incedam,

ed by Google

ita mihi faciendũ eſſe uidetur, ut alia quidẽ ſcientibus relinquã, quo ignorantes doceant, ſi ſaltem ſunt quidã, ut utrinq; pariter, tam ij, qui geſta illius docent, quàm qui diſcunt, emolumenti quid capiant. Quandoquidẽ uiri illius ſolum meminiſſe, ſanctificatio eſt, maximumq; ad uirtutis exhortationẽ incitamentũ eſt ſermo. Breuiter igitur unius, aut alterius ex geſtis eius mentionẽ faciemus, præcipuè illarũ, quæ nec data opera poſſibile eſſet, ut obmitterentur. Prioris itaq; uitæ eius meminero, & quæ ſalutis ei uia, ac quæ uocatio, mutatio præterea fuerit ad melius. 3

Nota maximum uerbũ, ſolum meminiſſe Cypriani ſanctificationẽ eſſe. Quid hic dicis hæretice?

Cęterũ admodũ ingenerosum foret, & puſillanimũ, ſi cenſeretur, quod pugil ob memoriam iniuria afficeretur rudiorẽ. Nam hoc pacto nec Paulus ille magnus nobis eſſet laudandus; & Matthæus publicanus, inter peſſimos habendus eſſet; quemadmodum & Cyprianus ipſe. Hic enim priorũ perſecutionũ ſuarũ meminit, Zeliq; immutationis, quo ex prioris uitæ cõparatione, magis benefactorẽ glorificaret. Ille autẽ in diſcipulorũ numero publicani ſibi nomen impoſuit, tanquam aliquid, quod inter honoranda eſſet inſigne. Cyprianus uerò longo ſermone ſui ipſius malitiam infamia notauit, quo & Deo confeſſionẽ fructificaret, ac multis, qui ſe à prauitate conuertunt, uia ad ſpem fieret meliorem. Quæ igitur prauitas? Et conſiderate qualis, ac quàm magna. [Cyprianus contra magus: Inde epi[scopus] martir.]

Dæmonũ cultor erat, qui poſtea diſcipulus Chriſti; necnon perſecutor amarulentiſſimus, qui magnus ueritatis pugil euaſit: ſed & uerbo, & opere, noſtrã perturbabat uiam, quoniam ambobus excellebat, qui & ambobus poſtea optimus fuit Chriſtianus. Quantũ uerò malum fuit magia his omnibus coniuncta? quæ inter reliqua eius opera notiſſima erat: nec non corporis inſatiabilitas, quæ & eos, qui inter alios ſapientes ſunt, inſanos reddere poteſt, ac deterius ſapere cogit, non ſecus ac pullus indomitus rationẽ eripiens. Cæterũ ſermo nobis ad caput ipſum uenit, uerũ non ideo quiſpiam ad priora Cypriani reſpiciens, uoluptatibus capiatur; ſed poſterioribus potius continens eſſe diſcat. 4

Verbo & opere fuit optimus chriſtianus, quia uerbo eſſe tantum, ut docent noſtri nouatores, non ſufficit.

Virgo quædam erat nobilis, & decora, ob corporis elegantiam amore, propter morum uerò præſtantiam, æmulatione digna, Nam & forma erat conſpicua, animi autem uirtute, longè præſtantior. Huius pulchritudo fama diuulgata iuuenem cõfeſtim amore ſauciauit. Audite Virgines, & unà exultate; immo quæ ſub matrimonij iugo eſtis caſtæ, ac caſtitatis amatrices. Siquidẽ narratio hæc utriſq; ornamento erit. Virgo igitur illa adeò forma erat ſpecioſa, ut diuini Dauid carmen illi cõgrueret, dum ait, omnis gloria filiæ regis ab intra. Erat enim ſponſa Chriſti electa. Pulchritudo ſingularis, ſtatua animata, aſylum oblationis, tẽplum inacceſſum, hortus concluſus, fons ſignatus; at aliquid illi à Salomone quoq; accinatur. Solo enim Chriſto erat reſeruata. Huius amore, magnus captus eſt Cyprianus, unde, & quomodo, ignoro: nã illa penitus tutam ſe & decore obſeruabat. Tangunt enim oculorum faces intangibilia etiam. Inſtrumentum enim ſunt expeditiſſimum, & nulla ſatietate implendum. Ac nõ ſolum captus eſt, ſed & ſollicitauit. Proh ſtoliditatis, quod illam prædari ſperabat, ſeu potius imprudentię. Proinde, is qui tale quid audebat, & ad audendum perſuadebat, ille idem erat, qui ſub initium contra primam creaturam in paradiſum proſerpſit, & medius inter Angelos ſtetit, Iob exquirens tandemq; propter eandem audaciam à Domino deſtructus 5

Vide quantis præconijs effert hanc uirginem. Eſt ergo uirginitas res deo gratiſſima.

eſt, & interfectus, quod eum tentare auderet, qui tentationi nequaquam ſubiacet. Siquidem Dei apparentia, ſecundus illi Adam uiſa eſt. Ac ideo illum eſt adortus, Ignorabat enim, cũ hominem aggrederetur, quod incideret in Deum. Quid mirũ igitur, ſi per Cyprianum, etiam animam ſanctã, & corpus non tangendũ tentaret? Ille igitur tentabat, ſed nullo utebatur internuncio. Non muliercula aliqua iampridem ad negocium tale apta, ſed dęmone quodam & corporis, & uoluptatem amatore. Quoniã uirtutes defectrices, & inuidę, admodum celeres ad miniſterium ſunt tale, ac multos ruinæ ſuæ ſocios quærunt. Erat autem conciliationis merces ſacrificia, libationes, & per ſanguinẽ, ac nidorem placatio. Talis enim merces debetur ijs, qui talia largiuntur.

6 At illa poſtquã malum ſenſit, ac inſidias cognouit. Purę enim animę, ac Deo forma ſimiles, celeriores ſunt ad tentationẽ euitandũ, ꝙ dæmon ad pſequendũ, licet ualde ſit uerſutus, conatuq; uerſipellis. Quid igitur facit? & qd cõtra prauitatis molitur opificẽ? oĩbus alijs obmiſſis, ad Deũ cõfugit, ac ſponſum ſuũ contra cupidinem execrandã protectorẽ facit: qui & Suſannã liberauit, et Teclam ſaluauit; hanc quidẽ à ſenibus amarulentis, illã autem à Proco Tyranno, & patre magis etiã Tyranno. Et quiſnã ille erat? Chriſtus, qui & ſpiritus increpat, & eos, qui in ſubmerſionis periculo erant, ſubleuat, & pedeſter per mare ambulat, & dæmonum legiones in profundũ præcipitat, & liberat iuſtũ ex lacu leonibus pro cibo expoſitum, & manuũ extenſione feras ſuperantẽ liberat & prophetã profugũ à ceto deuoratũ, qui in uiſceribus etiã fidẽ ſeruabat: ſaluat etiam in flãmã pueros Aſyrios, cũ rogũ Angelus refrigeraret, ac tribus ſe quartũ adiungeret. Hæc, & plura alia cũ cõmemoraſſet, Virginem Mariã rogauit, ut periclitanti uirgini opem ferret, ieiunijq; & humi cubationis pharmacum obiecit, ac interim pulchritudinem tanquam inſidiatricem tabefecit; quo ſubtractione materiæ paſſionum flãmas conſumeret, ſimulq; Deum humilitate placauit. Siquidem ex cunctis rebus, nulla magis, ꝙ aduerſitate colitur, ac lachrymis clementiam retribuit.

Cæterũ noui, ꝙ reliqua narrationis deſideratis, pro uirgine enim anxij eſtis, nec minus pro amatore, ne deſiderium amborũ in malum deſinat. Sed confidite: Cupido enim fidei hoſpes efficitur, ac uirginem ſibijpſi deſponſat amator. À Chriſto deſponſatur, & cupidinũ flãma eſt extincta, ueritatis autẽ accenſa. Qualiter & quonammodo? At qui narratio mihi dehinc ſuauiſſima erit. Vincit uirgo, uincitur dæmon: tentator ad amatorem accedit, uictum ſe prędicat: contemnitur: contemptus indignatur, ac contemptorem ulciſcitur. Vltio autem quænam fuit? In cultorem ipſum immigrat, quo malum malo pelleretur, & rabie rabiei medicamen fieret.

7 A uirgine enim repellitur, non ſecus ac machina, à muro firmo & generoſo, ob uerba, et orationes profugus, ac cum eo, qui illũ miſerat, luctã init. Proh miraculũ, rurſus ad mittentem reuertitur, & tanꝗ Saul alterũ ſuffocare nititur. Quid igitur amator inſipiens, & obſceſſus moderatus? mali ſolutionem quærit, & inuenit. Omnis enim, qui angitur, ingenioſus exiſtit. Et quænam fuit ſolutio? Ad uirginis Deum confugit, quemadmodũ Saul ad citharam, & pulſationem Dauid, ad paſtorem illius accedit: purgatur quemadmodũ à cupiditate propter plagam, ita et à ſpiritu maligno propter fidem in Chriſtũ, transfertq; deſiderium. Diu tamen ei creditum nõ

Ecce hæretice quomodo ſancta uirgo recurrit ad deum, & facit ſponſum ſuum dominũ Ieſum Chriſtum protectorem ſuum. Et cum hoc recurrit ad ſanctiſſimã eius genitricem Mariam, rogans ut ſibi periclitanti opẽ ferret. Nec ob id iniuriam fecit Chriſto, aut minus de eo confiſa eſt, nec blaſphemauit, nec idola strauit, ut tu miſer garris. Vis uidere qđ utrunq; gratum fuerit deo? Ecce recurſus iſtius effectum. Ipſa uirgo liberata eſt, & præter id Eccleſiæ columnam Cyprianum fecit.

Quid hic dicis Gregorius? Ergo ſancti inuocati opem ferre poſſunt eos implorantibus? Et ieiunium & humi cubatio proſunt ad obtinendum aliquid a deo? Qua igitur frõte poſſunt hæc ab hæreticis denegari?

eſt,ſed repulſam tulit. Res enim incredibilis uidebatur,& admirãda,Cyprianũ aliquando Chriſtianis annumerari,etiam ſi omnes homines Chriſti ſequerentur fidem.

¶ Immutatur igitur: Argumentũ uero conuerſionis manifeſtum,ꝙ publice libros propoſuit magicos,ac de malo theſauro,necnon infirmitate ſua triumphum agit,prædicat ſtultitiam,ſplendidam ex illis concitat flammam,igni longam deceptionē conſumendam exponit,quæ unicæ carnis flammæ nullam opē ferre potuerat. A` dæmonibus deficit;Deo redditur domeſticus. O` gratia quanta eſt:Deum malo amore,& ſpiritu inuenit. Ouis ſacra fit caulæ ſacræ; &,ut ego à quodam audiui,miniſter etiã,multis rogatus ut in humilitate ob arrogantiam philoſopharetur priorē. Inde paſtor factus eſt,& ferè ex paſtoribus optimus,& probatiſſimus. Nō enim Carthaginenſium eccleſiæ præſedit ſoli, ſeu Africæ,quæ ex illo,& per illum celebris in præſentē uſq; diem eſt facta;ſed & Heſperiæ uniuerſæ,imo Orienti ferè ipſi,ad finē uſq; meridiei,& Septentrionis, quocũq; ille admiratione ſua peruenit. Sic Cyprianus factus eſt noſter. Hæc ſignorum,& portentorũ Deus peregit. Hæc ille fecit,qui Ioſeph per fratrũ inſidias in Ægyptum perduxit,ac illum per mulierem probauit,& frumenti diſtributione glorificauit,ac in ſomnijs inſtruxit, quo illi in terra aliena fides adhiberetur, & à Pharaone honoraretur,paterq; multorum fieret milium. Propter quos Ægyptus affligitur,mare ſcinditur, pane pluitur, ſol ſiſtitur,promiſſionis terra ſorte diuiditur. Nouit enim ſapientia diuina à longe etiam magnarum rerum iacere fundamenta, contrariaq; contrarijs diſpenſare,quo plus miranda exiſtat.

Proinde ex Cypriani rebus pulcherrimis, ad perfectæ laudis menſurã hæc ſufficerent. Nunc autē obmiſſa tot ſunt,& talia,ut ſi nihil ex prædictis ad laudem ſupereſſet, reliquis tamen omnes uincere poſſet. Nam ut media obmittam,ueluti pecuniarũ contemptũ,ſuperbiæ diſſolutionē,corporis caſtigationē,& puritatē priſtinis moribus contrariam,ueſtitus moderationē,ſublimitatē in colloquijs,pariter & humanitatē,ita ut ex æquo tenuitas abeſſet,& contumacia;humi cubationes,uigilias: Nam licet tardius hæc didiciſſet, longè tamen præuenientes ſuperauit: In ſermonibus diſceptationē,quibus uirtutes omnes docuit, & dogmatũ ignorantiam purgauit,ac hominũ uitas ornauit,& principalis,ac regiæ Trinitatis deitatem detruncatã, à quibuſdam uero coartatã,in priſtinã dignitatem reduxit,in pietatis terminis unitatis,& connumerationis permanens. Hæc igitur propter multitudinē contraham,ac per uitæ illius diſſolutionē orationem etiam diſſoluam.

8 *Vigiliæ & humi cubationes.*

Inſaniebat contra nos Decius,ac omnes pęnarũ formas excogitabat. Quædam igitur ex grauibus præſentia erant,alia uerò in futurũ expectabantur. Æquè autē decertabat,ut & Chriſtianos tolleret,& priores perſecutores ſæuitia ſuperaret: ſeu potius ut Chriſtianos omnes,aut Cyprianum ſolum tolleret,& coram tribunali ſiſteret. Quantũ enim pietate,& gloria uirum præcellere nouerat, tantũ etiam ſibi uictoriam ſplendidiorem,& clariorē fore putabat,ſi illum ſuperaſſet. Solũ enim hunc ex Chriſtianis ſupereſſe,quē ſi uiciſſet,eadem etiam opera eos philoſophia ipſa, ac ſermonibus,necnon lingua prius priuare poſſe. Inde ipſos, qui illis eſſent muniti,mutos,& ratione caſſos ſeducere pulcherrimum ſtratagema

fore cenſebat;Nequaq; rectè,ſeu piè ita cogitans,ſed potius contra rationem omnē,necnon conſilia ſua,& conatus proprios. Quod quidē & res ipſa oſtendit. Poſtq; enim Cyprianus aggreſſionē omnē,ac tentationem uiriliter,ac generoſe repuliſſet,nō ſecus ac petra marina incurſiones aquarum,tandem in exilium à Decio eſt pulſus.

Verum nequaq; illi curæ erat generoſitas ſua, nec ideo oblectabatur quod eſſet ſaluatus,neq; corporis ſecuritatem ignominiæ,aut animę periculum quieti præferebat:ſed potiſſima eius cura erat,ne deſpiceret illos, qui eo tēpore periclitabantur,cum nō eſſet,qui eos ad certamina inſtrueret,& hortaretur. Siquidē non paruas ſermo uires habet ad confirmandum animos eorum, qui iam in uirtutis ſtadio ueſtes deponunt. Ac ideo corpore quidem aberat, ſpiritu uerò aderat,certanteſq; certando adiuuabat. Verū cum lingua opem ferre nequiret,ſcriptis tamen ſuccurrebat. Et quomodo? Aliptes factus eſt,licet exul eſſet,adhortationeſq; cōſcripſit, & quæ pietati conuenirent,literis mādauit;ac ita ſolus ipſe plures ferè per epiſtolas martyres fecit,q; omnes alij,qui laborantibus aſſiſtebant. Perſuadebat enim non patriam, non genus, non opes, non potentiam,non aliud quid terrenum ueritati præferendum eſſe,necnon uirtutis præmijs, quæ recondita eſſent ijs,qui pro bono decertarent; illamq; negociationē optimā eſſe,ut pauco ſanguine,regnū emeretur cœlorū, ac gloria ſempiterna pro rebus acciperetur temporarijs. Vnicam enim patriam ſublimibus eſſe,Hieruſalem nempe,quæ mente percipitur,& non eas,quę paruis terminis circunſcribuntur,ac multos incolas permutant. Vnicū præterea generis eſſe ſplendorē,ut imago conſeruaretur,& primo exemplari aſſimilaretur,quantum illac pertingere conceditur ijs, qui carne ſunt ligati, & qui paruū boni defluxum ſuſcipere poſſunt. Sed & unicam eſſe potentiam contra malignam fortitudinē,& animæ in certaminibus pro pietate uim inexpugnabilem,& inuictam,quando malitia aduerſus uirtutem decertat,munduſq; contra mundum,ſolubilis nempe contra permanentem,& amarus agonothetes contra pugiles generoſos,necnon Belial cōtra Chriſtum inſtruitur. Propter hæc itaq; gladium contemnendum eſſe perſuadebat,ignemq; frigidum eſſe cenſendum,ac feras truculentiſſimas cicures eſſe putandum,famē uerò ſupernas exiſtimandas eſſe delitias,lachrymas autē domeſticorū,necnon luctus, & ululationes negligendas eſſe,tanq; maligni illecebras,ac diuini itineris impedimenta. Hæc enim uirilium generoſorum,& prudentium intellectu animarum eſſe propria. Sed & exēplum propè erat,ille idem,qui hæc dicebat,ac ſcribebat,omniaq; contemnebat,ut ſolum Chriſtum lucrari poſſet.

¶ Cyprianus igitur cū ita ſentiret, talibuſq; cogitationibus armatus eſſet, pugiles q; plurimos ad certamina inſtruebat. At quā mercedem inde retulit? largiſſimam,& glorioſiſſimā. Martyr poſt omnes,quos præmiſerat,eſt factus,caputq; illi enſe eſt detruncatum,ita ut multis experimentis hanc tandem apponeret coronidē. Sic ad Chriſtum deducitur,ſic ad Chriſtum transfertur,qui autē impietate abundauerat,longè tamen pietate tam maior. Cyprianus magnus perſecutor,& coronæ ſuſceptor,nō minus mutatione,q; uirtute admirabilis. Siquidem non tam magnum eſt typum ſeruare boni,q; pietatem induere nouam. Hoc enim cōſuetudinis eſt,illud uerò cōſilij ſani:& huius quidem exempla ſunt multa,illius uero pauca.

Goo

pauca. Proinde in enarrandis illius miraculis parumper adhuc ſermoni indulgebimus, quo tanto gratificemur pugili. Tales igitur uiri fuere actiones, taliſq; certaminis modus.

Poſtq; uerò uitam finiuit, ſi ita loqui phas eſt; & nõ potius rem illam ad Deum profectionem, aut deſiderij impletionem, ſeu uinculorum diſſolutionem nominare oportet, miraculis etiam hic claruit, priori uita admodum dignis. Erat nomẽ Cypriani apud omnes celebre, & nõ ſolum apud Chriſtianos, ſed illos etiam, qui aduerſę partis erant. Probitas enim apud cũctos pariter uenerabilis exiſtit. Corpus uerò latebat, eratq; theſaurus ille apud mulierculam quandam pietate feruidam, idq; tempore longo; ſiue quia Deus deuotam illam honorare uoluerit, ac ideo illi martyrem conceſſerit; ſiue quia deſiderium noſtrum exercere deſtinauerit, num ęgrè laturi eſſemus, ſi martyrum priuaremur reliquijs. Cum uerò martyrum Deus nequaq; ferret, ut omnium bonum unius ſolum priuatũ eſſet, neq; cõmune in illius gratiam damno afficere uellet, per reuelationem corpus publicauit, idq; fœminæ cuidam tali honore dignæ manifeſtauit, quo & mulieres ſanctificarentur: ac quemadmodũ Chriſtum antea pepererunt, diſcipuliſq; ex mortuis reſurrectionem annunciarunt, ita nunc quoq; una Cyprianum oſtendit, altera uero ob cõmunem utilitatem exhibuit. Hoc ex illius bonis ultimum fuit. Ita igitur ille in medium proceſſit, admodũ dignus ne ultra lateret. Quomodo autem corpus furto ſubtractum ſit, nequaq; explicare refert, quoniam ſermo noſter longè corporis honoribus melior eſt, & ſublimior. Et hæc apud uos dicta ſufficiant. Haud enim ſcio num plura reſtent dicenda. Nam ſi longum etiam ſermonem extenderemus, nequaq; tamen dignè illius uirtutes enumerare poſſemus, neq; ea quæ unuſquiſq; de uiro illo præſumit.

9 *Vide quid dicat de corpore beati Cypriani, & quõ per reuelationem deus illud publicauerit, ne Eccleſia illius reliquijs priuaretur. Quod facit contra inhonorantes ſanctorum oſſa & reliquias.*

Hæc igitur breuiter percurrimus, ut debitum illius honorem uel parumper delibaremus; reliqua uerò à nobis ipſis adijciantur, quò & uos aliquid martyri offeratis, ueluti dæmonum purgationem, morborum diſſolutionem, futurorum cognitionem: omnia poteſt Cyprianus, & puluis cum fide, quemadmodũ norunt ij, qui ſunt experti, ac miraculum ad uos uſq; tranſmiſerunt, temporiq́ tradiderunt futuro. Quin potius maiora his offeratis, & qualia eos decent, qui illum ritè uenerantur, corporis nempe exinanitionem, animę eleuationem, prauitatis declinationem, uirtutis incrementum: uirgines carnis contemptum, mulieres ornatum uirtutis magis, q̃ corporis. Iuuenes contra animi paſſiones uirilitatem, ſenes conſilia ſana, magiſtratus legum æquitatem. Qui in exercitu ſunt manſuetudinem, eloquentes quod rationi conuenit. Quin & ex noſtris, qui, dicam, ſacerdotes religionis cultum. Qui ex populo ſunt obedientiã, qui in luctu conſolationem, qui proſpere agunt timorem, diuites diſtributionem, pauperes gratiarum actionem. Omnes contra malignum, & amarulentũ perſecutorem aciem inſtruunt, ne apparens feriat, ne deliteſcens ſagittet, ne ſicut tenebræ impugnet, ne ſicut Angelus lucis illudat, & ad perditionis ſuffuretur barathrum. Graue eſt oculis capi, ac lingua uulnerari, necnon auditu ineſcari, iraq; feruidum ſuccendi, ac guſtu ſeduci, & tactu emolliri, armiſq́ ſalutis pro mortis uti armis. Opus eſt ut fidei muniamur ſcuto, & maligni inſidijs reſiſtamus, ut cum Chriſto uincamus, & unà cum martyribus decertemus, quò magnam illam uocem audia-

10 *O mirabile ſanctiſſimi pariterq; doctiſſimi uiri dictũ, cuncta aduerſantium hæreticorum molimina deſtruens. Omnia poteſt Cyprianus, & puluis cũ fide. Confundere qui negas ſanctos aliquid poſſe, & eorũ oſſa cineres emortuos ignominioſe uocare non erubeſcis.*

11 mus: Venite benedicti patris mei, hæredes eſtote regni uobis parati, ubi lætantium cunctorum eſt habitatio, necnon eorum, qui choream ſaltant indeſinentem, ubi ſonus eſt feſtiuitatem peragentium, uoxque exultationis, ac deitatis illuſtratio perfectior, & purior, ꝙ ea, qua nunc in ænigmatis, & umbris fruimur. His ſi Cyprianus ueneratus fuerit, magis gaudebit, ꝙ omnibus rebus aliis. Hæc in uita adhuc præſens docebat; ac nunc abſens omnibus noſtra annunciat uoce. Quam nequaquam deſpicietis, ſi ſaltem tolerantia illius, necnon pro ueritate certamina, ac legatio hæc mea uobis curæ fuerint.

Heus tu qui negas antiquos patres ſanctos inuocaſſe, quid facit hic Gregorius? Et tu qui dicis eſſe idololatriam omiſſo Christo ad ſanctos recurrere, et auxilium ab eis quærere, nõne hoc totum facit hic ſanctiſſimus Theologus? Præterea ſi Cyprianus rogatur ut ab alto reſpiciat, gregem domini paſcat, & ad meliora diſponat, nõne cõuinceris ſanctos poſſe poſt mortẽ opẽ ferre implorantibus, et cognoſcere quæ circa nos ſunt?

Proinde hæc tibi diuinum, & ſanctum caput, à me ſint primitiæ, hic tibi ſermonum, & certaminum honor, non oleaſter Olympicus, non laurus ludicrum Delphicum, non pinus Iſthmica, non aprum Nemeum, quibus ephebi remunerabãtur infelices; ſed ſermo, qui admodum peculiaris eſt cultoribꝰ ſermonis. Quod ſi certaminibus, & ſermonibus tuis eſt dignus, hoc mihi ſermonis erit præmium. Tu uerò nos ab alto propitius reſpice, noſtrumq́; ſermonem, ac uitã dirige, & ſanctum ouile hoc paſce, aut una rege, ac reliqua, quantum poſſibile eſt, ad meliora diſpone, moleſtosq́; lupos ſyllabarum, & uerborum uenatores illos abige, ac ſanctæ Trinitatis, cui nunc aſtas, ſplendorem nobis perfectiorem, & clariorem gratificare; quam adoramus, quã glorificamus, de cuius nos republica ſumus, adorantes patrem in filio, filium uerò in ſpiritu ſancto, cui & paulo poſt aſſiſtemus ſinceriores, & illæſi in ipſo Chriſto domino noſtro; Cui omnis gloria, honor, & Imperium in ſecula. Amen.

ITEM DE EODEM EX D. AVGVSTINO EPISCOPO.

Eſt ſermo eiuſdẽ in ordine. xij. inter eos, qui nuper impreſſi ſunt ex Cartuſia ad muros Pariſienſes.

12 *Grata et religioſa ſolennitas, qua paſſionem beati martyris celebramus.*

SErmonem a nobis debitum auribus & cordibus ueſtris exigit tam grata & religioſa ſolennitas, qua paſſionem beati martyris celebramus: Triſtis proculdubio tunc eccleſia fuit, non damno cadentis, ſed deſiderio recedentis, ſemper cupiens uidere præſentem tam bonum rectorem atq; doctorem. Sed quos afflixerat ſollicitudo certaminis, conſolata eſt corona uictoris. Et nunc non ſolum ſine ulla triſtitia, uerum etiam cum ingenti lætitia cuncta, quæ tunc geſta ſunt, legendo recolimus, dieq; iſto gaudere nobis conceſſum eſt, nõ timere. Neq; enim formidamus terribiliter uenientem, ſed expectamus hilariter redeuntem. Placet itaq; uniuerſam illam fideliſſimi, & fortiſſimi, & glorioſiſſimi martyris paſſionem cum exultatione recordari præteritam, quam tunc fratres cum ſollicitudine ſuſtinuere futuram.

Primo igitur quod pro fide confeſſionis Chriſti in exilium Curubin miſſus eſt, non ſancto Cypriano aliquid nocitum, ſed multum illi præſtitum ciuitati. Quo enim ipſe mitteretur, ubi ille non eſſet, propter cuius teſtimonium mittebatur? Chriſtus ergo, qui ait, Ecce ego uobiſcum ſum omnibus diebus uſq; ad conſummationem ſeculi, in omni loco membrũ ſuum excipiebat, quodcunq; furor inimici pellebat. O ſtulta infidelitas perſequentis, ſi quæris exilium, quo Chriſtianus iubeatur ire, prius ſi potes inueni, unde Chriſtus cogatur exire. De patria ſua in alienam te ar-

bitraris excludere hominem dei, in Chiſto nuſquam exulem, in carne ubique peregrinum.

¶ Sed iam conſiderare & commemorare delectat poſt illud, quod Cyprianus non ſenſerat, ſed inimicus putabat exilium, quid ex ordine paſſionis ipſius conſecutum ſit. Cum enim Cyprianus ſanctus martyr electus a deo de ciuitate Curubitana, in quam exilio præcepto Aſpaſij paterni proconſulis miſſus fuerat, regreſſus eſſet, in ortis ſuis manebat. Et inde quotidie ſperabat ueniri ad ſe, ſicut oſtenſum erat illi. Quid iam fremeret perſecutoris impetus aduerſus cor ſemper paratum, accedente etiam domini reuelatione firmatum? Quando enim deſereret patientem, quē non eſt paſſus præoccupari neſcientem? Iam ergo, quod ad eum paſſioni exhibendum, duo miſſi ſunt, qui eum etiam ſecum in curriculum leuauerunt, in medioq; poſuerūt, & hoc diuinę admonitionis fuit, ut gaudens recoleret ad eius ſe corpus pertinere, q inter iniquos deputatus eſt. Chriſtus nanq; inter duos latrones ligno ſuſpēſus, ad exemplum patientiæ præbebatur. Cyprianus autem inter duos apparitores, ad paſſionem curru portatus Chriſti ueſtigia ſequebatur.

Quid illud, q̄ quum in aliud diem dilatus apud cuſtodes eſſet, atq; illuc ſe multitudo fratrum ac ſororum congregans, pro foribus pernoctaret cuſtodiri puellas pręcepit, quanta intentione conſiderandum? quanta laudē prędicandum? quanto præconio commendandum eſt? Vicina corporis morte, non moriebatur in animo paſtoris, uigilantia paſtoralis, & cura tuendi dominici gregis uſq; ad extremum uitę huius diem, mente ſobria tenebatur. Nec excutiebat ab animo diligentiam fideliſſimi diſpenſatoris manus tam proxima cruenti carnificis. Ita ſe martyrē cogitabat futurum, ut eſſe non obliuiſceretur epiſcopum, magis curans quam rationem paſtorum principi de cōmiſſis ſibi ouibus redderet, q̄ quid infideli proconſuli de fide propria reſponderet. Amabat quippe eum, qui Petro dixerat, Amas me? Paſce oues meas. Et paſcebat oues eius, pro quibus ſanguinem fundere illum imitans præparabat. Cuſtodiri puellas præcepit ſciens non ſolum ſe habere ſimplicē dominum, ſed etiam uerſipellem aduerſarium. Itaq; aduerſus leonem aperte frementem in confeſſione uirile pectus armabat, aduerſus lupum inſidiantem gregi ſexum fœmineum muniebat. Ita uere ſibi conſulit, qui deum iudicem cogitat, apud quem cauſam geſtæ huius uitę, atq; ab illo ſibi muneris iniuncti quiſq; dicturus eſt, Vbi omnis homo recipit ſicut teſtatur Apoſtolus, quę per corpus geſſit, ſiue in bonum, ſiue in malum ita ſibi conſulit, qui ex fide uiuens & ſatagens ne ab extremo præoccupetur die, extremum computat omnem diem, & ſic deo placitos mores perducit uſq; ad extremum diem. Ita ſibi beatus Cyprianus Epiſcopus miſericordiſſimus, & martyr fideliſſimus conſulebat, non ſicut eum lingua ſubdola diaboli per os poſſeſſi a ſe impij iudicis monere uidebatur dicens, Conſule tibi: quum enim eius immobilem mentem uideret quando ei dixit, Iuſſerunt te principes cæremoniari. Reſponditq; ille: non facio, adiecit, & ait; Conſule tibi. Ipſa eſt lingua ſubdola diaboli: & ſi non huius, qui neſciebat quid loqueretur, illius tamen, qui per eum loquebatur, Loquebatur enim proconſul non tā ſecundum principes homines, quorum iuſſa ſibimet iniuncta iactabat, quam ſecundum principem poteſtatis aeris, de quo Apoſtolus dicit, Qui ope-

ratur in filijs diffidentiæ,quem per huius quoq; linguam operari Cypria nus nouerat,quod ipſe non nouerat. Nouerat,inquam,Cyprianus quum a proconſule audiret , conſule tibi,quod caro & ſanguis diceret ſtolide, hoc diabolum dicere ſubdole:atq; intuebatur in uno opere duos, iſtum oculis,illum fide:nolebat eũ iſte mori,nolebat ille coronari, proinde circa iſtum placidus,circa illum cautus. Huic aperte reſpondebat,illum occulte uincebat; Fac (inquit) quod tibi præceptũ eſt.In re tam iuſta nulla eſt conſultatio. Dixerat quippe ille:conſule tibi. Ad hoc reſponſum eſt, in re tam iuſta nulla eſt conſultatio. Conſulit enim qui conſilium uel impertit uel quærit; ſed proconſul non a Cypriano conſilium accipere uolebat,ſed eum potius ut a ſe acciperet monebat: at ille,In re,inquit tam iuſta nulla eſt conſultatio. Non adhuc conſulo,quia non adhuc dubito,abſtulit enim mihi dubitationem ipſa iuſtitia.Iuſtus autem ut ſecurus moriatur in carne,certus uiuit in fide.Prȩceſſerant Cyprianum multi martyres, quos flagrantiſſimis exhortationibus ſuis ad uincendum diabolum accẽderat,& erat utiq; iuſtũ,ut quos ueridicus loquendo præmiſerat,patiendo intrepidus ſequeretur.Ergo in re tam iuſta nulla eſt conſultatio.

Quid ad hæc dicamus? Quid ad hæc exultemus,tanta cõceptione gaudiorum? In quid erumpat cor noſtrum,& os noſtrum niſi in ipſam uenerabilis martyris ultimam uocem? Quum enim Galerius Maximus decretum ex libello recitaſſet Tacitum Cyprianũ gladio animaduerti placet.
13 Reſpondit ille, Deo gratias.

Feſtiuitas ſolenniſſimi diei ſancti Cypriani.

Habentes igitur de re tanta memoriam præſentis loci,feſtiuitatem ſolenniſſimi diei,propoſitionem ſaluberrimi exempli omnibus medullis noſtris dicamus & nos, Deo gratias.

Eſt ſermo. 1. D. Auguſtini in feſto eiuſdem.

VITA SANCTI LAVRENTII MARTYRIS, PER DIVERSOS AVCTORES SCRIPTA.

BEatiſſimi Laurentij martyris,cuius natalem hodie celebramus,paſſionem noſſe uos credo; & quanta in perſecutione pertulerit,dilectionẽ ueſtram ſcire poſſe non dubito. Tanta enim eius martyrij gloria extitit,ut paſſione ſua mundum illuminauerit uniuerſum. Illuminauit mundum plane Laurentius eo lumine,quo ipſe accenſus eſt,& flammis,quas ipſe pertulit,omnium Chriſtianorũ corda calefecit. Quis nolit ad horam uri Laurentij igne,ut æternum gehennæ non patiatur incendium? Beati igitur Laurentij exẽplo prouocamur ad martyrium,& accendimur ad fidem,incaleſcimus ad deuotionem;& ſi in nobis perſecutoris flamma deeſt,fidei tamen flamma non deeſt. Non ardemus quidẽ corpore pro Chriſto,ſed ardemus affectu. Non ſubijcit mihi perſecutor ignẽ,ſed ſubijcit mihi deſiderium Saluatoris. Eſſe autẽ Saluatoris ignẽ legimus in Euangelio,dicente eodẽ domino: Neſcitis quia ueni ignem mittere in terrã,& quid uolo niſi ut accendatur? Quo igne ſuccenſi illi duo diſcipuli dixerunt: Nonne cor noſtrum ardens erat in nobis,dum loqueretur in uia,& aperiret nobis ſcripturas?

Hoc igitur igne beatus Laurentius accenſus flammarum non ſentit incendium; & dum Chriſti ardet deſiderio,perſecutoris pœnam nõ ſentit.

Inquantum enim in illo fidei ardor fuerit, intantum ſupplicij flamma frigeſcit. Corporali enim beatus Laurentius laborat incendio; ſed diuinus Saluatoris ardor materialem tyranni reſtinxit ardorē. Quamuis enim in fauilla membra ſoluantur, fidei tamen fortitudo non ſoluitur. Corporis quidem detrimentum ſuſtinet, ſed lucrum ſalutis acquirit. Non enim ſicut fratres beatus Laurentius breui uel ſimplici paſſione perimitur. Nā qui gladio percutitur, ſemel moritur, qui inflammarū camino mergitur, uno impetu liberatur: hic autem longa, & multiplici pœna cruciatur, ut mors ei adſit ad ſupplicium, & deſit ad finē. Dicitur enim ab illo ſæuiſſimo perſecutore hæc beato Laurentio cōſtituta pœna, ut ardentium expoſita maſſa carbonū, inſuper eum ferrea crate diſtentum lenta flamma cōſumeret, ut non tam inflammando cito interimeret hominem, q̃ diu exurendo torqueret: ita ut cum unum latus exuſtum perſecutor cerneret, aliud latus ignibus obijceret exurendum.

Legimus Ananiam, Azariam, & Miſaelem beatiſſimos pueros à rege in camino ignis incluſos, in pęnarū ſuarū deambulaſſe flammis, & igneos globos pedibus conculcaſſe. Vnde & beatus Laurentius non minori eſt gloria pręferendus. Siquidem illi in pœnarū ſuarū flammis ambulabant, hic & in ipſo ſupplicij ſui igne diſcumbit. Illi ueſtigijs pedum conculcarunt incendia; iſte laterum ſuorū diffuſione extinguit. Illi, inquam ſtantes in pęna eleuatis manibus orabant ad dominum; hic autem proſtratus in ſua pœna toto corpore dominum deprecatur. Iterū ergo beatus Laurentius in dorſum ſupinus uertitur, & renes eius ignibus exuruntur, ut impleretur Pſalmi prophetia, quæ dicit ex perſona Laurentij: Proba me domine, & tenta me, ure renes meos, & cor meum. Vre, inquit, renes meos, & cor meum: Duplici ſe poſtulat igne comburi. Nam ſi de ſolo mundi igne loqueretur, ſufficeret renes tantum exurendos incendijs obtuliſſe: Cor autem niſi flamma Chriſti non urit. Atq; ideo ad comprobandam deuotionem ſuam geminum ſibi ignem poſtulat, ut luctamine habito oſtendat in ſe plus poſſe amorem Chriſti, q̃ pœnam tyranni. Oremus igitur, fratres, beatum Laurentium, qui dum fide ſua perſecutoris flammas uicit, oſtendit nobis, per ignem fidei, gehennæ incendia ſuperari, & amore Chriſti diem iudicij non timeri.

not. ignis [illegible] cor, vrm

Nos uero, fratres dilectiſſimi, ſi ad conſortium ſanctorū martyrū peruenire uolumus, de imitatione martyrum cogitemus. Debent enim in nobis aliquid de ſuis uirtutibus recognoſcere, ut pro nobis dignentur domino ſupplicare. Si enim tormenta, quæ ſancti martyres pertulerunt, ſufferre non poſſumus, uel contra malas concupiſcentias ipſis intercedentibus repugnemus. Et quia non deſunt quotidiana peccata, nō deſint etiam quotidiana remedia. Nemo ſe credat aliquam fœlicitatem aut aliquod uerum gaudium in hoc ſeculo poſſidere. Beatitudinem hic pręparare poteſt, poſſidere non poteſt. Duo ſibi tempora ordine ſuo ſuccedunt: tēpus flendi, & tempus ridendi. Nemo ſe circumueniat, fratres; non eſt in hoc mundo tempus ridendi. Scimus, fratres, quod omnis homo gaudere deſiderat: ſed non toti ibi quærunt gaudium, ubi oportet inquiri. Verū in hoc mundo gaudium nec fuit, nec eſt, nec eſſe poterit. Sic enim ipſe dominus in Euangelio ſuos diſcipulos admonet, dicens: In hoc mundo preſſuram habebitis. Et iterum: Mundus gaudebit, uos autem contriſtabimini; ſed

not.

1 *Vt pro nobis dignētur domino ſupplicare. Ergo ſancti martyres deum pro nobis orant. Quod eſt contra noſtri tēporis Nouatores.*

2 *Nota hæretice, quod oportet hic cum labore & dolore quod bonum eſt facere, ſi uis in futuro ſeculo bonorum fructus colligere. Non ergo ſufficit inanis illa fides tua.*

triſtitia ueſtra uertetur in gaudium. Ac ſic in hac uita cũ labore & dolorẽ, quod bonum eſt, auxiliante domino, faciamus, ut in futuro ſeculo, bonorũ fructus colligere cum gaudio & exultatione poſſimus.

Eſt ſermo. 2. eiuſdem in eodem feſto.

Dicit dominus in Euangelio: Cui ſimile eſt regnum Dei? Et cui ſimile illud æſtimabo? Simile eſt grano ſinapis, quod acceptum homo miſit in hortum ſuũ, & creuit, & facta eſt arbor, & uolucres cœli requieuerunt in ramis eius. Mouet fortaſſe ſenſus ueſtros, quare regnum Dei tam præclarum atq; magnificum grano ſinapis exiguo comparetur, & ſpei noſtræ in ſe tam grande ſolatium rei uiliſſimæ ſimile eſſe dicamus, præſertim cum alibi idem dominus diſcipulis ſuis dicat: Si habueritis fidem ſicut granũ ſinapis, diceris huic monti: Tollere, & iactare in mare, & fiet. Igitur ſi fides tanta eſt, quæ poteſt ab ipſis ſedibus montium fundamenta transferre, neceſſario & granum ſinapis magnum eſt, ad cuius ſimilitudinem fidem habere compellimur. Magnum autem dixerimus, non ſpecie, ſed uirtute, & fidei non æqualitate oleris comparandum, ſed uigore acrimoniæ coæquandum. Nam ſi diligenter intendamus, inueniemus à domino recte hanc ſimilitudinem comparatam. Sicut enim granum ſinapis prima fronte ſpeciei ſuæ, eſt paruum, uile, deſpectum, non ſaporem præſtans, nõ odorem circumferens, nõ indicans ſuauitatem: at ubi teri cœperit, ſtatim odorem ſuũ fundit, acrimoniam exhibet, cibum flammei ſaporis exhalat, & tanto caloris feruore ſuccenditur, ut mirum ſit in tam friuolis tantum ignem fuiſſe concluſum. Cuius etiam ſemen in cibum homines hyemis præcipue tempore magna pro ſuauitate percipiunt, quatenus repellant frigora, humores egerant, uiſcerum interna calefaciant. Sæpe etiam ex hoc capiti adhibent medicinam, ut ſiquid inualidum, ſiquid ægrotum fuerit, ſinapis igne curetur.

Quæ hic dicuntur de fide, intellige de fœcunda & feraci quæ per dilectionẽ operatur, non autẽ de mortua illa Lutheranorũ, quæ ſine operib' mortua eſt.

3 Ita ergo & fides Chriſtiana prima fronte uidetur eſſe parua, uilis, & tenuis, non potentiam ſuam oſtendens, non ſuperbiam præferens, nõ gratiam ſubminiſtrans. At ubi diuerſis tentationibus teri cooperit, ſtatim uigorem ſuum prodit, acrimoniam indicat, calorem dominicæ credulitatis aſpirat, & tanto diuini ignis ardore iactatur, ut & ipſa ferueat, & participantes ſibi ardere compellat. Sicut in ſancto Euangelio duo ex diſcipulis dixerunt, dum cum ipſis poſt paſſionem ſuam dominus loqueretur: Nonne cor noſtrum erat ardens in nobis in uia, dum aperiret nobis ſcripturas dominus Ieſus? Ergo granum ſinapis membrorum uiſcera calefacit; fidei autem uigor cordium peccata comburit. Et illud quidem aſperum algorem frigoris remouet; hæc autem delictorum diabolicum frigus expellit. Sinapis, inquam, granum humores decoquit corporum, fides autem libidinum fluenta conſumit. Et per illud medicina capitis procuratur; per fidem autem ſpiritale caput noſtrum, quod eſt Chriſtus dominus, ſæpius refouetur. Sed & fidei, iuxta comparationem ſinapis, ſancto odore perfruimur, ſicut ait Apoſtolus beatus: Quoniam Chriſti bonus odor ſumus Deo.

Igitur ſanctum martyrem Laurentium grano ſinapis poſſumus comparare, qui diuerſis attritus paſſionibus, per totum orbem gratia meruit ſui fragrare martyrij. Qui ante conſtitutus in corpore erat humilis, ignotus, & uilis: poſteaquam uexatus, laceratus, exuſtus eſt, uniuerſis per totum mundum eccleſijs odorem ſuæ nobilitatis infudit. Recte igitur huic

comparatio copulatur. Siquidem granum ſinapis cum teritur accenditur: Laurentius cum patitur inflammatur. Illud feruor attritionis ſuæ mouet; hic ignem plurima uexatione ſuſpirat. Sinapis, inquam, in uaſculo calido decoquitur; Laurentius in craticula flammarum igne torretur. Ardebat itaq; extrinſecus beatus Laurentius martyr tyranni ſæuientis incendijs; ſed maior illũ intrinſecus Chriſti amoris flamma torrebat. Et quãuis Rex improbus ligna ſubijceret, incendia maiora ſupponeret, tamen ſanctus Laurentius has flammas fidei calore non ſentit: & dum Chriſti præcepta cogitat, frigidum eſt illi omne quod patitur. Nec enim poteſt in uiſceribus ignium tormenta ſentire, qui ſenſibus paradiſi refrigeria poſſidebat. Licet iaceat ante pedes tyranni exuſta caro, corpus exanime, nihil tamen detrimenti patitur in terris, cuius animus demoratur in cœlis. Extenditur ergo ſuper flammarum ignitos globos, & uerſatur in latera: ſed quantum plus pœnarum tormenta patitur, tanto amplius Chriſtum dominum pertimeſcit. Nouo admirationis genere, alius illũ torquet, & alij ſæuientis tormenta proficiunt. Deuotiorem Laurentium ſaluatori ſupplicia atrociora fecerunt.

Eſt ſermo. 1. D. Maximi Epiſcopi in feſto ſancti Laurentij.

Sanctum eſt, fratres, ac Deo placitum, ut natalem beati Laurentij præcipua deuotione ueneremur, cuius radiantibus flammis uictrix in hunc quoq; diem toto orbe Chriſti coruſcat Eccleſia. Qui cum in ſede glorioſiſſimi patriarchæ diaconatus fungeretur officio, puritate innocentis uitæ, fortiſſimæq; mortis triumpho, apoſtolico ſe conſortio copulauit. Nec immerito eum apoſtolorum ſupparem prædicamus, cui & caſtitas animi leuiticum miniſterium dedit, & plenitudo fidei martyrij contulit dignitatem. Quem uenerabilis Xiſtus Romanæ urbis antiſtes, cum impietatẽ ſæuientis mundi per tormenta ſuperaret, & regnis eſſet cœleſtibus iam uicinus, uideretq; eum paterna de morte triſtiſſimum, ita ſpiritu præſcientiæ compellaſſe narratur. Noli fili, mœſtus eſſe, poſt triduum me ſequeris. Vnde apparet, chariſſimi, beatum Laurentium non de ſacerdotis ſui uictoria habuiſſe triſtitiam, ſed doluiſſe, quia non etiam ipſe mundum cum ſuo pariter ſacerdote uincebat. Noli (inquit) fili mœſtus eſſe, poſt triduũ me ſequeris: hoc eſt, noli triſtis eſſe, uelut apud ſeculũ derelictus. Nã nec te fides, uitaq; tua tali morte priuabit. Nulla te de meo tranſitu, quo ego gaudeo, perturbet anxietas, quia mox & tu habiturus es de tua paſſione lætitiam. Vere beati Laurentij gloria ſingularis, qui tantũ de Deo ſuo cõſecutus eſt gratiæ, ut ei martyr de martyrio prophetaret, quẽ pro ſuorũ prærogatiua meritorũ, ante uictoria lætificauit, quàm pugna terreret. Ergo ut cõperit ore ſacerdotis & martyris, ſe quoq; omnimodo aſſumendum, congregatis inopum turbis, eccleſiaſticũ cenſum religioſa liberalitate diuiſit.

4

Sanctum eſt & deo placitum, Natalem beati Laurentij præcipua deuotione uenerari.

Prærogatiua meritorum Laurentij. Ergo ſancti habent merita, & merita ſtant cũ gratia dei, ut hic aperte uides, contra prophanũ dogma hæreticorum noſtri temporis.

Quàm profundum ſpiritalis uiri, & quàm cœleſte conſilium, ut & egenis conſuleret, & multitudine conſumente quæ dederat, inueniri non poſſit quod raperet perſecutor: illam nimirum ſecutus ſentẽtiam: Diſperſit, dedit pauperibus, iuſtitia eius manet in æternum. Miſericordiæ fuit, quod alimoniam pauperibus dedit; iuſtitiæ autem, quod ut uir prudentiſſimus procurauit, ne ſanctorum ſubſtantiam, auaris manibus, ſacrilegus occuparet. Iuſtitia, inquit, eius manet in æternum. Quomodo non hæc ei in æternum manebit iuſtitia: quod & ſancto impleuit opere, & glorioſiſſimo martyrio conſecrauit?

Hoc itaq; dolore, furor gentilis accenſus, craticulam continuo parat ignitam, ſuper quam, cremandum Laurentium per membra diſcinderet, ut indignationis ſuæ flammas impijs ignibus uindicaret. Ardet profecto totis uiſceribus fortiſſimus martyr, et uritur; ſed regnum cœli, promiſſaq; Dei, fideli mente pertractans, refrigerio conſcientiæ uictricis exultat. Nec pœnali flexus incendio eſt, cuius in pectore, inſuperabili ſancti ſpiritus flamma feruebat. Aut nunquid cedere poterat, momentaneæ corporis uſtioni, cuius fides, æternum gehennæ extinguebat ardorem? Superatis itaq; flammarum miniſtris, omne mundanæ inſaniæ refrixit incendium, & ad hoc uſque diabolica profecit intentio, ut & uir fidelis ad Deum ſuum glorioſus aſcenderet, & crudelitas proſequentium, cum ſuis ignibus confuſa torpeſceret.

Eſt ſermo ſecundus ubi ſupra.

Sicut patrum noſtrorum, fratres chariſſimi, non incerta relatione didicimus, cum uenerabilis Xiſtus Apoſtolicæ ſedis ſacerdotio fungeretur, & ſanctiſſimo Laurentij archidiaconi miniſterio Romana floreret eccleſia, inuidia ardente diaboli aduerſus nomen & fidem Chriſti, flãma duriſſimæ perſecutionis incanduit, atq; ut pernitioſius dominicum gregem feralis beſtiæ rabies inſatiata laniaret, nocendi artifex inimicus, peruigilis prius molitur cuſtodiam paſtoris eripere. Et ideo Xiſtum ante omnes ſummum Domini ſacerdotẽ, furor gentilis aggreditur, ut eccleſiaſtica mẽbra, tã ualido truncata capite, uelut munimine præſidij cœleſtis amoto, cruentus perſecutor inuaderet. Sed magnus ille Xiſtus, qui cõmiſſis ſibi à Deo ouibus affuerat paſtor in terris, aderat patronus è cœlo.

Deniq; ſanctum Laurentium, quaſi iam pontificis ſui ſolatio deſtitutum, ad ſubeunda ſupplicia manus pagana perquirit, quem mirabilis Xiſtus aduerſus omnia ſæuientis mundi mala uaticinio prophetici ſermonis armauit. Nam cũ idem Laurentius paſſionem paternam ut pijſſimus

6

Beatus Xiſtus martyr aderat Laurẽtio patronus è cælo.

filius inconſolabili mœrore defleret, Xiſtus, præſcientia ſancti ſpiritus edocente, futura dinoſcens, ait illi; Depone omnem, fili, de mea morte triſtitiã. Nec enim diu mea te cõtriſtabit abſentia, poſt triduũ me ſequeris.

Quo reſponſo mens deuota percepto, indubitatam ſuſcipiens optimo ab antiſtite Chriſti martyre ueritatem, nihil magis præ omnibus curat, q̃ ut auaritia perſequentis, quod de morte ſanctorum contriſtabat eccleſiam, de prӕda eccleſię gaudium non haberet. Inuenit uir prudentiſſimus, unde acrius ſuum poſſit torquere tortorem. Omnem igitur eccleſiæ cenſum, cunctaq; ſacri uaſa miniſterij, ne ea ſacrilegus macularet aſpectus, conuocatis inopum turbis pia erogatione diſtribuit, ut futurus martyr in retributione cœleſti pariter & mercede ſui ſanguinis, & tantæ liberalitatis præmio ditaretur. Non dubitans & in ſemetipſo ſe fidem Chriſto ſuo, & eccleſiaſticas opes in pauperibus ſeruaturum. Propter quod protinus ad tribunal rapitur impiorum, uir ſimplicitate innocens, uirtute fortiſſimus, nihil ſane aliud deferens iudicanti, q̃ uiuæ mentis conſtantiam, & illæſæ conſcientiæ puritatem, deuotã Deo offerens animam, & caſtiſſimum tradens perſequenti corpus ad pœnam, illud Euangelicum ſeruans: Nolite timere eos, qui occidũt corpus, animã autẽ non poſſunt occidere.

Excogitatur itaq; in Laurentium ferale tormentum, ut qui metu mortis non mouebatur, acerbitate ſupplicij frangeretur: ſed quem ſuarũ confortabat multitudo uirtutum, nõ poterat uincere magnitudo pœnarum.

Paratur ergo craticula igne ſuccenſa, quæ triumphalis martyris & animum fatigaret, & corpus exureret. Sed ignara uerbi turba perſequentiũ, & diabolicis obcæcata tenebris, non uidebat, quod aduſtio illa membrorum fidelis animi eſſet æterna purgatio, & corpus, quod corrumpentibus flammis præſens uita deſereret, ad incorruptionem uiuendi damnata morte tranſiret.

Vere incomparabile ſalutaris fidei huius ſacramentũ, quo per tormenta beatitudo quæritur, & flammis refrigerium præparatur, ut ait patriarcha Dauid uerbis martyrum dicens: tranſiuimus per ignem & aquã, & induxiſti nos in refrigerium. Tranſibat per ignem & aquam beatus Laurentius, cum hinc eum mortifera mundi flãma torreret, hinc cœleſtis irrigui uitalis unda perfunderet. Tranſibat per ignem & aquam, cum uim furentis incendij, diuini fontis clementia temperaret. Ardebat ergo Laurentius, ſed uincebat ignis ille, de quo ait ſaluator: Ignem ueni mittere in terram; & quid uolo ut ardeat? ô nouum mirandumq; certamen unius eiuſdemque uiri; & flammis corpus urebatur, & ardentis fidei calore mens ignita feruebat; ſicut loquebantur adinuicem euangelici illi uiri dicentes: Nonne cor noſtrum erat ardens in nobis in uia? Vbi ergo cor ardet: flammam membra non ſentiunt; ubi Chriſti ignis operatur, diaboli neceſſe eſt uincatur incendium: & ubi Dei ſpiritus feruet, frigida fit flamma mortalium.

7
Triumphum Laurentij totus ubiq; mundus conſona hodie deuotione concelebrat.

Et hinc eſt, Chariſſimi, quod triumphum beati Laurentij totus ubiq; mũdus conſona hodie deuotione concelebrat, hinc quod inſuperabilem fidem eius lætior Romę miratur, quia radijs æterni ſolis accenſus, ignem ſeculi patienter ſuſtinuit, & confidenter euaſit.

Eſt ſermo. 3. ibidẽ.

8
Annua ſemperq; noua beatiſſimi Laurẽtij feſtiuitas, Eccleſiã dei iugiter in gaudia lętitię ſpiritualis accendit. Celebrabatur ergo etiam tunc D. Laurentij feſtum.

Beatiſſimi Laurẽtij, fratres chariſſimi, annua, ſemperq; noua feſtiuitas eccleſiam Dei iugiter in gaudia lætitiæ ſpiritualis accendit, admonens uniuerſitatem credentium, ut ſicut ille perfectæ deuotionis ardore furentibus non ceſſit incendijs, ita nos diuerſarum tribulationum ignis, & malorum ſecularium flamma à Chriſti ſocietate non moueat; ut ait ille myſteriorum cœleſtium doctor, ac totius uirtutis exemplum glorioſiſſimus Paulus: Quis nos ſeparabit à charitate Chriſti, tribulatio, an anguſtia, an perſecutio, an fames, an nuditas, an periculum, an gladius? Et uerè nullis præſentium perſecutionum poteſt inclinari periculis, qui ſemel promiſſa omnipotentis Dei æterna largiſſimi Redemptoris præmia, fide ſtabili, & inconcuſſa mente cõcepit. Neq; enim poteſt arduum illud præcelſumq; bonorum immortalium iter, debilis animus & fides claudà conſcendere. Ideo & fortiſſimum martyrem incumbentium tormenta pœnarum, & ſæuiſſimi perſecutoris ſuperare flamma non potuit, quia longe ardentius ueritatis radijs, mens eius accenſa feruebat. Vnde nec potuit de infatigabili eius pectore calorem diuinitus infuſum corpore: ut ille, & mortalium miniſtratus manibus ignis excludere.

De hoc ualidiſſimo Chriſti milite illud credendum eſt dictum, quod ante multa annorum milia prænuntiatum eſt per prophetam dicentem: Et ſi tranſeas per ignem, flãma te non comburet. Ecce enim beatus Laurentius tranſiuit per ignem, quo non aduſtus inhorruit, ſed illuminatus effulſit: tranſiuit per ignem momentaneum atq; terrenum, ſed flammam gehennæ perpetuo exurentis euaſit. Quid hoc beatius uiro, qui miſeran-

tis Dei diſpenſante gratia arſit, ne arderet, ut ne ureretur exuſtus eſt? Qui ſi nullis eſſet ignibus ac ſupplicijs traditus, fuerat quidem ſecuritas libertatis, ſed nulla extiterat gloria dimicātis. Ad hoc enim nos exemplis atq; doctrinis in eccleſia ſua Chriſtus erudit, nō ut nihil mali patiamur in mūdo, ſed ut mundum multimoda paſſione uincamus.

Cecinit quondā uarijs tribulationibus coarctatus ille clariſſimus prophetarum patriarcha Dauid, dicens: Concaluit cor meum intra me, & in meditatione mea exardeſcet ignis. Quę ſententia etiam uenerabili Laurentio conuenire manifeſtum eſt, cuius cor tanta in fide Chriſti magnanimitate concaluit, ut deſpectis proprij concaluit, ut deſpectis proprij corporis cruciatibus, inſaniſſimo tortori ſuo, triumphatis eius ignibus, lætus illuderet. Vere in meditatione eius inſuperabilis exarſit ignis, qui odio ꝑfidiæ, & amore ueritatis accenſus, appoſitam ſibi extrinſecus flammam aut non ſenſit, aut uicit.

Propter quod, chariſſimi, exultemus, & lætemur in domino, non dubitantes & perſecutorem martyris pro ignibus, quos accendit, præparata impijs incendia ſuſtinere, & ipſum beatiſſimum martyrem pro flamma, quam pertulit, apud omnipotentem Deum incorruptæ lucis illuminatione fulgere.

Habetur in ſermonibus eius de tempore To. 10. fol. 246. ſer. 1.

VITA ET PASSIO SANCTI VINCENTII MARTYRIS, PER D. AVGVSTINVM

Hipponenſem Epiſcopum ſcripta.

IN paſſione quæ nobis hodie recitata eſt, fratres Chariſſimi, euidenter oſtenditur iudex ferox, tortor cruentus, martyr inuictus. In cuius corpore pœnis uarijs exarato, iam tormenta defecerant, & adhuc membra durabant. Tot conuicta miraculis, perſiſtebat impietas, tot uexata ſupplicijs, non cedebat infirmitas. Agnoſcatur ergo operata diuinitas. Quando enim corruptibilis puluis contra tam immania tormenta duraret, niſi in eo Chriſtus habitaret? In his enim omnibus ille agnoſcendus, ille glorificandus, ille laudandus eſt, qui & in prima uocatione, dedit fidem, & in ſuprema paſſione, uirtutem.

Vultis noſſe quia utrunq; donatū eſt? Audite apoſtolum Paulum, Vobis, inquit, datum eſt pro Chriſto, non ſolum, ut credatis in eum, uerum etiam, ut patiamini pro eo. Acceperat utraq; hæc, beatus Vincentius leuita, acceperat & habebat. Si enim non accepiſſet, quid haberet? Habebat in ſermone fiduciam, habebat in paſſione tolerantiā. Nemo ergo de ſuo corde præſumat, quando profert ſermonē, nemo de ſuis uiribus confidat, quando ſuffert tentationē: quia ut & bona prudenter loquamur, ab illo eſt, non noſtra ſapientia: & ut mala fortiter perferamus, ab illo eſt, non noſtra eſt patientia.

Recolite dominum Chriſtū ſuos in euangelio diſcipulos admonentē, Recolite martyrum regem cohortes ſuas, armis ſpiritalibus inſtruentem, bella monſtrantem, adiutoria miniſtrantē, præmia pollicentē, quia cum dixiſſet diſcipulis ſuis, In hóc mundo preſſuram habebitis: mox unde territos conſolaretur, adiunxit dicens, Sed confidite, quia uici mundū. Quid

ergo miramur chariſſimi, ſi in illo Vincentius uicit, a quo uictus eſt mundus? In hoc, inquit, mundo preſſuram habebitis, ut ſi premit, non opprimat, ſi oppugnat, non expugnet. Duplicem mundus aciem producit contra milites Chriſti. Blanditur ut decipiat, terret ut frangat. Non nos teneat uoluntas propria, nõ nos terreat crudelitas aliena, & uictus eſt mũdus. Ad utrõq; aditus occurrit Chriſtus, & non uincitur Chriſtianus.

¶ Si conſideretur in iſta paſſione humana patientia, incipit eſſe incredibilis: ſi agnoſcatur diuina potentia, deſinit eſſe mirabilis. Tanta graſſabatur crudelitas in martyris corpore, et tanta tranquillitas proferebatur in uoce, tantaq; pœnarum aſperitas ſæuiebat in membris, ut miro modo putaremus Vincentio patiente, alium loquentem non torqueri. Et uere fratres chariſſimi ita erat. Prorſus ita erat. Alius loquebatur. Promiſit enim & hoc teſtibus ſuis Chriſtus in euangelio, quos ad huiuſmodi certamina præparabat. Sic enim ait, Nolite præmeditari quomodo aut quid loquamini. Non enim uos eſtis qui loquimini, ſed ſpiritus patris ueſtris qui loquitur in uobis. Caro ergo patiebatur, & ſpiritus loquebatur. Et loquente ſpiritu, non ſolum conuincebatur impietas, ſed etiam confortabatur infirmitas. Clariorem nobis martyrem tot tormenta faciebant. Multiplici enim uulnerum uarietate confoſſus, non deſerebat pugnam, ſed acrius iterabat.

Putares quod eum duraret flamma, non ureret, & tanquam figuli fornax lutum molle ſuſcipiens, duram redderet teſtam. Poterat martyr noſter dicere Daciano, Iam non uret ignis tuus carnem meam, quia exaruit ſicut teſta uirtus mea, & quomodo ſcriptũ eſt ueraciter, Vaſa figuli probat fornax, & homines iuſtos tentatio tribulationis. Probatus atq; decoctus illo igne Vincentius, Dacianus uero arſit & crepuit. Si enim non ardebat, unde cremabat? Quid enim erant uerba iraſcentis, niſi fumus ardentis? Ergo martyri noſtro refrigerium in corde habenti, flammas extrinſecus admouebat, ſed ipſe facibus furoris accenſus, tãquam clibanus intus ardebat, & habitatorem ſuum diabolum concremabat. Per furioſas enim Daciani uoces, pertruces oculos, & minaces uultus, & totius corporis motus, ille habitator eius interior mouebatur, & per hæc ſigna uiſibilia, tanquam per ſigna ſui uaſculi, quod impleuerat crepantis rimula prouidebatur. Non tãtũ martyrem cruciabant plurima tormenta, quantum illum uaſtabat inſania.

Sed iam fratres illa omnia tranſierunt, & ira Daciani, & pœna Vincentij. Nunc autem pœna Daciano, corona uero manet Vincentio. Deinde his præmiſſis futuræ uidelicet retributionis finibus, etiam in hoc mundo martyrum gloriam demonſtremus. Quæ hodie regio, quæue prouincia ulla quouſq; uel Romanum Imperium, uel Chriſtianum nomen extenditur, natalem non gaudet celebrare Vincentij diaconi? Quis autẽ hodie uel nomen Daciani audiſſet, niſi Vincentij paſſionem legiſſet? Quod uero tanta cura ſeruauit dominus martyris corpus, quid aliud demonſtrauit, niſi gubernaſſe ſe uiuentem, quem non reliquit exanimem? Vicit ergo Dacianum uiuens Vincentius, uicit & mortuus. Viuens tormenta calcauit, mortuus maria trãſnatauit. Sed ipſe inter undas gubernauit cadauer extinctum, qui inter ungulas animum donauit inuictum. Non flexit flamma tortoris cor eius, non merſit aqua maris corpus eius. Sed in his & hu-

I
Si Chriſtianorũ mortuorum corpora a ſuis perſtitibus negligenda ſunt, & cadauera exanima nullis egẽt ſepulturæ ceremonijs ut dementes quidã dixerunt, cur omnipotens deus tanta cura ſeruauit martyris corpus, ut uel muto Daciano qui illud a feris deuorandũ proijci mandauerat, conuenienti poſtea traderetur ſepulturæ?

iuſmodi nihil eſt aliud, niſi precioſa in conſpectu domini ſemper mors ſanctorum eius.

Habetũr eodem loco fol. 147. ſermo. 2. Cunctorum licet dilectiſſimi glorioſas martyrũ paſſiones, quos diſtincta regionibus loca meruerunt, una fides faciat omnibus indiſcreto honore uenerabiles: propriam tamen ſibi in hoc uenerationis obſequio uendicant dignitatem, qui Eccleſiam dei & documentis præ cæteris erexerunt, & patrociniјs adiuuerunt. Inter quos iuſte beatum leuitam Vincentium, cuius confeſſione & morte Chriſtum incredulis prædicatũ incunctanter agnoſcimus, catholicis ſtudiјs celebramus. Qui ut fidelium deuotionẽ deo ſtudioſius cõmendaret, altiori charitatis flamma ſcens affectu, morti ſeſe tandem fideliter obtulit, quo uidelicet robur fidei in ſolidiſſima petra Chriſto fundatum, ſequacibus imitandum daretur: nec non & ſemen Apoſtolicę prædicationis per eum pluribus diſſeminatum ope ſuę

2 interceſſionis tutum, ac perfectæ conſummationis fruge refertum, in cœleſtibus demum horreis conderetur. Nunc ergo amplius propria uenerentur, quem etiam peregrina mirantur, quatenus eis ſe largiorem exhibeat in beneficiјs, quibus ſe amabiliorem cognoſcet in gaudiјs, fiatq; in eius ſolennitate uberior lætitiæ ambitus, de quo fidei creuit effectus. Huius deniq; ſpiritus tanto uirtutũ munere claruit, ut ſacri miniſteriј fultus officio, qui filium dei dominũ noſtrum ſecuturus eſſet in paſſione, eiuſdem Chriſti calicem credentibus prius miniſtraret in ſalutem. Cuius hauſtu fœliciter mente ebriatus, rabidi hoſtis atq; in Chriſtum ſæuientis inſaniam interritus adiјt, modeſtus ſuſtinuit, ſecurus irriſit, ſciens paratus eſſe ut reſiſteret, neſciens elatus eſſe quo uinceret: quia cuius amore ſpiritalibus armis præmunitus reſiſtebat, eius adiutorio quicquid pœnarum in illum ſerientis ira excogitabat, inſuperabilis fortiter patiendo uincebat. Ideo non hunc laminę ignitæ ſartaginis, non eculei, non ungulæ ferreæq; manus, nõ uires pauendę ædentium, nec dolor ſciſſorum membrorum, non focii fragor, & ſtrepentis in patientis uiſceribus ſalis iniectio, Daciani quiuerunt aliquatenus ſubdere iuſſioni, ſed dum in tantum eius uęcordiæ tumor excreſceret, ut tantis paſſionis ſubactũ doloribus aut uiciſſe aut interemiſſe ſe lætabundus extolleret, ſuſcepta ſpe fruſtratus, unde uictor uiſus eſt apparere, inde uictus cõpulſus eſt erubeſcere, quoniam quo dei martyr duriori urgebatur pœna, eo ampliori confeſſionis exultabat conſtantia.

Habes hic ſanctos exhibere beneficia, qđ negant noui hæretici: Habes & in eorũ ſolennitatibus gaudendum eſſe, nõ ergo hoc eſt ſuperſtitio.

Vnde ipſius paſſionis uel ultima præuidere, ſeu morari fratres euidentius placet, quatenus animaduertat ſanctitas ueſtra, quo diabolus ſuum perduxerit dolis miniſtrum, uel quomodo Chriſtus ſuum in finem uſque quaq; ſeruauerit famulum. Ex quo illud ſane erat mirabile, quia quantum iſte extrinſecus multiplici pœnarum genere contritus arctabatur, tantũ intrinſecus exultante interiori homine dilatabatur: quantumq; ille exterius iactantia temporalis potentiæ inflabatur, tantum interius deſpici ſe perpendens interiori uexatus homine præfocabatur. Contemni igitur ſe uidens ſæuiebat, nec in quem iam uindictam inferret inueniebat. Videbat nanq; deſęuientium manus carnificum plus in eo inuenire uulneris quam corporis, ſolumq; ingentem ſpiritum ei ſtultitiam exprobrare ſuã, quod prouocabat ueritatis normam. Quapropter credens quod cauſam confuſionis auerteret, ſi perſonam quæ ſe ſpreuerat abſentaret, minuſq; Dacianus erubeſceret, ſi Vincentium populus non uideret, iuſſit eum a publico

Digitized by

ſto remoueri Sed nec ſic quidem caret ſupplicio. Contuſa quo iacebat teſta ſubſternitur, ut uis acuminis cōciſam molem ſuperiecti corporis plus diſcinderet, atq; reddita tormentis membra quæ ſecarent, obuia ſuſciperent fragmenta. Fallitur tamen uincendi opinione cæca crudelitas, Nam diuina bonitas dilectum ſuũ amplius in confeſſione comitata, infert nouam tenebris lucem, & tabernaculum ſplendidum obſcurũ reddit ergaſtulum. Fouebat laceros artus medica dei manus, & uenuſtiori priſtinæ ſanitatis augumento, foſſi lateris damna ſupplebat.

Inſolita igitur huius luminis claritate perculſi, obſtupuere cuſtodes, qn & uocem angelis hymnũ deo concinentibus, mens pallidi ianitoris expauit. Currit exanimis miniſter ad præſidem, quē grauius relatio nuncij quã ictus percuſſit gladij: & cum non poſſet ex magnitudine rei tacere quod uiderat, tremor iudicem occupat, dolor lacerat, furor inflammat: & ne in pœnis Vincentius uincens gloriam martyrij obtineret, Citius, inquit Dacianus, producatur é carcere, ne dum inſiſtimus rebellem punire, uideamur eum potius uictoria coronare. Profertur itaq; ex illo tetri carceris baratro, cœleſti quidē gratia pulchrior, & ſi adhuc eſſet paſſurus robuſtior. Sed ubi deſiderium ad regni uocationem tendentis nullo pęnarũ uel mortis genere frangendum intelligit, iubet inuida mens leuioris ſtrati fulcra ſubſtitui, ac blandiori eum requie cōfoueri, ſcilicet ut ſi amoto paululum carnifice animã quietus exalaret, diceretur non eſſe occiſus, ſed mortuus: quaſi non eum pœna peremerit, cum quo & pœna ſimul perierit.

Interea beatum Vincentium cœleſtis aula ſuſcepit, ac beatæ fęlicitatis munere donat. Ad cuius ingreſſum angelici lætantur ſpiritus, omneſq; ſimul conciues gratulantur ſancti. Noſq; tibi gratias agimus domine Ieſu, quod anima tuo digna conſortio, quæ pertinax tulit ſupplicium, mendax fugit obſequium: & quę fuit contenta perſecutor quo fureret, ſit dedignata quod parceret. Cognito igitur ſancto eius abſceſſu, iudex inſanus, & quia Chriſtus uiciſſet in Vincentio neſcius Dacianus, illius ſibi promittit cadaueris expoſitione uindictam, cuius gemit ex uirtute uictoriam. Feris nanq; & canibus decepta furoris ſuperbia abſumendum proijci mandat lictoribus, ut tali paſtu eorum impleret uentrem, quorum ipſe gerebat mentē. Sed ut diuinis excreſcentibus beneficijs maioris uictoriæ Vincentio gratia conferatur, mittitur coruus auis inimica cadaueribus, expoſitas corporis dapes ſeruatura ieiuna.

Hinc fratres dilectiſſimi, hinc aduertite diſtincta meritorum obſequia. Helias quondam impias Achab uel Iezabelis manus caute declinans, in deſerto coruis miniſtrantibus paſcitur: aſſertor autem ueritatis Vincentius Daciani rabie peremptus, feris exponitur conſumendus, ſed coruo famulante ſeruatur illæſus. Obtinuit ergo Helias diuino nutu coruis præſtantibus quo aleretur, pręſtitum eſt Vincentio obſequente quoq; coruo ne comederetur. Qui ut cœlitus ſe cuſtodem deſignatum oſtēderet, aduentãtes reliquas aues eminus non ſegni impetu perturbabat, inter quas immanem quoq; lupum propius accedentem, ueluti qui commiſſum theſaurum ſacrilega audacia attaminare præſumeret, pennis & alis diuerberans procul abegit. Sed ille quod non tam ad inferendam ueniſſet iniuriã, quam ad augēdam miraculi pompam, quadam ſui habitudine ſtupidus indicabat. O impudens furor, & ſtulta uæſania, coruus obſequitur, lupus

3 *Mira a deo cura exhibita ut ſancti martyris corpus intactũ ad ſepulchrum ſeruaretur, nobis indicat non negligendas Chriſti fidelium ſepulturas, et ſanctorũ reliquias eſſe uenerãdas, quicquid dicãt pſeudo noſtri prophetæ.*

ueneratur, Dacianus perſequitur, nec erubeſcit uelle ſe adhuc ferox perdere, quem manſuefacta beſtialis feritas ſatagebat protegere. Vnde ad occulendam martyris laudem non iam ſecretum, ſed profundum elegit, credens ſibi ad diliteſcendam eius gloriam non clauſtra fidem ſeruatura, ſed maria, quaſi non idem clementi dominus eſſet, per quem dudum ei carceris abdita cœleſti fulgore radiata micuiſſent. Datur nautis mergendum corpus in fluctibus, ut ad auxilium ſaltem æquora proficerent, cui ad uincendum Chriſti militem terra defeciſſet. Enauigatis itaq; magna ex parte freti gurgitibus, proiectum inter ſorbentes undas præpotens eſt dei dextera conſecuta, & quæ ſpiritum intulerat in cœlum, corpus mox retulit ad ſepulchrum.

Sic prædicator ueritatis chariſſimi, nec tormentorum uincitur pœnis, nec tenebroſi carceris ſuperatur anguſtijs. Non beſtijs dilaniatur, nõ profundo cælatur, ſed littori redditur, præconio diffamatur, ut qui uere confeſſus fuerat nomen deitatis, ueritate ſibi adeſſe experiretur diuinæ ſuffragia bonitatis. Cuius glorioſam uirtute uitam ita precioſæ mortis gratia decorauit, ut quod uiuendo docuit, moriendo cõſtanter aſtrueret: eratq; conſequens quatenus ad eius uiſionem per mortem attingeret, quẽ probabilis uitæ conuerſione ſemper atteſtatus fuiſſet, ſciens quod de contemptu præſentis uitæ gloria ſurgit beatitudinis æternæ, præſtante domino noſtro Ieſu Chriſto, qui uiuit & regnat &c.

Habetur To. 1. Epiſtolarũ eius fol. 81.

VITA PAVLI PRIMI EREMITÆ PER D. HIERONYMVM SCRIPTA.

1 *Monachorum inſtitutum antiquiſſimum.*

INter multos ſępe dubitatum eſt, a quo potiſſimum monachornm eremus habitari cœpta ſit. Quidam enim altius repetentes, a beato Helia & Ioanne ſumpſere principium. Quorum & Helias plus nobis uidetur fuiſſe, quam monachus: & Ioannes ante prophetare cœpiſſe, quam natus eſt. Alij autem, in quã opinionem uulgus omne conſentit, aſſerunt Antonium huius propoſiti fuiſſe caput, quod ex parte uerum eſt. Non enim tam ipſe ante omnis fuit, quam ab eo omniũ incitata ſunt ſtudia. Amathas uero & Macarius diſcipuli Antonij, quorum ſuperior, magiſtri corpus ſepeliuit, etiam nunc affirmant Paulũ quendam Thebæum principem iſtius rei fuiſſe: quod non tam nomine, quam opinione nos quoq; comprobamus. Nonnulli & hæc & alia prout uoluntas tulit, iactitant: ſubterraneo ſpecu crinitum calcaneotenus hominem fuiſſe, & multa quę perſequi ocioſum eſt, incredibilia fingentes. Quorum, quia impudens mendaciũ fuit, ne refellenda quidẽ ſentẽtia uidetur.

Igitur quia de Antonio tam græco quam Romano ſtilo diligenter traditum eſt: pauca de Pauli principio & fine, ſcribere diſpoſui: magis quia res omiſſa fuit, quam fretus ingenio, Quomodo autem in media ętate uixerit, & quas ſatanę pertulerit inſidias, nulli hominum cõpertũ habetur.

Sub Decio & Valeriano perſecutoribus, quo tempore Cornelius Romæ, Cyprianus Carthagine, felici cruore dãnati ſunt, multas apud Ægyptum & Thebaidam Eccleſias, tempeſtas ſœua populata eſt, Voti tunc Chriſtianis erat, pro Chriſti nomine gladio percuti. Verum hoſtis calli-

dus tarda ad mortem ſupplicia conquirens: animas cupiebat iugulare, non corpora. Et ut ipſe qui ab ipſo paſſus eſt, Cyprianus ait: uolentibus mori, non permittebatur occidi. Cuius ut crudelitas notior fiat: duo memoriæ cauſa exempla ſubiecimus. Perſeuerantem igitur in fide martyrē, & inter eculeos laminasq; uictorem, iuſſit melle perungi, & ſub ardentiſſimo ſole, ligatis manibus poſt tergum reſupinari, ſcilicet ut muſcarum aculeis æderet, qui ignitas ſartagines ante ſuperaſſet. Alium iuuenili ætate florentem, in amœniſſimos hortulos præcepit abduci. Ibiq; inter lilia candentia & rubentes roſas, cum leni iuxta murmure aquarum ſerperet riuus, & molli ſibilo arborum folia uētus perſtringeret, ſuper extructum plumis lectum reſupinari, & ne ſe inde poſſet excutere, blandis ſerico nexibus irretitum relinqui. Quo cum recedentibus cunctis, meretrix ſpecioſa ueniſſet, cœpit delicatis ſtringere colla complexibus. Et quod dictu quoq; ſcelus eſt, manibus attrectare uirilia: ut corpore in libidinem concitato, ſe uictrix impudica ſuperiaceret. Quid ageret miles Chriſti: et quo ſe uerteret, neſciebat. Quem tormenta nō uicerant, ſuperabat uoluptas. Tandem cœlitus inſpiratus: præciſam morſu linguam in oſculantis ſe faciem expuit, ac ſic libidinis ſenſum ſuccedens doloris magnitudo ſuperauit.

Per idem ergo tempus, quo talia gerebantur apud inferiorem Thebaidam, cum ſorore iam uiro tradita, poſt mortem amborum parentum, in hæreditate locupleti, Paulus relictus eſt annorum circiter quindecim, literis tam Græcis quā Ægyptiacis apprime eruditus, manſueti animi, deum ualde amans. Et cum perſecutionis procella detonaret, in uillam remotiorem & ſecretiorem ſeceſſit. Verum quid non mortalia pectora cogis Auri ſacra fames? Sororis maritus cœpit prodere uelle, quem cælare debuerat. Non illum uxoris lachrymæ, non communio ſanguinis, non ſpectans cuncta ex alto deus, ab ſcelere reuocauit. Ad hęc inſtabat crudelitas, quæ pietatē uidebatur imitari. Quod ubi prudentiſſimus adoleſcens intellexit, ad montium deſerta confugiens, dum perſecutionis finem præſtolaretur, neceſſitatem in uoluntatem uertit, ac paulatim progrediens, rurſusq; ſubſiſtens, atq; hoc idem ſæpius faciens: tandem reperit ſaxeum montem: Ad cuius radicem haud procul erat grandis ſpelunca, quę lapide claudebatur. Quo remoto (ut eſt cupiditas hominum occulta cognoſcere) auidius explorans, animaduertit intus grande ueſtibulum, quod aperto deſuper cœlo, patulis diffuſa ramis uetus palma contexerat, fontē lucidiſſimum oſtendens: cuius riuum tantummodo foras erumpentem, ſtatim modico foramine, eadē quę genuerat aquas, terra ſorbebat. Erant præterea per exeſum montem haud pauca habitacula, in quibus ſcabræ iam incudes & mallei, quibus pecuniæ olim ſignatæ uiſebantur. Hunc locum Ægyptiorum literæ ferunt furtiuæ monetæ officinam fuiſſe, ea tempeſtate qua Cleopatrę iūctus eſt Antonius. Igitur adamato (quaſi quod a deo ſibi offerretur) habitaculo, omnem ibidem in orationibus & ſolitudine duxit ætatem, Cibum & ueſtimentum ei palma præbebat. Quod ne cui impoſſibile uideatur, Ieſum teſtor & ſanctos angelos eius, in ea eremi parte, quæ iuxta Syriam Saracenis iungitur, uidiſſe me monachos de quibus unus ꝑ triginta annos clauſus, hordeaceo pane & lutulenta aqua uixit. Alter in ciſterna ueteri (quam gentili ſermone Syri cubam uocant

Vide hic miram Monachorum abſtinentiam & ciborum delectum.

quinque carycis per ſingulos dies ſuſtentabatur. Hæc igitur incredibilia eſſe uidebuntur his, qui non crediderunt; quia omnia poſſibilia ſunt credentibus.

de Ant°. Jero. de quo & infra Athanas. fo. 114 diffuse trattat.

Sed ut ad id redeam unde digreſſus ſum, cum iam centum tredicim annos beatus Paulus uitam cœleſtem ageret in terris, & nonagenarius in alia ſolitudine Antonius moraretur (ut ipſe aſſerere ſolebat) hæc in mentem eius cogitatio incidit, nullum ultra ſe perfectum monachum in eremo conſediſſe. At illi per noctem quieſcenti reuelatum eſt, eſſe alium ulterius multo ſe meliorem, ad quem uiſendum deberet proficiſci. Ilico erumpente luce, uenerabilis ſenex infirmos artus baculo regente, ſuſtentans, cœpit ire uelle quo neſciebat. Et iam media dies coquente deſuper ſole feruebat, nec tamen a cœpto itinere abducebatur, dicens: Credo in deũ meum, quia quod mihi ſeruo ſuo promiſit, oſtendet. Nec plura his, conſpicit hominem equo mixtum, cui opinio poetarum Hippocentauro uocabulum indidit. Quo uiſo, ſalutaris impreſſione ſigni armat frontem. Et, heus tu, inquit, quanam in parte hic ſeruus dei habitat? At ille barbarum neſcio quid infrendens, & frangens potius uerba, quã proloquens, inter horrentia ora ſenis blandum quęſiuit alloquium. Et dexteræ protenſione manus cupitum indicat iter, & ſic patentes campos uolucri tranſmittens fuga, ex oculis mirantis euanuit. Verum hęc utrum diabolus ad terrendum eũ ſimulauerit, an (ut ſolet) eremus monſtruoſorum animalium ferax, iſtam quoq; gignat beſtiam, incertum habemus.

Stupens itaq; Antonius, & de eo quod uiderat ſecum uoluens, ulterius progreditur. Nec mora, inter ſaxoſam conuallem haud grandem homunculum uidet, aduncis naribus, fronte cornibus aſperata, cuius extrema pars corporis in caprarum pedes deſinebat. Infractuſq; & hoc Antonius ſpectaculo, ſcutum fidei & loricam ſpei, ut bonus præliator arripuit: nihilominus memoratum animal, palmarũ fructus eidem ad uiaticũ quaſi pacis obſides afferebat. Quo cognito, gradum preſſit Antonius, & quis nam eſſet interrogans, hoc ab eo reſponſum accepit: Mortalis ego ſum, & unus ex accolis eremi: quos uario deluſa errore gentilitas, Faunos Satyroſq; & Incubos uocans colit. Legatione fungor gregis mei. Precamur, ut pro nobis cõmunem deum depreceris, quẽ pro ſalute mundi ueniſſe cognouimus, & in uniuerſam terrã exijt ſonus eius. Talia eo loquente, longęuus uiator, ubertim faciem lachrymis rigabat: quas magnitudo lætitiæ, indices cordis effuderat. Gaudebat quippe de Chriſti Gloria, & de interitu Satanæ: Simulq; admirans, quod eius poſſet intelligere Sermonem, & baculo humum percutiens aiebat: Væ tibi Alexandria, quæ pro deo portenta ueneraris. Væ tibi ciuitas meretrix, in quã totius orbis dęmonia confluxere. Quid nunc dictura es? Beſtiæ Chriſtũ loquuntur, & tu pro deo portenta ueneraris. Necdum uerba cõpleuerat, & quaſi pennigero uolatu petulcum animal aufugit. Hoc ne cuiquã ob incredulitatẽ ſcrupulum moueat, ſub rege Conſtantino uniuerſo mundo teſte defenditur. Nam Alexandriam iſtiuſmodi homo uiuus perductus, magnum populo ſpectaculum præbuit, & poſtea cadauer exanime, ne calore æſtatis diſſiparetur, ſale infuſo Antiochiam ut ab imperatore uideretur allatũ eſt.

Sed ut propoſitum perſequar, Antonius cęptam regionem pergebat, ferarum tantum ueſtigia intuens, & eremi latam uaſtitatẽ. Quid ageret,

quo

quo uerteret gradū,neſciebat. Iam altera effluxerat dies. Reſtabat unū, ut deſeri ſe a Chriſto non poſſe,conſideret. Pernox,ſecundas in oratione exegit tenebras: & dubia adhuc luce,procul intuetur lupam ſitis ardoribus anhelantem,ad radicem montis irrepere. Quam ſequutus oculis,& iuxta ſpeluncam,cum fera abijſſet,accedens intro,cœpit aſpicere:nihil curioſitate proficiente,tenebris arcentibus uiſum. Verum (ut ſcriptura ait) perfecta dilectio,foras mittit timorem: ſuſpenſo gradu,& anhelitu temperato,callidus explorator ingreſſus: ac paulatim progrediens,ſæpiuſq; ſubſiſtens,ſonum aure captabat. Tandem per cœcę noctis horrorē procul lumen intuitus:dum auidius properat,offenſo in lapidem pede,ſtrepitum concitauit: poſt cuius ſonitum,beatus Paulus oſtium quod patebat occludens, ſera obfirmauit. Tunc uero Antonius prę foribus corruens, uſq; ad ſextam,& eo amplius horā,aditum precabatur,dicens. Qui ſim, unde,cur uenerim noſti. Scio me non mereri conſpectum tuum: tamē niſi uidero,non recedam. Qui beſtias recipis,hominem cur repellis? Quæſiui, & inueni:pulſo ut aperiatur. Quod ſi non impetro,hic moriar ante poſtes tuos:certe ſepelies uel meum cadauer. Talia pſtabat memorans,fixuſq; manebat. Ad quem reſponſum paucis ita reddidit hęros. Nemo ſic petit, ut minetur:nemo cum lachrymis,iniuriam,uel calumniam facit. Et miraris,ſi non recipiam,cū moriturus adueneris? ſic arridens Paulus patefecit ingreſſum. Quo aperto,dum in mutuos miſcentur amplexus, proprijs ſe ſalutauere nominibus,gratiæ domino in cōmune referuntur. Et poſt ſanctum oſculum reſidens Paulus,cum Antonio,ita exorſus eſt.

En quem tanto labore quæſiſti,putridis ſenectute membris operit,inculta canicies. En uides hominem, puluerem mox futurum. Verum quia Charitas omnia ſuſtentat,narra mihi quæſo,quomodo ſe habeat humanum genus. An in antiquis urbibus noua tecta conſurgant:quo mundus regatur imperio:an ſuperſint aliqui,qui dæmonum errore rapiantur. Inter has ſermocinationes ſuſpiciunt alitem coruū,in ramo arboris conſediſſe, qui,inde leniter ſubuolabat,& integrum panē,ante ora mirantium depoſuit,poſt cuius abſceſſum: Eia,inquit Paulus,dominus nobis prandium miſit,uere pius,uere miſericors. Sexaginta iam anni ſunt quod accipio dimidij ſemper panis fragmentum: uerum ad aduentum tuū,militibus ſuis duplicauit annonam. Igitur domino gratiarum actione celebrata,ſuper uitrei marginē fontis,uterq; conſedit. Hic uero quis frangeret panē,aborta contentio,pene diem duxit in ueſperum. Paulus more cogebat hoſpitij,Antonius iure refellebat ætatis. Tandem conſilium fuit,ut apprehenſo è regione pane,dum ad ſe quiſq; nititur,pars cuiq; ſua remaneret in manibus. Dehinc paululum aquę in fonte prono ore libauerunt:& immolantes deo ſacrificium laudis,noctem tranſegere uigilijs. Cūq; iam eſſet terrę redditus dies,beatus Paulus ad Antonium ſic loquutus eſt. Olim te frater,in iſtis regionibus habitare ſciebam: Olim te conſeruum meum mihi promiſerat deus. Sed quia iam dormitionis meæ tēpus aduenit,& quod ſemper cupiebam diſſolui & eſſe cum Chriſto, peracto curſu,ſupereſt mihi corona iuſtitiæ:tu miſſus es a domino,qui humo corpuſculum meū tegas,imo terræ terram reddas.

His Antonius auditis,flens & gemens,ne ſe deſereret, atq; ut comitē talis itineris acciperet,precabatur. Et ille: Non debes,inquit,quærere quæ

tua ſunt,ſed quæ aliena. Expedit tibi ſarcina carnis abiecta,agnum ſequi. Sed & cęteris expedit fratribus,ut tuo adhuc inſtituantur exemplo. Quã obrem quæſo perge, niſi moleſtum eſt, & pallium quod tibi Athanaſius epiſcopus dedit,ad inuoluendum corpuſculum meum defer. Hoc autem beatus Paulus rogauit,non quod magnopere curaret utrum tectum putreſceret cadauer,an nudum (quippe qui tanto tẽporis ſpatio,contextis palmarum folijs ueſtiebatur) ſed ut a ſe recedenti mœror ſuę mortis leuaretur. Stupefactus ergo Antonius,quod de Athanaſio & pallio eius audierat,quaſi Chriſtũ in Paulo uidens,& in pectore eius deum uenerans, ultra reſpondere nihil auſus eſt: ſed cum ſilentio lachrymans,exoſculatis eius oculis manibuſq́;,ad monaſterium quod poſtea a Saracenis occupatum eſt,regrediebatur. Neq; uero greſſus ſequebantur animũ. Sed quã uis corpus inane ieiunijs,ſeniles etiam animi fregerant,tamen animo uincebat ætatem. Tandem fatigatus & anhelus ad habitaculum ſuũ confecto itinere peruenit. Cui,cum duo diſcipuli,qui ei longo iam tempore miniſtrare conſueuerant,occurriſſent dicentes: Vbi tam diu moratus es pater? Reſpondit: Væ mihi peccatori,qui falſum monachi nomen fero. Vidi Heliam,uidi Ioannem in deſerto,& uere uidi Paulum in paradiſo: Et ſic ore compreſſo,manu uerberans pectus, ex cellula pallium protulit. Rogantibuſq́; diſcipulis,ut plenius quidnam rei eſſet exponeret,ait: Tempus tacendi,& tempus loquendi. Tunc egreſſus foras,& ne modicũ quidem cibi ſumens,per uiam qua uenerat,regreſſus eſt,illum ſitiens,illum uidere deſiderans,illum oculis ac mente contẽplans. Timebat enim quod euenit,ne ſe abſente,Chriſto debitum ſpiritum redderet.

Cumq; iam dies alia illuxiſſet, & trium horarum ſpatio uiam remeauiſſet,uidit inter angelorum choros,inter Prophetarum & Apoſtolorum populos, niueo candore Paulum fulgentem in ſublime conſcendere. Et ſtatim in faciem ſuam procidens,ſabulum capiti ſuperiaciebat,ploranſq; & eiulans,aiebat: Cur me Paule dimittis? Cur inſalutatus abis? Tam tarde notus,tam cito recedis? Referebat poſtea beatus Antonius tanta ſe uelocitate,quod reliquum erat uiæ,cucurriſſe,ut inſtar auis peruolaſſet: nec immerito. Nam introgreſſus ſpeluncam,uidit genubus complicatis,erecta ceruice,extenſiſq; in altum manibus,corpus exanime. Ac primum & ipſe uiuere eum credens, pariter orabat. Poſtquã uero nulla (ut ſolebat) ſuſpiria precantis audiuit,inflebile oſculum ruens, intellexit quod etiam cadauer Sancti,deum (cui omnia uiuunt) officioſo geſtu precabatur. Igitur obuoluto & prolato foras corpore,hymnos quoque & pſalmos de Chriſtiana traditione decantans, contriſtabatur Antonius,quod ſarculum,quo terram foderet,non haberet: fluctuanſq; uario mentis æſtu,& ſecum multa reputans,dicebat: Si ad monaſterium reuertar,tridui iter eſt: ſi hic maneam, nihil ultra proficiam. Moriar ergo,ut dignum eſt, iuxta bellatorem tuum,Chriſte ruens,extremum halitum fundam.

3
Tu qui derides ceremonias Eccleſiæ et ritus orandi, uide hic etiam ſanctiſſimi uiri cadauer extẽſis manibus & complicatis genibus deum officioſo affectu deprecari. Vide etiam de Chriſtiana traditione eſſe hymnos et pſalmos in defunctorum ſepultura decantare.

Talia eo animo uoluente,ecce duo leones ex interioris eremi parte currentes,uolantibus per colla iubis,ferebantur: quibus aſpectis primo exhorruit. Rurſuſq; ad deum referens mentẽ,quaſi columbas uideret,manſit intrepidus. Et illi quidem directo curſu,ad cadauer beati ſenis ſubſtiterunt,adulantibuſq; caudis,circa eius pedes accubuere: fremitu ingenti rugientes: prorſus ut intelligeret eos plangere, quomodo poterãt. Deinde

haud procul cęperunt humum pedibus ſcalpere: arenamq́ certatim egerentes, unius hominis capacem locum foderunt. Ac ſtatim quaſi mercedem pro opere poſtulantes, cum motu aurium ceruice reiecta, ad Antonium perrexerunt, manus eius pedeſq́ lingentes. At ille animaduertit, benidictionem eos a ſe precari. Nec mora, in laudationem Chriſti effuſus, quod muta quoq; animalia deum eſſe ſentirent, ait: Domine, ſine cuius nutu nec folium arboris defluit, nec unus paſſerum ad terram cadit, da illis ſicut tu ſcis. Et manu annuens eis, ut abirent imperauit. Cumq́ illi receſſiſſent, ſancti corporis onere, ſeniles curuauit humeros. Et depoſito cũ in foſſam, deſuper, humum congregans, tumulum ex more compoſuit. Poſtquam autem alia dies illuxit, ne quid pius hæres ex inteſtati bonis non poſſideret, tunicam eius ſibi uendicauit, quam in ſportarnm modum de palmæ folijs, ipſe ſibi contexuerat. Ac ſic, ad monaſterium reuerſus, diſcipulis cuncta ex ordine, replicauit, diebuſq́ ſolennibus Paſchæ & Pentecoſtes, ſemper Pauli tunica ueſtitus eſt.

4 *Si negligenda eſſet Chriſtianorum ſepultura, ut quidam infelices noſtro tempore iactant, non deus tanto miraculo Pauli ſepulturã procuraſſet, nec de ea Antonius tãtopere ſolicitus fuiſſet.*

5 *Nota tumulũ ex more cõpoſuit. Eſt ergo Eccleſiaſticus mos ſuper defunctorum corpora tumulos componere.*

¶ Libet in fine opuſculi eos interrogare, qui ſua patrimonia ignorant, q domos marmoribus ueſtiunt, qui uno filo uillarum inſuunt prædia: huic ſeni nudo quid unquam defuit? Vos gẽma bibitis, ille naturæ concauis manibus, ſatisfecit. Vos in tunicis aurum texitis, ille ne uiliſſimum quidem indumentum habuit mancipij ueſtri. Sed econtrario illi quidem pauperculo paradiſus patet, uos auratos gehenna ſuſcipiet. Ille ueſtem Chriſti, nudus licet, tamen ſeruauit: Vos ueſtiti ſericis, indumentum Chriſti perdidiſtis. Paulus uiliſſimo puluere coopertus, iacet reſurrecturus in gloriã: Vos operoſa ſaxi ſepulchra premunt, cũ ueſtris opibus arſuros. Parcite quæſo uobis: parcite ſaltem diuitijs, quas amatis. Cur & ueſtros mortuos auratis obuoluitis ueſtibus? Cur ambitio inter luctus lachrymaſq́ nõ ceſſat? An cadauera diuitum niſi in ſerico putreſcere neſciunt?

6 *Dies ſolennes paſchæ & Pentecoſtes etiam Antonij tempore.*

Obſecro quicunq; hæc legis, ut Hieronymi peccatoris memineris: cui ſi dominus optionem daret, multo magis eligeret tunicam Pauli, cũ meritis eius, quam regum purpuram, cum pœnis ſuis.

VITA SANCTORVM MARTYRVM GERVASII, ET PROTHASII, PER D. AMBROSIVM *Epiſcopum ſcripta.*

AMbroſius ſeruus Chriſti fratribus, per omnem Italiam in domino æternã ſalutem. In diuinis uoluminibus reus ſcribitur, qui non ſtuduerit dare gratis, quod ipſe gratis accepit. Quicquid enim eccleſiæ domini profuturum erat, ſubtraxiſſe uidetur; cum noluerit tradere omnibus, quod ipſe non cęlandum acceperit. Vnde pſalmographus canit: Iuſtitiam tuam non abſcondi in corde meo: Veritatem tuam, & ſalutare tuum dixi: non cęlaui miſericordiam tuam in concilio multorum. Et pro hoc opere, quaſi uiciſſitudinem a deo poſtulans adiecit, Tu autem domine ne elonges miſericordiam tuam a me. Quaſi diceret deo: Sicut ego feci alios miſericordiam inuenire; ita ipſe nõ patiaris longe fieri miſericordias tuas a me.

Aperiamus ergo, cur iſta præmiſimus; & ueſtros animos: qui pie de

domino ſentitis, & creditis, de inuentione ſanctorum corporum ad lætitiam inuitemus. In diebus itaq; tranſactę nuper quadrageſimę cum dominus donaſſet mihi, Vt ieiunantium me faceret eſſe participem, in oratione poſitum, ita me ſomnus oppreſſit, ut nec uigilans aperte, nec dormiens integre, uiderem apertis oculis, duos iuuenes ephebos ueſtibus cādidiſſimis, ideſt collobio, & pallio indutos, caligulis calciatos, manibus extenſis orantes. Nullam quidem grauedinem patiens: Loqui cum eis non poteram. Sed quia, ut dixi, pars in me ſomni incumbebat; qui me ad eorum interrogationem, uerbum proferre non ſineret. Plene autem mihi euigilanti, uiſio eorum elapſa eſt.

1 *Vide ieiunium quadrageſimale.*

Factum eſt proinde, ut rogarem domini miſericordiam, ut ſi ludificatio dæmonū eſſet, abſcederet: Si uero eſſet ueritas plenius appareret. Ad impetrandum uero, quod poſcebam a domino, augmentaui ieiunium. Similiq; modo, canente gallo, orantes mecum iuuenes apparuerunt. Tertia uero nocte, defecto ieiunijs corpore, non dormienti, ſed ſtupenti, cū quadam mihi tertia apparuerunt perſona, quæ ſimilis eſſe beato Paulo Apoſtolo uidebatur, cuius me uultum pictura docuerat, intantū ut ipſe mecū, illis tacētibus, Loqueretur, dicens: Iſti ſunt, qui monita mea ſecuti, reſpuētes prædia & diuitias, ſecuti ſunt domini noſtri Ieſu Chriſti ueſtigia, nihil terrenū, nihilq; carnale concupiſcentes, in media hac Mediolanenſi urbe per decem annos, in dei ſeruitio perdurantes: ad hoc pertingere meruere, ut Chriſti martyres fierent: Quorum corpora in eo loco inuenies, in quo ſtas, & oras.

2 *Valet ieiunium ad impetrandū quod popoſceris a deo.*

3 *Cuius me uultum pictura docuerat. Ergo tēpore Ambroſii pingebantur Apoſtolorū imagines.*

Duodecim pedum altitudine, terræ coopertam archam inuenies, quā archam ſuperius exaltabis, & in nomine eorum eccleſiam fabricabis. Cumq; eorum nomina requirerem, dixit mihi, Ad caput eorum libellum ſcriptum inuenies, in quo & ortus eorum, & finis, ſcriptus eſt. Conuocans itaq; omnes per circuitum fratres, & Coepiſcopos urbium uicinarū, & referens uniuerſa, quæ uiderā, ipſis coram poſitis, primus ego terræ foſſor acceſſi: cæteri uero epiſcopi proſecuti ſunt; & fodientes peruenimus ad archam, quam ſanctus promiſerat Paulus. Quam aperientes: inuenimus quaſi in ipſa hora poſitos ſanctos, miro odore fragrantes. Ad quorū caput libellum inuenimus, in quo erant hæc per ordinem conſcripta.

4 *Et in nomine eorum eccleſiam fabricabis. Licet igitur Eccleſias in honorem dei fabricare ſub inuocatione ſanctorum. Cōtra nouos hæreticos.*

5 *Si ſanctorum corpora non fuiſſent tēpla ſpiritus ſancti, quō in eorū effoſſis ſepulchris tātus odor fragraret?*

Ego ſeruus Chriſti Philippus intra domum meam, ſanctorum corpora, cum filio meo rapui, & ſepeliui. Quorum mater, Valeria, & pater Vitalis ſunt dicti; quos uno ortu geminos genuere; & unum Prothaſium, aliū Geruaſium uocauerunt. Cumq; ab inteſtato, Geruaſius, & Prothaſius, hoc eſt, patre ſancto Vitale martyre, & matre ſanctę memorię Valeria, defunctis utriſq;, patrimonio ſucceſſiſſent, domū propriam, in qua nati fuerant, & res uniuerſas parentum, & caſellulas uenundantes, & omne precium pauperibus erogauerunt, & familiolę ſuę, quam ingenuam fecerant. Poſt hæc autē, Geruaſius, & Prothaſius in uno ſe cęnaculo concluſerunt, & per decem annos lectioni, & orationi adhęrentes, anno undecimo conuerſionis ſuæ, ad palmā martyrij, idola reſpuentes, ſub Aſtaſio principe in Mediolanenſi ciuitate die kalendarum Iuniarū, feliciter peruenerunt.

6 *Ecce quō ſancti Euangelicā paupertatem intellexerunt, realē ſcilicet & cū effectu bonorū omnium tēporalium abdicationē, nō animo duntaxat, ſicut perperam interpretantur hæretici noſtri.*

Eodem tempore, ſuperueniente comite Aſtaſio, qui proficiſcebatur ad bellum, quod a Marchomānis, fuerat excitatum, occurrerunt ei cultores idolorum cū ſacerdotibus ſuis, dicentes: Si uis lætus ad Auguſtos noſtros

reuerti,

reuerti, & Victor; Geruaſium, & Prothaſium: dijs noſtris compelle ſacrificare. Vehementer enim dij noſtri, de eorum contemptu cõmoti, reſponſa nobis dare contemnunt. Audiens hæc Aſtaſius comes, iuſſit eos teneri, & ad ſe perduci. Cumq́; perducti fuiſſent ad illum, ait comes Aſtaſius: Hortor uos, & moneo, ut a deorũ noſtrorum iniurijs cõmorantes ad immolandum eis, deuoti ſtudeatis inſiſtere, ut expeditio mea unanimiter celebretur. Beatus Geruaſius dixit: Victoriam de cœlo debes ab omnipotenti deo requirere, non de ſimulachris mutis & uanis, quæ oculos habent ſine lumine, aures ſine auditu, nares ſine odoratu, os ſine ſermone, manus ſine tactu, pedes ſine greſſu, & uentrem abſq; interioribus probantur habere, & ſine flatu eſſe noſcuntur. quid ſimulacra

Tunc indignatus Aſtaſius comes iuſſit beatũ Geruaſium, tandiu plumbatis tundi, quouſq; diu exhalaret ſpiritum. Quo remoto iuſſit ſibi aſtare Prothaſius. Cui & dixit: Miſer uel tu uiuere ſtude, & noli biothanatus fieri, ſicut & frater tuus Geruaſius. Cui beatus Prothaſius reſpõdens ait: Quis eſt miſer, Ego, qui te non timeo; an tu, qui me timere probaris? Aſtaſius dixit: ego te, miſer homo, quomodo timeo? Beatus Prothaſius dixit, In hoc probaris timere me, & lædi, ſi non ſacrificauero dijs tuis. Si enim non timeres, te lædi a me, ad ſacrificium idolorum, non me compelleres. Ego autem te non timens, contemno minas tuas, & omnia idola tua, ut ſtercora reputans, Deum ſolum, qui regnat in cœlis adoro.

Audiens hæc Aſtaſius comes: iuſſit eum fuſtibus cędi, & dum diu torqueretur, iuſſit eum erigi, dixitq́; ei: Prothaſi, ut quid tam ſuperbus, & tã rebellis exiſtis? Vis perire, ſicut tuum probaſti perire germanum Geruaſium? Beatus Prothaſius reſpondit: Non tibi iraſcor Aſtaſi comes; nec ego, nec ipſa iuſtitia, quoniam cęcos tui cordis oculos attendo. Incredulitas enim, quæ in tuis ſenſibus regnat, non te permittit uidere, quæ dei ſunt. Nam & dominus meus Ieſus Chriſtus crucifigentibus ſe non maledixit, ſed potius, ut eis indulgeretur, orauit, addens & hoc, quia neſcirent quid facerent. Vnde & ego tui, comes Aſtaſi, miſereor, quia neſcis, quid facias; age ergo, quod cępiſti, Vt mihi poſſit occurrere cum meo fratre Geruaſio hodie, benignitas Saluatoris noſtri.

7

Vide corpora iuſtorũ defunctorum ſancta dici, & quod orationibus eorum uiuẽtes miſericordiam domini noſtri Ieſu Chriſti conſequuntur. Reſpõdeant ad hæc hæretici ſi poſſunt.

Tunc comes Aſtaſius iuſſit eum capite cędi. Cumq́; decollatus eſſet beatus Prothaſius, Ego ſeruus Chriſti Philippus abſtuli cum filio meo furtim nocte, ſancta corpora, & in domo mea, deo ſolo teſte, in iſta archa ſaxea, ſepeliui, credens me orationibus eorum conſequi miſericordiam domini noſtri Ieſu Chriſti. Qui cum patre, & ſpiritu ſancto uiuit, & regnat in ſecula ſeculorum.

Ex lib. 22. D. Aurelij Auguſt. de Ciuitate Dei, cap. 8.

Miraculum, quod Mediolani factum eſt, cum illic eſſemus, quando illuminatus eſt cęcus, ad multorum notitiam potuit peruenire, quia & grandis eſt ciuitas, & ibi erat tunc Imperator, & immenſo populo teſte res geſta eſt, concurrente ad corpora martyrum Protaſij & Geruaſij. Quæ cum laterent, & penitus neſcirentur, Epiſcopo Ambroſio per ſomnium reuelata, reperta ſunt, ubi cæcus ille depulſis ueteribus tenebris diem uidit.

Habetur in exhortatione eiuſdē ad Virgines.

VITA SANCTORVM MARTYRVM VITALIS, ET AGRICOLAE, PER D. AMBROSIVM

Epiſcopum Mediolanenſem ſcripta.

QVi ad conuiuium magnum inuitantur, apophoreta ſecū referre conſueuerunt. Ego ad Bononienſe inuitatus conuiuium,ubi ſancti martyris celebrata translatio eſt, apophoreta uobis plena ſanctitatis, & gratiæ reſeruaui. Apophoreta autem ſolent habere triumphos principū: & hæc apophoreta triumphalia ſunt. Chriſti enim noſtri principis triumphi;ſunt martyrum palmæ. Nec uerò huc dirigebam iter,ſed quia petitus à uobis ſum,debui mecū deferre,quæ aliȷs parabantur,ne minor ad uos uenirem;ut quod in me minus eſt,ꝙ pręſumebatur, in martyre plus inueniretur.

Martyri nomen Agricola eſt,cui Vitalis ſeruus fuit ante, nunc cōſors, & collega martyrȷ. Præceſſit ſeruus,ut prouideret locum,ſecutus eſt dominus,ſecurus quod fide ſeruuli iam inueniret paratum. Non aliena laudamus.Paſſio enim ſerui,domini diſciplina eſt.Hic inſtituit,ille impleuit. Nihil illi decerpitur. Quomodo enim minui poteſt,quod Chriſtus donauit? Egregiè & ille,qui homini ſeruiuit;ſeruiendo didicit,quomodo Chriſto placeret. Hic tamen geminam laudem acquiſiuit:in illo magiſterȷ,in ſe martyrȷ. Certauerunt tamen inter ſe inuicem beneficȷs,poſtquā æquales eſſe meruerunt. Hic illum ad martyrium pręmiſit,iſte illum accerſiuit. Nullum ergo ad cōmendationem hominis conditio affert impedimentum,nec dignitas proſapię meritum,ſed fides affert. Siue ſeruus,ſiue liber, omnes in Chriſto unum ſumus,& unuſquiſq; quodcunq; fecerit bonum, hoc recipiet à domino. Nec ſeruitus derogat, nec libertas adiuuat. Vide ad eam rem,ꝙ nihil in cōditione momenti ſit. Seruus,inquit,uocatus es, non ſit tibi curæ. Qui enim uocatus eſt in domino ſeruus,libertus eſt domini. Similiter qui liber uocatus eſt,ſeruus eſt Chriſti. Vide,inquam,uim Apoſtoli. Plus putatur dediſſe ei,qui ſeruus,ꝙ ei,qui liber uocatus eſt. Ex ſeruo enim libertus Chriſti fit,ex libero ſeruus. Sed nulli plus dedit; uerū utriq; ęqualem menſuram diuiſit. Apud Chriſtum enim ſeruitus, & libertas æqua lance penduntur,nec ullo diſcerniculo bonę ſeruitutis,& libertatis merita diuiduntur, quia nulla maior eſt dignitas,ꝙ ſeruire Chriſto. Deniq; Paulus ſeruus Chriſti Ieſu. Hæc enim ſeruitus glorioſa eſt,in qua gloriatur Apoſtolus. An non ſumma gloria eſt, quando tali precio æſtimati ſumus,ut ſan guine domini redimeremur? Sed pergamus ad cætera.

Cumq; ſanctus Vitalis cogeretur à perſequentibus, ut Chriſtum negaret,& ille amplius profiteretur dominum Ieſum Chriſtum,omnia tormentorum genera in eum exercentes,ut non eſſet in corpore eius ſine uulnere locus,orationem fudit ad Dominum dicens: Domine Ieſu Chriſte Saluator meus,& Deus meus,iube ſuſcipi ſpiritum meum,quia iam deſidero ut accipiam coronam,quam Angelus tuus ſanctus mihi oſtendit. Et completa oratione,emiſit ſpiritum. Sanctus uerò Agricola mitior habebatur moribus,ut ab ipſis etiam inimicis diligeretur. Ideoq; differebāt eius paſſionem. Sed hæc perſecutorum honorificentia,omni erat immanitate acerbior,quę inuidebat martyrium. Deniq; ubi non acquieuit ſan-

ctus Agricola, crucifixus eſt, ut aduertamus illas blanditias eorum non ſedulitatis fuiſſe, ſed fraudis. Supplicio ſerui dominum terrere uoluerunt. Vertit hoc Chriſtus in gratiam, ut martyrio ſerui dominus inuitaretur. Vtriq; nomen aptum martyrio, ut deſignati ad martyrium ipſis uocabulis uiderentur. Ille Vitalis dictus eſt, quaſi qui contemptu iſtius uitæ, uerã illam uitam æternam ſibi haberet acquirere. Iſte Agricola, qui bonos fructus ſpiritalis gratiæ ſeminaret, & ſacri ſanguinis effuſione meritorũ ſuorum omnium, uirtutumq; rigaret plantaria. 1 *Meritorum ſuorũ omnium. Habent ergo ſancti merita.*

Sepulti autem erant Agricola, & Vitalis, in Iudæorum ſolo, inter ipſorum ſepulchra. Iudæi ambierunt cum ſeruulis, ſepulturæ habere conſortium, quorum dominũ negauerunt. Sic & aliquando Balaam dixit: Moriatur anima mea pro animis iuſtorum, & tamen non cõmunicauit eorũ operibus, cum uiueret, quorum in animis cupiebat mori. Et iſti, quos uiuentes perſecuti ſunt, mortuos honorabant. Illic igitur martyris exuuias requirebamus, tanq; inter ſpinas roſam legentes, circunfundebamur Iudæis, cum ſacræ reliquię eueherentur. Aderat populus Eccleſiæ cũ plauſu, & lætitia. Dicebant Iudæi: Flores uiſi ſunt in terra, cum uiderent martyres. Dicebant Chriſtiani: Tempus inciſionis adeſt. Iam qui metit, mercedem accipit. Alij ſeminauerunt, & nos metimus martyrum fructus. Iterum audientes Iudęi uoces plaudentis Eccleſię dicebant inter ſe: Vox turturis audita eſt in terra noſtra. Vnde bene lectum eſt: Dies diei eructat uerbum, & nox nocti indicat ſcientiam. Dies diei, Chriſtianus Chriſtiano. Nox nocti, Iudæus Iudæo. Indicabant ergo Iudæi, quod haberẽt ſcientiam martyrum, ſed non ſcientiam uerbi, Ideſt non ſecundum illam ſolius boni, & ſolius ueri ſcientiam. Ignorantes enim Dei iuſtitiam, & uolentes ſe iuſtificare, iuſtitiam Dei non receperunt.

Detuli ergo uobis munera, quæ meis legi manibus, ideſt crucis trophea, cuius gratiam in operibus agnoſcitis. Certe & ipſi dæmones confitentur. Condant alij aurum, atq; argentum, ac de latentibus eruant uenis. Legant precioſa monilium ſerta. Temporalis ille theſaurus eſt, & ſæpe habentibus pernicioſus. Nos legimus martyris clauos, & multos quidem: & plura fuerunt uulnera, q; membra. Clamate martyrem, diceres ad populum Iudęorum, cum clauos eius colligeremus. Mitte manus tuas in latus meum, & noli eſſe incredulus, ſed fidelis. Collegimus ſanguinem triumphalem, & crucis lignum. Hæc ſanctæ uiduę negare non potuimus poſtulanti. Munera itaq; ſalutis accipite, quæ nunc ſub ſacris altaribus reconduntur. 2 *Vide inquanto honore ſanctiſſimus pater habeat clauos & crucem martyris, q̃ etiã ſalutis munera nuncupat, & ſub ſacris altaribus collocat. Quid dicis Eccleſiæ hoſtis? Fuit ne ſuperſtitioſus Ambroſius? Minime profecto, ſed pius & uerus dei cultor, & tu mendax potius & improbus.*

Ea igitur uidua ſancta eſt Iuliana, quæ hoc domino templum parauit, atq; obtulit, quod hodie dedicamus, digna tali oblatione, quæ in ſobole ſua templa iam domino pudicitiæ, atq; integritatis ſacrauit. Dum Iulianã uolui dicere, Iudæam dixi. Non errauit lingua, ſed definiuit. Iudęa enim eſt anima, quæ Chriſtũ fatetur. Deniq; notus in Iudæa Deus. Ideſt, ubi agnoſcebatur deus non ubi negabatur. Eſt ergo in ſpiritu Iudęa, ubi maior portio intellectus, & ſyncerior, quia ſalus ex Iudæis eſt. Linguæ igitur error teſtimonium ſanctitatis inuenit. Honoremus ergo hanc uiduam, qa ſcriptum eſt: Viduas honora, quæ uerè uiduę ſunt. Licet uerbo℞ noſtro℞ honorem non ambiat, q̃ Apoſtoli mandatũ adæquauerit, habens in bonis operibus teſtimonium, quæ bene filios educauerit, melius inſtituerit.

VITA SANCTI MAMANTIS MARTYRIS, PER D. BASILIVM CAESAREAE CAPPAdociæ Epiſcopum ſcripta.

Tomo operum primo fol. 142. facie. 2.

NOn ignoro quanta ſit encomiorum publici conuentus magnitudo. At ut illam ſcio, ita & imbecillitatē meam ſentio. Cauſa nanq; ipſa exigit, ut dignum quid dicatur his qui conuenerunt, & quod ſpei reſpondeat, quā illi de nobis conceperunt, ipſi demum quoq; argumento quod tractandum eſt. Quoniam maxima ex parte martyrum hodie memoriam agimus, erecta eſt cuiuſq; mens, & paratus auditus, expectans ut dignum aliquid tanto martyre dicatur, quod & eccleſiam deſiderio circa illum permouet. Ita nanq; comparati ſunt ſynceri & candidi filij, ut magnifica de parentibus ſuis exigant encomia, nec facile ferant amplitudinem eorum quæ deprędicanda ſunt, per dicentis periclitari humilitatem. Quapropter quanto maior eſt animorum ad audiendū auiditas, tanto maius imminet dicenti periculum. Quid igitur faciemus? Quomodo & deſiderijs ueſtris ſatisfaciemus, & ne ipſi imprę ſentiarum nihil utilitatis ad ea quæ tractanda iam ſunt adferētes, inutiles abeamus, cuiuſq; animū adhortabimur, ut quæ in cognitione habet ad memoriam reuocans, ac mente renouans, ex ſe ipſo ſibi alimoniam paret, ut proprijs exhilaratus ſubſidijs domum reuertatur.

1 Vel ſolus hic locus omnium hæreticorū mendacia cōtra ſanctos deſtruit. Habes .n. hic Sanctos apparere in ſomnis.

Cōſtitutos ad eorum ſepulchra, adiutores habere illos ad precandum.

Sanctos inuocari, & inuocatos opē ferre.

Aberrātes ad uitam reducere.

Infirmus reſtituere ſanitatem.

Pueros mortuos reſuſcitare.

Vitæ terminos prorogare.

Memores eſtote martyris quotquot illo per ſomnia potiti eſtis, quotquot in hoc loco conſtituti adiutorem ipſum ad precandum habuiſtis, quibuſcunq; ex nomine aduocatus ipſis adfuit operibus, quotquot aberrantes ad uiam reduxit, quoſcunq; ſanitati reſtituit, quibuſcunq; pueros iam mortuos ad uitam reductos reddidit, quotquot uitæ terminos prorogauit. Collectis in unum his omnibus ex cōmuni ſymbolo, martyri encomium conſtruite. Conferte inter uos mutuo, quæ quiſq; nouit, illa ſubminiſtret ignoranti, quę ignorat, illa accipiat ab eo qui nouit, atq; ita quaſi ad conuiuium quod quiſq; habet, conferentes, noſtræ ignoſcite imbecillitati. Iſta nanq; demum ſunt martyris encomia, ſpiritalium chariſmatum diuitiæ.

Spiritualium Chariſmatum diuitijs plenos eſſe.

Erubeſce igitur et cōfundere miſer, quicunq; ſanctorum gloriæ et poteſtati detrahere te poſſe putas.

Non enim eſt, quod illum more ſecularium & externorum encomiorū cohoneſtemus. Nō eſt cur patres ac progenitores illuſtres proferamus: Nam turpe eſt aliunde ornare eum qui propria ipſe uirtute illuſtris eſt. Lęge nanq; conſuetudinis talia inter encomia uſurpant. Alioqui ueritatis lege, quæ cuiq; ſint propria, ad ferenda encomia exiguntur. Neq; enim uelocem equum reddit, quod is, unde natus eſt, ad curſum aptus fuit, nec canis encomium eſt, ex uelociſſimis prognatum eſſe. Sed quemadmodū & aliorum animantium uirtus in unoquoq; propria conſideratur, ita & propria uiri laus eſt, cuius ex rebus ab ipſo bene geſtis teſtimonium habet. Quid filio confert, de illuſtri natum eſſe parente? Ita hic martyr nō accepit aliunde quem habet ſplendorem, ſed ipſe per uitæ conuerſationē gloriæ faculam accendit. A Mamante reliqui, non ab alijs Mamas gloriam habet. Hi pueri, qui pietatem ab illo ſunt edocti, per illum ſunt in honore. Nam ipſe ex ſe ipſo uirtutem quaſi ſcaturigine quadam producit. Non habet ut torrens, qui ex alieno confluxu glorioſus apparet, ſed

ſons eſt decorem ſuum ex proprijs uenis effundens. Celebremus uirum non alieno ſed proprio ornamento decoratum. 2

Vides eos qui equeſtri certamine uicerunt? Vides ſplendida illorum monumenta, quomodo lapides ſint neglecti? Ad martyris uero memoriam & tota regio mota eſt, & ad illius feſtũ diem urbs uniuerſa immutata geſtit. Neq; cognati diuitum ad maiorum ſuorum ſepulchra declinant, ſed omnes ad pietatis locũ tendunt. Patrem hunc ueritatis ducem, & non eos qui corpori ſunt parentes, duces appellitant. Vides honorem conſtare ex uirtute, non ex diuitijs? Ita eccleſia in quibus eos qui præceſſerunt honorat, ad ea ipſa ſectanda admonet præſentes, ac ſi dicat, noli diuitias ſectari, noli deditus eſſe ſapientiæ huius mundi, quæ abolebitur: neque gloriæ, quæ caduca eſt ac fluxa. Hæc enim una cum ipſa uita intereunt. Sed pietatis eſto ſtudioſus operator. Illa te ad cœlũ uſq; extollet, illa & imortalem tibi memoriam, & perennem apud homines gloriam per hoc parabit, quod eos qui præceſſerunt honore afficit.

Ad Mamantis feſtũ Vrbs uniuerſa immutata eſt.

Sepulchrum martyris ad quod oẽs tendunt, pietatis locus ẽ.

Eccleſia martyres honorat, ut boni filij bonorum patrũ imitentur exempla.

Audiunt ne hæc noſtri temporis ſubuerſores Eccleſiæ?

Si quiſquam igitur paſtoris memor eſt, ne admiretur diuitias. Conuenimus enim, non ut diuitem laudemus, ne diuitem admiratus domum abeas, ſed ut paupertatem cum pietate coniunctam extollamus. Paſtorem eſſe, nihil habet magnificum, nihil quod ſapientiæ & induſtriæ referat exercitium. Caue ergo ad iracundiam motus probri gratria eum qui te læſit paſtorem uoces, nihil habentem, niſi quod ad uictum attinet quotidianum, peram et clauam remiſſe, tanquam diurna ſubſidia geſtantem, nullam craſtini curam habentem, beſtijs hoſtem, animalibus manſuetis compaſcuum, forum ac tribunalia fugientem, ſycophantarum ac mercaturæ ignorantem, diuitias neſcientem, proprium tectum non habentem, ſed ſub eo quod mundo commune eſt agentem, noctu ad cœlum ſuſpicientem, & per aſtra conditoris admirabilem potentiam conſiderantẽ. Ne pudeat nos ueritatis. Ne fabulatores illos extraneos imitemur, ne ueritatem uerborum ornatu obuelemus. Nuda eſt ueritas, abſq; patrocinio ipſa ſeipſam declarans. Humilitatem illius multo ſermone, imo magis encomio celebrabis. Paſtor ac pauper. Hæc ſunt homini chriſtiano ornamenta. Si doctrinæ pietatis duces inquiſieris, piſcatores inuenies ac publicanos. Si diſcipulos, coriarios, pauperes. Nuſquam ſplendor. Hæc omnia cum ipſo mundo abolentur. Vide igitur cuius hominis diem feſtum agamus, cuius gratia alacres omnes ſimus, propter quem immutata ſit ratio uitæ noſtræ. 3

Cuius hominis diem feſtum agamus.

Quoniam uidelicet paſtoris admoniti ſumus. Ne contemnas uirum, ubi paſtorem audis. Qui deo primus placuit, Abel, paſtor fuit. Quis illũ imitatus eſt? Moſes magnus ille legiſlator, qui ut periculum declinaret quod a Pharaone imminebat aufugit, qui paſtorum deteſtatus fuit inſidias, ille (inquam) pecudes pauit in monte Choreb, & per paſturam ad colloquium dei peruenit. Angelum in rubo non iudicio diſceptans, ſed paſtorem agens, cœleſti colloquio dignatus uidit. Quis Moſen ſubſequutus eſt? Iacob patriarcha, qui pecudes paſcendo pro ueritate patientiam oſtendit, & in modica imagine uniuerſam uitam ſuam quaſi quodam caractere obſignauit. Cui conuerſationis huiuſmodi zelum poſt ſe reliquit? Dauidi. Dauid a pecudum paſtura peruenit ad regnum. Sorores quædam ſunt paſtura & regni adminiſtratio. Niſi quod illa irrationa-

lium,iſta uero rationalium animantium curam habet. Ita ſcilicet ad maiorem illa ſcientiam tranſitnm habet. Qua propter dominus utranque complexus,& paſtor eſt & rex,irrationales paſcens,maiori ratione præditos ſub regni gubernationem includens. Vis diſcere quantæ dignitatis ſit paſtor? Dominus,inquit,paſcit me. Quomodo uero regiæ gubernationis ſoror eſt paſtura? Quis eſt iſte,inquit,rex gloriæ? Qui illic paſtor, hic rex dicitur.

Nec putes illum ab alijs quidem paſtorem uocari, ipſum uero id appellationis pudoris gratia non agnoſcere, quin ipſe degeneres paſtores cõpeſcens,in ſeipſum ueræ paſturæ teſtimonium transfert. Ego inquiens ſum paſtor ille bonus. Arcet degeneres, & ueritatem ſibi ipſi uendicat, Ego ſum paſtor ille bonus. Diſce quis ſit paſtor,& quis ſit bonus ille. Ipſe hoc interpretatur. Verus paſtor animam ſuam ponit pro ouibus ſuis. Mercenarius uero,& qui non eſt paſtor, cuius non ſunt oues propriæ,illi nihil eſt curæ quando lupum uenientem uidet. Hic quærit eccleſia,ſi dominus paſtor eſt,quis ſit mercenarius paſtor. Num diabolus? Et ſi diabolus mercenarius paſtor eſt, quis ſit lupus. At lupus diabolus eſt, beſtia immitis,rapax,inſidioſa,cõmunis omnium hoſtis. Habeat propriam appellationem mercenarius paſtor. Tunc quidem mercenarios paſtores dominus eos uocauit,qui tunc degenerauerant. Sunt uero & nunc, qui non ut proſint ouibus paſtores agunt, quibus proprie mercenariorum appellatio conuenit. Tunc principes ſacerdotum notabantur, & phariſæi,& omnis illa Iudaica ſecta. Illos dixit mercenarios eſſe paſtores,qui non ueritatis,ſed quæſtus ſui gratia paſcendi poteſtatem uſurparant, qui uano prætextu precationibus inſtabant, ut panem comederent uiduarũ & orphanorum. Mercenarij ſunt,qui proprium cõpendium curant. Qui pręſentia ſectantes,ad futura non adſpiciunt: mercenarij ſunt non paſtores. Et nunc mercenarij multi ſunt,qui pro miſera gloriola uitam ſuam im pendunt ac produnt,qui iam quoque contra ſana domini uerba ſchiſma ſuſcitant. Cũ enim & tum eadem dominus dixiſſet,ſchiſma inter Iudæos oriebatur. Quidam dicebant, Dęmonium habet, quidam uero, dæmon
4 oculos cæcos ut uideant illuminare non poteſt. Vides ueterem hunc eſſe
ſchiſmatis morbum? Mox enim uentilabrum adeſt. Paleas ſecernit a frumento,& quod leue eſt & inſtabile, ſeiungit ab eo quod alendi uim habet. Quod autem ſpiritali conueniens eſt alimoniæ,agricolis deputatur. Quapropter ſchiſma factum eſt,& alij iſto,alij alio modo pręſtantes fuerunt. Iudæorum eſt in partes ſcindi. Eccleſia uero dei,tunicam inconſutilem,deſuper contextam adepta, quæ a militibus ne ſcinderetur conſeruata eſt,Chriſtumq́ induta ueſtimentum illius ne ſcindat.

Si Iudæorum eſt in partes ſcindi, eccleſiæ uero Chriſti integrã eſſe, conſiderent hæretici noſtri cuius partis ſint, qui in tot ſectas ſunt diuiſi.

5 Et cognoſco oues meas,& cognoſcunt me meę. Et hęc ad blaſphemię ſuę ſtructuram rapuit hæreticus. Ecce,inquit,dictum eſt,cognoſcunt me meæ, & cognoſco oues meas. Quid ergo uocat cognoſcere? An eſſentiam ſuam intelligere? An magnitudinem emetiri? An ea contra diuinitatẽ ſentire,quæ tu ore impudenti & temerario pronunciaſti? Vel non ex præcedentibus menſuram cognitionis huius intelligis, quid in deo cognoſcamus? Oues meæ,inquit,uocem meam audiunt. Ecce quomodo cognoſcatur deus. Ex eo quod præcepta illius audimus,ex eo quod illa audientes opere adimplemus. Hæc demum eſt cognitio dei,obſeruantia uideli-

O uere dignam tãto uiro doctrinã. Cognoſcitur deus ex eo q̃d audientes præcepta illius opere adimplemus. Et cognitio dei eſt obſeruantia mandatorum dei,nõ ina-

cet præceptorum dei,non inanis illa curioſitas, non eſſentiæ dei & ſupra
mundanorum inueſtigatio,non rerum inuiſibilium conſideratio. Cogno-
ſcunt me meæ, & cognoſco meas. Satis tibi ſit ſcire,paſtorem eſſe bonũ,
animam ſuam poſuiſſe pro ouibus. Terminus hic ſit diuinę cognitionis.
Quantus uero ſit deus, & quę illius menſura, & qualis eſſentia,talia ſuſci
tanti ſunt periculoſa,ei qui rogatur perplexa, & talium medicina eſt ſilen
tium. Oues meæ uocē meam audiunt. Audiunt inquit,non diſputant. Hoc
eſt,non ſunt inobedientes,non contendunt.

*nis curioſitas inueſti-
gationis eſſentiæ eius
& ſimilium diuino-
rum ſecretorum.
Quod etiam nota tu
qui Chriſtum Chri-
ſtum ſemper habes
in ore, & nihil eorum
quæ is p̃cipit facis.*

Audiſti filium,at non ita generationis modos. Neq; igitur uel a me pe
tere,uel ipſi rationi ſubijcere de quibus nulla poteſt haberi ratiocinatio,
neq; per ſchiſma quod coniunctum eſt ſeparare uelis. Hac te ratione præ
occupans euangeliſta cōmuniuit ac cautum reddidit. Audiſti mane, &
continuo audis,In principio erat uerbum,ne filium humanam eſſe proge
niem putes,quæ ex non exiſtente prouenerit. Verbũ illum eſſe dixit,pro-
pter impaſſibilitatē erat,propterea quod tempori ſubiectus non eſt:prin-
cipium,ut natum patri coniungeret. Vides morigeram ouiculam,quomo
do audiat uocem domini? In principio,inquit, & erat, & uerbum. Ne di-
cas quomodo erat? Et,ſi erat, genitus non eſt, Et,ſi genitus eſt,non erat.
Ouicula nō eſt iſta dicens. Pellis ouilla eſt,intus uero; lupus latet. Qui hęc
dicit,pro inſidiatore habeatur. Oues meę uocem meam audiunt. Audiſti
filium? intellige ſimilitudinem quā habet ad patrem. Similitudinem dico
propter imbecillitatem ualentiorum corporum. Et alioqui ueritas ita ha-
bet. Non enim uereor accedere ueritati. Non ſum ad ſycophantiam cō-
modus. Verbo patris & filij identitatem ſeruo. Proprietatem in ſubſtan-
tia filij,formam intellige paternam, ut exacte imaginis rationem cuſto-
dias,ut competenter de deo ſentias. Ego in patre, inquit, & pater in me
eſt. Non confundit eſſentias,ſed uel ſimilitudinem identitatē exprimit.

At enim dilecte res iſta ſumme uidetur contraria, utpote quod ueſtra
audiendi obedientia imbecillitatem noſtram adegit in medium aliquid
adferre ac dicere,ut potentia dei in organi imbecillitate potiſſimum illu-
ſtraretur. Nam hac forſan ratione imbecillitas noſtra ſuperabundauit,ut
hoc amplius glorificetur qui quod infirmum eſt corroborat. Qui uero no
ſtram hanc panegyrim reduxit, & finem fecit anni præteriti uotis, ac ini-
tium dedit tempori iam imminenti. (Hæc nanq; dies prężeriti nobis tem
poris circulum terminat, & ruſus initium eſt iam aduenienti) qui & nos
huc congregauit, & futuri energiam largitur,in illo nos cuſtodiat indem-
nes,illæſos, & a lupi rapacitate ſecuros, & eccleſiam hanc immotam,ac 6
magnis martyrum turribus munitam conſeruet, & omnes furentium hę-
reticorum inſidias & incurſus in tranquilitate ac ſilentio auertat, nobis
uero donec ut diuina oracula diſcamus, & doceamus,ſubminiſtrata a ſpi
ritu ſancto gratia, cui cum patre & filio ſit gloria & imperium, nunc &
ſemper & in ſecula ſeculorum amen.

*Martyres turres Ec-
cleſiæ.*

VITA SANCTI GORDII MARTYRIS MILITIS CAESARIENSIS, PER D. BASILIVM

Cæſareæ Cappadociæ Epiſcopum ſcripta.

*Tomo primo operum
fol. 116.*

NAturæ lex eſt apibus innata fratres dilectiſſimi, ut niſi rex prius
agmen præcedat, ab alueαribus nuſquam diſcedant. Vos autem

dei populum,cum nunc primum ad martyres tanquã ad flores cœleſtes exeuntes,& huc frequentes conuenire uiderim, quo id duce feceritis exquiro. Quis ingentem hunc æſtum excitauit? Quis hyemalem hanc triſtitiam in uernam ſerenitatem cõmutauit, ut populus ex ciuitatis ædificijs tanquam ex apum aluearibus hilaris egreſſus,ad ſuburbanum decus præclarumq́ martyris ſtadium conflueret? Quoniam igitur & nos,infirmitatis noſtræ oblitos celebritas martyris excitauit,age & ipſi quoq; quantum uoce contendere licet, ueluti bombantes apes uernantibus floribus circumfuſæ,præclara ipſius geſta perſonemus: rem quidẽ piam agentes, Simul & gratam ijs qui adſunt. In laude nanq; iuſti populus lætabitur.

1 *Ecce quomodo etiam Baſilij tempore populi ad martyrum celebritates cõfluebant.*

Salomonis lectio nobis nuper recitata, quid nam per latentẽ huiuſcemodi prouerbij ſenſum ſibi uelit,mecum ipſe cogitabam: an forte dicat, quod populus oratione magnifica, ac plane culta rhetoris cuiuſdam potentis quæ auditorum aures demulceat, oblectetur: præterea ſermonis ornatum, rerumq́ inuentionem, ac diſpoſitionem elegantem exoptet. Quod profecto mihi uerisſimile non uidetur,cum ipſe nuſquam huiuſcemodi dicendi genere uſus fuiſſe inueniatur. Nam & ſanctorũ memorias, orationis & eloquentiæ fuco proſequi,non fas erat admonere,illi præſertim, cuius ſcripta ſermone ſimplici, nulloq́ ſtili apparatu conſpiciuntur. Quis ergo illorum uerborum ſenſus? Is uidelicet,quod populus ſpirituali lætitia gaudet, ſi eorum tantum admoneatur quæ iuſti patrarunt,atque inde ad æmulationem recte factorum,ab ijs,quæ audit accenditur. Illorum enim qui in fide claruerunt hiſtoria ſimplex, uelut lucem quandam dei cultoribus ad uirtutis iter oſtendit. Quamobrem cum in ſacris uoluminibus Moſis uitam, morumq́ lenitatem noſtræ naturæ magnopere optatam narrante ſpiritu ſancto audimus, ſtatim æmulamur. Quod ſi reliquorum facta uirorum eloquentiæ floribus ornantur,ſanctis tantum adeo quæ maxima geſſere demonſtranda,ſat fuerit oratio ſimplex. Itaq; dum uitam eorum qui in pietate conuerſati ſunt exponimus, dominum cum primis per ſeruos ſuos glorificamus, deinde & iuſtos ipſos teſtimonio eorum quæ ſcimus celebramus, & populum per auditum recte factorum exhilaramus. Ioſeph dum audimus aut legimus uitam,illius aſſequi caſtitatem magnopere cupimus. Si uero Samſonis narratur hiſtoria, ad illius imitandam fortitudinem accendimur.

2 *Sicut cũ uitas ſanctorũ exponimus, deum in primis glorificam⁹, deinde iuſtos celebramus,ſic cum eorũ ſepulchra,memorias et pignora uiſitamus et ueneramur,ac eos in noſtrum auxilium inuocamus, o improbe hæretice.*

Sacra igitur ſchola,præcepta rhetorum aut inſtituta non ſequitur: nudam rerum expoſitionem pro encomijs habet, quam & ſanctis,ac nobis ſatis eſſe exiſtimant. Illis quidem ad uirtutis eorũ præconium:nobis uero ad imitationis gloriam atq; formam. Encomiorum nanq; lex eſt, patriæ dignitatem oſtendere,generis originem ex alto repetere, educationis incunabula diligentius referre. Noſtrum uero dogma hæc tanquam ſuperuacua dimittit: & quæ ſunt propria,ac uernacula ſectatur. Quidnam ego ſum melior,ſi mea ciuitas olim magna bella geſſit, aut de hoſtibus triumphauit? Si eadem optimo ſit in loco ſita, æſtate ac hyeme, cœlique temperie fruatur? Si fertilis eſt uiris gignendis, ſi ager paſcendo pecori ſufficiat? Si meliores nutriat equorũ greges quam uſquam reperiantur? Quid, inquam,iſta? An ad uirtutem cõmendatiores nos reddere poſſunt? Nos ipſi profecto decipimus,ſi in montis cacumine conſtituti,nubes nos tranſcendere,ac ſublime cœlum nobis cedere uidẽtes, hac de cauſa nobis ali-

quid

Digitized by Google

quid accedere exiſtimamus. Ineptum inſuper, ſi ſanctis, qui res orbis uniuerſas contempſerunt, his eſſe opus commendationibus putamus. Igitur noſtri tantum cauſa profectus, ſat fuerit illorum celebrare memoriam. Non enim noſtris indigent laudibus ornari, ſed nos ipſorum uitæ hiſtoria & commemoratione, imitationis gratia indigemus. Quemadmodū enim ex igne naturaliter emicat ſplendor, ex unguento quoq; præſtanti diffunditur odor: Sic è ſanctorum commemoratione geſtorum, ad omnes prouenit utilitas.

Fuerit haud modici momenti eorum quæ olim geſta ſunt ueritatem exacte tenere. Nam obſcura quędam fama, uiri huius præclara facta conſeruans, ad nos uſq; uenit. Quamobrem pictoribus recte comparabimur. Illi enim cum ex imaginibus imagines depingunt, uti par eſt, a prima forma plurimum recedunt. Nos item cum rerum geſtarum aſpectu caruerimus, ualde metuendum, ne dicendo rerum ueritatem atteramus. Verum quando eius hodie feſtum celebramus, qui in huiuſcemodi die certamen pro Chriſti nomine ſubijt, quantum ex eius hiſtoriæ notitia deprendere licebit, enarrabimus. 3 *Hodie Gordij feſtum celebramus.*

¶ Fuit hic martyr beatiſſimus ciuis noſter Cæſarienſis: ex quo non mirum, ſi noſtra mentis affectus ad eum potiſſimum dirigitur, quod profecto ad uerum ac domeſticum nobis facit ornamentum. Nam ſicut arbores quæ bona ferunt poma, propriæ bonitatis laudem nutrienti tribuunt humo: Sic iſte, ex noſtræ urbis prodiens utero, ad ſummumq; gloriæ culmen euectus, patrię quæ eum produxit atq; aluit, honorem glorioſiſſimi martyrij tribuit. Iucunda nempe ſunt quidem & externa poma, modo ſapore delectent: ſed longe noſtro gratiora guſtui propria quam peregrina, præterquā quod & gloriam quandam nobis cōferre uidentur. Militiam exercuit, in quā locum admodum inſignem tenuit, ita ut centum milites eius imperio parerent: quodq; animi uirtute & corporis uiribus pręcelleret, cunctis inter ordines militibus præſtantior habebatur.

¶ Ea ſane tempeſtate, cū tyrannus impius, qui tunc imperitabat, in Chriſtianum nomen uirus ſuæ feritatis effunderet, manumq; deo inimicā, aduerſus eccleſiam exerceret, tota urbe pręconis tuba ſonabat, toto foro & per cōpita tyrannicum promulgabatur edictum, ne quis Chriſtum adoraret. Qui uero contra iuſſa faceret, morte plecteretur. Idola proponebā tur adoranda omnibus, lapideaq; ac lignea hominum ſimulacra pro uero numine colenda, & ſi qui recuſarent, extrema intentabantur. Confundebatur tota ciuitas, quæ rei nouitate attonita, tota tumultuabatur. Chriſtianorum domus ſingulæ uaſtabantur: Innocentium facultates diripiebantur. Fidelium & ingenuorum corpora, carnificum manibus diſcerpebantur. Matres familias per uicos trahebantur. Nulla iuuenum cōmiſeratio, nulla ſenum reuerentia erat. Inſontes noxijs ac maleficijs digna patiebantur. Complebantur ſupra modum carceres, domus inſignes & opulentæ, uacuabantur. Pleni ſaltus, plena perfugis, loca deſerta: ob unū tantum crimen, quod Chriſtum colerent. Prodebat patrem filius. Pater filium accuſabat. Frater aduerſus fratrem inſaniebat. Seruus domino inſultabat. Adeo diabolicis artibus, hominum animi affecti tenebantur, ut uelut in tenebris agentes, ſeſe minime cognoſcerent. Præter hæc autem, domus orationis prophanorum manibus uaſtabantur, aræ ſanctiſſimę euer-

4 tebantur, nec erat oblatio ulla, nec thymiama. Diuinæ rei nullus iam locus erat amplius relictus. Cuncta mœror ingens, ueluti diffuſa caligo occupabat. Sacerdotum collegia fugabantur. Sacer omnis conuentus cladem inſolitam expaueſcebat. Dæmones uero tripudiabant, & nidore ac ſanguine uictimarum infecta cuncta dabant.

Legant heretici noſtri quæ hic dicuntur, et cum ſimilia ab eis perpetrata ſint, nouerint ſe paganis infidelib' infideliores eſſe.

¶ Hæc igitur exempla crudelia cum Centurio generoſus cõſpiceret, tantorum malorum exitum præueniens, abiecto militiæ baltheo, ſponte ſibi exilium delegit. Itaq; relictis honoribus, relictis omnis generis facultatibus, ſeruis, propinquis, amicis, uoluptatibus, & rebus aliis, quas cæteri maxime appetere, ac magno ſtudio parare ſolent, ad uaſta deſerta & hominibus inuia loca contendit: longe ſecum melius agi putans, ſi in ferarũ receſſibus, quam inter idola uana, cum hominibus habitaret: Heliæ prophetæ ſecutus exemplum: qui cum Sidoniorum conſpiceret impietatem quotidie inualeſcentẽ, in montis Oreb ſpeluncam, ſeceſſit, ac ſeſe ab omni humana conuerſatione, ut deum quæreret ac uideret, abdicauit. Vidit tandem quantum fas eſt homini mortali. Eodem modo noſter Gordius ſpretis omnibus, urbanos fugiens tumultus, fori clamorem, magiſtratuũ ambitionẽ, tribunalium faſtum, obtrectatores, ementes, uendentes, peierantes, mentientes, mimos, ſcurras, cæteroſq; huiuſcemodi generis homines, quibus magnæ urbes refertæ ſunt, multoſq; ſecum tanquam magnæ naues alligatas puppibus cymbas, per æquora trahunt. Inſuper uiſu auditu q;, ac animo a uitiis purgato & libero, deum ipſum cõtemplando uidere meruit: tum magna diſcere myſteria, quæ non ab hominibus, nec per homines fuit edoctus, ſed magno uſus præceptore ſpiritu ueritatis.

Alter Elias Gordius in quo.

¶ Quamobrem ſecum meditans, quã ſit fallax & inanis uita humana, ac ſomnii phantaſmatis æquiparanda, in ſuperne illius uocationis amorem exarſit: ac ueluti fortis athleta ſeſe ieiuniis, uigiliis, orationibus, ſtudiis demum diuinæ eruditionis, probe exercitatũ, & ad certamen inſtructum animaduertens, hunc maxime diem obſeruauit, in quo frequens ciuitas, uiſendo equeſtri ſpectaculo, erat intenta: quod hoc in loco ea tempeſtate, in Martis, ſeu potius furentis bellorum dæmonis, honorem celebrabatur. Populus omnis ex edito ſpectabat, nec ullus deerat, nõ Iudæus, non gentilis, non item Chriſtianorum multitudo, quæ negligenter uiuebat, & cum uanitatis concilio, cõmixta ſedebat: nõ declinans conuentus malignantium, ſed & ipſa tum equorum curſum & aurigarũ agilitatem ſpectabat. Serui eo die, ab opere liberi. Pueri e ſcholis, ſpectatum currebant. Fœminæ proſtitutæ ac ignobiles, aderant. Plenum erat ſtadium, & omnis iam turba cõſederat, equeſtre certamen uidere intenta. Tunc magnanimus & fortis heros per montis cliuum in theatrum properans, non populum horruit, non quam hoſtibus ſe manibus traderet penſitauit, ſed corde intrepido & animo excelſo, quaſi quædam continua ſaxa, aut arbores multas, eos qui circa ſtadium ſedebant prætercurrens, in medio cõſtitit ſtadio, complens dictum illud, Iuſtus ut leo confidenter agit. Quid plura? adeo intrepido excelſoq; animo fuit, ut cum in eminentiore theatri parte ſtaret, ingenti uoce, quam qui audierunt, extant adhuc aliqui, exclamauerit, & clare illud Apoſtoli ad Romanos dixerit: Ecce inuentus ſum ab iis qui me non quærunt: his qui me nõ interrogabant, palam apparui. Quibus ſane uerbis, ſe in eum ueniſſe locum ſignificauit, minime coactum,

5 *Veluti fortis athleta ieiuniis, uigiliis & orationibus exercitatus.*

ſed ultro ſe ad certamẽ exhibuiſſe,ſeruatoris exemplum ſecutum,qui cũ per atram noctem minime uideretur,ſe Iudæis manifeſtauit.

Omnium igitur oculos ſtatim in ſe conuertit. Erat enim aſpectu horridus,& quod montana diu incoluerat,ſqualenti capillo, barba promiſſa, r. prolixa. ueſte obſita,corpore toto aridus,pera præcinctus,baculo innixus. Quæ ſane omnia horrorem quendam uulgo aſpicienti incutiebant,ſimul & cũ illuſtrem magnopere reddebant. Vbi autem quis eſſet,cognitus fuit,gentilium ſimul & Chriſtianorum clamor eſt ortus:his quidem ob gaudium ſui cõmilitonis exultantibus,illis uero qui ueritati repugnant,iudicis animum ad eius cædem accendentibus,& iam ad mortẽ condemnantibus. Igitur clamor atq; tumultus omnia cõplebat. Equos,currus,aurigas,iam deſpiciebant. Fruſtra rotarum ſtridor aerem uerberabat,nullus aliud quã Gordium uidere malebat,nullus quam Gordium uerba ſonantem audire ſtudebat. Totum deniq; theatrum murmure more uenti per aera ſonantis perſtrepebat,& equorũ curſum ſuperabat. Vbi uero per prȩconem ſilentium imperatum,conticuere buccinæ,ſopitæ fiſtulæ,uaria muſicorũ inſtrumenta ſiluerunt: Solus aſpiciebatur Gordius,ſolus audiebatur. Hinc ad præſidijs tribunal qui tum in eodem loco ſedebat,certamenq; inſtituebat,confeſtim adductus,& ab eo quiſnam, aut cuius eſſet interrogatus, & patriam & generis & dignitatis locum quem tenuerat: præterea fugæ cauſam,ac reditus pariter enarrauit. Reuerſus ſum,inquit,palam oſtendens, quod tua edicta nihil omnino curo, ſed Ieſum Chriſtum ſpem meam,meumq; præſidium profiteor: cumq; acceperim te reliquos homines crudelitate ſuperare, hoc ſane tempus explendo meo uoto maxime idoneum ſumpſi. nota furorem indignati præſidis.

His ſane uerbis uelut ignis ira præſidis accenſa,quicquid in eo furoris erat,in hunc ſubito conuertit. Præſto ſint,inquit,lictores, flagella, plumbatæ,corpus rotis ſcindatur, in equuleo ſuſpendatur,omne tormentorũ genus excogitetur: Feroces adſint feræ, igni tradatur, gladio feriatur,in altum deijciatur barathrum. Verum parua hæc omnia,uiro execrando, digno qui non una tantum morte intereat. Quin,inquit,Gordius,damnũ profecto me facere uideor, ſi ſæpe uarijſq; modis extingui, uariaq; pro Chriſto pati ſupplicia nequeo. At ille his magis iritatus uerbis,magiſq; ſe lædi ac ſperni ob talem loquendi licentiam exiſtimans, naturali eius feritati uehementior acceſſit impetus:ac eo truculentior fiebat,quo ille conſtantior in contemnenda pœna uidebatur. Cum nulla tormentorum ratione,nullis armis,a cœpto propoſito auerti poſſet,quin in cœlum oculos attollens,Sacra pſalmorum carmina decantabat:dominus mihi adiutor, non timebo quid faciat mihi homo. Et rurſus: Non timebo mala,quoniam tu mecum es. Et alia iſtis germana, quæ de ſacris promebat uoluminibus,ad animũ confirmandum,& in propoſito perſeuerandũ maxime facientia. Tantumq; abfuit,ut intentatas horreret pœnas,ut eas ultro in ſe prouocaret,ſupplicijq; moras uehementer increparet. Quid,inquit, tardatis? Quid ſtatis? Corripite corpus , membra fruſtatim cædantur: Deniq; quodcunq; de me ſupplicium uolueritis,ſumite. Nolite mihi beatam ſpem inuidere. Quanto enim mihi plus tormentorum acceſſerit,tanto plus referam præmiorum. Res enim in hac uita aduerſæ, nobis apud deum perpetuam pariunt uoluptatem. Si uulnera mille ac cicatrices pa-

timur, in reſurrectione ſplendido induemur amictu. Pro contumelia atq; ignominia, palmas coronaſq; aſſequemur. Pro uinculis & carcere, per ampla paradiſi ſpatia læti uagabimur. Pro accuſatione demum atq; iniqua condemnatione, gloriam ex deo & angelis referemus. Minæ ueſtræ ſemina mihi ſunt diuina, unde immortalitatem perpetuaq; gaudia metam.

¶ Cum tandem uir beatus hac ſeueritate a fide obſtinata auerti non poſſet, alia tunc uia præſes eſt aggreſſus. Illecebris & omni lenitate contaminare conatus eſt, cum præſertim diabolus hac uti ſoleat arte, ut timidos metu perterreat, fortes leniat atq; palpet. Quod imitatus præſes, ubi illũ rebus terribilibus non flexit, dolis ac placabilitate circũuenire quærebat: Quamobrem magna ſe daturum ſpondebat, quorum alia tunc haberet, alia Imperatorem daturum ei affirmabat, locum inter milites illuſtrem, facultates, opes, quicquid deniq; animus cuperet. At ille, nec ſic quidem uictus, præſidis inſaniam ridebat, qui compenſare dignum aliquid ſupernis ſedibus exiſtimaret. Impius ille tunc, laxatis iræ habenis, furore percitus, enſem uagina diripit, lictorem coram aſtare iuſſit, & manu & lingua nefanda ad uiri damnationem ſe accinxit. Ad tribunal omnis theatri multitudo conuenit: reliquus uero populus, qui adhuc in urbe fuerat, prorumpens, ad hoc nouum properauit ſpectaculum, quod & angeli & homines uerebantur, dæmones uero perhorrebant. Quid plura? Concurrentibus eo cunctis, urbs pene uacua facta eſt, fluminis inſtar tota incolarum multitudine, extra urbem ad locum martyrij confluente. Matres familias, nobiles, ignobiles properabant, domus ſine cuſtodibus relictæ, tabernæ negociatorum deſertæ, in foro uenalia diſiecta iacebant. Ex hoc tantum urbs tuta, quod omnibus extra mœnia egreſſis, nemo intus remanſerat, qui nefas aliquid perpetrare poſſet. Serui miniſterio neglecto, auidi ſpectandi erant. Qui etiam publico non fuerant adſueti, ad uirum hunc adcurrebãt. Virgines tunc primo extra domos prodeuntes, marium uultus conſpexere. Valetudinarij ac ſenes ipſi quoq; extra muros cõtendebant. In tanto itaq; ciuitatis cõcurſu, beatum Gordium alteram uitam iamiam per mortem corporis ſpectantem atq; tenentem, neceſſariorum amicorumq; turba circunſiſtebat, amplectabantur, oſcula dabant, demum flentes adhortabantur, ne ſeſe in ardentes flammas conijceret, ne florem proderet iuuentutis, aut æthereas auras, ſoliſq; dulce iubar relinqueret. Nonnulli, quando a fide omnino auertere non poterant, aut fas putarent, quibuſdam eum uериſimilibus aggrediebantur rationibus, & Chriſtum tantum corde, ſi cuperet, retinere, ore autẽ negare, ſuadebant. Nõ enim deum uerba, ſed loquentis animum inſpicere: Hoc ferme modo exaſperatum iudicis animum demulceri, & deum nihilominus propicium poſſe reddi aſſeuerabant.

¶ At ille tanquam cautes immota, maris exagitantibus fluctibus, nulla ui, nulloq; uerborum impulſu quaſſatus, in obſtinato cœptoq; propoſito inexorabilis permanſit. Vt enim ſapientis domum, ſupra petram ædificatam, uis nulla uentorum, aut imber e cœlo uehemens, nec torrentis impetus quaſſare poteſt: ita demum, nec preces ullæ, aut minæ conſtantiam eius in fidẽ Chriſti, euertere potuerunt. Cumq; mentis acie, huc illuc circũcurſantem diabolum, & eius impulſu ac arte, hinc lachrymas oriri, inde uim eloquentiæ ſuadendiq; copiam ſubminiſtrari animaduerteret, illud

domini

domini ueibum flentibus ait: Nolite flere ſuper me, ſed flete ſuper dei inimicos, qui in Chriſtianos continuo graſſantur. Ipſos, inquam, flete, qui ignem nobis parant, ſibi met gehennæ incendia, iramq́ in die iræ theſaurizantes. Meum ſolicitare aut emollire animum, deſinite. Ego enim pro nomine domini Ieſu Chriſti mille pericula, milleq́ mortes, ſi opus foret, adire ſum paratus. Aliis uero qui Chriſtum ore negare adhortabantur, reſpondit: Lingua quidem, quam Chriſti beneficio retineo, adduci non poſſum, ut ſuum neget autorem. Corde nanq́ credimus ad iuſtitiam, ore uero confitemur ad ſalutē. Num militaris ordo, deſperatam habet ſalutem? Nullus ne centurio pius erit? Primi Centurionis exemplū ſuccurrat, qui cruci ſeruatoris aſſiſtens, eius diuinitatem, per prodigia facta cognoſcens, non eſt ueritus, adhuc Iudæis furentibus, in cęde, nomen eius palam fateri. Quod enim animo ſenſit, id ore ſubito manifeſtauit: Vere dei filius erat iſte. Alius item centurio, Chriſtum adhuc in carne exiſtentem, deum & regem uirtutum eſſe nouit, qui poſſet ſolo uerbo opem ſuam per miniſtros ſpiritus, egentibus adferre, cuius & fidem dominus uniuerſo Iſraeli prætulit. Cornelius item Centurio angelum domini uidere, & per Petrum ſaluus fieri meruit, cuius dominus preces ſimul & eleemoſynas reſpexit. Horum igitur Centurionum libenter diſcipulus & imitator eſſe cupio. Negem ego deum meum, in cuius cultu ſum educatus? Nonne cœlum, ſol, & aſtra omnia, lumen mihi clauderent ſuū? Credam profecto humum quam pedibus tero, mihi ruituram. Nolite errare. Deus nequaquam irrideri poteſt, ex ore noſtro nos iudicat, ex noſtris, inquam, uerbis, nos ſeruat & damnat. Nonne tremendam domini ſententiam audiuiſtis: Qui me negabit coram hominibus, negabo & ego eum, coram patre meo qui in cœlis eſt? Mihi conſulitis: ut deum noſſe diſſimulem? Quamobrem? ut uitam prorogem? mortem differam? dies adiiciam? At supernæ uitæ longæuos perdā annos. An, ut corporis cruciatus effugiam? At ſic, non uidebo bona iuſtorum. Nam iri perditum, dedita opera, & fraude ac dolo, ſæuas tartari pœnas, mercari, manifeſta inſania eſt. Vobis igitur conſulo, ſi male ſapitis, ſapientiam ac ueritatem diſcite. Si uero diſſimulatis, temporiq́ obſequimini, uos hortor rogoq́ relicto mendacio uera loquamini. Dicite quoniam dominus noſter Ieſus Chriſtus eſt in gloria dei patris. Nam hanc uocem emittet omnis lingua, quando in nomine Ieſu omne genu flectitur, cœleſtium, terreſtrium, & infernorum. Omnes profecto morti ſumus obnoxii, ſed non omnes inclytam martyrii mortem ſortiuntur. Non igitur naturalem uitæ curſum præſtolemur, mundana funera, ſupremas noſtrorū lachrymas deſpiciamus, cœleſtem gloriam uiolenta maturaq́ morte præueniamus. Velociter ex hac uita, quæ potius eſt interitus longus dicenda, breui quidem labore ad ueram uitam commigremus. Quid miſeri ſupremum ætatis finem inutilem, ſterilem, infructuoſum, ſtultum, uanum, hominibus pariter & brutis cōmunem expectatis? Quicunq́ enim nati ſunt, aut ſenio tabeſcunt, aut ægritudine corporis reſoluuntur, aut uiolento improuiſoq́ caſu aliquo concidunt. Quando igitur omnino ſemel e uita migrandum eſt, martyrium pro Chriſti nomine, ut ſemper uiuatis, alacriter aſſumite: ac uitæ, quam omnino relinquere oportet, ne parcite: ſit pro neceſſitate uoluntas. Quanquam etiam ſi ſempiterna eſſent terrena iſta, nihilominus ſic quoq́ pro-

Centurio Gord.[us] centurionem emulatus ad bonorum tormenta patiens perseuerator [illegible] martir effectus.

cœleſtibus commutanda eſſent. Verum quoniam fluxæ fragileſq; ſunt, & illorum comparatione magnopere indignæ, quis furor in his inuigilare, & illorum ſtudio ſpem illam beatam credentibus repoſitam negligere?
6 Hæc ubi dixit Chriſti miles, crucis ſe ſigno cõmunit, & animi magna cõſtantia, uultu intrepido, colore nuſquam mutato, ad ſupplicium hilaris contendit: ubi tantam cordis præ ſe ferebat alacritatem, ut nõ lictorum, ſed angelorum manibus ſe committere uideretur, qui ſubito poſt interitum ſublimem eum in cœlum adferrent. Ad hæc tantus illius populi clamor ac tumultus eſt factus, ut uel tonãte cœlo nunquam ſimilis ſit auditus.

Angeli Gordium ſubito poſt interitum ſublimem in cœlum afferrent.

Hoc igitur huius præclari martyrij certamen fuit. Hoc hodierna dies ſpectaculum uidit, quod procul dubio tale eſt, ut nec temporis diuturnitas unquam abolere, nec longæ cõſuetudinis faſtidium tollere, nec aliud quidpiam, quamuis magnum exuperare ualeat. Nam quemadmodũ ſolem, quanto magis aſpicimus, tanto magis eum admiramur, nec ullo modo aſſiduitate uileſcit: ſic & huius uiri ſanctiſſimi memoria, quo maiori eam temporis ſpatio retinemus, eo recentior in noſtris animis floret. In memoria enim æterna erit iuſtus. In terris quidem, dum terra durabit: In cœlis uero apud æquum & altiſſimum iudicem dominum noſtrũ Ieſum Chriſtum: Cui honor & imperium in æterna ſecula. Amen.

Tomo operum primo fol. 91.

VITA SANCTÆ IVLITTÆ MARTYRIS, PER D. BASILIVM MAGNVM CAESAREAE *Cappadociæ Epiſcopum ſcripta.*

1 QVæ de beata Martyre, prædicatio ſe offert uobis depromendam, huiuſce eſt cauſa congregationis. Hunc enim diem uobis indiximus celebriter agendum, quippe qui memoriam nouat magni illius certaminis, quod in muliebri quidem corpore, generoſo alioqui animo & pluſquam uirili deſudatum, omni admiratione ſtupore ue perculit, cum illos qui & ipſi præſentes ſpectarunt decertantem, tum eos qui auditu percepturi ſunt in poſterum, referentibus his qui re ipſa tanti iſtius agonis periculum fecerunt.

Magnus Baſilius indixit populo diẽ ſanctæ Iulittæ celebriter agendum.

Beatiſſima igitur mulier Iulitta, (ſi tamen decori ratio permittit eam uocari mulierem, quę heroica animi fortitudine ſupergreſſa eſt infirmam naturæ muliebris conditionem) cuius unius magnanimitate & conſtantiã maximopere crediderim, conſternatum eſſe & perculſum cõmunem humani generis aduerſariũ, nimirum indigniſſime ferentem, a mulieribus ſibi præripi palmam uictorię, quippe qui conſuerit magnificas illas uoces expromere, impotenti ſuperbia inſoleſcens, ſe ſcilicet concuſſurum uniuerſum terrarum orbem, & quaſi nidum, comprehenſurum, ac uelut oua derelicta é medio ſublaturum, urbeſq; adducturum in ſolitudinem, cũ iſte interim generoſæ huius mulieris uirtute, tanto conſpicitur inferior, quam quo primum tempore ſolicitabatur, a Chriſto ut deficeret, adniſus eſt elidere argumentis & conuincere inconſtantiæ, quaſi quæ per naturæ infirmitatem, minus poſſet continenter pietatem erga deum tueri ſeruare ue, hanc deniq; inuenit doctrice experientia, conditione naturæ fortiorem, ut quę aduerſarij terriculamenta, tanto eluſerit magis, riſuque proſequuta

eſt, quanto ille eam ſperabat ſe iiſdem perterræfacturum.

Formulam enim hæc, litem'ue iudiciariam intenderat unicuipiam ex primoribus ciuitatis, uiro qui fraude & uiolenta impreſſione, undeuis extortas opes, ſibi uni uendicarat, per rapinam & prædam confertim corraſerat diuitias. Hic terræ plurimũ circunciderat, necq; non agros, uillas, pecora ac famulos Iulittæ interceperat, deniq; cum omnem reliquam ſupellectilem apprime opulentã, & eam mulieri ademptam, ad ſe transduxiſſet, forenſia iudicia, celeri occupatione prçuertit, ut corrumperet ſubornatis aliquot calumniatoribus, teſtibuſq; falſis, ſimul & cauſam cardinẽ reponens in illiberali & ſordida largitione, plane corruptela iudicũ. Dies ſtatus decidendę iſti cauſæ, ut aduenit, en tibi præco ex nomine quemq; ciebat iam adornatis & aſſidentibus aduocatis. Cumq; hæc cœpiſſet inſtruere iudicem de impotenti tyrannide hominis, eſſetq; enarratura formulam modum'ue quo initio poſſederit primum, ſimul etiam edoctura diuturni temporis prolixitudine ſuã confirmari ditionem, ad hæc quum iam miſerũ in modũ deploraret uiolentã uiri & inexplebilẽ auaritiam in occupandis alienis, ille tum in aream fori progreſſus ait: Iſthęc actio eiuſmodi eſt, cui nulla quantiuis temporis præſcriptio ſuffragari debeat. Neque enim falſit, quid uis nobiſcum habere cõmune: eos qui hactenus minime coluerunt deos Imperatorum, in prius Chriſti fidem eiurarint. Prætori in ſpeciem uidebatur, is in medium proponere, quæ eſſent iuri conſentanea, quæ'ue maximopere conducerent. Iubetur mox afferri thus, prunas item, ſecundum hæc, percunctantur iudices eiurare ne uelit Chriſtũ, an ſecus? Eam quidem & legibus & legum ſuffragiis perfrui poſſe, abiuret modo Chriſtum. Quod ſi fixius adhæreſceret fidei, nullum iam ſibi relinqui uſum neq; fori, necq; legum, at ne reliquæ quidem Reipublicæ, quippe quæ iuxta ſanctionem legis per eius temporis Imperatores latæ, notam infamiæ incurriſſet. Illa quid, ſecundũ hæc? Illici ne ſtudio capiebatur recuperandarum opum? Num quod ſibi nouerat uſui fore, neglectim tranſmiſit, obtinendæ controuerſiæ cauſa, aduerſus ſibi iniurium? Periculo a iudicibus impendente, conſternata animo eſt, & exterrita? Sane nihil minus. Quin ait, ipſa potius ualeat uita, ipſæ peſſum eant fortunę facultates: at ne ipſum corpus mihi prius ſuperſit, quam in deum creatorem meum ulla impia uox mihi ex ore egeratur.

Eiuſmodi ſuis ſermonibus quo uidebat exaſperari prętorem infenſius, & acrioris iræ æſtu aduerſum ſe ſuccendi; hoc deo uberiores exoluebat gratias, quod dum ob corruptiuas facultates controuertit raptori, ac delitigat, uiſa ſit ſibiipſi ſancire bonorum cœleſtium poſſeſſionem: terram quidem perſpiciebat ſibi adimi, ut poſſideret paradiſum: addici infamiæ, digna ut haberetur corona gloriæ: corpus per contumeliam concidi flagris, uita quoq; hac temperaria ſpoliari, compos ut eſſet beatæ illius ſpei, ſanctorũ omnium choris allecta in cœleſtis regni gaudio. Denique dum interrogatur crebrius, nec aliam redderet uocem conteſtans ancillam ſe eſſe Chriſti, quin & eos execraretur, qui inuitarent & hortarentur ad abiurandam fidem: tum iudex ille iniquitatis non eam modo amplisſimis illis opibus, quæ præter iuſtitiam legumque ſanctiones, illi ademptæ fuerant, priuauit, ſed & multam ei dixit, uita ut priuaretur, ſuo quidem arbitratu, atrociter addicens eam igni. Hæc porro nullam ad rem earum quæ

interim dum uiuitur, oblectare nos aſſolent, uiſa eſt feſtine adeo excurrere, atq; ad deſtinatam ſibi flãmam concita perrexit, facie, habitu, ipſis quæ depromebat uerbis, alacritate inſuper effloreſcente, palam indicans quod in animo delitescebat, profuſiſſimũ gaudium. Mulieres quotquot ſibi adſtabant proxime, obſecrabat, ne ad tolerandos pro tuenda chriſtiana religione, labores, animos ſinerent remolleſcere: neu cauſſificarentur: aut prætexerent infirmam fœmineæ naturæ conditionem: eadem quippe maſſa qua & uiri & ipſæ conſtamus, dicebat. Ad imaginem dei perinde ac iſti, & nos conditę ſumus. Eſt ſane mulier ab opifice creata peræque ac uir capax uirtutis. Quid enim miri eſt? An non cõſanguineæ & ipſæ ſumus uiris per omnia? Non enim ad conſtruendam mulierem ſola eſt aſſumpta caro, ſed & os ex oſſibus: quo fit, ut & ipſæ domino nihil minus ac uiri, redhibere debeamus firmitatem fidei atq; conſtantiam, necnon in aduerſis patientiam.

2 *Requiem, quæ eius meritis congruebat.*

3 *Aſſeruauit rogus corpus Sanctæ honore præcipuo uenerabile, affinibus & cognatis incolume.*

His dictis, in lignorum ſtruem accenſam inſiluit, quæ perinde ac thalamus ſplendore coruſcus, corpus ſanctæ Iulittæ circumplexa, animam quidem in cœleſtem illam deſtinauit regionem, & quæ illius meritis congruebat, requiem: corpus autem honore præcipuo uenerabile aſſeruauit affinibus & cognatis incolumæ, nec ulla ſui parte læſum, quod ſane in ornatiſſimo primarij templi urbis totius, ueſtibulo conditum, loco quidem adfert uenerabilem ſanctimoniam, nec minus qui eo loci conueniunt, efficit ſanctiores. Terra porro iſtius beatæ aduentu, aquam emiſit: quæ ſuapte natura nulli nõ noſtrum, gratioſiſſima eſſe debeat, adeo ut martyr hęc imaginem pientiſſimæ referat matris, dum nutricis, in morem totius incolas urbis, alit ſuauiter, perinde ac lacte quopiam in communes uſus affatim ſcaturiente. Hanc ipſam, in nos benigne contulit martyr gratiam, quã olim ſuis Ierichuntinis Eliſæus impartiuit, dum ſalſilaginem naturæ communis aquarum, loci iſtius circunquaque finitimi benedictione permutauit in ſaporem, dulcem plane, delitioſum & perquam ſuauem.

4 *Corpus Iulittæ loco affert uenerabilem ſanctimoniam, eo autem cõuenietes efficit ſanctiores. Quid dicis hic hæretice?*

5 *Tu qui dicis Sanctos nil poſſe poſt mortẽ, uide quam gratiam ſancta Martyr huic urbi beati Baſilij attulerit, quam utique ſecundum te nil ualens, neq; ſciens quæ circa nos agũtur, nunquam afferre potuiſſet. Sunt ergo tua mera impoſturæ & mendacia.*

Viri ne, quæſo, ſiueritis tuendæ religioni uos conſpici mulieribus inferiores mulieres ab hoc propoſito uobis exemplo ne deſciueritis, quin citra prætextum omnem cohæreſcite preſſius ſuſceptæ ſemel huic pietati, & reipſa facite periculum, hanc naturæ ueſtræ imminutionem nulli eſſe uobis impedimento, quo minus poſſitis conficere quiduis operis boni. De hac martyre plura dicere parantem reuocat, nec ſinit diuturniorem trahere moram ſermo, qui heri quidem mihi cœptus eſt, nec uſquequaq; abſolutus.

Tomo primo operum fol. 125.

VITA SANCTI BARLAAM MARTYRIS, PER D. BASILIVM CAESAREAE CAPPAdociæ *Epiſcopum ſcripta.*

PRimum quidem Sanctorum mors planctu ac lachrymis cohoneſtabatur. Vehementer mortuum Iacob defleuit Ioſeph. Et Moſis mortẽ, Iudęi haud parum planxerunt. Samuelem quoque, multis lachrymis ornarunt, Nunc uero morientibus Sanctis, exultamus. Triſtium nanque poſt crucem domini, immutata eſt natura. Iam

tristiũ / post d. / Dni / imutata ē / natura ~

non

non amplius Sanctorum obitus, lamentationibus proſequimur, ſed tripudijs diuinis, circum ipſorum Sepulchra, ueluti choreas ducimus. Somnus autem iuſtis eſt mors. Imo magis migratio ad uitam meliorem. Hinc eſt quod martyres exultant, dum trucidantur. Nam deſiderium fœlicioris uitæ, iugulationis dolorem extinguit, & emortuum reddit. Pericula non reſpicit martyr, coronas reſpicit, plagas non horret, ſed præmia numerat. Non uidet lictores inferne flagellantes, ſed angulos ſuperne lætis omnibus acclamantes imaginatur, non ſpectat ad temperantia pericula, ſed ad præmiorum æternitatem. Splendidum & a nobis iam arrhabonem aſſequitur, dum diuinis acclamationibus ipſi applauditur ab omnibus, & innumeros uinctos è Sepulchris conuertit & attrahit.

Tripudijs diuinis circum ſanctorum ſepulchra ueluti choreas ducimus.

Si iuſtis mors ſomnus eſt, non recte illi appellantur mortui à quibuſdam.

Hoc ipſum ſane hodie forti ac ſtrenuo Barlaam, uſu uenit. Inſonuit enim bellica martyris tuba, & armatos pietatis milites, ut uidetis, collegit. Athleta Chriſto adhærens prædicatus eſt, & ſtatim excitatum eſt eccleſiæ theatrum. Et quemadmodum fidelium dominus dixit, Qui credit in me, etiam ſi mortuus fuerit, uiuet, mortuus eſt fortis Barlaam, & applaudit illi panegyris. In Sepulchro conſumptus eſt, & ad conuiuium aduocat. Nunc tempus eſt, ut exclametis. Vbi eſt Sapiens, ubi ſcriba? ubi diſceptator ſæculi huius? Agreſtis homo inſuperabilem nobis hodie pietatis exhibet doctrinam, quem Tyrannus rapuit quidem, ueluti facilem prædam ac uenationem nactus, poſtea uero inſuperabilem militem ſenſit, quem tanquam in ſana ac delira loquentem riſit, mox uero angelica uirtute ſtrenuum, horruit. Mores enim hominis non fuerunt cum organo linguæ, barbari, nec ratio cum Syllabis claudicare uiſa eſt. Sed erat alter Paulus, cum Paulo dicens, etiam ſi Sermone ſum rudis, non tamen ſcientia. Torpebant iam flagellando lictores, martyr uero, robuſtior inueniebatur. Lacerantium manus, eneruabãtur, uerum mens lacerati haud quaquam flectebatur. Neruorum harmonias iam flagra remiſerant, ac fidei uigor uehemẽtius ſtringebatur. Perfoſſa latera abſumebantur, mentis uero philoſophia florebat. Maior carnis ipſius portio emortua erat, at ipſe martyr quaſi nondum inito certamine, firmus erat. Nam quando pietatis amor animum hominis præoccupat, quodcunq; illi pugnarum genus ridiculum reddit, & quotquot illum deſideratæ rei gratia conuellunt, delectant magis quam conſternant. Teſtis mihi eſt affectus ille ac deſiderium Apoſtolorum, unde Iudæorum ipſis aliquando flagella, iucunda reddita ſunt. Abibant enim, inquit, gaudẽtes a conſpectu concilij, quod digni habiti eſſent qui pro nomine Ieſu contumeliam paterentur.

Talis & nobis hodie laudatur miles, qui ſupplicia loco gaudij duxit. Flagellis ſe tanquam roſis impeti arbitratus, pietatis obfuſcationem nõ ſecus atq; iacula quædam declinauit. Iudiciarium furorem quaſi quandam fumi offuſionem reputauit. Efferas ſatellitum acies riſit, pericula calcauit, quaſi ſuper roſis tripudiaret. Plagis affectus, lætatus eſt, ac ſi honore afficeretur. In ſupplicijs uehementioribus, non ſecus exultauit, quam ſi præclara brabia acciperet. Nudatos gladios deſpuit, manus lictorum cera molliores ſenſit. Lignum tormento deputatum, ueluti ſalutiferum complexus ſalutauit. Carceris clauſura quaſi prato quodam uiridi oblectatus eſt, tormentorum adinuentionibus, ueluti uarijs floſculis iucundatus eſt. Dexteram habuit igne firmiorem, cuius illi machina poſtremo

ab hoſtibus applicabatur. Aræ nanq; pro more dæmoniaci libaminis, igne impoſito, martyrẽ adductum ſiſtentes, focoque incenſo dexteram ſupinam impendere iubentes, manu quaſi æreo altari abutebantur, thure illi ardenti malicioſæ impoſito. Sperabant enim ignis ui expugnatã manum neceſſario ac uelociter incenſum thus in aram excuſſuram, papæ, quam multiiuga ſunt impiorũ præſtigia. Quoniam innumeris uulneribus, inquiunt, contentioſi pugilis mentẽ non fleximus, uel manum illius flamma incendamus. Quoniam uarijs machinis animũ illius haud quaquam permouimus, dexteram igni admotam permoueamus. At ne hac quidẽ ſpe, miſeri potiti ſunt. Nam flãma manũ quidem ambedit, perdurauit uero illa cineris inſtar flãmam ferens. Tergum ſæuienti igni non dedit, quemadmodũ fugitiui & imbelles ſolent, ſed immota perſtitit ſtrenue contra flãmam dimicans, & Propheticas martyri uoces proferendas adminiſtrans, ut diceret, Benedictus dominus deus meus, qui docet manus meas ad prælium, & digitos meos ad bellũ. Ignis cum manu conſligebat, ſed ignis uincebatur. Luctabantur inter ſe flãma ac dextera martyris, ſed dexteræ noua quædam certaminum uictoria concedebat, dum flãma quidem per mediam manum exigebatur, ipſa uero manus adhuc ad luctam porrecta erat.

O manum ignẽ contentioſiorem, o manum ab igne flecti neſciam. Et o ignẽ a manu uinci doctum. Ferrũ uidetur ignis tyrranide emolliri, æs cedit ignis potentiæ. Solet illo lapidũ quoq; uinci duricies. Nunc uero martyris dexterã extenſam ignis ille comburens nõ flexit cuius uigor omnia domat. Merito ſane martyr iſte ad dominũ huius gratia clamaret: Tenuiſti manũ dexterã meã, & in uoluntate tua deduxiſti me, et cum gloria ſuſcepiſti me. Quomodo te ô ſtrenue Chriſti miles appellabo? ſtatuã ne uocabo? Sed multũ ita de tua tolerantia detriuero. Nã acceptã ſtatuam ignis emollit, dexterã uero tuã adigere non potuit ut uel uideretur aliquo uſque moueri. Si ferreũ nominauero, & iſtam imaginem dexteritate tua inferiorem inuenio. Nam tu ſolus flãmæ perſuaſiſti, ne manũ domaret, tu ſolus dexteram loco aræ habuiſti, tu ſolus ardenti dextera facies dæmonum percuſſiſti, & tunc quidẽ flãmante manu capita illorũ liqueſeciſti, nunc uero eadẽ incinerata exercitus illorũ peſſundans excæcas.

Sed quid puerili balbutie uictorẽ extenuo? Quin magnificentioribus laudum ipſius linguis cedamus. Sonantiores doctorum tubas ad illius præconia aduocemus. Exurgite nunc ô præclari athleticorum geſtorum pictores. Mutilam ducis imaginem ueſtro illuſtrate artificio, & obſcurius a me depictum coronatum athletam, ueſtræ induſtriæ coloribus conſpicuum reddite. Abibo certaminum ac uictoriarum martyris a uobis poſita imagine uictus, gaudebo tali hodie per ueſtram dexteritatem uictoria ſuperatus. Video manus huius luctam cum igne exactius a uobis depictam, uideo alacriorem pugilem per ueſtram depictum imaginem: plorent dæmones & iam martyris in nobis perculſi uictorijs, ardens iterum illis ac uictrix manus oſtentetur, pingatur in tabula una, & certaminum agonotheta Chriſtus, cui ſit gloria in ſeculorum ſecula. Amen.

VITA SANCTI BABYLÆ EPISCOPI ET MARTYRIS, PER D. IOANNEM CHRYSOSTOMVM *contra Gentiles ſcripta.*

Habetũr Tomo tertio operum eiuſdem fol. 624.

1 *Si omnes hæretici, iuxta Diuum Hiero. aduerſus Luciferianos, ſunt Gentiles, et cum hæretico ſicut cũ gentili loquendum, hanc Homiliã ita contra ſe Hæretici noſtri ſicut contra Gentiles ſcriptam fuiſſe arbitrari debent.*

QVod uetera ea quæ nos auditu accepimus, non minore fide digna ſint, q̃ quæ præſentia ſunt, & quæ ipſi uidemus, id certe omnes fatentur, niſi ſi qui forte ſtupidi, ac delirantes fuerint, uerũ ut uictoriam etiam uel ex ſuperioribus facultatibus reportemus, uolo & memoriæ noſtræ nouum quoddam, atque inopinatum facinus proferre. Enim uero, ne tumultuemini, ſi miraculũ ætate noſtra factum dicturum me pollicitus, tamen a ueteri hiſtoria narrationis exordium contexere aggredior, neq; enim intra uetera illa tantũ ſubſiſtam, neq; quæ ego uetera ſum huc allaturus, ea a rerum nouarũ argumento diſcrepant, ſic enim utraq; inter ſeſe cohærent, ut non poſſis illorũ conſequentiam alteram ab altera ſeparare. Id quod auditis rebus probe iudicabitis.

Fuit Imperator quidam maiorũ noſtrorũ temporibus, qui qualis alio qui fuerit, dicere non habeo, uerum ubi ſcelus, ab eodem magna audacia atq; improbitate factum audieritis, et reliquam morum illius crudelitatẽ perſpectam habebitis, quodnam ergo piaculum id fuit? Viſum fuerat genti cuidam, cum hoc Imperatore, bello decertanti, bellũ tandem componere, ſic ut neque alteros affligerent, neque ipſi uiciſſim ab alteris poſt hac affligerentur, quin potius moleſtijs, periculis, omni denique timore defungerentur, ac partis contenti, nihil quicquam præterea requirerent, præſtare enim timore procul depulſo mediocribus frui, q̃ plura appetentes ubiq; timere, trepidare, atq; adeo malis ultro citoque datis, & acceptis, uitam tranſigere. Itaq; cum conſtitutũ illis eſſet, bello prorſus depoſito, quietam ac minime ſolicitam uitam uiuere, uiſum eſt cõmodum hoc firma aliqua pactione ac ſtabilibus terminis uinctum, confirmare. Tum fœdere facto, dato, atque accepto iureiurando, & regi præterea ſuo ſuadere conantur, uti ſuo ille filio (puer autẽ is admodũ erat) pro certo pacis pignore depoſito præſtaret, tum ut qui prius hoſtes erant, bono in reliquum tẽpus animo eſſent, tum animi ac conſilij ſui teſtimonio prodito indicaret, ſe, quam pacẽ cum illis faceret, eam citra dolum omnẽ facere, qua oratione rex adductus filium dedidit, ut ipſe quidẽ opinabatur, amicis, ac ſocijs, ut uero rei exitus probauit, beluæ omnium beluarũ crudeliſſimæ. Amicitiæ enim ac fœderis lege, regium illum puerulum, cũ accepiſſet, ſtatim omnia ſimul conculcauit, ac ſubuertit, iuſiurandum, pacta, pudorem eum qui homini ab homine, religionẽ quæ deo debetur, miſericordiam quam a nobis ætas illa impetrare ſolet, ac neq; iuuentus feram illam flexit, neq; ſane, quæ huiuſmodi ſceleribus comes eſſe ſolet, ultio agreſte illud pectus terruit, neq; patris filium deponentis uerba eiuſdem animũ ſubiere, ea, inquam, quæ ille filium in manũ tradens fortaſſe mandarat, dum poſtulat uti illius curam quã diligentiſſime Imperator ſuſciperet, patrẽ etiam illũ filio ſuo appellans, dum obſecrat, ut quaſi ipſe genitor foret, ſic illum enutriret, atq; erudiret, perficeretq;, ut maiorũ ſuorũ nobilitate dignus ille olim euaderet, denique dum idem pater inter hæc uerba media filij dextram homicidæ dextræ inſertat, ac multis etiam cũ

lachrymis congreſſum ſoluit, horum omnium inquinatiſſimus ille nihil quicq; ſecum reputans, quin potius omnibus illis una ex animo excuſſis, cędem illã cędium omnium ſceleratiſſimã patrat.

Hoc enim flagitium filij etiam proprij cęde grauius eſt, cuius rei teſtimonium a uobis mutuabor, qui utiq; non ſic, opinor, indoluiſſetis (ſi modo ex animi mei affectibus & ueſtrorũ item affectuũ coniecturam facere oportet) ſi illum audijſſetis proprium filium occidiſſe, tum enim unà cum cõmunibus legibus & naturæ etiam leges ſubuerti uiſæ fuiſſent. Hic autem plurima ſimul concurrerunt, quæ numero ipſo naturæ neceſſitudine ualidiora eſſe poſſunt. Quoties enim mihi ante oculos obuerſatur adoleſcens ille prorſus innocens, idem a patre deditus, idem a maiorũ ſuorũ regia auulſus, idem domeſticas delicias, gloriam, honorẽ cum extorri uita, hoc nomine cõmutans, ut poſſet impurus Imperator pactis cũ hoſte fœderibus fidere, idem poſtea ab illo miſerè confectus, & ſplendore domus paternæ per eadem fœdera priuatus, deniq; ab eodem iugulatus, nimirũ ſecum pugnans, me ſubit affectus, liquefacto ſimul, atq; exæſtuante intus animo, quorũ affectuum alterũ mœſtitia parit. Nam dum mecũ reputo ſceleſtum illum, armantẽ ſeſe, gladium intentantẽ, pueri collum apprehendentẽ, qua dextra depoſitum receperat, hac eadẽ gladium in illud impellentẽ, diſrumpor, atq; adeo ira ſuffocor. Rurſus dum intueor, iuuenem illũ timentem, trementẽ, ploratus extremos plorantem, patrẽ inclamantem, hunc ipſum iſtarũ rerũ autorẽ fuiſſe teſtantẽ, cędem non ei, qui gladium in guttur mergeret, ſed ei, qui ſe genuiſſet, acceptam referentem, neq; fugam adornare, neq; ſibi auxilio eſſe ualentem, ſed quod unum ſupereſt, fruſtra de proprio parente expoſtulantẽ, deniq; plagam receptantem, palpitantem, calcibus pauimentũ ferientem, terram ſanguineis riuis inquinantẽ, ipſa mihi intus uiſcera diſcerpuntur, ipſa mihi cogitatio obtenebratur, ac mihi ob oculos mæſtitiæ caligo quædã offunditur. At uero non perinde belluinũ illud Imperatoris pectus affectum uideas, quin potius quaſi uel agnũ, uel uitulum ímolaturus, ſic ad ſceleſtã illam cędem animatus fertur.

Et puer quidẽ plaga accepta exanimis iacebat. At percuſſor admiſſo ſceleri patrocinabatur, poſteriori facinore prius illud obſcurare laborãs. Exiſtimaturus es fortaſſe me de ſepultura loqui uelle; deq; Imperatoris impietate, qui a ſe occiſo, ne tantillum quidẽ terræ impertiuerit. Ego uero aliud quoddã facinus eo, quod a me iam dictum eſt, longe atrocius indicaturus ſum. Nam manus illas impias, tam innocenti ſanguine, ubi conſpurcauit, atq; cõſcelerauit, nouamq; illam tragędiam peregit, quaſi nullo prorſus a ſe ſcelere facto, effrons, & ipſis etiam ſaxis durior, ad dei optimi maximi templum feſtinabundus accurrit. Miraturi fortaſſe ſunt nonnulli cur factum eſt, ut qui tam ſęuum patraſſet facinus, diuina ſtatim plaga percuſſus non fuerit, aut quo pacto prius q̃ introiſſet, in illum deus nõ continuo fulmen cęlitus contorſerit, ita ut eiuſdem os impudens cœleſti igni mox conflagraret. At ego, ſi quibus huiuſmodi cogitatio in animum deſcenderit, laudo quidẽ illos & admiror excandeſcentiæ iſtius cauſa, tamen huic meæ, de illis tum laudationi, tum admirationi, nonnihil certe adhuc deeſſe dico. Etenim iuſta quidẽ illos indignatio ſubit, tum ob peremptum iniuria puerũ, tum ob diuinas leges tanta cũ petulantia, atq; contu

melia uiolatas,ſed ijdem tamen,iræ impotentia exæſtuantes,rem ipſam totam non perpendunt. Iuſtitiæ enim lege hac,alia quædam lex longe ſublimior in cœlis lata eſt. Lex uero ea(quæ tandē eſſe poteſt)eſt,is qui peccatum aliquod cōmiſere,pœnā non e ueſtigio deum irrogare,ſed tēpus delinquenti concedere,ac ueluti præſcriptū diem ſtatuere,intra quem,peccatum quū depoſuerit, pœnitentiæ beneficio/par tandem ijs euadat, qui nullum prorſus peccatū admiſerunt.Id quod & tunc deus in miſeri ac perditi illius cauſa declarauit,ſed nullus tamen propterea ſubſequebatur profectus,inemendatus enim perſiſtebat. At deus,quo eſt in humanū genus amore,hoc etiam cū prouidiſſet,ne ſic quidem illum deſpexit,neq; partes ipſe ſuas intermiſit, ſed & laborantē inuiſit, adhibitis etiam ijs remedijs,quæ ſalutē afferre poſſent,cæterū tantū abfuit,ut porrectum ille medicamentū admitteret,ut uel medicū ad ſe hoc nomine miſſum trucidaret. Medicamentū porrò,ac medicinæ item ratio huiuſmodi erat.

Forte fortuna(per quod tempus crudelis,ac miſeranda/quā dixi fabula)licentioſe ageretur,magnus quidam atq; admirabilis uir,(ſi modo uiri nomine deſignare illum fas eſt) noſtri huius gregis curam gerebat, Babylas huic nomen erat,is igitur,per eos dies,Chriſti eccleſiam hanc a ſpiritus gratia ſibi concreditā quū haberet,Heliam atq; huius æmulum Ioannem,non dico præterijt,ne inuidioſo admodū uerbo utar,ſed uſqueadeo eſt aſſequutus,ut ne tantillum quidem illorum generoſorum pectorum libertati conceſſerit. Neq; enim paucarū Ciuitatum tetrarcham,neq; gentis unius regem, ſed eum, qui imperio ſuo plurimam totius orbis partem contineret,ipſum,ipſum hunc (inquam) homicidam,de quo nobis eſt ſermo,eundem multarum gentium,multarum Ciuitatum,immenſi itē exercitus dominum,eundem quoquo te uertas, tum ab imperij amplitudine, tum a morum ferocitate terribilem, quaſi uile quoddam ac nullius pretij mancipium,ſic a dei templo exegit,tanta adeo cum conſtantia atq; animi pręſentia,cum quanta paſtor ſcabioſam,ac morbidam ouem ab ouili excludit,dum prohibet ne laborantis ouis morbus ad reliquū quoq; gregem contagione ſerpat. Et hæc quidem fecit Babylas, re ipſa ſeruatoris noſtri uerbum confirmans: Solum illum uidelicet ſeruum eſſe,qui peccatum facit,ut ſexcentas etiam coronas capite geſtet, ut omnibus, qui ſuper terram ſunt hominibus imperare uideatur, qui autem culpæ nullius ſibi conſcius eſt,ut in ſubditorum claſſe cenſeatur,hunc uel regibus omnibus regaliorem,præſtantioremq; eſſe. Ergo ipſum Imperatorem ſtatim is,qui illius imperio parebat,rexit,& ei,qui omnium dominator erat,ſubditus iura dedit,atq; adeo aduerſus eum damnationis calculum tulit.

Tu uero quiſquis es,qui hæc audis,noli quod dictum eſt leuiter tranſmittere. Nam auditus facti huius nuncius,extitiſſe ex ſubditis qui Imperatorem a templi ueſtibulo exegerit,per ſe abunde ſatis eſt,ad cōmouendos ac perterrefaciendos auditorum animos, qui ſi uis miraculum totū exactè pernoſcere,ne uerbum ipſum nudum ſpectes,ſed ponito tibi ante oculos,hinc ſatellites haſtatos,hinc milites ſcutatos, hinc tribunos, hinc exercitus duces, hinc permultos in aula regia educatos, hinc eos quibus Ciuitatum adminiſtratio credita eſſet,hinc præeuntium,hinc ſequentium faſtum,hinc aſſeclarum ſeipſos urgentium turbam,deniq; uniuerſum Imperatoris famulitium, ſecundum hæc ipſum Imperatorem in medio illo

comitatu multo cum faſtu ingredientē, eundemq́ʒ ueſtium, purpuræ, lapillorum, hac illac conſperſorum, in dextra, in militaris ueſtis cōmiſſura, in capitis diademate refulgentium ſumptu ſibi placentem, ac ne hoc quidem loci cęptæ ſemel a te imaginis iſtius faciem finias, quin eandē proferas ad dei uſqʒ ſeruū illum, beatum, inquam, Babylam, eiuſdemq́ʒ humilem habitum, uulgarē ueſtem, animā contritam, ſenſum ab omni temeritate alienū, atqʒ his demū coloribus utrunqʒ cū depinxeris, & alterū alteri oppoſueris, tum certe facti huius miraculum belle perſpicies. Imo uero ne ſic quidem id exacte cōprehendes. Babylæ enim fiduciam nullius plane ſermo, nullius oculorū acies repręſentare queat, ſed ſolum illius experimentum, atqʒ uſus, cuius generoſi animi pręſentiam ſolus is poſſit recte animo concipere, qui potuerit ad id fiduciæ faſtigium pertingere. Quomodo enim ſenex ille acceſſit? quomodo prætoriam cohortem diſſipauit? quomodo labia diduxit? quomodo uerba fecit? quomodo increpuit? quomodo dextram in pectus impactam firmauit? pectus inquā, ira turgens, ac cæde feruens, quomodo homicidam exegit? nihil illum eorū, quę agerentur deterruit, nihil de ſententia deduxit.

Exclamare hic libet, o animū imperterritū, mentemq́ʒ excelſam, o cęleſte pectus, & conſtantiam angelicā. Quaſi enim depictam in pariete uideret uniuerſam illam ſpeciem, ſic omnia intrepide generoſus ille uir peregit. Etenim illum ſacræ erudierant literæ, mundi huius res omnes non niſi umbrā eſſe, ac ſomnium, & ſiquid his uanius eſt. Propterea Babylam nihil ea omnia terruere, imò uero magis animauere, illorum enim quæ corā contuebantur aſpectus, eius cogitationē traducebat ad ſupremū illum regem ſedentē ſuper Cherubin, abyſſos contuentē, ad thronū illum glorioſum, & excelſum, ad exercitū illum cęleſtem, ad angelorū myriadas, ad chiliadas archangelorū, ad ſuggeſtum terribile, ad tribunal incorruptū, ad flumen ignis, ad iudicē ipſum. Propterea certe ſe ipſe totū a terra in cęlum transferens, quaſi iudici ipſi adſiſteret, ipſumq́ʒ audiret iubentem ut ſceleſtum atqʒ inquinatū illum a ſacroſancto grege expelleret, ſic eiecit, & a reliquo armento ſeparauit, nihil prorſus reſpiciens eorū omnium quę uidebat, quęqʒ terrifica aliȷs uidentur, quin potius illo uiriliter, atqʒ admodum generoſe expellendo, diuinis legibus uim, ac tyrannidē patientibus opem tulit. Atqui quanta Babylas erga cæteros fiducia uſus ſit, hinc conſtare poteſt, quænam enim ex aliȷs metueret, qui aduerſus ipſummet Imperatorem tantam ſibi poteſtatem ſumeret?

Equidem uir ille qualis fuerit coniectura quodāmodo aſſequor, ſeu, ut uerius dicā, de eo ſic mihi ipſe perſuaſi, ut nihil quicquā, uel in gratiam uel in odium unquā, uel faceret, uel diceret, ſed generoſo ſemper ac forti animo contra timorē, contra item adulationē, quæ timore impotentior eſt, contra id genus alia (cuiuſmodi multa inter homines accidunt) ſeſe opponeret, nec unquā, ne tantillum quidem rectum adulteraret iudicium. Si enim amictus, dentium riſus, pedis ingreſſus, hominis naturam arguunt, multo quidē magis tot, ac tanta illius egregia facta omnibus nobis fidem facere poſſint, quantā ille reliqua uita uirtutē amplexatus fuerit.

Neqʒ enim nobis ille ob fiduciam modo, qua præditus erat, admirabilis eſſe debet, uerū ob id quoqʒ, quod eam fiduciam ad hoc uſqʒ loci perduxerit, ſimul ob id, quod eam ulterius non promouerit. Talis eſt enim

Chriſti ſapientia,quę permittit ne quid minus,ne quid item plus iuſto decertes,ſed ut omnia intra modum efficias,atqui Babylæ licebat ſi uoluiſſet,ulterius progredi,ei enim qui uitę curā ſemel abiecerat (prorſus enim non acceſſiſſet,niſi ſeipſe huiuſmodi cogitatione armauiſſet) omnia libere agere licebat, & Imperatorem conuicijs aſpergere & diadema capite detrahere, & pugnis os contundere, nā & dextrā in pectus iam impegerat,ſed tamen ab his omnibus abſtinuit,animā enim habebat ſale ſpirituali conditam,quæ res præſtabat,ut nihil temere,nihil ſtulte,ſed omnia recto rationis iudicio ac ſtato ordine exequeretur,non quemadmodū gentilium ſapientes,qui nunquā intra modū,ſed ubiq; (ut ita dicā) aut maiorem,aut minorē,quā decet orationis libertatē uſurpant,idq; ut nuſquam fortitudinis,ubiq; affectuū ratione carentium opinionē ſibi concilient, in ijs quæ aſſequi non poſſent,metus atq; ignauiæ,in quibus exceſſiſſent,inſolentiæ ac uanitatis apud omnes conuicti. At non ſic Babylas noſter, qui quod ipſi in mentē uenerat,id non inconſulto aggreſſus eſt, ſed nihil non accurate perpendens, & animi ſui cogitationes diuinis legibus conformans,ita demum ad opus eas eduxit. Ea propter ſectionē ipſam neq; per ſumma tantū inflixit,ut ne maior mēbri affecti pars incurata relinqueretur,neq; altiorem q̄ deceret,ut ne ſuperuacanea plaga quod ſanū eſſet, offenderet,ſed plaga prius ad morbū attemperata, medicinā q̄ optimā adhibuit. Equidem hinc illum pronunciare auſim ira,puſillanimitate,arrogantia,ambitione,odio,timore,adulatione prorſus uacauiſſe,quod ſi & maius quiddam, atq; admirabilius fatendum eſt, non tam certe mirum mihi uidetur eundem aduerſus imperatoriam inſaniam tanta fiducia conſtitiſſe,q̄ uidiſſe, atq; intellexiſſe, quatenus hoc ipſum facere oporteret, nec quicquam præterea uel feciſſe uel dixiſſe.

Et quidē quod poſtremū hoc longe illo admirabilius ſit, multos utiq; inuenias illius cōpotes euaſiſſe,ab hoc tamen ſuperatos,uocis enim libertatē utcunq; uſurpare poſſunt, & ex plebeis permulti,at illa eadē decenter uti tēpore conſentaneo,congrua tum menſura,tum prudentia adhibita,magni admodum animi, & admirabilis fuerit. Quando & in beatum illum Dauid magna cū licentia,ac contumelia inuectus eſt ſemei, quē & Sanguinarium uirū appellauit, uerū hanc ego nunquā dixerim fiduciam ac libertatē,ſed linguæ potius intemperantiam,mentis temeritatē, contumaciam,dementiam,atq; id genus quodlibet uitium. Conuenit enim arbitror,ut qui alios reprehenſurus eſt,is animū ſuū q̄ longiſſime ab omni temeritate,ac contumacia aſſerat,quanq; uſurpat agendi uehementiam, eam ex uerborū atq; rerū natura tantū demonſtret. Etenim medici dum uel putrida mēbra ſecare, uel intumeſcentia cōprimere opus eſt, non ira prius animū ſuū cōplentes,ita demū ad curandū accedunt,ſed tum maxime decenti in ſtatu animi cogitationē continere adlaborant,ut ne arti ipſi turbati animi motus officiat. Quod ſi corpus curaturo tanta animi ſedatione opus eſt,quo,obſecro, animarū medicū loco habebimus? quantā ab eo ſapientiam exigemus? Certe longe maiorē,atq; adeo tantā,quantam bonus ille martyr præſtitit. Nobis enim quoſdā quaſi terminos & regulas præſcribit,per quas uidelicet & in reliquis facta proportione nobis ipſi modum deſumamus, ſic miſerum illum a ſacroſanctis clauſtris ſummouit.

Ac factum quidẽ hoc uideri poteſt unum modo eſſe egregiæ uirtutis opus, ueruntamen ſiquis id perpendat, ac tanquã explicans undiq; diligenter ſpeculetur, inueniet & alterum, & tertium item emolumentũ inde ſimul enaſci, magnumq; inibi utilitatis theſaurũ recondi. Siquidem unus tantũ is fuit, quem a tẽplo expulit Babylas, at multi extitere, qui lucrum inde reportarunt. Quotquot enim erant, qui fidem ſuam Chriſto nondũ obſtrinxiſſent (de ijs loquor) qui tyranni huius imperio parebant, id autem imperium bonã totius orbis partẽ occuparat, ij certe omnes obſtupuere, admirati ſunt, inde edocti quantã ſeruis ſuis libertatem Chriſtus impertierit, deriſerunt ſuam ipſorũ illiberalem, & abiectam ſeruitutẽ. perſpexerunt, quantũ inter ſe diſcrepent, Chriſtianorũ nobilitas, & gentiliũ probrum. Qui enim apud illos templorũ adminiſtrationẽ ſuſcepere, ij reges ſuos colunt pluſq; dominos, pluſq; idola etiam ipſa quæ adorant, regumq; metu ſtatuis ipſis aſſident, ita ut maligni illi dæmones honorẽ omnem ſibi impenſum Imperatoribus ſolis acceptũ referant. Itaq; ubi contingit Imperatorem aliquẽ creari, qui cũ illorũ religione non conſentiat, mox ibidem ſiquis in idolorũ tẽpla fuerit ingreſſus, paſſim aranearũ telas parietibus circunfuſas uidebit, & tanto ſitu idoli ſtatuam obductam, ut neq; naſus, neq; oculus, neq; alia quæuis totius oris pars appareat. Ex altaribus autẽ, aliorũ reliquias ſolum ſupereſſe, maiore parte iam collapſa, alia interim tam alta undiq; herba circundari, ut qui altaria ea eſſe neſcit, ſterquilinij aceruũ aliquẽ eſſe putet. Cuius rei cauſa hæc eſt. Illis olim licebat quęcunq; uellent ſuffurari, & per ſtatuarũ cultũ uentri indulgere, nunc uero quamobrẽ ſeſe miſeri diſcruciauerint? accubantes enim ac ſe ipſi conficientes, ab illis tamen nullam prorſus expectant retributionẽ, ſunt enim ligna tantũ ac lapides, uerũ honore eo quẽ Imperatores ſtatuis ijſdẽ exhibent, adducuntur illi ad huiuſmodi cultũ ſimulandum, qui certe tollitur, dum Imperatores ſapiunt, dei optimi maximi filium adorantes. At non ea eſt rerũ noſtrarũ conditio, ſed plane contraria. Quũ enim in Imperatorium thronũ conſcendit qui nobiſcũ in fide, ac diuinitatis opinione conſentit, hic ſegniores efficiuntur Chriſtianorũ res, tantum abeſt, ut illæ per humanos honores erectę, conſiſtant. Rurſus cũ impius aliquis Imperator regnat, qui nos undiq; urget, qui nos infinitis malis exercet, tum cædem pretium accipiunt, atq; inclareſcunt, tum præmiorũ ac triumphorũ, tempus, tum coronarũ, præconiorũ, ac uirtutis omnis oſtentandę facultas.

Quod ſiquis dixerit ſupereſſe etiam nunc Ciuitates, eandem quã olim ſuperſtitionẽ circa idolorũ inſaniam præ ſe ferentes, is primũ admodum paucas numerabit. Veruntamen ne hac quidem ratione officiet inſtituto a me ſermoni. Eadem enim ſuppoſitio adhuc manet, nã pro Imperatore, ciuitatis adminiſtratores habent parem ſecum idolis honorẽ deferentes. Atq; huius cultus cauſę hæ exiſtunt, crapulæ, cõmeſſationes tum diurnæ, tum nocturnæ, tybiæ, tympana, & quod liberũ eſt, turpia quidem cum omni oris impudentia proferre, turpiora autẽ factitare, liberũ item prę ingluuie diſrumpi, præ ebrietate debacchari, & in probroſiſſimã inſaniam dilabi. Id genus indecentes ſumptus continent adhuc, & fouent intercidentẽ illum errorẽ. Nam qui opulentiores inter illos ſunt, in ordinẽ paraſitorũ cogunt eos, qui ob ignauiam fame pereunt, quos ipſos tanquã canes ad menſas ſuas enutriunt, eorumq; impudentes uentres iniquarũ cęnarũ

reliquĳs differciunt, ĳſdem pro animi arbitrio abutentes. At nos, qui in uniuerſum mores ueſtros iniquos, ac prorſus ratione carentes abominamur, qui ob propriam ſegnitiem, atq; ignauiam eſurire coguntur, eos non paſcimus, quin potius ſuadendo hortamur, ut & ſibi, & cęteris opera ſua uictum ſufficiant, qui uero mutilo ſunt corpore, ĳs permittimus modo uictum neceſſarium ab ĳs, quibus facultates ſuppetunt, mendicare. At cōmeſſationes, ebrietates, & reliqua omnis inſania, ac turpitudo a cœtu noſtro exacta, exploſaq́; eſt, pro quibus introducta ſunt quæcunq; grauia, quæcunq; caſta, quæcunq; iuſta, quæcunq; ſunt probata, ſiqua uirtus, ſi qua laus. Nam cætera illa quæ Græci iactabunde efferunt, philoſophis ſuis attribuentes, facile cōmoſtrarunt uanā gloriam, temeritatē, & puerilis cogitationis opera eſſe. Neq; enim temere apud nos dolio quis accepto ſeipſe incluſit, neq; uili, ac lacero panno obtectus, ſic per forū ingreſſus eſt. Ea enim admirabilia quidē eſſe uidentur, laboreq́; multo, ac ſumma erumna plena, ſed indigna tamen ſunt, quæ laudē mereantur. Eſt autē diaboli aſtutiæ, ſibi ſeriuentes laboribus eiuſmodi addicere, unde qui decepti ab illo fuerint, tum diuellantur, tum ridiculi omnibus appareant. Labor enim is, ex quo nullum lucrū manat, nullam prorſus laudē meretur. Etenim exiſtunt etiam hodie perditi quidam homines, nullis non flagitĳs pleni, qui multo maiora iactitant, quā philoſophus ille. Alĳ enim acutos clauos comedunt, alĳ calceos mandunt, & deglutiunt, alĳ ad alia his longe flagitioſiora male conſulti ſe conferunt, opera porrò huiuſmodi multo ſunt admirabiliora, quā uel dolium illud, uel panni illi uiles, ac laceri, ſed ea tamen minime probamus, ſicuti neq; illa, quinimo & iſtos, & omnes item qui ſimilibus præſtigĳs mirabiles ſunt, æque ac philoſophum eundem damnantes deploramus.

Dices magnam uero philoſophus orationis libertatē apud regem præ ſe tulit. Videamus ergo quę ſit egregia illa libertas, num etiam ea dolĳ pręſtigĳs uanior ſit, quænam igitur illa? Proficiſcenti cum exercitu aduerſus Perſas Macedoni, eidemq́; philoſophum magna inſtantia hortanti, diceret, ſiqua re indigeret, nulla, ille inquit, niſi quod regem rogauit, ſibi a ſole ne obſtaret, acciderat enim tum iam ut philoſophus à ſolis radĳs calefieret. Hic non uos ipſos pudore ſuffundetis? non oculos, frontemq; contegetis? non hinc faceſcentes terra uos obruetis, ob ea ipſa uobis placentes, ob quæ pudore ſuffundi oportebat? quanto enim pręſtiterat ueſte aliqua ſumpta, eaq́; craſſiuſcula, ad opus aliquod ſe traducere, neq; non a rege quidpiam, quod uſui foret, petere, quā lacero indutum pallio ſedentē ad ſolis radios calefieri, paruorū lactentiumq́; puerorū more, quos nutrices lotos, atq; inunctos ibi collocant, ubi tum philoſophus idem ſedebat, infęlicis aniculæ gratiam flagitans? At admiranda fortaſſis ea eſt orationis libertas? imò uero & hac quoq; nihil certe prodigioſius. Bonū enim uirū oportet publica utilitate, facta ſua omnia metiri, & aliorum uitam emendatiorem reddere. Poſtulare uero, ut ne ſibi a ſole obſtetur, quamnam id Ciuitatē, quamnā domū, quemnā uirū, quamnā mulierē conſeruauit.

Age uero num quoddā lucrū uocis huius libertas peperit? nā lucrum a libera martyris noſtri uoce natum iam ipſi demoſtrauimus, idq; ulterius progreſſi apertius detegemus. Tum enim Babylas iniurium Imperatorē, quatenus ſacerdoti fas eſt, puniuit, principū altos ſpiritus cōpreſſit, diui-

nis legibus, dum uiolarentur, opem tulit, ſupplicium pro iniuſtè occiſo exegit, ſuppliciorũ omnium grauiſſimũ, ijs quidem certe qui mente ſana ſunt. Meminiſtis quidẽ omnino, cũ de cęde ipſa uerba facerẽ, quemadmo dum ueſtrum qui audiebatis unuſquiſq; intra ſe afficeretur, atq; inflãmaretur, percuſſoremq; ipſum in manũ capere deſideraret, neq; non precaretur alicunde apparere, qui cędem ulciſceretur, hoc ipſum igitur beatus ille præſtitit, pœnã enim ſumpſit, tum ſe dignã, tum idoneam, quæ illũ con uerteret, ſi modo ſtupidus admodũ non fuiſſet, nequaquã poſtulando ut ſibi ad ſolis radios caleſcenti abſcederet rex, neu a ſole obſtaret, quin po tius impudenter in templi ſepta ingredientẽ, atq; omnia confundentem, quaſi canem quendam aut ſeruũ improbũ, a domini ſui aula excludendo. Vides nunc me non iactabunde, nõ temere paulo ante dixiſſe, philoſopho rum ueſtrorũ miracula à Babyla puerilis ſenſus opera reddita fuiſſe?

At temperans, inquis, fuit, continentemq; uitam egit Sinopenſis ille, ut qui etiam legitimas nuptias non ſuſtinuerit? Sed adde obſecro, temperantiæ, ac continentiæ illius modum. Tu uero nequaquã addes, quin libentius tẽperantiæ laudes illi detraxeris, cũ temperantiæ eius modũ prodideris, adeo certe ille infamis, ac magno dedecore plenus. Percurrerem hoc loco & cæterorũ nugas, ſtultum, ac uanũ ſtudium, deniq; turpitudinem, ubi enim, quæſo, utile à ſeminis humani guſtu non tẽperare? Id quod faciebat Stagirites, quale cõmodum cũ matribus, ac ſororibus miſceri? quod quidẽ philoſophus Stoæ præfectus lege ſanxit, percurrerem etiam academiæ principẽ, illiuſq; diſcipulum, item & eos de quibus maior eſt admiratio, his quos nominaui obſcęniores fuiſſe demonſtrarẽ, obſcęnũ quoq; puerorũ amorẽ ab illis in honeſtatis ac philoſophiæ parte annumeratum, omni retecta allegoria denudarem, niſi tum nobis ad alia properantibus oratio longior hac ratione fieret, tum omnium illorum riſus, uno a nobis detecto ſatis ſuperq; redargueretur, ubi enim eſt qui auſteriorem philoſo phiæ partẽ ſequi uirtus eſt, quiq; cæteros & linguæ libertate, & uitæ con tinentia excelluit, adeo turpis, adeo ineptus, adeo imoderatus fuiſſe demonſtratus eſt (nã & humanis ueſci carnibus indifferens eſſe dixit) quorſum attinet & de reliquis deinceps uerba facere, præſertim ubi qui ſtudij, ac uitæ inſtituti excellentia cæteris illuſtrior fuit, omnibus tam ridiculus, tam puerilis, tam delirus apparuit? Itaq; eo noſtra redeat, unde aberrauit oratio.

Ergo Babylas ſic, ut dictum eſt, tum eos qui nondum Chriſti fidẽ receperant, cõpeſcuit, tum eos, qui iam receperant, religioſiores etiamnum reddidit, non priuatos homines modo, ſed & milites, & militũ duces, & præfectos, planũ faciens ipſum etiam regẽ, eũq;, qui ſummus fuerit apud Chriſtianos, nuda tantũmodo eſſe nomina, ac dum uel pœna irroganda, uel honos deferendus fuerit, quiſquis etiam diadema geſtet, hunc uel infimis quibuſq; adęquari. Ad hæc eorũ certe ora obturauit, qui impudentia quadã abutentes affirmare uellent, quã Chriſtiani libertatẽ apoſtolis tribuimus, eam non niſi fictam quandã a nobis iactantiam eſſe, re quidẽ cõmoſtrans olim etiam eiuſmodi uiros probabiliter extitiſſe, dum eorũ po

2 teſtatẽ ſignorũ pręſtatio maiorẽ efficeret, exiſtit & hinc tertium quoddã rarae uirtutis facinus, atq; exẽplum. Futurorũ enim poſthac & ſacerdotũ & regũ animos, horũ quidem demiſit, illorũ autẽ extulit. Planum faciens

Vbi ſunt qui omnem poteſtatem ab Ep̃is

terræ, & eorũ quæ in terra fiunt curã, ac præfecturã uerius reſidere penes ſacerdotẽ, quã penes eum qui paludamento ornatus, ac purpura indutus eſt, nec non oportere de poteſtatis huius amplitudine ſacerdotem nihil detrahere, ſed hominẽ potius exuere, quã autoritatem huic principatui ſuperne a deo attributã deponere, proinde qui ſic e uita deceſſerit, uel mortuus nemini non prodeſſe poteſt, at qui ordinis huiuſmodi deſertor fuerit, nõ ſolum nemini mortuus uſui eſt, ſed uiuentium quoq;, quibus prꝑeeſt, q̃ plurimos ſegniores, molliores q; reddit, exteris ipſe interim & uituperabilis & ridiculus. Idem etiam cũ e uiuis deceſſerit, multo cũ dedecore, ac mœrore ad Chriſti tribunal ſiſtetur, unde ipſum poſtea trahentes in fornacem ardentẽ abducent poteſtates eæ, quibus id negocij demandatum eſt, quamobrẽ ſapientis uerbũ nos monet, Ne perſonã adſumpſeris contra tuam ipſius animã. Quod ſi diſſimulare tutum non eſt, dum homini ab homine iniuria infertur, quo tandẽ ſupplicio dignus non erit, qui ſiluerit, ac neglexerit, intuitus diuinas leges iniuriam accipere?

& Sacerdotibus auſerunt eamq; per adulationẽ Regibus, principibus & Magiſtratibus concedunt, in tãtum ut Laicorũ etiã iudicio eos ſubijcere conentur? Vide quid dicat hic ſanctiſſimus pater de Eccleſiaſtica poteſtate, & q̃uo uerius apud Sacerdotes reſideat cura eorum q̃ in terra fiunt, quã penes ſeculares principes, & a deo ſuperne hanc eis collatam autoritatem.

Quinetiam & aliud item nõ minus ijs, quę dixi, bonũ nos Babylas docuit, q; uidelicet utrumquenq; oportet ſuo officio fungi, etiamſi inde nullum lucrum ad alios dimanet (neq; enim ipſi ad Imperatoris quidẽ emolumentũ, libertas profuit) nihilotamen ſecius ſuas omnes partes, atq; officium omnibus numeris impleuit, quũ interim qui morbo laborabat propria contumacia, atq; uecordia artificis peritiam offenderit, medicamento a uulnere magna cũ animi indignatione amoto, quaſi enim abunde ſatis ad impietatẽ non eſſet, homicidium patraſſe, & fronte perfricta in dei tẽplum inſilijſſe, ſic homicidio priori & alterũ adiecit homicidiũ, & quaſi ſimul ſtuderet poſterioribus ſceleribus priora uincere, nec tamen præcedentium indignitatẽ ſubſequentium excellentia obſcurare (ea eſt enim diaboli inſania, ut quæ contraria, ac ſibi inuicẽ pugnantia ſunt adſtruat, moliaturq;) ſic utriq; homicidio eximium id largitus eſt, ut mutuã quandam interſe congruentiam haberent. Et erat profecto pueri cædes prior poſteriori miſerabilior, Babylæ autem cędes poſterior priori ſceleſtior. Anima enim quæ peccati guſtum ſemel ſecerit, tum quæ nullius doloris, aut pęnitentiæ ſtimulis tangitur, magnũ certe auctarium morbo adijcere ſolet. At quemadmodũ uſu uenit, ut ſcintilla ignis, ſi forte imenſam materiam corripuerit, ſtatim obuiam quanq; exurat, nec ante tamen ſubſiſtat, quã quod reliquũ eſt, id omne depaſcatur, quantoq; plura cõprehenderit flãma, tanto magis robur ad alia conſumenda concipiat, fitq; tum ut cõprehenſorum a flãma lignorũ congeries lignis ijs, quæ mox flãma cõprehenſura eſt, quaſi inſidias ſtruat, flãma eadem ſeſe ſemper lignorũ cõprehenſorũ auxilio contra ea, quæ intacta adhuc manent, armante, ſic & peccati natura, ubi animi cogitationẽ aliquã adorta eſt, nec quiſquam eſt qui malũ reſtinguat, procedens ulterius grauior certe, ac magis indomita efficitur, propterea ſæpe fit, ut quæ poſteriora ſint peccata, prioribus grauiora ſint, anima ſemper poſteriorũ peccatorũ acceſſione, ad maiorẽ contumaciam ac deſpicientiam ſeſe promouente, & per hæc ipſa ſuam quidẽ uim eneruante, peccati autẽ robur alente, qua utiq; ratione cõplures uideas in omne peccatorũ genus imprudentes prolapſos, quod flammã initio exorientẽ non reſtrinxerint, ſic & infęlix ille Imperator peccatis ſuis prioribus, poſteriora grauiora adiecit, ubi enim iuuenẽ illum ex-

not.

ſimile,

tinxit, e ueſtigio ab illius cęde ad inferendã tẽplo iniuriam irruit, rurſus ab hac iniuria, tanquã iter ſemel cęptum perſequens, ad contumaciam temeritatemq; ſuam, ſacerdotio contumelia afficiendo, ſe accinxit, uinctumq; ferro Babylam, atq; in carcerẽ coniectum, ita tum excruciabat ab eodẽ beneficij pęnas exigens, eumq; ob quæ officia admirari potius, coronaq; inſignire, ac pluſq; etiam parẽtes proprios uereri conueniebat, ob ea ipſa cogebat maleficorũ hominũ uincula, uinculorum calamitates, miſerias, erumnas ſuſtinere. Ita, quod modo dixi, peccatũ ubi initium cępit, nec eſt, qui id ulterius progredi impediat, cohiberi poſtea, ac frenari haud facile poteſt, equorũ inſanientium ritu, qui cũ freno ab ore diſiecto, nec nõ ſeſſore ab armis excuſſo, atq; reſupinato, neutiquã tolerabiles occurrentibus euaſerint, nemine illos inhibente, ĩmoderato quodã impetu hac illac ſeipſi præcipites ferunt, quo fit, ut ſalutis noſtræ inimicus huiuſmodi animas ad inſaniam impellat, quo eas medicorũ præſentia atq; auxilio deſtitutas deprehendens concidat, & infinitis malis exerceat. Etenim qui corpore laborant, donec medicos ad ſe adire patiuntur, in magnã certe ſalutis ſpem ingrediuntur, ubi uero mente capti, calcitrant, ac ſe morbo liberare uolentes, mordent, tum deniq; morbo incurabili laborant, idq; non ob morbi ingenium, ſed quod ab ijs deſtituti ſunt, qui inſaniam illam ſanare poſſint. In quã inſaniam & tyrannus iſte, ſeſe coniecit. Nam medicũ nactus, hunc, uulnus adhuc dum ſecaret, ſtatim expulit, & a domo quam potuit longiſſime exegit.

Hic poteras Herodis fabulam, non iam auribus tantũ haurire, ſed & corã maiori ſanè cũ petulantia, atq; ĩmodeſtia ſpectare, quoniam quidem & maiori certe cũ oſtentatione, atq; apparatu diabolus rurſus ipſam fabulam in uitæ huius theatrum agendã introduxit, pro tetrarcha regẽ ſubſtituens, pro una cauſa duplex argumentũ, idq; longe illo inquinatius prębens, ut non numero tantum, ſed & ipſa rerũ natura, hæcce tragœdia clarior multo, atq; illuſtrior euaſerit. Non enim hic, ſicut illic nuptijs iniuria afferebatur, neq; ex illegitimo coitu, ſed ex ſceleſtiori puerilis cædis inquinamento, ex tyrannide crudeliſſima, ex legis transgreſſione, nõ in uxorem, ſed in ipſam ſanctimoniam præſtita, hiſtoriæ huius telam diabolus contexuit. Coniectus ergo in carcerẽ, Babylas, gaudebat quidẽ de uinculis, dolebat autẽ de eius exitio, a quo uinctus fuerat, neq; enim pater, neq; pędotriba, quũ ille ex filij, hic ex diſcipuli flagitio, aut calamitate celebriores fiunt, celebritatis huius uoluptatẽ, mœrore uacantẽ capiunt. Propterea & beatus Paulus Corinthios alloquens dicebat, Precamur autem, ut mali nihil cõmittatis, non quo nos probati uideamur, ſed ut uos bonum faciatis, nos autẽ tanquã reprobi ſimus. Eadẽ igitur ratione, & admirabili uiro Babylæ diſcipuli ſalus deſideratior erat, quã expectata ex carcere merces, cui quidẽ gratius certe accidere nihil potuiſſet, q̃ ſi per diſcipulũ reſipiſcentem huiuſmodi laudibus priuati ipſum contigiſſet, ſeu, ut uerius dicã, ſi diſcipulus prorſus in iſtam morũ peruerſitatẽ dilapſus non fuiſſet. Nolunt enim ſancti corollas ſibi alienis ex malis contexi, q; ſi ab alienis malis nolunt, multo minus ab ijs malis, quę ipſorũ domeſticis ac familiaribus obueniunt. Quo nomine & beatus Dauid uictoria parta, ac triumpho iam acto, lugebat, & lachrymabatur, quod ad calamitatem, quã ex filio receperat, & hæc item acceſſiſſet, qui ex euntibus ad conflictũ militi-

Gaudet in vinclis sanctus babylas: de exitio dolet tyranni.

bus

bus multa tyranni nomine mandabat, eoſq; qui ad illius cędem properabant, hac oratione cohibebat. Parcite puero Abſalon, quem ipſum & in prælio proſtratum lugebat, non ſine fletibus lachrymiſq; amaris inimicũ reuocans. Quod ſi naturalis pater tam propenſo eſt erga liberos ſuos affectu, certe multo magis id de ſpiritali patre fatendum eſt. Parentibus enim ſpiritalibus liberorum ſuorũ maior cura eſt, q̃ naturalibus, Paulo ita atteſtante, Quis infirmatur, & ego non infirmor? quis offendiculum patitur, & ego non uror?

Sed hoc quidẽ æqualitatem nobis repreſentat, quanquam certe uix patres in hanc ipſam uocem erumpant. Veruntamen demus & illos huc uſque affectu accedere poſſe, nos enim ſpiritales patres maiora etiam præſtare oſtendemus. At hoc ipſum unde? Ab ijſdem iterũ uiſceribus, & a legiſlatoris Moſis uerbis. Ille uero quid dicit? Si remittis eis peccatũ, remitte, ſin minus, & meipſum ex libro quem ſcripſiſti, dele, nullus ſanè eſt pater, cui alioqui bonis infinitis perfrui liberum ſit, qui tamen malit una cum liberis ſuis pęnis affligi. At Apoſtolus, ut qui in gratiæ ſtatu uer ſatus fuerat, paterni huius affectus intentionem addidit, propter Chriſtũ. Non enim Moſis exemplo cum illis pęnas dare malebat, ſed ut alijs bene eſſet, ſibi ipſi excidium imprecabatur, quum diceret, Optarim anathema eſſe a Chriſto pro cognatis meis fratribus ſecundũ carnẽ, tanta certe miſericordia, atq; affectu olim ſanctorũ animi abundabant. Vnde & Babylæ noſtri uiſcera magis excruciabantur, q Imperatoris exitium magis ac magis inualeſcere intueretur. Neq; enim ſolũ templi cauſa ſtomachatus, ſed beniuolentia quadã erga Imperatorẽ adductus id fecit, quod illum feciſſe diximus. Etenim hic dum diuina ſacra, contumelia afficeret, illis quidem detrimenti nihil afferebat, quin potius ſemetipſum infinitis malis implicabat, quapropter pater filij amore tactus, illum intuitus illata ſacris contumelia furore percitum præcipitẽ ferri, ĩmoderatum illum impetum cohibere conatus eſt, eundem a ſe obiurgatũ quaſi effrenem equum retro inhibere properans.

At nõ ſuſtinuit infœlix ille, quin potius morſo freno prorſus obſiſtens, ſeque & furori, & inſaniæ, rationis gyro relicto, dedens, in extremi exitij uoraginem coniecit, Babylam e carcere eductum, iubens uinctum ad mortis ſupplicium abduci. Atq; hic quæ fierent ijs, quæ cernerentur, minime reſpondebant. Qui enim uinctus uidebatur, omnibus ſimul uinculis ſolutus erat, tam ferreis, quam alijs itẽ grauioribus (curas hic intelligo ac labores cæteraque mala omnia quæ nos hac in mortali uita circunſiſtunt) contra, qui ſolutus ferro, & adamante uidebatur, alijs quibuſdam compedibus longe grauioribus uinctus erat, peccatorũ ſcilicet catenis irretitus. Sanctus igitur Babylas morti ſe propinquum dum uideret, corpus ſuũ unà cum ferreis illis catenis ſepeliendum mandauit, planum faciens, quæ ignominioſa uidentur, ea quoties propter Chriſtũ fiunt, honorifica eſſe, ac ſplendida, eumque qui ea patitur, non ſolum non diſſimulare, ſed inde ſibi placere oportere, hac quidẽ in parte beatũ Paulum imitatus, qui ſurſum ac deorſum ſtigmata, uincula, catenam uerſabat, ob ea ipſa gloriabundus, ac ſibi placens, quorum alios puderet. Quod autem alios puderet, id ille nobis ea defenſione declarauit, qua ad Agrippam uſus eſt. Nam Agrippæ dicenti, Parum abeſt Paulæ, quin me Chriſtianũ

Si Chriſtianorum ſepultura negligenda eſt, ut miſeri quidã uolunt, ad quid ſanctus Eps & martyr, de ſe ſepeliendo mandauit, atq; una cũ ferreis catenis quibus uinctus erat?

efficias, reſpondit Paulus. Vtinam uel paruo, uel multo tempore, non ſolum tu, ſed & qui hic circunſtant omnes Chriſtiani fierent, exceptis hiſce uinculis, quæ uincula non utiq; adiecisſet, niſi res ea ignominioſa uulgo uiſa fuiſſet. Sancti enim dominũ uerè quum amarent, afflictiones pro illo magna cum alacritate ſuſcipiebant, per quas etiam clariores euadebant, unde & hic idem ait, Gaudeo in afflictionibus meis. Lucas autem & de reliquo Apoſtolorum cœtu eadē hæc teſtatur, Poſt multa, inquit, flagella recedebant gaudentes, quod digni habiti eſſent pro Chriſti nomine ignominia notari. Igitur ut ne quis gentilium exiſtimaret certamina, ac dedecora ui ac neceſſitate a noſtris ſuſtineri, ipſa certaminum Symbola iubet Babylas unà cum cadauere ſuo inhumari, oſtendens ſibi illa pergrata, & peramica eſſe, pro ea quidem charitate, qua totus in Chriſtum appenſus erat. Et extant etiam nunc cum Babylæ cineribus compedes, eccleſiarum præfectos omnes cōmonefacientes, ut uinciri, ut iugulari, ut quiduis pati oporteat, certe omnia prompto atq; alacri animo, ac magna item cum uoluptate ſuſtinenda, ut concreditæ nobis libertatis ne leuiſſimam quidē partē prodamus, aut contaminemus. Et quidē beatus ille in eo ſplendore, atq; honore mortē cum uita cōmutauit.

Enim uero exiſtimaturus eſt fortaſſe quiſpiam: hoc loci orationi noſtræ finem impoſituros, neq; enim uita hac finita laudatorũ operum, aut uirtutis oſtentandæ occaſiones ſuppetere, quemadmodũ neq; athletis poſt ipſum certaminũ tempus exactum, corollas contexi conuenire. Verũ ea quidē eſt gentilium, non ab re opinio, quorum ſpes ultra hanc mortalē uitā haud quaquam prorogatur. At nos quibus uitæ huius exitus illuſtrioris uitæ alterius initium eſt, ab hac ſuſpicione, atq; opinione longè abſumus, quam ſanè opinionē, rectam eſſe, apertius a nobis alibi cōmoſtrabitur. Interim & quæ uirtutis eximiæ opera poſt Babylæ generoſi martyris obitum obuenere, talia ſunt, quæ magnam orationi noſtræ fidem facere poſſint. Poſtea quā enim pro ueritate tuenda ad mortē uſq; decertauit, & ad proprij ſanguinis effuſionem uſq; contra peccatũ depugnans reſtitit, atq; ut ne ordinem eum quē a magno rege acceperat, deſereret, ipſam etiam animā deſeruit, nullo non generoſo atq; egregio bellatore illuſtrius occumbens, animam quidē ipſius cœlum habuit, corpus autem (quo tanq; miniſtro ad uirtutis opera præſtanda uſus fuerat) terra, ſic ut creatura ipſa athletam diuiſerit.

4 *Tales ſunt & hæreti ci, qui putant ſanctos nihil poſſe poſt mortem, & una cum præſenti uita omnem eorum uirtutē interire & occumbere.*

Atqui poterat Babylas, uel exemplo Enoch transferri, uel Heliæ modo rapi, ut qui utriuſq; æmulator fuerat. At deus qua eſt in humanũ genus benignitate inter alias, quas infinitas nobis ſalutis noſtræ occaſiones dedit, & hanc quoq; uiam nobis a ſe munitam eſſe uoluit, idoneũ ad uirtutē capeſſendam ſtimulũ, relictis ſcilicet interim apud nos ſanctorũ reliquijs. Nam poſt ſermonis facultatem, ipſa certe ſanctorũ ſepulchra proximum locum obtinent ad animas hominũ in ipſos ſanctos intuentium ad uirtutum earundem æmulationem excitandas. Ac ſicubi quis huiuſmodi conditorijs adſtat, ſuum ſtatim ſenſum ab hac, quam dico, ui correptum animaduertit, capſulæ enim aſpectus in animam inuadēs ipſam percellit, & exuſcitat, ac perinde afficit, quaſi qui illic mortuus iacet, preces ſimul fundat, præſensq; adeſſe cernatur, deinde fit, ut qui ſe ſic affectũ ſentit, mira alacritate geſtiens, aliuſq; prorſus quodāmodo effectus,

5 *Vide obſecro, quantũ uirtutis tribuat hic doctiſſimus pater ſanctorum ſepulchris & reliquijs, quæ nouatores noſtri tēporis ſubuerſores dicunt uanum eſſe & ſuperſtitioſum.*

ita ex eo loco decedat, quiſquis porro animũ aduertere uolet ad eos, qui mortuos luctu proſequuntur, probè inde edocebitur, imaginationem de mortuis conceptã ſolere ex ipſis locis in animos inſinuare, qui ubi mortuorũ ſepulchris aſtiterunt protinus quaſi ibidẽ ſepultos coram ſtantes contueantur, ſic eoſdẽ in ipſo ſtatim ueſtibulo inclamant, plerique autem intolerabili dolore uexati, reliquum uitæ tẽpus ad demortuorũ monumenta habitare ſibi in animũ induxerunt. Id quod nequaquam feciſſent, niſi a locorũ aſpectu conſolationẽ aliquam cœpiſſent. Et quid hic de locis, ac ſepulchris uerba facio? quum & ſæpe ueſtis ſola mortuorum uiſa, & uerbum unum in mentem influens animum noſtrũ excitet, & memoriam interlabentem refricet, quibus de cauſis ipſas nobis ſanctorum reliquias deus reliquit.

Porro autẽ quod hæc dicam non temerariæ cuiuſdam iactantiæ cauſa, ſed quod idipſum emolumenti noſtri gratia factũ fuerit, abunde orationi noſtræ fidem faciunt, tum quæ quotidiana a martyribus miracula æduntur, magna affatim ab illa hominũ multitudine affluente, tum illis, nihilo inferiora Babylæ præclara poſt ipſius obitũ uirtutis egregiæ ſpecimina. Vbi enim ita, ut mandauit ſepultus fuit, & tam longũ temporis interuallũ ab eius ſepultura interceſſit, ut non niſi oſſa, ac cinis in feretro ſuperarent, placuit Imperatori uni ex ijs, qui poſtea imperarunt, deo ipſius animũ ad id impellente, capſulam in ſuburbium iſtud Daphnẽ abduci. Quum enim deus uidiſſet locũ illũ adoleſcentium intemperantia, quadam quaſi tyrannide obſeſſum, in periculũ uenire, ne prorſus ab ijs deſereretur, qui grauiores eſſent, quique in honeſtate, ac modeſtia uitam degere in animo haberent, loci incõmodum, ac noxã miſeratus, miſit qui contumeliam uindicaret. Etenim ipſe Daphnes locus pulcher atque amænus, ut eſſet, deus fecit, ſimul aquarũ copia, ac pulchritudine, ſimul terræ ingenio, ſimul cœli atque aeris temperie, non quidẽ uti ſolum inde oblectamentũ ac leuamentũ captaremus, ſed uti his de rebus ſe optimũ opificẽ laudaremus. Salutis autẽ noſtræ hoſtis (cuius ea eſt natura, ut dei muneribus in opus contrarium ſemper abutatur) locũ eundẽ cum occupaſſet, qua corruptorũ iuuenũ turba, qua malorũ ſpirituũ habitaculis, affinxit prçterea & infamẽ quandã fabulam, per quam ſuburbij decor omnis ac gratia dçmoni accepta ferebatur. Fabula porro ſic habetur.

6 *Si a ſanctis martyribus quotidie miracula æduntur, ergo falſum quod iactãt aduerſarij noſtri, ſãctos nihil poſſe poſt mortem.*

Daphnen aiunt adhuc puellam Ladonis fluuij filiam (antiquis enim mos is receptus fuerat, ut & fluuij gignerent, et quç a fluuijs genita eſſent, in res poſtea ſenſu carentes mutarentur, & pleraque id genus prodigioſa effingerentur) Daphnen, inquam, puellã, forma admodũ prçſtantẽ fuiſſe uolunt, quã cum uidiſſet Apollo, illius ſtatim amore deflagrauit, hçc uero deũ curſu ſe capere capientẽ fugiens, in ſuburbium iſtud cũ perueniſſet ibidẽ ſubſtitit, mater porrò uim patienti filiç opẽ ferre uolens, aperto gremio uirginẽ ſtatim accepit, ac pro puella eiuſdẽ nominis plantulã reddidit, hiç perditus amator amoribus ſuis fraudatus arborẽ circumplexus, tum plantã, tum locũ ſibi uendicauit, propriumque fecit. In quo poſtea quum aſſiduus cõmoraretur, eum præ alijs omnibus diligere, atque amare cœpit, poſtremo qui tum rex erat, Apollini templũ, & aram extrui iuſſit, quo poſſet dçmon ſuã inſaniam per eũ locũ conſolari. Et hçc quidẽ uetus fabula, at incõmodum a fabula exortũ non iam fabula fuit. Poſteaquã

enim iuuenes permulti impudici illuc accedentes, ſuburbij pulchritudinẽ contaminarunt, ibidẽ in comeſſationibus, atq; ebrietatibus uictitantes, uolens diabolus malũ hoc magis, ac magis gliſcere, fabulã eam, quã recitaui, confinxit, dæmonẽ loci eius incolã eſſe diuulgans, ut eiuſmodi hiſtoria maius illis impudicitiæ, atq; impietatis incendium fieret.

7 *Quam mira de ſancti epi & martyris corpore refert Chryſoſtomus ? Erubeſcãt & confundantur oẽs qui ſanctorũ gloriam infringere aut tollere fruſtra conantur.*

Ad tanta porro iſthæc mala tollenda, inuenit Imperator ſapientiſſimũ id remediũ. Sanctũ Babylæ martyris corpus eũ in locũ ſi transferretur, exiſtimauit perinde fore, ac ſi medicus ad laborantes mitteretur. Sin iter id, quod ab urbe ad ſuburbiũ ferret, autoritatis regiæ mandato impediret, atq; interdiceret, iudicauit mandatũ id omnibus uulgo uiſum iri tyrannicũ quoddã agreſte, ac crudele factũ. Quod ſi mandato adderet, ut qui honeſti ac moderati eſſent, ijs ſuburbij adeundi poteſtas fieret, qui uero incontinentes, atque intemperantes, ab eo arcerentur, mandatũ perplexũ, ac difficile fore cenſuit, utpote per quod præuidebat quotidianas cenſuras in diu dicanda uniuſcuiuſq; uita neceſſarias. Itaq; martyris pręſentiam malorũ horũ omnium finẽ, ac remedium fore exiſtimauit, quem quidẽ idoneũ intelligebat qui tum dæmonis potentiam antiquaret, tum iuuenũ luxũ emendaret, qua utiq; ſpe nequaquã falſus eſt. Nam ubi quis Daphnæ appropinquat, uiſo ſtatim martyris monumento, uel ab ipſo ſuburbij ueſtibulo, compeſcitur atq; emendatur, more adoleſcentis alicuius in conuiuio accumbentis, ac pædagogũ aſtantẽ contuentis, eundẽq; uultus ſignificatione iubentẽ, ut decenti ordine ſeruato bibat, edat, loquatur, rideat, cauens necubi modũ ſupergreſſus, ſuã ipſe exiſtimationẽ dehoneſtet, porro ab eiuſdẽ monumenti aſpectu, tum ab ea, quã de beato martyre concepit, imaginatione factus ille religioſior, ad capſulã ipſam continuo accurrit, ad quam cumprimũ peruenit, maiorẽ animo trepidationem recipit, mox abiecto omni contemptu tanq; uolatilis affectus, ita ab ea ſe loco domũ recipit. Idem etiam eos qui ab urbe in ſuburbium aſcendunt de uia excipiens, huiuſmodi cum temperantia relegat ad Daphnes laxamentũ, tantũ non uocẽ illam inclamans. Exultate domino in tremore, & apoſtolicum illud adijciens, ſiue comeditis, ſiue bibitis, ſiue aliud quoduis facitis, ad dei gloriã omnia facite, qui idẽ ſi incidat in nonnullos delitijs delibutos ex ſuburbio ad urbem ſe recipientes (ſi quibus forte uſu uenerit, ut quadã quaſi animi ſocordia frenum abijciant, atq; in crapulam, in abſurdas aliquas delitias præcipites ferantur) hos ebrios in ſuũ diuerſorium excipiens, non permittit ebrietatis noxam geſtantes, domũ abire, quinimmo timore incuſſo refrenans, ad eandem reducit ſobrietatẽ qua præditi erant, anteq; ebrietate madefierent. Etenim quaſi tenuis quædã aura eos, qui in martyris æde fuerint, undiq; circunſpirans afflat, non ea quidẽ ſenſibilis, nec quæ ad augendã corporis uim faciat, ſed quæ in ipſum tantũ animũ obrepat, eundemq; undiq; decenter compeſcens, ac terreſtrẽ omnẽ ſarcinam circuncidens reficiat, atq; ingraueſcentem iam & fractũ agiliorẽ reddat. Et quidẽ Daphnes forma, ac pulchritudo ſegniores, ad ſe ipſa euocat, at martyr quodã quaſi in piſcatu confidens, & ſe introgreſſis inſidias parans, eos retinet, ac ueluti ad normam quandã prius compoſitos dimittit, & ita dimittit, ut amata in poſterum pudice, ac citra omnẽ incontinentiam ſint uſuri, dum enim ex hominibus alij ſocordia adducti, alij mundanis ſolicitudinibus impediti,

ſanctorũ

ſanctorũ martyrũ monumenta inuiſere negligunt, perfecit deus, ut hocce irretirentur modo, & talem ipſi fructũ curationis animæ caperent, ac perinde ſit, ut ſiquis ægroto medicamenta ſalutifera admittere nolenti, medicamentũ dulci quodã condimento oblitum præparet. Qui igitur inibi tandem curantur, eo perueniunt, ut iam non delitiæ ſolum, ſed & uiſendi ſancti deſiderium ſuburbij adeundi occaſionẽ multis afferat, ſiue ut uerius dicam, qui honeſtioris uitæ ſunt, hoc uno nomine illuc uentitant, qui infirmiores illis ſunt, utroq; nomine, qui uero infirmiſſimi, non alio, quam delitiarũ captandarũ nomine, poſteaq; autẽ illuc peruenerunt, eos aduocans ad ſeſe martyr ſuis ipſius epulis ſplendide exceptos, fortiquc armatura præmunitos, non patitur in malum aliquod prolabi. Et eſt perinde mirum eo in loco mollem aliquẽ, ac ſocordem reſipiſcere, & tanq; e media inſania ſanum caput attollere, ut ſiquis in medios ignes coniectus ab igni detrimenti nihil accipiat, circunuallata enim rationis arce ab iuuentute, ab effrenata audacia, a uino, a ſaturitate moleſtius etiam, quam a flãma ipſa, beati Babylæ ros inſpectantiũ animã ex obtutu ipſo influens, flãmam ipſam ſopit, incendium ſiſtit, ac magnam certe animi religionẽ inſtillat. Atque in eum, quem dixi modum. Babylas intemperantiæ tyrannidem ſubuertit.

At quo idem modo & dæmonis poteſtatem extinxit? Primum quidẽ tum dæmonis inibi habitantis obſidionem, tum fabulæ noxam ijs ipſis, quas dixi rebus inefficacem reddit, deinde & dæmonem ipſum exegit. Verum antequam ad exactionis modum ueniam, illud nos annotare poſtulo, Babylã non ſtatim ubi aduenit, dæmonem eieciſſe, ſed manentem eum otioſum, inertem, agendiſq; rebus ineptum reddidiſſe. Illi enim os ita obſtruxit, ut uel lapidibus ipſis magis mutus redderetur. Et quidem manentem inibi dæmonem ſuperauiſſe, non minus fuit, quam ſi eundem de loco exegiſſet, quum qui loci illius accolis omnibus fucum prius faceret, ne extincti quidem Babylæ cineres contueri ſuſtineret. Ea eſt enim ſanctorum poteſtas, ut illorum ſuperſtitum dæmones, ne umbras quidẽ, aut ueſtes ferre poſſint, uita autem ſanctorum & loculos quoq; reformident. Itaq; ſiquis quæ ab apoſtolis facta fuiſſe prædicantur, fidem non habet, his tandem memoriæ huius miracula intuitus ab impudentia ſua deſiſtat. Nam qui de omnibus olim gentilibus uictoriam reportabat, a martyre tanquam ab hero increpitus, ſuppreſſa uoce latrare deſijt. At primum quidem uidebatur mutus eſſe, quod ſacrificiorum, & aliorum id genus cultuum particeps minime fieret. Dæmonem enim mores hi ſunt, ut dum mortales nidore, fumo, ſanguine eos inuitant, & allectant, tanquam canes cruoris auidi, & heluones, ebibendi abſorbendique eius cauſa præſto adſint, rurſus dum nemo eſt, qui ea offerat, quaſi fame quadã pereant. Quibus certe ſacrificia dum fiunt, ac fœda dum celebrantur myſteria (quę ipſa nihil certe aliud ſunt, quã amores quidã obſcęni, q; puerorum contumelię, q; adulteria, q; domorũ ſubuerſiones, ut nihil hic agã de inhumanis cœdium generibus, deque nefarijs illorum cœnis) quibus, inquam, fœda dum celebrantur myſteria, ſtatim aduolant, & delectantur, etiam ſi malefici, etiam ſi præſtigiatores, etiam ſi peſtes hominũ ſint, qui myſteria eadẽ peragant. Imo uero, ut uerius dicam, non alios plane habent, quã quos depinxi, ſacrorũ ſuorũ adminiſtros, qui enim temperans,

8 *Babylas dæmonis poteſtatẽ extinxit. Ergo ſancti poſt mortẽ dæmonibus ſunt fortiores.*

9 *Veſtes & loculi ſanctorũ dæmonibus formidabiles.*

modeſtus, caſtus eſt, is nec comeſſationem admittet, nec temulentiā, nec dictu fœdum aliquod uerbum ipſe proferet, nec alteri cuiquam id genus fœditatibus inſeruienti aures ſuas accōmodabit, quanquam oportebat, ſiquam illi humanæ uirtutis curam gererent, ſiquam fœlicitatis aſſeclarum ſuorum rationem haberent, nihil potius requirere, quā uitam optimam, quā mores recte emendatos prætermiſſis illis indecoris dapibus, quibus tamen (quando nihil habent antiquius hominū exitio) magnopere delectantur, ijſdem coli ſe profitentes, quibus, tum noſtra mortalium uita ſubuertitur, tum honeſtas omnis radicitus diuellitur.

Primum igitur uidebatur hic dæmon hac, quam dixi, ratione obmuteſcere. Poſt autem conuictus fuit uiolenta neceſſitate præpeditus id facere, metus enim, quo quaſi indito in os freno cogebatur, impedimento illi fuit, quo minus ſolita contra homines impoſtura abuteretur. Vnde hoc liquet? ſed ne tumultuemini, Id enim cōmoſtrabo, atque ita cōmoſtrabo, ut ne illis quidē, quibus maximæ curæ ſemper fuit impudenter omnia aſſeuerare, in poſterum ea impudentia abuti liceat, quoties ſermo inciderit, uel de ueterum illorū dæmonum, uel de iſtius dæmonis infirmitate. Neque enim mihi coniecturis opus eſt, neque id attinet planum facere probabilibus quibuſdam rationibus, ſed ipſum dæmonis hac de re teſtimonium adhibebimus. Ipſe enim lætalē uobis plagam inflixit, ueſtramque omnem fiduciā ac libertatē concidit. At uos ne illi ſuccenſeatis, neque enim prudens, ſed a maiore quadā poteſtate coactus, tyrannidē ipſe ſuā deleuit. Id uero qua tandem ratione factum eſt?

Mortuo eo Imperatore qui Babylæ corpus in ſuburbiū tranſtulerat, huius fratrem ad imperij adminiſtrationē perduxit is idem, qui illū Imperatorem fecerat, atque hic ſine diademate imperium accipit, hactenus enim de mortui quoque fratris poteſtas præſcripta erat. Idem hic Imperator quū impoſtor, ac ſceleſtus eſſet, primum propter eum, a quo principatum acceperat, Chriſtianū ſe eſſe ſimulauit, deinde eo uita defuncto, abiecta ſtatim perſona, fronte perfricta, quā antea ſuperſtitionē intus celauerat, hanc in mediū productam nemini non manifeſtā fecit, diuulgato per uniuerſum terrarū orbem mandato, ut idolorū templa inſtaurarentur, aræ excitarentur, priſtini dæmonibus honores redderentur, magni item illis prouentus uarijs ex locis ſuppeterent. Quo ex mandato magi continuo, incantatores, augures, hauriſpices, menargitæ, hoc eſt, menſtrui uiatores, ſeu dracones, denique omnifariæ impoſturæ artifices, undique ab uniuerſo orbe confluxerunt, hic cernere quidē licebat regiam ipſam infamibus, abiectis ac profugis hominibus refertam. Nā quotquot uſquàm fame tabeſcentes, quotquot ob ueneficia ac maleficia conuicti, quotquot publicæ cuſtodiæ adiecti, atque ad metalli opus detruſi, denique quotquot ſordidarū artium artifices uix inde uictitare poſſent, quū ſeipſi de repente ſacerdotes eſſe profiterentur, mirum eſt quanto in honore, quanto in pretio habiti omnes fuerint. Hic Imperator duces ipſos, ac militum præfectos contemnere, aſſis unius non æſtimare, contra mares meritorios, & meretrices è fornicibus ſuis excitatas una ſecum per totā urbē, per angiportus omnes circūducere, quū interim regius quidē equus, omneſque prætoriani pone multo interuallo ſequerentur, lenones autem, & meretriculæ ante ambulonum loco, & uniuerſus meritoriorū adule-

ſcentũ chorus regẽ medium ſtipantes per forũ in ambularent, ſermones eos proferentes, atq; cachinnos attollentes, quos par erat eiuſcemodi farinæ homines attollere, quæ ipſa certe non neſcimus talia, tamque abſurda fuiſſe, ut poſteris fide maiora futura ſint, neq; enim priuatorum quiſquã eorum'ue qui humile pudendumq; uiuendi genus inſtituerint, uelit tam turpis, tamq; indecens publice uideri.

Sed ad eos ſane qui adhuc uita ſunt ſuperſtite, oratione nulla opus eſt, qui enim adfuere, & ea dũ fierent ſpectauere, hi & quæ hic a me dicuntur, nunc exaudiunt, propterea enim ſuperſtitibus etiã nunc teſtibus hæc ſcribo, ut nequis uetera recenſentem me, inter eos, qui rei ignari ſint, magna licentia mentiri exiſtimet. Ex ijs enim qui ea uiderunt, ſuperant adhuc & ſenes & iuuenes, quos omnes obſecro, & obteſtor, ſiquid a me hiſtoriæ adiectum fuerit, in mediũ prodeant, meq; redarguant, ſed ſcilicet tantum abeſt, ut me de meo adieciſſe quicquã ſint redarguturi, ut deprehenſuri etiã ſint, multa certe a me prætermiſſa, neq; enim fieri potuit, ut oratione turpitudinis illius immenſam magnitudinẽ repreſentarẽ, poſteris uero qui credituri iſtæc non ſunt, unum id dictum eſſe uelim, dæmonẽ ueſtrũ, quẽ Venerem appellatis; nequaquã pudere id genus adminiſtris uti. Itaq; mirũ nemini eſſe debet, ſi miſer ille, qui prorſus dæmonũ ludibrio ſeſe addixerat, ea minime diſſimularet, propter quæ dij ij, quos coleret, magnopere ſibi placent. Iam uero quis enumerauerit necromantias? quis puerorũ cædes? nã uictimæ illæ a quibus homines ante Chriſti aduentũ non abſtinebant, poſt eius apparitionem repreſſe, de integro renouabantur, non iam quidem in propatulo, nã tam etſi Imperator eſſet, ac licentioſe omnia ageret, tamen tanta erat rerũ earum impietas, ut ea imperatoriæ etiã licentiæ magnitudinem ſuperaret, uictimæ, inquã illæ deintegro tamen renouabantur.

Daphnen itaq; idẽ hic Imperator grauitatẽ ore præferens conſcendit, multis quidẽ cum donarijs, ac ſacrificijs, manante etiã ſanguinis torrente, quẽ mactatarum pecudũ cædes effecerat. Tum a dæmone magna inſtantia oraculum poſcit, poſtulans ſibi ille ijs de rebus reſponſum ut daret, quas animo agitabat. Ibi ſtrenuus ille ſcilicet, qui pelagiq; modum, & numerum qui nouit arenæ, qui mutum capit, & ſurdum, qui intelligit idẽ, ut de ſe ipſe profitetur, belle admodum cauit, ne in eum ſermonẽ deueniret, ut aperte teſtaretur, per ſanctũ Babylam, ac uicinorum uirtutem obſtructũ ſibi eſſe os, ac propterea loqui nequaquã poſſe, nimirum ueritus, ne cultoribus ſuis ridiculus fieret. Cæterum cũ idem adumbrare uellet uirũ ſuarum a Babyla deuictarũ conditionem, eum taciturnitatis titulum aperuit, per quẽ ridiculus magis reddebatur, quã ſi prorſus tacuiſſet, tacens enim imbecillitatem tantũmodo ſuam detexiſſet, nunc uero imbecillitatem & turpitudinem & impudentiã declarauit, ſtudens ea adumbrare, quæ adumbrari minime queunt, quis enim color hic eſſe poteſt? Daphnes, inquit, locus cadaueribus ſcatet, id quod oraculum arcet. Et quanto præſtabat peſſime dæmun, martyris uirtutẽ non diſſimulare, quam titulum tam impudentem prætexere? & hæc quidẽ dæmon.

Imperator autẽ mente alienata cum eſſet, perinde ut in ſcena ludens, fabulamq; agens, e ueſtigio ad beatũ Babylam fertur, quanquã o nequam, ac nequiſſime, niſi uobis ipſi ultro mutuo uerba daretis, inq; aliorum exi-

tium colluderetis,quã eandem ob cauſam,tu quidem ſuppreſſis nominibus,atq; in genere de cadaueribus loqueris,tu uero quaſi certi alicuius cadaueris nomen exaudiſſes, alijs intactis, Babylæ unius cadauer mouendum tibi ſumis? Oportebat enim iuxta dæmonis ſententiam,conditoria ea omnia,quæ in Daphne eſſent,effodere,& terticulum a Deorũ aſpectu quã longiſſime abducere. At non de omnibus,inquis,mortuis uerba Dæmon fecit? Cur igitur,id non aperte profeſſus eſt? nempe tibi imposturæ fabulam agenti ænigma iſtud reliquit. Equidẽ cadauera, inquit, tibi dico,ut ne palam fiat,me uictum eſſe, nam & alioqui reformido Babylam nominatim deſignare,at tu intelligito quod a me dictum eſt, atq; unum pro omnibus martyrem amoueto. Ille enim eſt,per quem muti efficimur. Tantæ certe dementiæ dæmon cultores ſuos a ſe damnatos eſſe uoluit,ut tam apertam imposturã capere nequirent,nam ut mente alienata,atq; inſana omnes eſſent,tamen ne ſic quidẽ ignorare debebant, quod uictum ſeſe dæmon fateretur,tam ea res manifeſta,tam aperta futura erat. Nam ſi hominũ cadauera inquinatũ quiddam (quod tu eſſe uis) & execrabile ſunt,multo magis brutorũ cadauera, ac tanto certe magis,quanto brutorũ genus humano genere contemptibilius eſt. Multorũ uero canum, ſimiarũ,aſinorũ oſſa proxime tẽplum defoſſa ſunt,quæ potius mouenda fuerant,niſi forte cenſes homines ſimijs eſſe uiliores.

Vbi nunc ſunt qui ſolem bellum dei opificium,& ad noſtrũ miniſteriũ creatũ contumelia afficiunt, & dæmoni aſtrum attribuunt, & hunc illũ eſſe affirmant? Sol enim,in tanta etiam cadauerum in terra iacentium copia,per uniuerſum orbem diffunditur,nec ullo loco, neq; radios,neq; radiorũ ſuorũ efficaciam propter ipſas locorũ inquinationes contrahit. At deus ueſter impuram hominũ uitam, imposturas, cædes non modo non auerſatur,aut odit,ſed diligit,amplexatur,amat,corpora autẽ noſtra deuitat,quanquã peccati genus tale eſſe ſolet,ut uel apud ipſos autores in ſummã etiam reprehenſionem ueniat,corpus autẽ mortuũ,& quod minime mouetur,omni reprehenſione ac criminatione uacat. Sed ſcilicet iſtud eſt ueſtrorũ deorum inſtitutũ, ut abominentur quæ abominanda nequaquã ſunt, colant ijdem & approbent quæ omni odio, & auerſatione digna ſunt. Et bonus quidẽ uir,quiſquis eſt, neq; a ſano aliquo conſilio uel dando,uel capiendo,neq; ab opere neceſſario faciundo per mortuũ corpus prohibebitur,imo ſi animo ſano eſt,uel ad ipſa ſepulchra inhabitãs, & tẽperantiam,& iuſtitiam, & omnẽ deniq; uirtutem præſtabit, præterea q; artifex ſuæ quiſq; artis opera abſq; ullo impedimento facturus eſt, ijſq; qui ipſum rogauerint præbiturus,nõ ſolum cadaueribus propinquus aſſidens,ſed etiam ſi ipſa mortuorũ monumenta extruere opus ſit,& pictor,& latomus,& faber tam lignarius,quã ferrarius,deniq; omnes ſua ipſorũ opera conferunt, unus autẽ omnium Apollo per cadauera impediri ſe ait,quo minus futura proſpiciat. Atqui & apud nos magni,& admirabiles uiri extitere,qui res futuras quadringentis ac mille etiam ante annis quã euenirent,prædixerunt,quod dum facerent,nullam prorſus harum excuſationũ,uel quæſierunt,uel cauſati ſunt,neq; mortuorum ſepulchra perfringi,neq; eos qui intra ea iacerent abijci,neq; nouũ & impudentem,effodiendorũ cadauerum modum excogitari iuſſerunt. Attamen ex eis nonnulli,in pijs ac ſceleſtis gentibus uicini cũ habitarent uel in medijs

ipſis barbaris, quorũ omnia conſpurcata, ac polluta erant, uere futura uaticinati ſunt, neq; illis ad uaticinationẽ, aliorum obfuit cõſpurcatio. Quid ita? quod quæ illi dicebant, ea re uera per diuinæ uirtutis opus dicebant. Dæmon autem cũ prorſus in eo diuina uis nulla eſſet, de futuris nihil habuit, quod Imperatori prædiceret. Cæterum ne hæreat, perplexuſq; eſſe uideatur, cogitur uerſiſimilia quędam, & ridicula ſimulare. Quamobrem enim, quæro ex te ſuperiore tẽpore nunquam tale quiddam elocutus eſt? quandoquidẽ tum uelamen hoc prætendere poterat, ſui cultum ab hominibus intermiſſum eſſe, hac autẽ idem excuſatione ſibi adempta ad cadauera confugit, anxius animi quorſum euaderet. Nam a decoro ipſe ſuo recedere nolebat. Verum ipſi uos illum coegiſtis, qui cultus excuſationẽ ei ademiſtis, neq; locum illi feciſtis ad ſacrificiorũ penuriam confugiendi.

Hæc igitur ubi audiuit, fabulæ iſtius actor Imperator, iubet ſtatim capſulam deturbari, quo omnibus dæmonem uictum eſſe innoteſceret. Etenim ſi dixiſſet ille per ſanctum Babylam loqui impedior, ſed hunc tamẽ ne loco ſuo moueatis, ne' ue illius capſam ulterius conturbetis, nimirũ ea res dæmonis modo cultoribus innotuiſſet, illos enim puduiſſet factum id ad alios deferre. Nunc uero quaſi ipſius infirmitatẽ traducere adlaboraret Imperator, ſic nihil non fieri coegit, quo ne uolenti quidẽ factũ adumbrare licebat. Neq; enim iam ſimulatio ſalua, & integra eſſe poteſt, propterea quod non alius mortuus, ſed ſolus Babylas illinc translatus eſt, nec ſolum qui urbẽ, & ſuburbium & agros item incolebant, ſed qui remotiſſime etiam habitabant in rem præſentẽ cum uenirent, capſulamq; non amplius illic eſſe uiderent, quæſita cauſa ſtatim edocebantur, dæmonẽ ab Imperatore rogatum uaticinari, reſpondiſſe, id ſe præſtare non poſſe, niſi beato Babyla prius a ſe procul amoto. Quanquã o perridicule dæmon, licebat tibi ad alias confugere excuſationes cuiuſmodi multis identidem uteris, infinita ſemper rebus in dubijs artificioſe excogitans, alias Lydorum regi promittens magni Imperij perditionẽ Alym fluuium tranſgreſſo, hunc ipſum tamen regem poſtea ſuper accenſam pyram poſitum cõmonſtrans, alias in Salamine hac eadem arte uſus, quum tu perridiculam illam addidiſſes coniunctionẽ. Nam quod dixiſti, muliebria pignora perdes, ſimile fuit illi, quod Lydorũ regi dixeras, quod autẽ adieciſti, uſquã uel cerere ſparſa, coeunte uel uſquã, maiore id certe riſu dignũ fuit, ac prorſus ſimile ijs, q̃ a circulatoribus in triuijs uulgo iactantur. At tibi ne iſtud quidem facere placuit. Licebat & tibi ſermonem tuũ obſcuritate uelare (nam & hoc tibi artificium ſolemne eſſe ſolet) at enim inſtitiſſent omnes iterum, non intellectæ uocis ſolutionẽ quærentes? Tibi etiam licebat ad aſtra cõfugere, id enim tute perſæpe nullo rubore, nullo pudore facis, neq; enim tibi res eſt cũ uiris mente præditis, ſed cũ pecudibus, atq; adeo cũ longe craſſioribus, q̃ ſunt pecudes ipſæ, non erant utiq; qui tum te conſulebant Græcis ſapientiores ancipitia reſponſa tua audire ſolitis, ab errore tamen ſeſe non eximentibus. At mendacium intellexiſſent? Te igitur oportuit uni tuo ſacerdoti ueritatẽ aperire, qui q; uictus eſſes melius, quã tute multo adumbrare noſſet. Nunc uero quis te miſer adducit, ut te in tã manifeſtam impudentiam obtruderes? Sed tu fortaſſe peccaſti nihil. Imperator uero perperam fabulæ ſubſeruiuit. In genere enim cũ de cadaueribus audiſſet, ad Babylam ſolum adiens, te ille coarguit, & impoſturã

tuam denudauit. Sed ne ille quidem uolens id fecit, neq; enim unius, eiuſdemq; erat tot, ac tanta tibi donaria honoris gratia offerre, & temet rurſus infamare. Verum omnium ſimul oculis martyris uirtus tenebras offudit, neq; paſſa eſt illos ea intelligere quæ fierent, quę omnia fiebant quidẽ, quaſi contra Chriſtianos, riſus autem non in eos qui ea paterentur, ſed in eos qui ea facerent totus uertebatur, quod ipſum uſu uenire uidemus, quũ qui furore correpti ſunt, in ipſos etiam parietes calcitrantes, & fanda, ac nefanda in pręſentes conuitia iactitantes, ſibi ipſi uidentur proximos bellè ulciſcĳ, quũ factis talibus non illos, ſed ſeipſi dedecorent. Id quod & tũ certe euenerat. Trahebatur enim capſula per totam uiam, reuertebatur

10 autem martyr athletæ alicuius exemplo, coronã alteram in ſuam urbem ferens, in qua & priorem coronã reportarat. Quamobrẽ ſi quis eſt forte, qui mortuorũ reſurrectionẽ neget, quũ uideat martyris noſtri facta illuſtriora poſt obitum eſſe, in poſterũ erubeſcat, qui martyr ſtrenui alicuius bellatoris more trophæis trophea coniunxit, magnis maiora, & mirabilibus mirabiliora. Tum enim certamen illi cum Imperatore ſolo fuerat, nunc cũ Imperatore pariter ac dęmone. Tum Imperatorẽ a ſacro templi ambitu exegerat, nunc ex omnibus Daphnes locis peſtilentiſſimũ humani generis hoſtem expulit, non manũ admouens, quemadmodũ & prius fecerat, ſed uirtute inuiſibili inuiſibilem uirtutem debellans.

Quid dicis hæretice? ſunt ſancti homines emortui? Sunt nihil potentes poſt mortẽ? O impudentiam.

11 Ac uiuentis quidẽ liberã orationẽ non tulit homicida, mortui autẽ cineres, neq; Imperator, neq; dęmon ſuſtinuit, quo dęmone autore Imperator hæc agebat. Nam quod Babylas ambobus iſtis poſterioribus maiorem incuſſerit timorem, quã antea incuſſiſſet priori illi Imperatori, inde certe aperte liquet. Prior enim ille Babylam captũ, eundemq; in uincula coniectum interfecit, poſteriores autẽ iſti Babylam ſolum trãſtulere. Cur enim capſulam in mari demergi, neq; dæmon iuſſit, neq; poſterior hic Imperator uoluit? cur non attriuit, & excuſſit? cur non in uaſtam aliquã ſolitudinem deferre eam mandauit? Nam ſi ea piaculum, & ſcelus fuiſſet, ſi eam abominans, ac non potius reformidans illinc dimouiſſet, nõ intra urbem piaculum deducere, quin potius in montes quoſpiam, in ſaltus transferre oportuit. Sed ſcilicet perdito huic Imperatori æque atq; Apollini Babylę uirtus, & quã cum deo haberet, fiducia cognita erat, ob id formidabat,

Mortui Sancti cineres nec Impator nec dæmon ſuſtinuit.

12 ſi hoc feciſſet, ne fulmen diuinũ, ne'ue aliquẽ alium morbũ in ſe ipſe prouocaret, multa enim habebat Chriſti uirtutis, tum in ĳs qui ante ſe regnauerant, tum in ĳs, qui unà ſecum imperium adminiſtrabant, ſpectatæ argumenta. Nam ex ſuperioribus Imperatoribus ĳ qui ſimilia attẽptauerant, multis ĳſq; intolerabilibus calamitatibus acceptis fęda, ac mirabili morte interierant, ita ut cuiuſdã, dum adhuc uiueret, ſponte ex oculis pupillæ exilierint. Maximinus hic fuit, alius autẽ furore, alius alia id genus calamitate uexatus mortẽ cũ uita cõmutarit. Cæterũ ex ĳs qui tum cũ ipſo erãt, patruus, quũ licentioſius inſaniam ſuam contra nos prodidiſſet, auſus impuris manibus ſacra uaſa contingere, hoc etiam ſcelere nõ contentus, ſed contumelia ulterius progreſſus (uaſis enim ĳs inuerſis, & ſuper pauimentum collocatis, atq; extenſis, ita ſuper ea deſedit) e ueſtigio illegitimę huiuſce ſeſſionis pœnas luit. Illius enim uerenda corrupta uermiculos generarunt, ita ut morbum diuinitus illatum conſtaret, ad quem curandũ medici aues pingues, eaſq; peregrinas interficiebant, quibus ad putrefacta

Si deus non grata haberet cãdelabra, cruces, thuribula et alia huiuſmodi quibus eius cultui decenter in Eccleſĳs deſeruitur, ut calumniantur heretici, nõ tam ſeuera plaga ſceleſtum Imperatorem percusſiſſet, qui impuris manib' ſacra uaſa prius contingere, & poſtea ſuper eiſdem ſedere auſus eſt.

mēbra admotis uermiculos euocabant, illi uero loco quū non mouerentur, mordicus putridis partibus inhærebant, atq; illum ita demū multis diebus abſumptum perdiderunt. Alius porro regŷ ærarŷ præfectus, ante quā aulæ regiæ limen tranſcenderet, de repente medius crepuit, & ipſe id genus impietatis cuiuſdam pœnas luens, hæc ſanè, & his item plura, neq; enim omnia enumerare tēporis huius eſt, animo luſtrans impius Imperator, uerebatur temeritatē ſuam ulterius promouere. Me porrò hæc nō ex me enunciare ex eis conſtabit, quę ab illo poſtea ędita ſunt. Interim hiſtoriæ noſtræ tenorem perſequamur, quid exinde euenerit recenſentes, hoc enim demū mirum admodum eſt, non modo dei maximi uirtutem, ſed & inenarrabilem benignitatem patefaciens.

Babylas intra ſacrū templi ſeptum erat, intra quod & prius fuerat, an- 13
tequā Daphnem tranſlatus fuiſſet. At malignus dęmon ſtatim edoctus
eſt, fruſtra ſibi fraudis ſuæ artificia conficta, ſeq; non iam certamen habe
re cū mortuo, ſed cū eo qui uiueret, qui efficax eſſet, quiq; non ſe modo,
ſed omnes quoq; dęmones fortitudine ſuperaret. Is enim deum precatus
ignem in templum ut cœlitus dimitteret, totū illius tectum exuſſit, ipſoq;
idolo ad extremos uſq; pedes deleto, eodemq; in cinerem ac puluerē re- 14
dacto, ab omnibus parietibus, qui ipſi integri adhuc ſtant, abſtinuit. Ac ſi
quis nunc illo acceſſerit, nunquam utiq; dixerit factum id, ignis opus eſſe.
Neq; enim incendium id, non ex cōpoſito factum, neq; ex materia inanimi natum, ſed tanquā manu quadā ignem circumagente, atq; indicante, a quibus abſtinere, quæ porrò abſumere oporteret, tanta certe concinnitate, tanto artificio ipſum tēplum detectum eſt, nec ad ſimile quidem ŷs, quæ caſu, ac temere incendio conflagraſſe uidemus, uerū ŷs quæ parietū ambitum integrū cū habent, tecto tamen carent. Cætera enim omnia, & columnæ item omnes, tam eæ quæ templi culmen, quā quæ ueſtibulum ſubſtinebant, adhuc extant, præter unam, quæ ad poſteriorē templi partem ſtabat, & hæc tamen non temere perfracta eſt, ſed ea, de cauſa, quā poſtea dicturi ſumus.

Magnum dei iudiciū dæmones confitentur ſanctos eſſe uiuos, & hæretici mortuos eſſe contendunt.

Quid dicis Chryſoſtome? Ergo ſancti deum precantur poſt mortem, & quod rogant obtinēt? At hoc aduerſarŷ Eccleſiæ modo conſtanter negant. Reſpondeant, ſi poſſunt.

Hoc incendium ubi accidit, ſtatim dæmonis ſacerdos in carcerē rapitur, incendŷ autorē indicare coactus, qui ubi non habuit quem accuſaret, intortis cubitis multis flagris uapulauit, in ſublime raptus, ac latera undiq; cęſus, quanquā ne ſic quidē ex eo quicquā didicere, reiq; huius euentus ſimilis erat illi, qui in Chriſti reſurrectione accidit, tum enim diſpoſiti fuere milites qui corpus Ieſu cuſtodirent, nequa poſſent eius diſcipuli furto illud auferre, cæterum is fuit rei ipſius euentus, ut nulla uel impudens ſpecies ŷs relicta fuerit, qui reſurrectionis eius fidē eleuare, ac calumniari uellent. Atq; hic diſtrahebatur miſer ſacerdos, quo teſtificaretur factum id non diuina ira, ſed humano maleficio accidiſſe. Is tamen contortus, ac fęde laceratus, quum neminem haberet, quem proderet, ignem e cœlo delapſum teſtatus eſt, ut maleuolis, atq; impudentibus, nullus iam calumniæ locus relictus fuerit.

Sed quod nos paulo ante dicere uolentes in alium locum reiecimus, id ipſi hic tempeſtiue dicemus, quidnam uero id eſſe poteſt? Certe martyr noſter Babylas Imperatorem euuſq; terruit, ut furore illo ſuo ſuperſederet. Neq; enim ipſum quidem ſacerdotē, eumq; quem tanto antea honore proſequebatur, tot malis tecti exuſti cauſa affecit, & immanius, quā

fera crudelis dilaniauit (a cuius etiã uorandis carnibus fortaſſe non tem peraſſet,niſi res ea deteſtanda , omnibuſq; abominabilis uiſa fuiſſet)Babylam autẽ, per quẽ dæmon os ſuũ obſtruxerat , rurſus in Vrbem ea de cauſa tranſtulit,ut maior illi honos ab omnibus haberetur. Etenim idem Imperator ſi minus prius,hoc eſt,quo tẽpore uictum ſe eſſe dęmon faſſus eſt,at certe poſt ipſum incendium omnia ſubuertiſſet, ac perdidiſſet, capſulam exuſſiſſet,utrunq; item monumentũ,tum quod Daphne,tũ quod in urbe erat,niſi metus in eo,quã ira maior fuiſſet, ac niſi eius mœſtitię timor imperaſſet. Solenne enim permultis eſſe uidemus,quũ eos ira,ac dolor corripuerit,etiam ſi affectuũ eorũ autores nõ nanciſcantur,in obuios quoſq; ac ſuſpectos iram effundere. Non procul autẽ ab hac ſuſpicione Babylas erat. Nam ſimul ut in urbẽ peruenit,ſtatim ignis in tẽplum inuaſit. Sed quod dixi affectus cũ affectu pugnabat,& iræ metus imperabat, mihi enim hic cogita,qualis eſſe poterat bonus ille Imperator in ſuburbium aſcendens, hinc martyris monumentũ ſtans intuitus , hinc tẽplum exuſtum,idolum deletũ,donaria abſumpta,& liberalitatis ſuæ, ac pompę ſatanicę memoriam omnẽ de medio ſublatam. Nam ut concedamus futurũ fuiſſe,ut illum hæc cernentẽ neq; ira, neq; męſtitia ſubire poſſet, ipſum certe dedecus ac riſum permultũ ferre minime potuiſſet, quin potius ſacras impuraſq; manus in ſancti Babylæ ſacellum intendiſſet, niſi illum ea,quã antedixi,cauſa prohibuiſſet. Neq; enim parui momenti ea res eſſe uidebatur,per quã uidelicet præciſa ademptaq; erat omnis gentilium fiducia,& libertas, lætitia omnis extincta, ac tanta męroris nebula illorum animis offuſa,quanta certe offundi potuiſſet,ſi deorũ ſimul omnium templa diruta, diſturbataq; fuiſſent.

Cæterum tẽpus iam appetere puto,ut oſtendamus tum cur iram ſuam non in Imperatorẽ,ſed in dæmonẽ conuertit,tum cur factum eſt,ut ignis totũ tẽplum non abſumpſerit,ſed tẽpli tecto ſtatim diſſipato correptum ſimulacrũ improbarit, atq; refutarit,neq; enim ea temere,neq; ſine cauſa contigerunt,ſed ab ea dei benignitate,qua errantes homines tueri ſolet,facta fuere,qui enim res omnes,etiam antequã naſcantur, nouit,is & hoc item una cũ alijs nouerat,futurũ, ut ſi fulmen contra Imperatorẽ contorſiſſet,qui præſentes rem ſpectaſſent,tẽporario quodã timore percellerentur, altero; autẽ, & tertio uertente anno, rei eius memoria deperiret, multiq; miraculo fidem minime haberent , ſin autẽ tẽplum flamma correptũ fuiſſet,fore,ut ea res quouis buccinatore clarius non ijs modo,qui tum ſuperſtites erant,ſed & poſteris quoq; omnibus dei iram enunciaret,ut ijs quoq; qui impudentes eſſe,ac factum id occultare uellent,omnis calumniandi anſa eſſet prærepta,quiſquis enim in rem præſentẽ uenit,quaſi nuper contigerit incendium,ſic animo afficitur,idemq; horrore quodã perculſus, cœlum contuitus, ſtatim dei optimi maximi incendij eius autoris gloriam,ac uirtutẽ laudibus effert. Vt enim ſiquis primarij cuiuſdã latronis perfracta ſuperne ſpelunca,ac latibulo,uinctum illum extraxerit,tum eiuſdẽ ſupellectile omni ablata,locũ illum feris,ac monedulis receptaculum eſſe ſiuerit, poſtea quiſquis latibulum huiuſmodi fuerit ingreſſus, ſimul ut locorũ deuaſtationes, ac direptiones contẽplatus fuerit, ſtatim ſecum animo concipit,ac reputat,qualis fuerit,qui locũ illum prius inhabitaret, ita & hic uſu uenit. Procul enim columnas quis intuitus, poſtea

ubi

ubi acceſſit, ac templi limen ſupergreſſus eſt, effingit ſibi dæmonis abominationem, fraudem, inſidias, ac dei iram, atq; fortitudinem admiratus, ita demum de loco eo decedit, ſicq; prius domus erroris, & blaſphemiæ fuerat, nunc diuinæ gloriæ hymnis decantandæ argumentũ eſt, tam ingenioſus, tanq; induſtrius eſt deus noſter.

Atq; hæc quidẽ nec opinata non nunc primũ, ſed iam inde a ſuperioribus ſeculis magno illo miraculo ædere ſolet. Omnia porro recenſere, temporis huius non eſt, cõmemorabimus tamen factum quoddã huius per quã ſimile. Prælio olim in Paleſtina a Iudæis contra alienigenas quoſdã facto, uictoria potiti hoſtes, captam dei arcã, tanquã exuuias, & opimũ quoddã ſpolium ſuo cuidam idolo (huic nomen erat Dagon) donarĳ loco conſecrarunt, ea porro in idoli eius tẽplum perlata, ſtatim idoli ſtatua delapſa in caput iacebat. Vbi autẽ diuinæ uirtutis robur hac ruina illi minime agnoſcentes, idolum deintegro excitatũ, in ſede ſua collocarunt, poſtridie ſub auroræ tẽpus eo quũ acceſſiſſent, uiderunt non iam collapſum idolum, ſed prorſus diffractũ. Huius enim manus ab humeris auulſę una cũ pedibus ad tẽpli limẽ exilierant, reliqua idoli parte, & ea quoq; diuulſa, alio diſperſa. Et Sodomorũ item tellus, ut parua magnis conferamus, hac ratione unà cũ ipſis incolis incendio aſſumpta, ſterilis facta eſt, ut nõ ſolum qui id tẽporis ſuperſtites eſſent, ſed & poſteri item omnes locorũ uaſtitate admoniti, continentiores uiuerent, ſi enim ad homines ſolos ſupplicium peruaſiſſet, futurũ erat, ut factum id poſtea ab alĳs minime crederetur, propterea locus ipſe plagam accepit, qui tempore prorogari poteſt, quiq; & ſequentia omnia ſecula admonet, lege cautum eſſe, ut qui ſimilia cõmiſerint peccata, ĳ ſimiles pœnas luant, etiamſi in pręſentia id nõ fiat, id quod & in tẽpli huius incendio accidiſſe uidemus. Ecce enim iam uiceſimus ex eo annus agitur, nec tamen ædificĳ ab igne relicti pars ulla deleta eſt, ſed quæ partes flammas euaſerunt, eæ ſolidè ac firmiter ſtant, ſuntq; etiam nunc ſic ualidæ, ut uel ad centenos ducentenoſq;, & multo item plures annos durare poſſint. Id uero qui mirum uideri debet, ſi ex columnis nulla prorſus ab altera auulſa ad ſolum deciderit? Columnarum enim earũ, quæ ad poſteriorem templi partẽ erant, una tantũ tum perfracta, nec ea quidẽ corruit, ſed a ſua ſede mota, ad murũ dum caderet inclinata, ſic manſit. Cuius quidem columnæ partes ſunt duæ, quarũ altera a baſi ad ſectionẽ obliquè muro incubuit, altera a ſectione eadem ad capitulum ſupina cõſtitit, & ea ab inferiori parte ſuffulta, quanquã autem & uenti uehementes loco illi ſæpe incubuere, & terręmotibus crebris tellus fuit concuſſa, ignis tamen reliquiæ inconcuſſę manſerunt, quæ ipſę firmiter ſtant, propemodum clamitantes, ſeſe ad poſteriorum emendationem aſſeruatas eſſe.

Et quidem q templum ipſum totũ non conflagrarit, hanc dicere poſſis cauſam eſſe, quod autẽ Imperator fulmine percuſſus non fuerit, aliam ſi quæſieris, cauſam reperies, ex eodẽ bonitatis & benignitatis dei fonte manantẽ. Propterea enim deus ignẽ ab Imperatoris capite defendit, eundemq; in tẽpli tectum eiaculatus eſt, ut alieno ille malo edoctus, pœnam ſibi reſeruatã effugeret pęnitentia cõpunctus, & errore liberatus. Illi enim hoc neq; ſolum, neq; primũ uirtutis ſuę ſignũ Chriſtus dedit, ſed & alia item multa hoc ipſo non inferiora, Nam & patruus eius, & quæſtor æra-

rius, ſic, ut dixi, uterq; uitam finientes, preterea & fames in urbem ſtatim unà cũ ipſo inuadens, & aquarũ penuria nunquã ante uiſa, q̃ ab eo ſacrificia in ipſis fontibus facta fuiſſent, & multa præterea alia, tum ea, quæ in ipſius caſtris, tum ea quæ in urbibus euenerunt, huiuſmodi certe fuere, ut uel ſaxeam animã flectere poſſent, non ob id quidẽ quod permulta eſſent, neq; ob id quod omnia pariter ęderentur, ac deinceps & poſt ipſa ſtatim ſcelera perpetrata, ut quondam Ægyptiorũ regis tẽpore, ſed quod quæ ędebantur miracula per ſeſe talia erant, ut ad eorũ qui ea cernerent emendationẽ aliud alio non egeret, uerũ illorũ unumquodq; hoc ipſum per ſe præſtare poſſit. Nam ut cætera prætermittã, quẽ tandẽ, qui idem non ad modum ſtupidus eſſet, non pertetrefeciſſet æditum ad ueteris tẽpli Hieroſolymitani fundamenta miraculum? id porrò cuiuſmodi fuit?

Tyrannus cũ uideret per omnes Imperij ſui fines, Chriſti fidem diffuſam, eandemq; ad Perſas uſq;, alioſq; remotiores Barbaros, atq; adeo ultra etiam illos peruaſiſſe, breuiter omnẽ eam, quã ſol radijs ſuis luſtrat, regionẽ occupare, cruciabatur animo, atq; augebatur, apparabatq; ſeſe ad gerendum contra Chriſtianorũ conuentus, bellum, infęlix, ut qui ignoraret ſe contra ſtimulum calces. Ac quidem primũ Hieroſolymitanũ templum, Chriſti uirtute ſolo æquatũ: excitare conabatur, & Iudæorum res quanquã Græcus homo procurabat, uirtutis Chriſti periculum inde facere uolens. Hic uocatis ad ſe Iudæis quibuſdã, ijſq; ſacrificare iuſſis (nam & illorũ maiores dicebat hunc religionis ritum obſeruare ſolitos) ubi Iudæi ijdem eò confugerunt, ut dicerent, fas ſibi nequaquã eſſe, id tẽplo collapſo extra ueterẽ metropolim facere, iubet illos pecunia de regali theſauro ſumpta, ſuppeditatiſq; ijs omnibus, quæ ad opus neceſſaria forent, abire, tẽplum inſtaurare, & ad priſtinã ſacrorũ conſuetudinẽ redire. Tum illi dementes planè, a matriſq; utero errantes, atq; ad canos uſq; eruditione indigentes diſceſſerunt, Imperatoris mandato pariturí. At ſimul ut ædificaturi foſſitiam humũ euacuare cęperunt, ſtatim e fundamentis, ignis exilijt, quo omnes pariter aſſumpti fuere. Quæ res Imperatori ut renunciata fuit, neq; ulterius inſaniam ſuam promouere conatus eſt, metu enim detinebatur, neq; tamen dęmonũ errore (quorũ tyrannide prorſus pręmebatur) liberari uoluit. Ac tum quidem ſuperſedebat.

Cæterum nõ ita multo poſt tẽpore, ad id genus leuitatis redijt, tẽplum quidẽ non iam ædificare audens, aliunde autẽ paruulis prẽlijs, ac uelitationibus nos petens, aperto enim marte, nos adoriri tum differebat, primũ, atq; præcipue, quod perſuaſus plane eſſet, fruſtra ſe id tentaturũ, deinde quod nullam nobis anſam relinquere uolebat, per quã martyrij corona redimiri poſſemus. Ferre enim haud quanquã poterat, idq; illi quauis calamitate indignius erat, ſiquis in medium productus pro ueritate uel ad mortẽ uſq; tormenta ſuſtineret, uſq; adeo ex animo inimicitias ſe noſtras ſuſcepiſſe declarabat, nouerat enim, nouerat (inquam) aperte, futurũ, ut ſi id ipſe attẽptaſſet, omnes pro Chriſti nomine ſuas animas proderent. Proinde uafer, & callidus cũ eſſet, quos intelligebat ob peccatũ aliquod Chriſtianorũ conuentuũ principibus pœnas dediſſe, & a pręfectura quã gererent amotos, eos omnes liberos eſſe iuſſit, hoc modo peſſimis quibuſq; licentiam largiens, eccleſiæ leges ſubuertens, deniq; omnes inter ſe cõmittens, fore enim ſperabat, ut poſtea minori negocio debellarentur,

ſi prius bello inter ſe conflictati fuiſſent, quinetiam quendã, huic Stephano nomen erat, tum ob doctrinę peruerſitatẽ, tum ob uitæ improbitatem ab Eccleſiaſtico principatu amotum, iubet de integro magiſterij ſedem occupare, atque adeo Chriſtianum nomen tunc ut extingueretur, quo ad eius poterat, elaborabat, Galilæos pro Chriſtianis nos in ædictis ſuis tum ipſe appellans, tum principes ut idem factitarent adhortans.

Intermedia autem ea ſigna, quæ per famem atq; ſiccitatem eueniſſe recenſui, a ſua ipſe impudentia, ac duritia minime deſiſtebat. Idem contra Perſas bellum ſuſcepturus, tanto cum faſtu cũ deſcendiſſet, ut ſi omnem Barbarorum gentẽ deleturus eſſet, identidem nobis cõminabatur, quũ diceret omnes ſe, poſt ſuum a Perſis reditum, funditus perditurum, hoc enim bellũ ſibi eſſe Perſico grauius, atq; adeo oportere minore illo confecto, tum demũ ad hoc quod maius foret deſcendere, & hæc quidẽ nobis nunciabant qui illi a conſilijs erant. Æſtuans porro ira aduerſum nos ad maiorem quotidie inſaniam ſublatus, in eadem nunquã ſententia perſiſtebat, ſed priore illo conſilio poſito, rurſus nobis perſequutionẽ minabatur. Cæterum cũ illam deus inhibere, atq; intumeſcentẽ ſedere uellet, ædidit rurſus ſignum hoc in Daphne, igni in tẽplum immiſſo, hic uero ne ſic quidẽ furore ſuo ſuperſedit, quin potius ſumma depopulandi noſtri cupiditate quum diſrumperetur, ne ac id quidẽ tempus, quod minitatus fuerat, ſibi temperauit, ſed Euphratem traiecturus, militum ſuorum animos probabat, ac paucos quoſdam adulatione quum corrupiſſet, quos ſuæ uoluntati repugnantes inuenit, nequaquam exautorauit, ueritus ſi eos a reliquorum cætu congregaſſet, ne copias ſuas contra Perſas debiliores redderet.

Quis nobis hic quę ſubſequuta ſunt enarrabit? quę quidem ijs multo terribiliora ſunt, quæ tum in eremo, tum in mari, tum in Ægypto acciderunt, quo tempore Pharao ille ſenſu carens plectebatur, & qui cum eo erant omnes ſubmergebantur. Quemadmodũ enim tum, poſtea quam Ægyptius ob nullũ calamitatis genus concedere, ac melior fieri uoluit, illum tandẽ deus una cũ ſuo exercitu perdidit, ſic & nunc poſteaquam ad omnia dei miracula Imperator hic impudenter conſtitit, nihil fructus inde percipere uolens, animumq; inemendatum ad omnia afferens, hunc ipſum deus idem extremis malis inuoluit, ut quoniam alioꝝ calamitatibus edoctus ad frugem bonã redire non ſuſtinuit, eius ſupplicijs meliores alij euaderent. Qui enim plures militum myriadas ſecum duxerat, quam ullus unquam ante ipſum Imperator, quicque Perſidem omnem per incurſionem, ac ſine puluere, quod aiunt, capturũ ſe ſperauerat, huic, ſic infęliciter ac miſerabiliter res ſucceſſit, ut fœminarũ potius, ac puerulorum, quã uirorũ exercitum illum ſecum habuiſſe, dicas. Primũ enim imprudentia ſua, in tantã illos neceſſitatẽ adegit, ut equinis carnibus ueſcentur, ac partim fame, partim ſiti abſumpti perirent, quaſi enim in Perſarũ gratiã copias ageret, neq; illos capere, quin potius, ſuos illis prodere ſtuderet, ſic eos in locorum difficultates quaſdam concluſit, ac tantum non uinctos hoſti tradidit.

Enimuero calamitatum earũ genus omnẽ nullus poſſit, ne ex ijs quidem qui illas, uiderunt, expertiq; ſunt, recenſere, ita omnem modum exuperarunt. Sed ut ſummatim dicamus, illo turpiter ac miſerabiliter mor-

tuo (alij enim illũ uolunt a lixa quodam rerum indignitatem non ferentẽ percuſſum interijſſe, alij autẽ, ne uidiſſe quidẽ ſe, a quo interfectus ille ſit, ſed fuiſſe tantũmodo percuſſum dicũt, rogaſſeq; ut Ciliciam, inibi ſepeliendus, portaretur, ubi etiã nunc iacet) illo, inquã, tam turpiter mortuo, quũ uiderent milites in extremo ſeſe uitæ periculo, conſtitutos, cũ hoſtibus pepigerunt, quibus cum iureiurando recepiſſent, abſceſſuros ſe a loco locorũ omnium tutiſſimo, eodemq; regionis noſtræ tanquam muro quodã inexpugnabili, Barbaros humanos erga ſe nacti, ita euaſerunt, atq; e multis pauci reuerterunt, & ipſi affectis admodũ corporibus, erubeſcentes ob fœdera cũ hoſtibus pacta, coacti uero illis per iuſiurandũ paternis bonis cedere. Hic uidere erat ſpectaculum qualibet captiuitate mirabilius, nã urbis illius ciues a quibus gratiam aliquam expectabant, quod ſuos omnes intus muri inſtar in portu collocarant, pro omnibus ſemper ad omnia pericula obiecti, ab ijs hoſtilia omnia paſſi ſunt, proprijs domibus, atq; agris relictis ſolum uertere coacti, & a maiorum ſuorum poſſeſſionibus auulſi, & quidẽ eam iniuriam a ſuis acceperunt, hunc nos fructum ab egregij illius Imperatoris operibus percepimus.

¶ Hæc porro temere a nobis dicta non ſunt, ſed ut ſatisfactũ ijs eſſet, qui quærerent, cur non antea deus de Imperatore pœnas ſumpſit. Illũ enim rabie percitum ſæpe numero reprimere uoluit, ne impetu ulterius procederet, & alienorũ malorũ exemplo emendare; uerum ubi reſtitit, extremis illum malis obiecit, iuſtam quidẽ peccatorũ eius retributionẽ in magnum illũ iudicij diem reijciens, præſenti autẽ pœna ſuperiores excitans, et caſtigans. Talis eſt enim dei lenitas, ut qui eadem non recte utuntur, eos grauiore pœna afficiat, quæ quemadmodũ reſipiſcentibus utilis, ita & obſtinatis ac peruicacibus maioris ſupplicij occaſio eſſe ſolet.

¶ Quod ſi dixeris, quid? nõne præuiderat deus fore, ut tyrannus hic nunquã emendaretur? huic ita reſpondebimus, præuiderat quidẽ, ſed tamen ob id quod malitiam noſtrã proſpiciat, officium ille ſuum non intermittit, quin potius etiamſi eius non admittamus admonitionẽ, clementiam tamen in nos ſuam præſtat, qui ſi poſtea in grauiora etiam nos peccata impingimus, id certe non iam eo auctore euenit, qui non propterea lenis, longanimiſq; eſt, ut pereamus, ſed ut ſeruemur potius, uerũ nobis autoribus fit, qui in illius imenſam tolerantiam iniurij ſumus. Sic autẽ & infinitam ſuã in nos benignitatẽ oſtendit, quoties enim recuſamus ab eius prolixa lenitate adiuuari, tum ille in aliorũ uſum eam uertit, nuſquã non clementiam erga nos ſuam ſimul & prouidentiam, ſolertiamq; prodens. Id quod tum præſtitum eſt.

Et tyrannus quidẽ in hunc, quem dixi, modum ẽ uiuis deceſſit. Rabiei autẽ eius, ac beati Babylæ uirtutis argumenta extant, & templũ & martyrij monumentũ, illud deſolatum, hoc eandẽ quam prius efficaciam retinens. Cuius capſula non ultra refertur, deo rem ſic diſpenſante, quo poſteris teſtatiora ſint præclara Babylæ eiuſdẽ facinora. Quiſquis enim eo aliunde accedit martyrẽ requirens, hunc ubi ab eo loco abeſſe uidet, ſtatim cauſam ſciſcitatur, neq; prius de loco decedit, quã omnẽ eam hiſtoriam perdoctus fuerit, ſic & dum ad Daphnes locũ accedit, & rurſus ab eodẽ dum decedit, fructũ maximũ percipit. Ea eſt martyrũ uirtus & uiuentium & mortuorũ, & ad loca illa, uel illa adeuntium, & rurſus ab eiſdem

dem alio migrantium. Etenim ab initio ad finē uſq; Babylæ noſtri præclara facinora continua quaſi ſerie copulata fuere.

Rem, quæſo animo luſtra, dei leges ab iniuria uindicauit, pro occiſo pœnas ſumpſit, qua ex re planū fecit, quanto inter ſe interuallo ſacerdotiū & regnū diſſideant, mundi faſtū omnē diſſoluit, uitæ huius opinionem conculcauit. Reges docuit nihil ultra modū ipſis a deo datum poteſtatē promouere, ſacerdotibus planū fecit, ut principatui huic præeſſe oporteat. Atq; hæc quidē, & his item longe plura etiam num uiuens præſtitit. Vbi autē hinc emigrauit, dæmonis robur eneruauit, gentilium impoſturam coarguit, uaticinij deliramenta detexit, perſonā eius contriuit, ſimulationem omnibus denudauit, ac patefecit, eum qui in ea dominari uideretur obmuteſcere cogens, ac magna uehementia opprimens, hodie quoq; templi parietes recti ſtant, omnibus quaſi prædicantes qua dæmonis impudentiam, riſum, imbecillitatē, qua martyris coronas, uictoriam, uirtutē. Ea ſane eſt ſanctorū fortitudo, tam inexpugnabilis, & terrifica, tum regibus, tum dæmonibus, tum ipſi etiam dæmonū principi.

15 *Sacerdotes præſunt Regibus, non e conuerſo, ut ſuadere conantur moderni hæretici.*

16 *Vide quot & quantas præſtiterit uirtutes Babylas poſt mortem. Sileant igitur Sanctorū aduerſarij.*

VITÆ ET AGONES PETRI, DOROTHEI, GORGONII, ET ANTHIMI EPISCOPI, AC *aliorum plurimorum ſanctorum martyrum, Diocletiani et Maximiani tempore paſſorum, per Euſebium Epiſcopum Cæſarienſem Scripti.*

Habetur in libro. 7. Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ, cap. 1.

APoſtolorum ſucceſſionibus expeditis, dignum credidi etiam ea quæ noſtris temporibus geſta ſunt, poſterorum memoriæ relinquere. Et hinc nobis ſermo ſumat exordium.

Etenim ante noſtri temporis perſecutionem, quam mirabiliter, quamq; magnifice per uniuerſum mundū ſermo Chriſti & pietatis doctrina profecerit, & in quantū ſublimitatis aſcenderit, enarrare, uires noſtras ſuperat. Noſci tamen & ex hoc poſſibile eſt, quod aliquanti ex principibus Romanis, & facultatē regendi prouincias, iuriſq; dicendi, noſtris præbebant: & coniugibus & miniſtris, atq; uniuerſæ domui ſuæ, non ſolum credere in dominū Ieſum Chriſtum, uerumetiam, cum omni fiducia ac libertate, in fide agere ſinebant: ita ut illos ſibi fideles ac familiares ducerent, de quibus certi erant, quod pro fide Chriſti, nihil perfidum ſaperent. Sicut fuit opinatiſſimus ille Dorotheus, in cubiculo regum, qui propter fidem domini, fideliſſimus in omnibus habebatur. Vnde & cunctis præferri honore meruit & amore. Cum quo & Gorgonius, cæteriq; cum ipſis, in domino fideles, uel qui intra palatiū, in ſummis honoribus erant, uel qui ad prouincias gubernandas præferri cæteris, fidei contemplatione merebantur. Iam uero multitudines coeuntium intra eccleſias populorū, & præcipue in diebus feſtis innumeras cateruas per loca ſingula confluentes, quis digne poterit explicare? Cū ne ipſa quidē antiqua receptacula ſufficerent, ſed quotidie orationum domus dilatarentur, ita ut amplitudo earum concludere inſtar urbium uideretur. Sic per tempus plurimū, eccleſiarū ſtatus incrementis proſperioribus augebatur, & gloria earū terris excedens, & cuncta ſu-

1 *In diebus feſtis dicit, non tantum ergo Dominicis.*

2 *Ergo Eccleſiæ ſunt pro orationibus.*

pereminens, feſtinare uidebatur ad cœlum. Nulla enim occurrebat inuidia, nullus liuor nequiſſimi dæmonis obuiabat: quoniam quidẽ cœleſtis dextræ fulciebatur auxilio populus, etiam tum bene de Deo pro pietatis cultu, & iuſtitię obſeruatione promeritus.

Verum ubi ex multa libertate, multaq; indulgentia uitiati ſunt mores, & diſciplina corrupta eſt, dum alter alteri inuidemus, & alter alteri derogamus: dumq; nos inuicẽ mordemus & incuſamus, & aduerſum noſmetipſos inteſtina prȩlia cõmouemus: dum uerborum iaculis proximorum corda terebramus, dum principes cum principibus, populi cum populis, ſeditiones & certamina concitamus: dum ſimulatio in uultu, dolus in corde, fallacia profertur in uerbis, & malorum per ſingula cumulus intumeſcit: diuina prouidentia iacturam diſciplinę populo ſuo illatam, ex plurima pace & nimia ſui lenitate proſpiciens, aggreditur primo ſenſim refrenare lapſantes, & integro adhuc eccleſię ſtatu, congregationibusq; manentibus, indulget interim eos qui erant in militia tantũ, Gentilium perſecutione pulſari.

Sed cum nullus ex hoc clementiæ eius intellectus populis redderetur, quin potius uelut ignorantes deũ, abſq; diuina prouidentia res agi ducerent, & per hoc eo magis perſiſterent in malis ſuis, atque ipſi qui duces populi uidebantur & principes, diuini mandati imemores effecti, aduerſum ſe inuicem contentionibus, zelo, liuore, ſuperbia, inimicitijs atque odijs inflãmarentur, ita ut tyrannidẽ potius quam ſacerdotium tenere ſe crederent, Chriſtianæ humilitatis & ſynceritatis obliti, ſacra myſteria prophanis mentibus celebrarent, tunc demum ſecundũ uocẽ Hieremiæ prophetæ: Obſcurauit dominus in ira filiæ Sion, & deiecit de cœlo gloriam Iſrael, nec rememoratus eſt ſcabellum pedum ſuorũ in die iræ ſuæ. Et ſicut iterum dicit: Submerſit Deus omnẽ decorẽ Iſrael, & omnes macerias eius deſtruxit. Et rurſum ſicut dicit in Pſalmis: Deſtruxit teſtamentum ſerui ſui, polluit in terrã ſanctificationem eius, per eccleſiarum ſcilicet ſubuerſionem, & deſtruxit omnes macerias eius, poſuit munitiones eius timorẽ, diripuerunt populũ eius omnes qui tranſierunt per uiam, pro quibus cunctis opprobrium facti ſumus uicinis noſtris: exaltauit enim dexteram inimicorũ noſtrorũ, & auertit adiutorium gladij ſui, & non adiuuit nos in bello, ſed & deſtruxit eum ab emundatione, & thronum eius eliſit in terram. Paucos fecit dies noſtros, & ſuper omnia effudit ſuper nos confuſionẽ. Summa nancq; malorũ nobis affuit omnium, tunc, cũ domus orationis & eccleſiæ dei uiui ad ſolum deductæ ſunt, atq; ab ipſis ſubuerſæ ſunt fundamentis, diuinę uero ſcripturę in medio platearũ igni crematę ſunt. Pro nephas, ipſi hęc noſtris uidimus oculis: Sacerdotes domini & paſtores eccleſiarũ publice denudatos, inuerecunde & inhoneſte huc atq; illuc ab impijs trahi, ita ut compleretur ille ſermo propheticus, qui ait: Effuſa eſt contumelia ſuper principes, & ſeduxit eos in inuio, & non in uia.

3 *Summa malorũ fuit, cũ domus Orationis, Eccleſiæ dei uiui, ad ſolum deductæ ſunt. Vides toties dici Eccleſiam domũ eſſe orationis? Hoc fit ut confundantur hi qui dicunt Eccleſias nõ eſſe factas ad orandũ, ſed tantũ ad audiendum in eis uerbum dei, & percipiendum Sacramenta, & Eccleſias nil facere ad orationem.*

Sed non eſt noſtrum deſcribere, quanta in ſacerdotes Dei iniuriarum genera collata ſint. Sicut ne illud quidem noſtrũ duximus, exponere ſigillatim, quanta prius inter noſtros rabies diſſenſiones exarſerit. Hoc ſolũ hiſtoria tradere licuit, qđ iuſto Dei iudicio, & neceſſaria correptione diuinam ſenſimus manũ. Neq; enim refert in medium proferre, pro

quibus uel turbo perſecutionis inuectus eſt,uel quos, quantosq́ infidelitatis procella ſubmerſit: ſed illa ſola cõmemorabo, quæ uel nos ipſos dicentes,uel alios ædificent audiẽtes. Propter quod hinc iã diuinos agones beatiſſimorũ martyrũ,breuiter inquantũ poſſumus,explicabimus.

¶ Nonusdecimus agebatur annus imperij Diocletiani,menſis Martius, C. 4 & dies ſolennis Paſchæ imminebat, cum edicta principis per omnẽ terrã proponebantur,ut cunctæ quæ uſquam ſunt eccleſiæ, ad ſolum uſq; deſtruerentur: Scripturæ ſacræ igni exurerentur: Si quis inter noſtros alicuius honoris prerogatiua muniretur,ſublata hac maneret infamis: Si quis ſeruorum permanſiſſet Chriſtianus, libertatem conſequi non poſſet. Hæc oĩa his,quæ primo aduerſum nos lata ſunt,continebantur edictis.

Dies ſolennis Paſchæ imminebat.

Poſt non multum uero temporis,adduntur & alia. Iubetur,ut omnes qui per loca ſingula eccleſijs præſunt, primo quidem conijciantur in uincula,tum deinde omnibus ſupplicijs ſimulacris immolare cogantur. Hic uero ingens ſpectaculum ſacerdotes dei effecti ſunt huic mundo & angelis,& hominibus,cum perſecutorum crudelitate ad ſupplicia raperentur, & agones mirandos omnibus deſudarent. Illos autem qui & multo plures fuerunt,quos metus oppreſſit, & ante congreſſionẽ ſolus terror eliſit, præterire melius puto. Cęteri uero,quorum mens promptior,& fides ualidior fuit,tormenta patiebantur. Flagris alij diſcerpebantur, alij ungulis fodiebantur,alij ignitis laminis urebantur. Ex quibus nonnulli quidem fatigati cedebant,alij uſque ad finem patientiam obſeruabant. Ex ipſis autem perſecutoribus quidam tanquam miſeratione uſi, adhibebant nonnullos noſtrorũ ad inceſta ſacrificia: & quaſi ſacrificaſſent cõclamabant, cum non ſacrificaſſent. De alijs uero cũ ne appropiaſſent quidẽ immundis hoſtijs,acclamabant ipſi,quod iam immolaſſent, & abſcedebant,in eo tantum culpabiles,quod crimen ſibi obiectum,cum ſilentio paterentur. Alij ſemiuiui ſublati, tanquã mortui proijciebantur. Alij pedibus tracti,inter eos qui ſacrificaſſent deputabantur. Aliqui ſane exclamabant ingenti uoce, & teſtabantur ſe non ſacrificaſſe,ſed eſſe Chriſtianos, tali ſe gaudentes confeſſione decorari. Nonnulli etiam maiori fiducia, neque immolaſſe ſe, neque unquã immolaturos eſſe teſtabantur. Quibus tamẽ ab aſſiſtentibus militibus ora continuo atque oculi contundebantur, ut tacerent,& uiolenter expellebantur tanquam adquieuiſſent. Tanti erat impijs ſtudij,ut propoſitum ſuũ uiderentur impleſſe. Sed non aduerſum beatos martyres impune hoc facere licebat. Quorum patientiæ & magnanimitatis uirtutem,quamuis nullus digne proferat ſermo, tamen pro mediocritate uirium noſtrarum quæ poſſumus enarrabimus.

¶ Igitur primo omnium quoniam, ſicut diximus, ignis huius exordium D. inter ſolos militares parua ſcintilla conflauerat, cum diligerentur ſi qui eſſent inter milites Chriſtiani,ut aut immolandum ſibi ſcirent, aut militiã pariter uitamque ponendam, plurimi ex ipſis militiam pro fide Chriſti, pauci etiam animus poſuere. Cum uero inde flamma ſumens initiũ, tota per populos & ſacerdotes exaggeraſſet incendia, poſſibile non eſt numero cõprehendi, quanti quotidie pene per ſingulas quaſque urbes & prouincias martyres efficiebantur.

Etenim apud Nicomediã uir quidã de nobilibus honore & dignitate ſeculi illuſtris,ſimul ut uidit aduerſum cultores dei in foro crudelia edicta

pendere, calore nimio fidei ignitus, publice populo inſpectãte, iniecta manu, librum iniquæ legis detrahit, ac minutatim diſcerpit, Auguſto in eadẽ urbe ſimul cum Cæſare conſtituto. Ad quos cũ relatum eſſet religioſi & illuſtris uiri factũ, continuo omni in eũ crudelitatis genere deſæuientes, ne hoc quidem ſolum efficere quiuerunt, ut eum mœſtum aliquis uideret in pœnis, ſed læto atq; hilari uultu, cũ iam uiſcera in ſupplicijs defeciſſent, ſpiritus tamen lætabatur in uultu. Ex quo tortores ſui grauius cruciabantur, quod omnia ſuppliciorum genera conſumebant in eum, quem ne triſtem quidem ex his reddere poterant.

Petrus ¶ Poſt hunc ad unũ ex Dorothei ſodalibus, qui in cubiculo regis erant, quique ſemper in affectu habiti fuerant liberorũ, intentionis transfertur inſania. Etenim cum de immenſis ſupra memorati martyris ſupplicijs liberius cauſaretur, educi ipſe iubetur in medium, atque immolare cõpellitur: abnuens imperatur appendi, & flagris toto corpore laniari, uidelicet ut doloris neceſſitate faceret, quod præcipiebatur inuitus. At ille cũ maneret immobilis, uiſceribus iam pelle nudatis, iubetur aceto ac ſale perfundi. Cumque etiã hoc tormenti genus conſtanter ac fortiter toleraſſet, craticula prunis ſubterſtrata poni iubetur in medio, ibiq; quod reliquum fuerat in uerberibus abſumpti corporis ſuperponi, & non ad ſubitum, ſed ſenſim paulatimq; ſuccendi, quo ſcilicet pœna protelaretur in longũ. Cumq; miniſtri ſcelerum hinc modo corpus, modo inde uerſantes, per membra ſingula pœnas inciperent, & ſupplicia renouarent, ſperãtes ab eo elicere ſe poſſe conſenſum: ille firmus in fide, & ouans in ſpe, conſumptis iam & igne reſolutis carnibus ſuis, ultimum ſpiritũ in fide lætus exhalat. Tali Petrus (hoc enim ei nomen eſt) martyrio decoratus, uere Petri extitit, & fidei hæres, & nominis. Huius inſtitutor in diſciplina, & magiſter in officijs quæ intra palatium exhibebantur Dorotheus erat, cubiculi regij præpoſitus, habens ſecũ officio, fide, & magnanimitate parem Gorgonium. Quorum inſtitutionibus optimis omnes pene cubiculi miniſtri in fide dei uigilanter & libere perſiſtebant.

Doroth. Gorgon. ¶ Dorotheus igitur & Gorgonius, cum Petrũ tam crudelibus uiderent atq; imanibus ſupplicijs cruciari, conſtanter & libere: Cur, aiunt, Imperator punis in Petro mentis ſententiam, quæ in nobis omnibus uiget? Vt quid in illo crimen ducitur, quod a nobis omnibus confitetur? Hæc nobis fides, hic cultus & unanimis eademq; ſententia. Quos ille cũ in medium nihilominus uenire iuſſiſſet, ſimilibus pene ut priores ſupplicijs affectos, ad ultimũ laqueo appenſos necari iuſſit. Tunc & Anthimus ipſius urbis

Anthim. epũs. epiſcopus, in domini Ieſu Chriſti confeſſione perdurans, martyrij gloriam capitis obtruncatione ſuſcepit. Hunc autem tanquam uere bonum paſtorem uiam martyrij præeuntem, uniuerſa pene gregis ſui multitudo proſequitur.

Accidit nanq; apud Nicomediam in ipſis diebus, partẽ aliquã palatij incendio conflagrare. Hoc Imperator a noſtris factũ, falſa ſuſpicione præſumpſit, ex quo inæſtimabili furore ſuccenſus, iubet omnes noſtros, aceruatim collectos, alios quidẽ gladio obtruncari, alios ignibus conflagrare. Sed in illis per diuinam gratiam maior fidei ignis ardebat. Deniq; cũ aſſiſtentes miniſtri interrogarẽt ſingulos, ſi qui forte ſacrificaturi, uellent dimitti, tam uiri quã mulieres, ne interrogari quidem ſe patiebantur, ſed

ultro

ultro uel flammis irruere, uel cædentibus gladijs, certatim obiectare ceruices. Cumq́ iam illis ipſis ſpectatoribus nimietas crudelitatis horreſceret, miniſtri ſcelerum partē populi nauiculis iniectam, in medium pelagi abducunt, ibiq́ in ſententia fidei perſiſtentes, præcipitabant in profundum. Intantum uero apud eos rabies crudelitatis exarſit, ut regios pueros martyres effectos, cū ſecundum humanitatis ordinē fuiſſent ſepulturę mandati, effoderent denuo, & corpora eorum proijcerent in mare, hoc dicentes. Ne forte dij efficiantur Chriſtianorum, & illi qui deos adorare nolunt, ſeruos noſtros incipiant adorare. Putāt enim quod diuinus apud nos honor martyribus deferatur. 5

Sic putant & moderni hæretici, sed decipiuntur. Nos enim nō adoramus martyres, nec angelos, aut aliā creaturam, ſed ſolum deum. Sanctos autem honoramus, & eorum reliquias ueneramur ut eū cuius ſunt martyres & ſerui, adoremus. Vide D. Hiero. in Epiſtola ad Riparium aduerſus Vigilantium.

Cum hæc apud Nicomediam gererentur, ubi cruentus & ferox autor ipſe crudelitatis piorum carnibus inhiabat, haud ſegnius etiam apud Melitenen prouinciam Syriamq́, omnes eccleſiarū principes carceribus retrudi, & in uincula conijci, edictis principalibus urgebantur: Simulq́ cū his, ex plebe uiri & mulieres nobileſq́, & ignobiles, rapiebantur, & fiebat ubiq́ ſpectaculum miſerabile ac fœdum. Subito nanq́ inueniebatur in urbe ſilentium, in carceribus conſtipatio, in urbe per plateas, homo nullus, in carceribus uacuus locus nullus, ut non tam rei ad ergaſtulum duci, quā ciuitas tota migraſſe uideretur ad carcerē. Catenę quæ homicidis, adulteris, ueneuarijs, & ſepulchrorū uiolatoribus fuerant fabricatę, nunc epiſcoporum & presbyterorū, diaconorumq́ & lectorum, atq́ omnium religioſorum hominū colla conſtringunt, ita ut criminoſis nec uincula ſupereſſent, nec locus ergaſtuli reſideret. Verum cū perueniſſet ad principē æſtuare carceres, & per innocentium pœnas locū deeſſe criminoſis, noua rurſum decreta mittuntur, ut ex his qui concluſi erant, ſi quis uellet immolare, liber abſcederet: qui uero abnueret, diuerſis pœnarum generibus interiret.

Tum iam quantę per ſingulas prouincias multitudines martyrum, & præcipue in Aphricæ ac Mauritaniæ, Thebaidis quoq́ atq́ Ægypti regionibus, extiterint, numero cōprehendere quis ualeat? Sed ne illorū quidem, quorū agones apud Palęſtinam, uel Tyrum, quæ eſt urbs maxima Phœnices, præſentes inſpeximus, ut dignū eſt, memorare ſufficimus. Tanta etenim ab eis uirtute perſeuerantiaq́ aduerſum illata ſupplicia pro pietate certatum eſt, ut niſi quis prius domino & Saluatori noſtro credat, dicenti: Quia ecce ego uobiſcum ſum omnibus diebus uſq́ ad conſummationē ſeculi: & eius uirtutē martyribus ſciat eſſe præſentē, rebus geſtis deroget fidem. At nos (ut dixi) non audita, ſed oculis noſtris inſpecta narramus. Exquirebantur diuerſa tormentorū genera ſibi inuicem ſuccedentia. Flagris primum per omne corpus Dei martyres carpebantur: poſt hæc tradebantur ad beſtias: adhibebantur leones, urſi, pardi, atq́ omne ferarum genus, apri quoq́, ſed & tauri, quibus ferro & igni feritas addebatur. Præparabantur hæc omnia aduerſus cultores dei, & omnis cōtra eos hominū beſtiarumq́, & elementorū crudelitas armabatur. Ad hæc dei cultores denudati ſtatuuntur in medio arenæ loco: additur adhuc arte intra caueas beſtijs furor, & ita ſæuiores ſemetipſis effectæ, proruunt clauſtris, replent ſubito ſtadium, circundant eccleſiam martyrum in medio ſitam: circumeunt ſæpius & oblustrant: & diuinæ uirtutis adeſſe eis cuſtodiam ſentientes, procul ab eorū corporibus abſcedunt. Sed ilico fu-

ror qui reprimebatur in beluis, tranſit in homines. Nemo præſentem dei uirtutem, nemo diuinum pijs adeſſe ſentit auxilium: ſed mittuntur, quibus hoc artis eſt, inſtigare beſtias, aduerſum eos, quos diuina dextera defendebat. Verum illæ, ut oſtenderetur omnibus, non feritatẽ deeſſe beſtijs, ſed diuinam dei cultoribus adeſſe cuſtodiam, illos ipſos, qui ad inſtigandum mittuntur, incredibili uelocitate diſcerpunt. Et cum iam nullus ex huiuſmodi artificibus auderet accedere, iubentur ipſi ſancti martyres cõmotis manibus, & uelut prouocantibus, incitare aduerſum ſe beluas. Sed nec ſic quidem pati aliquid poterant. Verũ, & ſi forte aliqua fuiſſet ex beluis concitata, cũ perueniſſet ad proximũ, protinus in ſemetipſum conuerſa, repedabat. Tunc uero ſtupor ingens & pauor, omnes qui in ſpectaculis cõſidebant, inuaſerat, uidentes homines nudos (in quibus plurimi primę adhuc ætatis) in medio tot ac tantarũ poſitos ferarũ, intrepidos omnes & impauidos, extenſis ad cœlum palmis, & oculis ac mente, totos cũ deo, non ſolum nihil curare terrena, uerũ, ne carnem quidem ſuam magni pendere, & ipſis iudicibus pauore trementibus, reos læto & hilari uultu, in medio perſiſtere beſtiarum. Sed o duræ & impiæ mortalium mentes. Beſtiarum feritas, dei uirtute manſueſcit, humana uero rabies nec ferarum miteſcit exemplis. Sed tentatur adhuc, ab hominibus deus. Iubentur alij uere criminoſi beſtijs ſubrigi: qui tamen ilico ut apparuerunt, alius a leone, alius a pardo, ab urſis alius exeſus, aut a tauro in aera diſperſus eſt. Et ita omnes intra momentũ tẽporis pereunt. Sed ne ſic quidem incitatæ beſtię cultoribus dei, aliquid moleſtiæ generabant, diuino ſpiritu eos, uelut muris ualidiſſimis ambiente. Verax nanq; ille eſt qui dixerat: Vbi fuerint ex uobis duo uel tres, ibi ero in medio eorũ. Cum ergo ne ſic quidem aliquid egiſſet humana ſæuitia, iubentur mutari feræ, & ablatis prioribus, alię rurſum dimitti. Quæ, cũ & ipſę ſimiliter ut priores nihil triſte dei cultoribus intuliſſent, amotis etiam his, ſæuiores feris martyribus homines mittunt, qui ſoli poſſint immanitate beluas, crudelitate feras, atrocitate beſtias ſuperare. Gladijs igitur peragunt, quod beſtijs nequiuerunt. Et, ut in omnibus ſe oſtenderent beluis eſſe nequiores, prohibebant etiam cadauera mandari terræ, ſed iubebant fluctibus dari. Hęc apud Tyrum uenerandi martyres, qui ad illam urbem de Ægypti partibus uenerant, mirifica certamina deſudarunt.

6 *Vide quã crebro arguatur hæc immanitas, prohibere ne cadauera ſanctorũ mandarentur terræ.*

In ſua uero prouincia apud Ægyptum innumerabiles alij non inferiori gloria, tam uiri quam fœminæ, ſed & pueri ac ſenes: pro fide domini noſtri Ieſu Chriſti præſentem uitam paruipendentes, futuræ gloriæ beatitudinem quæſiuere. Quidam ex ipſis poſt uerbera, poſt uincula, poſt ungulas, poſt flagella, alioſq; diuerſi generis horribiles cruciatus, flammis traditi ſunt, alij in mare præcipitati, nonnulli etiam capite cæſi, ita ut ſponte ceruices ſuas ſecuribus darent, nonnulli inedia conſumpti, alij patibulis affixi, in quibus quidã more peruerſo, capite deorſum preſſo, & pedibus in ſublime ſublatis.

VITÆ ET AGONES DIONYSII ALEXANDRINI EPISCOPI ET ALIORVM SANCTOrum martyrum ſub Valeriani perſecutione tolerati, per Euſebium Cæſarienſem Epiſcopum ſcripti.

Habetur in libro. 7. Hiſtoriæ Eccleſiaſtica, cap. 9.

GAllus, non integris duobus annis Imperio detento, rebus humanis exemptus eſt. Poſt quē Valerianus cum filio galieno ſuſcepit principatum. De quo Dionyſius Alexandrinus Epiſcopus ſcribens iterum ad Hermammonem hoc modo refert. Sed & Ioanni ſimiliter reuelatum eſt ut diceret: Et datum eſt, inquit, ei os loquens magna & blaſphemias, & data eſt ei poteſtas per menſes quadraginta & duos. Vtraq; autem complentur in Valeriano. Vere enim mirandum eſt, quomodo ſupra cæteros, qui ante ſe fuerunt, hic & humanus & benignus extitit erga famulos dei, ita ut in initijs multo tempore etiam illis benignior uideretur, qui nomine ſaltem Chriſtiani dicebantur. Intantum uenerabatur ſeruus domini, & omnis eius domus erat eccleſia dei. Deprauatus autem eſt, & a ueritate deiectus per quendam doctorem peſſimum, magiſtrum & principem Ægyptiorum magorum, ut iuſtos & ſanctos uiros perſequi & interimi iuberet, tanquā qui aduerſarentur magicis artibus, quibus ſe ipſe ſubdiderat. Erant enim re uera, & ſunt etiam nunc, qui poſſent uirtute meritorum ſuorum reſtinguere fallacias dæmonum. Nam ille ut impuros ritus & execranda myſteria, ac ſacra inceſta conficeret, pueros inueſtes iugulari iubebat, & orbari liberis patres, atq; in teneris uiſceribus humanas rimari per piaculum fibras, & uocem illic quærebat, ubi fugauerat uitam. Sed & multa alia huiuſmodi de Valeriani piaculis memoratus, addit etiam hoc, quod ipſe a barbaris captus, & luminibus orbatus, filios ſceleris & impuritatis ſuæ reliquerit ſucceſſores.

Ipſe uero Dionyſius, quāta in eius perſecutione pertulerit, & quibus affectus ſit cruciatibus propter nomen dei, ſcribens ad quendam Germanum epiſcopum, qui quaſi obtrectator eius eſſe uidebatur, refert, ubi & acta confeſſionis ſuæ inſeruit, apud Æmilianum præſidem geſta. In quibus, cum Dionyſius unum ſolum deum qui cœlum feciſſet & terram diceret adorandum, cæteros autem neq; eſſe deos, neq; adorari debere, in caſtrum quoddam deſerti, quod Ceſro appellatur, in exilium truditur, ob hoc precipue electum, quod loci incolæ gentiles erant, & idolorum ſuperſtitionibus ſatis dediti, quiq; exulem Dionyſium primo hoſtili animo, & ſatis auerſa mente ſuſcipiunt. Poſt uero cum paulatim per domini gratiam, uerbū dei his ſeminare cœpiſſet, pars maxima trucis ac barbari populi, relictis idolis, conuerſa eſt ad deum uerum, Chriſtoq; ſubiecta. Quo comperto, rurſus eum ad alium locum, uicinum quidē Alexandriæ, ſed incolis deſertū, ac pene habitatoribus uacuum transtulerunt. Sed & ibi cū pro urbis uicinitate noſtrorū populi cum frequentarent, & tanquam odore paſtoris recepto, grex lætior & conſtantior agonibus redderetur, rurſum miſſis cū Centurione militaribus uiris, ipſum Dionyſium, & cū eo Gaium, & Petrum catenis conſtrictos, & diuerſis cruciatibus afflictos, in deſertum quoddam Libyæ pertraxerunt, ibiq; eos in lo-

eo ſqualidiſſimo, & omni uſu humanitatis carente, a Paraetonio trium dierum itinere in deſertum procento, nexos uinculis reliquerunt. Hæc in diuerſis ſuis epiſtolis ſupradictus uir, ſcripta dereliquit. In quibus memorat etiam Maximũ presbyterum, & Dioſcorũ, Demetriumq; & Luciũ, nec non & Fauſtinum & Aquilam ſatis claros & inſignes titulo confeſſionis effectos. Sed & ex diaconis quoſdã in inſula poſt pœnas confeſſionis, eſſe defunctos, ſuperfuiſſe uero ex his, Fauſtũ & Euſebiũ. Quibus etiã refert tantũ fiduciæ & magnanimitatis per gratiã dei datum, ut cũ ad eos qui in carcere tenebantur fratres, nemo prorſus humanitatis & miniſterij cauſa permitteretur accedere, iſti tamen indeſinenter & reuiſerent, & neceſſaria miniſtrarent. Et cum per dies ſingulos præſidis furor creſceret, iugulando alios, alios ſupplicijs ac diuerſis cruciatuum generibus affligẽdo, ſqualore carceris, & catenarum ponderibus enecando, & ſuper omnia præcipiẽdo ne quis ad eos prorſus accederet, ut & inedia quaſi aliud tormenti genus adhiberetur, conceſſit tamen deus ſupradictis diaconis gratiam, confeſſoribus ſuis prouidens, ut inuitis omnibus, iſtis tamen nõ negaretur ingreſſus. Sciendum tamen eſt, quod hic Euſebius, quem diaconum ſupradiximus, poſtmodum Epiſcopus apud Laodiciam Syriæ ordinatus eſt. Maximus uero, quem presbyterum memorauimus, ipſi Dionyſio apud Alexandriam ſucceſſit in epiſcopatu. Fauſtus autem, qui cum ipſis tunc confeſſor enituit, uſq; ad perſecutionem, quæ noſtris temporibus facta eſt, grandæuus & plenus dierum perdurans, perfecto martyrio obtruncatione capitis conſummatus eſt. Hæc a Dionyſio certiſſima fide memorantur.

Igitur in Valeriani perſecutionibus apud Cæſaream Palæſtinæ, multa a diuerſis martyria conſummata ſunt. In quibus tres quidam admirandi adoleſcentes, quorũ unus Priſcus, alius Malchus, tertius Alexander uocabatur, cum ſuburbanum agellum ſupradictæ urbis inhabitarent, diuino fidei calore ſucceſi, cœperunt ſemetipſos ſegnitiæ atq; ignauiæ incuſare, quod cum cœleſtes in urbe martyrij proponerentur coronæ, ipſi nec deſiderarent, nec raperent. Cumq́; dominus & Saluator regnũ cœlorum uiolenter diripi debere teſtatus ſit, ipſi inglorios & deſides animos humi gererent. His igitur ſemetipſos alloquijs incitantes, urbem petunt, & adorto iudice truculento, cur tantũ in ſanguinem piorum deſæuiret, incuſant. Ille continuo nobiles animos iuuenum, quam dignis remuneratur affatibus: Deuorandi (inquit) beſtijs ſubrigantur, quibus non placet piorum ſanguinem fundi. Sed & mulier quædam ſupradictorũ iuuenum ſecuta fertur audaciæ & magnanimitatis exẽplum, ſimilemq; ſortitur exitum pœnæ. Quam tamen de Marcionis ſchola fuiſſe loquebantur.

Marinum quoq; uirũ militarem Hyeroſolimorũ ciuem, honore & diuitijs clarum, cũ in ſupradicta urbe inter collegas ſuos per ordinẽ gradus ſui honor quidã contingeret militaris (ut fieri ſolet) inſequentem collegã ſuũ. Subit inuidia, & exclamat, non poſſe Marinum adipiſci ſuperiorem gradum, eo quod eſſet Chriſtianus. Interrogatur a Iudice Marinus, ſi ita res ſe haberet. Ille ita eſſe, & uere ſe eſſe Chriſtianum, clariſſima uoce teſtatur. Tres ei deliberandi horæ decernuntur a iudice, ut eligat utrũ uelit immolare dijs & imperatori, an Chriſtianus interimi. Cumq; a tribunalibus fuiſſet egreſſus, Theotecnus epiſcopus loci apprehenſa manu

eius perducit eum ad eccleſiam, ibiq; multis uerbis in fide confirmatis, ad ultimum in interiora altaris perducit, gladiumq; ſuũ, quo præcinctus erat, oſtendens ei, & rurſum offerens Euangelium, quid e duobus mallet, interrogat. Marinus uero promptiſſima fide, cũ manum ad Euangelium tetendiſſet: Obtine (inquit Teotecnus) quod elegiſti o fili, & contemnens præſentem uitã, æternam ſperato, confidens perge, & ſuſcipe coronam, quã tibi dominus pręparauit. Regreſſus continuo, ad tribunal euocatur per præconem. Aderat enim tẽpus ſtatutum. Ille uero nec moras patitur, nec expectat interrogantem, ſed continuo ſibi & deliberatum aſſerit, & ex paternis legibus confirmatũ, quod deo obtemperare oporteat magis quam hominibus. Quem iudex illico capite puniendum pro tali reſponſione pronunciat.

Sed inter eos cunctis clarior, & meritis fidei ſupra cęteros inſignis memoratur Aſterius, uir Romanæ urbis Senator, patricius, nobilitate, facultatibus, propinquitate etiã regia, & omni bonorũ fama ſatis clarus. Qui cũ ſupradicti martyris extremis intereſſet exequijs, & capite cæſum cadauer ſubiectis humeris, & ſubſtrata ueſte qua induebatur exciperet, honorem quẽ martyri detulit, continuo ipſe martyr aſſequitur. Sed & in multis alijs eum præclaris geſtis in fide Chriſti enituiſſe tradiderunt nobis hi, qui eum in corpore adhuc poſitum uiderunt. In quibus etiam tale aliquid per eum geſtũ memorabant. Apud Cæſaream Philippi, quã Paneæda Phœnices uocant, aiunt ſub radice montis qui appellatur Panius, ex quo fluuij Iordanis prima fluenta proſiliunt, morem fuiſſe gẽtilis erroris, certa ac ſolenni die immolari uictimã. Quæ uictima arte quadam dæmonis ſubito nuſquã cõparebat. Et erat hoc famoſiſſimi miraculi genus, quo perſuaderi adſtantibus uideretur in cœlum hoſtiam inuiſibiliter eſſe ſublatam. Accidit igitur dum hæc gererentur, adeſſe Aſterium: qui cũ uideret omnes miraculi huius ſtupore conſtringi, humanos miſeratus errores, cũ gemitu & ſuſpirio oculos ad cœlũ pariter tendit & palmas: Chriſtum, qui eſt ſuper omnia deus, tota fide profuſis lachrymis inuocat, ut præſtigias fallacis dæmonis arguat, miſeriſq; mortalibus, erroris huius ſoluat arcanum. Hæc illo cum fletibus ſupplicante, ſubito uictima quæ inuiſibiliter credebatur aſſumpta, ſuperferri aquis uidetur, & conſpectibus omnũ redditur. Nec ultra in illis locis error huiuſmodi potuit reparari. Ita unius Chriſtiani prece, tantorum ſeculorũ deceptionis machina, cũ autoribus ſuis dæmonibus diſſoluta eſt.

1 *Vide quanta fuerit unius Chriſtiani oratio nis.*

Verum quia urbis huius fecimus mentionem, iuſtum uidetur commemorare etiã illud in ea, quod hiſtoria dignũ duximus. Mulierem quã ſanguinis profluuio laborantem, a Saluatore curatam euangelia tradiderũt, huius urbis ciuem conſtat fuiſſe, domuſq; eius in ea etiã nunc oſtenditur. Pro foribus uero domus ipſius, baſis quædam in loco editiore collocata monſtratur, in qua mulieris ipſius uelut genibus prouolutæ, palmaſq; ſuppliciter tendentis imago ære uidetur expreſſa. Adſtat uero alia ære nihilominus ſtatua, habitu uiri, ſtola compte circundati, & dexteram mulieri porrigentis. Huius ad pedem ſtatuæ, e baſi, herba quædam noua ſpecie naſcitur. Quæ cũ exorta fuerit, excreſcere uſq; ad ſtolę illius ærei indumenti fimbriam ſolet. Quã cum ſummo uertice creſcens herba contigerit, uires inde ad depellendos omnes morbos languoreſq; conquirit.

2 *Vel ſolus iſte locus omnes refellit hæreticorum nugas imaginum uſum deteſtantium. Nã ſi dominus abhorreret imagines non operaretur tantũ miraculum in herba ſummitatẽ huius ſtatuæ contingente.*

Ex hoc habes non ſolum Domini Saluatoris ſed & ſanctorum eius licere nobis habere imagines, et earum uſum eſſe antiquiſsimum. Sileant ergo hæretici etiã ſuper hoc articulo.

3 ita ut quæcunq; illa fuerit infirmitas corporis, hauſtu exiguo madeſacti ſalutaris graminis depellatur, nihil omnino uiriũ gerens: ſi antequã æreæ fimbriæ ſummitatem creſcendo contigerit, decerpatur. Hanc ſtatuam ad ſimilitudinem uultus Ieſu formatam tradebant, quæ permanſit ad noſtra uſq; tẽpora, ſicut ipſi oculis noſtris inſpeximus. Et nihil mirum, ſi hi qui ex gentilibus crediderant, pro beneficijs quæ a Saluatore fuerant cõſecuti, huiuſmodi uelut munus uidebantur offerre, cum uideamus etiam nunc apoſtolorũ Petri, & Pauli, & ipſius Saluatoris imagines deſignari, tabulaſq; depingi. Sed & antiquas ipſorũ imagines a quibuſdam conſeruatas nos uidimus, quod mihi uidetur ex gentili conſuetudine indifferenter obſeruatum, quod ita ſoleant honorare, quos honore dignos duxerint. Inſignia etenim ueterum reſeruari ad poſterorum memoriam, illorum honoris, horum uero amoris indicium eſt.

4 *Vides quomodo non ſolum ſanctorum reliquiæ ſed etiam res exteræ eorum in magna ueneratione ſunt habendæ ob memoriam ſantitatis illorũ.*

Deniq; & Iacobi cathedra, qui primus in terris epiſcopus ab ipſo Saluatore, & ab apoſtolis in Hieroſolymis eſt electus, quemq; fratrẽ domini uolumina diuina deſignant, uſq; in hodiernum inibi conſeruatur: atq; in ea ſedent omnes qui uſq; ad præſens tempus ſedis illius Sacerdotium ſortiuntur. Seruatur ergo cum ingenti ſtudio, uelut a maioribus tradita memoria Sanctitatis, & cũ magna ueneratione habetur uel uetuſtatis, uel primæ Sacerdotij ſanctificationis obtentu. Sed de his iſta ſufficiant.

Vbi ſupra capite. 25.

Ipſe autem Dionyſius apud Alexandriam quieuit in pace, duodecimo anno imperij Galieni, decem & ſeptem annis functus ſacerdotio.

Habetur in Tomo. 1. operũ in libro, de ſpiritu ſancto ad Amphilochium, capite. 29. fol. 211. fac. 2.

VITA GREGORII EPISCOPI NEOCÆSARIENSIS, PER D. BASILIVM EPISCOPVM SCRIPTA.

CÆterum Gregorium Magnum, & illius uoces, quo loco ponam? An non cum Apoſtolis & Prophetis? uirum qui eodem ſpiritu, quo illi, uerſatus ſit, quiq; ſanctorum ueſtigijs per omnem uitam inhæſerit, quiq; euangelicæ conuerſationis uigorem quandiu uixit præſtiterit. Equidem illud dixerim, profecto iniuria affecerimus ueritatẽ ſi non animam illam annumeremus ijs qui deo iuncti ſunt, qui uelut inſignis magnaq; lucerna in eccleſia dei reſplenduit, qui e ſpiritus ope terrorem habuit aduerſus dæmonum poteſtatem. Nam tantam acceperat gratiam ad obedientiam fidei inter gentes, ut aſſumptis non plus ſeptemdecim Chriſtianis, uniuerſum populum, & urbanum & ruſticanũ, per agnitionem adiunxerit deo. Ille & fluminum curſus in diuerſum uertit, præcipiens illis in magno nomine Chriſti, & paludem exſiccauit, belli cauſam præbentem fratribus auaris.

Cæterum prædictiones de futuris eiuſmodi ſunt, ut nihilo ſit inferior cæteris prophetis. Sed omnino perlongum fuerit uiri percenſere miracula, qui propter donorum excellentiam, quæ in ipſo operabatur ſpiritus, in omni uirtute, ſignis ac prodigijs, ab ipſis etiam ueritatis hoſtibus alter Moſes appellatus fuit. Intantũ in illo in omnibus, tum dictis tum factis, eorum quæ per gratiam peragebantur, ueluti lumen refulſit, ſupercœleſtis uirtutis indicium, quæ ex occulto aſſectabatur illum. Cuius & in hodiernum quoq; diem magna eſt apud eius regionis homines admiratio,

recenſq; ac ſemper uigens memoria, ſic infixa eſt eccleſijs, ut nullo tēpore obſoleſcat. Itaq; non factum aliquod, non dictum, non figuram ullam myſticam, ultra quam illis reliquit, eccleſiæ adiecerunt. Imo hic multa in his quæ apud illos aguntur, in ritibus, uidentur imperfecta, propter inſtitutionis antiquitatem. Neq; enim ſuſtinebant qui in eccleſiæ adminiſtrationem ſucceſſerant, additamenta quæ poſt illum adinuenta ſint, recipere. Idem igitur fuit glorificationis modus, quem inſtituit Gregorius, & is cui nunc contradicitur, ex illius inſtitutione eccleſiæ obſeruatus. Haud multum ſit negocij, ei qui ſe paulum excitarit, ſuper his certitudinem accipere.

Ex eiuſdem Epiſt. 63. ad Clericos Eccleſiæ Neocæſarienſe. Tomo operum. 2. fol. 167. fac. 2.

Ad id uero quod propter pſalmodias accuſamur: quare potiſſimum ſimpliciores perterrefaciunt: qui nos traducunt: hoc habeo quod dicā: quod uidelicet, qui iam obtinuerunt ritus, omnibus Eccleſijs dei concordes ſunt & conſoni. De nocte ſiquidem populus conſurgens antelucano tempore domum precationis petit: inq; labore & tribulatione ac lachrymis indeſinentibus, facta ad deum confeſſione, tandem ſurgentes ad pſalmodiam inſtituuntur. Et nunc quidem in duas partes diuiſi, alterni ſuccinentes pſallunt, atq; ex eo ſimul eloquiorum dei exercitationem ac meditationem corroborant: & cordibus ſuis attentionem, & reiectis uanis cogitationibus, mentis ſoliditatem ſuppeditant: deinde uni ex ipſis hoc muneris dato, ut quod canendum eſt, prior ordiatur: reliqui ſuccinunt: atque ita pſalmodiæ uarietate, precibuſq; ſubinde interſertis, noctem ſuperant. Illuceſcente iam die pariter omnes uelut ore uno ac corde uno: confeſſionis pſalmum domino offerunt, ac ſuis quiſq; uerbis reſipiſcentiam profitentur. Horum gratia ſi nos fugitis: fugietis ſimul & Ægyptios: fugietis Libyam utranq;, Thebæos, Palæſtinos, Arabes, Phœnicas, Syros, & qui ad Euphratem habitant: & ut ſemel dicam, omnes, apud quos uigiliæ ac preces cōmuneſq; pſalmodiæ in pretio ſunt.

1 Tu qui detrahis pſalmodiæ monachorum, uigilijs ac precationibus tā nocturnis quā diurnis, uide quid cōtra te dicat hic Magnus Baſilius.

Nota hoc hæretice.

Sed iſta dicitis tempore Gregorij magni non fuiſſe: uerum, neq; Litaniæ, quas uos iam in uſu habetis, illius tempore fuerunt. Quod nō reprehendendi gratia dixerim. Optarim enim uos omnes in lachrymis & iugi pœnitentia uiuere, quandoquidem & nos nihil aliud facimus, quā quod pro peccatorum noſtrorum remiſſione, ſupplicamus, dempto eo, quod non humanis uerbis, quemadmodum uos ſoletis: ſed oraculis ſpiritus deum noſtrum placamus. [notent hoc nri temporis ... monachi: ac resipiscant]

2 Litaniæ erant in uſu tempore Baſilij, ſi nō Gregorij Neocæſarienſis. Et ſunt iam ann. 1170.

[not.] Quod autem ea quæ facimus, ſub præclaro Gregorio in uſu non fuerint, quibus teſtimonijs euincere poteritis? Nihil eorum quæ ille in uſu habuit: ad hunc uſq; diem, illibatum ſeruaſtis. Gregorius, in oratione conſtitutus tecto capite nō fuit. Quamobrem? Germanus erat diſcipulus Apoſtoli dicentis, omnis uir orans aut prophetans tecto capite, dehoneſtat caput ſuū, & uir non debet uelare caput ſuū, cum ſit imago & gloria dei. A iuramentis abſtinuit, munda illa anima, ac digna ſpiritus ſancti cōmunione, cui propter mandatum domini dicentis, Ego uero dico uobis, ne iuretis omnino, ſatis erat, etiam, & non. Non eſt auſus ille, fratrem ſuū uocare fatuum, cōminationem domini ueritus, tumor & ira, & amarulentia, ex ore illius, non proceſſerunt. Conuicium, odio proſequutus eſt, ut quod in regnum cœlorum, haud inducat. Inuidia & arrogantia a ſyncero illo animo procul abfuerunt. Altare non acceſſit, niſi fratri reconciliatus:

3 Vide ritū orandi detecto capite, eſſe antiquiſsimum, & ex Apoſtolica inſtitutione.

falſum ſermonem & artificioſum, & ad detractionem concinnatum ita abominatus eſt, ut qui ſciret mendacium ex diabolo prognatum eſſe, Dominumq; omnes eos qui mendacium loquuntur, perditurum. Horum ſi nihil in uobis eſt: ſed mundi eſtis ab his omnibus, uere diſcipuli eſtis eius, qui præceptorum domini diſcipulus fuit. Si uero ſecus, uidete, ne culicem excoletis, dum in pſalmodijs de ſonitu uocis diſceptantes, quæ maxima ſunt præceptorum dei, diſſoluitis.

Ex libro. 7. Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ Euſebij Cæſarienſis, cap. 23.

¶ Digniſſimum puto & Gregorij Neocæſarienſis Epiſcopi, tanti uiri, geſta quæ ſub Orientali & Septentrionis axe, cunctorum ſermone celebrantur, ad memoriam poſteritatis inſerere.

¶ Stagnum quoddam erat, in Ponti regionibus ſitũ, piſcibus copioſum, ex quorum captura prædiuites reditus dominis pręſtabantur. Iſta poſſeſſio duobus fratribus, ſorte hæreditatis obuenerat: ſed pecuniæ cupiditas (quæ pene omnium corda mortalium ſuperat) etiam fraternam neceſſitudinem uiolauit. Coibatur a fratribus, tẽpore captionis, non tam ad capiendos piſces, quã ad homines decipiendos: cædes ac bella mouebantur, humanus ſanguis pro piſcibus fundebatur. Sed dei prouidentia, affuit aliquando auxilium aduentuſq; Gregorij. Vidit pręlia & mortes uirorũ, furẽteſq; germanos: quid cauſę exiſteret, pro qua in exitium ſui ſuorumq; fratres accenderentur, inquirit: nullam, niſi capturam piſcium, comperit. Tunc ille, cum pro honore aduentus ſui utræq; partes paululum ſiluiſſent: Nolite (inquit) o filioli, rationabiles animas pro mutis animantibus uiolare, fraternam pacem quæſtus cupiditate diſſoluere, dei leges & naturę pariter iura temerare: & una mecum ad ora ſtagni exitialis accedite. Ego iam uos, per uirtutem domini, omni certamine cruentæ contentionis abſoluam. Et cum hęc dixiſſet, in conſpectu omnium uirgam, quã tenebat in manu, ad primas littoris undas defigit, & ipſe, poſitis genibus, palmas tendit ad cœlum, atq; his uerbis, excelſo ſupplicat deo. Tu domine deus patrum noſtrorum, qui cum tibi primus homo Adam peccaſſet, & mandatum tuum præteriſſet, pœnam culpę illius moderatus, ad terram, maledictionis ſententiam detorſiſti, dicens: Maledicta terra in operibus tuis. Et nunc ergo miſeratus horum iuuenum fraternum ſanguinem, qui periclitatur, præcipe ut maledictæ ſint aquæ iſtę in operibus eorum, pro quibus furore ſuccenſi, fraternæ pietatis obliti ſunt: ita ut nunquã in hoc loco uel
4 piſcis appareat, uel aqua reſideat, ſed ſit campus aratri patiens, ac frugũ ferax, & cuſtos in æternum fraternæ concordiæ perſeueret. Simul ut ille finem orãdi fecit, ſtatim ſe unda ſubducens, & curſu ueIociore refugiens, a conſpectu ſuperno iuſſa diſcedere, abyſſis ſuis redditur, & arentem campum germanis iam concordibus dereliquit. Sed & in hodiernum frugũ ferax eſſe dicitur ſolum, quod ante fuerat nauium ferax.

Quid tibi uidetur hæretice? Eſt ne ſuperflua & fruſtratoria oratio?

Memoratur etiam aliud illuſtrius ab eo & diuinius geſtum. In quodã loco ruris anguſti, quũ res poſceret eccleſiam conſtrui, rupes quædam uicini montis, ex parte Orientis obiecta, ex alia uero præterfluens fluuius, ſpacium quantum eccleſię ſufficeret denegabat. Et cum alius omnino nõ eſſet locus, omneſq; mœſtitiam gererent, quod ſolum ad conſtruendam Eccleſiam non haberent, ille fide plenus, pernoctaſſe in oratione dicitur, & dominum Ieſum promiſſionis ſuæ admonuiſſe fideliter, qua dixit: Si habueritis fidem ſicut granũ ſinapis, dicetis monti huic, tolle te, & mitte

te in mare, & fiet utiq;. Cumq; hęc plena fide atq; deuotione depoſceret, 5
ad lucem coeuntibus populis, inuenta eſt rupes importuna, feceſſiſſe tantum, quantum ſpacij ad condendam quærebatur eccleſiam. Traduntur eius & alia quamplurima. Sed ne in longum uideamur trahere ſermonẽ, intermiſſis cæteris, unum adhuc de eius geſtis adijciam.

Vide & hic mirũ de Oratione Gregorij.

Iter ei fuiſſe quondam per alpes dicitur hyemis tempore, & cũ perueniſſet ad ſummum alpium iugum, niuibus repleta erant omnia, nullum uſquam diuerſorium, phanum ibi tantum Apollinis erat, cui ſuccedens, tranſacta nocte diſceſſit. Sacerdos uero erat quidam phani eius, cui conſulere ſimulacrum Apollinis mos erat, & reddere reſponſa poſcentibus, ex quo ei etiam alimoniæ quæſtus eſſe uidebatur. Igitur poſt digreſſum Gregorij, offerre conſulta, & reſponſa poſcere ſacerdos acceſſit ex more, nihil inde reſponſi ueniebat. Repetit uictimas, ſilentium permanet. Iterũ atq; iterum litat, ſurdis ingerit fabulam. Cumq; ſtupore noui ſilentij ęſtuaret ſacerdos, nocte ei aſſiſtens dæmonium, dicit in ſomnis: Quid me illic inuocas, quo iam uenire nõ poſſum? Percontanti cauſam, aduentu ſe Gregorij dicebat expulſum. Quid nunc remedij daretur, cum perquireret, ait, non aliter ſibi licere ingredi locum illum, niſi Gregorius permiſiſſet. Quibus auditis ſacerdos occupat uiam, multa apud ſemetipſum uoluens, atq; animo recuſante pertractans, peruenit ad Gregorium: adortuſq; eum, rẽ pandit ex ordine, humanitatis ſuę atq; hoſpitalitatis admonuit, querelam depulſi numinis promit, ademptam facultatem ſui quæſtus deplorat, ac reddi ſibi omnia in priſtinum ſtatum depoſcit. At ille nihil moratus, ſcribit epiſtolam in hæc uerba.

Gregorius Apollini. Permitto tibi redire ad locum tuũ, & agere quæ conſueuiſti. Hanc epiſtolam ſacerdos accipit, & ad phanum defert, poſitaq; ea iuxta ſimulacrum, affuit dæmon, ac dedit reſponſa poſcenti. Tum ille in ſemetipſum conuerſus ait: Si Gregorius iuſſit, & deus iſte diſceſſit, nec potuit redire, niſi iuſſus, & rurſum iubẽte Gregorio reſtitutus eſt, quomodo non multo melior iſto Gregorius, cuius hic obtẽperat iuſſis? Clauſis igitur ianuis phani, deſcendit ad Gregorium, epiſtolam ſecum quam acceperat referens, omnemq; apud eum rei geſtæ ordinem pandens: Simulq; ſe ad pedes eius proſternens, rogat ut illi ſe deo offerat, cuius uirtute dijs gentium Gregorius imperabat. Cumq; enixius & pertinacius 6
perſiſteret, catachumenus ab eo factus eſt. Et cum ſe uitæ caſtiſſimæ & abſtinentiſſimæ, derelictis omnibus, non ſolum erroribus dæmonum, ſed & ſeculi actibus, mancipaſſet, etiam baptiſma conſecutus eſt. Et intantũ uitæ merito ac fidei uirtute profecit, ut ipſe beato Gregorio in epiſcopatu ſucceſſor extiterit. Sed & ingenij ſui nobis in paruo maxima monimenta dereliquit. In Eccleſiaſten nanq; Metaphraſin idem Gregorius magnificentiſſime ſcripſit, & catholicæ fidei expoſitionem breuiter editam dereliquit, quam pro eruditione eccleſiarum ſociare his cõmodum duxi.

Nota commendari uitam caſtam & abſtinentem, contra nouorum hæreticorũ dogmata.

Gregorij martyris & Epiſcopi Neocæſareæ fides. Vnus deus pater uerbi uiuentis, ſapientiæ ſubſiſtentis, & uirtutis ſuæ, & figuræ, perfectus perfecti genitor, pater filij unigeniti. Vnus dominus, ſolus ex ſolo, figura & imago deitatis, uerbum perpetrans, ſapientia cõprehendens omnia, & uirtus qua tota creatura fieri potuit. Filius uerus ueri, & inuiſibilis ex inuiſibili, & incorruptibilis ex incorruptibili, & immortalis ex immorta-

li,& ſempiternus ex ſempiterno. Vnus ſpiritus ſanctus, ex deo ſubſtantiam habens,& qui per filium apparuit, imago filij perfecti, perfecta uiuentium cauſa,ſanctitas ſanctificationis præſtatrix,per quem deus ſuper omnia & in omnibus cognoſcitur,& filius per omnes. Trinitas perfecta, maieſtate, & ſempiternitate & regno minime diuiditur, neq; abalienatur. Igitur neq; factum quid aut ſeruiens in trinitate,neq; ſuperinductum, tanquam ante hac quidem non ſubſiſtens, poſtea uero ſuperingreſſum. Neq; itaq; defuit unquam filius patri, neq; filio ſpiritus ſanctus, ſed inuertibilis & immutabilis eadem trinitas ſemper. Sed de Gregorio ſatis dictum.

Habetur in libro. 8. Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ, cap. 9.

VITÆ ET AGONES PHILEÆ EPISCOPI, PHILOROMI, ADAVCTI, ET ALIORVM PLVRIMORUM *ſanctorum martyrum ſub Diocletiano & Maximiano apud Aegyptum, Thebaida, Phrygiam, Alexandriam, Anthiochiam et Pontum paſſorum, per Euſebium Cæſarienſem ſcripti.*

attende tormenta diuersa & horribilia in Xpi martyres.

PEr illud temporis quo Maximianus infeliciter imperabat,apud Thebaida omnem narrationem ſuperat agitata crudelitas, pro ungulis teſtas fictilium uaſorũ adhibebant tortores,quibus omne corpus eo uſq; lacerabant, donec totam carnis traderent cutem. Mulieres quoq; nudas, ita ut ne pudenda quidẽ contegerentur, arte quadam compoſitis machinis, uno pede in excelſum ſuſpenſas, & capite in terram demerſas, indigniſſimo ſpectaculo expoſitas, pendere per diem continuum ſinabant. Alias ſicubi uicinæ ſibi duæ arbores inueniebantur,ui quadam ab utraq; inflexis contra ſe inuicem ramis,eisq; ſingulis ſingulos pedes martyris obligantes, ſubito ramos quos ui inflexerant,relaxabant. Qui cum ad ſitum ſuum naturali impetu referrentur,diſcerptis deſpicatisq; uiſceribus,auulſa ſecum membra rapiebant. Et hoc non paucis aliquibus diebus,aut paruo tempore,ſed per annos aliquot, quotidie, quando minimum decem, interdum autem & centum in una die uiri uel mulieres, ſed & paruuli ſupradictis pœnarum generibus trucidabantur.

¶ Verum & nos ipſi per idem tempus, cum in Ægypti partibus iter ageremus, oculis noſtris inſpeximus, ut ſedenti pro tribunalibus ſæuiſſimo Præſidi,offerrentur innumeri fidelium populi, quos ille ſingulos per ordinem confeſſos ſe Chriſtianos, capite plecti iubebat. Cumq; hi certatim ſe & ſponte gladio ſubijcerent,confeſſione præmiſſa,ille inhumanus & crudelis,nec multitudinis contemplatione, nec uirtutis eorum magnanimitate permotus, duci nihilominus omnes & cędi capite iubet. Egrediuntur cuncti pariter ad contiguum męnibus campum, non carnificum nexibus tracti,ſed fidei uinculis conligati. Nemo defuit, cum nemo eos ſeruaret:ſponte omnes,imo & alter alterum præuenientes, ceruices cędentibus obiectabant:defecerunt carnificum manus, & ſuccedentes ſibi inuicem,fatigati ſunt, hebetata eſt acies gladij. Videbam feſſos reſidere carnifices,uires reſumere,animos reparare,mutare gladios, diem quoq; ipſum non ſufficere ad pœnam. Nullus tamen ex omnibus, ne paruulus

quidem infans deterreri potuit a morte. Sed hoc ſolum ſinguli pauefcebant, ne forte, dum properũ ſol uergens clauderet diem, ſeparatus a conſortio martyrũ remaneret. Sic confidentia fidei conſtanter & fortiter cũ lætitia & exultationeq; mortem prǽſentem, uelut æternæ uitæ principia rapiebant. Deniq;, dum priores quiq; iugularentur, reliqui non deſidiæ aut torpori animos indulgebant, ſed pſallentes & hymnos deo canentes, locum quiſq; ſui martyrij expectabat, ut hæc agentes, etiam extremos ſpiritus in dei laudibus exhalarent. 1

Pſallẽtes & hymnos deo canentes expectabãt ſancti ſui martyrij locum, ut tu hæretice diſcas pſalmodiæ & cantui Eccleſiaſtico nõ detrahere.

¶ O uere mirabilis, & omni ueneratione dignus grex ille beatorum, turma uirorũ fortium, corona ſplendoris gloriǽ Chriſti. Hanc ſane coronam precioſior omnium lapis & gemma nobilior adornabat. Hanc turmam præibat ductor illuſtrior, hunc gregem paſtor nobilior decorabat, Phileas huic nomen eſt, qui erat Ep̃s urbis illius: quæ appellatur Thmuis. 2
Hic nobilitatem primi generis, ſecundum animi uirtutem, de cœleſtibus trahebat: de terrenis uero, quantum ad ſeculum pertinet, primis in Romana republica fuerat honoribus functus, eruditione quoq; liberalium literarũ, & omnibus quæ ad animi uirtutẽ pertinent, exercitijs apprime eruditus, nouiſſimam hanc, quæ prior eſt omnium, ſecundũ deum philoſophiam ita ſuſcepit, ut omnes qui præceſſerant anteiret. Cumq; plurimos propinquos & conſanguineos nobiles uiros in eadem urbe haberet, frequenter ad Præſidem ducebatur, eiuſq; monitis adquieſcere, tot & tantis propinquis exorantibus, reſpectum habere uxoris, & contemplationem ſuadebatur ſuſcipere liberorum, neq; in cœpta præſumptione perſiſtere. Ille uero uelut ſi ſaxo immobili unda allideretur, garrientium dicta reſpuere, animum ad cœlum tendere, Deum in oculis habere: parentes & propinquos, ſanctos martyres & Apoſtolos dicere.

Vxorem & filios habebat hic Ep̃s, quia erat de Eccleſia Orientali, cui non fuit impoſitum onus abſtinendi ab uxoribus quæ ante ſacerdotiũ fuerant ductæ, ſed poſitum in cuiuslibet uoluntate uel abſtinere uel non. Lege acta Concilij Nicem.

Aderat tunc quidam uir agens turmam militum Romanorum, Philoromus nomine. Qui cum uidiſſet Phileam circundatum lachrymis propinquorum, & Præſidis calliditate fatigari, nec tamen flecti aut infringi ullatenus poſſe, exclamabat: Quid inaniter & ſuperfluo conſtantiam uiri tentatis? Quid eum qui fidem deo ſeruat, infidelem uultis efficere? Quid eum cogitis negare deum, ut hominibus acquieſcat? Non uidetis quod aures eius uerba ueſtra non audiunt? quod oculi eius ueſtras lachrymas non uident? Quomodo poteſt terrenis lachrymis flecti, cuius oculi cœleſtem gloriam aſpiciunt & contuentur? Poſt hæc dicta cunctorum ira, in Philoromum uerſa, unam eãdemq; cum cum Philea ſubire ſententiam poſcunt. Quibus libenter annuens iudex, utrunq; plecti capite iubet.

Verum quoniam Phileæ fecimus mentionem, & ingenij atq; eruditionis eius ſtudium prædicauimus, non uidetur abſurdum, ſi aliqua ex opuſculis eius, in quibus de martyrum paſſionibus memorat, hiſtoriæ huic quæ ad rẽ uidelicet pertinent, inſeramus. Scribens igitur ad Thmuitas idem Phileas, poſt aliquanta hæc refert: Horum uero nobis bonorũ exempla præbuerunt beati martyres, qui una nobiſcum in agonibus perdurantes, ſecundum quod ex diuinis ſcripturis fuerant inſtituti, oculum mentis ſuæ in deo habentes defixum, mortem pro pietate abſq; trepidatione capiebant. Indeſinenter etenim conſiderabant dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, propter nos hominem factum, hoc nos docuiſſe,

ut uſq; ad mortem obluctemur aduerſum peccatum. Siquidem ipſe non rapinam arbitratus eſt eſſe ſe æqualem deo, ſed ſemetipſum exinaniuit, formam ſerui accipiens, & habitu repertus ut homo, humiliauit ſemetipſum uſq; ad mortem, mortem autem crucis. Cuius exẽplum ſecuti beati martyres, omnes cruciatus & pœnas ſuſceperunt, ne fidei ſuæ conſcientiam macularent, quoniam quidem perfecta in eis charitas foras eijciebat timorem. Quorum ſi uelim tolerantiæ enumerare uirtutes, & exponere robur conſtantiæ, nec mihi copia tanta ſermonis eſt, nec puto alijs niſi his ſolis, qui oculis ſuis intuebantur quæ geſta ſunt, uideri credibilia. Erant enim expoſiti omnibus uolentibus pro libidine inferre ſupplicia, & ſi quod aliquis per ocium excogitans nouum genus ſupplicij detuliſſet, licebat inferre. Verberabantur ergo alij fuſtibus, alij uirgis, flagris quoque alij, nonnulli loris deſtricti, uel funibus appenſi. Et erat ſtudium per ſingulos pene nouum genus inuenire ſupplicij. Poſt tergum alij uinctis manibus appendebantur, & trochleis diſtenti, membratim diuellebantur. Iam uero ungulis exarari, uetus & leue ducebatur. Quod & ſi forte hoc genus ſupplicij cuiquam fuiſſet adhibitum, non (ut latronibus & homicidis ſolet) tantum latera fodiebantut, ſed & uenter & fœmora ac tibiæ, & uſq; ad ungues ungula perueniebat. Sed ne facies quidem ac uultus & frons a tormentis remanebat immunis. Addebatur & hoc ſuper omnia, ut poſteaquam fuiſſent humana corpora abſq; omni humanitate laniata, expoſita in publico & nudata, non ſolum ueſte, ſed etiam cute, crudele cunctis prætereuntibus ſpectaculum fierent. Quoſdam columnis diſtrictos, & poſt tergum diſtortis brachijs uinctos, derelinquebant. Iam uero hi qui ante præſidem ſuſpendebantur, non id ſolum temporis, quo ab eo diſcutiebantur, ſed totum pene diem cũ alij actus agerentur, in eculeis exigebant, ſi forte aliquis ex his, iugis pœnæ continuatione a propoſiti firmitate decideret. Tanta uero in his crudelitas erat, & in tantum ab eis omnis penitus humanitatis ſenſus aufugerat, ut poſteaquam omne corpus uel tormentis, uel uerberibus fuiſſet aſſumptum, trahi nudum pedibus rurſum iuberetur ad carcerem, atq; ibi neruo pedibus concluſis, recentibus adhuc uulneribus reijcerentur in ſolum teſtarum fragmentis ſubterſtratum. Interea quamplurimi uſq; ad mortem conſtanter & fortiter perdurantes, inuentoribus ſcelerum immaniter intentatæ crudelitatis pudorem non minimum conferebant. Alij uero recepta corporis ſanitate ad reparandos denuo agones, diſpenſatores pœnarum ſponte prouocabant. Quos illi erubeſcentes rurſum ad tormenta reuocare, ipſa eorum audacia perterriti, capite eos cœdi iubebant. Iſtæ ſunt ueri in deo philoſophi beati martyris Phileæ uoces, quas in uinculis poſitus, & in carcerem retruſus, cõmiſſæ ſibi eccleſiæ ſcribebat, quibus una ſecũ ſocios eos martyrum & conſortes cœleſtium faceret coronarum.

Iam uero illud quod apud Phrygiam geſtum eſt, quis audeat præterire? In quo & cõmunia humanitatis, & propria Romani regni iura uiolata ſunt. Vbi urbem quandam Chriſtianorum ciuium, in qua & populus omnis, & honorati uiri, & curator ac magiſtratus, Chriſtianos ſe eſſe, nec acquieſcere ad ſacrificandum faterentur, circundari militibus iubent, cunctoſq; ſimul cum mulieribus uiros, cum paruulis ſenes, cum ciuibus ciuitatem, iniecto igne concremari, ita ut nullus penitus ex illa urbe, etiam

cum optio uolentibus daretur, abſcederet. Et hoc in ciues perpetratum eſt, quod in hoſtes egiſſe, notam crudelitatis habuiſſet. Verũ beati huius numeroſiq; martyrij pariter ab uniuerſa urbe ſuſcepti, autor & dux extitit uir pietate & religione, atq; omni benignitate clarus, Adauctus nomine, patria & genere Italus, honoribus palatij per gradus ſingulos uſq; ad officiorum magiſterium perfunctus: rationes quoq; per illud tempus ſummarum partium adminiſtrans, in ſupradicta urbe degebat. Cuius in confeſſione Chriſti conſtantiam omnis populus ſecutus, boni ducis exẽplo ſummarum uere partium per martyrium conſecutus eſt palmam. Sed unde ſufficimus propria uniuſcuiuſq; martyris per ſingulos enumerare ſupplicia? Quis enim poſſit uel illa repetere, quibus apud Arabiam Sancti martyres ſecuribus cæſi ſunt? Aut quomodo quis retexat, quæ in cappadocia geſta ſunt, ubi crura frangi Dei cultoribus iubebãtur? Quis Meſopotamiæ referat cruciatus, ubi Chriſtianos ſuini tergoris more ſingulis manibus pedibusq; ſuſpenſos, amariſſimo fumo ſubteringeſto, indignis cruciatibus enecabant? Alios uero lento igne prope adhibito, tormentis longioribus abſumebant?

Illa autem quomodo replicem, quæ apud Alexandriam geſta, etiam ueterum Poetarum fabulas uincunt? ubi obtruncatis auribus, atq; inhoneſto uulnere naribus, manuum quoq; cæterorumq; membrorum ſummitatibus amputatis, truncũ abire ſinebant deriſum. Apud Antiochiam uero quomodo recordabor craticulas prunis impoſitas, quibus Chriſtiani ſuperimpoſiti torrebantur? Sed inter hæc nobilium duorum iuuenum factum memorabile ſilere æquum non puto. Qui cum cõprehenſi, ſimulacris immolare cogerentur, aiunt. Ducite nos ad aras. Et cum fuiſſent adducti, manus ſuas ardenti igni ſuperponentes, ſi ſubtraxerimus, inquiunt, ſacrificaſſe nos credite. Et quoaduſq; caro omnis in ignem deflueret, immobiliter perdurarunt. Alij cum ad ſacrificandum quęrerentur ſacrilegam pollutionem uitantes, uitam præcipitio finierunt, minore quidem tolerantiæ fiducia, ſed conſeruandæ fidei maiore cautela.

In quibus admirabilis quædam & ueneranda fœmina, pulchritudine pariter & pudicitia formoſa, genere nobilis, & copioſa facultatibus, cui erant duæ filię uirgines, honeſtæ ſatis, & ad maternæ pudicitiæ regulam nutritæ, ſpecie ſimul & moribus æmula ſibi probitate certantes, quas religioſa mater ſecundum præceptum diuinum in timore domini educauerat. Sed pro his quæ ſupra diximus, uel naturæ, uel inſtitutionum bonis, prauorum hominũ multa erga uirgines, earumq; matrem contentio exagitabatur, & Summo ſtudio ſummaq; ui perquirebantur. Cumq; declinandi turbinis gratia ſui abſentiam procuraſſent, agitur omni intentione, ut earum præſentia fieret: miſſi in hoc ipſum milites, repertas eas uenire Antiochiam cogunt. Sed cum perurgentibus militibus, uehiculo impoſitæ iter agerent, talibus religioſa & pudica mater ad filias utitur uerbis. Satis dulciſſimæ mihi filiæ, quomodo uos in diſciplina Dei educauerim. Scitis quod a paruulis Deus uobis pater, Deus nutritor, Deus inſtitutor extiterit, & quod pudicitię & caſtitatis bonum ita mecum pariter dilexiſtis, ut nec oculus quidem ueſter unquam (ſicut uobis conſcia ſum) laſciuiore fuerit maculatus aſpectu. Quid igitur nunc agimus? Videtis quod iſta omnis uis, aut a deo nos ſtudet, aut a pudicitia ſeparare. Proſtituen-

tur ergo publicis lupanaribus membra quæ aer pene ipſe publicus habuit incognita? Ne quæſo filiæ: quia nec tam parua nobis in deo fides eſt, ut mortem pertimeſcamus: nec tam deſpecta pudicitia, ut uiuere etiam cum turpitudine cupiamus. Quin potius ſi placet quod in omnibus tenetis, etiam in hoc ſequimini matris exemplum. Præueniamus impuras carnificum manus, & impudicorum præripiamus incurſus, mundumq; hunc qui nos ad impuram & impudicitiam compellet ac pertrahet uitã, pura & pudica morte damnemus. Cumq; talibus adhortationibus filias ad ſimile propoſitum uideret accenſas, ad fluuium quendã in itinere poſitum uenerunt, ubi cum ſe humanæ neceſſitatis cauſa deſcendiſſe ſimulaſſent, & paululum cuſtodes cogente naturali reuerentia seceſſiſſent, adductis diligentius hinc inde ueſtibus, minacis ſe fluuij rapidis iniecierunt fluentis. Sed & aliæ duæ uirgines per omnia inſignes ſorores, genere nobiles, uita mirabiles, primæ adhuc ætatis ſpecie pulchræ ſatis, ſed anima pulchriores, ornatæ moribus magisq; monilibus, ſtudijs apprime probabiles, non ferentes uiolari publicis edictis ac legibus caſtitatem, marinis ſe fluctibus demerſere.

Hæc apud Antiochiam. In regionibus uero Ponti crudeliora gerebantur. Arundines acutæ quibuſdam ſub unguibus digitorum infigebantur. Alijs plumbũ igni liquefactum, & dorſo deſuſum uſq; ad loca pudenda, quibus naturalis egeſtio procurari ſolet, infundebatur. Fœminis quoq; nerua candentia et reuſta, ardentia abſq; ullo humanitatis miſerationisq; reſpectu ingerebantur per pudenda uiſcerum & naturalia ſecreta membrorum. Sed quid faciam, quod appellationes ipſæ mihi in admiſſis facinoribus deſunt, & geſtorum ſcelerum nec uocabula quibus enumerari queant, inueniri poſſunt? Suſtinebant tamen omnia fortiſſimi & pijſſimi martyres: cum optimi & præclari iudices in eo ſolo ſapientiam ſuã omnibus futuram in admiratione cenſerent, ſi aliquod nouæ crudelitatis ſupplicium, nouiq; generis inueniſſent. Sed cum aliquantum iam non ratione aut humanitate, crudelitatis tamen nimietate ſatiati, reſpicere ad immanitatem ſceleris ſui cœpiſſent, deſolatas urbes ciuibus, & optimis ciuibus, rura nudata cultoribus, orbatos filijs patres, & parentes liberis, ad clementiam ſe humanitatemq; conuertunt, edictumq; principale proponunt. Quoniam fas non eſſet tot ciues in quibus fidei ſuæ eſſet obſtinata perſuaſio, morti tradere, placere de reliquo, ut hoc genus hominum nequaquam quidem ſubiret interitum: omnes tamen qui hanc ſpeciem confeſſionis tenerent, dextris oculis ferro effoſſis, eiſdemq; cauterio aduſtis, ſiniſtro etiã poplite nihilominus cauterio debilitato, per ſingulas quasq; prouincias in æris ferriq; metalla, uel operis, uel pœnæ gratia deportandos. Hæc fuit clementia Principalis, qua optimis ciuibus conſultum eſt.

3 Sed illi quidem ſuis (ut uidebatur) uel moribus, uel uitijs agebant. Iuſtis uero & ſanctis uiris coronæ uirtutis, & patientiæ parabantur, domino & Saluatore noſtro per hæc uel explorante fidem credẽtium ſibi, uel merita remunerante. Sed ſicut omnes per ſingulos enumerare non ſolum difficile, ſed & impoſſibile eſt, qui tunc in paſſionibus carnis ſuæ deo gloriam dederunt: ita omnes penitus omittere, & ne paucorum quidẽ nominatim facere mentionem, ſatis uidetur ingratum. Paucos ergo memorabimus, & maxime eccleſiarum principes, per loca ſua ſingulos mar

Ergo Sancti habent merita apud deum, & illa remunerantur ab eo?

tyrij gloria coronatos.

Primus nobis in memorijs piorum, fulgens in regno Chriſti martyr ſcribatur Anthimus, Nicomediæ epiſcopus, capite cęſus. Poſt hunc uita & ſtudijs ſemper martyr Lucianus presbyter Antiochenus, ſed tūc apud Nicomediam Chriſti regnum rebus geſtiſq; prædicans. Apud Tyrum uero nobiliſſimus in martyribus, & a prima ætate in Chriſti inſtitutionibus enutritus Tyrannio, eiuſdem urbis epiſcopus, Zenobius a Sidone præsbyter, & Syluanus Emiſenorū eccleſiæ epiſcopus, qui in ſua ciuitate beſtiarū morſibus abſumptus, martyrū ſociatus eſt choris. In Palęſtina uero primus Syluanus epiſcopus apud Gazam, cū pleriſq; clericorū: In metallo autē Fanenſi quadraginta ſimul capite cęſi: Peleus uero, & Nilus epiſcopi cū plurimis clericis igni conſumpti. In eorū numero habebatur etiam Cęſarienſis eccleſię flos nobiliſſimus, & fructus doni cœleſtis Pamphilus. Apud Alexandriam uero & per omnem Ægyptum, uel Thebaida primus uelut lucifer quidam inter aſtra conſurgens, Petrus eiuſdem urbis epiſcopus, doctrina, moribus, & uita præcipuus, & cū eo præsbyter Fauſtus, & Dius, & Ammonius, nec merito, nec inſtitutionibus, nec martyrio diſpares, Phileas quoq; & Heſychius, & Pachonius, ac Theodorus, epiſcopi ex urbibus Ægypti, cæteriq; cū ipſis innumerabiles, nobiliſſima pertulere martyria. Quorum per ſingula agones deſcribere, ne nos opus noſtrum iuſto longius dilatemus, ſuis ciuibus qui ad dicendum probe pollent, & præſentes tunc aderant derelinquo.

Interea perturbari ſtatum noſtrū, & crudeli ubiq; animaduerſione uaſtari, æternū peruigilēq; illū non latuit oculū. Et quoniam dñs quidē tradiderat familiā ſuā caſtigari paucis, cruenti uero immanitatis miniſtri deſęuierunt in multis, adeſt continuo ultrix dei dextera, & illos qui primo dum pacē ſeruarent eccleſię, cū omni proſperitate imperium gubernauerant, in tantā rerū permutationē deducit, ut Auguſtus ipſe in id uanitatis atq; amentiæ perueniret, quo depoſitis cum collega pariter Auguſto regni inſignibus, priuati & plebei poſt imperium uiuerent. Ille uero qui ei ſecundus in honore, poſtmodū etiam in primis ſucceſſor fuit, qui & incentor ac ſignifer noſtrę perſecutionis extiterat, tam multis uarijſq; morbis & corporis tabe, atq; inſania mentis afficeretur, ut poſt longos atq; inextricabiles languores, ſcelerum ſuorum furijs agitatus, ſponte uitam nephariam proderet.

VITA DOROTHEÆ VIRGINIS ALEXANDRINAE ET SOPHRONIAE ROMANAE MVLIERIS, *& plurium ſanctorum martyrum ſub Maximiano, Maximino & Maxentio paſſorum, per Euſebium Cæſarienſem Epiſcopum ſcripta.*

Habetur lib. 8. Eccleſiaſticæ Hiſtoriæ capite. 17.

QVo tempore Romæ, Maxentius Maximiani Herculei filius tyrannidē cœperat, In Orientis atq; Ægypti partibus Maximinus, ſimili per omnia crudelitate & ueſania tyrannidem gerebat, ita ut alter alterum, utpote in tyrannide ſocius, etiam in ſceleribus uideretur imitari, & neſcires cui potiſſimum dare flagitiorum palmā de-

Digiti

beres. Eo ſane Maximinus præire ſocium ſceleris uidebatur, quod etiam publicos honores & maximos magiſtris magorum & malarum artium doctoribus decernebat. Simulachrorum quoq; cultui ſatis ſuperſtitioſe deditus erat, ita ut ne ad paruũ quidem motum ſine auguriſs & diuinationibus ac Symbolis adquieſceret. Vnde & uehementior aduerſum nos & grauior prioribus perſecutor fuit. Vetera quoq; delubra & olim etiam a ſtudioſis cultoribus derelicta, renouari omnia iubet: ſacerdoteſq; his & põtifices, per ſingulas prouincias, nobiles quoſq;, & aliſs iam honoribus functos, miniſtris militaribus & ſalariſs additis decernit. Hæc mirũ, qui & manifeſtos maleficos, uel rectores prouinciarum uel duces militum promoueret. Sed ob huiuſcemodi uanitatis miniſterium, q; plurimæ copiæ auri argentiq; quærebantur. Ex quo accidit, ut omnes ubiq; prouinciæ, diuerſis modis & occaſionibus nudarentur: grauando cenſum, tributa multiplicando, locupletiores quoſq; exquiſitis aut etiam confictis iniuriſs condemnando, alios uero etiam proſcribendo, omnes pariter bonis paternis auitiſq; familiſs euoluebat. Vnde & mõtes auri (ut ita dixerim) congregatos familiaribus ſuis ac Satellitibus largiebatur. In conuiuiſs uero, tam profuſus erat, tamq; temulentus, ut inſanus, & mente captus, uini furore putaretur, & ea ebrius fieri iuberet, quę die poſtera ſe iuſſiſſe neſciret. Delitiſs, luxu, atq; omni diſſolutionum genere fluitans, turpiſſima ſuis militibus præbebat exempla. Deniq; quicquid laſciue, quicquid petulanter, quicquid luxurioſe geſtum a Rectoribus uel militum, uel prouinciarum fuiſſet, multum cedebat ob imperatoris exemplum. Cui inter cætera hoc etiam ſingulare ſtudium erat, ne ullam non dico urbem, ſed uel breue oppidum, abſq; adulterio nobilium matronarum, quæ per loca fuiſſent repertæ, uel corruptione uirginum, præteriret. Talis hic tantuſq; uir, qui pudicitiæ, honeſtatis, iuſtitiæ, ac totius æquitatis hoſtis publicus erat, quid ni etiam Chriſtianorum hoſtis & perſecutor exiſteret? Aduerſum quos tantum crudelitatis exercuit, ut præceſſores ſuos uincere feſtinaret in ſcelere: ignes, laminas, cruces, beſtias, maris profundum, obtruncationes mẽbrorum, effoſſiones oculorum, & ſingulis membris ſpecialia inferre ſupplicia geſtiebat: quũ tamen illi magis conſtantes & fortes inuenirentur in tolerando, quã iſte ingenioſus & callidus in exquirendo. Vincebatur etenim ſæpius non ſolum a uiris, ſed etiam a fœminis, quæ uerbo dei & fidei calore ſuccenſæ, ut fœminæ quidem comprehendebantur, ſed ut uiri fortes in certamine coronabantur: mortẽ quippe promptius ſubire, imo uero & ultro expetere, q; corporis maculam recipere malebant.

¶ Verum cum duobus grauiſſimis dominis, libidine & crudelitate præceps ageretur, fuit apud Alexandriam Dorothea quædã ſatis nobili orta familia, ingentibus diuitiſs, & propinquis nobilibus pollens, ſed in ea ingeniſ atq; induſtriæ bonum, cæterarumq; honeſtarum artium ſtudia magis quã hæc, uigebant. Formæ uero & decoris gloria tanta ei fuit, ut mirũ ac ſpeciale in ea dei figmentum crederetur. Sed illa quæ religione animi & honeſtate uitæ pulchrior, quã uultu corporis eſſe ſtuderet, æquiſſimo mentis iudicio, quod pulchrum & decorum inter homines uidebatur, id potius deo conſecrare, quã uſui humano ſtatuit indulgere, ut uirgo deo ſacrata perſiſteret. At ille qui diuina atq; humana, libidine ſimul & crudelitate fœdaret, cognito ſolius formæ, non etiam ingeniſ ac propoſiti bono,

Dorothea conſecrauit deo corporis ſui pulchritudinem, & ſtatuit eſſe uirgo deo ſacrata.

ad

ad contemerandam uirginem, ac polluendam eius caſtitatem, animum intendit. Comperto uero, quod Chriſtiana eſſet, quæ ſecundum ſua edicta pœnæ magis quã libidini ſubijcienda uideretur, in ambiguo poſitus æſtuare cœpit, & in quam ſe partem uerteret, ignorare. Sed ubi dubios animos, libido, quæ ei latius dominabatur, obtinuit, & expectantem uirginem pro martyrio ad ſupplicium rapi, per occultos nuncios de ſtupro interpellauit. Illa æque nephas ſibi eſſe reſpondit, templum corporis 2 ſui, quod ſemel deo conſecrauerat, idolorum cultu ac libidinis contagione polluere. Proinde ſe quidem ad mortem paratam eſſe: a crudeli uero tyranno non decere blandum aliquid aut molle proferri, nec eſſe dignũ reſolui erga ſe truces animos, quos quotidie undatim Chriſtianorum profuſus cruor duraret. Ad quæ reſponſa cum ille, libidine accenſus acrius incaleſceret, & niſi uerbis adquieuiſſet, ui agere decerneret: omnibus uirgo pudiciſſima facultatibus ſuis, domoq́ ac familia derelicta, noctu clam cum paucis fidiſſimis famulis, & cum amiciſſima ſibi comite caſtitate, diſcedit, atq; illuſum tyrannum, uanum amentemq́ dereliquit. Sed & alias plurimas nobiles mulieres ſimul ac uirgines, exemplo illius adortus, ſed exemplo nihilominus illius paratiores ad mortem, quã ad ſeruitutem libidinis nactus, crudelibus ſupplicijs affici iubet. Quæ multo promptius & lætius quam cæteri omnes mortem ſubibant, eo quod duplices ſibi coronas a domino præparandas, non ſolum pro pietate, uerumetiam pro caſtitate credebant.

Nephas eſſe reſpondit, templum corporis ſui quod ſemel deo conſecrauerat, libidinis contagione polluere. At hoc paſſim facere docent hodie & compellunt religioſas et ſanctimoniales fœminas falſi doctores noſtri temporis.

¶ Sed in his relationibus poſitum, ſilere æquum non puto, etiam nobiliſſimę fœminę in urbe Roma mirabile factum Sophroniæ, cuius uir præfectus urbis Romæ, ſub Maxentio tyranno degebat. Qui cũ de ſupradictę fœminæ pulchritudine cognouiſſet (ut ei mos erat) miſſis ſtuprorum miniſtris, deduci ad ſe fœminam iubet. Illa rem ad maritum detulit. Qui cũ cõperiſſet, multa ſecum uoluens, ad ultimum altius ingemiſcens: Et quid, inquit, faciemus, quibus aut hæc toleranda ſunt, aut anima ponenda? Tũ illa ut maritum uidit, metu mortis perterritũ prodidiſſe pudicitiam ſuam: Paululum, ait his qui miſſi fuerant, expectare, donec compoſita (ut decet) & adornata procedam. Dehinc ingreſſa cubiculum, cum prius defixis genibus oraſſet, tanquã pudicitiam ſuam deo ĩmolatura, pectus ac uiſcera correpto mucrone tranſuerberat. Extremos huiuſmodi nuncios ad tyrannũ per adſiſtentes famulas mittens: Tales (ait) magis placeant Chriſtianæ fœminæ Tyranno.

Hoc modo in Oriente ſimul atq; in Occidente, uelut uno dęmonis ſpiritu armati, & paribus eiſdemq́ uitijs accenſi deſæuiebant tyranni, cum tamen per hæc Chriſtianorum uirtus animi, & conſtantia fidei probatior & magnificentior redderetur.

Sed cũ per decem continuos annos in Orientis partibus ſimilis etiam Maximiani principis erga Chriſtianos fuiſſet graſſata crudelitas, & innumera hominum milia, deum uerum colentium, neci dediſſet, cumq́ uires crudelitatis ac libidinis ſuæ indeſinenter ſuggereret temulentia, & neq; conſilium, neq; ſatietas finem ullum aut modum imponeret, adeſt cultoribus ſuis diuina prouidentia, & quos per ignem probauerat, educit rurſus ad refrigerium. Ipſum nanq; autorem ſceleris, ultio diuina corripuit: Et ille qui lætis ac ſaginatis carnibus incedebat ſuperbus, inflatis ſubitę

uiſceribus, ſuppuratiſq; diſtenditur. In profundioribus dehinc pectoris partibus obortum uulnus, totos intrinſecus uiſcerum receſſus tabo ſerpente depaſcitur. Poſt etiam fiſtulis quibuſdam in ſuperficie purulentis meatibus adapertis, de interioribus putrefactis uulneris uænis ebullire undatim cœpit innumera uermium multitudo. Fœtor uero tam intolerabilis erat, ut nullus omnino, ne medicorum quidem propius poſſet accedere, quod carnes ſatis lætę, & in omni luxuria nutritæ, grauiorem ex corruptione nidorem putredinis exhalabant. Deniq; pleroſq; medicorum, quod nec morbo aliquid mederi, nec uim fœtoris tolerare poſſent, interfici iubet. In quibus, cum quidam iugulandus potius quam medicaturus aſſiſteret, inſpiratus a deo: Cur (inquit) Imperator erras, & quod deus infert, ab hominibus putas poſſe reuocari? Nec humanus eſt iſte morbus, nec a medicis curatur. Sed recordare, quanta in ſeruos dei egeris, quamq; in religionem diuinam impius & prophanus extiteris, & intelliges unde tibi ſcint poſcenda remedia. Nam & ego quidem mori cum cæteris potero, tu tamen a medicis non curaberis.

3 *Permittit Maximinus reædificari Christianorum Eccleſias, ut ſolitis cultibus & obſecrationibus uacent. Ergo a tempore antiquo in Eccleſijs deus colebatur, & orationes ad eum fiebant, & non tantum ſunt extructæ ad auditionẽ uerbi dei & ſacramentorũ exhibitionem, ut uolunt moderni hæretici.*

Tunc primum ſe Maximianus hominem eſſe intellexit, & ſcelerũ ſuorum immanitatem recordatus, primo omnium erraſſe ſe, & impie egiſſe profitetur, & uelut ſatisfacere incipit deo. Tunc deinde conuocatis his qui in officio publico ſibi parebant, legem ſcribi, & confeſtim emitti iubet, qua non ſolum Chriſtianis deſinat perſecutio, & arceatur omnis iniuria, uerum & reædificari eorum permitterentur eccleſiæ, ut ſolitis cultibus & obſecrationibus uacantes, etiam pro ipſius ſalute excelſo ſupplicent Deo.

VITA ET MARTYRIVM SYLVANI TYRIORVM, ET PETRI ALEXANDRINI EPISCOPORVM, *nec non Luciani Antiocheni Presbyteri ſub Maximiano paſſorum, per Euſebium Epiſcopum Cæſarienſem ſcripta.*

Habetur lib. 9. Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ, cap. 1.

EDictis Maximiani ſuper ceſſatione perſequutionis Chriſtianorum per omnem locum Aſiæ Ponticiq; propoſitis, uelut ex ingentibus tenebris ſubitum lumẽ refulſit. Sed Maximinus, qui in Orientis partibus Cæſaris tyrannidem potius quam locum tenebat, tanquam crudelitatis ſuę materiam ſibi ſubtrahi non ferens, cum ei diſpliceret edictum, nec tamen auderet obſiſtere, proponi publice legẽ, & omnibus in notitiam uenire non patitur, uerbo tamen iudicibus pręcepit, inducias Chriſtianis interim dare. Sed Sabinus, qui per illud tempus, præfecturæ culmen gerebat, omnium prouinciarum iudicibus ſcribens, & prælatam Imperatoris inſerens legem, manifeſtum efficit cunctis id quod Maximinus obſcurarę tentauerat. Iudices uero per ſingulas ciuitates edicta mittentes, legemq; pręferentes, relaxari cunctos qui tenebantur in carcere, quiq; in metallis, aut quibuslibet uinculis aſſeruabantur, omnes abſcedere liberos iubent.

Quibus ita geſtis, uelut poſt nimiam tempeſtatem, ſi ſolis ſplendor cęlo redditus fuiſſet ac terris, duces populi noſtri per ſingulas quaſq; urbes frequentare conuentus, eccleſias inſtaurare, concilia agere, ſacerdotia re-

parare, ſingulas quaſq; eccleſias, ſi cui quid deeſſe uidebatur, inſtruere. Quæ cum ita gererentur, ſtupor ingens habebat infideles gentilium, de tanta tamq; ſubita conuerſione rerum, ita ut admiratione ipſa, fateri cogerentur, magnum & ſolum deum uerum eſſe quem Chriſtiani colunt. Noſtrorum uero, ſi qui in agonibus fideliter & uiriliter perdurauerant, cum omni fiducia & lætitia agebant. Si qui uero languidius & ignauius egerant, cum omni humilitate & ſupplicatione medicinã poſcere ab his qui incolumes perſtiterant, properabant, & per eos repropitiari ſibi omnipotentem deum, ſupplicabant. Iam uero illi qui de metallis fuerant relaxati, uenientes per urbes ſingulas, magnanimi ſublimeſq; incedebant, & ineffabilem lætitiam atq; exultationem, dei eccleſijs exhibebant, toto itinere per plateas quoq; ciuitatum & uicos cũ pſalmis ac hymnis digredientes, ita ut ſtuperent & magnificarent deum, hi qui eos pauloante uinctos & catenatos trahi in metalla uiderant, lætos uero nunc atq; exultantes cernebant ad propria remeare. Ex quo etiam ipſi qui prius infeſti nobis uidebantur & aduerſi, nunc ſubitę conuerſionis miraculo congratulabantur nobis, & cõmunem ſibi ducebant lætitiam noſtram. Verum cum hæc ita in agris & uicis & urbibus agerẽtur, & pro reddita ſibi pace Chriſtianorũ populi modeſta exultatione gauderent, totius boni inimicus tyrannus ferre non potuit, quin inſita ſibi nequitię rabie, gaudia iſta ſubrueret.

Etenim Maximinus, quem in Orientis atq; Ægypti partibus tyrannidem tenere, ſupra diximus, ſex non amplius menſes paſſus eſt, noſtros in pace perſiſtere, & protinus quicquid ad obturbandam eam nanciſci potuit, molitur. Igitur primo prohibere noſtros per occaſiones quaſdã tentat, ne ad Cœmiteria conuenirent. Tum deinde nequiſſimos quoſdã Antiochenæ urbis uiros, inſtigat legationẽ mittere aduerſum nos, depoſcentes ne in proprijs degere liceat Chriſtianis. Cuius legationis initium facit per Theotecnum quendam curatorem Antiochenæ urbis, praui ingenij hominem, peſſimiq; propoſiti. Sed & alios per ſingulas ciuitates ſimiliter deterrimos ciues ad ſimile facinus impellit, & ex omnibus prouincijs huiuſcemodi legationem dirigi componit. Multaq; alia aduerſum nos ſpeciali quodã odio & obſtinata contentione machinatur, donec omni modo mala quę iam quieuerant, renouaret. Mala mens, maluſq; animus, uelut ſitim quandam & famẽ ſe pati putabat, niſi laniari carnes ciuium, & ſanguinem eorum profundi uideret.

Interea reperiſſe ſe occaſionem maximam ratus eſt ex eo, quod apud Antiochiam ſimulachrum quoddam Iouis Amicalis nuper conſecratũ, artibus quibuſdam magicis & impuris conſecrationibus ita compoſitũ eſt, ut falleret oculos intuentium, & portenta quædam oſtentare uideretur, ac reſponſa proferre. Idq; omnibus & ipſis Imperatoribus pro certo confirmatur. Quod poſteaquã ab uniuerſis creditum eſt, aſſeueratur item deus ille dediſſe reſponſa, ne Chriſtiani in urbibus habitarent, neq; in uicinis urbi locis, ſed quanto fieri poteſt longius fugarentur. Quibus cognitis omnes qui ubiq; erant ſub tyranni regno per urbes ac prouincias ſingulas, ſcientes gratum hoc eſſe apud eum, ſimilem de Chriſtianis ſententiam ferunt. Et miſſis ad eum legatis, ea de Imperatore impetrant, quæ ut peterent ab ipſo fuerant inuitati.

Tum uero rurſus aduerſum nos perſecutionis rabies inſtauratur, &

Maximinus interim ſumma inſtantia per urbes ſingulas & prouinciasſacerdotes ſimulachrorum ac Pontifices ſtatuit, multiſq; eos honoribus & muneribus præficit, & omnia prorſus diligenter agit, quatenus cunctos beneficijs ſuis præueniat, ut per hæc promptiores eos efficeret in odia & necem Chriſtianorum. Idq; eo magis obtinebat, quo gratiorem ſibi duceret eum quem erga noſtros ſæuiorem nequioremq; ſenſiſſet.

Et quãuis ei agere cuncta ex ſententia liceret, quippe qui iam ſibi etiam Auguſti inconceſſam præſumpſerat dignitatem, uideri tamen uult, quod aliquibus iuſtis hæc rationibus agat. Confinguntur acta quædam, uelut apud Pilatum de Saluatore noſtro habita, in quibus aduerſum Chriſtũ omnis blaſphemia conſcribitur. Quæ acta per omnes regni ſui prouincias prælato edicto mitti præcipit, & per urbes ſingulas, per uicos, per agros etiam proponi: præceptoribus quoq; puerorum tradi iubet, uti pro his quæ ad meditandum, uel ad ediſcendum dictare ſolent, hæc tradant pueris memoriæ cõmendanda. Cum uero hæc ita per omnem locum diligenti nequitia gererentur, Dux Damaſci cognita Imperatoris ſui erga Chriſtianos libidine, & ei placere in talibus ſtudens, indigniſſimas quaſdam mulierculas de triuio conquiſitas, Siſti ſibi facit, & agitari in his plurimam quæſtionem, per quam cogeret eas Actis profiteri, fuiſſe ſe quondam Chriſtianas, & ſcire quod inter ipſa myſteria eorum, ſpurca quædã & impura cõmitterentur. Aliaq; huiuſmodi flagitia, quæ nec audire quidem bonus quiſquam pateretur, mulierculas actis proſequi facit: eaq; conſcripta ad Imperatorem refert. At ille proponi ea nihilominus per ſingulas quaſq; urbes ac prouincias iubet, quamuis dux ille non in longum tali fraude gauiſus ſit. Breui nanq; quadam inſania deſperationis incenſus, in exitum uitæ ſuę proprias ſibi intulit manus.

Noſtrorum uero rurſum fuga, rurſum perſecutio, & ſupplicia renouantur, Iudices prouinciarum tanquam gratum aliquid ex hoc Imperatori exhibentes, in noſtros atrocius deſæuire. Igitur apud Tyrum Phęnices urbem tres quidam iuuenes correpti, cum ſe Chriſtianos eſſe cõfiterentur, beſtijs ſubriguntur: cũ quibus & Syluanus epiſcopus quadraginta annis functus ſacerdotio, uir manſuetudine animi, & ipſa iam ſenectute uenerabilis. Per idem tempus etiam Petrus, Alexandrinæ urbis epiſcopus, per omnia inſignis, & omnibus uirtutibus adornatus, in ſcripturis uero diuinis & in uerbo dei, priorum nullo inferior, prudentia quoq; ſingularis, & in omnibus perfectus, uere ſacerdos & hoſtia dei ſubito rapitur, & tanquam ex Maximini præcepto capite obtruncatur. Cũ quo ſimul & alij plures ex Ægypto epiſcopi trucidantur.

Lucianus quoq; uir, moribus, continentia, & eruditione præcipuus, Antiochenus presbyter, cum ad tribunal iudicis fuiſſet adductus: Cur (inquit ad eum Præſes) uir rationabilis & prudens ſequeris ſectam, cuius non potes reddere rationem? Aut ſi eſt aliqua, audiamus. Tum ille, data ſibi facultate dicendi, huiuſcemodi orationem de fide noſtra habuiſſe dicitur. In occulto non eſt, quod hos Chriſtiani, quem colimus, deus unus eſt, per Chriſtum nobis annuntiatus, & per ſpiritum ſanctum noſtris cordibus inſpiratus. Non enim ſicut uos putatis, humanæ alicuius perſuaſionis errore conſtringimur, nec indiſcuſſa (ut alij) parentum traditione decipimur. Autor nobis, de deo, deus eſt. Neq; enim poſſet ſublimis illa maie-

ſtas ſenſibus humanæ mentiſq; illabi, niſi uel ſpiritus ſui uirtute delata, uel uerbi ac ſapientiæ ſuę interpretationibus indicata. Fateor, errauimus etiam nos aliquando, & ſimulachra quæ ipſi finximus, deos cœli ac terræ putabamus autores: ſed arguebat eos, fragilis ſubſtantiæ ſuę a nobis præſtita conſecratio. In quibus, tantum uenerationis inerat, quantum decoris manus contuliſſet artificum. Verum omnipotens deus ille, quē non noſtris manibus fictum, ſed cuius nos decebat eſſe figmentum, errores miſeratus humanos, ſapientiam ſuam miſit in hunc mundum carne ueſtitā, quæ nos doceret deum, qui cœlum feciſſet & terram, non in manufactis, ſed in æternis atq; inuiſibilibus requirendum. Vitæ etiam nobis leges, ac diſciplinæ præcepta conſtituit, ſeruare parſimoniam, paupertate gaudere, manſuetudinē colere, ſtudere paci, puritatem cordis amplecti, patientiam cuſtodire. Sed & omnia hæc, quæ nunc aduerſum nos geritis, uentura nobis eſſe prædixit: educendos nos ad reges, & ante tribunalia iudicū ſtatuendos, ac uelut uictimam iugulandos. Inde eſt deniq;, quod & ipſe qui erat immortalis, utpote uerbū & ſapientia dei, morti ſe præbuit, quo nobis in corpore poſitus, patientiæ præberet exemplum. Sed nec nos ſua morte decepit, quibus poſt tertium diem reſurrexit: non ut iſta quæ nunc falſo conſcribuntur continent Acta Pilati, ſed innocens, immaculatus, & purus, ad hoc ſolum mortem ſuſcepit, ut eam uinceret reſurgendo. Quæ autem dico, non ſunt in obſcuro geſta loco, nec teſtibus indigent. Pars pene mundi iam maior huic ueritati adſtipulatur: urbes integræ: aut ſi in his aliquid ſuſpectum uidetur, conteſtatur de his, etiam agreſtis manus ignara figmenti. Si minus adhuc creditur, adhibebo uobis etiam loci ipſius, in quo res geſta eſt, teſtimonium. Adſtipulatur his ipſe in Hieroſolymis locus, & Golgothana rupes, ſub patibuli onere diſrupta. Antrum quoq; illud, quod auulſis inferni ianuis, corpus denuo reddidit animatū, quo purius inde ferretur ad cęlum. Aut ſi adhuc uobis minus digna uidentur hæc, quæ in terris ſubſtantiam gerunt, accipite etiam a cœlo adſtipulatorem fidelem: Solem uobis ipſum horum produco teſtem: qui cū hæc fieri per impios, uideret in terris, lumen ſuum meridie abſcondit in cœlo. Requirite in annalibus ueſtris, inuenietis temporibus Pilati, Chriſto patiente, fugato ſole interruptum tenebris diem. Quod ſi terræ, ſi cęlo, ſi ſanguini eorum, a quibus ueritatem per tormenta perquiritis, fidem non accōmodatis, quomodo meis uerbis allegationibuſq; credetis? Et cū pene iam his uerbis auditoribus ſuadere cępiſſet, arripi iubetur in carcerem, ibiq; quaſi abſq; tumultu populi necari.

Sed & per alia nihilominus loca, tanta in breui, crudeliſſimus tyrānus aduerſum nos excitauit, ut longe ſæuiora prioribus & diriora pararentur: quando enim aduerſum nos legationes prouinciarum uel urbium, quando tot & tanta imperialia edicta uenerant, ita ut etiam ęreis tabulis incidi leges, quæ aduerſum nos datæ fuerant, iuberentur? quando pueris ſcholaris meditatio de Pilato & Ieſu haberi contumelię noſtrę gratia iuſſa eſt, & confictis referta blaſphemijs, per totum diem decantari? In his uero legibus, quas aduerſum nos ære inciſas ſingulis quibuſq; ciuitatibus propoſuerat, uelut in æternum manſuras, iactanter ſatis & ſuperbe deſcripſerat, quod ex quo Chriſtiani ſedibus ſuis urbibuſq; pelluntur, & aeris eſſet læta temperies, & terræ fœcunditas abundantior, ac ſegetum copia

uberior: & ideo ſatis recte, conſuli ad deorum immortalium gratiam, quibus nullæ ita acceptabiles uictimæ litarentur, quam ut inuiſum his hominum genus ex omnibus locis in quibus eorum maieſtas colitur, pelleretur. Addit quoq; etiam illud: Vt quoniam tam piam, tamq; religioſam petitionem hanc ab Imperatore popoſciſſent, quicquid illud eſt (quãuis difficile uideatur) quod ſuis cõmodis æſtiment profuturum, pro hac gratia nihil ſit quod impetrare non poſſent: tantum ut hoc diligentius obſeruent, ne Chriſtianis qualitercunq; urbium concedatur ingreſſus.

Habetur libro. X. Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ, cap. 3.

VITA EPISCOPI SIMPLICIS QVI PHILOSOPHVM AD CHRISTI FIDEM IN CONCILIO NI*cæno conuertit, necnon Paphnutij Aegyptij, ac Spiridionis Cyprij Epiſcoporum, per Ruffinum presbyterum Aquileienſem ſcripta.*

QVantam uirtutem habeat fidei ſimplicitas, etiam ex his quæ in Nicæno concilio geſta referuntur, agnoſcimus. Etenim cum pro ſtudio religioſi Imperatoris, ex omni terra ſacerdotes dei coiſſent, opinione commoti philoſophi quoq; & dialectici ualde nobiles & opinatiſſimi conuenerunt. In quibus quidam inſignis in arte Dialectica, per dies ſingulos, conflictus ſummi certaminis cum epiſcopis noſtris, uiris adæq; in dialectica non improbabiliter eruditis, mouebat: & fiebat ingens ſpectaculum, conuenientibus ad audiendum doctis & literatis uiris. Nec tamen ullo genere philoſophus cõcludi a quoquam poterat, aut conſtringi. Tanta enim dicendi arte, obiectis quæſtionibus occurrebat, ut ubi maxime putaretur adſtrictus, uelut anguis lubricus laberetur. Sed ut oſtenderet deus, quia non in ſermone regnum dei, ſed in uirtute conſiſtit, quidam ex confeſſoribus ſimpliciſſimæ naturæ uir, & nihil aliud ſciens niſi Ieſum Chriſtum, & hunc crucifixum, inter cæteros auditores epiſcopos aderat. Qui cum uidiſſet philoſophum inſultantem noſtris, & callida ſe diſputationis arte iactantẽ, poſcit ab omnibus locum, uelle ſe paucis cum philoſopho ſermocinari. Tum uero noſtri, qui ſimplicitatem uiri & imperitiam de ſermone duntaxat noſſent, pauere, & uelut pudorem quendam pati, ne forte apud callidos homines riſui efficeretur ſancta ſimplicitas. Perſtitit tamen ſenior, & hinc mouit ſermonis exordium. In nomine, inquit, Ieſu Chriſti: philoſophe audi quæ uera ſunt. Deus unus eſt, qui fecit cœlum & terram, quiq; homini quem de terræ limo formauerat, ſpiritum dedit: uniuerſa quæ uidentur & quæ non uidentur, uirtute uerbi ſui creauit, & ſpiritus ſui ſanctificatione firmauit. Hoc uerbum ac ſapientia, quem nos filium dicimus, humanos miſeratus errores, ex uirgine naſcitur, & per paſſionẽ mortis, a perpetua nos morte liberauit, ac reſurrectione ſua æternam nobis contulit uitam. Quem & expectamus iudicem omnium quæ gerimus eſſe uenturum. Credis hoc ita eſſe philoſophe? At ille uelut ſi nunquam ullum ſermonem contradicendi didiciſſet, ita obſtupefactus uirtute dictorum, mutus ad omnia hoc ſolum potuit reſpondere, ita ſibi uideri, nec aliud uerum eſſe quam quod dixerat. Tum ſenior: ſi hæc, inquit, ita eſſe credis, ſurge & ſequere me ad Dominicum, & huius fidei ſignaculum ſuſcipe. Et philo-

Digitized by

ſophus conuerſus ad diſcipulos ſuos,uel ad eos qui audiendi gratia conuenerant: Audite,inquit,o eruditi uiri:Donec uerbis mecũ geſta res eſt, uerba uerbis oppoſui,& quæ dicebantur,dicendi arte ſubuerti:ubi uero pro uerbis uirtus proceſſit ex ore dicentis,non potuerunt reſiſtere uerba uirtuti,nec homo aduerſari potuit deo. Et ideo ſiquis ueſtrum potuit in his quæ dicta ſunt ſentire quæ ſenſi, credat Chriſto, & ſequatur hunc ſenem, in quo locutus eſt deus. Ita philoſophus Chriſtianus effectus, tandem ſe gratulatus eſt uictum.

Fuit præterea in illo concilio & Paphnutius, homo dei, epiſcopus ex Ægypti partibus confeſſor,ex illis, quos Maximianus dexteris oculis effoſſis, & ſiniſtro poplite ſucciſo, per metalla damnauerat. Sed in hoc tanta uirtutum inerat gratia, ut ſigna per eum non minus quam dudum per Apoſtolos fierent. Nam & dæmones uerbo tantum fugabat, & ægros ſola oratione curabat: ſed & cæcis uiſum dicitur reddidiſſe,& paraliticos ad ſtabilitatem corporis reuocaſſe. Quem Conſtantinus in tanta ueneratione & affectu habuit,ut ſæpius eum intra palatium euocatum complecteretur, & illum oculum:qui in confeſſione fidei fuerat euulſus, auidioribus oſculis demulceret.

Ex eorum numero (& ſi quid adhuc eminentius) fuiſſe dicitur, etiam Spiridion Cyprius epiſcopus,uir unus ex ordine prophetarum,quantum etiam nos eorum qui eum uiderant narratione comperimus. Hic paſtor ouium etiam in epiſcopatu poſitus permanſit. Quadam uero nocte cum ad caulas fures ueniſſent, & manus improbas quo aditum educendis ouibus facerent, extendiſſent, inuiſibilibus quibuſdam uinculis reſtricti,uſq; ad lucem uelut traditi tortoribus permanſerunt. Cum uero oues ducturus ad paſcua matutinus ſe ageret ſenior, uidet iuuenes abſq; humanis uinculis in caulis pendere diſtrictos. Cumq; cauſam noxæ compeiſſet, abſoluit ſermone,quos meritis uinxerat:& ne eis inanis nocturna cederet occupatio: Tollite, inquit, o iuuenes unum uobis arietem, ne ſine cauſa ueniſſe uideamini, quem melius prece quam furto quæſiſſe conuenerat.

Tradunt de hoc etiam illud factum mirabile: filiam habuit Irenem nomine, quæ ei cum bene miniſtraſſet, uirgo defuncta eſt. Poſt eius obitum uenit quidam dicens,ſe ei quoddam depoſitum commẽdaſſe. Rem geſtam ignorauerat pater. Perquiſitum in tota domo, nuſquam quod poſcebatur inuentum eſt. Perſiſtebat tamen ille qui cõmendauerat, & fletu ac lachrymis perurgebat:uitæ ſuæ quoq; illaturum ſe eſſe exitium, niſi commendata reciperet, teſtabatur. Permotus lachrymis eius ſenex,ad ſepulchrum filiæ properat, atq; eam ex nomine clamitat. Tum illa de ſepulchro: Quid uis(ait)pater? commendatum,inquit, illius ubi poſuiſti? At illa locum deſignans,illic(ait)inuenies defoſſum. Regreſſus ad domũ, rem ſicut filia de Sepulchro reſponderat, repertam, tradidit repoſcenti. Sed & multa alia eius feruntur geſta mirabilia, quæ etiam nunc ore omnium celebrantur. Tales igitur in illis adhuc temporibus permulti uiri in eccleſijs domini refulgebant,ex quibus plurimi in illo cõcilio fuerunt.

Sozomenus. Sed non eſt incongruum de hoc eodem uiro etiam iſtud adijcere. Mos erat Spiridioni iſti ex fructibus qui naſcebãtur ei,alios quidem pauperibus erogare,alios autẽ gratis mutuari uolentibus. Sed neq; *Ex Hiſtoria Tripartita lib. 1. cap. 10.*

per ſe dabat, neq; per ſe recipiebat, ſed ſolum cubiculum demonſtrabat: inuitans petentes, ut quantum opus haberent tollerent, & denuo reuocarent quantum ſe nouerant abſtuliſſe. Quidam uero dum mutuum percepiſſet, reuerſus eſt poſt aliquantum quod tulerat redditurus. Quem dum ſecundum conſuetudinē iuſſiſſet reponere in cubiculo quod fuerat exinde mutuatus, ad iniuſtitiam ille conuerſus, & credens latere Spiridionē, non reddidit quod debebat, ſed auferens debitum, quaſi reddidiſſet abſceſſit. Quod tamen longo tempore non erat ignorandum. Poſt certum namq; tempus uenit, rurſum petens ab eo mutuum. At ille miſit eum ad horreum, data poteſtate, ut ipſe ſibi metiretur quantum opus haberet. Vacuum uero eundem locum inueniens, & hoc oculata fide cognoſcens Spiridioni nuntiauit. Ille reſpondit ei: Mirum eſt o homo quod loqueris. Quomodo tibi ſoli uiſum eſt horreum neceſſarijs defeciſſe? ſed conſydera potius apud temetipſum, ne forte mutuatus alia uice, quod debueras primitus non ſolueris, ſi enim hoc non eſt, indubitanter non priuaberis quibus eges, ſed rurſum accedens inuenies. Sic igitur ille captus, quod ei deliquerat indicauit.

Dignum eſt igitur huius ſacratiſſimi uiri mirari puritatem, & eccleſiaſtici ordinis ualde cuſtodiam. Dicitur itaq; quodam tempore pro aliqua utilitate in unum Cyprios epiſcopos conueniſſe, & inter eos fuiſſe hunc Spiridionem, & Triphyllium Ledrenſem epiſcopum, uirum eloquio & ſapientia, nec non Beryto legibus eruditum. Cum itaq; collecta celebraretur, iniunctum eſt Triphyllio ut faceret ſermonē in populo. Cumq; ille locus ueniſſet ad medium, Tolle lectum tuū & ambula, cubile dixit pro lecto mutans nomen. Spiridion autem indignatus in eum, & exiliens de cathedra ſacerdotali: Tu melior es, inquit, eo qui lectum dixit, quia eius uerbis uti confunderis? Hoc autem fecit populo conſpiciente, mediocritatem docens eum qui eloquij ſupercilio præſumebat. Erat enim idoneus ad pudorem incutiendum: quū eſſet uenerandus & operibus glorioſus, ſimulq; ſenex æuo atq; ſacerdotis officio.

Qualis autem circa peregrinorum ſuſceptiones fuerit, hinc apparet. Inſtante iam quadrageſima, quidam ex itinere uenit ad eum, quibus diebus conſueuerat cum ſuis continuare iniuria, & die certo comedere, medios ſine cibo conſiſtens. Videns itaq; peregrinum ualde defectum: Perge (inquit ſuæ filiæ) laua peregrini pedes, & cibos appone. Cumq; uirgo dixiſſet, nec panem eſſe nec ἄλφιτα (quarum rerum ſolebat nihil habere reconditum propter ieiunium) orans primū ueniamq; petens, filiæ iuſſit ut porcinas carnes quas domi ſalitas habebat, coqueret. Quibus coctis, ſedens cum peregrino poſitis carnibus comedebat, & rogabat ut una cū eo ederet peregrinus. Quo refutante, Chriſtianumq; ſe profitente: Propterea magis, inquit, refutare non debes. Omnia enim munda mundis, ſicut ſermo diuinus edocuit. Hæc quidem de Spiridione dicta ſufficiant.

1 *Notēt qui noſtro tempore nouas Scripturæ lectiones inducere tā topere curant, ut iam fere totam ſacram paginam ſuis adinuentionibus conſpurcauerint & inuerterint.*

2 *Quod Spiridion carnes porcinas in quadrageſima ederit, et alium ſecū comedere fecerit, nō te ſcandalizet, nec id tibi quoq; faciēdi exemplū præbeat. Vt enim ait ſanctus Epiphanius ad Io. Epm Hieroſolymitanum, nō quid fiat, ſed quō, et in quibus, & quare fiat conſiderandum eſt. Et ipſe ſiquidē clericū in aliena parochia deprehēſum, ac ignorantem, quinimo inuitum, & palam reclamantem, per uim diaconum et presbyterum ordinauit, & quia id ſola charitate compulſus fecerat, ſe excuſauit, & nō iuſte reprehendi dixit. Ita ſanctus hic pater, ſciens Apoſtoli præceptum Epm hoſpitalem eſſe debere, & uidens peregrinum ualde defectum, nec habere ſe domi quicquam obſonij quo eum reficeret, uehementi charitatis impulſu, quæ ſola legis eſt plenitudo, et rebus omnibus alijs præponitur, ad eſum carnium uel inuitus acceſſit, primum orans deum, ac ueniam petens, quaſi qui optime noſſet contra Eccleſiaſticam facere diſciplinam. Nam ſi culpa non fuiſſet tali tempore edere, cur ueniam ante a deo peteret? Admirare ergo huc facti rationem, hoc eſt excellentem erga proximum charitatem, factum autem ipſum dimitte.*

VITA

Digitized by Google

VITA HELENÆ CONSTANTINI IMPERATORIS MATRIS, QVOMODOQVE SANCTAM DOMINI Crucem Hieroſolymis inuenerit, per Ruffinum Presbyterum Aquileienſem ſcripta.

Habetur libro. 10. Hiſtoria Eccleſiaſtica, cap. 7.

PEr Nicæni Concilij tempora Helena Conſtantini mater, fœmina incomparabilis fide & religione animi, ac magnificentia ſingulari, cuius iure Conſtantinus & eſſet filius & crederetur, diuinis admonita uiſionibus, Hieroſolymam petit, atq; ibi locum, in quo ſacroſanctum corpus patibulo affixum pependerat, ab incolis perquirit. Qui idcirco ad inueniendum difficilis erat, quod ab antiquis perſecutoribus ſimulachrum in eo Veneris fuerat defixum, ut ſi quis Chriſtianorum in illo loco Chriſtum adorare uoluiſſet, Venerem uideretur adorare. Et ob hoc infrequens & pene obliuioni datus fuerat locus. Sed cũ (ut ſupra diximus) religioſa fœmina properaſſet ad locum, cœleſti ſibi indicio deſignatum, cuncta ex eo prophana & polluta deturbans, in altum purgatis ruderibus, tres confuſo ordine reperit cruces. Sed obturbabat reperti muneris lętitiam uniuſcuiuſq; crucis indiſcreta proprietas. Aderat quidem & titulus ille, qui Græcis, & Latinis, atq; Hebraicis literis a Pilato fuerat conſcriptus: ſed nec ipſe ſatis euidenter dominici prodebat ſigna patibuli. Hic iam humanæ ambiguitatis incertum, diuinum flagitat teſtimonium. Accidit in eadem urbe primariam quandam loci illius fęminã graui ægritudine confectam, ſeminecem iacere. Macarius per idem tempus eccleſiæ illius epiſcopus erat. Is ubi cunctantem reginam, atq; omnes pariter, qui aderant uidet: Adferte (inquit) huc totas quæ repertę ſunt cruces, & quæ ſit quæ portauerit dominum, nunc nobis adaperiet deus. Et ingreſſus cum regina pariter & populis ad eam quę decumbebat, defixis genibus huiuſcemodi ad deum precem profudit.

Defixis genibus precem ad deum profudit.

¶ Tu domine, qui per unigenitum filium tuum ſalutem generi humano per paſſionem crucis conferre dignatus es, & nunc in nouiſſimis temporibus adſpiraſti in corde ancillæ tuæ perquirere lignum beatum, in quo ſalus noſtra pependit, oſtende euidenter ex his tribus, quæ crux fuerit ad dominicã gloriam, uel quæ extiterit ad ſeruile ſupplicium, ut hæc mulier quæ ſemiuiua decumbit, ſtatim ut eam lignum ſalutare contigerit, a mortis ianuis reuocetur ad uitam. Et cum hæc dixiſſet, adhibuit primo unam ex tribus, & nihil profecit. Adhibuit ſecundam, & ne ſic quidem aliquid actum eſt. Vt uero admouit tertiam, repẽte adapertis oculis mulier conſurrexit, & ſtabilitate uirium recepta, alacrior multo quam cum ſana fuerat, tota domo diſcurrere, & magnificare dei potentiam cœpit. Sic euidenti iudicio regina uoti compos effecta, templum mirificum in eo loco in quo crucem repererat, regia ambitione conſtruxit. Clauos quoq; quibus corpus dominicum fuerat affixum, portat ad filium. Ex quibus ille frenos compoſuit quibus uteretur ad bellum. Et ex alijs galeam nihilominus belli uſibus aptam fertur armaſſe. Ligni uero ipſius ſalutaris partem detulit filio, partem uero thecis argenteis conditam dereliquit in loco: quæ etiã nũc ad memoriam ſollicita ueneratione ſeruatur.

2 *Quid dicis o ita ſpiritualis ſicut materialis tẽpli euerſor? Sancta fœmina Hieroſolymis templum mirificum in loco ubi crucem repererat, regia ambitione cõſtruxit.*

3 *Pars ligni Crucis in loco ad memoriam ſollicita ueneratione ſeruatur.*

Reliquit etiam hoc iudicium religioſi animi regina uenerabilis: Virgi-

Vide humile ſanctæ Reginæ erga Virgines deo ſacratas obſequium. At noſtri hæretici cōpuliſſent omnes nubere, dicentes eas uirginitatem ſeruare non poſſe. O blaſphemiam impudentem.

nes quas ibi reperit Deo ſacratas, inuitaſſe ad prandium, & tanta eas deuotione curaſſe dicitur, ut indignum crederet, ſi famulorum uterentur officijs, ſed ipſa manibus ſuis, famulæ habitu ſuccincta, cibum apponeret, poculum porrigeret, aquam manibus infunderet, & regina orbis ac mater imperij, famularum Chriſti ſe famulam deputaret. Et hæc quidem Hieroſolymis geſta.

b. Ant. a magno Const. Imperatore precatorias accepit lras ut pro se ergo ac Liberis ma... ab eo in venerat... hitus.

Interea Conſtantinus, pietate fretus, ſarmatas, Gotthos, aliasq́ barbaras nationes, niſi quæ, uel amicitijs, uel deditione ſui, pacem præuenerant, in ſolo proprio armis edomuit. Et quanto magis ſe religioſius ac humilius deo ſubiecerat, tanto amplius ei Deus uniuerſa ſubdebat. Ad Antonium quoq́ primum eremi habitatorem, uelut ad unum ex prophetis literas ſuppliciter mittit, ut pro ſe ac liberis domino ſupplicaret. Ita non ſolum meritis ſuis, ac religione matris, ſed & interceſſione ſanctorum, cōmendabilem ſe deo fieri geſtiebat.

Sane quoniam tanti uiri Antonij fecimus mentionem, de uirtutibus eius atq́ inſtitutis, & ſobrietate mentis, ut in ſolitudine uitam degens, uſus ſolummodo conſortio fuerit beſtiarum, & de dæmonibus crebros agens triumphos, placuerit deo ſupra cunctos mortales, utq́ inſtitutionis ſuæ præclara uſq́ in hodiernum monachis exempla reliquerit, uolentem me aliqua exponere ille libellus excluſit, qui ab Athanaſio ſcriptus etiam latino ſermone æditus eſt. to. ro. fo. 114.

Habetur in oratione funebri eiuſdem de obitu Theodoſij Tomo. 3. fol. 60. fac. 2. littera D.

ADHVC EIVSDEM HELENÆ VITA, PER D. AMBROSIVM MEDIOLANENſem Epiſcopum ſcripta.

Conſtantino, licet baptiſmatis gratia in ultimis conſtituto, omnia peccata dimiſerit, tamen quod primus Imperatorum credidit, & poſt ſe hæreditatem fidei principibus dereliquit, magni meriti locum reperit, cuius temporibus completum eſt illud propheticum, In illo die, erit quod ſuper frenum equi eſt, ſanctum domino omnipotenti. Quod illa ſanctæ memoriæ Helena mater eius infuſo ſibi ſanctoſpiritu, reuelauit. Beatus Conſtantinus tali parente, quę imperanti filio, diuini muneris quæſiuit auxilium, quo inter prælia quoq́ tutus aſſiſteret, & periculum non timeret. Magna fœmina: quæ multo amplius inuenit, quo Imperatori conferret, q́ quod ab Imperatore acciperet. Anxia mater pro filio, cui regnum orbis Romani ceſſerat, feſtinauit Hieroſolymam, & ſcrutata eſt locum dominicæ paſſionis.

Stabulariam hanc primo fuiſſe aſſerunt, ſed coniunctam Conſtantino ſeniori: qui poſtea regnum adeptus eſt. Bona ſtabularia: quæ tam diligenter præſepe domini requiſiuit. Bona ſtabularia: quæ ſtabularium nō ignorauit: illum qui uulnera curauit a latronibus uulnerati. Bona ſtabularia, quæ maluit exiſtimari ſtercora, ut Chriſtum lucrifaceret. Ideo illam Chriſtus de ſtercore, leuauit ad regnum, ſecundum quod ſcriptum eſt: Quia ſuſcitat de terra inopem, & de ſtercore erigit pauperem.

Venit ergo Helena, cępit reuiſere loca ſancta, infudit ei ſpiritus, ut lignū crucis requireret, acceſſit ad Golgotham, & ait: Ecce locus pugnæ, ubi

eſt uictoria? Quæro uel uexillum ſalutis, & non inuenio. Ego inquit, in regnis, & crux domini in puluere? Ego in aulis, & in ruinis, Chriſti triumphus? Ille adhuc latet, & latet palma uitæ æternæ? Quomodo me redemptam arbitror, ſi redemptio ipſa non cernitur? Video quid egeris diabole, ut gladius, quo peremptus es, obſtrueretur. Sed Iſaac obſtructos ab alienigenis puteos eruderauit, nec latere aquam paſſus eſt. Tollatur igitur ruina, ut uita appareat. Promatur gladius quo ueri Goliæ caput eſt amputatum. Aperiatur humus, ut ſalus fulgeat. Quid egiſti diabole: ut abſconderes lignum, niſi ut iterum uincereris? Vicit te Maria quę genuit triumphatorem, quæ ſine imminutione uirginitatis ædidit eum, qui cruci fixus uinceret te, & mortuus ſubiugaret. Vinceris & hodie, ut mulier tuas inſidias deprehendat. Illa quaſi ſancta dominum geſtauit, ego crucẽ eius inueſtigabo. Illa generatum docuit, ego reſuſcitatum. Illa fecit, ut deus inter homines uideretur, ego ad remedium peccatorum diuinum de ruinis eleuabo uexillum.

Aperit itaq; humum, decutit puluerem, tria patibula confuſa reperit, quæ ruina contexerat, inimicus abſconderat. Sed non potuit obliterari Chriſti triumphus. Incerto hæret ut mulier, ſed certam indaginẽ ſanctus ſpiritus inſpirat, eo quod duo latrones cum domino crucifixi fuerint. Quęrit ergo medium lignum, ſed poterat fieri, ut patibula inter ſe ruina confunderet, caſus mutaret & inuerteret. Redit ad euangelij lectionem, inuenit quia in medio patibulo prælatus titulus erat, Ieſus Nazarenus rex Iudæorũ. Hinc collecta eſt ſeries ueritatis, titulo crux patuit ſalutaris. Hoc eſt, quod petentibus Iudæis Pilatus reſpondit, Quod ſcripſi ſcripſi, id eſt, non ea ſcripſi quę uobis placerent, ſed quæ ætas futura cognoſceret, non uobis ſcripſi ſed poſteritati, propemodum dicens: Habeat Helena quæ legat, unde crucem domini recognoſcat.

Inuenit ergo titulum, regem adorauit, non lignum utiq;, quia hic gentilis eſt error & uanitas impiorum. Sed adorauit illum qui pependit in ligno ſcriptus in titulo. Illum qui ſicut Scarabæus clamauit ut perſecutoribus ſuis peccata donaret. Auida mulier feſtinabat tangere remedium immortalitatis, metuebat calcare ſacramentum ſalutis. Læto corde & trepidanti ueſtigio quid faceret neſciebat. Pertendit tamen ad cubile, ueritatis lignum refulſit, & gratia micuit, ut quia iam fœminam uiſitauerat Chriſtus in Maria Spiritus in Helena uiſitaret? docuit etiam quod mulier ignorabat, & deduxit in uiam, quam mortalis ſcire non poterat.

5 *Hoc etiam modo fideles recte genuflectũt & procumbunt ante imagines Crucifixi, beatiſsimæ Virginis & ſanctorum, ad rogandum Chriſtũ & ſanctos quos repreſentant, non adorantes lignum & lapides, ut calumniantur hæretici.*

Quęſiuit clauos quibus crucifixus eſt dominus, & inuenit. De uno clauo frenos fieri præcepit, de altero diadema intexuit, unum ad decorem, alterum ad deuotionem uertit. Viſitata eſt Maria ut Euam liberaret, uiſitata eſt Helena, ut Imperatores redimerentur. Miſit itaq; filio ſuo Conſtantino diadema gemmis inſignitum, quas precioſior ferro innexas, crucis redemptionis diuinæ gemma connecteret. Miſit & frenum, utroque uſus eſt Conſtantinus, & fidem tranſmiſit ad poſteros reges. Principium itaq; credentium Imperatorum, ſanctum eſt, quod ſuper frenum, ex illo fides, ut perſecutio ceſſaret, deuotio ſuccederet.

Sapienter Helena egit, quę crucem in capite regum leuauit & locauit, ut crux Chriſti in regibus adoretur. Non inſolentia iſta, ſed pietas eſt, cũ defertur ſacræ redemptioni. Bonus itaq; clauus Romani Imperatoris,

by Google

qui totum regit orbem, ac ueſtit principum frontem, ut ſint prædicatores, qui perſecutores eſſe conſueuerunt. Recte in capite clauus, ut ubi ſenſus eſt, ibi præſidium. In uertice corona, in manibus habena. Corona de cruce, ut fides luceat, habena quoq; de cruce, ut poteſtas regat, ſitq; iuſta moderatio, non iniuſta præceptio. Habeant hoc etiam principes Chriſti ſibi liberalitate conceſſum, ut ad imitationem domini dicatur de Imperatore Romano, Poſuiſti in capite eius coronam de lapide precioſo.

Ex illo gratulatur eccleſia, erubeſcit Iudæus: non ſolum erubeſcit, ſed etiam torquetur, quod ipſe ſibi autor confuſionis eſt. Dum inſultat Chriſto, confeſſus eſt eum regem, dum regem Iudæorum appellauit, ſacrilegium ſuum qui non credidit, confitetur. Ecce inquiunt: Et crucifiximus Ieſum, ut Chriſtiani & poſt mortem reſurgant, & mortui regnent. Nos crucifiximus, quem reges adorant, quem non adoramus, ipſi adorant. Ecce & clauus in honore eſt, & quem ad mortem impreſſimus, remedium ſalutis eſt, atq; inuiſibili quadam poteſtate dæmones torquet. Putabamus nos uiciſſe, ſed uictos fatemur. Iterum Chriſtus reſurrexit, & reſurrexiſſe eum principes agnouerunt. Iterum uiuit qui non uidetur. Nunc maior nobis contentio, nunc pugna nobis uehementior aduerſus eum cui regna famulantur, cui ſeruit poteſtas illum contempſimus, quomodo regibus reſiſtemus? Ferro pedum eius reges inclinantur. Reges adorant, & Fotiniani diuinitatē eius negant? Clauū crucis eius diademati ſuo præferunt Imperatores, & Arriani poteſtati eius imminuunt.

Sed quæro quare ſanctum ſuper frenum, niſi ut Imperatorum inſolentiam refrenaret, comprimeret licentiam tyrannorum, qui quaſi equi in libidines adhinnerent, quod liceret illis adulteria impune committere? Quæ Neronum, quæ caligularum cæterorumq; probra comperimus, quibus nō fuit ſanctum ſuper frenum? Quid ergo aliud egit Helenæ operatio, ut frena dirigeret, niſi ut omnibus Imperatoribus, Sancto Spiritu dicere uideretur: Nolite fieri ſicut equus & mulus? Sed in freno & chamo maxillas eorum conſtringeret, qui ſe non agnoſcerent reges, ut regerent ſibi ſubditos? Prona enim poteſtas in uitium ferebatur, & more pecudū uaga ſeſe libidine polluebant. Ignorabāt deum, reſtrinxit eos crux domini, & reuocauit a lapſu impietatis. Leuauit oculos eorum, ut Chriſtum in cœlo quærerent. Exuerunt ſe chamo perfidiæ, ſuſceperunt frena deuotionis ut fidei, ſecuti dicentem, Tollite iugum meum ſuper uos, Iugum enim meum ſuaue eſt, & onus meum leue eſt. Inde reliqui principes Chriſtiani, præter unum Iulianum, qui ſalutis ſuæ autorem reliquit, dum philoſophiæ ſe dedidit errori, inde Gratianus & Theodoſius. Non ergo mentita eſt prophetia dicens: Ambulabunt reges in lumine tuo, ambulabunt plane, ac maxime Gratianus & Theodoſius præ cæteris principes, non iam armis militum, ſed meritis ſuis tecti, non purpureum habitum, ſed amictum induti gloriæ.

Habetur libro. 10. Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ, cap. 9.

VITA FRVMENTII EPISCOPI ET ÆDESII PRESBYTERI, QVOMODOQVE INDORVM REGIO

chriſtianā fidem ſuſceperit, per Ruffinū pſbyterū Aquileienſem ſcripta.

IN ea diuiſione orbis terræ, quæ ad prædicandum uerbum dei ſorte per Apoſtolos celebrata eſt, cum aliæ alijs prouinciæ obueniſſent, Thomæ

Thomæ Pathia, & Matthæo Æthiopia, eiq; adhærens citerior India Bartholomæo dicitur ſorte decreta, Inter quam Parthiamq; media, ſed longo interior tractu India ulterior iacet, multis uarijsq; linguis & gentibus habitata, quam uelut longe remotam, nullus Apoſtolicæ prædicationis uomer impreſſerat, quæ tamen tẽporibus Conſtantini, tali quadam ex cauſa ſemina fidei prima ſuſcepit.

¶ Metrodorus quidam philoſophus, inſpiciendorum locorum, & orbis perſcrutandi gratia, ulteriorem dicitur Indiam penetraſſe. Cuius exemplo etiam inuitatus Meropius quidã Tyrius philoſophus, ſimili ex cauſa adire Indiam uoluit, habens ſecum duos puerulos, quos liberalibus literis, utpote propinquos inſtituebat. Quorũ unus qui erat iunior Ædeſius, alter Frumentius uocabatur. Igitur peruiſis & in notitiam captis his quibus animus paſcebatur, cum philoſophus redire cœpiſſet, aquæ, uel cęterorum neceſſariorum cauſa ad portum quendam nauis qua uehebatur, applicuit. Moris eſt inibi Barbarorum, ut ſi quando fœdus ſibi cũ Romanis turbatum uicinę nunciauerint gentes, omnes qui apud eos ex Romanis inuenti fuerint, iugulentur. Inuaditur nauis philoſophi: cuncti cum ipſo pariter perimuntur. Pueruli reperti ſub arbore meditantes, & lectiones ſuas parantes, Barbarorum miſeratione ſeruati, ducuntur ad regem. Horum ille alterum, id eſt, Ædeſium ſibi pincernam fecit. Frumentio uero, quem quaſi perſpicacem deprehenderat & prudentem, rationes ſuas, ſcriniaq; commiſit. Ex quo & in honore magno apud regem habiti, & in amore.

¶ At uero moriens rex, uxorem cum paruulo filio regni dereliquit hæredem: adoleſcentibus autem quid uellent, agendi dedit liberam facultatem. Quos tamen regina ſuppliciter exorat, tanq; quæ nihil haberet in toto regno fidelius, ut ſecum uſquequo adoleſceret filius, regendi regni ſollicitudinem partirentur: & pręcipue Frumentium, cuius prudentia ad moderandum ſufficeret regnum. Nam alius fidem puram, & ſobriam mentem ſimpliciter exhibebat. Idq; dum agerent, & regni gubernacula Frumentius haberet in manibus, deo mentem eius & animos inſtigante, requirere ſollicitius cœpit, ſi qui inter negociatores Romanos Chriſtiani eſſent, & ipſis poteſtatem maximam dare, ac monere ut conuenticula per loca ſingula facerent, ad quæ Romano ritu orationis cauſa confluerent. Sed & ipſe multo magis eadem facere, & ita cęteros cohortari, fauore & beneficijs inuitare, pręſtare quicquid oportunum fuiſſet, loca ædificijs, aliaq; neceſſaria prębere, & omnimodo geſtire, ut Chriſtianorum inibi ſemen exurgeret. Sed cũ regius puer adoleuiſſet, cui procurationem regni gerebant, expletis omnibus & ex fide traditis, multũ licet detinentibus & rogantibus ut manerent, regina uel filio, ad orbem tamen noſtrum reuertuntur. Et Ædeſio feſtinante Tyrum, parentes propinquosq; reuiſere, Frumentius Alexandriam pergit, dicens, æquum non eſſe, opus occultare Dominicum.

Igitur rem omnem, ut geſta eſt, exponit epiſcopo, ac monet ut prouideat uirum aliquem dignum, quem congregatis iam plurimis Chriſtianis, & eccleſiis conſtructis in barbarico ſolo, epiſcopum mittat. Tum uero Athanaſius (nam is nuper ſacerdotium ſuſceperat) attentius & propenſius Frumentij dicta geſtaq; conſiderans, in concilio Sacerdotum ait: Et

1 quem alium inueniemus uirum talem, in quo ſit ſpiritus dei in ipſo ſicut in te, qui hæc ita poſſit implere. Et tradito ei ſacerdotio, redire eum cum domini gratia, unde uenerat, iubet. Quicꝫ cum epiſcopus perrexiſſet ad Indiam, tanta ei data eſſe a deo uirtutum gratia dicitur, ut ſigna per eum apoſtolica fierent, et infinitus numerus Barbarorꝫ conuerteretur ad fidẽ. Ex quo in Indiæ partibus & populi Chriſtianorum, & eccleſiæ factæ ſunt, & ſacerdotium cœpit. Quæ nos ita geſta, & non opinione uulgi, ſed ipſo Ædeſio Tyri presbytero poſtmodum facto, qui Frumentij comes prius fuerat, referente, cognouimus.

Videant qui Eccleſiarum ædificationi tantopere aduerſantur, quod poſt primam fidei plantationẽ, Templorũ conſtructiones habentur apud priſtinos patres.

VITA MVLIERIS CAPTIVAE, PER QVAM IBERORVM GENS CHRISTI FIDEM SVSCEPIT, *per Ruffinum presbyterum Aquileienſem ſcripta.*

Habetur lib. 10. Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ, cap. 10.

TEmpore Conſtantini: etiam Iberorum gens, quæ ſub axe Pontico iacet, uerbi dei fœdera, & fidem futuri ſuſceperat regni. Sed huius tanti boni præſtitit cauſam mulier quædam captiua, quæ apud eos reperta, cum fidelem & ſobriam ſatis ac pudicam duceret uitam, totiſcꝫ diebus ac noctibus obſecrationes deo peruigiles exhiberet, in admiratione eſſe ipſa rei nouitas Barbaris cœpit, & quid hoc ſibi uelit, curioſius perquirebant. Illa, ut res erat, ſimpliciter Chriſtũ ſe deum hoc ritu colere fatebatur. Nihil ex hoc amplius Barbari, præter nouitatem nominis mirabantur. Verum (ut fieri ſolet) ipſa perſeuerantia curioſitatem quandam mulierculis inferebat, ſi quid emolumenti ex tanta deuotione caperetur.

Moris apud eos eſſe dicitur, ut ſi paruulus ægrotet, circunferatur à matre per ſingulas domus, quo ſcilicet ſi quis experti aliquid remedij nouerit, conferat laboranti. Cumcꝫ mulier quædã paruulum ſuum per omnes circumtuliſſet ex more, nec aliquid remedij cunctas domos luſtrando cœpiſſet, uenit etiam ad captiuam, ut ſi quid ſciret, oſtenderet. Illa ſe huma-
1 ni quidem remedij nihil ſcire, teſtatur, deũ tamen ſuum Chriſtum, quem colebat, dare ei deſperatam ab hominibus poſſe ſalutẽ confirmat. Cumcꝫ cilicio ſuo paruulum ſuperpoſuiſſet, atcꝫ ipſa deſuper orationem fudiſſet ad dominum, ſanum matri reddidit infantem.

Vides Ciliciorũ uſum apud antiquos Chriſtianos.

Sermo defertur ad plures, factiꝗ fama magnifici uſcꝫ ad aures reginæ perlabitur. Quæ dolore quodam grauiſſimo corporis afflicta, in deſperatione maxima erat. Rogat ad ſe captiuam deduci. Illa ire abnuit, ne præſumere amplius aliquid q̃ ſexus ſineret, uideretur. Ipſam ſe regina deferri ad captiuæ cellulam iubet. Quam ſimiliter ſupra cilicium ſuum poſitam, inuocato Chriſti nomine, continuo poſt precem, ſanam & alacrem fecit exurgere: Chriſtumcꝫ eſſe deum dei ſummi filium, qui ſalutem hãc contulerit, docet, eumcꝫ quem ſibi autorem ſuæ ſciret eſſe incolumitatis
2 & uitæ, commonet inuocandum. Ipſum nancꝫ eſſe, qui & regibus regna diſtribuat, & mortalibus uitam. At illa cum lætitia domum regreſſa, marito percontanti cauſam tam ſubitæ ſanitatis aperuit: quicꝫ cum pro ſalute coniugis lætus, mulieri munera deferri iuberet, illa: Horum, inquit, o rex nihil captiua dignatur: aurum deſpicit, argentum reſpuit, ieiunio

Ieiunio quaſi cibo paſcitur. Ergo laudabilis res ieiunium, & non ſuperſtitio.

quaſi cibo paſcitur: hoc ſolum ei muneris dabimus, ſi eum, qui me illa inuocante, ſanauit, Chriſtum deum colamus.

Ad hoc tunc rex ſegnior fuit, & interim diſtulit, ſæpius licet ab uxore cõmonitus, donec accidit quadam die, uenante eo in ſyluis, cum comitibus ſuis, obſcurari denſiſſimis tenebris diem, & per terrę noctis horrorem luce ſubducta, cæcis iter greſſibus denegari. Alius alio diuerſi ex comitibus oberrant: ipſe ſolus denſiſſima obſcuritate circundatus, quid ageret, quo ſe uerteret neſciebat: cum repente anxios ſalutis deſperatione animos, cogitatio talis aſcendit: Si uere Deus eſt Chriſtus ille, quem uxori ſuę captiua prędixerat, nunc ſe de his tenebris liberet, ut ipſum ex hoc, omiſſis omnibus, coleret. Ilico, ut hæc nundum uerbo, ſed ſola mente deuouerat, redita mundo dies, regem ad urbem perducit incolumem. Quiq; reginę, rem protinus ut geſta eſt, pandit. Euocari iam iamq; captiuam, & colendi ritum, ut ſibi tradat, expoſcit: neq; ſe ultra alium deum quam Chriſtum ueneraturum eſſe confirmat. Adeſt captiua, edocet Deum Chriſtum: ſupplicandi ritum uenerandiq; modum, in quantum de his aperire fœminę phas erat, pandit. Fabricari tamen eccleſiam monet, formamq; deſcribit.

Igitur rex totius gentis populo conuocato, rem ab initio, quę erga ſe ac reginam geſta fuerat, exponit, fidemq; edocet, & nondum initiatus in ſacris, fit ſuę gentis apoſtolus. Credunt uiri per regem, fœminę per reginam: cunctiſq; idem uolentibus, eccleſia extruitur inſtanter: & eleuato iam perniciter murorum ambitu, tempus erat, quo columnę collocari deberent. Cumq; erecta prima uel ſecunda, uentum fuiſſet ad tertiam, cõſumptis omnibus machinis, & boum hominumq; uiribus, cũ media iam in obliquũ fuiſſet erecta, & pars reliqua nullis machinis erigeretur, repetitis ſecundo & tertio, ac ſępius uiribus, ne loco quidem moueri áttritis omnibus potuit. Admiratio erat totius populi, regis animoſitas hebeſcebat: quid fieri deberet, omnes ſimul latebat. Sed cum interuentu noctis, omnes abſceſſiſſent, cunctiq; mortales & ipſa opera ceſſarent, captiua ſola, in oratione pernoctans manſit intrinſecus: cum ecce matutinus & anxius cum ſuis omnibus ingrediens rex, uidet columnam, quam tot machinę ac tot populi mouere nequiuerant, erectam, & ſupra baſim ſuã librate ſuſpenſam, nec tamen ſuperpoſitam, ſed quantũ unius pedis ſpacio in aere pendentem. Tunc uero omnes populi contuentes & magnificantes deum, ueram eſſe regis fidem, & captiuę religionem, pręſentis miraculi teſtimonio perhibebant. Et ecce mirantibus adhuc & ſtupentibus cunctis, in oculis eorum ſenſim ſupra baſim ſuam, nullo contingente, columna depoſita, ſumma cũ libratione conſedit. Poſt hoc reliquus numerus columnarum, tanta facilitate ſuſpenſus eſt, ut omnes quæ ſuperfuerant, ipſa die, locarentur.

3 *Vt confunderet dominus & obſtrueret ora eorum qui dicturi erant, crimen eos magnũ incurrere qui tantũ opũ inſumunt templis extruendis, ornandis ac locupletandis, uoluit in huius Eccleſiæ ædificatione tantum oſtendere miraculum.*

4 *In oratione ſola pernoctans. Habes hic Vigilias & Orationes, quæ duo ſanctis patribus fuerunt familiariſsima.*

Poſtea uero quam eccleſia magnifice conſtructa eſt, & populi fidem Dei maiore ardore ſitiebant, captiuę monitis ad Imperatorem Conſtantinum totius gentis legatio mittitur: res geſta exponitur: ſacerdotes mittere oratur, qui cœptum erga ſe dei munus implerent. Quibus ille cum omni gaudio & honore tranſmiſſis, multo amplius ex hoc lętatus eſt, quam ſi incognitas Romano imperio gentes & regna ignota uinxiſſet.

¶ Hæc nobis ita geſta, fideliſſimus uir Bacurius, gẽtis ipſius rex, & apud

uos domeſticorum Comes (cui ſumma erat cura & religionis & ueritatis) expoſuit, cum nobiſcum Palæſtini tunc limitis Dux, in Hieroſolymis ſatis unanimiter degeret.

SANCTI ATHANASII EPISCOPI IN VITAM SANCTI ANTONII MONACHI PRAEFATIO.

Athanaſius Epiſcopus ad peregrinos fratres. Optimum, Fratres, iniſtis certamen, aut æquari Ægypti monachis, aut ſuperare nitentes uirtutis inſtantia. Etenim apud uos iam plurima ſunt monaſteria, monachorum quoq; nomen eſt celebre, & hanc uoluntatem iuſte quiſq; mirabitur, orantibuſq; uobis optatum Deus tribuet effectum. Quoniam igitur exegiſtis a me ut nobis ſcriberem de conuerſatione beati Antonij uolentibus diſcere quemadmodum cœperit, quid ue fuerit ante ſanctum propoſitum, qualem etiam habuerit terminũ uitæ, & ſi uera ſunt ea, quæ de ipſo fama diſperſit, ut ad eius æmulationem, atq; exemplum uos inſtituere poſſitis, magna cum lætitia ſuſcepi ueſtræ charitatis imperium. Etenim mihi ingens lucrum eſt, atq; utilitas hoc ipſum quod recor-
1 dor Antonij, & uos cum admiratione audientes ſcio eius propoſitum cupere ſectari perfecta eſt ſiquidem ad uirtutem uia Antonium ſcire, quid fuerit. Ergo, ut breuiter dicam, ex omnibus, quæ de eo referentium ſermo iactauit, credite, & minima uos exiſtimate audiſſe de maximis, quia non ambigo nec eos omnia potuiſſe cognoſcere, cũ & ego rogatus a uobis, quantacunq; per Epiſtolam ſignificauero, non æqualia ſim eius meritis narraturus. Sed & uos omnes, hinc nauigantes: ſtudioſe percontamini, quo ſingulis quæ norunt referentibus, congrua dignaq; tanti nominis relatio complentur. Diſponebam itaq; poſt lectionem litterarum ueſtrarũ aliquos ad me monachos inuitare, & maxime eos, qui crebro ad eum ire conſueuerant, ut plenius aliquid addiſcens, munera uobis maiora tranſmitterem. Sed quoniam & nauigationis tempora labebantur, & litterarum portitor uehementiſſime feſtinabat, ideo ea, quæ & ipſe noueiã (frequenter enim eum uiſitaui) & quæ ab eo didici, qui ad prębendã ei aquã non paulũlum temporis cum eo feci, dilectioni ueſtræ indicare properaui, utrobiq; curam ueritatis habens, ut neq; plus aliquis audiens miraculorum congeſtionem nõ credat, nec rurſum meritis eius inferiora cognoſcens, non putet dignum eſſe miraculo pro tanto nominis uiro.

Perfecta eſt ad uirtutem uia ſcire Antoniũ quid fuerit.

VITA SANCTI ANTONII ABBATIS AB ATHANASIO EPISCOPO ALEXANDRINO CONSCRIPTA.

2 Antonius nobilibus religioſiſq; parẽtibus natus, in Ægypto oriundus fuit, tanta ſuorum nutritus cura, ut nihil aliud præter parentes, domumq; cognoſceret. Et cum iam puer eſſet, non ſe litteris erudiri, non ineptis infantium iungi paſſus eſt fabulis ſed Dei deſiderio flagrãs, ſecundum quod ſcriptum eſt, innocenter habitabat domi. Ad Eccleſiam quoq; cum parentibus ſæpe conueniens, nec infantum laſciuias, nec puerorum negligentiam ſectabatur; ſed tantum ea, quæ legebantur

Heus tu qui dicis deſertionẽ facultatũ nõ habere mandatũ dei nec conſilium. Et paupertatem Euangelicam non eſſe deſertionem rerum, ſed non eſſe auarum, non con

gebantur auſcultans, utilitatem præceptorum, uitæ inſtitutione ſeruabat: non ſuis, ut ſolet illa ætas, pro uarijs & delicatis cibis, unquam tędio fuit; non eſcæ mollioris blandimenta ſectatus eſt, his ſolum, quæ dabantur, contentus, nihil amplius requiſiuit. Poſt mortem autem parentum annorum circiter decem & octo, ſeu uiginti, cũ ſorore admodum paruula derelictus, & domus, & ſororis, honeſtam curã gerebat. Necdum uero ſex fluxerant menſes, quibus ad Eccleſiam (ut ſolebat) accurrens; recordabatur, quomodo & Apoſtoli, omnibus ſpretis, ſecuti fuiſſent Saluatorẽ, & multi, ut legitur in actis Apoſtolorum, facultatibus ſuis uenditis, precia ad pedes eorum detuliſſent, egentibus partienda; quæ ue, aut quanta ſpes ijſdem repoſita eſſet in cœlis. Talia ſecum uoluens, intrauit Eccleſiã, & accidit, ut tunc legeretur Euangelium, in quo Dominus dicit ad diuitem, Si uis perfectus eſſe, uade, uende omnia tua, quæcunque habes, & da pauperibus, & ueni ſequere me, & habebis theſaurum in cœlo. Quo audito, quaſi diuinitus huiuſmodi ante memoriam concepiſſet, & ueluti propter ſe, hæc eſſet ſcriptura recitata, ad ſe dominicum traxit imperium; ſtatimque regreſſus poſſeſſiones, quas habebat, uendidit. Erant autem ei trecentæ palmę uberes, & ualde optimę, quas uicinis largitus eſt, ne in aliquo aut ſibi, aut ſorori moleſtia gigneretur. Cætera uero, quæ in mobilibus poſſidebat, uniuerſa uendidit, & aggregato non exiguo precio, indigentibus dedit, paucis tamen ob ſororem reſeruatis, quę & ſexu, & ætate uidebatur infirmior. Rurſus autem Eccleſiam ingreſſus, cum audiſſet Dominum in Euangelio dicentem, Nolite cogitare de craſtino, reliquam quoque portionem pauperibus deſtribuit, neque ſe uerſari paſſus eſt domi; ſed ſorore fidelibus ac notis uirginibus cõmendata, ut earum nutriretur exemplo, ipſe, iam omnibus ſeculi uinculis liber, aſperum atque arduũ arripuit inſtitutum. Necdum autem tam crebra erant in Ægypto monaſteria, neque omnino quiſquam auiam ſolitudinem nouerat, ſed quicunque in Chriſti ſeruitute ſibimetipſi prodeſſe cupiebat, non longe a ſua uillula ſeparatus inſtituebatur. Erat igitur in agello uicino ſenex quidam uitam ſolitariam a prima ſectatus ætate: hunc, Antonius cum uidiſſet, æmulatus eſt ad bonum. Et primo quidem incipiens etiam ipſe, in locis paululum a uilla remotioribus manebat; exinde autem ſiquem in hoc ſtudio uigilantem compererat, procedens quærebat, ut apis prudentiſſima, nec ad habitaculum ſuum, ante remeabat, niſi eius, quem cupiebat, frueretur aſpectibus; & ſic, tanquã munere mellis accepto, abibat ad ſua. Tali ibidem inſtitutus exordio, cum per dies ſingulos, ita animum roboraret, ut nec opum paternarum, nec ſuorum meminiſſet affinium, omne etiam deſiderium & ſolicitudinem erga id, quod cęperat, exerceret, operabatur manibus ſuis, ſciens ſcriptum eſſe, Qui non operatur, non manducet; mercedẽ ſanè operis ſui, precio panis excepto, egentibus largiebatur. Orabat frequenter, quippe qui didicerat, quod oporteret ſine intermiſſione dominũ orare. Auditioni etiam ſcripturarum, ita ſtudium cõmodabat, ut nihil ex eius animo laberetur: ſed uniuerſa domini præcepta cuſtodiens, memoriam pro libris haberet. Sic ſuam uitam inſtituens, ab uniuerſis fratribus puro diligebatur affectu, & omnibus, ad quos ſtudio diſcendi pergebat, obediens proprias ſingulorum gratias hauriebatur. Huius cõtinentiam, iucunditatem illius ſectabatur, iſtius lenitatem, illius uigilantiam, alterius

ſidere opibus. Vide quid ſit dicere, ſi uis perfectus eſſe, uade, uende omnia tua, & da pauperibus &c. quod hic Athanaſius Dominicum appellat imperium. Et quomodo hãc paupertatem Euangelicam intellexerint Apoſtoli & uiri apoſtolici, nec non deo plenus Antonius, an ſecundum tua ſomnia, uel iuxta communem totius Eccleſiæ ſenſum. Diſce miſer, & corrigere aliquando. Quod autẽ hæc deſertio habeat mãdatum Maximũ. Vide Iſychium ca. 25. Leuitic. Mandatum autem uel imperium ſanè intellige; uel ſuppoſito ſtatu profeſſionis, ad quem aliquis aſpirat. Vel mãdatum accipe pro conſilio, & frequens eſt apud Patres. Vel forte (quod magis ad rẽ uidetur) inſpirato a Deo ad eã uitã profitendã eſt mandatũ. Vnde beatus Greg. lib. 2. Regeſt. Epiſ. C. ad Mauritium Imp. ſcribens aſſerit, aliquos ſine Monaſticæ uitæ profeſſione ſaluos fieri nõ poſſe.

3
Antonius frequenter orabat.

4 legendi æmulabatur induſtriam, iſtum ieiunantem, illum humi quieſcentem mirabatur, alterius patientiam, alterius māſuetudinem prædicabat: omnium quoq; uicariam erga ſe retinens charitatem, atq; uniuerſis uirtutum partibus irrigatus, ad ſedem propriam regrediebatur. Ibi ſecum uniuerſa pertractans, omnium in ſe bona nitebatur exprimere. Neq; uero ad uerſum coæuos aliquando mouebatur, ſed ea tantūmodo flamma egregio uiro creſcebat in pectore, ne ſecundus cuiquam in prędictis operibus inueniretur. Et hoc ita faciebat, ut cum omnes gloria anteiret, omnibus tamen charus eſſet. Nam & uicini & monachi, ad quos ſępe ueniebat, Antonium uidentes, deicolam nuncupabant, indultiſq; naturæ uocabulis, quidam ut filium, alij ut patrem diligebant.

Vide quod etiam ante Antonium monachi ieiunabant, & humi quieſcebant.

¶ Dum hæc gereret Antonius, quibus omnium in ſe prouocaret affectū, inimicus nominis Chriſtiani, diabolus impatienter ferens, tantas in adoleſcente uirtutes, ueteranis eam aggreſſus eſt fraudibus. Et primo quidem tentans, ſi quomodo poſſet, ab abrepto eum inſtituto detrahere, immittebat ei memoriam poſſeſſionum, ſororis defenſionem, generis nobilitatē, amorem rerum, fluxam ſeculi gloriam, eſcæ uariam delectationem, & reliqua uitæ remiſſioris blandimenta, poſtremo uirtutis arduum finem, & maximum perueniendi laborem, necnon & corporis fragilitatem ſuggerebat, & ætatis ſpacia prolixa, prorſus maximam ei cogitationum caliginem ſuſcitabat, uolens eum a recto propoſito reuocare. Poſtquā autem diabolus orationibus eius ad deum per paſſionis fidem ſe intellexit elidi, conſueta aduerſum omnes adoleſcentes arma arripiens, nocturnis eum inquietabat illecebris. Et primum noctibus infeſta multitudine, & horribili metu ſonitus eum exagitare conabatur. Per dies etiam tam apertis in eum telis irruebat, ut nullus ambigeret quin Antonius contra diabolum dimicaret; nā & ille cogitationes ſordidas conabatur inſerere, & hic eas

5 oratu ſummouebat aſſiduo. Ille titillabat ſenſus naturali carnis ardore; hic fide, uigilijs, & ieiunijs corpus omne uallabat. Ille per noctes in pulchræ mulieris uertebatur ornatum, nulla omittens figmenta laſciuiæ, hic ultrices gehennæ flammas, & dolorem uermium recordans, ingeſtę ſibi libidini opponebat. Ille lubricum adoleſcentiæ iter, & ad ruinam facile proponebat; hic æterna futuri iudicij tormenta conſiderans, illæſam animę puritatem per tentamenta ſeruabat. Iſta autem omnia ad confuſionem diaboli fiebant. Qui enim ſimilem ſe Deo fieri poſſe exiſtimabat, nunc ab adoleſcenti, ut miſerrimus, deludebatur; & qui contra carnem & ſanguinem ſæuiebat, ab homine, qui carnem portabat, eliſus eſt. Adiuuabat enim ſeruum ſuum dominus, qui noſtri gratia carnem ſuſcipiens, uictoriam corpori contra diabolum largitus eſt, ut ſingulis ita certantibus apoſtolicum liceret proferre ſermonem, Non autem ego, ſed gratia Dei, quę mecum eſt. Poſtremo cum nec hoc argumento deſtruere poſſet Antonium draco deterrimus, & uideret ſe ſemper ab eius cogitatibus repelli, ſecundum quod ſcriptum eſt, ſtridens dentibus, & ululans, qualis eſt merito, talis apparebat & uultu, puer horridus, atq; niger, ad eius ſe genua prouoluens, humana uoce flebat dicens, Multos ſeduxi, plurimos decepi, nunc autē, ut a cæteris ſanctis, ita & tuo ſum labore ſuperatus. Quē cum interrogaret Antonius, quiſnam eſſet, qui talia loqueretur, ait, Ego ſum fornicationis amicus, ego multimoda aduerſum omnes adoleſcen-

Vigilijs & ieiunijs corpus oē uallabat.

tes, turpitudinis arma ſuſcepi, hinc & ſpiritus fornicationis uocor. Quantos pudice uiuere diſponentes, fefelli, quot tenuiter incipientes, ad ſordes priſtinas redire perſuaſi. Ego ſum, propter quem Propheta lapſos increpat dicens, ſpiritu fornicationis ſeducti eſtis: & reuera per me, illi fuerant ſupplantati. Ego ſum qui te ipſum ſæpe tentaui, & ſemper repulſus ſum.

Cum hoc Chriſti miles audiſſet, gratias agens Deo, & largiore aduerſus inimicum cõfortatus audacia, ait, Multum ergo deſpicabilis, multumq́; contemptibilis es, nam & obſcuritas tua, & ætas infirmarum ſigna ſunt rerum, Nulla mihi iam de te cura eſt, Dominus mihi adiutor eſt, & ego exultabo ſuper inimicos meos. Et ſtatim ad uocem cantantis phãtaſma, quod uidebatur, euanuit. Hæc autem Antonij contra diabolum fuit prima uictoria, imo uirtus in Antonio Saluatoris, qui peccatum in carne cõdemnauit, ut iuſtificatio legis in nobis compleretur, quia non ſecundum carnem ambulamus, ſed ſecundum ſpiritum. Sed nec Antonio ſecuritatem dedit hic unus triumphus, nec diabolo ſemel fractæ defecere uires. Nam & iſte, ut leo rugiens, quærebat aditum, per quem poſſet irrumpere; & ille ſcripturarum doctus eloquio, non ignorabat multas eſſe dęmonum captiones. Propter quod ſolerti propoſitum labore ſeruabat, conſiderans quia poſſet Satanas in carnis colluctatione ſuperatus, nouarum aduerſus ſe artium machinas acrius cõmouere. Idcirco magis ac magis ſubiugabat corpus ſuũ, ne uictor aliorum in aliis uinceretur. Diſponens igitur duriori ſe uitæ lege conſtringere, cum omnes inſatigabilem adoleſcentis mirarentur inſtantiam, ſanctum toleranter ferebat laborem, & uoluntariæ ſeruitutis longum in Dei opere ſtudium conſuetudine in naturã uertebat. Inediæ autem & uigiliarum intantum patiens erat, ut credulitatem uiribus uinceret. Pernoctabat in oratione ſæpiſſime, edebat ſemel in die poſt ſolis occaſum, nonnunquã biduo, triduoq́; ſic permanens, quarta demum die reficiebatur. Sumebat uero panem & ſal, potumq́; aquæ perparuum. De carnibus uero, & uino tacere melius puto, quàm quicquam dicere, quoniam nec apud plurimos quidem monachorũ iſtiuſmodi eſcę in uſu haberentur. Quieti autem membra concedens, iunco cõtexto atq; cilicio utebatur: nonnunquã etiam ſuper nudam humum iacebat. unguenta penitus repudians. Dicebat enim minime poſſe utentium, & præcipue iuuenum, corpora roborari, ſi olei eſſent lenitate mollita: oportere uero aſperos carni labores imperare, ſecundum Apoſtoli præceptum dicẽtis, Quãdo infirmior, tunc fortior ſum & potens. Aſſerebatq; ſenſum ſic animi poſſe reuiuiſcere, ſi corporis fuiſſet impetus fatigatus. Vnde nec temporum longitudine laborũ merita penſabat, ſed amore, & famulatu ſpontaneo ſemper tanquã in principiis cõſtitutus, ad profectum diuini metus deſiderium concitabat; nouiſq; cupiens augeri pręterita; ſupramemorati doctoris ſermonum recordabatur, qui ait, Præterita obliuiſcens, & in futurum conualeſcens. Meminerat quoq; Heliæ prophetę dicentis, Viuit dominus, cui aſto hodie ante ipſum, & differebat cur hodie eſſet appoſitũ, quia non computabat Helias pręteritum tempus; ſed tanquã quotidie in certamine conſtitutus, talem ſe præbere cupiebat, qualem ſciebat dignũ Dei eſſe conſpectibus, purum corde, & paratum obedire uoluntati eius.

¶ Inediæ, uigiliæ & orationes Antonij.

Vide hic miram abſtinentiam Antonij, & ciborum delectũ, nec ſolũ eius, ſed aliorum quoq; monachorum, quæ noſtri hæretici dicunt eſſe ſuperſtitioſa. Ergo ſuperſtitioſus fuit Antonius? Et nõ illi potius mendaces, & gulæ ac uẽtris ſerui.

¶ Igitur ſanctus Antonius ſecum reputans oportere Dei famulum, ex inſtituto magni Heliæ exemplum capere, & ad illud ſpeculum uitã ſuam

debere componere, ad ſepulchra non longe a uilla conſtituta, ſeceſſit, uni de cognitis mandans, ut ſtatutis diebus ſibi alimenta deferret. Et cum in una memoria, ſupradictus frater eum clauſiſſet, ſolus ibidē morabatur. Metuens ergo diabolus, ne acceſſu temporis, eremum quoq; habitari faceret, ita eũ, aggregatis ſatellitibus ſuis, uaria cęde lacerauit, ut doloris magnitudo, & motum auferret, & uocem. Nam & ipſe poſtea referebat uulnera fuiſſe tam grauia, ut uniuerſa hominum tormenta ſuperarent: ſed Dei prouidentia, quę nunquã in ſe ſperantibus deeſt, cõſeruauit eum. Alio die is, quē ſupradiximus, frater aduenit, cibos deferens aſſuetos, atq; eũ iacentem in terra ſemimortuum, fractis foribus, inuenit. Quem impoſitũ humeris, ad uillulæ domicilium reportauit. Quo audito ingens uicinorum, atq; affinium multitudo concurrens, triſti in medio poſiti funeri debitum reddebat officium. Et iam media noctis parte tranſgreſſa, & grauis peruigiles omnium oculos uicerat ſopor; Antonius, anima paululum redeũte, ſuſpirans eleuauit caput, cæteris uero alta quiete proſtratis, eũ, a quo delatus fuerat uigilare conſpexit, eumq; nutu aduocans, obſecrauit, ut nullo penitus excitato, ad priſtinum ſe referret habitaculum. Relatus ergo, iuxta cõſuetudinem ſolus iterum permanebat, & ſtare quidem propter recentes plagas, non poterat; orans uero proſtratus, poſt orationem, clara uoce dicebat, Ecce ego hic ſum Antonius, non fugio ueſtra certamina, etiam ſi maiora faciatis, nullus me ſeparabit a charitate Chriſti. Pſallebatq; dicens, ſi conſiſtant aduerſum me caſtra, non timebit cor meum. Talia eo dicente, bonorum hoſtis diabolus admiratus, quod poſt tot uerbera, fuiſſet auſus reuerti, congregatis canibus ſuis, & proprio furore ſe lanians, Videtis, ait, quod nec ſpiritu fornicationis, nec corporis doloribus ſuperatus, inſuper audacter laceſſit nos. Omnia arma corripite, acrius nobis impugnandus eſt. Sentiat, ſentiat; debet ſcire quos pronocet. Dixit; & in adhortantis uocem audientium turba conſentit, quia innumeras diabolus habet artes nocendi. Sonitus igitur repentinus increpuit, ita ut, loco funditus agitato, & parietibus patefactis, multifaria dęmonum exinde turba ſe effunderet: nam & beſtiarum, & ſerpentium formas induentes, omnem protinus locum repleuere phantaſijs leonum, taurorum, luporum, aſpidum, ſerpentium, ſcorpionum, necnon & pardorum, atq; urſorum. Et hæc ſingula, ſecundum ſuam fremebant naturam. Rugiebat leo, occidere uolens, taurus mugitu, & cornibus minabatur; ſerpens ſibilo perſonabat; luporum impetus inhiabat; pardus diſcolor a tergo authoris ſui, calliditates uarias indicabat. Truces omnium uultus, & uocis horridæ, dirus auditus. Antonius flagellatus, atq; confoſſus, ſentiebat quidem aſperiores corporis dolores, ſed imperterritus durabat mente peruigili. Et licet gemitum uulnera carnis exprimerent, ſenſu tamē idē permanens, quaſi de inimicis luderet, loquebatur. Si uirium aliquid haberetis, ſufficeret unus ad prælium, ſed quoniam, domino uos eneruante, frangimini, multitudine, tentatis inferre terrores, cum hoc ipſum infirmitatis indicium ſit, q irrationabiliũ indu tis formas beſtiarũ. Rurſumq;
7 cõfidens aiebat, ſiquid ualetis, ſi uobis in me poteſtatem dominus dedit, ecce præſto ſum deuorate conceſſum. Si uero non poteſtis, cur fruſtra nitimini? Signum enim crucis, & fides ad dominum inexpugnabilis nobis murus eſt. Multa contra ſanctum Antonium minantes, fremebant denti-

Signum Crucis et fides ad dominum, murus inexpugnabilis.

bus ſuis, quod nullus eorum tentamēta ſequeretur effectus, ſed maxime è contrario gigneretur illuſio. Non oblitus Ieſus colluctationis ſerui ſui, eidem protector factus eſt. Deniq; cū eleuaret oculos, uidit deſuper culmen aperiri, & deductis tenebris, radium ad ſe lucis influere. Poſt cuius ſplendoris aduentum, nec dæmonum aliquis apparuit, & corporis dolor extemplo deletus eſt. Ædificium quoq;, quod pauloante diſſolutum fuerat, inſtauratum eſt. Ilico præſentiam domini intellexit Antonius, & ex intimo pectore trahens longa ſuſpiria: ad uiſionem, quæ ei apparuerat, loquebatur dicens. Vbi eras, bone Ieſu? ubi eras? Quare non a principio affuiſti, ut ſanares uulnera mea? Et uox ad eum facta eſt dicens, Antoni, hic eram, ſed expectabam uidere certamen tuum. Nunc autē quia dimicando uiriliter non ceſſiſti, ſemper auxiliabor tibi, & faciam te in omni orbe nominari. His auditis exurgens intantum roboratus orabat, ut intelligeret ſe plus recepiſſe tunc uirium, q̃ ante perdiderat. Erat autem tunc Antonius annos natus trigintaquinq;. Exinde cum uoluntati promptæ merita religioſa ſuccreſcerent, uadens ad ſupradictum ſenem precabatur ut in deſerto pariter abirent. Cauſante illo ſenile æuum & rei nouitatem, ſolus contendit ad montem, & eremi adhuc monachis ignotæ uitæ, rupto metu, uiam conatus eſt pendere. Sed nec tunc ceſſauit infatigabilis aduerſarius; nam impedire eius propoſitum uolens, argenteum diſcum in itinere proiecit, quo uiſo Antonius callidi artificis agnouit aſtutiam, ſtansq; intrepidus, & diſcum toruis intuens oculis, doli authorē in phantaſmate obiurgabat argenti, talia ſecum reputans. Vnde hic in deſerto diſcus? auium hoc iter eſt, nulla ſunt ueſtigia cōmeantiū, lapſus de ſarcina, præ magnitudine latere non potuit, ſed & qui perdiderat reuerſus, ob ſolitudinem locorum inueniſſet profecto, quod fuerat. Hoc artificium, diabole, tuum eſt, non impedies uoluntatem meam, argentum tuum tecum ſit in perditionem. Hæc illo dicente diſcus, ut fumus a facie eius euanuit. Dehinc non ut ante in phantaſmate, ſed ingentem auri maſſam in itinere conſpexit. Verum hanc utrum diabolus ſimulauerit, an ad Antonium cōprobandum, quia nec ueris opibus ineſcaretur, uirtus cœleſtis oſtenderit, ignoratur: hoc tamen agnouimus, quia quod uiſum eſt, aurum fuit. At ille magnitudinem admiratus radiantis metalli, rapido curſu, quaſi quoddam uitaret incendium, ad montē uſq; perrexit, ibiq; flumine tranſuadato, inuenit caſtellum deſertum plenum ob tempus, & ſolitudinem uenenatorum animalium, in quo ſe conſtituens nouus hoſpes habitauit. Statim ad eius aduentum, ingens turba ſerpentium, quaſi perſecutorem paſſa, profugit. At ille obſtructo lapidibus introitu, panes menſium ſex, ut Thebæis mos eſt, ſecum recondens, nam crebro per annum incorrupti durare ſolent, necnon & exiguū habens aquæ, ſolitarius perdurabat, nuſq; inde procedens, nunq; aliquem ſuſcipiens, in tantum ut cum bis in anno per tectum deſuper panes acciperet, nullum cum deferentibus haberet alloquium. Multis igitur uidendi eum deſiderio, & ſtudio requirendi, ante hoſtium eius pernoctantibus, audiebantur ut uulgi uoces aduerſum Antonium, tumultusq; dicentium, Quid te noſtris ingeris habitaculis? quid tibi & deſerto? Abſcede a finibus alienis, non potes hic habitare, non noſtras inſidias ſuſtinere. Et primo quidem, qui foris erant, exiſtimabant aliquos homines ſcalis poſitis introiſſe, ibiq; cōtendere. Poſtq̃

autem per cauernam introſpicientes nullum uiderunt: dæmones intellexerunt contra eum contendere, & nimio metu perterriti, Antonij auxiliū flagitabant. At ille, hoſtio propinquans, ad conſolandos fratres, ne timerent, atq; ut inde recederent precabatur: trepidantibusq; aſſerebat, a dæmonibus incuti metum, ſignate uos inquiens, & abite ſecuri, ipſosq; ſemetipſos ſinite deludere. Itaq; illis reuertentibus hic remanebat illæſus, nec unq̃ in certamine laſſabatur. Accedentium autem augmentum profectuū, uel debilitas repugnantium, maximum eius contentioni leuamen addiderant, tum eius animo conſtantiam ſuggerebant. Rurſuſq; ad eremum uenientibus turbis, quidam mortuū eum ſe exiſtimauerant reperturos, ille pſallebat intrinſecus, Exurgat Deus, & diſſipentur inimici eius, & fugiant, qui oderunt eum, a facie eius: ſicut deficit fumus deficiant, ut liqueſcit cera a facie ignis, ita pereant peccatores a facie Dei. Et iterum, omnes gentes circundederunt me, & in nomine domini uindicaui in eis.

Sic Antonius annis uiginti ſolitarie tranſactis, atq; ab hominum ſegregatus conſpectibus perdurauit. Cum ergo multorū, & propoſitum imitari cupientium, & notorum multitudo, ad eum concurreret, necnon & patientiam infinita ſe caterua conglomeraret, tandem pene iam per uim foribus euulſis, quaſi ex aliquo cęleſti aditu conſecratus apparuit. Obſtupuerunt uniuerſi, & oris grām, & corporis dignitatē, q̄ nec per inquietē intumuerat, nec ieiunijs, dęmonūq; certamine, faciē eius pallor obſederat; ſed econtrario quaſi nihil tēporis egiſſet, antiquus membrorū decor perſeuerauit. Porro quanta miracula, quæ in illo animi puritas fuit? Nunq̃ hilaritate nimia reſolutus in riſum eſt; nunq̃ recordatione peccati, triſtitia ora contraxit: non magnis ſtupentium ſe elatus eſt laudibus. Nihil in illo indecens ſolitudo; nihil aſperū quotidiana cum hoſtibus bella contulerant, ſed temperata mens æquali ad cuncta ferebatur examine. Plurimos igitur ab īmundis ſpiritibus, & infirmitatibus uarijs, Dei gratia per Antonium liberauit. Sermo eius ſale conditus conſolabatur mæſtos, docebat inſcios, concordabat iratos, omnibus ſuadens nihil amori Chriſti anteponendum. Preponebatq; ante oculos bonorum magnitudinem futurorum, & Dei clementiam, & beneficia retexebat indulta, quod proprio filio ſuo non pepercerit Deus, ſed pro noſtra omnium ſalute, eum tradiderit. Nec mora, plura audientium corda ad humanarum rerum contemptū hæc eius ſuaſit oratio, & habitandæ eremi, iſtud eius exordium fuit. Quid ſane & Arſenoitarum oppido geſtum ſit, nō tranſibo ſilentio. Nam cum fratres uellet inuiſere, & riuulum fluminis Nili, qui crocodilis, & multis eiuſdem fluminis beſtijs plenus erat, tranſuadare eſſet neceſſe, tam cum comitibus ſuis tranſiuit illeſus, q̃ inde redibat incolumis. Rurſusq; in priſtinis laboribus perſeuerās, multos magiſterio ſuo fratres confirmauit, ita ut breui tempore plurima fierent monaſteria: nouos, antiquosq; monachos pro ætate, uel tempore, paterno moderabatur affectu. Quadam autem die cum ſanctus Antonius congregatis fratribus rogaretur ut eis inſtitutoria largiretur præcepta, cum prophetica fiducia exaltans uocem, aiebat, Ad omnem quidem mandatorum diſciplinam ſcripturas poſſe ſufficere; ſed & hoc optimum fore, ſi mutuis ſe inuicem Fratres ſermonibus cōſolarentur. Et uos ergo, inquit, ut patri referte, quę noſtis, & ego, quæ per longam ætatem conſecutus ſum quaſi filijs indi-

cabo. Hoc ſit autẽ primum cunctis in cõmune mandatũ, nullum in arrepti propoſiti uigore laſſeſcere, ſed quaſi incipientẽ augere ſemper debere quod cœperit, præſertim cũ humanæ uitæ ſpacia æternitati cõparata, breuiſſima ſint & hac parua. Ita exorſus paululum ſiluit, & admiratus nimium Dei largitatem, rurſus adiecit dicẽs, In præſenti hac uita æqualia ſunt pro rerum cõmutatione cõmercia, nec maiora recipit ab emente, qui uendit. Promiſſio autem uitæ ſempiternæ, uili precio comparatur, ſcriptum eſt enim, dies uitæ noſtræ ſeptuaginta anni, ſi autem in potentatibus, octoginta anni, quicquid reliquum eſt, labor & dolor eſt. Quando ergo octoginta, aut centum, aut multos annos laborantes in Dei opere uixerimus, non pari tempore regnaturi ſumus in futuro, ſed pro annis prædictis omnium nobis ſeculorum regna tribuentur. Non terram hæreditabimus, ſed cœlum, corpus quoq; corruptũ relinquentes, idipſum cum incorruptione recipiemus. Ergo, filioli, non uos aut tædium defatiget, aut uanæ gloriæ delectet ambitio. Non ſunt enim condignæ paſſiones huius temporis ad ſuperuenturam gloriam, quæ reuelabitur in nobis. Nemo, cum aſpexerit mundũ, reliquiſſe ſe arbitretur ingentia, quia omnis terra, ad infinitatem comparata cœlorũ, breuis, ac parua eſt. Si ergo nec uniuerſo orbi renunciantes, dignũ aliquid habitaculis poſſumus compenſare cœleſtibus, ſe unuſquiſq; conſideret, & ſtatim intelliget paruis theſauris & parietibus, uel modica auri portione contẽpta, nec gloriari ſe debere, quaſi magna dimiſerit, nec tędere quaſi parua ſit recepturus. Vt enim contemnit aliquis unam æream drachmam ad drachmas centum aureas conquirendas, ita etiam qui totius orbis dominium dereliquit, centuplum de melioribus præmijs in ſublimi ſede recipiet. Ad ſummũ illud perſpicere debemus (quod & ſi noſtras uelimus retentare diuitias, cum lege mortis ab ipſis diuellamur inuiti, ut in libro Eccleſiaſtes ſcriptũ eſt, Quia neſcit homo quid ſit poſt eum in labore ſuo, Cur ergo non facimus de neceſſitate uirtutem? Cur nõ ad lucranda regna cœleſtia ultro relinquimus quod lucis iſtius fine perdendum eſt? Nihil eorum curæ ſit Chriſtianis, quæ ſecum auferre non poſſunt: illud potius debemus expetere, quod nos ducat ad cœlum, ſapientiam ſcilicet, caſtitatem, iuſtitiam, uirtutem, ſenſum peruigilem, pauperũ curam, fidem in Chriſto robuſtam, animũ iræ uictorẽ, hoſpitalitatẽ. Hæc ſectantes, manſionẽ nobis in terra quietorũ, ſecundũ Euangeliũ, præparabimus. Conſideremus dñi eſſe nos famulos, & ſeruitutẽ debere ei, a quo creati ſumus. Vt enim ſeruus præteriti gratia famulatus, præſens aut futurũ non contemnit imperium, nec audet aſſerere q̃ ex labore tranſacto inſtantis operis habere debeat libertatem, ſed iugi ſtudio (ut in Euangelio ſcriptum eſt) eandem ſemper exhibet ſeruitutem, ut & domino placere poſſit, ne metum lucretur & uerbera. Sic & nos diuinis congruit parere præceptis, ſcientes quod æquus ille retributor, in quo quenq; inuenerit, in eo ſit iudicaturus, quod prophetica per Ezechielem uoce teſtatur: Nam & infelix Iudas propter unius noctis impietatẽ, omni præteriti temporis labore priuatus eſt. Iccirco tenendus eſt continuus inſtituti rigor habentibus Deum auxiliatorẽ, ſicut ſcriptum eſt, Quia omni proponenti bonum Deus cooperatur. Ad inertiam autem calcandam Apoſtoli præcepta replicemus, quibus ſe mori quotidie teſtabatur; ſimiliter & nos humanę conditionis uitam ancipitem retractantes non pec-

cabimus;cum enim excitati à ſomnò ad ueſperam nos peruenire dubitemus,& quieti corpora concedentes,de lucis nõ confidamus aduentu,& ubiq; naturæ,ac uitæ incertæ memores,Dei nos intelligamus prouidentia gubernari.Hoc modò non delinquemus,aut aliqua fragili cupiditate raptabimur;ſed nec iraſcemur quidem aduerſus aliquem,nec terrenos cõgregare theſauros ambiemus,quin potius metu quotidiani receſſus,& ſeiungendi corporis iugi meditatione,omnia caduca calcabimus. Ceſſabit mulierum amor, libidinis extinguetur incendium,inuicem nobis debita noſtra donabimus,ante oculos ſemper habentes ultimę retributionis aduentum;quia maior formido iudicij, & pœnarum timor horridus, ſimul & lubricæ carnis incentiua diſſoluit,& ruentem animam,quaſi ex aliqua

8 rupe,ſuſtentat.Ideoq; precor, ut ad finem propoſiti,omni labore tendamus.Nemo poſt tergum reſpiciens,Lot imitetur uxorem,præſertim cum dominus dixerit,nullum ponentem manum ſuper aratrum,& reſpicientē retrorſum,dignum eſſe regno cœlorum. Reſpicere autem retrorſum nihil aliud eſt,q̃ in eo pœnitere, quod cœperis, & mundanis rurſus deſiderijs obligari.Nolite,quęſo,uirtutis,tanquã impoſſibile nomen pauere,nec peregrinum uobis,aut procul poſitũ uideatur hoc ſtudium,quod ex noſtro, Dei gratia pręcedente,pendet arbitrio.Huius operis homini inſerta natura eſt,& eiuſmodi res eſt,quæ noſtram tantummodo expectat uoluntatem. Græci ſtudia transmarina ſectentur, & in alieno orbe conſtitutos, inanium litterarum quærant magiſtros , nobis uerò nulla proficiſcendi, nulla transfretandi fluctus neceſſitas imminet ; in omni ſede terrarũ conſtituta ſunt regna cœlorum. Vnde dominus in Euangelio ait,Regnũ Dei intra uos eſt,uirtus,quæ in nobis eſt,mentem tantum requirit humanã. Cui enim dubium eſt,quia naturalis animæ puritas,ſi nulla fuerit extrinſecus ſorde polluta,fons ſit,& origo omnium uirtutum? Bonã neceſſe eſt eſſe eam,quã creauit bonus creator. Quod ſi forte cunctabimur,audiamus Ieſum filium Nauæ populo dicentem, Rectum facite cor ueſtrũ ad dominum Deum Iſrael . Nec Iohannes diſſonam tulit de uirtute ſententiam prædicans,Rectas facite ſemitas eius:ſiquidem hoc eſt rectam eſſe animam,cum eius principalis integritas nulla uitiorum labe maculatur, ſi naturã mutauerit,peruerſa tunc dicitur ; ſi conditio ſeruetur, uirtus eſt. Animam noſtram cõmendauit nobis Deus,ſeruemus depoſitum , quale accepimus.Nemo cauſari poteſt extrinſecus ſitum,quod in ſe naſcitur:facturam ſuam qui fecit,agnoſcat ; opus ſuum inueniat ut creauit . Sufficit nobis naturalis ornatus: ne deturpes,homo,quod tibi largitio diuina cõceſſit,operum Dei immutare uelle polluere eſt.Illud etiam ſolicite prouidere debemus , ut tyrannicam iræ ſuperemus inſaniam, quia ſcriptũ eſt, Iracundia uiri iuſtitiam Dei non operatur.Et iterum , deſiderium concupiſcens parit peccatum,quo perfecto,mors gignitur. Diuinæ uocis præceptum eſt,ut iugi cuſtodia tueamur animam noſtram , quia exercitatos ad ſupplantandum habemus inimicos,dæmones ſcilicet,contra quos nobis,ſecundum Apoſtolicam conteſtationē,pugna ſine intermiſſione eſt: Ait enim,Non eſt nobis colluctatio aduerſus carnem,& ſanguinem, ſed aduerſus principatus,& poteſtates huius mundi, aduerſus ſpiritalia nequitiæ in cœleſtibus:Ingens eorum turba iſtum peruolat aerem,non procul à nobis hoſtium caterua diſcurrit. Et diuerſitatem quidem eorum nõ

Facit hoc contra Monachos apoſtatas noſtri temporis.

eſt

eſt meę paruitatis exponere, ſed hanc maioribus concedo rationē. Quod autem in promptu eſt, & ignorare non expedit, dolos ſcilicet eorum aduerſus nos compoſitos breuiter indicabo. Hoc primum debemus mentibus affigere, nihil Deum feciſſe, quod malum eſt, nec ab eius inſtitutione dæmonum cępiſſe principia; peruerſitas iſta non naturæ, ſed uoluntatis eſt uitium. Boni etenim, utpote a Deo cōditi, ex proprio mentis arbitrio ad terras ruere de cœlis, ibiq; in cęni ſordibus uolutati gentilitatis impias conſtituere culturas; & nunc de nobis torquentur inuidia, atq; uniuerſa mala cōmouere non ceſſant, ne priſtinis eorum ſedibus ſuccedamus. Diuerſa autem eorum, & partita nequitia eſt. Quidam enim ad ſummū nocendi uerticem peruenere, alij ex comparatione peiorum uidentur eſſe leuiores, atq; omnes pro poſſibilitate uirium diuerſa cōtra ſingulas cauſas ſumpſere certamina. Iccirco neceſſarium eſt donum ſpirituum diſcernendorum à domino petere, ut poſſimus tam fraudes eorum, q̃ ſtudia præuidentes, aduerſum diſparem pugnam unū dominicæ crucis eleuare uexillum. Hoc munere Paulus accepto, docebat dicens, Non enim eius ignoramus aſtutias. Ad cuius exemplum etiam nos oportet ex his, quæ paſſi ſumus, mutuis nos inuicem inſtruere ſermonibus. Hoſtile illis cōtra omnes Chriſtianos maxime uero contra monachos, & uirgines Chriſti, odium eſt. Eorum ſemitis laqueos tendunt, eorum mentes impijs, atq; obſcœnis cogitationibus nituntur euertere; ſed nihil nobis in hoc terroris incutiāt. Fidelium enim orationibus, atq; ieiunijs ad dominū ſtatim corruunt; nec tamen, ſi paululum ceſſauerint, prorſus plenam putetis eſſe uictoriam. Solent ſaucij grauius aſſurgere, & mutata arte pugnandi, cum cogitatione nihil egerint, pauoribus terrent, aſſumentes nunc mulierum, nunc beſtiarum, nunc ſerpentium formas, necnon & ingentia quædam corpora, & uſq; ad tectum domus porrectum caput, infinitas ſpecies, & militum cateruas. Quæ omnia ad primum quoque crucis ſignum, euaneſcunt. His quoq; agnitis fallaciarum modis, incipiunt præſagire, & futurorum dierum euentus uelle prædicere: Cumq; & in his contempti fuerint, ipſum iam ſuę nequitiæ principem, ac totius mali ſummitatem ad ſubſidium ſui certaminis uocant. Crebro denique Antonius talem a ſe uiſum diabolum aſſerebat, qualē & beatus Iob, domino reuelante cognouerat. Oculi eius ac ſi ſpecies luciferi, ex ore eius procedunt lāpades incenſę. Crines quoq; incendijs ſparguntur, & ex naribus eius fumus egreditur, quaſi fornacis æſtuantis ardore carbonum. Halitus eius, ut pruna; flamma uero ex ore eius glomeratur. Cum huiuſmodi terroribus uiſus eſt princeps dęmonū, inquit Antonius, & ingentia ſæpe, ut dixi, promittens, impietatis ſuę definit lingua magniloqua, de qua dominus triumphauit, ad Iob dicens, Arbitratur enim ferrum, ut paleas, æramentum, ut lignum putridum maria, ut ſata eraſa, tartara profunda, tanquā captiua æſtimabit, abyſſum, ut deambulatorium. Per prophetam quoq; increpat, dicens, Perſequens comprehendam, & omnem orbem terrarum manu mea ut nidum tenebo, & ut oua derelicta auferā. Si iniquus funereas euomens uoces bene uiuentium aliquos frequenter illaqueet, ſed nos nec eius pollicitationibus credere, nec minas formidare debemus, fallit enim, nihilq; uerum ſemper promittit. Nam ſi non mendacia cuncta loqueretur, quomodo talia, & tam infinita promittens, hamo crucis ut draco aduncatus a domino eſt, & capi-

Cur queſo contra Monachos & Virgines Chriſti maxime uerſatur odium diaboli, niſi quia hi duo ſtatus ſunt, magis deo propinqui et accepti? Cum autē etiam noſtri hæretici hos eoſdē tantopere inſectentur, cognoſcere potes cuius capitis illi ſint membra.

Si orationibus fideliū & ieiunijs ſtatim dæmones corruunt, non ſunt hæc res inanes et ſuperſtitioſæ, ut garriunt quidam.

ſtro ligatus ut iumentum, & quaſi mancipium fugitiuum uinctus circulo,& armilla labia perforatus,nullum omnino fidelium deuorare permittitur? Nunc miſerabilis ut paſſer ad ludendum irretitus a Chriſto eſt,calcaneo Chriſtianorum ſubſtratus gemit. Ille,qui uniuerſa maria a ſe deleta plaudebat,ille,qui orbem terrarum manu ſua teneri pollicebatur, ecce a nobis uincitur,ecce me aduerſum ſe prohibere non poteſt diſputantem. Contemnenda eſt,filioli,penitus cum inanibus uerbis ſuperba iactantia, fulgorq́; ille,qui lucere ſe ſimulat, non ueri ſplendor eſt luminis; ſed quibus arſurus eſt indicat flammas. Nam dicto citius recedens,ſuarum ſecū refert ſimulachra pœnarum. Solent etiam cū modulatione nonnunquam apparentes pſallere. Proh nefas, ad hæc & impuro ore ſacra ſcripturarū eloquia meditantur. Frequenter enim legentibus nobis, quaſi Echo ad extrema uerba reſpondent. Dormientes quoq; excitant ad orandum, ut totius noctis ſomnum eripiant; pleroſq; etiam,dum ſe in monachorū nobilium habitu transferunt,monachos coercent,& priſtina,quibus cōſcij ſunt,peccata imputant; ſed ſpernendæ ſunt eorū increpationes,& admonitiones ieiunandi,uigiliarum quoq; fraudulenta ſuggeſtio. Ob id enim familiares nobis ſpecies aſſumunt,ut affinitate uirtutum nocentes, facilius uirus interſerant,& innocentes quoſq; per ſpeciē honeſtatis elidant.

10 *Et noſtri temporis hæretici dicentes, Onerosus & dicens nimis eſt Monachatus, Virginitas impoſsibilis, oſtendūt ſe eſſe membra diaboli.*

Impoſſibile poſtea,durumq́; hoc ſtudium prędicantes,ut dum oneroſum eſſe uidetur quod cœptum eſt,ex deſperatione tædium,& ex tędio ſuccedat ignauia. Iccirco Propheta miſſus à domino,luctuoſa denuncians ſublimi uoce dicebat, Væ qui potat proximum ſuum ſubuerſione turbida. Huiuſmodi enim exhortamenta deprauatoria ſunt itineris,quod ducit ad cœlum. Iccirco cum ueniſſet dominus ad terras,& uera de eo dæmones prædicarent (uere enim dicebant,Tu es Chriſtus filius Dei uiui) uociferantium ora claudebat, qui uinctas hominum linguas ſoluebat, ne cum præconio ueri,peruerſitatis uenena miſcerent, & ut nos eius exemplo, etiam ſi profutura ſuaderent,in nullo his cōmodaremus aſſenſum; quia profecto non congruit nos poſt libertatem a domino conceſſam,& ſcripturarum præcepta uitalia,a diabolo uiuendi capere exempla,qui ſuum deſerens ordinem,ſacrum Chriſti temerauit imperium. Propterea etiam dominus eum de ſcripturis loquentem iubebat tacere,quia peccatori dicit Deus, Quare tu enarras iuſtitias meas,& aſſumis teſtamentū meum per os tuum? Omnia dæmones ſimulant,colloquuntur ſæpe cum fratribus,& eos ſæpe conturbant,ſæpe inconditos excitant ſonitus,manus apprehendunt,ſibilant,inſipienter cachinnant,ut uel in pūcto peccati Chriſtianum pectus introeant. Cumq́; ab uniuerſis fuerint repulſi,ad extremū debilitatē ſuam lamentatione teſtantur. Et dominus quidē quaſi Deus, & ſuę conſcius maieſtatis,obmuteſcere his imperabat: nos autē ueſtigijs ſanctorum inhærentes, eandem gradiamur uiam, qui memoratas ſubtilius fallacias peruidentes canebant, Cum conſiſteret aduerſum me peccator,obmutui,& humiliatus ſum, & ſilui a bonis. Et iterum,Ego uero tanquam ſurdus non audiebam,& ſicut mutus non aperiens os ſuum; Et factus ſum ut homo non audiens. Chriſtus ſilentium ut dominus imperauit,ut nos diabolo nihil credamus & uincimus. Si orare cōpellunt,ſi ieiunia ſuadent,non ex eorum nos monitis,ſed ex noſtra conſuetudine id agamus. Deniq; etiam ſi irruentes mortem nobis intentare uideantur,riden-

di potius ſunt, q̃ timendi, quia cum ſint debiles, minantur cuncta, nec faciunt. Equidem de iſtis iam tranſitorie me dixiſſe memini, tamen eadem nunc explicanda ſunt latius, quia non mediocrem affert repetitio medelam. Adueniente domino deſtructus eſt inimicus, & omne penitus eius robur, elanguit. Propter quod priſtinæ uirtutis memor, quaſi tyrannus iam ſeneſcens, cum fuiſſe ſe uideat, in perniciem graſſatur humanam, nec tamē poteſt firmum Deo pectus cogitationum & cæterarum arte fraudū peruertere. Nam luce clarius eſt, cum aduerſarij noſtri, cum nec humana carne ſint ſepti, ut cauſare ualeant, icirco nos a ſe non poſſe ſuperari, quia clauſo oſtio interiore intrare non ualeant. Et reuera ſi fuiſſent hoc fragili corpore colligati, obſeruato introitu, ijſdem negaretur acceſſus. Cum autem (ut diximus) hoc impedimento ſint liberi, & obſtructa penetrent, atq; in omni licenter uolutent aere, manifeſtum eſt, ob eneruationem eorum permanere Eccleſiæ corpus illæſum. Deniq; ſatellites impij cū principe ſuo diabolo, quem Saluator in Euangelio homicidam & patrē malitiæ ab initio fuiſſe firmat, nobis aduerſum ſe dimicantibus fortiter, nullo modo ceſſiſſent, ſi poteſtas eorum non fuiſſet ablata. Nam ſi mentior, cur nobis, Satanas, parcis, qui ubiq; diſcurris? Cur qui nullo clauderis loco, aduerſum te bene uiuentium, & diſputantium nō potes labefactare conſtantiam? ſed fortaſſe nos diligis, quos quotidie conaris obruere, aut credibile eſt te eſſe bonitatis magiſtrum, & fauere magis optimis q̃ nocere? Et quid tam charum tibi eſſe poteſt, q̃ lædere, maxime eos, qui tuis ſceleribus uiriliter repugnant, ſecundum quod ſcriptum eſt, Quia abominatio eſt pietas peccatori. Quis tam fęcundum ad malitiam poſſidet pectus? quis tam meditatas implere conatur inſidias? Scimus te impuriſſimū cadauer, ſcimus quia iccirco uiuimus Chriſtiani, & contra te nobis eſt ſecura congreſſio, quia infirmatus es a domino. Ideo de tuis confoderis iaculis, quia minationem tuam non ſequitur effectus: Quòd ſi fallimur, cur cū terrore ſimulato, cur magnitudine corporum noſtram aggrederis fidem? Si uoluntatem ſequitur poſſibilitas, tantum tibi uelle ſufficiat. Is enim potentiæ mos eſt, non extranea fallaciæ adiumenta conquirere, ſed ſua uirtute implere quod cupiat. At nunc dum theatrali mutatione formarum, quaſi rudem infantiam ſcenica niteris ſimulatione deludere, exhauſtas uires manifeſtius probas. Nunquidnam uerus ille Angelus cōtra Aſſyrios miſſus a domino, aut populorum eguit ſocietate, aut ſonitus quęſiuit, aut plauſus, & non potius tacitam exercens poteſtatem, centum octoginta quinq; millia hoſtium ſermone uelocius iuxta iubentis domini proſtrauit imperium. Vos ergo cum fragiles ſitis uiribus, perpetuus uos cōſequitur interitus. At dicet aliquis, Cur diabolus egrediens beatum Iob omnem in ruinam impulit domum? cur eius opibus penitus diſſipatis, parietum quoq; fundamenta ſubuertens, unum numeroſę ſobolis coaceruauit ſepulchrum? cur ipſum ad extremum diri uulneris nouitate percuſſit? Qui hoc opponit, audiat è diuerſo, non diabolum potuiſſe hoc, ſed dominū, a quo poteſtas aduerſum nos dupliciter datur, uel ad gloriā, ſi probamur, uel ad pœnam, ſi delinquimus. Quin potius ex hoc animaduertat, ne contra unum quidem hominem diabolum quicquā potuiſſe, ſi non poteſtatem accepiſſet a domino. Nullus enim, quod ſuę ditionis eſt, ab alio deprecatur. Sed quid Iob memoro, quem nec expetitum potuit uincere? ſed

nec contra iumenta quidem eius, nec contra oues, nec contra ſues ſine cõceſſu Dei proprium robur exercuit, ſicut in Euangelio ſcriptum eſt, dæmones autem rogabant eum dicentes, Si eijcis nos hinc, mitte nos in gregem porcorum. Quomodo igitur, qui porcorum expetunt mortes, imaginem Dei hominem, & tam charum conditori animal, ſuo ualebunt iure peruertere? Magna, dilectiſſimi, aduerſum dæmones arma ſunt, uita ſyncera, & intemerata ad Deum fides. Credite mihi experto: pertimeſcit Satanas recte uiuentium uigilias, orationes, ieiunia, manſuetudinem, uoluntariam paupertatem, uanægloriæ contemptum, humilitatē, miſericordiam, iræ dominatum, & præcipue purum cor erga Chriſti amorem. Nouit teterrimus coluber ex præcepto domini, ſub iuſtorum ſe iacere ueſtigijs, qui ait, Ecce dedi uobis poteſtatem calcare ſuper ſerpentes, & ſcorpiones, & ſuper omnem uirtutem inimici. Si autem & diuinationem ſe habere ſimulantes, uenturos fratres nunciauerint, & affuerint quos uenire prædixerant, nec ſic fides eſt commodanda mendacibus: ob id enim præceſſere uenientes, ut credulitas ſibi paretur ex nuncio, & poſtea aditus ex credulitate fallaciæ. Verum in hoc nullum Chriſtiano debet eſſe miraculum, cum non tantum qui lenitate naturæ per cuncta diſcurrunt, ualeant præuenire gradientes, ſed homines quoque, equorum uelocitate præuecti, nuntiant affuturos. Non enim ea quæ nondum fieri cœpta ſunt referunt, quia dominus ſolus conſcius eſt futurorum, ſed quorum conſpiciunt in actu initium, eorum ſibi tanquam apud ignaros uendicant de futuris fieri notionem. Nam quantos nunc putatis, qui uelocitate puerili iſtum cœptum, noſtrosque contra ſe ſermones ante relatū alicuius hic poſiti longe manentibus indicare? Hoc quod dico nobis perſpicuum fieri poteſt exemplis, ſiquis a Thebaide aut alicuius regionis oppido cœperit proficiſci, & hunc dæmones uiderint in itinere ambulantem, pernicitate memorata poſſunt prædicere uenientem. Ita & de Nili inundatione ſolenni, cū multas in Æthiopia uiderint pluuias, é quibus fluuius intumeſcens ultra alueum effluere conſueuit, præcurrentes ad Ægyptum nunciant amnis aduentum. Hoc autem & homines ſi illis celeritas eſſet tanta natura, facile nunciarēt. Vt enim ſpeculator beati Dauid ad uerticem loci celſioris aſcendens, prior, quam hi qui in terra erant proſpiciens uenientes, nō quædam incerta de futuris, ſed de his, qui uenire cœperant, nunciabat: ſic & dæmones cura peruigili omnia conſiderantes, rapido curſu ſibi inuicem nunciant. Sed ſi forte contigerit, ut Dei nutu ad finem cœpta non ueniant; hoc eſt, ſi aut uiator é media regrediatur uia, aut ſuſpenſis nubibus aquæ ad altum cœli cardinem deferantur, tunc decipientium unà cum credentibus error aperitur. Hæc gentilitatis fuere principia, his præſagatorū dolis apud delubra dæmonum quondam credebantur oracula, quæ aduentu domini noſtri Ieſu Chriſti, indicto ſibi ſilētio obmutuerunt, ſuosque perdidere captiuos. Quis (rogo) arbitratur medicum ex obſeruatione morborum, cum animæ æſtuantis incendia de uenarum pulſu, leuique digitorum attactu, diuinam arbitratur habere notitiam? Quis gubernatorem nauigationis ſuæ uiam inter cœli ſidera requirentem, maieſtatis honore ueneratur? Quis agricolam de aridis æſtatis feruoribus, aut de hyemali aquarum largitate, uel frigore diſputantem, non potius experientia laudat, quam Dei conſecrat nomine? Verum ut concedamus pauliſper uera dæmones

Quid dicis hæretice? pertimeſcit Satanas recte uiuentium uigilias, orationes, ieiunia, uoluntariam paupertatē, quæ tu ſpernis.

nunciare;

nunciare;reſpondete mihi,quis fructus eſt noſſe uenientia? Nunquid aut ſciens hæc aliquando laudatus,aut punitus eſt neſciens? In hoc unuſquiſque ſibi præparat,ſeu tormenta,ſeu gloriam,ſi uel negligat ſcripturarum mandata,uel faciat. Nullus ob id noſtrum hãc arripuit uitam, ut habeat præſcientiam futurorum,ſed ut præceptis domini obediens , amicus eſſe incipiat de ſeruo . Curandum eſt non præſcire quæ ueniunt , ſed implere, quæ iuſſa ſunt;nec inſtitutionibus bonis hanc flagitare mercedem,cũ magis debeamus uictoriam contra diabolum ab auxiliatore domino poſtulare. Sed ſi forte aliquis hoc libẽter aſſumat,ut futura cognoſcat, habeat purum cor ; quia credo animam Deo ſeruientem , ſi in ea perſeuerauerit integritate,qua renata eſt,plus ſcire poſſe ꝙ dæmones. Talis erat anima Heliſei,quæ alijs incognitas uirtutes faciebat. Nũc iam cæteras uobis dæmonum explicabo fallacias. Solẽt nocte uenientes Angelos Dei ſe fingere,laudare ſtudium,mirari perſeuerãtiam,futura pręmia polliceri. Quos 12 *Crucis ſignaculo tam uos, quam ueſtras domos armate.*
cum uideritis tam uos, ꝙ domos ueſtras crucis armate ſignaculo,& confeſtim ſoluentur in nihilum ; quia metuunt illud trophæum,in quo ſaluator aereas expolians poteſtates , eas fecit oſtentui. Solent etiam uarijs ſimulationibus mẽbra torquere , & noſtris procaciter offerre ſe uiſibus, ut mentẽ pauore,& corpus horrore concutiant. Sed & in hoc fides Deo tuta,& immota fugat eos,quaſi infirma ludibria. Non eſt autem difficilis bonorum ſpirituum,malorumq; diſcretio,quæ ſic,Deo tribuente panditur. Sanctorum Angelorum amabilis & tranquillus aſpectus eſt, quia non contendunt,neq; clamant,neq; audiet aliquis uocem eorum;uerum tacite,leuiter q; properantes,gaudium,exultationem , fiduciam pectoribus infundunt,ſiquidem cum illis eſt dominus,qui eſt fons & origo lætitię. Tunc mens noſtra non turbida,ſed lenis,& placida Angelorum luce radiatur,tunc anima cœleſtium præmiorum auiditate flagrans , effracto (ſi poſſet) humani corporis domicilio,& membris exonerata mortalibus,cũ his,quos uidet abire , feſtinat ad cœlum . Horum tanta benignitas eſt,ut ſiquis pro conditione fragilitatis humanæ,miro fuerit eorũ fulgore perterritus,omnem continuo ex corde auferant metum.Ita Gabriel,cum Zachariæ loqueretur in templo,& Angeli cum diuinum uirginis partum paſtoribus nunciarent,& qui dominici corporis agebant excubias,ſecuris uidentium ſe mentibus oſtendentes,ne metuerent imperabant. Metus enim non tantum ex pauore animi,quantum ex magnarum rerum ſæpe incutitur aſpectu. Peſſimorum uero uultus truces,ſonitus horridi,ſordidi cogitatus, plauſus motusq; indiſciplinatorum adoleſcẽtum, uel latronum;e quibus confeſtim timor animę,ſenſibus ſtupor incutitur, odium Chriſtianorum,monachorũ mœror,tædium q; ſuorũ,recordatio & metus mortis,cupido nequitiæ,laſſitudo uirtutis,cordis hebetatio. Si igitur poſt timorem horrore concepto ſucceſſerit gaudium,& ad Deum fiducia,atq; ineffabilis charitas,ueniſſe ſciamus auxilium , quia ſecuritas, animę præſentis maieſtatis indicium eſt.Sic nanq; & Abraham Patriarcha uidens Deum gauiſus eſt,& Iohannes cũ Mariam ſuperueniſſe ſentiret,quæ in ſacri uentris hoſpitio uniuerſitatis geſtabat parentem, exultauit nec dum natus in gaudium. Si autem incuſſa formido permanſerit, hoſtis eſt qui uidetur,quoniam nec refouere nouit ; ut Gabriel patientem uirginem,ne timeat,iubet, & ſicuti paſtores nuncio conſolati ſunt;quiu

mo pauorem duplicat, & uſq; ad profundam impietatis foueam, ut ſibi homines proſternantur impellit. Exinde miſera Gentilitas dominicæ interdictionis ignara, falſo dæmones Deos opinata eſt. Chriſtianorum autem populos his fallacijs irretiri non paſſus, eſt dominus, qui diabolum in Euangelio audacter ſibi principatum omnium præſumentem, repulit dicens, Vade ſatanas, ſcriptum eſt enim, Dominum Deum tuũ adorabis, & illi ſoli ſeruies. Horum uerborũ etiam nobis licentia eſt tributa, quia iccirco locutus eſt talia, ut ſimilitudo tentamentorũ authoris noſtri frangatur eloquijs. Illud mei quoq; chariſſimi, admoneo, ut uitæ magis ſit uobis q̃ ſignorum ſollicitudo. Nullus ex uobis hæc faciens, aut ipſe ſuperbia intumeſcat, aut deſpiciat eos, qui facere non poſſunt. Conuerſationẽ magis ſcrutamini ſingulorum in hac uita, & imitari uos quę perfecta ſunt, cõuenit, & implere quæ deſunt. Nam ſigna facere non eſt noſtræ paruitatis, ſed domini poteſtatis, qui ad diſcipulos gloriantes in Euangelio, ait, Ne gaudeatis quia dæmones uobis ſubiecti ſunt, ſed quod nomina ueſtra ſcripta ſunt in cœlis. Nominum enim in libro uitæ conſcriptio, teſtimonium eſt uirtutis & meriti; expulſio autem ſatanæ largitio Saluatoris eſt. Vnde his, qui non in uitæ laboribus, ſed in prodigijs exultabant dicentibus, Nonne in nomine tuo dæmonia eiecimus, & in nomine tuo uirtutes multas fecimus? reſpondebit dominus, Amen dico uobis, Non noui uos, Diſcedite a me operarij iniquitatis. Non enim nouit dominus uias impiorum. Hoc ergo magnopere poſtulemus, ut donum ſpirituum diſcernendorum mereamur accipere; quo, ſecundum ſententiam ſcripturarum, omni ſpiritui non credamus. Volueram quidem iam finire ſermonem, & ſilentio premere quæcunq; meæ acciderant paruitati: ſed ne putetis me fruſtra cõmemoraſſe, quę euenire non poſſent, iccirco licet inſipiens ſim, tamen dominus, qui ſecretæ mentis eſt inſpector, nouit non me cauſa iactantiæ, ſed ueſtri gratia profectus hoc facere, pauca replicabo de pluimis. Quoties me nimijs laudibus efferre conati ſunt, cum a me in nomine domini maledicta reciperent? quoties augmenta Nili fluminis futura dixerunt, cum a me audirent, Et hoc ad ueſtram quid pertinet curam? quoties minitãtes ut milites armati, ſcorpionibus, equis, beluis, & uarijs ſerpentibus circundederunt me, & domum, in qua eram, repleuerunt, cũ ego é contra pſallerem, Hi in curribus, & hi in equis, nos autem in nomine domini Dei noſtri magnificabimur, & ſtatim miſericordia Chriſti fugebantur. Quodam autem tempore cum ingẽti luce uenientes, dixerunt, uenimus, Antoni, noſtrum tibi præbere fulgorem. Et ego clauſis oculis, quia lucem diaboli dedignabar aſpicere, orabam, & dicto citius impiorũ lumen extinguebatur. Poſt menſes autem paucos cum coram me pſallerent, & de ſcripturis ſibimet ſermocinarentur, ego tanq; ſurdus non audiebam. Cõmouerunt aliquando monaſterium meum, & ego mẽte immobili dominum deprecabar, Sæpe ſtrepitus, ſæpe ſaltationes, ſæpe ſibilos ingeſſerunt, et me pſallente, ſonus eorum in uoces flebiles uertebatur. Credite mihi filioli, quod dicturus ſum uobis. Vidi aliquando diabolum excelſum corpore, qui ſe Dei uirtutem & prouidentiam auſus eſt dicere, & ait ad me, Quid uis ut a me tibi donetur, Antoni? At ego ſputum ui maxima in os eius iuge minans, totum me in eum Chriſti nomine armatum ingeſſi: Et ſtatim ille procerus aſpectu inter medias manus exoleuit. Ieiu-

nanti etiam mihi uiſus eſt,ut monachus, & panes offerens his ſermonibus ſuadebat ut ueſcerer, & huic aliquid indulgerem corpuſculo: Et tu, inquit,homo es,& humana fragilitate circundaris,labor paululum conquieſcat,ne ægritudo ſubripiat.Ilico luridam faciem ſerpentis agnoui,& cum ad conſueta Chriſti munimenta confugerem, tanq̃ per feneſtram fumus laberetur,euanuit.Auri quoq; decipulam mihi in deſerto frequenter tetendit,quod ideo offerebat,ut aut uiſu irretiret me, aut tactu cōmacularet.Sæpe quoq; me a dæmonibus non denego uerberatū:Canebam autem ſic,Nullus me ſeparabit a charitate Chriſti. Ad cuius uocis auditū in ſe inuicē deſurentes,non meo, ſed domini fugabantur imperio, qui ait, Vidi Satanam quaſi fulgur cadentē de cœlo. Hæc ego, filioli, Apoſtolici memor eloquij in me transformaui,ut propoſitum ueſtrum nec dæmonū terror,nec aliqua laſſitudo diſſolueret. Sed quoniam ob ueſtram utilitatem multa memorādo inſipiens factus ſum, & huius rei uobis impertiri cupio notionem,quam ueram eſſe nullus ambigat audientium. Pulſauit aliquando dæmon monaſterij oſtium;Egrediens uideo hominem enormi ſublimitate porrectum caput uſq; ad cœlum. Cum ab hoc,quiſnam eſſet inquirerem,ait,Ego ſum Satanas.Et ego,quid,inquam,hic quæris?reſpondit,Cur mihi fruſtra imputant monachi?cur mihi omnes Chriſtianorum populi maledicunt? Et ego; iuſte faciunt,tuis enim frequenter moleſtantur inſidijs.At ille ait,Nihil ego facio,ſed ipſi ſe inuicē turbant. Nam ego miſerabilis factus ſum.Rogo, Nonne legiſti quia defecerunt inimici frameæ in finem,& ciuitates eorum deſtruxiſti?En nullum iam habeo locū, nullam poſſideo ciuitatem,iam mihi nulla ſunt arma,per omnes nationes cunctasq; prouincias Chriſti perſonat nomen, ſolitudines quoq; monachorum ſtipantur choris.Ipſi ſe,quæſo,tueantur,& me ſine cauſa non lacerent. Tunc ego Dei gratiam cum alacritate miratus, ſic ad eum locutus ſum: Non tuæ ueritati quæ nulla eſt, tam nouam, & tam inauditam aſcribo ſententiam; nam cum fallaciæ caput ſis, hoc ſine mendacio coactus es confiteri. Vere enim Ieſus tuas funditus ſubruit uires, & honore nudatus angelico uolutaris in ſordibus. Vix dum uerba compleueram, et ille ſublimis,Saluatoris nomine deiectus eſt. Quæ ergo iam, ô filioli, poterit reſidere cunctatio?quæ trepidatio manebit ulterius? Quis nos eorum turbo poterit conuellere?Securæ ſint animæ ſingulorum,non ſibi fingant uanas cogitationes,uana diſcrimina: non aliquis timeat a diabolo ſublatum ad præcipitia poſſe deferri.Pellatur omnis anxietas;Dominus enim, qui noſtros proſtrauit inimicos,manēs ut promiſit in nobis, a uarijs nos Satanæ muniuit incurſibus. En ipſe diabolus,qui huiuſmodi cum ſuis ſatellitibus exercet aſtutias,nihil ſe poſſe cōtra Chriſtianos fatetur. Iam curæ Chriſtianorum & monachorum ſit, ne per eorum inertiam uires dæmonibus præbeantur. Nam quales nos & noſtras repererint cogitationes, tales ſe nobis præſtare conſueuerunt. Et ſiquod in pectoribus malæ mentis & pauoris ſemen inuenerint,quaſi latrones,qui deſerta obtinēt loca, cœptos cumulant timores,& crudeliter imminentes, infœlicem puniunt animam. Si autem alacres fuerimus in domino, & futurorum bonorum cupido nos ſuccenderit,ſi ſemper omnia manibus Dei cōmittamus,nullus dæmonum ad expugnandum ualebit accedere;magis enim cum munita in Chriſto corda conſpexerint, confuſi reuertentur. Ita & Iob firma-

tum in domino diabolus refugit, & infœliciſsimum Iudam expoliatum fide, uinculis captiuitatis innexuit. Vna eſt ergo ratio uincendi inimicū, lætitia ſpiritualis, & animæ Dominum ſemper cogitantis iugis recordatio, quæ dæmonum ludos, quaſi fumum expellens, perſequetur aduerſarios potius quàm timebit. Non eſt enim neſcius Satanas ignium futurorum, & æſtuantis gehennæ copioſa nouit incendia. Sed ut mea iam claudatur oratio, illud in finem cōmemoro. Cum aliqua ſe nobis obtulerit uiſio, audacter requirite quis ſit ille, et unde uenerit, ac ſine mora ſi ſanctorum fuerit reuelatio, angelica conſolatione timor uertetur in gaudiū: Si uero diaboli fuerit tentatio, fidelis animę percunctationibus euaneſcet, quia maximum eſt ſecuritatis indicium interrogare quiſnam eſt, & unde. Sic & Nauæ filius auxiliatorem ſuum interrogando cognouit; nec Danielem percunctantem latere potuit inimicus.

Poſtquam Antonius dicendi finem fecit, lætantibus cunctis, in aliјs uirtutis cupido exardeſcebat, in aliјs infirma refouebatur fides, ex aliorum mentibus falſæ opiniones pellebantur, ex aliorum ſenſibus inanium terrorum pellebatur accenſio; ſimulque cum iam dæmonum inſidias contemnerent, mirabantur in Antonio tantam gratiam ſpirituum diſcernendorum, quam, domino tribuente perceperat. Erant igitur in monte monaſteria tanquam tabernacula plena diuinis choris pſallentium, legentium, orantium; tantumque ieiunandi & uigiliarum ardorem cunctorum mentibus ſermo eius afflauerat, ut futuræ ſpei auiditate ad charitatem mutuam, & miſericordias indigentibus exhibendas iugi ſtudio laborarent, qui infinitam regionem quandam, & oppidum a mundana conuerſatione ſeiunctum, plenum pietatis & iuſtitiæ uidebantur incolere. Quis tantum monachorū agmen aſpiciens, quis uirilem illum concordiæ cœtum cernens, in quo nullus nocens, nulla detractio ſuſurronis, ſed multitudo abſtinentium, & certamen officiorum erat, nō in hanc ſtatim erumperet uocem? Quā bonæ domus tuę Iacob, tabernacula tua Iſrael, tanquam nemora obumbrantia, tanquam paradiſus ſuper fluuios, tanquam tabernacula, quæ fixa ſunt a domino, tanquam cedri Libani circa aquas. Dum hæc ita geruntur, quibus indies beatæ uitæ ſtudium creſceret, Antonius manſionum in cœlo poſitarum recordans, & præſentis uitæ deſpiciens inanitatem, quaſi parua eſſent quæcunque iam geſſerat, ſeparatus a fratribus inſtituebatur. Cumque eum ſiue cibum, ſiue ſomnum indulgere corpuſculo, aut alias naturæ neceſſitates cogeret humana conditio, miro afficiebatur pudore, quod tantam animæ libertatem modici carnis termini coercerent. Nam frequenter cum fratribus ſedens, a cibo, qui fuerat appoſitus memoria eſcæ ſpiritualis abſtrahebatur. Edebat tamen, utpote homo, ſæpe ſolus, ſæpe cum fratribus. Et cum hæc mira (ut prædixi) ageret, cum confuſione animæ adhibendam magnopere corpori diligentiam perſuadebat, dicens, nec corpus eſſe penitus enecandum, ne operatio contra uoluntatem creatoris diſſolueretur, & ob id omne ſtudium animæ conferendū, ne uitiјs ſuperata corporis, ad æternas inferni tenebras truderetur: quinimo indultum ſibi in carne imperium uindicans domicilium ſuum, ut Apoſtolus Paulus, ad tertium cœlum ſubleuaretur. Aſſerebatque hoc a Saluatore præceptū, in quo ait, Nolite ſolliciti eſſe animæ ueſtræ quid manduceтis, aut quid bibatis, nec corpori quid ueſtiamini, quia hæc gentes quærunt; ueſter

13

Tu qui dicis Monachiſmum noſtri temporis eſſe nouitium, nec à primæ uis Monachis obſeruatum, uide hic qualia erant monachorum Antonij ſtudia & exercitia, & ſi non eadem quæ & noſtro tempore.

autem pater nouit quod indigetis his omnibus. Quærite ergo primũ regnum Dei,& iuſtitiam eius,& hæc omnia adĳcientur uobis.

His rebus tranſactis cum perſecutio impĳſſima Maximiani furore ueſano uaſtaret Eccleſiam, ſanctis quoq; martyribus Alexandriam perductis,relicto & ipſe monaſterio ſecutus eſt futuras uictimas dicens, Pergamus ad glorioſos fratrum triumphos,ut aut ipſi congrediamur,aut ſpectemus alios præliantes. Et amore quidem iam martyr erat, ſed cum tradere ſe ultro non ualeret,& ſociari confeſſoribus in metallis uel in carceribus conſtitutis,magna cum libertate & cura ingrediens ad iudicem,exhortabatur ne terrore impiorum ſubacti Dominum negarent. Iamq; ſetentia coronatos exultans,quaſi ipſe uiciſſet, neq; ad locum fœlicis ſanguinis proſequebatur. Quãobrem cõmotus iudex ob Antonĳ, ſociorũ eius,conſtantiam,præcepit nullum penitus monachorum obſeruare iudicium,aut in ciuitate uerſari. Et cæteris quidẽ omnibus,in illa die placuit abſcondi. Antonius autem impauidus,negleto perſecutoris imperio, lauit ependiten,ideſt ſcapulare ſuum. Et alia die ſtans in quodam eminenti loco,candente præcinctus ueſte procedentem iudicem ſuo prouocabat aſpectu,flagrans cupiditate martyrĳ; oſtendebatq; nobis contemptorẽ pœnarum & mortis Chriſtiani animum perſeuerare debere,intantum ut contriſtaretur,quia uolenti pati pro Dei nomine, martyrium non dabatur. Sed Dominus qui ſuo gregi parabat magiſtrum,ſeruauit Antonium, ut inſtitutio(ſicuti factum eſt)monachorum nõ ſolum oratione eius, ſed & conſpectibus firmaretur. Nunq̃ tamen a ſanctorum confeſſorum ueſtigĳs ſeparatus eſt,quin anxia circa eos cura,& charitatis uinculis colligatus,magis carcerem patiebatur excluſus. Poſtq̃ autem perſecutionis turbo defluxerat,& beato epiſcopo Petro iam ob martyrĳ gloriam coronato,ad priſtinum monaſterium regreſſus,quotidianum fidei, ac conſcientiæ martyrium merebatur, acrioribus ſe ieiunĳs, uigilĳsq; conficiens,ueſtimento cilicino intrinſecus,deſuper pelliceo utebatur, nunquã corpus lauans, nunquam a pedibus ſordes abluens, niſi cum per aquas neceſſitas tranſire compuliſſet. Nullus deniq; Antonĳ corpus nudum,anteqũ moreretur,unquam uidit.

14 Antonius ſe ieiunĳs uigilĳsq; conficiens, intrinſecus cilicino, extrinſecus uero pelliceo uſus eſt ueſtimento.

Quodam autẽ tempore,cum ab omnium ſe amouiſſet oculis,& clauſo monaſterio neminem omnino ſuſciperet. Martinianus militum præpoſitus,cuius filia immundi ſpiritus infeſtationibus quatiebatur,pulſans oſtium obſecrabat ut ſuo pignori ſubueniret,& exigens,ut Deum pro filia deprecaretur. Tum ille aperire quidem minime uoluit; proſpiciens uero deſuper ait,ô homo quid meum poſcis auxiliũ? mortalis & ego ſum, & tuæ ſocius fragilitatis: ſi autem credis in Chriſtum,cui deſeruio, uade, & ſecundum fidem tuam ora Deum,& ſanabitur filia tua. Confeſtim ille credẽs abĳt,& inuocato Ieſu filiam reduxit incolumen. Multa & alia mirabilia per eum Dominus operatus eſt,& merito; qui enim promiſit in Euangelio,Petite,& dabitur uobis,inuento,qui eius gratiam meretur accipere,ſuam potentiam non negauit. Nam plures uexatorum ante monaſterium eius,clauſo introitu,dormientes fidelibus per eum ad Chriſtũ precibus curabantur. Hæc illi multitudo uenientium deſideratam ſolitudinem auferens tædio fuit. Metuens itaq; ne ſignorum copioſa cõceſſio, aut ſuos animos extolleret,aut alios plus de ſe,q̃ uidebant in ipſo,coge-

15 Qui dicũt hominẽ nihil mereri apud deũ, conſiderent quod hic dicit Athanaſius, Inuento qui dei gratiã meretur accipere.

ret æſtimare,ad ſuperiorem Thebaidem pergere cogitauit,ubi nullus eũ
agnoſceret.Et a fratribus acceptis panibus,ſedebat ſuper fluminis ripam,
tranſitum nauis obſeruans.Illo talia cogitante , uox ad eum deſuper fa-
cta eſt dicens,Antoni,quo perges,& quare?At ille intrepide,quaſi con-
ſuetam uocem loquẽtis agnoſceret,reſpondit; Quoniam non ſinunt me
quieſcere populi,iccirco ad ſuperiorem Thebaidem ire optimũ duxi,præ
cipue quia ea exigor,quæ uirtutem meæ puſillanimitatis excedũt.Et uox
ad illum ait,ſi ad Thebaidẽ uadas, & ad paſtoralia (ut cogitas) pergas,
maiorem,ac duplicem ſuſtinebis laborem . Si autẽ uere quieſcere cupis,
uade nunc ad interius deſertum.Cumq; Antonius diceret. Quis mihi lo-
cum auium poterit oſtendere? ignarus enim ſum locorũ:confeſtim ei uox
quæ loquebatur,ſarracenos indicauit, qui mercandi gratia ad Ægyptũ
uenire conſueuerant.His appropinquas Antonius rogauit ut & ſe pariter
adducerent in deſertum.Nullus obnixus eſt,ſed tanq̃ a Deo miſſum co-
mitem ſuſcipientes,amplexi ſunt eius ſocietatẽ . Tribus autem diebus &
noctibus itinere cõfecto,inuenit montẽ ualde excelſum, ad cuius radices
fons aquæ dulcis labebatur, & campus haud magnus eorum ambiens
montem,qui palmulis perpaucis,& his neglectis,conſitus erat.Hũc An
tonius locum,quaſi a Deo ſibi offerretur,amplexus eſt. Is enim erat, quẽ
ſibi ad fluminis ripam ſedenti,qui loquebatur,oſtenderat. Et primo qui-
dem accipiens a comitibus panes,ſolus remanſit in monte ,nullo alio cũ
eodem conuerſante.Quaſi propriam enim domum agnoſcens habebat
locum illũ. Sarraceni quoq; uidentes eius fiduciam,optato per eum tran
ſitu,panes eidem cũ lætitia deferebant,necnon palmarum , licet medio-
cri,attamen aliquanto ſolatio refouebatur.Exinde cum fratres agnito lo
co,tanquam ad patrem filij,ſolicitè alimenta tranſmitterent , uidens An-
tonius quod ob ſuum refrigerium multis oneroſus labor indiceretur , &
pauens etiam in hoc monachis,rogauit unum de aduenientibus ut ſarcu-
lum ſibi bis acutum cũ frumento deferret.Quibus allatis circuiens mon-
tem,haud grandem culturæ aptum reperit locum,ad quem deriuata de-
ſuper aqua poterat influere,ibiq; ſeminauit,atq; exinde annuum ſibi panẽ
laborans gaudebat,quod ſine cuiuſq̃ moleſtia ex proprijs manibus ui-
ueret in deſerto. Sed cũ rurſus etiam illuc quidam uenire cœpiſſent,miſer-
tus eſt laſſitudini eorũ,& olus in paruo terræ ceſpite coluit, ut poſt aſpe
rum iter aliquando uenientes ſolatio refouerentur . Hoc fratrum refrige-
rium,& paruulum meſſem beſtiæ propter aquas illuc conuenientes de-
paſtæ ſunt;è quibus unam apprehendens dixit omnibus, cur me læditis
nihil a me læſæ?Abite,& in nomine domini ne huc appropietis ulterius.
Quis non credat poſt hanc denuntiationem quaſi timentes nunquam il-
luc beſtias appropinquaſſe?ſic Antonio impenetrabilia montium,& de
ſerti interiora captanti,orationibus etiam dedito,introeuntes fratres ma
gnis uix præcibus extorſerunt , ut oliuas,& legumen,& oleũ,quod poſt
16 menſes aliquot miniſtrabant,dignaretur accipere, & ſenili modicum la-
Nota pro delectu ciborum. xaret ætati.Proh quantas ibi conuerſans expertus eſt luctas?uere,ſecun-
dum quod ſcriptum eſt,non illi aduerſus carnem & ſanguinem fuiſſe col
luctationem,ſed aduerſus principatus , & poteſtates ab his, qui ad eum
ingrediebãtur,agnouimus.Illic enim tumultus & uoces populi, armato
rumq; ſonitus prorſus plenum mõtem dæmonum multitudine ſe uidiſſe

referebant,ipſum etiam quaſi contra inimicos palam reſiſtentem, & fortiter colluctantem. Qui tamen & aduenientes ſuo refouebat hortatu, & flexis genibus armis quoque orationum omnem ſatanæ proſternebat exercitum. Admiratione planè dignum eſt in tam immani ſolitudine unum hominem nec dæmonum quotidianas expauiſſe congreſſiones, nec tantarum beſtiarum quadrupedum,ſiue reptilium diuerſæ ceſſiſſe feritati. Iuſte Dauid cecinit, Qui confidunt in domino,ſicut mons Sion, non cõmouebitur in æternum. Immobilem & tranquillam retinens animi firmitatem, & dæmones fugabat,& feras (Sicut ſcriptũ eſt) ſecum pacificabat. Sed & diabolus,ut ſupradictus propheta ait, obſeruans eum frendebat dentibus ſuis: Et ille Saluatoris auxilio ab uniuerſis tutus perſeuerabat inſidijs. Quadam ergo nocte cum peruigil Antonius obſecraret dominũ, tantos in monaſterium eius beſtiarũ greges coaceruauit, ut omnes eremi beluas circum ſe aſpiceret. Quæ cum rictu oris morſum corpori minitarentur,intellexit hoſtis aſtutias,dixitque,ſi a domino in me uobis eſt tributa licentia,deuorate conceſſum; Si autem dæmonum huc ueniſtis impulſu,quantocius abite,quia Chriſti famulus ſum.ita factũ eſt, & iubentis uocem omnis beſtiarum multitudo, quaſi maieſtatis uerbere cederetur, aufugit poſt hæc,fluxerant dies, & alia oritur cum eadem hoſte certatio(nam ſemper ut uenĩetibus pro his,quæ ſibi detulerant,aliquod munuſculum rependeret,laborabat)traxit quandam ſportellam, quam texebat, tritiam, ſiue funiculum. Ad cuius motum exurgens uidit beſtiam pubetenus humanam faciem præferentem,quæ exinde in aſinam finiebatur. Poſt cuius aſpectum uexillum crucis in fronte ſua pingens, hoc tantũ ait. Chriſti ſeruus ſum,ſi ad me miſſa es,non fugio. Nullum in medio ſpatium, & ſtatim informe prodigium dicto ocius cum ſatellitum turba fugit, & in medio curſu ruens extinctum eſt. Iſta autem exploſi mors, atque enecati prodigij, dæmonum erat cõmunis interitus, qui omni ſtudio laborantes, Antonium a deſerto deducere non ualuerunt. Mirandis plus miranda ſuccedunt. Non grande poſt iſta tempus exceſſerat, & tantarũ uictoriarũ homò fratrum precibus uincitur. A monachis enim rogatus ut eos dignaretur inuiſere, una cum his profectus eſt, impoſitis camelo aqua, & panibus, quia nuſquam præter monaſterij locum, ex quo hauſerãt, potabilis aqua per arentem uiam reperiebatur. Verum in medio itinere bibendi ſubſidia defecerunt. Ardor nimius,ceſtus intolerabilis, mortem cuncta minantur. Circueunt, & quærunt ſaltem collectam pluuijs lacunam; nihil prorſus remedij, nihil occurrit penitus ad ſalutem. Camelus quaſi periturus & ipſe æſtuans dimittitur, æſtuantis pectus exuritur, & ſitis deſperatione feruescit. Mouit ſenem fratrũ cõmune diſcrimen, & uehementiſſime contriſtatus ingemuit. Dehinc ad ſolita precum auxilia confugiens,paululum ab eis ſeceſſit,ibique genibus flexis ſupplices manus tetendit ad dominum. Nec mora, & ad primas rogantis lachrymas in orationis loco fons ebuliens erupit, ibique extincta ſiti, & arentia mẽbra refecta ſunt, & plenis utribus iuuentum potant camelum. Ita enim caſu euenerat,ut camelus errans per eremum,dum funiculum trahit,in quodã lapide eiuſdem funiculi alligatione teneretur. Tandem confecto itinere ad monachos,qui inuitauerant, peruenit. Tunc uero quaſi Patri omnes obuiam occurrerunt, & honorifico ſalutatu in oſcula eius, & amplexus

17 *Antonius flexis genibus orabat.*

18 *Vide ſolitum orandi modum in antiquis quoque fuiſſe patribus.*

certatim ruunt. Propoſito feruenti gaudet Antonius, & lętantibus de aduentu ſuo cunctis, quaſi xenia de monte portans, ſpiritualia impartitur alimenta. Laudat ueterum ſtudia, hortatur nouorum. Sororem quoq; iam uetulam uirginem uidens, & aliarum puellarum magiſtram mira exultatione ſuſtollitur. Exinde quaſi diu abeſſet ab eremo, rurſum feſtinauit ad montem. Plurimis iam ad illũ uenientibus, cum etiam uexati a dæmonibus, malo neceſſitatis coacti auderent deſerta penetrare, quos ille conſolans, & monachis in cõmune præcipiens aiebat. Credite in Ieſum fideliter, mentem a malis cogitationibus, carnem ab immundicijs ſeruate puram, & iuxta eloquia diuina, ne ſeducamini in ſaturnitatem uentris; odite uanam gloriam, orate ſępiſſime, pſallite ueſpere, mane, & meridie, & mãdata ſcripturarum reuoluite. Recordamini geſtorum, quæ ſancti quiq; fecerunt, ut exempli memoria animam incitet ad uirtutẽ, refrenet a uitijs. Suadebat etiam iugi meditatione retinendum Apoſtoli ſermonem, quo ait, ſol non occidat ſuper iracundiam ueſtram. Non tantum autem ſuper iracundiam, ſolem occidere non debere interpretabatur, ſed & ſuper omnia delicta hominum, ne peccatorum unquam noſtrorum aut in nocte luna, aut in die Sol teſtes abſcederent. Illius quoq; admonebat præcepti, quo memores eſſe dicit, Dijudicate uoſmetipſos, & probate, ut rationẽ diei noctiſq; facientes, ſi in ſe delictum deprehendiſſent, peccare deſiſterent: Sin autem nullus error decepiſſet, perſeuerantes inſtarent potius incœpto, q̃ arrogantia tumidi, aut alios contemnerent, aut ſibi iuſtitiã uendicarẽt, iuxta ſupradicti doctoris eloquium dicentis, Nolite iudicare ante tempus, magis debere eos Chriſto, cui ſoli occulta patent, reſeruare iudicium. Multas eſſe (ut ſcriptum eſt) uias, quæ uidentur hominibus iuſtę, ſed fines earum ad profundũ reſpicere inferni; ſæpe noſtra non poſſe nos intelligere peccata, ſæpe falli in ratione geſtorum: aliud eſſe Dei cuncta cernentis iudicium, qui non ex ſuperficie corporum, ſed ex mentium indicat arcanis. Æquum autem eſſe nos nobis compati, & inuicem onera noſtra portare, ut cõceſſo examine Saluatori, proprias conſcientias noſmetipſos indicantes intueremur. Necnon dicebat magnam eſſe ad uirtutem uiam, ſi ſinguli uel obſeruarent quid gererent, uel uniuerſas mentium cogitationes fratribus referrent: Non enim poſſe aliquem peccare, cum relaturus eſſet ad alium quæcunq; peccaſſet, & ſubire pudorem in publicũ turpia proferendi. Deniq; nullum peccantem coram alio audere peccare etiamſi peccet, tamen teſtem uitare peccati, mentiri magis & negare ei, & uetus delictum nouo inficiandi augeri delicto. Igitur quaſi ſub oculis agebat noſtris, & cogitatu confundimur & actu, ſi omnia referenda faciamus, multo autem magis ſi peccata noſtra fideliter deſcribentes, digeramus in ordinem. Tunc uero annotatio delictorũ fratrum uidebitur oculis. Tunc timebimus peccati maculas, conſcientiæ ipſi nos arguent apices; & quomodo meretricibus membra miſcentes confunduntur ad præſentiam cæterorum, ita & nos erubeſcamus ad litterarum ſcripturas. Hæc agamus, hanc uirtutis gradiamur uiam, & corpora mentibus ſubiugãtes, pernitioſas diaboli cõteramus inſidias. Talibus ſermonibus, hortamentiſq; & uenientes ad ſe monachos incitabat ad ſtudium, & patientibus condolebat, pluresq; eorum Dominus per Antonium liberauit. Nunq̃ tamẽ aut de incolumitate curatorum eſt inflatus ad gloriam,

19 noct.

Conſidera hæc Antonij præcepta ad Monachos ſuos, & uidebis ſi Monachiſmus noſter res ſit nouitia, an antiquiſſima.

aut contriſtatus de obſeſſis adhuc corporibus murmurauit. Magis autē eodem ſemper animo, & uultu manens, gratias Deo referebat, ſuadens occupatis, ut correptionē, qua uexabantur, patientius ferrent: Non enim Antonij aut cuiuſq; hominū omnino hanc eſſe medicinā, ſed Dei ſolius, qui cōſueuit & quibus uellet, & quo uellet tempore, dare ſanitatem. Ita conſolatione ſua, & uexatos æquanimiter ferre tentationem, & iam liberatos non ſibi, ſed Deo gratias referre docebat.

Fronto autē quidam uir ex Palæſtinis, qui infeſtiſſimo dæmonio uexabatur (nam & linguam eius laniabat dentibus, & oculorum nitebatur lumen extinguere) perrexit ad montem, rogabatq; beatum ſenem, ut pro ſe Dominum rogaret. Orauit Antonius, dixitq; ad eum, uade & curaberis. Illo incredulo ſibi, & uiolenter ibidem contra præceptum remoranti eadem geminabat Antonius dicens, Hic curari non poteris, Egredere, & calcata Ægypto ſtatim te miſericordia Chriſti cōſequetur. Tandem credidit, & profectus eſt, ac uiſa Ægypto, ſecūdum promiſſionem ſenis, quam ei Dominus oranti reuelauerat, infeſtio ceſſauit inimici. Virgo uero quædam, quæ à Tripolitanę regionis ciuitate deuenerat, inauditis, ac flebilibus doloribus laborabat. Etenim narium purgamenta, oculorum lachrymæ, aurium putridus humor in terram cadens confeſtim in uermes uertebantur. Augebat calamitatem corpus paralyſi diſſolutum, oculos quoq; peruerſos cōtra naturam habens. Hanc parentes eius deferentes, cum ad Antonium monachos ire didiciſſent, credentes in domino, qui pertinacem ſanguinis fluxum in Euangelio tactu fimbriæ ſtare pręceperat, rogauerunt ut miſerabilem filiæ comitatum ſuſciperent. Illis renitentibus, eam uſq; ad Antonium perducere, remanſere parentes eius foris cū filia debili, apud beatum confeſſorē & monachum Paphnucium, qui effoſſis pro Chriſto oculis, ſub Maximiano perſecutore, tali dehoneſtamēto corporis plurimum gloriabatur. Peruenerunt igitur ad Antonium monachi; Cumq; de morbo puellæ referre diſponerent, relationem eorū ſenis ſermo præuenit, & omnem debilitatis & itineris uſque ad ſanctum Paphnucium cauſam, quaſi ipſe interfuiſſet, expoſuit. Rogantibus autem eum monachis, ut parentibus cum filia permitteretur ingreſſus, non conceſſit, ſed ait, Ite & inuenietis puellam, ſi non eſt mortua, curatā: Et adiecit, Nullus debet ad meam humilitatem uenire, quia largitio curationū non eſt humanę miſeriæ, ſed Ieſu Chriſti miſericordiæ, qui ubiq; in ſe credentibus præſtare conſueuit auxilium. Quamobrem & illa, pro qua petitis, ſuis precibus liberata eſt, & cū ad Dominum orare ego, mihi præſentia ſanitatis eius indulta eſt. Dixit, & uerba eius, puellæ incolumitas ſecuta eſt. Nam exeuntes foras ad beatum Paphnucium, & filiam ſoſpitem, & parentes lætos repererunt. Non multos autem poſt illos dies: cū duobus fratribus euntibus ad Antonium aqua in itinere defeciſſet, & uno ſiti mortuo, alter iaceret in terra mortē expectans, Antonius ſedens in monte, celeriter ad ſe duos monachos uocauit, qui forte ibidem ſunt reperti, & feſtinato præcepit, ut lagenam aquę aſſumentes inuaderent iter quod ducit ad Ægyptū, dixitq;, Vnus è fratribus huc aduenientibus modo migrauit ad Dominum, alter, ſi non ſuccurreritis, addetur, hoc enim mihi nunc oranti reuelatum eſt. Sic ait, & iuxta præceptum eius monachi feſtinantes, extinctum corpus inueniunt, terraq; id operientes alterum reſo-

ciſſatum ſuo iunxerunt comitatui: erat autem ſpacium itineris unius diei.
Fortaſſe aliquis quærat, cur non antequam moreretur, Antonius dixerit.
Incongruo prorſus Chriſtianis argumento utitur, quia non Antonij, ſed
Dei iudicium fuit, qui & de recedente, quã uoluit, ſententiam tulit, & de
ſitiente reuelare dignatus eſt. Hoc tantum in Antonio mirabile eſt, quod
in monte remotiſſimo ſedens, corde peruigili cuncta procul poſita, Domi
20 no indicante, cognoſceret. Alio rurſus in tempore cum ſederet in monte,
& oculos tendiſſet in cœlum, uidit neſcioquã animam, lætantibus in eius
occurſum Angelis, ad cœlum pergere. Cuius ſpectaculi nouitate ſtupefa
ctus, beatum dixit ſanctorum chorum, orauitq́ ut ſibi rei præſentis agni-
tio panderetur. Et ſtatim uox ad eũ facta eſt inquiens, iſtam eſſe Ammo
nis monachi animam, qui Nitriæ morabatur. Erat autẽ Ammon uir gran
dæuus, qui perſeueranter a pueritia uſq; ad ſenectutem in ſanctitate uixe-
rat. Itinere quoq; dierum tredecim ſpacio a Nitria, locus, in quo ſedebat
Antonius, diuidebatur. Videntes autem eum monachi admirantẽ, qui ue
nerant, deprecati ſunt, ut cauſam hilaritatis ediceret. Quibus ait, modo
Ammonem quieuiſſe, quem propter frequentem eius ad Antonium cõ-
meatum, & propter celebritatem indultorum ei a domino ſignorũ opti-
me nouerant: de quibus etiam hoc unum dicendũ eſt. Neceſſe ei fuit ali-
quando flumen nomine Lycum ſubitis aquis inundatum tranſuadare, ro
gauitq́ Theodorũ, qui cum ipſo erat, ut paululum a ſuo ſepararetur aſpe
ctu, ne nuditatem corporis inuicem uterq; conſpicerent. Receſſit Theo-
dorus; nihilominus ille ſeipſum cum nudare uellet erubuit. Cogitantem
autem eum in alteram ripam uirtus diuina tranſpoſuit. Rurſuſq́ Theodo
rus, uir & ipſe Deo deuotus, tranſiens ad ſenem, mirari cœpit q; tam ue-
lociter fluuium tranſuadaſſet. Cumq́ nihil humoris in pedibus, nihil in ue
ſtibus eius aquę cõſpiceret, rogauit eum ut tam incredibilem translatio-
nem quaſi filio pater exponeret. Nolente illo dicere, quæ acciderant, am-
plexus eſt pedes eius, iurauitq́ non ſe dimiſſurum, priuſquã ſibi id, quod
celabat, referret. Videns ergo ſenex contentioſe uincere uolentem fratrẽ,
exegit uiciſſim ab eo, ut nulli hoc ante ſuam mortem indicaret, atque ita
confeſſus eſt ſe ſubito in alteram ripam fuiſſe tranſpoſitum, neq; omnino
undis impreſſiſſe ueſtigia dominici corporis hoc tantũmodo priuilegium
aſſerens, & eorum, quibus ipſe, ut Apoſtolo Petro, donauerit, ut aquarũ
leuitate humanum corpus inſiſteret. Hæc autem Theodorus præmiſſo
tempore non dixit, poſt eius mortem retulit. Monachi uero, quibus dixe
rat Antonius de morte Ammonis, notauerunt diem, & uenientibus de
Nitria fratribus poſt dies triginta, ſciſcitantes repererunt illo die, illaq; ho
ra dormiſſe Ammonem, qua animam eius ferri ſenex uiderat. Vtriq; igi-
tur puritatem mentis in Antonio mirati ſunt, quomodo rei tam longe ge
ſtę ſtatim ad eum fuiſſet perlata cognitio. Archelaus quoq; comes cum
eum inueniſſet in exteriori monte, rogauit ut oraret pro Policratia Publij
filia, quæ in Laodicea erat, admirabili & Chriſto dedita uirgine. Patieba
tur enim peſſimos ſtomachi & lateris dolores, quos ieiunijs nimijs, uigi-
lijſq́ cõtraxerat, & erat penitus toto debilis corpore: orauitq; Antonius,
& diem, quo oratio fuerat facta annotauit Archelaus. Redit Laodiceam
& inuenit uirginem incolumẽ. Perconctatus diem ſanitatis, reperit tem-
pus medelę cũ annotatione congruere. Et omnes admirati ſunt agnoſcen

Anima quedam Letantibus angelis pergebat ad cœlum.

Digiti

tes eo tempore illam fuiſſe a doloribus liberatam a Domino, quo orans Antonius, pro ipſa bonitatem Saluatoris inuocauerat. Sæpe etiam ad ſe uenientium turbarum ante dies & menſes, & cauſas prædixit, & tẽpora. Nam quoſdam uidendi eum tantum deſiderium, alios imbecillitas, non nullos obſeſſa a dæmonibus corpora pertrahebant: nemo tamen unquã uexationem aut detrimentum laboris itineris conqueſtus eſt; regrediebãtur omnes ſpiritali cibo pleni. At ille præcipiebat non ſuæ laudi hanc admirationẽ ab eis applicari debere, ſed domini, qui ſui notionẽ hominibus pro capacitate mortalitatis indulſerit. Quodam autem tẽpore cũ exiſſet ad exteriora monaſteria, & rogatus eſſet a fratribus, ut in naui quadã cũ monachis proficiſcentibus oraret, aſcendit, & ſolus ex omnibus odorem ſenſit teterrimum: aſſerebant cuncti piſcium ſalſorum, & caricarũ in naui poſitarum hunc eſſe putorem. At ille alterius rei ſe fętorem ſentire affirmauit. Adhuc loquente illo adoleſcens quidam poſſeſſus a dęmone, qui procedens iuxta carinam ſe nauis abſconderat, repente exclamauit. Quo ſtatim per Antonium in nomine domini noſtri Ieſu Chriſti curato, intellexere uniuerſi, illum diaboli fuiſſe putorem. Alius quoq; ad eum uir inter ſuos nobilis dæmonioſus adducitur, tanta oppreſſus inſania, ut nõ ſciret ſe eſſe apud Antonium, necnõ & corporis ſui ſuperflua comederet. Quamobrẽ rogatus ſenex ab his, qui eum adduxerant, ut pro illo Dominum oraret, intantum iuuenis miſeriæ condoluit, ut tota nocte peruigilans cũ eo aduerſus patientis inſaniam laboraret. Sed cum iam luceſceret, & obſeſſus, impetu in Antonium facto, uehementer eũ impuliſſet, iraſci cœperunt qui eum adduxerant, cur ſeni feciſſet iniuriam. Quibus Antonius ait, Nolite alienam culpam iuueni miſero adſcribere; furor iſte obſidentis eſt, nõ obſeſſi. Icćirco autem in hanc proruit dolens hoſtis audaciam, quia Dominus ad aridam regionem ire eũ iuſſit, & expulſi Satanæ indicium, iſte aduerſus me impetus fuit. Nulla poſt uerba mora, adoleſcens recepto ſenſu, & gratias agens Deo, locum ubi eſſet, agnouit, & toto Antonium complexans deoſculatus eſt affectu. Innumera & alia iſtiuſmodi ſigna ſunt, quæ monachorum concordi ſæpe relatione cognouimus. Verum nõ tantum his adhibendus eſt ſtupor, quia multo plus, quę ſequuntur, conditionem noſtrę fragilitatis excedunt. Hora circiter nona, cũ ante cibum orare cępiſſet, raptum ſe ſenſit in ſpiritu, & ab angelis in ſublime deferri, prohibentibus tranſitum aeris dæmonibus, cęperunt Angeli contradicentes requirere, quæ eſſet cauſa retinendi, nullis exiſtentibus in Antonio criminibus. Illis uero ab exordio natiuitatis replicare peccata nitentibus, crimi noſa Angeli ora clauſerunt, dicentes, non debere eos a natiuitate eius delicta narrare, quæ iam Chriſti eſſent bonitate ſopita; ſi qua autem ſcirent ex eo tempore, quo factus eſſet monachus, & Deo ſe conſecraſſet, licere proferri. Accuſabant dæmones multa procaciter mentientes, & cum deeſſent probamenta fallacibus, liber Antonio conſcenſus aperitur. Et ſtatim rediens in ſe in eo loco, quo ſtare cęperat, hoc ſe rurſum uidit eſſe, qđ fuerat. Tunc uero oblitus eſcæ ex illa hora noctem gemitu, ac lamentatione tranſegit, reputans ſecum humanorum hoſtium multitudinem, & colluctationem tanti exercitus, & laborioſum per aerem iter ad cœlum, & hoc Apoſtoli dictum, quo ait, Non eſt nobis colluctatio aduerſus carnem, & ſanguinem, ſed aduerſus principem poteſtatis huius aeris, qui

21 *Ante cibum orabat Antonius.*

22 *Vides hæretice quod religionis aſſumptio præterita cuncta dimittit peccata, quod impegare audes, & perperam quidem. Et quod per Monachatum quis ſe conſecrat deo.*

ſciens aereas poteſtates ob id ſemper tentare, luctari, & cõtendere, ne nobis liber trãſitus eſſet ad cęlũ, hortabatur monens, Aſſumite arma Dei, ut poſſitis reſiſtere in die mala, ut nihil mali habens, quod de uobis dicere poſſit inimicus, confundatur. Nos autem Apoſtolici ſermonis recordemur dicentis, ſiue in corpore, ſiue extra corpus neſcio, Deus ſcit. Et Paulus quidem uſq; ad tertium cœlum raptus eſt, ibiq; auditis uerbis ineffabilibus deſcendit: Antonius autem uſq; ad aerem ſublatus poſt colluctationem liber apparuit. Habebat etiam iſtiuſmodi donum, ſi cuius rei ſedens in monte ignarus fuiſſet, & eius ſecũ inquireret notionem, oranti ei a domino reuelabatur, & erat, ſecundum quod ſcriptũ eſt, a Deo doctus. Deniq; cũ a fratribus haberetur iſte tractatus, & ab eo ſedulo ſciſcitarentur quemadmodum ſe poſt corporis ſarcinam anima gereret, qui'ue ei locus poſt exitum concederetur, proxima nocte uox deſuper inclamitans nomen eius ait, Antoni, exurge, exi, & uide. Qui exurgens egreſſus eſt, ſciebat enim quibus reſpondere deberet. Et eleuatis ad cœlum oculis, uidit quendam longum, atq; terribilem caput uſq; ad nubes attollentem; uidit etiam pennatos quoſdam uolare cupientes ad cœlum, atq; illum extenſis manibus prohibere tranſitum; é quibus alios apprehenſos elidebat ad terrã, alios fruſtra retinere contendens, dolebat ſuper ſe ad cœleſtia tranſuolare, & maximum gaudium mixtum mœrore nicti, uictoreſq; tribuebant. Statimq; ad eum uox facta eſt dicens, Animaduerte quod uides: Et tunc cępit illuminato corde intelligere animarum eſſe conſcenſum, & diabolum prohibentem, qui & ſibi retineret obnoxios, & ſanctorum, quos decipere non poterat, cruciaretur uolatu. His uiſionum exemplis incitatus quotidie ad meliora creſcebat. Neq; uero id, quod ſibi reuelatũ fuerat, cauſa iactantiæ fratribus indicabat, ſed cum orans iugiter Dei laudaret auxilium, interrogantibus cõpellebatur edicere; nec ſpirituales filios pura in Chriſto anima occultare quicquã uolebat, pręſertim cũ huiuſmodi ſignorum relatio, & amorẽ miniſtraret propoſito, & fructum laboris
23 oſtenderet. Nunquã ille aut ira ſubita concitatus patientiam rupit, aut humilitatem erexit in gloriam: nam omnes clericos uſq; ad ultimũ gradum ante ſe orare compellens, Epiſcopis quoq; atq; presbyteris, quaſi humilitatis diſcipulus, ad benedicendum ſe caput ſubmittebat. Diacones uero, quia ad eum utilitatis cauſa ueniebant, cum pro adiutorio eorum eis pręſentibus diſputaret, ad orandum Dominum ſibi præponebat, non erubeſcens & ipſe diſcere. Nam & interrogabat eos frequẽter cũ quibus erat, & ſi aliquid ab eis neceſſarium audierat, ſe fatebatur adiutum. Habebat autem & in uultu magnã gratiam, & admirabile a Saluatore etiam hoc munus acceperat. Si quis enim ignarus eius inter multitudinẽ monachorum eum uidere deſideraſſet, nullo iudicante, cæteris prætermiſſis ad Antonium currebat, & animæ puritatem agnoſcebat ex uultu, & per ſpeculum corporis gratiam ſanctę mentis intuebatur. Nam ſemper hilarem faciem gerens, liquido oſtendebat ſe de cœleſtibus cogitare, ſicut ſcriptura ait, Corde lætante uultus floret, ſed in mœrore continuo triſtatur. Ita & Iacob agnouit Laban ſocerum ſuũ inſidias ſibi machinantem: dicens ad filias eius, Non eſt facies patris ueſtri ſicut heri & nudiuſtertius. Sic Samuel agnouit Dauid, lætificatos enim habebat oculos, & dẽtes ſicut lac candidos. Similiter agnoſcebatur Antonius, quia ſemper eandem faciem

Vt ab Epiſcopis & presbyteris benedice retur, caput ſubmittebat.

inter

Digitized by Google

inter proſpera & aduerſa retinens, nec ſecundis extollebatur, nec frangebatur aduerſis. Erat enim & in uultu amabilis, & in fidei puritate mirabilis. Nunquã ſchiſmaticorum ſe miſcuit cõmunioni, antequã eorum ſciens prauitatem atq; tranſgreſſionem: Nunquã Manichæis aut alijs hæreticis ſaltem amicabilia uerba largitus eſt, niſi tantũ ea, quæ eos poſſent ab iniquitatis errore reuocare, denuncians talium amicitias atq; ſermones perditionem eſſe animæ. Sic etiam Arrianos deteſtabatur, ut omnibus diceret, nec iuxta eos quidem eſſe accedendum. Nam cum ueniſſent quidam Arrioniani, repetit poſt eorum examinationem infideliſſimam ſectam, & fugauit eos de monte dicens, multo ſerpentibus deteriores horũ eſſe ſermones. Mentientibus autem Arrianis aliquando Antonium ita ut ſe credere, admiratus eorum audaciam, & iuſti doloris ira cõmotus, rogatuſq; ab Epiſcopis, atq; uniuerſis fratribus Alexandriam deſcendit, ibiq; Arrionitas publico ſermone condemnauit, ultimam hanc eſſe hęreſim, & præcurſorem Antichriſti affirmans, prædicauitq; in Populo filium Dei nõ facturam, non ex ullis extantibus, ſed proprium, & unius cum Patre ſubſtantiæ; ne creatura potius, aut adoptio, aut appellatio uideretur, impium eſſe dicens uel mente concipere, erat quando non erat, cum uerbum Dei Deus, qui eſt, ſemper Patri ſit coæternus, quia ex eo natus eſt Patre, qui ſemper eſt. Vnde aiebat, Cum Arrianis uobis nulla ſit coniunctio. Quæ enim ſocietas luci ad tenebras? Vos fideliter credentes Chriſtiani eſtis: illi uerbum, ideſt filium, qui ex Deo Patre eſt, creaturam docentes, nullo interuallo a gentibus ſeparantur, qui ſeruiunt creaturæ potius q̃ creatori, qui eſt benedictus in ſecula. Ipſa (mihi credite) iraſcuntur elemẽta, & omnis contra Arrianum furorem, ſecundũ Apoſtoli dictum, ingemiſcit creatura, q; ſibi Dominũ ſuum, per quem omnia, & in quo omnia facta ſunt, uideat coæquari, alias aggregari. Hæc tanti uiri prædicatio exprimi non poteſt quantum ad fidem populos roborauerit. Lętabantur quippe hoſtilem & Chriſto inimicam hæreſim anathematizari ab Eccleſiæ columna. Nulla tunc ætas, nullus ſexus domi remanſit. Taceo de Chriſtianis. Pagani quoq;, & ipſi idolorum Sacerdotes ad Dominicum imperium conuolabant dicentes, Precamur ut uideamus hominem Dei, quia hoc apud uniuerſos conſpicuum erat nomen Antonij. Ambiebant quoq; ſaltem fimbriam ueſtimenti eius attingere, multum ſibi & tactum prodeſſe credentes. Quot tunc diabolica obſidioue, & uarijs infirmitatibus liberati? quot ſimulachris erepta ſunt ſpolia? quãti etiam ab errore gentilium retracti, noſtro iuncti ſunt gregi? Tanti certe, ut paucorum dierum ſpacio ex idolorum ſuperſtitione conuerſio omnem per annum credentium uinceret turbam. Præterea cũ irruentem multitudinem comites repellerent, æſtimantes illi tędio conuentum populum fore; ille tranquillo animo dicebat, Nunquid hic cœtus dęmonũ maior eſt turbis? nunquid obſequentium multitudo colluctatorum in monte noſtrorum cateruis eſt numeroſior? Accidit etiam ut cum eũ redeuntem circa portam proſequeremur, à tergo quædam mulier clamitaret dicens, Expecta, homo Dei, filia mea atrociſſimo uexatur dæmonio, expecta, obſecro, expecta, ne & ego corruens intercam. Hoc audito mirabilis ſenex à nobis admonitus, uolens tamen & ipſe paululum ſubſtitit. Cumq; appropinquante muliere puella iaceret exploſa, orauit tacitus dominũ Ieſum, & ad cõminationem eius

24

Nota tu qui fidelis eſſe dicens, et tamen continue cum hæreticis conuerſaris.

ſtatim ſpiritus impurus egreſſus eſt. Puella incolumis, populus in laudibus Dei, mater in gaudio fuit. Ipſe autem lætabatur, quia ad deſideratam ſolitudinem repedabat. Erat autem ualde Sapiens, & hoc in ſe mirabile habebat, quia cum litteras non didiciſſet, ingenioſiſſimus, & prudentiſſimus, immobilis & manſuetus erat.

Aliquando etenim Philoſophi duo gentiles uenerunt ad eum putātes Antonium ſe poſſe decipere: erat uero in ſuperiori monte. Quos cum uidiſſet, paganos intellexit ex uultu, & procedens ad eos per interpretem ita cœpit loqui, Quare tam longe ad ſtultum hominē ſapientes ſe uexare uoluerunt? Illis dicentibus non eſſe illum ſtultum, ſed & nimium ſapientem, uigilanter reſpōdit, ſi ad ſtultum uenistis, ſuperfluus eſt labor ueſter; ſi autem putatis me ſapientem eſſe, & ſapientiam habere, bonū eſt, imitamini quod probatis, quia bona conuenit imitari. Si ego ad uos ueniſſem, uos imitarer, ſed quia uos ad me, quaſi ad ſapientem uenistis, eſtote ſicut ego ſum, Chriſtiani. Abſceſſerunt Philoſophi utrunq; mirantes, & acumē ingenij, & dæmonū expulſiones. Alios quoq; ſimiliter mundi ſapientes, qui eum irridere cupiebant, quia litteras ignoraret, tali diſputatione colligauit dicens, Reſpondete mihi, quid prius, ſenſus, an litteræ? & quid cuius exordium? ſenſus ex litteris, an litteræ oriuntur ex ſenſu? Illis aſſerentibus quod ſenſus eſſet author, atq; inuentor litterarum, ait, Igitur cui ſenſus incolumis eſt hic litteras non requirit. Quis preſentium poſt hanc colluctationem non exclamauerit, cū obſtupuerint & ipſi, qui uicti ſunt, tantam in imperito litterarum ſagacitatem animi admirantes? Neq; enim ut in ſolitudine & montibus uerſatus, atq; omnē ibidem exigens uitam, agreſtis, & rudis erat, ſed iucundus, atq; affabilis; ſermonem ſecundum Apoſtoli præceptū, diuino conditum ſale proferebat, ita ut inuidia careret, & amore omnium potiretur. Inter hæc, quaſi parum eſſet bis gentilitatem fuiſſe ſuperatam, & tertio uenerunt uiri ad eum omnis ſecularis prudentiæ nube cæcati, atq; uniuerſis philoſophiæ ſtudijs artium ſuarum æſtimatione doctiſſimi. Hi cum rationem ab eo exigerent fidei, quā in Chriſto habemus, & niterentur arguta ſophiſmatū interrogatione de diuina cruce eū illudere, in ſilentium paululum uoce cōpreſſa, primum eorum miſeratus errorem eſt, deinde per interpretē, qui eius uerba diligentiſſime in græcū ſolebat exprimere ſermonem, ita exorſus eſt dicens, Quid pulchrius eſt, quid'ue honeſtius, crucem colere, an adulteria, parricidium uel inceſtum his aſſignare, quos colitis; cū in altero ſit contemptus mortis, inſigne uirtutum, in altero turpis religio obſcœnitatis magiſtra? Quid melius eſt dicere, quod Dei uerbum manens, ut erat, ob ſalutem noſtram humanum corpus aſſumpſerit, ut ſocietate mortalitatis nos eueheret ad cœlum, participeſq; naturæ cęleſtis efficeret; an, ut ipſi aſſeritis, diuinæ mentis hauſtū ad terrena ueneranda caput ſubmittere, & pecudum, atq; ſerpentum formis cœleſte nomen includere? Quo ore Chriſtianorū credulitatē audetis irridere dicentium Chriſtū filium Dei ſine ſui detrimento & cępiſſe eſſe, quod non erat, & manſiſſe quod fuerat; cū ipſi animam de cęleſtibus detrahentes, non tantum hominum, ſed & pecudum ſoleatis ſepire corporibus? Chriſtiana credulitas pro ſalute mundi Deum ſuū ueniſſe teſtatur; uos uero innatam animā prædicantes, ultro citroq; transfertis. Chriſtiana fides, quæ omnipotentiam Dei, clementiamq; ueneratur, cōſequenter

incarnationem dicit Deo fuiſſe poſſibilem, ita tamen ut non euacuauerit dignatio dignitatem:uos qui animã ex ſplendidiſſimo Dei fonte manantem turpiter decidiſſe iactatis,qui mutabilem & conuertibilem eam poſt ſui diminutionem audetis aſſerere,iam illam quoq; naturam dominã ſeculorum per animæ contumelias impia lingua temeratis:imago enim,quæ ſecundum nos naturalem ſimilitudinẽ ſui retinet authoris, cui una eſt ex quo defluit, eademq́; ſubſtantia, humilitates proprias, & iniurias conſequenter ad ſuam originẽ remittit. Igitur animaduertite contumelias animarũ ad patrem (ut appellatis) earum per ueſtram blaſphemiam redundare. Crux Chriſti domini Dei noſtri hic nobis ingeritur. Rogo,quæ hęc eſt religionis obſcœnitas?nonne potius eſt crucem attollere,aut alicuius generis mortẽ ab iniquis hominibus illatã patienter ſubſtinere, q̃ Iſidis plangere poſt Oſirim uagos,incertoſq́; diſcurſus?Pudeat uos,quęſo,inſidiarum Typhonis;pudeat Saturni fugæ,& deuorationis crudeliſſimę liberorũ: Erubeſcite parricidium Iouis & inceſtum,erubeſcite raptũ eius, & coitũ mulierũ,atq; puerorũ. Ille,ſicut ueſtri fingunt Poetæ,ad explendum immaniſſimæ libidinis furorẽ,molles dedit in amore uagitus,ille in Dignæ fluxit ſinus,ipſe amator & precium;ille modulatus ales Lædæos petiuit amplexus;ille in proprium ſęuiens ſexum,regium puerũ miniſtris auibus polluit. Hæc uos creditis,hæc colitis,hæc ſunt ueſtrorũ ornamenta templorũ. Æquo,deprecor pro ueſtra ſalute,noſtra dicta penſate iudicio. Cuncta,an nihil,libris credenda ſunt Chriſtianis? Si nihil,nec crucis quoq;,cui detrahitis,nomen agnoſcitis. Si uniuerſa credenda ſunt,cur,cũ in ĳſdem libris Cruci reſurrectio copuletur,paſſionem diuinã ſtolido laceratis eloquio,& non ſtatim iungitis cæcorum uiſum,ſurdorũ auditum, claudorũ greſſum,leprę emundationem,ſeruiens ambulanti Deo ſuo mare,dæmonum fugas,reſurrectionẽ mortuorũ,& defunctorũ ab inferis reditus?Hęc omnia ſcripturis diuinis,quas interpellatis,inſerta ſunt,& ĳſdẽ uoluminibus continentur præconia maieſtatis & mortis. Quamobrem odio,quo imbuti eſtis,abiecto,inuenietis ilico,& Deum uerũ eſſe Ieſum, & ſalutis humanæ gratia fragilem aſſumpſiſſe naturã. Veſtrã tamen nobis,ſi non pudet,narrate religionem. Sed quas error infelix poteris referre culturas de tanta rerũ fœditate,atq; uecordia?niſi forte (ut audio) fabulas aſſeratis deorum ueſtrorũ & obſcœnitates,& crudelitates,& uanitates,& mortes,tegentes eas allegoricis uelaminibus; Liberum raptũ,terram Proſerpinæ,ſemiclaudum Vulcanũ,& debilem ignẽ,Iunonẽ aerem, Apollinẽ ſolem,Dianam lunã,Neptunũ maria,& libidinũ principem Iouem ætherem interpretantes. Nec poſt hanc excuſationis procacitatem deum,ſed creaturas,contempto creatore,ſuſcipitis. Quod ſi pulchritudo uos elementorũ ad ſuam traxit uenerationẽ, modum fas erat cuſtodire, & oportebat mirari tantũ nec colere,ne facturę ueneratio creatoris eſſet iniuria. Nam ſecundum iſtiuſmodi,quã uos ſequimini,ratio eſt prępoſtera,atq; peruerſa,& architecti honor migrauit ad domum,& medici ſcientia ad remedia confertur,omnium quoq; artificum merita,uel laudes ad opera tranſferentur. Quid ad hęc dicitis,ut agnoſcamus quæ ſit Crucis ridiculæ uobis ignominioſa confeſſio? Hac diſputatione conuertentibus inter ſe philoſophis oculos,ſimulq́; muſitantibus,ſubridens Antonius rurſum per interpretem ait: Prædurum nanq; cuncto uidetur operi, quoties

iuſto uniuerſę rei tenore calcato, laboris merita factis magis q̃ factoribus adſtruuntur. Elementa quidem, ut memoraui, ex ipſo conſpectu ſuam cõprobant ſeruitutẽ. Sed quoniam uos obſeruatione dialectica neceſſaria, ut putatis, quæcq; colligitis, hoc quoq; artificio etiam nos noſtrã religionem cõpellitis affirmare. Reſpondete mihi. Cognitio Dei quemadmodum manifeſtius approbatur, per lectionẽ uerborum, an per operationẽ fidei? Et quid antiquius eſt, operatio fidei, an diſputatio per argumenta procedens? Illis reſpondentibus firmiorẽ ſermonibus operationem eſſe, hanc & liquidam de Deo cognitionem; bene eos & ipſe dixiſſe conſenſit, quia operationẽ, quæ ex fide deſcendit, animi generat affectus, dialecticã uero ex artificio cõponentium ſumpſiſſe oppoſitionis exordia. Cum ergo, ait, operationẽ fidei animo ſitam quis habuerit, ſuperflua erit uerborum cõpoſitio, per quã conceptam ſenſu noſtro credulitatẽ tentatis euellere, & tamen ſæpe noſtras explicare intelligentias nõ ualetis. Ita ſolidiora ſunt mentis opera, q̃ ſophiſmatum fraudulenta concluſio. Nos Chriſtiani myſterium uitæ noſtrę non in ſapientia mundi habemus repoſitũ, ſed in uirtute fidei, quæ nobis a Deo tributa per Chriſtum eſt. Hanc orationis meę ueritatem, quotidie quę geruntur, ordo cõmendat; nobis imperitis, & litterarũ ueſtrarũ ignaris ad dignationem eius ſolum uerba ſufficiunt. Ecce nos tot gentilitatis gregibus abſtracti, in uniuerſum orbẽ quotidie propagamur; uobis uero poſt aduentum domini nodoſę ſophiſmatis defecerunt uerſutiæ. Ecce nos ſimplicem Chriſti fidem docti idolatriam debellauimus, & per prædicationẽ ignominioſę crucis aurata templa ceciderunt. Vos, ſi poteſtis, oſtendite qua contextione uerborũ gentilitatem Chriſto præponere ſuaſeritis. Per omnes iam terras Deus Dei filius Chriſtus eſt agnitus, nihil eloquentia ſophiſmatum, nihil diſputatio philoſophię multitudini poteſt obeſſe credentium. Crucifixum nominamus, & uniuerſi dæmones, quos uos ut deos colitis, rugiunt, atq; ex obſeſſis corporibus ad primũ dominicæ Crucis ſignum fugantur. Vbi ſunt illa fabuloſa oracula? ubi Ægyptiorum incantationes? quo magorũ profecere carmina? Certe nunc uaſtata ſunt omnia, cũ de ſua cruce mundo Chriſtus intonuit. Nihilominus uos prætermiſſis debilitatorũ cateruis, glorioſam Ieſu mortem irridere conamini. Illud autem quale eſt, quod nunquã in feſtinatione regali concuſſa gentilitas, immo ſeculo chara, & hominum præſidijs fulta iam corruit. Nos famuli Chriſti, quo plus pręmimur, eo magis aſſurgimus & floremus. Veſtra ſimulachra ornatis quondam ſepta parietibus, iam uetuſtate collapſa ſunt, Chriſti uero doctrina, quæ uobis ſtultitia uidetur & ludus, licet tyrannica perſequentium principum tentamenta pertulerit, licet uarijs ſit incurſata terroribus, nullo tamen terrarum orbe concluditur, nullo gentium barbararũ fine prohibetur. Quando tot ſimul in ſe conuenere uirtutes? continentia in matrimonio, uirginitas in Eccleſia, floret martyrum pro domino ſuo glorioſa conſtantia, quorũ omnium crux Chriſti principium eſt. Cũ interim uos inter tantos uirtutum choros ſyllogiſmorũ retia tenditis, & ueram rerum lucẽ tenebroſis conamini argumentationibus obuoluere. Ecce nos, ut dixit doctor noſter, nõ in gentili perſuaſione, ſed in fide apertiſſima ſuademus, quæ uerborum affirmationẽ præuenire conſueuit; Adſunt quippe patientęs a dæmonibus uexati; quos cum in medium produxiſſet, uerba repe-

tiuit

tuit dicens, Nunc uos collectionibus ueſtris, & quo[?]uultis malefico carmine deos ueſtros, quos putatis, expellite; ſin autem non poteſtis, uictas ſubmittite manus, & ad Chriſti trophæa confugite, & ſtatim crucifixi credulitatem maieſtatis potentia proſequetur. Dixit; & inuocato nomine Ieſu, cum uitale ſignum in ſacro numero Trinitatis preſſiſſet in frontibus, una cũ expulſis dæmonibus uana præſentium philoſophorũ confutata ſapientia eſt. Expauerunt enim ſtupentes hominem, cui poſt tantum ingenium afflueret ſignorum diuina largitio. At ille uniuerſa Chriſto, qui curauerat, adſcribens, uſus eſt affatu reciproco, & ait, Nolite me putare his ſanitatem dediſſe; Chriſtus per ſeruos ſuos facit iſta miracula. Credite & uos, & uidebitis quia deuota Deo fides, non eloquentiæ uanus tumor talia ſigna mereatur: confugite ad Crucifixi legem, noſq; eius imitamini famulos, & hoc ſcientiæ fine contenti, nulla deinceps ſecularis imprudentiæ argumenta quæratis. Hactenus Antonio dicente, miro philoſophi ſtupore perculſi, cũ honorifico ſalutatu ab eo recedentes, multum eius ſibi fatebantur profuiſſe conſpectum. Hoc in eo uiro mirabile eſt, ut hominẽ in extremo mundi limite conditum, & fauor principũ, & omnis celebraret aula regalis. Nam & Conſtantinus Auguſtus, & eius liberi Conſtans, atq; Cõſtantius, talia cognoſcentes, crebro ad eum, quaſi ad patrem, miſſis litteris obſecrabant, ut reciprocis eos ſcriptis hilararet. At ille eiuſmodi manens, qualis & antequam litteræ ad eum uenirent fuerat, nec ſalutatione principum monebatur, & tanquam non acceptis litteris conuocatis monachis aiebat, Reges ſeculi ad nos miſerunt epiſtolas: quæ hic Chriſtianis adhibenda miratio eſt? licet enim diuerſa ſit dignitas, attamen eadem naſcendi moriendiq; conditio eſt. Illa ſunt omni ueneratione percolenda, illa toto animi affectu retinenda ſunt, q hominibus Deus legem ſcripſerit, q per filium ſuũ proprijs Eccleſias ditauerit eloquijs. Quæ monachis eſt ratio cũ epiſtolis Regum? cur accipiam litteras, quibus cõſueta neſciam reddere ſalutationis obſequia? Igitur rogatus ab uniuerſis fratribus ut Chriſtianos reges ſuis litteris refrigeraret, ne ſcilicet per ſilentium eius exaſperarentur, ad ſuſceptas Epiſtolas conuenientia reſcripſit. Laudauit primũ quod Chriſtum colerent, deinde ſalutaria perſuaſit, ne magnam putarent regiam poteſtatem, ne præſentis carnis imperio tumentes ſe homines eſſe neſcirent, & iudicãdos a Chriſto obliuiſcerentur. Ad poſtremũ clementiæ circa ſubiectos, & iuſtitiæ, curæ quoq; inopum admonuit, atq; unum ſempiternũ eſſe regem omnium ſeculorũ Ieſum Chriſtum Epiſtolis teſtatus eſt. His Principes ſuſceptis, uehementiſſime lætabantur. Sancta quoq; apud cunctos Antonij flagrabat opinio, ita ut eius ſe filios cuperent nominari. Magna etenim cũ aduenientibus affabilitas omnium in ſe ſtudium conuerterat.

Poſtquam ergo gentiles confutati, reges admoniti, fratres ab eo ſunt conſolatione releuati, ad interiorem montem, & ad rigorem ſolitum regreſſus eſt; ibiq; ſæpe cum introeuntibus deambulans, ac reſidens ſtupebat, ſicuti in Daniele ſcriptum eſt; & interiectis horarum ſpacijs, conſequentia reſpõdebat, ut intelligeretur aliqua reuelationis uidiſſe ſecreta. Nam in monte poſitus ea, quæ in Ægypto longe gerebantur, præuidens, Epiſcopo Serapioni ibi conſtituto narrauit. Lamentabilis ſequitur uiſio, & omni lachrymarum fonte plangenda. Cum enim fratribus circa ſe ſe-

dentibus operaretur, intente fixit oculos in cęlum gemens atque ſuſpirans: & poſt aliquantum ſpacium reuelationis inceptæ nimio dolore contremuit, & ſtatim fixis genibus ante Dei uultum prouolutus orauit, ut clementia ſua futurum ſcelus auerteret. Succedunt orationi lachrymæ, metus ingens inuadit præſentes; obſecrant ut tantæ calamitatis exponeret uiſionē. Singultus occupant uocē, lingua fletibus præpeditur, & in medio conatu ſermo gemitu interrūpitur. Vix tamen cū uociferatione fluctuoſa ait, Melius erat ò filioli, impendens piaculū cita morte lucrari. Sic incipiēs, rurſum lachrymis uincitur, & inter ægra ſuſpiria tandē pectori cōmodās uocem, Magnū, inquit, quoddam, & uniuerſis ſeculis inauditum iminet nephas, Magno fides Catholica turbine ſubuertetur, & homines iumentis ſimiles Chriſti ſancta diripient. Vidi enim altare Domini multorum circundatum multitudine, qui crebris calcium ictibus omnia diſſipabāt. Hæc eſt cauſa gemitum meorum, quos audiſtis. Et facta eſt uox domini dicens, Abominabitur altare meū, nec mora, uiſionem ſequitur effectus. Nam poſt annos duos ſæua Arrianorum irrupit inſania. Tunc eccleſiarū fuerunt rapinæ; tunc diuinorum temeratio uaſorum; tunc pollutis Ethnicorum manibus ſacra polluta ſunt miniſteria; tunc paganorum opificū præſidia aduerſus Chriſtum comparata cum aſſumptione palmarum, quod idolatriæ apud Alexandriam inſigne eſt, ad Eccleſiam pergere cōpellebantur Chriſtiani, ut Arrianorum populi crederentur. Proh ſcelus, horret animus replicare quæ geſta ſunt. Virginum, matronarū que ereptus pudor, ſanguis ouium Chriſti in Chriſti templo effuſus uenerāda reſperſit altaria: Baptiſterium pro uoluntate gentilium polutum eſt. Nihil defuit, uiſionis ueritatem monſtrauit effectus, quod calcitrancium mulorū indiſciplinatio, Arrianorum eſſet impietas. Sed iſtā triſtitiam conſequentis reuelationis proſperitate conſolatus eſt, & ait, Nolite, filioli, mœrori uos penitus dare; ut enim iratus eſt Dominus, ſic rurſum miſerebitur, & ſuum cito Eccleſia recuperabit ornatum, eoſque, qui in perſecutionibus fidem Domini ſeruauerint, ſolito uidebitis fulgore relucentes. Reuertētur ad foueas ſuas ſerpentes, & religio longius propagabitur: tantum uidete ne fidei ueſtræ ſinceritas Arriana labe ſordeſcat. Non Apoſtolorum, ſed dæmonum, & patris eorum diaboli iſta doctrina eſt; ob id per inſipientiam iumentorum ſimilis pecudum, eorū expreſſus eſt animus. Hucuſque Antonius. Sed nos minime conuenit diffidere tam grāde miraculum per hominem potuiſſe oſtendi. Saluatoris enim promiſſio eſt ita dicētis, ſi habueritis fidem ut granum ſinapis, dicetis huic monti transfer te, & transferetur, & nihil impoſſibile erit uobis. Et iterū, Amen amen dico uobis, omne, quod petieritis patrem in nomine meo, dabit uobis. Petite, & accipietis. Ipſe enim ſuis diſcipulis, & uniuerſo credentium gregi nunc ſubiectionem dæmoniorum, nunc uariarum infirmitatum pollicens curationem, aiebat, Gratis accepiſtis, gratis date. Nunquid ſuæ uirtutis imperio curabat Antonius? nunquid ſuæ poſſibilitatis arbitrabatur eſſe quod fecerat? orationibus, non præceptis dæmones, morbique ceſſerunt, & ad Chriſti Dei noſtri nominationem ſemper uniuerſa perfecta ſunt. Nemo ſapientum ſanitatum admirationem aſcribat Antonio, ſed domino Ieſu, qui ſolitam erga creaturas ſuas exhibens beneuolentiam, nunc quoque per electum famulum ſuum indulgenter exercuit. Antonius tantum orabat,

25 *Fixis genibus ante dei uultū prouolutus orauit.*

26 *Eſt ne quid ſimile factū in Germania ab hæreticis hoc infelici tempore?*

& ob uitæ eius merita, cuncta Dominus largiebatur. Sæpe autem & con tra uoluntatem ad exteriorem montem a fratribus perducebatur. Et cū iudices, qui ad interius archiſterium propter aſperitatem itineris, & obſe quentium multitudinem, & horridam ſolitudinem ire non poterant pre cario quæſierunt, ut eius fruerentur aſpectibus, ut impetrare poſſent, quia moleſtiſſimè ferebant uexationem diſcurſuum; ipſos catenatos, quos aut noxietas, aut uigor publicus conſtrinxerat, ad eum deſtinabant, ſcientes tales ab Antonio non poſſe contemni: quorum fletibus ſuperatus pertrahebatur ad exteriorem montem, agnoſcens laborē ſuum utilem miſeris fore; ſuadebatq́ iudicibus, qui eum inuitauerant, ut in ſententia proferenda & odio, & gratiæ Dei timorem anteponerent, nec ignorare eos debere quod ſcriptum eſt, Quocunq́ iudicio iudicaueritis, in eo iudicabitur de uobis. attamen inter medios ſermones charæ ſibi ſolitudinis recordabatur. Poſt coactam itaq́ præſentiam, quam ducis preces, & quod uerius eſt, miſerorum fletus extorſerat, poſt ſalutaria monita, poſt reorum cōmendationem quorundā etiam abſolutionem poſtulanti duci ut paulo largius eidem ſuam præſentiam indulgeret, ait, non poſſe ſe diutius ibidem morari, grato uſus exēplo, quod ſicuti piſces ab aqua extracti mox in arenti terra morerentur, ita & monachos cum ſecularibus retardantes humanis ſtatim reſolui confabulationibus. Ob id ergo, inquit, conuenit ut piſces ad mare, ita nos ad montem feſtinemus, ne tardantibus nobis aliqua propoſiti ſuccedat obliuio. Pro tanta hominis ſapientia dux miratus iuſtam de eo tulit, ueramq́ ſententiam dicens, Verè iſtum eſſe Dei famulum agnoſco, nec in ruſtico homine potuiſſe tantam aliquando ineſſe ſapientiam, niſi diuino amore regeretur. Præterea cum Balatius, qui ſub Neſtorio præfecto Alexandriæ dux Ægypti fuit, homo Arrianæ iniquitatis ſtudioſiſſimus fautor, ita Chriſti Eccleſiam perſequeretur, ut animo ueſano uirgines, monachosq́ nudatos uerberaret in publico, ad eum Antonius litteras miſit, quarum iſta ſententia eſt, Video iram Dei uenientē ſuper te: deſine perſequi Chriſtianos, ne te ira occupet, quæ proximum iam tibi minatur interitum. Legit infelix epiſtolam, & irriſit, atq́ in eam expuens proiecit in terram, portitores quoq́ multis afficiens iniurijs, Antonio talia renunciari præcepit, Quoniam cura tibi tantopere monachorum eſt, etiam ad te mei uigoris tranſibit diſciplina. Sed confeſtim minitatorem oppreſſit ſupplicium, & poſt quinq́ dies os effrenatum ultio diuina compeſcuit. Egreditur enim ad primam manſionem Alexandriæ, quæ appellatur Chæreum, cum ſupradicto Ægypti præfecto Neſtorio, uehuntur equis, quos inter omnes Balatius, cuius erant, manſuetiſſimos nutrierat. Cum ergo pariter ſolito ſibimet equi alluderent, mitior, quo Neſtorius uehebatur, morſu repentino Balatium decuſſit in terram, ac ſic in eum inhians femora eius lacerauit, atq́ corroſit, ut ſtatim relatus ad ciuitatem poſt tertium diem moreretur, uniuerſiq́ agnoſcerent minarum ab Antonio prædictarum effectum quantocius conſecutum, digno perſecutoris fine completo. Cæteros ad ſe uenientes mira cum modeſtia Antonius admonebat, ut oblita ſeculi dignitate, remotioris uitæ beatitudinem appeterent. Si qui autem maiori poteſtate premebantur, nec poterant obtinere iuſtitiam, ita eos obnixè defendebat, ut ipſe pro illis pati uideretur iniuriam. Multis utilis fuit præclari ſenis oratio; multi magnis di-

Antonius tantū orabat, & ob uitæ eius merita, cuncta dominus largiebatur. Ergo iuſti merita habēt apud deum.

uſtijs, & altiori militiæ gradu derelicto, eius adhæſere curriculis. Et ut in-
finita breui ſermone comprehendam, bonum Ægypto medicum Chri-
ſtus indulſerat. Quis nõ triſtitiam apud Antonium mutauit in gaudium?
Quis non iram uertit in pace? Quis orbitatis luctum non ad eius tempe-
rauit aſpectũ? Quis non mœrore paupertatis, quo premebatur abiecto,
ſtatim & diuitum deſpexit opulentias, & in ſua lætatus eſt paupertate?
Quis poſt laſſitudinẽ monachus non eius inuatus eſt hortatu? Quis ado-
leſcentiæ ætatis accenſus ardoribus, nõ ex eius admonitu pudicitiæ ama
tor fuit? Quis uexatus a diabolo ſine medela redijt? Quis inimici cogita-
tionibus diſtractus, cæca tempeſtate ſopita, ſereno non regreſſus eſt ani-
mo? Sciebat enim quo quiſq; laboraret incõmodo; & ex uitæ meritis diſ-
cretionem ſpirituũ agnoſcens, adhibebat morborũ, prout erant uulnera,
28 ſanitatem. Vnde effectum eſt, ut poſt eius doctrinã omnes diaboli pande
rentur inſidiæ. Multæ quoq; deſponſatæ puellæ ad eius conſpectũ ab ip-
ſo penè thalamo recedentes, in Eccleſiæ matris gremio cõſederunt. Quid
plura? Totius orbis homines ad eum confluebant, & uniuerſarũ gentiũ
uarietas bellicoſiſſimum contra dæmones uirum conſpicere geſtiebant.
Nullus ſe fruſtra illuc ueniſſe conqueſtus eſt; omnibus delectabile, atque
iucundũ laboris cõmertium fuit. Fatigatio enim itineris emolumentum
uiatici reportabat, ſicut rei probauit effectus. Nam poſt reſolutionẽ eius,
quaſi cõmuni uulnere orbitatis excepto, propriũ ſinguli parentẽ luxerũt.

Antonius abſtrahebat puellas deſponſatas a nuptijs ad uirginitatem, Noſtri autem hæretici uirgines deo dicatas a monaſterijs ad nuptias reuocant.

Quis autem finis uitæ eius fuerit, dignũ eſt & me cõmemorare, & uos
cum deſiderio audire, quia & hoc imitabile in eo cunctis fuit. Iuxta con-
ſuetudinem ad uiſendos fratres, qui in exteriori monte erant, uenit, ibiq;
a diuina prouidentia de ſua morte condiſcens, ita exorſus eſt. Vltimam, filio
li, patris audite ſententiam: non enim arbitror quod in hoc ſeculo iterum
uos uiſuri ſimus. Cogit conditio naturæ, ut poſt centenarium numerum,
quem annis quinq; ſupergredior, iam reſoluar. Ita locutus audientium pe
ctora contriſtauit; gemitus, lachrymæq; dicta mœrentia conſecutæ ſunt.
29 Amplexabantur eũ uniuerſi, quaſi iam de ſeculo receſſurũ. At ille tanq̃
aliena deſerens, ad propriam patriam profecturus, magna cũ lætitia præ-
cipiebat, deſidiã inſtituto non debere ſubrepere, ſed tanq̃ quotidie mo-
rituros, ut ante prædixerat, a ſordidis cogitationibus animã cuſtodire, &
omnem æmulationẽ ad ſanctos quoſq; conuertere; ad Meletianos uero
ſchiſmaticosq; ne prope quidẽ accedere. Scitis enim, aiebat, eorũ antiquã
peruerſitatem: neq; cum Arrianis cõmunione iungamini, quia impietas
eorũ iam omnibus manifeſta eſt. His etiam illud addebat, nullũ debere
Chriſtianũ, cum ſeculi uiderit poteſtates pro Arrianorũ, & Meletianorũ
pugnare nequitia, a Chriſti territũ diſcedere ueritate: mortalium illã eſſe
defenſionẽ, nec diu fallacẽ permanere poſſe phantaſiã. Quapropter aie-
bat, Cuſtodienda eſt pia fides in Chriſto, & patrũ religioſa traditio, quã
ex ſcripturarũ lectione, & crebro meæ paruitatis didiciſtis admonitu.
Finito ſermone, fratres eum uehementiſſime retardabant, glorioſo patris
cupientes termino decorari. Sed multas ob cauſas, quas & ſilentio de-
monſtrabat, præcipue tamen ob præſumptam Ægypti conſuetudinem
contradixit. Mos etenim Ægyptijs eſt, nobilium & præcipue beatorum
martyrum corpora linteamine quidem obuoluere, & ſtudium funeri ſo-
litum non negare, terra uero non abſcondere, ſed ſuper lectulos domi po

Prima pars ultimorũ uerborum Antonij ad monachos ſuos, fuit, ne cõmiſcerentur hæreticis, ſed ad ſanctos conuerterent omnem ſuam æmulationem.

Secunda, ut cuſtodirent piam fidem in Chriſto, & patrum religioſam traditionem.

Et tamen hæretici noſtri temporis audent dicere eam non eſſe ſeruandam, quia pure doctrinæ & man-

ſita

ſita reſeruare. Hunc honorem quieſcentibus reddi, inueteratæ conſuetudi
nis uanitas tradidit. De hoc Antonius ſæpe & Epiſcopos deprecatus eſt,
ut populos Eccleſiaſtica conſuetudine corrigerent, & laicos uiros, ac mu
lieres rigidius ipſe conuenit dicens, Nec licitum hoc eſſe, nec Deo placi-
tum, quippe cum patriarcharum, & prophetarum ſepulchra, quæ ad
nos uſq; perdurant hæc facta cōuincerent. Dominici quoq; corporis exē-
plum oportere intueri iubebat, quod in ſepulchro poſitum lapide uſq; ad
reſurrectionis diem tertium clauſum fuerit. Atq; his modis uitium circa
defunctos Ægypti, etiam ſi ſancta eſſent corpora, coarguebat dicens,
Quid maius, aut ſanctius corpore poteſt eſſe Dominico, quod iuxta cō-
ſuetudinem gentium cæterarum humo conditum eſſe ſcimus? Hæc iuſta
perſuaſio multorum inſitum euellit errorem, & repoſitis in terra cadaue-
ribus, Domino gratias pro bono magiſterio retulerunt. Metuens ergo 30
cōſuetudinem ſupradictam, ne eodē etiam circa ſe laberentur errore, ce-
leriter ualedicens monachis, qui confluxerant, ad amicuum uirtutis habi
taculum repedauit. Poſt menſes autem paucos, cum non mediocre incō
modum ſenilia membra turbaſſet, uocatis ad ſe duobus fratribus, quos
ibidem ante quindecim annos modico interuallo ſeiunctos inſtituerat,
quiq; etiam ei iam ſeni cœperant miniſtrare, ait, ego quidem, filioli, ſecun
dum eloquia ſcripturarū. Patrum gradior uiam, iam enim Dominus me
inuitat, iam cupio uidere cęleſtia: ſed uos, o uiſcera mea, admoneo, ne tan
ti temporis laborem repente perdatis. Hodie uos religioſum ſtudium ar
ripuiſſe arbitramini, & cœptæ uoluntatis fortitudo ſuccreſcet. Varias
dæmonum noſtis inſidias, uidiſtis eorū & impetus feroces, & uires effe-
minatas: Ieſum ſuſpirate, & credulitatem nominis eius ueſtris figite men
tibus, & a certa fide uniuerſi dæmones fugabuntur. Mementote etiam
admonitionum mearum, & incertæ conditionis uitā quotidie ancipitem
pertractate, & cœleſte uobis præmium ſine cunctamine tribuetur. Schiſ- 31
maticorum quoq;, & hæreticorū uenena uitate, meumq; circa eos odiū
ſectamini, quia Chriſti ſunt inimici. Scitis ipſi quod nullus mihi nec pacifi
cus quidem ſermo cum eis aliquando fuerit propter prauam eorum uo- 32
luntatem, & pertinax contra Chriſtum bellum. In hoc autem magis eſto
te ſolliciti, ut Domini præcepta ſeruetis, & poſt mortem ueſtram ſancti
quiq;, quaſi amicos & notos, in æterna uos recipiant tabernacula. Hæc
cogitate, hæc ſapite, hæc retexite: & ſi qua mei uobis cura, ſi qua Patris
memoria eſt, ſi mihi uicarium rependatis affectum, nullus ad Ægyptum
meas perferat reliquias, ne uano corpus honore ſeruetur, ne uituperati ri-
tus a me, ut noſtis, etiam circa me ſeruentur obſequia; huius enim rei gra-
tia maxime huc ſum regreſſus. Vos igitur humo tegite, uos patris operite
corpuſculum, & illud quoq; ſenis ueſtri cuſtodite mandatum, ut nemo
præter ueſtram dilectionem locum tumuli mei nouerit. Confido in Do-
mino, quia neceſſario reſurrectionis tempore hoc corpuſculum reſurget
incorruptum. Veſtimentorum autem meorum ſit iſta diuiſio; Melotem, 33
& pallium tritum, cui ſuperiaceo, Athanaſio Epiſcopo date, quod mihi
nouum ipſe detulerat: Seraphion Epiſcopus aliam accipiat melotem; uos
cilicinum habetote ueſtimentum, & ualete, uiſcera mea: Antonius enim
migrat, & iam non erit in præſenti ſeculo uobiſcū. Verba finierat; & oſcu
lantibus ſe diſcipulis, extendens paululum pedes mortem lætus aſpexit,

data hominum, quæ Chriſtus dānat. Quæ ſi dominus Ieſus Chriſtus de ſanctis traditionibus loquatur, & nō de his quæ dei mādatis aduerſantur, cuiuſmodi illa erant de quibus tūc uerba faciebat, quando humanas traditiones dānabat.

Antonius docuit defunctos Aegypti terra condi, etiam ſi ſanctorū eſſent corpora.

Cauenda communio cum hæreticis.

Vt ſancti poſt mortē in æterna uos recipiāt tabernacula.

Ecce qualis Antonij ueſtitus.

ita ut ex hilaritate uultus eius Angelorum ſanctorum, qui ad perferendã animam eius deſcenderant, præſentia noſceretur. Hos intuens, tanquam amicos uideret, animam exhalauit, & additus eſt patribus, ſecũdum ordinẽ ſcripturarum. Seruauerunt mandata diſcipuli, inuolutum, ut præceperat, corpus humo operientes: & nemo interim uſque ad hanc diem, pręter eos, ubi ſit conditum nouit. Legatarius autem Antonij benedicti, qui tritum pallium cum meliore imperio eius meruerat accipere, Antonium in Antonij muneribus amplectitur, & tanquam magna hereditate ditatus, læ- tanter per ueſtimentum recordatur imaginem ſanctitatis. Hic Antonio uitæ terminus fuit, iſta principia meritorũ, quæ licet parciori, ut prædixi, ſermone narrauerim; tamen ex his poteſtatis aduertere qualiter homo Dei a pueritia ad ſenectam uſque peruenerit; & quod omni ſemper dubita tione calcata, nec languori, nec longeuæ quicquam ætati aliquando con ceſſerit. Magis autem æqualitatem propoſiti tenens, nec ueſtimentum mutauit, nec pedes lauit, nec eſcam ſectatus eſt molliorem: oculorum quoque aciem, & numerum dentium: licet paululũ ob ætatem uiderentur attriti, necnon & pedum inceſſum, totius etiam corporis firmitatem, ita, & contra iura naturæ meritorum gratia cuſtodiuit, ut lauatorum corpo rum, quę balneis, atque delicijs confouentur, hilarior eius caro uideretur. Hoc etiam fratres, quod per omnes prouincias amor eius, famaque uolita uit, quem nec librorum diſſeminatorum oratio luculenta, nec mundanæ ſapientiæ diſputatio, nec nobilitas generis, nec opum infinita congeſtio cõmendauit, cui omnium ore eſt adſcribendum, niſi Chriſto, cuius hoc donum eſt, qui deuotos eius animos erga ſuam præuidens maieſtatem, hominem alio pene orbe celatum, & inter tantas poſitum ſolitudines, Africæ, Hiſpaniæ, Gallię, Italię, Illyrico, ipſi etiam, quæ urbium caput eſt, Romæ, ut in exordio promiſerat, demõſtrauit. Creatoris eſt iſta benignitas, qui famulos ſuos, licet nolentes, nobilitare conſueuit, ut uirtus poſſibiliter, nec ultra humanam eſſe naturam ſanctorum doceatur exemplis, & ad beatę uitę imitationem ex fructu laboris optimus quiſque impellatur. Hunc itaque fratribus librum magnopere perlegere curate, ut agnita fideli uita ſublimium monachorum, ſciant quod Saluator noſter Ieſus Chriſtus glorificantes ſe glorificat, & ſeruientibus ſibimet non tantum regna cœlorũ, ſed etiam hic in ipſis montium ſecretis latere cupientibus, famæ tribuit nobilitatem, ſcilicet ut & ipſi fruantur laude meritorum, & cæteri eorum prouocentur exemplis. Si autem neceſſarius fuerit, & gentibus le gite, ut uel ſic agnoſcant, quia Dominus noſter Ieſus Chriſtus non ſolum eſt Deus Dei filius, ſed etiam his, qui eum ſolicite colunt, & in eum fideli ter credunt, hanc dedit poteſtatem, ut dæmones, quos illi Deos eſſe arbi trantur, conculcent, atque eijciant, deceptores ſcilicet hominum, & totius corruptionis artifices.

Habetur lib. 1. Hiſtoriæ Tripartitæ cap. 11.

ITEM VITA D. ANTONII, PAVLI SIMPLICIS, AMOS AEGYPTII, THEODORI, ET EVTYCHIANI

Monachorum diſcipulorum eius per Caſſiodorum Senatorẽ ſcripta.

SOzomenus. Per Nicęni tempora Concilij pręcipue inſigniſſimam Eccleſiam demonſtrauerunt, & dogma dilatauerunt uitæ uirtuti-

bus, qui cõuerſatione monachica illo tẽpore fruebantur. Vtiliſſima nanq; res ad homines uenit adeo iſta philoſophia, quę multarum doctrinarum & dialecticę artis ſtudia deſpicit, tanquã ſit minuta, & melioris operis tempus impediat, atque ad recte uiuendum nihil oſtendat.

Hæc ergo Philoſophia conuerſatione miranda, naturali ſimplicicq; prudentia docet omnino quæ nequitiam perimant, & operentur utilia. Non enim prędicat uirtutem, ſed magis exercet, nihili pendens humanam gloriam, uiriliterq; reſiſtens paſſionibus animę, & neq; naturę neceſſitatibus ſe ſubdit, nec corporis infirmitati ſuccumbit. Diuinæ uirtutis mentem habens, ſemper contemplatur omnium creatorem, & eum nocte dieq; colens, orationibus & Litanijs placat indubitanter. Animę uero puritate & bonorum actuũ conuerſatione ad miniſteria ſe diuina componens, purgationes aſperſioneſq; cõtemnens, ſolas uero pollutiones peccata putans, extrinſecus irruentes caſus exuperat, & omnium abſolute huiuſmodi dominatur. Non per ſtabilitatẽ neceſſitatemq; uitę qualibet uoluntate mutatur: non mala patiens ulciſcitur: non languore aut indigentia neceſſario rum cõpreſſa mordetur, ſed potius gloriatur in talibus. Patientiam, manſuetudinẽ, mediocritatẽ, in omni uita meditatur, & quantũ naturæ humanę poſſibile eſt, Deo eſſe uicinũ: ueluti in tranſitu utens præſentibus, neq; circa poſſeſſionẽ rerum occupata conſtringitur, neq; ultra quã opus eſt in pręſenti prouidere forſan urgetur. Semper autẽ ſimplicitatẽ & exercitium huius inſtructionis laudans, beatitudinẽ contemplatur æternã, & ad fęlicem terminũ omni uiuacitate feſtinat. Timore diuino ſine intermiſſione ſuſpirans, turpiloquia reſpuens, & nec uſq; ad uocem emittere patiens, quorũ actiones ſuis actibus noſcitur exoluere. In breui cõprehendens neceſſaria naturæ, & cogens corpus mediocribus indigere, caſtitati luxuriam ſubdit: iuſtitia punit iniuſtitiam, & ueritate mendacium. Diſciplina rerũ omnium menſuras participatur: cũ proximis in unanimitate & cõmunione conſiſtit: amicorũ prouida eſt atq; peregrinorum: quæ propria ſunt, cõmunia facit egentium, & tuetur utilia ſingulorũ: neq; gaudentibus importuna, & tribulatis remedium conſolationis apponens. Ad uerum bonum diligentiam ſuam ſemper extendens, ſermonibus caſtis ſapientibuſq; conſilijs, ornatu ac uano eloquio remotis, erudiens, atq; curans ueluti quibuſdam medicaminibus audientes, cũ honore & reuerentia diſpoſitiones ſuas celebrans, contentione, certaminibus, iraq; priuata. Nam cũ ſit rationalis, omnẽ motum irrationalem fugit, generaliter paſſiones corporis deuincit & animæ. Huius itaq; elegantiſſimę philoſophiæ princeps quidem fuit, ſicuti quidam dicunt, Helias propheta, & Baptiſta Ioãnes.

1 *Monachatus res utiliſsima, phil ſophia a deo ad homines deſcẽdens, qui uitæ uirtutibus Chriſtianũ dogma dilatauit, & Ecleſiam dei maxime inſignẽ reddidit.* Hæc *norent* Hæretici *noſtri.*

2 *Hic uos appello quot quot religioni et inſtitutis monaſticis bellum perpetuũ indixiſtis, pro maiori parte fere huius ſanctæ diſciplinæ deſertores, et qui inter cætera iactatis, obſeruationes monaſticas non eſſe opera conſiliorum, & arctiſſimũ genus Monachorum ponere religionis faſtigium in ceremonijs exterioribus, in* Iudaicis *ſuperſtitionibus, in hypocriſi & falſis opinionibus.* Videte *quomodo omnes ueſtræ blaſphemiæ hoc in loco detegantur & cõfundantur, cum tam ſancta, tam ſyncera, tam demum* Chriſtiana *hæc profeſſio eſſe oſtendatur.*

Philo autem Pythagoricus ſuis temporibus refert undiq; egregios Hebræorum, in quodam prædio circa ſtagnum Mariam in colle poſito philoſophatos, habitaculum uero eorum & cibos & conuerſationẽ talem introducit, qualem & nos nunc apud Ægyptiorũ monachos eſſe cõſpicimus. Scribit enim inchoantes eos ad philoſophiam, cedere omnibus ſibi cõpetentibus rebus, cunctiſq; abrenunciare permixtionibus: & extra muros in ſolitarijs agris & hortis inhabitare. Domos autẽ eis eſſe ſacraria, quæ apud nos monaſteria nuncupantur: & in eis, conuerſatione ſolitaria, honeſta celebrare myſteria, diligenterq; pſalmis & hymnis placare diuinitatem: & ante ſolis occaſum non guſtare cibum, alios autẽ per tres

3 Vides *hic uoluntariã* Monachorũ *pauperta tẽ, cœlibatum perpetuũ, miram abſtinentiam cũ ciborum delectu, ſeceſſionem & frequentes orationes,* Quicquid *garriant* Apoſtatæ *noſtri.*

dies & amplius: cæteriſq́; diebus in pauimento habere cubilia, uino ſemper & ſanguinẽ habentibus abſtinere, cibum eum eſſe panis & ſalis, & hyſſopi, & potum aquæ: Mulieres eis cohabitare, ſeniores uirgines propter amorẽ philoſophię ſpontanea uoluntate nuptijs abſtinentes. Et Philo quidem hoc modo referens, uidetur aperire, quia hi qui ex Hebræis ſecundum eum Chriſtiani ſunt facti, adhuc Iudaice uiuerent, eorumq́; conſtitutiones ſeruarent. Apud alios enim non inuenitur huius uitæ conuerſatio. Vnde conijcio ex illo apud Ægyptios hanc philoſophiam habuiſſe principia. Alij uero dicunt huic cauſam fuiſſe conuerſationi perſequutiones, quæ religionis cauſa per tempora prouenerunt. Et quoniam fugientes in montibus & uallibus deſertiſq́; morabantur, ad modum ſe uitæ huius aſſueuerunt. Sed ſiue Ægyptij, ſiue alij quidam huic ab initio philoſophiæ prefuerunt, illud tamen apud omnes conſtat, quia ad ſummã reuerentiam atq; perfectionẽ, moribus exercitationibuſq́; decentibus, hanc conuerſationem uſq; perduxit Antonius maximus monachorum, quem tunc in deſertis Ægypti morantem propter gloriam uirtutis eius, Imperator Conſtantinus amicum fecerat, literis honorabat, & ut pro quibus uellet ei reſcriberet, expetebat.

Fuit autem iſte uir Ægyptius genere, ortus inſigni uico in loco Heraclię apud Ægyptios conſtituto. Is puer relictus orphanus paternos donauit agros cõuicaneis ſuis: aliam uero ſubſtantiam diſponens, pretium pauperibus erogauit, ſtudioſi exiſtimans phyloſophi, non ſolum ſemetipſum ſpoliare pecunijs, ſed eas diſpenſare proficue. Iunctus autem ſtudioſis ſe

4 cundum ſe uiris, uirtutes zelabatur uniuerſorũ, probans bonam uitam ſuauem fieri ipſa conſuetudine, licet fuerit primo difficilis. Modos adinueniebat abſtinentię potioris, & quotidie exercitatione creſcebat. Tanq; ſemper incipiens aliquid innouabat, afflictionibus corporis puniendo libidinem, ſacrę uero ſapientiæ uoluntate paſſionibus animę repugnando. Erat enim eius eſca ſolus panis & ſal, potus aqua, prandijq́; tempus ſolis occaſus. Frequenter enim duos & amplius dies ſine cibo manebat. Vigilabat (ut ita dicatur) ſemper quidem iugi nocte, & orationibus contingebat quidem diem: Si uero ſomnus incumberet, ſtando paululum dormiebat, plerunq; pauimento iacens, ſolumq́; terram ſtratum refectionis habens: olei ſiquidem unctionem, lauacrorum aquæ ſimilium uſum modis omnibus euitabat, quia humectatione ſua in molliciem robur corporis immutarent. Aiunt enim neq; nudum cũ aliquando uiſum. Literas uero neq; ſciebat, neq; mirabatur, ſed potius mentem bonam tanquã antiquiorem literis, quarum tamen inuentorem iure laudabat. Fuit autem præcipue clementiſſimus, caſtus, fortis, gratus cõlloquẽtibus ſine ulla triſtitia. Et licet qui cum illo diſputarent, certatiue queſtiones inferrent, tamẽ more ſolito ſapienter & diſciplinabiliter creſcentem ſedabat ſępe contentionem, & ad menſurã debitam protinus transferebat: Loquentiumq́; ſibi ſtrepitum temperabat, eorumq́; mores ueluti quadã regula cõponebat.

Heus tu qui blateras ceremonias omnes q̃ in uictu ueſtituq; & alijs obſeruantijs Monachorũ exhibentur, nenias eſſe, res ridiculas & recentes confictas. Quid ad hæc dicis pauper homo, cũ tantus uir Antonius eas omnes apprehenderit & ad ſummã perfectionem prouenerit?

Tantis itaq; uirtutibus diuinæ prouidentię redundans, ſe futura preſci-

5 re non æſtimabat eſſe uirtutem, & propterea nec laborandum inaniter circa talia ſuadebat, quando nec ignorantem futura pœnę ſuccumbere, nec ſcientem propterea ſanctum eſſe declarabat. Veram nanq; beatitudinem in cultura dei & legum eius obſeruatione dicebat. Si cui autẽ hæc

Et tu audes dicere, arctiſſimum genus Monachorum ponere re-

eſſet cura, docebat ut purgaret animā quo poſſet inſpicere, & futurorū noticiam poſſidere, deo uidelicet pręſcientiam declarante. Vacare autem nec ipſe patiebatur, & bene uicturum ſemper operari praecipiebat: ac ſemetipſum diſcutere, & ſecum ponere rationem eorum quae geſſit die noctuq́;: ſiquid autem indecens ageret, conſcriberet, ut de caetero parceret in delicto, ſemetipſum ſcilicet erubeſcens, ſi plurima ſui delicta cōperiſſet: ſimul etiam metuens ne per cōſcriptionis iudicium fieret alijs manifeſtus.

ligionis faſtigium in ceremonijs, in prodigioſo ueſtitu, incerto pſalmorū numero aut labore corporali. O impudentiſſimum mendacium.

Erat enim laborioſus, & maxime pro ſolatijs oppreſſorum. Quis etenim alter ſic feruentiſſime fuit ſtudioſus, quorū gratia ſaepe ueniebat ad ciuitates? Plurimi nanq; ui cōpellente cogebant eum legatione fungi apud iudices & magiſtratus, quorū ſinguli uel uidere eum iudicabant nimis egregium, Loquentem audire, & pręcipienti parere glorioſum. Qui cum talis eſſet, ſtudebat tamen ignorari & latere per eremum. Si uero neceſſitate faciente ueniſſet in ciuitatem, diſpoſito negocio pro quo uenerat, ad deſertum continuo reuertebatur. Piſces nanq; dicebat per humectam nutriri ſubſtantiam, Monachis autem ornatū ferre ſolitariam uitam. Et ſicut illi terrae tactu tabeſiunt, ſic gloria monachorum ad urbes accedendo fędatur. Obedientem uero ſe gratumq́; conſpicientibus exhibebat. Studebatq́; ut neque haberet tumentem ſuperbamq́; naturam, nec putaretur eiuſmodi.

Sed haec quidem pauca uirtutum Antonij dicere ſum cōpulſus, ut tanti uiri per haec exempla conſideremus philoſophiam. Plurimos autē atq; probatiſſimos habuit auditores, quorū alij quidem in Ægypto & Lybia, alij uero in Palęſtina & Siria & Arabia claruerunt, & unuſquiſq; eorum non minus ſe quam doctor, apud quos eſt cōmoratus, exercuit, multoſq́; docuit, & ad ſimilem uirtutem philoſophiamq́; perduxit: ita ut quorundam hic labor eſſet circumire per ciuitates & prouincias, uel per agros, & diligenter Antonij diſcipulos eorumq́; requirere ſucceſſores. Sed quo modo poterant inueniri facile, quibus erat ſtudium diligentiſſimum ſua uita latere, & non ſicut plurimi nunc hominum elati per gloriam, ſemetipſos expompant, & cunctis inſinuant?

Fuerunt itaq; probatiſſimi diſcipuli, quos percepimus Antonij, alij quidem multi, necnon & Paulus appellatione ſimplex. Hunc aiunt cū ruſticus eſſet, bona ſpecie coniugem habuiſſe, & ea in ipſo facinore adulterij deprehenſa, tacite ſubriſiſſe, & iureiurando firmaſſe nunquā ſe cum ea eſſe miſcendum. Tum ad adulterum Habe inquit, eam, Et repente diſceſſit ad eremum ad Antonium. Dicunt enim eum manſuetiſſimū & patientē ualde fuiſſe. Deniq; cum iam ſenex eſſet ad uitam monachicae perdurationis inſuetus, omnibus eum Antonius experimentis exercens, in nullo inuenit inferiorem, perfecteq; eum philoſophiae eſſe teſtatus, ſeorſum pręcepit habitare, tanquā non egentem doctore. Confirmabat autem Deus Antonij teſtimonium, & operibus oſtendebat uirū eſſe glorioſum, ipſoq; doctore ſuperiorem, atq; ad affligendos & expellandos daemones praeparatū.
Circa hoc itaq; tempus philoſophabatur & Amos Ægyptius, de quo
ſermo fertur, quia cogentibus parentibus duxiſſet uxorem, nec tamen eā 6
fuiſſet expertus. In principio nanq; nuptiarum ſponſam tanquā ſponſus
in thalamo percipiens, & ſolus cū ea remanens, ait, Nuptiae quidē (o mulier) noſtrae uſq; ad hoc celebratae ſunt tempus. Et quale bonum ſit poſſe

At quidam hoc tempore peruerſiſſime docent, malum eſſe uir-

ginē permanere, cūm deus dixerit. Non eſt bonum hominem eſſe ſolum, quaſi id dixerit de uirginibus, & non de primo homine ex quo debebat fieri ſpeciei prorogatio in futuras generatiōes?

uirginem permanere, & ſacris edocebat literis, ac ſeorſum ſolus manere tentabat. Sed quoniam de uirginitate quidem ſermones uirgo laudauerat, diuidi autem ab eo graue iudicabat, in alio cubiculo dormiens, annis decem & octo cū ea manſit, neq; tunc a monachica abſtinentia ſe ſuſpendens. Interea mulier uiri zelata uirtutem, ęſtimauit non eſſe iuſtum tantū uirum domi cęlari propter ſe, ſed oportere potius ſeorſum utrunq; philoſophari, & ob hoc ſupplicauit uiro. At ille gratias agens deo pro huiuſmodi cogitatione mulieris: Tu quidem, inquit, hanc habe domum, ego mihi aliam fabricabo. Et in meridianam partem deſerti ſtagni Mariæ ueniens, circa locum Scyti ad montē qui dicitur Nitriæ, duobus & uiginti annis ibi philoſophatus eſt, annis ſingulis uiſitans ſecundo mulierē.

Huius itaq; ſacratiſſimi principis horum monaſteriorū, multi fuerunt digniq; diſcipuli, ſicut ſucceſſiones oſtendunt: plurimaq; & ueneranda per eum prouenerunt, quæ præcipue apud Ægyptios monachos perfecteq; ſeruantur. Nam cū maxima diligentia per ſucceſſionem traditionis alterutrę curant uirtutes antiquorum memoriæ tradere monachorū: ſed a me illi memorandi ſunt, qui ad nos uſq; peruenerunt.

Cōtigit igitur huic uiro & Theodoro eius diſcipulo, euntibus aliquod tranſire flumen quod dicunt Lycum. Ne uero alteruter ſe nudum uideret, iuſſit Amos ut recederet Theodorus. Cumq; etiam ſemetipſum erubeſceret nudum intueris, repente diuina uirtute tranſlatus eſt ad ulteriorem ripam. Tranſiens uero Theodorus aquam, & uidens nec ueſtem eius nec pedes infuſos, ſupplicabat ſeni ut ei cauſam rei depromeret. Cumq; ille dicere refutaret, ille uero non aliter ſe properaturum niſi cognoſceret, promittente Theodoro nulli ſe eo uiuo rem fore dicturum, confeſſus eſt quod euenit.

Proximum uero miraculum huic quoq; rei contigit quod narrabo. Iniuſti parentes alicuius a cane rabido percuſſum filium & pene moriturū obtulerunt ei, & eiulanter deprecabantur ut curaretur. Tum ille ad eos: non eget, inquit, mea curatione, ſed uos ſi uultis reddere bouem quem rapuiſtis dominis ſuis, ægrotus repente ſanabitur, quod etiam contigit. Nā ut reſtitutus eſt bos, paſſio mox receſſit a puero.

Quando autem Amos iſte moriebatur, dicitur Antonium uidiſſe animam eius in cęlum ferri, diuinis poteſtatibus cum pſalmodia pręcedentibus eam: conſulentibuſq; eis qui circa eum erant cauſam huius miraculi, nō abſcondit. Sciebant enim quoniam aerem intento obtutu reſpiciens, cum ſtupore miraculi cuiuſpiam reſpiceret uiſionē. Cumq; uenientes poſtea quidam de Scyti nunciaſſent horam uiſionis Antonij, & conueniſſet cū tranſitu illius uiri, beatificauerunt ambos: illum quidem, quia ad manifeſta bona tranſiſſet, illum uero, quia tantam a longe meruiſſet cernere uiſionem, Multorum enim dierum iter eſt locorum medio poſitorū, quo degebat alteruter. Et hęc quidem ita relata ſunt.

In hoc itaq; præſulatu audiui probatiſſime philoſophatum Eutychianum, qui in Bithynia circa Olympum morabatur. Erat quippe gratia diuina repletus, ad curationes paſſionum & miracula rerū & operum, ita ut ipſi Conſtantino propter uirtutē uitæ amicus eſſet. Illo ſiquidem tempore uinctus quidam Spatarius, qui in ſuſpicionē uenerat quaſi aſſumpta tyrannide, fugit, & requiſitus circa Olympum cōprehenſus eſt. Roganti-

bus autem neceſſarijs eius Butychianum, ut pro eo ad principem legatio ne fungeretur: Prius, inquit, prouidendum eſt ut is homo liberetur a uinculis, ne crudeliter conſtrictus intereat. Tunc dicitur ad uinculorũ direxiſſe cuſtodes, rogans ut eum ab huiuſmodi neceſſitate releuarent. Qui cũ hoc facere noluiſſent, ſponte ianuę clauſę reſeratæ, & uincti catenæ ſunt repente diſruptę. Poſtea uero ad principem ueniens Byſantij tunc agentem, paratiſſime beneficium promeruit quod popoſcit. Non enim poterat Conſtantinus eius petitionibus denegare, cum ei ſummi honoris cumulum exhiberet. Hæc itaq; breuiter a nobis dicta de monachis qui tunc clare ſunt philoſophati, ſufficiant. Cui uero de his ſubtilior cura fuerit, quęrens inueniet plurimorum uitas hic non eſſe conſcriptas.

VITA ALEXANDRI CONSTANTINOPOLITANI EPISCOPI PER CASSIODORUM SENATOREM ſcripta.

Habetur lib. 2. hiſtoriæ Tripartitæ, cap. 3.

SOcrates. Cũ plurimi diſputationis delectatione in Nicęno concilio traherentur, unus quidam ex confeſſoribus Laicis, ſimplicem habens ſenſum, Dialecticis obuiauit, dicens: Audite igitur, Chriſtus & Apoſtoli non nobis artem Dialecticam tradiderunt, uanamq; uerborũ fallaciam, ſed puram ſcientiam fide, & bonis operibus obſeruandam. Hæc dicente iuuene, & animo ſene, præſentes quidẽ mirati ſunt, dictumq; probauerunt. Dialectici uero, ſatisfactione ſuſcepta, ceſſarunt, rationem uidelicet ſimplicem ueritatis audientes.

1 Chriſtus & Apoſtoli tradiderunt nobis purã ſcientiam fide & bonis operibus obſeruandam.

At noſtri heretici dicunt modo, Fides ſola & nullũ opus ad ſalutem requiritur. Vides manifeſtũ mendacium ?

Sozomenus. Dicitur autem proximũ huic, quiddam geſtum per Alexandrum Conſtantinopolitanę ciuitatis Epiſcopum. Cum enim ueniſſet Imperator Cõſtantinus Byzantium, adeuntes eum quidam philoſophi, quęrebantur, quaſi non deum coleret, ut deceret, & circa ſacra nouitates exerceret, nouam in republica introducendo culturam, pręter ea, quę eius maioribus uiſa ſunt, & Græcorum, Romanorumq; principibus, quos habuerunt tranſacta ſecula, placuerunt: uolebantq; cum Alexandro epiſcopo diſputare de dogmate. Ille uerò huiuſmodi exercitatione uerborum inexpertus erat, de uitę qualitate confidens. Fuit enim uir magnus, & cõuerſatione mirandus. Cumq; certamẽ, Imperatore præcipiente, ſuſcepiſſet, conueniſſentq; philoſophi, omnibus loqui uolentibus, ut unũ ex ſe, quem uellent, eligerent, poſtulauit ſanctę memoriæ pater noſter Alexander; cæteros uero, quicunq; eſſent, ſilentium tenere præcepit, & tantũmodo his, quæ ab utroq; dicerentur, intendere. Suſcipiente autẽ uno eorum diſputationis uniuerſæ negocium, ad Philoſophum ſanctus Alexander. In nomine, inquit, Ieſu Chriſti, impero tibi, ne loquaris. Et unà cum eius ſermone opus impletum eſt. Repente nanq; ille homo, ut ſermonem audiuit, obligato ore conticuit. Putas'ne iuſtum fuit conſiderare, utrũ maius hoc miraculum uideretur, ut homo, & quidem Philoſophus, ſic facile officium locutionis amitteret, an certe ut lapis uiolentia uerbi manu, diuideretur? quod quidam aiunt Iulianum feciſſe Chaldęum. Et hæc quidem ſic acta referuntur.

Ex lib. 1. eiuſdẽ hiſtoriæ, cap. 10.

Sed cum poſt concilium Hieroſolymitanũ Arius ueniſſet in Ægyptũ,

Alexandrina eccleſia eius euitante cõmunionem,rurſus uenit ad Cõſtantinopolitanam urbem,concurrentibus illic conſectatoribus eius, & obedientibus Euſebio Nicomediæ epiſcopo, & concilium celebrari uolentibus. Horum ſtudium ſentiens Alexander, tunc Conſtantinopolitanus epiſcopus,niſus eſt ſoluere tale conamen. Cumq; hoc nõ ualuiſſet implere,aperte Arĳ niſibus interdixit,non licere eum eccleſiaſticũ eſſe dicens: nec infirmandam ſententiam epiſcoporum pene totius terrę ſecum conuenientium in Nicęna urbe. Euſebius autem,& qui circa eum erant,dum primo ſermonibus flectere nequiuiſſent Alexandrum,poſtea cum terrore minabantur,quod niſi ſuſciperet Arium,certa die ipſe quidem deportaretur in exilium; Arius autem in cõmunionem ſuſciperetur uniuerſorum. Et poſt hæc ab alterutris receſſerunt, illi quidem definitã diem expectantes,ut ſuas minas implerent: Alexander autem orabat ne ad effectum uerba Euſebĳ peruenirent. Maxime autẽ ei terror ingerebatur,eo quod Imperatori iam pene perſuaſerant,ut facerent,quod ipſi uolebant. Ante unũ uero conſtituti tẽporis diem proſternens ſemetipſum ſub altari, tota nocte iacuit pronus rogans deum,ut impediret terminũ inimicorum eius.

2 *Alexander ſanctiſſimus ẽpus tota nocte pronus iacuit ſub altari rogans deum ut impediret terminum inimicorum eius. Et die altera ſtupenda Arĳ mors ſubſequuta eſt.*

Socrates. Hæc igitur Alexander pronus orabat. Imperator autem de Ario experiri uolens, eum ad palatium euocauit, percunctatuſq; eſt, an Nicęni concilĳ decreta ſeruaret. Ille uero nihil moratus, repente ſubſcripſit,decreta fidei per ſubſcriptionem arte callida circunueniens. Et Imperator quidem miratus,ei intulit iuſiurandum. Qui etiam hoc fraudulenter egit,quodammodo iuſiurandum arte deludens. Quod autem audiui de hac machinatione,ſcribo. Ferunt enim conſcripſiſſe Arium hęreſim ſuam in charta,quam ſub ala ferebat: Vnde uere ſe iurare credidit,dicens ſic ſe ſapere,ſicut ſcripſiſſet. Hoc enim ita factum audiens ego conſcripſi: quod uero & iuſiurandum prębuerit ex epiſtolis Imperatoris agnoui. Credens igitur Imperator, ſuſcipi eum ab epiſcopo Conſtantinopolitanæ urbis Alexandro in cõmunionem pręcepit,erat enim tunc ſabbatũ. Et ſequenti die eos cõmunicare expectabat alterutris: ſed pręſumptiones Arĳ iudicia Dei ſecuta ſunt. Nã dum egreſſus ex Imperiali fuiſſet aula, obſequĳs honorabatur Satellitum Euſebĳ,& per mediam tunc ciuitatẽ perſpicuus apparebat. Cumq; ueniſſet iuxta locum,cui eſt uocabulum Conſtantini forum, Vbi columna Porphyretica collocata eſt,terror eũ ſubito ex quodam conſcientiæ ſecreto conſtrinxit, & cum formidine ſecuta eſt uentris effuſio. Percunctatuſq; an ſeceſſus eſſet in proximo,& agnoſcens eſſe poſt Conſtantini forum,perrexit illuc. Quo facto,defectus eum quidam cum effuſione corripuit,& unà cum ſtercoribus meatus quoq; prolapſus eſt. Tunc ergo concidit,& ſanguinis multitudo cũ ſubtilibus inteſtinis ſubſequenter effluxit: decurrebantq; pariter cũ ſplene etiam interna iecoris. Et ita factum eſt,ut repente ſequeretur & mors. Seceſſus uero, ubi talia geſta ſunt, in Conſtantinopolitana urbe monſtrabatur, ſicuti dixi, poſt Conſtantini forum,atq; macellum in porticu conſtitutum. Omnes tranſeuntes digito notabant locum, deteſtabilem Arĳ recordantes interitũ.

3 *Vide quid ſciant facere Heretici.*

Sozomenus. Poſt aliquod tempus quidam Fautorum Arianæ Veſaniæ diues ac potens,ſtudium habuit eundem locum a publico comparare. Et deſtruens quod erat primitus, domum ibi conſtituit, quatenus obliuio facti procederet,& per ſucceſſiones huiuſmodi memoria deperiret.

tiret. Fama tamen per omnem cucurrit ciuitatem, & orbi terrarum mortem Arij declarauit.

VITA EVSTATHII MAGNI ANTIOCHENÆ ECCLESIAE EPISCOPI PER CASSIOdorum Senatorem ſcripta.

Habetur lib. 1. hiſtoriæ Tripartitæ, cap. 5.

THeodoretus. In Nicęno concilio primus inter Epiſcoporum chorum cum Imperatore Conſtantino reſedit magnus Euſtathius, Antiochenæ ſortitus Eccleſię Præſulatum (Nam Philogonius ad meliorem iam tranſierat uitam. Et hunc uenerabilem uirum, etiam nolentem, ad regimen eius eccleſiæ decreto cõmuni Pontifices ac ſacerdotes, & omnis populus Chriſtianus uenire compulerat.) Is ergo pręconiorum floribus caput principis exornauit, & ſtudio eius, quod habebat circa ſacra, benedictiones exhibuit.

Damnatis uero Euſebio Nicomedienſi & Theogonio Nicienſe Epiſcopis, & de ciuitatibus expulſis, Nicomedię quidem Appion epiſcopus ordinatus eſt, in Nicęa autem Chreſtus. Sed rurſus cõſuetas machinationes exercentes, & Imperatoris dementiam acceſſibilem ſuis fallacijs inuenientes, reſtituti ſunt, prioremq́ue potentiam receperunt. Euſebius etenim (ſicuti iam dixi) etiam Conſtantinopolitanum tenuit tyrannice pręſulatum, & potiorem percepit pręſumptionem, frequenter ad Imperatorem ueniens, & fiduciam ex crebra collocutione mercatus, contra ueritatis propugnatores ſęuas contentiones inſtituit. Et primum quidẽ cupere ſe Hieroſolymorum loca profeſſus eſt, & Imperatorem, tanquã celebre illud uiſurus ædificationis opus, prouida cogitatione captauit. Quapropter cũ multo honore dimiſſus eſt, Imperatore ei uehicula, & alia diſtribuente ſolatia. Profectus igitur eſt cum eo & Theogonius Nicęnus, particeps malignorum conſiliorum eius, ſicut iam diximus.

Venientes autem in Antiochiam, & amicitiarum induti uultum, maxima miniſtratione potiti ſunt. Veritatis enim propugnator magnus Euſtathius, largam eis hoſpitalitatem fraternitatis exhibuit. Cumq́ue ad ſacratiſſima loca perueniſſent, & concordes uidiſſent ſuos, hoc eſt, Euſebium Cæſarienſem, Scythopolitam Patrophilum, & Aetium Lyddæ, Laodiciæ Theodotum, & alios qui lepram Arij ſuſceperant, nunciauerunt eis quod cogitauerat, & cũ eis uenerunt in Antiochiam. Et ſchema quidem ſub honore præmittebatur aduentus eorum, quod uero propinabatur, erat pietatis bellum.

Mulierem tanq́ue proſtantem mercede conducentes, & linguam eius ſibi impendi perſuadentes, ad concilium uenerunt. Proinde alios omnes foras ire pręcipientes, miſerrimam introduxere mulierem. At illa infantulum ſub mamilla demonſtrans, aiebat ex concubitu Euſtathij illum ſe concepiſſe, & generaſſe, eumq́ue clamabat ſæpius impudentem. Is autem, qui calumnię eius tam manifeſtę conſcius erat, iuſſit, ut hanc rem ſi qui ſcirent, deducerentur ad medium. Illa uero dicente, nullum habere accuſationis teſtem, iuſiurandum ei iuſtiſſimi iudices intulerunt, lege tamen aperte clamante: in duobus aut tribus teſtibus credi eſſe ueracia, quæ dicun-

Ecce quid ſciunt facere hæretici ut catholicos uiros cõculcent, & inde ipſi tanquã rapaces lupi dei eccleſias inuadant.

tur, necnon & Apoſtolo præcipiente, ut nullus aduerſus presbyterũ accuſationem factam extra duos, aut tres teſtes accipiat. Sed iſti ſacras contemnentes leges, contra talem uirum accuſationem ſine teſtimonio receperunt. Cum ergo illa mulier iuſiurandum præbuiſſet, adiecit affirmans, quod ille infans ex concubitu eſſet Euſtathij. Tunc itaq; tanquã aduerſus adulterum iſti amatores ueritatis protulere decretũ. Alijs quippe Pontificibus (cum utiq; multi adeſſent, & pro apoſtolicis dogmatibus repugnarent, & omnimodis quæ fuerant concinnata, neſcirent) aperte reclamantibus, & magnum Euſtathium collaudantibus, decretumq́; illorum iniquum ſuſcipi prohibentibus.

Hoc igitur facto, uelociter huius noxæ concinnatores ad Imperatorẽ profecti ſunt, eiq́; perſuaſerunt, quod uera fuiſſet accuſatio, & depoſitionis Euſtathij iuſta ſententia; quem tanquã adulterum atq; tyrannum expelli fecerunt, exercitatorem pietatis ſimul & caſtitatis egregium. Et ille quidem per Thracias ad Illyrici deductus eſt ciuitatem. Iſti uero primo quidem pro eo ordinauerunt Eulalium. Quo tempore pauco uiuente, Euſebium Palęſtinenſem illuc transferre uoluerunt; eoq́; fugiente mutationem, & ſimul Imperatore prohibẽte, fecerunt Euphronium. Quo etiam anno, & paucis menſibus in epiſcopatu defuncto, Philacito illius eccleſię tradidere pontificatum. Iſti uero omnes peſtem Arij habuere cęlatam. Propterea nanq; multi pie uiuentium, & ſacerdotum, & reliquorum eccleſiaſtica relinquentes collegia, apud ſemetipſos conueniebant. Quos uniuerſi Euſtathianos appellabant, quia poſt egreſſum illius ſeorſum congregabantur.

Porrò mulier illa miſerrima paſſionẽ crudeliſſimi languoris incurrens manifeſtauit inſidias, & illam Tragediæ compoſitionem pariter enudauit, non duobus uel tribus, ſed multis admodum ſacerdotibus, quæ concinnata uidebantur inſinuans. Ait enim pro pecunijs illam ſe facere præſumpſiſſe calumniam. Iuſiurandum tamen nõ omnino fuiſſe falſum, quia ille infans, de quo iurauerat, filius erat cuiuſdam Euſtathij nomine fabri ferrarij.

Socrates. Tunc igitur in Antiochia grauis ſeditio in Euſtathij depoſitione cõmota eſt, & poſtea de epiſcopatus electione tantus ignis accenſus eſt, ut pene ciuitas uniuerſa periclitaretur, populo in duas partes diſſidente: & alijs quidem Euſebium Palęſtinæ transferri contendentibus in Antiochiam, alijs autẽ ſtudentibus ut reuerteretur Euſtathius. Erat enim in utraq; parte & populus ciuitatis, & militaris manus, & tanquam aduerſus hoſtes ita cuncti mouebantur, ut pene uſque ad gladios peruenirent, niſi Deus, & timor principis cohiberet. Nam Imperator ſuis epiſtolis ſeditionem compeſcuit. Euſebius autem Palęſtinæ repudiauit; quod admiratus Imperator ſcripſit ei propoſitum laudans, eumq́; beatum uocans, & quod non unius ciuitatis, ſed totius orbis potius digne decerneretur epiſcopus. Deinde autem per annos octo dicitur Antiochenę eccleſiæ uacaſſe ſedem. Tandem uero ſtudio inimicorum Nicęnæ fidei, ordinatur Euphronius.

VITA SYMEONIS ARCHIEPISCOPI SELEVCIÆ, ET CTESIPHONTIS, AC VSTAZADIS EVNVCHI,

& aliorum ſanctorum martyrum ſub Sapore rege Perſarum paſſorum, per Caſſiodorum Senatorem ſcripta.

Habetur lib. 1. Hiſtoriæ Tripartitæ, cap. 1.

SOzomenus. In tẽporibus religioſi Principis Conſtantini, & Indorum gens, & Iberorum Chriſtiani dogmatis rudimenta ſuſceperunt. Sed & Armenios tunc primum audiui Chriſtianos effectos. Aiunt enim Tiridatem regem tunc gentis illius ex quodam mirabili ſigno Dei, quod circa eius domum euenerit, Chriſtianũ fuiſſe factum, & omnes ſimul eius ditioni ſubiectos una pręceptione iuſſiſſe, ut ſimiliter Deo colla ſubmitterent. Vnde & ad cæteros confines Chriſtianum dogma tranſiuit, & multitudine dilatatum eſt. Apud Perſas autem initium Chriſtianitatis exiſtimo celebratum, dum quidam eorum occaſione cõmercij ad Oſtroinos, & Armenios uenientes (ut fieri ſolet) ſanctis illis colloquerentur uiris, & eorum uirtutes experirentur. 1

Cumq́ue tempore procedente creſcerent, etiam eccleſias, & ſacerdotes pariter, cæteroſq́ue miniſtros habere cęperunt. Hoc autem factum nõ mediocriter contriſtabat Magos, qui religionem Perſarum, ueluti quædam ſacerdotalis tribus, per ſucceſſionem generis ab initio cõmiſſam habere noſcuntur; afficiebatq́ue id etiam Iudęos naturaliter quodãmodo Chriſtiani dogmatis inimicos. Quapropter accuſauerunt apud Saporem tunc regem, Symeonem archiepiſcopum Seleuciæ, & Cteſiphontis ciuitatum in Perſide regalium, tanquã amicus eſſet Cæſari Romanorum, eiq́ue Perſarũ negocia propalaret. Credens autem derogationibus his Sapores, primũ quidem tributis immenſis Chriſtianos afficiebat, eo quod plurimos eorum agnoſceret, quod paupertatem magis eligerent, crudelibuſq́ue uiris huiuſmodi ęxactiones iniunxit, quatenus ex egeſtate pecuniarũ, & nimietate exactorum uim paſſi, proprię religionis iura contemnerent.

Signum profectus fidei in prouincia, eſt habere eccleſias, et ſacerdotes pariter, cæteroſq; miniſtros. At no*ſtri hæretici illas demoliuntur, uel in prophanas domos uertunt, hos autẽ fugant & perſequuntur.* Cu*ius ſignum eſt hoc niſi defectus fidei?*

Poſt hæc autem ſacerdotes, miniſtroſq́ue dei gladijs minacibus interemit, eccleſias ſubuertit, & uaſa eorum omnia publicauit; Symeonẽ uero deduci iuſſit ad ſe, tanquam proditorem Perſarum regni, atq́ue religionis. Magi ſiquidem auxiliantibus ſibi Iudæis, cum feſtinatione ſanctas eccleſias deſtruebant. Symeon autem cõprehenſus, ferroq́ue uinctus, ad regem uſq́ue deducitur. Quo uir effectus eſt magnus, & omni fortitudine precioſus. Nam cũ eum torquendum Sapores iuſſiſſet introduci, neque timuit, neq́ue adorauit. Pro qua re uehementius efferatus rex, inquiſiuit cur non adoraſſet, quippe quod prius facere conſueuerat. Ad quẽ Symeon: Prius quidem non uinctus adducebar, ut negarem ueri dei culturam, & nihil in hoc dubitans, quæ ſunt ſolennia regis, implebam; nunc autem phas mihi non eſt hoc agere. Veni nanq́ue pro noſtro dogmate, & pietate decertaturus. Hæc dicentem præcepit rex adorare ſolem, & facienti plurima ſe daturum cũ maximo honore munera compromiſit; reluctantem uero interminatus eſt eſſe moriturum, & omnium Chriſtianorum gentem. Cumq́ue nec terroribus potuiſſet mouere Symeonem, nec mulcere promiſſionibus, ſed fortiter permaneret, nunquamq́ue adoraret ſolem, ne proditor ſuę religionis exiſteret, pręcepit eum in uinculis retineri, credens eum poſſe

longo tempore inflecti.

Cumq́ duceretur ad carcerem, uidit eum Vſtazades ſenior quidam eunuchus, nutritor Saporis, & maior regiæ domus: Et conſurgens adorauit eum. Sedebat nanq; ante ianuas regis, quem Symeon increpauit iniurioſe, & cũ furore clamauit, auerſatuſq; deſpexit. Is enim dum Chriſtianus eſſet, non ante multum tempus uim paſſus adorauit ſolem. Quo facto, repente flens eunuchus cũ gemitu quidem ueſtem clarã, qua indutus erat, exutus eſt, & lugubrem accipiens amictum, ante domũ regiam ſedebat flens, atq; gemens: Heu, inquit, qualem credam eſſe circa me deum, quẽ ego negaui, dum pro hac cauſa dudum amiciſſimus Symeon neq; uerbũ mihi reddiderit, & ſic auerſatus cum furore tranſiuerit?

Cumq́ hæc Sapores audiſſet, euocans eum, cauſam luctus inquiſiuit, aut ſi qua ei circa domum ærumna contigerit. Reſpõdens Vſtazades, ait: O rex, nihil in huius ſeculi domo infortunij paſſus ſum. Vtinam pro his, quæ mihi nunc euenerunt, in uniuerſas calamitates alias incidiſſem. Lugeo nanq; cur uiuo, qui dudum mori debueram. Video Solem, quẽ tibi parere uolens, nõ uoto meę uoluntatis, adoraui. Quapropter pro utroq; me mori iuſtiſſimum eſt, quia & proditor ſum Chriſti, & te quoq; decepi. Et ille quidem hæc dicens, iurauit cœli & terræ creatorem, ſuam ulterius non ſe mutare ſententiam.

Sapores autem admiratus eunuchi conſtantiam, amplius ſęuiebat aduerſus Chriſtianos, tanquã maleficijs hoc agere præualerent. Parcens autem Seniori, nunc lenitate, nunc minis, omni uirtute eum ſe ſubuertere iudicabat. Cumq́ nil ageret, Vſtazade profitente nunquam ſe fore ſic fatuum, ut præ deo creatore cunctorum, illa coleret potius, quæ a deo creata ſunt: tunc ira cõmotus, iuſſit gladio caput eius abſcindi. Cumq́ duceretur ad necem, rogauit ſpiculatorem ut paululum ſuſtineret, tanquam aliquid regi mandaturus, & uocans quendam fidelium eunuchorum, iuſſit ut diceret hæc Sapori: Pro fauore quem hactenus a iuuentute habui circa ueſtram domum (o rex) patri tuo, & tibi miniſtrans ſtudio competenti, teſtibus non indigeo, tu nanq; bene noſti. Pro omnibus ergo quæ aliquando uobis impendi, redde mihi cõpenſationem huiuſcemodi, ne quis ignorantium putet me ſupplicium ſuſtinere, tanquã infidelem regni, aut male cuiuſpiam uoluntatis: ſed ut potius manifeſtum fiat, quod agitur, præco clamans denunciet uniuerſis, quod Vſtazades capite truncatur, nõ regis inimicus, ſed Chriſtianum ſe eſſe profeſſus, & deum proprium apud regẽ negare contemnens. Hæc quidem eunuchus regi nunciauit.

Porro Sapores ſecundum petitionem Vſtazadis pręconem clamare fecit. Exiſtimabat enim alios poſſe a Chriſtianitate reuocare Chriſtianos, ſi mente perciperent, quod nulli parceret Chriſtiano, qui ſenem nutritorem, & deuotum ſuę familiaritatis occideret. Vſtazades autẽ ſtuduit clamari cauſam ſuę necis, credens quod cum per errorem adoraſſet Solem, multos Chriſtianorum deduxerit ad timorem: nunc autẽ cognoſcentes pro religione moriturum, imitatores multos ſuæ uirtutis efficeret. Hoc itaq; modo Vſtazades glorioſiſſima morte translatus eſt. Symeon autẽ id cognoſcens in carcere, gratificos pro eo hymnos obtulit Deo.

2 *Feſtiuitas reſurrectionis, & Feria ſexta in qua annua ſalutaris paſſionis memoria celebratur.*

Altera uero die, quæ erat ſexta feria ſeptimanę maioris, in qua ante reſurrectionis feſtiuitatem annua ſalutaris paſſionis memoria celebratur,

etiam

etiam Symeonẽ decreuit rex ferro perimere. Deductus enim rurſus e carcere ad Palatium regis, ualde intrepide loquebatur Sapori de dogmate, & nec illum, nec Solem ſuſtinuit adorare. Eademq; die ſimiliter interimi iuſſi ſunt & alij centum in carcere conſtituti. Nouiſſime uero Symeonem occidi præceptum eſt, ita ut mortem uideret uniuerſorum. Erant etenim horum alij quidem epiſcopi, alij presbyteri, alij diuerſorum ordinum clerici. Cumq; omnes ducerentur ad mortem, adueniens ſummus princeps Magorum interrogabat eos, an uellent uiuere, & regis religionem colere, & Solem pariter adorare? Cumq; hanc nullus eligeret uitam, ſpiculatores circa necem martyrum laborabant. Symeon autem aſſiſtens confortabat uniuerſos, & de reſurrectione, & pietate loquebatur, atq; de ſacris ſcripturis adhibens fidem, dicebat: Vitam quidẽ ueram eſſe ſic mori, mortem uero manifeſtam negare Deum: adijciens, quia poſt paululum, etiam nullo perimente, ſponte mors accidat. Hic eſt enim omnibus natis finis ineuitabilis. Poſt hæc autem perpetuitas non omnibus ſimiliter accidit, ſed uelut ex quodam pondere omnem rationem reddent homines huius uitæ, & eorum quæ bene geſſerunt retributionem, & pęnas malorũ ſine dubitatione recipient. Maius autẽ inter omnia bona nihil eſt, ac beatius, quam eligere mori pro Deo. 3

Epiſcopi, presbyteri, & diuerſorum ordinum clerici.

Hęc dicente Symeone, & tanquam filios edocente, in certaminibus ſacris (modo quo docebat) unuſquiſque exercitatus alacriter currebat ad necem. Cumq; omnes centum ſpiculator trãſiſſet, nouiſſime uenit ad Symeonem, & Abedecallam, & Ananiam: ambo nãq; ſenes, cani, ſub eius eccleſia conſtituti, cum eo fuerant cõprehenſi, & erant in uinculis. Tunc itaq; Puſicius, qui ſuper omnes artifices regis erat, ibi cõſiſtens, & uidens Ananiam trementem cũ pręparaſetur ad necem, ait: Paululum (o ſenex) claude oculos, & ſecurus eſto, mox enim Chriſti uidebis aſpectũ. Cumq; dixiſſet hoc, repente comprehenſus ductus ad regem, & Chriſtianus eſſe manifeſtatur, eo quod pro dogmate fuiſſet locutus libera intẽtione martyribus. Tunc rex extraneo quodam, & crudeli modo eum mori præcepit, ita ut perforata ceruice exinde linguam eius eijcerent. Hoc itaque facto, quibuſdam accuſantibus etiam filiam eius, uirgo ſacra tunc comprehenſa perempta eſt.

Sequenti uero anno, die quo paſſionis Chriſti memoria celebrabatur, & expectabatur reſurrectionis feſtiuitati, crudeliſſima Saporis pręceptio per omnem Perſarum cucurrit terram, morte condemnans eos, qui ſe profiterentur eſſe Chriſtianos. Quo tempore fertur ultra numerum, multitudinem Chriſtianorum gladio cecidiſſe: alios nanq; per ciuitates, & uicos diligenter Magi requirentes, cęlatos inueniebant: alij uero ſponte, nullo dicente, ſemetipſos offerebant, ne taciturnitate Chriſtum negare uiderentur. Igitur cũ omnes Chriſtiani perimerentur, neq; ulli parceretur, etiam multi in ipſis Regalibus ſunt occiſi, cũ quibus & Azanes eunuchus regi maxime gratus. Quod dum Sapores audiſſet, triſtis factus, hanc generalem peremptionem remouit, & ſolummodo præceptores religionis iuſſit occidi.

Illo ſiquidem tempore ægritudinem incurrente regina, Symeonis epiſcopi ſoror nomine Tarbua comprehenſa eſt cũ famula ſua pediſſequa; quas contigit teneri per inſidias Iudæorum accuſantium, quaſi maleficia

Reginæ feciſſent,propter Symeonis mortem. Regina uero (quũ ſoleant languentes huiuſmodi ſpebus aures accõmodare) ſuſpicata eſt uerã eſſe detractionem,& maxime a Iudæis factam: cum & ipſa ſimilia ſaperet, eoſq; ſine mendacio,& ſibi fauentes arbitraretur. Sumentes autem Magi Tharbuam,& alias mortis acerbę perculere ſupplicio. Stipitibus enim alligatas,ſerraq; findentes per medium,eas crudeli nece lacerauerunt,& quaſi expiantes reginam,per medios ſtipites tranſire fecerunt.

Ferunt autẽ iſtam Tharbuam ſpecioſam ualde fuiſſe,& a Magis quibuſdam adamatam,& latenter ad concubitum petitam,promiſſa mercede ſalutis ſuæ,& aliorum,ſi conſentiret ad uitium. Quæ nec auditum libidinis paſſa eſt ſuſtinere,ſed obiurgatorijs uerbis pro turpi petitione relatis,alacriter acceſſit ad mortem,ne proderet ſanctam uirginitatem.

Cumq; circumirent Magi,& principes eorum uniuerſam prouinciam ſecundum Saporis præcepta,ut ſacerdotes,& doctores dogmatis apprehenderent Chriſtiani, puniebant epiſcopos, & presbyteros,& maxime per regionem Adiabanorum. Hic nanq; locus eſt Perſicus,& plerunque Chriſtianorum. Hoc enim tempore & Acepſemã epiſcopum apprehenderunt,& multos clericorum eius;tenenteſq; præſulem,ſufficere ſibi crediderunt,alios nudatos ſubſtantijs dimittentes. Iacobus autem quidam presbyter Ponti ſequebatur Acepſemam,& ſupplicans Magis,identidẽ meruit irretiri. Tunc enim & ſeni alacriter ſeruiebat, & eius cladem aliquatenus leniebat,plagaſq;,ut poterat,curare non deſinebat. Poſt paululum uero pęnis crudelibus eum Magi torſerunt, cogentes ut adoraret Solem. Quo reſpuente,miſerunt eũ rurſus in uincula. Sed & multos alios presbyteros,& diaconos habebant in carcere poſt flagella. Pauco tempore prætereunte,princeps Magorum de eis conſuluit regem: acceptaq; poteſtate,ut ageret quod uellet,ſi Solem non adorarent,mandauit eis in carcere regiam uoluntatem. Quibus aperte reſpondentibus,nunquam ſe fore proditores Chriſti,nec adorare Solem,ſic ut nulli parceretur,uerberibus eos laniauit. Cum quibus Acepſemas pro confeſſione dogmatis uiriliter eſt defunctus. Quidam uero Armeniorum,quũ eſſent obſides apud Perſas,corpus eius auferentes latenter,ſepulturæ debitæ tradiderunt. Alij uero,licet non minus flagellati,præter ſpem uixerunt:& nõ mutantes uoluntatem,denuo ad uincula ſunt reducti;cum quibus erat Aithales,cuius, dum nimis tenſus cederetur, humeri ſunt diſiuncti, ita ut mortuas poſtea manus portare uideretur,alijq; eius ori cibos offerrent. Sub hoc itaq; regno teſtimonio bonæ uitæ tranſlati ſunt presbyteri,diaconi,monachi,& ſacræ uirgines,& in alijs officijs eccleſiæ conſtituti,ac pro dogmate laborantes innumeræ multitudines.

Eodemq; tempore paſſus eſt una cum Marea Bichor epiſcopus,atq; clerici circiter ducenti & quinquaginta,qui cum eo capti a Perſis fuerant comprehenſi. Tunc etiam Mileſius nomine,martyrio coronatus eſt,qui primũ quidem militabat apud Perſas, poſtea uero relicta militia conuerſationem æmulatus eſt Apoſtolicam. Dicitur enim,quod,dum in ciuitate Perſica epiſcopus fuiſſet ordinatus,multa ſæpe ſit paſſus,& uerberatus, atq; tractus,uirili mente ſuſtinuerit. Cumq; nulli potuiſſet illic ſuadere ut Chriſtianus eſſet, grauiter ferens maledixit ciuitati, & exinde diſceſſit. Poſt paucum uero tempus primatibus eius loci in regem peccantibus ſu-

perueniens exercitus cum trecentis elephantis ciuitatem ſubuertit,& uelut deſolatam regionem arantes ſeminibus tradiderunt. Mileſius autem epiſcopus ſolummodo peram circunferens,quæ ſacrum codicem euangeliorum habebat,perrexit orationem facturus ad Hieroſolymã,& inde in Ægyptum,ut uideret monachos ibidẽ conuerſantes. Qualis igitur iſte ſanctus,& miraculorum fuerit operator Syri ſunt teſtes, qui eius actus, uitamq́ꝫ ſcripſerunt. Fertur itaqꝫ eorum,qui tunc martyrio coronati ſunt ſub regno Saporis,uirorum,ac mulierum fuiſſe milia quaſi ſedecim.

Theodoretus.In perſide uero ſautoribus pietatis Conſtantinus Auguſtus ſponte proſpexit. Agnoſcens enim eos ab impijs uehementer affligi, eorumq́ꝫ regem erroribus ſæuientem diuerſa eis inferre pericula, ſcripſit ei per legatos,qui tunc aderant,monita pietatis, rogans ut cultores Dei apud eum digno honore potirentur.Sed melius ſtudium pij principis per eius literas ualebit agnoſci.

Sacratiſſimam cuſtodiens fidem,ueritatis luce participatus ſum:luminis ueritate gubernatus, ſacram cognoſco fidem. Deniqꝫ per hæc (ſicuti res ipſæ confirmant) uenerabilem religionem eſſe conſpicio, & doctrinã agnitionis ſanctiſſimi Dei omnibus offerentem,huiuſmodi cultum me habere profiteor:quia huius Dei uirtutem in auxilio habens,inchoans a finibus Oceani,omnem terrarum orbem firmiſſima ſpe ſalutis obtinui, ita ut uniuerſi, qui per tot tyrannos cladibus quotidianis fuerant ſubiugati, & ad obſcuritatem uſque perducti,reſumentes cõmunium rerum uindictam,rediuiua quodammodo curatione reſurgerent. Hunc deum colo, cuius ſignũ deo dicatus meus exercitus portat in humeris:& a quo dum iuſto ſermone aliquid poſcitur,impetratur.Ex ipſis autem trophæis inſignibus beneficia repente ſuſcipio. Hunc itaqꝫ deum immortali memoria me honorare profiteor,eumq́ꝫ ſumma,puraq́ꝫ mẽte ſuper omnia eſſe credo. Hunc inclinatis genibus inuocabo, fugiens cunctum abominabilem ſanguinem,& odores horribiles,ac fugiendos,omnemq́ꝫ terrenam flammam nimis euito. Quibus omnibus nephandus, & ineffabilis error multos gentium,ac genera uniuerſa proſtrauit, & inferno contradidit. Quæ enim deus omnium propter hominum prouidentiam ſua clementia utilitatis cauſa produxit in mundum , hæc ad uniuſcuiuſqꝫ deſiderium trahi non patitur. Sed puram tantummodo mentem, & immaculatam animã ab hominibus exigit ; uirtutis,& pietatis actus exquirit; manſuetudinis, & clementiæ delectatur operibus, mites amat, habet odio turbulentos, diligit fidem,punit perfidiam,omnemq́ꝫ potentiam cum faſtu deſpicit,ſuperborum punit aſperitatem,ad faſtum eleuatos interimit,humilibus autem,ac patientibus digna retribuit. Sic itaqꝫ etiam regnum iuſtum magni pendens adiutorio ſuę uirtutis extendit, ſapientiamq́ꝫ regiam pacis tranquillitate cuſtodit. Non ergo uideor mihi errare frater mi,hunc eſſe confitendo deum omnium principem, atque patrem,quem multi regnantes apud nos uęſanis erroribus ſeducti, denegare tentarunt. Sed illos omnes finis comprehendit exitioſus,ita ut omne genus hominum poſt eos exurgens,clades eorum pro maledictionis exemplo præponere uideatur. Horum igitur unum eſſe reor Valerianum,quem uelut quædam uirga iracundię diuinæ de noſtris terris expellens,ueſtris partibus tradidit puniendũ. Qui ſcilicet uerecundiæ ſuæ nobiliſſimum apud nos trophæum demon-

ſtraſſe cognoſcitur. Sed hoc quidem in bonam partem conuerſum eſt, ut in noſtro ſeculo huiuſmodi ſupplicium fieret manifeſtum. Vidi nanq; & ego illorum finem, qui nuper nephandis præceptionibus deo deuotum populum turbauerunt. Quapropter multas deo refero gratias, quoniam integra prouidentia omne genus humanum, colens legem diuinã, reddita ſibi pace decenter exultat. Vnde etiam nobis ipſis credo, quoniã optime, cauteq́; uniuerſa proueniunt, quãdo per illorũ puram, probabilemq́; religionem, diuinamq́; concordiam, uniuerſa in ſe dignantur erigere. Igitur de tali hominum collegio, ideſt Chriſtianorũ (pro quibus omnis eſt mihi ſermo) quã me libenter credis audire, quando etiam eminentia loca Perſidos per eos amplius q̃ cupio decorantur? Tum ergo optime gubernaueris, ſi fueris ſicut illi, & habueris cõmune, quod illi. Sic enim habebis omnium dominum mitem, placidumq́; atq; propitium. Hos igitur quoniam tantus, ac talis exiſtis, cõmendo tibi, quoniam & pietate probaris inſignis. Hos dilige cõpetenter, & facito clementiæ tuę participes, tibi ſimul & nobis præbiturus gratiæ immenſa iura per fidem.

Hæc igitur optimus Imperator pietate decoratus egit, curam non ſolum ſubiectorum habens, ſed etiam eorum, qui ſub alienis gubernaculis regebantur. Quapropter & ipſe diuina protectione potitus eſt, & Europam uniuerſam, atq; Africam, ſuper has etiam maximam Aſię partem tenens, ſubiectas habuit ubiq; deuotas. Sed etiam Barbarorum, alij quidẽ ſponte ſeruiebant, alij deuicti. Vbiq; triumphi uidebantur, & Victor cernebatur in omnibus Imperator.

VITA BEATI NICOLAI MYRENSIS EPISCOPI, PER LEONARDVM IVSTINIANVM SCRIPTA.

LEONARDI IVSTINIANI PATRICII VENETI IN BEATI NICOLAI MYRENSIS EPISCOPI

Vitam è Græco in Latinum tranſlatam ad Laurentium eius fratrem urbis Venetiarum Patriarcham Præfatio.

CVm ætatis noſtræ ingenia mecum conſidero, Laurenti frater, ea uidelicet, quibus uetus illud & expolitum ſcribendi genus in cultu eſt, ſoleo equidem Chriſtianã gentem (ſi dicere fas eſt) nonnihil infortunatã putare. Nam cum in illa tot præſtantiſſimi fuerint in omni primaria laude uiri, ut nulla ſit cum illis gentilitas comparanda, uix quiſquam tamen eiuſmodi ſcriptorum eſt, qui non ipſe malit gentilium, quam ſanctorum noſtrorum facta literis celebrare. Id autem cur ita fiat, non certe ſatis intelligo. Nam cum Chriſtianam fidem plane profiteamur, eoq́; cenſeri nomine, & felicitati nobis imputemus & laudi, quid cauſæ dici poteſt, cur aliena malimus etiam à pueris decantata, q̃ noſtra haud ſatis cognita glorioſe, & utiliter illuſtrare? Nam Metellis, Catonibus, Lycurgis, Epaminundis, cæterorumq́; gentilium illuſtribus factis pene referta ſunt omnia, nec noua indigent laude, in quibus exprimendis cũ græce, tum latine ſumma certauerunt ingenia. At noſtrorum niſi paucorũ admodum iacet memoria, quorũ præter nomina nihil ferme celebre eſt.

Non enim Criſpos, aut Xenophontas, aut ex illa cohorte quenq; uitæ, facinorumq; ſuorum interpretem habuere. Nam ad nominis celebritatem poſteritati diutiſſime cõmendandam, quis neſciat, non tam referre, quibus quiſq; moribus, qua uirtute, quibus rebus geſtis antecellat, ſed multo maxime quem factorum & laudum ſuarum præconem ſit habiturus? Vnde Lyricum illud: Vixere fortes ante Agamemnona multi; Ignotiq; longa nocte, carent quia uate ſacro. Scite igitur Alexander diuinitatis cupiditate incenſus, ſtatuas ſuas ab alio quoquã fieri, q̃ a Lyſippo uetuit, quia illius opera, ob incomparabilis artis præſtantiam, immortalia fore putabat. Ita non tam res ipſæ ſcriptorem, q̃ ſcriptor illas celebres, atq; longæuas facit. Quod ſi Hieronymũ, aut eloquentem alterum cæteri noſtri fuiſſent cõſecuti, legerentur illi profecto eo ſtudio, ac uoluptate, qua Paulum eremitam, & Hilarionem, quorum uitæ ſplendor pari ab illo uerborum luce, & uenuſtate ornatus eſt. Nempe Paulos, & Hilariones haberemus innumeros, non eos haud æqua cum illis felicitate, aut fortuna, ut ſcriptorem eloquentiſſimum nãciſcerentur, ſed uoraginem neſcioquẽ, aut alios indiſertos e turba, quorum ſi fidei eloquentia par fuiſſet, ſanctorum noſtrorum præclara facinora, non modo per uulgus, uerum longe, lateq; per docta ingenia uolitarent. Et omnium uirtutum exempla peteremus ab eis, quandoquidem mille nos habemus ex noſtris, quos ſingulis gentilibus opponamus: nec uiros modo, ſed & mulierum cateruas proferamus, forti perpeſſas animo, quæcunq; ſcriptores priſci paucis in uiris tantopere laudauerunt. Adde quod externarum gentium uirtus magna quidem ex parte fucata fuit, nec tam uirtus q̃ ſimulachrũ uirtutis, & ſpecies appellanda. Nam ſi magnitudinem animi, ſi ſapientiam, ſi continentiam, æquitatem, liberalitatem, cæteraſq; reuera uirtutes quęrimus, haud facile dixerim, in alijs illas, q̃ in ſanctis noſtris ſplendidius eluxiſſe. At ſancti (dicet aliquis) non duxerunt exercitus, non acies inſtruxerunt, nõ claſſibus, non prælijs, non oppugnationibus deniq; urbium præfuerunt. Non eſt omnino id quidem, fuiſſe tamen concedamus, & hęc eadem fateamur præclara putari debere. Sed per Deum immortalem cui tandem uſui, aut cuiuſmodi hominibus iſta dicuntur? Quotus enim quiſq; legentium illa fuerit, qui aut claſſis præfectum, aut inſtructorem certaminũ, aut urbium oppugnatorem futurum ſe putet? O dementiam ſingularem. Ego qui nunq̃ uiſurus exercitus ſim, quibus artibus acies diſponantur, multo didicerim ſtudio; quo uero pacto ſuperbiam conteram, iram extinguam, auaritiam, reliquaſq; animi peſtes proſternã, ex his ſcire neglexerim, qui hoc cõmune omnium bellandi genus ſcire percalluerunt. Quid igitur? Improbabimus'ne ſtudium eorũ, qui noſtro ſeculo eiuſmodi uigilias uigilarunt, & multorum gentilium facta ſcripſerunt? Nõ auſim id ego quidem, neq; unus pluribus temere bellum indixerim, & his potiſſimum, quos mihi uel neceſſitudine ſtudiorum, uel officiorũ cõmuni interceſſione coniunctos puto. Cæterum pertinax affirmarim præſtitiſſe noſtrorum, q̃ alienas uitas conſcribere: Aut ſi alienæ ſcribendæ fuerint, non debuiſſe noſtras omitti. Nos itaq;, qui dudum aliorum inſtitutũ ſecuti nonnulla gentilium facta literarũ monumentis mandauimus, nunc, te hortante, Laurenti frater, hunc quẽ laudamus, morem inibimus. Me etenim quotidie pro tua incredibili pietate admones, ut ſtudia, cogitationeſq; meas ad beatam

uitam, animiq; immortalitatem adipiſcendam potiſſimum conferam, & poſt longam nauigationem aliquando de portu cogitem. Nullius autem in omni re, quæ ad bene beateq; uiuendum pertineat, maior mihi debet eſſe auctoritas, quàm tua, qui præter incontaminatam uitæ integritatem ab ineuntibus annis ſuſceptã, mihi natura frater es, cura & ætate pater, Dei miſeratione Antiſtes. Neq; me uerbo tantum doces, ſed exemplo magis, qui inter maximas epiſcopatus tui occupationes, & Venetorum, alienigenarumq; quotidianos acceſſus, ſacrarum literarum ſtudia ſcribens non intermittis, ne libri, quos priuatus plures edidiſti, teſtentur te in negocio ea mentis, & cogitationum poteſtate carere, qua in ocio perpetuo fruebare. Tibi igitur morem gerens, magni Nicolai uitam ſcribere orſus ſum. Neq; omnia in eum libellum congeſſi ſed ea tantum, quæ apud Græcos idoneos, maxime apud Simeonem cognomento Methaphraſtẽ, de illo ſcripta, & eccleſiis probata inuenimus. Nam quæ de ipſo feruntur, tum uetera, tum noua miracula, neq; numero, neq; magnitudine modum habent. Hunc autem potiſſimum exprimendum tibi delegi, partim quia iocunda ea lectio eſt, & digna certe, quæ de epiſcopo ab epiſcopo accurate legatur, partim ut uiro ſanctiſſimo de Venetis optime merito aliquam meę patrię nomine gratiam reddam. Noſtros enim homines, & nauigantes in primis, tanta proſequitur pietate, tãta miſericordia, ut iure poſt beatiſſimum Marcum, hunc alterum noſtra ciuitas ſibi patronum colat. At cum pro ſuſceptis ab eo muneribus, alij cæreas, alij argenteas ſtatuas ferant, ego hanc illi longe nobiliſſimam ſtatuam dedicabo, quæ non modo corporis, cæterum (quod multo præſtabilius eſt) animi & uitæ pulcherrima liniamenta immortaliter exprimat. Nec erit (ut ſpero) inanis hic noſter labor, ceu in ſcribendis gentilibus quondam fuit. Nam in eũ hoc munus contulimus, qui cum inter primos gratiſſimus fuerit, plus poteſt nobis mortuus nunc e cœlo, quàm uiuens quiſq; in terris prodeſſe.

INCIPIT VITA SANCTISSIMI CONFESSORIS NICOLAI, COGNOMENTO MAGNI, *ac Myrenſis Antiſtitis admirandi, Feliciter.*

PAtaram rerum ſcriptores tradunt, urbem fuiſſe in terra Lycia nobilem inter primas: Eiq; ſi cætera defuiſſent ornamenta, quibus tamen plurimis affluebat, poterat ſane uel hoc uno nobilitari præcipue, quòd Magnum Nicolaum Myrarum epiſcopũ tulit, uirum profecto, quẽ in Republica Chriſtiana nemo prope ſanctorũ omniũ in omni uirtutum laude facile anteiret. Nam Pataræ natum illum cõſtat, & claro quidem genere. Mater eius fœmina fuit ſanctiſſima, atq; grauis. Patri uero non tam uitę ſplendor, quàm integritas, non tam populi quàm Dei cultus, non tam diuitiæ quàm elemoſyna fuerunt in precio. Mundi itaq; relictis illecebris, nullum erat illis, niſi bonarum actionũ ſtudium, atq; uoluptas. Hi tanquã lignum plantatum ſecus decurſus aquarum in tẽpore ſuo ſpecioſiſſimum edidere fructum, infantem uidelicet hunc, cuius cœleſtis indoles futuræ uirtutis præſagium præſeferret. Illum autem primum mater pariter atq; poſtremum tulit, Infœcunda poſthac cũ chariſſimo coniuge

perſeuerans,ſiue deſperante natura per illos poſſe huic ſimilem alterum in lucem producere,ſiue ut puer hic multiphariam Baptiſtę ſimilis in hoc quoq; cum illo quodãmodo conueniret. Ille enim infęcundæ matris diſſoluit uterum, atq; ſterilitatem: Iſte fœcundæ matris uterum obſtruxit. Sic itaq; parentum diligentia omnis,ſtudia,& uoluptates in hunc unum diuine ornandum,inſtituendumq; ſunt collectæ,ut quē carnaliter genuerant,ſpiritualiter educandum,& omnibus ſanctiſſimarum inſtitutionum ornamentis excultum,admirabilem cunctis mortalibus redderent.

Infantem autem hunc quis dubitet, in ipſo ſtatim natiuitatis exordio, diuino fuiſſe numine afflatum, ſanctificatumq;, qui non prius uiuere, q̃ Deum uenerari, nõ prius comedere,q̃ ieiunare cœpit? Compertũ enim habemus,illum,cum reliquos dies,noctesq; omnes nutricis ubera ſuggeret crebro,quarta tamen, ſextaq; feria niſi ſemel duntaxat, & id ueſperi quidem lac uoluiſſe guſtare. Atque hoc ſemper certo,immotoq; ſeruauit ordine,ut nullis poſſet blanditijs,nullo nutricis lenocinio,nulla naturę neceſſitate a ieiunio cœpto deflecti. Quamobrẽ uel improbum quenq; bonarum rerum interpretem plane fateri oporteat,non fortuitu illud aut intemperie ſtomachi factum eſſe,ſed quaſi conſulto,& Dei afflante ſpiritu. O miraculum ſingulare,& inter rara omnium ſeculorum ſpectacula per eccleſias merito decantatum,& dignum uiuendi principium,cui tam excellens uita ſuccederet; quandoquidem creſcentibus annis,debebat eius quoque uirtutibus,tum natura,tum ſtudio, & gratia patris, fieri acceſſio admiranda.

1 *Nicolaus infantulus quarta & ſexta feria ieiunabat, ſemel in die lac ſuggens,et id quidem ueſperi.*

Poſtea enim q̃ e pueritia exceſſiſſet,caſtiſſimos mores,& diſciplinam ab optimis acceptam parentibus in melius redigens, ipſe quoq; ſuapte natura,& ingenio non deſinebat, uelut generoſa quædam,& fertilis gleba, nouos quotidie honeſtatis, & pietatis fructus edere. Inde ætate poſcente,ad capiendum animi cultum traditur ſtudio literarũ. Vbi tum ingenij magnitudine,tum uelocitate diſcendi,breui admodum æuo multa ingenuarum diſciplinarum ſcientia imbutus ab omni humanæ laudis cura abhorrebat. Æqualium uero ſodalitates,conuiuia,conſuetudines uitabat omnino,quia in illis cerneret ſicut feſtiuitatis multum, ita plurimum eſſe intemperantiæ,atq; periculi. Mulierum non modo colloquia,uerũ etiam conſpectum,tanquã iuuenilis animi peſtilentiſſimam labem fugiens,totum ſe honeſtati,pudicitięq; addixit. Libidinum uero,& carnis incendia, quibus æſtuare plerunq; omnes adoleſcentes ſolent,quotidiani labores, ieiunia,uigiliæ extinguebant. Talibus inſtructum artibus,totum ſeſe accepimus ad Chriſti ſeruitium contuliſſe. Schola illi erat, ac diuerſorium Dei templum, ut ſe dignum pararet templum, in quo Deus ipſe pernox & perdius habitaret. Neq; bonarum diſciplinarum ſtudia aut legendo, aut audiendo,aut meditando intermittebat. In quibus tantum excelluit, quantum Magno futuro Antiſtiti opus erat. Sed quo uita recta doctrinis omnibus longe maxime prędtabilior eſt,eo plus in componendis formandiſq; moribus nauabat operæ ac laboris,quo iuuenilis, fluctuantiſq; ætatis inconſtantiam ſenili quadam firmaret grauitate. Quẽ enim admodum non illud ſenium laudamus,in quo non emineat par ſenio,& annis modeſtia,ſic etiam ſolemus iocunde admirari,multaq; laude dignã exiſtimare adoleſcentiam, quæ plane didicerit eiuſq; ætatis cõpeſcere mo-

2 *Libidinum & carnis incẽdia, labores, ieiunia & uigiliæ extinguebant.*

tus, & ſenectutis grauitatem, ac modeſtiam retinere. Eſt enim ſi iuuentus in ſene turpis, ita pulcherrima quidem in adoleſcente ſenectus.

Habuit autem Nicolaus auunculum, nomine Nicolaum, a quo nunc noſtrum arbitror id nominis uſurpaſſe. Is cum nepotem animaduerteret religioni & ſanctimoniæ deditum, mundo ſe penitus abdicaſſe, parentes hortatur, ut adoleſcentem ſacerdotalibus ſacris initiari permittant. Illi in ſententiam uenere faciles. Cur enim gratos homines pigeat reddidiſſe, quod gratis acceperint, & fidelium more debitorum, æs alienum cũ ipſa

3 *Parẽtes Nicolai multa prece & lachrymis a deo hunc filiũ impetrauerunt.*

etiam uſura perſolueret? Nam in ueteribus memorijs ſcriptũ inuenimus, Nicolai noſtri parentes aliquandiu ſteriles, & propemodum de ſobole deſperãtes multa prece & lachrymis a Deo hunc filium impetraſſe; atq; illum propterea Deo, qui dederat, reddidiſſe libentius. Perhibent autem auunculum, ſancto afflatum ſpiritu, de nepote uaticinantem præcinisse in illo cœleſtium donorum redundantiam. Cũ enim initiaretur, ad aſtantes conuerſus: Nouum, inquit, fratres, terris Solem oriri uideo; & humano generi grande ſolatium comparat: O gregem felicem, qui hunc ſibi paſtorem ſit habiturus. Hunc enim uidebitis errantes oues ad pietatis paſcua reuocantem; Hunc periclitantibus ſalutem, calamitoſis opem, laborantibus præbere quietem. Neq; ſecus, atq; iſte prædixit, omnia eueniſſe inſequens ſermo docebit. Nulli autem mortalium admirabile uideri debet, uel nepotis præclara facinora uſqueadeo mundum illuſtratura, ſui ſplendoris uatem aliquẽ habuiſſe, uel auunculum prophetandi ſpiritum meruiſſe, quem admirandę uitæ integritas Eccleſię iudicio inter cęli Sydera collocauit. Nam duos fuiſſe Nicolaos conſtat, auunculum illum, hunc nepotem, ſanctos ambos, epiſcopos ambos, illuſtres ambos: quanquam longe illuſtrior quidem nepos eſt habitus, is, cuius nunc uitam, & facta conſcribimus, cuiq; propterea Magno cognomen fuit. Igitur factus ſacerdos morum & uitæ ſeueritatem pariter cum dignitate augendam putauit, naturæ ſapientiam imitatus, quæ arbores ipſas, quo ſe celſius in cœ-

4 *Solidiſſimæ ſacerdotij radices, inter quas eſt continentia.*

lum tollunt, eo altius demiſſis in terram radicibus, firmiores reddit. Sacerdotij autem quis dubitet ſolidiſſimas eſſe radices, integritatem uitæ, miſericordiam, pietatem, continentiam, ſobrietatem, reliquaſq; uirtutes id genus, quibus potiſſimum propius ad Deum acceditur? Itaq; corpori ſuo

5 *Nicolai abſtinentia, ieiunia, & uigiliæ.*

bellum indicit, non quod illud necaret, aut contereret, ſed quod domitũ & omni petulantia exutum redigeret in ſeruitutẽ. Igitur ſomno, & quotidiano cibo, quantum ratio permittebat, detrahit, ieiunijs, nocturniſq; uigilijs ſolito plus indulgens, uino parciſſimo utebatur, ſæpius aqua ſola

Veſtium eius modeſtia & humilitas.

contentus; Veſte ſi non ſordida, ut hypocrita, & uanus oſtentator, nullo tamen conſpicua luxu deinceps eſt uſus. Crebrior illi fuit ad delubra aditus. Nulla penitus, niſi ſacrarum literarum lectio. In uultu, & geſtu modeſtia maior. Sermo rarior, & grauis quidem, & qui nihil haberet inanitatis & fuci: ut his præditus ornamentis uideretur in corpore mortali immortalium uitam degere.

6 *Auunculus Nicolai tẽplum nobile cõdidit, eique pari dignitate monaſterium addit.*

Per id autem temporis Nicolaus auunculus templum nobile, ſub ſacræ Syon nomine ſtruit, eiq; pari dignitate monaſterium addit. Cui cum de præficiendo gubernatore pro rei amplitudine cogitaret, uiſum eſt id negocij nepotis curæ, ſapientiæq; cõmittere, tũ ut admirabiles eius uirtutes uſu, & exercitatione uegetiores redderet, tum quia nemo erat in prõptu,

qui rem illam aut ſapientius,aut ſanctius,aut diligentius gubernaret. Nepotem itaq; præfecit,eiq́; plurimos preſtantes adiungit monachos,ut uelut in re militari,& Imperatorem exercitus,& exercitum Imperator pari uirtutum cultu,& uoluntate haberet. Hoc itaq; munus ita Nicolaus adminiſtrauit,ut dignitatem monaſterij gubernatoris præſtantia facile ſuperaret. In eoq́; perſtitit,quoad ipſe uiſendorum ſacrorum locorum gratia in Palæſtinam eſt profectus. Quod iter paulopoſt pluſculis attingemus. Sed me iam uideo de narrationis ſemita declinaſſe. Prius enim q̃ de monaſterio dicerem,erat de parentum interitu, & hæreditatis diſtributione dicendum. Quem locum nunc paucis abſoluamus. Parentes eius in illius peſtilentiæ uaſtitate, quæ Lyciam ea tempeſtate depopulata eſt, intra triduum morientes,heredem illum teſtamento inſtituunt. Quorum mortẽ omni officio,ac pietate ita eſt proſecutus,ut nihil omitteret, quod ab amantiſſimo filio parentibus optimis præſtari par ſit. Hæreditatem igitur adiens,& non tam poſſeſſorem ſe, q̃ hereditatis diſpenſatorem relictum intelligens,cœpit,non quomodo patrimonium augeret (id quod pleriq; omnes mortales factitant) cogitare, ſed quo pacto patrimonium ſeminando,uberiorẽ ſibi frugem in cœlo colligeret. Quid enim aliud agat uir conſtans,& ſapiens,qui ab ineunte ætate funditus ex animo terrenas eiecerat cupiditates,niſi ut duriore iam ętate contemnat,quod teneris annis animo magno, & excelſo contempſerit, ne uitæ præclara exordia a ſuccedentis ætatis actionibus diſſentirent. Itaque non ad congregandas diuitias,ſed ad congeſtas diſpertiendas animum appulit, ut nil aliud patula manus,q̃ egenum & pauperem cogitaret. Cæterũ quemadmodum tellus ipſa omnium longe liberaliſſima,herbis, frugibus, arboribuśue ſic alimenta,atq; uitæ pręſidia porrigit, ut nemo quidem omnino id ſentiat, ita noſter hic egenorum alumnus,clam quidem, & nullo ſciente mortalium,miſericordiam ſuã incredibili ſtudio in pauperes exercebat. Cuius reliquas eleemoſynas intelligemus facilius, ſi hoc unum è pluribus celebre illius factum ſubijciemus.

Fuit Pataræ uir genere nobili,qui (ut fert humanę felicitatis fragilitas) ab honoribus in contemptum,a diuitijs in egeſtatem deciderat. Ei erant tres filiæ, corporis formæq́; uenuſtate, & morum elegantia longe præſtantes,uirgines omnes,& quarum ætas (ſi patris calamitas nõ obſiſtat) nuptias flagitaret. Has inops pater omni rerum egeſtate calcatus, nõ modo uiro tradere,ſed ne alere quidem quoquo pacto poterat: neque ſpes ulla miſerum hominem ſolabatur, qua quotidiæ creſcentis inopiæ uim perferret. Heu rem dictu fędam, heu quo mortalium mentes inſuperabilis uis egeſtatis impellit. Tetrum,atrox,immane facinus patrem (paternæ pietatis memorem ne,an immemorem potius dixerim?) exagitat filiarum decus,ac pudicitiam deferentem, ut natis eſurientibus nõ deeſſet. Cœpit enim de illarum uirginitate alienæ proſtituenda libidini cogitare,ut turpiſſimo, & flagitioſo quæſtu uitam pereuntis familiæ tueretur. Iam ueſana fames reluctantem patris animũ ægre perfregerat. Iam crudele,& humanis indignũ luminibus ſpectaculum parabatur. Quid enim tam ualidum eſt,tamq; munitum, quod neceſſitas non proſternat? Sed affuit de cœlo miſerator dominus,qui eſcam daret timentibus ſe; qui patris in filias inuitam crudelitatem nõ pateretur; qui uirginum caſtiſſimas

lachrymas miſeratus, a tam fœtido flagitio liberaret. Sed quo pacto id facies dulciſſime Deus, uniuerſæ miſericordiæ pater, & fons, aut quo mi niſtro auxilium tuum oppreſſæ familiæ porriges? Angelum profecto tute tibi Nicolaum delegiſti, quo nemo mortalium eſſet, qui tua iuſſa melio ri aut ſtudio, aut conſilio, aut pietate perficeret. Tua igitur miſeratione fa ctum eſt, ut crudele conſilium famulus tuus, neſcio quo, niſi te uolente, ſentiret, cuius animus tum rei atrocitate, tum inſita pietate cõmotus, in auxilium periclitantium totus accingitur. Stimulabant miſericordem ani mum, eſurientis familiæ lachrymæ. Stimulabat caſtarum puellarum pro ſtituenda uirginitas. Stimulabat amantis patris miſericordia, qui in pudi citiam inuitus agebat, ne in uentrẽ crudeliter agere uideretur. Sed ſeruus tuus, qua ratione Deus impleat præcepta non uidet. Cum enim iubeas miſericordes nos eſſe, uetas tamen ſiniſtram ſcire, quid faciat dextera no ſtra. Ardet animus miſericordiæ faciendę ſtudio, ſed humanum ſui bene ficij teſtimonium refugit: quippe, qui ubi ſoli, benefactorum gratiſſime retributori placere conetur. Tantum enim uir Dei ab omni humanæ lau dis deſiderio abhorrebat, ut quantum cæteri ſua maleficia, tantum ipſe iſtę beneficia ſua celare ſtuderet. His agitatus ſtimulis impiger animus, credo te, domine, inſpirante, intẽpeſtæ noctis ſilentio, e ſtrato proſiliens, auri haud mediocre pondus ſacculo belle inſutum ſumit, domo egredi tur clanculum, miſerandæ familiæ domum tacitus adit, circunſpectat ſa gaciter omnia: animaduertit tandem, luna ipſa adiuuante, feneſtram apertam paululum: Ea cubili inſeruiebat, in quo infelix pater, membra quieti tradiderat. Tunc Nicolaus pulcherrimam ſibi a Deo oblatam oc caſionem ratus, auro per feneſtram immiſſo, domum ſe ſtatim proripit. Mane pater, auri comperto miraculo, ſtupens, cum tanti muneris dato rem ſuſpicari non poſſet, dæmonum eam eſſe, aut callidi cuiuſpiam ho minis fallaciam putat, adulterinoq́; credit ſe luſum auro. Inde cum aurum digitis contrectaret, iamq́; rei cognoſceret ueritatem, incredibili lætitia geſtiens, lachrymas ubertim effundit. Miratur rem, animo uerſat omnia. Et cum humanum benefactorem coniectare non poſſet, in Deum hoc muneris transferens; Quid faciam nunc miſer, inquit, ne tanti beneficij ingratus arguar? Certum eſt peccatum meum diluere, & impio me, ac nefario ſcelere expiare. Filiam, in cuius pudicitiam crudeliſſime ſæuiebã, a fœdo periculo emam. Aurum uirginem redimat, quæ meo ſcelere auri gratia perdenda erat. Hæc itaq; ſecum reputans, primam ex tribus filiam honeſto marito locat. Nicolaus non minus dato, quam ille accepto munere gaudens, ubi uirginem uidet a periculo liberatam; liberabo, inquit & re liquas; auriq́; tantundem noctu, ut antea, per parentem feneſtram im mittit. Diluculo pater cum ſecundum aurum inueniſſet, uix ſui compos humi ſupplex ſeſe proſternit. Tum ora pectuſq́; largis irrigans fletibus: Deus, inquit, miſericors, eſurientium liberalis alumne, fac (quæſo) domi ne, ut ſciam quo miniſtro tu flagitiorum meorum periculum ſuſtuliſti, ut te, domine, in illo laudem, te in illo magnificem, te in illo contempler, Do mine, qui me iampridem ſanguine tuo redemiſti, & nunc auro pereun tem familiam redimis. Oſtende mihi diſpenſatorem hunc tuum, & An gelum profecto in terris, cuius ope ecce ſecundam quoq; filiam, diabolo crudeliter maritandam, ſancto connubio honeſtabo. Hæc cum dixiſſet,

non prius deſtitit, quàm alterum quoque generum ſibi aſſciuit, nec minorē certe gaudio duplicis coniugij celebrati, quàm ſpe tertij quoque propediem celebrandi. Iam enim tantum ſibi de Dei miſericordia pollicetur, ut ſeſe putaret tertiæ quoq; filiæ dotem tenere manibus. Ita ab inferno ereptus homo noctes dieſq; perpetuos ereptoris ſui deſiderio æſtuabat. Statuitq; noctes inſomnes per excubias ducere, quoad, quiſnam eſſet hic exploratum haberet. Nec minus admirabilis noſter tertiam quoq; filiam nuptijs tradi cupiebat. Profunda itaque nocte ueniens tacito (ut aſſolet) pede, per eandem feneſtram tertiam introiecit dotem. Ac peruigil pater decidentis auri ſtrepitu monitus, quanta poteſt pedum uelocitate proſiliens, Nicolaum tandem fugientem aſſequitur, comprehendit, tenet, atque illius pedibus aduolutus, redemptorem ſuum, adiutorem, ſaluatorem pereuntium animarum, flens gaudenſq; compellat. Niſi enim miſerationes tuas, inquit, miſericors excitaſſet dominus, dudum iam perierat infelix cum tribus infelicioribus natis pater, ſed clementiſſimus Dominus per te ſaluauit nos, & a crudeli peccati caſu liberauit dominus, ſuſcitans inopem è terra, & de ſtercore erigens pauperem. Talia lachrymantem, beatoſq; oſculantem pedes, Nicolaus ægre compeſcuit, qui cum beneficium ſuum quanta potuit humilitate attenuaſſet, multis tandem adiurationibus, ut rem nulli mortalium pateſaceret, fruſtra precatus eſt. Vna igitur hæc ex innumeris prope miſericordis hominis huius eleemoſynis. Quod ſi reliquas quoq; recenſere pergemus, quoties indigentibus opem tulit, quoties pauit eſurientes, quoties alieno grauatos ære leuauit, immenſi propemodum laboris id fuerit.

Poſtea uero quàm perfecta iam, & abſoluta uiri uirtus illum maiore Dei familiaritate dignum effecit, cœpit eum ſolitudinis cupiditas ingens; in eoque deſiderio diutius immoratus, ſtatuit tandem ab omni hominū cœtu ſecedentem in abditam aliquam eremum ſeſe recondere, ut remotior mundo, Deo fieret propior. Eremus enim quietis atque tranquillitatis animi optima parens, & nutrix, comes uero, atque tranquillitas cogitationum, diuinæque contemplationis fructifera radix, certaque pronuba cum Deo coniugij ſpiritualis. Itaque cum ueteri uiſendæ Palæſtinę deſiderio teneretur, ubi ſaluator noſter ante Crucem inter mortales uerſatus eſt, nauim in Ægyptum redituram conſcendit, ut inde ad loca ſancta profectus, ſolitudini ſe deinde dicaret. Sed Palæſtina, & eremo intermiſſis, nauigationi ipſi paululum indulgeamus. Igitur è portu tranquillo cœlo ſoluentes recta in Ægyptum enauigant. Cum autem docti nautæ nihil aduerſi ſuſpicarentur, quos tamen diuturnus uſus futurarum tempeſtatum præſcios ſolet facere, Nicolaus illis horrendas uentorum, turbinūque procellas imminere pręnunciat. Etenim uidere ſe, ait, humani generis hoſtem iratum, nauim ſtricto gladio ingreſſum, atque rudentes, omniaq; ſimul mali, & claui retinacula concidere cupientem, molientemque nauim, quaſi rapidis uorticibus circumactam in profundum cum uiris ipſis demergere. Vix ea fatus erat, cum de repente, quaſi ſigno dato, uehemēs, atraque uis tempeſtatum exoritur; undique horrendo fragore erumpunt turbines, mare uertitur funditus, tolluntur fluctus in cœlum, trepidi nautæ ſubito metu perterriti ad genua ſe Nicolai proſternunt; orant, miſerere, periclitantibus opem ferat, Dei auxilium pro ſe imploret, quibus nul-

7 *Nicolaus peregrinationem ad ſancta loca aſſumit.*

la reliqua ſit ſpes ſalutis. Tunc uir Dei confidere illos iubet, ac breui hoc periculo liberatum iri, modo iactent ſpem ſuam in domino, qui ſaluos facit ſperantes in ſe. Poſt eum paululum oraſſet (mirabile dictu) ſedantur fluctus. Turbines in leuem auram diſſoluuntur. Lux atram caliginem diſsipat, & iam undiq; læta, tranquillaq; pereuntibus dies redit. Tum nautæ à lachrymis in gaudium uerſi, ex animo gratias cum Deo, tum admirabili famulo eius habere fatentur, duplici uiri admiratione commoti, quod & futurum prædixiſſet periculum, & præſens tam facile ſuſtuliſſet. Auxit autem illorum admirationem inſequentis quoque rei miraculum. Cōſcenderat nauta ſupremum antennæ cornu, ut ſolutos carbaſi funicolos religaret. Is dum incautior deſcendere pergit, & manus illum falleret, magno lapſu ſuper nauis tabulata corruit, contuſum corpus iacet exanime, & ſine dubio è uita migrarat. Tum Nicolaus miſericordia uehementer motus, defixis in cœlum luminibus, orauit intentius. Inde rediens ut primum cœpit illum lachrymans contractare, mortuus quaſi è leuiſsimo ſomno excitatus reſurgit, & corpore ut prius integro ad obeunda munera nauis redit. Poſt hæc uir Dei pandere illos uela iubet. Illi toto ſinu flantem à tergo Corum accipiunt, nec prius illos felix deſeruit aura, quàm Alexandriam adducti ſunt. Ibi nautæ peruulgatis, quæ uiderant, miraculis, ciuitatem incredibili huius uiri uiſendi ſtudio excitant. Hic bone Deus, multa per ſeruum tuum mirabilia Ægyptijs oſtendiſti. Et erat operæprecium magnalia illa tua domine uirtutum ſingula recēſere, niſi hoc eſſet negocij nimis longi. Magnus etenim factus ægrotantium hominum ad eū concurſus, magnus calamitoſorum opem petentium, magnus ab immundis ſpiritibus uexatorum, magnus mœrentium, & infectis fortunæ caſibus laborantium. Sed quis, donorum largitor Deus, quis, inquam, æger non ſanus abſceſsit? Quis mœrens non lætus? Quis arrepticius non mundatus? Sed quid hæc ad te, domine, qui feciſti cœlum & terram in intellectu? Non tuam igitur incomprehenſibilis Deus, omnipotentiam admiramur, ſed miniſtrum hunc tuam, quem ſuæ uirtutis merito uiuentem, mortuumque per omnia ſecula nouis quotidie ſignis clareſcere uoluiſti. Hūc iure miramur; hūc uniuerſus orbis immortali gloria dignum laudat, & extollit. Tua tamen hæc laus eſt domine, quia ſine te laus iſta non eſſet. Sed iam reliquum itineris abſoluamus.

8 *Ad orationem eius ſedatur atrox tēpeſtas.*

9 *Nicolaus defixis in cœlum luminibus intentius orauit, inde qui mortuus erat reuixit.*

10 *Virtutis ſuæ merito Nicolaum uoluit deus & uiuentem et mortuum per omnia ſecula nouis ſignis clareſcere.*

Ex Aegypto itaque ſoluens, & in Palæſtinam (ut conſtituerat) ueniēs, aſcendit in Golgotha, ubi pro ſalute generis humani Chriſti patibulum fuit. Inde cum ad diuinæ crucis lignum uenerandum incederet, & uox illum intercepiſſet, ferunt templi fores tunc clauſas uenienti ultro cum fractis uectibus patuiſſe. Nec mirum id quidem, quippe cui cœli ipſius patebant portæ. Non enim caruit cumulata mercede iſta profectio: uberiorē enim ſpiritus ſancti gratiam, maioraque deinceps omnium uirtutum atque ſignorum dona perpetuo eum habuiſſe accepimus. In Palæſtina igitur, quantum par fuit, moratus, in ſolitudinem ſeſe colligere parat. Cæterum Dominus, qui ciuitatem ſupra montem poſitam abſcondi uetat, & ardentem lucernam poni ſub modio, illi per uiſum ſemel, atq; iterum imperat, ut ad oues, quas reliquerat in Syon, confeſtim redeat. Quod ubi diuinum id eſſe mandatum manifeſte deprehendit, ſeipſum abnegans colla impiger diuino iugo ſubmittit. Nauem Alexandrinam conduxit pretio,

11 *Nota contra hæreticos peregrinationes ad loca ſancta damnantes, cum Nicolaus ex ſua peregrinatione uberiorem ſpiritus ſancti gratiam, ac ſignorum dona cō ſequutus ſit.*

cum qua è Palæſtina in Lyciam remearet. Aſt eum improbi nautæ dolo fallere agreſsi, ſuæ prope dederunt pœnas improbitatis. Nã ſumpta mercede, cum è portu ſoluiſſent, non quo pepigerant, ſed Alexandriæ proras obuertunt. Iam erat in conſpectu patria illorum tellus, cum repens exorta procella, clauo, antennaque confractis, ultimum illis exitium minabatur. Tunc nautæ conſcij perfidiæ ſuæ ignoſci ſibi poſtulant, & ſupplices, ut deinde pro ſua exoret ſalute, magno flagitant ſtudio. Miram dictu rẽ. Vix illi ſermonem compleuerant, cum ſubito uis omnis tam ſæuæ tempeſtatis compreſſa reſedit; & nauis, nouis ſurgẽtibus auſtris, in Lyciam pulſa applicuit. Deſcendens itaque Nicolaus ſeſe ad monaſterium confert. Quod auunculus eius (ut paulo ante dicebamus) ſub nomine ſacræ Syon, magnis ędificarat ſumptibus. Eum fratres incredibili gaudio excipiunt, amplectuntur, oſculantur, & quaſi Angelum à Deo ſibi redditum, uenerantur. Hunc ſibi locum Nicolaus, quaſi tranquillum aliquem portum delegerat, in quo à turbulentis mundi actionibus ad contemplandam futuræ uitę fœlicitatem conuerſus, deinceps quieturum ſeſe ſperabat. Sed breuis admodum ea ſpes, eaque quies fuit. Non enim paſſus eſt, qui omnia ſapienter gubernat Deus, ut locupletiſsimus iſte omnium uirtutum theſaurus humi lateret defoſſus, ex quo erat futura ſecula innumeris beneficijs diraturus. Voluit enim, ut magnum hoc lumen, quod ipſe immẽſa ſua accenderat prouidentia, ſuper magnum erectumque candelabrum ſuis radijs uniuerſum orbem per ſecula illuſtraret. Itaque dum in ſecretiorem aliquando locum ſeſe orandi contemplandique gratia, uti inſueuerat, recepiſſet, uox eum de cœlo alloquitur: Nicolae ad mundi, inquit, palæſtram tibi redeundum eſt, ſi meam coronam expetis. His uerbis exterrito, cogitantique, quidnam uox iſta portenderet; Iterum uox eadem acrius intonans: Nicolae, inquit, non hic eſt ager, in quo fructum, quem ex te flagito, proferas. Ad homines redi, ut in te nomen clarificetur meum. Tunc hac uoce Nicolaus planè ſibi imperatum à Deo intelligit, ut relicto ocio, ad deferẽdum miſeris mortalibus, quam poſsit, opem, redeat. Hic cum Deo parendum exiſtimaret, diuque ſecum uerſaſſet animo, in patriamne, ac inter notos, an alio terrarum orbe ſeſe habitaturus reciperet, fecit tandem humanæ laudis odium, atque contemptus, ut neglecta Patara, & ſuis, Myras, ubi nemo quiſquam illum nouerat, commigraret.

12 *Monaſterium Nicolai auunculus uir ſanctus magnis ædificarat ſumptibus.*

Forte autem fortuna per eos dies Myrenſis pontifex è uita migrarat, cuius rei gratia (quoniam ea ciuitas Lyciæ metropolis erat) prouinciales epiſcopi, quos ſuffraganeos uocant, frequentes illo conuenerant. Ibi de ſufficiendo antiſtite actum eſt. Tum diuino operante ſpiritu, incredibilis quædam cupiditas cœpit non epiſcopos modo, uerum etiam uniuerſum clerum, ut ſanctiſsimum atque ornatiſsimum aliquem præſulem ſedes illa pro ſua dignitate, amplitudine, atque gloria conſequeretur. Quod tametſi multi præſtantes uiri nominabantur, non tamen unuſquiſque facile oſtendebatur, in quem huius concilij ſuffragia conſentirent. Ita cum uaria (ut in conuentibus hominum fit) ſtudia eorum eſſent, uariæque ſententię, placuit tandem, precibus, omnique ſupplicationum genere orari deũ, ut reuelaret, quiſnam eſſet huic obeundo muneri deligendus. Magno ſtudio diutius oratum eſt; nec ieiunia etiam, nec pleraque pietatis opera defuerunt. Tandem de cœlo Dominus, non tam precantium meritis, aut

13 *Magno ſtudio diutius oratum eſt, nec ieiunia, nec pleraque pietatis opa deferũt.*

ſedis dignitate, quam huius immenſi luminis patefaciendi gratia, uoces eorum exaudiuit. Præficiendumque antiſtem uni ex ſuffraganeis epiſcopis uenerando ſenio & uita præſtabili reuelauit hoc pacto. Huic enim antelucanam cum cæteris epiſcopis orationem facienti, apparuiſſe quendam ferunt habitu anguſtiore quam humano, eique imperaſſe, ut ab oratione confeſtim ad templi excubias ſe conferret, & quem primum in templum uenientem deprehendiſſet, illum eſſe, ad quem diuino conſilio epiſcopatus, & eccleſiæ gubernacula deferantur; hominique Nicolao nomē eſſe. Hæc iſte cum cæteris epiſcopis nunciaſſet, uiſum eſt omnibus, ita fieri, quemadmodum epiſcopo ſanctiſsimo reuelatum fuerat. At ne qua poſſet humana ſuſpitio Dei uoluntatem labefactare, omniſque tolleretur huius rei in fraudem nunciandæ occaſio, decretum eſt, ut nemo quiſquam omnino de templo ante rei finem egrederetur. Tum omnibus ad orationem conuerſis, hic unus ad exequenda Dei mandata pro templi foribus excubat. Habebat ſuſpenſos omnes (ut eſt humanus animus ſolicitus futurorum.) huius tante rei, diuinique indicij expectatio. At Nicolaus

14 media nocte ad confitendum tibi, clementiſsime Deus, de more ſurrexerat,

Media nocte ad orationem de more faciēdam ſurrexerat Nicolaus.

ignarus certe uoluntatis tuæ, cui tamē ſe totum addixerat. Et cum in tuis laudibus (ut ſolebat) nocturna ſilentia abſumpſiſſet, antequam primos radios rutilans aurora diffunderet, ortumque ſolis ægris mortalibus nunciaret, in templum, te inſpirante, Domine, ſecurus ire pergit. Quò cum primus omnium adueniſſet, explorator iſte diuinorum iudiciorum ingredienti Nicolao templi ueſtibulum, ſiſte gradum, inquit, fili mi, dic quæſo, quis es, quoue nomine uociteris. Tū uas iſtud electionis nil tale ſuſpicans, manſuete, uerecundæque, peccator, inquit, ſum, & ſeruus inutilis, nomine Nicolaus. Tum ille uultus, & morum grauitatem, uerborumque modeſtiam conſpicatus, & uiri præterea nomen ſibi cœlitus deſignatum, nō dubitauit hunc illum eſſe, quem diuina uiſio futurum epiſcopum prædixiſſet. Non erat enim neſcius, in quos ſoleat Deus reſpicere, in manſuetos uidelicet, & humiles corde. Itaque incredibili plenus gaudio, ſicut qui inuenit ſpolia multa, aut in abſconditum agri theſaurum incidit, ſequere me, inquit, fili mi; & apprehenſum dextera ad reliquos introducit epiſcopos. Illi audita re, nouum epiſcopum non humano certe, ſed plane diuino ſuffragio declaratum, inſolita quadam ueneratione excipiunt, uenerantur, Deoque laudem, & gloriam decantantes, in medium templi ſtatuūt, non tam reluctantem, quam noui huius uelut prodigij ſtupore uix compotem ſui. His continuo promulgatis (quid enim eſt ocius fama rerum præſertim admirabilium) ad tantæ rei ſpectaculum innumerabilis propè confluit multitudo. Tum ſurgens epiſcopus ille, qui uiſum habuerat, docet, quam chari habendi ſunt, quamue a populis honorandi rectores animarum, illi præſertim, a quibus iuſte, ſancte, humanęque gubernarentur, nihilque propemodum felicius eſſe illa ciuitate, cui iſtiuſmodi antiſtitem habere contigiſſet; propterea lætari oportere Myrenenſem populum, & Deo per quam maximas habere gratias, qui eum eſſet prǽſulem conſecutus, a quo plane ſperare liceat quicquid ab optimo, atque ſanctiſſimo pontifice expectari par ſit. Neminem enim dubitare oportere, hunc uirum eſſe omnium uirtutum arcam, atque theſaurum, & iocundiſſimum ſpiritus ſancti diuerſorium, qui non humano conſilio, non epiſcoporum

ſuffragijs,non cleri,aut populi electione, ſed ſola Dei miſeratione ſit pontifex declaratus. Inde omnibus,quemadmodum euenerant, accurate expoſitis, abire illos læto animo iubet, & gratias unumquenque Deo pro immortali,ac inæſtimabili beneficio reddere; ſe cum cæteris epiſcopis ad unctionem nouicij paſtoris iturum,quem ſpiritus ſancti digitis inunctum manifeſte iam perſpiciant. Cum dicendi epiſcopus finem feciſſet,uniuerſus hominum cœtus in lætitiam,lachrymaſque profuſus diſcedit. Synodus frequens ad noui præſulis unctionem conuenit. A quo magno tandē labore impetratum eſt,ut ſe pateretur inungi,tum magiſtratus magnitudine,tum uirium ſuarum,ut ipſe putabat, imbecillitate deterritum:quanquam Dei hoc eſſe imperium multifariam plane cognouerat. Quo igitur die Myrenſem thronum conſcendit, ſecum ait: Hic dies, Nicolae, hic locus mores alios affert;iam non tibi,ſed alijs eſt uiuendum, quandoquidem alijs uiuere,hoc eſt profectò ſibijpſi per quammaxime uiuere. Iſte cū ſibi uideretur cleri, populique uitia partim corrigenda, partim tollenda eſſe,non ſoli Deo, ut ante, ſed hominibus quoque uitam ſuam palam faciendam eſſe putauit,ut illi exemplo ſui facerēt,quod prece, aut imperio, aut ratione fortaſsis facere noluiſſent. Erāt eius priſtini mores,ut iam expreſsimus,abſolutæ uirtutis & formæ, atque accurata quadam caſtigatione compoſiti. At quoniā alia eſt priuati hominis ratio, alia magiſtratum gerentis,uitam omnem,moreſque,pro magiſtratus dignitate,transformandos eſſe putauit. Igitur in omni corporis cultu maiore, quam ante,incuria,& negligentia fuit. Nihil erat in eo uenuſtum,nihil elegans, nihil accuratum præter mores,uiuendique diſciplinam. Veſtis plus ſolito uilis,atque neglecta,in qua nullus eſſet omnino nitor,aut factus,ſed caſtigatæ potius humilitatis & modeſtię ſignificatio:nec enim alio quouis pacto poterat ſapientius, aut facilius ſacerdotum in ueſtitu luxuriem amputare. Nam quis tam impudens fuerit,qui priuatus pretioſam, & nitidam ueſtem non erubeſcat, cum magiſtratum ampliſsimum uiderit uulgariter,& negligenter indutum? Ego præterea ſic arbitror,indumentorū ſplēdorem hunc,& pluſquam regium luxum, quo noſtri antiſtites nunc utuntur,aut nullis eccleſiaſticis, aut his ſolummodo magiſtratibus conuenire, quibus nulla excellens uirtus auctoritatem uendicet, aut uenerationem, ut quod propria luce non poſſunt, externo fulgore oculos uulgi perſtringant. At in quo uniuerſæ honeſtatis,ac modeſtiæ eluceat ſpecies, maior certe gloria eſt, atque hominum admiratio ex ueſte uulgari. Semel edebat quotidie,& ueſperi quidem, ut publicis negocijs, quæ pro magiſtratus amplitudine magna erant,multaq́;,diem licentias cōmodaret. Nec cœna tamen publico uacabat munere,quandoquidem triclinium eius ſuo conſilio,aut ope indigentibus patebat ſemper; & cœna ſæpius pro negociorum opportunitate intercidebatur. Cibus erat eiuſmodi, qui ad ieiunitatem & abſtinentiam, q̄ ad ſaturitatem, potius inuitaret. Carnes ab ineunte ætate ita dimiſit,ut illas nunquam in omni reliqua uita reſumpſerit. Non plus uno ferculo cœnauit unquam,niſi hoſpitum gratia,quorum dignitas aut affluentiorem eſcam,aut delicatiorem expeteret. Nunquam ſine ſacrorum librorum lectione cœnatum eſt. Poſt epulas uero grauis aliquis ſermo ſanctiſſimo, atque doctiſſimo conuentu dignus inducebatur. Nam ſacerdotes aliquot eruditione & uita probatos,perpetuos ſibi

15 *Nota tu hæretice qui ſacras Epiſcoporum et ſacerdotum unctiones ſubſannas, quomodo ſanctiſsimus uir in Epiſcopum inunctus fuit, quod fieri non permiſiſſet,ſi res uana foret & ſuperſtitioſa,ut tu blateras.*

16 *Veſtis Nicolai in Epiſcopatu uilis atque neglecta.*

17 *Abſtinētia eius cum ciborum delectu ac menſæ frugalitate.*

conuiuas delegit, a quibus ſuauiore aliquo animi cibo aleretur. A menſa in cubile ſemiſatur ſeſe recipiens, totus in cœleſtium contemplationum campum diffundebatur, & animum diurnis, alieniſq; curis diſtractum, nocturna meditatione collectum refouebat. Cumq; inter has delicias aliquantum noctis aſſumpſiſſet, membra tandem humi demiſſa, ſomno tantum indulgebat, quantum ad perferendum diei labores ſat putabat. Inde ſurgens ſocios aduocabat, quibuſcum antelucana oratione reſumpta, inter pſalmos & hymnos aurora expectabatur. Tum una cum ſole in templum prodiens diuina exoluebat officia: A quibus ad paſcendum, curandumq; gregem reliquum lucis accõmodabat. O Antiſtitem admirandum, & ab Eccleſia merito Magnum cognominatum, qui utranq; uitam ita complexus eſt, ut nunquam a diuinarum rerum contemplatione negocium, aut a negocio contemplatio læderetur.

18 *Nicolaus humi dormiebat.*

19 *Inter pſalmos et hymnos aurora expectabatur.*

Vt autem ſuorum morbi facilius ſanarentur, medicos ad eam rem præſtantes magno ſtudio undiq; conquiſiuit. Nam primum omnium id curauit, ut unaquęq; ex ſuis eccleſia eius generis rectorẽ haberet, a quo exemplo, atq; doctrina, atq; ſtudio uitia populi tollerentur, praui corrigerentur mores, uirtutum atq; religionis cultus induceretur. Iis medicis utebatur, ab ijs diſcebat quotidie, ſi quid inſigne in animis, corporibus ue uſpiã locorum ſuorum eſſet, quod ſuum auxilium, aut præſentiam flagitaret. Incredibile autem eſt, quanto ſtudio, & charitate opem ſuam quoquo modo laborantibus impartiebat. Nõ labores ulli hominem fatigabant, non ſumptus deerat, quo oppreſſos aliqua ſiue corporis, ſiue animi mole leuaret: animo grauius laboranti medendo erat impiger iſte, & longo, ſi oportebat, confecto itinere accurrebat. Iacebat quiſpiam ægroto corpore pauper, & egenus, nunquam quantum neceſſe fuerat rerum, & pecuniarum in hominis auxilium defuit. Non enim a Myrenſibus tantum, uerum & a uicinis urbibus, haud parum argenti in eleemoſynas diſpertiendi quotidie ferebatur. Quod ſi neceſſitas aliqua occurriſſet maior, q̃ ut ei poſſet præſenti pecunia ſubueniri, ab diuite aliquo miſericorde, quos multos habebat in promptu, pecuniam uel mutuo, uel dono accipiebat. Nã præter neceſſaria corporis operimenta, & ſupellectilem tenui uitæ per opportuna, nihil ei reliquum erat, quod uel pignori, uel uenum poſſet dari. Nam etiam, quos legebat libros, mutuo petebantur. Ita ſemper uoluntariam paupertatem omnibus diuitijs facile antetulit. Hoc autẽ elegans in eo, atq; præcipuũ fuit, quod cum perfacilis eius ad omnes, & omnium item ad eum acceſſus eſſet, amplitudinem tamen, & dignitatem magiſtratus ita retinuit, ut dignus pro ſua grauitate uideretur, qui non modo Lyciam, ſed multas quoq; prouincias gubernaret. Habebant Myræ nobiles quaſdam matronas uita, moribus, & religione præſtantes, quæ ſe totas ad miſericordiæ contulerant ſtudia. Iis Nicolaus (quoniam ſexus iſte ad eiuſmodi obeunda munera uidetur impigrior) quaſi exploratoribus & miniſtris utebatur, quibus uinctis ægrotantibus egenis, indigentibus omnibus opem ferret. Nec ei deerant graues aliquot ciues, a quibus diſceret, ſi quid in ciuitate fieret tum publice, tũ priuatim, quod ſua ſuiq; magiſtratus cognoſcere intereſſet, ut ea cogitatione poſſet aut naſcentibus malis occurrere, aut iam natis remedium adhiberet. Haud multo autem poſtea, q̃ epiſcopatum iniuit, prouincialem habuit Synodum, in qua

pleraq;

pleraq; multa,tum ad Dei,templorumq; cultum,tum ad uitam, moreſq; 20 cleri,decreta præclare, & ſapienter inſtituit,partim uetera corrigẽdo,antiquandóue,partim noua cõdendo, quibus uniuerſa prouincia Lycia uteretur. Atq; quotannis prouincialia concilia, quoad uixit,Calendis Septẽbribꝰ cõuenere,in quibus de inſtitutis,ac diſciplina cleri,deq; omni eccleſiarum ſtatu accuratiſsime agebatur;nec improbis cenſuræ,ac pœnæ deerant,nec bonis faces,quibus ad meliorem uitam accenderentur. Initio autem magiſtratus ſui ferunt,cum exoluendi officij, debitiq; reddendi magnitudinem formidaret,eum lachrymis, & gemitu Deum ſæpius intenſiſſimè deprecatum,ut ab ſe intolerabilem hanc molem tolleret. Nam cum hinc animaduerteret,de ſingulis ſibi ſubiectis, qui innumerabiles prope erant,ſibi reddendum eſſe rationem,illinc uires ſuas(quanq; erãt magnæ, ualidæq;) nihil pro ſua humilitate exiſtimaret, in deſperationem ſatisfactionis adductus,animo incredibiliter angebatur,atq; ſæpius ob id, cum uberes lachrymas effudiſſet, uocem tandem audiuit de cœlo in hæc ferè uerba: Ne timeas, Nicolae,ut à me mea negocia fideliter gerens ingratè deſtituaris. Hac uoce maximè recreatus, & ſpem ſuam omnem in Deum conijciens,opem ſibi à Deo pollicebatur,ſed ita pollicebatur,ut omnia tamen à ſeipſo petenda putaret, quæcunq; opera & conſilio præſtare potuiſſet. Sciebat enim Deum eos non iuuare ſolitum, qui ſeipſos negligenter deſeruiſſent. Itaq; uires ſuas omnes tum animi,tum corporis ad gerendum id negocij explicauit. Quas tum(ut dicebamus)imbecillas exiſtimaret,duos ſibi quaſi conſiliarios adiungit, Paulum uidelicet Rhodium, & Theodorũ Aſcalonitam,uiros in omni Græcia celebres, & quibꝰ explorata uirtus,atq; doctrina, & diuturnus preterea rerum uſus auctoritatem peperat. Horum fide,atq; conſilio priuatim,publicéq; plurimum utebaẽ, à quibus ita ſciebat ſe diligi,ut nihil illi magis in eo cuperẽt, q̃ ut Deo placeret q̃ maxime. Ad eorum itaq; ſententiam,quaſi ad fidele aliquod ſpeculum proprios ornabat mores, & ad magiſtratũ aptos accõmodabat. In obeundis inſuper ep̃atus negocijs,ſiqd pauló difficilius iudicãdũ, agẽdũ'ue accidiſſet, hos ſibi,cõtinuo adhibebat, cũ qbus de re ipſa ſtatuerẽt.

Conſtituit decreta multa ad templorum cultum pertinentia.

Interea uetus humani generis hoſtis ira creſcentis Chriſtianæ religionis feroces animos Diocletiani,Maximianiq; ſolito atrocius inſtigat,crudelioremq;,q̃ antea,perſecutionem parat. Veniunt itaq; ab Imperatore edicta in omnes, qui Chriſtianam fidem profiterentur, quibus carceres, tormenta,uincula,poſtremo truculenta mors indicebatur. Hæc cum Myris publicè legerentur, aderant pariter Imperatorij carnifices Chriſtianis non obtemperantibus extrema omnia minitãtes. At contra Nicolaus paſtor intrepidus,acerrimuſq; Chriſtiani gregis propugnator,fidelibus omnibus clypeum ſeſe præſtat, & Chriſti fidem,quanto poteſt ardore,ubiq; intonat,liberi profecto,atq; ſanctiſsimi paſtoris officio fungens. Tum urbis præfecti ægreferentes contemni ab eo regia mãdata,illi, niſi deſiſtat, decernunt ſupplicia. At Nicolaus (percq; enim erat martyrij cupidus) contemptis minis,acrior tum inſurgens, tandem uinctus in longinquas cuſtodias abducitur,in quas & Chriſtiani multi ex uarijs ciuitatibꝰ erant coniecti. Vbi non parum æui omnibus incommodis captiuitatis affectus,tanta mentis conſtantia,ac firmitate fuit,ut eum inter delicias uitam degere arbitrareris. Nec exemplo modo, uerumetiam aſsiduis cohortationibus im

becilliores adiuuabat ſocios; & uelut agricola bonus teneras plantas religionis, & pietatis riuulis irrigabat, ut eorũ radices in fertili, ſtabiliq́ſ ſolo defigeret. Robuſtiora uero pectora ad martyrium inflammare, ardorẽ illis, & ſpiritum addere, quàm ſpecioſa eſſet in conſpectu domini mors ſanctorum eius, diſſerere, & prædicare quotidie, nilque omittere, quò illi celſo firmoq; animo breuem hanc, miſeramq; uitam pro beata illa & immortali contemnerent, non ceſſabat.

Interea uero benignus dominus de cœlo ſuum populum miſeratus, qui ſolem poſt tenebras, & poſt tempeſtates tranquillitatem ſolet ſeruis ſuis inducere, diſsipare protinus, ac perdere crudelia ſceptra parat, ac ſui nominis inimicos de medio tollere, Diocletianos ſcilicet, & Maximianos, & quotquot cum eis ſuo populo impiè præfuerunt. Erigit autem cornu ſalutis plebi ſuæ, & cœleſti Crucis ſigno Conſtantinum Conſtantij, & Helenæ filium aduocat ad Romanũ Imperium. Ille non ignarus, quiſnã hic eſſet, à quo cœlitus uocaretur, omnem ſpem ſuam in eum conijciens, Maxentio confeſtim exacto, dignitatem nominis Chriſtiani in propriæ maieſtatis ſolium exaltauit, uertitq́ priorũ lætitiam Imperatorum in luctũ. Tum per orbem edicta profert, quibus iubet idola, & gentium delubra
21 euerti, ſolui eos, qui pro Chriſti nomine uincti eſſent; inſtaurari Chriſtianorũ ſacra, templa refici, & priſtinum ornatum reſumere. His Conſtantini edictis ubiq; promulgatis, Chriſti confeſſores ſoluti, unuſquiſq; in patriam ſuam redit. Sicq; Myrenſis populus pontificem ſuum recipiũt, martyrem profectò uoluntate, ac deſiderio, atq; incruentum athletam, & bellatorem. À quo cum cœlitus collata ſibi dona miris modis exercerentur, tanta creuit apud populum de illius uirtute opinio, ut iam planè miraculo omnibus eſſet. Hic, cum uideret dæmonum delubra quædam, nonnullaſq; gentilium aras adhuc ſuperſtites, non exiguamq́ impiorum, ac uarij generis hominum multitudinem ad eas confluere, atq; id mali ſerpere quotidie latius, incredibili ardore ſuccenſus inſurgit: Et undiq; Dei uerbũ prædicans, ubi idolorum aram quãpiam cõſpexiſſet, funditus euertebat, nulli parcens, neminem metuens, nihil niſi de Dei gloria, hominumque ſalute ſollicitus. Sic itaq; omni dæmonum cultu eiecto, puram gregi ſuo trãquillitatem, & requiem comparauit.

Chriſtianus Imperator Conſtantinus mãdat inſtaurari Chriſtianorum ſacra, templa refici, & priſtinũ ornatum reſumere.

Hæc cum Chriſti miles, immo Imperator, & dux, aduerſus principes tenebrarum, non minus feliciter, quã fortiter auderet, cœpit continuo illum libido, quatenus ne ab ipſo Dianæ templo abſtineret; facinus ſiquidẽ deſiderandum potius, quã ſperandum. Erat enim ædes hæc admirabili pulchritudine, & magnitudine ſingulari, & quæ à Myrenſi populo inter primaria urbis ornamenta præcipue coleretur. In hanc igitur cum robuſtiſsima iuuenum manu impetum faciens, non ſolo illam, ut cæteras, æquaſſe contentus, fundamenta quoq; radicitus euulſa diſiecit, nullo prorſus ciuium obſiſtente. Horrenda res erat, profligatorum dæmonum audire ululatus immurmurantium, terribiliq́ ſtridore inclamantium: Nunc ſe per iniuriã è ſedibus proprijs eijci, atq; fugari.

Hic itaq; triũphus armis eius, & militiæ aduerſus infideles finem fecit; non aũt animo, corporiq́ in alienum auxilium exercendo, aut mirabilib⁹ faciendis. Quæ quõ multa ſunt, non omnia iccirco ſilẽtio patiemur obrui, & obliuione; Sed ſtrictim paucula attingemus, ſi prius oſtẽderimus, qua-

lem ſeipſe præſtitit in illo celebri, & omnium nobiliſsimo Chriſtianorũ conuentu, qui iterũ Niceę eſt habitus. Conſtantino igit̃, qui primus Chriſtianorum cultum in uniuerſam ſuam ditionem induxit, Romanum Imperium gubernante, Iulius, qui ſummus tunc erat pontifex, non modo Conſtantinum, uerum etiam cæteros oẽs, quibus præerat Imperator, ad orthodoxæ, rectæq́; fidei ritum, & diſciplinam aſsiduè inflammabat. Et cũ Arianus error haud paruam orbis partem occupaſſet, pontifex tandem effecit, ut ſuo, Imperatoriſq; iuſſu uniuerſale Chriſticolarũ concilium Niceam conuocaretur; ubi dogma incorruptæ fidei Chriſtianorũ comitiorum firmaretur auctoritate, pariterq; ut Arius, Arianæq; ſtultitiæ ſectatores damnati è Republica Chriſtiana abigerentur. Ei concilio affuerunt trecenti decem & octo epiſcopi, inter quos Nicolaus non minor doctrina, q̃ uita, neq; ſermone, q̃ opere in refellendis Arianis fallacijs iudicatus eſt. Hæreſim illam acutiſsima ingenia tuebantur, & uiri oĩum doctrinarũ cultu, & elegantijs expoliti, quos contra non modo diſputationibus, & lingua, uerum multo maxime ſupplicationibus, & aſsiduis ad Deum precibus Nicolaus pugnabat. Ita cum illorum tandem argutias, & errores ipſe cum cæteris ueritatis defenſoribus diſſoluiſſet; canonemq́; ipſe, & reliqui ſynodi patres orthodoxæ fidei pręſcripſiſſent, homouſion uidelicet, hoc eſt conſubſtantialem patri, & æqualem credendum eſſe Chriſtum, reſarcita ſciſſura eccleſiæ, inde diſcedens, ad proprium gregem regreſſus eſt: cui neq; doctrina, neq; exemplo, neq; aſsidua exhortatiõe defuit, quo magis omnes ad uirtutem, ad mores, ad animi cultum, ad pietatem, religionemq́; perpetuò concitaret.

22 *Contra Arianos Nicolaus non modo diſputationibus et lingua, ſed multo maxime aſsiduis ad Deum p̃cibus pugnabat.*

Accidit autem ea tempeſtate, ut terram Lyciã ualida uexaret fames, tantaq́; Myris, alibiq; tritici egeſtas eſſet, ut iam ad interitum hominum res ſpectaret. Tum Nicolaus ad horrea Dei, hoc eſt ad orationem confugit. Per id aũt temporis mercator quidam in terra Sicilia magnam frumẽti uim in nauim intulerat, exportandi in Hiſpaniam, dandiq; uenum cauſam. Huic noctu dormienti Nicolai ſimulachrum ſeſe per uiſum offert: imperat, ut Myras triticum primo ſtatim tp̃e aduehat, ex eo grande pretiũ relaturus, fidemq; uerbis, tribus datis aureis, facit. Excitatus ille cum aureos propè, & cubile clauſum inueniſſet, admonitum ſe diuino numine ratus, Myras ſine mora frumentum uehit, pretiumq; accipit, quod dormiẽti ſibi ſpoponderat Nicolaus. Eo pacto Myræ ſæuientis iam inediæ uim repulere. Ita cum mercator rem omnem, ut ſibi euenerat, cunctis palam feciſſet, Myrenſes ſuum præſulem maiori deinceps, q̃ hominem uenerari par ſit, honore & laude ſunt proſecuti.

23 *Ad horrea Dei, hoc eſt ad orationem confugit.*

Ea tempeſtate Conſtantino nunciatum eſt ab nonnullis rerum nouarum cupidis, ſeditionem haud negligendam in ſuperiori Phrygia excitatam. Tunc Conſtantinus tres ad eos reprimendos motus legatos mittit, Nepotianum uidelicet, Vrſum, & Herpilionem. Hi celerè cum armis ad negocium ſibi datum profecti, Andriaciama appulere. Id erat in terra Lycia oppidum ſubiectum Myrenſibus. Ibi milites aliquandiu aduerſa maris tempeſtate detenti, emendorum ciborum gratia in terram egreſsi, tandem (ut eſt eiuſmodi genus hominum rapax, & alieni appetens) ad prædam incolarum ſeſe uertunt: multa rapiunt per uim, plurima temere deuaſtaut. Quorum improbitas cum indies augeretur, uicit tandem incolarũ

patientiam effrenata licẽtia militum. Igitur agrum omnem armat iniuria: ſeditio, & tumultus exoritur; & iam in mutuam cædem utrinq; ruebatur: cum Nicolaus (is enim rem perſpiciens citate pede ad locũ uenerat) adeſſe nunciatur. Tum oppidum omne, necnon & ipſi Imperatoris legati, ac milites (tanta erat in omni Lycia Nicolai auctoritas, atq; nomen) depoſitis armis, uenientem epiſcopum, obuiam progreſſi incredibili quadam ueneratione ita excipiũt, ut nullum penitus tumultus, aut iratum ueſtigium appareret. Nicolaus rem ſedatam animaduertens benigne legatos congreſſus, in urbem honorificè, perhumaneq́; inductos hoſpitatus eſt. Dum illi ſe, placatis uentis ad nauigandum expediunt, adſunt Myrẽſes aliquot anxij, flentesq́; hi ad ſancti uiri pedes prouoluti celeritatem, & auxilium conclamant contra nequiſsimi hominis uim atque iniuriam. Euſtachium enim præfectum urbis auro uictum, tres innocentiſsimos ciues capite damnaſſe, ciuitatem omnem in luctu eſſe, unam reliquam ſupereſſe in Nicolao ſpem, qui ſi affuiſſet, ille nunq; tam immane facinus in animũ induxiſſet; opus eſſe maturato; ni cito accurrerit, de capite & fortunis inſontium actum eſſe. Hæc illi cum flentes lamentarentur, uir Dei, diuinæq; miſericordiæ imitator, rei crudelitate uehementer percitus, iter arripit, Conſtantiniq; legatos contra præfecti uim, ſi oporteat, ſibi comites, & adiutores adiungit. Itaq; cum in locum, cui Leo nomen eſt, aduolaſſet, obuios quoſdam rogat, ſi quid de tribus his damnatis ciuibus exploratum haberent. Illi reliquiſſe eos aiũt, in Caſtoris & Pollucis campo tractos, ut mactarentur. Tum Nicolaus ad locum uelox cõtendit, ut illorum præueniat necem. Iam miſeros illos crudelis carnifex tyranni iuſſu ad portam loci ꝑ traxerat, ubi capite damnatos plecti mos erat. Quò Nicolaus incredibili ardore flagrans cum irrupiſſet, uidet magnam mortalium uim undique circũfuſam, & tres (miſerum dictu) manus poſt terga uinctos, & lumina linteolo uelatos, nuda colla cornificis ſecuri præbentes. O miſerum ſpectaculum, & indignum profecto, quod humanos oculos. ſuæ immanitatis teſtes haberet. Iam carnifex ſecurim erexerat, & furenti ſimilis truculẽtos oculos in miſeras ceruices defixerat nihil aliud q̃ crudelitatem, atq; cruorem geſtu, uultu, fœdaq́; uoce ſignificãs. At diuinus hic noſter, ut primum pia lumina nefario iniecit ſpectaculo, non tumultuans quidem, aut temerarius, ſed grauiter admodum, & cum ſeueritate carnificem compellat: Quid agis ſceleſte? ſecurim contine. ſimulq; accedens intrepidus, & fiduciæ plenus cum regia quadam auctoritate, ſecurim è manibus extortã abijcit; tribus damnatis lumina, & manus reddit, bonoq; animo eſſe iubet. Hæc cum ita fierent, nemo tamen quiſq; auſus eſt ex omni apparitorum turba, non modo Nicolao obſiſtere, ſed ne in eum quidem uel attollere oculos, tanta erat moribus auctoritas, gratia, atq; maieſtas, tantaq; de illius uirtute omnium mortalium exiſtimatio. Rei præterea indignitas illis (ut arbitror) manus & linguam ademerat. Tum tres illi, ſanctiſsimi uiri beneficio, in lucem reſtituti, quanta poterant uoce, cum lachrymis beneficium extollebant, ſimulq; uniuerſus campus, in quem facti miſericordiam ciuitatem prope omnem conciuerat, in eius laudes reſonabat. Inter hæc præfectus urbis cum adueniſſet, ei Nicolaus neq; obuiam ire, neq; uenientem inſpicere paſſus eſt. Tum ille, ſiue ſceleris ſui conſcientia, ſiue pœnæ metu (ſi Conſtantinus factum reſciſcat) in pœnitentiam uerſus epiſco

pum benignè cõgreditur. Ille repulſum ſeuera increpat uoce: Affirmat, hãc ſe publicam iniuriam non paſſurum, imploraturumq; non modo ultoris Dei, uerumetiam Conſtantini iuſtitiam in eum, qui auro corruptus magiſtratum ſibi traditum fœde, & crudeliter adminiſtraſſet. Cumq; illi extrema minaretur ſupplicia, præfectus uehementius ſibi timens, iam non uerbis modo, uerum & lachrymis ſupplex ſibi ueniam poſtulat, omniq; pœnitentiæ ſignificatione Nicolaum ſibi conciliare ſtudet, in Simonidem, & Eudoxium Myrenſium principes, iniuriæ culpam falſo transferens. Tum incredibile eſt, quàm ea res charum omnibus hunc uirum reddiderit, ut in eius laudes fuſa multitudine, confeſtim ea res tota Lycia celebraretur.

Sed iam Conſtantini legati, confecta re, abeundum rati, Nicolai benedictionem efflagitant, pulcherrimum, tutiſsimumq; itineris ſui uiaticum. Ea accepta, benigne dimiſsi, proficiſcuntur in Phrygiam, ubi cum motus illos ſapienter compoſcuiſſent, Byzantium ad Imperatorem regreſsi, honorificè, & perhumanè excipiuntur; nouis honoribus, atque donis aucti; quippe quorum opera, atq; conſilio id incendij tute, matureq; extinctum eſſet. Iamq; inter primos Cõſtantino chari, & cæteris omnibus illuſtres, & conſpicui habebantur. Cæterum hanc eorum fœlicitatem non diutius pertulit laudum ſemper, & gloriæ hoſtis inuidia. Ii enim quibus erat cum tribus iſtis de honore contentio, Byzantij prætorem clam adeunt, conficta in illos crimina afferunt, quod ſcilicet illi pecunia uicti in auctores ſeditionis nõ animaduertiſſent, ſeminaq; eiuſce mali reliquiſſent, breui maius periculum paritura. Cæterum accuſationem hanc per ſe infirmam, atque ſuſpectam grandi pecunia prætori data communiunt. Prætor corruptus ad Conſtantinum omnia defert, comperta ſe habere horum peccata affirmans. Tum opinionem Imperatoris de legatorum fide, et integritate uicit ſuſpicio, quæ regum animos facile occupat, ac dominatur. Prætori itaq; ab Imperatore datur poteſtas, Nepotianum, Vrſum, Herpilionem huius accuſationis ignaros uinculis et cuſtodita cohercendi. Tũ prętor ſe ſatis accuſatoribus feciſſe arbitratus, quod illos cohercuiſſet, pariter intelligens ficta illa cõtra inſontes crimina fuiſſe: neq; ad quæſtiones, neq; ad crimina quouis pacto diſcutienda accedit. Sic ergo cum aliquantulum æui effluxiſſet, ueriti accuſatores, ne ſi uincti inopinato diſſoluerentur, periculum patratæ fraudis in ſuam redundaret ceruicem, ad prætorẽ redeunt, eum perq; multo concitant ſtudio, ut negocium rerum intermiſſum reſumat, efficiatq; ut illi factorum ſuorum pœnas luant; neq; ſibi, neque prætori conducere, ut illi liberati acceptam iniuriam ulciſcantur. Prætor & ipſe ſibi, pro auro ab accuſatoribus ſumpto, metuens ad Imperatorem redit, uultu, geſtu, oculis ſe malę rei nuncium uenire diſsimulat. Tum ubi fandi copia data eſt; Legatos, ait, nondum odium ſuum ſatis expleuiſſe ex his, quæ contra Imperij maieſtatem geſsiſſent in Phrigia; a quibus tãtum aberat priorum flagitiorum pœnitentia, ut etiam uincti, & cuſtoditi noua non deſinant pericula moliri, quibus niſi occurratur, antequam ueniant, fruſtra cum uenerint occurſurum. Cum itaq; ſuam fraudem prætor lachrymis contexiſſet, Imperator uera, atq; comperta ſibi afferri putans, ſimulq; motus, tum ira ob illorum ingratitudinem, tum metu ſui periculi, mortem reis in craſtinum decernit. Erat cuſtos carceris uir, tum humanitate præditus, tum ueteri conſuetudine cum tribus his legatis cõiunctus,

quorum calamitatem ægre admodum, & molliter ſemper tulerat. Ad eũ igitur cum triſtis craſtinæ cædis nuncius aduenıſſet, exclamans, Me miſerum, inquit, & hominum longè infelicisſimum, quem tam funeſti ludi ſpectatorem fortuna delegit: Quã noluiſſem unquã hos carceres cõſpexiſſe; Quam præſtabat in ultimis terrarum finibus nũc abeſſe. His uocibus cuſtos omnem compleuerat carcerem; neq; largi fletus lamentis deerant. At tres illi, quibus uitæ, factorumq́; innocentia dudum & mortis, & pœnæ metum ademerat, ad ſubitum nuncium conſternati: quæ nos, inquiũt, aduerſa fortuna in hoc miſeriarum, atq; calamitatis impulit? Quæ tanta in nos falſa ſuſpitio potuit, ut inſontes ſceleratorum hominum ſupplicio dãnaremur? Tum amicis cognatisq;, qui aderant, fruſtra imploratis, quãdoquidem, aiunt, nihil præſidij innocentibus in terris eſt, Deum ipſum, et integritatis noſtræ teſtem, & iniuriæ, atq; necis ultorem inuocamus. Inter hæc Dei miſeratione effectum eſt, ut Nepotianus in memoriam Nicolai ueniret; iamq́; uerſaret animo, quo pacto ille damnatis Myrenſibus ſuccurriſſet, qua ui, atq; miſericordia eos ab interitu uendicaſſet. Hæc cum ſociijs in memoriam reuocaſſet; Et quid, inquit, ſpei noſtræ ſaluti ſupereſt, niſi ut hunc ipſum innocentiæ noſtræ patronum ex animo imploremus, qui pulchrè didicit inſontes ab omni mortis periculo liberare? Tũ & duo reliqui ad orationem lachrymis, & mente conuerſi ſanctisſimi uiri patrocinium inuocant. Exaudiuit autem eos dominus de excelſo ſancto ſuo, & de cœlo in terram aſpexit: Audiuitq́; gemitus compeditorũ mirabilis dominus in ſancto ſuo, cuius non eſt paſſus fruſtra patrociniũ implorari. Voluit enim, ut diſcerent reges, & omnes populi, principes, et omnes iudices terræ regum regem in cœlis eſſe, qui non ſpernat iniurias pauperum, q ſoluat iniuſte compeditos, & eliſos erigat. Noctu enim per quietem Imperatori Nicolaus apparuit, ore profecto ſicuti uenerando, ita & terribili, formidoloſoq́: atq; illi imminens: ſurge confeſtim Imperator, inquit, & Nepotianum, Vrſum, & Herpilionem uinculis, et cuſtodia ſolue; Falſo enim, & per inuidiam accuſati ſunt, & iniuria abs te damnati. Id niſi feceris, intolerabile tibi bellum indico, & fœdam inſuper ſtragem, turpisſimumq; tibi, domuiq; tuæ interitum, uerus Dei præco denuncio. Tum Imperator rei nouitate perculſus, miratusq;(ut ſæpe in ſomnis ſolet) cum uiri maieſtatem, & uerba, tum quòd intempeſta nocte in regiam, regisq; penetraſſet cubile. Et quis tu es, inquit, qui hæc mihi denuncias, & minaris? At ille, Nicolaus ſum, Myrarum Dei miſeratione antiſtes; Quo dicto, ab eo euanuit. Et Alabio prętori tunc quoq; dormienti ſeſe per uiſum offert, eodem oris habitu, ijſdemq́; uerbis, quibus Conſtantinum terruerat. Tum Conſtantinum ſomni terrore excitatum, ſecumq́; tum minas horrendas, tum minantis ſpeciem reputantem pauor non mediocris occupat, idq; uiſum minime negligendum ducit. Eodem pauore, eademq́; animi cogitatione cum teneretur prætor, ab Imperatore adueniunt nuncij, qui uiſa ab eo per quietem accurate exponant. Tum prætor metu adaucto, ad Imperatorẽ confeſtim uenit, quæ uidiſſet, quæq; audiſſet, quantũ poteſt, uerisſime explicat. Ita cum ſingula utriuſq; ſomni conuenirent, & uelut ab eodem imperante, quaſi ſigno dato, in utraq; cubicula irruptum eſſet, tãdem uiſum eſt, reos ipſos è uinculis accerſiri. Qui cum coram conſtitiſſent, rogantur, Num diſciplinam magicam didiciſſent? Cum negarent illi, & ſtudia eorũ

omnibus manifeſta eſſe contenderent. Rex, num, inquit, de interpretãdis, aut inducendis ſomnijs exploratum habetis aliquid? Cum illi negarent, Conſtantinus ſe per uim (quandoquidem uolũtariè non licet) ueritatem ab illis extorturum minatur. Illi regis iuſtitia implorata, neq; magicam, neque ullam ſomniorum diſciplinam uſquã attigiſſe affirmant: ſe a parentibus ab ineunte ætate ita educatos, inſtitutosq́;, ut nihil didicerint niſi Imperatorem uenerari, illum colere, illũ rebus anteferre omnibus, quas mortalium animus ſolet concupiſcere. Hoc inſtitutum ita conſtanter, & perpetuo tenuiſſe, ut nihil niſi pro augenda Imperij maieſtate dixerint, fecerint'ue; ſi ſecus compertũ habuerit, nulla ſe prorſus miſericordia dignos putet. At ſi nonnihil quandoq; tuendi, extollendiq; Romani Imperij cauſa fecerint, ſi uitam ſæpenumero minimi pro illius dignitate æſtimarunt; Si data ſibi ab eo negocia, caſtè integreq; geſſerunt, iam non præmia, quibus ampliſsimis eiuſcemodi facinora donari ſolent, ſed fama tantum, nomenq; ut ſibi reſtituatur ſuum, ſupplices poſtulare. His uerbis cũ uultus, geſtus, lachrymæ oculis obortæ fidem facerent, cœpit Conſtantinus de illorum innocentia cogitare, & ſuæ pœnitere ſententiæ, qppe qui Dei iuſtitiam formidaret, uereretur q́;, ne ſi ipſe innocentes damnaret, nocens ipſe diuino iudicio damnaretur. Iam itaq; benignus illos inſpicit, benignus alloquitur, ut uultus, uerbaq; pœnitentiam animi ſui facilè indicarent. Tũ illi pauló fidentius Conſtantinum intuiti, Nicolai ſimulachrum continuo uident aſsidentis Imperatori, & nutu ſibi ueniam, & miſericordiam pollicentis. Tum Nepotianus, & duo reliq deinceps uehementiore ànimi exultatione permoti, ſublatis in cœlum oculis, conclamãt: Deus miſericors, Deus Nicolai, qui tres innoxios olim Myris ab interitu liberaſti, libera innocentes ſperantes in te, ne angelus hic tuus fruſtra uideatur noſtrum patrocinium ſuſcepiſſe. Miratus hũc ſermonem Conſtantinus, quid ſibi hęc uerba uelint, regat, quiue hic Nicolaus ſit, quoſue tres ab interitu liberarit. Tum Nepotianus ordine exponit omnia, & qd ipſi Myris uidiſſent, & quo pacto in uinculis illius auxilium implorasſent, quem penè aſsidentem conſpexerint. Conſtantinus (ut par erat) miraculo rei commotus, neque immemor domeſticæ clementiæ, ac lenitatis, quam a maioribus acceptam magno ipſe ſemper ſtudio auxerat, utroque ſomnio cum iſtorum narratione collato, ſolui confeſtim tres uinctos iubet, & priſtinæ dignitati reſtitui. Atq; ad illos conuerſus: Abite ad eum, inquit, qui me de fortunis, & capite ueſtro ſollicitus territat dormientem, & gratiam illi reddite, eiq́; meo nomine nunciate, quid ſui gratia fecerim. Hæc cum dixiſſet, euangelium aureis literis proferri iubet, aureumq; thuribulum gemmis et arte inſigne, & duo præterea puro ex auro cãdelabra, ea omnia imperat, ut Nicolao offerant, quibus inter ſacrificandum utatur, ſuæ pietatis perpetuum monimentum. His, atque alijs admirabilibus uiri factis eouſque nomen eius diffuſum eſt, ut iam uel remotas orbis terrarum plagas attingeret, eſſetq́; calamitoſis, & periclitantibus certiſsima ſpes, atque profugium, quibus ille uocatus deeſſet nunquàm. Qua uero miſericordia, atque pietate nauigantes olim è faucibus mortis extraxerit, operæpretium arbitror enarrare.

24 *Habes hic aureum thuribulum gemmis & arte inſigne, & duo cãdelabra ex puro auro Nicolao donata ab Imperatore Cõſtantino, quibus is inter ſacrificãdum uteretur. Ergo nõ diſplicent hæc Deo, nec crimen aliquod incurrit Chriſtianiſſimus Imperator hæc mittens ſanctiſsimo epiſcopo, ut garriũt miſeri hæretici.*

Ferunt enim nautas quoſdam horrenda diſiectos tempeſtate, furentique pelago propè abſortos, Nicolai, quem nunquam uiderant, auxilium

inuocaſſe. Audierant enim, quàm multos ſæpe è ſummis periculis liberaſſet. Itaque iam non manibus fidere, non clauo, non uiribus ullis, aut arte nauigandi, ſed toti in ſanctiſsimi uiri inuocationem profecti contra procellarum rabiem, hoc quaſi tutiſsimo ſcuto, ſeſe tueri, illum inuocare, illi manus tendere, illi tota mentis cogitatione inniti. Tum hic noſter impiger humanarum calamitatũ adiutor, inclinante iam naui, & pelagus imbibente, oculis omnium manifeſtus, Ecce, inquit, adſum, quem inuocatis, opem, ſi ſperabitis allaturus. In Deo confidite, cuius ego miniſter adueni: ſimulq; clauo, cernentibus cunctis, arrepto, nauim erigit, gubernatq; inde mare minaciter increpans, fluctus confeſtim, ſæuiẽteſq; procellas placat, ut nautæ dicerent: Quis eſt hic, quia mare, & uenti obediunt ei? Et ipſe Chriſti promiſsis fidem faceret dicentis; Amẽ dico uobis, qui credit in me, ſigna, quæ ego facio, & ipſe faciet, & maiora horum faciet. Ita cũ procellarum omnis illa ſuperbia reſediſſet, eiſq; placidam reddidiſſet nauigationem, ex oculis eorum euanuit. At nautæ, ut primum illos optata tellus excepit, Myras, quæ ſtadia, xx, à mare aberant, recta contendunt, ſaluatoris ſui uiſendi cupiditate incenſi. Vbi cum ſciſcitantes didiciſſent, beatũ hunc in templo cum reliquo clero diuina officia exoluentem, templum ipſi anxij petũt. Erat ſanctiſsimus hic noſter ſacerdotum choro immixtus, nihilq; habebat inſigne, quod à cæteris ſecerneret. In quem ſimulatq; nautæ oculos coniecerunt, quaſi bacchantes per confertam turbam ad illum irrumpunt, proſtratiq;, Hic eſt, inquiunt, hic eſt, cui uitam plane debem⁹; hic eſt, cuius ope ab interitu erepti ſumus; hic eſt, qui inuocatus, ut parens miſericos laborantibus præſto fuit. His uocibus cum in ſe circũfuſos Myrenſes conuertiſſent, rem omnem, ut ab initio geſta fuerat, edixerunt. At Nicolaus ora ingenuo quodam rubore ſuffuſus: Date, inquit, gloriã Deo, filij, Ego peccator ſum, & ſeruus profectò inutilis; ipſe eſt, qui facit mirabilia magna ſolus. Inde illos ſeorſum euocatos cum placida quadam ſeueritate admonet, ut poſt acceptam corporis ſalutem, animi quoq; ſalutẽ non negligant. Habebat enim ex ſpirituſancto, quem in illum Deus ubertim effuderat, ut alieni cognoſceret cordis arcana. Ex quo nautas iſtos ſciebat peccatis quibuſdam, & diabolo eſſe obnoxios. Cognoſcite igitur, inquit, cognoſcite filij, errata ueſtra, & corda, motuſq; ueſtros in tutiorem portum traducite, Deumq; horrendũ iudicem formidate. Eſtis enim (ut inquit Paulus) Dei templum; qui uero Dei templum corruperit, ut corrũpat, & deſtruat illum dominus, æquum eſt. Ego (ut dicitis) ueſtræ corporalis ſalutis adiutor, ſpiritualis nunc periculi nuncius uenio. Et cum poſt hæc ſecretiora quædam illorum peccata proferret, eos iuſta admiratione, & pœnitentia repletos dimiſit. ô medicum expetendum, & omnium mortalium linguis per ſecula celebrandum, qui cum corpora omni periculo liberaret, animos quoq; ſanctificare non neglexiſſet, ut totum hominem ſanum redderet, eius nullam omnino partem incuratam prætermiſiſſet. Quãobrem uerè putandum eſt, Deum ipſum hoc tantum terrarũ, cœliq; ornamentum ſuis plaſmaſſe digitis, & inter primas ſuas delicias habuiſſe, dediſſeq; animo illi profectò cœleſti habitaculum pari omniũ elegantiarum ornatu prædıtum. Sic enim inter ueterũ memorias literis græcis mandatum inuenimus, beatiſsimum hunc cœleſti quadam oris, & uultus uenuſtate fuiſſe, moribuſq; ſenili, ac ueneranda grauitate iocundis, &

ueluti ſanctificationem quandam, & gratiam ex ſe ſpirantibus; in cuius intuitu ea eſſet uniuerſæ honeſtatis ſpecies, & exemplum, ut ſibi congreſſos aſpectu ſolo à uitijs ad uirtutem facile reuocaret. Si quem autem nactus eſſet ulla animi moleſtia laborantem, nunquam non abunde conſolatū, atque lenitum abs ſe miſiſſet. Tradunt præterea ex eius uultu uelut coruſcantia fulgura micare ſolita; faciemque ſuper humanum eluxiſſe ſplendorē. Sermo erat admirabili quodam lenocinio, & ſuauitate ſuffuſus, grauis, modeſtus, & in ſententiam facilè etiam reluctātes trahens. Compertum enim habemus, multos illum de ueritatis curriculo declinantes, & in hæreticā foueam delapſos ad catholicæ fidei ſemitam reuocaſſe, ut in opere, atque ſermone iuſtè ſit habitus efficax.

Hic itaque tantis præditus ornamentis ſic inter mortales uerſatus eſt, ut cœlo ſemper, & immortalitate omnium conſenſu digniſsimus uideretur. Qui cum diutius, quaſi lilium intra Myrenſes hortos iocundiſsimè redoleuiſſet, et ueluti unguentum fragrans, diuinarum uirtutum odorem, atque ſuauitatem ex ſe ſpiraſſet, tandem dierum ſanctorum plenus in uiridem ſenectutem inducitur. Iamque cum communi hominum lege litandum eſſet naturæ, in breuem, eamque leuem ægritudinem incidit. Ita cum intelligeret, hinc ſibi migrandum eſſe, beatus iſte ſuperioris Hieruſalem ueteri deſiderio flagrans, in hymnos, & gratiarum actiones totus diffunditur, omnique lætitiæ ſignificatione, uale dicto, in cœlum, quod ſibi apertum cernebat, euolat, longæuam illic, & ſempiternam acturus uitam, angelorū ſplēdoribus conſors, diuinæque pulchritudinis perpetuus contemplator. At uenerabile corpus, ſingulare orbis terrarum ornamentum, epiſcoporū, uniuerſique cleri, & populi laudibus, & lachrymis decoratum humatur in tēplum, quod Myris maximum, ac pulcherrimum ea tempeſtate fuit. 25 *Nicolaus ad cœlum euolat.* 26 *Corpus Nicolai uenerabile, & ſingulare orbis terrarum ornamentum, cunctorum laudibus & lachrymis decoratum, ſepelitur in maximo & pulcherrimo Myrarū tēplo. Quod nota pro ſanctorum reliquijs, pro ſepulturis, & pro templorum cultu & ornatu.*

Ex puriſsimis autem illis, & redolentibus membris per anteacta ſecula in hunc uſque diem nectareus diſtillat liquor, certiſsima ſpiritualium, ac corporalium ægritudinum medicina. Eius itaque fama, cum ad remotiſsimas quoque prouincias ſubito penetraſſet, ad eius uenerabilem tumulum incredibilis continuo factus eſt hominum ex omni plaga concurſus. Neque illis multorum licet dierum itinera uiſendi buſti deſiderium adimebant, ut & ſacro ungerentur liquore, & tumuli ipſius complexu, & ueneratione conſecrarentur.

Sed antequàm finem faciamus, primum ſaltem eius poſt mortem admirandum in nautas facinus exponamus. Reliqua, quoniam propè innumerabilia ſunt, & hominum linguis undique celebrata, prætermittamus. Compertum habemus quoſdam amplexandi tumuli deſiderio à Thanai hoſtio ſoluiſſe, ut Myras contenderent. Cum autem in nauim ſarcinas, & uiaticum intuliſſent, inuidus ille dæmon, qui in eo Dianæ colebatur templo, quod pauloante dicebamus à Nicolao deiectum, huius nauigationis cauſa cognita, ad impediendos homines, ſi poſsit, ſeſe dolo, & fraude exornat. Nondum enim exciderat animo ædis illius à fundamentis euerſio; non uiolēta, ignominioſaque cum ſui, tum miniſtrorum ſuorum è Myris expulſio; non cultus hominum ad ſe cōfluentium ſibi ademptus. Hæ faces ad ultionem dæmonem inflammabant, præter inſitam nocendi libidinem, & alienæ uirtutis odium immortale, quo in expulſorem ſuū iam toto illuſtrem orbe flagrabat. Igitur mulieris formam induit, uas olei 27 *Vide mirabilem Dei effectum in corpore ſancti defuncti, liquorem ſcilicet ſpiritualium & corporalium ægritudinum medicinam. Vide etiam fidelium longas peregrinationes ad ſancti ſepulchrum, & illius uenerationem.*

Nota ueterem morẽ fuiſſe accendendi lãpades ante tumulos ſanctorum, cõtra præſentis temporis hereticos.

plenum humero geſtantis: Et nauim conſcendens, ſe, ait, magno teneri de
28 ſiderio eiuſce tumuli adorandi, ſed imbecillam corpore, ſtomachoq́; maris & nauſeæ crudelitatem non poſſe perferre, miſſuram ſe (quando proficiſci non licet) oleum illud, quo tumuli lampades accendantur: rogat itaque, ut oleum ipſi ſuo nomine ſanctiſsimo monumento offerant. Illi facile perſuaſi, quippe quibus nulla inerat ſuſpicio fraudis, dolium accipiunt. Erat in eo prophanum neſcio quid, diabolica execratum arte, & dignum profecto, quod à dæmonæ nocendi cauſa præberetur. Soluentes ergo cũ diem unum proſpere ſulcaſſent mare, cœpit inſequens aurora Zephyros in proram mittere, et noctes dieſq́; deinceps plurimos ſic pertinaciter aduerſi erant, ut nautæ tædio diuturnæ procellæ, infecto itinere, de reditu cogitarent. Iamq́; proras obuerterant, cum infatigatus hic noſter omnium laborantium adiutor, lembo ſe redeuntibus offert. Quò uiri tenditis? inqt. Quid conſtitutum iter deſeritis? Veſtrum eſt, uiri, uentos in puppim conuertere, & aduerſæ nauigationis tollere impedimenta: Diabolica hęc fallacia eſt; non enim fœmina dolium, ſed infernus uobis dæmon commendauit. Liberate nauim hac peſte, et uas in mare abijcite, eruntq́; deinceps omnia uobis ſecundà. Nauigantes imperantis ueneratione permoti (inerat enim homini diuina quædam maieſtas) uas ipſum in pelagus repente contorquent: ex quo tetra quædam exiliens flamma fumo, & caligine, aerem totum obnubilat, intolerabiliq́; fætore complet omnia; tantoq́; ſtridore uas ipſum mari excipitur, ut è damnatorũ officinis exiſſe nemo ambigeret. Tum Nicolaus, cum ſeſe, quiſnam eſſet, patefeciſſet, ex oculis eorũ euanuit. Inde nunq̃; conſtituto itineri clementes auræ defuere.

Hæc ſunt, ſanctiſsime pater, pietatis tuæ à Deo collata p̃mia. Hæ ſunt laborum retributiones. Hæ certaminum tuorũ coronæ ad te in hoc mundo delatæ. Nam quæ apud immortales ſpiritus es conſecutus, illa eiuſmodi ſunt, quæ nec ullo corporis ſenſu, neq; ulla mentis cogitatione percipiãtur. Ego uero minime dubitauerim, te fortiſsimum martyrem, & incruentum appellare bellatorem. Siquidem non tam mors ipſa per ſe, et cruoris effuſio, quàm moriendi pro Chriſti nomine ardor efficit. Nam Chriſtiani nominis ſæuos oppugnatores (quandoquidem corpore uolens non potuiſti) uita, moribus, doctrina, oratione deniq; contriuiſti, pie credentibus ualidiſsimum auxilium præſtitiſti: Vltima minantes ſupplicia contempſiſti; uincula lætus ſubijſti; nihilq́; præter carnificis crudelitatem tuo defuiſſe martyrio intrepidus affirmarim. Sed tua uita, beatiſsime pater, Deus rerum ſapientiſsimus diſpenſator plusq̃; morte delectatus eſt, ut te genus humanum quam diutiſsime clemẽtiſsimo, & ſuper omnes impigerrimo frueretur patrono in terris: Tuq́; rogatus de diabolo pro innumeris ciuibus Chriſtianis abs te ſaluatis, glorioſiſsimè triũphares cum Chriſto in gloria per immortalia ſecula ſeculorum. Amen.

Sanctorum uitæ, libri primi finis.

SANCTORVM VITAE, LIBER SECVNDVS.

REVERENDISSIMO DOMINO IOANNI Bernardo Epiſcopo Calaguritano, Aloyſius Epiſcopus Veronenſis.

PRoprium hæreticorum inter cętera hoc quoque eſſe D. Hieronymus in ſextũ Amos caput ait, ut quaſdam ſcripturas probẽt, quaſdam reprobent, cũ nullam habeant ſcripturarum ſcientiam, nec traditiones atq; doctrinam Apoſtolorum. Id eſſe quam uerißimũ noſtrorum quoque temporum malitia comprobat. Vt enim contra hæreticum ſancti cuiuſpiam ſcriptoris dictum pro te aſſumpſeris, illico reclamat, hoc non eſt Auguſtini, illud non eſt Hieronymi, quæ tu adducis, tabulæ ſunt & ſcioli, nam Auguſtinus & Hieronymus ex phraſi cognoſcũtur. Hoc nihil habet Ambroſij illud nihil cum Cypriano, & cætera huiuſmodi. Adeoq; ſeueros agũt in Eccleſia dei cenſores, ut nihil prorſus afferre poßis, quod non huiuſmodi diuerticulis effugiant & calumniẽtur. Sed parum eſſet, ſi in ſanctorum duntaxat opuſculis luſiſſent, ad fortiora quoque impiam miſerunt manum, & in dei ſacrarium temerarium pedem intulerunt, audentes dicere, Iacobi Epiſtola non eſt Iacobi, Apocalypſis liber non eſt Ioannis Apoſtoli, Epiſtola quæ fertur ad Hebręos, non eſt Apoſtoli Pauli, Machabæorum liber eſt apocryphus, ſecunda Petri, itemque ſecunda & tertia Ioannis Epiſtola non eſt ipſorum, ſed aliorum quorundam, & tantum ſibi in huiuſmodi iudicio arrogantiæ aſſumpſerunt, ut ſimplices homines eorum ſupercilio deterriti conquieſcant, & uix mutire audeant. Quibus illud Iudæorum optime conuenire poſſe uidetur, O homo in qua poteſtate hoc facis, & quis dedit tibi hanc dijudicandi poteſtatem? Nunquid maior tu tota dei Eccleſia in Oecumenicis cõcilijs toties repreſentata, quę uoluminibus his authoritatem impartiuit? Num Vicario Chriſti, & Petri ſede tu ſublimior, cui regni cœlorum claues traditæ, ut quod illa pro certo & autentico approbauerit, tu triobolaris homo infringere & infirmare audeas? Nam quis es tu, & quę domus patris tui, ut cenſorẽ in dei Eccleſia agere præſumas? Scis amplißime pater cur hæc dixerim? In manibus adeſt uitarum ſanctorum liber ſecundus, cui beatiſſima Agnes per cuncta ſecula commendata, exordium prędtat. Exiuit hic Nebulo quidam, & forte typographus imperitißimus, ſeu qui librorum typis edendorum inuiſioni ſuas locauit operas, qui in principio huius hiſtoriæ præmonuit, hanc uitam non eſſe a D. Ambroſio cõſcriptam. Et uide obſecro quam forti & inſolubili utatur argumento. Ait is, In calce huius hiſtoriæ dicit ſcriptor eius, Hæc ego Ambroſius ſeruus Chriſti dum in uoluminibus diuinis reperiſſem ſcripta, non ſum paſſus infructuoſo ſilentio tegi. Vbi, inquit, bone uir inueniſti hanc uitam in diuinis uoluminibus ſcriptam? In Pentateucho ne, an in Iudicibus, aut alio aliquo ueteris aut noui teſtamenti codice, qui ſoli diuina uolumina nuncupatur? Profer locum, da authoritatem libri ſi uis ut credamus tibi. O acutum dialecticum qui

adeo ineuitabilia tela iacularis, ut opus ſit ad Diodorum aut Chryſippum ualentiſsimos logicos pro huius argumenti haurienda ſolutione accedere. Quaſi hac uoce ita ſtricte ſemper utamur, ut non niſi de corpore Canonis proferri poſsit, & ſi quiſquam ſit liber in quo dei laudes enarrentur, ille lata nuncupatione diuinus appellari non poſsit. Et quaſi non ſit uulgari etiam ſumptione detritum, ut quicquid in aliquo genere nobile & excellens reperiatur, id diuinum nuncupetur, ſicut & cedros Dei, & montes Dei frequenter appellare mos eſt. Adeo ut & uina quoque optima, & auras ſuaues, & cantus dulces diuinorum nuncupatione dignari conſueuerimus. Quo quidem ſenſu & Gregorius Nazianzenus Baſilium diuinum caput, diuinumque os appellare non raro ſolitus eſt, cuius item generis plurima apud ſacros auctores reperire facile datur. Qua loquendi phraſi & hoc in loco Ambroſius uſus, diuina appellauit uolumina, in quibus luculentiſsimus de Dei laudibus, qui in ſanctis ſuis admirabilis & glorioſus apparuit, ſermo habebatur. Vbi enim tanta conſurgunt Dei omnipotentis præconia, quanta in ſanctiſsimæ huius uirgunculæ paſsione & martyrio? Sed libet in hunc dicere q[illegible]d iſdem D. Hieronymus aduerſus Vigilantium dixit. Aliud a parua ætate didiciſti, alijs aſſuetus es diſciplinis. Non eſt eiuſdem hominis aureos nummos & ſcripturas probare, & deguſtare uina, & prophetas uel apoſtolos intelligere, addo ego, & ſanctorum patrum diſerte ſcripta diſcutere. Verum ut omnino ſcioli iſtius obſtrueretur os, D. Maximi Taurinenſis Epiſcopi in honorem eiuſdem ſanctiſsimæ uirginis edictum ſermonem ſubdidimus, eandem paſsionis eius ſeriem continentem, ut in ore duorum tam fidedignorum teſtium ſtaret uerbum hoc fidele, & omni acceptione dignum. En igitur iam uocat te pater optime ſanctiſsima Agnes uirginitatis ſpeculum, eius triumphum deuota mente percurre, & Deum omnipotentem ſuppliciter exora, ut qui caſtiſsimæ uirgini in xiij. ætatis anno mortem perdere, & uitam inuenire miſericorditer conceſsit, is idem nobis iam ſenio ingruente concedere dignetur, ut peccatorum ſordibus calcatis, ueram uitam quæ Chriſtus eſt inuenire ualeamus, qui cum patre & ſpirituſancto uiuit & regnat Deus in ſecula ſeculorum.

VITA SANCTAE VIRGINIS, ET MARTYRIS Agnetis per D. Ambroſium Epiſcopum Mediolanenſem ſcripta.

Eſt ſermo xc. in ordine ſermonum eius. To. iij. fol. 401.

*

SEruus Chriſti Ambroſius Virginibus ſacris. Diem feſtũ ſacratiſsimę uirginis celebremus. Hinc pſalmi reſonent; inde concrepent lectiones. Hinc populorũ turbę lętent; inde ſuſtententur pauperes Chriſti. Omnes ergo gratulemur in dño: Et ad ædificationẽ uirginũ, qualiter paſſa ſit Agnes beatiſsima ad memoriã reuocemus. Tertiodecimo ætatis ſuę anno mortem perdidit, & uitã inuenit, quia ſolum uitę dilexit auctorẽ. Infantia qdẽ cõputabat́ in annis; ſed erat ſenect⁹ mẽtis ímenſa: corpore quidẽ iuuẽcula; ſed aío cana; pulchra facie, ſed pulchrior fide. 1

Qui ſanctorum feſtis detrahunt, uideant ſi tempore D. Ambroſij celebrabatur feſtum ſanctæ Agnetis martyris.

Dum à ſcholis reuertitur, à prężfecto urbis filio adamatur. Cuius parentes dum requiſiſſet & inueniſſet, cœpit offerre plurima, & plura promittere. Deniq; detulerat ſecũ precioſiſsima ornamenta: q̃ à beata Agne ueluti quædã ſtercora ſunt recuſata. Vnde factũ eſt ut iuuenis maiori perurgeret́ amoris ſtimulo. Et putans eã maiora uelle accipere ornamẽta, oíum lapidum precioſorũ ſecũ detulit gloriã; & per ſeipſum & amicos, & notos, & affines cœpit aures uirginis appellare, diuitias, domus, poſſeſsiones, familias, atque omnes mundi huius diuitias repromittere, ſi conſenſum ſuum eius coniugio non negaret.

Ad hæc beata Agnes tale fertur iuueni dediſſe reſpõſum. Diſcede à me fomes peccati, nutrimentũ facinoris, pabulũ mortis: diſcede à me, quia iã ab alio amatore prǫuenta ſum; qui mihi ſatis meliora te obtulit ornamenta; & annulo fidei ſuę ſubarrauit me, longe te nobilior, & genere, & dignitate. Ornauit me inextimabili dextrocherio. Dextram meã, & collũ meũ cinxit lapidibus precioſis. Tradidit auribus meis inęſtimabiles margaritas; & circundedit me uernantibus, atq; corruſcantibus gẽmis. Poſuit ſignũ in facie mea, ut nullum pręter ipſum amatorẽ admittã. Induit me ciclade auro texta; & imenſis monilibus ornauit me. Oſtendit mihi theſauros incõparabiles; quos mihi ſe daturũ, ſi ei perſeuerauero, repromiſit. Nõ ergo potero ad contumeliã prioris amatoris uel aſpicere aliũ, & illũ derelinquere, cũ quo ſum charitate deuincta. Cuius generoſitas celſior, poſſibilitas fortior, aſpectus pulchrior, amor ſuauior, & omni gratia elegantior. A quo mihi iam thalamus collocatus eſt: cuius mihi organa modulatis uocibus cantant. Iam mel, & lac ex ore eius ſuſcepi: Iam amplexibus eius caſtis aſtricta ſum: iã corpus eius corpori meo ſociatũ eſt, & ſanguis ei⁹ ornauit genas meas. Cuius mater uirgo eſt; cuius pater fœminã neſcit. Cui angeli ſeruiunt: cuius pulchritudinẽ ſol, & luna mirant́: cuius odore reuiuiſcunt mortui: cuius tactu fouent́ infirmi: cuius opes nunq̃ deficiũt: cuiuſq; diuitiæ non decreſcunt. Ipſi ſoli ſeruo fidẽ; ipſi me tota deuotione cõmitto. Quem cũ amauero, caſta ſum; cũ tetigero munda ſum; cũ accepero, uirgo ſum. Nec deerunt poſt nuptias filij: ubi partus ſine dolore ſuccedit, & fœcunditas quotidiana cumulatur.

Audiens hęc inſanus iuuenis amore carpit́ cœco; & inter anguſtias animi anhelo cruciabatur ſpiritu. Inter hæc lecto proſternit́: & per alta ſuſpiria amor medicis aperitur. Fiunt nota patri, quæ fuerunt inuenta à medi-

cis; & eadẽ paterna uoce, quæ fuerant iã dicta a filio, ad petitionẽ uirginis reuoluunt. Abnegat Agnes beatiſsima; & ſe nullo pacto prioris aſſerit ſponſi fœdera uiolare. Cũq; pater diceret in faſcibus pręfecturę ſe agere, & idcirco nõ ſibi quẽuis illuſtriſsimũ uirũ etiam poſſe pferri: cœpit tñ uehementiſsimè inquirere quis eſſet ſponſus, de cuius ſe Agnes poteſtate iactaret. Tunc extitit quidã ex paraſitis eius, qui diceret hanc Chriſtianã eſſe ab iſantia, & magicis artib⁹ ita occupatã, ut dicat Xp̃m ſuũ ſpõſum.

Audiẽs hæc præfectus lętus efficit, & miſſa apparitione cũ ingenti ſtrepitu ſuis eã tribunalibus præcepit ſiſti. Et primo quidẽ blandis eã ſermonibus ſecretius prouocat, deinde terroribus pulſat. Sed uirgo Chriſti nec blandimentis ſeducit, nec terrore concutit; ſed eodẽ uultu, eodẽ animo pſeuerat; & terrentẽ ſimiliter, ſicut blandientẽ animo deridebat. Videns itaque Simphronius præfectus tantã in puella conſtantiã, parentes eius alloquitur. Et quia erant nobiles, & uim eis inferre nõ poterat, titulũ eis Chriſtianitatis oppoſuit. Sequente nanq; die Agnẽ ſibi pręſentari iubet. Et iterum iterũq; repetens, replicare cœpit de iuuenis amore ſermonẽ. Cũq; omnis ſermo eius caſſo labore deficeret, Siſti eã iterũ ſuis tribunalibus iuſſit. Cui & dixit: Superſtitio Chriſtianorũ, de quorũ te magicis artibus iactas, niſi a te fuerit ſegregata, non poteris inſanias abijcere pectoris, neq; æquiſsimis conſilijs præbere conſenſum. Vnde te ad uenerandã Deã Veſtã properare neceſſe eſt; ut ſi perſeuerantia uirginitatis placet, eius die, noctuq; ſacrificijs reuerendis inſiſtas.

Ad hæc beata Agnes dixit. Si filiũ tuũ, quãuis iniquo amore uexatũ, tñ uiuentẽ hoĩem recuſaui, hominẽ utiq;, qui eſt rationis capax, qui & audire, & uidere, & palpare, & ambulare poteſt, & flore lucis huius cũ bonis frui: Si ergo hunc cauſa amoris Chriſti nulla poſſum ratione reſpicere; qũo poſſum idola muta, & ſurda, & ſine ſenſu, & ſine anima colere, et ad iniuriã ſummi Dei, ceruicẽ meã uanis lapidib⁹ inclinare? Audiens hæc pręfectus Simphronius dixit: Cupio conſultũ infantię tuę; & adhuc te Deos blaſphemantẽ idcirco differo, quia annos tuos infra ſenſum aſpicio. Noli ergo temetipſum ita deſpicere, ut motus Deorũ incurras. Beata Agnes dixit: Noli infantiã corporalẽ ita in me deſpicere, ut putes me te uelle habere propitiũ. Fides enim non in annis, ſed in ſenſibus inuenitur. Et Deus omnipotens mentes magis cõprobat, q̃ ætates. Deos aũt tuos, quorum motus me incurrere non uis, ipſos iraſci permitte; ipſi loquantur; ipſi hoc mihi præcipiant; ipſi iubeant ſe coli; ipſi iubeant ſe adorari. Verũ q̃m ad hoc uideo te tendere, quod impetrare non poteris; quicquid tibi uidetur exerce. Simphronius præfectus dixit: Vnum tibi è duobus elige; aut cum uirginibus Deę Veſtę ſacrifica; aut cũ meretricibus ſcortaberis in contubernio lupanari. Et longè erunt a te Chriſtiani, qui te ita magicis artibus imbuerunt; ut hanc calamitatẽ intrepido animo te poſſe perferre confidas. Vnde, ut dixi, aut ſacrifica Deę Veſtę ad laudẽ generis tu; aut ad ignominiã natalium tuorum eris publicę abiectionis ſcortum.

Tunc beata Agnes cũ ingenti conſtantia dixit: Si ſcires quis eſt Deus meus; nõ iſta ex ore tuo proferres. Vnde ego quia noui uirtutẽ dñi mei Ieſu Chriſti, ſecura contẽno minas tuas, credens quod neq; ſacrificẽ idolis tuis, neq; polluar ſordibus alienis; Mecũ enim habeo cuſtodem corporis mei, angelum dñi. Nam unigenitus Dei filius, quẽ ignoras, murus eſt mihi

impenetrabilis, & cuſtos mihi eſt nunq̃ dormiens, & defenſor mihi eſt nunq̃ deficiens. Dŋ aũt tui, aut æꝛei ſunt, ex quibus cucumæ melius fiunt ad uſus hominũ; aut lapidei, ex quibus ſternunt plateę. Diuinitas ergo nõ in lapidibus uanis habitat, ſed in cœlis; non in ære, aut aliquo metallo, ſed in regno ſuperno conſiſtit. Tu aũt, & ſimiles tui, niſi ab iſtorũ cultu receſſeritis; ſimul uos pœnæ concludent. Sicut enim illi igne conflati ſunt, ut funderentur; ſic colentes eos perpetuo incendio conflabuntur; non ut fundantur, ſed ut confundantur in æternum, & pereant.

Ad hæc inſanus iudex iuſſit eã expoliari, & nudam ad lupanar duci ſub uoce pręconis dicentis: Agnẽ ſacrilegã uirginẽ Dŋs blaſphemiã inferentẽ, ſcortũ lupanaribus datam. Statim aũt ut expoliata eſt, crine reſoluto, tantam denſitatẽ capillis eius diuina gratia conceſsit; ut melius uidereť fimbrŋs eorũ, q̃ ueſtibus tecta. Ingreſſa aũt turpitudinis locũ, Angelum dñi ita prępparatũ inuenit, ut circũdaret eã imenſo lumine; ita ut nullus poſſet eã prę ſplendore reſpicere. Fulgebat enim tota cellula illa, quaſi radians ſol in uirtute ſua: Et quanto quis curioſior oculis eſſe uoluiſſet; tanto ſibi uiſus aciem obtundebat. Cũq́; ſe in orationẽ dño proſtrauiſſet, apparuit ante oculos eius ſtola candidiſsima: Et apprehendens eã induit ſe, & dixit: Gratias tibi ago, dñe Ieſu Chriſte, qui me in numero ancillarũ tuarum cõputans, ueſtẽ hanc mihi largiri pcepiſti. Ita nanq; ad menſuram corpuſculi eius aptum erat indumentum, & ita nimio candore conſpicuum; ut nullus dubitaret hoc angelicis manibus præparatum.

Interea lupanar efficiť locus orationis: in quo oĩs qui fuiſſet ingreſſus, adoraret, & ueneraretur, dans honorem immenſo lumini; mundior egrederetur foras, q̃ fuerat intus ingreſſus. Cumq́; hęc agerentur, præfecti filius, qui auctor erat huius ſceleris, uenit ad locũ cum ſodalibus ſuis iuuenculis, inſultaturus puellæ; cum quibus libidinis ſuę ſe poſſe credebat ludibriũ exercere. Et ingreſſos ante ſe furentes pueros, & turpiter ſęuientes, cũ omni ueneratione, & ingenti admiratione egreſſos cœpit impotentes arguere; atq; uanos, & molles, ac miſeros iudicare. Et irridens, locum, in quo uirgo orabat, audacter ingreſſus eſt. Et uidens tm̃ lumẽ circa eã, non dedit honorem Deo; ſed irruens in ipſum lumẽ, priuſq̃ uel manu eã contingeret, cecidit in faciem ſuam; & pręfocatus a diabolo expirauit. Videntes aũt ſocŋ eius q̧ moras intus faceret, putabant obſcœnis eum operibꝰ occupari. Et ingreſſus eſt unus ex iuuenibus, qui ei familiarior erat; ut cõgratularetur inſultationi eius; & mortuum eũ inueniens, exclamauit uoce magna dicens: Pŋſſimi Romani ſuccurrite. Magicis artibus iſta meretrix præfecti filium interfecit.

Fit repente concurſus populorum ad theatrũ: & uaria furentis populi acclamatio. Alŋ dicebant magã; alŋ innocentẽ, alŋ ſacrilegã conclamabant. Præfectus autem audiens filiũ ſuum interiiſſe, cũ ingenti tumultu uenit ad theatrum. Et ingreſſus locum, in quo corpus filŋ eius iacebat exanime, cũ ingenti clamore dicebat: Crudeliſsima omnium fœminarum, ad filium meũ uoluiſti apodixen tuæ artis magicæ demõſtrare? Et cum talia, atq; alia huiuſcemodi uerba repeteret; & cauſas mortis eius ab ea uehementer inquireret: ait ad eum beatiſsima Agnes: Ille, cuius uoluntatẽ uolebat perficere, ipſe in eũ poteſtatem accepit. Quare autẽ omnes, qui ad me ingreſsi ſunt, ſani ſunt? Quia uniuerſi dederunt honorem deo, qui miſiť

Angelũ ſuũ,& induit me hoc indumento miſericordiæ;& cuſtodiuit corpus meum;quod ab ipſis cunabulis Chriſto conſecratũ eſt, & oblatum. Videntes ergo ſplendorem angelicũ,adorabant omnes, & abſcedebant illæſi. Hic aũt impudens ſtatim ut ingreſſus eſt, ſæuire cœpit,& fremere; cumq; manũ ſuam ad me contingendum aptaret, dedit eũ Angelus Domini in reprobam,quam conſpicis,mortem. Dicit ei præfectus:In hoc apparebit, quia non magicis artibus iſta geſsiſti, ſi deprecata fueris ipſum Angelũ,ut reſtituat mihi filiũ meum ſanũ. Cui beata Agnes dixit: Licet fides ueſtra hoc impetrare non mereatur à Domino, tamen quia tempus eſt,ut uirtus Domini mei Ieſu Chriſti manifeſtetur: egredimini omnes,ut ſolitam ei orationẽ offeram. Cumq; uniuerſi fuiſſent egreſsi, proſternens

2 ſe in faciẽ planam,rogare cœpit Dñm,ut iuuenem ſuſcitaret. Orante autẽ illa,apparuit Angelus Domini, qui eleuauit eam flentem; & confortans animũ eius iuuenem ſuſcitauit. Qui egreſſus foras,cœpit uoce publica clamare,& dicere: Vnus Deus in cœlo, & in terra,& in mari; qui eſt Deus Chriſtianorum. Nam omnia templa uana ſunt. Dĳ qui coluntur,omnes uani ſunt;& penitus nec ſibi poſſunt, nec alĳs aliquod auxiliũ exhibere.

Vides heretice,quod ſanctiſsima Agnes ſuis pcibus obtinuit a deo iuuenis reſuſcitationem. Quid ergo garris orationes eſſe rem ſuperfluam & inutilem?

Ad hanc uocem omnes aruſpices, & templorum Pontifices conturbabantur; & fit per eos uehementior,quã fuerat ſeditio populorum. Atq; omnes una uoce clamabant: Tolle magam:tolle maleficã, quæ & mentes mutat,& animos alienat. Præfectus autem uidens tanta mirabilia obſtupuit. Sed ueritus proſcriptionẽ,ſi contra templorum pontifices ageret,& Agnem contra ſuam ſententiã defenſaret; uicariũ ad ſeditionẽ populi iudicem dereliquit. Ipſe autem triſtis abſceſsit, quod eam non potuit poſt reſurrectionem filĳ ſui liberare. Tunc Vicarius Aſpaſius nomine, iuſsit in conſpectu omniũ ignem copioſum accendi;& in medio eam præcepit iactari flammarum. Quod cum fuiſſet impletum; ſtatim in duas partes diuiſę ſunt flammæ;& hinc, atq; illinc ſeditioſos populos exurebant:ipſam aũt penitus in nullo contingebat incendiũ. Eo magis non hoc uirtutibus diuinis,ſed maleficĳs reputantes,dabant fremitus inter ſe populi,&infinitos clamores ad cœlos. Tunc beata Agnes expandens manus ſuas in medio ignis,his uerbis orationẽ fudit ad Dominũ. Omnipotens,adorande,colẽde,tremende Pater Domini noſtri Ieſu Chriſti,benedico te,quia per filiũ tuum unigenitum, euaſi manus hominũ impiorum; & ſpurcitias diaboli impolluto calle tranſiui. Ecce & nunc rore cœleſti perfuſus per ſpiritũ ſanctum focus iuxta me moritur; flamma diuiditur; & ardor incendĳ huius ad eos,à quibus in me miniſtratur,effunditur. Benedico te,pater prædicãde,qui etiam inter flammas intrepidã me ad te peruenire permittis. Ecce iam quod credidi,uideo: quod ſperaui, iam teneo;quod concupiui,complector. Te confiteor labĳs & corde;te totis uiſceribus concupiſco. Ecce ad te uenio uiuum, & uerũ Deum: qui cum domino noſtro Ieſu Chriſto filio tuo,& cũ ſpiritu ſancto,uiuis,et regnas in cũcta ſecula ſeculorum. Amẽ

Cumq; compleſſet orationem,ita omnis ignis extinctus eſt,ut nec tepor quidẽ incendĳ remaneret. Tunc Aſpaſius Vrbis Romæ uicarius,populi ſeditionẽ non ferens,in guttur eius gladiũ mergi præcepit. Atq; hoc exitu,roſeo ſui ſanguinis rubore perfuſam, Chriſtus ſibi ſponſam,& martyrem conſecrauit. Parentes uero eius nullã penitus triſtitiam habentes, cũ omni gaudio abſtulerunt corpus eius, & poſuerunt illud in prædiolo

ſuo,non

Digitized by Google

ſuo, non longe ab Vrbe, in uia quæ dicitur. Numentana. Vbi cum omnis turba Chriſtianorū concurreret, inſidias à paganis perpeſsi ſunt: & uidentes populū infidelium ſuper ſe uenientem armatū, omnes fugerunt. Aliquanti tamen lapidum ictibus læſi euaſerunt. Emerentiana autem, quæ fuerat collactanea eius, uirgo ſanctiſsima, licet cathecumina, conſtanter intrepida ſtabat immobilis; & his uerbis exprobrabat eos. Superflui, miſeri, caduci, atq; atrociſsimi, deum omnipotentem colentem occidiſtis; & percuſsione lapidū homines innocentes iugulaſtis. Hæc, & his ſimilia dū turbis furentibus diceret; lapidata eſt ab eis: & orans iuxta ſepulchrum Agnes beatiſsimæ, emiſit ſpiritum.

Non dubium eſt, quòd in ſuo ſanguine ſit baptizata; quæ pro defenſione iuſtitiæ dum confiteretur Dñm, mortem conſtanter excepit. Eadem denique hora fit terræmotus uehementiſsimus: & cum nimia eſſet cœli ſerenitas, tantæ corruſcationes, tantaq; fulgura, & tonitrua extiterunt; ut pars maxima inſani populi expiraret. Vnde factū eſt, ut nullus penitus ex eo aduenientibus ad ſepulchra ſanctorū aliquas moleſtias excitaret. Venientes autem parentes beatæ Agnes cū ſacerdotibus nocte, abſtulerunt corpus ſanctæ Emerentianæ uirginis; & ſepelierant illud in confinio agelli beatiſsimæ Virginis Agnes. 3 *Vide morem Catholicæ eccleſiæ, ut cū ſacerdotibus tumulentur Chriſtianorum corpora.*

Igitur dum parentes beatæ Agnes aſsiduis pernoctationibus uigilarēt ad tumulū eius; uident in medio noctis ſilentio exercitū Virginum, quæ omnes auro textis cicladibus indutæ, cū ingenti lumine prçteribant. Inter quas uident beatiſsimam Agnen ſimili ueſte fulgentē, & ad dextrā eius agnum niue candidiorem. Hæc itaq; dū uiderent parentes eius, & qui ſimul erant, ſtuporem mentis incurrūt. Sed beata Agnes rogat ſanctas Virgines parumper gradū figere. Et ſtans parentibus ſuis dixit: Videte, ne me quaſi mortuā lugeatis: ſed congaudete mihi, & congratulamini, quia cū his omnibus lucidas ſedes accepi. Et illi ſum iuncta in cœlis, quē in terris poſita, tota animi intentione dilexi. Et his dictis pertranſiit. 4 *Antiquitus fideles ad tumulos ſanctorū pernotationibus aſsiduis uigilabant. Qđ hodie noui hæretici ſuperſtitioſum eſſe dicunt, quaſi ipſi primis patribus noſtris ſint ſapientiores.*

Hæc uiſio publicè ab omnibus, qui uiderant, quotidie uulgabatur. Vnde factū eſt, ut poſt aliquantos annos ad Conſtantiā Conſtantini filiam hoc factū ab his, qui uiderant, narraretur. Erat enim ipſa Conſtantia regina uirgo prudentiſsima; ſed ita obſeſſa uulneribus, ut à capite uſq; ad pedes nulla membrorū pars libera remanſiſſet. Accepto autē conſilio ſpe recuperādæ ſalutis, uenit ad tumulū martyris nocte: & licet pagana, tñ credula animi intentione preces fideliter fundebat. Quod dū faceret; repentina ſomni ſuauitate corripitur. Et uidit per uiſum beatiſsimā Agnen talia ſibi monita præferentē. Conſtanter age, Conſtantia; & crede Dominum Ieſum Chriſtū filium dei eſſe ſaluatorem tuū: per quem modo conſequeris omniū uulnerum, quæ in corpore tuo pateris, ſanitatē. Ad hanc uocem Conſtantia euigilat ſana; & ſic ſana, ut nec ſignum in eius membris alicuius uulneris remaneret. 5 *O hæretice, ſi peccauit Conſtantia à ſancta petere auxiliū, ſi idololatria fuit eā inuocare, ſi ſuperſtitioſa ad eius tumulum fuit peregrinatio, ut tu falſo aſſeris, quomodo potuit deus harum impietatū teſtis eſſe ſanando ipſam in momento? ſed ut deus uerax eſt, & omnia hæc quæ in honorem ſanctorū exhibetur, licita, honeſta*

Reuerſa igitur ad palatiū ſaniſsima, facit gaudiū, & patri ſuo Auguſto, & fratribus ſuis Imperatoribus. Coronatur ciuitas tota: Fit lætitia militantibus, atq; priuatis, & uniuerſis audientibus hæc. Infidelitas gentium cōfundebatur; & fides Dominica lætabatur. Interea patrē, & fratres Auguſtos rogat, ut baſilica beatę Agnes conſtrueretur; & ſibi illic mauſoleū collocari præcepit. Currit hæc opinio ad oēs; & quot quot credentes ad

eius tumulū aduenisſent, ſanabantur quacunq; fuiſſent infirmitate detenti. Quod facere Chriſtū nullus dubitat uſq; in hodiernū diem. Perſeuerauit autem Conſtantia Auguſti filia in uirginitate: per quam multæ uirgines, & mediocres, & nobiles, & illuſtres, ſacra uelamina ſuſceperunt. Et quia fides mortis damna non patitur, uſq; in hodiernū diem multæ Virgines Romanæ Agnen beatiſsimā quaſi in corpore manentem attendunt. Et eius exēplo agentes uiriliter, integre perſeuerant, credentes ſine dubio, quod perſeuerantes perpetuæ uictoriæ palmam acquirant.

ut deo pergrata exiſtunt, ita tu & tui ſimiles mendax, & omnium eccleſiaſticorum rituum ſubuerſor es.

6 *Si ſanabantur quotquot credētes ad ſanctiſsimæ Agnetis tumulum aduenirent, cur audent dicere nouatores noſtri peregrinationes ad conditoria ſanctorum eſſe ſuperſtitioſas et inutiles? Habetur in eius Homilijs de ſanctis ſermone ſecundo.*

Hæc ego Ambroſius ſeruus Chriſti dū in uoluminibus diuinis inueniſſem ſcripta, non ſum paſſus infructuoſos ſilentio tegi. Ad honorē igitur tātæ martyris, ſicut geſta eius agnoui, conſcripſi: & ad ædificationē ueſtrā, ô Virgines Chriſti, textū paſsionis eius credidi deſtinandum, obſecrans charitatem ſpiritus ſancti, ut labor noſter in ueſtra imitatione fructum in conſpectu Domini ualeat inuenire. Amen.

ITEM ALIA BEATÆ AGNEtis uita contractior, per D. Maximum Epiſcopum Taurinenſem ſcripta.

CVm in toto mundo uirgineus Flos Mariæ immarceſsibiles coronas innectat, & ſceptrigerā pudoris aulā immaculato conſeruet affectu, eouſq; integritas perſeuerauit ad palmā, ut in puellis trophæū ſanctitatis arriperet, & per ueſtigia matris uirginis ad cœleſtem thalamū perueniret. Hinc eſt, quod annulo fidei Agnes ſe aſſerit ſubarratā, & clamat ſe amore ſponſi conſtrictā. O quàm imitabile uirginibus, uirgo tui amoris tradidiſti exemplū, o quàm ſanctum pectoribus dandum uirgineis tribuiſti reſponſum, contemnendo mundi diuitias, execrando mundi concupiſcentias, & ſolā Chriſti pulchritudinē adamando. Accedite ad puellā, puellæ, & diſcite in annis infantię, quales in pectore ſuo circa amorē Chriſti flammas accendit. Dicit ſe amatori ſuo ſeruare fidē, & eius corpus cōcupiſcere ſolū, qui pro amore hominū mortis non recuſauit interitum. Diſcite uirgines Chriſti, amorē in puella feruentem, & oēs mundi diuitias, uelut ſtercora recuſantē. Ideo enim ſanctorū per literas traduntur exēpla, ut unuſquiſq; pro qualitate ſexus, & pro ætate annorū modum ſui propoſiti teneat, & ſicut per uirginē uirgines, ita per coniugē coniuges uincere ſeculum pro Chriſti amore ſtudeant, ac repugnatione animi mundi dulcia recuſantes, & eius non recuſantes auſtera, ad delectationes perpetuas, et ad gaudia æterna pertingant.

7 *Virginitatis inſtitutum ex ſanctiſsima dei genitrice proceſſit. Cur ergo tantopere ei aduerſantur hæretici, niſi quia carnis libidines et impudicitias amant, et quæ ipſi habere nolunt, alios habētes odio proſequuntur.*

8 Hæc dicentes, non uituperamus coniugū caſta cōmertia, ſed uirginum perſeuerantiam adornamus. Non enim uirginitas malis rebus ſuperponēda eſt, ſed eſt optimis rebus præferenda. Quæ enim mundis mundior, & ſanctis eſt ſanctior, non indiget malarū rerū uituperatione laudari. Sequātur itaq; ſancta coniugia patriarcharū coniuges in religione poſita, ac diuinis literis informatæ, Sarā, Rebeccam, Rachelē, Annam, Suſannam, ac Sephorā imitentur uxores. Chriſti uero uirgines ſolam uirginem matrem luminis ſubſequantur.

Tu qui matrimoniū uirginitati comparare audes, & uirginitatē ſeruare dicis impoſsibile, diſce miſer utrumq; falſum eſſe, nam & uirginitas coniugio eſt ſubli-

Huius pediſſequa Agnes beatiſsima magnum de ſe pudicitiæ excitauit

exemplũ,quum uirginitatem prætulit uitæ, omnemq́ a ſe amorem terrenum per amorem cœleſtem expellens,trophæũ crucis Chriſti arripuit,& tam contra libidines,quã etiam contra ſupplicia uniuerſa, fide potius armata,quã ferro,fortiter dimicauit,& uicit. Deſpicit deniq; blandientem,& renuit minantẽ,incendiũ intendit,et uidet. Neſcit amare aliquid,quod tranſit,& dũ nimis uirginitatem diligit,nec ludibria, nec flãmas,nec ſupplicia,nec carnifices metuit;poſtremo nec gladiũ furentis percuſſoris expauit. Compellitur uirgo ornamenta ſuſcipere corporis,ſed renuit, quoniam iam ſuſceperat mentis. Et quia non de elegantia corporis humani placere ſtudebat,quia timebat de fœditate animæ dño diſplicere, dabat intus per fidẽ ſuæ menti candorem,pulchritudinem excolebat animæ,& quantũ ſciebat,ut animam ſuam pulchrã faceret,tm̃ in corpore erubeſcebat ſe eſſe formoſam,tantoq́ ſtudens diſplicere carnalibus in carnis aſpectu,quanto inſtituit Chriſto,& eius angelis complacere.

mihi, & cũ dei adiutorio poteſt quilibet uirginitatẽ cuſtodire, & matrem domini ſubſequi præcedẽtem.

Turbatur iuuenis a puella cõtemptus, & ſe muneribus cõplacere poſſe exiſtimans,aurũ,gemmas,congeminans ueſtes,prædia precioſa conuectat. Sed quia Chriſti charitas pecuniarũ non habet precium,uirginitas ſacratiſsima in ſuo gradu uſq; in ſanguinis effuſionem permanſit, qm̃ ſuo illam ſanguine ſubarrauerat Chriſtus. Ad concupiſcentẽ igitur reuertitur cenſus, & inconcuſſa uirginitas Chriſto ſemel oblata perdurat. Diſcite uirgines Chriſti normã puellaris exempli, & oblata ſub ſpecie pietatis uirorum munuſcula tota intentione reſpuite, & quaſi rabidi canis morſus, omni cũ gaudio recuſate. A quo non receperis, quo timeas deũ,non accipias,quo diligas mundũ. Accipe uirgo,ſed quod amori æterno proficiat. Quotiẽſcunq; hominem ſequuta fueris,cenſum ſic accipe, ut te ſponſam Chriſti cognoſcas. Videt ille intus in mente,quid facias, & quã expetẽter eius uirgines comiteris,attendit. Videte ergo quõ Agnes ſequitur Mariã per opprobria. Nullũ potuit penitus formidare ſuppliciũ,cui etiam lupanar turpitudinis,locus orationis efficitur,& ubi ei diabolus corruptionis præparauerat ignominiã, illic eam percipere fecit dñs coronam ſuæ uirginitatis,& palmã.hoc eſt in ſuis ſedibus hoſtes uincere,captiuã ductam uirginẽ ad penetralia regis libidinũ,ipſum regem a uirgine, quã captiuauerat uictũ,& uictum cum uirginis triumpho exire. Nã qui tenuerat,tẽtus eſt,qui traxerat tractus eſt,qui occidere ſe putabat,occiſus eſt.

Deniq; ut probemus diabolũ a uirgine iſta tunc fuiſſe uictum, illius iuuenis factũ ad animum reuocemus, quem contra Agnetis infantiã ſic armauerat inimicus, ut nudã faceret trahi per uulgus ad lupanar, ſub uoce præconantis ducis populũ ad libidinem inuitantis. Hunc ergo ducẽ fuiſſe diaboli nemo,qui dubitet,& uicto duce populũ ſuperatum eſſe omnibus notũ eſt;ſuperatis autem cũ ducæ ſuo populis tyrannum teneri captiuum omnibus patet. Conſtat ergo diabolũ ſuperatum, quotiẽs contra uirginem arma arripuit. Nã expoliata uirgo tegitur crinibus, & nudata ab hominibus malis,ueſtitur ab angelis bonis,& damnata in proſtibulo turpitudinis,in gremio apparuit caſtitatis. Efficitur oratoriũ angelorũ,locus qui perditarũ fuerat animarũ; & ubi ſemper naufragauerat caſtitas, illic eſt coronata uirginitas. Deniq; populos,quos præco ad libidinẽ inuitauerat,uirgo ad caſtitatẽ obtinuit,& quos ad eã diabolus inquinatos induxit,illa a ſe mundos eiecit. Omnes nanq; ſigillatim ingreſsi, unus alte-

rius ſuſtinebat ingreſſum. Quẽ egreſſum dum non crederet mundũ, ſe exhibebat immundũ. Sed ingreſſus ad libidinẽ, ad adorandum dñm meritis uirginis tenebatur, & exibat inde dei ſeruus, q ſeruus diaboli intus fuerat ingreſſus, & tot facti ſunt Chriſti cultores, quot diabolus uirginis ſe putauerat inueniſſe corruptores.

Remanſit igitur iuuenis, qui author huius extiterat probationis, qui ſe putabat defenſorem uirginis ſuperare. Hic dũ ſplendori cœleſti non ceſsit dans honorem, uitam, quã habere uidebatur, amiſit, & mortẽ, quam quærebat, inuenit. Ridentibus lachrymæ ſuccedunt, & inſultantibus finẽ gaudiorum imponunt. Attendit uirgo lugentẽ iudicem, & quem minantẽ ante contempſerat, nũc deprecantẽ exaudit. Ilico igitur, ut cœpit orare pro mortuo, & a mortuis excitat ſaluũ, qui morti fuerat deputat⁹; & ad gaudium euocat, qui fuerat pręcipitatus ad luctũ. Nã qui inceſtus fuerat mortuus, exurgit caſtus; & fit prædicator caſtimoniæ, qui perſequutor extiterat caſtitatis. Ad hæc ſacrilegi conturbãtur in templis, & Chriſtũ hæc mirabilia facientẽ contremiſcunt. Excitant ſeditiones ignobilis uulgi, ut ratio, quæ ſuadebat fidẽ, ſeditionum clamoribus pulſa, locũ in mentibus hominum inuenire nõ poſſet. Pater uero ſuſcitato filio triſtis abſceſsit, & (ut legitur) turbis furentibus uicarium dereliquit.

Virgineo itaq; corpori præparantur ſtridentes flãmæ, ſed corpus, qđ incendia libidinũ ſuperauerat, refrigeriũ in medijs flãmis inuenit. Et quæ ad hoc focos ingreſſa fuerat ut arderet, cœpit per ſanctã uirginitatẽ algere, ut diſceret uirginitas ſibi flãmas & incendia penitus dominari nõ poſſe. Nec illos periſſe ęſtimes, quos pro nomine Chriſti conſumpſit incendium. Nam quũ legis Heliam ignibus raptũ, & tres pueros in medijs flãmis nulla ratione conſumptos, aut dũ Laurentiũ in craticula aſſatũ recolis, atq; Agnem, ſicut Teclam flammarũ globos euaſiſſe cognoſcis, nullã in his ſuſpiceris uarietatẽ fidei tunc fuiſſe. Vna etenim fides ſanctos dei in paſsione execrauit, & diuerſo genere gloriatũ reddidit utroſq; uictores. Nam qui conſumptus eſt martyr exultat, & qui euaſit uictor exultat. Et Eſaias ſectus martyrẽ ſe fecit, & Daniel leonũ rabiem, morſusq; contemnens, probatiſsimũ dei cõfeſſorem expreſsit. Quo facto utroſq; Chriſtus diaboli oſtendit eſſe uictores. Vnus enim moritur, & triumphat, alius
9 euadit, & regnat.

Vide quantopere cõmendet uirgines.

Veni iam uirgo ad thalamũ quẽ quæſiſti, & pro amore ſponſi gladiũ percuſſoris admitte, ut ſponſam te uirginitas immaculata cõprobet Chri-
10 ſti, & martyrem confeſsio probata conſignet. Fœlix caterua uirginũ, quibus ſtudiũ eſt tuæ ſequi confeſsionis ueſtigia. Habebunt enim tecũ coronam in cœlo, quæ tecũ ſuperauerunt inimicũ in mundo. Nam ſicut tibi ueſtigia Mariæ proſequenti participatio æternæ remunerationis apparuit, ita eis te imitantibus æterna credimus gaudia non neganda. Itaq; ò ſplendida Chriſto, pulchra dei filio, & omnibus angelis, & archangelis grata, ut noſtri meminiſſe digneris, quibus poſſumus, precibus exoramus, ut nobis ille tribuat peccatorũ indulgentiam, qui tibi tuorũ omnium laborum tradidit palmam, qui regnat cum patre, & ſpiritu ſancto, quia ipſi eſt honor, laus, & gloria, & poteſtas in ſecula ſeculorum. Amen.

Inuocat ſanctus Epiſcopus beatiſsimam Agnen, rogat ut eius meminiſſe dignetur, & peccatorũ indulgentiã a deo omnipotẽte impetrare. Quid hic dicent hæretici?

VITA SANCTORVM MARTYRVM CANTI, Cantiani & Cantianillæ per D. Ambroſium Mediolanenſem Epiſcopum ſcripta.

Eſt ſermo 75. in ordine ſermonum einſdẽ ad populum.

HOdie beatiſsimorũ Canti, Cantiani, & Cantianillę natalis eſt: quã bene & iocunde tres martyres uno pene uocabulo nuncupantur. Nec mirũ ſi ſimiles ſunt nomine, qui ſunt ſimiles paſsione, ſi una eſt illis apud homines appellatio, quibus apud deũ eſt una uocatio. Vniter enim uocati ſunt a dño: non interpoſitio tẽpore aliter & aliter paſſi: ſed omnes eodem ictu pariter martyrũ pertulerunt. Quod quidem illis parentiua quadã a Chriſto affectione conceſſum eſt: ut congruerent meritis, qui uocabulis concordabant: & qui erant conſanguinitate fratres, fierent ẽt ſanctitate germani, & quorum membra unius corporis ſubſtantia uegetabat, eorum animas eiuſdem fidei confeſsio coronaret.

Refert autem de beatis ſupradictis hiſtoria: quod tẽpore paſsionis cũ eos perſecutor inquireret: aſcenſo uehiculo iunctis mulabus eos ſecedere uoluiſſe: & cũ non longe ab urbis męnibus iter agerent, Vnum animal de ſubiunctis ſubito corruiſſe: atq; illos a perſecutoribus comprehenſos, tentos ad pœnã. Quod factum quam glorioſum ſit, & a diuinitate diſpoſitum, debemus aduertere. Sẽper enim deus quos elegit, hos uictores ſubuectione ſublimi in aulã regni cœleſtis inducit. Nã ſicut Helias curru applicito quaſi aſcendit ad cœlũ: ita & iſti uehiculo admoto ad martyrium peruenerunt: & quadriga ſicut illũ euexit ad requiem, ita hos portauit ad gloriam. Et quãuis illa ignea quadriga fuerit: hæc tñ inferior non habẽda eſt: quia illa unũ geſtauit prophetam: hæc tres martyres ſuſtentauit. Sed dicit aliquis: Glorioſius eſt geſtari quadriga ignea quã terrena. Nec hoc plane defuit ſanctis uiris. Nã ſicut Heliam ignea quadriga portabat: ita et martyres fides ignea iã ferebat. Ferebat, inquã, illos Chriſtus: qui lumẽ eſt, qui ignis eſt: de quo ſcriptũ eſt: Dominus noſter ignis conſumens eſt.

Ergo cũ beatos de quibus loquimur, perſecutor urgeret: uehiculũ conſcenderunt. Qua cauſa? Vt fugerent? Abſit. Non ut fugerent, ſed ut ad martyrium citius peruenirent: non ut latitarent, ſed ut Chriſtianos ſe cunctis tranſeuntibus manifeſtius approbarent. Cæterũ occultius inter plures in ciuitate latere potuerant: tutius per diuerſa ſinguli fugæ præſidiũ commẽdare. At uero ubi quis congregatione habita, ſtratis uehiculis, aparatu diſpoſito, per aggerem publicũ egreditur: illic non fuga dicenda eſt, ſed profectus eſt. Sancti enim uiri hoc facto uelut in triũphali curru poſiti conteſtabantur dicentes: Ecce perſecuto: ecce proficiſcimur: ecce præcedimus: quid reſides? quid moraris? ſubſequere noſtra ueſtigia. Nolumus. n. uideri inuiti ducti ad pœnam, qui præcedere nos profitemur ad gloriam.

VITA SANCTI HILARIONIS ABBATIS per D. Hieronymum ſcripta.

Habetũr Tomo primo Epiſtolarum eiuſdem Fol. 82. facie 4.

ſ

Cripturus uitam B. Hilarionis, habitatorẽ eius inuoco ſpiritum ſanctum, ut qui illi uirtutes largítus eſt, mihi ad narrandas eas ſermonẽ tribuat, ut facta dictis exequentur. Eorum enim, qui fecere uirtutes (ut ait Criſpus) tanta habenẽ merita, quantũ ea uerbis potúere attollere pręclara ingenia. Alexander magnus Macedo, quẽ uel Arietẽ, uel pardum, uel hircum caprarũ

Daniel uocat, cum ad Achillis tumulum perueniſſet: Felicē te (ait) iuuenis, qui magno fruaris pręcone meritorū, Homerum uidelicet ſignificās. Porrò mihi tanti, ac talis uiri conuerſatio, uitaq́; dicenda eſt, ut Homerus quoque ſi adeſſet, uel inuideret materiæ, uel ſuccumberet. Quanq̃ enim ſanctus Epiphanius Salaminæ Cypri Epiſcopus, qui cum Hilarione plurimum uerſatus eſt, laudem eius breui Ep'la ſcripſerit, quæ uulgo legitur; tñ aliud eſt locis cõmunibus laudare defunctum, aliud defuncti proprias narrare uirtutes. Vnde & nos fauore magis illius, q̃ iniuria cœptum ab eo opus aggredientes, maledicorum uoces contēnimus, qui olim detrahentes Paulo meo, nunc forte detrahent & Hilarioni, illum ſolitudinis calūniati, huic obijcientes frequentiā, ut qui ſemper latuit, nō fuiſſe, qui a multis uiſus eſt, uilis exiſtimetur. Fecerunt hoc & maiores eorum quondam phariſæi, quibus nec Ioannis eremus, ac ieiunium, nec dñi Saluatoris turbæ, cibi, potuſq́; placuére. Verum deſtinato operi imponam manum, & ſcylleos canes obturata aure tranſibo.

Hilarion ortus uico Thabatha, qui circiter quinq; milia a Gaza urbe Palęſtinę ad Auſtrum ſitus eſt, cum haberet parentes idolis deditos, roſa, (ut dicitur) de ſpinis floruit. A quibus miſſus Alexandriam, grāmatico traditus eſt; ibiq́; quantum illa patiebatur ætas, magni ingenij, & morū documenta præbuit, in breui charus omnibus, & loquendi arte gnarus. Quodq; his maius eſt oībus, credens in dñm Ieſum, non Circi furoribus, non arenæ ſanguine, nō theatri luxuria delectabaẽ; ſed tota illi uoluntas in Eccleſiæ erat congregatione. Audiens aũt tunc celebre nomen Antonij, quod per oēs Aegypti populos ferebaẽ, incenſus uiſendi eius ſtudio, perrexit ad eremum. Et ſtatim ut eum uidit, mutato priſtino habitu, duobus ferè menſibus iuxta eum māſit, contēplatus ordinē uitæ eius, morūq́; grauitatē: Quā creber in oratione; quā humilis in ſuſcipiendis fratribus, ſeuerus in corripiendis, álácer in exhortandis eſſet: & ut continentiā, cibiq́; eius aſperitatē nulla unq̃ infirmitas frángeret. Porrò frequentiā eorum, q ad eum ob uarias paſsiones, aut impetus dęmonum concurrebant, ultra non ferens, nec congruū eſſe ducens pati in eremo populos ciuitatū, ſicq́; ſibi magis incipiendum eſſe, ut cœpiſſet Antonius; illū quaſi uirum fortē uictoriæ præmia accipere, ſe necdum militare cœpiſſe, reuerſus eſt cū quibuſdam monachis ad patriam. Et parentib⁹ iam defunctis, partē ſubſtātiæ fratribus, partē pauperib⁹ largitus eſt, nihil ſibi oīno reſeruās; & timēs illud de Actibus apoſtolorū Ananiæ, & Saphíræ uel exēplum, uel ſupplicium; maximeq́; dñi memor dicentis: Qui non renunciauerit oībus, quæ habet, non poteſt meus eſſe diſcipulus. (Erat aũt tunc annorum quindecim) ſic nudus, & armatus in Chriſto, ſolitudinē, q̃ in ſeptimo miliario a Maioma Gazæ empório per littus euntibus Aegyptū ad leuam flectiẽ, ingreſſus eſt. Cumq́; eſſent cruēta latrocinijs loca, & propinqui, amiciq́; eius imminens periculum denunciarent, contēpſit mortē, ut mortē euaderet. Mirabanẽ oēs animum, mirabanẽ ætatem, niſi q̃ flāma quædam pectoris, & ſcintillę fidei in oculis relucebant. Lenes erant genæ, delicatum corpus, & tenue, & ad oēm iniuriam impatiens, quod leui uel frigore, uel æſtu poſſet affligi.

1 *Mutato priſtino habitu. Nota quod qui monachatū aſſumebāt, nouum etiam habitum induebant, contra noſtros ſubſannatores.*

2 *Orationes, continentia & abſtinētia Antonij.*

3 *Vides hæretice quæ ſit Euangelica paupertas, & quomodo ſancti hanc ſcripturā intellexerint, & non p peram ſicut tu.*

Igitur ſacco tm̃ membra coopertus, & pelliceū habens ependyten (id eſt ſuperindumentū) quem illi beatus Antonius proficiſcenti dederat, ſa-

gumq́ ruſticū,inter mare,& paludem uaſta,& terribili ſolitudine frueba 4
tur, quindecim tm̄ carycas poſt ſolis occaſum cōmedens: & quia regio
latrocinijs infamis erat,nunꝙ in eodem loco manſitans. Quid faceret dia
bolus? quò ſe uerteret? Qui gloriabať ante dicēs: In cœlum aſcendam,ſup
ſydera cœli ponā thronum meū,& ero ſimilis altiſsimo: Cernebat ſe uin-
ci a puero,& prius ab eo calcatum fuiſſe,ꝙ per ætatem calcare potuiſſet.
Titillabat itaqꝫ ſenſus eius, & pubeſcenti corpori ſolita uoluptatū incen
dia ſuggerebat. Cogebatur Tyrūculus Chriſti cogitare,quod neſciebat;
& eius rei animo pōpam uoluere,cuius experimenta non nouerat. Iratus
itaqꝫ ſibi,& pectus pugnis uerberās,quaſi cogitationes cæde manus poſ 5
ſet excludere: Ego,inquit,aſelle faciam,ut nō calcitres, nec te hordeo alā,
ſed paleis;fame te conficiam,& ſiti,graui onerabo pondere,per æſtus in-
dagabo,& frigora,ut cibū potius,ꝙ laſciuiā cogites. Herbarū ergo ſuc-
co,& paucis carycis poſt triduum,uel quatriduum deficientem animam
ſuſtentabat,orans frequenter,& pſallens,& raſtro humum fodiens,ut ie
iuniorum laborē labor operis duplicaret. Simulqꝫ fiſcellas iunco texens,
æmulabatur Aegyptiorum monachorum diſciplinam,& apoſtoli ſentē-
tiam dicentis: Qui autem non operatur,non manducet: ſic attenuatus,&
intantum exeſo corpore,ut oſsibus uix hæreret.

Nota ſimplicem & agreſtem Hilarionis habitum.

Vide mirabilem in ſancto homine abſtinentiam & ciborum delectum, ut carnis titillationes compeſceret. Nec dicebat ſicut modo quidam, nihil nocere luxuriam, genitalia corporis membra, coitum naturali lege depoſcere, quoniam ob id a Deo cōdita ſunt.

Quadam nocte cœpit infantū audire uagitus,balatus pecorum,mugi
tus boum,planctum quaſi mulierū,leonum rugitus, murmur exercitus,et
rurſus uariarum portenta uocū,ut ante ſonitu,ꝙ aſpectu territus cederet.
Intellexit dæmonum ludibria;& prouolutus genibus, Chriſti crucem ſi-
gnauit in fronte. Taliq́ armatus caſſide,& lorica fidei circūdatus,iacens 6
fortius præliabatur,àmodo uidere deſiderans, quos horrebat audire, &
ſolicitis oculis huc,illucqꝫ circūſpiciens. Cum interim ex improuiſo,ſplē
dente luna, cernit rhedam feruentibꝰ equis ſuper ſe irruere: cumq́ incla-
maſſet Ieſum,ante oculos eius repentino terrę hiatu pompa oīs abſorpta
eſt. Tunc ille ait: Equum,& aſcenſorē proiecit in mare. Et, Hi in curribꝰ,
& hi in equis, nos autem in nomine Dei noſtri magnificabimur. Multæ
ſunt tentationes eius,& die,noctuq́ uariæ dæmonum inſidiæ; quas ſi o-
mnes narrare uelim,modum excedam uoluminis. Quoties illi nudæ mu-
lieres cubanti;quoties eſurienti largiſsimæ apparuere dapes? Interdū o-
rantem lupus ululans, & uulpecula ganniens tranſiliuit, pſallentiq́ gla-
diatorum pugna ſpectaculum prębuit,& unus quaſi interfectus, & ante
pedes eius corruens ſepulturam rogauit. Orauit ſemel fixo in terram ca-
pite,& ut natura fert hominū,abducta ab oratiōe mens, neſcio qd aliud
cogitabat: inſilit dorſo eius feſtinus gladiator, & latera calcibus, ceruicē
flagello uerberans: Eia,inquit,cur dormitas? cachinnanſq́ deſuper, cū de-
feciſſet,an hordeum uellet accipere ſciſcitabatur.

Prouolutus genibus, Chriſti crucem ſignauit in fronte.

Igitur a ſextodecimo uſqꝫ ad uiceſimum ſuæ ætatis annum, æſtus, &
pluuias breui tuguriunculo declinauit,quod iunco, & carice (ideſt herba
agreſti,& ſpinoſa)texerat. Extructa deinceps breui cellula, quæ uſqꝫ ho-
die permanet,latitudine pedum quatuor,altitudine pedū quinqꝫ, hoc eſt
ſtatura ſua humiliore,porrò longitudine paulo ampliore,ꝙ eius corpuſ-
culum patiebať,ut ſepulchrum potius, ꝙ domum crederes, capillum ſe-
mel in anno die Paſchę totondit,ſuper nudam humum,ſtratumq́ iunceū
uſqꝫ ad mortem cubitauit;ſaccum,quo ſemel fuerat idutus, nunꝙ lauās,

7 & ſuperfluum eſſe dicens, mundicias in cilicio quærere. Nec mutauit alteram tunicam, niſi cũ prior penitus ſciſſa eſſet. Scripturas quoq; ſanctas memoriter tenens, poſt orationes, & pſalmos, quaſi Deo præſente recitabat. Et quia longum eſt per diuerſa tempora carptim aſcenſum eius edicere, comprehẽdam breuiter, ante lectoris oculis uitam eius pariter exponens, & deinceps ad narrandi ordinem regrediar.

Cubile Hilarionis, nuda humus.
Stratum, iunci.
Habitus, ſaccus cilicinus.

8 Viceſimoprimo anno uſq; ad uiceſimumſeptimum, tribus annis dimidium lentis ſextarium madefactum aqua frigida comedit, & alijs tribus panem aridum cum ſale, & aqua. Porrò a uigeſimoſeptimo uſq; ad triceſimum herbis agreſtibus, & uirgultorum quorundam radicibus crudis ſuſtentatus eſt. A triceſimo autem primo uſque ad triceſimum quintum ſex uncias hordeacei panis, & coctũ modicè holus abſq; oleo in cibo habuit. Sentiens aũt caligare oculos ſuos, & totũ corpus impetigine, & pumicea quadam ſcabredine contrahi, ad ſuperiorem uictum adiecit oleũ, & uſq; ad ſexageſimum tertiũ uitæ ſuæ annum hoc continentiæ cucurrit gradu, nihil extrinſecus aut pomorum, aut leguminis, aut cuiſlibet rei guſtãs. Inde cum ſe uideret corpore defatigatum, & propinquam putaret ĩminere mortem, a ſexageſimo quarto anno uſq; ad octogeſimum pane abſtinuit incredibili feruore mentis, ut eo tempore quaſi nouus accederet ad ſeruitutẽ Dñi, quo cæteri ſolẽt remiſsius uiuere. Fiebãt aũt ei de farina, & cõminuto olere ſorbitiũculæ; cibo, et potu uix qnq; uncias apprehẽdẽtibꝰ. Sicq; cõplẽs ordinẽ uitę, nũq; ante ſolis occaſum, nec diebꝰ feſtis, nec ĩ grauiſsima ualetudīe ſoluit ieiuniũ. Sed iã tpſ ẽ, ut ad ordinẽ reuertamur.

Tu qui ciborum delectum & abſtinentiã res ſuperſtitioſas nuncupas, cibisq; aſſeris omnibus indeſinẽter utendum, qui ad hoc facti ſunt ut ſumantur. Vide miſer quomodo ſãctiſsimus hic uir peſsimum tuum hoc dogma totum contrarium ei faciendo quod tu dicis, proſternat & conculcet. Nõne tu magis mendax & impoſtor, quã Hilarion ſuperſtitioſus?

Cum habitaret adhuc in tuguriolo annos natus decem & octo, latrones ad eum nocte uenerunt, uel exiſtimantes habere aliquid, quod tollerent, uel in contemptum ſui reputantes fieri, ſi puer ſolitarius eorũ impetus non pertimeſceret. Itaq; inter mare, & paludem a ueſpere uſq; ad ſolis ortum diſcurrentes, nunq; locum eius cubiculi inuenire potuerunt. Porrò clara luce reperto puero, quaſi per iocum: Quid, inquiunt, faceres, ſi latrones ad te uenirent? Quibus ille reſpondit: Nudus latrones non timet. Et illi: Certe, aiunt, occidi poteſt. Poſſum, inquit, poſſum: Et ideo latrones nõ timeo, qa mori paratus ſum. Tũc admirati cõſtãtiã eiꝰ, & fidẽ, cõfeſsi ſunt noctis errorẽ, cęcatoſq; oculos, correctiorẽ deinceps uitã pollicẽtes.

Viginti & duos iam in ſolitudine habebat annos, fama tm̃ notus oĩbꝰ, & per totas Paleſtinę uulgatus urbes, cũ interim mulier quædã Eleutheropolitana cernens deſpectui ſe haberi a uiro obſterilitatem (iam enim ꝑ annos quindecim nullos coniugij fructus dederat) prima irrumpere auſa eſt ad beatũ Hilarionem, & nihil tale ſuſpicanti repente genibus eius aduoluta: Ignoſce, inquit, audaciæ, ignoſce neceſsitati meæ. Quid auertis oculos? Quid rogantem fugis? Noli mulierem aſpicere, ſed miſeram. Hic ſexus genuit Saluatorem. Non habent ſani opus medico, ſed qui male habent. Tandem ſubſtitit, & poſt tm̃ tpis uiſa muliere, interrogauit cauſam aduentus eius, ac fletum. Et poſtq; didicit, leuatis ad cœlum oculis, fidere iuſſit: euntemq; lachrymis proſecutus, exacto anno, uidit cum filio.

Hoc ſignorum eius principium, maius aliud ſignum nobilitauit. Ariſtęneta Helpidij, qui poſtea Præfectus prętorio fuit, uxor, ualde nobilis inter ſuos, & inter Chriſtianos nobilior, reuertens cum marito, & tribus liberis a beato Antonio, Gazæ propter eorum ĩfirmitatem remorata eſt. Ibi

enim, ſiue ob corruptum aerem, ſiue (ut poſtea claruit) propter gloriã Hilarionis ſerui Dei, hemitritæo (morbo uidelicet imperfectæ febris tertianæ) pariter arrepti, oẽs a medicis deſperati ſunt. Iacebat ululans mater, & quaſi inter tria filiorum diſcurrens cadauera, quem prius plangeret, neſciebat. Cognito autem q̃ eſſet quidam monachus in uicina ſolitudine, oblita matronalis pompæ, tm̃ ſe matrem nouerat: uadit comitata ancillulis, & eunuchis, uixq́ a uiro perſuaſum eſt, ut aſello ſedens pergeret. Ad quẽ cum perueniſſet: Per ego te, ait, Ieſum clementiſsimũ Deum noſtrũ obteſtor, per crucẽ, & ſanguinem, ut reddas mihi tres filios, & glorificetur in urbe gentiliũ nomen Dñi ſaluatoris, & ingrediatur ſeruus eius Gazã, & Marnas corruat. Renuente illo, & dicente, nunq̃ ſe egreſſurũ de cella, nec habere conſuetudinẽ, ut non modo ciuitatẽ, ſed ne uillulam quidem ingrederetur, proſtrauit ſe humi crebrò clamitans: Hilarion ſerue Chriſti, redde mihi liberos meos: Quos Antonius tenuit in Ægypto, a te ſeruẽtur in Syria. Flebant cuncti, qui aderãt: ſed et ipſe negans fleuit. Quid multa? non prius mulier receſsit, q̃ ille pollicitus eſt, ſe poſt ſolis occaſum Gazã introiturum. Quò poſtq̃ uenit, ſingulorũ lectulos, & arentia membra conſiderans, inuocauit Ieſum. Et ò mira uirtus; quaſi de tribus fontibus ſudor erupit; eadem hora acceperunt cibos, lugentemq́ matrẽ cognoſcẽtes, & benedicentes Deũ ſanctũ manus deoſculati ſunt. Quod poſtq̃ auditum eſt, & longè, lateq̃ percrebuit, certatim ad eũ de Syria, & Aegypto confluebant, ita ut multi crederent in Chriſtũ, & ſe monachos profiterentur. Necdũ enim tunc monaſteria erant in Palæſtina; nec quiſq̃ monachũ ante ſanctum Hilarionẽ in Syria nouerat. Ille fundator, & eruditor huius cõuerſationis, & ſtudij in hac prouincia fuit. Habebat dñs Ieſus in Ægypto ſenem Antonium, habebat in Palæſtina Hilarionem iuniorem.

9 *Et tu qui dicis antiquos monachos habuiſſe poteſtatem migrandi & remigrandi quo uellent, uide quid ſue circa hoc dicat eſſe conſuetudinis pater monachorũ in palæſtina.*

10 *Si Monachiſmus o hæretice, quem tu omnino perdere uelles, res non eſſet deo grata et accepta, nunquam tantus pater in Palæſtina huius conuerſationis et ſtudij fundator et eruditor fuiſſet*

Facidia uicus eſt Rhinocoruræ urbis Ægypti. De hoc (ſunt decem iam anni) cæca mulier adducta eſt ad beatũ Hilarionem: oblataq́ ei a fratribus (iam enim multi cũ eo monachi erant) omnem ſe ſubſtantiam expendiſſe, ait, in medicos. Cui reſpondit: ſi quæ in medicis perdidiſti, dediſſes pauperibus, curaſſet te uerus medicus Ieſus. Clamante autem illa, & miſericordiam deprecante, expuit in oculos eius; ſtatimq́ ſaluatoris exẽplũ uirtus eadem proſecuta eſt. Auriga quoq̃ Gazenſis in curru percuſſus a dæmone, totus obriguit; ita ut nec manũ agitare, nec ceruicem poſſet reflectere. Delatus ergo in lecto, cũ ſolã linguam moueret ad præces, audit, non prius poſſe ſanari, quàm crederet in Ieſum, & ſe ſponderet arti priſtinæ renunciaturum. Credidit, ſpopondit, ſanatus eſt; magiſq́ de animæ, quã de corporis ſalute exultauit.

Præterea fortiſsimus iuuenis, nomine Marſitas, de territorio Hieroſolymæ, tm̃ ſibi applaudebat in uiribus, ut quindecim frumenti modios diu, longeq́ portaret: & hanc haberet palmã fortitudinis ſuæ, ſi aſinos uinceret. Hic afflictus peſsimo dæmone non cathenas, non cõpedes, non clauſtra oſtiorũ integra patiebatur, multorũ naſum, & aures morſibus amputauerat; horũ pedes, illorum gulam fregerat; tantumq́ ſui terrorem omnibus incuſſerat, ut oneratus cathenis, & funibus in diuerſa nitentiũ, quaſi ferociſsimus taurus, ad monaſteriũ pertraheretur. Quem poſtq̃ fratres uidere, perterriti (erat enim miræ magnitudinis) nunciauerunt Patri. Ille ſicut ſedebat, iuſsit eũ ad ſe pertrahi, et dimitti. Solutoq́, Inclina, ait, capur,

& ueni. Tremere ille, & ceruicẽ flectere, nec aſpicere contra auſus; omniq; ferocitate depoſita, pedes cœpit ſedentis lãbere. Adiuratus itaq; dæmon, & tortus, qui iuuenẽ poſſederat, ſeptima die egreſſus eſt. Sed nec illud tacendum eſt, ꝗ orionus uir primarius, & ditiſsimus urbis Ailæ, quæ mari rubro imminet, a legione poſſeſſus dæmonũ, ad eum adductus eſt. Manus, ceruix, latera, pedes ferro onerati erant, furoriſq; ſæuitiã torui oculi minabantur. Cumq; deambularet ſanctus cũ fratribus, & de ſcripturis neſcio qd interpretaretur, erupit ille de manibus ſe tenentiũ, & amplexus eũ poſt tergũ in ſublime leuauit. Clamor ortus ab omnibus: timebãt enim, ne confecta ieiunijs membra collideret. Et ſanctus arridens: ſinite, inquit, & mihi meũ palæſtritã (luctatorẽ) dimittite. Ac ſic reflexa ſuper humeros manu, caput eius tetigit, apprehenſoq; crine ante pedes adduxit, ſtringens è regione ambas manus eius, & plantas utroq; calcans pede, ſimulq; ingeminans, torquere dæmonũ turba. Cumq; ille eiularet, & reflexa ceruice, terrã uertice tangeret: Domine, inquit, Ieſu, ſolue miſerũ, ſolue captiuum. Vt unũ, ita & plures uincere tuũ eſt. Rem loquor inauditã. Ex uno hominis ore diuerſæ uoces, & quaſi cõfuſus populi clamor audiebatur. Curatus itaq; & hic, non poſt multũ temporis, cum uxore, & liberis uenit ad monaſteriũ, plurima, quaſi gratiã redditurus, dona afferens. Cui ſanctus, Non legiſti, inquit, quid Hiezi, quid Simon paſsi ſint; quorũ alter accepit preciũ, alter obtulit; ut ille uenderet gratiã ſpiritus ſancti, hic mercaretur? Cumq; Orionus flens diceret; Accipe, & da pauperibus; reſpondit, Tu melius potes tua diſtribuere, qui per urbes ambulas, & noſti pauperes. Ego, qui mea reliqui, cur aliena appetã? Multis nomen pauperũ, occaſio auaritiæ eſt: miſericordia uero artẽ non habet. Nemo melius erogat, ꝗ qui ſibi nihil reſeruat. Triſti autem, & in terra iacenti: Noli, inquit, contriſtari fili: Quod facio, pro me, & pro te facio. Si enim hæc accepero, & ego oſtendam Deum, & ad te legio reuertetur.

Quis uerò poſsit ſilentio præterire, quod Gazanus Maiometes haud longè a monaſterio eius lapides ad ædificandũ de ora maris cudẽs, totus paralyſi diſſolutus, & ab operis ſocijs delatus ad ſanctũ, ſtatim ad opus reuerſus eſt? Etenim littus, quod Palæſtinæ, Aegyptoq; prætenditur, per naturã molle, arenis in ſaxa dureſcentibus, aſperatur; paulatimq; cohæreſcens ſibi glarea perdit tactũ, cum non perdat aſpectum. Sed & Italicus eiuſdem oppidi municeps Chriſtianus, aduerſum Gazenſem Duũ uirum Marnæ idolo deditũ, Circenſes equos nutriebat. Hoc ſiquidẽ in Romanis urbibus iam inde ſeruatur a Romulo, ut propter felicẽ ſabinarũ raptũ, ab ipſo Conſo, quaſi conſiliorũ deo, quadrigæ ſepteno currant circũictu; & equos partis aduerſæ fregiſſe, uictoria ſit. Hic itaq; æmulo ſuo habente maleficũ, qui dæmoniacis quibuſdã imprecationibus huius impediret equos, & illius incitaret ad curſum, uenit ad beatũ Hilarionem, & non tã aduerſariũ lædi, ꝗ ſe defendi obſecrauit. Ineptũ uiſum eſt uenerãdo ſeni, in huiuſcemodi nugis orationẽ perdere. Cũq; ſubrideret, & diceret: Cur enim non magis equorum preciũ pro ſalute animæ tuæ pauperibus erogas? Ille reſpondit functionẽ eſſe publicam; & hoc non tã ſe uelle, ꝗ cogi; nec poſſe hominẽ Chriſtianum uti magicis artibus, ſed a ſeruo Chriſti potius auxiliũ petere, maximè contra Gazenſes aduerſarios dei, & non tam ſibi, ꝗ eccleſiæ Chriſti inſultantes. Rogatus ergo a fratribus, qui aderãt,

Digitized by

Scyphum fictilem, quo bibere conſueuerat, aqua iuſsit impleri, eicꝗ; tradi. Quem cũ acepiſſet Italicus, & ſtabulũ, & equos, & aurigas ſuos, rhedã, carcerumꝗ; repagula aſperſit. Mira uulgi expectatio: nam & aduerſarius hocipſum irridens diffamauerat; & fautores Italici ſibi certã uictoriã pollicentes exultabant. Igitur dato ſigno hi aduolunt: iſti prępediuntur. Sub horũ curru rotæ feruent; illi præteruolantiũ terga uix cernunt. Clamor fit uulgi nimius, ita ut ethnici ipſi quoꝗ; concreparent: Marnas uictus eſt a Chriſto. Porrò furẽtes aduerſarij Hilarionẽ maleficum Chriſtianũ ad ſupplicium poſcere. Indubitata ergo uictoria, & illis, & multis retro Circenſibus plurimis fidei occaſio fuit.

Eiuſdem Gazẽſis emporij oppido uirginẽ Dei uicinus iuuenis deperiebat. Qui cũ frequenter tactu, iocis, nutibus, ſibilis, & cæteris huiuſmodi, quæ ſolent morituræ uirginitatis eſſe principia, nihil profeciſſet, perrexit Memphim, ut confeſſo uulnere ſuo, magicis artibus rediret armatus ad uirginẽ. Igitur poſt annũ doctus Aeſculapij uatibus, non remediantis animas, ſed perdentis, uenit præſumptũ animo ſtuprũ geſtiens; & ſubter limen domus puellæ tormenta quædã uerborum, & portentoſas figuras ſculptas in æris Cyprij lamina defodit. Ilico inſanire uirgo, & amictu capitis abiecto, rotare crinẽ, ſtridere dentibus, inclamare nomen adoleſcentis. Magnitudo quippe amoris ſe in furorẽ uerterat. Perducta ergo a parentibus ad monaſteriũ, ſeni traditur, ululante ſtatim, & confitente dęmone; Vim ſuſtinui, inuitus abductus ſum: Quã bene Memphi ſomnijs homines deludebam. o cruces, o tormenta, quæ patior. Exire me cogis, & ligatus ſubter limen teneor. Non exeo, niſi me adoleſcens, qui tenet, dimiſerit. Tunc ſenex: Grandis, ait, fortitudo tua, qui licio, & lamina, ſtrictus teneris; Dic, Cur auſus es ingredi puellã dei? Vt ſeruarem, inquit, eã uirginẽ. Tu ſeruares proditor caſtitatis? Cur non potius in eũ, qui te mittebat, es ingreſſus? Vt quid, reſpondit, intrarem in eũ, qui habebat collegam meũ amoris dæmonem? Noluit autem ſanctus, anteꝗ̃ purgaret uirginem, uel adoleſcentem, ſigna iubere perquiri, ne aut ſolitis incãtationibus receſsiſſe dæmon uideretur, aut ipſe ſermoni eius accõmodaſſe fidem, aſſerẽs fallaces eſſe dæmones, & ad ſimulãdũ eſſe callidos: & magis, reddita ſanitate, increpuit uirginẽ, cur feciſſet talia, per quę demon intrare potuiſſet.

Non ſolũ autem in Palæſtina, & in uicinis urbibus Aegypti, uel Syriæ, ſed etiam in longinquis prouincijs fama eius percrebuerat. Nanꝗ; Candidatus Conſtantij Imperatoris, rutela coma; & candore corporis indicãs prouinciam (inter ſaxones quippe, & Alemanos gens eius, non tã lata, ꝗ̃ ualida, apud hiſtoricos Germania, nunc uerò Francia uocatur) antiquo, hoc eſt ab infantia, poſſeſſus a dæmone, qui noctibus eũ ululare, ingemiſcere, fremere dentibus cõpellebat, ſecretò ab Imperatore euectionem petijt, cauſam ei ſimpliciter indicans. Et acceptis ad conſularẽ quoꝗ; Palæſtinæ literis, cũ ingenti honore, et comitatu Gazam deductus eſt. Qui cũ a Decurionibus illius loci quæſiſſent, ubi habitaret Hilarion monachus, territi Gazenſes, & putantes eũ ab Imperatore miſſum, ad monaſterium adduxerunt, ut & honorẽ commendato exhiberent, & ſiquid ex præteritis iniurijs in Hilarionẽ eſſent offenſi, nouo officio deleretur. Deambulabat tunc ſenex in arenis mollibus, & ſecũ de pſalmis neſcio quid ſubmurmurabat. Videnſꝗ; tantã turbam uenientẽ ſubſtitit. Et reſalutatis omni-

bus,manuq́; eis benedicens,poſt horã cæteros abire præcepit,illum uerò
cum ſeruis ſuis,& apparitoribus remanere. Ex oculis enim eius,& uultu,
cur ueniſſet,agnouit. Statim ergo ad interrogationẽ ſuſpenſus homo,uix
terrã pedibus tangens,& immane rugiens,Syro,quo interrogatus fuerat
ſermone reſpondit.Videres de ore barbaro,& qui Francam tm̃, & Lati-
nam linguã nouerat,Syra ad purum uerba reſonare;ut nõ ſtridor,nõ aſpi
ratio,non idioma aliquod Palæſtini deeſſet eloquij. Confeſſus eſt itaq;,
quo in eũ intraſſet ordine. Et ut interpretes eius intelligerent, qui Græcã
tantum,& Latinã linguam nouerant,Græcè quoq; eũ interrogauit. Quo
ſimiliter,& in uerba eadẽ reſpondente, multasq́; incantationum occaſio
nes,& neceſsitates magicarũ artium obtendẽte: Non curo,ait,quõ intra-
ueris;ſed ut exeas in nomine Dñi noſtri Ieſu Chriſti impero. Cumq́; cura-
tus eſſet,ſimplicitate ruſtica decem auri libras offerens, hordeaceũ ab eo
panẽ accepit,audiens quod qui tali cibo alerentur, aurũ pro luto ducerẽt.

Parum eſt de hominibus loqui:bruta quoq; animalia quotidie ad eum
furentia pertrahebantur;in quibus Bactrum camelum enormis magnitu-
dinis,qui iã multos obtriuerat,triginta, & eo amplius uiri diſtentum ſoli
diſsimis funibus cũ clamore adduxerunt. Sanguinei erant oculi, ſpuma-
bat os,uolubilis lingua turgebat, & ſuper omnẽ terrorem rugitus perſo-
nabat immanis. Iuſsit igitur eũ dimitti ſenex. Statim uerò & qui adduxe-
rant,& qui cũ ſene erant,uſq; ad unum omnes diffugere. Porrò ille ſolus
perrexit obuiam,& ſermone Syro: Non me,inquit, terres diabole tanta
mole corporis;Et in uulpecula,& in camelo unus, atq; idẽ es. Et interim
porrecta ſtabat manu. Ad quem dum furens,& quaſi eũ deuoratura bel-
ua perueniſſet,ſtatim corruit,ſubmiſſumq́; caput terræ coæquauit,miran
tibus cunctis,qui aderant, poſt tantam ferociã tantam ſubitò manſuetu-
dinem. Docebat autem ſenex, hominũ cauſa diabolũ etiam iumenta cor
ripere;& tanto eorũ ardere odio,ut non ſolum ipſos,ſed & ea,quæ ipſorũ
eſſent,cuperet interire. Huiusq́; rei proponebat exemplũ,ꝙ anteq̃ beatũ
Iob tentare permitteretur,omnem ſubſtantiam eius interfecerit. Nec mo
uere quempiam debere, ꝙ Domini iuſsione duo milia porcorũ a dæmoni
bus interfecta ſunt. Siquidem eos,qui uiderant,non potuiſſe eos aliter cre
dere,exiſſe de homine tantã dæmonum multitudinem,niſi grandis porco
rum numerus,& quaſi a multis actus pariter corruiſſet.

Tempus me deficiet, ſi uoluero uniuerſa ſigna, quæ ab eo perpetrata
ſunt,dicere.In tantã enim a Dño fuerat eleuatus gloriam, ut beatus quo-
que Antonius audiens conuerſationẽ eius,ſcriberet ei, libenterq́; eius epi
ſtolas ſumeret. Et ſi qñ de Syriæ partibus ad ſe languentes perrexiſſent,
diceret eis:Quare uos tã lõge uexare uoluiſtis, cum habeatis ibi filiũ meũ
Hilarionem? Exẽplo itaq; eius per totam Palæſtinã innumerabilia mona
ſteria eſſe cœperunt;& omnes ad eũ monachi certatim currere. Quod il-
le cernens laudabat Domini gratiã, & pro affectu animi ſingulos cohor
tabatur,dicens præterire figurã huiuſmodi, & illam eſſe uerã uitam, quæ
uitæ præſentis emeretur incõmodo. Volens autem exemplum eis dare,et
humilitatis,& officij,ſtatis diebus ante uindemiam luſtrabat cellulas mo
nachorum. Quod poſtq̃ cognitum eſt a fratribus, omnes ad eum cõflue
bant;& comitati tali duce,circumibant monaſteria, habentes uiaticum
ſuum,quia interdum uſque ad duo milia hominum congregabantur. Sed

& procedente

& procedente tempore unaquæq; uillula uicinis monachis,ad ſuſceptio-
nem ſanctorum gaudens,cibos offerebat.

Quantum autem fuerit in eo ſtudij, ut nullũ fratrem quamuis humilẽ,
quamuis pauperem præteriret,uel illud indicio eſt, ꝙ uadens in deſertum
Cades ad unũ de diſcipulis ſuis uiſendum,cum infinito agmine monacho
rum peruenit Eluſam,eo forte die,quo anniuerſaria ſolẽnitas omnem op-
pidi populum in templũ Veneris congregauerat. Colunt autem illam ob
Luciferũ,cuius cultui Saracenorũ natio dedita eſt. Sed & ipſum oppidũ
ex magna parte ſemibarbarum eſt propter loci ſitum.Igitur audito quod
ſanctus Hilarion præteriret(multos enim Saracenorũ arreptos a dæmone
frequenter curauerat)gregatim ei cũ uxoribus, & liberis obuiam proceſ
ſere,ſubmittentes colla,& uoce Syra Barach,id eſt benedic, inclamãtes.
Quos ille blandè,humiliterq; ſuſcipiens,obſecrabat ut deum magis , quã
lapides colerent:ſimulq; ubertim flebat cœlum ſpectans , & pollicens,ſi
Chriſto crederent,ad eos ſe crebrò eſſe uenturũ.Mira Domini gratia;nõ
prius abire paſsi ſunt,q̃ futuræ Eccleſiæ lineam mitteret; & ſacerdos eo-
rum,ut erat coronatus,Chriſti ſigno denotaretur.

Alio quoq; anno,cum exiturus eſſet ad uiſenda monaſteria, & digere-
ret in ſcedula,apud quos manere,quos in tranſitu uiſitare deberet, ſciẽtes
monachi quẽdam de fratribus parciorem,ſimulq; cupiẽtes uitio eius me-
deri,rogabant,ut apud eum maneret. Et ille:Quid,inquit,uultis & uobis
iniuriam,& fratri uexationem facere?Quod poſtq̃ frater ille parcus audi
uit,& annitẽtibus cunctis,uix ab inuito impetrauit,ut ſuum quoq; mona-
ſterium in manſionum ordinem poneret.Poſt diem ergo decimum uene-
runt ad eum,cuſtodibus iam in uinea,qua uenirent illi,diſpoſitis, qui cum
lapidibus, & glebarum iactu, fundæq; uertigine accedentes deterrerent.
Sine eſu uuę mane omnes profecti ſunt,ridente ſene, & diſsimulante ſcire,
quod euenerat.Porrò ſuſcepti ab alio monacho, cui ſabas uocabulum eſt
(debemus quippe parci tacere uocabulum , largi dicere) quia Dominicus
erat dies,inuitabantur ab eo uniuerſi in uineam,ut ante horam cibi uuarũ
paſtu laborem uiæ ſubleuarent.Et ſanctus,Maledictus,ait,qui prius refe
ctionẽ corporis,q̃ animæ quæſierit.Oremus, pſallamus, reddamus dño 11
officiũ,& ſic ad uineam properabitis.Completo itaq; miniſterio, in ſub- *Oremus, pſallamus,*
limi ſtans benedixit uineę,& ſuas ad paſcendum dimiſit oues.Erant aũt, *reddamus domino of*
qui ueſcebant̃,non minus tribus milibus.Cumq; centum lagenis ęſtima- *ficium.*
ta fuiſſet integra adhuc uinea , poſt dies uiginti trecentas fecit. Porrò ille
parcus frater multo minus ſolito colligens, etiam id quod habuerat , uer-
ſum in acetũ ſero doluit.Hoc multis fratribus ſenex añ futurũ p̄dixerat.

Deteſtabat̃ aũt pręcipue monachos, qui infidelitate quadam in futurũ
reſeruarent ſua,& diligentiam haberent uel ſumptuũ, uel ueſtitus , uel ali-
cuius earum rerum, q̃ cum ſeculo tranſeunt . Deniq; unum de fratribus in
quinto ferè miliario a ſe manentem , quia comperiebat hortuli ſui nimis
cautum,timidumq; cuſtodem,& pauxillum habere nummorum,ab ocu
lis abegerat . Qui uolens ſibi reconciliari ſenem , frequenter ueniebat ad
fratres, & maxime ad Heſychium , quo ille uehementiſsime delectabat̃.
Quadam igitur die ciceris faſcẽ uirentis,ſicut in herbis erat,detulit. Quẽ
cum Heſychius poſuiſſet in menſa ad ueſperum,exclamauit ſenex, ſe pu-
torem eius ferre non poſſe,ſimulq; unde eſſet rogauit. Reſpõdente autem

Heſychio, quod frater quidam primitias agelli ſui fratrib⁹ detuliſſet: Nõ ſentis, inquit, putorem teterrimum, & in cicere foetere auaritiam? Mitte bubus, mitte brutis animalibus, & uide, an comedant. Quod cũ ille iuxta pręceptum in præſepe poſuiſſet, exterriti boues, & plus ſolito mugiẽtes, ruptis uinculis in diuerſa fugerunt. Habebat enim ſenex hanc gratiam, ut ex odore corporum, ueſtiumq́ʒ et earum rerum, quas quis tetigerat, ſciret cui dæmoni, uel cui uitio ſubiaceret.

Igitur ſexageſimo tertio uitæ ſuæ anno cernens grande monaſteriũ, & multitudinem fratrum ſecum habitantium, turbasq́ʒ eorum, qui diuerſis languoribus, & immundis ſpiritibus occupatos ad ſe deducebant, ita ut omni genere hominum ſolitudo per circuitum repleretur, flebat quotidie, & incredibili deſiderio conuerſationis antiquæ recordabat̃. Interrogatus a fratribus, quid haberet, cur ſe conficeret, ait: Rurſum ad ſeculum redij, et recepi mercedem meam in uita mea. En homines Palæſtinæ, & uicinę prouincię exiſtimant me alicuius eſſe momenti; & ego ſub prętextu monaſterij ad diſpenſationem fratrum, uilem ſupellectilem habeo. Seruabat̃ autẽ a fratribus, maxime ab Heſychio, qui miro amore uenerationi ſenis deditus erat. Cumq́ʒ ita uixiſſet lugens biennium, Ariſtæneta illa, cuius ſupra fecimus mentionẽ, præfecti tunc uxor, ſed nihil de pręfecti ambitu habẽs, uenit ad eum, uolens etiam ad Antonium pergere. Cui ille flens: Vellem, ait, ipſe quoq; ire, ſi non carcere huius monaſterij clauſus tenerer, & ſi eũdi fruct⁹ eſſet; biduũ. n. hodie eſt, qđ totus mũdus tali parẽte orbat⁹ ẽ. Credidit illa, & ſubſtitit. Et poſt paucos dies, ueniẽte nũcio, Antonij dormitio

Mirentur alij ſigna, q̃ fecit, mirent̃ incredibilem abſtinẽtiã, (nẽ audiuit. ſcientiã, humilitatẽ: Ego nihil ita ſtupeo, q̃ꝫ gloriam illum, & honorem calcare potuiſſe. Concurrebant Epiſcopi, presbyteri, clericorum, & mona-

12 chorum greges, matronę quoq; Chriſtianorum, grandis tentatio, & hinc inde ex urbibus, & agris uulgus ignobile; ſed & potentes uiri, & iudices, ut benedictum ab eo panem, uel oleum acciperent. At ille nihil aliud, niſi ſolitudinem meditabatur, intantum ut quadam die proficiſci ſtatuerit; & adducto aſello (nimis quippe exeſus ieiunijs uix ingredi poterat) iter arripere conaret̃. Quod cum percrebuiſſet, & quaſi uaſtitas, & iuſtitium, id eſt omnium rerum intermiſſionem, & quaſi publicum luctum Palæſtinæ indiceretur, plusq̃ decem milia hominum diuerſæ ętatis, & ſexus ad retinendum eũ cõgregata ſunt. Immobilis ille ad preces, & baculo arenas diſcutiens loquebat̃: Fallacem dñm meum non faciam; nõ poſſum uidere ſubuerſas eccleſias, calcata Chriſti altaria, filiorum meorum ſanguinem. Vniuerſi autem, qui aderant, intelligebant reuelatum ei quiddam eſſe ſecreti, quod nollet confiteri; & nihilominus cuſtodiebant eum, ne proficiſceret̃. Decreuit ergo, publica omnes uoce conteſtans, non cibi ſe, non potus quicquã ſumere, niſi dimitteret̃. Et poſt ſeptem dies inediæ, tandẽ relaxatus, ac ualedicens plurimis, cũ infinito agmine proſequentium uenit Betilium: Vbi perſuaſis turbis ut reuerterent̃, elegit quadraginta monachos, qui haberent uiaticum, & poſſent ieiunantes ingredi, id eſt poſt ſolis occaſum cibum ſumere. Quinto igitur die uenit Peluſiũ, uiſitatisq́ʒ fratrib⁹, qui in uicina eremo erant, & in loco, qui dicit̃ Lychnos morabant̃, perrexit poſt triduum ad caſtrũ Thebatum, ut uideret Dracontium Epm̃, & confeſſorem, qui ibi exulabat. Quo incredibiliter conſolato tanti uiri præ

Tu qui rerum omnium benedictiones cõtemnis et ſubſannas, uide hic panem & oleum ab Hilarione benedictum.

Digitized by Google

ſentia;poſt aliud triduũ multo Babylonem labore puenit,ut uideret Philonem Epm,& ipſum confeſſorem. Conſtantius enim rex Arianorũ fauẽs hęreſi utrũq; in ea loca deportauerat. Inde egrediens poſt triduum uenit ad oppidum Aphroditon,ubi conuento Diacono Baiſane,qui locatis camelis, & dromedis, ob aquæ in eremo penuriam conſueuerat euntes ad Antonium ducere, confeſſus eſt fratribus inſtare diem dormitionis beati Antonij,& peruigilem noctem in ipſo,quo defunctus fuerat, loco a ſe illi debere celebrari. Tribus igitur diebus p uaſtam,& horribilem ſolitudinem, tandem ad montem altiſsimum peruenerunt, repertis ibi duobus monachis,Iſaac,& Peluſiano,quorum Iſaac interpres Antonij fuerat.

Et quia ſe prębet occaſio,& ad id loci uenimus,dignum uidet̃ breui ſermone habitaculum tanti uiri deſcribere. Saxeus, & ſublimis mons p mille circiter paſſus ad radices ſuas aquas exprimit:quarum alias arenę ebibũt, aliæ ad inferiora delapſæ paulatim riuũ efficiunt:ſuper quem ex utraque ripa palmæ innumerabiles multum loco, & amœnitatis,& commodi tribuunt. Videres ſenem huc,atq; illuc cum diſcipulis beati Antonij diſcurrere. Hic aiebant pſallere,hic orare,hic operari,hic feſſus reſidere ſolitus erat. Has uites,has arbuſculas ipſe plantauit;illam areolam manibus ſuis ipſe compoſuit. Hanc piſcinam ad irrigandum hortulum multo ſudore fabricatus eſt. Iſtum ſarculum ad fodiendum terram pluribꝰ annis habuit. Iacebat i ſtratu eius,& quaſi calens adhuc cubile deoſculabat̃. Erat autem cellula non plus menſuræ per quadrum tenens, q̃ homo dormiẽs extendi poterat. Præterea in ſublimi mõtis uertice, quaſi per cochleã aſcẽdentibus arduo ualde niſu,duæ eiuſdem menſuræ cellulæ uiſebant̃; in quibus uenientium frequentiam, & diſcipulorum ſuorum contubernium fugiens,commoratus eſt. Verũ hę in uiuo exciſæ ſaxo,oſtia tm̃ addita habebant. Poſtq̃ autem ad hortulum uenerant: Videtis,inquit Iſaac, hoc pomarium arbuſculis cõſitũ, & holeribꝰ uirens? Ante hoc fermè triẽnium cũ onagrorum grex uaſtaret,unum è ductoribus eorum ſtare iuſsit,baculoq; tundens latera: Quare,inquit,comeditis,quod non ſeminaſtis? Et exinde exceptis aquis,ad quas potandas uentitabant, nunq; eos nec arbuſculã, nec holera contigiſſe. Præterea rogabat ſenex , ut ſibi locum tumuli eius oñderẽt. Qui cũ ſeorſum eũ abduxiſſent,utrũ mõſtrauerint,necne, ignorat̃;cãm occultãdi,iuxta p̃ceptũ Antonij,fuiſſe referẽtes, ne Pergamius, q̃ ĩ illis locis ditiſsimꝰ erat,ſublato ad uillã ſuã ſc̃ti corpe, martyriũ fabrica-

Igitur reuerſus ad Aphroditon,duobꝰ ſecum tm̃ retentis fratribꝰ, (ret̃. in uicina eremo moratus eſt,tanta abſtinentia,& ſilentio,& tũc primũ ſe cœpiſſe Chriſto ſeruire diceret. Porrò iam triennium erat, quod clauſum cœlum terras illas areſecerat,ut uulgo dicerent,Antonij mortem etiã elemẽta lugere? Non latuit fama Hilarionis accolas quoq; illius loci, & certatim uirilis,ac muliebris ſexus,ora luridi,& attenuati fame,pluuias a ſeruo Chriſti,ideſt a beati Antonij ſucceſſore deprecabant̃. Quos ille cernẽs 13 mire doluit:Eleuatiſq; in cœlum oculis, & utraſq; in ſublime erigens palmas,ſtatim impetrauit,quod rogauerat. Ecce aũt ſitiẽs, arenoſaq; regio, poſt q̃ pluuijs irrigata eſt,tantam ſerpentũ, & uenenatorum animalium 14 ex improuiſo ebulliuit multitudinẽ,ut percuſsi innumerabiles,niſi ad Hilarionem concurriſſent,ſtatim interirent. Benedicto itaq; oleo uniuerſi agricolæ,atq; paſtores, tangentes uulnera certam ſalutem reſumebant.

Vide modum orandi Hilarionis.

Et oleum benedictũ.

Videns etiam ibi ſe miris honoribꝰ affici, perrexit Alexãdriam, inde ad ulteriorem Oaſim eremum tranſiturus. Et quia nunq̃ ex quo cœperat eẽ monachus, in urbibꝰ manſerat, diuertit ad quoſdam fratres ſibi notos in Brutio haud procul ab Alexandria: qui cum miro gaudio ſuſcepiſſent ſenem, & iam uicina nox eſſet, repente audiunt diſcipulos eius aſinum ſternere, illumq́ parare proficiſci. Itaq; aduoluti pedibꝰ rogabant, ne hoc faceret; & ante limen proſtrati citius ſe mori, q̃ tanto carere hoſpite, teſtabanť. Quibus ille reſpondit: Idcirco abire feſtino, ne uobis moleſtiam generem. Certe ex poſterioribus cognoſcetis, non ſine cauſa ſubito ambulaſſe. Igitur altera die Gazenſes cum lictoribꝰ profecti (nam pridie eũ ueniſſe cognouerant) intrãtes monaſterium, cum illum minime inueniſſent, inuicem loquebanť: Nonne uera ſunt, q̃ audiuimus? Magus eſt, & futura cognoſcit. Vrbs enim Gaza, poſtq̃, profecto de Palęſtina Hilarione, Iulianus in Imperium ſucceſſerat, deſtructo monaſterio eius, precibꝰ ad Imperatorem datis, & Hilarionis, & Heſychij mortẽ impetrauerat: amboq́ ut quærerenť, toto orbe ſcriptum erat. Egreſſus ergo de Brutio, per inuiã ſolitudinẽ intrauit Oaſim; ibiq; anno plus minus exacto, quia illuc quoq; ſua fama peruenerat, quaſi iam in Oriente latere non poſſet, ubi multi illũ & opinione, & uultu nouerant, ad ſolas nauigare inſulas cogitabat; ut quem terra uulgauerat, ſaltem maria cælarent.

Eodem fermè tempore Hadrianus diſcipulus eius de Palæſtina ſuperuenit, dicens, Iulianum occiſum; Chriſtianum Imperatorem regnare cœpiſſe, reuerti eum debere ad monaſterij ſui reliquias. Quod ille audiẽs deteſtatus eſt; & conducto camelo per uaſtam ſolitudinem peruenit ad maritimam urbem Libyę Paretonium: ubi Hadrianus infelix uolens Palęſtinam reuerti, & priſtinam ſub nomine magiſtri quærens gloriam, multas ei fecit iniurias. Ad extremum, conuaſatis quæ a fratribus ei miſſa detulerat, neſciente illo, profectus eſt. Super hoc, quia alter locus referendi non eſt, hoc tantum dixerim in terrorẽ eorum, qui magiſtros deſpiciunt; quod poſt aliquantulum temporis computruerit morbo regio.

Habens igitur ſenex Gazanũ ſecum, aſcendit claſſem, quæ Siciliam nauigabat. Cumq́ uenundato Euangeliorum codice, quem manu ſua adoleſcens ſcripſerat, dare naulũ diſponeret, in medio fermè Adriæ naucleri filius arreptus a dæmone clamare cœpit, & dicere: Hilarion ſerue Dei, cur nobis per te, & in pelago tutos eſſe non licet? Da mihi ſpacium, donec ad terram ueniã, ne hic eiectus præcipiter in abyſſum. Cui ille: Si deus meus, ait, tibi concedit ut maneas, mane. Sin autem ille te eijcit, quid mihi inuidiam facis, homini peccatori, atq; mendico? Hoc autẽ dicebat, ne nautæ, & negociatores, qui in naui erant, ſe, cũ ad terrã perueniſſent, proderent. Nec multo poſt purgatus eſt puer, patre fidẽ dante, & cęteris, qui aderãt, nulli ſe ſuper eius nomine locuturos. Ingreſſus autẽ Pachynum promontorium Siciliæ obtulit nauclero Euangeliũ pro ſubuectione ſua, & Gazani. Qui nolens accipere, maximè cũ uideret illos, excepto illo codice, & his, quibus ueſtiti erant, amplius nihil habere, ad extremũ iurat ſe non accepturum. Sed & ſenex accenſus fiducia pauperis conſcientiæ, in eo magis lætabatur, & quod nihil haberet ſeculi, & ab accolis illius loci mendicus putaretur. Porrò recogitans ne negociatores de oriente uenientes ſe notũ facerent, ad mediterranea fugit loca, ideſt uiceſimo a mari miliario; ibiq;

in quodam

in quodã deſerto agello lignorũ quotidie faſcẽ alligans, imponebat dorſo diſcipuli. Quo in proxima uilla uenundato, & ſibi alimoniã, & his, qui forte ad eos ueniebant, pauxillulum panis emebant.

Sed ueré, iuxta quod ſcriptũ eſt, non poteſt ciuitas latere ſuper montẽ poſita. Scutarius quidã, cum in baſilica beati Petri Romæ torqueretur, clamauit in eo immundus ſpiritus: Ante paucos dies Siciliã ingreſſus eſt Hilarion ſeruus Chriſti, & nemo eũ nouit, & putat ſe eſſe ſecretum; ego uadam, & prodã illum. Statimq́ cum ſeruulis ſuis aſcenſa in portu naue, appulſus eſt Pachynũ, & deducente ſe dæmone, ubi ante tuguriũ ſenis ſe proſtrauit, ilicó curatus eſt. Hoc initium ſignorũ eius in Sicilia, innumerabilẽ ad eũ deinceps ægrotantiũ, ſed & religioſorũ hominum adduxit multitudinem; intantum ut de primoribus quidã tumens morbo intercutis, eodẽ die, quo ad eũ uenerat, curatus ſit. Qui poſtea offerens ei infinita munera audiuit dictũ ſaluatoris ad diſcipulos: Gratis accepiſtis, gratis date.

Dum hęc ita geruntur in Sicilia, Heſychius diſcipulus eius toto ſenẽ orbe quærebat, luſtrans littora, deſerta penetrans, & hanc tm̃ habens fiduciam, quia ubicunq; eſſet, diu latere non poſſet. Tranſacto igitur iã triennio, audiuit Methonæ a quodã Iudæo uilia populis ſcruta uendente, prophetam Chriſtianorũ apparuiſſe in Sicilia, tanta miracula, & ſigna facientem, ut de ueteribus ſanctis deputaretur. Interrogatus itaq; habitũ eius, inceſſum, & linguã, maximeq́ ætatem; nihil dicere potuit. Ille enim, qui referebat, famã ad ſe ueniſſe tantum hominis teſtabatur. Ingreſſus igitur Adriam, proſpero curſu uenit Pachynũ, & in quadam curui littoris uillula, famã ſenis ſciſcitatus, conſona uoce omnium cognouit, ubi eſſet, quid ageret; nihil in eo ita cunctis admirantibus, q̃ quod poſt tanta ſigna, atq; miracula, ne fragmen quidem panis a quoquam in illis locis accepiſſet.

Et ne longũ faciam; ſanctus uir Aeſychius ad magiſtri genua prouolutus, plantasq́ eius lachrymis rigans, tandẽ ab eo ſubleuatus poſt bidui, triduiq́ ſermonẽ audit a Gazano, non poſſe ſenẽ iã in illis habitare regionibus, ſed uelle ad barbaras quaſdã pergere nationes, ubi & nomẽ, & ſermo ſuus incognitus foret. Duxit itaq; illum ad Epidaurũ Dalmatiæ oppidum, ubi paucis diebus in uicino agello manſitans, non potuit abſcondi. Siquidẽ draco miræ magnitudinis, quos gentili ſermone boas uocant ab eo, quod tã grandes ſint, ut boues glutire ſoleãt, omnẽ laté uaſtabat prouinciam, & non ſolũ armenta, & pecudes, ſed agricolas quoq;, & paſtores tractos ad ſe ui ſpiritus abſorbebat. Cui cum pyram iuſsiſſet pręparari, & oratione ad Chriſtũ miſſa, euocato populo, præcepiſſet ſtruẽ lignorum ſcandere, ignem ſuppoſuit. Tum itaq; cuncta ſpectante plebe, immanem beſtiam concremauit. Vnde æſtuans quid faceret, quó ſe uerteret, aliam parabat fugã, & ſolitarias terras mente perluſtrans, mærebat, quod tacente de ſe lingua, miracula loquerentur.

Ea tempeſtate terræmotu totius orbis, qui poſt Iuliani mortẽ accidit, maria egreſſa ſunt terminos ſuos; & quaſi rurſum deus diluuium minaretur, uel in antiquũ chaos redirent omnia, naues ad prærupta de latere mõtium pependerunt. Quod cum uiderent Epidauritani, frementes fluctus, & undarũ moles, et montes gurgitum littoribus inferri, uerentes quod iã eueniſſe cernebant, ne oppidum funditus ſubuerteretur, ingreſsi ſunt ad ſenem, & quaſi ad prælium proficiſcentes, poſuerunt eum in littore. Qui cũ

tria crucis ſigna pinxiſſet in ſabulo, manuſq; contra tenderet, incredibile dictu eſt, in quantã altitudinem intumeſcens mare ante eũ ſteterit, ac diu fremens, & quaſi ad obicẽ indignans, paulatim in ſemetipſum relapſum eſt. Hoc Epidaurus, & omnis illa regio uſq; hodie prędicat, matreſq; docent liberos ſuos, ad memoriã in poſteros tranſmittendam. Verè illud, qđ ad Apoſtolos dictum eſt: ſi credideritis, dicetis huic monti: Tranſi in mare; & fiet; etiã iuxta literam impleri poteſt; ſi tñ quis habuerit Apoſtolorum fidem, & talem, qualẽ illis habendam Dominus imperauit. Quid.n. intereſt, utrũ mons deſcendat in mare, an immenſi undarum montes repente obriguerint, & ante ſenis tantum pedes ſaxei ex alia parte molliter fluxerint? Mirabatur omnis ciuitas, & magnitudo ſigni Salonis quoque percrebuerat. Quod intelligens ſenex in breui lembo clam nocte fugit, & inuenta poſt biduum oneraria naui, perrexit Cyprum. Cumq; inter Maleam & Cytherã piratæ, derelicta claſſe in littore, quæ non antemna, ſed conto regitur, duobus haud paruis myoparonibus (myoparon genus nauigij eſt ad curſum, & celeritatẽ paratum) occurriſſent, & denuo hinc inde fluctus occurrerent, remiges omnes, qui in naui erant, trepidare, flere, diſcurrere, præparare contos, & quaſi non ſufficeret unus nuncius, certatim ſeni piratas adeſſe dicebant. Quos ille procul intuens ſubriſit. Et conuerſus ad diſcipulos dixit: Modicæ inquit, fidei, quare trepidatis? Nunqđ plures ſunt hi, q̃ Pharaonis exercitus; tamen omnes, deo uolente, ſubmerſi ſunt. Loquebatur hic, & nihilominus ſpumantibus roſtris, hoſtiles turmæ iminebant, iactu tñ lapidis medio. Stetit ergo in prora nauis, & porrecta contra uenientes manu: Hucuſq;, ait, ueniſſe ſufficiat. ò mira rerum fides; ſtatim reſiluere nauiculæ, & impellentibus cõtra remis, ad puppim impetus redit. Mirabantur piratæ, poſt tergum ſe redire nolentes, totoq; corporis nixu, ut ad nauigium peruenirent laborantes, uelocius multo, q̃ uenerant, ad littus ferebantur.

Prætermitto cætera, ne uidear in narratione ſignoꝝ uolumen extendere. Hoc ſolum dicã, quod proſpero curſu iter Cycladas nauigans, hincinde clamantiũ de urbibus, & uicis, & ad littora concurrentium immũdorum ſpirituũ uoces audiebat. Ingreſſus ergo Paphum urbem Cypri nobilem carminibus poetarum, quę frequenter terręmotu lapſa, nunc ruinarũ tantum ueſtigijs, quid olim fuerit, oſtendit; in ſecũdo ab urbe miliario habitabat ignobilis, gaudenſq; quod paucis diebus quiete uiueret. Verum non ad plenũ uiginti tranſiere dies, cum per illã omnem inſulã quicunq; immundos habebant ſpiritus, clamare cœperunt ueniſſe Hilarionem ſeruum Chriſti, & ad eum ſe debere properare. Hoc Salamina, hoc Curiũ, hoc Lapetha, & urbes reliquæ conclamabant; pleriſq; aſſerentibus, ſcire ſe quidẽ Hilarionem, & uerè illum eſſe famulũ dei, ſed ubi eſſet, ignorare. Intra triginta igitur, nec multo amplius dies, ducenti fermé, tam uiri, quã
15 mulieres, ad eum congregati ſunt. Quos cũ uidiſſet, dolens q̧ ſe non paterentur quieſcere, & quodãmodo in ultionem ſui ſæuiens, tanta eos orationum inſtãtia flagellauit; ut quidam ſtatim, alij poſt biduum, triduum ue, omnes uero intra unam hebdomadam curarentur.

Hilarion demones orationum inſtantia flagellabat.

Manens itaq; biennio, & ſemper de fuga cogitans, Heſychium ad ſe ueris tempore reuerſurum, Palęſtinam ad ſalutationẽ fratrum, & monaſterij ſui cineres uiſendos miſit. Qui cum reuertiſſet, cupiẽti rurſum ad Ae-

gyptũ nauigare,hoc eſt ad ea loca, quæ uocant̃ Bucolia, eo ꝙ nullus ibi
Chriſtianorũ eſſet,ſed barbara tm̃,& ferox natio, ſuaſit, ut in ipſa magis
inſula ad ſecretiorem locum conſcenderet. Quem cum diu luſtrans oĩa re
periſſet,perduxit eum duodecim milibus a mari procul, inter ſecretos, a-
ſperoſq́ʒ montes,& quo uix reptando manibꝰ,genubusq́ʒ poſſet aſcendi.
Qui introgreſſus,contemplatus quidem eſt terribilem ualde, & remotũ
locum,arboribusq́ʒ hincinde circũdatum, habentem etiam aquas de ſu-
percilio collis irriguas,& hortulum peramœnũ,& pomaria plurima,quo
rum fructum nunq̃ʒ in cibo ſumpſit, ſed & antiquiſsimi iuxta templi rui-
nam,ex quo(ut ipſe referebat, & eius diſcipuli teſtant̃) tam innumerabi-
lium per noctes,& dies dæmonũ uoces reſonabant,ut exercitũ crederes.
Quo ille ualde delectatus,quo ſcilicet antoganiſtas (aduerſarios certami
nis)haberet in proximo;habitauit ibi per annos quinq́ʒ;& ſæpe inuiſente
ſe Heſychio,in hoc extremo iam uitæ ſuæ tempore refocillatus eſt, quod
propter aſperitatem,difficultatemq́ʒ loci,& umbrarum(ut ferebatur uul
go)multitudinem,aut nullus,aut rarus ad ſe uel poſſet, uel auderet aſcen-
dere.Quodam autem die egreſſus hortulum uidit hominem toto corpo-
re paralyticum,iacentem ante fores. Interrogauitq́ʒ Heſychium quiſnam
eſſet,& quõ fuiſſet adductus. Qui reſpondens ait, procuratorem ſe fuiſſe
uillulæ, ad cuius confinia hortulus quoq́ʒ,in quo ipſi erant, pertineret. Et
ille collachrymans,tendensq́ʒ ad iacentem manum: Tibi, inquit,dico, In
nomine dñi noſtri Ieſu Chriſti ſurge, & ambula. Mira uelocitas. Adhuc 16
uerba in ore loquentis uoluebantur, & iam membra ſolidata ad ſtandũ
hominem ſurrigebant. Quod poſtq́ʒ auditum eſt, etiam difficultatem lo-
ci,& iter inuium plurimorum uicit neceſsitas; nihil æque per circuitũ cun
ctis uillis obſeruãtibus,q̃ʒ ne quo modo elaberetur. Diſſeminauerat enim
hoc de eo rumor,diu eum in eodem loco manere non poſſe. Quod ille nõ 17
leuitate quadam,aut puerili ſenſu uictus faciebat, Sed honorem fugiens,
& importunitatem.Semper.n.ſilentium, & uitam ignobilẽ deſiderabat.

Vide hic antiquorũ Monachorum ſimplicem habitum, & inter cætera cucullam.

Et hic habes cucullã, tunicam cilicinam et ſagum ruſticum. Quid ergo dicis cucullam nouum eſſe Monachorum habitum?

Igitur octogeſimo ætatis ſuæ anno, cum abſens eſſet Heſychius, quaſi
teſtamenti uice breuem manu propria ſcripſit epiſtolam, omnes diuitias
ſuas ei derelinquens; Euãgelium ſcilicet, & tunicam ſacceam, cucullam,
& palliolum. Nam miniſter eius ante paucos dies obierat. Venerunt ita-
que ad ægrotantem de Papho multi religioſi uiri; & maxime quod eum
dixiſſe audierant,iam ſe ad Dominum migraturum, & de corporis uincu 18
lis liberandum; Sed & Conſtantia quędam ſancta fœmina,cuius generũ,
& filiam de morte liberauerat unctione olei. Quos omnes adiurauit,ut ne
puncto quidem horæ poſt mortẽm reſeruaretur, ſed ſtatim eum in eodẽ
hortulo terra operirent,ſicut ueſtitus erat in tunica cilicina, & cuculla,&
ſago ruſtico.Iamq́ʒ modicus calor tepebat in corpore,nec pręter ſenſum
quicq̃ʒ uiui hominis ſupererat, & tñ apertis oculis loquebat̃:Egredere, q̃d
times?Egredere anima mea, quid dubitas?ſeptuaginta propé annis ſerui-
ſti Chriſto,& mortem times?In hæc uerba exhalauit ſpiritum. Statimq́ʒ
humo obrutum,ante urbi ſepultum,q̃ʒ mortuũ nunciauerunt. Quod poſt
q̃ʒ Palęſtinę ſanctus uir audiuit Heſychius,perrexit ad Cyprum, & ſimu-
lans ſe uelle habitare in eodem hortulo, ut diligentis cuſtodię ſuſpicionẽ
accolis tolleret,cũ ingenti uitæ ſuæ periculo poſt decem ferè menſes cor-
pus eius furatus eſt.Quod Maioniam deferens,totis monachorũ,& op-

Cum mortuorum corpora,præſertim quando recenter obierint, fœtere ſoleant, unde fit ut ex ſanctorum reliquijs fragrantia tãtæ odores prodeãt, niſi ex uirtute ſpiritusſancti cuius templa dum uiuerent illi fuerunt, etiam adhuc mortuis aſsiſterent?

pidorum turbis proſequentibus, in antiquo monaſterio condidit, illęſa tunica, cuculla, & palliolo, & toto corpore, quaſi adhuc uiueret, integro, tãtiſq; fragrante odoribus, ut delibutum unguentis putares.

Conſtantia ſanctiſsima mulier peruigiles in ſepulchro Hilarionis ſolita erat noctes ducere, & quaſi cum præſente ad adiuuandas orationes ſuas ſermocinari.

Non mihi uidetur in calce libri tacenda Conſtantiæ illius ſanctiſsimę mulieris deuotio, quæ perlato ad ſe nũcio, quod corpuſculum Hilarionis Palęſtinę eſſet, ſtatim exanimata eſt, ueram in ſeruũ Dei dilectionem etiam morte comprobans. Erat enim ſolita peruigiles in ſepulchro eius noctes ducere, & quaſi cum præſente ad adiuuandas orationes ſuas ſermocinari. Cernas uſq; hodie miram inter Palęſtinos, & Cyprios contentionem, his corpus Hilarionis, illis ſpiritum ſe habere certantibus. Et tñ in utriſq; locis magna quotidie ſigna fiunt, ſed magis in hortulo Cypri, forſitan q̃a plus illum locum dilexerit.

Quid dicis hæretice?

Habetur Tomo primo Epiſtolarum eiuſdem Folio 87.

VITA MALCHI MONACHI CAPTIVI per D. Hieronymum presbyterum ſcripta.

QVi nauali prælio dimicaturi ſunt, ante in portu & in tranquillo mari flectunt gubernacula, remos trahũt, ferreas, manus, & uncos præparant, diſpoſitumq; per tabulata militem, pendente gradu, & labente ueſtigio ſtare firmiter conſueſcũt, ut quod in ſimulachro pugnę didicerint, in uero certamine non perhorreſcant. Ita & ego qui diu tacui (ſilere quippe me fecit, cui meus ſermo ſupplicium eſt) prius exerceri cupio in paruo opere, & ueluti quandam rubiginem linguæ abſtergere, ut uenire poſsim ad latiorem hiſtoriam. Scribere enim diſpoſui (ſi tñ uitã dñs dederit, & ſi uituperatores mei ſaltem fugientem me, & incluſum pſequi deſierint) ab aduentu Saluatoris uſq; ad noſtram ætatem, id eſt, ab apoſtolis, uſq; ad noſtri temporis fecem, q̃uo & per quos Chriſti eccleſia nata ſit, & adulta, perſequutionib⁹ creuerit; martyrijs coronata ſit: Et poſtq̃ ad Chriſtianos principes uenit, potentia quidem & diuitijs maior, ſed uirtutib⁹ minor facta ſit. Verũ hęc alĩs. Nũc qđ iminet explicem⁹.

Maronia triginta ferme milibus ab Antiochia urbe Syriæ, haud grandis ad Orientem diſtat uiculus. Hic poſt multos, uel dominos, uel patronos, dum ego adoleſcentulus morarer in Syria, ad papę Euagrĳ neceſſarĳ mei poſſeſsionem deuolutus eſt, quem idcirco nunc nominaui: ut oſtẽderem, unde noſſem quid ſcripturus ſum. Erat igit̃ illic quidam ſenex nomine Malchus, quem nos latine regem poſſumus dicere, Syrus natione & lingua, & ut reuera αὐτόχθων, Anus quoq; in eius contubernio ualde decrepita, & iam morti proxima uidebat̃, tam ſtudioſe ambo religioſi, & ſic eccleſiæ limen terrẽtes, ut Zachariam & Helizabeth de euãgelio crederes, niſi q̃ Ioannes in medio nõ erat. De his cum curioſe ab accolis q̃rerem, quęnam eſſet eorum copula: matrimonĳ, ſanguinis, an ſpiritus: oẽs uoce conſona, ſanctos & deo placitos, & mira neſcio quæ reſpondebant. Qua cupiditate illectus, adorſus ſum hominem, & curioſius ſciſcitans rerum fidem, hæc ab eo accepi.

Ego, inquit, mi nate Maroniaci agelli colonus, ſed ſolus parẽtibus fui. Qui cum me quaſi ſtirpem generis ſui, & hæredem familię ad nuptias cogerent, monachũ potius me uelle eſſe reſpondi. Quantis pater minis, quãtis mater blanditĳs perſequuti ſint, ut pudicitiam proderem, hæc res ſola indicio eſt, q̃ & domum & parentes fugi. Et quia ad Orientem ire nõ po

terram,propter uicinā perfidem, & Romanorū militū cuſtodiam,ad Occidentem uerti pedes,pauxillulum neſcio quid portans uiatici,quod me ab inopia tm̄ defenſaret. Quid multa? Perueni tandem ad eremū chalcidos, quæ inter Immam & Eſſam magis ad auſtrum ſita eſt. Ibi repertis monachis,eorum me magiſterio tradidi, manuum labore uictum quæritans, laſciuiamq; carnis refrenans ieiunijs.

Poſt multos annos,incidit mihi deſideriū,ut ad patriā pergerē. Et dū adhuc uiueret mater,iā enim patrem mortuum audieram, ſolarer uiduitatem eius,et exinde uenundata poſſeſsiuncula,partē erogarē pauperibus, partem monaſterio conſtituerem, quid erubeſco confiteri infidelitatem meam? partem in ſumptuū meorū ſolatia reſeruarem. Clamare cœpit abbas meus,diaboli eſſe tentationē,& ſub honeſtæ rei occaſione,latere antiqui hoſtis inſidias. Hoc eſſe reuerti canem ad uomitum ſuū. Sic multos monachorū eſſe deceptos, nuſquam diabolum aperta fronte ſe prodere. Proponebat mihi exempla de ſcripturis plurima: inter quæ illud, q̄ initio Adam quoq; & Euā ſpe diuinitatis ſupplantauerit. Et cū perſuadere non poſſet,prouolutus genibus obſecrabat, ne ſe desererē: ne me perderē: nec aratrum tenens,poſt tergum reſpicerem. Væ miſero mihi uici monitorem peſsima uictoria,putans illū non meam ſalutem,ſed ſuum ſolatium quærere. Proſequutus ergo me de monaſterio, quaſi funus efferret, & ad extremum ualedicens: Video,ait, te fili Satanæ Cauterio notatum: non quæro cauſas, excuſationes non recipio. Ouis quæ de ouilibus egreditur, lupi ſtatim morſibus patet.

1 *Hoc facere nolunt ſubuerſores noſtri.*

2 *Vide quod etiam tēpore Hieronymi Monachi omnia ſua dimittebant,& retinere aliquid, infidelitatis erat ſpecies.*

3 *Tu qui dicis tempore Hieronymi Monachorum inſtitutum longe diuerſum fuiſſe, & quod unuſquiſq; habebat integrā poteſtatem migrādi ac demigrandi quo uellet. Vide quantum laboris & diligentiæ adhibuerit hic Abbas ne Malchus uel ad tēpus diſcederet, qui etiā diceret eum Satanæ cauterio notatum, nec recipere ſe abitionis excuſationes, et ouem quæ de ouili egreditur, lupi ſtatim morſibus patere.*

De Beræa ad Eſſam pergētibus,uicina eſt publico itineri ſolitudo, per quā Saraceni incertis ſedibus huc atq; illuc ſemper uagantur. Quæ ſuſpitio frequentiā in illis locis uiatorū congregat,ut imminens periculum auxilio mutuo declinet. Erant in comitatu meo uiri,fœminæ,ſenes, iuuenes, paruuli,numero circiter ſeptuaginta. Et ecce ſubito equorū camelorumq; ſeſſores Iſmaelitæ irruunt,crinitis uittatisq; capitibus,ac ſeminudo corpore,pallia & latas caligas trahentes,pendebāt ex humero pharetræ,laxos arcus uibrantes,haſtilia longa portabant. Non enim ad pugnandum, ſed ad prædā uenerant. Rapimur,diſpergimur,in diuerſa trahimur. Ego interim longo poſt liminio hæreditarius poſſeſſor, & ſero mei conſilij pœnitens,cū altera muliercula in unius heri ſeruitutē ſortitus uenio. Ducimur, imo portamur ſublimes in camelis,& per uaſtā eremum ſemper ruinam timentes,pendemus potius q̄ ſedemus. Carnes ſemicrudæ,cibus: & lac camelorum,potus erat. Tandē grandi amne tranſmiſſo, peruenimus ad interiorem ſolitudinem,ubi dominā liberoſq; ex more gentis adorare iuſsi,ceruices flectimus. Hic quaſi clauſus carcere, mutato habitu, id eſt,nudus ambulare diſco. Nā aeris quoq; intemperies, nihil aliud præter pudenda uelari patiebať. Traduntur mihi paſcendæ oues,& in malorū comparatione hoc fruor ſolatio,quod dn̄os meos,& cōſeruos rarius uideo. Videbar mihi aliquid habere ſancti Iacob. Recordabar Moyſi, qui & ipſi in eremo quondam fuere paſtores. Veſcebar recenti caſeo,& lacte. Orabā iugiter, canebam pſalmos,quos in monaſterio didicerā. Delectabat me captiuitas mea. Agebamq; dei iudicio gratias, q̄ monachum quem in patria fueram perditurus,in eremo inueneram.

4 *Orabam, canebam pſalmos quos in Monaſterio didiceram. Quæ et nunc a Monachis fiunt.*

O nihil unquā tutum apud diabolum. O multiplices & ineffabiles eius

Inſidiæ. Sic quoqꝫ latentem me inuenit inuidia. Dñs uidens gregem ſuum creſcere, nihilqꝫ in me deprehendens fraudulentiæ, ſciebã enim Apoſtolũ præcepiſſe: Dominis ſic quaſi deo fideliter ſeruiendũ, & uolens me remunerare, quo fidum ſibi magis faceret, tradidit mihi illã conſeruam meam, aliqñ captiuam. Et cum ego refutarem, diceremqꝫ me Chriſtianũ, nec licere mihi uxorem uiuentis mariti accipere (ſiquidem captus nobiſcũ uir eius, ab alio domino fuerat abductus), rurſus ſerus ille & implacabilis ĩ furorẽ uerſus, euaginato me cœpit petere gladio. Et niſi confeſtim brachia tendens mulierem præocupaſſem, ilico fudiſſet ſanguinem.

Iam igitur uenerat tenebroſior ſolito, & mihi nimium matura nox. Diuo in ſpeluncam ſemirutã, nouam coniugẽ: & pronubãte nobis mæſtitia, uterqꝫ deteſtamur alterũ, nec fatemur. Tunc uere ſenſi captiuitatem meã, proſtratusqꝫ humi, monachũ cœpi plangere, quem perdebã, dicens: Huc-

5 cine miſer ſeruatus ſum? Ad hoc me mea ſcelera perduxerunt, ut incaneſcente iã capite uirgo, maritus fierem? Quid prodeſt parentes, patriã, rem familiarem contempſiſſe pro dño: ſi hoc facio, quod ne facerẽ, illa contẽpſi: niſi quod forte propterea hæc ſuſtineo, quia patriã deſideraui? Quid agimus anima? perimus an uincimus? Expectamus manũ domini, an proprio mucrone confodimur? Verte in te gladium, tua magis mors timenda eſt, q̃ corporis. Habet & ſeruata pudicitia ſuũ martyrium: iaceat inſepultus Chriſti teſtis in eremo, ipſe mihi ero perſecutor & martyr. Sic fatus, eduxi in tenebris quoqꝫ micantẽ gladiũ: & acumine contra me uerſo: Vale, inquã, infœlix mulier: habeto me martyrem potius quam maritum.

Ecce quod & tunc Monachi ſeruabant uirginitatem.

Tunc illa pedibus meis prouoluta: Precor te inquit, per Ieſum Chriſtũ, & per huius horæ neceſſitatem adiuro, ne effundas ſanguinem tuũ in crimem meũ. Vel ſi mori placet, in me primũ uerte mucronem: Sic nobis potius coniungamur. Etiam ſi uir meus ad me rediret, ſeruarem caſtitatem, quã me captiuitas docuit, uel interirem potius quã perderem. Cur moreris, ne mihi iũgaris? Ego morerer, ſi mihi iungi uelles. Habeto me ergo cõiugem pudicitiæ, & magis animæ copulã amato, quam corporis. Sperẽt domini maritũ, Chriſtus nouerit fratrem. Facile ſuadebimus nuptias, cũ nos uiderint ſic amare. Fateor, inquit, obſtupui, & admiratus uirtutẽ fœminæ, coniugẽ plus amaui. Nunquã tñ illius nudũ corpus intuitus ſum: nũquam eius carnẽ attigi, timens in pace perdere, quod in ꝑlio ſeruaueram.

Tranſeunt in tali matrimonio dies plurimi, amabiliores nos dominis fecerant nuptiæ. Nulla fugæ ſuſpitio, interdũ & menſe toto aberam fidus gregis paſtor per ſolitudinem. Poſt grãde interuallũ dum ſolus in eremo ſedeo, & præter cœlũ terramqꝫ nihil uideo, cœpi mecũ tacitus uoluere, & inter multa, contubernij quoqꝫ monachoꝝ recordari, maximeqꝫ uultum patris mei, qui me erudierat, tenuerat, perdideratqꝫ. Sicqꝫ cogitãs, aſpicio formicarũ gregem anguſto calle feruere, ferre onera maiora quã corpora. Aliæ herbarũ quædam ſemina forcipe oris trahebant, aliæ egerebant humũ de foueis, & aquarũ meatus aggeribus excludebant. Illæ uenturæ hyemis memores, ne madefacta humus in herbam horrea uerteret, illata ſemina præcidebant. Hæ luctu celebri, corpora defuncta deportabant. Quodqꝫ magis mirũ eſt in tanto agmine, egrediens non obſtabat intranti, quin potius ſi quã uidiſſent ſub faſce & onere concidiſſe, ſuppoſitis humeris adiuuabant. Quid multa? Pulchrũ mihi ſpectaculum dies illa præ-

buit. Vnde recordatus Salomonis, ad formicarũ ſolertiam nos mittentis, & pigras mentes tali exẽplo ſuſcitantis, cœpi tædere captiuitatis, & monaſterij cellulas quærere, ac formicarũ illarum ſimilitudinem deſiderare, 6
ubi laboratur in mediũ, cumq; nihil cuiuſquam ꝓpriũ ſit, oĩum oĩa ſunt.

Vide Monachorum institutum uetus, nihil in priuato habere proprij.

Regreſſo ad cubile occurrit mulier: triſtitiã animi uultu diſsimulare nõ potui. Rogat cur ita exanimatus ſim. Audit cauſas: hortor ad fugam: non aſpernatur. Peto ſilentiũ: fidem tribuit: & iugi ſuſurro inter ſpem & metũ medij fluctuamus. Erant mihi in grege duo hirci miræ magnitudinis. Quibus occiſis, utres facio, eorumq; carnes uiatico præparo. Et primo ueſperi, putantibus dominis nos ſecreto cubitare, inuadimus iter, utres & partes carniũ portantes. Cumq; perueniſſemus ad fluuiũ, nam decem milib⁹ aberat, inflatis conſcenſiſq; utribus, aqs nos credimus, paulatim pedibus ſubremigantes, ut deorſum nos flumine deferente, & multo longiusq̃ cõſcenderamus, in alterã nos exponente ripam, ueſtigiũ ſequentes perderẽt. Sed inter hæc madefactæ carnes & ex parte lapſæ, uix tridui cibum pollicebant. Bibimus uſq; ad ſatietatẽ, futuræ nos ſiti præparantes. Currimus, poſt tergũ ſemper aſpicimus, & magis noctibus promouemus, q̃ dieb⁹: uel propter inſidias late uagantiũ Sarracenoꝝ, uel pp ardorẽ ſolis nimiũ.

Paueſco miſer etiam referens: & ſi tota mente ſecurus, toto tamen corpore perhorreſco. Poſt diẽ uero tertiũ, dubio proſpectu procul aſpicimus duos camelis inſidientes uenire concitos. Statimq; mens mali pręſaga, putare cœpit dñm meditari mortem, ſolẽ cernere nigreſcentẽ. Dumq; timemus, & ueſtigijs per arenas nos proditos intelligimus, offert ad dexterã ſpecus, longe ſub terrã penetrãs. Igitur timentes uenenata animalia, nam ſolent uiperæ, reguli, & ſcorpiones, cæteraq; huiuſcemodi, feruorem ſolis declinantia, umbras petere: intrauimus quidem ſpeluncã, ſed ſtatim in ipſo introitu ſiniſtræ nos foueę credimus, nequaquã ultra progredientes, ne dũ mortem fugimus, incurremus in mortem. Illudq; nobiſcũ reputantes, ſi iuuat dñs miſeros, habemus ſalutẽ, Si deſpicit peccatores, habemus ſepulchrum. Quid putas fuiſſe nobis animi? quid terroris, cũ ante ſpecum haud procul ſtarent dominus & conſeruus, & ueſtigio indice iam ad latebras perueniſſent? O multo grauior expectata, q̃ illata mors. Rurſus cũ timore & labore lingua balbutit, & quaſi clamante dño, mutire non audeo. Mittit ſeruum, ut nos de ſpecu trahat: ipſe camelos tenet, & euaginato gladio, noſtrum expectat aduentum.

Interea tribus ferme uel quatuor cubitis introgreſſo famulo, nobis ex occulto tergũ eius uidentibus, nã oculoꝝ iſtiuſmodi natura eſt, ut poſt ſolem umbras intrantibus, cæca ſint omnia, uox per antrũ ſonat: Exite furciferi exite morituri. Quid ſtatis? quid moramini? Exite. Dominus uocat, patienter expectat. Adhuc loquebatur, & ecce per tenebras aſpicimus leænam inuaſiſſe hominẽ, & gutture ſuffocato, cruentum intro trahere. Ieſu bone, quid tũc terroris nobis, quid gaudij fuit? Spectabamus domino neſciente, hoſtem noſtrũ perire. Qui cum uideret illum moras facere, ſuſpicatus eſt duos uni reſiſtere. Sed & iram differre non ualens, ſicut tenebat gladiũ, ad ſpeluncam uenit, & furore rabido ſerui increpans uecordiam, prius a fera tenetur, q̃ ad noſtras latebras perueniret. Quis hoc unquam crederet, ut ante os noſtrum, beſtia pro nobis dimicaret? Sublato autem illo metu, ſimilis ante oculos noſtros uerſabatur interitus, niſi quod tutius

erat rabiem leonis,quàm iram hominis ſuſtinere. Pauemus intrinſecus, & ne
mouere quidē nos auſi, præſtolabamur euentum rei, inter tanta pericula,
7 pudicitiæ tantum conſcientia pro muro ſepti. Leæna inſidias cauens,& ui
ſam eſſe ſe ſentiens,apprehēſos mordicus catulos effert,nobiſq; cedit ho
ſpitium, Neq; tamen ſatis creduli, ſtatim erumpimus:ſed expectātes diu:
& egredi cogitantes,illius nobis figurabamus occurſum.

Ecce quantum præſidium conſcientia pudicitiæ.

Sublato ergo horrore,& illa tranſacta die egredimur ad ueſperam,uidimuſq; camelos,quos ob nimiā uelocitatem dromedarios uocant, præteritos cibos in ore uoluere,& in aluū miſſos iterum retrahere. Quibus aſcenſi,ut noua ſitarcia,id eſt,annona refocillati, decima tandē die ad Romana per deſertū caſtra uenimus. Oblatiq; tribuno,rē ordine pandimus:
inde transmiſsi ad Sabinum Meſopotamiæ ducem, camelorū precium ac
cepimus. Et quia iā abbas ille meus dormierat in domino, ad hæc delatus
8 loca me monachis reddo,hanc trado uirginibus, diligens eam ut ſororē,
non tamen ei me credens ut ſorori.

Hieronymus hortatur Virgines ut ſeruent caſtitatem, noſtri hæretici ut nubāt, indica tu cui magis adhærendum.

Hæc mihi ſenex Malchus adoleſcentulo retulit. Hæc ego uobis narraui ſenex, & caſtis hiſtoriā caſtitatis expono. Virgines caſtitatē cuſtodire exhortor. Vos narrate poſteris,ut ſciant inter gladios, & inter deſerta & beſtias, pudicitiam nunquam eſſe captiuam: & hominem Chriſto deditum poſſe mori,non poſſe ſuperari.

Habetur lib.5 Hiſtoriæ Tripartitæ eiuſdē cap.33.

VITA VRSACII VIRI SANCTI PER Caſsiodorum Senatorem ſcripta.

THeodoritus. Tempore Conſtantij Imperatoris Eudoxius Germaniciæ ciuitatis Eps, qui moriente Leontio, Antiochiæ ſedem arripuerat, cœpit ſua ferocitate uineam uaſtare dominicam. Is egerat apud potentes palatij, ut in Nicæa Synodus altera ageretur. Sed oīum præſcius Deus, cognoſcens futura,ac ſi iam fuerint geſta, quodam terræmotu terribili prohibuit concilium celebrari. Plurimam nanq; ciuitatis partem terræmotus ille deſtruxit, & multos habitantium interemit. Hoc cognoſcentes,qui conuenerant,ad ſuas reuertunt eccleſias. Arbitror enim hoc Dei ſapientia factum:in illa nanq; ciuitate aduerſus Ariū a ſanctis patribus apoſtolicæ fidei doctrina prolata eſt. Et forte ſecunda congregatio potuit illic ſancire contraria, ut Arianis occaſio eo nomine præberet,quo magis ſimpliciores capere poſſent, tanquam illam ueterem ſynodum proferentes. Sed eccleſiarum proſpector citius ſoluit tale cōcilium.

Sozomenus. In momento ſane temporis ciuitate concuſſa,ne fugere quidem potuerunt,ſed primo experimento periculi ſunt perempti. Fertur autem antequā fieret ea clades,quēdam Vrſacium Exmilitem prouidiſſe genere Perſam,qui ſub Licinio confeſſor effectus,relictaq; militia,in turri ciuitatis diuinam philoſophiam exercebat. Cui ſuperna uiſitatio apte præcepit exire de ciuitate paſſura,quæ paulo poſt fierent manifeſta. Quo facto,cū uelocitate ad eccleſiā currens,nunciauit clericis,ut dn̄o ſupplicarent, quo eos ab imminenti periculo liberaret. Quibus cum uideretur eſſe ridiculum, reuerſus ad turrim,pronus lachrymas cœpit effundere. Interea terræmotu ſuperueniente plurimi perierunt,reliqui uero per agros,& montana di

ſperſi ſunt. Vrſacius autem in illa turri repertus eſt mortuus, pronus iacẽs, ſicut ſolebat orare. Sermo tñ̄ eſt, quod anteꝗ̄ moreret̃, rogauerit Deũ, ut prius ipſius finiret uitam, quam cladem inſpiceret ciuitatis, in qua prius Chriſtum cognouerat, & eccleſiaſticam uidebat participatus eſſe philoſophiam. Is enim conuerſatione digna etiam dæmones effugabat.

Quodam nanqꝫ tempore cum quidam dæmonio uexaretur, euaginato gladio cœpit per totam diſcurrere ciuitatem: cũctiſqꝫ fugientib⁹, occurrens ei ſolus, & nominans Chriſtum, uerbo mundauit uirum, & fecit ab illo furore quieſcere. Inter cuius diuerſa uirtutum ornamenta, etiam hoc meminiſſe conueniet. Erat draco ante Nicomediam, qui tranſeuntes ſuo flatu perimebat, habebatqꝫ cubile circa quandam uallem. Quo ueniens Vrſacius, orauit. Tum ſponte egrediens ille ſerpens, ac ſecundo caput percutiens, interemptus eſt. Quod hi mihi retulerunt, qui eundem Vrſacium uiderunt.

VITA IACOBI EPISCOPI NISIBENSIS, per Caſsiodorum Senatorem ſcripta. Theodoritus.

Habetũr lib. 3. Hiſtoria Tripartita c. 45.

CVm ſapores rex Perſarum contra Romanos expeditionem mouiſſet, Conſtantius cum magno exercitu ueniens Antiochiam, fugauit hoſtes. Quod nõ militia Romanorum egit, ſed Deus, qui colitur a Romanis. Modum autem enarrabo uictoriæ. Niſibis, quam quidam Antiochiam Mygdoniam uocant, in confinio poſita eſt Perſicarum, Romanarumqꝫ terrarũ. Huius erat ep̃s, atqꝫ rector, & dux Iacobus apoſtolicæ gratiæ radijs illuſtratus. Cuius admirabilia, notaqꝫ miracula alibi proſecutus, hic rurſum enumerare ſuperuacaneũ iudicaui. Sed unum tantũmodo eius opus, iſtius cauſa narrationis exponam.

Huius igit̃ ciuitatẽ Romanis ſubditam Perſarum exercitus obſidebat. Et cum ſeptuaginta dies iugiter obſeruaret, & multas quidem cępiſſet ciuitates, plurimaqꝫ circa hanc molimina poſuiſſet, & uallos, atqꝫ foſſas ꝑ capienda urbe feciſſet, eam nequaquã ualuit obtinere. Poſtea uero Perſæ impetum Mygdonij fluminis ciuitatem mediam diuidentis, a longe retinentes, & utraſqꝫ ripas eius facientes celſiores, ut aqua in ſe collecta concreſceret, quo ui maiori poſſet irruere, cum uidiſſent iam etiam illas, quas fecerant ſublimes ripas impleri, ſubito auferentes quas fecerant cataractas, emiſerunt impetum fluminis contra murum: qui uehementis aquæ pondus non ferens, eſt inclinatus, & cecidit. Quo facto ingrediens aqua cum magno impetu, etiam aliã partem muri, unde fluuius ſolebat exire, cũ magna ruina depoſuit. Hoc ſapores inſpiciens, ſperauit ſe ſine pugna capere ciuitatem. Et illo quidem die quieuit, ut & fundus fluminis purgaret̃, & poſſet ambulari per fluuiũ. Altero uero die cum omni militia credens per loca ruinoſa murorũ ciuitatẽ intrare, uidit murum ex utraqꝫ parte fabricatũ. Ille nanqꝫ ſanctiſsimus homo, orationib⁹ milites coarmauit & alios urbis habitatores. Quo facto & murum reſtituit, & propugnacula fecit, quibus repelleret accedentes. Et hoc non ad murũ ueniẽs egit, ſed intra templum ſacratum dño ſupplicans adimpleuit. Porro ſaporem non ſolum muri fabrica terruit, ſed etiam altera uiſio perturbauit. Vidit

Ecce quemodo Epiſcopus orat intra ſacratum domino templũ.

cõtra quoſdam noſtri temporis hæreticos, qui nolunt Eccleſias ad orandum eſſe ædificatas.

enim ſtantem ſupra murũ quendã Imperiali ſchemate circũamictum, & tam purpura, q̃ diademate reſplendere. Arbitratus aũt eſſe Romanorum Imperatorem, mortem minatus eſt eis, qui nunciauerant non illic eũ eſſe præſentem. Quibus affirmantibꝰ ſe uera dixiſſe, & Conſtantium Antiochiæ cõmorari, ex uultu, quem uidebat, agnouit eorũ uerba eſſe ueracia: & ait, Deum bella gerere pro Romanis. Cũq; hoc illum male haberet, infœlix ſagittam emiſit in aerem. Et cũ uidiſſet, quod in corporeeũ iaculari non potuiſſet, tamen a uæſaniæ ſuæ impetu non receſsit.

Tũc igit̃ Ephrem uir mirabilis, & ſcriptor egregius apud Syros, ſacratiſsimo Iacobo ſupplicabat, ut ueniret ad murum, & uidẽs Barbaros, maledictionis iacula cõtra eos emitteret. Flexus ergo uenerabilis homo, aſcẽdit in quandam turrim: & cum milia milium uideret exercitus, aliam maledictionem eis non imprecatus eſt: niſi cinyphes, & culices, ut per parua animalia ſupernam uirtutem potuiſſent agnoſcere. Orationẽ uero ſequutæ ſunt nebulæ cinyphum, & culicũ. Et elephãtorum quidem proboſciolas, cũ ſint concauæ, equorum uero aliorumq; iumentorum aures ſimul et nares impleuerunt. At illa ferre uim paruorũ animalium non ualentes, ſeſſores ſuos, ductoreſq; excuſſos dorſis proiecerunt, & diruptas acies confuderunt exercitumq; relinquentes ſummo impetu fugiebant. Hoc modo miſerrimus Imperator paruam, clemẽtemq; correptionẽ in ſe cognoſcẽs factam, a deo habente prouidentiam animarum ipſum pie colentium, ſuum inde reduxit exercitum, confuſionem, non uictoriam ex illa obſidione percipiens.

VITA SANCTI EVSEBII VERCELLENſis Epiſcopi, & martyris per D. Maximum Epiſcopum Taurinenſem ſcripta.

Quamuis hi duo ſermones unus poſt alterum inueniantur inter opera beati Ambroſij, ſunt tamẽ D. Maximi. Vide Gennadium de Viris illuſtribus. Ser. I.

d Epoſitionem ſancti Euſebij hodie celebramus. Quid eſt depoſitio? Non illa utiq;, quæ ſepeliendis in terra membrorũ reliquijs clericorum manibꝰ procuratur: ſed illa, qua homo uinculis carnalibus abſolutus, liber iturus ad cœlum terrenum corpus exponit. Ipſa planè eſt depoſitio, in quo concupiſcere abijcimus, ceſſamus delinquere, peccare deſinimus; & totũ quicquid ſaluti eſt graue, quaſi abiecta ſarcina oneris exponimus. Nam ideo hæc dies pro celebritate maxima procuratur: quia uere eſt ſumma feſtiuitas, mortuũ eſſe uitijs, ſoli uigere iuſtitiæ. Vnde & depoſitionis ipſa dies natalis dicit̃: qđ delictorũ carcere liberati, libertate naſcimur ſaluatoris.

Si ſanctus Ep̃s ex ſpeciali dono ſciuit ſe ſaluandum poſt mortẽ, nõ ergo uerum quod quidã nugãtur, xp̃ianum quemlibet id fidei certitudine ſcire poſſe, & ſcire debere.

Sed uideamus ſanctus Euſebius cum qua gloria ad hanc diem depoſi-
I tionis aduenerit. Dicitur enim ante aliquantum tp̃is exitus ſui manifeſta reuelatione uidiſſe ſe Calendis Auguſti de monte ad montem uolare; & prophetia quadã hoc interpretatus eſt, hac die exiturum ſe eſſe de corpore. In quo facto neſcio quid primũ ſit admirandũ; utrum quod meruit exitus ſui finem noſſe; an quod ſcire potuerit, quæ illũ poſt exitum gratia permaneret. Dicit ſanctus Dauid: Notũ fac mihi, Domine, finẽ meum & numerum dierũ meorum: & reliqua. Ecce quod Propheta optauerat, martyr accepit. Noticiam, quam ille exorat, iſte conſequitur; niſi quod ſalua fide dixerim, amplius promereatur. Ille enim finem poſtulat noſſe: iſte ẽt ultra finẽ quid futurum eſſet agnoſcit. Ille uſq; ad exitum quid deſit igno

ratiſte poſt exitũ quid ſuperſit edixit. Volare ergo ſe in hac die uidit martyr Euſebius, ſicut ſcimus. Volare nõ poteſt, niſi quod purũ, leue, atq; ſubtile eſt: Cuius nec ſinceritas intẽperantia retardat; nec alacritas, nec uelocitas mole grauatur. Grauari autem uolatũ dico, non tam mole membrorum, quàm delictorum. Vnde puto etiã in ipſis auibus ideo uelocius columbã pene præ omnibus uolitare, quod alacritatẽ, & innocentiam comitetur. Deniq; ſanctus Dauid cũ puritate mentis uolare concupiſceret, non alterius animantis, niſi columbæ optauit alas, dicens: Quis dabit mihi pẽnas, ſicut columbæ, & uolabo, & requieſcam? Intelligebat enim quod altiora facilius penetrantur ſimplicitate mentis, quàm leuitate pennarum. Volauit ergo hac die ſanctus Euſebius. Feſtinemus iã eius innocẽtiam de uolatu; & puritatem eius de ipſa elatione iudicemus: Tanquàm colũba enim in domo dei degens, aſſumpſit ſpirituales pennas, & requieuit in monte. Et licet ipſe de monte ad montẽ uolare ſe dixerit, tamen in ipſa translatione maiorem requiem fuiſſe ſignifico. Quid enim aliud eſt de mõte ad montẽ uolare, niſi de Saluatoris gratia ad patris gloriam properare? Ipſi enim ſunt montes, ſicut dicit propheta: Mons de monte ſine manibus concidentium; hoc eſt, Filius de Patre abſq; illius creationis acceſſu.

Ad ſancti aũt martyris Euſebij laudem aliquid addere uelle, decerpere eſt. Tam ineffabiliũ enim doctrinarum magiſter extitit; ut merita eius facilius operibus cognoſci poſsint, quàm ſermonibus explicari. Tantum autem de eo conſcientia retinet, quantũ oratio, & narratio non præualet. Igitur geſta illius non uerbis adornanda ſunt, ſed perſtringenda ſententijs: præſertim qui ſcimus eã rem comere nos non debere ſermonibus, quã uidemus iã comptam eſſe uirtutibus: Cum dicat Apoſtolus: Regnum dei nõ in ſermone eſt, ſed in uirtute. Ergo ad merita eius aliquid addere uelle, decerpere eſt: me præcipuè, qui & ignarus rerũ geſtarum ſim, & litterarum imperitus ſacrarũ, & rudis ſacerdotalium functionũ. Potuiſſent autẽ prædicare ſancti hæc pręceſſores mei, uſu facilius, experimento probatius, doctrina præclarius, dñm & patrem ſpecialiter beatũ. Exuperantiũ loquor, qui fuit eius miniſter in ſacerdotio, comes in martyrio, particeps in labore. In cuius uultibus ſanctũ quoq; Euſebium uidere nos credimus; & quaſi in quodam ſpeculo, bonitatis illius imaginẽ contuemur. Facile enim cognoſcimus qualis magiſter fuerit, cuius talẽ uidemus eſſe diſcipulũ. Sed quoniam confeſsionis illius ſimilis hunc gloria comitatur, mauult reticere laudes paternas, ne proprias pariter iactare uideatur. Ser. 2.

Quid ergo de martyris Euſebij gloria prædicẽ; cuius tota plebs iſta ſit gloria? Et cũ dicat ſcriptura: Gloria patris eſt filius ſapiens; quantę huius ſunt gloriæ, qui tantorum filiorum ſapientia, & deuotione lætatur? In Chriſto enim Ieſu per Euangeliũ ipſe uos genuit. Quicquid ergo in hac ſancta plebe poteſt eſſe uirtutũ, & gratiæ, in ſancti Euſebij magiſterio reperitur. Ex hoc autẽ quaſi quodam uirtutum fonte lucidiſsimo riuulorum hæc puritas emanauit. Nam quia caſtitatis uigore pollebat, propoſitũ uirginitatis inſtituit; quia abſtinentiæ gloriabatur anguſtijs, monachorũ introduxit forte ſeruitium: Quia blandimentis erat præditus lenitatis, cunctorum ciuium in deũ prouocauit affectum: Quia pontificij adminiſtratione fulgebat, plures è diſcipulis ſacerdotij ſui elegit hæredes. Quãuis igitur nonnulli liberis ſuis relinquant auri, argentiq; theſauros; nemo tamẽ ſancto Euſe-

2 *Dum ſanctus Eps inſtituit uirgines, & monachos itroducit, ut ilia rumpãtur aduerſarijs, & Virginitas & Monachatus bona ſunt, et deo placent.*

VITA EVSEBII, NECTARII, ET ZENONIS MARtyrum per Caſsiodorum ſenatorem ſcripta.

Habetur lib. 6. Hiſtoria Tripartitæ ca. 11.

ſ Ocrates. Tēpore Iuliani Imperatoris, Euſebius, Nectarius, & Zenon fratres Chriſtiani fuerunt, contra quos odiū exercentes populi Gazæorum, domi cœlatos, & comprehenſos, uinculisq; traditos, atq; flagellatos: poſtea conuenientes in Theatrum, aduerſus eos clamare cœperunt, quaſi eorum tēpla deſtruxiſſent, & in iniuriam Paganoꝝ præterito tempore multa geſſiſſent. Cumq; ſe mutuo (ut uulgus ſolet) excitarent concurrentes ad carcerem, & educentes eos crudeliter occiderunt, nunc in terra pronos, nūc ſupinos trahentes, atq; percutientes, & uulneratos lignis, lapidibus, atq; ſuſtibus. Audiui nanq; etiam mulieres egreſſas, & cum radijs telarum eoꝝ corpora uulneraſſe: & cocos publicos, alios aquam, alios feruentes ollas fudiſſe ſuper eos, alios ſubulis eorum membra perforaſſe. Cumq; eos dilaceraſſent, capitaq; fregiſſent, ita ut cerebrum in terra iaceret, deduxerūt extra urbem, quò ſolebant mortua iumēta proijcere: ibiq; eorum corpora concremantes, oſſa, quæ remanſerāt, inter cadauera camelorum, & aſinorum permiſcuerunt, ne poſſent facile reperiri: quod non diu latuit.

Quædam nanq; mulier Chriſtiana, non tamen de Gaza, diuino præcepto per noctem ea colligens, & in Vrnam recondens, Zenoni eorum cōſobrino ſeruanda cōtradidit. Deus enim per uiſionē mulieri reuelauit hunc uirum: ei nanq; erat ignotus, & nuper habita ꝑſecutione cęlabatur. Hoc ergo modo per mulierē reliquias eoꝝ accepit, & interim domi ſeruabat. Quumq; is eiuſdem eccleſiæ ſuſcepiſſet epiſcopatum, imperāte Theodoſio, fabricata Baſilica ante ciuitatem, & altari fixo oſſa martyrum collocauit iuxta confeſſorem Neſtorem. Qui dum in uita ſua cum iſtis ſuis proximis habitaret, cum martyribus compręhenſus a populo, uinculis eoꝝ, flagellisq; participatus eſt. Is enim cum traheretur habens pulcherrimū corpus, ad miſerationem perſequentes adduxit. Quem extra portas ſemiuiuum, morti tamen proximum proiecerunt. Hunc colligentes quidā, ad Zenonem adduxerunt. Apud quem dum curaretur, defunctus eſt.

I Si ſanctorum martyrum eſſent tantum oſſa emortua, et nihil diuinæ gratiæ in ſe latens (ut dicunt Hæretici) continerent, diuina uiſione nō fuiſſent repta oſſa iſta, quo poſtea in Baſilica altari fixo conuenienter collocarētur.

VITA MARCI EPISCOPI ARETHVSINI per Caſsiodorum ſenatorem ſcripta.

Habetur lib. 6. Hiſtoria Tripartitæ ca. 11.

ſ Ocrates. Heliopolitani, & Arethuſij Syriam habitantes, ad tātam uenere crudelitatem (ſicut illoꝝ temporum homines explanauerunt) ut ſacras uirgines inſolitas a populo uideri, publice nudatas ſtare cogerent in Theatro. Quas primo irriſerunt, poſtea totonderunt, nouiſsime per medium ſectas, porcos, ut eas deuorarent, prouocabāt. Vt ergo reor, Heliopolitas ad crudelitatem ſacrarum uirginum res illa perduxit, eo quod paterna conſuetudo, qua fornicabantur eorum uirgines, antequam nuberent, prohibita uideretur. Cōſtantinus. n. deſtructo in ea ciuitate Veneris templo, prius apud eos cōſtruxit eccleſiā, et cōſuetas fornicatiōes lege ꝓhibuit exerceri.

Arethuſij uero Marcum ſuæ ciuitatis epiſcopum ſenem, uita, & conuerſatione reuerendum, mirabili morte peremerunt. Hunc enim etiam prius

habuerunt exoſum, eo quod Conſtātij temporibus, ut Paganos ad Chriſtianiſmum adduceret, templum illorũ ornatiſsimũ, precioſiſsimumq; deſtruxiſſet. Cumq; Iulianus imperaret, motus in eũ eſt, & præcepit, ut aut æſtimationem templi redderet, aut id rurſus ædificaret. Et cũ utrunq; impoſsibile foret Chriſtianis, ſimul & ſacerdoti, primo fugit ſecundũ Euangelicam legem: poſtea uero cũ multi propter eum periculis, & neceſsitatibus ſubderentur, de fuga reuerſus eſt, & ſpõte ſemetipſum populo, ut qđ uellent, in ſe exercerent, contradidit. Qui dũ laudare philoſophum debuiſſent, credentes potius contemptorem, irruẽtes in eum, & per ſingulas plateas trahentes, eius capillos, & membra dilacerabant uiri, ſimul & fœminæ, ita ut tenuibus reſtibus eius aures abſcinderent. Ac pueri apud magiſtros poſiti, illudebant ei, alapis cædentes, & graphijs ſine aliqua miſeratione pungentes. Quem etiam in cuniculos depoſuere fœtentes. Cumque adhuc reſpiraret, eum melle, & liquamine perungentes, & in ſportam immittentes ſuſpenderunt in aere. Fertur ergo tunc ueſpis, & apibus ipſum contingentibus, & carne eius ueſcentibus dixiſſe Arethuſijs, quod ipſe quidem eſſet excelſus, illos uero uideret in humili conſtitutos, ſed poſtea etiã ipſos fore paſſuros.

Theodoretus. Hoc igitur agentes, cogebant eum, ut templum reædificaret, aut daret impenſas. Quod dum non faceret, putãtes pauperem, uel medietatem petebant pecuniarum; nouiſsime uel paucum aliquid exigebant. Quibus ait: Nec unum obolum pro omnibus dabo. Sic igitur ſuperati, ab eius ſuperſedere ſupplicijs.

Sozomenus. Sermo fertur, quod tunc præfectus precipue Paganus fuerit admiratus Marci Conſtantiam, & ad principem ueniens quæreretur, dicens eſſe pudendũ, ut in uno ſene tanta tormenta peragerentur: Et Chriſtianos, cum talia paterẽtur, fieri glorioſos, ſe uero magis eſſe opprobrio. Marcus ergo tali eſt fine coronatus.

Habetũr lib. 6. Hiſtoriæ Tripartitæ ca. 13.

VITA MACEDONII THEVDOLI, ET TATIANI martyrum, ac Buſyris confeſſoris, per Caſsiodorum Senatorem ſcripta.

SOzomenus. Eodem Iuliani Imperatoris tempore, Macedonius quoq;, Theodulus, & Tatianus Phryges martyrij pignora conſecuti ſunt. Nam cum in Meroe ciuitate Phrygiæ templum aperuiſſet prouinciæ iudex, & longo tempore plenum ruderibus emundaret, ingredientes iſti per noctẽ, idola contriuerunt. Quumq; propter hoc multi cõprehenſi ad ſupplicium ducerent̃, illi ſemetipſos exhibuerunt, Quos dum iudex, quaſi habita ſatisfactione delictorum, nollet occidere, populis clamantibꝰ, uario tormentorum genere caſtigauit. Nouiſsime uero in craticula ſuperpoſitos ardere præcepit. Cumq; cremarent̃: Si aſſis (inquiunt) carnibꝰ, ò Amati, delectaris (ſic enim uocabat̃ iudex) altera latera ignibus obijce, ne cum comedere cœperis, carnes ſemicrudas ĩuenias. Et iſti ergo fortiſsimo certamine decœſſerũt.

Aiunt autem Buſyrim in Ancyra Galatiæ, clariſsimã, fortiſsimamq; habuiſſe confeſsionẽ, cũ fuiſſet in hæreſi, q̃ uocat̃ τῶν ἐγκρατιτῶν, id eſt abſtinentium. Hunc enim cũ iudex cõprehendiſſet, quaſi paganis inſultantem, torquere uolebat in publico, iuſsitq;, ut appenderet̃ in ligno. Tunc Buſyris extenſis cito manibus ſupra caput, nudauit latera, dicens,

non opus eſſe ut miniſtri appendendo ſe, deponendoq; laborarent, quũ eſſet ipſe paratus ad pœnã, quã uellent exercere, & latera ſua tortoribus præpararet. Miratuſq; eius promiſsionem iudex, rei experimento magis obſtupuit. Nam cum ungulæ ferreæ uehementius latera eius exararent; quãdiu iudici placuiſſet, ſuſtinuit manus extenſas, & plagas cum alacritate ſuſcepit. Poſt hæc aũt reductus ĩ uincula quieſcebat. Porro paulo poſt morte nuntiata Iuliani, uſq; ad Theodoſi principatũ uixit, & in eccleſia catholica, acta pœnitentia prioris hæreſeos, conuerſatus eſt.

VITA BASILII ECCLESIAE ANCIRANAE PREsbyteri & Eupſichij Cæſarienſis martyrum, per Caſſiodorum Senatorem conſcripta.

Habetur lib. 6. Hiſtoria Tripartitæ ca. 14

SOzomenus. In illo porro Iuliani tempore, ferunt uitam finiſſe martyrio Baſilium Eccleſiæ Anciranæ presbyterum, & Eupſichiũ Cæſarienſem Cappadociæ, ducta nuper uxore, cũ adhuc quaſi ſponſus eſſe uideret. Eupſichius enim peremptus eſt propter fortunę templum, quod (ſicuti iam diximꝰ) dirutũ fuerat, & in cõmuni Cæſarienſes irã principis ſunt experti, & alij quidem morte, alij fuga mulctati ſunt. Baſilius autem ſtudioſus uir, circa dogma probatus, dum uixit Conſtantius, reſtitit Arianis. Et propterea Eudoxij decreto ab ordine eſt remotus eccleſiaſtico.

Cũ uero Iulianus tenuiſſet Imperiũ, Chriſtianos publice cõmonebat, ut proprium dogma ſeruarent, nec Paganorũ ſuperſtitione macularent, honoreſq; collatos a principe pro nihilo iudicarent, temporales utiq;, & perpetuæ dãnationis authores. Propterea ergo in ſuſpitionem, & odium ueniens Paganorũ, qm̃ publice ſacrificantes inſpiciens ſtabat, & ingemiſcens orabat, atq; clamabat, ne ullus Chriſtianorum huiuſmodi errore teneret obnoxius, cõprehenſus, & traditus prouinciæ iudici, multaq; tormẽta fortiter ſuſtinens, martyrio coronatus eſt. Hæc colligens in unum retuli, licet diuerſi anni, uel dies eorum uideantur eſſe martyrij.

VITA CYRILLI DIACONI, ET ÆMILIANI martyrum, per Caſsiodorum Senatorem ſcripta.

Habetur lib. 6. Hiſtoria Tripartitæ ca. 15.

THeodoretus. Quæ idolorum ſeductionibus ſubditi Iuliani tpe cõmiſerint, multa quidem ſunt & proprijs libris egẽtia: ſed ego ex multis pauca narrabo. In Aſcalone ſiquidem, & Gaza, uirorum ſacerdotio dignorũ, & mulierũ uirginitatis cõuerſatione pollentiũ, diuidentes uteros, & hordeo cumulantes expoſuerunt deuorationi porcorũ. In Sebaſtia uero, quæ eſt eiuſdẽ prouinciæ ciuitas, Ioannis Baptiſtæ loculum aperuerunt, ignique tradiderunt oſſa, ac puluerem diſperſerunt.

Vide proprium hereticorum, apire ſepulchra ſanctorum, oſſa eorum igni tradere, & puluerem diſpergere. Quod & in Anglia noſtro tempore factum fuiſſe nouimus.

Porro ſcelus quod in Phœnice cõmiſerunt, quis poterit uel dicere ſine lachrymis, uel audire? In Heliopoli enim, q̃ eſt circa Libanum, erat quidã diaconus nomine Cyrillus. Is imperante Conſtantio, ſuccenſus zelo diuino, multa idola, quæ ibi adorabant, contriuit, & igni cremauit. Cuius facti memores uiri nephandi, non ſolum peremerunt eũ, ſed etiam ſecantes uentrem, ex eius iecore comederunt. Qui tamen omniũ inſpectorẽ oculũ non potuerunt effugere, ſed dignas dederunt ſua temeritate pœnas. Qui-

cumq; enim illo ſcelere participati ſunt, dentib⁹ oībus priuati ſunt. Sed & ipſe linguæ pariter defluxerunt, conſumptæ putredine. Perdiderunt etiam uiſum, & affectionibus ſuis uirtutem prædicauerunt omnibus pietatis.

In Emeſa uero, quæ eſt in eius confinio ciuitatis, Dioniſi γυνίδι, id eſt, Baccho muliebri, eccleſiam quæ Deo nuper fuerat ædificata, dedicauerunt, ad deriſionē ſimulachrū iſtud ſtatuentes ἀνδρόγυνον, id eſt, quod uirum monſtraret, ac fœminam.

In Doroſtolo uero inſigni Thraciæ ciuitate, Æmilianus inuictiſsimus decertator, a capitolino uniuerſæ Thraciæ iudice igni traditus eſt. Porro Marci Arethuſij epiſcopi geſta, uel paſsio, Æſchili, & Sophoclis magniloquentia noſcit indigere, ut digne actus illius Tragœdiæ ordine recitent.

Habetur lib. 6. Hiſtoriæ Tripartitæ ca. 17

VITA ELEVSII, CYZICENI, ET TITI, BOSTRENſium Epiſcoporum, ac Romani militis, per Caſsiodorum Senatorem ſcripta.

Ozomenus. Cyzicenis legatione fungentibus apud principem Iulianum de proprijs rebus, & Paganorū reſtitutione templorū, laudans eos pp ſacrorum curā, q̄ poſtulauerant, uniuerſa cōceſsit. Eleuſium aūt eius ciuitatis remouit Ep̄m, ueluti uaſtatorē tēplorū; & quia uiduarū pabula, ſacrarūq; uirginum monaſteria conſtituerat, Paganiſq; ſuaſerat, ut paternā religionem relinquentes, ad Chriſtiana dogmata ſe conferrent. Interdixit etiam Chriſtianis peregrinis, ne uenirent Cyzicum, credens quod religionis cauſa excitarent ſeditiones, eoſq; alij eius ciuitatis Chriſtiani fouerent. Et publici ſimul opifices, artificeſq; monetę, qui in duas erant diuiſi partes principum præcepto priorū, cū uxoribus, atq; liberis Cyzicum habitare ſunt iuſsi. Hi enim ſingulis annis certā oblationē publico conferebant; alij quidem militū chlamydes, alij uero pecunias nouas.

1 *Vide egregium Imperatorē ſatis iuſtas cauſas reperiſſe amouendi loco ſanctum Ep̄m, nempe qd templa paganorū uaſtauerat, uiduarum pabula ſacrarumq; uirginum monaſteria conſtituerat, et paganis ſuaſerat ut paternā religionem deſerentes, ad xp̄ianum dogma ſe conferrēt. Conſiderent heretici noſtri ſi in aliquo horum peruerſo huic Apoſtatæ ſimiles reperiantur.*

Cum igitur modis omnibus placuiſſet Iuliano ritum conſtituere Paganorū, uim quidem inferre, atq; tormenta populis ſacrificare nolentibus fatuum iudicauit. Sed hoc tantūmodo præcepit, ut p ſingulas ciuitates numerus eorū cōſcriberet: quos tñ nequaq; aut adorare prohibuit. Sciebat enim, quia non poſſet ulla neceſsitas ſuſpēdere, quod uoluntas ſpontanea ſuggeſſiſſet. Porro clericos, & eccleſiarū præſules, a ciuitatibus ſubmouere feſtinabat, ſtudens ut eorū abſentia paulatim ſolueret eccleſia; neq; ſacrorum miniſtri, nec qui docerēt, uel qui miniſterijs participarent, exiſterent: & per hoc longo tempore paterētur propriæ religionis obliuionem.

2 *Et hoc noſtro tempore abunde factum nouimus a perfidis hæreticis. Quod ſi non credis, intuere Germaniam et Angliam nobiliſsimas prouincias.*

Boſtrenſibus itaq; publica uoce præcepit, ut Titum ſuæ tunc ciuitatis ep̄m procul expellerent. Cumq; iuſſiſſet hoc, clericiſq; minaret, quaſi ipſi facerent turbas in populo. Tunc Titus libellū deſtinauit Imperatori, conteſtans eum, ac dicens, quod inimica inter ſe eſſet turba Paganorū, atque Chriſtianorum: & ſua ſuaſione Chriſtiani magis a ſeditione quieſcerent. Quo facto uiſus eſt Imperator ex huiuſmodi uerbis Tito inimicitias populi concitare, ſcribens Boſtrenſibus, Titum eorū accuſatorē fuiſſe, dicēdo ipſius monitis, non ſua uoluntate populum a ſeditione ceſſaſſe: cumq; uelut hoſtem, populo ſuadebat expellere. Nō enim quod iuſtum erat, aut legitimum iubebat agi, ſed odio religionis, urbis quidem culpare, operibus autem mala perficere contendebat. Quapropter per ciuitates, & p-

Digitized by

uincias Chriſtiani diffugiebant.

Huius participes plurimi meorũ fuere progenitorũ. Simul & auus, qui de patre pagano natus, ipſe cum tota domo, & qui erant ex genere Alaphionis, Chriſtiani primo ſunt facti in Bethelea uico Gazenſiũ ualde populoſo, habentique templa antiqua, ædeficiaq; pulcherrima, & maxime Pãtheon in ciuitatis arce locatã eminens ſuper omnem uicũ. Quẽ locũ arbitror ex uoce Syra, & Græca, deorũ habitaculum nominatum. Fertur aũt his omnibus fuiſſe Chriſtianiſmi authorẽ Hilarionem monachũ. Cũ enim dæmonio uexaretur Alaphion, diu pagani, atq; Iudæi incantationibus, & luſtrationibus apud eum uſi, nihil illi prodeſſe potuerunt. Verum Hilarion ſolũmodo Chriſti nomen inuocans, dæmoniũ effugauit, eumq; in religionem Chriſtianam repente tranſportauit.

Floruit itaque meus auus in expoſitionibus & interpretationibus ſcripturarum noſtrarũ; qm̃ erat ingenioſus, ſcientiaq; fultus, ita ut nec Arithmetica artis eſſet expers, ac propterea Aſcalonitis, & Gazenſibus, & in circuitu Chriſtianis ualde gratus, tanquã religioni neceſſarius, & ad ſoluendas dubitationes ſcripturæ diuinæ utilis. Primi ſiquidem iſti in eo loco eccleſias, & monaſteria conſtruxerunt, eaſq; honeſtate, atque hoſpitalitate peregrinorum, & indigentium pariter ornauerunt. Ex quo genere uſque ad noſtram ætatem fuerunt uiri optimi, quos grandæ uos iuuenis ipſe perſpexi.

3 *Ecce quõ qui a principio a gentilitate ad xp̃i fidem conuertebantur, eccleſias & monaſteria ædificabant, & honeſtate atq; hoſpitalitate peregrinorum & indigẽtium ornabant. At nunc hæretici & hæc & illas deſtruunt et diripiunt, Cuius rei ſignum eſt hoc?*

Igitur Imperator iampridem dans operã, ut paganiſmum in omni ſua ditione dilataret, grauiter ferebat, uidens Chriſtianos magis approbari. Et templa quidẽ erant aperta, ſacrificiaq; paganorũ per ciuitates ſecundum uoluntatem illius procedebant. Ipſe aũt ſollicitus erat, ne feruor ipſius ob Chriſtianorum multitudinẽ fruſtraretẽ. Et maxime augebatẽ, quod multorũ ſacerdotum ſuorũ Chriſtianas audiret eſſe uxores, & filios, atq; ſeruos. Conſiderans autẽ Chriſtianiſmum ex uita bona, & conuerſatione conſiſtere, ſtuduit ubiq; templa Paganorũ conſtructione, & ordine Chriſtianæ religionis ornare, ſedibus, atq; proceſsionibus, Paganorumq; dogmatibus, atq; monitionibus. Lectores ſuæ ſuperſtitionis inſtituit, inſtar clericorũ, ut & horas certas, & dies orationum ſolenniter obſeruarẽt, præcipiens pariter habere curam uirorũ, atq; mulieres philoſophari ſcientes, habitaculis peregrinorũ, & pauperum, aliaq; prouidentia circa egenos exhibita. Paganorũ religionem componere, & pietatis habere nomen. Si quis autem ſponte uel inuite peccaret, ſcd'm traditionem Chriſtianorũ inſtituit, ut poſt pœnitentiã, mediocrem ſuſtineret correctionem. Præcipue uero imitatus dicitur notas literarũ epiſcopalium, quibus ſolent alter alteri ſcribentes cõmendare peregrinos, & quo proficiſcantur, & a quibus ueniant, modis omnibus indicare, & ſolatia promereri, tanquã noti, & amici ſint teſtimonio miſsi ſignaculi. Hæc conſiderans dabat operã: ut Pagani Chriſtianorũ aſſueſcerent officijs. Sed qm̃ multis incredibile eſt eum ſtudia Chriſtianorũ ſequi uoluiſſe, nõ aliunde q̃ ex ipſius Imperatoris ſermonibus eſt probandũ. Hmõi.n. Arſacio pontifici Galatiæ ſcripta miſit.

4 *Cõſtituit Iulianus paganos horas certas habere, & dies orationum quas ſolenniter obſeruarent ſicut Clerici Chriſtianorũ*

Paganorũ ritus nondum agitur ſecundum ſentẽtiam noſtram, propter cultores eius in negligentia poſitos. Nam deorũ claritas, magnitudo, atque ſublimitas, omni oratione, omniq; ſpe maior eſt. Sed propitij ſint noſtris mentibus dij propter negligentiam, quam habemus; cum illorũ pro-

uidentia in paruo tempore tanta mutatio facta ſit, quantã ne petere quidem quiſquam auſus fuiſſet. Cur ergo credimus hoc poſſe ſufficere, neqꝫ
5 reſpicimus quemadmodum ſuperſtitionẽ Chriſtianoꝝ auxerit cura peregrinorum, & circa ſepulturas, & mortuos multa officia, honeſtaqꝫ cõuerſationis ſtudia, nõ uera, ſed ficta? Quas res arbitror apud nos debere ſub ueritate geri. Non itaqꝫ ſatis eſt te talẽ eſſe, ſed omnes abſolute circa Galatiam ſacerdotes: quos aut deprecare, aut ratione flecte, aut certe feſtinãter a ſacerdotali miniſterio remoue, niſi dijs cũ cõiugibus, & filijs, atqꝫ ſeruis colla ſubmiſerint: non ferentes ulterius ſuos ſeruos, aut filios, hoc facere contemnentes, aut Galilæos impie contra deos agẽtes, & impietatem pietati præponentes. Deinde cũctos admone, ut ſacerdos neqꝫ ad ſpectacula procedat, neqꝫ in tabernis bibat, aut cuiquam arti, operibusue turpibus, aut pudendis præſit. Qui obediunt honorent: inobedientes expelle. Xenodochia conſtitue per ſingulas ciuitates, ut noſtra peregrini clementia perfruantur: non tm̃ noſtri, ſed etiam extranei pecunijs indigentes. Et ut habeas unde fiat, interim decreui ſingulis annis triginta milia modioꝝ tritici per uniuerſam dari Galatiam, & ſexaginta milia ſextarioꝝ uini. Horum quinta pars pauperibus templa obſeruantibus debet expendi, reliqua peregrinis egentibus diſtribui. Turpe nanqꝫ eſt, ut Iudæos quidem non abijciant, ſed potius nutriant impij Galilæi & ſuos pariter, nec non ẽt noſtros: noſtri uero noſtroꝝ ſolatio deſerantur. Quapropter doce etiam collationes facere Paganos ad talia miniſteria, Paganorumqꝫ uicos offerre dijs primitias frugum, eoſqꝫ huiuſmodi benefactis inſtitue, docens eos hoc opus olim fuiſſe noſtroꝝ. Homerus enim hoc probat, introducẽs Eumæum talia faciẽtem. Nos ergo ne bona quidem noſtroꝝ imitamur, ſed alijs permittimus negligentia non confuſi, magis autem deorum reuerentiam reſpuentes. Si igitur hæc te facientem ego cognouero, lętitia plenus ero. Præſides prouinciarum rarius in domũ ſuſcipe: frequenter eis ſcripta tranſmitte. Ingredientibus eis ciuitatẽ ſacerdotum nullus occurrat. Cumque ad templa uenerint deorum, intra ianuas eos nemo pręcedat militum forte, aut præcedentiũ Officioꝝ: ſed qui uoluerit, ſubſequatur. Cum ad ipſum limen templi peruenerit, priuatus exiſtat. Tu enim, ſicuti noſtri, intus es iudex. Hoc enim etiam ſacra ſanctio uidetur exigere. Obedientes igiẽ pro ueritate pij ſunt: reluctantes uanæ gloriæ comprobantur. Quid enim patiatur, aut quod mereatur auxiliũ, qui matrem deorum propitiam habere noluerit? Qui ergo eam neglexerint, non ſolũ ſine querela non erunt, ſed etiam noſtræ indignationis impetũ ſuſtinebunt. Neqꝫ enim phas eſt, ut illi parcatur, qui deos habuerit inimicos. Suade igiẽ eis, ut ſi mea uolũt frui tuitione, omnes Matri deorum ſtudeant offerre culturam.

Chriſtianorũ religionem auxit cura peregrinorum, & circa ſepulturas & mortuos multa officia. Cur ergo hæretice poſtremum hoc deteſtaris, & dicis ſacerdotum cupidorũ eſſe nouum inuentum?

Hæc itaqꝫ faciens Imperator ad abolitionem Chriſtianorũ, perſuadere hoc ſubditis non potuit, & aperte uim inferre erubuit. Inter hæc ut ad Paganiſmum milites inſueſcerent, ſtuduit ad priſcum ſchema reformare ſignum illud ſublimius Romanoꝝ, quod Conſtantinus (ſicut prædictum eſt) in crucis formam mutauerat. Verum in publicis imaginibus depingebat Iouem, quaſi de cœlo illi coronam, & purpuram deferentem, Mercurium, & Martem in ſe reſpicientes, uelut pro teſtimonio ſapientis, & fortis. Et hoc agebat imaginibus, ut ſub occaſione Imperij latenter adorarẽtur dij: & hoc modo ſubditi clanculum fallerẽtur. Arbitrabatur enim, qđ

Digitized by Google

ſi hoc uolentibus imponeret,poſtea quæ uellet impleret:Si uero reſpuentes agnoſceret,uenia adempta torqueret, tanquam circa Romanoꝝ ſolennia reluctantes,& in rempublicam, atq; ipſum Imperiũ delinquentes. Pauci uero etiam pœnis ſubditi cognouerunt dolũ:quia ſicut moris erat, adorare noluerant. Turba uero(ut fieri ſolet) per ignorãtiam ſimpliciter imagines adorabat.Quod tñ Imperatori nil profuit. Cumq; multa excogitaret,quibus Paganoꝝ ritus extolleret,inuenit modum, qui compluribus militibus Chriſtianis claræ uirtutis coronã dedit. Quũ ueniſſet enim tempus, quo Imperalia milites ſolent dona accipere(hoc enim agitur plerunq; die Kalendarũ Ianuariarum,& natali principum,& urbium regiarum)exquiſiuit ut eos ſimpliciter, & ex priſca conſuetudine fallere poſſet, iuſsitq; ut unuſquiſq; ad manum Imperatoris accedẽtium, admonitus ab officijs,primo incenſum offerret.Erat.n.ante eum poſitum thus,& ara,ſecundum antiquam Romanorum ſolennitatem.

Tunc quidem alij libere ſuam fortitudinẽ oſtenderunt, & neq; incenſum offerre,neq; donũ accipere ab Imperatore ſuſtinuerunt. Alij uero occaſione legis,& antiquitatis,ne mente quidem perceperunt,quod cõmiſere peccatum. Alij propter lucrum capti,aut timore turbati, ſeu iuſsione repentina concluſi,licet intellexerint,tñ Paganiſmum declinare nequiuerunt. Plurimi ſiquidem per ignorantiam decepti cum inter cibos (ut fieri ſolet)& pocula inuocarent inter ſe Chriſtum, reſpondens quidam dixit: Quid patimini inuocantes Chriſtũ,quem paulo ante denegaſtis,cum donum ab Imperatore percipientes thus in ignẽ mitteretis? Cumq; hoc milites audiſſent,& quod geſſerant agnouiſſent,ſtatim exilientes per publicum currebant,atq; impetu facto proclamabant deũ ſuum,& cũctis hominibus teſtabantur ſe eſſe Chriſtianos, & in eo nomine permanere,atq; per ignorantiam ſe feciſſe,&(ſi dici poſſet)ſolã manum Paganã eſſe,conſcientia uero nihil ſimul egiſſe.Quumq; ueniſſent ad principem, proiecerunt aurum,quod acceperant,& forti uoce poſcebant, ut reciperet,quod dediſſet,& illos occideret.Se enim pœnitentiã agere fatebãtur, eo quod improuide eorum dextra peccaſſet; & ſtudere propter Chriſtum totum corpus pœnæ contradere.

Theodoretus.Hæc igitur furorem mouerunt Imperatoris. Et primo quidem eoꝝ capita iuſsit amputari.Quumq; deducerentur ad mortẽ,ſequẽte populo,mirãteq; uirtutem eoꝝ pro pietate ſuſceptam,uenerũt ad locum,ubi rei puniri ſolent.Tunc ſpiculatorem rogauit ſenior omniũ,ut primo cuiuſdam caput nomine Romani adhuc adoleſcentis abſcinderet; ne dum alios reſpiceret,frãgeretur.Quumq; ille genua fixiſſet in terra,& gladium ſpiculator euaginaſſet,uenit repente nuntius,clamore prohibens necem.Porro iuuenis ille ait,morte fruſtratus: Non fuit Romanus dignus,ut Chriſti martyr appellaretur Et licet ſanguinem ſceleratus Imperator fundi prohibuiſſet,ductas inuidia, non tñ eos in ciuitatibus habitare permiſit,ſed ad ultima Romanorum loca in exilium miſit.

Sozomenus.Poſtea uero præcepit,ut qui ſacrificare nollent,in palatiũ non intrarent,& neque collegio,neq; foro eos,neque arbitrio, neq; ulla dignitate,nec aliqua adminiſtratione participare iuſsit.

Theodoretus. Cum igitur Iulianus apud Pythium Daphnæum peteret reſponſa de Parthici belli uictoria, & ille uiciniã corporis Babylę mar

tyris accuſaret, iuſsit eius corpus auferri. Ob quam rem cũ Chriſtiani feſtiuitatem deducto corpore pſallentes agerent, & indignatione principis quidam Theodorus iuuenis multa paſsionũ tormenta pertuliſſet, hoc q̃dem facto, fallax dæmon martyris gloriã auxit, ſuum uero mendaciũ clarius detexit. Fulmen nanq; cœlitus miſſum, omne templũ accendit, & ipſum Pythij Apollinis ſimulacrum redegit in puluerẽ. Erat enim ligneum, ſed foris deauratũ. Quod noctu Pręfectus Orientis tunc nomine Iulianus Iuliani θεῖος, id eſt, auunculus, cognoſcens, feſtinanter uenit Daphnen, uolens ſuccurrere deo, qui ibi colebatur: uidensq; eũ redactum in cinerem, νεωκόρους, id eſt, ædituos uerberib⁹ affligebat, credẽs hoc ab aliquo Chriſtiano fuiſſe commiſſum. Qui licet torquerentur, tñ mentiri noluerunt, clamantes incendiũ non ex infernis, ſed e ſupernis habuiſſe principium. Ad hæc etiam ruſtici uicinorum uenientes locorum, dixerunt ſe uidiſſe fulmẽ cœlitus fuiſſe delapſum.

6

Tu qui Eccleſias xp̃i deſtruis, & cunctis acceſſibile facis dei ſanctuarium, qui diuinas aras polluis, qui uaſorum ſacrorũ ornamenta diripis, uide horribile iudiciũ dei in hos duos ſceleſtos oſtẽſum, & time ne ſimilia tibi contingant.

Interea iubentur uaſa eccleſiarum ſacra fiſci ærario deputari. Sublatiſq; ianuis eccleſiæ maioris, quam Conſtantinus ędificauerat fit cunctis acceſſibile ſanctuariũ. Ingrediente ſiquidem Iuliano Præfecto Orientis eccleſiam, Fœlix præpoſitus regaliũ theſaurorum pariter introiuit, & ſimul Elpidius Comes rerũ priuatarum. Aiunt enim & Felicẽ, & Elpidium prius Chriſtianos, tunc a pietate receſsiſſe, impio Principi parere cupientes. Iulianus itaq; Præfectus impudenter contra ſacrũ altare minxit. Quem cũ Euzoius prohibere tentaret, eũ ille percuſſit in capite. Fertur autẽ dixiſſe, Chriſtianorũ inuentiones cœleſtium cura non uacare. Porro Fœlix uidẽs uaſorũ ornamenta, quæ Conſtantinus, & Conſtantius frequenter obtulerant: Ecce in quibus, inq̃t, uaſis Mariæ filio miniſtratur? Sed pro his impietatibus, uæſaniſq; pręſumptionibus nõ poſt multũ pœnas exacti ſunt. Nam repente Iulianus ſæuo morbo correptus, uiſceribus putrefactis, interijt. Et excrementa non per meatus egeſtiuos emittebat, ſed ſceleſtum os, quod blaſphemijs miniſtrauerat, organũ huius excretionis eſt factum. Aiunt aũt illius uxorẽ fide fuiſſe clariſsimam, eamq; dixiſſe: Decet te, marite, laudare Saluatorem Chriſtum; qm̃ tibi per hanc correptionẽ, magnitudinem propriæ uirtutis oſtendit. Non enim agnoueras, contra quẽ pugnare uoluiſti, niſi conſueta longanimitate hæc tibi flagella diuinitus intuliſſet. His ergo uerbis, & paſsionibus imminentibus cauſam languoris cognoſcens, rogabat Imperatorem, ut eccleſia, quibus fuerat ablata, redderetur. Sed nec illum flexit, & ipſe terminũ uitæ ſuſcepit. Porro Fœlix & ipſe repente flagellũ uirtute diuina ſuſcipiens, ſanguine toto die, ſimul & nocte ex ore fuſo, & uænis corporis undiq; uacuatis, omnique uirtute ſimul expenſa, & ipſe celeriter eſt extinctus, æternæq; morti contraditus.

7

Si religioſiſsimus Imperator Conſtãtinus diuerſa uaſorũ ornamenta frequenter obtulit Eccleſijs, et in illis filio dei miniſtrabatur tunc temporis, cur tantopere nebulones quidam hodie in ſacra uaſa debacchantur, et offerri deo prohibent. Nonne uides hec omnia ex uno infidelitatis fonte procedere, ſicut & ſceleſtiſsimi Iuliani tempore hec eadem pertentabantur?

VITA PVBLIÆ IOANNIS PRESBYTERI ANTIOCHENI MATRIS, PER THEODORITUM EPISCOPUM CYRENENSEM SCRIPTA.

Habetur lib. 3. Hiſtoria eiuſdem ca. 19. Et Hiſtoriæ Tripartitæ lib. 4. cap. 36.

PVblia fuit Iuliani tp̃ib⁹ nobiliſsima fęmina, & celeberrima, ꝑꝑ egregiam uirtutẽ ſuã. Hęc modico tp̃e nuptiarũ iugo ſubdita p̃clarum fructũ obtulit Deo. Ioannes enim, qui diutiſsime princeps fuit presbyterorũ Antiochiæ, ac ſæpe electus præſul, perpetuus uitator dignitatis illius, de hoc admirabi-

li ſolo pullulauit. Hæc habebat ſecũ cætum uirginum caſtitatem uitę profeſſarum, ſemperq́ꝫ celebrabat Deũ creatorem, ac ſaluatorẽ. Prætereunte uero Imperatore altius carmen cõmune modulabanť, contemptui nimirum, & riſui habentes furias illius. Accinebãt aũt potiſsimũ ea, quibꝰ ſimulachrorũ infirmitas inceſſiť, cũq́ꝫ Dauide inſonabant: ſimulachra gentium argentũ, & aurũ, opera manuũ humanarũ: & narratione, quã nihil ſentirent, abſoluta, addebant, ſi?es ijs fiant, q̃ faciũt ea, & uniuerſi illis freti.

1 Tu qui hucuſque dixiſti nunquam legiſſe uirginitatis profeſſionem, quid dices de cetero poſtquam eã hoc in loco legeris?

His Iulianus cũ ſummo dolore auditis, imperat illis, ut ſe prætereunte ſileant. Quæ paruipendens leges eius, maiore cũ cura choros inſtituit, iuſſitq́ꝫ, ut prius, ueniente illo, canere: Exurgat Deus, & diſsipenť inimici eiꝰ. At Iulianus grauiter tulit, & adduci ad ſe imperauit magiſtram chori, & conſpecta anu uenerabilis ſenectæ, neq́ꝫ miſericordia canorũ motus, neq́ꝫ honore habito uirtuti animi ipſius, iubet unum de ſatellitibꝰ in utranq́ꝫ ei genam alapas infligere, & manibus reddere rubentẽ. Ea uero, maximi in honoris loco poſita hac contumelia, reuertiť domunculam ſuã, & ut ante conſueuerat impetebat illũ ſpiritalibus carminibus, imitata autorẽ ipſorum, & doctorem, qui ſpiritum malum illum, qui Sauli moleſtus eſſet, repreſſerat.

VITA SANCTORVM IVVENTINI ET MAXIMI martyrum per D. Ioan. Chryſoſtomum ſcripta.

Habetur Tomo tertio operum eiuſdem Folio 614.

Eri beatus Babylas cum tribus pueris nos hic cõgregabat, hodie uero par ſanctorum militũ, in acie exercitum Chriſti oſtẽdit. Heri quadriga martyrũ, hodie biga ſe effert. Impar eorũ eſt ætas, ſed par fides. Varia certamina, ſed eadem fortitudo. Illi tp̃e ſuperiores, iſti recẽtiores. Et cũ tantus theſaurus ſit eccleſiæ, nouas & ueteres habẽtis margaritas: ſed una oĩum eſt gratia. Eorum flos neq́ꝫ langueſcit, neque defluit tp̃e. Neſcit uetuſtatis rubiginem ſplendoris iſtius natura. Temporis acceſsione, opes quæ ad corpora ſpectant, facile intereunt, ueſtimenta abſumunť domus deſtruunť, et aurũ rubigine conſumiť: & in ſumma oĩum ſenſibiliũ facultatũ natura tp̃e tandem aboleť, & intercidit. At non ſic ſe res habet in ſpiritualibꝰ theſauris, de martyribus, inquã, qui ſemper in eodẽ manent uigore, ſemp̱ in eodem iuuentutis flore ſunt, ſemper ſuę glorię fulgorem emittũt & radios. Quod ſcientes non aliter priſcos, aliter recẽtiores colitis ſanctos, ſed eadem alacritate oẽs. Non enim exploratis tp̃s, ſed exquiritis animi fortitudinẽ, fidem, zelum feruidum, & eas uirtutes quas prę ſe ferunt ſancti ob quorum honorem hodie conuenimus. Hi enim tanto amore dei flagrabant, ut etiã extra p̱ſecutionis tp̃s, martyrĳ corona redimiti fuerint, abſq́ꝫ pugna triũphum retulerint, abſq́ꝫ prælio uictoria potiti ſint, abſq́ꝫ theatri certamine brauiũ rapuerit. Et qũo hoc? Ego dicã: ſed forte me rẽ paulo altiꝰ enarrãtẽ.

Erat rex quidem etiam nr̃o æuo oẽs qui ſe p̃ceſſerũt, impietate uincẽs, de quo & heri a me dictũ. Qui cũ uideret res noſtras martyrũ morte clariores fieri, & ea cauſa non ſolum uiros, ſed & teneros pueros, uirgineſq́ꝫ nondum nubiles: & in ſumma, ex omni ſexu & ætate quoſdã pro religione ad mortẽ proſilire, cruciabať & dolebat. Cęterũ mouere bellum manifeſte nolebat. Omnes enim, dicebat ad martyriũ, quaſi ad alueariũ apes uolabunt. Hæc aũt non a ſemetipſo habebat, ſed a progenitoribꝰ ſuis didicerat. Etenim & illi, utpote tyranni, eccleſiã infeſtarũt, & populi quoq́ꝫ

in nos inſurrexerunt; quū adhuc parua religionis ſcintilla eſſet: eam tñ nō
expugnarunt, neq; confregerunt, ſed ipſi potius confracti ſunt. Augebať
quotidie ſcintilla hęc, ferebaturq; in ſublime, & oēm undiq; orbē inuade
bat. Cum occiderenť, adurerentur, ſuſpenderenť, ꝓcipitarenť, beſtijs obij-
cerenť fideles: carbones ſicut lutum calcabant, mare & fluctus ſicut pra
tum intuebanť, ad gladium ſicut ad diadema & coronā currebant: oīaq;
tormentorū genera ita contemnebant, ut ea non ſolum generoſe & forti-
ter ferrent, ſed & alacriter & uolupe. Enimuero ſicut plantę rigatę magis
creſcunt, ita & fides noſtra oppugnata magis floret: & ſeditione agitata,
incrementa maiora ſumit. Neq; horti aquis irrigati ita germinant, & fęcū
di ſunt, ut eccleſiæ, ſi martyrum irrigentur ſanguine.

Hæc oīa atq; plura cum rex ille ſciret, meticuloſior erat, quā ut manife
ſte cū noſtris cōfligeret. Nō inquit, triūphos & uictorias & coronas mu-
tuo parabimus. Sed quid facit? Vide oro malignitatem. Medicos & mi-
lites & oratores oēs, uel a profeſſionib⁹ ſuis diſcedere, uel fidem ſuā ab-
iurare iubet. Excitauitq; in hunc modum contra noſtros bellum, tela emi
nus mittens, ut ſi a fide deſiſterent, ridicule uincerenť, utpote qui fidem o-
pibus non preferrent, ſi generoſe perſeuerarent, & uincerent, neq; ſic egre
gia foret uictoria, neq; inſignis triūphus. Nihil enim magnum, artem uel
profeſſionem pro pietate contemnere. Neq; is ſæuitiæ eius finis erat. Nā
ad hæc, ſiquis ſuperioribus annis, cum adhuc pij reges rerum potirentur,
uel altaria demolit⁹ fuiſſet, uel tēpla ſuffodiſſet, uel oblationes diripuiſſet,
uel aliud tale quiddā egiſſet, rapiebať ad tribunal, & occidebať, etiā īſons,
& duntaxat delatus. Fingebat quoq; & alias uarias cauſas, ita ut pie uiuē
tium nemo non lugeret. Agebat aūt hæc, ut obſcurareť, cōtemptaq; eſſet
martyrū corona, & nihilominus cædes & ſtrages fierēt. Nihil tñ arte hac
proficiebat. Nam qui ita affligebanť, non ad illius calculum & malignita
tem ſpectabant, ſed ad incorruptum iudicem, a quo & cœleſtem coronā
accepturos ſeſe confidebant.

Interea cum hæc ita ſeſe haberent, & bellū quidē rex parturiret aduer-
ſus noſtros, ceſſaret aūt, ueritus ne uincereť: accidit ut milites quoddam
conuiuium haberent, in quo & martyres, quos hodie colimus, erant. Cę-
terum, ut cōuiuiorū mos eſt, cum uarij ſermones hinc inde dicerenť, alijq;
alia tractarent, martyres noſtri mala ſui ſeculi inter ſe deplorabant, longe
feliciora fuiſſe ſuperiora aſſerentes, dicebantq; & inter ſe, & ad ſodales.
Quem iuuaret ultra uiuere, uel ſpirare, uel ſolem intueri, ſacris legibus ita
conculcatis, pietate ita uiolata, creaturarum oīum dño ita contempto?
Omnia nidore plena ſunt & fumo, oīa ſacrificijs immundis referta. Proh,
neq; purū aerem ſpirare poſſumus. Dicta hæc ne perfunctorie trāſeas, ſed
conſidera qñ ea locuti ſunt, & quanta pietate. Nam ſi in militari ſympo-
ſio, ubi regnat ebrietas & intemperantia, ubi certať de prodigalitate, ubi
agon eſt ſtuporis & inſipiētiæ, ſic ingemiſcebant & lugebant: quales erāt
domi, cum ſoli inter ſe agerent? Quales erant in precib⁹ & ieiunijs, qui de
litiarū tpe, tam humiliati, & tam apoſtolica præ ſe ferebāt pectora? Gau-
debant alij, hi uero lugebant: impie agebant alij, hi uero zelo urebanť. Sa
ne ipſi ob fratrū ualetudinē ſuā ſanitatē non ſentiebant. Sic dolebāt & la-
chrymabanť in malis ꝙ tunc fiebant, quaſi uniuerſo mundo tutores dati
eſſent. Neq; clandeſtinum fuit talia eos dixiſſe. Nam ex ſodalib⁹ & conui

Digitized by Google

uis,adulator & irriſor quidã,obſequium regi facturus, oĩa ut dicta erant, detulit.Rex accepta occaſione iam diu quæſita,cauſatus eſt ex uerbis illis affectatam tyrannidem,ut ita martyriĳ corona priuaret. Et iuſsit confiſcatis facultatibus eorũ oĩbus nudos eos in carcerem conĳci.Illi aũt gaudebant & exultabant dicentes:Quid nobis diuitĳs, pretioſaq; ueſte opus? Si & induſiũ intimum,nempe caro, pp Xp̃m exuendum eſt,non obluctabimur, ſed ſponte concedimus. Et ocius dicto ſcripti ſunt libelli indices, confiſcataq; oĩa.Porro ut hoĩes in patriã migraturi, ſubſtantiã oẽm in pecuniam cõmutatã præmittunt:ita & illis accidit. Qm̃ enim in cœlos tranſituri,inimicis ipſis negotium agentibꝰ, & in hoc miniſtrantibꝰ opes ſuas ante ſe miſerunt. Non enim illæ tm̃ opes, quas eleemoſyne noĩe diſpendimus,transferunt in cœlum,ſed etiam quaſcũq; nobis hoſtes fidei piorũq; perſecutores rapiunt,alibi theſauri erunt. Eſt enim hoc non minus quam illud.De hoc audi quid Paulus dicat:Et rapinam,inquit,facultatũ ueſtrarũ cũ gaudio tuliſtis,ſciẽtes uos hr̃e meliorẽ ſubſtãtiã, & manẽtẽ i cœlis.

Vt aũt ingreſsi ſunt in carcerẽ,confluxit ad eos oĩs ciuitas, tam etſi multis terroribꝰ,minis, & periculis interdictũ erat, nequis uel eos accederet, uel eis loquereť,uel quouis modo cõmunicaret. Atq; timor dei efficiebat, ut non curareť ea principis mandata. Vnde multi ob conſuetudinẽ, quã cum martyribꝰ habebant,facti ſunt & ipſi martyres. Multi enim contempta præſenti uita frequenter eos uiſitando,ſacras apud eos uigilias continuis pſalmis perficiebant. Erant familiaritates illę ſpiritualis eruditionis atq; conſolationis plenæ.Et clauſa quidem tunc eſt eccleſia,carcer aũt eccleſiæ factus eſt. Neq; hi ſolum qui eos uiſebant, ſedet qui intus cũ eis tenebanť, meram ſapientiam & uirtutem a patiẽtia & fide eorũ diſcebant.

Rex,ut hæc audiuit,ualde ſtomachatus eſt, cupiens tñ eos ſupplantare, & ab alacritate ſua deſtituere;auaros quoſdam homines, & impoſtores ſubornauit,qui ſi qñ priuatũ colloquium ſeſe offerret, eos accederent: non ut a rege miſsi, ſed quaſi ſingulari cõpaſsione & proprio conſilio id agentes & adhortareť ut a religione deſiſtãt,& ad impietatem tranſeãt. Dicebant enim:ſic non ſolum imminens periculum effugietis, ſed maiore dignitate honeſtati,maiorem quoq; principatũ adepturi eſtis,regis ira fœliciter placata. Nonne uidiſtis & alios ueſtri ordinis idipſum feciſſe? Quibus illi reſponderunt:Atqui nos hac potiſsimum ratione uiriliter ſtabimus,& pro illorum ruina noſmetipſos i ſacrificia offeremus. Benignus & miſericors nobis dñs eſt,ſolet etiã uno accepto ſacrificio toti orbi conciliari. At ſicut olim tres pueri dixerunt: Nõ eſt in tpe hoc princeps & propheta,& dux,neq; ſacrificiũ,neq; incenſum,neq; holocauſtũ, neq; locus primitiarũ coram te,ut poſsimus inuenire miſericordiam,ſed in aĩo cõtrito,& ſpiritu humilitatis ſuſcipiamur:quaſi in holocauſtis arietũ & taurorũ,& ſicut in milibus agnorũ pinguium.Ita & illi uidentes altaria ſubuerſa,clauſas eccleſias,ſacerdotes fugatos,fideles oẽs in exiliũ actos,ſtudebant ut pro oĩbus offerreť dño,relictiſq; militaribꝰ ſignis, angelicis ſeſe choris adiungerent. Quo circa & dicebant: Quid? etiã ſi nunc non morimur,moriendum tñ oĩno eſt non multo poſthac. Satius igitur fuerit mori pro rege angelorũ, quam pro rege tam impio. Hic etſi moriať quis pro rege,nihil accipiet a rege, ſua dignũ fortitudine. Et quid poſſet defuncto præſtare,ſi uel maxime uellet? Atqui eis ſæpenumero ne ſepultura quidem

1 *Si ſacras uigilias cõtinuis pſalmis perficiebant ſancti martyres, ergo, uigiliæ & pſalmodiæ res bonæ ſunt & non res inutiles, ut quidam oblatrant.*

2 *Cuiuſmodi plurima hodie proh dolor, in aliquibus Germaniæ partibus conſpiciuntur.*

contingit, & non raro a canibus deuorantur. Quod ſi pro rege angelorũ mortui fuerim⁹, certi ſumus, nos accepturos corpus multo glorioſius, maiori gloria conſpicui erimus, longe maiora nobis erũt laborũ præmia. Proinde arripiamus arma ſpiritualia: non opus iaculis & ſagittis, ſufficit pro omnibus lingua. Sunt enim & ſanctorum ora pharetræ, e quibus diabolico capiti continui & crebri ictus inferuntur.

Nunciata ſunt & hæc atq; ſimilia regi, qui nec ſic deſtitit, ſed illecebrarum eſcis iterũ atq; iterum illos tentauit. Ita autem mandauit, quod ſi cederent uicti, ſub omniũ oculos producerentur: ſin fortes perſeuerarent, Vti perduellionis rei educerentur & occiderent, neq; ulla Chriſtianæ profeſſionis, ob quam tenebant, mentio fieret, At qui reuelat profunda & abdita, non permiſit, ut machinationes illæ occultæ manerent, & ignotæ inſidiæ. Nã quemadmodum olim mulier Ægyptia Ioſephũ in lecto apprehendens, licet ſperaret factum ſuũ clam fore omnibus hominibus, nõ fuit tñ occulta, uel oculo illi ſoporis neſcio, uel poſteritati. Quippe quod abſque arbitro illa Ioſepho dixit, id nunc toto ubiq; mũdo canitur. Ita & ea quæ per ſubornatos illos conſiliarios, doloſus rex agebat, ſperans occulta fore, nequaquã manſerunt occulta. Didicerunt.n.poſteri omnes, & inſidias doloſas, & triumphantiũ uictorias. Deniq; cum multo tẽpore exacto alacritatẽ eorũ non ſolum non frangeret multitudo dierũ, ſed potius ſtudium & ardorem excitaret, æmulatoresq; multos faceret, iuſſit tandẽ media nocte in barathrũ eos abduci. Ducebant itaq; in denſas tenebras luminaria, & decollabant. Cæterum capita detruncata tunc diabolo magis terribilia erant, quã cum adhuc uocem darent: Sicut & caput Ioannis non tñ terrebat, cum loqueretur, quantũ cum in diſco mutum afferretur. Habet.n. & ſanctorum ſanguis ſuam uocem, quæ non per aures auditur, ſed occidentium conſcientiam inuadit & perſtringit.

3

An perſpicis noſtrorum nouatorum inſanias circa ſepulturas proſternis, dũ hic ſanctorum martyrum reliquiæ decenter curãtur?

4

Huc huc adſint quotquot ſanctorũ aduerſarios mente capti agunt.

Sunt martyres Ecce muri & columnæ.

Eorum ſepulchra inuiſenda, tumuli adornandi, reliquiæ magna fide contingẽdæ ut inde benedictio hauriatur.

Poſt beatam aũt illam cædem, quidã etiam cũ ſalutis periculo, athletas illos optimos rapuerunt, etiam ipſi uiui martyres, ut illorũ reliquias curarent decenter. Nã quamuis non occidebãtur, optabant tñ mori, potius, quam ut corpora illa relinquerent inhumata, ita ad uenationẽ eorũ feſtinabant. Dicunt qui tunc affuere, & quibus corpora illa recens occiſa uidere datũ fuit, quod iacentibus ſimul illis in ſepulchro, talis quædam ex eorũ oculis & uultu gratia reſplenduerit, qualẽ in Stephano Iudæis reſponſuro fuiſſe Lucas dicit. Neq; ullus eſt, qui non pio quodam horrore illis adſtiterit, adeo aſpectus ille afficiebat omnes. Quin & omnes clamabãt in laudem eorũ, id quod a Dauide dictum: In uita ſua non ſunt ſeparati, & in morte non ſunt diuiſi. Pariter enim confeſſi ſunt pariter carcerem inhabitarunt, pariter in barathrum abducti ſunt, pariter capite mulctati ſunt. Et unus utriuſq; corpora tumulus tenet. Et unũ quoq; tabernaculum in cœlis eos excipiet, qñ in maiorem peruenturi ſunt gloriã, nẽpe immutandi.

Quicquid uolunt, apud regem cœlorum imperare poſſunt.

Ad eos accedendum magna promptitudine, ut uarios theſauros inde colligamus.

Ergo.

Falſa, mendax & erronea aduerſariorum doctrina, qui ſanctos uocant emortuos, nolũt eorum ſepulchra uiſitari, tumulos adornari, reliquias uenerari, indeue ali-

Illos non indignum fuerit, & columnas, & ſcopulos, & turres, & candelabra, & tauros ſimul appellare. Nã eccleſiam ſicut columnæ ſuſtinent, ſicut turres muniunt: & ſicut ſcopuli omnes undarũ aſſultus repulerũt, multam interim ipſi ſeruantes tranquillitatẽ, ſicut luminaria tenebras impietatis diſcuſſerunt: & ſicut tauri, anima promptitudineq; eadẽ, ſuaue Chriſti iugũ traxere. Idcirco ſæpe eos inuiſamus, tumulos adornemus, magnaque fide reliquias eorũ contingamus, ut inde benedictionẽ aliquam aſſeq;

quamur. Etenim ſicut milites, uulnera quæ in prælijs ſibi inflicta regi mon ſtrantes, fidenter loquunt: ita & illi in manibus abſecta capita geſtantes, & in mediũ afferentes, quæq; uoluerint apud regẽ cœlorũ impetrare poſ ſunt. Proinde magna fide promptitudineq; huc ueniamus, quo et uiſis ſan ctorum monumentis, & conſideratis eorũ præmijs inde uarios theſauros undiquaq; colligamus: & per præſentẽ uitam ita iuxta uoluntatẽ dei trã ſeamus, ut in portum æternitatis cum multis mercibus ingrediamur, frui turi regno cœlorum in Chriſto Ieſu domino noſtro, cui ſit gloria in ſecula ſeculorum, Amen.

quid benedictionis hauriri, negant eos orare pro nobis, & ſi orarent, non poſſe a deo aliquid impetrare. Demum non eſſe peregrinãdum ad eorum ſepulchra, non eſſe inuocandos.

Habetur Tripartita Hiſto. libr. 6. cap. 41.

VITA PRÆSIDIS BEROENSIS, NECNON IVliani Sabæ per Caſſiodorum ſenatorem ſcripta.

Socrates.

PRiusquam ad id, quod referre intendo, ueniam, illud quoq; quod ſub Iuliano accidit, non ſilebo. Fuit enim ſignum quidem uirtutis Xp̃i, & indicium contra Principẽ iræ dei. Cum enim cognouiſſet in Cæſarea Philippi, ciuitate Phœniciæ, quã Paneada uocabant, inſigne Chriſti eſſe ſimulachrũ, qđ mulier illa ſanguinis liberato profluuio conſtituerat, eo depoſito, ſuã ibi ſtatuam collocauit. Quæ uiolento igne de cœlo cadẽte circa eius pectus diuiſa eſt, & caput cũ ceruice una parte deiectum, atq; in terra fixũ: reliqua uero pars hactenus ſuperfuit, & fluminis indicium reſeruauit. Statuam uero Chriſti tunc quidem Pagani trahentes cõfregerunt: Poſtea uero Chriſtiani colligentes in eccleſiam recondiderunt, ubi hactenus reſeruat. Hoc itaq; ſimulachrum (ſicuti refert Euſebius) oium paſsionum, & ægritudinũ noſcitur eſſe medicamentum. Iuxta quod quædam herba germinauit, cuius ſpeciem nullus noſtræ terræ medicus licet expertus cognouit.

Nota pro uſu Statuarum et imaginum in Eccleſiis, contra nouos ex ueteribus hæreticos.

Mihi ſane uidet, quod adueniente deo nullum miraculũ, nullũq; beneficium debeat non credi. Nam & alia plurima miracula per ciuitates, & uicos plerunq; apud Prouinciales antiquitus tradita ſunt, habentia ueritatem, quod ſtatim monſtrabo. Eſt itaq; ciuitas Palæſtinæ, Nicopolis nomine; hanc cum adhuc uicus eſſet (Emaus ſacer Euangeliorũ liber appellat.) Quam Romani poſt uaſtationem Hieroſolymorũ, Iudaicãq; uictoriam Nicopolim ex euentu utiq; uictoriæ uocauerunt. Ante hanc urbẽ in triuio, ubi Chriſtus cum Cleopha poſt reſurrectionẽ noſcitur ambulaſſe; tanq; ad alium uicum iturus, fons quidam eſt ſalutaris, in quo morbi hominum abluunt, & alia pariter animalia diuerſis detenta languoribus emũdant. Quod ut ita contingat, tradit ex quodam itinere uiſum eſſe Chriſtũ apud fontem cum diſcipulis ſuis, & lauiſſe pedes, ex quo aqua facta diuerſarum curatrix paſsionum.

Fertur etiã quod in Hermopoli Thebaidos arbor, quæ uocat Perſeis, multorũ morbos abegerit, ſi fructus aut folium, aut pars eius corticis collo ægrotantium ligaret. De hac enim arbore ferunt; q cũ apud Ægyptũ Ioſeph cum Chriſto, & Maria uirgine ſancta fugiſſet Herodẽ, ueniſſetq; ad Hermopolim ciuitatem, mox ut ingrediebatur urbẽ, non ferens hæc arbor maximum Chriſti ſalutaris aduentum, inclinata eſt uſq; ad terrã, & eum ſuppliciter adorauit. Hæc ego de iſta arbore a multis audiens narraui. Reor aũt hoc ſignum fuiſſe factum ciuibus diuinæ præſentiæ: aut certe quia ritu Paganorũ, hæc arbor propter magnitudinẽ, atq; pulchritudinẽ

colebatur,mota eſt non ferens Chriſti diuinitatē,dæmonibus utiq; cōtremiſcentibus,cū uiderent rerum talium deſtructorem(nec non omnibus ſimulachris Aegyptiorū ſecundum Eſaiæ prophetiam)fugatoq; dæmonio pro teſtimonio Chriſti uacuam remanſiſſe. Igit̄ apud Aegyptios & Palęſtinos geſtorum teſtimonia conſeruantur.

Theodoritus.

Igit̄ cum Perſæ mortuum cognouiſſent Conſtantiū,ſumpta fiducia uenerunt ad terminos Romanorū denunciantes bellum. Ob quam rem collecto exercitu Iulianus miſit in Delphos,& Delum,atq; Dodonē,ad percipienda reſponſa,an expediret ipſi bella ſuſcipere. Tunc uniuerſi Vates,& pugnandi fiduciā dabant,& uictoriam promittebant. Vnū uero reſpōſum pro exemplo mendacij,ac ſeductionis inſerere non pigebit. Eſt enim huiuſmodi: Nunc omnes aggredimus dij, uictoriæ trophea referentes circa fluuiū Thiren. Horū ego dux ero belligerator Mars. Νῦν πάντες ὡρμ ὁρμεν θεοὶ νίκης τρόπαια κομίλασθαι παρὰ θηρὶ ποταμῷ. τῶν δ᾽ ἐγὼ ἡγεμονεύσω θοῦρος πολεμόκλονος ἄρης. Horum itaq; carminū ridiculum eos conuenit diuulgare, qui ſapientē deum Muſarumq; principem Pythiū uocāt. Ego aūt mendacium ſeductionis eius inueniens ingemiſco. Thiren nanq; fluuium Tigrim uoluit appellare,q̄m Thiris eius nominis ſimilis eſt. Is enim fluuius ex Armeniæ redundans montibus, & per Aſsyriorū arua diſcurrens,ſinum deſcendit in Perſicū. Per hæc ergo reſponſa deceptus infelix,& uictoriā mente ſomniabat,& poſt Parthicum prælium pugnā Galilæis inferre parabat. Sic enim uocabat Chriſtianonos,cōtumeliā nominis ſe eis inferre putans, cum magis debuiſſet eorū conſiderare uirtutem. Non.n. Socrates etiam ſi Critias fuerit appellatus, & Pythagoras Phalaris,ex mutatione nominis aliquam labē contraxerint: neq; Nireus Therſites uocatus,pulchritudinem quam habebat,amiſerit. Horū nihil mentę percipiens,ex hac appellatione aliquid læſionis ſe nobis putauit inferre. Et fallaci reſponſo credens,interminabatur per eccleſias dęmonum ſe ſtatuere ſimulachra.

Poſt has igitur minas,ab uno uiro in Bæroea debellatus eſt. Is enim nobilis erat,eiuſq; ciuitatis Curiæ pręſidebat,quē zelus Chriſti reddidit clariorem. Videns nanq; filium in impietatē,quæ tunc uigebat,fuiſſe demerſum,expulit ſua domo,& coram omnibus abdicauit. Qui in uicinę ciuitatis itinere aggreſſus Imperatorem,ſuam uoluntatē, & abdicationē patris aperuit. At ille quieſcere iuuenem imperauit, placandum promittens patrem. Cumq; ueniſſet in Beroeam,nobiles, & honoratos conuocauit ad prandium; inter quos erat huius pater, quem cū filio in ſuo prādere iuſsit accubitu. Tunc circa medias epulas dixit ad patrem: Non mihi uidet̄ iuſtum uim facere uoluntati ad aliud declinanti, & animū ad alia mutare, quæ non uult. Noli itaq; eſſe filio uiolentus, ſequi tua dogmata reſpuenti. Neq; enim ego tibi uim facio,ut mea ſequaris, licet cogere ualde poſſim. Ille cauſam diuinæ religionis mente percipiēs: De iſto,inq̄t, ò Imperator, erroneo dicis, & deo exoſo, & ueritati præponenti mendacium? Tum ille rurſus manſuetudinis induens uultū: Ceſſa, inquit, detrahere. Et declinans ab eo uultū,adoloſcenti dixit: Ego tui curam habebo,q̄m patri tuo, ut hoc faciat,ſuadere non poſſum. Hæc itaq; non fruſtra retuli,ſed uolens oſtendere non ſolum illius admirabilis uiri fiduciam; ſed quod cōtempta Iuliani a plurimis ſit poteſtas:

In Antiochia autẽ uir quidam optimus pædagogus adoloſcentium habitabat. Eratq́ꝫ illic nobilis ille Sophiſta Libanius, impius, expectanſq́ꝫ Iuliani uictoriã, habens præ oculis eius minas. Ergo interrogauit pædagogum, quaſi noſtram deridendo religionẽ: Nũc, inquit, fabri filius quid putas agit. At ille, quod paulo poſt contigit, repletus gratia diuina prędixit. Reſpondit enim: O Sophiſta, creator omniũ, quem tu fabri filium nominaſti, loculum Iuliano cõcinnat. Poſt paucos uero dies mors illius nũciatᵉ erronei, & in loculo poſitus aduectus eſt, minarumq́ꝫ tumor euacuatus.

Eo porro tpe religioſiſsimus Iulianus cognomento ſaba, qui angelorũ incorporalium uitam corporali conuerſatione uidebatᵉ imitari, cuius etiã uitam conſcripſimus, prolixiores offerebat deo preces, cũ illius impij minas audiſſet. Et ea hora; qua ille percuſſus eſt, orans mortem eius iſte cognouit, licet pluſquã uiginti mutationes ab eo loco uſq́ꝫ ad illius exercitũ eſſe uiderentur. Aiunt enim cũ continue ingemiſceret, & clementi domino ſupplicaret, ſubito lachrymarũ eius fluuium reſtitiſſe, fuiſſeq́ꝫ alacritate repletum, & eius uultum exhilaratũ. Hanc animi perturbationem miniſtri reſpicientes, rogauerunt, ut eis cauſam repẽtini gaudij patefaceret. Tunc ille dixit: Ferus ſacræ uineæ deuaſtator pœnas exactus eſt uaſtationis ſuæ, iacetq́ꝫ mortuus terroribus, miniſq́ꝫ fruſtratus. Hęc cognoſcentes exultauerunt omnes, deoq́ꝫ hymnos gratificos obtulerunt. Poſtea uero a nuntijs eſt compertum, eundem fuiſſe diem, ſimul & horam necis Iuliani, quam ille ſacratiſsimus ſenex cognouerat, atque prædixerat.

VITA SANCTI ACHOLII EPISCOPI THESSAlonicenſis per D. Ambroſium Epiſcopum Mediolanenſem ſcripta.

Habetur in li. 7. Epiſtolarum eius, Epiſtola. 39.

a AMbroſius Anatolio, Numerio, Seuero, Philippo, Macedonio, Ammiano, Theodoſio, Eutropio, Claro, Euſebio, & Timotheo dominis ſacerdotibus, & omni clero plebis Theſſalonicẽſium dilectis ſalutem. Dum ſemp affixum tenere aio deſidero uirũ ſanctũ, atq́ꝫ oẽs actus eius quaſi in ſpecula po- 1
ſitus exploro, hauſi nimia indagine ſollicitudinis amaritudinẽ nuncij celerioris, & quod adhuc mallem neſcire, cognoui in cœleſtibus; iam requieſcere uirum ſanctum Acholium quem in terris requirebamus.

Sancti uiri poſt mortẽ recipiuntur in cœlo

Quæritis quis hoc annunciauerit, cum ueſtræ ſanctitatis nondum ueniſſent literæ? Non teneo autorem nuncij, & uſu quidem uenit, ut non libenter teneamus nuncium męſtitudinis, ſed tñ clauſo mari, occupatis terrarum barbarica infeſtatione regionibus, cũ deeſſet qui aduenire potuerit, non defuit qui nunciaret, ut mihi uideatᵉ ipſe ſanctus annunciaſſe ſe nobis, eo quod iam perpetuo laboris ſui potiretᵉ ſtipendio, & ſolutis uinculis corporis inter angelorũ miniſteria Chriſto adhæreret, cupiens amantis ſui errorem abſoluere, ne illi longęuitatẽ uitæ huius deprecaremur, cui uitæ ęternę iam præmia deferebantᵉ. Abijt ergo, nõ obijt, & emigrauit a nobis ueteranus Chriſti Ieſu cœlo, terræq́ꝫ iſtius ſolum mutans, et plaudens alis atq́ꝫ remigijs ſpiritualibus dicit: Ecce elongaui fugiens. Cupiebat. n. apoſtolico ſpiritu iãdudum terras relinquere, ſed tenebatᵉ uotis uniuerſorum, ſicut de Apoſtolo legimus, quia remorari eum diutius in carne erat eccleſiæ neceſſarium. Viuebat enim non ſibi ſed oĩbus, & populis erat ui- 2

Si abijt Acholius, non obijt, cur hæretici ſanctos uocant mortuos?

tæ æternæ miniſter,ut prius eius fructum etiam in alijs quàm in ſe adipiſceretur. Eſt igitur iam ſuperiorum incola,poſſeſſor ciuitatis æternæ,illius Hieruſalem quæ in cœlo eſt. Videt illic urbis eius menſuram imenſam, purū aurū, lapidem precioſum,lumen ſine ſole perpetuū, & hæc oīa iam dudū quidē ſibi cōperta,ſed nunc facie ad faciem manifeſta uidens dicit: Sicut audiuimus,ita & uidemus in ciuitate dñi uirtutū,in ciuitate dei nr̄i. Ibi ergo poſitus appellat populum dei dicens: O Iſrael quàm magna eſt domus dei,& quàm ingens locus poſſeſſionis eius,magnus & non habens finem.

3 Animæ ſanctorum et ante Iudicij diem in cœleſti Hieruſalē uident deum,quod aliqui nunc negaret.

Sed quid hoc eſt? Dum merita uiri conſidero,& quaſi diſcedentem ſpiritu ſequor,& ſanctorum choris deducentibus intermiſceor, non merito ullo,ſed affectu pene ſum oblitus mei. Ita ne ergo raptus eſt nobis murus fidei,gratiæ,& ſanctitatis,quem totiens ingruentibus Gotthorum cateruis,nequaquam tñ potuerunt barbarica penetrare tela,expugnare multarum gentium bellicus furor? Denique in cæteris populatores locis,illic pacē rogabant,mirantibusque quid ſibi ſine milite ullo obſiſteret, a prudentioribus intimabatur Heliſæi intus imitatorem degere, ætate ſupparem,non imparē ſpiritu,cauerent ne exemplo Syriaci agminis ſibi quoque cæcitas offunderetur. Et tñ circa diſcipulos ſuos diuerſa dona ſunt Chriſti. Heliſæus quidē in Samariam captiuas acies induxit Syrorum. Sanctus aūt Acholius precibus ſuis fecit ut de partibus Macedoniæ uictores fugaret. Nōne & hoc intelligimus uirtutis ſuperioris fuiſſe,ut ubi miles nullus aderat,illic pellerentur ſine milite? Nonne & hoc cęcitatis eſt ut fugerent, quos nullus urgebat,ſed urgebat & præliabatur ſanctus Acholius,non gladijs,ſed orationibus,non telis,ſed meritis?

An incognitum nobis eſt dimicare ſanctos etiā cū ferientur? Nōne ocioſus erat Heliſæus? Ocioſus ſcilicet corpore,ſed uibrabat ſpiritu,& orationibus præliabatur,quū in caſtris Syriæ uox equitum & uox uirtutis magnæ audiebatur,adeo ut putarent Syri aliorum regum aduerſus ſe uenire exercitus, qui populo Iſrael adiumento forent, unde percuſſi magno fugerūt pauore, ita ut leproſi quatuor qui mortis egreſſi fuerant deſiderio,caſtra hoſtium deprędarentur. Nonne in Macedonia ſimilia dominus per orationes ſancti Acholij fecit miracula,aut prope maiora? Nō enim inani metu nec ſuperflua ſuſpitione,ſed ſæuiente lue & ardenti peſtilentia perturbati Gotthi ac territi ſunt. Denique tunc fugerunt ut euaderent, regreſſi poſtea pacem rogarunt ut uiuerent. Vidimus itaque in tanti uiri meritis ſuperiora ſecula,& opera prophetarum quæ legebamus aſpeximus. Quaſi Heliſæus inter arma,inter acies, dum uixit uerſatus eſt, meritis ſuis componens prælia.

4 Si deus per orationes ſanctorum facit miracula, ergo illis grata ſunt & accepta.

Denique ubi ſecuritas cohabitantibus reddita eſt,quod ipſo fuit durius bello,ſanctum exhalauit ſpiritū, & quaſi Helias uſque ad cœlum eleuatus eſt,non curru quidem igneo,nec equis igneis, niſi forte illa non uidimus, nec in cōmotione aeris,ſed in uoluntate & placiditate dei noſtri, & ſanctorum angelorum lætitia,qui ad ſe tantum uirum tranſiſſe gratulabantur? Certe dubitare illa nequaquam poſſumus, quandoquidem reliqua congruerunt. Siquidē eodem momento quo ille adhuc eleuabatur,uelut quodam melotidis ſuæ demiſſo amictu,ſanctum Anyſium diſcipulū ſuum induit,& ſui ueſtiuit infulis ſacerdotij,cuius meritū & gratiam non nūc primum audio,nec in ueſtris epiſtolis didici, ſed in ueſtris literis recognoui.

Nam

Digitized b

Nam quaſi præſcius ſucceſſurũ ſibi, & ſi promiſsis tegebat, tñ indicijs deſignabat, adiutum ſe eius cura, labore, officio memorãs, ut iam declarare conſortem uideret, qui non quaſi nouus ad ſummum ſacerdotiũ ueniret, ſed quaſi uetus ſacerdotij executor accederet. Cui pulchre cõuenit dictũ illud euangelicum: Euge bone ſerue & fidelis, quoniã ſuper pauca fidelis fuiſti, ſup multa te conſtituã. Hæc mihi de ſancto Acholio uobiſcũ cõia.

Illud tñ ſpeciale, quo deuinctus ſum beatæ memoriæ uiro, quia tribuit mihi ut eũ non ignorarem, Nam cum eo ueniente ad Italiã ægritudine cõfectus tenerer, ut non poſſem occurrere, ipſe ad me uenit & uiſitauit. Quo ſtudio, quo affectu ipſe in me & ego in eum irruimus? Quo gemitu mala iſtius ſeculi, & ea quæ hic acciderent deplorauimus, ita ut lachrymarum profluuio ueſtẽ infunderemus? dum ſalutatione exoptatiſsima mutuo deſiderio et expetito diu fruimur, adheremus amplexu. Itaq; quod uoti mei erat, illius beneficij fuit, quia potui illũ uidere. Nam & ſi maior portio & plenior cognitio ſit in ſpiritu uidere quos diligimus, tñ etiã in figura corporis uidere deſideramus. Sic aliqñ reges terræ quærebant faciem Salomonis uidere, & audire eius ſapientiam.

Diſceſsit igit̃ a nobis, & nos in hoc reliquit ſalo: ſed qđ illi utile, id multis ipſo barbarico furore eſt grauius: quia illũ iſte depellebat, hunc nobis quis poterit repræſentare? Sed repręſentat dñs, & ſeipſum in diſcipulo repræſentat. Repræſentant iudicia ueſtra, quibus dictũ eſt: Date Leui manifeſtos eius & ueritatẽ ſuam. Viro ſancto dediſtis manifeſtũ eius, utpote eius inſtitutione fundatũ, dediſtis imitatorem uiri eius qui dixit patri ſuo & matri ſuæ, non uidi te, & fratres ſuos non ſciuit, & filios non recognouit, cuſtodiuit uerbum dñi, & teſtamentum eius obſeruauit. Narrabunt populi iuſtitiã eius. Talis uiri uita, talis hæreditas eſt, talis conuerſatio, talis ſucceſsio. Ille ſe monaſterijs puer dedidit, et intra Achaiã anguſto clauſus tugurio, gratia tñ multarum terrarum peragrauit diuortia, ad ſummũ ſacerdotiũ a Macedonicis obſecratus populis, electus a ſacerdotibus, ut ubi ante fides per ſacerdotẽ claudebatur, ibi poſtea per ſacerdotem muralia fundamenta fidei confirmarent. Non aliter etiam eius diſcipulus imitatione, qui & ipſe dixit patri ſuo & matri ſuæ, non uidi te. Nõ uidit enim ſtudio, non uidit affectu, & fratres ſuos non ſciuit, quia deũ ſcire deſiderauit. Et hic recognouit uerbũ dñi, & cuſtodiuit teſtamẽtum eius, & imponit honorẽ in ara eius ſemper. Benedic dñe fidem eius, ſanctitatem, ſedulitatem. Benedictio tua ueniat ſuper caput eius, et ſuper uerticem ipſius. Sit honorificus inter fratres ſuos, ſit in eo tauri ſpecies, ut uentilet corda inimicorum, & ſanctorum mentes demulceat, & iudicium ſacerdotum tuorum in eo ſicut lilium floreat.

Ambroſius Epiſcopus Anyſio fratri. Iam dudũ te teneo, & ſi nunc primum lego, meritiſq; compertũ habeo, quem oculis non uideram. Doleo quidem illud accidiſſe, ſed hoc ſucceſsiſſe gaudeo. Quia licet ſupſtite me non optauerim illud contingere, ſperaui tñ poſt illius ſancti uiri exitum, hoc ſolum poſſe merito ſuccedere. Tenemus ergo te ſanctæ memoriæ Acholij dudũ diſcipulum, nunc ſucceſſorẽ hæredemq; eius, uel honoris, uel gratiæ. Magnũ meritum frater gaudeo tibi, ne uno quidẽ momẽto de ſucceſſore tanti dubitatũ uiri: & magnum onus frater tanti nominis pondus ſubiſſe, tantæ libræ, tantiq; examinis. Quæritur in te Acholius, & ſicut

Vbi ſupra Epiſt. 60.

erat in affectu tuo, ita in officijs deſideratur, illius uirtutis, illius diſciplinæ effigies, illius fortitudo animi in tam ſenili corpore.

Vidi (fateor) uirum, nã & hoc meritis illius debeo, quod illũ uiderim. Vidi ita illũ eſſe in corpore, ut extra corpus putarem. Vidi imaginẽ illius q̃ ſe ſiue in corpore ſiue extra corpus neſciens, raptũ ad paradiſum uiderat. Ita.n. percurrebat omnia excurſu frequenti, Conſtantinopolim, Achaiã, Epirum, Italiam, ut iuniores eũ non poſſent conſequi. Cedebant fortiores corpore, quia eũ ſine impedimento eſſe corporis nouerant, ut eo tantum pro uelamine uteretur non pro officio, certe ad ſeruitiũ, non ad ſubſidiũ. Ita.n. affecerat corpus ſuũ, ut ĩ eo mũdũ crucifigeret, & mũdo ſemetipſũ.

Benedictus dñs, & benedicta adoleſcentia eius quam exegit in tabernaculis dei Iacob, poſitus in monaſterijs, in quibus cum quæreretur a parentibus uel proximis, dicebat: Qui ſunt fratres mei, aut quæ mater mea? Non noui patrem uel matrẽ uel fratres meos, ſed eos qui audiũt uerbum dei & faciunt. Benedictus ẽt proceſſus iuuentutis ipſius, in qua ad ſummũ electus eſt ſacerdotiũ, maturo iã probatus uirtutũ ſtipendio: Venit enim tanq̃ Dauid ad pacẽ populi reformandã. Venit tanquam illa nauis aurũ ſecum intelligibile uehens, & ligna cedrina, & lapides precioſos, ut illas columbæ pennas deargentatas, quibus medias inter ſortes ſomno pacis & tranquillitatis ſopore dormiuit. Eſt enim ſanctorũ etiam ſomnus operarius, ſecundum quod ſcriptũ eſt: Ego dormio, & cor meũ uigilat. Et ſecundum quod Iacob ſanctus diuina dormiens uidebat myſteria, quę uigilans non uiderat, de cœlo ad terras aerem peruiũ ſanctis, reſpicientem dominum, & pollicentẽ terræ eius poſſeſſionẽ. Itaq; breui ſomno dormiens impetrauit, quod magno labore poſtea acquiſiuit. Hæreditas eius eſt.n. ſomnus ſanctorum, feriatus ab omnibus corporis uoluptatibus, ab omni animi perturbatione, tranquillitatẽ menti inuehens, placiditatẽ animę, tã quam ſoluta nexu corporis ſe ableuet, & Chriſto adhęreat. Hic eſt ſomnus uita ſanctorum, quã uiuebat ſanctus Acholius, cuius benedicta etiam ſenectus ipſa eſt. Vere ſenectus illa uenerabilis, quæ non canis, ſed meritis albeſcit. Ea eſt enim reuerenda canicies, quæ eſt canicies animæ in canis cogitationibus & operibus effulgens, Quę eſt.n. uere ætas ſenectutis, niſi uita immaculata, quę non diebus aut menſibus, ſed ſeculis propagat̃, cuius ſine fine eſt diuturnitas, ſine debilitate longæ uitas? Quo enim diuturnior, eo fortior (eo quod diutius eam uitẽ uixerit) in uirũ ꝑfectũ excreſcit.

Huius igitur ſucceſſorem te dominus non ſolum honore ſed etiam moribus probet, & ſumma fundare dignetur gratia, ut ad te quoq; populi concurrant, de quibus dicas: Qui ſunt iſti qui ſicut nebulæ uolant, & ſicut columbæ cum pullis ſuis? Veniant quoq; ſicut naues Tharſis quę accipiãt frumentum, quod Salomon uerus impartiuit, uiginti menſuras tritici. Accipiant oleum & ſapientiam Salomonis, & ſit pax inter te & populum, & teſtamentum pacis cuſtodias.

Digitized by Google

VITA BEATI PHILOGONII, QVI EX PATRONO cauſarum Epiſcopus factus eſt, a D. Ioanne Chryſoſtomo Conſtantinopolitano Epiſcopo ſcripta, & quinq; diebus ante natalem domini ad populum dicta.

Habetur Tomo 3 operum eius folio.609.

Go quidem & hodie deſtinaram aduerſus hæreticus luctaturus ueſtes exuere, quodq; reſtabat debiti uobis perſoluere: Verum beati Philogonij dies, cuius hodie memoriam celebramus, ad ipſius benefactorum enarrationem linguã noſtram euocauit. Et omnino parendum eſt. Etenim ſi qui patri matriue maledicit, morte moriẽ: profecto clarum eſt eum qui benedixerit illis uitæ præmia recepturum: & ſi ĳs qui iuxta naturam parẽtes ſunt tantam debemus præſtare beneuolentiam, multo magis id præſtandum ĳs, qui iuxta ſpiritum ſunt parentes, potiſsimũ uero quum iam uita defunctos noſtra laudatio nihilo reddat illos glorioſiores, nos uero congregatos tum qui loquimur, tum qui audimus, reddat meliores. Nam ille quidem ſubuectus in cœlum haud quaq; egere poteſt humanis laudibus, ad fœliciorem magisq; duraturam quietem profectus. Cæterum nos qui hactenus hic uerſamur, multaq; opus habemus exhortatione illius egenus encomĳs, quo uidelicet ad eius imitationem excitemur. Quapropter ſapiens quidã hortaẽ, dicens: Memoria iuſti cum laudibꝰ. Non perinde qđ laudanẽ ꝗ deceſſerunt, ſed qđ ĳ potiꝰ ꝗ res iſtas egregias laudibꝰ uehunt.

1 *Dies beati Philogonij, cuius hodie memoriam celebramus.*

2 *Philogonius ſubuectus in cœlum.*

Qm̃ igitur hac ex re tanta nobis utilitas proficiſciẽ, obtẽperemus neq; recuſemus. Nam & ipſum tp̃s huic narrationi congruit. Siquidem hodie beatus ille ad tranquillam oĩsq; turbationis expertem uitam tranſlatus eſt, eoq; nauigium appulit, ubi deinceps nõ poterit metuere naufragium, nec ullam animi deiectionẽ aut dolorẽ. Et quid mirum eſt, ſi locus ille purus eſt ab omni moleſtia animi, quum Paulus hominibus adhuc in hac uita degentibus loquens dicat: Semper gaudete, ſine intermiſsione orate. Quod ſi hic, ubi morbi, ubi inſectationes, ubi præmaturæ mortes, ubi calumniæ, ubi inuidiæ, ubi deſperationes, ubi irę, ubi cupiditates, ubi innumerabiles inſidiæ, ubi quotidianæ ſolicitudines, ubi perpetua ſibiq; cohærẽtia mala ſunt, innumeros ex omni parte dolores adferentia, Paulus dixit fieri poſſe ut ſemper gaudeamus, ſi quis paululum ex rerum mundanarũ fluctibꝰ erexerit caput, uitamq; ſuam recte modereẽ cõpoſueritq;: multo magis poſtq̃ hinc demigrauerimus, facile compotes erimus eius boni, quum hæc oĩa ſublata fuerint, aduerſa ualetudo, morbi, peccãdi materia, ubi non eſt meum ac tuum, frigidum illud uerbum, & quicquid eſt malorum, in uitam noſtram inuehens, innumeraq; gignens bella. Quamobrem maximopere gratulor huius ſancti fœlicitati, quod quanq; trãſlatus eſt, atq; hanc quæ apud nos eſt ciuitatem reliquit, tñ in alteram tranſĳt ciuitatem, nempe dei, ac digreſſus ab hac eccleſia ad illam peruenit, q̃ eſt primogenitorum deſcriptorum in cœlis, ac relictis hiſce feſtis, trãſĳt ad celebritatem angelorũ. Etenim quod & ſupne ſit ciuitas, eccleſia ac celebritas, audi Paulum dicentem, Acceſſiſtis ad ciuitatem dei uiuentis, ad Hieroſolymam cœleſtem, & ad Eccleſiam deſcriptorum in cœlis, & ad innumerabilem angelorum frequentiam. Non ſolum aũt ob multitudinẽ uirtutũ cœleſtium, uerum etiam ob abundantiam bonorum, ac iuge gaudium &

lætitiam,panegyrim,hoc eſt,totius multitudinis cœtum appellat totā il-
lam uitam. Nec enim alia res facere ſolet panegyrim, quā mercium uena-
lium copia,quum triticum,ordeum, & omni iuge frugum ſpecies, ouium
greges,boum armenta, ueſtes aliaq; id genus plurima importantur, alijs
quidem uendentibus,alijs uero commercantibus.

Sed quid,inquis,harum rerum eſt in cœlis? Horum q̄dem nihil,ſed ſunt
his multo magis præclara. Non enim illic ſunt triticum,ordeum,ac frugū
uariæ ſpecies,ſed illic ubiq; fructus ſpiritus,gaudium,beneuolentia,boni-

3 *Vita recta facta per omnes cœlos uidere licet.*

tas,pax,ac manſuetudo ſumma exuberat copia. Non ouium greges, non
boum armenta,ſed ſpiritus iuſtorum perfectorum,animarum uirtutes, ui
tæq; recta facta per omnes cœlos uidere licet. Nō ueſtes aut amictus,ſed
coronas quouis auro pretioſiores,tum brabia,certaminū præmia, aliaq;
innumera bona repoſita ijs qui recte fecerint:adhæc ibi eſt multitudo cō

4 *Si ſunt premia certaminum, ergo & merita. Bona repoſita ſunt in cœlo ijs qui recte fecerint, non igitur ijs qui crediderint tantum.*

gregatorum,longe tū copioſior,tum honoratior. Neq; enim cōſtat ex ui-
ris urbanis indigeniſq;, ſed hic ſunt angelorū infinita milia, illic ſodalitia
prophetarū, alibi martyrum chori,apoſtolorū ordines, cunei iuſtorum,
omniumq; q̄ fortiter rem geſſerunt uarij cœtus. Profecto miranda pane-
gyris eſt. Iamq; id ſane maius eſt omnibus,quod in media frequentia uer
ſatur horum oīum rex. Etenim ubi dixiſſet, ad innumerabilium angelorū
frequentiā,ſubiecit,& ad iudicem uniuerſorū deum. Quis unq̄ uidit in pa
negyrim prodeuntē regem? Hic quidem nemo uidit, illic autē qui adſunt
perpetuo uident,quatenus illū uidere licet,non ſolum præſentem, uerum
etiam ſuæ gloriæ ſplendore condecorantē uniuerſum cœtū. Et noſtræ qui
dem celebritates ſub meridiem plerunq; ſoluuntur,ille uero non item. Ne
que enim menſium in orbē recurſus,neq; annorum circuitus,neq; dierum
numerū expectat:ſed ſtat perpetuo,illiuſq; bona finē non habent,nec ſe-
neſcere,nec marceſſere poſſunt,ſed ſunt tum ſenij,tū mortis expertia. Nul
lus illic tumultus,quemadmodū hic:nulla turbatio,ſed ingens omniū cū
ordine decenti compoſitio,haud ſecus atq; in cithara quapiam, modula-
tiſsimum concentū & quauis muſica ſuauiorem reddentiū utriuſq; crea-
turæ dn̄o,dum anima illic uelut in ſacris adytis,diuiniſq; myſterijs, diui-
norum arcanorū celebrationem peragit. Ad hanc beatam requiem tran-
ſijt beatus Philogonius.

Quænam igit̄ oratio par ſit uiri laudibus, quem deus tam fœlici ſorte
dignatus eſt? Non eſt ulla. Sed age dic mihi,num idcirco ſilebimus? Et cu
ius rei gratia conuenimus? An dicemus nos haud poſſe magnitudinē ge-
ſtorū oratione conſequi? At qui ob hoc ipſum neceſſe eſt dicere,q̄nquidē
hæc eſt præcipua laudū illius pars,quod factis uerba æquiparari nō poſ-
ſint. Nam quorū benefacta naturam etiam ſuperant mortalē, perſpicuū
eſt,quod horum laudes excedūt linguam humanā. Haud tn̄ ob id aſper-
nabitur officiū noſtrum,quod pro uiribus præſtamus,ſed ſuū imitabitur
dn̄m. Siquidem & ille uiduę duos tm̄ obolos deijcienti in gazophylatiū,
non tantū duorum obolorū mercedem reddidit. Quur ita tandem? Quo-
niam non perpendebat pecuniæ modū,ſed animi diuitias. Nam ſi pecu-
niæ modū expendas,magna paupertas eſt:ſin uoluntatem explices,ineſ-
fabilem uidebis excelſi animi mercedē. Proinde quamuis noſtræ faculta-
tes exiguæ ſint minimiq; pretij,attamen quę poſſumus offerimus. Ea licet
non reſpondeāt magnitudini meritorū animæ præclari iuſtiq; Philogonij,
tamen

Digitized by Google

tamen hoc ipſum celſitudinis illius maximũ fuerit argumentũ, quod nec puſilla repellat, ſed idẽ faciat quod ſolent diuites. Siquidem illi quũ acceperint a tenuibus exigua, qbus non egent, ſua uiciſsim apponunt, remunerantes eos, q quod poterãt obtulerint: Itidẽ & hic, quũ acceperit a nobis laudem uerbis peractam, qua nequaquam eget, redonabit nobis per ipſa facta benedictionem, qua ſemper uti poſsimus.

5 *Si Philogonius pro laude ſibi impenſa redonat benedictionẽ qua ſemper uti poſsimus, conſtat apertiſsimum eſſe mendaciũ, ſanctos poſt mortem nihil poſſe, nec ſiere quæ circa nos fiunt.*

Vnde igitur laudationem illius auſpicabimur? An a magiſtratu, quẽ ſpiritus illi tradidit gratia? Nam mũdani magiſtratus, nequaquam poſſunt Chriſtianorum demonſtrare uirtutes, quin potius frequenter habent accuſationem malitiæ. Quã ob cauſam? Quoniam & ſolicitudines amicorũ, & circũcurſationes, & adulationes, aliaque permulta his fœdiora, tales magiſtratus ſolent cõciliare. Cæterũ ubi deus ſuo ſuffragio deſignarit aliquẽ, illaque manus ſanctũ contigerit caput, incorruptũ ſuffragium, alienũ ab omni ſuſpicione iudiciũ, indubitata fuerit delecti comprobatio, propter eius q delegit autoritatem. Porro quod elegerit illũ deus, uel ex ipſa morũ integritate perſpicuũ eſt, quippe quẽ ex medio abreptũ foro ad thronũ hunc euexerit: adeo caſtam & inſignẽ prius egit uitam, quũ uxorem haberet ac filiam, & in forenſibus negotiis uerſaretur, adeo ſolem ipſum ſplẽdore uicit, ut protinus ab illo geſto, hoc magiſtratu dignus uideretur, & a tribunali ad tribunal euectus ſit. Ac tũ qdem hominibus patrocinabatur aduerſus homines q ſtruebant inſidias, iis qui afficiebantur iniuria, ſuperiores reddens iis, qui iniuriam inferebant. Hic autem adeſt hominibus patrocinans aduerſus dæmones inuadentes.

6 *Cum legis Philogonium Epiſcopum uxorẽ habuiſſe & filiam, ne ſtatim in hæreticorũ labaris errorem, omnes Epiſcopos debere eſſe coniugatos. Nam is Orientalis Eccleſiæ fuit Epiſcopus, cui ab uxore ante Epiſcopatum habita Nicæna Synodus non impoſuit cõtinentiã. Secus autem eſt in eccleſia Occidentali.*

Quantũ autem ſit pietatis argumentũ, quod deus illũ tanto magiſtratu dignũ iudicarit, audi. Chriſtus excitatus a morte qd dicit Petro: poſtquam enim illũ interrogaſſet, Petre amas me? Iſque reſpondiſſet: Tu domine ſcis quod amo te. Non dixit Chriſtus, abiice pecunias, ieiuniũ exerce, macera te laboribus, mortuos excita, dæmones abige, nihil uel horũ uel aliorum miraculorũ recteque factorum in mediũ adduxit, ſed omnibus illis prætermiſſis dicit illi, ſi diligis me, paſce oues meas. Hoc aũt dicebat non ſolum ut nobis certiſsime declararet quãtopere ipſum diligeret Petrus: uerũ etiam ut palam faceret quantã haberet beneuolẽtiam erga ſuas oues, exemplũ propoſuit Petri erga ipſum amoris, tamen non dicens: Qui diligit oues meas, me diligit. Vide igitur quam multa propter hunc gregẽ paſſus ſit Chriſtus. Homo factus eſt, ſerui formã aſſumpſit, conſputus eſt, alapis cæſus eſt, poſtremo ne mortẽ qdem recuſauit, & quidem ignominioſiſsimã. Quin & ipſum ſanguinem ſuũ effudit. Itaque ſi quis uoluerit illi commendatus eſſe, curam habeat ouiũ illius, publicam quærat utilitatem, fratrũ ſuorum ſaluti proſpiciat. Nullum enim officiũ hoc deo charius eſt. Et ob id alicubi dicit: Simon Simon, expetiuit te ſatanas ut cribraret & tanquam triticũ, ſed ego rogaui pro te, ne deficiat fides tua. Quod igitur huius ſolicitudinis curæ que præmiũ mihi rependis? Sed quam tandẽ poſcit repenſationem? Eandem curam quã nobis impendit, repoſcit. Nam & tu, inquit, aliquando conuerſus confirma fratres tuos. Sic & Paulus ait: Imitatores mei eſtote ſicut & ego Chriſti. Quõ ille factus eſt Chriſti imitator? Omnibus per omnia placens, non quærens ſuam ipſius utilitatẽ, ſed multorum ut ſalui fierent. Rurſus alio loco dicit: Etenim Chriſtus non ſibiipſi placuit, ſed multis. Neque prorſus alia res eſt, quæ perinde declaret doceatque qs ſit fidelis & amans

7 Chriſti,quā ſi fratrū curam agat, procꝫ illorum ſalute gerat ſolicitudinē. Hæc omnes audiant & monachi,qui montiū occuparunt cacumina, qui que modis omnibus ſeipſos mūdo crucifixerūt,quo pro uiribus eccleſiarum præfectos adiuuent,horumcꝫ curas leniant precibus,concordia,charitate, ſcientes quod in modis omnibus opitulenť ijs qui tot periculis obijciuntur per gratiam dei,totcꝫ negotiorū curas ſuſtinent, quibuſcuncꝫ poſſunt rationibus auxilienť,quanquam procul habitantes, & uictus ſors ipſis periſſet,& tota in ſcopulū impegiſſet ſapientia. Verum hoc eſſe maximum amicitiæ erga xp̄m argumentum, declaratur & hinc.

Verorum Monachorum propoſitum eſt, modis omnibus ſeipſos mūdo crucifigere.

Videamus autem qūo munus hoc epiſcopi adminiſtrarit. Quin potius non eſt opus hic pluribus uerbis aut uoce noſtra,quū ueſter fauor ueſtrūque ſtudium hoc ultro declaret. Quemadmodū enim aliquis ingreſſus uineam,uitesqꝫ contemplatus,pampinis comantes,fructu grauidas,maceriꝭs ac ſeptis undicꝫ munitas, haud quacꝫ deſiderat orationem cuiuſquā qui demonſtret uinitoris induſtriam,& agricolæ uirtutem. Itidē & hic,ſi quis ingreſſus conſpiciat uites ſpirituales, ueſtrumqꝫ fructū contempleť nil opus habuerit ut ex cuiuſquam oratione diſcat qualis ſit ueſter præpoſitus. Sicut & Paulus ſcribit alicubi:Epiſtola mea uos eſtis,quæ inſcripta eſt,& legit. Fluuius arguit qualis ſit fons, & fructus indicat qualis ſit radix. Dicendū igitur erat & tempus & initium qn̄ uineam hanc ſuſcepit. Necꝫ enim hoc minimū habebit momenti ad abſoluendam Encomij partem,ſed omnino ſatisfuerit ad declarandam hominis uirtutem. Res tum erat multæ difficultatis,quū nuper eſſet ſedata perſequutio, manentibus etiamnū grauiſsimæ tempeſtatis illius reliquijs,quumcꝫ negotia plurimā deſiderarent correctionē. His inſuper illud adiungendū erat, quod quemadmodum dicebam, hæreticorū factio ſub illo nata, negotium exhibuit illius ſapientia cuncta proſpiciente.

8 Verum ad aliam neceſſariam materiam nobis feſtinat oratio,eoqꝫ cōmuni patri,beaticꝫ Philogonij ſectatori hęc dicenda relinquentes, ut qui melius nobis teneat quicquid eſt antiquatum, ad aliam concionandi rationem tranſeamus. Appetit enim feſtum oīum feſtorum maxime uenerādum,adorandumque:quod ſi quis appellet oīum feſtorum metropolim, haudquacꝫ aberret. Quod aūt hoc eſt? Chriſti iuxta carnē natiuitas. Ab hoc enim illuſtratio dei,feſtum uidelicet Epiphaniorum,ac ſacrū Paſcha, Aſcenſio, & Pentecoſte,originem ac fundamentum ducunt. Niſi enim ſecundum carnem natus eſſet Chriſtus,nequacꝫ baptizatus eſſet,nam id feſtum Theophaniorū. Nequacꝫ fuiſſet crucifixus, Nam hoc feſtū Paſchę. Nequacꝫ miſiſſet ſpiritum ſanctum,quod eſt feſtum Pentecoſtes. Itaque ab hoc ceu fonte quopiam, hi diuerſi amnes orti, nata ſunt nobis hęc feſta. Verum non ob hoc tm̄ par eſt hunc diem cæteris anteponi, ſed etiam ob id,quod id quod in hoc natum eſt, cæteris omnibus eſt uenerabilius. Nam quod Chriſtus homo factus mortuus eſt,quū nullum omnino peccatum perpetraſſet,qđ huic amplius poterat adiungi miraculo? Sed mortale corpus aſſumpſit. Erat quidem & hoc admirandum. Cæterum quod Deus quum eſſet,uoluerit homo fieri, tātumcꝫ ſeſe demittere ſuſtinuerit, quantum ne cogitatione quidem complecti queas, hoc eſt omnium maxime reuerendum, ſtuporiſcꝫ plenum. Quod quidem & Paulus admirās dicebat,ſine cōtrouerſia magnum pietatis myſterium. Quod magnum?

Feſtū natiuitatis domini maxime uenerandum & adorandum, ac omnium feſtorum metropolis.

9 *Vide hic per ordinem feſta celeberrima Chriſtianorum. Epiphania Paſcha Aſcenſio Domini Pentecoſtes Quæ dicit eſſe feſta audientibus nota.*

10 *Tu qui dicis dies æquales eſſe,et aliū alio nō eſſe celebriorē, nō uides qđ diē Nata-*

Deus declaratus in carne. Ac rurſum alibi: Non enim angelos apprehendit Deus, ſemen Abrahæ apprehendit. Vnde debuit per omnia fratribus aſſimilari. Propter hoc potiſsimũ amplector diligoq; diem hunc, & amorem eius in medium propono, ut uos huius amatorij pharmaci participes reddam. Eoq; rogo uos omnes obſecroq;, ut ſummo ſtudio ſummaq; cũ alacritate uelitis adeſſe, ſed prius ſuam quiſque domum repurget, ut uideamus dominum noſtrum in cunis iacentem ac faſcijs inuolutum, horrendum ac ſtupendum ſpectaculum.

Quid enim excuſabimus, aut quam ueniam obtinebimus, ſi quũ ipſe noſtra cauſa deſcenderit e cœlis, nos ad illum uel ex ædibus ingrauemur: quũ alienigenæ barbariq; ex Perſide accurrant ut illum uideãt in præſepi iacentem, tu uero ne breue quidem ſpatium emetiri ſuſtines, ut hoc fœlici ſpectaculo perfruaris? Nam ſi cum fide acceſſerimus, procul dubio uidebimus illum in præſepi iacentem. Siquidem hæc mẽſa uicem explet præſepis. Nam & hic ponitur corpus dominicum: non quidem faſcijs inuolutũ ſicuti tunc, ſed undiquaq; ſpiritu ſancto conueſtitum. Qui myſterijs initiati ſunt, intelligunt quæ dicunt. Ac Magi quidem nihil aliud quam adorarunt, tibi uero ſi cum pura acceſſeris conſcientia, permittemus ut ſumas, & ſumpto domum abeas. Accede igitur tu quoque munera offerens, non qualia deferebant illi, ſed multo religioſiora. Obtulerunt illi aurum, offer tu temperantiam ac uirtutem. Obtulerunt illi thus, offer tu puras preces, quæ ſunt odoramenta ſpiritualia. Obtulerunt illi myrrham, offer tu modeſtiam, et cor ſubmiſſum cum eleemoſyna. Quod ſi hiſce cum muneribꝰ acceſſeris, multa cum fiducia particeps eris huius ſacræ menſæ. Nam hæc ideo nunc loquor, quod ſciam certo futurum, quod in illa die complures accedant, irruantq; ad uictimam hanc ſpiritualem. Id igitur ne faciamus ad detrimentũ & condemnationẽ aĩę nr̃ę, ſed ad ſalutẽ nr̃am nũc obteſtor obſecroq;, ut oibꝰ modis repurgatis aĩs ur̃is, ita demũ adeatis myſteria.

Neq; mihi quiſquã dixerit, uereor, habeo conſcientiam pecccatis oppletam, ſarcinam circũfero grauiſsimam. Sufficit enim horũ quinq; dierũ tp̃s, ſi ſobrius fueris, ſi attentus, ſi uigilaueris, multitudinem peccatorꝫ reddes contractiorem. Nec illud perpende quod breue tp̃s eſt, ſed illud conſidera quod benignus eſt dñs. Qñquidem & Niniuitæ tridui ſpatio tantam iram dei a ſe depulerunt, nec obſtitit illis tp̃is anguſtia, ſed animi prõptitudo amplectens dñi benignitatem, totũ peragere ualuit. Et meretrix illa breui tp̃is momento, quũ ad Chriſtum acceſsiſſet, oĩa probra diluit. Quin & calumniantibꝰ Iudæis, quod illam admiſiſſet, tantamq; præbuiſſet fiduciam, Chriſtus illis quidem ſilentium impoſuit, hanc uero malis omnibus liberatã, cõprobatoq; illius ſtudio, ita domum remiſit. Quid ita tandem? Qm̃ feruenti animo, & flagranti corde, ardẽtiq; acceſsit fide, ſanctoſq; illos ac ſacros attigit pedes, ſolutis capillis, fontibꝰ lachrymarum ex oculis emiſsis, unguento profuſo. Etenim per quę deceperat homines, per eadem parauit remedia pœnitentiæ; per quæ auocarat oculos intemperantium, per hæc emiſit lachrymas, per capillos arte compoſitos multos illexerat ad pc̃m̃, per eoſdem pedes abſterſit Ieſu. Vnguento multos ineſcarat, per hoc pedes illius lauit. Proinde & tu quibus rebus prouocaſti Deum, per has rurſum facito propitium: Prouocaſti illũ pecuniarũ rapina, per eaſdem illũ reconcilia, quũq; & rapta reſtitueris illis quos iniu-

lis domini Chryſoſtomus cæteris diebus anteponit, eo quia qđ in eo natum eſt, cæteris omnibus eſt uenerabilius?

11

Potiſsimum amplector diligoq; diẽ hũc, & amorem eius in medium propono.

12

Nota pro ueritate corporis domini in ſacramẽto Euchariſtiæ, cõtra hæreticos negantes.

13

O impie hæretice qui dicis errorem magnũ eẽ eorum, qui ad Euchariſtiæ ſacramentũ accedunt huic innixi fiduciæ quod ſint confeſsi, quod non ſint ſibi conſcij alicuius peccati mortalis, quod p̃miſerint orationes ſuas. Omneſque huiuſmodi iudicium ſibi manducare & bibere. Sed eos tantum digne ſumere, qui credunt & confidunt ſe gratiã ibi conſecuturos. Hancq; ſolã fidẽ facere nos puros et dignos. Vide uide miſer quomodo ſanctiſsimus doctiſsimuſque hic pater, omnia hæc tua mendacia unico ſuo flatu eijciat et expellat, & uolentẽ digne ſumere corpus Chriſti, ad puritatẽ conſcientiæ & uirtutum omnium comple

mentũm hortetur, alias ne accedat obteſtatur. Quod ſi fecerit, eum in detrimentum & condemnationem animæ ſuæ communicaturum.

ria affeceras, & alia inſup addideris, dicito iuxta Zacchæũ: Reddo ſi qđ rapui, quadruplum. Prouocaſti linguæ maledicentia, multis contumelia affectis, uiciſſim lingua placato, puras emittens preces, benedicẽs maledicentib⁹, laudans uituperantes, gratias agens iniuriam inferentib⁹. Hęc nõ egent multis diebus anni ſuæ, ſed ſolo animi propoſito unico die perficiũtur. Diſcede a malo uirtutem amplectere, deſiſte a prauitate. Pollicetor te poſthac iſta nõ cõmiſſurum, & iſtud ſufficient ad excuſationem.

14 *Nota quod eos quos heretici dignos cenſent, Chryſoſto. e directo indignos indicat.*

Ego teſtificor ac fideiubeo fore, ut ſi noſtrũ quiſq; qui peccatis obnoxij ſumus, recedẽs a priſtinis malis, ex aío uereq; promittat Deo ſe poſtea nunquã ad illa rediturũ, nihil aliud deus requirat ad ſatisfactionẽ ulteriorẽ. Benignus enim eſt, & queadmodum parturiens cupit eniti fœtum, ita & ille cupit effundere ſuam miſericordiã. Sed obſtant peccata noſtra. Diruamus igitur maceriem, atq; ex hoc iam tpe feſtum auſpicemur, hoſce dies

15 *Meretrix que ad pedes domini acceſſit, non fidem tantummodo ardentẽ ſecum attulit, ſed cum ea plurima ſatisfactionis opera, charitatemque eximiam.*

quinq; negotijs omnibus ualere iuſsis. Valeat forũ, ualeat curia, faceſſant mundanæ curę cum pactis & contractib⁹: animam meam ſeruare cupio. Quid lucrifecerit homo, ſi totũ mundũ lucrifaciens, aię ſuæ iacturam faciat? Egreſſi ſunt a Perſide Magi, egredere tu e temporarijs negotijs, ad Ieſum proficiſcere, nõ eſt longũ interuallũ ſi uelimus. Non enim neceſſe eſt traijcere mare, neq; montium ſuperare cacumina, ſed domi ſedens, ſi pietatem exhibeas, multamq; cordis cõpunctionẽ, potes illũ uidere, potes totam diruere maceriem, totum ſubmouere obſtaculũ, abbreuiare uiæ longitudinẽ. Deus enim, inquit, appropinquans ego ſum, & nõ deus procul. Et dominus prope eſt omnibus inuocantib⁹ ipſum in ueritate.

16 *O qui dicis ſatisfactionem nullã requiri pro peccatis, & opera noſtra ad dei miſericordiam obtinendã nõ ualere, xp̃m ſatisfeciſſe p nobis abunde, atq; ob id ſatisfactiões noſtras inanes & ſuperfluas eſſe. Quam mendax eſſe conuinceris ex hoc loco, cum deus ipſe maxime gratas habeat noſtrorum operum ſatisfactiones, et per ipſas ꝓpitius reddatur. Reſipiſce miſer homo. An de induſtria adhuc oculos opis, ut in tenebris degas, neque ſurſum aſpicias ut illumineris?*

Nunc autem multi Chriſtianorum in tantam uecordiam, tantumque uenere contemptum, ut cũ innumeris ſcateant malis, nullam tamen uitæ ſuæ curam habeant: ſed in diebus feſtis negligenter ac temere ad menſam hanc accedant, haud intelligentes quod cõmunionis tempus non eſt feſtum, neq; celebritas, ſed conſcientia pura, uitaque a peccatis repurgata. Queadmodum enim qui ſibi nullius mali conſcius eſt, hunc oportet ſingulis diebus accedere: Sic qui peccatis occupatus eſt, nec pœnitet, eũ ne in feſtis quidem accedere tutũ eſt. Neq; enim ſemel in anno accedere, liberat nos a peccatis, ſi indigne acceſſerimus, quin hoc ipſum potius auget damnationem, quod cum ſemel tm̃ accedamus, ne tum quidem pure accedimus. Quapropter adhortor uos oẽs ne negligenter, ueluti feſto die cogente ad diuina myſteria accedatis, ſed ſi qñ parabitis huius ſacræ hoſtiæ fieri participes, multis ante diebus repurgetis uoſipſos per pœnitentiam, precationem & eleemoſynam. Deniq; per hoc ut uacetis ſpiritualibus, nec denuo conuertamini canis in morem ad proprium uomitum.

An non enim abſurdum tantam habere curam rerum corporalium, ut appetente feſto multis ante diebus ueſtem, e ſcrinijs depromptam diligẽter appares, emas calceamenta, menſa largior ſplendidiorq; paretur, deniq; uariam undiquaq; rerũ copiã excogites, omnibuſq; modis temetipſum ornes, nitidumq; reddas: aię uero neglectæ, ſordentis, ſqualidæ, fame cõtabeſcentis nullũ habere reſpectum, quum ſola maneat impura: ac corp⁹ quidem nitidum huc adducere, animam uero nudam incultamq;? Atqui

17 *Quod dicis hic Chryſoſto. deum poſt pmiſ*

corpus quidem uidet conſeruus, neq; quicquã eſt detrimẽti, quocunque fuerit habitum: illam autem uidet dñs, qui grauiſsime punit negligentiã. An neſcitis quod hæc menſa plena eſt igni ſpirituali? Et quemadmodum

ſontes aquæ uim exundant: ita hæc flammam quandam habet arcanam. Ne igitur acceſſeris ſtipulam adferens, non ligna, non fœnum, ne augeas incendium, exuratq; animam ad cõmunionẽ accedentẽ: ſed accede ferens lapides pretioſos, aurũ, argentũ, quo puriorẽ reddas materiam, multoq; cum lucro diſcedas. Si quid mali eſt, abigas ab aĩo. Habet quis inimicũ, grauiter læſus, ſoluat ſimultatẽ, coerceat animũ exardeſcentẽ, intumeſcentemq;, ne quis ſit tumultus aut perturbatio. Regem enim excepturus es p cõmunionem: quum autem rex ingreditur animam, oportet magnam eẽ tranquillitatem, multũq; ſilentium, profundam cogitationum quietem. Sed atrociter læſus es, nec potes iram remittere. Quid igit? An igitur te ipſum magis etiam & grauius lædes? Neq; enim tantis malis te afficiet inimicus, quæcunque fecerit, quibus teipſum afficis, ſi non illi reconcilieris, ſed dei leges conculcaris. Ille te contumelia affecit, dic mihi num tu ideo Deum afficies contumelia? Etenim non recipere in gratiam eum qui moleſtiam attulit, non tam eſt illum ulciſci, quam Deum afficere contumelia legis huius autorem, præcipientis ut inimicis reconciliemur priuſquã accedamus ad altare. Proinde ne reſpicias ad conſeruum, neque ad magnitudinem iniuriarum, quas intulit ille, ſed ad Deum, illiuſque timore in animum demiſſo, illud expende, quod quo maiorem uim admoueris animo tuo, poſt innumera mala cogens illum redire in gratiam cum eo qui moleſtiam intulit, tanto maius præmium feres a Deo, qui hæc præcepit. Et quemadmodum hic Deum excipis multo cum honore, ſic & ipſe te illic multa cum gloria excipiet, reddetq; tibi mille culpam iſtius obedientiæ mercedem: quam nobis omnibus aſſequi contingat, gratia & benignitate domini noſtri Ieſu Chriſti, cui gloria & imperium in ſecula ſeculorum, Amen.

ſionem abſtinentiæ a peccatis ulteriorem ſatisfactionem nõ requiſiturum, ne ſibi ipſi ſit contrarius, intellige quando nulla ſatisfaciendi adeſt opportunitas. Exempli gratia, cum fur non habet unde reſtituat quod ſurripuerit, aut mors repẽtina ingruerit ut ita latrone in Cruce. Alias ſatisfactio ſemp eſt neceſſaria, ut pauloãte uidiſti. Vel intellige de remiſsiõe quo ad culpã, ad quã impetiendã deus non requirit ulteriorem ſatisfactionem, non autem quo ad pœnam. Vel de tali promiſsione abſtinen. a peccatis loquitur, quæ coniuncta eſt cum ardenti charitate peccatorum multitudinẽ operiente ut in Magdalena.

18 *Et hic babes quæ ſit digna præparatio ad ſumendum corpus Chriſti, contra hæreticos noſtros.*

Qui nullius peccati ſibi conſcius eſt; Doctor ſanctus dicit eum eſſe dignum qui ſingulis diebus accedat. At pſeudo noſtri apoſtoli dicunt hunc eſſe indignum. Vide cui potius ſit credendum.

19 *Ecce hæretice quæ ſit digna præparatio ad corpus Chriſti, pœnitentia, Orationes, & eleemoſynæ, & non tantum nuda tua illa fides.*

20 *Merito hæc menſa plena eſt igne ſpirituali non ſolum quia grãtiam ſpiritusſancti digne accedentibus elargitur, ſed maxime quia deum noſtrum præſentem habet qui ignis conſumens eſt.*

21 *Quomodo accedere debeas ad menſam dominici corporis, & uide ſi non penitus cum hæreticis pugnãtia doceat.*

22 *Regem excepturus es per communionem, ergo uerum Chriſti corpus & non ſignum.*

23 *Hic deum excipis, igitur uerum Chriſti corpus. Habes præmium & mercedem reddi a deo pro bene geſtis.*

VITA MACARII, ISIDORI, ALIIQVE MACARIJ, Heraclidis aliorumq; beati Antonij diſcipulorum, ac Moyſi eremitæ ordinati in Epiſcopum, necnon Didymi Alexandrini per Ruffinum presbyterum Aquileienſem ſcripta.

Habetur li. 11. Hiſtoriæ Eccleſi. cap. 11.

POſt Iouinianum Valentinianus imperiũ ſuſcepit, qui pro fide noſtra a Iuliano militia fuerat expulſus. Sed cõpleuit in illo dominus quod promiſit, plus etiã quã centupla in præſenti ſeculo reſtituens ei. Nam quia militiã pro Chriſto reliquerat, recepit imperiũ. Is in conſortium regni aſſumpſit fra

trem Valentem, & ſibi quidem occiduas partes delegit, illi autē Orientales reliquit: Sed Valens fauēdo hæreticis, abijt in uiam patrū ſuorū. Nam & epiſcopos egit in exiliū, & p̄sbyteros, ac diaconos, & monachos (Tatiano Alexandriæ præſidente) uſq; ad tormenta deduxit, & ignibus tradidit. Multaq; nephanda & crudelia in eccleſiam dei molitus eſt: ſed hæc omnia poſt Athanaſij obitū. Nam illo ſuperſtite, uelut diuina quadā uirtute prohibitus, cum dabaccharetur in cæteros, in illum nihil auſus eſt triſte committere.

Igitur ea tempeſtate cū quadrageſimo & ſexto anno ſacerdotij ſui Athanaſius, poſt multos agones multasq; patientiæ coronas quieuiſſet in pace, ſciſcitatus de ſucceſſore, Petrū tribulationū ſuarum participem & ſocium delegit. Sed Lucius Arianæ partis ep̄s, continuo tanquam ad ouē aduolat lupus. Et Petrus quidem nauē protinus conſcendens, ad Vrbem Romam profugit; Lucius uero tāquam materia ſibi crudelitatis oblata, ſæuior erga cæteros efficiebaṫ. Et ita ibat in ſanguinē, ut ne ſpeciem q̄dem aliquam religionis ſeruare uidereṫ. Cuius primo ingreſſu tanta & tam turpia in uirgines & continentes eccleſiæ geſta ſunt, quæ nec in perſecutionibus gentiliū memorantur. Inde poſt fugas ciuiū & exilia, poſt cædes & tormenta, flammasq; q̄bus innumeros confecerat, ad monaſteria furoris ſui arma conuertit. Vaſtat eremū, & bella quieſcentibus indicit. Tria milia ſimul (aut eo amplius) uiros, per totā eremum ſecreta & ſolitaria habitatione diſperſos, oppugnare pariter aggrediṫ. Mittit armatam equitum ac peditum manum, Tribunos, Præpoſitos & bellorū duces, tanquam aduerſum Barbaros pugnaturus elegit. Qui cum ueniſſent, nouā belli ſpeciem uident, hoſtes ſuos gladijs obiectare ceruices, & nihil aliud dicere, niſi: Amice ad quid ueniſti?

Per idem tp̄s patres monachorum uitæ & antiquitatis merito, Macarius, & Iſidorus, aliusq; Macarius, atq; Heraclides, & Pambus, Antonij diſcipuli per Ægyptū, & maxime in Nitriæ deſerti partibus habebantur uiri, qui conſortiū uitæ & actuum, non cum cæteris mortalibus, ſed cū ſupernis angelis habere credebanṫ. Quæ præſens uidi loquor, & eorꝫ geſta refero, quorū in paſsionibus ſocius eſſe promerui. Hi ducebant exercitū domini, non mortalibus telis, ſed fide religionis armatū, exercitū moriendo uincentem, et qui ſanguinis ſui profuſione uictor Chriſtum ſequeretur ad cœlū. Quiq; dum in tabernaculis poſiti, & orantes expectarent interfectores ſuos, delatus eſt ad eos homo olim membris omnibus, & præcipue pedibus, aridus. Sed cū ab eis in nomine domini oleo fuiſſet punctus, ſtatim confirmatæ ſunt plantę eius. Et dicentibus eis, in nomine Ieſu Chriſti, quem Lucius perſequiṫ, ſurge, et ſta in pedibus tuis, & redi in domum tuam: & continuo exurgens & exiliens, benedicebat deum, oſtendens quia uere erat in eis deus.

Ante aliquantulū uero temporis cæcus quidam rogabat deduci ſe ad cellulam Macarij, quæ erat in deſerto, itinere triū dierum. Quo poſteaq; cæcus multo ductantium labore peruenit, Macariū non reperit domi. Contriſtatus ualde, nullatenus mitigare mœſticiā poterat, ſanitatis ſolatio carens. Tum uero feruore fidei concaleſcens: Deprecor, inquit ad eos q̄ deduxerant, applicate me ad illam partem parietis, ubi cubare ſenior ſolet. Et cū fuiſſet admotus, parum luti aridi unde paries oblitus uidebaṫ, aſſu-

mens, palmæ ſuæ ſuperpoſuit. Rogat etiam ut aquam de puteo, ex quo bibere ſolebat, haurirent. Qua reſoluens glebulã, eodemq́ꝫ luto oculos ſuos ſuperungens, & lauans de aqua quæ hauſta fuerat, repẽte recepit uiſum, ita ut nullo indigens adminiculo rediret ad ſua. Sed ne ſecundũ leproſos illos ageret, quos a ſe curatos in Euangelijs ingratos dominus notat, cũ omni domo ſua regreſſus, & deo grãs referens, rẽ ut geſta fuerat idicauit.

Idem ipſe Macarius leenæ ſpeluncam habuit cellulæ ſuę uicinã. Et quadam die catulos ſuos cæcos ad eũ belua producit, & ante pedes eius ponit. At ille cum intellexiſſet pro cæcitate catulorꝫ beſtiam ſupplicare, rogauit dñm, ut eis redderet uiſum. Quo recepto matrem ſequentes redeũt ad ſpeluncam. Et paulo poſt ipſa cũ catulis ſuis regrediens, pelles ouium lanatas plurimas, uelut munus pro ſuſcepta gratia ad ſenem defert, morſu oris enectas, ante fores eius depoſitis abſcedit. Verum ſi ſingulorũ mirabilium geſta proſequi uelimus, excludimur a propoſita breuitate, maxime cũ narrationem proprij operis mereantur.

Sed in his omnibus Lucius non erubuit, nec aliquid reuerentiæ uirtutũ mirabilibus detulit: quinimo iubet patres ipſos ablatos a grege ſuo, imo clam raptos, in inſulam quandã Ægypti paludiũ deportari, in qua comperer at neminẽ prorſus eſſe Chriſtianũ, quo per hoc uel abſqꝫ ſolatijs, uel abſqꝫ conſuetis actibus uiuerẽt. Senes igitur cũ duobus ſolis pediſſequis noctu ad inſulã deducunť, in qua erat templũ quoddã ſumma ueneratione a loci in colis obſeruatũ. Cumqꝫ primũ nauicula ſenũ orã ſoli illius contigiſſet, ecce ſubito ſacerdotis templi illius uirgo filia correpta ſpiritu, cũ ingenti uociferatione & clamorib⁹ uſqꝫ ad cœlũ datis, agi per medios populos cœpit, & crebros ducẽs rotatus, ſtridens huc atqꝫ illuc rabida ora uibrare. Cumqꝫ ad ſpectaculũ tam ingentis monſtri, maxime quod eſſet ſacerdotis filia (qui in honore præcipuo apud illos erat) populi conueniſſent, per auras eã raptã ſequentes, perueniũt uſqꝫ ad nauiculã ſenũ. Ibi uero proiecta eorũ pedibus & proſtrata, clamare cœpit: Quid ueniſtis huc, ò, ſerui dei ſummi, antiqꝫ nos & ueternoſis euoluere domicilijs; In hoc loco depulſi undiqꝫ latebamus: qũo uos nequaquã latere potuimus? Cedimus antiqꝫ ſedibus: populos ueſtros terrasq́ꝫ recipite. Cũ hęc diceret, in crepitus ab eis erroris ſpiritus, effugať. Et puella ſana una cũ parentibus ſuis iacebat ad pedes noſtri temporis apoſtolorꝫ. Qui talibus exordijs prædicantes eis fidẽ dñi noſtri Ieſu Chriſti, in tantã conuerſionem repente eos perduxerũt, ut ſtatim manibus ſuis antiquiſsimũ templũ, et in ſumma ueneratione habitũ, deſtruerent, & eccleſiam confeſtim ædificarent. Nec ad deliberandũ ſpacio temporis eguerunt, quibus fidẽ rerũ fecerant, non uerba, ſed uirtus. Sed hoc cũ fuiſſet Alexandriæ nunciatũ, ueritus Lucius, ne forte etiam ſuorꝫ in eũ odia iuſta conſurgerent, qui aperte iã bellũ non hominibus, ſed deo indiceret, occulte eos reuocari, & in eremum remitti iubet. Dum hæc in Ægypto geruntur, ne alijs quidem locis perſecutionis flamma ceſſabat.

Edeſſa nanqꝫ Meſopotamiæ urbs fideliũ populorꝫ eſt, Thomæ Apoſtoli reliquijs decorata. Vbi cũ per ſe imperator populos uidiſſet eccleſijs eiectos in cãpo habere conuenticulũ, tanta diciť iracũdia accenſus, ut præfectũ ſuum pugno percuteret, cur non fuiſſent inde quoqꝫ (ſicut iuſſerat) deturbati. At ille licet eſſet Paganus, & iniurijs ab imperatore affe-

1 *Thomæ Apoſtoli reliquijs decorata. Sunt itaque Vrbium ornamenta, ſanctorum reliquiæ: Quid dicis hæretice?*

ctus, tñ conſideratione humanitatis altera die ad uaſtandũ populũ proceſſurus, facit hoc ipſum ciuibus per occulta indicia clareſcere, quo ſcilicet cauere ſibi poſſent, ne inuenirent in loco. Mane proceſſurus, terrorem ſolito maiorẽ per officium mouet, agitq́ omnia quo quã minimi, uel ſi fieri poſſet, nulli periclitarent. Videt tamen frequentiorem ſolito populum tendere ad locum, currere præcipites & feſtinare, tanquam uererentur, ne quid deeſſent ad mortem.

Interea uidet quandã mulierculam ita feſtinã & properam domo ſua prorumpere, ut nec clauderet oſtiũ, nec operire ſe, ut mulierũ habitum decet, diligentius potuiſſet, infantẽ quoq; paruulũ ſecum trahentem, curſuq; rapido, irrupto etiã officij agmine, feſtinantẽ. Tum ille ultra non ferens: Apprehendite, inquit, mulierẽ, & huc deducite. Cumq; fuiſſet adducta: Quo, inquit, mulier infœlix properas tam feſtina? Ad campũ, ait, quo catholicorũ populus conuenit. Et non, inqt, audiſti, quia Præfectus illuc pergit, ut omnes interficiat quos inuenerit? Audiui, inquit, & ideo feſtino ut ibi inueniar. Et quo, inquit, paruulũ iſtũ trahis? Vt & ipſe, ait, martyrium conſequi mereat. Quæ cũ audiſſet uir moderatiſsimus, redire officiũ, & cõuerti uehiculũ ad palatiũ iubet. Et ingreſſus ait, Imperator, ſubire mortem ſi iubeas paratus ſum. Opus uero quod pręcipis, implere nõ poſſum. Cumq́ edocuiſſet cũcta de muliere, repreſsit imperatoris inſaniam.

Per idẽ tempus eccleſia uelut perſecutionis igne conflante, purior auri metallo refulgebat. Non enim in uerbis uniuſcuiuſq; fides, ſed in exilijs et carcerib⁹ probabat: quia non honori erat catholicũ eſſe, ſed pœnæ: præcipue apud Alexandriã, ubi ne ſepeliendis quidẽ corporibus mortuorũ libera facultas fidelib⁹ erat. Quæ dũ Lucius omni arrogantia & ſæuitia gereret, Mauuia Sarracenorũ gentis regina, uehemẽti bello Palæſtini & Arabici limitis oppidu atq; urbes quatere, uicinaſq; ſimul uaſtare prouincias cępit. Cumq; frequentibus bellis Romanũ attriuiſſet exercitũ, et plurimis perẽptis, reliquos uertiſſet in fugã, orata pacẽ, non alr ſe amplexurã promittit, niſi Moyſes quidã nomine, monachus, genti ſuæ ordinaret ẽps.

Qui in eremo partib⁹ ſuis propinqua uitã ſolitariam ducens, meritis & uirtutibus ac ſignis q̃ faciebat Deus p illũ, magnifice innotuerat. Petitio eius principi indicata Romano, ſine ulla dilatione iubet impleri a ducib⁹ nřis, qui ibi infeliciter pugnauerãt. Captus Moyſes ad ſacerdotiũ ſuſcipiẽdum Alexandriam ex more deducit, Adeſt Lucius, cui ordinandi ferebat officiũ. Quo uiſo, Moyſes p̃ſentibus ducibus qui perurgebant, & populis, ait: Ego quidẽ me non eſſe dignũ tanto ſacerdotio iudico: Verũtamen ſi aliqua in me, licet indigno, diuina diſpenſatio putat explendã, Deũ noſtrum cœli ac terræ dñm teſtor, qđ Lucius ſanctorũ ſanguine pollutas et cruentas ſuper me nõ inijciet manus. Cũq; Lucius tam graui nota inuſtũ ſe uideret in oculis plurimorũ: Quare, inquit, ò Moyſes tam facile condẽnas eũ, cuius fidem ignoras? Aut ſi tibi aliquis de me aliter indicauit, audi fidem meam, & tibi ipſe magis quã alijs crede. Tunc ille: Deſine, inquit, ò Luci doloſis tuis me quoq; imaginib⁹ adgredi. Bene mihi nota eſt fides tua, quã proteſtant ſerui Dei per metalla damnati, ẽpi in exiliũ truſi, preſbyteri, diaconi extra Chriſtiani nõis habitacula relegati, beſtijs alij, alij etiam ignib⁹ traditi. Nunquid poteſt uerior eſſe fides q̃ auribus capit, quã quæ oculis peruidet? Apud me certũ eſt, quod qui Chriſto recte credunt,

iſta non faciunt. Et ita maiore dedecore deformatus (q̄m perurgebat ne-
ceſsitas reipublicæ conſulendi) cōpulſus eſt adquieſcere, ut ab ep̄is quos
in exilium truſerat, ſacerdotium ſumeret. Quo ſuſcepto, & gentis ferociſsi
mæ pacem tenuit, & fidei catholicæ cuſtodiuit intemerata conſortia.

Verum cum apud Alexādriam populos & urbē nebuloſi doctoris ter-
ra perfidiæ caligo ſuffunderet, uelut lampadē quandam diuina luce fulgē
tem Didymū dn̄s accendit. De cuius uita atq; inſtitutis (q̄m ad eccleſiæ
gloriam dei munere conceſſus creditur) licet in tranſcurſu, neceſſario tn̄
cōmemoranda nobis pauca uident̄. Is nanq; in parua ætate, cū adhuc ēt
prima literarū ignoraret elementa, luminibus orbatus, maiore deſiderio
ſcientiæ ueri luminis inflāmatur: nec deſperationē cupita adipiſcendi paſ-
ſus eſt, cū audiſſet ſcriptū in euangelio: Quod apud hoīes impoſsibile eſt,
poſsibile eſt apud Deum. Hac igit̄ diuina pollicitatione confiſus indeſinē
ter dn̄m deprecabat̄, non ut oculorū carnalium uiſum, ſed ut illuminatio
nem cordis acciperet. Miſcebat tn̄ precibus ſtudia ac laborē, & iuges cō-
tinuataſq; uigilias, non ad legendū, ſed ad audiendū adhibebat, ut quod
alijs uiſus, hoc illi conferret auditus. Cum uero poſt lucubrationis laborē
ſomnus (ut fieri ſolet) legentibus adueniſſet, Didymus ſilentiū illud nō ad
quietē uel otiū datum ducens, tanq; mundū animal ruminans cibū quem
cœperat, ex integro reuocabat, & ea q̄ dudum percurrentibus alijs ex li-
brorū lectione cognouerat, memoria & animo retexebat, ut non tā audiſ
ſe q̄ lecta fuerant, q̄ deſcripſiſſe ea mentis ſuæ paginis uideret̄. Ita in breui
deo docente, in tantā diuinarū humanarūq; rerum eruditionem ac ſcien-
tiam uenit, ut ſcholæ eccleſiaſticæ doctor exiſteret, Athanaſio ep̄o, cæte-
riſq; ſapientibus in eccleſia uiris Dei admodū probatus: ſed & in cæteris,
ſiue Dialecticæ, ſiue Geometriæ, Aſtronomiæ quoq; uel Arithmeticæ di-
ſciplinis ita eſſet paratus, ut nullus unq; philoſophorū aliqua ex eis artibꝰ
proponēs, obtinere eū uel cōcludere quiuerit, ſed ſtatim ut reſponſiones
eiꝰ acciperet, magiſtrū eū etiā illius de qua ꝓpoſuiſſet, crederet diſciplinę.

Huius aliquanti dicta uel cōmuniter diſputata, uel proponentibus re-
ſponſa adhibitis notarijs deſcripſere: quæ etiam nunc in magna admira-
tione habent̄. Nos aūt qui & uiuæ uocis eius ex parte aliqua fuimus au-
ditores, & ea quæ a nonnullis dicente eo deſcripta legimus, longe maio-
rem gratiā, & diuinū neſcio quid, ac ſupra humanam uocę ſonans, in illis
magis ſermonibus qui de ore ipſius proferebant̄, agnouimus. Hūc etiam
beatus Antonius, cū fidei Athanaſij teſtimonium laturus aduerſum Aria-
nos de Thebaide Alexandriam deſcendiſſet, magnificis cōſolatus eſt uer
bis: Nihil te, inquit, offendat ô Didyme, quod carnalibus oculis uideris
orbatus. Deſunt enim tibi oculi illi, quos mures, & muſcæ, & lacertæ ha-
bent. Sed lætare quia habes oculos quos angeli habent, e quibus Deꝰ ui-
detur, per quos tibi magnum ſcientiæ lumen accenditur.

Florebat igitur Aegyptus ea tempeſtate, non ſolū eruditis in Chriſtia-
na philoſophia uiris, uerūetiam his qui per uaſtam eremū cōmanentes, ſi-
gna & prodigia apoſtolica, ſimplicitate uitæ, & cordis ſynceritate facie-
bant. Ex quibus interim quos ipſi uidimus, & quorū benedici manibꝰ me
ruimus, hi ſunt, Macarius de ſuperiori eremo, alius Macarius de inferiori,
Iſidorus in Scyti, Pambus in cellulis, Moyſes & Beniamin in Nitria, Scy-
rion & Helias & Paulus in Apeliote, alius Paulus in Focis, Pœmen & Io-

ſeph in Piſpiri, qui appellabaẽ mons Antonij. Sed & alios quã plures huiuſmodi uiros in Aegypti partibus habitare, fideli comperimus auditu, ut uere cõpleret apoſtoli dictũ: Quia ubi abundauit pctũ, ſuperabundauit et gratia. Habuit aũt per idẽ tps etiam Meſopotamia uiros nobiles, ijſdẽ ſtudijs pollentes. Quorum aliquantos ipſi per nos apud Edeſſam & in Carrarum partibus uidimus, plures autem auditione didicimus.

2 Sed neutra harũ infœcũdior Cappodocia fuit, imo aliquid lætius Gregorium nobis cũ Baſilio germinauit. Tulit igiẽ & ipſa multorũ ſanctorũ ſegetem ſatis lætam, produxit copioſam piorum uineam, oliuarũ quoq; dñi germinauit nouellam. Sed iſti præcipue uelut duo filij pinguedinis aſſiſtẽtes dextera leuaq; cãdelabro, iſtar duorũ cœli luminariũ refulgebãt.

Pulcherrimus locus Sycophantas noſtri tẽporis conuincit, qui diuinorum librorum intelligentiã ex ꝓpria temeritate & ꝑſumptione hauriunt, non aũt ex maiorum ſcriptis & autoritate, qui intelligẽdi regulã ex Apoſtolica ſucceſsione ſuſceperunt, quemadmodum Clemens Lib. 10. Recog. & Epiſtola. 5. elegãter docet.

Vnde dignum puto de his pauca ſupra repetere. Ambo nobiles, ambo Athenis eruditi, ambo collegæ, ambo de auditorio digreſsi ad profitẽdã Rhetoricam rogabanẽ. Quod opus magnifice quidẽ implebat Baſilius, Gregorius uero magnificentius contẽnebat. Quiq; cũ ſe totum dei ſeruitio mancipaſſet, tñ de collegæ amore ꝑſumpſit, ut ſedentẽ Baſiliũ de doctoris cathedra deponeret, ac ſecũ ad monaſteriũ manu iniecta perduceret, ibiq; per annos (ut aiunt) tredecim, omnibus Græcorũ ſeculariũ libris remotis, ſolis diuinæ ſcripturæ uoluminib⁹ operam dabant, earũq; intelligentiã, non ex propria præſumptione, ſed ex maiorum ſcriptis & autoritate ſequebanẽ: quos & ipſos ex apoſtolica ſucceſsione intelligendi regulam ſuſcepiſſe conſtabat. Quorum præcipue in prophetas cõmentarios diſcutientes, theſauros ſapientiæ & ſcientiæ reconditos in uaſis fictilibus perquirebant.

VITA D. ATHANASII ALEXANDRINÆ VRBIS Epiſcopi per D. Gregorium Nazianzenum ſcripta.

Eſt oratio. 18. numero in ordine orationum eiuſdem.

1 *Et noſtri heretici nolũt quod ſint mortui, unde & uocant ſanctos mortuos, et emortuos homines, imo ꝑ excellentiam, emortuos. O inſaniam.*

a Thanaſium laudans uirtutẽ ipſam laudabo. Hunc enim ſolũ nominare, uirtutem ipſam eſt laudare, qm̃ oẽm uirtutẽ in ſe cõprehendens habebat, ſeu, ut rectius dicam habet. Deo enim uiuunt oẽs, qui ſecundũ Deum uiuũt, etiam ſi hinc ſint digreſsi: queadmodum & Abraham, & Iſaac, & Iacob audit, Deus ille Deus, tanq̃ non Deus mortuorũ ſit, ſed uiuentiũ. Virtutẽ uero laudans Deũ ipſum laudabo, a quo hominibus peruenit uirtus, ut ad ipſum pp cognationẽ ſplẽdoris deducamur, ſeu potius reducamur. Cum enim plura exiſtant, ac maxima, q̃ non facile receſeri poſſunt, qualia ſint, & q̃ magna, quæ ex Deo habemus, & habebimus, maximũ eſt & clemẽtiſsimum, quod ad ipſum ĩclinamur, & domeſtici eius ſumus. Quod enim ſol eſt ſenſibus, hoc intelligentibus eſt Deus. Hic enim mundũ illuminat uiſibilẽ; ille uerò inuiſibilem. Et hic quidẽ uiſum corporalẽ illuſtrat; ille uero naturas intellectuales ſplendidas reddit. Et quemadmodũ hic uidentibus, & uiſibilibus, his qdem ut uideant, illis aũt ut uideantur, uim ſubminiſtrat, ipſeq; inter uiſibilia eſt pulcherrimus; ita & Deus intelligentibus, & intellectis, his qdem intelligere, illis uerò ut intelligant ſuppedtat, ac ipſe inter intelligibilia eſt altiſsimus; in quo omne deſideriũ conſiſtit, & ſuper quẽ minime fertur. Nil enim ſublimius quid habet omnino deſideriũ, neq; mens ſapientiſsima, & indagatrix ſeu curioſiſsima. Hoc enim ex appetitiuis eſt nouiſsimũ, & nondũ in lucem editis totius contemplationis

requies. Cuicunq; igit contingit, ut per rationem, & contemplationẽ, materiam, & carnale hoc, ſiue nubẽ id, ſeu uelamen uocare oportet, ſegregare, ac deo coniungi, & puriſsimũ lumen aſſequi ualeat, quantũ naturæ humane poſsibile eſt, beatus ille iã ob aſcenſionem, quæ hic eſt, q̃ diuinitatem, ad quam aſpiramus. Et quã ſapientię ſtudiũ tribuit rectum, & ſuper materialem dualitatẽ per unitatem, quę in trinitate cognoſcitur aſcenſio. Quicunq; igit per copulationẽ deterior eſt effectus, ac adeo luto immerſus, ut nequaq; ad ueritatis radios aſpicere ualeat, nec ſuper inferna attolli, cũ ſit ex ſupernis creatus, & ad ſuperna uocatus, miſer ille mihi ob cęcitatem exiſtit, etiam ſi pręſentibus bonis abundet, & tanto plus, quanto magis deluditur á copia, ac aliud quid bonũ prę exiſtẽte bono eſſe credit, malę opinionis fructũ decerpens malum, ſiue in caligine damnanda, ſiue in igne uidendo, quem ſicut lucem non cognouit.

Et hæc paucis ſint philoſophata, tam præſentibus, q̃ antiquis. Pauci. n. qui dei ſunt, etſi oẽs illius ſint creaturæ, legiſlatoribus, ducibus, ſacerdotibus, prophetis, euangeliſtis, apoſtolis, paſtoribus, & doctoribus, ſupplemento ſpiritali, ac congregationi omni. Inter omnes aũt huic, quem nunc laudandũ ſuſcepimus. Quoſnam aũt dico? Enoch illum, Noe, Abraham, Iſaac, duodecim patriarchas, Samuel, Dauid, Solomonẽ quodamtenus, Heliam, Heliſęũ, eos qui ante captiuitatem, necnon qui poſtea fuere, prophetas. Pręterea & nouiſsima illa ordine, prima aũt ueritate, q̃ circa Chriſti fuere incarnationem, uel aſſumptionẽ, ante lumen lucernã, ante uerbũ uocem, ante mediatorem mediantẽ mediatorem, inquã, Teſtamenti noui, & antiqui. Ioannẽ præcipue, diſcipulos Chriſti, eos, qui poſt Chriſtũ populum uel purgarunt, aut per ſigna ſunt cogniti, ſeu per uerbũ manifeſtati, ſiue per ſanguinem redditi perfecti. Cũ his Athanaſio eſt certamen, & ab aliquibus parũper ſuperatur, nonnullos etiam ſuperat; ſi hoc nõ nimis dictum eſt audacter: et hos quidem uerbis, alios uero operibus, quorundam manſuetudinẽ, aliorũ uero Zelum, nonnullorũ pericula. Et horũ quidem plura, aliorũ uero omnia eſt imitatus; ac aliud qd pulchritudinis ab alio ſumpſit; non ſecus ac ij, qui formas cũ excellentia depingũt; & in ſolam animã ſuam deduxit, ac unam uirtutis ſpeciem ex omnibus diligenter collegit. Eos enim qui ſermonibus præſtabant, operibus; qui uero operibus excellebant, ſermonibus uicit. Aut ſi uultis: ſermone eos, qui ſermone erant celebres; operibus aũt eos, qui operibus fulgebãt, ſuperauit. Eos uero, qui in utriſq; his mediocriter ſe habebant, in altero ſupergrediebat. Illos autẽ qui in utroq; ſummi erant, ambobus pręcurrebat. Proinde etſi magnũ uirtutis exemplũ hoc fuerit anticipantibus, nihilominus ad laudẽ noſtri ptinet boni, quod ijs ẽt, qui poſt ipſum fuere, reliquerit exemplum.

Cæterum omnia illius recenſere facta, & admirari, longius fortaſsis foret, q̃ pręſens ſermonis fert ſeries. Ac potius ad hiſtoriam pertineret, q̃ ad laudẽ. Inter uota tñ mea eſt, ut illa aliquãdo deſcribere, ac poſteris uel inſtructionis, uel delectationis gratia tradere poſsim, quemadmodum & ille diuini Antonij uitã conſcripſit, uitæ monaſticę legiſlationem narrationis ſtructura contentam. Proinde pauca illius ex multis recenſebimus, & quæ nobis memoria, tanq̃ notiora ſuppeditabit, quo deſiderio ueſtro ſatiſfaciamus, & feſtiuitati debitũ ſuum perſoluamus; plurima uero tanq̃ penes ſcientes obmittemus. Sanè haud quaq̃ ſanctum, aut tutum foret,

impioꝝ uitas memoria honorare,eos uero,q pietate excelluerũt, ſilẽtio ꝑterire;idq; in ciuitate, quã uix multa ẽt uirtutis exẽpla ſaluare poſſent,q in diuinis non ſecus ac in equorũ curſibus,& theatro,ludere conſueuit.

Athanaſius igiť ſtatim in moribus diuinis,ac diſciplinis eſt nutritus,parumq; circularibus operã dedit artibus,ne illarum penitus ignarus eſſet, ſeu neſciret,quas contemnendas eſſe cenſeret. Haudquaq; enim ſuſtinebat,ut animę generoſum,& magnificũ uanis exerceret ſtudijs, ne idem ei, quod inexpertis accideret athletis,qui cũ aerem ſæpius uerberant, q; corpora,a certamine excidunt.In teſtamento uero toto tã nouo,q; ueteri,tantum ſe exercebat, quantũ nec alius in uno.Ditatus eſt igiť contemplatione,ditatusq; uitæ ſplendore,ita ut mirabiliter utraq; connecteret , ac aurea inde fieret cathena,multis haudquaq; nexibilis. In uita enim contemplationem pro duce habuit; in cõtemplationẽ autem uitæ ſigillo eſt uſus. Initium enim ſapientiæ timor Dñi, tanq; uinculum quoddam primũ ; & ſapientia timorẽ ſupergrediens,ac in dilectionẽ aſcendens , quæ inde nos dei amicos,& pro ſeruis filios facit.Ita igitur educatus,et eruditus; quemadmodum & nunc oporteret illos,qui populo ſunt præfuturi,& qui magnum Chriſti corpus tractare debent; ſecundũ magnum itaq; dei conſilium,& prouidentiã, quæ a longè magnarũ rerum ſubminiſtrat occaſiones,magno huic gradui addiciť, fitq; unus ex appropinquãtibus deo,appropinquanti,ac ſtatione ſacra , necnon ordine dignus cenſetur . Cumq; per oẽm graduũ tranſiret ſeriem,ut quæ interim acciderunt abſcindã,populi illi concred ta eſt præſidentia.Hoc eſt dicere orbis uniuerſi præfectura. Nec referre poſſum utrũ uirtutis præmiũ,aut Eccleſię fontem,ac uitã, ſacerdotiũ acceperit.Oportebat enim cum illa ueritatis deficeret ſiti, ut Iſmahelis olim inſtar potu reficeretur, aut tanq; Helias ex torrente exſiccato terræ refrigeraretur humiditate, & parumper adhuc ſpirans reuiuificaretur,ac ſemen relinquereť Iſrael,ne fieremus ſicut Sodomo, & euenirent nobis talia,qualia Gomorrę,quarũ prauitas eſt diuulgata, ſed longe magis perditio illarũ,utpote igne,& ſulphure ſubmerſarũ. Quapropter erectum eſt nobis cornu ſalutis,cum iam iaceremus , necnon lapis angularis excitatus eſt in tẽpore , qui nos tã ſibi,q; nobis ipſis colligaret . ſiue ignis paruam,& malã expurgans materiam,ſeu uentilabrũ ruſticanũ, quod diſcernit quid ſit ex dogmatis graue,uel leue,uel gladius malitiæ radices exſcindens.Repperitq; uerbũ auxiliatorem ſuũ,ac ſpiritus deprehendit,qui pro eo ſpiraret . Ita igiť & propter hæc ſuffragio populi uniuerſi non per cædes,ſeu tyrannicè,ſed ſpiritaliter,& apoſtolicè ad Marci eleuatur thronum,non minus pietatis,q; præſidentię ſucceſſor . Hæc enim multiphariã ab eo, illa uero confeſtim poſt illũ inuenitur , quę & propriè relinquenda eſt ſucceſsio.Hoc enim concordiæ,& throni eſt eiuſdẽ,illud autem opinionis contrariæ,& throni diuerſi.Et hæc quidẽ nomen , illa uero ueritatem habet ſucceſsionis;non enim cogens , ſed coactus eſt ſucceſſor . Nec qui tranſgrediť,ſed legitime proponitur.Neq; qui contraria ſentit, ſed q eiuſdem fidei,exiſtit.Niſi quis ita ſucceſſorem dicere uelit, ſicut ægritudinem ſanitati,& lumini tenebras , & ttanquillitati tempeſtatem , & defectum mentis intellectui.

Poſtq; autem ita pręfectus eſſet,ita quoq; diſpoſuit principatũ; non enim thronũ pariter accepit, quemadmodũ ij, qui tyrannidem quandam,

aut

aut hæreditatem præter opinionẽ ſortiuntur,ac propter ſatietatẽ uiolenter egit. Hæc enim degenerantiũ,& adulterinorũ ſunt ſacerdotum, & qui profeſsione ſunt indigni,qui nihil ad ſacerdotiũ afferunt, neq; boni conſequendi gratia laborarunt. Nihilominus tñ & diſcipulos ſe, & doctores pietatis eſſe oſtentant,& priusq̃ purgentur,purgant. Heri ſacrilegi,hodie ſacerdotes:heri ſacrorũ expertes,hodie in ſacris duces: ueteres in malitia, at tenues in pietate. Quod qdem opus eſt charitatis humanę, & nequaq̃ ſpiritus. Qui cũ omnia per uiolentiam ſunt ſcrutati, tandem pietati etiam uim inferunt. Quorũ mores haudquaq̃ gradum indicant,ſed gradus mores,cum multũ ordo immutet. Qui pluribus pro peccatis proprijs,q̃ Populi indigent ſacrificijs. Et omnino in uno ex duobus delinquunt, aut qa cũ uenia indigeant immoderate ueniam tribuant,tanq̃ malitia non ſit reſcindenda, ſed docenda:aut principatus aſperitate propria abſcondant crimina;quorũ neutrum ille fecit:ſed opibus erat ſublimis, prudentia uero humilis,uirtute quidem immutabilis, congreſſu uero admodũ facilis, manſuetus,ira uacuus,compaſsibilis,ſermone ſuauis, moribus uero ſuauior etiam,forma angelicus,magis tñ angelicus mente,increpando tranquillus,laudando doctus,ita ut neutrũ ex bonis ijs immodeſtia lęderetur, ſed ut increpationẽ faceret paternam,laudem uero principalem;nec tenerum fractũ,neq; rigidum auſterũ,ſed hoc quidem manſuetudinẽ,illud autem ſapientiam,ambo autẽ philoſophiã. Sanè minimũ ſermonis propter morum indigebat probitatem. ij enim ad inſtructionem erant ſufficiẽtes: minimum quoq; uirga propter ſermonẽ, minus etiam inciſione propter uirgam mediocriter uerberantem.

Sed cur uobis hominẽ depingo, quem Paulus depingere præoccupauit? Et hoc in ijs, quibus Pontificem magnũ cœlos aſcẽdentem decantat. Hucuſq; enim mihi ſermo erũpere audet,qm̃ Xp̃s eſſe nouerat,qui ſecundum Chriſtũ uiuerent. Illud aũt in ijs,quæ ad Timotheũ ſcribens edocet, ſermone effingens eũ,qui Epiſcopæ ſit præponendus. Si enim legem, tanquã regulam,ei,qui in his laudandus eſt,adhibere uolueris, manifeſte iuſtitiam cognoſces. Adeſte igitẽ,ac mecũ circa ſermonẽ laboranti panegyrim celebrate,ac multa obmittere uolenti, aliter tñ ab alio detẽto,nequaq̃ tñ id quod ſuperat inuenienti,quẽadmodum in corpore undiq; æquali,& pulchro. Quodcunq; enim mihi in mẽtẽ incidit,ſemp uidetẽ pulchrius, ſibiq; uendicat ſermonẽ. Quapropter adeſtote ac mihi,ut bona illius enumerẽ, opem ferte, quicunq; illorũ laudatores eſtis,ac teſtes, certamenq; inter uos certetis pulchrũ,tam uiri, q̃ mulieres, adoleſcentes,& uirgines, ſenes cũ iunioribus,ſacerdotes cũ populo,ſolitarij,& promiſcui, qui ſimplicitatẽ amplexi eſtis,& uirtutẽ,q contẽplatione excellitis,& opatione. 2

Et hic quidem laudet ieiunia,& orationes,tanq̃ in hoĩe corpore carente,& experti materiæ. Ille aũt in uigilijs,& pſalmodijs reſonantiã, & aſsiduitatẽ minime ſuperabilem,alius ſubſidium indigentiũ; alius contra eminentiam deiectionẽ,aut circa humilitatẽ demiſsionẽ. Vos uirgines pronubum;q̃ ſub iugo eſtis moderatorẽ ſolitarij pennis præditũ; promiſcui legiſlatorẽ;ſimplices ductorem;contemplatores Theologũ; delicati refrenatorẽ;ęrumnoſi conſolatorẽ;ſenectus baculum;iuuentus inſtructionem; paupertas largitorẽ;abundantia diſpenſatorẽ. Videntẽ & mihi uiduæ præfectũ talem laudare debere:necnon orphani patrẽ; ac inopes pauperũ cu

Cum Athanaſius tã tus uir ieiunat, orat, uigilat, pſalmos canit, oſtendit hæc nõ eſſe res inanes, ſuperſtitioſas, & recenter inuentas, ut latrant hæretici.

ratorē;hoſpiteſq; hoſpitalem;& fratres fratrū amatorē; īfirmi medicum; immo ſi uis ægritudinē,& medicamentū. Sani ſanitatis cuſtodem;oēs uerò eū,qui factus eſt oībus oīa,quò lucrarēt oēs,aut quāplurimos. Hæc igitur quēadmodum dicebam alīj admirent,& collaudent, quibus uel minima illius admirari uacat. Cū aūt parua dico,illū ſibimetipſi cōparans dico,ac geſta eius cū geſtis ipſius confero. Siqdē nequaq; pro dignitate gloria dignū glorificabitis,etiam ſi ſplendidiſſime id feceritis, pp gloriā,quēadmodum audiuimus ſuperabūdantē. Qm̄ uel parua illius,alīs ad nominis ſufficiunt claritatē,nobis aūt(haud enim tolerabile eſt, ut obmiſſo ſermone ſeruiamus minorib⁹) ad id,quod præcipuum illius erat eſt conuertendum. Dei autem opus, de quo & ſermo, ut aliquid magnificentia, & anima illius dignum proferamus.

Erat tp̄s cū noſtra florerent,ac bene ſe haberent, qn̄ ſuperuacuū illud, & garrulum, necnon Theologiæ cōmentū, nequaq; introitū in diuinum habebat ouile,ſed idē erat,quod calculis ludere,uiſum celeritate tranſpoſitionis fallentib⁹,aut corā ſpectatorib⁹ omnipharīs, & effœminatis deſaltare concentibus. De Deo aūt quid dicere, uel audire curioſum, ſermonis uerò ſincerū,& generoſum pietas cenſebat. Poſtq; uero Sexti, & Pyrones,ac linguæ oppoſita,tanq; morb⁹ quidam uehemēs, & mores mali in eccleſiam irruperunt,& nugæ eruditio eſſe uidebant, & ut Actorum liber de Athenienſib⁹,inquit,nullæ rei aliæ uacamus, q; dicere quid,uel audire nouū. O quis Hieremias noſtrā deploraret confuſionē,& excæcationem, qui ſolus calamitates ritè lugere ſciebat. Arius rabiē hanc inchoauit noīe inſanus,qui & ob linguæ intemperantiam pœnas morte in locis dedit impuris. Voti,non ægritudinis opus factus,Iudæ ob ſimilem uerbi pditionē ſuſtinens crepationem. Alīj aūt morbū ſuſcipientes, artem ſtruxere impietatis,ī nempe,qui ingenito diuinitatē adſcribūt; cum interim non ſolum genitum,ſed & procedentem a Deitate exterminent,nominis tantūmodo participatione trinitatē honorantes,aut hoc minus ſeruantes.

3 Vide quam bene deſcribat originem etiā noſtrarum hæreſum, nempe malos mores, nugas, & cupiditatē noua dicendi uel audiendi.

Verum non ita beatus ille,cū homo eſſet Dei, & tuba ingens eccleſiæ. Sed ſciebat quod tria contrahere in numerum unum impietatis eſſet, & innouationis Sabellīj,qui primus diuinitatis excogitauit contractionem. Tria uero diuidere naturis,inciſionē præternaturalem eſſe diuinitatis. Vnicum igit recte cuſtodiebat,diuinitati enim: & tria pie docebat,proprietati enim:neq; unico confundebat,neq; tribus contrahebat, ſed in terminis manebat pietatis,quo inclinationē in aliam partem, & contrarietatē effugeret immoderatam. Ac ideo primū in ſynodo illa Nicęna, & prudentiū numero,quos ſpiritus ſanctus in unum collegit, quantū in ipſo erat ęgritudinem ſedauit,nondum inter epōs ordinatus, primus tn̄ ex conuenientibus ordinandus. Nihilominus tū uirtute clarus erat,& excellebat. Deinde cum malum iam maligni turbine inualeſceret, & plurima occuparet: hinc enim mihi dramata exordium ſumunt,quibus paulominus plena eſt terra,plenum & mare:plurimū circa ipſum bellum erat, tanq; generoſum ſermonis præfectū. Siquidem potiſsimū in reſiſtendo uerſabatur pugna, aliudq; aliunde affluebat moleſtū. Impietas enim in malorum inuentione quàm ingenioſa exiſtit,& admodum audax conatu. Quo pacto enim hominibus parcerent?qui nec deitati parcunt.

Cæterum congreſſus unus difficillimus fuit, affero enim aliquid & ip-

ſe ad drama iſtud. Sed charum me ſolum inhibet patriæ, non quæ progenuit, ſed quã malitia elegit. Hæc enim ſacra eſt, & omnibus ob pietatẽ cognita. At illi indigni ſunt eccleſia, q̃ eos generauit; audietis aũt & in uinea ſpinas pullulare. Sed & Iudas ex diſcipulis unus, proditor erat. Sunt igiť qui illi, qui nomine meo appellať cauſam dimittunt, qui ob doctrinæ amorem Alexandriæ tum degebat, ibiq; oẽm aſſecutus fuerat dexteritatẽ, pariter inter filios honeſtiſsimus, & unus exiſtens, cui ab Athanaſio concrederenť maxima Rebellationẽ aũt, ut aiunt, moliebať patri, & præſidenti, eratq; drama aliorum, & manus Abſalon ſicut ferebať cũ ipſis. Proinde ſi quis ex nobis de manu nouit, propter quã ſanctus mẽdacio fuit infamatus, & mortuo uiuente, & exilio iniuſto, ſcit quæ dico. Sed & uolens illius obliuiſcor. Ita. n. habeo in dubĳs, ut ad humanitatẽ inclinari cenſeã oportere, & crimina potius diſsimulare, q̃ condemnare. Malus enim cito contemnit bonum; at bonus haud facilè malũ. Quod enim ad malitiam paratum non eſt, neq; ad ſuſpicionem procliue exiſtit.

Cæterum hæc iam non ſunt uerba, ſed opera: neq; ſuſpicio incomperta, ſed fides prædicata. Monſtrũ Cappadocenſe ex ultimis diebus excitatum, genis malignũ, malignus mente, nec penitus liberum, ſed permixtũ, quemadmodũ multos eſſe ſcimus Primo igiť menſæ alienæ ſeruus, & placentis uendibilis, peritus omnia uentris gratia & facere, et dicere: demum rebus ſe applicuit publicis, mirumq; in modũ fidem eſt conſecutus, ita ut carnes ſuillæ, quibus milites ſuſtentanť, illi concrederentur: inde fidem fregit, ac uentri ſeruiuit. Cumq; ſolũ corpus reſiduũ ei maneret, audẽdum ſibi eſſe cenſuit, aliamq; ex alia permutans regionẽ, & ciuitatem, quemadmodũ ſolent fugitiui, demũ communis Eccleſiæ malo, tanq̃ plaga quędã Ægyptiaca, Alexandriã peruenit. Ibi ab oberrando cõſtitit, ac malitiam inchoauit. Et erat inter reliqua nullius precĳ dignus, non ſermonibus præditus liberalibus, non conuerſatione urbanus, non forma reuerenti cõſpicuus, ſed ſolũ fictione inani perſonatus. Prauitate uero, & rerũ confuſione omniũ ualidiſsimus. Noſtis enim, & referre ſcitis omnes, quæ contra ſanctũ innouauit. Sæpius. n. iuſti in manus traduntť impiorũ, non ut ab illis puniantur, ſed ut iſti glorificenť. Et mali quidẽ in morte indecenti, ſicut ſcriptũ eſt: nihilominus pĳ in tempore deridentur pręſenti, donec dei occultatur bonitas, necnon collectiones magnæ, quæ utriſq; poſtea ſunt repoſitæ, cũ & ſermo, & opera, & cogitationes iuſta dei expendentur ſtatera, cum ſurrexerit ad iudicandũ terram, uoluntatẽ coniungens, & opera, denudaueritq; penes ipſum ſignanda, & ſaluanda. Hęc tibi perſuadeat Iob & patiens, & loquens, qui homo erat uerax, irreprehẽſibilis, iuſtus, pius, & reliquis, quæ de ipſo referunť, præditus uirtutibus. Tot aũt ab tentatore percellitur aduerſitatibus, ac ita crebris, & abundantibus, ut licet multi multoties, omni æuo aduerſitatibus fuerint conflictati, quidã etiam iuſtè afflicti, nullus tñ fuerit, qui illius ſupergreſſus ſit calamitates. Non ſolum enim ſubſtantiæ, poſſeſsionũ, bonorũ, ac numeroſorum filiorum, necnon ĳs, quæ cunctis hominibus ſunt chariſsima, amiſsione ita plectitur, ut nec deplorationi propter malorũ crebritatẽ relinqueretur locus; ſed ẽt plaga nouiſsima in corpore ipſo immedicabiliter percutiť, & ineffabiliter. Acceſsit calamitati huic conſolatio uxoris peruerſa, quę ultra corpus animam etiã affligere nitebatur. Habebat aũt & amicos præcipuos, con

ſolatores malorum, ut ipſe inquit, & nequaꝗ̃ medicamentorrum adminiſtratores. Qui quidẽ afflictiones cernebant, ſed illarum myſterium ignorabant. Nequaꝗ̃ enim plagam uirtutis experientiã, ſed malitiæ exactionem eſſe cenſebant: nec ſolũ cenſebãt, ſed nec illi grauiter exprobrare erubeſcebant; cũ oportuiſſet, ſi etiã ob malitiam perpeſſus fuiſſet, ut uerborum conſolatione dolorẽ ſedaſſent. Et tales quidẽ Iob fuere res primæ, q̃bus eſt conflictatus. Virtutis enim certamẽ erat, & inuidiæ, huius quidẽ ut bonum, quod illi reſiſtebat, ſuperaret, illius aũt ut omnia ferens immobilis permaneret. Et huius quidem ut proſperaret malitiã eius, qui exercebatur, per punitionẽ rectè agentiũ: illius autem ut conſeruaret bonos, etiã ſi maioribus adhuc calamitatibus eſſent oppreſsi. Quid autem ille, qui reſpondit per turbinẽ, & nubem? qui tardus eſt ad puniendũ, & uelox ad ſubueniendũ, qui ſortem iuſtorum haud penitus uirgæ dimittit peccatorum, ne iuſti diſcant malitiã. Terminat certamen, pugilemq́ uictorẽ claro pronunciat præconio, ac plagæ detegit ſecretum. Cenſeſne me, inquit, aliud tibi reſpondiſſe, ꝗ̃ ut demonſtreris iuſtus? Hoc uulnerum remediũ, talis certaminis corona, ipſa tolerantiæ eſt retributio. Nã reliqua forſitan parua ſunt, tametſi quibuſdam uideantur magna, & paruorum gratia diſpenſata, etiam ſi in duplo plus accipit, ꝗ̃ ei fuerat ablatum.

4 Non igitur & hic quoq; mirum, ſi Georgius plus haberet Athanaſio, ſed longè mirabilius, ſi iuſtus non tentaretur tentationibus. Neq; hoc mirum ualde, ſed ſi flãmæ pluribus eſſent cõtentæ. Sic ille è pedibus eſt ſublatus, exiliumq́ pulcherrimè digeſsit. Sacris enim, & diuinis per Aegyptum monaſterijs ſeipſum offerẽs, illis tradidit hominibus, qui ſe a mũdo ſepararunt, & ſolitudinem amantes deo uiuunt, magis ꝗ̃ cuncta alia, quę circumuertuntur corporibus. Quidã enim penitus ſolitariam, & incõmixtam agunt uitam, ſolũ cum ſemetipſis, & deo loquentes, & unum hunc decorẽ ſcientes, quod in eremo eſſe cognoſcuntur. Alij aũt dilectionis legem cõione amãt, ſolitarij pariter, & mixti, alijs quidem hominibus mortui, necnon negocijs, quæ in medio uerſantur, rotant, ac rotãtur, noſq́ labilibus ludunt mutationibus, inuicem ſe decorantes, ac uirtutem aſsidua additione augentes. Cũ ijs magnus ille eſt conuerſatus, tanꝗ̃ omniũ aliorum mediator eſſet, & conciliator, eum imitatus, qui ſanguine ſuo diſtantia redegit ad pacem: ſicq́ uitam ſolitariam cũ communicatiua conciliauit oſtendens, quod & ſacerdotium philoſophia exiſtit, philoſophiaq; ſacrorum indiget diſciplina: ita enim utraq; coaptauit, & in unum reduxit, tam actionem quietã, ꝗ̃ quietem negocioſam, ut perſuaderet uitam monaſticam morũ potius conſtantia, ꝗ̃ corporis inſignini ſeceſsione. Quemadmodum & Dauid magnus negocioſiſsimus erat, ille idemq; perꝗ̃ ſolitudinarius. Si ſaltem illud, ſolitarius ſum ego, donec pertranſiuero, magnum eſt, & ad ſermonis demoſtrationẽ fide dignũ. Ac ideo ij, qui inter alios uirtute præualent, illius ſententia plus ſeparantur, ꝗ̃ quantum alios uincunt. Et cum pauca ad ſacerdotij afferunt perfectionem, pro ijs plura ad philoſophiæ utilitatem recipiunt. Proinde lex illis erat, quicquid illi uidebatur, & rurſus quicquid non uidebatur, antiquabatur. Et Moſis tabulæ illis erant dogmata eius, ueneratioq; maior, ꝗ̃ ſanctis debẽr ab hominibus. Quin etiã cum quidam adueniſſent, qui ſanctum tanꝗ̃ feram indagabant, nec inuenire poterant, licet undiq; illũ quæſiuiſſent, nullius precij

Vide quantopere laudet Aegypti monaſteria, & illius monachos. Quod ſi non omnes hoc tempore tales inueniri certum eſt, num ob id totus Monachorum ordo pdendus, ut nequiter docent Nouatores noſtri? Tolle bone uir abuſum, & remaneat rectus rei uſus, & non propter abuſum uelis carere etiã recto rei uſu. Vide Baſilium in Regu. fus. diſput. Interro. 55

dignos

Digitized by Google

dignos cenſuere miſſos,ſed collum ad enſes protendebãt, tanq̃ pro Chriſto periclitarent:ac pro illo extrema quæq; pati maximam philoſophiæ partẽ eſſe cenſebant,multumq́; longis ieiunijs,ac humi dormitationibus, necnon reliquis afflictionibus,quibus illi ſemper oblectãtur, diuiniorem, & ſublimiorem arbitrabantur.

5
Tũ q̃ui ſubſtenuas lõga ieiunia,humi dormitationes,necnõ reliquas corporis afflictiones,nota quod huiuſmodi res erant antiquiſsimorum Monachorũ oblectationes.

Ille igiẽ in his erat, & Salomonis dictum illud ſapiens laudabat, omni rei ſuum eſſe tp̃s. Ac ideo parumper ſe occultabat, donec belli tempus eſfugeret,ac pax ſe cum ipſo oſtenderet regrediẽte,quod & paulòpoſt accidit. At Georgius,licet ingens ſolitudo impediret, per Aegyptum diſcurrebat,at Syriam impietatis ſpoliabat potentia,necnõ ortum quantũ poterat ſcrutabatur,ſemper quod morbidum erat ſecum ſumens, & leuioribus,aut timidioribus adhærens. Siquidẽ Imperatoriæ conciliatus eſt ſimplicitati;ita enim leuitatẽ uoco,uenerans pietatem. Etenim ſi uerũ dicere oportet,Zelum iam habebat,ſed non ſecundũ cognitionẽ. Emercabatur autem præfectos, qui magis aurũ q̃ Chriſtũ amabant:abundabat enim, cum ea, quę pauperib⁹ debebanẽ, male expenderet:& ex illis potiſsimũ effœminatores,ac inter uiros uirilitate carentes,& generis dubij,impietate tñ manifeſtos. Quibus cum ea,quæ ad mulieres pertinent, ſint concredita,neſcio quo pacto Romanorũ Reges,quæ uirorum ſunt illis committunt. His igitur maligni ſeruus uires acquiſiuit, zizaniarum ſeminator,antichriſti præcurſor. Etenim eloquentia eius,qui tũ inter epiſcopos primarius erat,tanq̃ lingua eſt uſus,ſi alicui eloquentem uocare lubet, eum,qui non tã impietatis eſt doctor,q̃ inimicus,& contentioſus. Nam nomẽ lubens ſuppreſſerim. Ipſe aũt manus loco multitudini erat,ueritatẽq́; inuertebat auro,qd' per pietatẽ collectũ, mali impietatis faciũt inſtrumẽtum.

Vt igiẽ potentia illa penitus adimpleret,primo quidẽ in ſanctę,& egregiæ uirginis Theclæ Seleucia,poſtea etiã in urbe hac magna,ſynodus eſt congregata. Vnde effectũ eſt,ut cũ urbes illæ hucuſq; inter pulcherrimas fuiſſent cognitæ, hanc ob cauſam inter ignominioſiſſimas habeanẽ. Siue turris confuſionis, q̃ pulchra linguas diuiſit, quẽadmodũ & oportebat, nã mali gratia erat cõcordia:ſiue Caiphę conſeſſus, in quo dãmnatus eſt Chriſtus;ſiue aliud quid tale conuentus ille eſt appellandus,qui oĩa euertit,& confudit. Nam piũ dogma,& antiquũ, ac trinitatis patrociniũ diſſoluit,iaciendo uallum, & machinationibus concutiendo conſubſtantialẽ. Impietati aũt fores reſerauit,per ſcriptorũ mediũ, ſub prætextu quidẽ uenerationis ſcripturæ,& uſu nominũ electorũ, uerè aũt Arianiſmũ introducens ſine ſcriptis. Nam ſimile illud ſecundum ſcripturas, ſimplicioribꝰ illecebræ erant,impietatis contegentes hamum, aut imago ad oẽs reſpiciens præſentes, non ſecus ac Cothurnus ille pedibus congruens ambobus,ſiue uniuſcuiuſq; auræ uentilabrũ. Poteſtatẽ capiens a prauitate nup ſcripta,& contra ueritatẽ machinatione. Sapientes enim facti ſunt ad malefaciendum,& bonũ facere ignorauerunt. Hinc ſubdola hæreticorũ dãnatio,quos ſermone quidẽ declarabant,quo conatus eorum uеriſimilis eſſe uideretur:opere uero ad ulteriora perducebant, impietatẽ nequaq; moderate,ſed ſyngrapham inceſſanter criminantes. Hinc iudices ſacrorum prophani,& mixtura noua,facies publica, & myſtica problemata, necnon iniqua uitæ ſcrutatio,ac ſycophantæ mercede conducti, iudiciaq; ob uerba etiã prolata. Vnde quidã iniuſtè a thronis ſunt extruſi,alij uero corp

ed by Google

loco introducti, & impietatis chirographa, tanquam aliud quid neceſſarium exacta, ac atramentū in promptu, & ſycophantes iuxta. Talia plurimi è nobis alias etiam inuicti pertulere, nō quod intellectu caderent, ſed ſcriptis ſeducerentur, & malis per utraque in unum peruenirent, fumique, ſi non ignis participes fierent.

Ob quæ ſæpius ſum collachrymatus, cū confuſionē cernerē, tum uigentē, & recti uerbi perſecutionē a uerbi præſidibus nunc exurgentē. Præſenti enim tpe paſtores facti ſunt inſipientes, ſecundū quod ſcriptum eſt: Et paſtores multi deuaſtarunt uineam meam: confuderunt partē deſiderabilē; Eccleſiam Dei dico, multo ſudore, & labore tam ante, quam poſt Xp̄m congregatam, ſed & magnis Dei pro nobis paſsionib⁹ ipſis roboratā: exceptis admodū paucis, qui pp paruitatē fuere deſpecti, uel p uirtutē reſiſtere auſi: quos oportebat ut pro ſemine, et radice relinquerentur Iſrael, quo iterum refloreſceret, & ſpiritus uiuificaret affluentia. Oēs ſe tempori adaptarunt tm̄ inter ſe contendentes, ut quidā antea, quidam uero poſtea paterent, & ut nonnulli propugnatores, ac præſides fierent impietatis, alij autē in ſecundo conſtituerent ordine, uel timore perculſi, aut proprij commodi gratia ſeruientes, ſeu adulatione ineſcati, ſiue ignorantia decepti, qđ erat modeſtiſsimū, ſi ſaltē hoc ad excuſationē ſatis eſt illis, quib⁹ populi concredita eſt cura. Quēadmodū enim leonum, & animalium reliquorū motus non ſunt idē, neque uirorum, & mulierū, ſeniorū & iuniorū; ſed non parum inter genera intereſt, ac ætates, ita euenit & inter ſubditos, & imperantes. Fortaſsis enim popularibus, qui talib⁹ obnoxij ſunt paſsionib⁹ ignoſcimus, illis enim ſæpius ſaluti eſt quod ſint inexperti. Doctori autē, qui aliorū ignorantias emendat, quō hoc concedemus? ſi ſaltē non eſt falſo noīe præditus. Quō enim non abſurdum eſt, Romanorum legē nemini ignotam eſſe debere, etiamſi admodum ruſticanus ſit, & imperitus, Nec legem ſubuenire ijs qui per ignorantiam delinquunt, ſalutis aūt ductoribus ſalutis ignota eſſe principia, etiamſi cōtingat in alijs eos ſimpliciores eſſe, & intellectu non adeo profundo? Sed eſto, detur uenia ijs, qui p ignorantiam ſequuntur; quid dices de alijs, qui induſtriam ſibi uendicant? ob quas, inquam, cauſas præſtantiores accuſant, & pietatis ſcenam & plurimū ludunt, tanquam apparuerit quid, quod ſit reprehendendum, & exorbitant. Quin & ſcripturam audio dicentem, ſemel commotum eſſe cœlum, & terrā, tanquam paſsi ſint hoc & antea: q̄ ut arbitror, ita inſignes rerū oſtendit innouationes, & nouiſſimum terræmotum, ſi Paulo credimus dicenti, nil aliud fore, quā ſecūdam Chriſti præſentiam, & uniuerſi huius tranſmutationem, & tranſpoſitionem in immobile, & tranquillum. At temporis præſentis motum hunc nullo priorum arbitror eſſe minorem, per quē quidem a nobis mouetur quantum eſt philoſophicum, & Deo acceptū, & priuſquam tempus ſit eorum, qui in cœleſtibus agunt. Qui cum in reliquis ſint pacifici, ac modeſti, hoc nequaquam æquè ferent, ut deus propter quietē prodatur, ſed & hic admodū bellicoſi ſunt, et inexpugnabiles. Talis enim eſt zeli feruor, ac citius minus decenter contra mouerent, quam id, quod decens eſt, deſtituerent. Sed & populi pars non minima una abrumpitur, alitum inſtar, ſturnatim ſe aggregans, ac ne nunc quidem deſinit aſsiſtere.

Et hæc ſunt, quæ Athanaſius egit, quandiu Eccleſiam, tanquam columna, ſuſtentauit, & quæ poſteaquam improborum calumnijs ceſsit. Quemadmo-

dum enim ij, qui præſidium aliquod forte capere intendunt, cum cernunt id aditu, & captu difficile eſſe, ad artem ſe conuertunt. Et quid inde? Pecuniis, aut dolo præfectũ ſubtrahunt præſidij, ac ita iã præſidiũ ſine ullo occupant labore. Aut ſi mauis: Quemadmodũ ij, qui Sampſoni inſidiabant, comam prius, in qua habebat fortitudinẽ, detendebant, inde iudicẽ manibus capiebant, poſtea illi, quantũ uolebant, illudebãt, priuſq; uiri fortitudo reſiſtere poſſet: ita & contra nos alienigenæ potentiam noſtram é pedibus ſuſtulerunt, ac gloriam Eccleſiæ abraſerunt, & ſic demum in impietatis & rebus, & doctrinis delitioſè egerunt.

Interea deo inuiſi paſtoris fautor, & protector, uitam cũ morte mutauit, malum caput Regno non malo imponens, quod & inutile, ut ferũt, in nouiſsima ſpiritus exhalatione cognouit. Nã unuſquiſq; aptus rerum ſuarum iudex exiſtit, propter iudiciũ, quod illic eſt. Tria igitur mala, & quæ regno eius indigna eſſent ſibi accidiſſe dixit, & generi cædẽ, & apoſtatæ liberationẽ, & fidei innouationem; ac cũ uoce hac diſceſsit. Rurſus igitur ueritatis ſermo poteſtatẽ accepit, ac qui ui oppreſsi fuerant, loquendi libertatem receperunt, cũ zelus acueret iram. Quod quidẽ Alexãdrino accidit populo, admodũ contra uiolentos concitato. Nam cũ nequaquã uiri tolerare poſſent immodeſtiã, noua morte, improbitatem, nouaq; iniuria mortẽ infamarunt. Scitis camelũ illum, & nouum onus, ſublimitatemque nouã, ac circuitũ primum, &, ut arbitror, ſolũ: quæ cuncta præſentibus quoq; uiolatoribus minantur. Poſtq; autem iniuſtitię tempeſtas uiolenta, pietatis interfector, maligni præcurſor, tales pœnas dedit, quas nec ego laudare poſſum: ſiquidẽ non quæ illum pati, ſed quę nos facere decuiſſet conſiderare oportet: dedit tamen.

Cum ira populi uniuerſi, ac impetus in illũ graſſaretur, regreſſus eſt athleta ex peregrinatione pulchra. Ita enim fugã illius propter trinitatem, & cum trinitate uoco. Adeò autẽ beniuole exceptus eſt ab urbanis, & quaſi ab Ægypto uniuerſa, ut undiq; & ad omnem concurreretur locũ altiorẽ, quo nonnulli Athanaſij uoce ſolũ, alij autem forma ſatiarent. Quidam autem, quemadmodũ & de Apoſtolis audimus, ut umbra ſolũ, et noua corporis ſanctificarentur forma: ita ut licet multis multoties a multis omni iã tempore facti ſint honores, & occurſus, non tm̃ principibus publice, & ſacerdotibus, ſed & priuatis illuſtrioribus, nulli tamen humaniores recenſeri poſsint, & ſplendidiores. Niſi quis Athanaſium ipſum cũ his uelit cõparare, & honorem, qui ei in priori exhibitus eſt ingreſſu, cũ ad eoſdem, & ex eadem regreſſus eſſet fuga. Sed & talis de honore illo dicĩ ſermo. Referatur enim, etiam ſi uideatur ſuperuacuus, tanquã condimentum ſermonis, & flos redolens. Quidã præfectus poſt illum ingreſſus eſt introitum; noſter hic erat Cappadox, & ex potiſsimis. Philagriũ illum ſat ſcio noſtis, & amorẽ, quo illũ homines proſequuntur, pluſq; ullũ alium, honoremq; iuxta amorem, ut paucis uerbis illum planè cognitũ reddam. Cui & gubernatio, & legatio ciuitatis Imperatoris ſuffragio iterũ delata fuerat. Ex huius igĩ comitibus quidam, cui populi multitudo infinita apparebat, & quam tanq; pelagi uaſtitatẽ nec oculis comprehendere poterat; ad quendã familiarem, & amicũ ſuum dixit, quemadmodũ in talibus euenire ſolet: Dic mihi optime, num prius tantam populi uideris multitudinem, & tam alacriter ad unius honorẽ effuſam? Cumq; iuuenis negaret,

adderetq; ſibi uideri nec Conſtantium ipſum talem conſecutũ eſſe, tanq̃ mentione regis magnitudinẽ honoris oſtendere uellet: Blande ille, & ſua uiter ridens, inquit; Quid hoc tanq̃ magnum, & mirandũ dicis? Vix, ut arbitror, Athanaſius magnus ita introduci poſſet: ſed & ad ſermonis cõfirmationem iuramentũ quoddam ſolitum addidit. Id autem ſermo eius uolebat, quod & uobis conſtare arbitror, ut is, quem nunc laudamus, regi etiam ipſi anteferretur. Tanta apud omnes uiri erat ueneratio, tantuſque ſtupor introitus memorandi. Per genera enim, & ætates, necnon artificia homines diuiſi erant. Solet enim ſe ciuitas illa potiſsimũ ita inſtruere, cũ alicui honorem exhibet publicũ. Verùm quo pacto ſpectaculum illud ingens ſermone explicare potero? Fluuius erat unus, quẽ poeta quiſpiam auro fluẽtem, ſeu ſpiciferũ nominare poſſet, per diurnum ſpaciũ, ac plus etiam a ciuitate, uice uerſa per terram lambens.

Permittite ut me paulisper narratione oblectẽ; illic enim uerſor, nec facile a feſtiuitate illa ſermonem abducere queo. Athanaſium uero pullus geſtabat; & ne me ſocordiæ arguatis, tanquã pullus ferè ille Ieſum meũ. Siue populus fuerit gentilis, quẽ benefactis aſcendit, ignorantiæ uinculis ſolutum: ſiue aliud quid ſermo oſtendere uelit: ramiq; ipſum ſuſcipiebant, ac ueſtis floridæ, & uariæ ſubſtratio, quæ ſub, & ſuper illum expandebãt, cum ſolum ignominia afficeret ſublime, & quod ſimile non haberet, imago, inq̃, & ipſa aduentus Chriſti, ac præclamantes, & præſultantes. Nec ſolum puerorũ turba collaudabat, ſed oĩs lingua cõcordans, & diſcordãs inter ſe uincere contendebat: ut interim dicere obmittam populi uniuerſi plauſum, ac effuſionẽ unguentorum, necnon peruigilium, & totam ciuitatem luminibus reſplendentem, publicaq;, ac conuiuia priuata, & cuncta alia, quibus ciuitates lætitiam oſtendere conſueuerunt; quæ tum abundãter, & præter mediocritatem in gratiam eius ſunt impenſa, ac ita, & cũ panegyri tali, admirandus ille ciuitatem ſuam recepit.

Viuebat igitur, quẽadmodum populi decet præfectos, docebat aũt nõ ut uiuebat, nec decertabat, quẽadmodum docebat. Ac ideo minus q̃ ij, qui ob ſermonẽ aliquem decertabant, periclitabatur. Cum uero decertabat, plus honorabatur. Sed nunquid illũ ingreſſus quicq̃ poſt ingreſſum pudefecit? Nequaq̃: ſed omnia inter ſe ita habebant, quẽadmodũ in lyra una, & harmonia eadẽ, uita, ſermo, certamina, pericula, quæ in regreſsione, & quæ poſt regreſsionẽ pertulit. Poſtq̃ enim eccleſiam adeptus eſt, nequaq̃ ei accidit, quẽadmodũ ijs, qui ob iram ſunt excæcati: illi enim in quod incidunt, illud primũ urgent, & plectunt, etiam ſi aliqualiter uenia dignum exiſtat, cum ſuperet ira. Sed pręcipua tempus illud ad bonę famę exiſtimationem ſibi deſeruire cenſebat. Qm̃ id, quod male patitur, ſemp̃ eſt modeſtius; quod uero retribuendi poteſtatem habet, incontinentius. Nam adeo manſuete, & mite res illorum, qui ipſum offenderant, tractabat, ut nec illis ipſis ſi hoc dicere eſt poſsibile, uiri reditus eſſet iniucũdus. Purgauit enim templum Dei a cauponantibus Deũ, et uendentibus Chriſtum, ut in hoc imitaretur Chriſtum, præterq̃ quod non placuit flagellũ, ſed ſermonis perſuaſione id perfecit. Quod uero diſsidebat tam inter ſe, q̃ cũ ſemetipſo conciliauit, nullo indigens adiutore. Diſſoluit aũt ijs, q̃ iniuria affecti erant, Tyrannides, nullum diſcrimen faciẽs inter eos, qui partis ſuæ fuerãt, uel contrariæ. Suſcitauitq; uerbũ, quod ceciderat. Ruſuſq;

Trinitas audax facta eſt loquendo, conſtituta ſuper candelabrũ, ac ſplẽdido unius deitatis lumine in animabus coruſcauit omnium. Et rurſus orbi leges tulit, ad ſeq; oẽm cõuertit cogitationẽ, hos quidẽ iubens, illos uero uocans. Sed & quoſdam, qui non uocati accedebant, ſapiẽter inſtruẽs. Omnibus aũt legem unam propoſuit, uelle. Illud enim ſolũ ad manuductionem melioris ſufficit. Et ut ſummatim dicam, duorũ lapidum naturas imitabatur laudabilium. Factus enim eſt percutientib⁹ adamas, diſsidentibus uero magnes, qui ui naturæ ineffabili attrahit ferrum, & quod firmiſſimum eſt inter materias edomat.

Verum hæc inuidia nequaquã permittere debebat, nec cernere, ut Eccleſia rurſus ad eandẽ gloriã, eandẽq; reſurgeret ſanitatem, ac cito quod diſtabat, quẽadmodũ in corpore cicatricẽ duceret; & ideo ſuſcitauit illi regem, qui a ſeipſo deficeret, & ſibijpſi improbitate par eſſet, ſolo tpe deſtitutum. Qui primus ex Chriſtianis regibus contra Chriſtũ inſaniuit, ac Baſiliſcum impietatis, quem occulte in ſeipſo parturiebat, abunde peperit, poſtquã tempus adeptus eſt, ac Cæſar deſignatus: Malus cõtra illum, qui ei regnum crediderat, factus, Peior uero contra Deum, qui eum ſaluauerat. Perſecutionem enim excogitauit inhumaniſsimã ultra oẽs, q̃ unquã fuerant. Siquidem tyrannidi admiſcuit perſuaſionem: patientib⁹ enim inuidit, & honori, qui debet̃ decertantibus, ac dubiũ reddidit certamen uirile, ſermonum uerſutias, & nexus ad mores transferens. Seu, ut uerius dicatur, a moribus illis operam impendens, dum ſpiritum malignũ, qui in eo habitabat, artis imitatur uarietate. Ille igitur rem paruam eſſe cenſebat, uniuerſum Chriſtianorũ euertere genus: magnam aũt ut Athanaſiũ ſuperaret, necnon uim, quã is habebat in ſermonib⁹. Neminem enim uidebat machinationibus contra nos ſuis, pluſquã uirũ illũ, obuiare, et reſiſtere; cũ aſſidue Chriſtianorũ exinanitio, prudentia illius, gentili ſuppleret̃ additione. Quod quidẽ admodũ mirabile erat. Hæc cũ grauis ille cerneret ueterator, & perſecutor, non ultra in fictione perſtitit, necnon illiberalitate ſophiſtica; ſed improbitatẽ detexit, ac uirum palam è ciuitate in exilium pepulit. Cum enim generoſus ille in tribus uiciſſet certaminib⁹, oportebat, ut nouiſsimũ quoq;, & liberationẽ aſſequeretur. Verum parum in medio fuit; Cum iuſtitia execrandũ illum Perſis, ut ibi iudicaret̃, tradidit: quæ & regem contentioſum remiſit, mortuumq; illinc ſine miſericordia reduxit. Et ut ego a quodam audiui, neq; ſepulchro conditum, ſed a terra propter ipſum commota abſorptum, & concrematum. Præludium, & arbitror, ſupplicij, quod illic eſt.

Surrexit aũt rex alius, nequaq; facie impudens, quẽadmodum prædictus, nec qui Iſrael malis premeret operibus, & præceptis; ſed ualde pius, & manſuetus, qui ut optimum ſibi regni iaceret fundamentum, & a laudabili legislatione, unde oportet, inciperet, epiſcopos ab exilio reuocauit, necnõ alios oẽs, & ante omnes eum, qui uirtute ſuperabat oẽs, & qui manifeſtè pro pietate decertauerat. Sed & fidei noſtræ ueritatem perquiſiuit, a multis diſtractã, & confuſam, ac in multas opiniones diuiſam, quo orbis uniuerſus, ſi poſsibile eſſet, in concordiam redigeret̃, ac in unũ ſpiritus ueniret cooperatione. Sin minus, ut ipſe ſaltem optimũ ſequeret̃, & illi robur conferret, ruſuſq; ab illa reciperet, admodũ ſublimiter, & magnifice de maximis cogitãs. Vnde præcipue uiri patuit puritas, & fidei in Chri

ſtum firmitudo. Cum enim ex omnibus aliis, qui ſicut & nos uerbũ in triplicitatem diſtribuunt, multi ſunt, qui circa filium ægrotant, plures uero circa ſpiritum ſanctũ; pauci aũt, qui circa utraq; hęc recte ſentiãt: prim⁹, & ſolus, aut admodũ cũ paucis, pro ueritate audaciam induit, adeo manifeſte, & palam, ut trium unam deitatẽ, & eſſentiam in ſcriptis confiteretẽ. Et qui prius multo patrum numero gratificatus fuerat de filio, id poſtea ipſe inſpiratus de ſpiritu fecit ſancto: donumq; regium, ac rege prǽſtitit dignum, pietatẽ nẽpe ſcriptũ, contra innouationẽ non ſcriptã, quo rex cum rege, ac ſermo cum ſermone, necnon litera decertaret cum litera.

Hanc confeſsionẽ uidentur mihi uenerari tam ij, qui uerſus occaſum, q̃ qui uerſus ortum degunt. Et hi quidem pietatem ad intellectum uſq; deducunt, ſiquid ipſis dicentibus eſt credendũ. Vltra autem nõ producunt, tanq̃ fœtum mortuum, qui in matris occũbit utero. Illi autem parumper ſuccendunt, tanq̃ ſcintillã, ac ſi expurgant tempus, aut ex orthodoxis feruentiores, cuius partis ego ſum. Non enim plus audeo gloriari, cũ haud amplius meã diſpenſem timiditatem, quemadmodũ intellectũ marcidiorum. Satis enim diſpenſabimus, ſi nequaq̃ alienum aſſumamus, & quod noſtrum eſt corrumpamus. Quod quidem malorum eſt diſpenſatorum: ſed ut uſuram in lucem deducam, & cũ omni nutriam ſtudio, ac omnium exponam oculis ſemper perfectam.

Proinde ex operibus eius minus hoc admiratione dignũ exiſtit. Qui.n. opere pro ueritate periclitatur, quid mirũ ſi literis illã quoq; confitetur? Hoc uero ex uiri geſtis præcipue admirari cogor, ac damnũ eſſet, ſi taceretur, propter tp̃s, in quo admodum multæ pullulãt diſſenſiones; ac ideo id prædictis addidero. Siquidẽ actio illa iis, etiam qui nunc uiuunt, inſtructio erit, ſi reſpexerimus illac. Quemadmodũ enim cum aqua quędã interciditur, non ſolũ tm̃, quantum manus reliquit, hauriens, ſed & quantum manu continetur per digitos effluit: ita & in rebus noſtris non ſolũ quantum impium eſt diſcinditur, ſed & id, quod magis piũ exiſtit, dilaceratur, non tm̃ in rebus paruis, & neglectu dignis, id enim minus graue eſſet, ſed iã circa ea uerba, quæ in ſententiã ferũt eandem. Cũ enim una eſſentia, & tres ſubſtantiæ pie a nobis dicanẽ, illud enim diuinitatis naturã oſtendit; hoc autẽ proprietates trium, quæ etiã apud Italos pariter agnoſcuntur, licet ob linguæ penes eos anguſtiã, & nominum inopiam, ſubſtantiam nequaq̃ diuidere poſsint ab eſſentia, ac ideo perſonas introducũt, ne tres eſſentias ſuſcipiant. Quid fit? ualde ridendũ quidpiam, uel potius miſerandum, ob ſoni in loquendo anguſtiã, fidei ſubeſſe uiſa eſt differentia. Hinc poſtea ſabelliſmus tribus excogitatus eſt perſonis, & Arianiſmus ſubſtãtiis tribus, contentionis figmenta. Poſtea quid? Cum ſemper paruum aliquid, quod oſtendat adiiciatur, idq; cõtentio triſte reddit, periculũ imminet, ne una cum ſyllabis abſcindantur etiam termini.

Hæc igitur beatus ille uidens, & audiẽs, ac tanq̃ uere homo dei, & magnus animarũ diſpenſator, abſurdam illã, & adeo irrationalem uerbi inciſionem, nequaq̃ negligi oportere cenſens, hoc a ſeipſo remediũ attulit morbo. Et quõ hoc facit? Vtranq; aduocat partem admodũ manſuete, et humaniter, mentemq; dictorũ diligẽter eſt ſcrutatus. Poſtq̃ uero una ſentire repperit, & in nullo circa ſermonẽ differre, nomina cõceſsit, rebus pacificauit. Hoc longis laboribus, et ſermonib. quos omnes iam literis cele

brant,conducibilius exiſtit, quibus & contentionis quid adnectitur, &
propter hoc forſitan circa ſermonē quid innouatur. Hoc multis uigilijs,et
in terra dormitationibus eſt honorabilius,quorũ lucrũ ad recte acta uſq;
procedit. Hoc autem decantatis exilijs, & fugis uiri dignum exiſtit; pro
quibus enim illa pati elegit, ijs etiã poſt paſsionem operam impēdit,qđ
& in alijs faciens peregit. Illos enim laudabat,hos uero mediocriter per-
cutiebat. Et horũ quidem ſegnitiem ſuſcitabat, aliorũ autē feruorem co-
hibebat: & his ne aberrarent prouidebat, alios autem aberrantes emen-
dare ſtudebat,moribus ſimplex,multiſcius gubernatione, ſapiens ſermo-
ne,ſapientior intellectu,humilis humiliorib9,excelſior ſublimioribus,ami
cabilis,hoſpitalis,ſupplex,mala arcens omnia unus uere, quæ gentilium
filij diuerſa Deis ſuis celebrando attribuunt. Addo & iugale, ac uirgineũ,
necnon pacificum,conciliatiuũq; & p̃miſsiuũ eorũ,qui hinc feſtinãt,& q̃
mihi nomenclatura,aut uiri ſuppeditat uirtus,ubiq; corradere uolenti.

Cum igitur ita docens,& edoctus uiueret,ut uita eius, & mores defini
tio eſſent Epiſcopæ,dogmata uero rectę opinionis norma, qualē pietatis 6
retulit mercedem? Nam nec illud præterire decet. In ſenectute bona uitã
finiuit,additusq; eſt patribus ſuis patriarchis, & prophetis,necnõ apoſto
lis, & martyribus, qui pro ueritate decertarunt. Et ut breuiter epitaphiũ
quoq; adijciam,egreſsionis honorem maiori honorate ſumptu,quam in-
greſsionis. Siquidem multas mouens lachrymas, maiorem, q̃ quæ cerni
poſſit circa eum gloriam omnium infundam mentibus.

Credimus Gregoriũ non putaſſe hic blaſphemare, aut iniuriã facere domino noſtro Ieſu xp̃o inuocando Athanaſium in auxilium, ut nugantur heretici, imo honorē ipſi dei filio ampliorem exhibere, qui tãtum gratiæ præſtiterit Athanaſio, ut hæc facere poſsit, ad quæ inuocatur.

Cæterum ô amicum, & ſacrum caput,quod & ſermonis, & ſilentij mē
ſuram,inter reliqua tua bona,excellenter honoraſti, hic nobis ſermonem
ſiſte. Qui ſi ueritate fuit minor,non tñ uiribus meis inferior. Tu aũt è ſup
nis propitius nos reſpice, & populum hunc ſanctum dirige Trinitatis ſan
ctæ adoratorem,quæ in patre, & filio, & ſancto uenerał ſpiritu,contēpla-
tioneq; comprehenditur. Et nos in pace quidē foue, & compaſce: in certa
mine aũt dirige, & ſuſcipe, & cũ teipſo ſtatue; & ijs, qui tales ſunt, ut tu,
etiam ſi magna ſit petitio; in ipſo Chriſto dño nr̃o: cui oĩs gloria, honor,
potentia in ſecula, Amen.

ITEM ALIAS VITA D. ATHANASII EPISCOPI Alexandrini a diuerſis autoribus magis per extenſum conſcripta.

Ex libr. 10. Hiſtoriæ Eccle. Ruffini presbyteri Aquileien. ca. 14

Igitur apud Alexandriam,defuncto Alexandro, Athanaſi9
ſuſceperat ſedem. Quod uero eſſet uir acris ingenij, & in ec-
1 cleſiaſticis negocijs apprime uigilans,ſatis iam tunc hęreti-
cis innotuerat, cum ad concilium Nicænũ cũ ep̃o ſuo Ale-
xandro uenerat,cuius ſuggeſtionib9 hæreticorũ doli ac falla
ciæ uigilanter detegebanł. Statim ergo ut eum ep̃m factum cognouerãt,
rati id quod res indicabat, ſua negocia per illius ſolicitudinem non facile
proceſſura,omnibus modis quærere aduerſus eum machinas deceptionũ 7
parabant. Verum non mihi abſq; ordine uidetur,pauca de huius uiri origi
ne ſupra repetere, & cuius a puero inſtitutionis fuerit,ab his qui cum ipſo
uitam duxerant accepimus memorare.

Tempore quo apud Alexandriam Petri martyris diē Alexander ep̃s
agebat,cum poſt expleta ſolemnia conuenturos ad conuiuium ſuum cle-
ricos expectaret in loco mari uicino, uidet eminus puerorũ ſupra orã ma

Diem Petri martyris Alexander Ep̃s ageret. Vide q̃uo ẽt tunc natales dies ſanctorũ Martyrũ celebrabantur.

ris ludum, imitātiū, ut fieri ſolet, epm, atq; ea quæ in eccleſijs geri mos eſt. Sed cum intentius diutine pueros inſpectaret, uidet ab his geri quędā etiā ſecretiora & myſtica. Perturbatus ilico uocari ad ſe clericos iubet, atque eis ꝙ eminus ipſe uideret oſtendit, Tum abire eos, & comprehēſos ad ſe perducere omnes pueros imperat. Cumq; adeſſent, quis eis ludus, & ꝗd egiſſent, uel qūo, percunctatur. Illi, ut talis habet ætas, pauidi, negare primo, deinde rem geſtam per ordinē pandunt, & baptizatos a ſe eſſe quoſdam cathecumenos confitenē per Athanaſiū, qui ludi illius puerulis epſ fuerat ſimulatus. Tum ille diligenter inquirens ab his qui baptizati dicebantur, quid interrogati fuerint, ꝗdue reſponderint ſimul & ab eo qui interrogauerat, ubi uidet ſecundū religionis noſtræ ritum cuncta conſtare, conlocutus cū conſilio clericorum, ſtatuiſſe traditur, illis, quibus integris interrogationibus & reſponſionibus aqua fuerat infuſa, iterari baptiſmū non debere, ſed adimpleri ea quæ a ſacerdotibus mos eſt. Athanaſium uero atq; eos quos ludus ille uel presbyteros habere uiſus fuerat, uel miniſtros, conuocatis parentibus, ſub dei obteſtatione tradit eccleſiæ ſuæ nutriendos. Paruo autē tempore, cum a notario integre, & a Grāmatico ſufficienter Athanaſius fuiſſet inſtructus, continuo tanq̃ fidele domini commendatū; a parentibus reſtituitur ſacerdoti, ac uelut Samuel quidam in templo dn̄i nutritur, & ab eo ꝑgente ad patres in ſenectute bona, ad poſtandum poſt ſe ephod ſacerdotale diligitur. Sed huius tāti in eccleſia pro fidei integritate agones fuerunt, ut etiā de hoc uideatur dictū eſſe illud ꝗđ ſcriptum eſt: Ego enim oſtendam ei, quanta eū pati oporteat pro nomine meo. In huius etenim perſecutiones uniuerſus cōiuratus orbis, & commoti ſunt principes terrę: gentes, regna, exercitus coierant aduerſus eū. Ille autem diuinū illud conſeruabat eloquium, dicens: Si conſiſtāt aduerſum me caſtra, non timebit cor meum: ſi inſurgat in me prælium, in hoc ego ſperabo. Verum qm̄ tanta ac talia eius geſta ſunt, ut magnitudo quidē rerū nihil me præterire patiat: multitudo uero geſtorum quamplurima cogat omittere, incertus ęſtuat animus, dum deliberare non ualet quid teneat ꝗd omittat. Et ideo pauca nos quæ ad rem pertinent memorabimus, reliqua eius fama narrabit, ſine dubio minora uero nunciatura. Nam nihil quod addere poſsit inueniet.

8 *Facit contra Anabaptiſtas, qui rite baptizatos, perperā rebaptizant.*

9 *Dum iubet adimpleri a ſacerdotibus quæ mos eſt in baptiſmo, intelligit de ceremonijs quæ ex conſuetudine uniuerſalis Eccleſiæ adhibentur, quas moderni hæretici abominantur, ducētes eas a mille annis citra inuentas, quod falſum eſſe ex hoc loco conſtat.*

Igitur Alexandro mirabili ſene, qui Arij proſtrauerat blaſphemias defuncto, poſt menſes quinq; Nicæni concilij, Alexandrinorū Eccleſiæ ſuſcepit Athanaſius præſulatū. Arij uero fautores uerentes ne forte adeundi regis copia quandoq; fieret Athanaſio, & per eū de ueritate fidei quā peruertebant, ſecundū ſcripturas edoceretur, omnimodis inſimulare eum apud principē, & uelut omniū ſcelerū ac flagitiorum adgrediuntur exponere, uſquequo humani corporis brachiū loculo delatū, Imperatori oſtendunt, quod ab Athanaſio exciſum magicæ artis gratia de Arſenij cuiuſdam corpore confirmabant. Sed & alia quamplurima criminoſa ſimul & flagitioſa componunt.

Quibus ex cauſis Imperator iubet conuocato concilio Athanaſium condemnari. Idq; apud Tyrum (miſſo e latere ſuo uno ex comitibus, adnitente quoq; Archelao tunc comite Orientis, nec non & eo qui Phœnicen prouinciam gubernabat) cōgregari iubet. Eo deducitur Athanaſius, loculus cū humano brachio circunfertur, inuidia & horror non ſolū reli-

gioſas,ſed & uiles animas peruadit.

Hic Arſenius cuius brachiũ dicebatur exciſum,lector aliquando Atha 10
naſij fuerat,& ob culpã correptionẽ ueritus, frequentiæ ſe ſe ſubtraxerat. *Lector ordo Eccleſiaſticus.*
Cuius latebras opportunas ſibi ad huiuſcemodi commentũ flagitioſi homines rati,initio compoſiti criminis occultatũ eum apud quendam, quẽ fidiſsimum ſceleribus ſuis crediderant,retinebant. Peruenit tñ ad hunc in latebris poſitũ,quid ſuo nomine criminis intentaretur Athanaſio. Et ſiue eũ ipſa humanitatis contẽplatio,ſiue diuina perpulit prouidentia, clã per noctis ſilentia euadens clauſtris,enauigauit Tyrum. Et pridie quã cauſæ dicendæ adeſſet ultimus dies, Athanaſio ſe ſe Arſenius obtulit,utq; ſe rerum geſtarũ ſeries haberet, edocuit.Ille domi eſſe hominem, nec innoteſcere cuiquã de eius pręſentia iubet. Interea Conciliũ cogitur, in quod aliquanti concinnatę calumniæ conſcij, oẽs pœnę infenſo animo aduerſum Athanaſium præiudicatoq; conueniunt. Per idem tp̃s Paphautius confeſſor aderat Athanaſij innocentiæ conſcius. Is cũ uidiſſet Maximũ Hieroſolymorum ep̃m, qui una ſecum efoſſo oculo & poplite ſucciſo, confeſſor extiterat, uerũ pro nimia ſimplicitate nihil de ſacerdotum ſcelere ſuſpicãtem,conſediſſe cũ cæteris quos factionis macula ſociauerat, mediũ conſeſſum adire nõ ueritus: Te inquit, Maxime, cũ quo mihi unũ atq; idem confeſſionis inſigne eſt,cum quo mihi pariter mortale lumẽ effoſſum,clariorem diuini luminis conciliauit aſpectũ:te,inquam, non patiar ſedere in concilio malignantiũ,& cum iniqua gerentibus introire,iniectaq; manu eleuans eum de medio eorum, ac de ſingulis inſtruens, perpetua dehinc Athanaſio communione ſociauit.

Sed interim cauſa dicitur. Prima introducit̃ cauſa mulieris cuiuſdã,quę ſe diceret aliqñ hoſpitio Athanaſiũ ſuſcepiſſe, & ab eo noctu nihil ſuſpicantem,uim corruptionis eſſe perpeſſam. Introduci ad hæc iubet̃ Athanaſius,ingredit̃ cum Timotheo presbytero ſuo,eumq; monet, ut poſtq̃ mulier dicendi finẽ feciſſet,ſe tacente ad ea quę dixerat,reſponderet. Cũque mulier ea quæ edocta fuerat,peroraſſet, Timotheus conuerſus ad eã: Vere,inq̃t,mulier ego manſi apud te aliqñ,aut uim tibi ut aſſeris feci? Tũc illa(ut mulierũ ſe talium procacitas habet) obiurgans Timotheũ: Tu tu, inquit,mihi uim feciſti,tu in illo loco commaculaſti caſtitatẽ meã. Simul & conuerſa ad iudices,obteſtari fidẽ dei cœpit,uerſa ſe dicere. Tum omnes ridiculoſus pudor habere cœpit, quod tam facile docente eo, factio compoſiti criminis patuiſſet. Nec tamen permiſsi ſunt iudices habere de muliere quæſtionem,unde hæc uel per quos, aut quomodo fuiſſet aptata calumnia,quoniam iudicandi libertas penes accuſatores erat.

Hinc tranſitur ad aliud crimen. Profertur facinus ſeculis inauditũ. Hoc eſt,inquiunt, ubi nemo poſsit uerborum præſtigijs decipi, res oculis agitur,uerbis ceſſantibus:brachium hoc te, aiũt, Athanaſi accuſat exciſum. Hæc eſt Arſenij dextera, quam tu quomodo,uel ad quos uſus excideris, indicato. Tum ille: Quis enim,inquit,ueſtrum Arſenium nouerat,ut hanc ipſius dexteram cognoſcatis? Exurrexerunt aliquanti,qui ſe dicerent optime ſciſſe Arſenium, in quibus nonnulli erant abſq; conſcientia factionis. Orat dehinc a iudicibus Athanaſius, ut hoĩem ſuum quẽ in negotium depoſceret iubeãt introduci. Cumq; introductus eſſet Arſenius, eleuato eius uultu, Athanaſius cõcilio & iudicibus ait: Hic eſt Arſenius. Et alleuãs eius

nihilominus dexteram: Hęc eſt inquit, ẽt dextera eius, hæc eſt & ſiniſtra. Hæc aũt, quã iſti offerunt, manus unde ſit, uos requirite. Tunc uellut nox quædã & tenebræ accuſatorũ oculis infuſæ, quid agerent, quo ſe uerterẽt neſciebant. Ipſum etenim eſſe Arſeniũ, teſtes q pauloante ſcire ſe dixerant, confirmabant. Verũ, qa non iudicandi, ſed opprimendi hoĩs cauſa concilũ gerebatur, fragor oĩum repente attollitur magũ eſſe Athanaſiũ, & decipere intuentiũ oculos conclamatur, nec debere ullo modo ultra talẽ hominem uiuere: factoq; impetu, ſuis eũ diſcerpere manibus parant: Sed Archelaus, qui cũ cæteris ex præcepto Imperatoris concilio pręſidebat, ereptum eũ de diſcerpentiũ manibus, p occultos exitus eduxit, ac fugæ (qua ſolum poſſet) ſalutẽ monuit cõmendare. Cõcilium tñ rurſum conueniẽs, tanquã ſi nihil omnino deprehenſum fuiſſet, ut cõfeſſum de intentatis criminibus Athanaſium condẽnat. Et geſta in hunc modũ ficta per orbem terræ mittentes, ad ſceleris ſui conſenſum Imperatore cogente cæteros epiſcopos pertulerunt.

Sciens igiẽ Athanaſius, non ſibi fore tutum contra tot accuſatores agere, iudicibus ẽt inimicis, ſynodũ relinquens uenire feſtinauit ad Imꝑatorẽ.

Ex lib. 3. Hiſto. Tripartitæ Caſſiodori ſenatoris cap. 5.

Theodoretus. Igitur Athanaſius ad principẽ ueniens, omnem præſumptionem contra ſe factã eꝑorum edocuit. At ille apud Mareoten conuenientes, quoſdã concordantiũ ipſis ſacerdotum miſerunt ad principẽ, id eſt Theogoniũ Nicænũ, atq; Theodotum Perinthium, & Marin Chalcedonenſem, Narciſſum Cilicem, & ſimilies horũ, mendacia texentes, & quædã commenta fingentes, & nudas admodũ calũnias quaſi ueras accuſationes ſibimet componentes. Quo facto uenerũt ad Æliam ciuitatẽ. Præceperat enim Imperator, ut omne conciliũ a Tyro ueniret ad Æliã,

11 *Nota dedicationẽ Ecleſiarum ædificatarum. Nã nunc hæretici noſtri hoc deridẽt.*

Necnon & alios undiq; congregari præceperat, ut templa ædificata dedicarentur. Miſit itaq; pariter deuotos Iudicũ pietate ac fide clariſsimos, omnia largiſsime expendi præcipiens, non ſolũ pontificibus ac ſacerdotibus, ſed ẽt egentibus uniuerſis qui undiq; concurrebant. Porro fuerat exornatũ etiam ſacrum altare pallijs regalibus atque uaſis, auro & lapidibus precioſis decoratum.

12 *Vide contra præſentis temporis nouatores, ornatum amplũ altaris, pallia regalia, necnon uaſa auro & lapidibus precioſis decorata, ad diuinũ cultum appoſita.*

Sozomenus. Imperator interea Ariũ de exilio reuocauit, iuſsitq; ut qđ de deo crederet, ſcriptura currente proferret. Tunc ille nouitatem nominum quã prius adinuenerat declinans, aliã explanationem contexuit, ſimplicibus uerbis eã & diuina lectione confirmans, iuſiurandũ quoq; præbuit ita ſe credere, & hæc etiã mente ſapere, nihilq; aliter intelligere.

Athanaſius autẽ fugiens de Tyro, Conſtantinopolim uenit, & quę paſſus eſſet adito Imperatore narrauit: petens ut quæ in Tyro fuerant geſta, examinarentur ſub eius quoq; præſentia. Porro Conſtantinus Imperator rationabilẽ eius petitionẽ iudicans, hæc ſcripſit eꝑis q in Tyro cõuenerãt.

Socrates. Igitur Imperator miſſa ſacra conciliũ euocauit, ut in ſui præſentia Athanaſij examinaret cauſam, cuius uerba ſunt hæc.

Victor Conſtantinus pius epiſcopis in Tyriorum urbe collectis.

Ego quidẽ ignoro quæ ueſtro concilio turbulenter atq; cũ tempeſtate decreta ſint. Apparet. n. qđ quadã tumultuoſa indiſciplinatiõe ueritas ſit oppreſſa, uobis uidelicet nõ conſiderantibus q̃ deo placent, ꝑp iurgia quæ contra proximos ueſtros habetis: & uota ueſtra ineuincibilia eſſe cõtenditis. Sed erit opus diuinæ prouidentiæ, ut & hæc contentio aperte de

prehenſa poſsit euacuari,atq; nobis palā fieri,ſiquid illic conuenientes ſiue qualibet gratia, aut inimicitiarū cauſa geſsiſtis. Quapropter cū omni feſtinatione uos oēs ad meā reuerentiā uolo concurrere, ut geſtorū apud uos integritatē per uos ipſos poſsitis oſtendere. Verū qua gratia hæc ſcripſerim uobis, uoſq; ad me literis euocauerim, p ea quæ ſequuntur agnoſcetis. Pergenti iā mihi ad cognominis noſtri fælicisſimæ patriæ ciuitatē cū eſſem conſenſurū equum, repente Athanaſius epiſcopus in media platea cū quibuſdam ſacerdotibus quos circa ſe habebat, ſic inopinate nos adījt,ut nobis daretur ſubito cuiuſdā cauſa formidinis teſtis enim mihi inſpector oīum deus eſt, qm̄ nec cognoſcere eum qs eſſet prima fronte præualui,niſi quidā noſtrorū,& quis eſſet, & quam pertuliſſet iniuriam tunc narraſſet.Et ego quidē neq; confabulatus cum eo ſum illo tpe,nec aliqua locutione participatus. Cumq; ille ſe audiri depoſceret,ego uero refutarē, & pene repelli eū prçciperem, cū maiori fiducia nihil aliud a nobis quam ueſtrū poſtulauit aduentū,ut nobis præſentibus quç paſſus eſt neceſſario poſſet ſuis gemitibus explanare. Vnde qa mihi rationabile uidetur & tēporibus opportunum,ſcribi uobis libentius hæc prçcepi,ut oēs quicunq; apud Tyrum conciliū celebraſtis, indeſinenter ad expeditū noſtræ manſuetudinis concurrere feſtinetis, ipſis operibus oſtenſuri puritatē & rectitudinē ueſtri iudicij corā me uidelicet, quē dei miniſtrū propriū neq; uos abnegabitis.Igitur ubiq; pacificatur Dei nomen & integre benedicitur p meā in deo culturā,ēt apud ipſos Barbaros qui ueritatē hactenus ignorabant.Certū nanq; eſt,quod qui ueritatē ignorat,neq; deū ſcire poteſt.Veruntamen ſicut prædictū eſt,ēt Barbari per me fidelē miniſtrū recognouerunt,& deū metuere didicerunt,quē utiq; protectorē meū ubiq; ac prouiſorē ipſis operibus eſt oſtenſum.Vnde præcipue ēt deū ſciunt. Et illi quidem propter noſtrū timorē reuerentur Deū. Vos autem qui ſancta myſteria eius clementiæ proferre uidemini,non dicā cuſtodire,uos inquam, nihil agitis niſi quæ ad contentionē noſcuntur & odia pertinere,&(ut abſolute dicā)quæ ad humani generis tendere uidentur interitum. Sed feſtinate,ſicut dixi,ad nos uenire cōtinuo, ſcientes quod omni uirtute conabor, ut quæ in lege Dei ſunt ea p̄cipue ſine aliqua titubatione ſeruentur. Quibus utiq; neq; uituperatio,neq; mala ſuperſtitio poterit implicari,diſperſis utiq;,ac palā cōtritis,& penitus exterminatis ſacratisſimæ legis inimicis,q ſub ſchemate ſancti nominis,blaſphemias uarias ac diuerſas inījciūt

Hæ ſiquidē literæ ad æſtuationē perduxerunt eos qui fuerant in ſynodo congregati,qm̄ plures quidē ad proprias redierant ciuitates. Qui uero circa Euſebiū,& Theogoniū & Marin,Patrophilū & Vrſatiū,& ualentem erant,ad Conſtantinopolitanā uenientes urbem, nequaquā de calice fracto,aut altari ſubuerſo,aut Arſenio perēpto, quod in ſynodo concinauerant quæſtionē fieri permiſerunt, ſed aliā inuenere detractionē,ſuggerentes Imperatori, quod Athanaſius interminaretur non ſe miſſurum ab Alexādreia frumenta ſolenniter ad Conſtantinopolitanā urbem, & hæc audiſſe dicebant Athanaſio dicēte ad Amātiū,Anubionem, Arbathionē, & Petrū epiſcopos.Multum itaq; derogatio præualet,qn̄ derogator creditur fidedignus.Hac ſubreptione ad furorē perductus Imperator,Athanaſium relegauit in exiliū,& habitare eū præcepit in Gallijs. Aiunt enim quidā hoc Imperatorem propterea feciſſe, ut unirentur eccleſię,qm̄ Atha

naſius communicare Arianis euitabat. Et ille quidem degebat in Triberis Galliarum.

Theodoretus. Sed nemo miretur ſi tantus uir deceptus deliquit, ſacerdotibus ſalſa loquentibus, cũ diuinus quoq; Dauid propheta, nõ a Pontifice, ſed a ſeruo ſiba contra Miphiboſet mendacia properẽte deceptus ſit. Qui cum tres habuiſſet filios, eos Cæſares nuncupauit, & ſingulos eorum per decennarios annos imperij ſui principes eſſe conſtituit. Ideſt, primum quidẽ filium ſui nominis Conſtantinũ Heſperiarum partiũ in Decẽnali ſuo fecit habere principatum: ſecundũ uero, aui nomine nuncupatum Conſtantiũ in uicennalibus ſuis Cæſarẽ in Oriente conſtituit: minorem uero Conſtantẽ in ſuis Tricẽnalibus ordinauit. Anno uero poſt hæc tranſacto, ingreſſus quadrageſimũ quintũ ætatis annum, ægritudine captus, ex urbe Conſtantinopolitana quaſi ad calidas aquas egreſſus eſt. Qui cũ Nicomediæ degeret languore grauatus diem ultimũ obijt, cum prius Athanaſium magnũ reuerti præcepiſſet in Alexandriam. licet Euſebius præſens eſſet, & interetur contraria ſuadere.

Ex eiuſdem tripartitæ Hiſtoriæ li. 4. ca. 1

Sozomenus. Igitur ſub imperio Conſtantini per eccleſias talia acciderunt. Quo moriente, rurſus ad quęſtionẽ uenit dogma Nicęni concilij. Nã li[illegible]uiuente Conſtantino nõ id omnes ſuſciperent, tñ aperte renuere nõ [illegible]ant. Quo moriente, plurimi ab eo ſe indubitanter abſtinuere concilio. Erant iſti qui etiã primitus uidebant eſſe ſuſpecti: pręcipue uero Arij ſectatores Euſebius & Theogonius, cuius dogma ſe firmare credebant, ſi reuerti Athanaſium prohiberent, & conſectatori ſuo Aegyptiacæ dięceſeos iura contraderent. Et illi quidẽ hæc agebant, miniſtrãte ipſis presbytero, per quẽ Conſtantini temporibus Arius fuerat reuocatus. Erat enim is presbyter Conſtanti quoq; gratus, eo quod paternũ ei ſeruauerat teſtamentum, ita ut uſq; ad principẽ palatijq; potentes haberet acceſſum. Euſebius autẽ in aula imperiali uidebatur ita perſpicuus, ut ſuos conſectatores faceret anguſtos ac proceres. Quamobrẽ de dogmate rurſus priuatim & publice diſputationes crebro proferebantur, & ſimul iniurię inimicitiæ, & plurima quæ ex talibus ſolent ſæpius euenire.

Interea ab occidentali parte Athanaſius in Alexandriam eſt reuerſus, quem ẽt Conſtantinus uiuens redire maluerat: Fertur autem quod ẽt teſtamento uoluerit hoc conſcribere ſed qm̃ ita defunctus eſt eius maior filius Conſtantinus Heſperiarũ partium princeps, hoc egit literasq; huiuſmodi ad populum deſtinauit Alexandrinum.

Conſtantinus Cæſar populo eccleſiæ Catholicæ Alexandrię conſtituto. Neq; ueſtram ſacratiſsimã mẽtem arbitror ignorare, propterea Athanaſium adorandæ legis prædicatorem ad tp̃s in Gallias fuiſſe miſſum, qm̃ ferocitas crudelium inimicorũ eius in exitium ſacri eius capitis imminebat: ne forſan per malignorũ caliditatem aliquid incongruũ ſuſtineret. Vt ergo hoc euitaret, ab imminentibus ſibi neceſsitatibus eſt ablatus. Et ita me præcipiente habitare iuſſus eſt, ut in ea ciuitate in qua degebat, bona ei neceſſaria non deeſſent. Talis enim eſt eius uenerabilis uirtus, diuinis freta ſolatijs, ut etiã moleſtias aſperioris fortunæ contemnat. Quapropter licet ad chariſsimã reuerentiam ueſtram dñs noſter beatæ memorię Conſtantinus Pius, meus pater, eundem Ep̃m in ſuũ locum reſtituere propoſuiſſet, tamen qm̃ humana ſorte præuentus, antequam hæc compleret

uota

Digitized by Google

uota requieuit, conſequens arbitratus ſum uoluntatem diuinæ memoriæ
Imperatoris implere. Qui dũ ad uos remeauerit, qualem a me ueneratio
nem habuerit, agnoſcetis. Non enim mirabile ſi quid in eo geſsimus qđ
laudet. Meã nanq; aiam imago deſiderĳ ueſtri, & ſchema tãti uiri ad hoc
mouit & inuitauit. Diuina prouidẽtia uos cuſtodiat fratres dilectiſsimi.

His literis fretus Athanaſius, Alexandriã uenit, libenterq; eum plebs
Alexandrina ſuſcepit. Ariani uero coniuratione facta aduerſus eũ frequẽ
tes ſeditiones ſubinde ſuſcitabãt, per quas occaſio præbebatur Euſebio,
ut derogaret ei apud Imperatorẽ, quod non decernente communi conci-
lio epiſcoporũ, autoritate ſua arripuiſſet eccleſiam. Tãtisq; his derogatio
nibus actum eſt, ut indignante Imperatore de Alexandrina urbe proĳce
retur. Eodẽ tempore Euſebio moriente ẽpo Cæſareę Paleſtinę cognomẽ
to Pamphili, Agapius diſcipulus eius ſuſcepit epiſcopatũ, qui & alios plu
rimos ædidit libros, & de uita doctoris ſui multa conſcripſit.

Sozomenus. Non multo poſt tempore & Conſtantinus Imperator,
Conſtantini maioris filius, dũ nititur inuadere partes iunioris fratris Cõ-
ſtantis, circa Aquileiam congreſsione facta perimitur, conſulatu Acindyni,
& Prodi. Quamobrem Romani Imperĳ principatus Occidentalium qui
dem partium, peruenit ad Conſtantem, Oriẽtalis autem ad Conſtantiũ.

Theodoretus. Igitur tẽpore quo Conſtantinus ad perenne trãſiuit im
perium, teſtamento filĳs temporale diſtribuens regnum (nullus enim eo-
rum erat præſens) presbytero a ſorore propria ipſi commendato ſuũ cre
didit teſtamentũ, præcipiens id Conſtantio dari, qui inter alios uidebatur
eſſe uicinior, & prius uenire poſſe credebatur. Hinc iſte Conſtantio factus
notus, tradito teſtamento, accepit ad eũ ingrediendi fiduciam. Qui uidẽs
facilem Conſtantĳ uoluntatẽ, & uelut calamum uentis accidentibus agi
tari, præſumpſit contra euangelica dogmata bellũ aſſumere & aduerſus
eccleſias aſperrime erigere tempeſtatem. Dicebat enim eſſe culpabiles, qui 13
Conſubſtantialitatis uocẽ, quę ſcripta non inueniretur, in fidei doctrina po-
ſuiſſent, quod inter ſacerdotes et eos diſcordiam generaret. Hinc ergo A-
thanaſium & eius ſectatores accuſans, inſidias inſtruebat. Huius coopera
tores erant Euſebius, & Theogonius, & Theodorus Perinthius, qui elo-
quentior uidebatur, & ſcripſit explanationes Euangeliorum quem pluri-
mi Heracleioten uocant. Iſti nanq; ſępius uelut propinqui Imperatori, re
uerſionem Athanaſĳ multorũ cauſam aſſerebant eſſe malorum, & non ſo
lum Aegyptũ, ſed etiam Palęſtinã & Phenicen, uicinasq; gentes eius gra
tia dicebant eſſe turbatas: Proinde huiuſmodi uerbis leuiſsimam obſiden
tes Imperatoris intentionem, ſuaſerunt ut Athanaſiũ ab eccleſia rurſus ex
pelleret. Qui agnoſens eorum Conſilium, ad partes Heſperias abĳt.

Hoc eſt ualidiſsimũ hæreticorum argumentum, non inueniri in ſacris ſcripturis, ideo non credendum nec tenendum. Ne mireris ergo ſi et hoc tempore nouatores noſtri hoc utantur tã quam telo ineuitabili, quo tamen nil infirmius. Vide Hiero. aduerſus luciferianos. To. 2. fol. 47. lite. H.

Poſt paululũ uero temporis Imperator Conſtantinopolim ueniens, in
dignatur ob ordinationẽ factam Arianorum Ẽporum autem conſtituto
concilio, Paulũ quidem remoueri fecit: Euſebiũ uero ex Nicomedia trãſ-
ferens Conſtantinopolim, ẽpm eſſe decreuit. Quo facto Antiochiam pro
fectus eſt Imperator. Euſebius itaq; nullo modo ceſſare patiebatur, ſed
omnia commouebat, donec ſuũ propoſitum duceret ad effectũ. Egit er-
go ut in Antiochia Syrię ſynodus fieret ſub occaſione quidem dedicatio- 14
nis eccleſię, quam pater Auguſtorum fabricari cœperat & poſt eius obi-
tum Conſtantius decimo anno eã a tempore fundationis expleuerat, in

Ecce rurſus Eccleſiæ dedicatio.

ueritate autem ad ſubuerſionem atq; deſtructionem Nicæni concilij. Ad quam ſynodũ conuenerunt ex ciuitatibus diuerſis epiſcopi nonaginta. Maximus tñ Hieroſolymitanus Macarij ſucceſſor non affuit, cogitans quod ipſi poſſet ſubripi, & in damnationẽ ſubſcriberet Athanaſij. Sed ne
15 que Iulius interfuit maximæ Romæ pręſul, neq; in locũ ſuum aliquem deſtinauit, cum utiq; regula eccleſiaſtica iubeat, non oportere pręter ſententiam Romani Pontificis cõcilia celebrari. Fit ergo ſynodus in Antiochia ſub præſentia Conſtantij Principis, Conſulatu Marcelli & Probini. Erat autem quintus annus mortis Conſtantini patris Auguſtorũ Pręſidebatque tunc eccleſię Antiochenę Flacillus ſucceſſor Euphronij. Fautores igitur Euſebij operæpretium iudicãtes Athanaſio derogare, primũ quidem calumniati ſunt quaſi pręter regulã egiſſet quã tunc ipſi decreuerant, qm̃ non ex ſentẽtia communis concilij epiſcoporum receperat ſacerdotium, ſed ſibimet arrogando in Eccleſiam fuiſſet ingreſſus. Deinde qm̃ eius aduentu turba generata, plurimi ſeditione ſint mortui: & quia aliq ab Athanaſio cęſi, Iudicibus dicerentur eſſe contraditi. Hac derogatione tunc ha-
16 bita conſtituerunt epiſcopum in Alexandria, primo quidẽ Euſebiũ cognomento Emiſenum. Quo ordinato, & in Alexandriam ire metuente, Gregorium fecerunt epm̃. His ita geſtis transformauerunt fidẽ, nihil quidem culpãtes Nicęni concilij, ſed principiũ p̃bentes ut frequentibus concilijs alia ſubinde mutantes & recitantes efficerent, ut definitio fidei paulatim in Arianam uæſaniam relaberetur.

Vide hic Romani Põtificis priuilegium, et quod Regu. Eccleſiaſtica iubet, non oportere præter eius ſententiam Concilia celebrari.

Quæ definita fuerãt in Concilio Nicæno, frequẽtibus Cõcilijs mutantes, effecerunt ut definitio fidei in Arianam uæſaniã relaberetur.

Interea Gregorium deducebat in Alexãdriam Syrianus magiſter militiæ, & cũ eo armati milites, numero quinq; milia, quib⁹ etiam aderant Arij ſectatores illic habitantes. Sed qũo Athanaſius eccleſia pulſus, ne caperet̃ effugerit, arbitror eſſe dicendũ. Erat enim ueſpera, & populus in uigilijs obſeruans, ſperabaturq; futura collectio. Inter hæc uenit magiſter militũ, & circa eccleſiã per cohortes ſuos milites ordinauit. Athanaſius aũt uidens quæ fierent, cogitauit ne propter ſe ulla læſio pòpulo proueni-
17 ret. Et præcipiens diacono ut compleret orationẽ, rurſus pſalmũ fecit imponi. Cumq; conſonantia pſalmodiæ celebraret̃, per unam ianuam eccleſiæ egrediebant̃ oẽs. Quo facto, milites quidem ſine commotione ſteterunt. Athanaſius autem inter medios pſallentium illæſus abſceſſit. Et hoc modò fugiens, Romam profectus eſt. Porro Gregorius Alexandrinę tũc præſedit eccleſiæ. Alexandrinoram uero plebs non ferens quod erat geſtum, eccleſiam quæ Dionyſij nuncupatur, incendit.

Cum pſalmodiæ cõſonantia celebraretur.

Ariani præterea Gregorium remouentes ab Alexandria tanq; odioſum, & quia propter eum factum fuiſſet incẽdium, necnon & quia minus ipſorum foueret errorem, euocauerunt Georgium Cappadocẽ, hominẽ Arianæ uæſaniæ. Theodoretus. Quomodo aũt & ille cum exercitu uenerit, & iſte diffugerit, ipſe qui paſſus, & mirabiliter liberatus eſt, melius enàrrabit: nam in Apologia ſuæ fugæ ſic ait. Verũtamen exquirant modũ etiam diſceſſionis, & cognoſcant a ſuis. Erat enim Ariani cum militib⁹ cõcurrentes, ut eos accenderent & ignorantibus nos oſtenderent: & licet ſi-
18 ne ulla compaſſione ſint uel audientes, tñ confuſi quieſcant. Erat itaque iam nox, & aliqui populorum ad uigilias uenerãt, expectabat̃ futura die collectio. Dux aũt repente aſtitit cum militibus pluſquã quinquies milibus habentibus ſcilicet arma, & gladios enudatos, arcus ſagittas, & ue-

Ex Hiſto. Tripartitæ lib. 5. cap. 2.

Vide uigilias feſtorũ tempore illo cuſtodiri a Chriſtianis.

ctes: & eccleſiam quidē ipſe circūdedit, ſtatuens milites ſibimet cohæren-
tes, ut nullus poſſet egredientiū ab eccleſia eorū manus euadere. Ego ue-
ro irrationabile iudicans in tanta confuſione populum relinquere, & nō
magis ante illos pericula ſuſtinere: reſidens in ſede præcepi, ut diaconus
pſalmum legeret, populi reſponderent: Qm̄ in ſeculum miſericordia eius:
& ſic oēs in domos ſuas abirent. Sed duce poſtea ingrediente, & militib⁹
ſacrarium circundantibus, ut nos capere poſſent, clerici quidem qui ſunt
inuenti ſimul & populi clamabant, poſcētes ut & nos diſcederemus una
cum populo. Ego uero magis e diuerſo dicebam, non nos diſcedere niſi o-
mnes ſingillatim prius exirent. Surgens itaq;, oratione facta, ſic præcepi
uniuerſos abſcedere: melius eſſe dicens, me periculo ſubiacere, quam quē
quam eorū excipere læſionem. Egredientibus igitur plurimis, & reliquis
ſubſequentibus, quidam monachi, qui ibi nobiſcum fuerant, & aliqui cle-
ricorū aſcendentes traxerūt nos, & ita, teſtis eſt ipſa ueritas, militib⁹ aliȷ̄s
ſacrariū circundantibus, aliȷ̄s per eccleſiam diſcurrentibus, per mediū eo-
rum, dn̄o iter dante atq; cuſtodiente, pericula cuncta tranſiuimus Deum
magnifice glorificantes: qm̄ neque populum neci tradidimus, ſed etiā ut
ſaluaretur actum eſt, & manus quærentium nos effugere præualuimus.

Socrates. Quæ etiam Georgius eodem tempore in Alexandria geſſe-
rit ipſius Athanaſiȷ̄, qui hęc paſſus eſt, uoce narremus. In libro enim, quem
de fuga ſua ſcripſit, hæc ait: Igitur in Alexandria ſurrexerūt denuo nos q̄-
rentes occidere. Et facta ſunt nouiſſima peiora priorib⁹. Repente nanque
mil ites circundantes eccleſiam, pro orationibus prælia celebrabant. In-
grediente nanq; quadrageſima Georgius ex Cappadocia ex eis miſſus, 19
auxit mala, quæ illorum calliditate didicerant. Poſt ſeptimanam itaque Septimana Paſchæ.
Paſchæ, uirgines mittebant in carcerem: Epiſcopi uincti a militibus duce-
bantur: orphanorum, & uiduarum domus diripiebantur, et inuaſiones in
domibus agebantur, & noctu Chriſtiani deponebantur. Obſignabantur
domus, & fratres clericorum pro fratribus pericula ſuſtinebant. Hæc qui
dem peſsima, ſed grauiora poſtea ſunt præſumpta. Septimana enim, quæ 20
fuit poſt ſanctam Pentecoſten, populus ieiunans eſt egreſſus ad cæmite- Sancta penteceſte.
rium orationis cauſa, eo quod oēs communionem Georgiȷ̄ declinarent. 21
Sed hoc cognoſcens ille nequiſsimus, ipſe cōcitauit Sebaſtianum ducem Nota ieiunium in Se
Manichæum, qui cum multitudine militum arma, gladios euaginatos, ar ptimana poſt penteco
cus ſagittaſq; ferentium facto impetu in ipſo die dominico, ſuper populū ſten, de quo habes
irruit, & paucos orantes inueniens (quum iam plurimi diſceſſiſſent) talia per D. Leonem Papā
geſsit, qualia ab eis decebat impleri. Incendio nanq; facto ſtatuens uirgi- ſermo. 2. de Penteco-
nes ſecus ignē, cogebat eas, ut ſe profiterentur Arianas. Cumq; eas cerne ſte, eſſe ex Apoſtolica
ret eſſe uictrices, & de igne nullo modo cogitare, ſic earum uultus lacera traditione.
uit, ut uix agnoſci poſt tempora potuerint. Tenens autem & quadragin-
ta uiros, tormento nouiore diſcerpſit. Sectis nanq; de palma uirgis, & ha-
bentibus ſuos aculeos, eorū dorſa ita uerberibus lacerauit, ut quidam eo-
rum ſæpius a medicis inciſi ſint propter ſpinas, quæ eorum dorſis inhære-
bant: aliȷ̄ uero dum non ferrent tormēta, mortui ſint. Eos aūt q̄ uiuere po-
tuerunt, & quandam uirginē in exiliū deportauit in maximam Oaſim.
Corpora uero mortuorū primo quidem reddi non paſſus eſt, ſed cęlauit,
inſepulta relinquens ea, ut quaſi tanta crudelitas latere uiderēt. Hoc autē
aiunt, qui mentis errore deſipiunt. Nam cum parentes mortuorū gaude-

rent quidē propter confeſsionem, flerent autem pp corpora defunctorū, maiora eorū impietatis indicia pſonabant. Poſt hęc aūt ex Ægypto, atq; Libyis in exilium deportauerunt epõs Ammoniū Muiū, Gaiū, Philonē, Hermem, Plenium, Pſenoſirim, Nilāmonē, Agathonē, Anagamphū, Amonium, Marcū, Dracontiū, Adelphiū, Athenodorū, & presbyteros, Hieracē, & Dioſcorū, & ſic eos acerbiſsime per itinera pepulerunt, ut quidā eorum in ipſis itineribus, alij uero p exilia morerentur. Occiderunt aūt epõs pluſquā triginta, habentes ſtudium ſecundum Achab, ut ſi poſſent ampu

2 tarent penitus ueritatem.

Vides quāta ſolicitudo adhiberetur pro humandis corporibus defunctorum a fidelibus populis? Et cur aliqui hæretici noſtro tempore tātopere negligunt mortuorum ſepulturas?

Theodoretus. Super hæc igitur Athanaſius etiam conſolatorios libros uirginibus illis ſcripſit, quæ crudeliſsimas pertulerūt paſsiones, dicens inter hæc: Propterea nemo ueſtrum ſit triſtis, licet & ſepulturam nobis denegent impij, & prohibeant uos efferri. Nam uſq; ad hoc nequitia peruenit Arianorū, ut & portas clauderent, & circa ſepulturarū loca ueluti dęmones reſiderent, nequis ſepeliretur fideliū dilectorū. Hæc ergo & his ſimilia Georgius in Alexandria faciebat. Sanctus aūt Athanaſius nullū locum munitum cautele ſuæ putabat: cū utiq; aut uiuū eum deduci, aut mortuum decollari, & caput eius Imperator ſibi iuſsiſſet afferri. Pro quare pręmium maximum compromiſit huiuſmodi aliquid nuntianti.

Igitur Athanaſius relinquens Alexandriam Romam profectus eſt. Cōtigit aūt eodem tempore etiam Paulum Conſtantinopolitanū pontificē illuc una concurrere, & Marcellū Anciræ, Aſcepāq; Gazę. Qui dū Arianis eſſet aduerſus, calumniam paſſus ab his, quaſi ſubuertiſſet altare, damnatus eſt. Pro quo Gazęorū eccleſia Quintiano committitur. Lucianus

23 autē Hadrianopolites epš ob aliam accuſationē eccleſia ſua priuatus, degebat in urbe Romæ. Cognoſcēs ergo Romanus epš crimina ſingulorū, & oēs Nicæno concilio concordare comperiens, eos in communionē ſuſcepit, tanq; oīum curam gerens propter ſedis propriæ dignitatem, ſingulisq; reddidit ſuas eccleſias, & Oriētalibus ſcripſit epīs, culpans quod nō recte tractaſſent uiros inculpabiles, de ſuis eccleſijs eos expellētes, & qđ conſtitutiones Nicæni concilij minime obſeruarent. Quorum paucos ad certam diē ſibimet adeſſe pręcepit, ut corā eis oſtenderent iuſtum ſe ſuper illis protuliſſe decretū. Et deinceps nō ſe paſſurū interminatus eſt, niſi ab huiuſmodi turbis & nouitate ceſſarent. Et ille quidē hæc ſcripſit. Athanaſius aūt & Paulus epiſtolas Iulij Orientalibus epiſcopis miſerunt, & ſinguli eorum ſuas ſedes adepti ſunt.

Romanus Epš tanquam omnium curā gerens pp ſedis propriæ dignitatem, ſingulis his Epīs uiris ſanctis ſuas reddidit eccleſias, & reprehēſorias literas ſuper eorum iniuſta deiectione Orientalibus ſcripſit epiſcopis. Ex quo habes Romanæ eccleſiæ primatum ſuper omnes alias eccleſias.

Verū Pontifices Orientis grauiter hoc ferentes, & in Antiochia congregati Iulio reſcripſerunt epiſtolā, ornato quidē ſtilo compoſitā, ironia uero maxime plenā, & non ſine interminationis qualitate confectam. Fatebātur enim circa omnes Romanorū eccleſiā eſſe munificam, ueluti q̃ apoſtolicam haberet curam, & antiquitus mater pietatis exiſteret, licet ab Oriēte ad eā prædicatores dogmatis aduenisſent. Se uero non propterea ſecūdo loco habendos exiſtimabant, eo quod non magnitudine aut multitudine abundarent eccleſiarum, cū uirę qualitate non cederent: crimenq; Iulio imponebant, eo quod Athanaſii ſectatoribus communicaſſe uideret, & tanq; ipſorū concilio contumelias irrogaſſet, eorūq; ſententiā deſtruxiſſet: & ueluti iniuſtū eius factū, eccleſiaſticiſq; ſanctionibus diſonans arguebant. His ita conſcriptis addiderunt, quod ſi ſuſciperet Iulius damnationem

tionem

ſionem ab ipſis factam, & ordinatos epiſcopos i damnatorũ locũ firmaret, pacẽ cũ eo & communionẽ haberẽt. Si uero placitis ipſorũ reſiſteret, contraria celebrarent: quippe cũ Orientales Epiſcopi non reſtitiſſent, cũ Nouatus a Romana pelleretur eccleſia. De his aũt q̃ præter cõmune placitũ de concilio Nicæno geſſerant, nihil ei reſcribere maluerunt.

Hæc itaq; Orientales epi Iulio Romano Pontifici reſcripſerunt. Cum uero Athanaſius Alexãdriam fuiſſet ingreſſus, compreſsio populi partis Georgij, q illic fuerat ordinatus epiſcopus, uehemẽs facta ẽ. Et ex hoc dicebant turbas & neces hoĩum proueniſſe, & huiuſmodi crimina in Athanaſium uelut authorẽ ſceleris referebant: cũ hæc in certaminibus frequenter eueniant. Ob quã cauſam Sabinus Macedoniæ Pręſul hæreſeos Athanaſium frequenter accuſat. Qui ſi cogitaret quanta mala contra Athanaſium & Homouſianos Ariani geſſerint, aut quanta concilia propter eum celebrata ſint, aut quanta contra omnes eccleſias Macedonius hæreſiarches geſſerit, erubeſcens forte tacuiſſet.

Interea contra Athanaſium alia machinatio concinnata eſt. Eccleſiæ nanq; Alexandrinorum, Auguſtorum pater erogando pauperibus frumẽta donauerat: quæ dixerunt Athanaſium uendere, & ſuis utilitatibus applicare. Quod Imperator credens, eum iuſſit occidi. Hoc ſentiens Athanaſius, latenter aufugit.

Ex Hiſtoriæ Eccleſi. lib. 10. cap. 18.

Hinc iam toto orbe profugus agitur Athanaſius, nec ull⁹ ei tutus ad latendum ſupererat locus. Tribuni, præpoſiti, Comites, exercitus quoq; ad inueſtigandum eum mouentur edictis imperialibus. Præmia delatoribus proponunt, ſiquis uiuum maxime, ſi id minus, caput certe Athanaſij detuliſſet. Ita totis regni uiribus fruſtra aduerſum eũ, cui Deus aderat certabatur. Interea ſex continuis annis ita latuiſſe fertur in lacu ciſternæ non habentis aquã, ut ſolẽ nunq̃ uideret. Sed cũ per ancillam, quæ ſola conſcia dominorum officijs qui ei latebras præbuerant uidebat, indicatus fuiſſet, tanq̃ dei ſpiritu admonitus, ipſa nocte qua ad eũ comprehendendum cũ indicibus ueniebatur, poſt annos ſex migrauit ad alium locũ. Ita illi qui uenerãt fruſtrati, dñiſq; i fugã uerſis de ancilla ut falſa ĩdice pęnas ſumũt.

Verum ne graues alicui latebræ ſuæ fierent, & occaſio calumniæ innocentibus quæreret, nihil ſibi ultra iam tutũ in Conſtantij regno pręſumẽs, ad Cõſtantis partes profugus abſceſſit. A quo ſatis honorifice religioſeq; ſuſceptus eſt. Quiq; cauſa eius quam fama compererat diligentis cognita, ſcribit ad fratrem, pro certo ſe comperiſſe quod ſacerdos dei ſummi Athanaſius, iniuſte fugas & exilia pateretur. Hunc itaque recte faceret, ſi abſq; ulla moleſtia loco ſuo reſtitueret: ſi id nollet, curæ ſibi futurum, ut id adimpleret, regni eius intima penetrans, & pœnas digniſsimas de autoribus ſceleris ſumens. Quibus ſcriptis perterritus Conſtantius (quod poſſe facere ea quæ immitabatur, conſcius erat fratrẽ) ſimulata benignitate ultro uenire ad ſe Athanaſium iubet, & leui increpatione perſtrictũ, ad eccleſiam ſuam permittit ſecurũ ire. Admonitus tamẽ Imperator ab impijs conſiliarijs: Non eſt (inquit, magnũ Athanaſij, quod epiſcopi poſcunt de te, ut unã ex multis quæ ſunt apud Alexandriam eccleſijs, concedas populis eorum qui tibi communicare nolunt. Tum ille, deo ſibi ſuggerente, paratũ in tempore conſilium reperit: Et quid eſt (inquit, Imperator, quod poſcenti tibi liceat denegari, qui poteſtatem omnium habes iubendi? Sed

unum eſt quod oro, ut meã quoq; petitiunculam libenter admittas. Cum
que ſe omnia quæ uellet) quamuis eſſent difficilia promitteret præſtatu-
rum, ſi hoc unum cederet libens, ait Athanaſius: hoc eſt quod rogo, ut qa
etiam hic (nam apud Antiochiã res agebatur) ſunt noſtri populi qui iſtis
communicare nolunt, unam eis tenere concedas eccleſiam. Æquiſsimum
ſibi uideri, & ualde præſtandũ, lætus ſpopondit Imperator. Sed cũ rem
detuliſſet ad eos quorũ conſilijs utebatur, neq; ibi ſe uelle accipere eccle-
ſiam, neq; hic dare reſpondent, quia plus ſibi ſinguli quiq; quam abſenti
bus conſulebant. Ita Imperator admiratus eius prudentiam, properare
ocyus ad ſuſcipiẽdam ſuam eccleſiam iubet. Operæprecium autẽ uide-
tur ipſius Conſtantij literas quas pro eius reditu ſcripſit, his geſtis iſerere. *Ex Hiſtoria Tripartita lib. 4. cap. 16.*
Socrates. Conſtantius uictor Auguſtus Athanaſio epiſcopo. Plurimũ
te circumferri & fluctuare ferocibus maris undis;, noſtræ manſuetudinis
clementia non permiſit. Patria quippe terra nudatũ & priuatum proprijs
rebus, errantemq; per loca inuia beſtiarum, indefecta noſtra pietas nõ de
ſpexit. Igitur diu diſtuli ſcribere uoluntatis meæ propoſitũ, ſperans ſpon
te te ad nos forte uenturũ, & laborum ſatisfactionem a nobis exigere. Ve
runtamen qm̃ forte timor impediuit uoluntatis tuæ propoſitum, literas
largitate pleniſsimas ad tuam beatitudinem deſtinauimus, ut ſine metu
noſtris aſpectibus uelociter tuam præſentiam præbere feſtines, ut deſide-
rio tuo potius experiaris noſtram clementiã proprijs reſtitutus. Hac ete-
nim cauſa & dñm meum fratremq; Conſtantem uictorem auguſtũ pro
te rogaui, ut tibi poteſtatem ad nos tribuat ueniendi, ut ambobus nobis
annuentibus, reſtitutus in patriam, habeas maximũ gratię noſtrę pignus.

Alia epiſtola eiuſdẽ pro eadem re. Conſtantinus uictor auguſtus Atha
naſio epiſcopo.

Licet prioribus literis ſignificauerimus ut ſine ſollicitudine ad noſtrũ
debeas uenire Comitatum, eo quod maxime uelimus te ad propria deſti
nare, tñ & nunc has literas ad tuam miſimus ſanctitatem, per quas inuita
mus, ut ſine aliqua diffidentia uel metu aſcendens, publicis uehiculis ad
nos uenire feſtines, ut quæ deſideras poſsis adipiſci.

Tertia Conſtantij epiſtola pro eodem. Cõſtantinus uictor Auguſtus
Athanaſio epiſcopo.

Dum in Edeſſa degeremus, præſentibus presbyteris ad noſtrũ debuiſ
ſes feſtinare comitatũ, ut uidens noſtros aſpectus, repẽte properares ad
Alexandriam. Sed qm̃ plurimum præterijt temporis ex quo ſuſcipiens a
nobis literas non occurriſti, propterea etiam nunc cõmonere te feſtinaui-
mus, ut uel nunc tuam præſentiam nobis uelociter præſentare cõtendas,
& ita poſsis patriæ tuæ reſtitui, tuaq; ſecurus oratione frui. Ad plenã ue-
ro cognitionem Achitũ diaconũ deſtinauimus, a quo poſsis cognoſcere
etiam noſtri animi uoluntatem, & quod ea quæ optas impetrare poſsis.

Has epiſtolas ab Aquileia ſuſcipiens Athanaſius (illic enim relicta ſar-
dica agebat) Mox recurrit Romam, & oſtendens literas epiſcopo Iulio,
in maximo gaudio eccleſiam fecit eſſe Romanam. Putabatur enim etiã
Orientis Imperator ipſorũ fidei conſentire, eo quod ad ſe Athanaſium fi-
ducialiter euocaret. Iulius autem Alexandriam clericis atque plebi hæc
de Athanaſio ſcripta miſit.

Iulius archiepiſcopus presbyteris & Diaconis, & plebi, habitantibus

Alexandriam, dilectiſsimis fratribus in dño ſalutem. Congaudeo uobis, & ego dilectiſsimi fratres, quod fructum ueſtræ fidei ante oculos iam uidetis. Hoc etenim uere geſtum, quilibet inſpiciet in fratre & coepiſcopo noſtro Athanaſio, quem propter puritatem uitæ ſuæ, & ueſtras orationes reſtituit uobis deus. Ex hoc itaque creditur, puras & charitate plenas orationes ueſtras aſcendiſſe ſemper ad deum. Memores enim eſtis promiſſionum cœleſtium atq; dilectionis quam ex doctrina prædicti fratris mei Athanaſij didiciſtis & integrum cognouiſtis ſecũdum inſitam uobis fidem, quam percepiſtis: qm̃ non uſq; ad finem a uobis poſsit abduci, cuius orationes in ſanctiſsimis animabus ueſtris tanq̃ præſentes ſemper habuiſtis. Ergo non plurimis mihi uerbis opus eſt uobis ſcribere. Quæcũq; enim uobis a me potuerint dici, hæc iam fides ueſtra p̄ceſſit, & diuina gratia cõmunis orationis noſtræ uota compleuit. Congaudeo ſiquidem uobis: iterũ enim dico cõgaudeo: qm̃ inexpugnatas animas in fide ſeruaſtis. Sed etiam ipſi fratri meo Athanaſio non minus cõgaudeo: quia licet multam ſit paſſus triſtitiã: nec unam tñ horã ueſtri deſiderij & charitatis oblitus eſt. Nam licet corpore ad tp̃s a uobis ſit abſtractus, ſpiritu tñ uobiſcũ ſemper degere uidebat̃. Et ego quidẽ chariſsimi fratres oẽm tentationem contra eum ſurgentẽ, reos ſine gloria non fuiſſe. Nam & ueſtra & eius fides cognita eſt uniuerſis & cõprobata. Si enim non tanta & talia accidiſſent, quis crederet, quia aut uos tale iudicium, tantamq; charitatẽ circa talem exhibuiſſetis ep̃m, aut ille potuiſſet tantis uirtutibus circundari, per quas ſpe cœleſti fraudatus non eſt? Promeruit igitur quolibet modo & nunc & in futuro etiam, confeſsionis glorioſum martyrium. Frequenter enim terra mariq; plurimum æſtuans, omnem prauitatem Arianę conculcauit hæreſeos, & crebro per inuidiam uſq; ad periculũ impulſus contẽpſit mortem, munitus omnipotente Deo & dño Ieſu Chriſto Saluatore noſtro, ſperans & inimicitias declinare, & conſolationi ueſtræ reſtitui, deferens uobis maiora trophęa ex fortiſsima conſcientia, pro quibus & uſque ad terminos terræ totius apparuit glorioſus. Fiduciam itaq; habens ſui propoſiti, cœleſtiſq; doctrinæ, clarificatus eſt immortali iudicio, & ad uos reuertitur. Diligendus igit̃ apud uos clarior nunc eſt quam tunc, quãdo profectus a uobis eſt. Nam ſi materias precioſas, ideſt aurũ, & argentum, purgando ignis probat: quid dignũ dici poterit de tali tantoq; uiro, qui cũ tantas tribulationes & pericula deuicerit redditur nunc uobis immaculatus: non a nobis ſolummodo, ſed comprobatus ab omni cõcilio? Suſcipite igitur nunc fratres chariſsimi cũ omni diuina gratia paſtorẽ ueſtrum ac præſulem tanquam uere ἀσαγώστον, cum his qui tantorũ laborum eius participes ſunt effecti, & gaudete fruentes orationibus, qui paſtorem ueſtrũ, ut ita dicam, eſuritis atq; ſititis, qñ etiam ipſi ueſtram ſanitatem ſalutaribus ſcripturis cibaſtis atq; potaſtis. Nam cũ degeret inter peregrinos, uos ei conſolatio fuiſtis, & in perſecutione atq; periculis refouiſtis cum fideliſsimis ueſtris animabus & mentibus. Ego ſiquidem iam exulto conſiderans & ratione droſpiciens, & in eius reuerſione uniuſcuiuſque ueſtrũ gaudium & plebis uotiuas occurſiones & concurrentiũ glorioſam feſtiuitatẽ, & qualis ille uobis erit dies, & quantus, remeante ſcilicet fratre meo, & quieſcentibus priſcis malis quorundam machinatione ſartis: nec nõ pretioſa ac uotiua reuerſione cunctos in quadam pleniſsimi

gaudij læticia copulante. Huiuſmodi uero gaudiũ uſq; ad nos magnitudine ſua pertingit: quibus diuinitas hoc etiam conſtat eſſe cõceſſum, ut & nos debeamus in laudem tanti uiri conſurgere. Sed melius eſt ut Epiſtolã oratione claudamus. Deus omnipotens, & huius unigenitus filius dñs & Saluator noſter Ieſus Chriſtus, hoc gaudium uobis præbeat in æternum, dignũ tribuens præmium admirabili ueſtræ fidei, quam circa põtificem ueſtrum glorioſo teſtimonio demonſtraſtis: ut & uos & qui uobiſcum ſunt, & hic in futuro meliora poſsideatis: quæ oculus non uidit, nec auris audiuit nec in cor hominis aſcendit, quæ præparauit deus diligentibus ſe. Per dñm noſtrum Ieſum Chriſtũ, per quem & cũ quo omnipotenti deo gloria in ſecula ſeculorum amen. Valere uos opto chariſsimi fratres.

Igitur Athanaſij ſententiam de concedenda Antiochiæ eccleſia inutilẽ ſibi cognoſcentes Ariani, hoc quidem differendum eſſe dixerunt, & agendum quod placeret Imperatori, quia Imperator Paulo, & Athanaſio, & Marcello, & Aſclepæ Gazæ & Lucio Adrianopoleos, ſecundũ ea, quæ in concilio Sardiceno placuerant, proprias reſtituerat ſedes. Vnde principalia ſacra per ſingulas ciuitates ad eorum mittebanť eccleſias, quibus iubebatur ut eos repente ſuſciperent. Igitur in Ancira expulſo Baſilio, & ꝓ eo introducto Marcello, non fortuita turba prouenit, quæ derogationem contraria ſapientibus irrogauit, Aſclepam uero continuo Gazęi ſuſceperunt in Conſtantinopolitana ciuitate Macedonius ad modicũ tempus Paulo ſucceſſit, apud ſemetipſum in eccleſia remota collectiones agens. Pro Athanaſio tñ ſolo Imperator Eepiſcopis & clericis, atq; plebi ſcripſit, ut eum libenter ſuſciperent. Inſuper etiam quę contra eum in iudicijs facta fuerant, alijs literis aboleri iuſſit. Quæ uero de utraq; re ſcripta ſunt, hæc eſſe noſcuntur.

Epiſtola Conſtantij, per quam omnia contra Athanaſium habita ſunt caſſa. Victor Cõſtantius maximus, Pius, epiſcopis & presbyteris catholicæ eccleſiæ ſalutem. Reuerendiſsimus eps Athanaſius non eſt dei gratia derelictus: nam licet breui tẽpore humana fuerit probatione ſummiſſus, tamen debitũ prouidentiæ uniuerſa proſpicientis noſcit ſuſcepiſſe decretum, recipiens uoluntate dei noſtroq; iudicio patriã ſuam pariter et eccleſiam, cuius diuino nutu præſul extabat. Huic enim conſequenter oportebat noſtram adeſſe manſuetudinẽ, ut omnia aduerſus eũ, & eius communicatores definita, omniſq; ſuſpitio & illuſio contra eum geſta, deinceps ſit inanis & uacua & reuelatio quam dudũ clerici eius habuerunt competenter firma permaneat. Sed ẽt hoc eius gratiæ adijciendũ eſſe cenſuimus, ut omnes ordines ſacri cognoſcant, conceſſum omnibus ipſi coniunctis, ut ſine timore ſint, ſiue epiſcopi ſiue ſint cleri: ſufficit enim unicuiq; circa eũ rectę uoluntatis unio. Quicunq; enim meliori iudicio atq; parte conſtituti, huius eligunt communionẽ, hos omnes præcipimus ad inſtar præcedentis prouidentiæ ẽt nunc uoluntate dei, noſtrę gratiæ largitatẽ adipiſci.

Epiſtola Conſtantij ad Alexandrinos, ut reciperent Athanaſium. Victor Conſtantius maximus pius, populo Alexandrino eccleſiæ catholicæ ſalutem. In omnibus perhibentes noſtræ ęquitatis intentionem, ſcientesq; qm̃ diu prouidentia ueſtri contemplatoris eſtis alienati, ideſt, Pontificis Athanaſij, qui propter inſertã rectitudinem ſuorumq; morum prudentiã cunctis innotuit, eũ denuo ad uos deſtinare cenſuimus. Hunc itaq;

conſuete & competenter ſuſcipientes, & apud clementē deum adiutorē orationum habentes, uobis congruam ſimul & nobis placitā concordiā atq; pacem ſecundū eccleſiæ ſanctionem ubiq; probatæ, ſufficienter feſtinate ſeruate. Non enim rationabile eſt aliquā diſcordiam inter uos agitari, aut tumultū, noſtrorum temporū diſciplinæ contrariū: & hoc quidē abeſſe a uobis omnino uolumus. Orationibus aūt ſufficienter, eo ſcilicet præſule & adiutore apud deū uos inſtare ſolenniter admonemus, ut tali propoſito ad omniū uota proueniente, etiam Gentiles idolorū errori hactenus ſeruientes, ad cognitionem ſacræ religionis ſub alacritate feſtinēt. O chariſsimi nobis Alexandrini, rurſus igiť admonemus ut in his quæ dicta ſunt perſiſtatis, & omnes epm̄ decreto ſuperno noſtraque ſententia deſtinatū libenter & pie ſuſcipiatis: & toto animo totaq; uoluntate amplectendū exiſtimetis. Hoc enim & uos decet, & noſtrę manſuetudini noſcitur conuenire. Vt autem omnis turbæ ſeditionis occaſio perimať, Iudicibus apud uos habitis literis noſtris præcipimus, ut omnes quos ſeditioſos agnouerint, legitimæ uindictæ ſubijciant. Vtraq; igitur perſpicientes, & noſtram cū deo ſententiam, & rationem profeſsionis ueſtræ, necnon & ſuppliciū contra ſeditioſos indictum, competenter & cōgrue ſacræ religionis iura ſeruate. Prædictumq; Deo amabilem uirū omni reuerentia et honore colite: & orationes una cū eo pro uobis ipſis, & noſtrę uitæ fauore omnium ſaluatori deo lætantes offerte.

Epiſtola Conſtantij pro Athanaſio ut aboleretur quicquid pro Athanaſio geſtū eſt. Eadem uero forma præſidibus Auguſtæ, Nicçæ, Thebaidis, & Libyę ſcriptū eſt. Quicquid pridem ad læſionem & iniuriā Athanaſio epiſcopo communicantiū reperitur actum, hoc nunc aboleri præcipimus. Nam & miniſteriū, quo priuati fuerāt eius clerici, eoſdē rurſus uolumus obtinere. Hanc itaq; præceptionem noſtram ſeruari cenſemus, ut Athanaſio Epiſcopo ſuę eccleſię reſtituto communicatores eius habeant miniſterium, quod ſemper habuerunt, quod etiam reliqui clerici habere noſcuntur, & ipſi gaudio potiantur.

Tantis & talibus epiſtolis munitus ſanctiſsimus Athanaſius, per Syriam aggreſſus uenit in Palęſtinam, apprehendensq; Hieroſolymā, & Epiſcopo Maximo ſignificans geſta Sardiceni concilij, & quod Conſtātius Imperator illorū decreto iudicioq; conſenſiſſet, Præparauit ut epiſcoporum in illis regionibus habitantiū ſynodus ageretur. Maximus aūt in nullo ſegnis de Syria atq; Palęſtina uniuerſos euocauit epiſcopos. Facto concilio reſtituit & ipſe beato Athanaſio communionē & dignitatem. Scripſit ēt ipſa ſynodus Alexandrinis omnibus in Ægypto & Libyis epiſcopis, clericis, atq; plebi, ea quæ de Athanaſio geſta atq; decreta ſunt. Ob quam rem ualde Maximo detraxerunt Athanaſij derogatores epiſcopi quod primitus deponens eū rurſus ex pœnitentia tanquam nihil fuiſſet actum, ſententiā pro Athanaſio protulerit, quæ communionem ei dignitatemq; præberet. hęc cognoſcentes Vrſatius & ualens, qui circa Arianum dogma ſtudiū primitus ardens habuerant, declinantes a priori uoluntate Romā profecti ſunt, libellumq; pœnitentię Iulio offerentes epiſcopo, & in Conſubſtantialitatis conſenſere ſermone, & literas Athanaſio miſerunt, ſeq; ei deinceps communicare profeſsi ſunt. Sic itaq; tunc Vrſatius & ualēs geſtis athanaſij ſupati cōuerſi ſunt. athanaſi⁹ ergo p̱ Peluſiū pergebat

Alexandriam. Tranſiens autē per ciuitates, edocebat ut arianos uniuerſi declinarent, & conſubſtantialitatis dogma amplecterentur in quibuſdā eccleſijs & ordinationes fecit. Et hoc fuit initium alterius querelæ aduerſus eum: quia in aliorum eccleſijs ordinare præſumpſiſſet. Hæc itaque de athanaſio prouenerunt.

Interea Reſpublica fortuitis caſibus urgebatur. Vnde quæ ſunt ſummaria non eſt incongruū breuiter explanare, Igitur quod ędificatore Conſtātinopolitanæ Ciuitatis moriente tres eius filij imperiū ſuſceperint, in prędentibus eſt narratū. Sciendum autem quod cū iſtis imperauit conſobrinus eorū nomine Dalmatius uocabulū patris habens qui dū aliquantis per imperaſſet, a militibus interemptus eſt, non iubente Cōſtantio ut occideretur, nec tñ prohibente. Cū uero Conſtantinus iunior fratris partes inuaderet, & ipſe a militibus congreſsione facta peremptus eſt. Hoc aūt iam ſæpe dictum eſt. Poſt mortem uero Conſtantini iunioris, Perſicū contra Romanos motū eſt bellum, in quo Conſtantius proficere nō ualebat: nam cū nocte prælium circa fines Romanorū atq; Perſarum fuiſſet geſtum: Validiores tunc Perſę ad breue tempus inuenti ſunt. Quo tempore neque Chriſtiani ſub quiete degebant ſed per athanaſium de conſubſtantialis uerbo circa eccleſias erat pugna.

Sozomenus. Deniq; apud Antiochiam non concordabant in profeſſione ſua clerus & populus, ſed per choros, ut eſt cōſuetudo, ad hymnos dicendos Deo in fine pſalmorum mōſtrabant propriam uoluntatē. Et hi quidem patri & filio, uelut æqui honoris gloriam dicebant: hi uero patri in filio, per interpoſitionem præpoſitionis, filium ſecundum eſſe monſtrātes. His ita geſtis, hærens quid ageret Leontius, qui illo tempore ex hæreſi aduerſa ſedem Antiochiæ gubernabat, cū prohibere non auderet eos, q ſecundum traditionem Nicæni concilij pſallerent Deo, quia metuebat ne ſeditio naſceretur in populo, hoc dixiſſe fertur, tangens caput ſuū iam canum: Hæc, inquit, niue ſoluta, lutum cogetur immenſum. Per hoc oſtendens, quod ipſo defuncto ſeditionem populo generaret illa diſcordia, quę in hymnis fiebat, non patientibus ſucceſſoribus ſuis cum populi uarietate ſentire. Athanaſius igitur ueniens ad Ægyptum, explicauit ſynodales Epiſtolas Iulij Romani Pontificis. Inſuper & ſynodalem Maximi Hieroſolymitani quæ talia continere dignoſcuntur.

Sancta ſynodus Hieroſolymis congregata ꝑ Ægyptum, Lybiam & Alexandriam conſtitutis presbyteris, diaconis & plebi, fratribus deſideratiſsimis in dño ſalutem. Cunctorum Deo digne gratias agere non ualemus fratres chariſſimi: in quibus enim miracula ſemper egit, etiam modo cum eccleſia ueſtra fecit, paſtorem ueſtrum & dñm conſacerdotemq; noſtrum Athanaſium uobis ſua pietate reſtituens. Quis enim aliquando ſperauit oculis carnalibus intueri, quem nunc & nos & uos inſpicitis, reſpicientes quē uidere deſideraſtis? ſed uere orationes ueſtrę a Deo omnium ſunt auditæ, qui curam habet eccleſiæ ſuæ, & ueſtras lachrymas atq; gemitus ſemper inſpexit, quapropter ueſtras audiuit preces. Eratis enim ſicut oues abiectæ & fatigatæ, non habentes utiq; paſtorem. Propterea uiſitauit uos cœlitus paſtor uerus, & de proprijs ouibus curam gerens, reſtituit uobis quē noſcimini concupiſſe. Ecce enim & nos omnia pro eccleſiaſtica pace facientes, ueſtræq; dilectioni conſpirantes in eius ample-

tui præceſſimus & communicantes ei per eum uos alloquimur, ſcriptaq; præſentia deſtinamus. Itaque ſecundum gratifica uota ueſtra, ſcitote nos quoq; cum eo uinculo charitatis obſtrictos. Debetis ergo etiam pro pietate deo amabilium noſtrorum Imperatorum inceſſanter orare: qm̃ & ipſi cognoſcẽtes ueſtrum deſiderium uobis reſtituere deſtinarunt. Omni ergo honore tenſis manibus ſuſcipientes illum gratificas orationes offerte Deo, qui uobis talia condonauit. Feſtinate autem ſemper in Deo gaudere & glorificare dñm, per quem & cum quo patri gloria in ſecula ſeculorum, amen. Veniens igitur Athanaſius in Ægyptum, quos quidem agnouit Arij ſectatores, depoſuit. Quibus a ſe depoſitis, eccleſias eorũ præcepit fidem tenere Nicęni concilij, eamq; ſummo ſtudio cuſtodiri.

Sic itaq; ſe rebus habentibus Magnentius tyrannus circa partes emerſit Heſperias. Qui Conſtantem Imperatorem occidentalium partium facto dolo circa Gallias interemit. Quo geſto inteſtinum inflammatũ eſt bellum: Magnentius etenim tyrannus totam tenebat Italiam, Aphricãq; & Libyam, ſimul & Gallias. In Illyrico uero & in Sirmio aliud rurſus a militibus excitatũ eſt bellum per tyrannum nomine Britannionem. Sed etiam Romam tumultus non fortuitus detinebat, Fratruelis nanq; Conſtantini Nepotianus nomine, imperium aſſumpſerat gladiatorum uirtute ſuffultus, & Nepotianum quidem Magnentij milites depoſuerunt, Magnentius autem procedens uniuerſas partes uaſtabat Heſperiæ. Horum igitur omnium malorum immẽſa conflučtio breui tempore generata eſt. Quarto enim anno poſt Sardicenſe concilium, hæc acta noſcuntur, conſulatu Sergij & Nigriani. His itaq; nuntijs apparebat, quod ad Conſtantiũ ſolum Imperij iura perueniſſent: quo prouectu, contra tyrannos ſemetipſum (ut poterat) præparabat.

Aduerſarij uero Athanaſij, Opportunum ſe tẽpus inueniſſe iudicantes, rurſus aduerſus eum calumnias inſtruebant. Tunc Imperatori Cõſtantio ſuggeſſerũt, quod omnem Ægyptum ſubuertiſſet & Libyam. Inuidiam uero maxime auxit eius, quod ordinationes in parœcijs feciſſet alienis. Athanaſius interea cum ueniſſet Alexandriam, ſynodum Ægyptiorum cõgregauit epõrum. Qui conſona decreuerunt Sardiceno concilio, atq; Hieroſolymis celebrato. Conſtantius igitur Imperator, pridem & ipſe Arianorum ſecta præoccupatus, omnia quæ paulo ante ei placuerant, in contrarium demutauit. Et primum quidem eccleſiæ Conſtantinopolitanæ pontificẽ Paulum deportari iuſsit in exilium: quem deducentes in Cucuſum Armeniæ, ſuffocarunt. Marcello autẽ denuo proiecto, eccleſiam Ancyranam Baſilius rurſus inuaſit, Lucius autẽ Adrinopoleos ferro uinctus, in carcere moritur. Tantumq; ualuerunt quæ de Athanaſio dicebantur, ut in immenſum furorem cadens Imperator, eum ubicunq; reperiret, iuberet occidi: cum quo Theodulum & Olympium præſules eccleſiarũ Thracenſium. Igitur Athanaſium uoluntas Imperatoris non latuit, ſed præſentiens fuga dilapſus eſt, & minas principis declinauit. Cuius fugam dilatauerunt Ariani, præcipue Narciſſus Neromadis epiſcopus, Georgius laodicię, & Leontius tunc Antiochenę præſul eccleſiæ. Is enim cũ presbyter eſſet, dignitate priuatus eſt: quia cũ muliere Buſtolia nomine, degens, & turpem ſuſpitionem cælare uolens, genitalia ſibimet noſcitur abſcidiſſe: & deinceps quidẽ fiducialiter cũ muliere uiuebat. Poſtea uero ſtudio Im

peratoris Conſtantij in Antiochena Eccleſia ordinatur epūs poſt Stephanum, qui primitus ſucceſſerat Placito. Hæc igiẗ de his dicta ſufficiant.

Ex hiſtoriæ Tripartitæ lib. 5. cap. 14.

Et inimici quidē fidei, putantes ſe tēpus inueniſſe cōtra defenſores eius, ualde apud Principem laborabant, ut de eccleſijs pellerētur omnes q ab eis uidebantur eſſe depoſiti tanq̄ alterius fidei, uel quia uiuo Conſtante, Imperatori Conſtantio reſtitiſſent, ita ut fuiſſet pene ad bella peruentū. Præcipue tamē Athanaſium accuſabant, ob nimiam inuidiam, neq̄ Conſtante uiuo, & Conſtantio eum ſe diligere profitente, ab eius moleſtia recedebant. Sed Antiochię congregati, Narciſſus Cilix, Theodorus Thraciæ, Theogonius Nicænus, Pathrophylus Scythopoleos, Minophantus Epheſius, & alij circiter triginta, ſcripſerunt oēs uniuerſis epiſcopis, quod contra factiones eccleſiaſticas Alexandriam rediſſet, nec in concilio ſine culpa fuiſſet inuentus: & iubebant ut neq̄ cōmunicarent ei, neq̄ ſcripta mitterent, ſed Georgio qui ab eis fuerat ordinatus. Verum Ahanaſio nullus hinc ſermo fuit.

Igitur deuicto Magnentio, quum ſolus Conſtantius Romanorum tenuiſſet Imperium, omni ſtudio laborabat, ut Occidentales epiſcopi conſentirent eis, qui conſubſtantialem eſſe patri filiū denegabant. Et hoc faciebat, nolens à primordio aperte uim facere, ſed eis callide ſuadere, ut decreto contra Athanaſiū ab Orientalibus epiſcopis habito cōſentirent. Sperabat enim quod ſi cōmuni decreto damnaretur Athanaſius, facilius ſuam uoluntatem in religione impleret. Tunc igitur in Italiam conuenerunt epiſcopi Orientaliū non multi, quoniam plurimos eorū aut ſenectus aut itineris longitudo prohibuit. Occidentaliū uero ultra trecētos, ut prę cepto principis conciliū Mediolani celebraretur: ubi conuenientes orientales, ante omnia contra Athanaſium decretū fieri cōmune poſcebant, ut hoc facto penitus ei aditus Alexandrię clauderetur. Quod cum ſenſiſſent Paulinus Gallicanæ τριβέρεως, Dionyſius Albæ metropolis Italorū, & Euſebius Vercellenſis, epiſcopi, quod ad deſtructionem fidei Orientales contra Athanaſium agere molirentur, ſurgentes magna uoce clamabant, dolum & circumuentionem per ea quæ gerebantur, Chriſtianitatis dogmatibus irrogari. Non enim ueras cōtra Athanaſiū culpas eſſe dicebant, cum ad retractationē fidei talia probarentur inuenta. Illis ergo talia proclamantibus, concilium tunc ſoluitur Epiſcoporum.

Theodoretus. Depoſito deinde Athanaſio, aliam hæretici fidei exponere ſunt niſi doctrinam. Sed neutrum horū perduci potuit ad effectum, cū præſente principe clamaretur, quod iniuſte ageretur & impie, quo facto & ipſi eccleſijs ſunt expulſi, & in ultimis terræ finibus habitare iuſſi. Quod rurſus mirabilibis Athanaſius hoc modo in illa apologia deſcribit. Quis tantum poterit memorare, quantum illi geſſerunt.

Tunc enim eccleſijs pacē habentibus, & populis per Collectas orantibus, Pontifex quidē Romæ Liberius, & Paulinus Galliarum Metropolitanus epiſcopus, & Dionyſius Italus, Lucifer Metropolitanus inſularum Sardiniæ, & Euſebius ex Italia, omnes epiſcopi boni & prædiatores ueritatis, abripiuntur & traduntur exilio, nullam habentes culpā, niſi quod in Arianam noluerint cōſentire Væſaniam, neq̄ in calumnijs ſubſcripſerint noſtris. De maximo autem & optimo ſene, & uero confeſſore Oſio, etiā loqui ſuperfluum. Omnibus enim notū eſt, quod etiam hunc in

exiliũ deportari fecerunt. Non enim ignobilis, ſed omnibus noſcitur eſſe notiſsimus. Cui nanque non præfuit ſynodo, aut rectè loquens non ſatiſfecit uniuerſis? Quæ eccleſia huius patrocinij memoriam nõ habet? Quis aliquando dolens cum ueniret ad eum, non diſceſsit ſanus? Quis indigens quum petiſſet, non meruit quod popoſcit? Et tamen etiam contra hunc talia præſumpſerunt, quod impia eorum molimina cognoſcens, noluerit propria ſubſcriptione firmare.

Socrates. Igitur Imperator illos quidem mittit in exiliũ. Generale uero conciliũ fieri cogitabat, ut omnes Orientales epiſcopos uenientes ad Occidentem, ſi poſſet, cõcordes efficeret. Quod cum propter itineris ſpacia difficile uideretur, duplicẽ tractauit ſynodũ celebrari, ut in Arimino quidem Itali qui tunc aderant, conuenirent: Oriẽtales autem in Nicomedia Bythiniæ ciuitate. Hoc ergo Imperatore tractante, effectus non euenit ut uoluit, neutrum enim conciliũ ſibimet concordauit, ſed utrunq; diuiſum eſt. Nam neque in Arimino conuenientes inter ſe cõſonare potuerunt, & Orientales in Seleucia Iſauriæ congregati, aliud ſchiſma ſunt paſsi, quod ſuo loco narrabitur.

Theodoretus. Dialogus inter Liberiũ & Conſtantiũ habitus, & quomodo Liberius in exiliũ fuerit miſſus. 24 Ego quidem Liberij per omnia celeberrimi habitũ pro ueritate dialogũ cũ Conſtantio uolo referre, quandoquidem a fidelibus illius temporis eſt conſcriptus. Is enim poſt Iulium Siluestri ſucceſſorem, Romanam gubernauit eccleſiam. Conſtantius Imperator dixit: Nos & eo quod Chriſtianus ſis, & epiſcopus noſtræ ciuitatis, dignũ hoc iudicauimus, ut euocantes te, moneremus ut cõmunionẽ ſceleſtiſsimi Athanaſij, & ineffabili ſuperbia detenti, abnegare non differas. Hoc enim terrarũ orbis bene fieri cõprobauit, & ſynodali ſententia alienũ eccleſiaſtica cõmunione, decreuit Liberius epiſcopus dixit: O Imperator, Iudicia eccleſiaſtica decet cum maxima proferri iuſtitia. Quapropter ſi uidetur pietati tuæ, diſceptationem iube conſtitui: & ſi apparuerit Athanaſius condemnatione dignus, tunc ſecundum eccleſiaſticæ conſequentiæ formam proferatur in eum digna ſententia. Non enim poſſibile eſt condemnare uirũ, de quo nihil examinatũ eſt. Conſtantius Imperator dixit, uniuerſus mundus adiudicauit eius facinora, ſed ille (ſicut ab initio) tempus eludit. Liberius epiſcopus dixit: Quicunq; ſubſcripſerunt, nõ ipſi uiderunt quæ geſta ſunt, ſed propter gloriam & timorem, & ne a te contumelias paterentur, acquieuerunt. Imperator dixit: Quid eſt gloria & timor & contumelia? Liberius dixit: Quicunq; gloriam dei non diligunt, ſua magis dona præponunt. Quem ergo iſti non uiderunt, non examinantes adiudicauerunt, quod eſt à Chriſtianitate alienum. Imperator dixit: In facie utique condẽnatus eſt in concilio Tyri, & in concilio pariter decreuerunt contra eum omnes totius orbis epiſcopi. Liberius dixit: Nunq; in præſentia ſua homo ille adiudicatus eſt. Quicunque enim tunc conuenientes condemnauerunt eum, diſcedente Athanaſio à iudicio ſentẽtiam protulerunt. Euſebius Eunuchus dixit: In Nicæno cõcilio alienus à catholica fide probatus eſt. Liberius dixit: Quinque ſoli iudicauerũt ex his qui cum eo nauigio uenerunt in Mareoten, quos miſerunt ad accuſationem eius, ut contra eum geſta conficerent. Horũ itaque qui deſtinati ſunt, duo ſunt mortui, Theogonius, & Theodorus, reliqui uero tres uiuũt, hoc eſt,

Notent hi qui Liberium Romanum Pontificem aſſerere audent nota Arianæ perfidiæ fuiſſe iniuſtũ, quod mendacium eſt apertiſſimum. Quid enim eo Conſtantius & fidelius inueniri potuit? Lege obſecro hunc Dialogum, & pariter exitũ huius ſanctiſſimi uiri.

Maris,Valens,& Vrſatius. Ab his qui miſſi ſunt Sardicam,propterhanc
cauſam ſynodus celebrata eſt,qui in ſynodo libellos obtulerunt,ueniam
poſtulantes , quoniam in Mareote per calumniam ex una parte contra
Athanaſiũ geſta confecerint,libellos eorũ nunc præ manibus habemus.
Cui horũ nos credere & cõmunicare conuenit Imperator: his qui primi-
tus damnauerunt , & ueniam poſtea popoſcerunt , an eis qui adhuc hæc
accuſare contendunt ? Epictetus epiſcopus dixit,O Imperator, non fidei
cauſa neqꝫ iudiciorũ eccleſiaſticorum ſermonem facit, ſed ut apud Sena-
tores in Romana conſtitutos urbe glorietur quaſi ſuperauerit principem,
Imperator ad Liberiũ dixit. Quota pars es totius orbis ? quoniam tu ſo-
lus hominem uindicas nephandiſsimũ, & orbis terrarũ pacem eccleſiæqꝫ
diſſoluis. Liberius dixit non eo quod ego ſum ſolus , fidei cauſa minuitur,
Nam & antiquitus tres ſoli reperti ſunt reſiſtentes præcepto regis. Euſe-
bius eunuchus dixit: Imperatorem noſtrum Nabuchodonoſor feciſti? Li-
berius dixit: Non. Sed ita irrationabiliter adiudicatus eſt homo, qui non
eſt examinatus. Sed & ego peto primitus generalẽ proferri ſubſcriptio-
nem confirmantem fidẽ in Nicæa prolatam,ut ita reuocatis ab exilio fra-
tribus noſtris,& in loca propria reſtitutis, ſi hi qui nũc turbas pariunt ec-
cleſijs,uiſi fuerint Apoſtolicæ fidei conſentire,tunc apud Alexandriã con-
uenientes omnes,ubi & accuſatus & accuſatores ſunt & defenſor eorum,
examinata cauſa poſsimus proferre ſentẽtiam. Epictetus epiſcopus dixit;
Sed curſus publicus non ſufficit ſubuectui epiſcoporũ. Liberius dixit: Ec-
cleſiaſticæ cauſę publico curſu non egent. Eccleſiæ nanque ſufficiunt uſqꝫ
ad mare perducere ſuos epiſcopos. Imperator dixit: Quæ dudum ſuſcepe-
runt formam,ſolui non poſſunt. Plurimorũ nanqꝫ epiſcoporum debet ua-
lere ſententia. Tu ſolus es qui amicitias illius ſcelerati defendis . Liberius
dixit: Imperator nunquam audiuimus abſente accuſato iudicem eius ſcele-
ra proferentem,niſi quia propria uidentur hæc odia. Imperator dixit: Om-
nibus quidem nocuit in cõmuni,nulli tamen ita ſicuti mihi . Cui cum non
ſufficeret interitus fratris mei maioris,ne beatæ quidẽ memoriæ Conſtan
tem ceſſauit in mei inimicitias frequentes impellere,niſi nos maiori man-
ſuetudine detenti,impellentis momenta temperaſſemus. Nulla itaqꝫ mihi
uictoria eſt,neqꝫ contra Magnentiũ uel ſyluanum,niſi illum ſceleſtum ab
eccleſiaſticis rebus expulero. Liberius dixit: Noli per epiſcopos tuas uin-
dicare inimicitias. Manus enim eccleſiaſticorum ad ſanctificandum uaca-
re debent. Quapropter ſi tibi uidetur , iube uocari ad loca propria ſacer-
dotes, & ſi concordes apparuerint ei quem nos in præſenti defendimus,
ſecundũ fidem orthodoxam in Nicæna ſynodo conſtitutam, tunc conue-
nientes prouidebunt pro mundi pace,ut homo qui non peccauit , non re-
probetur iniuſte. Imperator dixit: Vnum eſt quod queritur, uolo enim te
amplectentem eccleſiaſticam cõmunionem Romam denuo deſtinare, &
propterea concorda paci,& ſubſcribens Romam reuertere. Liberius di-
xit: Romę iam fratribus uale dixi. Maiores enim ſunt eccleſiaſticę ſanctio-
nes,quam Romanæ habitatio ciuitatis. Imperator dixit: Ergo trium die-
rum ſpatium ad deliberationẽ habes,an uelis ſubſcribens Romam reuer-
tere,aut cogitare in quem uelis deportari locũ . Liberius dixit: Spatium
trium dierum rationem nequaquam mutare poteſt. Quapropter quo uo-
les mitte me. Imperator autem poſt duos dies examinato Liberio, & ne-

quamquam a ſuo propoſito reuocato, iuſsit eũ in Berœam Thraciæ in exilium deportari. Egredienti Liberio, Imperator ad expenſas quingentos ſolidos deſtinauit. Tunc Liberius deferenti dixit: Vade, da eos Imperatori: opus enim habet ſuis militibus erogare. Similiter & Auguſta totidem ei miſit. Liberius dixit: Redde hæc Imperatori: opus enim habet his ad expenſas militum ſuorũ. Si autem Imperator his non habet opus, det eos Auxentio & Epicteto. Illi enim his opus habẽt. Cumq; ab eis nihil accepiſſet, Euſebius eunuchus obtulit ei alios ſolidos. Cui Liberius ait: Totius orbis eccleſias deſolaſti, & tanquam damnato mihi hæc affers? Vade prius diſce eſſe Chriſtianus. His ita geſtis, poſt tres dies nihil accipiens miſſus in exilium eſt.

Veritatis itaq; propugnator & uictor in Thraciam (ſicuti iuſſum fuerat) uſq; peruenit. Duobusq; tranſactis annis Cõſtantius Romam uenit. Procerũ uero ſenatorumq; coniuges rogabant uiros ſuos, ut Conſtantio ſupplicarẽt, ut paſtorem gregibus reſtitueret. Aiebant enim, quod niſi flecterent animum principis, eos ipſæ relinquerent, & ad paſtorem illũ maximum properarẽt. At illi dixerunt: Nos furorem principis formidamus, nec forte aliquam ueniam promeremur. Sed uobis (inquiunt) magis rogantibus forſitan parcet, & alterũ e duobus fiet, aut preces ſuſcipiet, aut ſi flecti nequiuerit, ſine aliqua iniuria uos dimittet. Hoc conſiliũ mulieres illæ laudibus maximis efferendæ percipientes, cũ ornatu ſolito adierunt Imperatorem, ut ex ueſte ſublimi inſignes eas & nobiles arbitratus, reuerentiam ipſis exhiberet & parceret. Adeuntes, uero principem tali uoce clamabant: Miſerere tantæ ciuitatis paſtoris prouidentiam non habentis, quæ luporũ patet inſidiis. At ille reſpondit non egere paſtore alio ciuitatem. Eſſe nanq; Pontificem, qui eorum curam haberet. Poſt magnum nanq; Liberium quidam diaconorũ eius Felix nomine fuerat ordinatus. Is expoſitam in Nicæa fidem inconcuſſe ſtruauit, ſed corruptoribus eius ſine diſcretione cõmunicabat. Nullus tamen Romæ habitantiũ in baſilicam ingreſſus eſt, cũ ille intus aſtaret. Hoc aũt etiam matronæ illæ Imperatori dixerunt. Qua gratia flexus, præcepit illũ inter omnes egregiũ reuocari, & utrunq; eccleſiam gubernare cõmuniter. His ergo literis in Circenſi ſpectaculo relectis, populus clamabat iuſtam principis eſſe ſententiam: ſicut enim dupliciter coloribus diuiſi ſunt ſpectatores, ſic oportere alterũ his, alterum aliis præſidere. Cum ergo primitus principis literis ſic fauiſſent, poſtea cõmoti cõmuni uoce clamauerũt: Vnus Deus, unus Chriſtus, unus epiſcopus. Ipſas enim uoces & ego iuſtum ponere iudicaui. Poſt has uero Chriſto amabilis populi pias, & iuſtitia exornatas uoces, ſanctiſsimus quidem Liberius eſt reuerſus. Felix autem recedens habitauit in alia ciuitate.

Theodoretus. Interea ſentiẽs Athanaſius ſibi inſidias parari, nequaquã ad Imperatorem uenire præſumpſit: neq; hoc utile iudicauit, ſed electos ex Ægypto quinque epiſcopos, inter quos Serapionem Thmiuenſem uirum præcipua uita ſanctum, & ad loquendũ ualde copioſum, mittit ad principem tunc in Occidente degentem (cum quibus etiam tres presbyteros) per quos ſibi placaret Imperatorem, ut pro derogationibus ſatisfacerent inimicorũ, aliasq; facerent, quæ ei uel eccleſiis expedirent. Quibus nauigantibus, paulo poſt literæ uenerunt Imperatoris euocantes eum.

Ob quam rem & Athanaſius & populus eſt turbatus, cum neq; hæretico Imperatori obedire conſultū eſſet, neq; reluctari periculo uacaret. Veruntamen ire diſtulit, & literarū baiulus ſine effectu reuerſus eſt. Superueniente autem æſtate ueniens alius ab Imperatore nuntius cum prouinciæ iudicibus, cogebant eum) cleroq; nimis erat infeſtus. Porro populū paratum, uidens ad bellum, etiam ille reuerſus eſt. Non multo poſt tēpore congregantur ex Ægypto & Libia Legiones. Et cum nuntiatum fuiſſet celari Athanaſium in eccleſia quæ uocatur Theonæ, aſſumens milites dux eorum, & Hilarium ab Imperatore denuo deſtinatum, inopinato fractis ianuis in eccleſiam introiuit, & ubiq; requirens Athanaſium non inuenit. Fertur enim, quod ſæpius diuino nuntio pericula multa effugerit, ſicut ēt deo prouidente hoc diſcrimen euaſit.

Sozomenus. Ex his & huiuſmodi factis, ei a deo prænuntiatis, a paganis & hæreticis appellabatur Magus. Sermo nanq; fertur, quod aliqñ eo procedente per ciuitatem contigerit auolantē corniculā clamitare, Quo facto aſtans multitudo Paganorū, uelut Mago derogantes, petebant ut eis aperiret quid cornicula illa ſignificaret. Ille uero fertur ſilentio dixiſſe ſubridens: Cras latina lingua dies uentura ſignificatur. Hoc ergo clamās, triſtem uobis craſtinū ſignificat diem per Imperatoris Romani iuſsionē. Et ita contigit, ut Athanaſij ſermo licet deriſus fuerit, uenerit ad effectū. Altera nanq; die principis literæ uenerunt ad iudices iubentes ut pagani ſua ingredi non permitterent templa, neq; ſolennes ſuperſtitiones feſtiuitatesq; celebrarent. Tūc ergo feſtiuitas eorum uenerabilis generaliſque deſtructa eſt. Socrates. Cum igitur frequenter (ſicuti dictū eſt) Athanaſius pericula declinaſſet, clerus & populus ei fauens tenebat eccleſias, donec Præfectus (ut dictum eſt) Ægypti, & dux militū eijciētibus eos & ſuſtinentibus, Georgio eas contraderent. Qui non multo poſt uenit, & eccleſias ſuo iure poſſedit. Qui dū pręter ſchema & mores ſacerdotij uiolentus exiſteret, & maxime circa Athanaſij laudatores, quibus utiq; uincula & plagas uiris & fœminis uelut Tyrānus inferebat, accenſus populus pœnæ peremerat eū, niſi uix ereptus fugiſſet ad principem. Quo facto rurſus ſequaces Athanaſij eccleſias multo tempore tenuerunt. Quas iterum ueniēs dux Ægypti, Georgij noſcitur tradidiſſe fautoribus. Poſt hęc autem Exceptore principis ueniente, multi Alexandrinorū ſupplicio traditi ſunt. Poſt quem ēt ipſe Georgius terribilior ſuperuenit, & priori tempore magis exoſus, tanquam qui mouerit principem ad multorū necem. Cui utiq; derogabant Ægyptij monachi, quorū gloriam multitudo uniuerſa ſequebatur, & uera eorum teſtimonia iudicabant: quia in ſummæ philoſophiæ uirtute degebant.

Sozomenus. Interea dum adhuc Athanaſius cælaretur, Georgius Alexandriæ crudeliter Paganos afficiebat, & aduerſantes ipſi Chriſtianos: utroſq; enim cogebat ad ipſius uenire ſententiā, & reſpuentes afficiebat. Erat enim apud ſapientes Exoſus quaſi deſpiciens eos, & iudicibus imperans. Apud populū uero quaſi tyrannus & ultra potentes elatus: præcipue tñ paganos opprimebat, quos ſacrificare et paternas feſtiuitates agere prohibebat. Tunc enim milites & Ægypti ducem, armatos in ciuitatem introduxit, imagines & ornamēta templorū abſtulit: quod ei poſtea cauſam necis adduxit. Cyrillo uero depoſito occupauit Hieroſolymorū

eccleſiam

eccleſiam Heremius, & poſt illũ Heraclius, poſt quem Hilarius. Hos.n. tunc illã eccleſiam gubernaſſe percepimus uſq; ad Imperium Theodoſij principis, qñ rurſus Cyrillus ad proprium reuerſus eſt epiſcopatum.

Hæc igitur apud Orientales agebanť eccleſias. Interea Iulianus Cęſar bello deuincens Barbaros apud Rhenũ fluuiũ reſidẽtes, alios quidẽ peremit, alios cœpit: claraq; uictoria decoratus, cum mediocritate uitæ atq; manſuetudine militibus gratus eſſet ab eis appellatur auguſtus. Hoc facto, nihil de Conſtantio cogitans, Iudices ab illo factos honoribus mulcebat: & ad illius inuidiã literas proferebat, quibus oſtenderet eum propter bellũ contra Magnentium geſtũ in Italiam Barbaros induxiſſe. Repente uero religione mutata, cum prius Chriſtianus eſſe putaretur, ſemetipſum Pontificem nominauit: & ueniens ad templa Paganorũ, ſacrificabat, ſubiectiſq; talia colere ſuadebat. Cumq; Conſtantius propter bellũ Perſicum apud Antiochiam moraretur, ſperans ille quod ſine bello poſſet Illyricum occupare, ad eos agebat iter, dicens ſe uelle Conſtantio ſatiſfacere, tanquã non ſponte ſed uoluntate militũ inſulas imperij ſuſcepiſſet. Fertur itaq; cum ad hos terminos acceſsiſſet, uindemia iam collecta, circa occaſum Pleiadũ uuas denuo fuiſſe prolatas. Inſuper ẽt imbre ex aere deſcendente, in eius ueſte ſimul & cęterorũ guttas ſingulas crucis formaſſe ſignacula. Hoc facto uidebať & ipſi & alijs, quod botris extra tempus illatis bonũ rei panderetur indicium: imber aũt cadens ueſtem ſupra quã ceciderat, roboraret. Alij uero dicebant uuarũ ſignum, quod præter tempus ſit, ſignificare perditionem Imperatoris inſtar huiuſmodi botrorum, & parui temporis fore eius imperium. Porro de cruce dicebant prænunciare hoc ſignum, quod ſit cœleſte dogma Chriſtianorum, & oporteat ſignari cunctos crucis indicio. Vnde cognoſcitur quod diuerſius interpretati quam dixerat Imperator, ueritate fraudati non ſunt: Vtrũq;.n. opportune dictum, ſequens tempus oſtendit. Cum audiret itaq; Conſtãtius contra ſe uenire Iulianum, inſtructione belli Parthici omiſſa, Conſtantinopolim ueniebat.

Socrates. Et apud Mopſucrenem inter Cilicas atq; Cappadocas, nimia cogitatione, apoplexiæ paſſione defunctus eſt, Conſulatu Tauri & Florentij, tertio die Nouembris menſis, anno uitæ ſuæ quadrageſimo & quinto: ex quibus tredecim cum patre regnauit, uigintiquinq; poſt illum.

Sozomenus. Quo defuncto, Iulianus quidem iam Thracias obtinebat. Et nõ poſt multũ Conſtantinopolim ueniẽs, appellatus eſt Imptor.

Initio itaq; parcens Chriſtianis, clementior uiſus eſt, ſciens priores perſecutores nihil profeciſſe ad augmentũ Paganiſmi, quod puniſſent Chriſtianos: qui magis hinc creuerint, & facti ſint glorioſi pro uero dogmate morientes. Inuidens igitur illorum gloriæ, a tormentis abſtinuit, iudicans eſſe neceſſarium ut ſermone potius & admonitione Paganiſmum colendum populo ſuaderet, credens etiam hinc ſe monſtrare clementẽ. Fertur enim, quum Conſtantinopoli apud fortunam ſacrificaret uerbis, acceſſiſſe ad eum Mares epiſcopus Chalcedonis, & publice impium & ἄθεον, ideſt ſine Deo, apoſtatamq; uocitaſſe: illũ uero ſolam ei improperaſſe cæcitatem: erat enim ſenex, & propter imbecillitatem oculorũ manu alteri⁹ agebatur. Super hæc uolens etiam lacerare Deum, conſuete dixit: Neque Galilæus Deus tuus curare te poteſt. Reſpõdens uero Mares dixit, Ego,

Ex Hiſto. Tripartitæ lib. 6. cap. 5

inquit, Deo meo pro cęcitate gratias ago: quia hoc ideo factum eſt, nè te uideam pietatem nudatum. Imperator autem nihil reſpondens abſceſſit. Sic enim putabat potius roborari Paganiſmum, ſi ſe patientem ac mitem Chriſtiano populo demonſtraſſet.

Hæc itaq; faciens, eos qui fuerant a Conſtantio fugati propter religionem, reuocauit, & cõfiſcatis patrimonia ſua reſtituit, præcipiens populo ut nullum lęderent Chriſtianum, neq; nolentē ſacrificare compellerēt: ſpōte uero accedētes ad aras, prius expiari apud dæmones, purgariq; ſolitis eorum ſacrificijs præparabat. Clericis aũt omnia priuilegia, honores, con

25 *Quod & faciunt hæretici noſtri tẽporis, ut ſe Iuliano apoſtatæ conforment.*

ſuetudineſq; ſubtraxit, & leges poſitas pro eis ſoluit, ipſoſq; curiæ tradidit, ſimul & a uirginibus & uiduis quæ pro penuria inter clericos alebantur, iuſſit exigi ea quæ pridem a publico accepiſſe uidebantur. Conſtantinus nãq; Imperator diſponēs res eccleſiarum unicuiq; ciuitati proſpexit, ut clerus ſufficientia emolumenta perciperet, & hoc lege firmauit, quod hactenus mortuo Iuliano ſeruatur. Hanc exactiorē aiunt ualde fuiſſe cru-

26 *Et hoc eiuſdem farinæ eſt cum ſuperiori.*

delē. Auferebat enim ſubinde pecunias, & ornamēta ſacra: templaq; ſub Conſtantino & Cõſtantio fundata deſtruebantur: datæ ad ędificia pecuniæ rurſus exigebantur. Hac occaſione ſacerdotes, & clerici & populus Chriſtianus crudeliter uexabantur.

Socrates. Per idem tẽpus in Alexandrinorũ maxima ciuitate contigit ex huiuſmodi cauſa ſeditio. Erat locus quidam in ciuitate antiquis temporibus deſolatus atq; neglectus, multaq; ſorde completus: hic Pagani olim deo Mithræ ſacrificantes homines immolabant: quem locũ Conſtãtius quaſi uacantem eccleſiæ Alexandrinæ conceſſerat. Hic Georgius uolens oratoriũ extruere, locum repurgari faciebat. Quod dum fieret inuentum eſt illic adytũ in multa profunditate conſtructum, in quo Paganorũ myſteria celebrabantur. Erant enim ibi caluariæ hominũ plurimæ, maiorum pariter & infantiũ qui perhibebantur illic extincti, ut ex eorũ uiſceribus artes magicas exercerent. Hæc igitur Chriſtiani reperiẽtes in adyto Mithræ, ſtuduerunt ad irriſionem Paganorũ uniuerſis hęc facinora reſerare, diuulgabantq; capita hominũ quæ compererant. Hæc Alexandriæ Pagani uidentes, & opprobriũ non ferentes, ira ſucceſi ſunt, & omne quod ad pręſens inuenerunt arma iudicãtes impetu contra Chriſtianos facto, multos interemerunt, alios gladijs, alios fuſtibus aut lapidibus, alios funibus ſtrangulantes, quoſdam ẽt crucifigentes ad ſacræ crucis iniuriã plurimos diuerſis uulneribus affligentes. Et ita factũ eſt, ut neq; proximis parceretur, ſed philoſophus philoſophũ percuſſit, & frater fratrẽ, parentes filios: & inuicem in mutua nece graſſati ſunt. Quamobrem Chriſtiani eundẽ locum purgare quieuerunt.

Interea cũ Iudices denuntiaſſent mortuum fuiſſe Conſtantiũ, & imperare Iulianũ, ſeditionem fecit in Alexandria populus Paganorũ & impetu facto contra Georgiũ, uinculis eum alligauerunt. Quem paulopoſt uenientes ad carcerẽ peremerunt eiuſq; cadauer imponentes camelo, a mane uſq; ad ueſperam per totam traduxerunt ciuitatẽ, & circa ſerum diei concremauerunt. Multi ferunt Arianorũ ꝙ a fautoribus Athanaſij id factum ſit: ſed ego reor indubitanter hoc feciſſe gentiles, cũ utiq; & querelas haberent aduerſus eũ propter idola & templorũ iniurias, prohibitionemq; ſolẽnitatum. Quod etiam Iulianus ſic ſe habuiſſe teſtaꝛ per literas

ad Alexandrinos miſſas,in q̃bus culpat eos, pœnamq; relaxat,quaſi propter reuerentiam ſerapis,quem ciuitatis conſeruatorem dicit,& Alexandri conditoris eius,necnon Iuliani auunculi ſui qui in Paganiſmo ſtrenuus fuit,& Chriſtianos ſupra modum oderat.

Igitur Athanaſium de fuga remeantem,Alexandrinorũ populus libenter excepit. Expuleruntq; eccleſijs Arianos, & Athanaſio ſceptra uenerabilia tradiderunt.Verũ Ariani in domibus ignobilibus ſe colligentes, loco Georgij luctũ habuerunt. Ea ſiquidem tempeſtate lucifer Caralenſis, & Euſebius Vercellenſis epiſcopi,Imperatoris iuſsione ab exilio reuocãtur. Vterq; enim ultra Thebaidos terminos ab exilio remeantes tractabant,quemadmodũ corruptam eccleſiæ regulam repararent.Placuit igit̃ ut lucifer quidem ad Antiochiam Syriæ perueniret,Euſebius Alexandriã, ut una cũ Athanaſio facto concilio eccleſiæ dogmata roborarent. Lucifer tñ miſit in locum ſuũ diaconum,per quem profeſſus eſt ratum ſe habiturum quod eſſet concilio ordinante conſtitutũ.Ipſe autem ueniens Antiochiam,fluctuantẽ inuenit eccleſiam: erat enim inter ſe turba diuiſa, & non tm̃ hæreſis Ariana,quæ erat ſub Euzoio,diuidebat eccleſiam: ſed ẽt Melitij ſequaces ſtudiũ habentes circa ſuum pręſulem a ſuis conſortibus receſſerunt.Tũc ergo Lucifer ordinans ei Paulinũ ep̃m,rurſum abſceſsit. Euſebius autem ueniens Alexandriam,cũ Athanaſio conciliũ celebrauit.

Sozomenus. Interea plurimi epiſcopi in Alexandria congregati cum Athanaſio & Euſebio Nicæni concilij decreta roborauerunt: & conſubſtantialem patri ac filio ſpiritũ ſanctum ſunt profeſsi, Trinitatemq; nominauerunt.Et qm̃ de ſubſtantia & ſubſiſtentia quęſtio turbabat eccleſias, ſapienter decretũ eſt ut his nominibus contra Sabellianos ſolos utamur, ne uocabulorum inopia idem putetur eſſe ſubſtantia quod ſubſiſtentia.

Verum Athanaſius librũ de ſatisfactione fugæ olim a ſe conſcriptum tunc eis præſentibus legit:cuius partes utiles, & quæ proſint hic intexẽs, totum librum multorũ uerſuum quærere & legere ſtudioſos admoneo, Ait enim:Ecce huiuſmodi ſunt præſumptiones impiorũ hæc agentes,nec erubeſcentes.In quibus primũ contra nos mala ſunt machinati,hactenus accuſant quod manus eorũ paratas ad necem declinare potuerimus, & amariſsime potius ingemiſcunt,quod nos penitus extinguere nequiuerũt & improperant timoris cauſam, ignorantes quod dum hoc ſubmurmurant,in ſemetipſos magis retorquẽt culpam.Nam ſi fugere malũ eſt,perſequi multo deterius. Hic quidem ne moriat̃ abſconditur:hic autem perſequitur,ut occidat.Et ut fugiatur quidem, ſcriptũ eſt:qui aũt quærit occidere,pręuaricatur legem,& magis ipſe fugiendi prębet occaſionem. Si ergo fugã improperant perſequentes,pudeat eos potius ſui ipſorũ. Quieſcant inſidiari,& quieſcunt continuo fugientes. Sed a malitia non deſinũt ſua,& comprehendere omni uirtute feſtinant, ſciẽtes quia fuga perſequutionem patientiũ indicium eſt maximũ perſequentium. Nullus enim mitem atq; clementem fugit aliq̃n,ſed magis ferocem ſimul & callidũ. Omnis enim qui gemebat & uexabat̃ a Saul, fugiebat & ueniebat ad Dauid. Sed iſti propterea eos qui abſconſi ſunt,interimere ſtudent,ne ipſorũ malitiam uideantur arguere.Qui etiam in hac parte cæcantur. Nã quanto fuga manifeſtior eſt, tanto amplius eorum inſidijs neces exiliaq; commiſſa omnibus ſunt aperta. Nam ſiue perimant, mors contra eos ſemper

exclamat:ſiue rurſus exilia minenť, undiquaq; ipſi contra ſe mali memo-riam deſtinare noſcunť. Et ſi quidem ſanam haberent mentē, uiderent ſemetipſos in his eſſe conſtrictos,ſeq; in cōſilijs ſuis offendere. Sed qm̄ mētem amiſerunt,propterea perſequutione decipiunť:& quærentes occidēre ſuam non contemplanť impietatem. Nam ſi derogant eis qui fugiunt quærentes occidere quid faciant cū uident Iacob fugientē Eſau fratrem ſuum,& Moſen in Madian deſcendiſſe propter Pharaonis timorē? Qūo ſatisfacient fugienti Dauid Saul,qui in domū miſit, ut interimeret eū , dū abſconſus eſſet in ſpelunca , & mutaſſet uultū ſuum donec declinaret ab Abimelech?ob quam cauſam inimicorū euaſit inſidias. Quid dicant iſti, qui omnia proferunt temere,uidentes maximū Heliam in oratione quidē mortuū ſuſcitaſſe,tñ abſconſum propter Achab, & fugiſſe ꝑpter inſidias Hiezabel? Tunc ēt quæſiti filij prophetarū cælati ſunt latentes in ſpeluncis apud Abdiam. Sed ſi hæc tanquā uetera non legerunt, ſaltem memoriam habeant euangeliorū. Nam & diſcipuli propter metū Iudæorum receſſerunt,cęlantes ſemetipſos:& Paulus in Damaſco a principe gētis quęſitus,de muro in ſporta demiſſus eſt,& manus quærentis effugit. Hæc igitur de ſanctis uiris ſcriptura dicente,quā putas excuſationem ſuæ petulantiæ poterunt inuenire? Siue ergo timorem improperent, cōtra ſemetipſos tanquam uæſani loquunť:ſiue contra uoluntatē Dei hoc dicant fieri, ſcripturarum diuinarū uidentur penitus expertes. Nā in lege præceptū fuit, ut deputarentur etiam ciuitates ad fugam,ut hi qui quęrebanť ad mortē, quoquo modo liberari poſſent. In nouiſsimo uero tpe ſeculorū ueniēs ipſum,quod Moſi loquutū eſt patris uerbū,rurſus hoc dedit mandatum,dicens:Cū perſecuti uos fuerint in hac ciuitate,fugite in aliam. Et poſt pauca dicit:Cum ergo uideritis abominationē deſolationis,quę dicta eſt per Danielem prophetam ſtantē in loco ſancto, qui legit intelligat: tunc qui in Iudæa ſunt,fugiant in montana : qui in tecto eſt non deſcendat tollere aliquid de domo ſua:qui in agro,non reuertať tollere ueſtes ſuas.Hæc.n. ſcientes ſancti,hmōi habuerunt conuerſationis modū.Quæ enim tūc pręcepit dn̄s, hæc etiam ante incarnatā ſui præſentiam in ſanctis loquutus eſt.Et hic eſt hominū terminus ad perfectionem ducens, ut quod deus iubet hoc faciant.Propterea & ipſum uerbū propter nos humanatū, cum quęreretur(ſicut nos ipſi)abſcondi dignatū eſt:& iterū cum perſequutionem patereť,fugit,& inſidias declinauit. Decebat enim eū ſicuti famē & ſitim,ita ēt hoc pati,& hoc oſtendere ſeipſum humanatū. Ab initio ſiquidem mox ut homo factus eſt, cū eſſet paruulus ipſe per Angelū mādauit Ioſeph:Surgens ſume puerū & matrem eius, & fuge in Ægyptū. Futurū eſt enim, ut Herodes quærat animā pueri. Mortuo quoq; Herode uideť propter Archelaū filium eius in Nazareth fugiſſe: & qn̄iam etiam deū ſeipſum oſtendebat, & manū aridam reſtituerat ſanam, Phariſæi quidē egredientes conciliū fecerunt aduerſus eū ut eum occiderent:Ieſus autem ſciens diſceſsit. Nam & qn̄ Lazarū ſuſcitauit a mortuis: Ab illo(inquit, die cogitauerunt ut occiderent eū.Ieſus ergo iam non palā ambulabat inter Iudæos)ſed abijt inde in regionē iuxta deſertū. Deinde ſaluatore dicēte:Antequam Abraham fieret,ego ſum , Iudæi quidē tulerunt lapides, ut mitterent ſuper eū. Ieſus autem abſconſus eſt & exijt de templo. Et tranſiens per mediū illorum ibat,et ita diſceſsit. Putas hæc uidētes,magis aūt audientes,

audientes, cũ non uideant, q̃uo ſecundum quod ſcriptum eſt, non debeãt igne cõburi: q̃m contraria his quæ dñs facit & docet, cogitant & loquuntur; Nam q̃n Ioannes martyriũ ſuſtinuit, eiuſq; corpus ſepeliere diſcipuli audiens Ieſus diſceſsit inde in nauem ad deſerti locum ſeorſum.

Dominus itaq; hæc faciens, ita docebat. Sed utinã iſti uel ſic erubeſcerent, & uſq; ad homines ſuã petulantiã declararent, & non magis ac magis inſanientes uiderentur ẽt ipſum arguere Saluatorem, contra eũ utiq; blaſphemias meditantes. Sed neq; uæſanorũ quiſquam eos poterit ſuſtinere, cũ arguantur ne Euangelia quidem ipſa noſce. Eſt enim occaſio noſtræ diſceſsionis & fugæ rationabilis atq; uera quam in ſaluatore quidẽ Euangeliſtę poſitam memorarunt. Nos aũt etiam in ſanctis uiris oportet talia cogitare. Nã ea quæ de ſaluatore humano modo cõſcripta ſunt, eadem communiter humano generi deputanẽ. Quæ noſtra ſunt ille ſuſcepit, & paſsione nr̃as infirmitates oſtendit. Quod Ioãnes ita cõſcripſit: Quęrebant ergo eũ tenere, & nullus miſit in eũ manus, qa nondũ uenerat hora eius. Nã anteq̃ hæc ueniret, dicebat ipſe matri: Nondũ uenit hora mea. Et eis, qui fratres eius appellabantur ait: Meũ tempus nõdum uenit. Rurſus autẽ tẽpore paſſionis diſcipulis dicebat: Dormite iam & requieſcite, Ecce enim appropinquabit hora, & filius hominis tradeẽ in manus peccatorum. Sed neq; anteq̃ ueniret tp̃s, teneri ſe paſſus eſt, neq; cum ueniſſet tẽpus, abſconſus eſt, ſed etiam ſemetipſum tradidit aduerſarijs. Sic & beati martyres in perſequutionibus tẽporalibus cuſtodiebant ſemetipſos, & dum quærerentur, per latibula fugiebant: cum uero inuenirentur, martyrio ſe ſubdebant. Hæc de Athanaſio retuliſſe ſufficiat.

Sed Iulianus poſtq̃ ad Orientẽ Perſas bello pulſaturus aduenit, & publica (quã prius occultauerat) erga idolorum cultum fieri cœpit inſania, callidior cæteris perſequutor, non ui neq; tormentis, ſed pręmijs, honoribus, blanditijs, perſuaſionibus, maiorem pene populi partẽ, quam ſi atrociter pulſaſſet, eliſit, ſtudia autorum Gentilium Chriſtianos adire prohibens, ludos literarum illis ſolis qui deos deaſq; uenerarenẽ, patere decernit. Militiæ cingulum non dari, niſi immolantibus iubet. Procurationẽ p̃uinciarum iuriſq; dicendi Chriſtianis ſtatuit non debere committi, utpote quibus etiam lex propria gladio uti uetuiſſet. Et proficiebat quotidie in huiuſcemodi legibus exquirendis, quibus & ſi quid uerſutum uel callidum, tamen quod minus uideretur crudele, decerneret. *Ex libr. 10. Eccle. hiſtoriæ cap. 31.*

Sed non erga Athanaſium fictæ philoſophiæ tenere imaginem potuit. Etenim cum uelut tetri ſerpentes de cauernis terrę ebulliẽtes, ad eum proceſſiſſet magorum, philoſophorum, Aruſpicum, augurumq; manus prophana, omnes pariter allegant nihil ſuis artibus ſucceſſurum, niſi prius Athanaſium, uelut omnium horum obſtaculum, ſuſtuliſſet.

Iterum mittitur exercitus, iterum duces, iterum oppugnatur Eccleſia. Cumq; eũ męſti & flẽtes populi circũſtarent, prophetico apud eos uſus ſermone perhibeẽ: Nolite (inquit) ô filij conturbari, quia nubecula eſt, & cito pertranſit. Cumq; diſceſſiſſet, & naui per Nilum fluuium iter ageret, comes qui ad hoc ipſum miſſus fuerat, cognito eius itinere, inſtãter eum inſequi cępit. Et cum forte applicuiſſet Athanaſii nauicula ad quẽdam locum, comperit a prætereuntibus poſt tergum eſſe percuſſorẽ ſuum, & iã iamq; niſi proſpiceret imminere. Conterritis omnes qui ſimul aderant ſo-

cÿ,eremum ſuadebant ad fugæ præſidium petendam. Tum ille: Nolite, inquit, ò filioli deterreri, eamus magis in occurſum percuſſori noſtro, ut ſciat quia longe maior eſt qui nos defendit, quã qui perſequitur. Et conuerſa nauicula, iter agere obuiam ei qui ſe inſectabatur, adgreſſus eſt. Ille qui nullo genere ſuſpicari poſſet in occurſum ſibi uenire quẽ quæreret, tanquã prætereuntes aliquos interrogari iubet, ubi audiſſent eſſe Athanaſium. Cumq́ꝫ reſpondiſſent uidiſſe ſe eum non longe euntẽ, tota celeritate pertranſiens, properat in uanum, feſtinans capere, quẽ ante oculos poſitũ uidere non potuit. Ille uero dei uirtute monitus, Alexandriam redit, ibique tuto latebras uſquequo perſecutio ceſſaret exegit.

Dedit & aliud Iulianus uęcordiæ ſuæ ac leuitatis indicium. Nam cum Daphnis in ſuburbano Antiochiæ iuxta fontem Caſtaliũ litaret Apollini, & nulla ex his quæ quærebat, reſponſa ſuſciperet, cauſaſq́ꝫ ſilentÿ percontaretẽ a ſacerdotibus dęmonis, aiunt, Babylę martyris ſepulchrũ ꝓpe adſiſtere, & ideo reſponſa non reddi. Tum ille uenire Galilæus (hoc enim nomine noſtros appellare ſolitus erat) & auferre ſepulchrũ martyris iu-

27 bet. Igitur eccleſia uniuerſa conueniens, matres & uiri, uirgines iuueneſq́ꝫ immenſa exultatione ſuccincti, trahebant longo agmine arcam martyris, pſallentes ſummis clamoribus, & cum exultatione dicẽtes: Confundantẽ oẽs qui adorant ſculptilia, & qui confidunt in ſimulachris ſuis. Hæc in auribus prophani principis per ſex milia paſſuum tanta exultatione pſallebat omnis eccleſia, ut cœlũ clamoribus reſultaret. Vnde & ille in tantam iracundiæ rabiẽ deductus eſt, ut altera die comprehẽdi Chriſtianos paſſim & trudi iuberet in carcerem, ac pœnis & cruciatibus affici.

Omnis eccleſia lõgo agmine arcam ſancti martyris Babylæ magna exultatione trahens ſummis clamoribus pſallebat. Quid dicis hæretice contra ſanctorum reliquias, pſalmodiã, & eccleſiæ concentum?

Quod Saluſtius Præfectus eius non probans, licet eſſet gentilis, tñ iuſſus exequitur, & apprehenſum unum quẽdam adoleſcentẽ qui primus occurrit, Theodorum nomine, a prima luce uſq́ꝫ ad horam decimam tanta crudelitate & tantis mutatis carnificibus torſit, ut nulla ætas ſimile factũ

28 meminerit. Cum tñ ille in eculeo ſublimis, & hinc inde lateribus inſtante tortore, nihil aliud faceret, niſi quod uultu ſecuro & læto pſalmũ, quẽ pridie omnis eccleſia cecinerat, iteraret. Cumq́ꝫ ſe omni expenſa crudelitate Saluſtius nihil egiſſe perſpiceret, recepto in carcerem iuuene, abÿſſe fertur ad Imperatorẽ, & quid egerit nunciaſſe, ac monuiſſe ne tale aliquid tentare uellet de cætero, alioquin & illis gloriã, & ſibi ignominiam quæreret. Tunc Theodorũ ipſi nos poſtmodũ apud Antiochiam uidimus. Et cum requireremus ab eo ſi ſenſum doloris habuiſſet ex integro, dicebat ſe quidem dolores parũ ſenſiſſe, adſtitiſſe aũt quendam iuuenem, qui ſudanti ſibi, linteo candidiſsimo & ſudores abſtergeret, & aquam frigidã frequenter infunderet, & ita ſe eſſe delectatũ, Vt tunc mœſtior factus ſit, quando deponi de eculeo iuſſus eſt. Comminatus igitur Imperatores poſt uictoriam Perſicam melius ſe Chriſtianos debellaturum, profectus quidẽ eſt, ſed nullus redit. Ibi nãq́ꝫ incertũ a ſuis, an ab hoſtibus confoſſus, poſt annum & octo menſes præſumpti Auguſtalis imperÿ, finẽ uitę fecit.

Pſalmum quem pridem omnis eccleſia cecinerat iterabat. Ecce cantum eccleſiaſticum ipſe Athanaſÿ

Socrates, Caliſtus autẽ qui inter familiares Imperatoris tũc militabat, & Heroico uerſu eius conſcripſit hiſtoriam, ait eum a dęmone uulneratũ, fuiſſe defunctum. Iulianus ergo quarto Conſulatu ſuo quẽ ædiderat cum Saluſtio, ſexto die Iunÿ menſis, in Perſica regione defunctus eſt, anno tertio imperÿ ſui, ſeptimo uero ex quo Cęſar a Conſtantio fuerat ordinatus,

Ex lib. 6. hiſtoriæ Tripartitæ cap. 47.

ultæ anno trigeſimo primo. Poſt cuius mortē eius Magiæ compertæ ſunt. Carrę nāq; ciuitas eſt, hactenus impietatis eius reliquias habēs. Per hanc iter agēs, qm̄ p Edeſſam propter pię religionis cultum tranſire noluerat, in tēplum quod a Paganis colitur, eſt īgreſſus, ubi cum quędam cum ſuis cōſortib⁹ ſacrilegia celebraſſet, ianuas & clauſtra diſpoſuit, & quoſdam ibi milites obſeruare pręcepit, ut intra hoc nullus accederet donec ipſe rediret. Cumq; mortuus fuiſſet, & impio pium ſucceſſiſſet imperium, ingrediētes in tēplum inuenerunt mira principis ſimulacra, eiuſq; ſapientiam & famoſiſſimam pietatē. Viderunt enim mulierem a capillis appēſam, extenſas habentē manus, cuius uterū apparuerat, ut Perſarū uictoriam in iecore eius inſpiceret. Hoc ergo ſcelus in Carris inuentū eſt. Verum in Antiochia plurimas arcas in Palatio humanis aiunt capitibus plenas fuiſſe repertas, & innumera in puteis demerſa corpora mortuorū. In qua urbe cū ei⁹ nunciatus fuiſſet interitus, publicam cuncti habuere feſtiuitatē, & non ſolum in Eccleſiis & ſepulturis martyrum ſaltabant, ſed etiam in theatris Crucis uictoriam prędicabant, illius Magię inſultātes. Ego aūt etiam clamorē fauoris eorum hic ponere neceſſariū iudicaui, ut etiam apud poſteros hęc memoria reſeruetur. Communiter enim clamabant oēs: Maxime fatue, ubi ſunt tua uaticinia? Vicit Deus, & Chriſtus eius.

Milites igitur in maxima ſollicitudine conueniētes, omiſſa omni dilatione, altero die Iouiniano inſulas Imperatoris imponunt. Erat enim uir fortis & nobilis, & illo tēpore χιλίαρχος, id eſt, Millenarius, quo Iulianus electionē militibus lege propoſuit, ut aut ſacrificarēt, aut militia cederent. Qui cingulum magis elegit amittere, quam Imperatoris pręceptis impijs obedire. Hūc ergo tunc Iulianus pp belli neceſsitatē inter uiros militares habebat. Qui cum uiolēter a militib⁹ ad imperiū traheretur, clamabat, dicēs, non ſe uelle Paganis hominibus imperare, cum ipſe Chriſtianus exiſteret. Cumq; uox hominum communiter proclamaſſet, dicentiū, ſe quoque Chriſtianos, ſuſcepit imperium. Ex lib. 7. Hiſto. Tripartita cap. 1.

Theodoretus. Iouinianus ergo Imperator, mox ut imperij ſui terras ingreſſus eſt, primum ſcripſit legē, ut ep̄i de exilio redirent, & eccleſias eis reddēdas eſſe profeſſus eſt, qui expoſitam in Nicęa fidē inuiolabiliter ſeruaſſent. Scripſit etiam Athanaſio qui pręcipuus erat horum dogmatum propugnator, petēs ut ei reſcriberet pfectam diuinorum dogmatū diſciplinam. Qui eloquentiores ep̄os congregans reſcripſit, rogans ut fidē Nicęę expoſitam cuſtodiret, tanquam apoſtolicis dogmatibus congruentē. Cuius epiſtolę uerba ſunt hęc.

Pijſſimo atq; clementiſsimo uictori Auguſto Iouiniano Athanaſius, et reliqui ep̄i, conueniētes ex perſona omnium epiſcoporum Ægyptiorum, Thebaidos, & Libyę. Decet Deo amabilē principē diſcēdi habere uoluntatem, deſideriumq; cœleſtiū. Sic enim uere & cor habes in manu Dei, et imperiū cum pace multis annorū curriculis gubernabis. Volēte igiť a nobis tua diſcere pietate catholicæ eccleſiæ fidē gr̄as ob hoc dn̄o referētes, curauimus ut prolatā ab omnibus patribus in Nicęa tuę pietati inſinuaremus fidem. Hanc enim repudiantes quidam, nobis quidē frequenter inſidiati ſunt, eo quod Arianæ non conſentiremus inſaniæ. Autores uero facti ſunt hæreſis & ſchiſmatum uniuerſalis eccleſiæ. Vera ergo & pia in dominū noſtrum Ieſum Chriſtū fides, eſt omnibus manifeſta, & ex diui

nis literis agnita atque lecta. In hac enim etiam ſancti martyrio conſum-
mati ſunt, & requieſcentes in domino nunc conſiſtunt. Manſerat itaque
ſemper fides illæſa, niſi calliditas quorundam hæreticorum eam uiolare
præſumeret. Arius enim quidam, eiusq́ ſectatores erumpere, & impieta
tem aduerſus eam introducere tentauerunt, dicentes, ex non extantibus:
& creaturam, atq; facturam, conuertibilemq́ eſſe filiũ Dei. Plurimosq́
per talia ſeduxerunt, ita ut etiam qui aliquid eſſe uidebantur, blaſphemia
huiuſmodi traherentur. Verũ ſancti patres noſtri olim conuenientes (ſicu
ti prædiximus) in Nicæno concilio, Arianam quidem ſectam anathema-
tizauerunt, catholicæ uero eccleſiæ fidem (ſcriptura teſte) profeſſi ſunt.
Eaq; prædicatione hæreſis extincta eſt, quæ ubique uidebatur accenſa.
Hæc itaq; fides per omnes eccleſias legebatur & prędicabatur. Sed quo
niam Arianam hæreſim quidam renouare uolentes, ipſam fidem a patri-
bus in Nicæa prolatam anathematizare præſumpſerunt: aliqui uero fin-
gunt ſe eam profiteri, ſed ipſam ueritatem negare noſcuntur, aliter inter-
p̃tantes Conſubſtãtialitatẽ, & ſancto ſpiritui plaſphemantes, cum dicũt
eum creaturam eſſe, atq; facturam per filiũ celebratam: neceſſario conſi-
derantes læſionem ex huiuſmodi cauſa contra populum generatam, offer
re tuæ pietati confeſſionem concilij Nicæni curauimus, ut pia religio tua
cognoſcat, cũ quanta ſcrupuloſitate conſcripta ſit;, & quantũ errent qui
29 extra eam uolunt aliquid edocere. Cognoſce Deo amabilis Imperator;

Nota ex hoc pulcherrimo loco prudens lector, eam fidẽ tenendã que a ſeculo prædicatur, & quam patres ſancti precedentes profeſſi ſunt omnesque in toto mundo conſtitutæ ſeruant eccleſie, & non eam que a lutheri ſectatoribus in Germania tenetur. Nam pauci quidã uera fidei contradicentes, præiudicium facere non poſſunt in toto orbe terrarum.

quoniam hæc quidem prędicatur à ſeculo, & hanc profeſſi ſunt patres in
Nicæa conuenientes. In hac quoque fide concordant omnes eccleſiæ in
Hiſpania, & Britannia, necnon in Gallijs, Italijs, & in Dalmatijs conſtitu
tæ, in Cappadocia, Myſia, & Macedonia, & uniuerſa ſimul Hellade, ſed
etiam in uniuerſa Africa, Sardinia, Cypro, Creta, Pamphylia, Lycia, Iſau
ria, & in omni Ægypto & Lybia, Ponto & Cappadocia partibusq; ui-
cinis, & Orientales eccleſiæ prẹter paucos Arij ſectatores. Omniũ nancq
prædictorũ ſententiam experimẽto cognouimus, literas habemus, eosq́
nouimus Deo amabilis Imperator, quia cũ pauci quidam huic fidei con-
tradicant, præiudicium facere non poterunt in toto orbe terrarũ. Multo
enim tempore ab hæreſi Ariana pulſati, nunc etiam pietati contentione
maxima contradicunt. Vt uero hæc pietas tua cognoſcat, licet ſciat, ta-
men ſtuduimus fidem Nicæno concilio profeſſam ab epiſcopis trecen-
tis decem & octo, ſubiungere. Eſt autem hæc Nicæni concilij fides.
Credimus in unũ Deum patrem omnipotentem. Et in unũ dominum no
ſtrum Ieſum Chriſtum filium Dei, natum ex patre unigenitum: hoc eſt de
ſubſtantia patris, Deum de Deo, lumen de lumine, Deum uerũ de Deo ue
ro: natum, non factũ, conſubſtantialẽ patri, per quem omnia facta ſunt,
q̃ in cœlo & q̃ i terra. Qui pp nos hoïes & pp noſtrã ſalutẽ deſcẽdit, incar
natus, humanatus, paſſus eſt, & die tertia reſurrexit. Aſcendit in cœlos, uẽ
turus iudicare uiuos & mortuos. Et ĩ ſpiritũ ſanctũ. Eos aũt q dñt, erat, qñ
non erat: & anteq̃ naſceretur non erat: & quia ex nõ extantib⁹ factus eſt,
aut ex altera ſubſtãtia uel ſubſiſtentia dicẽtes eſſe, aut creatũ, aut cõuerti
bilem, aut mutabilem filiũ Dei, hos anathematizat ſancta catholica &
apoſtolica eccleſia. In hac fide Deo amabilis Imperator nos cõſiſtere ne-
ceſſarium eſt, tanquã ſacra & Apoſtolica; nullaq; mouere eam ſeductio-
ne uerborũ atq; contentione; quod ab initio Ariani fecerunt, ex non ex-
tantibus

tantibus filium dicentes. Et, quia erat, quando non erat, & creatus & factus & conuertibilis eſt. Propterea (ſicuti prædiximus) & Nicæna ſynodus hæreſim anathematizauit huiuſmodi, fidem uero profeſſa eſt ueritatis. Non enim ſimpliciter ſimilem dixerunt filiũ patri, ne ſimpliciter ſimilis deo deus uerus eſſe crederetur, ſed etiam cõſubſtantialem ſcripſerunt, quod proprium eſt geniti ueriq́ filĳ, ex uero & naturale patre naſcentis. Sed neque ſpiritum ſanctum alienauerũt a patre & filio, ſed potius glorificauerunt eum cum patre & filio in una ſanctæ trinitatis fide: eo quod una ſit in ſancta Trinitate diuinitas.

Has literas Imperator legens, confirmauit quã habuerat de ſacris ſcientiam & affectũ: aliamq́ conſcripſit legem, ut frumentorum conſuetudo redderetur eccleſĳs, quam Maximus diſtribuerat Conſtantinus, & dari prohibuerat Iulianus. Et quoniam propter illius impietatem orta fames, non ſinebat totam tunc ſummam quam Conſtantinus conſtituerat, erogari, tertiam partem Iouinianus ad præſens impẽdi promiſit, ita ut ceſſante fame, frumenta integra præberentur.

Sozomenus. Igitur Imperator tunc etiã ſecundo nomine Præfecturam gubernanti Prætorianam legem dedit, ut capitali ſententia plecterentur, qui uel ſacram uirginẽ nuptiali thoro uiolare auderet, uel impudico aſpectu aſpiceret, ne dicã abripere forte tentaret. Quam legem ideo poſuit, eo quod Iuliani tpibus quidam hmõi uirgines uxores ducere auſi fuerant. 30

O hæretice ubi lates nunc, qui ſacras uirgines nuptiali thoro uiolare audes? Conſidera quale crimen ſit hoc, & quod impĳ Iuliani tempore dũtaxat præſumptũ. Quod ſeueriſſima lege capitali pœna plectendum eſſe Chriſtianiſſimus ſanxit Imperator.

Inter hæc Athanaſius Alexãdrinæ ſedis epiſcopus cum paucis ſuorum cõmunicato conſilio neceſſariũ iudicauit, ut Chriſtianum uideret Imperatorem. Veniensq́ Antiochiam, Principem de quibus oportebat, edocuit. Quidam aiunt, quod eum ipſe magis euocauerit Imperator, ut quæ neceſſaria pro religione & recta fide uiderentur, exponeret: diſponensq́, ut decebat, cauſas eccleſiæ de reditu cogitabat. Verum Euzoius Arianæ ſectæ Antiochenę ciuitatis epiſcopus, ſtudebat ut probatianus quidã eunuchus, in Alexandrina urbe ordinaretur epiſcopus. Cumq́ hoc ageretur, Lucius Alexandrinus à Georgio præsbyter ordinatus, adĳt Imperatorem, & maledicens Athanaſio, quaſi tẽporibus epiſcopatus illius fuiſſet accuſatus, & plurima exilia ſub præcedentibus ſuſtinuiſſet Imperatoribus, eſſetq́ circa ſacra per eum cauſa diſcordię, ſupplicabat ut alius in Alexandrina ciuitate ordinaretur epiſcopus. Verum Imperator ſciens, quantæ Athanaſio inimicorũ inſidiæ factę fuiſſent, detractiones huiuſmodi nõ reſpexit, ſed Lucium quidam cũ multa interminatione tacere iuſſit, Probatianum uero eiusq́ ſequaces eunuchus, autores huiuſmodi ſcelerũ atq́ turbarum caſtigandos eſſe præcepit. Porro Athanaſium amicum ſibi maximum factum deſtinauit in Ægyptum, ut ſicut ei uideretur cauſas eccleſiarum populosq́ diſponeret. Fertur enim, quod eum pro maxima uirtute conuerſationis ſapientiæq́ laudauerit. Aiunt quidem antequam ſub Conſtantio Imperatore Ariani tenerent eccleſias, ſomnium uidiſſe Antonium monachum quaſi burdones altare ſacrũ calcibus euertiſſent, experrectumq́ dixiſſe: Ab adulteris & permixtis hominibus eccleſiam calcari. Quæ non fuiſſe mendacia poſterior monſtrauit euentus.

So crates. Tunc igitur Imperator impetum retinens hæreticorũ diſceſſit ab Antiochia, & uenit ad Tarſum Ciliciæ, ibiq́ corpus Iuliani ſepeliuit. Et cũ cuncta ſolẽnia funeri eius exhibuiſſet, cos. eſt deſignatus. Cumq́ 31

Vide ſolemnes exequias tunc etiã fuiſ-

ſe in uſu. Ergo falſum a cupiditate ſacerdotū recēter fuiſſe inuentas.

Conſtantinopolim feſtinaret, uenit ad prædium nomine, Dadaſtana inter Galatiam & Bithymiam, ubi philoſophus Themiſtius cum alijs ſenatoribus occurrens, Conſularem recitauit orationem. Feliciter tunc agi poterant res Romanæ publicæ, & ſimul eccleſiaſticæ ſub principe benigno diſpoſitæ, niſi repentina mors talē uirū ab hominibus abſtuliſſet. In prædicto nanque prædio hyemis tēpore in phraxis languore conſtrictus eſt mortuus. Cōſulatu ſuo & Varroniani filij, ſeptimodecimo die Februarij menſis, qui regnauit menſibus ſeptem, uixit annis trigintatribus.

Soxomenus. Cumq; in Nicęā Bithynię ueniſſet exercitus, Valentianū ordinauit Imperatorem, uirum optimū & apice principali digniſsimum.

Socrates. Valētinianus igitur ordinatur uiceſimo quinto die eiuſdē Februarij menſis, Pannonius genere, de Cibala ciuitate: cui tunc erat militū cura cōmiſſa: qm̄ probatiſsime militarē nouerat diſciplinam. Fuit etiam uir magnanimus, & ſemper præſenti fortuna melior apparebat.

Theodoretus. Is enim non modo fortitudine, ſed etiam prudentia, temperantia atq; iuſtitia & corporis magnitudine præfulgebat. Adeo enim fuit regalis pariter & urbanus, ut cū exercitus tentaſſet ei aliū ſociare cōſortem, ille reſponderit, quod cantatur ab omnibus. Veſtrum (inquit) fuit ò milites Imperatore non exiſtente mihi dare regimen Imperij. Verū ubi hoc ego ſuſcepi, meum iam & nō ueſtrum eſt de rebus cogitare cōmunibus. Cuius uerba admirati milites, eius ſecuti ſunt uoluntatem. At ille fratrem de Pannonia uocans, quod non debuit, ſocium fecit Imperij.

Socrates. Poſt triginta dies auſpicij ſui.

Theodoretus. Cui Aſiæ ſceptra contradens pariter & Ægipti, Europam ſibi diſtribuit. Et ueniens ad Heſperiam, omnem illico docuit æquitatem, à prædicationibus pietatis incipiens.

Tempore autem quo ualens ſuſcepit Imperium, Apoſtolicis dogmatibus ornabatur. Cū uero Gothi tranſiſſent Hiſtrum, & Thraciam peragrarent, collecta militia pugnare cogitabat contra eos. Cui placuit ut nō nudus ſacra gratia pugnaret, ſed ſancti baptiſmatis munitus armis: & hoc quidē bene placuit, & ualde ſapienter, Quod uero poſtea geſſit magnam animi mollitiem, & proditionem ſignificat ueritatis. Ea nanq; infelix paſſus eſt, quæ progenitor Adā. Coniugis enim eſt ſeductus alloquio, & mulibribus uerbis illaqueatus. Illa nanque primitus Arianæ fallaciæ captionibus irretita, etiam iſtum ſecum corruere in blaſphemiæ foueam perſuaſit cuius ſeditionis autor fuit Eudoxius. Is enim adhuc Conſtantinopolitanæ gubernacula tenebat eccleſiæ, non regens, ſed ſuam potius mergens Nauem. Tunc ergo in baptiſmatis tempore, iureiurando miſerrimum obligauit, & ut in impietate dogmatis permaneret, & undiq; cōtraria ſapiētes expelleret. Sic itaq; ille doctrinā apoſtolicam derelinquēs, contrarias partes ſumpſit, & paulo poſt quæ iurauerat adimpleuit.

32 Circa hæc itaq; tēpora Eunomius ab Eudoxio ſeparatus, ſeorſum agebat miſſas, propterea quod cum ſæpe rogaſſet ut ſuſciperetur præceptor ipſius Aëtius, Eudoxius nō exaudiſſet. Hoc aūt non ideo refutauit, quod ſectam declinaret Aëtij, cū eam ſcilicet prædicaret: ſed quoniam omnes unanimes illius, eum ſectæ alterius fatebantur. Iſta ergo cauſa fuit, ut ab Eudoxio ſepararetur Eunomius. Hęc igitur Conſtantinopoli gerebantur. Deinde Alexandrię præceptū præfectorum, ſtudio Eudoxij deſtinatum,

Nota uocabulū Miſſæ etiam tunc tēporis fuiſſe in uſu, nec eſſe uerbū a noſtis ſacerdotibus recēter inuētum, ut ſomniant hæretici.

conturbauit eccleſiam. Verũ Athanaſius irrationabilem furorem populi metuens, atq; timens ne malorum faciendorum ipſe cauſa eſſe uideretur, quatuor menſibus ſeipſum in ſepulchro patris abſcondit. Cumq; propter eius abſentiam ſeditionem deſiderio ipſius populus excitaſſet, cognoſcẽs Imperator propter hoc Alexandriam eſſe turbatam, literis indicauit ut Athanaſius licite teneret eccleſias. Et hæc fuit cauſa ut uſq; ad Athanaſij mortem Alexandrina non turbaretur eccleſia. Quod uero poſt eius mortem rurſus Ariani eas eccleſias inuaſerint, paulo poſt narrabo.

Socrates. Sciendum uero quod cum uiueret Athanaſius Alexandrinus epiſcopus, diuina quidem prouidentia Alexandriam uel Ægyptum. Valens Imperator diſtulit commouere, audiens Athanaſium à cuncta diligi plebe, & metuẽs ne forte ſeditione facta republica uexaretur. Verũ Athanaſius Conſulatu Gratiani ſecundo, & probi poſt crebra pro eccleſiæ ſtatu certamina hac priuatus eſt uita, quum quadraginta & ſex annis per multa pericula ſedem rexiſſet epiſcopalem.

Theodoretus. Cum igitur in Alexandria uictor Athanaſius poſt multa certamina innumeraſq́; coronas, uitæ finem ſuſcepiſſet, & ad laborum ſuorũ præmia demigraſſet, ſuſcepit Petrus uir optimus Præſulatũ, quem dudum ille beatus elegerat, cunctis conſentientibus, & ſacerdotibus, & nobilibus, cunctaq́; plebe, & fauore ſuo propriam oſtendentibus uoluntatem. Is enim Athanaſij ſudorum particeps fuit, & cum eſſet in ciuitate, & cũ diuerſa latibula peragraret, multifariaq; pericula cum eo ſuſtinuit. Quapropter cuncti ſacerdotum concurrentes, dignum hęredem Petrum Athanaſij clamauerunt. Cumq; eum in pontificali ſede conſtituiſſent, repente Iudex prouinciæ, Paganorum populum congregans, & pariter Iudæorum, eccleſiæ ſepta circundedit, Petrum exire præcipiens, nolẽtemq́; interminatus eſt abſtrahere. Faciebat hoc Imperatori placere uolens, cũ ei contraria ſapientes calamitati ſubmitteret. Quod autem uerum eſt, impietatis ira completur: idolis potius placere nitebatur, & tempeſtatem eccleſiæ claram putabat eſſe feſtiuitatem. Petrus itaque uir admirandus, inſperatum reſpiciens bellum, latenter egreſſus eſt, & conſcendens nauem, profectus eſt Romam.

VITA LETOII MELITINENSIS, AMPHIlochij Lycaonienſis, & Flauiani Antiocheni, Epiſcoporum, per Caſsiodorum ſenatorem ſcripta.

Habetur libro. 7. Hiſtoriæ Tripartitæ cap. 11.

THeodoretus. Inclytus Imperator Valentinianus Apoſtolicis dogmatibus cũ omni cura uacabat. Ea tempeſtate Meſſalianorum, quos ἐυχήτας id eſt, orantes appellant, hæreſis eſt exorta. Vocantur aũt & alia appellatione ἐνθουσιασταὶ, id eſt, ſacrificatores. Hi enim cuiuſdam dæmonis operationẽ expectant, & hanc ſancti ſpiritus præſentiã arbitrãtur. Qui uero integro huius rei languore participãtur, auerſanť operationem manuũ uelut malam, ſomnoq; ſemetipſos tradunt, & ſomniorum phantaſias, Prophetias appellant. Huius hæreſeos fuerunt principes, Dadoes, & Sabbas, & Adelphius, Hermas, & Symeones, & alij, qui ab eccleſiaſtica quidem nequaquam communione receſſerunt, dicentes diuinũ cibum nihil nec pro

deſſe nec lædere, de quo dn̄s dixit Chriſtus: Qui comedit carnē meam, & bibit ſanguinem meū, uiuit in æternum. Cumq; uoluerint cęlare hunc languorem, ēt conuicti impudenter negant, & alios hęc ſapientes, quę ipſi animo retinent, prorſus abdicant.

Letoius itaq; Præſul Melitinenſis eccleſiæ, diuino zelo decenter ornatus, uidens eo quod hic languor multa monaſteria, magis autem latronū (ut ita dixerim) ſpeluncas inuaderet, eas incēdit, & lupos ab ouibus ſegregauit. Similiter etiam Amphilochius famigeratus ille Lycaonenſis Antiſtes, dum hæc peſtis illic creſceret, eam ualde repreſsit, & oues, quæ tali contagione uexabantur, eripuit.

Porro Flauianus ubiq; laudabilis Præſul Antiochenus, audiens hos in Edeſſa degere, & uenenū proprium urbibus uicinis aſpergere, turbā monachorum deduxit Antiochiā, & negantes eam peſtem, hoc modo redarguit: accuſatores quidem dixit calumnioſos eſſe, teſtes uero mendaces.

Adelphiū autem ualde ſenem cum manſuetudine uocās, & iuxta ſe ſedere præcipiens, ait: Nos, o ſenex, qui iam magnā partē uitæ tranſiuimus, humanam q̄dem didicimus diligenter naturā, & aduerſariorū dæmoniorum machinamenta cognouimus, ipſo experimēto gratiæ miniſtrationes edocti ſumus, iſti uero cū ſint iuuenes, nihil horum perfectius cognoſcentes, ſpiritalia audire uerba non ferunt. Quapropter dicito mihi, q̄uo creditis ſpiritū contrarium recedere, & gratiā ſancti ſpiritus aduenire? His uerbis ſenex ille delinitus, omne uenenum, quod cęlabat, euomuit, atq; dixit: Nullā quidem utilitatem ex ſancto baptiſmate baptizatis accedere, ſed ſolā ſtudioſam orationem inhabitantem dæmonē effugare dicebat. Inſuper unumquenq; naſcentiū a progenitore ſuo, ſicuti naturam, ſic etiā dæmonum trahere famulatū. Et his expulſis per illam orationē ſtudioſam ſanctum ſpiritū aduenire, & ſenſibiliter, ac uiſibiliter ſuam deſignare præſentiam, atq; corpus paſsionibus motus cuiuslibet eripere, & animam a mala uoluntate penitus liberare, ita ut nequaquā deinceps egeat, neq; ieiunio macerante corpus, neq; doctrina refrętnante, & progredi ordinate edocente. Non ſolū aūt qui hoc impetrauerit, corporis, inq̄t, exultationibus liberaꝰ, ſed aperte ēt futura præuidet, & ſanctā trinitatē oculis cernit.

Hunc itaq; Flauianus fœtidiſsimum fodiens fontē, & eius pocula cunctis examinanda producens, infœliciſsimo ait ſeni: Vetuſtiſsime malorum dierū, increpauit te os tuū & non ego: labia enim tua teſtantur aduerſum te. Quumq; hic languor cunctis innotuiſſet de ſyria quidā expulſi, & ad Pamphiliam ſunt progreſsi, eamq; huiuſmodi peſte repleuerunt.

Ex lib. 9. Hiſtoriæ euiſdem cap. 15.

Reuertente autem Theodoſio ab Heſperijs partibus uenit ad eū Amphilochius uir admirandus (Cuius ſæpe meminimus) ſupplicans, ut Arianorum concilia de ſingulis ciuitatibus prohiberet. Verū Imperator crudelem iudicans eſſe petitionem, contempſit eū. Porro ſapiētiſsimus Amphilochius eo quidem tp̄e tacuit, ſed cauſæ remedium memorabile parauit. Poſt aliquot nanq; dies ingreſſus Palatiū, uidensq; filium Arcadiū iam Imperatorem adſtare patri, Theodoſium ſolenniter ſalutauit, filiū uero, non ei exhibita ſalutatione, deſeruit. Verum Imperator credens oblitum Amphilochiū, inuitauit ut eum oſcularetur. At ille: ſufficit, inquit, ei proprius honor. Tunc Imperator contriſtatus, ſuam iniuriā, filio factā contumeliam iudicauit. Porro ſapientiſsimus Amphilochius conſiliū ſuę inten-

tionis aperuit,& cũ clamore dixit: Vides Imperator quemadmodũ filio tuo contumeliam non pateris irrogari?crede ergo & omniũ deum ſic abominari eos,qui ipſius unigenitũ filium blaſphemare contendunt, & uelut ingratos circa ſaluatorem & benefactorem habere ſemper odio. Hoc intelligens Imperator,& geſta ſimul dictaq; miratus,legem ſtatim protulit,ut hereticorum concilia prohiberentur.

PROLOGVS SEVERI SVLPITII IN VITAM ſancti Martini, Epiſcopi Turonen.

PLeriq; mortalium ſtudio, & gloriæ ſeculari inaniter dediti, exinde perẽnem(ut putabant) memoriam nõis ſui,quæſiuerũt,ſi uitas clarorũ uirorũ,ſtilo illuſtraſſent. Quæ res utique non perẽnem quidẽ,ſed aliquantulum tñ conceptæ ſpei fructum afferebat;quia & ſui memoriam(licet in caſſum) propagabãt;& propoſitis magnorũ uirorũ exẽplis,nõ parua emulatio legẽtibus excitabatur.Sed tñ,nihil ad beatã illam,eternamq; uitã,hæc eorũ cura ptinuit. Quid enim aut ipſis occaſura cũ ſeculo ſcriptorũ ſuorũ gloria pfuit?aut quid poſteritas emolumẽti tulit,legẽdo Hectorem pugnantẽ, aut Socratẽ philoſophantẽ?cum eos,non ſolum imitari,ſtultitia ſit, ſed non acerrime etiam impugnare dementia.Quippe qui humanam uitam preſentibus tm̃ actibus,æſtimãtes,ſpes ſuas fabulis,animas ſepulchris dederint. Siquidẽ ad ſolam hominũ memoriã ſe perpetuandos crediderũt:cũ hominis officium ſit,perẽnem potius uitã,q̃ perẽnem memoriam querere, non ſcribendo,aut pugnando,uel philoſophando,ſed pie,ſancte,religioſeq; uiuẽdo. Qui quidẽ error humanus,literis traditus intantum cõualuit,ut multos tñ æmulos,uel inanis philoſophiæ, uel ſtulte illius uirtutis inuenerit. Vnde facturus mihi operepretium uideor,ſi uitam ſanctiſsimi uiri,exẽplo aliỹs mox futuram perſcripſero. Quo utiq; ad ueram ſapientiam, & cœleſtem militiam,diuinamq; uirtutem legẽtes incitabũtur. In quo ita noſtri quoq; rationẽ commodi ducimus, ut non inanem ab hominibus memoriam,ſed eternum a Deo præmium expectemus. Quia etſi ipſi non ita uiximus,ut exẽplo aliỹs eſſe poſſimus; dedimus tñ operam ne is lateret, qui eſſet imitãdus. Igitur ſancti Martini uitam ſcribere exordiar,q̃ uel ante epiſcopatum,uel i epiſcopatu geſſerit,quãuis nequaq; ad oĩa illius potuerim peruenire;adeo ea,i quib⁹ ipſe tm̃ ſibi cõſcius fuit neſciunt: qa laudem ab hominib⁹ nõ querẽs(quãtum in ipſo fuit)oẽs uirtutes ſuas latere uoluiſſet: quãq; etiam ex ĩs, q̃ comperta nobis erant, plura omiſimus,qa ſufficere credidimus,ſi tm̃ excellẽtiora notarentur. Simul & legentib⁹ conſulẽdum fuit,nequod his pareret copia congeſta faſtidiũ. Obſecro aũt eos,qui lecturi ſunt, ut fidẽ dictis adhibeant;neq; me quicq; niſi compertũ, & probatũ,ſcripſiſſe arbitrẽtur. Alioqui tacere,q̃ falſa dicere,maluiſſem.

VITA SANCTI MARTINI

IGitur Martinus Sabbariæ Pãnoniorũ oppido oriũdus fuit, ſed intra Italiam,Ticini alitus eſt, parentib⁹ ſecũdum ſeculi dignitatẽ,nõ infimis,gentilibus tñ. Pater ei⁹ miles primum, poſt,tribunus militũ fuit. Ipſe armatã militiam in adoleſcentia ſecut⁹,inter ſcalares alas,ſub rege Cõſtantio, deinde ſub Iuliano Cæſare militauit;non tñ ſponte,quia a primis ferè annis,diuinam

potiꝰ ſeruitutē, ſacra illuſtris pueri ſpirauit infantia. Nam cū eſſet annorū decem, inuitis parētibꝰ, ad eccleſiam confugit, ſeqꝫ cathecumenū fieri poſtulauit. Mox mirū in modū, totꝰ in Dei opere cōuerſus, cū eſſet annorum duodecim, eremū concupiuit; feciſſetqꝫ uotis ſatis, ſi ætatis īfirmitas non obſtitiſſet. Animo tn̄, aut circa monaſteria, aut circa eccleſias ſemper intētus meditabatur in ętate puerili, quod poſtea deuotus impleuit. Sed cum edictū eſſet a regibꝰ, ut ueteranorū filij ad militiam ſcriberent (prodēte patre, qui felicibꝰ eius actibus inuidebat) cū eſſet annorū quindecim, raptus, & cathenatꝰ ſacramētis militaribꝰ eſt implicatus, uno tm̄ ſeruo comite cōtentus, cui tn̄ uerſa uice dn̄s ſeruiebat, adeo ut plerūqꝫ ei & calciamēta ipſe detraheret, & ipſe detergeret, cibū unà caperēt, hic ſępius miniſtraret. Triēnium fere ante baptiſma in armis fuit, integer tn̄ ab his uitijs, quibus illud hominū genus implicari ſolet. Multa illi circa commilitones benignitas, mira charitas, patientia uero, atqꝫ humilitas ultra humanū modū. Nam frugalitatē in eo laudare nō eſt nec eſſe, qua ita uſus eſt, ut iā illo tēpore, non miles, ſed monachus putaretur. Quibus rebus ita ſibi oēs commilitones ſuos deuinxerat, ut eū miro uenerarentur affectu. Necdū tn̄ regeneratus in Chriſto, agebat quendam bonis operibus baptiſmatis candidatum: aſsiſtere ſcilicet laborantibus, opem ferre miſeris, egentes alere, nudos ueſtire, nihil ſibi ex militię ſtipendijs, pręter quotidianū uictū, reſeruare: Iam tū Euangelij non ſurdus auditor, de craſtino non cogitabat.

Quodam itaqꝫ tempore, cū iam nihil præter arma, & ſimplicē militiæ ueſtē haberet, media hyeme, quæ ſolito aſperior inhorruerat (adeo ut pleroſqꝫ uis algoris extingueret) obuiū habuit in porta Ambianenſium ciuitatis, pauperem nudū. Qui cum prætereuntes, ut ſui miſererent, oraret, omneſqꝫ miſerū præterirent, intellexit uir Deo plenus ſibi illū, alijs miſericordiam non præſtantibus, reſeruari. Quid tn̄ ageret? Nihil præter chlamidē, qua indutus erat, habebat. Iam .n. reliqua in opus ſimile, conſumpſerat. Arrepto itaqꝫ ferro, quo erat accinctus, mediā diuidit, partemqꝫ eius pauperi tribuit, reliqua rurſus induit. Interea de circunſtantibus, ridere nōnulli, quia deformis eſſet, & trūcatus habitu uideret: multi tn̄ quibus erat mens ſanior, altius gemere, qui ſimile nihil feciſſent, cū utiqꝫ plus habentes, ueſtire pauperē ſine ſua nuditate potuiſſent. Nocte igit inſecuta, cū ſe ſopori dediſſet, uidit Chriſtū chlamydis ſuæ, qua pauperem texerat, parte ueſtitū. Intueri diligentiſsime dn̄m, ueſtemqꝫ, quā dederat, iubet agnoſcere. Mox ad Angelorū circunſtantium multitudinem audiuit Ieſum clara uoce dicentē: Martinus adhuc cathecumenus hac me ueſte contexit. Vere memor dn̄s dictorum ſuorū, qui ante prædixerat: Quandiu feciſtis hęc uni ex minimis iſtis, mihi feciſtis: ſe in pauperē profeſſus eſt fuiſſe ueſtitū. Et ad confirmandū tam boni operis teſtimoniū, in eodem ſe habitu, quē pauper acceperat, eſt dignatus oſtendere. Quo uiſo uir beatiſsimus non in gloriā eſt eleuatus humanam; ſed bonitatē dei in ſuo opere cognoſcens, cū eſſet annorum duodeuiginti, ad baptiſmū cōuolauit. Nec tn̄ ſtatim militiæ renunciauit, tribuni ſui precibus euictus, cui contuberniū familiare præſtabat. Etenim tranſacto tribunatus ſui tempore, renūciaturum ſe ſeculo pollicebatur. Qua Martinus expectatione ſuſpenſus, per bienniū fere, poſteaqꝫ eſt baptiſmū conſecutus, ſolo ſcilicet nomine militauit.

Interea irruentibus intra Gallias barbaris, Iulianus Cæſar coacto in u-

num exercitu,apud Vagionũ ciuitatem donatiuum cœpit erogare militibus. Et(ut eſt conſuetudinis) ſinguli citabant, donec ad Martinũ uentũ eſt. Tum uero opportunũ tempus exiſtimans, quo peteret remiſsionem (necq; enim integrũ ſibi fore arbitrabatur, ſi donatiuũ,non militaturus,acciperet)hactenus,inquit ad Cæſarē, militaui tibi; nunc patere,ut militem Deo:donatiuũ tuum pugnaturus,accipiat alter,Chriſti ego miles ſum,pugnare mihi non licet. Tum uero aduerſus hanc uocē Tyrãnus infremuit, dicens eũ,metu pugnæ, quę poſtera die,erat futura, non religionis gratia detrectare militiam. At Martinus intrepidus, immo illato ſibi terrore,cõſtãtior: Si hoc,inq̃t,ignauię aſcribit̄,nõ fidei,craſtina die,antē aciē inermis aſtabo,& in noīe dñi Ieſu,ſigno crucis,nõ clipeo protectus, aut galea,hoſtiũ cuneos penetrabo ſecurus. Retrudi ergo in cuſtodiã iubet̄,facturus fidē dictis,ut inermis,barbaris obijceret̄. Poſtera die,hoſtes legatos,d̄ pace miſerũt,ſua omnia,ſeq; dedẽtes. Vnde q̃s dubitet hãc,uere beati uiri fuiſſe uictoriã;cui præſtitũ ſit,ne inermis ad prǽliũ mitteret̄? Et quãuis pius dñs ſeruare militē ſuũ inter hoſtiũ gladios, & tela potuiſſet; tñ,ne uel aliorum morte,ſancti uiolaretur obtutus, exemit pugnę neceſſitatem. Necq; enim aliam pro milite ſuo,Xp̃s debuit præſtare uictoriam, quam,ut ſubactis ſine ſanguine hoſtib⁹,nemo moreret̄. Exinde relicta militia,ſanctũ Hilariũ Pictauę ep̃m ciuitatis,cuius tũc,iñ Dei reb⁹ ſpectata, & cognita fides habebat̄,expetiuit,& aliquãdiu apud eũ cõmoratus eſt. Tentauit aũt idem Hilarius,impoſito diaconatus officio,ſibi cũ arctius implicare, & miniſterio uincire diuino. Sed cũ ſæpiſsime reſtitiſſet, idignũ ſe eſſe uociferãs, intellexit uir Dei altioris ingenij,hoc eum modo poſſe conſtringi, ſi id ei officij imponeret,in quo quidam locus iniuriæ uideret̄. Itacq; exorciſtã eũ eſſe præcepit. Quam ille ordinationē,ne deſpexiſſe tancq; humiliorē uideretur,nõ repudiauit. Nec multo poſt,admonitus p̄ ſoporem,ut patriam,parenteſq;,quos adhuc gentilitas detinebat,religioſa ſollicitudine uiſitaret, ex uoluntate ſancti Hilarij profectus eſt, multiſq; ab eo obſtrictus preci bus, & lachrymis,ut rediret. Mœſtus(ut fertur)peregrinationē illã aggreſſus eſt,cõteſtat⁹ frẽs,multa ſe aduerſa paſſurũ; qđ poſtea p̄bauit euẽtus.

1 Ordinem Exorciſtæ Martinus ſuſcepit.

¶ Ac primum inter alpes deuia ſecut⁹,incidit i latrones. Cũq; unus ſecurim eleuatam in caput ei⁹ libraſſet, ictum ferientis dexterę,ſuſtinuit alter. Vinctis tñ poſt tergum manibus,uni ſeruandus,& cuſtodiẽdus traditur. Qui cum eum ad remotiora duxiſſet,percũctari ab eo cœpit, quiſnam eſſet. Reſpondit Chriſtianũ ſe eſſe. Quærebat etiam ab eo,an timeret. Tũc uero cõſtantiſsime profitebat̄,nuncq; ſe tam fuiſſe ſecurũ; quia ſciret miſericordiam dñi maxime in tentationibus, affuturam:ſe magis illi dolere, q̃ Chriſti miſericordia(utpote latrocinia exercẽs)eſſet indignus. Ingreſſuſq; Euangelicam diſputationem,uerbum Dei latroni prædicabat. Quid longius morer? Latro credidit, proſecutuſq; Martinũ uiæ reddidit, orans ut pro ſe dñm precaretur. Idemq; poſtea religioſam ducere uitam,uiſus eſt, adeo ut hæc,quæ ſupra retulimus,ab eo audita dicant̄. Igitur,Martin⁹ inde progreſſus,cũ Mediolanũ præteriſſet,diabolus in itinere,humana ſpecie aſſumpta,ſe ei obuiam tulit,quo tenderet requirens. Cumq; id a Martino reſponſi accepiſſet,ſe,quo dñs uocaret;ait ad eum: Quocũq; ieris,uel quæcũq; tentaueris,diabolus tibi aduerſabit̄. Tũc ei prophetica uoce reſpondit: Dñs mihi adiutor eſt;non timebo quid faciat mihi homo. ſtatim

quę conſpectu eius, inimicus euanuit. Itaq; ut animo, ac mẽte conceperat, matrem gentilitatis abſoluit errore, patre in malis perſeuerãte: plures tũ ſuo ſaluauit exemplo.

Deinde cum hęreſis Ariana per totũ orbẽ, & maxime intra Illyricũ pullulaſſet, cum aduerſus perfidiam ſacerdotũ ſolus penè, acerrime repugnaret, multiſq; ſupplicijs eſſet affectus (nam & publice uirgis cęſus eſt) & ad extremum de ciuitate exire compulſus, Italiam repetijt. Cum intra Gallias quoq; diſceſſu ſancti Hilarij, quẽ ad exilium hæreticorum uis coegerat, turbatam Eccleſiam comperiſſet, Mediolani ſibi monaſteriũ ſtatuit. Ibi quoq; eum Auxentius auctor, & princeps Arianorũ grauiſsime inſectatus eſt; multiſq; affectũ iniurijs de ciuitate exturbauit. Cedendũ itaque tempori arbitratus, ad inſulam Gallinariam nomine ſeceſsit, comite quodam presbytero magnarũ uirtutum uiro. Hic aliquãdiu radicibus uixit herbarum. Quo tẽpore, elleborum uenenatũ (ut fertur) grauem in cibum ſumpſit. Sed cum uim ueneni in ſe craſſantis, uicina iam morte ſenſiſſet, imminens periculum oratione repulit; ſtatimq; omnis dolor fugatus eſt. Nec multo poſt, cum ſancto Hilario comperiſſet, regis pœnitentia, poteſtatem indultã fuiſſe, redeundi, Romæ ei tentauit occurrere. Profectuſq; eſt ad urbẽ, cũ autem iam Hilarius prętcriſſet, Ita eum eſt ueſtigijs proſecutus, ut ad eũ pertingeret. Cumq; ab eo gratiſsime eſſet ſuſceptus, haud longe ſibi ab oppido, monaſteriũ collocauit. Quo tempore quidam ei ſe cathecumenus iunxit, cupiẽs uiri ſanctiſsimi inſtitui diſciplinis. Paucis qppe interpoſitis diebus, langore correptus, ui febriũ laborabat. At tũ Martinus forte diſceſſerat; & cũ poſt triduum defuiſſet, regreſſus exanime corpus inuenit. Ita ſubita mors fuerat; ut abſq; baptiſmate, humanis reb' excederet. Corpus in medio poſitũ triſti mœrentiũ fratrum frequentabatur officio; cũ Martinus flens, & eiulans accurrit. Tum uero tota ſpiritũ ſanctum mente concipiens, egredi cellulã, in qua corpus iacebat, cęteros iubet; ac foribus obſeratis ſuper exanimata defuncti fratris mẽbra proſternitur. Et cũ aliquandiu orationi incubuiſſet, ſenſiſſetq; per ſpiritũ, Domini adeſſe uirtutẽ, erectus paululũ, & in defuncti ora defixus, orationis ſuę, ac miſericordiæ Dñi intrepidus expectabat aduentũ. Vixq; duarum fere horarũ ſpacium interceſſerat; uidit defunctũ paulatim membris omnib' commoueri, & laxatis in uſum uidendi palpitare luminibus. Tum uero magna ad Dñm uoce conuerſus gratias agens, cellulã clamore compleuerat. Quo audito qui pro foribus aſtiterant, ſtatim irruunt. Mirũ ſpectaculum; quod uidebant uiuere, quem mortuũ reliquiſſent. Ita redditus uitæ ſtatim baptiſma cõſecutus, plures poſtea uixit annos. Primuſq; apud nos Martini uirtutũ, uel materia, uel teſtimonium fuit. Idem tũ referre erat ſolitus, ſe corpore exutũ ad tribunal iudicis ductum, deputatumq; obſcuris locis & uulgaribus turbis triſtẽ excepiſſe ſententiã. Tunc per duos Angelos iudici fuiſſe ſuggeſtũ: hunc eſſe, pro quo Martinus oraret. Ita per eoſdẽ Angelos ſe iuſſũ reduci: & Martino redditũ, uitęq; priſtinę reſtitutũ.

Radicibus herbarũ aliquãdiu Martinus uixit. Vide ergo eius abſtinentiam, & ciborum delectum.

¶ Ab hoc primo tempore, beati uiri nomen enituit; ut qui ſanctus iam ab hominibus habebatur, potens etiam, & uere apoſtolicus haberetur. Nec multo poſt, dũ agrum Lupicini cuiuſdam honorati ſecundũ ſeculum uiri præteriret, clamore, & luctu turbæ plangentis excipiť. Ad quam cũ ſolicitus aſtitiſſet, & quis eſſet hic fletus inquireret, indicať, unũ e familia ſeruu-

lum

lum laqueo ſibi uitã extorſiſſe. Quo cognito cellulam, in qua corpus iacebat, ingredit; excluſiſq; omnibus turbis, ſuperſtratus corpori aliquantiſper orauit. Mox uiuiſcente uultu, in ardeſcẽtibus oculis in ora illius defunctus erigit, lentoq; conamine eniſus aſſurgere, apprehenſa beati uiri dextra, in pedes conſtitit, atq; ita cum eo, uſque ad ueſtibulum domus turba omni inſpectante, proceſsit.

Sub idem fere tẽpus ad Epiſcopatum Turonicę petebatur Eccleſiæ. Sed cũ erui a monaſterio ſuo non facile poſſet, Ruricius quidam unus è ciuibus uxoris langore ſimulato, ad genua illius prouolutus, ut egrederet, obtinuit. Ita diſpoſitis iam in itinere ciuiũ turbis, ſub quadã cuſtodia ad ciuitatem uſq; deducitur. Mirũ in modũ incredibilis multitudo, non ſolũ ex illo oppido, ſed etiã ex uicinis urbibus, ad ſuffragia ferenda cõuenerant. Vna omnium uoluntas, eadẽ uota, eademq; ſententia: Martinũ, epiſcopatu eſſe digniſsimũ; felicem fore tali eccleſiam ſacerdote. Pauci tñ & nõnulli ex Epiſcopis, qui ad conſtituendũ antiſtitẽ fuerant euocati, impie repugnabãt, dicentes ſcilicet, contemptibilẽ eſſe perſonã, indignũ eſſe Epãtu hominẽ uultu deſpicabilẽ, ueſte ſordidũ, crine deformem. Ita a populo ſniæ ſanioris, hæc illorũ irriſa demẽtia eſt, q illuſtrem uirũ, dũ uituperare cupiũt, prędicabant. Nec uero his aliud facere licuit, q̃ quod populus, Domino uolente, cogebat. Inter Epiſcopos tñ, qui adfuerant, pcipue Defenſor quidã nomine, dicitur reſtitiſſe. Vnde animaduerſum eſt, grauiter illum lectione prophetica tũc notatũ. Nam cum fortuitu lector, cui legẽdi eo die officiũ erat, interclusus a populo defuiſſet, turbatis miniſtris, dum expectat, qui non aderat, unus è circũſtantibus, ſumpto pſalterio, quẽ primum uerſum inuenit, arripuit. Pſalmus aũt hic erat: Ex ore infantium, & lactentiũ perfeciſti laudem pp inimicos tuos, ut deſtruas inimicum, & defenſorẽ. Quo lecto, clamor populi tollitur, pars aduerſa confundit: Atq; ita habitũ eſt diuino nutu pſalmũ hunc lectũ fuiſſe; ut teſtimonium operis ſui, defenſor audiret, quia ex ore infantiũ, atq; lactentiũ, in Martino Domini laude pfecta, & oſtenſus pariter, & deſtructus eſt inimicus.

Iam uero ſumpto epiſcopatu, qualem ſe, quantũq; prętiterit, nõ eſt noſtræ facultatis euoluere. Idem enim conſtantiſsime perſeuerabat, qui prius fuerat. Eadem i corde eius humilitas; eadẽ in ueſtitu eius uilitas erat. Atq; ita plenus authoritatis, & gratię implebat epi dignitatem: ut non tñ propoſitum monachi, uirtutẽq; dereret. Aliquãdiu ergo adhęrenti ad eccleſiam cellula uſus eſt. Deinde cũ inquietudinẽ ſe frequentantium ferre nõ poſſet, duobus ferè extra ciuitatẽ milibus monaſteriũ ſibi ſtatuit. Qui locus tam ſecretus, et remotus erat, ut eremi ſolitudinem non deſideraret. Ex uno enim latere, præciſa montis excelſi rupe, ambiebat, reliquam planitiẽ Liger fluuius reducto paululum ſinu clauſerat. Vna tñ, eademq; arcta admodum uia adiri poterat. Ipſe ex lignis contextã cellulam habebat; Multiq; ex fratribus, in eũdem modum. Pleriq; ſaxo ſuperiecti montis cauato receptacula ſibi fecerant. Diſcipuli uero octoginta erant, qui ad exemplum beati Magiſtri inſtituebant. Nemo ibi quicq̃ propriũ habebat; oĩa in medium cõferebant. Non emere, aut uẽdere (ut pleriſq; monachis moris eſt) cuiq; licebat. Ars ibi exceptis ſcriptoribus nulla habebat; cui tñ operi minor ætas deputabat. Maiores orationi uacabant. Rarus cuiq; extra cellulã ſuam egreſſus, niſi cũ ad locum orationis cõueniebant. Cibũ unà

2 *Veſtitus Martini uilitas.*

3 *Hic adeſſe uellẽ quot quot Monachiſmo æternum bellum gerere propoſuerunt, inter alia dicentes, præſentem Monachiſmũ nouitium eſſe, non a pri*

> menis obſeruatum. Nonne hic habes paupertatem uoluntariã in monachis Martini, uitam in communi, ceſſationem à contractibus, orationis inſtantiam, loci ſolitudinem, cibi & potus abſtinentiam, habitus aſperitatem? Quæ omnia apud ueros Religioſos etiam hodie in uſu habentur. Vide ergo quam falſum ſit Monachiſmum noſtrum nouitium eſſe.

omnes poſt horã ieiunij accipiebant. Vinũ nemo nouerat, niſi quẽ infirmitas coegiſſet. Pleriq; camelorũ ſetis ueſtiebantur: mollior ibi habitus pro crimine, erat. Quod eo magis ſit mirũ, neceſſe eſt, quod multi inter eos nobiles habebant, qui longe aliter educati, ad hanc ſe humilitatẽ, & patientiam, coegerant. Pluresq; ex his poſtea ẽpos uidimus. Quæ enim eſſet ciuitas, aut eccleſia, quæ non ſibi de Martini monaſterio cuperet ſacerdotẽ?

¶ Sed ut reliquas uirtutes eius, quas in epiſcopatu egit, aggrediar; erat haud longe ab oppido proximus monaſterio locus, quẽ falſa hominũ opinio, uelut conſepultis ibi martyribus, conſecrauerat. Nam & altare ibi a ſuperioribus epiſcopis conſtitutũ habebatur. Sed Martinus non temere adhibens incertis fidẽ, ab his, qui maiores natu erant, presbyteris, uel clericis flagitabat nomen ſibi martyris, & tempora paſsionis oſtendi: grandi ſe ſcrupulo permoueri, q; nihil certi conſtans ſibi maiorũ memoria tradidiſſet. Cum aliquandiu ergo a loco illo ſe abſtinuiſſet, nec derogans religioni, quia incertus erat, nec auctoritatẽ ſuam uulgo accommodans, ne ſuperſtitio conualeſceret, quodã die, paucis ſecum adhibitis fratribus, ad locũ pergit: Deinde ſuper ſepulchrũ ipſum aſtans orauit ad dñm, ut quis eſſet, uel cuius meriti ſepultus oſtenderet. Tum conuerſus ad læuam, uidet prope aſsiſtere umbrã ſordidam, & trucẽ. Imperat nomen, meritumq; ut loqueretur. Nomen edicit, de crimine confitetũ, latronem ſe fuiſſe ob ſcelera percuſſum, uulgi errore celebratũ, ſibi nihil cũ martyribus eſſe cõmune, cum illos gloria, ſe pœna retineret. Mira res: uocẽ loquentis, q aderant audiebant, perſonam tñ non uidebant. Tum Martinus, qd uidiſſet, expoſuit: Iuſsitq; ex eo loco altare, quod ibi fuerat, ſubmoueri, atq; ita populũ ſuperſtitionis illius abſoluit errore.

Accidit autem in ſequenti tempore, dũ iter ageret, ut gentilis cuiuſdam corpus, quod ad ſepulchrũ cũ ſuperſtitioſo funere deferebatur, obuiũ haberet. Conſpicatusq; eminus uenientem turbam, quidnã id eſſet ignarus, paululũ ſtetit. Nam cũ fere quingentorũ paſſuum interuallũ eſſet, ut difficile fuerit dignoſcere, quid uideret. Tamen quia ruſticã manũ cerneret, & agente uento, linteamina corpori ſuperiecta uolitarent, profanos ſacrificiorum ritus agi, credidit; quia eſſet hæc Gallorũ ruſticis cõſuetudo, ſimulachra dæmonũ, candido tecta uelamine, miſera per agros ſuos circũferre dementia. Eleuato ergo in aduerſum ſigno crucis, imperat turbæ non moueri loco, onusq; deponere. Hic uero mirũ in modum uideres miſeros primum uelut ſaxa riguiſſe; deinde cũ primo mouere ſe ſummo conamine niterentur, ultra accedere non ualentes, ridiculã in uertiginem rotabantur, donec uicti, corporis onus deponunt attoniti; & ſemet inuicẽ aſpectãtes, quidnam ſibi accidiſſet, taciti cogitabant. Sed cum beatus uir comperiſſet exequiarum illam eſſe frequentiam, non ſacrorum, eleuata rurſum manu, dat eis abeundi, & tollendi corporis poteſtatem. Ita eos: & cum uoluit, ſtare compulit; & cum libuit, abire permiſit.

Item dũ in uico quodam templũ antiquiſsimũ diruiſſet, et arborẽ pinũ, quæ fano erat proxima, eſſet aggreſſus excidere; tum uero Antiſtes loci illius, cęteraq; gentiliũ turba cœpit obſiſtere. Et cum ijdem illi, dũ templũ euertitũ, imperante dño, acquieuiſſent, ſuccidi arborem non patiebantũ. Ille quidem eos ſedule commonere, nihil eſſe religionis in ſtipite, dñm potiꝰ, cui ſeruiret ipſe, ſequerentũ, arborem illam excidi oportere, quia eſſet dæ-

moni dedicata. Tum unus ex illis, qui erat audacior cæteris: Si habes, in-
quit, aliquam de Deo tuo, quẽ dicis te colere, fiduciam, noſmetipſi ſuccidi
mus hanc arborem: Tu ruentem excipe; & ſi tecum eſt tuus, ut dicis, Dñs,
euades. Tum ille intrepide, confiſus in dño: facturũ ſe pollicetꝛ. Hic uero
ad iſtiuſmodi conditionem, omnis illa gentilium turba conſentit: facileq́;
arboris ſuæ habere iacturam, ſi inimicũ ſacrorũ ſuorum, caſu illius obruiſ-
ſent. Itaque cũ unam in partem, pinꝰ illa eſſet accliuis (ut non eſſet dubiũ,
quam in partem ſucciſa corrueret) eo loco uinctus ſtatuitꝛ, pro arbitrio ru-
ſticorũ, quo arborem eſſe caſuram nemo dubitabat. Succidere igitur, ipſi
ſuam pinũ, cũ ingenti gaudio, lętitiaq́; cœperũt. Aderat eminus turba mi
rantiũ. Iamque paulatim nutare pinus cœpit, & ruinam ſuam caſura mi-
nitari. Pallebant eminus monachi, & periculo iam propiore conterriti,
ſpem omnem, fidemq́; perdiderant, ſolam Martini mortem expectãtes.
At ille confiſus in dño, intrepidus operiens, cũ iam fragorem ſui, pinꝰ con-
cidens edidiſſet, iam cadenti, & ſuper ſe ruenti, eleuata protinus obuiam
manu, ſalutis ſignũ oppoſuit. Tum uero turbinis modo retro actam puta
res: diuerſam in partẽ ruit: adeo ut ruſticos, qui in tuto loco ſteterant, pe-
nè proſtrauerit. Tum uero in cœlũ clamore ſublato, gẽtiles ſtupere mira-
culo; monachi flere præ gaudio. Chriſti nomen in commune ab omnibus
prædicari: ſatisq́; conſtitit, eo die ſalutem illi ueniſſe regioni. Nã nemo fe-
re ex immani illa multitudine gentiliũ fuit, ꝗ non impoſitione manus de-
ſiderata dñm Ieſum Chriſtũ, relicto impietatis errore, crediderit. Et uere
ante Martinũ pauci admodum, immo penè nulli in ĳs regionibus Chriſti
nomen receperant. Quod adeo uirtutibus illius, exemploq; conualuit, ut
iam ibi nullus locus ſit, ꝗ non aut Eccleſĳs frequentiſsimus aut monaſte-
rĳs ſit repletus. Nã ubi fana deſtruxerat, ſtatim ibi aut Eccleſias, aut mo-
naſteria conſtruebat. Nec minorem ſub idem fere tempus eodẽ in ope
re uirtutẽ edidit. Nam cũ in uico quodam fano antiquiſsimo, & celeberri
mo, ignem iniecißet, in proximam imo adhęrentem domum, agente uen-
to flammarũ globi ferebantur. Quod ubi Martinus aduertit, rapido cur
ſu tectum domus ſcandit, obuiam ſe aduenientibus flammis inferens. Tũ
uero mirum in modũ cerneres, contra uim uenti, ignem retorqueri; ut cõ-
pugnantium inter ſe elementorum, quidam conflictus uiderertꝛ. Ita uirtute
Martini ibi tm̃ ignis eſt operatus, ubi iuſſus eſt. In uico autem, cui lepro-
ſum nomen eſt, cũ idem templum opulentiſsimũ ſuperſtitione religionis
uoluiſſet euertere, reſtitit ei multitudo gentiliũ, adeo ut non abſq; iniuria
ſit repulſus. Itaq; ſeceſsit ad proxima loca. Ibiq; per triduũ cilicio tectus,
& cinere, ieiunans ſemper, atq; orans precabatur dñm, ut quia templũ il
lud euertere humana manu non potuiſſet, uirtus illud diuina dirueret. Tũ
ſubito ei duo Angeli haſtati, atq; ſcutati inſtar militiæ cœleſtis ſe obtule-
runt, dicentes miſſos ſe a dño, ut ruſticam multitudinẽ fugarent, pręſidiũ-
que Martino ferrent, ne quis, dum templũ dirueretꝛ, obſiſteret. Rediret er
go, & opus cœptũ deuotus impleret. Ita regreſſus ad uicũ, ſpectantibus
gentiliũ turbis, & quieſcentibus, dũ profanam ædem uſq; ad fundamẽta
dirueret, aras omnes, atq; ſimulachra redegit in puluerẽ. Quo uiſo ruſtici
cũ ſe intelligerent diuino nutu obſtupefactos, atq; perterritos, ne epiſco-
po repugnarent, omnes fere in Ieſum dñm crediderunt, clamantes palã,
& confitentes, Deum Martini eſſe colendum, idola negligenda, quæ ſibi

4

Vides heretice quod primum Chriſtianæ fidei in populo inductum eſt, Eccleſiarũ & Monaſteriorum conſtructio? Et tu ea deſtruis.

5

Tectus cilicio & cinere Martinus, ieiunãs & orãs per triduum precabatur dominũ.

adeſſe non poſſent. Quid etiam in pago Eduorũ geſtum ſit, referã. Vbi dum templũ itidem euerteret, furens gentiliũ rusticorum in eũ irruit multitudo. Cumq; unus audacior cæteris, ſtricto cum gladio peteret, reiecto pallio nudam ceruicẽ percuſſuro præbuit. Nec cunctatus ferire gentilis; ſed cũ dexteram altius extuliſſet, reſupinus ruit; cõſternatusq; diuino metu ueniam precabat̃. Nec diſsimile huic fuit illud: Cum eũ idola deſtruentẽ, cultro quidã ferire uoluiſſet, in ipſo ictu ferrũ ei de manibus excuſſum non comparuit. Plerunq; autẽ contradicentibus ſibi rusticis, ne eorũ fana deſtrueret, ita prædicatione ſancta gentiliũ animos mitigabat, ut luce eis ueritatis oſtenſa, ipſi ſua templa ſubuerterent. Curationũ uero tam potẽs in eo gratia erat, ut nullus fere ad eũ ægrotus acceſſerit, ꝗ non cõtinuo receperit ſanitatem; quod uel ex conſequenti liquebit exemplo.

Treueris puella quædam dira paralyſis ægritudine tenebat̃, ita ut iam per multũ tempus nullo ad humanos uſus corporis officio fungeret̃, omni ex parte pręmortua uix tenui ſpiritu palpitabat. Triſtes ad ſolam funeris expectationẽ aſsiſtebant propinqui; cũ ſubito nunciat̃ ad Ciuitatem illam ueniſſe Martinũ. Quod ubi puellæ pater cõperit, cucurrit exanimis pro filia rogaturus. Et forte Martinus iam Eccleſiam fuerat ingreſſus. Ibi inſpectantẽ populo, multiſq; alijs epiſcopis pręſentibus, eiulans ſenex genua eius amplectit̃, dicens: Filia mea moritur miſero genere languoris, & quod ipſa eſt morte crudelius, ſolo ſpiritu uiuit iam carne pręmortua. Rogo ut eã adeas, atq; benedicas: Confido enim quod per te reddenda ſit ſanitati. Qua ille uoce confuſus obſtupuit, & refugit dicens hoc ſuæ nõ eſſe uirtutis; ſenem errare iudicio, non eſſe ſe dignũ, per quem Deus ſignum uirtutis oſtenderet. Perſtare cœpit uehementius flens pater, & orare, ut exanimem uiſitaret: poſtremo circunſtantibus epiſcopis ire cõpulſus, deſcendit ad domũ puellæ. Erat autem ingens turba præ foribus expectãs, quidnam Dei ſeruus eſſet facturus. Ac primũ (quæ erant illius familiaria in iſtiuſmodi rebus arma) ſolo proſtratus orauit. Inde ægram intuens, dari ſibi oleũ poſtulat. Quod cũ benedixiſſet, in os puellæ uim ſancti liquoris infudit, ſtatimq; uox reddita eſt. Tum paulatim ſingula cõtactu eius cœperũt mẽbra uiuiſcere, donec firmatis greſsibus populo teſte ſurrexit.

6

Si olei benedictio res eſſet ſuperſtitioſa o hæretice, ut impie iactas, quõ omnipotens deus qui ſumma ueritas eſt, rei ſupſtitioſe atteſtaretur tantũ, pſtãdo miraculũ?

Eodem tempore Tetradij cuiuſdam Proconſularis uiri, ſeruus dęmonio correptus dolendo exitu cruciabat̃. Rogatus ergo Martinus, ut ei manũ imponeret, deduci eum ad ſe iubet. Sed nequam ſpiritus nullo proferri modo ex cella, in qua erat, potuit; ita in aduenientes, rabidis dentibꝰ ſæuiebat. Tum Tetradius ad genua beati uiri aduoluit̃, orans ut ad domũ, in qua dæmoniacꝰ habebat̃, ipſe deſcẽderet. Tum uero Martinus negat, ſe profani, & gentilis hominis domũ adire poſſe. Nam Tetradiꝰ eo tempore adhuc gentilitatis errore implicitus tenebat̃. Spondet ergo ſe, ſi de puero dęmon fuiſſet eiectus, Chriſtianũ fore. Ita Martinus impoſita manu puero, immũdum ab eo ſpiritum eiecit. Quo uiſo, Tetradius dñm noſtrũ Ieſum Xpm credidit. ſtatimq; cathecumenꝰ factꝰ: nec multo poſt baptizatus eſt; ſemperq; Martinũ ſalutis ſuę auctorem, miro coluit affectu.

Per idem tẽpus in eodem oppido ingreſſus patrisfamilias cuiuſdam domũ, in limine ipſo reſtitit, dicens, horribile in atrio domus dæmoniũ ſe uidere. Cui cũ, ut diſcederet, imperaret, quẽdam patrisfamilias, ꝗ in interiore parte ædiũ morabatur, arripuit; ſęuire dentibus miſer cœpit, & obuios

quoſcũmq;

quoſcumqꝫ laniare. Cõmota domus, familia turbata, populus in fugã uerſus, Martinus ſe furenti obijcit; ac primũ ſtare ei imperat. Sed cũ dentibꝰ fremeret, hianticqꝫ ore morſum minaretur, digitos ei Martinus in os intulit. Si habes, inqt, aliquid poteſtatis: hos deuora. Tum uero acſi candens ferrũ faucibꝰ accepiſſet, longe reductis dentibus, digitis beati uiri uitabat attingere. Et cũ fugere de obſeſſo corpore pœnis, & cruciatibꝰ cogeretur, nec tñ exire ei per os liceret, fœda relinquens ueſtigia, fluxu uentris egreſſus eſt. Interea cũ de metu, atqꝫ impetu barbarorũ ſubito ciuitatem fama turbaſſet, dęmoniacũ ad ſe exhiberi iubet. Imperat an uerus eſſet hic nũcius fateret̃. Tum confeſſus eſt ſexdecim dęmones fuiſſe, q rumorẽ hũc ꝑ populum diſſeminaſſent, ut hoc ſaltẽ metu, ex illo Martinꝰ oppido fugaret̃: barbaros nihil minus, q̃ irruptionẽ cogitare. Ita cũ hæc immũdus ſpiritus media in eccleſia fateret̃, metu, & turbatione ꝓſenti, ciuitas liberata ẽ.

Apud Parthyſios uero dum portam ciuitatis illiꝰ, magnis ſecum turbis euntibꝰ, introiret, leproſum miſerabili facie, horrentibꝰ cũctis, oſculatꝰ eſt, atqꝫ benedixit, ſtatimqꝫ omni malo emũdatus poſtero die ad eccleſiam ueniens nitenti cute, gratias pro ſanitate, quam receperat, agebat. Sed nec hoc prętereũdum eſt, quod fimbriæ ueſtimentis eiꝰ cilicioqꝫ detractę, crebras ſuꝑ infirmantibꝰ ęgre uirtutes. Nam cũ aut digitis illigatæ, aut collo inditæ ſunt, perſępe ab ęgrotantibꝰ morbos effugauerũt. Arboriꝰ aũt uir pręfectorius ſancti admodum, & fidelis ingenij, cum filia eius grauiſsimis quartanę febribꝰ ureret̃, epiſtolam Martini, q̃ caſu ad eũ delata fuerat, pectori puellę in ipſo acceſſu ardoris inſeruit; ſtatimque fugata febris eſt. Quę res apud Arborium tantũ ualuit, ut ſtatim puellam Deo uoueret, & perpetuę uirginitati dicaret. Profectuſque ad Martinũ, puellam ei pręſens ob uirtutũ eius teſtimoniũ, q̃ per abſentem licet curata eſſet, obtulit. Neque ab alio eam, q̃ a Martino, habitu uirginitatis impoſito, paſſus eſt cõſecrari. Paulinus uero uir magni poſtmodum futurus exempli, cũ oculum grauiter dolere cœpiſſet, & iam pupillam eius craſsior nubes ſuperducta texiſſet, oculũ ei Martinꝰ penniculo contigit, priſtinamque ei ſanitatem, ſublato omni dolore, reſtituit. Ipſe aũt cũ caſu quodam eſſet de cœnaculo deuolutus, & per confragoſos ſcalæ gradus decidens multis uulneribꝰ eſſet affectus, cũ exanimis iaceret in cellula, & immodicis doloribus cruciaretur, nocte ei Angelus uiſus eſt eluere uulnera, & ſalubri unguento cõtuſi corporis membra contingere. Atqꝫ ita poſtero die reſtitutus eſt ſanitati, ut nihil unq̃ pertuliſſe incõmodi putaret̃. Sed quia longũ eſt ire per ſingula ſufficiant hæc, uel pauca de plurimis. Satiſqꝫ ſit nos & in excellẽtibus non ſubtrahere ueritatem; & in multis uitare faſtidium.

7 *Vilitas ueſtimenti Martini.*

8 *O ſapientes doctores qui dicitis non inuenire nos uirginitatẽ aut cœlibatum, ſed rem tpalem deo deuotam, ac uouere continentiam carnis ꝓſum ptuoſum eſſe & illicitam, nec deo placere. Videte ſi tempore Martini qui fuit anno domini. 384. fiebãt uirginitatis uota, quæ ſanctiſsimus uir nequaquam emitti fineret, ſi non eſſent licita & obſeruatione poſsibilia, ac deo uehementer placere noſſet.*

Atqꝫ ut minora tantis inſeram, quamuis (ut eſt noſtrorũ ætas temporum, quibus iam deprauata omnia, atqꝫ corrupta ſunt) pene præcipuũ ſit adulationi regiæ ſacerdotalẽ non ceſsiſſe conſtantiam. Cũ ad Imperatorem Maximũ ferocis ingenij uirum, & bellorũ ciuilium uictoria elatũ, plures ex diuerſis partibus epiſcopi conueniſſent, & fœda circa Principẽ omnium adulatio notaret̃; ſeqꝫ degeneri inconſtantia regiæ clientelæ ſacerdotalis dignitas ſubdidiſſet; in ſolo Martino apoſtolica auctoritas permanebat. Nam etſi pro aliquibus ſupplicandũ regi fuit, imperauit potius, q̃ rogauit. Et a conuiuio eius frequenter rogatus abſtinuit, dicens, ſe menſæ eius participẽ eſſe nõ poſſe, qui duos Imperatores, unũ regno, alterũ uita

9 *Quæ uirginitatẽ uouerant, ſpeciali habitu impoſito deo conſecrabantur. Quod ſit etiam noſtro tpe, ne & hoc nouitiũ quid eſſe dicas.*

expuliſſet. Poſtremo cũ Maximus ſe non ſponte ſumpſiſſe imperium affirmaret, ſed impoſitam ſibi a militibus diuino nutu neceſsitatẽ regni armis defendiſſe; & non alienã ab eo dei uoluntatem uideri, penes quem tam incredibili euentu uictoria fuiſſet, nullumq; ex aduerſarijs, niſi in acie, occubuiſſe, tandem uictus uel ratione, uel precibus, ad conuiuiũ uenit, mirum in modũ gaudente rege, quod id impetraſſet. Conuiuæ autẽ aderant, ueluti ad diem feſtũ euocati, ſummi, atq; illuſtres uiri; Præfectus, idemq; Cõſul Euodius (quo nihil unq̃ iuſtius fuit) Comites duo ſumma poteſtate

10 præditi, frater regis, & patruus, medius inter hos Martini presbyter accubuerat; ipſe autem ſellula iuxta regẽ poſita conſederat. Ad mediũ fere cõuiuium (ut moris eſt) paterã regi miniſter obtulit: Ille ſancto admodũ epiſcopo dari potius iubet, expectans, atq; ambiens, ut ab illius dextera poculum ſumeret. Sed Martinus ubi ebibit, paterã presbytero ſuo tradidit, nullũ ſcilicet exiſtimans digniorẽ, qui poſt ſe prior biberet: nec integrũ ſibi fore, ſi aut regem ipſum, aut eos, q̃ a rege erãt proximi, presbytero prætuliſſet. Quod factũ Imperator, omneſq;, qui tunc aderant, ita admirati ſunt, ut hoc ipſum eis, in quo contempti fuerant, placeret. Celeberrimũq; per totũ palatium fuit feciſſe Martinũ in Regis prandio, quod in infirmorum iudicũ conuiuijs Epiſcoporũ nemo feciſſet. Eidemq; Maximo longe ante prædixit futurũ, ut ſi ad Italiam pergeret, quò ire cupiebat, bellũ Valentiniano Imperatori inferens, ſciret ſe primo q̃dem impetu futurũ eſſe uictorem, ſed paruo poſt tempore eſſe periturũ. Quod quidem ita uidimus. Nam primo aduentu eius Valẽtinianus in fugam uerſus eſt. Deinde poſt annũ fere reſumptis uiribus, captũ intra Aqleiæ muros Maximũ iterfecit.

Sancti uiri, & dei ſpiritu pleni, nullam dignitatem ſacerdotio prætulerunt. At modo noſtri hæretici, Reges ac principes, Magiſtratus ẽt quoſque ſeculares præponunt ſacerdotibus et Epiſcopis, & in eos poteſtatem in omnibus habere uolunt.

Conſtat aũt etiam Angelos ab eo plerunq; uiſos; ita ut conſerto inuicem apud eũ ſermone loquerentur. Diabolũ uero ita conſpicabilẽ, & ſubiectum oculis habebat, ut ſiue ſe in propria ſubſtantia contineret, ſiue in diuerſas figuras ſpecialeſq; nequitias trãſtuliſſet, qualibet ab eo ſub imagine uidereť. Quod cũ diabolus ſciret ſe effugere non poſſe, conuicijs eum frequenter urgebat, q̃a fallere non poſſet inſidijs. Quodam tempore cornu bouis cruentũ in manu tenens, cũ ingẽti fremitu cellulam eius irrupit, cruentamq; oſtentans dexterã, & admiſſo recenti ſcelere congaudens: Vbi eſt, inqt, Martine, uirtus tua? Vnũ de tuis modo interfeci. Tũc ille cõuocatis fratribus refert, quid diabolus indicaſſet. Solicitos eſſe præcepit per cellulas ſingulorũ, quiſnam hoc caſu fuiſſet affectus. Neminẽ quidem deeſſe de monachis, ſed unũ ruſticum mercede conductum, ut uehiculo ligna deferret, iſſe ad ſyluam nunciant. Iubet igiť aliquos ire ei obuiã. Ita haud longe a monaſterio iã penè exanimis inueniť. Extremũ tñ ſpiritũ trahens indicat fratribus caſum mortis, et uulneris: Iunctis ſcilicet bobus, dũ diſſoluta arctius lora cõſtringit, bouẽ ſibi excuſſo capite inter inguina cornua inieciſſe. Nec multo poſt uitam finiuit. Videris quo iuditio dñi diabolo data fuerit hæc poteſtas. Verũ in Martino illud mirabile erat, qđ non ſolũ hoc, quod ſupra retulimꝰ, ſed multa iſtiuſmodi, ſi quoties accidiſſent, longe ante p̃uidebat, & ſibi nunciata fratribus indicabat. Frequenter aũt diabolus, dum mille nocendi artibus ſanctũ uirũ conaretur illudere, uiſibilem ſe ei formis diuerſiſsimis ingerebat. Nam interdũ in Iouis perſonam, plerunq; Mercurij, perſæpe ẽt Veneris, ac Mineruæ transfiguratũ ſe uultibus offerebat. Aduerſus quem ſemp̃ interritus, ſigno ſe crucis, & ora

tionis auxilio protegebat. Audiebant̃ plerunq; conuicia, quibus illũ dæmonum turba proteruis uocibus increpabat. Sed omnia falſa, & uana cognoſcens, non mouebat̃ obiectis. Teſtabantur etiam aliqui ex fratribus audiſſe ſe dæmonem proteruis Martinũ uocibus increpantem: Cur intra monaſteriũ aliquos ex fratribus, qui olim baptiſmũ diuerſis erroribꝰ perdidiſſent, conuerſos poſtea recepiſſet, exponentem crimina ſingulorum: Martinũ diabolo repugnanté reſpondiſſe conſtanter: Antiqua debita melioris uitæ conuerſione purgari, & per miſericordiam dñi abſoluendos eſſe peccatis, q̃ peccare deſinerent; Contra dicente diabolo: Non pertinere ad ueniã criminoſos, & ſemel lapſis nullam a dño præſtari poſſe clementiam. Tunc in hãc uocem fert̃ exclamaſſe Martinus: ſi tu ipſe o miſerabilis ab hominũ infeſtatione deſiſteres, & te factorũ tuorum uel hoc tẽpore (cum dies iudicij in proximo eſt) pœniteret, ego tibi uere, confiſus in domino, Chriſti miſericordiã pollicerer. ò q̃ ſancta de Dñi pietate præſumptio; in qua & ſi auctoritatem præſtare non potuit, oſtendit affectum.

Et quia de Diabolo, eiuſq; artibus ſermo exortus eſt, non ab re uidet̃, licet extrinſecus, referre, qđ geſtũ eſt. Quia & q̃dã in eo Martini uirtutũ portio eſt; & res digna miraculo recte memoriæ mandabit̃ in exemplũ cauendi, ſiqd deinceps uſpiã tale contigerit. Clarus qdã noĩe adoleſcens nobiliſsimus, mox p̃sbyter, nũc fœlici beatus exceſſu, cũ relictis oĩbus ſe ad Martinũ cõtuliſſet, breui tp̃e ad ſummũ fidei, uirtutũq; omniũ culmẽ enituit. Itaq; cũ haud lõge ſibi ab Ep̃i monaſterio tabernaculũ conſtituiſſet, multiq; frẽs cõmorarent̃ apud eum iuuenis qdam ad eũ Anatolius nomine ſub profeſsione monachi oẽm humilitatem, atq; innocentiam mentitꝰ acceſsit, habitauitq; aliquandiu in commune cum cęteris. Dein procedẽte tempore angelus apud ſe loq ſolere dicebat. Cui cum fidem nullus adhiberet, ſignis quibuſdam plerosq; ad credendum coarctabat. Poſtremo eouſq; proceſsit, ut inter ſe ac Deum angelos diſcurrere prędicaret. Iamq; ſe unũ ex prophetis haberi uolebat. Clarus tñ nequaq; ad credendũ cogi poterat. Ille aũt ei iram dñi, & pręſentes plagas, cur ſancto non crederet comminatus, Poſtremo in hanc uocem fertur erupiſſe. Ecce hac nocte ueſtem mihi candidam dñs de cœlo dabit, qua indutus in medio ueſtrũ diuerſabor, idq; uobis ſignũ erit me in Dei eſſe uirtute, quod Dei ueſte donatus ſim. Tum uero grandis omnium ad hanc profeſsionem expectatio fuit. Itaq; ad mediam ferè noctem, fremitu inſultantiũ commoueri omne monaſterium loco uiſum eſt. Cellulam aũt, qua idem adoleſcẽs continebatur, crebris cerneres micare luminibꝰ, fremituſq; in ea diſcurrentium, et murmur quoddam multarũ uocũ audiebat̃. Deinde facto ſilentio egreſſus unũ de fratribꝰ Sabatium noĩe ad ſe uocat, tunicamq; ei, qua erat indutus, oſtendit. Obſtupefactus ille conuocat cęteros: ipſe etiam clarus accurrit adhibitoq; lumine, ueſtem oẽs diligenter inſpiciũt. Erat aũt ſumma mollitie, candore eximio, micanti purpura: nec tñ cuiꝰ eſſet generis, aut uelleris poterat agnoſci. Curioſius tñ oculis, aut digitis attrectatã nõ aliud, q̃ ueſtis uidebat̃. Interea clarus fratres admonet orationi inſiſtere, ut manifeſtius eis dñs quidnam eſſet oſtenderet. Itaq; reliquum noctis hymnis 11
pſalmiſq; conſumitur. At ubi illuxit dies, apprehẽſum dexterã trahere ad Martinum uolebant, bene conſcij illudi illum diaboli arte non poſſe. Tũc uero reniti, ac reclamare miſer cœpit, interdictumq; ſibi eſſe dicebat, ne ſe

Reliquũ noctis hymnis pſalmiſque conſumitur.

Martino oſtenderet. Cumq́; inuitum eum ire compellerent, inter trahentium manus ueſtis euanuit. Vnde quis dubitet hanc etiam Martini fuiſſe uirtutem, ut fantaſiam ſuam diabolus, cum erat Martini oculis ingerenda diſsimulare diutius aut tegere non poſſet? Animaduerſum eſt tñ eodẽ ferè tempore fuiſſe in Hiſpaniis iuuenem, qui cũ ſibi multis ſignis auctoritatem parauiſſet, eouſq; elatus eſt, ut ſe Heliam profiteret. Quod cũ pleriq; temere credidiſſent, addidit, ut ſe Chriſtum eſſe diceret: In quo etiã adeo illuſit, ut eũ quidam eps̃, Ruffus nomine, ut deum adoraret. Propter quod eum poſtea ab epiſcopatu deiectum uidimus. Pleriq; etiam nobis fratribus retulerunt, eodem tempore in Oriente quendam extitiſſe, q ſe Ioannẽ eſſe iactitaret. Ex quo coniicere poſſum⁹, iſtiuſmodi pſeudoprophetis exiſtentib⁹, antichriſti aduentũ imminere; q iã in iſtis myſteriũ iniqtatis opaẽ.

Non prętereundum autem uidetur, quanta Martinum ſub eiſdem diebus diabolus arte tentauerit. Quodam enim die præmiſſa prece & circũiectus ipſe luce purpurea, quo facili⁹ claritate aſſumpti fulgoris illuderet, ueſte etiam regia indutus, diademate ex gemmis, auroq; redimitus, calceis auro illitis, ſereno ore, læta facie, ut nihil minus quam diabolus putaretur, oranti in cellula aſtitit. Cumq; Martinus primo aſpectu eius fuiſſet hebetatus, diu, multumq; ſilentiũ ambo tenuerunt. Tum prior diabolus: Agnoſce, inquit, Martine, quem cernis, Chriſtus ego ſum: deſcenſurus ad terras, prius me tibi manifeſtare uolui. Ad hæc cũ Martinus taceret, neq; quicquam reſponſi referret; iterare auſus eſt diabolus profeſsionis audaciam: Martine, quid dubitas credere cum uideas? Chriſtus ego ſum. Tum ille, reuelante ſibi ſpiritu, ut intelligeret diabolũ eſſe, non dominũ; Nõ ſe, inquit, dominus Ieſus purpuratũ, & diademate renitentem uenturum eſſe prædixit. Ego Chriſtũ, niſi in eo habitu, formaq;, qua paſſus eſt, niſi Crucis ſtygmata proferentem, ueniſſe non credam. Ad hanc ille uocẽ ſtatim, ut fumus euanuit. Cellulã quoq; tanto fœtore compleuit, ut indubia indicia relinqueret, diabolum ſe fuiſſe. Hoc ita geſtũ, ut ſupra retuli, ex ipſius Martini ore cognoui; ne quis forte exiſtimet fabuloſum. Nam cũ olim, audita eius fide, uita, atq; uirtutibus, deſiderio illius æſtuaremus, gratã nobis ad eũ uidẽdum peregrinationem ſuſcepimus, ſimul quia iam ardebat animus illius ſcribere uitã partim ab ipſo inquantũ ille interrogari potuit, ſciſcitati ſumus, partim ab his, qui interfuerant, uel ſciebant, cognouimus. Quo quidem tempore credi non poteſt, qua me humilitate, qua benignitate ſuſceperit, congratulatus plurimũ, & gauiſus in domino, q tanti eſſet habitus a nobis, quem peregrinatione ſuſcepta expetiſſemus. Miſerũ me pene non audeo confiteri, cũ me ſancto conuiuio ſuo dignatus eſt adhibere. Aquã manibus noſtris ipſe obtulit, ad ueſperũ autem ipſe nobis pedes abluit. Nec reniti, aut contra ire conſtantia fuit, ita illius auctoritate oppreſſus ſum; ut nephas putarem, ſi non acquieuiſſem. Sermo autem illius non alius apud nos fuit, q̃ mũdi huius illecebras, & ſeculi onera relinquẽda, ut dñm Ieſum liberi, expeditiq; ſequeremur. Pręſtantiſsimumq; nobis pręſentium temporũ illuſtris uiri Paulini, cuius ſupra mentionẽ fecimus, exemplum ingerebat, qui ſummis opibus abiectis, Chriſtũ ſecutus, ſolus penè his temporibus euangelica præcepta compleſſet. Illum nobis ſequẽdum, illũ clamabat imitandum, beatumq́; eſſe præſens ſeculum tantæ fidei, uirtutiſq; documento; cũ ſecundũ ſententiam dñi diues, & poſsidens

multa, uendendo omnia & dando pauperibus, quod erat facto impoſsibile, poſsibile feciſſet exemplo. Iam uero in uerbis, & cõfabulatione eius quanta grauitas, quanta dignitas erat? q̃ alacer, q̃ efficax, q̃ in abſoluendis ſcripturarum quæſtionibus promptus, & facilis? Et quia multos ad hanc partem incredulos ſcio, quippe quos uiderim, me ipſo etiam referente, non credere: Ieſum teſtor, ſpemq; communem, me ex nullius unquam ore tantũ ſcientiæ, tantũ ingenij, tam boni, & tam puri ſermonis audiſſe. Quanq; in Martini uirtutibus, quantula eſt iſta laudatio? niſi quod mirũ eſt homini illiterato ne hanc quidem gratiam defuiſſe?

Sed iam finem liber poſtulat: ſermo claudendus eſt; non quod omnia, quæ de Martino fuerant dicenda, defecerint, ſed quia nos ut inertes poetæ, extremo in opere negligẽtes, uicti materiæ mole, ſuccubimus. Nam etſi facta illius explicari uerbis utcunq; potuerũt; interiorem uitam illius, quotidianam conuerſationem, & animũ cœlo ſemper intentũ, nulla unquam (uere profiteor) nulla explicabit oratio: Illam ſcilicet perſeuerantiã, 12

Abſtinentia, ieiunia uigiliæ & orationes Martini.

& temperamentũ in abſtinentia, & ieiunijs, potentiam in uigilijs, & orationibus, noctesq; ab eo perinde ac dies actas, nullumq́; uacuum ab opere Dei tempus, quo uel otio indulſerit, uel negocio, ſed ne cibo aut ſomno quidem, niſi quatenus naturæ cogebat neceſsitas. Vere fatebor, nõ ſi ipſe (ut aiunt) ab inferis Homerus emergeret, poſſet exponere; adeò Martini omnia maiora ſunt, q̃ ut uerbis cõcipi queant. Nulla unq; hora, momentumque præterijt, quin aut orationi incumberet, aut inſiſteret lectioni. Quanq; etiam inter legendũ, aut ſi quid aliud forte agebat, nunq; animũ ab oratione laxabat. Nimirũ ut fabris ferrarijs moris eſt, qui inter operandum pro quodam laboris leuamine incudem ſuam feriunt; ita Martinus etiam, dum aliud agere uideretur, ſemper orabat. O uere beatus, in quo dolus non fuit, neminem iudicans, neminem damnans, nulli malum pro malo reddens. Tantam quippe aduerſum omnes iniurias patientiam aſſumpſerat, ut cũ eſſet ſummus ſacerdos, impune etiam ab infimis clericis læderetur: nec propter id eos aut loco unquam amouerit aut à ſua, quantum in ipſo fuit, charitate repulerit. Nemo unq; illum uidit iratum, nemo mærentem, nemo ridentem: unus, idemq; ſemper, cœleſtem quodam modo lætitiam uultu præferens, extra naturam hominis uidebatur. Nunquã in illius ore, niſi Chriſtus, nunq; in illius corde niſi pietas, niſi pax, niſi miſericordia inerat. Plerunq; etiam pro eorum, qui obtrectatores illius uidebantur, ſolebat flere peccatis, qui remotũ, & quietum, uenenatis linguis, & uipereo ore carpebant. Et uere nonnullos experti ſumus inuidos uirtutis, uitæq́; eius, qui in illo oderant, quod in ſe non uidebant, & quod imitari non ualebant. Atq; (ô nephas dolendum, & ingemiſcendum) non alij fuere inſectatores eius (licet pauci admodum) non alij tamen, q̃ epiſcopi ferebantur. Nec uero quenq; nominare neceſſe eſt; licet noſmetipſos pleriq; circunlatrent. Sufficit, ut ſiquis ex his hæc legerit, & agnouerit, erubeſcat. Nam ſi iraſcitur, de ſe ipſo dictum fatebitur, cum fortaſſe nos de alijs ſenſerimus. Non refugimus autem, ut ſi qui eiuſmodi ſunt, nos quoq; cum tali uiro oderint. Illud facile confido, omnibus ſanctis opuſculum iſtud gratum fore. De cætero, ſi quis hæc infideliter legerit, ipſe peccabit. Ego mihi conſcius ſum, me rerũ fide, & amore Chriſti impulſum, ut ſcriberem, manifeſta expoſuiſſe, & uera dixiſſe. Paratumq;, ut ſpero, habebit à Deo

præmium, non quicunque legerit, ſed quicunque crediderit.

Ex Dialogo. 2. Sulpitij, Gallo, Sulpitio, et Poſtumiano interlocutoribus.

Gallus. Quo primum tempore, relictis ſcolis, beato me uiro iunxi, paucos poſt dies, euntem ad eccleſiam ſequebamur. Interim ei ſeminudus hybernis menſibus pauper occurrit, orans ſibi ueſtimentum dari. Tunc ille accerſito archidiacono, iuſsit algentem ſine dilatione ueſtiri. Deinde ſecretarium ingreſſus, cum ſolus, ut erat illi conſuetudo, reſideret (hanc enim ſibi etiam in eccleſia ſolitudinem, permiſſa a clericis libertate, præſtabat) cum quidā in alio ſecretario presbyteri reſiderent, uel ſalutationibus uacantes, uel audiendis negocijs occupati; Martinum uero uſq; in eam horam, qua ſolennia populo agi conſuetudo depoſceret, ſua ſolitudo cohibebat, illud non præteribo, quod in ſecretario ſedens nunq; cathedra uſus eſt. Nam in eccleſia nemo unquam illū ſedere conſpexit, ſicut quendam nuper (teſtor Deum) non ſine meo pudore uidi, ſublimi ſolio, & quaſi regio tribunali, celſa ſede reſidentem. Sedebat autem Martinus in ſellula ruſticana, ut ſunt iſtæ in uſibus ſeruulorum, quas nos ruſtici Galli tripedias, uos ſcholaſtici, aut certe tu, qui de Græcia uenis, Tripodas nuncupatis. Ergo hoc ſecretum beati uiri pauper ille captans, cū ei archidiaconus dare tunicam diſtuliſſet, irrupit, diſsimulatū ſe à clerico querēs ac algere deplorans. Nec mora ſanctus, paupere non uidente, intra amphibalum ſibi tunicam latenter educit, pauperemq́ contectū diſcedere iubet. Dein paulo poſt archidiaconus ingreſſus admonet, pro conſuetudine expectare in eccleſia populum, illum ad agenda Miſſarum ſolēnia debere procedere.

12 *Nota uocabulum Miſſæ.*

Cui ille reſpondens ait: Pauperem prius (de ſe autem dicebat) oportere ueſtiri; ſe ad eccleſiam non poſſe procedere, niſi ueſtem pauper acciperet. Diaconus uero nihil intelligens, quia extrinſecus indutū amphibalo, ueſte nudum interius non uidebat, poſtremo pauperem non cōparere cauſatur. Mihi, inquit, ueſtis, quæ parata eſt, deferatur; pauper non deerit ueſtiendus. Arctatus demū clericus, & neceſsitate compulſus, iamq; felle cōmotus, è proximis tabernis nigerrimam ueſtem breuem, atq; hiſpidā quinque cōparatam argenteis rapit, atq; ante Martini pedes iratus expo nit. En, inquit, ueſtem, ſed pauper hic non eſt. Ille nihil motus iubet eum paulum ſtare pro foribus, ſecretū uiq; procurans, dum ſibi ueſtem nudus imponeret; totis uiribus elaborans, ut poſſet occultū eſſe, quod fecerat. Sed quando in ſanctis uiris latent iſta quærentibus? Velint, nolint, cuncta produntur.

13 *Oblaturus ſacrificiū deo Martinus procedit. Vide ergo Miſſam uocari ſacrificiū.*

Cū hac igitur oblaturus ſacrificium Deo ueſte procedit. Quo quidem die (mira dicturus ſum) cū iam altarium, ſicut eſt ſolēne benediceret, globum ignis de capite illius uidimus emicare, ita ut in ſublime contendens longius collū, crinemq; flamma produceret. Hoc licet celeberrimo factū die in magna populi multitudine uiderimus, tamen una tantū de uirginibus, & unus de presbyteris, tres tantū uidere de monachis. Cæteri cur, non uiderint, non poteſt noſtri eſſe iudicij.

Per idem ferè tempus cū Euantius auunculus meus, uir licet ſeculi negotijs occupatus, tamen admodum Chriſtianus, grauiſsima ægritudine, extremo mortis periculo cœpiſſet urgeri, Martinum euocauit. Nec cunctatus ille properauit. Prius tamen q; medium uiq; ſpacium uir beatus euo lueret, uirtutem aduenientis ſenſit ægrotus, recepta continuo ſanitate, uenientibus nobis obuiam ipſe proceſsit. Altera die redire cupientem magna prece detinuit. Cum interim unū è familia puerum lethali ictu ſerpens

percuſit. Quem iam exanimen ui ueneni ipſe Euantius ſuis humeris illatum ante pedes ſancti uiri, nihil illi impoſsibile confiſus, expoſuit. Iamq; ſe malũ ſerpentis per omnia membra ita diffuderat, ut cerneres omnibus uenis inflatam cutem, & utris inſtar tenſa uitalia. Manu Martinus porrecta uniuerſa pueri membra pertractans, digitum prope ipſum uulnuſculum, quo beſtia uirus infuderat, fixit. Tum uero (mira dicturus ſum) uidimus uenenum ex omni parte reuocatum ad Martini digitum cucurriſſe. Deinde per illud ulceris foramen exiguũ, ita uirus ſtipaſſe cũ ſanguine, ut ſolet ex uberibus caprarũ, aut ouium paſtorũ manu preſsis, longa linea copioſi lactis effluere. Puer ſurrexit incolumis. Nos obſtupefacti tantæ rei miraculo id, quod ipſa cogebat ueritas, fatebamur, non eſſe ſub cœlo, qui Martinum poſſet imitari.

Conſequenti itidem tempore, iter cũ eodem, dum dioceſes uiſitat, agebamus. Nobis neſcio qua neceſsitate remorantibus, aliquantulũ ille proceſſerat. Interim per agerem publicũ plena militantibus uiris fiſcalis rheda ueniebat. Sed ubi Martinũ in ueſte hiſpida, nigro, & pendulo palliolo circũtectum contigua de latere iumenta uiderunt, paululũ in partem alteram panefacta ceſſerunt. Deinde funibus implicatis protenſos illos, quibus (ut ſæpe uidiſtis) miſera illa animalia conglobantur, ordines miſcuerunt. Dumq; ægrè expediuntur, moram fecere properantibus. Qua permoti iniuria militantes, præcipitatis in terram ſaltibus, ſe dederunt; deinde Martinũ flagris, ac fuſtibus urgere cœperunt, Cũ quidem ille mutus, & incredibili patientia præbens terga cædẽtibus, maiorem inſaniam infelicibus cõmoueret magis ex hoc furentes, q̃ ille quaſi non ſentiens uerbera illata contemneret. Nos ilico conſecuti fœde cruentũ, atq; uniuerſa corporis parte laniatum, cũ exanimis in terram procubuiſſet, inuenimus; ſtatimq; eum aſello ſuo impoſuimus, ac locũ cœdis illius execrantes raptim abire properauimus. Interea illi regreſsi ad rhedam ſuam furore ſatiato, agi, quo ire cœperant, iumenta præcipiunt, quæ cũ omnia ſola fixa, ac ſi ænea riguiſſent, tollentibus altius uocem magiſtris, flagris hinc, atq; inde reſonantibus, nihil penitus mouebantur. Conſurgunt deinde omnes pariter in uerbera: conſumit Gallicas mularũ pœna maſtigias: tota rapitur ſylua de proximo: trabibus iumenta tonduntur; Sed nihil penitus ſæuæ manus agebant; uno, eodemq; loco ſtabant fixa ſimulachra: quid agerent infelices homines neſciebant. Nec iam ultra diſsimulare poterant, quin quamlibet brutis pectoribus agnoſcerent diuino numine ſe teneri. Tandem ergo in ſeſe reuerſi cœperunt quęrere, quis ille eſſet, quem in eodem loco paululũ ante cœcidiſſent. Cũ percunctantes cognoſcũt exuiantibus, Martinũ a ſe tam crudeliter uerberatũ. Tum uero apparere omnibus cauſa manifeſta; nec ignorare iam poterant, quin ob illius uiri iniuriã tenerentur. Igitur omnes rapidis nos paſsibus conſequuntur, conſcij audacis facti, ac merito pudore confuſi, flentes, & puluere, quo ſe ipſi fœdauerant, capita atq; ora conſperſi, ante Martini ſe genua prouoluũt, ueniam præcantes, & ut eos abire ſineret poſtulantes; ſatis ſe uel ſola conſcientia dediſſe pœnarum, ſatisq; intellexiſſe, quod eoſdem ipſos uiuos abſorbere terra potuiſſet, uel ipſi potius, amiſsis ſenſibus in immobilem ſaxorũ naturam rigeſcere debuiſſent, ſicut affixa locis, quibus ſteterant, iumenta uidiſſent: orare ſe, atq; obſecrare, ut indulgeret ſceleri ueniam & copiam

præſtaret abeundi. Senſerat etiam, priuſq; accurrerent, uir beatus illos teneri; nobisq; id ante iam dixerat. Veniam tamen clementer indulſit, eoſdemq; abire permiſit, animalibus reſtitutis. Illud autem animaduerti ſæpe, Sulpiti, Martinū tibi dicere ſolitū, nequaq; ſibi in epiſcopatu eam uirtutū gratiam ſuppetiſſe, quam prius ſe habuiſſe meminiſſet. Quod ſi uerū eſt, immo quia uerū eſt, conijcere poſſumus, quanta fuerint illa, quæ monachus operatus eſt, & quæ, teſte nullo, ſolus exercuit, cū tanta illum in epiſcopatu ſigna feciſſe ſub oculis omnium uiderimus. Multa quidem illius prius geſta innotuere mundo, neq; potuere cælari. Sed innumerabilia eſſe dicuntur, quæ, dum iactantiam uitat, occultauit, neq; in hominū notitiam paſſus eſt peruenire: quippe qui humanam ſubſtantiā ſupergreſſus, uirtutis ſuæ conſcientia, mundi gloriam calcans, cœlo teſte ferueretur. Quod uerū eſſe, uel ex his, quæ comperta nobis ſunt, nec latere potuerunt, poſſumus eſtimare. Siquidem ante epiſcopatū, duos mortuos uitæ reſtituerit; quod liber tuus plenius eſt locutus: in epiſcopatu uero (quod prætermiſiſſe te miror) unū tantūmodo ſuſcitarit. Cuius rei ego teſtis ſum, ſi tamen nihil de minus idoneo teſte dubitatis. Idipſum autem uobis qualiter ſit geſtum explicabo.

Fuerat cauſa neſcio quæ, quā Carnotum oppidum petebamus. Interea dum uicum quendam habitantiū multitudine frequentiſsimū, præteriremus, obuia nobis immanis turba proceſsit, quæ erat tota gentiliū, nam nemo in illo uico nouerat Chriſtū. Verū ad famam tanti uiri, campos omnes latè patentes confluentiū multitudo contexerat. Intellexit hic Martinus operandū, & annunciante ſibi ſpiritu, totus infremuit. Nec mortale ſonans, uerbum Dei gentibus prædicabat, ſæpius ingemiſcens, cur tanta dominū ſaluatorem turba neſciret. Interea ſicut nos incredibilis circundederat multitudo, mulier quædam, cuius filius paulo ante defecerat, corpus exanime beato uiro protenſis manibus cœpit offerre, dicens: ſcimus quia amicus Dei es, reſtitue mihi filium meum, quia unicus mihi eſt. Iunxit ſe cætera multitudo, & matris precibus acclamabat. Tum Martinus uidens pro expectantium ſalute (ut poſtea nobis ipſe dicebat) conſequi ſe
14 poſſe uirtutē, defuncti corpus proprijs manibus accepit.

Orauit Martinus flexis genibus, & mortuus ſuſcitatus eſt. [illegible]

Et cū expectantibus cunctis, genua flexiſſet, ubi conſummata oratione ſurrexit, uiuum paruulum matri reſtituit. Tum uero multitudo omnis, in cœlū clamore ſublato, Chriſtū dñm fateri, poſtremo cuncti cateruatim ad genua beati uiri ruere cœperunt, fideliter poſtulantes, ut eos faceret Chriſtianos. Nec cunctatus, in medio, ut erat, campo cunctos impoſita uniuerſis manu, cathecumenos fecit, cū quidem ad nos conuerſus diceret, non irrationabiliter in campo cathecumenos fieri, ubi ſolent martyres conſecrari. Viciſti (inquit Poſtumianus Galle) uiciſti; non utiq; me, qui Martini ſum potius aſſertor, & qui hæc omnia de illo uiro & ſciui ſemper, & credidi ſed eremitas omnes, anachoritasq; uiciſti. Nemo enim illorū, ſicut Martinus hic ueſter, immo noſter, mortuis imperauit. Meritoq; hūc iſte Sulpitius Apoſtolis comparat, & prophetis, quem per omnia illis eſſe conſimilem fidei uirtus, ac uirtutū opera teſtantur. Sed perge quæſo, quanq; nihil magnificentius audire poſsimus: perge tamen, Galle, quod etiam nunc de Martino supereſt ſermonis euoluere. Nam etiam minima illius, & quotidiana animus feſtinat agnoſcere, quia minima illius aliorū maximis maiora eſ-

ſe nulli dubiũ eſt. Ita faciam, Gallus inquit. Verũ id, quod dicturus ſum, ipſe non uidi. Prius enim geſta res eſt, ꝙ me illi uiro iungerem. Sed factũ celebre eſt fideliũ fratrũ, qui interfuerant, ſermone uulgatum.

¶ Eodem ferè tempore, cum primũ epiſcopus datus eſt, fuit ei neceſsitas adire comitatũ. Valentinianus tum maior rerũ potiebatur. Is cũ Martinũ ea petere cognouiſſet, quæ præſtare nolebat, iuſsit eum Palatij foribus arceri. Etenim ad animum illius immitem, atq; ſuperbũ, uxor acceſſerat Ariana, quæ totũ illum, à ſancto uiro, ne ei debitam reuerẽtiam præſtaret, auerterat. Itaq; Martinus ubi ſemel, atq; iterũ ſuperbum principem fruſtra adire tentauit, recurrit ad nota pręſidia; cilicio obuoluitur, cinere cõſpergitur, cibo, potuq; abſtinet, orationẽ noctibus, diebusq; perpetuat. Septimo uero die aſsiſtit ei Angelus, iubetq; eum ad Palatiũ ire ſecurum, 15 regias fores, quantumlibet clauſas, ſponte reſerandas, Imperatoris ſuperbum ſpiritũ molliendum. Igitur iſtiuſmodi pręſentis Angeli confirmatus alloquio, & fretus auxilio, palatiũ petit. Patent limina, nullus obſiſtit, poſtremò neq; ad Regem, nemine prohibente, peruenit. Qui cũ uenientem eminus uideret, infrendens, cur fuiſſet admiſſus, nequaq; aſſurgere eſt dignatus aſtanti; donec regiam ſellã ignis operiret, ipſumq; Regem ea corporis parte qua ſedebat, afflaret incendiũ. Ita ſolio ſuo ſuperbus excutitur, & Martino inuitus aſſurgit: multũq; complexus, quem ſpernere ante decreuerat, uirtutem ſenſiſſe diuinã emendatior fatebatur. Nec expectatis Martini precibus, prius omnia præſtitit, ꝙ rogaretur. Colloquio illũ, atq; conuiuio frequenter aſciuit, poſtremò abeunti, multa munera obtulit; quæ uir beatus, ut ſemper paupertatis cuſtos, cũcta reiecit. Et quia palatiũ ſemel ingreſsi ſumus, licet diuerſis in palatio tẽporibus geſta connectam, nequaq; enim prætermittendũ uidetur circa Martini admirationẽ reginæ fidelis exemplũ. Maximus Imperator Rempublicã gubernabat, uir omni uitæ merito pręsaid dicandus, ſi ei uel diadema non legitime, tumultuante milite, impoſitũ repudiare, uel armis ciuilibus abſtinere licuiſſet. Sed magnũ Imperium nec ſine periculo renui, nec ſine armis potuit obtineri. Hic Martinũ ſæpius euocatũ, receptumq; intra palatiũ uenerabiliter honorabat. Totus illi cũ eo ſermo de præſentibus, de futuris, de fideliũ gloria, de æternitate ſanctorum; cum interim diebus, ac noctibus de ore Martini regina pendebat, euangelico illo non inferior exẽplo, pedes ſancti fletu rigabat, crine tergebat. Martinus, quem nulla unq; fœmina contigiſſet, iſtius aſsiduitatem, immo potius ſeruitutem non poterat euadere. Non illa opes regni, non Imperij dignitatem, nõ diadema, non purpuram cogitabat: diuelli à Martini pedibus ſolo ſtrata non poterat. Poſtremo à uiro ſuo poſcit, dein Martinũ uterq; compellũt, ut ei, remotis omnibus miniſtris, præberet ſola conuiuium. Nec potuit uir beatus obſtinatius reluctari. Componitur caſtis reginæ manibus apparatus, ſellulam ipſa conſternit, menſam admouet, aquam manibus ſubminiſtrat, cibũ, quem ipſa coxerat, apponit. Ipſa illo ſedente eminus, ſecundũ famulantium diſciplinam, ſolo fixa conſiſtit immobilis, per omnia miniſtrantis modeſtiam, & humilitatem exhibens ſeruientis. Miſcuit ipſa bibituro, & ipſa porrexit. Finita cænula fragmenta panis aſſumpti, micasq; collegit, ſatis fideliter illas reliquias Imperialibus epulis anteponens. Beata mulier tanto pietatis affectu, illi merito cõparanda, quæ uenit à finibus terræ audire ſapien-

Nota Martini præſidia, cilicium, cinis, abſtinentia, oratio, uigiliæ.

tiam Salomonis; ſiquidem ſimplicem ſequamur hiſtoriam: Sed ſi fides reginarũ eſt cõferenda (quod mihi liceat ſeparata myſterij maieſtate dixiſſe) illa expetiuit audire ſapientiam; iſta non tantum audiſſe contenta, ſed & meruit ſeruire ſapienti.

Ad hæc Poſthumianus: Iamdudũ, inquit, Galle, audiens te loquentem, uehementer admiror Reginæ fidẽ. Sed ubi illud eſt, ꝙ nulla unquã fœmina ferebatur propius aſtitiſſe Martino? Ecce iſta non ſolũ aſtitit, ſed etiam miniſtrauit; & uereor ne ſe iſto aliquantulũ tueantur exemplo, qui libenter fœminis inſeruntur. Tum Gallus: Quid tu, inquit, non uides, quod ſolent docere grammatici locũ, tempus, perſonam? Propone enim tibi ante oculos captum in Palatio Imperatoris precibus ambiri, reginæ fide cogi, temporis neceſsitate cõſtringi, ut clauſos carcere liberaret, exilijs datos reſtitueret, bona adempta redimeret. Hæc quanti putas conſtare debuiſſe Epiſcopo, ut pro his omnibus non aliquantulũ de rigore propoſiti relaxaret? Veruntamen qa occaſione huius exẽpli, male uſuros eſſe aliquos arbitraris; illi uero felices erũt, ſi a diſciplina iſtius uiri non recedant. Videãt enim quia Martino ſemel tm̃ in uita iam ſeptuagenario non uidua libera, non uirgo laſciuiẽs, ſed ſub uiro uiuens, ipſo uiro pariter ſupplicante, regina ſeruiuit, & miniſtrauit edenti, non cũ epulante diſcubuit. Nec auſa eſt participare conuiuiũ, ſed deferebat obſequiũ. Diſce igit̃ diſciplinam. Seruiat tibi matrona non imperet, & miniſtret, non recumbat. Sicut Martha illa miniſtrauit dño, nec tamen eſt aſcita conuiuio: imo prælata miniſtranti, quæ uerbũ potius audiebat. Sed in Martino iſta Regina utrunqꝫ cõpleuit; & miniſtrauit ut Martha, & audiuit ut Maria. Quod ſi qs hoc uti uoluerit exemplo, per omnia teneat exemplũ. Talis cauſa ſit, taliſqꝫ perſona, tale obſequiũ, tale conuiuiũ & in omni uita ſemel tm̃. Præclare, inqt, Poſtumianus, noſtros iſtos, ut Martini non egrediant̃ exemplũ, tua conſtringit oratio. Sed profiteor tibi, qa hæc ſurdis auribus audient̃. Nam ſi Martini ſequeremur uias, nunqꝫ cauſas de oſculo diceremus, & uniuerſis ſęuæ opinionis opprobrijs careremus. Verũ, ſicut tu ſoles dicere, cũ edacitatis argueris, Galli ſumus: ita nos in hac parte nunqꝫ uel Martini exemplo, uel tuis diſputationibus corrigendi, fatemur Theuthones ſum⁹. Veruntamen hæc nobis iamdudũ agentibus, qd tu tam obſtinate, Sulpici, taces? Ego, inqꝫ, non ſolũmodo taceo, ſed olim de iſtis tacere diſpoſui. Nã qa quandam uiduam, uagã, nitidulã, ſumptuoſam obiurgauerim laſciuius uictitantem; itidemqꝫ uirginẽ adoleſcenti cuidam mihi caro indecentius adhærentem (cũ quidem ipſam frequenter audiſſem alios ẽt, qa talia agerent, increpantem) tanta mihi omniũ fœminarũ, cunctorumqꝫ monachorum odia concitaui, ut aduerſum me utræqꝫ legiones iurata bella ſuſceperint. Vnde quæſo taceatis; ne etiam hoc, quod uos loqmini, ad meam referatur inuidiam. Tota uobis iſtorũ mentio relinquatur: ad Martinum potius reuertamur. Tu, Galle, ut aggreſſus es, cœptũ opus explica.

16 *Notent quæ hic dicuntur, hæreticorum noſtrorũ ſacerdotes, qui tantopere amant colloquia, congreſſus & conuictus fœminarum.*

Tum ille iam qdem uobis, inqt, tanta narraui, ut ſatisfacere ſtudijs ueſtris meus ſermo debuerit. Sed quia uoluntati ueſtræ non obſecũdare mihi non licet, quantũ adhuc diei ſupereſt, loquar. Nam certe dũ ſtramen illud, quod in lectos noſtros parat̃ aſpicio, ſubuenit in memoriã etiã de ſtramine, in quo Martinus iacuerat, factam eſſe uirtutem. Res ita geſta eſt. Claudiomagus uicus eſt in confinio Biturigũ, atqꝫ Turonorum. Eccleſia

ſibi eſt celebris religione ſanctorũ, nec minus glorioſa ſacrarum uirginum multitudine. Præteriens ergo Martinus in ſecretario eccleſiæ habuit manſionẽ. Poſt diſceſſum illius cũctæ in ſecretariũ illud uirgines irruerunt. Adlambunt ſingula loca, ubi aut ſederat uir beat⁹, aut ſteterat: ſtramentũ ẽt in quo quieuerat, partiunt̃. Vna earũ poſt dies paucos, partem ſtraminis, quã ſibi pro benedictione collegerat, Emergumeno, quẽ ſpiritus erroris agitabat, de ceruice ſuſpendit. Nec mora, dicto citius, eiecto dęmone, perſona purgata eſt. Per idem fere tp̃s Martino a Treueris reuertẽti fit obuiã uacca, quã dæmon agitabat: quæ relicto grege ſuo, in homines ferebatur, & iam multos noxie petulans confoderat. Verũ ubi nobis cœpit eſſe contigua, ĳ qui eam eminus ſequebant̃, prædicere magna uoce cœperunt, ut caueremus. Sed poſtq̃ ad nos toruis furibũda luminibus propius acceſſit, Martin⁹ eleuata obuiam manu pecudẽ conſiſtere iubet. Quæ mox ad uerbũ illius, ſtare cœpit immobilis, cũ interea uidet Martinus dæmonem dorſo illius ſuperſedentem. Quẽ increpans, deſcende, inqt, funeſte de pecude, & innoxiũ animal agitare deſiſte. Paruit nequã ſpiritus, & receſsit. Nec defuit ſenſus in buccula, quin ſe intelligeret liberatã. Ante pedes ſancti uiri recepta qete proſternit̃. Dein iubente Martino, gregem ſuũ petĳt, ſeq; agmini cæterarũ oue placidior immiſcuit. Hoc illo fuit in tempore, quo inter medias poſitus flammas, non ſenſit incendiũ. Quod mihi nõ arbitror eſſe referendũ; quia hoc pleni⁹ iſte ſulpitius, licet in libro ſuo præteritũ, in epiſtola tñ poſtea, quam ad Euſebiũ tum presbyterũ, modo epiſcopũ, fecit, expoſuit. Quam tu, Poſtumiane, (ut credo) legiſti: aut ſi incognita tibi eſt, cũ libuerit, in prõptu ex illo armario habes. Nos ab illo omiſſa referimus. Quodam aũt tempore cũ dioceſes circuiret, uenantiũ agmen incurrim⁹. Canes leporẽ ſequebant̃. Iamq; multo ſpacio uicta beſtiola, cũ undiq; campis late patentib⁹ nullũ eſſet effugiũ, mortem imminentem iam iamq; capienda crebris flexib⁹ differebat. Cuius periculũ uir beatus pia mente miſerat⁹ imperat canib⁹, ut deſiſterent ſeq., & ſinerent abire fugientem. Qui continuo ad primũ eius ſermonis imperiũ conſtiterunt. Crederes uinctos, imo potius affixos, in ſuis hærere ueſtigĳs. Ita lepuſculus, perſecutoribus alligatis, incolumis euaſit.

Operæpreciũ autem eſt etiam familiaria illius uerba ſpiritali ſale condita, memorare. Ouem recens tunſam forte conſpexerat: Euangelicũ, inquit, mandatũ iſta compleuit; Duas habuit tunicas, unam earũ largita eſt non habenti. Ita ergo & uos facere debetis. Item cũ ſubulcũ algentem, ac pene nudũ in pellicea ueſte uidiſſet: En, inqt, Adam eiectus de paradiſo in ueſte pellicea ſues paſcit: ſed nos, illo uetere depoſito, nouũ Adam potius induam⁹. Boues ex parte prata depauerant; porci ẽt nonnulla ſuffoderant; pars cætera, q̃ manebat illæſa, diuerſis floribus quaſi picta uernabat: ſpeciem, inqt, gerit pars illa coniugĳ, quæ pecore depaſta, etſi nõ penitus gratiam amiſit herbarũ, nullam tñ florũ retinet dignitatem. Illa uero, quam porci, pecora immũda, foderũt, fornicationis imaginem fœdam prætendit. Cæterũ illa portio, quæ nullam ſenſit iniuriam, gloriam uirginitatis oſtendit. Herbis fœcũda luxuriat, fœni in ea fructus exuberant, & ultra oẽm ſpeciem diſtincta florib⁹, quaſi gemmis micantib⁹ ornata radiat: Beata ſpecies, & deo digna. Nihil enim uirginitati eſt comparandũ. Ita & illi, q coniugia fornicationi comparant, uehementer errant. Et illi, qui

17 *Sunt ne noſtro tempore qui cõiugia uir*

ginitati aquãda exiſtimant? Sunt profeclo. Hos ergo tu ſicut Martinus, miſeros penitus et ſtultos dicito

18

Fornicatio deputatur ad pœnã, niſi ſatisfactiõe purgetur. Ecce ſatisfactionis opera pro peccatis. Nã quomodo alias poſſet ſatisfactione purgari?

19

Nota Monache qui es ex hæreticorum officina, & mulierum conuictus nõ potes adduci ut deſeras, etiã ſub nefandi matrimonij prætextu.

coniugia uirginitati æquanda exiſtimant, miſeri penitus, & ſtulti ſunt. Ve
rum hæc a ſapientibus tenenda diſtinctio eſt, ut coniugiũ pertineat ad ue
niam, uirginitas ſpectet ad gloriam, fornicatio deputet̃ ad pœnam, niſi ſa
tisfactione purget̃. Miles quidam cingulũ in Eccleſia, monachũ pro-
feſſus, abiecerat; cellulam ſibi eminus in remoto, quaſi eremita uicturus,
erexerat. Interea aſtutus inimic⁹ uarijs cogitationib⁹ brutũ pectus agita-
bat, ut coniugem, quam Martin⁹ in monaſterio puellarũ eſſe pceperat,
uolũtate mutata, ſecũ potius uellet habitare. Adijt ergo Martinũ fortis e-
remita, qd haberet animi confitet̃. Ille uero uehementer cœpit abnuere,
fœminam uiro rurſus iam monacho, non marito, incongrua ratione miſce
ri. Poſtremo cũ miles inſtaret affirmans, nihil hoc propoſito eſſe nocitu-
rum, ſe ſolo coniugis uti uelle ſolatio: porrò ne rurſum ſe in ſua reuoluerẽt
non eſſe metuendũ; ſe eſſe militem Chriſti, illã quoq; in eadem eiuſdẽ mi
litiæ ſacramenta iuraſſe: pateret̃ Epiſcopus ſanctus eos ſexũ ſuũ fidei me-
rito neſcientes pariter militare. Tum Martinus (uerba uobis ipſa dicturus
ſum) Dic mihi, inqt, ſi unq̃ in bello fuiſti, ſi in acie conſtitiſti? At ille reſpõ-
dens: Frequenter, inqt, in acie ſteti, & bello frequenter interſui. Ad hæc
Martinus Dic mihi ergo; nunqd in illa acie, q̃ armata in præliũ parabat̃,
aut iam aduerſus hoſtilem exercitũ collocato comin⁹ pede diſtricto en-
ſe pugnabat, ullam fœminam ſtare, aut pugnare uidiſti? Tum demũ mi-
les confuſus erubuit, gratias agens errori ſuo ſe non fuiſſe permiſſum, nec
aſpera increpatione uerborũ, ſed uera, & rationabili ſecundũ perſonã mi-
litis comparatione correctũ. Martinus autem conuerſus ad nos, ſicut eũ
frequens fratrũ turba uallauerat, Mulier, inquit, uirorũ caſtra non adeat;
acies militũ ſeparata conſiſtat: procul fœmina in ſuo degens tabernacu-
lo ſit remota; contemptibilẽ enim reddit exercitũ, ſi uirorũ cohortib⁹ tur-
ba fœmina miſceat̃. Miles in acie, miles pugnet in cãpo; mulier ſe itra mu
rorũ munimẽta contineat. Habet & illa gloriã ſuã, ſi pudicitiã, uiro abſen
te, ſeruauerit. Cui⁹ hæc prima uirtus, & cõſummata uictoria eſt, nõ uideri.

Illud uero, ſulpici, meminiſſe te credo, quo affectu nobis, cum & tu co-
rã adeſſes, illam uirginẽ prædicaret, quæ ita ſe penitus ab omniũ uirorum
oculis remouiſſet, ut ne ipſum quidẽ ad ſe Martinũ, cũ eam ille officij cau-
ſa uiſitare uellet, admiſerit. Nã cũ prope agellulũ illius præteriret, in quo
ſe iam ante cõplures annos pudica cohibebat, audita fide illius, atq; uir-
tute, diuertit, ut tã illuſtris meriti puellã religioſo officio epiſcopus honora
ret. Nos conſequentes gauiſurã illã uirginem putabamus, ſiquidẽ hoc in
teſtimonium uirtutis ſuæ eſſe habituram, ad quã tanti nominis ſacerdos,
depoſito propoſiti rigore ueniſſet. Verũ illa fortiſsimi uincula propoſiti,
ne Martini quidẽ contemplatione laxauit. Ita uir beatus, accepta per aliã
fœminam excuſatione laudabili, ab illius foribus, quæ ſe uidendam, ſalu-
tandamq; non dederat, lętus abſceſsit. o uirginẽ glorioſam, quę ne à Mar
tino quidẽ paſſa eſt ſe uideri. O Martinũ beatum, qui illã repulſam non
ad contumeliam ſuam duxit, ſed magnificãs illius cũ exultatione uirtutẽ,
inuſitatũ in his dũtaxat regionibus gaudebat exemplũ. Ergo cum haud
longe ab illa uillula nos manere, nox imminens coegiſſet, exenium beato
uiro, eadẽ illa uirgo tranſmiſit: Fecitq; Martinus, quod ante non fecerat.
Nullius enim ille unq̃ xeniũ, nullius munus accepit. Nihil ex his, quæ uir-
go uenerabilis miſerat, refutauit, dicẽs, benedictionẽ illius à ſacerdote mi-

nime

nime reſpuendã, quæ eſſet multis ſacerdotibus præferenda. Audiant, quæſo, uirgines hoc exemplũ; ut fores ſuas, ſi eas mali obſidere uoluerint, etiã bonis claudant; & ne ad ſe improbis ſit liber acceſſus, non uereantur excludere etiã ſacerdotes. Totus hoc mũdus exaudiat: Videri ſe à Martino uirgo paſſa non eſt. Non utiq; illa quemcunq; repulit ſacerdotem, ſed in ei⁹ uiri conſpectũ puella non uenit, quẽ uidere ſalus uidentiũ fuit. Quis autem hoc alius, prȩter Martinũ, ſacerdos non ad ſuam iniuriam retuliſſet, quos aduerſus ſanctam uirginem motus, quantaſq; iras mente concepiſſet, hȩreticam iudicaret & anatematizandam eſſe decreuiſſet; q̃ uero illi beatȩ animȩ illas uirgines prætuliſſet, quȩ crebris occurſib⁹ ubiq; ſe prȩbent obuias ſacerdotib⁹, quæ conuiuia ſumptuoſa diſponunt, quȩ una pariter accumbũt? Sed quo me ducit oratio? Paululum iſte liberior ſermo reprimend⁹ eſt, ne in aliquorũ forſitan ĩcurrat offenſam. Etenim infidelib⁹ obiurgationis uerba non proderũt, fidelib⁹ aũt ſatisfaciet exemplũ. Verũ ego ita uirtutem hui⁹ uirginis prædicabo, ut tñ nihil illis, q̃ ad Martinũ uidendũ ex longinquis regionib⁹ ſæpe uenerũt, arbitrer derogandũ. Si q̇dem hoc beatũ uirũ frequenter affectu etiam angeli frequentant.

Cæterũ id, quod dicturus ſum, Poſtumiane, hoc te (ſulpitius me aũt intuebat̃) teſte perhibeo. Quodã die ego, & iſte ſulpici⁹ pro forib⁹ illi⁹ excubantes iam ꝑ aliquot horas cũ ſilentio ſedebam⁹ ingenti horrore, & tremore, ac ſi ante angeli tabernaculũ mandatas excubias ducerem⁹: Cum q̇dem clauſo cellulæ ſuæ hoſtio nos ibi eſſe neſciret. Interim colloquentiũ murmur audiuim⁹, et mox horrore quodã circũfundimur; ac obſtupẽtes nec ignorare potuim⁹ neſcio q̇d fuiſſe diuinũ. Poſt duas fere horas ad nos Martin⁹ egredit̃: ac tum eũ iſte ſulpicius (ſicut apud eũ nemo familiari⁹ loquebat̃) cœpit orare, ut pie quȩrẽtib⁹ indicaret, q̇d illud diuini fuiſſet horroris, quod fatebamur nos ambo ſenſiſſe, uel cũ q̇b⁹ fuiſſet in cellula collocutus; tenuem enim nos licet, & uix intellectum, ſermocinantiũ ſonũ ꝓ forib⁹ audiſſe. Tum ille diu multũq; cũctatus (ſed nihil erat, quod ei ſulpitius non extorqueret inuito: Incredibiliora forte dictur⁹ ſum, ſed Chriſto teſte non mentior; niſi quiſpiam eſt tam ſacrilegus, ut Martinũ putet fuiſſe mentitũ) dicam, iq̃uit, uobis, ſed uos nulli, quȩſo, dicatis: Agnes, Tecla, & Maria mecũ fuerũt. Referebat aũt nobis uultũ, atq; habitũ ſingularũ. Nec uero illo tantum die, ſed frequenter ſe ab eis confeſſus eſt uiſitari. Petrum etiam, & Paulũ apoſtolos uideri a ſe ſæpius non negauit. 20

Et noſtri hæretici appellare audent ſanctos emortuos.

Iam uero dæmones, prout ad eũ quiſq; ueniſſet, ſuis nominib⁹ increpabat: Mercuriũ maxime patiebat̃ infeſtũ: Iouem brutũ, atq; hebetem eſſe dicebat. Hæc pleriſq; etiam in eodem monaſterio cõſtitutis, incredibilia uidebant̃, ne dum ego confidam oẽs, qui hȩc audient, credituros. Nam niſi inextimabilem uitam, atq; uirtutem Martinus egiſſet, nequaq̃ apud nos tanta gloria prȩditus haberet̃. Quanq̃ minime mirũ, ſi in operib⁹ Martini infirmitas humana dubitauerit, cũ multos quoq; hodie uideam, nec Euãgelĳs quidem crediſſe. A Martino aũt ſæpe angelos uiſos familiariter et ſenſimus, & experti ſumus. Rem minimam dicturus ſum, ſed tñ dicam. Apud Nemauſum Epiſcoporũ ſynodus habebat̃: ad quam quidem ire noluerat, ſed quid geſtũ eſſet, ſcire cupiebat. Caſu cũ eo iſte ſulpicius nauigabat; ſed procul ut ſemꝑ a cȩteris in remota nauis parte reſidebat. Ibi ei angelus, quid geſtũ eſſet in ſynodo, nunciauit. Nos poſtea tempus habiti

concilij ſolicite requirentes, ſatis compertum habuimus ipſo die fuiſſe cōuentū, & ea ibi ab epiſcopis fuiſſe decreta, quæ Martino angel⁹ nūciauerat.

Hęc cum maxime Gallus, necdum explicitis quæ ſtatuerat referre, loqueret, puer familiaris ingreſſus eſt, nuncians, refrigeriū presbyterū ſtare pro forib⁹. Dubitare cœpimus utrū Gallum adhuc melius eſſet audire, an exoptatiſsimo nobis uiro, qui officij cauſa, ad nos ueniebat, occurrere. Tum Gallus: Etiamſi non ob aduentū ſanctiſsimi ſacerdotis, reliquenda nobis hęc eſſet oratio, nox ipſa cogebat hucuſque protractū finire ſermonē. Verū quia de Martini uirtutib⁹ nequaquam explicari uniuerſa potuerūt, hæc uos hodie audiſſe ſufficiat; cras reliqua dicem⁹. Ita pariter, accepta hac Galli reſponſione, ſurreximus.

Ex Dialogo 3. eiuſdem, eiſdem interlocutoribus.

Gallus. Conueniſtis ad me audiendum, & ſancti, & diſerti; ſed religioſas potius, quam doctas aures ut arbitror attuliſtis: audituri me fide teſtis, nō oratoris copia locuturū. Quę aūt heſterno die dicta ſunt, non reuoluam. Illa qui non audierūt, ex ſcriptis recognoſcēt. Noua Poſtumianus expectat, nūciaturus orienti, ne ſe in comparatione Martini præferat occidēti.

Ac primum geſtit animus, quod refrigerius in aurē ſuggerit, explicare. Res iſta in Carnotena geſta eſt ciuitate. Pater filiam duodennem ab utero mutam puellam Martino cœpit offerre, poſcens ut linguam ligatam meritis ſuis ſanctus abſolueret. Ille cedens epiſcopis, qui tum forte latus illius ambiebant, Valentiniano, atque Victricio imparē ſe eſſe tantæ moli, ſed illis quaſi ſanctiorib⁹ nihil impoſsibile, fatebaẗ. At illi pias preces una cum patre ſupplici uoce iungentes, orare Martinū, ut ſperata præſtaret. Nec cūctatus ultra (utrunque præclarū, & oſtendendo humilitatē, nec diſferendo pietatem) iubet circūſtantis populi multitudinē ſubmoueri. Epi-

21 ſcopis tm̄, & puellæ patre aſsiſtentib⁹, in orationem ſuo illo more proſternitur. Dein pauxillū olei cū exorciſmi præfatione benedicit; atque ita in os puellæ ſanctificatū liquorem, cū & linguam illius digitis teneret, infudit. Nec fefellit ſanctū uirtutis euentus. Patris nomen interrogat, mox illa reſpōdet. Proclamat pater cū gaudio, pariter & lachrymis, Martini genua complexus: & hanc primam ſe filiæ audiſſe uocem, cūctis ſtupentibus, fatebatur. Ac ne cuique id forte incredibile uideaẗ, perhibeat uobis præſens Enagrius teſtimoniū ueritatis. Nam res ipſo præſente, tum geſta eſt.

Tu qui dicis benedictiones creaturarum ſuperſtitioſas eſſe, uide contra tuum dogma uirum ſanctū benedictione exorcizati olei mutitatem a puella expuliſſe.

22 Parū illud eſt, quod nuper, Arpagio presbytero referente, cognoui; ſed non prætermittendū uideẗ. Auitiani comitis uxorē miſiſſe Martino oleū, quod ad diuerſas morborū cauſas (ſicut eſt conſuetudo) benediceret: ampullam uitreā iſtiuſmodi fuiſſe, ut rotunda in uentrem creſceret ore producto, ſed oris extantis concauū & non repletū; quia id moris ſit uaſcula cōplere, ut pars umbonib⁹ obſtruendis libera relinquaẗ. Teſtabatur presbyter uidiſſe ſe oleū ſub Martini benedictione creuiſſe, quoad exūdante copia ſuperne difflueret; eandemque, dum ad matremfamilias uaſculū referretur, ſeruaſſe uirtutē. Nam inter manus pueri portantis ita ſemper exundaſſe oleū, ut omne illius ueſtimentū copia ſuperfuſi liquoris operiret; matronam ita uſque ad ſummū labrum plenū uaſculum recepiſſe, ut presbyter hodie quoque fateatur obdendi peſſuli, quo claudi diligentius ſeruanda conſueuerunt, in uitro illo ſpacium non fuiſſe.

Et hoc ad ſuperiorem notulam pertinet.

Mirū & illud, quod huic (me autem intuebaẗ) memini contigiſſe. Vas uitreū cum oleo, quod Martin⁹ benedixerat, in feneſtra paululū editiore

depoſuit. Puer familiaris incautior linteũ ſuperpoſitũ, ampullam ibi eſſe ignarus, attraxit: uas ſuper conſtratũ marmore pauimentũ decidit. Cun- 23
ctis metu exterritis, ne benedictio deperiſſet, ampulla perinde incolumis *Item & hęc.*
eſt reperta, ac ſi ſuper plumas molliſsimas decidiſſet. Quę res non potius ad caſum, q̃ ad Martini eſt referenda uirtutẽ; cuiꝰ bñdictio pire nõ potuit.

Quid illud, quod factũ a quodam, cuius nomen, q̃a præſens eſt, & prodi ſe uetuit, ſupprimet? Cui quidem tempori hic etiam ſaturninꝰ interfuit. Canis nobis importunior oblatrabat: In nomine, inq̃t, Martini iubeo te obmuteſcere. Cani hæſit latratꝰ in gutture. Lingua ut abſciſſam putares, obmutuit. Ita parum eſt ipſum Martinũ feciſſe uirtutes, credite mihi, q̃a etiam aliĳ in nomine eius multa fecerunt.

Auitiani quondã comitis noueratis barbaram nimis, & ultra omnes cruentam feritatẽ. Hic rabido ſpiritu ingreſſus Turonũ ciuitatem, ſequentibus eũ miſerabili facie ordinibꝰ cathenatis, diuerſa perdendis parari iubet genera pœnarũ, diſponens poſtero die, attonita ciuitate, ad opus tam triſte procedere. Quod ubi Martino compertum eſt, ſolus paulò ante mediam noctẽ ad prætoriũ beſtiæ illius tendit. Sed cũ profundæ noctis ſilentio q̃eſcentibus cũctis, nulli foribꝰ obſeratis pateret ingreſſus, ante limina cruenta ꝓſternit. Interea Auitianus graui ſomno ſepultus, Angelo irruẽte ꝑcellit: ſeruus, inq̃t, dei ad tua limina iacet, & tu q̃eſcis; Qua ille uoce percepta, lecto ſuo turbatꝰ excutit: conuocatiſq́ ſeruis trepidꝰ exclamat, Martinũ eſſe pro foribꝰ: Irent ꝓtinus, clauſtra reſeruarẽt, ne Dei ſeruus pateret iniuriam. Sed illi (ut eſt omnium natura ſeruorũ) uix prima limina egreſſi, irridentes dñm ſuũ, ꝙ ſomno fuiſſet illuſus, negant quẽq̃ eſſe pro foribꝰ, ex ſuomet ingenio coniectantes neminem nocte poſſe uigilare, nedum illi crederent in illo noctis horrore iacere ad aliena limina ſacerdotem. Idq̃ Auitiano facile perſuaſum; rurſum ſoluit in ſoporem. Sed mox ui maiore concuſſus exclamat Martinum ſtare pro foribꝰ; ſibi ideo nullam quietem animi, corporiſq́ permitti. Tardantibꝰ ſeruis ipſe ad limina exteriora ꝓgredit. Ibi Martinũ, ut ſenſerat, deprehendit. Perculſus miſer tantæ manifeſtatione uirtutis: Quid, inquit, hoc dñe mihi feciſti? Nihil te loqui neceſſe eſt: Scio quid deſideres; uideo q̃d requiras, diſcede quantocius, ne me ob iniuriam tui cœleſtis ira conſumat: ſatis ſoluerim hucuſq̃ pœnarum; crede quia non leuiter apud me actũ eſt, ut ipſe procedentẽ. Poſt diſceſſum aũt ſancti aduocat officiales ſuos: Iubet oẽs cuſtodias relaxari; & mox ipſe ꝓficiſcit. Ita fugato Auitiano, lętata eſt ciuitas & liberata. Hæc cum multis Auitiano referente comperta ſunt: tum nuper Refrigerius presbyter, quẽ coram uidetis, ab Agarido fideli uiro ex tribunis ſub inuocatione diuinæ maieſtatis audiuit, q ſibi hoc ab ipſo Auitiano relatum eſſe iurabant.

Cęterum nolo miremini me hodie facere, quod heſterno nõ feci, ut ad ſingulas quaſq́ uirtutes nomina teſtiũ, perſonaſq́ ſubnectam. Ad quas ſi quis fuerit incredulus, q̃a adhuc in corpore ſunt, recurrat. Exigit id infidelitas plurimorũ, qui in aliquibꝰ, quæ heſterno memorota ſunt, enutare dicunt. Accipiant ergo teſtes adhuc incòlumes, atq́ uiuentes; quibꝰ, q̃a de fide nr̃a dubitant, magis credant. Sed ſi adeo infideles ſunt, profiteor, q̃a nec illis ſunt crediturι. Miror aũt quenq̃, q uel tenuem ſenſum religionis habeat, tm̃ piaculi uelle cõmittere, ut putet quenq̃ de Martino poſſe mẽtiri. Faceſſat a quoq̃, qui ſub Deo uiuit, iſta ſuſpicatio. Nec enim Martinꝰ

hoc indiget, ut mendacijs aſſerat. Sed tñ totius ſermonis fidem apud te, xp̃e, deponim⁹, nos nec alia dixiſſe, nec alia dicturos, ꝙ̃ q̃ aut ipſi uidim⁹, aut q̃ manifeſtis auctorib⁹, uel plerũq; ipſo referẽte, cognouim⁹. Cæterũ, etſi dialogi ſpeciem, quo ad leuãdũ faſtidiũ lectio uariaret, aſſumpſimus, nos pie præſtruere profitemur hiſtoriæ ueritatẽ. Hæc me extrinſecus inſerere nonnullorũ incredulitas non ſine meo dolore compulerit: ſed redeat ad noſtrum ſermo conſenſum. In quo cum me tam ſtudioſe audiri uideã, fatebor neceſſe eſt, Aprum feciſſe conſtanter, qui repulit infideles, eos tm̃ iudicans audire debere, qui crederent. Efferor ſiquidem (credite) ſpiritu, & præ dolore totus inſanio, non credunt Martini uirtutib⁹ Chriſtiani, quas dæmones fatebantur.

¶ Monaſterium beati uiri duob⁹ a ciuitate erat milibus diſperatũ. Sed ſi quotiens uenturus ad eccleſiam pedem extra ſuę cellulæ limen extulerat, uideres per totam eccleſiam energumenos rugientes, & quaſi aduenięte iudice agmina damnanda trepidare; ut aduentũ ep̃i clericis, q uenturũ eẽ neſcirent, dęmoniorũ gemitus indicaret. Vidi quẽdam, appropinquante Martino, in aerę raptum manibus extenſis in ſublime ſuſpẽdi, ut nequaꝙ̃ ſolum pedibus attingeret. Si qñ aũt exorcizandorum dæmonũ Martin⁹ operam recepiſſet, neminem manib⁹ attrectabat, neminem ſermonib⁹ in-
24 crepabat, ſicut plerũq; per clericos rotatur turba uerborum; ſed admotis energumenis, cęteros iubebat abſcedere, ac foribus obſeratis, in medio eccleſiæ, cilicio circuntectus, cinere reſperſus, ſolo ſtratus orabat. Tu uero cerneres miſeros diuerſos exitu perurgeri; hos ſublatis in ſublime pedib⁹ quaſi de nube pendere, nec tñ ueſtes defluere ſuper faciem, ne faceret uerecundiam nudata pars corporũ. At in parte alia uideres ſine interrogatione uexatos, & ſua crimina confitentes. Nomina ẽt nullo interrogante prodebant. Iſte ſe Iouem iſte Mercuriũ fatebãt. Poſtremo cũctos diaboli miniſtros cũ ipſo cerneres auctore cruciari, ut iam illud in Martino fateamur impletũ quod ſcriptum eſt, qm̃ ſancti de Angelis iudicabunt.

Martinus in medio eccleſiæ foribus obſeratis, cilicio circuntectus, cinere reſp̃ſus, & ſolo ſtratus orans expellebat dæmões.

Pagum quendam in ſenonũ uico annis ſingulis grando uaſtabat. Cõpulſi extremis malis incolæ a Martino auxiliũ popoſcerunt, miſſa per Auſpicium pręfectoriũ uirum ſatis fida legatione; cuius agros ſpecialiter grauior, ꝙ̃ cæterorum aſſueuerat procella populari. Sed facta ibi oratione, Martinus ita uniuerſam penitus liberauit ab ingruenti peſte regionem, ut per uiginti annos, q̃bus poſtea manſit in corpore, grandinem in illis locis nemo pertulerit. Quod ne fortuitũ eſſe, & non potius Martino præſtitũ putaretur, eo anno, quo ille defunctus eſt, rurſus incubuit rediuiua tempeſtas. Adeo ſenſit & mundus uiri fidelis exceſſum, ut cuius uita iure gaudebat, eiuſdem morte lugeret. Cæterũ ſi ad hæc probanda, quæ diximus, teſtes etiam infirmior auditor exegerit, non unũ ego hominẽ, ſed milia multa producam, & totã in teſtimoniũ uirtutis experte, ſenonum aduocabo regionem. Et tamẽ tu, Refrigeri presbyter, credo meminiſti, nuper nobis ſuper hoc cũ Romulo Auſpicij illius filio honorato, & religioſo uiro fuiſſe ſermonem, qui hæc nobis tanꝙ̃ in comperta referebat, & cũ futuris prouentibus per aſſidua damna trepidaret, ut ipſe uidiſti, magno ſecum mœrore lugebat, Martinum non in hæc tempora reſeruatum.

Sed ut ad Auitianũ recurram, qui cũ in omnibus locis, cunctiſq́; in urbibus ederet crudelitatis ſuæ infanda monumenta, Turonis tantũ innocens erat;

cens erat; & illa beſtia, quæ humano ſanguine, & infeliciũ mortibus alebatur, mitem ſe atq; tranquillũ beato uiro pręſente præſtabat: Memini quodam die ad eum ueniſſe Martinũ, qui ubi ſecretariũ eius ingreſſus eſt, uidit poſt tergũ ipſius dæmonem miræ magnitudinis aſsidentem. Quem cũ eminus (ut uerbo, quia ita neceſſe eſt, parũ latino loquamur) exufflaſſet, Auitianus ſe exufflari exiſtimans: Quid me, inquit, ſancte ſic aſpicis? Tum Martinus: Non te, inquit, ſed eum, qui ceruici tuæ teter incubuit. Ita receſsit diabolus, & reliquit familiare ſubſelliũ. Satisq; conſtat ab illo die Auitianũ mitiorem fuiſſe; ſeu quod intellexerit egiſſe & ſemper aſsidentis ſibi diaboli uoluntatẽ; ſeu quod immundus ſpiritus ab illius conſeſſu per Martinũ fugatus, priuatus eſt poteſtate craſſandi, cũ erubeſceret miniſter auctorem, nec miniſtrũ auctor urgeret.

In uico autem Ambatienſi, ideſt caſtello ueteri, quod nunc frequens habitatur à fratribus, idolũ noueratis grandi opere conſtructũ. Politiſsimis ſaxis moles turrita ſurrexerat, quæ in collectæ ſummitatis thronum ſublimen procedẽs ſuperſtitionem loci operis dignitate ſeruabat. Huius deſtructionem Marcello ibidem conſiſtenti presbytero uir beatus ſæpe mandauerat. Poſt aliquantulũ temporis regreſſus increpat presbyterũ, cur adhuc idoli ſtructũ conſiſteret. Ille cauſatus uix militari manu, & nil publicæ multitudinis tantam molem poſſe ſubuerti, ne dum id facile putaret per imbecillos clericos, aut infirmos monachos quiuiſſe curari. Tũ Martinus recurrens ad nota præſidia noctem totam in oratione peruigilat. Mane orta tempeſtas ædem idoli uſq; ad fundamentũ prouoluit. Verum hæc Marcello teſte dicta ſunt.

25 *Totam noctẽ in oratione peruigilat.*

Aliam eius non diſsimilem in ſimili opere uirtutem, Refrigerio aſtipulante, perhibeo. Columnam immenſæ molis, cui idolũ ſuperſtabat, parabat euertere: ſed nulla erat facultas, quà id daretur effectui. Tum ad orationem ſuo more conuertitur. Viſum cunctis eſt parilem quodãmodo columnam ruere de cœlo, quæ impacta idolo totam illam inexpugnabilem molem ſoluit in puluerem. Parũ ſcilicet, ſi inuiſibiliter cœli uirtutibus uteretur, niſi ipſæ uirtutes uiſibiliter ſeruire Martino humanis etiam oculis cernerentur. Idem autem Refrigerius mihi teſtis eſt: mulierem profluuio ſanguinis laborantẽ, cũ Martini ueſtem exemplo mulieris illius euangelicæ contigiſſet, ſub momento temporis fuiſſe ſanatam. Serpens flumen ſecabat, & ripæ, in qua conſtiteramus, annatabat: In nomine, inquit, domini iubeo te redire. Mox ſe mala beſtia ad uerbũ ſancti retorſit; & in ulteriorem ripam, nobis inſpectantibus, tranſmeauit. Quod cum omnes non ſiue miraculo cerneremus, altius ingemiſcens ait: ſerpentes me audiunt, & homines non audiunt.

Piſcem paſchæ diebus edere conſuetus, paulo ante horam refectionis interrogat, an haberetur in promptu. Tum Cato diaconus, ad quem monaſterij adminiſtratio pertinebat, doctus ipſe piſcari, negat per totũ diem ſibi ullam ceſsiſſe capturam; ſed neq; alios piſcatores, qui uendere ſolebant, quicq; agere quiuiſſe: Vade, inquit, mitte linum tuum: captura proueniet. Contiguũ flumini (ut Sulpicius iſte deſcripſit) habebamus habitaculũ. Proceſsimus cuncti utpote feriatis diebus uidere piſcantem, omniũ cordibus intentis non incaſſum futura tentamina, quibus piſcis Martino auctore Martini uſibus quæreretur. Ad primũ iactum in rete permodi-

26 *Paſcha feriati dies.*

eo immanem Iſocem diaconus extraxit & ad monaſteriũ lætus accurẽs!
Nimirũ ut dixit poeta neſcio quis (utimur enim uerſu ſcholaſtico fabu-
lantes)Captiuumq; ſuem mirantibus intulit Argis. Vere iſte Chriſti diſci
pulus geſtarũ a ſaluatore uirtutũ,quas in exemplũ ſanctis ſuis edidit, ęmu
27 lator Chriſtũ in ſe monſtrabat operantem; qui ſanctũ ſuum uſquequaq;
gloríficans diuerſarũ munera gratiarum in unũ hominem conferebat. Te-
ſtatur Arborius ex præfecto,uidiſſe ſe Martini manũ ſacrificium offeren-
tis ueſtitam quodammodo nobiliſsimis gẽmis,luce micare purpurea, &
ad motũ dexteræ colliſarũ inter ſe fragorem audiſſe gemmarũ.

Martini manus ſacrificiũ offerentis. Ecce & hic Miſſam dici ſacrificium.

Veniam ad illud,quod propter temporũ notam ſemper occultauit;ſed
nos celare non potuit. In quo illud eſt miraculi,quod facie ad faciẽ cũ eo
Angelus eſt collocutus.Maximus Imperator alias ſane bonus,deprauatus
tus conſilijs ſacerdotũ, poſt Priſcilliani necem Ithacium epiſcopũ Priſcil
liani accuſatorem,cæterosq; illius ſocios,quos nominare non eſt neceſſe,
ui regia tuebatur , ne quis ei crimini daret opera illius cuiuſcunque modi
hominem fuiſſe damnatũ.Interea Martinus multus, grauibusq; laboran-
tium cauſis ad comitatũ ire compulſus, procellam ipſam totius tempe-
ſtatis incurrit.Congregati apud Treuiros epiſcopi tenebantur,qui quo-
tidie cõmunicantes Ithacio cõmunem ſibi cauſam fecerant.His ubi nun-
ciatum eſt inopinantibus adeſſe Martinũ,totis animis labefactanti muſi-
tare , & trepidare cœperunt . Et iampridem Imperator ex eorũ ſententia
decreuerat tribunos ſumma poteſtate armatos ad Hiſpanias mittere, qui
hæreticos inquirerent,depræhenſis uitam & bona adimerent. Nec dubiũ
erat, quin ſanctorũ etiam maximam turbam tempeſtas illa depopulatu
ra eſſet paruo diſcrimine inter hominum genera . Etenim tum ſolis oculis
iudicabatur,cũ quis pallore potius, aut ueſte,ꝗ; fide hæreticus æſtimare-
tur.Hæc nequaquã placitura Martino epiſcopi ſentiebant;ſed male con-
ſcijs illa uel moleſtiſsima erat cura,ne ſe ab eorũ communione aduenien
abſtineret, non defuturis qui tanti uiri conſtantiam præmiſſa auctorita-
te ſequerẽtur.Ineunt cum Imperatore conſiliũ, ut miſsis obuiam magiſtri
officialibus,urbem illam propius uetaretur accedere , niſi ſe cũ pace epi-
ſcoporũ ibi conſiſtentiũ affore fateretur . Quos ille callide eſt fruſtratus.
Profitetur ſe cũ pace Chriſti eſſe uenturũ, Poſtremo ingreſſus nocturno
tempore adijt eccleſiam tantũ orationis gratia . Poſtero die palatiũ petit.
Præter multas,quas enumerare longũ eſt , has principales petitiones ha-
bebat,pro Narſete comite,et Leucadio præſide,qui ambo Gratiani,par
tium fuerant pertinacioribus ſtudijs, quæ non eſt huius temporis explica
re,iram Imperatoris emeriti:illa pręcipua cura,nec tribuni cũ iure gladio-
rum ad Hiſpanias mitterentur,Pia enim erat ſollicitudo Martino,ut non
ſolũ Chriſtianos;qui ſub illa erant occaſione uexandi,ſed ipſos etiam hæ
reticos liberaret.Verũ primo die,atq; altero ſuſpendit hominem callidus
Imperator ; ſiue ut rei pondus imponeret,ſiue quia nimis ſibi implacabi
lis erat;ſeu quia(ut pleriq; tum arbitrabantur)auaritia repugnabat,ſiqui-
dem in bona eorũ inhiauerat. Fertur enim uir ille multis, boniſq; actibus
præditus,aduerſus auaritiam parũ conſuluiſſe:niſi ob regni neceſsitatem,
quippe qui exhauſto a ſuperioribus principibus Reipublicæ ærario,pene
ſemper in expeditione atq; procinctu bellorum ciuiliũ conſtitutus facile
excuſabitur pro quibuslibet occaſionibus ſubſidia Imperio parauiſſe.

Interea epiſcopi ad quorũ cõmunionem Martinus nõ ibat, trepidi ad regem cucurrunt, prædamnatos ſe conquerentes, actũ eſſe de ſuo omnium ſtatu, ſi Theogniſti pertinaciam, qui eos ſolos palam lata ſententia condemnauerat, Martini armaret auctoritas: non oportuiſſe hominem recipi mœnibus; illũ iam non defenſorem hæreticorũ, ſed uindicem: nil actũ morte Priſcilliani, ſi Martinus exerceat illius ultionem. Poſtremo proſtrati cũ fletu, & lamentatione poteſtatem regiam implorant, ut utatur aduerſus unũ hominem ui ſua. Nec multũ aberat, quin cogeret Imperator Martinũ cum hæreticorũ ſorte miſceri. Sed ille licet epiſcopi nimio fauore eſſet obnoxius, non erat neſcius Martinũ fide, ſanctitate, ac uirtute cunctis præſtare mortalibus. Alia longe uia ſanctũ uincere parat; ac primum ſecreto accerſitũ blande appellat, hæreticos iure damnatos more iudiciorum publicorũ, potius quam inſectationibus ſacerdotũ; non eſſe cauſam, qua Ithacij, cæterorumque partis eius cõmunionem putaret eſſe damnandam: Theogniſtũ odio potius quam cauſa feciſſe diſsidiũ, eundemque tamen ſolũ eſſe, qui ſe a cõmunione interim ſepararet a reliquis; nihil nouatum, quin etiam ante paucos dies habita ſynodus Ithaciũ pronũciauerat culpa nõ teneri. Quibus cũ Martinus parum moueretur, rex ira accẽditur, ac ſe de conſpectu eius abripit: & mox percuſſores ijs, pro quibus Martinus rogauerat, dirigũtur. Quod ubi Martino compertũ iam noctis tempore eſt, palatiũ irrupit, ſpondet, ſi parceretur, ſe cõmunicaturũ, dummodo & tribuni iam in excidiũ eccleſiarũ ad Hiſpanias miſsi retraherentur. Nec mora intercesſit, Maximus indulget omnia. Poſtero die Felicis epiſcopi ordinatio parabatur, ſanctisſimi ſane uiri, & plane digni, qui meliore tẽpore ſacerdos fieret. Huius diei cõmunionem Martinus iniuit, ſatius æſtimans ad horam cedere, quam his non conſulere, quorũ ceruicibus gladius imminebat. Veruntamen ſumma ui epiſcopis nitentibus, ut cõmunionem illam ſubſcriptione firmaret, extorqueri nõ potuit. Poſtero die ſe inde pripiẽs, cũ reuertens in uia mœſtus ingemiſceret, ſe uel ad horã noxię cõmunioni fuiſſe permixtũ, haud longe a uico, cui nomen eſt Andethanna, quæ uaſtas ſolitudines ſyluarũ ſecreta patiuntur, progresſis paululũ comitibus, ille ſubſedit, cauſam doloris, & facti, accuſante, ac defendente inuicẽ cogitatione, peruoluens. Aſtitit ei repente Angelus: Merito, inquit, Martine cõpungeris, ſed aliter exire nequiſti; repara uirtutem, reſume conſtantiam, ne iam non periculũ gloriæ, ſed ſalutis incurras. Itaque ab illo tẽpore ſatis cauit cũ illa Ithacianæ partis cõmunione miſceri. Cæterũ cum quoſdam ex energumenis tardius quam ſolebat, & gratia minore curaret, ſubinde nobis cũ lachrymis fatebatur, ſe propter cõmunionis illius malũ, cui ſe ipſe uel puncto temporis neceſsitate, non ſpiritu miſcuiſſet, detrimentũ ſentire uirtutis. Sexdecim poſtea uixit annos: nullã ſynodũ adijt, ab omnibus epiſcoporũ conuẽtibus ſe remouit. Sed plane, ut experti ſumus, imminutam ad tempus gratiam multiplici mercede reparauit. 28

Communione hæreticorum uel ad modicum, Martinus diuinam in ſe gratiam ad tempus imminutam cognouit.

Vidi poſtea ad fores monaſterij ipſius adductum Energumenum, & priuſquam limen attingeret, fuiſſe curatũ. Teſtantem quẽdam nuper audiui, cũ in Tirrheno mari curſu illo, quo Romam tenditur, nauigaret, ſubito turbinibus exortis extremũ uitæ omnibus fuiſſe diſcrimen. In quo cũ quidam Ægyptius negociator, nec dum Chriſtianus magna uoce clamauerit: Deus Martini eripe nos mox tempeſtatem fuiſſe ſedatam, ſeque opta-

tum curſum cū ſumma placidi æquoris quiete tenuiſſe.

Lycontius ex uicarius uir fidelis, cū familiam illius lues extrema uexaret, & inauditæ calamitatis exēplo per totam domū corpora ægra procumberent, Martini per literas implorauit auxiliū. Quo tēpore uir beatus rem eſſe promiſit difficilem impetrari; nam ſpiritu ſentiebat domū illam diuino numine uerberari: tamen nō prius deſtitit, ſeptem totos dies, totidemq́ noctes orando, & ieiunando continuans, q̃ id, quod exorandum receperat, impetraret. Mox ad eum Lycontius diuina expertus beneficia peruolauit, nuncians, ſimul, & agens gratias, domū ſuam omni periculo liberatam. Centū etiam argenti libras obtulit, quas uir beatus nec reſpuit, nec accepit, ſed priuſq̃ pondus illud monaſterij limen attingeret, redimendis id captiuis continuo deputauit. Et cū ei ſuggereretur a fratribus, ut aliquid ex eo in ſumptus monaſterij reſeruaret; omnibus in anguſto eſſe uictū, multis deeſſe ueſtitū: Nos, inquit, eccleſia & paſcat, & ueſtiat, dummodo nihil noſtris uſibus quæſiſſe uideamur.

29 *Vide ſancti uiri aſſiduitatem in orando, & ieiunando, & tamē quidam peruerſi noſtro tempore utrunque deridens.*

Succurrunt hoc loco uiri illius magna miracula, quæ facilius admirari poſſum q̃ referre. Agnoſcitis profecto quod dico: multa ſunt illius, quæ non queant explicari; ueluti iſtud eſt, quod neſcio an ita ut geſtū eſt, a nobis poſſit exponi. Quidam e fratribus (nomen non ignoratis, ſed cælanda perſona eſt, ne ſancto uiro uerecundiam fecerimus) quidam ergo, cum ad fornaculam illius carbonū copiam reperiſſet, & admota ſibi ſellula diuaricatis pedibus ſuper ignē illum nudato inguine reſideret, cōtinuo Martinus factam ſacro tegmini ſenſit iniuriam, magna uoce clamans: Quis (inquit) nudato inguine noſtrū inceſtat habitaculū? Hoc ubi ille frater audiuit, & ex conſcientia quod increpabatur agnouit, continuo ad nos cucurrit exanimis, pudorem ſuū non ſine Martini uirtute confeſſus.

Quodam itidem die dum in area, quæ parua admodū tabernaculum illius ambiebat, in illo ſuo, quod noſtis, omnes, ſedili ligneo reſediſſet, uidit duos dæmones in excelſa illa, quę monaſterio ſupereminet, rupe conſiſtere; inde alacres, ac lætos uocem iſtiuſmodi adhortationis emittere. Eia te Brici: Eia te Brici: Credo cernebant miſerū eminus propinquantē, conſcij quātā illi rabiem ſpiritus ſuſcitaſſent. Nec mora Bricius furibūdus irrupit; ibi plenus inſania euomuit in Martinū mille conuitia. Obiurgatus enim pridie ab eo fuerat, cur qui nihil unq̃ ante clericatum, quippe in monaſterio ab ipſo Martino nutritus habuiſſet, equos aleret, mancipia compararet. Nam illo tempore arguebatur a multis quod non ſolū pueros, ſed etiam puellas ſcitis uultibus coemiſſet. Quibus rebus infeliciſſimus inſano felle cōmotus, & ut credo, præcipue dæmonū illorum agitatus inſtinctu, Martinum ita aggreſſus eſt, ut uix manibus temperaret; cū quidem ſanctus uultu placido, mente tranquilla, infelicis amentiam per mitia uerba cohiberet. Sed ita in eo nequam ſpiritus redundabat, ut ne ſua quidem illi, quamuis uana admodū, mens ſubeſſet: tremētibus labijs in certoq; uultu decolor præ furore rotabat uerba peccati, ſe aſſerens ſanctiorem; quippe quia a primis annis in monaſterio inter ſacras eccleſiæ diſciplinas, ipſo Martino educante creuiſſet: Martinū uero, et a principio, quod ipſe diffiteri non poſſet, militiæ artibus ſorduiſſe, & nūc per inanes ſuperſtitiones, & phantaſmatica uiſionum ridicula prorſus inter deliramēta ſenuiſſe. Hæc cū multa, atq; alia etiā, quæ reticere melius eſt, acerbiora uo-

ra uo-

ra uomuiſſet, egreſſus tandem furore ſatiato, quaſi qui ſe penitus uindicaſſet, rapidus ea parte, qua uenerat, recurrebat; Cũ interea (credo per Martini orationes) fugatis ab illius corde dæmonibus, reductus in penitentiã mox reuertitur, atq; ad Martini ſe genua proſternit; ueniam poſcens fatetur errorem, nec ſine dæmone ſe fuiſſe tandem ſanior confitetur. Non erat apud Martinũ labor iſte difficilis, ut ignoſceret ſupplicanti. Tum et ipſi, & nobis omnibus ſanctus expoſuit, qualiter illum uidiſſet a dæmonibus agitari; ſe conuicijs non moueri, quę magis illi, a quo eſſent effuſa, nocuiſſent. Exinde cũ idem Bricius multis apud eum, magniſq; criminibus perſæpe premeretur, cogi non potuit, ut eum a presbyterio ſubmoueret, ne ſuam perſequi uideretur iniuriam: illud ſæpe cõmemorans: ſi Chriſtus Iudam paſſus eſt, cur ego non patiar Bricium?

Ad hæc Poſtumianus: Audiat, inquit, iſtud exẽplũ noſter iſte de proximo, qui cũ ſit ſapiens memor præſentiũ, immemor futurorũ, ſi fuerit leuites offenſus inſanit, in ſua ſe nõ habens poteſtate; ſæuit in clericos, craſſatur in laicos, totumq; terrarũ orbem in ſuam cõmouet ultionẽ. In qua per trienniũ iugiter dimicatione conſiſtens, nec tẽpore, nec ratione ſedatur. Dolenda hominis, & miſeranda cõditio, etiam ſi hac ſola inſanabilis mali peſte premeretur. Verũ iſta ei patientię, & tranquillitatis exempla referre ſæpius, Galle, debueras, ut neſciret iraſci, & ſciret ignoſcere: Qui ſi iſtum ipſum breuiter incertũ ſermonem meũ in ſe prolatũ forte cognouerit, ſciat non magis ore inimici, q̃ amici animo me locutũ. Quia ſi fieri poſſet, optarem ut Martino potius epiſcopo, q̃ Phalari tyranno ſimilis diceretur. Sed iſtum, cuius cõmemoratio parũ ſuauis eſt, tranſeamus: & ad Martinum noſtrum, Galle, redeamus.

Tum ego, cũ iam adeſſe ueſperum occiduo ſole ſentirem, dies, inquam, abiit, Poſtumiane: ſurgendũ eſt; ſimul tam ſtudioſis auditoribus cæna debetur. De Martino autem expectare non debes, ut ulla ſit meta referendi: latius ille diffunditur, q̃ ut ullo ualeat ſermone concludi.

DE TRANSITV SANCTI MARTINI.

Sulpicius. Martinus igitur obitũ ſuum longe ante præſciuit, dixitq; fratribus, diſſolutionẽ ſui corporis imminere. Interea cauſa extitit, qua Condatenſem diœceſim uiſitaret. Nã clericis inter ſe eccleſiæ illius diſcordantibus, pacem cupiens reformare, licet finem dierũ ſuorum non ignoraret, proficiſci tamen ob iſtiuſmodi cauſam non recuſauit, bonam hanc uirtutum ſuarũ conſumationem exiſtimans, ſi pacẽ eccleſiæ redditam reliquiſſet. Ita profectus cũ ſuo illo ut ſemper frequentiſsimo diſcipulorũ ſanctiſſimoq; comitatu, mergos in flumine conſpicatur piſciũ prædam ſequi, & rapacem ingluuiem aſsiduis urgere captiuis, Forma, inquit, hæc dæmonũ eſt: Inſidiantur incautis, capiunt neſcientes, captos deuorant, exaturariq; non queunt deuoratis. Imperat deinde potenti uirtute uerborũ, ut eum, cui inuatabant, gurgitem relinquentes, aridas peterent, deſertaſq; regiones; eo nimirũ circa aues illas uſus Imperio, quo dæmones fugare conſueuerat. Ita grege facto, omnes in unũ illæ uolucres congregatæ, relicto flumine, montes, ſyluaſq; petierunt, non ſine admiratione multorũ, qui tantam in Martino uirtutem uiderunt, ut etiam auibus imperaret.

Aliquandiu ergo in uico illo uel in eccleſia, ad quam iuerat, commoratus, pace inter clericos reſtituta, cũ iam regredi ad monaſteriũ cogitaret,

emeritos ſenes, aut iuratos Chriſti in ſacramenta tyrones. Tum uirginũ chorus fletu abſtinens præ pudore, cum lætandũ illi potius eſſe ſentiret, quẽ iã ſuo dñs gremio confoueret, q̃ ſancto diſsimulabat gaudio, quod dolebat? Siquidẽ fides flere prohiberet, gemitũ extorqueret affectus. Etenim tã erat ſancta de illius gloria exultatio, q̃ pia de morte cõfuſio. Ignoſce flentibus, gratulare gaudentibus; quia & piũ eſt gaudere Martino, & piũ eſt flere Martinum, dũ unuſquiſq; & ſibi præſtat ut doleat, & illi debet ut gaudeat. Hęc igitur beati uiri corpusꝰ uſq; ad locũ ſepulchri hymnis canora cœleſti turba proſequitur. Cõparetur, ſi placet, ſecularis illa pompa non dicã funeris, ſed triũphi. Quid ſimile Martini exequiis conferetur? Ducant illi præ curribus ſuis uinctos poſt terga captiuos: Martini corpꝰ hi, qui mundũ ducatu illius uicerant, proſequuntur. Illos confuſis plauſibus populorũ honoret inſania: Martino diuinis plauditur pſalmis: Martinus hymnis cœleſtibus honorat̃. Illi poſt triũphos ſuos in tartara ſæua traduntur: Martinus Abrahæ ſinu lætus excipitur: Martinus hic pauper, & modicus cœlum diues ingreditur.

33 *Cum hymnis canora turba proſequitur corpus Martini uſq; ad locum ſepulchri. Hoc modo ſepeliuntur Chriſtiani.*

Arcadio igitur, & Honorio imperantibꝰ, ſanctus Martinus Turonorũ ep̃s plenus uirtutibꝰ, & ſanctitate, prębens infirmis multa beneficia octogeſimo primo ętatis ſuę anno, ep̃atus aũt uigeſimo ſexto, apud Cõdatenſem diœceſis ſuæ uicũ excedens a ſeculo feliciter migrauit ad Xp̃m. Tranſiit aũt media nocte, q̃ dominica habebat̃, Attico, Cęſareoq; conſulibꝰ. Multi enim in eius tranſitu pſallentiũ uoces audierũt in cœlo: quod in libro uirtutũ eius primo plenius expoſuimꝰ. Nam cum primũ ſanctus Dei apud Condatẽſem, ut diximus, uicũ ægrotare cœpiſſet, Pictaui populi ad eius tranſitum, ſicut & Turonici conuenerũt. Quo migrante, grandis altercatio inter utrunq; populum ſurrexit. Dicebant enim Pictaui: Noſter eſt monachus, nobis Abbas extitit; nos requirimus cõmendatũ: ſufficiat uobis, ꝗ dum eſſet in mũdo, uſi fuiſtis eius colloquio, participaſtis conuiuio, firmati fuiſtis benedictionibꝰ, inſuper & uirtutibꝰ iucũdati. Sufficiant uobis iſta oĩa: nobis liceat auferre uel cadauer exanime. Ad hęc Turonici reſpondebãt: ſi uirtutes nobis factas ſufficere dicitis, ſcitote quia uobiſcũ poſitus amplius eſt, q̃ hic operatꝰ. Nam ut pręternittamus plurima, nobis ſuſcitauit duos mortuos, unũ nobis. Et ut ipſe ſæpe dicebat: Maior ei uirtus ante epiſcopatũ fuit, q̃ poſt epiſcopatũ. Ergo neceſſe eſt, ut quod nobis cum nõ impleuit uiuus, expleat uel defunctus. Vobis eſt enim ablatus, nobis a Deo donatus. Verũ ſi mos antiquitus inſtitutus ſeruat̃, in urbe, qua ordinatus eſt, habebit deo iubente ſepulchrũ. Certe ſi eũ pro monaſterii priuilegio cupitis uendicare, ſcitote quia primũ ei monaſteriũ cũ Mediolanenſibꝰ fuit. His ergo litigantibꝰ, ſole ruente dies claudit̃, corpꝰ q̃ in medio poſitũ ab utroq; pp̃lo cuſtodit̃, futurũ ut mane facto a Pictauis per uiolentiam auferet̃. Sed Deus omnipotens noluit urbem Turonicam proprio fruſtrari patrono. Deniq; nocte media oẽs Pictaui a ſomno fallacię comprimunt̃, nec ullus ſuperfuit, q ex tãta multitudine uigilaret. Igit̃ ubi Turonici eos obdormiſſe conſpiciũt, appręhenſam ſanctiſsimi corporis glebam alii per feneſtram eiiciũt, alii a foris ſuſcipiũt. Poſitãq; in naui, cũ omni populo per Viennam fluuiũ deſcendũt. Ingreſsiq; Ligeris alueũ ad urbem Turonicam cũ magnis laudibꝰ pſallentium dirigũt iter. De quorum uocibꝰ Pictaui expergefacti nihil de theſauro, quẽ cuſtodie

bant, habentes, cum magna confuſione ad propria ſunt reuerſi. Et ciues Turonici tripudiātes cū ſāctiſsimi uiri corpe ad urbē Turoni. ſūt regreſsi.

Beatus aūt ſeuerinus Colonienſis ciuitatis eps, uir honeſtæ uitę, & per cuncta laudabilis, cū die dominico loca ſancta ex conſuetudine poſt matutinos cū ſuis clericis circuiret hora, illa qua uir beat⁹ obijt, audiuit chorum canentiū in ſublimi. Vocatoq; Archidiacono interrogat, ſi aures ei⁹ percuterent uoces, quas ille attentius audiret. Reſpondit nequaq;. Tunc ille diligentius, inqt, auſculta. Archidiaconus aūt cœpit ſurſum collū extendere, aures erigere, & ſuper ſummos articulos baculo ſuſtentante ſtare. Sed credo eū non fuiſſe æqualis meriti, a quo hæc non merebanť audiri. Tunc proſtrati terræ ipſe pariter, & beat⁹ eps deprecabantur, dñm ut hoc ei diuina pietas audire permitteret. Erectis aūt, rurſum interrogat ſenex: Quid audis? Qui ait: Voces pſallentiū tanq; in cœlo audio; ſed quid ſit, prorſus ignoro. Cui ille: Ego tibi qd ſit narrabo: Dñs meus Martinus Eps migrauit ex hoc mundo; & nunc Angeli canendo eū deferunt in excelſum. Et ut parumper mora eſſet, ut hæc audirenť, diabolus eū cum iniquis ſuis Angelis retinere tentauit; nihilq; in eodem ſuū reperiens, confuſus abſceſsit. Quid ergo de nobis peccatorib⁹ erit, ſi tm̄ ſacerdotem uoluit pars iniqua nocere? Hæc ſacerdote loquente notať tempus Archidiaconus, Turonū miſit uelociter, qui hoc diligenter inquireret. Qui ueniens eo die & hora manifeſtiſsime cognouit tranſiſſe beatū uirum, quo ſanctus Seuerinus audiuit pſallentiū chorū. Sed & ſi ad ſeueri recurramus hiſtoriam, ipſa hora eū ſibi ſcripſit cum libro uitæ ſuæ fuiſſe reuelatum.

Eo tempore beat⁹ Ambroſius, cuius hodie flores eloquij per totam eccleſiam redolent, Mediolanenſi ciuitati præerat epiſcopus: cui celebranti feſta dominicæ diei, iſta erat conſuetudo, ut ueniens lector cū libro non antea legere præſumeret, q̄ nutu ſanctus præcepiſſet. Factū eſt autem ut illa die dominica prophetica lectione iam lecta, ante altare ſtāte, q lectionem beati Pauli proferret, beatiſsim⁹ Antiſtes Ambroſius ſuper altare obdormiret. Quod uidentes multi, cū nullus eum excitare præſumeret, tranſactis fere duarū aut trium horarū ſpacijs, excitauerunt eū dicentes: Iā hora pręterijt; iubeat dñs Epiſcopus lectori lectionem legere: expectat enim populus ualde iam laſſus. Reſpondens aūt beatus Ambroſius: Nolite, inquit, turbari; multū mihi ualet ſic obdormiſſe, qa miraculum magnū dñs mihi oſtendere dignatus eſt. Nam noueritis fratrem meū Martinū ſacerdotem de corpore egreſſum fuiſſe; me aūt eius funeri obſequiū prębuiſſe. Peractoq; ex more ſeruitio, capitellam tm̄, uobis excitantibus, non expleui. Tunc illi ſtupefacti pariter, & admirantes diem & tp̄s notant. Qui ſollicite requirentes ipſam diem, tempuſq; reperiunt, quo beatus confeſſor dixerat ſe eius obſequijs deſeruiſſe.

34 *Si D. Ambroſius in ſpiritu interfuit exequijs ſancti Martini, & illas per miraculū celebrauit, quō audent quidam dicere hæc uana eſſe, ſuperſtitioſa & a clericorum cupiditate inuēta? An uanis rebus & ſuperſtitioſis & propter lucrum duntaxat inuentis, deus teſtimoniū perhibet?*

O beatū uirum, in cui⁹ tranſitu ſanctorū canit numerus, Angelorū exultat chorus, omniumq; cœleſtiū uirtutum occurrit exercitus: diabolus pręſumptione confundiť; eccleſia uirtute roborať; ſacerdotes reuelatione glorificantur. Quem Michael aſſumpſit cū Angelis, Maria ſuſcepit cum uirginum choris, paradiſus retinet lætū cum ſanctis. Sed qd nos in laudem eius tentamus, quod nō ſufficimus adimplere? Ipſe eſt enim laus illius, cuius laus ab eius ore nunq; receſsit. Nam nos utinam uel ſimplicem poſsimus hiſtoriam explorare. Igitur ſi quis requirat, cur poſt tranſitū Gratia

35 *Anima Martini in paradiſo.*

ni epiſcopi unus tm̄,ideſt Lidorius uſq; ad ſanctū Martinum fuiſſet;nouerit q̄ obſiſtētibus paganis diu ciuitas Turonica ſine benedictione ſacerdotali fuit. Nam Chriſtiani,q eo tempore uidebanť, occulte per latebras diuinum officiū celebrabant. Nam ſi qui a paganis reperti fuiſſent Chriſtiani,aut afficiebanť uerberibus,aut gladio truncabantur. A paſsione ergo domini uſque ad tranſitum ſancti Martini anni quadringenti duodecim computantur.

ITEM ALIA SANCTI MARTINI VITA per Diuum Bernardum Abbatem ſcripta.

Eſt ſermo habitus in die feſtiuitatis eius.

P Vto ſermonem a nobis expetit tam ueſter iſte conuentus,q̄ aduentus horū honorabilium perſonarū, quas de lōginquo gratulamur adeſſe. Sane audirem eos ipſe libentius:ſed q̄m eligunt,immo & exigunt magis ut lo quar,mihi,ſi non licet audire eos,eis neceſſe eſt obaudire. Equidem uiuus eſt nobis ſermo tam multa mãſuetudo eorū,qua uidelicet meritis ſanctiores,dignitate ſuperiores,ſapientia locupletiores, non modo ad uiſitandos, ſed etiam ad audiendos nos dignati ſunt declinare;efficax eruditio, & omni digna acceptione doctrina. Siquidē non uerbo,& lingua,ſed opere,& ueritate nos admonent,imitatores ſuos eſſe,ſicut ipſi ſunt Chriſti, & diſcere qđ ab ipſo utiq; didicerūt,mites eſſe, & humiles corde. Sic Maria Elizabeth petījt,coniugatam uirgo;ancillam domina, præcurſoris matrem iudicis mater,Dei genitrix ſeruuli genitricem. Sic poſtmodū Ieſus etiam ipſe Ioannem adījt,& adījt baptizandus,utpote quē decebat implere omnem iuſtitiam Vos quoq; reuerendi patres deteriorē nobis non facitis partē ueſtram. Ad audiendū quippe etiam, q̄ ad loquendū uelociores,ēt inter ipſos,ueſtro magis eguerant documento. Nam nos qdem,quia omnem non poſſum⁹ implere iuſtitiam, uel nonnullam uobis exhibere curamus iuſtū eſſe non ignorantes,inferiorem ſuperiorib⁹ obedire. Sed unde loquemur;Qui de terra eſt, de terra loquiť,ait uox illa clamantis. De terra ergo loquamur,qa de terra ſubſiſtimus,& in terra.

Opportunè igitiam Martinus ad mediū ueniat, ut de medio fiat occaſio peccatorū. Hodie enim ille per omnia ſimilis nobis plane, & ſenſibilis,& paſsibilis,ſed & longe poſt illa patriarchaliū,et propheticarū tempora uiſionū; & homo purus,nihil de natura diuinitatis habens, credens aūt in eū,quem non uidit,plenus fructu obedientiæ, & uirtutū locuples, ſolū deſeruit,polum ſubījt,terræ commendans, quod habebat è terra,ſpiritū dirigens ad patrem ſpirituū,cui fideliter in adoptionis ſpiritu deſeruiuit. Non fuit cœleſte corpus,ſed nec ſpiritus qdem cœleſtis, rationale animal etiam & mortale,terrigena,filius hominis. In terra natus eſt,in terra educatus,in terra exercitat⁹,& probatus, in terra etiā conſummatus. Nec uero patriarcha erat,aut unus ex prophetis. De qbus ſanè in Euangelio ueritas ait: Quia lex,& prophetæ uſq; ad Ioannē. Multo magis non erat ipſe Chriſtus:ſed erat tn̄ Chriſtus in ipſo,haud aliter utiq;, q̄ per fidem.

Enimuero iuxta hūc modū etiam modo prope eſt uerbū in corde tuo, & in ore tuo,tm̄ ſi recto quæſieris corde. Nempe Apoſtolo interpretante, Verbū fidei iſtudeſt,de quo Moyſes ait. Vnde & alibi idem Apoſtolus, Ieſus Chriſtus,ingt,heri,& hodie,& in æternum. Heſternū quidem ab ini

tio ſeculi uſq; ad dominicam aſcenſionem: hodiernũ uero diem exinde uſ
que ad ſeculi conſummationem: porrò æternũ intellige poſt communem
omniũ reſurrectionem. Nulli horũ deeſt Chriſtus, nulli deeſt Ieſus, nulli
deeſt unctio, nulli ſalus Patriarchis, & prophetis in uiſione exhibitus eſt,
Apoſtolis in humanitate, Martino in fide, Angelis iam in ſpecie. Quam
ſanè ſpeciem & electis omnibus oſtenſurũ ſeſe promiſerat, non quidẽ ho
die, ſed in æternum. Deniq; iam tranſierat heri, iam illud noſtrũ illuxerat
hodiernum; cũ Apoſtoli loquerentur: Et ſi cognouimus Chriſtũ ſecundũ
carnem, ſed iam non nouimus. Videt̃ tamen etiam in hoc mane de carni-
bus agni nonnihil eſſe ſeruatũ, ſed quod reſiduũ eſt, utiq; iam datur igni,
quod uidelicet uſq; hodie eadem caro nobis, ſed ſpiritualiter utiq;, nõ car
naliter exhibeatur. Neq; enim eſt quod cauſemur noſtro huic negatam
tempore, ſiue eam, quę ad patres ueteris teſtamenti factam apparitionẽ,
ſiue eam, q̃ apoſtolis exhibita eſt præſentiam carnis eius. Siquidem fideli
36 conſiderantibꝰ neutram deeſſe liquebit. Adeſt enim nobis etiam nũc car-
nis ipſius uera ſubſtantia: haud dubiũ ſanè quia in ſacramento, aſſunt reue
lationes, ſed in ſpiritu, & uirtute, ut tempori gratiæ, quod nunc eſt, nihil in
ulla gratia deeſſe probet̃. Deniq; nec oculus uidit, nec auris audiuit, nec in
cor hominis aſcendit, q̃ præparauit Deus diligentibꝰ ſe, nobis tñ reuela-
uit per ſpiritum ſuũ. Nec mireris q carnales eis manifeſtationes exhibuit,
qui carnalem eius præſtolabant̃ aduentum. Nobis enim tanto efficacior
gratia, & reuelatio dignior neceſſaria eſt, quanto nimirum excellentiora
conſtat eſſe, quæ expectamus.

Vera ſubſtantia carnis ſaluatoris noſtri adeſt nobis in ſacramento. Quod nota cõtra hæreticos noſtri tpis illud negantes.

Itaq;, ut ſupra diximus, Martinus iſte Chriſtus non fuit, ſed tñ Chriſtũ
habuit, non qũo angeli in præſentia maieſtatis, non quomodo Apoſtoli
in uiſione humanitatis, nõ qũo olim locutus eſt in uiſione ſanctis ſuis; ſed
quomodo eũ etiam nunc habet Eccleſia in fide, & ſacramentis. Non erat
ille lux, ſed lucerna planè ardens, & lucens. De Ioanne dictum eſt: ſed ſi il-
lum protulero puto dicetis; Maximus hominũ eſt; pluſq; propheta eſt; ẽt
Angelus eſt Dei Patris, ſicut ipſe teſtat̃: Ecce mitto Angelũ meum &c. Et
Martinus lucerna erat ardens, et lucens. eũ ſaltem non pigeat imitari. Sed
imitari in eo, quod eſt imitabile, non aũt quod mirabile exhibetur.

Ad menſam diuitis ſedes hodie: diligenter conſidera, quæ tibi apponũ
tur. Diſcerne inter cibos, & uaſa ciborũ. Illos enim iuberis tollere, ſed nõ
illa. Diues eſt iſte Martinꝰ, diues in meritis, diues in miraculis, diues in uir
tutibus, diues in ſignis. Diligenter ergo conſidera quæ apponunt̃ tibi: quę
nam uidelicet ad admirationẽ: quæ uerò ad imitationem. Aut certe q̃a ſe-
quitur in ſcriptura illa; qm̃ talia oportet te præparare, diligenter conſide-
ra quid apponit̃, & in quo. Suſcitauit Martinꝰ tres mortuos, quantos ni-
mirum ſaluatorem legerat ſuſcitaſſe. Reddidit uiſum cœcis, ſurdis auditũ,
mutis loquelam, claudis greſſum, aridis ſoſpitatem. Euaſit diuina uirtute
pericula, ppriũ corporis obice flammas repulit, immanem ſacrilegæ ma-
chinæ molem colũna parili cœlo deſcendente pſtrauit, leproſum munda
uit oſculo, curauit oleo paralyticũ, dæmones uicit, angelos uidit, futura
præuidit. Verũ hæc quidem, cæteraq; eiuſmodi altiſsima, quæ fecit ma
gnalia, quidni mirifica q̃dam uaſa dixerim diuitis huius, auro grauia, gem
mis micantia, pariterq; materia, & opere precioſa? Noli in his saporẽ quę
rere, ſed mirare ſplendorem. Luceat in hmõi lucerna noſtra, ut in lumine

eius uideamus lumen,quod quidem purũ,prout in ſe eſt,necdũ præuales intueri. Non enim eſt iſte lux,ſed ut teſtimoniũ phibeat de lumine, & appareat tibi interim glorioſus Deus in ſancto ſuo, dũ nõ potes ad gloriam eius,ſicut eſt in ſeipſo. Cęterũ ne putaueris ornatas quidem Martini lampades,ſed uacuas inueniri,non eſt fatua uirgo,habet in uaſis oleũ,habet uinum in phialis,habet intra paropſides iſtas ciborũ copiam,delitias utiq; ſpiritales,ut non modo uideant,& mirent̃,ſed edant pauperes,& ſaturentur:atq; in illis quidem Dñm laudent,porrò in his uiuãt corda eorũ. Alioquin quõ mortui laudabunt te dñe? Vt ergo ſit iocunda,decoraq; laudatio,in admiratione etiã uiuant ex imitatione;& ut auidius ſumãt delitias, ipſas quoq; diuitias curioſius contemplent̃. Sic nimirũ inter ſplendorem, & feruorem lucernæ huius,uicarijs quibuſdã affectib⁹ diſcurrendũ,ut nobis alter ex altero cõmẽdet̃, & ex mutua collatiõe uterq; cõplacitior fiat

Siquidem humilis fuit,& ſpiritu pauper iſte Martin⁹,ſicut euidentiſsime pbat effectus ipſe,diuinæ gratiæ,quam profecto tam multã,niſi multum humili non dediſſet. Vt tamen pauca uirtutũ eius inditia promã,pauperem illũ ſpiritu beat⁹ nouit Hilarius, cũ imponere ei diaconatus officiũ tentans,nec præualens, q indignũ ſeſe uociferaretur, exorciſtam eũ eſſe præcepit:in quo qdem locus iniuriæ uideretur,ſciens nimirum q humiliorem ordinationem minime repudiaret. Pauper fuit,ueſte ſordibus,crine incultus,facie deſpicabilis. Quæ quidem licet in electione eius a quibuſdã maliuolis obiecta fuiſſent, & in ipſo tamen epiſcopatu, ſicut ſcriptũ eſt, penitus non mutauit. Deniq; quia uere pauper fuit ſpiritu, Martinus pauper, & modicus meruit nominari. 37 *Exorciſtæ gradus, humilis eſt ordinatio.*

Audi uero manſuetudinem eius,ſuo illo ſulpitio ſic ſcribente: Tantã aduerſus omnes iniurias patientiam aſſumpſerat,ut,cũ eſſet ſum⁹ ſacerdos, impunè etiam ab infimis clericis læderet̃, nec ppter id eos,aut loco unq̃ amouerit,aut a ſua,quantũ in ipſo fuit,charitate,repulerit. Quod quidem in Brictio manifeſte probatũ,omnes uos arbitror meminiſſe. Eũ nempe ex omnib⁹ ſibi ſucceſſorem elegit, & de tanta poſt futura aduerſitate pręmonuit. Poſtremo in fide,& lenitate ipſius ſanctũ fecit illum; ad cuius os aures ſuæ fuerant,cũ reſponderet homini,qui de eo ſciſcitabat̃, ſi illum delirũ quæris,proſpice emin⁹. Ecce cœlũ ſolito ſicut amens reſpicit. Crebro ſiquidem homo dei, utpote terram deſpiciens,cœlũ ſuſpiciebat. Nempe ſciebat ad hoc ſeſe,ut ſupra meminimus, rectam in corpore accepiſſe ſtaturam:ſciebat ille ſeſe theſaurũ ſuum, ſciebat illic ſedere in patris dextera Chriſtum ſuũ;ſciebat nunq̃ ſeſe,donec illuc pueniret, quod deſiderabat aſſecuturũ. Vnde & hoc ipm quod delirus uocabatur ĩ terra,merito non attendit,cui⁹ nimirũ conuerſatio eſſet in cœlis,cui⁹ oculi in capite ſuo. Sanè illuc ẽt lachrymę eius a maxilla aſcẽdere conſueuerant,quib⁹ ſic abũdabat,ut ſoleret pro illorũ quoq;,qui obtrectatores ſui uidebant̃,flere pctis.

Sanè quantum iuſtitiam eſurierit,tum in cæteris eius actibus, tum ſpecialiter in idololatriæ perſecutione probatum eſt, in templorum deſtructione,inſtatuarum deiectione,in ſucciſione lucorum. Vbi ſe quoq; aliqñ non eſt ueritus dare diſcrimini, ut occaſio tanti criminis de medio tolleretur. Nam miſericordem eum in paupere ſe expertũ ſaluator ipſe apud angelos gloriabat̃, datam ſibi medietatem ueſtis oſtentans. Vtinam nobis etiam miſeris apud ſummum iudicem, in cuius admirabile tabernaculum 38 *Vides hæretice quod ſanctis in cælo pro no-*

bis erant, & quòd orantes magis nūc exaudiuntur a deo, quā dum erant in carne?

introiuit, miſericordiam illam exhibere dignetur, qua & illos olim morti deſtinatos, & tormentis uarijs deputatos eripuit, pro quib⁹ ante terreni iudicis ianuam nocte media ſcribitur iacuiſſe. Quomodo enim nō audiet eum nunc, qui tunc quoq; fecit audiri?

Porrò mundiciam cordis eius illud uel maxime indicat, quod non eſt confuſus inimico loquens in porta; nihil in me funeſte reperies, Abrahæ me ſinus recipit. Nam in opere pacificorum feliciter planè conſummans labores ſuos, licet dierum ſuorum finem non ignoraret; clericos tñ adijt diſsidentes; inter quos reformata pace, in pace ipſe quieuit.

¶ Cæterum perſecutiones, quas ſuſtinuit pp iuſtitiam longum eſt numerare; quomodo apud Iulianum Auguſtum, in ciuitate Vuangionum intrepidus, immo & illato terrore, conſtantior, cuſtodiæ mancipatus eſt, ut inermis poſtero die barbaris opponeret; quomodo circa alpes ſubſecuri, quam in uerticem eius latro uibrabat, ſecuriſsim⁹ fuit; quomodo illū Mediolani Auxentius Arrianus grauiter inſectatus, multiſq; appetitum iniurijs, tandem de ciuitate exturbauit; quomodo & alibi pri⁹ aduerſus ſacerdotum perfidias acerrime pugnans, ſupplicijs fuit affectus, publicè uirgis cæſus, inde quoq; exire compulſus eſt; quō item in cuiuſdam fani euerſione cum gentilis eum ſtricto gladio peteret, nudam ceruicem præbuit percuſſuro, donec ille extollens ad ictum dexteram cecidit reſupinus; quomodo alter eum cultro ferire uoluit, ſed ferrum de manib⁹ eius elapſum repente diſparuit. Pro quibus omnibus dubium non eſt multipliciter coronari eum; qui qdem et ſi non ſemel effectu conſummatæ paſsionis, ſed toties martyr fuit affectu deuotiſsimæ uoluntatis. Comedite iam amici, & bibite, & inebriamini chariſsimi. Sic enim uiuit, et in talib⁹ uita ſpiritus ueſtri. Niſi forte beatos prædicat ſermo diuinus, qui mortuos ſuſcitant, cæcos illuminant, morbidos ſanant, leproſos mundant, paralyticos curant, dæmonib⁹ imperant, futura p̄nuntiant, miraculis coruſcant, & non magis pauperes ſpiritu, mites, lugentes, eſurientes, & ſitientes iuſtitiam, miſericordes, mūdicordes, pacificos, perſecutionem propter iuſtitiam ſuſtinentes.

Ignoſcite mihi fratres; exemplum obedientiæ paulominus præteriui: quod qdem uel ſolum iuxta propoſitum ordinem in Martino quoq; nobis conuenit exhiberi. Sanè moram facimus: ſed ut arbitror, bonū eſt nos hic eſſe. Tardius enim hodie uenimus ad Martinum. Dñe, inquit, ſi adhuc populo tuo ſum neceſſarius, non recuſo laborem: Fiat uoluntas tua. O uerè ſanctiſsimam animam, ò inæſtimabilem charitatem, ò obedientiā ſingularem. Bonum certamen certaſti, curſum conſummaſti, fidem ſeruaſti. De reliquo ſupereſt tibi corona iuſtitiæ, quam reddet tibi Dñs hodie iudex. Et adhuc dicis, non recuſo laborem; Fiat uoluntas tua. Obtuliſti planè Iſaac unicū illum, quem diligis; quod in te eſt, iugulaſti, immolaſti ſingulare gaudium tuū pia deuotione, paratus redire iterum in pericula, inouare certamina, denuo ſubire laborē, ſuſtinere tribulationem, prolongare tentationem, deinde differri adhuc ab illa tanta felicitate, & diu deſiderata ſocietate ſpirituū beatorū, atq; in huius mortalitatis ærumnas ab ipſo introitu gloriæ reuocari, poſtremo, quod maximū eſt, a Chriſto tuo peregrinari diutius, ſi modo ipſe uoluiſſet. Nec ſanè dubium, quin ampliorem gratiam mereaē, qui paratum ſe exhibet, etiam ante mandatum, quàm q obedire ſatagit poſt mandatum.

Magna

Magna quidem obedientia ueſtra Angeli ſancti, ſed qđ dicere audeã pace ueſtra, neſcio an inueniat in uobis quiſquam paratus in tale aliqñ miniſteriũ mitti; in quo neceſſe habeat, nõ uidere faciẽ patris. Magnũ eſt Petre, quod Dñm ſecututus omnia reliquiſti: ſed audiui te in monte dicentẽ, ubi transfiguratus eſt coram uobis: Domine, bonũ eſt nos hic eſſe; faciamus hic tria tabernacula: Non eſt hoc; ſi adhuc populo tuo ſum neceſſarius, non recuſo laborem. Paratũ cor tuũ Martine, paratum cor tuũ, ſiue manere in corpore, ſiue diſſolui, & eſſe cũ Chriſto. Et magna quidem in horrenda morte ſecuritas, magna in uiſione Chriſti deſideranda, & tam feruenter, ac ſingulariter deſideranda perfectio reperit: ſed id quidem longè amplius per omnem modũ, ꝙ qui mori non metuis, immo q tantò deſiderio præſentiam domini concupiſcis, uiuere quoq; non renuis, & expectatione moleſtiſsima fatigari. In quo ei alio non obedire potuerat, q in hoc tanto articulo tam deuote clamabat; Fiat uoluntas tua.

¶ Hæc ergo pars noſtra ſit fratres in conuiuio hodierno: Hãc nobis obedientiam in menſa pauperimi iam diuitis huius, appoſitam diligenter conſideremus, ſcientes qm̃ ipſa eſt, quæ a nobis exigitur, ipſa, quam oportet nos ꝑparare; ut ſinguli quiq; dicamus: Quia paratus ſum, & non ſum turbatus, ut cuſtodiam mandata tua. Nec modo ſemel, aut in parte: ſed paratum cor meũ Deus, paratum cor meũ, paratum ad utrunq;, & in nullo tuam præſcribens diſpoſitionem. Forte hoc cupio, & ſpecialiter, & uehementer; ſed ne quidem illud recuſo, ſicut fuerit uoluntas in cœlo, ſic fiat. Deſidero requiem, ſed non recuſo laborem: Fiat uoluntas tua.

VITA SATYRI FRATRIS D. AMBROSII MEdiolanenſis Epiſcopi per eundem conſcripta,

Eſt oratio funebris in morte ipſius. Quæ habetur Tomo 3. operum eiuſdem folio 16.

Eduximus fratres dilectiſsimi hoſtiam meam, hoſtiam incõtaminatam, hoſtiam Deo placentem, dñm & fratrem meũ Satyrum. Memineram quippe eum eſſe mortalem, nec fefellit opinio, ſed ſuperabũdauit gratia. Itaq; nihil habeo qđ quęrar: ſed habeo in quo Deo gratias agam: qa ſemꝑ optaui, ut ſi q̃ perturbationes uel Eccleſiam uel me manerent, in me potius ac meam reciderent domum. Deo igit̃ gratias, qa in hoc oĩum metu, cũ omnia motibꝰ ſint ſuſpecta barbaricis, communem mœrorem priuato dolore tranſegi, et in me conuerſum eſt quicquid timebamꝰ oẽs. Atq; utinam hic conſumatum ſit, ut dolor meus publici doloris redemptio ſit. Nihil q;dem habui, fratres chariſsimi, in rebus humanis tanto fratre precioſius, nihil amabilius, nihil charius. Sed præſtant priuatis publica, Ipſius quoq; ſi quis ſentẽtiam ſciſcitaret̃, mallet occidi pro alĳs, q̃ ſibi uiuere. Propterea enim pro omnibꝰ ſecundum carnem Chriſtus eſt mortuus, ut non nobis ſolis uiuere diſceremus. Accedit illud ꝙ ĩgratus diuinitati eſſe nõ poſſum. Lætandum eſt enim magis, ꝙ talem fratrem habuerim, q̃ dolendũ quod fratrem amiſerim. Illud enim munus, hoc debitum eſt. Itaq; perfunctus ſum, quãdiu licuit, commiſſo mihi fœnore: qui depoſuit pignus, recepit. Nihil intereſt utrũ abiures depoſitum, an doleas reſtitutum. In utroq; enim fidei ambiguũ, uitæ periculum eſt. An ſi pecuniam neges, culpa eſt: Si hoſtiam neges, impietas non eſt: cũ pecuniæ fœnerator illudi poſſit; na-

turę auctor, & neceſsitudinis creditor fraudari non queat? Itaq; quanto uberior fœnoris ſumma, tãto gratior uſura ſortis. Vnde ingrati de fratris morte eſſe non poſſumus, q͞a quod naturæ communis fuit reddidit, quod gratiæ ſingularis eſt, meruit. Quis enim commũnem conditionẽ recuſet? Quis doleat propriũ ſibi pignus ereptũ, cum ad ſolatium noſtri filiũ ſuũ unicũ pro nobis pater tradiderit ad mortem? Quis exceptũ ſe putet eſſe debere a conditione moriendi, qui non ſit exceptus a conditione naſcendi? Magnũ pietatis myſterium, ut mors corporis nec in Chriſto eſſet excepta. Ac licet naturæ dominus, carnis tamen, quã ſuſceperat, legem non recuſaret. Et mihi neceſſe eſt mori: illi neceſſe non fuit. An qui de ſeruo dicit, ſi eũ uolo ſic manere donec uenio, quid ad te? non potuit ipſe ſic manere ſi uellet? Sed perpetuitate uitæ huius ſibi preciũ, mihi ſacrificium perdidiſſet. Quid igit̃ maius eſt ſolatiũ noſtri, q̃ quod ſcđm carnem & Chriſtus eſt mortuus? Aut cur ego uehementius fleam fratrem, cũ ſciam illam mori non potuiſſe pietatẽ? Cur ſolus prę cæteris fleam, quẽ fletis omnes? Priuatũ dolorẽ communi dolore digeſsi: præſertim cũ meæ lachrymæ nihil proſint: ueſtræ aũt lachrymæ fidem aſtruant; conſolationem afferant. Fletis diuites, & flendo probatis nihil opitulari repoſitas diuitias ad ſalutem: cũ pecuniæ precio mors differri non queat; & pari uſu diuitem, inopemq́ dies ſupremus eripiat. Fletis ſenes, q̃ in hoc liberorũ ſortem pauetis. Et ideo q͞a uitam corporis ꝓducere non poteſtis, inſtituite liberos nõ ad uſum corporis, ſed ad uirtutis officium. Fletis & iuuenes, q̃ naturæ finis non ſit maturitas ſenectutis. Fleuerũt & pauperes; & quod multo eſt precioſius, multoq́ uberius, lachrymis ſuis eius delicta lauerunt. Illæ ſunt lachrymæ redemptrices; illi gemitus qui dolorem mortis abſcondunt: Ille dolor, qui perpetuæ ubertate lætitiæ, ueteris ſenſum doloris obducat. Itaq; licet priuatum funus, tamen fletus eſt publicus: Et ideo non poteſt fletus eſſe diuturnus, qui uniuerſorũ eſt affectibus conſecratus. Nam q͞d te mi frater amantiſsime, fleam, q̃ mihi ſic ereptus es, ut eſſes ſomniũ? Nõ enim perdidi uſum tui, ſed commutaui. Ante corpore inſeparabilis, nũc indiuiduus affectu. Manes enim mecũ, ac ſemper manebis. Et quidem cũ uiueres nobiſcũ, nunquam te patria eripuit mihi, nec ipſe mihi unquã patriam prætuliſti; & nunc alterã præſtitiſti. Cœpi enim hic iam non eſſe peregrinus; ubi melior mei portio eſt. Nunq̃ enim totus in me fui, ſed in altero noſtri pars maior amborũ: uterq; aũt eramus in Chriſto, in quo & ſũma uniuerſitatis & portio ſingulorũ eſt. Hic mihi tumulus genitali ſolo gratior, in quo non naturæ, ſed gratiæ meæ fructus eſt. In iſto corpore. n. quod nunc exanimatũ iacet, præſtantior uitæ meæ functio: quia in hoc quoq;, quod gero, corpore, uberior tui portio. Atq; utinam ut memoriæ, ut gratiæ, ita etiam uitæ tuæ hoc quicquid eſt, quod ſpiramus, ſpirare poſſemus, dimidiumq́ meorũ decideret temporũ, quod ad tuorum proficeret uſum. Par enim erat, ut quibus indiuiſum ſemper fuit patrimoniũ facultatum, non eſſet uitæ diuiſum tempus. Vel certe qui indiſtincta ſemp̃ habuimus uiuendi conſortia, non haberemus diſtincta moriendi. Nunc uerò, Frater, quò progrediar, quoúe conuertar? Bos bouem requirit, ſeq́ nõ totũ putat, & frequenti mugitu piũ teſtatur affectum, ſi forte defecerit cũ quo ducere collo aratra conſueuit: ego te frater non requirã? Aut poſſum unquam obliuiſci tui, cũ quo uitę huius ſemper aratra ſuſtinui? Labore. n.

1 *Satyri delicta lachrymis ſuis pauperes lauerunt. Ergo opera noſtra proſunt animabus defunctorum.*

inferior fui,ſed amore coniunctior,non tam mea uirtute habilis,q̃ tua patientia tolerabilis, qui pio ſemper ſollicitus affectu, latus meũ tuo latere ſepiebas,charitate ut frater,cura ut pater,ſollicitudine ut ſenior, reuerentia ut iunior. Ita in unius neceſsitudinis gradu, compluriũ mihi neceſsitudinum officia impendebas; ut in te non unũ, ſed plures amiſſos requirã: in quo uno ignorata adulatio eſt expreſſa pietas. Neq;.n habebas quod ſimulatione adderes,qui totũ pietate comprehenderas,ut nec incrementa reciperes,nec uicem expectares.

Sed quò immemor officij,memor gratiæ imodico dolore progredior? Reuocat Apoſtolus,& tanq̃ frenos mœroris inducit dicens, ſicut nuper audiſtis: Nolumus uos ignorare fratres de dormientibus,ut non triſtes ſitis,ſicut & cæteri,qui ſpem non habent. Date ueniam, fratres chariſsimi: Neq; enim oẽs poſſumus dicere:Imitatores mei eſtote,ſicut & ego Chriſti. Sed ad imitandum,ſi auctorem quæritis, habetis quem poſsitis imitari. Non omnes ad docendum idonei:utinam omnes ad diſcendũ habiles. Non grauem lachrymis contraximus culpam. Non omnis infidelitatis, aut infirmitatis eſt fletus. Alius eſt naturæ dolor, alia eſt triſticia diffidentiæ: & plurimũ refert deſiderare,quod habueris, et lugere quod amiſeris. Non ſolus dolor lachrymas habet, habet & lætitia lachrymas ſuas. Et pietas fletũ excitat,& oratio ſtratum rigat,& precatio iuxta propheticũ dictum,lectulum lauat. Fecerunt & fletũ magnum ſui cũ patriarchę ſepelirentur. Lachrymæ ergo pietatis indices,non illices ſunt doloris. Lachrymatus ſum ergo,fateor, etiam ego:ſed lachrymatus eſt & Dñs. Ille alienum,ego fratrẽ. Ille in uno lachrymatus eſt omnes:ego in omnib⁹ lachrymabor te frater. Ille noſtro,non ſuo lachrymatus eſt affectu. Neq; enim diuinitas lachrymas habet:ſed lachrymat⁹ eo,quo crucifix⁹ eſt,quo mortuus,quo ſepultus eſt. Lachrymatus eſt eo,de quo hodie nobis inſinuauit propheta dicens; Mater Sion dicet homo,& homo factus eſt in ea,& ipſe fundauit eam altiſsimus. Eo lachrymatus eſt,quo matrẽ Sion dixit,genitus in Iudæa,ſuſceptus ex uirgine. Matrem aũt ſcdm diuinitatem habere non potuit,qui auctor eſt matris. Ille factus eſt nõ diuina generatione, ſed humana:q̃a homo factus eſt,Deus nat⁹ eſt. Sicut & alibi habes,Puer natus eſt nobis,filius datus eſt nobis. In puero enim nomen ętatis, in filio plenitudo diuinitatis eſt,factus ex matre,natus ex patre: idem tamen & natus & datus;non diuerſum,ſed unũ putes. Vnus enim Dei filius & natus ex patre,& ortus ex uirgine diſtanti ordine, ſed in unũ cõcurrente nomine,ſicut & præſens lectio docet,q̃a & homo factus eſt ĩ ea,& ipſe fundauit eã altiſsimus;homo utiq; corpore,altiſsim⁹ poteſtate. Ergo Deus & homo diuerſitate naturæ,idem tamen,non alter in utroq;. Aliud ergo ſpeciale naturæ ſuæ,aliud cõe nobiſcũ,ſed in utroq; unus, & in utroq; perfectus. Non igiẽ mirandũ eſt,quia & Dñm eum,& Chriſtũ fecit Deus. Fecit ergo Ieſum eũ utiq; qui ex corpore nomen accepit. Fecit eũ,de quo ẽt patriarcha ſcribit Dauid: Quia mater Sion dicet homo, & homo factus eſt in ea. Quaſi homo ergo factus diſsimilis,utiq; non diuinitate,ſed corpore:nec diſcretus a patre,ſed exceptus in munere, manens in cõſortio poteſtatis,ſegregatus in myſterio paſsionis.

Plura loci huius tractatus expoſcit, quibus poſsimus oſtendere auctoritatem Patris, proprietatem filij,trinitatis totius unitatẽ; ſed conſolandi

hodie,non tractandi partes recepi;quanꝗ abducere a mœrore animū intentione tractandi conſolationis uſus ſit. Sed temperandus mihi mœror, ꝗ alienandus affectus eſt,ut mulceant magis deſideria ꝗ ſopiantur. Non libet enim abire a fratre longius, & occupatione ſubduci,cū uelut commutandi eius gratia hic ſermo ſuſceptus ſit, ut diutius ſenſu ꝓſequar proficiſcentem,& quem oculis teneo,mente complectar.In illo enim totam oculorū aciem figere libet:cū illo totis animorū officijs immorari; illū toto blanditiarum ambire obſequio;dum ſtupet animus, nec amiſſum credo,quem adhuc cerno præſentem,nec mortuū puto, cuius adhuc officia non requiro: qbus ego uitæ meæ uſum,& ſpirandi omne mun⁹addixerā.

Quid enim referam tantæ gratiæ,tanto labori? Ego te frater,hæredē feceram;Tu me hæredem reliquiſti.Ego te ſuperſtitem optabā; Tu me ſuperſtitem dimiſiſti.Ego pro munerib⁹tuis,ut compenſarem beneficia,uota referebam:nunc & uota perdidi,ſed tñ tua beneficia nō amiſi. Quid agam mei ſucceſſor hæredis? Quid agam meæ uitę ſuperſtes? Quid agam exors huius,quod cupio,luminis? Quas grates,quæ munera referā tibi? Nihil a me,pręter lachrymas,habes. Aut fortaſſe ſecurus meriti tui, quas ſolas ſuperſtites habeo,lachrymas non requires. Nam etiā cū adhuc uiueres flere prohibebas:mœroremq́; magis noſtrū,ꝗ tuam mortem, tibi eſſe teſtabaris dolori.Prohibent ulterius ꝓdire lachrymæ; fletusq́; reuocant.Prohibet etiam tui gratia;ne dū noſtra deflemus,de tuis meritis deſperare uideamur. Aut certe ut nobis ēt mœroris iſtius minuas acerbitatē. Non habeo quod timeā,q timebam tibi: Non habeo quod mihi iam mundus eripiat.Etſi ſancta ſuperſit ſoror Marcellina,integritate uenerabilis,æqualis moribus,non impar officijs;tibi tamen ambo plus timebamus, in te uitæ huius iucunditatem repoſitam putabamus. Propter te uiuere delectabat;ꝑꝑ te nō pigebat mori.Te.n.ambo ſupſtitē ꝓcabamur; tibi nos ſupuiuere nō iuuabat. Qñ nō cohorruit aīus,cū metus hmōi titillaret? Qūo cōſternata mēs erat ęgritudinis tuæ nūcio? Vę miſeræ opiniōi,putabam⁹ red

2
ditū,quē uidem⁹ dilatū. Tuis.n.uotis apud ſcīm martyrē Laurētiū ipetratum eſſe nūc cognoſcimus cōmeatū;atꝗ utinā nō ſolū commeatū, ſed ēt prolixū uitę tp̄s rogaſſes. Potuiſti annos plurimos impetrare uiuendi, qui potuiſti commeatum impetrare ueniendi.

Apud ſanctū martyrem Laurentium uotis ſuis ſatyrus impetrauit commeatum eundi.

Et qdem tibi omnipotens ęterne Deus gratias ago, ꝙ uel hęc nobis ſuprema ſolatia non negaſti,ꝙ amantiſsimi fratris ex ſiculis, Africaniſue regionibus exoptatū nobis reditū contuliſti.Ita enim mature,poſtꝗ uenit, ereptus eſt,quaſi ꝑꝑ hoc ſolum uideret eſſe dilatus, ut ad fratres rediret. Habeo plane pignus meū, quod nulla mihi peregrinatio iam poſsit auellere. Habeo quas complectar reliquias. Habeo tumulum, quem corpore

3
tegam. Habeo ſepulchrū,ſuper quod iaceā: & cōmendabiliorem Deo futurum eſſe me credam,ꝙ ſupra ſancti corporis oſſa requieſcā. Vtinam ſic potuiſſem aduerſus mortē quoꝗ tuā meū corpus obijcere. Si gladijs petitus eſſet,me pro te potius ſuffigendū dediſſem. Si exeūtē potuiſſem reuocare animā,meam potius obtuliſſem. Nihil mihi profuit ultimos hauſiſſe anhelitus:nihil flatus meos inſpiraſſe morienti. Putabam enim ꝙ aut tuā mortem ipſe ſuſciperem,aut meā uitam in te ipſe transfunderem. O infelicia illa,ſed tñ dulcia ſuprema oſculorum pignora. O amplexus miſeri, īter quos exanimum corpus obriguit,halitus ſupremus euanuit. Stringebam quidem

Dicit ſe requieturū ſupra ſancti corporis oſſa. Sūt igitur iuſtorum ſanctæ reliquiæ, & non cineres emortui,ut latrāt heretici

quidem brachia,ſed iam perdideram,quę tenebã: & extremum ſpiritũ ore religebã,ut conſortium mortis haurirem. Sed neſcio quõ uitalis ille mihi halitus factus eſt,& maiorem gratiam in ipſa morte redolebat. Atq; utinam ſi tuam nequiui meo ſpiritu uitam producere,uel ultimi anhelitus tui uigor transfundi potuiſſet iu meã mentem;& illã tui animi puritatẽ, atq; innocentiã noſter ſpiraſſet affectus. Hanc mihi hæreditatem, frater chariſſime,reliquiſſes, quæ non lachrymabili dolore percuteret aſpectum, ſed memorabili gratia commendaret hæredem.

Quia igit̃ nũc agã,cũ oẽs uitæ iſtius ſuauitates,cũcta ſolatia, cũcta deniq; ornamenta amiſerim? Tu enim mihi unus eras domi ſolatio,foris decori. Tu(inq;)in conſilijs arbiter,curæ particeps,deprecator ſolicitudinis, depulſor mœroris: Tu meorũ aſſertor actuũ, cogitationũq; defenſor; tu poſtremo unus,in quo domeſtica ſolicitudo reſideret, publica cura requeſceret. Teſtor ſanctam animam tuam, me in publicis eccleſiæ id ſæpe ueritum eſſe, ne diſplicerem tibi. Denique ubi rediſti, obiurgaſti moram: ita domi, foriſque eruditor quidam, & arbiter ſacerdotis, ut domeſtica cogitare non ſineres, publica curare cenſeres. Vt uereor, ne uidear arroganter dicere. Hæc enim laudis tuæ portio eſt, quia ſine offenſione ulla & gubernaſti fratris domũ,& cõmendaſti ſacerdotiũ. Sentio equidem q; repetendis officijs tuis, recẽſendisq; uirtutibus,afficiatur animus, ſed tamen in ipſa mei affectione requieſco: Atq; hæ mihi recordationes etſi dolorem renouant, tamen uoluptatem afferunt. An ego poſſum aut non cogitare de te,aut unq; ſine lachrymis cogitare? Et potero unq;,aut tanti non meminiſſe fratris,aut ſine lachrymabili quadam meminiſſe gratia? Quid enim mihi unquam iucundũ, quod non eſſet ex te profectum? Quid(inquã)mihi ſine te,aut tibi unquã ſine me uoluptati fuit? Quis non uſus nobis,& prope uiſus ipſe,ſomnusq; cõmunis? Quæ diſcreta unq; uoluntas; quod non cõmune ueſtigium ferè ut cũ gradum tollerem, uel tu meum,uel ego tuũ corpus uideremur attollere? Quòd ſi quando ſine altero prodeundũ fuit,intectum latus putares,affectũ uultum cerneres,mœſtum animũ iudicares;non aſſueta gratia, non uigor ſolitus præmitebat; ſuſpecta omnibus ſolitudo metũ alicuius ægritudinis afferebat. Ita nouũ uidebatur omnibus nos diuidi. Ego certe fraternæ abſentiæ impatiens, uel non immemor,quaſi præſentem,reflexa ſæpius ceruice, quęrebam,& coram alloqui, atq; aſpicere uidebar mihi. Sed tanq; ſuſpenſum collo iugum,ubi ſperatis excideram,trahere me putabam: difficilis progredi,uerecundus uideri, & redire deproperans, q; ſine te procedere non liberet. At uerò ubi ambobus prodeundũ fuit,non plura in itinere ueſtigia, q; uerba,nec inceſſus,q; ſermo crebrior, nec ambulandi cura, ſed colloquendi gratia. Vterq; enim noſtrũ ex alterius ore pendebat, non intento aſpectu legere iter, ſed mutuò ſollicitos excipere ſermones, haurire oculorũ gratiam, ſpirare fraternæ imaginis uoluptatem. Quas uirtutes tuas tacitus mecum ipſe mirabar. Quàm plaudebam mihi,quòd tali me dominus fratre donauerat,tam pudico,tam efficaci, tam innocenti, tam ſimplici; ut cum tuam innocentiam cogitarem,efficaciam deſperarem,cũ efficaciam cernerem,innocentiam non putarẽ; ſed utrunq; mira quadã uirtute iungebas. Deniq; ea,quæ ambo requiueramus concludere,ſolus impleſti. Plaudebat ſibi,ut audio,Proſper,q; ſacerdotij mei occaſione redditurũ ſe quæ

abſtulerat non putabat; ſed uehementiorem tuã unius efficaciam expertus eſt, q̃ duorũ. Itaq; ſoluit omnia, nec moderationi igratus tuæ, nec alludens pudori, ſed & modeſtiæ gratus, nec inſolens efficatiæ. Sed cui, frater, illa quæſiſti? Nos enim idem uolebamus laborũ tuorum eſſe pręmiũ, quod documentũ erat. Peregiſti omnia, & ubi perfunctus omnibus reuertiſti, tu ſolus nobis, qui omnibus es præferendus, eriperis, quaſi ideo mortem diſtuleris, ut conſumares pietatis officiũ, palmam efficatiæ reportares. Quàm nec ipſi, frater charisſime, ſeculi huius delectabant honores, q nos a nobis inuicẽ diuidebant: quos ideo adepti ſumus, non quia fuit eorum expetenda perceptio, ſed ne uilis disſimulatio uideretur. Aut fortaſſe ideo ſunt tributi, ut quia immaturo tui obitu noſtræ futurus erat uoluptatis occaſus, ſine nobis iam uiuere diſceremus: Equidem præſagæ mentis agnoſco formidinem, dum repeto ſæpe, quæ ſcripſerim. Reuocabam te, frater, ne ipſe Africam peteres, ac potius aliquem deſtinares: timebam te cõmittere uitæ. Sed & peregrinationem explicuiſti, & rem ordinaſti, & ueteri, & ſentinoſo (ut audio) nauigio iterũ te fluctibus credidiſti. Nanque dum celeritatem aucuparis, cautelã prætermiſiſti, auidus noſtræ gratiæ, disſimulans periculi tui. O fallax lætitia, o incerta humanarũ rerum curricula. Ex Africa red ditũ, ex mari reſtitutũ, & naufragio ſeruatũ, putabamus iam nobis non poſſe eripi: Sed grauiora naufragia in terris poſiti ſuſtinemus. Nam quem non potuerunt naufragia ad mortem deducere, ſtrenuis natatibus euitata, eius mors cœpit nobis eſſe naufragio. Quid enim ſupereſt ſupereſt ſuauitatis, quibus tam prædulce decus, tam charũ in his mundi tenebris lumen extinctũ eſt; in quo non noſtræ ſolũ familiæ, ſed totius patriæ decus occidit?

Habeo ſanè uobis, fratres dilectisſimi, plebs ſancta, maximam gratiam, q non aliũ dolorem meum q̃ ueſtrũ putatis, q uobis accidiſſe hanc noſtri creditis ſolitudinem, q fletũ totius ciuitatis, ætatum omnium, ordinũ omnium, uota noua quadam pietate defertis. Nõ enim miſericordiæ priuatæ dolor, ſed quoddã publicæ officiũ, & munus eſt grę. Aut ſi qua uos mei tangit miſericordia, q talẽ fratrem amiſerim, habeo fructũ uberem, habeo ueſtri pignus affectus. Mallem fratrem uiuere: ſed tamen publicũ officiũ in ſecundis rebus iucundius eſt, in aduerſis gratius. Neq; uero mihi mediocre meritum tanti uidetur officij. Neque enim ocioſe uel in actibus Apoſtolorũ Thabitam mortuam flentes uidue deſcribuntur: uel in Euangelio mota lachrymis uiduæ proſequens turba funus adoleſcentis inducitur, cui reſurrectio debebatur; illam tamen Thabitam uiduæ, hunc tota ciuitas fleuit. Non ego dubiũ eſt ueſtris lachrymis Apoſtolorũ patrocinium cõparari, non (inquam) dubiũ eſt Chriſtũ miſericordia motũ, cum uos flentes uideret, etſi nunc non tetigit loculũ, ſuſcepit tamen cõmendatum ſpiritũ: Et ſi non appellauit corporis uoce defunctũ, diuinæ tamen poteſtatis auctoritate a cruciatibus mortis, & nequitiæ ſpiritalis incurſionibus eius animam liberauit. Et ſi non reſcedit in loculo, qui erat mortuus, tamen requieuit in Chriſto. Et ſi non locutus eſt nobis, tamẽ ea, quę ſupra nos ſunt, cernit; & quæ potiora ſunt nobis, iam ſe uidere lætatur. Per ea enim quæ in Euangelio legimus, quæ futura ſunt intelligimus: & præſentiũ ſpecies futurorum eſt. Non opus fuit ei reſurrectio temporalis, cui æterna debetur. Quid enim in hanc miſeram, & ærumnoſam recideret

labem, atq; in hanc flebilem uitam rediret, quē raptū magis eſſe ex tam imminentibus malis, urgentibusq; periculis gaudere debemus? Nam ſi pacato ſeculo, bellisq; ceſſantibus raptū Enoch nemo defluit, ſed magis propheta laudauit; ſicut de illo ſcriptura dixit: Raptus eſt, nec malicia mutaret cor eius: quanto magis nūc iure dicendū eſt, cùm ad ſeculi lubricum uitæ accedat ambiguū? Raptus eſt ne manus incideret barbarorū. Raptus eſt ne totius orbis excidia, mundi finem, propinquorū funera, ciuium mortes; ne poſtremo ſanctarū uirginum, atq; uiduarū, quod omni morte acerbius eſt, colluuionem uideret. Ego enim te, frater, tum uitæ tuę flore, tum mortis cōmoditate beatū arbitror. Nō enim nobis ereptus es, ſed periculis; non uitam amiſiſti, ſed ingruentiū acerbitatū formidine caruiſti. Nam qui eras ſanctæ mētis miſericordia in tuos, ſi nunc urgeri Italiam tam propinquo hoſte cognoſceres, quantū ingemiſceres, quàm doleres in alpiū uallo ſummam noſtræ ſalutis conſiſtere, lignorumq́ concedibus conſtrui murum pudoris. Qua afflictione mœreres, in tanto teneri diſcrimine tuos ab hoſte impuro, atq; crudeli, qui nec pudicitiæ parceret, nec ſaluti? Quonam (inquam) hæc modo ferres, quæ nos perpeti, & fortaſſe, quod grauius eſt, ſpectare cogemur: rapi uirgines; & auulſos a complexu parentū paruos liberos ſupra tela iactari; inceſtari ſacrata Deo corpora, & ſenilem uiduæ maturioris uterū, in uſus deſuetos onerū redire, nō pignorū? Quonam (inquam) modo iſta tolerares, qui etiam ultimo ſpiritu, tui iam fortaſsis oblitus, & adhuc noſtri non immemor, de cauenda incurſione barbarorū nos ſæpius admonebas, cōmemorans non fruſtra te dixiſſe fugiendū; fortaſſe ideo q nos deſtitui tua morte cernebas: quod non infirmitate animi, ſed pietate faciebas; Etſi infirmus pro nobis, tamen firmus tibi. Qui cū a uiro nobili reuocareris Symmacho tuo parēte, q ardere bello Italia diceretur; q in periculū tenderes; q in hoſtem incurreres; reſpondiſti hanc ipſam tibi cauſam eſſe ueniendi, ne noſtro deeſſes periculo, ut conſortē te fraterni diſcriminis exhiberes. Felix igitur tam opportuno obitu, quia nō es in hunc ſeruatus dolorem. Certe felicior, q̄ ſancta ſoror, quæ tuo ſolatio deſtituta, de ſuo pudore ſollicita, duobus nuper beata germanis: nunc ex duobus fratribus ærumnoſa, neq; alterū ſequi poteſt, neq; alterū derelinquere: cui tumulus hoſpitiū tuus, & corporis tui ſepulchrum eſt domus: Atq; utinam uel hoc tuū diuerſorium cibus in fletibus, potus in lachrymis. Cibū etenim dediſti nobis panem lachrymarū, & potum dediſti nobis in lachrymis in menſuram, aut fortaſſe ultra menſuram. Nam quid de me loquor, cui neq; mori licet, ne ſororē relinquam, neq; uiuere libet, ne a te reuellar? Quid enim mihi ſine te poteſt eſſe iucundum, in quo omnis ſemper fuit noſtra iucunditas? Aut quid diutius in hac uita degerere iuuat, atq; in terris morari, in quibus tandiu iucūde uixim⁹, quādiu ſimul uixim⁹? Et ſi eēt qd' hic delectare nos poſſet, ſine te delectare nō poſſet. Et ſi qn̄ uoluiſſem⁹ impenſe uitā pducere, iā tamen ſine te eſſe nolemus. Nec intolerabilia. Quid enim tolerabile ſine te tanto uitæ comite, tanto laborū meorum, officiorumq́ conſorte? Cuius ego caſum, quo eſſet tolerabilior, nec præmeditari potui, ita pauebat animus de illo tale aliquid cogitare, non quo conditionem ignorarem: ſed quidam uotorum uſus ſenſum cōmunis fragilitatis obduxerat, ut de illo, niſi ſecunda omnia cogitare neſcirem.

Deniq; proxime cum graui quodam, atq; utinam ſupremo, urgerer oc-
caſu, hoc ſolū dolebam ꝙ non ipſe aſsideres lectulo, ac uotiuum mihi cū
ſancta ſorore partitus officium, morientis oculos digitis tuis clauderes.
Quid optaueram? Quid rependo? Quæ uota deficiunt? Quæ miniſteria
ſuccedunt? Aliud præparabam: aliud exhibere cõpellor, non iam ipſe mi-
niſterium funeris, ſed miniſter. O dura oculorū lumina, quæ potuiſtis fra
trem uidere morientem. O immites, & aſperæ manus, quæ clauſiſtis ocu-
los, in quibus plus uidebam. O durior ceruix, quæ tam lugubre onus, cõ-
ſolabili licet obſequio, geſtare potuiſti. Hæc tu, frater, mihi iuſtius exhi-
beres. Hæc ego a te expectabam. Hæc ego officia deſiderabam. Nunc
uero ipſe meæ uitæ ſuperſtes, quod ſine te ſolatiū capiam, qui ſolus mœ-
rentem ſolari ſolebas, excitare læticiam, mœſticiam propulſare? Qualem
te nunc ego, frater, aſpicio, iam nulla mihi uerba referentē, iam nulla offe-
rentem oſcula? Quanquam ita mutuus ſemper utriq; noſtrum inſederit
amor, ut interiore potius foueretur affectu, q̃ forenſi blanditia diuulgare
tur. Neq; enim aliorū quærebamus teſtimoniū, qui tantam noſtri gratiā
tenebamus. Ita uirilis ſe utriq; noſtrū germanitatis ſucus infuderat, ut nō
blanditijs probare amorem, ſed conſcientia teſte pietatis interno amore
contenti, ſucū blandiciarū non requirere uideremur; quos & ipſa in amo
rem mutuū imago formaret. Neſcio qua enim expreſſione mentis, qua
corporis ſimilitudine alter in altero uidebamur. Quis te aſpexit, qui non
me uiſum putaret? Quotiens aliquos ſalutaui, qui quoniam te prius con-
ſalutauerant, ſe a me iam dicerent ſalutatos? Quāti tibi dixerunt aliquid,
qui ſe mihi dixiſſe memorarent? Quæ mihi hinc gaudia: quanta frequen-
ter oborta lęticia, ꝙ eos errare in nobis cernerem? Quàm gratus error, q̃
iucunda prolapſio, q̃ religioſa fallacia, q̃ ſuauis calumnia. Neq; enim de
tuis erat aliquid, aut factis, aut ſermonibus, quod timerem, qui mihi tua
lætabar aſcribi. Tamen ſi uehemētius contenderent, ꝙ ſe mihi aliquid in-
timaſſe memorarent, reſpondebam ridens & gaudens, Videte ne fratri
dixeritis. Nam cū omnia nobis eſſent noſtra cõmunia, indiuiduus ſpiri-
tus, indiuiduus affectus: ſolū tamen cõmune non erat ſecretum amicorū;
non quo conferendi periculū uereremur, ſed tenendi ſeruaremus fidem.
Sane ſi conſilio pendenda res eſſet, erat ſemper cõmune conſiliū, non ſem
per cõmune ſecretū. Nam etſi amici ita alteri noſtrū dicerent, ut dicta ſua
ad alterutrū peruenirent: tamen ſcio plerunq; complacitū ita fidem ſecre
ti eſſe ſeruatam, ut nec fratri cõmitteretur. Erat enim fidele iudiciū, & ex-
traneo non eſſe proditū, quod nō eſſet cū fratre collatū. His igitur tantis,
ac talibus bonis in exceſſum quendam, fateor, mentis elatus: ſuperſtitem
me timere deſiderarem, ꝙ illum uita crederem digniorem. Et ideo excepi
plagam, quam ferre non poſſum. Tolerabiliora enim tanti doloris præ-
meditata, q̃ inexplorata uulnera.

Quis iam mœſtum ſolabitur? Quis afflictū leuabit? Cū quo participa-
bo curas? Quis me ab iſtius mundi uindicabit uſu? Tu enim auctor nego-
ciorū, cenſor ſeruulorum, arbiter fratrū; non litis, ſed pietatis arbiter. Nā
ſi quando aliquid cū ſancta ſorore mihi conferendū fuit, utra melior uide-
retur ſententia, te iudicem ſumebamus: qui nullius læderes os, atq; utriq;
ſatisfacere geſtiens, & amandi affectū tenebas, & cenſendi modū, ut &
utrunq; gratū dimitteres, & utriuſq; tibi gratiam uendicares. Aut ſi ipſe

aliquid

Digitized

aliquid diſceptandũ deferres: q̃ grata contentio tua: q̃ ſine felle ipſa indi gnatio: q̃ ſeruulis ipſis coërcitio non amara: cũ te fratribus magis deferre, q̃ ex affectu diceres uindicare. Nobis enim profeſsio repreſsit ſtudia coërcẽdi. Immo tu frater, ab omni nos abducebas coërcitiõis affectu, uindicare pollicens, & lenire deſiderans. Nõ mediocris igitur prudentiæ teſtimoniũ, quæ ita a ſapientibus definitur: Bonorũ primũ eſſe Deũ ſcire, & uerũ illud, atq; diuinũ pia mente uenerari: illã amabilem, & concupiſcendam æternæ pulchritudinẽ ueritatis, tota mentis charitate diligere. Secũdũ autem in proximos a diuino illo fonte atq; cœleſti, naturę deriuare pietatem: Quod etiã mũdi ſapiẽtes nr̃is hauſere de legibus. Neq;.n. deriuare iſta in hoĩum diſciplinas, niſi de cœleſti illo diuinæ legis fonte potuiſſent.

Quid igitur obſeruantiã eius erga Dei cultũ prædicem, qui priuſq; perfectioribus eſſet initiatus myſterijs, in naufragio conſtitutus: cum ea, qua ueheretur, nauis ſcopuloſo illiſa uado, & urgentibus hinc, atq; inde fluctibus solueretur, non mortẽ metuens, ſed ne uacuus myſterij exiretẽ uita, 4
quos initiatos eſſe cognouerat, ab his diuinũ illud fidelium ſacramentũ popoſcit; non ut curioſos oculos inſereret arcanis, ſed ut fidei ſuæ cõſequeretur auxiliũ? Etenim ligari fecit in orario, & orariũ inuoluit in collo, atq; ita ſe deiecit in mare, non requirens de nauis compage reſolutam tabulã, cui ſupernatans iuuaretur, qm̃ fidei ſolius arma quæſierat. Itaq; his ſe tectum, atq; munitũ ſatis credens, alia auxilia non deſiderauit. Simul fortitudinem eius ſpectare licet, q̃ fatiſcente remigio non quaſi naufragus tabulam ſumpſerit, ſed quaſi fortis ex ſeipſo adminiculũ ſuæ uirtutis aſſumpſerit. Nec deſeruit ſpes, nec fefellit opinio. Deniq; primus ſeruatus ex undis, & in portũ terrenæ ſtationis euectus, præſulẽ ſuũ, cui ſe crediderat, recognouit: ſtatimq; ubi ẽt cæteros ſeruulos ſuos, uel ipſe liberauit, uel liberatos comperit, negligens facultatũ, nec amiſſa deſiderans, Dei eccleſiam requiſiuit, ut ageret gratias liberatus, & myſteria æterna cognoſceret, pronuncians nullũ referendæ gratiæ maius eſſe officiũ. Quod ſi homini non referre, ſimile homicidio iudicatũ eſt: quantũ crimen eſt nõ referre Deo? Eſt ergo prudentis agnoſcere ſeipſum, & quemadmodũ a ſapientib⁹ definitum eſt, ſecundũ naturã uiuere. Quid enim eſt tã ſecundũ naturã, quã referre auctori gratiã? Aſpice cœlũ hoc, nonne auctori refert gratiam, cũ uidetur? Cœli enim enarrant gloriã Dei, & opera manuũ eius annunciat firmamentũ. Mare ipſum cũ ſedatũ, atq; tranquillũ eſt, diuinæ ſerenitatis teſtatur indiciũ: cum mouetur, indignatio ſuperna terrori eſt. Nonne omnes Dei gratiã iure miramur; cũ aduertimus q̃ inſenſibilis natura quadã ſenſibili ratione ſuos fluctus coerceat, & fines ſuos unda cognoſcat? Nã de terris q̃d loquar, quæ diuino obedientes præcepto, omnibus ſpõte animantibus pabulũ subminiſtrant; atq; id quod acceperint agri, uelut creſcentibus uſuris, multiplicatũ, cumulatumq; reſtituunt? Ergo ille, qui natura duce diuini rationẽ operis igneo mentis uigore perceperat, ſciuit primo omniũ ſeruatori ſuo gratiã eſſe referendã. Sed quia referre poterat, habere poterat. Eſt.n. huiuſcemodi gratiæ uis, ut & cũ refertur, habeatur; & habendo referat. Referebat igit̃ gratiã, deferebat fidẽ. Nam qui tm̃ myſte 5
rij cœleſtis inuoluti in orario præſidiũ fuiſſet expertus; quantũ arbitrabatur ſi ore ſumeret, & toto pectoris hauriret arcano? Quia maius putabat fuſum in uiſcera, quod tm̃ ſibi tectũ orario profuiſſet? Sed non ita auidus

Diuinum fideliũ ſacramentum ſanctiſsimã intelligit Eucharistiam, quã in orario ligata, tutus ſe Satyrus deiecit in mare.

Et hic cœleſte myſterium ſacratiſsimã eucharistiam appellat.

quibus uerbis minime uteretur, niſi in ea uerum χρι corpus eſſet.

6 *Vide hic Romanæ Eccleſiæ priuilegium ſuper omnes Eccleſias. Cur enim ꝑquiſiuit Satyrus num Epiſcopus ille cum Epiſcopis catholicis conueniret, hoc eſt, cum Romana eccleſia, niſi ꝓpterea quia qui conuenit cum matre & capite, conuenit cum filijs & membris reliquis?*

7 *Notẽt hæretici, quod & ſi fidem in deum rectam tenẽant, ſi tamen in eius Eccleſiã non teneant, nequaquã pro fidelibus habeantur.*

fuit, ut eſſet incautus. Scimus.n.pleroſq; auiditate ſtudij ꝑtermittere cautionem. Aduocauit ad ſe Epiſcopũ, nec ullam uerã putauit, niſi ueræ fidei gratiã: Percontatuſq; ex eo eſt, utrũ nam cũ Epiſcopis catholicis, hoc eſt cũ Romana Eccleſia conueniret. Et forte & ad id locorũ in ſchiſmate regionis illius Eccleſia erat. Lucifer.n.ſe a noſtra tunc tẽporis cõione diuiſerat: & quanq; prouide exulaſſet, & fidei ſuæ reliquiſſet hæredes, non putauit tñ fidẽ eſſe in ſchiſmate. Nam etſi fidẽ erga Deũ tenerent, tamen erga dei Eccleſiam non tenerent; cuius patiebant̃ uelut quoſdã artus diuidi, & membra lacerari. Etenim cũ propter Eccleſiam Chriſtus paſſus ſit; & Chriſti corpus Eccleſia ſit, non uidet̃ ab his exhiberi Chriſto fides, a q̃bus euacuatur eius paſsio, corpuſq; diſtrahit̃. Itaq; quãuis gratiæ fœnus teneret, & metueret tanti nominis debitor nauigare: tñ eo trãſire maluit, ubi tuto poſſet exoluere. Iudicabat.n.diuinæ ſolutionẽ gratiæ in affectu ac fide eſſe: quã quidẽ ſtatim ubi primũ copia liberior Eccleſiæ fuit, implere non diſtulit. Dei gratiã & accepit deſideratã, & ſeruauit acceptã. Nihil igitur ea prudentia ſapientius, quæ diuina, & humana ſecernit. Nã qđ ſpectatam in ſtipendijs forenſibus eius facundiã loquar, quæ incredibili admiratione in adiutorio emicuit? Sed malo illa laudare, q̃ perceptis myſterijs Dei duxit humanis eſſe potiora. Fortitudinẽ quoq; eius ſi quis plenius expectare uolet, conſideret quoties poſt naufragiũ inuicto quodam contempto uitæ huius maria transfretauerit, diffuſaſq; regiones obeundo peragrarit. Poſtremo q̃ hoc ipſo tẽpore periculũ non refugerit, ſed ad periculũ uenerit, patiens iniuriæ, negligens frigoris, atq; utinã ſollicit⁹ cautionis: ſed hoc ipſo beatus, quod dũ licuit uigore uti corporis, inoffenſo ad exequenda quæ uellet functus iuuentutis officio, uitã uixit; debilitatẽ ignorauit. Qua uerò perſecutione ſimplicitatẽ eius edifferã? Ea eſt enim quædam morum temperantia, mentiſq; ſobrietas.

Date, quæſo, ueniã; & permittite dolori meo, ut de eo mihi paulo uberius liceat loq, cũ quo iã non conceditur colloq. Certe & uobis proficit, ut aduertatis nõ fragilitate quadã uos hoc officiũ, ſed iudicio detuliſſe; nec miſericordia mortis impulſos, ſed uirtutũ honorificẽtia prouocatos. Anima enim benedicta oĩs ſimplex. Tantæ aũt ſimplicitatis erat, ut conuerſus in puerũ, ſimplicitatẽ illius ætatis innoxiæ, perfectæ uirtutis effigie, & quodã innocentiũ morũ ſpeculo reluceret. Intrauit igit̃ in regnũ cœlorũ; qm̃ credidit Dei uerbo: Qm̃ ſicut puer artẽ repulit adulandi: Iniuriæ dolorẽ clementer abſorbuit, quã clementius uindicauit: Querelæ, q̃ dolo prõptior; ſatiſfactioni facilis; difficilis ambitioni; ſanctus pudori: ut frequẽter in eo ſuperfluã magis uerecundiã prædicares, q̃ neceſſariã quæreres. Sed nunq̃ ſuperflua fundamenta uirtutis. Pudor enim non reuocat, ſed commendat officiũ. Itaq; uelut quadã uirginali uerecundia ſuffuſus ora cũ uultu affectũ proderet: ſi forte aliquam ſubito ueniens offendiſſet parentem, uelut depreſſus & quaſi demerſus in terram; licet in ipſo nequaq; diſsimilis cœtu uirorũ; ratus attollere os, eleuare oculos, referre ſermonẽ: quod pudico quodam mentis pudore faciebat; cũ quo caſtimonia quoq; corporis cõgruebat. Etenim intemerata ſacri baptiſmatis dona ſeruauit, mũdo corpore, purior corde, non minus adulterini ſermonis opprobriũ, q̃ corporis ꝑhorreſcens; non minorem ratus pudicitiæ reuerentiã deferendã integritate uerborũ, q̃ corporis caſtitate. Deniq; in tantũ caſtimoniã dilẽ

xit,ut nec uxorẽ expeteret; licet in eo non ſolum caſtitatis appetentia fue
rit,ſed etiam pietatis gratia. Miro aũt modo & coniugium diſsimulabat,
& iactantiam declinabat:tantaq; erat diſsimulatio,ut nobis quoq; urgẽ
tibus differre magis cõſortiũ,q̃ refugere uideret̃. Hoc unum itaq; fuit, qđ
nec fratribꝰ crederet,nõ aliqua cũctatiõis hęſitãtia,ſed uirtutis uerecũdia.
Quis igit̃ non miret̃ uirũ inter fratres duos,alteram uirginẽ,alterũ ſacer
dotẽ,ætate medium,magnanimitate non imparem,ita inter duo maxima
munera p̃ſtitiſſe,ut alterius minoris caſtitatẽ, alterius ſanctitatẽ referret,
non profeſsionis uinculo,ſed uirtutis officio? Ergo ſi libido, atq; iracũdia
reliquoꝝ uitiorũ educatrices ſunt,iure caſtitatem,atq; clementiam dixe-
rim quaſdam uirtutum parentes: Quanq̃ pietas quoq; ut omnium prin-
cipatus bonorũ,ita etiã ſeminariũ uirtutũ eſt cæterarũ. Nam de parſimo
nia quid loquar,& quadam habendi caſtitate? Is enim non quærit aliena
qui ſua ſeruat;nec inflatur in modico,qui contentus eſt proprio. Nihil er-
go aliud niſi propriũ recuperare uoluit,magis ne fraudaret̃,q̃ ut ditaret̃.
Nam eos,qui aliena quærunt,rectè accipitres pecunię nominabat. Quòd
ſi radix maloꝝ oĩum auaritia eſt,utiq; uitia exuit, qui pecuniam non req-
rit. Nõ unq̃ accuratioribꝰ epulis,aut congeſtis ferculis delectatus eſt, niſi
cũ amicos ad epulas rogaret;quantũ naturæ ſatis eſſet, non quantũ uolu
ptati ſupereſſet requirens. Et certe erat non pauper opibꝰ, ſed tñ pauper
ſpiritu;qm̃ ipſorũ eſt regnũ cœloꝝ. De iſtius beatitudine nequaq̃ utique
dubitare debemus; q neq; ut opulens exultauit i diuitijs; neq;,ut pauper,
exiguum,quod habuit,iudicauit.

Supereſt ut ad concluſionem cardinalium uirtutum, etiam iuſtitiæ par
tes in eo debeamus aduertere. Nam etſi cognatæ ſint inter ſe,concretęq;
uirtutes;tñ ſingularum quædam forma expreſsior deſiderat̃, maximeq; iu
ſtitiæ.Ea enim ſibi parcior foris tota eſt: & quicquid habet, quadã incle-
mentia ſui,dũ rapitur amore cõi,transfundit in proximos. Sed huius mul
tiplex ſpecies. Alia erga ꝓpinquos,alia erga uniuerſos,alia erga Dei cul-
tum,uel adiumentũ inopũ. Itaq; qualis in uniuerſos fuerit, prouincialium,
q̄bus præfuit,ſtudia docent; qui parentẽ magis fuiſſe propriũ,q̃ iudicem
loquebantur,gratũ piæ neceſsitudinis arbitrũ, conſtantẽ æqui iuris diſce
ptatorem.Inter fratres aũt qualis fuerit, licet omne hominũ genus beni-
uolentia complecteretur,indiuiſum patrimoniũ docet,nec diſtributa aut
delibata,ſed reſeruata hæreditas.Etenim pietatẽ ſibi cauſam eſſe negauit
teſtandi. Nã hoc quoq; ultimo ſermone ſignauit;cũ quos dilexerat com-
mendaret:ſibi nec uxoris arbitriũ fuiſſe ducendæ, ne a fratribus diuellere
tur;nec teſtamenti faciendi uoluntatẽ, ne noſtrũ in aliquo arbitriũ læde-
retur. Deniq; & oratus, & obſecratus a nobis,nihil tñ condendũ putauit,
non oblitus pauperũ,ſed tm̃ obſecrans eſſe tribuendũ,quantum nobis iu
ſtum uideret̃. Quo uno ſatis & diuini timoris expreſsit indiciũ, & huma-
næ edidit religionis exemplũ. Nam quod pauperibus contulit, Deo detu
lit. Qm̃ qui largitur pauperi, fœneratur deo: & poſtulando quod iuſtum
eſt,non exiguũ,ſed totum reliquit. Hæc enim eſt ſumma iuſtitię, uendere
quæ habeas,& conferre pauperibus. Qui.n.diſperſit,dedit paupibus:iu-
ſticia eius manet in æternũ. Ergo diſpenſatores nos, non hæredes reliq̄t.
Nam hæreditas ſucceſſori quærit̃,diſpenſatio pauperibus obligat̃. Vnde
non immeritò quantus fuerit, hodie quoq; per uocẽ lectoris paruuli ſpi-

ritus ſanctus expreſsit: Innocens manibus, & mundo corde, qui non accepit in uanũ animam ſuam, nec fecit proximo ſuo dolũ. Hæc eſt generatio requirentiũ Deum. Hic ergo & in montem dñi aſcendit: & in tabernaculo habitabit Dei; quia ingreſſus ſine macula operatus eſt iuſticiã, locutus eſt ueritatẽ, non decepit proximũ; nec pecuniam operatus eſt ſuã, qui ſemper uoluit recuperare hæreditariam. Agnoſco oraculũ: quod enim nulla ordinauit diſpoſitio, ſpiritus reuelauit.

Quid uero illud recenſeã, quod ſupra ipſam iuſticiam pietate progreſſus, cũ quædam incubatori communiũ fructum mei contemplatione muneris putaſſet eſſe tribuenda, largitatis me iactabat auctorẽ; portionis ſuę lucrum ad cõe conſortiũ conferebat. Hæc, & alia, quæ mihi tũc erant uoluptati maximæ, nunc recordatione doloris exaſperaui. Manent tamen, eruntq́ſemper: nec tanq̃ umbra præterierunt, neq; uirtutis gratia cũ corpore occidit; nec idẽ naturæ, meritorũq́ finis: licet ipſius naturæ uſus non in æternũ occidat, ſed temporali quadã uocatione requieſcat. Talibus igitur perfunctũ uirtutibus, ereptũ periculis, deſiderio magis q̃ amiſsione flebo. Suadet. n. ipſa opportunitas mortis, ut proſequendũ magis grã q̃ dolendũ putemus. Scriptũ eſt enim in cõi dolore propriũ uacare debere. Neq;. n. prophetico ſermone uni illi mulieri, quæ figurat, ſed ſingulis dicitur, cũ Eccleſiæ dictũ uidetur. Dicit ergo & ad me. Et dicit ſcriptura cœleſtis; Hoccine doces; ſic inſtituis Dei plebẽ? An neſcis quia exemplũ tuum periculũ cæterorũ eſt? Niſi forte exauditũ nõ eſſe te quereris. Primũ illud arrogantis eſt impudentiæ; mereri ſolũ uelle, quod multis ẽt ſanctis negatum noueris; cũ ſcias quia non eſt perſonarũ acceptor deus. Nam & miſericors deus: tñ ſi ſemper exaudiret omnes, non iam ex uoluntate libera, ſed ex quadã uelut neceſsitate facere uideret. Deinde cũ omnes rogent, ſi exaudiret omnes, nemo ergo moreret. Pro quantis quotidie rogas? Nunquid conſtitutio dei contẽplatione ſoluenda eſt tui? Cur ergo nõ impetratũ aliquando doles, q non ſemper impetrabile eſſe cognóſcis? Stulta, inquit, ſuper omnes mulieres, nonne uides luctũ noſtrũ, & quæ nobis contigerunt? Qm̃ Sion mater noſtra omniũ in triſticia contriſtat, & humilitate humiliata eſt. Lugete ualidiſsime & nunc, qm̃ omnes lugemus; & triſtes eſtote, qm̃ omnes contriſtati ſumus. Tu enim contriſtaris in fratrẽ. Interroga terrã, & dicet tibi, qm̃ hæc eſt, quæ debebat lugere tantorũ ſuperſtes germinũ: Et ex ipſa, inquit, initio omnes nati; & alij uenient, & ecce pene omnes in pditionẽ ambulant; & in exterminiũ fit multitudo eorum. Et qs ergo debet lugere magis, niſi quæ tam magnã multitudinem perdidit, q̃ tu, qui pro uno doles? Abſorbuit igit noſtrũ dolorem cõis dolor, & acerbitatem proprij mœroris excludit. Non enim dolere debem⁹ eos quos cernimus liberatos. Neq; enim ocioſe tã ſanctas hoc tempore animas corporeis uinculis reminiſcimur abſolutas. Namq; uelut diuino iudicio tã graues uiduas ita uno tpe defunctas uidemus; ut pfectionis quidam uideat exceſſus, non mortis occaſus; ne ueterana emeritis ſtipendijs pudicitia dubiũ diu ſeruati pudoris incideret. Quos gemit⁹ mihi, quos dolores tã acerba excitat recordatio? Et ſi mœroribus non uacabant, tñ in ipſo dolore priuato, in ipſo tantorũ amiſſo flore meritorũ cõis quædã naturæ me conditio ſolabat; defixusq́ in uno dolor, acerbitatem publici funeris domeſticæ ſpecie pietatis obduxerat.

Repete ergo ſacra ſcriptura ſolatia tua. Iuuat enim tuis pręceptis, tuiſ ſententijs imorari. Quia facilius eſt cœlū & terrā præterire, ꝙ̄ de lege unū apicē cadere. Sed iam audiamus quæ ſcripta ſunt: Nunc, inqt, retine apud temetipſum dolorem tuū, & fortiter fer qui tibi contigerunt caſus. Si.n. iuſtificaueris terminū dei, & filiū tuū recipies in tpe, & in mulieribus col laudaberis. Si hoc ad mulierem, quanto magis ad ſacerdotem? Si de filio; non utiꝗ; abſurdū etiā de fratrū amiſsione talia memorari: quanꝗ; ſi mihi fuiſſet filius, nunquā eū amplius dilexiſſem. Nam ſicut in obitu liberorū effuſi labores, ſuſcepti fruſtra dolores mœrorē uident̄ augere; ita etiam in fratribus conſuetudinis uſus, atꝗ; collegij, acerbitatē doloris accendunt. Sed ecce dicentē ſcripturam audio, Noli facere hunc ſermonem, ſed conſenti pſuaderi. Qui enim fles caſus Sion: & Conſolare propter dolorē Hieruſalem. Vides enim quia ſancta noſtra contaminata ſunt; & nomen, qđ nominatum eſt ſuper nos, penè ꝓphanatum eſt; & iuuenes noſtri contumeliam paſsi ſunt; & ſacerdotes nr̄i ſuccenſi ſunt, & Leuitæ noſtri in captiuitate fuerūt; & mulieres noſtrę contaminatę ſunt; & uirgines noſtræ uim paſſę ſunt; & iuſti nr̄i rapti ſunt, & paruuli noſtri ꝑditi ſunt; & iuuenes noſtri ſeruierunt; & fortes noſtri inualidi facti ſunt. Et quod omnium maius, ſignaculū Sion: Qm̄ reſignata eſt de gloria ſua nunc, & tradita eſt in manibus eorū, qui nos oderunt. Tu ergo excute multā tuam triſticiā, & depone abs te multitudinem doloꝝ, ut tibi repropitiet̄ fortis, et requiē faciat tibi altiſsimus requietione dolorum.

Ceſſabūt igit̄ lachrymæ. Parendū eſt enim remedijs ſalutaribus, qa debet aliqd inter fidos & perfidos itereſſe. Fleant ergo, q ſpem reſurrectionis habere non poſſunt; quā non ſententia Dei eripit, ſed fidei inclementia. Interſit inter Chriſti ſeruulos, idolorūꝗ; cultores; ut illi fleāt ſuos, quos in ꝑpetuum exiſtimant interiſſe. Illi nullas habeant lachrymarū ferias, nullā triſtitiæ requiem conſequant̄, q nullam putant requiem mortuorum. Nobis uerò, qbus mors non naturæ, ſed uitæ iſtius finis eſt, qm̄ in melius ipſa natura reparat̄, fletus oēs caſus mortis abſtergat. Certe ſi illi ſibi aliqua ſolatia reppererunt, q finem ſenſus, defectūꝗ; naturæ mortē arbitrati ſunt: quanto magis nos, qbus meliora poſt mortē præmia bonoꝝ factoꝝ conſcientia pollicet̄? Habent gentiles ſolatia ſua, qa requiem maloꝝ omniū mortem exiſtimant. Et ut uitæ fructu carent; ita etiā caruiſſe ſe putant omni ſenſu & dolore pœnaꝝ, quas in hac uita graues, & aſsiduas ſuſtinem⁹. Nos uero ut erectiores præmio, ita etiam patientiores ſolatio eſſe debemus. Non enim amitti, ſed præmitti uident̄; quos non abſumptura mors, ſed ęternitas receptura eſt.

Ceſſabunt ergo lachrymæ, aut ſi ceſſare non poterunt, in communibus lamentis flebo te, frater; & ſub dolore publico domeſticos gemitus tegā. Nam ceſſare non poterunt, cum ad omnem ſonum nominis tui lachrymę ſurrepant, uel cum uſus ipſe recordationem excitat, uel cū affectus imaginem repreſentat, uel cū recordatio dolorē renouat. Qn̄ enim dees, q tantis officijs reprę́ſentaris? Ades, inquam, & ſemꝑ oſtenderis; & toto te animo ac mente complector, aſpicio, alloquor, oſculor, comprehēdo, uel in ipſa quiete nocturna, uel in luce clara; cum reuiſere, & ſolari dignaris mę rentem. Deniꝗ; ipſæ iam noctes, q̄ quaſi moleſtiores uiuente te uidebant̄, ꝙ mutui conſpectus copiam denegarent; ipſe iā ſomnus colloquioꝝ no-

ſtroꝝ dudũ ĩterruptor inamabilis,dulcis eẽ iã cœpit, qa te mihi reddidit.

Non igit̃ miſeri,ſed beati quoꝝ nec p̃ſentia deficit, nec cura minuit̃, & augeẗ gr̃a. Etenim ſomni ſimilis imago mortis. Quod ſi in quiete nocturna uinculis adhuc corporeis inhærentes, & quaſi inter carceraria religatę clauſtra membroꝝ,poſſunt tñ animæ altiora,& diſcreta ꝓſpicere; quanto magis ſpectant hæc,cum iam puro, æthereoq́; ſenſu nulla corporeę labis impedimenta patiunt̃? Meritoq́; mihi conquerenti, urgenteq; iam in occaſum die,non reuiſeres quieſcentem;totus omni tp̄e indiuiduus affuiſti,ita ut illo ꝓfuſus ſopore membroꝝ,cum ego uigilarem tibi, tu uiueres, mihi dicerem: Quid eſt mors frater? Nam certe nullis a me ſeparare momentis.Ita enim ubiq; p̃ſto eras,ut quam in iſtius uitę uſu habere copiam nequibamus,nunc nobis ſemꝑ & ubiq; p̃ſto ſit. Nam tunc utiq; oĩa p̃ſto eſſe non poterant:nec enim complexiones nr̃æ,conſpectuſq;, & oſculoꝝ corporaliũ ſuauitates locis omnibus, & omnibus temporibus ſuppetebant. Animoꝝ imagines ſemꝑ nobiſcum erant,etiam qñ nõ eramus una: quę ne nunc quidem occiderunt,aſsidueq́; aduolant,quo maiore deſiderio,eo maiore copia. Teneo igit̃ te,frater;nec mihi te aut mors, aut tp̄s auellet.Ipſæ dulces lachrymæ ſunt;ipſi fletus iucũdi, q̃bus reſtinguit̃ ardor animi,et quaſi relaxatus euaporat affectus. Neq; enim ſine te eẽ poſſum, aut tui non meminiſſe unq̃;aut meminiſſe unq̃, & meminiſſe ſine lachrymis.O amari dies, q interruptã copulam prodítis. O flebiles noctes,q̃ tã bonum conſortem quietis,& indiuiduum mihi comitem ꝑdidiſtis. Quas ederetis cruces,niſi ſe offunderet imago p̃ſentis;niſi uiſiones animi repræſentarent,quem ſpecies corporis denegaret? Iamiam frater animo meo chariſsime,quanq; imaturo deceſſeris obitu, beatus tñ q iſta non ſuſtines, nec amiſſum fratrem mœrere compelleris,quẽ abſentem diu ferre nõ poteras,ſed recurſu celeri reuiſebas.Quòd ſi tũc ſolitudinis meę tędia repellere,mœſtitiam fraternę mentis ableuare ꝓperabas: quanto nunc crebriꝰ afflictum animum debes reuiſere, & ex te conceptũ, per te lenire mœrorem? At mihi tñ dat aliquas officij uſus inducias; & obſequij ſacerdotalis intentio abducit animum.

De ſancta uerò ſorore quid fiet? Quę licet diuino metu pietatem temperet,rurſus tñ ipſum pietatis dolorẽ ſtudio religionis accẽdit. Strata humi,& totũ gremio ſui complexa tumulũ,laborioſo feſſa inceſſu,triſtis affectu,dies noctesq; mœrorẽ integrat. Nam licet fletũ plerunq; ſermone ſuſpendat,in oratione renouat. Et quãuis ſcripturarũ memoria cõſolationes ferentibus p̃currat; flendi tamen deſideriũ precandi aſsiduitate compenſat,lachrymaꝝ ubertatem tunc præcipue,qñ nemo interrũpere poſſit,inſtaurans. Ita quod miſerearis habes:quod rep̃hendas non habes.Flere enim in orõne uirtutis eſt. Et quanq; iſtud familiare uirginibus, q̃bus mollior ſexus,tenerior affectus contuitu communis fragilitatis; in lachrymas etiam ſine domeſtici ſenſu doloris exuberat:tñ cũ maior cauſa mœrendi eſt,finis mœroris excludit̃. Deeſt igit̃ conſolandi uia, quia ſuppetit excuſandi gr̃a. Neq; enim poſsis ꝓhibere quod doceas,p̃ſertim cũ religionis aſtruat lachrymas,non doloris; & cõmunis ſeriẽ deplorationis in metu pudoris obtexat. Conſolare ergo, qui potes adire animum, penetrare mentẽ. Cernat te eſſe p̃ſentem: ſentiat non eſſe defunctũ, ut cuius ſecura de merito,eius functa ſolatio,diſcat pro eo nõ grauiter dolere, qui ſe ad-

monuerit non dolendum.

Sed quid ego demoror, frater; quid expectem ut noſtra tecũ cõmoriatur, & quaſi conſepeliať oratio? Licet ipſa ſpecies, & exanimis corporis forma ſoleť: oculosq́; manens grã, & permanens figura demulceat. Nihil inquã, moror: Procedamus ad tumulũ. Sed Prius ultimũ coram populo uale dico, pacem prædico, oſculũ ſoluo. Præcede ad illã communẽ omnibus, & debitã, ſed iam mihi prę cæteris deſiderabilẽ domũ. Para hoſpiti conſortiũ. Et quemadmodũ hic omnia nobis fuere cõia, ita illic quoq; ius diuiduũ neſciamus. Ne, quæſo, cupientem tui diu deſeras: ꝓperantem expecta, feſtinantem adiuua; & ſi diutius morari tibi uidebor, acceſſi. Neque enim unquam ꝓlixius abfuimus a nobis: tu tñ ſolebas reuiſere. Nũc qm̃ tu redire iam non potes; nos ad te ibimus. Æquũ eſt ut officium rependamus, ſubeamus uicem. Nunq; nobis fuit uitæ conditio diſcretior. Semper aut ſanitas, aut ægritudo cõmunis, ut cũ alter ægreſceret, alter incurreret; cũ alter reualeſceret, uterq; conſurgeret. Qũo ius noſtrũ amiſimus? Et nunc conſortiũ ægritudinis fuit; qũo mortis conſortiũ non fuit? Tibi nunc omnipotens Deus innoxiã commendo animã: Tibi hoſtiã meam offero. Cape ꝓpitius, & ſerenus fraternũ munus, ſacrificium ſacerdotis. Hæc mei iam liba præmitto. In hoc ad te pignore uenio; non pecuniæ, ſed uitæ pignore; ne me diutius reſidere facias tanti fœnoris debitorem. Non mediocris eſt fraterni amoris uſura, nec uilis naturæ ſors, quam cumulauit incrementum uirtutis. Poſſum ferre, ſi cito cogar exoluere.

VITA EVSEBII SAMOSATENI, ET BARSÆ Ediſſeni Epiſcoporum, per Caſsiodorum Senatorem ſcripta.

Habetur li. 7. Hiſtoria Tripartite ca. 16.

THeodoretus. Euſebius Samoſatenus Epiſcopus ſub Valente Imperatore in Thraciam in exiliũ deportatus, Apoſtolicis laborib⁹ deſudabat. Is enim multas eccleſias deſolatas paſtoribus eſſe conſpiciens, habitu militari ſumpto, τιάρᾳ caput operiẽs, Syriam peragrabat, & Phœnicen, pariter & Palæſtinã, p̃sbyteros ordinans, atq; diaconos, aliaq; eccleſiæ pagebat officia. Sicubi aũt inueniret ſibi cõcordes ep̃os, eos Prępules idigentibus cõſtituebat eccleſijs. Quantã uero fortitudinẽ, ſapientiãq; monſtrarit, Imperialem ſuſcipiens iuſsionẽ, qua eum p̃cipiebat in Thracijs habitare, neceſſariũ arbitror neſcientes cognoſcere. Venerat.n. baiulus huius p̃ceptionis circa ueſperã, quem Euſebius ſilentiũ habere, & aduentum ſuum cælare iuſsit, dicens: Si cognouerit hoc turba ſacri zeli amore inflãmata, te quidem interimet: ego aũt pro tua morte apud Deum pœnas cogar exoluere. Quum hæc dixiſſet ueſpertino conſueto miniſterio celebrato, circa ipſa ſomni primordia uni famuloꝝ ſecretũ pãdens, ſolus egreſſus eſt ſenex: ſequebať famulus, puluillum tantũmodo, & codicẽ gerens. Cumq; ueniſſet ad Euphratis fluminis ripam, iuxta ipſos muros ciuitatis expoſitam, aſcendit in nauẽ, ut Zeugma nauigaret, iuſsitq́; nautis, ut remigarent. Et facto die, ille quidem ꝑuenit ad Zeugmatis locũ: Samoſateni uero gemitibus, & lamentatione repleti ſunt. Nam cũ ille ſeruus eius proximis, quæ iuſſa fuerant, indicaſſet, & qui cum eo proficiſcerenť, & quos codices detuliſſet, ingemiſcebant uniuerſi, paſtore uidelicet priuati. Fluuiuſq; nauigã-

tibus,atq; ſequentib⁹ eſt impletus. Cumq; ueniſſent, & deſideratũ paſtorem cernerent,amplius eiulabant:ac ſuſpirantes,fundenteſq; lachrymarũ fontes,eum retinere nitebañ,ne in lupos oues eius inciderent. Quem cũ flectere non ualuiſſent,audierunt,eo legente,Apoſtolicam legem, q̃ apte iubet nos principib⁹,et poteſtatib⁹ eſſe ſubiectos. Quo facto, alij quidem ei obtulerunt aurũ,alij argentũ,alij ueſtes, alij famulos, tanq; ad peregrinam,& exteram properanti terram. At ille pauca quædam a ualde uotis accipiens,doctrinisq; cũctos,& orationibus armans, & pro Apoſtolicis dogmatibus pugnare p̃cipiens, ad Hiſtrum profectus eſt. Illi uero ad urbem propriã remeantes,& mutuo ſe exhortantes,luporũ circũſpiciebant prudenter inſidias. Nunc uero narrandus eſt horũ fidei calor, & puritas. Puto enim me delinquere, niſi p hanc relationem illi ſemp memorabiles habeanẽ. Quum ergo Arianorũ participes egregio paſtore priuaſſent gregem,aliumq; pro eo Eunomium noĩe feciſſent epm̃, nullus illic habitãtium,non pauper,non diues,non famulus, non opifex,non agricola, non hortulanus,non uir,non mulier,non iuuenis,non ſenex, ad eccleſiaſticum acceſsit conſuete collegium. Solus itaq; degebat ep̃s, tum nullo eum neque uidente,neq; penitus appellante,licet feratur cum multa eum uixiſſe manſuetudine:cuius rei hoc probaẽ iudicium. Cum enim uoluiſſet lauare, & eius famuli balnei ianuas obſeraſſent, uolenteſq; ingredi prohiberent, ipſe populum ante ianuas uidens,eas aperire p̃cepit,& libenter ſecum omnes lauacro participari. Hoc idem etiam in balnei ſolio fecit. Nam quũ lauanti ſibi quoſdam uideret aſtare,iuſsit ut cũ ipſo communiter aqua calida fruerenẽ,qui tacentes aſtabant. At ille honoris cauſa hoc fieri putãs, uelociter aſcendens egreſſus eſt. Illi uero nequiſsimæ hæreſeos immunditia,etiam aquã iudicantes eſſe pollutam, eã repente cuniculorũ egeſtionibus tradiderunt,& aliud fecerunt ſolium temperari. Quod ille congnoſcens,relicta ciuitate diſceſsit,inimicam habitare ciuitatem,& horrorem habentẽ aduerſum ſe communẽ, arbitratus eſſe ſtultum.

Quo de Samoſata abeunte,Lucium pro eo aperte lupũ, & ouibus inimicum conſtituerunt. Sed oues licet deſolatæ paſtore, tñ quæ ſunt paſtoris operabantur. Permanſerunt enim doctrinã apoſtolicam inuiolabiliter obſeruantes. Qũo enim etiam Lucium oẽs habuerint odio, aliis narrationibus explanabo. Adoleſcentes in platea ſphæram alter alteri porrigẽtes, luſu delectabanẽ. Iſto aũt tranſeunte,contigit ut ſphæra cadens, p aſini eius tranſiret pedes: tum pueri uehementer eiulauerunt, arbitrati ſphęram pollutione repletam. At ille hoc intelligens, p̃cepit cuidam ſequentium,ut expectaret,& quod gereret,cognoſceret. Pueri uero accedentes ignem,& ſphæram iaculantes per mediam flammam, hoc modo eam arbitrati ſunt expiatam. Et hoc quidem eſſe noui iuuenile,& conſuetudinis antique reliquias. Veruntamen indiciũ eſt,quo poſsit oſtendi quale odiũ circa Arianam uæſaniam ciuitas habuerit uniuerſa.

At Lucius manſuetudine non eſt imitatus Eunomium,ſed multos quidem ſacerdotũ fecit per iudices in exiliũ deportari,eos pręcipue,qui uiriliter pro ſacris dogmatibus dimicabãt,uſq; ad nouiſsimos Romani fines Imperij,Euolciũ diaconij miniſterio functũ in eremum Oaſim,Antiochũ uero Euſebij maximi generatione decoratũ (erat enim cõſobrinus eius) & multis uirtutibus coruſcantem, necnon ſacerdotij dignitate fulgentẽ,

in Armeniæ terminos mitti ſuaſit, cuius opera pro diuinis dogmatibus celebrata quis explanare ſufficiat?

Quum itaq; uir ſanctus Euſebius poſt multa certamina, innumeraſq; uictorias etiam coronã martyrij ſuſcepiſſet, conuenit ſolenni modo prouinciæ ſynodus, pariter & Iouianus Pergenæ tũc ciuitatis epiſcopus, qui pauco tempore Arianorum fuerat communione maculatus. Quumq; uniuerſi Antiochũ elegiſſent, auunculo proprio ſucceſſorem, & ad ſacrũ perduxiſſent altare, & genua ad ordinationem inclinare compellerent, conuerſus, & uidens Iouianũ ſuo capiti dexteram imponentẽ, manũ eius repulit, dicens, non eſſe ferendã dexteram, quæ aliquñ ſacramenta blaſphemijs celebrata ſuſcepiſſet. Sed hæc quidẽ non poſt multũ temporis euenerunt. Tunc.n. in interiorem eſt (ut dixi) ductus Armeniam. Qua tempeſtate uir ſanctus Euſebius morabat̃ apud Hiſtrũ, Celtis Thraciam deuaſtantibus, & obſidentibus ciuitates, ſicut eius ſcripta commemorant.

Barſen quoq;, cuius etiamnum maxima gloria eſt, non ſolũ in Edeſſa, quã regebat, uiciniſq; prouincijs, ſed etiam in Phænice, & Ægypto, necnon Thebaide, quas gentes cũ maximo uirtutis ſuæ ſplendore tranſierat, primũ quidem Valens inſulam Aradon habitare præcepit. Cumq; cognouiſſet innumeros ad eũ concurrere populos (quia cũ plenus eſſet gratia, uerbo ægritudines effugabat) in Oxyrynchum Ægypti urbem eũ in exilium deſtinauit. Cumq; etiam illic eius gloria omnes accederet, in quoddam caſtrũ extremũ Barbaris uicinũ, cui nomen eſt Pheno, ſenex dignus cœleſti urbe deductus eſt. Aiunt quidã in Arado hactenus eius extare lectum, eximia celebritate dignum: multi enim ægrotantium, cũ in illo collocantur, ſalutem fide percipiunt.

1 *Lectus ſancti ſanat ægrotantes, quãtomagis eius reliquiæ quæ lectum tetigerunt ſanarent?*

VITA OCTOGINTA LEGATORVM ORthodoxorum, a Valente Imperatore occiſorum, per Caſsiodorum Senatorem ſcripta.

Habetur lib. 7. Hiſtoria Tripartita ca. 19.

Socrates. Imperator Valens feſtinans Antiochiam, de Conſtantinopoli digreſſus, uenit in Nicomediã, & illic huiuſmodi de cauſa moratus eſt. Eudoxius enim Arianæ religionis mox poſt egreſſum Imperatoris defunctus eſt, cõſulatu Valentiniani, & Valentis tertio, cũ undecim annis ſedem Conſtantinopolitanæ tenuiſſet eccleſiæ. Quamobrem Ariani in locũ eius ordinauerunt Demophilũ. Verum prędicatores conſubſtantialitatis opportunum iudicantes inueniſſe ſe tempus, Euagriũ quendam ſuę fidei conſtituerunt epiſcopũ. Quem ordinarat Euſtachius pridem Antiochenus epiſcopus, qui prius quidem a Iouiniano fuerat de exilio reuocatus: tunc autem aderat in urbe Conſtantinopoli latenter degens, ut conſubſtantialitatis prędicatores ſua pręſentia roboraret. Hoc facto, ex alio rurſus initio perſecutionem Ariani mouebant. Hęc geſta cũ perueniſſent ad principẽ, metuens ne ſeditione ciuitas turbaret̃, militarem manum a Nicomedia Conſtantinopolim deſtinauit, pręcipiens ut teneret̃ & ordinator, et ordinat⁹, & alius alió mitteret̃ in exilium. Euſtathius igit̃ in Biſam Thraciæ ciuitatem mittit̃, Euagrius in locum alium deſtinatur.

His ita geſtis Ariani amplius efferati, uexabant uehementer orthodo-

xos, cædentes, contumelijs affligentes carceribus recludentes, pecunijſq; ſæpe ſpoliantes, & omnia contra eos facientes non ferendis modis. Quæ cũ illi ferre non poſſent, ut deprecarent̃ principem ueniebãt, ſi quo modo mererent̃ uiolentias euitare. Sed hoc cogitantes, ualde fruſtrati ſunt, ab iniuſto ſe arbitrati iuſtitiam promereri. Cumq; uiri electi ex eccleſiaſtico collegio octoginta numero, quibus p̃erant Vrbaſus, Theodorus, & Menedemus, in Nicomediã perueniſſent, preces obtulerunt Imperatori, uiolentiam proclamantes, & ea, quæ uidebantur eſſe perpeſsi.

Indignatus igit̃ Imperator, ad pręſens cęlauit iram, latenter aũt Modeſto Pręfecto præcepit, ut eos comprehenſos occideret. Modus aũt mortis erat quodãmodo peregrinus: quapropter memorię contraditus. Metuens enim Præfectus ne ſeditio naſceret̃ in populo, ſi eos palam perimeret, ſimulauit ſe eos uiros in exiliũ deſtinare. Illis aũt ſimpliciter acquieſcẽtibus, iuſsit eos Præfectus mitti in nauem, uelut in exiliũ deuehendos, præcipiens nautis, ut cũ ad mare medium perueniſſent, eos dimergerent, & hoc modo morerent̃. Quo facto, perductis in mediũ ſinum, qui uocat̃ Aſtacenus, quod iuſſerat præfectus Impatoris, impletũ eſt, & in alia ſequẽti nauicula nautæ tranſeuntes concremauerunt nauem. Contigit aũt uentum ſubſolanũ ualde flare, & ita nauis uelociter eſt accenſa. Cuius reliquę peruenerunt ad locũ qui Acidiza nuncupat̃, ubi ad plenum cum uiris religioſis abſumptæ ſunt. Quod tamen aiunt non ſine ultione tranſiſſe. Fames nanque repente ſecuta eſt circa Phrygias gentes, ita ut neceſsitatem haberent habitatores patriam relinquere, & ad Conſtantinopolim, diuerſaſq; prouincias properare.

Habetur in libro 7. Hiſtoriæ Tripartitæ cap. 32.

VITA MVLIERIS ORTHODOXÆ, QVÆ AD Martyrium cum filio accurrebat, necnon Eulogij, & Protogenis confeſſorũ Dei, per Caſsidorũ ſenatorem ſcripta.

1 *Baſilica Thomæ Apoſtoli clara ualde & ornata.*

SOcrates. Dicendum quoq; eſt, quod in Edeſſa Meſopotamiæ ſub Valente Imperatore geſtũ eſſe dinoſcitur. In hac urbe eſt Thomæ Apoſtoli baſilica, clara ualde, pariter & ornata. In qua propter loci reuerentiã Collectæ ſæpius celebrantur. Quã uolens Imperator inſpicere, & cognoſcens ſibi omnes exoſos ibidem conuenire, fertur manu percuſiſſe Præfectum, quod inde orthodoxos non expuliſſet uniuerſos. Cumq; præfectus iniuriam paſſus, inuitus indignationi principis miniſtrare contenderet (non enim uolebat tot hominibus cædem inferre) latenter mandauit, ut nullus in illa Baſilica remaneret. Sed nemo reſpexit neq; conſiliũ, neq; terrorem eius. Omnes enim altero die ad locum orationis pariter confluxerunt. Cumq; Præfectus cũ multa militũ manu ad baſilicam feſtinaret, ut Imperatoris perficeret iuſsionem, quædam muliercula in paupertate degens, ſuum filium manu trahens, curſuq; ad illam baſilicam properans, Præfecti interrupit officium.

2 *Ecce quomodo eccleſia eſt locus orationis, quod negãt quidam ex noſtris hæreticis.*

Indignatus uero Præfectus, mulierẽ ſibi iuſsit adduci, dixitq; ad eam: O infelix mulier, quo ſic indecenter curris? At illa: Quo & alij, inquit, ire feſtinant. Tunc ille. Non audiſti, q; Præfectus illic occiſurus eſt uniuerſos, quoſcunq; repererit? Et mulier: Audiui, inquit, ideoq; feſtino, ut illic in-

ueniat inter eos. Et quo hunc paruulũ trahis infantem? Tum mulier ait: Vt & iſte martyriũ ſuſcipere mereatur. Hæc cũ audiſſet uir ille, conſiderauit concurrentiũ animum, & mox recurrens ad principẽ, ſuggeſſit ei, ꝙ eſſent omnes mortem pro ſua fide ſuſcipere parati, irrationabile dicens, breui tẽpore tantã multitudinẽ occidere. Quo dicto, ab ira auocauit Imperatorem. Hoc ergo modo Edeſſeni furorẽ Imperatoris effugiunt.

Theodoretus. Et hæc quidem cũ Præfectus Imperatori dixiſſet, populum quidem, quod expectabat, non pertulit experiri. Verũ duces eorum, id eſt, presbyteros, atq; diaconos interrogari pręceptũ eſt, ut unũ è duobus eligerent, aut cõmunicare lupo, aut urbe pelli, & in quaſdã extremas partes deſtinari. Cumq; congregaſſet uniuerſos, mitibus utebatur uerbis, perſuadere nitens, ut leges ſequerentur Imperatoris, indicium uæſanię dicens eſſe, quod tanto Imperatori pauci homines repugnarẽt. Cumq; cuncti tacerent, ad horũ ducem Eulogium, uirum ualde laudandũ, Præfectus ait: Cur non reſpondes his, quæ dicuntur a nobis? At ille: Non, inquit, oportet nihil interrogatũ reſpondere. Tunc præfectus: Multa itaq; uerba locutus ſum, monens uos, quæ ſatis expediunt. Porro Eulogius uniuerſis hęc dicta fuiſſe reſpondit, & incongruum eſſe, ut ſolus alios contẽnens reſponderet. Si uero me ſolũ, inquit, interrogas, meam declarabo ſententiam. Præfectus ait: Cõmunica poſſidenti regnũ. At ille pacifice, & ualde benigne ait: Et mihi regni quoq;, ſacerdotijq; conſortiũ eſt. Tunc Præfectus irriſionem ſentiens ſæuiebat, & iniurijs contra ſenem uſus, etiã hæc adiecit. Non hoc locutus ſum fulminande, ſed quibus cõmunicat Imperator, cõmunicare uos monui. Cumq; dixiſſet ſenex paſtorẽ ſe habere, & illius nutibus obedire, octoginta eodem tẽpore cõpræhendens deſtinauit in Thraciam: qui cũ ducerentur, plurimo pariter apparatu fruebãtur. Ciuitates enim occurrebant, & uici, uictores athletas honorantes. Sed hoſtes armauit inuidia, ut Imperatori dicerent, plurimorũ honorem uiris illis decretam exilij contumeliã afferre. Hęc cognoſcens Imperator, iuſſit ut bini & bini ſepararentur, & alios quidem in Thracias, alios in extremam Arabiã, alios uero in Thebaidos diſperſit urbes. Aiunt enim, quod etiam fratres, quos natura iunxit, crudeliſſimus corpore ſepararit. Porro Eulogiũ Pręſulem illorũ, & Protogenem, qui poſt eum fuit, in Antinoum uſq; tranſmiſit. Quorũ uirtutem non patior obliuioni contradere. Quum enim concordem uiderent ciuitatis epiſcopũ, eccleſiaſticoq; collegio qui cõmunicarent, uiderent paucos eſſe, ad eccleſias concurrebant. De quare conſulentes cognouerunt habitatores ciuitatis eſſe Paganos, unde dolentes de eorũ incredulitate lamentati ſunt: non tamen eſſe diulugendũ arbitrati ſunt, ſed omni uirtute de medicina curauerunt.

Sacratiſſimus igitur Eulogius in habitaculo ſuo conſiſtens, toto die, totaq; nocte omniũ deprecabatur Deum. Protogenes aũt ualde digniſſimus, Eunomij literis eruditus, ad ſcribendũ uelociter prõptus, inueniens opportunũ locum, eumq; ſibi ſegregans ad docendũ, adoleſcentiũ magiſter effectus eſt, quos & ſcribere uelociter edocebat, & diuina erudiebat eloquia. Dictabat eis Dauidicas melodias: & apoſtolicæ doctrinæ congruas lectiones meditari præcipiebat. Cumq; unus adoleſcentiũ incidiſſet in morbũ, uenit ad domũ eius, & tenens ægroti dexterã, morbũ orationibus effugauit. Hoc cognoſcentes aliorũ parentes infantium, deduxe 5 *Eulogius morbos orationibus effugabat.*

runt eum ad domos ſuas, & ægrotis auxiliari precabantur. At ille non ante ſe dixit Deum, ut expelleretur morbi, rogaturũ, niſi prius ægroti ſacri baptiſmatis munere potirentur: quod illi cũ gaudio impleuerunt. Cogebat enim eos ſalutis deſideriũ, & ſimul animę, corporiſq; ſanitate fruebantur. Si quando uero alicui ſuaſiſſet, ut ſacram gratiã mereretur accipere, ducebat eum ad Eulogium, & cõcutiens ianuam, rogabat, ut aperiret, ac ſignũ dominicum ei, qui fuerat renatus, imponeret. Cumq; ille difficilius aperiret, ne intercideret orationẽ, dicebat potius eſſe neceſſariã ſalutem errantiũ. Mirabantur igitur uniuerſi uidentes Protogenem talia facere, qui licet tot hominibus lumen diuinæ cognitionis impartiret, tamen Eulogio primatũ per omnia reſeruaret, ut eos quos lucrabatur, illi magis offerret. Vnde conijciebant multo magis uirtutẽ illius eminere. Quum igitur fluctuatio quieuiſſet, tranquillitate facta, remeare iuſſos deduxerunt omnes, ingemiſcẽtes, & lachrymantes, maxime uero præſul eccleſiæ eorum, primatus affectu Cumq; ad propria remeaſſent, ſanctus quidẽ Eulogius Barſæ maximo ad uitam feliciſſimam tranſeunte, eius ſuſcepit regimẽ eccleſiæ. Porro mirabilis Protogenes colere iuſſus eſt urbẽ Carrenſiũ deſolatã, & ſpinis gentiliũ plenã, quę utiq; pluribus laboribus indigebat.

Habentur libro 8. Hiſtoriæ Tripartitæ cap. 38.

VITA, ET AGONES MACARII, ALTERIVSQVE Macarij, Iſidori, & cæterorum monachorum, nec non Epiſcoporum, præsbyterorum, & Diaconorum ſanctarumq; Virginum, ſub Lucio Alexandrino Epiſcopo intruſo tolerati, per Caſſiodorũ Senatorem ſcripti.

THheodoretus. Poſt receſſum Petri Alexandrini Epiſcopi, qui legitime Athanaſio ſucceſſerat, trãſactis diebus paucis, Euzoius ab Antiochia uenit cum Lucio, & eccleſias ei contradidit: cuius etiam impietatem Samoſata noſcitur experta. Paulus autem doctrinis primũ Athanaſij ſatiatus, deinde faſtidiens cibũ ſibi offerri contrariũ, ab eccleſiaſticis collegijs ſe ſubtraxit. Porro Lucius armigeris utens cultoribus idolorum, alios uerberauit, alios ſuſpendebat, alios cogebat effugere, aliorũ uero inſtar Barbarorum uaſtabat domos. Sed hæc melius uir mirabilis Petrus in ſua narrabit epiſtola. Ego tamen unum e ſceleribus Lucij prius referens, epiſtolam Petri ponam.

Viri quidam in Ægypto conuerſationem imitantes angelorũ, & ciuitatis euitantes turbas, uitã agere in eremo potius elegerunt, arenoſamq; terrã, & ſterilem frugiferam reddiderunt, fructũ uidelicet Deo ſuauiſſimum uirtutis eorũ, & optimũ referentem. Cuius uitæ multi quidẽ uidentur eſſe authores. Sed a puero illic creuit Antonius ille celeberrimus, monachis uirtutem luctaminis ſpiritualis oſtendens.

Huius ergo loci tunc incolas ſequaces Antonij, infelix Lucius expulit, eorumq; ſanctiſſimos Præſules, Macariũ uenerabilẽ, aliumq; Macarium, Iſidorũ, & cæteros ſpeluncis ſuis eijciens, in quandam inſulam, quæ ab impijs inhabitabatur hominibus, deſtinauit: quippe quæ nunquã magiſtrũ ſuſceperat pietatis. Cumq; nauis ad littus inſulæ perueniſſet, dæmon, qui ab illis honorabatur, relinquens idolũ, ubi dudum habitare cõ-

ſueuerat,

ſueuerat, filiam ſui ſacerdotis inuaſit, & Bacchantem illucuſq; perduxit, ubi nauis aduenerat monachorũ. Tunc dæmon utens lingua puellæ clamabat, ſicut in Philippis per Pythoniſſam. Audiebantq; cuncti uiri, ſimul & mulieres, dęmone proclamante: O potentiã ueſtram, o miniſtri Chriſti: undiq; a uobis expellimur, a ciuitatibus, atq; uicis, a montibus, ſimul atq; collibus, ab eremo, quæ priuata probatur hominibus. Sperabamus in hac inſula cõmorantes, a ueſtris iaculis liberari, qua ſpe noſcimur eſſe fruſtrati. Huc uos perſecutores miſerunt, non ut uos uexarent, ſed ut nos per uos expellerẽt. Ecce recedimus ab hac inſula: uirtutis enim ueſtræ radijs iaculamur. Hæc dicentes & his ſimilia, puellamq; in terrã proſternentes, ipſi quoq; omnino diſparuerunt. Tunc ille ſacratisſimus chorus oratione facta ſuſcitauit puellam, & ſuo patri ſanã, ualentemq; reſtituit. Verum illi, qui miraculũ conſpexerant, ad ſanctorũ prouoluti pedes, ſalutis uiaticũ ſe percipere ſupplicabant. Et templũ quidẽ dæmonũ deſtruxerũt: doctrinæ uero radijs illuminati, ſacri baptiſmatis gratia ſunt potiti. 1 *Oratione facta ſacratisſimus Monachorũ chorus ſuſcitauit puellam.*

His in urbe nuntiatis, omnes populi congregati, Lucio detrahebant, dicentes iram ſibi imminere diuinitus, niſi ſanctorũ reuerteretur chorus. Sic itaq; metuens tumultum Lucius ciuitatis, ſacratisſimos uiros ad ſuas ſpeluncas redire præcepit. Et hæc quidẽ ſunt digna, quæ abominationem illius impietatis aperiant. Veruntamen temeritatis eius ſcelera literæ Petri illius admirabilis edocebunt. Quarũ ego prolixitatem fugiens, quę in medio poſita ſunt, ponere non omittam.

Prouinciæ, inquit, iudex Palladius, cũ eſſet religione Paganus, & idola ſemper adoraret, contra Chriſtũ ſæpius pugnare conabatur, & colligens prædictũ populum, impetũ fecit aduerſus eccleſiam, perinde ac ſi Barbaros ſubdere niteretur. Tunc itaq; multa crudelia geſta ſunt, quæ ſolũ dictare uolẽs, ipſa rei memoria dolore maximo ſum cõmotus, & fluxũ protuli lachrymarũ, diuq; hoc potueram pati, niſi diuina ratione animũ releuaſſem. In eccleſia enim, quæ Theone uocatur, ingreſſa multitudo pro uerbis honorabilibus idolorũ fauoribus exultabant. Pro ſacrarũ lectione ſcripturarũ turpes manuum plauſus agebantur. Infracteq; cũ turpitudine uoces contra Chriſti uirgines contumelias dicunt, quas lingua hominum proferre non patitur. Audiens enim unuſquiſq; ſapientium talia, claudebat aures: & magis optabat eſſe ſurdus, ne huiuſmodi uerba audire cogeretur. Sed utinã uerbis peccando quieuiſſent, & non actu uerborum turpitudinem ſuperarẽt. Tolerabilis nanq; detractio eſt huiuſmodi, apud quos Chriſti ſapientiæ, & doctrinę cultus inhabitat. Hi ſiquidẽ iræ uaſa ad perditionem facta, ſubſannantes, & horribilem ſonũ de naribus emittentes, & ut ita dicam, fœtorem ueluti de quodã cuniculo ꝓfundentes, ueſtes ſanctarũ Chriſti uirginũ dirumpebant, quarum continentia formam ſanctorũ imitabatur angelorum. Et ſicut habet natura, nudas per totam circunferentes urbem, ſicuti uolebant, eis cũ turpitudine illudebant. Si quis aũt eos tunc compatiendo ꝓhibuiſſet, uulneribus maceratus agebatur. Vę illis cladibus. Multę ſiquidẽ uiolentia corporis ſuſtinuere corruptionem: plurimę uirginũ uectibus in capitę cęſę, ſine uoce manſerũt: quarum etiam funera ſolenni ſepulturæ tradi ꝓhibita ſunt. Multa deniq; corpora hactenus a parentibus ingemiſcẽtibus inquiſita reperiri non poſſunt. 2 *Continentia uirginũ ſanctorum Angelorũ formam imitabatur. Ergo poſſibile illis erat o hæretice, uirginitatẽ ſuã cuſtodire?* 3 *Corpora ſanctarũ uirginũ ſolenni ſepulturæ tradi ꝓhibita ſũt.*

Sed cur parua de magnis loquor? Cur in iſtis moror, & non potius ad

neceſſaria iam recurro: in quibus bene noui, quod mirabitur quilibet nobiſcum obſtupeſcens patientiam domini, eò quod non repente uniuerſa concluſerit. Quę enim nunquam facta ſunt, neq; per ſcripturas patrũ noſtrorum diebus audita, hæc ſuper ipſum altare impij cõmittebant. Velut enim in ſcena turpi conſiſterent, puerũ quendam naturam maſculi denegantem, & utentem ueſte fœminea inunctis oculis, & uultu ſerico colore depicto, & ut apud prophetã ſcriptũ eſt, idolũ fœminei ſchematis ſuper ipſum altare, ubi aduentũ ſancti ſpiritus inuocamus, circuitus, huc, & illuc agere, & manibus ſaltationem celebrare fecerũt, ridentes, nephandasq;

4 mittentes uoces. Qui rurſus hoc paruum iudicantes, & præterita decora, *Vide quomodo perfidi iſti ſacrũ Altare et eccleſiã pphanabant,* quam turpia magis exiſtimãtes, quendam ex ſuis turpitudine notisſimũ, ueſte, genitalibusq; nudatũ in ſede ponentes eccleſiæ concionatorem turpem contra Chriſtũ impudenter eleuauerunt. Pro ſacris enim uerbis, ille ſcelera proferebat, pro honeſtis laudabat luxuriã, pro pietate impietatẽ, pro continentia fornicationem & adulterium, maſculorũ concubitũ, furtum, cibos, potum, uitæ huic utilia proclamabat.

His ita geſtis, & me ab eccleſia recedente: quippe quum illic ſtare non poſſem, ubi militũ inuaſiones, ubi populus pro ſeditione redeptus largitate pecuniarũ, & gentilium multitudo magnis promisſionibus aderat noſter quidem ſucceſſor miſſus eſt, epiſcopatũ uelut mundanam cõparans

5 dignitatẽ quidam Lucius lupi nequitiam & actus habere feſtinans, non *Ecce quales epiſcopi hereticorum.* orthodoxorũ epiſcoporũ concilio, non decreto ueracium clericorũ, non petitione populorũ electus, ſicuti concionantur eccleſiaſticæ ſanctiones.

6 Non quiſq; epiſcoporum, nõ presbyterorũ, non diaconorum, non populi *Monachi non præcedebant epiſcopũ hymnos decantantes ſcripturarum.* multitudo, non prędecebant eum monachi hymnos decantantes ſcripturarum, ſed Euzoius erat cũ eo pridem quidẽ damnatus cũ Ario in ſancto Nicæno, maximoq; concilio: nunc autem per patrocinia Antiochenſium uaſtator eccleſiæ, & comes largitionũ, ac militũ, Dux in omni impietate notisſimus, nomine Magnus, qui Iuliani tẽporibus Berytiorũ incendens eccleſiam, beatæ memoriæ Iouiniani tẽporibus ex proprijs facultatibus eam reparare coactus eſt, ita ut pene caput tunc amitteret, niſi multorum labore imperialem clementiã meruiſſet. Conſiderare quidẽ hæc ueſtrum zelum, & ad uindictam excitari depoſco, quanta, & qualia ſint cõmiſſa contra Dei eccleſiam, cũ talis aduerſum nos fuerit Tyrannus excitatus. Is.n. Lucius, qui per ueſtram religionẽ, & oẽs orthodoxos epiſcopos frequenter abdicatus eſt pro rationabilibus cauſis, nunc adſtitit ciuitati: & non ſolũ ſicut blaſphemus, & inſipiens, dicit in pſalmis: nõ eſt Deus uerus Chriſtus, ſed etiam in opportunitatibus eſt corruptus, atq; corrupit, gaudens in blaſphemijs contra eos, qui ſaluatorẽ colere cõprobantur. Quum enim Paganorum ſenſibus ſituicinus, recentem præſumit erroneus colere Deum. Nam alij coram eo laudes huiuſmodi proclamabant: Bene ueniſti epiſcope, qui filiũ non defendis. Alij dicebant: Te Serapis amat, & huc introduxit: ſimula crũ utiq; Paganorum nominantes.

Inter hęc eodem momento prædictus Magnus impietatis eius ſocius indiuiſus, armiger amarisſimus, & miniſter crudelitatis eius, collecta multitudine populorũ, presbyteros atq; diaconos decem & nouem numero comprehendens, quorũ quiſdam octogeſimũ tranſcenderant annũ, tanquam captos in quodam ſcelere, & Romanorum inimicos, legibus co-

arrabat,neſciens uirtutem Chriſtianorũ legis,& apoſtolorum fidem per 7
patres traditam nobis;hæc etiam clementisſimũ principem Valentẽ gra-
ta habere pronuntians:Flectimini,inquit,miſerrimi , & Arianorum con-
cordate dogmatibus. Flectimini , ignoſcet enim uobis diuinitas , licet
ueræ religioni cultum exhibeatis , non ſponte , ſed uiolenter hoc facien-
tes. Neceſsitati nanque ſatisfactio adeſt: Spontaneam uero uolunta-
tem accuſatio digna ſubſequitur. Quapropter huiuſmodi rationes præ
oculis habentes , prompte ſequimini, & dogmati Ariano ſubſcribite,
quod nunc prædicat Lucius : bene ſcientes , quod ſi obediatis , pecunias,
quæſtus , honores ab Imperatore percipietis . Reſiſtentes uero carceres
ſupplicia , tormenta , flagella , uincula ſuſtinebitis : Pecunijs ſimul, poſ-
ſeſsionibuſq; priuati, & poſtea pulſi , loca crudelia inhabitare damnabi-
mini. Sic iſte fortiſsimus ſeductor minas ſeductioni contemperans,inuita
bat,atque cogebat ut omnes a pia ſententia deuiarent.

Neſciens Apoſtolorũ fidem per patres nobis traditam.

At illi nihil amarius exiſtimãtes,q̃ pietatis proditionem,huiuſmodi rẽ
ſpõderũt uerbis,uirtute,fortiq; ſenſu ſeductionẽ,minaſq; ſubdẽtes: Quie-
ſce,iam quieſce his nos terrere ſermonib⁹,æſca uerba uana proferre. Nos
neq; nouum,neq; recentẽ colimus Deum. Et licet inaniter furias,teq́; cõ
cutias,ſicut uehemens uentus, in dogmatib⁹ pietatis ad mortẽ uſque con
ſiſtimus:non impotentem,non inſipientẽ, non ſine ueritate aliq̃n fatentes
Deum:non aliq̃n quidem exiſtentẽ,ſicut impietas Arij tẽporalem prædi-
cat filium. Si enim creatura ſecundum eius uęſaniam Filius non exiſtens
cum patre,etiã Pater aliq̃n non fuit, quippe filio non extante ſecundũ eos
aliq̃n. Si uero ſemp eſt pater,exiſtente uidelicet ex eo uero Filio, & nõ ſe-
cundum generationis fluxũ (deus enim impaſsibilis eſt)quo non eſt inſi-
piens,atq; uæſanus,qui hoc de filio profitet̃, dicens:Erat quãdo non erat,
per quem omnia ut ſint,per gratiã conſtituta ſunt? Noſtri ſiquidẽ patres
(a quibus iſti cadentes,iuſte ſine patre ſunt facti)in Nicæam uenientes,&
anathematizantes Arij ſectã,cuius nunc iſte iuuenis patronus exiſtit,non
alterius ſubſtantię,quod tu fateri nos cogis,ex natura Patris eſſe dixerũt,
ſed ex eius eſſentia: Quod bene & cum pia mente intelligentes, ex pluri-
ma ſacrorum uerborum collectione conſubſtantialem eſſe profeſsi ſunt.

Talia aũt,& his ſimilia dicentes,per multos dies coercuit, putãs a pia
eos ſententia poſſe mutari. Qui magis uelut in ſtadio fortiores effecti,ter
roremq; conculcantes,& ſeipſos patrũ rationibus coarmantes, ualidio-
rem habuerunt de pietate ſenſum, uirtutis exercitiũ ſua pericula iudican-
tes. Sic igit̃ illis decertantibus,& ſpectaculũ factis,ſicut beatus ſcribit A-
poſtolus,angelis & hominibus,uniuerſa ciuitas cõcurrebat,athletas cõ-
templatura Chriſti,ſua conſtantia uerbera Iudicis , & flagella ſuperãtes,
triumphumq; pie contra Arianos per patientiam poſsidentes , quos ille
utiq; credebat ſe uincere,& illorũ impietati contradere. Cum ergo defe-
ciſſet eos tormentis afficere,cunctis flentibus,atq; lugentibus, rurſus col-
lecta incompoſita multitudine,ad iudiciũ eos , imo magis ad damnatio-
nem circa portam fecit adduci. Et cũ illic conſuete contra eos clamores
emitterent a Paganis,atq; Iudæis,& illi nollent Arianorũ impietatib⁹ cõ-
ſentire,ſententiam protulit , uniuerſis ante tribunal eius ingemiſcentibus,
ut ab Alexandria ſublati in Heliopolim Phęniciæ ducerent̃:cuius habita
tores ne nomen quidẽ Chriſti audire ſuſtinent,ſunt nanq; Pagani . Quo

facto,iubens eos nauem conſcendere,ipſe ſtabat in portu, nudũ gladium
uibrans, & hoc modo illos terreri putans, qui bis acuto gladio hoſtiles
dęmones crebrius uulnerauerant. Sic ergo dimiſit eos abſq; ſumptibus,
& abſq; aliquo ſolatio, nauigare præcipiens mari ſpumante, &(ut ita di-
cam)nolente per ſuſceptiònem uirorũ iniquę iuſsioni communicare. Inge-
muit enim ciuitas uniuerſa,& hactenus lamentatur: & alij quidẽ ſuis ma-
nibus pectora percutiebant,alij uero manus, & oculos tendebant ad cœ
lum,uiolentiã proteſtantes,& ueluti dicentes: Audi cœlũ, & auribus per
cipe terra,quõ iniuſta ſunt,quæ geruntur. Cunctaq; ſimul gemitu cõpleban
tur,& ueluti cantus quidã erat in ciuitate luctificus, currebatq; fluuius la
chrymarũ. Cum igitur Iudex ille pręcepiſſet ut uela nauis tollerent,tunc ge
mitus ingens uniuerſorum uirginum & mulierum, ſeniorum, & iuuenum
permixtus lachrymis eſt emiſſus.

Quum illi ergo Heliopolim nauigarent, ubi diabolica ſuperſtitio cele-
bratur,oẽs in media ciuitate communiter & ſinguli ingemiſcẽtes,atq; lu-
gentes agebant. Quibus tamen nec apte licebat flere iuſsione urbis Præ-
fecti Palladij: erat enim & ipſe Paganus. Multi deniq; flentiũ arrepti, &
in carcerẽ ducti,deinde caſtigati,lacerati,uerberati, nouiſsime in metalla
ſunt traditi:uiri utiq; eccleſiæ,& propter diuinũ zelum ualde pugnantes.
Erant enim plurimi eorũ monachi,eremũ incolentes, numero uigintitres:
cũ quibus paulopoſt Diaconus a dilectiſsimo fratre noſtro Damaſo,Ro
manæ ciuitatis epiſcopo deferens nobis conſolatorias communicationis
epiſtolas,manibus poſt tergũ uinctis, publice ab ipſis ſpiculatoribus du-
cebatur:ueluti aliquis reus inſignis,& homicidarũ uerberibus coæquan-
dus,lapidibusq;,ſimul & plumbo eius ceruicibus laceratis, ad mare du-
ctus eſt: & ſicut illi ſine ſumptibus, ſine ullo ſolatio in metallicũ deporta-
tus exiliũ. Cumq; Iudex ille multos quoq; infantiũ cruciaſſet, quidã eorũ
8 morientes,neq; parentũ, neque fratrũ exequijs ſolennibus ſunt potiti. O
multã inhumanitatem iudicantis,magis uero condẽnantis. Qui enim pro
pter pietatẽ decertarunt,homicidis cõparari potuerunt, quorum utiq; cor
pora inſepulta relicta ſunt:pie laborãtes eſcis beſtiarũ,uolatiliumq; pro-
iecti ſunt. Quiq; patribus necatorum naturalium conſcientia compati uolue-
runt,ueluti iniqui capite ſecti ſunt. Quæ lex Romanorum, quæ Barbarorũ
ſententia,quoslibet patribus condolentes punit? quando quiſpiã ueterũ
huiuſmodi geſsit iniquitatẽ? Iuſsit itaq; Pharao,ut maſculi interficerentur
Hebræorum,ſed inuidia, & timor tunc protulit hoc pceptum. Quanto tñ
illa,quæ tunc geſta ſunt,humaniora modernis exiſtunt;quanto deſidera-
biliora ad diſcretionẽ iniquitatis huius? Et licet malitia nequaq; ſeparen-
tur alterutris,ſunt tñ incredibilia quæ dicuntur,inhumana,crudelia,ſæua,
barbara,amara,ſine miſericordia,in qbus exultabant Ariani, choros agẽ
tes,quũ uniuerſa ciuitas ingemiſceret. Non fuit enim domus, in qua non
eſſet mortuus,ſicut in Exodo ſcribitur.

Neque fratrum exequiis ſolennibus ſunt potiti. Erant itaque etiam tum ſolennes exequiæ. Non ergo cupidorum ſacerdotũ recens inuentum, ut dicunt Nebulones noſtri.

Et quũ hæc ita ſint geſta(non enim quieuerunt iniqtatis authores, ſed
ad peiora profecti)uſq; ad epiſcopos prouinciarum uenena propria diſper-
ſa ſunt,habentes iniquitatis ſuæ ſolatiũ,Comitem largitionũ, quem præ
diximus,Magnũ. Alios etenim epiſcoporũ Curiæ tradiderũt,alios diuer
ſis machinationibus affecerunt,uolentes uniuerſos impietatibus obliga-
ri,& ſecundum patrem ipſorũ diabolum quærentes, quem ſua rabie deuora-
rent.

gent. Super hęc aũt undecim Ægyptiorũ epiſcopos, uiros pene ab infantia uſq; ad ſenectutem eremũ incolentes, uerboq; ſuperantes, & actu libidinem, piamq; fidem ſine confuſione p̃dicantes, & dogma pietatis edocentes, multasq́ uictorias de dæmonibus exercentes, & Arianã ſectam ſapientiſsima ratione denotantes, in exiliũ miſerunt in ciuitatem Iudęorũ, nomine Diocæſaream. Et uelut infernus crudeliſsimus nunq̃ morte ſatiati fratrũ, ſuæ ſæuitiæ memoriã relinquere uoluerunt. Nuper enim eccleſiæ catholicæ clericos, degentes in Antiochia cũ fidelibus monachis, uolẽteſque eorũ ſcelera denotare, aures imperatorias inflammantes in Neocæſaream Ponti mittendos eſſe ſubornarunt. Qui, puto, propter inclementiã locorũ, etiam uita priuati ſunt. Tales itaq; tempus illud tragædias exercuit, ſilentio quidem, & obliuione dignas, ſed literis memorandas, ad obiurgationem eorũ, qui contra unigenitũ linguas ſuas exacuerunt. Hi nanque rabie coarmati blaſphemię, non ſolũ dominum omniũ iaculari nituntur, ſed etiam contra eius famulos bellum ſine ullo fœdere ſuſceperunt.

VITA APHRAATIS, IVLIANI ET ALIORVM Monachorum per Caſsiodorum Senatorem ſcripta.

Habetur lib. 8. Hiſtoriæ Tripartitæ ca. 4.

THeodoretus. In his qui Valẽtis tẽpore pro pietate egregie laborabant, fuit etiã Aphraates monachus. Is ouium ſalutẽ ſuæ quieti præponẽs, & ſpeluncam deſerens propriam, paſtorales ſudores aggreſſus eſt. Quãtas uero uirtutis diuitias congregarit, nunc referre ſuperfluum eſt. Vnum tantũmodo eius debet dici, quod huic hiſtoriæ ualde congruit.

Boreæ parte fluuius currit Oruntes circa palatium: a meridie uero eſt maxima porticus, undiq; turres excelſas habẽs. Inter palatiũ uero & flumen platea eſt, quæ egredientes ex urbe mittit ad ſuburbanos agros. Per hanc plateã cum tranſiſſet Aphraates, ad hoſtilia certamina properabat, ut ſacris ouibus curam neceſſariam exhiberet. Hunc de palatio reſpiciẽs Imperator, uiliſsimo pallio uidit indutũ, & in longæua ſenecta celeriter ꝓperantẽ. Quumq; dixiſſet quidã iſtũ eſſe Aphraatẽ, a quo ciuitas uniuerſa penderet, dicit ei Imperator: Dic mihi quo uadis? At ille ſapienter reſpõdit & congrue: Pro tuo, inquit, oraturus imperio. Tunc Imperator: Oportebat te domi, inquit, orare ſecundũ monachicum morẽ. At ille ſanctiſsimus: Optime, inquit, dicis. Si ſic quoq; ꝑmitteres, hoc me facere oportebat. Et hoc hactenus egi, quandiu Chriſti oues pace priſtina fruebantur. Quia uero tumultu maximo cõmouentur, & periculi onus impendet, ne captiuæ teneanť, neceſſe eſt quouis diſcurrere, eaſq; a neceſsitate ſaluare. Sed dic mihi, ſereniſsime Imperator: Si puella eſſem in cubiculo reſidens, & lanæ uacans, uideremq; paternam domũ ignibus cõcremari, quid me facere deceret? ſedere intus, & ardentẽ contẽnere domũ, an certe diſcurrere ubi aquã ferrẽ, & flãmas extinguerẽ? credo te dicere hoc potius fuiſſe faciendũ: id enim puellæ ſapientis eſt opus. Hoc ergo nunc agiť Imperator. Te nanq; in paternã domũ noſtrã mittente flãmas diſcurrimus, ut eas uelociter extinguamus. Hæc illo dicẽte interminatus eſt quidẽ, ſed tacuit Imperator. Vnus uero cubiculari⁹ Imperatoris aſpere reſpõdens uiro ſanctiſsimo, huiuſmodi cladẽ noſcitur pertuliſſe. Is enim habebat balnei cu-

ram: quo poſt hæc uerba deſcēdens, ut Imperatori pararet ingreſſum, & mente pculſus in aquam feruentē deſcēdit, ibiq; defunctus eſt. Sedebat Imperator expectans, ut eo renunciante lauaret: eoq; tardante, miſit alios uiros, quur moraret. At illi ingreſsi uiderunt eũ in ſolio feruēte defunctũ, atq; ſolutũ. Quod cum nuntiatum fuiſſet Imperatori, cognouerunt uirtutē orationis Aphraatæ, non tñ ab impijs dogmatibus receſſerunt, ſed ſecundum Pharaonem induratum eſt cor eorum.

Hac tempeſtate Iulianus ille famigeratus ſolitudine relicta uenit Antiochiam. Nam cum hæretici ſoliti facile ſarcire mendacia: hunc uirũ ſuæ dicerēt eſſe prauitatis, miſerunt ad eum lumen ueritatis Flauianus atque Diodorus, pariter & Aphraates Acaciũ uirtute florentē, q poſtea Berœę fuit eps, rogantes ut multis hominum milibus ſubueniret, & aduerſariorũ fallaciam redargueret, ueritatiſq; dogmata confirmaret. Is ergo uir ſanctiſsimus, & ueniendo, & reuertendo, & in ipſa maxima ciuitate, quanta miracula fecerit, in hiſtoria deo amabili a nobis conſcripta retulimus. Quod uero totius populus ciuitatis ad collegia noſtra conuenerit, nullũ ſeculum dubitare confido. Res enim inopinabiles ad ſe probant uniuerſos attrahere. Sed quod maxima miracula ille uir operatus ſit, etiã ueritatis hoſtes nequeunt denegare. Hoc enim in Alexandria temporibus Conſtantij fecit magnus Antonius. Deſerens enim ſolitudinem, totas circumibat urbes, ſatisfaciens uniuerſis, quod Athanaſius doctrinę Apoſtolicæ prędicator extaret, & hoſtes eſſent ueritatis participes Arij. Sic igit̃ ſciebant illi ſacratiſsimi uiri, quid tempori unicuiq; congrueret, & qñ opus eſſet frui quiete, quando neceſſarium ſolitudini præponere ciuitates.

1
Ex hoc loco habes qd antiqui Monachi non uagabantur huc & illuc ut uolunt ſomniatores noſtri, ſed in eremo & cellis ſuis manebant incluſi. Quodſi quandoque ad oppida & ciuitates ueniebant, illud erat ut ſanctorũ animas cõfortarent, qui pro Chriſtiana fide tuenda decertabant.

Fuit porro illo tēpore in Cyreſtenſiũ eremo famigeratus ille Æcepſemas in cella recluſus, & ſexaginta annis neq; uiſus, neq; loquutus. Zeugmatius quoq; ille admirabilis, qui licet oculorũ acie priuaret, omnia tamen circumibat, confortans oues, lupiſq; reſiſtens. Propter quã cauſam monachicam eius cellulã concremauerunt: ſed Traianus magiſter militũ fideliſsimus aliam ei extruxit, multoq; eum fouit auxilio. Hoc quoq; tempore fuit Ephrēm in Edeſſa, in Alexandria uero Didymus. Et Ephrēm Syra uſus lingua. Spiritalis gratię radios emittebat. Qui licet neſciret doctrinam Gręcam, multos Græcorũ eruditoſq; redarguit, & totius hęreticæ prauitatis infirmitatem nudauit. Et qm̃ tunc Harmonius Bardiſanę quędam cantica cõponens, & impietatem melodicę ſuauitati permiſcens, illiciebat audientes, & ad perniciem uenabatur: iſte ſumēs inde harmoniã, pietatem cantilenæ permiſcuit, & audientibus ſuaue admodum & utile medicamen appoſuit: quę cantica triumphatorum Martyrũ feſtos dies etiamnum efficiunt clariores.

2
Feſti dies ſanctorum Martyrũ triumphantibus Canticis efficiuntur clariores.

VITA CÆSARII FRATRIS D. GREGORII Nazianzenĳ Cõſtãtinopolitani epi per eundē conſcripta.

Eſt oratio ſeptima in operum eius uolumine. Fol. 41.

A

Rbitramini fortasſis, patres, amici, ac fratres, tam re, q̃ nomine ſuauiſsimi, alacriter me orandi munus hoc ſuſcepiſſe, quo ob fratrem defunctũ lachrymas uobis excutiam, ac luctũ ciem, ſeu ut ſermones prolixos & ornatos, quibus multi oblectantur, extēdam, quo ex uobis quidam, tanq; colla-

chrymantes & condolentes præparemini,ut ob meam calamitatẽ,domeſticam etiã,ſi ſaltẽ alicui talis quædã accidit,deploretis, & in animi afflictionibus,proprij doloris experientiã ſumatis? Alij autẽ ut auditũ cibent, & afficiãtur uoluptate. Neceſſe.n.putant,ut calamitas hęc oſtẽdat,qualiter tandem ſe habeant noſtra,qm̃ in alijs tam materia, q̃ ſermonis copia,ſatis ſimus abũdantes,prius etiã q̃ ad uerã, & altisſimã ſuſpiciamus rationẽ,ac omnia accepta feramus Deo, a quo ſunt oĩa,Deumq; præ cunctis accipiam⁹. Cęterũ nil tale nos perpulit,nec ita de nobis ſuſpicari debetis, ſi ſaltẽ quid dextri de nobis ſuſpicari uelitis. Non.n.defunctũ plus deplorabimus q̃ fuerit decorũ,cũ nec in alijs talia probare ſoleamus:nec etiã ultra modũ laudabimus,tametſi mihi ſermo præ ceteris donũ ſit charisſimũ ac peculiare, ſi ſaltẽ quid prudenti charũ eſſe debet,& præſertim fama, quæ meos ſermones diligere conſueuit,& nõ ſolum donũ, uerũ & debitum omniũ debitorũ iuſtisſimũ: Sed ſolum legem in talibus obſeruari conſuetam,aliqualiter delibabimus,ita ut & lachrymas profundamus, obiter tamen admiremur. Siquidem hoc nequaquam a philoſophia noſtra alienũ exiſtit,etenim memor eſto, inquit, iuſtorũ cum laude, & pro mortuo effunde lachrymas, ac tanquam aduerſa patiaris,luctũ inſtaura. Id enim pariter nos & ab indolentia ſeparat,& ab immodeſtia. Deinde humanam oſtendemus imbecillitatẽ, & de animi dignitate faciemus uerba. Demũ debitam mœrentibus adhibebimus conſolationẽ, doloremq; a carne ac a temporalibus ad ſpiritualia,& æniterna transferemus.

Cæſario itaq; parentes fuere(ut inde incipiam unde eſt conuenientisſimum) quos omnes cognoſcitis,& quorũ uirtutes uidiſtis, & audiuiſtis, æmulamini, admiramini, & ignorantibus enarratis,ſi ſaltem aliqui ſunt homines,ex quibus alius aliam quandam accipit partem,quoniã impoſſibile eſt ut unus & idem omnia ſortiatur, nec illud linguæ unius opus exiſtit,etiam ſi quis admodũ laboris,& honoris ſit amator. Proinde multa illis ac magna ad laudis ſuperfuere gloriã, & ne ſuperuacua enumerare uidear,dum admiror domeſtica,unũ uel omnium maximũ,& præ cunctis alijs fuit dignũ,pietas nempe, de caſtris illis loquor, & canis, & qui non minus propter uirtutem pariter erant uenerandi,q̃ propter ſenectutem. Quorũ corpora ob temporis laborabant diuturnitatẽ, animæ uero Deo adoleſcebant. Pater ex oleaſtro inſertus fuit in oleam,& ita de qualitate illius cõmunicauit,ut ipſe alios quoq; inſereret,quo crederent Deo, & curam gererent animarũ. Sublimis inter populũ hunc, ſublimiter purificatus. Aaron quiſpiam ſecundus,aut Moſes,dignus factus qui Deo appropinquaret,& diuinã uocem alijs ſuppeditaret, ſtans a longe,manſuetus,ira uacuus,ſpecie tranquillus,ſpiritu feruidus,corporis effigie conſpicuus,longe uero occultis uirtutibus opulentior. Verum quid nobis deſignare neceſſe eſt eum,quẽ prius cognoſcitis? nam ſi longe etiam ſermonẽ extenderimus,nequaquã tamen tantũ dicere,quantũ ille dignus eſt poterimus,& quantũ unuſquiſq; nouit, & ſermonẽ exigit, ac ideo melius eſt ſuſpitioni cedere,q̃ a ſermone,miraculi magnitudinẽ abſcindere. Mater autem ab antiquo, & a maioribus Deo erat dedicata, & in ſortẽ uocata neceſſariã,nec ſibi ſoli,ſed eis etiam,quos genuit,pietatẽ aſciuit,cũ ex primitijs ſanctis ſancta quoq; eſſet maſſa. Adeo autem ſortẽ ſuam auxit, & abundantẽ reddidit,ut iam a quibuſdã (dicam equidẽ, licet ſermo ſit au-

dax)nec mariti ſui perfectio,alterius ꝙ̃ huius opus fuiſſe crederetur,& di ceretur. Et o miraculũ,certamen pietatis,maiorẽ & perfectiorẽ conferre pietatem uideretur. Sane filios amabant ambo, ſed longe plus amabant Chriſtũ,ſeu potius Chriſti magis amatores erant,ꝙ̃ filiorũ. Vnica autem eis natorũ erat fruitio,ut illi a Chriſto cognoſcerentur,& ab eo nominarẽtur,unicuſq; fortunatę ſobolis terminus, uirtus & ædificatio in melius. Miſericordes erant, & cõpaſſionis affectu inſignes. Nam multa tineis, furibus,& huius mundi ſurripuerunt dominatori, quæ ex fragili hoſpitio in firmũ tranſtulerunt habitaculũ,ita ut natis maximã colligerent hæredi tatem,ſplendorẽ nempe ſeculi futuri,prius etiã ꝙ̃ ad maturã peruenirent ſenectutẽ. Virtute & ætate pares,& diebus pleni,tam permanentibus,ꝙ̃ iam elapſis. Tantũ autem utriꝗ; partes primas in terra non habuerunt, quantũ inter ſe prohibuerunt,ne de primo honore contenderent. Totius igitur felicitatis menſurã impleuerunt,præter nouiſſimã hanc,quẽadmodum quidã arbitrantur, ſiue illam probationẽ nominare oportet, ſiue diſpenſationem. Cæterũ adeo ſecure è uita migrare,& ad supernã transferri habitationẽ,nil aliud iuxta meam eſt opinionẽ, ꝙ̃ præmiſſio quædã filij,qui ob ætatem pluſꝗ; alij periculo obnoxius erat. Et hæc breuiter attigi,non ꝙ illos laudare uoluerim,cũ non ignorem, uix aliquẽ digne hoc facere poſſe, etiã ſi ſermonem totũ in ſolo laudis huius argumento abſumere uoluerit, ſed ut oſtenderẽ Cæſario uirtutem a parentibus fuiſſe innatam. Proinde nolite mirari,aut minus fidem adhibere,cũ ex talibus ortus fuerit parentibus,ſi tanta ſe laude exhibuit dignũ, ſed potius mirandum eſſet, ſi ipſe ad alios reſpiceret, ac interim domeſtica, & peculiaria negligeret exempla.

Et prima quidẽ fuere talia, qualia eſſe conuenit eorũ,qui ex ſtirpe clara ſunt prognati, & quos præ cæteris bene uiuere decet. Cæterũ media ſciens prætereo,ueluti pulchritudinẽ,magnitudinem, & erga omnes uiri gratiã,mores præterea cõpoſitos, nil concinnitate ſua a uocũ harmonia diſtantes:quoniã nequaꝗ; ad nos ptinet, ut talia admiremur,etiamſi alijs minime parua uideantur, ac ideo ad reliqua ſermone tranſeo, necnon ad ea,quæ nec a uolente facile obmitti poterũt. Parentes igitur cũ illum ſub talibus educaſſent moribus, egregieꝗ; erudijſſent, & reliquis deinde diſciplinis ſatis exercuiſſent, multos ille tam celeritate, ꝙ̃ naturæ felicitate exuperauit. Verũ ne propter rerum harũ memoriam lachrymas effundere cogar, & me animi paſſio præter pollicitationẽ minus philoſophum eſſe redarguat,ſciens hæc prætereo.

Sane poſtꝗ; peregrinandi tempus adueniſſe uiſum eſt, primũ tum inter nos diuiſi ſumus, & ego in Palæſtina, ob rhetoricæ permanſi amorẽ: nam ea tum tẽporis egregijs florebat præceptoribus. At ille Alexandriã perrexit,quæ tunc quemadmodũ & nunc uniuerſæ doctrinæ officina eſſe uidebatur,& erat. Verũ quodnam primũ & maximũ ex illius recenſeam bonis?quidue obmittã?ne ſermonem re defraudẽ maxima. Quiſnam illo præceptoribus fuit fidelior? Quis ſodalibus plus dilectus? Quis magis improborũ fugit amicitiã,& conſuetudinẽ? Quis plus cũ optimis conuerſatus eſt hominibus?necnon alijs, qui ex patria eius erant clariſsimi,& notiſsimi,ſciens ꝙ conſortio non parũ,uel ad uirtutem, uel ad improbitatẽ occaſionem præbere ſolent. Ob quæ,quis eſt magis a principibus,ꝙ̃ ille,

honoratus? Quis etiam a Ciuitate uniuerſa? tametſi propter magnitudinem eius omnia fere abſcondi ſoleant. Quis modeſtia fuit notior? aut prudentia clarior? Quodnā disciplinę genus nō eſt ſcrutatus? ſeu potius quodnam, non ſolū ſicut alter? cum quo unquam cohabitauit, quem non paulatim meliorē reddiderit? non tm̄ æquales ſuos, & ętatis eiuſdem, ſed & ſeniores, & qui iam diu in diſciplinis uerſati fuerāt. Omnia enim tanq̄ unū exercebat, & pro omnibus unumquodq;. Nā argutos natura, laboris ſuperabat aſsiduitate, & exercitatione pręſtantes, mentis acumine, ſeu potius celeres celeritate, & ſtudio uincebat ſtudioſos. Eos uero, qui ambobus his pręſtabant, ambobus etiam ſupergrediebatur.

Sané ex Geometria & Aſtronomia, necnō alijs diſciplinis periculoſis, id ſolū elegit, quod utile erat, nempe ut ex harmonia perpulchra, & ordine cœleſti laudaret creatorem. Quicquid uero ex illis nociuū eſſe uidebatur, ab illo declinabat. Haud. n. aſtrorū motui, ſiue præſentia, ſiue futura aſſcribebat, eorū inſtar, qui creaturam conſeruā ſuam, ſuper creatorem ſtatuunt. At ipſe omnia quemadmodū & decebat, attribuebat Deo, ac præcipue curſum illū cœleſtē. Sanè quis adeo imperitus, & contentioſus eſſe potuiſſet, ut illi in numerorū computatione, & admiranda medicina, quā tum de naturalib⁹, & complexionibus, necnon ægritudinū philoſophat principijs, ita ut radices extirpet, & repullulationē detruncet, ſecūdas partes tribueret, & non potius optaret, ut ipſe confeſtim poſt eius enumerationem, dignitatē ferret ſecundā? Et hæc non ſunt uerba, quæ teſtimonio carent, ſed & ortus & occaſus, & quocunq; ille poſtea deuenit, ſtatuę inſignes illius exiſtunt doctrinæ. Poſtq̄ autem cunctā uirtutē & matheſim, tanquam magnū onus, & omnifarias merces, in unicam ſuam congregaſſet animā, omnia ad ſuam miſit ciuitatē, quo & alijs pulchram doctrinæ ſuę collationē impertiret. Verū enimuero res interea accidit miranda, quā nec reticere queo: illius enim recordatio præ cunctis alijs potiſsimum me oblectat, quin & breuiter recenſita, uobis quoq; iucunda erit.

Cum a matre diſcederemus, uoto illa materno, & quod filialis amoris index eſſet, optauit, ut quemadmodū nos ambos emitteret, ita ēt nos pariter reuerſos uideret. Siquidem coniugales apparebamus, & ſi non alijs, maternæ tñ orationi, & uiſioni, digne inter nos colligati uidebamur, licet nunc male ab inuidia ſimus diſiuncti. Deo igiť ſic diſponente, qui preces exaudit iuſtas, & benignū parentum amorem erga filios honorat, nullo intercedente conſilio, nullaq; conuentione, ambo eodē tempore, hic quidem ab Alexandria, & per mare, at ego a Græcia itinere terreſtri, in eandem reuerſi ſumus ciuitatem. Cæterū non multū interceſsit temporis, cū Cæſarius tm̄ gloriæ in Byzantio (quæ nunc ciuitas in Europa præceſsit uniuerſa) eſt conſecutus, ut & publicis honorareť officijs, nuptiasq; ſortiretur ſplendidiſsimas, demumq; in ſenatū legereť. Quin etiam cū ciuitas illa primaria, communi decreto legationē ad Imperatorem magnū mittere uellet, legationemq; illā primario, ac eloquenti aliquo uiro ornare decreuiſſet, quo uere primatus curā gereret, & rationem dignitatis nominis ſui habere uidereť, hūc elegit præ omnibus. Sed & hoc electionis eius additum fuit narrationibus, ut illa digne ornareť a Cæſario, incola, & medico. Licet ea inter reliqua ſua ornamenta multis & magnis abundaret uiris, qui tam in philoſophia, q̄ alijs excellerent diſciplinis. Cæterū de his ſa

tis. Proinde licet alijs caſus ille, fortuito & ſine cauſa accidiſſe uideri poſ-ſit, quemadmodũ & multa alia in rebus humanis caſu euenire ſolẽt, pijs tamen hominibus plane perſpectũ erat, accidens illud, nil aliud, q̃ piorũ parentum opus eſſe, qui filios è mari & terra in unã orationis collegerant implectionem. Nos igit̃ nec illud ex Cæſarij rebus præterire uoluimus, li-cet alijs fortaſsis parua & relatu indigna uideri poſsit, mihi uero & tunc, & nunc maxima eſt uiſa, forſitan quia amor fraternus plus ad laudem eſt procliuus. Quin nec unq̃ illã inter p̃cipua ponere deſinam, quotieſcunq; de rebus eius geſtis uerba ſum facturus. Ciuitas igit̃ illum in eo, quemad modũ dixi, habebat honore, nec eũ quicquid accideret dimittere uelle aſ ſerebat. Verũ ego, qui in omnibus Cæſario magnus erã, & honorabilis, prçualui, & ut parentibus explerem deſideriũ, ac Patriæ redderẽ debitũ, meoq́ ſatisfacerẽ deſiderio, uiæ illũ ſodalem, & cõmercatorẽ aſſumpſi. Sanè non ſolũ a ciuitatibus, & populis honore eſt affectus, prouentusq́ uarij, una cũ honoribus multiplicibus undiq; ad illũ partim affluebant, partim quoq; ſperabant, ſed & a rege ipſo, & iuſsionibus imperialibus, quç ab illo ueniebant, eſt honoratus. Tum temporis ego Philoſophari de liberaui, & me uitæ adaptare ſupernæ, quo omnẽ gloriam humanã, tanq̃ grauem dominam, & ægritudinẽ abijcerem moleſtã, ſeu potius deſideriũ hoc antiquũ erat, tametſi uita fuerit poſterior. At ille primitias eruditio-nis patrię ſuæ dedicare uoluit, quo ob laborẽ admiratione dignus habe-retur. Quin ẽt gloriæ deſiderio, necnon ut urbi p̃eſſe poſſet, quemadmo-dum mihi uidet̃, regibus ſe addixit, nequaq̃ rem mihi faciens gratã, aut ſecd'm meam agens ſententiam. Siquidẽ maniſeſtè coram uobis fateor, lõ ge melius eſſe, & excellentius, ut quis deo adhęreat, q̃ ut apud terrenos reges uel primas partes ferat. Quãuis nec iſtud reprehenſione dignũ cen-ſeri debeat. Etenim quanto res maior eſt, uerę incũbere philoſophię, tan to etiam difficilior exiſtit, & nequaq̃ multorũ hominum, immo nec alio-rum, q̃ qui a diuina uocati ſunt prouidentia, quæ ad illã prędeſtinatis, pro be manũ prębere ſolet. Quin nec res eſt parua, ſiquis uel ſecundariã eligit uitã, ſicq́ p̃bitatis fit cõpos, ac maiorẽ rationẽ habet Dei, & ſalutis pro-prię, q̃ ſplẽdoris inferni. Quod quidem nec Cæſariũ ignoraſſe ſcimus.

In primo igit̃ medicorũ ſtatuitur ordine, non tamen ut multo degraua retur labore, ſed ſolũ ut eruditionem ſuam, ſeu potius breuẽ quendam do ctrinę prologũ oſtẽderet. Hinc confeſtim amicis annumeratus eſt regijs, ac magnos adeptus eſt honores. Artis uero beneficiũ ſine ullo precio po tentioribus eſt impertitus. Videbat enim quod nihil homines adeo eue-heret, q̃ uirtus, & uirorũ optimorum cognitio. Hinc euenit, ut licet ordi-nis eſſet ſecundi, multũ tamen in illo excelleret gloria. Sanè ob modeſtiã ſingularem, omnibus erat charus, ac ideo pręcipua illi concredebantur, adeo ut nec Hippocratis indigeret adiuratione, nec Cratetis ſimplicitas cũ ſimplicitate illius conferri poſſet, cunctis aũt plus q̃ ſecundum digni-tatem eius uenerabilis erat. Semperq́ rebus dignior cenſebat̃ pręſentib9, ac maiori iam ſpei deſtinabat̃, non ſolũ ab ijs, qui in aula pollebant, ſed ẽt a regibus ipſis. Et quod maximũ erat, nequaq̃ inter gloriã & delitias, ani-mi eius corrumpebat̃ generoſitas, ſed cũ rebus multis, ac magnis abunda ret, una ſola dignitas illi erat pręcipua, nempe ut Chriſtianus eſſet, & uo-caretur. Cuius rei cõparatione, cuncta reliqua illi ludus & nugæ eſſe iudi

cabantur. Alia enim alĳs, non ſecus ac in ſcæna ludibria arbitrabaẽ celerrime augeri, & diſſolui, ac citius & facilius corrumpi, ꝙ durare, quemadmodũ facile ex uarĳs mutationibus uitæ, necnon è ſorte ſurſum & deorſum rotante, cernere licet. Solũ autem propriũ bonum, ac firmiter permanens, pietatem eſſe cẽſebat. Taliter itaqꝫ Cæſarius philoſophabaẽ, tametſi ageret in aula, talibusqꝫ uiuebat cogitationibus, quibus etiã diſceſsit, ſoli deo cognitus, ꝙ maioris eſſet pietatis, ꝙ ipſe palã præſeferret, cui & hominem exhibebat occultũ. Proinde ut cuncta alia obmittã, ueluti gubernationem eorũ, qui propter genus infortunate agebant, ſuperbiæ deſpectionem, erga amicos honoris æqualitatẽ, coram principibus loquendi libertatem, pro ueritate certamina & ſermones, quos multos contra multos habuit multoties, non rationabiliter ſolũ, ſed & admodũ pie & ſeruide, unum eius notiſsimum prę cunctis recenſere pergam.

Inſurrexit contra nos Imperator ſceleſtiſsimus, q primũ contra ſemetipſum, ꝑꝑ impietatem erga Xp̃m inſaniuit, iamqꝫ oĩbus alĳs intolerabilis erat: non ꝙ in ꝑpetrandis ſceleribus, reliquis Xp̃i impugnatoribus animi magnitudine par eſſet, ſed quia perſecutionem ſub manſuetudinis occultabat figmentis, ac ſecundum tortuoſum illũ anguẽ, cuius & animã habebat, cũctis machinationibus, homines miſeras in ſuũ trahebat barathrũ. Primus itaqꝫ eius fuit dolus, & molimen primũ, ne ob fidei certamina honorẽ aſſequeremur. Siquidẽ ea generoſus ille Chriſtianis inuidebat, quo tã quã Chriſtiani pateremur, uerũ tanꝙ malefici plecti uideremur. Secũdo uero aliud rei nomen imponere decreuit, ꝙ ut tyrannice fieret, tanꝙ turpitudo maior eſſet ꝙ periculũ, quo hoĩes ſponte ad impietatẽ accederẽt: ac ideo quibuſdã pecunĳs ꝑſuaſit, alĳs uero dignitatibus, nonnullis aũt ꝑmiſsionibus, aliquos uero omnifarĳs ꝑuenit honorib9, quos tñ nequaꝙ regie, ſed admodũ ſeruiliter in oĩum oculis exoluit. Omnes aũt uerborũ ꝑſtigĳs, ac ſuĳpſius decepit exẽplo. Igiẽ & Cæſariũ quoqꝫ multis tentare cœpit dolis. Proh dementiam, ac ſtultitiam, ꝙ eũ, q Cæſarius, ac me9 frater eſſet, talibuſqꝫ prognatus parentib9, cõpilare ſperaret. Cæterũ ut paruumper ſermoni imorer, & oblecter narratione, tanꝙ ĳ, qui miraculo adſunt: periclitabaẽ generoſus ille, Xp̃i munitus ſignaculo, magnũqꝫ illius ꝑtendebat uerbũ. Quin nec illius terrebaẽ aſpectu, neqꝫ ob adulationẽ abĳciebat prudentiã: ſed ad certamen paratus erat, ut ſermone, & opere contra illũ contẽderet, qui ualidus erat ambobus. Stadiũ igiẽ tale erat, & pietatis athleta tantus. Agonothetes, hinc quidẽ Xp̃s, qui athletã ſuis armabat paſsionibus: inde aũt potens & callidus tyrannus, qui illũ ſermonũ familiaritate ſeducere, & poteſtatis magnitudine terrere conabaẽ. Spectatores aũt utrinqꝫ erant, & ĳ q iam a pietate defecerũt, & illi qui adhuc in illa perſeuerabant. Hi conſiderabant quorſum res eſſet euaſura, & quiſnã ex his duobus uictor eſſet ꝑmanſurus, plus certamen æſtimantes, ꝙ circa quos eſſet theatrũ. Cæterũ nolite timere, ne forſitan Cæſarius qd prõptitudine ſua indignũ patiaẽ, ſed cõfidite, cũ Xp̃o enim remanet uictoria, qui & mundũ ſuperauit. Quæ igiẽ tum ab utroqꝫ dicta & propoſita fuere, nunc quoqꝫ referre pergerẽ: nã cuncta, ut intelligatis, honore digna cenſeo, qm̃ rationes quaſdam habẽt acerrimas, & nequaꝙ eloquentia carẽt, mihiqꝫ non inſuauiter memoriã refricant: uerum penitus a tp̃e, & ſermone ſunt aliena. Poſtꝙ uero Cæſari9 oẽs ſermonis nexus, qbus illi utunẽ diſſol

uiſſet,uniuerſamq́ experientiã,tam occultã,quàm manifeſtã,non ſecus ac ludum quendã in nihilũ redegiſſet,magna uoce proteſtatus eſt, ſe Christianũ eſſe,ac manſurũ ſemp. Verũ nec ſic quoq; Imperator illũ ablegauit:ingenti enim amore flagrabat,ut eruditionis Cæſareæ compos fieri, & illa ornari poſſet Vnde & uulgare iſtud in oium protulit auditu,ò parẽtes felices,ò filios infelices. Poſtquàm & nos dignos duxit, ut ſua honoraret ignominia,quorũ doctrinã & pietatẽ iampridẽ nouerat Athenis. Ad ſecundã igiť aggreſsionẽ eſt reſeruatus,nam tum iuſtitia diuina rectè illum contra Perſas armabat:ideoq́ beatus ille exul ad nos eſt regreſſus, ſine ſanguine uictor,& magis ignominia,quàm ſplendore clarior. Hãc ego uictoriam longè maiorẽ & honorabiliorẽ,quàm magnã Iuliani potentiã, ac ſplẽdidam purpurã,necnon precioſum illius diadema cẽſeo. Hacq́ narratione plus efferor, quàm ſi uniuerſum ei regnũ tradidiſſet. Ille igiť malis ceſsit tẽporibus, & hoc ſecundum legis nrę iuſsionẽ: Cum enim tps inſtat, ut pp ueritatẽ periculũ ſubeať,& pietas nequaquàm pp timiditatẽ pdať,iubet illa,ne pericula,quantum licet prouoceнť,ſiue animæ noſtræ requirant, ſiue ab imminentibus cauere oporteat diſcriminibus.

Cæterum poſtquàm caligo eſt diſſoluta,& exterminium rectè diiudicatũ, ac uibrans romphea impiũ illum transfixit,reſq; Christianorũ ad meliorẽ ſtatum ſunt perductæ,quid dicere refert, cũ qua gloria, & honore,aut qualib⁹ teſtimonijs,et quantis, ac tanquàm magis gratiã tribuẽs,quàm accipiẽs, rurſus a regibus ſit ſuſceptus? Siquidẽ primũ honorẽ ſecũdus excepit. Verũ reges tps diſſoluit,Cæſarij aũt gloria ſemp durat,necnõ honor illi a regibus habitus,qui inter ſe contendebant,cuinam Cæſarius magis domeſticus eſſe deberet,ac nihilominus amicus ille uocabať,& notus. Hæc Cęſario pietate pro pietate ſunt retributa. Audiant iuuenes,& uiri,ac pp uirtutẽ eandẽ,ad eundẽ feſtinent ſplẽdorẽ (ſiquidẽ bonorũ laborũ glorioſus quoq; eſt fructus) quibus talia pp ſtudiũ, felicitatis pars etiam eſſe cẽſeť. Verũ quale & illud inter eius fuit miracula? Magnũ tam paternæ, quàm propriæ pietatis habẽs indiciũ. Agebat in Bithynia, ubi non minimũ a rege ſibi demãdatũ adminiſtrabat officiũ,ſiquidẽ quæſtoris fungebať officio. Hinc enim Rex illi ad principatũ maiorem ſtruebat uiam. Cũ uero eo tẽpore terręmotus maximus,ac omniũ, quos fando audiuimus grauiſsim⁹, Nicęam conquaſſaſſet,ac fere omnes obruiſſet,ciuitatisq́ pulchritudinẽ penitus obſcuraſſet,ſolus ipſe ex illuſtribus,aut ualde pauci, a piculo eſt exemptus. Sub qua calamitate ſalutẽ abſcondit incredibilem, ac parua ſigna prę ſe tulit periculi,ita tamen,ut timorem, maioris ſalutis pædagogũ acciperet,totusq́ ſupernæ fieret partis, militiam tranſmutans ex periculis,ac rependens ſibijpſi Regia. Hęc ſecũ uoluebat,ac diligenter ſibijpſi inculcabat,quemadmodũ etiam ad me ſcripſit, ſuadens ut tempus ſumerẽ admonitorem,quod quidem nec aliud faciens,intermittam:interim tamẽ animi eius nobilitati inuidere cogor,quod ita manibus uolueretur,ac anima illius adeo philoſophica,reb⁹ attereret publicis,& ſolis inſtar obſcuris tegereť nubibus. Cęterũ a terręmotu illo eſt ſaluatus,ab infirmitate autem minime:nam homo erat, & hoc quidem propriũ ipſius exiſtebat,illud uero alijs etiam cõmune. Hoc pietatis,iſtud naturę. Ac ita conſolatio calamitatem pręoccupauit,inſtruens nos,quod morte concuſsi admiranda,uenturi ſeculi gloriabimur ſalute.

Et nunc

Et nunc uenerandus nobis Cęſarius ſalutem eſt adeptus, ciuis honorãdus, mortuus laudandus, hymnis poſt hymnos pręmiſſus ad martyrum gradus, cũ pompa elatus, ſacris parentũ manibus honoratus, cum mater luminaris pręlatione, calamitati pietatẽ opponeret, ĳs uero q̃ lachrymis uincebant, philoſophia, cum pſalmodię ſedarent luctũ, & anima nouiter recreata, quam ſpiritus per aquã transformauerat, dignũ fructificaret ho norem. Et hęc tibi, ó Cęſari, a me ſit parentatio, hę quoq; ſermonũ meorum primitię, quas tu celari ſępius incuſaſti, uerũ in te ipſo primum exerceri debebant. Hic tibi a me ſit ornatus, omni ornatu, quemadmodũ cer te noui, tibi charior. Pluſq̃ ſerum ſtamina tenuia, & mollia, quibus nec cũ ſuperſtes eſſes, multorũ inſtar gaudebas, ſola uirtute decoratus. Pluſq̃ li ni textura ſubtilis, pluſq̃ unguentorũ effuſio precioſorũ, quę & antea mu liebribus linquebas delitĳs, & quorũ odorẽ uel unicus diſſoluit dies. Plus quoq; q̃ aliud quid paruũ, & paruis honorandũ, quæ hodie cuncta ama rus hic abſcondit lapis, una cũ corpore tuo per pulchro. Proinde referant mihi certamina græca ac fabulæ, q̃bus infelices honorant ephebi, parua præmia, paruis ꝓponentes certaminibus, ac cuncta quibus per homines & primitias, aut coronas, necnon flores nuper decerptos, abeuntes expiã tur mortales, legi magis paternæ, & irrationabilitatis affectui ſeruientes, q̃ rationi. Donum aũt meum ſermo eſt, qui forſitan futuro quoq; excipie tur tempore. Nam ſemper durat, nec quenq̃ penitus abire ſinit, etiã ſi ex hoc diſcedat ſeculo: ſemper honorandũ, auditui & animabus cõmendat, ac manifeſtius q̃ tabulæ, deſideranti imaginẽ repræſentat. Et ſic ſe noſtra habent. Quod ſi parua, & minus digna exiſtunt, ſcimus tñ deo acceptũ eſſe, quicquid ſit pro uiribus. Et hęc quidẽ præſtitimus, alia autem præſta bimus, ac ſingulis annis nos q̃ ſuperſtites ſumus, honores hos inſtaurabimus, ac defunctorꝝ renouabimus memoriam. At tu nobis diuinũ et ſacrũ caput, in cœlum aſcendiſti, ac in ſinu Abrahæ (ſi ſaltẽ aliqui tales ſunt) requieſcis, angelorumq; inſpicis choros, necnon beatorꝝ hominum gloriã, & ſplendorem, ſeu potius una choros ducis, & collętaris, omnia quę hic ſunt ab alto deſpiciens, & dignitates fluxas, & honores falſos, necnon er rorem, qui ſit per ſenſus, ac uitæ huius circumrotationem, confuſionemq; ac ignorantiã, non ſecus ac in pręlio nocturno, magno aſsiſtens regi, & illius lumine repletus: cuius paruũ defluxum in hoc percipimus ſeculo, qua le uel in ſpeculis imaginari poſſemus, aut ęnigmatibus: poſt hæc autẽ fonte boni ipſius perfruemur, pura mente, puram ueritatem intuentes: merce demq; hanc laboris hic propter bonũ exhauſti, inueniemus, ut perfectius bono perfruamur perfecto, & illud contemplemur, quod q̃dem ſacrę no ſtræ finis eſt diſciplinæ, tam animæ, q̃ libri Theologici uaticinantis.

1 *Vides hic Cæſarium mortuum cũ hymnis & pompa elatum.*

2 *O heretice qui anniuerſaria mortuorum nouitia inuenta eſſe aſſeris cupidorum ſacerdotum, uide ſi ẽt antiquorum patrum tempore erãt in uſu.*

3 *Cæſarius in cœlum aſcendit, & magno aſsiſtit regi illius lumine repletus.*

4 *Mercedem hanc laboris propter bonũ hic exhauſti inueniemus, diuinam fruitionem in cœlo Quod nota pro merito ſanctorum cõtra hereticos.*

Proinde quid adhuc reliquũ eſt? Nempe ut medelã, qualis per ſermones fit, dolentibus afferamus. Et uere quidem magnũ eſt remediũ, quod a condolentibus procedit, pręcipue ab ĳs, qui eiſdem animi paſsionibus de tinentur: hi enim ad conſolandũ afflictos, uehementiores exiſtũt. Ad hos igitur potiſsimũ noſter dirigit ſermo, & profecto illorꝝ gratia pudore ſuf funderer, ſi non, quemadmodũ in alĳs bonis cunctis, tolerantiæ etiam pri mas partes ferrent, & tanto plus, quãto magis filiorũ amatores exiſtũt: q̃m & pręomnibus philoſophi ſunt, & philochriſti, ac ideo plus tranſitũ ex hoc ſeculo meditantur, ac eos qui ex ipſis nati ſunt edocent: ſeu potius

totam uitam ita inſtituunt,ut illā nil aliud, q̃ ſolutionis meditationem ar
bitrentur. Quòd ſi calamitas rationem adhuc obſcurat, & ueluti ingruēs
oculoꝝ lippitudo,nequaq̃ decēs cernere ſinit,agite uos ſeniores,cōſola-
tionē ſuſcipite iunioris,ac parētes filij, & q potius a talibꝰ admoneri debe
ret, qui multos admonuerunt , & longo tempore experientiam college-
runt. Cæterum mirari nolite,ſi iunior ego,ſeniores monere audeam , nam
& hoc ueſtri eſt beneficij,ſi canicie etiā accuratius ꝑſpicere poſſum. Quā
to adhuc ſenes uenerandi,ac Deo appropinquātes , tp̄e uiuemus? quanto
malis hic expoſiti erimus? neq;.n.uniuerſa uita humana longa exiſtit,ſi di
uinæ naturæ imperfecta hæc fuerit cōparata, nō quod uiuendi reliquū,&
ſolutio,ut diximus,humanę reſpirationis; tēporalis ēt uitæ ſint nouiſsima.
Quanto nos tēpore Cæſarius præuenit? Quandiu illū adhuc deplorabi-
mus digreſſum? Nonne & nos ad eandē feſtinamus manſionē? Nōne cō
feſtim ſub eodē condemur lapide? Nonne tantū in paucis his lucrabimur
diebus,quantū plus mali uel uidemus,uel patimur, aut fortaſsis ēt perpe
tramus? Tributū cōmune, & inconcuſſum,naturæ legi exoluere oportet,
& hos quidē abire,alios aūt ꝑuenire,ac quoſdā lugere, alios uerò deplo-
rari, & ab alijs accipere,quod impēdimus alijs , nēpe fructū lachrymarū.
Talis uita noſtra eſt,ò fratres, & maximè eorū , q tēporaliter uiuunt. Ta-
lis hic eſt ludus ſuper terrā,ut qui non ſunt gignantur, & qui geniti ſunt di
ſcedant. Somniū ſumus nequaq̃ ſtabile;phaſma quoddā incomprehenſi-
bile;uolatus auis præteruolantis;nauis in mari, ueſtigio carens , cinis,ua-
por,ros matutinus,flos cū tēpore uirens, & cū tempore marceſcens. Dies
hoīs ſicut fœnum , & ipſe tanq̃ flos agri efflorefcit . Rectè diuinus Dauid
de noſtra philoſophatus eſt imbecillitate. Et in illis rurſus uerbis, Paucita
tem dierū meorum annūcia mihi , & palmarū menſura humanos diſter-
minat dies. Quid aūt dices ad Hieremiam? qui dolens matri quoq; gene
rationē improperat, & hoc ob calamitates alienas. Omnia uidi, Eccleſia-
ſtes inquit,ōia humana ſcrutatus ſum ratione,diuitias,delitias,potētiam,
gloriam,inſtabilem illam ſapientiam,quæ plus fugit,q̃ retinet. Rurſus de
litias,rurſus ſapientiam, poſtea hæc eadem ſæpe repetit , uoluptates uen-
tris, delitiarū hortos,multitudinē ſeruorū,multitudinem poſſeſsionū, po-
culi miniſtros ac miniſtras,cantatores & cantatrices,arma,ſatellites,gē-
tes ſubactas,tributa impoſita, ſupercilium regiū, ac oīa alia , ſiue ad uitā
neceſſaria,ſiue ſuperflua, quibꝰ cūctos ante ſe reges ſuperauit; Et quid de
his dicit? oīa uanitas uanitatū, & afflictio ſpiritus,ſiue motus quidam ani
mæ irrationalis, & diſtractio hoīs,ex ueteri forſitan caſu damnati. Cæte-
rum finis ſermonis,totum enim audi, Deum,inquit,time,ibi totus ſtabili
tur defectus, & ſolum hoc tibi ex præſenti uita lucrum accedit, ut per tur
bas uiſibiliū, & fluctuantiū harū rerū,ad ſtabilia perducaris, & imobilia.

Ne igit̄ Cæſariū deploremus,cū ſciamus a qualibus ille malis ſit ſolu-
tus, ſed potius noſmetipſos , ꝙ tot calamitatibus ſumus relicti . Et quid
nam theſaurizauerimus? Si minus legitime Deo adhæreamus, ac curren-
tia tranſcurrentes,nequaq̃ ad uitam feſtinemus ſupernam , terramq; lin-
quamus,cū adhuc in terra agamus, & ſpiritum,qui nos ad alta euehit,mi
nus rite ſequamur. Hæc quidē puſillanimibus peracerba,at ijs qui animo
ſunt uirili,admodum facilia exiſtunt. Quin & ita conſideremus, Non do-
minatur Cæſarius, uerum nec aliorū ſubiacet dominio. Non timet a qui-

buſdam,atqui nec moleſtũ feret dñm,ſæpiſsime dominari indignũ. Non congregat diuitias,at non obnoxius eſt inuidiæ,nec animã affligit,dũ male colligit,ſemp tm̃ addere quærens, quantum prius poſsidet. Talis enim diteſcendi eſt ægritudo,ut terminũ incrementi nullum uideat, ſed ſemper potũ ſitiat,etiam cũ bibit pharmacum. Rationes Cęſarius nullas amplius aſsignat,ſed rationes ipſum admirant̃. Non amplius in doctrina Hippocratis,ac Galeni philoſophatur,ac nec in illorum contradictorijs, ſed nec morbis infeſtat̃,uerũ non ex alienis calamitatibus dolores fructificat proprios. Non uerſatur in Euclidis, Ptolemæi, & Hieronis demonſtrationibus,uerũ non indignatur imperitis,cũ producant etiã maiora. Nõ doctrina Platonis,aut Ariſtotelis,ſiue Pyrronis igeniũ exornat, nõ Anaxagorę, uel Cleanthis,ſeu Epicuri,aut neſcio quorũ aliorũ ex ſtoa ueneranda, & Academia. Cęterum nequaq̃ curat,qũo illorũ perſuaſiones ſoluat. Et qd opus eſt recẽſere alia? Cũ prędicta oĩbus ſint uenerãda, & perq̃ accepta. Nõ uxorẽ duxit,aut liberos ꝓcreauit,at illos nõ deplorat,nec ab illis deplorat̃,neq; alijs relinquit,aut relinquit̃ calamitatis monimentũ. Non aſſequit̃ hęreditate pecunias,at ipſe hęreditas erit illarũ rerũ,q̃ ſibi utiliſsimæ exiſtent, & quas ipſe elegit,quo diues hinc emigraret,ac oĩa ſecũ ferret.

Cęterũ ó gloria ingens, ó Conſolatio noua, ó magnanimitas abundãs, auditum eſt præconiũ,omni auditione dignum, matriſq́ calamitas propter pulchrã & ſanctam releuat̃ promiſsionem:illa enim cunctas Cæſarij diuitias,filio ſe donũ ob parentalia dare promiſit, ita ut nihil ex hæreditate illius expectare uellet. Nondũ hæc ad conſolationem ſufficiunt? At maius adhibebo remediũ. Sapientium credo ſermonibus, ꝙ omnis bona ac Deo accepta anima,poſtq̃ a corporis exoluitur uinculis, & hinc diſcedit, q̃ primum ad intellectũ & contemplationẽ boni,quod ipſam manet,peruenit,tanq̃ a tenebris purgata, aut luſtrata, uel neſcio qũo dicere debeã, gaudio quodã admirando lætat̃ & exultat,ac hilaritate perfuſa ad ſuum accedit dñm:tanquam a carcere quodam graui, uita nempe hac effugerit, ac a uinculis liberata ſit moleſtiſsimis, a quibus mentis cohercebant̃ pennæ,quæ iam imaginatione ſua felicitatẽ ſibi reſeruatam fructificabat; pauló uero poſt & cognatam recipiet carnẽ,cũ qua illic conphiloſophabatur,a terra ei & credita,per modũ quem ille nouit,qui hæc colligauit, & diſſoluit deus. Hęc caro una quoq; hæreditario iure gloriã, quæ ibi eſt ſortiet̃: & quemadmodũ malorũ propter cognationem naturæ particeps fuit,ita & iucundorũ quoq; particeps erit,ac tota ab illa abſumet̃, & cum illa unũ fiet, & ſpiritus, & mens, & deus,quod & a uita mortali, & fluxa deſiderat̃. Audi igitur qualia diuinus Ezechiel de compoſitione carnis,et neruorũ philoſophat̃, & quæ poſt illũ Paulus diuinus de habitaculo terreſtri, & domo non manufacta. Ex qbus quidem illud diſſoluet̃, hæc aũt in cœlo repoſita permanebit. Quin etiã egreſsionem a corpore,ingreſsionem ad Dñm eſſe ait, obiterq́ uitã hanc tanq̃ pegrinationem deplorat,& ac propter hoc deſiderat, & feſtinat ut diſſoluat̃. Cur igitur ſpe eſſem puſillanimis? Cur temporalibus ſubiacerem? Archangeli uocẽ expecto,tubã nouiſsimã,cœli transformationem,terrę immutationẽ, elementorũ libertatem,totius mundi innouationẽ: Tum Cæſariũ ipſum uidebo, non amplius peregrinantẽ,non amplius efferendũ,non amplius deflendũ,nõ amplius commiſerandũ,ſplendidũ,glorioſum,ſublimẽ:qualis & mihi ſæpius

Sentẽtia Gregorij et ſapientum de ſtatu ſanctarum & deo acceptarum animarum poſt mortem,contra nonnullos hæreticos quæ quidem certa eſſe debet & indubitata in eccleſia catholica, poſtquam in Cõcilio Florentino eſt definita.

per ſomniũ es uiſus, frater chariſsime, & chariſsimorũ optime, aut ſi hoc non uultis, formam repræſentans, ſiue etiam ueritatis.

Nũc autem obmiſſo luctu, ad meipſum reſpicere incipio, ne quid luctu dignũ, clanculum in me circumferam, ac ideo memetipſum conſiderabo. Filij hominũ, ad uos enim iam ſermo dirigẽ, quandiu graui eritis corde, ac ueloces cogitationibus? Vt quid diligitis uanitatẽ, & quæritis mendacium? Qui magnũ quid uitã præſentem, & paucos hos dies aliquot eſſe cenſetis, & a ſeparatione hac placida & ſuaui, tanq̃ a re aliqua graui & terribili abhorretis. Nunq̃ noſipſos cognoſcere incipiemus? Nunquã ue umbratilia abijciemus? Nunq̃ ad intellectum aſpiciemus? Nonne ſi alicuius rei gratia dolere oportet, contrarijs potius eſt triſtandũ? incolatu nẽpe prolongato, ſcd'm Dauid diuinũ, qui talia habitacula tenebrarum, nec non locũ afflictionis, & limũ abyſsi, ac umbram mortis appellat. Qm̃ ſe pulchris immoramur, quæ nobiſcũ circumferimus. Qm̃ tanquam homines morimur, peccati morte, cũ facti ſimus diuini. Hoc timore ego timeo; hoc ego die & noctu mecũ reuoluo. Nec me reſpirare ſinit gloria uentura, ac iudicium: ex quibus illã deſidero, donec dicere ualeo, Defecit in ſalutare tuũ anima mea: Hoc uero horreo, ac uehemẽter effugere cupio. Illud autem nequaq̃ timeo, ne mihi corpus hoc deſtruatur, ac corruptũ omnino pereat, ſed potius ne glorioſum Dei figmentũ intereat. Siquidem glorioſum eſt, ubi fuerit emendatũ: quemadmodũ ignominioſum, cum peccat. In quo ratio, lex, ſpes, eadẽ ignominia, qua irrationabilia ſunt cõdemnata, & nihil plus q̃ poſt ſeparationẽ. Quemadmodũ recte conuenit malis, & qui igne illo digni exiſtunt. Vtinã mihi concedatur, ut membra mea ſupra terrã mortificem. Vtinã omnia in ſpiritus expendam cõmoda: per anguſtamq́ ac paucis per uiã gradiar ſemitam, & nequaq̃ latam & diffuſam: quandoquidẽ quæ dehinc ſequenẽ, ſplendida ſunt, & ingẽtia, ac ſpe maiora q̃ ut digne explicari poſsint. Quid eſt, homo, ꝙ memor es eius? Quod hoc nouũ de me myſteriũ? paruus ſum, & magnus; humilis, et ſublimis; mortalis, & immortalis; terreſtris, et cœleſtis; illa cũ mũdo inferno, hæc autem cum Deo excelſo: illa cũ carne, hæc cum ſpiritu: cum Chriſto me ſepeliri, cum Chriſto reſurgere oportet. Chriſti cohæredem, ac filium Dei fieri, Deumq́ ipſum uidere.

Verũ quo nos procedens ſermo produxit? Parum deeſt quin me animi paſsioni gratiam debere fatear, qm̃ talia ſum philoſophatus, ac ideo reſurrectionis futuræ plus ſum amator effectus. Hoc magnũ nobis uult myſteriũ, pp hoc Deus homo, & pauper factus eſt, ut reſtitueret mihi carnẽ, & ſaluaret imaginem, reformaretq́ hoïem: quo oẽs unum fieremus in Xp̃o, qui oïa factus eſt in nobis oïbus perfecte, quẽadmodum & ipſe eſt perfectus: ut nõ amplius uir, & mulier exiſtamus, non barbarus, ſcytha, ſeruus, liber, quantũ ad carnis pertinet ſigna, ſed ſolum in nobis ipſis diuinũ geſtemus characterẽ, a quo & in quem ſumus facti: tm̃ ab ipſo formati, & ſignati, ut ab eo ſolo cognoſcamur: quod & fiet, quẽadmodũ ſperamus, ſecundum magnam Dei, magna tribuentis clemẽtiam: ꝗ magna dare ſolet, cũ parua ab ipſo petunẽ, nunc & in tp̃s futurũ ijs, qui rite eum diligunt, ꝗ omnia ſuſtinent, omnia tolerant pp dilectionem, & ſpem, quam in illo repoſitam habẽt, qui in oïbus gratias agunt, a dextris & ſiniſtris, in ſecũdis & aduerſis. Qñquidem ratio, ſæpius hæc arma ſalutis eſſe nouit. Illi animas noſtras

mas noſtras addicamus, necnon eorum qui ante nos ſunt diſſoluti, tanq̃ qui in uia iam fuere paratiori. Et ſic quidem ſermonē ſiſtemus, uobis uero lachrymas. Ad ueſtrumq́ iam feſtinabimus ſepulchrū, quod a uobis Cæſarius donum habet, triſte, & ſolum, quod parentibus, ac ſenectuti in tp̄e ſuo fuerat præparatum, filij uero iuuentuti, & illi qui non indecenter noſtra diſpenſauit, præter conueniens donatum.

Verum ô Domine omnium, & factor, qui longe ab hac diſtas factura. O hominum tuorū Deus, & Pater, & Gubernator. O uitæ & mortis Domine. O animarum noſtrarum cuſtos & benefactor. O qui facis omnia, & artifici præparas ratione ſecūdum tp̄s, et queadmodum tu noſti, iuxta ſapientiæ tuæ profunditatem, & diſpenſationē. Nunc quidē Cæſariū ſuſcipe, peregrinationis noſtræ primitias, ſiue nouiſsimū primū, tuis concedimus rationibus, quibus omnia feruntur. Suſcipe & nos poſtea in tempore opportuno, ac in carne noſtra, quādiu id nobis conducit, guberna: ſuſcipeq́ per tuum timorem paratos, & nequaq̃ territos, nec in die nouiſſima deficientes, uiq́ inde diſtractos (quæ paſsio animarū mundi, & carnis amatricum propria exiſtit) ſed prompte nos ad uitam, q̃ illic eſt, longæuam, & beatam excipe, in Chriſto domino noſtro, Cui ſit gloria in ſecula ſeculorum. Amen.

VITA GORGONIÆ SORORIS D. GREGORII Nazianzeni Conſtantinopolitani ep̄i per ipſum cōſcripta.

Eſt oratio nona in operum eius uolumine.

CVm ſororem laudo, admiror domeſtica; quæ non ideo falſa ſunt, q̄a domeſtica, ſed uera, ac ideo laude digna. Vera aūt, quoniam non ſolū iuſta, ſed & manifeſte cognita. Proinde haud quaquā ad gratiā noſtra declinabit oratio, etiā ſi cuperemus, ſed in medio ſermonis, & ueritatis ſtatuetur auditor, tanq̃ diſpenſator quiſpiam prudens. Quin nec præterq̃ decorū eſt illam laudabo; quod uero decorū eſt iuſtus etiam exigit: ac ideo nequaq̃ tali timeo timore, ne ueritatē tranſcendam, ſed penitus contrariū, ne aliquid de ueritate obmittā, ac multa, quæ digna ſunt, prętercam, gloriamq́ laudis diminuam; quandoquidē difficile eſt, & rem, & ſermonē, recte ſororis adoptare uirtutibus. Nil igitur alienū laudabo, quod non ſit etiam iuſtum; ſed interim nec domeſticū, & quod honore dignū eſt afficietur ignominia: ne lucrū ſit quod eſt alienū; illud uero in damnū cedat proprium: Vterq; enim ſermo iuſtū excedit modum, & cū aliena laudantur, & domeſtica obticentur. Veritate igitur tanq̃ canone utemur, ac termino, ad illamq; ſolam reſpiciemus; ita ut nil aliud conſideremus, quemadmodū multi facere ſolēt, & præcipue abiecti. Solū igitur ea laudabimus, & ea tacebimus, quæ laude, uel ſilentio digna erunt.

Sane præ omnibus rebus eſt abſurdiſsimū, & propinqui laude priuentur debita: Cōuicīs uero illos dilacerare, uel accuſare, aut in alio quopiā, ſiue paruo, ſeu magno afficere iniuria, impījſsimū eſſe cenſeamus, immo omnium deterrimū, iuxta adagium uſitatū. Sed nec eos ſermone qui pręcipue bonis debetur priuare decet, quoniam cū illo memorię cōmendantur perpetuæ. Deinde iuſtū quid nos agere putamus, ne maiorē rationem habere uideamur malorū, qui id & gratia exigunt, q̃ modeſtorū, quibus

officiũ illud dignitatis cõpetit cauſa. Sane externos laudare, nequaq̃ prohibet, quod ignoti exiſtant, aut teſtes deſint, tametſi hoc iuſtius eſſet: natos uero cõmendare, amicitia prohibet, & odiũ quod regnat in multis. Proinde hoc laudis genus potiſſimũ debetur ijs, qui hinc migrarunt, & quibus nulla amplius gratificandi eſt cura, quiq; tam laudatores, quam uituperatores cũ alijs reliquere cunctis. Sane poſtq̃ abunde de his uerba fecimus, oſtendimusq́; nobis ipſis ſermonẽ hunc potiſſimum cõpetere, agite nunc ad laudes ipſas, omni ſermonis elegantia, & affectione neglecta deueniamus: quoniã nec fucata erat, quam laudandã ſuſcepimus. Hęc enim pulchritudo eius erat, ut ornatu careret. Attamen debitã pietatem tanq̃ æs alienũ, & perq̃ neceſſariũ exoluemus, ſimulq́; plurimos ad imitandũ uirtutes eius inſtituemus: quandoquidẽ huic uni rei, in omni ſermone, & opere ſtudemus; ut eos, qui fidei noſtræ ſunt cõmiſſi, inſtruamus.

Proinde alius defunctæ laudet Patriam, & genus, leges uenerans eorũ, qui mortuos laudare cõſueuerunt; quandoquidẽ nequaq̃ multis, aut pulchris indigebit uerbis, qui hanc rebus exornare uelit externis, ueluti a forma pulchra, & ueneranda, gẽmis, & auro, necnon artificioſo manuũ decore, quæ iuxta poſita deformitatẽ etiam redarguũt; At pulchritudo etiã ſi rebus haud ornata fuerit pulchris, nequaq̃ tamen diminuitur. Ego aũt tantiſper hac utar formula, dum cõmunium recordabor parentũ: ſiquidẽ haudquaq̃ pium eſſet, tantorũ parentum, & doctorũ obmittere decus. Deinde breuiter ad illam ſermonẽ conuertam; nec eos defraudabo, qui illius tenentur deſiderio. Quis igitur ignorat, nouum Abraham noſtrũ, necnon & Sarram? Gregoriũ dico, & huius coniugem Nomiã. Decet enim, ne & nomina quoq; tanq̃ uirtutis monimenta obmittamus, illũ fide iuſtificatũ, hanc uero fidei cohabitatricem. Patrẽ multarũ gentiũ, idq; præter ſpem; hanc autẽ ſpiritaliter parturientem. Illũ ſeruitutem paternorũ fugientem Deorũ, necnõ filiã, & matrẽ liberorũ, qui e domo ſua, ac cognatione propter terrã promiſſionis eſt egreſſus: Hanc uero peregrinationis cauſam, quæ ei uni accepta eſt ferenda, quo aliquid auderet etiam ſuper Sarram. Illũ recte habitantem, hanc aũt prompte cohabitantẽ. Illum domino addictũ, at hanc uirum ſuũ dominum appellantẽ, & cenſentẽ, partimq; propterea iuſtificatam. Quorũ erat promiſſio, & quorũ (quantum in ipſis) Iſaac erat, & quorũ erat domũ, cuius erat paſtor ille bonus, optabilis, & dux itineris, necnon figura recte paſcentis. Cuius erat rite fugere idola, dehinc etiã fugare dæmones; illius aũt, haud unq̃ cũ alijs cõmunicate ijs quæ ſunt ex idolis. Sed & eodẽ fruebatur honore, eadẽ ſentiebat, ac una cũ illo anima erat, non minus in ijs, quæ ad res ſpectabant diuinas, q̃ cognationẽ carnis. Ætas par erat, ac canicies æqualis, necnon & prudentia & ſplendor, in hiſq; certamen mutuum, quo longe reliquis præſtabant. Carne quidem parũ occupati, ſpiritui uero etiã ante copulationẽ dediti. Quorũ haud erat mundus, & quorũ erat mundus, hic quidẽ deſpectus, ille uero prælatus. Quorũ erat negligere diuitias, & quorũ erat pulchris diteſcere operibus. Hæ. n. quæ hic ſunt deſpiciebantur; iſtæ uero, quę illic exiſtunt, deſiderabantur. Quibus uitæ huius reliquũ breue erat, præterq̃ quod relinquebatur pietati; uita uero, pro qua antea laborauerant, longe felicior cenſebatur. Cæterũ unum adhuc ſermonibus de ipſis adijciam, qui recte ac iuſte amborũ conueniunt ſtipiti: ſiquidẽ hic uirorũ, at il-

la mulierũ erat decus,& non ſolũ decus,ſed & uirtutis exẽplum.

Ex talibus orta erat Gorgonia ſoror, tam uita,q̃ probitate excellens. Hinc illi pietatis erant ſemina, ab illis innatũ erat,ut recte uiueret, & ſpe meliore piec̄ decederet. Præclara hæc quidẽ ſunt, & quæ haud facile multis; qui ob generis nobilitatẽ ſuperbiunt,ſunt conceſſa. Proinde ſi altius de his philoſophari oportet: Gorgoniæ patria ſuperna erat Hieruſalẽ, ciuitas nequaq̄ uiſibilis,ſed mente tantum perceptibilis,in qua uerſamur, & ad quam tendimus; cuius ciuis Chriſtus etiã exiſtit,conciuesq́ ſunt panegyres,necnon Eccleſia primogenitorũ, quorum nomina in cœlis ſunt deſcripta,& qui circa magnũ ciuium moderatorẽ feſtiuitatem celebrant contemplatione gloriæ ipſius,choreasq́ ducunt indeſinentes. Nobilitas autem uera imaginis eſt conſeruatio,& ad exẽplar configuratio,quam operatur uerbũ,& uirtus,necnon deſideriũ purũ ſemper,& magis legitimos ſupernorũ myſtas ſecundũ Deum formans,ac cognoſcere faciens,unde, & quinã exiſtamus,curq́ ſimus creati. Ita enim ego de his ſentio,ac ideo animã illius, radijs ſolaribus nobiliorẽ eſſe ſcio,& uoco, longe meliori,q̃ plures alij,nobilitatis & ignobilitatis regula ac libra utens; & haud ſanguine,ſed modo quodã hæc deſigno. Neq̄ enim laude, ſeu uituperio dignos,ſecundũ cõgregationem cõmunem,ſed ſpeciẽ uniuſcuiuſq̄ iudicio. In ſpeciebus autẽ ſermo de uirtutibus ſororis uerſatur. Vnuſquiſq̄ igitur ſermoni auxilietur,& opem ferat;quandoquidẽ nequaq̄ poſsibile eſt uni cuncta cõprehendere,etiam ſi admodũ auditu,& intellectu excellat.

Gorgonia igitur tantũ caſtitate præſtabat,tantumq́ ſui tẽporis fœminas exuperabat omnes, ne dicam antiquas illas, & de quibus plurimus eſt ſermo; ut cũ in hæc duo uniuerſa diuiſa ſit uita,in nuptias dico,& uirginitatem,ſitq̄ hæc ſublimior,ac diuinior,laborioſior autẽ, & lubricior; illæ uero humiliores,& ſecuriores,utriuſq̄ tamen declinaret abſurditatẽ, ac ex ambabus unũ,quod pulcherrimũ eſſet, eligeret, & in unũ copularet,huius quidẽ ſublimitatem,illarũ autem ſecuritatẽ: fieretq́ caſta citra oſtentationẽ,cũ nuptijs uirginitatis bonũ admiſceret; & oſtẽderet quod neutrum horũ,uel Deo penitus, uel mundo coniungit, rurſusq̄ diſſoluit: ita ut hæc propter naturã propriam penitus ſint fugiẽdæ,illa autem nimiũ laudanda. Verũ mens eſt quæ nuptijs, & uirginitati recte dominatur, & tanq̃ materiã rationi opifici hæc adaptat, & ad uirtutẽ operatur. Carni enim cõglutinari,nequaq̄ ſeparat a ſpiritu; neq̄ ſi qua caput habet uirũ, ideo caput primum ignorat: ſed parumper mundo miniſtrat,& naturæ, quantũ lex exigit carnis,ſeu illi potius,qui carni legẽ hanc tulit,Deo. Hoc autem pulcherrimũ fuit,& uenerandiſsimũ,q̃ maritũ ita ſibi conſiliauit, ut illum non dominũ imperioſum, ſed conſeruũ haberet bonum: nec illũ ſolũ,ſed & corporis fructũ,filios dico,& filiorũ filios fructum fecit ſpiritus,ita ut genus totũ,& domum totam, pro una anima ſanctificaret, & conciliaret Deo; necnon nuptias laudabiles, propter ſummã in nuptijs tranquillitatẽ,& pulchram inde fructificationẽ. Siquidem quandiu uixit, totius boni ſe ſuis exhibuit exemplũ: poſtq̄ autem uocata fuit, uoluntatem ſuam domui poſt ſe reliquit, admonitionem tacitam.

1 *Vbi ſunt qui nuptias uirginitati præferũt, aut ſaltẽ coæquant? Vide hic omnino cõtrariũ p Theologum ſingularẽ diffiniri.*

Sane diuinus Salomon in paræmijs,ubi ſapientiã docet, laudat mulierem,quæ domi curã gerit,& maritũ amat; ac illi, quæ extra domũ oberrat,incontinentiaq́,& ignominia animas uenatur honorandas, ſub ſpe-

cie,& nomine meretricis,eam opponit, quæ intus honeſte deliteſcit, ac in rebus muliebribus uiriliter ſe gerit,ſemperq; ad fuſum manus habet,ac uiro ueſtem concinnat duplicẽ,ac cibaria in tempore emit opportuno, recteq; paſcit domeſticos,una cũ alijs, quæ ille fœminam prudentẽ,& operoſam decere ait.Verũ ſi ego ob talia ſororem laudarẽ, ab umbra laudarẽ ſtatuam, aut ab unguibus leonẽ,obmiſſis maioribus, ac perfectioribus. Sane quænam ſpectatu dignior erat? aut quænam minus apparebat? Siquidem a uirorũ aſpectu plane inuiſibilẽ ſe cuſtodiebat. Quænam magis menſurã inter ſeueritatem, & hilaritatẽ retinere ſciebat? ita ut nec ſeueritas uideretur inhumana, nec hilaritas immodeſta; ſed hæc prudens, illa uero humana, terminusq; eſſet decoris,ut humanitas uinceret inurbanitatem. Audite,mulieres,quæ ualde,ac prompte uos oſtentare,ac pudoris tegmen ignominia afficere ſoletis. Quænam ſic oculos refrenauit? Quænam ita riſum continuit? Magnum enim quid eſſe uidebatur,ſi illa uel parumper fuiſſet cõmota.Quænam magis auditui fores occluſit? Quænam illũ diuinis ſermonibus magis aperuit? Quænam magis linguæ mentem poſuit cuſtodem? & iuſtificationes diuinas cũ illa laudauit? Quænam ordinẽ labijs plus decorauit? Addo & illud. Vultis'ne aliquid de illius audire pulchritudine? Nam licet precij nullius eſſe uideatur ijs,quæ uere moribus ſunt caſtæ,magnũ tamen quid uideri fecerunt illæ, quę ualde ornatui,& pulchritudini ſtudent,& neq; ſermone eorũ purgantur, qui meliora docent. Non aurũ illam ornabat,arte ad pulchritudinis nondũ elaboratum;non capilli flaui,interlucentes,& concinnati; nõ coma retorta,& ſuppoſititia,quæ uenerandũ caput fraude ſua ignominia afficeret;non ueſtis fluidæ,& lucidæ uarietas;non gẽmarũ ſplẽdores,& gratiæ,quę aërem propinquũ colore inficiunt,& relucent aſpectu;nõ ars pictorũ, ac fucus, pulchritudoq; uilis,quam infernus facil artifex,qui Dei figmentũ fraudulentis abſcondit coloribus, & honoris gratiã dedecorat, diuinamq; formam,meretricũ idolum auidis exponit oculis, quo pulchritudo uelamine obfuſcetur,idq; imaginẽ ſuffuretur naturalẽ, Deo,ac ſeculo conſeruandam futuro. Cæterũ multos,immo omnes,externus mulierũ oblectat ornatus,cũ nullus precioſior exiſtat,q̃ mores illorũ honeſti,et ſplendor internus. Vnicus igitur rubor ſorori peculiaris erat pudoris, candor unicus continentiæ: Picturas uero,& ſuperpicturas,ac tabulas uiuentes,necnon pulchritudinem fluxam,illis relinquebat, quæ theatra frequentabant,& quæ in triuijs agebant, quibusq; uerecundia, ac uerecundari ignominia uidetur. Et hæc ita ſe habebant.

Cæterũ prudentiã illius,& pietatẽ, nullus ſermo digne explicare poſſet. Siquidem multa maiorũ ſuorum,tam ſecundũ carnem,q̃ ſpiritũ reperiebat exempla,ad quos ſolũ reſpiciebat,ac nequaq; illis uirtute erat inferior,tametſi in hoc uno,& admodũ prompte uinceretur,q ab ijs bonũ defluere ſciret,eosq; domeſtici ſplendoris radices eſſe & gaudebat, & fatebatur. Porro quid intellectu eius acutius erat? quem non ſolũ ij, qui ex illius genere eſſent.nec illi, qui eiuſdem eſſent populi,& caulæ unius, ſed omnes,qui in circuitu habitabãt, cõmune ſymbolũ eſſe ſciebãt, legemq; indiſſolubilem documenta illius,& admonitiones. Quid aũt ſermonibus illius ſanctius;quidue ſilentio prudentius? Verũ quia ſilentij mentionẽ feci,rem & ipſi perquam peculiarẽ, necnon alijs mulieribus digniſſimam,

praeſenti

præſenti aũt tempori utiliſsimã tetigi. Quænam magis res norat diuinas, tam ex oraculis diuinis, quàm intellectu proprio? Quænam minus loquebatur in terminis muliebribus, pietatis nempe permanens. Maritus igitur illius cõmodum hinc accipiebat, ut uere ob eius cõmerciũ pie ageret, & non ſolũ ob pulchram inſatiabilitatẽ. Quænam templa ita oblationibus ornauit? tam alia quàm iſtud, quod neſcio utrũ illa ſublata dehinc ornari poſſit; ſeu potius quænam ſic uiuens templũ ſe Deo exhibuit? Quæ ita in honore habuit ſacerdotes? tam alios, quàm illũ, qui pietatis eius doctor erat, & concertator, cuius bona ſunt ſemina, & Deo conſecrata filiorũ coniugatio. Quænam magis domũ ſuam exhibuit ĳs, qui ſecundũ Deum uiuunt? pulchra illa ſuſceptione, ac quę homines reddit diuites. Et quod hoc maius eſt, quænam tali ſuſcepit reuerentia? & ſecundũ Deum greſsibus, ac illis, quæ his adhærent. Quænam mentẽ oſtendit in afflictionibus minus afflictam? quæ magis animã condolentem patientibus? Quæ manũ largiorẽ indigentibus? ita ut ego audacter illam uerbis his Iob ornare audeam. Ianua illius unicuique aduenienti patebat, nec extra pernoctabat peregrinus. Oculus erat cœcorũ, peſque claudorũ, ac mater orphanorũ. De miſericordia uero erga uiduas, quid maius dicere oportet? quàm quod illũ fructũ tulit, ut nequàquam uidua uocaretur. Sane domus eius cõmune erat pauperibus ex ſanguine hoſpitiũ, ſubſtantiaque cõmunis, omnibus indigentibus, non ſecus ac ſi uniuſcuiuſque eſſet propria: Diſperſit dedit pauperibus; & propter promisſionis certitudinẽ, ac nequàquam fallacem, multa cœleſtibus intulit torcularibus, multotiensque Chriſtũ propter multos refocillatos ſuſcepit. Et quod pulcherrimũ erat, non maioris apud eam momenti fuit, ut uideretur, quàm ueritas ipſa; ſed recte agriculturam ſuam Deo exercebat occulte; ille enim & pietatem aſpicit occulte. Omnia mundi dominatoris rapiebat, omniaque in tutiſsima recõdebat repoſitoria, ita ut nihil terræ relinqueret, præterquàm corpus. Omnia pro ſpe pmutauit futura, unicas diuitias liberis ſuis reliquit, imitationẽ nempe, & ut ipſi quoque in talibus decertarent. Nonne talia magnanimitatis ſunt, & incredibilia ferme? Corpus uero a delicĳs, & effrenibus continebat uoluptatibus, quibus illud ſoluitur, ac dilaceratur, nequàquam confidens bene actis. Siquidem quàm plurimis accidere ſolet, ut operibus miſericordiæ, quæ inopibus impertiũtur, delicias redimant, et nequàquam bono malum ſanent; ſed pro bono malum accipiant. Illa uero terrã ieiunĳs ſuperabat; alĳs aũt ut in terra dormirent pro remedio dimittebat. Ieiuniũ enim deprehendit animę eſſe adiutoriũ. Somno autẽ menſuram alienæ rei gratia minus ſtatuebat, aut ita lege firmabat, tanquàm careret corpore. Genua aũt inflectebat ad terram, cũ et alĳ totam uigilarent noctẽ, ſicque corpore manebat recto, quod quidem pręcipuum philoſophicorũ hominũ certamẽ exiſtit. Nam licet hoc nequàquam ptineat ad mulieres, ipſa tñ ĩter uiros generoſiſsimos, uiſa eſt perquàm uirilis

Cæterum eſt ne uir aliquis, aut mulier, qui hãc pſalmodiarũ tono prudenti, uel eloquiorũ diuinorũ colloquĳs, ſiue explicatione, aut memoria tempeſtiua, ſeu genuũ attritorum inflexione, et pauimenti inſtar indurato rum, uel lachrymis, ſordiũ purgatione, in corde cõtrito, et ſpiritu humiliato, aut precibus, ac mente non uaga, ſed ſublimi, et in altum ſublata, his omnibus, aut quibuſdam ex illis ſuperaſſe gloriari poteſt? Atqui et hoc dictu magnũ exiſtit, ueruntamen quod ex bonis quædam æmulabatur, in

2 *Nota contra hæreticos noſtros, qui tẽplorum cultus, & oblationes fidelium in eis criminantur.*

3 *Habes hic iei uniũ, uigilias, genuflexiones, contra nouorum hæreticorũ figmenta*

4 *Ecce & hic Pſalmodiam cum tono prudenti.*

5 *Vide cuncta per ordinem.*

Genuum attritionẽ,
Purgationem ſordiũ
Lachrymis,
Preces cum mente ſublimi,
Sordidum corporis indumentum,
Animã ſine alimento fere immaterialẽ,
Noctes inſomnes,
Pſalmodias ac ſtationes de die in diem peractas,
Membra detrita & exaſperata.
Faciũt ne hæc omnia cõtra noſtri temporis ſubuerſores?

quibuſdam autem erat æmulationi;et hoc quidem inueniebat, illud autẽ uincebat. Sed quid in ſingulis defatigari neceſſe eſt? Vt igitur cuncta paucis comprehendã,in omnibus ſuperior euaſit: ita enim cuncta egregie diſpoſuit,quemadmodũ alius quiſpiam,unũ, & mediocre:ita autẽ ad ſummum ſingula, ut ex omnibus uel unũ ſufficeret. Cæterũ ò quale corpus? & ſordidum carnis indumentũ;in quo ſola uirtus florebat. O anima imperans corpori, & ſine alimento fere immaterialis, ſeu potius quæ corpus ante ſeparationẽ etiam mortificari coegit, quo anima libertatẽ adipiſceretur, & nequaq́; impedireť a ſenſibus. O noctes inſomnes, pſalmodiæ, & ſtationes de die in diem peractæ. O Dauid fidelibus ſolũ animabus non prolixa decantans. O mẽbra tenera a terra detrita, & contra naturã exaſperata. O lachrymarũ fontes in tribulationibus ſeminatæ, in exultatione metendæ. O clamor nocturnus,nubes etiam pertranſiens, & ad cœlũ uſq; perueniens. O feruor ſpiritus,idem audens,quod canes nocturni, pp deſideriũ orationis. O algoris pluuiæ,tonitrui,grandines, & tẽpeſtates. O natura muliebris,uirilẽ etiã propter commune ſalutis certamen ſuperans,& corpore non anima differens,muliebriq́; uirile redarguens. O puritas poſt ablutionẽ,& anima ſponſa Chriſti, in puro corpore pura ſponſo puro. O guſtus amarus,& Eua mater tã generis, q̃ peccati, anguiſq́; ſeductor,& mortifer,illius continentia deuicta. O Chriſti exinanitio, & ſerui forma,paſsionibꝰ illius mortificatione honorata. O quõ uel cuncta illius enumerabo? Vel cũ plurima obmitto,nequaq́; læſero ignorantes.

Cæterum tempus eſt,ut iam de pietate illius, & conatibꝰ loqui deſinã; uos enim,q recte illius facta nouiſtis,iampridẽ mihi deſiderare, & in ſermone quærere uidemini,non pręſentia ſolũ, nec ea,quibus nunc illic exultat,quæ menti humanæ,auditui,& uiſui plane ſunt incognita, ſed qualia etiã iuſtus ei pręmij retributor in hoc retribuerit ſeculo; quandoquidẽ ſæpius hoc in ædificationẽ infideliũ facere ſolet,paruis magna, & uiſibilibꝰ concedens inuiſibilia. Dicam aũt quędam omnibus cognita,nonnulla uero a multis abſcondita:hoc.n.ad ipſius pertinet philoſophiã, ut haud nimium laudibus orneť ob gratiã. Nouiſtis igitur iumenta inſana, et raptũ è uehiculo,ac circuitũ illum deteſtandũ,necnon abſtractionem, et contritionem miſerandã,et ſcandalũ,quod hinc ortum eſt infidelibꝰ, ſi ita iuſti tradantur,ac celerẽ incredulitatis emendationẽ,qm̃ omnia contrita ſunt, & conciſa,& oſſa,& mẽbra,& occulta,& manifeſta; & quod nullũ aliũ medicum q̃ tradentẽ tulerit,præ pudore aſpectus uirilis,& manus:decorem enim ægrotos quoq; ſeruare decet:pariterq́; quod reſponſionẽ quęſiuerit ab eo,qui illã hęc pati permittebat. Neq; ab alio quopiã, q̃ ab illo ſalutẽ eſt conſecuta,ita ut quiſpiã non magis ob paſsionẽ,q̃ mirabilem illius ſanitatis reſtitutionẽ admiratione capi deberet; ac ideo cẽſeri poſſet, tragœdiam inde ortũ ſumpſiſſe, quo paſsionũ cenſura tanq̃ homo paſſa fuiſſet,ſuper hominẽ tamen ſanatã eſſe uideri poſſet, ac narrationẽ poſteris pręſtitiſſe per maximã,ad demonſtrationẽ fidei in paſsionibꝰ,& in aduerſis tolerantiæ, longe autẽ plus clementiæ diuinæ circa tales homines. Deo enim cũ cadit,non contereť,de iuſto recte dictũ. Surgit enim huic,et cũ conteritur,cito emendatur,et glorificať. Si enim prætereq; decens erat patiebať,attamen ultra q̃ decebat ad ipſam eſt reuerſa; ita ut parũ abfuerit,quin paſsio ſanitatẽ ſubterfugerit, & manifeſtior fieret medela, q̃ pla-

ga. O calamitas laudabilis, & admiranda. O paſsiones omni paſsione ca rente ſublimiores. O uerbera, & uulnera, & reconualeſcētia, & poſt tres dies reſurrectio, in mediū ferens quid magis myſticū, quemadmodum et tulit, non minus autē huius congruens paſsionibus. Hoc quidem omnibus manifeſtū eſt, ac longinquis quoq;, poſtq̃ et miraculum hoc ad omnes peruenit, narratioq́; hæc in omnium linguis, et auditu, una cum alijs Dei miraculis, et uirtutibus reſonare cœpit.

Illud autem, quod nunc dicere pergā, uſq; huc multis eſt incognitum, ac propter philoſophiam, quā dixi, abſconditum, ob pietatemq́; omni caret ambitione, et ornatu. Proinde ſi iubes paſtorū optime, ac perfectiſsime, ſacrę illius ouis paſtor dicere pergā: et quia annuis, reliquū eſt, ut qm̄ ſoli miraculum hoc ſciamus, alijs quoq; de illo teſtimonium prębeamus, ſi ſaltē defunctæ fidem adhuc ſeruamus. Verū quemadmodum tunc tempus ſilentij, ita & nunc propalationis mihi eſſe uidet̃, non ſolū ad Dei gloriam, ſed ob conſolationē eorū, qui ſunt in tribulationibus. Laborabat ſoror corporis ægritudine, & admodū male affecta erat morbo inconſueto, ac plane peregrino: nā ſubito ſanguis feruebat, & ebulliebat, moxq́; ſiſtebatur, poſtea torpedo; & ſtupor ſequebat̃ incredibilis, mētisq́;, ac mēbrorū ſolutio, idq; non longo accidebat interuallo, ſed nonnunq̃ frequenter eueniebat, ita ut malum illud nequaq̃ humanū eſſe putaretur: nec medicorū proderant artes, tametſi magna diligētia morbū illum curare ſtuderent, non ſolū ſinguli, ſed uniuerſi etiā in unū collecti. Sed nec parentū lachrymæ opem aliquā afferebant, licet multis multotiens profuiſſent; neque uulgi preces, quas populus uniuerſus pro ſalute illius effundebat. Siquidem ad omniū ſalutem pertinebat, ut illa ſaluaret̃; quemadmodū calamitas contra erat cōmunis, ſi ægritudine male afficeret̃. Quid igitur anima faciebat magna, & maximis digna? Et quodnā aduerſus infirmitatē remedium habebat? Iam enim occultū proditur. Cum iā de omnibus alijs deſperaſſet, ad omniū confugit medicū, noctisq́; captata ſolitudine, cū illi morbus paruas conceſsiſſet inducias, ante altare cum fide procubuit, ac illum, quem uenerabatur, magna uoce, ac omni inuocauit conamine eique miracula cuncta, quæ olim fecerat, in memoriam reduxit, nam & uetuſta, & noua callebat. Tandem impudentia quadam pia, & pulchra, impudens facta, illam imitabatur, quæ ob tactum fimbriæ Chriſti a fluxu ſanguinis eſt ſanata. Et quidnam fecit? Super altare caput reclinat, ac cum ſimili clamore, & lachrymarum profluuio, inſtar illius, q̃ olim pedes Chriſti rigauit, opem implorat, & non antea ſe ceſſaturā eſt cōminatam, q̃ ſanitatē fuiſſet adepta. Inde totū corpus pharmaco illo ſuo perunxit, & ſi alicubi manus ex uenerando corporis, & ſanguinis Chriſti ſubexemplari quid recondiderat: Proh miraculum: Diſceſsit, cū confeſtim de corporis ſalute facta eſt certa, tam aīa, quā corpore, ac mēte releuata, mercedem ſpei ſumens, id qđ ſperauerat, animæq́; ſanitate, corporis etiā bonā ualetudinē nacta. Hæc quidem magna ſunt, & nequaq̃ conficta. His uos oēs, & qui ægrotatis, & qui ſani eſtis, fidē adhibete. Quod uero narratio hæc nequaq̃ iactatio exiſtat, uel inde liquet, quod ea uiuente, ſilentium de hac re fuit, nunc uero reuelat̃. Et certe ſciatis quod ne nunc quidē diuulgatū fuiſſet, niſi timor me corripuiſſet, ſi miraculū tm̄ tam fidelibus, q̃ infidelibus, p̄ſentibus, & futuris abſcondiſſem. Et talia fuere, q̃ illi acci-

6 *Sanatur Gorgonia ſuis precibus ad altare, ut confundatur hæreticus blaſphemans non plus ualere templum & altare ad orandum, quam ſtabulum porcorum. O impietatem inauditā.*

derunt in uita, tametſi multa ob ſermonis obmittamus moderationē, & ne uideamur in laudibus illius recenſendis inſatiabiles eſſe.

Sanè & oblitū fortaſsis eius ſanctū, ac celebrē iniuria afficiemus, niſi et ibi rerum honeſtarū eius reminiſcamur, præcipuè cū ipſa hoc quærat, ac deſideret: mentionem aūt faciemus quantū poſsibile eſt, uerbis breuiſsimis. Deſiderabat iam diſſolutionē; nā magnā erga uocantē habebat fiduciā, & ut cū Chriſto eſſet, omnibus terrenis pręferebat rebus. Nemo enim corpus ſuum ita amat, etiamſi ex eorū ſit numero, qui ualde illud diligūt, quemadmodum ipſa deſiderabat, ut ex uinculis carnis ſolueref. Materiā igif, cū qua uiuimus, tranſcendere cupiebat, & purè uero bono coniungi, quo amatū accipere poſſet totū; addo etiam amatorē, cuius nunc paruo illuminamur ſplendore, & a cuius cognitione, quantū poſsibile eſt, haud ſegregamur. Nequaquꝫ igif deſiderio illo eſt defraudata, cū ita rebus diuinis, & ſublimibus eſſet implicata. Et quod hoc maius eſt, bono tali antea per præcognitionē & uigilias multas fruebaf. Nā ſomnus unicus, ac ſuauiſsimus, necnon uiſio unica deſiderīū illud adimpleuit, peregrinationēꝗꝫ præſcriptā ei oſtēdit. Ipſa igif purgationi, & expiationi iam appropinquabat, quam donū commune & ſecundæ uitæ principiū a Deo accipientes habemus: ſeu potius tota uita illi purgatio erat, & expiatio. Et hanc quidem a regeneratione ex ſpiritu, ſecuritatē uero ex uita cœperat tranſacta: & ſolum ferè, ut audacter loquor, ſignaculum erat, ſed non gratia, myſterium. Cæterū cunctis mariti expiationē addere deſiderabat (ꝙ ſi uultis, uirū quoqꝫ illum breuiter deſcribā. Maritus talis erat mulieris. Ac neſcio quid plus dicere oporteat) quo toto corpore expurgaref, & non ex dimidio expiata diſcederet. Sed nec his fruſtrata eſt precibus ab eo, qui uoluntatem implet timentibus eū, & qui ad finē deducit orationes. Poſtqꝫ autē omnia illi ſucceſſere ex ſententia, nec aliquid deerat ex ijs, quę ſperauerat, iamqꝫ hora fatalis aduenerat, illa ſe ad mortē, & peregrinationē ꝑparās,

7 humanā legē per diſſolutionē adimpleuit. Funeris autem honos talis illi a marito, & filijs, ac amicis eſt habitus, qualis & mariti, & filiorū, & fratris amatricē decebat, ac eam, quæ iā ſplendide de illis, quę ibi ſunt, philoſopharetur, & panegyreos diē faceret nouiſsimū. Obdormiuit autē plena iam, non dierū humanorū, nā nec illos ſibi exoptabat, malos, & doloriſicos, ac ut plurimū miſerijs, & erroribus permixtos: ſed illorū, qui ſecundum Deū ſunt, & admodū plena, ita ut haud ſciā, nū quis adeo facile ex illis etiam, qui in multa diſſoluunf ſenectute, & q multos annorū enume-

8 rant circuitus. Et ſic illa diſſoluta eſt, uel, ut rectius dicā, nos ꝑoccupauit, aut euolauit, aut tranſmigrauit, aut parumper a corpore eſt peregrinata.

Ecce honor funeris ſepulchralis, contra abominantes illum.

Vide quibus uerbis exprimat mortē ſanctā, ut diſcant hæretici non uocare iuſtos mortuos.

Cæterū poſtqꝫ aliquantiſper res illius ꝑcurrimus, forſitan nequaqꝫ nobis tu pater illius ſpiritualis permittis, ut miraculū, quod tu tam diligēter abſcondis, manifeſtemus. Quod quidē illi in magnā cedit gloriā: magnū quoqꝫ nobis, ob uirtutis exiſtit recordationem, & deſiderīū diſſolutionis illius. Etenim quoties miraculi huius reminiſcor, toties mihi horror lacrymis cōmixtus ſuſcitaf. Diſſoluebaf iam, ac ultimū trahebat ſpiritū, eratqꝫ circa ipſam chor⁹ tā domeſticorū, quam exterorū, qui illi felicem exoptabant exitū, matriſqꝫ ſenis aſſenſus, ac animæ afflictio, quæ illi inuidebat peregrinationē. Amor uero omniū ſolicitudine mixtus, ex quibus aliqui exitū eius audire, alij uero ut illū cæteris referre poſſent deſiderabant, ne-

mo tn̄ uel mutas lachrymas profundere audebat, ita ut dolor ſuo careret remedio. Siquidē nequaq̄ ſanctū uidebatur, ut ea lachrymis honoraret, quæ taliter ſepararet a corpore. Erat aūt ſilentium altū, & multa mortis imago. Illa uero immobilis iacebat, ſine uoce, ac ſpiritu, quemadmodum apparebat, ſilentiumq́; corporis diſſolutio eſſe uidebat, tanq̄ iam inſtrumenta uocalia, propter motus diſceſſum, eſſent demortua. Cum uero labia illius quiete mouerent, ſenſit id paſtor, qui cuncta illius diligēter ob-
ſeruabat, ob miraculū in cunctis, auremq́; illius adhibuit labijs: id.n. ob 9
morū probitatem, necnon compaſsionē audacter facere poterat. Cæterum tute paſtor quale erat myſteriū taciturnitatis, referto; quo nemo tibi
dicenti fidē deneget. Pſalmodia erat, id qđ loquebat, pſalmodiæq́; egreſ 10
ſionis uerba; aut ſi ueritatē dicere oportet, teſtimoniū confidentię, cū qua illa diſcedebat: & beat⁹ quicunq; poſt illa requieſcit uerba: In pace in idipſum, dicebat, dormiā, & requieſcā. Hæc a te cantabant, mulierum optima, & cū his diſcedebas. Pſalmodiaq́; iam erat adimpleta; & poſt pere- 11
grinationem honor ſepulchralis.

Pſalmodia & honor ſepulchralis.

Vides quod ſancti dicuntur dormientes & non mortui?

O quam bene tu a paſsionibus quieuiſti, & ſomni, qui dilectis debet, compos es facta, ſomnū ſumens ad dormitionē communem, quemadmodum decebat uiuentē, & abeuntem in uerbis pietatis. Scio igit̄ meliora tibi eſſe, & longe honorabiliora ea, qbus nunc frueris, q̄ uiſibilia, ſomnia nempe; feſtiuitatē peragentiū Angelorum tripudiū, ordinem cœleſtiū, cōtemplationem gloriæ, ac inter cætera ſupernę trinitatis ſplendorem puriorem, & perfectiorē, non amplius mentē fugientem ligatā, & ſenſibus ob-
fuſcatā, ſed totam toti contēplationi cognitam, ac deprehenſam, quēad- 12
modū fulgore noſtras præſtringit animas, cū toto lumine deitatis; omnibusq́; frui te rebus, quibus carebas in terra, propter germanā erga illas inclinationem. Proinde ſi noſtri ſermōes uel parūper tibi curę ſunt, honorq́; talis ſanctis a Deo habet animabus, ut talia reſciſcant: ſuſcipe & tu ſermonem noſtrū, prę funebribus multis, & ante multos, quē Cæſario ante te, & tibi iā poſt illū tribuimus: pariter enim tam fratri, quā ſorori parentauimus. Vtrū autem quiſpiā nos quoq; poſt uos ſit honoraturus, nequaq̄ dicere poſſum; tm̄modo optamus, ut eo honore honoremur, qui in Deo eſt, & ut habitemus, ac incolamus in Chriſto Ieſu Domino noſtro, cui ſit gloria in ſecula. Amen.

Ecce quō ſanctorum animæ ex corporibus exeuntes cōfeſtim recipiuntur in cœlo, & diuina uiſione perfruuntur, contra quorundam ſciolorum opinionem.

Quod ſancti ſciant q̄ circa nos aguntur, ex alijs ſanctiſsimi Gregorij locis patet, unde quod hic dicit, nō dubitatiue, ſed aſſertiue intelligendū eſt. Vt ſi, ſtet pro quia, ſicut ſæpe in ſcripturis uſurpatur.

VITA GREGORII EPISCOPI PATRIS D. Gregorij Nazianzeni per eundem conſcripta.

Eſt oratio nume. 14. in ordine orationum eius, habita præſente Baſilio Magno.

HOmo Dei, & ſerue fidelis, diuinorumq́; myſteriorū diſpenſator, ac uir deſideriorū ſpiritus. Ita enim ſcriptura uocat in altū progreſſos, ac ſublimes, & q uiſibilia exuperarunt. Sed & Deū Pharaonis te uocare audeo, necnon uniuerſæ Ægyptiacæ, ac oppoſitę poteſtatis, columnā, ac fundamentū Eccleſię, uoluntatemq; Dn̄i, & luminare in mundo, habens ſermonē uitę, ac fidei firmamentū, ſpiritusq; habitaculū. Et quo pacto omnes appellationes tuas, quas uirtus tibi conciliauit, enumerare poſſem? cū alia aliam tibi domeſticam reddiderit, & indiderit. Veruntamen hoc nobis dicas, unde ades? Et quodnā opus tuū? Et quid nobis gratificaturus aduenis? Poſt q̄

omnino cũ Deo, & circa Deum moueri, & ob benefaciendi gratiã eorũ,
qui te ſuſcipiunt, uenire ſcio, ut nos aſpicias. Nũ paſtorem quęris? aut nos
oues uiſitare intendis? non amplius ſuperſtites, ſed magna ex parte una
digreſſos, ac loco afflictionis indignantes. Maxime nunc poſtq̃ guberna
torem peritũ, ac uitę noſtræ lampadẽ perdidimus. Ad quẽ dirigentẽ aſpi-
ciebamus, & qui a ſupernis nobis ſalutẽ per ignẽ ſignificabat. Illum, inq̃
qui cũ omni bono, & uniuerſa diſciplina paſtorali, quã longo collegerat
tẽpore, eſt peregrinatus, plenus diebus, ſimus & prudentia, necnõ ſenectu
tis gloriatione, ſi Salomonis illud dicere oportet, coronat⁹. Cæterũ grex
indigus eſt, & abiectus; et cernis'ne quanta triſtitia, & mœſtitia plenus?
non amplius in loco uirenti requieſcens, nec aqua quietis refectus, præcipi
tia quęrens, & barathra, necnon loca deſerta, per quę diſpergatur, & corrũ
patur, incertus nũ paſtorem alium tã prudentem ſit conſequuturus, etſi
non talẽ, licet ualde confidat, gratũ tamen, ſi non longe deteriorẽ. Proinde
cũ tria ſint quemadmodũ dicebam, quę pręſentiã tuã neceſſariã reddunt,
ac omnibus ex ęquo tã nobis, q̃ paſtori, necnon gregi, age iuxta ſpiritum
culturę, qui in te eſt, unicuiq; ſuũ tribue cõmodũ, & in diſpenſatione dĩiu-
dica ſermonem, quo te magis ob ſapientię admiremur magnitudinem.

Cęterum quõ diſpenſabis? nẽpe ſi uirtutẽ huius merito laudaueris, non
ſolũ ut ſermonem funebrẽ purum perſoluas puro, ſed ut aliĳs quoq; con-
uerſationẽ illius pietatis characterẽ, et admonitionẽ eſſe oſtẽdas, nobisq;
breuiter de uita, et morte, necnon de corporis, et animę coniunctione, et
diſiunctione philoſopheris: Inſuper et de mũdis duobus, pręſenti nempe,
ac inſtabili, de intellectuali quoq;, et permanente: ac nobis perſuadeas, ut
illius deceptiones, confuſiones, et inęqualitates contẽnamus, q̃bus tanq̃
in undis ſusq;, deq; ferimur fluctuantes: Huius aũt ſoliditati, et ſtabilitati,
necnõ pulchritudini innitamur, cũ ſemper eodẽ pduret modo, ab omniq;
perturbatione, ac confuſione liber exiſtat. Ita enim minori afficiemur tri-
ſtitia, ſi citius ex hac uita emigremus, imo potius lætabimur, ſi nos ſermo
hinc abduxerit, et in ſupernis ſtatuerit, ac præſentẽ inſuauitatẽ bono ab-
ſconderit futuro, nobisq; perſuaſerit, quod ad Dñm agamur bonũ, & qđ
melior ſit habitatio firma, q̃ peregrinatio incerta, quodq; nauigantibus
portus eſt tranquillus, id ĳs, q̃ in huius uitæ iactant̃ tẽpeſtate tranſmigra-
tio hinc ſit, & tranſlatio. Aut quemadmodũ ĳ, qui iam longã præoccupa
uerunt uiã, peregrinantib⁹, & adhuc laborantibus uegetiores ſunt, & mi
nus defatigant̃: ita qui hoſpitiũ aſſecuti, quod ibi eſt, illis, qui adhuc uitæ
præſentis terunt inęqualia, & præcipitia, feliciores, et q̃etiores exiſtunt.

Nos igitur ita conſolare: At gregẽ quo pacto? Primũ illi tuam promit
tito præfecturã, & paſcendi curã, ſub cuius alis oĩbus bonũ eſt requieſce-
re, & cuius uocẽ nos, qui ſiti laboramus, non ſecus ac fontẽ ſitimus puriſ-
ſimum. Deinde nobis perſuade, quod ne nunc quidem paſtor ille bonus
1 nos dereliquerit, qui animã ſuam poſuit pro ouibus ſuis, ſed quod ſuper-
ſit, & paſcat, ac dirigat proprias, & a proprĳs cognoſcatur, corporaliter
quidem nequaq̃ comparens, ſpiritaliter uero nobiſcum conuerſans; con
tra lupos pro grege depugnans, & nemini permittens, ut caulam furtiue,
aut doloſe tranſgrediatur, a uoce peregrina animas bene inſtitutas ſedu-
cat, ac decipiat. Et ut ego mihi perſuadeo, nunc magis proficit precibus,
quã antea doctrina: quanto ẽt plus Deo eſt propinquior, poſtquã uincu-

Hoc in loco omnia hæc Eccleſiæ dogmata manifeſte comprobantur,

Sanctos poſt mortem orare deum pcibus.

Digitized by Google

la depoſuit corporalia, & a materia, quæ mentē turbabat, eſt liberatus, nudus cum nudo conuerſans, nempe cū mente prima, ac puriſsima, ordine angelico, & fiducia cœleſti (niſi hoc nimis audacter dictū eſt) effectus dignus. Hæc quidem tu melius digeſſeris, & philoſophaberis, q̃ ego ſermonis, & ſpiritus uirtute oſtendere queam. Cæterum ne per ignorantiam bonorum, quibus ille præditus erat, ſermo multum ſua imminuat̃ dignitate, breuiter laudem ex ĳs, quæ mihi de digreſſo cognita ſunt, depingā, inſculpam, ac bono tibi talium pictori tradam, ut uirtutis illius pulchritudinem confirmes, ac omnium auditui, & cognitioni exponas.

Scire quæ circa nos ſiunt.

Spiritualiter nobiſcū conuerſari.

Iuſtorum animas eſſe in cælo.

Ille igit̃ ut Patriam, & genus, necnon corporis habitudinē, ac ſplendorem externū cum alĳs, quib⁹ potiſsimum homines gloriari ſolent, laudis relinquā legibus; ex primordĳs noſtris, & perquā domeſticis exordium ſumā. Germen fuit radicis nequaq̃ laudabilis, aut fertilis pietatis: Siquidem cū nouiſsimis confidam, nequaq̃ erubeſco ob prima: nec quæ in domo Dei plantata eſſet, ſed ualde abſurdæ, & alienæ, ex rebus duabus cōmixtæ diuerſiſsimis, ex errore nempe gentili, & monſtro legali. Quæ ambo partim effugit, partim uero ambobus obnoxius fuit. Siquidē hoīes illi idola, & ſacrificia reĳciunt, ignem aūt uenerant̃, & lampades. Sabbatum præterea honorant, & in cibi delectu admodū ſunt ſcrupuloſi; circūciſionem contēnunt. Humiles aūt illi Hypſiſtarios, hoc eſt ſublimes ſe appellant. Solum uero creatorem omnium uenerant̃. Ac ita ille ad impietatem anceps erat, ex aliquo aliquid factus. Ac ideo ignoro, utrum gr̃am ipſum uocantem plus laudare debeam, aut etiā electionē illius. Sane ita illi mentis oculus a lippitudine, qua detinebat̃, eſt purgatus, tātaq́ uelocitate ad ueritatē accurrit, ut & a matris gr̃a, & ſubſtantia penitus excideret, nilq̃ ei, niſi ſupni pr̃is, ac uera relinqueret̃ hæreditas, quā & retinuit. Hanc ignominiam facil⁹ etiā tulit, q̃ alĳ honores maximos. Verum minus hoc admiror, licet admiratione ſit digniſsimū. Et cur nam? Q̄m ipſi inter multos alios cōmunis erat cōtentio, oēſq́ in magna Dei ſagena includi oportet, & piſcatorū ſermonib⁹ capi, tametſi q̄dā prius, alĳ uero poſterius ab Euāgelio cōprehendant̃. Quod uero potiſsimū ex rebus illius me admiratione perculit, hoc etiam enarratione dignū exiſtit. Erat ille noſter antea etiam, q̃ ex nr̃a eſſet cauſa. Mores enim nobis ipſum conciliarunt. Nam quēadmodum multi ex noſtris nequaq̃ nobiſcum ſunt, quos uita a corpore alienat cōmuni; ita multi inter externos erga nos ſunt inclinati, qui moribus fidem præueniunt, & ſolo nomine indigent, opera enim prius habent. Ex illorum numero meus Pater erat, ramus alienus, uita ſua ad nos inclinans. Modeſtia uero tm̄ excelluit, ut perquā amabilis, pariterq́ honeſtiſsimus eſſet, quæ ambo haud faciliter concurrere ſolent. Iuſtitiæ uero quodnam maius, & manifeſtius documentū eſſe poſſet? q̃ quod licet minime ſecundas partes in Republica ſortitus fuiſſet, nec unica drachma ſubſtantiā ſuā augmentauit: tametſi cerneret, q̃ alĳ Briarei manus rebus inĳcerent publicis, facultatibuſq́ inflarent̃ malis. Ita enim iniuſtam uoco opulentiā. Sanè prudentiæ nequaq̃ parua ī eo fuere ſigna, quēadmodum ex ſermone liquebit procedenti. Huius mercedē, ut arbitror, fidem tulit.

Verum quonam modo illud (haudquaquā enim decet, ut res tanta ſileatur) explicabimus? Igit̃ mulierē fortem quis inueniet? Diuinam ſcripturam dicentem audiui, & donum Dei eſſe, ut quis a Domino coniugiū ſor

ſtatur bonum. Quod & externis uidet. Nam illorum illud eſt.

Nil homini melius contingit coniuge caſta.

Cæterum dici nequit, quiſnam coniugio felicior extiterit, quam ille. Arbitror enim, ſi aliquis ex finibus terræ, & omni genere humano, coniugium optimum contrahere ſtuderet, nequaquã uxorem hac meliorem, aut magis conuenientem inuenire potuiſſe. Nam uirorum, & mulierum optima quæcꝫ conuenere in unum, ita ut nuptię illæ nõ min⁹ uirtutis, quam corporis eſſet cõiunctio. Nã licet alios exuperarẽt, iter ſeipſos tñ pp uirtutis æqualitatẽ, & honoris paritatẽ ſe ſuperare nequibãt. Sanè q̃ Adamo tradita eſt, ut illi auxiliaret, poſtcꝫ bonũ erat, ut homo nõ eſſet ſolus, ꝑ adiutrice facta eſt hoſtis, & nequaquã cõthoralis, ſed aduerſaria, uirũ per uoluptatẽ ſuffurans, & cognitionis ligno a uitæ ligno abalienans. Patri aũt non ſolum cooperatrix a Deo eſt tradita, id enim minus admiratione dignũ, ſed & rectrix eſt facta, quæ illũ per ſe tam opere, quã ſermone ad optima quæcꝫ perduceret. Nã licet optimũ iudicaret, ut in alijs ſecundum coniugij legem uiro pareret, in pietate tñ nequaquã illã puduit, quo min⁹ ſe doctricem exhiberet. Quod quidem admiratione dignum exiſtit. Sed plus admirandum, ꝙ ille ultro ab ea deuinci uoluit.

Illa etenim eſt, quæ cũ alię mulieres de pulchritudine tã naturali, q̃ꝫ fictitia contendunt, & efferunt, unã ſolam pulchritudinẽ nouerat, animæ nẽpe uenuſtatẽ, & ut imaginẽ diuinam cuſtodiret, aut pro uiribus repurgaret. Ornatũ autẽ depictum, et artificialẽ ad eas, quæ in ſcena uerſant, relegabat, & unã ſolam nobilitatẽ exiſtimabat pietatẽ, & ut ſciret unde facti ſimus, & quorſum tendamus; ſolaſcꝫ diuitias firmas, ac tutas, Deo diteſcere, & pauperib⁹, maxime cũ in genere propinquos incideret, quibus uſcꝫ ad indigentiã ſubuenire, nequacꝫ calamitatis ſolutionẽ, ſed monitionẽ continere cenſebat. At liberalius benefacere, honoris firmioris, et conſolationis eſſe perfectioris. Cũ hi cõmodo domeſtico, illi uero pietate excellant, & quãuis admodũ difficile ſit hæc utracꝫ aſſequi, in utriſcꝫ tñ oẽs alias exuperabat, et utruncꝫ exactiſsime pfecit, ducꝫ in unũ connectit. Ita igitur domum ſuis adauxit curis, & cogitationibus (ſecundum Salomonis de muliere forti terminos, & leges) tanquã pia eſſe ignoraret.

Ita aũt Deo, ac rebus operam impẽdit diuinis, ut licet plurimum a cura abeſſet domeſtica, neutrũ tñ offenderet pp alterũ, ſed pariter ambo pficerentur. Proinde quodnã tps, aut qs locus illius ignorat orationes? Qui

2 motus & ipſi primus fuit ex omnibus in die. Seu potius quæ ita petendo, ſimul et petitionẽ conſequi ſperauit? Sanè quęnã ob ſacerdotum ita oblectata eſt manũ, et faciẽ, ſeu oẽm ſpeciem philoſophiæ ita honorauit? Quæ ue magis ieiunijs, et uigilijs carnes ſuas macerauit? Aut ſe pſalmodia tam nocturna, q̃ꝫ diurna exercuit? Quę magis uirginitatẽ dilexit? tametſi uinculis ligata eſſet coniugalib⁹. Quæ orphanorũ, et uiduarũ melior adiutrix fuit? Quę calamitates ſuas deplorantes plus conſolatione ſubleuauit? Cæterum hæc forſitan parua uident, ac quibuſdã contemnenda, qm̃ haud facile plurimis ſunt conceſſa. Verũ quo pacto ea, quę paucis contingunt, et creditu difficilia exiſtunt, inuidiæ minus obnoxia eſſent? Mihi uero admodum ſunt uenerãda, qm̃ fidei ſunt indicia, et ſpiritalis feruoris conamina. Quale et hoc eſt, ꝙ nuncꝫ uox eius in ſacris audita eſt conuentionib⁹, aut locis, prætercꝫ in neceſſarijs, et myſticis. Proinde ſi magnum olim fuit, ne

Habes hic orationes, ieiunia, uigilias, pſalmodiam tam nocturnam quam diurnã, & uirginitatem.

ſuper

ſuper altare aſcenderet bipennis, aut aſcia uideretur, ſeu audiret, ex ratione maiori, tanquam naturale eſſe deberet, et omni artificio carere, omne quod Deo conſecratur: cur non et in illa magnũ eſſet, ut ſilentio uenerare tur ſacra? ac nunquam tergum uenerandæ præberet menſæ? ſeu in diuinũ expueret pauimentũ? uel nec manus gentilibus porrigeret? aut labia labijs admoueret, et neque inter alias mulieri ẽt, quæ honeſtiſsima eſſet, et admodũ domeſtica? Quinimmo nec cõmunicare uoluit, non ſolũ uoluntarie, uerum neque coacte, ijs, quę a prophana, et impura ueniebant mẽſa. Sed nec unquam iuxta templa ſceleſta tranſire, aut illa præter conſcientię legẽ aſpicere ſuſtinuit; neque narratiunculis gentilibus, ſeu cantilenis theatralibus auditũ inquinare; uel linguã, quę iam ſuſceperat diuina, ac illa etiã loquebatur. Siquidem prophana nequaquam ſacris cõuenire putabat. Et quod his plus admirandũ fuit, nec unquam uel parumper luctui indulſit corporali, tametſi mirum in modũ alienis etiam flecteretur calamitatibus, ita ut uel uocẽ aliquã emitteret flebilem, ante gratiarũ actionem, aut lachrymę ex illius exciderent palpebris, quę iam myſticæ erant, ſignatę, ſeu luctus pręberet ſpeciẽ: quamuis multoties multa ei acciderent moleſta, in die ẽt clara. Siquidem ad animã Dei amore detentã pertinere arbitrabatur, ut diuinis cuncta ſubijcerentur humana. Taceo his ſecretiora, quorum deus teſtis eſt, & ſeruæ fideliores, quibus illa concredebat talia.

Cæterũ quæ ad nos pertinent, nec memoria fortaſsis ſunt digna, tanquam indigni ſumus, ut quid de nobis ſperari deberet: iudicia tamen ſint magni illius conatus. Nos enim, antequam naſceremur, Deo uouit, nequaquam de futuro ſolicita; & quod primũ nati eſſemus, Deo ſe nos oblaturos promiſit, nec oratione ſua a Deo eſt defraudata, nec is hoſtiam ſibi oblatã reiecit. Cõfeſtim igitur quædã ex his iam præſentia, alia autẽ erant futura, quotidianis additionibus adaugenda. Et quemadmodũ ſol iucundiſsime matutinis fulget radijs, meridianis uero calidior exiſtit, et lętior, ita ipſa nequaquam paruas pietatis primitias texens, nouiſsimo lumine plus reſplenduit. *Tu qui nota omnia dicis eſſe tollẽda, uides ne matrem Deo uouiſſe Gregoriũ antequam naſceretur?*

Cæterũ non paruus illi ad pietatem ſtimulus erat, quod ex arbore fructifera, & nequaquam ſylueſtri, ortũ ſumpſerat, licet copulata eſſet illi, qui domeſticus factus fuerat. Longa enim ſerie, & a maioribus hæreditate paterna Dei, & Chriſti amatrice uirtutem acceperat, & nequaquam mariti inſtar, ex oleaſtro in oleam inſerta fuerat. Non igitur minus fidelis iugum propter fidei ferre poterat excellentiam, ſed in illo ſolo tota erat, quod id haud tolerare ualeret, cũ alias inter mulieres fortiſsima eſſet, & admodũ maſcula. Hoc aũt erat ex dimidio reluctari Deo propter alienationẽ particulæ alterius, & nequaquam copulę corporali ſpiritus adiungere cognationem. Deo igitur die, & nocte ob hanc rem ſupplicabat, & illũ multis ieiunijs, & lachrymis procapitis ſalute orabat; nihilominus tamen uirum & laborũ demerebatur aſsiduitate, ac morũ mercabatur uarietate, opprobrijs, admonitionibus, obſequijs, abalienationibus, potiſsimũ uero moribus familiaribus, & erga religionẽ feruentioribus, quibus præcipue anima flectitur, & emollitur, uoluntarieque ad uirtutem cogitur. Futurũ igitur erat, ut aquę gutta aſsidue deſtillãs petrã tandem excauaret, ac illa rem, cui tantũ ſtudebat, cũ tẽpore perficeret. Quod quidẽ oſtenderunt ſequentia. Et illa quidẽ hæc petebat, & ſperabat, tanquam quæ fide magis flagraret, quam iuuentute. Nemo enim ita confidit pręſentibus, quemadmodũ ipſa

ſperatis, experientia edocta, quanta eſſent Dei dona: Marito aũt ad ſalutem cooperabať cõſideratio, quę paulatim ſuſcipiebat obſequia. Cooperabatur etiã Deus, ac uiſiones ſomniorũ, per quas ſępius Deus animæ ſaluandæ benefacit. Cæterũ qualiſnam fuit uiſio? Iam enim narratio ſuauiſſima exordiũ mihi ſumit. Viſum eſt ei, quod nunq̃ antea, licet uxor ſępius oraſſet, & rogaſſet, particulam illam ex diuino Dauid cantare: Lætatus ſum in his, quę dicta ſunt mihi, in domũ Domini ibimus. Erat igitur pſalmodia peregrina, ac deſideriũ cum cantu intrabat. At illa cum audiſſet, quod uoti cõpos facta eſſet, tempus arripuit, ac uiſionem in optimã partem eſt interpretata, cũ ueritate, & gaudio beneficij oſtendens magnitudinem, & ut ille ſalutem aſſequeretur feſtinabat; timens ne quid interueniret, quod uocationem impediret, & ipſa ſtudio ſuo fruſtraretur.

Accidit autẽ tum temporis, ut multi Epiſcopi Nicæam feſtinarent, ut Arij reſiſterent inſaniæ, cũ malum illud nuper pullulare, & Deitatem incidere cœpiſſet. Ille igitur Deo, ac ueritatis præconibus ſe tradidit, deſideriumq́ eſt confeſſus, ab ipſiſq́ cõmunem ſalutẽ quæſiuit; ex quibus unus erat Leontius, uir excellens, qui tum noſtræ præerat metropoli. Proinde cum hic a charitate obuiam ſe ferat miraculum, admodum ego charitatem offenderem, ſi tacitus illud præterirem, præcipue cum non pauci miraculi huius teſtes ſuperſint.

Errabant errore quodam ſpiritali diligentiæ doctores, & gratia præſignabat id quod futurũ erat, figuraq́; ſacerdotij inſtructioni admiſcebať. O inſtructio minus uoluntaria; genibus enim inclinatus inſtructionis expurgabatur ſermonibus, ita ut multi, qui tum aderant, præſagirent id qđ futurũ erat, nõ ex ſublimioribus tantũ, ſed etiam humilioribus intellectu, ſignis haud obſcuris credentes futura: Parũ igitur in medio fuit, cũ miraculum miraculo ex coniunctũ. Producam igitur fideliũ auribus ſermonẽ quoq́ illũ. Nam animabus prophanis nihil ex bonis fide dignũ uidetur. Accedebat ipſe ad regenerationẽ, quæ fit per aquam, & ſpiritũ, perquam confitemur Deo hominis ſecundũ Chriſtum formationẽ, & expiationẽ, necnon materiæ terrenæ ad ſpiritũ tranſpoſitionem, & reformationẽ; & accedebat ad ablutionẽ cũ deſiderio feruido, ac ſpe præclara, expurgans ſe antea pro uiribus, tam anima, q̃ corpore ſanctificatus longe magis, q̃ ij, qui tabulas a Moſe accipere debebant. Illis enim ſanctificatio ad indumenta uſq́ procedebat, & uentrẽ, parua coarctatio, & tẽperantia quædã frugalis: illi aũt uniuerſa præparatio in media uita ſplendoris erat, & ante purgationem purgatio muniens donũ, quo expurgatio concrederetur puritati, & bonũ haud periclitaretur, ac deinceps contra gratiã auderet. Cum aũt ex aqua egrederetur, lux circa illum fulſit, & gloria affectu eius digna, cũ qua etiam proceſſit gratia fidei. Sane hæc res & alijs quoq́ cognita eſt, qui tum miraculũ ſub ſilentio cuſtodierũt, nequaq̃ illud narrare audentes. Vnuſquiſq́ enim putabat uiſionem hanc ſibi ſoli apparuiſſe: pauloport uero inuicem retulerunt. Baptizanti uero, & expianti adeo manifeſta fuit, & cognita, ut nequaq̃ myſteriũ celare poſſet, ac publice uocem diuulgaret, q̃ ſucceſſorem ſuũ unxiſſet ſpiritui. Et hoc ex audientibus, & cognoſcẽtibus nemo non credebat. Quoniã & Moſes cũ adhuc paruus eſſet multis, ac precij nulli⁹ dignus, ex rubo uocatur ardente, minime tamen igni cedente, ſeu potius ab eo, qui in rubo imaginatione de-

prehendebatur:illicq; primũ concreditur miraculũ. Moſes ille,a quo mare diuiditur,& cui cœlũ panem pluit,& qui a petra aquã eduxit, quemq; ignis,& nubis colũna inuicem ſibi ſuccedẽtes in uia deduxerunt, & cuius manuũ extenſio trophæum erexit,ac multa agmina deuicit,Crucẽ forma illa deſignans.Eſaias aũt ille gloriæ,& ſeraphin inſpector,& poſt illũ Hieremias,cui magna gentiũ,& regnũ poteſtas concredita fuit, hic quidem uoces audiuit diuinas,& ad prophetiæ miſteriũ carbone antea purgatur. Ille uero ante fictionem cognoſcitur , & ante natiuitatem ſanctificatur. Paulus aũt cum adhuc perſecutor eſſet,magnus ille ueritatis præco,gentium in fide doctor, & lumine circundatur,& illũ, quem perſequebatur cognoſcit,magnumq; ei concreditur miniſteriũ, ac uniuerſus illi auditus, & cogitatio tota repletur Euangelio.Cæterũ quid neceſſe eſt omnes enumerare,qui a Deo uocatione fuerunt præuenti,& talibus miraculis ad fidem perducti, quibus & Pater meus in pietate eſt confirmatus. Ac ideo prima illius non adeo ſunt incredibilia, & admiranda.

Sane quidam poſterioribus priora deturparunt,non ſecus ꝗ ſiquis cito bonis exatiatus, deinde ulterius progredi contemnat, aut omnino ad prauitatem recurrat. Verũ hoc nequaꝗ de eo dici poteſt; ſeipſum enim non minus,ꝗ quæ acceperat,diligẽter conſeruabat, ita ut utraq; recte inter ſe congruerent,tam ea,quę ante ſacerdotiũ,ꝗ poſtea egit. Nec minus honeſte incepit,ꝗ finiuit: neq; aliter finiuit, ꝗ incepit. Sacerdotiũ uero illi concreditũ eſt,haudquaꝗ ſecundũ facilitatem, & confuſionẽ præſentem. Verũ parum defuit, quin purgationi adderetur & purgandi peritia, & uirtus,quemadmodũ lex eſt conſequentiæ ſpiritalis. Poſtꝗ autẽ concreditũ fuit,plus glorificata eſt gratia,tanꝗ Dei eſſet gratia, & nequaꝗ hominũ. Neq; ut Eccleſiaſtes inquit; Cõmotio quædam ſpontanea, ſed electio ſpiritus. Accepit enim Eccleſiã ſpinoſum, & incultam;ac nequaꝗ antea ſicut Epiſcopam gubernatam, ſed ab uno ſolo ante eum decoratã, eoq; admirando,& moribus Angelico,ſinceriori uero,ꝗ nunc ſint populi prefecti. Quo cito ſublato,rurſus ob gubernatoris defectũ,ad ſegnitiem multam reuoluta eſt, & inſaniam.

Primum igitur hominũ mores haud difficulter manſuefecit, & ſermonibus,qui paſtoralis eſſent ſcientiæ, & quod ſeipſum exhibebat exẽplar, tanꝗ ſtatuam ſpiritalẽ,pulcherrime ad omne opus bonũ tornatam. Inde diuinis literis aſſidue incumbere cœpit.Quapropter licet in talibus tarde diſcere inciperet,tantam tamen ſapientiam in breui collegit tempore, ut quemadmodũ & in aliјs nemini poſterior eſſet,ac ne illis quoq;, qui plurimum laboris exhauſerant. Quin & gratiã hanc a Deo accepit præcipuã, ut rectæ doctrinę pater fieret,& præceptor. Non quẽadmodũ ſapientes, pſentes, qui ſe adaptant tẽpori,nec tanꝗ medi⁹,& artificioſe ſermonib⁹, qui contra nos proferuntur,aſſentiebatur,ſicuti ij,qui nequaꝗ fidem habent firmam, ſeu ueritatis negociatores exiſtunt;ſed erat ijs , qui ſermone ualent, magis pius;illis autẽ,qui recte ſentiebant,plus ratione pollens:ſeu potius ſermonibus partes tribuebat ſecundas, pietate uero omnibus dominabatur. Siquidẽ unum Deum in trinitate adorandum eſſe, tria uero in unicam deitatem contrahenda ſciebat:& neq; unitate Sabellij, neq; trinitate Arij ſequebatur errorẽ:ſed nec diuinitatem impie contrahebat,aut diſſoluebat,neq; inæqualibus incidebat alienitatibus,ſiue magnitudinis,

ſeu naturæ. Haud enim unumquodcꝫ incõprehenſibile, & ſuper noſtrum eſt conſiderationẽ. Nam quõ id, quod hic noſtrũ ſuperat intellectũ, aut cognoſci, aut doceri poſſet? aut ubi menſurari quiret inexpertũ? ut hoc patiat̃ diuinitas, qđ eſt terminãtiũ gradibꝰ mẽſurata, & gradibꝰ inferiobꝰ.

Hæc magnus ille homo Dei, & uerus noſcebat Theologus, & cum ſpiritu circa hæc uolutatus: Et quid aliud dicere oportet, q̃ quod efficit, ut Eccleſia hæc Hieruſalem noua, & arca alia ſuper aquas delata, quemadmodum Noe illius magni, ac mundi huius patris ſecundi uocaretur, cum eo tẽpore animarum diluuiũ, hæreticorumcꝫ inſidiæ cuncta occupaſſent; quantumcꝫ multitudine aliorũ ſuperabatur, tantũ nominis antecellebat claritate. Idemcꝫ illi accidit, quod Bethlehem ſacræ, quam nihil prohibuit, licet eſſet puſilla, quominꝰ orbis eſſet metropolis, tancꝫ nutrix Chriſti, ac mater, qui mundũ creauit, & deuicit. Huius ſermonis teſtimonium eſt, ꝙ eo tẽpore, quo feruidior pars Eccleſiæ contra ipſum ſeditioſe decertabamus, literis decepti, ac uerbis artificioſis, ad prauã cõmunionẽ protracti, ſolus ipſe creditus eſt mentẽ habere ſanã, & nequacꝫ nigredine illa animã una obfuſcaſſe, tametſi mentis quadã arreptus fuerit ſimplicitate, & dolũ ob animi innocentiam minus caueret. Solus autẽ, immo primus ſeditionẽ illam contra nos ſuſcitatã, pietatis zelo & quantũ ad eum, necnon alios pertinebat, ſedauit, quantũ & ad accurſum primũ, quantumcꝫ ad diſceſſum ſpectabat nouiſſimũ, tam reuerentia ſua q̃ doctrinæ puritate. Ita ut multarũ eccleſiarũ ceſſaret fluctuatio, tẽpeſtascꝫ mutaretur in ſerenitatem, orationibus illius ſedata, & admonitionibus. Proinde ſiquid iuueniliter agere oportet, nos quocꝫ, qui hac in re ſocij ſuimus, ac ei tam tam pietate, q̃ actione in omni bono auxilium præſtitimus, ac quaſi aliqualiter una peccauimus, & una cucurrimus, plurimã partẽ ferre, dignos ducimus. Verũ cum ſermo parumper in his ſit euagatus, hic iam ſiſtatur.

Cęterũ quiſnam bona illius, & multitudinem eorundẽ enumerare poſſet? aut ſi plurimũ percurrere uellet, non difficulter reperiret omiſſa? Semper enim in intellectus progreſſione, melior, q̃ prius fuerat, apparebat. Vnde quotieſcuncꝫ res illius mecũ uerſo, magis me copia quid omittendum ſit, q̃ alios laudatores inopia quid dicendum ſit, ſolicitat: ita ut me abundantia quodãmodo offendat, ac mentem mihi ſolicitã reddat, dum res illius laudare conatur: nihilominus tamen nec quid in tam multis honore dignis, & æqualibus uincat, inuenire queat. Etenim quemadmodũ in undis euenire cernimus ſtantibus, ut quotieſcuncꝫ calculus inijciatur, centrũ oriatur aliud, circuluſcꝫ ſuper alio ſuſcitatus, & aſſidue dilatatus, ſemper diſſoluat extremum: illud idem & mihi palam in re præſenti accidere uideo. Dum enim mihi aliquid in mentem uenit, aliud elabitur, ac ideo circa electionem laboro, cum aſſidue id quod in memoria erat, præoccupet, illud, quod denuo affluat.

Proinde quis illo ſtudioſior in rebus fuit cõmunibus? quis'ue in domeſticis prudẽtior? quoniam & domũ, & facultates mediocres illi tribuit, qui cuncta recte, & uarie diſpenſat Deus. Quis pauperibus æqualis naturæ, ac parti abiectæ, uel anima magis eſt cõpaſſus, uel manu plus eſt largitus? In ſubſtantia enim propria aliorũ ſe diſpenſatorem eſſe cenſebat, ac ideo pro uiribus inopiæ ſuccurrebat, ita ut non ſolũ conſumeret ſuperuacua, ſed ea etiã, q̃ erat neceſſaria. Quæ res manifeſta demonſtratio extitit,

quantã

quantā curam pauperū habuerit. Dedit enim partem non ſeptem ſolum iuxta Salomonis legē, ſed etiam ſi accederet octau⁹. Quin nec ibi, rebus uacabat uilibus, ſed maiori uoluptate ſua abijciebat, q̄ alios poſsidere cognoſcimus. Sed & omnē propinquitatē, ac inopū auferebat electionē, quæ mihi quidem uilis animi indiciū, & cenſura eſſe uidetur accipientis, quiſnam dignus ſit, quiue minus: uerbumq́; murmurationis una cū diſtributione prolatū, euitabat. Quā rem multis accidere uidemus, qui tametſi alijs impertiant, id tamen abſq; beniuola faciunt prōptitudine, quę quidem largitione maior eſt, & perſectior. Longe enim melius eſt propter dignos dare etiā indignis, quam dignos priuare ob timorem indignorū. Et hoc eſſe uidetur, quod ſcriptū eſt, oportere ut quis panem ſuū etiā per aquam mittat, tanq̄ haud ab illa peſſundari, aut coram iuſto harū rerum cenſore perire poſſit. Sed illic occurſurū, ubi cuncta noſtra repoſita ſunt, & eo occurſurū tempore, quo minime putamus.

Cæterum hoc pulcherrimū erat, & maximum, ꝙ magnanimitas illius omni contentione carebat. Quomodo uero, & qualiter, nunc dicere pergam. Cum certamen pulcherrimū inter ipſum & coniugem eſſet, de pecunia cōmuni in pauperum uſus expendenda, maior diſtributionis pars in coniugis manus, tanq̄ diſpenſatricis optimæ taliū, & fidelisſimæ peruenit. Cuius mulieris dico, & qualis? Cui nec Atlanticū pelagus exhauſtū, aut ſi quod aliud eſt ex maximis, ſatis eſſe poſſet. Talis, & tam immoderatus expendendi amor eam detinebat. Etenim Salomonis hirundinē ex cōtrario ęmulabatur: nam inſatiabilitate melioris, deterius uincebat, nec tamen benefaciendi promptitudine exatiari poterat: quin & totam ſubſtantiam, quam ambo uel prius habuerat, uel poſtea fuerant aſſecuti, minorem putabat, q̄ deſiderio ipſius ſatisfacere poſſet. Sed & ſæpius eam dicentē audiui, quod prompta foret, ſi ita neceſsitas exigeret, ut tā ipſa, q̄ liberi eius priuarent̄, dūmodo bona eius in pauperū uſus diſtribuerent̄. Pater itaq; totas matri habenas in expendenda dimiſit pecunia, quod mihi quidē exemplo melius eſſe cenſet̄. Nā pecunijs magnanimū eſſe, & liberalem, haud difficulter apud alios quoq; reperies, non ſolū in ijs, qui ob cōmunis, ac ciuilis ambitionis gratiā dilapidant̄, ſed ēt illis, qui ob dei amorem inter inopes diſpergunt̄, & ſolū conſumentibus recondunt̄. Cæterū q gloriam ob hæc contēnat, nequaq̄ facile inueniemus. Quāplurimis enim gloriæ amor promptitudinē ſubminiſtrat expendendi, & nequaq̄ diſtributio occulta. Ibi enim largitio eſt obtuſior. Manus itaq; talis erat, licet multa, tanq̄ inter ſcientes obmittamus. Nā ſi uel aliud tale nobis teſtimonium præbere poſſet, ex eodē fonte, ac eiuſdem fluuij eſſe deprehenderet̄.

Sanè quis magis cū Dei auxilio, aut gradui adduxit, aut iniurias ꝓprias adeo contēpſit? aut cū timore ſacrā menſam ab impuris mundauit? Quis conſilio tā diligenti, ac iuſtitiæ ſtatera, aut cauſas dijudicauit? Seu prauitatem odio habuit? uel uirtutē honorauit? ſiue optimos eſt ueneratus? Quis ita pepercit delinquentibus? aut quis cum recte currentibus ita cucurrit? Quis præterea melius uirgæ, aut baculi tēpus nouit? aut baculo plus tribuit? Cuius oculi magis reſpexerunt ſuper fideles terrę? necnon alios, qui Deo uiuunt in uita ſolitaria, & celibe, terram, ac terreſtria contemnentes? Quis magis ſuperbiā caſtigauit? aut humilitatē dilexit? nequaq̄ ficte, aut ſuperficialiter, quemadmodū nunc multi ſe philoſophari ſimulant, ac prę

ſtantes uidentur;non ſecus ac mulierculæ inſipientiſsimæ, quæ cum pulchritudine careant naturali,ad colorũ fucos cõfugere ſolent, ſuntq́(quonãmodo dicere debeo)theatrales ornatiſsimæ,propter uerecundiã inuerecundiſsimæ,& ꝓpter turpitudinẽ turpiſsimæ.Humilitas enim nequaq́ illi in ueſtimento ſita erat,ſed in penetralibus animę. Quin nec ceruicis inflexionẽ mollẽ,aut uocis infractionẽ,ſeu uultus cõpoſitionẽ fictã, uel barbæ denſitatẽ promiſſam,ſiue capitis colorationẽ adulterinã, aut inceſſus modũ compoſitũ,humilitatẽ eſſe indicabat.Talia.n.facile effinguñt,cito tamen redarguuñt. Nil enim ſimulatũ durabile eſſe poteſt. Ipſe autẽ uita erat ſublimis,humilis uero prudentia,uirtute imitatu difficilis,cõſuetudine autem perq́ facilis,ueſtitu quoq́ nequaq́ ſumptuoſus,ita ut faſtũ pariter,ac nimiã effugeret humilitatẽ. Præ multis aũt ſplendorem internũ, & uentris morbũ,necnon inſatiabilitatẽ,ac ſi quis alius,licet non uideretur,domabat.Hoc quidẽ ut purgareñ,illud aũt ne attolleretur, re inani nominis uenans claritatẽ.Nam ciuilis operis eſſe cenſebat,ut omnia fierent, & dicereñ, propter quæ apud externos nomen q̃s aſſequi poſſet bonũ. Qua re nil in hac uita beatius eſſe poteſt.Spiritalis aũt,& noſtrum eſt,ut ad ſalutẽ reſpiciatur ſolũ.Ac ideo cũ quis ad hũc ſcopũ tendebat, magni hunc æſtimabat;ſin uero minus,deſpiciebat. Quæ.n.cerni poſſent,contẽnenda eſſe ducebat,quo interna ſe haberent rectiſsime. Solũ aũt ea conſideranda,& longe alĳs præferenda eſſe putabat, ex q̃bus aliquis plus dignitatis aſſeq,& alios ad id,quod optimũ eſt, ſecũ pertrahere poſſet.Cæterũ inter res illius pulcherrimũ,ac perq́ peculiare, & nec alĳs ignotum erat ſimplicitas,& morum innocentia,necnon obliuio malorum.

Porro tam ex ueteribus,q́ iunioribus, alĳ aliud bonũ quoddã egregiũ concreditũ fuit,ſcd'm quod unuſquiſq́ gratiam aliquã a Deo conſeq dignus erat.Iob tolerantia in afflictionib⁹,& animi fortitudo. Moſi,& Dauid manſuetudo.Samueli iuriſdictio,& ut cerneret futura. Phineæ æmulatio,a qua & nomen eſt ſortitus.Paulo,& Petro cõcordia præconĳ. Zebedæi filĳs magniloquentia:Vnde & tonitrui filĳ ſunt appellati. Et q̃uo ſermo omnes in ſpecie enumerare poſſet? Stephani aũt,& mei patris donum unũ ferme,& idẽ fuit. Hic enim nec in periculo conſtitutus odio habebat iaculantes,ſed dũ lapidareñ,pro lapidantib⁹, tanq́ Chriſti diſcipulus,orabat,pro quo & piculũ ſubibat,mai⁹ quid deo fructificans,q́ mortem,longanimitatẽ nempe. Patri aũt nihil mediũ fuit inter inuaſionẽ, & dimiſsionẽ,ita ut parũ abfuerit,quin afflictio conceſsionis ſurripereñ celeritate.Etenim dei irã ſecẽ quandam eſſe & credimus,& audim⁹,cõmotionis contra dignos reſiduũ: Qm̃ Deus ultionum eſt dñs. Qui licet ob clementiã a ſeueritate ad remiſsionẽ inclinari conſueuerit,non tamen in omnibus parcit peccantib⁹,ne illi bonitate ſua fiant deteriores. At ille nequaquam ab irritantib⁹ ſuperabañ, tametſi animo non omnino eſſet inuulnerabili,præcipue uero in ſpiritalib⁹,zelo ſuccũbens,præterq́ ſi aliqñ præparatus eſſet, & armatus, ac tanq́ contra aduerſariũ a longe inſtrueret offendiculũ.Ita enim nec a milib⁹, ut dici ſolet,labefactabañ. Eratq́ hoc ei animi affectio ſuauiſsima.Ira.n.nequaq́ illi,anguis inſtar,itus ardebat, & ad uindictã erat parata;neq́ ad iracũdiam ex primo motu,& retributionis prorumpebat deſiderũ.Verũ quemadmodum apis aculeus, citra mortẽ percutiebat.Humanitas aũt eius ſupra hominẽ erat, Rotas ſępe mi

tiabatur,& flagella;& iã adhibebant:uerũ periculũ erat,aurium compreſſio,aut genarũ iniuria,aut pugnus ſuper collũ,ſicq́; minę diſſoluebant.Veſte uerò maleficus ſpoliabat,ac calceis, ipſeq; proſternebat in terram,inde ira nequaq̃ contra iniuria affectũ procedebat, ſed contra eũ, qui propte ſeruierat,tanq̃ miniſtrũ malorum.Et quo quis magis deo bonus eſſe uideret?aut dignus ut deo offerret dona?Sępe enim nec cõmotus apparebat,& pro cõmoto reſpondebat,tanq̃ domeſticis illius peccatis erubeſcens. Et profecto ros matutinus ſolares potius ſuſtinuiſſet radios, q̃ ut aliqd ex ira eius reliquũ permanſiſſet.Et tamen dicebat; uerum ſermo euanuit cũ uerbis,ſolum relinquens uirũ illũ bonum. Non enim indignatio eius ſolis occaſu longior erat:neq; iram,quæ et prudẽtes perdit, nutriebat,aut aliqd ex prauitate eius uel corporis ſigno oſtendebat;ſed tranqllitatem motu etiã conſeruabat. Admiranda igit res illi accidit,non ut ſolus ob hanc honoraret,ſed ſolus ab accuſatorib⁹ſuis amaret, & admirationi haberet, cum bonitas eius ſuperaret ſeruorem:euenitq; ut uenerabilior eſſet iuſto,cũ illum corriperet, q̃ improbo,cũ eum admoneret. Huic enim aſperitas propter commodũ lenitas uidebat; illi autem ob mores malos bonũ etiam ſuſpectũ erat.Et licet ita tam anima, q̃ corpore ſe haberet ſimpliciter,& deo accepte,nihilomin⁹tamen conuiciatorib⁹ob pietatem timori erat;ſeu potius nil aliud illos magis deterrebat, q̃ ſimplicitas eius deſpiciens. Nunq̃ enim illi uel precationis,uel execrationis excidebat uerbũ, neq; confeſtim retribuebat aliquid,q̃ bonũ durabile, aut triſte quid temporale. Illud enim ex profundo proficiſcebat animæ. Hoc uero in labijs uerſabat ſolũ, ac tm̃ redargutio erat paterna. Multis autẽ, qui eũ offenderant, nec diuturna quidem repenſa eſt retributio; ſed neq; pœna a tergo eſt exacta. Verũ ſub cõmotionem primã percellebant, conuertebantur,accedebant,genua flectebant, ueniã conſequebantur,diſcedebant,bene ſuperati meliores fiebant, prudentiores, & cognoſcentes: qm̃ ſæpius uenia multũ prodeſt ad ſalutẽ. Pudore enim reprimit offendẽtem, & ex timore ad beniuolentiã perducit firmiorem. Sane quidam erudiebantur a bobus,q perterriti iugũ abiecerant,& iuncti occurrebant,cũ eis antea nil tale accidiſſet. Alij autẽ ab equis proiecti,& conculcati,obedientibus,& manſuetis. Nonnulli uero febrib⁹intolerabilibus cõprehenſi,& imaginationib⁹,ob ea,quæ fuerant auſi. Alij quoq; alijs inſtruebant aduerſitatibus,& obedire diſcebant,propter ea,quę iã fuerant paſsi. Tali igitur, & tam manifeſta prędıtus erat manſuetudine.

Cæterum nũ in gubernandi arte,& uirtute agendi concedebat, ut ali⁹ illi præſtaret?Nequaq̃:ſed ille idẽ manſuetus erat,ac ſi quis alius;in manſuetudine tamen grauis. Cũ enim hæc duo ut plurimũ inter ſe pugnẽt,et contraria exiſtant,ſimplicitas,inquã, et auſteritas:et hæc manſuetudinẽ habeat,agendi aũt arte careat;illa uero in agendis peritia,citra tñ manſuetudinem polleat,mirabiliter ei ambo affuere;ſcilicet,ut agere ſciret,tanq̃ ſeuerus,cũ manſuetudine tamen remittere,tanq̃ agendi imperitus,ſed cũ arte gubernandi in prefecturis,in confidentijs,in omni ſpecie gubernationis. Siquidẽ ſerpentis prudentiã circa malitiam,cũ columbę circa probitatem miſcebat ſimplicitate. Nec prudentiã maleficam fieri ſinebat,neq; ſimplicitatem ſtultam,ſed potiſsimum in ſpecie manebat uirtutis, ex ambobus diligenter circummunitus.

Cū igiť talis eſſet,ac ita ſacerdotij munere fungereť,ab omnibuſq; gloriā eſt conſecutus,quid mirū ſi ſignis,quibus Deus corroborat pietatem, dignè p̄ditus foret? Sanè unū illi mirandū accidit:ualetudine laborabat aduerſa,ac corpore malè affectus erat.Et quid mirū ſi ſancti ēt ægrotent? Siue ob limi uilis purgationē,ſeu uirtutis probationē,& experimentū philoſophiæ,uel ob inſtructionē imbecilloꝝ, ut ab illis tolerare diſcant , &

4 *Nox ſplendida,& dies paſchæ feſtiua, dies dierum regina. Nō ergo omnes dies æquales ſunt.*

nequaq; ſuccūbant in afflictionibus.Laborabat igiť,ſanctūq;, ac celebre tp̄s paſchæ aderat,dies dierū regina, & nox ſplēdida ſoluēs tenebras peccati, in qua nos ſub largo lumine, ob noſtrā ſalutē feſtiuitatē peragimus, ac cū lumine,qđ pp nos mortē obijt,cōmorimur, cū reſurgentiq; una reſurgimus.Erat aūt morbus diuturnus,& ut breuiter dicā,febris uehemēs, & ardēs,cūcta interna deurens. Vires deficiebant , & cibi nauſea infeſtabať,ſomn⁹ uero aufugerat,ac plane dubitatio aderat,palmarūq; colliſione deplorabať.Cuncta aūt oris interna,& palati excoriabanť. Tot enim puſtulis,adeoq; acutis, & denſis ſcatebant,ut nec aqua facilè, & abſque periculo tranſire poſſet. Sed nec medicoꝝ artes,nec domeſticoꝝ preces, licet ualde orarent,nec ulla,q̃ adhibebať,medela ſuccurrebat . Et ille qdē in his erat,parūper ſpirans,& dubiè:nec eos, qui aderant,amplius cognoſcebat,ſed totus in peregrinatione erat, & in ijs,q̃ diu ab eo erant deſiderata,& p̄parata.Nos aūt tēplū habebat,myſtas ſimul,ac oratores:poſtquā enim de oībus alijs deſperaueram⁹,ad magnū medicū,et noctis illius confugeram⁹ uirtutē,tanq; ad ſubſidiū extremū. Cæterū quid referā? nū feſtiuitatē agentes,ſeu lugentes? panegyrim celebrantes,uel honorantes

5 *Ad uirtutem noctis illius(paſchalis ſcilicet) confugeramus.*

eū,qui non amplius hic habebat ſepulchralia? ò lachrymæ illæ,q̃ tum ab uniuerſo profundebanť populo. O clamores,& uoces,qui cū pſalmodijs cōmiſcebanť.Quærebant apud ſacellū ſacerdotē , apud myſteria ſacroꝝ ducē,apud Deum adiutorē dignū. Et hæc meæ Martæ erant inchoamenta,q̃ tympanū pulſabat,& non epiniciū, ſed ſupplicationis carmen decātabat,ac tum primū ob aduerſitatē inuerecūda eſſe diſcebat,cū populum pariter inuocaret,ac Deū:hunc quidē ut dolenti condoleret, & una decertaret cū lachrymis;illū aūt ut exaudiret ſupplicātē, oīa illi miracula priora ad memoriā reducens.Calamitas enim inuentrix eſt ingenioſa . At qđ ide noctis illi⁹,et decūbētis de⁹ egit?horror me ſubijt,cū ad reliqua enarrādum procedo:quin & uos,qui auditis,horreſcitis.Cæteꝝ nolite fidē denegare,id enim haud ſanctū eſt,tam nr̄i,q̄ illius,de quo loqmur,gr̄a. Aderat iam myſterij tp̄s,ſtatioq; ueneranda, & ordo diſtribuebať initiandis:

6 *A uiuificante mortuos & ſacra nocte ſuſcitatus.*

At ille a uiuificante mortuos,& ſacra nocte ſuſcitatus, primo parūper moueť,inde fortius,poſt ea ancillā quandā,q̃ ibi remanſerat,noīe uocauit,uoce tenui,& admodū ſubmiſſa,iubens ut adeſſet,ac ueſtē afferret,eiq; manum porrigeret. At illa aderat,eiq; cū admiratione ſeruiebat,ille uero tanq; baculo manuductione eius utebať,Moſen in monte imitās,ac debiles man⁹ ad precum figurā cōponēs, expeditè cū pplo myſteria peregit,aut p̄egit,uerbis quidē paucis,& qbus poterat,intellectu aūt , ut mihi uideť, admodū pfecto.Proh miraculū ſine gradu,ſup gradū,ſine altari ſacerdos, pontifex longè ab expiandis ſeiunct⁹:Et hæc aderant illi a ſpiritu ſancto, ipſi quidē cognita,alijs uero, qui p̄ſentes erant,nequaq; uiſa . Deinde euchariſtiæ uerba,quēadmodū moris eſt,protulit, populoq; benedicēs rurſus ad lectū eſt reuerſus:cibo aūt parūper refectus,ac ſomno recreatus in-

uocauit

uocauit ſpiritũ. Paulatim igit̃ melius ſenſit, quoad tandẽ priſtinæ ſanitati eſt reſtitutus. Aderat itaq; noui diei, quẽadmodũ nominamus, feſtiuitas, quã primã dominicã poſt reſurrectionẽ habemus. Quapp ad tẽplum cũ uniuerſo Eccleſiæ proceſsit ſupplemento, renouans ſalutẽ, ac gratiarũ offerens actionẽ. Proinde opus hoc nõ minus mihi uenerandũ exiſtit, q̃ qđ Ezechiæ accidit, quẽ ægrotantẽ, & orantẽ Deus uitę glorificauit additione, idq; per umbrã cognouit aſcẽſam, q̃ ſecũdum preces infirmi eſt regreſſa, cum Deus pariter regem & gratia, & ſigno honoraſſet, ipſeq; additione diei, additionem dierum uitæ ſuæ eſſe credidiſſet.

Sanè paulòpoſt ſimile quodammodo miraculũ matri quoq; accidit meæ; quod et relatu dignũ cenſeo: nam illã merito honorabimus, ſi ſaltẽ honore aliquo digna exiſtit: Patri uero narrationis cõmunione rem gratam faciemus. Infirmitate igit̃ et illa tacta eſt, cũ omni tempore reliquo ſana fuiſſet, ac recte ualuiſſet. Cũ igit̃ multa eſſent, quę illã affligerent, ne longius ſermonẽ extendã, inedia potiſsimũ cruciabat̃, quę multis perdurabat diebus, ita ut nullũ contra malũ inueniret̃ remedium. Qũo igit̃ illam deus pauit? Non mãna illã rigauit, quẽadmodũ olim Iſrael, nec ex petra potũ elicuit, ut populũ reficeret ſitientẽ: non coruis præcepit, ut illã, quẽadmodũ Heliã paſcerent, aut tanq̃ prophetã ſublimẽ exſatiauit, quemadmodũ antea Danielẽ in lacu famis. At quonã modo? uiſus ſum illi, cui erã chariſsim⁹, ita ut non ſolũ nos in ſomno magnificaret, ſub multa nocte cũ caniſtro, & ſplendidis aſtare panibus; ac cũ illis eam, dũ oraret, quemadmodũ conſueuimus, ſignare, necnon cibare, & ſanare, ac eã ad priſtinam uirtutẽ reducere. Et nocturna quidẽ uiſio diurna fuit ueritas. Ab eo.n.tempore ſpẽ concepit meliorẽ; & hoc palã, & manifeſte apparuit. Cũ enim dies exort⁹ eſſet, ſummo ad illã mane acceſsi, primumq; alacriorẽ eam, q̃ antea, conſpexi: Inde cũ ab ipſa quæſiuiſſem, qũo nocte habuiſſet, & nũ re aliqua indigeret, ac cætera interrogarẽ conſueta: Tu me, inqt, fili admodũ laute, & ſuauiter pauiſti. Cumq; quonã modo id accidiſſet, admodũ blande, et humaniter ſciſcitat⁹ fuiſſem, pariterq; miniſtræ innuiſſem, ut illam hortaretur, ne contra tenderet, ſed prompte rem explicaret, & illam pandere haud moleſte ferret, illa ueritatem detexit. Quin & unum adhuc ambobus commune addidero.

Cum ego ab Alexandria in Græciã per mare Partheniũ nauigarẽ: (Nauigabam aũt omnino præter anni tp̃s, cũ ita me deſideriũ inſtigaret, in naui Æginetica) Hoc aũt potiſsimũ me adigebat, q uectores nactus eſſem domeſticos: Cumq; parũper nauigando ꝓgreſsi eſſemus, ingens orta eſt tempeſtas, & qualis non multũ antea uiſa fuit, quemadmodũ referebant ij, qui una nauigabant; cumq; omnes cõmunẽ mortẽ timerent, mihi animæ mors terribilior erat. Periculũ enim mihi miſero imminebat, ne nondũ initiatus abirẽ, ac ideo ſpiritus aquã in mortis aqua deſiderabam. Clamabã igit̃, orabã, et paruas uitæ deſiderabã inducias: mecũ quoq; clamabant connauigantes, & hoc in diſcrimine cõmuni, tanq̃ nequaq̃ ad exercitiũ illud eſſent apti, hoſpites humani, & qui una dolere ex cõi diſcerent periculo. Et ego quidẽ talia patiebar; cõpatiebant̃ & mihi parentes cões per imaginationẽ nocturnã, ac periculi participes erant, et a terra auxiliũ ferebant: per orationes quoq; undas incantabant, quẽadmodũ poſtea cũ ueniſſem ex temporis collatione cognouim⁹. Quin & ſomnus ſaluta-

7 *Parentes Gregorij ꝑ orationes undas incãtabant.*

ris,quo poſtq̄ tẽpeſtas parumper quieuerat, occupabamur, hoc nobis
oſtendit. Erinym.n.quandã,uiſu terribilẽ,& periculũ annunciantẽ,cœpiſ-
ſe mihi uidebar, nã exacte nobis hanc nox deſignabat. Alius quoq; qui
una nauigabat(erat aũt puer mihi admodũ acceptus, & charus,quiq; tẽ
peſtatẽ moleſtiſsime tulerat(matrẽ meã ſupra mare gradientẽ, nauemq́
8 accipientẽ,& haud multo labore ad terrã trahentẽ uidit. Cui uiſioni ipſe
quoq; credidit. Mare.n.quieuit,ac confeſtim inſula Rhodus nos excepit.
Verũ non multũ temporis poſt periculũ hoc elapſum eſt, cũ & nos do-
mum peruenimus,quemadmodũ noueramus Deo,ſi ſaluaremur, ſecun-
dum uotum enim nos obtulimus.

Vide Gregorium uouiſſe ſe deo ſi ſaluaretur in mari, & uoto ſatisfeciſſe. Quid ergo latras uota ſuperſtitioſa eſſe & p̄ſumptuoſa nec fieri debere? Quid etiam garris contra uota conditionata, quæ irridendo pactiones quaſdã cum deo eſſe dicis?

Proinde cõia hæc. Verũ iampridẽ quoſdã mirari arbitror,qui res illius
manifeſte norunt,q̄ his ita ſum⁹ immorati, tanq̃ ſolũ ad laudẽ pertineant;
tẽporis uero difficilimi memoriã hucuſq; diſtulerimus; ad quod ille pla-
ne ordinatus fuiſſe uidet̃;tanq̃ illa,quæ tũ facta ſunt, ignoremus,uel haud
magna fuiſſe cenſeamus. Sed age;& illa quoq; iã prædictis adiungere cõ
nabimur. Tulit tp̃s noſtrũ primum malũ, ſed ut arbitror & nouiſsimum,
Regẽ dei & rectæ conſiderationis deſertorẽ, qui rẽ parui operis eſſe puta
bat,ſi Perſas ſubiugaret,magnũ autẽ,ſi his adderet Chriſtianos. Cumq́
pariter dæmones eũ agerent,ac illud ei perſuaderent, nullã impietatis ſpe-
ciem obmiſit,ſuadendo,cõminando,decipiendo, pertrahens ad ſe nõ ſo-
lũ defraudando,ſed ui etiã cogendo. Et ubi latere poterat, inſidijs doloſis
mentẽ ſuffurabat̃:ubi uero minus,aperte potentia ſua abutebat̃,quo om-
nino cũcti caperemur,uel male affecti,uel ui etiam coacti. Hũc qs magis
q̃ pr̃ deſpexiſſe,aut diſſoluiſſe eſt repertus? Contemptus itaq; præ multis
alijs iudex eſt,præfectus ſagittarioꝝ cũ ſuis,quos ducebat, ut ſacras do-
mos noſtras occuparet,aut ſubiugaret. Cũ enim multos alios aggreſſus
fuiſſet,huc quoq; cũ eadẽ puenit intentione, ac tẽplum petebat cũ mãda-
tis. Verum tm̃ abfuit,ut quæ uellet peragere poſſet, ut parũ defuerit, quin
a patre meo excluderet̃. Id cũ p ſemetipſum intelligeret, aut ab alio quo-
dam conſulente audiuiſſet,licet pedũ dolore laboraret, diſceſsit,cũ ſacer
dos ira ac zelo contra eũ,tẽpli cauſa arderet. Cæteꝝ quonã modo contẽ
ptum magis oſtendere potuiſſet,q̃ q̄ publice orationibus,& totius po-
9 puli precibus ſceleſtũ feriret,ac nec tp̃s quidẽ timeret:priuatim uero no-
cturnã aciẽ opponeret,humiq; dormitando ſenſiles, & macie cõſumptas
domitabat carnes,ac lachrymis ſolũ rigabat,paulominus q̃ per annũ in-
tegrũ. Et hoc modo ſecretorũ cognitori philoſophabat̃. Corã nobis uero
latere conabat̃,ob oſtentationis,ut dicebat,euitationẽ, & omnino latuiſ
ſet,niſi ego ſubito aliqñ cubile ingreſſus humi dormitationis indicia dep̄-
hẽdiſſem,ac q̄ſiuiſſem;cuiuſnã hæc eſſent, noctiſq; myſteria cognouiſſẽ.

Pater Grego. per annũ integrum humi dormiẽs, orationibus & lachrymis deum placabat.

Sed & aliã quoq; eiuſdẽ tp̄is,ac fortitudinis narrationẽ accipite. Cæſa
rienſiũ ciuitas de pontificis diſceptabat electione, cũ unus obijſſet, alter
uero in locũ eius ſubſtituendus quæreret̃. Feruebat itaq; ſeditio,nec facile
ſedari poterat. Ciuitas enim illa ex ſui natura, admodũ hãc orbẽ ad ſedi-
tionẽ eſt procliua,cũ pp fidei ardorẽ,tũ cathedræ præſtantiã ſingularem.
Et hæc erant,q̄ contentionẽ plus accendebant. Aderant itaq; ep̄i quidã,
ut pontificẽ darent. Cum uero populus inter ſe diuiſus eſſet, & alius aliũ
proponeret,quẽadmodũ in talib⁹ fieri conſueuit, ſecundũ qđ unuſquiſq;
uel amicitia alicuius,uel pietate erga Deũ affectus erat; Tandem pp̄s uni

uerſus conſenſit,ut quendã ex primis inter eos uita p̄ſtantẽ, nondũ tñ di-
uino baptiſmate ſignatũ,inuitũ etiã raperent.Auxilio itaq; manus milita-
ris,q̃ tum forte aderat,illũ ſup gradũ poſuerunt,ac Ep̄is obtulerunt,rogã-
tes,ut illũ expiarent,& pontificẽ pronũciarent:interimq; p̄ſuaſionib⁹uim
quoq; intermiſcere nõ dubitabant,nõ admodũ decẽter, ſed magno fidei
feruore impellente. Verum enimuero nõ huius t̄pis eſt referre,quẽnam
illo præſtantiorẽ,aut ſanctiorẽ oſtẽderit t̄ps.Quid igiť factũ eſt?aut quo-
uſq; proceſsit ſeditio?Coegerunt, expurgauerũt,pronũciarunt, ſup thro-
nũ collocarũt,manu potius,q̃ uoluntate,& diſpoſitione ſpũs. Quod pa
tuit quidẽ ex ſequentib⁹. Nã poſtq̃ hæc peregerũt,& ad ſe reuerſi, uolun
tatis propriæ facti ſunt dñi, conſiliũ inter ſe inierũt, ſed utrũ ſpiritu bono
ignoro,attamen inierunt,& decreuerũt,neminẽ rerũ geſtar̃ autorẽ cen-
ſeri debere,nec electionẽ ritè eſſe factã. Nihilominus uiolentiã imputabãt
coacto,ac uerba quædã excipiebant,q̃ tum magis temerariè, q̃ pruden-
ter fuerant prolata.Cæterũ ſacerdos magnus,& iuſtus rerũ geſtarum cõ
ſiderator,nequaq̃ ijs,qui ita cenſebant,conſenſit, aut ſententiã laudauit,
ſed immotus permanſit,ac conſtans,non ſecus, ac ſi electus nequaq̃ fuiſ-
ſet coactus. Oportere enim cẽſebat,cũ uis cõmuniter fuiſſet illata, ut aut
accuſantes è diuerſo accuſarenť,aut ſi dimitterent,ipſis quoq; dimitterenť,
uel quod iuſtius eſſet,ut neq; dimittentib⁹ dimitterenť:ſi uero ipſi uenia di
gni eſſent,omnino & electũ culpa carere;ſi autẽ nec illũ,multo minus ip-
ſos:longe præterea ſatius eſſe tunc periclitari,& omnino contra tendere,
q̃ poſtea inſidiari,præcipue eo tẽpore,quo meli⁹ eſſet inimicitias iã cõtra
ctas diſſoluere,q̃ nouas ſuſcitare Et ita res ſe habebat. Aderat.n.Impera-
tor,Chriſtianis cõminans,& ob electionẽ iraſcebať. Minabatur & præfe
ctus. Ciuitas autẽ in magno conſtituta erat periculo,timens ne poſt diẽ il
lum ſuperſtes non foret,aut ſaluareť,ſeu ullã conſequi poſſet ueniã. Acce-
debat quod a fortuna quoq; in t̄pe fortunato irritata, & de peculatu ſu-
ſpecta fuerat,& innouatio,quæ cũ uiro illo acciderat, non ſecus habeba
tur,ac ſi pecuniæ publicę fuiſſent interuerſæ. Sed & gentis princeps quęre
bat quo pacto tẽpori gratificari, & electũ male afficere poſſet, erga quẽ
nec alias benigne ſe habebat,ſed ob diſceptationes ciuiles ab illo diſside
bat. Per epiſtolas itaq; electores, tanq̃ accuſatores uocabat,non iã mo-
deſte,ſed minis agens,ſub p̄textu,quaſi Imperator ita iuberet. Cũ igitur
ad ipſum quoq; Epiſtola fuiſſet miſſa,nequaq̃ perterritus eſt, neq; ut re-
ſcriberet,uel parũper diſtulit. Quanta uero ipſius fuerit fiducia,qualiaq;
ſpiritu reſponderit,ex reſcripto eius conſiderare licet.

Nos enim,inq̃t,fortiſsime præſes,ob cuncta, quæ agimus, unũ habe-
mus ſcrutatorẽ,& regẽ, qui nunc oppugnatis & de præſenti inquiret ele
ctione,quã illi legitimã,& acceptã fecimus. Quòd ſi q̃s alijs in rebus uos
honorare uoluerit, id admodũ facile efficere poterit: Ad hoc autẽ nemo 10
nos cõpellet,ut his uobis conſentiamus,tanq̃ haud recte,aut iuſta facta
ſint,quæ facta ſunt. Niſi uos,q̃bus fas non eſt, rebus miſcere noſtris,ac le-
gem talẽ ferre uolueritis. Has literas & præſes ipſe,cũ accepiſſet,admira-
tus eſt,tametſi aliqualiter fuerit indignatus,quẽadmodũ a multis, qui res
illius bene norant,eſt cognitũ. Hæc epiſtola & regis quoq; ſedauit impe
tũ,ac ciuitatẽ liberauit a periculo:nec male addiderim, nos a turpitudine.
Hoc parui ciuis opus fuit,& qui ſecundas cathedræ partes habebat. Ve-

Vides q̃d laicis magiſtratibus fas non ſit ſacerdotum rebus ſe immiſcere? Vnde ergo quidam nunc illis in ſacerdotes & eccleſias poteſtatem o-

omnem tribuere conã tur? Hoc ne tolerauit ſanctus hic uir, ant magnus antiſtes Am broſius?

rũ longe melius eſt in talib⁹ eminere, ꝙ a ſublimi ẽt throno uerba facere, & rebus potius excellere, quàm nominibus.

Cæterũ quis a noſtro orbe adeo eſt remotus, qui & hoc, quod ex geſtis eius ordine fuit nouiſsimũ, ſed rei magnitudine uel præcipuũ ignoret? Conflictabaẽ ciuitas illa ſeditione noua, ob cauſam eandẽ, cũ cito ſubtractus eſſet, qui bene fuerat coactus, & ad dñm peregrinatus, pro quo generoſe, & uiriliter in perſecutionibus decertauerat. Eratq; ſeditio quanto feruentior, tanto ẽt turbulentior. Non enim latebat is, qui præ alijs excellebat, quẽadmodũ nec ſol inter ſtellas deliteſcere poteſt, ſed ualde erat conſpicuus, cũ alijs cunctis, tũ populo electo, & puriſsimo, necnõ ijs, qui circa gradus uerſabanẽ, ac Nazaræis, qui apud nos ſunt, q̃bus ſolis aut potiſsimũ primus ĩminebat conflictus. Eccleſiæ enim a malo erãt immunes, pariter & opulentiores, ac potentiores, ſed omnis impetus, ac ſeditio inter plebẽ erat, ac prçcipue uiliſsimã. Cæterũ nunc mihi periculũ imminet, ne regimen populare plus cõpoſitum ꝙ noſtrũ, cum quo gratia celebraẽ diuina, cenſeã; ac meliorẽ taliũ diſpẽſatorẽ timorẽ, ꝙ rationẽ putẽ: poſtꝙ quidam ex recte ſentientibus cõtra aliũ uenit, te caput ſacrũ, ac diuinum relinquens, qui manibus dñi eras fictus, qui iugo carebas, inops eras, ſine carne, ac fere ſine ſanguine, q in ſermonib⁹ utebaris ratione, qui inter philoſophos ſapientia prçſtabas, qui in mundanis ſupermundanus eras, qui in honeſtis plusꝙ honeſtiſsimus: Te meũ illum amicũ dico, & cooperatorẽ, animæ meæ partẽ ingentẽ, ut quid dicã audacius, uitæq;, ac doctrinę ſociũ. Vellẽ ſane hic ut ſermo liber eſſet, ac te in alijs depingeret, ac non in præſentia tua talia exquireret, plurimaq; propter adulationis ſuſpicionẽ obmittere cogereẽ. Sed ut loquerer ratio cõpulit; ſpiritus. n. nouit illũ qui eius ſit, & cur non? Obſtat autẽ inuidia; id cũ ſit, loqui erubeſco. Vtinã autem nec cum alij loquunẽ, & exacte noſtra comicis inceſſunt cauillis, audirem. Hæc breuiter tranſcurrimus, non ſec⁹ ac fluuij, q inter petras labuntur, ſilentio honorantes quæ uere digna exiſtunt. Nunc uero ad ſermonis progredimur reliquũ. Pater itaq;, cũ ſpiritus eſſet, exacte nouerat quæ ſpiritus eſſent, ac ideo cenſebat nihil humile ſapere oportere, neq; per cõmendationes, aut præiudicationes pugnare, ac fauori plusꝙ deo tribuere, ſed ſolũ ad Eccleſię utilitatẽ, & ſalutem cõem reſpiciendũ eſſe. Quapropter ſcribebat, admonebat, cõponebat, populũ, ſacerdotes, necnon alios, qui ad gradũ pertinebant, obteſtabaẽ, eligebat, calculũ ferebat, licet præſens haud eſſet: Caniciei tribuebat, ut autoritate fungereẽ, quẽadmodum domeſticis, ita & alienis. Tandẽ cum electio canonice fieri deberet, unuſque, qui pronunciari debebat, numero deſtituereẽ, e lecto, ſenectute, & ægritudine degrauatus, ſurrexit, & ad ciuitatẽ iuuenili perrexit animo, ſeu potius corpore ferebaẽ mortuo, ac parumper ſpirante: feſtinationẽ illam, pulchrum ſibi ſepulchrũ fore cenſens, ẽt ſi quid eum pati oporteret. Quin & tunc quoq; ſignum non incredendũ eſt factum. Conualeſcit labore, iuueneſcit promptitudine, diſpenſat, ordinatur ille, collocat eũ in thronum, cum pompa producitur, non amplius ſella uili, ſed archa utens diuina.

Cæterũ longanimitatẽ, quã paulo ante laudare ceſſauerã, hic rurſus, & abundantius oñdere conabor. Siq̃dem cũ ægreferrent cõpresbyteri, ꝙ tã turpiter fuiſſent deuicti, pariterq; ob potentiã ſenis in reb⁹geſtis indignarenẽ, ac ipm̃ conuicijs impeterent, ſolũmodo tolerando ꝑualuit, & ut ſu-

perior fieret, magnũ in mãſuetudine auxiliũ repperit, ac ne maledicẽtib⁹
remaledicerent. Cur.n.moleſtũ eſſet, cũ re ipſa uiceris, ſi linguæ petulantia
etiã uincaris? Ita igiť illos placauit longanimitate, accepto ẽt in ſententiæ
auxiliũ tpe; ita ut illi loquẽdo defatigarenť, ac ideo deſiſterent, indignatio
nẽ in miraculũ mutantes, ob priora pudefacti, illoq; patriarcha, legislato-
re, & iudice uterenť, omni odio penitus abiecto. Eiuſdem zeli fuit contra
hæreticos controuerſia, cũ nobis bellũ indicerent, una cũ impietate regia,
tanq̃ nos ſubiugaturi, & alijs adiuncturi, cũ ferè cũcti iã ſeruirent. Tũ.n.
non paruã nobis conciliauit partẽ, ac tã per ſeipſum, q̃ per nos, qbus præ-
erat, illis tanq̃ truculentiſsimis reſtitit feris; noſq; tanq̃ catulos non inge-
neroſos, ad pietatis exercuit ſtudiũ. Cæterũ in uno uos ambo inculpo, ſed
nolite mihi ob loquendi audaciã indignari: Siquidem qd me perturbarit,
enarrare pergã, etiã ſi id mihi ſit moleſtius. Nẽpe q me uitæ malis indignã
tem, & ſolitudinis amantẽ, ita ut ignorẽ num qs alius, q apud nos ſunt, ta
liter, & cõmunẽ hanc tẽpeſtatem, & puluerẽ, queadmodũ habeo celeri-
ter euitare contendentẽ, & ad ſecuritatis portũ perducere conantẽ, haud
ſcio qũo oneroſo, & inſidianti animarũ foro huic me implicantes, per ho-
norabile ſacerdotij nomen tradidiſtis. Vnde iã pleraq; euenere mala, alia
uero ſperanť. Quid enim intereſt? Si uel iam patiaris, aut in futurũ deſperes.
Licet ratio aliud ſuadeat, & id, quod melius eſt, ſibi polliceatur.

Proinde nec illud ex bonis eius præterierim, qđ planè tolerans erat, &
in aduerſis ſuperior. Vltima uero ægritudine, admodũ eſt afflictatus, qm̃
ſenectus cũ illa cõcurrebat, eaq; longæua, & lubrica. Sanè qđ ægrotaret,
cõmune illi cũ cæteris erat hoíbus, hoc uero nequaq̃ cõmune, ſed admo-
dũ ſibi propriũ, ac reliquis adhærens mirandis, q nullo non tpe morbi af
fligereť incõmoditate, ac ſæpius quidẽ in die, nõnunq̃ etiã horis ſingulis:
ſolũmodoq; miniſterij confortabať tpe, tum enim paſsio eũ relinquebat,
tanq̃ mãdato quopiã effugareť. Cũ aũt circiter annos uixiſſet centũ, fine
Dauidicorũ terminorũ, tẽporis eius, quo nos uiuimus, in ſacerdotio uero
quadragintaquinq;, menſura uitæ humanæ, in ſenectute bona uitam fini-
uit. Et hoc qũo? In orationis uerbis, & figuris, nullius prauitatis ueſtigia,
ſed plurima uirtutis relinquẽs monimenta. Nil mirũ igiť ſi ueneratio eius
pluſq̃ humana, omniũ hominũ celebreť linguis, & cogitationib⁹, nec fa-
cile reperiri põt, q eius recordeť, qn nõ ẽt imaginationẽ amet, & hãc ſcri-
pturam manu admoueat ori. Talis itaq; uita eius fuit, taliſq; uitæ finis, & II
impletio. Cæterũ poſtq̃ neceſſe erat, ut memoria de eius relinqueretur
magnanimitate, qd magis oportebat, q̃ tẽplum hoc Deo, & nobis erige
re? In cuius ædificatione pauca quidẽ populo iniunxit, plura uero ex facul
tatib⁹ proprijs ſubminiſtrauit: opus nequaq̃ ſilentio dignũ, magnitudine
quidẽ ſup multa, pulchritudine aũt ferè ſup oía. Octo.n.lateribus rectis
in ſeipſum concurrit: Columnis uero, & porticuũ pulchritudine in altum
ſurgit, ita ut ſtructura eius nequaq̃ cedat naturæ. Supernè aũt a cœlo illu
ſtratur, ac largiſsimis lucis fontib⁹ aſpectũ illuminat, tanq̃ lucis habitacu
lum uerũ. Vndiq; aũt materia excurrit, & cingiť ſplẽdida, idq; lateribus
æqualib⁹, ita ut multũ interius ſpacij cõprehendať. Porticib⁹ uero, & am-
bulachris reſplendet ſpecioſis, quib⁹ a longè accedentes excipiunť, ut in-
terim externũ ornatũ dicere obmittam: ueluti lapidis quadrupedis, in co-
mæ formã faſtigiati, magni, ac perpulchri: quantũq; ſedilia marmorea, &

*Tu qui adeo uehe-
mẽter reprehendis,
& crimine non care
re dicis, tãtas opes in
extruendis, ornandis
locupletandiſq; tem-
plis inſumere, unde
qũo magnus Theolo-
gus laudet patrem
a mirabili, magnani
mi & præditi tem
pli ſtructura. Hoc aũ
tem ideo facis, ut te*

& tui ſimiles ab his effutiendis inſanijs cōpeſcat, diuini enim ſpiritus inſtinctu hæc conſcripta fuiſſe ſemper aſſeruerim. Quoniam in his quæ ad dei gloriam cedunt, nunquam ſatis, nedū nimiū reperi poteſt.

capita angulos exornent. Et ꝙ lapis ꝓuincialis nihil ſit peregrinō īferiort
necnon zonas diuerſas & uarias prominētes, & inſculptas a fundamēto
uſq; ad uerticē. Qui cum uiſum terminat, ſpectatorē etiam fatigat. Verū
quo pacto ſermo tanti temporis & manuū laboris opus adeo breuiter ex
plicare poſſet? Hoc ſolū dixiſſe ſufficiat, ꝙ cum aliæ ciuitates multis cum
publicis, tum priuatis ornatæ ſint ædificijs, hoc ſolū præualet, ac nos plu-
ribus reddit celebriores. Et tēplum quidē ita ſe habet. Verum qm̄ et ſacer
doce opus erat, illū quoq; domeſticū dedit. Vtrum uero ſcd̄m templi di-
gnitatē, neq; uaq; dicere habeo, præterq; quod dedit. Sed quia ſacrificia ēt
requirebantur, & illa quoq; adiunxit, afflictiones filij, & in aduerſis tole
rantiā; ut Deus ab eo haberet fructificationē rationalē, uictimā ſpiritalē,
pro ſacrificio legali rectè expenſo. Cæterū quid ais, pater? ſunt'ne hæc
ſatis? recipiſq; laborū retributiones, quos ob meos exhauſiſti ſermones,
laudemq; hanc: ſiue præmiſsiuā, ſeu funeralē, tribuiſq; pacē ſermoni, mo-
re ueteri, hicq; illū terminas, quo fugias ſatietatē, ſi qua hodie accidit? aut
12 adhuc additionē aliquā q̄ris? Sed terminas, ſcio: ſufficit enim, hoc tñ ad-
dere permittas. Oſtende nobis, ubi nā ſit gloria, & lumen, quod circū te
eſt, & circa tuā paulópoſt uxorē, nec nunc filios, quos ꝓoccupaſti, meq;
eiſdē ſuſcipe tabernaculis, aut nihil ēt, aut parumper in hac uita mali pa-
tientē: & priuſq; ad tabernacula perueniā, dulci illo lapide, quē ambobus
ſtatuiſti ſolare, quo hic etiā tuū ueneretis ſacerdotē, & nomine parē: po-
puloq; tuo ueniam concede, tā illi, qui tibi cōmiſſus fuit, q̄ qui gratię tuæ
particeps eſt factus; tuteq; illos dirige, præcipue uero paſtores omnes, et
epiſcopos cunctos, quorum tu Pater uocaris, ac pręſertim illum, qui a te
eſt coactus, puterne tñ, & ſpiritaliter, ne omnino te inculpē tyrannidis.

Cūm hæc omnia uideas in ſanctis, quid habes quod ultra loquaris hæretice? Nonne hic legis ſanctorum gloriā & lumen? Poteſtatem alios ſuſcipiendi in dei tabernacula, concedēdi ueniam populo, & dirigendi epiſcopos omnes. Demum ſanctorum inuocationē?

Tibi uero, o meorū ſermonum, & cōmotionū iudex, ſi ſatis de his diſ-
ſeruiſſe uidemur, & ut deſiderio noſtro dignū fuit, decerne, & habebimus
ratū, quandoquidem calculus tuus omnino concordat cū Deo. Si autem
infra gloriam patris, ac ſpem tuā uerba fecimus, ut nobis auxiliū ferto, ac
bonis illius tuā impertias uocē, q̄ non ſecus expectatur, q̄ imber tempe-
ſtiuus. Omnino autem te in rebus maximis debitorem habet, & tanquā
paſtorem paſtor, ac tanquam pater filium in charitate. Quid mirū, ſi per
te intonat orbi, ipſeq; aliquantiſper tua fruitur uoce?

Proinde quid reliquum eſt? ſcilicet ut ſpiritali Sarræ, magni patris no-
ſtri Abraham conſorti, & contemporaneę conuenientia philoſophemur.
Non eadem o mater, dei natura eſt, & hominū, ſeu potius diuinorū oīno,
& terreſtriū. Apud illa.n. eſſe imutabile ē, & īmortale, necnō ſuū, & eorū,
quæ pertinent ad eſſe: ſolidorū enim ſunt ſolida. Noſtra uero quo pacto
ſe habent? Fluunt, & aguntur, ſubindeq; aliam accipiunt immutationē.
Vita igitur, & mors, licet, ut dicitur, plurimū inter ſe diſtare uideantur, in-
ter ſe tamen conueniunt. At quo pacto, cū opponantur? Quoniā uita ex
corruptione matre noſtra initiū ſumit, ac ſemper per corruptionem præ-
ſentis tranſit exceſſus, donec uitæ huius diſſolutionē in corruptionem uer
tat. Mors uero a præſentibꝰ malis liberationē habet, ac ſæpius ad uitam
perducit ſupernam. Ac ideo ignoro, num proprie mors uocari debeat, cū
nomine potius, q̄ re terribilis exiſtat. Periclitamur igitur ne paſſionem
quodāmodo patiamur irrationalem, cū timeamus, quę terribilia nō ſunt,
quæ uero terrore digna, tanquā potius eligenda ſouemus. Sola uita eſt,

ut ad uitam reſpiciamus. Sola mors peccatum; animæ enim eſt pernicies. At reliqua, quæ nonnulli magnifaciunt, ſomniorũ ſunt uiſiones, quæ in rebus ludunt exiſtentibus, animæq́ phaſmata deceptibilia.

Cum igitur mater mea ita habeamus, nec uitam hanc nimis magnam ducamus, neq; ob mortem nimia afficiamur triſtitia. Quid enim moleſti patiamur, ſi hinc ad uerã tranſcẽdamus uitam? ſi a uerſutijs, captionibus, ſatietate, ac turpium rerũ collectione liberemur? ad ſtabiliaq́ & nequaq̃ fluxa pertingamus? ubi parua luminaria circa lumen magnũ lætos ducemus choros. Verũ perturbat te ſeparatio; ac ſpes te lætificet. Sed moleſta eſt uiduitas: At illi nequaq̃ moleſta. Et ubi eſt dilectionis mandatũ? ut tibi bona optes, proximo uero impartias aduerſa. Quid aũt omnino moleſtũ eſſe poteſt illi, quæ paulo poſt diſſoluetur? Prope eſt hora fatalis, triſtitia, haudquaq̃ eſt conſtantia. Ne oneremus leuiſſima cogitationibus ingeneroſis. Re magna priuati ſumus; ſed & nacti ſumus. Siquidẽ priuari omniũ eſt, conſequi uero haud multorũ. Non hoc te flectat, ſed illud cõſoletur. Quandoquidẽ rationabilius eſt, ut melius uincat. Tuliſti mortẽ liberorũ adhuc iuuenũ, & ad uiuendum aptiſſimorũ perq̃ uiriliter, ac philoſophice, ferto etiam corporis depoſitionem ſenilis; cũ iam uita in ſenſibus quoq; ęgrotaret impaſſibilibus, licet animæ tonus perduraret inuiolabilis. Sed curatore indiges. Vbi aũt eſt Iſaac ille tuus, quẽ tibi pro omnibus reliquit? Pete ab ipſo parua, nempe manuductionẽ, & ſeruitutem: retribue aũt magna, benedictionem maternã, & orationes, necnon libertatẽ uenturam. Cæterũ indignaris, q admoneris; ſed & hoc laudo. Multos enim admonuiſti, quos longum tempus ſub tuum perduxit intellectum, ac ideo ſermo noſter nihil ad te, quæ admodum ſapiens exiſtis, pertinet. Sit igitur lugentibus conſolationis remedium commune, ut homines, cum homines præmittunt, eo fruantur.

VITA SANCTI BASILII CÆSAREÆ CAPPAdociæ Epiſcopi per D. Gregorium Nazianzenum ſcripta.

Eſt oratio, 8. in numero orationũ eiuſdem.

CVm Baſilius magnus ſemper nobis ſermonũ argumẽta prę ſtiterit, plus enim meis celebratus eſt orationibus, q̃ nemo unquam proprijs; reſtabat, ut nunc quoq; ſeipſum in argumentũ certaminis exhiberet maximũ ijs, qui eloquẽtiæ operam impendunt. Arbitror aũt, ſi quis in ui dicendi experientiam facere, deinde illam uel mediocriter expendere, ac unũ ex omnibus ſibi argumentũ proponere uoluerit, non ſecus ac pictores tabulas exemplares, ſolũ hoc tanq̃ ſermone dignũ ſumpturum, ac præ cunctis alijs electurũ. Tantum opus eſt de laude uiri huius dicere, nõ ſolũ nobis, qui iam pridem omni dicendi glorię renũciauimus, ſed ijs etiã, quibus oratio uita eſt, & qui hoc unũ, ac ſolũ curant, ut talibus excellant argumẽtis. Sic ita de his ſentio, & ut mihi perſuadeo, admodum recte.

Cæterum ſi nunc ſermonibus haud utar, ignoro ad quid aliud illis dehinc uti debeam; aut qua re mihi ipſi plus gratificari poſſim, ſiue laudatoribus uirtutis, uel ſermonibus ipſis, q̃ ut uirũ hunc admirer. Proinde ſatis mihi erit, ſi debitũ hoc tantum delibauero. Debitũ enim eſt bonis, ac ſi quid aliud, inter alia de ſermone ſermo. Illis enim pariter ad uoluptatẽ ce-

dit,obiterq́; adhortatio fit ad uirtutem. Quorũ enim laudes noui,horum, & maniſeſte retributiones eſſe ſcio. In nulla igitur re ex omnibus accidit, ut non ſint omniũ. At in ſermonibus utrinq; res ſe male habet, ſiue ad dignitatem prope accedant, ac uim ſuam oſtendant: ſeu plurimum deſtituant,quod omnino neceſſe eſt accidere ijs,qui uirum hunc laudant,ut re ipſa ſe uictos demonſtrent, inſuper eum, quem laudandum ſuſceperunt, ſermonis ui præſtantiorem eſſe fateantur. Quæ igitur ne ad dicendũ perpulere,& ad hoc deduxere certamen,hæc ſunt.

Proinde nemo miretur, ſi ego poſt tanti temporis interuallũ, ac poſt tot laudatores,qui illũ publice ornarunt,ac priuatim, hoc ſungor officio. Anima enim diuina, & in omnibus mihi tam nunc, q̃ prius ueneranda, ignoſcet. Quemadmodũ igitur cũ adhuc nobiſcũ ageret,multa meorum meliori omnino termino,& amicitiæ lege emendabat(haud enim me dicere pudet,q omnibus uirtutis lex erat)ita nunc poſtq̃ ſuper nos euaſit, nobis parcet:parcent & una feruentiores è uobis uiri huius laudatores, ſi ſaltem alius feruentior eſt alio. Nec hi ſolũ,uerum omnes, qui in laude hominis pares ſunt honore. Non enim ob negligentiam id,quod decuiſſet, eſt obmiſſum;nunq̃ enim tam negligẽtes,uel in uirtutis,uel amicitiæ erimus officio,neq; alijs potius laudem conuenire,q̃ nobis putabimus. Verũ ſub initiũ loqui cunctabar. Dicatur enim ueritas, quemadmodũ ij, qui ad ſacra acccedunt,priuſq̃ auditu & mente ſint purgati. Deinde nõ ignoratis (ad memoriam enim pariter reducam)quantũ interim, dum ueritatis ſermonem exercui,ſim periclitatus, bene coactus, & ſecundum Deum forte peregrinus effectus:& neq; ex ſententia generoſi illius ueritatis pugilis, ac nihil aliud ſpirantis, q̃ ſermonem pium,& orbis totius ſalutem. In ijs enim,quæ ad corpus pertinent, nequaq̃ fortasſis confidendũ eſſe dicere oportet,uiro generoſo,& qui ſupra corpus eſt,priuſq̃ hinc transmigrauerit,& qui penitus nihili facit animę bona,quę a uinculis coërceri poſſunt: & ita hic ſiſtantur,quæ ad reſponſionem ſpectant. Non enim,ut arbitror, opus eſt ut prolixiores de illa fiant ſermones,pręcipue apud eos,qui maniſeſte noſtra cognoſcunt. Ac ideo iam ad laudem ipſam eſt accedendũ: ſermoni uero Deum illius præparo, ne uirum laudibus meis afficiã iniuria, ne'ue multũ diuerſe ab alijs incedã; tametſi omnes fortasſis deficiemus, quemadmodũ ij,qui cœlũ,& ſolis intuentur radios.

Proinde ſi illũ uiderẽ genere, & ijs,quę ex genere ſunt gloriari,aut omnino re aliqua parua,& ijs,quibus in terrã reſpicientes extolli ſolent,alius utiq; heroum uideretur catalogus, ſi ea recenſere uellemus, quæ de illo temporũ afferre poſſemus ſerie. Immo nec hiſtorijs cõcederemus,ut plus q̃ nos haberent,ſed & in eo plane pręſtaremus, quod eũ nec fictionibus, aut fabulis,ſed rebus ipſis,quarũ mihi teſtes exiſtunt,ornaremus. Siquidẽ multas nobis de eo Pontus ob patrẽ ſuppeditat narrationes, miraculaq́; nequaq̃ priſcis inferiora. Multas etiam ſolũ meum patrium, ueneranda Cappadocia nõ minus iuuentutis altrix, q̃ equorũ generoſorũ procreatrix. Vnde nos generi paterno conferimus maternũ. Sane quinam numeroſioribus,aut maioribus ornati fuere præfecturis, adminiſtrationibusq; publicis? Quinam in aulis regijs potentia plus floruerunt, & opulentia, necnõ throni ſublimitate, honoreq́; populari, ac ſermonũ ſplẽdore? Quę cuncta,ſi uellemus, recẽſere poſſem⁹. Sigdẽ nil eſſent Pelopidæ,& Cecrodidæ,

tized by Go

pidæ, necnon Alcmeones, Æacidæ, & Heraclidæ, & quibus nil eſt ſublimius. Qui cũ nihil ex domeſticis manifeſti, quod referre poſſent, haberẽt, ad obſcuriora confugerunt, dęmonibus quibuſdam, ac deis, necnon fabulis progenitores infamantes; quorum uenuſtiſsima fuere incredenda, planeq́ credentium iniuria.

Cæterum poſtq̃ nobis ſermo de uiro eſt, qui dignũ eſſe duxit, ut nobilitas ſecundũ uirum iudicaretur, & nequaq̃ deceat, ut formæ, & colores ex ſeipſis cenſeantur, aut equi generoſiſſimi, uel abiectiſſimi; unum, aut duo extraria depingemus ex ĳs, quæ ſub initio illi indita fuere, eaq́ uitæ eius peculiaria, & quibus potiſſimũ in loquendo gaudebat; ſicq́ deinde ad ipſum conuertar. Aliĳs igitur aliud ſit decus, ſiue generis, ſeu rerũ ſingularum, minorũ, ſeu maiorum, tanq̃ hæreditas quædam paterna, a longe, uel proxime incipiẽs, ac ad poſteros ſe extẽdens. Baſilio uero utriuſq; generis, inſignia fuere pietas, quod quidẽ nunc ſermo oſtẽdet; perſecutio erat, & perſecutionũ ſæuiſſima, ac grauiſſima. Scientibus Maximinũ dico, qui cũ ex multis, qui nuper fuerant, pullulaſſet, omnes modeſtos fuiſſe oſtendit. Siquidem multa flagrabat audacia, & ut impietatis coronaretur potentia ſatagebat. Hanc multi ex noſtris ſuperarũt pugilibus, & ad mortem uſq; decertarunt, & ante mortẽ parumper, ſolũ tandiu relicti, ut uictoriæ ſuperuiuerent, & non una cũ certaminibus abirent, ſed aliĳs reſeruarentur. Aliptæ uirtutis, martyres uiui, ſtatuæ ſpirantes, præconia tacita. Multis igitur enumerandis, tempus quoq; illud auo Baſiliĳ, ac parentibus, qui omnem pietatis exercuerunt uiam, pulchram hanc attulit coronidem. Siquidem ita erant animati, ac præparati, ut omnia facile ſuſtinerent, ob quæ Chriſtus eos coronat, qui certamina, quæ pro nobis pertulit, imitantur. Quoniam uero oportebat, ut certamen legitime peragetur, lex aũt martyrĳ perſecutis parcit, & imbecillioribus, ne ultro ad agonem procedant: Cũ uero præſentes ſunt, ne ſubterfugiant, iubet. Hoc.n. audaciæ, illud uero eſt ignauiæ. In hoc ideo illi honorantes legiſlatorem, quid machinantur, ſeu potius ad quid feruntur a prouidentia, quæ cuncta illorũ gubernat? Ad ſyluã quandã in Ponticis fugiunt montibus; ſunt autem ibi q̃ plurimæ, denſæ, ac late ſe extendentes, admodũ paucis fugæ utentes comitibus, cibiq́ miniſtris. Aliĳ igitur tẽporis admirentur longitudinem, ſiquidẽ ut plurimũ ibi, ut aiunt, ex fuga ſunt cõmorati annos circiter ſeptem, paruo uictu, ac tenui, uti credere par eſt, & fortuito corpora ſuſtinentes ſub dio, in pręcipitĳs, frigoribus, & caloribus afflicti. Deſertũ præterea inhoſpitale, ab omniq́ cõione, & ſocietate humana ſeiunctum, permoleſtũ fuit ĳs, qui olim honorati, & multis ſatellitibus culti fuerant.

Ego uero quod his maius eſt, & mirabilius, dicere incipiam. Et nemo mihi fidem deneget, ſiue non magnũ cenſeat, perſecutiones, ac diſcrimina propter Chriſtũ exantlata, male ſentiens, & admodũ periculoſe. Deſiderabant quippiam generoſi, & quod ad uoluptatem deſeruiret temporis laborantes longitudine, & neceſſariĳs iam ſatiati. Nec tamẽ ea, quæ olim Iſraẽl, pertulerũt, quoniã minime murmuratores erant, quemadmodũ illi cũ in eremo poſt fugã ex Ægypto affligebantur, tanq̃ Ægyptus melius eis, q̃ deſertũ fuiſſet, quoniam abũde lebetes carnibus ſuppeditaſſet plenas, cũ aliĳs, quæ ibi reliquerant. Lutũ enim, & laterũ fictio nullius tũ momenti propter ſtultitiam penes eos erat, ſed alia, tanq̃ magis pia, & fide-

liora,proferebant. Nunquid ex incredendis eſt dicebant,quod,cũ miraculorum ſis Deus,populũ peregrinum, & fugientem large pauiſti in deſerto,ita ut illi panem per pluuiam demitteres, & coturnice exaturares, ac eos non ſolũ neceſſariis,ſed & ſuperfluis nutrires:qui mare diuiſiſti, & ſolem firmaſti,ac flumina ſiccaſti? Sed & alia recenſebant, quæ fecerat. Anima enim in talibus hiſtorias amare ſolet, & Deum miraculis laudare q̃ plurimis. Ac ideo nobis cibũ dicebant hodie largire,ac delicate nos pietatis pugiles paſce. Siquidẽ multæ ſunt beſtiæ, quæ diuitũ effugerũt menſas;quẽadmodũ olim & noſtras,qui i his latitamus montib.⁹ Multæ etiã aues comeſtibiles,ſuper nos deſiderantes uolant. Ex quibus quid a te ſolum uolente capi nequit? Talia dicebant,& uenatio aderat, cibus ſpontaneus, inemptus, omnifarius. Cerui turmatim ſuper tumulis apparentes, admodũ ingentes, admodũ pingues, admodũ prompti ad iugulationẽ. Solũ hoc percipi nequibat,quod moleſte ferrent,ſi non celerius aduocarentur. Et hi quidẽ nutu trahebantur,alii aũt ducebantur, quonam perſequente,aut cogẽte? nemine. Quibus equis? quibus canibus? quo latratu? aut clamore? aut quibus iuuenibus uenationis exitus præoccupantibus? legibus orationis ligati, & petitionibus iuſtis. Quis talem nouit uenationem ex iis,qui olim fuere,ſeu nũc ſunt? Proh miraculũ: Ipſi uenationis erãt pennarii. Quantum placebat,uoluntate ſolũ detinebatur. Quod uero ſuperabundabat, ſiluis ad ſecundã remittebatur menſam. Habebant igitur obſoniorũ artifices frugales,cœnam decentẽ, conuiuæ grati, præambulũ iam ſperatorũ,miraculum præſens,ob quod ad certamẽ,pro quo hæc ſuſtinebant,promptiores fiebant. Et hæ meæ ſunt narrationes.

Tu uero tuos mihi recenſe uenatores,Oriones,& Actęones,uenatores infelices,perſecutor meus,qui fabulas miraris, & ceruã pro uirgine ſuppoſitam;ſi tibi aliquid tanti eſt ad contentionẽ, etiã ſi cõcedamus, nequaq̃ fabulam eſſe,quæ narratur,quemadmodũ ſermonis reliqua,& ualde turpia. Quid enim opus erat retributione,ſi uirgo ſaluata erat,ut hoſpitũ doceretur cædes, & inhumanitas pro humanitatis diſceretur retributione? Et hoc quidẽ tale ex multiſq; unũ,& pro multis,ut meus eſt ſermo. Et illud percurri,non ut Baſilio aliquid gloriæ adderem; nequaq̃ enim mare indiget fluminibus,ut in illud exonerẽt,licet multa influant,ac magna. Neq; ut aliquid afferrẽ laudis ei qui nunc celebratur;ſed ut oſtenderẽ,quænam illi ab initio affuerint,& ad quale exemplũ reſpiciens tantũ præcelluerit. Etenim ſi magnum eſt aliis, ut aliquid a maioribus ad gloriæ accipiant ſplendorem,longe maius eſt illi,ut maioribus a ſeipſo aliquid addat, non ſecus ac fluuius currens.

Cæterũ de cognatione maiorũ,non minus ſecundũ uirtutis, q̃ corporis cõparationẽ,multa quidẽ & alia extant indicia,ueluti pauperũ ſuſtentatio,hoſpitũ exceptio,animæ per temperantiã purgatio, facultatũ portio Deo conſacrata. Res,cui nondũ tunc multi ſtudebant,quemadmodũ nunc ex primis auctũ,& honoratũ eſt exemplis. Necnon alia, quæ Ponto,& Cappadocibus impenſa ſatis ad multorũ aures implendũ forent. Mihi uero bonorũ generatio filiorũ, res uidetur maxima, & clariſſima. Siquidẽ numeroſam,& pulchram prolem fabulæ fortaſſis habent:nobis autem experiẽtia hos contulit,ita factos,ut ſi & non taliũ eſſent parẽtes, ſibiipſis ſufficerent ad gloriã. Talium aũt exiſtentes patres, etſi ipſi non

tam clari eſſent uirtute, omnes ſuperarēt prolis felicitate. Equidē unum, uel duos laude dignos naſci, naturæ quiſpiā aſcribere poſſet: at præcellen tia in omnibus, manifeſte parentū laus eſt. Quinimmo beatiſsimus facer dotū, ac uirginū numerus oſtendit eos, & qui nuptiali iugo ſunt alligati, nullū damnū in æquali uirtutis excellentia perpeti, ſed ob uitæ potius ele ctionem, aut conuerſationem talia facere.

Quis igitūr ignorat Baſilij huius patrē, Baſiliū magnū penes omnes nomen, qui optionē paternā eſt aſſecutus (ne dicā ſolus) ac ſiquis alius inter homines: nā cum omni uirtute pręditus eſſet, a ſolo filio prohibitus eſt, ne partes haberet primas? Quis ignorat Emmeliā, quæ ab eo, quod fuit, nomen eſt ſortita, aut facta, quod appellata fuit? Vnde iuſte cōcinnitatis cognomine ornata extitit, quæ illud inter mulieres eſſe uiſa eſt (ut breuiter dicā) quod ille inter uiros. Ac ideo ſi neceſſe fuiſſet, ut omnino mos gereretur naturæ, & is, quē nūc laudamus, hominib⁹ daretur, quēadmodū olim ueterū quidā, qui a deo ob cōem utilitatē orbi ſunt conceſſi, nequaꝗ conueniſſet, ut ex alijs potius, ꝗ talibus naſceretur parentibus: neqꝫ ut ij ab alio magis, ꝗ hoc, parentes nominarentur.

Cæterum quicquid ipſe recte egerit, iā enumerare incipiem⁹: nā poſtꝗ laudis primitias, lege perſuaſi diuina, quæ parentibus cunctū honorē tribuere iubet, cōmemorationi horꝫ dedimus, ad illum iā tranſibimus, hoc tm̄ addentes, quod & omnibus uere dictū uideri puto, quid illum cognorunt, nobis, cū eum laudamus, ſola eius uoce opus eſſe. Ipſe.n. materia eſt ſplendida laudantib⁹, ſolusqꝫ materia ſermonis uiribus dignus. Pulchritudinē uero, fortitudinē, & ſtaturæ proceritatem, quibus multos gaudere uideo, laudare uolentib⁹, & ijs relinquo, qui rebus ſtudent minutis, & circum corpora uolutant; non quia his minus, ꝗ alius quiſpiā præditus fuerit, cū adhuc iuuenis eſſet, ac nondum carnē philoſophia perdomuiſſet. Sed ne mihi, quēadmodum inexpertis accidat pugilibus, qui uires temere, & ſuperuacaneis euacuant certaminib⁹, ac ideo inferiores ſuo tēpore inueniuntur in ijs, ex quib⁹ uictoria acquirit, & ob quæ coronæ pronunciātur. Quæ autē arbitror, nequaꝗ uideri ſuperuacue dici, ne oratione a ſcopo aberrem, ea quoqꝫ laudabo.

Arbitror igitūr cunctos fateri, qui mente ſunt prędití, inſtitutionē diſciplinarum primū ex bonis noſtris eſſe; nō ſolum generoſiorē illam, & noſtrā, quæ omnē ſermonis faſtū, & contentionē deſpicit, ſolaqꝫ ſalutis & rerū intellectualium continet pulchritudine; ſed & externam, quā Chriſtiani pleriqꝫ tanꝗ inſidiatricē, ac deceptricem, & ꝗ a deo ſegreget deſpiciunt, male ſentientes. Quēadmodū enim terra, & cœlū, necnon aer, & ſimilia, non ideo ſunt contēnenda, quia quidam male his ſunt abuſi pro deo ea, quæ dei ſunt, uenerantes. Ita ēt quicquid utilitatis ex philoſophia percipi poteſt, id omne ad uitæ uſum fructificare debem⁹; ita tñ ut periculū effugiamus, & nequaꝗ contra creatorē creaturam, iuxta inſipientes, concitemus, ſed ex opificio opificē deprehendamus; & ſicut diuin⁹ inquit Apoſtolus, omnē intellectum Chriſto captiuemus. Quemadmodū igitūr ignem, et cibum, ac ferrū, necnon alia per ſeſe nec utilia, aut noxia eſſe ſcimus, ſed quēadmodum uidet utentib⁹: quin ex reptilibus medicamenta ēt quædā theriacalia temperamus ad ſalutē, ita & in illis. Siquidem indagationem, & contemplationē ſuſcipimus: Cū autem ad dæmones, & errorē perdu-

I Aduerte ſtudium philoſophiæ & humanarum diſciplinarum non eſſe omnino inutile uel a Chriſtianis ſcholis explodendum, ut hæretici deblaterant, quanuis nōnulli eo interdum abutuntur, nam & ſcripturæ non ſunt de medio tollendæ quod hæretici in ſui ipſorū perditionem eas detorqueant ut ait D. Petrus.

Sic & noſtro tempore licet monachatu quidā ſint abuſi, non ob id contemnendus, aut de terra tollēdus monachiſmus, ut uellent nonnulli.

cit,necnon perditionis profundū,contemnimus. Nā licet hęc nequaq̄ no
bis ad pietatem proſint,ex deteriori tamen id,quod melius eſt, ſeligimꝰ,
ac ſermonem noſtrū cū illo roboramus. Haudquaq̄ igit̃ diſciplinæ ſunt
uituperandæ,quemadmodum nonnullis uidet̃. Sed rudes, & imperiti, &
qui ita habent ſunt negligendi. Vellent.n.omnes tales,quales ipſi ſunt,eſ-
ſe,quò in cōi ignorantia latere,& inſcitiæ argumenta effugere poſſent.

Cæterum poſtq̄ hæc pro confeſsis habentur,age de Baſilio ipſo conſi
deremus.In prima itaq; ętate a magno patre,quē communem tū uirtutis
pręceptorem Pontus elegerat,inſtitutus eſt,et formatus formatione opti
ma,& puriſsima;quā diuinus Dauid recte diurnam uocat, qm̄ nocturnæ
opponit̃.Sub hoc igitur admirandus ille tā uita,q̄ ſermone auctus in utriſ
que coaluit. Nequaq̄ ob Theſſalicū antrum, tanq̄ uirtutis officinā glo-
rians,nec ob Centaurum quendam ſuperbum, heroū præceptorem, nec
quod lepores uenari, uel hinulos curſu ſuperare, aut ceruos capere ab eo
didiciſſet,ſiue ut in rebus bellicis fortiſsimus eſſet, aut optime equos do-
maret,eodē pullo,& magiſtro utens,uel ceruorū, & leonum medulla a fa
bularum nutriretur fictoribus:ſed diſciplinas didicit circulares, obiterq́;
pietatem exercuit.Et ut breuiter dicā,ad futuram perfectionem,a diſcipli
narum perductus eſt principio. Qui enim uel uitā ſolum recte inſtituunt,
aut eloquentię tm̄modo ſtudent,ita ut alterum omittant,nihil mihi a mo
noculis diſtare uidentur,quibus magnū eſt nocumētum,maior uero tur-
pitudo,cū quempiam inſpiciunt,ſeu inſpiciūtur. Quibus uero contingit,
ut in utriſq; excellant,& ſint idonei,ĳ illud ēt aſſequunt̃,ut pfecti euadāt,
& cum beatitudine uiuant futura.Proinde & illud Baſilio contigit, ut ad
bene uiuendū domeſticum uirtutis haberet exemplū;ad quod reſpiciens
confeſtim optimus euaſit;quemadmodū pullos uidemꝰ equinos,necnon
uitulos,ſimul ut nati ſunt,matribꝰ ſuis alludere; eodē modo & ipſe equi-
no quaſi hinnitu,patrē circumſiliebat, non multū ſummis uirtutis mori-
bus inferior:aut ſi mauis,quemadmodū in adūbratione picturę,ubi mox
futura pulchritudo figuræ indicatur, & ante diligentiæ tempus ea, quæ
diligentiæ ſunt,præſignantur.

Poſtquā autē abundè diſciplinis illis inſtructus fuit, ipſumq́; nihil pul-
chri effugit,cū nec apibꝰ cederet laborioſis,q̄ ex cunctis floribꝰ utiliſsima
colligunt,ad Cæſarienſem ꝓfectus eſt ciuitatē,q̄ eo tp̄e diſciplinarū flore
bat inſtitutione.Splendentē illam dico,et nr̄am,qm̄ & ipſa meorꝫ ſermo
num ductrix eſt,& inſtitutrix,ac non minus ſermonū metropolis exiſtit,
q̄ earum ciuitatū,q̄ illi ſubſunt,& ſuper quas habet poteſtatē:quā ſiquis
uirtute priuaret ſermonū,illi ēt,qđ pulcherrimū habet, & peculiariſsimū
auferret.Aliæ.n.ciuitates alĳs exultant ornamentis,ſiue uetuſtis,aut no-
uis,ſecūdum quod,ut arbitror,fabulis celebrant̃,aut ſpectaculis.Hanc au
tem ſermones notā reddunt,perinde ac ſigna in armis, ſiue fabulis. Reli-
qua uero ĳ referant,q̄ uirum apud eos erudiebant, & inſtitutione fruebā-
tur. Sed qualis fuit erga p̄ceptores?qualiſq́; coëtaneos?Hos quidē æqua
bat,illos aūt omni doctrinæ genere ſuperabat,ita ut paruo tp̄e apud om-
nes laudis gloriam referret,ac tam pp̄lo, q̄ ciuitatis primoribꝰ maiorem
eruditionē,quā ætatē,maiorēq́; morū grauitatem, q̄ eruditionem oſten-
deret.Rhetor inter rhetores,etiam ante thronos ſophiſticos. Philoſophꝰ
inter philoſophos,etiā ante dogmata philoſophica. Et qđ maximū erat,

ſacerdos

ſacerdos Chriſtianus,& ante ſacerdotiũ etiam. Tantum illi in omnib⁹ tri buebatur ab omnib⁹. Eloquentiæ uero ſtudium ei ſuperuacaneum erat, ex eo tamen tantum decerpſit, quantum illi ad philoſophiam noſtram opus erat. Quoniam & uis huius ad intelligendorũ demonſtrationẽ eſt neceſſaria. Siquidem mens motus eſt ineffabilis torpentiũ: philoſophia aũt ſtudiũ, & mũdo perire, ac Deo adiungi, ĳs, q pro infernis ſuperna cõmutant, inſtabilibuſq́; ac fluxis, ſtabilia præferunt, & manentia. Inde Byzantium profectus eſt, ciuitatẽ orienti pſidentem. Ea.n. ſophiſtis, & philoſophis pcellebat clariſsimis, quorũ fortiſsima quæq; ob naturam uerſatilẽ, & ingẽtem breui collegit tẽpore. Hinc ad ſermonũ parentẽ Athenas a Deo mittitur. Athenas inquã, q̃ i diſciplinis pulchrã habent inſatiabilitatẽ; mihiq́; aureæ ſunt, & honorũ, ac ſi alicui alĳ, hoſpites. Hæ.n. mihi uirum hunc cognitũ reddidere, licet nec antea ignotũ. Cumq́; eloquentiã quærerem, felicitatem retuli: & licet per modum alium, idem tñ mihi euenit, qđ Saul; qui cum patris quæreret aſinos, regnum inuenit, dum præter opus deſtinatum, maius quid opere mercaretur.

Sanè rectè ſermo noſter hucuſq; cucurrit, & per uiam delatus eſt planam, admodũq́; facilem, & regiam, in laudib⁹ uiri. Dehinc uero ignoro qualiter ſermone utar, aut quo me conuertam. Habet enim ſermo contrarium quid nobis. Deſidero.n. hic, poſtq̃ in hunc incidi ſermonẽ, ac temp⁹ hoc nactus ſum, aliquid a meipſo pdictis adiungere, ac parumper narrationi immorari; unde, & quomodo, a qualiq́; principio noſtra inceperit amicitia; aut ſi magis proprie loqui oportet, conſpiratio, & coadunatio. Nam & uiſus haud facile a iucundis diuelli ſolet ſpectaculis: ſi uero uiolẽtia quadam abſtractus fuerit, iterũ illac referť, quemadmodum ſermo a narrationib⁹ ſuauiſsimis. Proinde licet magnitudinẽ timeam conatus, modeſtè tñ, & quantum poſsibile eſt, uerba facere ſtudebo. Si uero alicubi ob nimiũ cogemur deſiderium, affectui noſtro parcendũ erit, cum omniũ affectuum ſit iuſtiſsimus, ac paſsionibus haud affici, damnum cenſeať ab ĳs, q præditi ſunt mente. Habebant igiť nos Athenæ, perinde ac defluxũ quendam fluuiatilem, ab uno patriæ fonte, in diuerſas diuiſos terras, rurſuſq; in unum, tanq̃ ex pſcripto Dei motu conuenientes. Ego aũt paulo prius adueneram, illeq́; confeſtim poſt me multa, & præclara ſpe exceptus. Nam multorũ celebrabať linguis, prius etiam, q̃ ueniret, ſinguliſq; magnum erat præoccupare eũ, cui ſtudebant. Verum nil oberit, ſi ſermoni narratiunculam quandam breuẽ, tanq̃ condimentũ aliquod addam⁹, quo ſcientib⁹ memoriã refricem⁹, ignorantib⁹ autẽ doctrinã impertiamur.

Athenis ex iuuenibus quãplurimi, imo modeſtiores etiam, circa ſophiſticam deſipiunt, non ingeneroſiores ſolum, & noïe obſcuri, ſed generoſiores iam, & clariores: non ſecuſq; ac multitudo inter ſe decertant, cũ motibus præditi ſint iuuenilib⁹, & haud facile cohiberi poſsint. Ac ideo uidere eſt idem illis accidere, qđ & equorum, ac ſpectaculorũ amatorib⁹, in curſu equorum aduerſariorum. Saltant enim, clamãt, puluerem in cœlũ ſpargunt, in aurigas ſedentes, aërem uerberant, equos digitis, tanq̃ flagellis cum coniungentibus coniungunt. Et cũ nullius ſint dñi, facile inuicẽ concedunt, aurigas, equos, ſtationes equorũ, præfectos. Ac quinã ſunt illi? Vt plurimũ indigentes, ac pauperes, & qui nec tm̃ habent, ut uno ſuſtineanť die. Eodẽ modo & ĳ in his admodũ pro doctoribus ſuis conflictanť, &

aduerſarijs indignant, quo ipſi plures exiſtant, ac doctores, quorum illi curam gerũt pcipuã, locupletiores reddant. Quæ res admodũ abſurda eſt, pariter, & infelix. Præoccupant.n. ciuitates, uiæ, portus, mõtiũ ſumma, campi, nouiſsima quæq;: nec quicq; eſt in tota Attica, aut in Græcia reliqua, quod nõ in partes cedat, cũ incolis quãplurimis; nã & hos ſtudijs ſuis addictos habent. Cum igit quiſpiam in manus horum incidit exploratorum, qđ uel ui accidit, uel uoluntarie, hæc lex illis eſt Attica, & ludus ſerio pmixtus. Primũ.n. hoſpitio excipit a preoccupante aliquo, uel amico, aut cognato, ſiue patriæ eiuſdẽ, aut ijs, q admodũ in ſophiſtica præcellunt, & captionibus. Idq; præcipue in honorẽ fit eorum, qm̃ & hæc illis merces eſt, ut ſtudioſiſsimos adipiſcant. Deinde nugis agit ab omni uolente. Hęc, ut arbitror, ideo faciũt, quo faſtũ eorum, q nuper aduenerunt, contendant, & ſub initiũ eos ſibi morigeros reddant. Alij igit nugant proteruius; alij uero rationabilius, ſecundũ qđ plus ciuiles ſunt, aut agreſtes. Et res quidẽ illa ignorantibus timorẽ incutit, & immitis uidet. At prę ſcientibus admodũ ſuauis, & humana. Maior.n. oſtentatio eſt, q̃ opus rerũ, de quibus concertat. Deinde p forũ ducit cum pompa; quæ talis eſt. Ij, qui adoleſcẽtis ad balneũ ſunt pcurſores, ſeipſos in ordinẽ redigunt, ſecũdum cognationes ſeriatim. Cum uero appropinquant, multo utunt clamore, ſaltantq; tanq; inſanientes: iubet aũt uox illa eos non ultra progredi, ſed cõſiſtere, tanq; balneũ eos minime capere uelit, ſimulq; portas calcibus pulſant, ſtrepitu iuuenẽ perterrẽtes: deinde ingreſſum concedentes, ita iã libertatẽ præſtant. Ac ex balneo honore æqualem, & tanq; unũ ex eis ſuſcipiunt. Hocq; eis ex ludicro illo iucundiſsimũ eſt, ut q̃ celerrime ea, quæ perturbant, reconcilient, & diſſoluant. Ego igit tum meũ, ac magnum Baſiliũ, non ſolum ob reuerentiã haud deduxi, cũ eum uiderẽ moribus conſtantiorẽ eſſe, & ſermonibus plus idoneũ: ſed & alijs, q iuuenẽ illum haud cognoſcebant, perſuaſi, ut idẽ facerent. Siqdem a multis confeſtim habitus eſt uenerabilis, auditu præcognitus. Vnde accidit, ut ſolus fere ex aduenis legẽ illam effugerit, dignior uiſus honore hoc iuuenili. Et illud amicitiæ noſtræ fuit præludium, hinc conſortij noſtri ſcintilla ſic inuicem fuimus ſauciati. Inde tale quid euenit; nam nec hoc nobis eſt prætereundum.

Armenios nequaq; ſimplex hominũ genus eſſe inuenio, ſed admodum uafrũ, & ſcopulis, ſeu aris ſimile marinis: Ex qbus multi eũ conueniebãt familiares, & ſodales quidã, etiam ob amicitiã priſtinam, & paternã. Siqdem in eodẽ ludo uerſati fuerant literario. Accedebant igit cum amicitiæ fictione: ſed inuidia, & nequaq; beneuolentia eos inſtigabat. Interrogabantq; eum contentioſe potius, q̃ rationabiliter, ac illũ per primũ conatum ſibi ſubijcere quærebant, ſuperiorẽ uiri laudem cognoſcentes, pręſentem uero honorẽ minime ferentes. Moleſte enim ferebant, cũ iampridem philoſophicã, ac tritam ſumpſiſſent ueſtẽ, molliterq; ſuſurrare didiciſſent, ſi non plus hoſpite haberent, ac iuuene. Ego aũt nimius Athenarum amator, & uanus (ignorabã enim, quod hæc ob inuidiã fierent, ſed fictioni credebam) cũ iam aures demitterent, ac tergũ uerterẽt (indigne enim ferebã Athenarum gloriã in illis diſſolui, & adeo cito contemni) iuuenibus opem tuli. Sermonẽ enim inſtauraui, & illis a me ipſo robur præſtiti. Siquidẽ parua quædã additio omnia poteſt in talibus, ita ut in pugna ſimili ęqualia ſermoni capita conſtituat. Verũ poſtq; cognoui qđ ſub diſputatione illa la-

teret, neq; enim iã tolerabilis erat, ſed palã ſe denudabat, confeſtim imutatus fui, ac puppim cohibui, illicq; adſtiti, & uictoriã in alteram partẽ inclinare feci. At ille confeſtim ob rẽ hanc gaũiſus eſt, ſagax enim erat, ac ſi quis alius, alacritateq́; repletus, ut plane Homericis uerbis eum deſcribam. Sermone igitur generoſos illos exagitabat, ſyllogiſmisq́; uerberãs non prius dimiſit, quã manifeſte in fugã uertiſſet, ac plane uires eorũ fregiſſet. Hoc nobis amicitię ſecundæ non iã ſcintilla erat, ſed ignis accenſus ſplẽdens, & manifeſt⁹. Illi igiť re diſceſſere infecta, multũ ſeipſos ob temeritatẽ incuſantes, multũq; mihi ob inſidias indignantes, tanq; ex profeſſo illis inimicitias indixiſſem, quas etiã proditionẽ uocabant, nõ eorũ ſolum, ſed & Athenarũ ipſarũ. Ac ita illi in tẽtatione prima ſuccubuere, & adeò ab uno confuſi ſunt uiro, ut nec amplius in futurum ſpem conciperent meliorẽ. At ille (ſiquidẽ humanus eſt affectus, cũ magna ſperantes, expeditis q; ſperatis occurrim⁹; uidemus aũt apparentia longè opinione nr̃a eſſe inferiora) triſtabať, affligebať, nec habebat, cur ſe ob peregrinationẽ ſuã laudaret, quærensq́; quod ſperauerat, Athenas felicitatẽ uocabat inanem. Et hic in illis erat; ego uero plurimũ triſtitiæ ei ademi: nam ratione occurri, cõſiderationibusq; uirum deliniui. Et quod uerè ita ſe habebat dicebam, Nequaq; hominũ mores confeſtim, ſed tpe longo, & conſuetudine perfectiore deprehendi, nec diſciplinas a ſcrutantib⁹ breui cognoſci poſſe. His uerbis lætitiam ei reduxi, experimentũq; dedi, & accepi, ac plus illũ mihi colligaui. Cum uero tpe procedenti deſideriũ inter nos confiteremur, ac philoſophiam eſſe, cui ſtudebamus, tũ oĩa iam inter nos eramus. Eadem enim domo, ac menſa utebamur, cõtubernales unanimes, idẽ ſentientes, ſemp inter nos deſiderũ feruentius, & firmius augentes. Qui enim corpora amant, qm̃ fluxa ſunt, inſtar uernis diffluunt floribʼ. Quin nec flamma permanet, cũ materia eſt conſumpta, ſed cũ illa accendente euaneſcit. Ita nec deſideriũ ſubſiſtit, cũ marcet feruor. Modeſti uero, & q ſecundũ deũ uiuunt, poſtq; rei ſunt firmioris, ideo etiam ſtabiliores exiſtunt: Ac quantum pulchritudo plus ab eis imaginatione deprehendiť, tanto illos magis ſibiipſi, & amatores eorũ inuicẽ colligat. Et hęc de nobis lex eſt amoris.

Proinde ſcio, qd' tpis, & mẽſurę terminos tranſgredior, & ignoro quõ in has incidam conſiderationes. Non tñ habeo quõ me a narratione contineam. Nam ſemp id, qd' mihi in mentẽ uenit, neceſſariũ uideť, ac melius, q; quod eſt obmiſſum. Quòd ſi me quis uiolẽter inde abſtraxerit, idem mihi, quod polypodi accidet. Illi enim, cũ quis eos ex cauernis ſuis extrahere nitiť, adeo fixe ſaxorũ adhærent cõcauitatib⁹, ut nequaq; inde auelli queant, niſi qd ſecũ uiolenter abſtrahebant, aut ipſi relinquant. Si igiť quiſpiam permittet, habeo quod quæro: ſin minus, a meipſo reprehendar. Cũ igiť ita inter nos agerem⁹, ac in bene murato thalamo aureas fundaremus ſtatuas, quemadmodũ Pindarus ait, ita quoq; ad ulteriora ſumus progreſsi, Deo pariter, & deſiderio noſtro cooperatorib⁹ utentes. O quõ ſine lachrymis, harũ rerum memoriam refricare poſſum? Spe.n. ducebamur pari in re inuidia plena, ſermonũ nempe. Verum inuidia aberat, æmulatio autẽ urgebat, certamenq; ambobus erat, non uter è nobis primas ferret partes, ſed ut illas amico concederet: nã ut inuicẽ excelleremus propriũ feceramus. Vna enim ambob⁹ anima eſſe uidebatur duobus corporibus incluſa. Proinde etſi non facile credendũ ſit dicẽtibus, omnia ſibi

cum omnibus conuenire; nobis tamen credendum eſt, tanq̃ ĳs, q̃bus inuicem, & inter nos recte conueniebat. Eratq́; ambobus opus unū, uirtꝰ, & ut ad ſpes uiueremus futuras, priusq̃ abſcederemus hinc, cū ſciremus plane nos aliq̄n emigraturos. Ad quod reſpicientes, ac omnē uitā, & actionem noſtrā dirigentes, ita deducebamur a mandato, uirtutemq́; inter nos acuebamus; & niſi mihi hoc dictu nimis ſit magnum, libra inuicem eramus, in qua expenditur id, quod rectum eſt, ac obliquum.

Conuerſabamur aūt cū amicis nequaq̃ improbis, ſed modeſtiſsimis, neq; cum pugnaciſsimis, ſed cū pacificis, & cum q̄bus uerſari cōduceret, facilꝰ eſſe ſcientes, malitia aliorū inq̄nari, quam alĳs uirtutē impertiri. Nā & morbo citius q̄s inficit, quam ſanitatē conferre poſsit. Diſciplinis uero non tā iucundiſsimis, q̃ pulcherrimis gaudebamus. Siq̄dem hinc iuuenes ad uirtutē, uel uitia formari contingit. Porro duæ nobis uiæ cognitę erāt, una prior, & uenerabilior, alia aūt ſecundaria, & nequaq̃ dignitate cum priori conferenda. Prima nos ad domos ſacras, & doctores, qui illic agebant, ducebat: ſecunda aūt ad magiſtros externos; reliquas uolentibus reliquimus. Feſtiuitates, theatra, panegyres, conuiuia. Nihil.n. honorabile cenſeo, quod non ꝑducit ad uirtutē, neq; meliores facit eos, q illi ſtudent. Alĳs igit̃ aliæ quædā ſint nomenclaturæ, uel a maiorībꝰ, aut familĳs deductæ, ſiue ab inſtitutis proprĳs, aut egregie geſtis. Nobis uero res erat magna, ac nomen ingens, ut Chriſtiani eſſemus, & cenſeremur. Quo magis exultabamꝰ, quā Giges ille anulo (etiam ſi haud fabula eſſet) Cuius ope Lydoꝝ aſſecutus Regnū. Aut Midas olim auro, cuius gratia ēt perĳt, cū uoti cōpos effectus eſſet, & nil niſi aurū poſsideret. Alia hæc fabula phrygia. Nā quid de Abaridis Hyperborei dicerē ſagitta? aut de Pegaſo Argiuo? q̄bus haud tm̄ per aerē ferri poterant, quantū nos mutuo, ac inter nos ad Deum eleuabamur. Dicam quid ſuccinctius.

Athenæ cū alĳs, quantum pertinet ad animā, nociuæ eſſent, quēadmodum non male a pĳs cenſet̃ hominibꝰ: Idola.n. ibi præ reliqua Græcia mala abundant abundantia, difficileq; eſt hoꝝ laudatoribꝰ, ac patronis non arripi: nobis uero nullū ab ĳs accidit damnū, q mente iā eramus ſtabiliti, & muniti. Immo ſi contrariū, & mirū q̄d dici debet, hinc ad fidē confirmabamur, cū deceptiones eoꝝ, & impoſturas perdiſceremus. Vnde dæmones contēnebamꝰ, & nequaq̃ admirabamur. Proinde ſi fluuius eſt q̄ſpiā, aut eſſe credit̃, q per mare dulcis fluit, aut animal, quod igne, q cuncta abſumit, circūuolat, hoc nos inter cunctos eramꝰ coetaneos, & hoc pulcherrimū erat, q̃ ſodaliciū quoddā non ingeneroſum circa nos erat, duce illo, inſtructū, ac deductū, quod plane gaudebat eiſdem. Qm̄ & pedeſtres iuxta currū currebamꝰ Lydiū eo curſu, & modo, ex q̄bus nobis contigit, ut clari apud condiſcipulos noſtros haberemur, ac ſodales, clariq́; apud Græciā uniuerſam, præcipue uero apud notiſsimos. Sed & ultra terminos iā progreſsi fueramꝰ, quemadmodū manifeſtū factum eſt a pluribus, qui hæc narrarunt; tm̄ enim præceptores noſtri præcellebāt, quantū & Athenæ, nos uero tm̄ quantū præceptores inuicem nos audientes, & inter nos colloquentes. Amicoꝝ pars eramus non incelebre, ita ut nec apud eos tale q̄d audirent oreſtæ, & Pilades, neq; Molionidę, Homerici libri miraculū: quos calamitatū cognatio notos reddidit, & quod pulchre currū agitare ſcirent, partē inde ſumentes legitimam: unde etiam uerbera.

Cęterũ mei oblitus uideor, dum in meas prouehor laudes, quod quidẽ nec ab alio admitterẽ unq̃: Sed nil mirum, ſic enim amicitia illius aliqualiter pſrui licuit, dũ ſic uixit cũ uirtute, ut illi ceſſerit in laudẽ. Nunc uero ſermo nobis rurſum ad metã reducatur. Quis nobis adeò canus intellectu fuit ante caniciẽ ẽt? Sic enim à Salomone ſenectus definitur. Quis ẽt tam uenerabilis tã ſeni, q̃ iunioribus? non ſolũ qui eo uixerunt tempore, ſed q ẽt præceſſerunt. Quis minꝰ indigebat ſermone pp mores? Quis magis cõpos fuit orationis, idq; cũ moribus? Quodnã doctrinæ genus non eſt perſcrutatus? ſeu potius quodnã haud cũ excellentia? idq; tanq̃ ſolum. Ita.n. in cunctis eſt uerſatus, quemadmodũ nemo unq̃ in uno. Ita ẽt exactè ſingula calluit, tanq̃ alia ignoraret. Diligentia enim cũ ingenio cõcurrebat, ex quibus ſcientiæ, & artes uires ſuas habent. Naturæ enim celeritate minime pp ingenij indigebat acumen, minimeq; acumine propter uelocitatem. Ita aũt utraq; colligebat, & in unũ deducebat, ut incertũ foret, quonam ex illis admirabilior eſſet. Quis adeo Rhetoricã pernouit, impetum ſpirantem ignis, tametſi mores eius longè à rhetoribus eſſent alieni? Quis ita in grãmatica excelluit, q̃ linguã exornat, hiſtorias colligit, metris imperat, legemq; fert poëmatibus? Quis ita philoſophia inclaruit, ſublimi illa, & ſurſum aſcendente, tã actiua, q̃ contẽplatiua; ac ea quoq;, quæ circa rationales uerſatur demonſtrationes, quæ cõtrapoſitiones habet, & exercitia, quã & Dialecticã uocant: ita ut facilius eſſet è labyrinthis euadere, q̃ illius ſermonũ retia effugere, ſi ita foret neceſſe? De Aſtronomia autem, & Geometria, necnon numerorũ proprietate tantũ ſumpſit, ut nõ inquinaretur illorũ argutijs: ſuperuacuũ uerò contempſit, tanq̃ piè uolentibus uiuere inutile foret. Ita ut electio magis, q̃ oppoſitũ admiranda eſſet ſeu potius oppoſitũ electione. Sanè medicandi artẽ, & corporis ægritudo, ac infirmitas aſsidua, cũ philoſophiæ, & laboris ſit fructus, neceſſariã ſibi fecit. Hinc enim incipiẽs in habitũ peruenit artis, & huius, non quemadmodũ ſe circa apparẽtia habet, & interna, ſed quantũ circa dogmatica, & philoſophica. Cæterũ qualia ſunt hæc, licet talia exiſtant, ſicũ uiri doctrina, quã in moribus habuit, fuerint cõparata? Nugæ perfectò erunt cũ geſtis eius collati Minos, & rhadamãtus, quos Græci Aſphodili pratis, & cãpis cẽſuere dignos Eliſiis, cũ in opinionẽ, quemadmodũ & nos, paradiſi deueniſſent, ex libris, ut arbitror Moſaicis, ac noſtris, licet nomenclatura aberrarunt, alijs nominibus paradiſum oñdentes. Proinde & ſic ſe illa habebant. Eratq; nauis doctrinæ plena, quatenus natura pertingere poteſt humana; ultra enim tranſiri nequit.

Reliquũ erat, ut de reditu, ac uita cogitaremꝰ perfectiori, acciperemusq; ſperata, & ea, propter quæ conueneramꝰ. Iamq; dies aderat regreſsionis, & parata erant, quæ ad peregrinationẽ pertinebant. Sermones ualedicentes, præmiſsiones, reuocationes, gemitꝰ, amplexus, lachrymę. Nil.n. adeo triſte eſt ubiq;, q̃ cũ contubernales ab Athenis, & ſeipſis diuelluntur. Factum igiť tũ eſt ſpectaculum miſerabile, & hiſtoria dignũ. Circumſtabat nos amicorũ, & coętaneorũ chorus, ſed & præceptores nonnulli aderãt, q nos nequaq̃ dimittendos eſſe dicebant, rogantes, cogentes, perſuadentes; & qd non dicentes? quid ue non facientes: quẽadmodũ par eſt dolentes? Cæterũ quid hic accuſem? nũ me ipſum, aut diuinã illam, & incõprehenſibilẽ animã, ſiue audaciã ipſam? Ille.n. cauſam de regreſsione depro-

mens, ſuperior uiſus eſt contentione, ac ui ēt detinentiū, ideoq; illi permiſſus eſt reditus. Ego uero Athenis derelictus ſum, partim languens, partim aūt (nam uerū dicaſ) proditus ab illo perſuadente, ut dimitterē non dimittentem, cederemq; trahentibus. Res priusq̃ fieret, nequaq̃ credenda. Siquidē facta eſt inciſio corporis unius in partes duas, & mortificatio amborum, aut uitulorꝫ collactaneorū, & coniugalium ſeparatio, flebiliter inter ſe mugientiū, & haud ferentium diſiunctionē. Mea tamen longior erat mulcta. Non n. diutius ſuſtinere poterā, ut uiderer miſerandus, ac omnibꝰ rationem ſeparationis redderē: ſed cū tēpore haud longo Athenis manſiſſem, deſideriū, Homericum me fecit equum; uincula. n. quæ me retinebāt, abrupi, ac per campū laſciuiens ad contubernalē me contuli.

Poſtq̃ autem regreſsi ſumus, parumper mundo, ac ſcenæ gratificati ſumus, quo deſiderio ſatisfaceremus multorꝫ. Cum enim nequaq̃ theatrice haberemus, ſeu oſtentabūde, celerrime noſtræ facti ſumus poteſtatis, & inter uiros cenſi ſumus, uirilius adiumento philoſophiæ proficientes. Non amplius iā una, id enim inuidia haud permiſit, deſiderio tamen una conuerſati ſumus. Hunc. n. Cęſarienſis continebat Ciuitas, tanq̃ ſecundū quendā conditorē, & ciuitatis gubernatorē: deinde peregrinationes quædā neceſſariæ, poſtq̃ nos haud habebat, illū excepere, nec a philoſophię inſtituto alienæ. Me uero parentū pietas, & ſenectutis horū cura, necnon calami tatū aduerſitas a uiro abduxit, forſitan minus bene, aut iuſte, abduxit tamen. Cogito aūt, num omnis mihi inde uitæ inæqualitas, & difficultas acciderit, & ad philoſophiam impedimētum nequaquam deſiderio, aut propoſito dignum.

2 Cæterū moſtra quocunq; Deo placuerint ferantur, ferentur aūt interceſsionibus illius melius. Hunc aūt multiplex Dei clementia, & circa genus noſtrū diſpenſatio per multa media notū faciens, ſemperq; clariorē oſtendens, eccleſię illuſtri facē præpoſuit ſplendentē, celebremq; illū ad ſacros presbyterij thronos elegit, & per unā ciuitatem Cęſarienſem, orbi ſuccendit uniuerſo. Et quonā modo? Nequaq̃ feſtinanter ad gradus perduxit, neq; per obtrectationes, & fraudes, more multorū, q nūc præſidentias concupiſcūt, ſed ordine, & lege aſcenſionis ſpiritalis honorē adauxit. Sane nequaq̃ rerū, & ordinis apud nos laudo confuſionē, cū aliquando peruerſe à quibuſdā præſidetur in gradibus. Siquidē non oēs accuſare audeo, neq; uiſum eſt: obiter tñ legem laudo nautarū, quæ prius gubernatori remū in manus dat, indeq; in prorā deducit, & ulteriora concredit. itaq; tandē ſuper gubernacula, cū multa maris experientia, & uentorū ſtatuit cognitione. Pariter & in rebus fieri ſolet bellicis; miles ſub initiū quis efficitur, deinde ordines regit, tandē ēt in ducē euadit. Siquidē ordo ipſe optimus eſt incipientibus, pariter & utiliſsimus. Res uerò noſtræ multum dignę eſſent, ſi ita ſe haberent. Nunc aūt ſanctiſsimus apud nos periclitatur ordo, ne præ rebus cunctis ſit ridiculoſiſsimus. Non enim ex uirtute magis, q̃ malitia oritur præſidentia, neq; digniorū, ſed potentiorū ſunt throni. Samuel inter prophetas futura ꝓuidens, ſed & Saul abiectus. Roboā Salomonis inter reges, quin & Hieroboā ſeruus, & deſertor. At nec medicus, aut pictor ullus eſt, qui non prius ægrotantium conſiderat naturas, aut colores tēperat multos, & deliniat figuras. Cathedra uero etiā ſine ullo acquiritur labore, non ſecus, ac cū fabulæ gigantes fingunt. Vnius diei

Ferentur melius noſtra interceſsionibus Baſilij. Ergo ſancti intercedunt pro uiuētibus.

ſanctos facimus,ac ſapientes eſſe iubemus eos, q̃ nulla præditi ſunt ſapiẽtia,& q̃ nil ad gradũ,præterq̃ uelle, afferunt. Et hic q̃dem inferiorẽ amat locũ,& humilis cõſiſtit,cum dignus ſit ſublimi;ac multũ in literis exercitatus diuinis,multumq́; carnẽ ad ſpiritus domauerit ſubiectionem. Alius uero ſedet arrogans,ſuperciliaq; tollit cõtra meliores,nec tremit ob thronos,minus horret aſpectũ, modeſte deorſum aſpiciens, ; ſed longe ſe uiribus ſuis,& ſeipſo meliorẽ eſſe cenſet,male ſentiens,ac ſapientiã a poteſtate deſumens.Verũ nõ ita magnus,ac celeber Baſilius, ſed quemadmodũ in cunctis reliq̃s,ita & circa decus illud multis exemplar eſt factus. Sub initiũ enim ſacros populo legit libros,horumq; enarrator fuit,nec ordinẽ hunc gradus dedignatus eſt:ſic in cathedra presbyterorum, ſic in Epiſcoporum laudauit Dominum, nequaq̃ poteſtatem ſuffurans, aut rapiens: neq; honorem inſecutus eſt,ſed honor ſecutus eſt eum; nec gratiã humanam,ſed diuinam,& a deo ſuſcepit.

Baſilii per gradus eccleſiaſticos a lectoratus ordine ad Epiſcopatum aſcendit.

Proinde ſermo de pręſidendo aliquantiſper inhibeatur, de ſubiectione uero parũper intendatur. Decet enim, ut & hoc breuiter percurramus, cũ in medio dicendorũ ſit conſtitutũ. Conflatũ eſt uiro diſsidium cũ duce quodam Eccleſię. Vnde aũt,& quomodo ſatius eſt tacere,pręterq̃ quod incidit cũ homine in aliis non ingeneroſo,ac pietate admirando. Quemadmodũ oſtendit perſecutio,& cauſa contra ipſam acta. Attamen humanum quid contra illũ eſt perpeſſus. Inuidia enim non ſolũ multos, ſed & optimos tangit,ita ut ſolũ Dei ſit, penitus ab illa purũ, & inexpugnabilẽ eſſe. Cõmouit igitur contra eum quicquid eximiũ, & prudentius erat, ſi ſaltem præ multis ſapientiores ſunt, qui ſeipſos ornatu ſecernunt, ac Deo uitam conſecrant. De Nazaræis noſtris loquor,& iis, qui plurimũ rebus illis ſtudiũ impendunt. Ii enim moleſte ferebant, ſi potentiam ſuam iniuria affectam,& eneruatam negligerent. Rem itaq; auſi ſunt periculoſiſſimam. Defectionem enim moliti ſunt,& expulſionem magni,& ab omni ſeditione corporis Eccleſiæ alieni. Sed nec paruam populi partem abſciderunt,tam ex humilioribus,q̃ dignioribus, quod quidem facile ob tres fortiſsimas erat cauſas. Erat enim uir ille uenerabilis, & num alius ex philoſophis noſtris talis ignoro,ſatisq́; ſibi confidebat,ut quæ uellet,congregationi etiam præſtaret. Ciuitas uero,quiã illũ iniuria affecerat, ſuſpectũ habebat ob tumultũ ordinis,tanq̃ nõ legitime,neq; canonice,ſed potius Tyrannice præeminentiam ſuſcepiſſet. Aderant & ex occidentalibus epiſcopis quidam,qui Eccleſias,quotquot eſſet orthodoxæ, ad ſe pertrahebant. Quid igitur fecit generoſus ille, & pacifici Chriſti diſcipulus? Non enim potis erat,ut iis,qui eũ iniuria afficiebant,reluctaretur,necnon aliis, qui fauore præcellebant; neq; contra illos pugnare, aut Eccleſiæ corpus dilacerare uolebat, præcipue cũ & alias oppugnaretur, & in magno ob hæreticorũ potentiam uerſaretur diſcrimine; ſimul & conſultore nobis in hac re uſus,adhortatoreq; fideli,exul hinc nobiſcũ in Pontum ſeceſsit, & monaſteriis,quæ ibi ſunt,præfuit, quæ ipſe admodũ digne moderabatur, ſolitudinemq́; cũ Helia,& Ioanne,qui admodũ philoſophi fuerunt, mire amplectebatur,ſatius hoc ſibi eſſe ducens,q̃ de præſentibus aliquid cogitare,quod philoſophia eius foret indignũ, & ut in tempeſtate gubernationem diſperderet rationis debitam tranquillitati.

Proinde licet ſeceſſus ille adeo philoſophicus fuiſſet, & admirandus,

meliorem tamen, & admirabiliorem inuenimus reditũ. Itá enim res ſe habebat. Cũ in ijs uerſaremur, inſurrexit repente nebula grandine plena, & pernicies calamitoſa, quæ omnẽ contriuit Eccleſiam, & diſcerpſit, quam Rex accepit Chriſti cultor, pariter & Chriſti oſor, qui & in his duobus maximis ægrotabat, inſatiabilitate, & blaſphemia. Qui poſt perſecutorem perſecutor fuit, & poſt deſertorem non deſertor quidem, ſed nil melius Chriſtianis: ſeu potius Chriſtianorũ parti pijſſimo, puriſſimoq́ trinitatis adoratori; Quam ego ſolam pietatẽ uoco, & opinionem ſalutarem. Siquidem nequaꝗ deitatem expẽdimus, neqꝫ unicam, & inacceſſibilem diuinitatem a ſeipſa exulem facimus ex generibus alienationũ, neqꝫ malũ malo curamus, impiam ſabellij contractionem diuiſione longe impiore, & inciſione diſſoluentes. Qua Arius cognomine inſanus ægrotans, ualde corrupit Eccleſiam, qui nec Patrem honorauit; ignominia uero affecit ea, quæ ex illo ſunt propter Deitatis gradus inæquales. Nos uero unam Patris gloriam agnoſcimus, unigeniti honoris æqualitatem; unicã & filij, quæ & ſpiritus exiſtit. Ac quicquid ex tribus deorſum ponimus, totũ ſubuertere cenſemus; tria quidem proprietatibus, unũ uero diuinitate uenerantes, & agnoſcentes. Ex quibus nullum ille cognoſcens, neqꝫ ſurſum aſpicere ualens, ſed a ſeducentibus humiliatus, auſus eſt & deitatis naturam ſecũ humiliare, fitqꝫ conditura mala, dominationem perducens in ſeruitutem, ac naturam inconditam, & omne tẽpus excedentem, cũ conditura ſtatuit. Et ille quidẽ ita ſapiebat, ac cũ tali impietate cõtra nos bellũ gerebat. Quod quidẽ nil aliud, ꝗ barbarica credenda eſt incurſio, quę nõ muros, ſeu ciuitates, aut domos euertit; nec parua quædã, & manufacta, ac quæ iterũ reſtaurari poſſent: ſed quæ animas ipſas diſtraheret. Irrupit & cum eo exercitus illo dignus, mali nempe Eccleſiarũ duces, tetrarchæ amarulenti orbis, qui ſub ipſo erat. Illi ſiquidem ex eccleſijs iam quędam habebant, alia autem inuadebant, nõnulla uero regis ſperabant auxilio, & manu; cũ illud immineret, hæc autem minaretur.

Aduenere igitur, ut & noſtram ſubigerent Eccleſiam, nullæ rei ex omnibus adeo confidentes, ꝗ puſillanimitati prædictorũ, & inexperientiæ, quæ nos tum inuaſerat, necnon morbo, qui tum inter nos pullulabat. Certamen igitur magnũ erat, promptitudoqꝫ multorũ non ingeneroſa: uerũ ordo debilis, cũ non haberet præcertantem, & propugnatorem artificioſum in potentia ſermonis, & ſpiritus. Quid igitur fecit anima illa generoſa, & magnanima, ac Chriſti cultrix? Non multis indigebat uerbis, ut adeſſet, & una pugnaret: ſed ꝗ primũ nos uidit Legati officio fungentes; certamen enim cõmune erat utriſqꝫ, tanꝗ uerbi propugnatoribus, legatione eſt deuictus, ſenumq́ ea decreuit, quæ optima forent, & perꝗ philoſophica conſiderationibus ſpiritalibus: aliud quidem puſillanimitatis tẽpus eſſe, ſi ita perpeti neceſſe foret, ſecuritatis nempe: aliud aũt longanimitatis, neceſſitatis ſcilicet. Confeſtim nobiſcũ è Ponto migrauit, ob ueritatemqꝫ periculo obnoxiam ęmulatione correptus, ſocius fit ſpontaneus, ſeipſumqꝫ offerens matri reddidit Eccleſiæ. Sed nunquid ita ſe negocio ingeſſit, ut minus digne prõptitudine ſua decertaret? aut nũquid uiriliter pugnauit, ſed nõ aſſidue? uel eruditè, & citra periculũ? aut potius cuncta hæc perfecte, & pluſꝗ dici poſſit? uel nunqd relictæ fuere in eo puſillanimitatis reliquiæ? Nequaꝗ: ſed cuncta pariter reconciliauit, cõſulit, ordi-

nauit; & quę in medio erãt ſcandala, & offendicula diſſoluit. Ea quoq;, quibus illi confidentes contra nos monſtroſe inducebãt, partim ſuſcipiebat, partim retinebat, nõnulla uero penitus repellebat: factusq; eſt his quidẽ murus fortis, & uallũ, alijs aũt ſecuris, quę incideret petras, aut ignis in ſpinis (quẽadmodũ diuina inqt ſcriptura) facile cõſumẽs ſarmẽta, & deitatis uiolatores. Quod ſiqd & Barnabas, q hęc dicit, et ſcribit, una cũ Paulo concertauit, Paulo ſint grãæ, q illũ elegit, & cooperatorẽ fecit certaminis.

Hi igitur infecto negocio ita diſceſſere, mali male tum primũ pudefacti, & deuicti, diſcentes minime ex cunctis hominibus Cappadoces eſſe contemnendos, quibus nihil tam propriũ eſt, q̃ fides inconcuſſa, necnon erga trinitatẽ confidentia germana, a qua ipſis uires una cũ laude adſunt, quæ ſuccurrunt ſuccurrentibus, ſeu potius longe meliora ſunt, & fortiora. Proinde ſecundũ opus, & ſtudiũ erat, ut placaret præſidentem, ac ſuſpicionem diſſolueret, omnibusq; perſuaderet hominibus, quod ea, ob quæ fuiſſet afflictus, tentationes fuiſſent maligni, ac deceptio, per quam concordiæ inuidere ſolet bono. Ipſe aũt cũ iam ſub lege eſſet obedientiæ, ac ordine ſpiritali, ubiq; aderat, ſapientiam docebat, obediebat, admonebat, omniaq; illi erat, conſultor bonus, ſocius dexter, rerum diuinarũ enarrator, agendarũ præceptor, ſenectutis baculũ, fidei ſuſtentaculũ, in interioribus fideliſſimus, in exterioribus agiliſſimus. Et ut uno dicam uerbo, talis erga illũ erat beneuolentia, qualis prius ad inimicitias procliuis fuiſſe putabatur. Hinc ipſi robur ſuppetebat eccleſię, tametſi ſecundas partes haberet cathedræ. Cũ enim beneuolentiam afferret, poteſtatẽ reijciebat, eratq; inter eos concordia admiranda, & nexus poteſtatis. Hic enim populum ducebat, ille uero ducentem. Eratq; tanq̃ curator leonis arte manſuefaciens ferocientem: ita enim neceſſe erat, cũ nuper in cathedram conſtitutus fuiſſet, & adhuc aliquid mundanæ materię ſpiraret. Cũ igitur ſic cõpoſuiſſet ſpiritalia, ac multę ingruiſſent tẽpeſtates, necnon Eccleſię hoſtes, dum ipſe eã manuduceret, illiq; prouideret; ideo etiã cõfœderationẽ dilexit, & dominante illo ipſe dominari ſuſtinuit. Cæterũ de cura, & præfectura Eccleſiæ, multa alia uiri ſunt indicia; loquẽdi libertas erga principes, tã alios, q̃ ciuitatis potẽtiſſimos, diſcordiarũ ſolutiones nõ ſuſpectę, ſed ab illius uoce ſignatæ, cũ mores pro lege eſſent, indigentiũ ſubſidia, plura quidem ſpiritalia, non pauca aũt corporalia; ſæpius enim hominẽ ad animũ reuocat, cũ beneuole inſeruitur; pauperũ ſuſtentatio, hoſpitum receptio, uirginũ congregatio, monachorũ inſtitutio, tam ſcripta, q̃ oretenus prolata, precũ ordinationes, gradus exornatio, necnon alia, quibus uere homo Dei, & cũ Deo conſtitutus populũ iuuare poteſt.

Vnum aũt maximum fuit, & notiſſimũ. Fames accidit grauiſſima, talisq; qualem nemo unq̃ eueniſſe recordabatur, Laborabat igitur ciuitas: auxiliũ uero erat nullũ, nec mali remedium. Verũ loca maritima indigentiam talem non admodũ grauiter ferunt, quia mare illis neceſſaria ſuppeditat; a nobis uero mediterraneis quod ſupereſt, uendi, & quod deeſt, cõparari nequit. Vnde non habemus quomodo diſponamus ea, quæ nobis ſuperſunt, uel nõ ſunt: & quod grauiſſimũ eſt in talibus, omnis habentiũ abeſt cõpaſsio, planeq; ſuperat inſatiabilitas. Obſeruant enim tẽpus, & ut penuriam inducant negociantur, calamitatesq; pro agricultura exercent. Non enim audiunt, ut domino fœnerentur, qui miſeretur pauperũ;

nec quod frumētū ſuppreſſum populi ſit execratio,neq; aliud quid,quod promiſſum eſt humanioribus,aut inhumanioribus cōminatū. Sed magis inſatiabiles ſunt,q̃ oportet,ac male ſapiunt,quoniā populo ſua, ſibi uero Dei claudunt uiſcera,ignorantes q̄ magis illo indigent,q̃ ip ſorū alij. Et hæc faciunt frumentatores,& tritici negociatores,nec cognatos uenerantes,neq; erga Deum grati,a quo ipſi habent,cū alij premuntur. Cæterum Baſilius, cū haudquaq; panem per pluuiam precibus è cœlo elicere poſſet,ac populū fugientem paſcere in deſerto, nec uaſa implere uacua oleo, omni carente ſumptu,quod perq; mirandū erat, quo aleret alentem in retributionem hoſpitalitatis,neq; panibus quinq; tot milia conuiuio excipere,quorū reliquię multis alijs menſis ſatisfacere potuiſſent. Talia enim Moſis erant,& Heliæ,necnon Dei mei,a quo & illi habebant, ut talia facere poſſent. Fortaſſis aūt & temporū illorū ſtatus eiuſmodi erant,quoniam ſigna incredulorū,& nequaq; credentiū gratia fiunt. Cæterū quæ his ſunt ſimilia, ac pariter illac tendunt, cū eadem cogitauit, & perfecit fide. Siquidem uerbis tantum ditiorum aperuit horrea, perſuaſionibusq́ ſcripturę illud perfecit. Frange eſurientibus cibū, & paſce inopes panibus. Et enutriuit eos in fame, animasq; eſurientes impleuit bonis. Et quonam modo? Id enim non parua eſt additio.

Omnes,qui fame laborabant,congregauit,ex ijsq́ nonnullos, qui uix ſpirabant,uiros,& mulieres,iuuenes & ſenes, omnem ætatem miſerandā, Sed & omnis generis cibaria, quę famis tēpore ſuccurrere poterant,collegit,propoſuitq́ ollas fabis plenas,obſoniaq́ ſalſa,quibus apud nos ſuſtentantur inopes. Inde Chriſti inſtar illis miniſtrauit, qui & linteo accinctus non dedignatus eſt diſcipulorū pedes lauare. Cumq́ in hac re filiorū ſuorū,ſiue conſeruorū opera uſus fuiſſet,pauperū pauit corpora,pauit & animas,connectens neceſsitati honorē quoq;,faciliores q; utrinq; reddidit. Talis nobis erat nouus frumenti diſtributor,ac Ioſeph ſecūdus; excepto q̄ aliquid plus dicere habemus. Hic enim interueniente fame negociabatur,Ægyptumq́ emit humanitate,abundantiæ tēpus in famis reponens tēpus,& ad aliorū ſomnia propterea ordinatus. At ille gratis bonus erat,& frumenti inempti ſine lucro diſtributor, ad unū hoc reſpiciens, ut humanitatem acquireret humanitate, & propter hanc frumenti diſtributionem bona,quæ illic ſunt,aſſequeretur. Hæc cū uerbi cibo, ac cū beneficio perfectiori,& impertitione ſublimiori, q̃ ſit humana: ſi ſaltem uerbum panis eſt Angelorum, quo animæ cibantur,& potu reficiuntur,quæ Deum eſuriunt,& cibū quærunt,nequaq; fluxū, aut euanidū, ſed qui permanet ſemper: cuius diſtributor ille erat, & ualde diues, licet pauperrimus eſſet,& admodū indignus omniū,quos nouimus,nec famem panis, nec ſitim aquæ magni cenſens,ſed deſideriū uerbi uere uiuificatiui,& nutritiui,& quod recte nutrientē ad augmentū perducit ætatis ſpiritalis.

Inde & ob hæc (Quid enim in cunctis recenſendis immorari oportet?) cū is,qui pietatis nomen ferebat,tranſijſſet, ac ſuauiter in manibus illius ſpiritū efflaſſet,ſuper excelſum Epiſcopæ ſublatus eſt thronū,non tamen ſine labore,inuidia,& decertatione eorū,qui Patriæ præſidebant,cū quibus & peſſimi quiq; conſpirabant. Verū neceſſe erat,ut ſpiritus uinceret ſanctus,qui & egregie uicit,ſiquidem uiros concitauit extraneos pietate inſignes,& zelotes,inter quos & nouum Abraham, ac patriarcham no-

ſtrum,patrem nempe meum, cui & res quædam accidit miraculi plena. Siquidem non ſolũ ob annorũ deficiebat multitudinem, ſed infirmitate etiam affligebatur graui,ac ultimũ trahebat ſpiritũ. Viam tamen ingredi eſt auſus,quo ſuffragio ſuo illi ſubueniret. Spiritui igitur confiſus,ut breuiter dicam,ſemimortuus in lecticam,tanq̃ ſepulchrum poſitus eſt, ualidus uero,& quaſi iuuenis rediјt,ſurſum aſpiciens,ſanus è manu, & unctione,& ne multis dicam,è capite uncti. Hoc priſcis addatur narrationibus, ꝙ labor ſanitatem confert,& promptitudo ſuſcitat mortuos,ſaltatq́ſenectus ſpiritui confidens. Ita aũt Baſilius præſidentia dignus eſt habitus, ut јs,qui tales euadunt, talemq́ gratiam conſecuntur,ac ita eligi debẽt, nequaq̃ dedecori eſſet,ſiue in јs,quæ ad philoſophiam eius, ſeu credentium ſpes pertinerent: ſed ſemper tantũ ſemetipſum ſuperabat, quantum antea alios ſuperare oſtenderat,optime, & ſapientiſſime de his ſentiens. Siquidem uirtutẽ hominis priuati eſſe cenſebat, ne malus foret, aut ſaltẽ aliqualiter bonus:principis uero,ſeu præſulis improbitatem, ac pręcipue in principatu tali,ſi non multũ inter multos excelleret,nec ſemper melior appareret,neq; uirtutẽ dignitati,& throno cõmenſuratam redderet. Vix enim ſummi eſſe,ut mediũ aſſequi, ac uirtutis abundantia multos ad mediocritatẽ perducere poſſet;ſeu potius, ut aliquantulũ melius de his philoſopher,illud idem hic accidiſſe conſidero,quod in ſaluatore noſtro cõtemplor,& ut arbitror,ex ſapientioribus quiſq;, cũ nobiſcum uerſaretur, ac formam noſtrã pro nobis aſſumpſiſſet. Ille enim proficiebat, inquit, quemadmodũ ætate ita etiam ſapientia, & gratia, non ꝙ incrementum aliquod ſuſciperet; Quid enim ex perfectis a principio pfectius fuit? Sed quia hęc paulatim detegebantur,& apparebant:pariter quoq; uiri huius uirtutem nequaq̃ tum additionẽ, ſed operationem maiorem accipiẽdam eſſe arbitror,cũ poteſtas maiori uteretur materia.

Primum igitᷣ omnibus hoc manifeſtũ fecit,ꝙ opus eius nequaq̃ gratię eſſet humanæ,ſed donũ a Deo datũ,quod & res noſtræ oſtendunt. Qualia.n. mihi de temporibus illis philoſophanti,una philoſophat⁹ eſt? Cum enim me omnes alјad illũ Epm creatum accurſurũ putarent,& congratulaturũ, quod alius forſitan feciſſet, ac una principatũ adminiſtraturũ, & regnaturũ,coniecturã ab amicitia noſtra ſumentes;poſtq̃ moleſtiã declinaui,quod qdem in omnibus præ alјs facere ſoleo, ſimul & tẽporis inuidiam,necnon & eos,q electionẽ illius moleſte ferebãt,& adhuc turbati erant,domi remanſi,ac animi refrenaui affectũ. Incuſauit hoc ille ſub initium,deinde perſeueranti mihi pepercit. Quòd uero cathedræ hui⁹ honorem ob eandẽ cauſam nequaq̃ ſuſciperẽ, neq; honoris inter presbyteros prælationẽ,neq; incuſauit,ſed recte faciens laudauit,ſatius eſſe ducens,ut arrogantia a paucis accuſarer,q hanc ignorabant diſpenſationẽ, q̃ ut aliquid fieret,quod rationi,& conſilјs eius contrariũ eſſet. Quod qdem luculenter oſtendit,homo anima præditus ab omni aſſentatione, & adulatione aliena,& quæ ad unũ ſolum, honeſti nẽpe reſpiceret legẽ. De nobis enim ita ſenſit,quos inter primos amicos eius,& familiares eſſe cognoſcebat. Deinde eos,q contra illũ diſceptauerãt,emollire, & ſanis ſermonib⁹ magnifice curare perrexit. Verum nec adulatorie,aut illiberaliter id fecit, ſed admodũ uiriliter,& magnifice;quẽadmodũ cũ quis non ſolũ conſiderat pręſentia,ſed & futurã diſponit obedientiã. Cum.n. uideret nimis tene

rum eſſe,& molle,auſterũ uero,aſperum,& peruicace,ambob⁹ per utrãq; ſuccurrit:moroſitatẽ.n.placabilitate, teneritudinẽ uero grauitate temperauit,in paucis qdem ſermone indigens,operib⁹ uero multũ præualens:& ut colereẽ,nequaq; arte ſeruili,ſed beneuolentia acquirebat. Poteſtate minime utebaẽ,ſed qa parcere ſciebat,homines in ſuã perducebat ſententiã; & quod maximũ erat,omnes ſciebant illi⁹ ſe ſuperari intellectu,ac impoſſibile eſſe,ut eius imitarenẽ uirtutes, unicamq; eoꝝ ſalutẽ eſſe cenſebant, ſi cũ illo,& ſub illo ordinarenẽ:unicũ quoq; periculũ ab illo refelli. Siquidem repulſionẽ eius a Deo alienationẽ eſſe cenſebant, ſicq; ultro ſubdebantur,& ſubigebanẽ,ac tanq; tonitrui ſonitus diſſoluebanẽ, cũ alius aliũ excuſatione præueniret, inimicitiasq; in beneuolentiã, necnon in uirtutis conuerteret retributionẽ. Quam ſolã excuſationẽ quiſq; fortiſsimã inueniebat,niſi qs eam ob prauitatẽ immedicabilẽ negligeret, ac nihili penderet,quo ipſe in ſeipſo contereretur, & conſumeretur,quemadmodum ferrum conſumitur a rubigine.

Poſtq; autẽ illi res domi ex ſententia ceſſere,quẽadmodũ nullus infidelis,& qui illũ non nouerat,exiſtimaſſet;maius qd, & altius mente uoluere cœpit. Cum.n.cuncti alij ſolũ ea,quæ ante pedes ſunt,cernũt,ac animo uertunt,ut ſecuriſsime habeant,ſi ſaltẽ hoc ſecurũ eſt,ultra uero haud ꝓgrediũtur,neq; magnũ qd,aut uirile excogitare,aut perficere poſſunt:ipſe,licet in alijs modeſtus eſſet,nequaq; tñ in illis modeſte egit, ſed alte caput extulit,ac animæ oculũ per gyrum circũtulit, totumq; orbẽ, per quẽ ſaluatoris cucurrit ſermo,conſiderauit:cumq; uideret magnã dei hæreditatem,quã ille ſibi ſermonib⁹,legibus,& paſsionib⁹ uendicarat, gentem ſanctã,ſacerdotiũ,regiũ male affectã,ac in opiniones infinitas, & errores diſtractã;uineamq; ex Ægypto tranſlatã,& plantatã, ex ignorantia impia,& caliginoſa,in pulchritudinẽ imenſam, ac magnitudinẽ progreſſam eſſe,ita ut uniuerſam obũbraret terrã,ac ſuper cunctos fines, & cedros extenderet,eã tñ ab apro maligno,& agreſti, diabolo nẽpe deuaſtatam,nequaq; ſatis eſſe duxit,ut tacite calamitatẽ illã deploraret, ac ſolũ man⁹ ad Deũ attolleret,ab eoq; iminentiũ maloꝝ diſſolutionẽ quæreret,ipſe uero interim dormiret. Sed & a ſeipſo auxiliũ ferre, & adducere oportere cenſuit. Quid.n.calamitate tali moleſtius eſſe poſſet? Decere igit,ut is qui ſuperna conſideraret,pro cõi bono ſolicitus eſſet. Cum n.unus bene,aut male agit,nihil hoc ad publicũ pertinet bonũ:cũ uero cõe, ita uel aliter ſe habet,plane neceſſe eſt,ut ſinguli ẽt ita ſint affecti. Hæc cõmunitatis procurator,& præſul conſiderans,qm̃ cor afflictum tinea eſt oſsium,quẽadmodũ Salomoni,ac ueritati ẽt uidet; quod enim dolore caret,iucundum eſt, quod uero affligit,moleſtũ,liquefactioq; cordis exiſtit; aſsidue ob id diſcruciabat,affligebatur,uulnerabat,ac eadẽ patiebat,quæ Ionas,quæ Dauid. Dolebat in anima,nec dabat ſomnũ oculis, neq; palpebris dormitationẽ:quod ex carne reſiduũ erat,curis abſumebat, quoad mali repperit ſolutionẽ. Diuinũ igit,ac humanum quærebat auxiliũ,num qs incendium cõe,& caliginẽ iminentẽ extinguere uellet. Solũ igit unũ agebat,idq; admodum ſalubriter,colligebat ſeipſum,quantũ erat poſsibile, ac ſpiritui ſe concludebat,omneſq; humanas conſiderationes cõmouit,totamq; ſcripturæ profunditatẽ collegit,ac pietatem ſcriptis ſuis defendit,certaminibuſq;,& prælijs hæreticoꝝ multitudinẽ confidenter repulit; & eos,q manus cum

nus cum

nus cũ eo conſerebant,armis,quæ cõminus feriunt, lingua nẽpe,uulnerabat: q uero procul erant, iaculis potius atramentarijs eminus ulciſcebaẽ. Nequaq̃ enim abiectiores tulit leges, q̃ quæ tabulis inſculptæ fuerant; neq; ſoli,ac paruæ illi Iudæorũ genti,de cibo,potu, ac ſacrificijs rite peragendis,& quæ carnẽ expurgant,ſed de ueritatis ratione uniuerſo orbis generi,ac parti præcepta dedit,ex qbus & ſalus cõtingit. Deinde uero(q̃m quidẽ æque inutilis eſt actio ſine ſermone, & ſermo ſine actione)ſermoni actionis coniunxit auxiliũ. Ad quoſdam.n.proficiſcebaẽ,alios uero rogabat,nonnullos hortabaẽ admonens,corripiens, increpans,cõminans,exprobrans,propugnans,gentib⁹,ciuitatibus,priuatis,omnẽ ſalutis excogitans ſpeciem,Beſeleel ille tabernaculi diuini fabricator,omni materia,& arte ad opus hoc,planeq́; in pulchritudinẽ unius copiam nectens,& conſonantiam. Et quid alia referre neceſſe eſt?

Rurſus nobis Rex Chriſti ſuperuenit impugnator,ac fidei tyrannus cũ maiori impietate,& feruoris apparatu, cũ ei contra aduerſarium fortiorẽ diſceptatio eſſet,inſtar impuri illius,& maligni ſpiritus,a quo cũ homo ſolutus eſt,rurſus ad eundẽ cum numeroſioribus reuertiẽ ſpiritibus,ut in illo habitet,quẽadmodum in Euangelijs audiuimus. Huius igiẽ ille fit diſcipulus,quo pariter ante acceptã reſtauraret cladẽ, ac aliqd prioribus adijceret certaminibus. Siqdem intolerandũ, ac calamitoſum eſſe cenſebat, cũ tam multis dominareẽ gentibus,ac gloria præditus eſſet imenſa,omneſq; per gyrũ impietatis ſubegiſſet uirib⁹,ac oẽs, in quos incidiſſet,ditioni ſuæ ſubdidiſſet,ſi ab uno uiro,& ciuitate unica ſuperari uidereẽ,ac ludibrio exponi,non ſolũ impietatis ductorib⁹,ſed & hominibus, quẽadmodũ ipſe putabat, uniuerſis. Sanè Perſarũ rex, cum aliquando Græciæ bellũ inferret,ac omne hominũ genus contra Græcos duxiſſet,plane faſtu,ac ira flagrabat,non ideo ſolũ ut arrogantia tumeſceret, & minis eſſet intolerandus,ſed potius ut illos perterrefaceret,& ſe terribilẽ exhiberet, elementorum ẽt inuerſione, qua tã terra, q̃ mare nouũ qd a nouo audiuit opifice. Exercitus præterea continentẽ implebat, ac per mare pedibus ibaẽ: inſulæ uero diripiebanẽ,ac mare flagellabaẽ,omniaq; alia fiebant,per quę palã belli illius,ac exercit⁹ terror incutereẽ,terror qdem timidiorib⁹, riſus uero uirilioribus,& audacia conſtantioribus. Valens uero cõtra nos ducẽs, nulla re tali indigebat,ſed q̃ his deterius erat,hoc facere, & dicere audebat. In cœlũ os ſuũ poſuit,ac in altitudinẽ locutus eſt blaſphemiã, & lingua eius pertranſiuit ſuper terrã. Recte.n.eum diuinus ante nos Dauid infamia notauit,quod cœlũ in terrã deprimeret,& cũ conditura naturã numeraret ſupermundanã,quã nec conditura capere poteſt; licet illa nobiſcum aliq̃n ratione amoris erga genus humanũ ſit uerſata,quo nos humi iacẽtes ad ſe ꝑtraheret. Et ꝓfecto prima ei⁹ molimina temeraria, ſplẽdida fuere,ſed lõge ſplendidiora nouiſsima contra nos extitere certamina. Sed quænã prima uoco? Exilia,fugas,bonorũ publicationes,inſidias cũ manifeſtas,tũ occultas. Tẽpus ꝑſuadẽdi haud erat,ſed ui cũcta agebanẽ, cũ ꝑſuaſio locũ non haberet. Quidã pellebanẽ ab eccleſijs,qcunq; rectã,ac noſtrã ſequebanẽ fidẽ. Alij aũt q regiã ſequebanẽ perditionẽ, introducebantur: nonnulli impietatis exigebant ſubſcriptiones; alij uero his atrociora etiã ſcribebant. Presbyteri exurebanẽ: Duces uero impij nequaq; Perſas ſuperabant,non Scythas ſubigebant,non genus aliud barbaricũ perſeq- 4

Cogita num & ſimilia pacta ſint noſtro

tempore in aliquibus regionibus ab impuris hereticis.

banť:ſed contra Eccleſias militabãt,ac inter altaria ſaltabant,ſacrificiaq́; incruenta hoium,& ſacrificiorũ ſanguine cruentabant,ac uirginũ pudorẽ uiolabant;ut aliqd fieret, quo Iacob patriarcha expelleretť, & Eſau, qui, anteꝙ naſceretť,odio habebatť,introduceretť. Et hæ inconſideratæ eius temeritatis primæ fuere explicationes, q̃ multis præſenti ẽt tpe lachrymas mouent,cũ auditu percipiunť,aut memoria recolunť. Poſtꝙ aũt oia peragrauit, ac contra hanc quoq; inconcuſſam, & inoffenſam Eccleſiarũ matrem,in qua ſola adhuc ueritatis ſcintilla reliqua erat,mouit,quo illã i ſeruitutẽ redigeret,tũ primũ intellexit ꝙ malè ſibi conſuluiſſet. Nã quaſi ſagitta,q̃ fortiori occurrit,eſt reiectus,et tãꝙ pulchre fract⁹ ceſſit,cũ in talẽ eccleſię incidiſſet præſulem, tantoq́; repulſus ꝓpugnaculo eſſet diſſolut⁹.

Proinde alia,q̃ tum fuerint tentata,& ſcribentib⁹,& referentib⁹ audire licet.Ex ijs enim nemo non cũcta recenſet:oẽs uero,q certamina illa norunt,præcipue admiranť,oppugnationes, ꝓmiſſiones,cõminationes,nec non eos,q ad illũ ex Iudicũ ordine miſſi,ipſi pſuadere ſunt conati,ex ducum ordinib⁹,ex eunuchis,ex mulierũ cuſtodib⁹,q inter mulieres uiri ſũt, inter uiros aũt mulieres,& impietate ſolũ uiriles; q cũ naturali careãt fornicatione,qđ ſolũ poſſunt, lingua ſcortanť, iſtar Nabuzardam coquorũ magiſtri,qui ſecũdum artem ſuam gladios minabať, & peculiari ſuo igni reſeruabatur. Quod uero præcipue ex geſtis eius admiror, nec uolens q̃dem præterire poſſem. Nũc quã breuiter potero,recenſere conabor.

Quis non nouit,ꝙ ingenti audacia temporis illius præfectus cõtra nos ſit uſus,qm̃ apud illos baptiſmatis erat initiator,uel coinitiator,ac plusꝙ neceſſe erat Imperatoris obſequebať mandatis,in oib⁹q́; illi gratificabatur,quo diutius poteſtatẽ retinere,& conſeruare poſſet? Ad hunc ꝑ eccleſias minaciter diſcurrentẽ,& ſub leonina forma leonine quoq; frementẽ, nec multis præſentiæ ſuæ copiam exhibentẽ,Baſilius generoſus introductus eſt,ſeu potius ingreſſus eſt,tanꝙ ad feſtiuitatem, & nequaꝙ ad iudicium uocatus. Cęterum q̃uo digne explicare potero, uel præfecti ferociã, uel Baſilij prudentẽ cõtra illũ decertationẽ? Quid tibi heus (præfectus inquit,nomine eũ compellans, qm̃ indignũ cenſebat ut Epiſcopũ uocaret) contra potentiam tantam audacia? Et ꝙ ſolus ex omnib⁹ in tua perſeueras contumacia? Cuius gr̃a generoſus ille ait:Et quænam mea eſt contumacia? Nam nondum illa percipere queo. Qm̃,præſes inquit,nequaꝙ regis ſequeris religionem,licet omnes alij ſubacti ſint, & uicti. Verũ Baſili⁹ reſpondit, Nequaꝙ hoc rex meus permittit,neq; ut conditura adoreť tolero,cum Dei conditura exiſtã,ac Deus eſſe ſim iuſſus. Nos autẽ qd tibi, præſes ait,uidemur,q hęc imperamus? num forte momenti nullius? Nõne magnum tibi erit,ut nobiſcũ cenſearis,& nos ſocios aſſequaris? Cui Baſilius,præfectos uos eſſe,inquit, & clariſsimos quidẽ, nequaꝙ inficias eo, non tñ Deo honoratiores. At ſocios uos habere magnum qd eſt. Et cur non,cum & uos Dei conditurae ſitis, quemadmodũ & omnes alij, q nobiſcum cenſenť? Siquidem Chriſtianiſmum nequaꝙ facieb⁹, ſed fide deſignamus. Tunc præfectus concitatus plus ira feruere cœpit, è ſellaq́; exurgens aſperiorib⁹ contra eum uſus eſt ſermonib⁹. Et nunqd poteſtatẽ, ait, times? Abſit hoc,Baſilius reſpõdit,ut tale qd mihi accidat. Nõne ex multis uel unũ,præſes inquit,q̃ meæ ſunt poteſtatis? Et Baſili⁹, Quænã ſunt illa? indiceñ nobis. Et præſes,bonorũ publicationes,exilia,tormẽta,mors.

Cæterum aliud qd, Baſili⁹ ait, minitare; nil enim hoꝝ nos tangit. Cumq;
præſes dixiſſet, qui, & quonam modo? Qm̃, Baſilius inquit, incõprehenſi
bilis, & bona eius, qui nihil poſſidet, publicari nequeunt, niſi forte pannis
his indigeas tritis, & laceris, & libris paucis, ĩ quib⁹ tota mea eſt uita. Exi-
lium uero nil ad me ſpectat, ꝙ nullo loco ſum circũſcriptus. Sed nec quã
nunc inhabito, domus mea eſt, licet omnis mea ſit, in qua incido, ſeu po-
tius Dei omnis, cuius ego hoſpes ſum, & incola. Tormẽta aũt qd auferre
poſſent, Cum nullũ mihi corpus reſiduũ ſit, præterq̃ ſi primã dixeris pla-
gam? Huius enim tu ſolus dñs exiſtis. Mors uero benefactor erit. Celeri-
ter enim me ad Deum mittet, cui uiuo, & cui⁹ negocia adminiſtro, ac cui
iam plurimũ occubui, & ad quẽ a longe feſtino. His præfectus perculſus,
cũ eũ ſuo compellaſſet noĩe, Nullus, dixit, hucuſq; ita mecũ, ac cum tanta
diſſeruit audacia. Cui Baſili⁹, in nullũ fortaſſis Epm̃ incidiſti; oĩno.n.pro
talib⁹ decertans hoc egiſſet modo. In aliĳs.n. præfecte, modeſti ſum⁹, & o-
mnibus reliquis humiliores, ita enim mandatũ iubet; nec ſolũ contra tan-
tam potentiã, ſed nec contra hoĩes uiles ſuperciliũ attollim⁹: ubi uero dei
periclitať negociũ, cũctis aliĳs contemptis ad illũ ſolũ reſpicimus. Gladĳ
uero, beſtiæ, & ungulæ carnes diſſecãtes, potius delitiæ nobis ſunt, q̃ tor
menta. Ac ideo iniuria affice, minare, & omnia, quæ uolueris, perage, ac
poteſtate fruere. Sed & Rex hæc audiat: nunq̃ nos adiges, aut efficies, ut
aſtipulemur impietati, etiam ſi grauiora adhuc fueris minitatus.

Poſtq̃ uero præfectus ita eũ loq audiuit, ac uiri cauſam examinauit, il
lumq; tã imperterritũ, & conſtantem deprehendit, a ſe dimiſit, non iam
minabundus, ſed cũ reuerentia quadam, ac ſeceſsione: ipſe uero q̃ cito po
tuit, ad regẽ feſtinauit, ingens, Victi ſumus, rex, in Eccleſiæ huius negocio.
Vir.n. ille minis eſt ſuperior, uerbis robuſtior, perſuaſionibus fortior. Aliũ
quendã ignobiliorem tentare oportet, hunc aũt uel palam cogere, aut ne-
quaq̃ expectare, ut ſubigať minis. Hæc cũ Rex audiuiſſet, ac in ſe conuer-
ſus hominis laudibus eſſet uictus (qñquidem & hoſtis uiri uirtutẽ admi-
rari ſolet) præfectũ a uiolentia cohibuit; accidit q; ei, queadmodũ ferro,
quod licet igne emolliať, nihilominus tñ ferrum permanet. Porro minas
in admirationẽ conuertit; cõionem aũt ſuſcipere noluit, cum ĩmutationis
puderet, ſed excuſationem quærebat honeſtã, quã & ſermo noſter oſten-
det. Siqdem tẽplum cũ uniuerſa ſatellitum manu eſt ingreſſus. Erat autẽ 5
dies Epiphanioꝝ. Congregati populi igiť pars factus, ſic cõionem eſt pro *Epiphaniorum dies.*
feſſus. Sané nec hoc prætereundũ, poſtq̃ intus fuit, auditumq; pſalmodię 6
adhibuit perſtrepenti, ac populi multitudinẽ cũ ornatu cuncto conſpexit, *Auditam adhibuit*
tam eo, ꝙ circa aram, q̃ illo, qui iuxta erat, Angelicam potius, q̃ humanã; *pſalmodiæ pſtrepẽti.*
populi uero præſulem erectũ, quemadmodum ſcriptura Samuelẽ depin-
git, & corpore, & uiſu, & cogitatione ĩmobilem, ac ſi nil noui accidiſſet,
Deoq; & gradui, in ſtatuã, ut ita dicam, obduratũ; illos aũt timore & re-
uerentia quadã eum circumſtare: hæc poſtq̃ uidit, & quæ uiderat cũ nul
lo exẽplo conferre potuit, humanum quid perpeſſus eſt. Ob ſtuporem.n.
uehementi & oculoꝝ, & animi correptus eſt uertigine. Verũ id tum mul-
tos adhuc latebat; poſtq̃ autẽ dona ad menſam diuinam afferri oporte-
bat, ipſeq; illa proprĳs geſtaret manibus, ac nemo, ſicut moris erat, ea ac-
ciperet, cũ incertum eſſet, num Baſilius illa ſuſcipere uellet, tum morbus
eſt cognitus. Titubare.n. cœpit, & ni quidam, qui pro gradibus ſtabat,

manũ ei ſuppoſuiſſet, ac caſum cohibuiſſet, ruina plane lachrymis digna cecidiſſet. Sed eſto. Cæterum quid dicere refert? quænã cum Rege diſſeruerit, qualiq; ſapientia illa repleta fuerint. Cum eo.n.rurſum modo opportuno in ſacrariũ perducto eſt congreſſus, ac in conſpectũ uenit. Nam diu iã eius alloquendi deſiderio tenebat̃. Siquidẽ nil aliud, ꝙ dei uoces, tã ab ĳs, qui cũ rege, ꝙ a nobis, q cũ Baſilio ingreſsi fueramus, auditæ ſunt. Sanè congreſsio illa initium fuit, & reſtauratio prima humanitatis erga nos Regis: conſiliumq; hoc ut plurimũ contumeliã tum nos infeſtantem, non ſecus ac nebulã diſsipauit. Proinde nil prædictis inferius fuit. Vincebãt mali, iamq; Baſilius in exiliũ pellebat̃, ac nihil deerat, quod nõ illac tenderet: nox præſens, currus, quo auchi debebat præparatus, plaudebãt inimici, dolebant pĳ; nos uero circa animoſum uerſabamur uiatorẽ. Reliqua ẽt cuncta pulchra referta erãt ignominia. Quid igitur accidit? Deus illã diſſoluit. Qui enim Ægypti contra Iſrael exaſperati primogenita percuſsit, hic ẽt Imperatoris filium grauiſsima ægritudine perculit. Et quanta celeritate? Hinc exilĳ literæ, inde ſententia ægrotationis, manusq; iam ad ſubſcriptionẽ extendebatur improbam; & tamen ſanctus ille ſaluat̃, fitq; uir pius, febris donum, cum rex furorem cohibuiſſet. Quid his manifeſtius, aut celerius? Sed ad reliqua.

Ægrotabat filiꝰ regis, ac corpore male affectus erat, unaq; ægrotabat pater: & pater qdem, tanꝙ pr̃, ubiq; cõtra morbũ remediũ ꝗrebat. Nam medicos accerſebat optimos, precibuſq;, ac ſi unꝙ in terrã ꝓſtratus incũbebat. Calamitas.n.reges quoq; humiles fecit: nec mirũ, cũ & hoc prius Dauid in filĳ morte accidiſſe ſcriptis ſit mandatũ. Poſtꝙ aũt nullibi ullũ morbo inuenit remediũ, ad Baſilĳ fidem confugit: per ſe tñ nequaꝙ illum aduocauit pudore prohibitus ob ignominiã, quã illi intulerat, alĳs uero legationẽ cõmiſit, q ei perꝙ domeſtici, & amiciſſimi erant. Cumq; is nihil cũctatus aduenisſet, nec tp̃s, quẽadmodũ alius triuiſſet, confeſtim p̃ſentia eius morbus eſt lenitus, paterq; ſpem concepit meliorẽ. Qui niſi aquæ potabili ſal admiſcuiſſet, pariterq; hunc aduocaſſet, ĳs tñ, qui diuerſæ erant opinionis, credidiſſet, filiꝰ patris manibꝰ ſanus reſtitutus fuiſſet: idq; credebat̃, ab ĳs etiam, q tum aderant, & paſſionis participes fuerãt. Illud idẽ paulo poſt etiam præfecto ipſi accidiſſe ferunt. Nam & illum infirmitas quædam incidens ſancti flectit manibꝰ. Siquidẽ aduerſitas plerũq; rectè ſentientibꝰ fit emendatio, ſæpiusq; calamitas proſperitate melior exiſtit. Ægrotabat igit̃, ille, plorabat, diſcruciabat̃, accerſebat, rogabat, excuſationem habes clamabat, ſalutẽ mihi tribue. Quã & tandẽ illius interceſsione, ſicut ipſemet faſſus eſt, impetrauit. idq; multis, q hoc ignorabant, perſuaſit. Non enim deſinebat facta illius, & admirari, & prædicare.

Quæ igit̃ inter Baſiliũ, & illos incidere, talia ferme fuere, finemq; habuerunt talẽ. Sed nunqd ea, ꝗ illi aliter cum alĳs ſunt decertata, parua, aut de rebus fuere paruis? uel mediocri ſapientia condita, aut ſilentio digna, ſeu non ualde laudabilia? nequaꝙ. Sanè q olim contra Iſrael concitauit Ader ſceleſtũ, ille idẽ & contra Baſiliũ Ponti cõmouit præfectũ, ſub prætextu ac ſi ob mulierẽ quandã indignaret̃. Sed re uera ꝓ impietate decertabat, & contra pietatẽ ſtabat; ut interim dicere obmittã, qualiter, quantiſq; uirũ afficeret iniurĳs, ſeu forte Deũ ipſum, contra quem, & pro quo bellũ gerebat̃, qui & iniuriantẽ confudit, ac pugilẽ ſuum exaltauit: ſi faltẽ

magnum

magnum quid, & ſublime eſt philoſophia, & ut is, qui præeſt multis, talis eſſe uideatur. De quo nunc uerba facere pergam.

Iudicis aſſeſſor mulierē quandā illuſtrem, cuius maritus uitā paulo ante cū morte mutauerat, qm̄ ei nubere dedignaret̃, uiolenter urgebat. Cūq; illa tyrannidē ſe effugere haud poſſe cerneret, conſiliū cœpit non tā audax, q̄ prudens. Ad ſacrā enim confugit menſam, ac Deū contra uiolentiā adiutorē ſibi facit. Quid igit̃ per trinitatē ipſam fieri oportuiſſet (ut inter laudandū iudiciale ēt quippiam proferā) non ſolū quod Baſilium magnū, et q ab omnibus pro legiſlatore habebat̃, decuiſſet, ſed aliū quendam longe illo inferiorē, dūmodo ſacerdos fuiſſet? Nonne obſiſtere, retinere, curā eius gerere, manū porrigere, ſcd'm clementiā diuinam, & legē, quæ honorauit aras? nonne omnia prius facere, & pati uelle, q̄ aliqd inhumani contra mulierē perpetrare? obiterq; menſam ſacrā, necnon fidē, cum qua rogabat, iniuria afficere? Nequaq̄ ait iudex nouꝰ: ſed omnes poteſtati meæ ſubdi oportet, Chriſtianosq; legū ſuarū proditores fieri. Ille igit̃ ſupplicē quærebat, ac inſaniebat: hic aūt ui mulierē retinebat. Tandem uero quoſdam cū poteſtate miſit, q ſancti ſcrutarent̃ cubile nō neceſsitatis magis, q̄ ignominiæ gratia. Quid ais? Domū eius, qui affectibus cunctis erat ſuperior? quē fouent Angeli? quē mulieres intueri non audent? Nec ſolū hoc egit, ſed & Baſiliū adeſſe, ac cauſam dicere iuſsit. Nequaq̄ tamē placide, aut humane, ſed quaſi condemnatū quēpiam. Et hic qdem aduenit. Præfectus uero ira, & faſtu plenus pro tribunali ſedit. Stetit igit̃ Ieſus meus corā iudice Pilato. Et fulmina qdem cūctabantur, Deiq; gladius, licet radiaret, adhuc tn̄ continebatur. Arcus uero intendebatur, ſed cohibebat̃, quo pœnitentiæ concederet tp̄s, quemadmodū dei lex eſt. Sed & aliud pugilis, & perſecutoris uide certamen. Præfectus ſudariū, quod circa collū geſtabat, dilacerare iubet. At Baſilius, Tibi, inqt, ſi uolueris, tunicā ēt dabo. Verbera carnibus fere experti minabat̃, at ille ſe paratū offerebat. Sed & ungulorū dilaniationem intentabat. Verū epati, Baſilius reſpondit, remedium tuleris. Cernis fortaſsis quo pacto mihi ſubuenire poſsis, ſi a talibꝰ curaueris tormentis. Et hi quidem in illis erant.

At ciuitas cum malū, & cōe omnium cognouiſſet periculū; ſiquidem unuſquiſq; iniuriā hanc ſuā eſſe cenſebat, tota inſaniebat, & incendebat̃, & ueluti cū apum examen fumo cōmouetur, ita alius ab alio concitabatur, & inſurgebat: omne hominū genus, ætas omnis, præcipue uero ij, qui regi texendo, & arma faciendo operā impendebant. Hi.n. in talibus feruentiores ſunt; audaciā enim ex libertate habēt. Arma uero unicuiq; erāt ſingula, quæ ex artis obueniebant inſtrumentis, aut ſi aliud qd caſu forte obueniſſet. Faces erant in manibus, lapides ad iactū expediti, fuſtes parati, curſus omniū unus, clamor idem, alacritas cōis. Ira dux grauis, aut miles, ſed nec mulieres armis tn̄ carebant, cum eas tp̄s exacuiſſet. Radios.n. habebant fraxineos, zeloq; roborabant̃, ac in audaciā uertebant̃ uirilē, &, ut breuiter dicā, pietatē diuidi arbitrabantur, ſi hunc inter ſe partiti fuiſſent, iſq; magis pius cenſebatur, qui primus manus præfecto talia auſo intuliſſet. Quid igit̃ faciebat iudex ſeuerus, & audax? Supplex erat, miſerabilis, ærūnis plenus: & cui non humilior, donec illuſtris ille ſine ſanguine martyr, & ſine plagis coronatus, populi cōpeſcuiſſet uiolentiā, illumq; ſui cohibuiſſet reuerentia, ſicq; ſupplicē ſuū, & offenſorē ſaluaſſet? Hæc deus

ſanctorum operatus eſt, q omnia facit, & in melius dirigit, qui ſuperbis reſiſtit, humilibus uero gratiā tribuit. Et cur hoc non faceret, q manuū extēſione trophęa erigit, ut populū ſaluet fugientē, illūq; eripiat e piculis? Praeclarū igit bellū ita deſijt, & finē a deo ſortitū eſt ſcđm, ac illi⁹ fide dignū.

Deinde uero Epiſcopoꝝ, & ſocioꝝ incepit bellū, qđ magna ſui parte ingloriosum fuit, incipientib⁹ uero admodū damnoſum. Quis.n. alijs modeſtiā ꝑſuadere poſſet, cū praeſules ipſi ita eſſent affecti? Iā diu enim haud humaniter erga illū ſe habebant. Tria aūt diſsidij cauſa erant. Nā nec ob fidei conueniebant rationē, niſi ſūma multitudinis neceſſitate coacti: Nec puſillanimitatem in electione penitus depoſuerant: Et ꝙ multū gloria ab illo ſuperarenṫ, oīum eis moleſtiſſimū erat, etiā ſi id fateri turpiſsimū eēt. Sed & aliud factū eſt diſsidiū, aut iſta ſuſcitauit. Cum.n. Patria nr̃a ī duas diuiſa ſit praefecturas, & metropoles, multaq; nouae ex priori addita fuiſſent, ſeditio eoꝝ potiſsimum exordiū hinc ſumpſit. Ille enim cum ſecularibus bonis noſtra quoq; diuidenda eſſe cenſebat. Ac ideo, q̄ nuper acceſſerant, tranſmutauit, tanq̄ ab ipſo iam differrēt, ac ei acciderent. At hic cōſuetudinē ſeruabat antiquā, ac diuiſionē olim a patrib⁹ factā. Hinc multa iam acciderunt mala. Alia uero ortū ſumpſere. Cōuentus.n. a nouo diſtrahebanṫ metropolitano; redditus diripiebanṫ. Eccleſiaꝝ presbyteris quibuſdā perſuadebat, alios aūt inuitabat. Inde euenit, ut eccleſiae etiā peius haberent, q̄n ita diuiderenṫ, & inciderenṫ. Homines.n. ob tales ferè rerum innouationes gaudere ſolent, q̄m libenter ſua adaugent; ac facilius bene inſtituta diſſoluunṫ, q̄ diſſoluta reſtituunṫ. At ille infeſtius Baſilium exagitabat. Tauroꝝ enim prouctus, & tranſitus ab eo tm̃ conſpiciebanṫ, ad illum uero deducebanṫ. Sed & ex monte ſancto fructus colligere magni ducebat; ita ut cū uiri mulos aliq̄n deprehendiſſet propriam uiā euntes, illos poſtea praedatoria cohibuerit manu. Et cōmentū quaſi honeſtū erat. Filij.n. ſpiritales, & animae, & fidei ſermo, & talia auaritiae erant tegumenta. Res ditioꝝ propria. Et ꝙ non oporteat, tributū pendere hoībus malae famae. Verū oīs offendens malae erat famae. Proinde ſanctus Dei, & ſupernae Hieruſalem metropolites detrimentū tolerare, & haec negligere cogebaṫ, ſiue paruā mali diſſolutionē excogitare: ſed uideamus q̄ magnam, & admirandā, ac planè anima illius dignā. Ex ſeditione enim Eccleſiā opulētiorē reddidit, aduerſitatēq; perbelle diſpoſuit. Siquidē plurimis Epiſcopis patriā roborauit. Ex qua re tria contigere pulcherrima; plurimarum nempe animaꝝ cura; & ut ciuitas quaeq; ſua hēret; & ut bellū diſſolueret.

Caeterum timeo ne & ego conſilio iſto ocioſus ſim factus. Haud enim ſcio, q̄uo rectius dicere conueniat. Licet enim cūcta uiri huius, quantū dictu poſsibile eſt admirer, hoc unū laudare nequeo. Animi.n. paſſionē fatebor, nec alias multis ignotā, noſtrā dico innouationē, & infidelitatē, cui⁹ dolorē nullū unq̄ delebit tp̄s. Ibi enim cūctae mihi uitae inciderūt aduerſitates, confuſioq;, ut philoſophiae incūbere nequirē, aut poſſe putarē. Tametſi parua ſit ratio ſecūdi: praeterq̄ ſi quis illud a nobis in uiri excuſationē dictū ſuſcipere uoluerit, quod longè ſupra res ſaperet humanas: & quę hic faceret, priuſq̄ abiret, omnia ſpiritus inſtinctu ageret. Licet enim amicitię uenerationem ſeruare ſciret, in hoc uno tm̃ ignominia affecit, ubi Dei honorē ꝓferre oportebat. Lōgè.n. ſpata amicitiae diſſolutiōi anteferebat.

Caeterū timeo, ne dū ſocordiae crimen effugere contendo apud eos, q

cunctas res illius geſtas ſcire deſiderant, ſcribendo tñ in crimẽn inſatiabi-
litatis apud eos, qui modũ laudant, incidã. Quã rem nec ipſe negligebat,
ſed menſurã ex omnibus optimã eſſe inter potiſsima laudabat, ac in om-
ni uita ſua diligenter obſeruabat. Ita igitur ſermone utar, ut tã breuitatis,
q̃ꝫ inſatiabilitatis amatorib⁹ pariter ſatisfacere queam alij igitur in re ali
qua excellunt, alij aũt in pleriſq;, cũ plures uirtutis ſpecies exiſtant; nullus
uero ex omnibus, quos nos cognoſcimus, ad ſummũ peruenit. Sed ille no
bis optimus eſt, qui in plurimis recte agit, aut in una potiſsimũ. Baſilius
uero ita cuncta attigit, ut naturæ contentio eſſe uideret. Nã ita conſidera-
mus: inopiã quis laudat, uitamq; omni carentẽ apparatu, & ſuperfluitate.
At quid ille habebat, præter corpus, & ea, qbus carnis tegeret neceſſaria?
Diuitiæ autẽ illi erant, ut nihil poſsideret, cruxq;, cui ſoli ſupuiuebat. Hęc
longe ſibi multis pecunijs honorabiliora eſſe cenſebat, nec poſsibile, ut
quis, ſi ẽt uellet, omnia poſsideret, ſed ut qs omnia contẽnere ſciret, ſicq;
omnibus melior appareret. Cumq; ita ſentiret, et haberet, nequaq; altari,
ac uana indigebat gloria, nec præconio illo publico, Crates Cratetẽ the
banum in libertatẽ uendicat. Optimus. n. eſſe potius, q̃ꝫ uideri malebat;
ac ideo nequaq; in dolio, ac in medio foro habitabat, ut omnib⁹ ludibrio
eſſet indigentiã noua reſartiens abundantia. Sine ambitione igitur, & ar-
te quæſtuoſa pauper erat, ac omnia, quę habebat, profundebat, quo expe
ditius per uitæ nauigaret mare.

Sanè abſtinentia, & frugalitas res eſt admiranda, & nequis a uolupta
tibus ſuperet, aut uentri, tanq; amaro, & illiberali ſubijciat domino. At qs
magis in cibo parcus? Et ne multa dicã, ſine carne fere erat. Superfluitatẽ
aũt, & ſatietatem ad irrationabiliores, & quoꝝ uita ſeruilis, ac deorſum
urgens erat, reiecit. Ipſe autẽ nihil magnũ eſſe cenſebat, quod gutturi ap-
plauderet; ſed ſolum neceſſarijs, quantũ poterat, ſuſtentabat, ſolasq; deli-
tias eſſe ducebat, ne delitijs diffluere appareret, ac ideo indigeret pluri-
mis. Sed ad lilia reſpiciebat, & uolatilia, quæ pulchritudine prædita ſunt 7
mirabili, ciboq; utunt fortuite oblato, ſecundũ magnã Chriſti mei admo
nitionẽ, & carnẽ propter nos mendicantẽ, quò nos diuinitate ditaremur.
Hinc illi tunica una, & palliũ tritũ, in humoq; dormitatio, & illuuies, &
uigiliæ eius erant exercitamenta. Cœna aũt ſuauiſsima, ac cibus panis cũ
ſale, aut ficus recentes: potus uero ſobrius erat, & abunde illi ſufficiens,
quẽ fontes producunt, ijs ẽt, qui non laborant. Verũ ex his, aut cũ his ęgr
tudines ſequebant, & medicamenta, cõia nobis exercitia. Oportebat. n.
me miſerũ in talib⁹ æque affectũ eſſe; licet in alijs longe inferior forem.

Vide in Baſilio omnia hæc.
Pallium tritum
Humi dormitationẽ
Illuuiem & uigilias
Delectum cibi & potus
Mirã abſtinentiam.

Sanè res magna eſt uirginitas, & Angelis aggregari, ac abſq; iugo eſſe, 8
naturæq; ſolitariæ: nã Chriſti illã uocare cunctor, q cũ naſci deberet, ob
nos natos, ex uirgine naſcit, ut uirginitatẽ lege ſanciret, tanq; inde dedu-
ctam, & mundũ abſcindentẽ, ſeu potius mundũ mundo præmittentẽ, prę
ſentẽ futuro. Quis igit uirginitatẽ magis honorauit, q̃ꝫ Baſilius, aut carnis
puritatẽ quaſi lege ſanciuit: non ſolũ exemplo proprio, ſed eoꝝ ẽt, quib⁹
ſtudebat, quemadmodũ ex uirginitatis laude, & inſtitutionibus ei⁹ liquet
ſcriptis, qbus omnẽ ſenſum refrenauit, ac cuncta mẽbra ad modeſtiã rede
git, necnon uirginitatẽ ſeruandã perſuaſit, pulchritudinẽ ad interna cõuer
tens, a uiſibilibus ad inuiſibilia? Et externũ qdem languidũ reddebat, ac
materiã ſubducebat flammæ: occultũ uero oſtendebat Deo, q ſolus ani-

Conſidera quã mira dicat de uirginitate. Et quõ Baſilius uerbo & exẽplo proprio eam honorauerit, & carnis puritatẽ quaſi lege ſanciuerit, necnõ Virginitatẽ ſeruandã perſuaſerit. At hæretici noſtri matrimo

nium ſuper omnia cō mendant, & nuptias ſummis laudibus extollunt, uirginitatēq; deprimūt. Vides quō quaſi ex diametro cū dictis pugnent & factis ſanctorum?

marum depuratarū ſponſus exiſtit, quiq; animas ad ſe pertrahit uigilantes, quò cum lampadibus ſplendidis, & largo, ei olei occurrāt nutrimēto.

Sanè cū uita ſolitaria, ac mixta ut plurimū inter ſe diſtarent, ac pugnarent, neutrumq; bonū a malo penitus ſegregatum haberet, ſed hæc magis geta, & moderata eſſet, & deo copularet, non tñ arrogantia propter uirtutis ſecuritatē, & exiſtimationē careret; illa aūt actiua magis, & utilior, uerū a turbis nequaq; ſegregata eſſet; ambas inter ſe belliſsime conciliauit; & ita tēperauit, ut ſapientia non ſine actione, nec actio ſine ſapiētia foret: ſed tanq; tellus, & mare bona ſua utrinq; conferrent, ac in unā dei gloriam concurrerent. Et qd plus? Pulchra eſt humanitas, ac pauperū ſuſtentatio, humanęq; imbecillitatis ſubſidiū. Parumper igit ab urbe progredere, & urbē cerne nouam, pietatis promptuariū, cōe diuitū repoſitoriū, quo opum ſuperuacua, imo iā neceſſaria admonitione illius reconderent, quo tineas excluderent, nec fures exhilararent, inuidięq; certamen, & tēporis effugerent corruptionē. Vbi ægritudo philoſophat, & calamitas beata cēſetur, cōpaſsioq; in reputatione eſt. Quid mihi ad opus illud Thebæ Ægyptiacæ cū portis ſeptē? ac muri Babylonici, necnon ſepulchrū Mauſoli Caris, & Pyramides, ac Coloſsi: æs pondere carens: ſiue tēplorum magnitudo, ac pulchritudo; Quæ amplius haud ſuperſunt, cū alijs, quæ homines admirantur, & librorum mandant memoriæ: quæ nil conditoribus ſuis præter paruam proſunt gloriolam?

Mihi uero ſalutis uia hæc cōpendiaria, ac facilis in cœlū aſcenſus admirationi eſt præcipuę. Non enim amplius oculis noſtris expoſitū eſt ſpectaculū graue, & miſerandū, homines ante obitū mortui, & plurimis corporis mutilati membris, ab urbibus, domibus, foris, aquis, quin a chariſſimis ſuis expulſi, nominibus potius, q̄ corporibus noti, nec amplius in triuijs, & conuentibus ſecundū cognationem, & concentū exponuntur, non iam ob morbū miſerandi, ſed exoſi, membrorū miſerabiliū artifices miri, ſi uox ſaltem quibuſdam eſt reſidua. Sed cur cuncta noſtra tragice enumero; cū ſermo haudquaq; ſufficiat paſsioni? Baſilius uero prę omnibus maxime hominibus perſuaſit, ut cū homines eſſent, nequaq; homines contemnerent, nec Chriſtū unicum caput omniū propter inhumanitatem erga illos ignominia afficerent; ſed in calamitatibus alienis facultates ſuas recte diſponerent, a Deoq; miſericordiam, cū miſericordia indigerent, pio fœnore extorquerēt. Ac ideo generoſorū generoſisſimus ille, & gloria plusq; ſplendens, ægrotos nec ab oſculi arcebat honore, ſed tanq; fratres ſalutabat. Non quemadmodū quis ſuſpicari poſſet, inanis gloriæ gratia. Quis enim plus a tali aberat affectu? ſed ut corpora curandi cauſa attrectaret; philoſophiæ eius formula, & loquens, & tacita erat adhortatio. Nec ciuitas ita, regio uero adiacens, & externa aliter ſe habebat; ſed omnibus cōmune certamen propoſuit, ita ut & populi præfecti ciues humanitate imitarentur, & magnificentia. Proinde quemadmodū alijs curæ ſunt propinatores, ac mēſæ lautiores, necnon coquorū cōmenta, & irritamenta gulæ, ſellæq; elegantes, ac ueſtes molles, & fluidæ: ita & Baſilius infirmorū, & ulcerum eorū ad imitationem Chriſti gerebat curam, non ſermone, ſed opere lepram purgans.

Quid nobis ad hæc dicent ij, qui ei ſuperbiam, & ſupercilij obijciunt faſtū; amarulenti taliū cenſores, ac qui neutiquam regulas adhibent regu

læ? Num quis lepræ curam gerit, & euſq; ſe humiliat, ſanos uero contẽnit; aut carnes per abſtinentiam macerat, animæ elatione intumeſcit inani: Maxime cũ phariſæi iactantiam nouit, & ex tumore humilitatem prædicat, & Chriſtũ ad ſerui uſq; formam deſcendiſſe non ignorat, illumq; cũ publicanis comediſſe, & diſcipulorũ pedes lauiſſe; ſed nec crucem renuiſſe, ut illic peccata affligeret mea: Et quod his eſt admirabilius, Deum uidet crucifixum, idq; cũ latronibus, & a prætereuntibus irrideri inconſumptilem illũ, & omni paſſione ſublimiorem? Num ille ſeipſum adeo efferret, ut neminem ſibi honore æqualẽ eſſe cenſeat: quemadmodũ uidetur ijs, qui illi inuident? Verũ, & arbitror, morũ conſtantiam, ſeueritatem, & integritatem illam abſolutam, ſuperbiam uocarũt. Equidem illi ijdem ut mihi uidetur, eodem modo hominẽ fortem temerariũ, timidum uero circumſpectũ appellarent, modeſtũ quoq; inhumanũ, ac iuſtum immobilẽ. Quidam enim non inepte indagarunt, uirtuti uitia eſſe adiuncta, & quodammodo contigua, facileq; a rerũ inexpertis aliud pro alio accipi. Quis enim uirtutem pluſq; Baſilius honorauit? aut malitiã redarguit? ſiue bonis uiſus eſt melior, uel delinquentibus aſperior: cuius ſubriſio ſæpius laus erat. ſilentiũ uero increpatio, quæ conſcio malũ ſuum ultro extorqueret?

Cæterũ ſi non garrulus erat, aut riſu diffluens, ſiue circumforaneus, nec multis placebat, quoniam non omnibus omnia fieret, aut gratificaretur, quid hoc ad rem? Nõne potius laude, q̃ reprehenſione dignũ eſt ijs, qui præditi ſunt mente: Niſi quis leoni obijcere uelit, quod non figuram ſimiæ, ſed ſeuerã, & regiam præſeferat; cuius laſciuiæ tamen generoſæ ſunt, & cũ admiratione diligendę? Saneeos, qui in ſcẽna uerſantur, tanq̃ iucundos, & humanos quis miretur, quoniã populi gratiam captant, ac riſum mouent per alapas, & uerbera? quanq̃ ſi hoc querimus; Quis adeo iucũdus fuit in conuerſationibus: Quemadmodũ ego potiſſimũ noui, qui prę reliquis uiri mores ſum expertus? Quis narrando gratioſior? Quis mordendo peritior? Quis reprehendendo ſyncerior? Siquidẽ non nimis ſeuere reprehẽdebat, nec nimis facile remittebat, ſed immodeſtiã in utroq; fugiebat, ac utroq;, iuxta Salomonis leges, cũ ratione, & in tẽpore utebatur.

Cæterũ quid hæc ſunt, ſi cũ uiri collata fuerint eloquentia, aut magnitudine doctrinæ, qua ſibi fines orbis conciliauit totius? Verũ adhuc circa mõtis uerſamur ima, ac multũ a ſũmitate diſtam9. Adhuc circa littora ſe timur, ac nõdũ mare ingreſſi ſumus profundũ. Arbitror enim ſi unq̃ fuit, aut erit tuba longe ſono ſuo per aërem diffuſa, aut terræmotus orbis ex innouatione quadã, aut miraculo ortus, hoc uocem illius eſſe, & ingeniũ tantũ omnes antecellens, & poſt ſe relinquens, quantũ nos naturam exuperamus irrationaliũ. Quis enim magis ſe expurgauit ſpiritui; & dignum fecit, ut diuina explicaret myſteria? Quis magis cognitionis lumine illuminatus fuit, & ad profunda pertigit ſpiritus? cũ Deoq; ea, quę Dei ſunt, eſt contẽplatus? Quis ſermonem ſortitus eſt melius interpretantẽ ea, quę cognitione ſunt digna: ita ut non multorũ inſtar altero pede claudicaret, uel mente ſermone carente, aut ſermone minus ſolidato mente? Verum utriſq; pariter excelluit; ſibi ipſiq; ſimilis apparuit. Et ubiq; ſane ſenſit. Siquidẽ quod cuncta Dei profunda ſcrutatus ſit, ſpiritu eſt teſtificatus, non tanq̃ ignorante, ſed ueluti contẽplatione exultante. Omnia enim, quæ ſpiritus ſunt, ab illo ſunt indagata; unde euenit, ut moribus inſtitueret cun

Digitized by Google

ctos,eloquẽtiã oſtẽderet,p̄ſentibus nunciaret, & ſe accingeret ad futura.

Porro ſolis pulchritudo cum magnitudine, ac curſus ſui uelocitate a Dauid laudatur,ſplẽdens tanq̃ ſponſus, magnus ut gigas,cuius uires tantæ ſunt, ut curſu ſuo a ſummis pariter illuſtret ſumma, nec calor eius diſtantia imminuatur.Baſilij aũt pulchritudo,uirtus erat, magnitudo uero Theologia;at curſus,mobilitas aſſidua,quæ aſcẽſibus ſuis ad Deum uſq; perducit;uires uero,ſatio ſermonis,& diſtributio, ita ut recte mihi ſcripturæ illud de eo uſurpare liceat;In omnem terram exiuit ſonus eius, & in fines orbis uis uerborũ eius. Quod beatus Paulus de Apoſtolis a Dauide dictũ eẽ ait.Quę.n.alia hodie ĩ cõuentib9 eſt grã? Quę ĩ cõuiuijs uoluptas? Quæ in foro? Quæ in concilijs? Quæ principũ cum ſuis delitiæ? Quæ monachorũ,aut mixtorum? Quæ ocioſorũ,aut negocioſorum? Quę orũ,qui in externis,aut noſtris philoſophanť? Vnica profecto uoluptas per omnia,& in omnibus maxima,illius ſunt ſcripta,& labores. Nec ſcriptoribus ulla poſt illũ relicta eſt facultas, præterq̃ monimenta eius literaria. Sileant uetera,quæ a quibuſdam in ſacris elaborata ſunt ſermonibus,clament noua. Is enim nobis optimus eſt in ſermonibus, cui conceſſum eſt, ut ſupra ſcripta illius potiſſimũ cognoſcat,& lingua proferat,auribusq; infundat. Solus enim pro oĩbus ad doctrinæ adeptionẽ ſufficit ſtudioſis.

Ego aũt hoc ſolum dicam, quotieſcunq; Exameron eius in manus ſumo,& relego,ad conditorem omniũ accedo, & conditurae rationes cognoſco,ac conditorem pluſq̃ antea admiror, dum ſolo uiſu ipſo doctore utor. Cũ autem in contradictorios incido ſermones, Sodomiticũ uideo ignem,quo linguæ exuruntur malæ,& aberrantes; aut cõfuſionis turrem male quidem ædificatam,male quoq; diſſolutam.Cũ uero, quæ de ſpiritu ſcripſit,relego, Deum inuenio,quem habeo, & in ueritatis prolatione audax fio,dum per illius gradior Theologiam,& contemplationem. At cũ alias eius perlego enarrationes,quibus parum uidentes illuminat, & quas tripliciter in ſolidis cordis eius tabulis conſcripſit, diſco nõ in litera conſiſtere ſolũ,aut ſuperuacue intueri tantũ,ſed & pergere ulterius,& ex profundo adhuc in profundũ tranſire,abyſſum aſciſcens abyſſo,& lumini inueniens lumen,donec in ſummũ peruenio. Cum aũt martyrũ laudes relego,corpus contemno, & cũ laudatis uerſor, ad certamenq; excitor. Cum uero ſermones eius tam morales euoluo, q̃ actiuos, anima pariter purgor, & corpore, ac templum Dei fio capax, organumq; pulſatum a ſpiritu,diuinam decantans gloriam, & potentiam. Cum hoc immutor, & dirigor,aliusq; ex alio fio alteratione alteratus diuina.

Cæterum poſtq̃ Theologiæ memini, ac uiri in hac ſingulariter præſtantis,& hoc quoq; prædictis addidero. Vtiliſſimũ enim eſt multis, qui male de eo ſentiunt,ne offendantur; ſed ad maleficos ſermo pertinet noſter,qui ex ijs,quibus alios calumniantur,ſibi ſubſidiũ quærere ſolent.Ille enim ob ſermones rectos,& erga trinitatem ſanctã connexionẽ, & condeitatẽ,uel neſcio quomodo magis proprie, aut manifeſtius dicere oporteat, non ſolũ a thronis excidere, cũ nec ſub initiũ illis oblectaretur, ſed exiliũ,ac mortem, necnon ſupplicia extrema prõpte ſubire paratus erat, idq; lucrum,& minime periculũ eſſe cenſebat. Quod quidẽ ex ijs partim liquet,quæ fecit,partim uero,quæ perpeſſus eſt.Poſtq̃ enim pro ueritate damnatus, & in exilium pulſus fuit, nullius rei alterius curam habuit, q̃

Digitized by Google

ut comitem quendam ſuum libellũ tollere,& ſequi iuberet.

Cæterũ ut condemnationis etiam tempore ſermonibus ædificaret ueritatem,neceſſariũ putabat,diuino Dauid hac iure conſultore uſus,ut parumper belli tẽpus ſuſpendere, & hæreticorũ poteſtatem infringere poſſet,quoad libertatis tẽpus,ac linguæ licentia concederetur loquendi. Illi enim quærebant,ut uox de ſpiritu acciperetˀ nuda,tanꝙ eſſet Deus, quod & uere eſt;ſed impie ab illis,& a malo impietatis accipiebatur prętecto, quo Baſiliũ cum lingua Theologica ex urbe pellerent;ipſi uero occuparent Eccleſiã,eamq́ impietatis ſuæ propugnaculũ facerent, ac inde cuncta,tanꝙ ex arce quadam percurrerent. At ille alijs ſcripturę uocibus,& teſtimonijs manifeſtis,quæ illud idem poſſent,necnon ſyllogiſmis neceſſarijs ita redarguit contradicentes,ut nequaꝙ contra tendere poſſent,ſed uocibus caperentur proprijs. Quod quidem uim maximã habet, eſtque prudentię ſingularis,quemadmodũ ſermo oſtendit, quem de hac re conſcripſit, ubi ſtilũ tanꝙ è ſpiritus concitat pyxide. Cęterũ domini uocem tantiſper diſtulit, a ſpiritu ipſo, & geminis eius concertatoribus ueniam petens, ut non moleſte diſpenſationis illius conſilium ferrent, ne dum ob unius uocis gratiam reſiſterent, cuncta propter inſatiabilitatem diſperderent, pręcipue cum tẽpore illo pietas ita diſtraheretur. Nullũ enim detrimentum eis inde euenturũ cenſebat, ſi dictiones parumper immutarentˀ, ac uocibus alijs illud idem doceretur. Cũ non in uerbis potius, quam rebus ſalus noſtra conſiſteret. Siquidẽ nec Iudęorum gentem rejciendã eſſe, ſi uncti uocem pro Chriſti immutare, ſicq́ nobiſcum cenſeri uellent. Cum uero Eccleſia ſcinderetur, maximũ cõmunitati imminere damnũ. Verum licet ſpiritũ omnino Deum eſſe affirmaret, quemadmodũ liquet ex ijs,quæ ſępius,dum tempos ita ferret,publice prędicauit,necnon priuatim interrogantibus expreſſe eſt confeſſus, manifeſtius tamen id fecit in ſermonibus,quos mecum habuit. Nihil enim in illis ita abſcondebat, ut id non libenter mecũ conferret. Neꝙ hoc ſimpliciter definiebat,ſed ꝙ nõ ſępius antea fecerat,horrendiſſime ſe execrabatˀ, ac ſibi,ut a ſpiritus gratia excideret,imprecabatur,ſi ſpiritũ non æque ac patrem, ac filiũ, tanꝙ conſubſtantialem,& eiuſdem honoris ueneraretur. Proinde ſi quis me in his ſocium ipſius ſuſcipere uelit, aliquid multis adhuc abſconditũ proferam, nempe ꝙ tempore nos anguſtante, ſibi diſpenſationem reſeruauit, nobis autem loquendi libertatem cõmiſit. Nemo igitur nos iudicare,aut ideo rejcere debet,quod patriæ honorati ſimus obſcuritate,cum amborum opera Euangelium apud nos ſit roboratum.

Hęc non ideo percurri,ut excuſatione noſtra opiniones illius defendã Calumniatorũ enim reprehenſione,ſi ſaltem aliqui ſunt, lõge uir ille melior eſt:ſed ne ij,qui cenſent, uoces ſolũ a uiro in literis adinuentas, pietatis finem eſſe, fidem debiliorẽ, ac Theologiam illius demonſtrationẽ improbitatis habeant proprię,quam tẽpus produxit cũ ſpiritu:ſed ſcripturę ſenſum examinantes,necnon ſcopũ,ad quem illa eſt conſcripta,magis ad ueritatem accedere,& impiorũ ora obſtruere ualeant. Mihi igitˀ Theologia illius non aliter ꝙ amicus quiſpiam erit, tantamq́ fiduciam in uiri puritate de hac re pono,ut illam omnibus faciam cõmunem. Et mea quidem ab illo expendantur,illius autẽ a me,& coram Deo, & hominibus æquioribus,ita ſint conſiderata. Nec enim Euangeliſtas inter ſe diſſentire

by Google

dicimus,quia quidam carni Chriſti magis operam impenderunt, alij autem Theologiæ plus incubuere;ac hi quidem ex rebus noſtris,illi autem ex ſupernis initiū fecere,præconiumq; ad utilitatem, ut arbitror,capientium diſtribuerunt,cū ita in eis ſpiritus figuraret.

Proinde cū multi olim fuerint pietate clari, ac nunc quoq; ſint homines,ueluti legiſlatore,populorū duces,prophetę,doctores, fortes ad ſanguinis uſq; effuſionem,age cū illis noſtra conſideremus; ſic enim uirū hūc recte cognoſcere ualebimus. Adam Dei manu, necnon delitijs paradiſi, & legislatione prima factus eſt dignus:ſed ne quid blaſphemi contra primæuum proferam parentem,reuerentia dictū ſit, mandatū non ſeruauit. Baſilius uero accepit, & ſeruauit, ac nequaq; cognitionis læſus eſt ligno, rōpheamq; euaſit igneam, & ut plane noui,paradiſum eſt adeptus. Enos primus ſperauit;ut inuocaret dominū: Baſilius autem inuocauit, & alijs quoq; prędicauit,quod quidē inuocatione longe honorabilius eſt. Enoch ob breuem tranſlatus eſt pietatem,tum enim fides adhuc in umbra erat, præmium pietatis inueniens tranſlationem,ſicq; reliquæ uitæ periculum effugit:Baſilij aūt tota uita tranſlatio fuit,ipſeq; perfecte in uita probatus perfecta. Noë archa, & ſemina mundi ſecunda, in ligno concredita fuere paruo, & per undas ſeruata: Baſilius aūt impietatis effugit diluuium, ac ciuitatem ſuam celeriter ſalutis fecit archam, cum undiq; hæreticis eſſet referta,ex qua & mundū totum reuocauit. Magnus fuit Abraham, & patriarcha, & ſacrificus ſacrificij noui,qui eum, quem ex promiſſione acceperat,ſacrificiū promptum ſuo obtulit datori, & ad iugulationē uſq; produxit:ſed nec Baſilius illo minus fecit,ſeipſum enim Deo obtulit, & nihil tanq; idem eſſet ſuppoſuit:Quid enim erat uictimā offerre? Iſaac ante natiuitatem etiam promiſſus eſt; Baſilius uero promiſſio ipſa fuit, Rebeccamq; Eccleſiam dico,nō longinquè,ſed propinquè duxit, non per legationem ſeruilem,ſed a Deo traditam, & cōmiſſam, neq; in filiorū prælatione deceptus fuit,ſed unicuiq;,quę digna erant, cū ſpiritus iudicio diſtribuit. Iacobi ſcalam laudo, ac ſtatuam quam Deo unxit, necnon luctam cū illo,ſi qua ſaltem fuit humanæ,ut arbitror, menſuræ ad numinis ſublimitatē comparatio,unde & fęmoris dolor,naturę deuictę ſymbolū. Laudo etiam pulchrū illud uiri circa pecora cōmentum, & ſucceſſum. necnō duodecim ex eo patriarchas,ac benedictionis diſtributionem cū prophetia futurorū nequaq; ingeneroſa. Verū & Baſilij laudo ſcalam, non ſolū uiſam,ſed & aſcenſam aſcenſionibus per uirtutem pedetētim,ac ſtatuam non quam unxit,ſed Deo erexit,quo impiorū facta notaret infamia, & luctam,non qua contra Deum,ſed pro Deo decertauit,dum hæreticorū errores in terram proſtrauit;ſed & paſtoralē uiri artem,ex qua ditatus eſt, & pecora potius generoſa,q; obſcura poſſedit,ac pulchrā ſobolem eorū, qui ſecundū Deum ſunt nati,necnon benedictionē,quæ confirmauit multos. Ioſeph frumēti diſtributor fuit,ſed in Ægypto ſolū,nec ſæpius, & corporaliter quidē: Baſilius uerò omnibus diſtribuit, ſemper & ſpiritaliter. Quod mihi diſtributione illa longè uenerabilius exiſtit. Cū Iob tentatur, & uincit,in fineq; ſplendide certaminū uictor pronunciatur, a nullo impugnante,licet multi forent, concuſſus, uerū longè tentatorem ſuperans in lucta:Sed & amicorū irrationale refrenauit, qui paſſionis ignorabāt myſterium. Moſes, & Aaron inter ſacerdotes eius, & magnus quidē. Moſes

affligens Ægyptũ,& populum ſaluans in ſignis multis, ac miraculis, nubem ingrediens, duplicem legem ferens, literalem extra, ſpiritalem intra; Aaron aũt Moſis frater, & corpore, & ſpiritu, pro populo orans, ac ſacrificans, tabernaculi ſacri, & magni, quod cõpegit dominus, & non homo, myſtes. Amborũ horum Baſilius æmulator fuit, nequaquam corporalibus flagellis, ſed ſpiritalibus, & rationalibus, populũ hæreticum, & Ægyptiacũ affligens. Deduxit autem populũ acceptum, bonorũ operum ęmulatorem ad terram promisſionis, tabulisque minime frãgibilib9, ſed duraturis legis inſcripſit, non iam umbratiles, ſed ualde ſpiritales. In ſancta uero ſanctorũ non ſemel in anno, ſed ſæpius, & per ſingulos ut ita dicã, dies eſt ingreſſus. Vnde & ſanctã nobis reuelauit trinitatem, populumque expiauit non aſperſione temporali, ſed expurgatione perpetua. Porrò quid ex Ieſu Naue rebus pulcherrimũ fuit? Imperiũ rei militaris, ſortis diſtributio, ac terræ ſanctæ occupatio. Baſilius uerò nonne princeps, & dux fuit eorũ, qui per fidem ſaluantur? Nonne hæreditatũ penes Deum diuerſarũ diſtributor, & illarũ tantum, quas diſtribuit ijs, quorũ dux fuit; ita ut uocem illam emittere poſſet, quoniam ſors mihi cecidit inter fortisſimos, & in manibus ſortes meæ, longe honorabiliores, quàm quæ in terra ſitæ ſunt, & diripi poſſunt? Et ut Iudices prętereamus, aut Iudicũ clarisſimos: Samuel inter eos, qui inuocant nomen eius, & ante natiuitatẽ ſuã oblatus, ac ſtatim poſtquam genitus fuit ſacerdos, & unctor regũ, ac ſacerdotũ per cornu: Baſilius uero nonne ab infantia Deo a matre eſt conſecratus; & cũ tunica oblatus altari; uiditque ſupercœleſtia unctus dñi, & unctor eorum, qui ex ſpiritu ſunt initiati? Dauid inter reges decantatus, cuius multæ cõtra inimicos referunt uictoriæ, & trophea, ſed manſuetudo in eo præcipua fuit, & ante regnũ citharæ uis, quæ ſpm̃ incantabat malignum. Salomon cordis latitudinem a deo petijt, & conſecutus eſt, adeoque ſapientia, & contẽplatione profecit, ut inter cũctos tẽporis ſui homines clarisſimus ſit effectus: Baſilius uero manſuetudine huius, ſapientia aũt illius, ſecundum opinionem meã, minime, aut parumper ſuperatur. Nam et regũ inſanientium audaciã demulſit, & non Auſtri reginã ſolam, neque hunc, ſeu illũ ob ſapientiæ eius gloriã ex finibus terræ attraxit uniuerſæ, ſed omnibus finibus ſapiẽtia ſua cognitus eſt. Reliqua uero Salomonis obticeo; omnibus.n. nota ſunt, etiã ſi nos parcamus. Laudas Heliæ contra tyrannos dicendi audaciam, & raptum per ignẽ, necnon pulchram hæreditatẽ Heliſæi pallium, ſiue ſpiritũ Heliæ ſubſequentẽ: lauda et Baſilij in igne uitam, multitudinem (inquam) tentationũ, & per ignem ſalutem, ardentem quidem, ſed non deflagrantẽ, rubi miraculũ, ac pulchrum ex alto indumentũ, carnem conſumptã. Obmitto alia. Iuuenes in igne rore perfuſos, ac prophetã fugitiuũ in ceti uentre orantem, necnon iuſtũ illum in lacu, tanquam a thalamo beſtiæ procedentem, & leonũ ferociam ligantẽ, aut ſeptem Machabæorum certamen, qui cum matre ſancta per ſanguinẽ ſunt conſecrati, cum omnibus alijs, qui ſui experimentum exhibuere; quorũ conſtantiam Baſilius eſt æmulatus, ac gloriam tulit ſempiternam.

Proinde ſi ad nouam acceſero legem, & eos, qui in illa claruerunt, cum Baſilio conferã, diſcipulũ honorabo per doctores. Quis Ieſu fuit præcurſor? Ioannes, tanquam uox uerbi, & quaſi lampas luminis, erga quẽ etiã exultauit in utero, & ante illum ad inferos præcurrit, per Herodis inſaniã illuc

demiſſus, ut & ibi Chriſti annunciaret aduentum. Quòd ſi ſermo noſter uidetur audacior, illud prædictis addatur, quod nequaꝗ̃ ideo hanc facio comparationem, quia uirum illum præponam, aut parem putem illi, qui inter natos mulierũ omnes ſuperauit, ſed ut oſtendã hunc illius fuiſſe imitatorem, & aliqd ex charactere eius retinentẽ. Siquidẽ res non parua eſt honeſtis imitatio maximorũ, etiam ſi ſit parua. Nonne enim uir ille ſimulachrum fuit manifeſtũ philoſophiæ illius? Nam & hic in deſerto habita-
9 uit, & in nocte ueſte amiciebaẽ aſpera, quæ celabatur, & nequaꝗ̃ oſtendebatur; ſed & parẽ cibum dilexit, deo per abſtinentiã purgatus: quinẽt Chriſti præco fieri optauit, etiam ſi non eſſet præcurſor: & exiuit ad eum non ſolũ regio circumiecta, ſed remotiſsima etiam. Sed & inter duo medius fuit teſtamenta: huius enim literam diſſoluit, illius autem ſpiritũ publicauit: nam impletionem legis occulti manifeſtam fecit diſſolutionem. Petri zelũ imitatus eſt, & uigorem Pauli, clarorũ illorum, & pluſq; celeberrimorum, amborũ uero fidẽ. Filiorum Zebedæi magniloquentiã: omnium diſcipulorum frugalitatẽ, & mediocritatẽ. Quapropter cœlorũ claues illi ſunt concreditæ Non. n. a Hieruſalem uſq; in Illyriam ſolũ, ſed maiorem etiã circulũ eſt amplexus; nec tonitrui filius eſt uocatus, ſed factus. Quin & ſuper Ieſu pectus recubuit, unde & ſermonis uim, necnon ſciẽtiæ hauſit profunditatem. Stephanus autem fieri prohibitus eſt, tametſi prõptus eſſet, reuerentia cohibens lapidantes.

Baſilius deo per abſtinentiam purgatus.

Sed & ſuccinctiꝰ dicere poſſum, ne facta eius enumerẽ ſingula: ex bonis quædã adinuenit, alia imitatus eſt, nonnulla aũt deuicit. Nã oĩum gr̃a uenire, eorꝫ etiã, q nũc ſunt, oĩum eſt dñari. Vnũ oĩbꝰ breuiter addidero; Tanta uiri erat uirtus, tãtaq; gloriæ eiꝰ abũdantia, ut & multa, ac q̃ ex paruis illius erant, inter q̃ & refrenationes corporales erãt, ab aliĩs ad gloriã cedere putarenẽ; ueluti pallor, barba, iceſſus compoſitus, ac tarditas ĩ ſermone, q plenus erat prudẽtia, & ad ĩterna ptingens: q̃ multis, q ea minus bene imitari, & cognoſcere poſſunt, ĩ moroſitatẽ cedũt. Quin ĩ ueſtitꝰ forma, ac lecti figura, necnon cibi conſuetudine, nulla ab eo adhibebaẽ diligẽtia, ſed ſimplr̃ ſe gerebat, & fortuito, ſecũdũ qđ eueniebat. Sanè multos Baſilios, quantũ ad uiſum cernere licet, ſtatuas umbratiles: nimiũ enim ẽ ut nominenẽ poſtphani Vox enim ea eſt nouiſsima; ſed euidentiꝰ diſcernitur. Illi aũt longiꝰ a uiro diſtant, ꝗ̃ quantũ appropinquare deſiderãt. Verꝫ hoc iã nequaꝗ̃ paruũ ẽ ad gloriã; & merito qdem, ut eis aliqñ uel parũper appropinquare cõtingat, quo emẽdenẽ, aut aliqd ſtudioſè, ac diligenter dictũ, aut factũ eius mandent memoriæ: quẽadmodũ ego mihi ſæpiꝰ ad gloriã ceſſiſſe ſcio, qm̃ ea, q̃ uiro fortuito exciderũt, longè præſtantiora ſunt, & clariora, ꝗ̃ quæ ab aliĩs magna diligentia ſunt elaborata.

Poſtꝗ̃ aũt curſum perfecerat, ac fidẽ ſeruauerat, reſolutionẽ deſiderabat, iamq; coronaꝫ ĩſtabat tp̃s. Verũ minime ĩ montẽ aſcẽdere, & ibi occũbere iuſſus eſt. Obiĩt aũt, & ad nos aſcẽdit. Sed & hic miraculum p̃dictus nõ poſterius accidit. Iam ferè mortuus erat, ita ut nec ampliꝰ ſpirare, ac multũ uitæ exhalaſſe uidereẽ, uocalior tñ in ſermonibꝰ redditus eſt nouiſsimis, quo cũ uerbis abiret pietatis. Inſup & ſucceſſorẽ elegit miniſtrũ ſuũ fideliſsimũ, cui & manũ, & ſpiritũ dedit, ne gradus diſcipulos eius, & ſacerdotiĩ adiutores afficeret iniuria. Verũ ſermo iã ultra progredi cunctatur; progredieẽ tñ, quãuis plus alios, ꝗ̃ me deceat, qm̃ nequaꝗ̃ ĩ afflictio-

Digitized by Google

nib⁹ philoſophari queo, ēt ſi ualde philoſophari ſtudeā, cōmunis memor
damni,& afflictionis orbis uniuerſi.Decūbebat uir,ſpiritūq́ trahebat no
uiſſimum,& a ſuperno q̄rebať choro,ad quē iampridem reſpiciebat.Cō-
fluebat aūt ad eum ciuitas uniuerſa minime damnū ferens, peregrinatio-
nemq́ illius,tanq̄ tyrannū incuſabat,ac aīam eius,quaſi manibus, uel pre
cib⁹ cogi poſſet,retinere ſatagebat.Siquidē calamitas ea hoīes quaſi deſi
pientes reddebat,& unuſquiſq; aliqd de propria uita,ſi poſſibile fuiſſet,il
li impartiri paratus erat. Poſtq̄ aūt ſuperati ſunt, neceſſe.n.erat ut oſten-
dereť q̄ homo eſſet; & ipſe in manus tuas dñe ſpm̄ meū repono, angelis
nouiſſimè dixit abducentib⁹, non inſuauiter expirauit, præſentesq́ ſacris
q̄buſdam īſtruxit,ac meliores extremis reddidit mandatis. Tum miracu-
lum factum eſt īter oīa quæ unquā acciderūt,celeberrimū.Geſtabať ſan- 10
ctus manibus ſanctorum eleuatus; ſinguliq; contendebant, & hic q̄dem
ut fimbriam contingeret,uel ab umbra contingereť,alius ut lectulū, quo
ſacer ille efferebať,ſolum tangeret:Quid enim corpore illius ſancti⁹, ac pu
rius?alius ut geſtantib⁹ appropinquare poſſet,q̄dam ut ſolum ſpectaculo
perfrui ualeret,ac ſi neceſſe foret,ut & illud celebrareť.Plenæ erant porti-
cus,fora,feneſtræ,culmina hoībus,q̄ illū præmittebant, gerebant, & in-
uicē ſuccedebāt ex omni genere, & ætate numerus infinit⁹:pſalmodiæ re
ſonabant antea incognitæ, luctu permixtæ,ſapientiaq́; paſſionis ſoluebať
magnitudine.Certamē aūt noſtris cū Græcis,externis, Iudæis,& alienis
erat,pariter & illis nobiſcū,ut q̄ pl⁹ lugeret,mai⁹ quoq; referret cōmodū.

Vide ſolennes Baſilij exequias.

Nil corpore Baſilij mortui ſanctius & purius.

Pſalmodiæ in eius elatione reſonabant.

Finis ſermonis,& ad periculū uſq; animi ꝓceſſit affectio. Cum ipſo.n.
diſceſſere animæ non paucæ,afflictionis,& ꝑturbationis ui abreptæ,q̄ &
tandem ueluti itineris comites beatitudinē ſunt aſſecutæ.Eas ex feruentio
ribus quiſpiā rectè uictimas ſepulchrales appellauerit:corpus uero uix ef-
fugit diſcerpentes;uicitq́; inſtaurantes pompā,ſicq; ſepulchro patrū ſuo- 11
rum eſt illatus,ſacerdotibusq́ iūctus archiſacerdos, præconibus uox ma
gna,& in auribus reſonans meis,martyr martyribus.Et nunc in cœlis de
git,ibiq; pro nobis,ut arbitror,ſacrificia offert,ac pro populo orat. Licet
enim nos reliquerit,non tamen omnino reliquit.

Lege lege ſanctorū inimice. Baſilius nūc degit in cœlis, ibi pro nobis affert ſacrificia, orat pro populo, nec nos omnino reliquit.

Egò uero Gregorius ſemimortuus ſum,& ſemiſectus, tam magna pri-
uatus conuerſatione,uitamq́ exigo lugubrē, & nequaq̄ proſperā,quem-
admodū par eſt ſegregatū ab illo.Ac neſcio q̄uo poſt inſtitutionē illius fi
niam, q̄ nunc ēt per uiſum admoneor nocturnū,& reſipiſco, cū excido a
decoro.Verū nequaq̄ hæc ideo refero, quo laudibus intermiſceā lachry-
mas,ſed ut uiri conuerſationē memoriæ cōmendem,ac tēpori, cōem uir-
tutis ſtatuā tabulā,& inſcriptionem ſalutarē Eccleſijs; ac animabus cun- 12
ctis;ad quā reſpicientes,uitam tanq̄ ad legē dirigant animatā. Vobis au-
tem,q̄ geſta eius celebratis,in primis conſulo,ut ſemper ad eū reſpiciatis,
& tanq̄ ipſe uideat,& uideať,præparemini ſpiritui. Adeſtote igiť,ac uni-
uerſo choro illius me circūſiſtite,tā ij,qui gradus ſunt,q̄ inferiores,ſiue no
ſtri,ſeu extranei,ac laudē eius pariter mecū celebrate, aliusq; aliud q̄d ex
rebus eius narret,aut quærat pulchris;qui in throno conſidetis legiſlato-
rem,q̄ res adminiſtratis publicas rerū publicarum adminiſtratorē,popu
lares diſciplinā,eloquentiæ ſtudioſi doctorē,uirgines pronubū,iugo ſub
iectæ moderatorē,ſolitarij alatū,permixti iudicem,ſimplices ductorē,cō
templantes Theologū,læte agentes frenum,calamitatibus oppreſſi con

Et tanquam ipſe uideat & uideatur, p̄paremini ſpiritui. Ergo ſancti ſciūt quæ circa nos aguntur.

13 ſolationem,ſenectus baculũ, iuuentus correptorẽ, paupertas largitorem, opulentia diſpenſatorẽ: ſed & uiduæ uidenẽ mihi tutorem laudare, & pupilli patrẽ; pauperes uero pauperũ amatorem, ac hoſpitalem hoſpites, fratresq; fratrum amatorem, ægrotantes medicum, in quacunq; infirmitate remedium, ſani cuſtodem ſanitatis, omnes eum, qui omnibus factus eſt omnia, ut lucraretur omnes, aut plures.

Tu qui dicis priſcos patres deum interpellaſſe, non ſanctos. Iniuriã facere xp̃o qui eo omiſſo ad ſanctos recurrũt. Sãctos mortuos nihil poſſe. Inuocationem dei neceſſariã, obtenebrari ꝑ idololatriaã inuocationẽ mortuorum hominũ. Vide quõ hoc in loco omnia tua mendacia proſternantur & conculcentur penitus. Inuocaret ne Theologus præſtantiſsimus Baſilium mortuũ, ſi hæc uera eſſent, quæ tu miſer confingis? Non equidem.

Hoc tibi, Baſili, munus a nobis ſit impenſum, tanq̃ a lingua tibi quondam ſuauiſsima, & eo, q̃ honore, & ætate tibi fuit æqualis. Quod ſi iuxta dignitatẽ tibi ſint gratiæ, tui enim confidentia ſermonem hunc de te inſtitui. Si aũt a ſpe longe excidi, quid me pati oportet ſenectute, & morbo, necnon deſiderio tui maceratũ? Attamen deo acceptũ eſt q̃cquid fit pro uiribus. Tu aũt ſacrum ac diuinum caput, ex alto nos reſpice, & carnis ſtimulũ, inſtructionem noſtram a deo nobis datã, aut tuis ſiſte precibus, aut fortiter me ferre perſuade, totamq; uitã nobis in melius permuta. Cũ uero emigrabimus, nos ibi tuis excipe tabernaculis, quo ſimul uiuentes, Trinitatẽ ſanctam, & beatam pariter aſpiciamus purius, & perfectius, cuius nunc ſimulachrũ mediocriter percipimus. Ibi deſiderium ſiſtemus, ac eã accipiemus retributionẽ, quam pugnando acquiſiuimus, & aegrimus. Tibi igitur hic a nobis dictus ſit ſermo: nos autem quis poſt te, cum uitã exegimus, laudabit? Si ſaltem quid laude dignũ præſtitimus ſermonibus, in Chriſto Ieſu domino noſtro, cui ſit gloria in ſecula. Amen.

EORVM QVÆ D. BASILIO CVM VALENTE Imperatore contigerunt, particularis narratio, per Caſsiodorũ ſenatorem conſcripta.

Habetur lib. 7. Hiſtoriæ tripartitæ, cap. 36

t Heodoretus. Valens Imperator cũ uniuerſas (ut ita dicam) eccleſias paſtore nudaſſet, in Cæſareã Cappadociæ uenit, cuius tũc pręſul erat Baſilius, lumen totius orbis. Pręmiſitq; Præfectum præcipiẽs, ut aut flecteret Baſilium, ut dogmati cõmunicaret Eudoxij, aut hoc facere nolens expelleret. Audiens enim gloriam tanti uiri, uoluit ei prius inferre certamen, ne cũ fortiter Baſilius eius iacula deuitaret, fieret cæteris clarior imago uirtutis.

Huius machinamenta uelut tela aranæ facta ſunt: ſuffecerunt enim cæteris ſacerdotibꝰ ad utilitatẽ ſui antiquæ patrũ narrationes, & uelut quædam turres murũ fidei indeclinabilem ſeruauerũt. Porro Præfectus cæſareã ueniens, & euocans magnũ Baſiliũ honorauit, & manſuetis apud eũ ſermonibꝰ uſus eſt, monens, ut tempori pareret, & non tot eccleſias propter prauam dogmatũ ſubtilitatẽ uexari pateretẽ. Promittebat ẽt imperatoriam amicitiã, multaq; beneficia ꝑꝑ hæc plurimis offerenda. Verum ille 14 uir ſacratiſsimus ait adoleſcentibꝰ hęc uerba cõgruere: illi, inquit, & illorũ ſimiles talia promiſſa reſpiciunt. Nam q̃ diuinis inutriti ſunt eloquijs, corrumpere de diuinis dogmatibꝰ ne unam q̃dem ſyllabam patiunẽ, ſed pro his (ſi contingat) etiam omnes mortis ſpecies amplectunẽ. Amicitiã aũt Imperatoris magnam q̃dem cum pietate iudico, ſine qua perniciẽ potius hanc appello. Cumq; Præfectus ſæuiret in eum, ſtultumq; uocaret; ſanctus Baſilius ait: Hanc ſtultitiam ſemꝑ habere exopto. Quem cum egredi tunc iuberet, ut quid deberet facere cogitaret, ſententiamq; ſuã altero die depromeret,

Nota heretice quod qui diuinis ſunt inutriti eloquijs, ne unã quidem ſyllabam de diuinis dogmatibus corripere patiuntur, & pro his etiã ſi con

depromeret, ferē uir ille inclytus hoc dixiſſe: Ego q̃dem etiam cras ipſe regrediar, dummodo tū ſententiam nō permutes, ſed utere minis tuis. Poſt hæc uerba Præfectus occurrens, Imperatori quæ dicta fuerant, & uirtutē uiri huius, animæq; fortitudinē, & fiduciam nunciauit. Tunc ergo tacens Imperator ingreſſus eſt. Poſt hæc contigit, ut diuinitus ſibi plagas uideret immiſſas. Filius.n. eius ægrotās, circa ipſius mortis metas agebat. Sed & coniugē diuerſæ occupauerant paſsiones. Cognoſcēs ergo cauſas ſuæ triſtitiæ, uirum ſacratiſsimū, quē punire minabať, uenire ad palatiū deprecatus eſt. Duces aūt præceptis imperialibus miniſtrabant. Tum itaq; magnus Baſilius ueniens ad palatium, uidenſq; principis filium circa mortē, ad uitam eum remeaturū eſſe promiſit, ſi per pios uiros ſacro baptiſmate potireť. Hæc cum dixiſſet egreſſus eſt. At ille iuſiurādi, quod baptiſmatis tempore promiſerat memor, ſecundū ſtultum errorem præſentib⁹ Arianis filium baptizare præcepit. Quo geſto, mox infans finem uitæ ſortitus eſt. Pœnitentia uero ductus Valens, & noxiam iuſiurandi iudicans ueritatem, in ſacrum templum ingreſſus, magni Baſilij magiſterio fretus eſt, & altari obtulit dona ſolennia. Quem intra aulæa, ubi ipſe reſidebat, uenire præcipiens, multa apud eū de diuinis dogmatib⁹ uerba locutus eſt, & docentē libenter audiuit. Vbi tunc aderat q̃dam noīe Demoſthenes ſup Imperiales epulas conſtitutus, q cū doctorē mūdi culparet, Barbariſmū fecit. Tum ſanctus Baſili⁹ ſubridens: Vidimus, inq̃t, ſine literis Demoſthenē. Quum uero magis ille minareť, ſanct⁹ ait Baſilius: Tuum eſt de pulmētarijs cogitare, non dogmata diuina decoquere. Poſt hæc Imperator ita dilexit uirum, ut etiam optima prædia, quæ illic habebat, pauperibus, qui ab eo gubernabanť, offerret, ex q̃b⁹ leproſis p̄cipue neceſſaria miniſtrāť.

Primum ergo Valētis impetū hoc modo magnus Baſilius declinauit. Quum uero poſtea reuerſus illuc fuiſſet, priorum oblitus, q̃m a ſeductoribus eius uoluntas obſidebať, rurſus eū monebat, ut ad partes inclinaretur hæreticas. Cui non perſuadens, legem de eius ſcribi præcepit exilio, quā uolens manus ſuæ ſubſcriptione roborare, nullū apicem complere ualuit: calamus.n. contritus eſt. Cumq; ſecundus, & tertius calamus hoc pertuliſſet, & adhuc legē impiam firmare contenderet, commota eſt eius dextra, eamq; ſubito tremor inuaſit. Tunc eius animo terrore impleto, ambabus manibus chartā rupit. Oſtenditq; prouiſor omnium deus, q & alios ipſe permiſerit pati, & hunc ab inſidijs liberarit: & per ea, quæ in iſto contigere, ſignum propriæ uirtutis oſtendens, & per alia diſpenſationis fortitudinem uirorum prædicans optimorum.

tingat, omnes mortis ſpecies amplectitur. Et tu nūc audes omnia illa ſubuerterē

VITA D. GREGORII NAZIANZENI THEOlogi a Gregorio Presbytero conſcripta.

C Onuocat uos, uiri, Gregorius, recte Theologi cognomine inſignitus, ad ſpirituale ſermonū conuiuium, apponitq; uobis cibū imaterialem, cunctis delitijs conditū, ac omni corruptibili ſublimiorē. Cæterū nolite mirari, quod ad tantam prolapſus ſum audaciā, ut tā propriæ imbecillitatis, quā magnitudinis illius oblitus eſſe uidear. cū ipſe ob uirtutis excellentiā, uſq; ad hodiernū fere diem, ab omnibus taciturnitate fuerit honoratus, nullusq;

doctor,aut ſcriptor uitã eius tali ordine,& ſerie explicuerit,ut tãti uiri res præclare geſtæ digne poſteritati fuiſſent cõmendatæ:quod ipſe quidem magno p̃ſtitit Baſilio,necnon Epiſcopis alĳs,ac martyribus beatis,quorum uitã cũ uniuerſis eoꝝ geſtis memoriæ mandauit perpetuæ. Primum enim impoſsibile erat, ut uenerando huic genitori, qui hic uobiſcũ aſtat, contradicerẽ,cũ ſermones,tanq̃ debitum quoddã a me extorqueret, & ad diuini Gregorĳ laudẽ celebrandã, non minus paterne,q̃ heriliter, & uehementer quidẽ cõpelleret,ac obedire iuberet, inſuper non parũ percõminaretur,& hanc tã generationis, q̃ educationis retributionẽ exigeret. Deinde nequaq̃ mihi uidenẽ ſancti,talẽ nobis uirtutem inuidere, quæ cũ in uita ob oculos poſita fuerit, multos ad imitandum hortari poſsit,& bonum haud ſinat ex hominũ aboleri memoria, ſed illud quotidie renouet. Quapropter obmiſſo præludio longiori,Theologũ meoꝝ ſermonũ primitĳs,tanq̃ nuper decerptis coronabo floribus. Quod ſi tenuius,q̃ dignitas eius requirit,animi tñ promptitudo nequaq̃ deerit. Arbitror autẽ uirum hunc tanq̃ in omnibus perfectũ, & hanc meam laudẽ benigne laturum:nã & patribus magis accepta eſt infantiũ balbuties,præcipue cũ ex animi procedit ſimplicitate,q̃ adultoꝝ ſermo articulatus,& admodum ſonorus. Accedit q̃ honor,q per ſermones celebraẽ, præcipue Gregorio noſtro peculiaris exiſtit. Quibus enim unuſquiſq; oblectaẽ,eiſdem ẽt aliquando honoratus lætatur:quin ẽt cũ uiueret corporaliter,præ cunctis rebus alĳs ſermonibus gaudebat. Ac ideo cũ ſapientiam amplexus fuiſſet, & illius amator eſſet factus,& ab ipſa iuxta parœmiã fuiſſet ſeruatus:cur poſtq̃ huius ſeculi rebus ualedixit, & præſentia cũ uita puriori,& q̃ plus accedit ſapientię permutauit,non magis his gauderet,& oblectareẽ? Vos aũt,contio ſacra,precor, nolite multitudinẽ rerum præclare ab ipſo geſtarum nimis exacte ſcrutari,qm̃ nullus ſcriptor illas nobis per manus tradidit, ſed eas mihi per ſermones eius hinc inde diſperſos colligere neceſſe fuit,ædificantiũ inſtar, qui undiq; calculos colligunt, ac eos in unius domus ſupplementum coaptant.

Incipiã igiẽ unde incipere eſt conuenientiſsimũ, nempe a patria illius, quæ ciuitas fuit Nazianzenſis,inter Cappadoces dignitate ſecunda:quę tanti uiri natiuitate adeo eſt illuſtrata, ut ad ultimos orbis fines per eũ ſit cognita. Siquidem nequaq̃ Pella per Alexandrũ adeo ſplendida eſt facta,nec Perſæ per Cyrũ tam uehementer ſunt exaltati, quantũ Nazianzum per Gregoriũ,quod oppidum,iuxta meã opinionẽ,propter uiri tanti uirtutes,ex diametro inter Indos,& Britannos eſt ſitũ, quo utrinq; redderetur inſigne. Parentes autẽ eius generoſi fuere, & iuſti, magiſq; animarum,q̃ corporũ puritate inſeparabiles,ex quibus Pater,tanq̃ alius Abraham paternã reliquit terram,& idola, peregrinatuſq; eſt ad religionẽ. Siquidem depoſita infelicitate,& abiecto Hypſiſtariorũ errore, legitimus gratiæ factus eſt myſtes:primo quidẽ ouis, deinde ob ſummã eruditionẽ in Nazianzenſis ẽt Eccleſiæ aſſumptus eſt paſtorem. Matrẽ uero ſortitus eſt ſanctã,& ex ſanctis maioribus ortam, quæ inter cætera pietatẽ quoq; hæreditario quaſi iure acquiſiuit. Sane cũ prolis uirilis tenereẽ deſiderio, taliũ bonoꝝ datori ſupplicauit,ut uoti huius cõpos fieret. Et proh fides, proh feruor ſpiritus. Quã primũ deo partum,quẽadmodũ Anna Samuelem uouiſſet,mox ẽt naſcendum concepit. Ille igitur, qui uoluntatẽ timen

1 *Tu qui dicis non eſſe uouendum, eo quod Chriſtus donauerit nobis libertatem, &*

Goog

tium cũ implet, per uiſum nocturnum ipſi puerũ ẽt nondum natum oſtendit, ſimul & formam, ac nomen illius indicauit. At illa cũ eum peperiſſet, paulopoſt ẽt deo dicauit: dolores maternos, necnõ mœrores muliebres, donis ſupernas magnanimitate. At puer in paternis moribus enutritus, naturæ felicitate, adeo inter cœtaneos præcelluit, ut ætas tenera nequaquã illi impedimento eſſet, quo minus ad perfectorum, & mores, & doctrinam accedere poſſet.

Diſciplinas igĩ iuueniles, ac triuiales, cum ferè curſim attigiſſet, penit⁹ deſpexit, tanquam inutiles, & quæ non niſi meliorib⁹ impedimento forent. Si quidẽ uirtutis poſſeſſionẽ aufert malitia, quẽadmodũ & unguenti odorẽ fœtor corrũpit, ſi iuxta conſtitutus fuerit. Sanè cũ iam ad pubertatẽ peruenisset, ac eloquentiæ teneret deſiderio, cęſareã perrexit, ubi & cũ optimis conuerſatus eſt pceptoribus, doctrinamq́ hanc paruã eſt adeptus. Hinc in Palæſtinã nauigauit, ut ibi Rhetoricæ operã daret, quo & eloquentia excellere, & hoĩum illorũ mores pdiſcere ualeret. Inde Alexandriã perrexit, & ad Pharum, ita ut multas ciuitates uideret, & multorũ hoĩum prudentiã, pro ſapientia acquirenda addiſceret: quẽadmodũ ex ſapientibus quidã inquit. Cumq́ plurimũ utilitatis ibi fuiſſet conſecutus, ad matrem ſermonũ Athenas naue Æginetica transfretauit. Verũ cũ in Parthenio nauigaret pelago, tpe procelloſo, ac nauigatione iactarent aduerſa, ſubito tempeſtas adeo uiolenta eſt exorta, ut in uitæ etiã ueniret diſcrimen. Caligo.n. nequaquam procellis tolerabilior, tam pontũ quã ętherẽ abſcondebat. Cumq́ oẽs corporalem deplorarent mortem, ipſe de aĩę ſolicitus erat interitu, nondum enim baptiſmate ſignatus erat. Mors igĩ q̃ ex aqua imminebat, ſalutẽ illi per aquã contulit. Quid igĩ facit magnus ille, et q ante regenerationẽ ſeipſum ueritate formabat? Veſtimento circũdatus, clamoribus, & eiulationib⁹ ita pariter nauigantes cõmouit, ut oẽs proprijs neglectis periculis luctũ illius adiuuarent. Dei enim miracula recenſuit, quæ in Ægypto, & in deſerto, tam in pelago, quam in terra perpetrauerat: ueluti maris rubri diuiſionẽ, & mox reductionẽ, quẽadmodũq́ ex petra fontem pfudiſſet, et aquã amarã edulcaſſet: Amalec obtrũcaſſet p manus inermes, q̃ ſalutiferã portenderent crucẽ: muros Hierichontios abſq; cũctis ſubuertiſſet machinis: prophetã ex ceti uentre ſaluaſſet. Et alia, q̃ in ſacris continẽt libris. Promittens obiter, ſi ex pelagi ſaluaret periculo, & baptiſmatis remiſſionẽ conſequeret, quod ſe ſaluanti eſſet dedicaturus. Precib⁹ igĩ illũ flectit, q alioq propitius eẽ, & culpã ob naturæ manſuetudinẽ remittere ſolet. Confeſtim nanq; mare fluctuare ceſſauit, & tempeſtas in ſerenitatẽ eſt conuerſa, ac pelagus quod eouſq; uehementer ſęuierat, quieuit. Et hic qdem in illis erat. At parentib⁹ eius in ſomno oſtendebat, qd filio accidiſſet. Illi uero patrũ more (quid enim plura dicere refert) orationib⁹ & lachrymis Deum obſecrabant, ut illi in mari periclitãti opem ferret. Cõfeſtim igĩ poſt ſupplicationẽ uiderũt in ſomno filiũ, Erinnym quandam, & ultricẽ furiã manib⁹ captiuam tenere. Quę uehementer illi reluctabat. Hæc cũ poſt reditum eius a parentib⁹ referri audiuiſſet, grãs egit ſaluatori. Et hæc poſtea euenere. Quidam præterea ex ĩjs, q una nauigabant, iuuenis admodũ illi acceptus, uidit in nocte, cũ res in maximo eſſet diſcrimine, matrẽ beati illius, per mare gradientẽ, & nauem ad continentem ptrahentem. Hanc uiſionẽ cũ enarraſſet, cõfeſtim mira ſecuta eſt trãquillitas.

uota redigant in ſeruitutẽ, Vide hic Gregorium ex uoto ſanctiſsimæ matris ſuæ natum, & deo poſt natiuitatẽ ab illa dedicatum. Nam libertas qua te Chriſtus donauit, non eſt a uoti aut iuramenti obligatione, nec ab obedientia magiſtratus tam ſecularis quã eccleſiaſtici, ſed a peccatis, & ab ijs quæ ſpiritum noſtrum quo quo modo impediũt, quo minus deo totus ſeruiat.

2

Videsne & hic uotũ a Gregorio ſi ex mari ſaluaretur, deo factumẽ

Quapropter infideles cũcti,q in naui erant,fide ad Gregorij accurrebant Deum,ipſumq; adiutorem fuiſſe ſunt confeſſi. Nunqd hoc Heliæ miraculo eſt inferius? qui cum contra idolatricam inſaniam ſidoniæ ſtetiſſet,igne peregrino,& cœleſti ſacrificiũ conſumpſit, quo Iſrael ad ueri Dei fidẽ inducere poſſet, ita ut populus admiratione captus clamaret: Dñs ipſe eſt Deus,uerus Deꝰ eſt ipſe. Talis erat Gregorius inopinata ſalute præditꝰ: multos.n.iſinitis erroribꝰ irretitos in unam uiã, et fidei perduxit ſemitam.

Poſtq̃ uero Græcia ipſum tenuit, & glorioſum nomen Athenarũ, qd dicere neceſſe eſt,cũ quanta animi ſuſceptus ſit beneuolentia? Confeſtim enim tam a doctoribꝰ,q̃ a diſcipulis,præſtantiſſimus in ſermonibꝰ eſt iudicatus.Cum uero non multũ effluxiſſet temporis, uenit Athenas a Byzantio Baſilius magnus,eiuſdem doctrinæ cauſa. Sodales igit̃, & contubernales ſunt facti,uerũtamen haud facile qs explicauerit,quantũ coniũctio illa, & conſuetudo utriq; profuerit. Qui enim ſolus eſt, etiam ſi quid recte nouit,non tamen ſibijpſi credit, ſed obambulans q̃rit a quo cõfirmetur.Cum aũt duo in unũ doctrinæ cõmiſcent̃ deſideriũ,tum iter ſe oſtendunt firmamentũ,ac eũ,q partim inuenit,necnon illũ,q ueritatẽ cõfirmat, comprehendunt in ſeipſis.Et ut breuiter dicã,pari æmulatione ſub unum reducti ſunt iugũ: Siquidẽ una fide erant illuminati, & unanimes uirtutis amatores,q pari feſtinarent curſu,ita ut arantiũ,aut agricolarũ inſtar,prõptitudine æquali ſapientiæ aruum ſeminarent,meterent, & copioſum colligerent fructũ.Animi enim fortitudine, & aduerſitatũ tolerantia omnes fere coætaneos exuperabant.Etenim quẽadmodũ equi ut plurimum umbra & ſtrepitu cõmoueri ſolent,ita ẽt iuuentus ob res aduerſas indignari conſueuit,& dolere:at ipſi ediuerſo conſtantes erant, & immobiles,in ijs quæ ſæpius ac multipliciter quidẽ accidebant,ita ut cũ terræmotus horrendus Græciam concuſsiſſet, ipſi apud omnes magnanimitatẽ ſuam,& prophetica uoce ſe dignos oſtenderent,quæ ait, ſi etiam terra fuerit con-
3 cuſſa,non tñ timebimus. Proinde corpora a iuuentute omni exercuerunt abſtinentia,contenti neceſſarijs,Heliæ inſtar,& Ioannis,qui ex arborũ uiuebant fructibus. Quę uero ad uentris delicias,necnon ad gulæ ptinerent
4 irritamenta,penitus contempſerunt, uoluptateſq; longe ualere iuſſerũt. Quid autem de caſtitate dicam? quã in omni uita pure ac illibate deo conſeruarunt,ita ut minus redargui poſſent,q̃ Xenocrates ille, & Polemon: ex qbus hic dum cũ ſcorto dormiret imobilis iacuit:ad illũ uero uix proſtitutæ ingredi audebant,cum nimiũ philoſophi ſeueritatem timerent. Et in his quidem uiri iſti egregie ſe gerebant. Sane fori, aut concertationum nullam habebant curã,Ariſtidẽ in hac re imitati,ne ex uirtute pecuniã acquirere,aut philoſophiã ultro mercenariam facere uiderent̃.Erant aũt omnibus æque boni,auaritiamq;, & prodigalitatẽ pariter fugiebãt, ac intra terminos manebant honeſti. Adeo aũt concertationes contemnebãt, & ita ſuper Antiſthenẽ, & Diogenem,necnon Cratetẽ attollebãtur, ut diſciplinam illorum diſſerendi abijcerent. Pariter.n.facultates tales deſpiciebant. Arrogantiam aũt, & gloriam inanem longe repellebant, qbus admirandi illi canes,publicis præconijs,homines capere ſolent,ſuperbia,aliorum omnium inſtar philoſophiæ puritatem inquinantes.

Ecce mirã Gregorij & Baſilij abſtinẽtiã.

Dũo iſti præcipua Orientalis Eccleſiæ lumina, in tota uita pure ac illibate ſeruarunt deo caſtitatem. Et quidam noſtro tẽpore audent dicere, ſacerdotes domini deberent permitti uxores habere,ſicut ſacerdotes ueteris legis & Græci.

Cæterũ de ſtudiorũ diligentia, quid dicere attinet? cum uniuerſa eorũ uita in ſola uerſaret̃ meditatione, deſideriumq; indeſinens in ſcientiæ ſitũ

eſſet

eſſet adeptione,ita ut die & nocte pro ea inſudarent,quēadmodū Iob inquit beatus. Recte.n.nouerant generoſi, quod meditatio referta eſſet labore,at perſeuerantia,& multitudo cognitionis preſtaret robur. Inde illis contigit,ut non ſolū temporis ſui doctores, ſed & ueterū q̃plurimos tam labore,q̃ naturæ ſuperarent felicitate. Porro honeſtis tm̄ incumbebant ſtudijs,ſiquidē in Grammatica nihil eos latebat. Ex Rhetorica autē ſolūmodo eloquentiæ decerpebant florem,reliquas uero nugas dimittebant. Philoſophiā aūt moralem,& ratiocinationū,tā in diſciplinis mathematicis,quam in medicandi arte demonſtrationes, necnon reliqua ſtudia liberalia,non leuiter tm̄,aut ideo attingebant, ut priuatis plus haberent,ſed ita perdiſcebant,ut præceptores,& doctores eſſe poſſent præſtātiſsimi. Ex Muſica aūt ſolum uetuſtū illud ac concinnū, & quod animæ iracundū,& reluctans demulcet,perdiſcebant:quod uero uoluptatē concitat,ſcenæ demandarunt. Numeroꝝ aūt computatione, & Geometriæ adæquatione,necnō aſtroꝝ motu,& poſitione, tanq̃ noui Moſes,& Daniel inſtituebant̃:non tam ad ſtudia ea impulſi,quā intellectū omnem ad Chriſti(ut ſcriptū eſt)obedientiā captiuantes. Siqdem ſcientias illas ſolūmodo philoſophiæ ornatū, & protectionem eſſe cenſebant. Per omnes igit̃ tam meliores, q̃ deteriores,ut dici ſolet, diſciplinarū ſemitas gradiebantur,quò quædā declinare,alia uero cū prudentia eligere poſſent. Eum ſiquidē laudo,licet extra noſtram ſit caulam,q dixit,nequaq̃ ignominioſum eſſe,id ēt, quod minus bonum exiſtat cognoſcere:quandoquidem remedium ex illo contingere ſolet ijs,qui nequaquam odioſe,ſed beneuole quæ dicuntur excipiunt.

4
Etiam ex horum ſanctorum exemplo habes non eſſe damnanda liberalium diſciplinarum ſtudia, præſertim philoſophiæ et logices,ut hæretici impudenter faciunt, quinimo ad ſcripturarum intelligentiam expeditiorem plurimum conducunt.

Cæterū qd mihi accidit amici? Interim enim dum ſermo ꝓcedit,non ſecus me,ac equus inſeſſorē,in beati Baſilij laudes abripuit. Parūper igit̃ illum ueluti habenis moderabor,et nimiā euagādi licentiā cōpeſcā. Qui.n. ultra uires nitunt̃,etiā a rebꝰ excidunt mediocribꝰ. Baſilius igit̃ pulcherrimis mercibꝰ coemptis,domū cōceſſit. Gregoriꝰ aūt tenaciter ab Athenienſibus retinebat̃ diſcipulis,q nec illi abeūdi facultatē concedebant, ſed ut eos doceret uehemēter orabāt. Quin etiā ut ſophiſticam cathedrā aſcēderet hortabant̃. Ille igit̃ ut ijs gratificaret̃, parūper remanſit:paulo poſt uero oībus ſupplicauit,ac perſuaſit,& qđ neceſſariū eſſet ut ad parētes rediret,cū iam triginta annos in ſtudioꝝ diſciplinis conſumpſiſſet:ac ita ſe patriæ reddidit. Primū igit̃ diuinū ſuſcepit baptiſmū, cuius uirtute iam antea erat illuminatꝰ,terminūq; ſibijpſi ſtatuit,ne unq̃ iuraret, donec ī hac uita ageret,quē etiā ad finē uſq; ſeruauit. Deinde deſideriū parentū ac amicorū adimpleuit,q ſermones eius audire deſiderabāt. Cumq; conſulerēt,ac neceſſe eſſe dicerēt,ut ſe tā publicis,q̃ domeſticis īmiſceret malis (ita.n. rerū materialiū ſplendorē uoco) ipſe ſibijpſi conſuluit, ut ſe offerret Deo, quēadmodum etiā dum periclitaret̃ uouerat:ac ſe a mūdo ſegregaret, & ſoli puriſſimo addiceret, ac ſacris incūberet libris, ut īde ueritatis eliceret ſplendorē. Quod conſiliū etiā re ipſa adimpleuit. Elegit.n.ut ſolitariꝰ pro mundano,& inops pro quæſtuoſo fieret. Sæpius igit̃ Xp̄m manifeſte in ſomno uidit,necnon in meditatione nocturna. Et hanc retributionē ꝑ illa accepit puritate. Nam ut liber inqt ſacer,Beati puri corde,qm̄ Deū uidebunt. Siquidē illū purum uocat Dn̄s,qui inſtar Gregorij magni ciuitates, forū,theatra,ſophiſtarum faſtū,principū arrogantiam,iudicū.citationes,

5
Ecce ultra baptiſmi uotum,aliud Gregorij uotum,ut ſe a mūdo ſegregaret,et deo offerret, quod hæretici dicunt p̃ſumptuoſum eſſe, cum omni conatu nō poſſit quis

tlus facere uide ſne quomodo ſanctorum geſta horum impoſtu ra: proturbent omnino & conculcent?

litigantiũ contentiones, rhetoꝝ nugas, furum inſidias, mercatorũ inſatia-
bilitatem, cauponum periuria, diuitũ ſuperbiam, inopũ maleficia, ſatieta-
tem nauſeantẽ, ebrietatẽ petulantem, gloriã labilem, ueſtes precioſas, ua
ſa ex argento, & auro elaborata, domus picturis, & marmorũ cruſtis, ac
lapillis ſumptuoſe exornatas, necnon alia cuncta derelinquit. Qm̃ puras
mentes pturbare ſolent, quominus puriſsimo lumini concedat ingreſſus.
Et hæc noſter egit Gregorius, cũ adhuc in flore iuuẽtutis eſſet cõſtitutus.

Poſtq̃ autem pater filiũ ad ſacerdotium promouiſſet, ac in presbyte-
rum elegiſſet, uixq; eum, & uix ad ſententiam ſuam perduxiſſet, quid facit?
Eccleſiam relinquit, & curas, quę mentẽ diſtrahunt, effugit, in Pontumq;
profectus, cũ Baſilio philoſophiæ incumbit. Cũ enim ſimul operam litte
ris dediſſent, ac parumper a ſe inuicem fuiſſent diuiſi, rurſus conuenerunt,
cũ eos morum ſimilitudo, & promiſſa fides in unũ compelleret, quo in
ipſis impleretur, quod dictũ eſt, ubi duo, aut tres in nomina meo collecti
6 fuerint, ibi in medio eorũ exiſto. Vna igitur agebant, ac uirtutem conuer-
ſatione mutua adaugebant, exercitationisq; leges Deo acceptis exercita
torib⁹, & qui mundũ reliquiſſent, conſtituebant. Leges inquam, quę lon
gè magis quam Lycurgi illius eſſent pacificæ, & q̃ Solonis plus ſyncere,
necnon Minois magis æquæ. Et ut eccellentius quid de uiris illis dicam,
Moſen imitabant: nebula enim contecti erant, & montes turbidæ huius
uitæ exuperabant, ac longè ſeipſos ſegregantes leges ferebant. Pater uerò
ſenectute, & curis degrauatus, inſuper luctu filij Cæſarij oppreſſus, mole-
ſtiſsimè uitam ferebant ſolitariã: ac ideo epiſtolis ſupplicibus Gregoriũ
ad reditum ſollicitabat. Ille uerò impiũ eſſe iudicans, ſi patri, & ſacerdoti,
& ſeni haud obediret, partim uolens, partim uero nolens eſt reuerſus.
Quietis enim deſideriũ illum in Ponto remanere ſuadebat, uerũ pietatis
ſcopus, & obſequium paternũ eum inde retrahebat. Cæterũ cum Cæſa-
rius in maximo conſtitutus fuiſſet officio, ſiquidem theſauri, & pecuniæ
publicæ illius cõmiſſę fuerant curæ, ac ſub officij ingreſſum uitam cũ mor
te permutaſſet, oportebat ſecundũ legem, ut pater filij bona hæreditatis
iure adiret, & ſi qd ex tributis deficeret, ipſe pro illo ſatisfaceret, unde ma-
gnus Gregorius maximis curarũ inuolutus eſt turbis. Multi enim canum
inſtar ad fores eius accurrebant, exiſtimantes illum demortui facultates
deſerturũ. Pater enim ſenectute & morbis degrauatus, ac in nonageſimo
iam conſtitutus anno, fori certamina nequaquã ſubire poterat. Ad Gre-
gorium igitur omnis cura eſt deuoluta. Veruntamen ueneratio erga pa-
rentes, & ſpes mercedis promiſſæ, quæ debetur ijs, qui in parentes fuere
pij, cuncta grauia reddebant leuia.

Interea res accidit talis. Cũ hæreſis Ariana, per ſpiritus malitiæ Eccle-
ſiam infeſtaret, multi ciuitatũ Epiſcopi in exiliũ ſunt pulſi, ac multiplici-
ter tam ui q̃ calumnijs agitati. Sacerdotes uero & populi multitudo ita
affligebant, ut cõgregationes ſuas ſub æthere facere cogerent. Non enim
domus habebant, in quibus orarent, neq; cõtra leges, & iuſtitiam impijs
cõmunicare uolebant, cũ hęreſis omnes ferè terrarũ occupaſſet fines, ma
nu ac impietate regia audaciam ſortita. Data eſt igitur poteſtas paſtori-
bus pernicioſis, qui ſub aguino tegumento lupũ abſcondere ſolent, ut Epi
ſcopos expellerent pios, & qui primo paſtore Chriſto digni erant. Qui-
dam igitur timore perculſi, alij blanditijs emolliti, nonnulli pecunia deli-

De Regulis loquitur Monachorum, quas ſi legere uellent qui nunc ſuis deceptionibus Eccleſiã Dei conturbant, optime cognoſcerent num Monachiſmus noſtri tẽporis ſit res fictitia, nuper inuenta, Iudaica ſuperſtitio, & mille ſimilia quæ improbi mentiuntur.

by Goog

diti, aliqui ſimplicitate morũ decepti, hæreſeos ineſcati ſunt illecebris, ita ut aduerſarijs cõmunione adiungerent, idq́ manuũ ſcriptura teſtarentur. Ex qbus unus erat beati Gregorij pater, ſimplicitate quadam hamũ deglutiens. Hoc regionis illius monachi nequaq̃ tolerantes, a cõmunione eius ſe ſubtraxerunt, cũ quibus & non minima pars populi defecit, monachorũ fidem tanq̃ digniorem manifeſte ſecuta. Quid igitur ſeruus facit Dei? Primo Deum precibus, & nocturnis placat uigilijs, orans ut malum hoc diſſolueret, & diſſenſioni obduceret cicatricẽ. Inde ſilere potius, quã loqui decreuit, ac ita tacendo triſtitiam manifeſtã præ ſe tulit. Poſtea uerò patrem admonuit, ut ob lapſum ueniam peteret, ac purè, & ſinceriter peritatem confiteret: pariterq́ eos, qui ab illo defecerant, ad concordiam, & unitatem reduxit, ſicq́ ornatũ reddidit Eccleſiæ, & utriq; parti factus eſt uenerabilis, tam patri, q̃ gregi pio: ſermonibusq́ pacificis diei feſtiuitatẽ exhilarauit, cõglutinans diſſidentia, & remedij celeritate obliuionem inducens ęgritudini. Sanè Cratem ferunt Thebanũ diſſidentium domus ingredi, ac ſermonibus pacificis lites dirimere ſolitũ: uerum factũ hoc Gregorij longè illud exuperat. Non enim priuatim, quemadmodũ ille, ſed publicè concordiã patriæ reddidit. Et quod maximũ eſt, nequaq̃ inter eos dijudicauit, qui de pecunijs aut iniurijs diſceptabant: ibi enim ſæpius uel leuis adhortatio facile diſcordiam ſedare conſueuit: uerũ inter eos, qui de fide diſceptabant, ubi rei magnitudini, concertatio quoq; admiſceri ſolet, ita ut ſapientes quoq; ſermones, uix etiam parumper diſſidentia, componere ualeant.

7 Si precibus et nocturnis uigilijs placatur Deus, ergo utraq; ei grata ſunt & accepta.

Poſtq̃ autem Chriſtianorũ malitia, & uita diſſoluta, Deum & mandata eius contemnere cœpit, Imperatorem Chriſti oſorem nobis ſuſcitauit, Iulianũ dico Tyrannũ, qui uirtutem progenitorũ ſuorum, ac fidẽ Conſtantini magni, planè contrarijs ſuperare contendit: ac ideo Chriſtianos ab omnibus arcuit iuſtis, tametſi nequaq̃ lege publica Chriſtianorũ perſecutionem proclamari iuberet, nutu tamen tacito, ac legiſlatione impia illos infeſtabat. Voluit enim ut Chriſtiani haudquaq̃ græcorũ ſermonũ, & diſciplinarũ compotes fierent. Deus igitur ex longanimitate ſua diu ſceleſtũ illum exaltari permiſit: cũ uero malitiam eius penitus inemendabilem eſſe uideret, romphea ſua fulminea, quemadmodũ impietas eius digna erat, illũ proſtrauit, & ſcelerũ pœnas ab eo exegit, in oris barbaricis, barbaricam & ferinam illius uitam detruncans. Confeſtim igitur Gregorius magnus prauitatem illius, & impietatem notauit infamia, una cũ ſibariticis gentiliũ turpiloquijs, quorũ fabulas antiquas, & uariorũ deorũ errorẽ in omniũ denudauit oculis, ita ut ſapientibus cõmunem excitaret riſum. Cæterũ cur ego uiri res magnas, & ingentes ſermone breui iniuria afficere, & planè contra ſcopũ conſtitutum incedere conor? ac in tẽpore collaudationis, cũ præcipue oporteat laudandũ, deliberatione rerũ geſtarum glorioſiorem reddere, tam cito ab infamantibus illis ſermonibus diſcedere nitor? cum planè ſint admirandi, tam ob hiſtoriæ uarietatem, q̃ harmoniam, necnon ſummam in dicendo eloquentiã. Præcipuè igit̃ contra Tyranni legiſlationem mirandã, quæ prohibet ne Chriſtiani gentiliũ inſtituant diſciplinis, ſancti noſtri prudentiã conſiderate. Ibi enim & heroicis, & iambicis, & trimetris, necnon uarijs alijs uſus eſt carminibus, dicendi præterea charactere tam tragico q̃ comico, uniuerſa inſuper cõpo

ſictionis ſpecie: quin paulominus omniũ diſciplinarũ doctrinam in ſuis expreſſit ſermonibus, ubiq; pia inſulciens argumenta, aut uirtutis laudem, uel animæ, aut corporis puritatem, ſeu Theologiam, aut deprecationes, uel ſimilia metrica conſcribens oratione: omnem laſciuiam declinans, fabularũ nugas & Deorũ monſtra, quemadmodũ & decebat, penitus detexit, & hoc modo doctrinã perq; ſapientẽ Chriſtianis exhibuit. Oſtendit enim, q leges impij illius Tyranni illicitæ, ac nullius eſſent utilitatis, cũ Chriſtianis diſciplinarũ gratia inuiderẽt: immo potius è diuerſo ſemetipſos plecterent, & ulciſcerent. Talis enim inuidiæ eſt natura, ut parũ aut nihil oſtendat eos, quibus inuidet: uerũ eos, qui illam parturiunt, ingenti afficit detrimento. Quin etiam cũ Athenis ageret, cũ Iuliano eſt congreſſus admodũ adhuc iuuene, & nondum ad imperiũ aſcito, ſed cũ diſcendi gratia ad doctores pergeret: ibi etiam amicis prædixit, adoleſcentẽ perniciosũm, infidelem, ac ualde impiũ, necnon ad omne malũ procliuum fore: inde coniecturã ſumens, q illum animi paſſionibus obnoxiũ cerneret, & quia riſum haberet petulantem, necnon uiſum ferinũ, ac totum corpus eius ſubſultaret, ipſeq; aſſiduè moueret. Sed & impetus ſtultitiæ plenos, & collocutiones impietate refertas in illo notauit, tametſi hæc ſub exercitij ſpecie occultari uiderent. Præcipuè uerò mouebat, q cerneret illũ homines malos amare, uirtutis autẽ laudatores contẽnere. Hæc cũ uidiſſet, omnibus prædixit, peſſimã illius fore manifeſtationem, & occultæ mentis eruptionem. Oportere enim naturas bonas, teſtimoniũ rebus præbere futuris, & quę obſcurè oſtẽdunt, coniectura, & intellectu, priuſq̃ eueniant percipere. Verum ille malè perijt, cum fruſtra ſceleſtus fuiſſet, & nihil ſibi aliud, q̃ pœnæ materiam recondidiſſet.

Gregorius aũt non poſt multum tẽporis, cum hęreticorũ caterua ubiq; per Cæſariæ oram uagaret, ac ſanctus Euſebius metropolis gubernacula teneret, cui cũ Baſilio tunc presbytero, ac in Ponto philoſophanti, inimicitiæ erant, hæreticorũ timens conſpiratiõẽ, & quia Eccleſiæ præfectus inſultũ talem nequaq; uiriliter ſuſtinere poſſet, (leuior enim erat, licet uitæ eſſet puræ, ac in Theologia nequaq; inexercitatus) ad Baſiliũ luminis inſtar ſplendentem Gregorius miſit, ac illũ rogauit, ut inimicitias remitteret, & cũ animarũ periculũ cognoſceret, q̃ celerrimè metropoli, ac tantæ Eccleſiæ auxiliũ ferret. Quin & præſentiã obiter ſuam, & auxiliũ promiſit. His optimo perſuaſit duci, ut bellũ deponeret, cui & ipſe una militaturus acceſſit, ac in hæreticorũ munimenta impetũ fecit, impiorumq; dogmata abſcindens, & diſſoluens, tropheum erexit, ac hoſtes in fugam ita conuertit, ut uirtutis eius manifeſtũ caperent experimentũ. Hæc Deus per ſeruos ſuos fecit, qui cũ multam hominũ impietatẽ emergere uidit, ob honoratiſſimæ creaturę cõmiſerationem, uiros tandem excitauit, qui ſubſidiũ, & emendationẽ periclitantibus afferre poſſint, ne ob defectum confirmantis, humanũ genus inficeret. Quemadmodũ & tum quoq; fecit, ac ſuos confirmauit, hoſq; non ſecus ac coagulũ lacti inijciens in medium ſtatuit, ac eos qui uaria prauitate & impietate, multũ inter ſe diſſidebant, in unam colligauit amicitiam & harmoniam.

Interea non multũ temporis effluxit, cũ prędictus Eccleſiæ præſes ad meliorẽ tranſiuit uitam, unde multus labor Gregorio eſt excitatus, cũ & ad ciuitatẽ nunc priuatim quibuſdã, nunc publicè ſcriberet omnibus, & tam

tam per patrē q̄ per ſeipſum ſuaderet, ut Baſiliū in Epiſcopatus aſſume-
rent thronū: non ideo ſolū ut amico cōmodaret, uerū & ut in uniuerſum
omnibus prouideret. Vidit enim, uidit inquā, manifeſtè, adiutorem ſpiritu
dignū: quapropter non prius deſtitit, quā conſiliū tam egregiū perduce-
ret ad finem, ſicq́ rem tandē peregit. Baſilius igitur Cæſareenſium tenuit
gubernacula, uerū enimuero ob inuidiam, & dominandi libidinē maleuo
lorū quorundā, Cappadocia in duas diuiſa eſt partes, quę uſq; ad tēpus
illud ſemper fuerat unita, inde quoq; a Cæſareenſibus ſegregata eſt Tya-
na, & ſe deinde contra utraſq; defendit. Sed & reliqua oppidula dubita-
re cœperunt, cui parti potius adhęrere deberent. Vnde magna exorta eſt
contentio, prętextū habens, quaſi animarū gereret curam: ſtudiū autem
nimis uehemens, auaritiā, & dominandi libidinem, quoniā res erant tur-
piſſimæ, honeſtis appellationibus celare ſatagebant. Rerum igitur noui-
tate Baſilius magnus oppreſſus, ſimul & domeſticis priuatus, Gregoriū
ſaſimis Epiſcopum dare decreuit, quo cōmuni conſilio diſſidiū, tanquam
damnum aliunde ſibi emergens hoc pacto ſedaret, ſimul ut ſi regionem
Epiſcopis firmaſſet, maiorem curam Eccleſiis impendere poſſet. Nullus
igitur Baſilio uiſus eſt utilior, q̄ Gregorius, & nemo ex epiſcopis fortior,
qui reſiſtere poſſet ſiquid incideret noui. Itaq; cū conſilium illud cū patre
Gregorii admirandi cōmunicaſſet, ui uirū ad munus protraxit ſuſcipien-
dum: & opus quidē finem habebat, at ille quēadmodū ſæpius diximus,
cum ſcopū haberet quietis, & a negociis liberationē, triſtabaē & indigna
batur, qm̄ neceſſarium arbitrabaē ut priuatim ſui ipſius curā gereret. Ad
quā rem, regio illa, ſaſimā dico, minime ipſi apta erat, utpote tumultus &
ciuiliū turbarū plena. Siquidē in uia ſita eſt regia, & equorū publici cur-
ſus ſtationes habet, ac ideo multā perturbationem quietis concitat ama-
toribus: utilitatem aūt, ſeu fruitionē, uel fortuitam quaſi nullā præſtare ſo-
let. Hæc cū uideret, ad curā fugit ęgrotorū, ubi miniſterio, & ſermonibus
ſpiritalib9, morborū leniebat dolores, ac philoſophiā temporū faciebat
exercitiū. Fertur etiā nec oblationes, uel electionis munera, neq; aliud qd,
quēadmodū alii Epiſcopi Saſimis ſolebant accepiſſe, ſed in electione ſo-
lum de actione cogitaſſe. Interea Pater multis illū rogauit, ut rurſus ſaſi-
mæ Eccleſiam reciperet. Verū poſtq̄ a ſcopo aberrauit, ſecūdo effecit, ut
ille pro illa Nazianzi curā aſſumeret. Idq́ nō ſolū admonitione perfecit,
ſed iam execrationē quandā admiſcuit, quę ob ſacerdotalē negligentiam
emergere poſſet. Ab illo tēpore Gregorius aſſiduè patri adhæſit, ac rem
magnā eſſe iudicauit, obedire patri. Quē & talibus allocutus eſt uerbis:
Pater, tametſi moleſtè imperata ferā, gratiam tamen tuā nequaq̄ ſperno.
Nazianzi curas ſuſcipio. Cognoſcat aūt ſacra tua, & Deo accepta pru-
dentia, quod impoſsibile ſit, cū tu a uita hac diſceſſeris, ut ego Eccleſiam
retineam. Suſcipiens uerò pater, mihi inquit, fili uiuenti baculus fias, ac ſe-
nectutem ſuſtenta, & tu quoq; precibus ſuſtentaberis. Cū uerò obiero,
quēadmodū tibi placuerit, res tuas diſponito. Hæc cū audiuiſſet, q̄ opti-
mè potuit ſenū parentū curam geſſit, cū pater iam centeſimo appropin-
quaret anno, mater uerò haud longè ab illo diſtaret, ac ambo multo iam,
ut credere par eſt, indigerent miniſterio: præcipue cū iam Cęſarius obiiſ-
ſet, necnon Gorgonia ſoror inter mulieres ſanctiſsima, ac ambo ad uitā
meliorē, necnon felicitatē tranſiiſſent ſtabiliorē: quos etiā orationib9 ho-

norauit funebrib⁹, ſolus ſenectutis derelictus cõſolatio, debilitatis mede la, parentũ piorũ, ne qd magni dicã, melior ſucceſsio: gloria uerò adeò ſatisfaciebat maioribus, ut illorũ & memoriam prolungaret, & uſque ad mundi extenderet durationem.

Quis igitur unq̃ plus pius tam ſcientia q̃ amore diuino, domeſticorũ, necnon domus propriæ extitit diſpenſator, q̃ ille, qui unicuiq; ſuũ impartitus eſt officiũ, cognatis, amicis, famulis, hoſpitib⁹: Eccleſiaſtica uerò ita diſpoſuit, ut curã ſuam paſtoralẽ, tanq̃ regulam quandã iuſtam cunctis proponeret paſtorib⁹. Recte igiẽ a diuino dictũ eſt Paulo, qui reb⁹ priuatis præeſſe non nouit, qũo Eccleſiæ Dei curã gerere poterit? Et ille unũ ſolum prudentia inſtruebat, ut hoc pacto domũ unã ſaluaret: at noſter hic ut domũ & Eccleſiã, immo Eccleſiã, & ciuitatẽ. Siquidẽ domus eſt reſpublica bene ordinata, & ciuitas ambitu utiq; domo perfectior. Eiuſdẽ uerò eſt ſcientiæ multos ſaluare & paucos, aut etiã unum ſolũ: ac ideo non toto & omni, ſed ſolũ quanto talia differunt. Cum aũt pater eius Gregorius (ita enim & ipſe uocabaẽ) uitam cũ morte permutaſſet, ipſe patrem oratione honorauit funebri: nam Deo acceptã matrem Nonnam, adhuc uiuentẽ laudauerat, piè ac ſanctè faciens, & quemadmodũ patris & matris, necnon Chriſti amatorẽ decebat. Curã igiẽ eius in uiduitate conſtitutæ geſsit, cũ in ſenectute longæua auxilio egeret, & quiete. Verum poſt eius obitum, eccleſia exceſsit, ac ſeleuciam eſt profectus, ibiq; apud uirginum ſanctæ Teclæ domicilium habitauit tẽpus tribuens, ut Epiſcopus aliquis Nazianzo præficeretur. Cum uerò regreſſus eſſet, inter æquales uerſabaẽ, minime paſtoris fungẽs officio. Cũq; populo ipſum expeteret, nequaq̃ flectebaẽ precib⁹, ſed imobilis pſiſtebat, nõ ſecus ac quercus annoſa ad uentorũ flatus incõcuſſa. Quod aũt mihi ferè excidiſſet, nunc nobis narrare pergam, nõ magis ob eius gloriã, q̃ utilitatẽ ueſtrã. Siquidem omne bonũ æmulatione etiã dignũ eſt: qđ aũt æmulatione dignũ, id etiã uirtutẽ conferre ualet: uirt⁹ uero ipſa, ſectatores ſuos ad Deũ uſq; prouehit. Cum Baſilius magnus fratres detrimento affici uideret, qualde cõmiſeratione, & cõpaſsione digni erant, cũ interim tñ nemo illorũ tangeretẽ miſericordia, ſed quãplurimis pp ruditatẽ, & inhumanitatẽ nimiã, piaculi aut inquinationis inſtar abominationi eſſent, naturali cõmotus eſt inſtinctu, conſiliumq; cœpit piũ, & fraterna charitate dignũ: domos enim ædificauit ingentes, ex prouẽtibusq;, quos ab opulentiorib⁹ colligebat, inopes alebat. Illos enim ſermonibus prudentibus ad diſtributionẽ hortabatur, ac omnes debiles ad domus illas, quas pauperũ uocabat receptacula, colligebat. In hac re Gregorius illi egregiã nauauit operã, quẽadmodũ liquet ex oratione, quã de fouendis habuit pauperib⁹. Ex qua intelligere datur, quantum ſtudium in hac re magno impenderit Baſilio. Ibi.n. plane oſtendit, inopum ſuſtentationẽ mandatũ eſſe maximũ, immenſitateq; ac clementia Dei dignisſimũ eſſe. Verũ id adeo modeſte facit, ut nequaq̃ pcipi poſſit, q ipſe rem tam egregiam peregerit.

Cæterum cum Ariana hæreſis longo tempore Eccleſiam præmeret, ac manu regia Dei ſubuerſa eſſent munimenta, ut ad impietatem protraherentur ſimpliciores (Docet aũt illa magnũ deũ patrem, & paruum filiũ, creaturamq; ſpm̃ ſanctũ) pullulauit tandem ueluti ex hydra quadã nouũ caput uireſcens, nẽpe pneumatomachorũ hæreſis, de filio quidẽ recte ſen-

tiens,& uerbũ æquale Patri ſtatuens, ſpm̃ uero ſanctũ blaſphemans, idq́ duplicíter. Quidã enim illũ manifeſte creaturã eſſe docent, alij autẽ neq; creaturã, neq; Deum, ſed liberũ; quos ille recte dimidiarios uocabat, aſſerens appellationẽ hanc probe eorũ conuenire opinioni. Venerant enim filium, ſed ſpm̃ ſanctum afficiunt ignominia. Hæc contentio uniuerſum Romanum occupauit orbẽ, ſed potiſsimũ Byzantij præualebat. Deus igitur ſpiritus ſanctus, Gregoriũ excitauit Theologũ, cum miſereret eorum, qui ſub eo peribant dogmate, & tanq; ad Moſen dixit: Videns uidi uexationem populi mei, q in Ægypto eſt (At Ægyptus lingua Hebręorũ caligo uocat, ac ideo & nunc quoq; palpabiles hæreticorũ ſignificat tenebras) & gemitus eorũ audiui, & deſcendi ut eos liberarẽ, quapropter nunc adeſto, ut te mittã in Ægyptũ. Tali igit adhortatione uirũ cõmouit, ut Byzãtium nauigaret, ſpiritu repletus, ut pro ſpiritu pugnaret. Confeſtim igitur impetus ille a Baſilio luminari magno eſt incitatus, ipſeq; ad certamẽ ſpirituale unctus: quinetiã q̃plures Pontifices, & ex regia urbe fideles, cũ auxilio indigerent, ſummis illũ rogabant precibus, ut mala ab eis pelleret. Quapropter in auxiliũ urbis illius aduolauit, omnibus delitijs, ornatu, & opibus caſſus, ſpiritu uero plane repletus. A cognatis igit non minus corpus eius, q̃ pietas, benigne eſt ſuſceptũ. Reperit aũt Eccleſiam tanq; nauis malũ in monte erectum, uel ſicut uiæ ſignum in colle, ut prophetice loquar, conſtitutũ, exiguã, attenuatam, & deliteſcentẽ, ac per uim omni loquendi libertate priuatã. Sacras uero domus cũctas direptas, & ui occupatas, adeo ut ſola Anaſtaſia ſancta, orthodoxis eſſet relicta: forſitan q̃ tum propter ambitus contẽpta eſſet anguſtiam, quẽadmodũ norunt ij, q templũ uiderunt antiquũ. Confeſtim igit quemadmodũ Dauid alius emicuit, & alienigena dogmata ſermonũ firmitate, tanq; funda diſiecit, fidelibusq́ fideliter loquendi audaciã præſtitit, quotidie recipiens & capiens Deo eos, qui male a ueritate deſciuerant. Paruo igit elapſo tp̃e, tantã multitudinem conuertit, ut nequaq; cum primis cõferri poſſet, planeq́ hic ſacra impleta eſt ſcriptura, quæ ait: Domus Dauid procedebat, & magnificata eſt, domus aũt Saul retrocedebat, & eſt debilitata. Variã igitur cernere erat diſciplinam inter eos, q ſaluati erant: qdam enim iã in retia inciderant, alij uero appropinquabant, nonnulli in fide erant perfecti, & ij alios uenabant, & docebant. Ob hæc Arianorũ qdam iraſcebant, quidam uero inuidebant, è quibus tñ nonnulli decorũ eſſe cenſebant, ut illũ adiuuarent, & cũ decertante cõcertarent: licet.n. ob emendationis ſucceſſum indignarent, ob inuidiã tamen Eccleſię procurabant incrementũ. Et cum inter æquales excellere nequirent, aut non uellent, prauitate uirtutẽ dilatare cõtendebant. Cęterum cum malũ hoc nondũ quieuiſſet, exortus eſt Appolinaris Syrus, qui de nouo propriũ quoddam prauitatis excogitauit documentũ. Incarnationem.n. nequaq; ueram fuiſſe cenſebat, ſed carnis ſolũ & animæ irrationalis aſſumptionẽ docebat, ac animam rationalem penitus a diſpenſatione abſcindebat. Cumq́ doctrina gentili admodum præſtaret, multos ſermonis decepit uarietate. Ab omnibus igit terrarum oris hæreſeos aderãt diſcipuli, q indoctos tanq; hamis in perditionem trahebant. Gregorius itaq; rurſus perdiſſicili implicitus eſt certamini. Vbiq; enim aderat; arguens, cõminans, adhortans, quoſdam in fide ſeruabat, alios unde exciderant reducebat. Accidit autẽ quemadmodũ in ta

libus fieri conſueuit, ut perfectæ incarnationis confeſsio, in duos filios ab
indoctis cenſeret diuiſio. Cū igiť diſcipuli Apollinaris aſsidue populi au-
res obtunderent, & ſancti patris accuſarent facta, præualuit tandē calum
nia. Gutta.n. aſsidue diſtillans, ſaxū ēt tandem excauat. Et q̃a talia multo
rum auditu ſublimiora erant, q neq̃q̃ diſpenſationis profunditatē intel
ligere poterant, lupis credebať, paſtor aūt, qui ueritatem docebat, ſuſpi-
cioni obnoxius erat. Qui igiť pro Apollinaris pugnabant opinione, tanq̃
apri Syluestres, cū iampridē iram acuiſſent, perturbationemq; & calum
niam, quæ Gregorio ex Apollinaris opinionū cenſoribus concitabanť, in
auxiliū ſumpſiſſent, populū ementitis concitarunt ſermonibus, ut uirum,
quēadmodū olim Iudæi Stephanū lapidarent, niſi quod ictib⁹ aberrarūt,
cum Deus ſuū protegeret propugnatorē. Comprehendentes autē illum
tanq̃ ſeditioſum quendā, & pacis turbatorē, ad Conſulis pertraxerūt tri-
bunal. Proh impudentia, proh mendacij uiolentia. Gregorius de talib⁹ iu-
dicatur, q alienæ iræ, & turbationis mitiſsimus erat medicus, qui pacis e-
rat diſpenſator, qui Chriſti erat diſcipulus, clementis illius, & humilis, &
q manſuetudinem lege ſtatuiſſet. At ipſe q̃uis talibus oppreſſus eſſet dif
ficultatibus, ſolūmodo hæc in ore habuit: Propter nomen tuū Chriſte, ēt
ſi ambulauero in medio umbræ mortis, non timebo mala, qm̄ tu mecum
es. Mox ſine uerberibus, et ſupplicio eſt dimiſſus, martyr abſq; corporis
afflictione, & ſine uibicibus coronatus, ſolummodo tm̄ tolerans, quantū
ſuſtinuit uoluntate, ſed ne pateretur, Chriſtus conceſsit.

Igiť cū talibus fulgeret certaminibus, iam omnibus cognitus erat, ac-
ceptus ob loquendi libertatē, acceptus ob uirtutē, & labores ſimiles, cō
ſpicuusq; multitudini Eccleſiæ: ita ut Petrus, q tum magnæ urbis Alexan
drinorū Ep̄s erat, & poſt Athanaſium curam paſtoralem ſuſceperat, ad
Gregoriū magnū mitteret, & illi Conſtantinopoleos Epiſcopā confirma
ret, admodumq; recte, ac iuſte Epiſcopi eum officio fungi iuberet, quo la-
bores dignitate compenſaret, & mercedē ſudoris, thronū, non tamen gra
tia humana, retribueret. Cæterū multiplex rerum geſtarū congeries, men
tem mihi interturbauit, & quemadmodū ſingula acta fuerint confudit, ſe
quentiumq; copia non ſecus ac in undarū colliſione, priora abſcōdit. Ve-
rum cū ſemel loqui cœperim, nequaq̃ deſinam, priuſquā ad optatum finē
deueniā; qua in re meæ imbecillitati diuinū Gregorium adiutorē ſumam,
necnon a manſuetudine ueſtra, meæ in dicendo tenuitati, ueniā me impe-
traturum ſpero. Erat quidam in urbe regia, Maximus nomine, genere
Ægyptius, moribus Barbarus, qui Gregorio non ſecus ac Moſi olim no-
uus Iamnes eſt factus. Cynicus is erat philoſophus, baculo, coma, & ue-
ſte attrita ſeuerus, eo uſq;.n. philoſophabať; uerum gula, auaritia, ac impu
dentia canis magis q̃ Cynicus erat, & Antiſthenis familiaribus contra-
rius: quēadmodū & de Nabal audimus. Is igiť ad ſacrum acceſsit paſto-
rem, a quo ēt eſt inſtructus, cumq; impietatē dediciſſet, membrum eſt fa-
ctus Eccleſiæ, ac per baptiſma regeneratus. Inde cū religionem ſimulaſ-
ſet, a Pontifice menſæ quoq; & poculo eſt adhibitus, q & omnia illi con-
credebať. Erat.n. miniſter egregius, laudator ſermonum beneuolus, Chri-
ſtianus nequaquam peſſimus. Cum uero temporis ſucceſſu, ſui quoque
ſpecimen præſtitiſſet, gradu etiam dignus eſt reputatus, ac ſic Clerico-
rum numero aſſcriptus. Cōfeſtim igitur Iudam imitatus, defectionē mo-

ſiri cœpit, & doctori ſuo bellũ inferre cogitauit. Ad quã rem perficiendã eccleſię presbyterum quendam adiutorẽ aſſumpſit, q nullũ unquã honorẽ adeptus fuerat, ſed nec honorãdis adnumerabat: is Maximo negociũ illud concinnabat, quo agebat, ut eũ Byzantij epm conſtitueret. Verum qa ad rẽ hanc aurum neceſſariũ erat, unde illud ſumptũ ſit audite. Presbyter qdam inſularis ex Thaſo, Byzantiũ applicuerat, ac ſecũ attulerat pecunias, ut pro illis Proconeſij marmoris tabulas emeret. Hunc aggreſſi, promiſſis ineſcant (perfacilè enim lenitas deceptioni eſt obnoxia) ac aurũ prauitatis ſuæ coëmptorẽ accipiunt. In Alexandriã igit mittunt, ac Petro perſuadent, ut uiros Byzantiũ legaret, q Maximũ in Conſtantinopolitanũ eligerent epm. Vixq; hæc ſermonibꝰ tractata fuerãt, cũ mox ab Ægypto aderant, q Maximo Epiſcopã traderent. Erat aũt Petrus ille idem, qui prius Gregoriũ in thronũ conſtituerat, tum uero Maximũ eligebat citra ullum iuris ordinẽ, necnon abſq; omni tum uirtutis, tum gloriæ uiri reſpectu. Cum igit adueniſſent q ab illo mittebant, mane erat, ipſiq; Eccleſiam ſunt ingreſſi, nequaq; paſtori illud ſignificantes, non presbyteris, non clero, non magiſtratui, non populo fideli, cõfeſtimq; ad electionem ſe accingebant. Id cũ auditum eſſet, turmatim aderant ſacerdotes, clerus, populi multitudo hæreticorum turba: omnes enim tanquã inſani agebant, rei iniquitate, & hominum prauitate tam immenſa perculſi. Malitiæ enim magnitudo inimicos etiã quandoque ad uindictam innocentũ concitare ſolet. Poſtquã igit conſilia eorum procedere nequibãt, ſed neceſſitas eos ab inceptis deſiſtere cogebat, ſiquidẽ populi illius obſtabat audacia, qd faciunt? Eccleſiam egrediunt, & in domum cantoris cuiuſdã ſe recipientes, Maximum ibi elegerũt, cũ quoſdã è populo coadiutores, & auxiliatores haberent, q pp morum peruerſitatẽ ab Eccleſia fuerãt eiecti. Tales enim ob mutationes repentinas gaudere, ac res bene diſpoſitas odio habere, ſemperq; innouationibꝰ oblectari ſolent. Ciuitas igitur ira flagrabat, nec facile quis referre poſſet, quot cõuitijs Maximus diſcerperet. Sed & Gregorio ipſi homines indignabant, q tanta beneuolentia Maximũ dignum cenſuiſſet, ac talẽ audaciam illi ſuppeditaſſet: quapropter & nouũ illi excuſationis certamen eſt ſuſcitatũ. Vt igit populi ardorem ſermonis demulceret medicamento, ita ad eos locutus eſt, Nolite mihi, uiri, ueſtro iraſci patri: Etenim ſi ego illi bonus uiſus, & ideo culpæ ſum obnoxius, q malitiam eius minus p̃uiderim, qualis erit q beneficia accipit, & pro illis reddit inſidias? Siqdem malitiã non præuidiſſe, nequaq; facit reum: hoc.n. ſolius dei eſt. Præterea & lex quoq; iubet, ut omnibus miſericordiæ uiſcera aperiamus, & affectu paterno fideles ſuſcipiamus. Omnem.n. ad me uenientem, Chriſtus ait, non eijciã foras. Res magna mihi erat Maximus, ex gentili baptizatus. Res magna mihi erat, homo uirtutẽ ſimulans; tametſi nouiſsimis oſtenderit, qd in prioribus ſimulauerit. Verũ nequaq; ad nos pertinet ut coniecturæ innitamur, quandoqdem haud in opinionibus ambulamus, neq; qd futurũ ſit cognoſcimus. Id.n. ſolũ diuina donat prudentia, ac ideo nos faciẽ intuemur. Deus uero, quemadmodũ audiuiſtis, ſcrutatur corda. His uerbis multitudinis indignationẽ ſedauit, effecitq;, ut ob tantã animi bonitatem magis Epiſcopo ſuo faueret. Cæterũ cũ Theodoſius, qui ex Hiſpania generis ortum trahebat, in Macedonia caſtra haberet, & contra Heſperios barbaros bellũ gereret, accepit Maximus Ægy-

ptiorum Epiſcoporũ cateruam,qui ipſum in ſacerdotem elegerant,ac cũ
ĳs Theſſalonicã profectus,Imperatorẽ conuenit,ac regiæ urbis ſacerdo-
tium petĳt. Nã ex legibus Eccleſiaſticis illud conſequi haud poterat, ac
ideo illud ex mandato regio adipiſci cogitabat, tanq̃ minime ad ſacer-
dotiũ,ſed potius ad tyrannidẽ electus eſſet. Verũ illi repulſam tulerunt,ira
tusq; Imperator multis eos conuitĳs abegit. Quid igit̃ facit Maximus?in-
expugnabilis.n.eſt dominandi libido. In Alexandriã nauigat,& ĳſdẽ co-
natibus domeſticos quoſdã Petri auro decipit, illumq; pari aggredit̃ ma
litia. Aut mihi,inq̃t,regiæ urbis Pontificatũ acquire, aut nec a tuo abſti-
nebo. Et iã audacia in manifeſtũ prorumpebat periculũ,niſi præſes, q̃ tũ
Alexandriam moderabat̃, Maximũ ab urbe pepuliſſet,timens ne res ad
ſeditionẽ, & cædes uſq; procederet. Et ſic ille dignã audaciæ ſuæ merce-
dem tulit. Gregorius uero multitudine laborũ preſſus,& ob uarias cu-
ras feſſus,domũ, depoſito officio ire conſtituit, prius tamen populũ ad-
monuit,ut fidẽ quam ab eo acceperat,firmiter ſeruaret,uirtutiq; ſtuderet,
quã ipſis & re & uerbo oſtendiſſet. Hæc cũ clerus & populus audiuiſſet,
magnus clamor eſt exortus. Omnes.n.ob diſceſſum eius lugebant, cerne-
req; erat ſpectaculũ miſerabile,uiros,mulieres,iuuenes,ſenes,eximios,in-
doctos,principes,priuatos,omnes deniq; cõi reſonare planctu, & patris
priuationem nequaq̃ ferre,ita ut q̃dam ſublata uoce clamaret,Aude Pa-
ter,ac tecũ trinitatẽ ipſam eĳce. Hanc uocem cum generoſus ille audiſſet,
impetũ refrenauit,& ſe cũ eis remanſurum promiſit,donec Ep̃orum fieret
congregatio. Sperabat̃ enim,quendã ab ĳs præpoſitum iri,q̃ officio Epi-
ſcopali dignus eſſet, quo ipſe a tantis abſolueret̃ curis: nihilominus tñ di-
ſceſſum illi inhibuerunt,ac ita concio eſt ſoluta,tametſi res nequaq̃ iure-
iurando firmata fuerit,cũ morum eius integritati confideret̃. Cũ igit̃ tur-
bæ illæ aliquantiſper ſedatæ eſſent,quiesq; reddita eſſet rebus,rurſus efful
ſit trinitatis dogma,doctrina & labore beati Gregorĳ,inter omnes fide-
les dilatatũ. Illã.n.pulcherrime excoluit, adeo ut cultura quã Noe olim
fecit,longe fuerit uenerabilior. Siquidẽ Eccleſiæ aruum ad fundũ uſq; ela
borabat,& impietatis ſpinas ſermone tanq̃ aratro,ab animabus extirpa
bat. Animas.n.quaſdam adaquabat, ut prophetice loquar. Alĳs uerbũ
ſeminabat diuinũ. At q̃dã æqualiter pullulabant, & radices agebãt altio
res. Nonnullæ carmina cantabãt,quædã ad genua uſq; ueſtimẽta ſuffarci
nabant. Aliæ ad ſpicas colligẽdas ſe accingebãt. illę exultabãt,& ad meſ
ſem erãt paratiores. Quaſdã iã area continebat, nonnullas uero cumulus.
Aliæ uentilabro paleã,& dogmata rationi cõtraria diſcernebãt,purgatæ
xp̃o aliquæ dignæ erant ut conderent̃ horreis. At quædã in panẽ iam erãt
elaboratę. Et hic eſt finis agriculturæ uniuerſæ, cuius delitiarũ ſcopus eſt,
tranſmutatio, p̱p̱ quã unuſquiſq; meſſem ac laborẽ oẽm lætẽ tolerat. Tali
igit̃ ſudore,tantoq; ſtudio uir Dei pro ſalute laborabat multorũ. Cæterũ
fruitio his nequaq̃ reſpondebat. Nõ enim quẽadmodũ agricola fructuũ
particeps erat,ſed gratis bonꝰ exiſtebat. Labores enim ſuſtinebat, ex E-
uangelio uero nullos ſumptus colligebat. Vnde accidit,ut magis diligere
tur: cũq; magis diligeret̃,libentiꝰ etiã audiret̃,Deoq; plures animas lucra-
ret̃,non quod iracundia graſſaret̃, ſed manſuetudine imperitiam pelleret,
& animas ſermonum uirtute ad meliorem habitũ perduceret. Quidam
enim orationis capiebant̃ ſuauitate,alĳ exactã amplectebant̃ doctrinam.

Nonnulli uiri laborib⁹, & tolerantia inflectebant͂, quibuſdam manſuetudo eius uenerabilis erat. Alios aũt ſinceritas, & planè hominis philoſophi cum plus mouebat. Quidam tanq̃ uenationẽ hanc aduocaſſent ac tenerent, illam quoque fouebant, ſuoq́ꝫ applaudebant ſuffragio. Et quod maioris erat prudentiæ, non omnibus omnia, credebat, ſed uirtutem uniuſcuiuſqꝫ, non ſecus ac medicus quiſpiam optimus ægrotantiũ habitũ diligẽter expendebat, ac unicuiqꝫ debitũ ſuum diſtribuebat medicamentũ. Sed nec prophanis, ſeu imbecillibus myſterĳ concredebat archana, neqꝫ ab hominibus ritè initiatis aliq̃d abſcondebat, tanquã illis ea inuideret, quæ utilia eſſent. Quoſdam publicè redarguit, quos pudor ad pœnitentiã perducebat. Alĳs priuatim delicta ſua ob oculos ponebat. Nonnullis minabat͂, quibus id melius eſſe cenſebat. Qui aũt ſe emendauerant, illos paternè & officioſe laudabat. Minime enim aſſentabat͂; ſed uirtuti ꝑ rectũ tramitem ad fœlicitatẽ iter ſtruebat. Siq̃dem Rhetorica in hoc differt a philoſophia, quod illa adulatione cauponaria, ac laudib⁹ ſuis beneuolẽtiam captat mortaliũ. At illa humanæ utilitatis curam gerit, ac ſermonũ celebratione mellis inſtar edulcat, laudisq́ꝫ uoluptate, ad uirtutẽ eos pertrahit, q̃ in illam inciderunt. Cæterũ in omni doctrinarũ genere, præcipue uero Theologica profunditate, tantum eminuit, ut licet tẽpore multo, multi extitiſſent uiri in Theologica ſapientia præſtantiſſimi, famaq́ꝫ & nominis celebritate clariſsimi, ſolus tñ iſte, poſt Ioannẽ Euangeliſtã Theologi nomine ſit inſignitus, appellationemq́ꝫ hanc tanq̃ præcipuã ſortitus. Proinde cum omne bonũ in corde eius eſſet incluſum, nec prophetico etiã carebat ſpiritu: & hoc uos mihi credituros ſcio, qui ĩ uiri huius ſapiẽtia oblectari ſoletis. Decet igit͂ ut dictis ſuis & ſcriptis, in hac quoqꝫ decoret͂ parte. Siquidẽ in oratione, quã in Epiſcoporum habuit præſentia, ita eſt locutus, Talis olim grex, talis quoqꝫ nunc eſt, ita bene habituatus, ac dilatat⁹. Proinde ſi olim non erat populus, paulatim tamẽ ad hanc auctus eſt multitudinem. Prophetizo autem quod & plus augebitur: hæc mihi ſanctus ſpondet ſpiritus, ſi quid in me propheticum eſt, & rite proſpicio futura. Siq̃dem non multum temporis effluxit, & prophetia hæc eſt adimpleta. Qm̃ Eccleſiæ multitudo, maris fere adæquauit arenam. Ac ita prophetiæ prodigium, per euentus comprobatum eſt miraculum.

Poſtq̃ autem prædictus Theodoſius pius, in Cæſarẽ eſt electus, & liberum lumen Eccleſiæ eſt exortũ, q̃d dicere refert quot panegyricis exultauerit ſermonibus? Quantũ orthodoxorũ iram demulſerit, qui hęreticis acceptã malitiam recompenſare contendebant, ac eos a quibus in tẽpore potentiæ, perſecutionẽ & ſupplicia pertulerant, in tp̃e mutationis pari retributione ulciſci quærebant. Quid igit͂ ſanctus dixit? Non hoc, inquit, exigit Chriſtus, nec ita nos docet Euangeliũ. Tempus eſt ut errantes conuertant͂, cognoſcant errorẽ ſuum diſcendo. Procidant coram dño, abrenũcient impietati, ouiumq́ꝫ admiſceant͂ gregi. Hæc mea ſit ultio, ut ſaluent͂ q̃ nos affecere iniuria, & confiteant͂ ea bona eſſe, quæ prius ſunt perſecuti. Longanimes eſtòte filĳ, uir longanimis abundat ſapientia. Benefacite ĳs qui uos oderunt, & dimittite eis delicta ſua plane. Si aũt ira ueſtra nimiũ adhuc ardet, & nequaq̃ penitus cohiberi poteſt, ſaltẽ quod ſecũdum eſt a uobis fiat. Relinquite hæc Chriſto, & futuro reſeruate iudicio. Mea.n. eſt uindicta, & ego retribuam, ait dñs. Hiſce ſermonibus illis perſuaſit, ut

quieſcerent. Cũ autem bellum, quod cum Heſperijs barbaris contractum fuerat, eſſet finitũ, omniaq́ ex Imperatoris conſtituta eſſent ſententia, ac ille pœnas ab illis eorũ auſibus dignas exegiſſet, captiuosq́ abegiſſet, ac uictis tributũ imperaſſet, triumphũ ſuperbum, & ſpectatu dignũ in regia egit Ciuitate. Tumq́ Epiſcopum Gregoriũ, honorifice, & quemadmodum ob labores ſuos dignus erat, ſuſcepit, ac ſermonibus prolixiorib⁹ beneuolentiã ſuam erga illum declarauit. Quibus in fine adiũxit: Pater tibi, & ſudoribus tuis Deus per nos Eccleſiam tribuit, ecce do tibi domũ ſacram, & thronum. At beatus gaudio perfuſus, Imperatorẽ ſalutauit, illiq́ bene precatus a regia exiuit. Cæterum Ariani (hucuſq́ enim ſacram occupabant domũ) contra ſanctum concitati, rem armis, & bello decernere ſatagebant, obiterq́ Imperatorem rogabant, ne eis domũ auferet, nã potentiæ reſiſtere timebãt. Gregorio autem ſancto, necnon ijs q cũ illo erãt, mortem minabanẽ. Publice itaq́ ad pugnam ſe expediebant, priuatim uero quendam ſubmiſerunt, qui clanculũ Epm̃ aggrederetẽ, & gladio illum tranſuerberaret. Et hoc erat hoſtium conſilium. Mane autẽ facto, Populus dei cum ſuo proceſsit paſtore, ut domum occuparent ſacram. Erat autem tumultus magnus, & perturbatio haud minor, q̃ cum urbs quędam hoſtili diripiẽ inſultu. Multi.n. undiq́ armati in plateis uerſabanẽ, qdã uero domoꝝ occupauerãt culmina. Magnus p̃terea ululatus ex mulierũ, & pueroꝝ luctu cõmit⁹, ĩ altũ tollebaẽ. In tẽplũ igiẽ Impator cũ ſancto eſt ingreſſus. Verũ enimuero queẽadmodũ ſæpius in reb⁹ accidit humanis, cũ adhuc mane eſſet, factæ ſunt tenebrę; nebulaq́ ſolarem abſcondit circulum; Quapp contigit, ut accidens hoc a feſtiuitate, & lætitia fieret alienũ. Siquidem Arianos gaudio replebat, tanq̃ Deo domus diſpliceret mutatio. Fidelium autem animas triſtitia quædam ſubijt, ac perturbatio. Poſtq̃ aũt paſtor, & Imperator intra ſanctũ ingreſſi ſunt ambitũ, uox una laudis ab omnibus eſt leuata, lachrymæq́ effuſæ ſunt, & manus in altum protẽſæ. Cumq́ denſitas nubis diſparuiſſet, ſolare lumen rurſus fulgere cœpit, ac ſacrum templũ illuminauit. Cum itaq́ cœlũ rurſus luce ſplenderet, hominum mentes ex triſtitia in gaudiũ ſunt mutatæ. Imperatorem itaq́ populus rogauit, ut ſanctum confirmaret in ſede. Verũ beatus ille repugnabat, & nequaq́ ibi confirmari uolebat. Cæterũ cum ob abſtinentiam nimiã & debilitatẽ, multitudinem haud alta uoce alloqui ualeret, per uocalio-rem quendam id faciundum curauit: illamq́ talibus cõpellare iuſsit uerbis. Nunc filij tẽpus eſt, ut grati ſitis, ac gratiam confiteamini acceptã, ob ea quæ nobis gratificata eſt Trinitas ueneranda. Cæterũ throni negociũ in aliud tp̃s differemus. His uerbis populus delinitus quieuit. Imperator uero ob tantã uiri modeſtiam, magna admiratione eſt perculſus, ac ita panegyris eſt ſoluta: cũ Chriſtus lætitiã, necnon ſecuritatẽ ſuis tribuiſſet q̃plurimam, adeo ut armoꝝ apparatus, ac inſaniæ furor penitus diſpareret. Solum autem unus enudatus eſt gladius, qui tamen citra ſanguinẽ rurſus in uaginam eſt reconditus.

Cæterũ Gregorio non uſquequaq́ conceſſum eſt, ut haud confirmaretur in throno. Nam licet noller, & fortiter repugnaret, nihilomin⁹ tñ Epiſcoporum multitudine in Epiſcopali confirmatus eſt ſede. Verũ hæc paulo poſt acciderunt. Porrò Imperator fidẽ illi dedit, ac honorẽ paternum, & uenerationẽ promiſit. Nam licet uir ille doctrinæ expers eſſet, pietate

tamen,

tamen, & manſuetudine, ac ſi quis alius excellebat. At Gregorius meli⁹ eſſe duxit, ut Deo potius uacaret, q̃ Imperatori, ac ideo raro ſe Imperatoris immiſcebat negocijs. Etenim cũ cerneret potentes in aula auaritia laborare, ac munerũ cauſa hominibus gratificari, eos uero, qui nihil donarent admodũ deſpicere, orationibus & doctrinæ, necnon infirmorũ curę, ac uiſitationi incũbere maluit, talibusq́ ſeipſum, ac gregẽ purgare Deo. Nonnunq̃ uero in agrũ quietis ſecedebat deſiderio, quò corpus ob defatigationis aſsiduitatẽ, aliquantiſper refocillaret, & ad reliquos labores pferendos corroboraret. Ac ideo non niſi raro ad Imperatoris pergebat aulam, recte ac decenter Parœmiæ memor, quæ iubet, ut raro pedẽ amicorum domibus inferamus, ne ob aſsiduitatẽ nimiam nos odio habere incipiant. Proinde licet tantæ Eccleſiæ paſtor eſſet deſignatus, totq́ redit⁹, & uariarũ opum acciperet cumulũ, nec unam inde drachmam in ſuã uertit utilitatẽ. Si enim uoluiſſet, uim auri colligere potuiſſet ingentem. Quin nec ab Eccleſiæ diſpenſatoribus prouentus & expenſæ rationem aliquã do exegit. Sed nec unq̃ uaſa deſcripſit ſacra; Aſſerens curam talẽ ad inſtitores potius q̃ ad uiros pertinere ſacros, ac principũ magis propriam eſſe q̃ Epiſcoporum. His omnes edocuit, ut potius conſcientiæ puritatem Deo exhiberent, q̃ homines negociorum rationibus tentarent.

Cæterum laborũ aſsiduitate, ſenectute, & debilitate iam incuruatus, ita ægrotare cœpit, ut in lecto decũbere cogeretur. Populi igit̃ multitudo turmatim ad domũ, in qua iacebat, aduolauit: at ipſe quemadmodũ perterriti ſolẽt, demiſsis ad pauimentũ pedibus, in lecto cõſedit, interrogans quid ſibi eorũ uellet aduentus. At illi ob ea quæ acciderant Deo gratias agebant, ac pro Rege, tẽpli, & aliarũ ſacrarũ ædiũ gratia, necnon pro orthodoxorũ Eccleſia orabant. aſſerentes paſtorẽ omnium harũ rerũ cauſam eſſe: ſic lætitia perfuſi abierũt. Adoleſcens uerò quidã ibi relictus, manibus ſuis ſancti pedes apprehẽdit, illumq́ fletu ingenti, ac lachrymis rogauit abortis, ut ei delictũ ſuum dimitteret. Cumq́ a beato interrogaret̃, quidnam cõmiſiſſet, nihil ille reſpõdit, ſed ſolũ flens in uenia petẽda perſtitit. Verũ ex aſtãtibus quidã, Pater, ait, hic eſt homicida ille, qui ex ſubmiſsione quorundã, enſem per uiſcera tua adigere debebat, a quo periculo Chriſtus manifeſte te liberauit. Quantum enim in illis fuit, ſcelus iam perpetratũ erat. Ob tanti igit̃ facinoris audaciã pœnitens, ad pedes tuos cũ clamore procedit. E' ueſtigio igit̃ pater tanq̃ pater, fiat tibi amiciſsime, inquit, Chriſtus propitius, ipſeq́ tibi ueniam concedat, cũ & tu mihi peperceris. Tantũmodo ad execuſationẽ audaciæ, meus fias, hæreſimq́ deteſtare, ac Deo adiungere, cui & ſeruias ſeruitute ſincera & ſpontanea. Ciuitas igitur cum reſponſionis audiuiſſet longanimitatem; maiori illum proſecuta eſt beniuolentia.

Eodem tẽpore ex uniuerſa Romanorũ ditione, præterq̃ ex Ægypto, & Heſperia, ſancta centũ & quinquaginta Epiſcoporũ cõuenit ſynodus, ut urbi regiæ fidelẽ præponerent Epiſcopũ, ac hæreſes quæ inter Ariana pullulauerant tẽpora, uniuerſo conuentus calculo ab Eccleſia extirparẽt. Cæterũ quantũ ad hæreſes pertinebat, iampridẽ Gregorius magnus uiã ſtrauerat, ac feras Eccleſiaſtico gregi inſidiantes, ſtrenue perſecutus fuerat, tum quoq́ in ſancta ſynodo diligentẽ nauabat operã. Sancta uerò ſynodus eum in cathedrã conſtituit, duce magno paſtore Antiochię, Me-

letio,uiro in fide pio, & qui Arianicis temporibus ab Eccleſia expulſus, multas calamitates pertulerat,ac longo tẽpore ſolũ exilij cauſa uerterat. Verũ quid dicere attinet, qualis fuerit moribus? Manſuetus enim erat, ſtrenuus,iuſtus,uirilis,ſapiens,& oĩbus uirtutibus egregiè ornatus. Huius conſilio,& perſuaſione præualuit ſuffragiũ,ut Gregorius pręeminentiam in urbe ſortiret̃ regia. At ille licet reliqua, quæ ad Epiſcopatũ ſpectarent, permoleſte ferret,gregis tamen deſiderio, & q̃a putaret ſi regię urbi pręſideret,quod orbis lites tanq̃ e ſpecula quadã conſiderare, ſicq; diſſoluere,& Eccleſias diſsidentes ambabus manibus ad unitatẽ reducere poſſet,

8 Epiſcopã ſuſcipere decreuit. Cũ uerò ſanctus Meletius,ultimũ uitæ diem in urbe regia clauſiſſet,ita funebri honoratus eſt põpa, ut tota ciuitas regia ad illã effunderet̃,multasq; profunderet lachrymas. Tumq; cognoſci potuit,quanta ciuitatis multitudo eſſet. Rurſus igit̃ contentio de ſede eſt ſuborta,inter ſeq; diſcrepabant Epiſcopi. Et quidã comitia iuſta fuiſſe iudicabant,ac ideo etiã uolebant ut firma permanerent. Alij aũt ijs quæ bene decreta fuerant,contradicebant. Hæc cũ Gregorius intellexiſſet, licet ſemel cathedrã accepiſſet, confeſtim tamen illã relinquere deliberauit, taliq; apud Epiſcopos uſus eſt oratione. Ego ſub initiũ, paſtores ſacri,ac uenerandi,regię urbis ſede, ut noſtis,ſanctificari nolebam. Proinde ſi me laboris & ſudoris gratia in Eccleſiã induxiſtis, & ut huic præeſſem optaſtis,ſufficit mihi,ut ego his Deo theſaurizem,a quo & retributionẽ expecto. Verũ poſtq̃ me gregis deſideriũ,ac cõmune ueſtrũ ſuffragium cathedram ſuſcipere coëgit, nequaq̃ mihi recte agere uidemini,ꝙ nũc decreta ſubuertatis propria, & nõ oẽs in unũ conſentiatis:ſed quibuſdã uideatur, ut quæ ſemel decreta ſunt maneant firma,alijs uerò minime. Ego uerò cũ nequaq̃ diuitem, aut ſublimẽ deſiderem cathedrã,neutiquam mihi lucrũ eſſe cenſeo,ꝙ regiæ urbis iam Epiſcopus exiſtã: cęterum filiorũ orbationem abſq; animi paſſione ferre, moleſtiſsima ſimul & ſtolidiſsima mihi paſsio uidet̃. Proinde ne uideamini ex inuidia, & animi leuitate quadam, alia facere q̃ quæ prius decreuiſtis, uincantq; apud uos præſentia, priſtina uerò tanq̃ inania contẽnatis,lubens Epiſcopa cedo. Conſulite,ac per uos agenda agite:mihi uerò & nũc,& olim ſolitudo cordi eſt,nec a Deo excludunt̃,qui priuant̃ throno. Hæc cũ dixiſſet,ac ſciret multos clam aliter ſentire,q̃ palã pręſeferrent,domũ in qua habitabat reliquit,ac ad aliã longè ab Eccleſia remotã ſe tranſtulit,quo & tumultus, & turbarũ fugeret conuentus. Multi igit̃ ex populo illuc confluebant, rogantes & orantes,ut miſereret̃ gregis, quem tot laboribus, ac ſudoribus enutriuiſſet, & auxiſſet. Da,inquiebant,amantiſsimis tuis gratiam hanc, & cũ uigorem uitę tuę primũ,in noſtrã expendiſti ſalutẽ, fac ut nec nouiſsimo tuo priuemur ſubſidio, ſaltemq; corpus tuũ nobis ſit reſiduũ, qui tua doctrina ſumus illuminati. His ille uocibus, tanq̃ filios amans pater deliniebat̃, ac quidnam faceret dubitare cępit: Deum itaq; rogauit,ut cuncta pro bonitate ac dignitate ſua diſponeret.

Meletius ſanctus Epiſcopus pompa funebri totius ciuitatis Bizantij eſt honoratus.

Hæc cũ ita ſe haberent,uenerunt Byzantiũ Epiſcopi,qui ex Ægypto, & Macedonia uocati erant, cũ ſynodus publica adhuc duraret:ij quoniã beatus Gregorius ſine eorũ conſenſu confirmatus fuerat, humana animi deuicti paſſione,electionis contradicebant decreto: non ꝙ Gregoriũ ita odio haberent, ut ipſum occultis peterent inſidijs, ſed ut illos ulciſceren̄t,

qui ſine eorũ conſenſu Gregoriũ cõfirmauerant, & thronũ ei tradiderãt. At Beatus ille, cũ Epi hac de re conueniſſent, in medium proceſſit, & ita eſt locutus, Viri gregis ſacri cõpaſtores, turpe foret, & nequaquam noſtrũ, ſi alios pacẽ nos doceremus, inter nos aũt bellũ concitaremus. Quo pacto.n. alios ad concordiã reuocare poteritis, cũ ipſi in ijs, quę iam decreta ſunt, diſcordetis? Verũ, per Trinitatẽ ipſam uos oro, ut cuncta honeſte, & pacifice inter uos cõponatis. Si uerò ego uobis diuiſionis huius cauſa exiſto, nequaquam purior ſum Iona propheta, proijcite me in mare, & ceſſabit a uobis tẽpeſtas calamitatũ: paratus ſum, licet me inſontem eſſe ſciam, ueſtrę concordiæ cauſa, quicquid uobis libitũ fuerit perpeti. Throno me priuate, ab urbe pellite, ſolũmodo ueritatẽ, & pacem, ut Zacharias ait, diligite. Valete ſacri paſtores, & me laborũ meorũ memores liberate. Hæc cũ dixiſſet, pudore illi ſunt confuſi. Gregorius aũt è congregatione egreſſus, ad Cappadocũ tranſiuit uicum, gaudio pariter, & mœrore ſuffuſus: gaudio, quod a laboribus liberaretur: mœrore aũt gregis cauſa, quod illũ relinqueret. Sed & in regiam perrexit, ut Imperatori ualediceret. Ad quẽ inter cætera ſic quoque locutus eſt: Tu quidẽ Imperator, Eccleſiã multis affeciſti beneficijs, refundat tibi Chriſtus in die retributionis. Verũ Cęſar potentiſſime, pro quibus nunc rogo, tu mihi indignari noli: non pecunias peto, nõ uerſicoloria altariũ deſidero uelamina, nõ cognatorũ principatus, ſed laborum remiſſionẽ precor. Ceſſet inuidia, pacẽ faciant Epiſcopi, potiſſimũ te authore. Tu qui barbarorũ audaciam cõpeſcuiſti, ſacerdotũ etiã pugnas ſedato. Trophea potentiæ tuę maxima, unica Epiſcoporũ concordia ornato. Hoc ego donũ peto, hanc ultimã mihi gratiã dato. Hæc cũ Imperator audiſſet, admiratione eſt perculſus, pariter & ſenatus. Maximo enim uiri tenebantur deſiderio, ac ideo difficulter eum abſoluerunt, & abitũ conceſſerunt. Interim & dum adhuc in aula eſſet regia, Nectarius quidã Tarſenſis Ciliciæ præfectus, a ſynodo in ipſius conſtitutus eſt Eccleſiã. Gregorius aũt clerum, & populi conuocauit præcipuos, ipſoſque adhortatus eſt, ut fidei cuſtodirent depoſitum, & Dei mandata ſeruarent. Deinde illis ualedixit; & cũ omnibus lachrymarũ fontem excuſſiſſet, ab urbe diſceſſit. Contulit aũt ſe ad agrum Arianzũ, quẽ ex hęreditate paterna in Cappadocia poſſidebãt. Cum aũt multum effluxiſſet tẽporis, ex quo Baſilius magnus ab hac uita ad Deum conceſſerat, præſentia cum ſublimioribus permutans, epitaphium illi conſcripſit, ac Cæſareã, metropolim ſacram profectus, corã Eccleſia ſermonẽ recitauit, quo facto rurſus domũ conceſſit. Cũ uerò iamdiu ob morã in urbe regia factã, a patria abfuiſſet, duodecim enim annos Byzantij egit, accidit ut Apollinaris diſcipuli quidã, ſecundã Cappadociæ prouinciam inuaderent, ac multos impietatis deciperent ſermonibus. Quin etiã ad illam accedere ſunt auſi, ita ut Epiſcopum regioni, & Nazianzo eligerent. Verũ ipſe celerrimè Nazianzũ hoc ſcelere purgauit. Cumque uehementer rogaretur, ut patriæ curã gereret, Epiſcopam ſuſcipere abnuit. Vehementer enim quietã amplectebatur uitam. Eulalium aũt quendam Nazianzo conſtituit paſtorẽ, quem ipſe inter honoratos habebat pręcipuum, non ideo ſolũ quod ab illo colebatur, ſed quod moribus quoque modeſtiſſimus erat. Ipſe uero cũ iã ægritudinibus infeſtaretur, in Arianzo ſe refocillabat. Cumque iam non amplius ambulare poſſet, Clydonio presbytero, uiro pio, & legitimo Dei ſeruo, necnon alijs qui-

buſdã mandauit,ne peſtẽ hęreſeos,& electiones Apollinariſtarum,tanq̃ reprobas,& ab eccleſia catholica alienas ſuſciperẽt. Quin nec cõtentus leui inter illos uti teſtimonio,fuſius ſcripſit,ac ſingulatim Apollinaris ſubuertit deliria:quemadmodũ Epiſtolæ duæ ad Clydoniũ conſcriptæ manifeſte oſtendunt,necnon carmina ab illo relicta.

In carminibus aũt,quorum & antea meminimus, duplicẽ ſcopum habuit:primum quidẽ ut illicitam Iuliani legẽ planè puerilem,& inefficacem redargueret. Ea enim iubebat ne Chriſtiani gentilium diſciplinarum participes fierent. Secundum autẽ, quoniã uidebat Apollinarẽ uarios libros diuerſo metroꝗ genere conſcribere, ac horum elegantia q̃ plurimos hæretica decipere impietate,neceſſarium duxit, cum poſt regreſsionẽ ſuam in Arianzo quieſceret, ac a negocijs feriatus ocium ageret, ut & ipſe carmina ſcriberet. Vnde mihi plurima argumenti deprehendit materia. Dehinc per aliquod tẽpus quieuit,philoſophia uitã expurgans. Cumq́ iam contemplationi maiori immerſus eſſet,fragilem hanc uitam, cum conditione meliori, & ſublimiori in multa permutauit ſenectute, cuius hic uix ſimulachrum aliquod deprehenderat.

Proinde ego iam uiro tanto pro uiribus honorem impendi,quo patris optimi,necnon eorũ,qui res illius geſtas ſcire deſiderant,ſatisfacerẽ deſiderio,ipſi breuem quandã uitæ, ac paucis cõprehenſam haberent deſcriptionem. Haud enim ſcio,num aliquis ex illis etiã,qui admiranda præditi

9 ſunt ſapientia,omnia digne enarrare poſſet. Tu uero pater beate,ſcenęq́ *Inuocat Gregorium qui eſt in cœlo,ut ſui ſit memor. Quid dicis hæretice?*

uerę ſpectator,& Myſta,ubi uoce exultationis & ſalutis, Angeli cũ ſanctis Deum collaudant,tui memor ſis Gregorij, qui hæc breuiter eſt philoſophatus. Etenim ſi dum hæc apud te proloquor ob uiriũ etiam defectum,dignitate deſtituor, animi tamen promptitudine inobedientiæ me culpam euitaturũ ſpero. Siquidẽ non minus ad te,q̃ ad Deum ipſum ſacra uox illa pertinet,acceptum eſſe quicquid fit pro uiribus.

Eſt præfatio eiuſdem in D. Gregorij Apologeticum.

EIVSDEM VITA CONTRACTIOR PER Ruffinum presbyterum Aquileienſem ſcripta.

Proficiſcenti mihi ex urbe magnopere iniungebas Aproniane fili chariſsime,ut tibi abſens quoq; aliquid operis impenderẽ,ne uos a conſuetis ſtudijs neceſsitas meæ profectionis inhiberet. Petebas ergo Gregorium

10 tibi in latinũ uerti,uirũ per oia incõparabilẽ,qui uerbo & operib⁹ clarus, ſplendidiſsimũ,lumen ſcientię Chriſti eccleſijs præbuit,dũ ea docuit quę fecit,nec ſeipſum condẽnauit agendo contraria q̃ docebat. *Vides quod Gregorius ea docuit quæ fecit, nec ſeipſum condẽnauit agendo contraria quã docebat.*

Is Cappadocia,domo,epõ patre,matre quoq; ſatis religioſa oriundus fuit. Athenis & alitus & eruditus, ut pauci: nec tñ in conuerſatione ſcholari,uel ætatis uel ſodaliũ illecebris cedens perdidit pudicitiam, ſed tan-

11 quam a Deo ſibi commiſſum theſaurum ad domum caſtam reportauit integrum ſignaculum caſtitatis. *Gregorius caſte & pudice uixit.*

Deniq; cũ philoſophiæ ſtudijs apud Athenas uacaret,uidit per ſoporẽ ſedenti ſibi & legenti duas decoras ſatis dextera læuaq; fœminas conſediſſe. Quas ille caſtitatis inſtinctu oculo toruiore reſpiciens, quænam eſſent,uel quid ſibi uellent, percontabaẽ. At illæ eum familiarius & ambitioſius cõplectentes,aiũt: Ne moleſte accipias iuuenis,notę tibi ſatis & familiares

miliares ſumus, altera enim ex nobis ſapiẽtia, altera caſtitas dicit̃, & miſſæ ſumus a domino tecum habitare, quia iucundum nobis & ſatis mundum in corde tuo habitaculum præparaſti.

Tum deinde, cũ ob eximium in literis profectũ Athenis ut oratoriam doceret, aſtringeret̃, furtim nauim ingreſſus, abſceſsit. Et cũ ſe inexplorato mari cõmiſiſſet, tempeſtate uexatus eſt, in qua ſe Deo ſeruiturũ uouit, quodq; cũ faceret, ſubito a patre epiſcopo in ſacerdotiũ ſubrogatus eſt, quod ęgre ferens, diſceſsit ad tẽpus. Poſtmodũ uero regreſſus, libellũ hũc apologeticum dixit in eccleſia, cauſas ſuæ abſceſſionis, uel etiã reditus, allegans. Poſt hæc etiã defuncto patri ſuccedit in epiſcopatum apud Nazanzum breue oppidũ. Et inde cum poſt Valentis Ariani tẽpora, eccleſias catholici recepiſſent, Conſtantinopolim ad inſtituendam uel docendam eccleſiam tranſire exoratus eſt. 12

Greg. uouit ĩ mari ſe deo ſeruiturũ. ſuperſtitioſum ne fuit hoc uotum, ut heretici nugantur? Minime profecto, nam ſapientiſſimus uir nequaquã illud emiſiſſet.

Vbi cum magnificum opus in uerbo Dei ageret, & infinitas quotidie pene multitudines ab hæreticis ad fidẽ ueram conuerteret, ut fieri ſolet, gloriam æmulatio ſubſecuta eſt. Ille uero tam erat in timore Dei perfectus, ut cum ſenſiſſet cauſa ſui eſſe inter epiſcopos diſceptationẽ, ſtatim ſponte diſcederet, dicẽs illum tantũmodo propheticũ ſermonẽ: Si ꝓpter me tẽpeſtas iſta, tollite me, & mittite ĩ mare, & deſinet a uobis cõmotio.

Huius neq; uita aliquid probabilius & ſanctius, neq; eloquentia clarius & illuſtrius, neq; fide purius & rectius, neq; ſcientia plenius & perfectius inueniri poteſt. Qui ſolus ſit, de cuius fide ne diſsidentes quidẽ inter ſe (ut fieri ſolet) partes & ſtudia diſputare potuerint. Sed id obtinuerit apud Deũ & eccleſias Dei meriti, ut quicunq; auſus fuerit doctrinæ eius in aliquo refragari, ex hoc ipſo, quia ipſe magis ſit hæreticus, arguatur. Manifeſtum nanq; iudicium eſt, non eſſe rectæ fidei omnem, qui in fide Gregorio non concordat. 13

Ergo et uita ſanctitas una cum puritate & rectitudine fidei requiritur, nec fides ſola ſufficit.

14

Hoc apud Deum & Eccleſias Dei meritum obtinuit.

Hunc ergo abſq; ullo ſcrupulo lege, ſciens tamen ꝙ eloquentiæ eius præfulgidum in græco lumen, non parum neceſsitas interpretationis obſcurat. In quo utrum noſtri ſermonis paupertas, an ipſa interpretationis natura hoc agat, tu qui utriuſq; linguæ habes peritiam, magis probato.

VITA MARCELLI APAMIENSIS EPISCOPI per Caſsiodorum Senatorem ſcripta.

Habetur lib. 9. Hiſtoriæ tripartitæ cap. 31.

THeodoritus. Fideliſsimus Imperator Theodoſius contra errorẽ Paganorum ſuum tranſtulit ſtudium, legesq; conſcri-
1 pſit, pręcipiens idolorũ templa ſubuerti. Conſtantinus enim maximus omni fauore laudandus, qui primus pietate ornauit imperium, dęmonibus ꝗdem ſacrificare oĩbus ĩterdixit, non tamen eorum templa deſtruxit, ſed inacceſſa eſſe præcepit. Cuius filij paterna ueſtigia ſunt ſequuti. Iulianus aũt renouauit impietatẽ, & flãmã ueteris ſeductionis reaccẽdit. Porro Iouinianus imperio aſſumpto, rurſus ĩmolationes prohibuit idolorũ. Valentinianus aũt maior, huiuſmodi legibus uſus gubernauit Europã. Porro Valens omnibus ꝗdem alijs cõceſſit, ut religiones ſuas colerent ſicut uellent, eos ſolos impugnans, ꝗ apoſtolica dogmata propugnabant. Omni ſiqdem tempore eius imperij, ad aras ignis accendebat̃, & libamina atq; ſacrificia idolis offerebant̃. Sed & pu-

blicas feſtiuitates per plateas agebant, & Orgia Dionyſij celebrabāt, & cum ſcutis currebant, canes euiſcerantes, furentes atq; bacchantes, & agētes oīa, ꝗ nequitiā proprij doctoris inſinuant. Hæc omnia Theodoſius inueniens fideliſsimus Imperator, radicitus euulſit, & obliuioni cōtradidit.

Primus igiť aliorū Marcellus epiſcopus lege principis pro armis uſus, propriæ ciuitatis templa deſtruxit, de fiducia diuina, non de hominū uirtute præſumens. Quod opus dignū memoria narrare non prætermittam. Defuncto Ioanne Apameiæ ciuitatis epiſcopo, Marcellus uir ſanctiſsim⁹ ordinatus eſt, feruens ſpiritu ſecundum apoſtolū. Inter hæc uenit præfectus Orientis Apamiā duos χιλιάρχους cū ſubiectis habens, Quo facto, populus militari timore perterritus eſt. Vbi cū eſſet templum Iouis ualde Inſigne, & ornamentis plurimis uariatū, id præfectus deſtruere nitebať. Videns aūt forte admodum ædificium ac robuſtū, impoſsibile iudicauit hominibus, lapidum iuncturas & cōmiſsiones poſſe diſſoluere. Erant.n. ingentes, & inter ſe inligati, inſuper & ferro, plumboq; coniuncti. Porro Marcellus puſillanimitatē præfecti uidens, eū quidem miſit ad alias ciuitates: ipſe uero ſupplicabat deo, ut tēpli deſtruendi præberet ſucceſſum. Inter hæc uenit quidam ſuapte ſponte diluculo, non ſtructor, non lapidū ſector, neq; alterius cuiuſq; peritus artis, ſed lapides ferre et ligna in humeris conſuetus. Is ergo accedens promiſit facile templū eſſe ſoluendū: duorum autem mercedem poſcebat artificum. Cumq; hoc ſanctus pontifex promiſiſſet, hoc ille machinatus eſt. Cohærebat.n. tēplo in altitudine conſtituto ex quatuor lateribus porticus, erantq; colūnæ ingentes, & altitudinem tēplo habentes æqualem. Singularū uero circulus columnarum erat ſedecim cubitorū. Porro natura lapidis duriſsima erat, quæ non facile quibuslibet ferramentorum generibus rumpereť. Harum itaq; tres per circuitum ſuffodiens, & ſub earum baſibus fortia ligna ſupponens, immiſit ignē. Quo facto non poterat ligna naturaliter ignis accendere. Dæmō etenim quidā teterrimus apparuit, q flammā ſcdm uires ſuas prohibebat operari. Cumq; frequenter hoc facerent, & molitionē ſuā explere non poſſent, nuntiauerunt hoc pontifici meridie dormienti. At ille repente ad eccleſiam concurrens, & aquā in uaſculo portari præcipiens, aquā poſuit ſub altari. Ipſe uero in pauimento poſita fronte clementi domino ſupplicabat, ne amplius tyrannidem dæmoni ullam permitteret, ſed ut infirmitatem illius denudaret, & ſignū propriæ uirtutis oſtenderet, ne magis ex hoc infidelibus exultationis occaſio naſcereť. Hæc cū dixiſſet, facto ſignaculo crucis in aqua, quendam diaconum ſuum Equitium, fide & zelo munitum, ſumere iuſsit aquā, & uelociter currere, & cū fide aſpergere, ignēq; ſupponere. Quod cū fuiſſet factum, dæmon effugit non ferens aquæ uirtutem. Ignis autē uelut oleum habuit illius aquæ naturam, comprehenſaq; ſunt ligna & repente conſumpta. Columnæ uero ſuffulturæ ſubſidio nudatæ, & ipſę ceciderunt, & alias duodecim una traxerunt. Tum latus, qd cohærebat tēplo, uiolentia ruinę detractum eſt. Sonus aūt totā concutiēs ciuitatem, cunctos fecit illuc concurrere. Et cum inimici dæmonis aperte cognouiſſent fugam, in diuinas laudes ora ſoluebant. Sic uero & alia templa ſacratiſsimus pontifex ille deſtruxit. Qui & uictoribus ſcribebat martyrib⁹, & reſcripta ſuſcipiebat, & nouiſsime ēt ipſe martyrio coronat⁹ eſt.

VITA DONATI BEROENSIS, THEOTIMI Tomitiani, & Epiphanij Cypri Epiſcoporum, per Caſſiodorum Senatorem ſcripta.

Habetur lib. 9. Hiſtoriæ tripartitæ ca. 46.

SOzomenus. Theodoſij Imperatoris tempeſtate plurimi inter epiſcopos effulgebāt, Sicut Donatus Euryampi. De quo cū prouinciales miracula multa teſtent, maximū tamen eſt, quod de dracone geſſit. Is enim circa pontē in uia publica iacens cibū habebat oues, capras, equos, boues, & hoīes abripiens deuorabat. Ad quā beſtiā Donatus ſine gladio, ſine aliquo iaculo ueniens, cū illa leuaſſet caput quaſi uoratura uirū, tunc ille uexillum crucis ante faciē eius digito deſignans in aere, in os eius expuit. Beſtia uero ſputū mox ore ſuo ſuſcipiēs expirauit. Quam (ſicut audiui) octo paria boum in uicinum cāpum traxerūt. Et miſſo igne cōbuſta eſt, ne aerē fœtore corrūperet. Huius Donati ſepultura inſignis eſt, ubi oratoriū ex eius nomine uocat, habens fontē aquarū, quē ipſe ferē orationibus inueniſſe. Nam cū eſſet locus inaquoſus, & illuc ex itinere aliquando ueniſſet, aiunt quod fatigatis illis q cū eo erant, orauerit, & mox aquæ inundatio proruperit, & ex illo hactenus permaneat. 1

Orationibus aquarū fontem inuenit.

Eo tempore Tomitanā & Scythiæ eccleſiā Theotimus gubernabat, uir in philoſophia nutritus, cuius uirtutē diligētes Barbari trans Hiſtrum habitantes, deum Romanorū eſſe prædicabant. Diuinarū ſiquidē in eo rerū experimenta ſæpius perceperūt. Nam cū quodā tempore iter faceret, illius terræ barbari occurrerunt ei. Et cū hi, q erant circa eū, terrore turbarent, quaſi continuo morituri, ex equo deſcendens orauit. Porro Barbari neq; eū, neq; ſequaces eius, nec equos de qbus deſcenderant uidentes, trāſierunt. Cum igit crebro tranſeuntes Scythas naturaliter feroces, epulis muneribuſq; manſuefaceret, quidā barbarorū arbitratus eū eſſe locupletē, cœpit inſidiari, ut eū caperet, alligaret, & traheret. Cum hoc iam paraſſet, & dexterā ad hoc haberet, ut eū iactu illaquearet, manus in aere mox ligata, & Barbarus ille inuiſibilib⁹ uinculis eſt obſtrictus. Tunc alijs pro eo rogātib⁹, ſupplicauit Deo Theotimus, ut Barbarus ſolueret.

Eo quoq; tempore fuit Epiphanius Cypriorū epiſcopus, ad cuius ſepulchrum hactenus dæmones expellunt. Is enim cum ſubſtantiā propriā neceſſitatē ſuſtinentibus erogaſſet, & multis quoq; offerentibus ei pecunias manu largiſsima diſpenſaret, contigit, ut pecunijs deficientibus œconomus eccleſiæ murmuraret. Quo facto, aſsiſtens quidā in domo, in qua habitabat œconomus, ſacculum multarū pecuniarum dedit, & ita diſparuit, ut nec qui dediſſet, nec qui miſiſſet cognoſceretur. Quod factum omnes diuinum eſſe iudicauerunt. 2

Quid dicis hæretice ſanctorum ſepulchra non eſſe ueneranda, cum dæmones ad ea expellantur?

Aliud quoq; eius libet referre miraculum. Quidā pauperes ſtudentes Epiphaniū arte deludere, ut ſibi aliquid daret: cum iter ageret, unus eorū ſupinum ſe proſtrauit in terram, alter ſtabat quaſi mortuum deflens, nec habens unde eū ſepelire potuiſſet. Epiphanius autē ſuperueniens, orauit ut ſub quiete dormiret. Et ſepulturæ neceſſaria præbuit, ſimulq; conſulatus eſt flentē, dicens: Quieſce fili a lachrymis; Non.n. fletu reſuſcitari poterit. Eſt.n. ineuitabile, quod euenit. Cumq; diſceſsiſſet Epiphanius, cœpit ille pulſare ſocium, ut reſurgeret. Et cum hoc ſemel & ſecundo feciſſet, di-

cens: Surge, ut hodie de tuis laboribus epulemur, & ille penitus non ſentiret, cognoſcens uere mortuū, cucurrit ad Epiphaniū flens, & petens, ut ſuū ſocium ſuſcitaret. At ille conſolatus eſt, ne grauiter ferret, quod eueniſſet. Non tñ defunctū denuo ſuſcitauit. Hoc enim credo prouide factū, ut non facile dei miniſtri deludantur.

Eo tempore fuit Æas & Zeno in Paleſtinæ Gaza philoſophantes. Et Æas ferē cum pulcherrimā duxiſſet uxorem, ter cū ipſa ſolū concubuiſſe,
3 & tres filios genuiſſe, poſtea uitā monachicam apprime eſſe ſectatus, Zeno uero eps̄ ferme annorꝫ centum habens ætatem, nunquā ſolennibus minor fuit, aut quieuit officijs.

Si ſanctorū oſſa aut ſepulchra uenerari uanum eſſet et ſuperſtitioſum, ut noſtri hæretici mētiuntur, corpora ſanctorū prophetarū non fuiſſent diuina reuelatione oſtenſa.

Non ſolum autē religionem hæc tunc nobilitabant, ſed etiā Abacuc & Micheæ prophetarū corpora (ſicuti audiui) hoc tempore ſunt oſtenſa reuelatione diuina, cū Zebennus tunc Eleutheropolitanā gubernaret eccleſiam in uico, qui prius uocabaē Ceila, in Berethaſia prædio, quod diſtat ab urbe ferme ſtadijs decem. Circa hunc locū ſepultura Micheæ fuit, q̃ꝫ neſcientes q̄d dicerent prouinciales, ò fidelem memoriam uocitabant.

Ex libro 7. Hiſtoriæ Eccle. cap. ultimo.

VITA D. MELETII PRIMVM SEBASTENI, POſtea Antiochenæ Eccleſiæ Epiſcopi per diuerſos authores ſcripta.

MEletius, qui poſtmodum Sebaſtenæ ciuitatis epiſcopus factus eſt, apud Pontum tantꝫ fuit ſuauitatis in morib⁹, & tantæ dulcedinis, ut mel Atticum a ſodalib⁹ uocareē. In omni eruditione pfectus. In rhetoricis talis erat, ut alijs ſtudijs nūq̃ꝫ uacaſſe putareē. In cūctis uero philoſophiæ generibus, q̄ in quinꝙ diuiduntē diſciplinas, ita erat per ſingulas conſummatus, ut cum in unaquaꝙ q̄s experiri uoluiſſet, in hac eū ſola a puero habuiſſe exercitiū iudicaret. Cumꝙ eſſet eruditionū prærogatiua magnificus, uirtus tñ animi, & uitæ ſynceritas longe in eo magnificentior habebaē. Quē nobis pſequutionis tpe in fuga poſitū, apud Palæſtinā diligentius, & plenı⁹ agnoſcere licuit.

Ex libro. 2. Hiſtoriæ Theodoriti cap. 31.

Quo autem tempore morabaē Antiochiæ Conſtantius, ſedata tempeſtate, & Perſico bello confecto, rurſum cogebat Epiſcopos, compellebatꝙ cū coeſſentialitatē, tum diuerſi eſſentialitatē abnegare. Illius urbis ſoliū occuparat poſt Leontium Eudoxius, q̄ inde expulſus, & poſt multarū Synodorū celebrationē Conſtantinopoli arrepta, uacantē paſtore reliquerat eccleſiā Antiochenam. Tum epiſcopi, qui undiꝙ coacti plurimi aderant, ante oīa aiebāt proſpiciendū de paſtore eccleſiæ, atꝙ ita demū una cū illo communiter de dogmatis conſultandum eſſe.

Illo tempore diuus Meletius cū gubernaret quandā Armeniacā urbē, offenſus ſubditorū inobedientia alio ſe ſe cōtulerat, & priuatus otioſam degebat uitā: eū, rati factio Ariana concordem, conſentientemꝙ habere in dogmatis, a Conſtantio ut crearet Epm̄ Antiochiæ impetrant. Audaciſsime enim omnes leges uiolabant, dū ſtabilirent impietatem. Suā, fundamentumꝙ erat impietatis cunctarum ſanctionū tranſgreſsio: multaꝙ extant multis in partib⁹ orbis terrarū nullo exemplo ab illis facta. Sed ſtudioſi dogmatū apoſtolicorꝫ, non ignorātes qua eſſet magnus Meletius, & ſanitate ſententiæ, & claritate uitæ, & uirtutis copia, nequaq̃ꝫ refragari, ſed

ri,ſed anniti,ut de illo decretũ ſcriberet, & ab uniuerſis ſubſcriptiones adderentur.Idq; datur quaſi cõe depoſitum aſſeruandum Euſebio Epiſcopo Samoſatenſi,ſtrenuo ueritatis pugili. Accerſito autem ab Imperatore,appropinquantiq; ad urbẽ Meletio, obuiam proceſſere omnes ſacris Pontificalibus initiati, proceſſere & alij cœtus eccleſiaſtici:deniq; uniuerſa ciuitas una,cũ Iudæis,ac Græcis,cupidi celeberrimũ illũ aſpiciendi Meletiũ.

Tum rex & illũ,& alios diſertos iubet explicare pplo,qđ ſcriptũ eſt: Dñs cõdidit me principio uiarũ ſuarũ ad opa ſua: negotio dato notarijs, ut pſcriberent quæ a quoq; dicerent; neq; ullã exquiſitiorẽ doctrinã eſſe poſſe credidit.Ibi primus Georgius Laodicenus euomere fœtorẽ hæreticum,poſt quẽ Acacius Cęſarienſis media quadã uia incedens,longiſſime quidẽ ſe remouit a blaſphemia illorũ,non tamen apoſtolicã præſcriptionẽ exactã,integrãque cuſtodiuit.Tertio ſurrexit Magnus Meletius,& rectitudinẽ theologicę regulæ protulit,ad ueritatis quaſi amuſſim reſpiciẽs, ne quid nimis,neue plus diceret,q̃ oporteret. Cuius dicta cũ oĩum acclamatione comprobarent,cũque peteret ut cõpendio quodã totã doctrinã complecti uellet,trib⁹ erectis digitis,& mox adductis duob⁹,unũ tenens erectũ,dignã laude uocẽ illam edidit,Tria ſunt, quæ intelliguntur, unũ autẽ quod compellamus. Aduerſus quã doctrinã ij, quorum animos inſederat Ariana peſtis,exacuere linguas ſuas,& texere calumnias, q̃ Sabellianum dogma diuum aſſerere Meletium dicerent,ac mouere quidẽ Euripũ illum,q facillimo momento huc illucque impelleret;effecerũtque ut Meletius relegaret in patriã ſuam,moxque Euzoium pro illo ſubiecere, manifeſtum patronum Ariani dogmatis:cumque eſſet diaconus,magnus eũ Alexander una cum Ario dignitate priuauerat.

His geſtis ſtatim ſana pars populi ab altera Ariano malo infecta ſeparata,conuentus habere cœpit in apoſtolica eccleſia,in ueteri urbe,ut uocatur,ſita:nam triginta annis poſt inſidias ſtructas laudatiſſimo Euſtathio, pertulerant Arianam prauitatem, ſuſtentati melioris temporis ſpe:ubi uero apud illos creſcere impietatem uiderunt,eiſque, qui defenderent apoſtolica dogmata,cũ palã bella indici,tum clanculum ſtrui inſidias, & eſſe electum D.Meletium,illique in præſulatu ſubrogatum Euzoiũ principem ſectæ,tum recordati ſunt eorum, quæ ad Loth dicuntur; ſaluans ſalua animam tuã;& præterea Euangelicarũ legũ, quæ plane edicũt: ſi oculus tuus dexter offendiculo tibi ſit, excidendũ illum,& abijciendum:quæ ſimiliter a domino & de manu,ac pede ſanciunt.Et additur:Expedit enim tibi unũ potius perire membrũ tuum, quã totũ corpus in gehennã cõijci. Et eccleſiæ quidem diuiſio,ita ut diximus accidit.

Verum admirabilis Euſebius,cuius & ſupra meminim⁹,cuiq; eſſet creditum cõe decretum,cũ cerneret conuentis non ſtari,reuertit in cõmiſſam ſibi urbem.Sed illi metuentes a ſcripturæ teſtimonio, perſuaſere Imperatori,ut ad Euſebium mitteret illos, qui celerrime reſponſa ſolent referre, quod crebro in curſu equos mutent:quorũ cum unus cũ Imperatoris mãdatis ad illum ueniſſet,non eſt integrũ mihi, inquit admirabilis Euſebius, reſtituere commune depoſitũ,niſi congregatis uniuerſis,qui mihi commiſerunt.Quo renuntiatio inflammatus ira Imperator,literas illi miſit, quibus petebat decretũ ſibi mitti,cum adiunctis minis,ni faceret,amiſſurum eũ dexteram manum.Hæc tamen ad pręterrendũ illum tam uehementer

ſcripſerat:nam tabellario,ne faceret,fuerat imperatum.Cum igiť reſignatis literis,uidiſſet diuinus homo, qd ſupplicij interminaretur ſibi Imperator,prolata una cũ dextera manu ẽt læua,ſeca,inqt,ambas, nam cõmune decretũ non reſtituam tam clarũ teſtimoniũ Arianæ prauitatis. Hanc illius cognitã fortitudinẽ admodũ admiratus Conſtantius, laudare nunq̃ deſtitit. Nam & inimici admirantur aduerſariorum excellentias compulſi magnitudine actionum. Theodoritus. Mortuo aũt Conſtantio,cum Iulianus imperaret,adoleſcens qdam ſacerdotis filius, in Paganiſmo nutritus,ea tẽpeſtate ad Chriſtianorũ translatus eſt chorũ. Erat.n.tũc quædam inſignis reuerentiæ mulier, & Diaconiſſæ honore fulgebat. Hæc cũ huius matre habuit amicitiã, quæ ſæpius cũ huius mater ad ipſam ueniret,hunc infantẽ amplectebať, & ad cultũ Chriſtiani nominis inuitabat. Porro matre defuncta,ueniebat adoleſcens ad eã, & doctrina conſueta fruebať. Cumq; ſermiſsime eius conſiliũ percepiſſet, interrogauit Doctricem,quo poſſet argumento,& patris ſuperſtitionẽ declinare, & prædicationẽ ueritatis adipiſci. Quæ dixit,ut patrẽ fugeret,& creatorẽ ſuũ,atq; illius potius ſequereť,atq; ad aliam iret urbem,in qua latenter Imperatoris impij manus effugeret,ipſam ſe eius curã habere promittens. Ad quam adoleſcens:Reuertar,inqt,poſtea,& animã meam tibi contradã. Cũ uero pauci tranſiſſent dies,Iulianus uenit ad Daphnen, celebratur⁹ publica ſacrificia.Cũ quo ẽt huius pater. Erat.n.ſacerdos, & ſequi ſolitus Imperatorem.Cũ quo erat & iſte puer, eiuſq; frater,habentes officiũ, ut cibos Imperatori apponerent. Solebant.n.ſeptem diebus in Daphne feſta celebrari.Primo quidẽ die cũ ſtaret iſte ante Imperatoris accubitũ, & epulas ſolenniter aſperſiſſet,repletus horrore, cũ celeritate Antiochenã uenit ad ciuitatẽ,ad illam mirandã mulierẽ. Quo facto,ego,inqt, nequaq; tibi de pmiſsione mẽtit⁹ tu uero utriuſq; ſaluti cõſulẽs,pmiſſa cõple. At illa repẽte ſurgẽs ad dei uirũ Meletiũ pduxit adoleſcẽtẽ:uerũ ille i ſupiori habitaculo iterim eũ habitare pcepit.Pater iterea filiũ regrẽs, & Daphnẽ circuibat oẽm; & ad urbẽ ueniens,plateas cũctas perambulabat,& uicos oculis undequaq; currentib⁹, & eũ inueſtigari deſiderantib⁹. Cumq; peruenifſet ad locũ,ubi habitaculũ ſanctus Meletius habebat, ſuſcipiens, uidit illum de feneſtra proſpicientẽ. Et currẽs traxit,ac depoſuit, atq; domum uſque perduxit. Primumq; eum multis flagellis afficiẽs; deinde calefaciẽs obolos,manibus,ac pedib⁹,& dorſo eius impoſuit. Poſt hæc uinctũ in cubiculo clauſis ianuis dereliquit,& ita profectus eſt ad Daphnẽ. Hæc ego a uiro iã ſene,cũ narraret,audiui. Qui ẽt hæc adiecit, quod ſpiritu diuino, gratiaq; repletus,contriuerit omnia patris idola, & eorũ infirmitati cœperit irrogare blaſphemias. Quo facto mente percipiẽs quod egiſſet,formidauit præſentiã patris,rogauitq; dñm Chriſtum, ut ipſi ferret auxiliũ, clauſtraq; confringeret,& ianuas aperiret:Propter te,inqt, talia dñe pertuli,& hæc agere non expaui. Cũ hæc,inquam,dixiſſet,ceciderunt repente clauſtra,apertęq; ſunt ianue. At ille rurſus ad magiſtrã uenit,quæ continuo eũ induens ſchemate mulieris,& in camera reſidere iubens,poſt paululũ obtulit rurſus ſancto Meletio. Qui eũ epiſcopo Cyrillo Hieroſolymitano contradidit,& ita uenerũt noctu in Palæſtinã. Verum poſt Iuliani mortẽ, ẽt patrem iſte duxit ad ueritatem Chriſtianam: quod inter alia quoq; nobis expoſuit.

Ex Hiſtoria Tripartite lib.6.cap.33.

Sozomenus. Cum aũt poſtea Valens ſuſcepiſſet Imperiũ, uenit in Europam: metuebat n. ne forte Perſæ pacta ſub Iouiniano triginta annorũ facta ſoluerent. Qui cũ nihil mouerent, degebat in Antiochia. Quo tempore Meletiũ quidem epm̃ deſtinauit in exiliũ; Paulinum uero reueritus, illius uitæ pepercit. Eos aũt, qui Eudoxio communicare nolebant, eccleſijs expulit, pecunijs cõdẽnauit, uerberibꝰ, & alijs rebꝰ afflixit. Theodoritꝰ.

Ex Hiſto. Tripartita lib. 7. cap. 14.

In Antiochia uero Valens plurimo tp̃e commoratus, oĩbus licentiam dedit Gentilibus, atq; Iudæis, necnon hæreticis. Nã & Gentiles feſtiuitates agebant dæmonibus miniſtrantes, & poſt Iulianũ a Iouiniano idolatriæ uanitates extinctas, florere rurſus iſte permiſit: & Iouis cultum, atq; Dionyſij, ſacraq; Cereris iã non in occulto, tanq̃ ſub Pio Imperatore celebrabant, ſed per mediã plateam baccantes ubiq; currebant. Illis tm̃modo tunc princeps erat inimicus, q̃ Apoſtolicam doctrinã prædicare uidebantur, & eos primũ quidem a ſacris baſilicis fecit expelli: q̃bus Iouinianus inclytus Imperator nouã dederat eccleſiam. Cumq; in monte ſacra celebrarent, hymnis laudantes deum, & diuinis illic eloquijs perfruẽtes, licet aeris aduerſitatem ſæpius ſuſtinerent, aliq̃n pluuijs, aliq̃n niuibus, aliq̃n gelu, frequẽter ignis ardore macerati, ne in huiuſmodi quidẽ locis laudibus diuinis eos frui permiſit, ſed miſsis militibus effugauit.

Ex lib. 8 eiuſdem Hiſtoriæ cap. 3.

Tunc Flauianus, atq; Diodorus, ueluti quædã propugnacula, iaculis imminentibus reſiſtebant. Nam cũ Meletius ipſorũ paſtor ſeorſum degere cogeretur, iſti curã gregibus adhibebant, lupis q̃dem obijciẽtes propriã fortitudinẽ, & ſapientiam ſuam; Quibus aũt curam congruam iugiter afferentes. De montanis aũt locis expulſi contra ripas uicini fluminis paſcebant oues. Non. n. patiebantur ſcd̃m Iſraelitas captiuos in Babylone organa ſua ſuſpendere, ſed laudabat creatorẽ, & largitorem deũ in omni loco dominationis eius. Sed neq; in hoc loco concilium pioꝝ quietum eſſe permiſit hoſtis ſeruorum Chriſti. Veruntamen concordia illorũ mirabilium paſtoris magni diſcipulorũ ad exercitium ſanctas oues enutriens, ſpiritualia paſcua miniſtrabat. Et Diodorus q̃dem ſapientiſsimus, atque fortiſsimus, uelut quidam fluuius perſpicuus, atq; torrens, oues quidẽ proprias irrigabat, luporũ uero blaſphemias penitus abluebat: et generis ſui nobilitatem ſpernens, libenter ſuſtinebat quãlibet pro fide calamitatem. Flauianus uir optimus, & ipſe genere nobiliſsimus, honeſtatẽ ſolã iudicabat eſſe pietatẽ, & uelut puer exercitatus, maximũ Diodorum, quaſi quẽdam infinitoꝝ certaminũ ungebat athletam. Illo nanq; tẽpore non concionabatur inter eccleſiaſtica collegia; ſed hoc agentibus multa ſubſidia conferebat conſilioꝝ, & ſcripturarũ, & expoſitionũ. Et doctores q̃dem contra Arianas blaſphemias tendebant arcus: iſte uero uelut ex quibuſdã pharetris ſuæ mentis ſagittas congruas offerebat, & non ſolũ domi, ſed etiam publice hæreticis reſiſtens, retia eorũ facilius perrumpebat, & illorum argumenta oſtendebat eſſe telas aranearum.

Socrates. Gratianus aũt cum iuniore Valentiniano regno potitus, ab exilio reuocatis omnibus, lege ſanciuit, ut unaqueq; religio licite ſacra celebraret, ſolos uero ab eccleſijs prohibuit Eunomianos, Photinianos, Manichæos. Theodoritus. Tunc igiẽ in Antiochia, quæ præſidet Orienti, cõtentio huiuſmodi cauſa prouenit. Pro apoſtolicis dogmatibus laborantes (ſicut iam dictũ eſt) erant diuiſi, & alij poſt calũnias irrogatas Euſta-

Ex libro nono eiuſdem cap. 2.

thio Arianã abominati uęſaniam, apud ſeipſos ſacra celebrantes, Paulinũ habebant antiſtitẽ. Aliſ uero poſt ordinationẽ Euzoiſ cũ Meletio conuenientes; eius doctrina fruebantur. Ad hæc aũt Apollinaris laodicenus alterius partis ſibi Præſulatũ aſſumpſit. Qui cũ pietatis indueret uultum, & Apoſtolica ſe fingeret dogmata conſeruare, paulopoſt manifeſtus hoſtis apparuit. De diuina nanq; natura adulterinis rationibus utebatur, gradus quoſdã generans dignitatũ, & ſacramentũ diſpenſationis imperfectũ explanare præſumens, animamq; rationalẽ, quæ corpus regit, priuatã ſalute confirmans. Si enim animã non aſſumpſit, ſecundũ illius rationem, deus uerbũ, neq; medicinã præbuit, neque honorẽ dedit: ſed corpus quidẽ terrenum ab inuiſibili bus uirtutibus adoratur; anima uero ſecundũ diuinã imaginẽ facta inferne pmanſit, contumeliſs induta peccati. Qui plurima ſuper hæc uæſanus aſſeruit. Aliquando etenim pariter confitebatur & ipſe ex ſancta uirgine aſſumptã carnẽ: aliquando uero eam cum deo uerbo cœlitus deſcendiſſe: aliquando eum ipſum factum carnem, ſumpſiſſe nihil ex nobis. Aliaſq; plurimas, & inanes fabulas ſacris promiſsionibus copulabat, quas in præſenti dicere ſuperfluũ iudicaui. Talia quidẽ ille dicens, non ſolũ ſuos peſte repleuit, ſed ẽt quoſdã noſtrorũ fecit huiuſmodi lepra participari. Poſt modicũ uero tẽporis cum ſuũ uiderent opprobriũ, & eccleſiæ claritatẽ, pene cuncti reuerſi ſunt, & communionẽ eccleſiaſticã percipere meruerunt, nõ tñ priorẽ depoſuere languorem, ſed magis cõplures conſtantiũ latenter ſauciauerunt. Ex hac ergo radice in eccleſiis germinauit una carnis, deitatiſq; natura, et ut diuinitati unigeniti paſsio copuletur: & alia quecunq; populis & ſacerdotibus certamina genuerunt. Sed hæc quidem poſtea facta ſunt. Tum igitur ueniente ſapore magiſtro militiæ, & oſtendente Principis legẽ, Paulinus quidẽ fatebatur ſe Damaſi eſſe participẽ. Promittebat ẽt Apollinaris, hoc ipſo languore celato. Sacratiſsimus uero Meletius ſub qete degens, illorũ certamina deuitabat. Porro Flauianus ſapientiſsimus tunc in ordine presbyteriſ cõſtitutus, primo quidẽ ueniente magiſtro militũ ita ad Paulinũ loquutus eſt: Si communionẽ Damaſi o amice, ſectaris, oſtende nobis dogmatũ tuorũ aperte cõcordiam. Ille nanq; unã Trinitatis ſubſtantiã confitens, tres ſubſiſtentias prædicat in aperto, uerũ tu e diuerſo ſubſiſtentias perimis Trinitatis: oſtẽde itaq; dogmatum concordiã, & ſuſcipe ſecundũ legem eccleſias. Quũ ergo illũ his ſermonibus obiurgaſſet, conuerſus Apollinari dixit: Admiror te, amice, ſic impudenter ueritati reſiſtere, cũ aperte noueris, quòd laudabilis Damaſus perfecte naturã noſtrã a deo uerbo dicat aſſumptã, tu uero contraria fatearis. Mentẽ nanq; noſtrã ſalute fraudas. Si aũt falſe loquimur, te forſitan accuſantes, uel nunc nouitatẽ a te natã denega, & Damaſi amplexus doctrinã, ſectam ſuſcipe uenerandã ueritatis. His rationibus ſapientiſsimus Flauianus illorum fiduciam ita redarguit.

Porro Meletius omniũ manſuetiſsimus hominũ, benigne, atq; ſuauiter Paulino dixit. Quoniã & mihi harũ ouium curã cõmiſit dominus, & tibi ſimiliter aliarũ, ſuſcipe hanc ſollicitudinẽ, & cõmunicemus inter nos ſub dogmate pietatis. Iungamus amice greges, & ſoluamus de Præſulatu contentionem; cõmuniter paſcentes oues, curam eis cõmuniter exhibeamus. Si aũt de ſede certamen eſt, ego etiã hanc contentionẽ conabor diſſoluere. In ſede ſacrũ ponat Euangeliũ, & ex utraq; nos parte ſedea-

mus. Et ſi quidē prius ego finem uitæ ſuſcepero, ſolus eris Antiſtes: ſi uero hoc tibi prius euenerit, ego rurſus gregis habebo curam. Cū hæc ergo Meletius cū omni manſuetudine protuliſſet, Paulinus acquieſcere nō conſenſit. Tum magiſter militiæ iudex utriuſq; uerborum, eccleſias Meletio tradidit. Paulinus aūt aliarum ouium permanſit Antiſtes. Verū Apollinaris Præſulatu nudatus eccleſiæ, nouitatē doctrinę ſuæ aperta impudentia prædicabat, & ducē ſemetipſum oſtendit Hæreſeos; & ipſe quidē in laodicia crebro morabatur. In Antiochia uero pridem Vitalem ordinauerat, uita quidem optima decoratam, & apoſtolicis dogmatibus immitritū, poſtea tamen hoc languore putrefactum.

Porro ſacratisſimus Meletius Diodorū illum (cuius iam meminimus) qui ſub tēpeſtate oppido q̄ aſpera eccleſiæ nauem a ſubmerſione ſeruauerat, Tarſenſium paſtorē conſtituit, eiq; Cilicū gentis curam cōmiſit. Apamiæ uero pontificalem curā Ioanni dedit. Qui licet genere, ac nobilitate fulgeret, tamen progenitores proprijs uirtutibus adornabat. Hunc ergo & ſermo decorabat, & uita. Is itaq; tēpore tempeſtatis confideliū ſuorū numerū gubernauit, cooperatorē habens laudabilem ſtephanū, quem ſacratisſimus Meletius ad alia certamina deſtinauit. Nam cū cognouiſſet Germaniciā Eudoxij peſte corruptam, hunc eo tanq̄ ſapientisſimū medicum deſtinauit. Erat enim omni Græcorum doctrina plenus, & diuinis dogmatibus innutritus. Quamobrē ſpe ſua fraudatus nō eſt. Vſus nanq; dono ſpiritalis doctrinæ, lupos mutauit in oues.

Porro magnus Euſebius de exilio remeans Acacium ſummæ claritatis uirū in Bęrea ordinauit epiſcopū, in Hierapoli Theodotum, cuius mira conuerſatio hactenus decantaē, Euſebiū in Chalcide, in Cyro noſtra Iſidorum. Aiunt uero quod etiā Eulogium, qui pro Apoſtolicis dogmatib9 decertarat, & in Antincon cū Protogene miſſus in exilium, Edeſſæ ordinauerit epiſcopū, Barſes enim ſacratisſimus, iam de hac luce migrauerat. Sanctus uero Euſebius ultimū epiſcopum Marin in ciuitate Dolica fecit. Hæc enim parua ciuitas uæſaniam tunc obtinuerat Arianam. Quo cū acceſsiſſet Euſebius, ut Marin uirū plurimis uirtutibus decoratū in ſede collocaret epiſcopali quędā mulier Ariana peſte repleta, tegulā de teſto demiſit, quæ eius caput ualde cōtriuit. Iſq; paulo poſt ad uitā meliorem de hac luce migrauit. Qui moriens præſentes iureiurando conſtrinxit, ut ab ea, quæ hoc feciſſet, nullo modo pœnas exigerent, imitatus dominum ſuum, qui de crucifigentibus ait; Pater remitte eis; non enim ſciunt quid faciant. Simul & conſeruū ſtephanū, qui poſt multos lapidum iactus clamabat: Domine ne eis ſtatuas hoc peccatū. Hoc ergo modo magnus Euſebius eſt defunctus. Et qui Thraciæ Barbaros effugit, impiorū hęreticorum manus declinare nō potuit, ſed martyrij coronā illorū ferocitate ſuſcepit. Hæc ergo geſta ſunt poſt reuerſionem epiſcoporum.

Porro Gratianus Thraciam Barbaros uaſtare cognoſcens, Italia relicta, in Peoniam uenit. Ea tēpeſtate Theodoſius tam propter parentū nobilitatem, q̄ propter fortitudinē propriam nominatisſimus habebaē, & ob hanc cauſam inuidia patiū Iudicum fatigatus, in Hiſpania morabaē, ubi & ortus fuerat, & nutritus. Cumq; Imperator quid faceret hæſitaret, quippe cū Barbari eleuati uictoria inexpugnabiles eſſe uiderenē, ducatu Theodoſij pugnam credidit finiri. Repēte ſiquidē cum ab Hiſpanijs euo-

rans, & magiſtrũ militum eſſe denuntians, cũ expeditione ad Barbaros deſtinauit: At ille fide munitus, confidenter ad Thracias eſt profectus. Quo cũ ueniſſet, uidiſſetq; Barbaros, exercitũ ordinauit ad pugnã. Congreſsione uero facta, impetũ Barbari non ferentes, ſuas acies reliquerunt. Et illi quidẽ fugiebant, hi uero fortiter ſequebant. Immenſaq; cedes tunc facta eſt Barbarorũ. Plurimis igit interemptis, paucisq; latenter tranſeuntibus Hiſtrum, mox Dux optimus, exercitu diſperſo, per uicinas urbes uelociter redit ad Principem, ita ut ipſe triumphorũ ſuorũ nuntius exiſteret. Quod tamen nec ipſi Imperatori, cum miraret factum, credibile uidebat. Æmuli ſiquidẽ & fugiſſe eum dicebant, & exercitũ perdidiſſe. At ille propter derogantes ſibi, petijt mitti, qui uiderent hoſtiũ multitudinẽ peremptorum. His uerbis Imperator flexus, miſit qui res actas inſpicerẽt, ſibiq; renuntiarent. Porro dux optimus inter hæc diuinã uiſionẽ uidit, & ab ipſo Deo apertè ſibi monſtratã. Conſpexit enim in ſomnis, quod ſanctus Meletius Antiochenæ ciuitatis Antiſtes, chlamyde ipſum ueſtiret Imperiali, & corona caput ornaret. Hæc cũ nocte uidiſſet, cuidam mane retulit clericorũ. At ille clarũ eſſe ſomniũ dixit, & nihil ęnigmaticũ, nihil dubiũ continere. Quumq; pauci omnino tranſiſſent dies, qui pro uictorię inſpectione miſſi fuerant redierunt, peremptaq; hoſtiũ multa milia narrauerunt. Quamobrem lætatus Princeps, Theodoſium fuit Imperatorem.

Theodoritus. Aſſumpto itaq; ad Imperium Theodoſio, cũ Epiſcopi centum, & quinquaginta fuiſſent Conſtantinopoli congregati, pręcepit Imperator, ut nullus proderet quis nam eſſet maximus ille Meletius. Volebat enim ex memoria ſui ſomnij uirũ illum ſibi ipſi indicari. Cum ergo omnis illa multitudo Pontificũ regiam introiſſet domũ, relictis omnibus, ad magnũ cucurrit Meletium, & ueluti quiſpiã filius patris amator, poſt multum tẽporis paterna uiſione potitus, cõplectebat eum, & ſimul oſculabat oculos, labia, pectus, & caput, dextramq;, quę ipſum in ſomnis coronauerat, inſinuauitq; illi queam uiderat uiſionẽ. Cumq; etiam cæteros congrue ſalutaſſet, rogauit tanq; patres, ut de rebus pſentibus cogitarẽt.

Paruo porro tempore tranſeunte ſanctus quidem Meletius eſt defunctus, & ab omnibus ſapientibus cum pręconijs maximis eſt ſepultus.

1 *Funus Pauli Epiſcopi Ancyræ cum honore maximo & reuerentia ſuſcepit Theodoſius Imperator.*

Socrates. Interea Theodoſius Imperator corpus epiſcopi Pauli de Ancyra tunc reuocari fecit, quem Philippus Præfectus propter Macedoniũ in exilium deſtinatũ in Cucuſo Armenię fecerat ſuffocari. Quod funus cũ honore maximo, atq; ueneratione ſuſcipiens in eccleſia recondidit, quae nunc ex eius nomine noſcit appellari, quã tunc Macedoniani tenuerant ab Arianis diuiſi, & expulſi ab Imperatore, q eius noluiſſent ſequi fidẽ.

2 *Funus magni Meletij iuſſu Theodoſij miniſtrantibus cunctis ciuitatibus ex Conſtantinopoli uſq; ad Antiochiam cũ pſalmodia et honore debito deportatum.*

Sozomenus. In qua baſilica plurimi neſcientes ueritatẽ, Paulum Apoſtolum iacere credunt, & maxime mulieres, ac populus. Hoc itaq; tẽpore etiam Meletij reliquiæ in Antiochiam relatæ, & iuxta ſepulchrum Babylæ martyris noſcunt eſſe reconditæ. Fertur uero, q per totã uiam iuſſu principis, miniſtrantibus cunctis ciuitatib9, cũ pſalmodia, & honore debito funus eius uſq; ad Antiochiam fuerit deportatum.

VITA D. AMBROSII EPISCOPI MEDIOLANENſis & Macedonij uiri ſancti per Ruffinum presbyterũ Aquileienſem, & Caſſiodorum Senatorem ſcripta.

Habetur lib. 11. Historiæ Eccleſiaſticæ cap. 11.

Defuncto apud Mediolanum Auxentio hæreticorum epiſcopo, utriuſq; partis populi diuerſis ſtudijs ferebantͤ. Diſſenſio grauis, & periculoſa ſeditio urbi propriæ maturũ parabat exitium, ſi pars utraq; cũ diuerſum uellet, nequaquã quod propoſuerat, ob tineret. Ambroſius tunc conſularis eiuſdem prouinciæ faſces regebat. Is cũ perniciem ciuitati uideret impendere, pro loco atq; officio ſuo, confeſtim eccleſiã ſeditionẽ populi mitigaturus ingreditͤ. Cumq; inibi multa ſecundũ leges & publicã diſciplinã pro quiete & tranquillitate peroraſſet, pugnantis inter ſe & diſſidentis populi ſubito clamor & uox una conſurgit, Ambroſium epiſcopũ poſtulantes. Baptizari hunc protinus clamant (erat enim cathechumenus) & ſibi epiſcopum dari: nec aliter unũ populum fore atq; unam fidem, niſi Ambroſius ſibi daretͤ ſacerdos. Obluctante illo & plurimũ reſiſtente, ad Imperatorẽ relatum populi deſideriũ, omni maturitate iubetͤ impleri. Dei enim ait eſſe, quod diſcordantẽ populi fidẽ, & animos diſſidentes conuerſio ſubita in unũ conſenſum atq; in unam ſententiã reuocaret. Moxq; Dei gratiam conſecutus, & initiatus ſacris, & ſacerdos effectus eſt. 1

Si oẽs fideles ex æquo ſunt ſacerdotes, ut quidã nunc mentiuntur, quid fuit neceſſe ut Ambroſius mox baptizatus, & initiaretur ſacris, et ſacerdos efficeretur, Cap. XV.

Mortuo aũt Valentiniano Iuſtina uxor eiuſdẽ, ac Valẽtiniani pueri mater, Arianæ hæreſeos alũna, impietatis ſuæ uenena, quæ uiuente uiro ſuppreſſerat, filio facile decepto fidenter aperuit. Igitͤ apud Mediolanũ poſita, conturbare eccleſiarũ ſtatum, cõminari ſacerdotibus depulſionis exilia, niſi Ariminenſis concilij decreta, quibus fides patrũ temerata fuerat, reuocarẽt. Quo bello eccleſiæ murũ & turrim ualidiſſimã pulſabat Ambroſium. Eumq; minis, terroribus, atq; omni oppugnationis genere fatigans, primũ ſibi aditum debellandæ rimabatͤ eccleſię. Sed quamuis illa Iezabel ſpiritu pugnaret armata, reſiſtebat tamen Ambroſius, Helię uirtute repletus & gratia. Ipſa aũt in eccleſijs garrire, ſtrepere, animare, & inflãmare ad diſcordiã populos: Sed quod minus res ex ſententia cederet iniuriã putare, & pro hoc ad filiũ conqueri. Vnde adoloſcentulus pro contumelię inuidia, quam falſo conflauerat mater accẽſus, armatorũ globum ad eccleſiam mittit: confringi ianuas, oppugnari ſancta, ſacerdotem pertrahi atq; in exiliũ mitti, ꝓtinus iubet. Sed tanta fuit perſeuerãtia fidelium populorũ, ut animas prius amittere, quam epiſcopum mallent.

Interim dictanda aduerſum fidẽ patrum imperialia decreta mandantͤ Beneuolo, tunc memoriæ ſcrinijs præſidenti. Sed ille cui ab in cunabulis ſacra fides & uenerabilis fuit, abnegat ſe impia uerba poſſe proferre, & contra deũ loqui. Tum uero ne inceptũ reginæ fruſtrari uideretͤ, celſior ei honor promittitͤ, ſi impleret iniuncta. Ille q nobilior in fide eſſe quã in honoribus cuperet. Quid mihi, ait, pro impietatis mercede altiorẽ promittis gradũ: Hunc ipſum quẽ habeo tollite, tm̃ mihi conſcientia fidei duret illęſa. Hæc dicens, ante pedes impia præcipientiũ cingulũ iecit. Ambroſius uero aduerſum reginæ furorẽ, non ſe manu defenſabat aut telo, ſed ieiunijs continuatiſq; uigilijs ſub altari poſitus, per obſecrationes defenſorẽ ſibi atq; eccleſiæ deũ parabat. Dumq; hæc in longũ diuerſis machinis, & 2

Ideirco ieiunijs, cõtinuatiſq; uigilijs ſub

diari poſitus per obſtinationes deſenſorē Eccleſiæ parat deū Ambroſius, ut etiam ex hoc ſubuertantur inſaniæ noſtri tēporis quorundam, qui hæc omnia ſubſannant et derident.

oppugnationibus nequā, Iuſtina moliret, Maximus, qui ſe exuere tyrāni infamia, & legitimū principem geſtiret oſtendere, datis literis impiū proteſtatur inceptū, fidem dei impugnari, & ſtatuta catholicæ eccleſiæ ſubrui, & inter hæc appropinquare Italiæ cœpit. Quo Iuſtina cōperto, hoſte ſimul atq; impietatis conſcientia perurgente, in fugā uerſa cū filio, exilia quæ dei ſacerdotibus præparabat, prima ſortitur.

Adfuit tn̄ Theodoſius propter regni fidē, bonitatisq́ ac beneficiorū Gratiani memor: & in uindictā, totius uiribus orientis inſurgens, ultus eſt ſanguinē iuſtū. Valentiniani quoq; impia inter hæc matre defuncta, fidē catholicam, quā ipſa uiolauerat, & regnū tyrannide depulſa, reſtituit. Atque ipſe poſteaq; Romam illuſtri triumpho inuectus eſt, ad propria rurſus regna remeauit. Theodoritus.

Habetūr li. 9. Hiſtoriæ tripartitæ cap. 36

Sed non eſt facile hominibus, uniuerſas uitare hoſtis inſidias. Nam ubi quiſpiam libidinis effugerit paſsionē, incurrit in auaritiā. Qua declinata, inuidiæ fouea parat. Hanc ſi tranſcendat, uitiū furoris incurrit. Atq; alios plurimos ponit laqueos inimicus, quo capere poſsit incautos. Et corporis qdem paſsiones habet facile miniſtrantes, ut animā poſsit occidere. Sola aūt mens eius qui uigilarit, diuinis uacando uictoriā reportat, machinationum imperiū diſſoluens. Humana itaq; natura participatus Theodoſius Imperator, habuit paſsionū quoq; cōionem, iuſtoq; furori immenſam permiſcens crudelitatē, iniuſtam operatus eſt paſsionem. Quā rem narrare neceſſariū eſt, & pro utilitate legentiū, & pro memorabili uirtutum opinione. Theſſalonica ciuitas eſt grandis & populoſa, in qua cū fuiſſet orta ſeditio, qdam iudicum lapidati ſunt atq; trucidati. Hinc indignatus Theodoſius, iracundia non refrenauit impetū, ſed iuſsit iniuſtos gladios ſuper omnes euaginari, & una cū nocentibus innocentes interimi. Septē milia etenim hominū (ſicut ferť) occiſa ſunt, non præcedente iudicio, ſed tanq; in meſsibus omnes ſimul occiſi ſunt. Huiuſmodi cladem plenā ualde gemitibus, audiens Ambroſius, cū princeps Mediolanū ueniſſet, & ſolenniter in ſacrū uoluiſſet intrare templū, occurrit foris ad ianuas, & ingredientē his ſermonibus a ſacri liminis inceſſu prohibuit. Neſcis imperator perpetratæ a te cædis quāta ſit magnitudo? neq; poſt cauſam tanti furoris mens tua molē præſumptionis agnoſcit, ſed forte recognitionē peccati prohibet poteſtas imperij? Decet tn̄ ut uincat ratio poteſtatem. Scienda qppe natura eſt, eiusq́ mortalitas atq; reſolutio, & puluis progenitorū ex quo facti, & in quē redigendi ſumus, & nō flore purpureo confidentē infirmitates operti corporis ignorare. Coæqualiū hominum princeps es o imperator, & conſeruorū. Vnus enim eſt omniū dominus, rex omniū & creator. Quibus igiť oculis aſpicies communis dn̄i templū? qbus calcabis pedibus ſanctum Illius pauimentum? qūo manus extendes, de qbus adhuc ſanguis ſtillat iniuſtus? qūo huiuſmodi manibus ſuſcipies ſanctum dn̄i corpus? qua temeritate ore tuo poculum ſanguinis precioſi percipies, qn̄ furore uerborū tuorum tantus iniuſte eſt ſanguis effuſus? Recede igiť recede, nec altero peccato priora crimina augere contendas. Suſcipe uinculū quo te omnium dominus nunc ligat: eſt enim medicina maxima ſanitatis. His ſermonibus Imperator obediens (erat. n. diuinis eruditionibus innutritus, & aperte ſciens quę ſint propria ſacerdotum, quæ regū) gemens & flens ad Regalia reuerſus eſt. Cumq; octo mē-

3

Ecce ſanctum Eccleſiæ pauimentum. Et ſanctum domini corpus ī Euchariſtia, & precioſus eius ſanguis in poculo. Vtrumq; hoc contra pſeudapoſtolus noſtros.

ſium continuorũ tranſiſſet tps, propinquauit Natiuitatis Saluatoris no- 4
ſtri feſtiuitas. Imperator aũt lamentationibus aſsiduis in palatio reſidẽs,
continuas lachrymas inceſſabiliter expendebat. Ingreſſus itaq; Ruffinus
tunc Magiſter, & ſingularẽ apud principem habens loquendi libertatẽ,
& uidens principẽ in lamentatione proſtratũ, acceſsit ut lachrymarum 5
cauſam ingreret. At ille amariſsime ingemiſcens, & uehementius lachry-
mas fundens: Tu, ingt, Ruffine ludis, & mea mala non ſentis. Ego autẽ la
mentor & gemo calamitatẽ meam: qa ſeruis quidẽ & mendicantibus a-
perta ſunt tẽpla dei, & propriũ dñm ingredientes licite exorant, mihi ue-
ro ingreſſus ad eũ non eſt. Inſuper ẽt cœli ſunt mihi clauſi. Hæc dicẽs, uer-
ba ſingula ſingultib⁹ interrumpebat. Ruffinus uero: Currã, inqt, ſi tibi pla-
cet, pontificiq́; precibus perſuadebo ut ſoluat uinculũ quod illigauit. Ait
Imperator: Non ſuadebis Ambroſio. Noui ego decretũ illius eſſe iuſtum,
neq; reuerebit imperialem potentiã, ut legẽ præuaricet diuinam Cumq;
Ruffinus uerbis plurimis uteret, & promitteret Ambroſium eſſe flecten-
dum, Imperator eũ proficiſci cum feſtinatione præcepit. Ipſe uero ſpe da-
ta paulopoſt eſt ſequutus, credens Ruffini promiſsionibus.

D. Ambroſius excommunicat Theodoſium Imperatorem.

Feſtiuitas Natiuitatis Saluatoris.

Porro uir mirandus Ambroſius mox ut uidit Ruffinũ, ait: Impudentiã
canũ imitatus es ò Ruffine, tantæ uidelicet cædis autor exiſtens, pudorẽ
ex fronte detergens, nec erubeſcis, nec metuis contra imaginẽ latrare diui
nam. Cumq; Ruffinus ſupplicaret, & Imperatorẽ diceret eſſe uenturum,
ſuperno zelo accenſus Ambroſius, ait: Ego uero, inquit, Ruffine prædico,
quod eũ ingredi ſacra limina ꝓhibebo: Si uero imperiũ in tyrannidẽ mu-
tabit, necẽ libenter & ego ſuſcipiã. Hæc & alia plurima Ruffinus audiẽs,
nunciauit imperatori uotũ antiſtitis, monens ne de palatio forte procede-
ret. At Imperator hæc in media iam platea cognoſcens, pergã, inquit, &
iuſtas ſuſcipiã contumelias. Cũq; ad ſacra limina perueniſſet, in ſanctã q-
dem baſilicã non intrauit, ſed ueniens ad Antiſtitẽ, & inueniens eũ in ſalu
tatorio reſidentẽ, ſupplicabat ut ipſius uincula reſolueret. At ille tyranni
cã dicebat eius eſſe præſentiã, & cõtra deũ inſanire Theodoſiũ, eiuſq; cal
care leges. Verum Imperator: Non, inquit, inſurgo aduerſus eccleſiaſticas
ſanctiones, neq; inique ingredi limina ſacra contendo, ſed te ſoluere mea
uincula depoſco, & cõmunis dñi pro me exorare clementiã, nec mihi ia-
nuam claudi, quã cũctis pœnitentiã agentibus dñs noſter aperuit. Tũ An 6
tiſtes: Quã, inquit, pœnitentiã oſtendiſti poſt tanta ſcelera? Quib⁹ medica
minibus incurabilia uulnera plagaſq; curaſti? At Imperator, Tuum, inqt,
opus eſt & docere, & medicamina temperare: meũ uero oblata ſuſcipe-
re. Tum ſanctus Ambroſi⁹: Qm̃ furori, inquit, tuum iudiciũ cõmiſiſti, &
non ratio protulit ſententiam, ſed protinus iracũdia, ſcribe legẽ q̃ decre-
ta furoris euacuet, ut triginta dieb⁹ ſententia necis atq; proſcriptionis in
literis tantummodo maneat, & iudicium rationis expectet: quib⁹ tranſa-
ctis diebus ira uidelicet iam ceſſante, ratio cauſam iudicãs, apud ſeipſam
quæ cognouerit ſub ueritate diſponat. In his enim dieb⁹ cognoſcet an iu-
ſta ſit quã protuleris, an iniuſta ſententia. Et ſi qdem ratio probauerit, in-
iuſta quæ ſunt prolata abolebit: Si uero iuſta, firmabit. Dierũ uero nume
rus ad hæc examinanda ſufficiet. Hanc admonitionẽ Imperator animo
lubenti ſuſcipiens, & optimam eſſe confidens, legẽ conſcribi repente præ
cepit, & propriæ manus literis confirmauit. Quo facto uinculũ eius ſoluis

Heus bone uir qui negas ſatisfactionis opera neceſſaria eſſe pœnitenti, quoniam Chriſtus abunde pro omnibus ſatisfecit, Quid dicis ad hunc locum?

Ambroſius. Quæ lex hactenus obſeruatur. Eſt enim huiuſmodi.

Imperatores Gratianus, Valentinianus, & Theodoſius Auggg. Flauiano Præfecto Prætorio Illyrici. Si uindicari in aliquos ſeuerius contra noſtram conſuetudinē pro cauſæ intuitu iuſſerimus, nolumus ſtatim eos aut ſubire pœnam, aut excipere ſententiam, ſed per dies triginta ſup ſtatu eorum ſors & fortuna ſuſpenſa ſit. Reos ſane accipiat uinciatq́ꝫ cuſtodia, et excubijs ſolertib⁹ uigilanter obſeruet.

7 *Nōne omnia iſta ſunt ſatisfactionis opera? Quid dicis tu qui aſſeris hæc aduerſari Euangelio, doctrinæ fidei, et obſcurare beneficium Chriſti?*

Sic igitˀ ſacratiſſimus Imperator ingredi limina tētans, non ſtans domino ſupplicauit, neq́ꝫ genua flexit, ſed pronus in pauimento iacens, Dauidicam proclamauit uocē: Adhæſit pauimento anima mea, uiuifica me ſecundum uerbū tuū. Manibus aūt capillos euellens, frontēq́ꝫ percutiēs, & pauimento lachrymarū guttas aſpergens, ueniam impetrare poſcebat. Cūque tempus accederet quo munus ad altare ſolebat offerre, ſurgens cum lachrymis eſt ingreſſus. cum uero obtuliſſet, ſicut ſolitus erat, intra cancellos ſtetit. Rurſus autem Ambroſius non quieuit, ſed differentiam locorum edocuit. Et primo quidē interrogauit, quid ibidem expectaret? Imperatore dicente, expectare ſe ſacrorū pceptionē myſteriorū, per Archidiaconum remādauit: O Imperator, interiora loca tm̄ ſacerdotibus ſunt collata, quæ cæteri nec ingredi, nec contingere permittunt. Egredere igitˀ, & hanc expectationē cū cæteris habe cōmunem. Purpura nanq́ꝫ Imperatores, non ſacerdotes facit. Tum fideliſſimus imperator etiā hanc traditionem animo lubenti ſuſcipiens, remandauit: Non temeritatis cauſa intra cancellos manſi, ſed in Conſtantinopolitana urbe hanc conſuetudinē eē cognoui. Vnde ago gratias pro huiuſmodi medicina. Tali ergo tātaque & præſul & Imperator uirtute clarebant.

8 *Si ex æquo omnes eſſent ſacerdotes, ut dicūt noui hæretici, Ambroſius non expuliſſet Imperatorem a locis ſacerdotalibus.*

Ego ſane utriuſq́ꝫ opus admiror, illius libertatē, huius autē obedientiā: illius zeli feruorē, huius fidei puritatem. Porro regulas pietatis quas a magno ſacerdote percepit, etiā reuerſus in Conſtantinopolitana urbe ſeruauit. Nam cū feſtiuitatis tempore ad eccleſiam proceſſiſſet, oblatis ad altare muneribus, mox egreſſus eſt. Cumq́ꝫ Nectarius tū præſul eccleſiæ rogaſſet, cur intus ſtare noluiſſet, mandauit princeps: Vix, inqt, potui diſcere quæ differentia ſit imperatoris & ſacerdotis, uix .n. inueni ueritatis magiſtrum. Ambroſium nanq́ꝫ ſolum noui digne uocari pontificem. Tantū itaq́ꝫ profuit increpatio a uiro uirtutibus florente profecta.

Habebat igitˀ Imperator & aliam utilitatis occaſionē, per quam de bonis operibus triumpharet. Coniunx .n. eius de diuinis legibus eum ſæpius admonebat, ſeipſam tm̄ perfecte prius erudiens. Non .n. regni faſtigijs eleuata eſt, ſed potius diuino amore ſuccēſa. Beneficij nanq́ꝫ magnitudo maiorem ei amorem benefactoris excitabat. Repēte ergo ut uenit ad purpuram, claudorum atq́ꝫ debiliū maximā habebat curā, non ſeruis non alijs miniſtris utens ſed per ſeipſam agens, & ad eorū habitacula ueniens, & unicuiq́ꝫ quod opus haberet præbēs. Sic ēt per eccleſiarum Xenodochia diſcurrens, ſuis manib⁹ miniſtrabat infirmis, ollas eorꝫ tergens, ius guſtās, offerens coclearia, panē frangens, ciboſq́ꝫ miniſtrans, calices abluens, & alia cuncta faciens, quæ ſeruis & ancillis mos eſt ſolenniter operari. Illis aūt qui ei tales res nitebanē prohibere, dicebat: Aurū diſtribuere opus imperij eſt: ego aūt pro ipſo imperio hoc opus offero, bona mihi omnia cōferenti. Nā uiro ſuo ſæpe dicebat: oportet te ſemper marite cogitare, quid

pridē fueris,q̄d modo ſis.Hæc ſi ſemper cogitaueris,ingratus benefactori
non eris:ſed imperiũ quod ſuſcepiſti,legitime gubernabis, & harũ rerum
placabis autorē.His ergo ſermonibꝰſemper uſa,uelut optimā quandam
utilitatē,uirtutiſq; abundantiā coniugi ſuo alioq ad optima propenſo of-
ferebat. Hæc uero ante maritũ defuncta eſt. Poſt aliquantũ uero tem-
pus mortis eius aliq̄d tale accidit,quod maximũ amorem quē habuit er-
ga eam Imperator,oſtendit. Coactus ſiq̄dem Theodoſius plurimoꝝ cō-
tinuatione bellorũ,quandam exactionē nouam,impoſuit ciuitatibꝰ. An-
tiochena uero ciuitas nouũ uectigal ferre non potuit:ſed uidens populus
ſuſpendi eos a q̄bus fuerat exacta pecunia, cũ alia egit(ut uulgus ſolet)oc
caſionem ſeditionis inueniens, tũ deijcientes æneā ſtatuam laudatiſsimæ
Placillæ (ſic.n Auguſta fuerat uocata)ēt diu per omnem traxere ciuitatē.
Hæc ubi Imperator cognouiſſet,ægerrime q̄dem tulit,ut æquum erat, ac
priuilegia ciuitati ademit, urbiq; uicinæ primatũ tribuit, putans hoc illis
maximo dolori futurũ.Inuidebat.n.iam olim Antiochiæ Laodicia. Poſt
hæc aũt & incendiũ & deuaſtationem minabat̃, & in uici formam ſe ur-
bem redacturũ.Porro magiſtratus ipſi quoſdā in ipſo facinore cōprehen
ſos ſupplicijs affecerant,priuſquā de hac Tragædia Auguſtus fuiſſet cer-
tior redditus. Hæc aũt omnia Imperator q̄dem præcipiebat, non tñ fie-
bant,prohibente id lege quā proferri fecerat Ambroſius.Cum igit̃ ueniſ-
ſent q̄ ferebant minas Imperatoris,Allebichus Magiſter militũ,& Cæſa
rius Magiſter,erant omnes ſub formidine conſtituti.

Porro uiri eremũ habitantes, uirtutis propugnatores,multi ſancti, &
optimi uiri, plurima monita ſimul & preces eis q̄ a principe miſsi fuerāt
offerebant.Macedonius aũt uir ſanctus,nihil huius uitæ ſciens, ſed ēt di-
uinorum librorũ penitus expers,in ſummitatibus habitans montium,diu
noctuq; ſaluatori omniũ puras offerens preces,non Imperatoris indigna
tione permotus, non iudicũ ab eo miſſorũ, in media ciuitate utriuſq; cla-
mydem apprehendens ab equis ſuis ut deſcenderent imperabat. At illi ſe-
niculũ pannis obſitũ uiliſsimis intuentes,primũ indignati ſunt. Cum ue-
ro q̄dam obſequia exhibentiũ,uirtutem uiri illius indicaſſent, repente ab
equis deſilientes,& genua tenentes,eius ueniā ſuppliciter implorabāt. At
ille ſapientia diuina repletus,hæc eis uerba loquutꝰ eſt:O amici, dicite Im
peratori:Non es Imperator ſolũmodo, ſed ēt homo. Noli itaq; reſpicere
ſolũ imperium,ſed conſidera quoq; naturam. Nam cũ ſis homo,eiuſdem
naturæ hominibꝰ cognoſceris imperare, & ſcd'm imaginem diuinā atq; ſi
militudinem hominũ creata natura eſt.Noli igit̃ crudeliter atq; ſæuiſsime
dei imaginē occidere.Iritas enim creatorem,cũ illius punis imaginem.Il-
lud quoq; conſidera, quod tu ipſe tm̄ propter æreā contriſtaris imaginē.
Quantũ uero differat inanimata res ab animata,uiuenti atq; rationali,cũ
ctis ſenſum habentibus eſt apertũ.Inſuper etiā illud conſideret, nobis qui
dem facile eſſe pro una imagine complures æreas reparare,at illi omnino
difficile uel unũ capillũ reſtituere peremptorum.Hæc audientes illi,prin-
cipiq; referentes,flammā iracundiæ penitus extinxerunt.Qui pro terrori-
bus ſatisfactionē reſcripſit,& cauſam indignationis aperuit.Non, inquit,
oportebat me peccante,mulierem omni fauore digniſsimam,poſt mortē
tantam contumeliam ſuſtinere.Aduerſum me nanque furorem indignan
tes decebat armare.Adiecit etiam,quod doleret & igemiſceret, eo quod

Eſt Epiſtola. D. Baſilij in ordine Epiſtolarum eius. 55. ad D. Ambroſium ſcripta.

audiſſet quoſdam a Iudæis peremptos.

ITEM DE EODEM EX D. BASILIO

Magna ſemper & multa quidē ſunt dñi noſtri dona, quorum neq; magnitudo menſurabilis, neq; multitudo numerabilis eſt: unū uero, qđ inter maxima reputari poteſt ab ijs, q non difficili beneficiorū dei in ſe collatorū ſenſu tangunť, & præſens, hoc eſt, quod quam longiſſime pp locorum diſtantiam ſeiunctis per literarū alloquiū mutuo coaleſcere dedit. Largitus eſt autem duplicem cognoſcendi modum, Vnū per præſentem conuictum & congreſſum. Alterum per conſuetudinē literariā. Qm igiť te p ea q̄ locutus es cognouimus: cognouimus uero non ex eo quod nota quædam corporis tui menti noſtræ impreſſa ſit; ſed quod interioris hominis tui pulchritudinē ueluti ex uariegata ſermonū piſtura cognouimus. Nam quiſq; noſtrum ex abundantia cordis loquiť. Glorificauimus autem deū noſtrū, qui ex quauis mortalium generatione eos, qui ſibi placuerint, deligit. Qui olim quidē ex paſtorib⁹ ouium populo ſuo principē excitauit, & Amos de grege caprarū ſumptū ſpiritu ſuo inſtruxit, & ad propheticā dignitatē extulit: nunc uero uirum ex urbe regia cui totius gentis principatus concreditus erat, ſapientia ſublimē, generis claritate, uitæ ſplendore, orandi facultate, & rebus ſecularibus illuſtrem, ad gregum Chriſti paſturam traxit, q proiectis huius uitæ opibus uniuerſis, proque damno habitis ut Chriſtum lucrifaceret, commiſſa ſibi magni ac præclari nauigij, ecclesiæ uidelicet dei, in fide Chriſti gubernacula accepit.

9 *Nota, Renoua priſca patrum ueſtigia, quoniam qui per nouorū hominū figmēta ambulāt in errorib. uerſantur.*

Age igiť, ô homo dei, quandoquidem non ab hominibus accepiſti, aut doctus es euangelium Chriſti, ſed ipſe te dñs e medio iudicum terræ deſumptū ad præſidentiam Apoſtolicā tranſtulit: certa bonū certamen, corrige ac moderare infirmitatē populi, ſi qua Arianæ ueſaniæ labe tactus eſt: renoua priſca patrū ueſtigia: & quod dilectionis erga nos fundamentum ieciſti in ipſam ſtructuram aſſiduitate mutui noſtri alloquij excitare ac pueherē ſtude. Nam hoc pacto ſpiritu poterimus cōiuncti eſſe, licet terreſtri habitatione quam longiſſime alter ab altero diſſiti ſimus.

Habetur To. 1. operū eiuſdem in principio.

ITEM ALIA D. AMBROSII VITA PER PAVLInum Nolanum epiſcopum ad beatum Auguſtinum Epiſcopum ſcripta.

h Ortaris uenerabilis pr̄ Auguſtine, ut ſicut beati uiri Athanaſius ep̄s & Hieronymus presbyter, ſtilo perſecuti ſunt uitas ſanctorum Pauli & Antonij in heremo poſitorum. Sicut etiam Martini uenerabilis epiſcopi Turonenſis eccleſiæ, Seuerus ſeruus dei ſermone contexuit, ſic etiam ego beati Ambroſij epiſcopi Mediolanenſis eccleſiæ, meo proſequar ſtilo. Sed ego ut meritis tantorum uirorum, qui muri eccleſiarum ſunt & eloquentiæ fontes, ita etiam ſermone me imparem noui. Tamē qa abſurdum eſſe opinor quod præcipis declinare, ea quæ a probatiſſimis uiris q ille ante me aſtiterunt, & maxime ab ſorore ipſius uenerabili Marcellina didici, uel quæ ipſe uidi cum illi aſtarē, uel quæ ab his agnoui qui illū in diuerſis prouincijs poſt obitum ipſius ſe uidiſſe narrarunt, uel quæ ad illum ſcripta ſunt cum adhuc obijſſe neſciret, Adiutus orationib⁹ tuis & meritis tanti uiri, licet inculto ſermone breuiter ſtrictimq; deſcribā: Vt lectoris animū et ſi ſer-

mo offendit, tamē breuitas ad legendū prouocet, ne uerborū fucis ueritatem abducā: Ne dū ſcripto elegantiæ pompam requirit, lector tantarum uirtutum amittat ſcientiam, Quem nō magis uerborū phaleras pompaſque ſermonū, quam uirtutes rerū, gratiamque ſpiritusſancti ſpectare conuenit. Siquidem nouerimus uiatores gratiorem habere aquam breui uena ſtillantem, forte cū ſitiunt, quā profluentis fontis riuos, quorum copiā nō ſitis tempore reperire poſſunt. Et hordeace⁹ panis dulcis ſolet eſſe, etiam his qui centenis uicibus ferculorum quotidiani cōuiuij copias ructare cōſueuerunt. Sed & hortorum amœna mirantibus herbæ agreſtes placere cōſueuerunt. Quamobrem obſecro uos omnes in quorum manibus liber iſte uerſabitꝰ, ut credatis uera eſſe quæ dicimus. Nec putet me quiſquā ſtudio amoris aliquid quod fide careat poſuiſſe. Quandoquidē melius ſit penit⁹ nihil dicere, quā aliquid falſi proferre, cū ſciamus nos omnium ſermonū noſtrorum reddituros eſſe rationem. Nec dubitem & ſi non ab omnibus omnia, tamen ab diuerſis diuerſa ſciri, & ea cognita nonnullis eſſe, quæ ē et minus ipſe aut audire aut uidere potui. Vnde ab die natiuitatis eius narrandi initium ſumam, ut gratia uiri ab incunabulis quę fuerit agnoſcatur.

Igitur poſito in adminiſtratione præfecturæ Galliarum patre eius Ambroſio, natus eſt Ambroſius, qui infans in area prætorij in cunabulis poſitus, cum dormiret aperto ore, ſubito examen apum adueniens faciē eius atq; ora cōpleuit, ita ut ingrediendi egrediendiq; frequentarēt uices. Quæ pater q prope cū matre uel filia deambulabat, ne ambigerenꝰ ab ancilla quæ curā nutriendi infantis ſuſceperat, prohibens, ſollicita n. erat ne infanti nocerent, Expectabat tñ patrio affectu, quo fine illud miraculū clauderetur. At illæ poſt aliquandiu euolantes, in tantam aeris multitudinē ſubleuatæ ſunt, ut humanis oculis minime uiderenꝰ. Quo facto territus pater ait: Si uixerit infantulus iſte, aliqd magni erit. Operabatꝰ enim iam tūc dominus in ſeruuli ſui infantia, ut impleretꝰ quod dictū eſt: Fauum mellis ſermones boni. Illud enim examen apum, ſcriptorū ipſius nobis generabat fauos, q cœleſtia dona annunciarent, & mentes hominum de terrenis ad cœlū erigerent. Poſtea uero cum adoleuiſſet, & eſſet in urbe Roma conſtitutus cū matre uidua & ſorore quæ uirginitatē iam fuerat profeſſa, comite alia uirgine, cuius ſoror Candida & ipſa eſt eiuſdem profeſsionis quæ nunc Carthagine degit iā anus, cum uideret ſacerdotibus a domeſtica ſororis uel matris manus oſculari, ipſe ludens offerebat dexteram, dicēs, & ſibi id ab eis fieri oportere, ſiquidē epm ſe futurū eſſe memoraret: loquebatur enim in illo ſpiritusſanctus: qui illum ad ſacerdotiū nutriebat. Illa uero ut adoleſcentem & neſcientem quid diceret reſpuebat.

Sed poſtq; edoctus eſt liberalibus diſciplinis, ex urbe egreſſus eſt: Profeſſusq; in auditorio præfecturæ prætorij ita ſplendide cauſas perorabat, ut eligeretꝰ a uiro illuſtri Probo, tunc præfecto prætorij ad conſiliū tribuēdum. Poſt quod conſularitatis ſuſcepit inſignia, ut regeret liguriam Æmiliamq; prouincias, uenitq; Mediolanū. Per idem tempus mortuo Auxentio Arrianæ perfidiæ epiſcopo (q Dionyſio beate memoriæ confeſſore ad exiliū deſtinato, incubabat eccleſiam) cū populus ad ſeditionē eſſet, quæ illi cura ſedandæ ſeditionis ne populus ciuitatis in periculum ſui uerteretꝰ, perrexit ad eccleſiam. Ibiq; cum alloqueretꝰ plebem, ſubito uox fertꝰ infantis in populo ſonuiſſe, Ambroſium epiſcopum. Itaq; qui antea turbulen-

tiſsime diſsidebãt, quia & Arriani ſibi & catholici ſibi epiſcopum cupie-
bant ſuperatis alterutris ordinari repente in hunc unũ mirabili & incredi
bili concordia conſenſerũt. Quo ille cognito, egreſſus eccleſiam tribunal
ſibi parari fecit, qppe mox futurus eps̃ altiora conſcendit. Tunc contra
conſuetudinẽ ſuam tormenta iuſsit perſonis adhibere. Quod cũ faceret,
populus nihilominus acclamabat: Peccatũ tuum ſuper nos. Sed non ſimi
liter is populus, tunc clamauit ſicut ppl's Iudęoꝝ. Illi enim uocibꝰ ſuis ſan
guinem dominicũ effuderunt, dicentes: Sanguis huius ſuper nos: Iſti uero
cathecumenũ ſcientes, Fideli uoce remiſsionẽ illi peccatoꝝ omnium per
baptiſmatis gratiã promittebant. Tunc ille turbatꝰ reuertens domũ: phi-
loſophiam profiteri uoluit, futurus ſed uerus philoſophus Xp̃i, q contem
ptis ſecularibꝰ pompis, piſcatoꝝ ſecuturus eſſet ueſtigia, q Chriſto popu
los congregarunt: Non fucis uerborũ, ſed ſimplici ſermone & ueræ fidei
ratione, miſsi ſine pera, ſine uirga, ẽt ipſos philoſophos cõuerterũt. Quod
ubi ne faceret reuocatꝰ eſt, publicas mulieres publice ad ſe ingredi fecit,
ad hoc tm̃, ut uiſis his, populi intentio reuocaret̃. At uero ppl's magis ma-
giſq; clamabat: Pc̃tm̃ tuum ſuper nos. At ille cũ uideret nihil intentionẽ
ſuam proficere poſſe, fugã parauit. Egreſſus noctis medio ciuitatẽ, cũ Ti-
cinum ſe pergere putaret, mane ad portã ciuitatis Mediolanẽſis, quæ Ro
mana dicit̃, inuenitur. Deus enim q eccleſiæ ſuæ catholicæ murũ parabat
aduerſus inimicos ſuos, & turrẽ erigebat, dabat contra faciem Damaſci,
hoc eſt perfidiã hæreticoꝝ, fugam illius impediuit. Qui inuentꝰ cũ cuſto-
diret̃ a populo, miſſa relatio eſt ad clementiſsimũ Imperatorem tunc Va-
lentinianũ, q ſummo gaudio accepit quod iudices a ſe directi ad ſacerdo-
tium peterent̃. Lætabat̃ etiam Probus præfectus, quod uerbũ eius imple
retur in Ambroſio Dixerat.n. proficiſcenti cũ mandata ab eodem darent̃
ut moris eſt: Vade age non ut iudex, ſed ut eps̃, Pendente itaq; relatione
iterũ fugam parauit, atq; in poſſeſsione cuiuſdã leontij clariſsimi uiri ali-
quandiu delituit. Sed ubi relationi reſponſum eſt ab eodẽ leontio prodit̃,
præceptum.n. erat uicario ut ſiſteret rebus perficiendis. Qui iniuncta ſibi
cũ uellet implere, propoſito edicto, conuenit oẽs, ut ſi uellent ſibi conſule
re rebuſq; ſuis, proderent uirũ. Productus itaq; et adductus Mediolanũ,
cum intelligeret circa ſe dei uoluntatẽ, nec diutius poſſe reſiſtere, poſtula-
uit non ſe niſi a catholico epiſcopo debere baptizari. Sollicitam enim ha
bebat perfidiã Arrianoꝝ. Baptizatus itaq; fert̃ omnia Eccleſiaſtica offi-
cia impleſſe atq; octaua die eps̃ ordinatus eſt cum ſumma gratia & læti-
tia cunctorum. Igit̃ poſt annos aliquot ordinationis ſuæ ad urbẽ Ro-
mam, hoc eſt ad propriũ ſolum perrexit, ibiq; ſanctã Puellam de qua ſu-
pra memorauimus, cui manũ offerre ſolitus erat, in domo propria cũ ger

9 *Vt ſacrificium in domo offerret, hoc eſt Miſſam celebraret. Habes ergo et primã iam Miſſam fuiſſe in uſu, & Miſſam dici ſacrificium. Vtrunq; cõtra ſomniatores noſtros.*

mana ſicut reliquerat, inuenit, matre iã defuncta. Atq; cũ illa dexteram il
lius oscularet̃, ſubridens ait illi: Ecce ut dicebã tibi ſacerdotis manũ oſcu-
laris. Per idem tp̃s cũ trans Tyberim apud quandã clariſsimam inuitatꝰ,
ut ſacrificiũ in domo offerret, quædã balneatrix atq; paralytica in lecto
iacebat. Cũ cognouiſſet ibidem eſſe dñi ſacerdotem, in ſellula ſe ad ean-
dem domũ ad quam ille inuitatus aduenerat, portari fecit, atq; oranti &
imponenti manus, ueſtimenta attigit, quæ cum exoſcularet̃, ſtatim ſanita-
te recepta ambulare cœpit, ut impleret̃ illud dominicũ dictum ad Apo-
ſtolos, Etiam maiora his facietis, credentes in nomine meo. Quod tñ ſi-

gnum ſanitatis ut mirabile fuit, ita etiam Gionē poſt annos plurimos ſanctis uiris referentibus poſitus in urbe cognoui. Sirmium uero cum ad ordinandum epiſcopum. Annemium perrexiſſet, ibiq́ Iuſtinæ tunc temporis Reginæ potentia & multitudine coaduunata de eccleſia pelleretur, ut non ab ipſo, ſed ab hæreticis Arrianis epiſcopus in eadem eccleſia ordinareť, eſſetq; cõſtitutus in tribunali, nil curans eorũ quæ a muliere excitabãtur, una de uirginibus Arrianorum impudentior cæteris tribunal conſcendens, apprehenſo ueſtimento ſacerdotis, cũ illũ attrahere uellet ad partē mulierũ, ut ab ipſis cæſus de eccleſia pelleretť, audiuit (ut ipſe ſolitus erat referre) Et ſi ego indignus tanto ſacerdotio ſum, tamen te non conuenit uel profeſſionem tuam in qualecũq; ſacerdotem manus inīcere, unde debes uereri dei iudiciũ, ne tibi aliquid eueniat. Quod dictum exitus confirmauit. Nam alio die mortuam ad ſepulchrũ uſq; deduxit, gratiam pro cõtumelia rependens. Sed hoc factũ non leuem aduerſarīs incuſſit metũ, pacemq; magnam eccleſiæ catholicæ in ordinando epiſcopo tribuit.

Ordinato itaq; catholico ſacerdote Mediolanum reuertiť, ibiq; ſupradictæ Iuſtinæ mulieris innumeras inſidias ſuſtinuit, quæ muneribus atque honoribus aduerſus ſanctũ uirũ oblatis, populum excitabat: ſed infirmorum mentes talibus promiſſis decipiebanť. Promittebat enim tribunatus & diuerſas alias dignitates, his qui illũ de eccleſia raptũ ad exiliũ perduxiſſent. Quod cũ multi conarenť, ſed deo præſule, perficere non ualuerunt. Vnus infelicior cęteris nōie Eutimius, tanto furore excitat9 eſt, ut iuxta eccleſiam ſibi domum pararet, atq; in eadem carrum conſtitueret, quo facilius raptum ſuperpoſitum carpento ad exilium perduxiſſet. Sed in iniquitas eius in uerticē ipſius deſcendit. Poſt annum eodem die quo ille rapere ſe arbitrabať, in eodem carpento impoſitus, de eadē domo ipſe ad exilium deſtinatus eſt, reputans ſibi iuſto iudicio dei id in ſe eſſe cõuerſum, ut in eodem carpento dirigereť ad exiliũ, quod ipſe parauerat ſacerdoti. Cui non minimũ ſolatī ſacerdos præbuit dando ſumptus, uel alia quæ erant neceſſaria. Sed hæc confeſsio hominis nec mulieris furorē, nec uoces ſonorũ Arrianoꝝ clementia repreſsit. Maiore.n. accenſi dementia, baſilicam Portianã inuadere nitebanť. Exercitus ēt armatus ad cuſtodiendas fores eccleſiæ eſt directus, ut nemo auderet catholicã eccleſiam ingredi. Sed dñs qui de aduerſarīs ſuis eccleſiæ ſuę triũphos donare conſueuit, ad eccleſiæ ſuæ munimentũ militum corda conuertit, ut aduerſis ſcutis eccleſiæ fores ſeruarent, nec egredi dimitterent, ſed ingredi eccleſiam plebē catholicam minime prohiberent. Sed nec hoc ſatis erat miſsis militib9, niſi ut etiã pro catholica fide cũ plebe pariter adclamareť. Hoc in tpe primo 10
Anthiphonæ, hymni ac uigiliæ in eccleſia Mediolanenſi celebrari cœperunt: Cuius celebritatis deuotio uſq; in hodiernum diem, non ſolum in eadem eccleſia, uerum per omnes pœnæ prouincias occidentis manet.

Antiphonæ hymni et uigiliæ in Eccleſia Medielanenſi D. Ambroſij tēpore celebrari cœperunt.

Per idem tpš ſancti martyres Prothaſius & Geruaſius ſe ſacerdoti reuelauerunt, erant enim in baſilica poſiti in qua ſunt hodie corpora Naboris & Felicis martyrũ. Sed ſancti martyres Nabor & Fœlix celeberrime frequentabanť: Prothaſī uero & Geruaſī martyrũ, ut nomina, ita etiã ſepultura incognita erant, intm̃ ut ſupra ipſorum ſepũlchra: ambularent omnes quelleнt ad cancellos peruenire, quibus ſanctorũ Naboris & felicis martyrũ corpora ab iniuria ſepulchri defendebanť. Sed ubi ſanctorũ

11 martyrum ſunt corpora leuata & in lectis poſita, multorũ ibi ſanatæ ęgritudines perdocentur. Cæcus etiam ſeuerus nomine, qui nunc uſq; in eadẽ baſilica quę dicit̃ Ambroſiana, in qua Martyrũ corpora ſunt translata religioſe ſeruit, ubi ueſtẽ martyrũ attigit, ſtatim lumen recepit. Obſeſſa etiã corpora ab ſpiritib⁹ immundis curata ſumma cũ gratia domũ repetebãt. Sed his beneficijs martyrũ in quantũ creſcebat fides eccleſiæ, catholicæ in tm̃ Arrianorum perfidia minuebat̃. Deniq; ex hoc tp̃e ſedari cœpit perſecutio quæ Iuſtinæ furore accendebat̃, ut ſacerdos de eccleſia pelleretur. Tamen qm̃ intra palatiũ multitudo Arrianorũ cum Iuſtina conſtituta deridebat tantã dei gratiam, quam eccleſiæ ſuæ catholicæ dñs Ieſus meritis martyrũ ſuorum conferre dignatus eſt, uenerabilemq; uirũ Ambroſium narrabat pecunia cõparaſſe homines q ſe uexari ab immundis ſpiritibus mentirent̃, atq; ut ab illo, ſicut & a martyribus ſe torqueri dicerent. Sed hoc Iudaico ore loquebant̃ Arriani ſuppares ſcilicet eorum: Illi enim de dño dicebant qm̃ in Beelzebub principe dęmoniorum eijcit demonia Iſti de martyrib⁹ uel de domini ſacerdote loquebant̃, quod non dei gratia quæ per ipſos operabat̃ immundi ſpũs pellerent̃, ſed accepta pecunia ſe torqueri mentirent̃. Clamabant.n.dæmones, ſcimus uos martyres, Et Arriani dicebant: Neſcimus eſſe martyres. Iam hoc & in euangelio legimus, ubi dixerunt dæmones ad dñm, ſcimus quia ſis dei filius. Et Iudæi: Hic aũt unde ſit neſcimus. Sed non hic teſtimoniũ accipit̃ dæmonum, ſed confeſsio. Vnde miſeriores Arriani uel Iudæi ut quod confitent̃ dęmones illi negant. Deus tamen q gratiam eccleſiæ ſuæ augere conſueuit, non paſſus eſt diu inſultari a perfidis ſanctis ſuis.

Apud ſanctorum martyrum Geruaſij & Prothaſij corpora, multorum ęgritudines ſanatæ ſunt.

12 Vnus itaq; ex ipſa multitudine, ſubito arreptus ſpiritu immundo, clamare cœpit, ita torqueri eos ut ipſe torquebat̃ qui negarent martyres, uel q non crederent in trinitatis unitatẽ quã docet Ambroſius. At illi hac uoce confuſi qui conuerti debuerant, & dignã tali confuſione agere pœnitẽtiam, in piſcina demerſum hominẽ necauerunt, perfidiæ homicidiũ iungẽtes, Deduxit enim illos ad hunc finẽ digna neceſsitas. Sanctus uero Ambroſius ep̃s maioris humilitatis uir factus, donatã ſibi a dño gratiã reſeruauit, creſcebatq; quotidie fide & amore corã deo & hominibus.

Ecce martyrum merita.

Per idem tẽpus erat quidam uir de hæreſi Arrianorũ, acerrimus nimiũ diſputator, & durus atq; inconuertibilis ad fidem catholicam. Is conſtitutus in eccleſia tractante epiſcopo, uidit (ut ipſe poſtmodũ loquebat̃) angelũ ad aures epiſcopi tractantis loquentẽ, ut uerba Angeli populo epiſcopus renunciare uideret̃. Quo uiſo cõuerſus, fidem quam expugnabat, cœpit ipſe defendere. Fuerunt etiã duo cubicularij tunc tp̃is Gratiani Imperatoris de hæreſi Arrianorũ, qui tractandam epiſcopo quæſtionẽ proponerent: Ad quã audiendam altero die ad baſilicã Portianam ſe affuturos promiſerant: Erat enim quæſtio de incarnatione domini. Sed alio die miſerandi homines ſuperbię tumore cõpleti, nec memores promiſſorum, contemnentes deum in ſacerdote ipſius, nec plebis expectantis conſiderantes iniuriã, immemores etiam dictorũ dominicorum: Quoniã qui ſcandalizauerit unũ ex minimis iſtis, oportet ut mola aſinaria collo eius alligetur, & demergat̃ in profundũ maris, conſcendentes in equos quaſi gratia geſtandi, ciuitatẽ egreſsi ſunt, expectante ſacerdote, & plebe in eccleſia conſtituta. Sed huius contumaciæ qui finis fuerit, horreſco referens, ſubito enim

to enim præcipitati,miſeras animas emiſerunt, atq; corpora illorũ ſepulturæ ſunt tradita. Sanctus uero Ambroſius cũ ignoraſſet quod factũ eſſet,ne diutius poſſet plebẽ tenere, aſcendens pro tribunali, de eadẽ quæſtione quę fuerat propoſita,ſermonem adorſus eſt dicens: Debitũ fratres euro ſoluendũ,ſed heſternos meos non inuenio creditores, & reliquæ quę ſcripta ſunt in libro qui de Incarnatione domini intitulatur.

Occiſo itaq; Gratiano Imperatore, recipiendi corporis eius cauſa, ſecundam ad Maximũ ſuſcepit legationẽ: Apud quẽ quam conſtanter egerit,q uoluerit cognoſcere, ipſius legationis epiſtolã ad Valentinianũ iuniorem datã cum legerit approbabit. Nobis enim alienũ a promiſſione uiſum eſt illa inſerere, ne adiunctæ epiſtolæ prolixitas faſtidiũ legenti afferret. Ipſum uero Maximũ a cõmunionis cõſortio ſegregauit, admonẽs ut effuſi ſanguinis domini ſui,& quod eſt grauius, innocentis, ageret pœnitentiam,ſi ſibi apud deum uellet eſſe conſultũ. Sed ille cũ pœnitentiam declinat ſuperbo ſpiritu, non futurã, ſed etiam præſentem ſalutẽ amiſit, regnũq; quod arripuerat, fœmineo quodamodo timore depoſuit,ut procuratorẽ ſe reipublicæ nomine præfuiſſe confiteretᷣ. Mortua uero Iuſtina quidã aruſpex Innocentius nomine,non opere, in cauſa maleficiorũ cum a iudice torqueretᷣ, aliud quã interrogaretᷣ fateri cœpit: Clamabat enim, ab angelo maiora tormenta ſibi adhiberi eo qui cuſtodiret Ambroſium, qm̃ temporibus Iuſtinæ ad excitanda odia populorũ in Epiſcopũ, cacumen tecti eccleſiæ cõſcendens medio noctis ſacrificauerit: Sed quãto inſtantius & ſollicitius opera maligna exercebat, tanto magis amor populi circa fidem Catholicã & domini ſacerdotẽ conualeſcebat: Miſiſſe etiã ſe & dæmones qui illũ internecarent fatebatᷣ: Sed dæmones renunciaſſe, ſe non ſolũ ad ipſum appropinquare minime poſſe, uerũ etiam nec ad fores domus in qua manebat epiſcopus,quia ignis inſuperabilis omne illud ædificiũ cõmuniret,ut etiã longe poſiti urerentᷣ,atq; ita ceſſaſſe artes ſuas quibus aduerſus domini ſacerdotẽ ſe aliquid poſſe arbitrabatᷣ. Alius etiã gladium ferens ad cubiculũ uſq; peruenit,ut interficeret ſacerdotẽ, ſed cũ eleuaſſet manum, deſtricto gladio dextera obrigente remanſit. Tunc ſe miſſum a Iuſtina poſtq; confeſſus eſt, brachiũ quod inique cũ extenderetᷣ riguerat,ſanatũ eſt confeſſione. Per idem tẽpus cum uir illuſtris Probus, puerũ ſuum notariũ qui ſpiritu immundo grauiter uexebatᷣ, direxiſſet ad Epiſcopũ,egreſſum urbe dimiſit diabolus,timens ad uirũ ſanctũ perduci: Atq; ita puer quandiu Mediolani apud Epiſcopũ fuit, nulla cõminatio diaboli apparuit. Sed ubi egreſſus de Mediolano eſt, & prope urbẽ peruenit,idem ſpiritus qui illũ antea habuerat,uexare cœpit. Qui cũ interrogaretᷣ ab exorciſtis, cur quandiu Mediolani fuit, non in illo apparuiſſet, confeſſus eſt diabolus timuiſſe ſe Ambroſium, & ideo receſiſſet ad tempus, atq; expectaſſe in illo loco ubi ab illo receſſerat, donec reuerteretᷣ, quo reuertente,uas quod deſeruerat repetiſſet.

Extincto itaq; Maximo, poſito Theodoſio Imperatore Mediolani, Ambroſio uero epiſcopo cõſtituto Aquileiæ,in partibus orientis in quodam caſtello a Chriſtianis uiris ſynagoga Iudæorũ & lucus Valentinianorũ incendio concremata ſunt, propterea quod Iudæi uel Valentiniani inſultarent monachis Chriſtianis: Valentinianorũ enim hæreſes triginta deos colunt. Sed de huiuſmodi facto comes orientis ad Imperatorẽ rela-

tionē direxit: Qua acta Imperator præceperat ut ſynagoga ab epiſcopo reædificareť. Sed huius præcepti tenor cū ad aures perueniſſet uenerabilis uiri Ambroſij epiſcopi, direxit ad Imperatorē epiſtolam, quia ipſe in tempore excurrere non poterat, qua illū conuenit ut id quod ab eodē ſtatutū fuerat reuocareť, ſeruariq́; ſibi deberi ab eo audientiam, qm̄ ſi dignus non eſſet qui ab eo audireť, dignus etiam non eſſet qui pro illo audireť, uel cui preces ſuas, aut cui ſua uota cōmitteret. Paratū etiam ſe eſſe pro tali negocio mortem ſubire, ne diſſimulatione ſui præuaricatorē faceret Imperatorem, qui tam iniuſta contra eccleſiam precipiſſet. Poſtea uero cū Mediolanū reuertiť, poſito Imperatore in eccleſia de eadē cauſa tractauit in populo. In quo tractatu introduxit domini perſonam loquentis Imperatori: Ego te ex ultimo Imperatorem feci, ego tibi exercitū inimici tui tradidi, ego copias quas ille aduerſum te exercitui ſuo præparauerat dedi, ego inimicum tuum in poteſtate tua redegi, ego de ſemine tuo ſupra ſoliū regni conſtitui, ego te triumphare ſine labore feci, & tu de inimicis meis donas triumphos? Cui deſcendenti exedram Imperator ait: Contra nos poſuiſti hodie epiſcope. At ille reſpondens ait: Non ſe contra ipſum, ſed pro ipſo fuiſſe loquutū. Tunc Imperator: Reuera (inquit) dura pręceperā contra epiſcopū de ſynagoga reparanda. In monachos uero uindicandū eſſe, a comitibus qui in tēpore aderant dicebať. Quibus epiſcopus: Ego quidem cū Imperatore nunc ago, uobiſcū uero mihi aliter agendū eſt. Atq; ita obtinuit, ut illa quæ ſtatuta fuerant reuocarentur. Nec prius ad altare accedere uoluit, niſi fide ſua Imperator illū agere debere teſtareť. Cui epiſcopus. Ergo ago fide tua. Reſpōdit Imperator: Age fide mea. Qua ſponſione iterata, iam ſecurus peregit ſacerdos diuina myſteria. Hæc aūt ſcripta ſunt in epiſtola quam ad germanam ſuam fecit: In qua tractatum inſeruit, quem eodem die habuit de baculo nuceo, qui a propheta Hieremia uiſus eſſe deſcribitur.

Per idem tempus cauſa Theſſalonicen. ciuitatis non minima ſucceſſit tribulatio ſacerdoti, cū pene cōperiſſet ciuitatem deletā: Promiſerat enim illi Imperator ſe ueniam daturū ciuibus ſupradictæ ciuitatis, ſed agentibus comitibus occulte cū Imperatore, ignorante ſacerdote uſq; in horā tertiā gladio ciuitas eſt donata: atq; plurimi interēpti innocentes. Quod factū ubi cōperiſſet ſacerdos, copiā Imperatori ingrediēdi eccleſiam denegauit: Nec prius dignū iudicauit cœtui eccleſiæ uel ſacramentorum communioni, quā publicam ageret pœnitentiā. Cui Imperator contra aſſerebat: Dauid adulteriū & homicidium perpetraſſe: ſed reſponſum ilico eſt: Qui ſecutus es errantē, ſequere corrigentē. Quod ubi audiuit clementiſſimus Imperator: ita ſuſcepit animo, ut publicā pœnitentiā nō abhorreret. Cuius correctionis profectus ſecundam illi parauit uictoriam.

Per idem tēpus duo potentiſſimi & ſapiētiſſimi uiri perſarū ad famam ſacerdotis uenere Mediolanū, deferentes ſecum plurimas quæſtiones, ut ex illis probarent ſapientiā uiri. Cum quo ab hora diei prima uſq; ad horam fere tertiā noctis per interpretē diſputauerunt, admirantesq́; diſceſſerunt ab eo. Et ut ſe ꝓbarent non ob aliā cauſam ueniſſe, niſi ut certo certius noſſent uirū quem fama cōpererant: Alia die ualefacientes Imperatori, profecti ſunt urbē Romam, illic uolētes cognoſcere potentiā illuſtris uiri probi, qua cognita ad propria reuerterūt. Sed egreſſo Theodoſio de

Italia,& Conſtantinopoli conſtituto,Valentiniano Auguſto intra Gallias poſito,directa relatio eſt ſub nomine Senatus a Symmacho tũc præfecto urbis de repetẽda ara uictoriæ & ſumptib⁹ cæremoniarũ. Sed ubi cõperit ſacerdos,miſſo libello ad Imperatorẽ poſtulauit ut ad ſe relationis exẽplaria dirigerent,qbus ipſe pro partibus ſuis reſponſurus eſſet.Qua relatione accepta,præclariſſimũ libellum conſcripſit,ut cõtra nihil unq̃ auderet Symmachus uir eloquentiſſimus reſpondere.

Sed poſtq̃ auguſtæ memoriæ Valentinianus in Viẽnenſi ciuitate(quæ eſt Galliarũ ciuitas)uitam finiuit,Eugenius ſuſcepit imperiũ,qui ubi imperare cœpit,non multo poſt petentibus tunc Flauiano præfecto & Arbogaſte comite,aram uictoriæ & ſumptus cæremoniarũ, quod Valentinianus Auguſtæ memoriæ adhuc in Iunioribus annis conſtitutus, petentibus denegauerat, oblitus fidei ſuæ conceſſit. Hoc ubi audiuit ſacerdos, relicta ciuitate Mediolanenſi,ad quam ille feſtinato ueniebat, ad Bononienſem ciuitatẽ emigrauit,atq; inde Fabentiam uſq; perrexit. Vbi cũ aliquantis degeret diebus,inuitatus a Florentinis, ad Thuſciam uſq; deſcendit declinans magis aſpectũ ſacrilegi uiri, non formidans imperantis iniuriam. Nam epiſtolam ad eundẽ dedit in qua conuenit conſcientiã illius, de qua pauca de multis ponenda duxi. Et ſi imperatoria poteſtas magna ſit,tamen conſiderato quantus ſit deus qui corda hominũ uidet,conſcientiam interiorẽ interrogat. Nouit omnia anteq̃ fiant, nouit interna pectoris tui. Ipſi falli uos non patimini,& deum multis cœlare. Non cecidit in animũ tuum quicq̃,ſi illi agebant tam perſeueranter, nonne tuũ fuit Imperator pro dei ſummi & ueri & uiui ueneratione perſeuerantius obſiſtere,& negare quod erat iniuria ſacrilegis? Et iterum: Qũo igĩ meis uocibus & apud deum & apud omnes homines teneor? Aliud mihi nõ licere intellexi,aliud non oportere niſi conſulerẽ mihi,quia non potui tibi. In ſupradicta itaq; ciuitate Florentinorũ, cum in domo clariſſimi quondã uiri Decentis,& quod eſt amplius,Chriſtiani,maneret, filius ipſius Panſophius nomine,admodũ paruulus,cũ ſpiritu immundo laboraret,frequenti oratione & impoſitione manus ſacerdotis ipſius eſt ſanatus. Sed poſt aliquantos dies ſubita infirmitate correptus infantulus exhalauit ſpiritũ: Cuius mater ualde religioſa,& plena fide ac timore dei, ablato illo de ſuperiore parte domus,ad inferiora deſcẽdit, ac in lecto ſacerdotis ipſo abſente cõpoſuit. Quẽ cũ reuertens ſacerdos in lectulo inueniſſet,Erat enim illoq; in tẽpore extra domũ poſitus,miſeratus matrẽ, & fidem ipſius cõtẽplatus,Heliſæo ſimilis ſupra corp⁹ infantis ſe ipſe cõpoſuit,atq; orando meruit uiuum reddere matri quẽ mortuum inuenerat. Ad quẽ etiam infantulum libellũ conſcripſit,ut quod ætatis infantia ſcire non poterat,legendo agnoſceret. Veruntamen factũ ſcriptis ſuis non cõmemorauit,ſed quo affectu declinauerit cõmemorare,non eſt noſtrũ iudicare. In eadem etiã ciuitate baſilicam conſtituit,in qua depoſuit reliquias martyrũ Vitalis & Agricolæ,quorũ corpora in Bononienſi ciuitate leuauerat: Poſita enim erant corpora martyrũ inter corpora Iudæorum. Nec erat cognitum populo Chriſtiano,niſi ſe ſancti martyres ſacerdoti ipſi reuelarent. Quæ cũ deponerent ſub altari quod in eadem baſilica conſtitutum eſt, magna illic totius plebis ſanctæ lætitia atq; exultatio fuit, pœnæ dæmonum confitentium martyrum merita.

13 *Orãdo Ambroſius infantulum mortuũ ſuſcitauit.*

14 *Et hic habet martyrum merita.*

Google

Per idem tēpus Arbogaſtes comes aduerſum gentē ſuam, hoc eſt Francorum, bellū parauit, atq; pugnando non paruam multitudinē manu fudit cū reſiduis uero pacē firmauit. Sed cū in conuiuio a regibus gentis ſuę interrogaretᷣ, Vtrum ſciret Ambroſium, & reſpōdiſſet noſſe ſe uirū, & diligi ab eo, atq; frequenter cū illo conuiuari ſolitū: Audiuit: Inde hoc uincis omnes, qa ab illo uiro diligeris, qui dicit ſoli, ſta, & ſtat. Quod ego ideo poſui, ut cuius famæ fuerit uir ſanctus etiā apud Barbaras gentes, legentes agnoſcant. Nam & nos referēte iuuene quodā Arbogaſtis, admodū religioſum cognouimus qui tunc interfuit. Erat enim in tēpore quo hæc loquebatur, uini miniſter. Profectus itaq; ſacerdos de Thuſciæ partibus Mediolanū reuertit̃. Iam inde egreſſo Eugenio contra Theodoſium Imperatorem, ibiq; Chriſtiani Imperatoris præſtolabat̃ aduentū ſecurus de dei potentia, quod non traderet credentē in ſe hominibus iniuſtis, nec relinqueret uirgam peccatorū ſuper ſortem iuſtorū, ne extenderent iuſti ad iniquitates manus ſuas. Promiſerat enim Arbogaſtes tunc comes, & Fabianus præfectus cū uictores reuertiſſent, ſtabulū ſe eſſe facturos in baſilica eccleſiæ Mediolanenſis, atq; clericos ſub armis probaturos. Sed miſerandi homines cū dæmonibus ſuis male creduli ſunt, & aperiunt os ſuū in blaſphemiā ad deum, ſpem ſibi uictoriæ ademerunt. Cauſa aūt cōmotionis hæc fuit, quia munera Imperatoris qui ſe ſacrilegio cōmiſcuerat, ab eccleſia reſpuebant̃, nec orandi illi cū eccleſia ſocietas tribuebat̃. Sed dominus qui eccleſiam ſuā tueri cōſueuit, de cœlo iaculatus eſt iudiciū, atq; omnem uictoriā ad religioſum Imperatorē tranſtulit Theodoſium.

Extincto itaq; Eugenio a ſatellitibus eius, cū ſcripta acciperet Imperatoris, nō illi alia maior cura fuit, quā ut pro his interueniret quos renatos inuenerat. Obſecratus eſt primo ſcriptis Imperatorem miſſo diacono, poſtea uero quā directus eſt Ioannes tunc tribunus & notarius, qui nunc pręfectus eſt ad tuitionem eorū qui ad eccleſiam confugerunt, etiam ipſe Aquileiam perrexit, precatus pro eis: quibus ſceleris uenia impetrata eſt,
15 quia Chriſtianus Imperator prouolutus pedibus ſacerdotis, teſtabat̃ meritis & orationib⁹ eius ſaluatū ſe eſſe. Reuertens itaq; de urbe Aquilienſi, uno die præceſſit Imperatorē. Nec diu clemētiſſimæ memoriæ Theodoſius Imperator ſuſceptis filijs in eccleſia & traditis ſacerdoti, in hac luce fuit. Poſt cuius obitū fere trienniū ſuperuixit. Quo in tēpore ſancti Nazarij martyris corpus quod erat in horto poſitū extra ciuitatē, leuatū ad baſilicam Apoſtolorū quę eſt in Romana, tranſtulit. Vidimus enim in ſepulchro quo iacebat corpus martyris, qui quando ſit paſſus, uſq; in hodiernū diem ſcire non poſſumus, ſanguinē martyris ita recentē, quaſi eadē die fuiſſet effuſus. Caput etiā ita integrū atq; incorruptū cum capillis capitis atq; barba, ut nobis uideret̃ eodem tēpore quo leuabat̃, lotum atq;
16 cōpoſitū in ſepulchro. Et quid mirū? quandoquidē dominus hoc in Euangelio ante promiſit, quod capillus de capite eorū non periret. Etiā odore tanto repleti ſumus, ut omniū aromatum uinceret ſuauitatē. Leuato corpore martyris & in lectica cōpoſito, ſtatim ad ſanctū Celſum martyrem qui in eodē horto poſitus eſt, cū ſancto ſacerdote ad orationē perreximus. Nunq; tamen illū antea oraſſe in eodem loco cōpertū habem⁹. Sed hoc erat ſignū reuelati martyris, ſi ſanctus ſacerdos ad locū ad quem nunquā antea fuerat oratū, iſſet. Cognouimus tamen a cuſtodibus loci ipſius, qď

Meritis & orationibus Ambroſij ſe ſeruatum fuiſſe teſtabatur Theodoſius.

Odor ex ſanctorum martyrū corporibus emanans, teſtimoniū perhibet habitantis in eis gratiæ Spiritus ſancti.

a parentibus illis traditũ ſit, nõ diſcedere de loco illo per oẽm generationem & progeniem ſuorũ, eo quod theſauri magni in eodẽ loco poſiti eſſent, & uere magni theſauri, quos non erugo neq; tinea exterminat, neq; fures effodiunt & furanẽ, quia cuſtos eorũ Chriſtus eſt, & locus eorũ aula cœleſtis eſt, quibus uiuere Chriſtus fuit, & mori lucrũ. Translato corpore martyris ad baſilicam Apoſtolorũ, ubi pridie ſanctorũ Apoſtolorũ reliquiæ ſumma omniũ deuotione poſitæ fuerant, cũ tractaret epiſcopus, quidã de populo repletus ſpiritu immũdo, clamare cœpit ſe torqueri ab Ambroſio. At ille conuerſus ad eum ait: Obmuteſce diabole, quia nõ te torquet Ambroſius, ſed fides ſanctorũ & inuidia tua, quoniã uides aſcendere homines unde tu deiectus es. Nam Ambroſius non ſcit inflari. Quo dicto, ille qui clamabat obmutuit, proſtratusq; in terra eſt, nec amplius uocem quam obſtrepi poſſit emiſit.

17 *Cuſtos ſanctorũ martyrum Chriſtus eſt, & locus eorum aula cœleſtis.*

18 *Vbi pridie ſanctorũ apoſtolorum reliquiæ ſumma omnium deuotione poſitæ fuerant. Hoc nota qui ſanctorũ reliquijs hoſtem te exhibes.*

Per idem tẽpus cum conſulatus ſui Imperator Honorius in urbe Mediolanenſi Libicarũ ferarum exhiberet munus, populo illuc concurrente data copia eſt: Miſſis militibus ab Stilicone comite, hortatu Euſepij præfecti, ut Creſconius quidã de eccleſia raperetẽ. Quem confugientẽ ad altare domini ſanctus epiſcopus cũ clericis qui in tẽpore aderant defendẽdũ circumdedit: Sed multitudo militũ, quæ duces ſuos habebat de perfidia Arrianorũ, præualuit aduerſum paucos, atq; ablato Creſconio exultantes ad amphitheatrũ reuerterunt, eccleſiæ luctum non modicũ relinquentes: Nam ſacerdos proſtratus ante altare domini factũ diu fleuit. Sed in tp̃e cum reuertiſſent & renunciaſſent his a q̃bus fuerant deſtinati milites, dimiſsi leopardi ſaltu celeri ad eundem locũ in quo ſederant q̃ de eccleſia triumphabant, aſcendentes grauiter laniatos reliquerunt. Quod ubi uidit Stilico comes, pœnitẽtia motus eſt, ita ut per multos dies ſatisfaceret ſacerdoti, & illęſum q̃dem illũ qui ablatus fuerat dimiſerat. Sed q̃a grauiſſimorum criminũ erat reus, & aliter emendari non poterat, ad exilium deſtinatur, non multo poſt indulgentia proſequente.

19 *Vide miraculum perpetratum ob uiolationẽ priuilegiorum Eccleſiæ.*

Per idem tp̃s cum ad palatiũ pergeret, quem pro loco officij noſtri ſequeremur, Theodolo tunc notario, q̃ poſtea ſumma cũ gratia Vtinenſem rexit eccleſiam, cũ caſu quidam pede eſſet lapſus, atq; proſtratus iaceret in terra, ridente: Conuerſus ſacerdos ait, & tu q̃ ſtas uide ne cadas, Quo dicto ſtatim is qui alienũ lapſum riſerat ſuum doluit. Per idem tp̃s Fritigil quædam regina Marcomannorũ, cum a quodam Chriſtiano uiro q̃ ad illam ſorte de Italiæ partibus aduenerat, referente ſibi audiret famã uiri, Chriſto credidit, cuius illũ ſeruulum recognouerat, miſsisq; muneribus placatos ab eccleſia poſtulauit, ut ſcriptis ipſius qualiter credere deberet informaretẽ. Ad quam ille epiſtolã fecit præclaram in modũ catechiſmi, in qua ẽt admonet ut ſuaderet uiro Romanis pacẽ ſeruare. Qua accepta epiſtola mulier ſuaſit uiro, & cũ populo ſuo ſe Romanis tradidit. Quę cũ aduenisset Mediolanũ, plurimum doluit quod ſanctum ſacerdotem ad quẽ feſtinarat minime reppeteriſſet: Iam.n. de hac luce migrauerat.

Temporibus uero Gratiani (ut retro redeam) cũ ad prætoriũ Macedonij tunc magiſtri officiorũ pro quodam intercedendo tũc perrexiſſet, atq; præcepto ſupradicti uiri fores inueniſſet clauſas, nec copiã ingrediẽdi adeptus eſſet ait: Et tu quidem uenies ad eccleſiam, nec clauſas ianuas inuenies quã ingrediaris. Quod factũ eſt: Mortuo Gratiano, confugiens

Macedonius ad eccleſiam patentibus ianuis aditũ reperire non poterat. Ipſe aũt uir uenerabilis epiſcopus erat multæ abſtinẽtiæ & uigiliarũ multarum & laborum, quotidiano ieiunio macerans corpus. Cui prandendi nunq̃ conſuetudo fuit niſi die ſabbato & dominico, uel cũ natalicia celeberrimorum martyrũ eſſent. Orandi etiam aſsiduitas magna die ac nocte. Nec operam declinabat ſcribendi propria manu libros, niſi cũ aliqua infirmitate corpus eius attenuaretˀ. Erat enim in illo ſollicitudo omniũ eccleſiarum, interueniendi etiam magna aſsiduitas & conſtantia. In rebus etiam diuinis implẽdis fortiſsimus labor, intm̃ ut quod implere ſolitˀ erat circa baptizandos, quinq̃ poſtea epiſcopi tempore quo deceſsit uix implerent. Sollicitus ẽt pro pauperibus & captiuis nimium: Nam in tempore quo ep̃s ordinatus eſt, aurum omne atq̃ argentũ quod habere poterat, eccleſiæ uel pauperibus contulit. Prædia etiam quæ habebat, reſeruato uſufructu germanæ ſuæ, donauit eccleſiæ ſuæ: Nihil ſibi quod hic ſuum diceret derelinquens, ut nudus atq̃ expeditus miles Chriſti dñm ſequeretur. Qui cum diues eſſet, propter nos pauper factus eſt, ut nos eius inopia ditaremur. Erat enim gaudens cũ gaudentibus, & flens cũ flentibus. Siquidem quotienſcunq̃ illi aliquis ob percipiendã pœnitentiam lapſus ſuos confeſſus eſſet, ita flebat ut & illũ flere compelleret. Videbatˀ etiã ſibi cum iacente iacere. Cauſas autem criminũ quas illi confitebantˀ, nulli niſi domino ſoli apud quẽ intercedebat, loquebatˀ: Bonum relinquens exemplum poſteris ſacerdotibus ut interceſſores apud deũ ſint, magiſq̃ accuſatores apud homines. Nam & ſcd̃m Apoſtolum circa huiuſmodi hominem confirmanda charitas eſt, quia ipſe ſui accuſator eſt. Nec expectat accuſatorem ſed præuenit, ut confitendo ſuũ alleuet ipſe delictũ, nec habeat quod aduerſarius criminetˀ. Ideoq́; ſcriptura dicit: Iuſtus in principio ſermonis accuſator eſt ſui. Vocem.n. eripit aduerſario & quaſi dentes quoſdam paratos ad prædam criminationis infeſtæ peccatorꝫ ſuorum confeſſione confringit, dans honorẽ deo, cui nuda ſunt omnia, & q̃ uult uitã magis peccatoris quam mortẽ: Nã ipſi pœnitenti non ſufficit ſola confeſsio, niſi ſubſequatˀ emendatio facti ut pœnitens non faciat pœnitenda. Humiliet ẽt animam ſuã ſicut Dauid ſanctus, qui poſtq̃ audiuit a propheta, dimiſſum eſt pctm̃ tuum, humilior factus eſt in emendatione peccati, ita ut cinerẽ ſicut panem manducaret, & potũ ſuum cũ fletu miſceret. Flebat ẽt amariſsime quotienſcunq̃ forte nunciatũ illi fuerat de cuiuſq̃ ſancti obitu ſacerdotis, in tm̃ ut nos illũ conſolari uideremur, ignorantes pium affectum uiri, nec qua ratione ita fleret intelligentes. Quibus ille huiuſmodi reſponſum reddebat: Non ſe flere quia receſſerat qui fuerat mortuus nunciatus, ſed quia ſe præceſſerat: Vel quia difficile eſſet inuenire uirum qui ſummo ſacerdotio dignus haberetur.

20 *Abſtinentia, ieiuniũ, uigiliæ & oratio Ambroſij.*

21 *D. Ambroſius donauit prædia quæ habebat Eccleſiæ ſuæ, reſeruato ſorori uſufructu.*

22 *Ecce confeſsionem ſacerdotalem Ambroſij tempore.*

23 *Ecce & ſatisfactionẽ pro peccatis poſt confeſsionem.*

Ipſe autem de ſua morte ante prædixit quod uſque Paſcha nobiſcum futurus eſſet, qd̃ quidem meruit dñm obſecrando, quo maturius hinc liberaretˀ. Ingemiſcebat enim uehementer cum uideret radicem omniũ malorum auaritiam pullulare, quæ neq̃ copia neq̃ inopia minui poteſt, magis magiſq̃ increſcere hominibˀ, & maxime in his q̃ in poteſtatibˀ erant conſtituti, ita ut interueniendi illi apud illos grauiſſimus labor eſſet, q̃a omnia precio diſtrahebantˀ. Quæ res primo omne malum inuexit Italiæ, & exinde omnia uerguntˀ in peius. Et q̃d dicam, ſi in huiuſmodi perſonis ita

rabiẽ ſuam exercet, q ſolent aut filiorum aut propinquorum cauſas prætẽ
dere,ad excuſandas excuſationes in peccatis? Quandoquidem pleroſque
ęperit etiam cęlibes ſacerdotes uel leuitas,qbus portio deus eſt, ut etiã
ipſi illam appetant. Et ue mihi miſero qa nec fine mundi prouocamur,ut
tam graui iugo ſeruitutis liberari uelim9,quo dimergimur ad profundum
inferni,ut faciamus nobis amicos de mammona iniquitatis,qui nos reci-
piant in æterna tabernacula. Attamen beatus ille q quandoq; conuerſus
diruptis uinculis,atq; proiecto iugo huiuſmodi dominationis, tenebit &
allidet paruulos eius ad petram,hoc eſt, omnes intẽtiones eius allidet ad
Chriſtum, qui ſecundum Apoſtolum petra eſt, quæ omnes ad ſe alliſos
interimit,ipſa inuiolabilis manens,nec reum faciens eũ q ad ſe alliſerit ne
quiſſimi uteri deteriores partus,ſed innocentẽ:ita ut ſecurus poſſit dicere,
Portio mea dominus,Quia cui nihil in ſeculo eſt, illi uero portio eſt Xp̄s:
Et q contẽpſerit pauca,multa percipiet,inſup & uitã æternam poſſidebit.

Ante paucos uero dies quam lectulo detineret̃, cũ quadrageſimũ ter-
tium pſalmũ dictaret,me excipiente & uidente, ſubito in modũ ſcuti bre
uis ignis cooperuit,atq; paulatim ꝑ os ipſius tanq; in domo habitator in-
greſſus eſt.Poſt qđ facta eſt facies eius uelut nix. Poſtea uero reuerſus eſt
uultus eius ad ſpeciem ſuam. Quod cũ fieret,ſtupore ꝑcuſſus obrigui,nec
potui ſcribere q̃ ab illo dicebant̃,niſi poſteaq; uiſio ipſa tranſibat. Dice-
bat enim in tempore teſtimonium ſcripturæ diuinæ, quod ego optime re
tinebam. Nam ſcribẽdi uel dictandi ipſo die finem fecit. Sed qdem ipſum
pſalmum explere non potuit:Ego uero id qđ uiſum a me fuerat,honora-
bili uiro caſto diacono(ſub cuius cura degebam ſtatim retuli. At ille reple
tus gratia dei)ſpiritusſancti aduentũ me in illo uidiſſe edocuit lectione A-
ctuum apoſtolorũ. Superiorib9 aũt diebus cũ Stiliconis tunc comitis ſer-
uus q dæmonio laborauerat,cũ in Ambroſiana baſilica iam ſanus mane-
ret,commendatus a dño ſuo,ferebat̃ enim quod libenter ab eodem habe
ret̃,facere falſas epiſtolas tribunatus compertũ eſt,in tantũ ut tenerent̃ ho
mines q ad miniſtrandum ꝑgebant. Sed ubi ad perſonam ſerui ſui perue-
nit comes Stilico,ipſe in ſeruo ſuo noluit uindicare. Homines etiam q de-
cepti fuerant interuentu ſacerdotis dimiſit,de ipſo uero ſeruo ſacerdoti q̃-
ſtus eſt.Quẽ uir ſanctus cũ de eccleſia Ambroſiana egrederet̃, requiri fe-
cit,atq; ad ſe ꝑduci.Quem cum interrogaſſet, & deprehẽdiſſet auctorem
tanti flagitij,ait:Oportet illum tradi Satanæ in interitũ carnis,ne talia ali
quis in poſterum audeat admittere.Quem eodem momento cum adhuc
ſermo eſſet in ore ſacerdotis ſancti, ſpiritus immundus arreptũ diſcerpere
cœpit.Quo uiſo non minimo timore repleti ſumus & admiratione. Mul-
tos etiam diebus ipſis imponente illo manus & imperante , ab ſpiritibus
immundis uidimus eſſe purgatos.

Per idem tempus Nicentius quidam ex tribuno & notario quodã pe-
dum dolore tenebat̃, ut raro in publico uideret̃. Cum ad altare acceſſiſſet
ut ſacramenta ꝑciperet, calcatuſq; caſu a ſacerdote exclamare audiuim9
Vade & amodo ſaluus eris. Nec ſe amplius doluiſſe pedes tempore quo
ſanctus ſacerdos de hac luce migrauit, lachrymis teſtabat̃. Sed poſt dies
hos ordinato ſacerdote eccleſiæ Ticinenſi incidit in infirmitatẽ: Qua cũ
plurimis dieb9 detineret̃ in lectulo, comes ſtilico dixiſſe fert̃, Quod tanto
uiro recedẽte de corpore interitus immineret Italię: Vnde conuocatis ad

ſe nobilib⁹ uiris illius ciuitatis, quos diligi a ſancto ſacerdote cognouerat, partim interminatus eſt illis, partim blando ſermone perſuaſit ut pergerent ad ſanctum ſacerdotē, ſuaderent illi ut ſibi uiuendi peteret a domino cōmeatū. Quod ille ubi ab illis audiuit, reſpondit: Non ita inter uos uixi ut pudeat me uiuere, nec timeo mori, qm̄ dn̄m bonū habemus. Per idem tempus cum in extrema parte porticus in qua iacebat, in uno poſiti Ca[stu]s, Polemius, Venerius & Felix tunc diaconi ſecū tractarent, uoce ita re[miss]a ut uix inuicem ſe audirent, q poſt obitum illius eṗs ordinandus eſſet, [e]t cum de nomine ſancti loquerent̃ Simpliciani, tanq̄ intereſſet tractat[ioni] cum longe poſitus ab ipſis iaceret, approbans exclamauit tertio: Sene[x se]d bonus, Erat enim Simplicianus æui maturior. Qua uoce audita expa[ue]ſcentes fugerūt. Defuncto tamen eo non alius illi ſucceſſit in ſacerdotio niſi is quē ille bonū ſenem trina uoce ſignauerat. Cui Simpliciano Venerius quē ſupra memorauimus ſucceſſor fuit. Felix uero nunc uſq; Bononienſem regit eccleſiam. Caſtus autem & Polemius nutriti ab Ambroſio bonæ arboris boni fructus, in eccleſia Mediolanen. diaconij fungūtur officio. In eodem tamen loco in quo iacebat (ſicut referente beato Baſiano epiſcopo Laudenſis eccleſiæ, q ab eodem audierat didicim⁹) cum oraret una cū ſupradicto ſacerdote, uiderat dn̄m Ieſum aduenisse ad ſe, et arridentem ſibi. Nec multos poſt dies ablatus eſt.

24

D. Ambroſius tempore mortis ſuæ expāſis manibus in modum Crucis orauit.

Sed eodem tēpore quo a nobis migrauit ad dn̄m, ab hora circiter undecima diei, uſq; ad illam horam qua emiſit ſpiritum, expanſis manibus in modum crucis orauit: Nos uero labia illius moueri uidebamus, uocem aūt non audiebamus. Horatus autē ſacerdos eccleſiæ Vercellenſis, cū in ſuperiora domus ſequi eū compoſuiſſet, tertio uocem uocātis ſe audiuit, dicentisq; ſibi: Surge, feſtina, quia modo eſt receſſurus. Qui deſcendens obtulit ſancto domini corpus, Quo accepto ubi glutiuit, emiſit ſpiritum. Bonū uiaticum ſecū ferens, ut in uirtute eſce anima refectior, Angelorum nunc conſortio quorū uita uixit in terris & Heliæ ſocietate lætet̃: Quia ut Helias nunq̄ regibus uel ullis poteſtatibus, ita & iſte pro dei timore loq; ueritus eſt. Atq; inde ad eccleſiam maiorem ante lucana hora qua defunctus eſt, corpus ipſius portatū eſt: Ibiq; eadem fuit nocte quā uigilamus in paſcha, quē plurimi infantes cū a fonte uenirent uiderunt, ita ut aliquā ſedentē in cathedra tribunali dicerent, alij uero aſcendentē ſuis parentib⁹ digito oſtenderent, ſed illi uidentes uidere non poterant, qa mundatos oculos non habebant. Plurimi aūt ſtellam ſupra corpus eius ſe uidere narrabant: Sed luceſcente die dominico cū corpus illius peractis ſacramētis diuinis de eccleſia leuaret̃, portandum ad Baſilicā Ambroſianam in qua poſitus eſt, ita ibi dæmonū turba clamabat ſe ab illo torqueri, ut eiulat⁹ eorum ferri non poſſet. Quæ gratia ſacerdotis non ſolū in illo loco uerum etiā in plurimis prouincijs uſq; in hodiernū diem manet. Iactabant etiam turba uirorū ac mulierū oraria uel ſemicinctia ſua ut corpus ſancti aliquatenus ab ipſis contingeret̃. Erat enim exequiarū turba innumerabilis totius dignitatis, totiusq; ſexus, omniumq; pene ætatū, nō ſolum Chriſtianorum, ſed etiam Iudæorū & paganorum, maiore tamen gratia ordo precedebat eorum qui fuerant baptizati.

25

Ecce quomodo moriūtur ſancti, nēpe prius accepto domini corpore.

26

Quāta deuotio populi erga corpus D. Ambroſij defuncti.

27

Solēnes exequiæ Ambroſio exhibitæ.

Eadē qua obijt die, ſicut text⁹ ep̄ę loquit̃, q a ſucceſſore ei⁹ uenerabili uiro Simpliciano ſuſcept⁹ eſt, de partib⁹ oriētis ad ipſum tanq̄ adhuc nobiſcum

biſcũ uiuente directa, quæ nunc uſq; Mediolani habeť in monaſterio cu- 28
iuſdam uiri ſancti apparuit, orans cum illis, & imponens illis manus. Ha
bet enim diem epiſtola quæ directa ẽ: Qua lecta inuenimꝰ diem eſſe quo
ille defunctus eſt. Intra Thuſciam ciuitate Florentiana, ubi nunc uir ſan-
ctus Zenobius nomine, epiſcopus eſt, quia promiſerat ſe petentibꝰ illis il
los ſe ſæpius uiſitaturũ, frequenter ad altare quod eſt in baſilica Ambro-
ſiana, quæ ibidem ab ipſo conſtituta eſt, uiſum orare, ipſo ſancto uiro ſa-
cerdote Zenobio referente didicimus. In eadẽ etiam domo in qua decli-
nans Eugenium manſit tempore quo Ragadaiſus ſupradictam ciuitatẽ
obſidebat, cũ iam de ſe penitꝰ deſperaſſent uiri ciuitatis, ꝑ uiſum cuidam
apparuit, & promiſit alio die ſalutẽ illis affuturam. Quo referente ciuium
animi ſunt erecti: Nam altero die adueniente Stilicone tunc comite cum
exercitu, facta eſt de hoſte uictoria. Hæc Panſophia religioſa fœmina, ma
tre pueri Panſophij referente cognouimꝰ. Maſcezeli etiam deſperante de
ſalute ſua, uel exercitus quẽ ducebat contra Gildonem, baculum tenens
manu in uiſu noctis apparuit, atq; cum prouolueret ad pedes ſancti uiri
Maſcezel, percutiens in terra ſenex baculo quo regebať tertio, hac enim
illi ſpecie apparuerat & ait: Hic hic hic, ſignans locũ, deditq; intellectum
uiro, quẽ uiſitatione dignum fuerat arbitratus, ut agnoſceret in ipſo loco
in quo ſanctam domini uiderat ſacerdotẽ, die tertia uictoriam adepturũ,
atq; ita ſecurus bellum & inchoauit & conſummauit: Nos tamen ea Me
diolani poſiti, ipſo Maſcezeli referente cognouimꝰ: Nam & in hac ꝓuin-
cia in qua nunc poſiti deſcribimꝰ, plurimis hoc ipſum retulit ſacerdotibꝰ,
quibus etiam referentibus ſecurius ante nobis cognita huic libro adiun-
gere arbitrati ſumus. Siſinni etiam, & Alexandri martyrum, qui noſtris
temporibus, hoc eſt, poſt obitum ſancti Ambroſij in Anauniæ partibꝰ ꝑſe 29
quentibꝰ gentilibus uiris, martyrij coronã adepti ſunt, cum reliquias Me
diolanenſes ſumma cũ deuotione ſuſceperunt, adueniente quodã cæco &
referente cognouimus, q eodem tacto lectulo, in quo ſanctorũ reliquiæ
portabanť, lumen recepit eo quod per uiſum noctis uidiſſet nauem appro
pinquare littori, in qua erat multitudo ablatorũ: quibus deſcẽdẽtibus ad 30
terram cũ unum de turba precareť, ut ſciret qui eſſent ij uiri, audierit, Am-
broſium eiuſq; conſortes. Quo audito nomine cũ deprecareť ut lumen re
ciperet, audierit ab eo: Perge Mediolanũ, & occurre fratribꝰ meis q illo
uenturi ſunt, deſignans diem, & recipies lumen erat enim uir (ut ipſe diſſe
rebat) de littore Dalmateno, nec ſe ante ueniſſe in ciuitatẽ aſſerebat, priuſ
quam recto itinere reliquijs ſanctorum occurriſſet, nondum uidens ſed
tacto loculo uidere cœpiſſe.

Tu qui ſanctos dei e- mortuos appellare nõ erubeſcis, uide ſi Ambroſius mortuus has apparitiones præſtare potuiſſet.

Reliquiæ martyrum a Mediolanenſibus ſumma cum deuotione ſuſceptæ.

Tacto lectulo in quo eadem reliquiæ portabantur, cæcus lumẽ recepit.

His itaq; decurſis non arbitror graue uideri, ſi paululũ promiſsi noſtri
metas exceſſerimus, ut domini dictũ quod per os ſanctoꝝ ꝓphetarum lo
cutus eſt, completũ eſſe doceamus: Sedentem aduerſus fratrem ſuũ & de
trahentem occulte, perſequebar. Et alibi: Noli diligere detrahere, ne era-
diceris. Vt quicunq; forte huiuſmodi captus eſt conſuetudine, cũ legerit 31
qualiter in his q ſancto uiro detrahere auſi ſunt, fuerit uindicatũ, ipſe etiã
in alijs emendeť. Igitur donatus quidam natione Apher presbyter tñ Ec
cleſiæ Mediolanenſis, cũ in conuiuio poſitus in quo orant nonnulli mili-
tares religioſi, detraheret memoriæ ſacerdotis, aſpernantibus illis & deſe
rentibus linguam nequã, ſubito uulnere percuſſus graui, de eodem loco

Diſcãt ex hoc loco hæretici ſanctis non detrahere.

in quo iacebat, alienis manibus ſubleuatus, in lectulum poſitus eſt, atq; inde ad ſepulchrū uſq; perductus. In urbe ēt Carthaginēſi, cum apud fortunatum diaconum fratrem uenerabilis uiri Aurelij epiſcopi ad conuiuiū conueniſſem, una cum Vincentio Coloſsitano epiſcopo, Murano etiā epiſcopo Bolitano, ſed & alijs epiſcopis & diaconibus, tunc Maurano epiſcopo detrahenti ſancto uiro, retuli exitum presbyteri ſuperius memorati quod ille de alio dictum de ſe oraculum, maturo ſuo exitu comprobauit. Nam de eodem loco in quo iacebat, cum ſubito uulnere ingenti eſſet percuſſus, alienis manibus ad lectumq; portatus eſt, atq; inde ad domū in qua hoſpitabatur reductus, diem clauſit. Is finis uirorum detrahentium fuit, quem uidentes qui tunc aderant admirati ſunt. Vnde hortor & obſecro omnem hominem qui hunc librum legerit, ut imitetur uitā uiri, laudet dei gratiam, declinet detrahentium linguas, ſi uult magis conſortium habere cum Ambroſio in reſurrectione uitæ, quam cum detrahentibus illi ſubire ſupplicium, quod nullus ſapiens nō declinat. Tuam etiam præcor beatitudinem pater Auguſtine, ut pro me humillimo & peccatore Paulino cum omnibus ſanctis qui tecum inuocant nomen domini noſtri Ieſu Chriſti in ueritate orare digneris, ut quia in adipiſcenda gratia cum tanto uiro non ſum dignus habere conſortium adeptus meorum ueniam peccatorum, ſit mihi præmium fugiſſe ſupplicium.

Libri ſecundi Finis.

PIENTISSIMO PATRI D. IOANNI BERNARDO Epiſcopo Calaguritano. A. Epiſcopus Veronenſis.

MIRVM ualde eſt colendiſſime pater, qũo noſtri temporis hæretici tantum a recta uia aberrent, & a Saluatoris noſtri atq; apoſtolorum eius ueſtigijs abalienati ſint, ut nihil eorum prorſus quæ illi mandauerunt ſeruare inueniantur. Quod ut manifeſtius fiat, rem ipſam exemplis ſi potero, mox idicare curabo. Accipe hinc ex parte una quæ Xp̃s & eius Apoſtoli docuerũt, ſume inde ex altera quæ hæretici docent & faciunt, & uidebis quod non modo una eademq; non ſit doctrina, ſed pr̃ſus ex diametro pugnans, & oĩno cõtraria. Dicit dñs Ieſus, oportet ſemper orare, & non deficere. Idẽ & eius Apoſtolus orbis doctor ſine intermiſsione orate. At Valdenſes & nõnulli noſtræ tẽpeſtatis hęretici q̃ oĩa de neceſsitate abſolutę euenire dogmatizarunt (quamuis in ea ſententia ſicut moris eſt hæreticorũ, poſtmodũ non perſtiterint) & ab orationibus abſtinuerũt, & illas res ſuperfluas & inutiles omnino eſſe aſſeruerũt. Vt q̃d enim (dicunt) oras? aut ut deo quæ tibi ſunt neceſſaria innoteſcãt, aut ut eũ quo a flagellis abſtineat flectas? Sed deus ſcit oĩa, nec eſt opus ut quis eũ doceat. Nec eſt deus ut homo qui mutetur, & pœniteat eũ ſententiæ ſuæ. Quaſi deũ oremus ut quæ ignorat ei propalemus, & nolit requiri a ſe ẽt quod ipſe pollicetur. Ad quid enim (ut D. Bernardus ait) multa quæ dare diſpoſuit prius pollicetur, niſi ut ex promiſsione deuotio excitetur, & quod gratis datur⁹ erat, deuota oratio promereatur? Sic. n. pius dñs qui oẽs homines uult ſaluos fieri, merita nobis extorquet a nobis, & dũ nos p̃uenit tribuẽdo quod retribuat, gratis agit ne gratis tribuat. Q̃d ſi de flagellis agitur; quis dubitet ſanctos uiros orationibus ſuis occurrere poſſe deo, & eius irã placare, ſicut & Moyſes ſtetiſſe in percuſsione contra dñm legitur, ut auerteret irã furoris eius? Samuel quoq; idem fecit, Et dñs ad Moyſen, Dimitte me (ait) ut percutiã populũ iſtum. Qñ enim dicit, Dimitte me, oñdit ſe p̃re cibus ſanctorũ poſſe retineri. Quod ſi dicas, Mutabilis eſt igitur deus, & pœnitens ut homo. Reſpondeo, Mutatur homo, & pœnitet erroris ſui, & tunc immutabilis deus reuocat ſententiã ſuã, cũ omnes comminationes eius ſub conditione latæ intelligant̃, ſi perſeuerauerit homo in delictis. Quod ne meũ dixeris commentũ, accipe apertam D. Hieronymi hac de re ſententiã, ſic enim ait ipſe in Zachariã cap. 9. Pœnituit deũ quod Saul unxit in regem. Et apud Niniuitas q̃bus per prophetam nunciauerat, Adhuc triduũ & Niniue ſubuertet̃: q̃a egerunt p̃niam, dicit̃ & ipſe mutaſſe ſententiã ſuam: non uitio mentis improuidæ, ſed ex eorũ qui male aut bene faciunt uarietate. Si. n. male fecerint, cõminatur: ſi priſtina peccata defleuerint, non mutat̃ deus q̃ unus atq; idem eſt, & mutari non poteſt: ſed illis ex malis ad bona opera cõmutatis, mutat & ipſe ſuũ decretum. Qui & in Geneſi loquit̃: Clamor Sodomorũ & Gomorræ multiplicatus eſt: & peccata eorũ magna ſunt nimis: deſcendens ergo uidebo ſi iuxta clamorẽ eorũ qui uenit ad me cõpleant, ſin aũt non, ut ſciã. Quod dixit, hoc eſt: ſi permanſerint in furore, non deerit pœna peccantibus: ſi deſierint ab inſania, mea fient cognitione digniſsimi. Cognoſcit autem dñs eos qui ſui ſunt. Et Apoſtolus ſcribit ad Galatas: ſed tunc neſcientes

tes deum. Cumqꝫ nouerit omnes deus, & nihil eũ nec præteritorũ, nec prę
ſentiũ lateat: nec futurorũ impios in euangelio neſcire ſe dicit: Recedite a
me operarĳ iniquitatis, neſcio uos. Ergo & notitiã, & pniam, & iram, &
indignationẽ & omnes affectus dei: non humani ſermonis uitio, ſed diui-
næ maieſtatis ſenſu accipiamus. Et hæc quidẽ ille. Proſequamur reliqua.
Interrogauit quidam dñm ſaluatorem, Magiſter, qd faciendo uitã æter-
nam poſſidebo? Cui ille reſpondit, Serua mandata. Et alteri dixit, Vade
& tu fac ſimiliter. Item & Apoſtolis ſuis. Non omnis q dicit mihi domi-
ne dñe, intrabit in regnum cœlorum, ſed qui facit uoluntatẽ patris mei q
in cœlis eſt, ipſe intrabit in regnũ cœlorũ. Et iterum eiſdẽ ſi hæc ſcitis bea-
ti eritis ſi feceritis ea. Apoſtolus quoqꝫ, Non. n. auditores legis iuſti ſunt
apud deũ, ſed factores legis iuſtificabunť. Et Apoſtolus Iacobus, Eſtote
factores uerbi & non auditores tm̃, fallentes uoſmetipſos, Quia ſi qs au-
ditor eſt uerbi & non factor, hic cõparabiť uiro conſideranti uultũ nati-
uitatis ſuæ in ſpeculo. Conſiderauit. n. ſe & abĳt, & ſtatim oblitꝰ eſt qua
lis fuerit. At qd hæretici? Totũ contrarium. Primũ operari bona renuunt
flagitioſiſsime uiuentes, deinde ſi quẽ operibus inſiſtentem bonis inuene-
rint, blandis eũ uocibus cõpellant, & ſeducunt ingentes, Deus nihil aliud
quærit niſi fidei ueritatẽ, quã ſi cuſtodieris, nõ curat quid agas. Crede er-
go Chriſtũ, & ſaluus eris, nihil. n. tibi ultra neceſſariũ. Quid hic tibi uide-
tur? Nonne penitus aduerſareť hæc doctrina Chriſtianæ pietati? Et tamen
Saluator ipſe quod docuit, ẽt opere compleuit, de quo ſcribiť, Cœpit Ie-
ſus facere & docere, imo prius fecit quã docuit, ne nos excuſationis præ-
textũ habere poſſemus, ipſum docuiſſe & non feciſſe quod docuerit. An
aũt & Apoſtoli eius operati ſint, q ſcire uoluerit, uideat Paulũ in ſecunda
ad Corinthios Epiſtola, ut uel ex eo ſolo diſcat cęteros omnes quales fue
rint. Dicamus & aliud. Saluator ait, pœnitentiam agite, appropinquabit
enim regnum cœlorum, Et dñi præcurſor, Facite fructus dignos pniæ. Et
Apoſtolus Petrus, Chriſtus paſſus eſt pro nobis, uobis relinquens exem-
plum, ut ſequamini ueſtigia eius. Et uas electionis, ſi aũt filĳ, & hæredes,
hæredes qdem dei, cohæredes aũt Chriſti, ſi tamen cõpatimur, ut & con-
glorificemur. Quid his aduerſum prædicant hæretici? Vera pnia eſt noua
uita. Satisfactionis hæc externa opera ſunt inutilia, quoniam Chriſtus a-
bunde ſatisfecit pro omnibus. Si tuis externis operibus ſatisfacere pro
peccatis tuis putas, iniuriã cruci Chriſti facis, quaſi minor eius fuerit ſatiſ
factio, & aliqd ei defuerit, cum tamen pleniſſima, & copioſa eius fuerit re
demptio. Sed ô bone uir quis negat ſatisfactionem Chriſti fuiſſe pleniſſi-
mam? Verum ut hoc nullus ſanæ mentis inficiari poteſt, ita negant ſancti
meritum paſſionis eius in te fructum habiturũ, niſi & te peccatorũ tuorũ
pęnituerit, & operibꝰ iuſtitiæ peccato contrarĳs, precioſum eius ſangui-
nem ad te attraxeris collegeriſqꝫ, q inde poſtmodum ad eorum conſequẽ
dam indulgentiam, & pœnarum remiſſionẽ tibi proficiat. Vnde diuinꝰ ait
Baſilius. Maledixiſti? Benedicas. Circũueniſti proximum ĩ negotio? Red-
de. In ebrietatẽ incidiſti? Ieiuna. Arroganter & ſuperbe egiſti? Humiliare.
Inuidiſti? Obſecra. Occidiſti? Tu teſtimonio tuomet profitere te reũ, aut
certe p confeſſionẽ, tuum ipſius corpus affligito quaſi contra te redditurꝰ
teſtimonium, Hæc ille. Et d. Hieronymus, Age pœnitentiam, in ſacco uer-
ſare & cinere, & tantum ſcelus iugibus abſterge lachrymis, ſi tãdem tibi

dimittatur

dimittaᷣ hæc impietas. Vides ergo quod uera pœnitentia non ſit duntaxat noua uita? Hæc autẽ hominis ſatisfactio, ueræ & unicæ illi ſatisfactioni, quã dñs Ieſus in cruce pro peccatis totius mundi abundantiſsime fecit inhæret, ut inde tantũ & non aliunde, omne robur & uim ſortiatur, quia ſine eo (ut ipſe ait) nihil oĩno facere poſſumus. Non ergo gloriã crucis obnubilat noſtra ſatisfactio, imo extollit magis, q̃ tanti fuerit meriti & uirtutis, ut homini dederit puſillę creaturę, ſuis bonis actionibus ſatisfacere poſſe deo pro peccatis commiſis. Et ne longũ faciã, poteſt prudentia tua cogitare oĩa alia in hunc eundẽ modum ſeſe habere. Dicet quiſpiã. Quid igitur faciet ſimplex homo, & qui nõ perfecte in dei ſcientia ſit eruditus, ex una parte clara & aperta dei mandata audiens, ex alia ſophiſmata adumbrata, & populariũ ſenſum palpantia dogmata? Quid inqs? Habeat cũ Apoſtolo pro anathemate, quicunq; & ſi Angelus de cœlo ſit, aliud Euangeliũ euangelizauerit, quã hucuſq; euangelizatũ eſt. Et ſicut magnꝰ docet Theologus Nazianzenus illã fidem teneat mordicus, quã credidimus omnes, & quã coram deo & hominibꝰ ſumus confeſsi, nihil timens, neminẽ pudefaciens, non inimicos externos, non falſos qui inter nos ſunt Chriſtianos, ac hoſtes ſpiritus, quin et uſq; ad nouiſsimũ ſpiritũ in fiducia multa confitebiᷣ patrum ſanctorũ depoſitũ, qui proximiores fuere Chriſto, & primæ fidei confeſsionẽ quæ in eo a pueris uſq; eſt enutrita, quam ſub initiũ ſuſcepit, & cum qua in fine diſcedet, pietatẽ hanc, & ſi nil aliud ſecũ auferens. Hoc ipſum docet nos eruditiſsimus Hieronymus in calce libri aduerſus Luciferianos ſub his uerbis. Breuẽ tibi apertamq́; animi mei ſententiã proferam, in illa eſſe eccleſia permanendum, quæ ab Apoſtolis fundata, uſq; ad diẽ hanc durat. Sicubi audieris eos q dicuntur Chriſti, nõ a domino IeſuChriſto, ſed a quoquã alio nũcupari: utputa Marcionitas, Valentinianos, Montenſes ſiue campates: ſcito nõ eccleſiam Chriſti, ſed Antichriſti eſſe ſynagogã. Ex hoc. n. ipſo quod poſtea inſtituti ſunt, eos ſe eſſe indicant, quos futuros Apoſtolus prænunciauit. Nec ſibi blandianᷣ, ſi de ſcripturarũ capitulis uidenᷣ ſibi affirmare quod dicunt, cũ & diabolus de ſcripturis aliqua ſit locutus, & ſcripturæ non in legendo conſiſtãt, ſed in intelligendo. Alioqui ſi literã ſequimur, poſſumus & nos quoq; nouum nobis dogma cõponere: ut aſſeramus in eccleſiam non recipiendos, qui calciati ſint, & duas tunicas habeãt. Et ita quidẽ Hieronymus. At dices Horrendũ ualde, cum hæc tam clara ſint, ut meridianus ſol non ita reſplendeat, cur hęretici q alias acutiſsimi ſunt ingenĳ, & perſpicacis ſenſus hæc non uideant, & manifeſtis ſanctorũ dictis & factis tam impudenter contra ire minime erubeſcant. Accipe breue reſpõſum. Difficile homines ſuperbi, ambitioſi, auari, & ſenſui ſeruientes credunt deo, & ſanctis eius, obcæcaᷣ enim mens eorum lucri cupiditatibus, & excellentia mundanæ gloriæ, crapula, ebrietate & luxuria eneruanᷣ, & circundati uitĳs, non poſſunt uidere uirtutes, ſimplicitatiq́; ſcripturæ ſanctæ non ſuas uolũtates accommodant, ſed magis ad deprauatas eorũ mentes & conſciẽtias rectos ſcripturarũ ipſarum ſenſus inuertere & contorquere nituntur. Adde quod uſq; adeo præceps eſt & uehemens illorũ cõtradicendi ſtudium, ut quid uerũ ſit necne nequaq; attendant. Verũ his peſtibus omiſsis poſt toti mundo propalatũ Euangeliũ, quæ fuerit ſanctæ matris eccleſiæ indubia ſemper & inuiolata fides, ex prima huius libri tertĳ hiſtoria libet perdiſcere

poterit, in qua (ſicut olim in Deuteronomio legis iteratio facta eſt) totius euangelicæ diſciplinæ doctrina ad longũ repetita uidetur quam ſanctiſsimus Barlaam regium adoleſcentem ea ſpiritus plenitudine, qua totus afflatus erat, luculenter edocuit. Ea igitur ne te diutius detineam Antiſtes digniſsime, eſt huiuſmodi.

VITA BEATORVM BARLAAM, ET IOSAPHAT CONFESSORVM, NECNON SANCTORVM MONACHOrum Agones, & Martyria, ſub Auenniro Rege Indiæ

Paſſorum, per Ioannem Damaſcenum Scripta.

1 *Nota hæretice quãtæ ſint laudes monachorum.*

CVM Cœpiſſent monaſteria conſtrui, ac monachorum congregari multitudines, & illorũ uirtutum, & Angelicæ conuerſationis fœlix fama fines orbis occuparet, & uſq; ad Indos perueniret, eoſdem ad ſimilem zelum excitauit: ita ꝙ multi eorũ omnia deſererẽt, ac peterent deſerta, & in corpore mortali conuerſationem ſuſciperent angelorũ. Rebus igitur ſic bene ſe habẽtibus, & aureis (ut ita dicam) pennis multis in cœlum uolantibus, ſurrexit quidam rex in eadem prouincia, Auennir nomine: magnus quidẽ factus diuitijs & potẽtia, & contra aduerſarios ſuos uictorioſus, & in bellis ſtrenuus. Erat enim corporis magnitudine pariterq́; uultus decore uenerandus, omniumq́; mundialiũ rerum cito marceſcentiũ ſucceſsibus gloriabať: Secundũ uero animam ultima grauabať inopia, multis malis ſuffocatus. Gẽtilis nanq; erat profeſsionis, nimiumq́; ſuperſtitioſo errori idolorũ deditus. Cumq; in multis delicijs uiueret, & delectationibus, atq; iucunditatibus præſentis uitæ deditus eſſet ex toto corde, nihilq́; quod uellet, atq; deſideraret, ei deeſſet: Vnũ tamen uidebať eſſe, quod lætitiã illius minuebat, curiſq́;, ac ſolicitudinibus ipſius animam affligebat, uidelicet ſterilitatis malũ: nam filios habere nõ poterat, & idcirco multũ ſolicitus erat, quatenus tali uinculo ſolueretur, pater filiorum uocaretur: quæ res multis eſt optabilis. Talis itaque res erat, & talem intentionem habebat.

Glorioſiſsimum uero genus Chriſtianorũ, & monachorũ multitudines Regis cultũ uilipendentes, & prorſus minas eius nõ formidantes, proficiebant Chriſti gratia ad ſermonis meliorẽ plenitudinem traditi, paruipendentes regẽ, regiſq́; ſermonẽ: ea uero quæ ad Dei cultũ pertinebant, ſtudioſius agebant. Et ideo multi qui monachicum ſuſceperãt ordinem, omnes quidẽ æqualiter mundi delectationes a ſe repellebãt: ad unius uero Dei cultũ tota intentione ſe cõtulerant, & pro Chriſto mortẽ ſitiebãt, æternam deſiderantes beatitudinẽ. Prædicabant ergo ſine timore aliquo, & dilatione, & ualde confidenter ſalutare Dei nomen; & nihil aliud niſi Chriſtũ in ore habebant. Fluidam uero & corruptibilem naturã præſentium rerũ, & ſtabilitatem, atq; incorruptionẽ futuræ uitæ aperte cunctis demonſtrabant, & ſeipſos illis exemplũ præbebant, & prædicationis ſe-

2 *Vitam quæ in Chriſto eſt abſcõdita, mererentur.*

mina ſpargebant, ut familiares illos Deo efficerẽt: quatenus quæ in Chriſto abſcondita eſt, uitam mererenť. Hinc multi dulciſsimã illam doctrinã ſuſcipientes, amaras quidẽ deceptionis deſerebãt tenebras, clariſsimoq́;

ueritatis lumini iungebantur: adeo ut quidam nobilium, atq; ſenatorum, 3
omnia deponentes uitæ ſeculi onera, monachi fierent.

Vide quomodo intelligant præceptũ deſertionis bonorũ ſeu facultatum.

Rex aũt ut hoc audiuit, ira maxima repletus, atq; furore ſuccenſus, edi-
ctum ilico poſuit, omnem Chriſtianũ coarctari, ut negaret fidem Chriſti.
Vnde nouas contra ipſos quidẽ Chriſtianos ſpecies tormentorũ excogi-
tabat, & ſtudioſe perquirebat, nouos mortiũ modos minabaᵗ eis, & lite-
ras per uniuerſas ſibi ſubiectas prouincias delegabat principibus, atq; du
cibus, pœnas aduerſus pios, & neces iniuſtas decernens. Præcipue uero
aduerſus monaſterĳ ordinis prępoſitos furens, atrociſsimũ contra eos, ac
ineffabile excitauit bellũ. Tunc multi fideliũ mente cõmouebanᵗ. Alĳ ue
ro tormenta ſuſtinere non ualentes, execrabili illius obediebãt pręcepto.
Monaſtici aũt ordinis duces, ac principes, palam quidẽ, atq; in facie re-
gis impietatem redarguentes, per martyrium temporalem uitę finem ſor
tiebanᵗ, & ęternam acquirebant beatitudinem. Alĳ uero in ſolitudinibus,
& montibus abſcondebanᵗ, non quod tormenta metuerent, ſed diſpen-
ſatione quadam diuina hoc agebant.

Huiuſmodi ergo oſcuritate Indiũ occupante, & fidelibus quidẽ undiq;
repulſis, impietatis uero miniſtris omnia tenentibus, cruoribus, & nidori
bus ſacrificiorũ etiam ipſo iam aëre inquinato, quidã regis archiſatrapa,
qui dignitate, qui animi conſtantia, magnitudine, atq; forma, & omnib⁹
alĳs, quibus pulchritudo corporis, & fortitudo ſignificari poteſt, ab alĳs
omnibus differebat, ut audiuit impium illud præceptũ, ualefaciens huic 4
uanæ gloriæ deorſum trahenti, atq; delicĳs tẽporalibus, monachorũ præ
poſitis ſemetipſum cõmiſcuit, montiũ deſerta petens, ibiq; ieiunĳs, & ui-
gilĳs, ac diuinorũ eloquiorum meditationi intentus, ſenſus ſuos uigilanter
emundabat, & animã ab omni liberans paſsibili affectu, impaſsibilitatis
lumine illuſtrabat. Rex aũt hunc ualde diligebat, & in honore maximo
habebat. Qui poſtq; audiuit de eo talia, doluit quidẽ animo, qm̃ amicum
perdiderat: contra monachos uero amplius exarſit in iram. Miſit itaque
ubiq; ad eius inquiſitionem, & omnem lapidẽ, ac montium concaua, &
ſpeluncas, ut inueniretur, perquiri fecit.

Apud monachos ieiunĳs, uigilĳs ac diuinorum eloquiorũ meditationi intentus.

Poſt aliquantum uero tẽporis hi, qui ad inquiſitionẽ illius directi fue-
rant, ut ſenſerunt in deſertis eum habitationẽ habere, perſcrutantes inue-
nerunt eum. Quem cõpræhendentes, regis tribunali exhibuerunt. Videns
aũt rex ſic in paupere, & aſperrimo ueſtitu illũ, uidelicet qui ſplẽdidis ali-
quando induebaᵗ ueſtimentis, & multis affluebat delicĳs: nunc uero ma-
ceratũ dura anachoreſeos conuerſatione, & eremiticæ uitæ patiẽter oper- 5
tum ueſtimẽtis, triſtitia ſimul, & ira replebaᵗ, & ex ambobus ſermonem
miſcens, ait ad eum: O ſtulte, & mentis perditæ, cuius rei gratia mutaſti
honorẽ in contumeliam, & ſplendentẽ gloriam in hũc ignominioſum, ac
uilem aſpectũ? Es primus in regno meo, & meæ archiſtrategos potẽtię.
Ludum puerorũ temetipſum conſtituiſti, non ſolũ noſtræ amicitiæ, atq;
fiduciæ oblitus, ſed & contra ipſam inſurrexiſti naturã, & neq; propriorũ
filiorũ miſertus, diuitias, & omnẽ uitæ gloriã pro nihilo reputaſti, & tan-
tum inhonorationẽ inclytæ præpoſuiſti gloriæ. Vt quid hoc feciſti? & qd
hinc lucraberis, quod omnibus, dĳs uidelicet, & hominibus, illũ, qui di-
citur Ieſus, prætuliſti, duramq; etiã iſtam, & ſuperſtitioſam cõuerſationẽ,
delectationibus, atq; iucunditatibus dulciſsimæ uitæ huius.

Ecce ũeſtitus aſperitas in Monachis, & dura conuerſatio.

Hæc audiens ille homo dei, hilariter ſimul, ac plane reſpondit: Si rationem a me audire uis, o rex, inimicos tuos de medio prętorij tui eijce, & tūc reſpondebo tibi de quibuſcunq; interrogare uolueris. Illis nanq; præſentibus, nullus a me tibi ſermo reddet̃. Præter rationem uero, torq;, occide, fac quod uis. Mihi enim mūdus crucifixus eſt, & ego mundo, ait doctor meus. Rege aūt dicente; Et qui ſunt inimici iſti, quos de medio pellere me iubes? ait uir ſanctus; Ira, & concupiſcentia. Hæc enim ab initio quidem cooperatoria naturæ, ab authore inducta ſunt, & nunc ſimiliter habent ea, qui non ſecundū carnem conuerſant̃, ſed ſecundū ſpiritum. In uobis autem, qui toti eſtis carnei, & nihil habetis ſpiritus, contraria facta ſunt, & quæ inimicorū, & hoſtium ſunt, agunt. Nam concupiſcentia in uobis operatur quidē uoluptatem, & incitat, ira uero deſtruit. Abſcedant igit̃ hodie iſta a te: aſſideant uero ad audientiam dicendorum, atq; iudicium, prudētia, & æquitas. Si enim iram, & concupiſcentiā de medio tuleris, & pro his prudentiā, & æquitatem adduxeris, omnia ueraciter dicam tibi. Ad hæc rex ait: Ecce annuens tuæ poſtulationi, eijciam de concilio cōcupiſcentiā, & iram, in mediū uero adducere prudentiā, & ęquitatē faciam. Dic ergo mihi ſecrete, unde tibi tantus error factus eſt, ut quæ inani ſpe conſiſtunt, præponas his, quæ in manibus habent̃, & oculis ualent̃.

Reſpondens autē eremita, dixit: Si initiū quæris, o rex, unde mihi factū eſt, tēporalia quidem deſpicere, totumq; meipſum æternorum ſpei dediſſe, audi. In diebus antiquis, cū ualde iuuenis eſſem, audiui uerbū quoddam bonū, & ſalutare, & me fortiter huius uirtus rapuit, & quaſi cuiuſdā diuini ſeminis, huius memoria in meo plātata eſt corde, inſeparabiliterq; ſemper conſeruat̃: adeo ut radicata ſit, & exorta, & quē cernis fructū, attulerit in me. Verbi uero uirtus hęc fuit: Viſum eſt (inquit) inſipiētibus, ea quidem quæ ſunt, deſpicere quaſi non ſint: quæ uero non ſunt, quaſi ſint appræhendere, & continere. Qui ergo non guſtauit eorū, quæ ſunt, dulcedinem: non poterit eorum, quę non ſunt, adiſcere naturam. Ignoras aūt, quomodo iſta deſpiciet. Exiſtentia quidē, uocauit ſermo ęterna, & non mutabilia: Non exiſtentia uero, pręſertim uitam, & delicias, atq; fallacē proſperitatē; quibus, o rex, male (heu) cor tuum addictū eſt. Ego etiam his aliquando detinebar, ſed uerbi uirtus exuperans animā meam, indeſinenter incitat mentē meam ad id, quod melius eſt, eligendū. Lex uero peccati, reſiſtens legi mentis meę, & quibuſdā ferreis cōpedibus uinciens me, affectu præſentiū captiuum tenebat. Quando aūt complacuit bonitati, ac benignitati Saluatoris noſtri Dei, ut liberaret me de ſęua illa cupiditate, confortauit mentē meā, ut uinceret legē peccati; & aperuit oculos meos, ut diſcernerem bonū a malo. Tunc iam conſideraui, & uidi, & ecce omnia pręſentia uanitas, & afflictio ſpiritus: ſicut & Salomon ſapiētiſſimus dicit in ſuis ſermonibus. Tunc ſublatū eſt de corde meo uelamen peccati, & quę ex corporali craſſitudine ſuperpoſita erat animę meę nigredo tetra, diſſipata eſt, & cognoui ad quod factus ſum, & quia oportet me ad authorem meum aſcendere per ipſius operationē mandatorū. Vnde omnia derelinquens, ſecutus ſum eum, & gratias ago ei per Ieſum Chriſtum dominū noſtrum: quia eruit me de lacu miſerię, & de luto fecis, id eſt, poteſtate ſęuiſſimi exterminatoris, principis tenebrarū ſeculi huius, et oſtendit mihi uiam cōpendioſam, & facilem, per quā potero in hoc fragili, ac

6 *Oportet me ad authorem meum aſcendere per ipſius operationē mandatorū. Ergo nō per ſolam fidē ut uolunt præſentes heretici.*

ficuli

fictili corpore angelicam ducere conuerſationē. Quam appręhendere cu piens, ſtrictam, & arduam adamaui pergere uiam, condēnando pręſentiū uanitatem, & inſtabilē impetū iſtorū, ac reflexū, & neſcio aliquod aliud bonū uocare, pręter illud quod uere bonū eſt a quo miſerrime tu, o rex, abruptus es, & diſiunctus. Vnde te deſeruimus, & a tuo conſortio nos ſeparauimus, eo ꝙ in certā, & uidentem te pręcipitaſti perditionem; & ad ęquale urges deducere nos periculū. Nam quandiu mundanā exercuimꝰ militiam, nihil eorū, quę decebant nos, pręter miſimus; Sicut & ipſe nobis teſtimoniū perhibes; nec inertię alicuius, aut neglıgētię aliquando crimen incurrimus. Quando uero & ipſum omniū bonorū principale bonū a nobis amputare contendis, id eſt, pietatē, & deum deſerere, quod damnis eſt omnibus pręferendū, & ꝓpter hoc honores ac munera repromittis, quō boni notitiā te habere ullā recte dicere poſſim, cū ex ęquo prorſus cōparas ipſa ad inuicem (pietatē dico in Deum, & amicitiā humanā, & gloriam) uelut aquam defluentē? Quomodo ergo tibi in hoc cōmunicare poſſumus, & non magis e contrario amicitiam, & honorē, & affectū filiorum, & ſi quid aliud erat, negabimus? Videmus enim te, o rex, ingratum eſſe Deo, qui & ipſum tibi eſſe, & reſpirare prębuit, qui eſt Chriſtus Ieſus dominus uniuerſorū, coæqualis, & coæternus Deo patri, qui cœlos uerbo, & terrā ſtabiliuit, hominemq; manibus proprijs formauit, & hūc immortalitate donauit, regemq; cunctorū, quæ in terra ſunt, cōſtituit, & quaſi regalē ſedem omnibus pulchriorem paradiſum ei ſubdidit: qui inuidia diaboli deceptus, & uoluptate (heu proh dolor) illectus, miſerrime ab uniuerſis his corruit bonis. Nā qui prius erat Deo dilectus, factus eſt miſerrimꝰ, lachrymis propter ſuam miſeriā omnimodo plangendus. Sed qui nos formauerat & creauerat, benignis rurſus reſpiciens oculis opus manuū ſuarum, cū deus eſſet, non amittens, quod erat ab initio, factus ꝓpter nos, abſq; peccato, quod ſumus nos, crucem ſponte ac mortē ſuſtinens, hoſtem iam ſupradictū, qui primū parentem noſtrū deceperat, deiecit, & de illius amara ſeruitute nos redimens, in priſtinam benigniſſime reſtituit libertatem. Et unde propter inobedientiā cecideramus, illuc denuo ſua nos reduxit miſericordia, potiori nos priſtino honore efficiēs dignos. Tu aūt illū qui talia ꝓpter nos paſſus eſt, & talibꝰ nos bonis iterū dignos effecit, ipſe reſpuis, & in illius crucē offendis. Totus uero delicijs corporis deditus, & exterminandis ſubditus paſsionibus, deos appellas, ignominiæ, & confuſionis idola: & non tantū te ipſum a cœleſtiū bonorum hæreditate alienum efficis, ſed oēs, qui tuis præceptis obaudiunt, ab hac iā deieciſti, & animarū periculo tradidiſti. Scito igitur quod ego nō credam tibi, nec acquieſcā, aut cōmunicabo tibi in huiuſmodi contra deū impietate, neq; meum benefactorē, & ſaluatorē negabo, etiam ſi me beſtijs deuorandū proijcias, uel gladio, & igni tradas, quod nunc tuæ eſt poteſtatis. Non enim mortē timeo, nec amo præſentia, multā eorū cognoſcens infirmitatē. Quid enim in ipſis utile eſt, uel ſufficiēs, aut ſtabile? Nec hoc ſolū, ſed & in ipſo ſuo eſſe, grandis ineſt eis miſeria, et multa triſtitia, multaq; ſine intermiſsione ſolicitudinis cura. Nā lætitiæ ipſorum, & delectationi, omnis copulatur dolor, & triſtitia. Diuitiæ ipſorū ſunt penuria, & ſublimitas ipſorū ultima deiectio. Et qs eorū mala enumerabit? Quod tū per modica uerba mihi meus theologus inſinuat, inquiēs: Mundus to-

Monachiſmus uia cō pendioſa & facilis, ꝑ quam in hoc corpore fragili angelicā quis poteſt ducere conuerſationem.

tus in maligno poſitus eſt, & nolite diligere mundũ, neq; ea, quæ in mun-
do ſunt: qm̃ omne quod in mundo eſt, concupiſcentia carnis eſt, & concu
piſcentia oculorũ, & ſuperbia uitæ. Et mundus tranſit, & concupiſcentia
eius. Qui autẽ facit uoluntatẽ dei, manet in æternũ. Hanc igiť uoluntatẽ
dei bonam exqrens, dimiſi omnia, & adhæſi illius habentibus deſiderũ,
& eundẽ quærentibus Deum. In quibus non eſt contentio, aut inuidia, tri
ſtitia, uel ſolicitudo, ſed omnes æqualẽ peragunt greſſum, ut ad æternas
perueniant manſiones, quas parauit pater luminũ diligentibus illũ. Hos
ego parentes, hos ego fratres, hos amicos, et notos poſſedi. Ab illis uero,
qui aliqñ mihi fuerunt amici, & fratres, elongaui fugiens, & manſi in ſoli-
tudine, expectans Deũ, q ſaluum me fecit a puſillanimitate ſpiritus, & tẽ-
peſtate. His ita facile, & luculenter a dei homine pronuntiatis, rex cõ-
mouebatur quidem ab ira, & amariſsime torquere ſanctũ uolebat: ſed re-
tardabatur denuo, & reuocabať, honorẽ illius, atq; nobilitatem reueren-
ter conſiderans. Exorſus ergo, inqt ad eum: undiq; miſer tui ipſius medita
tus es perditionem, ad hanc (prout arbitror) a fortuna perductus. Acuiſti
nanq; mentẽ ſimul, & linguam tuã, quatenus fatuã iſtam, ac uanã fabula-
tionem garriendo effutires. Sed niſi in principio ſermonis promiſiſſem ti-
bi, quod de medio concilij irã remouerem, nunc utiq; igni tuas carnes tra
derem. Qm̃ uero anticipans, talibus me circũuenisti ſermonibus, ſuffero
modo tuã procacitatem, quin & propter priorẽ meã ergo te amicitiam.
Surge ergo, & fuge ex oculis meis, ne ultra te uideã, & male te perdam.
Tunc egreſſus uir dei, ſeceſsit in deſertũ, contriſtatus quidẽ, quod marty-
rium non ſuſtinuit: martyriũ tñ quotidie in conſcientia tolerabat, pugnãs
aduerſus principes, & poteſtates, aduerſus mundi rectores tenebrarũ ha-
rum contra ſpiritualia nequitiæ; ſicut ait beatus Apoſtolus. Illo igiť abeũ
te, amplius rex iratus, perſequutionẽ uehementiorẽ contra monachorum
meditať ordinem, ampliori q; honore idolorũ cultores uenerať, ac pon-
tifices. Cum in tali ergo rex eſſet errore crudeli, & ſeductione, naſciť ei fi
lius pulcherrimus, qui ex ipſo florido decore, quod futurũ de eo erat, pr
figurabat. Dicebatur enim, nequaq; in terra illa talẽ aliqñ apparuiſſe gra
tiſsimum, ac ſpecioſiſsimũ puerũ. Gaudio itaq; rex maximo in natiuitate
eius gauiſus, hunc quidẽ Ioſaphat uocauit: ipſe aũt ad tẽpla idolorũ ſtul-
tus abijt, inſipientioribus ſe dijs imolaturus, & gratiarũ actiones, & hym
nos, & laudes redditurus, ignorans miſer, quis uere bonorũ author ſit o-
mnium, cui ſpirituale oportebat offerre ſacrificiũ. Ille autem inanimatis,
& ſurdis cauſam pueri ſibi nati adſcribens, ubiq; tranſmiſit, ut congrega-
rentur multitudines ad iſtius pueri natalicia: Tũc uidens omnes conflue-
re, timore regis afferentes ſecũ, quæ ſacrificio erant idonea, ſicut cuiq; poſ
ſibile erat, & manus illius inuenire poterat, & regalẽ dignitatem decebat:
maxime uero ipſe eos prouocabat ad ſolennitatẽ, tauros plurimos & ma
ximos ad immolandũ afferens. Et ſic celeberrimo feſto peracto, cunctos
honorificauit muneribus, tã maiores, quam minores, tã nobiles, quã igno
biles. In ipſa uero ſolennitate conuenerunt ad regem prælecti uiri quaſi
quinquagintaquinq;, circa aſtronomicã Chaldæorũ ſapientiã uacantes:
Et hos propius accerſitos ad ſe rex, rogabat edicere ſingulos, qd futurus
eſſet puer, qui ſibi natus erat. Illi uero plurima perſcrutantes, dicebant il-
lum magnũ eſſe futurum in diuitijs, & potentia, & ſupergreſſurũ omnes,

qui ante eũ fuerunt, reges. Vnus autẽ de aſtrologis, excellentior cunctis, ait: Sicut ex his quæ docuerunt aſtrorũ curſus, ualeo conijcere, ò, rex, pueri huius profectus, qui nunc natus eſt ſibi, non in tuo erit regno, ſed in alio meliori, & incõparabiliter eminentiori. Æſtimo uero illũ, quam perſequeris Chriſtianorũ religionem, fore ſuſcepturũ, nec puto quod ſua ſpe ipſe priueť. Hæc quidẽ aſtrologus dixit, ſicut olim Balaam, aſtrologia non uera pronunciante, ſed deo per aduerſarios ea, quæ ſunt ueritatis, ſignificante, ut omnẽ impijs excuſationem adimeret. Rex igiť ut audiuit talia, grauiter hanc ſuſcepit annunciationẽ, triſtitiaq; mox illi lætitiã intercidit. In ciuitate itaq; ſeorſum palatiũ ædificauit ſpecioſiſsimum, & in eo cameras ſplendidas artificioſe atq; operoſe conſtruxit, ibiq; puerũ poſuit ad habitandum. Poſtq̃ autem infantiæ cõpleuit ætatẽ, inacceſsibilẽ omnibus fore imperauit, pædagogos illi, & miniſtros conſtituens, iuuenes ætate, et aſpectu pulcherrimos, præcipiens illis, ut nihil horũ, quæ in hac uita triſtitiã generant, manifeſtũ illi facerent, non mortẽ, non ſenectutẽ, non infirmitatem, non paupertatẽ, nec aliqd aliud, quod eũ contriſtaret, & lætitiam ei minuere poſſet, ſed omnia iucunda, & delectabilia ei proponerent: quatenus his mens ipſius iucundata, & delectata, nihil omnino de futuris cogitare ualeret. Pręcepit etiã, ut nec modicũ uerbũ de Chriſto, & de ipſius dogmatibus penitus audiret. Hoc etenim magis omnibus occultare ei cupiebat, aſtrologi metuens prænunciationẽ. Si quẽ uero miniſtrantium ei, infirmari contigiſſet, hunc mox inde iubebat eijci: aliũ uero pro ipſo floridum, & ſanũ dabat, ut nihil omnino fœdũ, uel enorme oculi uiderent illius pueri. Rex uero ſic iſta diſponebat, & faciebat. Videns nanq; non uidebat: & audiens non intelligebat. Audiẽs aũt quoſdã monachos adhuc ſupereſſe, quorũ nec ueſtigiũ remanſiſſe putabat, furore replebať, & uehementiſsime contra ipſos agitabať. Præcones itaq; per uniuerſas ciuitates, & regiones præcepit diſcurrere, clamantes, ut nullus omnino poſt tres dies horum monachorũ inueniretť: ſi autem aliqui inuenirenť poſt determinatos dies, per ignem, et gladiũ perditioni traderenť. Iſti enim ſunt, inquit, qui ſuadent populo, ut quaſi deo, intendant crucifixo.

Interea qddam tale accidit, unde ſæuior, ac truculentior rex efficereť, & contra monachos ardentius iraſcereť. Nam uir quidã erat de nobilioribꝰ, & q inter primos illius regni præpollebat, uita quidẽ manſuetꝰ, fide pius, & ſuæ ſalutis ſolicitus, ſed latebat pp timorẽ regis. Vnde qdã pp familiaritatẽ, atq; fiduciã, quã apud regẽ habebant, qua eũ arte conuincerẽt, meditabanť, & hoc facere omni ſolicitudine ſatagebant. Cum aliqñ ad uenationẽ rex egredereť, cũ conſueta ſibi obſequentium multitudine, unus erat ſenatorum bonus uir ille. Ambulante uero ipſo ſingulariter, ex diuina ſibi, ſicut arbitror, diſpenſatione contigit illud. Inuenit nanq; hominẽ in loco quodã nemoroſo in terrã proiectũ, & male habentẽ pedẽ a beſtia contritũ. Qui uidens eũ prætereuntẽ, rogabat ne pertranſiret illũ, ſed miſerereť eius in tã malo euẽtu, & in ſuã domũ deferret: ſimul iſtud adijciẽs, quod non inutiliter tibi & oĩno inefficaciter (inquit) inuentus ſum ego. Ille autem uir inclytus, dicit ei: Ego qdẽ propter naturã ſuſcipiam te, & curationẽ tibi, quantũ potero, exhibebo. Sed qđ eſt proficuũ, qđ a te mihi futurũ eſſe dixiſti? Pauper autem ille & infirmꝰ, ait: Ego homo ſum medicus uerborũ. Si enim aliquando in uerbis, aut colloquijs lædať aliqs, aut

in tribulatione inueniat̃,congruis medelis ita curabo, ut nō amplius morbus ſuccreſcat. Igit̃ religioſus uir, quod dictū fuerat, pro nihilo computauit: illū uero propter mandatum dei conducere in domum ſuam fecit, & competentem curam ei exhibuit. Supra uero memorati inuidi illi ac malitioſi, quam nuper conceperant malignam nequitiam, ad effectum perducere non differunt. Nam derogant uiro apud regem, qa non tantū illi⁹ amicitiam obliuiſcens, negauit deorum cultū, & ad Chriſtianorum fidem declinauit, ſed etiā mala aduerſus ipſius meditat̃ regnū, turbā puertens, atq; ſolicitans, & ſibimetipſi cunctos concilians. Sed ſi uis (inquiūt) cert⁹ fieri, nihil nos fictū dicere, uoca eū ſeorſum, & dic tētando, uelle te derelinquere paternā ſectā, & gloriā regni, & Chriſtianū fieri, & monachicū ſumere habitū, quē quondam pſequutus es: quaſi non bene ſit a te hoc factū. Talia nequiter aduerſus uirum machinantes, nouerant ipſius uoluntatis mundiſſimam deliberationē, quia ſi talia a rege audiret, illi qdem meli⁹ requiſitus conſilium eſſet daturus, hoc eſt, ut non negligeret perficere, quæ bene cogitauerat, & ex hoc uera dicere illi probarent. Rex aūt erga ſe uiri amicitiam, quanta eſſet, non ignorans, incredibilia, & falſa, quæ dicta fuerant, ſuſpicabat̃: nec tamen ſine examinatione fore relinquendū, ſed pbare rem ad derogationē cogitabat. Vnde aduocans eū ſeorſum, ait ei tentans: Noſti ò amice, quanta mala oſtendi monachis, & omnib⁹ Chriſtianis? Nunc uero pœnitentia ductus ſuper hoc, & deſpiciens præſentia, ſpe illius immortalis regni, quod prædicant, ad aliam futuram uitā cupio pertingere, nam præſens, morte utiq; amputabit̃. Non aliter uero hæc me cōſequi poſſe arbitror, niſi Chriſtianus fiam, & abrenuncians gloriæ regni mei, & cęteris delectationib⁹, & iucūditatib⁹ huius uitæ, eremitas & monachos requiram ubicūq; ſint, quos iniuſte pſequutus ſum, illiſq; meipſum admiſceā. Ad hoc qd dicis ipſe, & quale das conſiliū? Dic ipſam ueritatē. Noui te enim ſuper omnes ueracē, & bonum hominē eſſe. Ille uero ut hoc audit, nequaq̄ occultū dolum intelligens, compūctus animo, & lachrymis perfuſus, ſimpliciter reſpondit: Rex, in æternū uiue. Conſiliū enim bonū, & ſalutare reperiſti: qa & ſi difficile eſt ad inueniendū cœlorū regnū, attamen hoc omni uirtute eſt quærendū. Nam q quærit, inuenit illud. Delectatio enim præſentium, etſi in præſenti iucūda ſit & delectet, ſed tamē bonū eſt illam abijcere. Nam in ipſo ſuo eſſe non eſt, & quod lætificat, ſeptempliciter rurſus contriſtat. Nam bona eius, & triſtia, umbra ſunt infirmiora, & quaſi ueſtigiū nauis per mare tranſeuntis, aut auis per aera uolantis, mox diſpereunt. Futurorū uero ſpes, quā prædicant Chriſtiani, firma eſt, & ſtabilis: tribulationē tn̄ habet in mundo. Sed noſtra nunc iucūditas breuis tēporis, ibi nihil aliud niſi pœnā ſolā inueniet, & tormēta per ſecula duratura. Nam dulcedo horum, tēporalis: dolores uero, perennes. Chriſtianorū autē labor, temporalis eſt, dulcedo uero, & ſatietas, æterna. Dirigat̃ ergo regis bona uoluntas. Bonū enim, & nimis bonū eſt, corruptibilia æternis commutare.

Rex aūt ut audiuit iſta, ualde contriſtatus eſt: continuit tn̄ iram, & nihil tū uiro locutus eſt. Ille aūt, cum eſſet ſapiens, & ſubtilis ingenij, cognouit grauiter ſuſcepiſſe regē uerba ſua, & quod in dolo tentauerat eū. Reuerſus aūt ad domum ſuā, tribulabat̃, atq; grauabatur, hæſitans quaſi modo deliniret regē, & euaderet imminens ſibi periculū. Inſomnē itaq; totā

noctem ducenti, in memoriã uenit is, qui pedẽ læſum habuerat, & huic ad ſe adducto ait: Reminiſcor quia dixeris te uerborũ medicum, ac procuratorẽ eſſe malorũ. Ille uero inquit: Etiam. Et ſi opus habes, oſtendã tibi artem meã. Senator aũt cõtinuo narrauit ei, quam ab initio apud regẽ amicitiam, atq; fiduciã obtinebat, & paulo ante propoſitũ ſibi ab ipſo rege fraudulentũ colloquiũ, & quõo ipſe quidẽ bene reſponderit: rex uero grauiter ſermonẽ ſuſcipiens, uultus immutatione internã ſibi iram oſtenderit. His auditis, pauper ille, & infirmus, parũper deliberans in ſemetipſo, ait: Notũ tibi ſit glorioſiſsime, qm̃ nunquã habet erga te rex ſuſpicionẽ, quaſi uelis eius appræhendere regnũ. ſed tentando te, dixit ea, quę dixit. Surge ergo, & tonde comam tuã, & exuendo ueſtimenta ſplendida, cilicium indue, ſummoq; diluculo accede ad regẽ. Illo uero interrogãte, qd ſibi uult habitus iſte, reſpondebis: Pro his quæ heſterno die locutus es, ó rex, ecce adſum paratus ſequi te per uiã, qua deſideras ambulare. Nã etſi deliciæ ſunt amabiles, atq; iucundæ, ſed non Contingit mihi his poſt te perfrui. Virtutis enim uia, qua iturus es, etſi difficilis eſt, & aſpera, tñ tecũ exiſtenti facilis mihi erit, & plana, & amabilis. Sicut enim me ſociũ habuiſti pręſentium bonorũ, ſic & triſtiũ habebis, ut & futurorũ ſim particeps tecũ bonorũ. Nobilis igiẽ uir ille, infirmi uerba ſuſcipiẽs, fecit iuxta quod ei locutus eſt. Quem uidens rex, & audiens, ſuper hæc uehementer obſtupuit, & erga ſe ueram uiri intellexit amicitiam: falſa uero, quæ contra uirũ illũ dicta fuerant, agnoſcens, ampliori honore, & maiori fidutia penes ſe ſublimauit. Aduerſus monachos uero ira denuo nimiũ replebatẽ, illorũ eſſe iſta dogmata dicens, ut remoueantẽ homines ab huius uitæ delectationibus, & quaſi incertæ ſomniorũ ſpei addicantur.

Iterum rex egreſſus ad uenandũ, uidit duos monachos per eremũ gradientes, quos teneri & ad ſe adduci præcepit, furibundeq; reſpiciens, & quaſi ignis ſcintillas ex oculis iaculans, ait: Nõ audiſtis o erronei, & ſeductores, præcones meos aperte clamantes, ut nullus ueſtræ ſuperſtitionis, poſt tres dies in ciuitate, aut regione meæ poteſtatis inueniretur, alioqui igne cremaretẽ? Monachi aũt dixerunt: Ecce, inquiunt, quẽadmodũ iuſsiſti, egredimur de tuis ciuitatibus, & regionibus. Longa aũt nobis uia imminente pergendi ad fratres noſtros, neceſſe habuimus cibũ emere, ut haberemus expẽſas, ne in uia fame deficeremus. Rex aũt ait eis: Mortis minas metuens, eſcarũ mercimonijs non adhibet ſtudiũ. Reſponderunt monachi: O rex bene dixiſti: qm̃ mortẽ timentes, ſolicitudinẽ gerunt, qualiter illã euadere poſsint. Sed qui ſunt iſti, niſi qui corruptibilibus deditiri rebus, his inhiantes ſunt, qui nullam bonũ ſperantes illic inuenire, radicitus inhærent præſentibus, & ideo timent mortẽ? Nos aũt, qui ex multo iam tẽpore odiuimus mundũ, & quæ in mundo ſunt, & ſtrictã, & arduã pergimus uiam propter Chriſtũ: neq; mortẽ timemus, neq; præſentia diligimus, ſed futura tantũ deſideram⁹. Quoniã ergo a uobis mors illata nobis propter teſtimoniũ ſit ęternæ uitæ, & melioris, amabilis nobis eſt magis, ꝙ terribilis. Rex uero monachos argumentatione uolens cõpræhendere, ait: Quid aũt? nonne pauloante dixiſtis uos diſcedere, idcirco quia ego iuſſerã? Et ſi mortẽ non timetis, quare fugam arripuiſtis? Ecce & iſta uana iactantes, mentiti eſtis. Tunc reſponderunt monachi: Non a te minatam mortẽ timen tes fugimus, ſed miſeremur tui, & ne abundantioris cõ-

demnationis tibi cauſa efficiamur, cogitauimus diſcedere; nō quod tuas ullo modo minas formidemus. Ad hæc rex iratus, iuſsit illos igne cremari, & conſummati ſunt Chriſti famuli, per ignē martyrij coronā adepti. Tunc rex edictū poſuit, ut ſicubi quis inueniret monachos, ſine interrogatione necaret. Et ita nullus relictus eſt huiuſmodi ordinis in regione illa, niſi hi, qui in montibus, & ſpeluncis, & in cauernis terræ ſemetipſos abſconderant. Hæc quidē taliter ſe habebant.

Filius aūt regis, de quo ſermo ab initio dicere cœpit, in præparato ſibi palatio inacceſsibilis exiſtēs, ad ætatē peruenit adoleſcētiæ, omni Æthiopum, & Perſarū diſciplina imbutus, non minus anima, q̄ corpore fulgebat, ſapiens, & prudens, & omnibus bonis fluens: quæſtionesq́; naturales doctoribus ſuis proponebat, ita ut mirarent ipſi de uelocitate ingenij eius, & intellectu, ſtuperet etiā rex & gratiā uultus eius, & animę conſtantiam. Mādata uero dedit his, qui cū ipſo erant, ut nihil omnino eorū, quæ in uita hac triſtitiā generant, notificarent ei: neq; hoc, quod mors præſentes delectationes amputat. Vanæ.n. incūbebat ſpei, & iſtud uerbū quaſi in cœlū ſagittare conabat. Sed quando naturam hominū mors latere poteſt? Et q̄uo puer iſte ignoraret eam, qui mentē omni intellectu exornatam poſsidebat? Penſabat uero in ſemetipſo, cur eum inacceſsibilē fore pater adiudicauerat, & omni uolenti ad eum ingredi, non permittebat introire. Nouerat enim, q̄ nō ſine patris ſui Imperio iſtud fiebat, Tamen uerebat interrogare eum, nec omnino interrogandū eſſe arbitrans, certus quod non inutilia pater ei aliquo modo prouideret, ſimul etiā attendens, quod ſi ſecundū uoluntatē patris res agit, etſi interrogaret, nunq̄ ei pater ueritatē aperiret. Vnde ab alijs, & non a patre, iſta diſcere excogitauit. Vnū uero ex pædagogis amabiliorē cæteris, in partē traxit. Quē interrogauit, cur ſe pater intra muros recluſiſſet, adiungens, quod ſi hoc ueraciter manifeſtū mihi feceris, mihi charus eris præ omnibus, & teſtamentū perennis amicitiæ diſponā tecū. Pædagogus itaq; cū eſſet & ipſe ſapiens, & ſciret pueri intelligibilē, & perfectā prudentiā, ne ſibi q̄uandoq; idem puer author periculi fieret, cuncta ei enucleatim reſerauit, id eſt, aduerſus Chriſtianos indictā a rege perſecutionē, & præcipue contra eremitas, & q̄uo effugati ſunt & eliminati de omni in circuitu regione illa, qualiaq; in natiuitate eius aſtrologi prænunciauerunt. Ne ergo, inquit, audiens illorū doctrinā, hanc præponas noſtræ ſectæ, non multos tecū colloqui uoluit, ſed bene ſibi probatos, & fideles circa te nos conſtituit, mandata nobis tribuens, ut nihil tibi triſtium uitæ notificaremus.

Hæc ut audiuit iuuenis, nihil aliud appoſuit loqui. Tetigit quippe cor illius ſermo ſalutaris, & paracleti gratia intellectuales eius oculos aperire cœpit, ad uerum conductura Deum, prout ſequens ſermo declarabit. Frequenter uero pater eius ad uidendū puerū ueniebat. nam excellenti amore diligebat eum. Quadā aūt die intulit ei filius: Diſcere a te cupio, o domine rex, unde triſtitia aſsidua, & ſolicitudo continua corrodit animā meam. Pater uero ut hæc audiuit, concuſſa ſunt mox omnia uiſcera eius, & ait illi: Dic mihi amantiſsime fili, quæ eſt, quæ te detinet, triſtitia, & continuo ipſam in gaudiū conuertere feſtinabo. Qui dixit illi. Quid ſibi uult, q̄ intra muros iſtos, & portas concludens me, inacceſsibilē prorſus, & incontemplabilē cunctis conſtituiſti? Tunc pater ait: Nolo fili, ut ui-

deas aliquid,quod cor tuũ poſsit amaricare, & tibi lætitiã amputare. In delicijs enim iugibus,& gaudio perenni,& hilaritate uiuere te per omne ſeculũ deſidero. Ait aũt patri filius: Bene ſcias domine, q̃m iſto modo nõ in gaudio & lætitia uiuo,ſed in tribulatione potius, & anguſtia multa,in tantũ ut & ipſe cibus,& potus inſipidus mihi appareat,& amarus. Videre enim deſidero, quæ extra portas iſtas ſunt, omnia. Si ergo uis ne doloribus deficiã, iube quo uoluero procedere, & animo queam delectari cõtẽplatione rerũ, quas hactenus non uidi. Contriſtatus eſt igĩt rex,ut audiuit talia,perpendebatq́; q̃ ſi denegaret ei,quod petebat, amplioris ei triſtitiæ,& ſolicitudinis author exiſteret. Tunc ait illi: Ego fili tuo deſiderio ſatisfaciã. Electos igĩt equos adduci continuo, & obſequiũ regale, & idoneũ præcedere eum imperans, quocunq; uellet, pergere permiſit, diligenter præcipiens miniſtris eius, ut nihil fœdũ in occurſum ei ueniret, omni cautela ſatagerent: ſed omne bonum, & iucundum ei demoſtrarent, chorosq́; plaudentes in canticis, & omni genere muſicorum eum antecedere, & uaria delectationis ſpectacula facerent, ut his mens eius uacaret, & iocundaretur.

Igitur ſic frequentans proceſsiones regis filius,uidit die quadam clam miniſtris duos uiros, quorũ unꝰ qdẽ leproſus,cęcus uero alter erat. Quos uidens contriſtatus eſt animo,& dicit his,qui ſecũ erant: Qui ſunt iſti,& qualis horũ fœdus aſpectus? Illi non ualentes,quod ad aſpectũ illius uenerat, occultare dixerunt: Paſsiones iſtæ ſunt humanæ, quæ ex materia corrupta, & corporis mala cõplexione, hominibus ſolent accidere. Et ait adoleſcens: Omnibus hominibus nunquid iſta contingere ſolent? Dicunt illi: Non omnibus,ſed quibus ſubuertitur ſanitas ex humorũ malorum abundantia. Rurſus ergo interrogauit puer: Si non omnibus hominibus iſtud contingere ſolet,ſed quibuſdã; ergo noti ſunt, quos appræhenſura ſunt iſta mala,an indefinite,& improuiſe ſuperueniunt? Reſpondent illi: Et quis hominũ futura præuidere poteſt, & diligenter cognoſcere? Hoc enim humanam naturam ſupergreditur, ſolisq́; hæreditariũ eſt dijs immortalibus. Et ceſſauit quidem regis filius interrogare. Super hoc uero,quod uiderat, doluit corde, & immutata eſt ſpecies uultus eius propter inconſuetudinem rei.

Poſt multos uero dies,rurſus progrediens, reperit ſenẽ inueteratũ dierum multorũ,rugoſam habentẽ faciem, diſſolutis brachijs,& dorſum inclinatũ,& toto capite cano,carentẽ dentibus, & balbutiendo loquentẽ. Stupefactus igĩt aſſumit eum,& propius adducens interrogat, diſcere cupiens uiſionis miraculũ. Præſentes aũt dixerunt: Iſte iam plurimorũ exiſtit annorũ, paulatimq́; imminuta ſibi uirtute, & ægrotantibus mẽbris, ad hanc,quam cernis,peruenit miſeriã. Quis eſt,inquit,huius finis? Illi aũt dixerũt: Nihil aliud, q̃ mors iſtũ ſuſcipiet. Sed & omnibus,inquit, hominibus iſtud imminet,an aliquibus tantũ? Reſpõderunt ei: Niſi mors præueniens hinc transferat hominẽ,impoſsibile eſt annis ſuccedentibus, non ad iſtius uenire ſtatus experientiã. Et ait puer: Igĩt in quot annis ſuperuenit alicui? & ſi penitus mos imminet, & non eſt ars hanc euadendi, quin ad hanc perueniat miſeriã? Dicunt ei: In octoginta quidẽ, uel centũ annis ad hanc ſenectutẽ deueniunt homines, deinde moriunt̃; nec aliter fieri poteſt. Debitũ nanq; naturale mors eſt, ab initio inditũ hominibus; & incu-

tabilis huius aduentus eſt. Hęc omnia ut uidit, & cogitauit ſapiens ille, & prudens iuuenis, ingemiſcens de profundo cordis, ait: Amara eſt uita iſta, & omni dolore, & amaritudine plena. Si hæc ita ſe habent, q̃uo ſecurus poterit eſſe aliquis, mortē incertam præſtolando, cuius aduentus nõ tantum ineuitabilis, ſed & incertus eſt, ſicut dicitis? Et abijt, iſta intra ſe ſeruans, & inceſſanter cogitans, & frequenter habens de morte memoriam, & ob hæc in doloribus, & defectionibus iuuenis continuā habebat triſtitiam. Dicebat enim in ſemetipſo: Ergo ne aliquando me mors appræhendet? Et quis erit memoriā mei faciens poſt mortem, tempore obliuioni omnia tradente? &, ſi moriens in nihilum diſſoluar, aut eſt aliqua uita alia, & alius mundus?

Hæc, & his ſimilia inceſſanter cogitans, pallidus tabeſcebat. In pręſentia aũt patris, quando contingebat uenire illum ad eũ, fingebat hilaritatē & lætitiam, nolens ad notitiam patris ſui meditata peruenire. Deſiderabat aũt incompręhenſibili quodā deſiderio, & æſtuabat inuenire aliquē, q poſſet ſibi certificare cor, & ſermonē bonũ auribꝰ eius infundere. Sæpe uero memoratũ pędagogũ rurſus interrogabat, ſi alicubi cognoſceret uirum aliquē, q poſſet auxiliari ad id, qđ deſiderabat, & mentē illiꝰ cõfirmare male in cogitationibꝰ fatigatā, & non ualentē repellere harum ſolicitudinem. Ille aũt prædictorũ denuo recordatus, dicebat: Dixi tibi iampridem, q̃uo pater tuus ſapientes, & eremitas illos ſemp de talibus philoſophantes, alios qdem interemit, alios uero cũ ira pſecutus eſt: & non cognoſco modo quenquā in hac regione remanſiſſe. Multa igitᷓ ſup his triſtitia ille repletus, & in animo male ſauciatus, aſsimilabatᷓ uiro, q magnum theſaurũ pdiderat, & ad eius inqſitionē totā mentē ſuā conuerterat. Hinc in agone aſsiduo, & ſolicitudine uiuebat, & omnia delectabilia & iucunda mũdi, erant in oculis eius quaſi ingnamenta quędam, & abominatio. Sic ergo habente ſe iuuene, & deſiderante ſecũdum animam bonũ inueniꝛe, uidit eũ, q cũcta cernit oculis, nec deſpexit, q uult oẽs ſaluos fieri, & ad agnitionē ueritatis uenire. Sed ſolitā ſuam benignitatem in hoc oſtendēs, notam fecit ei uiam, qua oportebat eum ambulare, modo tali.

In illo tempore fuit qdam monachus, diuina prudentia ſapiens, uita, & ſermone ornatus, q ad ſummam perfectionem totius monaſticæ profeſſionis peruenerat. Vnde uero uenerit, & ex quo genere fuerit, non habeo modo dicere. In deſerto aũt quodam terræ Sennaar ſibi cellam fecerat, & ſacerdotij decorabatᷓ gratia. Barlaam huic ſeni nomen erat. Hic ergo reuelatione diuinitus ſibi facta, cognouit ea, quæ circa filiũ regis agebantur. Qui egreſſus de eremo, ad ſeculũ deſcendit: & mutato habitu ſuo ueſtimentisq; ſecularibus indutus, aſcendit nauē ad partes Indiæ profecturus: & negociatorē ſe eſſe ſimulans, applicuit ad ciuitatē, in qua regis filius palatiũ habebat. Ibiq; multis diebus cõmoratus, diligenter inquirebat de eo, & de his, qui miniſtrabant ei. Vt aũt didicit ſupradictũ pædagogum inter reliquos plus ei familiarē eſſe, accedens ad eum, ſeorſum ait illi: Cognoſcere te uolo domine mi, qm̃ negociator ego ſum, & de remota ualde regione huc ueni. Et eſt mihi lapis precioſus, cui ſimilis aliquādo inueniri non poſsit, & nulli uſq; modo hunc manifeſtaui. Tibi uero iam manifeſtũ facio, ſapientē te, atq; prudentē uirum conſiderans, rogans ut introducas me ad filiũ regis, & tradā illum ei. Omnibus enim bonis incomparabiliter

comparabiliter excellit. Valet quippe cęcis corde lumen conferre ſapien tię, aures ſurdorū aperire, & mutis uocē reddere, & ſanitatē infirmantib⁹ exhibere, ſtultis ſapiētiā dare, dęmones effugare: & totū, quod bonū eſt, & amabile, largiter ſe poſsidenti tribuere. Dicit ad eum pędagogus: Video te hominē ſtabilis, & prouectę prudentię, uerba aūt tua in immēſum te gloriari inſinuant. Lapides enim eximios, & precioſas margaritas minime tibi poſſum enarrare, quot uiderim. Habentes uero tales, quales dixiſti uirtutes, neq; uidi, neq; audiui, tamen oſtende mihi ipſum, & ſi eſt ſecundū uerbum tuū, mox inferā hunc ad regis filiū, & honores q̄ maximos, & munera ſuſcipies ab ipſo. Priuſq; tamen certificer ueraci oculorū uiſione, impoſsibile eſt mihi domino meo regi de te manifeſta hęc eximia nunciare. Barlaam uero ait: Bene dixiſti, neq; uidiſſe aliquando, neq; audiſſe te tales uirtutes, & operationes. Nam ſermo, qui a me prōptus eſt, non de re qualicunq; eſt, ſed de mirabili quadā, & magnifica. Quoniam uero petiſti uidere iſtum, audi uerba mea. Lapis iſte precioſus cū prędictis operationibus, & uirtutibus, adhuc habet & iſtam uirtutē. Nō ualet contemplari eum fortuito, qui ſanā non habet oculorū uiſionem, & integrā, caſtum etiā corpus, & nullo modo inquinatū. Si enim aliquis iſta duo nō bene habet, temerarie inſpiciet precioſum lapidē iſtum, & iſtā iam, quā habet, uiſibilem uirtutē, & mentem perdet. Ego uero cū expers non ſim artis medicinalis, conſidero oculos tuos ſanos non eſſe, & uereor ne & huius, quā habes, uiſionis priuationē incurras, & ego tibi tāti mali author exiſtā. Filium aūt regis audiui uitam quidē ducere pudicam, oculos uero pulcherrimos & ſanos, & clare uidentes habere. Quapropter illi oſtēdere theſaurū iſtum confiſus ſum. Tu ergo nō negligenter de hoc diſponas, neq; re tali dominū tuum priues. Ille aūt dixit ad eum: Si ſic iſta ſe habēt, noli mihi lapidē oſtendere. In peccatis etenim multis uita mea ſorduit, neq; uiſionē oculorū incolumē, ſicut dixiſti habeo. Sed ego tuis adhibendo fidem ſermonibus, notificare iſta domino meo regi non pigritabor. Dixit iſta, & ingreſſus, diligenter omnia filio regis annunciauit. Ille aūt ut audiuit ſui uerba pędagogi, gaudio quodam, & lętitia ſpirituali ſenſit cor ſuum aſpiratum, & anima illius diuinitus illuſtrata eſt. Iuſsit itaque ſtatim introduci uirum.

Igitur poſtq; introiuit Barlaā, ſalutauit eū. Tunc præcepit eū ſedere, & pædagogū abſcedere. Quo diſcedente, dixit Ioſaphat ſeni: Oſtende mihi lapidē precioſum, de quo quædā magnifica & mirabilia te dicere meus narrauit pædagogus. Tunc Barlaā ſic fari cœpit ad illū: Iniuſtū eſt, ô rex, falſo ac temerarie aliqd me dicere tuæ excellenti gloriæ. Cuncta etenim quæ tibi de me manifeſtata ſunt, uera exiſtunt & indubitabilia. Sed niſi prius experimentū tuæ capiā prudentiæ, incongruū eſt myſteriū hoc tibi manifeſtare. Ait enim dñs meus: Exijt, qui ſeminat, ſeminare: Et dū ſeminat, alia quidē ceciderunt ſecus uiā, & uenerunt uolucres, & comederunt illa. Alia uero ceciderunt in petroſa, ubi non erat terra multa, & confeſtim exorta ſunt, eo ꝙ non haberent profundā terrā: Sole uero exorto, æſtuauerunt: & quia non habebant radicē, aruerunt. Alia uero ceciderūt inter ſpinas, & ſurgentes ſpinæ, ſuffocauerunt ea. Alia ceciderunt in terrā bonā, & dederunt fructū cētuplū. Si ergo terrā inuenero in corde tuo fructiferā, & bonā, non tardabo diuinū ibi ſeminare ſemen, & magnū myſte-

rium tibi reuelare. Si uero petroſa hæc, & ſpinoſa eſt, & uia conculcabilis
omni uolenti, melius eſt nequaꝗ hoc ſalutare in illa ſpargere ſemen, & in
direptionē ipſum ponere uolucribus, & beſtijs; ante quas omnino nō ꝓij
cere margaritas, mandatū accepi. Sed confido de te meliora & uiciniora
ſaluti, qa & lapidem uidebis precioſum: & radio luminis eius, lux & ipſe
mereberis effici, & fructū afferes centeſimū. Propter te enim laborem ſu-
ſtinui, & longam peragraui uiam, ut oſtendam tibi, quæ nunquam uidi-
ſti, & doceam te, quæ non audiſti.

Dixit aūt ad eum Ioſaphat: Ego quidē uenerande ſenex, deſiderio quo
dam, & amore incōpræhenſibili, quæro ſermonē audire nouū aliquem,
& bonū: qa ignis intrinſecus in corde meo exardeſcit, fortiter urens me,
& incitans ad diſcendas quaſdā neceſſarias quæſtiones. Non enim hacte
nus hominē reperi, qui de his me potuerit inſtruere. Sed ſi inuenero ſapiē
tem aliquem, & audiero ab eo uerbū ſalutis, nequaꝗ uolucribus (prout
æſtimo) ſiue beſtijs illud dabo, neq; petroſa, aut ſpinoſa terra, ſicut dixi-
ſti, apparebo, ſed gratanter accipiam, & ſapienter ſeruabo. Tu uero, ſiqd
tale noſti, non abſcondas a me, ſed indica mihi. Nam qm̄ audiui te de ter
ra longinqua ueniſſe, ſenſit anima mea, & bonæ ſpei factus ſum, quia per
te, quod iā diu deſideraui, aſſequar: idcirco mox ingredi feci te ad me, li-
benterq; ſuſcepi, quaſi aliquē de familiaribus, & coætaneis meis: ſi tamē
non de mea ſpe fallar. Tunc Barlaam ait: Hoc bene feciſti, dignumq; re-
gali fuit magnificentia, quoniam non apparenti intendiſti paruitati, ſed
reconditæ factus ſpei es.

Nam quidā rex fuit magnus, & glorioſus; Et factū eſt, procedente illo
in curru deaurato cū regali obſequio, obuiaſſe illi duos uiros, attritis, &
ſordidis indutos ueſtibus, attenuatos macie, & pallidas facies habentes.
Rex autem ilico cognouit eos maceratione corporis, & exercitij ſudori-
bus carnem conſumptā habentes. Vt ergo uidit illos, deſiliens confeſtim
de curru, & in terrā procidens, adorauit: & ſurgens amplexatus eſt eos,
& affectuoſe oſculatus. Magnates uero illius, ac proceres de hoc ualde
indignati ſunt, arbitrantes eū feciſſe indigna regali gloria, non tñ auſi illū
in facie repræhendere, germano fratri eius ſuggeſſerunt, ut ei loquereť, ne
tantæ excellentiæ diadematis tantam inferret contumeliā. Qui cum fratri
iſta diceret, & regis inutilē (ut ſibi uidebatur) humiliationem repræhende
ret, ei rex reſponſum dedit, quod tamen ille non intellexit. Conſuetudo
autem erat illi regi, quando ſententiā mortis contra aliquē dictabat, præ-
conem ante ianuā illius cū tuba huic officio deputata, mittere, cuius uoce
cognoſcebant omnes, mortis reū illum exiſtere. Veſpere igiť ueniente, mi-
ſit rex buccinā mortis tubicinare ante ianuam domus fratris ſui. Vt ergo
audiuit ille tubam mortis, de ſua ſalute deſperauit, & tota nocte ſua di-
ſpoſuit. Summo uero diluculo, nigris, ac lugubribus indutus ueſtibus, cū
uxore, & filijs pergit ad fores palatij, flens, & lugens. Quem rex ad ſe in-
gredi fecit, & uidens eū ita lugentē, ait illi: O ſtulte, & inſipiens, ſi tu ſic ti
muiſti præconem germani fratris tui, aduerſus quem teipſum nihil deliqſ
ſe cognoſcis: qūo mihi repræhenſionem intuliſti, quia in humilitate ſaluta
ui, & oſculatus ſum præcones dei mei, ſonorabilius tuba mortem mihi ſi-
gnificantes, & terribilē domini occurſum, cui multa, & magna meipſum
peccaſſe conſcius ſum? Ecce deniq; tuam arguens inſipientiam, iſto uſus

rum modo. Nunc uero & illorũ, qui te ad meam ſubmiſerunt repræhenſionem, ſtultitiam omnibus modis aperte arguere curabo. Et ita inſtruẽs fratrem ſuũ, domũ remiſit. Præcepit aũt fieri de lignis arcellas quatuor, et duas quidẽ undiq; auro coopertas, oſſaq́; mortuorũ putentia mittens in eis, aureis obfirmauit ſeris. Alias uero duas pice, & bitumine liniens, repleuit lapidibus precioſis, & inæſtimabilibus margaritis, & omniũ unguentorum odoribus, funiculisq; cilicinis aſtrinxit. Deinde accerſiri fecit reprę henſores ſuos, magnates uidelicet illos, ac proceres, & poſuit ante eos ipſas arcellas, ut æſtimarent quanto quidẽ iſtæ, quãto uero illæ precio ſunt dignæ. Illi itaq; duas quidem deauratas, quia precij maximi ſunt, iudicauerunt. Expedit enim (inquiunt) in ipſis diademata regalia reponi. Quæ uero illita pice, & bitumine fuerant, uili quodam, & exili precio dignas dixerunt. Rex aũt dixit ad illos: Sciebã & ego talia uos eſſe dicturos. Exterioribus enim oculis exteriora cernitis. Et tñ non ita oportet facere, ſed internis oculis intrinſecus recondita expedit uidere, ſiue honorẽ, ſeu contumeliam. Et mox præcepit ut aperirẽt arcellæ deauratæ: Reſeratis igiť illis, dirus quidam fœtor exhalauit, & fœdiſsimus uiſus eſt aſpectus. Ait ergo rex: Iſte typus eſt eorũ, qui ſplendidis quidẽ induunť ueſtimentis, multa uero gloria & potentia ſunt elati, ſed intrinſecus mortuis, ac fœtentib9, malignisq; operibus referti ſunt Deinde piceatas, bituminatasq́; præcipiens diſſolui, & aperiri, cunctos q̄ aderant, lætificauit eorũ, quæ intus repoſita erant, ſplendore, & odore. Tunc ait ad illos: ſcitis q̄bus ſimilia ſunt iſta? humilib9 illis, qui uilibus operti erant ueſtimentis, quorũ uos exteriorem attendentes habitũ, contumeliam putaſtis, me aũt proſtraui ante faciem illorũ in terram ad orationem. Ego uero intellectualibus oculis reuerentiam illorũ, & decorem conſiderans animarũ, glorificatus ſum quidẽ horũ tactu, omniq́; corona: & uniuerſa regali purpura precioſiores iſtos exiſtimaui. Illos igiť ita confundens, docuit ne errarent in his, quę foris apparent, ſed interna attenderent. Secundũ illũ itaq; pium, ac ſapientem regem tu quoq; feciſti, bona ſpe ſuſcipiens me: quæ te non decipiet, ſicut ego æſtimo. Dixit aũt ad eũ Ioſaphat: Iſta quidem omnia bene, & conuenienter dixiſti. Sed illud uolo diſcere, quis eſt dñs tuus, quẽ in initio ſermonis de ſemine illo dixiſſe aſſeruiſti? Rurſus igiť repetens ſermonẽ Barlaam, dixit: Si meũ uis dñm agnoſcere, dominus eſt Ieſus Chriſtus, unigenitus filius dei, beatus, & ſolus potens, rex regũ, & dñs dominantiũ, qui ſolus habet immortalitatem, & lucẽ habitat inacceſsibilem, cũ patre, & ſpiritu ſancto glorificandus. Non enim ſum ego de illis, qui multos iſtos, & inordinatos deos uocant, & inanimata hæc, & ſurda colunt idola: ſed unũ deum cognoſco, & confiteor, in tribus perſonis glorificandũ, patrem inquã, & filiũ, & ſpm̃ ſanctum, in una uero natura, & ſubſtãtia, in una gloria, & regno indiuiſo. Ita ergo in tribus perſonis unus deus ſine initio eſt, & ſine fine æternus, ſempiternus, increatus, inconuertibilis, incorporeus, inuiſibilis, incircunſcriptus, inæſtimabilis, bonus, & iuſtus ſolus, qui cuncta de nihilo conſtituit, uiſibilia, & inuiſibilia. Primũ quidem inuiſibiles uirtutes, & cœleſtes innumerabiles quaſdam multitudines, & incorporales adminiſtratorios ſpiritus magnitudinis dei: deinde inuiſibilẽ mundũ iſtum, cœlũ uidelicet, & terrã, & mare, quę & luce illuminans exornauit Cœlũ q̄dem ſole, & luna, & ſtellis; terram uero uarijs uirgultis, et diuerſis

animalibus; mare iterũ multiplici natatiliũ genere: Hęc omnia ipſe dixit, & facta ſunt: ipſe mandauit, & creata ſunt. Deinde formauit hominẽ manibus ſuis, puluerẽ quidem ſumens de terra ad formationẽ corporis, animam uero rationalẽ, & intellectualem per propriam inſufflationem ei tribuens. Quæ ſcd'm imaginẽ quidem, & ſimilitudinẽ dei, creata fuiſſe ſcribitur. Secundũ imaginem qdem, propter intellectũ, & liberũ arbitriũ: ſecũdum ſimilitudinẽ uero, propter uirtutis (prout poſsibile eſt) ſimilitudinẽ. hunc hominẽ libero arbitrio, & imortalitate beatificans, regẽ ſuper terrã conſtituit. Fecit autẽ ex ipſo fœminam, & adiutricẽ ſibi ſimilẽ. Plantauit etiam paradiſum uoluptatis in oriente, lætitia, & omni delectatione plenum, & poſuit in illo hominẽ, quem formauerat, omniumq́ qdem ſibi diuinarum arborũ præcepit libere participari. De una uero ſola ne penitus guſtarent, mandatũ poſuit, quæ lignũ dinoſcentiæ boni, & mali uocatur, ſic dicens: Quocunq; die guſtaueritis ex ea, morte moriemini. Vnus uero de prædictis angelicis uirtutib⁹, unius exercitus prælatus, nequaq; in ſeipſo a creatore malitiæ naturaliter habens ueſtigiũ, ſed in bono factus, libera arbitrij uoluntate conuerſus eſt de bono ad malũ: & elatus ſuperbia, rebellare uoluit contra dñm & Deum ſuũ, propter quod deiectus eſt de ordine ſuo, & dignitate, & pro beata gloria illa, & angelica nuncupatione, diabolus uocaẽ, & ſatanas nominaẽ. Proiecit enim eum Deus, ceu indignum ſuperna gloria. Euulſa eſt aũt cum eo, & deiecta multitudo magna ordinis angelorũ, q ſub ipſo erant. Qui mali effecti propria uoluntate, & bono derelicto, apoſtaſiam imitantes principis ſui, dæmones nominati ſunt, uelut erronei, & deceptores. Abnegans ergo omnino bonũ diabol⁹, ac malignam arripiens naturam, inuidiã ſuſcepit aduerſus hominẽ, cernẽs ſeipſum qdem de tali gloria expulſum, illũ uero ad huiuſmodi honorẽ ſublimatum, callide ingrebat qũo priuaret eũ beata illa conuerſatione. Serpentem igiẽ inſtrumentũ ſuæ deceptionis arripiens, per ipſum locutus eſt mulieri, & ſuadens ei comedere de prohibito ligno iſto ſpe deificationis, per ipſam decepit & Adã. Sic protopiaſto ſeducto, & comedente de ligno inobedientiæ, exterminatus eſt de paradiſo deliciarũ a creatore, & probata illa uita, & fœlici conuerſatione, in miſeriam hanc, et erumnoſam (heu mihi) uitã corruit, et morte demũ condemnatus eſt. Hinc uirtutẽ diabolus accipiens et uictoria elatus, et multiplicatis ſuper terram hominibus, oẽm malitiæ uiam eis indidit. Amputare uero multã peccati enormitatem uolens omnipotens Deus, diluuiũ induxit ſuper terram, diſperdiditq; Omnẽ animam uiuam. Vnũ uero ſolũ inueniens iuſtũ in generatione illa, hunc cũ uxore et filijs in arca quadã ſaluans, ſolũ ſuper terrã conſtituit. Cum aũt cœpiſſet iterũ in multitudine genus hominum dilatari et creſcere, obliti ſunt deũ, et in deteriorem proficientes impietatẽ, diuerſisq́ irretiti ſceleribus, ac execrabilib⁹ corrupti impietatibus, in omnem prorſus errorẽ diſperſi ſunt. Alij nanq; cuncta ſponte ſua fieri putauerunt, et ſine prouidentia regi, quaſi nullo exiſtente dño. Alij fortunam putauerunt, fato totũ concedentes. Alij plures deos malos, & uitioſos coluerũt, ut haberent eos ſuorũ uitiorum, & malarũ actionũ authores. Quorum et formas figurantes, erexerunt ſtatuas, ſurdaq́, & inſenſata idola, & concludentes ea in tẽplis, adorauerunt, ſeruientes creaturæ potius, quã creatori. Alij uero ſoli, & lunæ, & ſtellis, quæ poſuit deus ad lucẽ præbendã

terreno

terreno huic mundo, cũ ſint inanimata, & inſenſibilia, prouidentia creatoris illuminata & gubernata. Alŋ aũt igni & aquis, et cæteris elemẽtis terræ & inanimatis et inſenſibilib⁹ ſeruierunt, & non erubuerunt animati et rationales, talia colere. Alŋ beſtŋs et reptilibus et pecudibus quadrupedibus cultũ exhibebant, irrationabiliores his, quæ colebant, ſemetipſos oſtendentes. Alŋ uero quorũdam hominũ turpiũ, et infirmorum imagines fecerunt, & iſtos deos inuocauerunt, alios qdem eorũ maſculos, quoſdã autẽ fœminas nominantes, quos ŋdem ipſi expoſuerunt adulteros fuiſſe, & homicidas, iracundos, & inuidos, & furibundos, parricidas, & fratricidas, fures, & raptores, claudos, & debiles, ueneficos, & furioſos; et horum quoſdam qdem propria morte defunctos, quoſdam uero fulmine ictos, & in animalia transformatos, ad execrabiles et turpes uſus exercẽdos. Vnde aſſumentes homines exẽpla & occaſiones a dŋs ſuis, ſine timore contaminabant omni imunditia. Et tetra tegebat obſcuritas genus noſtrum in illis temporibus, & non erat, q intelligeret, non erat q requireret Deũ. Abraham aũt qdam in illa generatione ſolus inuentus eſt, q ſenſus animæ habebat incolumes, q contẽplatione creaturarũ cognouit creatorem. Conſiderando.n. cœlum, et terram, et mare, ſolem, et lunam et cætera, admiratus eſt congruentiſſimũ ornatũ iſtum. Videns aũt mundum, et quæ in illo ſunt omnia, non per ſemetipſa facta fuiſſe, et conſeruari exiſtimauit, neq; elementis terræ, neq; inanimatis idolis cauſam talis ornatus attribuit, ſed uerũ Deum per iſta cognouit, et ipſum eſſe authorẽ, et creatorem omniũ intellexit. Suſcipiens autem hunc gratanti, et recto iudicio Deus, manifeſtauit ei ſemetipſum, non ſcđm ſubſtantiam ſuam, (Deũ.n. uidere, humanæ naturæ impoſsibile eſt) ſed diſpenſatiuis qbuſdam theophanŋs, ſicut nouit ipſe; et perfectiorẽ ſcientiam ponens in anima eius, glorificauit, et familiarem ſibi famulũ effecit. Qui et per ſucceſiones his, q ex eo nati fuerunt, tranſmittens fidei pietatẽ, eos uerũ cognoſcere deum edocuit. Propter quod et in multitudinẽ innumerabilẽ creſcere ſemẽ illius domino bene cõplacuit, et populũ peculiarem ſibi nominauit, et de ſeruitute eos Ægyptiaca, et poteſtate Pharaonis cuiuſdã tyranni, ſignis, & prodigŋs terribilib⁹, & præcipuis eduxit per Moſen, & Aarõ uiros ſanctos, & gratia prophetiæ glorificatos. Per quos Ægyptios afflixit digne ſatis ob illorũ malitiam, et Iſraelitas (ſic.n. populus ille, q de Abraham ſtirpe deſcenderat, uocabat) per mare rubrũ, quaſi per aridam, diuiſis aquis traduxit, et quaſi murus a dextris, et a ſiniſtris exiſtentibus. Pharaonem uero, et Ægyptios poſt ueſtigia ipſorũ ingreſſos, reuerſæ aquæ ſubito perdiderunt. Deinde miraculis eximŋs, et diuinis manifeſtationib⁹ per annos quadreginta deducens populũ in deſerto, et pane cœleſti alens, legẽ dedit in tabulis lapideis diuinitus ſcriptã, quam dedit in manu Moſi ſuper mõtem, typũ, et figuram futurorũ habentem, ab idolis qdem, et omnibus malis actibus homines prohibentem. Solũ namq; docet uerũ colere Deum, et bonis operibus inhærere. Talia igitur prodigia operãdo, introduxit eos in bonam quandam terram, quam olim patriarchæ illi Abraham promiſerat ſe daturum, et ſemini eius. 8

Lex uetus ſolum docet uerum colere deum, et bonis operibus inhærere.

Longum eſt aũt enarrare, quanta eis oſtẽdit magnalia & miracula glorioſa, & præcipua, quorum non eſt numer⁹. Per quæ omnia id ſtudŋ fuit, ut ab omni execrabili idolorum ſeruitute, & actione genus hominum ab-

ſtraheret,& ad antiquum ſtatum reduceret. Sed adhuc ſpontanea uoluntate regnauit mors in hoībus,tyrannide diaboli condemnationi inferni omnia tranſmittens. In talem ergo ærumnam & miſeriam cum deueniſſemus,non deſpexit nos Deus, q̃ de nihilo nos creauerat, neq; dimiſit in finem perire opus manuum ſuarum:ſed per uoluntatẽ Dei patris unigenitꝰ filius uerbũ Dei, q̃ eſt in ſinu patris, conſubſtantialis, & coæternus ei, & ſpiritui ſancto, q̃ erat in principio apud Deum,& Deus erat,condeſcendit ſeruis ſuis condeſcenſione ineffabili,& incomprehenſibili:& Deus exiſtẽs perfectus,factus eſt homo perfectus,de ſpiritu ſancto, & Maria ſemp uirgine Dei genitrice,ſine ſemine uiri,ac coniunctione, intra uirginis intacta uiſcera conceptus,ſed de ſpiritu ſancto, ſicut & ante conceptionem unus archangelorum miſſus eſt, annũcians uirgini extraneam conceptionẽ illam,& ineffabilem partũ. Sine ſemine enim conceptus eſt filiꝰ dei de ſpiritu ſancto, & compingens ſibimetipſi in utero uirginis animatam carnem anima rationali,& intellectuali, proceſſit in una perſona. Sed in duabus naturis perfectus Deus, & perfectus homo incorruptam uirginitatẽ genitricis etiam cuſtodiens poſt partũ, & in omnibꝰ ſimilis nobis paſsibilis factus,abſq; peccato, infirmitates noſtras ſuſcepit, & languores portauit. Nam q̃a per peccatũ mors introiuit in mundum,oportebat eũ,q̃ redẽpturus erat mũdum,ſine peccato eſſe,& non morti p̃ peccatum addictũ. Per triginta uero annos cum hominibus eſt cõuerſatus,& baptizatus eſt in Iordane flumine a Ioãne uiro ſancto; & omnibꝰ prophetis excellentiore. Baptizato uero ipſo,uox delata eſt cœlitus a Deo patre, dicens: Hic eſt filius meꝰ dilectus,in quo mihi bene complacui. Spiritus etiam ſanctꝰ in ſpecie colũbæ deſcendit ſup ipſum. Et ex tunc cœpit ſigna facere magna & mirabilia,mortuos uidelicet ſuſcitando,cæcos illuminãdo,dæmones fugando,ſurdos,& mutos,& debiles curando,leproſos mũdando,et noſtram inueteratam naturam interiꝰ,& exterius renouando, operibuſq; erudiendo,& docendo uirtutis uiam,a corruptione q̃dem renouando,ad æternam uero uitam perducendo. Vnde & diſcipulos elegit duodecim, quos & apoſtolos uocauit,& omnibꝰ prædicare cœleſtem conuerſationem præcepit,quam uenerat ſuper terram oſtẽdere,& nos humiles,et terrenos ſua diſpenſatione cœleſtes facere. Inuidia uero mirabilis illiꝰ,& deo dignæ conuerſationis,& innumerabiliũ miraculorũ, pontifices & principes Iudæorũ,inter quos conuerſabãt,contra illũ inſanientes,q̃bus prædicta mirifica ſigna faciebat,immemores omnium, morte eũ cõdemnauerũt. Vnum diſcipulorum eius ad traditionẽ rapientes,tenuerunt dñm, & gentibus tradiderũt,uitam uidelicet omnium,qui hæc oīa ſpontanea uoluntate ſuſcepit. Venit enim propter nos omnia pati,ut nos a paſsionibꝰ liberaret. Multa uero in ipſum exercentes,ad ultimũ in cruce ſuſpenderũt. Et omnia ſuſtinuit natura carnis,quam ex nobis accepit. Duarum nanq; naturarum erat,diuinæ ſcilicet,& humanę. Humana q̃dem natura paſſa eſt, diuina uero impaſſibilis extitit,& immortalis. Crucifixus eſt igit̃ carne dominus noſter Ieſus Chriſtus ſine peccato. Peccatum enim non fecit, nec inuentus eſt dolus in ore eius. Propter peccatum enim,ſicut prædixi,mors introiuit in mũdum. Nam propter nos carne mortuus eſt, ut nos a mortis liberaret tyrãnide. Deſcendit in infernũ,& hũc conterens,a ſeculo cõcluſas illic iuſtorum animas liberauit. Poſitus in ſepulchro,tertia die reſur-

rexit ſuperando mortem, & nobis uictoriam donauit aduerſus eam. Et incorruptibili carne reſurgens incorruptionis largitor, apparuit diſcipulis, pacem donans illis, & per ipſos omni humano generi. Poſt dies aũt quadraginta cœlos aſcendit, & ibi ſedet in dextera patris: unde uenturus eſt iterum iudicare uiuos, & mortuos, & reddere unicuique ſecũdum opera ſua. Poſt glorioſam uero ſuam in cœlos aſcenſionẽ, miſit paracletum ſpm̃ ſuper ſanctos diſcipulos ſuos in ſpecie ignis; & cœperũt uarijs linguis loqui, prout ſpũs ſanct⁹ dabat eis pronũciare. Exinde gr̃a illius diſperſi ſunt in omnes gentes, & prædicauerũt catholicam fidem, baptizantes eos in noĩe patris, & filij, & ſpũs ſancti, & docentes ſeruare oĩa mandata ſaluatoris. Illuminauerunt ergo gentes, quæ prius errabãt, & ſuperſtitioſum errorẽ idolorũ deſtruxerũt. Nõ ferẽs igĩt hoſtis antiquus ſuam deiectionẽ, bella etiam nũc aduerſus nos Chriſti fideles excitat, ſuadens ſtultos, & inſipientes adhuc ſeq̃ idololatriam. Sed uirtu eius infirmata eſt, & frameæ illius defecerũt in finem Chriſti uirtute. Ecce tibi dominum meũ, & deũ, & ſaluatorem per modica uerba notificaui. Perfectius uero cognoſces, ſi gratiam ipſius ſuſceperis in anima tua, & ſeruus illius fueris factus.

Vt ergo audiuit uerba iſta regis fili⁹, lumẽ illuſtrauit eius animam. Qui ſurgens de throno ſuo, præ gaudio cõplexatus eſt Barlaam, & ait ei: Forte iſte eſt, (ſicut ego exiſtimo) reuerendiſſime hoĩum, lapis iſte precioſiſſimus, quẽ in myſterio conuenienter ſatis contines, non omni cernere uolenti oſtendens, ſed q̃bus ſani ſunt hominum ſenſus. Ecce enim, ut hæc uerba ſuſcepi auditu, lumen dulciſſimum ingreſſum eſt cor meũ, & graue illud triſtitiæ uelamen, multo iam tempore ſuperpoſitũ menti meæ, ſtatim ſublatum eſt. Si ergo iſta bene perpendi, nũcia mihi. Si autem & melius aliquid illis, quæ dixiſti, cognoſcis, ne differas confeſtim manifeſtare mihi.

Rurſus ergo Barlaam reſpondit: Etiam domine mi rex, hoc eſt magnũ myſterium, quod abſconditum eſt a ſeculis, & a generationibus, nouiſſimis uero temporib⁹ manifeſtatũ eſt generi humano. Cuius manifeſtationem prænũciauerũt multi prophetæ, & iuſti ſpũs ſancti gratia illuminati, multifariæ, multiſq; modis. Et omnes interiorẽ ſalutẽ a longe ſpeculantes, deſiderabant hanc præſentẽ uidere, & non uiderunt, ſed nouiſſima generatio iſta meruit ſuſcipere ſaluatorẽ. Igĩt q̃ crediderit, & baptizat⁹ fuerit, ſaluus erit. Qui uero non crediderit, condemnabĩt. Ioſaphat uero ait: Omnia, quæ dixiſti, indubitanter credo, & quem annũcias, glorificabo Deum; tamen enucleati⁹ iſta mihi expone, & quicq̃d oporteat facere, diligentius edoce: necnon etiam baptiſmum quid ſit, quod fideli ſuſcipiendum dixiſti, conſequenter inſinua.

Barlaam uero reſpondit ei: Sanctæ huius, & immaculatæ Chriſtianorum fidei radix, & ſtabile fundamentũ, diuini baptiſmatis eſt gratia, cunctorum a natiuitate peccatorum emundationẽ faciens, & perfectiſſimam ablutionem ſubintrantium malitiæ pollutionũ. Sic enim ſaluator mandauit, ut per aquam regeneremur, & ſpm̃, & in antiquã reuertamur dignitatem, per orationem uidelicet, & ipſi⁹ ſaluatoris inuocationem, atq; ſpiritu ſancto ſuperueniente. Baptizamur itaq; iuxta ſermonẽ domini, in noĩe patris, & filij, & ſpũs ſancti. Sicq; ſpũs ſancti gr̃a habitat in anima baptizati, eum illuminando, & ad dei imaginẽ, & ſimilitudinẽ renouãdo. Tũc omnia uetera nequitiæ opera abijcientes, compaginamur Deo, & initium

purioris conuerſationis facimus: ut et cohæredes ſimus ad incorruptionẽ regeneratorũ, et æternam ſalutẽ capiamus. Sine baptiſmate uero nullus bonam ſpem ualet adipiſci, ſi cunctis ẽt bonis polleat operibus. Sic.n.ad ſaluationem generis noſtri, homo factũ Dei uerbum dixit: Amen amen dico uobis, niſi renati fueritis ex aqua, et ſpiritu ſancto, non intrabitis in regnum cœlorũ. Ideo ante omnia rogo te, quatenus in anima tua fide ſuſcepta, accedas ſine mora ad baptiſmũ toto mentis deſiderio, et nullo modo hoc agere differas. Periculoſa enim ẽſt dilatio, eo ꝙ incertus eſt mortis terminus. Ioſaphat autem dixit ad eũ: Et quæ eſt bona ſpes illa, quam dixiſti ſine baptiſmate non adipiſcendam? Quidue eſt illud, quod regnũ cœlorum appellas? Vnde ẽt incarnati dei uerba tu audiſti? Quis eſt aũt incertus terminus, de quo ſolicitudo multa cordi meo infixa, in triſtitia, et doloribus cõſumit carnes meas, etiamq; ipſorũ oſsium fortitudinem comedit? Vtrũ morientes in nihilũ diſſoluimur homines? aut ſi eſt alia quælibet uita, poſtq; hinc exitur? Hæc et his ſimilia diſcere uehemẽter concupiſco.

Barlaam uero tales his reſponſiones dedit: Bona qdem ſpes quam dixi, regni cœlorum eſt. Hæc tñ linguæ humanæ extat prorſus ineffabilis. Ait enim ſcriptura: Quæ oculus non uidit, et auris nõ audiuit, et in cor hominis non aſcendit, quæ præparauit Deus diligentibus ſe. Qñ uero digni effecti fuerimus deponere hanc carnis corruptibilitatem, et craſsitudinẽ, ac beatitudinem illam aſſequi, tunc ipſe, q hanc ſpem nobis tribuit, docebit, et notificabit bonorũ illorum gloriam, quæ ſenſum ſuperat omnẽ, et ineffabile lumen, ac perpetuam uitam, et cũ angelis conuerſationem. Si enim Deo coniungi digni fuerimus, in quantum humanæ poſsibile eſt naturæ, omnia cognoſcemus per ipſum, quæ modo ignoramus. Hoc.n.ego ex diuinitus inſpiratarum ſcripturarũ inſtructus doctrina, omnium maxime regnũ cœlorũ facio propinquius eſſe contemplationi ſanctæ, et indiuiduæ trinitatis, & inacceſsibili lumine eius illuſtrari, clariusq; & lympidius reuelata facie illius gloriam ſpeculari. Si.n. poſsibile eſſet, gloriam illam, & lucem, & ineffabilia bona illa exhibere uerbo, nihil eſſet mirabile. Sed neq; eſſent magna, & præcipua, ſi nobis terrenis, & corruptibilibꝰ, & grauem iſtam, ac paſsibilẽ carnem geſtantibus, liceret cogitatione compræhendere, aut uerbo demonſtrare. His ergo ſic cognitis, fide ſola ſuſcipe indubitanter nihil fictũ habere, & per opera bona feſtina ad immortale regnum peruenire. Ad quod cũ perueneris, addiſces perfectionẽ. De his uero quæ interrogaſti, qũo nos incarnati Dei uerba audiuimus, per ſacra euangelia noueris nos hæc omnia didiciſſe. Sic.n. ſanctus ille liber uocatur: qm̃ imortalitatem, & incorruptionem & uitam æternam, & peccatorũ remiſsionem, & regnũ cœlorum mortalibus nobis, & corruptibilibus, et terrenis euangelizat. Quę conſcripſerunt illi, q uiderunt, & miniſtri ſermonis fuerunt, quos diſcipulos, & apoſtolos ſaluator noſter Chriſtus elegit. Et tradiderunt nobis in ſcripto poſt glorioſam illius in cœlo aſcenſionem, ſuper terram uidelicet ipſius conuerſationẽ, doctrinamq; eius & miracula, quantũ ex his ſcripturæ tradi ſufficiebat. Sic.n. in fine ſermonis pręcipuus diuinorũ illorum euangeliſtarum dixit. Sunt (inqt) & alia multa, quæ fecit Ieſus, quæ ſi ſcribantur per ſingula, nec ipſum arbitror mundũ capere eos, q ſcribendi ſunt, libros. In iſto ergo diuinorũ euangeliorum libro continetur incarnationis, demonſtrationis, miraculorumq; ipſius hiſtoria,

9 *Ecce fidem & opera bona per quæ duo ad immortale regnũ poſſumus peruenire. Nõ ergo ſufficit unum ſine altero. Quod nota contra nouos hæreticos.*

ſtoria,ſpiritu dei ſcripta. Dende & de uenerãda ipſius paſsione, quã ſuſtinuit propter nos dñs,ſanctaq; tertia die facta reſurrectione,et in cœlos aſcenſione,inſuper & de glorioſo,ac terribili ipſius ſecundo aduentu. Venturus eſt etenim iterũ filius dei in terram cum gloria ineffabili, & multitudine cœleſtis exercitus iudicare genus noſtrum,& reddere unicuiq; ſecũdum opera ſua. Hominem nanque ab initio deus de terra formans, ſicut & antea dixi,inſpirauit in eũ ſpiraculum uitæ, quod anima rationalis, & intellectualis appellatur. Quoniam uero in mortem condemnati ſumus, omnes moriemur,& nullus eſt hominum,qui hunc calicẽ euadere poſsit.
Eſt autem mors,animæ ſeparatio a corpore. Illud enim corpus de terra formatum,ſeparatum ab anima,in terrã reuertiť, de qua ſumptũ eſt, & corruptum diſſoluiť. Anima uero ambulat, ubi creator præcepit, magis autem,ſicut ipſa hoſpitium ſibimetipſi præparauit,cum adhuc eſſet in corpore. Nam quemadmodũ quis conuerſabitur hic,recepturus eſt ibi. Deinde pòſt plurimos annos ueniet Chriſtus de⁹ noſter in maieſtate terribili & inenarrabili,ut mundũ iudicet. Cuius timore uirtutes cœlorũ mouebũtur, et cũcti angelorũ exercitus cum tremore ſtabunt in conſpectu eius. Tunc in uoce archangeli,& tuba Dei reſurgent mortui, & aſsiſtent illius throno terribili. Eſt autem reſurrectio, coniunctio animæ rurſus, & corporis. Ipſum ergo corpus,quod corrumpitur, & diſſoluiť,id ipſum reſurget incorruptũ. Et nulla incredulitatis tibi de hoc ſubintret hæſitatio. Non enim eſt impoſsibile ei, qui de terra ab initio formauit illud, denuo conuerſum in terram,de qua ſumptum eſt, ſecũdum eiuſdem conditoris ſententiam iterũ reſuſcitare. Si enim cõſiderare uolueris, quanta de nihilo fecit deus,ſufficiens erit tibi illa demonſtratio. Etenim terram accipiens fecit hominem;terram, quæ prius non erat. Quomodo ergo terra facta eſt homo? Quomodo uero ipſa,cũ non eſſet,creata eſt? Quale aũt ſub ſe fundamentũ habet? Quomodo uero ex ipſa irrationabiliũ prodierunt innumerabilia genera,totq; ſeminum,atq; arborũ ſpecies? Sed etiam nũc perpende noſtram generationẽ,cuius ſemen breue fundiť in uuluam ſuſcipiẽtem illud. Vnde igiť tanta huius animalis formatio? Ei ergo, qui de nihilo creauit hæc omnia,& adhuc creat,impoſſibile nõ eſt de terra mortua,& in puluerem redacta reſuſcitare corpora, & unuſquiſq; recipiat ſecũdum opera ſua. Operationis enim,inquit, præſens tempus eſt:futurũ, retributionis:qm̃ ubi iuſtitia dei monſtrareť,niſi reſurrectio futura eſſet? Multi.n. cum iuſti eſſent,plurimum in præſenti ſeculo tribulati, & uexati, demum uiolenter necati ſunt. Nonnulli uero cum fuiſſent impñ,& iniqui, in delitñs,& proſperitate præſentem uitam peregerunt. Deus autem, qm̃ bonus eſt, & iuſtus ſtatuit diem reſurrectionis, & iudicñ, ut reſumat quæq; anima proprium corpus. Malus qdem, q hic bona recepit, illic pro his quæ deliquit,torquebiť. Bonus uero hic pro peccatis ſuis afflictus, ibi bonorũ hæres efficieť. Audient(inquit dominus)hi,q in monumentis ſunt,uocem filñ Dei: & procedent,q bona fecerunt, in reſurrectionem uitæ:q uero mala egerunt,in reſurrectionem iudicñ. Quando & ſedes ponenť, & antiqu⁹ dierum,q creator eſt omnium,ſedebit,et libri aperienť, oĩum noſtrũ actiones,ſermones,cogitationes deſcriptas habentes,& thronus eius ut flammæ ignis eſt,ubi omnia occulta reuelabunť. Nullus ibi aduocatus aut pſuaſor uerborũ,aut falſa excuſatio,uel dignitatũ excellentia, aut acceptio

numerum, quæ rectum peruertere ſolet iudicium: Sed iuſtus ille & uerus iudex, lance iuſtitiæ omnia decernet, & actum & ſermonem, & cogitationem. Et ibunt q bona fecerunt, in uitam æternam, cũ angelis lætaturi, & ineffabilia bona recepturi: q uero mala egerunt, in damnationem æternam, quæ gehenna dicitur, & tenebræ exteriores, & uermis, q non dormit, & ſtridor dentiũ, & alia plurima tormenta. Atrociſsimum uero omnium, alienari a Deo, & proijci a dulciſsimo uultu eius, & gloria illa ienarrabili priuari, & oſtentui coram omni creatura fieri, et confundi confuſione finem non habitura. Nã poſt datam illam terribilẽ ſententiam omnia inconuertibilia manebunt, et imutabilia; neq; iuſtorum ſplendida conuerſatio eſt ulterius finẽ habitura, neq; peccatorum miſeria atq; cruciatuum pœna terminum ſortitura: neq; iudex poſt illũ celſior, neq; per opera bona ſatisfactio, non terminus alterius regenerationis, non alia quęlibet ars tunc ſubueniet cruciandis, perſeuerante illis cruciatu. Cum hæc ita ſe habeant, quales nos oportet eſſe in ſanctis conuerſationibus, et pijs actib⁹, ut effugere mereamur futuras minas, & ſtare a dextris filij dei? Ipſa eſt.n. ſtatio iuſtorũ. Peccatoribus uero a ſiniſtris miſerrima pars deputať. Dein de iuſtos qdem benedictos patris uocando, dñs in regnum ſempiternũ introducet: peccatores uero cũ ira, & maledictione eijciendo a facie ſua, manſueta quidem, & quieta, in amariſsimum pariter, & ſæuiſsimum præcipitabit tormentum æternum.

Tunc Ioſaphat dixit ad eum: Magnificas quaſdam, atq; mirabiles res mihi dicis, o, homo, multo timore pariter, & tremore dignas. Si hæc ita ſunt, & eſt rurſus poſt mortẽ, & in cinerem, & in puluerẽ diſſolutionẽ, reſurrectio, atq; generatio, bonorumq; gloria, & malorũ pœna; rogo, quæ eſt horũ aſſertio? & qũo nunc quod non uidet, diſcentes, ſic manifeſte, ſic conſtanter, & indubitanter creditis? Nam ea, quæ iam facta ſunt, etſi ipſi non uidiſtis, attamen ab hiſtoriographis audiſtis. Qũo uero de futuris talia magna, & immenſa prædicantes, firmã de ipſis habetis certitudinẽ?

Et ait Barlaam: Ex præteritis habemus futurorum certitudinem. Qui enim iſta prędicauerunt, in nullo a ueritate deuiauerunt, ſed ſignis, & prodigijs, & uarijs uirtutibus, quæ dixerant deſtruentes, ipſi de futuris narrauerunt. Sicut ergo hic nihil fatuum, aut fictũ docuerunt, ſed omnia ſplendidiora ſole fulſerunt, quæcunq; fecerunt, & dixerunt, ſic & ibi uera docuerunt, quæ & ipſe dominus noſter, & dominator Ieſus Chriſtus uerbo, & opere confirmauit. Amen amen (inquit) dico uobis, qm̃ uenit hora, quando mortui audient uocẽ filij Dei, & qui audierint, uiuent. Et iterũ: Venit hora, in qua omnes qui in monumẽtis ſunt, audient uocẽ filij Dei. Et procedent, qui bona fecerunt, in reſurrectionẽ uitæ: qui uero mala egerunt, in reſurrectionẽ iudicij. Et iterũ ait: De reſurrectione mortuorũ non legiſtis, quod dictũ eſt a Deo, dicente: Ego ſum Deus Abraham, & Deus Iſaac, & Deus Iacob? Non eſt deus mortuorũ, ſed uiuorũ. Sicut enim colligunẽ zizania & igni cõburunť, ſic erit in conſumatione huius ſeculi. Mittet filius Dei angelos ſuos, & colligent omnia ſcandala, id eſt, eos, qui faciunt iniquitatẽ, & mittent eos in caminũ ignis: ibi erit fletus, & ſtridor dentiũ. Tunc iuſti fulgebunt, ſicut ſol, in regno patris eorũ. Hæc dicens, addidit: Qui habet aures audiendi, audiat. Talibus quidẽ ſermonibus, & alijs pluribus, corporũ noſtrorum reſurrectionẽ dominus declarauit. Opere etiã

ſermones confirmauit,multos reſuſcitando mortuos. Nam circa finē ſuæ in terra conuerſationis, etiā quatriduanum iam putrefactū, & fœtentem Lazarū quendam amicū ſuum,de monumēto uocans,& quaſi dormientem excitans,uiuentē exhibuit.Cū his aūt & ipſe dominus primitiæ perfectæ,& non ulterius morti ſubiacens, carne mortē guſtando, reſurrexit tertia die,& mortuorū primogenitus factus eſt. Surrexerūt etiā quidam aliȷ̃ ex mortuis,ſed iterū mortui ſunt, & non potuerunt imaginē uitæ futuræ uere exhibere. Solus aūt ille reſurrectionis illius princeps factus eſt,reſurgens primus immortali reſurrectione.Iſta & qui ab initio ipſi uiderūt, & miniſtri fuerunt ſermonis,prędicauerūt. Ait enim beatus Paulus,cuius uocatio non ex hominibus,ſed de cœlo facta eſt: Notū uobis facio euangeliū fratres,quod prædicaui uobis. Tradidi enim uobis, quod & accepi,quia Chriſtus mortuus eſt ꝓpter peccata noſtra ſecundū ſcripturas, & quia ſepultus eſt,& q̄a reſurrexit ſecundū ſcripturas. Si aūt Chriſtus prædicaꝫ,quod reſurrexit a mortuis,q̄uo dicunt quidā ꝙ reſurrectio mortuorū non eſt? Si enim mortui non reſurgunt,neq; Chriſtus reſurrexit. Si aūt Chriſtus non reſurrexit,uana eſt fides ueſtra.adhuc enim eſtis in peccatis ueſtris. Si in hac uita tantū ſperantes ſumus in Chriſto, miſerabiliores ſumus omnibus hominibus.Nunc aūt Chriſtus reſurrexit ex mortuis, primice dormientiū:Quoniam quidē per hominem mors,& per hominē reſurrectio mortuorū.Et ſicut in Adam omnes moriunꝫ,ſic & in Chriſto oēs uiuificabunꝫ. Et poſt pauca. Oportet enim(inquit)corruptibile hoc induere incorruptionem,& mortale hoc induere immortalitatē. Quando uero corruptibile hoc induerit incorruptionē, et mortale hoc induerit immortalitatē,tunc complebiꝫ ſermo, qui ſcriptus eſt: Abſorta eſt mors in uictoria.Vbi eſt mors uictoria tua?Vbi eſt mors acule⁹ tuus?Deſtruetur enim tunc perfecte uirtus mortis,et deperibit,nihil ulterius actura:ſed immortalitas de reliquo,et incorruptio dabiꝫ hominibus æterna.Erit ꝑfecto,erit indubitanter mortuoꝝ reſurrectio. Et hoc fideliter credimus. Nam et gloriam iuſtoꝝ,et pœnas impiorū,nō dubitamus in die tremenda aduentus Chriſti futuras,in qua cœli igne ſolueꝫ,et elementa ardentia liqueſcent,ſicut ait quidā ſanctorū:Nouos aūt cœlos, et nouam terrā, ſecundum promiſsionē illius expectamus. Nanq; retributiones ſunt bonorū,et malorū operū, nihilq́; ibi remanebit indiſcuſſum:ſed ꝙ de operibus,et cogitationibus,atq; ſermonibus ratio ſit reddēda,teſtaꝫ dominus, dicens: Quicunq; potū dederit uni ex minimis iſtis calicē aquæ frigidæ tantū in nomine diſcipuli,non perdet mercedē ſuam. Et iterū dicit: Cum uenerit filius hominis in maieſtate ſua,et oēs angeli cū eo,tunc ſedebit ſuper ſedē maieſtatis ſuæ,et congregabunꝫ ante eum oēs gentes, et ſeparabit eos ab inuicē,ſicut paſtor ſegregat oues ab hędis. Et ſtatuet oues quidem a dextris ſuis,hędos aūt a ſiniſtris: Tunc dicet rex his, qui a dextris eius erunt:Venite benedicti patris mei, poſsidete præparatū uobis regnū a cōſtitutione mūdi. Eſuriui.n.et dediſtis mihi mādueaꝫ:ſitiui,et dediſtis mihi bibere:hoſpes erā,et collegiſtis me:nud⁹ & operiſtis me:infirm⁹,et uiſitaſtis me,i carcere erā,etueniſtis ad me.Cur hęc dicit,niſi q̄a miſericordiā, ꝙ̄ indigētibus præbemus,in ſemetipſo ſuſcipit?Et alibi dicit:Omnis qui me confeſſus fuerit corā hominibus, cōfitebor et ego eum corā patre meo in cœlis. Ecce his omnibus, et aliȷ̃s pluribus monſtrauit firmas eſſe,

10 *Retributiones erunt bonorū & malorum operū in die iudicij.*

11 et ſtabiles retributiones bonorũ operum. Sed et aduerſarijs tormenta reſtare prænunciauit per parabolas mirabiles, ac præcipuas, quas fons ſapientiæ enarrauit: aliquando quidẽ diuitem quendã introducens, purpura, et byſſo indutũ, et epulantem quotidie ſplendide, tenacẽ uero, et immiſericordẽ contra egenos exiſtentẽ: ita ut et pauperem quendã, Lazarum nomine, ante ianuam illius iacentẽ, ſperneret, et neq; ex ipſis, quæ de menſa illius cadebant, micis daret illi. Mortuis igiť utriſq;, pauper quidẽ ille, et ulceroſus deportatus eſt (inquit) in ſinũ Abrahæ, iuſtorũ requiem ita inſinuans. Diues uero ſepultus eſt in inferno, in flamma, et tormentis. Ad quem et Abraham dixit: Recepiſti tu bona in uita tua, et Lazarus ſimiliter mala: Nunc aũt hic conſolať, tu uero cruciaris. Alibi uero cõparat cœlorũ regnũ homini regi, qui fecit nuptias filio ſuo, futurã lætitiã, atq; ſplendorem ita inſinuans. Omnibus nanq; humilibus, et terrena ſapientib⁹, de conſuetis eis, et cognitis dabat parabolas, non tamen nuptias, et menſas futuras eſſe in illa æternitate demonſtrabat, ſed illorũ condeſcẽdens craſſitudini, talibus nominibus utebať, nota facere eis futura uolens. Omnes igitur (inquit) inuitauit rex excelſa prędicatione, ut cõuenirent ad nuptias et ſatiarenť ineffabilibus bonis illis. Multi uero ex illis, qui erant inuitati, negligentes, nõ uenerunt, ſed ſubtrahentes ſemetipſos, alius quidẽ in uillam abijt, alius ad negociationẽ, alius ad ducendã uxorem, et ita ſeipſos priuauerunt ſplendore ſponſi. Illis uero uoluntarie alienatis a delectabilis iucunditate, alij uocati ſunt, & repletę ſunt nuptię diſcumbentiũ. Ingreſſus aũt rex, ut uideret diſcumbentes, uidit ibi hominem non ueſtitum ueſte nuptiali. Et ait illi. Amice, qũo huc intraſti non habens ueſtẽ nuptialẽť At ille obmutuit. Tunc dixit Rex miniſtris: Ligatis manibus eius, & pedibus, mittit eum in tenebras exteriores. Ibi erit fletus, & ſtridor dentiũ. Illi ergo, qui uenire renuerunt, & prorſus inobedientes extiterunt, ſunt hi, qui ad fidẽ Chriſti nolunt uenire, ſed ſiue in idololatria, ſiue in aliqua hæ-

12 reſi perſeuerant. Ille uero, qui ueſtẽ non habebat nuptialẽ, fidelis quidem eſt, ſed ſordidis actibus intellectualẽ ueſtem polluit, & iuſte proijcitur de gaudio nuptiarũ. Et aliam parabolã huic conſonantẽ addidit, decẽ quaſdam uirgines figurans. Ex quibus erant quinq; prudẽtes, quinq; uero fatuæ. Quæ fatuę, acceptis lampadibus non ſumpſerunt oleum ſecũ: ſapientes aũt ſumpſerunt. Per oleum, bonorũ operum poſſeſsionẽ ſignificat. Media uero nocte (inquit) clamor factus eſt. Ecce ſpõſus uenit, exite obuiam ei. Per mediã noctem, incertitudinẽ diei ſignificat. Tunc ſurrexerũt omnes uirgines illæ, & quę paratæ erant, exierunt obuiam ſponſo, & intrauerunt cum eo ad nuptias: & clauſa eſt ianua. Quæ uero paratæ non erant, quas conuenienter fatuas appellauit, extinctas lampades ſuas cernentes, ierũt ad emendũ oleum: Reuerſæ uero clauſa iam ianua, clamabant, dicentes: Domine domine aperi nobis. Ille aũt reſpondens, dixit: Amen dico uobis, neſcio uos. Ex his ergo omnibus manifeſtũ eſt, futurã eſſe retributionem malarũ actionum, nec non & uerborũ, & ipſarum cogitationũ. Dixit enim Saluator: Dico uobis, quod omne uerbũ ocioſum, quod locuti fuerint homines, reddent de eo rationẽ in die iudicij. Et iterũ: Veſtri uero (inqt) & capilli capitis, oẽs numerati ſũt: p capillos minutiſsima quęq; cogitationũ, & intentionũ demonſtrans. Cõſona uero his, & beatus docet Paulus: Viuus eſt enim (inquit) ſermo dei & efficax, & penetrabilior om-

Et hic rurſus habes, Firmas et ſtabiles eſſe retributiones bonorum operum.

Nota tu q̃d dicis ueſtem nuptialem eſſe fidem quam ille non habuit, quod non recte ſacram ſcripturã interpretaris, habebat enim ille fidem, ſed fidem ſuam malis operibus polluerat, & ideo a regno dei fuit expulſus.

ni gladio ancipiti, & pertingens uſq; ad diuiſionẽ animę & corporis,cõpagum quoq;,& medullarũ,& diſcretor cogitationũ,& intentionũ cordis,et non eſt ulla creatura inuiſibilis in conſpectu eius.Omnia aũt nuda, & aperta ſunt oculis eius,ad quẽ nobis ſermo.Hæc et ꝓphetæ ante multa tẽpora ſpiritus ſancti illuminati gratia, maniſeſtiſsime annunciauerũt. Ait enim Eſaias:Ego opera illorũ ſcio,et reddã eis. Ecce cõgregare uenio omnes gentes,et linguas,et uenient,et uidebunt gloriã meam,et erit cœlum nouum,et terra noua, quæ ego facio manere corã me. Et ueniet omnis caro,et adorabit in conſpectu meo, dicit dominus. Et exibunt,et uidebunt cadauera hominũ, qui præuaricati ſunt in me. Nam uermis eorũ non morieť,et ignis eorũ non extingueť.Et erunt uſq; ad ſatietatẽ uiſionis omni carni.Et iterũ de die illa dicit:Et inuolueť cœlum ſicut liber,omnes ſtellæ cadent, ſicut folia de uinea. Ecce enim dies domini uenit plena furore,et ira,ut ponat orbem totũ deſertũ, et peccatores perdat ex eo. Nã aſtra cœli,et Orion,et omnis ornatus cœli,lumen ſuũ non dabunt:Et obtenebrabiť dies orto iam Sole,et luna non dabit lumen ſuũ. Et rurſus dicit:Væ,qui trahitis iniquitatẽ in funiculis uanitatis, et quaſi uinculũ plauſtri peccatũ.Væ,qui dicitis bonũ malum,et malũ bonum,ponentes amarum in dulce,et dulce in amarũ. Væ,qui potentes eſtis ad bibendũ uinũ, et uiri fortes ad miſcendũ ebrietatem, qui iuſtificatis impiũ pro muneribus,et iuſtitiã iuſti auſertis ab eo. Qui declinatis iudiciũ pauperũ, et diripitis ſubſtantiã egenorum,ut ſit uobis uidua in rapinã,et orphanus in prędam. Et quid facietis in die uiſitationis? et ad quẽ confugietis in auxiliũ? et ubi derelinquetis gloriã ueſtram? Et his conſonans alius propheta,ait: Iuxta eſt dies magna,iuxta et uelox nimis. Vox diei domini amara,tribulabiť ibi fortis. Dies iræ dies illa,dies tribulationis, et anguſtię,dies calamitatis,et miſerię,dies tenebrarũ,et caliginis,dies nebulę,et turbinis, dies tubæ,et clangoris,ſuper ciuitates munitas, et ſuper angulos excelſos. Et tribulabo malignos,et ambulabunt, ut cæci, quia domino peccauerunt. Et effundeť ſanguis eorũ ſicut humus, et corpus eorũ ſicut ſtercora. Sed et argentũ eorum,et aurũ eorum, nõ poterit liberare eos in die furoris domini.In igne cœli eius deuorabiť omnis terra, quia conſummationẽ cum feſtinatione faciet cunctis habitãtibus terrã.Cum his & Dauid rex propheta clamat:Deus manifeſte ueniet,Deus noſter,& non ſilebit.Ignis in conſpectu eius exardeſcet,& in circuitu eius tẽpeſtas ualida. Aduocabit cœlũ deſurſum,& terrã diſcernere populum ſuũ.Et iterum:Surge(inquit) Deus,iudica terram; qm̃ cogitatio hominis confitebiť tibi, & tu reddes unicuiq; ſecundũ opera ſua.Multa uero, & alia huiuſmodi tam pſalmographus, ꝙ & omnes prophetæ diuino edocti ſpiritu, de futuro iudicio, & retributione prædicauerunt. Quorũ ſermones,& ſaluator firmiter ſtabiliens,docuit nos credere reſurrectionem mortuorum,& retributionem defunctorum,uitamq; immortalem futuri ſeculi.

His auditis,Ioſaphat uehementer cõpunctus corde,totuſq; lachrymis perfuſus,ait ad ſenẽ: Aperte mihi omnia nota feciſti, luculenter peroraſti terribilẽ hanc,atq; mirabilem narrationẽ. His ergo imminentibus nobis, quid oporteat me facere,ut euadam præparatus peccatoribus pœnas,& merear gaudio perfui iuſtorũ? Barlaam reſpondit:Scriptũ eſt,ꝙ docente Petro populũ,qui & princeps uocatus eſt apoſtolorũ,cõpuncti ſunt cor-

de,ſicut & tu hodie. Et dicentibus illis, quid faciemus? ait ad eos: Peniten tiam agite, & baptizet unuſquiſq; ueſtrum in remiſsionem peccatorũ, & accipietis ſpiritus ſancti donũ. Vobis enim eſt promiſsio, & filijs ueſtris, & omnibus, qui longe ſunt, quoſcunq; aduocauerit dominus deus noſter. Ecce igitur & in te effudit abunde miſericordiam ſuã, & uocauit te, cũ ab eo longe eſſes uoluntate, & alienis deſeruires non dijs, ſed dœmoni bus, & ſimulacris mutis, & inſenſibilibus. Propter quod ante omnia accede ad eum, qui uocauit te, a quo accipies uiſibiliũ & inuiſibiliũ ueram notitiam. Si uero & poſt uocationem uenire uolueris, aut tardaueris, iuſto Dei iudicio exhæredaberis. Sic.n. & ipſe apoſtolus Petrus, ad quendã diſcipulorum dixit: Ego aũt credo qa & obaudiſti uocationi, & adhuc manifeſtius obaudiens, tolles crucẽ, & ſequeris uocantem te dominatorem Deũ, q uocat te de morte ad uitam, & de tenebris ad lucẽ. Nam Dei ignorantia, ueraciter tenebræ ſunt, & mors animæ. Et ſeruire idolis ad naturę perditionẽ, omni mihi uidetur ſtoliditate eſſe deterius. Quos cui aſsimilabo? & qualẽ fatuitatis imaginẽ iſtorum tibi exhibebo? Sed tñ exemplũ tibi proferam, a quodã uiro ſapientiſsimo mihi dictũ. Aiebat.n. quia ſimiles ſunt idolorũ adoratores uiro ſagittario, q compræhendit unam de minutiſsimis auiculis, philomenã hanc uocant. Arripiens igiẽ cultellum, ut occideret eã, & comederet, data eſt philomenæ uox articulata, & ait ad ſagittarium: Quod tibi, o homo, necis meæ proficuũ eſt? Non.n. de me tuũ implere uentrẽ poteris. Sed ſi me a uinculis liberaueris, tria mandata tibi dabo. Quæ ſi cuſtodieris, ex his magnam per totam uitã tuam utilitatẽ cõſequeris. Ille uero ſtupefactus illius loquela, promiſit, quod ſi qd nouũ audiret ab ipſa, mox eam a uinculis liberare. Conuerſa itaq; philomena, dicit homini: Nunquam aliqd coneris compræhendere eorũ, quæ appræhendi non poſſunt: & ne doleas de re perdita quã recuperare non potes: & uerbũ incredibile non credideris aliqñ. Hæc tria mandata cuſtodi, et bene tibi erit. Admiratus aũt uir perſpicuam uerborũ intelligentiã, ſoluens eam a uinculo, per aëra dimiſit aduolare liberam. Philomena igiẽ uolens probare, ſi recognouit uir dictorũ ſibi uerborũ uirtutẽ, & lucratus eſt aliquam ex ipſis utilitatẽ, dicit ed eum uolitans in aëre: Væ tibi homo, q̃ malum conſiliũ habuiſti, & qualem theſaurũ hodie perdidiſti. Eſt enim in uiſceribus meis margarita, quę ſtruthionis ouum ſua uincit magnitudine. Vt hoc audiuit Sagittarius, contriſtatus eſt ualde. Pœnituit nanq; eum, q; euaſerit philomena illa de manu ſua, & denuo tentans illã appræhendere, dixit: Veni in domũ meam, & omnẽ humanitatẽ tibi exhibebo, deinde honorifice te dimittã. Tunc ait philomena: Nunc cognoui certiſsime te eſſe fatuũ Suſcipiens nanq;, quę tibi dicta ſunt a me, prompte, & libenter audiens, nullũ ex his proficuũ aſſecutus es. Dixi tibi ne doleres de re perdita, & irrecuperabili. Mandaui tibi, ne tentares incompræhenſibilia capere, & tentaſti me cõpræhendere, cũ non ualeas itinere meo pergere. Cũ his etiã, ne uerbũ incredibile credideris, tibi mandaui. Sed ecce credidiſti in uiſceribus meis eſſe margaritã ſupergredientẽ menſuram uentris mei, & nõ ualuiſti intelligere, qñ ego tota nõ poſsim pertingere ad magnitudinẽ oui ſtruthionis, & qũo margaritam talẽ caperem in me? Sic ergo ſtulti ſunt & illi, qui cõfidunt in idolis. Operantur ea manibus ſuis, & adorant, quæ fecerunt digiti eorũ, dicentes: Iſti ſunt qui plaſmauerũt nos.

Qũo ergo plaſmatores ſuos ab ipſis plaſmatos, & factos exiſtimẽt? Sed & ſeruantes eos in cuſtodia, ne a furibus rapiant, cuſtodes uocant ſuæ ſalutis. Et quantæ inſipientiæ eſt, non cognoſcere, q̃m qui non ſufficiunt ſemetipſos adiuuare, & cuſtodire, qũo poterũt aliјs hoc præſtare? Euacuãt theſauros ſuos, ſtatuas dæmonibus, & imagines erigendo, & amentes dicunt ipſos doctores bonorũ, quæ neq; aliq̃n poſſederunt, neq; aliquando ſunt poſſeſſuri. Ideo ſcriptũ eſt: Similes illis fiant, q faciũt ea. Qui mercede conducentes artificẽ, fecerunt opera manuũ, & procidentes adorauerunt ea. Deinde tollunt illa ſuper humeros ſuos, & ambulant. Si aũt poſuerunt ea in loco, manent in eo, nec mouent. Et quantumcunq; clamauerunt ad ea, non exaudient, nec a malis liberabunt eos. Ideo confunduntur confuſione, qui confidunt in ſculptilibus, q dicunt fuſilibus; Vos eſtis dij noſtri. Immolauerunt (inq̃t) dæmonijs, & non Deo, dijs, quos ignorabãt. Noui, recenteſq; uenerunt, qa generatio peruerſa eſt, & non eſt fides in eis. Ex hac ergo generatione mala, & infideli, uocauit te dñs, dicens tibi: Exi de medio eorũ, & ſeparare, & immundũ ne tetigeris, ſed ſaluare de generatione iſta, Surge, & uade, qa non eſt tibi requies in ea. Nam multiplices apud uos dij, & inordinati, atq; ſeditioſi, & omnino diſcordes. Apud nos uero nõ ſunt dij multi, & dñi, ſed unus deus pater, ex quo omnia, & nos in ipſo: & unus dñs Ieſus Chriſtus, per quem omnia, & nos per ipſum, q imago Dei eſt inuiſibilis, primogenitus omnis creaturæ, & omniũ ſeculorum: q̃m in ipſo creata ſunt omnia, quæ in cœlis & quæ in terra, uiſibilia, & iuiſibilia, ſiue throni, ſiue dominationes, ſiue principatus, ſiue poteſtates. Omnia per ipſum, & ſine ipſo factum eſt nihil. Et unus ſpũs ſanctus, in quo omnia, dñs, & uiuificans deus, & deificans, ſpiritus bonus, ſpiritus rectus, ſpũs paracletus, ſpiritus adoptionis. Harum trium perſonarũ unaquęq; Deus perfectus eſt, ſed non tres dij. Qualis pater, talis filius, talis ſpũs ſanctus. In his tribus perſonis una natura, unũ regnum, una uirtꝰ, una gloria, una ſubſtantia: diuiſio tm̃ in perſonis, ſed unitas in deitate: Vnꝰ enim pater, cui propriũ eſt ingenitum eſſe: unus unigenitus filius, cui propria eſt natiuitas: unus uero ſpũs ſanctus, et propria eius proceſsio. Sic.n. nos de lumine patre lumen uidentes filiũ in lumine ſpiritu ſancto uiuificamur, in tribus perſonis unã glorificantes deitatem: & ipſe eſt uerus, & ſolus deus in trinitate cognitus, q̃m ex ipſo, & per ipſum, & in ipſo ſunt omnia. Huius gratia & ego cognoſcens de te miſſus ſum ut docerẽ te, quę didici, & ſeruaui uſq; ad caniciẽ meam. Si ergo credideris, & baptizatꝰ fueris, ſaluus eris. Si uero non credideris, condemnaberis. Nã iſta, quæ cernis hodie, & in qbus exultas, id eſt, gloria, deliciæ, & diuitiæ, & omnes uitæ ſeductiones cito tranſeunt, eijcientq; te ẽt hinc nolẽtem: & corpus qdem concludet paruo monumento, ſolũ derelictum, omniq; deſtitutũ amicorum & cognatorũ affectu. Abijcient uero delectationes mundi: & multa fœditas, & putrida corruptio, pro præſenti decore, & bono odore inducetur. Animã uero tuam mittent in condemnationẽ inferni, uſq; ad ultimã reſurrectionis diem, q̃n rurſus ſuo ſumpto corpore, eijciet a facie domini, & tradetur igni gehennæ, ſine fine arſura. Hæc tibi contingent, & multa his deteriora, ſi remanſeris in infidelitate. Si uero ultroneus obaudieris, et q te uocat ad ſalutẽ, & acceſſeris ad eum cũ gaudio, & deſiderio, et lumine illius ſignatus fueris, & toto corde ſecutus fueris eum, omnia quidem

reſpuens, & illi ſoli adhærens, quales habebis ſtabilitates, & delectationes. audi: ſi ſederis, ſecurus eris: ſi dormieris, iucunde ſoporatus qeſces, & non formidabis terrorẽ ſuperuenientẽ, neq; impetus ſæuorum dæmonum intentatos, ſed ambulabis confidens ſicut leo, & uiues cum lætitia, et in æternũ exultabis. Nam ſuper caput tuũ exultatio, & laus, et lætitia compræhendet te: aufugiet dolor, & triſtitia, et gemitus. Tunc erumpet quaſi mane lumen tuũ, et ſanitas tua citius orieť. Et anteibit faciem tuam iuſtitia tua, et gloria dñi colliget te. Tunc inuocabis, et dñs exaudiet. Clamabis, et dicet, ecce adſum. Ego. n. ſum, qui deleo iniquitates tuas, et non me morabor. Tu uero memor eſto, et iudicemur. Dic tu iniqtates tuas, ut iuſtificeris. Si fuerint peccata tua, ut coccinũ, quaſi nix dealbabunť. Et ſi fuerint rubra, quaſi uermiculus, uelut lana alba erunt. Os enim dñi locutum eſt hoc. Dicit ad eũ Ioſaphat: Omnia uerba tua bona, et admirabilia ſunt; quæ credidi, et credo. Omnẽ quidem idoloũ ſeruitutem ex corde odieris, ẽt priuſquam tu intrares ad me, qa inuitus, et dubitans erga iſta ſe habuit ſemper animus meus: Nunc uero perfecto odio odiui, diſcens a te uanitatem, et inſipientiã illorum, q ſeruiunt eis. Deſidero aũt uerus dei ſeruus fieri, ſi tñ non repulerit me indignum, propter meas iniquitates. Sed cõfido, qa dimittet mihi omnia peccata mea, qm̃ benignus, et miſericors eſt, ſicut tu doces. Ideo ego paratus ſum baptiſmum ſuſcipere, et omnia quæcunq; dixeris, cuſtodire. Quid uero me oporteat facere, poſtquã baptizatus fuero, et ſi hoc ſolũ ſufficit ad ſalutem, credere uidelicet et baptizari, an alia oportet aliqua ſubſequi, manifeſta?

13 Tunc ait ad eũ Barlaam: Audi quid oportet facere poſt baptiſmũ. Ab omni qdem peccato, et ab omni uitio abſtinere, ædificare uero ſuper fundamentum rectę fidei, uirtutũ operationẽ: qm̃ fides ſine operib⁹ mortua eſt, ſicut et opera ſine fide. Ait. n. Apoſtolus: ſpirtu ambulate, et deſideria carnis non perficietis. Manifeſta autẽ ſunt opera carnis; quæ ſunt adulteria, fornicatio, immunditia, luxuria, idolorũ ſeruitus, ueneficia, inimicitiæ, contentiones, æmulationes, iræ, rixæ, diſſenſiones, ſectæ, inuidiæ, homicidia, auaritia, maledictiones, amor uoluptatũ, ebrietates, comeſſationes, et his ſimilia. Quę prædico uobis, ſicut prædixi, qm̃ qui talia agunt, regnum Dei non conſequentur. Fructus enim ſpiritus eſt, charitas, gaudium, pax, patientia, lõganimitas, bonitas, mãſuetudo, fides, continẽtia ſanctificatio animæ, et corporis, humilitas cordis, et contritio, eleemoſyna, imemoria mali, humanitas, uigiliæ, diligens pœnitentia omnium præteritorũ peccatorũ, lachrymæ cõpunctionis, luctus tam pro peccatis ſuis, quã pro peccatis proximorũ ſuorũ, & his ſimilia: quæ uelut qdã gradus, & ſcalæ inuicẽ uinctæ, et ſubinde auctæ, in cœlũ animã ſubleuant. Ecce iſta mandamur poſt baptiſmũ fortiter tenere, a contrarijs uero abſtinere. Si aũt poſt acceptã ueritatis cognitionẽ, priora rurſus mortua appræhenderimus opa, et ſicut canis ad uomitũ reuerſi fuerimus, continget nobis, qđ a dño dictũ eſt: Cum enim (inquit) ſpiritus imundus exierit ab hoïe, (gratia uidelicet baptiſmatis) ambulat p loco inaquoſa, quærens requiẽ, & non inuenit. Non ferens autẽ diutius ſine domo, & ſine tecto errare, dicit: Reuertar in domũ meã, unde exiui. Et ueniens, iuenit ſcopis mũdatã, & ornatã, id eſt, uacuã & uacantẽ, ceu q gratiæ non ſuſcepit operationẽ, nec ſeipſam uirtutũ diuitijs ditauit. Tũc uadit, & aſſumit ſeptẽ ſpũs neqores ſe, et igreſſi habitant

Adeſte huc Nouatores, qui ſolam fidem dicitis & nullum opus ad ſalutem requiri, quoniam dicat dominus, Hoc eſt opus dei ut credatis in eũ quem miſit ille, Ioã. 6. Quaſi opus fidei excludat opus actionis? O miſeri & obcæcati. Legite q̃ hic dicuntur, & erubeſcite, et cõfundimini.

bitant

bitant ibi: Et fiunt nouiſſima hoïs illius, peiora priorib⁹. Nam baptiſmus omniũ qdẽ præteritorũ peccatorũ chirographa pfectæ tradit perditioni, & deinceps murus eſt nobis firmus, & antemurale, & arma fortia aduerſus inimici prçliũ. Non aũt deſtruit liberũ arbitriũ, neq; poſt baptiſmum peccatorũ habet indulgentiã, neq; ſecũdã i piſcinã deſcẽſionẽ. Vnũ enim confitemur baptiſmũ: & ideo opus eſt omni cuſtodia ſeruare ſemetipſos, ne rurſus polluant; quin potius mandata domini cõpræhendant. Dicẽs n. ad apoſtolos, Euntes docete oẽs gentes, baptizantes eos in noïe patris, et filij, et ſpũs ſancti; non hic reſtitit, ſed addit, do. entes eos ſeruare omnia, quæcunque mandaui uobis. Mandauit enim pauperes qdem eſſe ſpiritu, quos beatos eſſe dicit: & regno cœlorũ dignos appellat. Deinde lugere ĩ præſenti ſubdidit uita, ut futura cõſolatione digni efficiamur. Mites quoque eſſe, & ſemper eſurientes, & ſitientes iuſtitiam, miſericordes, & facile tribuentes, miſeratione habentes, & cõpaſsionẽ, mundos corde, abſtinẽtes ab omni pollutione carnis, & ſpũs: pacificos contra proximos, & cõtra animã ſuã, ſubijcientes uidelicet deterius meliori, & inter ipſos pertinax bellum recto iudicio pacificantes. Suſtinere etiam omnem perſecutionẽ, & omnem tribulationẽ, & opprobrium pp iuſtitiam pro nomine eius nobis illatum, ut ęternum gaudiũ in ſplendida diſtributione adipiſci mereamur. Sed & in mundo præcepit, ut ſic luceat lux nr̃a corã hoibus, ut uideant opera noſtra bona, & glorificent patrẽ noſtrũ, q in cœlis eſt. Nam lex Moſi, quæ quondam data fuit Iſraelitis, Non occides ĩquit, Nõ mœchaberis, Non furaberis, Non falſum teſtimoniũ dices. Chriſtus uero ait, quia oïs, qui iraſcit̃ fratri ſuo ſine cauſa, reus erit iudicio. Quicũq; dixerit fatue, reus erit gehennæ ignis. Et quia ſi offers munus tuum ad altare, & ibi recordatus fueris, qa frater tuus habet aliqd aduerſum te, relinque ibi munus tuum ante altare, et uade prius reconciliari fratri tuo. Et qa omnis, q uiderit mulierẽ ad concupiſcendũ eam, iam mœcatus eſt eã ĩ corde ſuo, pollutionẽ animæ, & uitij conſenſum, adulteriũ uocans. Sed & lege periurium prohibente, Chriſtus nec omnino iurare, præter eſt, & non, mandauit. Oculũ pro oculo, et dentẽ pro dente, ibi: hic autẽ, Quicũq; percuſſerit te ĩ dexterã maxillam, præbe ei et alteram: Et qui tecũ uult iudicio contendere, et tunicam tuam tollere, dimitte ei et palliũ. Et quicũq; te angariauerit mille paſſus, uade cũ illo, et alia duo. Qui petit a te, da ei: Et uolẽtem a te mutuari, ne auertas. Audiſti quod dictũ eſt, Diliges proximũ tuum, et odio habebis inimicũ tuum. Ego aũt dico uobis: Diligite inimicos ueſtros, benefacite his, q oderunt uos, et orate ꝓ perſequentibus, et calumniantibus uos, ut ſitis filij patris ueſtri, q in cœlis eſt, qui ſolem ſuũ facit oriri ſuper bonos, et malos, et pluit ſuper iuſtos, et iniuſtos. Nolite iudicare, ut non iudicemini. Dimittite, et dimittet̃ uobis. Nolite theſaurizare uobis theſauros in terra, ubi ærugo, et tinea demolitur, et ubi fures effodiunt, et furant̃. Theſaurizate uobis theſauros ĩ cœlo, ubi neq; ærugo, neque tinea demolit̃, et ubi fures non effodiunt, nec furant̃. Vbi enim eſt theſaurus tuus, ibi eſt et cor tuum. Ne ſoliciti ſitis animæ ueſtræ, qd manducetis, neq; corpori ueſtro, qd induamini. Scit enim pater ueſter cœleſtis, qm̃ his omnibus indigetis. Qui ergo animam dedit, et corpus, dabit proſus et cibum, et ueſtimentũ, qui uolatilia cœli nutrit, et lilia agri tali exornat pulchritudine. Quærite uero primum regnum dei, et iuſtitiam eius, et

omnia iſta adijcient uobis. Nolite ſoliciti eſſe de craſtino. Nam craſtinus dies ſuipſius ſolicitus erit. Omnia quæcunq; uultis, ut faciant uobis homines, ſic & uos facite illis. Intrate per anguſtã portam, q̃a lata eſt porta, & ſpatioſa uia, quæ ducit ad mortẽ, & multi ſunt q̃ intrant per eam: Q̃m anguſta porta, & ſtricta uia, quæ ducit ad uitam, & pauci q̃ inueniunt eã. Non omnis, q̃ dicit mihi, Domine, dñe, intrabit in regnum cœlorũ, ſed q̃ facit uoluntatem patris mei, qui in cœlis eſt. Qui diligit patrẽ, aut matrẽ, plus q̃ me, non eſt me dignus. Ecce iſta, & his ſimilia mandauit ſaluator apoſtolis, ut docerent fideles. Et hæc omnia debemus cuſtodire, ſi deſideramus perfectionem conſequi, & incorruptibilẽ coronam iuſtitiæ promeſeri, quam reddet dñs in illa die iuſtus iudex, omnibus diligentibus ſe.

Dicit ei Ioſaphat: Igitur quantũ ex hac dogmatum ſubtilitate perpendere ualeo, ſi hanc mundam conuerſationẽ poſt baptiſma, unius uel duorum tranſgreſſione mandatorũ iſtorum uiolare me contigerit, ab omni mea corruam intentione, & omnis ſpes mea irrita fiet? Reſpondit ei Barlaam: Noli ſic iſta perpendere. Nã pro ſaluatione generis noſtri, homo factus Deus uerbũ, ſciens infirmitatẽ multam, atq; miſeriã naturæ noſtræ, nec in hac parte dimiſit nos ſine medicina languere, ſed ſicut ſapientiſſimus medicus, lubricæ noſtræ, atq; peccatrici uoluntati cõmiſcuit antidotum pniæ, prædicans iſta in remiſſionem peccatorũ. Poſt acceptam etenim cognitionẽ ueritatis, & ſanctificationem per aquam, & ſpm̃, omnisq́; peccati, & totius ſordis facilẽ emundationem, ſi contigerit in aliquos peccatorum caſus nos corruere, non eſt q̃dem per baptiſmũ ſecunda regene-
14 ratio in qua piſcinæ per ſpm̃ ſanctificata, quæ perfecte renouat baptizatos: hoc q̃ppe donum ſemel dat: ſed per pniam laborioſam, & lachrymarum abundantiam, ærumnasq́;, atq; ſudores fit emundatio, atq; remiſſio culparũ, per uiſcera miſericordiæ Dei noſtri. Baptiſmus.n. uocatus eſt ẽt fons lachrymarũ, ſecundum gratiam dñi, ſed labore, & dolore indigens. Multosq́; de pluribus peccatis liberauit, eo quod peccatũ non ualet Dei ſuperare benignitatẽ, ſi tñ occurramus pœnitentiam agere, & lachrymis delictorum ſordes abluere, ne mors præueniens hinc ſordidos eijciat. Nõ eſt enim in inferno pnia, uel confeſſio. Dum enim uiuimus (fundamento tñ rectæ fidei ſtabili permanentẽ, etſi aliq̃d trabium, uel tectorũ diſſoluatur) licet, quod putrefactũ eſt negligentia, pnia renouare. Nam multitudinem miſerationũ dinumerare, & magnitudinem miſericordiæ illius metiri, ĩpoſſibile eſt. Peccata uero, quantacunq; ſint, atq; delicta, menſuræ ſubiacent, & numerabilia eſſe conſtat. Ergo menſuræ, & numero ſubiacentia peccata noſtra, ĩmenſam miſericordiã, & innumerabiles Dei uincere nequeunt miſerationes. Quapropter non debemus in multitudine deſperare peccatorũ, quorum remiſſio nobis adiacet benignitate Chriſti, qui pro peccatis noſtris ſuũ effudit ſanguinẽ. Vbiq; uero per ſcripturas pniæ uirtutem diſcimus, & maxime ex præceptis, & parabolis dñi noſtri Ieſu Chriſti. Ex tunc enim, ait, Cœpit Ieſus docere, & dicere. Pœnitentiam agite; appropinquauit.n. regnum cœlorum. Sed & in parabola filiũ quendam narrat, q̃ accepit patris ſubſtantiam, & abijt in regionẽ longinquam, ibiq; totã diſſipauit uiuendo luxurioſe. Deinde fame in regione illa facta, abijt, & adhæſit uni malignorũ ciuium regionis illius peccatricis. Qui & miſit illũ ut paſceret porcos, aſperrimum, et abominabile ſic uocans peccatũ.

Quid dicis hic tũ qui ais ſufficere ad pœnitentiam, credere culpam remitti, & mores in melius cõmutare. Nonne uides q̃d & ſatisfactionis opera requiruntur ſecũdum uerũ ſanctæ eccleſiæ dogma?

Multum enim tribulatus, & ad extremam deueniens miſeriam, in tm̃ q́ nec de ſiliquis,quas porci manducabant,ſuũ poſſet implere uentrem,tandem aliqñ ſuam in ſe reuerſus ſentit confuſionẽ,lamentansq́ ſeipſum, dicebat: Quanti mercenarij in domo patris mei abundant panibus, ego autem hic fame pereo? Surgam, & ibo ad patrẽ meum, & dicam ei: Pater, peccaui in cœlũ, & coram te, & iam nõ ſum dignus uocari filius tuus,fac me ſicut unũ de mercenarijs tuis. Et ſurgens,uenit ad patrem ſuũ. Cum autem adhuc longe eſſet, uidit illum pater ipſius, & miſericordia motus eſt: & accurrens,cecidit ſuper collum eius,& oſculatus eſt eũ. Et in priorem reſtituens illũ honorẽ, ſolennitatẽ lætabundam fecit in eius inuentionem,occidẽs uitulũ paſchalẽ. Ecce parabolã hãc de peccatoribꝰ ad pniam reuertentibus nobis narrauit. Sed & paſtorẽ quendã bonũ, q centũ oues habuit,& una perdita,dimiſit nonagintanouem,& ad quærendã illã exiuit,donec inuenit eam,& inuentã in humeros ſuos leuauit, & alijs,q̃ non errauerant, coniunxit:uocauitq́ amicos,& uicinos ad epulas in eius inuẽtionẽ. Sic(inquit Saluator)gaudiũ erit in cœlo ſuper uno peccatore pœnitentiã agente, q̃ ſuper nonagintanouẽ iuſtis, qui nõ indigent pœnitentiã. Princeps ẽt Apoſtolorũ Petrus,fidei petra, circa ipſum tempus paſsionis Chriſti ad modicũ derelictus,diſpenſatiua quadã deſertione,ut agnoſceret humanæ infirmitatis puſillanimitatẽ,& miſeriã,negationis crimen incurrit: deinde ſtatim uerborũ dñi recordatus, exijt foras, & fleuit amare, lachrymisq́ illis deiectionis uerecundiã proteſtatus, uictoriã reportauit. Nã cũ eſſet arte bellandi imperitus,cecidit; non tñ eſt diſſolutus,neq́ in ſemetipſo deſperauit, ſed reſiliens, amariſsimas de corde cõtribulato ꝓduxit lachrymas. Statimq́ hoſtis cernens hoc, quaſi flãma uehementiſſimæ facis ſuccenſus, receſsit fugiens longius, & duriſsime eiulans. Princeps aũt apoſtolorũ Petrus ante fuit, fuit & poſtea magiſter orbis ordinatus. Sic iã & pœnitentiæ forma effectus eſt. Poſt reſurrectionẽ uero ſuã Chriſto dicente ei, Petre amas me? ternã negationẽ correxit,ipſo apoſtolo reſpondente,Etiã dñe,tu ſcis qđ amo te, Ex his enim omnibus, & alijs pluribus,& numerũ ſuperantibus exẽplis, diſcimus uirtutẽ lachrymarũ, & pœnitentiæ,tantum ut modus huius digne & rationabiliter fiat, ex affectu abominando peccatũ,& odiendo atq́ condemnando, lachrymas etiã fundendo,ſicut ait propheta Dauid: Laboraui in gemitu meo, lauabo per ſingulas noctes lectũ meũ,lachrymis meis ſtratũ meũ rigabo. Et ita peccatorũ emundatio fiet per ſanguinẽ Chriſti, ĩ magnitudine miſericordiæ illius,& multitudine miſerationũ dei, dicentis: Quod ſi fuerint peccata ueſtra ſicut phœniciũ,quaſi nix dealbabũtr: Si aũt fuerint ut coccinum,quaſi lana alba erunt. Hæc quidẽ ita ſunt, & ita credimus. Oportet itaq́ ut poſt acceptã notitiã ueritatis, & regenerationis,& adoptionis filiorum dei,dignitatẽ,& myſteriorũ guſtũ diuinorum, omni uirtute obſeruare ne ruamus. Nam cadere non expedit certanti, qm̃ iam multi, q corruerunt,reſurgere non potuerunt. Alij uitijs quidẽ ianuam aperientes, & inſeparabiliter eis adhærentes, ulterius ad pœnitentiam uenire nequierũt. Alij uero morte præuenti, et non occurrentes per pœnitentiam ſeipſos a ſorde peccati abluere,cõdemnati ſunt. Propterea periculoſum eſt ĩ quodcunq́ uitium cadere: ſi uero contigerit,ſtatim reſilire oportet, & rurſus in bono ſtare certamine. Et quotieſcũq́ iſtud acciderit, & illud mox fiat,id

15 *Ecce quomodo agitur uera pœnitētia.*

eſt, reſurrectio, & ſtatio uſque ad mortem. Nam conuertimini ad me, & ego conuertar ad uos, dicit dominus Deus.

Ad hæc Ioſaphat dixit: Quõ igit̃ qs cuſtodiet ſeipſum poſt baptiſma mundũ ab omni peccato? Nam ſi reſtat delinquentib⁹ pœnitentia, ſed tamen non ſine labore, & dolore, fletu, & planctu, quæ non facilia multis fore mihi uident̃. Et ideo mallem inuenire uiam, ut cuſtodirem diligenter præcepta Dei, & non declinarẽ ab eis, ne poſt indulgentiã priorũ malorũ, ad iram prouocarẽ iterum dulciſsimum dominum meum. Tũc Barlaam ait: Bene dixiſti dñe mi rex: Nam hoc et hoc mihi deſiderabile eſt. Sed laborioſum eſt, et ualde impoſsibile, iuxta ignẽ conuerſari aliquẽ, et non fumigari. Difficile eſt ergo, et nimis arduum, ſecularibus uinctũ negocijs, & eius curis implicitũ, & conturbationibus, & in delicijs atq; diuitijs uiuentem, mandatorũ dei inclinabiliter uiã pergere, & mundũ ſeipſum cõſeruare. Ait enim dñs: Nemo poteſt duobus dominis ſeruire. Aut.n. unũ odio habebit, & alterum diliget: aut unũ ſuſtinebit, & alterũ contemnet. Non poteſtis Deo ſeruire, & mammonæ. Scribit aũt & dilectus ipſius diſcipulus Ioannes euangeliſta & theologus in epiſtola ſua, ſic: Nolite diligere mundũ, neq; ea quæ in mundo ſunt: Qm̃ omne, quod in mundo eſt, concupiſcentia carnis eſt, & concupiſcentia oculorum, & ambitio ſeculi, quæ non eſt ex patre, ſed ex mundo eſt. Et mundus tranſit, & concupiſcẽtia eius. Qui aũt facit uoluntatẽ Dei, manet in æternũ. Iſta ergo diuini ac deiferi patres noſtri, & Apoſtolũ audientes, qa per multas tribulationes oportet nos introire in regnũ cœlorum, feſtinauerunt, poſt ſanctũ baptiſmum, imaculatam & impollutã incorruptionis ſeruare tunicã. Vnde quidam illorũ & aliud addiderunt baptiſmũ ſuſcipere, per ſanguinẽ, dico, & martyriũ. Baptiſmum.n. & hoc nominat̃, & ualde precioſum, atq; laudabile. Secundis nanq; peccatorũ non polluitur ſordibus. Quod & dñs pro nobis ſuſcipiens, baptiſmũ decenter uocauit. Hinc ipſius imitatores facti, prius quidẽ ſui diſcipuli, & apoſtoli, deinde uero & omnis ſanctorũ martyrum chorus, cultoribus idolorũ, regibus, & tyrannis ſemetipſos pro nomine Chriſti obijcientes, omne genus tormentorũ ſuſtinuerunt: uidelicet beſtijs proiecti, & ignibus exuſti, atq; gladijs interẽpti, bonamq́; confeſſionem confeſsi, curſum conſummauerunt, fidẽ ſeruauerunt, iuſtitięq; brauium ſunt adepti, angelisq́; aſſociati, & Chriſti cohæredes effecti ſunt.
16 Quorũ uirtus intm̃ reſplenduit, q̃ in omnem terrã exiuit ſonus eorũ, & in fines orbis terræ uerba eorũ. Iſtorum non tm̃ uerba, & opera, ſed & ſanguis, & oſſa, omni ſanctitate ſunt plena. Dæmones nanq; potẽter eijciũt, inſanabiliũ uero languorũ ſanitates fide accedentibus præſtat. Veſtimenta uero, & ſi quid aliud precioſis ipſorum appropiauit corporibus, creaturæ omni ſemper ſunt ueneranda. De quibus longus erit ſermo, ſi per ſingula uirtutes eorum referre uoluerimus.

Vides o heretice qđ ſanctorum martyrũ ſanguis, oſſa, ueſtimenta, & quicquid eorum precioſis adhæſit corporibus omni creaturæ ueneranda ſunt, Dæmones eijciunt, & inſanabiliũ langorũ ſanitates pſtant? Sed & ſanctorum martyrum reliquias uenerandas eſ

Poſtq̃ uero crudeles illi, & atroces tyranni mali male perierunt, & pſecutio quieuit, regesq́; fideles per uniuerſum orbẽ regnauerunt: ſuſcipientes alij, & imitantes zelũ illum, & diuinũ deſiderium, (martyriũ dico) & eodẽ amore in animo uulnerati, diligenter ſatagebant mundã animam, & corpus impollutũ dño exhibere, omnesq́; uitiorũ illecebras circuncidentes, & ab omni pollutione carnis, & ſpiritus ſeipſos emũdantes. Qm̃ uero non aliter hoc, q̃ per cuſtodiã mandatorũ Chriſti effici poſſe nouerant,

rant,

rant, cuſtodiam aũt mandatorum & operationẽ uirtutũ, difficile in me-
dio mundialiũ fieri poſſe conſiderabant, aliam quandã uitã peregrinam,
& ſibimet inſolitã ducere ſtuduerũt, & ſcd'm diuinã uocẽ oĩa derelinquẽ-
tes, uidelicet parẽtes, filios, amicos, & cognatos, diuitias, atq; delicias, &
oĩa, q̃ in mũdo ſunt odiẽtes, & deſerta q̃ſi gdã fugitiui adierunt, egeni, an
guſtiati, afflicti, qb⁹ dign⁹ nõ erat mũdus. in ſolitudinib⁹ errãtes, ĩ mõtib⁹,
& in ſpelũcis, et ĩ cauernis terrę. Ab oĩb⁹ terrenis delectatiõib⁹, & refrige
rĳs ſeipſos elõgãtes, ipſum ẽt uictũ, & ueſtitũ ualde tenuẽ hñtes: Iſta duo
negociãtes, ut uiderent materias uitiorũ, radicitus ipſorũ cõcupiſcẽtias de
animo euulſerunt: & eorũ delentes memorias, amorẽ, & deſideriũ diuino
rũ, & cœleſtiũ in ſeipſis plantauerũt. Ad hæc etiã ꝑ macerationẽ carnem
ſuã affligentes, & martyres uoluntate effecti, ne priuarent gloria illorũ, q
per effuſionẽ ſanguinis ſui conſummati ſunt, ſed imitatores & ipſi Chriſti
paſſionũ, quantũ in ipſis eſt, effecti, & perennis regni participes. Sic ergo
uirtutib⁹ adornati, ſolitariã, & quietã uitã ducebant. Alĳ gdẽ ſub dio abſ
que tecto perdurantes, ſolis æſtu, & rigorib⁹ frigoris, & imbrib⁹, & tur-
binibus uentorũ affligebant. Alĳ uero tuguria figentes, aut ſpeluncis, &
antris latitantes, degebant. Sic ergo uirtutes uirtutib⁹ cumulantes, omni
carnali conſolationi, & repauſationi penitus abrenunciauerunt, oleribus
crudis, & herbis aut glandibus, ſeu pane arido, & ualde ſicco tranſige-
bant dietam, non ſolum qualitati delectationum abrenunciantes, ſed etiã
ipſi tenori abſtinentiæ, ex ſua parte ſemꝑ aliqd addebant. Nam tantũ de
ipſis talibus, & abiectis ſumebant eſcis, ut ſolũ uiuere poſſent. Quidã nã-
que eorũ tota hebdomada ieiuni permanentes, dominica die cibũ ſume-
bant. Alĳ uero bis in hebdomada, huius memoriã habebãt. Alĳ aũt poſt
dies duos ueſpere edebant, tantũmodo modicũ guſtãtes, orationibuſq;,
& uigilĳs uacabant, angelorũ uitã imitantes, auri, argentiq; poſſeſsioni-
bus, emptionib⁹ & uenditionib⁹ abrenunciantes, inter hoĩes ſe eſſe obliui
ſcebant. Inuidia uero, atq; ſuperbia, quæ maxime bona, opera comitari
ſolent, in eis locũ non habebant. Nam neq; q̃ in cõuerſatione minor erat,
aduerſus eũ, q amplius pollebat, inuidiæ cogitationẽ ullo modo in ſemeti
pſo ſuſcipiebat. Nec rurſus magnifice agentẽ aduerſus infirmiores in ſuꝑ-
biam extollebat arrogantia, ut ſperneret proximũ, aut gloriaret ĩ ſua ſan
ctitate, aut magnifice ſaperet in uirtutib⁹. Nam q plus uirtutis habebat,
non proprĳs laborib⁹, ſed dei gratiæ totum adſcribebat, in humilitatẽ de-
primens ſemetipſum, nihil omnino eſſe reputãs quod agebat, iuxta quod
ait dominus: Cum feceritis omnia, quæ præcepta ſunt uobis, dicite: Serui
inutiles ſumus. quæ debuimus facere, fecimus. Illi uero nec feciſſe aliquan
do, quæ præcepta ſunt, confidebant ſeipſos, ſed plura ſibi deeſſe arbitra-
bant, quæ fieri oporteret. Et rurſus qui in conuerſatione debilior erat, de-
ſpiciendo ſe miſerum clamitabat, negligentiæ uoluntatis, nõ naturæ infir-
mitati, quod deerat imputans. Sic ergo alius alio, & omnes omnib⁹ erãt
humiliores. Cenodoxiæ, uel placendi hominib⁹ uitium qũo eſſet in illis, q
ideo de mundo fugerant, & deſertũ inhabitabãt, ne hoĩbus, ſed ſoli deo,
uirtutum ſuarum operatio nota fieret, a quo & bonorũ retributiones ſpe-
rabant; bene ſcientes, qa quæ propter uanam gloriam bona perficiuntur
opera, ſine mercede remanent? Nam propter laudem hoĩum fiunt, & non
propter deũ. Vnde & dupliciter huiuſmodi detrimentũ patiunt, corpus q

*e docet D. Auguſti-
nus exẽplo reliquia-
rum beati Stephani
in Epiſt. 152. ad Qui
rinum.*

17
*Tu qui dicis ãtiquos
monachos non ea ſer-
uaſſe quæ noſtri nũc
ſeruant, in uictu, ue-
ſtitũ, conuerſatione,
permanentia, et alĳs
religionis inſtitutis,
lege totũ hoc caput,
& uidebis quam ſit
arrogans mẽdacium
tuum. Pro quo ẽt ui-
de D. Baſiliũ de Con
ſtitutionibus Mona-
ſticis, & in Regulis
contractioribus, ac de
Inſtitutiõibus Mona
chorum, necnon B. E-
phrem in tractatu de
compunctione cordis.*

18
*Vide heretice ad
quid intenderent an
tiqui Monachi.*

19
*Ecce in Monachis ũe
teribus ciborum de-
lectum.*

20
*Vide miram abſtinẽ
tiam, Ieiunia,
Orationes &
Vigilias,
Paupertatem uolun-
tariam,
Et uitæ innocentiam
in eiſdem.*

21
*Cur Monachis de mũ
do fugiſſent.*

dem macerantes, & mercede carentes. Illi uero ſupernæ glorię inhiantes,
& hanc toto corde deſiderantes, omnem terrenam, & humanam laudẽ
ſpreuerunt. Habent autem habitacula ſua, alij quidem in omnimodo re-
ceſſu, & ſolitudine agonem percurrentes, elongantes ſeipſos ab hominũ
commoratione per totum tempus uitę ſuæ, & Deo appropinquant. Qui-
dam uero longe ab inuicẽ cellas habentes, dominicis diebꝰ ad eccleſiam
unã conueniunt, & diuina myſteria ſumunt (ſacrificiũ dico intacti corpo-
22 ris, & precioſi ſanguinis Chriſti) quę fidelibus in remiſsionẽ peccatorum,
illuminationemq́; , & ſanctificationem animæ, & corporis dñs donauit,
inſtruentes alterutrũ exercitijs diuinorum eloquiorũ, & ſolitis admoni-
tionibus occulta colluctatorũ bella publicantes, ut nullus ab his detinea
tur luctandi artẽ neſciens. Deinde domũ unuſquiſq; reuertitur, mel uirtu-
tum in fauis cordiũ diligenter reponentes, & operantes fructum dulciſsi-
23 mum, & cœleſti menſura digniſsimũ. Alij uero cœnobialem ducunt uitã.
Qui plures in ſimul congregati, ſub uno prælato ab omnibus differentes
degunt, omnẽ uoluntatem ſuã obedientiæ gladio occidentes, et quaſi ſer
uos emptitios ſe uoluntarie reputantes, non ſibimetipſis uiuunt, ſed cui
24 propter Chriſti amorem ſemetipſos ſubdiderunt. Familiarius aũt magis
eſt dicere, quia non uiuunt ſibi, uiuit uero in eis Chriſtus, quem ſunt ſequu
ti, omnia deſerentes. Hoc enim eſt mundi ſeceſsio, uoluntariũ odium, et
25 naturæ negatio, eorũ, quæ ſupra naturam ſunt, deſiderio. Hi ergo quaſi an
geli in terra conuerſantur, pſalmis, et hymnis unanimiter Deũ laudantes,
et confeſſores laboribus obedientiæ apparent, in qbus et Dominicus ſer-
mo adimpletᷓ. Ait enim: Vbi ſunt duo, uel tres congregati in nomine meo,
ibi ſum in medio eorum. Non hac menſura in nomine ipſius congregatio-
nem circumcludens, ſed per duos, uel tres, indeterminatum numerũ de-
monſtrat. Siue enim pauci, ſiue multi propter nomen ſanctum eius con-
gregentur, ardente ſeruientes ei deſiderio, ibi hunc adeſſe credimus in me-
dio ſeruorum ſuorum.

His exẽplis, & talibus conuerſationibus, atq; ordinibus, terreni, & lu-
26 tei, uitam imitati ſunt cœleſtiũ, in ieiunijs, & orationibus, & uigilijs, in la-
chrymis feruentibus, & inconſolabili luctu, in peregrinatione mortis, in
manſuetudine, & lenitate, in ſilentio labiorũ, in egeſtate, & inopia, in ca-
ſtitate, & prudẽtia, in humili ſenſu, & tranquillitate, in charitate perfecta
erga Deum, & proximũ, præſentem peregere uitã, quaſi angeli moribus
effecti. Vnde Deus miraculis, & ſignis, & uarijs uirtutibus ipſos exorna-
uit, & ſonũ admirandæ conuerſationis eorũ in omnem terrã effudit. Et ſi
uitã unius ipſorũ per partes enarrauero, qui & author fuiſſe monachicæ
conuerſationis dicitᷓ, Antonius uero nomen fuit ei, cognoſces utiq; ex una
arbore, reliquarũ, quæ eiuſdẽ ſunt generis, & ſpeciei, dulcedinẽ fructuũ; &
quale poſuit ille anachoreſeos fundamentũ, qualẽ etiã ſtructurã ſuperędi-
ficauit, & qualia meruit a ſaluatore adipiſci chariſmata. Multi uero &
alij poſt illũ ſimili agone decertantes, ſimilẽ adepti ſunt coronam gloriæ.
Beati iſti, & ter beati, qui Deum amando, propter charitatẽ illius omnia
deſpexerunt, fleuerunt, & luctũ habuerunt diebus, ac noctibus, ut in futu-
ro æternã haberent conſolationẽ. Humiliauerunt ſeipſos uoluntarie, ut il-
lic exaltarentᷓ. Affixerunt carnes ſuas fame, & ſiti, & uigilijs ut ibi ſuſcipe
rent eos deliciæ, & exultatio paradiſi. Tabernaculũ facti ſunt ſpiritus ſan

22 Diuina myſteria ſumunt, ſacrificium ſcilicet intacti corporis & precioſi ſanguinis Chriſti.

23 Vide hic deſcriptum morem uiuẽdi noſtrorum Monachorum.

24 Monachorum obediẽtia.

25 Cœnobitæ pſalmis et hymnis unanimiter Deum laudant.

26 Catalogus uirtutum omnium in antiquis Monachis. In quibus etiam fuerunt quę ſunt in noſtris uidelicet, ieiunia, oratiões, uigiliæ, lachrymæ, luctus, manſuetudo, ſilentium, paupertas, caſtitas, prudẽtia, humilitas, & charitas perfecta.

cti,in munditia cordis,ſicut ſcriptũ eſt:Inhabitabo in eis,& inambulabo. Crucifixerunt ſemetipſos mundo,ut a dextris crucifixi,ſtent in die iudicij. Præcinxerunt lumbos ſuos in ueritate,& paratas ſemper habebant lampades, immortalis aduentũ præſtolantes. Intellectualibus enim mentis oculis præuidebant aſsidue terribilẽ horam illã, contemplationeq; futurorum bonorũ,& æterni cruciatus,cor eorũ repletũ ſemper erat,ut perennem gloriã acquirerent,facti ſunt impaſsibiles ſicut angeli, & nunc cum illis lætanẽ,quorum & uitã imitati ſunt. Beati iſti,& ter beati, qui oculis interioribus non fallentibus,conſiderauerunt pręſentiũ uanitatem, & humanæ actionis inſtabilitatẽ,& lubricitatem,& hanc abnegantes,æterna ſibi theſaurizauerunt bona, & nunquam caſura, neque morte amputandam uitam acquiſierunt.

Hos ergo mirabiles, & ſanctos uiros, & nos deſpicabiles, & indigni imitari ſatagimus, non quod pertingere ualeamus ad altitudinẽ cœleſtis conuerſationis eorũ,ſed ſecundũ poſſe infirmæ naturæ,& miſeræ,uirtutis uitam eorũ figuramus, & habitu eorũ operti ſumus,quãuis operibus nõ impleamus. Nam iſta diuina promiſsio, a peccandi uoluntate nos retrahit, & ad incorruptionẽ, quæ nobis in diuino myſterio baptiſmate data eſt,nos aſtringit. Vnde ſermones beatorũ illorũ ſequẽtes,ualde abhorremus corruptibilia hęc,& mortalia uitæ negocia, in qbus nihil poteſt inueniri firmũ,neq; planum, neq; ſtabile in ſeipſis,ſed uanitas ſunt omnia, & afflictio ſpiritus,multas in puncto ferẽtia tranſmutationes. Somno enim, & umbra,& aura per aërem flante,ſunt fragiliora,minimaq; ineſt eis gratia,& neq; gratia,ſed error quidẽ,& ſeductio malitiæ mundi,quæ nõ diligere,ſed potius odire ex corde,pręcipimur. Et eſt,ſecundũ ueritatẽ,odibilis iſte mundus,& abominabilis. nã quantacunq; donat amicis ſuis,cũ ira denuo diripit ea,nudatosq; omni bono,& confuſione indutos, omnibusq; grauibus prægrauatos,æterna tranſmittit tribulationi. Quos modo exaltat,ſubito ultima miſeria humiliat,ſubdens eos pedibus omnium inimicorũ ſuorum. Tales ergo gratiæ ipſius,talia ſunt & dona. Inimicus enim eſt amicorũ ſuorum,& hoſtis omniũ, qui faciunt eius uoluntatem. Diſcerpit crudeliter incumbentes ſuper ſe, eneruat illos, qui confidunt in eo. Fœdus poſuit cũ inſipiẽtibus,& promiſsiones falſas eis pollicitus eſt, ad hoc tantũ,ut trahat eos ad ſe. Illis ſibi acquieſcentibus ingratus ipſe, & fallax demonſtraẽ,nihil eorum cõplendo,quæ ꝓmiſerat. Hodie nanq; epularũ delectationibus eorum gulã illicit, deuorandos inimicis cras eos totos proijcit. Hodie regẽ aliquem conſtituit, & cras ſeruitutis iugo ſupponit. Hodie multis affluentẽ bonis cras mendicantẽ reddit. Hodie coronam glorię,eius uertici imponit,ſed uultũ illius cras in terrã deprimit. Hodie exornat collũ illius ſplendidis gẽmis,dignitatũ torquibus,cras humiliat ferreis uinctũ compedibus. Amabilẽ hunc ad modicũ omnibus facit, odibilẽ uero paulo poſt facit,& abominabilẽ. Hodie lętificat, & cras lamentis eum,& fletibus afficit. Qualẽ uero & his finẽ imponit,audi: Habitatores gehennæ,dilectores ſuos perficit miſerrime. Talem habet intentionẽ ſemper,taleq; propoſitũ: Neq; recedẽtes hinc lamentaẽ,neq; remanentium miſereẽ. Illos enim male ſeduxit, & retibus concluſit: ad iſtos uero rurſus artem ſuam transferre conaẽ, nolens aliquẽ ſuos ſæuos effugere laqueos. Itaq; qui tali ſeruiunt duro, & maligno domino, & a bono, ac be

27 *Et habitu eorũ operti ſumus. Hoc dicit quia certus etiam illo tempore erat Monachorum habitus.*

nigno, mente perdita ſemetipſos elongant, & pręſentibus inhiant negocijs, & eis tenenť adſtricti, & nullam futurorũ habent memoriã, ſed delectationes corporales inceſſanter deſiderant, animas uero ſuas demittentes fame tabeſcere, & innumerabilibus affici malis, ſimiles eſſe arbitror homini fugienti a facie furentis unicornis: qui non ferens ſonũ uocis illius, et terribilium mugituũ, fortiter fugiebat, ne deuorareť ab eo. Dum ergo ueluciter curreret, in magnũ quoddam decidit barathrũ. Dum aũt caderet, manibus extenſis arbuſculã quandam appręhendit, et fortiter tenuit, et in baſi quadã pedibus impreſſis, uiſum eſt ſibi in pace de reliquo fore, et ſtabilitate. Reſpiciens ergo, uidit duos mures, albũ quidem unũ, alterũ uero nigrũ, corrodentes inceſſanter radicẽ arbuſculæ, quã appræhẽderat: et iam prope erat, ut eam abſcinderent. Conſiderans etiã ipſius barathri fundũ, uidit draconem aſpectu terribilẽ, ignem ſpirantẽ, et feralibus oculis aſpicientẽ, osq; terribiliter aperire, et deuorare eum cupientẽ. Intuens uero rurſus baſem illã, ſuqer quàm pedes habebat firmatos, cõtẽplatus eſt quatuor aſpidũ capita de pariete prodeuntia, ubi conſiſtebat. Eleuans autem rurſum oculos, uidit de ramis arbuſculę illius exiguũ mel diſtillãs. Dimittens ergo conſiderare, quæ circundederunt eum mala, ſcilicet qũo ſurſum quidẽ unicornis horribiliter inſaniens, quærebat hunc deuorare, deorſum uero amariſſimus draco inhiabat deglutire eum: arbuſcula uero quam appræhenderat, poſt modicũ erat excidenda: pedes ſuper lubricam, et infidelẽ baſem ſtatuerat: et tantorũ ac talium malorũ oblitus, ſe ipſum dulcedini modici illius mellis tradidit. Hęc ſimilitudo eſt eorũ, qui ſeductioni pręſentis ſeculi adhęſerunt. Cuius expoſitionẽ mox dicã tibi.

Vnicornis quidẽ figuram tenet mortis, quæ ſemper perſequiť, & compræhendere deſiderat genus humanũ. Barathrum uero mundus eſt iſte, plenus omnibus malis, & mortiferis laqueis. Arbuſcula aũt, quæ a duobus muribus inceſſanter incidebať, quam appræhendimus, uitæ uniuſcuiuſq; noſtrũ menſura eſt, quæ conſumiť, & diminuiť per horas diei, & noctis, & inciſioni paulatim appropiat. Quatuor uero aſpides, de quatuor fragilibus, & inſtabilibus elementis, conſtitutionẽ humani corporis ſignificant: quibus inordinatis, & conturbatis, cõpagno diſſoluiť. Cum his & igneus ille, atq; crudeliſsimus draco, terribilẽ figurat uentrem inferni, cupiens ſuſcipere eos, qui præſentes delectationes futuris pręponunt bonis. Stilla uero mellis, dulcedinẽ ſignificat delectationũ mundi, per quam ſeductor ille ſuos amicos non ſinit propriam uidere ſalutem.

Hac ergo Ioſaphat ualde libenter ſuſcepta parabola, ait: Quàm uerus eſt iſte ſermo, & q̃ bene coaptatus? Ne, quæſo, pigriteris tales ſemꝑ mihi typos ſubrogare, ut ſciã diligenter, qualis eſt pręſens uita noſtra, & quorum amicis ſuis author malorũ ſit. Senex uero dixit: Rurſus ſimiles ſunt amatores ſeculariũ delectationũ, & qui harũ dulcedine illiciunť, atq; futuris, & ſtabilibus fluida, & fragilia pręferunt, homini, qui tres amicos habuit, quorũ quidem duos præcordialiter, & affectuoſe honorabat, ac uehementer eorũ charitate afficiebať, uſq; ad mortẽ pro ipſis agonizans, & periclitari deſiderans. Aduerſus tertiũ uero, multo ferebať deſpectu, neq; honore, neq; decenti eum aliquando gratificans dilectione, niſi modicam quandã, & exiguam ad eum ſimulans amicitiã. Venerunt ergo die quadã terribiles quidã, ac præcipui milites, feſtinantes celeritate multa hunc ad

Imperatorẽ

Imperatorē ducere, rationem redditurū pro debito decem milium talentorum. Coarctatus uero ille, quærebat adiutorē ad ſubueniendum ſibi, in terribili rationis poſitione apud regē. Currens igit̃ ad primum ſuū, & præ omnibus aliis chariſsimū amicum, dicit ei: Noſti o amice, quō animam meam ſemper pro te poſui. Nunc aūt indigeo auxilio tuo in die iſta, detinente me neceſsitate. Quomodo ergo promittis mihi nunc auxiliari? Et quæ apud te repoſita mihi ſpes eſt dilectiſsime? Reſpōdens ergo ille, ait: Non ſum amicus tuus o homo, neq; ſcio quis ſis. Habeo enim alios amicos, cū quibus oportet me hodie lætari, & amicos iſtos amodo poſſidebo. Præbeo tantū ecce tibi ciliciola duo, ut habeas ea in uia, qua ambulas: quæ tamen nihil tibi proderunt, & nullā ſpem a me præſtoleris: Hęc audiens ille, & diffidens de auxilio, quod ſperauerat ab eo, ad ſecundū perrexit amicū. Cui & ait: Recordare amice, quantū a me recepiſti honoris, & gratiæ. Hodie uero in tribulationē corruens, & aduerſitatē maximam, auxiliatore opus habeo. Quantū igitur uales mihi ſubuenire nunc, indica mihi. Ille uero ait: Non uacat mihi hodie, ut tecū ſubeam agonem. Curis enim, & ſolicitudinib⁹ circundor, & in tribulatione ſum. Modicū tamen tecū pergam, quāuis non ſit tibi profuturū: & ſtatim domū reuerſus, pro priis uocabo negociis. Vacuis ergo manibus homo inde reuerſus, & undiq; deſtitutus, lamentabat̃ ſeipſum de uana ſpe ingratorū ſuorū amicorum, & de inutilibus laboribus, quos pro illorū ſuſtinuit dilectione. Pergit etiā ad tertium amicū, de quo magnam curā habuit, nec ſocium lætitiæ ſuæ aduocauit. Et ait ad eum, confuſo, & in terrā uultu demiſſo: Non habeo os loquendi ad te. Cognoſco enim diligenter; q̃ nunq̃ tibi bene feci, nec amicabiliter erga te me habui. Sed qm̃ aduerſitas me appræhendit diriſsima, & nullā ſpem ſalutis in cæteris meis amicis reperi, ueni ad te, rogans ſi eſt tibi poſsibile, quolibet auxiliū uel modicum impendere ne tardes, memor ignorantiæ meæ. Tunc ille reſpondit ei hilari, & ſereno uultu: Certe amicū meum chariſsimū confiteor te eſſe, & modici illius beneficii tui nō immemor, cū uſuris retribuam tibi. Ne timeas ergo, neq; formides. Ego enim præcedā te. Ego interueniam pro te apud regē, & non tradā te in manus inimicorum tuorū. Confide ergo dilectiſsime, & ne triſteris. Tunc cōpunctus ille, dicebat cū lachrymis: Heu mihi, quid prius lamentabor, aut quid potius plangā? Vanum affectū meum repræhēdam, quem ingratis illis, & falſis exhibui amicis? An amentiā meam plangā, q̃ huic uero, & germano amico nullā oſtendi familiaritatē? Ioſaphat aūt & iſtum cū admiratione ſermonem ſuſcipiens, expoſitionē requirebat. Tūc ait Barlaam: Primus amicus utiq; eſt diuitiarū poſſeſsio, & amor pecuniarum, pro qbus homo multis ſubiacet periculis, & plurimas ſuſtinet miſerias. Veniente uero ultimo mortis termino, nihil ex omnibus illis, niſi qui ad ſepulturā pertinent, inutiles accipit panniculos. Secundus aūt amicus uocat̃ uxor, & filii, & cognati, & cæteri amici, quorū affectui adhærētes inſeparabiliter tenemur, ipſam animā, & corpus propter illorū ſpernentes amorem. Sed nullā aliquis ex eis utilitatem conſequit̃ in hora mortis, niſi quod tantūmodo uſq; ad monumentū ſecū pergunt: deinde mox reuertentes, ſuis uacant curis, ac ſolicitudinib⁹, non minus obliuione memoriam, q̃ corpus aliquando amici operientes ſepulchro. Amicus uero tertius deſpectus, & grauis, non familiaris, ſed exoſus, & quaſi aduerſus,

Nota bona opera fidelißimum eſſe amicũ, qui nec poſt mortem nos deſerit.

iuſtorũ operum chorus eſt:uidelicet ſpes,charitas,fides, eleemoſyna, humanitas,& cætera uirtutũ congregatio, quæ poteſt præcedere nos cum eximus de corpore, & pro nobis apud deum interuenire, & de inimicis crudelibus exactoribus liberare,qui calumniã, & amaram rationis exactionẽ nobis cõmouent,in aëre nos cõpræhendere tentantes. Iſte eſt gratus amicus,& bonus, qui & modicum bonum opus noſtrũ in memoria fert, & cum uſura nobis integrum reſtituit.

Rurſus ergo Ioſaphat ait: Bene ſit tibi a domino Deo tuo, o ſapientiſſime omniũ. Lætificaſti nanq; animã meam congruis, ac dignis ſermonibus tuis. Rogo etiã te,ut depingas mihi imaginẽ uanitatis mundi, & qũo eum aliquis libere, ac ſine impedimento tranſire ualeat. Aſſumpto uero ſermone,Barlaam ait: Ciuitatẽ quandam didici fuiſſe magnã,cuius ciues talem habebat conſuetudinẽ antiquitus,ut aſſumerẽt extraneum aliquẽ, & ignotum uirũ,nihil legum ciuitatis ſuæ, & traditionũ penitus ſcientẽ, & hunc ſibi regem conſtituebant. Qui oẽm poteſtatẽ accipiebat, & ſuarum uoluntatũ perficiendarum facultatẽ habebat, uſq; ad cõpletionem unius anni. Deinde in omni ſecuritate eo permanente, delicijsq; ac ſuauitatibus ſine ulla formidine, & ſecũ ſemper permãſurum regnũ exiſtimante,repente ſurgentes ciues illi cõtra eum,regali ablata ſtola, nudũ per totam trahentes ciuitatẽ,exulem trãſmittebant in magnã, ac longius remotam inſulã: in qua neq; cibum inueniens,neq; ueſtimentũ, in fame,ac nuditate male atterebat,præter ſpem conceſſis ſibi delicijs, & gaudio,in triſtitia rurſus præter ſpem oẽm, & expectationẽ tranſmutat⁹. Interea iuxta morem conſuetudinũ ciuium illorũ, ordinatus eſt quidã uir in regno; qui non exiguo mentis intellectu uigebat. Qui tanta,ac tali ex improuiſo accidente ſibi abundantia,mox non eſt diſſolutus, nec ab eã raptus,neque eorũ,qui ante eum regnauerunt,& miſerrime eiecti fuerunt,incuriã ſecutus eſt,ſed ſolicitudinẽ gerebat, & laborabat animo qũo ſe, & ſuã bene diſponeret. Dum ergo aſſidua meditatione diligentius iſta pertractaret, cognouit per quendã ſapientiſſimũ conſiliarũ ſuum, conſuetudinẽ ciuiũ, & locũ perennis exilij,& qũo oporteret ſemetipſum cuſtodire ſine errore,edoctus eſt: Hoc ergo ut agnouit, & quia oporteret eum prius paululum ad illã applicare inſulã,hoc quoq; caducum regnũ,& peregrinũ alienigenis rurſus derelinquere:apertis theſauris ſuis, (quorũ tunc liberã habebat facultatem,& de illis,quod uellet,facere)accepit pecuniarũ multitudinem,auri uidelicet,& argenti, & lapidũ precioſorũ ampliſſimũ pondus: & fideliſſimis cõmittens famulis,in illã præmiſit, ad quam ducẽdus erat,inſulã. Peracto igitur anni termino,in ſeditionẽ uerſi ciues, nudũ (ſicut & illos,qui ante eum fuerunt)in exiliũ tranſmiſerunt. Tunc cæteri ſtulti, & tẽporales reges male fame cruciabantur. Ille uero,qui diuitias ante ibi depoſuerat,in abũdantia perpetua uiuens,& delitias infinitas habens, timore q; prorſus incuſſo infidelibus, & malignis ciuibus, ſapientiſſimo ſeipſum beatificauit conſilio. Ciuitatẽ ergo,intellige uanum iſtũ, & deceptorẽ mundũ. Ciues aũt principes,& poteſtates dæmonũ,mundi rectores tenebrarũ ſeculi huius,qui illiciunt nos dulcedine uoluptatũ, & ſuggerũt ut corruptibilia,& mortalia, ceu immortalia & ſemper nobiſcum manſura conſideremus. Sic ergo nobis ſeductis, & nullam ſolicitudinẽ de ſtabilibus,& æternis gerentibus, neq; nobis ipſis aliquid in illa uita recondentib

bus,repente nobis iminet perditio mortis. Tunc iam nudos nos hinc maligni,& amari ſuſcipientes tenebrarũ ciues, cum qbus totũ expendimus tempus,ducunt nos in terrã tenebroſam,& caliginoſam, in terrã tenebrarum æternarũ,ubi non eſt lux,nec uita hominũ. Conſiliariũ autem bonũ, q omnia uera fecit nota,& ſalutaria edocuit ſtudia ſapientẽ, ac prudentẽ regẽ,meam æſtima paruitatẽ,qui bonã,& rectam uiam ueni demonſtrare tibi,introducens te in æterna & infinita bona,ibiq́ te omnia conſulens reponere,abſtractũ ab errore mundi huius,quẽ & ego aliquando infœliciter diligebã,& ipſius delectationibus detinebar,atq; iucunditatib⁹:donec ueracibus mentis oculis conſideraui, quõ in iſtis omnis hominũ uita atterit,alijs quidẽ uenientibus,alijs uero diſcedentibus, & nullis firmum ſtatũ habentibus, neq; diuitibus in diuitijs, neq; potentibus in potentia, neq; qui proſperantur in proſperitate ſua, neq; q delicijs affluunt in iucunditate ſua,neq; putantibus firmiter ſe uiuere in uana ſua, & infirma ſtabilitate,neq; in aliquo alio eorũ,quæ laudantur in hac uita: ſed omnia ſimilia ſunt torrenti impetu magno in profundũ maris ruenti. Fluida nanq; ſic ſunt omnia præſentia, & tẽporalia. Hinc intellexi qa uniuerſa iſta uana,& in qbus utilitas eſt nulla,ſic obliuioni tradunt perpetuæ, & abſentantur,ſiue gloriã dicas,ſiue regnũ, ſiue ſplendorem dignitatũ,ſiue potentatuum magnitudinem,ſiue tyrannorũ crudelitatẽ,ſiue quidlibet taliũ:in futuris temporibus obtinebunt. Ex quibus cũ & ego unus ſim, conſuetæ nimirũ mutationi ſubiaceo, & quemadmodũ mei predeceſſores iucundari præſentibus non omiſerunt,ita erit & in me. Noui.n.qualiter homines tyrannus iſte ac turbulentus agitat mundus, hinc inde eos transferens, hos quidẽ de diuitijs ad inopiam,illos uero de paupertate ad gloriã,quoſdam quidẽ ſubtrahens uitæ, alios uero rurſus inducens:nonnullos quidẽ ſapientes,& prudentes reprobans,quoſdã contumelioſos ſcilicet, & exiguos,honorabiles & ſplendidos faciens:alios ẽt inſipientes, & fatuos,in ſede collocans gloriæ:honorabilesq;,ignominioſos,& obſcuros demonſtrans omnibus. Et eſt uidendũ,quõ genus hominum nequaq; ante faciẽ ipſius tyrannidis crudelis habet ſtatũ, ſed eſt ſicut columba,quæ fugiens aquilã,uel accipitrem,mutat ſe de loco ad locũ,tunc qdem huic inſidens arbori:unde rurſus mota,immergit ſe uepribus:deinde ſtatim cauernis petrarum,& diuerſis ſpinarũ denſitatibus ſemetipſam cõmittens,nuſquam tutũ inueniens refugium,in motu,& defectione tribulat aſsidua. Sic ſunt, qui præſentia perdere metuentes,& ſub impetu qdem irrationabili miſerrime laborantes,nihilq; penitus tutũ, uel firmum tenentes, neq; ſcientes ad qualẽ peruenturi ſunt finẽ, & q eos uana deſeret uita, cui ſubdiderunt ſemetipſos ualde infœliciter, & miſerrime. Mala enim pro bonis appetunt,pro bonitate malitiã exercentes:& ignorant qs frigidos multorũ,& grauiũ ſuorum laborũ ſuſcepturus ſit fructus,ſiue domeſticus,ſiue alien⁹, & multoties neq; amicus omnino,uel notus,ſed hoſtis,& inimicus.

Hæc omnia & his ſimilia dijudicans in prætorio cordis mei,odiui præſentẽ uitam,quæ in uanitatibus tota conſumitur,quã olim & ego deducebam,terrenis laboribus addictus. Abijciente uero me de animo meo horum affectũ,& longius proijciente, apparuerunt mihi ea, quæ ueraciter ſunt bona,id eſt,deũ timere,& facere eius uoluntatẽ. Hoc enim cognoui cunctorũ bonorũ caput eſſe:hoc & initium ſapientiæ dicit, & etiam per-

fecta ſapientia. Nã uita eſt ſine triſtitia, & ſine tẽtatione ſecura, atq; quieta, & incumbentibus ſuper ſe, quaſi ſuper rectiſsimã uiam mandatorũ domini, & agnoſcens ſubtiliter, nihil ei tortuoſum, aut anfractuoſum eſſe, neque defoſſum, uel arduũ, ſed ſpinis & tribulis carentẽ, & totam facilẽ penitus, & gratã, atq; planam, delectantẽ quidem oculos ambulantiũ per eã, ſplendidiſsimis contemplationibus ſpatioſos exhibens pedes, & calceas in præparatione euangelij pacis, ut ſecure, & expedite gradiantur. Quã omnibus merito præpoſui, & ædificare cœpi deiectã animæ meæ, & corruptã domũ. Sic ergo me ea, quæ apud me erant diſponente, & defectum mentis corrigente, uerba audiui cuiuſdam doctoris ſapientis, talia mihi pręcipientis: Exite (inqt) qui ſaluari deſideratis, ſeparate uos a uanitate mundi. Præterit enim figura eius. Quantulumcunq;, & ecce non erit. Exite indeclinabiliter, non ſine dote, & mercede, ſed expenſas ferentes æternæ uitæ. Longinquam enim ituri eſtis uiam, multarũ expenſarũ cenſu opus habentẽ, & peruenietis ad æternum locũ, duas habentẽ regiones, quæ multas in ſe manſiones habent. Quarũ quidem unã pręparauit Deus his, q diligunt eum, & eius mandata cuſtodiunt, omnibus bonis plenam. Quã promerentes in incorruptione uicturi ſunt durabili, atq; perpetua, perennem accepturi immortalitatẽ, ubi aufugit dolor, & triſtitia, & gemitus. Secunda uero regio plena eſt tenebris, atq; tribulationibus, & doloribus, quæ præparata eſt diabolo, & angelis eius: in quã mittent & illi, qui per opera mala hanc ſibimet acquiſiuerunt, & q incorruptibilia, & æterna pro præſentibus cõmutauerunt, & ſe totos cibum ignis æterni fecerũt. Hanc ego uocẽ audiens, & ueritatem illius recognoſcens, ad illã peruenire habitationem ſtudui, quæ ab omni qdem dolore, & triſtitia libera eſt, tanta ſecuritate, talibusq; bonis repleta. Quorũ ſcientiam nunc quidẽ ex parte in me eſt, adhuc ætate ſpirituali paruulo, & quaſi per ſpeculũ, & in ænigmate, quæ ibi ſunt, uidente: Cũ autem uenerit, quod perfectum eſt, et cognoſcam facie ad faciẽ, tunc quod ex parte eſt, deſtruetur. Gratias ago Deo per Ieſum Chriſtum dñm noſtrũ. Nam lex ſpiritus uitæ in Chriſto Ieſu liberauit me a lege peccati, & mortis, & aperuit oculos meos, ut abſque errore uiderent: qa prudentia carnis mors eſt, prudentia uero ſpiritus uita, & pax. Igit́ ſicut ego prudentiũ recognoſcens uanitatem, ea perfecto odiui odio, ſic & te recognoſcere, & odire fideliter moneo; ut quaſi aliena, & mox deſitura reputes ea, & auferens hinc oĩa, theſaurizes tibimetipſi in ſeculo incorruptibili theſaurũ ſecurum, diuitiasq; indeficientes, quo te proculdubio oportet proficiſci, ut cum perueneris nõ ſis egenus, ſed diuitijs plenus, ſicut horum tibi ſimilimam ſupra depinxi imaginem.

Dixit Ioſaphat ſeni: Quomodo ergo poſſum theſauros pecuniarum, et diuitiarum illuc præmittere, ut ſecuram ipſorum, & incorruptibilem iucũditatem abiens reperiã? & qualiter demonſtrem aduerſus pręſentia odiũ meum, & amorem æternorum, plane quæſo inſinua mihi. Et ait Barlaam: Diuitiarum quidẽ ad æternũ locum præmiſſio, manib⁹ fit egenorum. Ait enim quidã prophetarũ Daniel ſapientiſsimus regi Babylonis: Propterea o rex conſilium meũ placeat tibi, & peccata tua eleemoſynis redime, & iniquitates tuas miſerationibus egenorum. Dicit autẽ & ſaluator: Facite uobis amicos de mammona iniquitatis, ut cum defeceritis, recipiant uos in æterna tabernacula. Et lõgum ſuperius ſeruis ſermonẽ dñs de elee

moſyna,& largitione pauperum facit, ſicuti in Euangelio didicimus. Sic
ergo tutiſsime uade,præmittens illuc omnia egenorum manib⁹. Quanta
enim his feceris,ſibi dominus attribuens, multiplicius tibi reſtituet. Vin-
cit enim ſemper donorũ retributionib⁹ diligentes ſe. Hoc ergo modo nũc
theſauros ſeculi iſtius,quaſi diripiendo a domino ſuo, cui & tu miſerrime
ſeruiſti, bene ex his in futuro ſumptũ tibi repones: & ab alieno auferens,
tibi cũcta recondes: & p fluida iſta,& temporalia, ſtabilia, atq; manen-
tia comparabis. Deinde Deo tibi cooperante, peruidebis inſtabilitatem,
ac prauitatẽ mundi,& ualedicens omnibus, ad futura cum affectu multo
tranſuolabis: prætergrediens quidem tranſeuntia, ſperandis uero, ac ſta-
bilibus inhærens,& deſerens tenebras cũ umbra mortis; odiens uero mũ
dum,& mundi rectorem, & corruptibilem carnẽ inimicitiam tibi repu-
tans,currens ad lumen inaccesſibile,& crucẽ ſuper humeros tollens, ſeq̃-
ris eum indeclinabiliter, ut & cum ipſo glorificeris,& æternæ uitæ hæres
oſtendaris. Ioſaphat uero ait: Cuncta ergo deſpicere,& iſtam laborio-
ſam aſſumere uitam,ſicut dixiſti ſuperius,traditio eſt antiqua,ab apoſto-
lorum deſcendẽs doctrina an modo nouiter uobis ſic uiſum eſt, mẽtis ue
ſtræ ſcientia,quaſi melius eligentib⁹ iſtud? Reſpondens ſenex ait: Non le-
gem recẽter introductam doceo te (abſit hoc a me) ſed ab antiquo nobis
traditam. Dixit enim Deus cuidam diuiti,q interrogauit eũ, qd faciendo
uitam æternã poſſideret,& glorianti omnia ſe cuſtodiſſe,quæ ſcripta erãt
in lege: Vnum inquit,tibi deeſt. Vade,& quæcũq; habes uende,& da pau
peribus,& habebis theſaurum in cœlis,& ueni, ſequere me,tollendo cru
cẽ. Ille uero hoc audiẽs,triſtis effectus eſt. Erat enim diues ualde. Videns
eum contriſtatũ dominus, dixit: Quam difficile q pecunias habent,intra
bunt in regnum cœlorum. Facilius enim eſt camelum per foramen acus
tranſire,q̃ diuitẽ intrare in regnum cœlorum. Hoc ergo mandatum cun- 29
cti audierunt ſancti, & ſeparari ab omni tali diuitiarũ difficultate ſtudue-
runt,cũcta ſua diſpergentes in pauperum erogationem, & diuitias ſibi ę-
ternas reponentes,tulerunt crucẽ,& ſecuti ſunt Chriſtũ. Alij qdem marty
rio,ſicut iam dixi tibi,conſummati ſunt. Alij uero eremiticę agonizantes,
& nihil eorum, quæ ad conuerſationem huius ueracis philoſophiæ perti-
nent,omiſerunt. Mandatum igitur hoc eſſe noueris Chriſti regis noſtri,et
Dei,qđ nos ab amore tẽporalium retrahit,& æternorũ participes efficit.

Nota tu qui dicis Euangelium non conſulere propriarum rerum abdicationẽ, ſed hanc eſſe humanam traditionem,& uide in quanto errore uerſeris. Cũ dicatur hic omnes ſanctos qui ad perfectionem uitæ cõtendere uoluerunt, hoc domini mandatũ ad literam ſeruaſſe.

Cum igiť (inquit Ioſaphat) ſic antiqua,& neceſſaria huiuſmodi ſit phi-
loſophia, cur non hodie hanc multi ſequunť? Senex uero ait: Multi qdem
imitati ſunt,& imitanť; plurimi uero pigri remanẽt, & negligẽtes. Pauci
enim ſunt,ſicut ait dominus,q ſtrictam, & arctam pergant uiam, amplã
uero,et latam plures. Qui enim ſemel ab auaritia,et uoluptate malorũ ca
piuntur inani, ac uanæ dediti gloriæ, inextricabiliter ipſis aſtricti rema-
nent,et quaſi ſeruos, ſemetipſos uoluntarie uenundantes alieno domino,
et ex aduerſo ſtantes iſta præcipienti deo, et uincti ab eo teneně. Anima
enim,quæ ſemel de ſua ſalute deſperat,habenasq; ſuas irrationabilib⁹ la-
xat cupiditatib⁹,ubiq; ferť. Propterea deflens propheta circũfuſam ſtul-
titiam huiuſmodi animabus, et adiacentis eius caliginis craſsitudinẽ de-
flens,dicebat: Filij hominum,uſquequo graui corde? ut quid diligitis ua-
nitatẽ,et quæritis mendacium? Ita et quidam noſtrorũ ſapientium,et do-
ctorum rationabilis uir,et continens,et quędam a ſeipſo adijciens, clama

bat omnibus uelut de euidenti, et altiſsima ſpecula: Filij hominum uſque quo graui corde? ut quid diligitis uanitatẽ, et quæritis mendaciũ, magnũ quid uitam iſtam, et delicias, atq; modicam gloriã, et humilem potentiã, et falſam proſperitatem arbitrantes? Quæ non eorum ſunt, qui uident, uel putant ſe habere illa; ſed ſicut puluis agitant, et ad alios uentilata trãſciũtur, aut ſicut fumus defluẽtia, et ſomnia illudentia, et uelut umbra inania, neq; abſentia deſperata non habentibus, neq; præſentia defluentia poſsidentibus. Si uero Saluatore mandante, prophetis ẽt, & apoſtolis prædicantibus, ac ſanctis omnibus opere, & ſermone ad uirtutis uiã rectiſsimã uos exhortantibus, etſi pauci per hanc gradiunt, cũ plures ſpatioſam, & quæ ad perditionẽ ducit, eligant, nonne ex his conuerſatio diuinæ huius adnihilat ſapientiæ? Nam ſicut ſol ad illuminationẽ omnibus ortus, ſine inuidia porrigit ſuos radios, cunctosq; illuminari permittit: ita & uera ſapientia ſui appetitores more ſolis illuminat, & illuſtrat, & ſplendidos oſtendit. Si quidã claudentes oculos, uidere eius fulgorẽ nolunt, non idcirco repræhendendus eſt ſol, uel a cæteris deſpiciendus, aut gloria ſui ſplendoris per illorũ inhonorabit ſtultitiã, ſed illi potius ſeipſos lumine eius priuantes, quaſi cęci palpabunt parietẽ, & in multis cadent foueis, pluribuſque lacerabunt facies eorũ ſpinis. Et quemadmodũ ſol in ſuo ſplendore permanens, illuminat reuelata facie fulgorẽ ſuũ ſpeculãtes: eodem modo & lux Chriſti ſplendet quidem omnibus, ditiſsime largiens eis ſuã claritatem: participat uero unuſquiſq; iuxta quod deſiderat, & appetit. Neq; enim deeſt alicui uolentiũ ſe intueri ſol iuſtitiæ, neq; tñ cogit ſponte ſuas tenebras eligentes, ſed proprio unuſquiſq; relinquitur arbitrio & prælectioni, quandiu in hoc ſeculo eſt. Ioſaphat aũt ſciſcitante, quid eſt liberũ arbitriũ, & qd prælectio, reſpondit ſenex: Liberũ quidem arbitriũ eſt animæ rationalis uoluntas, ſine prohibitione cuiuſquã mota ad quodcunq; uoluerit, ſiue ad bonũ, ſiue ad malum, ſic ab authore conceſſum. Rurſus liberum arbitriũ eſt intellectualis animæ motus ſui iuris. Prælectio, eſt cõſultum deſideriũ eorũ, quæ in nobis ſunt, aut conſiliũ deſiderabile. Quod enim præiudicatũ eſt ex conſilio, tenemus eligentes. Conſiliũ uero eſt, deſiderium perquirens de his, quæ a nobis ſunt facienda. Conſiliat enim qs, ſi debeat rem peragere, uel non: deinde iudicat quod melius eſt, & uocat iudiciũ. Exinde appetit, & amat, quod ex conſilio iudicatũ eſt, & dicitur deliberatio. Si.n. iudicat, & non affectat, quod iudicatũ eſt, id eſt, non diligit illud, non dicit deliberatio. Deinde poſt diſpoſitionẽ fit prælectio. Nam prælectio eſt, duorũ propoſitorũ unum eligere præ altero. Et hoc manifeſtum eſt, q conſiliũ eſt poſt iudicium, uel prælectionẽ, & ex ipſa etymologia. Prælectũ quippe eſt unũ præ altero electum. Nullus uero aliqd ante iudicat, quã uideat: neq; prælegit, niſi ante iudicet. Non.n. omnia, quę uident nobis, ad effectũ deducere cogitamus. Tũ prælectio, & prælectum fit, qñ quod ante iudicatũ eſt ex conſilio, accipit appetitũ. Et ſic colligitur, prælectionẽ eſſe deſiderium conſultũ eorum quæ in nobis ſunt. Nam quod ante iudicatũ eſt ex conſilio, deſideramus præeligentes. Omne.n. conſilium fit propter illud, quod agendũ eſt: & ſic ante omnem prælectionẽ conſiliũ eſt, ante uero omnem actionẽ prælectio. Idcirco non ſolũ actiones, ſed & ea quæ ſcd'm intentionẽ prælectiones exhibent, & coronæ, & tormenti iure cauſa fiunt. Principiũ enim peccati, &

Google

iuſtæ actionis, prælectio eſt ex his, quæ a nobis ſunt inducta. Quorum enim in nobis affectus ſunt, horū & actiones. In nobis uero ſecundum uirtutem operationes ſunt, in nobis utiq; & uirtutes. Proprie nanq; in nobis ſunt animata omnia, & ea, de quibus conſiliamur. Sic per liberū arbitriū conſiderantibus hominibus, & ipſum idem prælegentibus, quanto quis prælegit, tanto participatur diuini luminis, & proficit in philoſophiæ ſtudijs. Differentię enim prælectionū, ſunt uelut quidam fontes aquarū, de uenis terræ ſcaturientiū. Alij qdem in ſuperficie terrę oriunt, quidam uero paulo profundius, nonnulli autē profundiſsime. Harum qppe aquarū nōnullæ quidem indeſinenter fluunt, & guſtu dulces ſunt. Quædā uero de profundo prodeunt, et amaræ ſunt, aut ſulfureæ. Aliæ aūt largiter fluētes, alię uero diſtillant modice. Sic et in prælectionibus intellige alias qdem ueloces eſſe, et ualde feruentes, quaſdam uero torpentes, et frigidas: et alias qdem ad bona iter habentes, nonnullas uero ad contrariū omni uirtute declinantes. Ergo iuxta affectū earū, et actiones, ſequuntur impetus.

Tunc Ioſaphat ait ſeni: Sunt ergo & alij, qui ea, quæ tu prædicas, prædicent? an ſolus es tu hodie, q iſta doces, et ſic odibilē præſentem uitā adſtruis? Reſpondens autem Barlaam, dixit: In ueſtra infœliciſſima regione iſta neminem eſſe cognoſco. Nam patris tui tyrannica crudelitas innumerabilibus hoc mortib⁹ tradidit, et ſategit ne penit⁹ audiat in uobis diuinæ notitiæ prædicatio: in cæteris uero, omnibus linguis cantant iſta, et glorificant. Alijs quidem rectiſsimo ſermone, alijs uero diſtorto, hoſte noſtrarū animarum declinare eos a rectitudine faciēte, et alienis monente glorijs, et dicta quædam ſcripturarū aliter, & non ſecūdum congruū ſenſum itterpretari docente. Vna aūt ueritas eſt glorioſis apoſtolis, & deiferis patribus, & in catholica eccleſia a finibus uſque ad fines orbis, ſole ſplendidi⁹ coruſcans, cuius ego prædicator, & doctor miſſus ſum tibi.

30 *Vna eſt ueritas in tota Eccleſia et per uniuerſum mūdum glorioſis Apoſtolis et deiferis patribus coruſcans. Non ergo apud Lutheranos, Zuinglianos, œcolampadianos, & cætera huiuſmodi humanæ naturæ monſtra.*

Dixit aūt Ioſaphat ad eū: Nunqd non aliquid ex his meus aliquando didicit pater? Et ait ſenex: Subtilius, & conuenienter nihil didicit. Clauſis enim mentis ſenſibus, bonum non uult ſuſcipere, ad malum uero præcipiti ruit impetu. Sed uellē, iquit Ioſaphat, etiam illum iſta didiciſſe. Ait uero ſenex: Apud hominem impoſsibilia ſunt iſta, apud deū omnia poſsibilia ſunt. Quid enim ſcis, ſi tu ſaluum facies patrē tuum, & modo mirabili genitor tui efficiaris genitoris? Audiui enim regem quendam fuiſſe, multum bene regnū ſuū diſponentē, manſuetecq; ac leniter erga ſuum ſe habentem populum. Hoc aūt ſolum ſibi deerat, q non habebat diuinæ notitiæ illuminationē, ſed errore idolorū detinebat. Habebat aūt conſiliarium quendam bonū, & perfecte exornatū, tam, quæ ad Deū pertinet, pietate, q̃ & omni reliqua uirtutum ſapientia. Qui multum grauabat, et triſtis erat, eo quod rex in tali permaneret errore. Volebatq; eum quandoq; redarguere, ſed ab impetu iſto reuocabat, metuēs ne forte author malorū ſibimet, et ſuis omnibus fieret, & quæ per eū multis proueniebat, utilitatē amputaret. Quærebat tamē tempus opportunum, ut traheret eū ad bonū. Dixit itaq; rex ad eū: Veni, egrediamur, & perambulem⁹ ciuitatem, ſicubi forte aliquid utilitatis uideamus. Deambulantibus uero eis in ciuitate, uiderūt lucis fulgorē per quoddam foramen relucentē: & huic oculos inijcientes, aſpiciunt ſubterraneum habitaculum, ante quod ſedebat uir ultima degena inopia, q uili quodam, ac dilacerato amictus erat indumento. Aſsi-

ſtebat ei uxor ſua propinatura. Quo uitreũ calicẽ in manus ſuſcipiente, dulciſsimũ cantando melos, illa iucunditatem ei exhibebat, ſaltans, & ui rum laudibus extollens. Tunc hi qui iuxta regem aderant, diutius iſta cõ ſiderantes mirabanẽ: qm̃ tali inopia grauati, q nec domum habebat, & ueſtimentis carebant, ita locupletẽ, ac ſecurã uitam ducebant. Tũc ait rex conſiliario ſuo: O miraculũ amice, quia mihi, et tibi nunq̃ ſic noſtra placuit uita, quæ tantis delicijs, & tanta refulget gratia, ſicut uilis hæc, & mi ſerrima ſua uita hos ſtultos lætificat, & iucũdaẽ, lenis eis, ac ſuauis apparens, cũ ſit odibilis, & aſpera. Opportunã itaq; nactus horam protoſymbolos, ait: Reuera ò rex, qualis tibi uideẽ horũ uita? Qui ait: Omniũ, quæ aliquando uidi, amariſſima, et infęlicisſima, abominabiliſq;, et auertenda. Tunc dicit ad eum protoſymbolos: Ita ergo bene ſcias, ò rex, quia multo amplius ante miſeram, et infœlicẽ noſtram deputant uitam, contẽplatores, ac narratores æternæ gloriæ illius, et bonorũ, quæ omnem ſuperãt ſen ſum. Nã auro ſplendentia palatia noſtra, et ſplendida indumenta iſta, ſter coribus, et cœno fœtidiora uidenẽ oculis contemplantiũ inenarrabilẽ pul chritudinẽ in cœlis, non manu factorũ tabernaculorũ, ſtolęq; diuinitus te xtæ, et incorruptibiliũ diadematum, quæ præparauit deus diligẽtibus ſe. Quemadmodũ enim deſipere nobis iſti uiſi ſunt, eodem modo, et eo am plius, nos, q in hoc mundo erramus, et ſufficientiam nobis eſſe putamus in falſa gloria, et inutilibus delicijs, lamẽtationibus digni ſumus, et lachry mis in oculis eorũ, q guſtauerunt dulcedinem bonorũ æternorũ. Rex aũt his auditis ſtupefactus, ait: Qui ſunt ergo illi, qui meliorem noſtra uitam obtinent? Omnes (inqt protoſymbolos) qui æterna præponunt tẽporalibus. Rurſus ergo ſcire rege cupiente, quæ æterna, ait uir: Regnũ ſempiternum, & uitã, quę morti non ſubiacet, & diuitias, quæ nunq̃ metuunt egeſtatem, gaudiũ quoq;, & lætitiam totius expertẽ triſtitiæ, & grauitatis, et pacẽ perennem, liberam ab omni inimicitia, & contentione. Qui iſtã me rebuntur accipere, beati erunt: & hoc certiſsimũ eſt. Sine dolore enim & ſine triſtitia uiuent in æterna uita, & omnia delectabilia, & iucunda, quæ ſunt in regno dei, abſq; labore percepturi, & cũ Chriſto ſine fine regnaturi. Et qs dignus erit iſta percipere, ibi dicente rege; ille reſpondit: Omnes q uiam tenent, illuc ducentẽ. Facilis. n. eſt introitus uolentibus tm̃. Tunc rex ait: Et quæ ſemita illuc producens? Reſpondit ei uir nobilis: Cognoſce te ſolũ uerum Deum, & Ieſum Chriſtũ unigenitũ eius filium, & ſanctũ, ac uiuificantẽ ſpiritũ. Rex igitur regalem habens intellectũ, ait ad illum: Et qs prohibuit te hactenus iſta nota mihi facere? Non. n. abiectione, & deſpectu digna mihi uideñ eſſe iſta, ſi uera ſunt. Si aũt ambigue, ſtudioſe oportet quærere, donec quod certũ eſt inueniamus. Non negligentia (inqt uir) aut inertia detentus, iſta tibi notificare diſtuli, cũ uera ſint, & omnino indubitabilia, ſed excellentiam metuens tuæ gloriæ, ne forte generarẽ tibi moleſtiam. Si ergo iuſſeris tuo famulo, ut amodo de his aliqua tibi recom memorem, per omnia tuo obſecundabor imperio. Etiã (inqt rex) non per ſingulos dies tm̃, ſed ẽt per ſingulas horas horũ memoriã mihi aſsidue renoua. Non negligenter. n. oportet his attendere, ſed feruentius, & ſtudioſius. Audiuimus nanq;, ait Barlaã, pie regem iſtũ uixiſſe poſtea, & tranqlle præſentẽ duxiſſe uitã, nec futura priuatũ eſſe beatitudine. Si igitur & patri tuo talia qs opportuno ſuggeſſerit tẽpore, forſitan intelliget, & cognoſcet, quantis

ſcet, quantis obſeſſus eſt malis: & ab his declinans, eliget bonum. Nunc ergo cęcus eſt, uero ſe priuãs lumine, ſpontéq; ſua ĩpietatis agit tenebras.

Dixit aũt Ioſaphat ad eum: De patre meo faciat dñs, ſicut ei placet. Ipſi enim (ſicut iam dixiſti) poſsibilia ſunt omnia, quæ apud homines impoſſibilia ſunt. Ego uero ex tuis ſacris ſermonibus præſentiũ cognoſcens uanitatem, diſcedere qdem penitus cogito, & tecũ reliquũ uitæ meæ ducere, ne propter temporalia iſta, & fluida, ab æternorũ, & incorruptibilium excidam refrigerio. Cui ſenex reſpondit: Si hoc feceris, ſimilis eris cuidam iuueni ſapientiſsimo, de quo audiui, ꝙ filius fuit ditiſsimorũ parentum, cui pater ſuus deſponſauit filiam cuiuſdã nobiliſsimi, & præ omnibus locupletiſsimi uiri, nimis pulcherrimã. Mouit autem cũ puero ſermonem de nuptijs, & qũo facere meditabaẽ, annunciauit. Quod ille audiens, & quaſi rem malã ac nefariam reſpuens, relicto patre, fuga elapſus eſt. Ambulans aũt, declinauit in domũ cuiuſdam ſenis pauperis, propter æſtum diei ſemetipſum repauſaturus. Tunc filia ſenis uirgo, quæ erat ei unigenita, ſedens ante ianuã, operabaẽ manibus: ore uero ſuo Deũ laudabat aſsidue, gratias agens ei de imo cordis. Huius autẽ laudes iuuenis auſcultans, ait: Quid eſt iſtud tuũ, o mulier, ſtudium? Cuius aũt rei gratia, cum ita ſis pauper & tenuis, quaſi pro quibuſdã magnis donis gratias referendo, ſic laudas datorem? Quæ reſpondens ait ad eũ: Neſcis ꝙ ſicut exigua medicina, de magnis languoribus ſæpius liberat hominẽ, ita & in paruis Dei donis gratiarũ actio, magnorum auctrix efficitur bonorũ? Ego quidem filia ſum ſenis pauperis, gratias tñ refero deo pro modicis iſtis donis, & benedico dñm, certa qm̃ qui hæc contulit, & maiora ualet dare. Et iſta qdẽ de his, quæ extrinſecus ſunt, & noſtra non ſunt: e qbus neq; multa poſsidẽtibus lucrũ aliquod prouenit, ut non dicã, ꝙ & ſæpius damnũ ſuſtinent; neq; minora accipientibus accidit detrimentũ, eandẽ utriuſq; uiã pergẽtibus, & ad eundẽ peruenientibus finẽ. Eorum uero, quæ magis ſunt neceſſaria, & perfectiſsima, multa, et maxima accepi Dei dona, quæ innumerabilia, et inæſtimabilia ſunt. Nam ſecũdum imaginẽ Dei facta ſum, et ipſius notitiam habere merui, & ratione præ omnibus animalibus ſum prædita, et ab ipſo Deo inuitata ſum ad uitã ꝑ uiſcera miſericordiæ eius: cuius & myſterio particeps eſſe promerui, & paradiſi ianua aperta eſt, facile, ſi uoluero, introitũ mihi præbitura. Pro tantis igiẽ, ac talibus donis, quæ indifferẽter diuites percipiunt, & pauperes, ut dignũ eſt, gratias agere penitus eſt impoſſibile. Si autem & modicam iſtam laudationem largitori bonorũ non obtulero, qualem excuſationem habebo? Iuuenis itaq; eximium illi9 ſtupens itellectũ, eius patrem accerſiuit, cui & dixit: Da mihi uxorem filiam tuam, adamaui enim illam propter intellectum eius, ac pietatẽ. Tũc ſenex ait: Non licet tibi accipere pauperis filiam, cũ diuitũ parentũ ſis filius. Rurſus autem iuuenis ait: Etiam hanc accipiam, ſi tamen mihi non negaueris eam. Nobilium quippe, & diuitum quorundam filia mihi fuit deſponſata, ſed hanc reſpuens fugam arripui. Filiam uero tuam propter pietatẽ, quam habet in Deum, & præclarum illius intellectũ adamans, copulari eam mihi præ omnibus cogitaui. Senex autem dixit ad eũ: Non poſſum tibi hãc dare, ut ducas in domum patris tui, & ab ulnis meis ſepares illam. Vnica enim mihi eſt. Sed ego (inquit iuuenis) apud uos manebo, & ueſtrã ſuſcipiens conuerſationẽ. Deinde et ſplendidũ deponens ueſtimen

ſum, ſenis habitũ poſtulans induit. Tunc ille ſenex in multis tentans eũ, & uarie ipſius examinans cogitationem, poſtq̃ cognouit firmã mentis illius ſtabilitatẽ, & quia non amore inſipientię detentus petijt eius filiã, ſed pietatis amore elegit pauperrime uiuere, hanc præponens ſuæ gloriæ, & nobilitati, tenens eum manu, introduxit in ſuum cubiculũ, & oſtendit ei diuitias multas ibi repoſitas, & immenſum põdus pecuniarũ, quantũ nõ uiderat aliquando iuuenis ille, & ait ad eũ: Filij hæc oĩa tibi do, eo q̃ elegiſti meæ fieri hæres ſubſtantiæ. Quã tenens hæreditatẽ ille, oẽs ſupergreſſus eſt glorioſos terræ, & diuites. Dixit aũt Ioſaphat ad Barlaã: Conuenięter ſatis & iſta me tangit narratio, unde & a te iſta dicta eſſe de me exiſtimo. Sed quæ eſt examinatio, per quã cognoſcere firmitatẽ mentis meę quæris? Cui ſenex ait: Ego quidẽ examinaui iã, & cognoui q̃ ſis prudẽs, & firmæ mentis, et animi uere rectiſsimi. Sed finis tuæ actionis, utinã iſta corroboret. Huius rei gratia flecto genua mea ad Deum noſtrũ, in trinitate glorificandũ, oĩum creatorẽ uiſibiliũ, et inuiſibiliũ, q̃ ſemper eſt, et erit, nec unquã initiũ habuit ſua deitas, nec habitura finẽ, terribilẽ, et omnipotentẽ, bonũ et miſericordem, ut illuminet oculos cordis tui, et tibi ſpiritũ ſapientiæ, et reuelationis in agnitionẽ ipſius, ut uideas, quæ eſt ſpes uocationis eius, et quæ diuitiæ gloriæ hæreditatis eius in ſanctis, et quæ ſupereminens magnitudo uirtutis illius in nos, qui credimus: ut iã non ſis peregrinus, et aduena, ſed ciuis ſanctorũ, et domeſticus dei, ſuperædificatus ſuper fundamentũ apoſtolorum, et prophetarum, ipſo ſummo angulari lapide Chriſto Ieſu, in quo omnis ædificatio conſtructa, creſcit in templum ſanctum in Domino.

Ioſaphat aũt nimium cõpunctus corde, ait: Hæc omnia & ego deſiderans ſcire, precor te, ut ea nota mihi facias, diuitias ſcilicet uirtutis Dei, & magnitudinẽ ſupereminentem uirtutis eius. Tunc dixit ei Barlaam: Oro Deum, ut iſta doceat te, & ſcientiã talium infigat animæ tuæ, quia apud homines ipſius enarrare gloriã, & potentiam prorſus eſt impoſsibile, etſi omnes, qui modo ſunt, & aliquando fuerunt, hominũ linguæ una fierent. Deum eum (inquit euangeliſta & theologus) nemo uidit unq̃. Vnigenitus qui eſt in ſinu patris, ipſe narrauit. Inuiſibilis aũt, & inæſtimabilis gloriam, & magnificentiã quis poterit terrigenarum cõpræhendere, niſi cui ipſe reuelauerit quantũ uult, ſicut prophetis ſuis, & apoſtolis reſerauit? Nos uero & ex prædicatione eorũ, & ex ipſa rerum natura, iuxta quod poſsibile eſt, didicimus. Dicit enim ſcriptura: Cœli enarrant gloriã Dei, & opera manuũ eius annunciat firmamentũ. Et inuiſibilia eius a creatura mundi per ea, quæ facta ſunt, intellecta conſpiciunẽ, ſempiterna quoq; uirtus eius, & diuinitas. Sicut enim aliquis domũ cernens ſplendidiſsimã, & artificioſe fabricatã, cuius forma ingenioſe cõpacta eſt, ædificatorem, aut architectũ mox conſiderans mirabitur: ita & ego de non extantibus formatus, & ad hoc, quod ſum adductus, etſi plaſten, atq; factorẽ uidere non poſſum, ſed tamen ex bene facta, & mirabili fabrica meĳpſius, ad notitiam ueni ſapientiæ eius, non ſecundũ quod eſt, ſed ſicut potui intelligere: quia non a meipſo ueni, nec meipſum feci, ſed ille plaſmauit me, ſicut uoluit. In principio oẽs quidem fecit creaturas, quarũ aliquas diminutas, & contritas, rurſus meliori innouatione reformat. Deinde ſubleuans hinc diuino ſuo Imperio, ad aliã transfert uitam infinitã, & æternam. In nullo

horũ poſſum reſiſtere fortitudini illius prouidentiæ, nec aliquid adijcere mihi ipſi, neq; demere, ſiue ſecundũ ſtaturam, ſeu iuxta formæ ſpeciẽ. nec inueterata in me renouare præualens, nec corrupta redintegrare. Nullus enim hominũ horum aliquid potuit aliquãdo perficere, neq; rex, neq; ſapiens, neq; diues, neq; potens, nec aliquis alius humana peragens ſtudia. Nullus enim regũ (ait quidam) aut eorũ, qui in ſublimitate ſunt, aliud habuit natiuitatis exordiũ: unus enim omniũ introitus ad uitã, exitusq; ſimilis. Ex his ergo, quæ circa me ſunt, ad ſcientiã creatoris magnifice perductus ſum. Cum his aũt & bene compactã fabricam, & conuerſationẽ totius creaturæ conſideraui, & uidi q͂ ipſa omnia, ſecundũ ſe ipſa quidem, conuerſioni ſubiacent, & mutationi. Intellectualia quidẽ, ſecundum liberum arbitriũ, & in bono profectũ, & a bono defectũ: ſenſibilia uero iuxta generationem & corruptionem, augmentumq́, & detrimentũ, & iuxta qualitatem tranſmutationũ, & localem motionẽ. Et ex his prædicant uocibus ineffabilibus, ab increato, & immutabili ſe facta eſſe Deo, contineriq́, conſeruari, & ſemper prouideri. Quomodo ergo contrariæ naturæ ad unius mundi cõpletionem inſimul conuenerunt, & indiſſolubiles permanſerunt, niſi quædã oĩpotẽs uirtus iſta cõmiſcuiſſet, & ſemper indiſſolubilia conſeruaret? Quomodo enim aliquid maneret, niſi ipſe uoluiſſet? Aut quod non uocatũ eſt ab eo, qũo (ait ſcriptura) ſeruaret̃? Si enim nauis ſine gubernatore nõ poteſt ſubſiſtere, ſed mox ſubmergit̃, & domus modica nunq̃ ſtabit ſine prouiſore: mundus qũo conſtat tanto tẽpore, creatura ſic magna, ſic bona, & mirabilis, ſine glorioſa quadã, & magnifica, atq; mirabili gubernatione, & ſapientiſſima prouidentia? Ecce enim cœlum quantũ tempus habet, & non denigratũ eſt: terræ uirtus non eſt laſſata, ex tanto creata tẽpore: Fontes nõ deſierunt fluere, ex quo facti ſunt: mare tot, & tanta ſuſcipiens flumina, non ſupergredit̃ menſuram: curſus Solis, & Lunæ non mutant̃, ordines diei, & noctis nõ peruertunt̃. Ex omnibus iſtis ineffabilis Dei uirtus, et magnificentia nobis declarat̃, teſtificata a prophetis, et apoſtolis: ſed nemo digne conſiderare, uel laudare gloriam eius poterit. Omnia nanq; uiſibilia, et inuiſibilia Apoſtolus, q Chriſtum habebat in ſeipſo loquentẽ cõſiderans, dixit: Ex parte cognoſcim⁹, et ex parte prophetamus. Cum aũt uenerit, quod perfectũ eſt, euacuabit̃ quod ex parte eſt. Ideo ſtupens inæſtimabiles diuitias eius, aperte clamat: O altitudo diuitiarũ ſapientiæ, et ſcientiæ Dei, q̃ inſcrutabilia ſunt iudicia eius, et inueſtigabiles uiæ eius. Si aũt ille, qui uſq; ad tertiũ raptus eſt cœlum, tales emiſit uoces, quis ſimilis mei omnino audebit abyſſum tantorum myſteriorũ, non ſolum non diſcere, ſed nec etiã cogitare digne, niſi ei ipſe largitor ſapiẽtiæ, et inſipientiũ corrector, gratiam ſuã infuderit? Nam in manu eius et nos, et ſermones noſtri, omnisq́ ſapientia, et operũ diſciplina ab ipſo eſt. Ipſe enim dedit nobis horũ, quæ ſunt, ſcientiã ueram, ut ſciamus diſpoſitionẽ orbis terrarũ, et uirtutes elementorũ, initium, et cõſummationẽ, et medietatem, temporũ uiciſſitudinẽ, permutationes omnium horarũ, et quod omnia in numero, et menſura, et põdere ordinauit. Nam magnifice poſſe ei exhibuit ſemper; et fortitudinẽ brachij eius quis ſuſtinebit? Quia ſicut ictus ſtateræ totus mundus in conſpectu eius, et ſicut ſtilla roris mane pertrãſiens. Miſeret̃ uero omniũ, quia omnia poteſt, et diſſimulat peccata hominũ propter pœnitentiã. Neminẽ quippe abor-

minatꝛ, nec auertit ad ſe currentiũ, ſolus bonus, et amatoꝛ animarũ domi nus: bñdictũ ſit nomẽ eius, et laudabile, et ſuperexaltatũ in ſecula. Amen.

Dixit aũt ad eum Ioſaphat: Si multo tẽpore meditareris, ſapientiſſime, quatenus propoſitarũ enodationẽ quæſtionũ nobis diſſolueres, non melius id facere poſſe mihi uideris, q̃ talia dicendo, qualia paulo ante protuliſti. Auctorẽ enim cunctorum, et datorẽ bonorum Deum docuiſti eſſe. Incompræhenſibilẽ etiã cogitationibus humanis gloriã magnificentię eius, ſermonibus euidentiſſimis oſtendiſti, et qa non aliter quis ualet hanc appræhendere, niſi ipſe Deus (quantũ ſibi placet) reuelauerit. Propter quod tuam ualde rationabilẽ ſapientiam admiratus ſum uehementer. His ergo prætermiſſis, dic mihi beatiſſime, quot annorũ ipſe es, & in quibus locis conuerſaris, quoſq; huius philoſophię ſocios habes. Fortiter enim anima mea ex tua pendet, & nequaq; a te omni tẽpore uitæ meæ uolo ſeparari. Cui ſenex ait: Annorũ ſum (ſicut opinor) quadragintaquinq;. In deſertis enim terræ Sennaar degens, agonizantes mecũ habeo eos, qui in curſu superni itineris laborant. Quomodo (inquit) Ioſaphat, iſta mihi dicis? Amplius enim appares mihi ſeptuaginta annorũ eſſe. Quid igiꝛ ſermo ſibi uult, quadraginta annorũ? Non uideris mihi in hoc uerũ dicere. Dixit aũt ad eum Barlaam: Siquidem a natiuitate annos meos quæris diſcere, bene hos æſtimaſti amplius ſeptuaginta annorũ eſſe. Sed nullo modo a me in menſura uitæ cõputanꝛ, quotquot in uanitate mundi expenſi ſunt. Quando enim uiuebã carne ſeruiens peccatis, mortuus eram in interiori homine. Annos igiꝛ mortis, nunq; uitæ nominabo. Ex quo uero mihi mundus crucifixus eſt, & ego mundo, & depoſui ueterẽ hominem qui corrumpiꝛ ſecundũ deſideria erroris; non iam uiuo in carne, ſed uiuit in me Chriſtus. Quod autem uiuo, in fide uiuo filij Dei, qui tradidit ſemetipſum pro me. Hos merito & annos uitæ, & ſalutis dies uocabo, quos circa quadragintaquinq; cõputo annos: ſecundũ ordinem tibi, & nõ ſecundũ opinionem horũ dixi numerũ. Et tu talẽ ergo habeto cogitationem ſemper, nequaq; uiuere arbitrans eos, qui mortui ſunt quidẽ in bono opere, uiuunt autẽ in peccato, & mundi rectori ſeruiunt, deorſumq; tracti, in uoluptatibus, & deſiderijs malis uitã expendunt: ſed mortuos eſſe iſtos non ambigas, & defunctos efficaciæ uitæ. Nam peccatũ mortem, immortalis ſapiens quidem pulchre appellauit. Ait aũt & Apoſtolus: Cum ſerui eratis peccati, liberi fuiſtis iuſtitiæ. Quẽ ergo fructũ habuiſtis tunc in illis, in quibus nũc erubeſcitis? Nam finis illorũ mors eſt. Nunc aũt liberati a peccato, ſerui autem facti Deo, habetis fructũ ueſtrum in ſanctificationem finem uero uitam æternam. Stipendia enim peccati, mors; gratia autem Dei, uita æterna in Chriſto domino noſtro.

Dixit itaq; Ioſaphat ad eum: Quoniã quidẽ uita carnalis non iure uita uocaꝛ, ergo nec mors tẽporalis, mors debet appellari. Cui ſenex reſpondit: Indubitanter & de his ita ſentio, nequaq; temporalẽ hanc mortẽ timens, nec mortẽ ipſam penitus appellans. Nam ſi me in uia mandatorũ ambulantem cõpræhenderit, tranſitus eſt magis de morte ad uitã, ſcilicet meliorẽ & perfectiorem, & in Chriſto abſconditã. Quam deſiderantes aſſequi ſancti, magnũ uitę pręſentis tædium patiebanꝛ. Propter quod ait Apoſtolus: Scimus q̃m ſi terreſtris domus noſtra huius habitationis diſſoluaꝛ, q̃ ædificationem ex Deo habeamus, domũ non manufactam,

ſed

ſed æternã in cœlis. Nam & in hoc ingemiſcimus, habitationẽ noſtram,
quæ de cœlo eſt, ſuperinduci cupientes, ſi tamen ueſtiti, & non nudi inue-
niamur. Nam & qui ſumus in hoc tabernaculo, ingemiſcimus grauati, eo
quod nolumus expoliari, ſed ſuperueſtiri, ut abſorbeať, quod mortale eſt,
a uita. Et iterũ: Miſer (inqt) ego homo, quis me liberabit de corpore mor-
tis huius? Et rurſus: Cupio diſſolui, & eſſe cũ Chriſto. Propheta etiam:
Quando ueniã, inquit, & apparebo ante faciẽ Dei? Quia & ego omniũ
ſeruorum Dei minimus, iſtam tẽporalem mortẽ nullo modo formidem,
uales hinc indubitanter perpendere: qm̃ contemnens patris tui minas,
abſq; timore ad te ueni, & ſalutare tibi uerbũ annunciaui, cũ diligenter
nouerim, qđ ſi ei in notitiã iſta uenerint, mille me (ut poſsibile eſt ei) mor-
tibus ſubijciet. Sed ego omnibus uerbũ Dei præponens, & ipſum deſide
rans aſſequi, neq; paueo tẽporalem mortẽ, neq; tali appellatione dignam
ipſam prorſus iudico, dominico obediens mandato, diſcenti: Nolite time
re eos, qui corpus occidunt, animã uero non poſſunt occidere: ſed magis
eum timete, qui poteſt & animam, & corpus perdere in gehennam.

Iſta uero (inquit Ioſaphat) ueracis ueſtræ philoſophiæ exercitia, nimis
ſupergrediunť naturam terrenorũ, uitæ præſenti radicitus inhærentium.
Beati eſtis uos, qui tam uirilẽ, atq; conſtantẽ habetis uoluntatẽ. Sed un-
de, & qualis tibi, & his qui tecũ ſunt, in huiuſmodi deſerto uictus, unde 31
etiã indumenta, & qualia, ueraciter quæſo mihi inſinua. Cui Barlaam ait:
Victus quidẽ nobis eſt ex his, quæ inueniri poſſunt, fructus uidelicet ar-
borum, & herbæ, quas eremus defert rore irrigata cœleſti, & præcepto
creatoris obediens, pro quibus nullus nos impugnat, uel nobiſcũ conten
dit, plus quærens diripere auaritię cauſa, uel lege cupiditatis. Sine inuidia

Abſtinentia & ciborũ delectus Barlaam & ſociorum eius Monachorum.

enim omnibus adiacet illaborata eſca, & ultro præparata menſa: Si uero
aliquando & uicinorũ aliquis fidelium fratrũ panis offerat benedictionẽ,
quaſi diuina prouidentia transmiſſum, ſuſcipimus illũ pro benedictione
fideliter offerentiũ. Indumenta uero lanea, & cilicina, & melotaria, inue-
terata, & aſpera ſunt, atterentia infirmã carnem iſtam. Idipſum nanq; no
bis eſt opertoriũ æſtate, & hyeme: quod nullo modo, ex quo induimus,
exuere licet, donec inueteratũ penitus corrumpať. Sic enim frigoris & ar-
doris neceſsitatibus uexati, futurorũ incorruptionis ueſtimentorũ mere-
mur nobis ipſis operimenta. Ioſaphat uero ait: Vnde igiť hoc tuũ eſt, quo
indueris, ueſtimentũ? Reſpondit ſenex: In uſu iſtud a quodã fidelium fra-
trum ſuſcepi, iter ad te facturus. Non enim congruebat cũ conſueta ue-
ſte huc aduenire. Feci enim ſicut quidã, qui habebat dilectiſsimũ ſibi co-

Item aſperitas ueſtitus eorũ. Quod nota tu qui dicis ueſtitũ antiquis Monachis non fuiſſe præſcriptũ, ſed ſuo cuiq; arbitrio ſimplicem, & nõ qui prodigioſa nouitate faceret inſignem.

gnatum captiuũ, in alienam gentẽ ductum: & hunc uolens inde educere, 32
depoſito habitu ſuo, & aduerſariorũ induto, adijt regionẽ, & multimode
domeſticũ de amara liberauit tyrannide. Eodẽ modo & ego, quæ circa
te ſunt agnoſcens, hoc indutus habitu, ſemen diuinæ prędicationis in tuo
corde ueni ſerere, & de ſeruitute crudeliſsimi mundi rectoris liberare. Et
nũc ecce diuina uirtute, quãtũ in me fuit, miniſteriũ meum cõpleui, Deiq́;

Sic meremur nobis futurorũ incorruptionis ueſtimentorũ operimentum. Vide meritum in ſanctis.

notitiam annunciaui tibi, ac prophetarũ, et apoſtolorũ prædicationẽ no-
tificaui, oſtendiq́; ſimul ueraciter, et ſine errore præſentium uanitatem, et
quantis, et qualibus malis mũdus eſt plenus, crudeliter ſeducens obedien
tes, ſibi, atq; multimode eos illaqueans. De cętero redire me oportet, un-
de ueni; quo cũ peruenero, alieno habitu depoſito, propriũ reſumam. Ro

gat igitur ſenem Ioſaphat, oſtendi ſibi ab eo conſuetũ ueſtimẽtum. Tunc Barlaam, exuta, qua indutus erat, ueſte forinſeca apparuit Ioſaphat uiſio horribilis. Erat enim tota carnis qualitas conſumpta; denigrataq; cutis ab ardore ſolis, et oſſibus hærens, et tenſa, ac ſi pellis ſubtilibus tendatur calamis. Laneo uero quodam panno diſciſſo, et ualde aſpero pręcinctus erat a lumbis uſq; ad genua. Simili quoq; hui⁹ pallio circa humeros opertus erat. Admiratus eſt itaq; nimium Ioſaphat huius duri laboris conuerſationem, et perſeuerantiæ ſtupuit eminentiã, et ingemiſcens lachrymatus eſt, et ait ſeni: Quoniam me de dura et amara diaboli ſeruitute liberare ueniſti, finem congruum tuo imponens beneficio, educ animam meam de carcere iſto, & me tecũ ſumpto, eamus hinc: ut perfecte redemptus de mundi errore, ſignum tunc ſuſcipiam ſalutaris baptiſmatis, & ſocius tibi huius admirabilis philoſophiæ, & eximiæ conuerſationis fiam.

Dixit aũt Barlaam ad eum: Hinnulũ capreæ nutrierat quidam diuitũ. Qui cũ creuiſſet, deſerta deſiderabat, naturali tracta affectu. Egreſſa igiť die quadã, inuenit gregẽ caprarum paſcentiũ: & iuncta his, circuibat per cãpos, & ſyluas. Reuerſa tamen ad ueſperũ, denuo ſummo diluculo famulorum negligẽtia exibat, & ſylueſtribus aggregata capris, paſcebať cum eis. Quibus longius ad paſcendũ recedentibus, ſubſecuta eſt & illa. Miniſtri diuitis hoc ſentientes, aſcenſis equis, abierunt poſt eas. Et ſuam quidem capream unã capientes, & reducentes domũ, de cętero exire prohibuerunt: Reliquum uero perſecuti ſunt gregẽ, & alias quidem occiderunt, alias uero diſperdiderunt. Eundem nanq; modũ timeo fieri & in nobis, ſi me ſecutus fueris. Nam & tuo conſortio carebo, & multorũ malorũ fratribus meis author exiſtam. Sed hic te uult dominus, nunc quidẽ ſignari ſigno Baptiſmatis, & manere in regione iſta, omnemq; firmiter tenere pietatem, & mandatorũ Dei operationem. Cũ autem hoc author dederit omnium bonorum, tunc uenies ad me, & reliquum præſentis uitæ ſimul habitantes ducemus. Confido uero in domino, quia & in futuri ſeculi conuerſatione coniuncti erimus, & aſſociati.

Rurſus lachrymatus Ioſaphat, ait ad ſenẽ: Si domino iſta placent, uoluntas eius fiat. Conſigna ergo me de reliquo diuino baptiſmate, & aſſumptis a me pecuniis, &⁹ ueſtib ad uictũ, & ad ueſtitum tui, atq; tuorũ fratrum, uade ad locum conuerſationis tuę in pace a Deo conſeruatus, et me ne deſeras, orando ut non excidã de ſpe mea, ſed citius ualeam ad te peruenire, & in ſecura quiete a te percipere profectus mei utilitatem. Cui Barlaam ait: Chriſti quidem ſuſcipiendi ſignum prohibitio nulla, imo congruit de cætero temetipſum domino cooperante conſignari. De his autem, quæ dixiſti, id eſt, pecunias mihi, & meis te daturum, quomodo erit iſtud, ut tu pauper diuitibus præbeas eleemoſinam? Diuites nanque ſemper egenis benefaciunt, nõ inopes locupletibus. Extremus enim omnium meorum, ditior te incomparabiliter eſt. Sed confido in miſerationibus domini, & te paulo poſt ditari, & tunc miſericors non eris.

Dixit aũt Ioſaphat ad eum: Enuclea mihi ſermonem, qũo ultimus omnium tuorum ſuperat me diuitiis, quos in ultima uiuere inopia, & nouiſſima tribulari egeſtate paulo ante dixiſti: Qũo etiam me pauperem uocas, ſed qñ locupletabor, tunc miſericordem non fore dicis, nunc ẽt miſericordem exiſtentẽ. Barlaam reſpondit: Non egeſtate hos dixi tribulari, ſed di

uitijs abundare indeficientibus: Nā ſemper pecunias addere pecunijs, & non ab hoc impetu frenari, ſed amplius his inſatiabiliter inhiare, iſtud extremæ inopiæ eſt, & ultima paupertas. Præſentia uero contemnentes deſiderio æternorū, & quaſi ſtercora iſta exiſtimantes, ut Chriſtū ſolum lucrifaciant, omnemq; ciborū, et ueſtimentorum deponentes ſolicitudinē, & in domino hanc proijcientes, lætantes inopia, ſicut quiuis amator mūdi nonnunq̃ lætat̃ diuitijs, et pecunijs honoratus, & uirtutū diuitias ſine inuidia aggregantes, ſpeq; indeficientiū ſaginatos bonorū, merito ditiores te, et omni regno terreno uocaui. Deo aūt cooperante accipies et ipſe huiuſmodi ſpiritualē ſubſtantiam, quā diligentius ſeruās, et ampliare ſemper merito deſiderans, nunq̃ poterit aliqd huius uacuari. Hæc enim uera ſubſtantia. Temporaliū uero immenſitas diuitiarū, ſuos potius lædit amicos, q̃ proſit eis. Merito igit̃ extremā inopiam has uocaui, qbus amatores cœleſtiū bonorū penitus abrenunciant, eas fugientes, ſicut refugit aliquis a facie colubri. Si uero hoſtē, quem iā necauerunt, & ſub pedibꝰ conculcauerunt confratres mei, & cōmilitones, hunc denuo uiuentē a te ſuſcipiens eis inferā, & author eis bellorū, ac uitiorū fiam, eroq; proculdubio angelus malus. Quod abſit a me ut faciā. Eadem quoq; & de ueſtimentis intellige. Nā exuta uetuſtatis corruptione, & inobedientia, quantū in ipſis eſt, depoſita, Chriſto uero quaſi ueſtimento ſalutis, & indumento lætitiæ ab eis induto, qūo cogam eos iterū pelliceas induere tunicas, & confuſionis operiri amictu? Sed meos qdem omnes, nullo taliū indigere cognoſcens, eremi uero contentus exercitio, & delicias hoc reputantes uerisſimas pecunias, & ueſtes, quas eis te uelle p̃bere dixiſti, egenis tribue, theſaurumq; tibimetipſi in futuro ſecurū, Deo procurante, illorū orationibus, repone. Sic.n. magis cooperantibus diuitijs ad bona uteris. Deinde & armaturā ſpiritus aſſumens, & lumbos in ueritate habens præcinctos, indutusq; lorica iuſtitiæ, & galea ſalutis aſſumpta, pedesq; in preparatione euangelij pacis calceatus, & in manu fidei aſſumpto clypeo, & gladio ſpiritus (quod eſt uerbū Dei) undiq; fortiter armatus, atq; munitꝰ, ſic confidenter ad bellū contra impietatem egredere; & hac in fugā a te conuerſa, & illius principe diabolo in terram proſtrato, uictoriæ corona adepta, coronaberis uiuifica dextra dominatoris.

Talibus ergo dogmatibus, & uerbis ſalutaribus inſtruens Barlaam filium regis, & ad diuinū baptiſmū præparans, ieiunare quoq;, & orare ei mandans, per plurimos dies non deſeruit eū: ſed frequenter ingreſſus, totam ex integrò ſeriē orthodoxæ fidei inſinuans, & diuinū euangelium recitans ei, inſuper & apoſtolicas admonitiones, & prophetica dicta exponens (nam uir ille a Deo doctus, totā in ore ueterem, & nouā ſcripturā ferebat, diuino afflatus ſpiritu) illuminauit eū ad ueram Dei noticiā. In ipſa itaq; die, qn̄ baptizandus erat, intulit ei dicens: Ecce Chriſti debes accipere ſignaculū, & lumine ſignari uultus domini, & filius Dei fieri, & templum ſpiritus ſancti. Crede igit̃ in patrē, & filium, & ſpm̄ſanctum, ſanctā, & uiuificam Dei trinitatē in tribus perſonis, & unam deitatē glorificandam, diuiſam qdem in perſonis, & perſonarū proprietatibus, unitā in ſubſtantia. Vnum qdem cognoſce Deū patrem ingenitum, filiū unigenitum dn̄m noſtrum Ieſum Chriſtū, lumen de lumine, Deum uerū de Deo uero, natū ante omnia ſecula. Nā de bono patre, bonus natus eſt filius. De lu-

33

Ante baptiſmum per plurimos dies preparauit filiū regis mandans ei ieiunare & orare, quēadmodum etiam Petrum docuiſſe auctor eſt Clemēs in Epiſtola prima ad Iacobum.

mine uero tanto, lumen reſplenduit ſempiternũ: & de uera uita, fons uiuificans prodijt: & de uirtute patris, filij uirtus apparuit. Qui eſt ſplendor gloriæ, & uerbũ ſubſtãtiale, quod erat in principio apud Deũ, & ſine initio eſt, & ſine fine, per quẽ facta ſunt omnia uiſibilia, & inuiſibilia. Et unũ ſcias ſpm̃ ſanctum, ex patre filioq́ procedentẽ, Deum perfectũ, & uiuificantem, & ſanctificationis largitorem, ſuæ uoluntatis, ſuæq́ poteſtatis ſubſtantiuũ. Ita ergo adora patrem, & filium, & ſpm̃ ſanctũ in tribus perſonis, id eſt, proprietatibus, & diuinitate una. Vna nanq; eſt triũ deitas, et una eorũ natura, una ſubſtantia, una gloria, unũ regnũ, una uirtus, una poteſtas, cõe autem eſt & filio, & ſpiritui ſancto, de patre eſſe. Proprium eſt aũt patris, ingenitum eſſe: filij uero, natiuitas: ſpiritus uero ſancti, ꝓceſsio. Sic iſta crede. Compræhendere uero modum natiuitatis, uel proceſsionis non quæras. Incompræhẽſibilis enim eſt. Sed in rectitudine cordis accipe, quia pater, & filius, & ſpiritus ſanctus per omnia unũ ſunt, exceptis proprietatibus, quas pauloante dixi, & q̃a unigenitus filius, & uerbum dei, & Deus, propter noſtram ſalutẽ deſcendit in terram, & uoluntate patris, & cooperatione ſpiritus ſancti, ſine ſemine uirili conceptus eſt in utero uirginis, & Dei genitricis Mariæ per ſpm̃ ſanctũ, & ex ea natus eſt homo perfectus, ex duabus, & in duabus intellectualibus naturis, & in una perſona. Et iſta indubitanter accipe & fideliter crede. Nec uelis diſcutere q̃uo ſemetipſum exinaniuit filius Dei, & homo factus eſt de uirginali ſanguine, ſine uirili ſemine, & ſine matris corruptione. Fide enim iſta edocti ſumus tenere, diuinitus nobis ex diuina ſcriptura tradita. Modũ uero ignoramus, nec dicere ualemus. Crede filiũ Dei per uiſcera ſuæ miſericordię factum hominẽ, omnes ſuſcepiſſe, quæ ſunt humanitatis, naturales, & ineuitabiles paſſiones. Eſuriuit enim, & ſitiuit, & in agonia fuit natura humanitatis, & pro nobis impijs ductus eſt ad mortẽ, et crucifixus eſt, mortemq; guſtauit, & ſepultus eſt, deitate tñ impaſsibili, & incommutabili permanente. Nihil. n. omnino paſsionum impaſsibili attribuimus naturę, ſed corpore cognoſcimus eũ paſſum, & ſepultum, et diuina maieſtate a mortuis reſuſcitatũ in incorruptione, & ad cœlos aſcendiſſe, & iterũ cum gloria uenturũ iudicare uiuos, & mortuos, & reddere unicuiq; ſecundum opera ſua. Reſurgent quippe mortui, & exurgent, qui in monumentis ſunt. Et q̃dem, q̃ Chriſti mandata ſeruauerunt, et in recta fide perſtiterunt, hæreditate poſsidebunt uitã æternam: illi uero q̃ in peccatis, et iniquitatibus ſemetipſos corruperunt, et a recta fide declinauerunt, in ſupplicium ibũt æternum. Noli credere ſubſtantiã aliquam mali eſſe, aut regnũ, neq; principium illud eſſe ſuſpiceris, aut a ſeipſo ſubſiſtere, uel a Deo factum: ſed noſtrum opus hoc eſſe, et diaboli, quod noſtra ſuperbia irrepſerit nobis, ac per liberũ arbitrium nos illud feciſſe et propria uoluntate elegiſſe, ſiue bonum, ſiue malũ. Cum his confitere unũ baptiſma, ex aqua, et ſpiritu in remiſsionem peccatorũ. Accipe et perceptionem illibatorum Chriſti my-
34 ſteriorum, et crede in ueritate corpus, et ſanguinẽ eſſe Chriſti Dei noſtri, quem dedit fidelibus in remiſsionẽ peccatorũ. Nam nocte, qua tradendus erat, ſanctis ſuis diſcipulis, et apoſtolis, et per eos omnibus in ſe credituris dixit: Accipite, et manducate: Hoc eſt corpus meũ, quod pro uobis tradetur in remiſsionẽ peccatorum. Similiter et calicem accipiens, dedit eis, dicens: Bibite ex hoc omnes. Hic eſt ſanguis meus noui teſtamẽti, qui pro uobis

Nota cõtra hæreticos negantes ueritatem corporis & ſanguinis domi. noſtri Ieſu xp̃i in ſacramẽto altaris.

pro uobis effundetᷣ: hoc facite in meam commemorationē. Ipſe enim dei ſermo uiuus, et efficax, et omnia uirtute ſua peragens, facit, et conuertit diuino uerbo ſuo panis, et uini oblationem in corpus, et ſanguinē ſuum, ſuperueniente ſpiritu ſancto in ſanctificationē, et illuminationem cũ deuotione percipientiũ. Adora cum fide oſculando, uenerando imaginē dominici characteris pp nos incarnati Dei uerbi, ipſum te reputãs creatorē cernere imagine ſua. Reuerentia nanq; imaginis (ait quidã ſanctorũ) ad exēplar eiuſdē tranſit imaginis. Exemplar uero eſt, ex quo ipſa imago deriuatur. Nã in imagine figurã intuentes, mentis oculis ad uerũ tranſimus illius aſpectũ, cuius imago eſt pie adorantes propter nos incarnati effigiē, non Deum facientes, ſed imaginē incarnati Dei oſculantes deſiderio, & amore, ꝗ ſemetipſum exinaniuit propter nos uſq; ad formã ſerui. Similiter etiã & figurã uiuificæ, & uenerandæ crucis adorando cole, propter eũ, qui in ea carne pependit pro ſalute generis noſtri, ſcilicet Chriſtum, & ſaluatorē mundi, ꝗ dedit nobis huius protectionē contra inſidias diaboli. Paueſcit enim ipſe, & tremit, non ſuſtinens adorandam ipſius uirtutē In huiuſmodi documentis, & in tali fide baptizaberis, incõmutabilem hunc, et purum ab omni hæreſi cuſtodiens, uſque ad ultimã expirationē. Omnem uero doctrinam, & totam dogmaticã uocē, huic immaculatæ fidei contrariam, abominare, & alienationem cogita eſſe a Deo: Ait enim Apoſtolus: Quia & ſi nos uel angelus de cœlo euangelizauerit uobis, præter quod accepiſtis, anathema ſit. Non eſt enim aliud euangelium, uel alia fides, præter illam, quæ ab apoſtolis fuit prædicata, & per ſanctos patres in diuerſis ſynodis extitit cõfirmata, & eccleſiæ catholicæ tradita.

35 *Vide Eucharistiam adorandam eſſe, & ſi ſecus hodie facientẽ dũ eſſe heretici blaſphemando aſſerant. Vide etiam pro cultu imaginum cõtra Nouatores noſtros.*

36 *Si aduerterent heretici que hic dicitur, non tot inſanias circa cultum imaginum effutirent. Nõ enim facimus imaginẽ deũ, nec lignum aut lapides adoramus, ſed imaginem intuẽtes, mentemq; ad deum transferentes, ipſum ſolum adoramus & colimus.*

Hæc dicens Barlaam, & fidei ſymbolum expoſitũ in Nicæna ſynodo docens regis filium, baptizauit eũ in noĩe patris, & filij, & ſpũs ſancti, in piſcina aquæ, quæ erat in paradiſo eius: uenitq; ſup eũ gratia ſpũs ſancti. Reuerſus aũt ad hoſpitiũ ſuũ, ſacrã miſſã celebrauit, tradiditq; ei intacta Chriſti myſteria, & exultabat ſpiritu, gloriã referens Chriſto Deo, & domino noſtro, dixitq; ad Ioſaphat: Benedictus Deus, et pater domini noſtri Ieſu Chriſti, ꝗ ſecũdum magnam miſericordiam ſuam regenerauit te in ſpem uiuam, in hæreditatē incorruptibilem, & incontaminatã, & imarceſſibilem, cõſeruatam in cœlis, in eodē Chriſto Ieſu domino noſtro per ſpm̃ ſanctũ. Hodie nanq; liberatus a peccato, ſeruus aũt factus Deo, pignus accepiſti æternæ uitæ: & tenebras deſerens, lumen induiſti, adoptatus in libertatē gloriȩ filiorũ Dei. Quotquot enim receperũt eũ, dedit eis poteſtatem filios Dei fieri, his ꝗ credunt in nomine eius. Itaq; iam nõ es ſeruus, ſed filius, & hæres Dei, per Chriſtũ in ſpiritu ſancto. Ideo chariſſime feſtina mũdus, & immaculatus ei inueniri, bonũ operando fundamētum fidei. Fides enim ſine operibus mortua eſt, necnõ & opera ſine fide, quēadmodum & antea memini dixiſſe tibi. Deponens ergo de cætero omnem malitiã, & omnia opera ueteris hoĩs odiens, ꝗ corrumpitᷣ ſecundũ deſideria erroris, quaſi modo genitus infans, rationabile, & ſine dolo lac uirtutũ concupiſce, ut in eo creſcas, & peruenias ad agnitionē mandatorũ filij Dei, in uirum perfectũ, in menſuram ætatis plenitudinis Chriſti: ut nõ iam paruulus ſenſibus fluctues, & circũferaris omni uento erroris, ſed malitia paruulus eſto, et ad bonũ ſtabilē, & firmũ habeto ſenſum, ut digne ambules uocatione, qua uocatus es, in cuſtodia mandatorũ domini,

37 *Si non eſt aliud Euãgelium, uel alia fides preter ab Apoſtolis predicatã, & in Conciliis per ſanctos patres confirmatam, ac Eccleſiæ traditã, cur nobis o heretice aliud modo Euangelium, & aliam prorſus fidē annuncias?*

38 *Barlaam in ſuo hoſpitio ſacram Miſſam celebrauit. Ecce nomen Miſſe, & priuatam eius celebrationem. Vtrunq; contra noſtri temporis hereticos.*

repellens a te, & alienans uanitatē prioris conuerſationis: quēadmodum gentes ambulant in uanitate ſenſus ſui, obſcuratū habentes intellectū, & alienatæ a gloria Dei, ſubdunt̄ deſiderijs, & irrationabilibus motibus carnis. Tu uero ſicut acceſsiſti ad Deū uiuū, & uerū, ita ut filius lucis ambula. Fructus enim ſpiritus eſt in omni bonitate, et iuſtitia, et ueritate. Et nouum, quē induiſti hominē, ne ulterius priori corrūpas uetuſtate, ſed renoua de die in diē in iuſtitia, et ſanctitate ueritatis. Poſsibile eſt enim omni uolenti, ſicut audiſti, q̄a poteſtatē dedit filios dei fieri. Itaq; non iā poſſumus dicere, quia impoſsibilis eſt nobis uirtutū poſſeſsio. Facilis eſt.n. uia, et plana, et ſi ſtricta, et arcta uocet̄ propter corporis macerationē, tamen deſiderabilis eſt, et recta propter ſpem futurorum bonorum eis, qui non inſipienter gradiunt̄, ſed diligenter attendunt, quæ ſit uoluntas Dei, et armaturam illius induunt ad præliandum contra uerſutias aduerſarij, et in oratione, et obſecratione in idipſum uigilantibus in omni patientia, et ſpe. Tu ergo ſicut audiſti a me, et didiciſti, firmū pone fundamentū, et ī ipſo abunda creſcens, et proficiens, et bonā exerce militiā, habens fidem, & bonam conſcientiā teſtificatam, ſectando iuſtitiā, pietatē, fidem, charitatem, patientiā, manſuetudinem, ut conſequaris æternā uitam, ad quam uocatus es. Omnē uero uoluptatem, & uitiorū libidinē non ſolū operationis effectu elonga a te, ſed ēt mentis cogitatione, ut impollutā animā tuā

39 Deo repræſentes. Non ſolū enim actiones noſtræ, ſed & cogitationes, coronæ nobis, ſeu pœnæ Cauſa ſunt. In cordibus.n. mundis habitare Chriſtum, una cum patre, & ſpiritu ſancto credimus. Econtrario ſicut fumus apes, ſic malignæ cogitationes fugant ſpiritus ſancti gratiā. Quapropter diligenter hoc attendendo, omnem cogitationū poſsibilitatem ex anima tua dele, & beneplacitos inſere cogitatus, templū teipſum faciendo ſp̄us ſancti. A cogitationibus.n. ad effectum operationis peruenimus: & omne opus a mente, & cogitatione originē ducens, paruū quidem eſt in initio, ſed paulatim augmentū capiendo magnū efficit̄. Propterea nullo modo tui dominari conſuetudinē permittas malam, ſed dū adhuc moderna eſt, euelle de corde tuo radicē paruā, ne forte exorta, & in profundū fixis radicibus, mora pariter, ac dolore, ut eradicet̄ indigeat. Idcirco.n. ſemper maiora peccata ſuperueniunt nobis, & uim inferunt animabus noſtris, q̄a minora non uitant̄: ut ſunt cogitationes malæ, ſermones incongrui, collo quia praua, quæ ſolerti egent correctione. Sicut enim in corporibus, q̄ modicas deſpiciunt plagas, putredinē ac mortem ſępius incurrūt: ſic & in animabus, q̄ modica ſpernunt uitia, & peccata, maiora ſubrepunt eis crimina: quæ cum in habitū duxerit anima, contemnit. Nā impius (inq̄t) cum in profundū malorum uenerit, contemnit, & de reliquo, ſicut ſus in uolutabro luti lota, delectat̄. Infœlix q̄ppe anima malis conſuetudinibus detenta, nec ēt peccatorum fœtorē ſentit, ſed potius oblectatur in ipſis, & gaudet, quaſi bonū aliquod malitiam deputans. Quæ licet tandē aliq̄n reſipiſcens in ſenſum uenerit, labore tn̄ multo, & ſudore liberat̄ ab his, quæ peregit, ultro ſemetipſam ſubijciens ſeruituti malignæ conſuetudinis. Propter quod omni uirtute elonga temetipſum ab omni praua intentione, & cogitatione maligna, & uniuerſa uitioſa conſuetudine. Potius uero temetipſum in uirtutibus exerce, & in habitū harum operationem ducito. Si enim modicum laboraueris in eis, & habitum ducere præualueris, de reliquo,

Vide quod & actiones & cogitationes noſtræ ſunt nobis coronæ & pœnæ cauſa.

ſine labore, Dei cooperatione, proficies. Nam uirtutũ habitus animæ inſertus, quaſi naturalem cognationem habens erga eam, & Deũ cooperatorem poſsidens, indiuulſus permanet, & ualde ſtabilis, ſicut cernis: quia & fortitudo, atq; prudentia, temperantiaq́;, & iuſtitia, uirtutes ſunt inſeparabiles. Habitus enim animę ſunt, & qualitates, & operationes, in profundo illius dimiſſæ. Si. n. paſsiones malitiæ, cum nõ ſint nobis naturales, ſed extrinſecus aduenient, dũ in habitum uenerint, uix abijci poſſunt; quãto magis uirtus naturaliter nobis inſerta ab authore, & ipſum procuratorẽ habẽs, ſi modicũ laborãtibus radicata fuerit in aĩa, idiuulſa ꝑmanebit?

Vnde quidam huius operator mihi narrauit, ꝙ poſtq̃ accepi contemplationẽ diuinã in habitu firmiſſimam, et huius meditatione impinguatã habui animã, uolui aliquando conſuetudinẽ huius abijcere: Sed detinebat mentẽ meam, non permittens eam ab aſſueta meditatione diſcedere. Et cognoui illam contriſtatam, & grauiter ferentẽ, & ad ipſam incõpræhenſibili inhiantem deſiderio, et nullo modo ad contrariam aliquã cogitationem declinare ualentẽ. Cum aũt modicũ laxarẽ habenas, uelociter mox recurrebat ad ſuã operationẽ, ſicut ait propheta: Quemadmodum deſiderat ceruus ad fontes aquarũ, ita deſiderat anima mea ad Deũ fontẽ uiuũ. Oſtenſum eſt igitur ex his omnib⁹, quia in nobis eſt poſſeſſio uirtutũ, & nos huius domini exiſtimus: ſi tamen uelimus hãc tenere, & pctm̃ reſpuere. Qui enim malitiæ ſeruiunt, radicitus ei inhærent, quẽadmodũ ſuperius dictum eſt. Tu autem de cætero liberatus ab ea per uiſcera miſericordiæ Dei noſtri, & Chriſtum indutus ſpũs ſancti gratia, totum temetipſum transfer ad dominum, nulloq; pacto ulterius uitijs aperias ianuã, ſed bono odore, ſplendore uirtutũ exornando animã tuã, templum illam ſanctę trinitatis facito, & eius contemplationi omnes mentis tuæ uirtutes adhibe. Si ergo aliquis cũ rege terreno cõuerſans, & ei familiariter colloquẽs, beatus omnibus eſſe uidet: mente Deũ cernere, & cũ eo eſſe, ipſumq; contemplari aſsidue, quantæ beatitudinis eſt? & ei coniungi, quantæ dulcedi 40
nis, ſecũq; colloq per orationẽ & deprecationẽ, & ei appropinquare? Nã amore feruentiſsimo, & corde mũdiſſimo precando, & ab omnium materialium quidẽ externorũ amore cor penitus elongando, cum timore, ac tremore deprecationẽ ſuam offerendo, talis appropinquat Deo, & quaſi facie ad faciẽ loquit̃ cum eo. Adeſt enim ubiq; bonus Deus noſter, et dominator, exaudiens illos, q puro corde, & ſyncero inuocant & deprecantur eũ, ſicut ait propheta: Oculi domini ſuper iuſtos, & aures eius in preces eorum. Et ideo ſancti patres per orationẽ coniungi hoĩem Deo poſſe dicunt, & opus angelorum hãc uocant, futuræ lætitiæ procœmium. Nam eam regni cœlorum appropinquationẽ, & contemplationẽ ſanctæ trinitatis eſſe plus omnibus alijs iudicant. Ad hanc uero, deuotionis intentio mentem deducit. Conuenienter gratia procœmium, & quaſi præimaginatio illius beatitudinis uocat̃ iſta. Non tamen omnis oratio talis eſt, ſed q̃ appellatione iſta ueraciter eſt digna, Deũ uidelicet habens magiſtrũ, qui tribuit orationẽ deprecãti ſuper omnia, quę in terra ſunt ſubleuata, & domino Deo munde ꝑſentata. Hanc tibimetipſi ſolerter acquire, & ad hanc agoniza proficere. Sufficiens enim eſt de terra ad cœlos te ſubleuare. Nõ enim improuide, et quaſi caſualiter proficies in ea, ſed ab omnibus uitijs animam tuã purifica, et ab uniuerſa maligna cogitatione illam ablue, ut

Vide pro oratione plurima.

uelut mundũ,& prӕclariſsimum fiat ſpeculum. De corde tuo etiam iram, & indignationẽ eijce. Nam hæ plus omnibus noſtras orationes ad Deũ aſcendere prohibent. Quapropter omnibus in te peccantibus ex corde dimitte offenſas, & de eleemoſynis & miſerationib⁹ pauperum ipſi orationi alas faciendo, offer eam Deo cũ fruentibus lachrymis. Sic orando poteris dicere, quod & beatus Dauid. Hic enim cũ eſſet rex, & plurimis diſtraheretᷣ ſolicitudinibus, ab omnibus tñ ſuam purificans animam, dicebat Deo. Iniquitatem odio habui, & abominatus ſum, legem aũt tuam dilexi. Septies in die laudem dixi tibi, ſuper iudicia iuſtitiæ tuæ. Cuſtodiuit anima mea teſtimonia tua, & dilexit ea uehementer. Appropinquet deprecatio mea in conſpectu tuo dñe, iuxta eloquium tuum da mihi intellectum. Sic ergo, te uociferante, Deus exaudiet; & adhuc te loquẽte, dicet, Ecce adſum. Vnde ſi talem orationẽ poſſederis, beatus eris. Impoſsibile eſt enim, hominem cũ tali deuotione orantem, & obſecrantem Deũ, non quotidie in bono proficere, & cunctos inimici laqueos præteruolare. Nã calefaciẽdo mentem ſuam (ſicut quidam ſanctorũ ait) & animam reſuſcitando, & ad Deum ſemetipſum transferendo, ita dñm ſuum inuocando, memorq́; peccatorũ ſuorum, & pro indulgentia eorũ poſtulando, & lachrymis feruentiſsimis exorando, propiciũ ſibi fieri Deum, non eſt dubium. Nã pro conſuetudine ſermonũ, & cogitatuum iſtorũ, omnẽ deponit ſecularem ſolicitudinẽ & humanis paſsionibus celſior fit, & Dei collocutor uocari mereť. Quo quid beatius, aut ſublimius eſt? Dignũ ergo te faciat dñs, huiuſmodi adipiſci beatitudinẽ. Ecce enim oſtendi tibi uiã mãdatorum dñi, & non ſubterfugi, quin annunciarẽ tibi omne conſiliũ Dei. Et ego quidem iam erga te miniſteriũ meum compleui. De reliquo ipſe præcingens lumbos mentis tuę, ſcđ'm illum, qui uocauit te, ſanctum, & ipſe ſanctus in omni conuerſatione tua eſto. Sãcti enim eſtote, qm̃ & ego ſanctus ſum, dicit dñs. Scribit autem & princeps apoſtolorũ Petrus: Si patrẽ (inqt) inuocatis eum, qui ſine acceptione perſonarũ iudicat ſecundũ opus uniuſcuiuſꝗ, cum timore incolatus ueſtri tempore conuerſamini, ſciẽtes ꝙ non corruptibilibus auro, uel argento redẽpti eſtis, de uana ueſtra conuerſatione paternarũ ueſtrarum traditionũ, ſed precioſo ſanguine, quaſi agni incontaminati, & imaculati Chriſti. Hæc igiť omnia in corde tuo repoſita, ſine intermiſsione recole, ante mentis oculos ſemper habẽdo timorem Dei, & terribile illud iudiciũ claritatemq́; iuſtorũ, quã accepturi ſunt in illo ſeculo, necnon & condemnationẽ peccatorũ in tenebris profundiſſimis, fragilitatemq́;, & uanitatem præſentiũ, & futurorũ æternitatem. Quia omnis caro fœnũ, & omnis gloria hominis ſicut flos fœni. Exiccatum eſt fœnũ, & flos decidit, uerbũ autem dñi manet in æternũ. Hæc meditare ſemper, & pax Dei tecũ ſit, & illuminet te, atꝗ intellectum tibi tribuat, ad uiamq́; ſalutis perducat te, & omnẽ uoluntatẽ malam longius a tua mente repellat, muniendo animã tuam ſigno crucis, ut nihil tibi appropiet ſcandalorũ mal gni, ſed merearis in omni perfectione uirtutum, fructũ adipiſci infinitum, & inſucceſsibile regnũ, & illuſtrari lumine beatæ, ac uiuificę trinitatis in patre, & filio, & ſpiritu ſancto glorificandę. Talibus ergo moralibus ſermonibus inſtruens precioſiſsimus ſenex filium regis, in ſuum abijt hoſpitium.

Miniſtri uero iuuenis, & pædagogi, frequentẽ ipſius Barlaam introitũ

In palatium cernentes, mirabantur. Vnus autem, q inter eos præpollebat, quem quaſi fidelißimũ ſibi, atq; gratißimũ rex conſtituerat in palatio filij ſui, Zardan nomine, ait ad filiũ regis: Noſti utiq;, domine mi, quantus patris tui timor ineſt mihi, & quanta mea apud eum fides eſt. Ideoq; me quaſi famulũ fidelißimum, ut tibi ſeruirem, præcepit. Nunc autem uirum hunc extraneũ frequenter uidens colloquentẽ tibi, uereor ne forte ſectæ ſit Chriſtianorũ, aduerſus quam ualde hoſtiliter ſe habet pater tuus: & ſi hoc eſt, mortiferæ condẽnandus ſubiacebo ſententiæ. Nunc ergo uel regi de ipſo notifica, aut amodo ceſſa ab eius collocutione. Si aũt iſtud non uis facere, eijce me a facie tua, ne ſim repræhenſibilis, & aliũ loco mei poſtula patrem tuum huc introducere. Filius autẽ regis ait ad eum: Hoc ante omnia Zardan fac: Ingredere tu infra cortinã, & audi ipſius ad me ſermocinationem, & poſtea dicam tibi, qd te oporteat facere. Venturo itaq; Barlaam ad eũ, introduxit Zardan, & poſt cortinã poſuit eũ, & dixit ſeni: Recapitula mihi diuinam doctrinam tuã, quatenus cordi meo fortius infigatur. Exorſus itaq; Barlaam, multa de deo, & de fidei pietate pronũciauit, & qũo ipſum ſolum oportet diligere ex toto corde, & ex tota anima, & ex tota mente, & cuſtodire mãdata eius cũ timore pariter, & amore, & quia ipſe factor omnium uiſibiliũ, & inuiſibilium. Cum his & primi hominis pſalmationẽ recommemorauit, datumq; ſibi mandatũ, & pro præuaricatione a plaſmatore condemnationẽ. Deinceps etiã bona enumerauit, quorũ ſpernentes mandatũ, noſmetipſos priuauimus. Et rurſus memorauit triſtiũ, quanta poſt illorum amiſsionem nos miſerabiliter cõpræhendere. Cũ his etiam non tacuit, quomodo creator noſtræ ſalutis ſollicitudinem gerens, benignitatẽ ſuam impẽdit. Nam miſit prophetas unigeniti filij ſui incarnationem prædicare, & poſtea illius deſcenſionem, incarnationis beneficia, miracula pro nobis ingratis, paſsiones, crucem, lanceam, ſpontaneam mortẽ, finem, reſtaurationẽ noſtram, reuocationem in ſtatum bonũ, poſt hęc ſuſcepturum dignos cœlorum regnum, repoſitum malis ſupplicium uidelicet ignẽ inextinguibilẽ, tenebras indeficientes, immortalem uermẽ, & quantamcunq; aliam pœnã, ſibimetipſis peccati ſerui theſaurizauerunt. Iſta pertranſiens, & imortali doctrina ſermonẽ ſuum confirmans, multaq; de munditia uitæ diſputãs, & præſentiũ uanitatẽ demonſtrans, miſeriamque eorum qui iſtis addicti ſunt redarguens, & ad orationem conuerſus, exorabat Deum, ut Ioſaphat non conuerteretur ad priorem errorem, ſed indeclinabilem teneret orthodoxæ fidei confeſsionem, immaculatã uitã, & mundã conuerſationem. Finitaq; oratione, ad hoſpitium iterum abijt.

Regis itaq; filius Zardan accerſens, & ipſius tentans dilectionem, ait: Audiſti qualia mihi ſeminator uerborũ iſte dixit, ſeducere me uanis ſuis moliens perſuaſionibus, & alienare a iucũda iſta delectatione & refrigerio, et extraneo ſeruire Deo? Zardã uero ait: Quid tibi uiſum eſt, domine mi rex, tentare me famulũ tuum? Noui enim profundius in cor tuum deſcendiſſe huius uiri ſermones. Niſi enim hoc eſſet, non utiq; tam libenter, et inceſſanter cum eo loquereris: nec ẽt nos ignoramus hanc prædicationem. Sed ex quo pater tuus perſecutionem ſæuam aduerſus Chriſtianos excitauit, et ipſi hinc effugati ſunt, ſiluit prædicatio eorũ. Si uero nunc beneplacitum dogma illorũ apparet, ac duritiam illius, ac laborẽ ſuſcipere

præuales, dirigaẽ uoluntas tua in bonũ. Ego uero qd faciam, ad huiuſmodi qdem auſteritatem, nec ẽt reſpicere ualens? Timore uero regis animo meo in doloribus, et anguſtijs poſito, ſolicitus ſum, qd reſpõdeam ei. Nã negligentius illius præceptis inuigilans, hunc ad te intrare uirũ permiſi. Tunc ait ad eum regis filius: Ego qdem maximæ tuæ beneuolentiæ erga me, nullam aliã magis congruam recompenſationem agnoſcens, hanc dignam tuo beneficio reperi, ut opus iſtud bonũ manifeſtum tibi facerẽ, ut ſcires ad qd factus es, et creatorem tuum q te fecit, recognoſceres: quatenus derelinquendo tenebras ad lucẽ curreres: moxq; ut audires, incõpræhenſibili deſiderio illam ſequereris. Sed ſicut uideo, ſpes mea fefellit me. Nã cerno te durũ ad ea, quæ dicta ſunt, atq; ſtolidum. Si uero iſta regi, et patri meo manifeſtaueris, nihil aliud efficies, q̃ curis, atq; triſtitia animũ illius replebis. Sed ſi illi gratiã uis impendere, nullo modo uſq; ad tempus opportunũ quicquam de eis annuncies. Talia qdem ad ipſum loquẽs, in aquis uiſus eſt ſeminare. Nam in animam ſtultam non introibit ſapientia.

Mane ergo Barlaam ueniẽs, de profectione ſua loquebaẽ. Ioſaphat aũt huius non ferens ſeparationẽ, aĩo triſtabaẽ, et lachrymis occuli illius replebanẽ. Multa tũc ſenex ei locutus eſt, et ut ĩmotus pmaneret in bono, conteſtabaẽ, uerbisq; conſolatorijs cor illius ſtabiliuit: et ut ſe alacriter dimitteret, precabaẽ: ſimul et prædixit, q non poſt longũ tp̃s denuo ſociarẽtur ipſi ſocietate inſeparabili. Tunc ergo regis filius nolens amplius ſeni labores iniungere manendi, & ab itinere, qd' deſiderabat, eũ prohibere, ſimul etiam metuens, ne manifeſta de ipſo Zardan ille regi faceret, & tormentis ipſum ſubijceret, dicit ad eũ: Quoniã quidẽ tibi hoc uiſum eſt, pater ſpiritualis, & magiſtrorũ optime, ac mihi boni totius author, me ſic derelinquere, & cũ mundi uanitate adhuc conuerſari, tu uero ad ſpiritualis quietis tuæ locũ uis pergere, ulterius te detinere, & impedire non audeo. Vade igiẽ in pace a Deo cuſtoditus, & meæ miſeriæ in ſanctis orationibus tuis memor eſto propter dominum, ut ualeam uenire ad te, & uenerandam faciem tuã ſemper uidere: Sed fac unam meã petitionẽ: Qm̃ quidem noluiſti accipere pro fratribus tuis, ſuſcipe ſaltem pro temetipſo modicam aliq; pecuniã ad uictum, & ueſtitum. Ille aũt reſpondit ei: Si pro fratribus meis a te quicq; non accepi, (non enim illi indigent mũdi materias ſuſcipere, a qbus uolẽtes elongauerũt ſe) qũo mihimetipſi aſſumã, qd' illis denegaui? Si. n. bona eſſet pecuniarũ poſſeſſio, illis utiq; poti⁹, quã mihi res eas tradidiſſem. Qm̃ uero fragilẽ ipſarũ noui poſſeſſionem eſſe, neq; illos, neq; meipſum talib⁹ ſuppono laqueis. Quia uero in hoc obedire nõ acqeuit Barlaam, rurſus ſecundam petitionẽ facit Ioſaphat, ne penitus ipſius deprecationem ſperneret, & in omni illum dimitteret defectione, ſed relinqueret ei laneũ illud ueſtimentũ, & aſperum pallium, & tam in memoriam religionis magiſtri, quam ad munimentũ ſibi contra oẽm ſatanæ operationẽ ſuſciperet etiam aliud a ſe pro ipſo, ut utique a me datum, inquit, cernens, meam ſemper in memoria feras humilitatẽ. Senex uero ait: Vetus qdem, ac ſciſſum tibi dare, et nouum ueſtimentũ accipere nõ decet, ne modici laboris mei retributionẽ in hac uita recipiã. Vt aũt tuã deuotionẽ non amputẽ, uetera, & quæ nihil a meis differant, quærantur ciliciola, & illa ſuſcipiã. Quæſita ſunt igiẽ, & data ſunt ſeni. Cuius Ioſaphat & ipſe indumentum ſuſcipiens, uehementer gaudebat, omni purpura regali, & ueſte coc-

cinea precioſius illud incomparabiliter exiſtimans.

Tunc ſanctus Barlaam poſt paululum diſceſſurus, nouiſſimam ei doctrinam adhibuit, dicens: Frater dilectiſſime, & fili dulciſſime, quem per euãgeliũ genui, ſcito cui militas regi, & apud quẽ confeſſiones tuas depoſuiſti. Oportet ergo ut firmas iſtas cuſtodias, & militiam deuotus compleas, quantacunq; promiſiſti in charta confeſſionis omniũ domino, præſente cœleſti exercitu, & teſtificante, nec non & deſcribente confeſſiones tuas, quas ſi cuſtodieris, beatus eris. Nihil igitur præſentiũ, Deo & ipſius præferas bonis. Quid.n. ſic terribile eſt in hac uita, quõ eſt gehenna ignis æterni ardentis, nec prorſus lucẽ habentis, cruciantis, & nunq; deſinẽtis? Quid aũt rurſus mundi bonorũ taliter lætificat, ſicut Deus idem ipſe diligentibus ſe donaturus? Cuius pulchritudo quidẽ ineffabilis, potentia uero inexpugnabilis, & gloria ſempiterna: cuius bona ſuis amicis repoſita, omnibus uiſibilibus incõparabiliter ſupereminent: quæ oculus non uidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcenderunt: quorũ hæres fieri merearis, Dei manu potentiſſima conſeruatus. Tunc filius regis lachrymis perfuſus, mœrore, & luctu detinebatur, a patre tam amabili & magiſtro optimo derelinqui non ſufferens, aiebat: Quis mihi, pater, uicem tuã ſupplebit? aut ubi talẽ paſtorem & ducẽ ſalutis animarũ reperiam? quod uice tua amoris ſolatiũ capiam? Ecce enim malũ ſeruum, & apoſtatã Deo reconciliaſti, & in filij, & hæredis ordine conſtituiſti, & qui perieram, & errauerã, & omni beſtiæ expoſitus eram ad deuorandũ, me requiſiſti, & eis, quæ non errauerant, Dei ouibus copulaſti, & oſtendiſti mihi cõpendioſam ueritatis uiam, educens me de tenebris, & umbra mortis, & pedes meos transferẽs de lubrica, & mortifera, & diſtorta, atq; praua uia, magnorũ mihi, & mirabilium factus es author bonorũ: quorum nullus ſufficiet ſermo excellẽtiam referre: magnorũ & ipſe, propter me paruum, efficieris particeps Dei bonorũ, & quod meæ eſſet gratiarũ actionis, cõpleat dominus, qui ſolus uincit donorũ retributionibus diligentes ſe.

Barlaam itaq; lamentationẽ illius amputare uolens, ſurrexit, & in oratione ſtans, eleuatis manibus ſuis ad cœlũ, ait: Deus pater dñi noſtri Ieſu Chriſti, qui illuminaſti, quæ obſcura prius erant, & uiſibilẽ iſtam, & inuiſibilem creaturam de nihilo feciſti, & tuum plaſma ad te conuertiſti, & non permiſiſti nos poſt inſipientiã noſtram abire: gratias agimus tibi, & tuæ uirtuti, & ſapiẽtiæ dño noſtro Ieſu Chriſto, per quẽ & ſecula, noſq;, qui cecideramus, reſuſcitaſti, & derelinquentib. peccata dimiſiſti, errãtes reduxiſti, captiuos redemiſti, mortuos uiuificaſti præcioſo filij tui ſanguine. Te ergo inuoco, & unigenitũ filium tuũ, & ſanctiſſimum tuũ ſpiritũ, reſpice ſuper hanc rationabilẽ ouem tuam, accedentẽ per me indignũ ad ſacrificium tuũ, & ſanctifica ipſius animã tua uirtute, & gratia, & conuerte uineam iſtã tuo ſancto plantatam ſpiritu, & da ei ferre fructũ iuſtitiæ, conforta illã, diſponendo in ea teſtamentũ tuum, & eripe illã a diabolo, ſapiẽtia boni ſpiritus tui. Doce illũ facere uoluntatẽ tuam, et auxiliũ tuum ne auferas ab eo. Dignare eum mecũ indigno famulo tuo æternorũ bonorum tuorũ hæredem fieri, quoniã benedictus es, et glorioſus in ſecula, Amen. Conſumata ergo oratione, cõuerſus oſculatus eſt filium, eiq; cœleſtis patris pacem, et ſalutem imprecando, exijt de palatio, et ibat gaudens, et gratias agens Deo, qui proſperam fecit uiam eius in bonum.

Ioſaphat uero,poſtq; Barlaam egreſſus eſt, in orationem ſemetipſum
dedit,et lachrymis feruētisſimis dicebat: Deus in adiutoriū meum inten-
de,domine ad adiuuandū me feſtina. Quoniā tibi derelictus eſt pauper,
orphano tu eris adiutor. Reſpice in me,et miſerere mei,quia oēs uis ſaluos
fieri,et ad agnitionē ueritatis uenire. Saluum me fac, et conforta me indi-
gnum,ut ambulem per uiam mandatorum,qm̄ quidem ego debilis ſum,
et infirmus,et ad faciendū bonū inſufficiens: Sed tu me potes ſaluū face-
re,quia omnia uiſibilia,et inuiſibilia contines,et ſuſtines. Ne dimittas me
poſt uoluntates carnis uias ambulare,ſed tuam doce facere uoluntatem,
et conſerua me in ęterna,et beata uita tua. Pater,et fili,et ſpūs ſancte,con-
ſubſtātialis,et īdiuidua. Deitas,te inuoco,et te glorifico. Te.n.laudat oīs
creatura,et te glorificant ītellectuales īcorporaliū uirtutes in ſcl'a. Amē.

Ex tunc itaq; Ioſaphat omni cuſtodia attendebat ſibimetipſi, purita-
41 tem animæ pariter,et corporis uigilantius ſeruans,in abſtinentia uiuens,
et in orationibus totis noctibus. Diei nanq; ſæpius partē amputabat eo-
rum,qui ſecū erant, cōmoratione præpeditus. Fiebat aliquando et et re-
gis ad illū aduētus,aut eius ad ipſum regē uocatio. Sed nox ei,qđ deerat
diei,ſupplebat in orationibus,et lachrymis uſq; ad aurorā eo perſeueran
te,et Deum inuocante. Vnde propheticus ille ſermo in eo complebatur:
In noctibus extollite manus ueſtras in ſancta,et benedicite dominū. Zar-
dan uero ille illius ſentiens conuerſationē,triſtitia replebatᷣ,curiſq; malis ī
aīo agitatus,neſciebat qualiter euaderet,aut ad quē finem peruenire poſ-
ſet. Triſtitia ergo cōpræhenſus in domū ſuam abījt, & ægrotare ſe ſimu-
lauit. Vt aūt in notitiam regis iſtud peruenit, aliū pro illo miniſtrare filio
direxit. Ipſe ſalutis Zardan ſolicitudinē gerens,medicum mittit ei proba-
tisſimū, & multum curationis ſtudiū ei iubet impendere. Medicus itaq;
ſciens,ꝙ Zardan ſic regi charus erat,uigilanter ei intendebat. Qui cū de
illo certius agnouiſſet, regi protinus nunciauit, dicens: Ego quidē nullius
infirmitatis cauſam in homine iſto inuenire ualeo. Exiſtimo tamen,ꝙ de-
fectione quadā obſeſſus ſic infirmetur. Rex aūt his auditis, ſuſpicatus eſt
grauiter ei filiū indignatū fuiſſe, & huius rei gratia cōtriſtatū Zardan ab
eo diſcesſiſſe. Diſcere aūt rem uolens,mandauit illi,ꝙ craſtina die(inquit)
ad te uiſendū ueniam,ut quæ tibi accidit,ægritudinē agnoſcā. Tunc Zar
dan,hoc audito nuncio,ſummo diluculo induens ſe ueſtimento ſuo, per-
git ad regem. Et ingreſſus,adorauit eum ſuper terrā. Rex aūt ait: Quare
uim tibimetipſi intuliſti, ut uenires ad me? Nam ipſe te uolebam uiſitare,
& amicitiā,quam erga te habeo,oībus demonſtrare. Cui ipſe ait: Mea,o
rex,infirmitas non eſt de his,quæ ſolent hominibus contingere, ægritudi-
nibus,ſed ex triſtitia, & abundantia animæ, & corde dolente, condoluit
& corpus. Stultitia magna eſſet,cum ita ſim,ſi non ad tuū,ut pote ſeruus,
ueniſſem Imperiū,ſed tuum regnū expectarem fatigari uſq; ad me famu-
lem tuū. Rege ergo ſciſcitante, quæ defectionis tuæ eſt cauſa, reſpondit
Zardan: Magnū mihi periculum īminet, & maxime ego dignus ſum tor
mentis,multarūq; etiā mortiū reus exiſto: ꝗa tuis præceptis negligenter
obaudiēs, triſtitiæ tibi multæ cā paulo ante effectus ſum. Iterū rex inter-
rogauit eum: Et quæ eſt iſta negligentia,uel qs eſt timor, qui circundedit
te? Reſpondit ille: Circa dn̄m meum filiū tuum negligētius uigilaui. Nam
quidam malignus homo, & magus ueniens locutus eſt ei,quę ad ſectam
Chriſtianorū

Ioſaphat nouus effectus fidelis, uiuebat in abſtinentia,orationibus & uigilijs.

Chriſtianorũ pertinent. Deinde narrat minutatim regi ea, quæ filio eius a ſene dicta ſunt, & cũ quanta dilectione, ac deſiderio idem filius ſermonẽ ſuſcepit, & quõ totus Chriſti eſt effectus, inſuper & ſenis uocabulũ ſignificat, Barlaam hunc uocari dicens. Audierat aũt rex prius de Barlaam, & de ſumma abſtinentia eius. Vt aũt in aures iſta peruenerũt regis, mox cõturbatus eſt, & obriguit, repletusq́; eſt furore, & mẽtis inſania agitabať: fecitq́; accerſiri ſtatim Arachim quendã nomine, qui ſecundus erat a rege, & primus ei in oibus conſilijs aderat, ſimul etiã aſtrologicæ artis ſcientia nimiũ pollebat. Cui ad ſe uocato, rex quod ſibi contingerat, cũ defectione multa, & animi deſtitutione narrat. Ille ergo conturbationẽ illius, & confuſionẽ animi conſiderans, ait: O rex noli, cõturbari, & cõtriſtari. Non.n. deſpero me poſſe ſuadere ei, qđ uolo, ſed certo certius cognoſco, ſtatim ipſum negaturũ illius ſeductoris doctrinã, & tuæ cõſenſurũ uoluntati. His ergo ſermonibus Arachis regẽ animo quietiorem reddit. Deinde erga negocij meditationẽ, & conſiderationem ſe totũ contulit, & ait: Ante oia rex iſtud faciamus: malignũ Barlaam cõpræhendere feſtinem⁹: & ſi hunc conſequi poterim⁹, noſtra intẽtione nõ priuabimur, neq; a ſpe noſtra decidem⁹. Sed idem ipſe, aut uerbis perſuaſorijs, aut diuerſis tormentorũ generibus coactus, etiã nolens confitebiť falſa, & erronea ſe dixiſſe, & dñm meum etiam filiũ tuum, ad ſequendũ paternũ dogma ſuadebit. Si uero illũ compręhendere nequiuerim⁹, aliũ ego cognoſco ſenẽ eremitam ſolitariũ, qui Nachor uocať, ſimilem Barlaam per oia: quem non eſt facile dignoſcere, illũ Barlaam non eſſe. Sed iſte de noſtra ſecta eſt, & magiſter meus in literarũ eruditione fuit. Hunc ergo allocutus adibo nocte, cunctaq; per ſingula ei notificabo. Deinde captũ eſſe Barlaam diuulgantes, hunc exhibebim⁹, qui & Barlaã ſemetipſum nominabit, & dogmata Chriſtianorũ tueri ſimulabit. Qui poſt multã diſputationem, quaſi reſponſione deficiẽs, potenter ſuperabiť. Cum iſta filius regis uiderit, q̄ Barlaam quidẽ uictus erit, noſtri uero uictores, uictorib⁹ omnino palmã dabit, libenterq́; tuum regnũ timebit, & tibi, quæ grata ſunt, facere non tardabit. Conuerteť inſuper & ille qui perſonam Barlaam ſimulabit, & erraſſe ſemetipſum confitebitur.

His igiť auditis, rex gauiſus eſt nimis, et optimũ reperiſſe Arachim conſiliũ arbitratus eſt. Vanæ etenim ſpei incũbebat. Quia uero Barlaã nouiter diſceſſiſſe cognouerat, appræhẽdere eũ feſtinabat. Inſidiatorib⁹ igiť, & lancearijs miſſis, plures exitus uiarũ occupauit. Vnã uero ex ipſis omnibus metuebat, quã ipſe aſcenſis equis indeclinabiliter tenẽs, celerius præoccupare eum ꝓculdubio ſperabat. In totis uero ſex dieb⁹ laborans, uane fatigatus eſt. Deinde ipſe quidẽ in quodam regaliũ palatiorũ in uilla poſito reſtans, Arachim cũ militibus non paucis uſq; ad Sennaaritidẽ eremũ ad inquiſitionẽ Barlaam direxit. Perueniens itaq; ille ad locũ omnes uicinos conturbauit. Quibus nõ ſe uidiſſe uirũ aſſerentib⁹, ad deſerta ipſe princeps pios uenaturus exijt, multoq́; eremi tranſmiſſo ſpatio, mõtes circundedit, & ualles inuias, & prærupta quædã pedibus, & manib⁹ reptando, cũ turba, quæ ſecum erat, ad crepidinẽ montis cuiuſdam peruenit. Super quã ſtans, uidet ſub ipſo monte cuneum eremitarũ ambulantẽ. Et ſtatim præcepto principis oẽs ſuper eos unanimiter irrunt, alius aliũ curſib⁹ præuenire contendentes: & præuenientes, circundederunt eos quaſi con

canes multi, & beſtiæ q̃dã feroces, & inhumanę. Et tenent uiros ſpecie, & habitu uenerandos, & ſigna eremiticæ conuerſationis in uultib⁹ ferentes. Et hos trahentes exhibent principi, nõ tumultuantes omnino, nec quicq̃ pauidũ, aut triſte oſtendentes, uel pronunciantes. Ille uero, qui præcede-
42 bat eos ſicut abbas, peram portabat laneam, plenã reliquijs quorundã ſanctorũ patrum. Conſiderans uero ipſos Arachis, poſtq̃ non uidit Barlaam (agnoſcebat quippe eum) cõtriſtatus eſt ualde, et dixit ad eos: Vbi eſt erroneus ille, qui filiũ regis ſeduxit? Tũc ille qui perã geſtabat, reſpondit: Non eſt ille inter nos. Abſit. Fugit enim nos Chriſti gratia repulſus; Sed in uobis habitationes habet. Ait princeps: Cognoſcis ergo illũ? Etiã inquit eremita, Noui ſeductorem illũ, qui eſt diabol⁹, qui in medio ueſtri habitat, et apud uos latitat, et ibi procurat. Princeps aũt dixit: De Barlaã ego te requiſiui, et diſcere cupiens ubi ſit, interrogaui te. Monachus autẽ ait: Et cur aliud pro alio locutus, et de illo, qui ſeduxit filiũ regis, interrogationẽ intuliſti? Si enim Barlaam quæris, oportebat utiq; te dicere: Vbi eſt, qui de errore cõuertit, et liberauit filiũ regis? Ille enim frater noſter eſt, et ſanctæ conuerſationis, ſed ex multis iam diebus non uidimus eum. Et ait princeps: Habitaculũ illius nobis oſtende. Eremita reſpondit: Si uidere uos uoluiſſet ille, utiq; in occurſum ueſtrum exijſſet. Nobis uero non licet cellã illius uobis demonſtrare. Furore igiť ſuper hoc repletus princeps, dixit ad eum, iracunde pariter, ac ferociter eum conſpiciens: Extranea quidẽ morte uos ĩterficiam, niſi cõtinuo Barlaam exhibueritis mihi. Et quid (inquit eremita) mundialiũ cernis, quod tenacius amantes, præ-
43 ſentem timeamus uitã amittere, & a te intentatã formidemus mortẽ? Potius enim gratias tibi confitebimur, ſi nos uirtutũ amatores, præſenti ſubduxeris uitæ. Non mediocriter enim finis noſtri timemus incertitudinẽ, ignorantes qũo illum ſumus conſecuturi, ne forte uoluptatis lubricũ, uel tentatio quęlibet diabolica, prælectionis ſtatũ peruertat, & alia ſapere, aut facere, q̃ Deo promiſimus, ſuadeat. Vnde uos adipiſci, quæ ſperatis, penitus deſperãtes, ne tardetis facere, quod eſtis facturi. Neq; enim adeo dilecti fratris noſtri habitaculũ, etiam ſcientes, demonſtrabim⁹, neq; aliqua alia uobis latentia monaſteria prodemus. Sic mortẽ effugere, peſſimum iudicamus. Optimũ uero nobis erit ſi moriamur, ſudorem uirtutis prius, & nunc ſtrenuitatis ſanguinẽ deo offerentes. Ita cõfidenter loquentes non ſuſtinens miſer, ſed aduerſus fortitudinẽ prudentiæ celerrime cõmotus, multas eis impoſuit plagas, & tormenta, quorũ magnanimitas, & fortitudo, etiã tyranno, dignæ miraculo uiſæ ſunt. Vt aũt poſt multos cruciatus ſuadere non potuit, ut aliquis eorũ cellam Barlaam ſibi uellet oſtendere, aſſumens iſtos ad regẽ iubet eos ducere geſtantes etiã peram reliquiarũ. Poſt dies ergo non modicos, nenerunt ad regẽ, cui Arachis de illis nota fecit oĩa. Deinde præſentat eos ante faciem regis atrociter furentis. Quos cũ uidiſſet, furore ſuccenſus eſt, & furioſo ſimilis, cœdi illos immiſericorditer iubet. Poſtq̃ aũt uidit eos crudeliter plagis laceratos, uix a multa reſpirans inſania, quieſcere cœdẽtes iubet. Et ait ad illos: Cur oſſa iſta defunctorũ circunfertis? Si ergo illos amantes, oſſa eorum baiulatis, hac hora ponã & uos cũ ipſis, ut deſideratos adepti, grates nobis exinde referatis. Diuinæ huius cohortis princeps, & magiſter pro nihilo regis minas cõputans, ac ſi nihil triſte contigiſſet ei, libera uoce, & ſereno uultu,

Abbas Monachorum deſerebat ſecum peram laneam plenam reliquijs ſanctorum patrum.

Ecce quomodo ſancti uiri ſunt incerti de ſalute ſua, & tamen hæretici noſtri polliceri audent omnibus certitudinem.

44

Nota hæretice qui ſanctorũ reliquijs detrahis, quã ſublimia hic dicantur de oſſibus eorum, et quomodo etiam ad illorum tactũ hauriatur ſanctificatio.

& habitantẽ in gratiam ſignificans, ait: Oſſa iſta munda, & ſancta circũ-
ferimus, o rex, illorũ repræſentantes mortem, quorũ ſunt, mirabiliũ uiro-
rum, & exercitij eorũ, & adeo dilectæ conuerſationis in memoriam noſ-
metipſos reducentes, & ad ſimilẽ zelum excitantes; requiẽ quoq; ſpecu-
lantes, & delicias, in qbus modo conuerſant. Hos quia beatificamus, &
inuicem noſmetipſos exhortamur, & eorũ ſequi ueſtigia ſatagimus, inſu-
peret, mortis noſmetipſis aſsidue memoriam præſentamus, ualde utilem
exiſtentem, & ad ſanctæ conuerſationis agones deuotius erigentẽ, & ſan
ctificationem nobis horũ tactu haurimus: Rurſus autem rex ait: Si utilis
eſt mortis memoria, ſicut dicitis, cur non in corporũ ueſtrorum oſsib' hu-
ius accipitis memoriã, proprijs ueſtris, & paulopoſt corrumpẽdis, ſi alie-
nis iſtis, & iam corruptis aſſumitis? Tunc monachus ait: Cum ego quidẽ
cauſas quinq; fuiſſe dixerim, cur ſanctorum reliqas circunferimus, ad unã
eorum reſpondendo ſubſannare nõ uideris. Sed luce clarius noſtri, quod
oſſa mortuorũ mortis exhibent memoriam uiuentibus, & q̃m iſta ſic eſ-
ſe cognoſcis, & in carne tua oſſa mortẽ tibi ſignificant, cur non & ipſe pau
lopoſt uenturæ memor mortis, bene, quæ tua ſunt, diſponis, ſed omnibus
quidem animã tuam tradidiſti impietatibus, uiolenterq;, & immiſericor
diter interficis ſeruos dei, q in nullo te lædunt, neq; præſentiũ aliquid te-
cum diuidunt, aut auferre contendunt? Cui rex ait: Male uos, & populos
ſeducitis, & monetis ut a delectationibus ſeculi diſcedant, & pro dulcedi
ne uitæ, & deſiderantiſsima concupiſcentia, & uoluptate, durã, & ſordi-
dam, ac miſerã iſtam eligere conuerſationem cogitis, & deorũ honorem
Ieſu deferendũ eſſe prædicatis. Ne ergo ueſtrum ſequentes errorem popu
li, deſertã terrã derelinquant, & a paternis dijs recedentes, alieno ſeruiant,
tormentis uos, et morti ſubijcere æquum iudicaui. Cui monachus ait; Si
omnes participari bonorũ deſideras uitę, cur non omnibus æqualiter lar
giris delicias, atq; diuitias, ſed multo pluribus inopia laborãtibus, tu, quę
eorum ſunt diripiens, tuis apponis? Non ergo pro multorũ ſolicitus es ſa
lute, ſed etiam impinguas carnẽ, materiam præparans uermiũ deuoratio-
ni. Propterea et omniũ abnegans Deũ, eos, qui non ſunt, deos appellas,
totius ſceleris inuentores, ut tu ſecundum imitationem eorum luxuriãdo,
& ſcelera exercendo, imitator appellari deorum tuorum ualeas. Qualia
nanq; dij ueſtri egerunt, cur non & obedientes eis homines agerent? Erro
re igit̃ magno eras, o rex. Metuis enim, ne aliquos de populo ſuadeamus
nobis conſentientes diſcedere a manu tua, & omnia continenti offeramus
manui. Vis. n. multos eſſe, qui tuæ ſeruiãt auaritiæ, ut ipſi qdem miſeri ſint,
tuo uero, quæ eorũ, lucro proueniant. Quemadmodum aliquis canes nu-
triens, aut accipitres uenandi gnaros, ante captionẽ qdem blandiri eis ui-
detur: Cum aũt uenationis aliquid comprehenderint, uiolenter de ore ip
ſorum, quod captũ eſt, extrahit: Sic & tu multos habere uolens redditus,
tibi & uectigalia, atq; cenſum de terra, & mari afferentes, dicis qdem ip-
ſorum ſolicitudinẽ te gerere ſalutis, perditionẽ uero eis præparans æternã,
ante omnes proculdubio tibimetipſi, ut ſolũ modo tibi quaſi ſtercorum,
& cœni inutilitatis fluant diuitiæ, lethargiã patiens, tenebras pro lumine
approbans. Sed euigila de graui ſomno iſto, et aperi clauſos oculos tuos,
& uide ubiq; ſplendentẽ omnibus Dei noſtri gloriã, & tu aliqñ te ipſum
ſeruum illius facito. Intelligite. n. inſipientes in populo, & ſtulti aliqñ ſapi

te.Intelligite ergo,qa non eſt Deus,ſicut Deus noſter,& non eſt ſalus niſi in ipſo. Tunc rex ait:Ab hac tua ſtulta nugacitate quieſcens Barlaam ilico oſtende mihi,aut experieris tormentorũ genus,quorum nunq̃ experientiam accepiſti. Sapientiſsimus ergo,ac conſtãtiſsimus eremita,& cœleſtis amator philoſophiæ,nullo modo minas illius formidabat,ſed intrepidus permanens,dicebat:Non ea,quæ tu imperas facere,o rex, iuſsi ſumus,ſed præcepta dñi Dei noſtri,qui ſobrietatem nos docuit,& a pręſentibus delectationibus,& deſiderijs abſtinere,& fortitudinẽ exercere , & omnẽ tribulationem pro iuſtitia ſuſtinere. Quanto ergo nobis pro pietate deteriora intuleris , tanto præſtantius beneficiũ exhibebis . Fac igitur quod uis,nobis.n.extra quod conuenit,agere aliqd non eſt congruũ,nec peccato ullũ dabimus aſſenſum.Non autẽ hoc paruum putes eſſe peccatum,ſi confratrem noſtrũ , & commilitonẽ in tuis tradiderimus manibꝰ. Sed de nobis hanc deriſionem nunq̃ facies, etiamſi innumerabilibus nos ſubieceris mortibus.Non.n.ita debiles ſumus , ut formidine tormentorũ tuorũ noſtram prodamus philoſophiã , & indignum aliqd agamus diuina lege.Quid plura? Quodcunq̃ noſti tormentorũ genus,adhibe:nobis enim uiuere Chriſtus eſt , & mori pro eo lucrũ optimum . Super his ergo furore accenſus tyrannus, iuſsit diuinas ipſorũ abſcindi linguas,erui uero oculos,manusq́ ſimul,& pedes detruncari.Data igiť ſententia,apparitores quidem circunſtantes,atq; lictores,inhumane,& ĩmiſericorditer ſummitates membrorũ detruncabant . Et linguas quidem eorũ uncis detrahentes crudeliter abſcindebant oculos uero ferreis unguibus eruebãt,pedes,& manus ſecuribus abſcindebant . Beati igiť illi , & omni reuerentiã digni,animo conſtanti,quaſi ad epulas inuitati,uiriliter accedebãt ad tormenta,inuicẽ ſemetipſos exhortantes, & ad mortẽ propter Chriſtum ſine timore accedentes.In talibus ergo,& tam diris tormentis perſeuerantes, animas ſuas ſacri eremitæ illi dño tradiderunt,decem & ſeptem numerũ perficientes . Manifeſtũ eſt ergo', quod rector eſt paſsionũ pius animus, ſicut quidã noſtrorum ait , agones referens cuiuſdam ſenioris ſacerdotis, & ſeptem iuuenũ,matre conſentiente,agonizantiũ pro paternis legibus, quorum perſeuerantiæ,& magnanimitati iſti ſimiles extiterunt admirandi patres,ſupernæ Hieruſalem ciues,& hæredes.

His ita pie conſumatis,protoconſiliario ſuo rex Arachi dixit:Primo irrito facto,ad ſecundum conſilium reſpice, & Nachor illum accerſire.Arachis itaq; intempeſta nocte ſpeluncã illius adijt. Nam in deſertis habitabat,diuinationũ uacans artibus. Tunc omnibus ei conſiliorũ adinuentionibus reſeratis,ad regẽ ſummo diluculo redijt , et equitibus rurſus ab ipſo poſtulatis,& acceptis,ad perſcrutandũ Barlaam egredi ſimulauit.Exeũti uero,& deſerta circũeunti,apparet uir quidã de ualle quadam egrediẽs: illoq; ad perſequendũ eũ præcipiente,conſequunť eũ uelocius , & cõpræhendentes ad ſe adducunt.Illo uero ſciſcitante,& quis eſſet,& cuius profeſsionis , aut quis uocareť , ille Chriſtianũ quidem ſemetipſum uocauit, Barlaã uero nominauit,ſicut edoctus erat . Gaudio itaq; repletꝰ Arachis, ſicut apparebat,hoc aſſumpto,celerius ad regẽ reuertiť, & iuſſus eſt ad regẽ intrare.Et ait rex in audientia oĩum aſsiſtentiũ. Tu es dæmonis operator Barlaã?Reſpondit ille:Dei operator ſum,et non dæmonũ. Noli ergo malũ dicere mihi.Multas.n.mihi grãs agere debes , qa filiũ tuũ Deũ co-

lere

ſeſe docui, et ab omni errore liberaui, & uero reconciliaui Deo, & omni uirtutũ ſpecie adornatũ reddidi illũ. Rurſus aũt rex quaſi iratus ait: Iuſtũ eſſet eqdẽ, ut ſermonis pariter, et reſponſionis tibi facultate ſublata, abſq; ulla interrogatione morti tradereris; ſed ſuffero te, ꝓpter naturaliter mihi inſitã humanitatẽ, uſq; ad cõſtitutũ diẽ. Perſcrutabor nẽpe de te. Et ſiqdẽ obedieris mihi, indulgentia dignus eris: ſin aũt, male peribis. Sic locutus, Arachi illũ tradidit, cuſtodiri diligentiſſime mandans. Sequẽti igit̃ die ſur gens inde, ad ſuũ rediјt palatiũ. Et auditũ eſt, captũ eſſe Barlaã, peruenitque fama uſq; ad regis filiũ. Quod cũ audiſſet, uehementer animo doluit, & nullo modo a lachrymis abſtinere potuit. Gemitib⁹ etiã, & lamentationibus deũ exorabat, & in auxiliũ ſenis inuocabat eũ. Non deſpexit uero illũ, nec diutius affligi ꝑmiſit benignus, ac miſericors Deus. Præſto nanque eſt omnib⁹ inuocantibus eũ in die tribulationis, & cognoſcit eos qui colunt illum, Qui & iuueni ꝑ uiſionẽ nocturnã notificat, et fortitudinẽ illi imittit, et ad pietatis confortat agonẽ, et fiduciã præſtat, gaudioq; plenũ, et confidentia, et lumine dulciſsimo, pauloante contriſtatum, et dolore plenũ, cor ſuũ reperit. Rex itaq; ſic iſta peragẽs, & ita conſiderans, gratulabat̃, bene prouidiſſe exiſtimans, et Arachi imenſas reddebat grates: Sed mentita eſt iniquitas ſibi; ſicut ſanctus Dauid ait; et iuſtitia uincit iniquitatẽ, perfectius ipſam deiectura, et memoriã illius diſperditura cũ ſonitu, prout in ſequentibus ſermo declarabit.

Poſt duos autẽ dies, pergit rex ad palatiũ filiј ſui. Et hunc in occurſum patris egreſſum, nõ oſculatus eſt pater, ut ſolebat, ſed indignato, & quaſi irato ſimilis, ingreſſus eſt regale cubiculũ, & mœſtus ſedit. Deinde filiũ aduocans, ait: Fili mi, quæ eſt iſta fama, quæ auribus meis inſonuit, & defectionibus animã meã comburit? Nullus enim hominũ tanto fuit repletus aliqñ gaudio in filiј natiuitate, prout arbitror, quantũ ego in tua: neq; rurſus contriſtatũ eſſe puto, ſicut tu me nunc in triſtitiã depoſuiſti, & meã inhonoraſti caniciẽ, lumenq; abſtuliſti oculorũ meorũ, & meorum uires excidiſti neruorũ. Timor enim, quẽ timebã de te, euenit mihi: & qđ uerebar, accidit mihi: & factus ſum inimicis meis i deriſum, et aduerſariјs meis in deluſionẽ. Indiſciplinata mẽte, & infantili conſilio ſeductorũ uerbis obaudiens, & conſiliũ male ſapientiũ meo præferens, & noſtrorũ deorũ cultũ derelinquens, alieno ſeruiſti deo. Quare fili hæc feciſti ſic? & quẽ ſperabam cũ omni nutrire, & educari cuſtodia, et ſenectutis habere baculum, et fortitudinẽ, regniq; ſucceſſorẽ optimũ derelinquere, ea, quæ inimicorũ, et hoſtiũ ſunt, non erubuiſti oſtẽdere mihi in te? An non oportebat mihi amplius obedire te, et mea ſequi dogmata, q̃ doloſi, & putridi ſenis obaudire fatuitati, et ſtultiloquiјs, amarã tibi pro dulci ſuggerentis uitã, et ꝓ amantiſſimis deliciјs durã, & aſperã pergere uitã, quã filius Mariæ ambulare præcepit? Non timuiſti etiã maximorũ deorũ indignationẽ, ne fulmine te interficiant, aut hiatu terræ abſorbeant, q tanta nobis bona fecerũt, ut diuitiјs, & potentia, ac diademate regni nos ornarent, & gentes innumeras nobis ſubiјcerent, & te præter ſpem per orationem meam, & deprecationẽ naſci facerent, & dulciſsimo iſto participare lumine concederent? Hos contemnens, atq; deſpiciens, crucifixo adhæſiſti, ſeductus inanibus uerbis famulorũ illius, q neſcio quæ fabuloſe dicunt futura ſecula, & mortuorũ corporũ reſurrectionẽ delirãt, & alia plurima ad ſeductionem

ſtultorũ introducẽtes. Sed nunc fili chariſſime, mihi patri tuo acquieſce, & longe ab iſtis deliramentis ſecedendo, ueni & ſacrifica pijs, ac manſuetis dijs centũ tauros, ſi forte libaminib⁹ eos placare poterimus, ut ueniam tibi offenſionis præbeant. Nam potentes ſunt, & fortes, tã ad benefaciendum, quã ad inferenda ſupplicia. Atqui dictorũ exẽplum nos eſſe poſſumus, q eorum miſericordia ad hunc principatũ peruenimus. Ideoq; grata illis ſeruitia rependimus, et eorũ cultoribus honores, & eis ſacrificare cõtemnentibus tormenta exhibentes. Multa ergo talia uaniloquia rege percurrente, & noſtra quidẽ irridente, ac reſpuente, idola uero efferente, atq; laudante; uidens ſanctiſsimus iuuenis, q non oporteret iam rem in angulo, & occulto, ſed ſuper candelabrũ in excelſo poni, ut manifeſta fiat omnibus, confidentia ſimul, & conſtantia repletus, ait:

Quod circa me actum eſt, domine pater, nunq; negabo. Tenebras effugi, ad lumẽ cucurri, & errorẽ deſerui, ueritati acqeui, et dæmonibus abrenunciaui, Chriſtoq; fœderatus ſum dei patris filio, & uerbo, per quẽ totum, quod eſt, factũ eſt; qui & hominẽ de limo terræ formauit, & uitalẽ ei flatũ indidit, & in paradiſo deliciarũ poſuit conuerſari. Præuaricantem uero mandatũ illius, & morti addictũ, poteſtatiq; diaboli rectoris tenebratum ſubditũ non deſeruit, ſed omnia patiendo, ad antiquũ honorẽ uolens eũ reducere, totius factor creaturę, & noſtri generis author, homo factus eſt propter nos, de uirgine ſancta natus, in terra cũ hominibus cõuerſatus eſt, & pro nobis indignis, & ingratis famulis ſuis dñs mortem ſuſcepit, & mortẽ crucis: quatenus ſolueret peccati dominiũ, & prima condẽnatio deſtrueret, & cœlorũ portæ rurſus nobis panderent. Illuc enim noſtram naturam eleuauit, & in throno gloriæ collocauit, regnumq; perenne diligentibus ſe donauit, & bona meliora uerbi auditu contulit. Ipſe.n. eſt fortis, & ſolus potens, rex regnantiũ, & dñs dominantium, cuius imperium inexpugnabile, & poteſtas inæſtimabilis, & ſolus ſanctus, & in ſanctis requieſcens, cũ patre, et ſpiritu ſancto glorificandus, in cuius nomine baptizatus ſum, et confiteor, et glorifico unũ Deum in tribus perſonis, conſubſtantialẽ, increatũ, et immortalem, æternũ, et inæſtimabilem, incircumſcriptũ, et incorporalem, impaſsibilẽ, et inconuertibilẽ, immutabilẽ, et indefinitũ, fontem bonitatis, et æquitatis, et lucis æternæ, omniũ creaturarum uiſibiliũ, et inuiſibilium factorẽ, continentemq; omnia et conſeruantem, omniũ prouiſorẽ, tenentem omnia, et regentẽ. Neq; enim factum eſt aliqd eorum, quæ ſunt, ſine illo, nec abſq; illius prouidentia ſubſiſtere quidpiã ualet. Ipſe.n. uita omniũ, ſtabilitas cunctorum, et illuminatio, omnimoda dulcedo, auiditas inſatiabilis, et omniũ deſiderabiliũ ſumma. De relinquere ergo ſic bonũ, ſic ſapientem, ſic potentem deũ, et dæmonibus immundis, & omniũ ſcelerũ authoribus ſeruire, & idolis ſurdis, & mutis cultũ exhibere, quæ nunq; fuerunt aliquid, nec futura ſunt, quãtæ eſſet utique pater inſipientiæ, atq; ſtultitiæ? Qñ enim audita eſt aliqua loquela, aut ſermo ab ipſis? Quando uel paruã reſponſionem exorantibus ſe dederunt? Qñ ambulauerunt, aut ſenſum aliquẽ oſtenderunt? Neq;.n. ſtantes ſeſsionis aliquando recordati ſunt, neq; ſedentes ſurgere uiſi ſunt. Quorũ turpitudinem, & fœtorẽ, atq; inſenſualitatẽ, necnon & in eis operantium, & per illa uos ſeducentiũ dæmonum fragilitatẽ, a uiro ſancto diſcens, & eorũ malitias conſpuens, & pfecto odio odiens eas, uiuenti, & uero Deo

adhæſi, & illi ſeruiã uſq; ad diem uitæ meæ, ut & in manus eius ueniat ſpi
ritus meus. Igit̃ cum tam inenarrabilibus bonis occurrentibus mihi, gau-
derem qdem, q̃ de malignorũ ſeruitute dæmonum liberatus, & de dura
captiuitate reuocatus eſſem, & lumine uultus dñi illuſtratus, dolebam ta
men, q̃ animã meam dimidiã perdidiſſem, eo q̃ tu dñs, ac pater meus, ta-
lium non eſſes particeps bonorũ; ſed conſiderans tuæ pertinaciã uolunta
tis, continebam in memetipſo triſtitiã, nolens te ad iracundiã prouocare.
Deũ uerum inceſſanter exorabã, ut traheret te ad ſe, & de longinquo re-
uocaret exilio, cuius tu author tibimetipſi (heu mihi) fugitiuus pietatis fa-
ctus, & malitiæ miniſter totius impietatis. Qm̃ uero tu ipſe opera in ma-
nifeſtum, quæ circa me erant, adduxiſti, perfectionem mei auſculta conſi
lij. Non uiolabo fœdus, quod compoſui cũ Chriſto; non perdam illũ, qui
me redemit precioſo ſanguine ſuo, & ſi me oporteat mori pro eo. De me
igit̃ ſic certus factus, noli fruſtra laborare, qm̃ nunquam me poteris a bo-
na confeſsione reuocare. Sicut.n.tibi impoſsibile eſt, cœli altitudinem ma
nu tangere, aut maximũ ſiccare pelagus, (inefficax utiq; conatus eſt iſte,
& inutilis) ſic & iſtud eſſe cognoſce. Si ergo ipſe meo acquieſcere uolueris
conſilio, Chriſto reconciliaberis: & quæ ſuper mentẽ humanam ſunt, ex-
perientiam accipies bonorũ, ſocijq; adinuicẽ erimus, ſicut naturæ, ita & ſi
dei: aut a tua diſcedã (bene ſcias) filiatione, & Deo ſeruiã munda conſcia.

Rex igit̃, ut audiuit hæc omnia, ſtatim commotus eſt, & furore incom-
præhenſibili arreptus, iracunde ei loquebat̃, & amariſsime dentibus fren
dens, & furioſo ſimilis, ait: Et qs mihi horũ author eſt malorũ, niſi ego ip-
ſe, q ſic te diſpoſui, & talia tibi feci, qualia nullus aliquando patrũ fecit fi-
lio ſuo? Quapropter prauitas tuæ uoluntatis, & contentio impudenter ef
frenata, aduerſus caput meũ inſanire te fecit. Merito igitur in tua natiuita
te aſtrologi dixerunt, te malignũ fore uirum ac peſsimũ, arrogantemq;, &
parentibus inobedientẽ. Nunc uero ſi meo non obaudieris conſilio, & a
mea diſceſſeris filiatione, pro patre inimicus effectus, illa faciam tibi, quæ
nec etiam hoſtibus aliquis oſtendit.

Tunc Ioſaphat reſpõdit: Cur rex ita ſuccenſus, qm̃ ego taliũ particeps
effectus ſum bonorũ, triſtaris? Et quis unq̃ pr̃ in filij fœlicitate contriſta-
tus apparuit? Aut quomodo iam pater talis, & non ut inimicus, reputabi-
tur? Non ergo patrẽ meũ de reliquo uocabo te, ſed diſcedam a te, ſicut ali
quis fugit a ſerpẽte, ſi cognouero te inuidere ſaluti meæ, & ad perditionẽ
coarctari uiolenta manu. Quod ſi contra tyrannice, et hoſtiliter egeris; ſi-
cut et dixiſti, quid aliud lucraberis, niſi quod pro patre tyrannus, et homi
cida duntaxat uocaberis? Et quia facilius eſt tibi aquilæ ueſtigia ſeq, & p
ipſum aerẽ uolitare, q̃ quæ in Chriſto eſt, fidẽ meã mutare, et quã ei con
feſſus ſum, bonã confeſsionẽ puertere, ab hoc conatu quieſce. Sed potiꝰ in
tellige pr̃, et albuginẽ, atq; caliginẽ de mentis tuę oculis excute, ut cernere
ualeas dei mei ſplendidiſsimũ lumen, & ipſe aliquando illuſtrari dulciſsi-
mo lumine iſto merearis. Quare enim totus deditus es carnis paſſionibꝰ,
& uoluptatibus, & reſpectus non eſt in te? Scito q̃ omnis caro fœnũ, &
omnis gloria hoĩs ut flos fœni. Exiccatũ eſt fœnũ, et flos eius cecidit. Ver-
bũ aũt dñi mei quod euangelizatũ eſt omnibus, manet in æternũ. Cur er
go ſic inſane tenes, ac defendis, more uernaliũ florũ, marcidã, & periturã
gloriam, atq; abominandas, fœtidaſq; delicias, & uentris, ac ſub uentre

immundiſsimas paſsiones,quæ ad tem pus quidem delectant ſenſus ſtultorum,poſtea uero amariores felle fa ciunt retributiones? Qm̄ quidẽ umbræ ipſi, & ſomnia uanæ iſtius pertranſibũt uitæ, in dolore uero perenni ignis inextinguibilis,et obſcuri, concludenẽ horum amatores,& iniqtatis operarũ,ubi uermis eos non dormiens ſine fine comedet,et ignis aſsidue, et inextinguibiliter in ſecula exuret,nullũ exitũ habituros. Cũ qbus (heu mihi) & ipſe concluſus,& atrociſsime cruciatus, multũ quidem conſcientia malorũ conſiliorũ,multum uero, & meorum uerborum requires præſentes dies,ſed utilitas pœnitentiæ non erit. Nam in inferno confeſsio, & pœnitentia non eſt. Sed præſens tempus,operationis eſt; futurũ uero, retributionis erit. Si.n.præſentes iucunditates non perditioni ſubiacerent, & fluxui,ſed perenniter florerent permãſuræ cũ dominis ſuis, nec ſi oporteret Chriſti bonis,& æternis donis iſta pręferre. Quanto enim ſol nocte profunda ſplendidior eſt,& lucidior,tanto, & eo amplius bona promiſſa diligentibus Deũ omni terreno regno & gloria glorioſiora ſunt,& magnificentiora.Et omnino conuenit maiora minoribus anteferre. Qm̄ uero,& fluxui omnia,et corruptibilitati ſubiacent,et quaſi uiſio, et ſomniũ, et umbra prætereunt,et pereunt, et auræ potius eſt credendũ non ſtanti, et nauis pontũ præterlabentis ueſtigijs, q̃ hominum proſperitati: quantæ eſt improuidentiæ,uel potius uecordiæ,& imprudentiæ,corruptibilia, & mortalia,infirma,& fragilia incorruptibilibus præferre,& æternis,immortalibusq;,& infinitis,& tẽporali horũ refrigerio, inſucceſsibili priuari bonorũ illorum refectione? Non intelligis iſta pater? Non pertranſibis tranſeuntia,& adhærebis permanſuris? Non præferes habitationẽ incolatui,lucẽ tenebris,æternam uitã umbræ mortis, non indiſſoluenda fluidis? Non fugies a dura ſeruitute mali rectoris,neqſsimi(inquã)diaboli,& bono,atq; clementi,& multũ miſericordi non reconciliaberis dño? An non a multorũ diſcedens,& falſorum deorũ ſeruitute,uni ſeruies uero, & uiuẽti Deo? Nam etſi peccaſti,& diutius blaſphemando, eiuſq; famulos diris tormentis perimendo,ſuſcipiet te tñ proculdubio,quia benignus eſt,ſi cõuertaris ad illum,& omniũ tuorum immemor erit delictorũ. Non.n.uult mortem peccatoris,ſed ut conuertatur,& uiuat. Qui de innumerabili altitudine deſcendens,ad inqſitionem noſtri,q errraueramus,crucem, flagella, mortẽ pro nobis ſuſtinuit,& ſuo nos precioſo ſanguine redemit, uenundatos ſub peccato.Ipſi gloria,& laus in ſecula.Amen.

Rex aũt ſtupefactus pariter,& ira repletus,tã intellectu pueri, & uerbis,qbus contradici non ualebat,q̃ & ex hoc, q non dimiſerat filius eius quicquã,quod ad deorũ derogationem pertinere potuerit, ſed totã eorũ ſubſannauerit,& deriſerit uitam: Sermonis tñ claritatẽ ob internam tenebrarum craſsitudinẽ non percepit, & punire illũ,aut mali aliqd de illo diſponere,propter naturalẽ amorẽ nõ potuit. Peruertere ſe illũ minis poſſe omnino deſperabat,& inſuper metuebat,ne ſi amplius moueret erga illũ ſermonẽ,illo fiducialiter acturo,& deos illius deſpecturo,ampliori furore ſuccenderetẽ,& cogeretur aliqd mali irrogare ei.Cũ ira igiẽ ſurgens,diſceſſit,& dixit: Vtinã nunq̃ natus eſſes,uel in lucẽ iſtam proceſsiſſes, talis futurus blaſphemator deorũ,& paternę ſpretor amicitię, & admonitionis. Sed nõ in finẽ inuictos ſubſannabis deos, nec in longũ gaudebunt aduerſarij,aut horũ præualebunt maleficia. Niſi.n.obediens fueris mihi, & dijs

gratus

Digitized by Google

gratus extiteris,& multis,et uarijs afflictũ tormentis male te interficiam, non ſicut filium te tractans,ſed quaſi hoſtem quendam, & apoſtatam.

Hæc patre minante,et cũ ira diſcedente,in ſuũ cubiculũ filius ingreſſus, ad ſuum adiutorẽ,oculis eleuatis,orauit:Dñe Deus, de profundo cordis clamaui,dulcis pes mea,et uera promiſsio, tu refugiũ ad te confugientiũ, uide contritionẽ cordis mei propicio et mãſueto oculo, et ne derelinquas me,neq; diſcedas a me, ſed ſecundũ ueram promiſsionẽ tuam adeſto mihi indigno famulo tuo. Te.n.cognoſco,et confiteor factorẽ, et prouiſorẽ omnis creaturæ.Ipſe ergo me conforta,ut in bona confeſsione permaneã, uſq; in finẽ uitæ meæ.Reſpice in me,et miſerere mei,et aſsiſte mihi,de uniuerſa me diabolica illęſum ſeruans operatione.Reſpice rex.Inflãmata eſt enim fortiter anima mea tuo amore,et deſiderio,et exarſit quaſi in ſiti ardoris in inaquoſo,deſiderans fontẽ immortalitatis. Ne tradas beſtijs animam confitentẽ tibi,animam pauperis tui ne obliuiſcaris in finẽ,ſed concede mihi peccatori in omni uita mea,pro tuo nomine, et confeſsione omnia pati,et totũ meipſum tibi ſacrificare. Te.n.uires ſubminiſtrante, et infirmi fortes efficiunt,qa ſolus adiutor inſuperabilis, et Deus miſericors, quem benedicit omnis creatura glorificandũ in ſecula, Amen.Sic orãdo, 45
diuinam ſenſit conſolationẽ in cor ſuũ deſcendiſſe:et conſtantia repletus, perſeuerauit tota nocte in oratione. *Perſeuerauit tota nocte in oratione.*

Rex aũt Arachi amico nota faciens de puero, et duram illius pertinaciam,et immutabilẽ ſignificans uoluntatẽ,conſilium ab eo accepit, cũ eo amabilẽ potius,ac ſuauem faciendã eſſe,q̃ ſęuam, et aſperã collocutionẽ, blanditijs ſperans penitus eſſe trahendũ. Venit igitur rex ſequẽti die ad filium.Et ſedens propinquius,aduocauit eũ. Deinde circumplectens oſculatur eũ,manſuete ſubingrediens,et leniter dicendo: Fili dulciſsime,et amantiſsime,honora tui canitiẽ patris, et meã audiendo deprecationẽ,accedens offer ſacrificia dijs.Sic enim illos clementes habebis,et longitudinem dierũ,gloriæq; omnis,et regni, et omniũ bonorum participationem ab ipſis accipies,mihiq; patri tuo eris gratus per totam uitã, et omnibus hominibus uenerandus,atq; laudabilis.Patri enim obedire, magna laus eſt,& maxime in bono,& erga deos dilectione.Cur ergo fili uiſum eſt tibi,q uolens de bono declinando,uiã contrariã ambulando prælegi; aut ignorantia & experientia boni, perditioni meipſum dedi? Sed ſi uolẽtem me putas utilitati præferre malũ, & uitæ præponere mortẽ, multũ mihi uideris,fili,a recto deuiare iudicio.An non uides,quanto labori,& fatigationi memetipſum trado,expeditionibus contra inimicos, uel alijs qbuſdam reipublicæ utilitatibus uacans?famẽ et,& ſitim,itineris pedũ fatigationem,& in nuda terra cubationẽ,quando neceſsitas incũbit, ſuſtineo. Diuitiarũ uero, & pecuniarum tantus mihi contemptus ineſt atq; deſpectus,ut ſæpenumero ſatis prodige omnia promptuaria palatij mei,uel tui euacuauerim,ut ædificarẽ maxima templa deorũ,& meis exercitibus largiter diſpenſauerim theſauros pecuniarũ. Cum igit̃ tantæ ſim particeps largitatis,& laborũ,& perſeuerantiæ, ſi Galilæorum cognouiſſem meliorem ſectã noſtra eſſe,qũo illam omni ſtudio, & feſtinatione non appræhendiſſem,cuncta deſerendo,& ſpernendo cauſa ſalutis meæ? Si aũt ignorantiam meã,& inexperientiam boni repræhenderis, attende quantas ſępius noctes inſomnes duxi,quæſtione aliqua propoſita, & ſæpe non mul

tum neceſſaria, non tn̄ indulgebā mihimetipſi penitus requiē, priusꝗ̃ quæſtionis apertā, & congruentiſsimā inuenirem ſolutionē. Si ergo harū rerū temporalium nec minimū aliquid deſpectui habui, ſed omnia diligenter ad utilitatē uniuerſorū inueſtigaui, intm̄ quod in perſcrutatione, atq; ſciētia ēt ineffabilium, quæ ſub ſole ſunt, ſicut arbitror, nulli ſecundus fuerim: q̄uo conſequens eſt, ut diuina, quæ coli, & uenerari oportet, deſpicienda iudicarē, & non omni ſtudio, omni uirtute, tota anima, & tota mente ad eorū uacauerim inquiſitionē, ut inuenirē uerā uiam, & competentiſsimā? nam & quæſiui laborioſius, plurimas noctes, ac dies in his expendens: multosq; ſapientes, & eruditos ad iſtud conſiliū conuocaui, nonnullis ēt Chriſtianorū ſæpius locutus ſum: & uiuaci conqſitione, & experientiſsima perſecutione inuenta eſt a me ipſa uia ueritatis; quæ a ſapientibus, tā rationabilitate, ꝗ̃ intellectu præditis teſtificata eſt, qa non eſt alia, niſi per quam hodie ambulamus, maximis dijs ſeruientes, & dulciſsimā uitā, atq; iucundam tenentes, omnibus hominibus ab ipſis diſtributā, quę delectatione, & lætitia plena eſt: quam Galileorū principes, & pontifices imprudenter repulerunt, q & dulce lumen iſtud, & iucūditates omnes, quas ad refrigeriū nobis dij largiti ſunt, ſpe cuiuſdā alterius incertæ uitæ rejciunt, neſcientes qd dicunt, uel de qbus affirmant. Tu autē, fili tenere, patri tuo acquieſce diligenti, & ueriſsima ſcrutatione indubitanter bonū inuenienti. Ecce. n. oſtenſum eſt, quia neq; uolens, neq; ignorantiæ modo detorſi a bono, ſed inueni, & accepi: deſidero ēt & te nō uecorditer errare, ſed me ſequi. Verere igiť patrem tuū. An neſcis quale bonum eſt patri obedire, & eū in omnibus lætificare? Sicut econtrario ꝗ̃ deteſtabile eſt, & malignū, patrem exacerbare, & ipſius mandata pro nihilo computare? Quotquot enim hoc fecerunt, male perierunt; cū qbus tu fili non annumereris, ſed patrem lætificans, adipiſcaris bona omnia, & hæres fias meæ benedictiōis, & regni. Prudentiſsimus uero, & uere nobilis iuuenis, patris ſuperflua locutione, & ſtulta oppoſitione audita, & agnita tortuoſi draconis uerſutia, q̄uo a dextris pedibus illius parauit laqueū, capere deificam animā artificioſe tentans, & ad propoſitū impedire brauiū, domini ante oculos poſuit pręceptū, Non ueni mittere pacē, dicentis, ſed gladiū. Veni enim ſeparare filiū a patre ſuo, & filiam a matre ſua, &c. Et qm̄ qui diligit patrē, aut matrē plus quam me, non eſt me dignus. Et quicunq; negauerit me coram hominibus, negabo eū & ego coram patre meo, q eſt in cœlis. Hæc cogitādo, & diuino timore animam erudiendo, deſiderioq; & amore cōfortando, Salomonis illud uerbū nimiū gaudens aſſumpſit, dicentis: Tēpus amandi, & tēpus odiendi: Tempus belli, & tēpus pacis. Et primū qdem in mente orans, illud Dauidicum dixit: Miſerere mei Deus, miſerere mei, qm̄ in te confidit anima mea. Et in umbra alarū tuarum ſperabo, donec tranſeat iniquitas. Clamabo ad Deum altiſsimū, Deum qui benefecit mihi: Et cætera pſalmi. Deinde dixit ad patrē: Procurare patrem & illius obedire mandatis, charitate quoq;, & amicitia miniſtrare, cōmunis nos edocet dn̄s, naturalē nobis huiuſmodi inſerens amorē. Quando uero parentū affect⁹, et amicitia ipſam animā fert ad periculū, et ab authore remouet, abſcindere hanc penitus iubemus, & nullo modo obedire debere ſeparantibus nos a Deo, Sed odire iſtos, & auertere, ēt ſi pater ſit, qui execrabilia præcipit, & ſi mater, uel rex, & ſi uitæ ipſius dn̄s. Nam pro-

d by Goo

pter affectũ paternum Deũ perdere,impoſsibile mihi eſt.Quapropter no
li tibimetipſi laborẽ incutere,uel mihi, ſed potius crede, & uiuo, et uero
uterqꝫ ſeruiamus Deo.Quæ.n.nunc colis idola,ſunt manuũ hominũ ope-
ra,flatu carentia,& ſurda,nihil aliud penitus,q̃ ſolam perditionẽ, & cru-
ciatus æternos ſe colentibus exhibentia. Si uero iſtud facere nolueris,fac
de me,quod tibi uidet̃.Seruus.n.ſum Chriſti, & neqꝫ blanditijs,neqꝫ tor-
mentis ab illius diſcedã charitate,ſicut in anterioribus dixi tibi,in medio
ponens huius nomen dñi,& firmiſsime uerbũ aſtruens. Quia uero neque
uolens dixiſti te male agere, neqꝫ ignorantia a bono declinare, ſed mul-
ta,& laborioſa inqſitione hoc cognouiſti ueraciter bonũ eſſe, idolis ſer-
uire,& libidinibus paſsionũ affligi, malũ quidem te ex induſtria agere no
lo dicere:Ad multa tibi circunfuſa eſt caligo ignorantiæ, & quaſi in tene-
bris palpando ambulans, penitus non uides luminis uel modicũ quemli-
bet radiũ. Vnde rectitudine perdita,per præcipitia mala, & deuexa erra
bundus non recte graderis.Hoc & ego indubitanter ſcio, & te pater co-
gnoſcere uolo.Ideo tenebras pro lumine ponens,& mortem pro uita ap
probans,putas tibi bene conſultũ eſſe, & utiliter prouidiſſe. Sed non eſt
ita. Neqꝫ enim,quæ colis,dij ſunt,ſed ſtatuæ dæmonũ, omnem illorũ exe
crabilem operationẽ intrinſecus habentes,neqꝫ quam uocas dulcẽ, & iu-
cundam uitã,delectatione,ac lætitia putes repleri.Huiuſmodi eſt naturæ:
ſed potius abominabilis habetur iſta,ſcd'm ueritatis ſermonẽ,& execran
da.Temporaliter.n.gulam lenit, ſed poſtea amariores felle facit retribu-
tiones(ſicut meus magiſter ait)& acutiores gladio ancipiti. Et qũo hui9
narrabo mala? Enumerabo ea,& ſuper arenã multiplicabunt̃. Hamus.n.
eſt diaboli,præſens uita,opta abominabili uoluptate uelut eſca, per quã
ſeductos ad profundũ trahit inferni. Sed a dño meo promiſſa bona, quæ
tu incertæ uitæ ſpẽ nominaſti,uera ſunt, & immutabilia:finẽ neſciunt,cor
ruptioni non ſubiacent. Sermo non eſt,q referre magnitudinem illius glo
riæ,& delectationis ualeat, gaudij quoqꝫ ineffabilis, & lætitiæ perennis.
Omnes.n.(ſicut ipſe cernis)morimur,& nõ eſt homo q uiuet, & non ui-
debit mortem. Rurſus aũt reſurrecturi ſumus, qñ ueniet dñs Ieſus Chri-
ſtus filius Dei in maieſtate ineffabili,& terribili uirtute,ſolus rex regũ,&
dñs dominantium,cui omne genu flectet̃ cœleſtium, terreſtriũ,& inferno
rum;& tm̃ terrorem tunc incutiet,ut ẽt ipſe cœleſtes uirtutes timeãt. Ad-
ſtabunt uero ei cũ timore milia miliũ, & decies centena milia angelorũ,
& archangelorũ,& cuncta timore,& tremore erunt plena. Vnus autem
archangelorũ tuba canet,& mox cœlum inuoluet̃ ſicut liber. Terra autẽ
dirupta,emittent̃ corpora hominũ,quicunqꝫ fuerunt, ex quo Adam pri-
mus homo factus eſt,uſqꝫ ad diẽ illam. Et tunc omnes a ſeculo mortui,in 46
ictu oculi uiui aſtabunt tribunali imortalis dñi, & unuſquiſqꝫ redditurus
eſt rationẽ operum ſuorũ. Tunc iuſti fulgebunt ſicut ſol, q crediderunt in
patrẽ,& filium, & ſpm̃ ſanctum, & in operibus bonis finierunt præſentẽ
uitam. Qũo uero tibi enarrabo, qualẽ illi tunc ſuſcepturi ſunt gloriã? Nã
& ſi ſolis comparem claritati ſplendorem eorũ & pulchritudinẽ, uel ful-
guri coruſcanti,nihil ſplendore illo dignũ referam. Oculis.n.non uidit,&
auris non audiuit,nec in cor hominis aſcendit, quod præparauit Deus dili
gentibus ſe in regno cœlorũ,in luce inacceſsibili,in gloria ineffabili & infi
nita. Et iuſti qdem talia adipiſcent̃ bona, talemqꝫ beatitudinem: illi autẽ

Iuſti fulgebunt ſicut ſol, qui crediderũt in ſanctam Trinitatẽ, & in operibus bonis finierunt præſentem uitam. Vides ergo quod non ſufficit tantum credere, ſed & operari neceſſe eſt?

qui uerū Deum negauerunt, plaſmatorē, & creatorem ignorantes, dæmones, uoluptateſq; uanæ huius uitæ amauerunt, & more pecorū in cœno uitiorū uolutati ſunt, & totius nequitiæ ſentinā animas ſuas fecerunt, ſtabant nudi, & miſeri, cōfuſi, & deiecti, & habitu, et re ipſa opprobriū facti omni creaturæ. Cuncta. n. quæ egerunt in uerbo, in opere, in cogitatione, ante faciem illorū uenient. Deinde poſt confuſionē illam duriſsimā, & opprobriū illud intolerabile, præcipitabunt in ignem inextinguibilē, & teterrimum, in tenebras exteriores, ubi erit fletus, & ſtridor dentiū, & uermis immortalis comedet carnes eorū. Hæc eſt pars eorū, & hæreditas. In his per ſecula ſine fine cruciabuntur, eo ꝙ bona a deo promiſſa deſpicientes, propter temporalē peccati uoluptatē, & damnationē æternam elegerūt pro iſtis. Itaq; pro ineffabili quidem gaudio adipiſcendo, & inæſtimabili gloria perfruenda, & luce cū angelis, ut bono ac dulciſsimo domino cum fiducia aſsiſtere mereamur, amariſsima uero, & infinita tormenta, & execrabilem illā confuſionem poſsimus euadere, dignū eſt, non tm̄ pecunias, ſed & corpora, & ipſas animas impēdere. Quis. n. ita uecors eſt, & abſq; ſenſu, q non potius uellet mille ſuſtinere mortes temporales, ut ab ęterna liberatus, et infinita morte, uitam poſsideat beatam, et immortalem, et luce reſplendeat indiuiduæ Trinitatis?

His auditis rex ſermonibus, & firmitatem, atq; ſtabilitatem pueri conſiderans, ꝙ neq; blanditijs delinitus ſermoni obedire uoluerit, neq; pœnarū minis, mirabat quidem in ſuaſione uerbi, & reſponſionibus eius acutiſsimis, & arguebat a propria cōſcientia, uera dicere illū, & iuſta: ſed retrahebat a mala conſuetudine, & ex uſu confirmatis in eo uitijs, a quibus chamo, & freno conſtringebat, non permiſſus lucē uidere ueritatis. Vnde omnimodā obliuionē ſermonis faciens, detinebat ueteri intentione, præmeditatū a ſe cum Arachi conſiliū, ad effectum perducere uolens. Et ait puero: Oportebat te qdem, fili, meis obedire præceptis in oībus. Sed qm̄ durus exiſtens & inobediens, ita fortiter reſiſtis mihi, tuam potius, quam meam cupiens facere uoluntatem, ueni, ut poſtpoſita pertinacia, & uana contentione, ambo pariter cedamus ueritati. Et qm̄ Barlaam qui te ſeduxit, ferro uinctus apud me tenet, congregabo eccleſiam magnā, & omnes noſtros, & Galilæos in unū conuocabo, præconeſq; manifeſte clamare præcipiam, ut nullus Chriſtianorū metuat, ſed omnes ſine timore conueniant, & ſic cōmuni conſiderabimus deliberatione, ut aut ſuadentes uos cū ueſtro Barlaam aſſequamini, quæ optatis, uel ſuaſi a nobis, ultronea uoluntate præceptis noſtris obedire conſentiatis. Prudens uero Iuuenis, per uiſionē diuinitus ſibi demōſtratam præcognita regis fictione, ait: Voluntas domini fiat, & ſit quemadmodū iuſsiſti. Ipſe enim bonus dn̄s, & Deus præſtet, ne a ueritate eius deuiemus. Nam in ipſo confidit aīa mea, & ipſe miſerebit mei. Tunc iam iubet rex oēs congregari, idolatras uidelicet, & Chriſtianos, literis quidem ubiq; tranſmiſsis, præconibuſq; per uniuerſas ciuitates, & uillas clamantibus, ut nullus Chriſtianorū timeat ſe aliqd mali, quod nō ſperat, paſſurū, ſed ſecure oēs per tribus, & cognationes in unū conueniunt, ad ſpontaneam & nō coactam ueritatis conquiſitionem futurā, cū principe, ac duce ſuo Barlaam. Similiter uero pontifices, & cultores idolorū, & ſapientes Chaldæorū, & Indorum, qui in toto regno illius, & principatu reperiri potuerunt, conuocauit, & quoſdā

Google

augures, & magos, & diuinos. Cõuenit itaq; ad regẽ magnitudo magna de ſua execranda ſecta: Chriſtianorũ uero unus inuentus eſt ſolus, in auxiliũ ueniens illius, qui putabať eſſe Barlaam, nomine Barachias. Alij aũt fidelium mortui erant ab inſania principũ, qui per ciuitates erant occiſi: alij uero in montibus, & ſpeluncis latitabant timore imminentiũ malorum, nõnulli timebant minas regis, & nõ audebant in aperto parere, ſed nocturni erant Dei cultores, latenter Xpo ſeruiẽtes, & nequaq; cõfidẽter agentes. Ille aũt ſolus cũ eſſet forti animo, & agonẽ proceſſit ueritatis.

Reſidente igitur rege in tribunali excelſo, & eleuato, conſidere ſibi filium iuſſit. Ille uero ob patris & reuerentiã, & honorem hoc uoluit facere, ſed in terra prope illũ ſedit. Aſtiterunt aũt eruditi ſapientia, quã Deus ſtultũ fecit: quorũ inſipiens cor errauit, ſicut dicit Apoſtolus: putantes.n. ſe eſſe ſapientes, ſtulti facti ſunt, et mutauerunt gloriã incorruptibilis Dei, in ſimilitudinẽ mortuorum hominũ, et quadrupedum, et ſerpentiũ. Hi uero conuenerunt ſermonẽ facere aduerſus filiũ regis, et eos, qui ſecũ erant: et cõpleta eſt in eis illa parabola, ꝗ aduerſus leonẽ caprea pugnam inijt. Ille nanq; altiſſimũ poſuit refugiũ ſuum, et in umbra alarũ illius ſperauit: At illi in principibus confidebant ſeculi huius deſtruẽdis, et principe tenebrarũ, cui ſemetipſos miſerabiliter, et infœliciter ſubdiderunt. Adducitur igitur Nachor, ſimulans ſe Barlaam eſſe. Et hi ꝗdem qui erant circa regẽ, talem habebant intentionẽ, ſed ſapiens prouidentia deſuper ordinabat alia. Aſſiſtentibus itaq; his oĩbus, ait rex rhetoribus ſuis, et philoſophis, imo populi ſeductoribus, et ſtultis corde: Ecce certamen nobis adiacet, et agonis magnitudo. De duobus enim alterũ fiet uobis hodie. Aut noſtra manu tenentes errare Barlaam, et eos, qui cũ eo ſunt redarguẽtes, et gloriam maximã, et honorem a nobis, et ab omni ſenatu conſequemini, et coronis uictoriæ coronabimini: uel ſuperati, cũ omni cõfuſione peſſimæ morti trademini, et omnia ueſtra populo dabunť, et ut omnino deleatur memoria ueſtra de terra, corpora etiã ueſtra beſtijs dabo ad deuorandũ, et filios ueſtros perenni condemnabo ſeruituti. His ita dictis a rege, filius quoq; illius ait: Iudicium iuſtum hodie iudicaſti, o rex. Corroboret dominus hanc uoluntatẽ tuam. Sed et ego eadẽ dico magiſtro meo. Et conuerſus, ait ad Nachor: Noſti o Barlaam, in quali me gloria inueniſti, et delicijs. Sed uerbis plurimis ſuaſiſti mihi, ut a paternis quidẽ diſcederem legibus, & moribus, & ignoto ſeruirẽ Deo, ineffabiliũ quorundã, & ęternorum bonorũ promiſſionibus trahendo mentẽ meam ad ſequenda tua dogmata, & meum exacerbandũ dominum, & patrẽ. Nunc ergo quaſi in lance exiſtima temetipſum ſtare. nam ſi uiceris iminentem luctã, uera eſſe dogmata tua oſtendes, quæ me docuiſti, erroneoſq; redargues, qui contra nos hodie dimicaturi ſunt: & tu glorificaberis plus oĩbus, qui aliquando fuerunt, & prædicator ueritatis uocaberis. Ego quoq; in tua permanebo doctrina, & Chriſto ſeruiam uſq; ad finem uitæ meæ. Si uero ſuperatus, ſeu ueritate, ſeu falſitate, cõfuſionis mihi hodie author extiteris, ſtatim meã contumeliã uindicabo in te, manibus meis cor tuũ, & linguã extrahens, canibusq; ad deuorandũ iſta cum cętero corpore tuo tradam, ut diſcant omnes per te, ne præſumant filios regũ in errorem mittere.

His auditis Nachor ſermonibus, triſtis effectus eſt ualde, & deiectus, uidens ſemetipſum cecidiſſe in foueam, quã fecit, & laqueo, quẽ abſcon-

dit,eſſe cõpræhenſum,& gladium ſuũ in cor eius ingreſſum. Animaduertens ergo in ſemetipſo, cognouit ſibi melius eſſe regis filio adhærere,& partẽ illius defendere,quatenus euaderet pręparatũ ſibi periculũ.Sciebat enim qm̃ erat ei facilimũ,tormentis ſe tradere, ſi uel modicum illũ exacerbaret.Totũ tamen ex diuina fiebat prouidentia,ſapienter etiã per aduerſarios noſtra tuente.Vt enim ad uerba utriq; uenerũt,cultores ſcilicet idolorum,& Nachor;ibi Nachor, quemadmodũ ille Balaam, qui ſub Balach aliquando maledicere Iſrael propoſuerat, econtrario quoq; multis philoſophis reſtitit. Sedente itaq; rege in throno ſuo, conſedente quoq; filio,ſicut iam diximus,aſtiterunt & inſipiẽtes rhetores, qui quaſi gladiũ linguas ſuas exacuerunt ad deſtructionẽ ueritatis. In q̃bus impletũ eſt illud,quod ſcriptũ eſt:Conceperunt dolorẽ,& pepererũt iniquitatẽ. Conuenerunt & innumerabiles populi ad ſpectaculum illius certaminis,quæ pars uictoria potiret̃. Tunc unus rhetorũ ſapientior oĩbus, dixit ad Nachor:Tu es Barlaam,qui impudenter ſic,& inuerecunde dĳs noſtris cõtumeliã,& omne dedecus infers,et dilectiſsimũ regis filiũ in errorẽ induxiſti,& crucifixo ſeruire docuiſti?Cui Nachor rñdit:Ego ſum Barlaam qui deos tuos(ſicut dixiſti)deſpicio,filiũ aũt regis nõ in errorẽ miſi,ſed ab errore liberaui,& uero recõciliaui Deo.Et rhetor ait:Cũ eximĳ,& mirabiles uiri,qui oẽm ſapientiæ artem adinuenerunt, deos excelſos nominauerint illos,& ĩmortales,& cuncti,qui in terra fuerunt,& ſunt reges,& glorioſi,& nobiles,eos adorauerint,& coluerint,qũo tuipſe linguam aduerſus eos cõmoues, & omnino ſibilare audes talia? Quæ aũt aſſertio eſt, hos deos non eſſe,ſed crucifixũ?Suſpiciens ergo Nachor,rhetorẽ quidem illũ nullo modo reſponſione iudicauit eſſe dignũ: manu aũt multitudini ſilentiũ indicens,& aperiens os ſuũ,ſicut aſina Balaam,quæ non propoſuerat dicere,illa locutus eſt,& ait ad regẽ. Ego rex prouidentia dei ueni in mundũ,& conſiderans cœlũ,terram,mare,& ſolẽ,& lunam,& cętera, admiratus ſum ornatũ eorum.Cernens aũt mundũ,& quę in eo ſunt oĩa, quia ſecundũ neceſsitatem mouerĩ,intellexi mouentẽ, & tenentem eſſe Deum.Omne enim mouens,fortius eſt moto:& tenens,fortius eſt tento. Ipſum ergo dico eſſe Deum,qui conſtituit oĩa,& tenet,qui ſine initio eſt, & ſine fine,ĩmortalis,ęternus,nullo egens,ſuperior oĩbus paſsionibus,& diminutionibus,id eſt,ira,& obliuione,ignorantia,& cæteris; per ipſum uero oĩa ſunt cõſtituta.Nõ indiget ſacrificio,& libamine,nec aliquo cunctorum apparentiũ:omnes uero illo indigent. His ita de Deo prolatis, ſicut permiſit me de ſe dicere,ueniamus & ad genus hominũ:quatenus uideamus,qui eorũ participes ſint ueritatis,& qui erroris. Manifeſtum eſt nobis,o rex,quia tria genera ſunt in hoc mundo,quorũ ſunt apud uos,qui dicunt̃ Deorũ adoratores,& Iudæi,& Chriſtiani. Ipſi aũt rurſus,qui multos colunt Deos,in tria diuidunt̃:Chaldęos uidelicet,& Gręcos & Ægyptios. Nam iſti fuerunt principes,& magiſtri cæteris gentibus, in multorum Deorũ cultu,et adoratione.Videamus ergo,horũ qui ſint participes ueritatis,et qui erroris.Chaldæi nanq; neſcientes Deum, errauerunt poſt elementa,et cœperunt colere creaturã potius,q̃ ſuum creatorẽ.Quorum et imagines quaſdã facientes,nominauerũt figurã cœli, et terræ,et maris, ſoliſq́;,et lunæ,et cæterorũ elementorum,et luminariũ. Et concludentes in tẽplis,adorauerunt,deos uocantes eos, quos ſeruant diligenter,ne ta-

Digitized by Google

piant a furibus:et nō intellexerunt,qđ omne qđ ſeruat,maius eſt ſeruato: et faciens,maius eſt facto. Si.n.inualidi ſunt dij eorū circa ſuā ſalutē,quō alijs ſaluationē exhibebunt? Errore igiť magno errauerunt Chaldæi,colētes ſtatuas mortuas,et iutiles:et mirari ſatis nequeo,o rex, quō qui dicunť philoſophi eorū nullo modo intellexerunt,qđ et elēta corruptibilia ſunt. Si aūt elēta corruptibilia ſunt,et ſubdita neceſſitati, quō ſtatuæ, q̄ factæ ſunt ad honorē illorū,dij exiſtūt? Veniam⁹,o rex,ad ipſa elemēta,ut oſtendam⁹ de eis,ꝙ nō ſunt dij,ſed corruptibilia,et mutabilia,de nihilo creata ꝑcepto dei,q eſt īcorruptibilis,et īmutabilis,et īuiſibilis.Ipſe.n.cūcta cernit,et quēadmodū uult,imutat,et trāſponit. Quid ergo de elemētis dico?

Qui putant cœlū eſſe Deum,errant. Nam uidemus ipſum uolubile,et ſecundū neceſſitatem motū,et ex multis conſtitutū,pp quod κόσμος uocatur. κόσμος aūt fabrica eſt alicuius artificis. Quod aūt fabricatum eſt, initiū et finem habet. Mouetur aūt cœlum cū ſuis luminaribus ſecundū neceſſitatem. Nam aſtra ordine,et ſpatio feruntť de ſigno in ſignū,et nunc quidē occumbunt,nunc aūt oriuntur, et ſecundū tempora iter peragunt, ut perficiant æſtatē, et hyemem,ſicut eſt eis ordinatū a Deo, et pertranſeant proprios terminos ſecundū ineuitabilem naturæ neceſſitatē cū cœleſti ornatu. Vnde manifeſtum eſt, non eſſe cœlum Deum, ſed opus Dei. Qui aūt putant terram eſſe deam,errauerunt. Videmus enim illā ab hominibus contumeliā patientem, et dominationi eorū ſubiacentē, defoſſam, et conſperſam,et inutilem factā. Nam ſi igne torreatur,efficiť mortua,ſicut uidemus,ꝙ de teſta nihil oritur.Inſuper et ſi paulo amplius infundať, corrumpiť et ipſa,et fructus eius. Conculcatur aūt ab hominibus, et cæteris aīalibus,ſanguine interfectorū inquinať,effoditur, et impleť,mortuorū theca fit corporū.His ita ſe habentibus, non ſequiť terram eſſe deam, ſed opus Dei ad utilitatem hominū. Qui aūt putant aquam eſſe deam,errauerunt. Nam & ipſa ad uſum hominū facta eſt, & dominationi ſubiacet eorū. Polluitur,corrumpiť,& immutať,caleſcit,& tingiť coloribus,& frigore congelať,& cruoribus inquinať, et ad cunctarū ſordium ablutionē aſſumiť.Idcirco impoſſibile eſt aquā eſſe deam, ſed opus Dei.Illi uero,q arbitranť ignem eſſe deum,errāt. Nam Ignis factus eſt ad uſum hominū, & ſubiacet illorū dominationi. Circumfertur de loco ad locū,& accenditur ad elixandas, & aſſandas carnes, adhuc aūt & mortuorum corpora cōburenda. Multis etiā modis corrumpiť ab hominib⁹,& extinguiť. Propter quod non eſt congruū,ignem deum æſtimare,ſed opus Dei. Qui aūt credunt uentorū flatum eſſe Deum,errant. Manifeſtū eſt ꝙ ſeruit alij,& ad gratiā hominū præparatus eſt a Deo ad conductū nauium,& ad uentilationem ſegetū,& cæteras hominū utilitates, ſecundū præceptū Dei. Quapropter non eſt equum,uentorum flatum eſſe Deum, ſed opus Dei. Opinantes uero ſolem eſſe Deum,errant.Videmus.n.illum agitatū ſecundum neceſſitatē,& uolubilem,& tranſlatū de ſigno in ſignum,occūbentem,& orientem, & calefacientē pullulantia plantaria ad uſum hominū, inſuper & diuiſionem habentē cum cæteris aſtris, & multo minorē cœlo exiſtentem,& defectū luminis patientem, & nullā in ſe potentiā habentem. Quapropter nō æſtimes ſolē Deum eſſe,ſed opus Dei. Qui aūt lunā putant eſſe deam,errant. Videmus enim illā ſecundum neceſſitatē motā, & conuertibilem,& tranſlatā de ſigno ad ſignū,occumbentem,& reſur-

gentem ad utilitatẽ hominum, & minorẽ eſſe ſole, creſcentemq́, et dimi‑nutam, et eclipſim patientẽ. Ideoq́ non debemus lunam putare Deam, ſed opus Dei. Qui aũt hominem putant eſſe Deũ, errant. Videmus quip‑pe illũ motum ſecundũ neceſſitatem, et enutritũ, ac ſeneſcentem, etiã ſe nolente. Et aliquando quidẽ lętatᷣ, et aliquando triſtatᷣ. Indiget cibo, et po‑tu, et ueſtitu. Eſt et iracundus, et inuidus, et auidus, et pœnitens, et mino‑rationes multas habens. Corrumpitᷣ etiam multis modis ab elementis, et aĩalibus, uel iminẽte ſibi morte. Nõ cõuenit ergo, hoĩem ipſe deũ, ſed op⁹ dei. Errore igitᷣ magno errauerũt Chaldæi poſt opiniones ſuas. Colũt cor‑ruptibilia elemẽta, et mortuas ſtatuas, et non ſentiunt iſta deos faciẽtes.

Veniamus itaq; ad Græcos, ut uideamus quid forte de Deo ſentiant. Græci nanq; dicentes ſe eſſe ſapientes, ſtulti facti ſunt, deterius chaldæis, introducẽtes plurimos deos factos eſſe, alios quidẽ maſculos, et alios fœ‑minas, omnium uitiorũ, cunctorumq́ authores iniquitatũ. Vnde ridicu‑la, et fatua, et impia induxerunt Gręci, o rex, eos, qui non ſunt deos appel‑lantes, ſecundũ maligna deſideria ſua, ut aduocatos iſtos, et patronos ha‑bentes ſuæ nequitiæ, adulterentᷣ, rapiant, occidant, et oĩa mala faciant. Si enim dij illorũ talia fecerunt, qũo et ijdem ipſi eadẽ non facient? Ex his igi‑tur errorũ adinuentionibus accidit hoĩbus bella habere frequentia et oc‑ciſiones, et amaras captiuitates. Vnde ſi unumquẽq; deorũ ſuorũ uolueri‑mus ſermone pertranſire, plurimã intueberis horum malitiã. Inducitᷣ enim ab eis ante omnes deos Saturnus, et huic ſacrificant filios ſuos. Qui genuit pueros multos de Rhea, et inſaniẽs comedit filios ſuos. Aiunt aũt Iouem abſcidiſſe ſibi uirilia, et proieciſſe ea in mare, Vnde uenus fabuloſe dicitur fuiſſe nata. Alligans ergo ſuum patrẽ Iuppiter, proiecit in tartarũ. Cernis errorem, et luxuriã, quam inducunt aduerſus Deum ſuũ? Conuenit ergo, Deum eſſe uictũ, et deſertum. O inſipientia. Quis mentẽ ſanam habentiũ hac dixerit? Secundus inducitᷣ Iuppiter, quem ferunt regẽ eſſe aliorũ deo‑rum, et transformatũ fuiſſe in aĩalia, ut cũ mortalibus mulieribus adulte‑ria cõmitteret. Inducunt enim hunc transformatũ in taurũ propter Euro‑pam, et in auem propter Danaen, et in Cygnũ propter Ledam, et in ſaty‑rum propter Antiopen, et in fulmẽ propter Semelen, et ita genuiſſe ex his filios multos, Liberũ uidelicet, et Rhetũ, et Amphionem, et Herculem, et Apollinem, et Arthemiam, et Perſeum, Caſtoremq́, et Pollucem, et Hele‑nam, et Minoem, et Rhadamanthum, et Sarpedonem, et nouẽ filias, quas appellauerunt muſas. Deinde inducunt de Ganymede. Contigit ergo, o rex, hominibus imitari hæc oĩa, ut fiant adulteri, et maſculorũ concubito‑res, et aliorũ malorum operũ patratores, ſecundum imitationem Dei ſui. Quomodo ergo creditᷣ deũ eſſe adulterum, aut ſodomitã, uel parricidã? Cum hoc uero & uulcanũ quendam inducũt deũ eſſe, & iſtũ claudũ, & tenentẽ malleũ, & forcipes, et ferrariã artẽ exercentẽ uictus grã. Ergo ege‑nus erat, quod non conuenit deum eſſe, nec claudũ. Deinde Mercuriũ in‑ducunt deum eſſe, cupidũ, & furẽ, & auarũ, & magum, & uerſipellem, & ſermonũ interpretem. Sed non conuenit deum eſſe talem. Aſclepium etiã inducunt deũ eſſe medicũ, et potiones conficientem, et emplaſtra compo‑nentem uictus gratia. Indigentiam enim patiebatᷣ. Nouiſsime uero fulmi‑ne ictus a Ioue, propter Darij Lacedęmonij filium, interijt. Si ergo Aſcle‑pius deus eſt, et fulmine ictus non ualuit ſibimetipſi auxiliari, quomodo

alijs auxiliabit? Mars autem inducit deus belligerator, et zelotes, cupidꝰ ouium, & aliarũ quarundam rerum. Nouiſsime uero adulterio perpetrato, cum uenere eſſe ferunt ligatũ a paruulo Cupidine, & a Vulcano. Quomodo deus ergo cupidus, et belligerator, et adulter, et uinctus? Bacchum uero inducunt deũ eſſe, nocturnas agentẽ feſtiuitates, et magiſtrum ebrietatis, et euellentem uxores proximorum, et furioſum, et fugitiuum. Nouiſſime autem a Titanis occiſus eſt. Si ergo Bacchus occiſus non potuit ſemetipſum adiuuare, q̃ et ebrioſus fuit, et furioſus, et fugitiuus, quomodo erat deus? Herculẽ uero inducũt ebrioſum fuiſſe, & inſanũ, et ſuos occidiſſe, et ad ultimum igne conſumptũ interijſſe. Sed quomodo deꝰ erat ebrioſus, et interfector filiorũ, et combuſtus? Aut qua ratione alios adiuuabit, q̃ ſibimetipſi auxilium præbere nõ potuit? Apollinẽ quoq; inducunt deũ eſſe zelotem, inſuper arcum, et pharetram geſtantẽ, aliquando uero citharam, et tibiam, et diuinantẽ hoĩbus mercedis gratia. Ergo indigebat. Sed non conuenit deũ indigentem eſſe, et zelotẽ, et citharistam. Dianam uero inducunt ſororẽ illius fuiſſe uenatricẽ, & arcũ habuiſſe cũ pharetra, & hanc errare ĩ montibus ſolam cũ canibus, ut caperet ceruum, aut capreã. Quomodo ergo erit dea, talis mulier uenatrix, et per montes uagabunda cum canibus? Venerem autem dicunt etiam deam eſſe adulteram. Nam aliquando habuit mœchum Martẽ, aliquando uero Anchiſen, et aliquando Adonidem, cuius mortem deflet, quęrens amaſium ſuum: quam dicũt etiam ad infernũ deſcendiſſe, ut redimeret Adonidem a Perſephona. Vidiſti, ó rex, maiorẽ hac dementiam, deã inducere adulterantẽ, & lamentantẽ, atq; flentẽ? Adonidẽ quoq; inducunt deũ eſſe uenatorẽ, & hunc uiolenter mortuum eſſe ab apro plagatum, et non potuiſſe auxiliari miſeriæ ſuę. Qũo ergo corporum ſolicitudinẽ habebit mœchus, et uenator, atq; biothanatus? Hæc omnia, et multo plura, turpiora, et maligna inducunt Græci, o rex, de dijs ſuis, quæ neq; dicere congruit, neq; in memoriã omnino deferre. Vnde ſumentes homines occaſionẽ a dijs ſuis, perpetrant omnẽ iniquitatẽ, et luxuriã, et impietatẽ, polluentes terrã, et aerẽ prauis ſuis actibꝰ.

Ægyptij uero ſceleratiores, et ſtolidiores his exiſtentes, deterius omnibus gentibus errauerunt. Non.n.contenti fuerunt Chaldæorũ, et Græcorum cultibus, ſed inſuper et bruta animalia induxerunt deos eſſe, terrena uidelicet, et aquatilia, et arbores, et germinantia, et cõtaminati ſunt omni inſania, et luxuria deterius omnibus gentibus, quæ ſunt in terra. Nã in principio colebant Iſin, habentẽ eundem, et fratrem, et maritũ Oſirin, q̃ interfectus fuit a fratre Typhone, et ideo fugit Iſis cũ Oro filio ſuo in Byblũ Syriæ, quærendo Oſirin, et amariſsime lamentando, donec creuit Orus, et interfecit Typhonem. Itaq; neq; Iſis potuit adiuuare ſuũ fratrem, et maritum, neq; Oſiris occiſus a Typhone, ualuit ſubuenire ſibimetipſi, neque Typhon fratricida perditus ab Oro, et Iſide, quiuit ſe a morte eruere. Et cum in huiuſmodi infœlicitatibus uixiſſe, et occubuiſſe ſint cogniti, dij tñ a ſtultis Ægyptijs fuiſſe exiſtimati ſunt. Qui neq; his contenti, uel cæteris cultibus gentiũ, etiam bruta, et muta animalia induxerunt deos eſſe. Nam quidam illorũ coluerunt ouem, quidã uero hircum, alij aũt uitulũ, et porcum, nonnulli uero coruum, et accipitrem, et uulturem, et aquilam, alij uero crocodilum, quidam uero cattũ, et canem, et lupum, et ſimiã, et draconem, et aſpidem, et alij cepas, et allia, et ſpinas, et cæteras creaturas. Et nõ

intellexerunt miſeri de his omnibus, ꝙ nihil agere prǣualent. Videntes.n. deos ſuos comeſtos, et interfectos ab alijs hominibus, et concrematos, et putrefactos, non intellexerunt de ipſis, quia non ſunt dij. Errore ergo magno errauerunt Ægyptij, et Chaldæi, et Græci, tales introducentes deos, et ſtatuas eorũ erigentes, et adorantes ſurda, et inſenſibilia idola. Et miror quõ uidentes deos ſuos ab artificibus factos, et dolatos, et detruncatos, et præ uetuſtate temporis conſumptos, et diſſolutos, et conflatos, non ſapuerunt de ipſis, quia non ſunt dij. Qui.n. de ſua ſalute nihil potuerunt agere, quomodo hominũ prouidentiã habebunt? Sed poetæ eorũ, et philoſophi, Chaldæorum ſcilicet, et Græcorũ, et Ægyptiorum, uolentes poematibus ſuis, et ſcripturis uenerari deos ſuos, maiorẽ confuſionem eorũ, et dedecus detexerunt, et nuda omnibus expoſuerunt. Si enim corpus hominis cũ de multis conſtet partibus, non reijcit tñ aliquid membrorum ſuorum, ſed erga omnia mẽbra indiſciſſam unitatem ſeruans, ſibimetipſi cõſonat, quõ in natura dei pugna, et diſcordia tanta eſt? Si enim una natura deorum eſſet, non deberet deus deos perſequi, nec occidere, nec affligere. Si autẽ dij a dijs inſectati ſunt, et occiſi, et rapti, et fulmine icti, non iã una natura eſt, ſed uoluntates diuiſæ, oẽſq; malignæ. Itaq; nullus ex eis deus eſt. Manifeſtum eſt igit̃ o rex, errorem eſſe omnem de dijs phyſiologiam. Quomodo autẽ non intellexerunt philoſophi, et rationabiles Græcorũ, qm̃ authores legum a ſuis legibus iudicant? Si.n. leges iuſtę ſunt eorũ, qui iniqua egerunt, id eſt, inter ſe homicidia, et ueneficia, et adulteria, et furta, et ἀρσενοκοίτας, ſi bene fecerunt, iſtæ leges igit̃ iniuſtę ſunt, aduerſus deos decernentes. Nunc autẽ leges iuſtæ ſunt, et bonę, bona laudantes, et mala fieri prohibentes: Opera autem ipſorũ deorũ, iniqua. Iniqui igitur ſunt dij eorũ, et rei mortis uniuerſi, et impij, q tales deos inducunt. Nã et ſi fabuloſæ de ipſis ſunt hiſtoriæ, nihil ſunt niſi tm̃modo uerba. Si ergo phyſicæ, nõ iam dij ſunt, q iſta fecerunt et paſſi ſunt: Si aũt allegoricæ, fabulæ ſunt, et non aliud aliqd. Oſtenſum eſt ergo, o rex, omnes iſtos multorũ deorum cultus, erroris opera, et perditionis eſſe. Non conuenit enim deos nominare, uiſibiles, et nõ uidentes, ſed inuiſibilẽ omnia uidentem, cunctorumq; creatorem oportet Deum colere.

Veniamus ergo ó rex et ad Iudæos, ut uideamus quid ſentiant et ipſi de Deo. Hi nanq; exiſtentes de ſtirpe Abraham, Iſaac, & Iacob, habitauerunt in Ægypto. Eduxit aũt illos Deus inde in manu forti, & brachio excelſo p Moſen legislatorem ipſum, & prodigijs multis, & ſignis notam fecit illis uirtutẽ ſuam. Sed ingrati & ipſi apparuerunt, et perfidi. Nam ſępius dijs gentium ſeruierunt, et miſſos ad ſe prophetas, et iuſtos interfecerunt. Deinde poſtq̃ complacuit filio Dei, ut ueniret in terram, negantes eum, tradiderunt prǣſidi Pilato Romanorum, & crucifixerunt eũ, immemores benefactorũ eius, & innumerabilium miraculorum, quæ inter eos operatus eſt, & perierunt propria iniquitate. Colunt etiam nunc ſolum Deum omnipotentem, ſed non ſecundum ſciẽtiam. Nam Chriſtũ negant filium dei, & ſunt ſimiles gentib9: licet appropinquare aliquo modo ueritati uideantur, a qua ſeipſos elongauerunt. Iſta de Iudæis dicta ſufficiant.

Chriſtiani autem a Chriſto dicunt̃. Si enim filius Dei altiſsimi uocat̃, q de cœlo deſcẽdens propter ſalutẽ hominũ, de ſpiritu ſancto ex Maria uirgine natus abſque uirili ſemine, & ſalua matris integritate, carnẽ ſuſcepit,

Digitized by Google

& hominibus apparuit, ut a multorum deorum errore ipſos reuocaret. Qui mirabili ſua diſpenſatione per crucē morte guſtata, ſpontanea uoluntate poſt tres dies reſurgens, per quadraginta dies cū eis conuerſatus, cœlos aſcendit. cuius gloriam aduentus, ex ipſa ſacra ſcriptura euangelica licet tibi (ſi placet) rex agnoſcere. Vbi inuenies, quia duodecim habuit diſcipulos, q poſt eius in cœlum reditum, exierunt in oēs orbis prouincias, & docuerūt illius magnificentiam, quemadmodū unus ex eis noſtras circuit regiones, dogma prædicans ueritatis. Vnde qui adhuc miniſtrant iuſtitiæ prædicationis illorum, Chriſtiani uocant̃ Et hi ſunt, q ſuper oēs gētes terra inuenerunt ueritatē. Cognoſcūt enim Deum creatorē, & authorē omnium, in filio unigenito, et in ſpiritu ſancto, & alium deum præter illum non colunt. Habent mandata ipſius domini Ieſu Chriſti cordib⁹ exarata, et iſta cuſtodiunt, præſtolantes reſurrectionē mortuorū, & uitā futuri ſeculi. Non adulterant̃, non fornicant̃, non falſum teſtimoniū dicunt, nō concupiſcunt aliena, honorant patrē, & matrem, & proximos amant; iuſta iudicant: et quæcunque nolunt ſibi fieri, non faciunt aliȷs, Nocentes ſe obſecrant, et amicos faciūt, inimicis benefacere ſtudent, mites ſunt, et māſueti; ab omni copula iniuſta, et ab omni inuidia abſtinent: uiduam non ſpernunt, orphanū non contriſtant; q habet, non habenti libenter tribuit, Peregrinum ſi uiderint, ſub tectū introducunt, et gaudent in eo, quaſi i fratre uero. Non enim ſecundum carnē fratres ſeipſos uocant, ſed ſecundum animam. Parati ſunt pro Chriſto animas ſuas ponere. Nam præcepta illius firmiter cuſtodiunt, ſancte, et iuſte uiuentes, ſicut dominus Deus eis præcepit, gratias agentes ei omni hora, in omni cibo, & potu, & cæteris bonis. Veraciter.n. hæc eſt uia ueritatis, quæ ambulantes per eā, in regnū perducit æternū, promiſſum a Chriſto in futura uita. Et ut noueris, rex, ꝙ non a meipſo dico, ſcripturas intuēs Chriſtianorū, inuenies nihil extra ueritatem me dicere. Bene igit̃ intellexit filius tuus, & iuſte edoctus eſt ſeruire Deo uiuenti, ut ſalutē ab eo in futuro ſeculo adipiſci mereat̃. Magna enim, & mirabilia ſunt, quæ a Chriſtianis dicuntur, & agunt̃. Non autem hominū uerba loquunt̃, ſed Dei. Reliquæ gentes errant, & ſemetipſos decipiunt. Ambulantes.n. in tenebris, impingūt in ſeipſos quaſi ebrȷ. Hactenus ad te ſermo meus, o rex, a ueritate in mente mea pronunciatus. Quapropter qeſcant ſtulti ſapiētes tui aduerſus Chriſtū uana loqui. Expedit enim nobis Deum creatorē colere, & incorruptibilia illius auribus percipere uerba, ut condemnationē euadentes, & tormenta, uitæ inextinguibilis hæredes eſſe mereamini.

Vt aūt pertranſiuit iſta Nachor, rex quidē furore concitabat̃, rhetores uero illius, & ſacerdotes idolorū muti ſtabant, non ualentes contradicere, niſi ꝙ infirma quædā, & nullius momenti uerbula muſsitabant. Filius aūt regis exultabat ſpiritu, & lætabunda facie glorificabat Deum, qui in inuio tranſitū fecit confidentibus in ſe. Nā per hoſtem, & inimicū ueritatis ueritatē defendit: & erroris princeps aduocatus recti ſermonis monſtratus eſt. Rex quidē quanuis atrociter iratus fuiſſet Nachor, nihil tamē in eū exercere mali potuit, eo ꝙ coram omnibus iuſſerat ei, ut fiducialiter ſine ullo timore ageret pro Chriſtianis. Multū tamen ipſe contradicens, ſubinferebat per ænigmata, ut cederet inſtantiæ diſputandi, & pateretur ſe uinci a rhetoribus. Sed Nachor multo magis conualeſcebat, diſſoluēs

omnes oppoſitiones eorũ,& ſyllogiſmos, & redarguens perſuaſionẽ erroris. Protracta uero fere uſq; ad ueſperam diſputatione, iuſsit rex diſſolui concilium, quaſi ſequenti die rurſus de his tractaturus. Filius aũt ait regi: ſicut in principio præcipiſti iuſtum iudiciũ fieri dñe, iuſtitiam fini impone, de duobus alterũ faciendo: aut meũ magiſtrum permitte manere mecũ nocte iſta, ut ſimul conferamus de his, quæ opus eſt cras reſpondere aduerſarijs noſtris: Tu aũt denuo tuos tecũ aſſumens, congrua uobis meditamini, prout uolueritis: aut tuis mihi permiſsis, accipe meũ ad teipſum. Si uero utriq; fuerint apud te, meus quidẽ erit in tribulatione, & timore, tui uero in gaudio futuri ſunt, & requie. Et hoc mihi non uidetur iuſtũ eſſe iudicium, ſed uiolentiã eſſe poteſtatis, & fœderis pręuaricationem. Superatus deniq; rex euidentia ſermonis, ſuis quidẽ philoſophis, & ſacerdotib9 penes ſe retentis, Nachor conceſsit filio, ſpem adhuc in illo retinens, & ſeruaturum, quæ promiſerat, arbitrans.

Abijt igit̃ regis filius ad palatium ſuũ, quaſi quandam olympiacam uictoriam de aduerſarijs reportãs, habens ſecũ Nachor. Quem ſingulariter aduocans, ait ad illũ: Ne putaueris me ignorare quis ſis. Scio enim diligẽter te non eſſe ſanctũ Barlaam, ſed Nachor aſtrologũ. Et miror quomodo uiſum eſt uobis talẽ ſimulare hypocriſim, & tantæ cæcitatis me putare eſſe, ut media die lupũ pro oue ſuſciperẽ. Sed bene ſermo cantat, qa cor fatui uana cogitabit. Cogitatio igit̃ ueſtra, inanis: & conſiliũ illud, uanum fuit, & omnino fatuum: ſed opus, quod operatus es, omni intellectu plenum eſt. Ideo gaude Nachor, et exulta. Plurimas tibi gratias refero, ꝙ defenſor ueritatis factus es, et non contaminaſti labia tua pollutis ſermonibus, & doloſa ſimulatione, ſed potius illa purificaſti ab inquinationibus, errorẽ falſorũ redarguendo deorum et ueritatẽ Chriſtianorũ dogmatũ aſſerendo. Ego aũt ſategi te mecum adducere duabus de cauſis, ne uideli cet rex ſeorſum te ſuſcipiens, tormentis addiceret, eo ꝙ non ſibi placita pronunciaſti: & ut gratiã hanc, quam hodie operatus es, tibi recompenſarem. Sed quæ eſt retributio? Iſta ſcilicet, ut oſtendã tibi declinare a uia mala, & lubrica, per quã hactenus inceſsiſti, & ambules per rectã, & ſalutarem ſemitã, quam non ignoranter, ſed ſcienter, & ſponte male agendo effugiſti, barathris, ac præcipitijs teipſum committendo. Intellige ergo Nachor intellectualis exiſtens, et præ omnibus ſolum deſidera Chriſtum, ut apud ipſum abſconditã uitã lucreris, fluxa iſta, & corruptibilia deſpiciẽs. Non enim per omne uiues ſeculũ: ſed cũ ſis talis, diſcedes hinc poſt modicum, ſicut et omnes alij, qui ante nos fuerunt. Et uæ tibi, ſi graue peccati onus baiulans, ieris illuc, ubi iudiciũ iuſtum, & retributio operũ eſt, et nõ abieceris prius illud, cum facilis ſit eius diſpoſitio.

Nachor igit̃ compunctus animo in uerbis iſtis, ait: Bene dixiſti, rex, bene dixiſti. noui enim & ego uerum, &, qui non mentit̃, Deum, per quẽ omnia facta ſunt, & futurũ iudiciũ ſcio, quia ex multis ſcripturis hoc audiui: ſed mala conſuetudo ueteris inoleuit erroris, quæ oculos cæcauit cordis mei, & tenebras profundas aſperſit cogitationibus meis. Nunc autem in uerbo tuo uelamentũ obſcuritatis rejciens, ad lumen curro uultus domini. forſitan miſerebit̃ mei, & ianuam pœnitentię aperiet ſeruo nequã apoſtatæ: licet impoſsibile uideat̃ mihi, remiſsionẽ peccatorũ meorũ (quæ arena maris grauiora ſunt) poſſe adipiſci, quæ ſcienter, & ignoranter peccaui

ab infantia

ab infantia uſque ad hanc ætatem. Hæc ut audiuit regis filius, mox ſpiritu ſancto inflammatus, intrinſecus in corde concaluit, & cogitationem Nachor ad deſperationē inclinatam releuare cœpit, et ad ſtabilitatē fidei Chriſti erigere, dicens. Nulla, ó Nachor, nulla ſit tibi in hoc dubitatio, ſcriptum eſt enim: Poſsibile eſt Deo, & de lapidib⁹ iſtis excitare filios Abrahę. Quod quid aliud, quàm hoc eſt, ſicut pater ait Barlaam, de deſperatis, & omnibus detentis iniquitatibus, ſaluari poſſe, & ſeruos fieri Chriſti? Qui propter ſummam benignitatis eminentiā omnib⁹ ad ſe conuerſis cœleſtē aperuit ianuā, nulli ſalutis denegans introitū, ſed miſericorditer pœnitentes recipit. Nam ideo & prima, & tertia, & ſexta, & nona & undecima hora, æqualis omnibus merces reddit, ſicut ſacrū refert euāgelium. Itaq; licet hactenus in peccatis conſenueris, ſi flagranti corde acceſſeris, eorum q a iuuentute pondus diei, & æſtus portauerūt, conſortio dign⁹ efficieris.

Hæc, & alia multa de pœnitentia locutus ſanctiſsimus iuuenis, in malis inueterato Nachor, & pollicitus remiſsionē peccatorū, promittensq; Chriſtum fore propicium, & plurimis exemplis certificās, quia parat⁹ eſt ſemper ad ſuſcipiendam pœnitentiam, languidā illius animam uelut quibuſdā medelis refocillans, plene reſtituit ſanitati. Ait enim confeſtim Nachor ad illum: Tu quidē, ó nobiliſsime anima pariter, & corpore, bene inſtructus his mirabilibus myſterijs, perſeuera in bona confeſsione uſq; ad finem: nullus modus, uel tēpus hanc de tuo corde amputet Ego uero continuo uadā ſalutem meā quærere, et per pniam Deū placare, quem iritaui. non enim regis ulterius uidebo faciē, ſi tu tm̄modo uolueris. Lætus igitur uehementer effectus eſt regis filius, et gratanter uerbū ſuſcipiens, cōplexatus eū oſculatur, et attentiſsime pro eo oratione fuſa, et cōmendans eū Deo, emiſit de palatio. Egreſſus aūt Nachor cōpunctus corde, et ad profundiſsimam currendo, quaſi ceruus, peruenit eremū, et monachi cuiuſdā ſacerdotali honore præditi ſpeluncā attigit, ubi ille abſconſus latebat propter regis timorē. Cui humiliter proſtratus, abluit pedes lachrymis, imitatus meretricē de euangelio, et diuinū poſtulabat baptiſmū. Sacerdos igitur, cū diuina plenus eſſet gratia, intellexit illud diuinitus fieri, et continuo (ſicut mos erat) catechizans eū, et inſtruens diebus non modicis, demum baptizauit eū in nomine patris, et filij, et ſpiritus ſancti. Manſit itaq; Nachor cū eo, pniam agens de peccatis ſuis, et benedicens Deū, q non uult aliquem perire, ſed oium conuerſionem expectat, et pœnitentes benigne ſuſcipit. Mane aūt diſceſſu Nachor cognito, rex decidit de ſpe, quā retinebat in illo. Videns aūt ſuos ſapientes, et imprudentes rhetores ita facile ſuperatos, in defectu erat maximo. Et illos quidem contumelijs plurimis, & dedecore affectos, quoſdam ēt & neruis uehementer flagellatos, nonnullos oculis orbatos, eiecit a facie ſua. Ipſe aūt partim recognoſcere cœpit falſorū deorū infirmitatem, licet perfecte lumen Chriſti reſpicere tunc noluerit. nā circumfuſa caliginis ſpiſſa nebula, adhuc cordis illius uelabantur oculi. Veruntamen iā ſacerdotes non honorabat, neq; feſtiuitates agebat, & libamina non exhibebat idolis, ſed uacillantē utrobiq; mētem geſtabat: hinc qdem infirmitates recognoſcens deorū ſuorum, inde uero certitudinē, atq; diligentiam formidans euangelicæ conuerſationis. Sed radicitus malignis tenebaē moribus. Vehementer. n. uoluptatibus ſeruiebat corporis, & oīno uitijs more captiui inhiabat ebrius (ſicut Eſaias

ait)ſed non a uino,& quaſi chamo prauæ conſuetudinis trahebaſ. Sic er-
go rege cũ duabus luctante cogitationibus,nobiliſsimus eius filius, & ue
re imperialẽ poſsidens animã,in ſuo quieſcebat palatio , naturæ ſuæ ſtre-
nuitatem,ornatumq́;,atq; perfectũ operibus cunctis repræſentans. Thea
trum nanq;,& curſus equorũ,& uenationis inductiones,meditationes,et
omnis iuuentutis inania ſtudia,& ſeductiones,quæ ſunt imprudentiũ ani-
marum illecebræ,pro nihilo cõputabanť ab eo, ſed omnino Chriſti man
datis inſtruebať,et ipſum ſitiebat,uulneratã geſtans aïam eius amore, ip-
ſumq; deſiderans uere deſiderabilẽ,q̃ eſt tota dulcedo, & iuſatiabilis ſua
uitas. In memoriã uero reducens magiſtrũ Barlaam & illius ſpeculans ui
tam,amore illius liqueſiebat. Et ut ipſum aliq̃n uidere poſſet, ſolicitudinẽ
gerebat aſsiduã,& ſermones illius in corde circunferebat indeſinenter,ſi-
milis ligno,quod plantatũ eſt ſecus decurſus aquarũ, irrigatum aſsidue,
et ſpecioſos afferens fructus dño. Multas enim animas eripuit de princi-
patu diaboli,& Chriſto ſaluãdas obtulit. Plurimi.u.ad ipſum uenientes,
uerba hauriebant ſalutaria. Vnde non pauci errore derelicto, ueritatis uiã
indeclinabiliter tenebant. Nõnulli etiam ſecularibus abrenunciantes, ere
47 miticam ſubibant palæſtrã. Ipſe aũt orationibus uacabat , & ieiunijs,&

Ioſaphat orationibus uacabat & ieiunijs.

frequenter hãc emittebat uocẽ,dicens: Dñe domine rex meus,cui ego cre
didi,ad quẽ ego confugi,& per quẽ ab errore ſum liberatus, retribue mer
cedem dignã ſeruo tuo Barlaã,qui mihi ad te reducto monſtrauit uiã , &
ueritatem,et uitã,& præſta mihi , ut citius uideã in corpore illũ angelum,
quo mundus non eſt dignus,& cũ ipſo peragam reliquũ uitæ meę,ut per
ueſtigia conuerſationis illius incedens,placeam tibi domino meo.

Secundũ tempus illud ſolennitas erat futura falſorũ deorum celeberri
ma in ciuitate illa. Solebat aũ rex intereſſe feſtiuitati,& ſacrificiorũ largi
tate hanc exornare. Vnde metuebãt templo℞ pontifices, cernentes eũ ne-
gligenter circa cultũ eorum,& tepide ſe habentẽ, ne forte ex toto ſubtra
heret præſentiã ſuam a templis, & priuarenť ipſi regali munificentia , quæ
dabať eis,& cæteris oblationibus. Surgentes itaq;,adeunt antrũ in uaſtiſ
ſima poſitũ eremo,ubi habitabat quidã uir magicis uacãs artibus,& ido-
lorum erroris acerrimus defenſor, Theodas nomine. Quẽ rex honorabat
magnifice,& ut amicũ colebat,& magiſtrum,dicẽs, per ipſius diuinatio
nem ad augmentũ, & profectum perueniſſe ſuũ regnum. Vt ergo ſordidi
ſacerdotes peruenerunt ad illũ,hunc in auxilium ſuum conuocant , & fa-
ctam regi deorũ hæſitationẽ,manifeſtam faciunt, & qualia regis filius e-
gerit,qualiterq; Nachor aduerſus eos publice concionatus ſit. Et qa niſi
ipſe(inquiunt)ueneris nobis auxiliaturus,tota ſpes noſtra defecit,cũctiq;
deorũ cultus perierunt. Tu.n.ſolus nobis derelictus es in aduerſis conſo-
latio,& in te ſpem noſtrã ponimus. Surgit ergo Theodas cũ præſenti ſibi
diabolica malitia,& contra ueritatẽ armať , multoſq́; malignorum ſpiri-
tuum uocans,quos ad mala facienda nouerat promptiſsimos ,& quibus
ille miniſtris ſemper utebať,cũ his proficiſcitur ad regem. Vt aũt nuncia-
tus eſt regi aduentus eius,et intrauit quidẽ uirgam oliuæ baiulans, melo-
te uero præcinctus,ſurrexit rex de ſede ſua:et procedens obuiã illi, oſcula-
tus eſt eũ,et allata ſede,iuxta ſedere fecit. Tunc Theodas ait regi: Rex in
æternũ uiue,maximorũ deorum benignitate protectus. Audiui.n.te certa-
men magnum egiſſe aduerſus Galilęos, et ſplendidiſsimo uictoriæ diade

mate eſſe coronatũ. Ideoq; ueni, ut lætabundã ſolennitatẽ ſimul celebremus, iuuenesq; pulcherrimos, et decoras uirgines imortalibus dĳs ſacrificemus, taurosq; centum, et animalia plurima his offeramus, ut habeam⁹ eos et deinceps adiutores inuictos, et per omnẽ uitam noſtrã placabiles. Ad hæc rex ait: Non uicimus, o ſenior, nõ uicimus, ſed debiliter potius ſuperati ſumus: nã q pro nobis putabanť eſſe, ſubito contra nos facti ſunt: et bacchantẽ, et amentẽ, et infirmã noſtrã inuenientes aciẽ, prorſus hãc deiecerunt. Nunc uero, ſiqua tibi uirtus adeſt, et fortitudo, ad auxiliandũ depoſitæ ſectę nrę, et rurſus hãc erigendã, annũcia mihi. Tũc Theodas tales dedit regi reſponſiones: Galilęorũ quidem cõgreſsiones, & uaniloqa noli rex formidare. nam quid ſunt, quæ dicunť ab eis, aduerſus uiros rationabiles, & ſapientes? Quæ ſi mihi obuiauerint, multo facilius deĳcienť, q̃ ſolium quod a uento motũ corruit. Neq; enim ante faciem meã uenire ſuſtinebunt, nedũ & ſermonẽ mecũ conferre, & interrogationes, & oppoſitiones facere. Sed ut iſtud propoſitum certamen, & totũ quodcũq; uoluerimus, recte nobis eueniat, & ſecundũ uotũ res nobis procedat, exorna ſolennitatẽ hãc celeberrimam, & pietatẽ deorũ, quaſi quædam arma fortia indue, & bene tibi erit. Sic gloriabať potẽs in malitia, tota die meditans iniquitatẽ, ſicut ait Dauid: & cooperatione malignorum ſpirituũ, ex toto regem fecit obliuiſci uerba ſalutaria, quæ cor illius aliquantulum tetigerant, & ad conſueta penitus reuocauit. Vnde literæ regales undique mox transmiſſæ ſunt, ut conuenirent omnes ad execrandam ſolennitatẽ deorũ. Tunc uideres confluentes multitudines populorũ, oues, & boues, & diuerſa adducentium animalia. Omnib⁹ itaq; congregatis, ſurgens rex, cũ ſeductore Theoda ad templum abĳt, tauris ad ſacrificiũ adductis centũ uiginti, & alĳs multis animalibus; & celebrant prophanã ſolennitatem, adeo quod reſonaret quidẽ ciuitas a uocibus brutorum animalium, et ipſe aer pollueretur nidore ſacrificiorum.

His ita conſummatis, & nequitiæ ſpiritibus ualde gloriantibus, ſuper uictoria Theodæ, & gratias ei referentibus templorũ ſacerdotibus, rex iterũ ad palatiũ redĳt, & ait Theodæ: Ecce ſicut iuſsiſti, totum impendimus ſtudium in exornatione ſolennitatis, & ſacrificiorũ liberalitate. Iam ergo tẽpus eſt ut promiſſa adimpleas, & filiũ meum quia noſtris diſceſsit cultibus, ab errore Chriſtianorum liberes, & clementib⁹ dĳs reconcilies. Ego enim omnem artem, & manus agitans, nullã morbi huius inueni curationẽ, ſed omnib⁹ potiorẽ eius reperi uoluntatẽ. Si manſuete eũ aggreſſus ſum, et leniter, nec ſic mentẽ illius attendentẽ mihi uidi. Si uero auſteritate uſus ſum, & contumelĳs, ad ſuperbiã magis, & pertinaciam declinantẽ conſideraui. Tuæ de reliquo ſapientiæ, quod mihi contigit infortunium, cõmitto. Si ergo ab hoc liberatus, per te rurſus uidero filiũ meũ dĳs ſeruientẽ, & delectationib⁹ uoluptuoſæ uitę huius, & regni fruentẽ, ſtatuã tibi erigens auream, ſicut dĳs ſacrificabo illi, & ab omnib⁹ honorari te faciam per infinita tempora. Theodas igiť aurem attente inclinãs maligno, & ab illo edoctus conſiliũ malum, & exterminabile, lingua illius & os effectus, ait ad regẽ: Si recuperare tuũ uis filium, et uanã illius peruicaciã deponere, inueni artẽ, cui non prȩualebit reſiſtere, ſed facile molleſcet rigida eius cogitatio, ſicut cera a facie ignis. Rex aũt uanũ ſic ſuperuacue ſe iactãtem cernẽs, ad delectationẽ mox, & alacritatẽ tranſpoſitus eſt, ſperans im

pudicã illã, & audacẽ linguã circũuenire poſſe filij ſui a deo doctã, & ſapiẽtia plenã animã. Et diſcere uolens, quæ eſſet ars illa, interrogauit eũ. Tũc Theodas quaſi nouaculam acutã præparat malitiã, & dirum condit ueneficiũ, & contemplatur ſophiſma artificioſum, & a maligno ſuggeſtionẽ, & ait: Cunctis, ô rex, aſsiſtentibꝰ filio tuo, et miniſtrantibus longe ab eo remotis, mulieres decoras, & ualde ſpecioſas, & ornatas introduci p̃cipe, ut ſint cũ eo aſsidue, & miniſtrent ei, conuerſent̃, & morent̃ cum eo. Ego autem de ſpiritibꝰ unum, qui ad huiuſmodi mihi ordinati ſunt, immittens, ei fortius libidinis ignẽ ſuccendã. Et poſtq̃ coierit ipſe cum una ſola talium mulierũ, niſi omnia tibi conceſſerit pro uoto, deſpicabilis ero tibi, & de reliquo inutilis, et ſupplicijs dignus. Nihil.n.ut facies mulierũ, adducere, et ſeducere iuuenũ cogitationes præualet: et audi narrationẽ, meo ſermoni teſtificantẽ: Quidã rex filios mares habere non poterat. Vnde uehementer triſtis erat, et hoc infœlicitatẽ eſſe non modicã æſtimabat. Qui cũ in huiuſmodi eſſet anxietate, naſcit̃ ei filius. Et ſup hoc gauiſus eſt gaudio magno. Dixerunt aũt ei peritiſsimi medicorũ, q̃ ſi infra decem annos ſolẽ, uel ignem uiderit, omnino lumine priuabit̃. Hoc.n.oculorum illius poſitio ſignificabat. Rex itaq; ut audiuit talia, fert̃ ſpeluncam in quadã petra excidiſſe, et ibi filiũ cum nutricibus ſuis incluſiſſe, ut nullo modo uſq; ad completionẽ decem annorũ, lucis claritatẽ uideret. Finitis aũt decem annis, de antro puer educit̃, nullam mundialiũ rerum per uiſum habens notitiam. Tunc iubet rex omnia ſibi ſecundũ genus exhiberi, et oſtendi ei: uiros quidẽ in uno loco, alibi uero mulieres; hic aurũ, et argentum, ibi margaritas, et lapides precioſos, ueſtes ſplendidas, et ornamenta, currus precioſos cũ equis regalibus frena aurea habẽtibus, et purpura coopertis, et aſcenſores armatos, et armenta boum, et greges ouium. Et ut breuiter dicam, omnia ſecundũ ordinẽ, et genus oſtenderunt puero. Interrogante uero ipſo, qd horũ unumquodq; uocaret̃, regis miniſtri uniuſcuiuſq; appellationem indicauerunt. Cum autẽ mulierum nomen diſcere anxie quęreret, fert̃ ſpatarius regis ludendo dixiſſe, dæmones eas, eſſe quæ ſeducunt homines. Cor autẽ pueri illarum deſiderio, plus q̃ cæteris rebus anhelabat. Oſtenſis igit̃ ſibi omnibus, ad regẽ reduxerunt eũ. Tunc interrogat rex filium, qd amplius amaret ex oĩbus, quæ uiderat. Quid (inqt) pater aliud, niſi dæmones illos, q ſeducunt homines? Nullus.n.horũ, quæ mihi hodie demonſtrata ſunt, ſicut illorũ amicitia exarſit anima mea. Et miratus eſt rex ille in uerbo pueri. Et uide q̃ tyrannica res eſt amor mulieris. Et tu igitur non aliter putes ſuperare te poſſe filiũ tuũ, niſi hoc modo. Suſcipit uerbum rex libenter. Et adducunt̃ ei præelectæ puellæ, decoræ, et ualde ſpecioſæ, quas & ornatu illuſtrat ſplendido, ut amplius ad captiuandũ puerum ſint idoneæ. Famulos quidẽ, & miniſtros pueri omnes eiecit de palatio, illas uero in loco eorũ conſtituit. Itaq; ipſæ aſsident ei, circumplectuntur, ad execrandũ ſuum coitũ illiciunt, omni geſtu, & uerbis inuitãtes ad libidinem. Nõ habebat aliũ, ad quem reſpiceret, aut cũ quo loqueret̃, uel cũ quo conueſceret̃. Ipſæ nanq; erant ei omnia. Et iſta quidẽ rex faciebat.

Theodas uero rurſus ad illam malignam ſpeluncam ſuam redijt, & libros ſuos reſpiciens, per quos talia operari poterat, unũ malignorũ accerſiuit, & ad bellandũ contra Chriſti militem tranſmiſit, ignorans miſer qualem deriſionẽ habebat ſuſtinere, & quanta confuſione repleri cũ tota

ſua

ſua cohorte diabolica. Malignus uero ſpiritus alios quoq; nequiores ſe ſecũ aſſumens dęmones, cubiculũ adijt fortisſimi iuuenis, & irruit in eum, uehementisſimũ carnis ſuccẽdens caminũ. Et malignus quidẽ intrinſecus inflãmabat, facie aũt pulcherrimæ, ſed anima turpisſimæ puellæ, exterius diræ libidinis excitabant ardorẽ. Munda uero illa anima diaboli ſuggeſtiones ſentiens, & bellũ cernens malarũ cogitationũ ſuper ſe fortiter uenientiũ, turbatur, & ſolutionẽ tanti mali quærebat inuenire, mundumq; ſeipſum exhibere Chriſto, ne cœno uitiorũ macularet ſanctã illam ſtolã, quam baptiſmatis illũ induit gratia. Mox uero amori libidinoſo diuinũ amorem oppoſuit, & in memoriã reduxit ſeipſum illius pulcherrimæ, & ineffabilis gloriæ Chriſti, immortalis ſponſi mundarũ animarum, & nuptiarũ, de quibus miſerrime eijciẽt, qui nuptialem polluerunt tunicam, ligatis manibus, & pedibus, in tenebras exteriores. Hæc cogitans, & lachrymis perfuſus, percutiebat pectus ſuũ, ut malignas inde cogitationes effugaret. Deinde ſurgens, & manus in cœlũ eleuans, flagrantisſimis lachrymis, & gemitibus Deum inuocabat ad auxiliũ, & dicebat: Domine Deus omnipotens, miſericors, & miſerator, ſpes deſperatorũ, & deſtitutorum adiutorium, recordare mei, indigni ſerui tui, in hac hora, & propicio me oculo reſpice, & libera a gladio dæmoniaco animã meam, & de manu canis unicam meam; & ne ſinas me incidere in manus inimicorum meorum, ne ſupergaudeant mihi, qui oderunt me: ne derelinquas me corrumpi in iniquitatibus, & inquinare corpus meum, quod caſtũ tibi exhibere promiſi. Te enim deſidero, et te adoro patrẽ, & filium, & ſpiritũ ſanctum, nunc et ſemper in ſecula ſeculorũ. Et cum dixiſſet, Amen, diuinã ſenſit conſolationẽ cœlitus ſuper ſe uenientẽ, et ſtatim malignæ diſceſſerunt cogitationes. Ipſe uero uſq; mane in oratione perſtitit. Et agnitis machinamentis diaboli, cœpit corpus ſuũ amplius affligere fame, & ſiti, & alia contritione. Totis nanq; noctibus ſtabat ſuper pedes ſuos, ſibimetipſi reducens in memoriam, quæ promiſerat Deo, & deſcribens in animo hinc iuſtorum ſplendorem, & inde malorum ghennam cõmemorans aſſidue, ne ocioſam, et uacuam ſuam inueniens hoſtis inimicus animã, cogitationes illi malas facile aſpergeret, et mentis munditiam pollueret.

Vndiq; igit̃ hoſtis deſtitutus, et omnino deſperans ſeipſum taliter poſſe ſtrenuum deijcere iuuenem, aliam uadit dirisſimus hoſtis inuenire ſeductionem. Et cũ ſemper malignus ſit ad nocendũ, et ad lædendũ callidus, nunc multo attentius ſatagebat, nihil omittens quatenus ad effectũ perduceret, quæ ſibi a Theoda iniuncta fuerant, et tale rurſus conficit ueniſicium. Nam ingreſſus eſt unã iuuencularum illarũ, quę cunctis erat formoſior, & regis erat filia, quę captiua de ſua alienata eſt patria, & regi Auenniro, quaſi quoddam munus eximium fuit oblata. Hanc eo q; eſſet pulcherrima, ad lapſum, et ſupplantationẽ filij pater tranſmiſerat, eamq; ſeductor (ut dictũ eſt) ingreſſus, ſermones ei ſuggerit, intellectum, atq; prudentiam ſonantes illius intẽtionis. Omnia.n. ad malitiã pertinentia machinamẽta, facile, et cito malignus inuenit. Deinde regis filio a dextri corruẽs, cõpasſionis charitatẽ erga puellam immittit ei, quaſi ſub obtentu intellectus, & ornamẽti mentis illius, q; eſſet ingenua, & de regali genere, patria etiã Syria; & gloria eſſet priuata. Cũ his, & cogitationes ſubmittit ei, ut liberaret eam ab idolis, & Chriſtianã faceret. Sed hæc oĩa fraudes erant

uerſuti draconis. Sic enim animũ ſuum diſponens regis filius, & nullã cogitationem ſordidã, uel amorem uitioſum cernens in ſeipſo erga puellam cõmotum, niſi tantũ compaſſionẽ, & miſericordiam, tam captiuitatis illius, ꝙ animæ perditionis, nequaꝗ hanc rem putabat eſſe tunc diabolicã ſeductionẽ. Nam diabolus cũ ſit author tenebrarũ, aliquando ſe in angelum lucis transformat. Vt ergo loqui cœpit puellæ regis filius, & diuinæ notitiæ ſibi uerba ꝓferre, dicens, o mulier cognoſce uiuentẽ in ſecula deũ, & noli hoc errore idolorũ corrumpi, ſed dominũ Ieſum Chriſtũ intellige authorem eſſe omniũ rerum, & beata eris, deſponſata immortali ſponſo: multaq́ alia dicẽte illo, mox ſpũs malignus ſuggerit mulieri, ut ſeductionis expandat retia, et ad peccati ſoueam trahat Deo dilectã animam illã, quemadmodũ primum hominẽ decepit per Euam, & a beata, & immortali uita, & a Deo ſeparans, a paradiſo etiã extorrem in huius uitæ exiliũ præcipitauit. Vt enim audiuit puella uerba illa omni ſapientia plena, ſtulta exiſtens non intellexit, ſed tales dedit reſponſiones, ceu lingua, & os diaboli facta, & ait: Si meæ ſalutis, domine mi, ſolicitudinẽ geris, & cupis Deo tuo me offerre, & humilem animã meam ſaluã facere, fac & ipſe unã petitionem meã, & omnibus ſtatim paternis dĳs abrenuncians, tuo adhærebo Deo, uſq; in finẽ uitæ meę ſeruitura ei, & mercedẽ recipies pro mea ſaluatione, & ad Deum conuerſione. Tunc eo interrogante, quæ eſt poſtulatio tua, o mulier? illa habitũ, & geſtum, & oculos, & totã ſemetipſam ad libidinẽ transformans, inquit: Coniungere mihi nuptiarũ copula, & ego præceptis tuis gaudens obediã. Cui ille: Inaniter, o mulier, talẽ mihi prætendis petitionẽ duram. Ego enim licet fortiter tuæ ſolicitudinẽ geram ſalutis, & de profundo perditionis deſiderem te extrahere: inquinare tamen corpus meũ per turpem cõmixtionem graue mihi eſt, & omnino impoſſibile. Illa aũt totam cõplanans illi uiam, & iniungens: Quare, inquit, talia faris tu omni replete ſapientia? Vt quid pollutam rem, & turpem, uocaſti cõmixtionem? Non. n. & ego expers ſum ſcientiæ Chriſtianorũ librorum, ſed multa uolumina legi in patria mea, multosq́ Chriſtianos mecũ colloquentes audiui. Nonne ſcriptũ eſt in quodã librorum ueſtrorũ, Honorabiles nuptię, & torus imaculatus? Et, melius eſt nubere, ꝙ uri? Et, quod Deus coniunxit, homo non ſeparet? An non omnes antiquos iuſtos patriarchas, ſed & prophetas, uxores habuiſſe docent ſcripturæ ueſtræ? Nonne Petrum illũ, quem principem Apoſtolorum dicis fuiſſe, coniugem ſcriptũ eſt habuiſſe? Quibus igiť authoritatibus fultus, nuptias pollutionẽ debes appellare? Valde mihi uideris a ueritate dogmatum ueſtrorũ errare. Cui ille reſpondit: Etiã mulier ſic ſe habent iſta, quẽadmodum dixiſti. Nam permittiť uolentibus uxores ducere, ſed non eis, qui ſemel ꝓmiſerũt Chriſto uirginitatẽ illibatã ſeruare. Ego enim ex quo lauacro purificatus ſum diuini baptiſmatis, a iuuẽtutis, & ignorãtiæ meæ delictis mundũ meipſum ſeruare Chriſto ſpopondi. Et qua ratione, quod Deo ꝓmiſi, uiolare potero? At illa rurſus ait: Sit & iſta tua uoluntas, quẽadmodũ propoſuiſti. Aliam uero minimã quandam, & fere nullã petitionem meam perfice, ſi uis ſaluã facere animã meam: Concumbe mecũ hac nocte tantũ, & tua perfrui me patere pulchritudine, nec non & ipſe meo ſatiare decore: & promitto tibi ꝙ ſummo diluculo Chriſtiana fiam, & omni abrenunciabo cultui deorũ. Et erit tibi non ſolũ indulgentia pro di-

48 *Huc huc o heretici oculos admouete, qui deo dicatas uirgines et ſanctimoniales fœminas que uirginitatem profeſſe ſunt, monachos item ſub nuptiarum pretextu ad inceſtum ſolicitatis. Videte huc friuolas rationes & ſophiſmata ueſtra confutata, & impiorũ dogmatum uos eſſe ſatores cognoſcite, que non niſi a diabolo ſunt, cuius eſtis miniſtri.*

ſpenſatione iſta, ſed inſuper munerũ retributio pro ſalute mea a Deo tuo. Nam gaudiũ fit in cœlo ſuper uno peccatore pœnitentiã agente. Si ergo fit gaudiũ in cœlo propter conuerſionẽ peccatoris, authori conuerſionis nonne merces magna debet? Etiam ita eſt, & penitus indubitabile. Nonne plurima & principes religionis ueſtræ apoſtoli ſecundũ diſpenſationẽ egerunt, prætereuntes nonnunq̃ minus, propter maius, mandatũ? Nonne Paulus dicit circuncidiſſe Thimotheum propter meliorem diſpenſationem? Et licet execrabilis ſit Chriſtianis circunciſio, tamen ille nõ reſpuit hanc facere. Et multa talia in ſcripturis tuis inuenies. Si ergo ſecundũ ueritatem ſaluare quæris animã meam, modicũ iſtud meum cõple deſiderium. Et ego quidẽ perfecta tibi copula nuptiarũ coniungi poſtulans, q̃m mihi minime deſiderabile eſt, ulterius te non cogã, quæ tibi placita ſunt, omnia tamen factura. Ergo & ipſe ne omnino me execreris, ſed acquieſcendo mihi ſemel in hoc, ſaluabis me a ſuperſtitioſo idolorũ cultu liberans, & tu deinceps, quæ tibi uiſa fuerint, facies omni tẽpore uitæ tuæ. Sic locuta eſt. Nã & habebat narratorẽ, cui & aures adhibebat ipſa occulte: & ſcripturarũ experiẽtiſſimus eſt, totius malitiæ author, & magiſter diabolus. Hæc igit̃ dicens, & blandiens, retiaq́;, & laqueos a dextris, & a ſiniſtris circumplicãs, fortitudinẽ animæ illius cõmouere cœpit, rigoremq́; deponere propoſiti illius, et deliberationẽ nutabundã efficere. Seminator aũt malitiæ, & iuſtorũ inimicus, uacillans illius cor conſiderans, gaudio magno repletus eſt, & qui ſecũ uenerant nequitię ſpiritus, mox aduocat, uociferans: Videtis q̃uo puella iſta concuſſit, quẽ nos non potuimus cõmouere? Venite ergo, fortiter irruamus in eum. Aliud enim tẽpus non inuenimus ita congruum ad cõplendam uoluntatẽ illius, qui miſit nos.

Hæc locutus uerſipellis, & omni dolo plenus, cũ ſuis canibus unanimiter aggrediũt̃ Chriſti militem, oẽsq́; illius animæ uirtutes conturbant, & dirum amorẽ puellæ ſuggerentes, ignẽ uehementiſſimũ concupiſcentiæ ſuccenderunt in eum. Cernens aũt ille ſeipſum fortiter inflãmatũ, et ad peccandũ captiuatũ, puellæ ſalutem, & ad Deum conuerſionẽ, quaſi hamo eſcã, propoſitæ actioni circũpoſitas, & occultantes ei nõ eſſe hoſtis ſubmiſſiones, id eſt, peccatũ, pro ſalute animæ ſemel mulieri miſceri, ingemiſcens defactionẽ animæ peſſundatæ, mox ſemetipſum ad orationẽ cõuertit, & flumina lachrymarũ ex oculis largiter profundẽs, clamabat ad Deum, qui ſaluos facit ſperantes in ſe: In te dñe ſperaui non confundar in æternũ. Neq̃ irrideant me inimici mei tua protectũ dextera, ſed adeſto mihi in hac hora, et ſcd'm uoluntatẽ tuã dirige uiã meã, ut glorificet̃ nomẽ tuũ ſctm̃, et gl'oſũ, et terribile in me famulo tuo, q es bñdict9 in ſc'la. Am̃.

Per plurimas uero horas cũ lachrymis orans, & multas genuflexiones faciens, collocauit ſeipſum in pauimento. Et ſoporatus paululũ, uidet ſemetipſum a quibuſdã terribilibus raptũ, & loca, quæ nunq̃ uiderat, pertranſeuntem, & ad quoddã perductũ maximũ pratũ, decoris floribus, & bene redolentibus exornatũ: ubi arbores quidẽ cernit omnigenas, & uarias fructibus extraneis quibuſdã, & mirabilibus oneratus: foliaq́; arborum dulcẽ ſonũ reddebãt, aura quadã grata agitata, & inſatiabilẽ, & gratiſſimũ odorẽ emittebant: ſedesq́; poſitæ erant de mundiſſimo auro, & lapidibus precioſis fabricatæ, nimiũ ſplendorẽ reddentes: & lecti lucidi precioſiſſimis ſtramentis, quæ decore ſuo oẽm narrationẽ ſuperant: aquę

49 *Orans cũ lachrymis per horas plurimas, & multas genuflexiones faciens.*

etiã præterfluunt lympidiſsimæ,ipſos lætificantes oculos.Per mirabilem uero iſtũ & maximũ campũ terribiles illi deducẽtes illũ, in ciuitatẽ introduxerunt,ineffabili fulgore ſplendentẽ. Et ex auro qdẽ obrizo muri erãt, & de lapidibus quos nullus aliquando uidit,propugnacula altisſima. O quis illius referre præualet ciuitatis decorẽ,& claritatẽ? Lux aũt deſuper infuſa radijs ſuis,oẽs plateas ipſius illuſtrat, & ætherei quidam exercitus ſplendidi in ea conuerſant̃,canticũ cantantes, quod auris mortalis nunquam audiuit.Et uocem audiuit dicentẽ:Hæc eſt requies iuſtorũ,iſta eſt lætitia eorũ, qui placuerunt dño. Inde deniq; educentes illũ reuerendisſimi uiri illi,repedabant. Qui iucunditate illa,et gaudio totus perfuſus,ait:Ne priuetis me,rogo,ineffabili gaudio iſto,ſed cõcedite me in uno præclaræ ciuitatis huius angulo conuerſari. Illi aũt dicebant:Imposſibile eſt te nunc hic eſſe,ſed labore multo,& ſudore uenies huc; ſi tamen tibimetipſi uim inferre potueris.His dictis, & maximũ illum campũ rurſum tranſeuntes, ad loca deduxerũt tenebroſa,& omni fœditate,& triſtitia,& tribulatione,& turbine plena,ubi fornax æſtuabat igne ſuccenſa,& uermiũ genus, atq; ſerpentiũ ibi erat inter flãmas uiuens,& animas crucians. Et uox audita eſt,dicens:Iſte locus eſt peccatorũ.Iſta ſunt tormenta eorũ,qui prauis actibus, & turpibus ſemetipſos polluũt. Poſtea eduxerunt eum inde hi,qui eum introduxerunt:ſtatimq; in ſemetipſum reuerſus,tremebundus erat totus,fluminaq; lachrymarũ decurrebant ex oculis eius. Omnis aũt pulchritudo illius impudicæ puellæ, & cæterarũ fœtidior ſtercore, atq; putredine ei uidebat̃. Voluens aũt in animo eorũ,quæ uiderat,memoriã, deſiderio bonorũ, & timore malorum, ſuper lectũ infirmus decubuit,nequaquam ſurgere ualeus.Nunciat̃ ergo regi ægritudo filij. Qui poſtquam uenit, interrogat quidẽ,quod acciderat.Ille aũt refert ei per ordinẽ,quę uiderat, & ait:Vt quid laqueum pedibus meis pręparaſti, & deijcere animã meã uoluiſti? Niſi enim adiuuiſſet me dñs, paulo minus in inferno habitaſſet anima mea. Sed quam bonus Iſrael Deus rectis corde, qui & meã eripuit humilitatẽ de medio catulorũ leonum,& dormiui cõturbatus. Sed uiſitauit me ex alto Deus ſalutaris meus,& oſtendit mihi qualibus priuauerunt ſe bonis, qui eum prouocant ad iracundiã, qualiumq; tormentorũ pœnas ſuſtinebunt.Et nunc,o pater, qm̃ aures tuas obturaſti, ne audires uocem meam bona tibi ſuggerentẽ, ſaltẽ me ne prohibeas uiam rectã incedere. Hoc.n.deſidero, hoc ambio,id eſt,ab oĩbus terrenis liberari, & ad loca pergere,ubi Barlaam Chriſti famulus habitat, & cũ eo reſiduum præſentis uitæ meæ expendere. Si autem ut retinere me uolueris, uidebis me repente triſtitia & anguſtia mori, & neque tu pater de reliquo uocaberis, neque filium me ulterius habebis.

Iterũ ergo defectus appræhendit regẽ, & rurſus tædet eum uitæ ſuæ & male cõuerſus ad ſemetipſum,i ſuuũ abijt palatiũ.A Theoda uero qui miſſi fuerant nequitiæ ſpiritus aduerſus ſanctũ puerũ, redeuntes ad eum confuſi deiectionẽ confitent̃; & licet ſint mendacisſimi, tamẽ caſum ſuæ deiectionis aperte retulerunt. Ille aũt ſic ait:Vos infirmi, & miſeri, quomodo ab uno puero eſtis ſuperati? Tunc maligni ſpiritus diuina uirtute compulſi,in lucẽ(licet inuiti)ueritatẽ protulerunt,dicẽtes: Non ualuimus ſuſtinere,nec omnino reſpicere Chriſti uirtutẽ,& uexillum paſsionis eius, quod crucẽ uocant.Illo.n.ſigno rediuimus eneruati, fugientesq; exuſti o-

50

Signũ crucis Chriſti fugat dæmones.

mnis aeris principes, & rectores tenebrarũ. Nã priuſq; perfecte eo ſignaretur iuuenis iſte, ſuper eũ irruentes fortiter, conturbauimus eũ. Vt autem Chriſtũ inuocauit in auxiliũ, & ſigno crucis armauit ſemetipſum, nos perſecutus eſt cũ ira, & præſidium ſibimet tutiſsimũ poſuit. Meditãtes ergo inuenimus inſtrumentũ, per quod et protoplaſto locutus eſt aliqñ princeps noſter, & eũ ſuperauit. Sed nunc pro nihilo reputati ſumus a puero iſto, & irrita facta eſt ſpes, quam habuimus de illo. Nam inuocatus Chriſtus in auxiliũ, ignis ſupernæ iræ nos inflãmauit, & in fugam conuertit, ut amodo non audeamus appropinquare ei. Sic ergo maligni ſpiritus aperte nota fecere Theodæ, quæ facta fuerant.

Rex autem undiq; deſtitutus, Theodam iterũ aduocat; cui et dixit: Omnia quæ nos docuiſti, o ſapientiſsime cõplentes, nullam utilitatẽ conſecuti ſumus. Nunc aũt ſi quæ alia ars tibi reſidua eſt, & illius experientiã capiemus: forte inueniemus aliquã mali ſolutionem. Petente uero Theoda ad colloquiũ uenire filij, mane rex ſecũ aſſumens eũ, ad uiſitandũ pergit filiũ. Et ſedens rex loq cœpit, exprobrans, & repræhendens de inobedientia ſua, & pertinaci uoluntate. Illo uero denuo confirmante, & nihil pręponendũ eſſe Chriſti charitati clamante, procedens in mediũ Theodas, ait: Quid cognouiſti, o Ioſaphat, in ĩmortalibus dijs noſtris, quod ab eorũ cultu diſceſsiſti, & patrẽ tuum regẽ ita ad iracundiam prouocaſti; odibilis factus omni populo? Nonne ab ipſis tibi præſtita eſt uitę? Nõne & ipſi exhibuerunt te patri, oratione eius exaudita, & de ſterilitatis eum uinculo liberauerunt? Plura autẽ uaniloquia, & inutiles nugacitates in malis inueteratus proponens, & ſyllogiſmos conſuens, de prędicatione euangelij uolẽs quidẽ iſtum deridere, idolorũ uero dogmata defendere, modicum ſuſtinens ſuperni regis filius, & urbis illius ciuis, quam fixit dñs, & non homo, ait ad Theodã: Audi erroris profunditas, & palpabiliũ tenebrarum fœtor, Babylonium ſemen, et Chaldemicæ turris conſtruentium proles, propter quam mundus cõfuſus eſt, uaniloque, ac miſerrime ſenex, cuius & igne, et fulgure concremata Pentapolis, leuiora ſceleribus operata eſt. Cur deridere conaris ſalutis prędicationẽ, per quam errabundi uiã inuenerunt, per quam perditi & male captiuati, reuocati ſunt? Quid melius eſt, dic mihi, Deo ſeruire omnipotenti, cũ filio ſuo unigenito, & ſpiritu ſancto, Deo increato, et ĩmortali, principio & fonti bonorũ, cuius imperium inęſtimabile, et gloria incõpręhenſibilis, cui adſtant milia miliũ, & decies centena milia angelorum, et cœleſtiũ ordinum, & pleni ſunt cœli, et terra gloria eius, per quẽ omnia de nihilo facta ſunt, per quem omnia continenſ, et gubernantur, et prouidentia illius regunſ: an dæmonib⁹ perditis, et inanimatis idolis, quorũ gloria, et laus adulterium eſt, et puerorũ corruptio, & cætera impietatis opera, quæ de ueſtris dijs ſcripta ſunt in inſtitutionibus ſuperſtitionis ueſtrę? Non erubeſcitis miſeri, et ignis inextinguibilis cibus? Similitudo generis Chaldaici, non confundimini mortuas ſtatuas adorantes, manus humanæ opera? Lapidem. n. dolantes, uel lignum cędentes, deum appellatis. Deinde meliorẽ de armẽtis taurum tollentes, uel aliud, quod occurrerit decentiſsimum de animalibus, mortuo delubro ſacrificatis. Stulte, precioſius eſt tuo idolo animal, quod offertur ei. Nã idolum homo fecit, animal Deus creauit. Et ideo longe te rationali intellectualius eſt irrationabile animal. Nam illud cognoſcit nutrientem ſe, tu uero Deum ignoras, per quẽ de nihilo factus es, per quẽ uiuis; et con-

ſeruaris. Et appellas Deũ, quem pauloante uidiſti ferro cœſum, et igne cõflatum, et malleis pr oductũ? Quem argento, et auro circũtexiſti, et de terra eleuans in alto collocaſti. Deinde corruens in terram, miſerũ lapidem miſerior illo ador as, et non Deũ, ſed opera manuũ tuarum mortua, et inanimata imo neq; mo rtuum utique eſt iuſtũ uocari idolũ. Qũo enim mortuũ eſt, quod nunq̃ uixit? Sed quo ddam nouũ oporteret inueniri ſibi nomen, tamen fatuitate dignũ: Nam lapideus puluis efficit; ligneus corrũpitur; æneus fuſcat; aureus, & argen teus conflat. Nec hoc ſolũ, ſed etiam diſtrahunt dñ tui, alñ modico, alñ precio multo: non enim diuinitas ineſt eis. Deus enim quis emit? Deũ quis uendit? Quomodo deus uocat, qui non mouet? An nõ cernis, qm̃ qdẽ ſtans, nũq̃ ſedet: ſedẽs uero, nũq̃ ſurgit. Erubeſce ſtulte, et manũ pone ſup os tuũ fatue, talia laudãs. Nã a ueritate alienat⁹ es, mẽdacibusq; figuris ſeduct⁹, ſtatuas fingẽs, et opib⁹ manuũ tuarũ dei nomẽ iponẽs. Euigila ifeliciſsime, et itellige q; antiqor es tu deo a te facto. Iſta plurimæ ſunt inſaniæ. Confidis n. temetipſum, cũ ſis homo, deum poſſe facere. Et quomodo poteſt hoc fieri? Itaq; non deũ facis, ſed effigiẽ hominis, uel alicuius animalis, linguã non habentẽ, neq; guttur, neq; cerebrũ, neq; aliquid interius. Itaq; neq; hoĩs ſimilitudo, neq; animalis, ſed omnino quiddam inutile, & uanitate plenũ. Cur ergo inſenſibilib⁹ adularis? Cur immotis, & inutilibus aſsides? Niſi enim ars fuiſſet cæſoris lapidum, uel architecti, aut ferrarñ, deũ utiq; non habuiſſes. Niſi cuſtodes aſſiderẽt, utiq; deũ tu perderes. Quem enim ſæpius urbs populoſa inſipienter precatur ut deũ, ut ab eo cuſtodiat, huic cuſtodes pauci aſsident, ne a furib⁹ rapiat. Et ſi quidem aureus, uel argenteus fuerit, ſolerter cuſtodiet. Si uero lapideus, aut luteus, uel alterius cuiuslibet uilioris materiæ, ſemetipſum cuſtodiet. Forſitan robuſtior eſt luteus apud uos aureo. Non eſt igit congruum, uos inſipientes, & cæcos, & ſine intellectu, iuſtos ſubſannare, ſed potius uoſmetipſos deflere. Amentiæ quippe, non pietatis, ſunt opera ueſtra. Nam ſtudioſus bellorum militaris aſpectus, ſimile idolum erigens, uocauit Martẽ. Alius autem mulierum concupiſcentia ſuccenſus, uitiũ ſuũ deũ fecit, quẽ uocauit uenerẽ. Iſte autem propter ſuam uinolentiam finxit idolum, quod uocauit Bacchũ. Similiter uero & aliorũ malorũ concupiſcentes, ſuorum uitiorũ ſtatuerunt idola. Nam paſsiones ſuas deũ uocauerunt. Et ideo in delubris ſuis impudicæ fiunt ab eis ſaltationes, & luxurioſa cantica reſonant, & furioſi in impetu fiunt. Quis aũt horum per ordinẽ abominabilem edicet actionẽ? Quis ſuſtinebit, illorũ turpitudines referendo, os ſuum inquinari? Sed omnib⁹ manifeſta ſunt, & ſi nos taceamus. Iſti tui cultus ſunt, ô Theoda, ſtatuis inſenſibilior. Hæc me ſuades adorare? hæc colere? Tuæ ueracit er eſt malitiæ, & ſtultę uoluntatis tale conſilium. Sed ſimiles illis fiant tu, & omnes, qui cõfiditis in eis. Ego uero Deo meo ſeruiam, & ſacrificabo totum meipſum Deo creatori, & prouiſori uniuerſorũ, per dominum noſtrum Ieſum Chriſtum ſpem noſtrã, per quẽ acceſſum habemus ad patrẽ luminũ in ſpiritu ſancto, per quẽ redempti ſumus de amara ſeruitute in ſanguine eius. Niſi enim humiliaſſet ſemetipſum uſq; ad formam ſerui, nunq̃ nos filiorum adoptione digni eſſem⁹. Humiliatus eſt ergo propter nos, nõ rapinam arbitratus eſt eſſe ſe æqualem Deo. Nã quod erat permanſit: & quod non erat, aſſumpſit. Locutus eſt hoĩbus, aſcendit in crucẽ carne ſua, poſitus eſt in ſepulchro trib⁹ diebus, deſcendit

in infernum, eduxit eos, quos uinctos tenebat ſæuus mundi rector uenundatos ſub peccato, reſurrexit die tertia, aſcendit in cœlũ, inde uenturus iudicare uiuos, & mortuos. Quæ igit̃ ſibi ex his læſio facta eſt, quem ſubſannare uideris? An non cernis ſolẽ iſtũ, quos, et quantis tranſmittit radiũ ſuũ locis inhoneſtis, et ſordidis, et quanta corpora reſpicit fœtida, atq; putentia? Nunquid aliqua ſibi ex his prouenit macula? Nonne potius ſordida, & fœtentia, atq; ſaniem decurrentẽ deſiccat, aſtringit, tenebroſa uero illuminat, & ille illæſus omnino, & intactus ab omni macula ꝑmanet? Quid uero ignis? Nonne frigidũ ferrum, & nigrum ſuſcipiens in ſeipſo, flammigerum totum, atq; ignitũ efficit? Nunquid recipit ferri proprietates? Nunquid cæſo ferro malleis, & concuſſo, patitur aliquid ignis, aut læſionem ullo modo ſuſtinet? Si ergo creaturas iſtas corruptibiles nihil ex ſocietate uiliorum pati conſtat, qua ratione, o ſtulte, & lapidei cordis, repræhendere præſumis, dicẽs, quia filius, & uerbũ Dei, nullo modo diſcedens a paterna gloria, ſed Deus exiſtens, pro ſalute hominum ſuſcepit corpus humanũ, ut homines participes diuinæ, & intelligibilis naturæ faceret, & de inferno educeret ſubſtantiã noſtrã, & cœleſti gloria donaret; ut principẽ tenebrarum ſeculi huius aſſumptione carnis illiciens ſubijceret, & genus noſtrũ ab illius tyrannide liberaret? Vnde impaſsibilis ſuſtinet paſsionẽ crucis, duas naturas manifeſtans ſuas. Nam ut homo crucifigit̃, ſed ſicut deus ſolem obſcurat, commouet terram, & multa, qui dormierant, ſuſcitauit corpora ſanctorũ de monumẽtis. Rurſus ut homo moritur, ſed ſicut Deus reſurgit, ſpolians infernũ. Ideo clamat propheta: Infernus lætatus eſt, obuiã tibi deorſum. Nã exultabat, hominẽ putans ſe ſuſcipere infirmũ. Sed in Deũ incidit, & inanis ſubito effectus eſt, & captiuus. Surgit ergo ſicut Deus, & rediјt in cœlũ, unde nunq; diſceſsit, & naturã noſtram, pri9 deſpicabilẽ, & omnibus inferiorẽ, ingratam, & inhonoratã, omnibus ſuperiorem effecit, & in throno gloriæ collocauit. Igit̃ quæ ipſi de uerbo hoc facta eſt læſio, quod blaſphemare non deſinis? Quid.n. pulchrius, q̃ ista confiteri, & talẽ colere Deum bonũ, ac benignũ, q mandat iuſtitiam, conſtantiam imperat, munditiã iubet, miſericordiam docet, fidẽ exhibet, pacẽ prędicat, ipſa ueritas nominat̃, & eſt ipſa Charitas, ipſa bonitas? Hunc melius eſt colere, q̃ deos tuos nefarios, & uitioſos, turpes pariter actib9, & nominibus. Væ nobis, q eſtis lapidibus duriores, & irrationabilibus irrationabiliores, filij perditionis, tenebrarũ hæredes. Beatus uero ego, & omnes Chriſtiani, Deũ habentes bonũ & benignum. Nã q ei ſeruiunt, & ſi modico tpe in hoc ſeculo mala ſuſtinẽt, ſed ĩmortalem retributionis fructum uindemiabunt in regno perenni, & diuinam beatitudinem.

Dixit aũt ad eum Theodas: Ecce manifeſtũ eſt, q; noſtram ſectã multi, & magni ſapientes, & narratores tã uirtute, q̃ ſcientia mirabiles, tradiderunt, & omnes reges terræ, & potentes, ceu bonã, & nihil falſitatis habentem ſuſceperunt: Galilæorũ uero, ruſtici quidã pauperes, & uiles homines prædicauerunt, & ipſi pauci numero, nec duodenariũ ſupergredientes. Qũo ergo paucorum, & ignobiliũ, atq; ruſticorum prædicatio præponenda eſt multorũ & magnorum, ſapientia tanta ſplendentiũ, traditioni? Quæ eſt aũt aſſertio, hos uera dicere, & illos mẽtiri? Rurſus ergo regis filius reſpondit: Forſitan, Theoda, aſinus es, lyrã rationis audiens, & ſine intellectu permanens; uel potius aſpis obturans aures, ne audias uocẽ in-

cantantiũ. Bene igiť propheta ait de te: Si mutauerit æthiops pellem ſuã,
& pardus uarietatem ſuã, & tu poteris benefacere, cũ didiceris mala. Stul
te, & ecce quomodo non reducis te in ſenſum ueritatis? Hoc.n. ipſum, ꝗ
a multis quidem ſapientia admirandis ueſtri cultus laudati ſunt, & a mul
tis regibus defenſi; prædicatio uero euangelíj a paucis, & ignomilibus ui-
ris prædicata eſt, oſtendit diuini cultus noſtri uirtutem, & ueſtrorum
malignorum dogmatum infirmitatem, & exterminium. nam ueſtra ſli-
cet aduocatos habuerint ſapientes, & defenſores fortiſsimos, tamen
extinguntur, & debilitantur: noſtra uero nullo humano ſulta auxilio, lu-
cent ſplendidiora ſole, & mundi obtinent plenitudinem. Si enim a rhe-
toribus, & philoſophis expoſita fides noſtra fuiſſet, regeſque, & poten-
tes habuiſſet cooperatores, merito dicere poſſes humana uirtute totũ fie-
ri. Nunc autem cernens a piſcatorib⁹ quidẽ uilibus ſanctũ compoſitũ euã
gelium, ab omnib⁹ uero tyrannis perſecutũ, & poſtea orbẽ impleſſe uni-
uerſum: nam in oẽm terram exiuit ſonus eorũ, & in fines orbis terræ uer-
ba eorum: quid dicere potes aliud, ꝙ diuinã quandam eſſe, & inexpugna
bilem uirtutẽ, pro ſalute hominũ ſemetipſam aſtruentẽ? Quam ergo aſſer
tionẽ requiris inſenſate, mentiri quidẽ tuos, uera aũt dicere noſtros, his ꝙ
dicta ſunt, potiorẽ? Si enim non deliramenta eſſent, & mendacia omnia
tua, nunꝙ tantam obtinentia ab omnibus fortitudinẽ, & defenſionẽ, ſic
eſſent imminuta, & infirmata. Vidi enim (inquit) impiũ ſuperexaltatũ, &
eleuatũ, ſicut cedros Libani, & tranſiui, & ecce non erat: quæſiui eũ, & nõ
eſt iuentus locus eius. De uobis iſta dixit propheta propugnatorib⁹ ido-
lolatriæ. Modicũ enim quantulumcũꝙ, & non inueniẽ locus ueſter, ſed
ſicut deficit fumus deficiens, et quẽadmodum liqueſcit cera a facie ignis,
ſic peribitis. De euangelica uero, & diuina notitia inquit dominus: Cœ-
lũ, & terra tranſibunt, uerba aũt mea non tranſibunt. Et iterũ pſalmogra-
phus ait: Initio tu domine terrã fundaſti, & opera manuum tuarum ſunt
cœli: Ipſi peribũt, tu aũt permanes, & omnes ſicut ueſtimentũ ueteraſcẽt:
Et ſicut opertoriũ mutabis eos, & mutabunť: tu aũt idem ipſe es, & anni
tui non deficient. Et ꝗdem diuini præcones aduentus Chriſti, ſapienteſꝗ
orbis prędicatores, oẽs traxerunt de profundo erroris, quos nũc infœlix,
& uere ſeruus peccati, deſpicis. Nã ipſi reſplenduerũt ſignis, & prodigíjs,
& uaríjs uirtutibus, uelut ſol in mundo, cæcis lumen donantes, ſurdis aũt
auditum, & claudis greſſum, mortuis uitã exhibentes. nam umbræ illorũ
ſolę, omnes languores hominũ curabãt. Dęmones, quos uos timetis qua-
ſi deos, non ſolũ ab hominum pellebant corporibus, ſed ẽt ab ipſo extir-
pauerunt mundo crucis ſigno, per quod omnẽ perdiderunt machinam, &
omnia ueneficia, inefficatia eſſe fecerunt. Et illi quidẽ humanam ita ſanan
tes infirmitatẽ Chriſti uirtute, & creaturã totam renouãtes, ceu ueritatis
pręcones, merito admirabiles uidebanť omnibus recta ſapiẽtibus. Quid
ergo potes dicere de ſapientibus tuis, & rhetoribus, quorũ ſtultam fecit
Deus ſapientiam? Fautores diaboli ꝗd memoria dignum reliquerunt ſe-
culo? Quid potes dicere de ipſis, niſi irrationabilitatem, & turpitudinem,
& artẽ uanam, ornatu uerborũ cœnum contegentem fœtentiſsimæ ſectæ
ueſtrę? Sed et ipſorũ poetarũ, quicunꝙ uiſi ſunt aliquo modo a multa re-
ſipuiſſe inſania, quod uerius eſt dixerunt, ꝙ hi ꝗ dicuntur díj, homines fue-
runt, & eo ꝙ ꝗdam illorũ ædificauerunt ciuitates, & regiones gubernaue

runt,

runt,uel quodlibet aliud egregiũ facinus ſecũdm ſeculum fecerũt,errantes homines,deos eos uocauerunt. Nã in initio Seruch ille dicit idola reperiſſe. In antiquis nempe temporibus qſquis uel fortitudinis,uel amicitiæ ſuæ, uel alicuius alterius induſtriæ opus memoria dignum oſtendiſſet, ſtatuis fert, & imaginibus fuiſſe honoratus. Poſtea uero homines prædeceſſorũ ſuorum ignorantes intentionẽ,q͂ propter memoriam ſolam eis,q aliquid fecerunt laudabile,ſtatuas, & imagines erexerunt, paulatim errantes,diabolica ſeducti uerſutia,quaſi ĩmortales, & incorruptibiles homines adorauerunt,& ſacrificia eis,& libamina obtulerunt, certumq́ dæmonibus in idolis habitantibus ad ſe honorẽ,& ſacrificia trahentibus. Nam illi eis, q non probauerunt Deũ habere in notitiã,perſuaſerunt deos ſe credi duabus ex cauſis,ut illi qdem in appellatione iſta gloriarent. Delectantur.n. nimirũ ſuperbia,& arrogantia pleni,quaſi dĳ honorari, & ut eos, quos ſeduxerunt,in præparatũ ſibi pertrahant ignẽ. Vnde omnem illos docuerunt impietatẽ,ac turpitudinem,ut ſuæ ſubderent ditioni. Ad hanc igitur eminentiam malorũ peruenientes homines,obtenebrati mẽte,unuſquiſq; ſui uitĳ,& propriȩ concupiſcentiæ erexit ſtatuam,& deũ nominauit,abominabiles errore,abominabiliores impietate eorũ, quos adorauerunt effecti,donec ueniens dñs per uiſcera miſericordiæ ſuæ liberauit nos, q credidimus in eũ,de maligno hoſte,& perdito errore,& docuit uerã Dei notitiam. Non eſt.n.ſalus niſi in ipſo,& non eſt alius deus neq; in cœlo, neque in terra,niſi ipſe ſolus omniũ factor,omnia portãs uerbo uirtutis. Verbo.n.Dei cœli firmati ſunt,& ſpiritu oris ei⁹ omnis uirtus eorũ. Et omnia per ipſum facta ſunt,& ſine ipſo factum eſt nihil.

Theodas aũt his auditis ſermonibus, qa ſermo plenus erat diuinæ ſapientiæ,quaſi tonitrui fragore conſternatus, ſine uoce obſtupuit. Sero autem & uix ſuã ſenſit miſeriã. Tetigit aũt obtenebratos cordis illius oculos ſermo ſalutaris. Multũ igit de prioribus actibus ſuis pniam gerens,& idolorũ errorẽ condemnans,ad lumen ueritatis cucurrit. Et ex illo tẽpore ita a maligna conuerſatione diſceſsit, & tm̃ ſeipſum execrandis uitĳs,& magicis artibus hoſtẽ exhibuit, quantũ ante hoc tp̃s erga illas amicitiam habuit. Tunc.n.in medio conſilĳ ſtans,rege præſidente,magna uoce clamauit: Vere,rex, ſpũs Dei habitat in filio tuo. Veraciter uicti ſumus,& nullam ultra reſponſionem habemus, nec reſiſtere his, quæ ab eo dicta ſunt præualemus. Vere magnus eſt Deus Chriſtianorũ, magna fides eorũ,magna myſteria. Conuerſus ergo ad filium regis,ait: Dic mihi, illuminata anima,ſuſcipiet me Chriſtus,ſi diſcedens a malis actib⁹ meis,conuertero me ad ipſum? Etiam,inqt ueritatis præco,ẽt ſuſcipiet te,& omnes, q conuertuntur ad ipſum. Suſcipiet aũt non qualitercunq;, ſed ſicut pater filio,qui de longinqua reuerſus eſt regione,id eſt,de uia iniqtatũ conuerſus eſt,obuiam exiuit, & hunc appræhendens oſculatus eſt, & peccati confuſione ſublata,mox eũ ueſte induit ſalutari, & ſtola ſplendidiſsima circundedit, myſticamq́ ſupernis uirtutibus lætitiã & ſolennitatẽ pro conuerſione ꝑditæ ouis exhibuit. Nam ipſe dñs ait; gaudiũ fieri in cœlo ſuper uno peccatore pniam agente. Et iterũ dicit: Non ueni uocare iuſtos, ſed peccatores in pœnitentiam. Deinde & per prophetam: Viuo ego,dicit dñs, nolo mortẽ impĳ,ſed ut conuertat̃ de uia ſua mala,& uiuat. Conuerſione conuertimini de uia ueſtra mala, & quare moriemini domus Iſrael? Iniquitas

enim iniqui non nocebit ei. In quacunqꝫ die conuerſus fuerit ab impietate
ſua peccator, & fecerit iuſtitiā, & in præceptis uitæ ambulauerit, uita ui-
uet, & non morieť. Omnia peccata illius, quę peccauit, non recordabun-
tur. Quia iudicia iuſticię fecit, in ipſis uiuet. Et rurſus per aliū prophetā cla
mat: Lauamini, mundi eſtote, auferte malū cogitationū ueſtrarum ab o-
culis meis, quieſcite agere peruerſe, diſcite benefacere. Et ſi fuerint pecca
ta ueſtra ſicut phæniciū, ut nix dealbabunť: & ſi fuerint rubra quaſi uermi
culus, uelut lana alba erunt. Talibus ergo propoſitis a Deo promiſsioni-
bus his, q ad eum conuertunť, noli hæſitare, o homo, neqꝫ ambigas, ſed ue
ni ad xp̄m benignum Deū noſtrum, & illuminare, & facies tua non con-
fundeť. Mox.n. ut deſcenderis in piſcinam diuini baptiſmatis, omnis con-
fuſio ueteris hominis, & tota ſarcina multorū peccatoꝝ ſepelietur in a-
qua, & in nihilū defluent. Iuuenis uero tu inde, & ab omni ſorde mundus
exibis, nullā maculam, uel rugā peccati deferens tecū. Et de reliquo in te
erit, ut conſerues tibimetipſi adeptam emundationē per uiſcera miſericor
dię Dei noſtri. Teodas igiť his inſtructus ſermonibus, exijt continuo, et
execrabile illud antrū repetens, & ſuæ magicæ artis libros aſſumēs, uelut
totius authores malitiæ, & myſteriorum dæmonicorum theſauros, igne
cōbuſsit. Deinde uero ſpeluncam adijt ſacratiſsimi illius uiri, ad quē Na-
chor uenit, & de ſe narrat omnia, puluerē ſuper caput ſuū aſpergens, gra-
ues gemitus emittens, & abluens ſemetipſum lachrymis, per ordinem ēt
ſeni execrandas ſuas referens actiones. Ille uero cū ad ſaluandas animas,
& de fraudulenti draconis faucibus rapiendas artificioſus eſſet, incantat
illū uerbis ſalutaribus, peccatorū remiſsionem promittit, propiciū ſpon-
51 det fore iudicē. Deinde catechizās eū, ieiunare multis diebus pro his, quæ
deliquerat, mandauit, lachrymiſqꝫ, & gemitibus Deum pro illo exorās.

Ecce ieiunium indictum pro peccatorum commiſſorum ſatisfactione cōtra nouos hæreticos.

His itaqꝫ peractis, rex undiqꝫ deſtitutus, uehementer triſtis erat, et plu
rimā commotionē in animo ferebat. Conuocans autem rurſus quotquot
de conſilio habebat, diligenter perquirebat ab eis, quid de reliquo ſuo fa-
ceret filio. Multa aūt conſilia multis ſupponentib9. Arachis ille ſuperius
memoratus, illuſtrior ducatu, & primus conſilij exiſtens, ait regi: Quid o-
portebat, rex, filio tuo facere, & non fecim9, ſuadēdo ei noſtra ſeq dogma
ta, & noſtris ſeruire dijs? Sed ut uideo, ad impoſsibile nitimur. Nam ex na
tura ineſt ei, uel forte ex fato, contentio iſta, atqꝫ duritia. Igitur ſi tormen-
tis eū tradere uolueris & cruciatib9, tu hoſtis eris naturæ, & pater non uo
caberis, & illū amittes pro Chriſto mori cupientē. Reſtat igiť iſtud ad fa
ciendū, id eſt ut diuidas ei regnū, & in parte, quæ contigerit ei, regnare p-
mitte. Et ſi quidē rerū negocia, & cura ſecularū traxerint eū ad noſtrū la
borē ſequendū, & uitā, ex ſententia nobis res proueniet. Nam mores for-
titer in animo roborati facile deleri non poſſunť. Et ideo ſuaſione potius,
q̄ꝫ ui ſunt tranſmutandi. Si aūt in ſecta permanſerit Chriſtianorū, hoc ip-
ſum, non amiſiſſe te filium, erit tibi magnū defectionis ſolatiū. Hæc Ara-
chi dicente, omnes laudauerunt ſuſcipientes conſilium. Conſentit itaque
rex ſic iſta diſponi. Mane aūt facto, & accerſito filio, rex ait ei: Iſte mihi
ultimus iam ad te ſermo fili, cui niſi confeſtim obaudieris, & ſaltē in hoc
cor meū recreaueris, non ultra (bene ſcias) parcam tibi. Illo uero ſciſcitan-
te, quæ uirtus eſt uerbi: Qm̄ quidē, inquit, multū laborans inobedientē te
ad omnia reperi, ut acquieſceres ſermonib9 meis: ueni, iam regnū diuidēs,

in una parte te eſſe, & regnare te faciã, & erit tibi amodo licitum, quacunque deſideras pergere uiam. Cognoſcens autem illa diuina ueraciter anima, & iſtud ad lapſum ſuæ deliberationis proponere regẽ, tamen obedire conſenſit, ut ipſius manus euaderet, & deſideratam ſibi uiam ambularet. Suſcipiens aũt ait regi: Ego quidẽ deſiderabã diuinũ illũ quærere uirum, ꝗ oſtẽdit mihi uiam ſalutis, ut omnibꝰ abrenunciando terrenis, cum ipſo reſiduum uitæ meæ expenderẽ: Sed q̃m me, pater, non permittis, ut deſiderata peragam, in hoc obediam tibi. Nam in qbus non adiacet manifeſta perditio, & a Deo alienatio, bonũ patri obedire eſt. Rex igit̃ maximo repletꝰ gaudio, diuidit ſtatim in duas partes uniuerſam ſibi ſubiectã prouinciã, ordinat filiũ regẽ, ornat diademate, & omni hũc regali illuſtrans gloria, in deſignatũ ſibi dirigit regnũ, cũ ſplendido comitatu, & decenti obſequio. Principibꝰ aũt, & ducibus, magiſtratibuſq;, & ſatrapis præcepit, licere omni uolenti abire cum filio ſuo rege: & ciuitatẽ quandã magnam, et populoſam cõſtituit ei in caput regni, & oĩa tribuit, q̃ erãt cõgruẽtia regi.

Tunc iam Ioſaphat regni poteſtate percepta, cũ peruenit ad ciuitatẽ, in qua regnaturus erat, paſſionis quidẽ ſignum, id eſt, Chriſti crucẽ uenerandam in unaquaq; urbis turriũ poſuit: Templa uero idolorũ, & delubra in ſtatuis inſequens deſtruit, & uſq; ad fundamenta diruit, ipſaq; etiã fundamẽta effodit, nullas impietatis reliquias derelinquens. In medio aũt ciuitatis templũ magnũ, & ſpecioſum domino ædificat Chriſto, & præcepit multitudini, ut ibi frequenter conueniant ad exhibendũ Deo cultũ per ſanctę crucis adorationẽ. Tunc in mediũ ante oẽs ipſe pręcedit, & intentiſſime ſe tradens orationi. Omnes aũt, qui ſub ipſius erant poteſtate, admonet, obſecrat, oĩa facit impenſius, quatenus a ſuperſtitioſo dæmonum errore ſeparet eos, & Chriſto reconciliet. Deceptionẽ oſtendit idololatriæ, & prædicationẽ inſinuat euangelij; Dei uerbi deſcenſionẽ, docet, & miracula, pręđicat aduentũ eius, paſſionẽ notificat crucis, per quã ſaluati ſumus, reſurrectionis uirtutẽ, & ad cœlos aſcenſionẽ, metuendã cunctis denunciat diem terribilis illius aduentus, repoſitaq; fidelibus bona, & ſuſceptura peccatores ſupplicia. Hæc oĩa ſuauibus moribus, & mellifluis pertranſit ſermonibus. Non enim tantũ eminentia poteſtatis, & regali munificentia ambiebat uenerabilis eſſe, & metuendus, quantũ humilitate, & manſuetudine. Et eo amplius trahebat oẽs ad ſe ipſum, quo erat quidẽ operibus mirabilis, manſuetus, & modeſtus moribus. Vnde poteſtas, humilitate, & manſuetudine magnis adiunctis ſibi cooperatoribus, oẽs obedire ſuis facile perſuaſit ſermonibus. Itaq; ſic in breui tẽpore cunctus ſibi ſubiectus populus, ciues ſcilicet, & ruricolæ, diuinis illius edocti ſermonibus, ut abnegarent quidẽ multorum deorum errorem, & abrumperent̃ ab idolorũ ſacrificijs, et abominationibus, rectæq; iungerent̃ fidei, et eius certiſſimis doctrinis Chriſto reconciliarent̃. Omnes, qui in mõtibus, et ſpeluncis propter timorem patris illius incluſi fuerant, ſacerdotes ſcilicet, et monachi, et ep̃orum pauci, egreſſi de abditis ſuis, ad eum gaudentes ueniebant. Ipſe aũt eos, qui propter Chriſtũ in talibus deciderant malis, et tribulationibus, obuiam exeũdo honorifice ſuſcipiebat, et in ſuũ introducebat palatiũ, pedes lauans, capita abluẽs, et omnimodo eos procurans. Deinde nouiter a ſe ędificatã eccleſiam dedicat, et quendã epiſcopum, qui multa propter fidẽ Chriſti mala paſſus fuerat, et ſui epiſcopatus

52 *Templum magnũm & ſpecioſum Ioſaphat domino Chriſto ædificat, præcipit ut illuc omnes conueniant ad exhibendũ deo cultũ per ſanctæ crucis adorationem. Quid hic dicent hæreticis*

53 *Dedicat eccleſiam Ioſaphat a ſe ædificatã.*

Quod nota cõtra ſub uerſores noſtros qui Eccl ſiarum dedicationes derident, ipſi magis deri lendi, ſeu potius deflendi.

amiſerat ſedẽ, archiepiſcopũ in hac cõſtituit, uirũ ſanctũ, & eccleſiaſticis
inſtitutionibus eruditũ, zeloq́ꝫ diuino ferentẽ. Piſcinam aũt cõfeſtim prę-
parat, baptizari eos, qui ad Chriſtũ conuerſi fuerant, iubet. Et baptizan
tur principes prius, et quotquot in dignitate erant, deinde milites, et reli-
qua turba. Et baptizati nõ tantũ animarũ recipiebant ſanitatẽ, ſed etiam
quanticunqꝫ languoribus fuerant grauati corporalibus, et febribus uexa
ti, oĩa deponentes, anima purificati, corpore roborati a diuino fonte egre
diebantur, curatione adepta animarũ, ſimul et corporũ. Hinc et conflue-
bant ad regẽ Ioſaphat undiqꝫ multitudines, pietatẽ ab eo diſcere quæren
tes, et omnia quidẽ ſubuertebant templa idolorũ. Tollebanť uero omnes
54 diuitiæ, et repoſitæ in phanis pecunię. Sacra aũt Deo templa ędificabanť,
et diuitias illas eis, et precioſa ueſtimenta, et theſauros rex Ioſaphat repo
ſuit, de execrabili, et ſuperflua illa materia opus faciens bonũ, et utile. De
tẽplis uero illis, ac delubris, in q̃bus prius cõuerſabanť ſordidi dęmones,
pſecutione atrociſſima pellebanť, et miſeriã, quę eis ſuperuenerat, in mul-
torũ audientia uociferando flebant. Et liberata eſt tota regio illa a teterri-
ma ſeductione eorũ, luceq́ꝫ fulgebat immaculatæ fidei Chriſtianorũ.

Legant hæc hæretici qui templorum cultui tantopere aduerſantur, & reſipiſcant quandoque ab erroribus ſuis.

Igitur & rex bonũ omnibus ſe præbebat exemplũ, & multos ad ſimi-
lem inflãmabat intentionẽ, & accendebat. Qualibus enim poteſtas con-
formatur, talibus ſemper ſubiectus ſibi populus inhiant, & ambit illa, in
quibus principem gaudere ſentit. Hinc Deo cooperãte, pietas creſcebat
in eis, & confortabatur, qm̃ rex in mandatis Chriſti, & ipſius dilectione
perfectus erat, diſpenſatorq́ꝫ, & gubernator animarũ, ad portũ Dei eas
perducendo. Sciebat enim, ante oĩa hoc regis opus eſſe, ut homines do-
ceat deum timere, & iuſtitiã ſeruare: quod & faciebat, & ſemetipſum re-
gendo, & uoluptates corporis domando, ſubiectosq́ꝫ ſuos admonendo,
ſicut gubernator optimus ſolerter æquitatis tenens gubernacula. Hæc.n.
ueri regis diffinitio eſt, uoluptates regere, et tenere, quod ille faciebat. De
parentũ quippe nobilitate, & regali gloria, quæ inerat ei, nullo modo ex-
tollebať, ſciens ꝙ luteum habemus generis noſtri primũ parentem, & de
ipſius maſſa ſumus diuites, & pauperes. In ꝓfundo uero humilitatis men-
tem ſemper deprimebat, & futuræ beatitudinis memor, aduenã quidem
ſeipſum hic reputabat. Illa aũt agnoſcebat propria eſſe, quæ adepturus
foret, poſtq̃ꝫ de hac uita migraret. Quoniã uero bene iſta diſpoſuerat, &
oẽs qui ſub illius erant ditione, ab antiquo liberatos errore paternarũ tra
ditionũ, fecerat ſeruos illius, qui redemit nos de maligna ſeruitute precio-
ſo ſanguine ſuo, meditať ſecundũ opus, miſericordiæ uirtutẽ. Pudicitiam
nempe, & iuſtitiã iam prius adeptus fuerat, & diademate pudiciæ coro-
natus, & purpura iuſtitiæ coopertus. Perpendebat deniqꝫ terrenarũ diui-
tiarũ iſtabilitatẽ, fluminaliũ aquaꝝ imitari curſum. Quapp ibi ſtuduit eas
reponere, ubi neqꝫ ærugo, neqꝫ tinea demoliť, & ubi fures nõ effodiũt, nec
furanť. Et cœpit oẽs pecunias paupib⁹ diſtribuere, nullo mo do parcs eis.
Sciebat.n.ꝙ magnã poteſtatẽ aſſumẽs, datorẽ potentię ſcd'm uirtutẽ de-
bet imitari. In hoc autẽ maxime Deũ imitabať, q̃d nihil æſtimabat miſeri-
cordia precioſius. Sup aurũ ergo, & lapidẽ precioſum, miſericordiæ diui-
tias ſibimetipſi aggregabat. Et hic lætabať ſpe futurę quietis, & ibi iucun
dabatur experientia ſeparatæ beatitudinis. Hinc perſcrutabanť ab eo car
ceres, & qui in metallis erant concluſi, & qui a creditoribus erant ſuffo-
cati,

cati, & oĩbus omnia largiter miniſtrabat. Pater erat omniũ orphanorũ, & uiduarũ, & egenorum, pater amabilis, & benignus, ſibimetipſi putans beneficiũ impendere, cũ aliorum miſereref. Nã diues erat muneribus, et uere regalis animi. Omnibus dabat liberaliter indigentibus, multiplices ſperans pro his recõpenſationes in tẽpore operũ retributionis. Vbiq; aũt huiuſmodi illius fama in breui crebreſcente, uniuerſi ad eum, quaſi quodam odore unguenti tracti, per ſingulos dies confluebant, et per ora omnium uolitabat. Nam timor, & coactio minime trahebat populũ, ſed deſideriũ, & ad Chriſtũ ex corde uera dilectio; quę ex Deo, & eius pulcherrima conuerſatione, animis omniũ erat inſita. Tunc & illi, qui patri eius erant ſubditi, ei potius adhærebant; cunctumq; errorem abijcientes, ueritatem euangelizabant. Et domus quidem Ioſaphat creſcebat, & cõfortabatur: domus aũt Auennir minuebatur, & infirmabatur, quemadmodum de Dauid, & Saul Regnorũ narrat hiſtoria.

Iſta rex Auennir conſiderans, & uix atq; ſero in ſenſum rediens, ſuorũ recognouit falſorũ infirmitatem deorũ, & uanam ſeductionẽ: & iterum primos cõſilij conuocans, in lucẽ profert a ſe meditata. Omnibus aũt eadem confirmantibus (uiſitauerat enim eos oriens ex alto, ſalutaris exaudita oratione famuli ſui Ioſaphat) uiſum eſt regi, filio manifeſta facere. Scribit igiẽ ſequenti die epiſtolam Ioſaphat, continentem hunc modũ.

Rex Auennir dilectiſsimo filio Ioſaphat bene ualere. Cogitationes plurimæ, fili chariſsime, meam ſubintrantes animam, crudeliter conturbant. Nam noſtra omnia cernens deficientia, quemadmodũ fumus deficit, quę uero ſunt ſectæ Chriſtianorũ, ſuper ſolem reſplẽdentia, ſenſi uera eſſe, quę mihi ſemper a te dicebanẽ. Et quia tenebræ nos peccatorũ profundæ, & impietatis operuerunt, ut hinc neq; ad ueritatẽ reſpicere, nec uniuerſorum authorem ualeremus recognoſcere, ſed & lucem ſic ſplendidã per te nobis oſtenſam, oculos claudentes, uidere noluimus. Multa tibi quidẽ mala oſtẽdimus, infœliciterq; (heu) & Chriſtianorũ non paucos occidimus, qui cooperante ſibi inexpugnabili uirtute roborati, per mortẽ aduerſus noſtrã crudelitatem dimicauerunt. Nunc aũt craſſam illam nebulã de noſtris auferentẽ oculis, lucem quandã, licet modicam, ueritatis cernimus, & priorũ nobis pœnitentia ſubintrat malorũ. Sed & hanc lucem nubes alia malæ deſperationis interpellãs obtenebrare tentat, multitudinẽ opponens meorũ malorum, & q abominabilis ego ſum Chriſto, & non ſuſcipiendus, ſicut apoſtata, & hoſtis illius factus. Quid igiẽ ad iſta dulciſſime fili, dicas, ipſe mihi manifeſtũ citius facito, & qd oporteat me facere tuum patrem edoce, & ad notitiam rei, quæ expedit, me pertrahe.

Hanc epiſtolã Ioſaphat ſuſcipiens, & quæ in ea continebanẽ, legendo pertranſiens, & gaudio ſimul, & admiratione replebaẽ. Moxq; ingreſſus in ſuũ cubiculum, ante dominicã imaginem in faciẽ corruit, & lachrymis terram rigans, gratias egit dño, ſimul & confitens, & labia exultationis mouens, hymnũ dixit: Exaltabo te Deus meus rex, & benedicã nomini tuo in ſeculũ ſeculi. Magnus es dñe, & laudabilis nimis, & magnitudinis tuæ non eſt finis. Et quis loqueẽ potentias tuas, qui conuertiſti petram in ſtagna aquarũ, & rupem in fontes aquarũ? Ecce enim rupes iſta, & petra, duriſsimũ cor uidelicet patris mei, te uolente, quaſi cera effectum eſt molle. nam & poſsibile eſt tibi, de lapidibus iſtis ſuſcitare filios Abrahæ.

55 *Ante dominicã imaginem in faciem corruit, et lachrymis terram rigans, gratias egit domino.* Nota ergo quod procumbere *coram imagine Chriſti ad rogandũ eum, uel gratias illi agendas, opus bonum eſt & pium.*

Digitized by Google

Gratias ago tibi dñe, amator hominũ, Deus miſericordiæ, ꝙ libenter ſuſtinuiſti, & patiēter ſuſtines exceſſus noſtros, & hactenus nos impunitos dimiſiſti. Nos.n.eramus olim digni proījci a facie tua, & exēplũ fieri in populo tuo, ſicut Pentapolim habitantes facinoroſi fuerũt, quos igne, et ſulfure cōbuſiſti. Sed imenſa tua patientia miſericorditer effuſa eſt ſup nos. Gratias ago tibi humiles ego, & indignus, & ſi nō ſum ſufficiens ad glorificandā bonitatem tuā: deprecor inæſtimabiles tuas miſerationes dñe Ieſu Chriſte, fili, & ſermo inuiſibilis patris, qui oīa uerbo deducis, & uoluntate contines: qui poſitus ſuper lignũ, ligaſti fortem, & ſub illo ligatis æternā dediſti libertatē: ipſe nunc extende manũ tuam inuiſibilē, et omnium operatricē, & perfecte libera ſeruum patrē meũ de ſęua illa captiuitate diaboli, et oſtende ei efficaciſſime, quia tu es qui ſemper uiuis Deus uerus, & rex ſolus, æternus, et imortalis. Vide contritionē cordis mei propicio, et miſericordi oculo, et ſecundũ ueram propiciationē tuam adeſto mihi cognoſcenti, et confitenti te factorē, et prouiſorē totius creaturæ. Influe in me tuam ſalientē aquam, et detur mihi ſermo in adapertionē oris mei, et ſenſus bene fundatus in te ſummo angulari lapide, ut ualeam inutilis famulus tuus annunciare meo genitori, ſicut oportet, myſteriũ diſpenſationis tuæ, et ſeparare eum tua uirtute ab errore uano malignorũ dęmonum, et ad te adducere Deũ, et dñm, qui nō uis mortē nr̃am, ſed expectas conuerſionē, et pœnitentiā, qui es glorioſus in ſecula ſeculorũ. Amen.

Sic orauit, et certitudinē accipiens conſequendi a Deo, quod deſiderabat, et in miſericordia Dei confiſus, tollens ſe inde, cũ regali officio ad regnum patris ſui uenire feſtinauit. Vt aũt patri nunciatus eſt aduentus filij, egredit̃ cōfeſtim obuiam illi, circumplectit̃, oſculat̃, maximũ facit gaudium, et celebrē feſtiuitatē peragit in aduentu eius. Quid plura? Poſt hæc pariter conſident. Et quis dicet quæ diſſeruit patri filius, et cũ quanta philoſophia? Sed quæ alia, niſi quæ ſibi a ſancto ſpiritu fuerant adminiſtrata, per quē piſcati ſunt xp̃o totũ mundũ piſcatores, et illiterati ſapientibus ſapientiores oſtenſi ſunt? Huius gratia et ipſe locutus eſt patri, illuminans eum lumine ſcientiæ. Etenim prius multũ laborauit, ut traheret eum a ſuperſtitioſo errore, quid non dicens, quid non faciens, ut abduceret eum? Sed inaniter canticum pſallebat, quod in aure minime audientis dicebat. Quando aũt reſpexit dñs ad humilitatē ſerui ſui Ioſaphat, et deprecationem eius exaudiuit, clauſam ianuā cordis patris ſui mox arripuit, (uoluntatem enim, inquit, timētium ſe faciet, et deprecationem eorũ exaudiet) facile quæ dicebant̃ a filio, rex itellexit. Itaq; Ioſaphat Dei gratia opportuno tempore, quo inſurgere deberet aduerſus uictoriam malignorũ ſpirituum, q dominati prius fuerant animæ patris ſui, & de illorũ perfecte errore liberare eũ, ſalutare uero aperte notificare uerbũ, & in cœlis uiuenti Deo reconciliari. A principio.n.ſermonem repetens, annunciauit ei, quæ neſciebat magna, & mirabilia, & auribus cordis non audierat. Multa quidem de Deo locutus eſt, & fidei pietatē oſtendit, qa non eſt alius deus in cœlo ſurſum, neq; in terra deorſum, niſi unus Deus pater, & filius, & ſpũs ſanctus. Plurima illi ēt myſteria nota fecit theologiæ, & de uiſibili, atq; inuiſibili creatura, qũo ex nihilo omnia creauit, & ſecundũ imaginem, & ſimilitudinem ſuam formauit hominē, & hunc libero arbitrio donās, in paradiſo poſuit, & omniũ bonorum participari licentiā dedit, abſtinere ue-

ro ab uno ſolo pręcipiens,quod erat dinoſcens boni,& mali. Præuaricantem uero mandatũ de paradiſo expulit. Vnde de familiaritate, quam obtinebat apud Deũ,elapſum genus humanũ,in multos decidit errores,ſeruiens peccatis,& ſubditũ morti per tyrannidẽ diaboli, q ſubditos ſemel homines accipiens,ex toto obliuiſci facit Deũ,& dñm,et ſibi ſeruire perſuaſit idolorũ execrabilem cultũ. Miſericordia igit̃ ductus, q nos formauit Deus,ex uoluntate patris,& cooperatione ſpũs ſancti,complacuit de ſancta Maria uirgine apud nos naſci, & paſsibilis et mortuus eſt immortalis. Qui tertia die reſurgens nos liberauit a mortuis, prioriq́; honore,et ſublimi gloria dignos effecit. Nam ſubleuauit nos ſecũ in cœlum, aſcendens unde deſcenderat. Quem et iterũ uenturũ credimus,ut plaſma ſuum reſuſcitet,reddituruḿq; unicuiq; ſcd'm opera ſua,hoc eſt, electos cœlorũ regnũ ſuſcepturos, et ineffabilia, bona malos uero æterna habituros tormenta,id eſt ignẽ inextinguibilem,tenebras exteriores,immortalem uermem,et quantacunq; alia ſibi theſaurizauerũt ſupplicia, ſeruiendo peccatis. Hæc omnia uerbis plurimis,& abunde ſibi ineſſe ſpũs ſancti gratiam teſtificantibus,pertrãſiens, deinde & inueſtigabile benignitatis Dei enarrans pelagus,& qũo paratus eſt ſemper ad ſuſcipiendam pniam ad ſe cõuertentium: & q non eſt peccatum uincens eius pietatis uiſcera, ſi tantũ uoluerimus pœnitentiam agere. Et multis hoc exemplis,& ſcripturarum confirmans teſtimonijs,ſermoni impoſuit finem.

Compunctus itaq; rex in hac a Deo docta ſapientia, uoce magna, flagrantiſsimo animo ſaluatorẽ Chriſtũ confitet̃, ab omni dæmoniorũ errore diſcedens, ſignũq; uiuificæ crucis adorat ſub aſpectu omniũ, & in cunctorũ audientia Deum prædicat eſſe uerũ dominũ noſtrum Ieſum Chriſtum,prioremq; ſuam confitet̃ impietatẽ,& propriam aduerſus Chriſtianos crudelitatẽ, & homicida arguit: magnaq; portio ad pietatẽ efficit̃, ut in eo quod dictũ eſt a Paulo, opere completũ eſſe uideat̃: Vbi abundauit iniquitas,ibi abundauit & gratia. Multa igit̃ ſapientiſsimo Ioſaphat his, q conuenerant magiſtratibus,& ſatrapis,& omni populo de Deo,& de pietate eius fidei perorante, & quaſi ignita lingua nouũ canticũ cantante,cum ſpiritus ſancti gratia ſuperueniens, omnes excitat ad glorificationem Dei,quaſi ex una uoce turbis clamantib?: Magnus Deus Chriſtianorum: Non eſt alius Deus præter dñm noſtrũ Ieſum Chriſtũ cum patre,& ſpiritu ſancto glorificandũ. Zelo itaq; diuino ſuccenſus rex Auennir,inſurgit fortiter aduerſus idola,quæ erant in palatio ſuo ex auro,et argento facta,et in pauimentũ ea proiecit. Deinde perminute diuidens,egenis diſtribuens,proficuũ ſibi de inutilibus fecit. Poſtea et cũ filio idolorũ templa, et delubra oĩa inſtanter uſq; ad ipſa ſubruit fundamenta. Sacra aũt Deo oratoria,in loco ipſorũ ædificat. Nõ ſolũ aũt in ciuitate,ſed etiã in uniuerſa regione miro ſtudio eadẽ perficiũt. Maligni uero ſpũs,qui habitabant in delubris, eiulantes pellebant̃, et inexpugnabilẽ eſſe Dei noſtri uirtutẽ trementes confitebant̃. Omnis aũt in circuitu regio, et uicinarũ gentium multitudines,ad piam fidẽ Chriſti currebant. Tunc ſupra iam dicto epiſcopo ueniente, cathechizat̃ rex Auennir, et diuino perfruit̃ baptiſmate, in nomine patris,et filij,et ſpũs ſancti,et Ioſaphat eum de diuino fonte ſuſcepit,et carnali genitori ſpũalis regenerationis author effectus eſt. Nã cœleſtis patris filius erat,et fructus ueræ diuinæ radicis ſanctiſsimus,radi

56 *Rex Auennir ſub aſpectu omnium uiuificæ Crucis ſignum adorat.*

57 *Sacra deo oratoria ædificat.*

58 ce illa clamante: Ego ſum uitis, uos palmites. Ita renatus rex per aquã, et ſpũm ſanctum, lætabaẽ gaudio ineffabili. Cũ quo et tota ciuitas, et in circuito regio uniuerſa diuinũ meruit baptiſma accipere; et filij lucis effecti ſunt, qui prius erant tenebræ. Cunctus aũt languor, et omnis dæmoniaca calamitas procul a credẽtib⁹ pulſa eſt, perfecti aũt et ſani oẽs animabus, & corporibus erant. Et plurima alia miracula, ad confirmationem fidei peracta ſunt. Eccleſiæ reædificabanẽ, & epiſcopi, q abſconſi erant propter timorẽ, exibant, & ſuas recipiebant eccleſias, & alij de ſacerdotibus, & monachis ordinabanẽ ad paſcendum gregem Chriſti.

Eccleſiæ reædificabantur, epiſcopi pulſi ſuas recipiebant ſedes, ſacerdotes et monachi ad paſcendum Chriſti gregem ordinabãtur. Quæ quam diu fieri nõ uides, nõ eſt receptæ Chriſtianæ fidei ſignum.

59 Rex q̃dem Auennir, ita priore illa infœlici conuerſatione: derelicta, & pniam agens de his, quę fecerat, totũ quidem regalem principatũ filio tradidit: ipſe aũt apud ſeipſum ſolitariã uitam ducẽs, puluerem'q; ſemper capiti aſpergens, graues gemitus emittebaẽ, lachrymis ſemetipſum abluendo, ſolus ſoli ubiq; præſenti colloquebaẽ, indulgentiam ab eo ſuarũ poſtulans culparũ. In tantam uero compunctionis, & humilitatis abyſſum ſemetipſum depoſuit, ut non auderet nomen Dei ſuis nominare labijs, & uix hoc filij exhortatione præſumeret. Igiẽ bona mutatione mutaẽ⁹, ad uirtutem ſe deducentẽ perrexit uiã, ut ſupergrederetẽ pietate priorũ iniqtatũ ignominiam. Per quatuor uero annos ita uiuens in pnia, & lachrymis, & omni uirtute, in ægritudinẽ decidit, de qua & mortuus eſt. Qñ & finis ei⁹ appropinquauit, cœpit timere, & tœdere, & ſedulo in memoriã reducens mala, quæ fecerat. Ioſaphat aũt uerbis conſolatorijs alleuiabat triſtitiã, et formidinẽ, quæ ſibi contigerat, dicens: Quare triſtis es pater; & quare temetipſum conturbas? Spera in Deo, & confitere ei, q eſt ſpes omniũ finiũ terræ, & in mari longe; ſicut ſcriptũ eſt per prophetã, dicentẽ; Lauamini, mundi eſtote, auferte malũ cogitationum ueſtrarũ ab oculis meis, qeſcite agere peruerſe, diſcite benefacere. Et ſi fuerint peccata ueſtra ſicut phœnicium, quaſi nix dealbabunẽ: ſi uero ut coccinum, ſicut lanam dealbabo. Noli ergo pater timere, noli dubitare. Non uincunt.n. peccata conuertentiũ ſe ad Deũ, inæſtimabilem illius bonitatẽ. Ipſa q̃ppe ſub menſura ſunt, & numero, quantacunq; ſint: Illa uero immenſa eſt, & innumerabilis. Nõ enim poteſt, quod ſubiacet numero, imenſum ſuperare. Talib⁹ conſolatorijs uerbis incantans ipſius animam, bonæ ſpei effecit. Deinde extendens pater manus, gratias agens, bona ẽt precabaẽ illi, & diem benedicebat, in qua natus ipſe fuit, dicens: Fili dulciſsime non meus, ſed cœleſtis patris, quam retribuã tibi gratiã, qualibus te benedicam benedictionibus? Quã uero gratiarũ actionẽ referam Deo pro te? Perditus.n. eram, & inuentus ſum per te. Mortuus erã peccatis, & reuixi. Inimicus Dei, & apoſtata fui, & reconciliatus ſum. Quid ergo retribuã tibi pro his omnib⁹? Deus eſt, q dignas reddat tibi retributiones. Sic locut⁹ eſt, & frequenter dilectũ oſculabatur filiũ. Deinde orauit, dicens: In manus tuas, benigniſsime Deus, cõmendo ſpiritum meum: & ita in pœnitentia dño animam reddidit.

Ecce qualẽ Rex egit pœnitentiam, & quo modo ſatisfactiõis operibus priora peccata compenſauit. Non ergo ſatis fuit ei noua uita, ut docent pſeudo Apoſtoli noſtri.

60 Tunc filius eius Ioſaphat lachrymis honorans patrem mortuũ, & exequias dignas illi exhibens, poſuit corpus eius in monumento inter uiros ſanctos: & non tñ operuit ueſtimento regali, ſed pniæ texit cilicio. Stans aũt ſuper monumentũ, manibus in cœlũ eleuatis, & flumina lachrymarũ ex oculis deducens, orauit ad dñm, dicens: Deus, gratias ago tibi rex gloriæ, ſolus potens, & imortalis, q a non deſpexiſti deprecationẽ meam, lachrymas

Ioſaphat exequias dignas patri exhibuit, collocans corpus eius in monumento inter uiros ſanctos, & pœnitẽtiæ cilicio texit.

chrymas meas non ſpreuiſti: quoniam complacuit tibi, ut iſtum ſeruũ tuum, patrem meũ, conuerteres ab iniquitatibus, & ad teipſum traheres ſaluatorem uniuerſorũ: ſeparansque a ſuperſtitione idolorũ, dignum feciſti, ut cognoſceret te uerũ Deũ, & amatorem hominum. Et nunc dñe Deus, inueſtigabilis, & imenſæ bonitatis, colloca eũ in loco refrigerij, & i loco quietis, ubi lux ſplendet uultus tui, & ne memineris iniquitatũ illius antiquarum, & ſecundum magnam miſericordiã tuam dele chirographũ peccatorum ſuorũ, & chartã illius ſcinde criminum, & ſanctos tuos pacifica ei, quos igne, & gladio interemit, & præcipe illis ne contra eũ iram teneant. Omnia poſsibilia tibi ſunt omniũ dño, niſi hoc ſolum, miſereri eorũ qui non conuertunt ad te, hoc eſt tibi impoſsibile. Nam miſericordia tua effuſa eſt ſuper omnes, & ſaluas inuocantes te dñe Ieſu Chriſte, quia decet te omnis gloria in ſecula, Amen. Tales orationes, & deprecationes obtulit dño in totis ſeptem diebus, nullo modo a monumento ſurgens, imemor penitus cibi, ac potus, nec quietis, ſomniique particeps, ſed lachrymis pauimentũ rigabat, gemitibusque inenarrabilibus orando Deũ pulſabat. Octaua autem die ad palatiũ regreſſus, cunctas diuitias, & pecunias indigẽtibus diſtribuit, ita ut nullus iam relinqueretur inopiam patientium.

61 *Vide ſanctum uirum orationẽ fundere pro anima patris ſui defuncti. Iuuãtur ergo orationibus uiuorum mortuorum animæ.*

62 *Tu qui dicis anniuerſaria mortuorum, Tricenaria, & ſeptenaria orandi pro defunctis, eſſe cupidorũ ſacerdotum inuenta, nota hic obſeruari a ſanctiſsimo uiro ſeptem dies in fundẽdis precibus pro patre mortuo.*

In paucis ergo diebus huiuſmodi perficiens miniſteriũ, & oẽs theſauros euacuans, quatenus per anguſtã intraturũ portã, non impediret põdus pecuniarũ: quadraginta dies obitus patris ſui memoriã ei perficiens, cõuocat oẽs principes & militari præcinctos baltheo, & urbani populi nõ paucos, ſedensque pro tribunali, ait in audiẽtia omnium: Ecce ſicut uidetis, rex Auennir pater meus, quaſi unus de pauperibus mortuus eſt: neque diuitiæ, neque regalis gloria, neque ego dilectus filius illius, neque aliquis de cęteris amicis ſuis, & cognatis, adiuuare illum preualuerunt, ut ineuitabilem ſententiã prę teriret: ſed abijt ad illa iuſta iudicia, rationẽ redditurus cõuerſationis præſentis uitæ, nullũ de omnibus ducens ſecum adiutorẽ, niſi tantum, quæ egit opera, qualiacunque ſint. Idipſum autem & oibus humanã ſortitis naturã contingere conſtat, nec aliter. Nunc ergo audite me, amici mei & fratres, populus domini, & hæreditas ſancta, quos redemit Chriſtus precioſo ſanguine ſuo, & de antiquo errore, & ſeruitute aduerſarij eruit. Ipſi noſtis inter uos conuerſationem meam, quomodo ex quo Chriſtum cognoui, & ſeruus eius eſſe merui, omnia habens odio, ipſum cõcupiui ſolum, & iſtud mihi erat deſiderabile, ut a ſtrepitu uitæ, & uana conturbatione ſubtrahẽdo me, ſolus ſibi uacarẽ, & ſi in ſilentio, & quiete animi ſeruirẽ dño Deo. Sed impediuit me patris mei obſtinatio, & mandatũ honorari præcipiẽs genitorẽ. Vnde dei gratia, & cooperatione, nõ fruſtra laboraui, nec in uanum tales dies expendi. Nam illũ Chriſto recõciliaui, & omnes uos hũc ſolum cognoſcere uerũ deum, & dominum omnium, docui. Non autem hęc ego feci, ſed gratia Dei mecum, quæ & me de ſuperſtitioſo errore liberauit, & de ſeruitute idolorũ eripuit, & uos populũ meũ de ſæua captiuitate liberauit. Iam ergo tempus eſt, ut de cætero compleam, quæ promiſi Deo, opera. Tempus eſt eundi, quo ipſe deducet me, & reddã uota mea, quæ uoui ei. Nunc ergo uos conſiderate, quemcunque uelitis pręeſſe uobis, & regnare. Iam enim perfecti eſtis in uoluntate domini, & nihil uos latet præceptorũ eius. In iſtis ambulate, non declinãtes ad dexteram, uel ad ſiniſtram, & Deus pacis erit uobiſcum.

63 *Ecce & Quadrageſimum ſeruatum diẽ in memoriam obitus patris.*

Hæc ut audiuit populus ille, & uirorũ congregatio, tumultus ilico, & planctus, & uox maxima, & confuſio fit, flentib⁹ omnibus, & lamentantibus ſuam deſolationẽ. Talia lamentantes, & cũ lamẽtationibus etiam ſacramentis obteſtabanť, ſe non eũ dimiſſuros aliquatenus, ſed comprehẽſuros, & diſcedere penitus non conceſſuros. Ita uociferãte populo, et principibus omnibus, rex turbã ſedare uolens, ſilentio imperato, eorum ſe obedire promiſit obſtinationi. Contriſtatos tamen, & triſtitiæ ſigna in uultu ferentes, domum remiſit. Ipſe autem unum de principib⁹, q erat ei charus præ omnibus, & propter fidei pietatẽ, & pudicitiã uitæ admirandus, Barachiã nomine, quẽ & ſuperius ſermo demonſtrauit, qñ Nachor Barlaam ſimulans, cũ philoſophis diſputauit, q ſolus paratus fuit ſecũ aſtare, & decertare aduerſus illos, zelo diuino ſuccenſus in corde, ſingulariter aſſumens, leniter alloquebať, & dulciter flagitabat, ut regnũ ſuſciperet, & cum timore Dei, populum illius regeret, quatenus ipſe deſideratã a ſe uiã pergeret. Vt autẽ illum negantẽ uidit, et omnino reſpuentẽ, et dicentem: ô rex, quã iniuſtũ eſt iudiciũ tuum, quãq; non ſecũdum mãdatũ tuum, tuus eſt ſermo. Si enim diligere proximũ tuũ ſicut teipſum edoctus es, qua oratione onus, quod ipſe deponere feſtinas, mihi conaris imponere? Nam ſi bonũ eſt regnare, ipſe, quod bonũ eſt, tene. Si autem iſtud animæ ſcandalum, atque offendiculum, cur mihi imponis illud, & uis me ſupplantare? Poſtq; ergo talia dicentẽ, & aſſerentẽ uidit, a colloquio ceſſauit. Et ecce intempeſta nocte, epiſtolam quidẽ ad populum ſcripſit, multa refertã philoſophia, & oẽm pietatẽ pronunciantẽ, qũo deberent in domino gloriari, & qualem uitã ei offerre, qualeſq; hymnos, & quas gratiarũ actiones: deinde non alium, q̃ Barachiam, præcepit in regalẽ principatũ eis aſſumere. Et in ſuo cubiculo chartam, in qua epiſtola erat ſcripta, derelinquens, clam omnibus de palatio egreditur. Sed penitus latere non potuit. Nam ſummo diluculo hoc auditũ eſt, & turbationẽ repentinã, & luctum populis exhibuit. Qui celeritate multa ad inquiſitionẽ eius egrediunť, præripere fugam ei omni modo ſatagentes. Vnde nec i uanũ ceſsit eis ſtudiũ. Vt enim omnes præoccupauerunt uias, cũctoſq; montes circũdederunt,

64 & inuias circuierunt ualles, in torrente quodam hunc inuenerũt, manus in cœlum extenſas habentẽ, & orationẽ ſextæ celebrantẽ horæ. Videntes autem eum, perfuſi ſunt lachrymis, rogantes & diſceſſionẽ improperantes. Ille autem ait: Cur fruſtra laboratis? Non enim ultra me regem habere ualetis. Plurima uero illorũ conſtrictus inſtantia, reuertiť ad palatium. Et congregatis omnib⁹, ſuum declarauit conſilium. Deinde & iuramẽto cõfirmat ſermonẽ, q nec unam cũ ipſis diem de reliquo facturus eſſet. Ego enim, inquit, miniſterium meum in uobis impleui, & nihil dimiſi, neq; ſubterfugi utiliũ, quin annunciarẽ uobis, et docerẽ, teſtificans omnibus fidem domini noſtri Ieſu Chriſti, & pœnitentiæ uiam oſtendens. Et nunc ecce ego pergo uiam, quam ex longo iam tempore deſideraui, & amplius nõ uidebitis faciẽ meam uos oẽs. Propter quod teſtificor uobis hodie ſecundum diuinum Apoſtolum, q ego mũdus ſum a ſanguine omnium ueſtrũ. Non enim ſubterfugi, quin annunciarẽ uobis omne conſiliũ Dei.

Ioſaphat extenſione manuum orationẽ ſextæ celebrabat hora.

Hæc audientes, & intentionis eius firmitatẽ ſcientes, qm̃ a propoſito ſuo non ualerent eũ prohibere, mœrebant quidem deſolationẽ ſuam, non poterant aũt omnino ipſi ſuadere. Tunc rex Barachiam illũ, quem & ſu-

perior ſermo demonſtrauit, appræhendens, dixit: Fratres, hunc uobis ordino regem. Illo uero fortiter aduerſus negociũ repugnante, inuitũ, atq; nolentem in regali principatu conſtituit, diadema capiti eius impoſuit, annulumq; regalẽ miſit in manu eius: & ſtans contra orientẽ, orationem pro eo fudit ad dñm, inconuertibilem ſibi in Deũ fidem ſeruari, & indeclinabilem ſcd̃m mandata Chriſti inuenire uiam. Orauit ẽt & pro omni grege, & hæreditate, petiȷ̃t q; auxiliũ a dño eis, et ſalutem, & omne quodcunque eis expediret ad utilitatẽ diſpenſandã. Ita oratione facta, conuerſus dixit Barachiæ: Ecce tibi frater mando, ſicut aliqñ Apoſtolus teſtificatus eſt: Attende tibi, & omni gregi, in quo te ſpũs ſanctus poſuit regem ad regendum populũ domini, quem acquiſiuit ſanguine ſuo. Et ſicut ante me cognouiſti Deũ, & ſeruiſti ei munda conſcientia, ſic & modo ampliori ſtudio placere ſatage illi. Nam quanto maiorem a dño adeptus es principatum, tanto potioris exactionis debitor exiſtis. Et ideo retribue benefactori debitũ gratiarum actionis, ſancta illius cuſtodiendo mandata, & ab omni declinando uia, quæ ducit ad perditionẽ. Sicut.n. in nauigantibus qñ quidem nauta fallit, modicã remigibus infert læſionem: qñ uero gubernator, totius efficit nauis perditionẽ: ſic & in regibus. Si quis principum delinquit, non tm̃ populo, quantum ſibimetipſi nocet: Si uero rex ipſe, omnis operatẽ conuerſationis detrimentum. Et ideo maximas ſuſtinebit pœnas, ſi quid utilium ſpreuerit. Quapropter cum multa diligentia cuſtodi teipſum in bono, cunctã exoſam habendo uoluntatem, ad peccatũ te trahentem. Ait.n. Apoſtolus: Pacẽ ſectamini cũ omnibus & ſanctimoniã, ſine qua nemo uidebit Deũ. Cyclum attẽde humanarũ rerum, qũo currit, contrarioq; modo, & uano fert ipſas, & circũfert. Et in iſtarũ ueloci permutatione, imutabilẽ ſerua piam cogitationem. Nam uariari rerum mutatione, mentis inconſtantis indiciũ eſt. Tu aũt fixus eſto in bono, & omnino ſtabilis. Ne extollaris propter temporalẽ gloriã inani tumore, ſed expiata cogitatione, ignobilitatẽ tuæ naturæ conſidera, breuitatemq;, & incertitudinem iſtius uitæ, & carni mortẽ copulatam. Et iſta cogitans, in ſuperbię non decides foueam, ſed timebis Deũ uerum, & cœleſtem regem, & uere beatus eris. Beati.n. (inquit) omnes, q timent dñm, & qui ambulant in uȷ̃s eius. Et, Beatus uir, qui timet dñm, in mandatis eius uolet nimis. Quæ uero ante omnia debes ſeruare mandata? Beati miſericordes, qm̃ ipſi miſericordiam conſequentẽ. Et, Eſtote miſericordes, ſicut pater ueſter miſericors eſt cœleſtis. Hoc.n. mandatũ ante omnia debent ſeruare, q in maiore ſunt principatu locati. Et certe maximam poteſtatẽ accipiẽs, datorẽ poteſtatis iuxta poſsibilitatem debet imitari. In hoc aũt Deũ maxime imitabitẽ, ſi nihil iudicauerit, q̃ miſereri, precioſius. Sed & obedientem nihil ita ad amicitiã Dei pertrahit, ſicut beneficentiæ gratia indigentibus exhibita. Nam propter timorẽ facta eleemoſyna, adulationi eſt comparanda, ficto honoris nomine ſibi attendentes decipiens, & non ſponte ſubditũ, reſilire facit temporis occaſione reperta. Vinculis uero amicitiæ aſtrictus, firmam habet ad id, ad quod tenetẽ, affectionẽ. Idcirco beneficus eſto indigentib9, & aperi aures pauperibus, ut inuenias auditũ Dei tibi reſeruatum. Quales enim noſtris conſeruis erimus, talem circa nos inueniemus dñm, & ſicut audierim9, audiri merebimur: & ſicut uidebim9, uidebimur a diuino, & oĩa cernente oculo. Iferamus igitẽ miſericordiæ miſericor

diam,ut pro ſimili ſimilem accipiamus. Sed & aliud audi mandatū conſimile primo: Dimittite, & dimittet̄ uobis. Et ſi nō dimiſeritis hoībus peccata eorū,neq̨ pater ueſter cœleſtis dimittet uobis peccata ueſtra. Quapropter malitiæ memoriam non retinebis aduerſus peccantes, ſed ueniā poſtulans delictorum tuorū,indulge & ipſe in te peccantib⁹: qm̄ remiſsioni recompenſat̄ remiſsio, & aduerſus conſeruos noſtros reconciliatio, dominicæ iræ fit ſedatio: & rurſus duritia noſtra erga peccantes, irremiſsibilia nobis facit noſtra peccamina,ſicut audis quid milium paſſus eſt debitor talentorum,erga proximū immiſericordia ſibimet ad actum reuocās huiuſmodi debitū. Propter quod diligenter nobis conſiderandum eſt,ne nos ſimilia patiamur,ſed dimittamus omne debitū, et oēm iram ex corde eĳciamus,ut & nobis dimittant̄ noſtra delicta. In omnib⁹ aūt, & ante omnia bonū cuſtodi depoſitū,piam uidelicet fidei rationē, quam didiciſti, & omnis zizania hæreſis non pullulet in uobis, ſed mundū & ſine dolo ſemen conſerua diuinū,ut multiplicem fructū dño conſignes,quando uenerit rationē ponere cū unoquoq̨ noſtrum, & reddere unicuiq̨ iuxta opera ſua: qn̄ iuſti quidem fulgebūt ſicut ſol, peccatores uero tenebræ operient,& æterna confuſio. Et nunc fratres cōmendo uos Deo, qui uos po-
65 teſt ædificare,& dare uobis hæreditatē in ſanctificatis omnibus. Et hęc dicens,poſitis genibus ſuis,cū lachrymis rurſus orauit. Et conuerſus, oſculatus eſt Barachiā,quem regē ordinauerat, & omnes principes. Tūc iam fundunt̄ lachrymæ ueraciter ex corde. Circunſtātes enim eū uniuerſi,quaſi animę illorū ex illius penderēt anima, & ſine illo nullo modo uiuere poſſent,qd non compaſsione dignū dixerunt? qualem lamentationis excellētiam dereliquerunt? Oſculabant̄, & amplexabant̄; reuerentiæ obliuionē doloris paſsio fecerat. Væ nobis,clamabant,ab hac infœlicitate atrociſsima. Deinde illū uocabant patrem,ſaluatorē, benefactorē. Per te,inquunt, Deū cognouimus. ab errore liberati ſumus, & ab omnibus malis requiē inuenimus. Quid ergo erit nobis poſt tuū diſceſſum? Quæ nos mala non appræhendent? Talia dicentes,pectora percutiebant,& quę compræhēderant eos,deflebant infortunia. Ille aūt in ſermonibus conſolationis plurimos gemitus illorū compeſcuit,cum eis ſe ſpiritu futurū promittens,qđ corpore iam eſſet impoſsibile. Talia dicens, omnibus uidentibus egredit̄ de palatio. Cum quo mox omnes exierunt, promittentes ſe ad ciuitatem non reuerſuros,nec ēt oculis eam amplius ſe uiſuros. Vt aūt extra ciuitatē facti ſunt, quia ſermone blando ab illo nolebant diſcedere, increpatione auulſi ſunt,& inuiti reuertebant̄. Frequenter eis cōuertentibus oculos, & in itinere pedibus offendentibus; quidā aūt feruentiores, mœrentes a longe ſequebantur eum,quouſq̨ nox ſuperueniens, ſeparauit eos ab inuicē.

Poſitis genibus rūrſus orauit cum lachrymis.

Egrediebatur ergo de regno ſuo fortis ille iuuenis gaudens,uelut qn̄ de longo exilio in ſuā aliquis reuertens patriam lætus ambulat & erat indutus extrinſecus quidem conſuetis ueſtibus, intrinſecus uero laneo panno, quē Barlaam ſibi dederat. Nocte itaq̨ illa in domuncula cuiuſdā pauperis hoſpitatus,ueſtimentis ſuis exutis,ea pauperi tradidit,ultimā eleemoſynam iſtā perficiens. Et ſic tam illius,quā aliorū multorum pauperū orationibus procuratorē ſui dñi acquirens, & ipſius gratiā, & auxiliū quaſi ueſtimentū ſalutis, & indumentū lætitię ſibimet circumponens, ad eremiticam egreſſus eſt uitā,non panē ſecū deferens, non aquā,non aliqd aliud

ad cibũ pertinens, non ueſtimento indutus alio niſi duro illo panno tm̃, cuius pauloante memoriã fecimus. Deſiderio.n.quodam incredibili, & amore diuino uulneratus animo imortalis regis Chriſti omnino deſiderati, erat extra ſe factus totus eius liquefactus amore. Fortis enim, inquit, ut mors dilectio. Huiuſmodi ipſe a diuina charitate ſuſceperat ebrietatẽ, ita exarſerat ſiti ſecundum prophetã, dicentẽ: Quẽadmodũ deſiderat ceruus ad fontes aquarũ, ita deſiderat anima mea ad te Deus fontem uiuum. Et quẽadmodum uulnerata tali dilectione anima, clamat in cantico canticorũ: Vulnerata charitate ego ſum. Et alibi: Oſtẽde mihi faciẽ tuã, & fac me audire uocẽ tuam. Vox enim tua dulcis, & facies tua decora. Huius ineffabilis pulchritudinis Chriſti amorẽ uelut ignẽ in corde ſuſcipiẽs apoſtolorum chorus, & martyrum populi, omnia ſpernebant, quæ uidenť, omnem ſcilicet uitã tẽporalem. Mille tormentorũ ſpecie ſubibant amantes diuinã pulchritudinẽ, & circa nos Dei uerbi cogitantes dilectionẽ. Hunc ignẽ & bonus iſte, nobilis quidẽ corpore, nobilior uero, & regalior anima, in ſeipſo ſuſcipiens, omnia ſimul terrena deſpiciebat, omneſq; conculcabat corporis uoluptates. Spernebat diuitias, & gloriã, et ab hominib⁹ honorẽ. Deponebat diadema, & purpurã, aranearũ tela fragiliora iſta cogitans. Ad omnia uero laborioſa, & triſtia eremiticæ uitæ promptum ſemetipſum exhibuit, clamans: Adhæſit Chriſte, adhæſit anima mea poſt te, me ſuſcepit dextera tua. Et ita inconuertibiliter ingreſſus eſt uaſtitatẽ eremi, & quaſi onere quodã, & graui catena depoſita rerũ temporalium confuſione, lætabať ſpiritu, & deſideratũ intuens Chriſtũ, clamabat ad eũ quaſi præſentem & uocẽ audientẽ, dicens: Bona mundi huius dñe ne uideat oculus meus, neq; eleueť amodo mens mea pręſenti uanitate, ſed imple oculos meos lachrymis ſpiritualib⁹, dirige greſſus meos, & oſtende mihi famulũ tuum Barlaam, oſtende mihi eũ, q mihi ſalutis tuæ gratia author factus eſt, ut eremiticæ uitæ huius per ipſius diligentiã addiſcam exercitiũ, ne pugnandi imperitia ab inimico ſupplanter. Da mihi dñe uiam inuenire, per quã ueniam ad te, qa uulnerata eſt anima mea amore tuo, & te ſitio fontẽ uitæ, & ſalutis. Hæc uoluebat penes ſemetipſum ſemper, & Deo dicebat, per orationẽ ei, & contemplationẽ altiſsimam iunctus, & ita impenſius iter ſuũ peragebat, ad chorũ ſanctorũ peruenire ſatagens, ubi Barlaã degebat. Edebat uero herbas, quæ per eremũ naſcebanť. Nihil 66
enim aliud deferebat ſecũ, ut dictum eſt, niſi ſolũ corpus ſuum, & pannũ, quo coopertus erat. Sed & cibũ quidem mediocrẽ, & paruũ de herbis ſumebat. Aquæ uero omnino penuriã patiebatur, inaquoſa, & arida exiſtẽte eremo illa. Itaq; iã circa meridiẽ ſole ardente uehementer, iter agendo uehementius ipſe æſtuabat ſiti, æſtu perſeuerante, & ultima affligebať miſeria. Sed uincebat deſiderium naturam, & ſitis, qua Deum ſitiebat, flammam rorabat ſitis aquæ.

Vide ſancti uiri paupertatem & abſtinẽtiam.

Inuidus uero, & oſor hominũ diabolus, non ſufferẽs in iuuene tale cernere propoſitũ, & ſic feruentiſsimã in Deo dilectionẽ, plurimas ei per eremum excitauit tentationes, ſummittens ei memoriã regalis gloriæ ſuę, & dudũ aſsiſtentium ei ſplendidiſsimĩ obſequij amicorũ, & cognatorũ, atq; coætaneorũ; & qa cunctorum animæ ex ipſius perficiebanť anima, & alia uitæ refrigeria. Deinde aſperitatẽ conuerſationis proponebat ei, et plurimos illius ſudores, corporiſq; infirmitatẽ, & inconſuetudinẽ eius in tali

miſeria, & tēporis longitudinem, præſentisq; ſitis neceſſitatē, & nuſquā
ſperandam conſolationē tanti laboris, uel finē. Et omnino multū excita-
uit ei puluerē cogitationū in mente, quemadmodū ſcriptū eſt de magno
Antonio. Vt autē uidit ſemetipſum inimicus debilem aduerſus illius pre-
poſitū (Chriſtum enim ipſum cogitans, & illius deſiderio accenſus, ſpeq;
bona confortatus, & fide ſtabilitus, pro nihilo illius ſubmiſsiones reputa
bat) erubuit. Tunc a prima congregatione decidens, alterā peregit uiam.
Multæ enim malitiæ eius ſemitæ, & phantaſmatibus uarijs, & inanibus
eū euertere tentabat, & in formidinē mittere. Aliquādo uero gladiū acu-
tum tenens, inſiliuit ſuper eū, & percutere minabat, niſi retro ſtatim con-
uerteret. Alia uice beſtiarū diuerſarum formas aſſumebat, frendēs aduer
ſus eū, diriſsimum edens mugitū, & ſonitū. Deinde & in draconē, & aſpi-
dem, & baſiliſcum transformabat. Bonus uero ille, & fortiſsimus athle-
ta, intrepidus erat aío, ceu ꝗ altiſsimū ſibimetipſi refugiū poſuerat. Mente
uero uigilās, & malignū ſubſannās, dicebat: Non latet me o ſeductor qs
ſis, ꝗ iſta mihi excitas, ꝗ & ab initio cōtra genꝰ hoīum talia es fabricatꝰ,
& ſemp̄ malignꝰ es, & lædere nunq̃ ceſſas, & aptū tibi habitū, et familia
riſsimū aſſumis, hoc eſt, beſtias, et ſerpētes imitaris, beſtialitatē cōſilij tui,
ac prauitatē, uenenūq;, et læſionē intētionis tuæ demōſtrās. Cur ergo ad
īpoſsibilia conaris miſerrime? Ex quo.n. agnoui tuæ eſſe neqtiæ machina-
menta iſta, & terrores, mihi nulla de te cura fuit. Dominus mihi adiutor
eſt, & ego deſpiciā inimicos meos. Et ſuper aſpidē, & baſiliſcū ambula-
bo, quibus et ſimilem te feciſti, te conculcabo et leonē, & draconē, uirtu-
te Chriſti confortatus. Confundantur, & reuereantur oēs inimici mei, auertan
67 tur, et erubeſcant ualde uelociter. Hæc dicens, & ſignū crucis ſibimet im-

Signum crucis arma inexpugnabilia.

primens arma inexpugnabilia, omnia diaboli phantaſmata abſentauit.
Tunc enim beſtiæ, ac ſerpentes, ſicut deficit fumus, defecerunt, & ſicut li-
queſcit cera a facie ignis, ſic perierunt. Ipſe uero Chriſti uirtute munitus,
ambulabat gaudens, & gratias agens domino. Sed et beſtiæ plurimæ, et
uariæ, & ſerpentiū, atq; draconum diuerſa genera, quæ eremus illa nutrit,
obuiantia illi, non iam phantaſtice, ſed in ueritate apparuerunt. Quocirca
timore quidē erat plena uia, & labore. Ipſe uero utraq; ſpernebat animo, ti
morē quidē dilectione (ut ait ſcriptura) foras mittente, laborē uero amore
alleuiante. Ita ergo multis, ac uarijs incōmodis, et miſerijs fatigatus diebꝰ
non modicis, tandem peruenit ad eremum illā Sennaariticæ terræ, in qua
Barlaam habitabat, ubi & aquam inueniens, flāmā ſitis extinxit.

Manſit aūt Ioſaphat duobus annis integris per eremi illius uaſtitatem
uagabundus, et non inueniebat Barlaam, Deo & in hoc fortitudinem ani
mi eius, & cogitationis ſtabilitatē probante. Et erat ita ſub dio ſole exu-
ſtus per diem, & frigore per noctem congelatus, & inceſſanter quærens,
uelut aliquē theſaurū precioſum, uenerandū ſenē. Plurimas uero ſuſtinuit
tētationes, & pugnas malorū ſpirituū, & multos labores, herbarū indigē
tia, quibus in cibum utebatur: quia & iſtas, cum ſicca eſſet, eremus rariſsi-
mas ferebat. Sed amore domini inflāmata adamantina anima illa, & in-
uicta, facilius ſuſtinebat triſtia iſta, ꝗ uoluptates: Ideoq; ſuperno non
fuit priuatus adiutorio, ſed ſecundū multitudinē dolorū ipſius, & laborē,
a deſiderato Chriſto fiebant conſolationes nocte lætificantes animam.
Cōpletis ergo duobus annis, Ioſaphat quidē inceſſanter circuibat, quæ

rens deſideratū, & rogabat Deum, lachrymarū flumina effundens, & clamabat: Oſtende mihi domine, oſtende mihi uiatorē tuę cognitionis, & tātorum authorē bonorū, & ne propter multitudinē peccatorū meorū bono tuo priues me, ſed dignū me fac uidere illum, & æqualem ei agonem conuerſationis ponere.

Inuenit aūt Dei gratia ſpeluncā, ueſtigia ſequens illuc ambulantiū, & monachorū quendam reperit eremiticam uitam tranſigentē. Et hunc flagrantiſsime amplexatus, & oſculatus rogabat ab illo ſibi oſtēdi Barlaā habitaculum, & de ſeipſo cuncta uiro illi manifeſta fecit. Per ipſum itaq; didicit habitationē illius, quē quærebat. Peruenitq; celerrime, uelut quando uenator gnarus ueſtigia incurrit uenationis: & habens alia ſigna ab illo ſene ſibi demonſtrata, ambulabat gaudens, & ſpe robuſtus, ſicut paruulus ex longo tēpore patrē cupiens uidere. Quando enim amor, qui ſecundū deum eſt, in anima deſtillat, naturali multo eſt feruentior, atq; fortior. Stetit igiť ante oſtium ſpelūcę, & pulſans, benedic pater, ait, benedic. Vt aūt uocem audiuit, exijt Barlaam de ſpelunca. Cognouerat enim per ſpm̄, quem ſcd'm exteriorem aſpectū perfecte recognoſcere non ualebat, propter mirabilē illam transfigurationem, & immutationē, qa immutatus, & transfiguratus erat ab aſpectu illo priore, & decora, ac florida iuuentute. Nā denigratus erat ab ardore ſolis, comatusq; crinibus, exeſam habens faciē, & oculos in profundū habens demerſos, & cilia exuſta habens riuis lachrymarū, & multa inopiæ afflictione. Sed Ioſaphat ſpiritualem cognouit patrē, characterem uultus ſeruantē eundem. Stās ergo mox contra orientē ſenex, orauit gratias agendo Deo. Et poſt orationē dicto Amen, appræhendentes ſe, & oſculantes, feruentiſsimis alterutrū amplexibus conſtringebant, & præ interno amore ſatiari non poterant. Vt autem ſufficienter ſe uiderunt, oſculati ſunt inuicē, & proprijs nominibus ſe ſalutauerunt, ſedentesq; colloquebanť. Sermonem autē incipiens Barlaā, Bene ueniſti, dicebat, fili dei, & hæres cœleſtis regni, per dn̄m noſtrum Ieſum Chriſtū, quem dilexiſti, quē merito deſideraſti ſuper omnia temporalia, & corruptibilia. Et ſicut prudens negociator, & ſapiens omnibus uenditis, precioſiſsimā emiſti margaritā, & theſauro abſcondito in agro reperto mandatorū domini, omnia dediſti, nulli parcens prætereuntium, ut agrū illum emeres tibimetipſi. Donet tibi dn̄s pro temporalibus æterna, pro corruptibilibus incorruptibilia, & non ueteraſcētia. Dic ergo mihi, fili dulciſsime, qūo huc ueniſti, & quomodo poſt meum diſceſſum factum eſt de te, & ſi cognouit Deū pater tuus, aut ſi & huc uſq; in prima ꝑſeuerans inſipientia, ac dæmonum ſeductione captiuatur.

Hæc Barlaam interrogante, Ioſaphat referre cœpit, quanta poſt illius abſceſſum facta ſunt ei, et qūo dominus oīa in proſperitatem uertit, uſq; ad præſentem eorundē coniunctionem. Senex aūt audiens iſta cū delectatione, et miraculo, prę gaudio lachrymatus dicebat: Gloria tibi Deus noſter, qui ſemper ades, et auxiliaris diligentibus te. Gloria tibi Chriſte rex uniuerſorū, et Deus benigniſsime, quia cōplacuit tibi ſemen, quod in anima ſeminaui ſerui tui. Ioſaphat, ſic cēteſimū referre fructū, dignū quidem te agricola, et dn̄o noſtrarum animarum. Gloria tibi paraclete bone, ſanctiſsime ſpūs, quia quam dediſti gratiā ſanctis tuis apoſtolis, huius participem dignū fieri feciſti ſeruū tuū, & innumeras hominū multitudines a

ſuperſtitioſo per ipſum errore liberaſti,& uera illuminaſti Dei notitia.

Sic ſic ab ambobus deo gratiæ referunt,& talia colloquētibus,& Dei
exultantibus gratia,ſuperuenit ueſpera. Tunc ad orationes ſurgētes,con-
ſuetū celebrarunt officiū. Deinde cœnaturis ponit mēſam Barlaam locu-
pletem,ſpiritualibus plenā epulis, ſenſualis uero nequaꝗ participē conſo
68 lationis. Olera enim fuerunt cruda,quorum ſenex ipſe operator,& cultor
fuit,& dactyli pauci,qui in ipſa eremo inueniebant, & ſylueſtres herbæ.
Gratias igit agentes,&appoſita edentes,& aquā de fonte qui aderat,bi-
bentes,aperienti manū,& implenti omne animal denuo gratias egerūt.
69 Rurſus aūt ſurgentes,& nocturnas cōplentes orationes,ſpūale poſt ora-
tionem repetunt colloquium:ſermones uidelicet ſalutis,et cœleſti plenos
philoſophia, per totā ſecum conferentes noctē, donec eos mane ſolitarū
iterum recordari orationū fecit. Manſit aūt Ioſaphat cū Barlaam ſic plu
rimis annis,mirabilem illā, et ſuper hominem tranſigens cōuerſationem
et quaſi patri huic eruditori per oīa obediens,et conſentiens,omniq; ſub-
iectione, et humilitate ſe illi ſubijciens, et ad oēm uirtutis ſpeciem ſemet-
ipſum exercens, optimeq; inſtructus ad luctandum contra iniquiſſimos
ſpūs. Hinc quidē paſſiones cūctas mortificat,prudentiā uero carnis ſub-
iecit,ſpiritui quaſi ſeruum dño,deliciarū, et requietionis penitus oblitus.
70 Somno uero quaſi malo præcipiebat dño. Et ut ſimpliciter dicam, tantus
inerat ei labor cōuerſationis,ut et ipſe miraret,qui plurimos in hac expen
derat annos,Barlaam,et perſeueranti illius uincerēt inſtantia. Nan tantū
de illo duro,et inconſolabili cibo percipiebat, ut ſolū poſſet uiuere, ne ſi
uiolenter moreret,mercedes amitteret bonarū operationū. Sic aūt ad ui-
gilandū naturam ſubdidit,quaſi incorporeus aliquis, et ſine carne. Ora-
tionis etiā illi,et intellectualis operis inceſſabile opus erat, et omne uitæ
tēpus in contemplationibus expendebat ſpiritualibus, et cœleſtibus, ut
nec horam, nec punctū ipſe perderet omnino, ex quo in illa eremo habi-
tauit. Hoc enim opus uere monaſtici ordinis eſt, nunꝗ ocioſum inueniri
a ſpirituali operatione. Quod bene obſeruauit ille fortis,et congruentiſſi
mus curſor ſtadij cœleſti itineris,et inextinguibilē calorē ipſiꝰ cuſtodiuit:
a principio uſq; in finē aſcenſiones ſemper in corde diſponens,et de uirtu-
te in altiorem aſcendens uirtutem,deſideriū deſiderio, ſtudiū ſtudio aſſi-
due iungens,donec peruenit ad ſeparatam,et deſideratā beatitudinem.

Ecce et Barlaam abſtinentia, et ciborum delectus.

Vigiliæ & nocturnæ orationes, ac ſpiritualia colloquia ex more ueterū Monachorum.

Vide heretice ſanctorum Monachorū antiquorum quā arduū inſtitutum, & amplius ne dicito hoc nō faciebāt antiqui Monachi.

Sic aūt inuicem conuerſantibus Barlaam, et Ioſaphat,et bona coniunctione unitis,et extra ſolicitudinē,et uniuerſam ſecularē exiſtentibus perturbationē,purificatamq; mentē poſſidentibus, et expiatā ab omni confuſione,poſt multos ſuos pro pietate labores,quadā die aduocauit ſenex ſpiritualem filiū,quē per euangeliū genuit, et tunc ſermonē arripuit,et ſpirituale colloquium,ita dicens: Dilectiſſime Ioſaphat, in hac te eremo habitare oportebat. Et hoc mihi Chriſtus oranti de te ꝓmiſit ante uitæ meę obitum uidendū. Vidi ergo,ſicut deſiderabā. Video enim te modo a mundo abſtractū,& ab his,quæ in mundo ſunt; Coniunctū uero Chriſto inſeparabili mente, & in menſurā ueniſſe perfectionis plenitudinis ipſius. Nunc aūt quoniam iam mihi reſolutionis tēpus in ianuis eſt,& ſociale,et coætaneum deſideriū eſſe cum Chriſto iam cōpletum eſt: tu quidē corpus meum terra operi, & puluerē trade pulueri: Mane uero de cætero in hoc loco,ſpirituali adhærens conuerſationi,& meæ memoriā faciens humilitatis.

militatis. Timeo enim, ne forte obſcura dęmonum multitudo animæ meæ obſiſtat, propter multitudinē ignorantiarū mearū. Tu ergo, fili, ne timeas laborem conuerſationis, neq; formides longitudinem tēporis, & uerſutias dæmonū. Sed horum quidē infirmitatē, Chriſti uirtute munitus, audacter deride. Aduerſus uero duritiā laboris, & temporis ſpatiū ſic eris, quaſi quotidie hinc migrationē expectans, & quaſi initiū eſſe tibi conuerſationis hanc diem, & finē exiſtimans. Sic ſemper ea, quæ retro ſunt obliuiſcens, & ad ea quæ ante ſunt, ſe extendens, ſecundū intentionem perſequere ad brauiū ſupernæ uocationis Dei in Xp̄o Ieſu. Quemadmodū ſanctus Apoſtolus iubet, non deficiamus, dicens: Sed licet is, qui foris eſt, noſter homo corrumpat̃, tñ is, qui intus eſt, renouat̃ de die in diē. Nā momētaneū, & leue tribulationis nr̃æ, ſupra modū in ſublimitate æternū glorię pōdus operat̃ in nobis, non contēplantibus nobis, quæ uident̃, ſed quæ nō uident̃. Quę.n. uident̃, temporalia ſunt: quæ aũt non uident̃, æterna. Iſta cogitans, chariſſime, confortare, & eſto robuſtus, & quaſi bonus miles contende regi tuo placere. Et ſi cogitationes tibi puſillanimitatis malignus immiſerit, & rigorem relaxare propoſiti ſtuduerit, ne acquieſcas eius uerſutijs, dominicū conſiderans præceptū: In mundo tribulationē habebitis; ſed cōfidite, qa ego uici mundū. Ideoq; gaude in dño ſemper, qa elegit te, & ſeparauit de mundo, & poſuit ante faciē ſuam. Ipſe aũt, qui te uocauit uocatione ſua ſancta, adeſt tibi ſemper: nihil ſolicitus ſis, ſed in omni oratione, & obſecratione, cū gratiarū actione petitiones tuæ apud Deū innoteſcant. Ipſe enim dixit: Non te deſerā, neq; derelinquā. Sic ergo in duritia conuerſationis, & puſillanimitate exercitij tales poſſidens cogitationes, lætare memor dñi Dei noſtri. Memor enim (inquit) fuit Dei, et delectatus ſum. Quando aũt rurſus alium deceptionis modū econtrario callide perquiret hoſtis, elatas ſupponens cogitationes, & gloriā multā regni quod dimiſiſti, & cætera, quæ in mundo ſunt, ſalutarem appone ſermonē quaſi ſcutū, dicentem: cū feceritis omnia, quæ præcepta ſunt uobis, dicite: Serui inutiles ſumus: quæ debuimus facere, fecim⁹. Sed quis ex nobis ualet debitum perſoluere, quod debemus dño, pro eo ꝙ cū diues eſſet, pro nobis pauper factus eſt, ut nos illius paupertate ditaremur, et paſſus eſt impaſſibilis, ut a paſſionibus nos liberaret? Quæ enim eſt gratia ſeruo, ſimilia dño pati? Nobis enim plura deſunt de paſſionibus eius. Hæc meditare, cogitationes emundans, & oēm altitudinem extollentē ſe aduerſus ſcientiam Dei, & in captiuitatē ducentem redige oēm ſenſum in obedientiam Chriſti. Et pax Dei quæ ſuperat omnem ſenſum, cuſtodiat cor tuum, & intelligentias tuas, in Chriſto Ieſu domino noſtro.

His a beato Barlaam dictis, riui lachrymarū Ioſaphat menſuram non habebant, ſed uelut de fonte multifluo ſcaturientes, eum totū, ac terram, in qua ſedebat, rigabant. Deflens aũt ſeparationem, uehementer rogabat, ut comes eius itineris moriendo fieret, & ne poſt ſe relinqueret illū in hac uita, dicens: Cur quæ tua ſunt, tantū pater quæris, & non ea, quæ proximi ſunt? Quomodo uero perfectam in hoc imples charitatem ſecundum eum, qui dicit, Diliges proximū tuum ſicut teipſum? Ad requiem quidem ipſe pergens, in tribulatione, ac miſeria me derelinquis: & priuſquā bene exercitatus ſim laboribus conuerſationis, & hoſtiū didicerim multimodas congreſſiones, ad monomachiam me ipſorū exponis: & quid fiet ali-

quid,niſi ut proſternar multimodis illorũ machinamentis, & moriar in
anima(heu mihi) & æterna morte,quod inexpertis,& formidoloſis con-
tingere conſtat pugnatoribus? Sed deprecare dñm, quæſo te,ut comitẽ
me de hoc ſeculo tecũ aſſumas:etiã per ipſam ſpem, quã habes recipien-
di laboris præmiũ, deprecare, ne uel unam diem poſt tuum diſceſſum fa-
ciam hac in uita,& in uaſtitate huius deſerti oberrem.

Hæc Ioſaphat cũ lachrymis dicente,ſenex leniter, & plane reſpondit,
dicens:Non debemus,fili,incõpræhenſibilibus iudicijs Dei reſiſtere. Ego
enim plurimũ de hoc deprecatus ſum dñm, ne ſepararemur ab inuicẽ: &
edoctus ſum a bonitate illius, quia non eſt congruum te nunc pondus de
ponere carnis,ſed permanere oportet in exercitio,donec ſplendidiorẽ co
71 ronam tibimet cõponas. Non enim ſufficienter adhuc decertaſti ad eam,
quæ tibi præparata eſt mercedis retributionẽ. Sed oportet te hic modicũ
laborare,ut lætus intres in gaudium dñi tui. Ego enim fere centũ ſum an-
norum. In hac uero eremo annos ſeptuagintaquinq; peregi. Tibi autẽ li-
cet non tantũ tempus ſit conſtitutũ, ſed tamen appropinquare oportet,
ſicut iubet dñs,ut conſimilis oſtendaris mihi,& nihil minus habẽs ab eis,
qui portauerunt pondus diei,& æſtus. Suſcipe ergo chariſsime libenter,
quæ a Deo decreta ſunt. Nam ea,quæ ipſe diſpoſuit,quis hominũ ſufficit
mutarem. Vnde in his perſeuera,eius cuſtoditus gratia. Vigila aũt ſemper
aduerſus contrarias cogitationes,& munditiã mentis,quaſi quendã the-
ſaurum precioſum conſerua,ad altiorẽ operationem: & contemplationẽ
negetans temetipſum quotidie, ut impleat in te, qđ amicis ſuis ſaluator
ꝓmiſit,dicens:Si quis diligit me,ſermones meos ſeruabit; Et pater meus
diliget eum,& ad eum ueniemus,& manſionẽ apud eum faciemus. Hæc
dicens ſenex,& multo plura,ſanctiſsima illius anima, & theologa lingua
digna,contriſtatam Ioſaphat animã conſolatus eſt. Deinde ad quoſdam
tranſmittit eum fratres procul habitantes,ut afferret ei, quæ ad ſacrã ho-
ſtiam conſecrandã erant neceſſaria. Tunc cõfortatus Ioſaphat ualde,ue-
lociter miniſterium impleuit. Metuebat enim,ne forte ſe abſente naturæ
debitũ Barlaam ſolueret,& ſpũm domino traderet, detrimentumq; ſibi
dirisſimũ inferret,non uerba tectatoria,non orationes,nõ benedictiones
72 illius adepto. Ita ergo uiriliter ab illo longa uia peracta,& allatis pro qui
bus ierat,offert Deo ſacrificiũ ſantiſsimus Barlaam. Et cõmunicans ipſe,
tradidit & Ioſaphat incõtaminata Chriſti myſteria, & exultauit ſpiritu.
Deinde conſuetũ percipientes cibum,ędificatorijs uerbis animam rurſus
Ioſaphat alebat, dicens: Non iam nos dilectiſsime fili in unũ congregat
eſus,& menſa in hac uita. Ingredior enim iam uniuerſalem uiam patrum
meorũ. Oportet ergo te erga me dilectionẽ per cuſtodiã mandatorũ Dei,
& in hoc loco uſq; in finem perſeuerantiã oſtendere,conuerſans quemad
modum didiciſti,& edoctus es, memor ſemper humilis, & negligentis
73 animæ meæ. Gaudio igiť gaude,& in Chriſto exultatione lætare: qa pro
terrenis,et corruptibilibus accipio æterna,et incorruptibilia,et qa appro
pinquat merces operũ tuorũ,& mercedis retributor iam adeſt, qui uenit
uineam inuiſere,quã coluiſti,et plenius tibi mercedẽ operis tui exhibebit.
Fidelis ſermo,et omni acceptione dignus,ſicut ſanct⁹ clamat Apoſtolus
Paulus:Nam ſi cõmorimur,et conuiuemus: Si ſuſtinemus, et conregnabi
mus in reguo æterno,et infinito,luce ſplendentes inaceſsibili,et ſplendo-

Non ſufficiẽte decertaſti ad eam quæ tibi preparata eſt mercedis retributionem.

Ecce dico Miſſam ſacrificium, & ſacram Eucharistiam, incontaminata Chriſti myſteria.

Nota heretice quotiens iteretur mercedis nomen? Additur etiã, retributor mercedis, merces operis tui.

re digni effecti beatæ, et indiuiſæ trinitatis.

Talia quidẽ Barlaam uſq; ad ueſperã, & per totam noctẽ Ioſaphat loquebaẽ ineffabili dolore detento, & ſeparationẽ non ferenti. Mox uero illuceſcente die, ad eum collocutionẽ finiens, eleuatis in cœlũ manibus, & oculis, & gratiarũ actionem referens Deo, ait: Domine Deus meus, qui ubiq; præſens es, & oĩa imples, gratias ago tibi, quia reſpexiſti humilitatẽ meam, & in orthodoxa confeſſione, & in uia mandatorũ tuorum dignum me feciſti curſum conſummare huius incolatus mei. Et nunc optime dñe, & miſericordiſſime, ſuſcipe me in æterna tua tabernacula, & ne recorderis peccata, q̃ tibi peccaui ſciẽter, & ignorãter. Cuſtodi ẽt et hunc fidelẽ famulũ tuũ, cui p̃eſſe me uoluiſti indignũ famulũ tuũ. Erue eũ ab oĩ uanitate, & tentatione aduerſarij, & altiorẽ illũ facito perplexis laqueis, quos in laqueũ poſuit malignus oĩbus, qui ſalui fieri uolunt. Diſperde op̃s oẽm uirtutẽ ſeductoris a facie ſerui tui, & da ei p̃tãtẽ cõculcandi nequiſſimũ caput hoſtis aĩarũ noſtrarũ. Mitte ex alto gratiã ſãcti ſpũs tui, et corrobora illũ aduerſus inuiſibiles hoſtes, ut uictoriæ mereaẽ a te coronã accipere, & magnificeẽ nomẽ tuũ in ipſo: q̃a te decet glĩa, & la⁹ in ſcl'a, Am̃.

Finita oratione, paterno affectu amplexatus Ioſaphat, oſculatus eſt eũ in oſculo ſancto; ſignoq; crucis ſemetipſum ſignans, & pedibus extẽſis, exhilarato uultu quieuit in pace, ſenex, et plenus dierũ. Tũc Ioſaphat corruens ſuper eum, fletibus, atq; ſuſpirijs, gemitibusq; dolori ſatisfaciens, et lachrymis corpus abluens, ac laneo panno, quẽ dederat ei in palatio, inuoluens, decantabat pſalmos, per totã diem, & totã noctem pſallens, pariter & lachrymis uenerandũ beati madefaciens corpus. Sequenti uero die ſepulchrũ faciens prope ſpeluncam, & religioſe ualde, & cũ ſumma reuerentia ſacram glebã deferens, in monumento depoſuit ſpiritualẽ patrem bonus, ac uenerabilis filius, & flagranti animo ad intentiſſimã extendens ſe orationẽ, ait: Domine deus meus, exaudi orationẽ meam, qua clamaui ad te, miſerere mei, & exaudi me: q̃m te ex toto corde meo quæro. Exquiſiuit te facies mea. Ne auertas faciẽ tuam a me, ne declines in ira a ſeruo tuo. Adiutor meus eſto, ne derelinquas me, neq; deſpicias me Deus ſalutaris meus. Quoniã pater meus, & mater mea dereliquerunt me, dñs autem aſſumpſit me. Legẽ pone mihi domine in uia tua, et dirige me in ſemita recta propter inimicos meos. Ne tradideris me in animas tribulantiũ me: q̃m in te proiectus ſum ex utero, de uentre matris meę Deus meus es tu, ne diſceſſeris a me, q̃m præter te non eſt, qui adiuuet me. Ecce enim in multitudine miſerationũ tuarum ſpem poſui animæ meæ: guberna uitam meam, qui oẽm creaturam ineffabili ſapientiæ prouidentia regis. Et notam fac mihi uiam, in qua ambulem; & ſaluum me fac, quoniam bonus es amator hominũ, orationibus, & interceſſione famuli tui Barlaã. Quia tu es Deus meus, et te glorifico patrẽ, & filiũ, & ſpũm ſanctũ. Amen.

74 *Ecce quomodo Ioſaphat ſuper corpus defuncti decãtabat pſalmos, et per totã diem ac noctem pſallebat. Qui chriſtianus mos eſt.*

75 *Orationibus et interceſſione famuli tui Barlaam. Ergo ſancti poſt mortẽ orant & intercedunt pro nobis.*

Finita oratione, iuxta ſepulchrum ſedebat flens, et ſedens obdormiuit. Et uidit terribiles uiros illos, quos et prius uiderat uenientes ad ſe, et deducentes in maximũ illum et mirabilẽ campum, deinde ad glorioſiſſimã, & ſplendiſſimã introduxerunt ciuitatẽ. Ingrediente uero illo, alij obuiabant multo fulgentes lumine, coronas in manibus ferentes ineffabili decore reſplendentes, et quales humani oculi nunq̃ uiderunt. Interrogante uero Ioſaphat, cuius ſunt coronæ gloriæ ſplendidiſſimæ, quas cerno, reſponde-

runt: Tibi quidẽ una propter multas animas quas ſaluaſti, præparata eſt, exornanda uero nunc amplius pro exercitatione eremitica, quã peragis, ſi tamen uiriliter in hac in finem uſq; perduraueris. Altera uero tua quidẽ et ipſa, ſed patri tuo oportet te exhibere eã, qui per te a uia mala declinando, et pœnitentiam ueraciter agendo, reconciliatus eſt domino.

Ioſaphat itaq; hoc audito, hæſitanter & mœſte hoc accepit, & dixit: Quõ poſsibile eſt, non impar mihi, q tanta ſuſtinui, patrem meũ adipiſci donũ pp ſolam pñiam? Dixit hęc, & Barlaã confeſtim æſtimabat ſe uidere, quaſi exprobrantẽ ſibi, & dicentem: Iſti ſunt ſermones mei, Ioſaphat, quos aliqñ dicebam tibi, & qa cũ prædiues fueris, non beneficus eras, & ipſe hæſitabas in uerbo. Nũc aũt quomodo contriſtatus es de æquali honore, tibi uidelicet, & patri, et non potius lætatus es animo, q exaudita eſt tua multa pro ipſo oratio? Ioſaphat aũt, prout mos erat ei ſemper dicere: Ignoſce, ait, pater ignoſce, & ubi habitas oſtende mihi. In hac (inqt ſenex) ſpecioſa, & magna ciuitate habitationem habere merui, in media urbis platea, luce fulgentẽ eximia. Rogare uero iterũ Ioſaphat Barlaã ſe putabat, ut eũ induceret in habitaculũ, & effectuoſe in hoſpitio ſuo reciperet. Sed nondũ tẽpus ueniſſe dicebat ille, quo ad illa peruenire poſſet habitacula, adhuc humani ſubiectus corporis ergaſtulo. Si ergo uiriliter perſeueraueris, quemadmodũ mandaui tibi, uenies paulopoſt, & eiſdem dignus efficieris manſionibus, & eandẽ gloriam conſequeris, & eodẽ gaudio frueris, & in æternũ ſimul erimus. Excitatus uero a ſomno Ioſaphat, luce illa, & ineffabili gloria habebat animam adhuc ſatiatã, & cum multa admiratione domino gratiarum referebat hymnum.

Manſit aũt uſq; ad finem uitæ ſuę, angelicam ueraciter in terra ducens conuerſationẽ, & duriore exercitatione poſt tranſitũ ſenis utens. Ætatis quidẽ ſuæ uiceſimoquinto anno terrenũ deſeruit regnũ, & eremiticum ſubijt laborẽ, triginta uero & quinq; annos in hac eremo cõuerſatus eſt. Multas prius animas hominũ diabolo ſurripuit, & Deo ſaluandas obtulit, & in hoc perficiendo apoſtolicã gratiam promeruit. Erat aũt martyr uoluntate. Nam cũ fiducia magna Chriſtũ in conſpectu regũ, & tyrannorum confeſſus eſt, & prædicator eius magnitudinis eximius claruit. Multos ẽt ſpiritus nequitię in eremo luctando proſtrauit, & omnes Chriſti ſuperauit uirtute, cœleſtiſq; particeps muneris diutius extitit, & gratię. Inſuper & mundũ animæ oculũ ab omni terrena caligine habuit, & ualde præſentia, futura cõtemplabat̃, & Chriſtus erat ei pro omnibus, Chriſtũ deſiderabat, Chriſtũ quaſi præſentẽ cernebat, Chriſti decorẽ aſsidue ſpeculabat̃, ſcd'm prophetam dicentẽ: Prouidebam dñm in conſpectu meo ſemper, qm̃ a dextris eſt mihi, ne commouear. Et iterum: Adhæſit anima mea poſt te, me ſuſcepit dextera tua. Adhæſit. n. uere anima illius poſt Chriſtũ, coniunctione indiſſolubili illi copulata. Non. n. defecit a mirabili iſta operatione, nec ĩmutauit rigorẽ conuerſationis ſuæ a principio uſq; in finẽ, ęqualem ſeruans promptitatẽ a puero uſq; ad tantam ętatẽ: immo ad altiorẽ in dies profecit uirtutẽ, & mundiorẽ promeruit contemplationem: Deniq; tali peracta conuerſatione, & ita dignã ſua uocatione operationem retribuens ei, q ſe uocauit, crucifigens mundũ ſibi, & ſeipſum mũdo, in pace ad Deũ pacis uadit, & ad eũ, quem deſiderauit ſemper, proficiſcitur dñm, & uultui domini nitide, & munde præſentat̃, illiuſq; gloriæ

am ante promiſſa ſibi corona exornaẽ, & Chriſtũ cernere dignus efficitur, & cum Chriſto eſſe meretur, Chriſti decore ſemper exultat. Cuius in manus animam ſuam commendans in uiuentium tranſmigrauit regionẽ, ubi ſonus epulantium, ubi lætantium omnium habitatio.

Precioſum uero corpus illius qdam uir ſanctus, qui habitationem ſuã non procul ab eo fecerat, qui & ad Barlaam iter illi prius oſtenderat, diuina quædam edoctus reuelatione, ipſa hora eius dormitionis aduenit, et ſacris laudibus honorificans illum, lachrymasq; effundens ſignũ erga illum dilectionis, & omnia alia perficiens, quæ Chriſtianis ſunt legitima, in ſepulchro patris Barlaam poſuit eũ. Nam decebat eorũ ſimul eſſe corpora in terra, quorum in cœlis perenniter erant animæ iunctæ. Præcepro etiam cuius terribili per uiſionẽ fortiter illũ in mente conteſtantis, acquieſcens eremita, qui eũ ſepelierat, ad regnum Indorũ pergere contendit, & ad regem Barachiam peruenit, omniaq; ſibi manifeſta de beato Ioſaphat facit. Ille aũt non negligens, ilico pergit cũ multitudine magna, & uirtute, & ad ſpeluncam peruenit. Monumentũ aſpicit, & ſuperlachrymatus, tollit operculũ, & uidet Barlaam, & Ioſaphat, habentes mẽbra ſecundũ proprietatem ſpeciei utriuſq; poſita, & corpora nil a priore colore ĩmutata, ſyncera uero, & omnino integra cũ ſuis indumentis. Tunc illa ſanctarum animarũ tabernacula multã odoris ſuauitatem emittebant, nihil penitus fœditatis retinentia. Quæ rex in thecis precioſis repoſita, in ſuam reportauit patriam.

76 *Vide heretice quod ſanctorum corpora habitaculum fuere ſpiritusſancti, et ideo nõ fœtorem, ſed odoris ſuauitatẽ exhalant, quæ Rex Barachias thecis precioſis repoſita, in ſuam reportat patriam.*

Vt autẽ ad aures peruenit populi quod factũ fuerat, multitudo innumerabilis ex omnibus ciuitatibus, & in circuitu regionibus, ad adoranda & uidenda beatorũ illorum uirorum corpora confluebant honorifice, cum hymnis, & canticis, & lampadibus, & cereis ardentibus. Vnde quidam ibi congruenter ſatis, & ualde idonee dixit: Luminaria circa luminis filios, & hæredes. Splendide uero ſimul, & magnifice in eccleſia, quam Ioſaphat ab ipſis fundamentis erexerat, depoſita ſunt corpora. Plurima ergo miracula, & ſanitates in translatione, & depoſitione, et deinceps per ſanctos ſuos famulos operatus eſt Chriſtus, ad laudẽ, & gloriam nominis ſui. Et uidit rex, & omnis turba uirtutes, quæ per eos fiebant. Et pluri mæ gentes, quæ erant in circuitu, infidelitate languentes, & Dei ignorantia, per ea, quæ ad ſepulchrũ fiebant ſigna, crediderunt. Et omnes uidentes, & audientes angelicã Ioſaphat conuerſationem, et a pueritia inæſtimabilem eius ad Deum amorem, mirabantur, glorificãtes in oĩbus Deũ, q cooperaẽ diligentibus ſe, et maximis illos glorificat donis, et uirtutibꝰ.

77 *Ecce cum quanto honore ſuſcipiuntur ſanctorum corpora, ſimul & cum hymnis & canticis & lampadibus & cereis ardentibus.*

Hucuſq; finis præſentis laboris, quem ſecundũ uirtutem meam ſcripſi, ſicut accepi à uenerabilibus uiris, qui ueraciter illum tradiderunt mihi. Contingat igitur uobis legentibus, et audientibus utilem animarum narrationem, ut in parte ſanctorum, qui ab initio placuerunt domino, computari mereamur, precibus, et interceſſione Barlaam, ac Ioſaphat beatorum, de quibus eſt narratio, in Chriſto Ieſu domino noſtro, cui eſt decus, honor, et imperiũ, gloria et magnificentia, cum patre, et ſpiritu ſancto, nunc, et ſemper, et in ſecula ſeculorum. Amen.

78 *Plurima ſanctorũ miracula in translatione & depoſitione eorum, necnon ad illorũ ſepulchra patrata. Ad confuſionem hereticorum.*

79 *Precibus & interceſſione Barlaam ac Ioſaphat Beatorum.*

Digitized by Google

Habetur libro primo hiſtoriæ eius de perſecutione Vandalorum.

VITA PAPINIANI, MANSVETI, QVODVVLTdeus episcoporum, Sebaſtiani Comitis, & aliorum plurimorum epiſcoporum & martyrum ſub Geiſerico rege Vandalorum paſſorum, per D. Victorem epiſcopum Vitenſem ſcripta.

S Exageſimus nunc ut clarum eſt, agitur annus, ex quo populus ille crudelis ac ſæuus Vandalicæ gentis Africæ miſerabilis attigit fines, tranſuadens facili tranſitu per anguſtias maris, qua inter Hiſpaniam Africamq; æquor hoc magnũ et ſpacioſum biſſenis milibus, anguſto ſe limite coartauit. Tranſiens igitur quantitas uniuerſa calliditate Geiſerici ducis, ut famã terribilem ſuæ faceret gentis, ilico ſtatuit oẽm multitudinẽ numerari uſq; ad illã diẽ, quã huic luci uterus profuderat uentris. Qui reperti ſunt ſenes, iuuenes, paruuli, ſerui uel domini octoginta milia numerati. Quæ opinio diuulgata uſque in hodiemũ a neſcientib⁹ armatorũ tantus numer⁹ æſtimatur, cũ ſit nũc exiguus & infirmus. Inuenientes igitur pacatã quietãq; prouinciam, ſpecioſitatẽ totius terræ florentis quaqua uerſum impietatis agminib⁹ impendebant, deuaſtando depopulabantur, incẽdio atq; homicidijs totũ exterminantes. Sed nec arbuſtis fructiferis omnino parcebant, ne forte quos antra montiũ aut prærupta terrarũ, uel ſecluſa quęq; occultauerant, poſt eorum tranſitũ illis pabulis nutrirentur. & ſic eadẽ atq; iterũ tale crudelitate furentib⁹, ab eorũ contagione nullus remanſit locus immunis. Præſertim in eccleſijs baſilicisq; & cœmiterijs & monaſterijs ſceleratius ſæuiebant, & cũ maiorib⁹ incendijs domus orationis magis quã urbes cũctaq; oppida concremarent, ubi forte uenerabilis aulæ clauſas repererunt portas, certatim ictibus dextralium aditum reſerabant, ut recte tunc diceretur: Quaſi in ſilua lignorũ ſecurib⁹ conſcidere ianuas eius in idipſum, in ſecuri & aſcia deiecerũt ea, incenderunt igni ſanctuariũ tuũ, & in terra polluerunt tabernaculum nominis tui.

1 *Et noſtro tempore hæretici in Eccleſias, Oratoria, Altaria, & Cœmiteria ſceleratius ſæuierũt, ut cognoſcant qualibus hominibus ſe ſimiles reddiderunt, nẽpe Vandalis, hæreticis Arianis.*

Quanti tunc ab eis præclari pontifices & nobiles ſacerdotes diuerſis pœnarũ generibus extincti ſunt, ut traderent ſi quid auri uel argenti proprium uel eccleſiaſticũ haberent? Et dũ hæc quæ erant urgentib⁹ pœnis facilius proderent, iterũ crudelib⁹ tormentis oblatores urgebant, autumantes quandã partẽ nõ totũ eſſe oblatũ, & quãto plus dabant, tãto amplius quẽpiam habere credebant. Alijs palorũ uectibus ora reſerãtes, fœtidũ cœnũ ob confeſsionẽ pecuniæ faucibus ingerebant. Nõnullos in frõtibus & tibijs neruis remugientibus torquendo cruciabant. Pleriſq; aquã marinã, alijs acetũ, amurcã, liquamenq;, & alia multa atq; crudelia tanq; utribus imbutis ori impoſitis ſine miſericordia porrigebãt. Nõ infirmior ſexus, non conſideratio nobilitatis, non reuerentia ſacerdotalis crudeles animos mitigabat: quin immo ibi exaggerebantur ira furoris, ubi honorem conſpexerant. Quantis ſacerdotibus, quãtiſq; illuſtribus, onera ingentia ut camelis uel alijs generibus iumentorum impoſuerint nequeo enarrare, quos ſtimulis ferreis ad ambulandũ urgebant, quorum nonnulli ſub faſcibus miſerabiliter animas emiſere. Senilis maturitas atq; ueneranda canities, quæ cæſariem capitis ut lanã candidã dealbarat, nullã ſibi ab hoſpitibus miſericordiã uindicabat. Sed etiam paruulos ab uberib⁹ rapiens maternis Barbarus furor, inſontẽ infantiã elidebat ad terrã. Alij paruulũ pe-

Digitized by Google

dibus tenentes, a meatu prorſus naturali uſq; ad arcē capitis diſsipabant, quando tunc forte Sion captiua cantabat: Dixit inimicus incendere fines meos, interficere infantes meos, & paruulos meos eliſurū ad terram.

In ædificijs nonnullis magnarū ædiū uel domorū ubi miniſteriū ignis minus ualuerat, tectis admodū deſpicatis pulchritudinē parietum ſolo æquabant, ut nunc antiqua illa ſpatioſitas ciuitatū, nec quia fuerit prorſus appareat. Sed et urbes quamplurimæ, aut raris aut nullis habitatoribus incolunť. Nam et hodie ſi qua ſuperſunt, ſubinde deſolanť, ſicut ibi carthagineo dignā theatro ædem Memorię, et uiā quam Cœleſtis uocitabant, funditus deleuerunt. Et ut de neceſſarijs loquar, baſilicā maiorem ubi corpora ſanctarū martyrum Perpetuæ atq; fœlicitatis ſepulta ſunt, Celerinę uel Scillitanorū, et alias quas non deſtruxerunt, ſuæ religioni licentia tyrannica mancipauerunt. Vbi uero munitiones aliquę uidebanť, quas hoſtilitas Barbarici furoris oppugnare nequiret, cōgregatis in circuitu caſtrorum innumerabilibus turbis, gladijs feralib9 cruciabant, ut putrefactis cadaueribus quos adire non poterant arcente murorū defenſione, corporū liqueſcentium enecarent fętore.

Quanti et quam numeroſi tunc ab eis cruciati ſunt ſacerdotes explicare quis poterit? Tunc etenim noſtræ ciuitatis uenerabilis Papinianus antiſtes, candentis ferri laminis toto aduſtus eſt corpore. Similiter et Manſuetus Vricitanus, in porta incenſus eſt Fornitana. Qua tēpeſtate Hipponeregiorum obſeſſa eſt ciuitas, quam omni laude dignus beatus Auguſtinus librorū multorū confector, pōtifex gubernabat. Tunc illud eloquentiæ quod ubertim per omnes campos eccleſię decurrebat, ipſo metu ſiccatum eſt flumen, atq; dulcedo ſuauitatis dulcius propinata, in amaritudinem abſinthij uerſa eſt, ut Dauidicū præconium conueniret: Dū conſiſteret peccator aduerſum me, obmutui et humiliatus ſum, et ſilui a bonis. Vſq; ad illud tempus. cc. iam. xxx. et duos confecerat libros, exceptis innumerabilibus epiſtolis, uel expoſitione totius Pſalterij et Euangeliorū, atq; tractatibus popularibus, quas Græci Omelias uocant, quorum numerum comprænhendere ſatis impoſsibile eſt.

Quid multa? Poſt has crucis impietates inſaniæ, ipſam urbem maximā Carthaginē Geiſericus tenuit et intrauit, et antiquam illā ingenuā ac nobilem libertatē in ſeruitutem redegit. Nam et ſenatorū urbis non paruā multitudinem captiuauit. Deinde proponit decretū, ut unuſquiſq; auri, argenti, gemmarū, ueſtimentorumq; precioſorū quodcunq; haberet offerret, & ita in breui auitas atq; paternas opes tali induſtria abſtulit rapax. Diſponens quoq; ſingulas quaſq; prouincias, ſibi Bizacenā, Abaritanam atq; Getuliam & partem Numidię reſeruauit, exercitui uero Zeugitanā uel proconſularē funiculo hæreditatis diuiſit, Valentiniano adhuc Imperatore reliquas licet iam exterminatas prouincias defendente. Poſt cuius mortē totius Africæ ambitum obtinuit, necnon & inſulas maximas, Sardiniam, Siciliā, Corſicam, Ebuſum, Maioricā, Minoricam, uel alias multas, ſuperbia ſibi cōſueta defendit. Quarū unam illarū ideſt Siciliā Odoacro Italiæ regi poſtmodū tributario iure cōceſsit, ex qua eis Odoacer ſingulis quibuſq; temporibus, ut dominis tributa dependit, aliquam ſibi tamen reſeruantibus partem.

Præterea pręcipere nequaquam cunctatus eſt Vandalis, ut epiſcopos

Digitized by Google

atq; laicos nobiles de ſuis eccleſijs & ſedibus nudos penitus aufugerēt. Quod ſi optione propoſita exire tardarent, ſerui perpetui remanerent. Quod ēt in plurimis factū eſt, multos.n.epiſcopos & laicos claros atq; honoratos uiros, ſeruos eſſe nouimus Vandalorū. Tunc uero memoratæ urbis ep̄m id eſt, carthaginis, deo & hominibꝰ manifeſtū, nomine Quoduultdeus, & maximam turbā clericorū nauibus fractis impoſitam, nudos atq; expoliatos expelli præcepit. Quos dn̄s miſeratione bonitatis ſuę proſpera nauigatione Neapolim campaniæ perducere dignatus eſt ciuitatē. Senatorum atq; honoratorū multitudinē primo exilio crudeli contriuit, poſtea transmarina in parte proiecit. Pulſo nanq; epiſcopo ut præfati ſumus, cū clero uenerabili, ilico eccleſiam nomine Reſtitutā, in qua ſemper epiſcopi cōmanebant, ſuæ religioni mancipauit, atq; uniuerſas quæ intra muros fuerant ciuitatis, cū ſuis diuitijs abſtulit. Sed etiam quæ foras muros erant, quaſcunq; uoluit occupauit, & præcipue duas egregias & amplas ſancti martyris Cypriani, unā ubi ſanguinem fudit, aliam ubi eius ſepultū eſt corpus, q̄ locus Mappalia uocitat̃. Quis uero ſuſtineat atq; poſſit ſine lachrymis recordari, dū præciperet noſtrorum corpora defunctorum, ſine ſolennitate hymnorū cum ſilentio ad ſepulturam perduci? Addidit adhuc, ut & pars clericorum quæ remāſerat, pœnali exilio truderetur.

2 *Vide ſi non etiam in hoc heretici noſtri tēporis impios iſtos imitantur, qui defunctorum ſuorum corpora ſine ſolennitate hymnorum cum ſilētio ad ſepulturā perducunt.*

Et dum iſta gerunt̃, qui ſupererant magni ſacerdotes atq; inſignes uiri memoratarū prouinciarum quas diuiſerat uandalis, cogitauerunt ſupplicandi gratia regē adire. Qui dū, ut moris eſt, ad Maſsilitanū litus exiſſet, quod ligula uulgi conſuetudine uocitat̃, amiſsis iam eccleſijs & rebus occurrere uiſi ſunt ſupplicantes, ut ad conſolandū populum dei ſaltē habitandi facultas, Vandalis iam dominātibus, concederet̃. Quibus ille per internuntium rabido reſpondiſſe ore probat̃. Decreui ego de nomine & genere ueſtro nullum dimittere, & uos audetis talia poſtulare? Quos ēt uicino mari uoluit eadē hora demergere, niſi a ſuis diu ne hoc faceret rogaretur. Recedentes illi triſtitia & mœrore confecti, cœperunt qualiter poterant & ubi poterant, ablatis eccleſijs diuina myſteria celebrare. Subinde aūt creſcente opibus regno, maior cœpit, & ſuperbia propagari c

Referam factū, quod ipſo geſtū eſt tēpore. Fuit comes quidam Sebaſtianus, famoſi illius gener comitis Bonifacij, acer cōcilio, & ſtrenuus in bello. Cuius Geiſericus ſicut conſilia neceſſaria habebat, ita & præſentiā formidabat. Cupiens autem illum extinguere, occaſionē mortis de religione quæſiuit. Cogitauit rex ut præſentibus epiſcopis atq; domeſticis ſuis, Sebaſtianū taliter conueniret: Sebaſtiane, inquit, Scio quia fidelr nobis adhæſiſſe iuraſti, cuius ueritatē ſacramenti, labores tui uigilantiaque demonſtrant. Sed ut nobis connexa ſemper iugiſq; maneat amicitia tua, hoc placuit præſentibus ſacerdotibꝰ noſtris, ut eius efficiaris cultor religionis, quā & nos & noſter populus uenerat̃. Cui Sebaſtianus rem inueniens miram multiſq; neceſſariā, pro tempore acute reſpondit: Quæſo domine rex, ut nunc unus panis mundiſsimus ac ſimilaceus afferat̃. Quē cū ignoraſſet Geiſericus Sebaſtiani uictoriā, illico iuſsit afferri. Apprehendēs itaq; Sebaſtianus mundiſsimum panē, ita effatus eſt. Hic enim panis ut ad tantū decorē ſplendoris ueniſſet, & menſæ regiæ neceſſarius haberet̃, diſcuſſa ſpuria furfuris ex maſſa ſimilaginis conſperſus per aquā tranſiuit & ignē, idcirco & aſpectu clarus, & eſu ſuauis habet̃. Ita et ego mola ca-

tholicæ

Digitized by Google

tholicæ matris commolitus,et cribro examinationis ut ſimilia mūda purgatus,rigatus ſum aqua baptiſmatis,et igne ſancti ſpirit⁹ coctus.Et ut hic panis de furno,ita & ego per officia ſacramentorū diuinorū, artifice deo de fonte mundus aſcendi. Sed fiat ſi uelis,ut ipſe propono:Iſte panis confringatᵋ in fruſta,madidetᵋ aqua,& iterū conſpergatᵋ, mittatᵋ in furnū:ſi melior exierit,faciā quæ hortaris. Quā propoſitionē Geiſericus cū omnibus q̄ aderant cū audiſſet,ita ligatus eſt,ut ſe ſoluere omnino non poſſet. Quē alio generis argumento,poſtea bellicoſum uirum occidit.

3 *Mirabile exemplum etiam cõtra noſtri tẽporis dogmatiſtas faciens.*

Et ut ad id redeamus unde digreſſi ſumus,terret præceptis feralibus,ut in medio Vandalorū noſtri nullatenus reſpirarent,neq̧ uſq̧ orādi aut immolandi concederetᵋ gementibus locus, ut manifeſte tunc prophetiæ uaticiniū compleretᵋ, Non eſt in hoc tēpore princeps aut propheta uel dux, neq̧ locus ad ſacrificandū nomini tuo. Nam & diuerſæ calumniæ nō deerant quotidie etiam illis ſacerdotibus qui in his regionib⁹ uerſabanᵋ,quæ regiones palatio tributa pendebant:& ſi forſitan quiſpiam ut moris eſt, dum dei populum admoneret,Pharaonē,Nabuchodonoſor, Holofernē, aut aliquē ſimilē nominaſſet, obijciebatᵋ illi quod in perſonā regis iſta dixiſſet,& ſtatim exilio trudebatᵋ. hoc enim perſecutionis genus agebatᵋ hic aperte,alibi occulte,ut piorū nomē talib⁹ inſidijs interiret. Qua de re plurimos ſacerdotū tunc nouimus relegatos,ſicut Vrbanū Girbenſem, Creſcentē Metropolitanū Aquitanæ ciuitatis qui.cxx.epiſcopis, Habet deū Teudalenſem,Euſtratiū Sufetanū,& Tripolitanos duos, Viceſſabratenum,& Creſconiū Eenſem, & Adrumetinæ ciuitatis Felicem epiſcopū, ob hoc quod ſuſcepiſſet quendā Ioannem monachū tranſmarinū, ſed & alios multos quos longū eſt enarrare. Quibus tn̄ in exilio poſitis dū obitus adueniſſet,non licebat alios eorū ciuitatibus ordinari. Inter hęc tamē dei populus in fide conſiſtens, ut examen apum cęreas ædificans manſiones,creſcendo melleis fidei calculis firmabatur, ut impleretur illa ſententia, Quanto eos affligebant,tanto magis multiplicabantur,& inualeſcebant nimis.

VITA DEOGRATIAS EPISCOPI CARTHAGInenſis, agoneſq̧ & martyria Martiniani, Saturiani, Maximæ Valeriani epiſcopi, Armogaſtis, Maſculæ & Saturi confeſſorum, per D. Victorem epiſcopum Vitenſem ſcripta.

Habetur hæc libro 1. eiuſdem de perſecutione Vandalorum.

Supplicante Valentiniano Auguſto Geiſerico regi, Carthaginenſi eccleſiæ poſt longū deſolationis ep̄m ordinari,nomine Deogratias, factū eſt ut is ordinaretᵋ. Cuius ſi nitatᵋ quiſquam quæ per illum dominus fecerit paulatim excurrere, ante incipient uerba deficere, quā ille aliquid ualeat explicare.Illo igitᵋ epiſcopo conſtituto, factū eſt peccatis urgentibus,ut urbē illam quondam nobiliſsimam atq̧ famoſam xv. regni ſui anno Geiſericus caperet Romam.Et ſimul exinde regū multorū diuitias cū populis captiuauit. Quæ dum multitudo captiuitatis Africanū attingeret litus, diuidentibus Vandalis & Mauris ingentē populi quantitatem, ut moris eſt Barbaris,mariti ab uxoribus,liberi a parentibus ſeparabantur.Statim ſategit uir deo plenus & charus,uniuerſa uaſa miniſterij aurea

Digitized by Google

uel argentea diſtrahere, & libertatẽ de ſeruitute Barbarica liberare, & ut coniugia fœderata manerent, & pignora genitoribus redderent. Et qa loca nulla ſufficiebant ad capeſſendã multitudinẽ tãtam, baſilicas duas nominatas & amplas Fauſti & Nouarũ, eorum lectul's atq; ſtraminib⁹ deputauit, decernens per ſingulos dies quantũ quis pro merito acciperet. Et qa pleroſq; inſuetudo nauigij & crudelitas captiuitatis afflixerat, non paruus inter eos fuerat numerus ægrotorũ, quos ille beatus antiſtes ut nutrix pia per momenta ſingula cũ medicis circuibat ſequentibus cibis, ut inſpecta uena qd cui opus eſſet illo præſente daret. Sed nec nocturnis horis ab hoc opere miſericordiæ feriebat, ſed pergebat excurrens per ſingulos lectos, ſciſcitans qualiter quiſq; haberet: ita ſe tradiderat omnino labori, ut nec defeſſis mẽbris, nec carioſæ iã ſenectuti parceret. Quo liuore Ariani ſuccenſi, dolis eũ quamplurimis uoluere ſæpius enecare. Quod credo præuidens dñs, cito paſſerẽ ſuũ de manibus accipitrũ uoluit liberare. Cuius exitũ ita Vrbici captiui planxerũt, ut tunc ſe putarent magis tradi manibus Barbarorũ, quando ille perrexit ad cœlũ. Functus eſt aũt ſacerdotio annis tribus. Cuius amore & deſiderio populus attentus potuerat membra digni corporis rapere, niſi conſilio prudenti dum auocatur, neſciente multitudine ſepeliretur.

1 *Sancti quando decedunt pgunt ad cœlũ.*

Et qa tacendũ ſemper non eſt de impietatibus hæreticorũ, nec uerecundum poterit eſſe quod ad laudẽ proficit patientis: ordinator quondã memorati ſacerdotis nomine Thoma, dũ uarijs ab eis inſidijs ſæpius attaretur, quodã tempore uenerabilem ſenem in publica facie catomis ceciderunt. Quod ille non ad opprobriũ ſed ad mercedẽ computans gloriæ ſuę, in dño lætabatur. Vnde factũ eſt, ut poſt obitũ epiſcopi carthaginis, Zeugitanæ & proconſulari puinciæ epiſcopos interdiceret ordinandos, quorum erat numerus clxiiij. Qui paulatim deficientes, nunc q ſimul ipſi ſuperſunt tres tm̃ eſſe uident, Vincentius Gigitanus, Paulus Sinnaritanus, uere merito & nomine Paulus, & alius Quintianus. Qui nunc perſecutionẽ fugiens, apud Edeſſam Macedoniæ ciuitatẽ commanet peregrinus. Sed & martyria quãplurima eſſe probant, confeſſorũ autem ingens & plurima multitudo, ex quibus aliqua narrare tentabo.

Erant tunc ſerui cuiuſdã Vandali (fuit hic Vandalus de illis quos Millenarios uocant) Martinianus, Saturianus, & eorũ duo germani, erat & cõſerua eorũ quædam egregia Chriſti ancilla, nomine Maxima, corpore ſimul & corde decora. Et qa Martinianus armifactor erat, & dño ſuo ſatis uidebat acceptus, & Maxima uniuerſæ domui dominabat: credidit Vandalus ut fideles ſibi magis memoratos faceret famulos, Martinianũ Maximamq; coniugali conſortio ſociare. Martinianus adoleſcentulorũ ſecularium more coniugiũ affectabat: Maxima nanq; iã deo ſacrata, humanas nuptias refutabat. At ubi uentũ eſt ut cubiculi adirent ſecreta ſilẽtia, & Martinianus neſciens qd de illo decreuerat deus, maritali fiducia quaſi cũ coniuge cuperet cubitare, uiua ei uoce memorata famula Chriſti reſpondit: Chriſto ego, o Martiniane frater mẽbra mei corporis dedicaui, nec poſſum humanũ ſortiri coniugiũ, habens iam cœleſtẽ & uerum ſponſum. Sed dabo conſiliũ: ſi uelis poteris & ipſe tibi præſtare cũ licet, ut cui ego concupiui nubere, delecteris & ipſe ſeruire. Ita factũ eſt domino procurante, ut obediens uirgini, & adoleſcens ſuam animã lucraret. Neſcien-

2 *Non refutaſſet quidẽ nuptias, et ſi deo ſacrata fuiſſet, ſi Lutheranos habuiſſet magiſtros. Verum quia ſanctiſsimos patres habuit præceptores, idcirco refutauit.*

rigiſ Vandalo, compunctus atq; ſpiritualis ſecreti commerciũ mutuatꝰ Martinianus, et ſuis fratribus perſuaſit, ut theſaurũ quem inuenerat haberent, utpote germani cõem. conuerſus eſt itaq; cũ tribus fratribꝰ ſuis. Dei puella comitante nocte clã egredientes, Tabraceno monaſterio cui præerat tunc nobilis paſtor Andreas ſociantur. Illa uero haud procul monaſterium incoluit puellarum.

Notent hæretici qui nubere palam docent deo dicatas uirgines, & nolentes quoque compellunt.

Sciſcitante igit̃ barbaro inquiſitionibꝰ & muneribus crebris, quod geſtũ erat cælari non potuit. Inueniens itaq; iam non ſua ſed Chriſti mancipia, conijcit in uinculis, & uarijs tormentis dei famulos inſectat̃, agens cũ eis non tantũ ut pariter miſcerent̃, ſed quod grauius eſt, per rebaptizationis cœnum fidei ſuę ornamenta turparent. Peruenit hoc ipſum uſq; ad notitiam Geiſerici. Decernit rex, ut tãdiu implicabilis ferus ſeruos affligeret, quãdiu illius ſuccumberent uoluntati. Iubet in modũ ſerarũ fuſtes robuſtos ueluti palmatos cũ ſtirpibꝰ fieri, qui quatientibus tergis non ſolũ oſſa confringerent, ſed etiã terebrantes aculei intrinſecus remanerent. Qui dũm ſanguis efflueret, & diſsipatis carnibus uiſcera nudarent̃, ſequẽti die Chriſto medente incolumes reddebant̃. Hoc ſæpius ac multo factum eſt tempore, & nulla plagarũ ueſtigia uidebant̃, ſancto ſpiritu ſubinde curante. Poſt hoc artat̃ Maxima duræ cuſtodiæ, cuſpidiq; crudele extẽdit̃. Cui cum dei ſeruorum non deeſſet frequentia uiſitantium, uidentibꝰ cũctis ingentium lignorũ putreſcens ſoluta eſt fortitudo. Miraculũ hoc & uoce omnium celebratur, & nobis ad quem cuſtodia pertinebat, cum ſacramẽto teſtatus eſt ita fuiſſe.

Aſt ubi Vandalus uirtutẽ neglexit cognoſcere diuinam, cœpit in domo eius uindicatrix ira graſſari. Moritur ipſe ſimul te filij, familiæ atq; animalium quæcũq; optima erant pariter intereunt. Remãſitq; domina uidua, marito, filijs, & ſubſtantia deſtituta ſeruos Chriſti cognato regis Seſaoni gratia muneris offert. Qui cũ res eos utpote oblatos cũ gratulatione nimia ſuſcepiſſet, filios & domeſticos ſanctorũ merito male cœpit dæmon uarijs motibus agitare. Ex ordine ille cognatus ut geſtũ erat ſuggerit regi. Decernit ſtatim rex, cuidã gẽtili regi Maurorũ, cui erat nomẽ Capſur, relegandos debere tranſmitti. Maximam uero Chriſti famulam confuſus & uictus propriæ uoluntati dimiſit, quæ nunc ſupereſt uirgo, mater multarum uirginum dei, nobis etiam nequaq; ignota. Perueniẽtes aũt tradũtur memorato regi Maurorum, commanenti in parte eremi, quæ dicit̃ caprapicti. Videntes igitur Chriſti diſcipuli multa apud gentiles & illicita ſacrificiorũ ſacrilegia, cœperunt prædicatione & conuerſatione ſua ad cognitionẽ domini dei noſtri Barbaros inuitare: & tali modo ingentẽ multitudinẽ gentilium Barbarorũ Chriſto domino lucrauerunt, ubi antea nulla fama Chriſtiani nominis fuerat diuulgata. Tunc deinde cogitatur qd̃ fieret, ut ager iã cultus & egraminatus uomere prædicationis euangelicũ ſuſciperet ſemen, & imbre ſacri baptiſmatis rigaretur. Mittunt legatos ꝑ itinera diſtenta deſerti: peruenitur tandẽ ad ciuitatẽ Romanam. Rogatur epiſcopus, ut presbyterũ & miniſtros credenti populo deſtinaret. Explet cũ gaudio quod petebatur pontifex, dei conſtituitur eccleſia, baptizatur multitudo maxima Barbarorũ, & de lupis grex fœcundus multiplicatur agnorũ. Hoc Geiſerico relatione ſua nunciat Capſur. De qua re ſurgẽs inuidia iubent famulos dei ligatis pedibus poſt terga currentiũ quadri-

garũ, inter ſpinoſa loca ſyluarũ pariter interire, ut ducta atq; reducta dumoſis lignorũ aculeis innocentiũ corpora carperētur, ita deligans, ut exitum ſuũ inuicē peruiderent. Qui cũ e uicino currentibus Mauris ſeſe mutuo conſpicerent, uale ſibi in anguſto fugæ unuſquiſq; ita dicebãt: Frater ora pro me, impleuit deus deſideriũ noſtrũ, taliter peruenitur ad regnum cœlorũ. Itaq; orando atq; pſallendo, gaudentibus angelis pias animas emiſere. Vbi uſq; in hodiernum diem non deſinit ingentia mirabilia Ieſus Chriſtus dñs noſter operari. Nã nobis beatus quondam Fauſtus Buronitanus epiſcopus atteſtatus eſt, cæcam quandam mulierem illuminatã fuiſſe, ubi ipſe aderat præſens.

Accendit̃ propter hæc aduerſus dei eccleſiam Geiſericus. Mittit Proculum quendã in prouinciam Zeugitanã, q coartaret ad tradendũ miniſteria diuina uel libros cunctos dñi ſacerdotes, ut primo armis nudaret, & ita facilius inermes hoſtis callidus captiuaſſet. Quibus ſe nõ poſſe tradere clamantibus, ipſe rapaci manu cuncta depopulabat̃, atq; de pallijs al-

4 Vide dei ultionem cõtra prophanum hominem rebus ſacris abutentem.

taris pro nefas, camiſias ſibi & femoralia faciebat. Qui tñ Proculus hui⁹ rei executor, fruſtatim ſibi comedens linguã, in breui turpiſsima conſumptus eſt morte. Tunc.n. ſanctus Valerianus Abenſis ciuitatis epiſcopus, dũ uiriliter ſacramenta diuina ne traderet dimicaſſet, foras ciuitatẽ ſingularis iuſſus eſt pelli, & ita pręceptũ eſt, ut nullus eũ neq; in domo neq; in agro dimitteret habitare. Qui in ſtrata publica multo tempore nudo iacuit ſub aere: annorum erat plus lxxx. quem nos tunc indigni, in tali exilio meruimus ſalutare.

4 Nota paſchalem ſolẽnitatem.

Quodam tpe paſchalis ſolennitas agebatur, & dũ in quodam loco q Regia uocitat̃, ob diẽ paſchalis honoris noſtri ſibimet clauſam eccleſiam reſerarent, compererunt Ariani. Statim qdam presbyter eoꝝ Andiot nomine, congregata ſecũ armatoꝝ manu ad expugnandã turbam accendit̃ innocentũ, Introeunt euaginatis ſpatis, arma corripiunt, alij quoq; tecta conſcendunt, & p feneſtras eccleſiæ ſagittas ſpargunt. Et tunc forte & canente populo dei, lector unus pulpito ſiſtens, alleluiaticũ melos canebat. Quo tpe ſagitta in gutture iaculatus, cadente de manib⁹ codice, mortuus poſt cecidit ipſe. Nã & alij quamplurimi ſagittis & iaculis in medio crepidinis altaris probant̃ occiſi. Nam q gladijs tunc interempti nõ ſunt, poſtea pœnis attriti, regio iuſſu omnes pene necati ſunt, præſertim maturioris ætatis. Alibi nanq; ſicut Thunazudæ cõtigit, Galibus, uico Ammoniæ, uel alijs in locis, tpe quo ſacramenta dei populo porrigebant̃, introeuntes maximo furore corpus Chriſti & ſanguinẽ pauimentis ſparſerunt, & illud pollutis pedib⁹ calcauerunt. Ipſe.n. Geiſericus præceperat, ita perſuadentibus epiſcopis ſuis, ut intra aulam ſuã filiorumq; ſuorũ non niſi Ariani per diuerſa miniſteria ponerent̃. Inter alios uentũ eſt tunc ad Armogaſtem noſtrũ. Cuius cũ diu ac ſæpius tibias torquendo tumentibus conſtringerent cordis, & frontẽ in qua Chriſtus uexillũ ſuę fixerat crucis, rugatam magiſq; aratã deſcendentes atq; mugientes oſtenderent nerui, ut fila araneaꝝ ſancto cœlũ reſpiciente crepabant. At ubi tortores neruicas cordas diſruptas eſſe uiderunt, allatis crebrius fortiorib⁹ cordis atq; cannabinis, illo nihil aliud niſi Chriſti nomen inuocante, illa omnia uaneſcebant. Sed & capite deorſum dũ ad unum penderet pedẽ, dormire quaſi ſuper lectũ plumis ſtratũ omnibus uidebat̃. Quem cũ Theodoricus regis

filius q eius dominus erat, pœnis non ualentibus capite truncari iuſſiſſet, a ſuo prohibeť Iocundo presbytero, dicente ſibi: Poteris eũ diuerſis afflictionibus interficere. Nam ſi gladio peremeris, incipient Romani martyrem prædicare. Tũc Theodoricus in Byzacenã prouinciam ad fodiẽdas eũ condemnat ſcrobes. Poſtea quaſi ad maius opprobrium haud procul carthagine ubi ab oĩbus uideretur paſtorẽ eum pręcepit eſſe uaccarum.

Inter hæc dño reuelante cũ dormitionis ſuæ proximum cerneret diem, aduocat quendã Felicem uenerabilem Chriſtianũ, procuratorem domꝰ filij regis, q Armogaſtem ut apoſtolũ uenerabať, dicitq; illi: Tẽpus meæ reſolutionis aduenit, obſecro te per fidẽ quã utriq; tenemus, ut ſub hac ſiliquæ arbore me ſepelire digneris, redditurus domino noſtro niſi feceris rationẽ: non quod ille curaret ubi aut qualiter ſuũ ſepelireť corpus, ſed ut illud demonſtrareť, quod ſeruo ſuo reuelauerat deus. Reſpondet Felix & dicit: Abſit a nobis confeſſor uenerabilis, ſed ſepeliã te in una baſilicarum cũ triumpho & gratia quã mereris. Cui beatus Armogas: non, ſed quod dixi facturus es. Ille timens dei hominẽ contriſtare, ueraciter quod ingeſſerat promiſit eſſe facturũ. Statim intra paucißimos dies comes bonæ cõfeßionis de hac uita migrauit. Feſtinauit Felix ſibi delegatum ſub arbore fodere ſepulchrũ. Cui cũ intextæ radices & ſoliditas aridæ telluris morã facerent, & labore angereť quod tardius ſancti mẽbra corporis humarentur, tandẽ abſciſcis radicibus multo altius terram cauans, cõſpicit ſarcofagum ſplendidißimi marmoris præparatũ, qualem fore nullus omnino habuit regum. Sed nec quendã archimimũ nomine Maſculan debeo præterire. Qui cũ multis inſidijs premereť, ut catholicã omitteret fidẽ, ipſe eũ rex poſtea blandiendo affatibus ſecularibꝰ mutabat, promittens multis eũ diuitijs cumulandũ, ſi uoluntati eius auditũ facilẽ cõmodaſſet. Qui cũ fortis atq; inuictus maneret, iubet eũ ſubire ſententiã capitalem, ita tamen callidus occulte præcipiens, ut ſi in illa hora uibrãtis gladij pertimeſceret ictũ, magis eũ occideret, ne martyrẽ glorioſum feciſſet. Si aũt fortẽ in confeßione conſpiceret, a gladio tẽperaret. Sed ille ut colũna immobilis Xp̃o ſolidante fortis effectus, confeſſor reuertiť glorioſus. Et ſi martyrem inuidus hoſtis noluit facere, confeſſorũ tñ noſtrũ nõ potuit uiolare.

Nouimus & aliũ ea tẽpeſtate nomine ſaturũ. Qui cum lucidũ eſſet mẽbrũ eccleſiæ Chriſti, & prauitatẽ Arianorũ libertate catholica frequẽter argueret (fuit hic procurator domus Hunerici) conueniť accuſante Mariuado quodã diacono, quem Hunericus ĩſauſtus ſingulariter honorabat, ut fieret ſaturus Arianus. Promittunť honores & diuitiæ multæ ſi faceret, præparanť ſupplicia dira ſi nollet. Hac optione propoſita, ut ſi regalibus iuſsis non obediret, primo facta diſcuſſione, & ante amiſſa domo uel ſubſtantia, diſtractis omnibꝰ mancipijs ac filijs, uxor eius ipſo pręſente camelario in coniugium tradereť. Quod ille plenus deo magis ut uelociter ꝑueniſſet, impios prouocabat. Ob quã cauſam uxor eius inducias uiſa eſt ab his qui exequebanť, neſciente marito petiſſe. Accedit ad maritum alia Eua, conſilio magiſtrata ſerpentis. Sed ille Adam non fuit, qui illecebroſa uetitæ arboris poma contingeret, quia non indigens ſed Saturus uocabať, ſaturatus ab ubertate domus dei, & torrente deliciarũ eius potatus. Aduenit mulier ad locũ ubi maritus ſingularis orabat, conſciſsis ueſtibꝰ crineq; ſoluto, ſecum comitantibꝰ filijs, unamq; infantulam quæ tunc la-

Sepeliam te cum triũpho & gratia quam mereris. ſ

ctabaĩ manib⁹ geſtans, quæ neſcientis proijcĩ ad pedes mariti. Etiã ipſa ſuis genua complectĩ ulnis, ſibilans uociferatiõe draconis: Miſerere mei dulciſsime ſimul & tui, miſerere communibus liberis quos conſpicis ipſe. Non ſubiaceant conditioni ſeruili, quos claros proſapia reddidit generis noſtri. Non ſubijciar ego indigno & turpi coniugio uiuente marito, quæ mihi ſemper inter coæuas plaudebam de Saturo meo. Cognoſcit Deus quia inuictus facturus es hoc, quod forte uoluntarie aliquanti fecerunt. Cui ille Iob ſancti uoce reſpondit: Tanq̃ una ex inſipientibus mulieribus loqueris. Formidarẽ mulier, ſi ſola eſſet huius uitæ amara dulcedo, artificio coniunx diaboli miniſtraris. Si diligeres maritũ, nunq̃ ad ſecundam mortẽ attraheres propriũ uirum. Diſtrahant filios, ſeparent uxorem, auferant ſubſtantiã, mei dñi ego ſecurus de promiſsis uerba tenebo: ſi qs non dimiſerit uxorẽ, filios, agros aut domũ, meus non poterit eſſe diſcipulus. Quid ultra? diſcedente muliere cũ filijs refutata, confortaĩ ſaturus ad coronam, diſcutiĩ, expoliatur, pœnis conterĩ, mendicus dimittitur. Interdicitur ei prodeundi acceſſus, totum ei tulerunt, ſtolam tamen baptiſmatis auferre non potuerunt.

6 Poſt hæc Geiſericus eccleſiam carthaginis claudi præcepit, diſsipatis atq; diſperſis per diuerſa exiliorũ loca, quia epiſcopus non fuerat, presbyteris & miniſtris. Quæ uix reſerata eſt Zenone principe ſupplicante per patriciũ ſeuerum, & ſic uniuerſi ab exilio redierũt. Quæ uero in Hiſpania, Italia, Dalmatia, Calabria, Apulia, Sicilia, Sardinia, Brutijs, Lucania, Epiro uel Hellada geſſerit, melius ibi ipſi q paſsi ſunt miſerabiliter lugenda narrabunt. Sed etiam perſecutionis noſtræ a Geiſerico quãto ſublimiter, tanto crudeliter geſtæ, iſte ſit finis. Durauit autem in regno annis xxxvij. menſibus tribus.

Simile factum eſt in multis Germaniæ partibus a nouis hæreticis.

VITA EVGENII EPISCOPI CARTHAGINENSIS & Cypriani Vnizibirenſis, ac Læti martyris, & aliorum ſanctorum ſub Hunerico Rege paſſorum, per D. Victorem Vitenſem Epiſcopum Scripta.

Habetur libro ſecundo Hiſtoriæ eiuſdem de perſecutione Vandalica.

m Ortuo Geiſerico Vandalorum rege, Hunericus maior filius patri ſuccedit. Qui primordio regni ut habet ſubtilitas Barbarorũ, cœpit mitius & moderatius agere, & maxime circa religionem noſtrã, ut etiã ubi antea ſub rege Geiſerico prętiu dicatum fuerat, ne ſpiritales fierent conuentus, conuenticula concurrerent populorum. Et ut ſe religioſum oſtenderet, ſtatuit ſollicitius requirendos hæreticos Manichæos, ex quibus multos incendit, plurimos aũt diſtraxit nauibus tranſmarinis, quos pene oẽs Manichæos ſuæ religionis inuenit, & pręcipue presbyteros & diaconos Arianę hæreſeos. Vnde magis erubeſcens, amplius in illos exarſit. De quibus repertus eſt unus nomine Clementianus monachus illorũ ſcriptum habens in femore, Manichæus diſcipulus Chriſti Ieſu. Propter quod magis laudabilior memoratus uidebaĩ, in uno diſplicens, q̃a cupiditati inſatiabili uehementius inhiabat, & prouincias regni ſui uarijs calumnijs atq; indictionibus onerabat, ut de illo pręcipue diceretur, Rex egens, magnus eſt calumniator. Dedit aũt licentiam Zenone Imperatore atq; Placidia relicta Olibrij ro-

gantibus, ut Carthaginēſis eccleſia ſibi quem uellet epiſcopū ordinaret, quæ iam per.xxiiij.annos tali ornamēto fuerat deſtituta. Mittis ergo tūc ad eccleſiam Alexandrū illuſtrem, huiuſmodi legationē ferentem, ut præſentia eius catholicus populus dignū ſibi peteret ſacerdotē, deſtinās quoque per notariū ſuū nomine Vuitared edictū, quod publice legeret, hunc continens modū. Iuſſit uobis dn̄s dici: quia Imperator Zenon, & nobiliſſima Placidia, & per Alexandrū uirum illuſtrē ſcripſerunt, petentes ut eccleſia Carthaginis, religionis ueſtræ proprium epiſcopū habeat, hoc fieri præcepit atq; eis reſcripſit, uel legatis ab eis directis dici iuſſit, ut ſicut petierunt uobis epiſcopū quem uolueritis ordinetis: eo ſub tenore, ut noſtræ religionis epiſcopi qui in Conſtantinopoli ſunt, & per alias prouincias orientis, ex eius præcepto epiſcopi, liberū arbitrium habeant in eccleſijs ſuis, q̄bus uoluerint linguis populo tractare, & legē Chriſtianam colere quemadmodū uos hic uel in alijs eccleſijs quæ in prouincijs Africanis conſtitutæ ſunt, liberū arbitriū habetis in eccleſijs ueſtris miſſas agere uel tractare, & quæ legis ueſtræ ſunt, quemadmodū uultis facere. Nam ſi hoc circa eos non fuerit obſeruatū, tam epiſcopus qui ordinatus fuerit uel clerici, et ſed alij epiſcopi cū clericis ſuis qui in Africanis ꝓuincijs ſunt, iubentur inter Mauros mitti. Quod edictū dum nobis præſentibus.xiiij. Kalendarū Iuliarum uniuerſæ eccleſiæ legeret, gemere cœpimus muſitantes, eo quod meditantibus dolos, malorū eſſet futura perſecutio præparata. Et ita legato dixiſſe probamur: Si ita eſt interpoſitis his conditionibus periculoſis, hæc eccleſia epiſcopū non delectatur habere. Gubernat eam Chriſtus, qui ſemper dignat̄ gubernare. Quam ſuggeſtionē legatus accipere neglexit. Simul & populus ut tunc fieret ut ignis exarſit, cuius erat clamor intolerabilis, qui nulla poſſet ratione ſedari.

Ordinato itaq; epiſcopo Eugenio uiro ſancto, deoq; accepto, ſublimis nata eſt lætitia, & gaudiū cumulatum eſt eccleſię dei. Exultat multitudo catholica ſub Barbara dominatione, de ordinatione pontificij reparati. Nam maximus iuuenū numerus atq; adoleſcentularū ſibimet in cōmune congaudens atteſtabat̄, quod nunq; uidiſſet epiſcopū in throno ſedentem. Porro ille uir dei ſacerdos Eugenius, cœpit per cōuerſationem operū bonorū uenerabilis & reuerendus haberi etiā ab eis qui foris ſunt, & ita eſſe ab oībus gratus, ut ſi fas eſſet, animā ſuam pro eodem uniuerſos ponere delectaret. Eleemoſinas quoq; tales per eum dn̄s dignatus eſt facere, ut incredibile uideat̄ tanta eum impendere, ubi eccleſia totū Barbaris tenentibus, ne huius nummi habere cognoſcit̄ facultatē. Humilitatem in illo, charitatē, pietatem, diuinitus condonatā, ſi quiſq; incipiat, nō poterit explicare. Pecuniā apud eum manſiſſe nō probat̄, niſi forte tali hora offerretur, quando iam ſol diei explicans curſum, nocturnis tenebris ordinem daret & locum. Vnde tantum reſeruabat, quantum diei ſufficeret, non quantum cupiditas expetiſſet, deo noſtra ſubinde quotidie ingentia & maiora donante.

Sed cū fama eius eſſet celebris atq; manifeſta, cœperunt exinde Arianorum epiſcopi inuidia graui torqueri, quotidianis & præcipue cū Cyrila calumnijs inſectantes Quid primū ſuggerunt de illo, ut ſuum nequaq; ſederet thronū, nec; dei populo uerbū faceret conſuetum. Deinde, quoſcunque mares uel fœminas in habitu Barbaro incedentes in eccleſia cō-

ſpiceret, prohiberet. Ille reſpondit ut decuit: Domus dei oĩbus patet, intrantes nullus poterit repellere, maxime quia ingens fuerat multitudo noſtrorum catholicorũ, in habitu illorũ incedentiũ, ob hoc quod dñi regiæ ſeruiebant. At ubi ab homine dei tale reſponſum accepit, ſtatuit in portis eccleſiæ collocare tortores. Qui uidentes fœminam uel maſculũ in ſpecie ſuæ gentis ambulantes, ilico palis minoribus dentatis iactis in capite, crinibusq́ in eiſdem colligatis ac uehementius ſtringentes, ſimul cũ capillis oẽm pelliculã capitis auferebant. Nonnulli dum hoc fieret, ſtatim oculos amiſerunt, alij ipſo dolore defuncti ſunt. Mulieres uero poſt hanc pœnam capitibus pelle nudatis, præcone præeunte per plateas ad oſtenſionem totius ciuitatis ducebant. Quod ſibi magis quæ patiebant, lucrum maximũ computabant. Quorũ nos plurimos nouimus, nec ſcimus eorũ aliquem tunc etiã pœnis urgentibus a recto itinere deſtitiſſe.

At ubi iſto modo fidei infringere nõ ualuit murũ, cogitat ut noſtræ religionis homines in aula eius conſtituti, neq; annonas neq; ſtipendia ſolita potirent, addidit quoq; & laboribus eos conterere ruſticanis. Dirigit uiros ingenuos & admodũ delicatos ad campũ uticenſem, ut ſub ardentis ſolis incendio ceſpites menſium deſecarent, ubi omnes cũ gaudio pergentes, in dño lætabant. In quorũ contubernio quidã fuit aridam habens manũ, quę per annos quamplurimos nullũ ei pręſtiterat obſequium. Qui cũ ueraciter excuſaret ſe operari non poſſe, magis uiolenter iuſſus eſt pergere. Sed ubi ad locũ uentũ eſt, & præſertim pro eo orando ingemuerũt oẽs, pietate diuina illa arida incolumis confeſſoris reſtituta eſt manus.

Hinc iam Hunerici perſecutio doloris atq; parturitionis noſtræ ſumpſit initium. Ipſe aũt qui ſeſe iam dudum oĩbus lenem oſtenderat, deſiderans poſt obitũ ſuum quod non contigit, regnũ ſtatuere, Theodoricũ fratrem filiosq́ eius, Gentonisq́ fratris nihilominus filios crudeliter cœpit inſequi. Quorũ nullum dimitteret, niſi ei mors deſiderij ſui uoluntatẽ auferret. Primo ſciens uxorẽ Theodorici fratris aſtutã, credo ne forte maritum aut maiorẽ filium qui prudens et ſapiens uidebat, conſilijs acrioribus aduerſus tyrannũ armaſſet, crimine appoſito gladio eam interfici iubet. Poſt occidit & ille filius magnis literis inſtitutus, cui ſecundũ conſtitutionem Geiſerici, eo quod maior oĩbus eſſet, regnũ inter nepotes potiſſimũ debebat. Accendit adhuc crudelius aliquid perpetrare. Aſtante uulgo in media ciuitate pro gradibus plateæ nouæ, epiſcopũ ſuæ religionis nomine iocundũ, quem Patriarchã uocitabant, præcepit incendio concremari, ob hoc quod in domo Theodorici germani regis acceptiſſimus habebatur, cuius forte ſuffragio memorata domus regnum poterat obtinere. In quo impietatis ſcelere futurũ nobis adeſſe proſpeximus malũ, aientes ſinguli inuicẽ nobis: qui in ſuo ita crudelis effectus eſt ſacerdote, quando noſtræ religioni uel nobis parciturus eſt iſte? Tunc & Gentonis maiorẽ filium nomine Godagiſum cũ uxore abſq; ſolatio ſeruuli aut ancillæ, crudeli exilio delegauit. Fratrẽ uero Theodoricum poſt occiſionẽ uxoris & filij, nudum atq; deſtitutũ ſimiliter exulauit. Poſt cuius mortem filiũ qui ſupererat infantulũ, duasq́ filias eius adultas, impoſitas aſinis lõgius affligendo proiecit. Sed & comites quamplurimos & nobiles gẽtis ſuæ obiectionibus falſis inſectans, ob hoc quod germano fauerent, alios incendit, alios iugulauit, imitator exiſtens Geiſerici patris, qui ſui fratris uxorẽ ligato pondere.

Digitized by Goo

to pondere lapidū, in Amſagam fluuium Cirtenſem famoſum iactando demerſit, & poſt necē matris etiā filios interfecit. Sed & multos ei Geiſericus pater moriens, ſacramento interpoſito cōmendauerat. Quos ille immemor fidei & ſacramenti uiolator, diuerſis pœnis & incendijs trucidauit. Nam Heldicam quē pater eius præpoſitū fecerat regni, iam ueteranum atq; annoſum cū dedecore capite detruncauit, eiusq; uxorem cū alia nomine Theucaria in medio ciuitatis incendit. Quarum corpora per uicos & plateas trahi mandauit, quæ tota die iacentia, rogatus a ſuis epiſcopis uix ueſpere ſepeliri conceſsit: Gamuthnamq; Heldicæ fratrem, quia ad eccleſiam eorū confugerat, ocidere non potuit, quē tamen in loco latrinarum obſceno concluſit, tēporeq; multo eum ibi degere ſtatuit. Poſtea cū caprario quodam & ruſtico ad faciendas ſcrobes uineis profuturas condēnauit, quos etiā duodecies per annū, id eſt, per ſingulos menſes flagellis crudelibus disſipabat, uix modico aquæ, cibarioq; pane conceſſo. hoc per quinque uel amplius perpeſsi ſunt annos, quibus hæc ſupplicia proficere poterant ad æternam mercedem, ſi catholici fuiſſent, & fidei ſuæ merito iſta perferrent. Sed ideo iſtud ſilere nequiuimus, ut impietatem regis etiā in ſuis minime ſileremus: qui non ſolū epiſcopum ſuū iocundum ut ſuperius domonſtrauimus, flammis aduſsit, ſed & presbyteros & diaconos ſuos, id eſt Arianos quamplurimos incendit, nec non & beſtijs mancipauit.

Amputatis igitur in breui omnibus quos timebat, & ſolidans ſibi ut putabat regnū quod breue fuerat & caducū, omni ex parte ocioſus atq; ſecurus, uniuerſa tela furoris in perſecutionē eccleſiæ Catholicæ rugiens ſicut leo conuertit. Ante perſecutionis tamen tempeſtatē, multis præeuntibus uiſionibus & ſignis imminens demonſtratū fuerat malū. Nam ferme ante bienniū quam fieret, uidit quidā Fauſti eccleſiam ſolito in ornatu fulgentē: & dum lætaretē tanti fulgoris candore, cereis quoq; fulgentibus, pallijsq; uelaminū ac lampadibus rutilantē, ſubito ait luminis illius concupiſcibilis extinctus eſt fulgor, ac tenebris ſuccedentibus aduerſarius naribus natus eſt fœtor, omnisq; illa beatorū turba expellentibus quibuſdā Æthiopibus minata eſt foras, ob hoc iugiter lamentantū quod eam in claritate priſtina nequaq; uiderit iterū reſtitutam. Nam uiſionem iſtam nobis præſentibus ſancto retulit Eugenio. Vidit & quidā presbyter ipſam Fauſti eccleſiam refertā turbis inumerabiliū populorū, & poſt paululum euacuatā & repletam porcorū multitudine atq; caprarū. Item alius uidit aream triticeam uentilationi paratā, granis adhuc uentilationis iudicio necdum a palea ſeparatis, & dum ingentis maſſæ licet confuſæ magnitudinē miraretur, ſubito ecce turbo ueniens tēpeſtatis ſoniuago flatu cœpit aduentū ſuum ſurgente puluere demonſtrare. Cuius impetu palea illa omnis oīno uolauit, remanentibus granis. Poſt hæc uenit quidam procerus ſplendido uultu habituq; nitido fulgens, & cœpit grana uacua, macilenta atq; ſimilagini reproba purgando proijcere. Quæ diu examinans, uix magnitudinē illius maſſæ licet probatę, ad aceruum tamē perduxit exiguū. Item alius ait: Stabat quidā præcelſus ſuper montē qui Ziquenſis dicitē, & clamabat dextra leuaq;: Migrate, migrate. Alius conſpicit rugiente cœlo atq; turbato ſulphureas nubes, quæ ingentes cœperunt lapides iaculari. Qui lapides dum cecidiſſent in terrā, plus accende-

bantur, & maioribus flãmis ardebant, atq; intrantes in penetralia domorum, quos inuenerant incendebant. Qui aũt uidit ait, cũ ſe in quodã cubiculo abſcondiſſet, miſeratione diuina ad eum flãma non potuit peruenire. Reor ut illud propheticum cõpleretur, Claude oſtium tuũ, & abſconde te puſillum aliquantulũ, donec tranſeat ira dei. Vidit & uenerabilis Paulus epiſcopus arborẽ uſq; ad cœlos ramis florentibus extenſam, quæ etiã dilatatione ſua oẽm pene Africam opacabat. Et cũ uniuerſi eius magnitudine & ſpecioſitate gauderent: ecce ſubito, inquit, uenit aſinus uiolentus, qui defricans ceruicẽ ſuam ſuper robur radicũ eius, impulſu ſuo cũ ingenti ſonitu illã mirabilem arborẽ eliſit ad terram. Sed & Quintianus honorabilis epiſcopus uidit ſe ſuper quendã montem ſtare; de quo conſpiciebat gregẽ innumerabilium ouium ſuarũ: & in medio gregis duæ erant ollæ nimiũ bulliẽtes. Aderant aũt ouium occiſores, quarũ carnes ollis bullientibus demergebant. Et cũ ita fieret, omnis illa magnitudo conſumpta eſt gregis. Reor ergo illas duas ollas Sicca ueneria & Laribus duas eſſe ciuitates, in qbus multitudo prima fuerat congregata, e quibus incendiũ initium ſumpſit: aut Hunericũ regem, & Cirilã epiſcopũ eius. Sed de multis uiſionibus quia breuitati conſulendũ fuit, hæc dixiſſe ſufficiat.

Quid ultra? Cenſet primo tyrannus iuſſione terribili, ut nemo in eius palatio militaret, neq; publicas ageret actiones, niſi ſeſe Arianũ feciſſet. Quorũ ingens numerus uigore inuictus ne fidẽ perderet, militiã temporalem abiecit. Quos poſtea domibus proiectos, omniq; ſubſtantia expoliatos, in inſulas Siciliam & Sardiniã relegauit. Quodã tempore ſtatuere p totã Africam feſtinauit, ut noſtrorũ epiſcoporũ defunctorũ fiſcus ſibi ſubſtantiã uendicaſſet. Qui aũt defuncto ſuccedere poterat, non ante ordinaret, niſi fiſco regali quingentos ſolidos obtuliſſet. Sed hoc ædificium ubi cõſtruere uiſus eſt diabulus, ſtatim illud deſtruere dignatus eſt Chriſtus. Suggerunt ei domeſtici ſui dicẽtes: Si iſtud firmauerit præceptio ueſtra, noſtri epiſcopi in partib9 Traciæ & aliis regionibus cõſtituti peiora incipiẽt pati. Præcepit deinde ſacras uirgines cõgregari dirigẽs Vandalos cũ ſuæ gentis obſtetricibus ad inſpicienda & contrectanda cõtra iura uerecundiæ uerecunda pudoris, ubi nec matres aderant, nec aliqua matronarũ. Quas cremantes graui ſuſpendio atq; ingẽtia pondera pedibus colligantes, laminas ferri ignitas dorſo, uentri, mãmillis & lateribus apponebant, quibus inter ſupplicia dicebãt: Dicite qũo epiſcopi uobiſcũ concũbunt & clerici ueſtri. Quarũ acerbitate pœnarum plurimas tunc ſcimus extinctas. Aliæ quæ remanſerunt, cutibus areſcentibus factæ ſunt curuæ. Nitebatur enim ſemitam inuenire, per cuius aditum publicam ſicut fecit faceret perſecutionem. Et ita faciens nullo modo inueſtigare potuit quomodo Chriſti eccleſiam macularet.

Quibus aũt proſequar fluminibus lachrymarũ, qñ epos, presbyteros, diaconos, & alia eccleſiæ mẽbra, id eſt, quatuor milia D CCCCLXVI. ad exiliũ eremi deſtinauit: in quibus erant podagri quamplurimi, alij per ætatem annorũ a lumine temporali priuati. In quorũ erat numero beatus Felix Abdiritanus epiſcopus, habens iam in epiſcopatu. xliiij. annos. Qui paraliſi morbo percuſus, nec ſentiebat quicq;, nec penitus loquebaẽ. De quo nos maxime cogitantes quod non poſſet iumento portari, ſuggeſſimus ut a ſuis rex peteretẽ, ut ſaltem eum propere moriturũ catthagi-

ni eſſe iuſſiſſet,quod ad exiliũ nulla poſſet ratione perduci. Cui ita fertur tyrannus cũ furore dixiſſe: Si aīali ſedere non poteſt,iungant̃ boues indomiti qui eũ colligatis funibus trahẽdo perducant ubi ego præcepi. Quẽ ex tranſuerſo ſuper burdonẽ uinctum quaſi quendã ligni truncum toto itinere portabamus. Congregant̃ uniuerſi in Siccenſem & Larenſem ciuitates,ut illuc occurrentes Mauri ſibi traditos ad eremũ perduxiſſent. Superuenientes igitur comites duo ſubtilitate damnabili, blandis ſermonibus cũ dei confeſſoribus agere cœperunt: Quid uobis, inquiunt, uidet̃ ut ita pertinaces ſitis,& dñi noſtri præceptis minime obtemperetis,qui eſſe poteratis in conſpectu regis honorabiles,ſi eius feſtinetis facere uoluntatem? Statim illis clamantibus & dicentibus ingenti uociferatione, Chriſtiani ſumus,Catholici ſumus,Trinitatem unũ Deum inuiolabilẽ confitemur:includunt̃ grauiori quidẽ ſed adhuc latiori cuſtodia,ubi nobis copia dabat̃ & introire, & uerbũ admonitionis fratribus facere, & diuina myſteria celebrare. Ibi & infantuli fuere quamplurimi, quos genitrices materno ſequebat̃ affectu,aliæ gaudentes, aliæ retrahentes:aliæ gaudebant ſe martyres peperiſſe,aliæ morituros diluuio rebaptizationis nitebantur a confeſſione fidei reuocare. Nullum tamen tunc nec blandimenta uicerunt,nec carnalis pietas aliquem inclinauit ad terram. Nam quædã quid tunc fecerit anus,breuiter referre delectat.

Dum iter ageremus cũ dei exercitu comitãtes,et forte magis noctibus promoueremur propter ſolis ardorẽ, conſpicimus mulierculam ſacculũ & alia ueſtimenta portantẽ manu,infantulum una tenentẽ, atq; in his ſermonibus cõſolantem: Curre dñe meus, uides uniuerſos ſanctos q̃o pergunt & feſtinant hilares ad coronas? Quam nos cum increparemus, qđ importuna uideret̃ aut uiris pro ſexu iungi,aut exercitui Chriſti ſociari,Reſpondit: Benedicite benedicite, & orate pro me & pro iſto nepote paruulo meo,quia & ſi peccatrix,filia ſum quondam Quritanæ ciuitatis epiſcopi. Cui nos: Et quare ita abiecte ambulas, & qua ratione de tam longo itinere huc pergere demonſtraris? Quæ reſpondit: Cum hoc ſeruo ueſtro paruulo ad exilium pergo,ne inueniat eum ſolum inimicus,& a uia ueritatis reuocet ad mortem. Ad hæc uerba repleti lachrymis nihil dicere ualuimus,niſi ut uoluntas fieret dei.

Sed ubi aduerſarius qui iã forte dicebat: Participor ſpolia,replebo animam meam,interficiam gladio meo,dominabit̃ manus mea, nullũ potuit occupare:inq̃rit anguſta & deterrima loca in quorũ conclauibus dei exercitum coartaret. Tunc eis etiam uiſitationis humanæ negata conſolatio, puniunt̃ & cuſtodes fuſtibus,& grauiter affliguntur, iactant̃ confeſſores Chriſti ſuperinuicẽ anguſtia coartante, unus ſuper alium ut agmina locuſtarũ,& ut proprie dicat̃,ut grana precioſiſſima frumentorum. In qua cõſtipatione ſecedendi ad naturale officiũ nulla ratio ſinebat loci,ſed ſtercora & urinã urgente neceſsitate ibidem faciebant,ut ille tunc fœtor & horror uniuerſa pœnarum genera ſuperaret:ad quos aliq̃n dantes ingentia munera Mauris, dormientibus Vandalis uix clã admiſsi ſumus intrare. Qui introeuntes ueluti in gurgite luti uſq; ad genua cœpimus mergi, illud tũc Hieremiæ uidentes fuiſſe completum, q̃ nutriti ſunt in croceis,amplexati ſunt ſtercora ſua. Quid multa? præcepti ſunt undiq; perſtrepentib9 Mauris,ad iter ubi deſtinati ſunt præparari. Exeuntes itaq; die dñica linita ha

bentes ſtercoribus ueſtimenta, facies ſimul & capita, a Mauris tamen crudeliter minabant, hymnū cum exultatione domino decantātes, Hæc eſt gloria omnibus ſanctis eius. Aderat.n.ibi tunc beatus pontifex Cyprianꝰ Vnizibirenſis epiſcopus conſolator egregius, q ſingulos pio & paterno fouebat affectu, non ſine fluminibꝰ currentiū lachrymarū paratus pro fratribus animā ponere, & ſe ultroneū ſi dimitteret talibus paſsionibus dare, q totū quod habuit, egentibꝰ fratribus, nulla tunc neceſsitate expēdit. Quærebat.n. occaſionem qualiter confeſſoribus ſociaret, ipſe animo & uirtute confeſſor: qui poſtea per multos agones & ſqualores carceris, ad exiliū quod deſiderabat, cum exultatione perrexit.

Quantæ tunc multitudines de diuerſis regionibus & ciuitatibus, ad uiſendos dei martyres occurrerint populorū, teſtant uiæ uel ſemitę: quæ cū agmina uenientiū nequaꝗ caperent, per uertices montiū & uallium concurrens turba fideliū inæſtimabilis deſcendebat, cereos manibus geſtantes: ſuoſq; infantulos ueſtigijs martyrū projcientes, iſta uoce clamabāt: Quibus nos miſeros relinquitis, dum pgitis ad coronas? q hos baptizaturi ſunt paruulos fontibus aquæ perennis? q nobis pœnitentiæ munus collaturi ſunt, & reconciliationis indulgentia obſtrictos peccatorꝫ uinculis ſoluturi? quia uobis dictū eſt: Quæcunq; ſolueritis ſuper terram, erunt ſoluta & in cœlis. Qui nos ſolēnibus orationibus ſepulturi ſunt morientes? a qbus diuini ſacrificij ritus exhibēdus eſt cōſuetus? uobiſcū & nos licebat pergere, ſi liceret ut tali modo filios a patribꝰ nulla neceſsitas ſepararet.

In his uocibus & lachrymis nullus iam pergere admiſſus eſt conſolator, ſed artabat multitudo ad currendū, ut ubi cannaua erat præparata, laborioſam caperet manſionē, qui cū ſenes deficerēt, & alij forte & ſi iuuenes delicati, cœperunt haſtilium cuſpidibus ad currendū & lapidibꝰ tundi: unde magis deficientes, ampliꝰ laſſabant. Poſt uero imperatū eſt Mauris, ut eos q ambulare non poterant, ligatis pedibus ut cadauera animalis mortui traherent per dura & aſpera lapidum loca, ubi primo ueſtimēta, poſtea membra ſingula carpebant. Quibus per gladios acutos petrarum huic caput conterebat, alij latera findebant, & ita inter manus trahētium ſpiritū exhalabant: quorū numerum nequaquam ualuimus colligere, multitudine coercente. Exaltatur tamen per totum aggerem publicū uilis ſepultura ſanctorum, loquentibꝰ tumulis. Reliqui habiliores ad ſolitudinis loca perueniunt, in quibus collocati hordeū ad ueſcendū ut iumēta accipiunt. Vbi etiam uenenatorum animalium atq; ſcorpionum tanta eſſe dicitur multitudo, ut ignorantibus incredibilis uideat, quæ ſolo flatu etiam procul poſitis ueneni uirus infundat: ab ſcorpij aūt percuſſu, nullū dicunt aliqn̄ euaſiſſe. Quorū feritas uirulēta uſq; ad præſens tp̄s Chriſto defendente, nullū ſeruorum eius nocuiſſe docet. Sed cum illic alunt hordeaceis granis, poſtea & hoc ablatū eſt, quaſi non poterat deus qui pluerat patribus manna, paſcere & nunc tali exilio mancipatos.

Cogitat acriora aduerſus eccleſiam dei, ut q membra aliqua abſciderat, totū laniando perderet corpus. Nā die Aſcenſionis dn̄i legatus Zenonis imperatoris regina pręſente legendū in media Eccleſia epiſcopo Eugenio dirigit præceptū, quod ēt uniuerſæ Africæ ueredis currentibꝰ deſtinauit. Rex Hunericus Vādalorū & Alanorū uniuerſis ep̄is Omouſianis. Nō ſemel ſed ſæpius cōſtat eſſe ꝓhibitū, ut in ſortibꝰ Vandalorū ſacerdotes ue-

I
Ecce quō Epiſcopi & ſacerdotes ſoluunt a uinculis peccatorum, Dant ſepultura mortuos cum ſolennibus orationibus, Exhibēt ritum conſuetum diuini ſacrificij, hoc eſt Miſſas celebrant. Qđ notent fideles contra nouos hereticos.

tes ue-

tes ueſtri conuentus minime celebraret,ne ſua ſeductione animas ſubuerterent Chriſtianas. Quã rem ſpernentes plurimi reperti ſunt contra interdictum miſſas in ſortib⁹ Vandalorũ egiſſe, aſſerentes ſe integrã regulam Chriſtianæ fidei tenere. Et qa in prouincijs a deo nobis conceſsis ſcandalum eſſe nolumus,ideo dei prouidentia cũ conſenſu ſanctorũ epiſcoporũ noſtrorũ hoc nos ſtatuiſſe cognoſcite, ut ad diẽ Kalendarũ Februariarũ proxime futurarũ,amiſſa omni excuſatione formidinis,omnes Carthaginem ueniatis,ut de ratione fidei cũ noſtris uenerabilib⁹ epiſcopis poſsitis inire conflictũ,& de fide Omouſianorũ quã defenditis,de diuinis ſcripturis proprie approbetis, quo poſsit agnoſci ſi integrã fidem teneatis. Hui⁹ aũt edicti tenorẽ uniuerſis epiſcopis tuis per uniuerſam Africã conſtitutis direximus. Data ſub die xiij Kalen. Iunias, anno vij. Hunerici.

Cognoſcentibus igitẽ q aderamus, ſimulq́; legentibus contrita ſunt ex tẽplo corda noſtra, & contenebrati ſunt oculi noſtri, & uere tunc dies feſti noſtri conuerſi ſunt in luctũ, & cantica in lamentationẽ, dũ edicti tenor indicaret futuræ perſecutionis furorẽ. Et præſertim ubi dixit in prouincijs noſtris a deo nobis conceſsis ſcandalũ eſſe nolumus:quaſi diceret,in prouincijs noſtris catholicis eſſe nolum⁹. Tractatũ eſt quid fieret. Nullũ inuenit remediũ imminẽs calamitas,niſi a ſancto Eugenio rationabilis, ſi cor barbarũ molliret, ſuggerenda daret tali textu conſcripta. Quoties animæ uel uitæ æternæ ac fidei Chriſtianæ cauſa tractat intrepide, ſicut regalis prouidentia compromiſit,neceſſe eſt quod cõpetit ſuggerat. Nuper poteſtas regia per Vuitaredũ notariũ paruitatem meam admonere dignata eſt,qui nobis de merito ac religiõe fidei præceptũ eius in eccleſia præſente clero & plebe recenſuit. Ex cuius tenore cognouimus ad omnes coepiſcopos meos præceptũ regium ſimiliter emanaſſe, ut die cõſtituta pro diſputatione fidei ueniat. Quod nos uenerabiliter accepiſſe ſuggeſsim⁹,cui præfato notario humilitas mea ſuggeſsit,debere ẽt tranſmarinarũ omniũ partiũ qui nobis ſunt in una religione uel cõione conſortes agnoſcere, qa ubiq; regno eius obtemperant uniuerſi,maxime quod totius mundi cauſa non ſpecialis prouinciarũ Africanarũ tñmodo. Et quia ſecũdo reſponſo ſuggerendã me promiſi oblaturũ, merito ſuppliciter peto magnificentiam tuã,ut ad dñi & clementiſsimi regis aures memoratã ſuggeſtionem meã pferre digneris,quo eius clementia dignanter agnoſcat, nos diſputationem legis cũ adiutorio dei nullatenus declinare uel fugere, ſed ſine uniuerſitatis aſſenſu nos non debere aſſerendæ fidei noſtræ cauſas aſſumere. Quod petimus ut benignitate quãtus eſt, & iuſtitia ſapientiæ ſuæ dignet annuere. Data ab Eugenio epiſcopo eccleſiæ catholicæ Carthaginis.

Sed cum hæc ſuggeſtio a beato Eugenio offerret,ille iam q conceperat dolorẽ, urgebatur iniquitatẽ graui⁹ parturire: & ita ſancto uiro epiſcopo Eugenio per Obadum præpoſitũ regni ſui mandaſſe uidetur. Subde mihi uniuerſum orbẽ terrarũ,ut ſub poteſtate mea totus mũdus redigat, & facio ô Eugeni quod dicis. Ad quod beatus Eugenius reſpondit ut potuit. Quod rationem,inquit,non habet, dici nõ debuit. Sic eſt hoc, quomodo ſi dicat homini ut per aera ferat & uolitet, quod moris non eſt humanæ naturæ. Dixi enim ſi noſtram fidem quę una & uera eſt, poteſtas regis cognoſcere deſiderat, mittat ad amicos ſuos:ſcribam & ego fratrib⁹ meis, ut ueniant coepiſcopi mei,qui uobis nobiſcũ communem fidem noſtram

2 ualeant demonſtrare, & præcipue eccleſia Romana, quæ caput eſt omnium eccleſiarũ. Ad hæc obadus: Ergo tu & dominus meus rex ſimiles eſtis? Eugenius epiſcopus dixit: Ego non ſum ſimilis regis, ſed dixi: Si uerã cognoſcere deſiderat fidem, ſcribat amicis ſuis ut dirigant noſtros catholicos epiſcopos, & ego ſcribo coepiſcopis meis, quia catholicæ uniuerſæ una eſt cura. Hoc agebat Eugenius, non quia deeſſent in Africa qui aduerſariorum obiecta refellerent. Sed ut illi ueniſſent, q alieni ab eorum dominatu, maiorem fiduciam libertatis haberẽt, pariterq; oppreſsionis noſtræ calumnias uniuerſis terris & pplis nũtiarent. Ille autem qui nectebat dolos audire noluit rationem, agens argumentationibus crebris, ut quoſcũque epiſcoporum audierat eruditos, uarijs inſectationibus agitaret. Iam ad exilium Vibianenſem ſecũdo Donationum impoſitis cl. fuſtibus miſerat epiſcopum, nec non & Sufetulenſem Præſidiũ, uirum ſatis acutum. Tunc & uenerabiles, Manſuetũ, Germanũ, Fuſculũ, & multos alios fuſtigauit. Dum hæc geruntˀ, imperat ut cũ noſtræ religionis uiris, illorũ menſam nullus communem haberet, neque cum catholicis omnino uerſarentˀ: quæ res non ipſis aliquod præſtitit beneficiũ, ſed nobis maximum contulit lucrum. Nam ſi ſermo eorum dicente Apoſtolo, ſicut cancer conſueuit ſerpere, quanto magis communis menſa ciborum poterit inquinare, cum dicat idem Apoſtolus: Cum nefarijs nec cibũ habere communem? Sed cum ignis iam perſecutionis accenderetˀ, & flamma infeſtantis ubiq; regis arderet, oſtendit deus noſter quoddam miraculum per ſeruum ſuũ fidelem Eugeniũ, quod præterire non debeo.

Eccleſia Romana a ſanctiſsimo & probatiſsimo Carthaginenſi Epiſcopo dicitur eſſe omnium Eccleſiarum caput. Quid dicis hic hæretice, qui impudenter mentiris Papam nunquã fuiſſe ſuper Eccleſias Africæ, etiã primatum Petri non probari niſi per decreta Romanorum pontificum?

Fuit in eadem ciuitate, ideſt Carthagine quidam cæcus ciuib⁹ ciuitatiq; notiſsimus, nomine Felix. Hic uiſitatˀ a dño, diciturq; ei nocte per ui-
3 ſum, dies enim Epiphaniorum illuceſcebat, ſurge uade ad ſeruum meum Eugenium epiſcopum, & dices ei: Quia ego te ad illum direxi. Et illa hora qua benedicit fontem ut baptizentˀ accedentes ad fidem, continget oculos tuos & aperientˀ, & uidebis lumen. Qui tali uiſitatione commonitus, putans ſe quomodo aſſolet deludi per ſomnium, ſurgere noluit cæc⁹. Sed cum iterum uergeretˀ in ſomnos, ſimiliter ut ad Eugenium pergeret cõpellitˀ. Rurſus negligit, tertioq; feſtinanter & grauiter increpatur. Excitat puerum, qui ſolitus erat manum porrigere. Pergit ueloci agilitate ad Fauſti baſilicam, orat ueniens cum ingentib⁹ lachrymis, ſuggerit cuidam diacono nomine peregrino, ut eum epiſcopo nunciaret, indicans ſe habere
4 aliquod ſecreti genus intimandum. Audiens epiſcopus iuſsit hominẽ introire. Iam enim ob celebritatem feſtiuitatis, hymni nocturni per totam eccleſiam canente populo concrepabant. Indicat cæcus antiſtiti ordinẽ uiſitationis ſuæ, dicitq; illi: Non te dimittã, niſi mihi ſicut a domino iuſſus es reddideris oculos meos. Cui Eugenius ſanctus: Recede a me frater, peccator ſum & indignus, & ſuper omnes homines delinquens, utpote qui & in hæc tempora ſeruatus ſum Ille aũt tenens genua eius, aliud non dicebat, niſi illud quod iam dixerat: ſicut iuſſum eſt, redde mihi oculos meos. Attendens quoq; Eugenius inuerecundã credulitatẽ, & qa iam tẽpus urgebat, pergit cũ eo comitante officio clericorũ ad fontem. Vbi fixis genibus cũ ingenti gemitu, pulſans ſingultib⁹ cœlũ, criſpãtem benedixit alueũ fontis, & cũ completa ſurrexiſſet oratione, ita cæco reſpondit: Iam tibi dixi frater Felix, peccator homo ego ſum, ſed q te uiſitare dignatus, eſt præ-

Benedictiones fontiũ derident hoſtes Eccleſiæ, quam non faceret ſanctiſsimus uir, ſi ex more Eccleſiæ antiquo nõ deſcẽderet.

Recte ſolemnes uigiliæ cum hymnis nocturnis canente populo in Eccleſia ob celebritatem feſti Epiphaniorum. Quod nõ aduertunt miſeri hæretici, qui pios ritus & conſuetudines Eccleſiæ cum moderatis etiã & deuotis cantibus nequiter damnant.

fiet tibi ſecũdũm fidem tuam, & aperiat oculos tuos. Simulq; uexillo crucis conſignante oculos eius, ſtatim cæcus uiſum dño reddente recepit. Quẽ ſecũ quouſq; uniuerſi baptizarent ibi detinuit ob hoc, ne tanto miraculo populus excitatus, uirũ contereret qui receperat lumen. Fit poſtea manifeſtũ eccleſiæ uniuerſæ. Procedit ad altare cũ Eugenio ſicut moris eſt qui fuerat cæcus, ſuæ ſalutis oblationẽ domino redditurus. Quã epiſcopus accipiens altari impoſuit. Fit ſtrepitus gaudio metante inreuocabilis populorũ, ſtatim nuntius pergit ad tyrannũ. Rapit Felix, inquirit ab eo quid factum ſit, qualiterq; receperit lumen. Dicit illi ex ordine totũ, dicuntq; Arianorũ epiſcopi, hoc Eugenius per maleficia fecit. Et quia oppreſsi confuſione non poterant nubilare, eo quod Felix uniuerſæ ciuitati manifeſtus eſſet & notus, tñ uolebant eum ſi fas eſſet necare, quõ Iudæi ſuſcitatum Lazarum cupiebant occidere. 5

Scis quare tantũ miraculum poſt benedictionem fontis operari dignatus eſt dominus? Vt confunderet eorum ſuperbiam & arrogantiam, qui dicere audent aquæ, panis, candelarum, campanarum & palmarum benedictiones, ritus eſſe ſuperuacaneos et ſuperſtitioſos.

Appropinquabat iã futurus dies ille calumnioſus kalendarũ Februariarũ, ab eodem ſtatutus. Conueniunt non ſolũ uniuerſæ Africæ, uerumetiam inſularũ multarũ epiſcopi, afflictione & mœrore confecti. Fit ſilentiũ diebus multis, quouſq; peritos quoſq; & doctiſsimos uiros exinde ſepararet, calumnijs appoſitis necandos. Nam unũ ex ipſo choro doctorũ nomine Lætũ, ſtrenuũ atq; doctiſsimũ uirũ, poſt diuturnos carceris ſqualores incendio concremauit, æſtimans tali exemplo timorem incutiens reliquos eliſurũ. Tandem ueniẽ ad diſputationis cõflictũ, ad locum ſcilicet quem delegerant aduerſarij. Euitantes igiẽ noſtri uociferationis tumult9, ne forte poſtmodũ Ariani dicerent, quod eos noſtrorũ oppreſſerit multitudo, eligunt de ſe noſtri qui pro omnibus reſponderẽt decẽ. Collocat ſibi Cyrila cũ ſuis ſatellitib9 in loco excelſo ſuperbiſsimũ thronũ, aſtantibus noſtris, dixeruntq; noſtri epiſcopi: Illa eſt ſemper grata collatio, ubi ſuperba non dominaẽ elatio: ſed ex conſenſu communi ueniẽ, ut cognitoribus decernentib9, partibus agentibus, quod uerũ eſt agnoſcaẽ. Nunc quis erit cognitor, q examinator, uel libra iuſtitiæ, ut bene prolata confirmet, aut praue aſſumpta refellat? Et cũ talia & alia dicerenẽ, notarius regis reſpondit: Patriarcha Cyrila. Dictũ fuit, legaẽ nobis quo concedente iſtud ſibi nomen Cyrila aſſumpſit. Et exinde ſtrepitũ concitantes, calũniari aduerſarij cœperunt. Et qa hoc noſtri petierant, ut ſaltem ſi examinare non licebat, prudenti multitudini uel expectare liceret, iubenẽ uniuerſi filij catholicæ eccleſię q aderant, centenis fuſtib9 tundi. Tũc clamare cœpit beatus Eugenius: Videat deus uim quam patimur, cognoſcat afflictionẽ perſecutionũ quam a perſecutorib9 ſuſtinemus: conuerſiq; noſtri, Cyrilæ dixerunt: Propone quod diſponis. Cyrila dixit: Neſcio latine. Noſtri epiſcopi dixerunt: ſemper te latine eſſe locutũ manifeſto nouimus, modo excuſare non debes, præſertim qa tu huius rei incendiũ ſuſcitaſti. Et uidens catholicos epiſcopos ad conflictũ magis fuiſſe paratos, omnino audientiã diuerſis cauillationib9 declinauit. Quod ante noſtri prouidentes, libellũ de fide conſcripſerant, ſatis decenter ſufficienterq; conſcriptũ, dicentes: ſi noſtram fidẽ cognoſcere deſideratis, hæc eſt ueritas quam tenemus.

Qui cũ noſter libellus legereẽ oblatus, ueritatis lumen nequaq; ſufferre cæcis oculis potuerunt, inſanientes uocib9 inferendis, grauiterq; ferentes quare nos nomine noſtro catholicos dixerimus. Statimq; mentientes ſuggerunt regi de nobis, eo quod ſtrepitũ fecerimus, audientiam fu-

gientes. Qui eadem hora accenſus & credens mendacio, feſtinauit facere quod uolebat. Et iam conſcriptũ habens, & occulte cũ eodem decreto per diuerſas prouincias ſuos homines dirigens, epiſcopis Carthagine poſitis, una die uniuerſæ Africæ eccleſias clauſit, uniuerſamq; ſubſtantiam epiſcopoꝝ & eccleſiarũ, ſuis epiſcopis munere cõdonauit. Neſciens quoque qd loquereť, neq; de quibus aſſirmabat, legem quam dudũ Chriſtiani imperatores noſtri contra eos & contra alios hæreticos pro honorificentia eccleſiæ catholicæ promulgauerunt, aduerſum nos illi proponere non erubuerunt, addentes multa de ſuis, ſicut placuit tyrãnicę poteſtati.

Habetũr lib. 3. hiſtoriæ eiuſdem de perſecutione Vãdalorum.

VITA ET AGONES HORTVLANI ET FLORENtiani epiſcoporum, Dionyſiæ, Maiorici, Victoriæ & Victoriani, Dagilæ, Murittæ, Eugenij & Habetdeum epiſcoporum, necnon Liberati & uxoris eius, aliorumq; plurimorum ſanctorum martyrum & confeſſorum ſub Hunnirico Vandalorum Rege paſſorum, per D. Victorem epiſcopum Vitenſem ſcripti.

POſt feralia edicta contra Chriſtianos propoſita, iubet Rex Hunniricus Geiſerici filius, cunctos epiſcopos qui Carthagine fuerant congregati, quorum iam eccleſias, domos & ſubſtantiam cęperat, in hoſpitijs quibus erant expoliari, & expoliatos foras muros propelli, non animal, non ſeruus, non mutanda quæ ferebant ueſtimẽta penitus dimittuñ, addens adhuc, ut nullus quempiam illorũ hoſpitio reciperet, aut alimoniam præſtitiſſet. Qui autem hoc miſerationis cauſa facere tentaſſet, cũ uniuerſa domo ſua incendio cremareť. Sapienter tunc etiam proiecti epiſcopi fecerunt, ut licet mendicantes exinde non abirent, quia ſi recederent, non tantum uiolenter omnino reuocareñ, ſed & mentireñ eos ſicut mentiti ſunt fugiſſe conflictũ, maxime quia ubi reuerterenť, iam nequaq; fuerat eccleſijs ſubſtantia, uel domibus occupatis. Dum ergo gemẽtes in circuitu murorum nudo ſub aere iacerent: factũ eſt ut rex impius ad piſcinas exiſſet. Cui uniuerſi occurrere maluerunt dicentes: Vt quid taliter affligimur? pro quib⁹ malis forte commiſsis iſta perpetimur? Si ad diſputationem congregati ſumus, quare expoliati? quare traducimur? quare differimur? & ſine eccleſijs & domibus noſtris foras ciuitatẽ fame & nuditate laborãtes, medijs ſtercoribus uolutamur? Quos ille toruis oculis aſpiciẽs, priuſquã ſuggeſtionẽ eorũ audiſſet, iuſsit ſuper eos cũ ſeſſoribus equos dimitti, ut tali uiolentia poſſent nõ ſolũ conteri, uerumetiã necari. Quorũ tunc multi cõtriti ſunt, & præcipue ſenes & infirmi.

Tunc deinde iubentur ad quendam locũ qui dicitur ædes Memoriæ, illi uiri dei ocurrere, fraudem ſibi neſcientes aptatã. Vbi cũ ueniſſent, charta eis oſtẽditur inuoluta, diciturq; illis iſta ſubtilitate ſerpentis. Dominus noſter rex Hunnerichus, licet doleat quod fueritis contemptores, & adhuc eius uoluntati obedire tardetis, ut eius efficiamini religionis cuius eſt ipſe, nunc tamen bonũ de uobis cogitauit. Si iuraueritis ita, ut quod iſta charta continet faciatis, dimittit uos eccleſijs & domibus ueſtris. Ad qđ uniuerſi epiſcopi reſponderunt: Semper dicimus & diximus, & dicturi ſu-

mus:

mus: Chriſtiani ſumus, epiſcopi ſumus, apoſtolicam fidem unam & uerã tenemus. Factoq́; poſt confeſsionẽ fidei ſilentio modico, illi qui a rege fue rant deſtinati, feſtinabant extorquere epiſcopis ſacramentum.

Tunc beati uiri Hortulanus & Florentinianus epiſcopi, pro omnibus & cũ omnibus, dixerunt: Nunquid animalia nos irrationabilia ſumus, ut neſcientes quid charta cõtineat, facile aut temere iuremus? Accelerauerũt quoq; illi a rege deſtinati ſcripturæ eis propalare tenorem, qui huiuſmodi ſermonibus fuerat coloratus. Sic enim calumnioſa ſeries continebat. Iura te ſi poſt obitũ domini noſtri regis, eius filiũ Hildericum deſideratis eſſe regem: uel ſi nullus ueſtrũ ad regiones transmarinas epiſtolas diriget: q̃a ſi ſacramentũ huius rei dederitis, reſtituet uos eccleſijs ueſtris. Cogitauit tunc multorũ pia ſimplicitas, etiam contra prohibitionem diuinã ſacramentum dare, ne dei populus in poſterũ diceret, quod uitio ſacerdotum qui iurare noluerunt, non fuerint eccleſiæ reſtitutæ. Alij quoq; aſtutiores epiſcopi ſentientes dolũ fraudis, nequaq̃; iurare uoluerunt, dicẽtes prohibitum fuiſſe euangelica autoritate, ipſo dño dicente: Non iurabis in toto. Quibus miniſtri regis, ſecedant in parte, inquiunt, qui iurare diſponũt. Qui cũ ſecederent, notarijs ſcribentibus quis quid diceret, & ex qua ciuitate fuiſſet exceptũ eſt. Similiter factum eſt & de illis qui minime iurauerunt. Statimq́; pars utraq; cuſtodiæ mancipatẽ. Poſt uero fraus quæ celabatur apparuit. Iurantibus dictũ eſt: Quare contra pręceptũ euangelij iurare uo luiſtis? Iuſsit rex ad ciuitates atq; eccleſias ueſtras nunq̃; uideatis, ſed rele gãti, colonatus iure ad excolendũ agros accipiatis: ita tamen ut non pſallatis neq; oretis, aut ad legendũ codicem in manib⁹ geſtetis. Non baptizetis, neq; ordinetis, aut aliquem reconciliare præſumatis. Similiter non iurantibus ait: Quia regnum filij domini noſtri non optatis, idcirco iurare noluiſtis. Ob quam cauſam iuſsi eſtis in Corſicanam inſulam relegari, ut ligna profutura nauibus dominicis incidatis.

Addidit itaq; beſtia illa, ſanguinẽ ſitiens innocentũ, epiſcopis necdum adhuc in exiliũ directis, per uniuerſas Africane terræ prouincias, uno tem pore tortores crudeliſsimos deſtinari: ut nulla remãſiſſet dom⁹ & locus, ubi nõ fuiſſet eiulatus & luctus, ut nulli etati, nulli parcerẽt ſexui, niſi illis qui eorũ ſuccumberẽt uoluntati. Hos fuſtib⁹, illos ſuſpendio, alios ignib⁹ concremabant. Mulieres & pręcipue nobiles contra iura naturæ rendas omnino in facie publica cruciabant. Ex quibus unã noſtram Dionyſiam, curſim ac breuiter nominabo. Cũ uiderent eam non ſolũ audacẽ, ſed etiã matronis cæteris pulchriorẽ, ipſam primo niſi ſunt fuſtibus expoliatam aptare. Quæ cũ peteret, diceretq́; de dño ſuo ſecura, qualiter libet crucia te, uerecunda tamen mẽbra nolite nudare: Amplius illi magis furientes, celſiori loco ueſtimentis exutã conſiſtunt, ſpectaculũ eam oĩbus facientes. Quæ inter ictus uirgarũ dum riuuli ſanguinis toto iam corpore fluitarent, libera uoce dicebat, Miniſtri diaboli, quod ad opprobriũ meum facere cõpotatis, ipſa eſt laus mea. Et quia erat ſcripturarũ diuinarũ ſcientia plena, attata pœnis, & ipſa iam martyr, alios ad martyriũ cõfortabat. Quæ ſuo ſancto exẽplo uniuerſam ſuam patriã liberauit. Quæ cũ ſuũ unicum filiũ admodum adhuc teneræ ætatis & delicatũ, timore pœnarũ formidoloſum conſpiceret, uerberans eum nutibus oculorum, & increpans autoritate materna ita confortauit, ut matre multo fortior redderẽt. Cui

ſinter crudelia uerbera conſtituto, ita dicebat: Memento fili mi, quia in nomine trinitatis in matre catholica baptizati ſumus, non perdamus indumentũ noſtræ ſalutis, ne ueniens inuitator ueſtem non inueniat nuptialẽ, & dicat miniſtris: Mittite in tenebras exteriores, ubi erit fletus oculorũ, & ſtridor dentiũ. Illa pœna timenda eſt quæ nunq̃ finitur. Illa deſideranda uita, quæ ſemper habetur. Talibus itaq; filiũ ſolidans uerbis, uelociter martyrem fecit. Venerabilis uero adoleſcens Maioricus nomine, in certamine confeſsionis ſpũm reddens, curſum palmiferũ cõſummauit. Amplexanſq; illã hoſtiam ſuã, quantis potuit uocibus dño gratias agens, ad gaudiũ ſpei futuræ in ſua domo maluit ſepelire, ut quotiens ſuper ſepulchrũ eius trinitati preces effundit, alienã ſe a filio nunq̃ eſſe confidat.

1 *Super ſepulchra martyrum funduntur Trinitati preces. Ergo ueneranda eorũ ſepulchra, contra nouos ex ueteribus hæreticos.*

Quanti igitur per eam in illa ciuitate ut fati ſumus, acquiſiti ſunt deo, longũ eſt enarrare. Nam & eius germana nomine Datiua, atq; Leontia filia ſancti Germani epi, cognatuſq; Datiuę uenerabilis Emeli⁹, medic⁹ religioſus quoq; tertius trinitatis confeſsione præclarus, uel Sibidenſis Bonifacius quanta pertulerint, qualibuſq; cruciatibus euiſceratæ uel euiſcerati ſint, q ualet ex ordine dicat. Serui quoq; Tuburbitanæ ciuitatis maioris generoſus & nobilis uir, pro Chriſto quas pertulit quis explicet pœnas? Qui poſt cædes innumerabiliũ fuſtium, trocleis frequentibus eleuatus, dum tota præ urbe penderet, nunc in ſublime ſe tollẽte ictu celeri, dimiſsis iterũ cannabiuis, ſuper ſilices platearũ pondere corporis ueniens, ut lapis ſuper lapides corruebat. Sed & ſæpius tractũ, & lapidibus acutisſimis defricatũ, & cutibus ſeparatis, pelles corporis lateribus dorſoq; uideres et uentre pendere. Iſte iam tẽporibus Geiſerici non ualde diſsimilia pertulerat, ne amici cuiuſdam ſui ſecreta nudaret: quanto magis nunc ut ſuæ fidei ſacramenta muniret? Et ſi hominis gratiæ fideliter exhibuit fidem, quantũ debet illi, qui redditurus eſt pro fide mercedem?

In ciuitate uero Culuſitana non ualeo quæ geſta ſunt nuntiare, quia & ipſam quantitatẽ martyrum uel etiã confeſſorum impoſsibile eſt homini ſupputare. Vbi quędã matrona auctrix ſui nominis Victoria, dum in conſpectu uulgi cõtinuato ſuſpendio cremaretur, a marito iam perdito, filijs pręſentibus taliter rogabatᷣ. Quid pateris coniunx? Si me deſpicis, uel horum quos genuiſti miſerere impia paruulorũ. Quare obliuiſceris uteri tui, & pro nihilo ducis quos cũ gemitu peperiſti? Vbi ſunt fœdera coniugalis amoris? Vbi ſocietatis uincula quæ inter nos dudũ honeſtatis iure tabulæ cõſcriptę fecerũt? Reſpice q̃ſo filios ac maritũ, & regiæ iuſsionis iplere feſtina p̃ceptũ, ut & iminẽtia adhuc tormẽta lucreris, ſit & mihi doneris et liberis nr̃is. Sed illa nec filiorũ flet⁹, nec ſerpẽtis audiẽs blãdimẽta, affectũ multo altius eleuans a terra mundũ cum ſuis deſiderijs contẽnebat. Quã cum iam continuatione ſuſpendij uulſis humeris, etiam qui cruciabant conſpicerent mortuam, depoſuerunt prorſus omni parte exanimem. Quę poſtea retulit quandam ſibi uirginem aſtitiſſe, atq; tetigiſſe membra ſingula, & ilico fuiſſe ſanatam.

Qualiter aũt Adrumentinæ ciuitatis ciuem Victorianũ tunc proconſulem Carthaginis prædicem, neſcio deficientibus uerbis. Quo in Africæ partibus nullus ditior fuit, qui etiã apud impium regẽ pro rebus ſemper ſibi cõmiſsis fideliſsimus habebatᷣ. Mandatur ei a rege familiariter diciturq;, quod eũ habiturus eſſet præ oĩbus, ſi eius præcepto facilem cõmo-

daſſet aſſenſum. Sed ille uir dei miſſis ad ſe tale dedit cũ fiducia magna reſponſum: Securus de Deo & Chriſto dño meo, dico quæ regi dicatis. Subrigat ignibus, adigat beſtijs, excruciet generibus omniũ tormentorũ, ſi conſenſero, fruſtra ſum in eccleſia catholica baptizatus. Nã ſi hæc præſens uita ſola fuiſſet, & aliã quæ uere eſt non ſperaremus æternam, nec ita feciſſem ad modicũ atq; temporaliter gloriari, & ingratus exiſtere, qui ſuam fidẽ mihi contulit creditori Ad quod tyrannus excitatus, quantorũ tẽporũ, & quãtis eũ afflixerit pœnis, humanꝰ ſermo nõ poterit explicare. Qui tripudians in dño, feliciterq́; cõſumans, martyrialẽ coronã accepit.

Apud Tambaienſem quoq; ciuitatẽ geſta, quis queat certamina martyrũ explicare? Vbi duo germani Aquiſregienſis ciuitatis, ſibi ſecuri de dño inuicem iurauerunt, & rogauerunt tortores, ut una pœna pariq; ſupplicio torquerent̃. Et dum primo ſuſpendio molibus lapidũ pedibus alligatis tota die penderẽt unus illorũ petiuit ſeſe deponi, & ſibi inducias dari. Cui frater alius metuens ne fidẽ negaret, de ſuſpendio clamabat: Noli noli frater, non ita iurauimus Chriſto. Accuſabo te cũ ante thronũ eius terribilem uenerimus: quia ſuper corpus eius & ſanguinem iurauimus, ut pro eo inuicem patiamur. Iſta dicens & alia multa, confortauit germanũ ad prœliũ paſſionis. Qui clamans ingenti uoce dicebat: Adigite ſupplicijs quibus uultis, & pœnis Chriſtianos artate crudelibus. Quod frater meus facturus eſt, hoc etiã ego. Quantis iam laminis ignitis aduſti ſunt, qualibꝰ ungulis exarati, quibus cruciatibus torti, ipſa res docet, & quod eos ipſi tortores a ſua facie proiecerunt dicentes: Iſtos imitat̃ uniuerſus populus, ut nullus ad nr̃am religionem pœnitus conuertat̃, & præcipue quia nulli liuores, nulla pœnarum ueſtigia in eis pœnitus uidebantur.

In Typaſenſi uero quod geſtũ eſt Mauritaniæ maioris ciuitate, ad laudem dei inſinuare feſtinemus. Dum ſuæ ciuitati Arianũ epiſcopum ex notario Cyrilã ad perdendas animas ordinatũ uidiſſent: omnis ſimul ciuitas euectione nauali de proximo confugit, relictis paucisſimis qui aditũ non inuenerant nauigandi. Quos Arianorũ epiſcopus primo blandimentis, poſtea minis cõpellere cœpit, ut eos faceret Arianos. Sed fortes in domino, non ſolũ ſuadentis inſaniam irriſerũt, uerumetiã publice myſteria diuina in domo una congregati celebrare cœperunt. Quod ille cognoſcens, relationẽ occulte Carthaginem aduerſus eos direxit. Quæ cũ regi innotuiſſet, comitem quendam cũ iracundia dirigens, præcepit ut in medio foro congregata illuc omni prouincia, linguas eis & manus dextras radicitus abſcidiſſet. Quod cũ factum, ſpũ ſancto præſtante, ita loquuti ſunt & loquunt̃, quomodo antea loquebant̃. Sed ſi quis incredulus eſſe uoluerit, pergat nunc Conſtantinopolim, & ibi reperiet unũ de illis ſubdiaconem Reparatum, ſermones politos ſine ulla offenſione loquentem. Ob quam cauſam uenerabilis nimium in palatio Zenonis Imperatoris habetur, & præcipue regina mira eum reuerentia ueneratur.

Sed quis congruo ſermone poſſit exequi aut coaceruare diuerſitates pœnarum, quas ex iuſſu regis ſui, etiã ipſi Vandali in ſuos homines exercuerunt? In ipſa quoq; quæ geſta ſunt Carthagine, ſi nitat̃ ſcriptor ſingillatim aſtruere etiã ſine ornatu ſermonis, nec ipſa nomina tormentorũ poterit edicere. Quæ res hodieq́; poſita in prõptu demõſtrat. Alios ſine manibus, alios ſine oculis, alios abſq; pedibus, alios truncos naribus auri-

busq; intendas, aliosq; uideas nimio ſuſpendio pilis euulſis, caput quod eminere ſolebat in medio ſcapularũ fuiſſe demerſum, dum iugiter in altis ædibus ſuſpendio cruciantes, impulſione manuũ funibus agitatis, per uacuum aerem huc atq; illuc faciebant uagari pendentẽ. Qui nonnunq; diruptis funibus de illa altitudine ſuſpenſionis ictu ualido corruentes, pluri mi arcem cerebri cũ oculis amiſerunt: alij confractis oſſibus ſpũm continuo reddiderunt, alij poſt paulũ exhalauerunt. Sed qui hoc fabuloſum pu tat, Vranium Zenonis legatũ interroget, cuius præſentia præcipue geſta ſunt, illa ſcilicet cauſa, quia ueniens Carthaginem, ſeſe pro defenſione eccleſiarum catholicarũ ueniſſe iactabat. Et ut illi oſtenderet tyrannus neminem formidare, in illis plateis uel uicis plures tortores & crudeliores ſtatuit, in quibus legatis moris eſt aſcendendo ad palatiũ & deſcendẽdo tranſire, ad opprobrium uidelicet reipublicæ ipſius, & in noſtri iam deficientis tẽporis fecem. Tunc igiẽ & quædam uxor cuiuſdam cellaritæ regis nomine Dagila, quæ tẽporibus Geiſerici multoties iam confeſſor extiterat, matrona, nobilis ac delicata, flagellis & fuſtibs uomnino debilitata, exilio arido & inuio relegaẽ, ubi nullus hominũ forte conſolationis gratia ueniendi haberet acceſſum, relidquens cũ gaudio domũ, maritum ſimul & filios. Cui poſtea oblatum eſſe diciẽ, ut in mitiorẽ eremũ tranſla ta, frueretẽ ſi uellet ſolatio ſociorũ. Illa uero ingens ſibi adeſſe credẽs gaudium, ubi nullus humanus eſſet conſolantis affectus, ne fieret ſupplicauit. Tunc etiam Eugenio paſtore iam in exilio conſtituto uniuerſus clerus eccleſiæ Carthaginis cœde inediaq; maceraẽ, fere quingenti uel amplius Inter quos quamplurimi erant lectores infantuli, qui gaudentes in domino, procul exilio crudeli traduntur.

Sed libertatem tunc dũ media urbe cederenẽ, Maurittæ diaconi, cæteris liberiorem tacere non debeo. Fuit qdam Elpidoforus nomine, nimiũ crudelis & ferus, cui fuerat delegatũ membra confeſſorũ Chriſti ſupplicijs graſſantib9 laniare. Hic enim dudũ fuerat apud nos in eccleſia Fauſti baptizat9, quem uenerabilis Mauritta diaconus de alueo fontis ſuſceperat generatũ. Poſt uero dũ apoſtataret, tantæ extitit feritatis aduerſus eccleſiam dei, ut ſuperior omnibus executor perſecutionis fuiſſet inuentus. Quid multa? Dũ primo presbyteri ſupplicijs macerandi ordine citarenẽ, poſt archidiaconũ ſalutarem, artaẽ pœnis memorat9 Mauritta. Fuit enim ſecũdus in officio miniſtroꝝ. Qui cũ Elpidoforo ſedente & fremente, ho norabilis ſenior cœpiſſet extendi, priuſq; exuereẽ, clã furto neſcientib9 cun ctis, illa qbus eũ ſuſcipiens de fonte dudũ texerat ſabana baiulabat. Quibus uentilatis, ſimulq; in oſtenſione cunctorũ extentis, in his uerbis totã ad fletũ & lachrymas commouiſſe diciẽ ciuitatem. Hęc ſunt linteamina Elpidofore miniſter erroris quæ te accuſabunt, dũ maieſtas uenerit iudicantis, cuſtodiente diligentia mea ad teſtimoniũ tuæ perditionis, ad demergendũ te in abyſſo putei ſulphurantis. Hæc te immaculatũ cinxerãt de fonte ſurgentem. Hęc te acrius perſequenẽ, flammantem gehennam cũ cœperis poſsidere, qa induiſti te maledictionem ſicut ueſtimentũ, ſcindẽs atq; amittens ueri baptiſmatis & fidei ſacramentũ. Quid factur9 es miſer, cũ ſerui patrisfamilias ad cęnam regiam congregare cœperint inuitatos? Tunc te aliqñ uocatũ, terribiliter indignat9 exutũ ſtolam rex conſpiciet nuptialem, dicetq; tibi: Amice, qũo huc ueniſti ueſtem non habens nuptia

lem? Non uideo quod contuli, nõnoſco quod dedi. Perdidiſti militię chlamydem, quam in tela uirgineorũ membrorũ decem menſib⁹ texi, & tendiculas crucis quas extendens aquam mũdaui, et purpura mei ſanguinis decoraui, non conſpiciũt oculi mei: caracterem non uideo trinitatis, talis intereſſe non poterit epulis meis, ligate eũ pedib⁹ & manibus funiculis ſuis, qa ſe ipſe uoluntarie ſeparare uoluit a catholicis dudũ fratrib⁹ ſuis. Ipſe funes extendit continuatos in laqueũ, qbus & ſemetipſum uinxit, & alios ne ad iſtud uenirent conuiuiũ impediuit. Iuxta ſemitam multis ſcandalũ poſuit, quem nunc cũ rubore perpetuo, & dedecore ſempiterno de conuiuio meo proieci. Hæc & alia Muritta dicente: igne cõſcientiæ ante ignẽ æternũ obmuteſcens Elpidoforus torrebat̃. Parantes itaq; uniuerſi dorſa ſua uerberib⁹, alacres ad exiliũ pergunt. Quib⁹ adhuc in itinere longioris uiæ conſtitutis, deſtinant̃ epiſcopis Arianorũ ſuggerentib⁹ homines immiſericordes ac uiolenti, ut illud quod eis forte miſeratio Chriſtiana uictui contulerat profuturũ, crudeliter auferret̃, quando unuſquiſq; eorũ libenti⁹ forte cantabat: nudus exiui de utero matris meę, nudũ me oportet ad exiliũ pergere, qa dñs nouit eſurientibus cibũ porrigere, & in deſerto ueſtire. Vandali nanq; duo ſub Geiſericho ſæpius confeſſores, comitante matre, contemptis omnib⁹ diuitĳs ſuis, cũ eiſdem clericis ad exilium perrexerũt.

De multitudine aũt pergentiũ confeſſorum, id eſt, eccleſĳs Carthaginis clericorũ, ſuggerente quodam ex lectore Teuchario perdito, quos ille nouerat uocales, ſtrenuos atq; aptos modulis cantilenæ, deſignatione ſua debere dicit duodecim infantulos ſeparari, quos ipſe dũ catholicus eſſet tunc diſcipulos habuit. Statim illo ſuggerente, ſub feſtinatione uiro dimittunt̃, & ui barbarici furoris bis ſenus numer⁹ puerorũ de itinere reuocatur. Segregant̃ corpore non ſpiritu a grege ſanctorũ. Qui timentes præcipitium, cũ ſuſpitĳs lachrymarũ ne diuellerent̃ conſtringebant manib⁹ genua ſociorũ. Quos uiolentia tamen hæretica minacib⁹ ſeparans gladĳs, Carthagini reuocauit. Sed cũ eis quaſi cũ tali ætate non blanditĳs ageretur, ſuperiores ſuis inuenti ſunt annis, & ne obdormirent in morte, lucernam ſibi euangelici luminis accenderunt. Indignant̃ ob hoc grauiter Ariani, & ſe ſuperatos a pueris erubeſcunt. Vnde accenſi ſubdi fuſtib⁹ iubent, quos iam ante paucisſimos dies uarĳs uerberib⁹ diſsipauerant. Imprimuntur uulnerib⁹ uulnera, & rurſum pœna reſtaurata crudeſcit. Factũ eſt domino confortante, ut nec ætas minor deficeret in dolore, & magis anim⁹ creſceret roborat⁹ in fide. Quos nũc Carthago miro colit affectu, & quaſi duodecim apoſtolorum, chorum conſpicit puerorum. Vna degunt, ſimul ueſcuntur, pariter pſallunt, ſimul in domino gloriantur.

Illis dieb⁹ & duo negociatores Frumentius & alius Frumentius eiuſdẽ urbis, egregio martyrio coronati ſunt. Tunc & ſeptem fratres non natura ſed gratia, ſimul in monaſterio commanentes, confeſsionis certamine expleto, immarceſcibilem peruenerũt ad coronam, id eſt Liberatus abbas, Bonifacius diacon⁹, Seruus ſubdiacon⁹, Ruſticus ſubdiaconus, Rogatus monachus, ſeptimus monach⁹, & Maximus monachus. Nam illo tẽpore crudelius Arianorũ epiſcopi, presbyteri, & clerici, quam reges & Vandali ſæuiebant. Nam ad perſequendũ ipſi cũ ſuis clericis ubiq; gladĳs accincti currebant: ſicut quidam epiſcopus inter illos cæteris crudelior Antonius nomine, qui tam nepharia & incredibilia in noſtros exercuit,

ut narrari non queant.

Fuit iſte in quadã ciuitate proxima eremo q̃ Tripolitanę prouinciæ uicinat. Qui ut beſtia iſatiabilis,catholicorũ ſitiens ſanguinẽ,huc illucq; ad rapiendũ fugiẽtes excurrebat. Nã ipſius Huneric⁹ ſciẽs Antonij ferocitatẽ, in ipſis eremi partibus uoluit ſanctũ Eugenium relegare. Quem dum cuſtodiendum Antonius accepiſſet,ita eum artiori cuſtodia cinxit, ut nullũ ad eum introire permitteret:inſuper uarijs inſidiarum atq; pœnarum ſupplicijs extinguere cogitauit. Sed Eugenius ſanctus dum noſtræ perſecutionis deflerer incommoda,& aſperitate cilicij ſenile attereret corpus,nudamq; ſuper humũ cubitãs,ſtratum facci ſui rigaret imbribus lachrymarum,aliquando ſenſit infeſtum paralìſis morbum. Quo nuntio in gaudia conuerſus Arianus,pergit feſtinus ad cubile eximij hominis dei. Et cũ uideret urgente paſsione uerum pontificẽ balbutiẽtia uerba producere,cogitauit ſimul extinguere,quem ſupereſſe nolebat. Præcepit ut acetũ aſperum nimiſq; acerrimum quæreret. Cui cũ fuiſſet allatum,uenerabilis ſenis recuſantib⁹ & nolentib⁹ faucibus ingerebat. Nam ſi communis domin⁹ qui ad hoc uenerat ut potaret,cum guſtaſſet noluit bibere,quanto magis iſte ſeruus & confeſſor fidelis omnino nollet,niſi hæretica feritas ingeſsiſſet? Ex quo aceto præſertim ille paſsionis noxiæ morbus,accipit augmẽtum. Cui pietas Chriſti miſericorditer ſubueniens poſtea ſanũ exhibuit.

Alio autem noſtro epiſcopo Habetdeum ſimiliter relegato, Tamallumenſis ciuitatis in qua Antonius fuerat,quantum potuerat infeſtari res ipſa demõſtrat. Nam cum diuerſis eum perſecutionibus affligeret,nec poſſet eũ facere Arianum, uideretque Chriſti militem ſemper in confeſſione conſtantem,promiſerat ſuis dicens: Niſi eum noſtræ fecero religionis,nõ ſit Antonius. At ubi in ſua promiſsione minor inuentus eſt, ſuggerente ſibi diabolo cogitat alud. Pedibus manibuſque ligatis, uinculis ingentib⁹ artat epiſcopum,oreque obturato ne lingua clamaret, aquam corpori ut putabat rebaptizationis ſpargit: quaſi ualeret conſcientiam ligare cũ corpore,aut non adeſſet qui audit gemitus compeditorũ,& cordis ſecreta rimatur,uel ſuperare poſſet aqua mendax,tantæ uoluntatis propoſitũ,qđ iam homo dei metantibus lachrymis miſerat legatũ in cœlum. Exuit ſtatim uirum uinculis,& tali quaſi gaudens proſequit̃ uoce. Ecce iam frater Habetdeũ noſter Chriſtianus effectus es, Quid ultra facere poteris, niſi ut uoluntati conſentias regis? Cui Habetdeum. Illa eſt impie Antoni mortis damnatio,ubi uoluntatis tenet̃ aſcenſio. Ego fidei meæ tenax, uocibus confitens crebris quod credo & credidi,clamando defendi. Sed & poſtea quam catenis uinxiſti,& oris ianuam oppilaſti,in prętorio cordis uiolentiæ meæ ſcribentibus angelis geſta confeci, & lectitanda imperatori meo tranſmiſi.

Erat quidem generalis iſta uiolentia tyrannorum. Nam Vandali pro hac re ubiq; fuerant deſtinati,ut tranſeuntes itinera ſacerdotibus ſuis adducerent iugulandos. Ac ubi eos fallacis aquæ gladio peremiſſent, indiciũ eis perditionis ſcriptura teſte tradebant, ne alibi ſua uiolentia traherẽtur,quia non licebat ſiue priuatis, ſiue negociatoribus alicubi tranſire,niſi ſcriptam caracteris indicio,ſuam miſeri oſtenderet mortẽ. Quã per reuelationẽ ſermo ſuo Ioanni olim oſtenderat Chriſtus,ubi dicit: nulli licebit aliquid emere uel uẽdere, niſi q habuerit caracterem beſtiæ in fronte ſua

& in manu ſua. Nam & epiſcopi atq; presbyteri illorũ cũ armatorũ manu nocturnis temporibus uicos & oppida circuibant, & ſic deſpicatibus ianuarũ aquam gladiumq; geſtantes, animarum prædones intrabant: & quos domi repererant, alios forte in lectulis ſoporatos imbre igneo atq; fulmineo reſpergentes, dæmonica uociferatione Chriſtianos ſuos ipſi pariter uocitabant, ut ludũ prorſus ſuæ hæreſeos, quam aliquam religionẽ oſtenderent. In quo minus capaces & ignaui, impletũ in ſe pollutionis ſacrilegiũ putabant: prudẽtiores uero nihil ſibi quod nolentibus atq; dormientibus ingeſtũ eſt, obeſſe gaudebant. Nam & multi eadem hora cinerem capitibus ſuis iniecerunt, alij ſeſe uel quia factũ eſt cilicio lugubri texerunt, nonnulli cœno fœtido linierunt, & linteamina uiolenter impoſita per fila conſciderunt, atq; in latrinis fœtidisq; locis manu fidei ꝓiecerũt.

Tali uiolentia nobis uidentibꝰ, ibi Carthagine filius cuiuſdam nobilis annorũ circiter ſeptem, iuſſu Cyrillæ a parentibꝰ ſeparatus eſt, matre ſine uerecũdia matronali ſolutis crinibꝰ poſt raptores tota urbe currẽte infantulo clamante ut poterat: xp̄ianus ſum, xp̄ianus ſum, xp̄i annꝰ ſum. Cui & os obturãtes, iſontẽ infantiã in ſuũ gurgitẽ demerſerũt. Ita de filijs medici uenerabilis Liberati, factũ eſſe ꝓbat̃. Nã cũ iuſſu regis cũ uxore & liberis ad exiliũ mitti iuberet̃, cogitauit impietas Arriana a parẽtibꝰ filios paruulos ſeparare, quo poſſet per pietatis affectũ, etiam uirtutẽ proſternere genitorũ. Diſiungunt̃ tenera pignora filiorũ. Qui cũ uellet lachrymas emittere, autoritate uxoria increpat̃, & in ipſo meatu exitus ſui ilico lachrymæ ſiccauerunt. Ait enim ei coniunx: En propter filios Liberate perditurus es animam tuam? Computa eos nõ fuiſſe natos. Nam & ipſos omnino uindicaturus eſt xp̄s. Nonne uides eos clamantes & dicẽtes, xp̄iani ſumus?

Sed hæc mulier qd in conſpectu iudicũ egerit, tacendũ non eſt. Nam cũ ipſa & maritus licet ſeorſum, carceris tamen cuſtodia tenerent̃, ita ut ſe penitus non uiderent: mandat̃ mulieri, diciturq; illi: ſolue iam duritiam tuam. Ecce uir tuus paruit imperio regis, & noſter factꝰ eſt Chriſtianus. Atq; illa: Videam illũ, & faciam ego quod uoluerit deus. Educta igit̃ de carcere, inuenit uirũ ſuum ſtantem cũ ingenti multitudine pro tribunalibus connexũ: & uerũ æſtimans quod fecerant inimici, iniecta manu apprehendens oram ueſtimentorũ eius gutturi proximam, uidentibꝰ omnibus ſuffocabat eũ dicens: Perdite & reprobe, gratiæ dei & miſericordiæ eius indigne, quare uoluiſti ad modicũ gloriari, & in æternũ perire? Quid tibi proderit aurũ? qd argentum? nunqd liberabunt te de camino gehennæ? Dixit & alia multa. Cuius maritꝰ reſpondit: Quid pateris mulier? qd tibi uidet̃? aut quid forte de me audire potuiſti? Ego in nomine Chriſti catholicus permaneo, nec amittere potero aliqñ quod teneo. Tunc hæretici mendacij ſui conſcij & detecti, fallaciam ſuã colorare minime potuerũt.

Et qa ſuperius de uiolentia immanitatis eorũ breuiter diximus, hanc plurimi metuentes, alij ſe in ſpeluncis, alij in deſertis locis uiri uel fœminæ nullo ſibi conſcio ſeſe claudebant, & ibidem nulla ſuccurrente ſuſtentatione ciborũ, fame uel frigore uicti, contritũ & contribulatum ſpiritũ exhalabant, inter hæc afflictionis incommoda inuiolatæ ſecũ fidei ſecuritatẽ portantes. Sic enim Creſconius presbyter Mizentinę ciuitatis, in ſpelũca Ziquenſis montis repertus eſt, putreſcente iam ſolutus cadauere.

Et qa de ſancto Habetdeũ præfati iam ſumus, pergit tunc ad Carthagi

Digitized by Google

nem,adire cenſuit nefariũ regẽ,ut conſcientiã ſuam quam ſemper familia rem trinitas habuit & amicam,etiam hominibus faceret manifeſtã. Nec eum retinere potuit Antonius,propter uerecũdiam ſuam.Offert impĳſsimo regi libellum in hac ſimilitudine uerborũ.Quid quæſo iam cum proiectis habetis? quid cum eis quos exilio relegaſtis quotidie dimicatis? Abſtuliſtis ſubſtantiam,eccleſĳs,patria domibuſque priuatis,ſola anima remanſit,quam captiuare contenditis.O tempora,o mores, uniuerſus hæc mundus intelligit,& ipſe qui perſequitur uidet. Si fides dicit quam tenetis, quid ueræ fidei membra tantis perſecutionibus agitatis? Quid uobis cum exilio noſtro?quid uobis cum egenis in ſeculo, quorum eſt uita ſemper in Chriſto?Liceat ſaltem gaudere conſortio beſtiarum,eis quos abiecistis a facie omnium populorum.Dum hæc & his ſimilia pontifex dixiſſet,ſceleratus tyrannus hoc ei mandaſſe perhibet. Vade ad epiſcopos noſtros,& quod tibi dixerint ſequere,quia ipſi huius rei habere noſcunt per omnia poteſtatẽ. Sed neq; Antonium hæc res ab inſania potuit reuocare,ſciens ſe magis imperio regis ob hoc multum poſſe placere, Habet deũ uere epiſcopum gaudentẽ bono conſcientiæ ſuæ, ad locum exilĳ malunt remeare. Sed quid ad tot tantaſq; impietates reſpondebunt? Si diſputare nitebat de fide nobiſcum barbara ferocitas & hæreſis Ariana,rationabiliter diſputaret. Sed quando tenuit rationem, quæ a patre deo deum filium ſeparat ſaluatorem?Quare dolis & calumnĳs egerunt, & uelut ſpiritus tempeſtatis procella ſui furoris totum ſubuertere uoluerũt?Si diſputatio neceſſaria fuerat epiſcopalis,quare ſuſpẽdia, quare ignes, quare ungulæ,ſimul & cruces?quare Arianorum ſerpentina proles,contra innocentes genera talia tormentorum inuenit,qualia nec ipſe Mezentius exquiſiuit?Dimicauit contra innocentiam cupiditas furoris, & auaritia crudelitatis,ut & animas perderet,& ſubſtantiam harpagaret. Si collatio deſiderabat,quare rapinæ rerum alienarum,non tantum ſacerdotum, uerumetiam omniũ laicorum? Sed illi expoliati lætati ſunt,& rapinam rerũ ſuarum cum gaudio ſuſceperunt. Aſsit iam quæſo omnis ætas, omnis ſexus, omniſq; conditio. Aſsit obſecro omnis turba catholici nominis, quę gremio materno toto orbe geſtat, quę ſola germanũ commodare nouit affectum,quę didicit a Paulo magiſtro,& gaudentibus collætari, & cũ lugẽtibus lamentare. Conueniant ſimul ad domũ noſtri doloris, & parib9 oculis fundamus flumina lachrymarũ, quia cauſæ & fidei noſtræ unũ eſt negotium. Nullum uolo ad condolendũ mecum hæreticum conuenire,q forte addere cõcupiſcit ſuper dolorem uulnerũ meorum, & gratulat quotidie malis meis. Nolo nolo ego extraneum, ſed fraternũ quęro affectum. Nolo aliquem filiorũ alienorum,quorum os locutum eſt uanitatem, & dextera eorum dextera iniquitatis: qa filĳ alieni ſemper mentiti ſunt mihi, quia inueterauerunt & claudicauerunt a ſemitis ſuis. Iſti dicũt mihi quotidie: Vbi eſt deus tuus, dum affligit populus precioſo agni ſanguine comparatus. Inter quorum opprobria ego ad flagella paratus, cantare non deſiſto domino flagellanti: Amoue a me flagella tua,quia defeci non a fortitudine manus tuæ,ſed a perſecutione hæreſis Arianæ.

Adueniant omnes q mecũ anguſtæ uiæ carpunt iter,& propter uerba labiorũ dei uias cuſtodiunt duras, & uideãt ſi eſt dolor ſicut dolor me9. Qm̃ uindemiata ſum in die furoris domini, aperuerunt ſuper me os ſuum

omnes

omnes inimici mei, ſibilauerunt & fremuerunt dentibus, dixerunt deuorauimus eam. En iſta eſt dies quã expectauimus, inuenimus, uidimus. Adeſtote angeli dei mei, qui nunquam deeſtis conſtituti in miniſterio ueſtro, propter eos qui hæreditatem capeſſuri ſunt æternæ ſalutis, & uidete Africam totam dudũ tantarum eccleſiarũ cuneis fultam, nũc ab omnibus deſolatam, tantis ordinibus ſacerdotũ ornatam, modo ſedentem uiduam & abiectam. Sacerdotes eius & ſeniores in deſertis locis & inſulis defecerunt quærendo ſibi eſcas ad manducandũ, & non inueniunt. Conſiderate & uidete, q̃a Sion ciuitas dei noſtri facta eſt uilis, facta quaſi polluta mẽſtruis inter inimicos ſuos. Manũ ſuam miſit hoſtis ad omnia deſiderabilia eius, quia uidit gentes inuadere & ingredi atria ſua, de quibus præceperas ne introirent eccleſiam tuam. Viæ eius lugent, eo quod nemo ueniat in die feſto. Egreſſus eſt a facie omnis decor & delitiæ, didicerunt uias aſperas ambulare, uirgines & iuuenes eius in aulis educati monaſteriorũ, abierunt in captiuitatem Maurorũ, dum lapides ſancti eius diſpergunt, non tm̃ in capitibus omniũ platearum, ſed etiam in locis ſqualidis metallorum. Dicite deo noſtro ſuſceptori, & habentes fiduciam ſupplicandi, quoniam tribulat, & uenter illius turbatus eſt a fletu eius, quia ſedit inter gentes, & requiem non inuenit, nec eſt qui conſolet eam. Quæſiuit a patribus orientis qui ſimul contriſtaret, & non fuit: conſolantem, & non inuenit: dũ manducaret in eſca ſua fel, & in ſiti ſua potaret aceto, ſponſi & domini ſui paſsiones imitando, qui idcirco paſſus eſt pro ea, ut ſequatur ueſtigia eius. Deprecamini patriarchæ, de quorũ ſtirpe generis nata eſt, quæ nunc laborat in terris. Orate ſancti prophetæ, cognoſcentes afflictam, quam antea uaticinante præconio cecinistis. Eſtote apoſtoli ſuffragatores eius, quam ut congregaretis, uniuerſum orbem aſcendente in uobis domino, ut equi uelociſsimi curſitaſtis. Præcipue tu Petre beate, quare ſiles pro ouibus & agnis, a communi domino magna tibi cautela & ſollicitudine commendatis? Tu ſancte Paule gentiũ magiſter, q̃ ab Hieruſalem uſq; ad Illyricum prædicaſti euangeliũ dei, cognoſce quid Vandali faciunt Ariani, & filij tui gemunt lugendo captiui. Vniuerſiq; ingemiſcite ſancti ſimul pro nobis apoſtoli. Sed ſcimus q̃a indignum eſt uobis pro nobis orare, q̃a iſta quæ uenerunt nobis non ad probationem q̃uo ſanctis, ſed malis meritis ſupplicia debebant. Sed & pro malis orate iam filijs, q̃a & Chriſtus orauit etiam pro inimicis Iudæis. Sufficiant caſtigationi quæ iuſte illata ſunt nobis, & iam iamq; delinquentib9 uenia poſtulet. Dicatur angelo percutienti, ſufficit: iam cohibe manũ tuam. Quis ignoret hæc nobis probrorũ noſtrorũ ſcelera, procuraſſe aberrantibus a mandatis dei, & in lege eius nolentibus ambulare? Sed proſtrati rogamus, ut non ſpernatis ueſtros miſeros peccatores, per eũ qui uos ad apoſtolicum culmen prouexit humiles piſcatores.

Tenuit ſceleratiſsimus Hunnerichus dominationem regni annis ſeptẽ, menſibus decem, meritorum ſuorũ mortem conſumans. Nam putrefactum & ebulliens uermibus, non corpus, ſed partes corporis eius uident eſſe ſepultæ. Sed & ille legis dator & tranſuerſor ex Donatianorum hæreſi ad eos ueniens quondam Nicaſius, in breui ſimili morte perijt.

2 *Ex hoc loco uides quam ſit falſum neotericorum hæreticorũ dogma dicentiũ, blaſphemiã eẽ in Xp̃m, imo idololatriam, ſanctos ĩuocare, poſt mortem illos nõ orare pro nobis, ignorare etiã quæcunq; circa nos agũtur, priſcos patres deũ interpellaſſe non ſanctos, et infinita huiuſmodi. Cum tamen hic ſanctus pater, uir alioquin religioſiſsimus, tam humiliter ad ſanctos recurrat, & pro Africana eccleſia interceſſores apud deum adhibeat, ſimul quæ mala tunc Eccleſiam premerẽt ſcire eos euidenter oſtendens.*

Digitized by Google

Poſita eſt in fine Hiſtoriæ eiuſdẽ de perſecutione Vãdalorum.

VITA ET PASSIO BEATISSIMORVM ſeptem martyrum qui apud Carthaginem paſsi ſunt ſub imperio Regis Hunerici ſexto Nonas Iulij, per D. Victorem Epiſcopum Vitenſem Scripta.

1 *Ergo ſancti erant pro nobis ad dominũ poſt martyria, contra profanas noſtri temporis nouitates.*

PRædicaturus triumphos martyrũ beatorũm, ad enarranda quæ geſta ſunt, auxiliũ expoſco diuinũ, ut qui illis præſtitit ſuperandi uictoriam, mihi indigno & immerito quantulacũque uerborũ porrigat ornamenta. Tunc etenim ualebo quæ deſiderata ſunt indicare, ſi ipſi dignentur pro me miſero domino ſupplicare. Septimus nanq; agebat annus crudeliſsimi atq; impijſsimi regis Hunerici, & ecce antiquus hoſtis ueternoſus utiq; anguis, triſulcæ linguæ uenena uibrans, Chirila quodam Arriomanitarũ epiſcopo miniſtro uſus eſt, ſubuertens & obtinens animum regis cruenti, ut ita ſuaderet non poſſe eũ peccatum atq; longęuũ obtinere regnũ, niſi nomen perderet innocentũ. Qui tamen dei iudicio poſt non multos dies turpiſsima morte pręuentus, ſcatens uermib⁹ expirauit. Inſectari cœpit ore cruento omnem catholicorũ multitudinem, quę per totam prouinciam Africanam in modum ſicut prædictũ eſt Abrahæ patriarchæ arenæ maris fuerat multiplicata: ut eam rebaptizationis ſauciaret machera, atq; ſtolam illam ſingularis & puri baptiſmatis, quam Chriſtus uino carnis ſuæ puriſſicans, pręlo exprimens crucis fecerat dealbatam, tetræ nigredinis turparet illuuiæ ſordidulenta.

Accipiens quoq; tyrannus ut erat ducibilis & ferus ſerpentinam ſuggeſtionem, feralib⁹ edictis uno tempore totam cœpit Africam commouere. Primo ſacerdotũ & miniſtrorũ copioſiſsimam & maximam turbam, in longinquis & extremis regionibus exilio crudeli detruſit. Quibus bis acutũ genus frumenti, quod iumentis ſolis edere conceſſum eſt, nequaq̃ induſtria molari contritũ, ſed manente furfuris cortice loricatũ, pro miſeratione dare præcepit. Poſt uero creſcente impietatis inſania, etiã hoc auferri crudeliſsimus imperauit. Poſt modicũ quoq; temporis, uniuerſas ſimul eccleſias præiudicatis uenerabilibus portis, cemẽtis ingentibus claudi mandauit. Vniuerſa nanq; monaſteria uirorũ uel puellarum ſanctarũ, gentibus, id eſt, Mauris cũ habitatoribus donare pręcepit. Vnus fuit omnibus eiulatus, unus pro Chriſto moriendi integer & plenus affectus. Paria currebant flumina lachrymarum, quia permiſerat dñs cibari eos pane lachrymarũ, & potari eos in lachrymis menſurarũ, aut forſitan ſine mẽſura. Et ſi reperta eſt exiens de arca inhians cadaueribus mortuis pars aliqua pereuntium coruorum, maior eſt tamen in nomine trinitatis numerus feliciũ columbarum. Quanti nobiles & optimi uiri, ampli & lati ceſpitis domini, terram cũ cœlo commutauerunt, & ſimul corpus cum ſubſtãtia tradiderunt: atq; delicatę & nobiliſsimæ fœminę contra uerecundiam naturę ſpectante uulgo uirgis cæſæ, uarijsq; tormentis cruciatæ, uictricia trophea portarunt. Quanti infantuli irridentes edicta feralia, ante mundum contempſerunt, quam illecebroſam eius ſemitam introirent.

Tunc apprehenſi ſunt & ſeptem fratres, quantũ pertinet ad concordiã dominicæ ſeruitutis, in monaſterio habitantes in unũ: quia bonum eſt &

iucundum,habitare fratres in unũ. Id eſt Bonifacius diaconus,ſeruus ſub diaconus,Ruſticus ſubdiaconus, Liberatus abbas,Rogatus monachus, ſeptimus monachus,& Maximus monachus,in numero ſcilicet Machabęorum germanorũ.Quos una mater eccleſia catholica genuerat,& per uiſcera fontis ęterni ſalubriter pepererat,de territorio Capsēſis ciuitatis, cui præfuit ſanctus Vindemialis ſacerdos egregius,& Chriſti fidelis antiſtes. Quibus attractis ad urbem Carthaginenſem, primo eis illecebroſis blandimentis ſerpens uoluit ſibilare, promittens honores caducos,& diuitias ingentium uoluptatũ,necnon & regis amicitias,uel alia multa quę ſolent inſipientium animas aucupante diabolo, uiſco mundiali captare. Sed hæc omnia milites dei ac ſi contagia reſpuerunt, clamantes uno ore: Vnus dominus,una fides,unum baptiſma. Nec poterit in nobis adiuuante domino iterari, quod in ſancto euãgelio ſemel præceptum eſt dari:qa qui ſemel lotus eſt, non habet neceſſe iterum lauari, quia mundus eſt totus.Facite quod uultis,inferte pœnas corporibus noſtris.Melius eſt temporalia ad modicum ſufferre ſupplicia, quã æterna pendere & ſubire tormenta.Habete quæ promittitis,cũ ipſis diuitijs poſt paululũ perituri.Nobis uero nullus de poſtibus frontiũ ualebit euellere,qđ in uno baptiſmate artifex trinitatis dignatus eſt titulare.

Quid multa? Deum tali conſtantia diuinitus munirentur, iuſsi ſunt carcerali cuſtodiæ mancipari. Et ita crudelius onerati ferri ponderibus,tenebroſis deputati ſunt locis, ubi nulla miſeratio arrideret lenitatis. Sed populus ille memoratæ urbis in domino ſemper fidelis, dato munere carcerarijs,die ac nocte Chriſti martyres frequentabat, & ita ab eis doctrina & uirtute fidei roborabatur, ut talia etiam ipſi pro Chriſti nomine plena delectatione perferre cuperent,& capulo perſequentis facilia ſupponerēt colla.Hoc aũt tyrannicas peruenit ad aures. Qui ebrietate furoris accenſus,iubet eos adhuc inauditis ſupplicijs adigi, & maioribus uinculis onerari,nauimq; imperat lignorũ aridorum manipulis adimpleri, atq; in eadē omnibus alligatis in medio pelago igne ſubpoſito concremari. Eductiſque illis de cuſtodia, multitudo populi dei, bellatores trinitatis quaſi agnos innocuos ad uictimam deducebat,& rigentium pondera catenarũ quaſi quædam monilia peruidebat,quia non fuerunt illa uincula, ſed potius ornamēta.Incedebant itaq; cũ fiducia ad ſuppliciũ, quaſi ad epulas concurrentes,una uoce per ambitus platearũ domino decantantes:Gloria in excelſis deo,& in terra pax hominibus bonæ uoluntatis.Votiua nobis hæc dies eſt, & omni feſtiuitate feſtiuior.Ecce nunc tempus acceptabile,ecce nunc dies ſalutis, quando pro fide domini dei noſtri perferimus præparatum ſuppliciũ, ne amittamus acquiſitæ fidei indumentũ.Sed & populus publica uoce clamabant:Ne timeatis o populi dei, neq; formidetis minas atq; terrores præſentiũ tribulationum, ſed potius moriamur pro Chriſto,quõ ipſe mortuus eſt pro nobis, redimens nos precio ſui ſanguinis ſalutaris. Vnum tamen uehementi conatu qui inter eos infantulus uidebatur, nomine Maximũ, cupiebant authores malorũ a ſanctorũ cōſortio ſeparare dicentes:Infantule qd feſtinas ad mortem? dimitte eos, inſaniunt,& audi conſiliũ noſtrũ, ut poſsis inuenire uitæ remediũ,& tanti regis adire Palatium. Tunc ille ætate quidē puerili,ſenili tamen maturitate clamabat: Nemo me ſeparat a ſancto patre meo Liberato abbate,

& fratribus meis, qui me in monaſterio nutrierũt. Cum ipſis ſum in timore dei conuerſatus, cum ipſis deſidero paſsionem ſuſcipere, cum quibus credo me & futuram gloriam inuenire. Nolite putare, quia poteſtis ſeducere pueritiam meã. Simul nos dominus ſeptem uoluit congregare, ſimul dignabiť omnes uno martyrio coronare. Quomodo nemo perire potuit de ſeptenario illo numero felicium Machabæorũ, ita etiam ſeptenus noſtræ congregationis numerus, nullum inueniet detrimentũ. Nam ſi negauero eũ, & ipſe negabit me, quoniam ab ipſo dictũ eſt: q me negauerit coram hominibus, negabo & ego eũ coram patre meo qui eſt in cœlis. Et q me confeſſus fuerit coram hominibus, confitebor & ego eum coram patre meo qui eſt in cœlis.

Perducti itaq; cũ feſtinatione ad nauale ſuppliciũ pro uoluntate infandi regis, uel crudeliũ miniſtrorum, extenſis manibus & pedibus clauati ſeruntur potius quam ligati. Qui dũ ignis fuiſſet lignis iniectus, ſtatim imperio diuino uidentibus cunctis extinctus eſt. Et dum ſæpius renouantur nutrientibus pabulis, iterũ atq; iterũ extinguebanť rogus globo flammarum. Et cũ exinde magis tyrannus furore ſimul eſſet & rubore repletus, iuſsit eos remorũ uectibus enecari, & ita ſingulos in modum canũ cerebris comminutis extingui. Qui tali genere mortis, debitũ ſpiritũ feliciter domino reddiderunt. Nec expauerunt lignis quatientibus mortificari, qbus ſemper fuit ſpes omnis in ligno. Sed cũ in mari uenerabilia corpora iactarentur, ilico quod conta naturam eſt æquoris, eadem hora illæſa corpora pelagus littori reddere maturauit: nec auſum fuit, ut moris eſt tridua na dilatione in profundo retinere, ne præcepto dominico minime paruiſſet. Ad quod miraculi genus, & ipſe tyrannus licet impœnitens, ut fertur

2 expauit. Gaudens autem quæ aderat multitudo, corpora ſanctorũ martyrum diligenti tradidit ſepulturæ præeunte clero uenerabili Carthaginẽſis eccleſiæ. Vbi etiam & prædicandi diacones, tertio iam confeſſores effecti, ſalutaris & Muritta, geruli reliquiarũ affuerunt. Humatæ ſunt igitur cũ hymnis ſolennibus lipſanæ beatæ ſanctorũ, in monaſterio Biguæ continuo baſilicæ quæ dicitur Celebrinæ. Et ſic in confeſsione trinitatis beatiſsimi martyres paſsi ſunt. & ſpecioſum curſum certaminis ſui coronãte domino perfecerunt. Cui eſt honor & gloria, in ſecula ſeculorum. Amen.

Ecce ueterem morẽ tumulandi Chriſtianorũ corpora, præcedẽte uidelicet clero, & cũ hymnis ſolẽnibus. Qui contra hoc faciũt hodie, ipſi ſe hæreticos eſſe produnt.

Habetur Tomo primo Epiſtolarũ fol. 7.

VITA NEPOTIANI PRESBYTERI QVONDAM militis ſecularis, per Diuum Hieronymum ad Heliodorum eius auunculum Scripta.

GRandes materias, ingenia parua nõ ſuſtinẽt, & in ipſo conatu ultra uires auſa, ſuccumbũt: quantoq; maius fuerit, quod dicendũ eſt: tanto magis obruiť, qui magnitudinem rei uerbis nõ poteſt explicare. Nepotianus meus, tuus, noſter, imo Chriſti: & quia Chriſti, idcirco plus noſter, reliquit ſenes: deſiderij ſui iaculo uulneratos, & intolerabili dolore confectos, Quẽ hæredem putauimus, funus tenemus. Cui iam meum ſudabit ingenium: Cui literulæ placere geſtient? Vbi eſt ille ἐρυσολιώκτης noſter, & cygneo canore uox dulcior? Stupet animus, manus tremit, caligant oculi, lingua balbutit. Quicquid dixero, quia ille non audit mutum uidetur. Stilus ipſe

quaſi

quaſi diſſentiens, & cera ſubtriſtior, uel rubigine, uel ſitu obducitur. Quotieſcunq; nitor in uerba prorũpere, & ſuper tumulũ eius epithaphij huius flores ſpargere, totiẽs iplenẽ oculi & renouato dolore tot⁹ in funere ſum.

Moris quondam fuit, ut ſuper cadauera parentũ defunctorum in concione pro roſtris laudes liberi dicerent, & inſtar lugubrium carminũ ad fletus, & gemitus audientiũ pectora concitarent. En rerũ in nobis ordo mutatus eſt & in calamitatem noſtram perdidit ſua iura natura. Quod exhibere ſenibus iuuenis debuit, hoc iuueni exhibemus ſenes; Quid igitur faciam? Iungam tecũ lachrymas? Sed Apoſtolus prohibet, Chriſtianorum mortuos dormiẽtes uocans. Et dñs in euangelio: Non eſt, inquit, mortua puella, ſed dormit. Lazarus quoq; quia dormierat, ſuſcitatus eſt. Læter & gaudeam, quia raptus eſt, ne malicia mentẽ eius mutaret, quia placuerat deo anima illius? Sed inuito & repugnanti per genas lachrymæ fluunt, & inter præcepta uirtutũ, reſurrectioniſq; ſpem credulam mentẽ, deſiderij frangit affectus. O mors quæ fratres diuidis: & amore ſociatos, crudelis ac dura diſſocias. Adduxit urentem uentũ dominus de deſerto aſcendentem, qui ſiccauit uenas tuas, & deſolauit fontem tuũ. Deuoraſti quidem Ionam, ſed & in utero tuo uiuus fuit. Portaſti quaſi mortuũ, ut tempeſtas mundi conquieſceret: & Niniue noſtra, illius præconio ſaluaretur. Ille, ille te uicit: ille te iugulauit. Fugitiuus propheta, qui reliquit domũ ſuam, dimiſit hęreditatem ſuam, dedit dilectam animã in manibus querentiũ eum: Qui per Oſee quondam tibi rigidus minabaẽ: Ero mors tua, o mors: ero morſus tuus inferne. Illius morte tu mortua es illius morte nos uiuimus. Deuoraſti, & deuorata es: Dumq; aſſumpti corporis ſolicitaris illecebra, & auidis faucibus prędam putas: interiora tua adunco dente confoſſa ſunt. Gratias tibi Chriſte ſaluator, tua agim⁹ creatura, qđ tam potentem aduerſariũ noſtrũ dum occideris, occidiſti. Quid ante miſerius homine, qui æternæ mortis terrore proſtratus: uiuendi ſenſum ad hoc tantũ acceperat, ut periret? Regnauit enim mors ab Adam uſq; ad Moyſem, etiam ſuper eos qui non peccauerunt in ſimilitudinẽ præuaricationis Adæ. Si Abraham, Iſaac, & Iacob in inferno, quis in cœlorũ regno? Si amici tui ſub pœna offendentis Adam, et qui non peccauerant, alienis peccatis tenebanẽ obnoxij: quid de his credendũ eſt, qui dixerunt in cordibus ſuis, non eſt deus? Qui corrupti & abominabiles facti ſunt in uoluntatib⁹ ſuis? Qui declinauerũt: ſimul inutiles facti ſunt, non eſt qui faciat bonũ, non eſt uſq; ad unũ? Quod ſi Lazarus uideẽ in ſinu Abrahę, locoq; refrigerij: qđ ſimile infern⁹ & regna cœlorũ? Ante Chriſtũ Abrahã apud inferos: poſt Chriſtũ latro in paradiſo. Et idcirco in reſurrectione ei⁹, multa dormientiũ corpora ſurrexerũt, uiſaq; ſunt in cœleſti Hieruſalẽ, tuncq; impletũ eſt illud elogiũ: Surge qui dormis, & eleuare, & illuminabit te Chriſtus. Ioãnes Baptiſta in eremo perſonat; Pœnitẽtiã agite: Appropinquauit enim regnũ cœlorũ. A dieb⁹ enim Ioannis Baptiſtę regnũ cœlorũ uim patiẽ, & uiolenti diripiũt illud. Flãmea illa romphęa cuſtos paradiſi, & præſidentia forib⁹ cherubim, Chriſti reſtincta, & reſerata ſunt ſanguine. Nec mirũ hoc nobis in reſurrectione promitti, cũ omnes qui in carne, non ſecundũ carnem uiuim⁹, municipatũ habem⁹ in cœlo: & hic adhuc poſitis dicaẽ in terra, Regnũ Dei intra uos eſt. Adde qđ ante reſurrectionem Chriſti, notus tantũ in Iudæa erat deus; in Iſrael magnũ nomen ei⁹.

1 *Si Apoſtolus mortuos Chriſtianos dormientes appellat, quare ſanctos hæretici mortuos appellant & emuortuos?*

Et ipſi qui nouerant eū, tamen ad inferos trahebant. Vbi tunc totius orbis homines ab India uſq; ad Britanniam: a rigida ſeptentrionis plaga uſq; ad feruores Atlantici oceani, tam innumerabiles populi, & tantarū gentiū multitudines? Quam uariæ linguis, habitu, tam ueſtis & armis: piſciū ritu ac locuſtarū, & uelut muſcæ & culices conterebant (abſq; noticia enim ſui creatoris, omnis homo pecus eſt) nūc paſsionem Chriſti & reſurrectionem eius, cunctarū gentiū & uoces & literę ſonant. Taceo de Hebræis, Græcis, & Latinis, quas nationes ſuæ crucis titulo dn̄s dedicauit. Immortalem animā, et poſt diſſolutionem corporis ſubſiſtentē, quod Pytagoras ſomniauit: Democritus nō credidit, in conſolationē damnationis: ſuæ Socrates diſputauit in carcere, Indus, Perſa, Gottus, Ægyptius philoſophant. Beſſorū feritas, et pellitorū turba populorū, qui mortuorū quondam inferijs homines immolabant, ſtridorem ſuū in dulce crucis fregerunt melos, & totius mundi una uox Chriſtus eſt.

Quid agimus anima? Quo uos uertimꝰ? Quid primū aſſumimꝰ? Quid tacemus? Exciderūt ne tibi precepta rhetorū? & occupata luctu, oppreſſa lachrymis, prępedita ſingultibꝰ, dicendi ordinē non tenes? Vbi illud ab infantia ſtudiū literarū, & Anaxagorę, ac Telamonis ſemper laudata ſententia? Sciebam me genuiſſe mortalem. Legimus Crantorem, cuius uolumen ad confouendū dolorem ſuū ſecutus eſt Cicero, Platonis Diogenis, Clitomachi, Carneadis, Poſidonij ad ſedandos, luctus, opuſcula percurrimus, qui diuerſis ętatibus, diuerſorū luctū uel libris, uel epiſtolis, minuere ſunt conati, ut etiam ſi noſtrū areret ingeniū, de illorū poſſet fontibꝰ irrigari, Proponunt innumerabiles uiros, & maxime periclē & Xenophontem Socraticū, quorū alter amiſsis duobꝰ filijs, coronatꝰ in cōcione diſſeruit: Alter cū ſacrificans filiū in bello audiſſet occiſum, depoſuiſſe coronam dicit, & eandem capiti repoſuiſſe, Poſtq̄ fortiter in acie dimicātem reperit concidiſſe. Quid memorē Romanos duces quorū uirtutibꝰ quaſi quibuſdam ſtellis, latinæ micant hiſtoriæ? Puluillus capitoliū dedicans, mortuū ut nunciabat ſubito filiū, ſe iuſſit abſente ſepeliri. L. Paulus ſeptē diebꝰ inter duorū exequias filiorū triumphans urbem ingreſſus eſt. Prætermitto Maximos, Catones, Gallos, Piſones, Brutos, Scæuolas, Metellos, Scauros, Marios, craſſos, Marcellos atq; Aufidios, quorū non minor in luctu quam in bellis uirtus fuit, & quorū orbitates in conſolationis libro Tullius explicauit, ne uidear potius aliena quā noſtra quæſiſſe; Quamquam & hæc in ſugillationem noſtri breuiter dicta ſint, ſi non præſtet fides, Quod exhibuit infidelitas. Igit ad noſtra ueniamus. Non plāgam cū Iacob, & Dauid filios in lege morientes. Sed cū Chriſto in euangelio recipiam reſurgentes. Iudæorū luctus, Chriſtianorū gaudiū eſt. Ad ueſperam demorabit fletus, & ad matutinū lætitia. Nox præceſsit, dies aūt appropinquauit. Vnde & Moyſes moriens plangit, Ieſus abſq; funere & lachrymis in monte ſepelit. Quicquid de ſcripturis ſuper lamentatione dici poteſt, in eo libro, quo Paulam Romæ conſolati ſumus, breuiter explicauimus. Nunc nobis per aliam ſemitam ad eundem locū perueniendū eſt, ne uideamur præterita & abolita quondam calcare ueſtigia.

a *Scimus Nepotianum eſſe cum Chriſto, & Sanctorum mixtum Choris.*

Scimus quidem Nepotianū noſtrū eſſe cū Chriſto, & ſanctorū mixtū choris, quod hic nobiſcū eminus rimabat in terris, & æſtimatione quærebat, ibi uidentem cominus dicere. Sicut audiuimus, ſic & uidimus in ciui-

ſtate dñi uirtutũ, in ciuitate dei noſtri: Sed deſideriũ abſentiæ eius ferre nõ poſſumus: non illius, ſed noſtrã uicem dolentes, Quanto ille felicior, tanto amplius nos in dolore, qđ tali carem⁹ bono. Flebant & ſorores Lazarũ, quẽ reſurrecturũ nouerant. Et ut ueros hominis exprimeret affectus, ipſe ſaluator plorauit quem reſuſcitaturus erat. Apoſtolus quoq; eius qui dixit: Cupio diſſolui & eſſe cũ Chriſto. Et alibi: Mihi uiuere Chriſtus eſt, & mori lucrũ: gratias agit, Quod Epaphras de mortis ſibi uicinia redditus ſit, ne haberet triſtitiam ſuper triſtitiã, non incredulitatis nutu, ſed deſiderio charitatis Quanto magis tu & auunculus & epiſcopus, hoc eſt, & in carne, & in ſpũ pater, doles abeſſe uiſcera tua, & quaſi a te diuulſa ſuſpiras? Sed obſecro, ut modũ adhibeas in dolore, memor illius ſententiæ, Ne quid nimis: Obligateq; parũper uulnere, audias laudes eius cuius ſemper uirtute lætatus es. Nec doleas, qđ talem amiſeris, ſed gaudeas qđ talem habueris. Et ſicut hi qui in breui tabella terrarũ ſitus pingunt, ita in paruo iſto uolumine cernas adumbrata, non expreſſa ſigna uirtutũ, ſuſcipiasq; a nobis non uires, ſed uoluntatem.

Hæc præcepta ſunt rhetorũ, ut maiores eius, qui laudãdus eſt, & eorũ geſta altius repetant̃, ſicq; ad ipſum per gradus ſermo perueniat: Quo uidelicet, auitis paternisq; uirtutib⁹ illuſtrior fiat, & aut non degeneraſſe a bonis, aut mediocres ipſe ornaſſe uideat̃. Ego carnis bona, quæ ſemper & ipſe contempſit, in animæ laudib⁹ non requiram: Nec me iactabo de genere, id eſt, de alienis bonis, cũ & Abraham & Iſaac ſancti uiri, Iſmaelem, & Eſau peccatores genuerint. Et e regione, Iepte in Cathalogo iuſtorũ, Apoſtoli uoce numeratus, de meretrice ſit natus. Anima, inquit, quæ peccauerit, ipſa moriet̃. Ergo quę non peccauerit, ipſa uiuet. Nec uirtutes, nec uitia parentũ, liberis imputant̃. Ab eo tempore cenſemur, ex quo in Chriſto renaſcimur. Paulus perſecutor eccleſiæ, & mane lupus rapax, Beniamin, ad ueſperam diuidit eſcam, Ananiæ oui ſubmittens caput. Igitur & Nepotianus noſter, quaſi infantulus uagiens, & rudis puer, ſubito nobis quaſi de Iordane naſcat̃. Alius forſitan ſcriberet, qđ ob ſalutẽ illius orientem eremumq; dimiſeris, & me chariſſimũ ſodalem tuũ, redeundi ſpe lactaueris, ut primũ, ſi fieri poſſet ſororem cũ paruulo uiduam deinde ſi cõſiliũ illa reſpueret, ſaltem nepotem dulciſſimũ conſeruares. Hic eſt enim ille de quo tibi quondam uaticinatus ſum: licet paruulus ex collo pendeat nepos. Referret, inquam, alius, qđ in Palatĳ militia, ſub chlamyde, & candenti lino, corpus eius cilicio tritũ ſit: Quod ſtans ante ſeculi poteſtates, lurida ieiunĳs ora portauerit: Quod adhuc ſub alterius indumentis, alteri militauerit: & ad hoc habuerit cingulũ, ut uiduis, pupillis, orphanis, oppreſſis, miſerisq; ſubueniret. Mihi non placent dilationes iſtæ imperfectæ ſeruitutis dei: Et Centurionem Corneliũ, ut lego iuſtũ, ſtatim audio baptizatũ. Veruntamen uelut incunabula quædam naſcentis fidei comprobem⁹, ut q ſub alienis ſignis deuotus miles fuit, donandus laurea ſit, poſtq; ſuo regi cœperit militare. Baltheo poſito, habituq; mutato, qcquid caſtrenſis peculĳ fuit, in pauperes erogauit. Legerat enim: Qui uult perfectus eſſe: uendat omnia quæ habet, & det Pauperib⁹, & ſequat̃ me. Et iterũ: Non poteſtis duob⁹ dominis ſeruire, deo, & mãmonæ. Excepta uili tunica, & operimento pari, quo tecto tantũ corpore, frigus excluderet, nihil ſibi amplius reſeruauit. Cultus ipſe, prouinciæ morem ſequens,

3 *Adhuc ſecularis, cilicio inuit corpus, et ora ieiunĳs lurida portauit.*

4 *Audiſne tu qui blateras paupertatẽ euãgelicam non eſſe deſertionem rerum & o impoſturam.*

5 nec mundicijs,nec ſordib⁹ notabilis erat. Cunq; ardent quotidie, aut ad
Ægypti monaſteria pergere,aut Meſopotamiæ inuiſere choros,uel certe
inſularũ Dalmatiæ quæ Altino tantũ freto diſtant, ſolitudines occupare:
auunculũ pontificem deſerere non audebat, tot in illo cernens exempla
uirtutũ,domiq; habens unde diſceret.In uno atq; eodẽ, & imitabať mo-
nachũ,& epiſcopũ uenerabať. Non ut pleriſq; accidere ſolet, aſsiduitas
familiaritatem,familiaritas,cõtemptũ illius fecerat,ſed ita eum colebat,
quaſi parentem:ita admirabať,quaſi quotidie nouũ cerneret. Quid mul-
ta?fit clericus,& per ſolitos gradus presbyter ordinať. Ieſu bone,qui ge-
mitus,qui eiulatus,quæ cibi interdictio, quæ fuga oculorũ omniũ? Tum
primũ & ſolũ auunculo iratus eſt.Quærebať ſe ferre non poſſe,& iuueni-
lem ætatem incongruam ſacerdotio cauſabať. Sed quanto magis repu-
gnabat,tanto magis in ſe ſtudia omniũ concitabat,et merebať negando,

Nepotiani conuerſatio tunica uilis fuit, & par operimentũ, quo tectum tantũ corpus frigus excluderet. Quod nota cõtra eos qui uictus & ueſtitus Monachorũ dicũt eſſe nenias, res ridiculas,et recenter inuentas, ipſi improbi et mẽdaces apoſtatæ.

6 quod eſſe nolebat,eoq; dignior erat, quo ſe clamabat indignũ. Vidimus
Timotheum noſtri temporis, & canos in ſapientia electumq; a Noyſe
presbyterũ, quum ipſe sciret eſſe presbyterum.

Igitur clericatũ non honorem intelligens ſed onus,primam curam ha-
buit,ut humilitate ſuperaret inuidiam.Deinde ut nullam obſcœni in ſe ru
moris fabulam daret,ut qui mordebanť ad ætatẽ eius, ſtuperent ad con-
tinentiam,ſubuenire pauperib⁹,uiſitare languentes, prouocare hoſpitio,
lenire blanditijs,gaudere cũ gaudentib⁹, flere cũ flentib⁹. Cæcorũ bacu-
lus,eſurientiũ cibus,ſpes miſerorũ,ſolamen lugentiũ fuit.Ita in ſingulis uir
tutib⁹ eminebat,quaſi cæteras nõ haberet.Inter presbyteros & coæqua-
les,primus in opere,extremus in ordine. Quicquid boni fecerat,ad auun-
culum referebat. Si quid forte aliter euenerat quam putarat,illũ neſcire,ſe
errasse dicebat.In publico epiſcopũ, domi patrem nouerat: grauitatem
morũ,hilaritate frontis temperabat.Gaudiũ in riſu, non cachinnũ intelli-
geres. Virgines & uiduas Chriſti,honorare ut matres, hortari ut ſorores,

Fit clericus, et per ſolitos gradus pꝛsbyter ordinatur. Vides ea in ſacramẽto ordinis etiam tunc obſeruata,quæ nunc Eccleſia catholica ſeruat, ut per gradus debitos ad ſacerdotiũ aſcendatur? At nõ ſic apud hæreticos, qui omnes ex æquo dicũt eſſe ſacerdotes, etiam mulieres.

7 cũ omni caſtitate,Iam uero poſtq; domũ ſe cõtulerat, & relicto foris cle
rico duritię ſe tradiderat monachorũ:creber in orationib⁹,uigilans in pre
cando.lachrymas deo,non hominib⁹ offerebat, ieiunia in aurigæ modũ
pro laſsitudine & uirib⁹corporis attemperabat. Menſæ auunculi intere-
rat,& ſic appoſita quęq; libabat,ut & ſuperſtitionem fugeret, & conti-
nentiam ſeruaret. Sermo eius per omne conuiuiũ de ſcripturis aliqd pro-
ponere,libenter audire,reſpondere uerecunde,recta ſuſcipere, praua non
acriter confutare,diſputantem contra ſe magis docere,quam uincere. Et
ingenuo pudore,q ornabat ætatem, qd cuius eſſet. Simpliciter confiteri.
Atq; in hunc modũ eruditionis gloriam declinando,eruditiſsimus habe-
batur.Illud aiebat, Tertulliani,iſtud Cypriani, hoc Latantij,illud Hilarij

Nepotianus presbyter factus, ſeruabat continentiã. Mirum profecto quod nõ duxerit uxorem.Sed ſecundum uera eccleſiæ regulas uixit, nõ ſecundum ſynagogæ malignantium obſcœnitates.

8 eſt. Sic Minutius Felix,ita Victorinus, in hũc modũ eſt locutus Arnobi⁹.
Me quoq; qa pro ſodalitatẽ auunculi diligebat, interdũ proferebat in me
dium.lectioneq; aſsidua, & meditatione diuturna,pectus ſuũ bibliothe-
cam fecerat Chriſti. Quotiens ille tranſmarinis epiſtolis deprecatus eſt,
ut aliqd ad ſe ſcriberem?Quotiens nocturnũ de euangelio petitorem, &
interpellatricem duri Iudicis mihi uiduam exhibuit? Cunq; ego ſilentio
magis quam literis denegarem,& pudore reticentis, pudorem ſuffunde-
rem poſtulantis, auunculũ mihi oppoſuit precatorem, q & liberius pro
alio peteret,& pro reuerentia ſacerdotij facilius impetraret. Feci ergo qđ
uoluit,

Tu qui dicis Monachiſmũ noſtrum nouitium eſſe, & antiquos monachos nõ habuiſſe præſentium ritus,uide quid hic dicat Hieronymus de orationibus, uigilijs,

uoluit, & breui libello, amicitias noſtras æternæ memoriæ conſecraui. Quo ſuſcepto, Cræſi opes, & Darij diuitias ſe uiciſſe iactabat. Illũ Oculis, illũ manibus, illũ ſinu, illum ore tenebat. Cumq; in ſtratu frequenter euolueret, ſæpe ſuper pectus ſoporati, dulcis pagina decidebat. Si uero peregrinorũ, ſi amicorũ quſpiam uenerat, lætabaẽ noſtro ſuper ſe teſtimonio: Et qcquid minus in opuſculo erat, diſtinctione moderata, & pronũtiationis uarietate penſabat, ut in recitando illo ipſe uel placere quotidie, uel diſplicere uideretẽ. Vnde hic feruor, niſi ex amore dei? Vnde legis Chriſti indefeſſa meditatio, niſi ex deſiderio eius q legẽ dedit? Alij nummũ addant nummo, & marſupiũ ſuffocantes, matronarũ opes uenenẽ obſequijs? ſint ditiores monachi quam fuerant ſeculares: Poſsideant opes ſub Chriſto paupere quas ſub locuplete diabolo non habuerant: & ſuſpiret eos Eccleſia diuites quas tenuit mundus ante mendicos. Nepotianus noſter aurum calcans, Schedulas conſectatur. Sed ſicut ſui in carne cõtemptor eſt, & paupertate incedit ornator, ita totũ animę inueſtigat ornatum. | *Lachrymis, ieiunijs, et abſtinentia Nepotiani monachi. Et quomodo appellet morẽ illum uiuendi, duritiam monachorũ.*

Ad comparationem qdem ſuperiorũ modica ſunt quæ dicturi ſumus, ſed & in paruis idem animus oſtendiẽ. Vt enim creatorem nõ in cœlo tm̃ miramur, & terra, ſole, oceano Elephantis, Camelis, equis, bubus, pardis, Vrſis, leonib⁹, ſed & in minutis quoq; animalib⁹, formica, culice, muſcis, uermiculis, & iſtiuſmodi genere quorũ magis ſcimus corpora quam nomina, eandemq; in cunctis ueneramur ſolertiam ita mens Chriſto dedicata, æque & in maiorib⁹ & in minorib⁹ intenta eſt, ſciens etiam pro ocioſo uerbo reddendam eſſe rationem. Erat ergo ſolicitus, ſi niteret altare, ſi parietes abſq; fuligine, ſi pauimenta terſa, ſi ianitor creber in porta, uela ſemper in oſtijs, ſi ſacrariũ mundũ, ſi uaſa luculenta, & in omnes ceremonias pia ſolicitudo diſpoſita, non minus, non maius negligebat officiũ. Vbicũque eũ quæreres, in Eccleſia inuenires. Nobilem uirũ Qu. Fabiũ miraẽ antiquitas, q etiam Romanę ſcriptor hiſtoriæ eſt, ſed magis ex pictura quam ex literis nomen inuenit: & Beſelehel noſtrũ plenum ſapientia & ſpiritu dei, ſcriptura teſtaẽ. Hyram quoq; filiũ mulieris Tyriæ, quod alter tabernaculi, alter templi, ſupellectilem fabricati ſint. Qũo enim lætę ſegetes et uberes agri, interdũ culmis, ariſtisq; luxuriant; ita p̃clara ingenia, & mens plena uirtutib⁹, in uariarũ artiũ redundat elegãtiam. Vnde & apud Græcos philoſophus ille laudaẽ, q omne quo uteretẽ uſq; ad pallium & anulum, manu ſua factũ gloriatus eſt. Hoc idem poſſumus & de iſto dicere, qui baſilicas eccleſiæ, & martyrum conciliabula, diuerſis floribus, & arborum comis, Vitiumq; pampinis adumbrauit: ut quicquid placebat in eccleſia, tam diſpoſitione, quam uiſu, presbyteri laborem & ſtudiũ teſtaretur. Macte uirtute, cuius talia principia, qualis finis erit?

9 *Quid dicent hic qui tẽplorum cultibus detrahunt, & Eccleſiæ catholicæ ceremonias omnes auferre conantur? Laudaret ne D. Hieronymus ſanctiſſimum iuuenem eundemq; presbyterum pariter et monachum in his, ſi deo hæc diſplicerent, uel res eſſent ſuperſtitioſæ, ut hi maligni falſo aſſeuere præſumunt?*

10 *Baſilicas Eccleſiæ, & martyrium cõciliabula, diuerſis floribus, et arborum comis, uitiũque pampinis adumbrauit.*

O miſerabilis humana conditio, & ſine Chriſto uanũ omne quod uiuimus. Quid te ſubtrahis? Quid tergiuerſaris oratio? Quaſi enim mortem illius differre poſsimus, & uitam facere longiorem, ſic timemus, ad ultimum peruenire. Omnis caro fœnũ, & omnis gloria eius, quaſi flos fœni? Vbi nunc decora illa facies, ubi totius corporis dignitas, quo ueluti pulchro indumẽto, pulchritudo animæ ueſtiebaẽ? Marceſcebat proh dolor flante auſtro liliũ, & purpura uiolæ, in pallorem ſenſim migrabat. Cumq; febrib⁹ æſtuaret, & uenarũ fontes hauriret calor, laſſo anhelitu triſtẽ auunculum conſolabaẽ. Lætus erat uultus, & uniuerſis circa plorantibus, ſo-

lus ipſe ridebat. Proĳcere palliũ, manus extendere, uidere quod alĳ nõ uidebant, & quaſi in occurſum ſe erigens, ſalutare uenientes. Intelligeres illum non emori, ſed emigrare: & mutare amicos, non relinquere. Voluunt per ora lachrymæ, & obfirmato animo, non queo dolorem diſsimulare quem patior. Quis crederet in tali illũ tempore noſtræ neceſsitudinis recordari, & luctante anima, ſtudiorũ ſcire dulcedinem? Apprehenſa auunculi manu, hanc, inqt, tunicam, qua utebať in miniſterio Chriſti, mitte dilectiſsimo mihi, ætate patri, fratri collegio: & qcquid a te nepoti debebatur affectus, in illũ transfer, quem mecum pariter diligebas. Atq; in talia uerba defecit, auunculi manũ, mei recordatione contrectans. Scio quod nolueris amorem in te ciuiũ ſic probare, & affectũ patriȩ magis quæſiſſe in proſperis. Sed huiuſcemodi officiũ in bonis iucundius eſt: in malis gratius. Tota hunc ciuitas, tota planxit Italia. Corpus terra ſuſcepitq́, anima Chriſto reddita eſt. Tu nepotem quærebas: Eccleſia ſacerdotem. Præceſſit te ſucceſſor tuus. Quod tu eras, ille poſt te iudicio omniũ merebať. Atque ita ex una domo duplex pontificatus egreſſa eſt dignitas, dũ in altero gratulatio eſt, quod tenuerit: in altero mœror, qđ raptus ſit, ne teneret.

Platonis ſententia eſt, omnem ſapientiũ uitam, meditationem eſſe mortis. Laudant hoc philoſophi, & in cœlũ uſq; ferunt. Sed multo fortius Apoſtolus: Quotidie, inqt, morior per gloriam noſtram. Aliud eſt enim conari, aliud agere: aliud uiuere moriturũ, aliud mori uicturum. Ille moriturus eſt ex gloria, iſte moriť ſemper ad gloriam. Debemus igiť & nos animo præmeditari, quod aliqñ futuri ſumus: & quod uelimus nolimus, abeſſe longius non poteſt. Nam ſi nongentos uitæ excederem⁹ annos, ut ante diluuiũ uiuebat humanum genus, & Mathuſalem nobis tempora donarentur, tamen nihil eſſet præterita longitudo, quæ eſſe deſiſſet. Etenim inter eum, qui decem uixit annos, & eũ qui mille, poſtquam idem uitę finis aduenerit, & irrecuſabilis mortis neceſsitas, tranſactũ oẽ tantundẽ eſt: niſi qđ ſenex magis onuſtus peccatoꝝ faſce ꝓficiſciť. Optima quæq; dies miſeris mortalibus æui, Prima fugit, ſubeunt morbi, triſtiſq; ſenectus, Et labor & duræ rapit inclementia mortis. Neuius Poeta: Pati, inquit, neceſſe eſt multa mortalem mala. Vnde & Niobam quia multum fleuerit, in lapidem & diuerſas beſtias commutatam finxit antiquitas. Et Heſiodus natales hominum plangens, gaudet in funere: prudẽterq; Ennius plebes, ait, in hoc regi anteſtat locoq́, licet lachrymare plebi regi honeſte non licet. Vt regi, ſic epiſcopo, imo minus epiſcopo quam regi. Ille enim nolentibus præeſt, hic uolentibus: Ille terrore ſubĳcit, hic ſeruituti donať, ille corpora cuſtodit ad mortem, hic animas ſeruat ad uitam. In te oculi omniũ diriguntur, domus tua, & conuerſatio, quaſi in ſpecula conſtituta, magiſtra eſt publicæ diſciplinæ. Quicquid feceris, id ſibi omnes faciendũ putaret. Caue ne committas, quod aut qui reprehendere uolunt, digne laceraſſe uideanť: aut q̃ imitari, cogantʼ delinquere, Vince quantũ potes, imo etiam plus quam potes molliciem animi tui, & ubertim fluentes lachrymas reprime, ne grandis pietas in nepotẽ, apud incredulas mentes deſperatio puteť in deũ. Deſiderandus eſt tibi quaſi abſens, nõ quaſi mortuus: ut illum expectare, non amiſiſſe uidearis.

Verum quid ago, medens dolori, quem iam reor, & tempore & ratione ſedatam, ac non potius replico tibi uicinas regum miſerias, & noſtrã

temporis calamitates, ut non tam plangendus ſit, qui hac luce caruerit, quam gratulandum ei, qui de tantis malis euaſerit? Conſtantius Arianæ fautor hæreſeos, dum contra inimicū parat, & concitus fertur ad pugnā: in Mopſi uiculo mouens, magno dolore hoſti reliquit imperium. Iulianus proditor aīæ ſuæ, & Chriſtiani iugulator exercitus, Chriſtū ſenſit in Media, quem primum ī Gallia denegarat, dumq; Romanos propagare uult fines, perdidit propagatos. Iouinianus guſtatis tantum imperialibus bonis, fœtore prunarum ſuffocatus interijt: oſtendens omnibus, quid ſit humana potentia. Valentinianus uaſtato genitali ſolo, & inultam patriam derelinquens uomitu ſanguinis extinctus eſt. Huius germanus ualens Gothico bello uictus in Thracia, eundem locum & mortis habuit & ſepulchri. Gratianus ab exercitu ſuo proditus, & ab obuijs urbibus non receptus, ludibrio hoſti fuit, cruentæq; manus ueſtigia, parietes tui lugdune teſtantur. Adoleſcens Valentinianus & pene puer, poſt fugam, poſt exilia, poſt recuperatū multo ſanguine imperiū, haud procul ab urbe fraternæ mortis conſcia, necatus eſt: & cadauer exanime ſuſpendio infamatū. Quid loquar de Procopio, Maximo, Eugenio, q utiq; dum rerū potirentur, terrori gentib⁹ erant? Omnes capti ſteterunt ante ora uictorū, et (quod potentiſsimis quondam miſerrimum eſt) prius ignominia ſeruitutis, quā hoſtili mucrone confoſsi ſunt.

Dicat aliqs: Regum talis conditio eſt, feriuntq; ſummos fulgura montes. Ad priuatas ueniam dignitates, nec de his loquar, q bienniū excedūt, atq;, ut cæteros pretermittam, ſufficit nobis triū nuper conſulariū diuerſos exitus ſcribere. Abundantius egens Pityunte exulat. Ruffini caput pilo Conſtantinopolim geſtatū eſt, & abſciſſa manus dextera ad dedecus inſatiabilis auaritiæ, oſtiatim ſtipem mendicauit. Timaſius præcipitatus repente de Altiſsimo dignitatis gradu, euaſiſſe ſe putat, quod Aſiæ uiuit in glorius. Non calamitates miſerorū, ſed fragilem humanæ conditionis narro ſtatū. Horret animus temporū noſtrorū ruinas perſequi. Viginti & eo amplius anni ſunt, quod inter Conſtantinopolim, & alpes Iulias, quotidie Romanus ſanguis effundit. Scythiam, Thraciam, Macedoniā, Dardaniam, Daciam, Theſſalonicam, Achaiam, Epiros, Dalmatiā, cunctaſq; Pannonias, Gotthus, Sarmata, Quadus, Alanus, Hunni, Vandali, Marcomanni, uaſtant, Trahunt, rapiunt. Quot matronæ, Quot uirgines dei, & ingenua nobiliaq; corpora, his beluis fuere Ludibrio? capti epiſcopi, interfecti presbyteri, & diuerſorū officia clericorum. Subuerſæ Eccleſię, ad altaria Chriſti ſtabulati equi, martyrū effoſæ reliquiæ. Vbiq; luctus, ubique gemitus, & plurima mortis imago. Romanus orbis ruit, & tamē cer uix noſtra erecta non flectit. Quid putas nunc animi habere Corinthios, Athenienſes, Lacedemonios, Arcadas, cunctamq; Græciam, quibus imperant barbari? Et certe paucas urbes nominaui, in qbus olim fuere regna non modica. Immunis ab his malis uidebat oriens, & tm̄ nuncijs conſternatus. Ecce tibi anno præterito ex ultimis caucaſi rupibus immiſi in nos, non iam Arabiæ, ſed ſeptentrionis lupi tantas breui prouincias percurrerunt. Quot monaſteria capta? Quantæ fluuiorū aquę humano cruore mutatæ ſunt? Obſeſſa Antiochia & urbes reliquæ quas Halis, Cydnus, Orōtes, Euphrateſq; præterfluunt: Tracti greges captiuorū: Arabia: Phœnice, Palæſtina, Ægyptus timore captiuæ. Non mihi ſi linguæ centum ſint,

11 *Dum dicit diuerſorū officia clericorum, loquitur de minoribus ordinibus. Quod notamus contra eos qui dicunt olim non fuiſſe in uſu alios ordines quam Epiſcopatum, presbyteratū & Diaconatum.*

12 *Nec iſta defuerūt noſtro tempore.*

oraq; centum: ferrea uox, omnia pœnarũ percurrere nomina poſsim. Neque enim hiſtoriam propoſui ſcribere, ſed noſtras breuiter flere miſerias. Alioquin ad hæc merito explicanda, & Thucydides & Saluſtius muti ſint. Felix Nepotianus, qui hæc non uidet: felix q hæc non audit. Nos miſeri, q aut patimur, aut patientes fratres noſtros tanta perſpicimus. Et tamen uiuere uolumus, eosq; qui his carent, flendos potius quã beatos putamus. Olim offenſum ſentimus, nec placamus, deũ. Noſtris peccatis Barbari fortes ſunt. Noſtris uitijs Romanus ſuperaĩ exercitus, & quaſi non hæc ſufficerent cladibus, plus pene bella ciuilia, quam hoſtilis mucro cõſumpſit. Miſeri Iſraelitę, ad quorum comparationem Nabuchodonoſor ſeruus dei dicit. Infelices nos, qui tm̃ diſplicemus deo, ut per rabiem barbarorum, illius in nos ira deſęuiat. Ezechias agit pniam, & centumoctuagintaquinq; milia Aſſyriorũ ab uno Angelo una nocte deleta ſunt. Ioſaphat laudes Domini concinebat, & dñs pro laudante ſuperabant. Moyſes contra Amalech, non gladio, ſed oratione pugnauit. Si erigi uolumus, proſternamur. Proh pudor & ſtolida uſq; ad incredulitatẽ mens. Romanus exercitus, uictor orbis & Dñs, ab his uincit, hos pauet, horum terret aſpectu, q ingredi non ualent. Qui ſi terram tetigerint, ſe mortuos arbitrãtur. Et non intelligimus propheta rũ uoces: fugient mille, uno perſequẽte. Nec amputamus cauſas morbi, ut morb⁹ pariter auferat: ſtatimq; cernamus, ſagittas, pilis, tiaras, galeis: caballos, equis cedere.

Exceſsimus conſolandi modũ, et dum unius mortem flere prohibem⁹, totius orbis mortuos planximus. Xerſes ille rex potentiſsimus, q ſubuertit montes, maria conſtrauit, cũ de ſublimi loco infinitam hominũ multitudinem, & innumerabilem uidiſſet exercitũ: fleſſe dicit, quod poſt centum annos null⁹ eorũ, quos tunc cernebat, ſuperfuturus eſſet. O ſi poſſemus in talem aſcendere ſpeculam, de qua uniuerſam terrã ſub noſtris pedibus cerneremus. Iam tibi oſtenderem totius orbis ruinas, gentes gentibus, & regnis regna colliſa, alios torqueri, alios necari, alios abſorberi fluctibus, alios ad ſeruitutem trahi: hic nuptias, ibi planctũ, illos naſci, iſtos mori: alios affluere delitijs, alios mendicare, & non Xerſis tm̃ exercitum, ſed totius mundi homines q nunc uiuunt, in breui ſpatio defuturos. Vincit ſermo rei magnitudine, & minus eſt omne quod dicimus. Redeamus igitur ad nos, & quaſi e cœlo deſcendentes, pauliſper noſtra uideamus. Sentis ne obſecro te, Quando infans, Qñ Puer, Quando iuuenis, quando robuſtæ ætatis, Qñ ſenex factus ſis? Quotidie morimur, quotidie commutamur, & tñ æternos nos eſſe credimus. Hoc ipſum quod dicto, quod ſcribitur, quod relego, quod emendo, de uita mea tollit. Quot puncta notarij, tot meorũ damna ſunt temporũ. Scribimus atq; reſcribimus, tranſeũt maria epiſtolæ, & ſcindente ſulcũ Carina, per ſingulos fluctus ætatis noſtræ momenta minuunt. Solum habemus lucri, quod Chriſti nobis amore ſociamur. Charitas patiens eſt, benigna eſt: charitas non zelat, non agit perperã, non inflat, omnia ſuſtinet, omnia credit, omnia ſperat, omnia patitur. Charitas nunq̃ excidit. Hæc ſemper uiuit in pectore, ob hãc Nepotianus noſter abſens præſens eſt, & per tãta terrarũ ſpacia diuiſos, utraq; complectit manu. Habemus mutuæ obſidem charitatis. Iũgamur ſpiritu: ſtringamur affectu, & fortitudinem mentis, quam beatus Papa Chromatius oſtendit in dormitione germani, nos imitemur in filio. Illũ noſtra pa-

gella decantet, illum noſtræ literæ ſonent. Quem corpore non ualemus, recordatione teneamus. Et cum quo loqui non poſſumus, de eo loqui nunquam deſinamus.

VITA NEBRIDII IVVENIS NOBILISSIMI, PER D. Hieronymum ad Saluinam eius uxorem ſcripta.

Tomo 1. epiſtolarum folio 26.

1

Vereor ne officium putetur ambitio: & quod illius exemplo facimus, qui ait: Diſcite a me, quia mitis ſum & humilis corde: gloriæ facere appetitione dicamur: & non uiduam alloqui in anguſtia conſtituam, ſed aulæ nos inſinuare regali: & ſub occaſione ſermonis, amicitias potentium quęrere. Quod liquido putabit, qui ſcierit eſſe præceptũ, Perſonam pauperis nõ accipies in iudicio: ne ſub prætextu miſericordiæ, quod iniuſtũ eſt iudicemus. Vnuſquiſq; enim non hominum, ſed rerum pondere iudicandus eſt. Nec diuiti obſunt opes, ſi eis bene utať: nec pauperem egeſtas commendabiliorem facit, ſi inter ſordes & inopiã peccata non caueat. Ad utriuſq; nobis rei teſtimoniũ, & Abrahã patriarcha, & quotidiana exempla ſuppeditant: quorum alter in ſummis diuitijs amicus dei fuit, alij quotidie in ſceleribus deprehenſi, pœnas legibus ſoluunt. Alloquimur igiť diuitẽ pauperem, ut neſciat ipſa quæ poſsidet. Neq; enim marſupiũ eius diſcutimus, ſed animæ puritatẽ. Loquimur ad eã, cuius faciẽ ignoram9, & uirtutes nouimus, quã nobis fama commendat: cuius uenerabiliorẽ pudicitiã adoleſcentia facit. Quæ mortẽ iuuenis mariti ſic fleuit, ut exẽplum coniugij dederit. Sic extulit, ut eũ profectũ crederes, nõ amiſſum. Orbitatis magnitudo, religionis occaſio fuit. Nebridium ſuũ ſic quęrit abſentẽ, ut in Chriſto præſentem nouerit. Cur ergo ad eã ſcribimus, quã ignoram9? Triplex nimirũ cauſa eſt. Prima, qa pro officio ſacerdotij omnes Chriſtianos filiorũ loco diligimus, & profectus eorum noſtra eſt gloria. Altera, qa pater defuncti intima mihi neceſsitudine copulat9 fuit. Extrema, quæ & ualidior, quod filio meo Auito roganti, negare nihil potui: q crebris literis interpellatricem duri iudicis ſuperans, & multorum mihi ad quos ante ſuper eadem materia ſcripſeram, exẽpla proponens, ita ſuffudit pudorem negantis, ut plus conſiderarem quid ille cuperet, quã quid me facere conueniret.

Alius forſitan laudet Nebridiũ, quod de ſorore generatus Auguſtæ, & in materteræ nutritus ſinu, inuictiſsimo principi ita charus fuit, ut ei coniugem nobiliſsimam quæreret, & bellis ciuilibus Africã diſsidentẽ, hac uelut obſide ſibi fidam redderet. Mihi a principio ſtatim illud eſt prædicandum, quod quaſi uicinæ mortis præſcius, inter fulgorẽ palatij, & honorũ culmina, quæ ætatem anteibant, ſic uixit, ut ſe ad Chriſtum crederet profecturũ. Sacra narrat hiſtoria, Corneliũ centurionẽ cohortis Italicæ intantum acceptum deo, ut angelum ad eũ mitteret, & omne myſterium, quo Petrus de circũciſionis anguſtijs transferebať ad præputij latitudinẽ, ad illius merita pertineret: q primus ab Apoſtolo baptizatus, ſalutẽ gentium dedicauit. Scriptumq; eſt de eo: Erat uir quidã in Cæſarea, nomine Cornelius, Centurio cohortis, quæ diciť Italica, religioſus, & timens deũ cum omni domo ſua, faciens eleemoſynas multas plebi, & orãs deum ſemp. Quic quid de illo diciť, hoc nomius commutato, in Nebridio meo uendi-

eo. Sic religioſus fuit, & amator pudicitiæ, ut uirgo ſortiret uxorē: Sic timens deū cum omni domo ſua, ut oblitus dignitatis, omne conſortiū cū monachis haberet & clericis: tantaſq; eleemoſynas faceret in populis, ut fores eius pauperum ac debilium obſiderent examina. Certe ſic ſemper orans deū, ut illi quod optimū eſſet, eueniret. Raptus eſt, ne malitia mutaret mentem eius, q͞a placita erat anima illius Deo. Vnde & ego poſſum ſuper eo uere abuti Apoſtoli uoce, dicentis: In ueritate cognoui, quoniam
1 non eſt perſonarū acceptor deus, ſed in omni propoſito, qui timet deū, & operat̃ iuſtitiam, acceptus eſt illi. Nihil nocuit militanti paludamentū, & baltheus, & apparitorū catetuę: q͞a ſub habitu alteri⁹, alteri militabat. Sicut ecōtrario alijs nihil ꝓdeſt uile palliolū, furua tunica, corporis illuuies, & ſimulata paupertas, ſi nominis dignitatē operibus deſtruant. Legim⁹ & in Euangelio de alio centurione domini teſtimoniū: Nec in Iſrael tantā fidem inueni. Et ut ad ſuperiora redeamus, Ioſeph, q͞ in egeſtate & in diuitijs dedit experimenta uirtutū, q͞ & ſeruus & dominus, docuit animę libertatem: nonne poſt Pharaonē regijs ornatus inſignib⁹, ſic deo charus fuit, ut ſuper omnes patriarchas duarū tribuū pater fieret? Daniel & tres pueri ſic præerant Babyloniæ opibus, & ſic erant inter principes ciuitatis, ut habitu Nabuchodonoſor, deo mente ſeruirent. Mardochæus & Heſter inter purpurā, ſericū, & gemmas ſuperbiā humilitate uicerunt, tantiq; fuere meriti, ut captiui uictoribus imperarent. Hæc illuc tendit oratio, ut oſtendā iuuenē meū cōiunctionis ſanguinē regalis, & affluentiam diuitiarū, atq; inſignia poteſtatis, materiam habuiſſe uirtutū, dicēte Eccleſiaſte: Sicut protegit ſapientia, ſic protegit & pecunia.

Non damnat hic Hieronym. ſimpliciter in Monachis uile palliolum, furuam tunicā, corporis illuuiem, uoluntariam paupertatem, ſed cum operib. malis hæc omnia deſtruunt. Quod ſi profeſſioni & facta reſpondeant, tunc eſt cōſequens omnia ſupra dicta eſſe commendatione digna.

Nec ſtatim illud huic teſtimonio putemus aduerſum: Amen dico uobis, difficile diues intrabit in regnū cœlorū. Et rurſum dico uobis: facilius eſt camelū per foramen acus tranſire, quam intrare in regnū cœlorū. Alioquin Zachæus publicanus, quē ditiſſimū commemorat ſcriptura, contra hanc ſententiam ſaluatus uideb it. Sed q͞uo quod apud homines impoſsibile eſt, apud deū poſsibile fiat, Apoſtoli conſiliū docet ſcribentis ad Timotheū: Diuitibus huius ſeculi præcipe, non ſuperbe ſapere, nec ſperare in incerto diuitiarū ſuarū, ſed in deo uiuo, q͞ præſtat nobis omnia abundāter ad fruendum. Benefaciāt, ſint diuites in operibus bonis, facile tribuāt: communicent, theſaurizent ſibi bonū fundamentū in futurum, ut apprehendant ueram uitam. Didicimus quomodo camelus introire poſsit per foramen acus: quomodo animal tortuoſum, depoſito pondere ſarcinarū, aſſumat ſibi pennas columbe, & requieſcat in ramis arboris, quę de Sinapis ſemente ſuccreuit. Legimus in Eſaia, camelos Madiam & Epha & Saba, aurum & thus ad urbem domini deportantes: in typo horū camelorum. Iſmahelitę negociatores, ſtacten & thymiama, & reſinam, quæ naſcitur in Galaad, & cutem uulneribus obducit, Aegyptijs deferunt: tantęque felicitatis ſunt, ut emant & uendant Ioſeph, & mercimoniū eorū mūdi ſalus ſit. Docet & Aeſopi fabula, plenū muris uentrē per anguſtū foramen egredi nō ualere. Ergo Nebridius meus quotidie illud reuoluēs: Qui
2 uolunt diuites fieri, incidunt in tentationem & laqueū diaboli, & deſideria multa. Quicquid & Imperatoris largitio, & honoris infulę dederant, in uſus pauperū conferebat. Nouerat enim a domino eſſe præceptum; ſi uis perfectus eſſe, uade, uende omnia quæ habes, & da pauperibus, & ue-

Tu qui dicis deſertionem facultatum non habere mandatū dei nec conſilium ad per

ni ſequere me. Et quia hanc ſententiam implere non poterat, habens uxorem & paruulos liberos, & multam familiam, faciebat ſibi amicos de iniquo mammona, qui ſe reciperent in æternã tabernacula. Nec ſemel abijciebat ſarcinam, quod fecerunt apoſtoli, patrẽ, rete, & nauiculam relinquentes: ſed ex æqualitate, aliorũ inopiæ ſuam abundantiam communicabat, ut poſtea illorũ diuitiæ huius indigentiã ſuſtentarent. Scit ipſa cui libellus hic ſcribitur, me non nota, ſed audita narrare: nec ex aliquo in me beneficio, ſcriptorũ more Græcorũ, gratiam lingua reddere. Procul a Chriſtianis iſta ſuſpicio. Habentes uictum & ueſtitũ, his contenti ſumus. Vbi uile oluſculum, & cibarius panis, & cibus potuſq́ moderatus: ubi diuitię ſuperuacuę, ibi nulla adulatio, quę uel pręcipue fructũ reſpicit. Ex quo colligitur, fidele eſſe teſtimoniũ, quod cauſas non habet mentiendi.

Ac ne quis putet me ſolas in Nebridio prædicare eleemoſynas, quanq̃ & has exercuiſſe ſit magnũ, de quibus dicit: ſicut aqua extinguit ignem, ita eleemoſyna extinguit peccatũ: ad cęteras uirtutes eius ueniã, quas ſingulas in paucis hominibus deprehendimus. Quis fornacem regis Babylonij ſine aduſtione ingreſſus eſt? Cuius adoleſcentis Ægyptia domina pallium non tenuit? Quę uxor Eunuchi nullos creat liberos uoluptate tranſacta? Quem hominũ diſputatio illa non terreat: Video aliam legem in mẽbris meis, repugnantem legi mentis meę, & captiuũ me ducentem in lege peccati, quę eſt in membris meis? Mirũ dictu eſt, nutritus in palatio, contubernalis & condiſcipulus Auguſtorũ, quorũ menſæ miniſtrat orbis, & terrę ac maria ſeruiunt, inter rerum omniũ abundantiam, in primo ętatis flore tantę uerecundię fuit, ut uirginalem pudorem uinceret, & ne leuem quidem obſcœni rumoris in ſe fabulam daret. Deinde purpuratorũ propinquus, ſocius, conſobrinus, iiſdem cum ambobus ſtudijs eruditus (quę res etiam externorum mentes ſibi conciliat) non eſt inflatus ſuperbia, nec cęteros homines adducta fronte contempſit: ſed cunctis amabilis, ipſos principes amabat ut fratres, uenerabatur ut dominos: & in illorũ ſalute, ſuã ſalutem poſitam fatebatur. Miniſtros autem eorum, & uniuerſum ordinẽ palatij, quo regalis frequentatur ambitio, ſic ſibi charitate ſociarat, ut qui merito inferiores erant, officijs ſe pares arbitrarentur. Difficile factu eſt, gloriam uirtute ſuperare: & ab his diligi, quos præcedas. Quæ uidua non huius auxilio ſuſtentata eſt? Quis pupillus non in eo repperit patrem? Totius orientis epiſcopi ad hunc miſerorũ preces, & laborantium deſideria conferebant. Quicquid ab Imperatore poſcebat, eleemoſyna in pauperes, preciũ captiuorum, miſericordia in afflictos erat. Vnde & ipſi principes libenter præſtabant, quod ſciebant, non uni, ſed pluribus indulgeri.

Quid ultra differimus? Omnis caro fœnũ, & oĩs gloria eius quaſi flos fœni reuerſa eſt terra in terrã ſuam: dormiuit in domino, & appoſitus eſt ad patres ſuos, plenus dierũ ac luminis, & nutritus in ſenectute bona. Cani enim hominis ſunt ſapientia eius. In breui ætate tempora multa compleuit. Tenemus pro eo dulciſsimos liberos. Vxor hæres pudicitiæ precium eſt. Nebridius puſio, patrem quærentibus exhibet. Sic oculos, ſic ille manus, ſic ora ferebat. Scintilla uigoris paterni lucet in filio: & ſimilitudo morum per ſpeculũ carnis erumpens, ingentes animos anguſto in pectore uerſat. Iungitur ei germana, roſarum & liliorũ calathus, eboris oſtrique cõmerciũ. Sic refert ore patrem, ut ad uenuſtatem propenſior ſit. Sic

ſectionem tendentibus, uellem abs te ſcire quid eſt quod hic dicit Hiero. Nouerat enim a domino eſſe præceptum, ſi uis perfectus eſſe &c. Niſi forte argutulus & ſciolus ut ſubterfugere uidearis, aliud dicas eſſe mandatum, & aliud præceptum. Quæ quam uana ſit hoc in loco diſtinctio, uel puerulus cognoſcere poſſit.

3

Heus bone uir qui garris paupertatẽ euangelicam non eſſe deſertionem rerum, ſed non eſſe auarum, non confidere opibus, uide an hoc modo intellexerint illã Apoſtoli cum reliquerunt patrem, rete, & nauiculam. Quid non audeat humana prauitas, ubi ſemel mentiri cœperit?

4

Ciborum delectus apud Hieronymum.

Digitized by Google

matrem mixta pingit ſimilitudine, ut in uno corpore utrunque agnoſcas. Ita ſuauis eſt, & mellitula, ut honor ſit omniũ propinquorũ. Hanc tenere non dedignat̃ Auguſtus: hanc fouere in ſinu, regina lætat̃. Certatim ad ſe omnes rapiunt. Pendet ex collo, hæret in brachijs ſingulorꝫ. Garrula atq; balbutiens, linguę offenſione ſit dulcior. Habes igit̃ Saluina quos nutrias, in qbus uirũ abſentem tenere te credas. Ecce hæreditas dñi, filij merces, fructus uentris. Pro uno homine duos filios recepiſti, auctus eſt numerus charitatis. Quicqd debebas marito, redde filijs. Amore præſentiũ, abſentis deſideriũ tempera. Non eſt parui apud deũ meriti, bene filios educare. Audi apoſtolũ commonentem: uidua eligat̃ non minus annorũ ſexaginta, quæ fuerit unius uiri uxor, in bonis operib⁹ habens teſtimoniũ, ſi filios educauit, ſi hoſpitalis fuit, ſi ſanctorũ pedes lauit, ſi afflictis abũdanter prębuit, ſi omne opus bonũ ſubſecuta eſt. Didiciſti catalogũ uirtutum tuarũ, qd debeas nomini tuo, qbus meritis ſcd̃m pudicitiæ gradũ poſsideas.

Tomo 1. Epiſtolarum. folio. 19.

VITA ASELLÆ VIRGINIS PER D. HIERonymum ad Marcellam ſcripta.

NEmo reprehendat quod in epiſtolis, aliquos aut laudamus, aut carpimus, cũ & in arguendis malis, ſit correptio cæterorũ: & in optimis prędicandis, bonorũ ad uirtutẽ ſtudia concitentur. Nudiuſtertius de beatæ memorię Lea aliqua dixeramus. Ilico pupugit animũ, & mihi uenit in mentem, nõ debere nos tacere de uirgine, qui de ſecundo ordine caſtitatis loquuti ſum⁹. Igit̃ Aſellæ noſtrę uita breuiter explicanda eſt: cui quæſo ne hanc epiſtolam legas. Grauat̃ quippe laudibus ſuis, ſed his potius, quæ adoleſcentulę ſunt, legere dignare: ut ad exemplum eius ſe inſtituentes, conuerſationem illius perfectæ uitæ normam arbitrentur.

Prætermitto in matris utero benedicit̃ ei, anteq̃ naſcatur: quod in phiala nitentis uitri, & omni ſpeculo purioris patri uirgo tradit̃ per quietem. Quod adhuc infantiæ inuoluta pannis, & uix annũ decimum ætatis excedens, honore futuræ beatitudinis conſecrat̃. Sit gratię omne, quod ante laborum fuit: licet deus præſcius futurorũ, & Hieremiam ſantificet in utero, & Ioannem in aluo matris faciat exultare, & Paulũ ante conſtitutionem mundi, ſeparet in euangeliũ filij ſui. Ad ea uenio, quæ poſt duodecimum annũ ſudore proprio elegit, arripuit, tenuit, cœpit, impleuit. Vni⁹ cellulæ clauſa anguſtijs, latitudine paradiſi fruebat̃. Idem terrę ſolum, & orationis locus extitit & quietis. Ieiuniũ pro ludo habuit, inediã pro refectione. Et cũ eam non ueſcendi, ſed humana confectio ad cibum traheret: pane & ſale, & aqua frigida concitabat magis eſuriem, quam reſtinguebat.

1 *Vide tu qui quæreris aliquos religioni addictos ante pubertatis annos. Aſella hic decennis uirgo domino conſecratur.*

2 *Quid hic nõ habes lector contra nouis, ſeu potius ueteribus mendacijs cõturbantes Ecclesiam? Clauſuram uirginis, locum orationis, ieiunium, inediã, abſtinentiã, ciborum delectum.*

Et qa pene oblitus ſum, quod in principio debui dicere: Cum primum hoc propoſitũ arripuit, aurum colli ſui, quod quidem murenulam uulgus uocat, quod ſcilicet metallo in uirgulas lenteſcente, quædam ordinis flexuoſi catena contexit̃, abſq; parentibus uendidit, & tunicam fuſciorem, quam a matre impetrare non poterat induta, pio negociationis auſpicio, ſe repente domino conſecrauit, ut intelligeret uniuerſa cognatio, non poſſe aliud ei extorqueri, quæ iam ſeculũ damnaſſet in ueſtibus. Sed ut dicere cœperamus, ita ſe ſemper moderate habuit, & ĩtra cubiculi ſui ſecreta cuſtodiuit,

ſtodiuit,ut nunq; pedem proferret in publicũ, nunquam uiri noſſet allo- 3
quium. Et quod magis ſit admirandũ ſororem uirginem amaret potius, *Tunicam fuſciorem*
quam uideret. Operabať manibus ſuis, ſciens ſcriptũ eſſe: Qui non opera *induit.*
tur, non manducet. Sponſo aut orans loquebať, aut pſallens. Ad martyrũ 4
limina pene inuiſa properabat. Et cum gauderet propoſito ſuo: in eo ue- *Ergo ueſtes uiliores*
hementius exultabat, quod ſe nullus cognoſceret. Cumq; per omnem an *ſignum ſunt in ſan-*
num, iugi ieiunio paſcereť, biduo triduoq; ſic permanens, tũ uero in qua- *ctis uiris damnati ſe*
dragesima, nauigĳ ſui uela tendebat, omnes pene hebdomadas uultu læ- *culi.*
tante coniungens. Et quod impoſsibile forſitan eſt hominibus ad credẽ- 5
dum, deo autem præſtante poſsibile eſt, ita ad quinquagenariam perue- *Sponſo loquebatur, id*
nit ætatem, ut non doleret ſtomachus, non uiſcerũ cruciareť iniuria, non *eſt deo, aut orans aut*
ſicca humus iacentia membra confringeret, non ſacco aſperata cutis, fœ- *pſallens.*
torem aliquem ſitumq; contraheret: ſed ſana corpore, anima ſanior, ſoli- 6
tudinem putaret eſſe delicias, & in urbe turbida, inueniret eremum mona *Toto anno iuge duce*
chorum. Et hæc quidem tu melius noſti, a qua pauca didicimus, & cuius *bat ieiuniũ, in Qua-*
oculis durities de genubus camelorũ in illo ſancto corpuſculo prę orandi *drageſima autem na*
frequentia obcalluiſſe perſpecta eſt. Nos quod ſcire poſſum⁹, explicam⁹. *uigĳ ſui uela tende*
Nihil illius ſeueritate iucundius, nihil ſuauitate triſtius, nihil triſticia ſua- *bat.*
uis. Ita pallor in facie eſt, ut cum continentiam indicet, non redoleat oſten 7
tationem. Sermo ſilens, & ſilentiũ loquẽs. Nec citus, nec tardus inceſſus. *Genũa Aſellæ præ o-*
Idem ſemper habitus. Neglecta mũdicies, & inculta ueſtis: cultus ipſe ſi- *randi frequentia in*
ne cultu. Sola uitæ ſuæ ęqualitate promeruit, ut in urbe pompę, laſciuiæ, *camelorum duritiem*
delitiarum, in qua humilem eſſe miſeria eſt, & boni eam prædicẽt, & ma *obcalluerant.*
li detrahere non audeant. Viduę eam imitentur & uirgines. Maritatę co- 8
lant, noxię timeant, ſuſpiciant ſacerdotes. *Ecce uerus Virginis*
habitus & cultus.

VITA LEÆ ABBATISSÆ PER D. HIERONYmum ſcripta ad Marcellam.

Tomo I. Epiſtolarum folio. 53.

CVm hora ferme tertia hodiernæ diei, ſeptuageſimũ ſecundũ pſalmum, id eſt, tertĳ libri principiũ legere cœpiſſemus, & docere cogeremur, titulũ ipſius partem ad finem ſecundi libri, partem ad principium tertĳ libri ꝑtinere: quod ſcilicet, defecerunt hymni Dauid, filĳ Ieſſe, finis eſſet prioris: pſalm⁹ uero Aſaph, principiũ ſequentis, & uſq; ad eũ locũ perueniſſemus, in quo iuſtus loquiť: Dicebam, ſi narrabo ſic, ecce generationẽ filiorũ tuorũ præuaricatus ſum: quod in latinis codicibus non ita habem⁹ expreſſum, repẽte nobis nunciatũ eſt ſanctiſsimam Leam exiſſe de corpore. Ibiq; ita te palluiſſe conſpexi, ut uere aut pauca, aut nulla ſit anima, quæ fracto uaſe teſtaceo, non triſtis erumpat. Et tu q̃dem, nõ quod futuri incerta eſſes dolebas, ſed quod triſte funeri obſequium non dediſſes. Denique in medĳs fabulis, ruſum didicimus reliquias eius iam Oſtiam fuiſſe delatas.

Quæras, quo pertineat iſta replicatio? Reſpondeo tibi uerbis Apoſtoli, multũ per omnem modum. Primum, quod uniuerſorum gaudĳs proſequenda ſit, quæ calcato diabolo, coronam iam ſecuritatis accepit. Secundo, ut eius uita breuiter expliceť. Tertio, ut deſignatũ conſulẽ de ſuis ſeculis detrahentẽ, eſſe doceamus in tartaro. 1 *Tria hic habes per ordinem.*

Et quidem conuerſationem Leæ noſtræ, quis poſſit digno alleuare prę

Quod tempore Hieronymi erant Monasteria Virginũ.

Quod ueſtitus auſteritas nõ eſt res noua in Monaſterijs.

Quod iam tũc inſomnes orationibus noctes ducèbantur.

Quæ tria abominantur noſtri hæretici modo.

coniocſta eam totam ad dominum fuiſſe conuerſam, ut monaſterij princeps, mater uirginum fieret, poſt molliciem ueſtiũ ſacco membra triuiſſe, inſomnes orationibus duxiſſe noctes, & comites ſuas plus exemplo docuiſſe quam uerbis. Humilitatis fuit tantæ tamq; ſubiectæ, ut quondã domina plurimorũ, ancilla omnium putaret: niſi quod eo Chriſti magis eſſet ancilla, dum domina hominũ non putat. Inculta ueſtis, uilis cibus, neglectũ caput: ita tamen, ut cũ omnia faceret, oſtentationẽ fugeret ſingulorũ, ne reciperet in præſenti ſeculo mercedem ſuam. Nunc igitur pro breui labore æterna beatitudine fruit, excipit angelorũ choris: Abrahæ ſinib⁹ confouet, & cũ paupere quondam Lazaro, diuitẽ purpuratũ & non palmatum conſulem, ſed atratum, ſtillam digiti minoris cernit inquirere.

Inculta ueſtis Vilis cibus Neglectũ caput.

O quanta rerum mutatio: Ille quem ante paucos dies dignitatũ omniũ
2 culmina præcedebant: qui, quaſi de ſubiectis hoſtibus triumpharet, Capitolinas aſcendit arces, quem plauſu quodam & tripudio populus Romanus excepit, ad cuius interitũ urbs uniuerſa commota eſt, nunc deſolatus & nudus, non in lacteo cœli palatio, ut uxor mentitur infelix, ſed in ſordẽtibus tenebris continet. Hæc uero quã unius cubiculi ſecreta uallabant, q̃ pauper uidebat & tenuis, cuius uita putabat amẽtia, Chriſtũ ſequit, & dicit: Quæcũq; audiuimus, ita & uidimus in ciuitate dei noſtri: & reliqua.

Quapropter moneo, & flens gemenſq; conteſtor, ut dum huius mundi uiam currimus, non duabus tunicis, id eſt, duplici ueſtiamur fide. Non calciamentorum pellibus, mortuis uidelicet operibus prægrauemur: Nõ diuitiarũ nos pera ad terram premat. Non uirgæ, id eſt, potentiæ ſecularis quæratur auxilium: nõ pariter, & Chriſtũ uelimus habere, & ſeculum, ſed pro breuibus & caducis, æterna ſuccedant: & cum quotidie (ſecũdũ corpus loquor) præmoriamur, in cæteris non nos perpetuos exiſtimem⁹, ut poſsimus eſſe perpetui.

Thomo primo Epiſtolarum folio. xl.

VITA MARCELLÆ VIDVÆ PER D. HIERONYMUM AD PRINCIPIAM VIRGINEM SCRIPTA.

S Æpe & multũ flagitas uirgo Chriſti Principia, & memoriã ſanctæ fœminæ Marcellæ literis recolam, & bonũ quo diu frui ſum⁹, etiam cæteris noſcendũ imitandumq; deſcribã. Satis doleo, quod hortaris ſponte currentẽ, et me arbitraris indigere precibus, qui ne tibi quidem in eius dilectione concedam: multoq; plus accipiam, quam tribuam beneficij, tantarũ recordatione uirtutũ. Nam ut hucuſq; reticerem & bienniũ præterirem ſilẽtio, non fuit diſsimulationis, ut male exiſtimas, ſed triſtitiæ incredibilis, quæ ita meum oppreſsit animum, ut melius iudicarem tacere impræſentiarũ, quam nihil dignum illius laudibus dicere.

Neq; uero Marcellam tuam, imo meam: & ut uerius loquar, noſtram: omniumq; ſanctorũ, & propriæ Romanæ urbis inclytũ decus, inſtitutis rhetorum prædicabo, ut exponam illuſtrem familiam, alti ſanguinis decus, & ſtẽmata per proconſules & præfectos prætorio decurrentia. Nihil in illa laudabo, niſi quod propriũ eſt, & eo nobilius, quod opibus & nobilitate contempta, facta eſt paupertate & humilitate nobilior. Orba patris morte: Viro quoq; poſt nuptias ſeptimo meſe priuata eſt. Cunq; eam

Cerealis (cuius clarũ inter conſules nomen eſt) propter ætatẽ & antiquitatem familiæ: & inſignem (quod maxime uiris placere conſueuit) decorem corporis, ac morũ temperantiã ambitioſus peteret, ſuasq́ longæuus polliceretẽ diuitias: & nõ quaſi in uxorem, ſed quaſi in filiam uellet donationem transfundere: Albinaq́ mater tam clarũ præſidiũ uiduatæ domus ultro appeteret, illa reſpondit: Si uellem nubere, & non æternæ me cuperem pudicitiæ dedicare. Vtiq; maritũ quærerem, non hæreditatem. Illoq́ mandante, poſſe & ſenes diu uiuere, & iuuenes cito mori, eleganter luſit, Iuuenis quidem poteſt cito mori, ſed ſenex diu uiuere non poteſt. Qua ſententia repudiatus, exemplo cæteris fuit, ut eius nuptias deſperarent. Legimus in Euangelio ſecundũ Lucam: Et erat Anna propheteſſa filia Phanuelis de tribu Aſer: Et hæc prouectæ ætatis in dieb⁹ plurimis. Vixeratq́ cum uiro ſuo annis ſeptẽ a uirginitate ſua, & erat uidua annis octogintaquatuor, nec recedebat de templo: Ieiunŋsq́ & obſecrationib⁹ dño ſeruiens nocte ac die. Nec mirũ, ſi uidere meruit ſaluatorem, quem tanto labore quærebat. Conferam⁹ ſeptem annos, ſeptem menſib⁹: ſperare Chriſtum, & tenere: natũ confiteri, & in crucifixũ credere: paruulũ nõ negare, & uirũ gaudere regnantẽ. Nõ facio ullã inter ſanctas fœminas differẽtiã, qđ nõnulli inter ſctõs uiros & eccleſiarũ principes, ſtulte facere cõſueuerunt: ſed illo tendit aſſertio, ut quarũ unus eſt labor, unum & præmiũ ſit.

Difficile eſt in maledica ciuitate, & in urbe, in qua orbis quondã populus fuit, palmaq́ uitiorũ, ſi honeſtis detraherent, & pura ac munda macularent, non aliquam ſiniſtri rumoris fabulam contrahere. Vnde quaſi rem difficillimam, & pene impoſſibilem optat propheta, potiusq́ præſumit dicens, Beati immaculati in uia, qui ambulant in lege dñi. Immaculatos in uia huius ſeculi appellat, quos nulla obſcæni rumoris aura macularit: qui opprobriũ non acceperint aduerſus proximos ſuos. De quibus ſaluator in euangelio: Eſto, inquit, beneuolus: ſiue bene ſentiens de aduerſario tuo, dum es in uia cũ illo. Quis unq́ de hac muliere, qđ diſpliceret, audiuit, ut crederet? Quis credidit, ut non magis ſe ipſum malignitatis & infamiæ condemnaret? Ab hac primũ confuſa gentilitas eſt, dum omnibus patuit quæ eſſet uiduitas Chriſtiana, quam & conſciẽtia & habitu promittebat. Illæ enim ſolent purpuriſſo & ceruſa ora depingere, ſericis nitere ueſtibus, ſplendore gẽmis, aurum portare ceruicibus, & auribus perforatis, rubri maris precioſiſſima grana ſuſpendere, fragrare muſco mure, maritos ita plangere ut tandem dominatu eorũ ſe caruiſſe lætentur, quærantq́ alios, non quibus iuxta dei ſententiã ſeruiant, ſed quibus imperent. Vnde & pauperes eligunt, ut nomen tantũ uirorũ habere uideanẽ: qui patienter riuales ſuſtineant: ſi muſſitauerint, ilico proŋciendi. Noſtra uidua talibus uſa eſt ueſtibus, quibus arceret frigus, non membra nudaret: aurũ uſq; ad anuli ſignaculũ repudians, et magis in uentibus egenorũ, quam in marſupŋs recondens. Nuſq; ſine matre. Nullũ clericorũ, aut monachorũ (quod amplæ domus interdum exigebat neceſsitas) uidit abſq; arbitris. Semper in comitatu ſuo uirgines, ac uiduas, & ipſas graues fœminas habuit: ſciens ex laſciuia puellarum ſæpe de dominarum moribus iudicari: & qualis quæq́ ſit, talium conſortio delectari.

Diuinarũ ſcripturarũ ardor erat incredibilis: ſemperq́ cantabat: In corde meo abſcondi eloquia tua: ut non peccem tibi. Et illud de perfecto ui-

ro: Et in lege domini uoluntas eius, & in lege eius meditabit̃ die ac nocte. Meditationem legis non in replicando, quæ ſcripta ſunt, ut Iudæorũ exiſtimant phariſei, ſed in opere intelligens, iuxta illud Apoſtolicũ, ſiue comeditis, ſiue bibitis, ſiue quid agitis: omnia in gloriam dñi facientes. Et prophetæ uerba dicentis: A mandatis tuis intellexi: Vt poſtq̃ mandata cõpleſſet, tunc ſe ſciret mereri intelligentiam ſcripturarũ. Quod & alibi legimus: Quia cœpit Ieſus facere & docere. Erubeſcit enim quamuis præclara doctrina, quam propria reprehendit conſcientia. Fruſtraq́ eius lingua prædicat paupertatem, & docet eleemoſynas, qui Cræſi diuitijs tumet: Vbiq; opertus pallio, pugnat contra tineas ueſtiũ ſericarũ. Moderata ieiunia, carniũ abſtinentia: Vini odor magis, quam guſtus: propter ſtomachũ & frequentes infirmitates. Raro procedebat ad publicũ, & maxime nobiliũ matronarũ uitabat domos: ne cogeret̃ uidere quod contẽpſerat. Apoſtolorũ & martyrũ baſilicas ſecretis celebrans orationibꝰ, & quæ populorũ frequentiam declinarent. Matri intantũ obediens, ut interdum faceret, quod nolebat. Nam cũ illa ſuũ diligeret ſanguinẽ, & abſq; filijs & nepotibus, uellet in fratris liberos uniuerſa cõferre: iſta pauperes eligebat, & tamen matri contraire non poterat: monilia, & quicquid ſupellectilis fuit, diuitibus peritura concedens, magiſq́ uolens pecuniam perdere, quam parentis animũ contriſtare. Nulla eo tempore nobiliũ fœminarũ nouerat Romæ propoſitũ monachorũ, nec audebat propter rei nouitatem, ignominioſum, ut tunc putabat̃, & uile in populis nomen aſſumere. Hæc ab Alexandrinis ſacerdotibus, papaq́ Athanaſio, & poſtea Petro, qui perſequutionem Arianæ hæreſeos declinantes, quaſi ad tutiſſimũ cõmunionis ſuæ portũ Romam confugerant, uitam beati Antonij adhuc tunc uiuentis, monaſteriorumq́ in Thebaide Pachumij & uirginum ac uiduarũ didicit diſciplinam. Nec erubuit profiteri, quod Chriſto placere cognouerat. Hanc multos poſt annos imitata eſt Sophronia, & aliæ quibus rectiſsime illud Ennianũ aptari poteſt: Vtinam ne in nemore Pelio. Huius amicitijs fruita eſt Paula uenerabilis. In huius cubiculo nutrita Euſtochium uirginitatis decus, ut facilis æſtimatio ſit, qualis magiſtra, ubi tales diſcipulæ.

1 Qui opere implet mãdata dei, meretur intelligentiam ſcripturarum, propterea nõ mireris ſi noſtri temporis hæretici illã nõ habeant, cum nulla operum, ſed tantum fidei apud eos fiat conſideratio.

2 Vide in ſancta fœmina ieiunia, abſtinentiam, & ciborum delectum.

3 Orabat in baſilicis Apoſtolorum & Martyrum.

4 Roma tutiſsimus Chriſtianæ communionis portus.

5 Prima Marcella Romæ monachatũ inſtituit & profiſſa eſt, quem cognouit Chriſto placere.

Rideat forſan infidelis lector, me in muliercularũ laudibus immorari: qui ſi recordet̃ ſanctas fœminas, comites dñi ſaluatoris, quę miniſtrabãt ei de ſua ſubſtantia, & tres Marias ſtantes ante crucẽ, Mariamq́ proprie Magdalenen, quæ ob ſedulitatem & ardorem fidei, turritæ nomen accepit, & prima ante apoſtolos, Chriſtũ uidere meruit reſurgẽtem, ſe potius ſuperbiæ, quam nos condemnabit ineptiarũ: qui uirtutes non ſexu, ſed animo iudicamꝰ: contẽptæq́ nobilitatis ac diuitiarũ maiorẽ gloriã ducimꝰ. Vnde & Ieſus Ioannem euangeliſtam amabat plurimũ: qui propter generis nobilitatem erat notus pontifici, & Iudæorũ inſidias non timebat: intantũ, ut Petrũ introduceret in atriũ, & ſtaret ſolus Apoſtolorũ ante crucem: matremq́ ſaluatoris in ſua reciperet, ut hæreditatem uirginis domini, uirginem matrem filius uirgo ſuſciperet.

6 Ioãnes Apoſtolus & Euangeliſta, Virgo.

Annis igitur plurimis ſic ſuam tranſegit ætatem, ut ante ſe uetulam cerneret, quam adoleſcentulam fuiſſe meminiſſet, laudans illud platonicũ, qui philoſophiam meditationem mortis eſſe dixit. Vnde & noſter Apoſtolus: Quotidie morior propter ueſtram ſalutem. Et dñs iuxta antiqua

exemplaria:

exemplaria: Niſi quis tulerit crucem ſuã quotidie, & ſequutus fuerit me, non poteſt meus eſſe diſcipulus. Multoq; ante per prophetam ſpũs ſanctus: Propter te mortificamur tota die, æſtimati ſum⁹ ut oues occiſionis. Et poſt multas ætates illa ſententia: Memento ſemper diem mortis, & nunq̃ peccabis. Diſertisſimiq; præceptũ Satyrici: Viue memor læti, fugit hora, hoc quod loquor, inde eſt. Sic ergo (ut dicere cœperamus) ætatem duxit: & uixit ut ſemper ſe crederet eſſe moriturã. Sic induta eſt ueſtib⁹, ut meminiſſet ſepulchri, offerens hoſtiã rationabilem uiuã placentem deo.

Deniq; cũ & me Romam cũ ſanctis pontificibus, Paulino & Epiphanio, eccleſiaſtica traxiſſet neceſsitas: quorũ alter Antiochenam Syriæ, alter Salaminiam Cypri rexit eccleſiam, & uerecunde nobiliũ fœminarum oculos declinarem: ita egit ſecundũ Apoſtolũ importune opportune, ut pudorem meum ſua ſuperaret induſtria. Et quia alicuius tũc nominis eſſe exiſtimabar ſuper ſtudio ſcripturarũ, nunq̃ conuenit, quin de ſcripturis aliq̃d interrogaret: nec ſtatim acquieſceret, ſed moueret e contrario quęſtiones, non ut contẽderet, ſed ut quęrendo diſceret earũ ſolutiones, quas opponi poſſe intelligebat. Quid in illa uirtutũ, quid ingenĳ, quid ſanctitatis, quid puritatis inuenerim, uereor dicere: ne fidem credulitatis excedã, & tibi maiorem dolorẽ incutiam, recordanti quanto bono carueris. Hoc ſolũ dicam, quod quicquid in nobis longo fuit ſtudio congregatũ, & meditatione diuturna, quaſi in naturã uerſũ, hoc illa, libauit, hoc didicit, atq; poſſedit: ita ut poſt profectionem noſtrã, ſi de aliquo teſtimonio ſcripturarũ eſſet oborta contentio, ad illam iudicem pergeretur. Et quia ualde prudens erat, & noueret illud, quod appellant philoſophi τὸ πρέπον, id eſt, decere quod facias, ſic ad interrogata reſpondebat, ut etiã ſua non ſua diceret, ſed uel mea, uel cuiuslibet alterius: ut in eo ipſo quod docebat, ſe diſcipulam fateretur. Sciebat enim dictũ ab Apoſtolo: Docere aũt mulieri nõ permitto, ne uirili ſexui, & interdũ ſacerdotibus, de obſcuris & ambiguis ſciſcitantibus, facere uideretur iniuriam. In noſtrũ locum ſtatim audiuimus te illius adhæſiſſe conſortio, & nunq̃ ab illa ne tranſuerſum quidem unguem, ut dicitur receſsiſſe. Eadem domo, eodem cubiculo uſam, ut omnib⁹ in urbe clarisſima notũ fieret, & te matrem, & illã filiã reppeririſſe. Suburbanus ager uobis pro monaſterio fuit, & rus electũ pro ſolitudine. Multoq; ita uixiſtis tempore, ut ex imitatione ueſtri, conuerſatione multarũ gauderemus Romam factã Hieroſolymam. Crebra uirginũ monaſteria, monachorũ innumerabilis multitudo, ut pro frequẽtia ſeruientiũ deo, qđ prius ignominiæ fuerat, eſſet poſtea gloriæ. Interim abſentiam noſtri mutuis ſolabamur alloquĳs, et qđ carne non poteramus, ſpiritu reddebam⁹. Semper obuiare epiſtolis, ſuperare officĳs, ſalutationibus præuenire. Nõ multum perdebat abſentia, quæ iugibus ſibi literis iungebatur.

In hac tranquillitate, & dñi ſeruitute, hæretica in his prouincĳs exorta tempeſtas, cuncta turbauit: & in tantam rabiem concitata eſt, ut nec ſibi, nec ulli bonorũ parceret. Et quaſi parũ eſſet, hic uniuerſa mouiſſe, nauem plenã blaſphemiarũ Romano intulit portui. Inuenitq; protinus patella operculũ, & Romanæ fidei purisſimũ fontem, cœno lutoſa permiſcuere ueſtigia. Nec mirũ ſi in plateis & in foro rerũ uenaliũ, fictus hariolus ſtultorũ uerberet nares, & obtorto fuſte dentes mordentiũ quatiat: cũ uenenata ſpurcaq; doctrina Romæ inuenerit quos induceret. Tunc librorũ

περὶ ἀρχῶν infamis interpretatio, tũc diſcipulus ὄλβιος, uere nominis ſui,
ſi in talem magiſtrũ non impegiſſet. Tunc noſtrorũ διδακτικῶν contra-
dictio, & phariſæorũ turbata eſt ſchola. Tunc ſancta Marcella, quæ diu
ſe cohibuerat, ne per æmulationẽ quippiam facere uideret̃, poſtq̃ ſenſit
fidem Apoſtolico ore laudatã in pleriſq; uiolari, ita ut ſacerdotes quoq;
& nonnullos monachorũ, maximeq; ſeculi homines in aſſenſum ſui tra-
heret: ac ſimplicitati illuderet epiſcopi, qui de ſuo ingenio cæteros æſti-
mabat, publice reſtitit: malens deo placere, quam hoĩbus. Laudat ſalua-
tor in Euangelio uillicũ iniquitatis, quod contra dñm quidem fraudulen
ter, attamen pro ſe prudenter fecerit. Cernentes hæretici de parua ſcintil-
la maxima incendia concitari: & ſuppoſitã dudum flãmam, iam ad culmi
na perueniſſe: nec poſſe latere, quod multos deceperat, petunt & impe-
trant eccleſiaſticas epiſtolas: ut cõmunicantes eccleſię diſceſsiſſe uideren
tur. Non multũ tempus in medio, ſuccedit in Pontificatũ uir inſignis Ana-
ſtaſius, quem diu Roma habere nõ meruit, ne orbis caput ſub tali epiſco
po truncaret̃. Imo idcirco raptus atq; translatus eſt, ne ſemel latã ſenten-
tiam, precibus ſuis flectere conaret̃, Dicente dño ad Hieremiam. Ne ora-
ueris pro populo iſto, neq; depreceris in bonũ, Quia ſi ieiunauerint, non
exaudiam preces eorũ. Et ſi holocauſta & uictimas obtulerint, non ſuſci-
piam eas. In gladio enim & fame & peſtilentia ego conſumã eos. Dicas,
quid hæc ad laudem Marcellæ? damnationis hæreticorũ hęc fuit princi-
pium: dum adducit teſtes, qui prius ab eis eruditi, & poſtea ab hæretico
fuerant errore correpti: dum oſtendit multitudinem deceptorũ, dum im-
pia περὶ ἀρχῶν ingerit uolumina, quæ emendata manu ſcorpij monſtra-
bant̃: dum acciti frequentibus literis hęretici, ut ſe defenderent, uenire nõ
ſunt auſi: tantoq; uis conſcientiæ fuit, ut magis abſentes damnari, quam
pręſentes coargui maluerint. Huius tam glorioſæ uictoriæ origo Marcel-
la eſt: tuq; caput horum & cauſa bonorũ, ſcis me uera narrare: quæ no-
ſti uix de multis pauca me dicere, ne legenti faſtidiũ faciat odioſa repli-
catio, & uidear apud maleuolos ſub occaſione laudis alterius ſtomachũ
meum digerere. Pergam ad reliqua.

De occidentis partibus ad Orientẽ turbo tranſgreſſus, minitabat̃ plu-
rimis magna naufragia. Tũc impletũ eſt: Putas ueniens filius hominis fi-
dem inueniet ſuper terram? Refrigerata charitate multorũ, pauci qui ama
bant fidei ueritatem, nr̃o lateri iungebant̃, quorũ publice petebat̃ caput,
contra quos opes omnes parabant̃, ita ut Barnabas quoq; duceret̃ in il-
lam ſimulationem: imo apertũ paricidiũ, quod non uiribus, ſed uoluntate
cõmiſit. Et ecce uniuerſa tẽpeſtas dño flante deleta eſt, expletumq; uatici
nium prophetale: Auferes ſpũm eorum & deficient, & in puluerem ſuũ
reuertent̃. In illa die peribũt oẽs cogitationes eorũ. Et illud Euãgeliũ: Stul
te, hac nocte auferet̃ anima tua a te, quæ aũt præparaſti cuius erunt?

Dum hæc agunt̃ in Iebus, terribilis de Occidente rumor affert̃, obſide
ri Romam, & auro ſalutem ciuiũ redimi: ſpoliatosq; rurſum circundari,
ut poſt ſubſtantiam, uitã quoq; perderent. Hæret uox, & ſingultus inter-
cipiunt uerba dictantis. Capit̃ urbs, quę totũ cœpit orbem: imo fame pe-
rit anteq̃ gladio, & uix pauci qui caperent̃ inuenti ſunt. Ad nefandos ci-
bos erupit eſurientiũ rabies, & ſua inuicem mẽbra laniarunt, dum mater
non parcit lactenti infantiæ: & recipit utero, quem paulo ante effuderat.

Nocte Moab capta eſt, nocte cecidit murus eius. Deus uenerunt gentes in hæreditatem tuã, polluerunt templũ ſanctum tuũ. Poſuerunt Hieruſalem in pomorũ cuſtodiam: poſuerunt cadauera ſanctorũ tuorũ eſcas uolatilibus cœli, carnes ſanctorũ ſicut aquam in circũitu Hieruſalem, & non erat qui ſepeliret. Quis cladem illius noctis, quis funera fando explicet, aut poſſit lachrymis æquare dolorem? Vrbs antiqua ruit, multos dominata pannos, Plurima perq; uias ſparguntur inertia paſſim corpora, perq; domos, & plurima mortis imago. Cũ interim, ut in tanta confuſione rerum, Marcellæ quoq; domũ cruentus uictor ingreditur. Sic mihi fas audita loqui, imo a ſanctis uiris uiſa narrare, qui interfuere præſentes, qui te dicũt in periculo quoq; ei fuiſſe ſociatam. Intrepido uultu excepiſſe dicitur ingreſſos. Cumq; poſceret aurũ, & defoſſas opes uili excuſaret tunica, non tamen fecit fidẽ uoluntariæ paupertatis. Cæſam fuſtibus flagelliſq;, aiunt non ſenſiſſe tormenta: Sed hoc lachrymis, hoc pedibus eorũ proſtratam egiſſe, ne te a ſuo conſortio ſepararent: ne ſuſtineret adoleſcentia, quod ſenilis ætas timere non poterat. Christus dura corda molliuit, & inter cruentos gladios inuenit locũ pietas. Cumq; & illam & te ad apoſtoli Pauli baſilicam barbari deduxiſſent, ut uel ſalutẽ uobis oſtenderent, uel ſepulchrũ: in tantam lætitiam dicitur erupiſſe, ut gratias ageret deo, quod te integram ſibi reſeruaſſet: quod pauperem illã non feciſſet captiuitas, ſed inueniſſet: quod egeret quotidiano cibo, quod ſaturata Chriſto, non ſentiret eſuriẽ: quod & uoce & opere loqueretur, Nuda exiui de utero matris meæ, nuda & redeam. Sicut domino uiſum eſt, & ita & factũ eſt: Sit nomen domini benedictũ. Poſt aliquot dies, ſano, integro, uegetoq; corpuſculo obdormiuit in dño: et te paupertatulę ſuę, imo per te pauperes reliquit hęredes, claudens oculos in manibus tuis reddens ſpũm in tuis oſculis, dum inter lachrymas tuas illa rideret conſcientia uitæ bonæ, & præmijs futurorũ.

Hæc tibi Marcella uenerabilis, & tibi Principia filia, una & breui lucubratione dictaui, non eloquij uenuſtate, ſed uoluntate in uos animi gratiſſimi, & deo & legentibus placere deſiderans.

VITA BLESILLÆ VIDVÆ ADOLESCENTIS Romanæ per D. Hieronymum ad Paulam Scripta.

Themo primo epiſtolarum folio. 54.

Quis dabit capiti meo aquam, & oculis meis fontem lachrymarum, & plorabo: non ut Hieremias ait, uulneratos populi mei: nec ut Ieſus miſeriam Hieruſalẽ: ſed plorabo ſanctitatem, miſericordiam, innocẽtiam, caſtitatẽ: plorabo omneis pariter in unius morte defeciſſe uirtutes. Nõ quod lugenda ſit illa quæ abijt, ſed quod nobis impatientius ſit dolendũ, qui talem uidere deſiuimus. Quis enim ſiccis oculis recordetur, uiginti annorũ adoleſcentulam tam ardenti fide crucis leuaſſe uexillũ, ut magis amiſſam uirginitatẽ, quam mariti doleret interitũ? Quis ſine ſingultibus tranſeat orandi inſtãtiam, nitorem linguę, memorię tenacitatem, acumen ingenij? Si Gręce loquentem audiſſes, Latine eam neſcire putares. Si in Romanum ſonũ lingua ſe uerterat: nihil omnino peregrini ſermo redolebat. Iam uero, quod in origine quoq; illo, Græcia tota miratur, in paucis non dicam menſibus, ſed diebus, ita Hebreæ linguę uicerat difficultates, ut in diſcendis canen-

diſq; pſalmis,cũ matre contenderet. Humilitas ueſtiũ non(ut pleriſq; ſo-
let)tumentes animos arguebat,ſed cũ interiori ſe mẽte deiecerat, inter an
cillarum uirginũ cultum dominamq; nihil mediũ, niſi quod in eo facilius
dignoſcebat,quod neglectius incedebat. Vacillabãt ægrotatione greſſus,
& pallentem ac trementẽ faciem,uix collũ tenue ſuſtinebat, & tamẽ aut
prophetam, aut Euangeliũ ſemper in manibus tenebat. Lachrymis ora
complenť,ſingultus occupat uocem:& hærentem linguam, uiſcera cõmo
ta non laxant.Cum ſanctũ corpuſculũ febriũ ardor excoqueret,& ſemia
nimæ lectulũ uallaret circulus propinquorũ,hæc in extrema uerba man-
dabat:Orate dñm Ieſum ut mihi ignoſcat, quia implere non potui quod
uolebam.Secura eſto mi Bleſilla:confidimus, probas uera quę dicimus:
Nunquam eſt ſera conuerſio. Vox hæc primum dedicata eſt in latrone:
Amen dico tibi,hodie mecum eris in paradiſo.

1 *Exequie parãtur de more Bleſillæ. Cur ergo a ſtiolis noſtris reprehenduntur?*

Poſtq; autem ſarcina carnis abiecta, ad ſuũ anima reuolauit autorem,
& in antiquam poſſeſsionem diu peregrinata conſcendit:ex more paranť
exequię,& nobilium ordine præeunte, aureum feretro uelamen obtendi
tur. Videbatur mihi tunc clamare de cœlo:Non agnoſco ueſtes, amictus
iſte non eſt meus,hic ornatus alienus eſt.

Sed quid agimus?Matris prohibituri lachrymas,ipſi plangimus. Con
fiteor affectus meos,totus hic liber fletibus ſcribiť. Fleuit & Ieſus Laza-
rum,quia amabat illũ. Non eſt optimus conſolator,quem proprij uincũt
gemitus, cuius uiſceribus emollitis, fracta in lachrymis uerba deſudant.

2 *Ieſum nunc ſequitur Bleſilla, & Angelorum cõſortio fruitur, Ergo anima eius eſt in cœlo.*

Teſtor mi Paula Ieſum,quem Bleſilla nũc ſequiť:teſtor ſanctos angelos,
quorum conſortio fruiť, eadem me dolorũ perpeti tormenta quę pateris:
patrem eſſe ſpiritu,nutriciũ charitate,& interdum dicere:Pereat dies illa,
in qua natus ſum.Et,hei mihi mater, ut quid genuiſti me uirũ, qui diceret
diſcrimen omni terræ.Et illud: Iuſtus es domine, uetuntamen iudicia lo-
quar ad te.Quid eſt,quod uiæ peccatorũ proſperantur? Et,mei quoq; pe
ne moti ſunt pedes, pene effuſi ſunt greſſus mei. Quia zelaui in peccatori-
bus,pacem peccatorꝫ uidens.Et dixi:Quomodo cognouit deus, & ſi eſt
ſcientia in excelſo:Ecce ipſi peccatores & abundantes in ſeculo,obtinue
runt diuitias.Sed rurſus illud occurrit ſi narrauero ſic, ecce generationẽ fi-
liorum tuorum præuaricatus ſum.

Nunquid & in meam mentẽ, non hic ſæpius fluctus illidiť? Quare ſe-
nes impij,ſeculi diuitijs perfruunť?quare adoleſcentia rudis, & ſine pecca
to pueritia,immaturo flore metiť?Quid cauſæ eſt,ut ſæpe bimuli, trimu-
liq;,& ubera materna lactentes a dæmonio corripianť,repleantur lepra,
morbo regio deuorenť?& econtrario,impij,adulteri,homicidę,ſacrilegi,
uegeti,atq; ſecuri de ſua ſanitate,in deũ blaſphement? Præſertim cũ iniu
ſtitia patris non redundet ad filium:& anima quæ peccauerit,ipſa moria
tur.Aut ſi manet uetus illa ſententia,peccata patrum in filios oportere re-
ſtitui,iniquum ſit longæui patris innumera delicta in innocentẽ infantiam
repenſare.Et dixi:Ergo ſine cauſa iuſtificaui cor meũ,& laui inter innocẽ-
tes manus meas, & factus ſum flagellatus tota die. Sed cũ hæc cogitarẽ,
ſtatim didici cum propheta:Et ſuſcipi,ut cognoſcerẽ: hic labor eſt in con
ſpectu meo,donec ingrediar ſanctuariũ dei,& intelligam in nouiſsima eo
rum.Iudicia enim domini abyſſus multa.Et,o,profundum diuitiarũ ſapiẽ
tiæ & ſcientiæ dei, quam inſcrutabilia ſunt iudicia eius, & inueſtigabiles

uiæ

Digitized by Google

uitæ eius. Bonus eſt deus, & omnia quę bonus facit, bona ſint neceſſe eſt.

Mariti orbitas irrogat̃, plango quod accidit. Sed quia ſic placet domino, æquo animo ſuſtinebo. Vnicus raptus eſt filius: durũ quidem, ſed tolerabile, ꝗa ſuſtulit ille, qui dederat. Si cæcus fuero, amici me lectio conſolabitur. Si auditũ quoq; ſurdæ aures negauerint, uacabo a uitijs: nihil aliud, niſi dñm cogitabo. Imminebit ſup hæc & dura pauperies, frigus, lãguor, & nuditas: extremam expectabo mortem, & breue putabo malũ, quod finis melior ſubſequat̃. Conſideremus quid Ethicus ille pſalmus ſonet: Iuſtus es domine, & rectũ iudicium tuũ. Hoc non poteſt dicere, niſi ille, qui ad uniuerſa quæ patit̃, magnificat dñm, & ſuo merito imputans, in aduerſis de eius clementia gloriat̃. Exultauerunt enim filiæ Iudæ in omnibus iudicijs domini. Si Iuda confeſsio interpretat̃: confitens aũt omnis anima credentis eſt: neceſſe eſt, ut ꝗ ſe credere dicit in Chriſto, in omnibus Chriſti iudicijs gaudeat. Sanus ſum, gratias refero creatori. Langueo, et in hoc laudo domini uoluntatẽ. Quando enim infirmor, tunc fortis ſum, & uirtus ſpũs in carnis infirmitate perficit̃. Patitur & apoſtolus aliquid quod non uult, pro quo ter dñm deprecat̃. Sed dicit̃ ei: ſufficit tibi gratia mea, ꝗa uirtus in infirmitate perficitur, & ad reuelationum humiliandam ſuperbiam, monitor quidam humanæ imbecillitatis apponit̃, in ſimilitudinem triumphantiũ, quibus in curru retro comes adhærebat per ſingulas acclamationes ciuiũ, dicens: Hominem te eſſe memento. Cur aũt durum ſit, quod quandoq; patiendũ eſt? Et cur dolemus quemq; mortuũ? Ad hoc enim nati ſumus, ut maneamus æterni? Abraham, Moyſes, Eſaias, Petrus, Iacobus, Ioannes, Paulus electionis uas, & ſuper omnia filius dei, morit̃: & nos indignamur aliquem exire de corpore, qui ad hoc forſitan raptus eſt, ne malitia mutaret intellectũ eius? Placita enim erat anima eius deo. Propter hoc properauit educere eam de media iniquitate ne longo uitæ itinere, de uijs oberraret anfractibus.

Lugeat̃ mortuus, ſed ille quem gehenna ſuſcipit, quem tartarus deuorat, in cuius pœnam æternus ignis æſtuat. Hos quorũ exitum angelorum turba comitat̃, quibus obuiam Chriſtus occurrit: grauemur magis, ſi diutius in tabernaculo iſto mortis habitemus. Quia quandiu hic moramur, peregrinamur a domino. Illa illa nos cupido teneat: Hei mihi, ꝗa peregrinatio mea prolongata eſt a me, habitaui cum habitantibus Cedar, multũ peregrinata eſt anima mea. Si cedar tenebræ ſunt, & mundus iſte ſunt tenebræ, ꝗa lux lucet in tenebris, & tenebræ eam non comprehenderunt: faueamus Bleſillæ noſtræ, quę de tenebris migrauit ad lucem, & inter fidei incipientis ardorem, conſummati operis percepit coronam. Reuera ſi ſeculare deſideriũ: &, quod deus a ſuis auertat, delitias uitæ huius cogitantem, mors immatura rapuiſſet: plangenda erat, & omni lachrymarũ fonte ploranda. Nunc uero cũ, propitio Chriſto, ante quatuor ferme mẽſes, ſecundo quodammodo propoſiti ſe baptiſmo lauerit, & ita deinceps uixerit, ut calcato mundo, ſemper monaſterium cogitarit, non uereris, ne tibi ſaluator dicat: Iraſceris Paula, ꝗa tua filia, mea facta eſt filia? Indignaris de iudicio meo, & rebellibꝰ lachrymis facis iniuriam poſsidenti? Scis enim quid de te, quid de cæteris tuis cogitem.

Cibum tibi denegas, non ieiuniorũ ſtudio, ſed doloris. Non amo frugalitatem iſtam. Ieiunia iſta aduerſarij mei ſunt. Nullam animam recipio,

quæ me nolente ſeparaẽ a corpore. Tales ſtulta philoſophia habeat martyres, habeat Zenonem, Cleombrotũ, uel Catonem. Super nullũ requieſcit ſpiritus meus, niſi ſuper humilem & quietũ, & trementẽ uerba mea. Hoc eſt quod mihi in monaſterio promittebas? Quod habitu a matronis cæteris ſeparato, tibi quaſi religioſior uidebaris? Mens iſta quæ plangit, ſericarũ ueſtium eſt. Interciperis & emoreris, & quaſi non in meas manus uentura ſis crudelem iudicẽ fugis. Fugerat quondam & Ionas animoſus propheta, ſed in profundo maris meus fuit. Si uiuentem crederes filiam, nunq̃ plangeres ad meliora migraſſe. Hoc eſt quod per Apoſtolũ meum iuſſeram, ne pro dormientibus in ſiſitudinem gentiũ triſtaremini. Erubeſce, ethnicæ comparatione ſuperaris. Melior diaboli ancilla, quã mea eſt. Illa infidelem maritũ translatũ fingit in cœlum, tu mecum tuam filiã commorantem, aut non credis, aut non uis.

4 *Reprehendit Paulã non credentem filiã ſuam mortuam uiuere, aut cum deo commorari, quod utrunq; eſt contra quoſdã hereticos hæc de ſanctis negantes.*

Sed dicis: qũo lugere me prohibes, cum & Iacob Ioſeph in ſacco fleuerit: congregatisq́ ad ſe omnibus propinquis noluerit cõſolari, dicens: Deſcendam ad filiũ meum lugens in infernũ? Et Dauid Abſalon cooperto capite planxerit, repetens: Filius meus Abſalon, Abſalõ filius meus: Quis dabit ut moriar pro te filius meus Abſalon? Moyſi quoq; & Aaron, cæteriſq́ ſanctorũ ſolemnis ſit luctus exhibitus? Perfacilis ad iſta reſpõſio eſt, Luxiſſe Iacob filiũ, quem putabat occiſum, ad quem & ipſe erat ad inferos deſcenſurus, dicens: Deſcendam ad filiũ meum lugens in infernũ, q̃a necdũ paradiſi ianuam Chriſtus effregerat, nec dum flammeam illã romphæam & uertiginẽ præſidentiũ Cherubim, ſanguis eius extinxerat. Vnde & Abraham licet in loco refrigerij, tamen apud inferos cũ Lazaro fuiſſe ſcribitur. Et Dauid iuſte fleuiſſe filiũ parricidam, qui aliũ paruulũ, poſtquam ut uiueret impetrare non potuit, q̃a ſciebat non peccaſſe, nõ fleuit. De Moyſe uero & Aarõ, quod eis ex ueteri more ſit planctus exhibitus, non mirandũ eſt, cum & in Actis apoſtolorũ iam Euangelio coruſcante, Stephano fecerint Hieroſolymæ fratres planctũ magnum: Et utiq; planctus magnus, non in plangentiũ exanimatione, ut tu putas, ſed in pompa funeris, & exequiarũ frequentia intelligẽdus ſit. Deniq; de Iacob ſcriptura ſic loquiẽ: Et aſcendit Ioſeph ſepelire patrem ſuũ, & aſcenderunt cum eo omnes pueri Pharaonis, & ſeniores domus eius, & ſeniores omnis terræ Ægypti, & omnis domus Ioſeph & fratres eius. Et poſt paulũlum: Et aſcenderunt cũ eo quadrigæ & equites, & facta ſunt caſtra grandia nimis. Ac deinde: Et planxerunt eũ planctu magno, & forti nimis. Planctus iſte ſolemnis, non longas Ægyptijs imperat lachrymas, ſed funeris monſtrat ornatũ. Iuxta quem modũ Aaron quoq; & Moyſen, fletos eſſe manifeſtum eſt. Nequeo ſatis ſcripturæ laudare myſteria, & diuinũ ſenſum, in uerbis licet ſimplicibus admirari, quid ſibi uelit quod Moyſes plangitur, & Ieſus Naue uir ſanctus ſepultus referẽ, & tamen fletus eſſe non ſcribitur. Nempe illud quod in Moyſe, id eſt, in lege ueteri ſub peccato Adã omnes tenebanẽ elogio, & ad inferos deſcendentes, conſequenter lachrymę proſequebanẽ, ſecundũ Apoſtolum, qui ait: Et regnauit mors ab Adã uſq; ad Moyſen, etiam ſuper eos qui non peccauerunt. In Ieſu uero, id eſt, in Euangelio: per quem paradiſus eſt apertus, mortẽ gaudia proſequunẽ, flenteſq́ hodie Iudæi, & nudatis pedibus in cinere uolutati, ſacco incubant. Ac ne q̃d deſit ſuperſtitioni, ex ritu uaniſſimo phariſęorum, primum

5 *O heretice qui derides pompoſos funerũ apparatus, quiſ ſepulturæ exequias magis ex ſacerdotum cupiditate quã ex ſcriptura dicis inuectas, uide quid dicat hic Hieronymus de pompa funeris & exequiarum frequentia circa corpus ſancti protomartyris Stephani iam Euangelio coruſcante.*

cibum lentis accipiunt, uidelicet oſtendentes quali edulio primogenita perdiderint. Sed merito, qa in reſurrectionem domini non credentes, Antichriſti præparant aduentui. Nos uero qui Christū induimus, & facti ſumus, iuxta Apoſtolū, genus regiū & ſacerdotale, non debemus ſup mortuos contriſtari. Et dixit, inqt, Moyſes ad Aaron & Eleazar & Ithamar filios eius, qui relicti erant: Caput ueſtrū non denudabitis, & ueſtimenta ueſtra non ſcindetis, ne moriamini, & ſuper omnem ſynagogā ueniat ira. Nolite, inquit, ſcindere ueſtimenta ueſtra, & luctū exhibere gentilem, ne moriamini. Mors noſtra peccatū eſt: Et, quod forſitan crudele alicui uideatur, ſed fidei neceſſariū eſt, in eodem Leuitico ſcribit: quomodo ſacerdos magnus ad patrem, matrē, fratresq́, uel liberos mortuos prohibeat accedere: ne uidelicet anima dei ſacrificijs uacans, & tota in illius myſterijs occupata, aliquo impediat affectu. Nonne alijs uerbis idipſum in Euāgelio præcipit, ut non renunciet domui diſcipulus: ut mortuo patri nō exhibeat ſepulturam? Et de ſanctis, inqt, non exiet, & non contaminabit ſanctificatio dei eius, quia ſanctū oleum unctionis a deo ſuper eū eſt. Certe poſtq̄ credimus in Chriſtum, & oleo unctionis eius accepto, illū portamus in nobis, non debemus exire de templo, id eſt, de propoſito Chriſtiano: non foras egredi, incredulitati uidelicet gentiliū commiſceri, ſed eſſe ſemper intrinſicus, id eſt, uoluntati domini miniſtrare.

Hæc idcirco dicimus: ne ignorantia ſcripturarū autoritatem tibi præberet in luctu, & uidereris rationabiliter errare. Et adhuc ſic loquut⁹ ſum, quaſi unam de turbis conuenerim Chriſtianam. Nunc uero cū ſciam toti te renunciaſſe mundo, & abiectis calcatisq́ delitijs ſeculi, orationi, ieiunijs, lectioni uacare quotidie, cū ad exemplum Abraham cupias exire de terra tua, & de cognatione tua, ut & Chaldæis & Meſopotamia derelictis, terram repromiſsionis introeas, cū omnem ſubſtantiolam, aut pauperibus dilargita ſis, aut filijs ante mortem mundo mortua dederis: miror te ea facere, quæ ſi facerent cęterę, reprehenſione dignæ uiderentur.

Redit tibi in memoriā confabulatio eius, blanditiæ, ſermo, conſortiū: & quod his careas, pati nō potes. Ignoſcimus matris lachrymis, ſed modum quærimus in dolore. Si parentē cogito, non reprehendo quod plangis. Si Chriſtianam & monacham, iſtis nominibus mater excludit. Recēs uulnus eſt, & tactus iſte quo blandior, non tam curat, quā exaſperat. Attamen quod tempore mitigandū eſt, cur ratione non uincit? Nam & Noemi famem fugiens in terra Moab, & maritū perdidit & filios. Et cū ſuorum auxilio eſſet deſtituta, Ruth alienigena ab eius latere non recedit. Vide quanti meriti ſit deſertæ præſtitiſſe ſolatiū. Et eius ſemine Chriſtus oritur. Reſpice Iob, quanta ſuſtinuit, & uidebis & nimium delicatam, illum erectis in cœlū oculis, inter ruinas domus, pœnas ulceris, innumeras orbitates, & ad extremum uxoris inſidias, inuictam tenuiſſe patientiam.

Scio qd reſponſura ſis: Hoc illi quaſi iuſto, ad probationem eueniſſe. Et tu e duobus elige, quod uelis: aut ſancta es, & probaris: aut peccatrix, & iniuſte quereris, minora ſuſtinens, quam mereris. Quid uetera replicē? Præſentia exempla ſectare. Sancta Melania noſtri temporis inter Chriſtianos uera nobilitas, cū qua tibi dominus, mihiq́ cōcedat in die ſua habere partem, calente adhuc mariti corpuſculo, & necdū humato, duos ſimul perdidit filios. Rem ſum dicturus incredibilem, ſed teſte Chriſto, nō

ſalſam. Quis illam tunc non putaret more lymphatico, ſparſis crinibus, ueſte conſciſſa, lacerū pectus inuaderet? Lachrymæ gutta non fluxit, ſtetit immobilis: & ad pedes aduoluta Chriſti, quaſi ipſum teneret, arriſit. Expeditius, inqt, tibi ſeruitura ſum domine, quia tāto me onere liberaſti. Sed forſitan ſuperatur in cæteris. Quinimo qua illos mente contēpſerit, in unico poſtea filio probat: cui omni quam habebat poſſeſsione conceſſa, ingruente iam hyeme, Hieroſolymam nauigauit. Parce quæſo tibi, parce filiæ cū Chriſto iam regnanti: parce ſaltem Euſtochio tuæ, cuius parua adhuc ætas, & rudis pene infantia, te magiſtrante dirigitū. Sæuit nunc diabolus, & quia unam cernit de tuis liberis triumphantē, obtritū ſe eſſe condolens quærit in remanente uictoriam, quam in præeunte iam perdidit. Grādis in ſuos pietas, impietas in deum eſt. Abraham unicum filium lætus interficit, & tu unam de pluribus quereris coronatam.

6 *Parce filiæ cum Chriſto iam regnanti.*

7 *Cūm de media pompa funeris te referrent exanimem.*

Non poſſum ſine gemitu eloqui, qđ dicturus ſum. Cū de media pōpa funeris, te exanimem referrent, hoc inter ſe populus muſsitabat: Nonne illud eſt quod ſæpius dicebamus? Dolet filiam ieiunijs interfectā, quod nō uel de ſecundo eius matrimonio tenuerit nepotes. Quouſq; genus deteſtabile monachorū non urbe pellitur? non lapidibus obruitur? non præcipitatur in fluctus? Matronam miſerabilē ſeduxerunt, quæ quā monacha eſſe noluerit, hinc probatur, quod nulla gentiliū ita ſuos unquam fleuerit filios. Qualē putas ad iſtas uoces Chriſtū habuiſſe triſticiam? Quomodo exultaſſe Satanam, qui nunc tuam animā eripere feſtinans, & pũ tibi proponens doloris illecebram: dum ante oculos tuos, filiæ ſemper imago uerſatur, cupit matrem ſimul necare uictricis, & ſolitudinem ſororis inuadere relictæ. Non ut terream loquar, ſed ut mihi teſtis eſt dominus, quaſi ante tribunal eius aſsiſtens, in hæc te uerba conuenio. Deteſtandæ ſunt iſtæ lachrymæ, plenę ſacrilegio, incredulitate pleniſsimę, quæ non habent modū, quæ uſq; ad uiciniam mortis accedunt. Vlulas & exclamitas, & quaſi quibuſdā facibus accenſa, quantū in te eſt, tui ſemper homicida es. Sed ad talē clemēs ingredit Ieſus, & dicit: Quid ploras? Nō eſt mortua puella, ſed dormit. Irrideant circunſtantes. Iſta infidelitas Iudęorū eſt. Te quoque, ſi ad ſepulchrū filiæ uolueris uolutari, angelus increpabit: Quid quæris uiuentē cū mortuis? Quod quia Maria fecerat Magdalene, poſtquam uocem domini ſe clamantis agnouit, ad eius prouoluta pedes, audit: Ne tetigeris me, necdum enim aſcendi ad patrem meum: id eſt, non mereris tangere reſurgentē, quē mortuū exiſtimas in ſepulchro.

8 *Verba ipſa noſtrorū hereticorū contra Monachos.*

9 *Recte ubiq; ſancti dicuntur uiuentes, & noſtri ſcioli uolūt eos eſſe mortuos.*

Quas nunc exiſtimas Bleſillam noſtrā pati cruces, quæ ferre tormenta, quod tibi Chriſtū uideat ſubiratū? Clamat nunc illa lugenti, ſi unquā me amaſti mater, ſi tua ubera ſuxi, ſi in tuis inſtituta ſummonitis, ne inuideas gloriæ meæ: nec hoc agas, ut a nobis in perpetuū ſeparemur. Putas me eſſe ſolam? Habeo pro te Mariam matrē dñi. Multas hic uideo quas ante neſciebā. O quanto melior eſt iſte comitatus. Habeo Annam quondam in Euangelio prophetantē: &, quo magis gaudeas, tantorū annorū labores, ego in tribus menſibus conſequuta ſum. Vnam palmā caſtitatis accepimꝰ. Misereris mei, quia mūdū reliq? At ego ueſtri ſortē doleo, quos adhuc ſeculi carcer includit, quos quotidie in acie p̄liantes, nunc ira, nūc auaritia, nunc libido, nunc uariorum incentiua uitiorū, pertrahunt ad ruinam. Si uis, ut mater mea ſis: cura placere Chriſto. Non agnoſco matrē,

meo domino diſplicentẽ. Loquitur illa & alia multa, quæ taceo, & pro 10
te dominum rogat, mihiq; ut de eius mẽte ſecurus ſim, ueniam impetrat
peccatorũ: quod monui, quod hortatus ſum, quod inuidiã propinquorũ,
ut ſalua eſſet, excepi.

Bleſilla mortua rogat dominũ pro matre, & ueniam peccatorum impetrat, Hieronymo. Quid hic dicis heretice?

Itaq; dum ſpiritus hos artus regit, dũ uitæ huius fruimur cõmeatu, ſpõdeo, promitto, polliceor, illam mea lingua reſonabit, illi mei dedicabunt labores, illi meũ ſudabit ingeniũ: Nulla erit pagina, quæ non Bleſillam ſonet. Quocũq; ſermonis noſtri monumenta peruenerint, illa cũ meis opuſculis peregrinabit. Hanc in mea mente defixam legent uirgines, uiduæ,
monachi, ſacerdotes. Breuis uitæ ſpatium, æterna memoria compenſa- 11
bit. Quæ cũ Chriſto uiuit in cœlis, in hominũ quoq; ore uictura eſt. Tranſibit & præſens ætas, ſequent ſecula poſt futura, quæ ſine amore, ſine inuidia iudicabunt. Inter Paulæ Euſtochijq; nomen media ponetur. Nũq; in meis moritura eſt libris. Audiet me ſemper loquentẽ cũ ſorore, cũ matre.

Bleſilla cum Chriſto uiuit in cœlis. Quid poteſt dici charius?

VITA PAVLINÆ PAMMACHII VXORIS AD eundem per D. Hieronymum ſcripta.

Tomo I. Epiſtolarũ fol. 33. Fac. ſecunda.

SAnato uulneri & in cicatricẽ ſuperductę cuti, ſi medicina colorẽ reddere uoluerit, dũ pulchritudinẽ corporis quærit, plagã doloris inſtaurat. Ita & ego ſerus conſolator, q importune per bienniũ tacui, uereor ne nunc importunius loquar, & attrectans uulnus pectoris tui, quod tẽpore & ratione curatũ eſt, cõmemoratione exulcerẽ. Quæ enim aures tam duræ, quæ de ſilice exciſa pręcordia, et Hyrcanarũ tigriũ lacte nutrita, poſſunt ſine lachrymis Paulinæ tuæ audire nomen? Quis parturientẽ roſam & papillatũ corymbũ, anteq; in calathũ fundat orbis, & tota rubentiũ foliorũ pandat ambitione, imaturæ demeſſum æquis oculis marceſcere uideat? Fractũ eſt precioſimũ margaritũ. Virens ſmaragdi gemma contrita eſt. Quid boni habeat ſanitas, languor oſtendit. Plus ſentimus quod habuimus, poſtquam habere deſiuimus.

In agro terræ bonæ, tres fructus legimus, centeſimũ, ſexageſimũ, & triceſimũ. In tribus mulierib9 & ſanguine & uirtute coniunctis, tria Chriſti præmia recognoſco. Euſtochiũ uirginitatis flores metit. Paula laborioſam uiduitatis areã terit. Paulina caſtũ mr̃imonij cubile ſeruat. Tali filiarum mater fulta comitatu, totũ ſibi in terris uindicat quod Chriſtus promiſit in cœlo. Et ut quadrigã domus una emitteret ſanctitatis, & fœminarũ uirtutibus reſponderent uiri, addit comes Pãmachius, uerũ Ezechielis Cherubim, cognatus, gener, maritus, imo frater amantiſsimus, quia ſancti conſortia ſpiritus uocabula non tenent nuptiarũ. Huic quadrigæ Ieſus præſidet. De his equis & Abacuc canit: Aſcende ſuper equos tuos, & equitatio tua ſalus. Impari curſu, pari animo ad palmam tendũt. Diſcolores equi, ſed uoluntate concordes, unũ aurigæ iugum trahunt, non expectantes flagelli uerbera, ſed ad uocis hortamenta feruentes.

Dicamus aliquid & de philoſophis. Quatuor uirtutes deſcribunt ſtoici, ita ſibi inuicẽ nexas, & mutuo cohærentes, ut qui unam non habuerit, omnibus careat: prudentiam, iuſticiam, fortitudinem, temperantiã. Has omnes ſic habetis ſinguli, ut tamen emineatis in ſingulis. Prudentia in te,

Digitized by Google

rum percurrere nomina poſsim. Hoc exercitu comitatus incedit, in his Chriſtum confouet, horum ſordibus dealbatur. Munerarius pauperũ, & egentium candidatus, ſic feſtinat ad cœlum.

Cæteri mariti ſuper tumulos coniugum ſpargunt uiolas, roſas, lilia, floresq́ purpureos: & dolorem pectoris, his officijs conſolantur. Pãmachius noſter ſanctã fauillam oſſaq́ ueneranda, eleemoſynę balſamis rigat. His pigmentis atq́ odoribus fouet cineres quieſcentes, ſciens ſcriptũ: ſicut aqua extinguit ignem, ita eleemoſyna peccatũ. Quantas uires habeat miſericordia, & qbus donanda ſit præmijs, beatus Cyprianus grandi uolumine executus, & Danielis conſiliũ probat: Qui regem impijſsimũ ſi ſe audire uoluiſſet, ſciret pauperum ſuſtentatione ſaluandũ. Gaudet huiuſcemodi filiæ mater hęrede. Non dolet opes ad alium perueniſſe, quas cernit ijſdem. Quib⁹ ipſa uoluerat, erogari. Quin potius gratulaẽ abſq́ labore ſuo, ſua uota compleri. Non.n. ſubſtantiæ diminutio, ſed opariȷ cõmutatio eſt. 2

Rigat ſanctam fauillam oſſaq́ uenerãda eleemoſynæ balſamis.

Vides quod eleemoſyna extinguit etiã mortuorum peccata.

VITA PAVLÆ NOBILISSIMÆ VIDVÆ ROmanę per D. Hieronymũ ad Euſtochiũ eius filiam conſcripta.

Thomo primo Epiſtolarum folio. 58.

SI Cuncta corporis mei mẽbra uerterenẽ in linguas, & omnes artus humana uoce reſonarent, nihil dignũ ſanctę ac uenerabilis Paulę uirtutibus dicerẽ. Nobilis genere, ſed multo nobilior ſanctitate: potens quondam diuitijs, ſed nunc Chriſti paupertate inſignior. Gracchorũ ſtirps, ſobdes Scipionum, Pauli hæres, cuius uocabulũ trahit, Martiæ Papyriæ matris Africani uera & germana progenies, Romæ prætulit Bethlehem: & auro tecta fulgentia, informis luti uilitate mutauit. Non mœremus quod talem amiſimus: Sed gratias agimus, qđ habuimus, imo habem⁹. Deo enim uiuunt omnia: & quicquid reuertiẽ ad dominũ, in familiæ numero computatur. Quanq́ amiſsio illius, cœleſtis domus habitatio ſit: quæ quandiu in corpore fuit, peregrinata eſt a dño, & uoce ſemper flebili querebatur, dicens: Heu mihi, qa peregrinatio mea prolungata eſt, habitaui cũ habitantibus Cedar, multũ peregrinata eſt anima mea. Nec mirũ ſi planxerit ſe uerſari in tenebris (hoc enim Cedar interpretaẽ) cum mundus in maligno poſitus ſit: & ſicut tenebræ illius, ita & lumen eius, luxq́ in tenebris luceat, & tenebræ eam non cõprehenderũt. Vnde & illud crebrius inferebat: Aduena ſum & peregrina ſicut omnes patres mei. Et iterũ: Cupio diſſolui, & eſſe cũ Chriſto. Quoties aũt infirmitate corpuſculi (quam incredibili abſtinentia, & duplicatis contraxerat ieiunijs) uexabaẽ, hoc in ore uoluebat: Subijcio corpus meum, & in ſeruitem redigo: ne alijs prædicans, ipſa reproba inueniar. Et: bonũ eſt uinũ non bibere, & carnem non manducare. Et: Humiliaui in ieiunio animã meam, & totũ lectum meũ uerſaſti in infirmitate mea, & uerſata ſum in miſeria, dum mihi configiẽ ſpina. Atq́ inter doloris aculeos, quos mira patientia ſuſtinebat, quaſi apertos ſibi cœlos aſpiceret, loquebaẽ: Quis dabit mihi pennas ſicut columbæ, & uolabo, & requieſcam? Teſtor Ieſum & ſanctos eius, ipſumq́ propriũ angelum, qui cuſtos fuit & comes admirabiles fœminæ, me nihil in gratiam, nihil more blandientiũ loqui: Sed quicquid dicturus ſum, pro teſtimonio dicere: & minus eius eſſe meritis, quam totus orbis canit: ſacerdotes mi-

1

Si habemus paulam cum ſit corpore mortua, ergo male ſancti a quibuſdã emortui nuncupãtur, qui deo ſpiritu uiuunt.

2

Ergo ieiuniũ & abſtinentia non eſt res ſuperſtitioſa, ut quidam modo nugãtur.

ranť,uirginũ chori deſiderant,monachorũ & pauperũ turbæ deplangũt. Vis lector eius breuiter ſcire uirtutes? Omnes ſuos pauperes pauperior ipſa dimiſit. Nec mirũ, de ꝓximis & familiola quã in utroq; ſexu de ſeruis & ancillis in fratres ſororeſq; mutauerat,iſta proferre:cũ Euſtochiũ uirginem,& deuotam Chriſto filiam, in cuius conſolationem libellus hic cuditur,procul a nobili genere,ſola fide & gratia diuitem reliquerit.

Carpamus igitur narrandi ordinem. Alij altius repetant, & a cunabulis eius,ipſiſq;(ut ita dicam)crepundis matrẽ Bleſillam, & Rogatũ proferant patrem:quorũ altera Scipionũ Græcorumq; progenies eſt: alter per omnes ferre Græcias uſq; hodie ſtẽmatibus & diuitijs, ac nobilitate Agamẽnonis fertur ſanguinem trahere, qui decennali Troiam obſidione deleuit. Nos nihil laudabimus,niſi quod propriũ eſt,& de puriſſimo ſanctæ mentis fonte proferť. Quanq; dominus atq; ſaluator in euangelio doceat Apoſtolos,ſcitãtes quid ſibi redditurus ſit, qui ſua pro nomine eius
3 dimiſerunt,centuplũ in præſentiarũ recepturos,& in futuro uitam æternã. Ex quo intelligimus,nõ laudis eſſe poſſidere diuitias,ſed pro Chriſto eas contẽnere:nõ tumere ad honores,ſed pro dei fide eos paruipendere. Vere quod pollicitus eſt ſeruis ſuis & ancillis ſaluator, reddidit in præſenti. Nam quæ unius urbis contempſit gloriã,totius orbis opinione celebrať: quam Romæ habitantem,nullus extra Romam nouerat:latentẽ in Bethlehem,et Barbara et Romana terra mirať. Cuius enim gentis homines ad ſancta loca non ueniunt? Quis aũt in ſanctis locis præter Paulam, quod plus inter homines miraretur,inuenit? Hæc ſicut inter multas gẽmas precioſiſſima gẽma micat,& iubar ſolis paruos igniculos ſtellarũ obruit et obſcurat: ita cunctorũ uirtutes & potentias ſua humilitate ſuperauit, minimaq; fuit inter omnes,ut omniũ maior eſſet. Et quanto ſe plus dejiciebat, tanto magis a Chriſto ſubleuabať. Latebat,& non latebat. Fugiẽdo gloriam,gloriam merebať: quæ uirtutem quaſi umbra ſequiť,& appetitores ſui deſerẽs, appetit contemptores. Sed quid ago, narrandi ordinem prætermittens? Dum in ſingulis teneor, non ſeruo præcepta dicendi.

Qui ſua pro nomine eius dimiſerunt, nota uerbũ, dimiſerũt, tu hæretice, qui nouam inuexiſti ad hoc dictũ domini ex tuo capite confictam expoſitionẽ,hanc intelligi debere ſententiã de uiolenta bonorum deſertione,quãdo ad eam adigit tyrãnus, non de uolũtaria quæ propria eſt Apoſtolorum Chriſti et eis ſimilium. O ſuper omnem impietatẽ excogitatum mẽdaciũm.

Tali igitur ſtirpe generata:iuncta eſt uiro Toxotio, qui Æneæ & Iuliorũ altiſſimũ ſanguinem trahit. Vnde etiam filia eius Chriſti uirgo Euſtochiũ Iulia nuncupať,& ipſe Iulius a magno demiſſum nomen Iulo. Et hæc dicimus,non quod habentibus grandia ſint, ſed quo contẽnentibus mirabilia. Seculi homines ſuſpiciunt eos, qui his pollent priuilegijs. Nos laudamus, qui pro ſaluatore iſta deſpexerint: & mirũ in modũ quos habentes paruipendimꝰ,ſi habere noluerint contẽnentes,prædicamus. His (inquam)orta maioribus,et fœcunditate ac pudicitia probata: primũ uiro,deinde propinquis,et totius urbis teſtimonio, cũ quinque liberos cedidiſſet,Bleſillam,ſuper cuius morte eam Romæ conſolatus ſum. Paulinam,quæ ſanctũ et admirabilem uirũ, et propoſiti et rerũ ſuarum Pãmachium reliquit hæredẽ: ad quẽ ſuper obitu eiꝰ paruulũ libellũ ædidimus: Euſtochiũ, quæ nunc in ſanctis locis uirginitatis et eccleſiæ monile precioſum eſt:Ruffinam,quæ imaturo funere piũ matris animũ conſternauit: Et Toxotiũ,poſt quẽ parere deſijt, ut itelligeres eam nõ diu ſeruire uoluiſſe officio coniugali,ſed mariti deſiderio,qui marẽ optabat, liberos ædiſſe.

Poſtq; uir mortuus eſt,ita eum planxit, ut prope ipſa moreretur: ita ſe conuertit ad domini ſeruitutẽ,ut eius mortem uidereť optaſſe. Quid ego

referam

referam, amplæ & nobilis domus, & quondam opulentiſſimæ, omnes pene diuitias in pauperes erogatas? Quid in cunctos clementiſſimũ animum & bonitatem etiã in eos, quos nunquam uiderat euagantem? Quis inopum moriens, non illius ueſtimentis obuolutus eſt? Quis clinicorũ non eius facultatibus ſuſtentatus eſt? Quos curioſiſſime tota urbe perquirẽs, damnũ putabat, ſi quiſquam debilis & eſuriens cibo ſuſtentaretur alterius. Spoliabat filios, & inter obiurgantes propinquos, maiorem ſe eis hæreditatẽ, Chriſti miſericordiã, dimittere loquebatur. Nec diu potuit excelſi apud ſeculũ generis, & nobiliſſimæ familiæ uſitationes & frequentiam ſuſtinere. Mærebat honore ſuo, & ora laudantiũ declinare ac fugere feſtinabat. Cunque Orientis & Occidentis epiſcopos ob quaſdam eccleſiarum diſſenſiones Romã Imperiales literæ contraxiſſent, uidit admirabiles uiros, Chriſtique pontifices, Paulinũ Antiochenæ urbis epiſcopũ, & Epiphanium Salaminæ Cypri, quæ nunc Conſtantia dicitur, quorum Epiphanium etiam hoſpitẽ habuit: Paulinũ in aliena manentẽ domo, quaſi proprium, humanitate poſſedit. Quorũ accenſa uirtutibus, per momenta patriã deſerere cogitabat. Non domus, non liberorũ, nõ familiæ, non poſſeſſionũ, non alicuius rei, quæ ad ſeculũ pertinet, memor: Sola (ſi dici poteſt) & incomitata, ad eremum Antoniorũ atque Paulorũ pergere geſtiebat. Tandemque exacta hyeme, aperto mari, redeuntibus ad eccleſias ſuas epiſcopis, & ipſa uoto cũ eis ac deſiderio nauigauit. Quid ultra differo? Deſcendit ad portũ, fratre, cognatis, affinibus: & (quod his maius eſt) liberis proſequentibus, & clementiſſimã matrem pietate uincere cupientibus. Iam carbaſa tendebantur, & remorũ ductu nauis in altũ protrahebatur, Paruus Toxotius ſupplices manus tendebat in littore; Ruffina iam nubilis, ut ſuas expectaret nuptias, tacens fletibus obſecrabat. Et tamen illa ſiccos tendebat ad cœlũ oculos, pietatem in filios, pietate in deum ſuperans. Neſciebat ſe matrem, ut Chriſti probaret ancillam. Torquebantur uiſcera, & quaſi a ſuis mẽbris diſtraheretur, cum dolore pugnabat: in eo cunctis admirabilior, quod magnam uinceret charitatẽ. Inter hoſtiũ manus & captiuitatis duram neceſſitatẽ nihil crudelius eſt, quam parentes a liberis ſeparari. Hoc cõtra iura naturæ plena fides patiebatur, imo gaudens animus appetebat: & amorem filiorũ maiore in deum amore contẽnens, in ſola Euſtochio, quæ & propoſiti & nauigationis eius comes erat, acquieſcebat. Sulcabat interim nauis mare, & cunctis qui cũ ea uehebantur littora reſpicientibus, ipſa auerſos tenebat oculos, ne uideret quos ſine tormẽto uidere non poterat. Fateor, nulla ſic amauit filios quibus antequam proficiſceretur cũcta largita eſt: exhęredans ſe in terra, ut hæreditatem inueniret in cœlo.

Delata ad inſulã Pontiam, quã clariſſimę quondam fœminarũ ſub Domitiano principe pro confeſſione nominis Chriſtiani, Flauiæ Domicillæ nobilitauit exiliũ: uidẽsque cellulas in quibus illa longũ martyriũ duxerat, ſumptis fidei alis, Hieroſolymam & ſancta loca uidere cupiebat. Tardi erant uenti, & omnis pigra uelocitas. Inter Scyllã & Charybdim Adriatico ſe credẽs pelago, quaſi per ſtagnũ uenit Methonẽ, ibique refocillato paululum corpuſculo: Et ſale tabentes artus in littore ponens, Per Maleam, & Cytherã ſparſasque per æquor Cycladas, & crebris freta concita terris: Poſt Rhodũ & Lyciam, tandem uidit Cyprũ: ubi ſancti & uenerabilis Epiphanij pedibus prouoluta, decẽ ab eo diebus retenta eſt: non in refectio

nem, ut ille arbitrabaẽ, ſed in opus dei, ut re comprobatũ eſt. Nam omnia illius regionis luſtrans monaſteria, prout potuit, refrigeria ſumptuũ fratribus dereliquit, quos amor ſancti uiri de toto illuc orbe conduxerat. Inde breui curſu transfratauit Seleuciã, de qua aſcendens Antiochiã, ſancti confeſſoris Paulini modicũ charitate detenta, media hyeme, calẽte ardore fidei, fœmina nobilis, quæ prius eunuchorũ manibus portabaẽ, aſello ſedens profecta eſt. Omitto Cœles Syriæ & Phœnices inter (neq; enim hodœporicon eius diſpoſui ſcribere) ea tantum loca nominabo, quæ ſacris uoluminibus continentur.

Beryto Romana colonia, et antiqua urbe Sidone derelicta, in Sareptę littore Heliæ eſt ingreſſa turriculã: in qua adorato domino ſaluatore: per arenas Tyri, in quibus genua Paulus fixit peruenit ad coth, quæ nũc Prolemais dicit: & per cãpos Mageddo, Ioſiæ necis conſcios, intrauit terram Philiſtijm. Mirata ruinas dor, urbis quondam potentiſsimæ: & uerſa uice Stratonis turrim ab Herode rege Iudææ in honorẽ Cæſaris Auguſti Cæſareã nũcupatã, in qua Cornelij domũ, Chriſti uidit Eccleſiã, & Philippi ædiculas, & cubicula quatuor uirginũ prophetarũ. Deinde Antipatrida ſemirutũ oppidulũ, quod de patris nomine Herodes uocauerat: & Lyddã uerſam in Dioſpolim, Dorcadis atq; Aeneæ reſurrectione ac ſanitate inclytã. Haud procul ab ea Arimathiã uiculũ Ioſeph, q dominũ ſepeliuit: & Nobe urbẽ quondã ſacerdotũ, nunc tumulũ occiſorũ. Ioppen quoq; fugientis portũ Ionæ: & (ut aliqd perſtringã de fabulis poetarũ) religatæ ad ſaxũ Andromades ſpectatricẽ. Repetitoq; itinere Nicopolim, quæ prius Emaus uocabaẽ, apud quã in fractiõe panis cognitus domin9, Cleophæ domũ in Eccleſiã dedicauit. Atque inde proficiſcẽs, aſcẽdit Bethorũ inferiorũ & ſuperiorẽ, urbes a Salomone conditas, ſed uaria poſtea bellorũ tẽpeſtate deletas: ad dexterã aſpiciens Haialon & Gabaon, ubi Ieſus filius Naue contra quinq; reges dimicans, ſoli imperauit & lunæ: & Gabaonitas ob dolos & inſidias fœderis impetrati, in aquarios lignarioſq; dãnauit. In Gabaon urbe uſq; ad ſolũ diruta, paululum ſubſtitit, recordata peccati eius, & concubinæ in fruſta diuiſæ, & tribus Beniamin trecentos uiros propter Paulum apoſtolum reſeruatos.

Quid diu moror? Ad leuã mauſoleo Helenæ derelicto, quæ Adiabenorũ regina in fame populum frumento iuuerat, igreſſa eſt Hieroſolymã urbẽ trinominẽ, Iebus, Salẽ, Hieruſalẽ, quæ ab Helio poſtea Hadriano, de ruinis, & cineribus ciuitatis in Heliam ſuſcitata eſt. Cũq; proconſul Paleſtinæ, qui familiã eius optime nouerat, præmiſsis apparitorib9 iuſsiſſet parari prætoriũ, elegit humilẽ cellulã: Et cũcta loca tanto ardore ac ſtudio circũiuit, ut niſi ad reliqua feſtinaret, a primis non poſſet abduci. Proſtrataq; ante crucẽ, quaſi pendentem dñm cerneret, adorabat. Ingreſſa ſepulchrũ, reſurrectionis obſculabaẽ lapidẽ, quẽ ab oſtio monumenti amouerat angelus. Et ipſum corporis locũ in quo dominus iacuerat, quaſi ſitiẽs deſideratas aquas, fideli ore lambebat. Quid ibi lachrymarũ, quantũ gemitũ, qd doloris effuderit, teſtis eſt cũcta Hieroſolyma: teſtis eſt ipſe dominus, quẽ rogabat. Vnde egrediens aſcendit Sion, quæ in arcẽ uel ſpeluncã uertiẽ. Hanc urbẽ quondã expugnauit & reædificauit Dauid. De expugnata ſcribiẽ: Vę tibi ciuitas Ariel, id eſt, leo dei: & quõdã fortiſsima, quã expugnauit Dauid. De ea quæ ædificata eſt, dictũ eſt: Fundamenta eius in

montibus ſanctis:diligit dominus portas Sion, ſuper omnia tabernacula Iacob. Non eas portas, quas hodie cernimus in fauillā & cinerē diſſolutas:ſed portas,quib⁹ non præualet infernus, & p quas credentiū ad Chriſtum ingrediē multitudo. Oſtendebaē illi columna Eccleſiæ porticū ſuſtinens,infecta cruore domini,ad quā uinctus dicitē & flagellatus. Monſtrabaē locus, ubi ſuper centū uiginti credentiū animas ſpiritus ſanctus deſcēdiſſet,ut Iohelis uaticiniū cōpleretē.Deinde facultatula ſua pauperib⁹ atq; conſeruis diſtributa, perrexit ad Bethlehem, & in dextera parte itineris ſtetit ad ſepulchrū Rachel,in quo mater Beniamin,non ut uocauerat moriens,Benoni,hoc eſt,filius doloris mei:Sed ut pater prophetizauit in ſpiritu,filiū dexteræ procreauit. Atq; inde Bethlehem ingreſſa, & in ſpecum Saluatoris introiens:poſtq; uidit ſacrū uirginis diuerſoriū,& ſtabulum in quo agnouit bos poſſeſſorē ſuū,& aſinus præſepe domini ſui:ut illud impleretē,quod in eodē propheta ſcriptū eſt: Beatus qui ſeminat ſuper aquas, ubi bos & aſinus calcant:me audiēte iurabat,cernere ſe oculis fidei infantem pannis inuolutū:uagientem in præſepi dñm. Magos adorantes,ſtellam fulgentē deſuper,matrem uirginē,nutriciū ſedulum,paſtores nocte uenientes,ut uiderent uerbū quod factum erat: & iā tunc euangeliſtæ Ioannis principiū dedicarent:In principio erat uerbū & uerbū caro factū eſt. Paruulos interfectos, Herodem ſæuientem, Ioſeph & mariā fugientes in Ægyptum, Mixtisq; gaudio lachrymis,loquebatur.

Salue Bethlehem domus panis,in qua natus eſt ille panis,qui de cœlo deſcēdit. Salue Ephrata regio uberima, atq; καρποφόρε, cuius fertilitas deus eſt. De te quondā Michæas uaticinatus eſt:Et tu Bethlehem dom⁹ Ephrata,non minima es in milibus Iuda. Ex te mihi egredieē, qui ſit princeps in Iſrael: & egreſſus eius ab initio a diebus æternitatis.Propterea dabis eos uſq; ad tempus parientis.Pariet,& reliquię fratrū eius conuertentur ad filios Iſrael.In te enim natus eſt princeps, qui ante luciferū genitus eſt:cuius de patre natiuitas,omnē excedit ætatem.Et tamdiu in te Dauidici generis origo permanſit,donec uirgo pareret,& reliquiæ populi credētis in Chriſtū,conuerterentur ad filios Iſrael,& libere prædicarent: Vobis oportebat primū loqui uerbū dei:ſed qm̄ repuliſtis illud,& indignos uos iudicaſtis ęternę uitę,ecce conuertimur ad gentes. Dixerat n. deus: Non ueni niſi ad oues perditas domus Iſrael. Et eo tēpore Iacob ſuper eo uerba completa ſunt:Non deficiet princeps ex Iuda, & dux de fœmoribus eius:donec ueniat,cui repoſitū eſt,& ipſe erit expectatio gentiū.Bene Dauid iurabat,bene uota faciebat, dicens: Si introiero in tabernaculū dom⁹ meę,ſi aſcendero in lectū ſtrati mei:ſi dedero ſomnum oculis meis,& palpebris meis dormitionē,& requiem temporibus meis, donec inueniā locum domino, tabernaculū deo Iacob: & ſtatim qd deſideraret expoſuit, atq; oculis prophetalibus,quē nos ueniſſe iam credimus,ille uenturū eſſe cernebat.Ecce audiuimus eū in Ephrata, inuenimus eū in campis ſyluæ. Vau quippe ſermo Hebraicus, ut te docente didici, non Mariam matrē domini,hoc eſt,ἀυτὴ ſed ipſum,id eſt,ἀυτὸν ſignificat. Vnde loquiē confidenter:Introibimus in tabernaculū eius, adorabimus in loco ubi ſteterūt pedes eius. Et ego miſera atq; peccatrix, digna ſum iudicata deoſculari pręſepe,in quo dominus paruulus uagijt:Orare in ſpelunca, in qua uirgo puerpera dñm fudit infantē:Hęc requies mea,quia domini mei patria eſt.

Hic habitabo, quoniam ſaluator elegit eam. Paraui lucernam Chriſto meo. Anima mea illi uiuet, & ſemen meum ſeruiet ipſi.

Haud procul inde deſcendit ad turrim Ader, id eſt, gregis: iuxta quam: Iacob pauit greges ſuos, & paſtores nocte uigilantes audire meruerunt. Gloria in excelſis deo, & ſuper terram pax hominibus bonæ uoluntatis. Dumque ſeruant oues, inuenerunt agnũ dei puro & mundiſsimo uellere, quod in ariditate totius terræ cœleſti rore completũ eſt: & cuius ſanguis tulit peccata mundi, & exterminatorẽ Ægypti, litus in poſtibus fugauit. Statimque concito gradu, cœpit per uiã ueterẽ pergere, quæ ducit Gazam ad potentiã uel ad diuitias dei, & tacita ſecũ uoluere, quomodo eunuchus Æthiops gentiũ populos præfigurans, mutauerit pellẽ ſuam: & dũ uetus relegit inſtrumentum, fontẽ reperit Euangelij. Atque inde ad dexterã tranſit. A Bethſur uenit Eſcol, quæ in botrũ uertitur. Vnde in teſtimoniũ terræ fertiliſsimę, & in typũ eius qui dicit: Torcular calcaui ſolus, & de gentibus non eſt uir mecũ: exploratores botrũ miræ magnitudinis portauerunt. Nec poſt longũ ſpatiũ intrauit Saræ cellulas, uidens incunabula Iſaac, & ueſtigia quercus Abrahã, ſub qua uidit diem Chriſti, & lætatus eſt. Atque inde conſurgens, aſcendit Chebron: hęc eſt Cariath arbe, id eſt, oppidum uirorũ quatuor, Abraham, Iſaac, Iacob, & Adam magni, quẽ ibi conditũ, iuxta librũ Ieſu Naue Hæbrei autumant: licet plerique Caleb quartum putent, cuius ex latere memoria monſtratur. His inſpectis, noluit pergere ad Cariathſephor, id eſt, uiculũ literarum: quia contemnens occidentẽ literam, repererat ſpiritum uiuificantẽ. Magiſque mirabatur ſuperiores & inferiores aquas quas Othoniel filius Iephone, Zenez pro auſtrali terra & arida poſſeſsione ſuſceperat: & aquarum ductu, ſiccos prioris inſtrumenti agros faciebat irriguos: ut redemptionẽ ueterũ peccatorum, in aquis baptiſmi reperiret. Altera die, orto iam ſole, ſtetit in ſupercilio Caphar Barucha, id eſt, uillæ benedictionis: quem ad locũ Abraham dñm proſequutus eſt. Vnde latam deſpiciens ſolitudinem, ac terram quondam Sodomę & Gomorræ, Adamæ, & Seboim, contemplata eſt balſami uineas in Engaddi, & Segor uitulam conternantẽ, quę prius Bala uocabatur: & in Zoaram, id eſt, paruulam, Syro ſermone tranſlata eſt. Recordabatur ſpeluncæ Lot, & uerſa in lachrymas, uirgines ſocias admonebat, cauendũ eſſe uinum, in quo eſt luxuria, cuius opus Moabitę ſunt & Ammonitę.

Diu hęreo in meridie, ubi ſponſa cubantẽ reperit ſponſum, & Ioſeph inebriatus eſt cũ fratribus ſuis. Reuertar Hieroſolymã, & per Thecuam atque Amos rutilantem montis Oliueti crucem aſpiciam, de quo ſaluator aſcendit ad patrem. In quo per annos ſingulos uacca ruffa in holocauſtũ domino cremabatur, & cuius cinis expiabat populũ Iſrael. in quo iuxta Ezechielem Cherubim de templo tranſmigrantes, eccleſiam domini fundauerunt. Poſt ingreſſa ſepulchrũ Lazari, Marię, & Marthę uidit hoſpicium, & Bethphagę uillam ſacerdotaliũ maxillarũ: & locum in quo pullus laſciuiens gentium, dei frena ſuſcepit: apoſtolorumque ſtratus ueſtibus, mollia terga prębuit ad ſedendũ. Rectoque itinere deſcendebat Hiericho, recogitans illũ de euangelio uulneratũ, ac ſacerdotibus & leuitis, mentis feritate prętereũtibus, Clementiam Samaritę, id eſt, cuſtodis: qui ſeminecem ſuo iumento impoſitũ, ad ſtabulum Eccleſię deportauit. Et locum Adomim, quod interpretatur ſanguinũ, quia multus in eo ſanguis crebris

latronum fundebatur incurſibus. Et arborem ſycomorũ Zachæi, id eſt, bona pœnitentiæ opera, quibus cruenta dudum & noxia rapinis, peccata calcabat: excelſumq; dñm de excelſo uirtutum intuebať. Et iuxta uiã cæcorũ loca, qui receptis luminibus utriuſq; populi credentis, in dominũ ſacramenta præmiſerant. Ingreſſa Hiericho, uidit urbem quam fundauit Hazel in Abiram primogenito ſuo, & cuius portas poſuit in Segub nouiſſimo filiorũ. Intuita eſt caſtra Galgalæ, & aceruũ præputiorum, & ſecundæ circunciſionis myſteriũ: & duodecim lapides, qui de Iordanis illuc translati alueo, duodecim apoſtolorũ fundamenta firmauerant: & fontẽ quondam legis amariſsimũ & ſterilem, quẽ uerus Heliſæus ſua condiuit ſapientia, & in dulcorẽ ubertatemq; conuertit. Vix nox tranſierat, feruentiſsimo æſtu uenit ad Iordanẽ. Stetit in ripa fluminis, & orto ſole, ſolis iuſtitiæ recordata eſt, quomodo in medio amnis alueo ſicca ſacerdotes poſuerint ueſtigia; & ad Heliæ & Heliſæi imperiũ, ſtantibus ex utraq; parte aquis, iter unda præbuerit: pollutasq; diluuio aquas, & totius humani generis interfectione maculatas, ſuo dominus mundauerit baptiſmate.

Longum eſt ſi uelim de ualle Achor dicere, id eſt, tumultus atq; turbarum, in qua furtũ & auaricia condemnata eſt: & de Bethel domo dei, in qua ſuper nudam humũ, nudus & pauper dormiuit Iacob: & poſito ſubter caput lapide, qui in Zacharia ſeptẽ oculos habere deſcribitur: & in Eſaia lapis dicit angularis: uidit ſcalã uſq; ad cœlũ tendentem, in qua dominus deſuper innitebatur, aſcendentibus porrigens manũ, & negligẽtes de ſublimi præcipitans. Sepulchra quoq; in monte Ephraim Ieſu filij Naue, & Eleazari filij Aaron ſacerdotis, e regione uenerata eſt: quorũ alter conditus eſt in Tannathſare a ſeptentrionali parte montis Gaas: alter in Gabaa filij ſui Phinees: ſatisq; mirata eſt, q; diſtributor poſſeſsionũ ſibi montana & aſpera delegiſſet. Quid narrem ſilo, in qua altare dirutũ hodieq; monſtratur, & raptũ ſabinarum a Romulo, tribus Beniamitica prçcucurrit. Tranſiuit Sichem, non ut pleriq; errantes legunt Sichar, quæ nũc Neapolis appellatur, & ex latere montis Garizim extructã circa puteum Iacob intrauit Eccleſiam: ſuper quo reſidens dominus, ſitiensq;, & eſuriens, Samaritanæ fide ſatiatus eſt quæ quinq; Moſaicorũ uoluminum uiris, ſextoq;, quẽ ſe habere iactabat, errore Doſithei derelicto, uerũ Meſsiam, et uerũ reperit Saluatorem. Atq; inde diuertens, uidit duodecim patriarcharum ſepulchra: & ſebaſten, id eſt, Samariã: quæ in honorẽ Auguſti ab Herode Græco ſermone Auguſta eſt nominata. Ibi ſiti ſunt Heliſęus & Abdias prophetæ: & (quo magis inter natos mulierũ non fuit) Ioannes Baptiſta. Vbi multis intremuit conſternata mirabilibus: nanq; cernebat uarijs dæmones rugire cruciatibꝰ, & ante ſepulchra ſanctorũ ululare homines more luporũ, uocibus latrare canũ, fremere leonum, ſibilare ſerpentum, mugire taurorũ. Alios rotare caput, & poſt tergũ terram uertice tangere: ſuſpenſisq; pede fœminis, ueſtes defluere in faciẽ. Miſerebať omniũ, & per ſingulos effuſis lachrymis, Chriſti clementiã deprecabať. Et ſicut erat inualida, aſcendit pedibus montẽ: in cuius duabus ſpelũcis, perſequutionis & famis tẽpore, Abdias propheta centũ prophetas aluit pane, & aqua. Inde cito itinere percucurrit Nazareth nutriculã domini, Chanaan & Capharnaũ, ſignorum eius familiares. Lacũ Tyberiadis, nauigante domino ſanctificatũ: & ſolitudinem, in qua multa populorũ milia pau-

4
Si tot mirabilia fiunt ante ſepulchra ſanctorum, et Dæmones uarijs cruciatibus ululant, tantusq; fit illuc populorum et languentium hominum concurſus, ergo falſa noſtrorum hæreticorum doctrina, ſanctos nil poſſe poſt mortẽ.

Superſtitionẽ eſſe ad eorũ ſepulchra peregrinari, abuſum magnum credere deum citius exaudire apud oſſa martyrum quã alibi, malam conſuetudinem apud emortuos auxilium quærere, inuocare ſanctos eſſe blaſphemiam.

cis ſaturata ſunt panibꝰ & de reliquijs ueſcentiũ repleti ſunt cophini duodecim tribuũ Iſrael. Scandebat montem Thabor, in quo transfiguratus eſt dominus. Aſpiciebat procul montes Hermon & Hermoniũ, & campos latiſsimos Galilææ, in quibus Siſara & omnis exercitus eius, Barach uincente, proſtratus eſt. Torrens Ciſon, qui mediam planitiẽ diuidebat, & oppidum iuxta Naim, in quo uiduæ ſuſcitatus eſt filius, monſtrabatur. Dies me prius quam ſermo deficiet, ſi uoluero cuncta percurrere, quę Paula uenerabilis fide incredibili peruagata eſt.

Tranſibo ad Aegyptũ, & in Sochoth atq; apud fontẽ Sampſon, quẽ de molari maxillæ dente produxit, ſubſiſtam parũper: & arentia ora colluã, ut refocillatus uideã Moraſthim, ſepulchrũ quondã Micheæ prophetæ, nunc Eccleſiã. Et ex latere derelinquã Chorreos, & Getheos, Mareſa, Idumæã, & Lachis: & per arenas molliſsimas pergentiũ ueſtigia ſubtrahentes, latamq; eremi uaſtitatẽ, ueniã ad Aegypti fluuiũ Sior, qui interpretatur turbidus: & quinq; Ægypti tranſeã ciuitates, quæ loquunt̃ lingua Chananitide, & terrã Geſſen, & campos Taneos, in qbus fecit deus mirabilia. Et urbẽ No, quæ poſtea uerſa eſt in Alexandriam: & oppidũ domini Nitriam, in quo puriſsimo uirtutũ nitro ſordes lauant̃ quotidie plurimorum. Quod cũ uidiſſet, occurrẽte ſibi ſancto ac uenerabili epiſcopo Iſidoro confeſſore, & turbis innumerabilibꝰ monachorũ, ex quibꝰ multos

5 ſacerdotalis & leuiticus ſublimabat gradus: lætabat̃ quidẽ ad gloriã domini, ſed ſe indignã tanto honore fatebat̃. Quid ego narrẽ Macarios, Arſetas, Serapionas, & reliqua colũnarum Chriſti nomina? Cuius non intrauit cellulam? quorũ pedibus non aduoluta eſt? Per ſingulos ſanctos Chriſtũ ſe uidere credebat: & quicqd in illos contulerat, in dominũ contuliſſe lætabat̃. Mirus ardor, & uix in fœmina credibilis fortitudo. Oblita ſexus & fragilitatis corporeæ, inter tot milia monachorũ cũ puellis ſuis habitarẽ cupiebat. Et forſitan cunctis eã ſuſcipientibꝰ impetraſſet ni maius ſanctorũ locorũ retraxiſſet deſideriũ. Atq; propter feruentiſsimos æſtus de Peluſio Maiomã nauigatione perueniens, tanta uelocitate reuerſa eſt, ut autem putares. Nec multo poſt in ſancta Bethlehem manſura perpetuo, anguſto per triennium manſit hoſpitiolo, donec extrueret cellulas ac monaſteria, & diuerſorum peregrinorum iuxta uiam conderet manſiones, in

Ecce quõ laudat D. Hiero. Monachos, & noſtri tẽporis ſubuerſores, eos reprehendunt, ac de terra uiuentium tollere omnino affectant.

6 qua Maria & Ioſeph hoſpicium non inuenerant.

Legiſti prolixam ſanctæ fœminæ peregrinationem, quo uultu igitur, quone colore hæc a neotericis hæreticis damnari poteſt?

Hucuſq; iter eius deſcriptũ ſit, quod multis uirginibus & filia comite peragrauit. Nũc uirtus latius deſcribat̃, quæ ipſius propria eſt, & in qua exponenda, deo iudice ac teſte, profiteor me nihil addere, nihil in maius attollere more laudantiũ: ſed ne rerũ excedã finẽ, multa detrahere: & ne apud detractores & genuino me ſemp dentes rodentes fingere puter, & cornicẽ Aeſopi alienis coloribus adornare. Quæ prima Chriſtianorũ uirtus eſt, tanta ſe humilitate deiecit, ut qui eam non uidiſſet, & pro celebritate nominis uidere geſtiſſet, ipſam eſſe non crederet, ſed ancillularũ ultimam. Et cũ frequentibus choris uirginũ cingeret̃, & ueſte & uoce & habitu & inceſſu minima omnium erat: nunq; poſt uiri mortẽ uſq; ad diem dormitionis ſuæ cũ ullo comedit uiro, quãuis eum ſanctũ, & in pontificali ſciret culmine conſtitutũ. Balneas, niſi periclitans, non adijt. Mollia, etiã in grauiſsima febre, lectuli ſtrata non habuit, ſed ſuper duriſsimã humũ, ſtratis ciliciolis quieſcebat, ſi tamen illa quies dicẽda eſt, quæ iugibus pe-

ne orationibus dies noctesq; iungebat:illud implens de pſalterio: Lauabo per ſingulas noctes lectũ meũ, lachrymis meis ſtratũ meũ rigabo. In 7
qua fontes crederes lachrymarũ, ita leuia peccata plangebat, ut illã grauiſsimorũ criminũ crederes reã. Cũq; a nobis crebrius moneretur, ut parceret oculis, & eos ſeruaret euangelicæ lectioni, aiebat: Turpãda eſt facies, quã contra dei præceptũ purpuriſſo & ceruſſa & ſtibio ſæpe depinxi. Affligendũ corpus, quod multis uocauit delitijs. Longus riſus, perpeti compenſandus eſt fletu. Mollia linteamina & ſerica precioſiſsima, aſperitate cilicij cõmutanda. Quæ uiro & ſeculo placui, nunc xp̃o placere deſidero.

Si inter tales tantaſq; uirtutes caſtitatẽ in illa uoluero prædicare, ſuperfluas uidear: in qua etiam cũ ſecularis eſſet, omniũ Romæ matronarũ exẽplum fuit: quæ ita ſe geſsit, ut nunquã de illa etiã maledicorũ quicquã auderet fama confingere. Nihil animo eius clementius, nihil erga humiles blandius fuit. Non appetebat potentes: nec tamen ſuperbos & gloriolã quærentes, faſtidio deſpiciebat. Si pauperẽ uidebat, ſuſtentabat: Si diuitẽ, ad benefaciendũ hortabatur. Liberalitas ſola excedebat modum. Et uſuras tribuens, uerſurã quoq; ſæpius faciebat, ut nulli ſtipem rogantiũ denegaret. Fateor errorẽ meũ: Cum in largiendo eſſet profuſior, arguebam: illud proferens de Apoſtolo: Nõ ut alijs ſit refrigeriũ, uobis aũt tribulatio: ſed ex æqualitate in hoc tempore, ut ueſtra abundantia ſit ad illorũ inopiã, et illorũ abũdantia ſit ad ueſtram inopiam. Et hoc de euangelio ſaluatoris: Qui habet duas tunicas, det alterã non habenti. Et prouidendum eſſe, ne quod libenter faceret, ſemper facere non poſſet: multaq; huiuſcemodi, q̃ illa mira uerecũdia, & ſermone parciſsimo diſſoluebat: teſtẽ inuocãs deũ, ſe pro illius nomine cuncta facere: & hoc habere uoti, ut mendicans ipſa moreretur: ut unũ nummum filiæ non dimitteret, & in funere ſuo aliena ſindone inuolueretur. Ad extremum inferebat: Ego ſi petiero, multos inueniã qui mihi tribuant: iſte mendicans ſi a me non acceperit, quæ ei poſſum ẽt de alieno tribuere, & mortuus fuerit, a quo eius anima requiretur? Ego cautior in re familiari eſſe cupiebam, ſed illa ardentior fide, toto ſaluatori animo iungebatur: & pauperẽ dominũ, pauper ſpiritu ſequebatur, reddens ei qđ acceperat, pauper pro ipſo effecta. Deniq; cõſequuta eſt quod optabat, & in grandi ære alieno filiam dereliquit, quod hucuſque debens non ſuis uiribus, ſed Chriſti ſe confidit miſericordia reddituram.

Solent pleræq; matronarũ buccinatoribus ſuis dona cõferre, & in paucos largitate profuſa, manũ a cæteris retrahere: quo illa omnino carebat uitio. Ita enim ſingulis ſuam pecuniam diuidebat, ut ſingulis neceſſarium erat, non ad luxuriã, ſed ad neceſsitatẽ. Nemo ab ea pauperum uacuus reuerſus eſt. Quod obtinebat, non diuitiarũ magnitudine, ſed prudentia diſpenſandi: Illud ſemper replicans: Beati miſericordes, q̃m ipſi miſericordiam conſequentur. Et: Sicut aqua extinguit ignẽ, ita eleemoſyna extinguit peccatum. Et: facite uobis amicos de iniquo mãmona, qui uos recipiant in æterna tabernacula. Et: Date eleemoſynam, & ecce omnia mũda ſunt uobis. Et uerba Danielis, regem Nabuchodonoſor monentis, ut eleemoſynis redimeret peccata ſua. Nolebat in his lapidib⁹ pecuniam effundere, qui cũ terra & ſeculo tranſituri ſunt: ſed in uiuis lapidibus, qui uoluuntur ſuper terram, de quibus in Apocalypſi Ioannis, ciuitas magni regis extruitur: quos in ſaphirum & ſmaragdum & lapidẽ, & cæteras gẽmas eſſe uer

Si dominus Ieſus xp̃s ſatisfecit pro ea, & proinde operum noſtrorum ſatisfactiones non neceſſariæ ſunt & inutiles, ut blaterãt peſtiferi noſtri nouatores, igitur damnanda Paula nõ prædicanda, quæ hoc modo pro peccatis ſe affligebat. O impoſturam.

tendos, ſcriptura cõmemorat. Verũ hæc poſſunt eſſe cõmunia cũ paucis: & ſcit diabolus, non in ſummo uirtutũ culmine poſita. Vnde loquitur ad dominum, poſt amiſſam Iob ſubſtantiam, poſt euerſam domũ, poſt liberos interfectos, coriũ pro corio, & omnia quæ habuerit homo, dabit pro anima ſua. Sed extende manum tuam, & tange oſſa eius & carnes, niſi in faciem benedixerit tibi. Scimus pleroſq; dediſſe eleemoſynã, ſed de proprio corpore nihil dediſſe: porrexiſſe egentibus manũ, ſed carnis uolupta te ſuperatos: dealbaſſe ea quæ foris erant, & intus plenos fuiſſe oſsibus

g mortuorũ. At non Paula talis: quæ tantæ continentiæ fuit, ut prope menſuram excederet, & debilitatem corporis nimijs ieiunijs ac labore contraheret. Quæ, exceptis diebus feſtis, uix oleũ, in cibo caperet: ut ex hoc uno æſtimetur, quid de uino & liquamine, & piſcibus, & melle, & ouis, & reliquis quæ guſtui ſuauia ſunt, iudicarit. In quibus ſumendis quidã ſe abſtinentiſsimos putant: & ſi his uentrẽ ingurgitauerint, tutã pudicitiam ſuſpicantur. Semper quidẽ uirtutes ſequit̃ inuidia, feriuntq́; ſummos fulgura montes. Nec mirũ ſi hoc de hominibus loquar, cũ etiam dominus noſter phariſæorũ zelo ſit crucifixus, & omnes ſancti æmulos habuerint: in paradiſo quoq; ſerpens fuerit, cuius inuidia mors introiuit in orbẽ terrarum. Suſcitauerat ei dominus Adad Idumæũ, qui eam colaphizaret, ne ſe extolleret: & quaſi quodã ſtimulo carnis ſępius admonebat, ne magnitudo uirtutũ altius raperet, & aliarũ uitijs fœminarũ, ſe in excelſo crederet conſtitutam. Ego aiebam, liuori eſſe cedendũ, & dandũ inſanię locum: quod feciſſet Iacob in fratre ſuo Eſau, & Dauid in pertinaciſsimo inimicorum Saul: quorũ alter in Meſopotamiã fugerit, alter ſe Allophylis tradiderit, malens hoſtibus quã inuidis ſubiacere. At illa reſpondebat: Iuſte hæc diceres, ſi diabolus contra ſeruos dei, & ancillas, non ubiq; pugnaret, & ad omnia loca fugientes non præcederet: ſi non ſanctorũ locorũ amore retinerer, & Bethlehem meam in alia reperire poſſem parte terrarũ. Cur. n. non patientia liuorem ſuperem? Cur non humilitate frangã ſuperbiam, & percutienti maxillã offerã alteram? Dicente apoſtolo Paulo: uincite in bono malũ. Nonne apoſtoli gloriabant̃, quando pro domino ſunt paſsi contumeliam? Nonne ipſe Saluator humiliauit ſe, formam ſerui accipiens, & factus eſt obediens patri uſq; ad mortem, & mortẽ crucis, ut nos ſua paſſione ſaluaret? Iob niſi certaſſet, & uiciſſet in prælio, non accepiſſet coronam iuſtitiæ, nec audiſſet a domino: Putas me aliter loquutũ tibi, quam ut appareres iuſtus? Beati dicuntur in euangelio, qui perſequutionem patiuntur propter iuſtitiam. Secura ſit conſcientia, quod non propter peccata patiamur: & afflictio in ſeculo, materia præmiorum eſt.

Vide hic ieiunia & ciborum delectũ, contra præſentis temporis hæreticos.

Si quando procacior fuiſſet inimicus, & uſq; ad uerborũ iurgia proſiliſſet, illud pſalterij decantabat: Cum conſiſteret aduerſum me peccator, obmutui & ſilui a bonis. Et rurſus: Ego autẽ quaſi ſurdus non audiebam, & quaſi mutus non aperiens os ſuum. Et factus ſum ſicut homo non audiens, & non habens in ore ſuo increpationes. In tentationibus, Deuteronomij uerba uoluebat: Tentat uos dñs deus ueſter, ut ſciat ſi diligatis dominum deũ ueſtrum de toto corde ueſtro, & de tota anima ueſtra. In tribulationibus & anguſtijs, Eſaiæ replicabat eloquia: Qui ablactati eſtis a lacte, qui abſtracti ab ubere, tribulationem ſuper tribulationẽ expectate, ſpem ſuper ſpem, adhuc puſillũ propter malitiam labiorũ, propter linguã

malignam.

malignam. Et ſcripturæ teſtimoniū in conſolationem ſuā ediſſerebat: Ablactatorum eſſe, eorū ſcilicet, qui ad uirilē ętatem perueniſſent, tribulationem ſuper tribulationē ſuſtinere, ut ſpem ſuper ſpem mereant̃ accipere. Scientes q̃m tribulatio patientiā operatur, patientia autem probationē, probatio uero ſpem, ſpes autē non confundit. Et, quod ſi is qui foris eſt homo noſter corrumpat̃, ille qui intus eſt innouetur: & in pręſentiarū leue & momentaneū tribulationis ueſtræ, ęternę gloriæ pondus operat̃ in uobis: non aſpicientibus quæ uident̃, ſed quæ non uident̃. Quæ enim uident̃, temporalia ſunt: quæ autem non uidentur, æterna. Nec longū fore tēpus, etiam ſi humanæ impatientiæ tardū uideatur, quin dei ſtatim uideat̃ auxilium, dicentis: Tempore opportuno exaudiui te, & in die ſalutis auxiliatus ſum tibi. Nec doloſa labia & linguas iniquorū eſſe metuendas, cū domino adiutore lætemur, & ipſum debeamus audire per prophetam monentem: Nolite timere opprobria hominū, & blaſphemias eorū ne metueritis. Sicut enim ueſtimentū, ſic comedit eos uermis: & ſicut lanam, ſic deuorauit eos tinea. Et: Per patientiam ueſtram poſsidebitis animas ueſtras. Et: Non ſunt condignæ paſsiones huius temporis ad futuram gloriam, quæ reuelabit̃ in nobis. Et alibi: Tribulationem ſuper tribulationē ſuſtinete, ut patienter agamus in omnibus quæ accidunt nobis. Patiens enim uir multū prudens. Qui aũt puſillanimis eſt, uehementer inſipiens. In languoribus & crebra infirmitate dicebat: Q̃n infirma ſum, tunc fortis ſum. Et: Habemus theſaurū iſtum in uaſis fictilibus, donec mortale hoc induat immortalitatem, & corruptiuū hoc ueſtiat̃ incorruptione. Et iterum: ſicut ſuperabundant paſsiones Chriſti in nobis, ita & per Chriſtum abundauit & conſolatio. Ac deinde: ut ſocĳ paſsionū eſtis, ſic eritis & cōſolationis. In mœrore cantabat: Quare triſtis es anima mea, & quare cōturbas me? Spera in deo, q̃m adhuc confitebor illi, ſalutare uultus mei, & deus meus. In periculis loquebatur: Qui uult uenire poſt me, abneget ſemetipſum, & tollat crucē ſuam, & ſequat̃ me. Et iterū: Qui uult animam ſuam ſaluā facere, perdet eā. Et: Qui perdiderit animā ſuā propter me, ſaluam eam faciet. Q̃n diſpendia rei familiaris & euerſio totius patrimonĳ nuntiabat̃, aiebat: Quid.n. prodeſt homini ſi totū mundū lucrifecerit, & aiæ ſuę dānū habuerit? aut quā dabit homo cōmutationē pro aia ſua? Et: Nudus exiui de utero matris meæ, nudus & redeā. Sicut dn̄o placuit, ita factū eſt. Sit nomē dn̄i benedictū. Et illud: Nolite diligere mūdū, neq; ea quæ ſunt in mundo. Q̃m omne quod in mundo eſt, deſiderium carnis eſt, & concupiſcentia oculorū, & ſuperbia uitæ huius: quæ non eſt ex patre, Sed ex mundo. Et mundus tranſit & concupiſcentia eius. Scio enim ſcriptas infirmitates grauiſsimas liberorū, & maxime Toxotĳ ſui, quem diligebat plurimū. Cumq; illud uirtute compleſſet, turbata ſum, & non ſum loquuta, in hæc uerba prorupit: Qui amat filium aut filiam plus quā me, non eſt me dignus. Et orans ad dominum, loquebatur: Poſside dn̄e filios mortificatorum, qui pro te quotidie mortificant corpora ſua.

Noui ſuſuronem quendā (quod genus hominū uel pernicioſiſsimū eſt) quaſi beneuolū nunciaſſe, qđ pro nimio, feruore uirtutū quibuſdam uideretur inſana, & cerebrū illius diceret confouendū. Cui illa reſpōdit: Theatrum facti ſumus mundo, & angelis & hominibus. Et: Nos ſtulti propter Chriſtū, ſed ſtultum dei ſapientius eſt hominibus. Vnde & ſaluator loqui

tur ad patrem: Tu ſcis inſipientiam meā. Et iterū: Tanquam prodigiū fa-
ctus ſum multis & tu adiutor fortis: Vt iumentum factus ſum apud te, &
ego ſemper tecū. Quem in euangelio & propinqui quaſi mentis impotē
ligare cupiebant, & aduerſarij ſugillabant, dicentes: Dæmoniū habet, &
Samaritanus eſt. Et: In Beelzebub principe dæmoniorū eijcit dæmonia.
Sed nos audiamus Apoſtolū cohortantem: Hæc eſt gloria noſtra, teſti-
moniū cōſcientiæ noſtræ: qm̄ in ſanctitate & ſynceritate, & in gratia dei
conuerſati ſumus in mundo. Et dominum dicentem ad Apoſtolos: ideo
mundus odit uos, quoniā non eſtis de mundo. Si enim eſſetis de mundo,
amaret utiq; mundus quod ſuū erat. Et ad ipſum dominū uerba uertebat:
Tu noſti cordis abſcondita, & hæc omnia uenerunt ſuper nos, nec ſum⁹
obliti tui, neq; inique egimus in teſtamēto tuo, nec auerſum eſt retrorſum
cor noſtrū. Et: Propter te mortificati ſum⁹ tota die: reputati ſum⁹ ut oues
occiſionis. Sed dominus auxiliator meus, nō timebo quid faciat mihi ho
mo. Legi enim: Fili honora dominū, et confortaberis, & extra dn̄m nullū
timueris. His & talibus teſtimonijs, quaſi armatura dei, & aduerſus om-
nia quidē uitia, ſed præcipue inſtruebat ſe contra inuidiam ſæuientē: & pa
tiēdo iniurias, furorē rabidi pectoris mitigabat. Deniq; uſque ad diē mor-
tis, & huius patientia, & aliorū zelus omnib⁹ patuit: qui ſuūm rodit auto
rem, & dum æmulum lædere nitit̄, in ſemetipſum proprio furore bacchat̄.

9

Obſecro Chriſtiane lector, ut diligenter conſideres totum hūc locum in quo de inſtitutis monaſteriorum Paulæ agitur, ut demum luce clarius p̄ſentis hæreſis mēdacia cognoſcere et euitare poſsis, quæ dicit, Ceremonias omnes q̄ in uictu ueſtituq́; & alijs obſeruantijs monachorum & monialium modo exhibentur, nenias, res ridiculas, & recenter confictas eſſe.

Dicam & de ordine monaſterij, quomodo ſanctorum continentiam
in ſuum uerterit lucrum. Seminabat carnalia, ut meteret ſpiritualia: dabat
terrena, ut cœleſtia tolleret: breuia cōcedebat, ut pro his ęterna mutaret.
Poſt uirorum monaſterium, quod uiris tradiderat gubernandum, plures
uirgines quas e diuerſis prouincijs cōgregarat, tam nobiles, quā medij &
infimi generis, in tres turmas monaſteriaq; diuiſit: ita duntaxat, ut in ope-
re & in cibo ſeparatæ, pſalmodijs & orationibus iungerent̄. Poſt alleluia
cantatū (quo ſigno uocabant̄ ad collectā) nulli reſidere licitū erat. Sed pri
ma ſeu inter primas ueniens, cæterarū operiebat̄ aduentū, pudore & exē-
plo ad laborē eas prouocans, non terrore. Mane hora tertia, ſexta, nona,
ueſpere, noctis medio, per ordinem pſalteriū cantabāt. Nec licebat cui-
quam ſororum ignorare pſalmos, & non de ſcripturis ſanctis quotidie
aliquid diſcere. Die tantū dominico ad Eccleſiam procedebant, ex cuius
habitabant latere. Et unumquodq; agmen matrē propriā ſequebat̄: atq;
inde pariter reuertentes, inſtabant operi diſtributo, & uel ſibi, uel cæteris
indumenta faciebant. Si qua erat nobilis, non permittebat̄ de domo ſua
habere comitē, ne ueterū actuum memor, & laſciuientis infantiæ errorē
refricaret antiquū, & crebra confabulatione renouaret. Vnus omniū ha-
bitus. Linteamine ad tergendas ſolū manus utebant̄. A uiris tanta ſepa-
ratio, ut a ſpadonibus quoq; eas ſeiungeret, ne ullā daret occaſionem lin-
guæ maledicæ, quæ ſanctos carpere ſolita eſt in ſolatiū delinquendi. Si
qua uel tardior ueniebat ad pſalmos, uel erat in opere pigrior, uarijs eam
modis aggrediebat̄. Si erat iracunda, blanditijs: Si patiens, correptione:
illud Apoſtoli imitans: Quid uultis? In uirga ueniam ad uos, an in ſpiritu
lenitatis & manſuetudinis? Excepto uictu & ueſtitu, nullā habere quicq̄
patiebat̄, dicente Paulo: Habentes uictū & ueſtitū, his contenti ſumus: ne
conſuetudine plus habēdi præberet locū auariciæ, quę nullis explet̄ opi-
bus: & quanto amplius habuerit, plus requirit: & neq; copia, neq; inopia

minuit. Iurgantes inter ſe, ſermone leniſsimo fœderabat. Laſciuientē adoleſcentularū carnem crebris & duplicatis frangebat ieiunijs, malens eis ſtomachū dolere, quam mentē. Si uidiſſet aliquam cōptionē, contractione frontis, & uultus triſtitia arguebat errantē, dicens: Mundiciā corporis atq; ueſtitus, animæ eſſe imundiciā. Et turpe uerbū atq; laſciuum, nunq; de ore uirgineo proferendū: quibus ſignis libidinoſus animus oſtendit: & per exteriorem hominē, interioris hominis uitia demonſtrant. Quam linguoſam, garrulam, ac procacē, iurgiisq; perſpexerat delectari: & ſæpius cōmonitam nolle conuerti, inter ultimas & extra conuentū ſororū, ad fores triclinij orare faciebat, & ſeparatim cibū capere: ut quam obiurgatio non correxerat, emendaret pudor. Furtū quaſi ſacrilegiū deteſtabat. Et qđ inter ſeculi homines, uel leue putat, uel nihil: hoc in monaſterijs grauiſsimū dicebat eſſe delictū. Quid memorem clementiā & ſedulitatē in ægrotantes, quas miris obſequijs, & miniſterijs confouebat? Cumq; alijs languentibus, large præberet omnia, & eſum quoq; exhiberet carniū: Si quando ipſa ægrotaſſet, ſibi non indulgebat, & in eo inęqualis uidebat, quod in alijs clementiā, in ſe duritiam cōmutabat. Nulla iuuenū puellarū ſano & uegeto corpore, tantæ ſe dederat continentiæ, quantę ipſa fracto et ſenili debilitatoq; corpuſculo. Fateor ī hac re pertinacior fuit, ut ſibi nō parceret, & nulli cederet admonenti. Referam quod expertus ſum. Menſe Iulio feruentiſsimis æſtibus incidit in ardorē febris, & poſt deſperationem cū dei miſericordia reſpiraſſet, & medici perſuaderent ob refectionem corporis uino opus eſſe tenui & parco, ne aquā bibens in hydropē uerteret, et ego clam beatū papam Epiphaniū rogarem, ut eam moneret, imo cōpelleret uinū bibere: illa ut erat prudens & ſolertis ingenij, ſtatim ſenſit inſidias: & ſubridens, meum eſſe quod ille diceret, intimauit. Quid plura? Cum beatus pontifex poſt multa hortamenta exiſſet foras, quærenti mihi quid egiſſet, reſpōdit: Tantū profeci, ut ſeni homini pene perſuaſerit, ne uinū bibam. Hæc refero, nō quod incōſideranter, & ultra uires ſumpta onera probem: monente ſcriptura: Superet te onus ne leuaueris: Sed quod mentis eius ardorem, & deſideriū fidelis animæ, ex hac quoq; probare uelim perſeuerantia, decantantis: Sitiuit anima mea in te, quam multipliciter tibi caro mea.

Difficile eſt modū tenere in omnibus. Et uere iuxta philoſophorū ſententiam, μεσότης ἡ ἀρετή, κακία, ὑπερβολὴ πέλεται, id eſt, modus uirtus eſt, uitiū nimietas reputat. Quod nos una & breui ſententiola exprimere poſſumus: Ne quid nimis. Quæ in contemptu ciborum tantam habebat pertinaciā: in luctu mitis erat, & ſuorū mortibus frangebat, maxime liberorū. Nam & in uiri & filiarū dormitione, ſemper periclitata eſt. Et cū os ſtomachumq; ſignaret, et matris dolorē, crucis niteret impreſsione lenire: ſuperabat affectu, & credulam mentē, parentis uiſcera conſternebant: animoq; uincēs, fragilitate corporis uincebat. Quam ſemel languor arripiens, longo tēpore poſsidebat, ut & nobis inquietudinē, & ſibi diſcrimina offerret. In quo illa lætabat, per momenta cōmemorans: Miſer ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Dicat prudens lector, pro laudibus me uituperationē ſcribere. Teſtor Ieſum, cui illa ſeruiuit, & ego ſeruire cupio, me utranq; in partē nihil fingere, ſed quaſi Chriſtianū de Chriſtiana, quæ ſunt uera, proferre, id eſt, hiſtoriam ſcribere, non pa-

negyricum: & illius uitia, aliorum eſſe uirtutes. Vitia loquor, ſecundum animum meum, & omnium ſororum ac fratrum deſiderium, qui illam diligimus, & abſentem quærimus.

Cæterum illa impleuit curſum ſuum, fidemq; ſeruauit, & nunc fruitur corona iuſtitiæ: ſequiturq; agnū quocunq; uadit. Saturatur, quia eſuriuit, & læta decantat: Sicut audiuimus, ita & uidimus in ciuitate domini uirtutū, in ciuitate dei noſtri. O beata rerū cōmutatio, fleuit, ut ſemper rideret: Deſpexit lacus contritos, ut fontem dominū reperiret. Veſtita cilicio eſt, ut nunc albis ueſtimentis uteretꝰ, & diceret: Sciſiſti ſaccum meum, & induiſti me lætícia. Cinerem ſicut panē manducabat, & potionem ſuam cum fletu miſcebat, dicens: Fuerunt mihi lachrymæ meæ panes die ac nocte, ut in æternum pane angelorū ueſceretꝰ, & caneret: guſtate & uidete, q̄m ſuauis eſt dominus. Et, Eructauit cor meum uerbū bonum, dico ego opera mea regi. Et Eſaiæ, imo dn̄i per Eſaiam in ſe cerneret uerba cōpleri. Ecce qui ſeruiunt mihi manducabunt, uos aūt eſurietis. Ecce qui ſeruiūt mihi bibent, uos aūt ſitietis. Ecce qui ſeruiunt mihi lętabunꝰ, uos aūt confundemini. Ecce qui ſeruiunt mihi exultabunt, uos aūt clamabitis ob dolorem cordis, & propter contritionem ſpiritus ululabitis.

10 *Non ergo Paula ſolūmodo credidit ut ſaluaretur, ſed bona ēt opera patrauit. Videſne quam falſa ſit & inſana noſtrorum hæreticorum doctrina, dicentium, opera ſaluando nō eſſe neceſſaria, ſed ſolam fidem ſuſſicere?*

Dixeram lacus eam ſemper fugiſſe contritos, ut fontem dn̄m reperiret, ut poſſet lęta cantare: Sicut ceruus deſiderat ad fontes aquarū, ita deſiderat anima mea ad te deus. Quando ueniā et apparebo ante facie dei? Tangam ergo breuiter quomodo hęreticorū cœnoſos deuitauerit lacus, & eos inſtar habuerit ethnicorū. Quidam ueterator callidus, atq; ut ſibi uidebatꝰ, doctus & ſciolus, me neſciente cœpit ei proponere quæſtiones, & dicere: Quid peccauit infans, ut a dæmone corripiatꝰ? In qua ætate reſurrecturi ſumus? Si in ipſa qua morimur: ergo nutricibus poſt reſurrectionem opus erit. Sin aliter, nequaquā erit reſurrectio mortuorū, ſed transformatio in alios. Diuerſitas quoq; ſexus maris ac fœminæ erit, aut non erit? Si erit, ſequenꝰ & nuptiæ, & concubitus, ſed & generatio. Si non erit, ſublata diuerſitate ſexus, eadem corpora non reſurgent: aggrauat enim terrena inhabitatio ſenſum multa cogitantem, ſed tenuia erunt & ſpiritualia, dicente Apoſtolo: Seminatur corpus animale, reſurget corpus ſpirituale. Ex quibus omnibus probare cupiebat, rationales creaturas ob quædam uitia, & antiqua peccata in corpora eſſe delapſas: & pro diuerſitate & meritis peccatorū tali uel tali conditione generari, ut uel corporū ſanitate gauderent, & parentū diuitijs ac nobilitate, uel in morbidas carnes & domus inopū uenientes, pœnas priſtinorū luerent delictorū, & præſenti ſeculo atq; corporibus, quaſi carcere clauderenꝰ. Quod cū audiſſet, & ad me retuliſſet, indicans hominē, mihiq; incubuiſſet neceſſitas nequiſsimæ uiperæ ac mortiferæ beſtiæ reſiſtendi, de quibus pſalmiſta cōmemorat, dicens: Ne tradas beſtijs animas confitentiū tibi: Et, increpa dn̄e beſtias calami, qui ſcribentes iniquitatē, loquuntur contra dominū mendacium, & eleuant in excelſum os ſuū: conueni hominē, et orationibus eius, quam decipere nitebatur, breui interrogatione concluſi. Vtrū crederet futuram reſurrectionem mortuorū, an non? Qui cū ſe credere reſpondiſſet, intuli: Eadem reſurgent corpora, an altera? Cū dixiſſet, eadem: ſciſcitatus ſum, in eodem ſexu, an in altero? Ad interrogata reticēti, & inſtar colubri huc atq; illuc transferenti caput, ne feriretꝰ: quia inquā taces, Ego mihi pro te

reſpondebo,& conſequentiam inferã: Si non reſurget mulier,neq; maſcu lus,ut maſculus: non erit reſurrectio mortuorũ, quia ſexus mẽbra habet; mẽbra autem totũ corpus efficiunt. Si aũt ſexus & mẽbra non fuerint,ubi erit reſurrectio corporũ,quæ ſine ſexu non conſtant & membris? Porro ſi corporũ non fuerit reſurrectio, nequaquã erit reſurrectio mortuorũ. Sed & illud quod de nuptijs obijcis: Si eadem mẽbra fuerint, ſe qui nuptias, a ſaluatore diſſoluit dicente, Erratis neſcientes ſcripturas, neq; uirtutẽ dei: In reſurrectione.n.mortuorũ,nõ nubent neq; nubent̃,ſed erunt ſimiles angelorũ. Vbi dicit̃ non nubent,neq; nubent̃,Sexuũ diuerſitas demonſtrat̃. Nemo enim de lapide & ligno dicit,non nubent neq; nubent̃,quæ naturam nubendi non habent:ſed de his qui poſsint nubere, & gratia Chriſti ac uirtute non nubant. Quod ſi oppoſueris, quomodo ergo erimus ſimiles angelorum: Cum inter angelos,non ſit maſculus & fœmina? Breuiter auſculta: Non ſubſtantiam nobis angelorũ,ſed conuerſationem, & beatitudinem dñs repromittit. Quomodo et Ioannes Baptiſta anteq; decollaret̃,angelus appellatus eſt,& oẽs ſancti ac uirgines dei,etiã in iſto ſeculo uitam in ſe exprimunt angelorũ. Quando enim dicit̃: Eritis ſimiles angelorũ,ſimilitudo promittit̃,non natura mutat̃. Simulq; reſponde: quomodo illud interpreteris,qđ Thomas dñi reſurgentis tetigerit manus,& uiderit lancea latus eius perforatũ? Et Petrus in littore ſtantem uiderit dominũ, & partem aſsi piſcis, ac fauum mellis comedentem? Qui ſtabat, profecto habebat pedes. Qui monſtrauit latus uulneratum,utiq; & uentrem,& pectus habuit, ſine qbus non ſunt latera uentri & pectori cohærentia. Qui loquutus eſt, lingua & palato ac dentibus loquebat̃. Sicut.n. plectrum cordis,ita lingua illidit̃ dentibus,et uocalem reddit ſonum. Cuius palpatæ ſunt manus,cõſequenter & brachia habuit. Cum igit̃ omnia membra habuiſſe dicat̃,neceſſe eſt,ut totũ corpus habuerit quod conſicitur ex mẽbris:nõ utiq; fœmineũ,ſed uirile,id eſt,eiuſdẽ ſexus,ĩ quo mortuus eſt. Quod ſi obtenderis,ergo et nos poſt reſurrectionẽ comedemus? Et quomodo clauſis ingreſſus eſt ianuis,contra naturam pinguium, & ſolidorum corporum? Audies: Noli propter cibum reſurrectionis fidẽ in calumniã trahere. Nam & archiſynagogi filiæ reſuſcitatæ iuſsit cibũ dari. Et Lazarus quatriduanus mortuus,cũ ipſo ſcribit̃ iniſſe conuiuiũ,ne reſurrectio eorũ phantaſma putaret̃. Sin autem clauſis ingreſſus eſt ianuis, & idcirco ſpirituale & aereũ corpus niteris approbare,ergo & anteq; pateret̃,quia contra naturã grauiorũ corporum ſuper mare ambulauit, ſpirituale corpus habuit: & apoſtolus Petrus,qui & ipſe ſuper aquas pendulo inceſsit gradu,ſpirituale corpus habuiſſe credẽdus eſt,cũ potentia magis & uirtus oſtendat̃ dei,quando ſit aliquid contra naturã. Et ut ſcias in ſignorũ magnitudine,non naturæ mutationẽ,ſed dei omnipotentiam demonſtrari: Qui ambulabat fide, cœpit ĩfidelitate mergi,niſi eũ manus domini ſubleuaſſet,dicentis: Modicę fidei:quare dubitaſti? Miror autẽ te obdurare frontẽ loquente dño: Infer digitũ tuum huc, & tãge manus meas: & porrige manum tuã, & mitte in latus meũ,& noli eſſe incredulus, ſed fidelis. Et alibi: Videte manus meas,& pedes meos,qa ipſe ego ſum. Palpate & uidete,qa ſpiritus carnem & oſſa non habet, ſicut me uidetis habere. Et cũ hoc dixiſſet, oſtendit eis manus & pedes. Oſſa audis & carnem,& pedes,& manus: & globos mihi ſtoicorũ,atq; aeria quędam de-

liramenta confingis. Porro ſi quæris: cur infans a dæmone corripiatur, qui peccata non habuit: aut in qua ætate reſurrecturi ſimus: cũ diuerſa ætate moriamur: ingratis ſuſcipies iudicia dei abyſſus multa. Et: o altitudo diuitiarũ ſapientiæ & ſcientiæ dei, quam inſcrutabilia ſunt iudicia eius, & inueſtigabiles uiæ eius. Quis enim cognouit ſenſũ domini: aut q̃ cõſiliari⁹ eius fuit? Ætatum aũt diuerſitas non mutat corporũ ueritatẽ. Cum enim quotidie corpora noſtra fluant, & aut creſcant, aut decreſcant: ergo tot erimus homines, quot quotidie cõmutamur? aut alius fui cũ decem annorum eſſem, alius cũ triginta, alius cũ quinquaginta, alius cum iam toto cano capite ſum? Igit̃ iuxta eccleſiarũ traditiones: & Apoſtolũ Paulum, illud eſt reſpondendũ: quod in uirum perfectũ, & in menſuram ætatis plenitudinis Chriſti reſurrecturi ſumus, in qua & Adam Iudæi conditũ autumant: Et dñm ſaluatorem legimus ſurrexiſſe, & multa alia quæ de utroq; teſtamento in ſuffocationẽ hæretici protuli. Ex quo die ita cœpit hominẽ deteſtari, & omnes qui eiuſdem dogmatis erant, ut eos uoce publica, hoſtes domini proclamaret. Et hæc dixi, non ut breuiter hæreſim confutarem, cui multis uoluminib⁹ reſpondendũ eſt: ſed ut fidem tantæ fœminæ oſtenderem, quæ maluit inimicitias hominũ ſubire perpetuas, quam dei offenſam, amicitijs noxijs prouocare.

Dicam ergo ut cœperã, nihil ingenio eius docilius fuit. Tarda erat ad loquendũ, uelox ad audiendũ: memor illius præcepti: Audi Iſrael, & tace. Scripturas ſanctas tenebat memoriter. Et cũ amaret hiſtoriam, & hoc ueritatis diceret fundamentũ: magis tamen ſequebat̃ intelligentiam ſpiritualem: & hoc culmine, ædificationẽ animæ protegebat. Deniq; compulit me: ut uetus & nouũ inſtrumentum, cũ filia, me diſſerente, perlegeret. Quod propter uerecundiã negans, propter aſſiduitatẽ tamen & crebras

11 poſtulationes eius præſtiti, ut docerem quod didiceram: non a meipſo, id eſt, a præſumptione, peſſimo præceptore, ſed ab illuſtribus eccleſiæ uiris. Sicubi hæſitabam, & neſcire me ingenue confitebar, neqnaquã mihi uoluit acquieſcere, ſed iugi interrogatione cogebat ut, e multis uarijsq; ſententijs, quæ mihi uideret̃ probabilior, indicarem. Loquar & aliud, quod forſitan æmulis uideat̃ incredibile. Hebræam linguam, quam ego ab adoleſcẽtia multo labore ac ſudore ex parte didici, & infatigabili meditatione non deſero, ne ipſe ab ea deſerar, diſcere uoluit: & conſequuta eſt: ita ut pſalmos Hebraice caneret, & ſermonem abſq; ulla latinæ linguæ proprietate perſonaret. Quod quidem uſq; hodie in ſancta filia eius Euſtochio cernimus, quæ ita ſemper adhæſit matri, & eius obediuit imperijs, ut nunquam abſq; ea cubaret, nunquam procederet, nũquam cibũ caperet, ne unũ quidem nummũ haberet poteſtatis ſuæ, ſed & paternam & maternam ſubſtantiolam, a matre diſtribui pauperibus lætaret̃, & pietatem in parentẽ, hæreditatem maximam & diuitias crederet. Non debeo ſilẽtio præterire, quanto exultauerit gaudio, quod Paulam neptẽ ſuam ex Læta

Vides quõ doctiſſimus uir fatetur ſe docuiſſe ſcripturam, nõ ex eo quod didicerat a ſeipſo, hoc eſt, peſſimo præceptore pſũptione, ſed ab illuſtribus Eccl. uiris. Quomodo ergo dicũt quidam hoc tempore ſcripturam eſſe claram & apertam, ſeipſam exponere, ac poſſe quemlibet per ſeipſum eã intelligere?

12 & Toxotio genitam, imo uoto & futuræ uirginitatis repromiſſione conceptam: audierat in cunis & crepitaculis balbutiente lingua, alleluia cantare: auiæq; & amitæ nomina, dimidiatis uerbis frangere. In hoc ſolo patriæ deſideriũ habuit: ut filiũ, nurum, neptẽ, renunciaſſe ſeculo, & Chriſto ſeruire cognoſceret. Quod et impetrauit ex parte. Nam neptis Chriſti flã meo reſeruat. Nurus æternæ ſe tradẽs pudicitiæ, ſocrus opera, fide & elee

Si conſideres neptem Paulæ ex uoto & futuræ uirginitatis repromiſſione cõceptã, cognoſces uenere ca-

moſynis ſequitur, & Romæ conatur exprimere, quod Hieroſolymis illa compleuit. Quid agimus anima? Cur ad mortē eius uenire formidas? Iamdudū prolixior liber cudit, dum timemus ad ultima peruenire, quaſi tacentibus nobis, et in laudibus illius occupatis, differri poſsit occubitus. Hucuſq; proſperis nauigauimus uentis, & criſpantia maris æquora labēs carina ſulcauit. Nunc in ſcopulos incurrit oratio, & tumentibus fluctuum motibus, præſens utriq; noſtrū intentať naufragium, ita ut cogamur dicere: Præceptor ſaluos nos fac, perimus. Et illud: Exurge, ut ꝗd obdormis domine? Quis enim poſsit ſiccis oculis Paulam narrare morientē? Incidit in grauiſsimam ualetudinē, imo quod optabat inuenit, ut nos desereret, & plenius domino iungereť. In quo languore Euſtochij filiæ probata ſemper in matre pietas, magis ab omnibus comprobata eſt. Ipſa aſsidere lectulo, flabellam tenere, ſuſtentare caput, puluillum ſupponere, fricare pedes, manu ſtomachū cōfouere, mollia ſtrata componere, aquam callidā temperare, mappulam apponere, omniū ancillarum præuenire officia, & quicquid alia feciſſet, de ſua mercede putare ſubtractū. Quibus illa precibus, ꝗbus lamentis & gemitu, inter iacentem matrem & ſpecum domini diſcurrit, ne priuareť tanto contubernio, ne illa abſente uiueret: ut eodē feretro portareť? Sed o mortalium fragilis, & caduca natura, & niſi Chriſti fides nos extollat ad cœlū, & æternitas animæ promittať, cum beſtijs ac iumentis, corporū una conditio eſt. Idē occubitus iuſto & impio, bono & malo, mundo ac immundo, ſacrificanti & non ſacrificanti. Sicut bonus, ita & qui peccat. Sicut qui iurat, ita & is qui iuramentum metuit. Similiter & homines & iumenta, in fauillam & cinerem diſſoluuntur.

ſitatem eſſe rē laudabilem, non nouum inuentum ad iactantiam excogitatum, non illicitum aut præſumptuoſum, tanquā de re quæ non ſit in noſtra poteſtate, ut ſomniāt noui ſubuerſores.

Quid diu immoror, & dolorē meū differendo facio longiorē? Sentiebat prudentiſsima fœminarū adeſſe mortē, & frigente alia parte corporis atq; membrorum, ſolum animæ teporē, in ſacro pectore palpitare, & nihilominus quaſi ad ſuos pergeret, alienoſq; deſereret, illos uerſiculos ſuſurrabat: Domine dilexi decorem domus tuæ, & locū habitationis gloriæ tuæ. Et, quam dilecta tabernacula tua domine uirtutū, concupiſcit & deficit anima mea in atria domini. Et, elegi abiecta eſſe in domo dei mei, magis quam habitare in tabernaculis peccatorū. Cumq; a me interrogareť, cur taceret, cur nollet reſpondere, an doleret aliquid: Græco ſermone reſpondit, nihil ſe habere moleſtiæ, ſed omnia quieta & tranquilla perſpicere. Poſthæc obmutuit, & clauſis oculis quaſi mortalia deſpiceret, uſque ad expirationē animæ, eoſdē repetebat uerſiculos: ut quod dicebat, uix audire poſſemus. Digitumq; ad os tenens, crucis ſignū pingebat in labijs. Defecerat ſpiritus, & anhelabat in mortē. Animaq; erūpere geſtiēs, ipſum ſtridorē, quo mortaliū uita finitur, in laudes domini conuertebat. Aderant Hieroſolymarū & aliarū urbiū epiſcopi, & ſacerdotū inferiores gradus, ac leuitarū innumerabilis multitudo. Omne monaſteriū, uirginū & monachorū chori repleuerant. Statimq; ut audiuit ſponſum uocantē: Surge, ueni proxima mea, ſpecioſa mea, columba mea: Qm̄ ecce hyems tranſijt & receſsit, pluuia abijt ſibi: Læta reſpondit: Flores uiſi ſunt in terra, tempus ſectionis aduenit. Et, credo uidere bona dn̄i in terra uiuentiū. 23

Ex hinc non ululatus, nō planctus: ut inter ſeculi homines fieri ſolet, ſed pſalmorum linguis diuerſis examina concrepabant. Tranſierunt epiſcoporum manibus, & ceruicē feretro ſubijcientibus, cum alij pontifices lā-

Vides hic Chriſtianū ſepeliēdi mortuos morem, nempe primum

...nus pſalmis hymnis & orationibus, cum lampadibus et cereis comitantibus ſacerdotibus in media Eccleſia ponuntur, dein loco competenti cōduntur. Et dum mortuus eſt ſuper terram, non ceſſatur a pſalmis. Quæ omnia ſunt contra nouorum hæreticorum inſtituta, qui ſepultura aſini ſepeliunt mortuos ſuos.

padas cęteroſq; præferrent, alij choros pſallentium ducerent, in media eccleſia ſpeluncæ ſaluatoris eſt poſita. Tota ad funus eius, Palæſtinarum urbium turba conuenit. Quem monachorū latentium in eremo cellula ſua tenuit? Quā uirginū cubiculorum ſecreta texerunt? Sacrilegium putabat, q non tali fœminæ ultimum reddidiſſet officium. Viduæ & pauperes in exēplum Dorcadis, ueſtes ab ea præbitas oſtendebant. Omnis inopum multitudo matrē, & nutritiam ſe perdidiſſe clamabat. Quodq; mirū ſit, nihil pallor mutauerat faciē, ſed ita dignitas quædā & grauitas ora compleuerat, ut eam putares non mortuā, ſed dormientē. Hebræo, Græco, Latino, Syroq; ſermone pſalmi in ordine perſonabant: non ſolum triduo, donec ſubter Eccleſiam, & iuxta ſpecū domini condereť: ſed per omnē hebdomadam, cūctis qui uenerant, ſuū funus, & proprias credentib⁹ lachrymas. Venerabilis uirgo filia eius Euſtochiū, quaſi ablactata ſuper matrē ſuā, abſtrahi a parente non poterat: deoſculari oculos, hærere uultui, totū corpus amplexari, & ſe cum matre uelle ſepeliri.

14

Tu qui funerum apparatus, & celebres damnas exequias, ac diei ſeptimi orandi ꝑ mortuis conſuetudinem, dicis ex ſacerdotū cupiditate eſſe inuentam, uide ſi hæc omnia in obitu Paulæ clariſsimæ mulieris interuenerunt.

Teſtis eſt Ieſus, ne unū quidē nummū ab ea filiæ derelictū: ſed ut ante iam dixi: derelictū magnū æs alienū: &, quod his difficilius eſt, fratrū & ſororū immenſam multitudinem, quos ſuſtētare arduū, & abijcere impiū eſt. Quid hac uirtute mirabilius, fœminam nobiliſsimæ familię, magnis quondam opibus, tanta fide omnia dilargitam, ut ad egeſtatē pene ultimam perueniret? Iactent alij pecunias, & in corbonam dei gra congeſta, funalibusq; aureis dona pendentia. Nemo plus dedit pauperibus, quam quę ſibi nihil reſeruauit. Nunc illa diuitijs fruiť, & his bonis, quę nec ocul⁹ uidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcenderunt. Noſtram uicē dolemus, & inuidere potius glorię eius uidebimur, ſi uoluerimus diutius flere regnantem. Secura eſto Euſtochium, magna hęreditate ditata es. Pars tua dominus, & quo magis gaudeas, mater tua longo martyrio coronata eſt. Non ſolū enim effuſio ſanguinis in confeſſione reputať, ſed deuotę quoq; mentis ſeruitus immaculata, quotidianū martyrium eſt. Illa corona de roſis & uiolis plectiť, iſta de lilijs. Vnde & in cantico ſcribiť canticorum: Fratruelis meus candidus & rubicundus: & in pace, & in bello, eadem prēmia uincentibus tribuens. Mater (inquā) tua audiuit cū Abraham: Exi de terra tua, & de cognatione tua, & ueni in terram quam oſtēdam tibi. Et per Hieremiam dominum pręcipientem: Fugite de medio Babylonis, & ſaluate animas ueſtras. Et uſq; ad diem mortis ſuæ non eſt reuerſa in Chaldæam: nec ollas Ægypti, & uirulentias carniū deſiderauit, ſed Choris comitata uirgineis, ciuis eſt ſaluatoris effecta: & de paruula Bethlehē, Cœleſtia regna conſcendens, dicit ad ueram Noemi: Populus tuus, populus meus: Et deus tuus, deus meus.

Hunc tibi librū ad duas lucubratiunculas, eodem quē tu ſuſtines dolore, dictaui. Nam quotienſcunq; ſtilū figere uolui, & opus exarare promiſ-

15 ſum: totiens obriguerunt digiti, cecidit manus, ſenſus elāguit. Vnde & inculta oratio uotū ſcribentis abſq; ulla elegantia & uerborū lepore teſtať.

Ergo ſancti poſt mortem pro nobis orant. Ergo non ſufficit ſola fides, ſed & opera requiruntur. Quid ad hæc dicis hæretice?

Vale, o Paula, & cultoris tui ultimam ſenectutem, orationibus iuua. Fides & opera tua Chriſto te ſociant, præſens facilius quod poſtulas impetrabis. Exegi monumentū tuum ære perennius, quod nulla deſtruere poſſit uetuſtas. Incidi elogiū ſepulchro tuo, qđ huic uolumini ſubdidi, ut quocunq; nr̄ ſermo puenerit, et laudatā, te ī Bethlehē cōditā lector agnoſcat.

Sequitur

Sequitur titulus ſepulchri.

Scipio quam genuit, Paulæ fudere parentes:
Gracchorum ſoboles, Agamemnonis inclyta proles:
Hoc iacet in tumulo. Paulam dixere priores:
Euſtochij genetrix: Romani prima ſenatus,
Pauperiem Chriſti & Bethlehemitica rura ſequuta.

In fronte ſpeluncæ.

Aſpicis anguſtum, præciſa rupe ſepulchrum?
Hoſpitium Paulæ eſt, cœleſtia regna tenentis.
Fratrem, cognatos, Romam, patriamq; relinquens:
Diuitias, ſobolem, Bethlehemiti conditur antro.
Hic præſepe tuum Chriſte, atque hic myſtica magi
Munera portantes, hominiq; deoq; dedere.

Dormiuit ſancta & beata Paula, ſeptimo Kalendarum Februariũ, tertia ſabbati poſt ſolis occubitũ. Sepulta eſt quinto Kalen. earundem. Honorio Auguſto, & Areſtino conſulibus. Vixit in ſancto propoſito, Romæ annos quinq;, Bethlehem annos uiginti. Omne uitæ tempus impleuit, annis quinquagintaſex, menſibus octo, diebus uiginti.

VITA LVCINII BETICI PER D. Hieronymum ad Theodoram eius Coniugem Scripta.

Habetur Tomo 1. Epiſtolarum fol. 66.

LVgubri nuncio conſternatus ſuper ſancti & uenerabilis mihi dormitione Lucinij, uix breuem epiſtolam dictare potui. Non quod eius uicem doleam, quẽ ſcio ad meliora tranſiſſe, dicẽte Moyſe: Tranſiens uidebo uiſionẽ hanc magnam: ſed quo torquear deſiderio, non meruiſſe me eius uiri uidere faciem, quẽ in breui tempore huc uenturũ eſſe credebam. Verũ eſt illud ſuper neceſsitate mortis prophetale uaticiniũ, quod fratres diuidat, & chariſsima inter ſe nomina crudelis & dura diſſociet. Sed habemus conſolationem, quia domini uoce iugulat̃, per quem ad eam dicit̃: Ero mors tua o mors, ero morſus tuus inferne. Et in conſequentibus: Adducet urentem uentũ dominus de deſerto deſcendentẽ, qui ſiccabit omnes uenas eius, & deſolabit fontem illius. Exiuit enim uirga de radice Ieſſe, & flos de uirginali frutice pullulauit. Qui loquit̃ in Cantico canticorũ: Ego flos campi, & liliũ conuallium. Flos noſter mortis interitus, ideoq; & mortuus eſt: ut mors illius morte moreret̃. Quod aũt de deſerto dicitur adducendus, uirginalis uterus demonſtrat̃, qui abſq; coitu & ſemine uiri, deũ nobis fudit infantẽ: qui calore ſpiritus ſancti exiccaret fontes libidinũ, & caneret in pſalmo: In terra deſerta & inuia & inaquoſa, ſic in ſancto apparui tibi.

Aduerſum ergo mortis duritiam & crudeliſsimã neceſsitatẽ hoc ſolatio erigimur, quod breui uiſuri ſumus eos, quos dolemus abſentes. Neq; enim mors, ſed dormitio & ſomnus appellat̃. Vnde & beatus Apoſtolus uetat de dormientibus contriſtari: ut quos dormire nouimus, ſuſcitari poſſe credamus: & poſt digeſtũ ſoporem uigilare cũ ſanctis, & cum angelis dicere: Gloria in excelſis deo, & ſuper terram pax hominibus bonæ uoluntatis. In cœlo, ubi nõ eſt peccatũ, gloria eſt, & perpetua laus, & inde-

Male ergo a quibuſdam ſancti uocantur mortui, qui ſpiritu deo uiuunt, & nos

poſt digeſtum ſoporẽ mortis, habemus uigilare cum illis.

feſſa præconia. In terra aũt, ubi ſeditio, bella atq; diſcordiæ, pax imprecanda eſt: & pax non in omnibus, ſed in his qui bonę uoluntatis ſunt: & ſalutationem audiunt Apoſtolicam: Gratia uobis & pax a deo patre, domino noſtro Ieſu Chriſto multiplicẽ: ut in pace ſit locus eius, & habitatio eius in Sion, id eſt in ſpecula, in ſublimitate dogmatũ atq; uirtutum, in anima credentis: cuius quotidie angelus uidet faciem dei, & reuelato uultu gloriam dei contemplatur.

Vnde obſecro te, & currentẽ ut aiunt, impello, ut Liciniũ, tuum deſideres qdem ut fratrem, ſed gaudeas regnare cũ Chriſto: qa raptus eſt, ne malitia immutaret mentẽ eius. Placita enim erat deo anima illius, & in breui ſpatio tempora multa compleuit. Nos dolendi magis, q quotidie ſtamus in prælio peccatorũ, uitijs ſordidamur, accipimus uulnera, & de ocioſo uerbo reddituri ſumus rationẽ. Ille iam ſecurus & uictor te aſpicit de excelſo, & fauet laboranti: & iuxta ſe locũ præparat, eodem amore & eadẽ charitate, qua oblitus officij cõiugalis: in terra quoq; ſororẽ te habere coeperat: imo tu illũ fratrem: quia caſta coniunctio, ſexũ non habet nuptialẽ. Et ſi adhuc in carne poſiti & renati in Chriſto, non ſumus Græcus & Barbarus, ſeruus & liber, maſculus & fœmina, ſed omnes in eo unũ ſum⁹: quãto magis cũ corruptiuum hoc induerit incorruptionẽ, & mortale hoc induerit immortalitatẽ, non nubent, neq; nubenẽ, ſed erũt ſicut angeli in cœlis? Qñ dicit, non nubent neq; nubenẽ, ſed erunt ſicut angeli in cœlis: non natura & ſubſtantia corporũ tolliẽ, ſed gloriæ magnitudo monſtraẽ. Neque enim ſcriptũ eſt, erunt angeli: ſed, ſicut angeli. Vbi ſimilitudo promittitur, ueritas denegatur. Erunt, inquit, ſicut angeli, id eſt, ſimiles angelorũ: ergo homines eſſe non deſinent. Inclyti qdem, & angelico ſplẽdore decorati, ſed tñ homines: ut Apoſtolus ſit, & Maria Maria: & confundaẽ hæreſis, q ideo incerta & magna ꝓmittit, ut q certa & moderata ſunt, auferat.

Et quia hæreſeos ſemel fecimus mentionẽ, qua Lucinius noſter dignæ eloquentiæ tuba prædicari poteſt, qui ſpurciſsima per Hiſpanias Baſilidis hæreſis ſeuientæ, & inſtar peſtis & morbi, totas intra Pyræneum & Oceanũ uaſtantes ꝓuincias, fidei eccleſiaſticæ tenuit puritatẽ, nequaquã ſuſcipiens, Armagil, Barbelon, Abraxas, Balſamũ, & ridiculũ Leuſiborã, cæteraq; magis portenta quã nomina: quæ ad imperitorũ & muliercularum animos concitandos, quaſi de Hebraicis fontibus hauriunt, barbaro ſimplices quoq; terrentes ſono: ut quod non intelligunt, plus mirẽtur. Refert Irenæus, uir Apoſtolicorũ temporum, & Papiæ auditoris Ioannis Euangeliſtæ diſcipulus, epiſcopus Eccleſiæ Lugdunenſis: quod Marcus quidam de Baſilidis gnoſtici ſtirpe deſcẽdens, primũ ad Gallias uenerit: & eas partes per quas Rhodanus & Garumna fluunt, ſua doctrina maculauerit: maximeq; nobiles fœminas, quædam in occulto myſteria repromittens, hoc errore ſeduxerit: magicis artibus, & ſecreta corporũ uoluptate, amorem ſui concilians. Inde Pyrenæũ tranſiens, Hiſpanias occuparit, & hoc ſtudio habuerit, ut diuitũ domus, & in ipſis fœminas maxime appeteret: quæ ducunẽ uarijs deſiderijs, ſemper diſcentes, & nunquam ad ſcientiam ueritatis peruenientes. Hoc ille ſcripſit ante annos circiter trecentos. Et ſcripſit in his libris, quos aduerſus omnes hæreſes doctiſsimo & eloquentiſsimo ſermone compoſuit.

Ex quo perpendat prudẽtia tua, qua Lucinius noſter laude ſit dignus q

qui clauſit aurẽ, ne audiret iudiciũ ſanguinis: et oẽm ſubſtãtiã ſuã diſperſit & dedit pauperibus, ut iuſtitia eius maneret in æternũ. Nec patriæ ſuę largitate contentus, miſit Hieroſolymarum & Alexandrinæ Eccleſię tantũ auri, quanto multorũ poſsit inopiæ ſubueniri. Quod cum multi mirentᷣ & prædicent, ego in illo magis laudabo feruorẽ & ſtudiũ ſcripturarũ: quo ille deſiderio opuſcula noſtra flagitauit, & miſsis ſex notarijs (quia in hac prouincia latini ſermonis ſcriptorũq; penuria eſt) deſcribi ſibi fecit, quæcunq; ab adoleſcentia uſq; in pręſens tempus dictauim⁹. Non nos honorauit, qui paruuli & minimi Chriſtianorum oĩum ſumus, & ob conſcientiam peccatorũ, Bethlehemitici ruris ſaxa incolimus: ſed Chriſtũ, q honoratur in ſeruis ſuis: & Apoſtolis repromittit, dicens: Qui uos recipiũt, me recipiunt. Et qui me recipiunt, recipiunt eũ qui me miſit. Itaq; chariſsima filia, hanc epiſtolam amoris mei in illum habeto epitaphiũ: & quicquid poſſe me ſcieris in opere ſpirituali, audacter impera: ut ſciant ſecula poſt futura, eũ qui dicit in Eſaia: Poſuit me ut ſagittam electã, in pharetra ſua abſcondit me, duos uiros tantis maris atq; terrarũ inter ſe ſpatijs ſeparatos, ſuo acumine uulneraſſe, ut cum mutuo in carne ſe neſciant, amore ſpiritus copulentᷣ. Subſcriptio: ſanctam te corpore & ſpũ ſeruet ille ſamarites, id eſt ſeruator & cuſtos: de quo pſalmo ſcribitᷣ: Non dormitabit neq; dormiet q cuſtodit Iſrael: ut Hir qui interpretatᷣ uigil, q deſcendit ad Daniel, ad te quoq; ueniat, & poſsis dicere: Ego dormio, & cor meũ uigilat.

VITA FABIOLÆ NOBILISSIMÆ MATRONÆ Romanæ per D. Hieronymum ad Oceanum Scripta.

Habetũr in Tomo primo epiſtolarum eius folio. 67.

PLures anni ſunt, quod ſuper dormitione Bleſillę, Paulam uenerabilem fœminã, recenti adhuc uulnere, conſolatus ſum. Quartæ æſtatis circulus uoluitur, ex quo ad Heliodorũ epiſcopum Nepotiani ſcribens epitaphiũ, quicquid habere potui uiriũ, in illo tunc dolore conſumpſi. Ante hoc ferme biennium, Pãmachio meo pro ſubita peregrinatione Paulinæ, breuem epiſtolam dedi, erubeſcens ad diſertiſsimũ uirum plura loqui, & ei ſua ingerere: ne non tam conſolari amicũ uiderer, quam ſtulta iactantia docere perfectum. Nunc mihi fili Oceane uolenti, & ultro appetenti debitũ munus imponis: quo pro nouitate uirtutũ, ueterem materiã nouam faciã. In illis enim uel parentis affectus, uel mœror auunculi, uel deſideriũ mariti temperandũ fuit: & pro diuerſitate perſonarũ, diuerſa de ſcripturis adhibenda medicamina. In præſentiarũ tradis mihi Fabiolam, laudẽ Chriſtianorum, miraculũ gentilium, luctũ pauperum, ſolatiũ monachorũ. Quicquid primum arripuero, ſequentium comparatione uileſcit.

Ieiunium prædicẽ? Sed pręualeſcunt eleemoſynæ. Humilitatẽ laudem? Sed maior eſt fidei ardor. Dicã appetitas ſordes, et in condemnationẽ ueſtium ſericarũ plebeium cultũ & ſeruilia indumenta quæſita? plus eſt animum depoſuiſſe quam cultũ. Difficilius arrogantia, quã auro caremus et gẽmis. His enim abiectis, interdũ glorioſis tumemus ſordibus, & uendibilem paupertatẽ populari auræ offerimus. Cælata uirtus, & conſcientię tota ſecreto, deum ſolũ iudicem reſpicit. Vnde noua mihi eſt offerenda

præconijs: & ordine rhetorum prætermiſſo, tota de confeſsionis ac pœnitentiæ incunabulis aſſumenda.

Alius forſitan ſcholæ memor, Q. Maximũ, unus qui nobis cunctando reſtituit rem, & Fabiorũ gentem proferret in mediũ: diceret pugnas: deſcriberet prælia: & per tantę nobilitatis gradus Fabiolã ueniſſe iactaret: & quod in uirga non poterat, in radicibus demonſtraret. Ego diuerſorij Bethlheuitici, & pręſepis dominici amator, in quo uirgo puerpera deum fudit infantẽ, ancillam Chriſti, non de nobilitate ueteris hiſtoriæ, ſed de eccleſiæ humilitate producam.

Et quia ſtatim in principio, quaſi ſcopulus quidã, & procella mihi obtrectatorũ eius opponitˀ: quod ſecundũ ſortita matrimoniũ, prius relique rit: non laudabo conuerſam, niſi prius ream abſoluero. Tanta prior maritus uitia habuiſſe narratˀ, ut ne ſcortũ quidem & uile mancipiũ ea ſuſtinere poſſet. Quæ ſi uoluero dicere, perdã uirtutem fœminæ: quæ maluit culpam ſubire dilidij, quã corporis ſui infamare partẽ, & maculas eius detegere. Hoc ſolũ proferam, quod uerecundæ matronæ & Chriſtianæ ſatis eſt. Præcepit dñs uxorem non debere dimitti, excepta cauſa fornicationis: & ſi dimiſſa fuerit, manere innuptã. Quicquid uiris iubetˀ, hoc conſequenter redundat in fœminas. Neq; enim adultera uxor dimittenda eſt, & uir mœchus tenendus. Si quis meretrici iungitˀ, unũ corpus facit: ergo & quæ ſcortatori impuroq; ſociatˀ, unum cũ eo corpus efficitˀ. Aliæ ſunt leges Cęſarũ, alię Chriſti: aliud Papinianus, aliud Paulus noſter præcipit. Apud illos uiris impudicitiæ frena laxantˀ: & ſolo ſtupro atq; adulterio condẽnato, paſsim per lupanaria & ancillulas libido permittitˀ: quaſi culpam dignitas faciat, non uoluntas. Apud nos, quod non licet fœminis, æque non licet uiris: & eadem ſeruitus pari conditione cenſetˀ. Dimiſit ergo, ut aiunt, uitioſum: dimiſit illius & illius criminis noxium: dimiſit (pene dixi) quod clamante uicina, uxor ſola non prodidit.

1 *Si ex uirtute Euãgelij (uiris etiam ex cauſa fornicationis dimiſsis) nõ licet fœminis illis uiuẽtibus alteri nubere, male docent quidam hoc tempore, facto diuortio licere utriq; coniugum noua inire matrimonia, quamuis legitimus coniux adhuc uiuat.*

Sin aũt arguitˀ, quare repudiato marito, non innupta permanſerit: facile culpã fatebor, dum tamen referã neceſsitatem. Melius eſt, inquit Apoſtolus, nubere quã uri. Adoleſcentula erat, uiduitatẽ ſuam ſeruare non poterat. Videbat aliã legem in mẽbris ſuis repugnantẽ legi mentis ſuæ, & ſe uinctã & captiuam ad coitũ trahi. Melius arbitrata eſt aperte confiteri imbecillitatẽ ſuam, & umbrã quandam miſerabilis ſubire coniugij, quã ſub gloria uniuiræ opera exercere meretricũ. Idem Apoſtolus uult uiduas adoleſcentulas nubere, filios procreare, nullã dare occaſionẽ aduerſario maledicti gratia. Et protinus cur hoc uelit, exponit. Iam enim quędã abierunt retro poſt ſatanam. Igitˀ & Fabiola, quia perſuaſerat ſibi, & putabat a ſe uirũ iure dimiſſum: nec Euangelij uigorẽ nouerat, in quo nubendi uniuerſa cauſatio uiuentibus uiris fœminis amputatˀ: dum multa diaboli uitat uulnera, unũ incauta uulnus accepit.

2 *Si licuiſſet Fabiolæ uiro repudiato alterũ ducere, ut noui doctores ſomniant, ad quid egiſſet publicam pœ-*

Sed quid ego in abolitis & antiquis moror, quærens excuſare culpã, cuius pœnitentiã ipſa confeſſa eſt? Quis hoc crederet, ut poſt mortẽ ſecundi uiri in ſemet reuerſa: quo tẽpore ſolent uiduæ negligentes, iugo ſeruitutis excuſſo, agere ſe liberius, adire balneas, uolitare per plateas, uultus circunferre meretricios: Saccũ indueret, ut errorem publice faterethˀ: & tota urbe ſpectante Romana, ante diem Paſchæ in baſilica quondã Laterani, qui Cæſariano truncatus eſt gladio, ſtaret in ordine pœnitentium,

epiſcopo,

epiſcopo, presbyteris, & omni populo collachrymantibus: ſparſum crinem, ora lurida, & ſqualidas manus, ſordida colla ſubmitteret? Quę peccata fletus iſte non purget? Quas inueteratas maculas hæc lamenta non abluant? Petrus trinam negationē trina confeſsione deleuit: Aaron ſacrilegiū & conflatum ex auro uituli caput, fraternæ correxere preces. Dauid ſancti & manſuetiſsimi uiri homicidiū pariter & adulteriū, ſeptem dierū emendauit fames. Iacebat in terra, uolutabat in cinere: & oblitus regiæ poteſtatis, lumen quærebat in tenebris. Illumq; tantū reſpiciens quē offenderat, lachrymabili uoce dicebat. Tibi ſoli peccaui, & malū coram te feci. Et: Redde mihi lætitiā ſalutaris tui, & ſpiritu principali confirma me. Atq; ita factū eſt, ut qui me prius docuerat uirtutib⁹ ſuis, quomodo ſtans non caderem: doceret per pœnitentiam, quō cadens reſurgerē. Quid tam impiū legimus inter reges quam Achab, de quo ſcriptura dicit: Non fuit alius talis ut Achab: qui uenundatus eſt, ut faceret malū in conſpectu domini? Hic cū propter ſanguinem Nabuthæ correptus fuiſſet ab Helia, & audiſſet iram dñi per prophetam: Occidiſti, & inſuper poſſediſti: & ecce ego inducam ſuper te malū, & demetam poſteriora tua, & reliqua: ſcidit ueſtimenta ſua, & operuit cilicio carnem ſuā: ieiunabatq; in ſacco, et ambulabat demiſſo capite. Tūc factus eſt ſermo dei ad Heliam Thesbyten dicens: Nonne uidiſti Achab humiliatū coram me? Quia ergo humiliatus eſt mei cauſa, non inducam malū in diebus eius. O felix pœnitencia, quæ ad ſe dei traxit oculos: quæ furentem ſententiam dei, confeſſo errore mutauit. Hoc idem & Manaſſen in Paralipomenon, & Niniuen feciſſe legimus in propheta, publicanū quoq; in Euangelio. E quib⁹ primus non ſolū indulgentiam, ſed & regnū recipere meruit, altera impendentem dei fregit iram. Tertius pectus uerberans pugnis, oculos non leuabat ad cœlum. Et multo iuſtificatior receſsit publicanus humili cōfeſsione uitiorū, quam phariſæus ſuperba iactatione uirtutum.

nitentiam? Aut quomodo appellaret hic Hieronymus culpā, quæ culpa non erat?

3 *Vide p hæc pœnitētiū exempla, quot impia modernorum hæreticorum dogmata confutentur. Primum, Optimam pœnitentiam non eſſe nouam uitam duntaxat, ſed alia etiā ad eam requiri. Secundum, Nō derideri a Michea ꝑpheta qui per opera pœnitētiæ deo ſatisfacere uolūt. Tertiū, ſatisfactiones eſſe neceſſarias ad culpæ uel pœnæ remiſsionē. Quartum, nō eſſe ſuperfluum ſuperaddere noſtras ſatisfactiones, quamuis Chriſtus abunde pro peccatis noſtris ſatisfecerit.*

Non eſt loci huius ut pœnitentiā prædicem, & quaſi contra Montanū Nouatumq; ſcribens, dicam illā hoſtiam domino eſſe placabilem. Et, ſacrificiū deo, ſpiritū contribulatū: Et, malo pœnitentiam peccatoris, quam mortem: Et, exurge, exurge Hieruſalem: & multa alia, quæ prophetarum clangunt tubæ. Hoc unū loquar, quod & legentibus utile ſit, & præſenti cauſæ conueniat. Non eſt confuſa dñm in terris, & ille eam nō confundet in cœlo. Aperuit cūctis uulnus ſuū, & decolorem in corpore cicatricem, flens Roma conſpexit. Diſſuta habuit latera, nudum caput, clauſum os.

Non eſt ingreſſa eccleſiā dñi, ſed extra caſtra cū Maria ſorore Moyſi ſeparata conſedit: ut quam ſacerdos eiecerat, ipſe reuocaret. Deſcendit de ſolio delitiarū ſuarum, accepit molā, fecit farinam, & diſcalciatis pedib⁹ tranſiuit fluenta lachrymarum. Sedit ſuper carbones ignis. Hi ei fuere in adiutoriū. Faciem per quam ſecundo uiro placuerat, uerberabat, oderat gemmas, linteamina uidere non poterat, ornamenta fugiebat. Sic dolebat, quaſi adulterium commiſiſſet, & multis impendijs medicaminum unum uulnus ſanare cupiebat.

4 *Cōſidera hæretice an hæc fuerint opera ſatisfactionis necne, et confundere.*

Diu morati ſumus in pœnitentia, in qua uelut in ualidoſsis locis reſedimus, ut maior nobis & abſq; ullo impedimento ſe laudū eius cāpus aperiret. Recepta ſub oculis omnis eccleſiæ cōmunione, quid fecit? Scilicet in die bona maiorū non oblita eſt: & poſt naufragiū rurſum tētare noluit

pericula nauigãdi. Quin potius omnem cenſum quẽ habere poterat(erat aũt ampliſsimus, & reſpondens generi eius) dilapidauit, ac uendidit: & in pecuniam congregatũ, uſibus pauperum præparauit, & prima omniũ νοσοκομεῖον inſtituit, in quo ægrotantes colligeret de plateis, & conſumpta languoribus atq; inedia miſerorũ membra foueret. Deſcribam ego nunc diuerſas hominũ calamitates, truncas nares, effoſſos oculos, ſemiuſtos pedes, luridas manus, tumentes aluos, exile femur, crura turgẽtia, & de exeſis ac putridis carnibus, uermiculos bullientes? Quoties morbo regio & pedore confectos humeris ſuis ipſa portauit? Quoties lauit purulentam uulnerũ ſaniem, quam alius aſpicere non ualebat? Pręebebat cibos propria manu, & ſpirans cadauer ſorbitiunculis irrigabat. Scio multos diuites & religioſos ob ſtomachi anguſtiam exercere huiuſmodi miſericordiã per aliena miniſteria, & clementes eſſe pecunia, non manu. Quos equidem non reprobo, & teneritudinem animi nequaquam interpretor infidelitatem: ſed ſicut imbecillitati ſtomachi ueniam tribuo, ſic perfectę mentis ardorem in cœlũ laudibus fero. Magna fides iſta contemnit. Scio quid in Lazaro diues purpuratus aliquando non fecerit, quali ſuperba mens retributione damnata ſit. Ille quẽ deſpicimus, quẽ uidere non poſſumus, ad cuius intuitũ nobis uomitus erumpit, noſtri ſimilis eſt, de eodem nobiſcũ formatus eſt luto, iiſdem cõpactus elementis. Quicquid patitur, & nos pati poſſumus. Vulnera eius exiſtimemus propria: & omnis animi in alterũ duritia, clemẽti in noſmetipſos cogitatione frangeť. Nõ mihi ſi linguæ centũ ſint, oraq; centũ, Ferrea uox, Omnia morborũ percurrere nomina poſſim, Quæ Fabiola in tanta miſerorũ refrigeria cõmutauit, ut multi pauperum ſani, languentibus inuiderent.

Quanquã illa ſimili liberalitate erga clericos & monachos ac uirgines fuerit. Quod monaſterium non illius opibus ſuſtentatũ eſt? Quem nudũ & clinicũ non Fabiolæ ueſtimenta texerunt? In quorũ ſe indigentiam nõ effudit pręceps & feſtina largitio? Anguſta miſericordię eius Roma fuit. Peragrabat ergo inſulas & totũ Ethruſcum mare, uolſcorumq; prouinciam, & reconditos curuorũ littorum ſinus, in quibus monachorũ conſiſtunt chori, uel proprio corpore, uel tranſmiſſa per uiros ſanctos ac fideles munificentia circumibat. Vnde repente, & contra opinionem omniũ Hieroſolymam nauigauit, ubi multorũ excepta concurſu, noſtro parumper uſa eſt hoſpitio: cuius ſocietatis recordans, uideor mihi adhuc uidere quam uidi. Ieſu bone, quo illa feruore, quo ſtudio intenta erat diuinis uoluminibus? & ueluti quandam famem ſatiare deſiderans, per prophetas, Euangelia, pſalmoſq; currebat: quæſtiones & proponens, & ſolutas recondens in ſcriniolo pectoris ſui. Nec uero ſatiabať audiendi cupidine, ſed addens ſcientiam, addebat dolorem: & quaſi oleum flammæ adieceris, maioris ardoris fomenta capiebat.

Quodã die cũ in manibus Moyſi Numeros teneremus, & me uerecunde rogaret, quid ſibi uellet nominũ tanta congeries: cur ſingulæ tribus in aliis atq; aliis locis uarie iungerenť: quõ Balaã ariolus ſic futura Chriſti myſteria prophetarit, ut nullus propemodũ prophetarũ tam aperte de eo uaticinatus ſit: reſpondi ut potui, & uiſus ſum interrogationi eius ſatiſfacere. Reuoluens ergo librũ, peruenit ad eũ locum, ubi catalogus deſcribitur omniũ manſionũ, per quas de Ægypto egrediens populus, per-

nenit uſq; ad fluenta Iordanis. Cumq; cauſas quæreret & rationes ſingularum, in quibuſdã hæſitaui, in aliis inoffenſo cucurri pede, in pleriſq; ſimpliciter ignorantiã cõfeſſus ſum. Tunc uero magis cœpit urgere, & quaſi non mihi liceret neſcire, quod neſcio, expoſtulare: ac ſe indignã tantis myſteriis dicere. Quid plura? Extorſit mihi negandi uerecũdiam, ut propriũ ei opus huiuſcemodi diſputatiunculæ pollicerer, quod uſq; in præſens tẽpus, ut nunc intelligo, domini uoluntate dilatũ, reddeť memoriæ illius: ut ſacerdotalibus prioris ad ſe uoluminis induta ueſtibus, per mundi huius ſolitudinem gaudeat ſe ad terram repromiſsionis aliquando ueniſſe. Verum quod cœpimus proſequamur.

Quærentibus nobis dignũ tantæ fœminæ habitaculum, cũ illa ita ſolitudinem cuperet, ut diuerſorio Mariæ carere nollet: ecce ſubito diſcurrentibus nunciis, oriens totus intremuit ab ultima Mæotide inter glacialem Tanain, & Maſſagetarũ immanes populos, ubi caucaſi rupibus feras gẽtes Alexandri clauſtra cohibent, erupiſſe Hunorũ examina, quæ pernicibus equis huc illucq; uolitantia, cædis pariter ac terroris cuncta complerent. Aberat tunc Romanus exercitus, & bellis ciuilibus in Italia tenebatur. Hanc gentẽ Herodotus refert ſub Dario rege Medorũ uiginti annis Orientem tenuiſſe captiuũ, & ab Ægyptiis atq; Æthiopibus annuũ exegiſſe uectigal. Abigat Ieſus ab orbe Romano tales ultra beſtias. Inſperati ubiq; aderant, & famam celeritate uincentes, non religioni, non dignitatibus, non ætati parcebant, non uagientis miſerebantur infantię. Cogebãtur mori, qui nondũ uiuere cœperant. Et neſcientes malũ ſuũ, inter hoſtiũ manus ac tela ridebant. Conſonus inter omnes rumor, petere eos Hieroſolymam, & ob nimiam auri cupiditatẽ ad hãc urbẽ percurrere. Muri neglecti pacis incuria ſarciebanť: Antiochia obſidebať. Tyrus ſe uolens a terra abrumpere, inſulam quærebat antiquam. Tunc & nos compulſi ſum⁹ parare naues, eſſe in littore, aduentũ hoſtiũ præcauere, & ſęuientibus uentis, magis barbaros metuere quam naufragium, non tam propriæ ſaluti quam uirginum caſtimoniæ prouidentes.

Erat in illo tempore quędam apud nos diſſenſio, & barbarorũ pugnã domeſtica bella ſuperabant. Nos in Oriente tenuerunt iam fixę ſedes, & inueteratũ locorũ ſanctorum deſiderium. Illa quę tota in ſarcinis erat, & in omni urbe peregrina, reuerſa eſt ad patriam, ut ibi pauper uiueret, ubi diues fuerat: manens in alieno, quę multos ꝑtius hoſpites habuit: & (ne ſermonem longius protraham) in conſpectu Romanę urbis pauperibus erogaret, quod illa teſte uendiderat. Nos hoc tantũ dolemus, quod precioſiſſimum de ſanctis locis monile perdidimus. Recepit Roma quod amiſerat, & procax ac maledica lingua gentilium, oculorum teſtimonio confutata eſt. Laudent cęteri miſericordiam eius, humilitatem, fidẽ: ego ardorem animi plus laudabo. Librum quo Heliodorũ quondam iuuenis ad eremũ cohortatus ſum, tenebat memoriter: & Romana cernens mœnia, incluſam ſe eſſe plangebat. Oblita ſexus, fragilitatis immemor, ac ſolitudinis tantũ cupida, ibi erat, ubi animo morabať. Non poterat teneri conſiliis amicorũ: ita ex urbe, quaſi de uinculis, geſtiebat erumpere. Diſpenſationem pecunię, & cautam diſtributionẽ genus infidelitatis uocabat. Nõ aliis diſtributionẽ eleemoſynarũ tribuere, ſed ſuis pariter effuſis, ipſa pro Chriſto ſtipes optabat accipere. Sic feſtinabat, ſic impatiens erat mora-

ſum, ut illam crederes profecturam. Itaq; dum ſemper paratur, mors eam inuenire non potuit imparatam.

Inter laudes fœminæ ſubito mihi Pammachius meus exoritur. Paulina dormit, ut iſte uigilet. Præcedit maritũ, ut Chriſto famulum derelinquat. Hic hæres uxoris, & hæreditatis alij poſſeſſores. Certabant uir & fœmina, quis in portu Abrahæ tabernaculũ figeret: & erat hæc inter utrunq; contentio, quis humanitate ſuperaret. Vicit uterq;, & uterque ſuperatus eſt. Ambo ſe uictos & uictores fatent, dum quod alter cupiebat, uterq; perfecit. Iungunt opes, ſociant uoluntates: ut quod æmulatio diſsipatura erat, concordia creſceret. Necdũ dictum, iam factũ. Emit hoſpitium, & ad hoſpitiũ turba cõcurrit. Non eſt enim labor in Iacob, nec dolor in Iſrael. Adducunt maria, quos in gremio ſuo terra ſuſcipiat. Mittit Roma properantes, quos nauigaturos littus molle confoueat: Quod publius ſemel fecit in inſula Mytilene erga unum Apoſtolũ, &(ne contradictioni locum tribuam) in unam nauim, hoc iſti & frequenter faciunt & in plures: nec ſolum inopũ neceſsitas ſuſtentat, ſed prona in omnes munificentia aliqd & habentibus prouidet. Xenodochiũ in portu Romano ſitũ, totus pariter mundus audiuit. Sub una æſtate didicit Britannia, quod Ægyptus & Parthus nouerant. Vere: Quod ſcriptũ eſt, Timẽtibus dñm omnia cooperantur in bonũ, in obitu tantæ fœminæ uidimus comprobatũ. Quodã præſagio futurorũ ad multos ſcripſerat monachos, ut uenirent, & ſe graui onere laborantẽ abſoluerent, faceretq; ſibi de iniquo mammona amicos, q eam reciperent in æterna tabernacula. Venerunt, amici facti ſunt, dormiuit illa quomodo uoluit: & depoſita tandem ſarcina, leuior uolauit ad cœlum. Quantũ haberet uiuentis Fabiolæ Roma miraculũ, in mortua demonſtrauit. Necdũ ſpiritum exhalauerat, necdũ debitam Chriſto reddiderat animam: Et iam fama uolans, tanti prænuncia luctus totius urbis populum ad exequias congregabat. Sonabant pſalmi, & aurata templorũ reboans in ſublime quatiebat alleluia. Hic iuuenũ Chorus, ille ſenum, qui carmine laudes fœmineas & facta ferant. Non ſic Furius de Gallis, Non Papyrius de Samnitibus, non Scipio de Numantia, non Pompeius de Põti gentibus triumphauit. Illi corpora uicerant, hæc ſpirituales nequitias ſubiugauit. Audio præcedentiũ turmas, & cateruatim in exequijs eius multitudinem confluentẽ. Non plateæ, non porticus, non imminentia deſuper tecta capere poterant proſpectantes. Tunc ſuos in unũ populos Roma conſpexit: fauebant ſibi omnes in gloria pœnitentis. Nec mirũ ſi de eius ſalute homines exultarent, de cuius conuerſione angeli lætabant̃ in cœlo.

Hoc tibi Fabiola ingenij mei ſenile munus, has officiorũ inferias dedi. Laudauimus ſæpe uirgines, uiduas, ac maritatas, quarũ ſemper fuere candida ueſtimenta, quæ ſequuntur agnum quocunq; uadit. Felix præconiũ, quod nulla totius uitæ ſorde maculatur. Procul liuor faceſſat, abſit inuidia. Si paterfamilias bonus eſt, quare oculus noſter malus eſt? Quæ inciderat in latrones, Chriſti humeris reportata eſt. Multæ manſiones ſunt apud patrem. Vbi abundauit peccatum, ſuperabundauit gratia. Cui plus dimittitur, plus amat.

5 *Nota ex hoc loco quomodo Fabiola ſua bona elargita ſit pauperibus, Monachis, faciens ſibi amicos de Mammona iniquitatis, qui eam orationũ ſuarum, & bonorum operum ſuffragijs in æterna tabernacula receperunt. Vbi habes mortuos iuuari poſſe orationibus uiuentium. Habes etiã ueram intelligentiã uerborum Domini: Facite uobis amicos de Mammona iniquitatis &c. quæ Purgatorij ueritatem comprobant.*

6 *Hoc quod circa Fabiolam mortuam geſtũ eſt, quorundam ſciolorum, aut ut uerius dicamus infidelium, ſanitates dãnat, Mortuorum ſcilicet cadauera negligenda eſſe, ingratum cinerem non egere ſepulturæ ceremonijs. Ad quid exequias & populorum frequentiã? Cõfunduntur & perfidi illi qui noſtro tempore ſine pſalmis & orationibus mortua corpora in terram defodiunt.*

Vita

VITA BONOSI EREMITÆ PER D. HIEronymum ad Ruffinum Scripta.

Habetur Tomo 1. epiſtolarum eius fol. 7.

Bonoſus tuus, imo meus: & ut uerius dicam, noſter, ſchalã præſagatam Iacob ſomniante iam ſcendit: portat crucẽ ſuã: nec de craſtino cogitat, nec poſt tergũ reſpicit. Seminat in lachrymis, ut in gaudio metat. Et ſacramento Moyſi ſerpẽtem in eremo ſuſpendit. Cedant huic ueritati, tam Græco quam Romano ſtilo, mendacijs ficta miracula. Ecce puer honeſtis ſeculi nobiſcũ artibus inſtitutus: cui opes affatim, dignitas apprime, inter æquales erat: contempta matre, ſororibus, & Chariſsimo ſibi germano, inſulã pelago circumſonante naufragam, cui aſperæ cautes & nuda ſaxa, & ſolitudo terrori eſt, quaſi quidã nouus paradiſi colonus inſedit. Nullus ibi agricolarum: nullus monachorũ: ne paruulus quidem, quem noſti, Oneſimus, quo uelut fratre in oſculo fruebatur, in tanta uaſtitate adhæret lateri comes, ſolus ibi, imo iam Chriſto comitante nõ ſolus: uidet gloriam dei, quam etiam Apoſtoli, niſi in deſerto non uiderant. Non quidem conſpicit turritas urbes, ſed in nouæ ciuitatis cenſu, dedit nomen ſuum. Horrent ſacco membra deformi. Sed ſic melius obuiam Chriſto rapietur in nubibus. Nulla euriporum amænitate perfruit, ſed de latere dñi aquam uitę bibit.

Tũ qui rides in Religioſis rigorem ueſtitus, uide Bonoſi ueſtem, saccũ deformẽ.

Proponatur tibi ante oculos amice dulciſsime, & in præſentiam rei totus animo ac mente conuertere. Tunc poteris laudare uictoriam, cum laborem prælianțis agnoueris. Totam circa inſulam fremit inſanũ mare, & ſinuoſis montiũ illiſum ſcopulis æquor reclamat. Nullo terra gramine uiret, nullis uernans campus denſat umbraculis. Abruptę rupes, quaſi quẽdam horrore carcerem claudunt. Ille ſecurus, intrepidus, & totus de Apoſtolo armatus: nunc deum audit, dum diuina relegit: nunc cũ deo loquitur cum dominũ rogat: & fortaſſe ad exemplum Ioannis aliquid uidet, dum in inſula commoratur.

Quas nunc diabolum nectere credis tricas? quas parare arbitraris inſidias? Forſitan antiquæ fraudis memor, famẽ ſuadere tentabit. Sed iam illi reſponſum eſt: Non in ſolo pane uiuit homo. Opes forſitan gloriamq; proponet. Sed dicetur illi: Qui cupiunt diuites fieri incidunt in muſcipulã & tentationes. Et: Mihi gloriatio omnis in Chriſto eſt. Feſſa mẽbra ieiunijs, morbo grauante concutiet, ſed Apoſtoli repercutietur eloquio: Quãdo enim infirmor, tunc fortior ſum. Et uirtus in infirmitate perficitur. Minabitur mortem, Sed audiet: Cupio diſſolui, & eſſe cũ Chriſto. Ignita iacula uibrabit, ſed excipientur ſcuto fidei. Et ne multa replicem: impugnabit Satanas, ſed tutabitur Chriſtus.

Gratia tibi domine Ieſu, quod in die tua habeo, qui pro me te poſsit rogare. Scis ipſe (tibi enim patent pectora ſingulorũ, qui cordis arcana rimaris: qui tantæ beſtiæ aluo incluſum prophetam in profundo uides) ut ego & ille pariter a tenera infantia ad florentem uſq; adoleuerimus ætatẽ: ut ijdem nos nutricũ ſinus, ijdẽ amplexus fouerint baiulorũ. Et cũ poſt Romana ſtudia ad Rheni ſemibarbaras ripas, eodẽ cibo, pari frueremur hoſpitio, ut ego primus cœperim uelle te colere. Memento quæſo hunc bellatorem tuũ, mecũ quondam fuiſſe tyronem. Habeo promiſſum maieſtatis tuæ, Qui docuerit & non fecerit, minimus uocabitur in regno cœlorũ.

Qui aũt docuerit & fecerit, maximus uocabitur in regno cœlorũ. Fruaẽ ille uirtutis corona,& ob quotidiana martyria ſtolatus agnũ ſequaẽ. Multæ enim ſunt manſiones apud patrem. Et:ſtella a ſtella differt in claritate. Mihi concede, ut inter ſanctorũ calcanea caput poſsim leuare: ut cũ ego uoluerim, ille perfecerit: mihi ignoſcas, q̃a implere non potui: illi tribuas præmium quod meretur.

Ecce hic meritum & premium. Quid dicis hæretice?

Habetur lib. 10. Hiſtoriæ Tripartitæ. Cap. primo.

VITA D. IOANNIS CHRYSOSTOMI CONſtantinopolitani Epiſcopi per Caſsiodorũ ſenatorem ſcripta.

Socrates. Defuncto Theodoſio, in Imperiũ filij ſucceſſerunt Arcadius in Oriente, Honorius aũt in Occidente. Hoc tempore in Romana Damaſus præſidebat eccleſia, in Alexandria Theophilus, Hieroſolymis Ioannes, Flauianus Antiochenam tenebat ſedem, Conſtantinopolitanamq; Nectarius. Igitur circa octauũ diem Nouembris menſis eodem Conſulatu, corpus Theodoſij delatũ cũ ſolenni honore ab Arcadio filio ſepulturę contradiẽ. Poſt paucos uero dies, id eſt, uiceſimo ſeptimo eiuſdẽ menſis die, etiam exercitus qui cum Imperatore Theodoſio fuerat contra tyrannũ, reuerſus eſt: Et cũ Imperator Arcadius ſecundũ conſuetudinẽ ad portas occurriſſet exercitui redeunti, tunc milites Ruffinum Præfectũ Imperatoris peremerunt. Erat enim ſuſpectus quaſi tyrannidem poſſet aſſumere. Dicebaẽ autem Hũnos ipſe in Romanorũ prouincias euocaſſe, qui tunc Armeniam, & partes Orientis ualde uaſtabant.

Corpus Theodoſij ab Arcadio filio ſolenni honore ſepulturæ cõtraditur.

Theodoritus. Honorius itaq; ſuſcipiens Occidentis Imperiũ, monomachias, quæ iam olim Romæ celebrabanẽ, huiuſmodi de cauſa remouit. Quidam Telemachus conuerſationis monaſticæ, hac de cauſa ab Oriente uenit Romam. Cumq; nephandũ illud ſpectaculum agereẽ, etiam ipſe intrauit ſtadiũ, & deſcendens nitebaẽ pugnantes inter ſegladijs ſeparare. Cũ quę ſpectatores aduerſus eũ ſæuirent, & in effuſione ſanguinis graſſareñẽ, prouiſorem pacis lapidibus occiderunt. Hoc ubi cognouiſſet mirabilis Imperator, illũ quidem inter uictores martyres numerauit, nephandũ uero ſpectaculum prorſus ſuſtulit.

Socrates. Cum uero modicũ tempus tranſiſſet, etiam Nectarius Conſtantinopolitanus epiſcopus defunctus eſt, conſulatu Cæſarij & Attici, ſeptimo & uiceſimo die Septembris menſis. Mox ergo ſtudia generanẽ in epiſcopatũ, alijs alium ordinare cupientibus. Nouiſsime uero placuit, ut ab Antiochia Ioannes euocareẽ, eccleſiæ presbyter. Erat enim eius doctrinæ fama mirabilis. Intra modicũ ergo tẽpus cõmuni decreto omniũ clericorum & laicorũ Imperator Arcadius euocauit eum. Et propter dignitatem ordinis cũ adeſſent ex Imperiali iuſsione plurimi epiſcopi, etiam Theophilus uenit Alexandrinus, qui ſtudebat quidẽ Ioannem detrahere, & Iſidorũ ſuum presbyterũ ordinare. Diligebat enim eum, quod aliquando ſuſtinuiſſet pro ipſo tale periculũ. Cum Imperator Theodoſius aduerſus Maximũ Tyrannum decertaret, Theophilus per Iſidorũ xenia miſit Imperatori, & duplices miſit epiſtolas, mandans ut alteras literas non uincenti daret: porro uictori & munera & alteras porrigeret literas. Has cũ Iſidorus portaſſet, Romam ueniens uictoriam expectabat. Sed

non diu latuit. Quidam enim lector radiens epiſtolas demonſtrauit Imperatori. Quamobrem Iſidorus terrore correptus, in Alexandriam fugit, celare uolens quod fuerat ei mandatũ. Ob quam cauſam Iſidorũ Theophilus diligebat. Verũ palatij Iudices propoſuere Ioannem. Cumq; multi Theophilũ accuſarent, libellos aduerſus eum pro diuerſis cauſis præſentibus epiſcopis obtulerunt. Tunc Præpoſitus Palatij Eutropius nomine, ſumens accuſationes ſcriptas oſtendit Theophilo, dicens, aut ordina Ioannem, aut accuſationes uenient ad examen. Hinc perterritus Theophilus, Ioãnem ordinauit epiſcopũ, qui ſuſcepit epiſcopatũ ſextodecimo die Februarij menſis, Cõſulatu Honorijs Imperatori, & Euthychiani Præfecti. Quod uero Ioannes uir fuerit oĩno præclarus, ex libris quos reliquit, cognoſcit. Cuius uitam, genus, conuerſationem, & quẽadmodũ ſit depoſitus & poſt mortem magis honoratus, exponam.

Ioannes itaq; fuit Antiochenus, filius ſecundi & Anthuſæ nobiliũ perſonarum, diſcipulus Sophiſtę Libanij, & auditor Audragatij philoſophi. Cumq; ſe ad aduocationẽ præpararet, conſiderans moleſtias litigantiũ, iniuſtumq; uitæ propoſitũ, potius elegit quietem. Et hoc fecit æmulatus Euagrium, qm̃ & ille quum ijſdem ſtudijs eſſet uſus, quietẽ magis ſequutus eſt uitam. Mox ergo mutato cultu pariter & inceſſu, diuinis lectionibus incumbebat, & frequentius ad ſanctam concurrebat eccleſiam. Hęc agens perſuaſit etiã Theodoro & Maximo, qui fuerant cõdiſcipuli ipſius apud Sophiſtam Libaniũ, ut pompoſam relinquerent uitam, & ſimplicẽ ſequerent̃. Quorũ Theodorus poſtea epiſcopus Mopſueſtienſis ordinat̃ eccleſiæ; Maximus aũt Seleuciæ Iſauriæ. Tum itaq; iſti fiebant diſcipuli in lectione diuina Diodori atq; Carterij, qui eo tempore ſacris monaſterijs præſidebant. Sed Diodorus poſtea Tarſi ordinatus epiſcopus, multos conſcripſit libros ſacras ad literã intuens ſcripturas. Porro Ioannem degentem cũ Baſilio, qui tunc a Melitio factus erat diaconus, & poſtea Cæſaria Cappadociæ Præſule conſtituto, Zeno epiſcopus a Hieroſolymis reuertens, lectorem in eccleſia Antiochena conſtituit. In quo adhuc officio poſitus librũ ædidit contra Iudęos. Poſt modicũ uero tempus etiã Diaconatũ a Melitio promerens, De ſacerdotio aliũ fecit librũ, alioſq; plurimos explanauit. Poſtea uero Melitio in Conſtantinopolitana urbe defuncto, recedens Ioannes a Melitianis, & neque Paulino, cõmunicans, tribus annis continue ſub quiete degebat. Mortuo uero Paulino, ab Euagrio eius ſucceſſore presbyter ordinat̃. Ante epiſcopatũ itaq; hoc modo conuerſatus eſt. Fuit enim uir (ut aiunt) propter zelum caſtitatis ſeuerior, & amplius quam habebat a iuuentute ſua furori magis quam reuerentiæ ſe præbebat, & propter uitæ rectitudinem incautus proſpicere de futuris. Propter ſimplicitatẽ uero, oris libertate profuſus, apud colloquentes nõ mediocriter utebat̃. Docẽdo præcipuus erat, utilis ad corrigẽdos audientium mores. In confabulatione uero arrogans a neſcientibus putabat̃.

Cum ergo talis moribus eſſet, epiſcopatu ſuſcepto, maiori faſtu quã debuerat utebat̃, clericorum ſuorũ corrigere uitam uolens. Mox igitur in ipſo initio quum clericis aſper uideret̃ eccleſiæ, erat plurimis exoſus, & ueluti furioſum uniuerſi declinabant. Cõpellebat enim eum, ut uelut omnes offenderet, ſerapio diaconus eius, qui aliquando præſentibus clericis hunc protulit magna uoce ſermonem; Nunq; poteris o epiſcope, hos cor

rigere, niſi uno baculo percuſſeris uniuerſos. Quo dicto maiora contra eum odia concitata ſunt. Non poſt multũ uero temporis plurimos clericorũ pro diuerſis exemit cauſis. At illi conſpirantes aduerſus eum, etiã derogationibus apud populũ utebant: quarum rerũ faciebant maximam fidem, eo quod nec ullũ ſecum comedere pateret, nec ipſe ad aliũ inuitatus

2 Excellens ciborũ abſtinentia in Ioanne.

accederet. Dicunt enim quidam, propterea noluiſſe eum cũ quoquã comedere, eo quod turpiter manducaret, eſcaſq; perciperet. Alij uero ꝑpter excellentem ciborũ abſtinentiam hoc eum facere prædicabant.

Sozomenus. Ego tamen, quodam uiro ueraci referente audiui, quod propter abſtinentiam capite & ſtomacho ſæpe dolebat, & ideo prandiorum epulas euitabat.

Socrates. Porro populus propter ſermones, quos in eccleſia faciebat, diligebat eum, paruipendens accuſatorũ uoces. Quales uero ſint eius libri, non oportet nunc dici: qm̃ legentibus poterunt indicari. Igitur cũ clero tantummodo eſſet exoſus, machinationes contra eum non omnino ualuerũt. Cum uero etiam plurimos Procerũ obiurgare cœpiſſet, tunc inuidia contra eũ maior accenſa eſt. Et plurima quidem dicebantur: multa quoq; faciebant audientibus fidem.

Eius derogationibus dedit argumentũ homilia contra Eutropiũ tunc prolata. Eutropius enim Eunuchus Præpoſitus Imperatoris, & habens Conſulis dignitatẽ, uolens in quoſdam, qui ad eccleſiam confugerant, animaduertere, operã dedit ut ab Imperatoribus lex poneret, iubens ut nullus ad eccleſias confugeret, imo qui dudũ confugerant, traherent. Sed dei

3 Vide miram dei uindictam contra infringentẽ priuilegia eccleſiæ.

ſequutũ eſt repente iudicium. Erat ergo propoſita lex. Poſt paucos uero dies cũ ipſe Eutropius offendiſſet Imperatorem, inter refugas erat apud eccleſiam. Epiſcopus uero Eutropio ſub altari iacente, nimioq; percuſſo timore, reſidens ſuper ambonem, ubi ſolebat prius facere conſuete ſermonem, homiliam increpatoriã fecit aduerſus eũ. Vnde plurimos magis offendebat, eo quod hominem in infelicitate poſitũ, non ſolũ non miseraret, ſed etiam ne obiurgare quidẽ deſiſteret. Igit̃ Eutropij tunc conſulatus dignitatem habentis, propter quędam crimina caput Imperator iuſsit amputari, & ex ordine Conſulũ eius nomen penitus aboleri. Quamobrem Theodori ſolummodo, qui cũ eo conſul fuit, nomen adſcriptum eſt. Pro diuerſis igitur cauſis multos ſæpius bibere obiurgabat, & plurimis erat exoſus. Vnde Theophilus Alexandrinę ciuitatis epiſcopus, mox poſt ordinationem cauſas eius deiectionis quæſiuit, & quibuſdã præſentibus ei latenter obloquebat̃, multis etiam longè poſitis ſcribebat. Contriſtabat̃ enim non ſolũ propter libertatem illã, ſed quod etiam Iſidorũ presbyterũ ſuum epiſcopũ Conſtantinopoleos ordinare non ualuiſſet.

Theodoritus. Sacerdotibus igit̃ Ioannes ep̃s ſupplicabat, ut ſecundum eccleſiaſticas uiuerent ſanctiones, quas qcunq; prępuaricari præſumerent, eos ad templũ prohibebat accedere. Dicebat enim, quod nec deberent frui honore ſacerdotij, qui eorũ uitam contemnerent imitari. Non ſolũ autem prouidentiam urbis Conſtantinopoleos habebat, ſed etiam totius Thraciæ, quæ ſex Præfecturis eſt diuiſa, & Aſiæ totius, quæ ab undecim Præſidibus regitur. His legibus ornabat etiam Ponticam regionem, quæ totidem iudicibus gubernari dinoſcitur. Cumq; cognouiſſet in Phœnice adhuc dæmonibus ſacrificia miniſtrari, electos monachos & imperiali-

bus ſanctionibus coarmatos aduerſus cultores deſtinauit idolorũ, dans pecunias tẽplorũ deſtructorib⁹ rogandas, nõ ex ærario publico, ſed quas a fideliſsimis mulierib⁹ oblat⁹ liberaliter excipiebat ſic ab ipſo perſuaſis.

Videns uero etiam cohortem Celticã Arianis retibus illaqueatam, & cogitans de eorũ capienda ſalute, conſiliũ huiuſmodi uenationis inuenit. Eiuſdem nanq; linguæ presbyteros, diaconos, atq; Lectores fecit, & unã eis eccleſiam dedit. Qua occaſione multos eorũ cœpit, cũ & ipſe frequenter illuc iret, & per interpretem Celticũ diuinas lectiones exponeret. Hęc ergo intra ciuitatem crebro faciens, & plurimos eius gentis Arianorũ ad Apoſtolica dogmata reuocauit. Apud Scythas aũt quidam erant ſalutis deſideriũ habentes, quo non poterant peruenire. Quod Ioannes cognoſcens, quæſiuit uiros Apoſtolico zelo feruentes, eosq; miſit, & deſiderantibus ſalutis gratiam miniſtrauit. Ego aũt etiam literas eius legi ad Leontium Ancyre Præſulem, Quibus indicauit Scythas fuiſſe conuerſos in noſtra prouincia. Et cognoſcens in quibuſdam uicis Marcionis creuiſſe languorem, ſcripſit eius loci paſtoribus, ut eos pellerent. Inſuper etiam Principis pro hac cauſa proferri petijt ſanctionẽ. Quod igit eccleſiarũ curam in animo habuerit, ſecundũ diuinum Apoſtolũ, ſatis hæc docuerint. Licet autem etiam aliunde illius libertatem intelligere.

Gainas quidam genere Celticus, conſilio Barbarus, ſtudio tyrannico uehementer elatus, eo tempore cũ eſſet magiſter militũ, multos ſuæ gentis, multos etiam Romanorũ ſub ſuo magiſterio habens, terrorem plurimis, etiam ipſi Principi meditatione tyrannidis inferebat. Eratq; Arianus. Is ergo rogauit Imperatorem, ut intra ciuitatem ei unã daret eccleſiam. At ille eum ſe placare promiſit. Tum euocans Ioannẽ, eiq; potentiam illius meditatamq; tyrannidem dicens, petebat ut data eccleſia, eius refrenaret intentionẽ. At ille uirtute fortiſsimus: Noli, inquit, o Imperator hæc promittere, neq; ſanctũ canibus dare. Non enim potero deo benedicentes expellere, & ſanctũ templũ blaſphemantibus iniuſte contradere. Neq; hunc Barbarum metuas Imperator, ſed ambos nos iube uocari, & ſub ſilentio inter nos quæ dicuntur audi. Ego nanq; linguam illius ſic frenabo, ut non præſumat petere, quæ dari non expedit. Hoc audiens Imperator gauiſus eſt, & utrunq; altero die uocauit. Tunc Gainas petitionem ſuam poſcebat, Ioannes contradicebat, dicens. Non licet Imperatori pietatem cuſtodienti, aliquid contra mandata diuina tentare. Cumq; reſponderet ille quod oratoriũ & ipſe habere deberet, Ioannes ait: Vbiq; tibi diuina domus aperta eſt, & nullus te uetat orare. At ille ſed ego, inquit, alterius ſectę ſum, & cũ meis unũ templũ habere depoſco. Multos enim pro Romana republica labores aſſumpſi, & nõ debeo in mea petitione contemni. Cui Ioannes: Plurima, inquit, prẽmia, & quę tranſcendunt tua certamina percepiſti, magiſter militũ factus, Conſulari toga inſuper exornatus. Et oportet te conſiderare quis pridẽ fueris, & qualis modo cõſpiciaris, & quæ priſca paupertas, & quæ p̃ſens ſubſtãtia. Quib⁹ ueſtib⁹ uſus fueris anteq; Hiſtrũ trãſiſſes, & qbus nũc utaris. Cõſidera igit paucos labores maxima tibi præmia cõtuliſſe, & circa honorantẽ te nõ ſis ingrat⁹. His ſermonibus tãtus ille doctor obſtruxit os Gainæ, eumq; cõpulit ut taceret.

Sozomenus. Igitur cũ Gainas adipiſci deſideraret Imperiũ, qui pridẽ de ſua fide apud beatã martyrem Euphemiã in Chalcedone Imperatori

Arcadio promiſiſſet, diuerſa conſilia reuoluebat, & in ſua intentione ſemper inſtabat. Cumq; per diem nihil in urbe Conſtantinopolitana agere potuiſſet, machinatus eſt ut noctu Barbaros mitteret, qui palatiū concremarent. Tunc uero aperte monſtratū eſt, quomodo Deus cuſtodiat ciuitatem. Miſsis enim ab eo Barbaris ad incendiū atq; prædas, angelorū turba apparuit armatorū ingentia corpora habentiū. Illi uero putantes eſſe milites, abſceſſerunt. Cumq; hoc Gainę fuiſſet nunciatū, incredibile uiſum eſt. Nouerat enim omnem exercitū per ciuitates conſtitutū. Quapropter denuo ſequenti nocte alios deſtinauit. Cumq; idem ei renunciatū fuiſſet (denuo enim angeli eandem uiſionē Barbaris oſtēdebant) nouiſsime ipſe egreſſus cū multitudine, miraculi ſumpſit experimentū arbitratus reuera, quod per diem quidē lateret exercitus, noctu uero pro eius cuſtodia poneretur. Et ita cū intra urbem nihil poſſet implere, egreſſus ad Thraciam, aperte hoſtilem monſtrauit intentionem.

Theodoritus. Cū igitur aliquantū tranſiſſet tempus, diu meditatā tyrannidem Gainas pateſecit. Collecto nanq; exercitu, per Thracias uniuerſa uaſtabat. Hoc cognoſcētes & iudices & populi, terrebanť: & neq; repugnare illi quiſq; audebat, neq; apud eum Legatione fungi, dum aſperitatem Barbaricā formidarent. Tum ergo alios omnes tanq; metuentes relinquentes, Ioanni uiro ſanctiſsimo onus Legationis impoſuerunt. At ille neq; illius inſultationis memor, neq; inimicitiarū, quæ hinc exortæ uidebantur, alacriter eſt profectus ad Thraciam. At ille cognoſcens Legatum eiusq; fiduciam pro pietate animoſe aſſumptam, occurrit ei longo itinere, eiusq; dexteram ſuis oculis circumpoſuit: inſuper etiam ſuos filios ſacra eius genua oſculari præcepit. Huius ergo uirtutis Ioannes fuit, ut etiā ualde terribiles humiliari cogeret, & timere.

Socrates. Ioannes itaq; epiſcopus Conſtantinopolitanus doctrina florebat, & apud cunctos fauorabilis habebať. Auxitq; primus in nocturnis hymnis orationes ob huiuſmodi cauſam. Ariani (ſicuti dictū eſt) extra ciuitatem collectas agebant. Sabbato aūt atq; Dominica intra portas & porticus congregati, hymnos & antiphonas ex Ariano dogmate compoſitas decantabant. Et hoc maxima noctis parte facientes, diluculo cū ipſis antiphonis per mediam ciuitatem egreſsi portam, ad ſuā eccleſiam cōcurrebant. Cumq; hoc crebro quaſi ad uituperationem orthodoxorū facere non ceſſarent, frequenter enim etiam hoc cantabant. Vbi ſunt qui dicunt tria uirtute unū? Tum Ioannes metuens ne ſimplices huiuſmodi cantibus traherentur, inſtituit ſuum populū, ut & ipſi nocturnis occuparentur hymnis, ut & illorū obſcuraret opus, & fideliū profeſsio firmaret. Studiū ergo Ioannis ualde utile cū turba periculiſq; finitū eſt. Nam cum clariores hymni homouſiariorū noctu apparerent (fecerat enim etiā cruces argenteas, quæ cū argenteis cereis portabanť, expenſas ad hæc Eudoxia Auguſta præbente) tum Ariani zelo tracti, uſq; ad cædem inſurgunt. Vna ergo nocte facta congreſsione, lapide in fronte percuſſus eſt Briſon Eunuchus Auguſtæ, qui ad hymnos exercendos fuerat deputatus. Sed etiam quidā ex populo utriuſq; partis extincti ſunt, in his motus Imperator, prohibuit Arianos hymnos publice decantare.

4 *Ioannes primus in nocturnis hymnis auxit orationes.*

5 *Fecit & Cruces argenteas quæ cum argenteis cereis portabantur, expēſas prabente Auguſta. Intelligis ne hæc hæretice?*

Sozomenus. Fertur uero, quod inter alia Ioannes etiam propter Seuerianum Gabalenſem epiſcopū, odium Auguſtæ ſibi conflauerit. Is enim

Seuerianus & Antiochus Ptolemaidos, ambo eloquẽtiſsimi erant, & coram eccleſia docere inſtructi. Veniens ergo prius Antiochus Conſtantinopolim eloquẽtia promotus, atq; pecunijs ditatus, in ſuam reuerſus eſt ciuitatem. Quem æmulatus Seuerianus poſtea uenit, uidens quod Ioannes frequenter in eccleſia ſermone facto mirabilis apparebat. Eratq; honorabilis apud multos Proceres, & apud ipſum Imperatorem pariter & Auguſtam. Itaq; cũ Ioannes profectus fuiſſet in Aſiam, huic cõmendauit eccleſiam. Credebat enim eius blandimentis, quod ſe reuera diligeret. At ille magis ſe auditoribus cõmendabat. Quod cũ Ioannes audiſſet, Serapione nunciante, æmulari cœpit. Reuerſoq; ab Aſia Ioanne contigit tranſeunte Seueriano, ut ſtudio non aſſurgeret Serapio. At ille exaſperatus clamauit: Si Serapio clericus mortuus fuerit, Chriſtus inhumanatus non eſt. Ob hanc rem accuſatus a Serapione uelut iniurioſus, & in deum blaſphemus, ciuitate pulſus eſt a Ioanne. Quod Auguſta cognoſcens per familiares Seueriani, mox eum a Chalcedone fecit reuocari. Porro Ioannes multis rogantibus, eũ uidere refugiebat, donec in Apoſtolorũ eccleſia in eius genibus poneret Auguſta Theodoſium filiũ ſuũ, ſupplicans & ſæpe adiurans, ut Seuerianum ipſius reconciliaret affectui.

Socrates. Interea monachi ab eremo Conſtantinopolim ueniunt cum Dioſcoro & fratribus, cum quibus Iſidorus qui Theophilo amiciſsimus pridem, ob huiuſmodi cauſam poſtea fuerat inimicus. Petrus quidam archipresbyter Alexandrinæ fuit eccleſiæ. Hunc Theophilus ab eccleſia ex odio proiecit, culpans eum, quaſi mulierẽ quandã Manichæam, nõ prius abrenunciantem hæreſim, in cõmunionem ſacrã ſuſcepiſſet. Cumq; Petrus diceret ſe eam iuſſu Theophili ſuſcepiſſe, illo negante, Iſidori teſtimonium Petrus implorabat, quod hoc actum non ignoraſſet epiſcopus. Eo tempore Iſidorus Romæ agebat, a Theophilo miſſus ad Damaſum, ut ei Flauianũ Antiochiæ reconciliaret epiſcopũ. Verũ reuerſus Iſidorus Petri reſponſionem uerã eſſe firmauit, dicens quod mulier Manichęa cũ epiſcopi fuiſſet iuſsione ſuſcepta. Hinc accenſus Theophilus, ambos expulit ab eccleſia. Ob hanc ergo cauſam Iſidorus cũ Dioſcoro & reliquis Conſtantinopolim uenit, ut Principi & Ioanni eius facta narraret. Hæc Ioannes cognoſcens, honorabat principio uiros, eorumq; fruebat̃ orationibus. Cõmunione uero ſacra cũ eis ante cauſæ cognitionem participare nõ uoluit. His ita geſtis, peruenit ad Theophilũ ſermo falſus, tanq̃ Ioannes illis cõmunicaſſet, ut eis ferret auxiliũ. Parabatq; ut non ſolũ de Dioſcoro & Iſidoro ſeſe ulciſceret̃, ſed etiam Ioannem epiſcopatu deponeret. Miſit ergo ad ſingularũ epiſcopos ciuitatũ epiſtolas, celans intẽtionem ſuã, culpans tamen Origenis libros. Deinde Epiphaniũ Cypri fecit amicum, cũ prius eius fuiſſet inimicus, tanq̃ de deo minus bene ſaperet, eumq; formã hominis habere iudicaret. Tunc ergo quaſi ex pœnitentia, eius ſe profeſſus eſt ſequi ſectam, egitq; ut ſynodus epiſcoporũ Cypri celebraret̃, ut libri dãnarentur Origenis. Porro Epiphanius propter nimiã ſui reuerentiã atq; ſimplicitatem circumuentus, conſtituta ſynodo lectionem librorũ Origenis interdixit. Miſitq; literas ad Ioannem, monens ut ab Origeniana lectione abſtineret: & ſynodo congregata quæ placuerant, etiã ipſe firmaret. Theophilus igit̃ famigeratum illũ Epiphanium circumueniens, & cognoſcens ſua uota proficere, etiã ipſe collectis epiſcopis libros dãnauit Ori-

genis, qui pene ante ducentos defunctus erat annos: non quod huiuſmodi haberet intentionẽ, ſed ſtudẽs Dioſcoro eiusq́; nocere ſequacibus. Ioãnes aũt paruipẽdens quę ab Epiphanio & Theophilo fuerant nunciata, in doctrina eccleſiaſtica laborabat & in ea quidẽ florebat, Nihil tamẽ de his, quę cõtra eũ cogitabant ſępe, curabat. Cumq́; Theophilus iam maniſte ſtudere uideret, ut Ioannem epiſcopatu deponeret: tunc etiã inimici Ioannis Theophilũ ſunt ſequuti: & multi clerici, multi pcerũ palatij tẽpus inuenientes opportunũ, nitebantur ut ſynodus Conſtantinopoli fieret cõtra Ioannem. Et hoc tam per epiſtolas ſibijpſis, quam per uerba mandabant. Auxit igitur odium Ioanni cauſa Seueriani & Antiochi epiſcoporum, quæ ſupra relata eſt.

Poſt paucũ uero tempus epiſcopus Epiphanius Conſtantinopolin uenit, portans damnationem librorũ Origenis. Quibus non quidem ipſum Origenem excõmunicatũ decreuerant, ſed libris tantũmodo derogauerant, Egreſſus ergo ad Baſilicam ſancti Ioannis miliario ab urbe ſeptimo conſtitutam: & collecta ibidẽ celebrata, ordinatoq́; diacono rurſus uenit in ciuitatẽ, & inuitationem quidẽ Ioannis declinauit cauſa Theophili: in propria uero manſione habitare magis elegit. Et uocans tunc præſentes epiſcopos damnationem librorũ Origenis legebat eis. Et quidã habentes Epiphanij reuerentiã ſubſcribebant, plurimi aũt hoc facere recuſabãt. Quorũ fuit etiam Theotimus Scythiæ præſul, qui ita reſpondit. Ego, inquit, o Epiphani, neq; ei, qui pridẽ bene requieuit, iniurias infero, neq; rem blaſphemã tentare præſumo, damnans ea quæ priores noſtri reſpuere noluerunt. Proinde neq; malũ doctrinam in libris Origenis eſſe conſpicio. Tunc proferẽs libros Origenis legit, & eccleſiaſticas expoſitiones oſtendit, ac poſtea procedens dicebat: Qui his contumelias inferunt, neſciunt ſe ipſos. Hæc ergo Theotimus uitæ rectitudine nobiliſsimus Epiphanio reſpondiſſe fertur.

Ioannes igit Conſtantinopoleos indignatus nõ eſt, quod præter regulas in ipſius eccleſia ordinationem feciſſet Epiphanius, ſed tamẽ rogabat ut inter epiſcopos cũ eo maneret. At ille nec manere ſe cũ eo, nec orare reſpondit, niſi Dioſcorũ & qui cũ eo erant, urbe depelleret, & ipſe in librorum Origenis damnatione ſubſcriberet. Ioanne hæc facere differẽte & dicente, nõ oportere ante catholicam cognitionẽ aliquid facere petulanter, ad hoc conſiliũ ab inimicis Ioannis Epiphanius inſtigat. Quũ eſſet in Apoſtolorũ eccleſia celebranda collectio, procedere faciunt Epiphaniũ, & coram omni populo Origenis damnare libros, & adiudicare Dioſcorum eiusq́; ſequaces, ſimul quoq; derogare Ioanni uelut eorũ defenſori. Hæc Ioanni nunciant. Altero uero die quum iam ueniſſet Epiphanius ad eccleſiam, hæc per Serapionẽ uerba mandauit: contra regulas multa geſſiſti o Epiphani, Primũ quidem, quod ordinationẽ feciſti in eccleſia ſub meo iure conſtituta: deinde quia me non iubente, in ea, authoritate propria ſacra celebraſti. Rurſus quod inuitatus excuſaſti, & nunc denuo in teipſum cõfidis. Quapropter obſerua ne turbatio naſcat in populo, & huius rei periculum ipſe ſuſcipias. Hæc enim audiſſet Epiphanius, ab eccleſia formidãs abſceſsit. Quumq́; reuerſurus eſſet ad Cyprũ, ferunt quidã hæc eum mandaſſe Ioanni: Spero quod nõ morieris epiſcopus. At ille remandauit: Spero te ad tuam patriam non rediturum. Hæc utrum uera dicta ſint, neſcio: ambo

ambo tamen hunc habuere finem. Nam nec Epiphanius unius peruenit ad Cyprum, ſed in naui defunctus eſt, & Ioannes paulopoſt ab epiſcopatu depoſitus eſt.

Cumq; Epiphanius diſceſsiſſet, perlatũ fuit ad Ioannem, & quod Eudoxia Auguſta eum contra Ioannem armaſſet: & hinc accenſus, linguæ ubertate ſermonẽ fecit ad populũ cunctarũ mulierum uituperatione plenum. Hunc ſermonẽ populus omnis arripuit quaſi cõtra Auguſtam prolatus eſſet, & ita peruenit ad aures Imperatoris. Quod Auguſta cognoſcens, uelut iniuriam ſuã narrauit Imperatori, dicens illius magis eſſe contumeliam quæ ipſius uxori fieret. Quamobrem factũ eſt, ut Theophilus contra eum per quam ueIociter ſynodũ celebraret. Quod etiã Seuerianus ſimul agebat: erat enim adhuc inimicus. Inter hęc Theophilus uenit, multos ſimul epiſcoporũ mouens. Confluebant igitur plurimi Ioannis inimici. Aderant etiã, quos ab epiſcopatu remouerat. Omnes ergo cõcorditer in Chalcedone conuenerunt, ubi tunc erat epiſcopus Cyrinus multa contra Ioannem loquens, impiũ eum ſuperbumq; uocans. Epiſcopi uero delectabant talibus. Porro Maruthas Meſopotamenus epiſcopus, inuitus Cyrini calcauit tunc pedem. At ille dolore conſtrictus Conſtantinopolim cũ epiſcopis tranſire non potuit: alij uero ſunt tranſuecti.

Sozomenus. Poſtea uero cũ dolore laboraret eius crus continue, eſt abſciſſum: quia putredo pene omne corpus eius inuaſerat, & in pedẽ aliũ iam ſerpebat. Is ergo poſt paululũ temporis eſt defunctus.

Socrates. Theophilo aũt ab Alexandria uenienti nullus occurrit, nec ſolenni honore potitus eſt. Erat enim apertiſsimus inimicus. Sed Alexandrini nautæ, qui tunc uenerant cũ frumentis, occurrentes eum fauorabiliter ſuſceperunt. Cumq; ueniſſet Cõſtantinopolim, refutauit in eccleſiam introire, ſed in una domo Auguſtarũ, uocabulo Placidiana, tũc habitauit. Hinc ergo cœperunt contra Ioannem mouere cauſas: & nõ iam de libris Origenis mentio ferebatur, ſed has accuſationes illicitas excitabant. His ita præparatis, conuenientes epiſcopi in ſuburbano Chalcedonẽſi, quod Rufini nomine uocitaẽ, ubi eſt in honore Petri & Pauli Apoſtolorũ Baſilica conſtituta, euocauerunt Ioannem ſatisfacturũ, pro quibus accuſabaẽ: 6 *Vbi eſt in honore Petri & Pauli Apoſtolorum Baſilica conſtituta.*
iuſſeruntq; ut cũ eo uenirent Serapion, et Tigrius eunuchus presbyter, & Paulus lector. Iſti enim ſimul accuſabaẽ. Cumq; Ioannes euocantes uelut inimicos refugeret, uniuerſalem ſynodũ fieri proclamauit. At illi nihil morati quater eum euocauerunt. Qui cũ noluiſſet occurrere, ſed ſynodũ fieri proclamaret, damnauerunt eum; in nullo culpantes, niſi quod uocatus noluiſſet obedire. 7 *Concilij uniuerſalis autoritas.* Cumq; hoc fuiſſet circa ueſperam nunciatũ, populus ad ſeditionem maximã excitatus eſt: & noctu cõcurrentes, eum trahi ab eccleſia non ſinebant, ſed clamabant, ut apud maius conciliũ de eo agitareẽ examen. Porro iuſsio Principis urgebat, uelociter eum eijci, & in exilium deportari. Hoc cognoſcens Ioannes tertio dãnationis die circa meridiem ſeipſum populo ignorante cõtradidit. Cogitabat enim ne ulla propter ipſum ſeditio naſcereẽ. Et ille quidẽ in exiliũ ducebaẽ. In populo aũt ſeditio enormis eſt exorta, ita ut etiã multi inimicorum eius miſericordia mouereẽ, dicentes eum calumniã paſſum, quem pauloante deſiderabant uidere depoſitũ. Quamobrem clamabant omnes contra Principem atq; conciliũ ſacerdotũ, & maxime cõtra Theophilũ. Non enim eius machi-

tiatio iam poterat latere, quæ multis quidem indicijs apparebat, maxime quod Dioſcoro eiuſq; fratribus mox poſt Ioannis deiectionem cõmunicauerat. Tum igitur etiam Seuerianus in eccleſia docens Ioanni derogabat, dicens: Et ſi in nullo alio uituperãdus Ioannes eſt, eius tamen ſuperbia crimen eſt ad damnationẽ ſufficiens. Omnia nanq; peccata remittunẽ hominibus, ſuperbis autem deus reſiſtit ſicut ſanctæ ſcripturæ docent.

Orta igiẽ immenſa ſeditione, populo diſcurrente, & ad ipſa regalia p̃clamante, Auguſta permota rogauit Imperatorem, ut eum reuerti præciperet. Miſſo igiẽ tũc eunucho Breſone, etiam neceſsitas Ioanni inuito, ut in ciuitatem ingrederẽ, impoſita eſt. Cũ uero rediſſet, cum multo eius honore ad eccleſiam plebs occurrit. Et mox ut Ioannes ingreſſus eſt, rogabant ut in epiſcopali ſede reſideret, & populo orationem pacis impenderet. Quod cũ refutaret atq; diceret, quod hoc oporteret iudicio fieri ſynodali, & eos qui damnauerant, ſuam ſententiam reuocare, accendebantur omnes eũ uidere in loco proprio reſidentẽ, & uerba doctoris audire. Qui licet diu tardaret, pręualuit tamen populus, & eum in ſede reſidere epiſcopali coegit, & conſuete orationem præbere pacis. Coactus etiam ſermonem fecit ad populum. Hæc cauſa aliam præbuit inimicis occaſionem Et primũ quidem de Heraclidę ordinatione contra eum mouere dicebatur Theophilus quæſtionem, ut Ioannem huius rei occaſione deponeret. Verum Heraclides non aderat, iudicabaẽ aũt ueluti præſens quaſi quoſdam iniuſte cæcidiſſet, catenisq; uinctos miſiſſet in põpã Epheſi per mediã ciuitatem. Cumq; pars Ioannis diceret auditorium debere iuſte cõſtitui, Alexandrini contendebant ut Heraclidis accuſatores ſuſciperenẽ. Hinc ergo ſeditio & cædes inter Conſtantinopolitanũ populum & Alexandrinum uehemens eſt exorta. Ob quam rem plurimi uulnerati, pauci etiam mortui ſunt. Hæc uidens Theophilus, repente diffugit Alexandriam. Qđ etiam alij fecerunt epiſcopi, præter paucos, qui perſonam Ioannis amplectebanẽ. His ita geſtis, reprehenſibilis Theophilus, eſt inuentus. Cuius auxit inuidiam, quod rurſus Origenis libris incumberet. Qui cũ a quodam fuiſſet interrogatus, qũo ea, quę damnauerat rurſus amplecterẽ, ita reſpõdit: Origenis libri ſimiles ſunt prato floribus uniuerſis pleno: quicquid ergo in eis bonum inuenero, hoc decerpo. Si qđ uero mihi ſpinoſum occurrerit, hoc quaſi pũgẽs, omitto. Hæc ergo Theophilus ait, non cõſiderans Salomonis ſapientiſsimi uerba dicentis, quod uerba ſapientũ ſicut aculei ſunt. Ob hanc ergo cauſam apud omnes Theophilus reprehenſibilis uidebaẽ. Porro Dioſcorus Hermopoleos epiſcopus paulo poſt fugam Theophili mortuus eſt, claraq; ſepultus in baſilica apud ilicem conſtituta: Vbi propter Ioannem ſynodus fuerat celebrata.

Theodoritus. Miſſus ergo tũc Ioannes in exiliũ, apud oſtiũ habitabat Ponti, quod uocaẽ Hieron. Quũq; per noctem terræ motus ciuitatem regiam inuaſiſſet, Legati mane mittebanẽ ad eũ, rogãtes ut uelociter reuerterẽ ad ciuitatem, & orationibus ſuis pericula remoueret. Sed et alij poſt
8 illos, & rurſus alij deſtinati ſunt, ita ut legatis Boſphorus repleretẽ. Quod quum fideliſsimus populus cognouiſſet, fluctus Propontidos manibus eſt opertus, Omnes enim occurrerunt cereos & lampades accendentes pro reuerſione paſtoris.

Nota uſum cereorum & lampadarum accenſarum in oſtenſionem gaudij.

Sozomenus. Interea cũ Theophilus nauigio Hierapolim aduenisset,

mortuo eius ciuitatis epiſcopo, Nilammonem monachū elegerūt ciues. At ille cū crebro refugeret, ei Theophilus ſuadebat, ne ſacerdotiū refutaret. Tū ille promiſit, dicens: Cras quod domino placet, implebit. Altero uero die uenientes ad cellam eius, cogebant eū. Tū Nilammon prius, inquit, oremus. Quod cū Theophilus laudaſſet, ſimul orabat. Nilammon autem repente finem uitæ cum illa oratione ſuſcepit.

Socrates. Ioannes itaq; doctrinis occupabat; ordinauitq; Serapionē Heracliæ Thracēſis epiſcopū. Vnde contra eū maius odiū excitat. Nam paulo poſt hæc contigiſſe noſcunt. Auguſtæ Eudoxiæ ſtatua argentea cōſtituta eſt in columna Porphyretica chlamyde circūamicta: eratq; poſita nec proxime nec longe ab eccleſia Sophia, quam plateæ tantūmodo diuidebat iter. Illic ergo conſuete ludus publicus occurrebat. Porro Ioannes iniuriam hoc arbitratus eſſe eccleſiæ, conſueta fiducia rurſus ſuam armauit linguam. Et cū oporteret principes ſupplicationis uerbo deflectere, ut a tali ludo recederet, hoc non fecit, ſed impetu ſuæ uſus eloquentiæ, iubētes fieri talia obiurgabat. Auguſta uero rurſus ad ſuam hæc trahebat iniuriam, & denuo præparabat, ut aduerſus eū ſynodus celebrare epiſcoporum. Hoc ſentiens Ioannes, illam notiſsimam in eccleſia protulit homiliam, cuius initium eſt: Rurſus Herodias inſanit, rurſusq; turbat: denuo ſaltat, denuo caput Ioannis in diſco concupiſcit accipere. Quod factū, amplius ad iram accendit Auguſtam.

Sozomenus. Interea quidam homo comprehenſus eſt, qui Ioannē uolebat occidere, traditusq; ad ſuppliciū Præfecto, a Ioanne ne perimeret ereptus eſt. Poſtea uero Elpidij presbyteri ſeruus, curſu in epiſcopū irruens, eū interimere nitebat. Et dum a quodam teneretur, & ipſum repente percuſsit, ſimul & aliū adſtantem, & tertiū. Tū clamore facto & multis conuenientibus plurimos interemit: nouiſsime tentus & traditus eſt. Ex illo tpe Ioannem populus cuſtodiebat die noctuq; eius circūſidentes domū.

Socrates. Paulo poſt aderant epiſcopi, Leontius Ancyræ Galatię, Ammonius Laodiciæ, Breſon Thraciæ Philippenſis, Acacius Berœæ Syriæ, & alij quidam. His præſentibus accuſatores priores denuo mouebantur. Ioannes itaq; confidebat in talibus, rogans ut accuſatio decenter flagitaret. Cumq; ſuperueniſſet feſtiuitas Natalis Saluatoris, Imperator ſolenniter ad eccleſiam non uenit, ſed mandauit Ioanni, quod ei non communicaret, niſi criminibus prius exueret. Cumq; pro ſecuritate Ioannis accuſatores eius ualde terrerent, pręſentes epiſcopi nihil aliud requirebant, niſi qd poſt depoſitionem non decreto concilij reſediſſet in ſede. Cūq; ille reſponderet, quod ſexaginta quinque epiſcopi communicantes ei decreuiſſent, Leontius & alij reclamabant, dicentes: Sed plurimi te o Ioannes depoſuerūt. Cūq; denuo Ioannes hanc regulam non orthodoxorum eccleſiæ, ſed eſſe firmaret Arianorum: nam in Antiochia congregati pro damnatione fidei de conſubſtantialitate prolatę, odio Athanaſij hanc regulam protulerūt: Tum illi non recta ſatisfactione condemnauerūt eū, non intelligentes qd dum hac regula uterent, Athanaſiū quoq; deponerent. Hæc acta ſunt circa feſtiuitatem paſchæ. Mandauitq; Imperator Ioāni, non ſe poſſe ad eccleſiam uenire, quod eū duo concilia condemnaſſent. Vacabat ergo Ioannes, & nequaquam in eccleſiam deſcendebat. Moxq; omnes ei fauentes ab eccleſia recedentes, Paſcha quidem in Thermis quæ Conſtantinianæ

9 *Feſtiuitas Natalis Saluatoris.*

10 *Feſtiuitas paſchæ.*

uocant̃,celebrauerunt. Cũ quibus plurimi epiſcoporum, presbyterorũ, & ſacri ordinis clericorũ commoti ſunt,collectiones ſeorſum per loca diuerſa celebrantes:unde etiam Ioannitæ uocati ſunt. Porro Ioannes duobus menſibus nuſquam proceſsit,donec Princeps eũ duci iuberet in exilium Et ille quidem tractus ab eccleſia,ducebatur. Quidam uero Ioannitarum eo die eccleſiam incenderunt. Qua ardente flans uentus etiam baſilicam Senatus pariter comprehendit. Quod actum eſt uiceſimo Ianuarij menſis,Conſulatu Honorij ſexto & Ariſthenis. Ob quam rem Optatus Præfectus urbis,cum Paganus eſſet,odio Chriſtianorum plurimos Ioannitarũ diuerſis tormentorum generibus laniauit.

Theodoritus. Ioannes igiť non ſolum e ciuitate pulſus eſt, ſed etiam in quoddam exiguum oppidum atq; deſertum Armeniæ Cucuſon deſtinatus eſt. Inde rurſus ad Pityuntem,ubi fines ſunt Ponti Imperijq; Romani, quæ loca crudelibus Barbaris ſunt uicina. Sed clemens dominus nõ permiſit uictorem athletam per loca talia diu morari.

Sozomenus. Inter hæc Innocentius Romanus antiſtes audiens de Ioãne, & moleſte ferens,uolensq; generale celebrari concilium, ſcripſit Ioanni & clero Conſtantinopoleos,quod non oporteret Ioanni ſucceſſorem dari,nec eius clerum alij parere pontifici,quas prolixitatis cauſa non tranſtuli. Aiunt uero Ioannem cum in exilium duceret̃ per uiſionem cognouiſſe diem,quo moriturus eſſet,oſtenſum ſibi a Baſiliſco martyre in Comanis:ubi cum eſſet itinere fatigatus,dolorem capitis nõ ferens & ardorem ſolis,uitam languore finiuit.

Socrates. Quartodecimo die Septembris menſis, Conſulatu Honorij ſeptimo, & Theodoſij ſecundo.

Theodoritus. Huius igitur iniuſtitiæ cauſas abhominati ſunt præcipue Europæ Pontifices: ab eorum nanque ſe ſuſpenderunt communione:pariter omnes Illyrici eius partis effecti ſunt. Orientales autem plurimi quidem iniuſtitiam declinauerunt,corpus tamen eccleſiæ diuidere noluerunt. Verum mortuo illo omnium doctore terrarum,non prius occidẽtales epiſcopi Aegyptiorum & Orientalium,Boſphorẽſium atq; Thracenſium ſunt amplexi communionem,quam illius ſacratiſsimi uiri nomẽ inter prędeceſſores poneret̃ epiſcopos. Et Arſacium quidem,qui poſt eũ ordinatus eſt,ne alloquio quidem dignati ſunt. Atticum uero Arſacij ſucceſſorem,legationem crebro mittentem, & pacis pignora poſtulantem, in διπτύχοις ſcripto Ioannis nomine,poſtea ſuſceperunt.

Socrates. Tranſactis itaq; diebus paucis, Arſacius Conſtantinopoleos ordinat̃ epiſcopus, Nectarij frater, ualde longæuus, & pluſq; octuaginta annos habens,qui manſuetiſsime admodum regebat epiſcopatũ.

Sozomenus. Cuius opinioni derogauit poſtea,quod cum Ioannis fautoribus agebať. Nam cum Arſacio communicare nollent,nec orationem hr̃e cõem, ſed (ſicuti dictum eſt) ſeorſum per loca ſecreta ultima ciuitatis,ſacra celebrarent,hæc ille renunciauit Imperatori. Cumq; iuſsiſſet ut eos manu militari turbaret, lapidibus atq; fuſtibus ppl̃m conuertit in fugam. Nobiliores autem et magis propenſos in amorem Ioannis coniecit in carcerem. Porro milites (ut fieri ſolet) accepta licentia, prædam circa mulierũ ornamẽta faciebãt, zonas aureas, dextraria, monilia,lauatoria, annulos,diademata, & cum ipſis auribus earum auferentes inaures. Ob

quam

quam rem turba maxima & gemitus in ciuitate prodenit. Nec ſic tamen illi affectum depoſuere Ioannis, uerum publice plurimi conuenire, nec in platea, nec in balneo præſumebant. Quibuſdam etiam erat domi quoq; manere periculoſum, ita ut ciuitatem declinarent, multi ſiquidem uiri plurimæq; mulieres nobili genere procreatæ, uirginitate atque uirtute uitæ laudabiles fugerunt.

Socrates. Eo tempore etiam grando uehemens Conſtantinopoli & circa eius ſuburbana deſcendit. Quod factum eſt Conſulatu eodem Honorij ſexto, & Ariſteneti, die trigeſimo Septembris menſis, quod dicebãt dei ira factum, eo quod ſine iudicio Ioannes fuiſſet cõdemnatus. Quibus uerbis crementum dedit mors Auguſtæ continuo ſubſequuta. Quarto nanque die poſt grandinem eſt defuncta.

Sozomenus. Tum uero Cyrinus Calcedonenſis epiſcopus, qui Ioannem crebro lacerauerat, ſecto pede defunctus eſt.

Socrates. Alij tamen dicebant, Ioãnem hoc iuſte perpeſſum, eo quod multas eccleſias Nouatianorum, Quartodecimanorum, & aliorum tuliſſet hæreticorum.

Sozomenus. Eo tempore quidam lector Eutropius eſt detentus, quaſi & ipſe in eccleſiam miſiſſet ignem. Qui cum multa fuiſſet tormenta perpeſſus, coniectus in carcerem, paulo poſt eſt defunctus. Quid autem de eo contigerit exiſtimo eſſe memorandum. Quidam uidit in ſomnis adſtitiſſe altari uirum pulchritudine & magnitudine decoratum, quaſi in honore martyris Stephani conſiſtentem, & quaſi cogitantem eo quod boni uiri nuſquam inuenirentur, atque totam ſe circumire ciuitatem, & niſi Eutropium nullum penitus inueniſſe. Cumq; is, qui uiderat, experrectus fuiſſet, ſomnium retulit fidelibus uiris. Deinde requirens eos, qui a Præfecto comprehenſi fuerant, & uerberibus macerati, inuenit Eutropiũ, eiq; retulit uiſionem. At ille flens, orationẽ ſibi dari ab eo, qui uiderat, implorauit. Cumq; diuerſos Præfectus torqueret, nec perſonas incendij reperiret, etiam mulieres quaſdam tenẽs ſuadebat, ut epiſcopi communionem amplecterentur Arſacij: & multæ quidem declinauerunt. Olympias autem iniuſtum credens malitiæ ſatisfacere dixit: Adijce mihi calumniatores, & uiolentiam maiorem impone: mihi uero phas non eſt communicare, & ea facere, quæ pijs non licet perpetrare. Quam cum nequiſſet flectere Præfectus ut communicaret Arſacio, tum dimiſſam & paulo poſt tentam, multo nudauit auro, hoc modo credens ipſius frangi conſtantiam. Eo tempore Tigrius presbyter ueſte nudatus, & dorſo cæſus, ita tenſus eſt, ut pedum eius ac manuum articuli ſoluerentur.

Socrates. Arſacius itaq; quum modicum uixiſſet tempus, defunctus eſt. Conſulatu ſequenti Stilliconis ſecundo, & Anthemij, undecimo die Nouembris menſis. Quo mortuo, de epiſcopatu Conſtantinopolitano magna cœpit eſſe contentio. Et propterea cum quatuor uacaſſent menſes, ſequenti Conſulatu Arcadij ſexto, & Probi, Atticus ordinatur epiſcopus, genere Armenius, habitu monachus, a iuuentute ſua naturali ſapientia decoratus.

Theodoritus. Ea tempeſtate Cyrillus Theophili conſobrinus, Alexãdrinum ſuſcepit epiſcopatum. Hieroſolymorũ eccleſiæ præſidebat Ioannes uir mirabilis ſucceſſor Cyrilli. Antiochiæ autem Alexander, uir ſer-

mone doctus,& uirtutem oſtendens magnis operibus. Is enim Porphy rio ſuccedens,qui poſt Flauianum fuerat ordinatus, multa reliquit monimenta clementiæ. Flauianus equidem ſapientiæ ſubtilitate florebat. Porro ſacratiſsimus Alexander cõuerſatione ſummoq; philoſophiæ eloquio, & plurima donorum copia abundabat. Is nanq; etiam partem Euſtathij (quam pridem Paulinus flectere non potuit,nec poſt illum Euagrius) precibus uſus reliquo corpori copulauit, egitq; feſtiuitatem, cuius ſimilem nemo potuit aliquando uidere. Nam quum omnes fideles ſumpſiſſet ſacerdotes ſimul & populum,uenit ad locum, ubi Euſtathiani congregabãtur. Apprehendenſq; pſallentes, & unum canticum ſub quadam congructia prædicantes,a porta ultima ciuitatis uſq; ad maiorem eccleſiam totam plateam compleuit hominibus, & oſtendit fluuium rationalem, inſtar fluminis decurrentis. Hæc Iudæi uidentes & Ariani, & paruæ reliquiæ Paganorum,ingemuerũt, uidentes alios fluuios in mare eccleſiæ cõcurrentes. Is ergo Pontifex,Ioannis magni uocabulum eccleſiaſticis δι-πτυχοις primus inſeruit.

11. *Ecce cantum Eccleſiaſticum.*

Huius doctoris reliquiæ ſequenti tempore in regiam deuectæ ſunt ciuitatem. Ruſumq; fideliſsimus populus per pelagus quaſi per terram currens undas Boſphori lampadibus & cereis obuelauit. Hunc ergo theſaurum in illa ciuitate recondidit Imperator. Qui ſui aui & uocabulum ſortitus eſt,& pietatem ſeruat inuiolabilem. Is in eius loculum defigens oculos atq; frontem,pro Arcadio et Eudoxia genitorib9 ſupplicauit,ut ignoranter delinquentibus ueniam condonaret. Pridem enim mortui ſunt eius parentes hunc orphanum relinquentes. Sed patrum & progenitorum deus,experientiam pupilli eum ſentire non pertulit. Nam & pie nutriri fecit,& ſine concuſsionis metu cuſtodiuit eius imperium, atq; tyrannorum conſilia refrenauit. Is enim beneficiorum ſemper memor, honorabat beneficij largitorem, habebatq; participes hymnorum ſorores ſeruantes conuerſatione uirginitatem, & delicias maximas iudicantes ſacrorum meditationes eloquiorum, theſaurum inauferibilem exiſtimãtes manus egentium. Verum ipſe Princeps multis etiam alijs adornatur, maxime uero clementia,manſuetudine, animi tranquillitate nunquam recipiens tempeſtatem fide uera atq; probabili. Cuius iudicium nos conuenit oſtendere manifeſtum. Quidam uir conuerſationis quidem monachicæ,ſed aſperior conſilio, adijt Imperatorem pro quadam cauſa rogans. Cum hoc crebro feciſſet,nec ea quæ poſtulauerat impetraſſet,eum ab eccleſiaſtica communione prohibuit,& impoſito ei uinculo diſceſsit. Verũ fideliſsimus Imperator ad palatium reuerſus, tempore prandij præſentibus conuiuis ait,non ſe ſumpturum cibum, niſi prius eius uinculum ſolueretur. Ob quam rem miſit ad ciuitatis epiſcopum,rogãs ut iuberet ei, quĩ ligauerat,ut ipſius uincula ſolueret. Cumq; dixiſſet epiſcopus,non debere a quolibet obligationem recipi, & mandaſſet quod ſolutus eſſet: ille tamen eius non ſuſcepit ſolutionem,donec qui ligauerat multo labore requiſitus,ei communionem quam prohibuerat,reddidiſſet.

12. *Vide in honorem reliquarum Ioannis accendi cereos & lampades.* *Vide uenerationem ab Imperatore ſancli loculo exhibitam.* *Vide demum humildem eius ſupplicationem ut parentibus ſuis ueniam condonaret.* *Quæ omnia ſunt contra falſa præſentium hæreticorum dogmata.*

13. *Nota quam reuerentiam excommunicationi impẽderit Theodoſius iunior, cum tamen a ſuo iudice non eſſet lata, & forte nec ob iuſtum cauſam.*

VITA ATTICI EPISCOPI CONSTANTINO-politani per Caſsiodorum Senatorem ſcripta.

O crates. Arſacius epiſcopus Conſtantinopolitanus cum modicum uixiſſet tempus, defunctus eſt, Conſolatu ſequen-
8 ti Stilliconis ſecundo & Anthemij, undecimo die Nouembris menſis. Quo mortuo, de epiſcopatu Conſtantinopolitano magna cœpit eſſe contentio. Et propterea quum quatuor uacaſſet menſes, ſequenti conſolatu Arcadij ſexto & Probi, Atticus ordinatur epiſcopus, genere Armenius, habitu monachus, a iuuẽtute ſua naturali ſapientia decoratus.

Habetur libro.x.hiſtoriæ Tripartitæ. Cap.xxij.

Imperatore autem Theodoſio iuniore octauum annum agente, iam tribus annis Atticus habebat epiſcopatum, uir clarus & eruditus, uenerabilis atq; prudens. Vnde etiam eccleſias ſub eo magnum ſumere contigit incrementum. Non enim ſolis propriæ fidei perſonis munificus erat ſed etiam hæreticis miraculum ſuæ ſapientiæ demonſtrabat, quos uexare quidem nolebat. Cum uero eos terrere tentaſſet, denuo manſuetudinẽ oſtendebat, & inter hæc non negligebat eloquentiam. Laborabat enim circa ueterum lectiones, noctu eis incumbens. Quapropter non eum mouebant Philoſophicæ aut Sophiſticæ lectiones. Erat enim & confabulantibus gratus, & cum triſtibus mœſtus, & abſolute (ſecũdum Apoſtolũ) omnibus omnia factus eſt. Primo quidem cum presbyter eſſet, libros faciebat, & meditatos coram eccleſia recitabat. Poſtea uero etiam fiduciã cum labore ſortitus, ſub oculos doctrinam laudabilem proferebat. Non tamen tales erant eius ſermones, ut etiam ab auditoribus ſcripturæ traderentur. Quæ uero eius temporibus memoranda acciderint narrabo.

Ex lib.xi.hiſtoriæ tripartitæ.cap.i.

In Synnada Pacatianæ Phrigiæ ciuitate Theodoſius quidam erat epiſcopus, & Macedonianos, cum illic plures eſſent, inſequebatur, & non ſolum eos e ciuitate, ſed etiam ab agris nimia crudelitate pellebat, cum Orthodoxorum eccleſia perſequutiones inferre non ſoleat. Quod ille nõ zelo rectę fidei, ſed pro pecuniarum amore faciebat. Contra quos uniuerſos tam clericos, quam iudices prouinciales armabat, & præcipue Agapitum eorum turbabat epiſcopum. Quumq; iudices prouinciæ ad inferenda tormenta, ſibi ſufficere non putaret, Conſtantinopolim eſt profectus, & præfectorum auxilia mereretur. Ibiq; poſito Theodoſio propter huiuſmodi, Agapitus Macedonianorũ epiſcopus ad meliorem ſe contulit partem, habitoq; tractatu cũ omni clero, & euocans totum populum ſibi ſubiacentem, ſuaſit eis, ut conſubſtantialitatis ſuſciperent fidem. Hoc facto, repente cum maxima multitudine, immo cum omni (ut ita dixerim) ciuitate ad Orthodoxorum eccleſiam uenit, & oratione facta, ſedem in qua Theodoſius præſidere ſolebat, obtinuit. Tum ueniens populum, & deinceps fidem conſubſtantialitatis docẽs, eccleſiam tenuit Synnadenſem. His ita geſtis, non poſt multum temporis Theodoſius cũ Præfectianorum uenit auxilio, & nihil ſciens horum, quæ fuærant geſta, ad eccleſiam properauit. Ex qua ab omnibus expulſus, rurſus Conſtantinopolim remeauit, & apud epiſcopum Atticum, quę fuerant contra eum geſta, depoſuit, quemadmodum iniuſte epiſcopatu fuiſſet expulſus. Atticus autem cognoſcens utilem cauſam eccleſiæ accidiſſe, Theodoſium q-

dem uerbo conſolatus eſt,ut patienter ferret. Præponens autem cauſis perſonalibus generalem utilitatem, ſcripſit Agapito, ut teneret epiſcopatum,nihilq; de inimicitijs Theodoſii cogitaret.

Hoc igitur unum eſt rerum utilium, quæ Attici temporibus in eccleſia acciderunt.Sed neque miraculorum, aut ſanitatum his defuit cauſa temporibus. Quidam nanq; Iudæus quum paralyticus eſſet, plurimis annis in lecto iacebat. Cumq; omnis medicina ei fuiſſet adhibita, & cunctorũ Iudæorũ nihil oratio præualeret:nouiſsime ad baptiſmatis chriſtiani gratiam confugit huic ſoli ueritatis medicamini ſe committens. Hoc uelociter epiſcopo Attico nuntiatur. Quem cathecumenum factum, & ſpem Chriſti promittentem deportari cum lecto præcepit ad baptiſmum. Verum Iudæus paralyticus baptiſmum uera fide ſuſcipiens,cũ de fonte fuiſſet leuatus,ſtatim morbo caruit,& deinceps ſanus fuit. Hanc igitur curã uirtus Chriſti etiam noſtris temporibus demonſtrauit. Qua ex cauſa plurimi paganorum credentes baptizati ſunt. Iudæos autem licet ſigna quærentes,hęc tamen non prouocauerunt ad fidem. His ita apud chriſtianos geſtis,plurimi paruipendentes,in ſua nequitia permanſerunt. Et non ſolũ Iudæi tantis prodigijs repugnabant,ſed etiam ſequaces eorum ſimilia ſapuiſſe conuicti ſunt.

Ex eiuſdem hiſtoriæ libro.xij. Cap.i.

Atticus ergo epiſcopus cauſas eccleſiæ ſapientia mirabiliter diſponebat,doctrinis quæ populum ad uirtutis ſtudium prouocabat. Cumq; uideret diuiſam eccleſiam, cum Ioannitæ ſeorſum apud ſeipſos ſacra ſolemnia celebrarent,iuſsit ut in orationibus memoria Ioannis haberetur, ſicut aliorum dormientium epiſcoporum fieri conſueuit: per hoc ſperans plurimos ad eccleſiam reuocari. Adeo autem largus erat,ut non ſolũ pauperibus ſuarum paræciarum, ſed etiam in uicinas ciuitates multas pecunias pro egentiam ſubſidio tranſmitteret. Calliopio nanq; presbytero eccleſiæ Nicenæ trecentos aureos mittens hæc ſcripſit.

1. Iuſsit Atticus Ioannis Chryſoſtomi memoriam haberi in orationibus,ſicut aliorum dormiētium epiſcoporum fieri conſueuit.

Calliopio Atticus in Domino ſalutem.

Cognoui decem milia eſurientium in ciuitate, a pijs exhibenda egere miſericordia. Decem milia uero cum dico,multitudinem intelligo, non perfectum numerum comprehendo. Quia igitur ego quidem præceptũ numerum datum ab eo, qui manum habet munificam, & præbet congruis diſpenſationibus,& contigit aliquos indigere non habentes, nec acquirere ſcientes,ſuſcipiens o chariſsimum mihi caput, hos trecẽtos ſolidos expende ſicut uolueris,& maxime illis,quos petere pudet,& non eis,qui propter uitæ uentrem magis negociantur ex talibus. Noli igitur uel religionem in hac parte conſiderare,ſed unam tantummodo rem obſerua,ut nutrias indigentes,nec cogites ſi quæ noſtra ſunt,ſapere non uidentur.

Sic igitur Atticus etiam procul indigentium habebat curam, ſed & ſuperſtitionem quorundam ſtudebat abſcindere. Audiens etenim Nouatianos Iudaicum Paſcha ſequentes,propter ſabbatium fuiſſe diuiſos,eiuſque corpus ab inſula Rhodi,ubi mortuus fuerat,trãslatum, & plurimos ad tumulum eius orare,noctu mittens, in aliud ſepulchrum corpus ſabbatij iuſsit abſcondi. At illi conſuete uenientes,effoſſum,quæ reperientes tumulum,deinceps eum locum colere quieuerunt.

Erat uero circa nomina locorum ſtudioſus. Nam cum quidam portus in ore ponti Euxini conſtitutus,ex antiquo φαρμακὸς appellaretur, id eſt uenenarius.

uenenaridſa,mutato nomine eum locum Senatorium nominauit, ne dum
ibi collectæ prædicarentur, nomine blaſphemo locus ipſe deſignaretur.
Sed & alium locū ἀργυρόπολιν pro huiuſmodi cauſa nominauit. Χρυσό-
πολις item in capite Boſphori conſtituta eſt. Huius multi antiquorum fa
ciunt mentionem. De qua ciuitate Xenophon in primo libro Helladico-
rum dicit, quod eam muro cinxerit Alcibiades, & in ea cōſtituerit, ut qui
nauigarent de Ponto, decimas ibi præberent. Videns ergo Atticus locum
in contraria ripa Χρυσοπόλεως poſitum delectabilem & decorum (ait,
ἀργυρόπολις nomine tunc qui locus eius repente cognomen obtinuit. Igiť 2
quibuſdam dicentibus ei) non debere. Nouatianos intra ciuitatem miſſas
facere: Neſcitis, inquit, quantum nobiſcū in perſecutione Conſtantij atq;
Valentis fuerint paſsi, qui etiam teſtes ſunt noſtræ fidei. Nam quum pri-
dem eccleſia fuiſſet diuiſa, iſti circa fidem nihil innouauerunt.

Nouatiani intra ciui tatem Conſtantinopolitanam Miſſas faciebant. Nota ergo Miſſe uocabulum non eſſe nouum inuentum, ut heretici mentiuntur.

Pro epiſcopi ordinatione aliquando ueniens in Nicæam, Aſclepiadem
Nouatianorum uidit epiſcopum ualde ſenem, interrogauitq; quot in epi-
ſcopatu annos haberet. Quo reſpondente, quinquaginta: Felix, inquit, ho-
mo es, tanto tempore boni operis curam habens. Super hæc ait: Ego qui
dem Nouatum laudo, Nouatianos nō approbo. Tum Aſclepiades: quo
modo hoc dicis epiſcope? Verum Atticus: illum, inquit, laudo, quoniam
his, qui ſacrificauerant, communicare noluit, hoc etiam ego ipſe feciſſem: 2
Nouatianos autem non laudo, quod pro leuibus uitijs laicos a gratia cō
munionis excludunt. Aſclepiades dixit: extra ſacrificandi peccatū etiam
alia plurima ſunt delicta ſecundum ſcripturas, quæ dicunt ad mortem, p-
pter quæ uos quidem clericos, nos autem communicare etiam laicos pro
hibemus, Deo ſoli eorum remiſsionis iudicium committentes.

ꝑ Atticus uero etiam ſuam præſciuit mortem. Nam cum a Nicæa diſce-
deret, Calliopio præsbytero dixit: Ante autumnum Conſtantinopolim
uenire feſtina, ſi uiuum me denuo uidere deſideras. Si tardaueris, non uide
bis. Quo dicto, mentitus non eſt. Anno nanq; uigeſimo primo ſui epiſco-
patus, decimo die menſis Octobris eſt mortuus, conſulatu Theodoſij un
decimo, & Valentiniani Cæſaris primo.

Porro Theodoſius Imperator a Theſſalonica reuertens, eius exequias
non inuenit. Ante unum nanq; diem, quam ingrederet̃, ille ſepultus eſt.

VITA EVNONII THEODOSIANI EPISCOPI, per Caſsiodorum Senatorem ſcripta.

Habetūr libro.x. hiſtoria Tripartitæ capi.16.

T Heodoretus. Theodoſius Iunior Imperator templa, quę fue
rant derelicta, a fundamentis dirui fecit, ut poſteri ne ueſti-
gium quidem erroris priſtini reperirent, hunc enim ſenſum
etiam in ſua lege conſcripſit. Quando igitur Roilas dux ſcy
thiæ tranſiuit Hiſtrum, & cum innumero exercitu uehemen
ter Thracias populatus eſt, ipſamq; regiā ciuitatem obſidere, & ſubuer-
tere minabať, ſupernis iaculis atq; fulminibus eum maieſtas diuina per-
cutiens, & ipſum & omnem ſimul concremauit exercitum.

Tale aliquid a domino eius conſolatore etiam Perſico prælio geſtum
eſt. Nam cum illi Romanos uacare cognouiſſent, & ciuitates in confinio
conſtitutas debellarent, paciſq; pacta tranſcenderent uaſtatis finibus, ne

mo ferebat auxilium. Imperator nanq; de pace præſumens, duces & milites ad alia bella miſerat. Tunc ergo imbre uehementiſsimo, & grandine demiſſa, ulterius eos deus accedere non permiſit, eorumq; ligauit curſum, ita ut uiginti diebus totidem ambulare ſtadia non ualerent. Duces uero uenientes congregarunt exercitum, & in priori bello obſidentes urbem Imperatoris uocabulo nominatam, ridiculos oſtendit. Cum.n. pluſquam triginta diebus Gororanes rex, prædictam undiq; obſideret ciuitatem, & multa machinamenta conſtrueret, & turres contra muros ciuitatis excelſas ædificaret, ſolus Bunomius ſacratiſsimus eius ciuitatis epiſcopus reſtitit, & impetum moliminis eorum machinaſq; deſtruxit. Et licet duces noſtri hoſtibus bellando ceſsiſſent, & obſeſsi ciues reſiſtere nõ auderent, iſte ſolus pugnando a uaſtatione præſeruauit ciuitatem.

Vnus itaq; partis hoſtilis uir dum cõſuete blaſphemaret, & Rapſacis atq; ſennacherib uerba profunderet, & cum ueſania minaret, ſacrum ſe cõcrematurum templum, ille uir ſanctiſsimus non ferens huius inſaniam, iuſſit baliſtam poni iuxta propugnaculum, quæ Apoſtoli Thomæ habebat uocabulum: & maximo in eam lapide coaptato: In nomine, inquit, eius, qui eſt blaſphematus, lapidem tenſo arcu dimittite. Tũ lapis emiſſus ueniens uſq; ad faciẽ nephandiſsime blaſphemantis, uultum eius ualde corrupit, caput contriuit, cerebrumq; in terram diſperſit. Hoc cum Dux exercitus cognouiſſet, qui ſe ciuitatem capturum eſſe minabat, ſiluit, & rebus ipſis uictum ſe eſſe profeſſus eſt, et metuens quæſiuit pacem. Sic ergo Rex omnium fideliſsimum hunc principem conſeruauit, cũ & iſte ſeruitutem profiteatur, & competens offerat domino miniſterium.

Habetur libro. x. hiſtoriæ Tripartitæ capitu. 19.

VITA ABDÆ APVD PERSAS EPISCOPI, HORmiſdæ & ſannis confeſſorum, necnon Beniamin diaconi & martyris, per Caſsiodorum ſenatorem ſcripta.

THeodoretus. Arcadij Imperatoris tempore Iſdigerdes Perſarum Rex contra eccleſias huiuſmodi de cauſa bella commouit. Abdas quidam erat Epiſcopus plurimis uirtutibus adornatus. Is non mediocriter uſus zelo diuino, πυρεῖον, id eſt, focum eorum ſeu ueſtam deſtruxit. πυρεῖα nanq; illi uocant templa, in quibus ignem ſeruant: deũ enim arbitrant ignẽ. Hoc cum rex cognouiſſet a Magis, euocauit Abdam: & primo quidem manſuete culpauit factum, præcipiens ut πυρεῖον rurſus ædificaret. Illo reſiſtente, et hoc nequaquam facere confirmante, uniuerſas ſe rex deſtructurum interminatur eccleſias: cuius interminationem completio ſubſecuta eſt. Nam prius illum uirũ occidi præcipiens, deſtrui quoq; eccleſias imperauit. Ego ſane deſtructionem τὸν πυρεῖον non reor opportune commiſſam, neque enim ſanctus Apoſtolus cum ueniſſet Athenas, & ciuitatem repletam Idolis conſpexiſſet, aras ab illis honoratas deſtruxit, ſed ratione ignorantiam redarguit, & ueritatis iura monſtrauit. Quod uero deſtructum templum reædificare noluerit, ſed necem magis elegerit, ualde admiror, et plurimis eum honorandum coronis exiſtimo. Tale eſt enim ignem adorare, quale eius ædificare templum. Hinc ergo ſumens tempeſtas initium, ſæuiſsimæ atq; ferociter circa pietatis alũnos intumuit, & triginta iugiter annis flu-

ctuatio dura permanſit, a Magis ueluti quibuſdam procellis agitata. Magos enim appellant Perſæ eos, qui elementa deificant. Quorum fabulas in alia conſcriptione monſtrauimus, in qua horum interrogationibus dignas ſolutiones obtulimus. Gororanes itaque filius Iſdegerdis, poſt patris mortem cũ Imperio etiam contra Chriſtianam pietatem bella ſuſcepit. Quas enim tormentorum ſpecies, & ſuppliciorum adinuentiones his intulerit, non eſt facile nunc narrare. Aliorum nanque manus excoriauerunt, aliorum dorſa aliorum capita, a fronte inchoantes uſque ad ceruices nuda cute reliquerunt. Alios ſectis per medium calamis, nudos operientes (& ipſas ſectiones calamorum carnibus aptantes) a capite uſque ad pedes funibus ſtringentes, poſtea calamos ex eorum membris uiolenter trahebant, ut acutæ ſectiones calamorum, cum traherentur, eorum carnes ſecarent, & tormentum amariſsimi doloris inferrent. Deinde fodientes lacus, & eos undique obturantes, ſoricum maiorum greges in eos immiſerunt, eiſque pabulum athletas dederunt, impie ligantes manus eorum & pedes, ne poſſent a ſe beſtias remouere. Sed & alia tormenta ſæuiora ualde exercuerunt, habentes doctorem ueritatis inimicum. Sed non potuerunt athletarum deuincere fortitudinem. Sponte nanque currebant, ut occaſione huius mortis incorruptibilis uitæ dona perciperent. Duorum tamen aut trium faciam mentionem: ut per hos reliquorum fortitudo monſtretur.

Hormiſdes quidam ualde nobilis apud Perſas erat, qui patrem Præfectum habuerat. Hunc cum rex cognouiſſet eſſe Chriſtianũ, deduci fecit, & imperauit, ut ſalutarem negaret deum. At ille. Nec iuſtum inquit, nec utile præcipis, Imperator. Nam qui docetur, ut deum omnium facile contemnat ac neget, facillime quoque ſpernit Imperatorem, cũ & ipſe ſit particeps naturæ mortalis. Etſi ſummo ſupplicio dignus eſt, qui tua ſceptra contempſerit Imperator, multiplicibus tormentis ſubdendus eſt, qui cunctorum negauerit creatorem. At Imperator cum debuiſſet mirari prudẽtiam, fortiſsimũ diuitijs & dignitate nudauit athletam, iuſsitque ut nudus traheret camelos exercitus. Quumque plurimi tranſiſſent dies, reſpiciẽs de ſuperioribus Imperator, uidit illũ eminentiſsimũ uirũ ſolis radijs inflammatum, & pulueris ſquallore repletũ, patriæque nobilitatis memor, eũ ad ſe iuſsit adduci, & lineis ueſtibus operiri. Deinde putans quod tam præcedenti afflictione, quam ex iſta clementia molliret, uel nunc inquit, illa obſtinatione exutus nega filiũ fabri. At ille dei zelo repletus dirupit ueſtem & proiecit, dicens: Si propter hoc me putas a pietate recedere, habe donũ cũ impietate, quam poſsides. Hanc eius fortitudinem contemplatus, nudum eum a ſuo expulit Imperio.

Sannen quoque mille famulorum dominũ, reſiſtentem ſibi, & negare creatorem omniũ nolentem, requirens quiſnam ſeruorũ eius eſſet ſæuiſsimus, illi aliorũ ſeruorum tradidit dominatum. Cui ipſum quoque dominũ ſeruire præcepit, ſimul & eius uxorem, per hoc putans propugnatorem ſe flectere ueritatis. Sed ſpe ſua deceptus eſt. Habebat enim ille domum in petra conſtructam.

Beniamin etiam diaconũ comprehendens clauſit in carcere. Cumque duo tranſiſſent anni, ſuperuenit legatus Romanorũ pro alijs cauſis acturus Et cũ hæc cognouiſſet, poſtulauit a rege, ut dimitteretur Diaconus. Porro rex iuſsit ut promitteret Beniamin, quod nulli Magorũ doctrinã

Chriſtianam prædicare tentaret, & dimitteret exire. Tum legatus quidē cuſtodire Beniamin, quæ rex præceperat, compromiſit. Beniamin autem audiens monita legati: impoſsibile eſt, inquit, non me participare lumen alijs, quod ipſe percepi. Quanto enim ſupplicio dignus ſit, qui talentū abſconderit, ſacra euangeliorū teſtatur hiſtoria. Sed rex horū tū nihil cognoſcens, iuſsit eum abſolui a uinculis. At ille prædicare nullatenus ceſſabat: & capiens eos, qui ignorantiæ caligine tenebantur, intelligibili luci iugiter offerebat. Dumq; tranſiſſet annus, regi geſta illius nunciant. Tum deductum ad ſe negare iuſsit, quem adorabat deū uerum. Ille quæſiuit a rege dicens. Quo dignus honore eſt, qui ſuū derelinquens regnum, inuadere ſtuduerit alienū? Cūq; dixiſſet rex: Morte ultimoq; ſupplicio: Sapientiſsimus ille reſpondit: quid ergo non iuſte patiatur homo, qui factorē mūdiq; creatorem, nutritorem, ac ſaluatorem deſerens, unū conſeruorū ſuorum deificare uoluerit, & debitum illi cultum iſti magis obtulerit?

His ſermonibus rex accenſus, uiginti calamos acui, & totidem ungulbus digitorū eius manuū atq; pedū præcepit infigi. Cumq; hoc ſuppliciū ab eo derideri conſpiceret, aliū rurſus calamū acutum in eius femur unde humana origo deſcēdit, iuſsit immitti. Cumq; crebro eijceretur & rurſus induceretur, ineffabiles ei dolores excitabat. Poſt hoc uero ſupplicium impius atq; ferox uirgam grandem ſpinis undiq; plenā, per eius meatū iuſsit induci, & hoc modo ſpiritū fortiſsimus decertator emiſit. Sed & alia multa ab illis impijs ſunt tentata. Nec tamen mirandū, quod illorū ferocitatē & impietate longanimiter deus omniū patiatur, quando ante Imperium Maximi Conſtantini quicunq; fuerunt Romanorū Imperatores, contra

B

ueritatis miniſtros uehementer inſanierint. Diocletianus nanq; paſsionis ſalutaris die in omni Imperio Romanorū deſtruxit eccleſias. Sed nouem tranſactis annis iſtæ quidem denuo refloruerunt, & multiplicem magnitudinem ſuſceperunt. Ille uero poſt rabiem ſuæ impietatis extinctus eſt. Nam & bella huiuſmodi futura dominus prædixit, & eccleſiæ uictoriam prædicauit. Nos tamen ipſæ quoq; res edocent, quod magis nobis utilia ſunt bella, q̄ pax: quia pax delicatos nos facit, remiſſos & timidos: porro bellum & mentē acuit, & præſentia quaſi tranſeūtia contemnere perſuadet. Sed hæc quidem etiam in alijs operibus crebro diximus.

Diocletianus Imperator Paſsionis ſalutaris die in omni Imperio Romano deſtruxit eccleſias, ſed illæ paulopoſt refloruerant.

VITA MARVTHÆ EPISCOPI MESOPOTAMEni, per Caſsiodorum Senatorem ſcripta.

Habetur libro. xi. hiſtoria Tripartita capitu. 8.

SOcrates. Iunioris Theodoſij tempore apud Perſas eſt Chriſtianiſmus dilatatus. Inter Romanos enim & Perſas ſemp̄ propter diuerſas cauſas mittuntur legationes. Tū ergo cauſas attulit ut Maruthas Meſopotamenus epiſcopus (cuius dudum meminimus) a Romanorū Imperatore ad Perſarū deſtinaretur regem, qui multā reuerentiam apud Maruthā inueniens, cū decenter honorabat, & tanquam diuinū reſpiciebat uirū. Hoc factū mordebat Magos metuentes, ne regē Chriſtianū fieri ſuaderet. Nam cū dolore capitis multo tempore torqueret, Magis eum curare non ualentibus, Maruthas orationibus fecit incolumē. Ob hanc ergo cauſam moliti ſunt quandam Magi fallaciam.

B

Maruthas Regē Perſarum a dolore capitis orationibus fecit incolumem.

Et quoniam Perſæ ignẽ colũt,conſueuitq; Rex in quadam domo ignẽ ardentem perpetuo ſuppliciter adorare: Magi ſub terra hominẽ quendã abſcondentes tempore,quo rex ſolebat adorare,cum talia clamare fecerunt: Mitte foras Regem:impie enim egit,quod ſacerdotem Chriſtianorum iudicat eſſe uenerandum.

Hæc audiens Iſdigerdes Perſarũ rex,licet reuerentiam haberet, tamen Maruthã abijcere cogitabat. Porro Maruthas uere Deo uenerabilis homo,uacabat orationibus per quas inuenit dolũ Magicis artibus fabricatũ. Veniẽſq; ad Regẽ: Noli,inquit,illudi Rex,ſed ingreſſus cũ audieris uocẽ,fodi iube,& doli cauſas inuenies. Non enim ignis loquitur, ſed hoium molimina huiuſmodi eſſe noſcuntur. Hoc dicto, flexus eſt Perſarum rex: & rurſus ingreſſus ubi ignis inextinguibilis ſeruabatur,cũ audiſſet uocem, iuſsit fodi locũ. Tum qui mittebat quaſi diuinã uocem,inuentus arguitur. Iratus itaq; Rex,Magorũ genus uſq; ad decimã iuſsit imminui portionẽ. Hoc facto Maruthæ dixit,ut templa quæ uellet ædificaret. Ex hoc apud Perſas ſumpſit Chriſtianiſmus incrementum. 2

Vide Chriſtianitatis indicium, templorũ ædificationem.

Tũ igitur Maruthas a Perſis Conſtantinopolim remeauit. Et non longo poſt tẽpore rurſum deſtinatus eſt. Iterumq; Magi machinabantur ne eũ ſuſciperet Rex. Feceruntq; foetorem quendã in loco,unde Rex tranſire ſolebat,& quaſi a Chriſtianis id factũ fuiſſet derogabant. Cumq; Rex ſuſpectos iã habens Magos hoc cũ ſtudio requiſiſſet,denuo ab eis concinnatũ eſſe cognouit. Quamobrẽ plurimos eorũ ſupplicijs tradidit Maruthan uero potiori honore coluit,& Romanos ualde dilexit, eorumq; amplexus eſt pacẽ. Qui pene Chriſtianus fieri potuit, cũ aliud miraculũ per Maruthã & Ablatẽ Perſidos epiſcopũ peueniſſet. Ambo nanq; moleſtũ dæmonem a regis filio propulerunt,orationibus uacantes atq; ieiunijs.

Poſt hæc Iſdigerde defuncto anteq; fieret Xpianus,ad eius filiũ peruenit Imperiũ. Cuius tẽpore inter Perſas atq; Romanos pacta ſoluta ſunt.

VITA ACACII AMIDÆ CIVITATIS EPISCOPI, & Theodoſij iunioris Imperatoris, per Caſsiodorũ ſenatorẽ ſcripta.

Habetũr lib. 11. Hiſtoria Tripartita. Cap. XV.

SOcrates. Defuncto Iſdegerde rege Perſarũ, eius filius Barabanes ei ſucceſsit. Hic inſtigatus a Magis,crudelibus torquebat ſupplicijs Chriſtianos. Cumq; Chriſtiani apud Perſas opprimerentur,confugiunt ad Romanos, eorũ petentes auxilium. Quod Atticus epiſcopus libẽter accipiẽs,eoſq; quantum erat poſsibile fouens, quę geſta fuerant Theodoſio nunciauit Imperatori. Eo quoq; tẽpore etiam alia cauſa acciderat, quæ Romanos Perſis faciebat infeſtos: Quoniã Perſæ aurifoſſores, quos a Romanis ad mercedem acceperant,reddere contemnebant:& quod onera negociatorũ Romanorum uiolenter abſtuliſſent. Cũ illa ergo ingratitudine,etiam Chriſtianorum ad Romanos confugientiũ eſt adiecta. Mox ergo Perſarũ rex Legatos mittit,repetens fugiẽtes. Porro Romani nequaq; ad ſe confugientes reddere uoluerunt,non ſolũ ſupplices liberare ſtudentes,ſed pro Chriſtianiſsimo libenter omnia ſuſtinere. Quamobrem pugnare,quam perituros Chriſtianos tradere,potius elegerũt. Solutis igiẽ propter hoc pactis, bellũ crudele cõmiſſum eſt. De quo abſurdũ non eſt pauca narrare.

Romanorum igitur Imperator miſit exercitũ, cui præfuit militiæ magiſter Ardaburus. Is enim Perſicam regionẽ per Armeniæ fines ingrediens, unam eius prouinciã Azamenſem ualde uaſtauit, cui cũ plurimo exercitu Narſeus dux Parthorũ regis occurrit. Factaq; congreſsione deuictus eſt. Quo facto cogitauit Meſopotamiam Romanorũ prouinciam ſine cuſtodia conſiſtentem inuadere, & hoc modo de Romanis ulciſci. Sed Romanorũ ducem, Narſei conſiliũ latere non potuit. Deprædatus enim Azazenam uelociter regionẽ, & ipſe in Meſopotamiam uenit. Et ideo Narſeus licet ingentem haberet exercitũ, Romanorũ terras introire nõ potuit, ſed ueniens ad Niſibin Perſarũ ciuitatem in confinio conſtitutam, Ardaburo mandauit, ut diem & locũ ſtatueret præliorũ. At ille uenientibus: Nunciate, inquit, Narſeo, quod non quando tu uolueris, Romanorũ pugnabunt Imperatores. Verũ Imperator deo ſoli ſpem cõmittens deſtinauit exercitum. Et quod fideliter deo ſupplicans, repente impetrauerit auxiliũ, hinc datur cognoſci. Cũ enim Conſtantinopoli pro euentu bellorũ æſtuatio magna, conſurgeret, angeli dei iter agentibus per Bithyniam ad urbem Conſtantinopolim, ſe demonſtrauerunt, iubentes ut confiderent & orarent, & deo crederent quod Romanos uictoria ſequeretẽ, dicentes ſe mediatores belli miſſos a deo. Hoc auditũ, non ſolũ ciuitatẽ, ſed etiam milites confortauit. Cumq; ad Meſopotamiam bellũ fuiſſet de Armeniæ regione tranſlatum, Romani Perſas Niſibi clauſos fortiter obſidebant, ligneas turres, facientes aduerſus eos, eaſq; contra muros applicantes, & plurimos de muris contra ſe pugnantiũ perimentes.

1 Si oratio nõ eſſet deo accepta & grata ſed ſuperflua & uana ut dixerunt aberrantiũ quidã, Angeli hic nõ iuberẽt ut fierẽt orationes. Sed quid de Angelis loquimur? Nonne & ipſe dei filius Saluator noſter, infallibilis ueritas docuit nos, Quoniã oportet ſemper orare, & non deficere? Luc. 18.

13 Porro Barabanes Perſarũ rex, audiens Azazenam regionẽ ab eis fuiſſe uaſtatam, & eos, qui in Niſibi clauſi uidebantur, obſeſſos, ſeipſum cũ magno exercitu præparauit ut occurreret. Miratusq; Romanorũ uirtutem, Sarracenorum auxilia poſtulauit. Quorũ tunc erat rex Alamundarus uir fortis & præliator: qui cũ multa milia Sarracenorũ haberet, Perſarũ regi uictoriam promittebat, ſeq; ei Antiochiã Syriæ traditurũ: Sed non contigit quod putauit. Deus enim omnibus Sarracenis quendam enormem metũ latenter iniecit, ita ut putarent ſibijpſis Romanos inſiſtere. Turbatiq; nec habentes quo fugerent, in fluuium Euphratẽ ſeipſos armati proijciebant, ubi pluſq; centũ milia uirorũ necata atq; cunſumpta ſunt. Cum hæc ita eueniſſent, Niſibin obſidẽtes cũ audirent Perſarũ regem plurimos elephantos adducere, perterriti cuncta quidẽ obſidionis machinamenta concremauerunt, & ad propria loca reuerſi ſunt. Quę uero congreſsiones poſtea acciderint, & quomodo Ariobindas alter Romanorũ magiſter militũ, fortiſsimum Perſarũ monomachum interemerit: Aut quomodo Ardaburus ſeptem fortiſsimos Perſarum duces inſidijs captos occiderit: uel quomodo Beatianus alter dux Romanorũ reliquos Sarracenos extinxerit, prętereundũ eſt, ne uidear multũ a propoſita relatione digreſſus. Quæ tũc igitur gerebantẽ, uelociter Imperatori Theodoſio nunciata ſunt. Quomodo aũt hæc cito cognouerit, indicare non piget.

Inuenit quendã uirũ animi corporisq; habitu fortiſsimũ nomine Palladium, qui tanta uelocitate ueredos agebat, ut trib⁹ diebus perueniret ad terminos Romanorũ atq; Perſarum, & rurſus totidẽ remearet ad Conſtantinopolim ciuitatem. Is uero etiã alios Romani Imperij terminos uelociter tranſibat. De quo quidam eloquentiſsimus ſic ait: Iſte uir cũ ſit la-

ta Romana reſpublica, eam paruam ſua uelocitate demonſtrat. Quem etiam Perſarũ rex ſæpius admiratus eſt.

Romanorũ igitur Imperator licet uideret aperte. Sibi collatam a deo uictoriam prouenisse, tamen pacẽ non diſsimulauit expetere, miſitq́; Helionem uirũ prudentem & honoratũ, ut cum Perſis de pace loqueretur. Qui cũ uenisset in Meſopotamiam, ubi erant foſſæ Romanorũ, miſit pro pace petenda Legatũ quendam Maximũ uirum eloquentiſsimum, Ardaburi militiæ magiſtri conſiliariũ: qui pro pace ueniens ad Perſarũ regẽ miſſum ſe non ab Imperatore, ſed a ducibus aſſerebat; dicẽs, quod hoc bellũ pro ſui contemptu ne peruenisset quidẽ ad principẽ. Cumq; Perſa paratus eſſet ut legati uerba ſuſciperet, q͂d fame ipſius laboraret exercitus, ueniens Numerus, qui apud ipſos imortaliũ appellat (eſt enim decem miliũ uirorũ ualde fortiſsimorũ) non prius dixerunt pacem cũ Romanis eſſe facendã, quam ipſi eos ſine cuſtodia conſtitutos inuaderent. Quibus uerbis perſuaſum eſt regi, ut a pace abſtineret. Tum Legatũ quidẽ clauſum ſeruari fecit, & miſit Numerũ immortaliũ ut pugnaret contra Romanos. Qui ue nientes, in duas acies diuiſi, medios habuere Romanos. Porro Romani unam Perſarũ uidentes aciem, contra eam ſe præparabant, aliam non uidebant: quæ paulatim acceſsit ad pugnam. Quumq; ergo iam congreſsio pene eſſet in opere, dei prouidẽtia ex quodã colle exercitus alter apparuit Romanorũ cũ duce Procopio. Qui cũ uideret ſocios in periculo, inſtabat a dorſo Perſarũ. Tum in medio concluſis, qui circumdederant primo Romanos, in momento ab eis extincti ſunt. Quo facto; Romani ad alios, qui erant in ſubſidijs poſiti, concurrerunt, eosq; fortiter iaculati ſunt. Sic igitur qui imortales appellabant, omnes mortales apparuerunt, pœnas exigente Chriſto de gente Perſarũ, eo quod plurimos eius famulos occidiſſent. Porro rex Perſarũ infortunij ſui cauſam cognoſcens, ſimulabat ſe neſcire quod geſtũ eſſet, Suſcepitq́; Legationẽ, dicens Legato Romanorũ: Non bello cedens pacẽ amplector, ſed tibi præſtare uolens, quod omniũ Romanorũ te ſapientiſsimũ eſſe cognoſcã. Et hoc modo bellũ propter Chriſtianos exortũ de Parthorum regione ceſſauit. Contigit autem Conſulatu Honorij tertiodecimo, & Theodoſij decimo.

Tum uero Acaciũ Amidæ ciuitatis epiſcopũ facinus optimũ reddidit clariorem. Cũ enim Romani milites captiuos Perſarũ de Azazena regione uaſtata, reddere regi Parthorũ nullo modo uellent, captiui fame conſumebant, cũ eſſent circa ſeptem milia: Quod Perſarũ regem non mediocriter contriſtabat. Tum igitur Acacius conuocans clericos ſibi ſubiectos: 2
Viri inquit, fratres, deus noſter nec diſcis nec calicibus opus habet: nam neq; comedit, neq; bibit. Et quia multa uaſa aurea & argentea, eccleſia noſtra ex oblationem Chriſtianorũ habet; conuenit ex his liberari exercitum captiuorũ, egentibusq́; cibos offerri. Hæc & his ſimilia cum dixiſſet, conflauit uaſa, & militibus dedit precium captiuorũ. Quos cũ recreaſſet 3
cibis, datis ſumptibus ad regẽ propriũ deſtinauit. Ad hoc mirabile opus Acacij Perſarũ rex magis obſtupuit, quod et bello Romani, & beneficijs ſe uiciſſent. Aiunt enim, quod etiam deſideriũ habuerit Perſarũ rex ut uideret Acaciũ, ſed hoc Theodoſius prohibuerit Imperator.

Vide caſum in quo licet alienare uaſa eccleſiæ, Redemptio ſcilicet captiuorum.

Eccleſia Amidẽſis ex oblatione Chriſtianorum habebat multa uaſa aurea & argentea. Ergo ſecundũ te liberatiue, illi Chriſ-

Ob uictoriã uero auxilio dei collatã, Romanorũ plurimi pollentes eloquentia cõſcribebant laudes Imperatoris. Cuiꝰ uxor Heroico metro poe-

ſtiani erant crimino ſi? Et ſancti illi epiſcopi deo pleni, permittebant paſsim populos ſuos crimina incurrere offerendo talia? Obſecro prudens lector cognoſce horum impoſturas.

mata multa confecit. Erat enim eloquẽs, filia Leontij Sophiſtæ Athenienſis, a patre omnibus lectionib⁹ erudita. Quam cũ Imperator ducturus eſſet uxorẽ, Chriſtianam Atticus fecit epiſcopus, & in baptiſmate cũ prius uocaret̃ Athenais, Eudociæ nomen impoſuit. Multi ergo (ſicuti dixi) uolentes innoteſcere, alij ſuã facundiam demonſtrare, prӕconia Imperatoria conſcripſerunt. Ego uero nec innoteſcere cupiens, nec facundiam ſermonis oſtendere, cum ueritate Imperatoris bona memorare ſtudebo, quod ſit damnoſum, ſi taceantur.

4 *Nota ieiunium quartæ & ſextæ feriæ antiquũ eſſe, & ex more Chriſtianiſmi.*

Si dãtur Regalia ad inſtar Monaſteriorũ, ergo monaſteria quid erant inſigne, maxime honeſtum, & ab omnibus habebantur in reuerentia.

Primũ itaq; regaliter natus atq; nutritus, nihil habuit tepidũ, ſed adeo fuit ſapiens, ut inter confabulanteis experimentũ omniũ crederet̃ habere cauſarũ. Perdurabat in frigore, ſimiliter & in æſtu. Plerunq; ieiunabat, & maxime quarta feria & ſexta ſtudio Chriſtianiſmi, nec aliudq; monaſteriũ Regalia uidebant̃. Ipſe nanq; mane ad ſuas ſorores proficiſcens, diuinas dicebat laudes. Quamobrem etiã ſacras literas ſine codice recitabat. Loquentibus epiſcopis uelut olim ſacerdos factus, ex diuina lectione reſpondebat. Congregabatq; ſacros codices, & quoſcunq; illorũ interpretes ſeu expoſitores cõſcripſiſſe uidebant̃, pluſq; Ptolemæus ſtuduerat Philadelphus. Patientia atq; clementia uniuerſis hominibus eminebat. Nam Iulianus Imperator licet philoſophus diceret̃, non tamẽ Antiochenſium tulit iniuriã, ſed maxima Theodoro tormenta indignatus impoſuit. Porro Theodoſius multũ gaudẽs ſyllogiſmis Ariſtotelis, philoſophiam exercebat operibus, iram, triſtitiã, libidinemq; deuincẽs, & in nullo ſe ulciſci deſiderans. Cũ igitur a quodam familiariũ interrogaret̃, cur nullum ſe lædentiũ morti ſubijceret: Vtinam, inquit, eſſet mihi poſsibile ad uitam etiã mortuos reuocare. Quem cũ alius pro ea cauſa interrogaret: Nõ eſt, inquit, magnũ, neq; difficile hominẽ mori, quia neq; deo ſoli ſemel mortuum ex pœnitentia ſuſcitare. Adeo enim fuit clemens, ut ſi quando quiſpiam dignũ aliquid morte cõmitteret, ne uſq; ad ciuitatis quidem portas moriturus perueniret, ſed ex eius clementia continuo reuocatio ſequeret̃.

5 *Vide miram Imperatoris erga ſanctos deuotionem.*

Cum quodã tempore ipſe in Amphitheatro Conſtantinopoleos ſpectaret, cœpit clamare populus: Crudeli beſtiæ artifex πραβόλοις pugnet. At ille: Neſcitis, inquit, quod conſueuimus nos ſpectare clementer? Tanta uero pietate præcelluit, ut omnes quidem deo conſecratos honoraret, pręcipue tamen quos audiebat ueneranda actione pollere. Fertur autem, quod cũ Conſtantinopoli epiſcopus Chebronenſis fuiſſet mortuus, ſagũ eius ualde ſordidũ quęſierit, eoq; circumamictus ſit, credens ſe aliquid ex defuncti ſanctitate promereri. Cũ aliquando aẽris tẽpeſtas eſſet, & ille Circũ propter populũ expectaret, pleno Circo tempeſtas uehementias agebat̃ multo imbre diffuſo. Cumq; hoc fieret, ſuã uoluntatẽ Imperator aperuit, fecitq; per præconẽ clamari, quod melius eſſet ſpectaculũ contẽnere, & omnes rogare deum, ut illæſi ab iminente tempeſtate ſeruarent̃.

6 *Habes hic orationes, hymnos et pſalmodiã in communi.*

Quo dicto cuncti deo magno gaudio ſupplicantes, hymnos concorditer offerebant, et tota ciuitas uelut una pſallebat eccleſia. In medio aũt horũ Imperator exiſtens priuato cultu properabat. Nec ſpe ſua fruſtratus eſt. Repente nanq; aẽr ad ſerenitatem diuina clementia reuocatus, annũ præbuit frugibus uniuerſis uberrimum. Si quando bella mouerentur, ſecundum Dauid confugiebat ad deum, ſciens eum præliorum autorem; inimicos orationibus ſuperabat.

Poſt

Poſt modicum itaq; tempus Perſici belli defuncto Imperatore Honorio, Conſulatu Aſclepiodoti & Mariani Auguſto menſe, quomodo Ioannem tyrannum deo ſe committens ſuperauerit, enarrabo. Sicut enim tūc ſub Moyſe hebræis contigit rubrum tranſire mare, talia etiam eius ducibus euenerunt, cum eos mitteret contra tyrannum. Defuncto ſiquidem (ſicuti diximus) Honorio principe, cognoſcens Theodoſius cœlauit factum, & alia dicendo, diuerſorum ſuſpitionibus obuiauit. Inter hæc mittit magiſtrum militum in Salonas ciuitatem Dalmatiarum, ut ſi qua bellorum cōmotio proueniret, circa partes Heſperias uicinus adiutor eſſet. Quo facto, mortem patrui patefecit. Inter hęc Ioannes primo imperialiū conſcriptorum non ferrens ſuam felicitatem, imperium contendit arripere. Miſitq; legatos ad Imperatorem Theodoſium, petens ut eius ſuſciperet imperium. At ille legatos quidem retruſit in carcerem, miſitq; magiſtrum militum Ardaburium qui multum laborauerat apud Perſas: hic Salonam ueniens, inde nauigauit Aquileiam. Contigitq; uentum aduerſum flare, ita ut in tyranni manibus incideret. Quo capto ſperabat ad neceſsitatem peruenire Theodoſium, ut per hoc ipſum decerneret Imperatorem, ſi uellet magiſtrum militum liberare. Imperator tamen ut audiuit factum, æſtuabat ne quid mali Ardaburius ſuſtineret. Aſpar uero Ardaburij filius, cognoſcens patrem a tyranno teneri, & multa milia Barbarorum præſidio tyranni conſiſtere, quidnam faceret, ignorabat. Qui tunc Imperatoris oratione p̄ualuit. Angelus enim dei ſub figura paſtoris educebat Aſparem, & omnes qui cum eo erant: ac per paludem adiacētem Rauennæ, ad loca ſeparata peruenerunt. In ea nanq; ciuitate tyrannus degens habebat exercitum, unde nullus aliquando tranſiſſe fertur. Tum ergo deus inadibilem terram fecit adibilem. Tranſeuntes nanq; per ſiccam paludis aquam, apertaſq; inuenientes ciuitatis portas, tyrannum quoq; detinuerunt. Tum ergo pijſsimus Imperator reuerentiam, quam circa diuinitatem habebat, oſtendit. Cum enim circum expectaret, nunciatum eſt ei, tyrannum fuiſſe peremptum. Quamobrem ſermonem fecit ad populum, dicens: Venite ſi placet relinquentes hoc propoſitū, & proficiſcētes ad eccleſiam gratificos deo ſoluamus hymnos, cuius manus tyranni præſumptionibus obuiauit. Quo dicto, ſpectaculo ceſſante, per medium circum cuncti cum eo concorditer gratias agentes, ad eccleſiam conuenerunt, ita ut tota ciuitas una uideretur eccleſia. Venienteſq; ad locū orationis, iugi die gratias domino retulerunt.

7 *Tu qui dicis eccleſiā non eſſe orationis & gratiarum actionis, ſed tantum ſacramētorum percipiendorū & prædicationis audiendæ locum, lege quod hic dicitur, & confundere de tua ignorantia, ſi nō uis dicam malitia. Cum aperte dicat dominus, Domus mea domus orationis uocabitur.*

VITA SISINNII EPISCOPI CONSTANTINOpolitani per Caſsiodorum Senatorem ſcripta.

SOcrates. Poſt obitum Attici Conſtantinopolitani epiſcopi fit maxima de epiſcopi ordinatione contentio, alijs alium poſtulantibus: quidam Philippum presbyterum quærebāt alij prochlum item presbyterum. Sed omnis populus communiter deſiderabat ordinari Siſinnium, qui & ipſe presbyter quidem erat. In nulla tamen ciuitate ordinatus, ſed in ſuburbano Conſtantinopoleos, cui nomen Oliua eſt, miniſtrabat. Hoc ſuburbanum eſt poſitum contra faciem ciuitatis, ubi dies Aſcenſionis ſaluatoris ſolenni-

Habetur libro. xij. hiſtoriæ Tripartitæ. Cap. iij.

ter celebratur. Hunc ergo uirum omnes laici diligebant propter ipſius reuerentiam, & maxime quia fouebat pauperes ultra ſui menſuram. Præualuit ergo uotum laicorum, & Siſinnius ordinatus eſt uiceſimo octauo die februarij menſis, Conſulatu ſequenti Theodoſii duodecimo, & Valentiniani iunioris ſecundo.

Vbi dies Aſcenſionis dominicæ ſolenniter celebratur.

c

Philippus autẽ preſbyter, cui prælatus fuerat Siſinnius, in hiſtoria chriſtiana, quam triginta ſex libris, ipſe conſcripſit, ordinationem Siſinnij ualde lacerauit, derogans ordinato & pariter ordinantibus, & maxime laicis. Is enim Philippus a Ioanne epiſcopo diaconus ordinatus, multa quoque conſcripſit contra Iulianum Imperatorem, cuius tamen hiſtoria mihi multam uidetur habere confuſionem, & non ſatis prodeſſe legentibus.

Siſinnio igitur ordinato, contigit, epiſcopum obire Cyzicenum. Tunc Siſinnius, Proclum in Cyzico conſecrauit, qui anteꝗ̃ proficiſceretur Cyzicũ, ciues præcedentes, Dalmatiũ Monachũ epiſcopũ ſibimet ordinarunt, paruipendentes regulam, qua iubetur, præter Conſtantinopolitanũ pontificem ordinatione fieri non debere. Quod ideo Cyziceni neglexerunt, quod Attico ſoli hæc lex perſonaliter præſtita uidebatur. Manſit ergo Proclus non habens eccleſiam propriam, qui tamen in doctrina eccleſiarum Conſtantinopoleos ualde florebat.

Igitur Siſinnius cum duos in epiſcopatu cõpleuiſſet annos, defunctus eſt, Conſulatu Hierij & Hardaburij, uiceſimoquarto die Decembris mẽſis, uir celeberrimus caſtitate & rectitudine uitæ ſuæ, manſuetus moribus ſine ullo figmento, remotus a cauſis. Quamobrem curioſis uiris triſtis, & ineficax uidebatur.

z

Vir celeberrimus caſtitate & rectitudine uitæ.

VITA PROCLI CONSTANTINOPOLITANI Epiſcopi per Caſsiodorum Senatorem ſcripta.

Habetur libro. xij. Hiſtoria Tripartitæ. Cap. 3.

SOcrates. Siſinnio Conſtantinopolitano epiſcopo ordinato, cõtigit, epiſcopum obire Cyzicenum. Tunc Siſinnius, Proclum in Cyzico conſecrauit, qui antequam proficiſceretur Cyzicum, ciues præcedentes, Dalmatium Monachũ epiſcopum ſibimet ordinarunt, paruipendentes regulã qua iubetur, præter Conſtantinopolitanum pontificem, ordinationem fieri non debere. Quod ideo Cyziceni neglexerunt, quod Attico ſoli hæc lex perſonaliter præſtita uidebatur. Manſit ergo Proclus non habens eccleſiam propriam, qui tamen in doctrina eccleſiarũ Conſtantinopoleos ualde florebat.

Poſt damnationem uero Neſtorij, qui Siſinnio ſucceſſerat, dura Conſtantinopoli turba contra eccleſiam facta eſt. Diuiſus eſt nanque populus propter tepidum eius, ſicut dixi, tractatum. Clerici tamen omnes communi decreto eum anathematizauerunt. Sic enim nos chriſtiani contra blaſphemos prolatum ſolemus appellare decretum, quando id ueluti in marmore ſcriptum, manifeſtum cunctis oſtendimus.

His ita prouenientibus, de electione epiſcopi quæſtio rurſus exorta eſt, & multi Philippum (cuius iam feci mentionem) plurimi Proclum eligebãt. Potuitque Proclus tenere pontificatum, niſi quidam procerum prohibuiſſent, dicentes, regulam eccleſiaſticam non permittere eum qui alterius ci-

uitatis epiſcopus nominatus eſt, ad alteram migrare ciuitatem: quod dictum populum reuocauit. Cumq; quatuor tranſiſſent menſes, poſt Neſtorij damnationẽ, Maximianus ordinatur epiſcopus, in monachica quidem uita, presbyterorum tamen collegio conſtitutus. Is enim opinionẽ reuerendi uiri olim habuerat, eo quod proprijs ſumptibus monumenta fabricaret, ut in eis religioſorum corpora ſepeliret. Erat enim idiota ſermone, & ſub quiete uiuere potius eligebat.

Quia uero quidam dicebant eccleſiaſticam regulã prohibere, ne Proclus Conſtantinopolitanam teneret eccleſiam, cum Cyrici fuiſſet ordinatus, uolo pro hac re pauca narrare. Non enim mihi hoc uere dixiſſe uidentur, ſed aut inuidia faciente, aut ignorantes eccleſiaſticã ſanctionem prohibuerunt, quæ frequenter in eccleſiis utiliter facta noſcuntur. Euſebius itaq; Pãphili in ſexto eccleſiaſticæ hiſtoriæ libro, Alexandrũ unius Cappadociæ ciuitatis epiſcopum refert, cum ueniſſe cauſa orationis Hieroſolymam, detentum fuiſſe ab eius ciuibus, & in locum Narciſsi epiſcopi cõſtitutũ, & deinceps omni uita ſua ipſi eccleſię præſediſſe. Sic igitur apud ueteres ſine ulla differentia, de ciuitate ad aliam migrabat epiſcopus, cũ utilitas euocaret. Oportet autem etiam regulam huic operi copulari, ut oſtendatur mentitos eſſe, qui Proclum in thronizare prohibuerunt. Regula. xviij. Siquis epiſcopus ordinatus ad paræciam, in qua ordinatus eſt, minime proficiſcitur, non ſua culpa, ſed ſiue populo reſpuente, aut propter quam libet aliam cauſam non neceſsitate factam, hunc honore miniſterioq; participari tantum, nec eũ miſceri rebus, in qua collectas celebrat eccleſiæ, ſed ſuſtinere qđ prouinciæ ſynodus ſuo iudicio definierit. Hæc itaq; regula eſt. Quod uero plurimi epiſcoporum ex alijs ciuitatibus ad alias propter utilitates temporum migrarint, nomina eorũ, qui ſunt mutati, ſubdidimus. Perigenes in patris ordinatur epiſcopus, & quoniam ciues eius eum ſuſcipere noluerunt, Romanæ ciuitatis epiſcopus iuſsit eum inthronizari in Corinthometropoli, defuncto eius epiſcopo: eiq; donec uixit eccleſiæ præfuit. Gregorius Nazianzenus prius unius Cappadociæ ciuitatis fuit epiſcopus, deinde in Nazianzo cõſtitutus eſt. Melicius prius Sebaſtenæ eccleſiæ præfuit, & poſtea Antiochiæ præſul eſt conſtitutus. Doſitheum Seleuciæ epiſcopum Alexander Antiochenus epiſcopus, in Tarſum Ciliciæ tranſtulit. Reuerentius ab Arcis Phœniciæ, in Tyrum translatus eſt. Ioãnes de Gordo Lydiæ mutatus eſt in Proconeſum & in ea præſidet eccleſia. Palladius ab Helenopoli mutatur in Aſponam. Alexander ab Helenopoli in Adrianos mutatus eſt. Theoſebius ab Apamia Aſiæ trãsfertur in Eudoxiopolim, quæ prius Salambria uocabatur. Polycarpus de urbe Antapriſtena Myſiæ, in Nicopolim Thracię mutatus eſt. Herophilus de Trapezapoli phrygiæ, translatus eſt in plotinopolim Thraciæ. Optimus ab Argadamia phrygiæ in Antiochiam piſidiæ transfertur. Syluanus a philippopoli Thraciæ mutatur in Troada. Tot igitur, quot ad præſens inuenimus, ex proprijs ciuitatibus ad alias migraſſe, nos memoraſſe ſufficiat.

1 *Facit contra illos qui garriunt Romanum pontificem nunquam poteſtatem ſuam in Græcorum eccleſias exercuiſſe.*

Maximianus igitur cum duos annos & ſex menſes eccleſiam gubernaſſet, defunctus eſt, Conſulatu Ariobindæ & Aſparis, die duodecimo menſis Aprilis, in ſeptimana maiore ieiuniorum, feria quinta. Tum igitur Theodoſius Imperator ſapienter cauſæ proſpexit, ne ruſus de epiſcopa-

2 *Vide quod in maiori hebdomada tunc ie-*

iunabatūr, & appellabatur ſeptimana ieiunorum.

3 *Et hic uide confirmationem epiſcopi Conſtantinopolitani factam per literas Romani pontificis.*

4 *Nota etiam exequiarum celebrationem. Non ergo cupidorum ſacerdotum recens inuentum.*

tu ſeditionis quæſtio, aut tumultus in eccleſia naſceretur. Cum adhuc ergo corpus Maximiani iaceret, pñtibus epiſcopis præcepit inthronizari proclū. Quod etiam Romani epiſcopi Celeſtini literæ firmauerūt, quas ad Cyrillum Alexandriæ deſtinauit epiſcopum, & ad Ioannem Antiochenum & Ruphum Theſſalonicenſem dicens, quod nihil prohiberet alterius ciuitatis exiſtentem epiſcopum in aliam demigrare. Inthronizatus igitur proclus exequias Maximiani corporis celebrauit: de quo tempus ut pauca dicamus.

Proclus ab ætate prima lector fuit, apud doctores tamen obſeruans ſtudioſus quoq; Rhetoricæ: qui cum ad perfectam ueniſſet ætatem, plerunq; cum Attico erat epiſcopo exceptor ſermonem eius. Et cum proficeret, ab Attico diaconus ordinatur, poſtea preſbyter. A Siſinnio uero Cyzici conſecratur epiſcopus. Hæc quidem ei primo acciderunt, poſtea thronum Conſtantinopolitanæ ſortitur eccleſiæ. Erat enim uir moribus optimis: & ab Attico utiliter eruditus, omnia eius imitabatur. Sed in iſto patientia potior apparebat. Et ille quidem hæreticis ſe terribilem opportunæ monſtrabat, iſte uero omnibus mitis erat, & ſic eos potius quā uiolenter flectere nitebatur, nullā hæreſim uexare uolens, in hac parte Theodoſium imitatus Imperatorem. Ille nanq; iudicabat, cōtra culpabiles imperiali non uti poteſtate: hic autem paruipendebat, ſi quis de deo non ita ſaperet ſicut ipſe. In his igitur Imperator laudabat eum, cum & ipſe ueros ſacerdotes imitaretur, & nequaquam perſequi uolentes admitteret. Ego tamen audacter dico, quod manſuetudine omnes uiros euicerit. Ob quam cauſam hoſtes ſuos citra belli certamina ſubiugabat, ſicut oſtenditur in Ioanne tyranno, & facta poſt hoc perditione Barbarorum.

Poſt interitū nanq; tyranni, Barbari quos ille contra Romanos ſuum euocauerat in auxiliū, parati erant Romanorū fines inuadere. Hęc audiēs Imperator conſuete hanc ſolicitudinē deo cōmiſit, & orationibus occupatus cito promeruit, quod quæſiuit. Quę enim acciderint Barbaris enarranda ſunt. Dux eorū nomine Rugas, fulmine percuſſus, interijt. Secutaq; peſtis, maximā partem eorū hominū interemit. Et non ſolū hoc ſuffecit, ſed etiā ignis de cœlo deſcendens, plurimos qui uidebant remanſiſſe conſumpſit. Quæ res Barbaros in formidine magna cōſtituit, non ſolū quod contra gentē Romanorū fortiſsimā arma leuare auſi fuiſſent, ſed quod ſic eos a forti deo iuuari conſpicerent. Tum Proclus epiſcopus de prophetia Ezechielis corā eccleſia faciens ſermonem, de collata ſalute, ab oībus eſt laudatus. Cuius prophetiæ uerba ſunt hæc: Et tu fili hominis propheti za in Gog principe Moſoch & Tubal. Iudico enim eū morte & ſanguine & imbre diluuij, & lapidibus grandinis, & ignē & ſulphur pluā ſuper eum, & oēs qui cum eo ſunt. Et poſt pauca: Et ſcient quia ego ſum dñs.

Theodoſius igitur Imperator pro beneficijs a deo ſibi collatis, gratias agebat, plurimis honoribus Chriſto ſua uota cōpenſans, coniugemq; ſuā Eudociam Hieroſolymā deſtinauit Hoc enim & ipſa uotū habuerat, ſi filiam uideret nuptam. Quæ tam Hieroſolymis eccleſias cōſtitutas, quam per ſingulas ciuitates poſitas, honorauit: & quum illuc proficiſceretur, & cum inde rediret.

Proclus autem epiſcopus eodem tēpore ſeptimo decimo Imperatoris Theodoſij cōſulatu, rem mirabilē operatus eſt, quam nullus priorū fecit

epiſcoporū.

epiſcoporũ. Cũ enim Firmus epiſcopus Cæſariæ Cappadociæ mortuus fuiſſet, aderant Cæſarienſes petentes epiſcopũ. Cumq; cogitaret, quẽ eis ordinare deberet, contigit ut ad eum ſalutandum die Sabbato Senatores uniuerſi uenirẽt, inter quos Thalaſsius, qui Præfecturæ Illirici adminiſtrauerat dignitatẽ. Cũq; futurũ eſſet (ſicut habebat fama) ut Orientalẽ regeret præfecturã, miſſa manu Proclus pro præfecture dignitate epiſcopatũ ei Cæſarianæ ciuitatis ipoſuit. Hæc quidẽ in eccleſia illo tẽpore gerebant.

VITA D. AVGVSTINI HIPPONENSIS EPIſcopi, per Poſsidonium Calamenſem Epiſcopum eius diſcipulum Scripta.

Habetur Tom. I. operũ D. Auguſtini epiſcopi.

I Nſpirante rerum omniũ factore & gubernatore deo, mei memor propoſiti, quo per gratiã Saluatoris omnipotentis, ac per diuinæ trinitatis fidẽ ſeruire decreui, & antea in uita Laicorum, & nunc in officio epiſcoporũ, ſtudens ex qualicunq; accepto ingenio & ſermone ędificationi prodeſſe ſanctæ ac ueræ Chriſti domini catholicæ eccleſiæ, de uita ac moribus prædeſtinati, & ſuo tẽpore præſentati ſacerdotis optimi Auguſtini, quę in eodẽ uidi, ab eodemq; audiui, minime reticere debeo. Id enim etiã ante nos factitatũ fuiſſe a religioſiſsimis ſanctæ matris eccleſiæ catholicæ uiris legimus & cõperimus, qui diuino afflati ſpiritu, ſermone proprio atq; ſtylo, & auribus & oculis ſcire uolentiũ dicendo & ſcribendo ſimilia, ſtudioſorũ notitiæ intulerunt, quales quantiq; uiri ex cõmuni domini gratia in rebus humanis, & uiuere, & uſq; in finem obitus perſeuerare meruerunt. Idcirco ipſe quoq; diſpenſatorũ omniũ minimus, fide non ficta, quæ domino dominantiũ omnibusq; bonis ſeruiendũ & placendũ eſt fidelibus, de prædicti uenerabilis exortu uiri & procurſu & debito fine, quæ per eũ didici & expertus ſum quamplurimis annis eius inhærens charitati, ut dominus donauerit explicandũ ſuſcepi. Verũ ſummam quæſo maieſtatem, quo munus huiuſmodi a me arreptũ ita geram & peragã, ut nec patris luminum offendã ueritatem, nec bonorũ eccleſiæ filiorũ ulla ex parte fraudare uidear charitatẽ. Nec enim attingã ea omnia inſinuare, quæ idẽ beatiſsimus Auguſtinus in ſuis confeſsionum libris de ſemetipſo, qualis ante perceptã gratiã fuerit, qualisq; iam ſumpta uiueret, deſignauit. Hoc enim facere uoluit, ut ait Apoſtolus: Ne de ſe quiſq; hominũ ſupra quam ſe eſſe nouerat, aut de ſe auditum fuiſſet, crederet uel putaret, humilitatis ſanctæ more utens, & iam nullũ fallens, ſed laudẽ non ſuã ſed ſui domini de propria liberatione ac munere querens, ex ijs uidelicet quæ iam perceperat, & fraternas preces poſcens de ijs quæ accipere cupiebat. Sacramentum igitur regis, quod angelica authoritate prolatũ eſt, bonũ eſt abſcondere: opera aũt domini reuelare & confiteri, honorificum eſt.

Igitur beatiſsimus Auguſtinus ex prouincia Aphricana ciuitate Thagaſtenſi, de numero curialiũ, parentibus honeſtis & Chriſtianis progenitus erat, alitusq; ac nutritus eorũ cura ac diligẽtia impenſisq; ſecularibus literis eruditus apprime, omnibus uidelicet diſciplinis imbutus, quas liberales uocant. Nam & Grãmaticam prius in ſua ciuitate, & Rhetoricã in Aphricę capite Carthagine poſtea docuit. Conſequenti etiã tẽpore trans

I Auguſtinus omnibus diſciplinis quas libe-

tales uocant, imbutus fuit, contra noſtros hæreticos qui illas deteſtantur.

mare in urbe Roma, & apud Mediolanũ, ubi tunc temporis Imperatoris Valentiniani minoris comitatus fuerat conſtitutus. In qua urbe tunc epiſcopatũ adminiſtrabat accepriſsimus deo, & in optimis uiris præclariſsimus ſacerdos eximius Ambroſius. Huius interea uerbi dei prædicatoris frequentiſsimis in eccleſia diſputationibus aſtans in populo, intendebat ſuſpenſus atq; affixus. Verũ aliquando Manichæorũ apud Carthaginem Adoleſcens fuerat errore ſeductus: & ideo cæteris ſuſpenſior aderat, ne quid uel pro ipſa, uel contra ipſam hæreſim diceret. Sed prouenit dei liberatoris clementia ſui ſacerdotis Ambroſij cor per tractantis, ut contra illum errorẽ incidentes legis ſoluerent quæſtiones, atq; ita edoctus ſenſim atq; paulatim, hæreſis illa miſeratione diuina eius ex animo pulſa eſt. Protinusq; ipſe in fide catholica cõfirmatus eſt, proficiendi in religione eidẽ amoris ardor tantus innatus eſt, ut propinquantibus diebus ſanctis Paſchæ, ſalutis aquã perciperet. Et factũ eſt diuina præſtante opitulatione, ut per illũ talem ac tantũ antiſtitem. Ambroſium, & doctrinã ſalutarem eccleſiæ catholicæ, & diuina Auguſtinus perciperet ſacramenta.

Moxq; ex intimis cordis medullis ad deũ conuerſus, ſpem omnẽ quã habebat in ſeculo dereliquit, iam non uxorẽ, non filios carnis, non diuitias, non honores ſeculi quærens: ſed ſoli deo cũ ſuis ſeruire ſtatuit in illo & ex illo puſillo grege eſſe ſtudens, quẽ dominus alloquitur, dicens: Nolite timere puſillus grex, quoniam complacuit patri ueſtro dare uobis regnũ: Vendite quæ poſsidetis, & date eleemoſynam: Facite uobis ſacculos nõ ueteraſcentes, theſauros non deficientes in cœlis. Et illud quod iterũ dicit dominus, idẽ uir ſanctus facere cupiens: ſi uis eſſe perfectus, uende omnia quæ habes, & da pauperibus, & habebis theſaurũ in cœlis, & ueni ſequere me. Et ſuper fidei fundamentũ ædificare deſiderans, non ligna, fœnum, ſtipulam, ſed aurũ, argentũ, & lapides precioſos. Et erat tunc annis maior triginta, ſola ſuperſtite matre, nomine Monica, ſibiq; adhærente, & de ſuſcepto eius propoſito ſeruiendi deo amplius quã de carnis nepotibus exultante. Nam eius Pater Patritius nomine, iã antea functus erat. Renuntiauit etiam ſcholaſticis quos Rhetoricen docebat, ut ſibi magiſtrum alium prouiderent, eo quod ſeruire deo ipſe decreuiſſet.

al. percepta.

Ac placuit ei precepta baptiſmi gratia cum alijs ciuibus & amicis ſuis deo pariter ſeruientibus ad Aphricã & propriã domũ agroſq; remeare. Ad quos ueniens, & in quibus conſtitutus ferme triennio, & a ſe iã alienatis curis ſecularibus, cũ ijs qui eidẽ adhærebant, deo uiuebat, ieiunijs, orationibus, boniſq; operibus, in lege domini meditãs die ac nocte. Et de ijs quæ ſibi deus cogitanti atq; orãti intellecta reuelabat, & præſentes & abſentes ſermonibus ac libris docebat. Contigit forte eodẽ tempore, ut quidã ex ijs quos dicunt agentes in rebus, apud Hipponẽ regiũ conſtitutus, bene Chriſtianus deũq; timens, cõperta eius bona fama atq; doctrina, deſideraret atq; optaret eũ uidere, promittens ſe poſſe mundi huius omnes contemnere cupiditates atq; illecebras, ſi aliquando ex eius ore dei uerbum audire meruiſſet. Quod cũ ad ſe fideli fuiſſet relatione delatum, liberare animam cupiens ab huius uitæ periculis, morteq; æterna, ad memoratam ultro atque confeſtim uenit ciuitatẽ, & hominem uiſum allocutus frequentius atq; exhortatus eſt, quantũ deus donabat, ut quod deo uouerat, redderet. Hæc ſe ille facturũ de die in diem pollicebatur, nec tamẽ in

2 *Ieiunijs, orationibus boniſq; operibus in lege domini meditans die ac nocte.*

3 *Vt quod deo uouerat redderet.*

eius tunc hoc impleuit præſentia. Sed uacare utique & inane eſſe non potuit, quod per tale uas mundum in honore utile, domino ad omne opus bonum paratum, in omni loco diuina gerebat prouidentia.

Eodem itaq; tẽpore in eccleſia Hipponenſi catholica, Valerius ſanctus Epiſcopatũ gerebat. Qui cũ flagitante eccleſiaſtica neceſsitate, de prouidendo, & ordinando presbytero ciuitatis dei plebem alloqueretur, & exhortantur iã ſcientes catholici ſancti Auguſtini propoſitũ, & doctrinam, manu iniecta, quoniã & idẽ in populo ſecurus & ignarus quid futurum eſſet actabat. Solebat aũt laicus, ut nobis dicebat, ab eis tantũ eccleſijs quę non haberent epiſcopos, ſuã abſtinere præſentiã. Eum ergo tenuerunt; & ut in talibus conſuetũ eſt, epiſcopo ordinãdũ intulerunt, omnibus id uno conſenſu & deſiderio fieri, perficiq; petentibus, magnoq; ſtudio, & clamore flagitantibus, ubertim eo flente: nonnullis quidẽ lachrymas eius, ut nobis ipſe retulit, tunc ſuperbe interpretantibus, & tanquam eũ conſolãtibus ac dicentibus: quia locus presbyterij, licet ipſe maiore dignus eſſet, appropinquaret tamen epiſcopatui. Cum ille homo dei, ut nobis retulit, maiori conſideratione intelligeret, & gemeret, quam multa & quam magna ſuæ uitæ pericula de regimine et gubernatione eccleſiæ impendere, ac prouenire ſpectaret, atque ideo fleret. Et eorum tunc, ut uoluerunt completum eſt deſiderium.

Factus ergo presbyter monaſteriũ intra eccleſiã mox inſtituit, & cum dei ſeruis uiuere cœpit ſecundũ modũ & regulam ſub ſanctis Apoſtolis cõſtitutã. Maxime ut nemo quicquã propriũ in illa ſocietate haberet, ſed eis eſſent oĩa cõia, & diſtribueretur unicuiq; pro ut cuiq; opus erat, quod iã ipſe prior fecerat, dum de trans marinis ad ſua remeaſſet. Sanctus uero Valerius ordinator eius, ut erat uir pijſsimus & deũ timens, exultabat, & deo gratias agebat, ſuas exauditas a domino fuiſſe preces, quas ſe frequẽtiſsime fudiſſe narrabat: ſcilicet ut ſibi diuinitus homo concederetur talis, qui poſſet uerbo dei & doctrina ſalubri eccleſiã dei ędificare: cui rei ſe homo natura Græcus, minuſq; latina lingua & literis inſtructus, minus utilẽ peruidebat. Et eidẽ presbytero poteſtatem dedit corã ſe in eccleſia Euangeliũ prædicandi ac frequentiſsime tractandi, contra uſum quidẽ & conſuetudinem Aphricanarũ eccleſiarũ. Vnde etiam ei nonnulli epiſcopi detrahebant. Sed ille uir uenerabilis ac prouidus, in Orientalibus eccleſijs id ex more fieri ſciens, utilitati eccleſiæ conſulens, obtrectatorũ non curabat linguas, dummodo factitaretur a presbytero, quod a ſe epiſcopo impleri minime poſſe cernebat. Vnde accenſa & ardens eleuata ſuper cãdelabrũ lucerna, omnibus qui in domo erant lucebat. Et poſtea currente & uolante huiuſmodi fama, bono præcedente exemplo, accepta ab epiſcopis poteſtate, presbyteri nonnulli coram Epiſcopis populis tractare cœperunt uerbum Dei.

4 *Auguſtinus monaſterium intra eccleſiam inſtituit, & cœpit uiuere ſecundum regulam ſub ſanctis Apoſtolis conſtitutã. Præſertim autem ut nemo in ſocietate ſua quicquã haberet proprij, ſed omnia illis eſſent communia, et diſtribueretur put cuique opus erat. Quod cum obſeruent etiam ueri monachi noſtro tempore, quid habẽt hæretici quod tantopere contra eos inſurgunt, & tollere uolunt de mundo, niſi quod omnes ſecundum Apoſtolicam regulam uiuentes, hi maximo odio proſequuntur.*

Sane tunc in illa Hipponenſi urbe Manichæorum peſtilentia quãpluri mos ciues & peregrinos infecerat, & penetrauerat, ſeducente & decipiente eiuſdem hæreſis quodam presbytero nomine Fortunato, ibidem conuerſante atq; morante. Interea Hipponenſes ciues et peregrini Chriſtiani, tam catholici quam etiã Donaſtitæ adeunt Auguſtinũ presbyterũ, atq; depoſcunt, ut illũ hominem Manichæorũ presbyterum, quem doctũ credebant uideret, & cum eodem de lege tractaret. Quod idem ut ſcriptum

eſt, paratus ad reſponſionem omni poſcenti ſe rationem de fide et ſpe quę in Deo eſt, potenſꝗ exhortari in doctrina ſana, & contradicentes redarguere, minime renuit. Sed utrum etiam hoc Fortunatus fieri uellet, ſciſcitatus eſt. At illi confeſtim ad ipſum Fortunatū id detulerunt, petentes et exhortantes ac flagitantes, quod id minime recuſaret. Sane quoniam idem Fortunatus iam apud Carthaginem ſanctū nouerat Auguſtinū adhuc in eodē ſecum errore conſtitutū, cum eodem congredi pauitabat. Veruntamen ſuorū maxime inſtantia coactus, ac uerecundatus, promiſit cominus ſe eſſe uenturū, certamenꝗ diſputandi ſubiturum. Vnde condicto die et loco conuenerunt in unū, concurrentibus quamplurimis uiris ſtudioſis turbiſꝗ curioſis, & apertis notariorū tabulis, diſputatio eſt cepta primo, & ſecundo finita eſt die. In qua ille Manichæus præceptor, ut geſtorum continet fides: nec Catholicam aſſertionē potuit euacuare, nec Manichæorū ſectam ſubnixa ueritate ualuit comprobare: Sed deficiens reſponſione, ultimo collaturum ſe cum ſuis maioribus ea quæ refellere non potuit profeſſus eſt, & ſi ſibi forte de his ſatis minime feciſſent, ſuæ animæ conſulturū, atꝗ ita ab omnibus apud quos magnus & doctus uidebatur, nihil ualuiſſe in ſuæ ſectæ aſſertione iudicatus eſt. Qua ille confuſione affectus, & ſequenti tempore de Hipponenſi ciuitate profectus, ad eandē amplius nō remeauit: Ac ſic per memoratū dei hominem omnibus cordibus, uel qui aderant, uel qui abſentes illa quæ geſta ſunt cognouerant, error ille ablatus, catholicaꝗ eſt intimata ac comperta ſyncera religio.

Et docebat ac prædicabat ille priuatim et publice, in domo & in eccleſia ſalutis uerbū cū omni fiducia aduerſus Aphricanas hęreſes, maximeꝗ contra Donatiſtas, Manichæos, & Pelagianos, libris confectis, ac repetitis ſermonibus, ineffabiliter admirantibus Chriſtianis & colletantibus, & hoc ipſum ubi poterant non tacentibus, ſed diffamantibus. Sicꝗ adiuuāte domino, leuare in Aphrica eccleſia Catholica exorſa eſt caput, quæ multo tempore illis conualeſcentibus hæreticis, præcipueꝗ rebaptizante Donati parte, maiorem multitudinē Aphrorū ſeducta & oppreſſa iacebat. Libros uero eiuſdem, ſiue tractatus mirabili dei gratia procedentes ac profluentes, inſtructos omni rationis copia, atꝗ authoritate ſanctarū ſcripturarū, ipſi quoꝗ hæretici concurrentes, cū Catholicis ingenti ardore audiebant: & quiſquis ut uoluit & potuit notarios adhibens, etiam ea quæ dicebantur excepta deſcripſit. Et inde iam per totū Aphricæ corpus præclara doctrina odorꝗ ſuauiſsimus Chriſti diffuſa & manifeſtata eſt, congaudente hoc quoꝗ comperto Eccleſia dei tranſmarina. Quoniam ſicut dum patitur unū membrū, compatiuntur omnia mēbra, ita etiam cū glorificatur unū membrū, congaudent omnia membra. Per idem tempus coram Epiſcopis hoc illi iubentibus qui plenarium totius Aphricæ concilium Hippone agebant, de fide & ſymbolo presbyter adhuc Auguſtinus diſputauit.

Ille uero beatus ſenex Valerius cæteris ex hoc amplius exultās, & deo gratias agens de conceſſo ſibi ſpeciali beneficio, metuere cœpit, ut eſt humanus animus, ne ab alia Eccleſia ſacerdos probatus ad Epiſcopatū quęreretur, & ſibi auferretur. Nam & id proueniſſet, niſi & hoc idem Epiſcopus cognito, ad locū ſecretū cū tranſire curaſſet, occultatumꝗ a quærentibus minime inueniri feciſſet. Vnde amplius formidans idem uenerabilis

ſenex,

ſenex,& ſciens ſe corpore & ætate infirmiſsimū, egit ſecretis literis apud Primatem Epiſcopū ſedis Carthaginenſis, allegans imbecillitatem corporis ſui,ætatiſq; grauitatē,& obſecrans,ut Hipponenſi Eccleſiæ ordinaretur Epiſcopus,qui ſuæ cathedræ nō tam ſuccederet, ſed conſacerdos accederet Auguſtinus. Quæ igitur beatus Valerius optauit & rogauit, ſatagens reſcripto impetrauit. Poſtq; petitionem ad uiſitandum adueniente ad Eccleſiam Hipponenſem tunc Primate Numidiæ Megalio calamenſi Epiſcopo,& Valerius Antiſtes,Epiſcopis qui tunc aderant,et clericis omnibus Hipponenſibus & uniuerſæ plebi inopinatam cunctis ſuam inſinuāt tunc uoluntatē:omnibuſq; audientibus & gratulantibus,atq; id fieri perficiq; ingenti deſiderio clamantibus,Epiſcopatum ſuſcipere contra morē Eccleſiæ ſuo uiuente Epiſcopo presbyter Auguſtinus recuſabat. Dumq; id fieri ſolere ab omnibus ſuaderetur,atq; id ignaro trāſmarinis & Aphricanis Eccleſiæ exemplis probaretur,compulſus atq; coactus ſuccubuit, & Epiſcopatus curam,& maioris loci ordinationem ſuſcepit. Quod in ſe ipſo poſtea fieri non debuiſſe,ut uiuo ſuo epiſcopo ordinaretur,& dixit et ſcripſit,propter concilij uniuerſalis uetitum,quod iam ordinatus didicit: nec quod ſibi factum eſſe doluit,alijs fieri uoluit. Vnde etiā ſategit,ut concilijs conſtitueretur Epiſcoporum,ab ordinatoribus deberi ordinandis, uel ordinatis omniū ſtatuta ſacerdotum in notitiam eſſe deferenda.

Atq; ita factū eſt,ut epiſcopatu ſuſcepto multo inſtantius ac ferūetius maiore authoritate,non adhuc in una tantum regione,ſed ubicunq; rogatus ueniſſet,uerbū ſalutis æternæ alacriter ac ſuauiter pullulante,atque creſcente domini Eccleſia prædicabat,paratus ſemper poſcentibus reddere rationem de fide & ſpe,quæ cū deo eſt. Et eius dicta atq; excepta, maxime Donatiſtæ in eadem Hipponenſi uel uicina manentes ciuitate ad ſuos Epiſcopos deferebant. Quæ cum audiſſent,& econtra forte aliquid dicerent,aut a ſuis refellebāt,aut eadē res ad ſanctū Auguſtinū deferebāt, eaq; comperta patienter ac leniter,ut ſcriptū eſt, cū timore & tremore ſalutē omniū operabatur: Oſtendens,quod nihil illi refellere uoluerint ac ualuerint,quamq; uerū manifeſtūq; ſit quod Eccleſiæ dei fides tenet & docet. Et hæc diebus ac noctibus ab eodē iugiter agebāt. Nā & epiſtolas priuatas ad quaſcunq; eiuſdē erroris Epiſcopos,& eminentes ſcilicet laicos dedit,ratione reddita admonens atq; exhortans,ut uel ab illa ſe prauitate corrigerent,uel certe ad diſputationes uenirent. Illi uero cauſa diffidentiæ nihil unquam reſcribere uoluerunt,ſed irati furioſa loquebāt,atq; ſeductorē deceptorēq; animarū Auguſtinū eſſe, & priuatim & publice cō clamabant: & uelut lupū occidendum eſſe in defenſionem gregis, ſcilicet ſui,dicebant & tractabant,omniaq; peccata a Deo indubitanter eſſe credendum poſſe dimitti ijs qui hoc facere ac perficere potuiſſent, nec deum timentes,nec homines erubeſcentes. Et ut eorū cauſa diffidentiæ cunctis innoteſceret elaborauit,& publicis geſtis conuenti,non ſunt auſi cōferre.

Habebant etiam ijdē Donatiſtæ per ſuas pene omnes eccleſias inauditum hominū genus peruerſum ac uiolentū,uelut ſub profeſsione continētium ambulantes,qui circuncelliones dicebantur. Et erant in ingenti numero & turba,per omnes fere Aphricanas regiones conſtituti. Qui malis imbuti doctoribus audacia ſuperba & temeritate illicita,nec ſuis, nec alienis aliquando parcebant,cōtra ius faſq; in cauſis interdicentes homi-

nibus: & niſi obediſſent, damnis grauiſsimis & cędibus afficiebant, armati diuerſis telis, bacchantes per agros uillaſq;, uſq; ad ſanguinis effuſionẽ accedere non metuentes. Sed dum uerbũ dei ſedulo prædicaretur, & cum ĳs qui oderunt pacẽ pacis ratio haberet, illi pacem loquentẽ debellabant gratis. Cumq; aduerſus eorũ dogma ueritas innoteſceret, qui uolebãt & poterant, ſeſe inde uel eripiebant uel ſubducebant, & paci atq; unitati eccleſiæ cũ ſuis quibus poterant cohærebant. Vnde illi ſui erroris congregationem minui uidentes, atq; augmentis Eccleſiæ inuidentes, accenſi exardeſcebant ira grauiſsima, & intolerabiles perſecutiones unitati eccleſiæ compacti faciebant. Ipſiſq; ſacerdotibus catholicis et miniſtris aggreſsiones diurnas atq; nocturnas, direptioneſq; rerum omniũ ui inferebant. Nã & multos dei ſeruos cædibus debilitauerunt. Aliquibus etiam calcem cũ aceto in oculos miſerunt, alioſq; occiderũt. Vnde etiam ſuis ĳdem Donatiſtæ rebaptizatores in odium ueniebant.

Proficiente uero doctrina diuina, ſub ſancto & cum ſancto Auguſtino in monaſterio deo ſeruientes, Eccleſiæ Hipponenſi clerici ordinari cœperunt. Ac deinde innoteſcente & clareſcente de die in diem eccleſię catholicæ prædicationis ueritate, ſanctorumq; ſeruorũ dei propoſito, continentia & paupertate profunda, ex monaſterio quod per illum uenerabilẽ uirum & eſſe & creſcere cœperat, magno deſiderio poſcere atq; accipere epiſcopos & clericos pax eccleſiæ atq; unitas, & cœpit primo, & poſtea conſecuta eſt. Nam ferme decẽ quos ipſe noui ſanctos ac uenerabiles uiros continentes & doctiſsimos, beatus Auguſtinus diuerſis eccleſĳs nonnullis quoq; eminentioribus rogatus dedit. Similiterq; & ipſi ex illorum ſanctorum propoſito uenientes, domini eccleſĳs propagatis, & monaſteria inſtituerunt, & ſtudio creſcente ædificationis uerbi dei, cæteris eccleſĳs promotos fratres ad ſuſcipiendum ſacerdotiũ præſtiterunt. Vnde per multos & in multis ſalubris fidei, ſpei, & charitatis eccleſiæ innoteſcente doctrina, non ſolum per omnes Aphricanas partes, uerumetiam in tranſmarinis & per libros æditos atq; in Græcũ ſermonem tranſlatos, ab illo uno homine, & per illũ multis fauente deo multa innoteſcere meruerunt. Atq; hinc, ut ſcriptum eſt, peccator uidens iraſcebatur, dentibus ſuis frendebat & tabeſcebat, ſerui autem Chriſti, ut dictum eſt, cũ ĳs qui oderunt pacem erant pacifici, & cum loquerentur, debellabantur gratis ab eis.

5 *Sancti ſerui dei Clerici Auguſtini creſcebant in monaſterio continentia & paupertate profunda.*

Aliquoties uero etiam uias armati ĳdem circuncelliones contra famulum dei Auguſtinũ obſederunt, dum forte iret rogatus ad uiſitandas, inſtruendaſq; & exhortandas catholicas plebes, quod ipſe frequentiſsime faciebat. Et aliquando contigit ut illi ſuccenturiati hactenus perderent captionem: euenit quidem dei prouidentia, ſed ductoris hominis errore, ut per aliam uiam cum ſuis comitibus ſacerdos quo tendebat ueniſſet, atq; per hunc quem poſtea cognouit errorẽ, manus impias euaſiſſet. Et cum in omnibus liberatori deo gratias egiſſet, illi omnino ſuo more nec laicis nec clericis pepercerunt, ſicut publica teſtantur geſta. Interea ſilendũ nõ eſt quod ad laudem dei per illius tam egregĳ in eccleſia uiri ſtudium domuſq; dei zelum aduerſus prædictos rebaptizatores Donatiſtas, geſtum & perfectum eſt. Cum forte unus ex ĳs quos de ſuo monaſterio & clero epiſcopus eccleſiæ propagauerat, ad ſuam curam pertinentem Calamenſis eccleſiæ dioceſim uiſitaret, ut quæ didicerat pro pace eccleſię contra illa-

lam hæreſim prædicaret,factũ eſt,ut in medio itinere eorũ inſidias incurriſſet,& peruaſum cum omnibus illi comitantibus, ſublatis animalibus & rebus,iniurijs & cæde grauiſsima eũ affeciſſent.De qua re ne pacis eccleſiæ amplius impedireť profectus,defenſor eccleſiæ inter leges nõ ſiluit. Et præceptus eſt Criſpinus,qui hiſdem Donatiſtis in Calamenſi ciuitate & regione epiſcopus fuit,prædicatus ſcilicet,& multi temporis, & edoctus,ad mulctam teneri aurariam publicis legibus præſentatus cõtra hæreticos conſtitutam. Qui reſultans legibus,cum præſentatus apud Procõſulem ſe negaret hæreticum,oborta eſt neceſsitas,ut illi, recedente eccleſiæ defenſore,a catholico epiſcopo reſiſteretur & conuinceretur,quod eſſe ſe fuiſſe negauerat:Quoniam ſi ab eodem diſsimularetur,forte Catholicus Epiſcopus ab ignorantibus crederetur,illo ſe quod erat negante, atq; ita ex hac deſidia infirmis ſcandalum naſceretur.Et memorabili Auguſtino antiſtite omnimodis inſtante,ad controuerſiam ambo ipſi Calamenſes epiſcopi uenerunt,& de ipſa diuerſa communione tertio conflictu ſecum egerunt,magna populorum Chriſtianorum multitudine cauſæ exitum,& apud Carthaginem,& per totam Aphricam expectante, atq; ille Criſpinus Proconſulari & libellari ſententia eſt pronũciatus hæreticus. Proq; illo apud cognitorem catholicus epiſcopus interceſsit,& ne auraria mulcta exigeretur,ei beneficium eſt impetratum. Vnde cum ingratus ad pijſsimum principem prouocaſſet,ab Imperatore relationi deditũ eſt reſponſum ſolutum: & conſequenter præceptum,nullo prorſus loco hæreticos Donatiſtas eſſe debere,& eos ad uim legum omnium contra hæreticos latarum ubiq; teneri debere. Ex quo & iudex propter officium, & idem Criſpinus quod minime fuerat exactus, præcepti ſunt duas auri libras fiſci iuribus inferre.Sed protinus opera data eſt per Catholicos epiſcopos,præcipue per ſanctæ memoriæ Auguſtinum, ut illa omnium condemnatio principis dimitteretur indulgentia. Et domino adiuuante perfectum eſt.Qua diligentia & ſancto ſtudio multum creuit ſancta eccleſia.

Et his omnibus pro pace eccleſiæ geſtis Auguſtino dominus et hic palmam dedit,& apud ſe iuſtitiæ coronam reſeruauit: ac magis magiſq; iuuante Chriſto de die in diem augebatur,& multiplicabatur pacis unitas, & eccleſiæ dei confraternitas. Et id maxime factum eſt poſt collationem quæ ab uniuerſis epiſcopis catholicis apud Carthaginem cum eiſdẽ Donatiſtarum epiſcopis facta eſt,adiuuante glorioſiſsimo & religioſiſsimo Imperatore Honorio,propter quod perficiendum etiam a ſuo latere Tribunum & notarium Marcellinum ad Aphricam iudicem miſerat. In qua controuerſia illi omnibus modis confutati,atq; de errore a catholicis conuicti,ſententia cognitoris notati ſunt,& poſt eorum appellationem pijſsimi regis reſponſo,iuſte inter hæreticos condemnati ſunt. Ex qua ratione notati ſunt ſolito amplius eorum Epiſcopi,qui cum ſuis clericis & plebibus non communicauerunt, & pacem tenentes catholicam, multas eorum perſecutiones, uſque ad membrorum amputationem & internicionem pertulerunt. Et totum illud bonum,ut dixi,per ſanctum illum hominem conſentientibus noſtris, epiſcopis ſatagentibus,& cœptum,& perfectum eſt.

Porro autem poſt illam quæ cum Donatiſtis facta eſt collationẽ, non defuerunt qui dicerent,permiſſos non fuiſſe eoſdem epiſcopos apud po-

teſtatem quæ cauſam audiuit dicere omnia pro ſuis partibus, quoniã catholicæ communionis cognitor ſuæ fauebat eccleſię: licet hoc deficientes & uicti ad excuſationem iactarent, quandoquidem & ante controuerſiã ijdem hæretici catholicæ communionis eandem eſſe nouerant, & cum ab eodem conuenirentur publicis geſtis, quod ad collationem occurrerent, & ſe eſſe facturos proſecuti ſunt. Poterant utiq; ſuſpectum eum habentes recuſare congreſſum: tamen omnipotentis Dei præſtitit auxiliũ, ut poſtea in cæſarienſi Mauritaniæ ciuitate conſtitutus uenerabilis memoriæ Auguſtinus, quo eum uenire cum alijs epiſcopis ſedis Apoſtolicæ literæ compulerunt, ob terminandas uidelicet alias eccleſiæ neceſsitates hac ergo occaſione prouenit, ut emeritum eiuſdem loci Donatiſtarũ epiſcoporum, quem ſuæ ſectæ præcipuum in illa collatione habuerũt deſenſorem, uideret, & cum eodem publicæ in eccleſię populo aſtante diuerſa communionis ex hoc ipſo diſputaret, & prouocaret geſtis eccleſiaſticis: ut quod forte ſicut dicebant proſequi potuit in collatione, ſed permiſſus non fuerat, in præſenti ſine alicuius poteſtatis prohibitione aut potentia ſecurus dicere minime dubitaret, & in ſua ciuitate ſuis omnibus præſentibus ciuibus fiducialiter propriam defendere communionem non denegaret. Ille nec hac hortatione, nec ſuorum parentum & ciuium inſtanti petitione id facere uoluit, qui ei pollicebantur ſe ad eius redituros cõmunionem, etiam cum diſcrimine patrimoniorum, ſalutiſq; ſuæ temporalis, ſi modo catholicam ſuperaret aſſertionem. At ille amplius dicere illis geſtis nihil uoluit, nec ualuit, niſi tantum, iam illa, inquit, geſta continentur apud Carthaginem inter epiſcopos confecta, utrum uincerimus, an uicti fecerimus. Et dũ a notario alio loco ut reſponderet admoneretur & reticeret, eius cunctis manifeſtata diffidentia, eccleſia dei augmẽta ac firmamenta prouenerunt. Quiſquis ergo diligentiã & operã beatiſsimæ memoriæ Auguſtini pro eccleſiæ dei ſtatu cognoſcere plenius uoluerit, etiã illæ percurrat geſta: & inueniet quæ uel qualia protulerit, quibus illũ doctum, eloquentem & prædicatum hominem prouocaret, hortatuſq; fuerit, ut pro ſuæ defenſione partis qđ uellet ediceret, illũq; uictũ cognoſcet.

Scio ego non ſolum ipſe Poſsidonius præſul, qui uitam hanc conſcripſi, uerum etiam alij fratres, & conſerui qui nobiſcum tunc intra Hipponenſem eccleſiam cum eodem ſancto uiro uiuebant, nobis pariter ad mẽſam conſtitutis eum dixiſſe: aduertiſtis hodie in eccleſia meum ſermone, eiuſq; initium & finem contra meam conſuetudinem proceſsiſſe, quoniã non eam rem terminatam explicuerim quam propoſueram, ſed pendentem reliquerim. Cui reſpondimus: ita nos in tempore miratos ſcimus & recognoſcimus. At ille: credo ait quod forte aliquem errantem in populo dominus per noſtram obliuionem & errorem doceri & curari uoluerit. In cuius manu ſunt & nos & ſermones noſtri. Nam cum propoſitæ quæſtionis latebras pertractarem, in alium ſermonis excurſum perrexi, atq; ita non concluſa uel explicata quæſtione, diſputationem terminaui magis aduerſum Manichæorum errorem, unde nihil dicere decreueram, diſputans, quam de ijs quæ aſſerere propoſueram. Et poſt hæc, niſi fallar, ecce alia die uel poſt biduum uenit quidam Firmus nomine, negociator, & intra monaſterium ſedente ſancto Auguſtino coram nobis, ad pedes eius genibus peruolutus ſeſe iactauit, lachrymas fundẽs & rogans, ut pro eius

delictis ſacerdos cum ſuis dominum deprecaretur,confitens quod Manichæorum ſectam ſecutus fuiſſet, & in ea quamplurimis annis uixiſſet, & propterea pecuniam multam ipſis Manichæis , uel eis quos dicunt electos,incaſſum erogaſſet:ac ſe in eccleſia per Dei miſericordiam fuiſſe eius tractatibus nuper correctum,atq; catholicum factum. Quod & ipſe uenerabilis Auguſtinus,& nos qui tunc aderamus,ab eodem diligenter inquirentes ex qua re potiſsimũ in illo tractatu ſibi fuerit ſatisfactũ , & referente eo, nobis quæ omnibus ſermonis ſeriem recognoſcentibus , profundũ conſiliũ dei pro ſalute animarũ admirantes & ſtupentes, glorificauimus ſanctũ eius nomen & benediximus:qui cũ uoluerit, & unde uoluerit,& quõ uoluerit,& perſcientes & per neſcientes animaꝝ operat̃ ſalutẽ. Ex eo ille homo propoſito ſeruoꝝ dei adhærens, negociatoris dimiſit actionem,& proficiens in eccleſiæ mẽbris , in alia regione ad preſbyterij quoq; dei uoluntate petitus & coactus offm̃ acceſsit, tenens atq; cuſtodiens propoſiti ſanctitatem: & forte adhuc uſq; nunc in rebus humanis uiuit tranſmare conſtitutus.

Apud Carthaginẽ quoq; dũ per quendã domus regiæ procuratorem nõie Vrſum fidei catholicæ hominẽ,ad quoſdam Manichæoꝝ quos electos dicunt blaſphemis operibus præſentes peruenirẽt,atq; ad eccleſiam ab eodẽ deducerentur & perducerentur ab epiſcopis , ad tabulas auditi ſunt,inter quos etiã ſanctæ memoriæ Auguſtinus fuit, qui præ cæteris illã execrabilẽ ſectã nouerat , & eoꝝ prodens eiuſmodi dãnabiles blaſphemias ex locis libroꝝ quos ille accipiunt Manichæi, uſq; ad confeſsionẽ earundẽ blaſphemiaꝝ eos perduxit : & quæ inter ſe illi ſuo more malo indigna & turpia facere conſueuerunt , a fœmineaꝝ illaꝝ uelut electaꝝ proditione,illis eccleſiaſticis geſtis declaratã eſt. Atq; ita paſtoꝝ diligẽtia dñico gregi,& augmentũ acceſsit, & aduerſus fures atq; latrones defenſio cõpetens procurata eſt.Cum quodam etiam felice de numero eorum quos electos dicunt ijdem Manichæi, quiq; Hipponem uenerat eũdem ſeminaturus errorem, publicæ in Hipponenſi Eccleſia notarijs excipientibus diſputauit beatus Auguſtinus populo aſtante,et poſt ſecundã uel tertiã collationẽ ille Manichæus fruſtrata uanitate & errore illius ſectæ ad noſtrã conuerſus eſt fidẽ atq; eccleſiã,ſicut eadẽ relecta docere poterit ſcriptura.

Præterea cũ quodã etiã paſcentio comite domus regiæ Arriano , qui per auctoritatẽ ſuæ pſonæ fiſci uehemẽtiſsimus exactor, fidẽ catholicã atrociter ac iugiter oppugnabat,& quãplurimos ſacerdotes dei ſimpliciori fide uiuentes , dicacitate ac poteſtate exagitabat & perturbabat, præſentibus honoratis & nobilibus uiris,apud Cartaginẽ ab illo prouocatus corã contulit.Sed idẽ hæreticus tabulas atq; ſtilũ,quod magiſter noſter & ante conqueſtũ & in congreſſu inſtantiſsime fieri uolebat, ut adeſſent oĩmodo recuſauit:& dũ id pernegaſſet,dicens quod legũ metu publicarũ periclitari tabulis ſcriptis nollet interpoſitis ſtilo & tabulis Auguſtinus epiſcopus cũ ſuis qui aderant conſacerdotibus,& abſq; ulla ſcriptura priuatim diſputarent, collationem ſuſcepit prædicens quod poſtmodum contigit,quod poſt ſolutum conuentum eſſe cuiq; poſſet liberũ arbitrium forte dicere,nullæ ſcripturæ documento,ſe dixiſſe quod forte nõ dixerit,uel non dixiſſe quod dixerit. Beatus Auguſtinus miſcuit cum eo-

dem ſermonem atq; aſſeruit quid crederet, & ab illo quid teneret, audi- uit, & uera ratione atq; authoritate ſcripturarum probata docuit, & oſtẽ dit noſtræ fidei firmamenta. Illius autem aſſerta nulla ueritate, nulla ſcri pturarum ſanctarum authoritate ſuffulta docuit & fruſtrauit. Et ut a ſein uicem partes digreſſæ ſunt, ille magis magiſq; iratus & furens, mendacia multa pro fide ſua falſa iactabat, uictum eſſe a ſeipſo proclamans multo rum ore laudatum Auguſtinum. Quæ eum illum uenerabilem uirum mi- nime laterẽt, coactus eſt ad ipſum ſcribere paſcentium, propter illius me- tum omiſsis nominibus conferentium, & in eis literis quicquid inter par- tẽs dictum uel geſtum fuerat fideliter intimauit, ad ea ſi negarentur pro- banda magna teſtium habens copiam, clariſsimos ſcilicet atq; honora- biles qui tunc aderant uiros. Atq; ille ad duo ſibi directa ſcripta, unum uix reddidit reſcriptum, in quo magis iniuriam facere quam ſuæ ſectæ ra- tionem ualuit declarare. Quod a uolentibus & a ualentibus legere com- probatur. Cum ipſorũ quoq; Arrianorũ epiſcopo quodam Maximo cũ Gothis ad Aphricam ueniente, apud Hipponem quampluribus uolenti bus atq; petentibus, & præclaris interpoſitis uiris, contulit, & quid ſin- gulæ aſſeruerint partes, ſcriptum eſt. Quæ ſi ſtudioſi diligenter legere uo luerint, proculdubio indagabunt, & quid callida & irrationabilis hære- ſis ad ſeducendum & decipiendum profiteatur, & quid eccleſia catholi- ca de diuina teneat & prædicet trinitate. Sed q̃m ille hęreticus de Hippo ne rediens ad Carthaginem, de ſua multa in collatione loquacitate uicto rẽ ſe de ipſa collatione receſsiſſe iactauit, & mentitus eſt, quæ utique non facile a diuinæ legis ignaris examinari & diudicari poſſent, a uenerabili uiro Auguſtino ſequenti tempore ſtylo & illius totius collationis de ſin gulis obiectis & reſponſis facta eſt recapitulatio: & quam nihil ille obie ctis referre potuerit, nihilominus demonſtratum eſt, additis ſupplemen- tis quæ in tẽpore collationis anguſto cuncta inferri & ſcribi minime po- tuerunt. Id enim egerat nequitia hominis, ut ſua nouiſsima proſecutio- ne multum longiſsima, totum quod remanſerat diei ſpatium occuparet.

Aduerſus pelagianiſtas quoq; nouos noſtrorũ temporũ hæreticos & diſputatores callidos, arte magis ſubtili noxia ſcribentes, & ubicũq; po- terant publice & per domos loquentes, per annos ferme decem labora- uit, librorũ multa condens & ædens, & in eccleſia populis ex eodem er- rore frequentiſsime diſputans. Et q̃m ijdem peruerſi ſedi Apl'icæ per ſuã ambitionem eandem perfidiam perſuadere conabantur, inſtantiſsime ẽt concilijs Aphricanis ſanctorũ epiſcoporũ geſtum eſt, ut ſancto papæ ur- bis Romæ, & prius uenerabili Innocẽtio, & poſtea ſancto Zozimo eius ſucceſſori perſuaderetur, quod illa ſecta catholica fide & abhominãda & damnanda fuiſſet. At illi tantæ ſedis antiſtites, ſuis diuerſis temporib9 eoſdem notantes, atq; a membris eccleſiæ præcidentes, datis literis ad Aphricanas Orientis & Occidentis eccleſias, eos anathematizandos & deuitandos ab omnibus catholicis cenſuerunt. Et hoc tale de illis eccleſię catholicæ prolatum iudicium, etiam pijſsimus Imperator Honorius au- diens ac ſequens, ſuis eos legibus damnatos, inter hæreticos haberi debe re conſtituit. Vnde nonnulli ex eis ad ſanctæ matris eccleſiæ gremiũ un- de reſilierant, redierunt, & adhuc alij redeunt, innoteſcente & præualeſcẽ te aduerſus illum deteſtabilem errorem rectæ fidei ueritate. Et erat ille

memorabilis uir Auguſtinus præcipuum dominici corporis membrũ,circa uniuerſalis eccleſiæ utilitatem ſolicitus ſemper ac peruigil Et illi diuinitus donatum eſt,ut de ſuoꝝ laboꝝ fructu,etiam in hac uita gaudere prouenisſet,prius quidem in Hipponenſi eccleſia & regione,cui maxime præſidebat unitate ac pace perfecta,deinde in alijs Aphricæ partibus,ſiue ꝑ ſeipſum ſiue per alios,& quos ipſe dederat ſacerdotes pullulaſſe,& multiplicatã fuiſſe dñi eccleſiam peruidens,illoſq; Manichæos, Donatiſtas, Pelagianiſtas,& Paganos ex magna parte defeciſſe,et eccleſiæ dei ſociatos eiſe congaudens.Profectibus quoq; & ſtudijs fauens erat & exultatis,bonoꝝ omnium indiſciplinationem pie ac ſanctæ tolerans fratrũ,ingemiſcenſq; de iniquitatibus maloꝝ,ſiue eoꝝ qui intra eccleſiã,ſiue eoꝝ qui extra eccleſiam ſunt conſtituti, dominicis ut dixi lucris ſemper gaudens,& dãnis mœrens.Tanta autem ab eodẽ dictata & ædita ſunt, tantaq; in eccleſia diſputata excepta atq; emẽdata,uel aduerſus diuerſos hæreticos conſcripta,uel ex canonicis libris expoſita ad ædificationem ſanctoꝝ eccleſiæ filioꝝ,ut ea omnia uix quiſq; ſtudioſoꝝ noſce & perlegere ſufficiat. Veruntamen ne ueritatis auidiſsimos in aliquo fraudare uideamur ſtatui deo prꝍſtante in huius opuſculi fine etiam eorundem librorum tractatuum & epiſtolarum indiculum adiungere. Quo lecto qui magis dei ueritatem quam temporales amant diuitias,ſibi quiſq; quod uoluerit ad legendum & cognoſcendum eligat, & id ad ſcribendum uel de Bibliotheca Hipponenſis eccleſiæ petat, ubi emendatiora exemplaria forte poterit inuenire,uel unde ualuerit inquirat,& inuenta deſcribat & habeat,& petenti ad ſcribendum ſine inuidia etiam ipſe tribuat.

Secundum Apoſtoli quoq; ſententiam,dicentis: Audet quiſq; ueſtrũ aduerſus alterum negocium habens iudicari ab iniquis & non apud ſanctos? An neſcitis quia ſancti mundum iudicabunt? Et ſi in uobis iudicatur mundus,indigni eſtis iudicioꝝ minimoꝝ.Neſcitis quia Angelos iudicabimus,nedum ſecularia? Secularia igit̃ iudicia ſi habueritis inter uos, eos qui contemptibiles ſunt in eccleſia,hos collocate ad iudicandum. Ad reuerentiam uobis loquor. Sic non eſt inter uos quiſq; ſapiens qui poſsit inter fratrem ſuum dijudicare,ſed frater cũ fratre iudicio contendit, & hoc apud infideles. Interpellatas ergo beatus Auguſtinus a chriſtianis, uel a cuiuſcunq; ſectæ hominibus cauſas audiebat diligenter ac pie: cuiuſdam uero ſententiã ante oculos habens,dicentis ſe malle inter incognitos,quã inter amicos cauſas audire:eo quod de incognitis pro quo arbitrata æquitate iudicaretur,amicum poſſet acquirere:de amicis uero unum eſſet, cõtra quem ſententia proferretur,perditurus. Et eas aliquando uſq; ad horam refectionis, aliquando autem tota die ieiunans, ſemper tamen noſcebat & dirimebat, intendens in eis chriſtianoꝝ momenta animoꝝ, quantum quiſq; uel in fide boniſq; operibus proficeret,uel ab ijs deficeret, atq; cõpertis rerum opportunitatibus,diuinæ legis ueritate partes docebat,eãq; illis inculcabat, & eos quo adipiſcerentur uitam æternã edocebat & admonebat,nihil aliud quærens ab ijs quibus ob hoc narrabat, niſi tantum obedientiam & deuotionem chriſtianam, quæ & deo debetur & hominibus,peccantes coram omnibus arguens,ut cæteri timorem haberent. Et faciebat hoc tanquam ſpeculator a domino conſtitutus domui Iſrael prædicans uerbum atq; inſtans opportune importune,arguens,hortãs, incre

pans,in omni longanimitate & doctrina,præcipueq́ operā dans inſtrue re eos qui eſſent idonei & alios docere. Rogatus quoq́ a nonnullis in eo rum temporalibus cauſis,epiſtolas ad diuerſos dabat. Sed hanc ſuam a melioribus occupationem tanquam angariam deputabat, ſuauem ſemp habens de hijs quę dei ſunt uel allocutionem uel collocutionem fraternæ ac domeſticę familiaritatis.

Nouimus quoq́ eum a ſuis chariſsimis litterarū interceſſum apud ſeculi poteſtates poſtulatū non dediſſe, dicentem cuiuſdā ſapientis ſeruandam eſſe ſententiā,de quo ſcriptū eſſet,quod multa ſuæ famę contemplatione amicis non prę ſtitiſſet.Et illud nihilominus ſuū addens,quoniā plerunq́ poteſtas quę prę ſtat,premit.Cū uero intercedendū eſſe rogatus uidebat,tam id honeſte ac tēperate agebat, ut non ſolū oneroſus ac moleſtus non uideretur, uerū etiam mirabilis extitiſſet. Nam dum exorta neceſsitate ſuo more apud quendā Aphricæ uicariū nomine Macedonium pro ſupplice literis interueniſſet,atq́ ille paruiſſet,hoc modo reſcriptū miſit:Miro modo afficior ſapientia tua, & in illis quę ædidiſti, & in ijs quæ interueniens pro reis mittere non grauaris. Nam & illa tantū habent acuminis,ſcientiæ & ſanctitatis,ut nihil ſupra ſit:& hęc tantū uerecundiæ,ut niſi faciam quod mandas, culpā penes me remanere non in negocio eſſe dijudicem,domine merito uenerabilis & ſuſcipiende pater. Non enim inſtas quod pleriq́ homines iſtius loci ut faciūt, ut quodcunq́ ſollicitus petitor uoluerit,extorqueas:ſed quod tibi a iudice tot curis obſtricto petibile uiſum fuerit, admones & rogas ſubſeruiente uerecundia, quę maxima difficiliū inter bonos efficacia eſt.Proinde ſtatim cōmendatis effectū deſiderij tribui.Nam ſperandi uiam ante pateſeceram.

Sanctorum concilia ſacerdotū per diuerſas prouincias celebrata, cum potuit frequentauit,non in eis quę ſua ſunt, ſed quę Ieſu Chriſti quęrens, ut uel fides ſanctę eccleſię catholicę inuiolata maneret, uel nonnulli ſacerdotes & clerici ſiue per fas,ſiue p nefas excōmunicati,uel abſoluerent,uel abijcerent.In ordinandis uero ſacerdotibus & clericis conſenſum maiorē Chriſtianorū,& conſuetudinem eccleſiæ ſequendam eſſe arbitrabat.

Veſtis eius & calceamenta & lectualia ex moderato & cōpetenti habitu erant,nec nitida nimium, nec abiecta plurimū: quia his plerunq́ uel iactare ſe inſolenter homines ſolent, uel abijcere, ex utroq́ non quæ Ieſu Chriſti,ſed quæ ſua ſunt idem quærentes. At iſte beatus,ut dixi,medium tenebat,neq́ in dexterā,neq́ in ſiniſtram declinans. Menſa uſus eſt frugali,& parca,quę quidē inter olera & legumina, etiā carnes aliquando propter hoſpites,uel quoſq́ infirmiores continebat. Semper aūt uinū habebat,quia nouerat, & docebat, ut Apoſtolus dicit, quod omnis creatura dei bona ſit, & nihil abijciendū quod cū gratiarum actione percipit̄, ſanctificatur enim per uerbū dei & orationem. Et ut idem Auguſtinus in ſuis confeſsionū libris poſuit, dicens: Non ego immunditiā obſonij timeo,ſed immunditiā cupiditatis.Scio enim Noe omne genus carnis quod cibo eſſet uſui,manducare permiſſum.Heliam cibo carnis refectū, Ioannem mirabili abſtinentia præditū, animalibus, hoc eſt locuſtis in eſcam cedentibus,non fuiſſe pollutū.Scio & Eſau lenticulæ concupiſcentia deceptū, & Dauid propter aquę deſideriū a ſeipſo reprehenſum,& regem noſtrū, nō de carne ſed de pane eſſe tentatū.Ideoq́ & populus in eremo,nō quia

carnes

carnes deſiderauit,ſed quia eſce deſiderio contra deum murmurauit,meruit improbari. De uino aũt ſumendo Apoſtoli extat ſentẽtia ad Thimotheum ſcribentis,ac dicentis: Noli uſq; adhuc aquã bibere, ſed uino modico utere propter ſtomachũ & frequentes tuas infirmitates. Cochlearibus tantum argenteis utens,cętera uaſa quibus menſæ inferebantur cibi, uel teſtea uel lignea uel marmorea erant: non tamen neceſsitatis inopia, ſed propoſito uoluntatis. Sed & hoſpitalitatẽ ſemper exhibuit. Et in ipſa menſa magis lectionẽ uel diſputationẽ,quã epulationẽ potationemq; diligebat: & cõtra peſtilẽtiã humanę cõſuetudinis in ea ita ſcriptũ habebat:

Quiſquis amat dictis abſentum rodere uitam,
Hanc menſam indignam nouerit eſſe ſibi.

Et ideo omnem cõuiuam a ſuperfluis & noxijs fabulis & detractionibus ſeſe abſtinere debere admonebat. Nam & quoſdam ſuos familiariſsimos coepiſcopos illius ſcripturæ oblitos,& contra eam loquentes,tam aſpere aliquando reprehendit cõmotus, ut diceret, aut delendos eſſe illos de mẽſa uerſus,aut ſe de media refectione ad ſuũ cubiculũ ſurrecturũ. Quod ego & alij qui illi menſæ interfuimus,experti ſumus.

Pauperum uero ſemper memor erat,eiſq; inde erogabat, unde & ſibi ſuiſq; omnibus ſecũ habitãtibus erogabat, hoc eſt uel ex redditibus poſſeſsionũ eccleſiæ,uel etiam ex oblationibus fideliũ.Et dum forte,ut aſſolet,de poſſeſsionibus ipſis inuidia clericis fieret, alloquebat plebem dei, malle ſe ex collationibus plebis dei uiuere,quam illarũ poſſeſsionũ curã uel gubernationem pati,& paratũ ſe eſſe illis cedere, ut eo modo oẽs dei ſerui & miniſtri uiuerent,quo in ueteri teſtamento legunt altari deſeruientes de eodem cõparticipari.Sed nunq; illa laici ſuſcipere uoluerunt.

Domus eccleſiæ curã oẽmq; ſubſtantiã ad uices ualentioribus clericis delegabat & credebat. Nunq; clauẽ, nunq; annulũ in manu habẽs,ſed ab eiſdẽ domus prępoſitis cũcta & accepta & erogata notabant. Quæ anno cõpleto eidẽ recitabant, quo ſciret quantũ acceptũ quantũq; diſpenſatũ fuiſſet,uel quicqd indiſpẽſatũ uel diſpenſandũ remãſiſſet,& in multis titulis magis illius prępoſiti domus fidẽ ſequens,quã probatũ manifeſtatũq; cognoſcens,Domũ uero uel agrum ſeu uillam nunq; emere uoluit. Verũ ſi forte eccleſiæ a quoquã ſponte tale aliquid uel donaret, uel titulo legati dimitteret,non reſpuebat,ſed ſuſcipi iubebat. Nam & aliquas eum hæreditates recuſaſſe nouimus, non quia pauperibus inutiles eſſe poſſent, ſed quoniã iuſtum & æquũ eſſe uidebat,ut a mortuorũ uel filijs uel parẽtibus uel affinibus magis poſsiderent,quibus ab eis deficiẽtes dimittere noluerunt.Quidam etiã ex honoratis Hipponenſium apud Carthaginẽ uiuens, eccleſiæ Hipponenſi poſſeſsionẽ donare uoluit,& confectas tabulas ſibi uſufructu retento,ultro eidem ſanctæ memorię Auguſtino miſit. Cuius ille oblationẽ libenter accepit, congratulans ei quod æternæ ſuæ memor eſſet ſalutis. Verũ poſt aliquot annos nobis forte cũ eodem comiſsus cõſtitutis,ecce ille donator literas per filiũ ſuum mittens,rogauit ut ille donationũ tabulæ ſuo filio redderent,pauperibus uero erogandos direxit ſolidos centũ: Quo ille ſanctus cognito,ingemuit hominẽ,uel finxiſſe donationem,uel eum de bono opere pæonituiſſe, & quanta potuit deo ſuggerente cordi eius condolenti animo ex eadẽ refragatione dixit, in illius ſcilicet increpationem & correctionem. Et tabulas quas ille ſponte miſerat,

6 *Vides hic hæretice q donata uel legata eccleſiæ non reſpuebat Auguſtinus, quod feciſſet, ſi ea deo nõ placere crediſſet.*

7 *Si eſt bonum opus dimittere eccleſiæ poſſeſsiones ſuas, & qui*

hoc faciũt memores ſunt ſuæ ſalutis ut ſu prædixit. D. Auguſtinus, cur iſta nunc taxantur a nouis hereticis ?

nec deſideratas, nec exactas cõfeſtim reddidit, pecuniamq́ illam reſpuit: atq; reſcriptis eundem ſicut oportuit & arguit & corripuit, admonens ut de ſua ſimulatione uel iniquitate cũ pœnitentiæ humilitate deo ſatisfaceret, ne cũ tam graui delicto de ſeculo exiret. Frequẽtius uero dicebat, magis ſecurius ac tutius eccleſiam legata a defunctis dimiſſa debere ſuſcipere, quam hęreditates forte ſollicitas & damnoſas, ipſaq́ legata magis offerenda eſſe quã exigenda. Cõmendata uero quæq; ipſe non ſuſcipiebat, ſed uolẽtes ſuſcipere clericos non prohibebat. In his quoq; q̃ eccleſia habebat & poſsidebat intentus amore, uel implicatus cupiditate non erat, ſed maioribus magis & ſpiritalibus ſuſpenſus & inhærens rebus, uix aliquando ſeipſum ad iſta tẽporalia ab æternorũ cogitatione relaxabat & deponebat. Quibusq́ ille diſpoſitis & ordinatis, tanq; a rebus mordacibus & iam moleſtis, animi recurſum ad interiora mentis & ſuperiora faciebat, quo uel de inueniẽdis rebus cogitaret, uel de iam inuentis aliquid dictaret, aut certe ex iam dictatis atq; tranſcriptis aliquid emendaret. Et id agebat in die laborans, & in nocte lucubrans. Et erat tanq; illa religioſiſsima Maria, typũ geſtans ſupernæ eccleſiæ, de qua ſcriptũ eſt quod ſederet ad pedes domini, atq; intenta uerbũ eius audiret: De qua ſoror conqueſta quod ab eadem circa multũ miniſterium occupata non adiuuaretur, audiuit: Martha Martha ſolicita es: Elegit optimã partem Maria quę non auferet ab ea. Nam fabricarũ nouarum nunq; ſtudiũ habuit, deuitãs in eis implicationẽ ſui animi, quem ſemper liberũ habere uolebat ab omni moleſtia tẽporali. Nõ tamen illa uolentes & ædificantes prohibebat, niſi tantũ imoderatos. Interea dum eccleſiæ pecunia deficeret, hoc ipſum populo Chriſtiano denunciabat, non ſe habere quod indigentibus erogaret. Nam & de uaſis dominicis propter captiuos & quamplurimos indigentes, frangi & conflari iubebat, & indigentibus diſpenſari. Quod non cõmemoraſſem, niſi contra carnalem ſenſum quorundam fieri peruiderem. Et hoc ipſum etiã uenerabilis memoriæ Ambroſius in talibus neceſsitatibus indubitanter eſſe faciendũ & dixit & ſcripſit, ſed & inde de neglecto a fidelibus gazophrylacio & ſecretario, unde altari neceſſaria inferunt, aliquando in eccleſia loquens admonebat, quod etiã beatiſsimũ Ambroſiũ ſe præſente in eccleſia tractauiſſe nobis aliquando retulerat.

Cum ipſo ſemper clerici, una etiã domo ac menſa ſumptibusq́ cõmunibus alebant & ueſtibant. Et ne quiſq; facili iuratione etiã ad periurium decidiſſet, & in eccleſia populo prædicabat, & ſuos inſtituerat, ne quis iuraret, nec ad modicũ quidem. Quod ſi prolapſus fuiſſet, unam de ſtatutis perdebat potionẽ. Numerus enim erat ſuis ſecũ cõmorantibus & conuiuantibus poculorum præfixus. Indiſciplinatiões quoq; & transgreſsiones ſuorũ a regula recta & honeſtate, & arguebat & tolerabat, quantũ decebat & oportebat: in talibus præcipue docens ne cuiuſq; cor declinaret in uerba maligna ad excuſandas excuſationes in peccatis. Et dum quiſq; offerret munus ſuũ ad altare, & illic recordatus fuiſſet quod frater ſuus haberet aliquid aduerſus illũ, relinquendũ eſſe munus ante altare, atq; eundem fratrem eſſe reconciliandũ, & tunc ueniendũ, & munus ad altare offerendũ. Si uero ipſe aduerſus fratrem ſuũ aliquid haberet, corripere eum debere in parte, & ſi eum audiſſet, lucratus eſſet ſuũ fratrẽ, ſi minus, adhibendum eſſe unũ aut duos. Quod ſi & ipſos contemneret, eccleſiã adhi-

bendam. Si uero & huic non obediret, eſſet illi ut ethnicus & publicanus. Et illud addens, ut fratri peccanti & ueniam petenti, non tantũ ſepties, ſed ſettuagiesſepties delictum relaxetur, ſicut quiſque a domino quotidie ſibi poſtulat relaxari.

¶ Fœminarum aũt intra domũ eius nulla unq̃ conuerſata eſt, nulla manſit, nec quidẽ germana ſoror, quæ uidua deo ſeruiens multo tẽpore uſq; in diem obitus ſui præpoſita ancillarũ dei uixit. Sed neq; patrui ſui filiæ, & fratris ſui filiæ quę pariter deo ſeruiebant: Quas perſonas ſanctorũ epiſcoporũ cõcilia in exceptis poſuerũt. Dicebat uero, q̃a & ſi de ſorore & neptibus ſecum cõmorantibus, nulla naſci poſsit mala ſuſpitio, tamen quoniã illæ perſonæ ſine alijs neceſſarijs ſecumq́ manentibus fœminis eſſe non poſſent, & quod ad eas etiam alię afforis intrarent, de ijs poſſe offendiculum aut ſcandalũ infirmioribus naſci, & illos qui cum epiſcopo uel quolibet clerico forte manerent, & illis omnibus fœminarũ perſonis una cõmorantibus aut aduentantibus, tentationibus humanis poſſe perire, aut certe malis hominũ ſuſpitionibus peſsime diffamari: ob hoc ergo dicebat nunq̃ debere fœminas cũ ſeruis dei etiã caſtiſsimis in una manere domo, ne ut dictũ eſt, aliquod ſcandalũ uel offendiculũ hoc tali exemplo poneretur infirmioribus. Et ſi forte ab aliquibus fœminis ut uideret uel ſalutaretur, rogabat, nunq̃ ſine clericis teſtibus, ad eas intrabat, uel ſolus cũ ſolis, unquam eſt locutus, niſi ſecretorũ aliquid intereſſet. 8 *Notent hoc noſtri temporis hæretici qui a muliercularũ cõuictu & conuerſatione nolunt auelli, hiq; imprimis, qui apud eos & ſacerdotes & concionatores agunt.*

In uiſitationibus, uero modũ tenebat ab Apoſtolo definitũ, ut non niſi pupillos & uiduas in tribulationibus conſtitutas, uiſitaret. Et ſi forte ab ægrotantibus ob hoc peteretur ut pro eis in pręſenti deum rogaret, eiſq; manus imponeret, ſine mora pergebat. Fœminarum aũt monaſteria non niſi urgentibus neceſsitatibus uiſitabat. Seruandũ quoq; in uita & moribus hominis dei referebat, quod in inſtitutis ſanctę memorię Ambroſij cõpererat, ut uxorẽ cuiquã nunq̃ poſceret, neq; militare uolentẽ ad hoc cõmendaret, neq; in ſua patria petitus iret ad conuiuiũ. De ſingulis rebus pręſtans cauſas, ſcilicet, ne dum inter ſe coniugati caſu iurgarent, & cum maledicerent per quẽ coniuncti eſſent. Sed plane ad hoc ſibi iam illis cõſentientibus petitũ intereſſe debere affirmabat ſacerdotẽ, ut uel eorũ iam pacta & placita firmarent, uel benedicerent. Et ne militiæ cõmendatus ſuam culpã male agens ſuffragatori tribueret. Et ne per frequentiã in patriæ conuiuijs, cõſtitutus tẽperantię amitteret modus. Indicauerat quoq; nobis ſe prædicti & beatę Memorię uiri in ultimo uitæ conſtituti audiſſe ſapientiſsimũ & pijſsimũ reſponſum, & multũ laudabat ac prædicabat. Nam cũ ille uenerabilis ultima iaceret ægritudine, & a fidelibus honoratis lecto eius aſtantibus & uidẽtibus eum de ſeculo migraturũ ad deum, & ob hoc mœrentibus tanti ac talis antiſtitis eccleſiam poſſe priuari uerbi & ſacramenti dei diſpenſatione, cũ lachrymis rogaretur ut ſibi a domino uitę poſceret cõmeatũ, eum illis dixiſſe: Non ſic uixi ut me pudeat inter uos uiuere, ſed nec mori timeo, quia bonũ dominũ habemus. Et in his noſter Auguſtinus ſenex elimata ac librata admirabatur & laudabat uerba. Ideo enim eum dixiſſe intelligendũ eſt, nec mori timeo, quia bonũ dominũ habemus, ne crederetur pręfidens de ſuis purgatiſsimis moribus pręſumpſiſſe, Nõ ſic uixi ut me pudeat inter uos uiuere. Hoc dixerat ad illud quod homines de homine noſce poterant, Nam ſciens examen æquitatis

diuinæ de bono domino ſe dicit magis quã de meritis ſuis confidere, cui etiã in oratione quotidiana dominica dicebat: Dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris. Cuiuſdam quoq; coepiſcopi & familiariſsimi ſui amici, in extremis uitæ de talibus frequentiſsimum referebat dictũ: ad quem quũ uiſitandũ iam morti appropinquantẽ uentitaſſet, & ille manus geſtu ſe de ſeculo exiturũ ſignificaret, atq; a ſe illi eſſet reſpõſum, adhuc eũ eccleſiæ neceſſariũ uiuere poſſe, illũ ne putaret huius uitę teneri cupiditate reſpõdiſſe ei: Si nunq̃, bene. Si aliquãdo, quare non modo? Et talẽ ſententiam mirabat̃ & laudabat hominẽ protuliſſe deum quidẽ timentem uerũtamen in uilla natum & nutritũ, ſed nõ multa lectionis eruditũ ſcientia. Illud etiam cuiuſdã ægrotantis dictũ afferebat epiſcopi, de quo ſanctus in epiſtola ſua quam de mortalitate ſcripſit martyr Cyprianus ita retulit, dicens: Cũ quidem collegis & cũ ſacerdotibus noſtris infirmitate defeſſus, & de appropinquante morte ſolicitus cõmeatum ſibi precaret̃, aſtitit deprecanti, & iam pene morienti iuuenis honore & maieſtate uenerabilis, ſtatura celſus, & clarus aſpectu, quem aſtantem ſibi uix poſſet humanus aſpectus oculis carnalibus intueri, niſi quod talem uidere iam poterat de ſeculo receſſurus. Atq; ille non ſine quadam animi & uocis indignatione infremuit & dixit: Pati timetis, exire non uultis, quid faciam uobis?

Ante proximũ uero diem infirmitatis obitus ſui a ſe dictatos & ęditos recenſuit libros, ſiue eos quos primo tẽpore cõuerſionis ſuę adhuc laicus, ſiue quos presbyter, ſiue quos epiſcopus dictauerat, & quęcunq; in his recognouit aliter quã ſe ſe haberet eccleſiaſtica regula a ſe fuiſſe dictata & ſcripta, cũ adhuc eccleſiaſticũ uſum minus ſciret, minusq́; intelligeret, a ſemetipſo & reprehenſa & correcta ſunt. Vnde etiam duo conſcripſit uolumina, quorũ eſt titulus, de recenſione librorũ. Præceptos etiã ſibi quoſdam libros ante diligentiorẽ emendationẽ a nõnullis fratribus cõquerebatur, licet eos poſtmodũ emendaſſet. Imperfecta etiã quædam librorũ ſuorũ pręuentus morte dereliquit. Quiq; prodeſſe omnibus uolens, & uolentibus multa librorũ legere & non ualentibus, ex utroq; diuino teſtamento ueteri & nouo pręmiſſa pręfatione, pręcepta diuina ſeu uetita ad uitę regulam pertinentia excerpſit, atq; ex his unũ codicem fecit: ut qui uellet legere, atq; in eo uel quę obediens deo inobediens ue eſſet agnoſceret: & hoc opus uoluit Speculũ appellare. Verũ breui conſequenti tẽpore diuina uoluntate & poteſtate prouenit, ut manus ingens diuerſis telis armata & bellis exercitata, immaniũ hoſtium Vuandalorũ et Alanorum cõmixtam ſecũ habentes Gothorũ gentem, aliarumq́; diuerſarũ gentiũ perſonas ex Hiſpaniæ partibus tranſmarinis nauibus Aphricæ influxiſſet & irruiſſet uniuerſaq; per loca Mauritaniarũ etiam ad alias noſtras tran-

9 ſiens prouincias & regiones, omni ſæuiens crudelitate & atrocitate, cuncta quę potuit expoliatione, cędibus diuerſisq́; tormẽtis, incendijs, alijsq́; innumerabilibus & infandis malis depopulata eſt, nulli ſexui, nulli parcens ætati, nec ipſis dei ſacerdotibus uel miniſtris nec ipſis eccleſiarũ ornamentis ſeu inſtrumentis uel ædificijs. Et hanc ferociſsimã hoſtiũ graſſationem & uaſtationem ille homo dei, & factam fuiſſe & fieri non ut cæteri homines ſentiebat & cogitabat: Sed altius & profundius ea conſiderans, & in his animarũ præcipue uel pericula uel mortes præuidens, ſolito

Ecce morem hereticorum, ſæuire precipue in ſeruos dei & in ſanctas eius eccleſias.

lito amplius quam ut ſcriptũ eſt. Qui apponit ſcientiã, apponit dolorem, & cor intelligens quaſi tinea oſsibus, fuerunt ei lachrymæ panes die ac nocte, amariſsimamq; & lugubrem præ cæteris ſuæ ſenectutis iam pene extremam ducebat ac tolerabat uitam. Videbat enim ille homo dei ciuitatis excidio perditas pariter cũ ædificijs, uillarumq; habitatores, alios 10
hoſtili nece extinctos, alios effugatos atq; diſperſos. Eccleſias ſacerdotib⁹ ac miniſtris deſtitutas, uirginesq; ſacras & quoſq; continentes ubiq; diſſipatos: & in his alios defeciſſe tormentis, alios gladio interemptos eſſe, alios in captiuitate perdita animi & corporis integritate ac fidei, malo more ac duro hoſtibus deſeruire. Cernebat etiam hymnos dei & laudes de eccleſijs deperiſſe, ædificia eccleſiarũ quamplurimis locis ignibus concremata eſſe, ſolennia quoq; quę deo debentur de proprijs locis defeciſſe ſacrificia, ac ſacramenta diuina uel non quæri, uel quęrenti qui tradat non facile reperiri: in ipſas montiũ ſyluas & cauernas petrarũ & ſpeluncas confugiẽtes, uel ad quaſcunq; munitiones, alios fuiſſe expugnatos & interfectos, alios neceſſarijs ſuſtentaculis euolutos atq; priuatos, ut fame contabeſcerent: ipſoſq; eccleſiarũ præpoſitos & clericos, qui forte dei beneficio uel eos non incurrerant, uel incurrentes euaſerant, rebus omnibus expoliatos atq; nudatos egentiſsimos mendicare, nec eis oĩbus ad omnia quibus fulciendi eſſent ſubueniri poſſe. Vix tres ſuperſtites uidebat ex innumerabilibus eccleſijs, hoc eſt, Carthaginenſem, Hipponenſem, & Circenſem, quæ dei beneficio exciſę non ſunt, & earum permanet ciuitates, & diuino & humano fultæ prędidio, licet poſt eius obitũ urbs Hipponenſis incolis deſtituta, ab hoſtibus fuerit concremata. Et ſe inter hęc mala cuiuſdam ſapientis ſententia conſolabatur, dicentis: Non erit magnus magnũ putans quod cadunt ligna & lapides, & moriunt mortales. Hęc ergo omnia ille, ut erat alte ſapiens, quotidie ubertim flebat. Accreuitq; mœroribus & lamentationibus eius, ut etiam adhuc in ſuo ſtatu conſiſtentem ad eandem Hipponenſium regionũ ciuitatem ab eiſdem hoſtibus ueniretur obſidendam. Quoniã in eius tunc defenſione fuerat cõſtitutus comes quidam Bonifacius cũ Gothorum quondam fœderatus exercitu, quã urbem ferme quatuordecim menſibus cõcluſam obſederunt. Nam & littus illi marinũ intercluſione abſtulerunt. Quo etiam nos ipſi de uicino cũ alijs noſtris coepiſcopis confugeramus, in eademq; omni obſidionis tempore fuimus. Vbi nobiſcũ ſuper his infortunijs ſępiſsime colloquebamur, & dei tremenda iudicia prę oculis noſtris poſita conſiderabamus dicentes. Iuſtus es domine, & rectũ iudicium tuum. Pariterq; dolentes, gementes & flentes orabamus miſerationũ patrem, & deum omnis conſolationis, ut de eadem nos tribulatione ſubleuare dignaretur.

Et hæc ipſa in Germania & alibi per hæreticos perpetrata, & audiuimus, & proprijs oculis uidimus, ac quotidie experimur.

Et forte prouenit ut una cũ eodem ad menſam conſtitutis, & inde cõfabulantib⁹ cœperit coram nobis dicere: Noueritis me hoc tẽpore noſtrę calamitatis deum rogare, ut aut hanc ciuitatem ab hoſtibus circũdatam liberare dignetur, aut ſi aliud ei uidetur, ſuos ſeruos ad perferẽdam ſuam uoluntatem fortes faciat, aut certe ut me de hoc ſeculo ad ſe accipiat. Quę ille dicens noſq; inſtruens, deinceps cũ eodem & nos cum noſtris omnibus, & ipſi qui in eadem fuerant ciuitate a ſummo deo ſimiliter petebamus. Et ecce tertio illius obſidionis menſe decubuit lecto febribus fatigatus, & illa ultima exercebatur ęgritudine. Nec ſuum ſane dominus fa-

mulum fructu ſuę pręcis fraudauit. Nam & ſibi ipſi et eidem ciuitati quod lachrymoſis depoſcit pręcibus, in tempore impetrauit. Noui quoq; eundem & presbyterū & epiſcopum pro quibuſdam energumenis petentibus ut oraret rogatū eumq; in oratione lachrymas fundentem deum rogaſſe, & dęmones ab hominibus receſiſſe eumq; ad ęgrotantem & lecto uacantem quendam cū ſuo egroto ueniſſe, & rogauiſſe ut eidem manum imponeret ut ſanus eſſe poſſet: eumq; reſpondiſſe, ſi aliquid in his poſſet, ſibi hoc utiq; primitus pręſtitiſſet: & illū dixiſſe uiſitatū ſe fuiſſe, ſibiq; per ſomniū dictum eſſe, Vade ad Auguſtinū epiſcopū, ut eidem manū imponat, & ſaluus erit. Quod dum cōperiſſet, facere non diſtulit, & illū infirmum continuo dominus ſanū ab eodem diſcedere fecit.

Interea reticendū minime eſt, cū memorati impenderent hoſtes, a ſancto uero quoq; noſtro coepiſcopo Thabennenſis eccleſiæ Honorato, literis fuiſſe conſultū, utrum nam illis aduentantibus ex eccleſijs epiſcopis, uel clericis recedendū eſſet, an non. Eiq; reſcriptis inſinuaſſe quid magis ab illis Romaniæ euerſoribus eſſet metuendū. Quam eius epiſtolam huic ſcripturæ inſerere uolui. Eſt enim ſacerdotū dei & miniſtrorum moribus ualde utilis & neceſſaria. Iſto modo reſcriptū eſt ad eundem ab eodem ſancto fratri & coepiſcopo Honorato. Auguſtinus in domino ſalutem. Charitati tuæ miſſo exemplo epiſtolæ quem fratri. Quod uult deo noſtro coepiſcopo ſcripſi, putabā me hoc onere caruiſſe quod mihi impoſuiſti, quærendo conſiliū, quid in his periculis quæ in tempora noſtra uenerunt facere debeatis. Quamuis enim epiſtolam, &c.

Sane ille ſanctus in uita ſua prolixa pro utilitate ac fœlicitate ſanctæ eccleſiæ catholicæ diuinitus condonata, uixit annis ſeptuagintaſex, in clericatu autem uel epiſcopatu annis ferme quadraginta. Dicere aūt nobis inter familiaria colloquia, conſueuerat: poſt perceptū baptiſmū etiam laudatos Chriſtianos & ſacerdotes abſq; digna & competenti pœnitentia exire de corpore nō debere. Quod etiam ipſe fecit, ultima qua defunctus eſt ægritudine. Nam ſibi iuſſerat Pſalmos Dauidicos, qui ſunt pauciſsimi de pœnitentia ſcribi, ipſosq; quaterniones iacens in lecto, contra parietē poſitos diebus ſuæ infirmitatis, intuebatur, & legebat, & iugiter ac ubertim flebat. Et ne intentio eius a quoquam impediretur, cauebat. Ante dies ferme decem, quam exiret de corpore, a nobis poſtulauit præſentibus: ne quis eum ingrederetur, niſi his tantū horis quibus medici ad inſpiciendū intrarent, uel cum ei inferretur refectio. Et ita obſeruatū ac factum eſt, & omni illo tempore, orationi uacabat. Verbū dei, uſq; ad ipſam ſuam extremam ægritudinem impræter miſſe, alacriter & fortiter ſana mente ſanoq; conſilio, in eccleſia prædicauit. Mēbris omnibus ſui corporis incolumis, integro aſpectu atq; auditu, & ut ſcriptū eſt, nobis aſtantibus & uidentibus, ac cū eo pariter orantibus, abdormiuit in pace cū patribus ſuis, enutritus in bona ſenectute: & nobis coram poſitis pro eius commendanda corporis depoſitione, ſacrificiū deo oblatū eſt, & ſepultus eſt. Teſtamentum aūt nullum fecit, quia unde faceret pauper Chriſti, non habuit. Eccleſiæ bibliothecam & omnes codices diligēter poſteris cuſtodiendos ſemper iubebat. Siquid uero eccleſia, uel in ſumptibus uel in ornamentis habuit, fideli presbytero, qui ſub eodem domus eccleſiæ, curam gerebat, dimiſit. Nec ſuos conſanguineos uel in propoſito uel extra cōſtitutos, in ſua

11 *Vide quō moriantur ueri Chriſti fideles.*

12 *Vide etiam quomodo ſepeliantur, nēpe cū miſſæ celebratiōe, qđ ſacrificium appellat.*

uita & morte uulgi more tractauit. Quib⁹ dũ adhuc ſupereſſet id ſi opus fuit, quod & cæteris erogauit, non ut diuitias haberent, ſed ut aut non, aut minus egerent. Clerũ ſufficientiſsimũ & monaſteria uirorũ ac fœminarũ continentiũ cum ſuis præpoſitis plena eccleſiæ dimiſit, una cũ bibliothecis libros, & tractatus uel ſuos uel aliorũ ſanctorũ habẽtibus, in qbus dono dei qualis quantusq́; in eccleſia fuerit noſcit, & in his ſemper uiuere a fidelibus inuenit. Iuxta qđ etiã ſecularũ qdã poëtarũ, ſuis iubẽs quo ſibi tumulũ mortuo in aggere publico collocarẽt, ꝓ epigrãmata finxit, dicẽs. 13 *Monaſteria uirorum & fœminarum continentiũ cũ ſuis præpoſitis plura, eccleſiæ dimiſit moriẽs D. Auguſtinus.*

Viuere poſt obitum uatem uis noſce uiator?

Quod legis ecce loquor, uox tua nempe mea eſt.

Et in ſuis quidẽ ſcriptis ille deo acceptus & clarus ſacerdos quantum lucente ueritate uidere concedit, rectę ac ſanę fidei, ſpei, & charitatis catholicæ eccleſię uixiſſe manifeſtat. Quod agnoſcunt qui eundẽ de diuinis ſcribentẽ legentes proficiunt. Sed ego arbitror plus ex eo proficere potuiſſe qui eum & loquentẽ in eccleſia præſentem audire & uidere potuerũt, & eius pręſertim inter homines conuerſationẽ non ignorauerunt. Erat enim non ſolũ eruditus ſcriba in regno cœlorũ, de theſauro ſuo proferens noua & uetera, & unus negociatorũ qui inuentã pretioſam margaritã quę habebat uenditis cõparauit, uerumetiam ex ĳs ad quos ſcriptũ eſt. Sic loquimini, & ſic facite, & de quib⁹ ſaluator dicit. Qui fecerit & docuerit ſic homines, hic magnus uocabit in regno cœlorũ. Peto aũt impendio ueſtram charitatẽ, qui hęc ſcripta legitis, ut mecũ omnipotenti deo gratias agatis, dominumq́; benedicatis, qui tribuit mihi intellectũ, ut hęc in notitiam & præſentiũ & abſentium præſentis temporis & futuri hominũ, & uellem deferre, & ualuiſſem: & mecum ac pro me oretis, ut illius quondam uiri cũ quo annis ferme quadraginta dei dono abſq; amara ulla diſſenſione familiariter ac dulciter uixi, & in hoc ſeculo æmulator & imitator exiſtã, & in futuro omnipotentis dei promiſsis cum eodem perfruar. Amen.

Finis Tertĳ Libri.

COLENDISSIMO PATRI DOMINO IOANNI BERNARDO EPISCOPO CALAGVRITANO A. Epiſcopus Veronenſis.

DVO præcipua ſunt Præſul digniſsime, quæ Eccleſiam dei mirum in modũ hodie perturbant atq; affligunt, & quẽ admodum nauigium in medio maris poſitum, alĳ poſt alios undarũ fluctus exagitant, ut niſi cito dominus pro ſua bonitate eam ex alto reſpexerit, iam iã collapſura merito puſillis uideri poſsit. Primum quidem hæreticorũ inſania, quæ dei cultum per omnes retro generationes obſeruatum penitus euacuat, & nouum colendi ritum annunciat. Alterum uero, impura Eccleſiaſticorum noſtrorum uita, quæ adeo effrenis hodie reperitur, ut paſsim ſine pudore peccare cuilibet impune liceat, neq; id modo, ſed ſi uirum aliquem probum offenderit (quæ tamen rara nũc in terris auis eſt) qui deo per omnia placere ſtudeat, illico tanquam contra nebulonẽ quendam & ſycophantam acclametur ab iſtis, publice dilaceret, et digitis quodammodo oſtendatur. Atq; in tantũ ualuit corruptela iſta, ut uiuere Chriſtia-

ne Chriſtianum uirum,hodie hypocriſim et ſeductionem appellent. Quis autem animo ſit uſq; adeo ferreo et adamantino,quis ita plane omnis cō miſerationis expers & immitis,qui cum uideat Eccleſiam dei his tam atrocibus malis impeti,& opprimi,non condoleat mente,inque terrā præ luctu deflectatur,& immenſis iſtis curis omnino tabeſiat? Sed ſcio Reuerendiſsime Domine has duas calamitates,quibus hodie circūuoluimur, non tibi nouas uideri,ut pote qui optime noueris duo hæc ſolita eſſe morborum genera,quæ ſemper in dei Eccleſiam quotieſcunq; manus domini contra eam deſæuierit,debachata ſint. Prodeat Magnus ille Baſilius, & aureo ſuo ore,quid lugens & mœrens de ſui temporis hæreſibus lamētetur,proferat.Ita enim ait is ad occidentales Epiſcopos ſcribens; Porro tribulationes noſtrę uel nobis tacentibus,uobis ſunt cognitę,ut quę in totum orbem ſunt euulgatę. Patrū dogmata contemnuntur,apoſtolicę traditiones annihilantur,recentiorum hominum inuenta eccleſijs inſeruntur. Homines in poſterū de artibus,non de deo diſſerunt. Mundi ſapientia primas tenet,crucis gloriam abominans Paſtores abiguntur, lupi graues introducuntur,qui Chriſti gregē diſcerpunt. Domus oratoriæ deſeruntur a cœtu,ſolitudines refertæ ſunt plorantibus. Seniores ingemiſcunt,dum uetera præſentibus comparant. Iuuenes miſerabiliores,qui nō uideant qualibus priuati ſint. Et hæc quidem Baſilius. Quod uero mali eccleſiaſticorum mores eccleſiam dei iam inde ab initio deuaſtauerint, arbitror te legiſſe quid D. Hieronymus in ſecundum & tertium Micheæ caput ſuper hac re ſcripſerit. Nonne ibi dolet maxime ſanctus pater Eccleſię principes delitijs affluere,& inter epulas atq; laſciuias Pudicitiam ſeruare ſe credere,quos eijciendos omnino ait de ſpacioſis domibus lautiſq; cōuiuijs,& multo labore cōquiſitis epulis,propter malas cogitationes & opera ſua? Nonne ibi opprobrium & confuſionē illam magnam deteſtatur, Ieſum Crucifixum magiſtrum pauperem atq; eſurientem,farſis prędicare corporibus,ieiuniorumq; doctrinam rubentibus buccis,tumentibuſq; oris proferre? Quod ſanctorum ſucceſſores Apoſtolorum, conuerſationem eorū & abſtinentiam non imitentur,ſed propter immunditiā corruptione corrupti ſint,iniuſtas ordinationes celebrantes,uoces domini uenditantes, & omnia propter pecuniam facientes? Quod deniq; Sion ædificent in ſanguine,& Hieruſalem in iniquitate? Aduerſus igitur hæc duo tam pernitioſa mala duo itidem nobis ad præſens uidentur pręſentanea afferri poſſe remedia. Contra primum quidem,quod cōſtans ac fidelis ſemper ſeruetur animus noſter,& fidei noſtræ in Chriſtum robur cuſtodiatur immotum. Id indefeſſo ſtudio prædicetur,quod publice in Eccleſia didicimus, nec philoſophorum argumenta ſectemur,aut dialecticorum tendiculis capiamur,ſed ſanctorum Apoſtolorum & præcedentium patrum ſimplicitati acquieſcamus,illoſq; tanquam eximios duces noſtros boni diſcipuli ſubſequamur,ac iuxta benedictionē Moyſi ex ipſis arcanis cordis noſtri ac bonis theſauris uetera ueterum,& quæ ante faciem iuniorum antiquitatē redoleant,proferamus,ſcientes illud ſcriptum,Perdam ſapientiam ſapientium,& prudentiam prudentiū reprobabo. Item & illud,Boues arabant, & aſinæ paſcebantur iuxta eos Aduerſus ſecundum uero , quod puritati cordis & ſynceritati mentis inhærentes , & ſemper in omni bono opere fructificantes,deum omnipotentem & pientiſsimum patrem noſtrum fuſis pre-

ſis precibus deprecemur, ut non in æternum obliuiſcatur noſtri, ſed oculis miſericordiæ ſuæ ſuper nos aſpicere, & ad nauiculam ſuā in medijs fluctibus laborantem uenire, ſuaq; potentiſsima manu, ſæuientes tempeſtates compeſcere, & flantes uentos ſedare dignetur. Et non ſolum eam de præſentibus periculis eruere, ſed & benigne concedere, ut in aliam quandam formam breui tempore immutatam, & ad priſtinum decorem, puritatemq; reſtitutam uideamus. Quod proculdubio faciet, ſi nos in orationibus deſides & negligentes nō fuerimus. Tuq; imprimis deo digne Antiſtes, qui ueteris Eccleſiæ dei in teipſo fidei & probitatis experimentū exhibes. Nec defuturos apud deum hac in re etiam ſuis interceſsionibus ſanctos hos arbitramur, quos tibi in quarto hoc uolumine legendos nunc exhibemus. Vale in Chriſto colendiſsime atq; amantiſsime pater, & noſtri ſemper & ubiq; meminiſſe dignare.

VITA HONORATI ABBATIS MONASTERII FVNDENSIS, ET LIBERTINI monachi eiuſdem, per D. Gregorium Papam ſcripta.

Ex libro primo Dialogi capitulo primo.

GREGORIVS. Venancij quōdam patricij in Samnij partibus uilla fuit, in qua colonus eius filium Honoratū nomine habuit. Qui ab annis puerilibus ad amorē cœleſtis patriæ per abſtinentiam exarſit. Cumq; tam magna conuerſatione polleret: ſeque iam ab otioſo quoq; ſermone reſtringeret: multumq; ut præfatus ſum, per abſtinentiā carnem domaret: die quadam parentes eius uicinis ſuis conuiuium fecerunt: in quo ad ueſcendum carnes paratæ ſunt: quas dum ille ad eſum cōtingere per abſtinentiæ amorem recuſaret: cœperunt cum parentes eius irridere: ac dicere. Comede: nunquid piſcem in his montibus tibi allaturi ſumus? Illo uero in loco piſces audiri conſueuerant: non uideri. Sed cū his ſermonibus Honoratus irrideretur: repente in conuiuio aqua ad miniſterium defuit: & cum ſitula lignea (ſicut illic moris eſt) mancipium ad fontē perrexit. Dumq; hauriret aquam: piſcis ſitulam intrauit. Reuerſumq; mancipium ante ora diſcumbentiū piſcem cum aqua fudit: qui ad totius diei uictum potuiſſet Honorato ſufficere. Mirati ſunt omnes: totaq; illa parentum irriſio ceſſauit. Cœpere nanq; in Honorato uenerari abſtinentiam: quam ante deridebant: ſicq; a dei homine irriſionis derſit opprobria piſcis allatus de fonte. Qui cum magnis uirtutibus creſceret, a prædicto domino ſuo libertate donatus eſt: atq; in eo loco qui fundis dicit̃, monaſterium conſtruxit: in quo ducentorum ferme monachorū pater extitit: ibiq; uita illius circūquaq; exempla eximiæ conuerſationis dedit. Nam quadā die ex eo mōte qui eius monaſterio in excelſo præminet: ingentis ſaxi moles eruta eſt: quæ per deuexum montis latus ueniens totius ruinam cellæ: omniumq; fratrum interitum minabatur. Quam cum uenientem deſuper uir ſanctus uidiſſet: frequenti uoce nomen Chriſti inuocans, extenſa mox dextera ſignum ei crucis oppoſuit: eamq; in ipſo deuexi montis latere cadentem fixit: ſicut religioſus uir Laurentius perhibet. Et quia locus ei non fuerat quo inhærere potuiſſet: aſpicitur ita, ut nunc uſq; montem cementi bus: caſura pendere uideatur.

1 Cōſidera miraculum pro cōſeruatione propoſiti delectus ciborum & abſtinentiæ. Quid hic dicere poſſunt heretici?

Petrus. Putamus hoc etiam egregius uir ut poſt magiſter diſcipulorum fieret: prius habuit magiſtrum?

Gregorius. Nequaquam hunc fuiſſe cuiuſquam diſcipulum audiui: ſed lege non conſtringitur ſancti ſpiritus donum. Vſus quidem rectæ conuerſationis eſt, ut præeſſe non audeat, qui ſubeſſe non didicerit: nec obedientiam ſubiectis imperet: quã prælatis non nouit exhibere. Sed tamen ſunt nonnulli qui ita per magiſterium ſpiritus intrinſecus docentur, ut & ſi eis exterius humani magiſterij diſciplina deſit: magiſterij intimi cenſura non deſit. Quorum tamen libertas uitæ ab infirmis in exemplum non eſt trahenda: ne dum ſe quiſq; ſimiliter ſancto ſpiritu impletum præſumit: diſcipulus hominis eſſe deſpiciat: & magiſter erroris fiat. Mens autem quæ diuino ſpiritu implet̃, habet euidentiſsima ſigna ſua, uirtutes. ſ. & humilitatẽ: quæ ſi utraq; perfecte in una mente conueniunt, liquet quod de præſentia ſancti ſpiritus teſtimonium ferat. Sic quippe etiam Ioannes baptiſta magiſtrum habuiſſe non legit̃: neq; ipſa ueritas quæ corporali præſentia apoſtolos docuit, cum corporaliter inter diſcipulos aggregauit. Sed quem intrinſecus docebat: extrinſecus quaſi in ſua libertate reliquerat. Sic Moyſes in eremo edoctus mandatũ ab Angelo didicit: quod per hominẽ non cognouit. Sed hæc (ut prædiximus) infirmis ueneranda ſunt, non imitãda.

Petrus. Placet quod dicis, ſed peto ut mihi dicas: ſi tantus hic pater aliquem ſui imitatorem diſcipulum reliquit.

Gregorius. Vir reuerentiſsimus Libertinus qui tempore Totilæ regis Gothorum eiuſdem fundenſis monaſterij præpoſitus fuit, in diſcipulatu illius conuerſatus atq; eruditus eſt. De quo quamuis uirtutes multas plurimorum narratio certa uulgauerit, prędictus tamen Laurentius religioſus uir qui nunc ſupereſt: & ei ipſo in tempore familiariſsimus fuit: multa mihi dicere de illo conſueuit: ex quibus ea quę recolo pauca narrabo.

In eadem prouincia Samnij (quam ſupra memoraui) idem uir pro utilitate monaſterij carpebat iter. Dum Darida Gothorum dux cum exercitu in loco eodẽ ueniſſet: dei ſeruus ex caballo quo ſedebat ab hominibus eius proiectus eſt. Qui iumenti perditi damna libenter ferens, etiam flagellum quod tenebat diripientibus obtulit dicens, Tollite ut habeatis qualiter hoc iumentum minare ualeatis. Quibus dictis protinus ſe in orationem dedit. Curſu autem rapido prędicti ducis exercituo peruenit ad fluuium qui uocatur uulteranus, ibiq; equos ſuos cœperunt ſinguli haſtis tũdere: & calcaribus cruentare: ſed tamen equi uerberibus cęſi: calcaribus cruentati, fatigari poterant: moueri non poterant: ſicq; aquã fluminis tangere quaſi mortale pręcipitium pertimeſcebant. Cumq; diu cędendo ſeſſores ſinguli fatigarent: unus eorũ intulit, quia ex culpa quam ſeruo dei in uia fecerant, illa ſui itineris diſpendia tolerabant. Qui ſtatim reuerſi poſt ſe libertinum reperiunt in oratione proſtratum. Cui cũ dicerent: ſurge tolle caballum tuum: ille reſpondit: Ite cum bono, ego caballi opus non habeo. Deſcendentes uero inuitum eum in caballũ de quo depoſuerant leuauerunt: & protinus abſceſſerunt. Quorũ equi tanto curſu illud qđ prius non poterant tranſire, flumen tranſierunt: ac ſi ille fluminis alueus aquam minime haberet. Sicq; factum eſt, ut cum ſeruo dei unus caballus redditus omnes a ſingulis reciperentur.

Eodem uero tempore in Campaniæ partibus Bucellinus cum Francis

ſtenit. De monaſterio uero præſati uiri ſamuli dei rumor exierat, quod pecunias multas haberet. Ingreſsi oratorium Franci cœperunt ſæuientes Libertinum quærere: Libertinum clamare: ubi in oratione ille proſtratus iacebat. Mira ualde res: quærentes ſæuienteſq; Franci ingredientes, in ipſo impingebant, & ipſum uidere non poterant, ſicq; ſua cæcitate fruſtrati, a monaſterio ſunt uacui reuerſi.

Alio quoq; tempore pro cauſa monaſterij abbatis iuſſu qui Honorato eius magiſtro ſucceſſerat: Rauennam pergebat. Pro amore uero eiuſdem uenerabilis Honorati quocunq; libertinus ibat: eius ſemper caligulam in ſinu portare conſueuerat. Itaq; dum pergeret, accidit ut quædam mulier extincti filij corpuſculum ferret. Quæ dum ſeruum dei fuiſſet intuita, amore filij ſuccenſa iumentum ſuum per frenum tenuit: atq; cum iuramento dixit, Nullatenus recedes, niſi filium meum ſuſcitaueris. At ille inuſitatũ habens tale miraculum, expauit petitionem illius: iuramenta declinare mulieris uoluit: ſed nequaquam præualens, animo hæſit. Conſiderare libet quale quantumq; in eius pectore certamen fuerit. Ibi quippe pugnabat inter ſe humilitas conuerſationis, ac pietas matris: timor ne inuſitata præſumeret: dolor ne orbatę matri non ſubueniret. ſed ad maiorem dei gloriam uicit pietas illud pectus uirtutis: quod ideo fuit ualidum, quia uictum: uirtutis enim pectus non eſſet: ſi hoc pietas non uiciſſet. Itaq; deſcẽdit: genua flexit: ad cœlum manus tetendit, caligulam de ſinu protulit, & ſuper extincti pueri corpus poſuit. Quo orante, anima pueri ad corpus redijt, quem manu comprehendit: ac flenti matri uiuentem reddidit, atque iter quod cœperat peregit.

Petrus. Quidnam hoc eſſe dicimus: uirtutem tanti miraculi Honorati egit meritum: an petitio Libertini?

Gregorius. In oſtenſione tam admirabilis ſigni cum fide fœminæ uirtus conuenit utrorunq;: ideo libertinum exiſtimo iſta potuiſſe: quia plus didicerat de magiſtri, quam de ſua uirtute confidere. Cuius enim caligulam in pectus extincti corpuſculi poſuit eius nimirum animam obtinere quod petebat æſtimauit. Nam Heliſeus quoq; magiſtri palliũ ferens: atq; ad Iordanẽ ueniens: percuſsit ſemel: & aquas minime diuiſit. Sed cum repente diceret: ubi eſt deus Heliæ etiam hunc, percuſsit fluuiũ magiſtri pallio: ac inter aquas fecit. Perpendis petre quantum in exhibẽdis uirtutibus humilitas ualet? Tunc exhibere magiſtri meritum uirtutem potuit: quando magiſtri nomẽ ad memoriam reduxit. Quia enim ad humilitatem ſub magiſtro redijt: quod magiſter fecerat, & ipſe fecit.

Petrus. Libet quod dicis: ſed quęſo te, eſt ne aliquid aliud quod adhuc de ipſo ad noſtram ædificationem narres?

Gregorius. Eſt plane: ſed ſi ſit qui uelit imitari. Ego enim uirtutem patientiæ tanti patris ſignis & miraculis maiorem credo. Quadam nanq; die is qui poſt uenerabilis Honorati exitũ, monaſterij regimen tenebat, contra eundem uenerabilem Libertinũ in graui iracundia exarſit, ita ut eum manibus cęderet. Et quia uirgam qua eum ferire poſſet minime inuenit: cõprehenſo ſcabello ſuppedaneo, faciem ei ac caput tutudit: totumq; illius uultũ tumentem ac liuidum reddidit. Qui uehementer cęſus ad ſtratum propriũ tacitus receſsit. Die uero altera erat pro utilitate monaſterij cauſa conſtituta. Expletis igitur hymnis matutinalibus Libertinus ad le-

ctum abbatis uenit: orationem ſibi humiliter petijt. Sciens uero ille quantum a cunctis honoraretur: quantumcꝙ; diligeretur: pro iniuria quã ei ingreſſerat: recedere eũ a monaſterio uelle putabat: atcꝙ; requiſiuit dicens. Vbi uis ire? Cui ille reſpondit. Monaſterij cauſa conſtituta eſt pater: quã declinare nequeo, qa heſterno die me hodie iturũ promiſi: illuc ire diſpoſui. Tunc ille a fundo cordis conſiderans aſperitatem & duritiam ſuam: humilitatem ac manſuetudinem Libertini: ex lecto proſilijt: pedes Libertini tenuit, ſe peccaſſe: ſecꝙ; reum teſtatus eſt: qui tanto talicꝙ; uiro tam crudelem facere contumeliam præſumpſiſſet. At contra Libertinus ſe ſe in terram proſternens: eiuscꝙ; pedibus prouolutus: ſuæ culpæ, non illius ſęuitiæ fuiſſe referebat quod pertulerat. Sicꝙ; actum eſt, ut ad magnam manſuedinem duceretur pater: & humilitas diſcipuli, magiſtra fieret magiſtri. Cumcꝙ; pro utilitate monaſterij ad conſtitutionem cauſæ egreſſus fuiſſet: multi uiri noti ac nobiles qui eũ ualde honorabant, uehementer admirati: ſolliciti requirebant quidnam hoc eſſet, quod tam tumentẽ ac liuidam haberet faciem. Quibus ille dicebat: heſterno die ſero peccatis meis exigentibus, in ſcabello ſuppedaneo impegi: Atcꝙ; hoc pertuli. Sicꝙ; uir ſanctus ſeruans in pectore honorem ueritatis & magiſtri: nec patris prodebat uitium: nec falſitatis incurrit peccatum.

Petrꝰ. Putas ne uir iſte uenerabilis libertinꝰ (de quo tot ſigna et miracula retuliſti) in tã ampla cõgregatione imitatores ſuos in uirtutibꝰ nõ reliqt?

Gregorius. Felix qui appellabatur curuus: quem ipſe bene noſti: qui eiuſdem monaſterij nuper prępoſitus fuerat: multa mihi de fratribus eiuſdem monaſterij admiranda narrabat. Ex quibus aliqua quæ ad memoriam ueniunt ſupprimo: quia ad alia feſtino. Sed unũ dicam quod ab eo narratũ prætereundum nullo modo æſtimo.

In eodem monaſterio quidã magnæ uitæ monachus erat hortulanus. Fur uero uenire conſueuerat: et per ſepem aſcendere, & occulte olera auferre. Cumcꝙ; ille multa plantaret quæ minus inueniret: & alia pedibus conculcata: alia direpta conſpiceret: totum hortum circuiens: inuenit iter unde fur uenire conſueuerat. Qui in eodem horto deambulans: reperit etiã ſerpentem: cui præcipiens dixit. Sequere me, atcꝙ; ad aditum furis perueniens, imperauit ſerpenti, dicens, In nomine Ieſu præcipio tibi ut aditum iſtum cuſtodias: ac furem huc ingredi non permittas. Protinus ſerpens totũ ſe in itinere in tranſuerſum tetendit: & ad cellã monachus redijt. Cumcꝙ; meridiano tempore cuncti fratres quieſcerent, more ſolito fur aduenit: aſcendit ſepem. Et cũ in hortum pedem poneret: uidit ſubito quia extenſus ſerpens clauſiſſet uiã: & tremefactus poſt ſemetipſum concidit: eiuscꝙ; pes per calciamentum in ſude ſepis inhæſit, ſicꝙ; dum hortulanus rediret: deorſum capite pependit. Conſueta hora uenit hortulanus: pendentem in ſepe furem reperit: & ſerpenti dixit. Gratias deo: impleſti quod iuſsi: recede mõ. Qui ſtatim abſceſsit, Ad furẽ uero pueniẽs ait. Quid eſt fr̃ tra didit te mihi. deꝰ: q̃re in labore monachorꝫ furtũ totiẽs facere p̃ſumpſiſti? Qui hęc dicẽs, pedẽ illiꝰ a ſepe in qua inhęſerat ſoluit, eũcꝙ; ſine læſione depoſuit. Cui dixit, Seq̃re me. Quẽ ſequentẽ duxit ad horti aditũ: & olera q̃ furto appetebat auferre, ei cum magna dulcedine prebuit, dicẽs. Vade & poſt hoc furtum nõ facias: ſed cum neceſſe habes, huc ad me ingredere: & quæ tu cum peccato laborabas tollere: ego tibi deuotus dabo.

VITA EQVITII ABBATIS PER D. Gregorium Papam ſcripta.

GRegorius. Fortunati uiri uenerabilis abbatis Monaſterij q̃ appellatur Balneum Ciceronis: aliorumq́ etiam uirorum uenerabiliũ didici relatione quod narro. Vir ſanctiſsimus Eqtus nomine in Valeriæ prouinciæ partibus, pro uitæ ſuæ merito apud oẽs illic magnæ admirationis habebã: cui Fortunatus idem familiariter notus fuit. Qui nimirum Eqtius pro ſuæ magnitudine ſanctitatis multorũ in eadem prouincia Monaſteriorũ pater extitit. Hũc eum iuuentutis ſuæ tempore acri certamine carnis incentiua fatigarent: ipſe ſuæ tentationis anguſtiæ eum ad orationis ſtudium ſolertiorem fecerũt. Cumq; hac in re ab omnipotenti deo remediũ continuis precib⁹ quæreret: nocte quadam aſsiſtente angelo eunuchizari ſe uidit: eiuſq; uiſioni apparuit quod omnem motum ex genitalib⁹ eius abſcinderet: atq; ex eo tempore ita alienus extitit a tentatione, ac ſi ſexũ non haberet in corpore. Qua uirtute fretus ex omnipotẽtis dei auxilio & uiris ante pręerat, ita cœpit poſtmodum etiam fœminis præeſſe: nec tamen diſcipulos ſuos admonere ceſſabat, ne ſe eius exemplo in hac re facile crederent: & caſuri non tentarent domum quod non accepiſſent.

Ex libro. i. Dialogi. Cap. 4.

I. *Cõtinuis precibus obtinuit a deo equitius extinctionem motus libidinis ex genitalibus.*

Eo autem tempore quo malefici in hac ſunt Romana urbe deprehenſi. Baſilius (qui in magicis operib⁹ primus fuit) in monachico habitu Valeriam fugiens petijt. Qui ad uirum reuerendiſsimũ Caſtoſium Amiternínæ ciuitatis epiſcopum pergens: petijt ab eo ut eum Equitio abbati committeret: ac ſanandum Monaſterio illius commendaret. Tunc ad Monaſterium uenit epiſcopus: ſecũq; Baſiliũ Monachũ deduxit: & Equitiũ dei famulũ rogauit ut eũdem Monachũ in congregationem ſuſciperet. Quẽ ſtatim uir ſctũs intuens ait, Hũc quem mihi commendas pater: ego nõ uideo Monachum eſſe: ſed diabolum. Cui ille reſpondit, occaſionem, quæris: ne debeas præſtare quod peto. Ad quem mox Dei famulus dixit, ego quidem hoc eũ eſſe denũcio quod uideo: ne tamen nolle me obedire exiſtimes: facio quod iubes, ſuſceptus itaq; in monaſterio eſt. Poſt non multos uero dies idem dei famulus pro exhortandis ad deſideria ſuperna fidelibus paulo longius a cella digreſſus eſt. Quo diſcedente contigit ut in Monaſterio uirginum in quo eiuſdem patris cura uigilabat: una carũ quę iuxta carnis huius putredinem ſpecioſa uidebaẽ febricitare inciperet: & uehementer anxiari: magniſq; uocibus cum ſtridore clamare, Modo moritura ſum, niſi Baſilius Monachus ueniat: & ipſe mihi per ſuæ curationis ſtudium ſalutem reddat. Sed in tanti patris abſentia accedere quiſpiam Monachorũ in cogregationem uirginum non audebat: quanto minus ille qui nouus aduenerat: eiuſq; adhuc uitam congregatio fratrum neſciebat. Miſſum repente eſt, & Dei famulo Equitio nũciatum: quod ſanctimonialis illa immenſis febribus æſtuaret, & Baſilij Monachi uiſitationẽ anxie quæreret: quo audito uir ſctũs dedignando ſubriſit: atq; ait, Nunquidnam dixi quod diabolus eſt iſte, nõ Monachus? Ite, & eum de cella expellite. De ancilla autem dei quæ anxietate febrium urgeẽ, nolite eſſe ſolliciti, quia ex hac hora neq; febribus laboratura eſt: neq; Baſilium quęſitura. Regreſſus eſt Monachus: & ea hora ſaluti reſtitutam dei uirginẽ

Monaſterium uirginum.

agnouit, qua eandem ſalutem illius Dei famulus Equitius longe poſitus
nūciauit, in uirtute. ſ. miraculi: exemplū tenens magiſtri, qui inuitatus ad
filium Reguli eum ſolo uerbo reſtituit ſaluti: ut reuertens pater ea hora fi-
lium reſtitutū uitæ cognoſceret: qua uitam illius ex ore ueritatis audiſſet.
Omnes autem Monachi iuſsionem patris ſui implentes, eūdem Baſilium
ex Monaſterij habitatione repulerūt. Qui repulſus dixit frequenter ſe cel
lam Equitij margicis artib⁹ in aera ſuſpendiſſe: nec tamen ei⁹ quempiam
lædere potuiſſe. Qui non poſt longū tempus in hac Romana urbe exar-
deſcente zelo chriſtiani populi igne crematus eſt.

Oblita benedicere la ctucam ſigno crucis.

3 Quadam uero die una dei famula ex eodem Monaſterio uirginū hor-
tum ingreſſa eſt: quæ lactucam conſpiciens concupiuit, eamq; ſigno cru-
cis benedicere oblita auide momordit, ſed arrepta a diabolo protinus ce
cidit. Cumq; uexaretur: eidem patri Equitio ſub celeritate nūciatum eſt
ut ueniret concitus: & orando ſuccurreret. Moxq; hortum idem pater ut
ingreſſus eſt: cœpit ex eius ore quaſi ſatisfaciens ipſe qui hanc arripuerat
diabolus clamare, dicens, Ego quid feci? ego quid feci? Sedebam ibi ſup
lactucam: uenit illa, & momordit me. Cui cum indignatione uir Dei præ-
cepit ut diſcederet, & locum in omnipotentis Dei famula non haberet.
Qui protinus abſceſsit, nec eam ultra contingere præualuit.

Hoc ſpeciale in equi tio firmat regulam in contrarium, quod qui non eſt in ſacro ordine cōſtitutus nec ſui ſuperioris habet licentiam prædicare uerbum dei non debeat. Quod nota contra prædicatores hereticorum, qui coniugati, & artes mechanicas etiam exercentes ſacris, ne dum initiati, & contra Roma. pontificis chriſti Vicarij mandatum, paſsim populis concionantur.

Quidam uero Felix nomine Nurſię prouincię nobilis: pater huius Ca-
ſtorij qui nūc nobiſcum in Romana urbe demoratur: cum eūdem uenera
4 bilem uirum Egtium ſacrū ordinem non habere conſpiceret, & per ſingu
la diſcurrere, atq; ſtudioſe prędicare: eum quadam die familiaritatis auſu
adijt, dicens, qui ſacrū ordinem non habes, atq; a Romano pontifice ſub
quo degis prædicationis licentiam non accepiſti, prædicare quomodo
præſumis? Qui eius inquiſitione compulſus uir ſctūs indicauit prędicatio
nis licentiam qualiter accepit: dicens, ea quę mihi loqueris: ego quoq; te-
cum ipſe pertracto. Sed quadam nocte ſpecioſus mihi per uiſionem iuue-
nis aſtitit: atq; in lingua mea medicinale feramētum, ideſt fleubotomiū
poſuit, dicens, Ecce poſui uerba mea in ore tuo: egredere ad prędicandū.
Atq; ex illo die etiam cum uoluero: de Deo tacere non poſſum.

Petrus. Vellem etiam patris huius opus agnoſcere, qui fertur talia do-
na a deo percepiſſe.

Hec eſt uera prædicatio, quando cum uerbis cōcordat uita mūditia. Quod perraro uideas in hereticis.

Gregorius. Opus Petre ex dono eſt: non donū ex opere, alioquin gra-
tia iam non eſt gratia. Omne quippe opus dona pręueniūt, quamuis ex
ſubſequenti opeɍ ipſa etiam dona ſuccreſcūt. Ne tamen uitę eius cogni-
tione fraúderis: bene hanc reuerendiſsimus uir Albinus Reatinę antiſtes
eccleſię cognouit, & adhuc ſuperſunt multi qui ſcire potuerūt. Sed quid
plus quęris operis: quando concordabat uitę mūditia cū ſtudio prędica-
tionis, Tantus qppe illū feruor ad colligēdas Deo aïas accenderat: ut ſic
Monaſterijs prǽeſſet, quaten⁹ per eccleſias: per caſtra, per uicos, per ſin-
5 gulorꝫ quoq; fideliū domos circūquaq; diſcurreret, & corda audientiū
ad amorem patrię cœleſtis excitaret. Erat uero ualde uilis in ueſtib⁹: atq;
ita deſpectus, ut ſiquis illū fortaſſe neſciret: ſalutatus etiam reſalutare de-
ſpiceret, & quotiens alia tendebat ad loca, iumento ſedere conſueuerat:
quod eſſe deſpectabilius omnibus iumentis in ſella potuiſſet: in quo etiā
capiſtro pro freno: & uerue cum pellib⁹ pro ſella utebať. Per ſemetipſum
ſacros codices in pelliceis ſacculis miſſos dextro leuoq; portabat late-

re, & quocunq; perueniſſet: ſcripturarum aperiebat fontem, & rigabat prata mentium. 6

Huius quoq; opinio prædicationis ad Romanæ urbis notitiam peruenit, atq; ut eſt lingua adulantium, auditoris ſui animum amplectendum necans: eo tempore clerici huius apoſtolicæ ſedis antiſtiti adulando queſti ſunt, dicentes, Quis eſt iſte uir Ruſticus, qui auctoritatem ſibi prædicationis arripuit, & oſſm̃ apoſtolici noſtri domini ſibimet indoctus uſurpare præſumit? Mittatur ergo ſi placet, qui huc eum exhibeat: ut quid ſit eccleſiaſticus rigor agnoſcat. Sicut autem moris eſt, ut occupato in multis animo adulatio ualde ſubrepat, ſi ab ipſo cordis oſtio nequaq; fuerit citius repulſa, ſuadentibus clericis conſenſum pontifex præbuit, ut ad Romanã urbem duci debuiſſet: & quænam ſua eſſet menſura cognoſceret. Iulianũ tamen tũc defenſorem mittens, qui Sabinenſi eccleſiæ poſtmodũ in epiſcopatu præfuit: hoc præcepit, ut cum magno eum honore deduceret: ne quicq; dei famulus ex conuentione eadem iniuriam ſentiret. Qui parere de eo clericorum uotis concitus uolens, feſtine ad eius Monaſterium cucurrit, ibiq; abſente illo antiquarios ſcribentes reperit: ubi abbas eſſet requiſiuit. Qui dixerũt, in ualle hac quę Monaſterio ſubiacet fœnũ ſecat. Idem uero Iulianus ſuperbum ualde atq; contumacem puerum habuit: cui uix poterat uel ipſe dominari. Hunc ergo miſit, ut ipſum ad ſe ſub celeritate perduceret. Perrexit puer, & proteruo ſpũ pratum uelociter ingreſſus, homineſq; illic intuens fœnum ſecantes: requiſiuit quiſnam eſſet Equitius. Moxq; ut audiuit quis eſſet: eum adhuc longe poſitus aſpexit: & immẽſo timore correptus cœpit timere, laceſcere: ſequi ipm̃ nutanti greſſu uix portare poſſe, qui tremens ad dei hominem peruenit, atq; ulnis humiliter ſubmiſsis eius genua deoſculans ſtrinxit, ſuũq; dñm ei occurriſſe nũciauit. Cui reſalutato Dei famulus ꝓcepit, dicens, leua fœnũ uiride: porta pabulũ iumentis in quibus ueniſtis, ecce ego (quia parum ſupereſt) operæ expleto te ſubſequor. Is autem qui miſſus fuerat Iulianus defenſor mirabatur ualde quidnam eſſet quod redire moraretur puer. Cumq; reuertentem puerum conſpicit: atq; in collo fœnum ex prato deferentem: uehementer iratus cœpit clamare, dicens. Quid eſt hoc? ego te miſi hominem deducere, non fœnum portare. Cui puer reſpondit, Quem quæris ecce ſubſequitur. Et ecce uir Dei eleuatis calciatus caligis falcem fœnariam in collo deferens ueniebat. Quem adhuc longe poſitum puer ſuo domino quia ipſe eſſet quem quæreret, indicauit. Idem uero Iulianus repente ut uidit dei famulum, ex ipſo habitu deſpexit: eumq; qualiter deberet alloqui proterua mente præparabat. Mox uero ut ſeruus Dei cominus affuit: eiuſdem Iuliani animum intolerabilis pauor inuaſit, ita ut tremeret: atq; ad inſinuãdum hoc ipm̃ pro quo uenerat: uix ſufficere lingua potuiſſet. Qui humiliato mox ſpũ ad eius genua cucurrit: orationem pro ſe fieri petiit, & quia pater eius apl'icus pontifex eũ uidere uellet indicauit. Vir autẽ uenerandus Equitius cœpit immenſas gratias omnipotenti deo agere: aſſerens quod ſe per ſummum pontificem gratia ſuperna uiſitaſſet. Ilico uocauit fratres: præcepit hora eadem iumenta præparari, atq; executorem ſuum cœpit uehementer urgere ut cito abire debuiſſent. Cui Iulianus ait, hoc fieri nullatenus poteſt, quia laſſatus ex itinere hodie non ualeo abire. Tũc ille reſpondit, contriſtas me fili, quia ſi hodierna die non egredimur, iam craſti-

Vilibus veſtibus induebatur.

na non exiemus. Dei itaq; famulus executoris ſui laſsitudine coactus, in Monaſterio ſuo eadem nocte demoratus eſt. Sequenti uero die ſub ipſo lucis crepuſculo uehementer equo in curſu fatigato ad Iulianum puer cũ epiſtola peruenit: in qua præceptum eſt ei ne ſeruum Dei contingere uel mouere de Monaſterio auderet. Quem cum ille requireret cur ſententia eſſet mutata: cognouit quia nocte eadem in qua ipſe executor illuc miſſus eſt, per uiſum pontifex fuerat uehementer exterritus, cur ad exhibendum Dei hominem mittere præſumpſiſſet. Qui protinus ſurrexit, ſeq; uenerandi uiri commendans orationibus ait, Rogat pater noſter ne fatigari debeatis. Cumq; hoc Dei famulus audiret, contriſtatus ait, nũqd non die heſterno dixi tibi: quia ſi ſtatim non pergeremus, iam pergere minime liceret? Tũc pro charitatis exhibitione aliquantulum executorem ſuum in cella detinuit: eiq; laboris ſuis commodũ coacto renitentiq; dedit. Cognoſce igitur Petre in quanta Dei cuſtodia ſunt qui in hac uita ſeipſos deſpicere nouerũt, cum qbus intus ciuibus in honore numerant, qui deſpecti foris hominibus eſſe non erubeſcũt, quia & contra in Dei oculis non iacent, q apud ſuos & proximorũ oculos per inanis gloriæ appetitũ tument. Vnde & quibuſdam ueritas dicit, uos eſtis q iuſtificatis uos corã hominibus: deus autem nouit corda ueſtra: quia quod hominibus altum eſt abominabile eſt ante deum.

Petrus. Miror ualde quod de tali uiro ſurripi pontifici tanto potuerit.

Gregorius. Quid miraris Petre: quia fallimur qui homines ſumus. An menti excidit quod Dauid qui prophetiæ ſpm̃ habere conſueuerat, contra innocentem Ionatæ filium ſententiam dedit, cum uerba pueri mentientis audiuit? quod tamen qa per Dauid ſctm̃ eſt: & occulto Dei iudicio iuſtum credimus: & tamen humana ratione qualiter iuſtum fuerit non uidemus. Quid ergo mirum ſi ore mentientiũ aliquando in aliud ducimur, q prophetæ non ſumus? Multum uero eſt quod uniuſcuiuſq; præſulis mẽtem curarum denſitas uaſtat. Cumq; animus diuiditur ad multa, fit minor ad ſingula, tantoq; ei in una qualibet re ſurripitur, quanto latius multis occupatur.

Petrus. Vera ſunt ualde quæ dicis.

Gregorius. Silere non debeo quod de hoc uiro abbate quondã meo reuerendiſsimo Valentino narrante agnoui. Aiebat naque quia corpus eius dum in beati Laurentij martyris oratorio eſſet humatum: ſuper ſepulchrum illius Ruſticus quidam arcam cum frumento poſuit: nec quantus qualiſq; uir illis iaceret perpendere ac uereri curauit. Tũc repente turbo cœlitus factus: rebus illic omnibus in ſua ſtabilitate manentibus, arcam quæ ſuperpoſita ſepulchro eius fuerat, extulit: longeq; proiecit, ita ut palam cũcti cognoſcerent: quanti eſſet meriti is cuius illic corpus iaceret.

7 Vides chriſtianorũm corpora apud ſanctorum oratoria humari ſolere?

Etiam ea quæ ſubiũgo, prædicti uenerabilis uiri Fortunati q ualde mihi ætate: operæ & ſimplicitate placet: relatione cognoui. Eandem Valeriæ prouinciam Longobardis intrantibus ex monaſterio reuerendiſsimi uiri Eqtij in prædicto oratorio ad ſepulchrũ eius Monachi fugerũt. Cũq; Longobardi ſæuientes Monaſteriũ intraſſent: cœperũt eoſdem Monachos foras trahere: ut eos aut per tormenta diſcuterent, aut gladijs necarent: quorũ unus ingemuit: atq; acti dolore commot⁹ clamauit, Heu heu ſanctæ Eqti places tibi ut trahamur, & non nos defendas? Ad cuius uocẽ

8 Nota heretice miraculum factum ad ſepulchrum equitij, qđ inuocatus eſt a Mona

protinus

protinus ſæuientes Longobardos immūdus ſpūs inuaſit. Qui corruentes in terram, tam diu uexati ſunt, quouſq; hoc cūcti (etiam q foris erant) Lōgobardi cognoſcerent, quatenus locum ſacrū temerare ulterius non auderent. Sicq; uir ſanctus dum diſcipulos defendit: etiam multis poſt remedium illuc fugientibus præſtitit.

cho, quod inuocatus opem tulit, quodque multis poſt illuc fugientibus remedium præſtitit. Sunt ne hæc omnia tuis mēdacijs ex diametro contraria?

VITA CONSTANTII MANSIONARII ECcleſiæ ſancti Stephani per D. Gregorium papam ſcripta.

Habetur in primo libro dialog. Cap. 5.

GRegorius. Cuiuſdā epiſcopi mei didici relatione quod narro. Qui in Anchonitana Vrbe per annos multos in monachicho habitu deguit: ibiq; uitam non mediocriter religioſam duxit. Cui etiam qdam nr̄i iā prouectioris ætatis qui ex eiſdem ſunt partibus atteſtantur. Iuxta eam nanq; ciuitatem eccleſia beati martyris Stephani ſita eſt: in qua uir uitæ uenerabilis Cōſtantius nomine, qui Manſionarij functus officio deſeruiebat, cuius ſanctitatis opinio ſeſe ad notitiam hominum longe lateq; detenderat. Qui iſdem uir funditus terrena deſpiciens, totq; annīſu mentis ad ſola cęleſtia flagrabat. Quadam uero die dum in eadem eccleſia oleum deeſſet: & p̄dictus Dei famulus unde lampades accenderet omnino nō haberet: omnes lampades eccleſiæ impleuit aqua: atq; ex more in medio papyrum poſuit quas allato igne ſuccendit: ſicq; aqua arſit in lampadib9, ac ſi oleū fuiſſet. Perpende igitur Petre cuius meriti uir iſte fuerit: qui neceſsitate cōpulſus elementi naturam mutauit.

1 Aduerte quod nō ſit ſuperſtitio ut dicunt moderni ſubuerſores accendere lampades in eccleſijs ſanctorū.

Petrus. Mirum eſt ualde quod audio: ſed uellem noſſe cuius humilitatis apud ſe eſſe intus potuit iſte: qui tantæ excellentiæ foris fuit.

Gregorius. Inter uirtutes animum cognoſcere congrue quæris: qa multum ualde eſt quod tentatione ſua intus mentem laceſſunt mira quæ foris fiunt. Sed ſi huius Conſtantij uenerabilis unum quod fecit audis: cuius humilitatis fuerit citius agnoſcis.

Petrus. Poſtq; mihi facti illius tale miraculum dixiſti: ſupereſt etiam, ut me de humilitate mentis eius ædifices.

Gregorius. Quia ualde opinio ſanctitatis eius excreuerat: multi hūc ex diuerſis prouincijs anxie uidere ſitiebant. Quadam uero die ex lōginquo loco ad uidendum eum qdam Ruſticus uenit. Eadem uero hora caſu contigerat ut ſctūs uir ſtans in ligneis gradibus reficiendis deſeruiret lampadibus. Erat autem puſillus ualde, exili forma atq; deſpecta. Cumq; is q ad uidendum eum uenerat, quiſnam eſſet inquireret: atq; obnixe peteret ut ſibi debuiſſet oſtendi: hi q illum nouerant monſtrarūt qs eſſet. Sed ſicut ſtultæ mentes hominum merita ex qualitate corporis metiuntur: eum paruulum atq; deſpectum uidens: ipm̄ hūc eſſe non cœpit omnino credere. In mente etenim ruſtica inter hoc quod audierat & uidebat, quaſi facta fuerat quædam rixa: & æſtimabat tam breuem per uiſionem eſſe nō poſſe: quem tam ingentem habuerat per opinionem. Cumq; ipm̄ eum eſſe a pluribus fuiſſet aſſertam, deſpexit: & cœpit irridere dicens. Ego grandem hominem credidi: iſte autem de homine nihil habet. Quod ut uir dei Conſtantius audiuit: lampades quas reficiebat protinus relinquens, lætus concitus deſcendit: atq; in eiuſdem Ruſtici amplexum ruit: eumq; ex

amore nimio conſtringere cœpit brachiis & oſculari: magnaſq́ gratias agere quod is de ſe talia iudicaſſet: dicens. Tu ſolus es qui in me apertos oculos habuiſti. Qua ex re penſandum eſt cuius apud ſe humilitatis fuerit: qui deſpicientem ſe ruſticũ amplius amauit. Qualis enim quiſq; apud ſe lateat: contumelia illata probat. Nam ſicut ſuperbi honoribus: ſic plerũq; humiles ſua deſpectione gratulantur. Cumq́ ſe & in alienis oculis uiles aſpiciunt: idcirco gaudent, quia hoc iudicio confirmari intelligũt, quod de ſe & ipſi apud ſemetipſos habuerunt.

Petrus. Vt agnoſco uir iſte magnus foris fuit in miraculis: ſed maior intus in humilitate cordis.

VITA NONNOSI PRÆPOSITI MONASTERII IN Monte Soractis, & Anaſtaſii Abbatis Monaſterij ſuppentonia, per D. Gregorium Papam ſcripta.

Ex libro primo dialogi eiuſdẽ cap. 7. et. 8.

Gregorius. De uicino nunc loco tibi aliqd narrabo, quod & uiri uenerabilis Maximiani epiſcopi, & Laurionis quem noſti ueterem Monachi, q uterq; nũc uſq; ſupereſt: relatione cognoui: q ſcilicet Laurio, in illo Monaſterio quod iuxta urbẽ Neptanã locatũ, ab Anaſtaſio uiro ſanctiſsimo nutritus eſt. Qui nimirum Anaſtaſius, uitæ uenerabilis uiro Nonnoſo præpoſito Monaſterij quod in Soractis monte ſitũ eſt: & propinqtate loci, & morũ magnitudine, & uirtutũ ſtudijs aſsidue iũgebatũ. Idẽ uero Nonnoſus ſub aſperrimo ſui Monaſterij degebat patre: ſed eius mores mira ſemper æquanimitate tolerabat. Sicq; fratrib⁹ præerat in manſuetudine, ſicut crebro patris iracũdia ex humilitate mitigabat. Quia uero eius Monaſteriũ in ſummo montis cacumine ſitũ eſt, ad quemlibet paruum hortum fratribus excolendum nulla patebat planities: unus autem breuiſsimus locus in latere montis excreuerat, quem ingentis ſaxi moles naturaliter egrediens occupabat. Quadam uero die dum Nonnoſus uir uenerabilis cogitaret qđ ſaltem ad condimenta olerum nutrienda locus idem aptus potuiſſet exiſtere: ſi hunc moles ſaxi illius non teneret: occurrit animo quod eandem molem quingenta boum paria mouere non poſſent. Cumq; de humano labore facta eſſet deſperatio: ad diuinum ſe ſolatium contulit: ſeq́ illic nocturno ſilentio in orationem dedit. Cumq́ mane facto ad eũdem locum fratres uenirent inuenerũt molem tantæ magnitudinis ab eodem loco lõgius receſsiſſe: ſuoq́ receſſu largum fratribus ſpatium ad excolendũ hortum dediſſe.

Alio quoq; tempore cum idem uir uenerabilis lampades uitreas in oratorio lauaret: una ex eius manibus cecidit: quæ per innumeras partes fracta diſsiluit: qui uehementiſsimũ patris monaſterij furorem timens, lampadis protinus omnia fragmenta collegit, atq; ante altare poſuit: ſeq́ cũ graui gemitu in orationem dedit. Cumq́ ab oratione caput leuaſſet, ſanam lampadem reperit, quam timens per fragmenta collegerat. Sicq; in duob⁹ miraculis duorũ patrum uirtutes imitatus eſt. In mole ſcilicet ſaxi factum Gregorij qui montem mouit. In reputatione uero lampadis uirtutem Donati qui fractum calicem priſtinæ incolumitate reſtituit.

Petrus. Habemus ut uideo de exemplis ueteribus noua miracula.

Gregorius. Vis ne aliquid in operatione Nonnoſi de imitatione quoque Heliſei cognoſcere?

Petrus. Volo, atq; inhianter cupio.

Gregorius. Dũ quadam die in Monaſterio uetũs oleũ deeſſet, iamq; colligendæ oliuæ tempus incumberet, ſed fructus in oliuis nullus appareret: uiſum patri Monaſterij fuerat ut circũquaq; fratres in colligendis oliuis ad exhibẽda extraneis opera pergerent: quatenus ex mercede ſui operis aliquantulum Monaſterio oleum deportarent. Quod uir domini Nõnoſus fieri cum magna humilitate prohibuit: ne exeũtes fratres ex Monaſterio dum lucra olei quærerent, animarum damna paterent̃. Sed q̃a in Monaſterij arborib9 oliuæ paucæ ineſſe uidebant̃: eas colligi præcepit: & in prælo mitti, & quamlibet parum olei exire potuiſſet ſibimet deferri. Factumq; eſt, & ſuſceptum in paruo uaſculo oleum fratres Nonnoſo Dei famulo detulerũt: quod ipſe protinus ante altare poſuit, cũctiſq; egredientibus orauit: atq; accerſitis poſtmodum fratribus præcepit, ut hoc quod detulerũt oleum leuarent: & per cũcta uaſa Monaſterij exigue fundendo diuiderent, quatenus benedictione eiuſdem olei omnia infuſa uiderent̃: quæ protinus ut erant uacua claudi fecit. Die uero altera aperta, omnia plena reperta ſunt.

Petrus. Probam9 quotidie impleri uerba ueritatis quę ait, Pater meus uſq; modo operatur, & ego operor.

Gregorius. Eodem quoq; tempore uenerandus uir Anaſtaſius cuius ſuperius memoriam feci, ſanctæ Romanæ eccleſiæ cui Deo auctore deſeruio, notarius fuit. Qui ſoli Deo uacare deſiderans, ſcriniũ deſeruit, Monaſterium elegit: atq; in eo loco quem pręfatus ſum ſuppentoniam uocari, per annos multos in ſanctis actibus uitam duxit: eiq; Monaſterio ſolerti cuſtodia præfuit. Quo uidelicet in loco ingẽs deſuper rupes eminet, & profundum ſubter præcipitium patet. Quadam uero nocte cum iam omnipotens Deus eius uenerabilis uiri Anaſtaſii labores remunerare decreuiſſet, ab alta rupe uox facta eſt: quæ producto ſonitu clamaret: dicens, Anaſtaſi ueni. Quo uocato, alij quoq; ſeptem fratres uocati ſunt ex nomine. Paruo autem momento ea quæ fuerat emiſſa uox ſiluit, & octauum fratrem uocauit. Quas dum aperte congregatio audiſſet: dubium non fuit: quia eorum qui uocati ſunt obitus propinquaſſet. Intra paucos igit̃ dies primus uenerandus uir Anaſtaſius: cæteri autem in ordine ex carne educti ſunt: qui de rupis uertice ſunt uocati. Frater uero ille ad quem uox parum ſiluit, atq; eum tũc nominauit: morientibus alijs paucis diebus uixit, & tunc uitam finiuit, ut aperte monſtraretur: quia interiectum uocis ſilentium paruum uiuendi ſpatium ſignauerit. Sed mira res contigit; quia uenerabilis uir Anaſtaſius dum de corpore exiret, erat quidam in Monaſterio qui ſuperuiuere eum nolebat: peruolutus uero eius pedibus cœpit cum lachrymis ab eo poſtulare: dicens. Per illum ad quem uadis deprecor, & adiuro ne ſeptem dies ſuper te in hoc mundo uiuam, ante cuius ſeptimum diem etiam ipſe defunctus eſt: qui tamen in illa nocte inter cæteros non fuerat uocatus: ut aperte clareſceret: quia eius obitum ſola uenerabilis Anaſtaſii interceſsio obtinere potuiſſet.

Petrus. Cũ idem frater & uocatus inter cæteros non eſt, & tamen ſancti uiri interceſsionibus extra lucẽ ſubtractus eſt: q̃d aliud datur intelligi,

niſi quod hi qui apud dominum magni ſunt meriti: obtinere aliquando
1 poſſunt ea etiam quæ non ſunt prædeſtinata?

Vides hic electos pro labore peruenire ad regnum dei, & quod poſtulando illud merentur accipere. Datur ergo cœleſtis beatitudo laborantibus & orantibus, & quidem in meritū, quæ duo negant moderni heretici.

Gregorius. Obtinere nequaquam poſſunt quæ prædeſtinata non fuerunt: ſed ea quæ ſancti uiri orando efficiunt, ita prædeſtinata ſunt, ut precibus obtineant. Nam ipſa quoq; perennis regni prædeſtinatio ita eſt ab omnipotenti Deo diſpoſita, ut ad hoc electi pro labore perueniant, quatenus poſtulando mereantur accipere, quod eis omnipotens deus ante ſecula diſpoſuit donare.

Petrus. Probari mihi apertius uellem, ſi poteſt prædeſtinatio precibus iuuari.

Gregorius. Hoc quod ego Petre intulit, concite ualet probari. Certe etenim noſti, quia ad Abraham dominus dixit, in Iſaac uocabitur tibi ſemen. Cui etiam dixerat, Patrem multarum gentium conſtitui te. Cui rur-
2 ſum promiſit, dicens: Benedicam tibi, & multiplicabo ſemen tuum ſicut ſtellas cœli: & ſicut arenam maris. Ex qua re aperte conſtat: quia omnipotens deus ſemen Abrahæ multiplicari per Iſaac prædeſtinauerat, & tamen ſcriptum eſt. Deprecatus eſt Iſaac dominum pro uxore ſua, eo q̄d eſſet ſterilis: qui exaudiuit eum, & dedit conceptū Rebeccæ. Si ergo multiplicatio generis Abrahæ per Iſaac prædeſtinata fuit: cur coniugem ſterilem accepit? Sed nimirum conſtat quia prædeſtinatio precibus impletur: quando is in quo deus multiplicare ſemen Abrahæ prædeſtinauerat, oratione obtinuit: ut filios habere potuiſſet.

Non ergo ſuperfluæ, uanæ & inutiles orationes noſtræ, ut quidam maligni mentiuntur.

Petrus. Quia ſecretum ratio aperuit: nihil mihi dubietatis remanſit.

Habetur in lib. 1. Dialogi eiuſdem Cap. 9.

VITA BONIFACII EPISCOPI FERENTINI per D. Grægorium Papam Scripta.

VIS tibi aliquid de tuſciæ partibus narrē: Vt cognoſcas quales in ea uiri fuerint: & omnipotentis dei notitiæ quantum propinqui? Petrus. Volo, atq; hoc omnimodo expoſco.

Gregorius. Fuit uir uitę uenerabilis Bonifacius nomine: qui in ea ciuitate quæ Ferentis dicitur, epiſcopatū officium tenuit: & moribus impleuit. Huius multa miracula is, qui adhuc ſupereſt Gaudentius presbyter narrauit. Qui nutritus in eius obſequio, tanto ualet de illo ueracius dicere, quanto ei contigit & intereſſe. Huius eccleſiæ grauis ualde paupertas inerat (quæ bonis mentibus eſſe ſolet cuſtodia humilitatis) nihilq; aliud ad omne ſtipendiū: niſi unam tantūmodo uineam habebat, quæ quodam die ita grandine irruente uaſtata eſt: ut in ea paucis uitibus uix parui rariq; racemi remanſiſſent. Quo cum dei prædictus uir reuerentiſsimus Bonifacius epiſcopus fuiſſet ingreſſus, magnas omnipotenti deo gratias retulit: quia in ipſa ſua adhuc inopia ſe ſe anguſtiari cognouit. Sed cum iam tempus exigeret, ut ipſi quoq; racemi qui remanſerant, matureſcere potuiſſent, cuſtodem uineę ex more poſuit: eamq; ſolerti uigilantia ſeruari præcepit. Quadā uero die mandauit Conſtantio presbytero nepoti ſuo: ut cuncta uini uaſcula in epiſcopio omniaq; dolia ita ut ante cōſueuerat pice ſuperfuſa præpararet. Quod cū nepos illius presbyteri audiſſet, ualde admiratus eſt quod quaſi inſana præciperet: quod uini uaſcula præparare faceret, qui uinum minime haberet nec tamen præ-

ſumpſit inquirere uir talia iuberet:ſed iuſsit obtemperat, & omnia ex more præparauit. Tunc uir dei uineam ingreſſus racemos colligit:ad calcatorium detulit:omnes exinde egredi præcepit, ſolisq; ibi cũ uno paruulo puero remanſit,quem in eodem calcatorio depoſuit,& calcari ipſos paucisſimos racemos fecit. Cumq; ex eiſdem racemis parũ aliquid uini deflueret, cępit hoc uir dei ſuis manibus in paruo uaſe ſuſcipere: & percuncta dolia omniaq; uaſa quæ parata fuerant pro benedictione diuidere:ut ex eodem uino omnia uaſcula uix infuſa uiderentur.Cum uero ex liquore uini parũ aliquid in uaſis omnibus miſiſſet: uocauit protinus presbyterũ: iuſsitq; pauperes adeſſe. Tunc cępit uinũ in calcatorio creſcere:ita ut omnia quæ allata fuerant pauperũ uaſcula impleret. Quibus cũ ſe idonee ſatisfeciſſe conſpiceret: ex calcatorio iuſsit puerum diſcedere: apothecam clauſit:atq; impreſſo ſigillo proprio munitam reliquit:mox ad eccleſiam rediјt. Die uero tertia prędictũ Conſtantium presbyterũ uocauit: & oratione facta apothecam aperuit,et uaſa in quibus tenuiſsimũ liquorem infuderat,ubertim uinũ fundentia inuenit:ita ut pauimentũ omne excreſcentia uina inuaderent:ſi ad hæc epiſcopus tardius intraſſet. Tunc terribiliter presbytero pręcepit:ne quouſq; ipſe in corpore uiueret,hoc miraculũ cuiquam indicaret:pertimeſcẽs uidelicet,ne uirtute facti fauore humano pulſatus inde intus inaneſceret,unde foris hoĩbus magnus appareret. Exemplum magiſtri ſequens:qui ut nos ad uiam duceret humilitatis de ſemetipſo diſcipulis præcepit:dicens ut ea quæ uidiſſent minime dicerent, quouſq; filius hominis a mortuis reſurgeret.

Petrus. Quia occaſio apta ſe præbuit:libet inquirere,qđ nam ſit quod redemptor cũ duobus cęcis lumen reddidit:iuſsit ut nemini dicerent: & illi abeuntes diffamauerunt eũ in totã terram illã? Nunquidnã unigenitus filius patri & ſancto ſpiritui coęternus,hac in re uelle habuit:quod nõ potuit implere: ut miraculũ quod taceri uoluit,minime potuiſſet abſcondi?

Gregorius. Redẽptor noſter per mortale corpus omne quod egit,hoc nobis in exemplũ actionis prębuit:ut pro noſtrarũ uirium modulo eius ueſtigia ſequentes, inoffenſo pede operis præſentis uitæ carpamus uiam. Miraculũ nan q; faciens, & tacere iuſsit: & tamen taceri non potuit:ut uidelicet electi eius exempla doctrinæ illius ſequentes, in magnis quæ faciunt,latere quidem in uoluntate habeant, ſed ut proſint aliјs prodantur inuiti:quatenus & magnę humilitatis ſit quod ſua opera taceri appetunt, & magnę utilitatis ſit quod eorũ opera taceri non poſſunt. Non ergo uoluit dñs quicq; fieri & minime potuit:ſed quid uelle eius mẽbra debeant: quid ue de eis etiã nolentib⁹ fiat,doctrinę eius magiſterio exemplũ dedit.

Petrus. Placet quod dicis.

Gregorius. Adhuc pauca aliqua de Bonifaciј epiſcopi opere ſuperſunt: quia eius memoriam facimus:exequamur. Alio nanq; tempore beati proculi martyris natalitius propinquabat dies, quo in loco uir nobilis Fortunatus nomine manebat: qui magnis precibus ab eodem uenerabili uiro poſtulauit:ut cũ apud beatũ martyrem miſſarũ ſolennia ageret:ad benedictionem dandã in ſuam domũ declinaret. Vir aũt dei negare non potuit quod ab eo ex fortunati mente charitas popoſcit. Peractis igitur miſſarum ſolenniјs: cũ ad prædicti Fortunati ueniſſet menſam,priuſquã deo hymnũ diceret(ſicut quidã ludendi arte cibũ ſolent quærere) repente an-

Hhh

te ianuam cum ſimia uir aſtitit, & cymbala percuſsit. Quem ſanctus uir dedignatus, audiens ſonitum dixit: Heu heu: mortuus eſt miſer iſte. Ego ad mẽſam refectionis ueni: os adhuc ad laudẽ dei non aperui: & ille cũ ſimia ueniens percuſsit cymbala. Subiũxit quoq; & ait. Ite, & pro charitate ei cibũ potumq́ tribuite: ſcitote tamen quia mortuus eſt. Qui infelix uir dum panem ac uinũ ex eadem domo percepiſſet egredi ianuam uoluit: ſed ſaxũ ingens ſubito de tecto cecidit: eiq́ in uerticem uenit. Ex qua percuſsione proſtratus, in manibus iam ſemiuiuus leuatus eſt. Die uero altera ſecundũ uiri dei ſententiã funditus finiuit uitã. Qua in re petre penſandum eſt, quantus ſit uiris ſanctis timor exhibendus, templa enim dei ſunt. Et cũ ad iracundiam uir ſanctus trahitur: quis alius ad iraſcendũ niſi eiuſdem tẽpli inhabitator excitatur? Metuenda ergo tanto eſt ira iuſtorum: quanto & conſtat quia in eorũ cordibus ille præſens eſt: qui ad inferendam ultionem quam uoluerit, inualidus non eſt.

Alio quoq; tẽpore prædictus Conſtantius presbyter nepos eius equũ ſuum duodecim aureis uendidit: quos in propria arca ponens: ad exercendum opus aliquod diſceſsit. Tunc ſubito ad epiſcopũ pauperes uenerunt, q; importune precabanť ut eis ſanctus uir Bonifacius epiſcopus ad conſolationem ſuæ inopiæ aliquid largiri debuiſſet. Sed uir dei quia quid tribueret non habebat: æſtuare cępit in cogitatione, ne ab eo pauperes uacui exirent. Cui repente ad memoriam rediit: quia Cõſtantius presbyter nepos eius equum quem ſedere conſueuerat uendidiſſet: atq; hoc ipſum in arca ſua preciũ haberet. Abſente igitur eodem nepote ſuo acceſsit ad arcam: & pie uiolentus clauſtra arcæ cõminuit, duodecim aureos tulit: eosq́ indigentibus ut placuit diuiſit. Itaq; Conſtantius presbyter reuerſus ex opere, arcam fractam reperit: & caballi ſui precium quod in eam poſuerat nõ inuenit. Cępit itaq; uoce magna perſtrepere, & cũ furore nimio clamare, Omnes hic uiuunt: ſolus ego in domo hac uiuere nõ poſſum. Ad cuius nimirum uoces uenit epiſcopus: omnesq́ qui in eodem epiſcopio aderant. Cũq; eũ locutione blanda uir dei temperare uoluiſſet: cępit ille cũ iurgio reſpondere: dicens, Oẽs tecũ uiuunt: ſolus ego aũt hic uiuere nõ poſſum: redde mihi ſolidos meos. Quibus uocibus cõmotus eſt eps: beatæ Mariæ uirginis eccleſiam ingreſſus eſt: & expanſis manib⁹ ſtando cępit orare, ut ei redderet unde presbyteri furiẽtis inſania mitigari potuiſſet. Cũq; ſubito oculos ad ueſtimentũ ſuum interextenſa brachia reduxit: repente in ſinu ſuo duodecim aureos inuenit: ita fulgentes tanq; ſi ex igne producti eadem hora fuiſſent. Qui mox de eccleſia egreſſus: eos in ſinũ furentis præſbyteri proiecit dicens. Ecce habes ſolidos quos quæſiſti: ſed hoc tibi notũ ſit: qui poſt mortem meam in huius eccleſiæ epiſcopũ non eligeris propter tuam auaritiã. Ex qua ſententia ueritatis colligiť, quia eoſdẽ ſolidos presbyter pro adipiſcendo epiſcopatũ pręparabat: ſed uiri dei ſermo præualuit: nam idem Conſtantius in presbyteratus officio uitã finiuit.

1 Intrauis eccleſiam ad orandũ. Sanctus epiſcopus, & quod orauit impetrauit. Ergo & templa faciunt ad orationes, & orationes ipſæ non ſunt inutiles, ut quidam modo perperam docent.

Alio quoq; tempore duo ad eum Gothi hoſpitalitatis gratia uenerũt: qui Rauenam ſe feſtinare profeſsi ſunt. Quib⁹ ipſe paruũ uas ligneum uino plenũ manu ſua præbuit: quod fortaſſe in prandio itineris habere potuiſſent, ex quo illi quoadusq; Rauennam uenirent: Gothi biberunt. Aliquantis aũt diebus in eadem ciuitate morati ſunt, & uinũ quod a ſancto uiro acceperant, quotidie in uſu habuerunt. Sicq́ usq; ad eundem uenera-

bilem patrem Ferentes reuerſi ſunt,ut nullo die ceſſaret bibere, & tamen uinũ eis ex illo uaſculo nunq̃ deeſſet, ac ſi in illo uaſe ligneo quod epiſcopus eis dederat,uinũ non augeretur,ſed naſceretur.

Nuper quoq; de eiuſdem loci partibus ſenex quidam clericus aduenit, & ea quæ ipſe de eo narrat ſilentio non ſunt prætereũda. Nam dicit quod quadam die ingreſſus hortum, magna hunc erucarũ multitudine inuenit eſſe coopertũ:qui omne holus in eo deperire conſpiciens:ad eaſdem erucas conuerſus dixit: Adiuro uos in nomine domini Ieſu Chriſti : recedite hinc:atq; hæc olera comedere nolite. Quæ ſtatim ad uiri dei uerbum ita omnes egreſſæ ſunt,ut nec una quidem intra ſpatiũ horti remaneret. Sed quid mirũ quod hæc de epiſcopatus eius tẽpore narramus : quando iam ab omnipotente deo ordine ſimul & morib⁹ creuerat:dum illa magis miranda ſint quæ cũ hic ſenex clericus adhuc puerulũ feciſſe teſtatur? Nam ait quod eo tempore quo cũ matre ſua puer habitabat,egreſſus hoſpitio, nonnunq̃ ſine linea, crebro etiam ſine tunica reuertebatur: quia mox ut nudũ quempiam inuenit ueſtiebat:hic ſe expolians, ut ſe ante dei oculos illius mercede ueſtiret. Quem mater ſua frequenter increpare conſueuerat:dicens quod iuſtum non eſſet ut ipſe inops pauperibus ueſtimenta largiretur. Quæ die quadam horreum ingreſſa, pene omne triticũ quod ſibi in expendiũ totius anni præparauit,inuenit a filio ſuo pauperibus erogatam. Cumq; ſemetipſam alapis pugniſq; tunderet,quod quaſi anni ſubſidia perdidiſſet:ſuperuenit Bonifacius puer dei:eamq; uerbis quibus ualuit conſolari cœpit. Quæ cũ nihil conſolationis admitteret, hanc rogauit ut ab horreo exire debuiſſet:in quo ex omni eorũ tritico parũ quod inuentum eſt remanſiſſet. Puer aũt dei ſe ſe illic protinus in orationẽ dedit. Qui poſt paululũ egreſſus ab horreo matrem reduxit,quod ita tritico plenum inuentũ eſt, ſicut plenum antea non fuerat : Vnde mater illius totius anni ſumptus ſe congregaſſe gaudebat. Quo uiſo miraculo compuncta mater, iam ipſa cœpit hortari ut daret,qui ſic celeriter poſſet quæ petiiſſet accipere. Hæc itaq; in hoſpitij ſui ueſtibulo gallinas nutrire conſueuerat : ſed eas ex uicino rure uulpes ueniens auferebat. Quadam uero die dum in eodem ueſtibulo puer Bonifacius ſtaret, uulpes ex more uenit, gallinam abſtulit. Ipſe aũt concitus eccleſiam intrauit, & ſe ſe in orationem proſternẽs, apertis uocibus dixit, Placet tibi domine ut de nutrimentis matris meæ manducare non poſsim : ecce enim gallinas quas nutrit uulpes comedit. Qui ab oratione ſurgens, eccleſiam eſt egreſſus. Mox autem uulpes rediit : gallinam quam ore tenebat dimiſit,atq; ipſa moriens ante eius oculos in terram cecidit.

Petrus. Valde mihi mirum uidetur quod exaudire preces in ſe ſperantium,etiam in rebus uilibus dignatur deus.

Gregorius. Hoc petre ex magna conditoris noſtri diſpenſatione agitur:ut per minima quæ percipimus:ſperare maiora debeamus. Exauditus tanque eſt in rebus uilibus puer ſanctus & ſimplex : ut in paruis diſceret quantum de deo præſumere in magnis petitionibus deberet.

Eſt in libro primo Dialogi eiuſdem capitu. xx.

VITA FORTVNATI TVDERTINI EPISCOPI per D. Gregorium Papam ſcripta.

VEnerabilis quidam uir in Tuſciæ partibus fuit Fortunatus nomine: Tudertinæ antiſtes eccleſiæ: qui in effugandis ſpiritibus immenſæ uirtutis gratia pollebat: ita ut nonnunquam ab obſeſsis corporibus legiones dæmonum pelleret: & cõtinuo orationis ſtudio intentus, obiectas contra ſe eorũ multitudines ſuperaret. Huius uiri familiariſsimus fuit Iulianus noſtræ eccleſiæ defenſor: qui ante longũ tempus in hac urbe defunctus eſt. Cuius ego quoq; hoc didici relatione quod narro: quia ſæpe geſtis illius uſu familiaritatis intererat: eiuſq; poſt memoriam ad inſtructionem noſtram quaſi ſaui dulcedinem in ore retinebat.

1 *Tu qui detrahis templorum & oratoriorum dedicationibus, & de his rides quæ in eccleſijs corporaliter exterius pro populi pedagogia agũtur, uide quam ſeuere uindicta ſumpta ſit de muliere quæ irreuerenter nimis ad Eccleſiam ſancti martyris acceſsit, cum tamen nil aliud admiſiſſet, quam quod marito ſuo in nocte præcedenti ſe miſcuerat, quod alias non eſt illi citum, ſed illicitum fuit illi quæ ad eccleſiæ dedicationem mane acceſſura erat.*

Matrona quædam nobilis in uicinis partibus Tuſciæ uirum habebat: quæ intra breue tempus quo filiũ eius acceperat: cũ eadem ſocru ſua ad dedicationẽ oratorij beati Sebaſtiani martyris fuerat inuitata. Nocte uero eadem qua ſubſequente die ad dedicationem prædicti oratorij fuerat proceſſura: uoluptate carnis deuicta, a uiro ſuo ſeſe abſtinere non potuit. Cumq; mane facto cõſcientiam deterreret perpetrata carnis delectatio: proceſsionem uero imperaret uerecundia: plus erubeſcens uultum hominum, quam dei iudicium metuens, cum ſocru ſua ad dedicationem oratorij proceſsit. Mox uero ut reliqui beati Sebaſtiani martyris oratorium ingreſsi ſunt: eandem prædictam matronam malignus ſpiritus arripuit: & coram omni populo uexare cœpit. Eiuſdem uero oratorij presbyter dum eam uehementiſsime uexari conſpiceret: ex altari protinus ſyndonem tulit: eamq; operuit: ſed & hunc ſimiliter repente diabolus inuaſit. Et quia ultra uires uoluit quicquam præſumere: compulſus eſt & ipſe cognoſcere in ſua uexatione quid eſſet. Hi uero q aderant: puellam in manibus ex oratorio ſublatam ad domũ propriam reportauerũt. Cumq; hanc antiquus hoſtis uexatione continua uehementer attereret: propinqui ſui eam carnaliter amantes, & amando proſequentes, ad obtinendum ſalutis remedium maleficis tradiderunt, ut eius animam funditus extinguerent: cuius carni magicis artibus ad tempus prodeſſe conarentur. Ducta eſt itaq; ad fluuium: atq; in aquam merſa: ibiq; diutius incantationibus agere malefici moliebãt: ut is q eam inuaſerat diabolus exiret. Sed miro omnipotentis dei iudicio, dum arte peruerſa unus ab ea repellitũ: in eam ſubito legio intrauit. Cœpit ex hoc illa tot motibus agitari: tot uocibus clamoribuſq; perſtrepere: quot ſpiritibus tenebatũ. Tunc inito conſilio parentes eius ſuæ perfidiæ culpam fatentes, hanc ad uenerabilem uirum Fortunatũ Epiſcopum deduxerunt: eiq; reliquerũt. Qua ille ſuſcepta, multis ſe diebus ac noctibus in orationem dedit: tantoq; anniſu precibus incubuit, quanto et in uno corpore contra ſe aſsiſtere legionis aciẽ inuenit. Quam poſt non multos dies ita ſanam atq; incolumem reddidit: ac ſi in ea ius propriũ diabolus nunquam habuiſſet.

2 *Et tu qui contra orationes uerba facis, cõſidera quantum ualuerint aſsiduæ noctes dieſq; ad deum fuſæ preces, quæ legiõis Dæmonum expulſionem ab eo impetrare potuerunt. Tace ergo miſer & obmuteſce.*

Alio quoq; tempore idem uir omnipotentis dei famul⁹ ex obſeſſo quodam homine immundum ſpiritum excuſsit. Qui malignus ſpiritus cũ ueſperaſcente iam die ſecretam ab omnibus horam cerneret: peregrinũ quẽpiam eſſe ſimulans, circuire cœpit ciuitatis plateas & clamare, O uirũ ſan

ctum

ctum Fortunatum Epiſcopum: ecce quid fecit: peregrinũ hominem de hoſpitio ſuo expulit. Quæro ubi requieſcere debeam: & in ciuitate eius non inuenio. Tunc quidam in hoſpitio cum uxore ſua & paruulo filio ad prunas ſedebat: qui uocem eius audiens: & quid epiſcopus ei fecerit regrens hunc inuitauit hoſpitio: ſedere ſecum iuxta prunas fecit. Cumq; uiciſsim aliqua confabularentur: paruulum eius filium idem malignus ſpiritus inerauit: atq; in eaſdē prunas proiecit: ibiq; mox eius animam excuſsit. Qui orbatus miſer: uel quem ipſe ſuſceperit: uel quē Epiſcop⁹ expulit agnouit.

Petrus. Quidnam hoc eſſe dicimus, ut occidendi auſum in eius hoſpitio antiquus hoſtis acciperet: qui hunc peregrinum æſtimans, ad ſe hoſpitalitatis gratia uocaſſet?

Gregorius. Multa Petre uidenē bona, ſed non ſunt: q̃a bono animo non fiunt. Vnde & in euangelio ueritas dicit, Si oculus tuus nequam fuerit: totum corpus tuum tenebroſum erit. Quia cũ peruerſa eſt intentio quæ pręcedit: prauum eſt omne opus quod ſequitur: quamuis eſſe rectum uideat̃. Ego nanq; hunc uirum qui dum quaſi hoſpitalitatem exhiberet orbatus eſt: non pietatis opere delectatum æſtimo: ſed epiſcopi derogatione: nam pœna ſubſequens innotuit: quia præcedens illa ſuſceptio ſine culpa non fuit. Sunt nanq; nonnulli qui idcirco bona facere ſtudent: ut gratiam alienæ operationis obnubilent. Nec paſcuntur bono quod faciunt: ſed laude boni qua cæteros premunt. Qua de re exiſtimo hunc uirum qui malignũ ſpiritum in hoſpitalitatem ſuſcepit, oſtentationem boni potius incendiſſe, quam operam: ut meliora quam Epiſcopus feciſſe uideretur: quatenus ipſe ſuſciperet eum, quem uir domini Fortunatus expuliſſet.

Petrus. Ita eſt ut dicis: nam finis operis probat, quod munda intentio operationis non fuerit.

Gregorius. Alio quoq; tempore, dum oculorum quidam lumen amiſiſſet: ad hũc deductus interceſsionis eius opē petijt, & impetrauit. Nam cum uir dei oratione facta oculis eius ſignum crucis imprimeret: ab eo ꝓtinus luce reddita: nox cæcitatis abceſsit. Præterea equus cuiuſdam militis in rabiē fuerat uerſus: ita ut a multis teneri uix potuiſſet: ſed quoſcunq; potuit inuaderet: & eorum membra morſibus dilaniaret. Tũc (utcũq;) a multi ligatus ad uirũ dei deductus eſt. Qui mox eius capiti extenſa manu ſignũ crucis edidit: cũctam eius rabiem in manſuetudinem mutauit: ita ut poſtea mitior exiſteret quam ante illam inſaniam fuiſſet. Tunc idem miles equum ſuũ quem celerrime ex miraculi Imperio a ſua ueſania uidit immutatũ: eidem ſancto uiro decreuit offerendum. Quem cum ſuſcipere ille renueret: ipſe uero in precibus ne deſpiceret̃ eius oblatio perſeueraret: ſanctus uir mediam duarũ partiũ uiam tenens, & petitionem militis audiuit, & munus recipere pro hac exhibita uirtute recuſauit, prius nanq; dignũ preciũ præbuit: & poſtea equũ quem ſibi offerebat accepit. Quia enim ſi non ſuſciperet eum contriſtari conſpexerat: charitate cogente emit quod neceſſarium non habebat.

Neq; hoc ſilere de huius uiri uirtutibus debeo: quod ante dies fere duodecim audiui. Quidam nanq; ad me deduct⁹ eſt ſenex pauper, atq; ut mihi ſenũ collocutio eſſe ſemper amabilis ſolet, ſtudioſe hũc unde eſſet inquiſiui. Qui ſe eſſe de Tudertina ciuitate reſpondit: cui inquam, Quæſo te pater, num Fortunatum Epiſcopũ noſti? Qui ait. Noui, & bene noui. Tunc

ipſe ſubiũxi. Dic ergo ſi qua illius miracula noſti: & deſideranti mihi qualis uir fuerit innoteſce. Qui ait. Homo ille ab iſtis hominibus longe fuit quos uidemus modo. Nam quicquid ab omnipotenti deo petĳt, ita dum peteret impetrauit. Cuius hoc unum narro miraculum: quod ad præſens animo occurrit. Quadam nanq; die Gothi iuxta Tudertinam ciuitatem uenerunt: qui ad partes Rauennæ properabant, & duos paruulos puerulos de poſſeſsione abſtulerant: quæ poſſeſsio præfatæ Tudertinæ ciuitati ſubiacebat. Hoc cum uiro ſanctiſsimo Fortunato nunciatum fuiſſet, ptinus miſit: atq; eoſdem Gothos ad ſe uocari fecit. Quos blãdo ſermone alloquens, eorum prius ſtuduit aſperitatem placare: ac poſt intulit dicens, quale uultis precium dabo: & puerulos quos abſtuliſtis reddite: mihique hoc gratiæ ueſtræ munus præbete. Tunc is qui prior eorum eſſe uidebatr reſpondit dicens, Quicquid aliud præcipis facere parati ſumus: nam iſtos paruulos nullatenus reddemus. Cui uenerandus uir blande minatus dixit, Contriſtas me, & non audis patrem tuũ: noli me contriſtare: nã non expedit tibi. Sed idem Gothus in cordis ſui feritate permanens: negando diſceſsit. Die uero altera digreſſur⁹, rurſus ad Epiſcopũ uenit: quem idem uerbis pro prædictis puerulis iterum epiſcopus rogauit. Cũq; ad reddendum nullomodo conſentire uoluiſſet: contriſtat⁹ epiſcopus dixit, Scio qa tibi non expedit quod me contriſtato diſcedis. Quæ Gothus uerba deſpiciens, ad hoſpitium reuerſus: eoſdem pueros de quibus agebatur, equis ſuper impoſitos cum ſuis hominibus præmiſit. Ipſe uero ſtatim aſcendens equum, ſubſecutus eſt. Cumq; in eadem ciuitate ante beati Petri apoſtoli eccleſiam ueniſſet, equi eius per lapſus eſt: qui cum eo corruit: & eius coxa mox fracta eſt: ita ut in duabus partibus os eſſet diuiſum, leuatuſq; in manibus, reductus eſt ad hoſpitium. Qui feſtinus miſit: & pueros quos præmiſerat reduxit: & uiro uenerabili Fortunato mandauit: dicẽs, Rogo te pater: mitte ad me diaconum tuum. Cuius diaconus dũ ad iacentem ueniſſet: pueros quos redditurum ſe Epiſcopo omnino negauerat, ad medium deduxit: eoſq; diacono illius reddidit dicens. Vade & dic domino meo epiſcopo, Quia maledixiſti mihi: ecce pcuſſus ſum: ſed pueros quos quæſiſti recipe: & pro me rogo intercede. Suſceptis itaq; puerulis diaconus ad epiſcopũ reduxit: cui benedictam aquam uenerabilis Fortunatus dedit, dicens, Vade citius, & eam ſuper iacentis corpus proĳce. Perrexit itaq; diaconus, atq; ad Gothum introgreſſus, benedictam aquam ſuper membra illius aſperſit. Res mira, & uehementer ſtupenda: mox ut aqua benedicta Gothi coxam contigit: ita omnis fractura ſolidata eſt, & ſaluti priſtinæ coxa reſtituta: ut hora eadem de lecto ſurgeret: & aſcenſo equo ita cœpit iter agere, acſi nullam unquam læſionem corporis pertuliſſet. Factumq; eſt, ut qui ſancto uiro Fortunato pueros cum precio reddere obedientiæ ſubiectus noluit: eos ſine precio pœna ſubactus donauit. His igitur expletis, ſtudebat adhuc ſenex de eo & alia narrare. Sed quia nonnulli aderant ad quos exhortandos occupabar: iamq; diei tardior hora incubuerat, Venerabilis Fortunati facta mihi audire non licuit: quæ audire (ſi liceat) ſemper uolo.

3 *Quid ad hæc dicent heretici qui rerum benedictiones ſupervacaneas & ſuperſtitioſas eſſe cõtendunt cum aqua per epiſcopum benedicta Gothi coxam fractã in inſtanti ſolidauerit, & in priſtinum ſtatum reſtituerit?*

Sed die alia idem ſenex rem de illo magis mirabilem narrauit: dicens. In eadem Tudertina urbe Marcellinus quidam bonæ actionis uir, cũ duabus ſororibus ſuis habitabat: qui eueniente moleſtia corporis, ipſo ſacra-

tiſsimo ueſperaſcente iam ſabbato paſchali defunctus eſt. Cuius corpus cum longeus eſſet efferendum: die eodem ſepeliri non potuit. Cumq; mora eſſet temporis ad explendũ debitum ſepulturę ſorores eius morte eius afflictæ, occurrerunt flentes ad uenerabilem uirum Fortunatum, eiq; magnis uocibus clamare cœperunt. Scimus quia apoſtolorum uitam tenes, leproſos mundas, cæcos illuminas. Veni, & reſuſcita mortuum noſtrum. Qui mox ut cognouit earum fratrem defunctũ, flere & ipſe etiam de morte eius cœpit, eiſq; reſpondit, dicens, Recedite, & hæc dicere nolite, quia iuſsio omnipotentis dei eſt, cui contraire nullus hominũ poteſt. Illis itaq; diſcedentibus, triſtis ex morte eius manſit epiſcopus. Subſequente autem die dominico ante exurgentis lucis crepuſculũ, uocatis duobus diaconibus ſuis, perrexit ad domum defuncti: accedenſq; ad locum ubi corpus iacebat exanime: ibi ſe in orationem dedit. Expleta autem prece ſurrexit, & iuxta corpus defuncti ſedit: non autem grandi uoce defunctum uocauit dicens, Frater Marcelle. Ille autem ac ſi leuiter dormiens ad uicinam uocem quamuis modicã fuiſſet exitatus, ſtatim oculos aperuit: atq; ad epiſcopum reſpiciens, dixit, O quid feciſti? cui epiſcopus reſpondit, dicens, Quid feci? At ille ait, Duo heſterno die uenerunt qui me eijcientes ex corpore, in bonum locum duxerũt: hodie aũt unus miſſus eſt qui dixit, Reducite eum: quia Fortunatus epiſcopus in domum eius uenit. Quib⁹ uerbis expletis, mox ex infirmitate conualuit: & in hac uita diutius manſit. Nec tamen credendum eſt, quia locum quem acceperat perdidit, quia dubiũ non eſt, quod interceſſoris ſui precibus potuit poſt mortem melius uiuere, qui & ante mortem ſtuduit omnipotenti deo placere.

VITA SEVERI PRESBYTERI PROVINCIÆ Valeriæ per D. Gregorium papam ſcripta.

Habetũr libro primo Dialogi eiuſdem capitu. xij.

IN Valeria prouincia, locus quidam eſt qui Interiorina uallis dicitur, et a multis uerbo ruſtico Interocrina nominatur. Ibi fuit quidam uir uitæ ualde admirabilis, nomine Seuerus, eccleſiæ beatæ Mariæ dei genitricis et ſemper uirginis ſacerdos. Hunc cum quidam paterfamilias ad extremum ueniſſet diem: miſsis concite nuncijs rogauit ut ad ſe quantocyus poſſet ueniret, ſuiſq; orationibus pro peccatis eius intercederet, ut acta de malis ſuis pœnitentia, ſolutus culpa de corpore exiret. Qui uidelicet ſacerdos inopinate contigit ut ad putandam uineam eſſet occupatus, atq; ad ſe uenientibus diceret, Antecedite ergo, ego uos ſubſequor. Cumq; uideret ſibi in eodem opere parum aliquid ſupereſſe, paululũ moram fecit, ut op⁹ quod minimum reſtabat expleret, quo expleto cœpit ad ægrum pergere. Eunti uero in itinere occurrentes hi qui prius uenerant, obuiam facti ſunt dicentes, Pater quare tardaſti? Noli fatigari, quia iam defunctus eſt. Quo audito ille contremuit, magniſq; uocibus ſe interſectorem illius clamare cœpit. Flens itaq; peruenit ad corpus defuncti, ſeque coram lecto illius cum lachrymis in terram dedit. Cumq; iam uehemẽter fleret, in terram caput tunderet, ſeque reum mortis illius clamaret: repente is qui defunctus fuerat, animam recepit. Quod cum multi qui circunſtabant aſpicerent, admirationis uocibus emiſsis, cœperunt amplius flere præ gaudio. Cumque

Valent orationes ſeruorum dei ad impetrandum ab eo donum pœnitentiæ pro alienis peccatis. Non ergo inutiles, non ergo ſuperfluæ, ut mentiuntur ualdenſes et quidam eorum diſcipuli.

eum requirerent ubi fuerit uel quomodo rediſſet, ait. Tetri ualde erant homines qui me ducebant: ex quorum ore & naribus ignis exibat, quem tolerare non poteram. Cumq; per obſcura loca me deducerent: ſubito pulchræ uiſionis iuuenis cũ alijs nobis euntibus obuiam factus eſt: qui me trahentibus dixit. Reducite illum, quia Seuerus presbyter plangit: eius enim lachrymis dominus eum donauit. Qui ſcilicet Seuerus protinus de terra ſurrexit: eique pœnitentiam agenti opem ſuæ interceſsionis præbuit. Et dum per dies ſeptem de perpetratis culpis pœnitentiam æger rediuiuus ageret: Octaua die lætus de corpore exiuit. Perpende Petre quæſo hunc de quo loquimur, Seuerum quam dilectum dominus attendit, quem contriſtari nec ad modicum pertulit.

Petrus. Admiranda ſunt ualde quæ dicis: quæ me inuenio nunc uſque latuiſſe. Sed quid eſſe dicimus quod modo tales uiri nequeunt inueniri?

Gregorius. Ego Petre multos tales in hoc ſeculo nec modo deeſſe exiſtimo: neq; enim ſi talia ſigna non faciunt: ideo tales non ſunt. Vitę nanq; uera æſtimatio in uirtute eſt operum, non in oſtenſione ſignorum. Nam ſunt pleriq; qui & ſi ſigna non faciunt, ſigna tamen facientibus diſpares non ſunt.

Petrus. Vnde mihi rogo hoc oſtendi poteſt: quod ſint quidam q ſigna non faciunt: & tamen ſigna facientibus diſsimiles non ſunt?

Gregorius. Nunqdnam neſcis quoniam Paulus Apoſtolus Petro apoſtolorum primo in principatu apoſtolico frater eſt?

Petrus. Scio plane, nec dubium eſt: quia & ſi minimus omnium apoſtolorum: plus tamen omnibus laborauit.

Gregorius. Quod bene ipſe reminiſceris, Petrus ſuper mare pedib⁹ ambulauit: Paulus in mari naufragium pertulit. Et in uno eodemq; elemēto,
2 ubi Paulus ire cũ naui non potuit: ibi Petrus pedibus iter fecit. Aperte igĩ conſtat, quia cum utriuſq; uirtus fuerit diſpar in miraculo: utriuſq; tamen meritum diſpar non eſt in cœlo.

Ergo ſancti in cœlo meritum habent, cuius contrarium docēt noui hæretici. Quod tamen de præmio meritorũ intellige, quæ in uita habuerunt.

Petrus. Placet fateor omnino quod dicis: ecce enim aperte noui: quia uita, & non ſigna quærenda ſunt. Sed quoniam ipſa ſigna quæ fiunt, bonæ uitæ teſtimonium ferunt: quæſo te adhuc ſi qua ſunt referas: ut eſurientem me per exempla bonorum paſcas.

VITA DIVI BENEDICTI ABBATIS PER Diuum Gregorium papam ſcripta.

Habetur libro ſecundo Dialogi eiuſdem Capitulo primo cum ſequentibus.

FVit uir uitæ uenerabilis, gratia Benedictus & nomine, ab ipſo ſuæ pueritiæ tempore cor gerens ſenile. Ætatem quippe moribus tranſiens: nulli uoluptati animum dedit: ſed dum in hac terra adhuc eſſet, quo temporaliter libere uti potuiſſet, deſpexit iam quaſi aridum mundum cum flore. Qui liberiori genere ex prouincia Nurſiæ exortus: Romæ liberalibus literarũ ſtudijs traditus fuerat. Sed cum in eis multos ire per abrupta uitiorum cerneret: eum quem quaſi in ingreſſu mundi poſuerat, retraxit pedem: ne ſi quid de ſcientia eius attingeret: ipſe quoq; in immane præcipitium totus iret. Deſpectis itaq; literarum ſtudijs: relicta domo rebuſq; patris, ſoli deo placere deſiderans, ſanctæ conuerſationis habitum quæſiuit. Receſsit igĩ ſcien

ter neſciens, & ſapienter indoctus. Huius ergo omnia geſta nō didici: ſed pauca quæ narro, quatuor diſcipulis illius referentibus agnoui: Conſtantino ſcilicet reuerentiſsimo ualde uiro: qui ei in monaſterij regimine ſucceſſit. Valentiniano quoq;: qui annis multis lateranenſi monaſterio præfuit. Simplicio, qui congregationem illius poſt eum tertius rexit. Honorato etiam, qui nunc adhuc cellæ eius in qua prius conuerſatus fuerat præeſt.

Hic itaq; cum iam relictis literarum ſtudijs petere deſerta decreuiſſet: nutrix quæ hunc arctius amabat ſola ſecuta eſt. Cumq; ad locum ueniſſet qui dicitur Enſide: multiſq; honeſtioribus uiris pro charitate ſe illic detinentibus, in beati Petri Eccleſia demorarentur: prædicta nutrix illius ad purgandum triticum a uicinis mulieribus præſtari ſibi capiſterium petijt: quod ſuper menſam incaute derelictum: caſu accidente fractum eſt, ſic ut in duabus partibus inueniretur diuiſum. Quod mox rediens nutrix illius ut ita inuenit: uehementiſsime flere cœpit, quia uas quod præſtitum acceperat, fractum uidebat. Benedictus autem religioſus & pius puer, cū nutricem ſuam flere conſpiceret: eius dolori compaſſus, ablatis ſecū utriſq; fracti capiſterij partibus, ſe ſe cum lachrymis in orationem dedit: qui ab 1

1 Benedictus puer fractum capiſteriū oratione integrum reſtituit.

oratione ſurgens, ita iuxta ſe uas ſanū reperit ut in eo inueniri fracturæ nulla ueſtigia potuiſſent, moxq; nutricem ſuam blande conſolatus ei ſanum capiſterium reddidit, quod fractum tulerat. Quæ res in eodem loco a cunctis eſt agnita, atq; in tanta admiratione habita, ut hoc ipſum capiſteriū eius loci incolæ in Eccleſiæ ingreſſu ſuſpenderent, quatenus præſentes & ſecuturi omnes agnoſcerent a quanta Benedictus puer cōuerſationis gratiam perfectione cœpiſſet, quod annis multis illic ante omniū oculos fuit, & uſq; ad hæc Longobardorum tempora ſuper fores Eccleſię pependit. Sed Benedictus plus appetens mala mundi perpeti, quam laudes, et pro deo laboribus fatigari, quam uitæ huius fauore extolli, nutricem ſuam occulte fugiens, deſerti loci ſeceſſum petijt, cui ſublatus uocabulum eſt, qui ab Romana urbe quadraginta fere milibus diſtans, frigidas atq; perſpicuas emanat aquas. Quæ illic uidelicet aquarum abundantia in extenſo prius loco colligitur, ad extremum uero in amnem deriuatur. Quo dum fugiens pergeret, monachus quidam Romanus nomine, hunc euntem re- 2

2 Romanus monachus tradidit Benedicto ſanctæ conuerſationis habitum. Vide ergo quod monachi etiam tunc certum habitū habebant, ne dicas cum quibuſdam, habitus monachorum nouitius eſt, & antiqui monachi ab alijs habitu non diſcernebantur.

perit, quo tenderet requiſiuit. Cuius cum deſiderium cognouiſſet, & ſecretum tenuit, & adiutorium impendit, eique ſanctæ conuerſationis habitum tradidit, & inquantum licuit miniſtrauit. Vir autem Dei ad eundem locum perueniens, in arctiſsimum ſpecum ſe tradidit, & tribus annis excepto Romano monacho omnibus hominibus ibi incognitus manſit: qui uidelicet Romanus non longe in Monaſterio ſub Theodaci patris regula degebat. Sed pie eiuſdem patris ſui oculis furabat̄ horas, & quem ſibi ad manducandum ſurripere poterat: diebus certis benedicto panem ferebat. Ad eundem uero ſpecum a Romani cella iter non erat: quia excelſa deſuper rupes eminebat: ſed ex eadem rupe in longiſsimo fune ligatum Romanus deponere panem conſueuerat: in qua etiam reſti paruum tintinabulum inſeruit: ut ad eius ſonum uir dei cognoſceret, quando ſibi Romanus panem præberet: quem exigens acciperet. Sed antiquus hoſtis unius charitati inuidens, alterius refectioni: cum quadam 3

3 Romanus in monaſterio ſub regula Theo-

die ſubmitti panem conſpiceret: iactauit lapidem, et tintinabulum fregit. Romanus tamen modis congruentibus miniſtrare non deſijt. Cum uero

daci patris degebat ut ſcias antiquos monachos & ipſos habuiſſe regulas & cõſtitutiones ſuas, contra nouorum hereticorum mendacia.

iam deus omnipotens & Romanum uellet a labore quieſcere: & benedi-
cti uitam in exemplum hominibus demonſtrare, ut poſita ſubra candela-
brum lucerna clareſceret: quatenus omnibus qui in domo Dei ſunt luce-
re: : cuidam presbytero longius manenti qui refectionem ſibi in paſchali
feſtiuitate parauerat: per uiſum dominus apparere dignatus eſt, dicens.
Tu tibi delicias præparas, & ſeruus meus illo in loco fame cruciatur. Qui
protinus ſurrexit: atq; in ipſa ſolemnitate paſchali cum alimentis quæ ſi-
4 bi parauerat: ad locum tetendit, & uirum dei per abrupta montium: per

In paſchali feſtiuitate.

concaua uallium, per defoſſa terrarum quæſiuit: cumq; latere in ſpecu re
perit. Cumq; oratione facta benedicentes dominum omnipotentem con
5 ſediſſent: poſt dulcia uitæ colloquia is qui aduenerat presbyter dixit: Sur-

Tu qui omnes dies æquales eſſe dicis, nec unum alio celebriorem, uides quod in die paſchæ abſtinere Benedicto non licuit, & propterea ad eum reficiendum cum prandio ſacerdos diuina iuſſione miſſus eſt.

ge ſumamus cibum: quia hodie paſcha eſt. Cui uir dei reſpondit dicens:
Scio quia paſcha eſt: quia hodie uidere te merui. Longe quippe ab homi-
nibus poſitus quia die eodem paſchalis ſolemnitas eſſet ignorabat. Vene
rabilis autem presbyter rurſus aſſeruit, dicẽs: Veraciter hodie reſurrectio
nis dominicæ paſchalis dies eſt: abſtinere tibi minime congruit: quia &
ego ad hoc miſſus ſum, ut omnipotentis dona dei pariter ſumamus. Be-
nedicentes igitur dominum ſumpſerunt cibum, expleta itaq; refectione
& colloquio ad eccleſiam ſuam presbyter receſsit. Eodem quoq; tempo
re hunc in ſpecu latitantem etiam paſtores inuenerunt: quem dum ueſti-
tum pellibus inter fruteta cernerent, aliquam beſtiam eſſe crediderũt, ſed
cognoſcentes Dei famulum, eorum multi ad pietatis gratiam a beſtiali
mente mutati ſunt. Nomen itaq; eius per uicina loca innotuit cunctis. Fa-
ctumq; eſt ut ex illo iam tempore a multis frequentari cœpiſſet: qui cum
ei cibum afferrent corporis: ab eius ore in ſuo pectore alimenta refere-
bant uitæ.

Quadam uero die dum ſolus eſſet, tentator affuit. Nam nigra paruaq;
auis quę uulgo merula nominatur, circa eius faciem uolitare cœpit, eiuſq;
uultui importune inſiſtere, ita ut manu capi poſſet, ſi hanc uir ſanctus tene
re uoluiſſet, ſed ſigno crucis edito receſsit auis. Tanta autem carnis ten-
tatio aui eadem recedente ſecuta eſt: quantam uir ſanctus nunquam ſue-
rat expertus. Quandam nanq; aliquando fœminam uiderat: quam mali-
gnus ſpũs ante eius mentis oculos reduxit: tantoq; igne ſerui Dei animũ
in ſpecie illius accendit: ut dum in eius pectore amoris flamma uim cape-
6 ret, etiam pœnæ deſerere eremum uoluptate uictus deliberaret. Tũc ſubi

Diſce & tu monache quomodo carnis tẽtatio uincatur. Non.n. ſtatim deſerendum monaſterium, & ducenda uxor, ut faciũt noſtri temporis apoſtatæ, ſed orationibus & flabellis ſuperanda. Nam non coronabitur quis niſi legitime certauerit. Non autẽ is legitime cer-

to ſuperna gratia reſpectus ad ſemetipſum reuerſus eſt: atq; urticarũ &
ueprium iuxta denſa ſuccreſcere fruteta conſpiciens: exutus indumento
nudum ſe in illis ſpinarum aculeis, & urticarum incendijs proiecit: ibique
diu uolutatus toto ex eis corpore uulneratus exijt, & percutis uulnera edu-
xit a corpore uulnus mentis, quia uoluptatem traxit in dolorem. Cumq;
bene pœnaliter foris arderet: extinxit quod intus illicite ardebat. Vicit ita-
que pctm̃: quia mutauit incendium. Ex quo uidelicet tempore ſicut poſt
diſcipulis ipſe perhibebat: ita in eo eſt tentatio uoluptatis edomita, ut ta
le aliquid in ſe minime ſentiret. Cœperũt poſtmodum multi iam mundũ
relinquere, atq; ad eius magiſterium feſtinare. Liber quippe a tẽtationis
uitio; uero iure iam factus eſt uirtutum magiſter. Vnde & per Moyſen in
Exodo præcipitur: ut leuitæ a uigintiquinq; annis & ſupra miniſtrare de-
beant, ab anno uero quinquageſimo cuſtodes uaſorum fiant.

Petrus. Iam quidem prolati teſtimonij mihi aliquantum intellectus interlucet: ſed tamen hoc plenius exponi poſtulo.

Gregorius. Liquet Petre quod in iuuentute carnis tentatio ferueat, ab anno autem quinquageſimo calor corporis frigeſcat: uaſa autē ſacra ſunt fidelium mentes. Electi ergo cum adhuc in tentatione ſunt: ſubeſſe eos ac ſeruire neceſſe eſt: & obſequijs, laboribuſq́; fatigari. Cum uero iam mentis ætate tranquilla calor receſſerit tentationis: cuſtodes uaſorum ſunt: quia doctores animarum fiunt.

tare dicatur, qui ad primum hoſtis congreſſum, ſcutū proijcit, arma deponit, ac ſolo cedens aream uacuam aduerſario dimittit.

Petrus. Fateor placet quod dicis: ſed quia prolati teſtimonij clauſa reſeraſti: quæſo ut de uita iuſti debeas ea quæ ſunt inchoata percurrere.

Gregorius. Recedente igitur tentatione uir Dei quaſi ſpinis erutis exculta terra de uirtutum ſegete feracius fructus dedit, præconio itaq; eximiæ conuerſationis celebre nomen eius habebatur. Non autē longe monaſterium fuit cuius congregationis pater defunctus eſt: omniſq; ex illo congregatio ad eundem uenerabilem Benedictum uenit, & magnis precibus ut eis præeſſe deberet, petijt. Qui diu negando diſtulit: ſuis illorūq́; fratrum moribus ſe conuenire non poſſe prædixit: ſed uictus quandoque precibus aſſenſum dedit. Cumq; in eodem monaſterio regularis uitæ cuſtodiam teneret: nulliq́; ut prius per actus illicitos in dexteram leuamq́; partem deflectere a conuerſationis itinere liceret: ſuſcepti fratres inſane ſæuientes, ſemetipſos prius accuſare cœperunt: quia hunc ſibi præeſſe popoſcerant: quorum ſcilicet tortitudo in norma eius rectitudinis offendebat. Cumq́; ſibi ſub eo conſpicerent illicita non licere: & ſe dolerent adſueta relinquere: durumq́; eſſet quod in mente ueteri cogebātur noua meditari: & quia grauis eſt ſemper prauis moribus uita bonorum: tractare de eius morte aliqui conati ſunt: qui inito conſilio uenenum uino miſcuerunt. Et cum uas uitreum in quo ille peſtifer potus habebatur: recumbenti patri ex more Monaſterij ad benedicendum fuiſſet oblatum, extenſa manu benedictus ſignum crucis ædidit: & uas quod longius tenebatur eodem ſigno rupit: ſicq́; confractus eſt, ac ſi in illo uaſe mortis, pro cruce lapidem dediſſet. Intellexit protinus uir dei quia potū mortis habuerat. quod portare non potuit ſignum uitæ: atq; ilico ſurgens uultu placido, mente tranquilla, conuocatos fratres alloquutus eſt, dicens: Miſereātur ueſtri fratres omnipotens deus: quare in me iſta facere uoluiſtis? Nunqd non prius dixi uobis: quia ueſtris ac meis moribus minime conueniret? Ite, & iuxta ueſtros mores patrem uobis quærite, quia poſthac me habere minime poteſtis. Tuncq́; ad locum dilectæ ſolitudinis redijt: & ſolus in ſuperni ſpectatoris oculis habitauit ſecum.

7 *Benedictus ſigno crucis ædito, uas in quo uenenum erat rupit*

Petrus. Minus patenter intelligo, quidnam ſit, habitauit ſecum.

Gregorius. Si ſanctus uir contra ſe unanimiter conſpirantes, ſuæq́; conuerſationi longe diſsimiles coactos diu ſub ſe tenere uoluiſſet: fortaſſe ſui uigoris uſum, & modum tranquillitatis abſcinderet, atq; a contemplationis lumine ſuæ mentis oculum declinaſſet. Dumq́; quotidie illorū correptione fatigatus minus curaret ſua, & ſe forſitan relinqueret, & illos non inueniret. Nam quoties per contagionis motum nimium extra nos ducimur: & nos ſumus, & nobiſcum non ſumus: quia noſmetipſos minime uidentes per alia uagamur. An illum ſecum fuiſſe dicimus, qui in longinquam regionem abijt: portionem quam acceperat conſumpſit: uni

in ea ciuium adhæſit:porcos pauit:quos cum mãducare uideret ſiliquas, & eſurient:qui tamen eum poſtmodum cœpit cogitare bona quæ perdidit,ſcriptum de illo eſt:in ſe reuerſus dixit. Quanti mercennarij in domo patris mei abũdant panibus? Si igitur ſecum fuit:unde ad ſe rediját? Hunc ergo uenerabilem uirum ſecum habitaſſe dixerim: quia in ſua ſemper cuſtodia circũſpectus,ante oculos conditoris ſe ſemper aſpiciens: ſe ſemper examinans,extra ſe mentis ſuæ oculum non diuulgauit.

Petrus. Quid ergo quod de Apoſtolo Petro ſcriptum eſt dum de carcere ab angelo eductus fuiſſet:qui ad ſe reuerſus dixit. Nũc ſcio uere,quia miſit dominus angelum ſuum: & eripuit me de manu Herodis, & de omni expectatione plebis Iudęorum?

Gregorius:Duobus modis Petre extra nos ducimur,quia aut per cogitationis lapſum ſubnoſmetipſos recidimus,aut per contemplationis gratiã ſuper noſmetipſos leuamur.Ille itaq; qui porcos pauit,uagatione mẽtis & immunditiæ ſub ſemetipſum cecidit. Iſte uero quem angelus ſoluit eius mentem in eſtaſim rapuit, extra ſe quidem: ſed ſuper ſemetipſum fuit. Vterque ergo ad ſe redijt: quando & ille ab errore operis ſe collegit ad cor:& iſte a contemplationis culmine ad hoc redijt, quod in intellectu communi ut prius fuit. Venerabilis igitur Benedictus in illa ſolitudine habitabat ſecum,inquantum ſe intra cogitationis clauſtra cuſtodiuit, nam quotienſcunq; hunc contemplationis ardor in altum rapuit: ſe procuIdubio ſub ſe reliquit.

Petrus.Placet quod dicis,ſed quæſo reſpondeas,ſi deſerere fratres debuit quos ſemel ſuſcepit?

Gregorius. Vt ego Petre exiſtimo:ibi adunati æquanimiter portandi ſunt mali,ubi inueniuntur aliqui qui adiuuentur boni. Nam ubi omnimodo de bonis fructus deeſt:fit aliquãdo de malis labor uacuus maxime ſi e uicino cauſæ ſuppetant, quæ fructum Deo ferre ualeant meliorem. Vir itaq; ſanctus propter quem cuſtodiendum ſtaret: qui omnes unanimiter ſe perſequentes cerneret? Et ſæpe agitur in animo perfectorum,quod ſilẽtio prætereundum non eſt, quia cum laborem ſuum ſine fructu eſſe conſiderent:in locum alium ad laborem cum fructu migrant. Vnde ille quoq; egregius prędicator qui diſſolui cupit,& cũ Chriſto eſſe,cui uiuere Chriſtus eſt, & mori lucrum: qui paſsionum certamina non ſolum ipſe appetijt:ſed ad toleranda hæc & alios accendit. Damaſci perſecutionem paſſus,ut poſſet euadere murum: funem ſportamq́; quæſiuit ſeq́; latenter deponi uoluit. Nunquid non Paulum mortem dicimus timuiſſe:quam ſeipſe pro amore Ieſu teſtatur appetere? Sed cum in eodem loco minorem ſibi fructum adeſſe conſpiceret, & graui labore ad laborem ſe alibi cum fructu ſeruauit. Fortis etenim præliator Dei teneri intra clauſtra noluit, certaminis campum quæſiuit. Vnde idem quoq; uenerabilis Benedictus ſi libenter audis, citius agnoſcis,quia non tantos ipſe indociles deſeruit: quantos in locis alijs a morte animæ ſuſcitauit.

Petrus.Ita eſt ut doces,& manifeſta ratio, & prolatum congruum teſtimonium declarat. Sed quæſo ut de uita tanti patris ad narrationis ordinem redeas.

Gregorius. Cũ ſanctus uir diu in eodem ſolitudine uirtutibus, ſignisq́; ſuccreſceret;multi ab eo in eodem loco ad omnipotentis dei ſunt ſeruitiũ

congregati;

congregari: ita ut illic duodecim monaſteria cũ omnipotentis Ieſu Chriſti domini opitulatione cõſtrueret:in quibus ſtatutis patribus duodenos monachos deputauit, paucos uero ſecũ retinuit quos adhuc in ſua pſentia aptius erudiri iudicauit. Cœpere etiã tunc ad eũ Romanę urbis nobiles & religioſi concurrere: ſuusq́ ei filios oĩpotenti deo nutriẽdos dare. Tũc quoq; bonæ ſpei ſuas ſoboles, Euicius Maurũ, Tertullius uero patricius Placidũ tradidit, e qb⁹ Maurus iunior cũ bonis polleret morib⁹, magiſtri adiutor cœpit exiſtere. Placid⁹ uero puerilis adhuc idolis gerebat annos.

In uno aũt ex eis monaſterijs quæ circunquaq; conſtruxerat, quidam monachus erat: qui ad orationem ſtare non poterat, ſed mox ut ſe fratres ad ſtudiũ orationis inclinabant, ipſe egrediebať foras: & mente uaga terrena aliqua & tranſitoria agebat. Cumq́ ab abbate ſuo ſæpius fuiſſet admonitus, ad uirũ dei deductus eſt: qui ipſe quoq; ſtultitiam eius uehementer increpauit, & ad monaſteriũ reuerſus, uix duobus diebus uiri dei admonitionem tenuit. Nam die tertia ad uſum propriũ reuerſus, uagari tempore orationis cœpit. Quod cũ ſeruo dei ab eodẽ monaſterij patre quem conſtituerat, nunciatum fuiſſet, dixit, Ego uenio: eumq́ per memetipſum emendo. Cumq́ uir dei ueniſſet ad idem monaſteriũ, & conſtituta hora expleta pſalmodia ſe ſe fratres in orationem dediſſent: aſpexit quod eundem monachum qui in oratione manere non potuit, quidam niger puerulus per ueſtimenti fimbriam foras traheret. Tunc eidem patri monaſterij Pompeiano nomine, & Mauro dei famulo ſecrete dixit, Nunquid non aſpicitis quis eſt qui iſtũ monachũ foras trahit? Qui reſpondentes, dixerunt, non. Quibus ait: Oremus ut uos etiã uideatis quem iſte monachus ſequiť. Cumq́ per biduum eſſet oratũ, Maurus monachus uidit: Põpeianus uero eiuſdem monaſterij pater uidere non potuit. Die igitur alia expleta oratione uir dei oratoriũ egreſſus: ſtantem foris monachũ reperit: quem pro cæcitate cordis ſui uirga percuſſit: qui ex illo die nil perſuaſionis ulterius a nigro iam puerulo pertulit: ſed ad orationis ſtudiũ immobilis permanſit: ſicq; antiquus hoſtis dominari non auſus eſt in eius cogitatione, ac ſi ipſe percuſſus fuiſſet ex uerbere. 8

Vel hinc perſpicere licet quã grata ſit deo oratio, cum diabolus tãtopere ei inſidietur

Ex his aũt monaſterijs quæ in eodem loco conſtruxerat: tria ſurſum in rupibus montis erant, & ualde erat fratribus laborioſum quod ſemper ad lacũ oportebat deſcendere ut aquam haurire debuiſſent: maxime quia e deuexo montis latere erat graue deſcendentibus in timore periculum. Tunc collecti fratres ex eiſdem tribus monaſterijs ad dei famulũ Benedictum uenerunt, dicentes: Laborioſum nobis eſt propter aquam quotidie uſq; ad lacũ deſcendere, & idcirco neceſſe eſt ex eodem loco monaſteria mutari. Quos blande conſolans dimiſit, & nocte eadem cũ paruo puerulo nomine Placido cuius ſuperius memoriam feci, eiuſdem montis rupem aſcendit: ibiq́ diutius orauit. Et oratione completa tres petras in loco eodem pro ſigno poſuit: atq; ad ſuum cunctis illis neſcientibus, monaſterium redijt. Cumq́ die alia ad eum pro neceſsitate aquæ prædicti fratres rediſſent dixit: Ite, & rupem illam in qua tres ſuper inuicem poſitas petras inueneritis, in modicum cauate: ualet enim omnipotens deus etiam in illo montis cacumine aquam producere, ut uobis laborem tanti itineris dignetur auferre. Qui euntes rupem montis quam Benedictus prædixerat, iam ſudantem inuenerunt. Cumq́ in ea concauum

locum feciſſent: ſtatim aqua repletus eſt: quæ tam ſufficienter emanauit: Vt nunc uſq; ubertim defluat: atq; ab illo montis cacumine uſque ad inferiora deriuetur.

Alio quoq; tempore Gothus quidam pauper ſpiritu ad conuerſionem uenit: quem dei uir Benedictus libentiſsime ſuſcepit. Quadam uero die ei dare ferramentũ iuſsit: quod ad falcis ſimilitudinem falcaſtrũ uocatur: ut de loco quodam uepres abſcinderet: quatenus illic hortus fieri deberet. Locus aũt ipſe quem mundandũ Gothus ſuſceperat: ſuper ipſam laci ripam iacebat. Cumq́; Gothus idem denſitatem ueprium totius uirtutis annisu ſucciderет, ferrũ de manubrio proſiliens in lacũ cecidit: Vbi ſcilicet tanta erat aquarũ profunditas, ut ſpes requirendi ferramenti nulla iam eſſet. Itaq; ferro perdito tremebundus ad Maurum monachum cucurrit Gothus: damnũ quod fecerat nunciauit, & reatus ſui pœnitentiam egit. Quod Maurus quoq; monachus mox Benedicto famulo dei curauit indicare, Vir igitur domini Benedictus hæc audiens acceſsit ad lacũ: tulit de manu Gothi manubrium, & miſit in lacum, & mox ferrum ad profundo rediȷ̃t: atque in manubrium intrauit. Qui ſtatim ferramentum Gotho reddidit, dicens: Ecce labora, & noli contriſtari.

Quadam uero die dum idem uenerabilis Benedictus in cella conſiſteret, prædictus Placidus puer ſancti uiri monachus ad hauriendã de Lacu aquam egreſſus eſt: qui uas quod tenuerat in aquam incaute ſubmittens: ipſe quoque cadendo ſequutus eſt. Quem mox unda rapuit: & pene ad unius ſagittæ curſum eum a terra introrſus traxit. Vir aũt dei intra cellam poſitus hoc protinus agnouit: & Maurum feſtine uocauit, dicens: Frater Maure, curre, quia puer ille qui ad hauriendam aquam perrexerat: in lacũ cecidit: iamq; eum longius unda trahit. Res mira, et poſt Petrum Apoſtolum inuſitata. Benedictione etenim poſtulata atq; percepta: ad patris ſui imperiũ concitus perrexit Maurus. Itaq; uſq; ad eum locũ quo ab unda deducebatur puer: per terram ſe ire exiſtimans, ſuper aquã cucurrit: eumq; per capillos tenens curſu rapido rediȷ̃t. Qui mox ut terram tetigit: ad ſe reuerſus poſt tergũ reſpexit, & quia ſuper aquas cucurriſſet agnouit: & quod præſumere non potuiſſet ut fieret, miratus extremuit factũ. Reuerſus itaq; ad patrem rem geſtam retulit. Vir autẽ Venerabilis Benedictus hoc non ſuis meritis: ſed illius obediẽtiæ deputare cœpit, At contra Maurus pro ſolo eius Imperio factũ dicebat: ſeq́; conſcium in illa uirtute non eſſe, quam neſcius feciſſet. In hac itaq; mutuę humilitatis & amica contentione acceſsit arbiter puer qui ereptus eſt, nam dicebat. Ego cum ex aqua traherer, ſuper caput meum melotem abbatis uidebam: atque ipſum me ex aquis educere conſiderabam.

Petrus. Magna ſunt ualde quæ narras, & multorũ ędificationi profutura: ego aũt boni uiri miracula quo plus bibo: eo plus ſitio.

Gregorius. Cũ iam loca eadem in amorem domini noſtri Ieſu Chriſti, longe lateq́; feruеſcerent, & ſecularem uitam multi relinquerent: & ſub leui redemptoris iugo ceruicem cordis edomarent: ſicut mos prauorũ eſt inuidere aliȷ̃s uirtutis bonũ quod ipſi habere non appetunt: uicinę eccleſię presbyter Florentius nomine, huius noſtri ſubdiaconi Florentiȷ̃ auus: antiqui hoſtis malitia percuſſus: ſancti uiri ſtudiȷ̃s cępit æmulari: eiusq́; conuerſationi derogare; quosq; etiam poſſet ab illius uiſitatione compeſce-

re. Cumq; iam ſe conſpiceret eius profectibus obuiare non poſſe, & conuerſationis illius opinionem creſcere, atq; multos ad ſtatū uitæ melioris ipſo quoq; opinionis eius præconio indeſinenter uacare: inuidiæ facibus magis magisq; ſuccenſus, deterior fiebat: quia conuerſationis illius appa rebat habere laudem: ſed habere laudabilem uitam nolebat. Qui eiuſdem inuidiæ tenebris cæcatus, ad hoc uſq; perductus eſt, ut ſeruo omnipotentis dei infectū ueneno panē quaſi pro benedictione trāſmitteret. Quem uir dei cū gratiarum actione ſuſcepit: ſed eum quæ peſtis lateret in pane, nō latuit. Ad horā uero refectionis illius ex uicina ſilua coruus uenire con ſueuerat: & panem de manu eius accipere. Qui cū more ſolito ueniſſet, panem quem presbyter tranſmiſerat uir dei ante coruum proiecit: eiq; pręcepit, dicens: In nomine Ieſu Chriſti domini noſtri tolle hunc panē, & tali eum in loco proijce, ubi a nullo hominū poſſet inueniri. Tūc coruus aperto ore, expanſis alis circa eundem panem cępit diſcurrere, crocitare, ac ſi aperte diceret, & obedire ſe uelle, & tamen iuſſa implere nō poſſe. Cui uir domini præcipiebat iterū atq; iterum dicens: Leua leua ſecurus, atq; ibi proijce ubi inueniri non poſsit. Quem diu demoratus quandoq; coruus momordit, leuauit & receſsit. Poſt trium uero horarū ſpatiū abiecto pane redijt, & de manu hominis dei annonam quam conſueuerat accepit. Venerabilis aūt pater contra uitam ſuam inardeſcere ſacerdotis animum uidens: illi magis quam ſibi doluit. Sed prædictus Florentius quia magiſtri corpus necare non potuit, ſe ad extinguendas diſcipulorū animas accendit: ita ut in horto cellę cui Benedictus inerat, ante eorū oculos nudas ſeptem puellas mitteret: quæ coram eis ſibi inuicem manus tendentes, & diutius ludentes: illorū mentes ad peruerſitatem libidinis inflammarent. Quod uir ſanctus de cella conſpiciens, lapſusq; adhuc tenerioribus diſcipulis pertimeſcens: idq; pro ſua ſolius perſecutione fieri pertractans: inuidiæ locū dedit: atq; oratoria & cuncta quę conſtruxerat, ſubſtitutis prępoſitis adiunctis fratribus ordinauit, & paucis ſecū monachis ablatis, habitationē mutauit loci. Sicq; uir dei eius odia humiliter declinauit, quem omnipotēs deus terribiliter percuſsit. Nam cū prædictus presbyter ſtans in ſolario Benedictū diſceſsiſſe cognoſceret & exultaret, perdurante immobiliter tota domus fabrica hoc ipſum tantū in quo ſtabat ſolariū cecidit, & Benedicti hoſtem conterens extinxit. Quod uiri dei diſcipulus Maurus nomine ſtatim uenerabili patri Benedicto qui adhuc a loco eodem uix decem milibus aberat, æſtimauit eſſe nunciandū dicens: Reuertere, quia presbyter qui te perſequebaī extinctus eſt. Quod uir dei benedictus audiens, ſe ſe in grauibus lamentationibus dedit: uel quia inimicus occubuit, uel quia de inimici morte diſcipulus exultauit. Qua de re factū eſt, ut eidem quoq; diſcipulo pœnitentiam indiceret, quod mandans talia gaudere de inimici interitu præſumpſiſſet.

Petrus: Mira ſunt & multū ſtupenda quę dicis. Nam in aqua ex petra producta Moyſen, in ferro uero quod ex profundo aquę redijt Heliſęum, in aquę itinere Petrū, in corui obediētia Heliam, in luctu antē mortis inimici, Dauid uideo & perpendo: uir iſte ſpiritu iuſtorū omniū plenus fuit.

Gregorius. Vir dei Benedictus Petre unius dei ſpiritū habuit, qui per conceſſæ redemptionis gratiam electorū corda omniū impleuit, de quo Ioannes dicit: Erat lux uera quæ illuminat omnem hominem uenientem

in hunc mundum. De quo rurſus ſcriptũ eſt: De plenitudine eius nos omnes accepimus. Nam ſancti dei homines potuerunt a domino uirtutes habere, nõ etiam alijs tradere. Ille autem ſigna uirtutis dedit ſubditis, qui ſe daturũ ſignum Ionæ promiſit inimicis, ut coram ſuperbis mori dignaret, coram humilibus reſurgere, quatenus & illi uiderẽt quod contemnerent, & iſti quod uenerantes amare debuiſſent. Ex quo myſterio actum eſt, ut dum ſuperbi aſpiciunt deſpectum mortis, humiles contra mortem acciperent gloriam poteſtatis.

Petrus. Quæſo te poſt hæc, ad quæ loca uir ſanctus migrauerit, uel ſi aliquas in eis uirtutes poſtmodũ oſtenderit, innoteſce.

Gregorius. Sanctus uir ad alia demigrans loca non hoſtem mutauit. Nam tanto poſt grauiora prælia pertulit, quantũ cõtra ſe aperte pugnantem ipſum malitiæ magiſtrũ inuenit. Caſtrum nanq; quod Caſsinũ dicitur, in excelſi mõtis latere ſitum eſt, qui uidelicet mons diſtenſo ſinu hoc idem caſtrũ recipit, ſed per tria milia in altũ ſe ſubrigens, uelut ad aëra cacumen tendit, ubi uetuſtiſsimũ fanum fuit, in quo ex antiquorũ more gentilium a ſtulto ruſticorũ populo Apollo colebatur. Circũquaq; etiam in cultu dæmonũ luci ſuccreuerant, in quibus adhuc eodem tempore infidelium inſana multitudo ſacrificijs ſacrilegis inſudabat. Illuc itaque uir dei perueniens contriuit idolũ, ſubuertit aram, ſuccendit lucos, atq; in ipſo tẽplo Apollinis, oraculũ beati Martini, ubi uero ara eiuſdem Apollinis fuit, oraculũ ſancti Ioannis conſtruxit, & cõmorantem circunquaque multitudinem prædicatione continua ad fidem uocabat. Sed hæc antiquus hoſtis tacite non ferens, non occulte uel per ſomniũ, ſed aperta uiſionie eiuſdem patris oculis ſe ſe ingerebat, & magnis clamoribus uim ſe perpeti conquerebat, ita ut uoces illius etiam fratres audirent, quamuis imaginẽ minime cernerent. Vt enim diſcipulis ſuis uenerabilis pater dicebat, corporalibus eius oculis idem antiquus hoſtis teterrimus & ſuccenſus apparebat, qui in eum ore oculisq; flãmantibus ſæuire uidebat. Iam uero quæ diceret audiebant omnes, prius enim hunc uocabat ex nomine. Cui cum uir dei minime reſpõderet, ad eius mox contumelias erumpebat. Nam cũ clamaret dicens, Benedicte Benedicte, & cũ ſibi nullo modo reſpondere conſpiceret, protinus adiungebat, maledicte non benedicte, quid mecum habes? quid me perſequeris? Sed iam nunc expectanda ſunt contra dei famulũ antiqui hoſtis noua certamina, cui pugnam quidẽ uolens intulit, ſed occaſiones uictoriæ miniſtrauit inuitus.

Quadam die dum fratres habitacula eiuſdem cellę conſtruerent, lapis in medio iacebat, quem in ædificiũ leuare decreuerunt. Cumq; eum duo uel tres mouere non poſſent, plures aduenifti ſunt, ſed ita immobilis manſit, ac ſi radicitus in terra teneret, ut palam daretur intelligi, quod ſuper eũ ipſe per ſe antiquus hoſtis ſederet, quem tantorũ uirorũ manus mouere non poſſent. Difficultate igitur facta ad uirũ dei miſſum eſt ut ueniret, & orando hoſtem repelleret, ut lapidem leuare poſſent. Qui mox uenit, & orationem faciens benedictionem dedit, & tanta lapis celeritate leuatus eſt, ac ſi nullum prius pondus habuiſſet.

Tunc in conſpectu uiri dei placuit ut in eodem loco terram foderent. Quam dum fodiendo altius penetrarent, æreum illic idolũ fratres inuenerunt. Quo ad horã caſu in coquinam proiecto, exire ignis repẽte uiſus eſt,

atq; in cunctorũ monachorum oculis quia omne eiuſdem coquinæ ædifi cium conſumeretur oſtendit. Cumq; iaciendo fratres aquam ad ignem quaſi extinguendo perſtreperent, pulſatus eodem tumultu uir dei aduenit. Qui eundem ignem in oculis fratrũ eſſe, in ſuis uero non eſſe conſiderans, caput protinus in orationem flexit, & eos quos fantaſtico reperit igne deludi, uocauit fratres, monuit ut oculos ſuos ſignarent, ut & ſanum illud coquinæ ædificium aſsiſtere cernerent & flammas quas antiquus hoſtis finxerat non uiderent.

Rurſus dum fratres parietem, qui res ita exigebat, paulo altius erigerent, uir dei in orationis ſtudio intra cellæ ſuæ clauſtra morabať. Cui antiquus hoſtis inſultans apparuit, & ei quod ad laborantes fratres pergeret indicauit. Quod uir dei per nuncium celerrime fratribus indicauit, dicens: Fratres caute uos agite: quia ad uos hac hora malignus ſpiritus uenit. Is qui mandatũ detulit, uix uerba cõpleuerat, & malignus ſpiritus eundem parietem qui ædificabatur euertit, atq; unum puerulũ monachum cuiuſdam curialis filiũ opprimens ruina contriuit. Contriſtati omnes ac uehementer afflicti, non damno parietis, ſed contritione fratris, uenerabili patri Benedicto celeriter cũ graui luctu nunciarunt. Tunc idem pater Benedictus dilaceratũ puerũ ad ſe deferri iubet. Quem portare nõ niſi in ſacco potuerunt: quia collapſi ſaxa parietis, non ſolũ eius membra, ſed etiã oſſa contriuerant. Præcepitq; uir dei ſtatim eũ in cella ſua in pſyacio quo orare conſueuerat proijci, miſsisq; foras fratribus cellam clauſit, qui orationi inſtantius quam ſolebat incubuit. Mira res, eadem hora nũc incolumem, atq; ut prius ualentem ad eundem iterum laborem miſit, ut ipſe quoq; parietem cum fratribus perficeret, de cuius ſe interitu antiquus hoſtis Benedicto inſultare credidiſſet.

9 *Vnum puerulum monachum oppreſsit. Vides hæretice quod etiam tum pueri religioni addicebantur? Cur ergo de noſtro tempore conquereris duntaxat? Si hoc uidiſſet ſanctiſsimus pater deo non placere, pueros nunquam aſciſceret ad monachiſmum.*

Cœpit uero inter iſta uir dei prophetiæ etiã ſpiritu pollere, uentura prędicere, præſentibus etiã abſentia nunciare. Mos etenim cellæ fuit, ut quotiens ad reſponſum aliquod egrederẽtur fratres, cibũ potumq; extra cellam minime ſumerent. Cumq; hoc de uſu regulæ ſolicite ſeruaretur, quadam die ad reſponſum fratres egreſsi ſunt, & in eo tardiori compulſi ſunt hora demorari. Qui manere iuxta religioſam fœminam nouerant, cuius ingreſsi habitaculũ ſumpſerunt cibũ. Cumq; iam tardius ad cellã rediſſent, benedictionem patris ex more petierunt. Quos ille protinus percunctatus eſt, dicens. Vbi comediſtis? Qui reſponderunt. Nuſquam. Quibus ille ait: Quare ita mentimini? Nunquid illius talis fœminæ habitaculũ non intraſtis? Nunquid hos atq; illos cibos non accepiſtis? Nunquid tot calices non bibiſtis? Cumq; eis uenerabilis pater & hoſpitiũ mulieris, & genera ciborũ, & numerum potionũ diceret, recognoſcentes cuncta quæ egerant, ad eius pedes tremefacti ciciderunt, & ſe deliquiſſe cõfeſsi ſunt. Ipſe aũt protinus culpę pœnitentiã præcepit, perpẽdens quod in eius abſentia ultra non facerent, quem præſentem ſibi eſſe in ſpiritu ſcirent.

10 *Oratione Benedictus extinctũ puerum uitæ reſtituit.*

Frater quoq; Valentiniani eius monachi, cuius ſuperius memoriã feci, uir erat laicus, ſed religioſus. Qui ut ſerui dei orationẽ perciperet, & Germanum fratrem uideret, annis ſingulis de loco ſuo ad cellam eius ieiunus uenire conſueuerat. Quadam igitur die dum iter ad monaſteriũ faceret, ſe ſe illi alter uiator adiunxit, qui ſumẽdos cibos in itinere portabat. Cumq; iam hora tardior excreuiſſet, dixit: Veni frater, ſumamus cibũ ne laſſemur

in uia. Cui ille reſpondit. Abſit frater, hoc non faciam: quia ad uenerabilem patrem Benedictũ ieiunus ſemper peruenire conſueui. Quo reſponſo percepto ad horam conuiator tacuit. Sed cũ poſt hoc aliquantulũ itineris ſpatiũ egiſſent, rurſus admonuit ut manducarent. Noluit conſentire qui ieiunus peruenire decreuerat. Tacuit quidem qui ad manducandũ inuitauerat, & cũ eo ieiunus adhuc pergere modicũ conſenſit. Cumq; iter longius agerent, & eos tardior hora fatigaret ambulantes, inuenerunt in itinere pratũ & fontem, & quæq; poterant ad reficiendũ corpus delectabilia uideri. Tunc conuiator ait: Ecce aquam, ecce pratũ, ecce amænus locus in quo poſſum⁹ refici & parũ quieſcere, ut ualeamus iter noſtrũ poſtmodũ incolumes explere. Cũ igitur & uerba auribus, & loca oculis blandirentur, tertia admonitione perſuaſus conſenſit & comedit, ueſpertina uero hora peruenit ad cellam. Præſentatus aũt uenerabili Benedicto patri, ſibi orationẽ petijt: ſed mox ei uir ſanctus hoc quod in uia egerat improperauit, dicens: Quid eſt frater qđ malignus hoſtis qui tibi per conuiatorem tuũ locutus eſt, ſemel tibi perſuadere non potuit, ſecundo non potuit, tertio uero perſuaſit, & te ad hoc quod uoluit ſuperauit? Tunc ille reatũ infirmæ ſuæ mentis agnoſcens, eius pedibus prouolutus, tanto magis cœpit culpam deflere & erubeſcere, quanto ſe cognouit etiam abſentem in Benedicti patris oculis deliquiſſe.

Petrus. Ego ſancti uiri præcordijs Heliſæi ſpiritum uideo ineſſe, qui abſenti diſcipulo præſens extitit.

Gregorius. Oportet Petre ut interim ſileas, quatenus adhuc maiora cognoſcas. Gothorũ nanq; tẽporibus cũ rex eorũ Totila ſanctũ uirum prophetiæ habere ſpiritũ audiſſet, ad eius monaſteriũ pergens, paulo longius ſubſtitit, eiq; ſe uenturũ eſſe nunciauit. Cui dũ protinus mandatũ de monaſterio fuiſſet ut ueniret, ipſe, ſicut perfidæ mentis fuit, an uir dei prophetiæ ſpiritũ haberet, explorare conatus eſt. Quidam uero eius ſpatarius Riggo dicebatur, cui calceamenta ſua præbuit, eumq; indui ueſtibus regalibus fecit, quem quaſi in perſona ſua pergere ad dei hominem præcepit. In cuius obſequio tres qui ſibi præ cæteris adhærere conſueuerant comites miſit, ſcilicet Vultericũ, Rudericum, & Blindinũ, ut ante ſerui dei oculos ipſum regem Totilam eſſe ſimulantes, eius lateri obambularent, cui alia quoq; obſequia quaſi ſpatarij præberent, ut tam ex eiſdem obſequijs, quã ex purpureis ueſtibus rex eſſe putaretur. Cũq; idẽ Riggo decoratis ueſtibus obſequentũ frequẽtia comitatus monaſteriũ fuiſſet ingreſſus, uir dei eminus ſedebat. Quem uenientem conſpiciens, cũ iam ab eo audiri potuiſſet, clamauit dicens: Pone fili pone, hoc quod portas non eſt tuũ. Qui Riggo protinus in terram cecidit. Et quia tanto uiro illudere præſumpſiſſet, expauit, omneſq; qui cũ eo ad hominem dei ueniebant, terræ conſternati ſunt. Surgentes aũt ad eum minime propinquare præſumpſerunt, ſed ad ſuũ regẽ reuerſi nunciauerũt trepidi in quãta uelocitate fuerãt deprehẽſi.

Tunc per ſe idem Totila ad dei hominem acceſſit, quem cũ longe ſedentem cerneret, non auſus accedere, ſe ſe in terram dedit. Cui cũ uir dei bis terue diceret ſurge, ſed ipſe ante eum de terra erigere ſe non auderet, Benedictus Chriſti Ieſu famulus, per ſemetipſum dignatus eſt accedere ad regẽ, proſtratumq; de terra leuauit, & de ſuis actibus increpauit, atq; in paucis ſermonibus cuncta quæ illi erant uentura prænunciauit, dicens:

Multa mala facis, multa mala feciſti, iam aliquando ab iniquitate conquieſce. Equidem Romam ingreſſurus es, mare tranſiturus, nouem annis regnans, decimo morieris. Quibus auditis rex uehementer territus, oratione petita receſsit, atq; ex illo iam tempore minus crudelis fuit, & non multo poſt Romam adijt, ad Siciliam perrexit. Anno aũt regni ſui decimo, omnipotentis dei iudicio regnũ cum uita perdidit. Præterea Camiſinæ antiſtes eccleſiæ ad eundem dei famulũ uenire conſueuerat, quem uir dei pro uitæ ſuæ merito ualde diligebat. Is itaq; dum cũ illo de ingreſſu regis Totilæ & Romanæ urbis perditione colloquium haberet, dixit: Per hunc regem ciuitas iſta deſtruetur, ut iam amplius non inhabitetur. Cui uir domini reſpondit: Roma a gentibus non exterminabit, ſed tempeſtatibus, coruſcis, turbinibus, ac terremotu fatigata, inardeſcet in ſemetipſa. Cuius prophetiæ myſteria nobis iam facta ſunt luce clariora, qui in hac urbe diſſoluta mænia, euerſas domus, deſtructas eccleſias turbine cernimus, eiusq; ædificia longo. Senio laſſata: quia ruinis crebreſcentibus proſternantur uidemus, quamuis hoc Honoratus eius diſcipulus, cuius mihi relatione compertũ eſt, nequaquam ex ore illius audiſſe ſe perhibet, Sed quia hoc dixerit, dictũ ſibi a fratribus fuiſſe teſtatur.

Eodem quoq; tempore quidam Aquinenſis eccleſiæ clericus dæmonio uexabatur, qui a uenerabili uiro Conſtantio eiuſdem eccleſiæ antiſtite per multa fuerat martyrũ loca tranſmiſſus, ut ſanari potuiſſet. Sed ſancti dei martyres noluerunt ei ſanitatis donũ tribuere, ut quanta eſſet in Benedicto gratia demonſtrarent. Ductus itaq; eſt ad omnipotentis dei famulum Benedictũ, qui Ieſu Chriſto domino preces fundens, antiquũ hoſtem de obſeſſo homine protinus expulit. Cui ſanato præcepit, dicens: Vade & poſt hac carnem non comedas, ad ſacrũ ordinem nunq; accedere præſumas, quacunq; aũt die ad ſacrũ ordinem accedere præſumpſeris, ſtatim iuri diaboli iterũ mancipaberis. Diſceſsit igitur clericus ſanus, & ſicut terrere ſolet animũ pœna recens, ea quæ uir dei præceperat, interim cuſtodiuit. Cũ uero poſt annos multos omnes priores illius de hac luce migraſſent, & minores ſuos ſibimet ſupponi in ſacris ordinibus cerneret, uerba uiri dei quaſi ex longo tempore oblitus poſtpoſuit, atq; ad ſacrũ ordinem acceſsit, quã mox is qui reliquerat diabolus tenuit, eumq; uexare quouſq; animam eius excuteret non ceſſauit.

11 *Si ſancti dei martyres noluerunt clerico donum ſanitatis tribuere, ſignũ eſt quod potuerunt illud facere. Nã de his qui non poſſent, nunquam dixiſſet, noluerunt.*

12 *Nunquam hanc a carnibus abſtinentiã ſanctus uir huic indiceret, ſi ſuperſtitioſam eſſe, ac deo non placere crederet, ut noſtri aduerſarij modo garriunt.*

Petrus. Iſte uir dei diuinitatis, ut uideo, etiã ſecreta penetrauit, quia perſpexit hunc clericum idcirco diabolo traditum, ne ad ſacrum ordinem auderet accedere.

Gregorius: Quare diuinitatis ſecreta nõ noſſet, qui diuinitatis pcepta ſeruaret, cũ ſcriptũ ſit: Qui adhæret domino, unus ſpiritus eſt cũ eo?

Petrus: Si unus ſit cũ domino ſpiritus qui domino adhæret, quid eſt quod iterũ idem egregius prædicator dicit: Quis cognouit ſenſum domini, aut quis conſiliarius eius fuit? Valde enim eſſe inconueniens uidetur, eius ſenſum cũ quo unus unum factũ fuerit ignorare.

Gregorius: Sancti uiri inquantũ cũ deo unũ ſunt, ſenſum dñi non ignorant. Nam idem quoq; Apoſtolus dicit: Quis enim ſcit hominũ quæ hominis ſunt, niſi ſpũs hominis qui eſt in ipſo? Ita & quæ dei ſunt, nemo cognouit, niſi ſpũs dei, qui ut ſe oſtenderet noſſe quæ dei ſunt adiunxit. Nos aũt non ſpiritũ huius mundi accepim⁹, ſed ſpiritũ qui ex deo eſt. Hinc ite-

rum dicit,quod oculos non uidit,nec auris audiuit, nec in cor hois aſcendit quę pręparauit deus diligētibus ſe nobis aũt reuelauit per ſpũm ſuũ.

Petrus:Si ergo eidem Apoſtolo ea quę dei ſunt per dei ſpiritum ſunt reuelata,quomodo ſuper hoc quod propoſuit præmiſit dicens: O altitudo diuitiarum ſapientiæ & ſcientiæ dei,quam incomprehenſibilia ſunt iudicia eius,& inueſtigabiles uiæ eius?Sed rurſum mihi hæc dicēti alia ſuboritur quæſtio.Nam Dauid propheta domino loquiť,dicens:In labÿs meis pronunciaui omnia iudicia oris tui.Et cũ minus ſit noſſe,quam etiam pronunciare,quid eſt quod Paulus incomprehēſibilia eſſe dei iudicia aſſerit? Dauid autem ſe omnia non ſolum noſſe, ſed etiam in labÿs pronunciaſſe teſtatur?

Gregorius. Ad utraq; hæc tibi ſuperius ſub breuitate reſpondi,dicens quod ſancti uiri inquantum cum domino unum ſunt,ſenſum domini non ignorant. Omnes enim qui deuote dominum ſequuntur,etiam deuotione cum deo ſunt,& adhuc carnis corruptibilis grauati pondere, cum deo non ſunt,occultaq; dei iudicia inquantum coniuncti ſunt,ſciunt:inquantũ diſiuncti ſunt, neſciunt: quia enim ſecreta eius adhuc perfecte non penetrant,incomprehenſibilia eius iudicia eſſe teſtantur. Qui uero mente ei inhærent,atq; inhærendo uel ſacris ſcripturæ eloquÿs, uel occultis reuelationibus inquantũ accipiunt agnoſcunt,& nouerunt hæc,& pronũciant: iudicia enim quæ deus tacet,neſciunt,quæ deus loquiť,ſciunt. Vnde et Dauid propheta cum dixiſſet:In labÿs meis pronunciaui omnia iudicia,protinus addidit,oris tui,ac ſi aperte dicat:Illa ego iudicia & noſſe & pronũciaſſe potui,quæ te dixiſſe cognoui. Nam ea quæ ipſe non loqueris, a noſtra proculdubio cognitione abſcondis. Concordat ergo prophetia apoſtolica quæ ſententia,quia & incomprehenſibilia ſunt dei iudicia, et tamē quæ de ore eius prolata fuerint,humanis labÿs pronunciantur, quoniam ſciri ab hominibus,& prolata prodi poſſunt,& occultari non poſſunt.

Petrus:In obiectione meæ queſtiunculæ patuit cauſa rationis. Sed quæſo te,ſi qua ſunt adhuc de uiri huius uirtute ſubiunge.

Gregorius:Vir quidam nobilis Theoprobus nomine,eiuſdem Benedicti patris fuerat admonitione cõuerſus,qui pro uitæ ſuæ merito magnam apud eum familiaritatis fiduciam habebat. Hic cum quadam die eius cellam eſſet ingreſſus,hunc amariſsime flentem reperit. Cumq; diu ſubſiſteret,eiuſq; non finiri lachrymas uideret,nec tamen uir dei conſueuerat orãdo plangere,ſed mœrendo,quænam cauſa tanti luctus exiſteret inquiſiuit. Cui uir dei ilico reſpondit:Omne hoc monaſterium quod conſtruxi, & cuncta quæ fratribus præparaui,omnipotentis dei iudicio gentib⁹ tradita ſunt. Vix autem obtinere potui,ut mihi ex hoc loco animæ concederentur. Cuius uocem tunc Theoprobus audiuit,nos autem cernimus, qui deſtructum modo a Longobardorum gente eius monaſterium ſcimus. Nocturno enim tempore & quieſcentibus fratrib⁹ nuper illi Longobardi ingreſsi ſunt,qui diripientes omnia,ne unum quidem hominem illic tenere potuerunt,ſed impleuit omnipotens deus quod fideli famulo Benedicto promiſerat,ut ſi res gentibus traderet,animas cuſtodiret. Qua in re Pauli uicem uideo tenuiſſe Benedictum,cuius dum nauis rerum omnium iacturam pertulit,ipſe in conſolatione uitam omnium qui eum comitabantur accepit.

Quodam

Quodam quoq; tempore Exhilaratus noster quem ipſe conuerſum noſti,tranſmiſſus a domino ſuo fuerat,ut dei uiro in monaſterium uino plena duo lignea uaſcuia quæ uulgo flaſcones uocantur deferret, qui unum detulit,alterum uero pergens in itinere abſcondit. Vir autem domini quē facta abſentia latere non poterant,unum cum gratiarum actione ſuſcepit & diſcedentem puerum monuit dicens. Vide fili ne de illo flaſcone quem abſcondiſti bibas,ſed inclina illum caute,& inuenies qd intus habet. Qui confuſus ualde a dei homine exiuit. Et reuerſus uolens adhuc probare qđ audierat,cum flaſconem inclinaſſet,de eo protinus ſerpens egreſſus eſt. Tunc prædictus exhilaratus puer,per hoc quod in uino reperit, expauit malum quod fecit.

Non longe autem a monaſterio uicus erat,in quo non minima multitudo hominum ad fidem dei ab idolorum cultu Benedicti fuerat exhortatione conuerſa. Ibi quoq; quædam ſanctimoniales fœminę inerant, & crebro illuc pro exhortandis animabus fratres ſuos mittere Benedictus dei famulus curabat. Quadam uero die miſit ex more,ſed is qui miſſus fuerat monachus,poſt admonitionem factam a ſanctimonialibus fęminis rogatus mappulas accepit,ſibiq; eas abſcondit in ſinu. Qui mox ut reuerſus eſt,cū uir dei uehementiſsima amaritudine cœpit increpare,dicens: Quomodo ingreſſa eſt iniquitas in ſinum tuum? At ille obſtupuit, & quid egiſſet oblitus,unde corripiebatur ignorabat. Cui ait: Nunquid ego illic præſens non eram quando ab ancillis dei mappulas accepiſti, tibiq; eas in ſinu miſiſti? Qui mox eius ueſtigijs prouolutus ſtulte ſe egiſſe pœnituit, & eas quas in ſinu abſconderat mappulas abiecit.

Quadam quoq; die dum uenerabilis pater ueſpertina iam hora corporis alimenta perciperet,eius monachus cuiuſdam defenſoris filius fuerat, qui ei ante menſam lucernam tenebat. Cumq; uir dei ederet, ipſe autem cum lucernæ miniſterio aſtaret,cœpit per ſuperbiæ ſpiritum in mente ſua tacitus uoluere,& per cogitationem dicere: Quis eſt hic cui ego manducanti aſsiſto,lucernam teneo,ſeruitium impendo? Quis ſum ego ut iſti inſeruiam? Ad quem uir dei ſtatim conuerſus uehementer cœpit eum increpare dicens: Signa cor tuum frater,quid eſt quod loqueris? ſigna cor tuū. Vocatiſq; ſtatim fratribus,præcepit ei lucernam de manibus tolli, ipſum uero iuſsit a miniſterio recedere,& ſibi hora eadem quietum ſedere. Qui requiſitus a fratribus quid habuerit in corde,per ordinem narrauit quanto ſuperbiæ ſpiritu intumuerat, & quæ contra uirum dei uerba per cogitationem tacitus dicebat. Tunc liquido omnibus patuit quod uenerabilem Benedictum latere nil poſſet,in cuius auribus tacitæ etiam cogitationis uerba ſonuiſſent.

Alio quoq; tempore in eadem Campaniæ regione fames incubuerat, magnaq; omnes alimentorum indigentia coanguſtabat. Iamq; in Benedicti monaſterio triticum deerat. Panes uero pene omnes conſumpti fuerant,ut non pluſquam quinq; ad refectionis horam fratribus inueniri potuiſſent. Cumq; eos uenerabilis pater contriſtatos cerneret,eorum puſillanimitatem ſtuduit modeſta increpatione corrigere, & rurſum promiſſione ſubleuare,dicens. Quare de panis inopia ueſter animus contriſtatꝰ? hodie quidem minus eſt,ſed die craſtina abundanter habebitis. Sequenti autem die ducenti farinæ modij ante fores cellæ in ſaccis inuenti ſunt,

quos omnipotens deus quibus deferentibus tranſmiſiſſet, nunc uſq; manet incognitum. Quod cum fratres cernerent, domino gratias referentes didicerunt iam de abundantia nec in egeſtate dubitare.

Petrus: Dic quæſo te. Nunquid non credendū eſt huic dei famulo ſemper prophetiæ ſpiritum adeſſe potuiſſe, an per interualla temporum eius mentem prophetiæ ſpiritus implebat.

Gregorius: Prophetiæ ſpiritus Petre prophetarum mentes non ſemper irradiat: quia ſicut de ſancto ſpiritu ſcriptum eſt: Vbi uult ſpirat, ita ſciendum eſt, quia & quando uult aſpirat. Hinc eſt enim quod Nathan a rege requiſitus ſi conſtruere templum poſſet, prius conſenſit, & poſtmodū ꝓhibuit. Hinc eſt quod Heliſæus cū flentem mulierem cerneret, cauſamq; neſciſſet, ad prohibentem hanc puerum dicit: Dimitte eam, quia anima eius in amaritudine eſt, & dominus celauit a me, & non indicauit mihi. Quod omnipotens deus ex magnæ pietatis diſpenſatione diſponit, quia dum prophetiæ ſpiritum aliquando dat, & aliquando ſubtrahit, prophetantium mētes & eleuat in celſitudine, & cuſtodit in humilitate, ut & accipientes ſpiritum, inueniant quid de deo ſint, & rurſum prophetiæ ſpiritum non habentes, cognoſcant quid ſint de ſemetipſis.

Petrus. Ita hoc eſſe ut aſſeris magna ratio clamat: ſed quæſo de uenerabili patre Benedicto quicquid adhuc animo occurrit exequere.

Gregorius. Alio quoq; tempore a quodam fideli uiro fuerat rogatus ut in eius prædio iuxta Tarcanoſenſem urbem miſsis diſcipulis ſuis conſtruere Monaſterium debuiſſet. Qui roganti conſentiens, deputatis fratribus patrem conſtituit, & quis ei ſecundus eſſet ordinauit, quibus euntibus ſpopondit dicens. Ite, & die illo ego uenio, & oſtendo uobis in quo loco oratorium, in quo refectorium fratrum, in quo ſuſceptionem hoſpitium, uel quæq; ſunt neceſſaria ædificare debeatis. Qui bñdictione percepta ilico perrexerunt, & conſtitutum diem magnoperæ præſtolantes, parauerunt omnia quæ his qui cum tanto patre uenire potuiſſent, uidebantur eſſe neceſſaria. Nocte uero eadem qua promiſſus illuceſcebat dies, eidem ſeruo Dei quem illic patrem conſtituerant, atq; eius præpoſito, uir domini in ſomnis apparuit, & loca ſingula ubi qd ædificare debuiſſent, ſubtiliter deſignauit. Cumq; utrique a ſomno ſurgerent, ſibi inuicem qđ uiderant retulerunt. Non tamen uiſioni illi omnimodo fidem dantes, uirum dei ſicut ſe uenire promiſerat expectabant. Cumq; uir Dei conſtituto die minime ueniſſet, ad eum cum mœrore reuerſi ſunt, dicentes. Expectauimus pater ut uenires ſicut promiſeras, & nobis oſtenderes ubi qđ ædificare deberemus, & non uenisti. Quibus ipſe ait. Quare fratres, quare iſta dicitis? Nunquid ſicut promiſi non ueni? Cui cum ipſi dicerent qñ uenisti? reſpondit. Nunquid utriſq; uobis dormientibus non apparui, & loca ſingula deſignaui? ite & ſicut per uiſionem audiſtis, omne habitaculum Monaſterij ita conſtruite. Qui hæc audientes uehementer admirati, ad prædictum prædium ſunt reuerſi, & cuncta habitacula ſicut ex reuelatione didicerant, conſtruxerunt.

13 *Vide hic omnes in monaſterio officinas ædificari, quæ hodie quoque ſunt in uſu, ut etiam ex hoc diſcas noſtrum monachatum non eſſe nouitium.*

Petrus. Docere uelim quo fieri ordine potuit, ut longe iret reſponſum dormientibus dicere, quod per uiſionem audierant & recognoſcerent.

Gregorius. Quid eſt quod perſcrutans, rei geſtæ ordinem ambigis Petre? Liquet profecto, quia nobilioris naturæ eſt ſpūs quam corpus. Et cer

te ſcriptura teſte nouimus quod propheta ex Iudæa ſubleuatus], repente eſt cum prandio in Chaldæa depoſitus, quo uidelicet prãdio prophetam refecit, ſeq́ repente in Iudæa, iterum inuenit. Si igitur tam longe Abacuc potuit ſub momento corporaliter ire, & prandium deferre, quid mirum ſi Benedictus pater obtinuit: quatenus iret per ſpm̃, & fratrum quieſcentiũ ſpiritibus neceſſaria narraret: ut ſicut ille ad cibum corporis corporaliter perrexit, ita iſte ad inſtitutionem ſpiritalis uitæ ſpiritaliter pergeret.

Petrus. Manus tuæ locutiõis, terſit meæ fateor dubietatem mẽtis, ſed uelim noſſe in communi locutione qualis iſte uir fuit.

Gregorius. Vix ipſa Petre communis eius locutio a uirtutis erat pondere uacua: quia cuius cor ſeſe in alta ſuſpenderat, nequaq́ uerba de ore illius incaſſum cadebant. Si quid uero unq́ non iam decernendo, ſed minando diceret, tantas uires ſermo illius habebat, ac ſi hoc non dubie atq́ ſuſpenſe, ſed iam per ſententiam protuliſſet. Nam longe ab eius Monaſterio duæ quædam ſanctimoniales fœminæ nobiliori genere exortæ, in loco proprio conuerſabantur, quibus quidam religioſus uir ad exterioris uitæ uſum præbebat obſequium. Sed ſicut nonnullis ſolet nobilitas generis parare ignobilitatem mentis, ut minus ſe in hoc mundo deſpiciant, q plus ſe cæteris aliquid fuiſſe meminerunt, nec dum prædictę ſanctimoniales fœminæ perfecte linguam ſuam ſub habitus ſui freno reſtrinxerant, & eundem religioſum uirum qui ad exteriora neceſſaria eis obſequium præbebat, incautis ſæpe ſermonibus ad iracundiam prouocabant. Qui dum diu iſta toleraret, perrexit ad Dei hominem, quantaſq́ pateretur uerborum contumelias enarrauit. Vir autem Dei hæc de illis audiens, eis protinus mandauit, dicens: Corrigite linguam ueſtram: quia ſi non emendaueritis, excommunico uos. Quam uidelicet excommunicationis ſententiam non proferendo intulit, ſed minando. Illæ autem a priſtinis moribus nihil mutatæ, intra paucos dies defunctæ ſunt atq́ in eccleſia ſepultę. Cumq́ in eadem eccleſia miſſarum ſolemnia celebrarentur, atq́ ex more diaconus clamaret, ſiquis non communicat, det locum: nutrix earum quæ pro eis oblationem domino offerre conſueuerat, eas de ſepulchris ſuis progredi, & exire uidebat. Quod dum ſæpius cerneret: quia ad uocem diaconi clamantis exibant foras, atq́ intra eccleſiam permanere non poterant, ad memoriam reduxit quæ uir dei illis adhuc uiuentibus mandauit. Eas quippe ſe communione priuare dixerat, niſi mores ſuos & uerba corrigerent. Tunc ſeruo Dei cum graui mœrore indicatum eſt, qui manu ſua protinus oblationem dedit, dicens: Ite & hanc oblationem pro eis offerri domino facite, & ulterius excommunicatæ non erunt. Quæ dum oblatio pro eis fuiſſet immolata, & a diacono iuxta morem clamatum eſt, ut non communicantes ab Eccleſia exirent, illę exire ab eccleſia ulterius uiſæ nõ ſunt. Qua ex re indubitanter patuit: qa dum inter eos q cõione priuati ſunt, minime recederent, communionem a domino per ſeruũ domini recepiſſent.

14

Collige ex hoc loco multa contra nouos hereticos.

Excommunicatiõem eſſe timendam.

Nec eccleſiaſtica quidem ſepultura, nedũ euchariſtiæ communione excommunicatum participare debere.

Quod etiam olim pro animalibus defunctorum in miſſa memoria fieret.

Quod oblationes factæ pro defunctis proſunt eis ad pœnarum alleuiationem.

Petrus: Mirum ualde quod dicis, quamuis uenerabilem & ſanctiſſimum uirũ, adhuc tamen in hac carne corruptibili degentem, potuiſſe animum ſoluere in illo iam inuiſibili iudicio conſtitutas.

Gregorius. Nunquid nam Petre in hac adhuc carne non erat qui audiebat. Quodcunq́ ligaueris ſuper terram, erit ligatum & in cœlis, & quæ ſolueris ſuper terram, ſoluta erunt & in cœlis? Cuius nunc uicem ligando

& ſoluendo obtinent, qui locum ſancti regiminis fide & moribus tenẽt, ſed ut tanta ualeat homo de terra, cœli & terræ conditor in terram uenit e cœlo, atq; ut iudicare caro etiam de ſpiritalibus poſsit, hoc ei largiri dignatus eſt factus pro hominibus deus caro: quia inde ſurrexit ultra ſe infirmitas noſtra, unde ſub ſe infirmata eſt firmitas dei.

Petrus. Cum uirtute ſignorum concorditer loquitur ratio uerborum.

15 Gregorius. Quadam quoq; die dum quidam eius puerulus monachus

Et hic quoque habes puerulum monachũ.

parentes ſuos ultra quam deberet diligens, atq; ad eorum habitaculum tendens, ſine benedictione de Monaſterio exijſſet, eodem die mox ut ad eos peruenit defunctus eſt. Cumq; eſſet ſepultus, die altero proiectum foras corpus eius inuentum eſt, quod rurſus tradere ſepulturæ curauerunt. Sed ſequenti die iterum proiectum exterius, atq; inhumatum ſicut prius

16 inuenerunt. Tunc concite ad Benedicti patris ueſtigia currentes, cum ma

Vide miraculum in ſepultura, ne derideas & contemnas eccleſiaſticas ſepulturas.

gno fletu petierunt ut ei ſuam gratiam largiri dignaretur. Quibus uir dei manu ſua protinus communionem dominici corporis dedit, dicens: Ite, atq; hoc dominicum corpus ſuper pectus eius cum magna reuerentia ponite, & ſic ſepulturæ eũ tradite. Quod dum factũ fuiſſet, ſuſceptũ corpus eius terra tenuit, nec ultra proiecit. Perpendis Petre apud Ieſum Chriſtũ

17 dominum, cuius meriti iſte uir fuerit, ut eius corpus etiam terra proiecerit, qui Benedicti gratiam non haberet?

Vide & in ſacramento euchariſtiæ, ut credas in eo uerum chriſti corpus contineri.

Petrus. Perpendo plane, & uehementer ſtupeo.

Gregorius. Quidam autem eius Monachus nobilitati mentis deditus erat, & permanere in Monaſterio nolebat. Cumq; eum uir Dei aſsidue

18 corriperet, & frequenter admoneret, ipſe uero nullo modo conſentiret in

Quanti meriti fuerit apud chriſtum dominum.

congregatione perſiſtere atq; importunis precibus ut relaxaret inueret, quadam die idem uenerabilis pater nimietatis eius tædio affectus, iratus iuſsit ut diſcederet. Qui mox ut Monaſteriũ exijt, cõtra ſe aſsiſtere aper

19 to ore draconum in itinere inuenit. Cumq; eum idem draco qui apparuerat deuorare uellet, cœpit ipſe tremens & palpitans magnis uocibus clamare, dicens: Succurrite ſuccurrite: quia draco iſte me deuorare uult. Currẽtes aũt fratres dracone minime uiderunt, ſed trementẽ atq; palpitãtem Monachum ad Monaſterium reduxerunt. Qui ſtatim promiſit nunquã ſe eſſe a Monaſterio receſſurum, atq; ex hora eadem in ſua promiſsione permanſit. Quippe qui ſancti uiri orationibus contra ſe aſsiſtere draconem uiderat, quem prius non uidendo ſequebatur.

Tu qui dicis antiquis monachis fuiſſe libertatem migrandi & demigrandi quo uellent, uides hoc nõ eſſe uerum, nam D. Benedictus iniuſte detinuiſſet & corripuiſſet monachũ abire uolentem. Quinimmo ex fine huius capitis habes, quod monachi tunc promittebant ſtabilitatem loci, ut nunc faciunt Benedictini omnes.

Sed neq; hoc ſilendum puto, quod illuſtri uiro Antonio narrante cognoui, qui aiebat patris ſui puerum morbo elephantino fuiſſe correptum ita ut iam pilis cadentibus cutis intumeſceret, atq; increſcentem ſaniem occultare non poſſet. Qui ad uirum Dei ab eodem patre eius miſſus eſt, et ſaluti priſtinæ ſub omni celeritate reſtitutus.

Neque illud taceam, quod eius diſcipulus Peregrinus nomine, narrare conſueuerat: quia die quadam fidelis uir quidam neceſsitate debiti compulſus, unum fore ſibi remedium credidit, ſi ad dei uirum pergeret, & que eum urgeret debiti neceſsitas indicaret. Venit itaq; ad Monaſterium,

20 omnipotentis Dei famulum reperit: quia a creditore ſuo pro duodecim

Vel hoc miraculum terrere deberet Apoſtatas noſtros.

ſolidis grauiter affligeretur intimauit. Cui uenerabilis pater nequaquam ſe habere duodecim ſolidos, reſpondit, ſed tamen eius inopiam blanda locutione conſolatus ait: Vade & poſt biduum reuertere: quia deeſt ho-

die quod tibi debeam dare. In ipſo autem biduo more ſuo in oratione fuit occupatus. Cumq; die tertio is qui neceſsitate debiti affligebatur rediijt, ſuper arcam Monaſterij, quæ erat frumento plena, ſubito tredecim ſolidi ſunt inuenti. Quos uir dei deferri iuſsit, & afflicto petitori tribuit dicens, ut duodecim redderet, & unum in expenſis proprijs haberet. Sed ad ea nunc redeam quæ eius diſcipulis in libri huius exordio prædictis referentibus agnoui. Quidam uir grauiſsima aduerſarij ſui æmulatione laborabat, cuius ad hoc uſq; odium prorupit, ut ei neſcienti in potu uenenum daret. Qui quamuis uitam auferre non ualuit, cutis tamen colorem mutauit ita ut diffuſa in corpore eius uarietas, lepræ morem imitari uideretur. Sed ad Dei hominem deductus, ſalutem priſtinam citius recepit, nam mox ut eum tetigit, omnem cutis illius uarietatem fugauit.

Eo quoq; tempore quo alimentorum inopia Campaniam grauiter affligebat, uir dei diuerſis indigentibus Monaſterij ſui cuncta tribuerat, ut pœnæ nihil in cellario niſi parum quid olei in uitreo uaſe remaneret. Tūc quidam ſubdiaconus Agapitus nomine aduenit, magnoperæ poſtulans ut ſibi aliquantulum olei dari debuiſſet. Vir autem domini qui cuncta decreuerat in terra tribuere, ut in cœlo omnia reſeruaret, hoc ipſum parum quod remanſerat olei iuſsit petenti dari. Monachus uero qui cellarium tenebat, audiuit quidem iubentis uerba, ſed implere diſtulit. Cumq; poſt paululum ſi id quod iuſſerat datum eſſet inquireret, reſpōdit Monachus ſe minime dediſſe: quia ſi illud ei tribueret, omnino nihil fratribus remaneret. Tunc iratus, alijs præcepit ut hoc ipſum uas uitreum in quo parum olei remanſiſſe uidebatur, per feneſtram proijcerent, ne in cella aliquid p inobedientiam remaneret. Factumq; eſt. Sub feneſtra autem eadem ingens præcipitium patebat ſaxorum molibus aſperum. Proiectum itaq; uas uitreum uenit in ſaxis, ſed ſic manſit incolume, ac ſi proiectum minime fuiſſet, ita ut neq; frangi, neq; oleum effundi potuiſſet. Quod uir domini præcepit leuari, atq; ut erat integrum petenti tribui. Tunc collectis fratribus inobedientem Monachum de infidelitate ſua & ſuperbia coram omnibus increpauit.

Qua increpatione completa, ſeſe cum eiſdem fratribus in orationem dedit. In eo autem loco ubi cum fratribus orabat, uacuum erat ab oleo dolium & coopertum. Cumq; ſanctus uir in oratione perſiſteret, cœpit operimentum eiuſdem dolij oleo excreſcente ſubleuari. Quo commoto atq; ſubleuato, oleum quod excreuerat ora dolij tranſiens, pauimentum loci in quo incubuerat inundabat. Quod Benedictus dei famulus ut aſpexit, protinus orationem compleuit, atq; in pauimentum oleum defluere ceſſauit. Tunc diffidentem inobedientemq; fratrem latius admonuit, ut fidem habere diſceret & humilitatem. Idem uero frater ſalubriter correptus erubuit, quia uenerabilis pater uirtutem omnipotentis Dei, quam admonitione intimauerat, miraculis oſtendebat, nec erat iam ut quiſquā de eius promiſsionibus dubitare poſſet: qui in uno eodemq; momento pro uitreo uaſe pene uacuo, plenum oleo dolium reddidiſſet.

Quadam die dum ad beati Ioannis oratorium quod in ipſa mōtis celſitudine ſitum eſt pergeret, ei antiquus hoſtis in mulo medici ſpecie obuiā factus eſt, cornu & terpidicam ferens. Quem cum requiſiſſet dicens: quo uadis? Ille reſpondit: Ecce ad fratres uado, potionem eis dare. Itaq; perre

xit uenerabilis pater Benedictus ad orationem, qua completa concitus rediјt. Malignus uero ſpũs unum ſeniorem monachũ inuenit aquam haurientem: in quem ſtatim ingreſſus eſt, eumq́ in terram proiecit, & uehementiſsime uexauit. Quem cum uir dei ab oratione rediens tam crudeliter uexari conſpiceret, ei ſolummodo alapam dedit, & malignum ab eo ſpiritum protinus excuſsit, ita ut ad eum redire ulterius non auderet.

Petrus: Velim noſce, ſi hæc tanta miracula, uirtute ſemper orationis impetrabat, an aliquando etiam ſolo uoluntatis exhibebat nutu?

Gregorius: Qui deuota mente deo adhærent, cum rerum neceſsitas expoſcit, exhibere ſigna modo utroq; ſolent, ut mira quæq́ aliquando ex

21 prece faciant, aliquando ex poteſtate. Cum enim Ioannes dicat: Quotquot autem receperunt eum, dedit eis poteſtatem filios dei fieri, Qui filij dei ex poteſtate ſunt, quid mirum ſi ſigna facere ex poteſtate ualeant? Quia enim utroq; modo miracula exhibeant, teſtatur Petrus, qui Thabitam mortuam orando ſuſcitauit. Ananiam uero & ſaphiram mentientes morti increpando tradidit. Neq; enim oraſſe in eorum extinctione legit, ſed ſolummodo culpam quam perpetrauerant increpaſſe. Conſtat ergo quod aliquando hæc ex poteſtate, aliquando uero exhibent ex poſtulatione, dum & iſtis uitam increpando abſtulit, & illi reddidit orando. Nã duo quoq; fidelis famuli dei Benedicti facta nunc replico, in quibus aperte clareat, aliud hunc accepta diuinitus ex poteſtate, aliud ex oratione potuiſſe.

Miracula ſerui Dei orationibus quandoque faciunt, quandoque poteſtate & uoluntate.

Gothorum quidam Galla nomine, perfidiæ fuit Arianæ, qui Totilę regis eorum temporibus, contra catholicæ Eccleſiæ religioſos uiros ardore immaniſsimæ crudelitatis exarſit, ita ut quiſquis ei clericus monachúſue ante faciem ueniſſet, ab eius manibus uiuus nullo modo exiret. Quadam uero die auaritiæ ſuæ æſtu ſuccenſus, in rapinam rerum inhians, dum quẽdam ruſticum tormentis crudelibus affligeret, eumq́ per ſupplicia diuerſa laniaret, uictus pœnis ruſticus ſeſe, res ſuas Benedicto dei famulo commendaſſe profeſſus eſt, ut dum hoc a torquente crederetur, ſuſpenſa interim crudelitate ad horã uita repararetur. Tũc idem Galla ceſſauit ruſticũ tormentis affligere, ſed eius brachia loris fortibus aſtringens ante equum ſuum cœpit impellere, ut quis eſſet Benedictus qui eius res ſuſceperat demonſtraret. Quem ligatis brachijs ruſticus antecedens duxit ad ſancti uiri monaſterium, eumq́ ante ingreſſum cellæ ſolum ſedentem reperit, & legentem. Eidem autem ſubſequenti & ſæuienti Gallę ruſticus dixit. Ecce iſte eſt de quo dixeram tibi, Benedictus pater. Quem dum feruido ſpiritu, cum peruerſæ mentis inſania fuiſſet intuitus, eo terrore quo conſueuerat acturum ſe exiſtimans, magnis cœpit uocibus clamare dicens: Surge, ſurge, & res iſtius ruſtici redde quas accepiſti. Ad cuius uocem uir dei protinus oculos leuauit a lectione, eumq; intuitus, mox etiam ruſticum qui ligatus tenebatur attendit. Ad cuius brachia dum oculos deflexiſſet, miro modo tanta ſe celeritate cœperunt illigata brachijs lora deuoluere, ut diſſolui tam concite nulla homiuum feſtinatione potuiſſent. Cumq́ is qui ligatus uenerat cœpiſſet ſubito aſtare ſolutus, ad tantæ poteſtatis uim tremefact⁹ Galla, ad terram corruit, & ceruicem crudelitatis rigidæ ad eius ueſtigia inclinans, ſe orationibus illius commendauit. Vir autem ſanctus a lectione minime ſurrexit, ſed uocatis fratribus, eum introrſus tolli ut be

nedictionem acciperet præcepit. Quem ad ſe reductum, ut a tantæ crudelitatis inſania quieſcere deberet, admonuit. Qui fractus recedens nil ulterius petere a ruſtico præſumpſit, quem uir domini non tangendo, ſed reſpiciendo ſoluerat. Ecce eſt Petre quod dixi: quia hi qui omnipotenti deo familiarius ſeruiunt, aliquando mira facere etiam ex poteſtate poſſunt. Qui enim ferocitatem Gothi terribilis ſedens repreſsit, lora uero nodoſq; ligaturæ quę innocentis brachia aſtrinxerant, oculis diſſoluit, ipſa miraculi celeritate indicat, quia ex poteſtate acceperat habere quod fecit. Rurſum quoq; quale, quantumq; miraculum orando ualuit obtinere ſubiungam.

Quædam die cum fratribus ad agri opera fuerat egreſſus, quidam uero ruſticus defuncti filij corpus in ulnis ferens, orbitatis luctu æſtuans ad monaſterium uenit: Benedictum patrem quæſiuit. Cui cum dictum eſſet quia idem pater cum fratribus in agro moraretur, protinus ante monaſterij ianuam corpus extincti filij proiecit, et dolore turbatus ad inueniendū uenerabilem patrem ſe ſe in curſum concitus dedit. Eadem uero hora uir dei ab agri opere iam cum fratrib⁹ reuertebatur. Quem mox ut orbatus ruſticus aſpexit, clamare cœpit: Redde filium meum, redde filium meum. Vir autem dei in hac uoce ſubſtitit, dicens: Nunquid ego filium tuum tibi abſtuli? Cui ille reſpondit. Mortuus eſt ueni, reſuſcita eū. Quod ut mox dei famulus audiuit, ualde contriſtatus eſt, dicens: Recedite fratres, recedite, hæc noſtra non ſunt, ſed ſanctorum Apoſtolorum. Quid nobis onera uultis imponere, quæ non poſſumus portare? At ille, quem nimius cogebat dolor, in ſua petitione perſtitit, iurans quod non recederet, niſi eius filium reſuſcitaret. Quem mox Dei famulus inquiſiuit, dicēs. Vbi eſt? Cui ille reſpondit. Ecce corpus eius ad ianuam Monaſterij iacet. Vbi cum uir 22
dei cum fratribus perueniſſet, flexit genu, & ſuper corpuſculum infantis incubuit, ſeſe quæ erigens ad cœlū palmas tetendit, dicens: Domine non aſpicias peccata mea, ſed fidem huius hominis, qui reſuſcitari filium ſuū rogat, & redde in hoc corpuſculum animam quam abſtuliſti. Vix in oratione uerba compleuerat, & regrediente anima ita corpuſculū pueri omne contremuit, ut ſub oculis omnium qui aderant apparuerit concuſsione mirifica tremendo palpitaſſe. Cuius mox manum tenuit, & eum patri uiuentem atq; incolumen dedit. Liquet Petre quia hoc miraculum in poteſtate non habuit, quod proſtratus petijt ut exhibere potuiſſet.

Vide hic cæremoniā Benedicti in orando. Genuflexit, ſuper corpus mortui incubuit, inde ſe erigens, palmas ad cœlum tetendit.

Petrus. Sic cuncta eſſe ut aſſeris conſtat patenter: quia uerba quæ propoſueras rebus probas. Sed quæſo te ut indices ſi ſancti uiri omnia quæ uolunt poſſunt, & cuncta impetrant quæ deſiderant obtinere.

Gregorius. Quiſnam erit Petre in hac uita Paulo ſublimior, qui de carnis ſuæ ſtimulo ter dominum rogauit, & tamen quod uoluit obtinere nō ualuit? Ex qua re neceſſe eſt ut tibi de uenerabili patre Benedicto narrē: quia fuit quiddam quod uoluit, ſed non ualuit implere. Soror nanq; eius 23
Scolaſtica nomine, omnipotenti domino ab ipſo infantiæ tempore dedicata, ad eum ſemel per annum uenire conſueuerat. Ad quam uir Dei non longe extra ianuam in poſſeſsione Monaſterij deſcendebat. Quadam uero die uenit ex more, atq; ad eam cum diſcipulis uenerabilis eius deſcendit frater, qui totum diem in Dei laudibus ſacriſq; colloquijs ducentes, incumbentibus iam noctis tenebris ſimul acceperūt cibos. Cumq; adhuc ad menſam ſederēt, & inter ſacra colloquia tardior ſe hora protraheret,

Scolaſtica ſoror Benedicti ab ipſo infantiæ tempore fuit omnipotenti domino conſecrata. Quid tu nunc conquereris pueros ante pubertatis annos.

religioni adactos? Et ne cauilleris non loqui de monachatu, dicit infra q'd erat ſanctimonialis fœmina.

eadem ſanctimonialis fœmina ſoror eius eum rogauit, dicens: Quæſo te ut iſta nocte nõ deſeras, ut uſq; mane de cœleſtis uitę gaudijs loquamur. Cui ille reſpondit. Quid eſt quod loqueris ſoror? Manere extra cellam nullatenus poſſum. Tanta uero erat cœli ſerenitas, ut nulla in aere nubes appareret. Sanctimonialis autem fœmina cum uerba fratris negantis audiſſet, inſertas digitis manus ſuper menſam poſuit, & caput in manibus omnipotentem dominum rogatura declinauit. Cumq; de menſa leuaret caput, tanta coruſcationis & tonitrui uirtus, tantaq; inũdatio pluuiæ erupit, ut neq; uenerabilis Benedictus, neq; fratres qui cum eo aderant, extra loci limen quo conſederant, pedem mouere potuiſſent. Sanctimonialis quippe fœmina caput in manibus declinans, lachrymarum fluuium in menſam fuderat, per quas ſerenitatem aeris ad pluuiam traxit. Nec paulo tardius poſt orationem inũdatio illa ſecuta eſt, ſed tanta fuit conueniẽtia orationis & inundationis, ut de menſa caput iam cum tonitruo leuaret, quatenus unum idemq; eſſet momentũ, & leuare caput, & pluuiam deponere. Tunc uir Dei inter coruſcos & tonitruos atq; ingentis pluuiæ inundationem uidens ſe ad monaſterium non poſſe remeare, cœpit conqueri contriſtatus dicens: Parcat tibi omnipotẽs deus ſoror, quid eſt q̃d feciſti? Cui illa reſpondit: Ecce te rogaui, & audire me noluiſti, rogaui dominum meum, & audiuit me. Modo ergo ſi potes egredere, & me dimiſſa ad Monaſterium recede. Ipſe autem exire extra tectum non ualens, quia remanere ſpõte noluit, in loco mãſit inuitus. Sicq; factũ eſt ut totã noctẽ peruigilem ducerent, atq; per ſacra ſpiritalis uitæ colloquia ſeſe uicaria relatione ſatiarent. Qua de re dixi eum uoluiſſe aliquid, ſed minime potuiſſe quia ſi uenerabilis uiri mentem aſpicimus, dubium non eſt quin eandem ſerenitatem uoluerit in qua deſcenderat permanere, ſed cõtra hoc quod uoluit in uirtute omnipotentis Dei ex fœminæ pectore miraculum inuenit. Nec mirum quod plus illo fœmina quæ diu fratrem uidere cupiebat, in eodem tempore ualuit, quia enim iuxta Ioannis uocem, deus charitas eſt, iuſto ualde iudicio illa plus potuit, quæ amplius amauit.

24 *Benedictus dicit ſe extra cellam per unã noctem manere non poſſe, & tu aſſerere audes antiquos monachos libertatem habuiſſe eundi, ſtandi & reuertendi quandocunque uellent?*

25 *Vide miram orationis Scolaſticæ uirtutem.*

Petrus: Fateor, multum placet quod dicis.

Gregorius. Cũq; die altero eadem uenerabilis fœmina ad cellam propriam receſsiſſet, uir dei ad Monaſterium redijt. Cum ecce poſt triduum in cella conſiſtens, eleuatis in aera oculis uidit eiuſdem ſororis ſuæ animã de eius corpore egreſſam, in columbæ ſpeciæ cœli ſecreta penetrare. Qui tantæ eius gloriæ congaudens, omnipotenti Deo in hymnis & laudibus gratias reddidit, eiuſq; obitum fratribus denunciauit. Quos etiam protinus miſit ut eius corpus ad Monaſteriũ deferrent, atq; in ſepulchro quod ſibi ipſe parauerat ponerent. Quo facto contigit, ut quorum mens una ſemper in Deo fuerat, eorum quoq; corpora nec ſepultura ſepararet.

26 *Anima Scolaſticæ in columbe ſpecie cœli ſecreta penetrauit.*

Alio quoq; tempore Seruandus Diaconus atq; Abbas eius Monaſterij quod in Campanię partibus a Liberio quondam Patricio fuerat conſtructum, ad eũ uiſitationis gratia ex more uenire conſueuerat. Eius q̃ppe Monaſterium frequentabat, ut quia idem quoq; uir doctrina gratiæ cœleſtis influebat, dulcia ſibi inuicem uitæ uerba transfunderent, & ſuauem cibum cœleſtis patrię quem adhuc perfecte gaudendo non poterãt, ſaltem ſuſpirando guſtarent. Cumq; hora iam q̃etis exigeret, in cuius turris ſuperioribus ſe uenerabilis Benedictus, in eius quoq; inferioribus ſe

ſeruandus

ſeruandus diaconus collocauit, quo uidelicet in loco inferiora ad ſuperiora peruius continuabat aſcenſus. Ante eandem uero turrim largius erat habitaculum, in quo utriuſq; diſcipuli quieſcebant. Cumq; uir dei Benedictus quieſcentibus adhuc fratribus inſtans uigiliis, nocturnæ orationis tempora præueniſſet, ad feneſtram ſtans & omnipotentem deum deprecans, ſubito intempeſta noctis hora reſpiciens, uidit fuſam lucem deſuper cunctas noctis tenebras effugaſſe, tantoq; ſplendore clareſcere, ut diem uinceret lux illa q̃ in tenebris radiaſſet. Mira autẽ res ualde in hac ſpeculatione ſecuta eſt, quia ſicut poſt ipſe narrauit, omnis etiam mundus uelut ſub uno ſolis radio collectus ante oculos eius adductus eſt. Qui uenerabilis pater dum intentam oculorum aciem in hoc ſplendore coruſcę lucis infigeret, uidit Germani Capuani epiſcopi animam in ſphæra ignea ab angelis in cœlum ferri. Tunc tanti ſibi teſtem uolens adhibere miraculi, Seruandum Diaconum iterato bis terq; eius nomine cum clamoris magnitudine uocauit. Cumq; ille fuiſſet inſolito tanti uiri clamore turbatus, aſcendit, reſpexit, partemq; iam lucis exiguam uidit. Cui tantam hoc obſtupeſcenti miraculum, uir dei per ordinem quæ fuerãt geſta narrauit, ſtatimq; in Caſinum caſtrum religioſo uiro Theoprobo mandauit, ut ad Capuanam urbem ſub eadem nocte tranſmitteret, & quid de Germano epiſcopo ageretur, agnoſceret & indicaret. Factumq; eſt, & reuerentiſsimum uirum Germanum epiſcopum is qui miſſus fuerat iam defunctum reperit, & requirens ſubtiliter, agnouit eodem momẽto fuiſſe illius obitum, quo uir domini eius cognouit aſcenſum.

27 Benedictus uigiliis, & nocturnis precationibus inſtabat.

28 Vide Germani Capuani epiſcopi animã in ſphæra ignea ab angelis in cœlum deferri.

Petrus. Mira res ualde, & uehementer ſtupenda. Sed hoc quod dictũ eſt: quia ante oculos ipſius quaſi ſub uno ſolis radio collectus omnis mũdus adductus eſt, ſicut nũquam expertus ſum, ita nec conijcere ſcio quonam ordine fieri poteſt, ut mundus omnis ab homine uno uideatur.

Gregorius. Fixum tene Petre quod loquor, quia animæ uidenti creatorem, anguſta eſt omnis creatura. Quamlibet etenim parum de luce creatoris aſpexerit: breue ei fit omne quod creatum eſt: quia ipſa luce uiſionis intimæ mentis laxatur ſinus, tantumq; expanditur in deo, ut ſuperior exiſtat mundo, fit uero ipſa uidentis anima etiam ſuper ſemetipſam. Cumq; in Dei lumine rapitur, ſuper ſe in interioribus ampliatur, & dum ſub ſe cõſpicit exaltata, comprehendit quam breue ſit quod comprehendere humiliata non poterat. Vir ergo Dei qui in turri globum igneum, angelos quoque ad cœlum redeuntes, uidebat, hæc proculdubio cernere nõ niſi in dei lumine poterat. Quid itaq; mirum ſi mundum ante ſe collectum uidit, q ſubleuatus in mentis lumine extra mundum fuit? Quod autem collectus mundus ante eius oculos dicitur, non cœlum & terra contracta eſt, ſed uidẽtis animus eſt dilatatus, qui in deo raptus uidere ſine difficultate potuit omne quod infra deum eſt. In illa ergo luce quæ exterioribus oculis fulſit, lux interior in mente fuit, quæ uidentis animum cum ad ſuperiora rapuit, ei quam anguſta eſſent omnia inferiora, monſtrauit.

Petrus. Videor mihi utiliter non intellexiſſe quæ dixeras, quando ex tarditate mea tantum creuit expoſitio tua. Sed quia hæc liquidem meis ſenſibus infudiſti, quæſo ut ad narrationis ordinem redeas.

Gregorius. Libet Petre adhuc de hoc uenerabili patre multa narrare, ſed quædam eius ſtudioſe prætereo: quia ad aliorum geſta uoluenda fe-

ſtino. Hoc autem nolo te lateat, quod uir Dei inter tot miracula quibus in mundo clarũt, doctrinæ quoq; uerbo non mediocriter fulſit. Nam ſcripſit monachorum regulam, diſcretione præcipuam, ſermone luculẽtam. Cuius ſi quis uelit ſubtilius mores uitamq; cognoſcere, poteſt in eadem inſtitutione regulæ omnes magiſterij illius actus inuenire: quia ſanctus uir nullo modo potuit aliter docere quam uixit.

29 D. Benedictus ſcripſit monachorum regulam diſcretione pręcipuam, in qua ſicut uixit ipſe, alios uiuere docuit. Cur ergo tantoperæ monachorum regulas improbant hæretici, ſi a ſanctiſsimis uiris qualis fuit optimus pontifex Gregorius, ita laudantur.

Eodem uero anno quo de hac uita erat exiturus, quibuſdam diſcipulis ſecum conuerſantibus, quibuſdã longe manentibus ſanctiſsimi ſui obitus denũciauit diem, præſentibus indicens, ut audita per ſilentium tegerent, abſentibus indicans quod uel quale eis ſignum fieret, quãdo eius anima de corpore exiret. Ante ſextum uero ſui exitus diem aperiri ſibi ſepulturã iubet. Qui mox correptus febribus, acri cœpit ardore fatigari. Cũq; per dies ſingulos languor ingraueſceret, ſexta die portari ſe in oratorium a diſcipulis fecit, ibiq; exitum ſuum dominici corporis & ſanguinis perceptione muniuit, atq; inter diſcipulorum manus imbecillia membra ſuſtẽtans, erectis in cœlum manibus ſtetit, & ultimum ſpiritũ inter uerba orationis efflauit. Qua ſ. die duobus de eo fratribus, uni in cella commoranti alteri autem longius poſito, reuelatio unius atq; indiſsimilis uiſionis apparuit. Viderunt nanq; quia ſtrata pallis atq; innumeris coruſca lampadibus uia recto Orientis tramite ab eius cella in cœlum uſq; tendebatur. Cui uenerando habitu uir deſuper clarus aſsiſtens, cuius eſſet uia quam cerneret inquiſiuit. Illi autem ſe neſcire profeſsi ſunt. Quibus ipſe ait: hæc eſt uia qua dilectus domino cœlum Benedictus aſcendit: Tunc itaq; ſancti uiri obitum ſicut præſentes diſcipuli uiderũt, ita abſentes ex ſigno qđ eis prædictum fuerat agnouerũt. Sepultus uero eſt in oratorio beati Ioannis baptiſtę, quod deſtructa ara Apollinis ipſe conſtruxit. Qui & in eo ſpecu in quo prius habitauit, nunc uſq;, ſi petentium fides exigat, miraculis coruſcat.

30 Ecce quomodo ueri chriſtiani moriuntur, præmuniunt enim ſe dominici corporis & ſanguinis perceptione, ac inter fidelium manus orãdo & pſallendo ſpiritum emittunt.

31 Benedictus cœlum aſcendit.

32 Benedictus poſt mortẽ in eo ſpecu in quo prius habitauit, miraculis coruſcat.

Nuper nanq; eſt res geſta quam narro. Quædam mulier mente capta dum funditus ſenſum perdidiſſet, per montes & ualles, & ſiluas & campos die noctuq; uagabatur, ibi tantummodo quieſcebat, ubi hanc quieſcere laſsitudo coẽgiſſet. Quadam uero die dum uaga nimium erraret, ad beati uiri Benedicti ſpecum deuenit, ibiq; neſciens ingreſſa manſit. Mane autem facto ita ſanato ſenſu egreſſa eſt, ac ſi eam nunquam inſania capitis ulla tenuiſſet, quæ omni uitæ ſuæ tempore in eadem quam accepit ſalute permanſit.

Petrus. Quidnam eſſe dicimus quod plerunq; in ipſis quoq; patrocinijs martyrum ſic eſſe ſentimus, ut non tanta per corpora ſua, quanta beneficia per reliquias oſtendant, atq; illic maiora ſigna faciunt, ubi minime per ſemetipſos iacent?

Gregorius: Vbi in ſuis corporibus ſancti martyres iacent, dubiũ Petre non eſt quod multa ualeant ſigna demonſtrare, ſicut & faciunt, & pura mente quærentibus innumera miracula oſtendunt. Sed quia ab infirmis poteſt mentibus dubitari, utrum ne ad exaudiendũ ibi præſentes ſine, ubi conſtat quia in ſuis corporibus non ſint, ibi neceſſe eſt eos maiora ſigna oſtendere, ubi de eorũ pręſentia poteſt mens infirma dubitare. Quorum uero mens in deo fixa eſt, tanto maius habet fidei meritũ, quanto illic eos nouit & non iacere corpore, & tamen non deeſſe ab exauditione. Vnde

33 Vides hæretice qui de sãctis obloqueris, quomodo ſancti martyres & ubi iacent in ſuis corporibus, & ubi nõ iacẽt, ſed adſunt eorũ reliquiæ, innumera

ipſa quoq; ueritas ut fidem diſcipulis augeret dixit: Si ego non abiero, paracletus non ueniet ad uos. Cum enim conſtet quia paracletus ſpiritus a patre ſemper procedat & filio, cur ſe filius receſſurũ dicit ut ille ueniat, qui a filio nunq̃ recedit? Sed quia diſcipuli in carne dominũ cernentes, corporeis hunc oculis ſemper uidere ſitiebant, recte eis dicitur: Niſi ego abiero, paracletus non ueniet, ac ſi aperte diceretur: Si corpus non ſubtraho, quis ſit amor ſpiritus, non oſtendo, & niſi me deſieritis carnaliter cernere, nunquam me diſcetis ſpiritaliter amare.

miracula oſtendunt. Vide quõ exaudiant ad ſe recurrẽtes quod ſunt præſentes ubi inuocantur, & qui credit eos adeſſe ad exaudiẽdum, etiam ubi corpore non iacent, habere fidei ſuæ meritum. Nil certe cõtra nouos Eccleſiæ ſubuerſores poſſet dici ualidius & manifeſtius.

Petrus: Placet quod dicis.

Gregorius: Aliquantulũ iam a loquutione ceſſandũ eſt, ut ſi ad aliorũ miracula enarrãda tendimus, loquẽdi uires interim per ſilentiũ reparem[?].

VITA SANCTI PAVLINI NOLANI EPIſcopi per D. Gregorium Papam Scripta.

Habetur in libro iij. Dialogi eiuſdẽ cap. 1.

CVm uicinis Valde partibus intendo: maiorũ facta reliquerã. ita ut Paulini miraculum Nolanę urbis epiſcopi qui multos quorũ memini, uirtute & tempore præceſsit: memoriæ defuiſſe uideatur. Sed ad priora nunc redeo: eaq; quanta ualeo breuitate perſtringo. Sicut enim bonorũ facta innoteſcere citius ſimilibus ſolent: ſenioribus noſtris per iuſtorũ exẽpla gradientibus: prædicti uenerabilis uiri celebre nomen innotuit, eiusq; opus admirabile ad eorũ ſe inſtruenda ſtudia tetendit: quorũ me neceſſe fuit grauitati tam certe credere: ac ſi ea quæ dicerent, meis oculis uidiſſem.

Cum ſæuientiũ uuandalorũ tempore fuiſſet Italia in Campaniæ partibus depopulata; multiq; eſſent de hac terra in Africanam regionem traducti: uir domini Paulinus cuncta quæ ad epiſcopij uſum habere potuit: captiuis indigentibusq; largitus eſt. Cumq; iam nihil omnimodo ſupereſſet quod petentibus dari potuiſſet: quodam die quædam uidua aduenit quæ a regis uuandalorũ genero filium ſuũ in captiuitatem fuiſſe ductum prohibuit: atq; a uiro dei eius precium poſtulauit: ſi forte illius dominus hoc dignaretur accipere: & hunc concederet ad propria remeare. Sed uir dei magnopere petẽti fœminę quid dare potuiſſet inquirens: nihil apud ſe aliud niſi ſe inuenit: petentiq; fœminæ reſpondit: dicens. Mulier, quod poſsim dare non habeo: ſed me metipſum tolle: ſeruum me iuris tui profitere, atq; ut filiũ tuum recipias: me uice illius in ſeruitiũ trade. Quod illa ex ore tanti uiri audiens: irriſionem potius credidit: quam compaſsionem. At ille ut erat uir eloquentiſsimus, atq; apprime exterioribus quoq; ſtudijs eruditus: dubitanti fœminæ citius perſuaſit, ut audita crederet: & pro receptione filij ſui in ſeruitium epiſcopum tradere non dubitaret. Perrexere igitur utriq; ad Africam.

Procedente aũt regis genero: qui eius filiũ habebat, uidua rogatura ſe obtulit: ac prius petijt ut ei filiũ donare debuiſſet. Quod cũ uir barbarus typo ſuperbiæ turgidus: gaudio tranſitoriæ proſperitatis inflatus, non ſolum facere: ſed etiam audire deſpiceret: uidua ſubiunxit dicens, Ecce hunc hominem pro eo uicarium præbeo: ſolummodo pietatem in me exhibe; mihiq; unicum filiũ redde. Cumq; ille uenuſti uultus hominem conſpexiſſet, quã artem noſcet inquiſiuit. Cui uir dei Paulinus reſpondit: dicens,

Artem quidem aliquam neſcio: Sed hortū bene excolere ſcio. Quod uir gentilis ualde libenter accepit:cū in nutriendis holeribus quia peritus eſſet audiuit. Suſcepit itaq; ſeruum:& roganti uiduæ tradidit filiū. Quo accepto uidua ab Africana regione diſceſsit. Paulinus uero excolendi horti curā ſuſcepit. Cumq; idem regis gener crebro ingrederetur hortū:ſuumq; hortulanū quędam requireret,& ſapientem ualde hominem uideret:amicos cępit familiares deſerere:& ſæpius cum ſuo hortulano colloqui, atq; eius ſermonibus delectari. Cui Paulinus quotidie ad menſam holera,uirentesq; herbas deferre conſueuerat:& accepto pane ad curam horti remeare. Cumq; hoc diutius ageret,quadam die ſuo domino ſecū ſecretius loquēti ait, Vide quid agas:& Vuandalorū regnum qualiter diſponi debeat prouide:quia Rex citius,& ſub omni celeritate eſt moriturus. Quod ille audiens(quia ab eodem rege præ cæteris diligebat̄)ei minime tacuit: ſed quid a ſuo hortulano,ſapienti ſcilicet uiro agnouiſſet:indicauit. Quod dum rex audiſſet:illico reſpondit,Ego uellem hunc de quo loqueris hominem uidere. Cui gener eius,uenerabilis Paulini temporalis dominus reſpondit: dicens, Virentes herbas mihi ad prandium deferre conſueuit. Has itaq; ad menſam eū deportare facio:ut quis ſcit qui mihi hæc eſt locutus agnoſcas. Factumq; eſt. Et dum rex ad prandiū diſcubuit:Paulinus ex ſuo ope holera q̄q; & uirētia delaturꝰ aduenit. Cūq; hūc rex ſubito cōſpexiſſet intremuit,atq; acceríito eiꝰ dño ſibi ꝑ filiā ꝓpinquo: ei ſecretū ꝙ prius abſcōderat indicauit:dicēs, Verū eſt qđ audiſti. Nā nocte hac in ſomnio,ſedentes in tribunalibus cōtra me iudices uidi: inter quos iſte etiā ſi ſedebat: & flagellū quod aliquando acceperam,eorū mihi iudicio tollebatur. Sed percunctare quiſnam ſit,nam ego hunc tanti meriti uirū,popularem ut conſpicitur,eſſe non ſuſpicor. Tunc regis gener ſecreto Paulinū tulit:& quiſnā eſſet inquiſiuit. Cui uir domini reſpondit. Seruus tuus ſum: quem pro filio uiduæ uicariū ſuſcepiſti. Cumq; inſtanter ille requireret, ut non quis eſſet:ſed quis in terra ſua fuiſſet indicaret:atq; hoc ab eo iteratione frequentis inquiſitionis exigeret:uir domini conſtrictus magnis coniurationibus, iam non ualens negare quid eſſet:epiſcopum ſe fuiſſe teſtatus eſt. Quod poſſeſſor eius audiens ualde pertimuit,atque humiliter obtulit dicens. Pete quod uis:quatenus ad terram tuam a me cū magno munere reuertaris. Cui uir domini Paulinus ait, Vnū eſt quod mihi impendere beneficiū potes:ut omnes ciuitatis meæ captiuos relaxes: Qui cuncti protinus in Africana regione requiſiti, cum onuſtis frumento nauibus pro uenerandi Paulini uiri ſatisfactione in eius comitatu laxati ſunt. Poſt nō multos uero dies Vuandalorū rex occubuit: & flagellū quod ad ſuam perniciem diſpenſante deo pro fideliū diſciplina tenuerat amiſit. Sicq; factum eſt:ut omnipotentis dei famulus Paulinus uera prędiceret,& qui ſe in ſeruitium ſolū tradiderat:cū multis a ſeruitio ad libertatem rediret:illū uidelicet imitatus, qui formam ſerui aſſumpſit: ne nos eſſemus ſerui peccati. Cuius ſequens ueſtigia Paulinus, ad tempus uoluntarie ſeruus factus eſt ſolus:ut eſſet poſtmodū liber cū multis.

Petrus. Dum me audire contingit quod imitari non ualeo:flere magis libet quam aliquid dicere.

Gregorius. De cuius etiā morte apud eius eccleſiam ſcriptū eſt: quia cū dolore eſſet lateris tactus,ad extrema perductus eſt. Dumq; eius omnis

nis domus in ſua ſoliditate perſiſteret: cubiculum in quo iacebat egerſfacto terremotu contremuit: omnesq́ꝫ qui illic aderant nimio terrore concuſsit: ſicq́ꝫ ſancta illa anima carne ſoluta eſt. Factumq́ꝫ eſt, ut magnus pauor inuaderet eos qui Paulini mortem uidere potuiſſent.

VITA SABINI CAMISINÆ CIVITATIS Epiſcopi per D. Gregorium Papam Scripta.

Habetur in libro. iij. Dialogi eiuſdē cap. 5.

q Vidam religioſi uiri Apuliꝗ prouinciꝗ partibus cogniti, hoc quod apud multorū notitiam longe lateq́ꝫ ꝑcrebuit, de Sabino Camiſinæ urbis epiſcopo teſtari ſolent: quia idem uir longo iam Senio oculorū lumen amiſerat: ita ut omnimodo nil uideret. Quē rex Gothorū Totila prophetiæ habere ſpiritum audiens, minime credidit: Sed probare ſtuduit quod audiuit. Qui cū in eiſdem partibus deueniſſet: hunc uir domini ad prandium rogauit. Cumq́ꝫ iam uentū eſſet ad menſam, rex diſcumbere noluit: Sed ad Sabini uenerabilis uiri dexteram ſedit. Cū uero eidem patri puer ex more poculum uini prꝗberet, rex ſilenter manū tetendit: calicem abſtulit: eumq́ꝫ per ſe epiſcopo uice pueri prꝗbuit: ut uideret an ſpiritu prouidente diſcerneret quis ei poculū præberet. Tunc uir dei accipiens calicem: Sed tamen miniſtrum non uidens, dixit. Viuat ipſa manus. De quo uerbo rex lætatus erubuit: quia quāuis ipſe deprehēſus ſit: in uiro tñ dei quod querebat inuenit.

Huius aūt uenerabilis uiri cum ad exemplū uitæ ſequentium in longū ſenium uita traheretur: eius archidiaconus ambitione adipiſcendi epiſcopatus accenſus, cū extinguere ueneno molitus eſt. Qui cū uini fuſoris animum corrupiſſet: ut mixtū uinum ueneno, ſibi poculū præberet: refectionis hora cū iam uir dei ad edendū diſcūberet: & præmijs corruptus puer hoc quod ab archidiacono eius acceperat: ueneni poculū obtulit. Cui ſtatim uenerabilis epiſcopus dixit: Bibe tu hoc quod mihi bibendū prꝗbes. Tremefactus puer deprehenſum ſe eſſe ſentiens: maluit moriturus bibere: q̄ꝫ pœnas pro illa tanti homicidij culpa tolerare. Cumq́ꝫ ſibi ad os calicē duceret, uir domini compeſcuit: dicens, Non bibas: da mihi: ego bibo. Sed uade dic ei qui tibi illud dedit. Ego quidem uenenum bibo: ſed tu epiſcopus non eris. Facto igitur ſigno crucis, uenenum epiſcopus bibit ſecurus. Eademq́ꝫ hora in loco alio in quo erat, archidiaconus eius defunctus eſt: ac ſi ꝑ os epiſcopi ad archidiaconi uiſcera illa uenena trāſiſſent. Cui tñ ad inferendam mortem uenenū quidem corporale defuit: ſed hunc in conſpectu æterni iudicis uenenum ſuæ malitiæ occidit.

Petr⁹. Mira ſunt hꝗc, & nr̄is ualde ſtupēda tꝑib⁹: ſed talis eiuſdē uiri uita perhibet̄: ut qui conuerſationē eius agnouerit: uirtutem non debeat mirari.

VITA ANDREÆ FVNDANÆ ECCLESIÆ EPIſcopi per D. Gregorium papam ſcripta.

Habetur in tertio libro Dialogi eiuſdem cap. vij.

d Vm facta fortium uirorum narro: repēte ad memoriam uenit quid erga Andream Fundanæ ciuitatis Epiſcopum diuina miſericordia fecerit. Quod tamen ad hoc legentibus ut ualeat exopto: quatenus qui corpus ſuum continentiæ dedicant, habitare cum fœminis non præſumant: ne ruina mentē tanto repentina ſurripiat: quanto ad hoc quod male concupiſcitur: etiam

1 Hoc non libenter audiunt Pſeudoapoſtoli

noſtri, qui nullo pa-ćto fœminarum con-ſortio carere uolunt.

præſentia concupitæ formæ famulatur. Nec res eſt dubia quam narro: qa pene tanti in ea teſtes ſunt, quanti & eiuſdem loci habitatores exiſtunt.

Hic nanq; uenerabilis uir cum uitam multis plenam uirtutib⁹ duceret, ſeque ſub ſacerdotali cuſtodia in continentiæ arce cuſtodiret: quandam ſanctimonialem fœminam quam ſecum prius habuerat: noluit ab epiſcopij ſui iura repellere, ſed certus de ſua eiuſq; continẽtia, ſecum hanc permiſit habitare. Ex qua re actum eſt, ut antiquus hoſtis apud eius animũ aditum tentationis exquireret. Nam cœpit ſpeciem illius oculis mentis eius imprimere: ut illectus nephanda cogitaret.

a Dum ſanctus iſte epiſcopus tantopere a cõtinentia laudatur, ſequitur eos male docere, qui garriunt oportere epiſcopũ ſuæ permitti uolũtati an uelit uxorem ducere necne.

Quadam uero die Iudæus quidam ex Campanię partibus Romam ueniens, appiæ carpebat iter: qui ad Fundanã glebam perueniens: cum iam diem ueſperaſcere cerneret: & quo declinare poſſet, minime reperiret: iuxta Apollinis templum fuit: ibiq; ſe ad manendum contulit. Qui ipſum loci illius ſacrilegium pertimeſcens, quamuis fidem crucis minime haberet: ſigno tamen ſe crucis munire curauit. Nocte autem media ipſo ſolitudinis pauore turbatus, peruigil iacebat: & repente conſpiciens uidit malignorum ſpirituum turbam quaſi in obſequium cuiuſdam potentis pręire: eum uero qui cæteris præerat: in eiuſdem gremio loci conſediſſe: qui cœpit ſingulorum ſpirituum obſequentium ſibi cauſas actuſq; diſcutere: quatenus unuſquiſq; quantum nequitiæ geſsiſſet inueniret. Cumq; ſinguli ſpiritus ad inquiſitionem eius exponerent qd operati contra bonos fuiſſent: unus in medium proſilijt: qui in Andreæ Epiſcopi animum per ſpeciem ſanctimonialis fœminæ quę in epiſcopio eius habitabat, quantam tentationem carnis commouiſſet: aperuit. Cum uero hoc malignus q̃ præerat ſpiritus inhianter audiret: & tanto ſibi factum lucrum grande crederet: quanto ſanctioris uiri animam ad lapſum perditionis inclinaret: ille ſpiritus q̃ hęc eadem fatebatur, adiunxit: quia uſq; ad hoc quoq; die præterito ueſpertina hora eius mentem traxerit: ut in terga eiuſdem ſanctimonialis fœminę blandiens alapam daret. Tunc malignus ſpiritus atq; humani generis antiquus inimicus, exhortatus hunc blande eſt, ut perficeret quod cœpiſſet: quatenus ruinæ illius ſingularem inter cæteros palmam teneret. Cumq; Iudæus qui aduenerat, hoc uigilans cerneret, & magnæ formidinis anxietate palpitaret: ab eodem ſpiritu qui cunctis illis obſequentibus præerat iuſſum eſt, ut requirerent quiſnam eſſet ille qui iacere in templo eodẽ præſumpſiſſet. Quem maligni ſpiritus pergentes, & ſubtilius intuentes, crucis myſterio ſignatum uiderunt: mirantesq; dixerunt. Ve, ue: uas uacuum & ſignatum. Quibus hoc renunciantibus, cuncta illa malignorum ſpirituum turba diſparuit.

Iudæus uero qui hæc uiderat, illico ſurrexit: atq; ad Epiſcopum ſub feſtinatione peruenit. Quem in eccleſia ſua reperiens, ſeorſum tulit: qua tentatione urgeretur inqſiuit. Cui confiteri epiſcopus tentationem ſuam uerecundatus noluit. Cum uero ille diceret quod in illa tali dei famula praui amoris oculos inieciſſet: atq; adhuc epiſcopus negaret, adiunxit dicens. Quare negas quod inquireris: qui ad hoc uſq; ueſpere heſterno perductus es, ut poſteriora illius alapa ferires? Ad quę nimirum uerba deprehenſum ſe epiſcopus intuens, humiliter confeſſus eſt quod prius pertinaciter negauit. Cuius ruinæ & uerecundiæ idem Iudæus conſulens, qualiter hoc cognouiſſet: uel quæ in conuentu malignorum ſpirituum de eo audiuiſſet, in-

dicauit. Quod ille agnoſcens, ſe ad terram protinus in orationem dedit. Mox que de ſuo habitaculo non ſolum eandem dei famulam: ſed omnē quoque fœminam quæ in eius illic obſequio habitabat, expulit. In eodem uero templo Apollinis, beati Andreæ apoſtoli repente oratorium fecit: atque omni illa tentatione carnis funditus caruit. Iudæum uero cuius uiſione atque increpatione ſaluatus eſt: ad æternam ſalutem traxit. Nam ſacramentis fidei imbutum: atque aqua baptiſmatis emundatū: ad ſanctæ eccleſiæ gremium perduxit. Sicque factum eſt, ut Hebræus idem dum ſaluti alienæ conſulit, perueniret ad ſuam: & omnipotens deus inde alterum ad bonam uitam perduceret: unde in bona uita alterum cuſtodiſſet.

Petrus. Res hæc geſta quam audiui, & metum mihi præbet: & ſpem.

Gregorius. Vtique ſic oportet, & de dei nos ſemper miſeratione confidere: & de noſtra infirmitate formidare. Ecce enim paradiſi cedrum concuſſam audiuimus, & non euulſam: quatenus infirmis nobis, & de eius concuſſione naſcatur timor: & de eius ſtabilitate fiducia.

VITA CERBONII EPISCOPI POPVLONII per D. Gregorium papam ſcripta.

Habetur in libro tertio Dialogi eiuſdem cap. xi.

Vir uitæ uenerabilis Cerbonius Populonij Epiſcopus magnā diebus noſtris ſanctitatis ſuæ probationem dedit. Nam cū hoſpitalitatis ſtudio ualde eſſet intentus: die quadam tranſeuntes milites hoſpitio ſuſcepit: quos Gothis ſuperuenientibus abſcondit: eorumque uitam ab illorum nequitia abſcondendo ſeruauit. Quod dum Gothorum Regi perfido Totilæ nunciatum fuiſſet: crudelitatis immaniſsimæ ueſania ſuccenſus: huc ad locum qui octauo urbis huius miliario Merulis dicitur: ubi tunc ipſe cum exercitu ſedebat, iuſsit duci: eumque in ſpectaculo populi urſis ad deuorandum projci. Cumque idem rex perfidus in ipſo quoque ſpectaculo conſediſſet ad inſpiciendum mortem Epiſcopi: magna populi turba confluxit. Tunc epiſcopus in mediū deductus eſt, atque ad eius mortem immaniſsimus urſus exquiſitus: qui dum humana membra crudeliter carperet, ſæui regis animū ſatiaret. Dimiſsus itaque urſus ex cauea eſt: qui accenſus et concitus epiſcopum petijt: ſed ſubito ſuæ ferocitatis oblitus, deflexa ceruice: ſubmiſſoque humiliter capite, lambere epiſcopi pedes cœpit: ut patenter omnibus daretur intelligi: quia erga illum uirum dei, & ferina corda eſſent hominum, & quaſi humana beſtiarum. Tunc populus qui ad ſpectaculum uenerat mortis: magno clamore uerſus eſt in admirationem uenerationis. Tūc ad eius reuerentiam colēdam rex ipſe permotus eſt. Quippe cum quo ſuperno iudicio actum erat: ut qui deum ſequi prius in cuſtodienda uita epiſcopi noluit: ſaltem ad manſuetudinem beſtiam ſequeretur. Cui rei hi q tunc præſentes fuerunt, adhuc nonnulli ſuper ſunt: eamque cum omni illic populo ſe uidiſſe teſtantur.

De quo etiam uiro aliud quoque miraculum Venantio Lunenſi epiſcopo narrāte cognoui. In ea nanque Populonij eccleſia cui præerat, ſepulchrū ſibi præparauit. Sed cum Longobardorum gens in Italiam ueniens cuncta uaſtaſſet: ad Helbam inſulam receſsit. Qui ingruente egritudine ad mortem ueniens, clericis ſuis ſibique obſequentibus præcepit: dicens, In ſe-

1

Ad quid tam ſollicitus fuit ſanctus epiſcopus in eccleſia ſua populonienſi tanto cū periculo deſerētium ſepeliri, ſi nihil intereſt defuncti hic uel ibi tumulari, ut docent modo noui ſomniatores?

2

Tria mira in hac epiſcopi ſepultura exhibuit dominus, prophetiæ impletionem, nauis incolumitatē, clericorum euaſionē; quo omnes in poſterum ad tā pium exercendum opus promptiores redderet.

pulchro meo quod mihi præparaui Populonij me ponite. Cui illi cum dicerent, Corpus tuum illuc qualiter reducere poſſumus: qui a Longobardis teneri loca eadem, & ubiq; eos illic diſcurrere ſcimus? Ipſe reſpondit. Reducite me ſecuri, nolite metuere: ſed feſtine ſepelire me curate: moxq; ut ſepultum fuerit corpus meum: ex eodem loco ſub omni feſtinatione recedite. Defuncti igitur corpus impoſuerunt naui. Cumq; Populonium tenderent, collectis in aëre nubibus immenſa nimis pluuia erupit. Sed ut pateſceret omnibus cuius uiri corpus nauis illa portaret, per illud maris ſpatium quod ab Helba inſula uſq; Populonium .xij. miliaribus diſtat: circa utraq; nauis latera procelloſa ualde pluuia deſcendit: & in nauem eandē una pluuiæ gutta non cecidit. Peruenerunt itaq; ad locum clerici: & ſepulturæ tradiderunt corpus ſacerdotis ſui. Cuius præcepta ſeruantes, ad nauem ſub feſtinatione reuerſi ſunt. Quam mox ut intrare potuerunt: in eundem locum ubi uir domini ſepultus fuerat: Longobardorum Dux crudeliſsimus Gummar aduenit. Ex cuius aduentu uirum dei habuiſſe ſpiritum prophetiæ claruit: quia miniſtros ſuos a ſepulturæ ſuæ loco ſub feſtinatione diſcedere præcepit.

VITA SANCTI HERCVLANI EPISCOPI PERVSINI per D. Gregorium Papam ſcripta.

Habetur in libro tertio Dialogi eiuſdem cap. 13.

Vper quoq; Floridus uenerabilis uitæ epiſcopus narrauit quoddam memorabile ualde miraculum dicens. Vir ſanctiſſimus Herculanus nutritor meus Peruſinæ ciuitatis epiſcopus fuit, ex conuerſatione monaſterij ad ſacerdotalis ordinis gratiam deductus. Totilæ autem perfidi regis temporibus eandem urbem annis vij. continuus Gothorum exercitus obſedit, ex qua multi ciuium fugerunt: qui famis periculum ferre non poterant. Anno uero .vij. nōdum finito, obſeſſam urbem Gothorum exercitus intrauit. Tunc comes qui eidem exercitui præerat, ad Regem Totilam nūcios miſit: exquirens quid de epiſcopo uel populo fieri iuberet. Cui ille præcepit dicens, Epiſcopo prius a uertice capitis uſq; ad calcaneum corrigiam tolle, & tunc caput eius amputa: omnem uero populum qui illic inuentus eſt gladio extingue. Tunc idem comes uenerabilem uirum Herculanum epiſcopum ſuper urbis murum deductum capite trūcauit: eiuſq; cutem iam mortui a uertice uſq; ad calcaneum incidit: ut ex eius corpore corrigia ſublata uideretur. Moxq; corpus illius extra murum proiecit. Tunc quidam humanitatis pietate compulſi: abſciſſum caput ceruici apponentes, cum uno paruulo infante qui illic extinctus inuentus eſt iuxta murum, corpus epiſcopi ſepulturæ tradiderunt.

1

Pietas humana eſt, defunctorum corpora ſepelire, ergo feritas brutalis eſt ea negligere et contemnere.

Cumq; poſt eandem cedem die .xl. Rex Totila iuſſiſſet ut ciues urbis illius qui quolibet diſperſi eſſent, ad eā ſine aliqua trepidatione remearent: hi qui prius fame fugerant, uiuendi licentia accepta reuerſi ſunt. Sed cuius uitæ eorum epiſcopus fuerat memores: ubi ſepultum eſſet corpus illius quæſierunt: ut hoc iuxta honorem debitum in Eccleſia beati Petri apoſtoli humarent. Cumq; itum eſſet ad ſepulchrum, effoſſa terra inuenerunt corpus pueri pariter humati, ut pote iam die .xl. tabe corruptum et uermibus plenum, corpus uero epiſcopi ac ſi die eadem eſſet ſepultum. Et quod eſt adhuc

2

Vide quomodo iuxta honorem debitum ſepeliendi ſint mortui. Et ne contemnantur ſanctorum reliquiæ,

huc magna admiratione uenerandum, quia ita caput eius unitum fuerat corpori, ac ſi nequaquã fuiſſet abſciſſum ſic uidelicet ut nulla ueſtigia ſectionis apparerent. Cumq; hoc & in terga uerterent exquirentes ſi quod ſignum uel de alia monſtrari inciſione potuiſſet, ita ſanum atq; intemeratum omne corpus inuentum eſt, ac ſi nulla hoc inciſio ferri tetigiſſet.

ut hodie a quibuſdã fit, tantũ miraculum oſtẽdere uoluit deus in iuſti mortui corpore.

Petrus. Quis non obſtupeſcat talia ſigna mortuorũ quæ fiunt pro exercitatione uiuentium?

VITA ISAAC SERVI DEI PER D. Gregorium Papam ſcripta.

Habetur in libro tertio Dialogi eiuſdem cap. 14.

PRioribus Gothorum temporibus fuit iuxta Spoletanam urbem uir uitæ uenerabilis Iſaac nomine, qui uſq; ad extrema pene Gothorum tempora peruenit, quem noſtrorum multi nouerunt, & maxime ſacra uirgo Gregoria, quæ nũc in hac Romana urbe iuxta eccleſiam beatæ Mariæ ſemper uirginis habitat. Quæ dum adoleſcentiæ ſuæ tempore conſtitutis iam nuptijs in eccleſiam fugiſſet, & ſanctimonialis uitæ conuerſationem quæreret, ab eodem uiro defenſa, atq; ad eum quem deſiderabat habitũ domino protegente perducta eſt. Quæ quia ſponſum fugit in terra, habere ſponſum meruit in cœlo. Multa autem de eodẽ uiro narrante uenerabili patre Eleutherio agnoui, qui & hunc familiariter nouerat, & eius uerbis uita fidem præbebat.

1 Gregoria a nuptijs fugit ad eccleſiam, ut ſanctimonialis fieret, & uirgo permaneret at nunc Virgines hæreticorum a Monaſterijs fugiunt ad adulterinas nuptias, ut corruptæ remaneant. Et nota uirginitatis præmium, quia ſponſum fugit in terra, habere ſpõſum meruit in cœlo.

Hic itaq; uenerabilis Iſaac ortus ex Italia nõ fuit, ſed ex illius narro miracula quę conuerſatus in Italia fecit. Cum primum de Syriæ partibus ad Spoletanam urbem ueniſſet, ingreſſus eccleſiam a cuſtodibus petijt ut ſibi quantum uellet licentia concederetur orandi, eumq; horis ſecretioribꝰ egredi non urgerent. Qui mox ad orandum ſtetit, diemq; totum peregit in oratione, cui ſequentem continuauit ac noctem. Secundo etiam die cũ nocte ſubſequenti indefeſſus in precibus perſtitit, diem quoq; tertium in oratione coniunxit. Cumq; hoc unus ex cuſtodibus ſuperbiæ ſpiritu inflatus cerneret, unde proficere debuit, inde ad defectus damna peruenit. Nam hunc ſimulatorem dicere, & uerbo ruſtico cœpit impoſtorem clamare, qui ſe tribus diebus & noctibus orare ante oculos hominum demõſtraret. Qui protinus currens uirum dei alapa percuſſit, ut quaſi religioſę uitæ ſimulator eſſet, de eccleſia cõ contumelia exiret. Sed hunc repente ultor ſpiritus inuaſit, & ad uiri dei ueſtigia ſtrauit, ac per os illiꝰ clamare cępit, Iſaac me eijcit, Iſaac me eijcit. Vir quippe peregrinus quo cenſeretur nomine neſciebatur: ſed eius nomen ille ſpiritus prodidit: qui ſe ab illo poſſe eijci clamauit. Mox autem ſuper uexati corpus uir dei incubuit: & malignus ſpiritus qui eum inuaſerat abſceſsit. In tota urbe tũc ſtatim quid in eccleſia factum fuiſſet innotuit. Currere uiri & fœminæ nobiles atq; ignobiles pariter cœperunt: certatimq; eum in ſuis rapere domibus conabantur. Alij ad conſtruendũ monaſteriũ prædia: alij pecunias, alij ſubſidia quęcq; poterant offerre uiro dei ſuppliciter uolebant. Sed ſeruus omnipotentis domini horum nihil accipiens, egreſſus urbem nõ longe deſertum locum reperit: ibiq; ſibi humile habitaculũ conſtruxit. Ad quem dum multi pergunt: exemplo illius æternæ uitæ accendi deſiderio cœperunt, atq; ſub eius

2 Vide quam ſint continui in oratiõibus ſancti uiri, ad confuſionẽ eorum qui orationes deteſtantur.

magiſterio in omnipotentis ſe domini ſeruitium dederunt. Cumq́; eũ crebro diſcipuli humiliter admonerent, ut pro uſu monaſterij poſſeſsiones q̃ offerebantur acciperet, ille ſollicitus ſuæ paupertatis cuſtos fortem ſentẽtiam tenebat, dicens, Monachus qui in terra poſſeſsiones quærit, monachus non eſt. Sic quippe metuebat paupertatis ſuæ ſecuritatem perdere, ſicut auari diuites ſolent perituras diuitias cuſtodire.

Ibi itaq; prophetiæ ſpiritu magniſq́; miraculis cunctis longe lateq; habitantibus, uita eius inclaruit. Nam die quadam ad ueſperũ in horto monaſterij fecit iactari ferramẽta quæ uſitato nos nomine uangas uocamus. Dixit itaq; diſcipulis ſuis, Tot uangas in horto proijcite, & citius redite. Nocte uero eadem dum ex more cum fratribus ad exhibẽdas laudes domino ſurrexiſſet, præcepit dicens, Ite & operarijs noſtris pulmẽtũ coquite, ut mane primo paratum ſit. Facto autem mane fecit deferri pulmentũ quod parari iuſſerat, atq; hortum cum fratribus ingreſſus, quot uangas iactari præceperat, tot in ea laborantes operarios inuenit. Ingreſsi quippe fures fuerant, ſed mutata mente per ſpiritũ apprehenderunt uangas quas inuenerunt, & ab ea hora qua ingreſsi ſunt, quouſq; uir domini ad eos ueniret, cuncta horti illius ſpatia quæ inculta fuerant coluerunt. Quibus uir domini mox ut ingreſſus eſt, ait, Gaudete fratres, multum laboraſtis, iam quieſcite. Quibus ilico alimenta quæ detulerat prębuit, eoſq́; poſt tanti laboris fatigationem refecit. Sufficienter autem refectis ait, Nolite malum facere, quotiens de horto aliquid uultis, ad horti aditum uenite, tranquille petite, cum benedictione percipite, et a furti prauitate ceſſate, Quos ſtatim collectis holeribus onuſtari fecit. Actumq́; eſt, ut qui ad hortum nocturi uenerant, cũ laboris ſui præmio, & repleti ab eo, & innocui redirent.

Ecce quomodo etiam tunc quemadmodum et nunc, nocturne laudes a monachis perſoluebantur domino.

Alio quoq; tempore acceſſerunt ad eum peregrini quidam miſericordiam poſtulantes: ſciſsis pannis obſciti, ita ut pene nudi uiderentur. Cũq; ab eo ueſtimenta peterent: eorum uerba uir domini tacitus audiuit: qui unum ex diſcipulis ſuis protinus ſilenter uocauit, eiq; præcepit dicẽs. Vade, atq; in illa ſylua in loco tali cauam arborem require, & ueſtimẽta quæ in ea inueneris defer. Cumq́; diſcipulus abijſſet: arborem ſicut iuſſus fuerat requiſiuit: ueſtimenta reperit, & latenter detulit magiſtro. Quę uir dei ſuſcipiens, peregrinus nudis atq; petentibus oſtendit, & præbuit, dicẽs: Venite q̃a nudi eſtis: ecce tollite, & ueſtite uos. Hæc illi intuentes, recognouerunt quæ poſuerant: magnoq́; pudore conſternati ſunt: & qui fraudulenter ueſtimenta quærebant aliena, confuſi receperunt ſua.

Alio quoq; tempore quidam ſe eius orationibus commendans: ſportas duas plenas alimentis ei per puerum trãſmiſit, quarũ unam idem puer ſurripuit: atq; in itinere abſcondit: unam uero ad Dei hominem detulit, & petitionem illius qui ſe ei per Xenium commendauerat enarrauit. Quam uir domini benigne ſuſcipiens, eundem puerum admonuit: dicens. Gratias agimus: ſed uide ſportam quam in itinere poſuiſti: ne incautus tangere præſumas: quia in eam ſerpens ingreſſus eſt. Eſto ergo ſollicitus, ne ſi tollere incautus uolueris: a ſerpente feriaris. Quibus uerbis puer ualde cõfuſus: exultauit quidem quod euaſit mortem: ſed triſtis ad modicum factus eſt: quia quamuis ſalubrem pœnam euaſerit: tamen pertulit uerecundiam ſuam. Qui reuerſus ad ſportam: caute ac ſollicite attendit: ſed eam tam ſicut uir Dei prædixerat ſerpens tenebat.

Hic itaq; cum uirtute abſtinentiæ: contemptu rerum tranſeuntiũ, prophetiæ ſpũ: orationis intentione eſſet incomparabiliter præditus: unum erat quod in eo reprehenſibile eſſe uidebatur: quia nonnunquam tanta ei lætitia inerat: ut illis tot uirtutibus niſi ſciretur eſſe plenus, nullo modo crederetur.

Petrus. Quæſo te quidnam hoc eſſe dicimus? Sponte ſibi lætitiæ frena laxabat: an tot uirtutibus pollens, aliquando ad præſens gaudiũ etiã retinens eius animus trahebatur?

Gregorius. Magna eſt Petre omnipotentis dei diſpenſatio: & plerũq; contingit, ut quibus maiora bona præſtat: quędam minora non tribuat: ut ſemper eorum animus habeat unde ſe ipſe reprehendat: quatenus dũ appetunt perfecti eſſe, nec poſſunt: & laborant in hoc quod non acceperunt: nec tamen elaborando præualent, in his quæ accepta habent, ſe minime extollant: ſed diſcant quia ex ſemetipſis maiora bona non habent, qui in ſemetipſis uincere parua uitia atq; extrema non poſſunt. Hinc eſt enim quod perducto dominus ad terram repromiſsionis populo, cũctos fortes atq; præpotẽtes aduerſarios eius extinguens, Philiſtæos atq; Chananæos diutius reſeruauit: ut ſicut ſcriptum eſt, in eis experiretur Iſrael, qa non nunq̃ (ut dictũ eſt) eis etiam quibus magna dona tribuit: parua quædam reprehenſibilia relinquit, ut ſemper habeant contra quod bellũ gerant, & deuictis magnis hoſtibus, mentem non erigant, quando eos adhuc aduerſarij etiam minimi fatigant. Fit itaq; ut miro modo una eademq; mens, & uirtute polleat, & ex infirmitate laſſeſcat: quatenus & ex parte conſtructa ſit: & ex parte ſe conſpiciat eſſe deſtructam: ut per bonum q; quærit & habere non ualet: illud ſeruet humiliter quod habet. Sed quid mirum quod hoc de homine dicimus, quando illa ſuperna regio in ciuibus ſuis ex parte damna pertulit: & ex parte fortiter ſtetit, ut electi angelorum ſpũs dum alios per ſuperbiam cecidiſſe conſpicerent: ipſi tanto robuſtius: quanto humilius ſtarent? Illi ergo regionis ſuæ etiam detrimenta profecerunt: quæ ad æternitatis ſtatum ex parte ſuæ, deſtructionis eſt ſolidius inſtructa. Sic ergo & in unaquaq; anima agit: ut in humilitatis cuſtodiam aliquando ad lucra maxima ex minimo damno ſeruetur.

Petrus. Placet quod dicis.

VITÆ EVTHICII ET FLORENTII SERVORVM Dei per D. Gregorium Papam ſcriptæ.

Habetur in lib. 3. dialogi eiuſdem. Ca. 15.

Non hoc ſileam quod ex regione Tuſciæ uenerabilis uiri ſanctuli presbyteri narratione cognoui, de cuius uerbis ipſe nõ dubitas Petre, quia eius uitam fidemq; minime ignoras.

Eodem quoq; tempore in Nurſinæ partibus prouinciæ duo uiri in uita atq; habitu ſanctæ cõuerſationis habitabãt: quorum unus Euthicius: alter uero Florentius dicebatur. Sed idem Euthicius in ſpiritali zelo atq; in feruore uirtutis ſe exercuerat: multorumq; animas ad deum perducere exhortando ſatagebat. Florentius uero ſimplicitati atq; orationi deditam ducebat uitam. Non longe autem erat monaſterium quod rectoris ſui morte erat deſtitutum: ex quo ſibi monachi eũdem Euthicium præeſſe uoluerunt. Qui eorum precibus acquieſcens, mul-

tis annis monaſterium rexit, diſcipulorumq; animas in ſtudio ſanctæ cõuerſationis exercuit. Ac ne oratorium in quo prius habitauerat, ſolum remanere potuiſſet: illis uenerabilem uirum Florẽtium reliquit. In quo dum ſolus habitaret: die quadam ſe ſe in orationem dedit, atq; ab omnipotenti domino petijt: ut ei illic ad habitandum aliquod ſolatiũ donare dignaretur. Qui mox ut impleuit orationem, oratorium egreſſus, ante foras urſum reperit ſtantem. Qui dum ad terram caput deprimeret: nihilq; feritatis in ſuis motibus demonſtraret: aperte dabat intelligi, quod ad uiri Dei obſequium ueniſſet: quod uir quoq; domini protinus agnouit. Et quia in eadem cella quatuor uel quinq; pecudes remanſerãt quibus omnino deerat qui paſceret & cuſtodiret: eidem urſo præcepit dicens, Vade, atq; oues has ad paſtũ ejce: ad horam uero ſextam reuertere. Cœpit itaq; hoc indeſinenter agere. Iniungebatur urſo cura paſtoris: & quas manducare cõſueuerat: paſcebat oues beſtia ieiuna. Cum uir domini ieiunare uolebat ad nonam, percipiebat urſo eadem hora cum ouibus reuerti: cum uero noluiſſet: ad ſextam. In omnibus itaq; mandatis uiri dei obtemperabat urſus ut neq; ad ſextam iuſſus redire, ueniret ad nonam: neque ad nonam iuſſus redire, ueniret ad ſextam. Cumq; diu hoc ageretur: cœpit in loco eodẽ tantæ uirtutis fama longe lateq; creſcere.

Sed quia antiquus hoſtis unde bonos cernit emiteſcere ad gloriam: inde peruerſos per inuidiam rapit ad pœnam: quatuor uiri ex diſcipulis uenerabilis Euthicij uehementer inuidentes quod eorum magiſter ſigna non faceret: & is qui ſolus ab eo relictus fuerat, tanto hoc miraculo clarus appareret: eundem urſum inſidiantes occiderũt. Cumq; hora qua iuſſus fuerat non rediret: uir dei Florentius ſuſpectus eſt redditus, & uſq; ad horam ueſperam expectans: affligi cœpit quod idem quem ex ſimplicitate multa fratrem uocare conſueuerat: urſus minime reuerteretur. Die uero altera perrexit ad agrum urſum pariter ouesq; quæſiturus: quem occiſum reperit. Sed ſollicite inquirens: citius a quibus fuerat occiſus inuenit. Tunc ſe ſe in lamentum dedit, fratrum malitiam magis quam urſi mortẽ deplorans. Quem uenerandus uir Buthicius ad ſe deductũ conſolari ſtuduit: ſed idẽ uir domini coram eo doloris magni ſtimulis accenſus: imprecatus eſt dicens, Spero in omnipotenti deo: quia in hac uita ante oculos omnium ex ſua malitia uindictam recipiant: qui nihil ſe lædentem urſum meũ occiderunt. Cuius uocem protinus ultio diuina ſecuta eſt. Nam quatuor monachi qui urſum occiderant, ſtatim elephantino morbo percuſſi ſunt: ut mẽbris putreſcentibus interirent. Quod factum uir dei Florentius uehementer expauit: ſeque ita fratribus maledixiſſe pertimuit. Omni enim uitæ ſuæ tempore flebat: quia exauditus fuerat: ſe crudelem: ſe in eorum morte clamauit homicidam. Quod idcirco omnipotentem dominum feciſſe credimus: ne uir miræ ſimplicitatis quantolibet dolore commotus, intorquere ultra præſumeret iaculum maledictionis.

Petrus. Nũquidnam ualde graue eſſe credimus: ſi fortaſſe cuilibet exagitante iracundia maledicamus?

Gregorius. De hoc peccato cur me percunctaris an graue ſit, cum Paulus dicat, neq; maledici regnum Dei poſſidebunt? Penſa itaq; quam grauis culpa eſt, quæ ſeparat a regno cœleſtis uitæ.

Petrus. Quid ſi homo non fortaſſe ex malitia, ſed ex linguæ incuria ma

ledictionis uerbum iaculatur in proximum?

Gregorius. Si apud diſtrictum iudicem Petre otioſus ſermo reprehenditur: quanto magis & noxius? Penſa ergo quantum ſit damnabilis qui a malitia nõ uacat: ſi & ille ſermo pœnalis eſt, q̃ a bonitate utilitatis uacat.

Petrus. Aſſentio.

Gregorius. Idem uir Dei egit aliud: quod ſilere non debeo. Cum enim magna eius opinio longe lateq́; crebreſceret: quidam diaconus longe poſitus ad eum pergere ſtuduit: ut eius ſe orationibus commendaret. Qui ad eius cellulam ueniens, omnem locum per circuitum inuenit innumeris ſerpentibus plenum. Cumq́; uehementer expaueſceret, clamauit dicens, Serue Dei ora. Erat autem tunc mira ſerenitas. Egreſſus uero Florentius: ad cœlum oculos & palmas tetẽdit: ut illam peſtem ſicut ſciret dominus auferret. Ad cuius uocem ſubito cœlum intonuit, atq; idem tonitrus omnes illos qui eundem locum occupauerant, ſerpentes interemit. Quos cũ uir Dei Florentius interemptos aſpiceret: dixit, Ecce illos occidiſti domine: quis eos hinc leuabit? Moxq́; ad eius uocem tantæ aues uenerunt, quanti ſerpentes occiſi fuerant: quæ aſportantes ſingulos, & longius proijcientes: locum habitationis illius mundum a ſerpentibus omnimodo reddiderunt.

Petrus. Quid uirtutis, quid fuiſſe meriti dicimus, quod eius ori tantum factus eſt deus proximus?

Gregorius. Apud omnipotentis Dei ſingularem munditiam atq; eius ſimplicem naturam multum Petre humani cordis munditia atq; ſimplicitas ualet. Hoc ipſum nanq; quod eius famuli a terrenis actionibus ſegregati, otioſa loqui neſciunt, & mentem per uerba ſpargere atq; inquinare deuitant, auctoris ſui præ cæteris exauditionem impetrant. Cui inquantum eſt poſsibile, ipſa puritate ac ſimplicitate cogitationis, quaſi ex quadam iam ſimilitudine concordant. Nos autem turbis popularibus admixti, dum frequenter otioſa: nonnunquam uero etiam (quod eſt grauius) noxia loquimur: os noſtrũ omnipotenti Deo tanto longinquum fit, quãto huic mundo proximum. Multum quippe deorſum ducimur: dum locutione continua ſecularibus admiſcemur. Quod bene Eſaias poſt quam regem dominum exercituum uidit, in ſemetipſo reprehendit, & pœnituit dicens: Væ mihi quia tacui: quia uir pollutus labijs ego ſum. Qui cur polluta labia haberet: oſtendit cum ſubiunxit, in medio populi polluta labia habentis ego habito. Pollutionem nanq; labiorum habere ſe doluit: ſed unde hanc contraxerit indicauit: cum in medio populi polluta labia habẽtis ſe habitare perhibuit. Valde enim difficile eſt, ut lingua ſecularium mentem non inquinet quam tangit: quia dum plerunq; eis ad quædam loquenda condeſcendimus: paulisper aſſueti, hanc ipſam locutionẽ quæ nobis indigna eſt: etiam delectabiliter tenemus, ut ex ea iam redire non libeat: ad quam uelut ex condeſcenſione deducti, uenimus inuiti. Sicq́; fit ut ab otioſis ad noxia, a leuioribus ad grauiora uerba ueniamus: & os noſtrum ab omnipotenti domino tanto iam minus exauditur in prece: quanto amplius inquinatur ſtulta locutione: quia ſicut ſcriptum eſt, qui auertit aurem ſuam ne audiat legem: oratio eius erit execrabilis. Quid ergo mirum ſi poſtulantes tarde a domino audimur: qui præcipientem dominum aut tarde, aut nullo modo audimus? Et quid mirum ſi Florentius

in prece ſua citius eſt auditus: qui in præceptis ſuis dñm citius audiuit?

1 Petrus. Nihil eſt quod reſponderi ualeat apertæ rationi.

Euthicius post mortem claruit uirtuté ſignorum.

Gregorius. Euthicius uero qui prædictı Florentij in uia domini ſocius fuerat: magis poſt mortem claruit in uirtute ſignorum. Nam cum multa ciues urbis illius de eo ſoleãt narrare miracula: illud tamen eſt præcipuũ:
2 quod uſq; ad hæc Longobardorum tempora omnipotens deus per ueſtimẽtum illius aſsidue dignabatur operari. Nam quoties pluuia deerat, & æſtu nimio terram longa ſiccitas exurebat: collecti in unum ciues urbis illius: eius tunicam leuare, atq; in conſpectu domini cum precibus offerre conſueuerant. Cum qua dum per agros pergerent exorantes, repente pluuia tribuebatur: quæ plene terram ſatiare potuiſſet. Ex qua re patuit, eius anima quid uirtutis intus, quid meriti haberet: cuius foris oſtenſa ueſtis iram conditoris auerteret.

Nota tu qui ſanctis detrahis, & nihil post mortem poſſe contendis, cum tantum uel ſola ſancti ueſtis potuerit.

Habetũr in libro tertio Dialogorum eiuſdem Cap. 4.

VITA MARCII MONACHI DE MONTE Marſico per D. Gregorium Papam Scripta.

n

Vper in parte Campaniæ uir ualde uenerabilis Marſius nomine, in monte Marſico ſolitariã uitam duxit, multiſq; annis in ſpecu anguſtiſſimo incluſus fuit: quem multi ex noſtris nouerunt, eiuſq; actibus præſentes extiterunt. De quo multa ipſæ & beatæ memoriæ Papa Pelagio prędeceſſore meo, & alijs religioſiſsimis uiris narrantibus agnoui. Cuius hoc miraculum primum fuit: quod mox ut ſe in prædicti montis foramine contulit: ex petra eadem quę in ſemetipſa concaua auguſtũ ſpecum fecerat, aquę ſtilla prorupit: quę Marcio dei famulo in uſu quotidiano ſufficeret: & nec plus adeſſet, nec neceſsitati deeſſet. Qua in rẽ oſtendit omnipotẽs deus quantam ſui famuli curam gereret: cui uetuſto miraculo potũ in ſolitudine ex petrę duritia miniſtraret. Sed antiquus hoſtis humani generis inimicus, eius uirtutibus inuidens: hunc uſitata arte pellere ex eo ſpecu molitus eſt. Nam amicam ſibi beſtiam: ſerpentem ſcilicet ingreſſus: hunc ab eadem habitatione eijcere facto terrore conatus eſt. Cępit etenim ſerpens in ſpeluncam uenire, ſolus cũ ſolo eoq; orante ſe ante illũ ſternere: & cũ cubante pariter cubare. Sed uir ſanctus omnino imperterritus eius ori manũ uel pedẽ extendebat: dicẽs, Si licentiã accepiſti ut ferias: ego nõ prohibeo. Cumq; hoc continuæ per trienniũ gereretur: die quadam antiquus hoſtis tanta hac eius fortitudine uictus infremuit: ſeq; per deuexũ montis latus in præcipiciũ ſerpens dedit: omniaq; arbuſta loci illius flãma ex ſe exeunte concremauit. Qui in eo quod montis latus omne combuſsit, cogẽte omnipotente deo monſtrare compulſus eſt, quantæ uirtutis fuerat, qui uictus abſcedebat. Perpende quæſo iſte uir domini in quo montis uertice ſtetit: qui cum ſerpente per triennium iacuit ſecurus.

Petrus. Auditu paueo.

Gregorius: Vir iſte uenerabilis incluſionis ſuæ tempore primo decreuerat ut altra mulierem non uideret: non quia aſpernabatur ſexũ: ſed ex contemplata ſpecie, tentationis, incurrere metuebat uitiũ. Quod quædã mulier audiens, audacter aſcendit montem: atq; ad eius ſpecum impudenter prorupit. At ille paulo longius intuens, & uenientis ad ſe muliebria indu-

menta conſpiciens, ſe ſe in orationem dedit. in terram faciem depreſsit, & eouſq; proſtratus iacuit: quo impudens mulier a feneſtra cellulæ illius fatigata recederet. Quæ die eodem mox ut de monte deſcendit: uitã finiuit: ut ex mortis ei⁹ ſententia daretur intelligi, quia ualde omnipotenti deo diſplicuit, quod eius famulũ auſu improbo contriſtauit.

Alio quoq; tempore dum multi ad hunc religioſa deuotione concurrerent, atq; arcta eſſet ſemita quę in diuexo montis latere ad eius cellulam properantes ducebat: puer paruulus incaute gradiens: ex eodem monte cecidit, & uſq; ad uellem corruit: quæ ſub mõte eodem ſita quaſi in profundo conſpicitur. In loco quippe eodem tanta mons ipſe altitudine excreuit: ut arbuſta ingentia quæ ex eadem ualle prodeunt, ex monte aſpicientibus quaſi fruteta eſſe uideantur. Perturbati itaq; ſunt cuncti qui ueniebant: ſummaq; cura quæſitum eſt ſicubi corpus elapſi pueri potuiſſet inueniri. Quis enim aliud niſi extinctũ crederet: quis uel corpus ad terrã integrũ perueniſſe ſuſpicaretur, dum interpoſitis ubiq; ſcopulis in partes diſcerpi potuiſſet? Sed requiſitus puer, in ualle inuẽtus eſt, non ſolũ uiuus, ſed ẽt incolumis. Tunc cunctis patenter innotuit, quod ideo lædi non potuit: quia hunc in caſu ſuo Marcij oratio portauit.

In ſpecu uero illius magna deſuper rupes eminebat, quæ cum ex parte exigua monti uideretur affixa: Marcij cellę prominens caſum ſuum quotidie, & illius interitũ ruitura minabatur. Ad hunc Maſcatus illuſtris uir, Armentarij nepos, cũ magna ruſticorũ multitudine ueniens, precabatur ut uir dei de ſpecu eodem dignaret̃ exire: quatenus ipſe ruituram rupem ex monte potuiſſet euellere: atq; in ſpecu ſuo dei famulus iam ſecurus habitaret. Cumq; hoc uir dei nequaquam acquieſceret: ei quod poſſet ut faceret præcepit, & ipſe in cellæ ſuæ remotiori ſe parte contulit. Si tamen moles rueret, dubiũ non erat quod ſimul & ſpecũ deſtrueret, & Marciũ necaret. Itaq; dum ea quæ uenerat multitudo conaretur ſi poſſet ſine periculo uiri dei ingens illud quod deſuper incubuerat ſaxum leuare: cunctis uidentibus repente res ualde admirabilis contigit: quia moles ipſa quam conabant̃ euellere, ſubito ab eiſdẽ laborantibus euulſa: ne ſpeluncę Marcij tectũ tangeret, ſaltũ dedit, & quaſi ſerui dei læſionem fugiens, longius cecidit. Quod ad iuſſum oĩpotẽtis dei angelico miniſterio actũ intelligit: qui diuina prouidentia diſponi omnia fideliter credit.

His cum primũ ſe in eundem montem contulit: nec dum clauſo ſpecu habitans: cathena ſibi ferrea pedem ligauit, eamq; ſaxo ex parte altera affixit: ne ei ultra liceret progredi, quam cathenæ eiuſdem quantitas tendebatur. Qui uir uitæ uenerabilis Benedictus audiens, ei per diſcipulum ſuum mandare curauit. Si ſeruus dei es, non teneat te cathena ferri, ſed cathena Chriſti. Ad quam uocem Marcius protinus eundem compedem ſoluit: ſed nunquam poſtmodũ ſolutum tetendit pedem ultra locum qui hunc tenere ligatũ conſueuerat, atq; in tanto ſe ſpatio ſine cathena coercuit: in quanto & antea ligatus manſit.

Qui dum ſe poſtmodũ in eiuſdem loci ſpecu concluſiſſet: cępit etiã diſcipulos habere: qui ab eius ſpecu ſeorſum habitantes, ad uſum uitæ aquã de puteo haurire conſueuerant. Sed funis in quo ad hauriendam aquam ſitula dependebat, crebro rumpebatur. Vnde factũ eſt ut eandem cathenam quam ex pede ſuo uir domini ſoluerat, eius diſcipuli peterent, eamq;

ſuni adiungerent: atq; in illam ſitulam ligarent. Ex quo iam tempore contigit, ut idem funis & quotidie tingeret aqua, & nunquam rumperetur. Quia enim cathenam uiri dei funis ille contigit, ipſe quoque ad tolerandam aquam, ferri in ſe fortitudinem traxit.

Petrus. Facta hæc placent: quia mira ſunt, & multum recentia.

Habetur lib. iiij. Dialogi eiuſdem Cap. 17.

VITA MONACHI EX MONTE ARGENTARIO, qui mortuum ſuſcitauit, per D. Gregorium Papam Scripta.

NOſtris temporibus quidam uir quadrageſimus nomine, Buxentinæ eccleſię ſubdiaconus fuit: qui ouium ſuarũ gregem paſcere in Aureliæ partibus ſolebat. Cuius ualde ueracis uiri narratione res mira innotuit quæ ſecreto fuerat geſta. Is nanq; (ut prædiximus) dum gregis ſui in Aurelia curam gereret: in diebus eiuſdem uir fuit e monte qui Argentarius uocatur, uenerabilis uitæ: qui habitũ monachi quem prætendebat ſpecie, moribus explebat. Hic itaq; ad eccleſiam beati Petri apoſtolorũ principis ab eodẽ monte Argentario annis ſingulis uenire conſueuerat: atq; ad hunc (quem prędixi) Quadrageſimũ ſubdiaconum (ſicut ipſe narrauit) hoſpitalitatis gratia declinabat. Quadam uero die dum eius hoſpitiũ (quod non longe ab eccleſia aberat) intraſſet: cuiuſdam pauperculæ maritus iuxta defunctus eſt: quem ex more lotũ, ueſtimentis indutũ, & ſabano conſtrictũ, ſuperueniente ueſpere ſepelire nequiuerunt. Igitur iuxta defuncti corpus uiduata mulier ſedit, quę in magnis fletibus noctem ducens: continuis lamentorũ uocibus ſatisfaciebat dolori. Cũq; hoc diutius fieret, & flere mulier nullo modo ceſſaret: uir dei qui receptus hoſpitio fuerat, Quadrageſimo ſubdiacono compunctus ait, Dolori huius mulieris anima mea compatitur: rogo ſurge & oremus. Perrexerunt igitur utriq; ad uicinam eccleſiam: ſeq; pariter in orationem dederunt. Cumq; diutius oraſſent: cõplere orationem Quadrageſimũ ſubdiaconũ ſeruus dei petijt. Qua completa ab altaris crepidine puluerem collegit, atq; cũ eodem quadrageſimo ad defuncti corpus acceſsit: ſeq; ibidem in orationẽ dedit. Cumq; diutius oraſſet, iam non ſicut prius fecerat, orationem compleri per ſubdiaconũ uoluit: ſed ipſe benedictionem dedit, ſtatimq; ſurrexit. Et quia manu dextera collectũ puluerem geſtabat: ſiniſtra palliũ quo facies defuncti uelabatur, abſtulit. Quod cũ mulier fieri cerneret: contradicere uehementer cœpit, & mirari quid uellet facere. Ablato itaq; pallio, diu eo quem collegerat puluere defuncti faciem fricauit. Qui cũ diutius fricaretur, recepit animam, oſcitauit, oculos aperuit, ſeſeq; eleuans reſedit, quid erga ſe ageretur miratus eſt, ac ſi de grauiſsimo ſomno fuiſſet excitatus. Quod cũ mulier lamentis fatigata conſpiceret, cępit ex gaudio magis flere, & uoces amplius edere. Quam uir domini modeſta prohibitione compeſcuit, dicens, Tace, tace: ſed ſi quis te requiſiuerit qualiter factũ ſit hoc: ſolũmodo dic: quia dominus Ieſus Chriſtus opera ſua fecit. Dixit hoc, atq; ab eius hoſpitio exiuit. Quadrageſimum ſubdiaconũ protinus reliquit, & in loco eodem ultra non comparuit. Temporalem nanq; honorem fugiens, egit ut ab ijs a quibus uiſus in tanta uirtute fuerat, nunquam iam in hac uita uideretur.

1 *Vide conſuetudinem lauãdi corpora defunctorum eſſe antiquã. Vt habes etiã ſeruatum fuiſſe in corpore Thabitæ quam ſuſcitauit Petrus Act. ix.*

2 *Mirũ ualde quod non iuuerint potius in hortum ſeu ad montem, ſi eccleſia nil ualet ad orationes, ut inſulſiſſimi quidã dixerunt.*

Petrus.

Petrus. Quid alij ſentiant ignoro, ego autem præ cunctis miraculis hoc potius exiſtimo eſſe miraculum, quod ad uitam mortui redeunt: eorumq; animæ ad carnem ex occulto reuocantur.

Gregorius. Si uiſibilia attendimus, ita neceſſe eſt ut credamus. Si uero inuiſibilia penſamus, nimirũ conſtat quia maius eſt miraculũ prædicationis uerbo, atq; orationis ſolatio peccatorẽ conuertere, quam carne mortuum ſuſcitare. In iſto enim re ſuſcitatur caro iterum moritura, in illo uero anima in æternũ uictura. Cũ enim propono duos, in quo horũ exiſtimas maiori factũ uirtute miraculũ? Lazarũ quippe quem iam fidelem credimus fuiſſe, carne dominus ſuſcitauit: Saulũ uero reſuſcitauit in mente. Et quidem poſt reſurrectionem carnis de Lazari uirtutibus tacetur. Nam poſt reſurrectionem animæ, capere noſtra infirmitas non ualet, quanta in ſacro eloquio de Pauli uirtutibus dicuntur. Quam illius crudeliſsimæ cogitationes ad pietatis mollia conuerſæ ſunt uiſcera. Quam mori cupit pro fratribus, in quorũ prius morte gaudebat. Quam plenus omnis ſcripturæ ſcientia nil ſe ſcire iudicat, niſi Chriſtũ Ieſum, & hunc crucifixum. Quam pro Chriſto uirgis libenter cedit, quem gladijs inſequebat. Quam apoſtolatus honore ſublimis eſt, ſed tamen ſponte fit paruulus in medio diſcipulorũ. Quam ad cœli tertij ſecreta ducitur, & tamen mentis oculum per compaſsionem reflectit ad diſpẽſandum cubile coniugatorũ dicens, Vxori uir debitũ reddat, & uxor uiro. Quam admiſcet in contemplatione cętibus angelorũ, & tamen non aſpernat cogitare atq; diſponere facta carnalium. Quam gaudet in infirmitatibus, ſibiq; in contumelijs placet. Quam ei uiuere Chriſtus eſt, & mori lucrum. Quam totũ iam extra carnem eſt hoc ipſum quod uiuit in carne. Ecce qualiter uiuit, qui ab inferno mente ad uitã pietatis redijt. Minus eſt ergo quempiam in carne ſuſcitari: niſi forte per uiuificationem carnis ad uitam reducat mentis, ut ei hoc agatur per exterius miraculũ, quatenus conuerſus interius uiuificetur.

Petrus. Valde infra credidi hoc, quod modo quam ſit incomparabiliter ſuperius agnoui.

VITA ALTERIVS MONACHI BENEDICTI per D. Gregorium Papam Scripta.

Habetur lib. iij. Dialogi eiuſdem Cap. 18.

Frater quidam mecũ eſt in monaſterio conuerſatus, in ſcriptura ſacra ſtudioſiſsimus: qui me ætate præibat, hic ex multis quæ neſciebam me ædificare conſueuerat. Huius itaq; narratione didici: quod fuit quidam in Campaniæ partibus intra quadrageſimũ Romanæ urbis miliarũ: nomine Benedictus: equidem ætate iuuenis ſed moribus grandæuus, & in ſanctæ conuerſationis regula ſe fortiter ſtringens. Quem Totilæ Regis tempore cũ Gothi reperiſſent: hunc incendere cũ ſua cella moliti ſunt. Ignem nanq; poſuerunt, ſed in circuitu arſerunt omnia: cella uero illius igne comburi non potuit. Quod uidentes Gothi, magisq; ſæuientes, atq; hunc ex ſuo habitaculo trahentes, non longe aſpexerunt ſuccenſum clibanũ qui coquendis panibus parabatur: eumq; in illo proiecerũt: clibanumq; clauſerunt. Sed die altera ita illæſus inuentus eſt: ut non ſolum eius caro ab ignibus, ſed neq; extrema ullo modo ueſtimenta cremarentur.

Petrus. Antiquum trium puerorum miraculum audio: qui proiecti in ignibus læſi non ſunt.

Gregorius. Illud ut opinor miraculum ex parte aliqua diſsimiliter geſtum eſt. Tūc quippe tres pueri ligatis pedibus ac manibus in ignē proiecti ſunt, quos die altera rex requirens, in camino illæſis ueſtibus deambulantes reperit. Ex qua re colligitur: quia ignis in quo iactati fuerant, qui ueſtimenta eorum non contingit, eorum uincula conſumpſit: ut uno eodemq́ʒ tempore in obſequio iuſtorum & haberet flamma uirtutem ſuam ad ſolatium, & non haberet ad tormentum.

Habetūr lib. iij. Dialogi eiuſdē Cap. 22.

VITA PRESBYTERI PROVINCIÆ VALERIÆ per D. Gregorium Papam Scripta.

IN Valeria prouincia res eſt hæc geſta quam narro: mihiq́ʒ beatæ memoriæ abbatis mei Valentionis relatione cognita. Ibi etenim quidam uenerabilis ſacerdos erat: qui cū clericis ſuis dei laudibus boniſq́ʒ operib⁹ intentus, ſanctæ conuerſationis uitam ducebat. Superueniente autem uocationis die defunctus eſt, atque ante eccleſiam ſepultus. Eidem uero eccleſiæ caulæ inhærebant ouium: atq́ʒ idem locus in quo ſepultus eſt ad eaſdem oues tendentibus peruius erat. Quadam autem nocte cū clericis intra eccleſiam pſallentibus fur ueniſſet: ut ingreſſus caulas furtū faceret, ueruecem tulit: & concitus exijt. Cū uero perueniſſet ad locum ubi uir domini ſepultus erat: repente hæſit, & greſſum mouere non potuit. Veruecem quidem de collo depoſuit: cumq́ʒ dimittere uoluit, ſed manum laxare nō ualuit. Cœpit igitur ſtare miſer cū præda ſua reus & ligatus. Volebat ueruecem dimittere, nec ualebat. Volebat egredi cum ueruece: nec poterat. Miro itaq́ʒ modo fur qui a uiuis uideri timuerat: hunc mortuus tenebat. Cum itaq́ʒ greſſus manuſq́ʒ illius fuiſſent obſtricta: immobilis perſtitit. Facto autem mane, expletis laudibus dei, ab eccleſia egreſsi ſunt clerici, & inuenerunt ignotū hominem ueruecem tenentem manu. Res uenit in dubium, utrum ueruecem tolleret: an offerret, ſed culpę reus citius indicauit pœnam. Mirati omnes: quia ingreſſus fur uiri dei merito ad prædam ſuam ſtabat ligatus. Qui ſe pro eo protinus in orationē dederunt: ſuiſq́ʒ precibus uix obtinere ualuerunt, ut qui res eorum uenerat rapere: ſaltem uacuus exire mereretur. Itaque fur qui diu ſteterat cum præda captiuus, quandoq́ʒ exijt uacuus & liber.

1 *Quadam nocte clericis intra eccleſiā pſallētibus. Vide hic antiquum morem eſſe, celebrare horas nocturnas in templis.*

2 *Tu qui negas ſanctos poſt mortē poſſe aliquid, aſpice ſi iuſtus mortuus peccatorem uiuum ligauit.*

Petrus. Apparet quantæ ſit ſuper nos dulcedinis omnipotens deus, cuius erga nos fiunt tam iocunda miracula.

Habetur libro tertio Dialogi eiuſdem. Capit. 23. 24. & 25.

VITA ABBATIS PRÆNESTINI MONTIS eiuſq́ʒ preſbyteri, nec non Theodori & Abundij manſionariorum Eccleſiæ beati Petri Apoſtoli urbis Romæ, per D. Gregorium papam ſcripta.

PRæneſtinæ urbi mons præeminet in quo beati Petri apoſtoli Monaſterium ſitum eſt, uirorum dei: quorū relatione adhuc in Monaſterio poſitus audiſſe me contigit magnū hoc quod narro miraculum: quod eiuſdem Monaſterij monachi noſſe ſe teſtabantur.

In eo nanq; Monaſterio fuit pater uitæ uenerabilis, qui quendam monachum nutriens, uſq; ad reuerendos prouexit mores. Cumq; eum in timore domini uideret excreuiſſe: in eodem ſibi Monaſterio tunc presbyterum fecit ordinari. Cui poſt ordinationem ſuam (quia non longe abeſſet, eius exitus per reuelationem indicatus eſt. A prædicto autem patre Monaſterij petijt, quatenus ei cōcederet ut ſibi ſepulchrum pararet. Cui ille reſpondit. Ante te quidem ego moriturus ſum: ſed tamen uade, & ſicut uis præpara ſepulchrum tuum. Receſsit igitur, & præparauit. Cū non poſt multos dies ſenex pater febre præuentus ad extrema peruenit: atq; aſſiſtenti presbytero iuſsit dicens: In tuo ſepulchro pone me. Cumq; ille diceret: Scis quia ego modo te ſecuturus ſum: utroſq; capere non poteſt. Abbas protinus reſpondit. Ita fac ut dixi, quia ſepulchrum tuum ambos nos capit. Defunctus itaq; eſt: atq; in ſepulchro eodem quod ſibi presbyter parauerat poſitus.

Moxquoq; & presbyterum corporis languor ſequutus eſt: quo languore creſcente citius presbyter uitam finiuit. Cumq; ad ſepulchrum qđ ſibi ipſi parauerat, corpus illius fuiſſet a fratribus deportatum: aperto eodem ſepulchro uiderunt omnes qui aderant, locum non eſſe ubi poni potuiſſet: quia corpus patris Monaſterij quod illic ante poſitum fuerat, omne illud ſepulchrum tenebat. Cumq; fratres qui preſbyteri corpus detulerant, factam ſibi ſepeliendi difficultatem uiderent: unus eorum exclamauit dicens. O pater ubi eſt quod dixiſti: quia ſepulchrum iſtud ambos uos caperet? Ad cuius uocem ſubito cunctis uidentibus Abbatis corpus quod illic ante poſitum fuerat: & ſupinum iacebat, ſe uertit in latere: & uacantem ſepulchri locum ad ſepeliendū preſbyteri corpus præbuit: & quia utroſq; ille locus caperet: ſicut uiuus promiſerat, mortuus impleuit. Sed quia hoc quod prædixi, apud Præneſtinam urbem in beati Petri apoſtoli Monaſterio geſtum eſt: uiſne aliquid etiam in hac urbe de eius eccleſiæ cuſtodibus ubi ſacratiſsimum corpus illius eſt, poſitum audire.

1 *Hoc miraculum contra eos facit, qui fidelium ſepulturas negligunt, & negligendas prædicant.*

2 *Corpus beati Petri apoſtoli eſt in eccleſia ſua in urbe Roma ſita.*

Petrus. Volo: atq; id ut fiat magnopere deprecor.

Gregorius. Adhuc ſuperſunt aliqui qui Theodorum eius eccleſiæ cuſtodem nouerunt: cuius narrationi innotuit res quæ ei contigit ualde memorabilis. Qui quadam nocte dum citius ad melioranda iuxta ianuam lumina ſurrexiſſet: ex more ligneis gradibus ſub lampade poſitis ſtabat: & lampadis refouebat lumen. Tunc repente beatus Petrus apoſtolus in ſtola candida deorſum in pauimento conſtitit: eiq; dixit. Colliberte quare tam citius ſurrexiſti? Quo dicto ab oculis aſpicientis euanuit, ſed tātus in eū pauor irruit: ut tota in illo corporis uirtus deficeret, & per dies multos de ſtratu ſuo ſurgere non ualeret. Qua in re quid idem beatus apoſtolus ſeruientibus ſibi uoluit: niſi præſentia ſui reſpectus oſtendere, quia quicquid pro eius ueneratione agerent: ipſe hoc pro mercede retributionis ſine intermiſsione ſemper uideret?

3 *Multa contra hæreticos in loco colligūtur Lampadarum uſum in eccleſia nō eſſe nouum.*

Sanctos præſentes eſſe ubi eorum corpora requieſcunt.

Sanctos eſſe uenerādos.

Sanctos uidere, & ſcire quæ in honore eorum fiunt.

Demum mercedem retribuere his qui eis ſeruiunt.

Petrus. Mihi hoc non tam apparet mirum quia uiſus eſt, ſed quia is qui eum uidit: cum ſanus eſſet ægrotauit.

Gregorius. Quid ſuper hac re miraris Petre? Nunquidnam menti excidit: quia cum Daniel propheta magnam illam ac terribilem uiſionem uidit: ex qua etiam uiſione contremuit: protinus adiungit. Et ego elangui et ægrotaui per dies plurimos. Caro enim ea quæ ſunt ſpiritus, capere non

ualet: & iccirco no nnunquam cum mens humana ultra ſe ad uidendum ducitur: neceſſe eſt u t hoc carneum uaſculum quod ferre talenti pondus non ualet, infirmetur.

Petrus. Scrupulum cogitationis meæ aperta ratio diſſoluit.

Gregorius. Alius illic non ante longa tempora (ſicut noſtri ſeniores referunt) cuſtos eccleſiæ Abundius dictus eſt: magnæ humilitatis atq; grauitatis uir: ita omnipotenti deo fideliter ſeruiens: ut idem beatus Petrus Apoſtolus ſignis oſtenderet quam de illo haberet æſtimationem. Nam cum quædam puella paralytica in eius eccleſia permanens, manibus reperet: & diſſolutis renibus corpus per terram traheret, diuq; ab eodem Petro Apoſtolo peteret, ut ſanari mereretur: nocte quadam ei per uiſionem aſtitit: & dixit, Vade ad Abundium manſionarium, & roga illum: atq; ipſe tibi ſalutem reſtituet. Cumq; illa de tanta uiſione certa eſſet: ſed quis eſſet Abundius ignoraret: cœpit huc illucq; per eccleſiæ loca ſe trahere: ut quis eſſet Abundius inueſtigaret. Cui repẽte ipſe factus eſt obuiam quem quæſiuit, eiq; dixit. Rogo te pater indica mihi, quis eſt Abundius cuſtos? Cui ille reſpõdit. Ego ſum. At illa inquit Paſtor & nutritor noſter beatus Petr⁹ Apoſtolus ad te me miſit, ut ab infirmitate iſta liberare me debeas. Cui ille reſpondit, ſi ab ipſo miſſa es, ſurge, manumq; eius tenuit: et eam in ſtatum ſuum protinus erexit. Sicq; ex illa hora omnes in eius corpore nerui ac membra ſolidata ſunt: ut ſolutionis illius ſigna ulterius nulla remanerent. Sed ſi cuncta quæ in eius eccleſia geſta cognouimus, euoluere conamur: ab omnium iam proculdubio narratione conticeſsimus.

4 — *Conſidera quomodo ſancti ipſi quandoq; ex ſpeciali gratia eis a deo conceſſa, poteſtatem habent faciẽdi miracula, et ſigna oſtendendi.*

Habentur libro tertio Dialogi eiuſdem Cap. xxvi. cum ſequentibus.

VITA MENÆ MONACHI, ET MARTYRIVM quadraginta ruſticorũ qui carnes immolaticas comedere, ac multitudinis captiuorum qui caput capræ adorare noluerunt, a Longobardis interfectorũ, deq; Arriano Epiſcopo cęcato, et cõſecratione Eccleſiæ ſanctæ Agathę urbis Romę, per D. Gregorium Papam ſcripta.

n

Vper in Samnij prouincia quidam uenerabilis uir Menas nomine, ſolitariam uitam ducebat, qui noſtrorum multis cognitus, ante hoc ferme eſt decẽniũ defunctus. De cuius operis narratione unum auctorem non infero, quia pene tot mihi in eius uita teſtes ſunt quot Samnij prouinciã nouerunt.

Hic itaq; nihil ad uſum ſuum aliud, niſi pauca apium uaſcula poſsidebat. Huic cum Lõgobardus quidam in eiſdem apibus rapinam uoluiſſet ingerere, prius ab eodem uiro uerbo correptus eſt, & mox per malignum ſpiritum ante eius ueſtigia uexatus. Qua ex re factũ eſt, ut ſicut apud omnes incolas, ita etiam apud eandem barbaram gentem, eius celebre nomen haberetur, nullusq; ultra præſumeret eius cellulam, niſi humilis intrare. Sæpe uero ex uicina ſilua uenientes urſi apes eius comedere conabantur. Quos ille deprehenſos, ferula quam portare manu conſueuerat cædebat. Ante cuius uerbera immaniſsimæ beſtiæ rugiebant & fugiebant. Et quæ gladios formidare uix poterant, ex eius manu ictus ferulæ pertimeſcebant.

Huius

Huius ſtudium fuit, nihil in hoc mundo habere, nihil quærere, omnes q ad ſe charitatis cauſa ueniebant, ad æternæ uitæ deſideria accendere. Siquando autem quorumlibet culpas agnoſceret, nunquam ab increpatione parceret, ſed amoris igne ſuccenſus, ſtudebat in eis uehementer p linguam ſæuire. Conſuetudinem uero uicini uel longe poſiti eiuſdem loci accolæ fecerant, ut diebus certis per hebdomadam unuſquiſq; ei oblatiões ſuas transmitteret, ut eſſet quod ipſe ad ſe uenientibus offerre potuiſſet. Quodam uero tempore poſſeſſor quidam Carterius nomine, immundo deſiderio deuictus, quandam ſanctimonialem fœminam rapuit, ſibiq; illicito matrimonio coniunxit. Quod mox ut uir domini cognouit, ei p quos potuit quæ fuerat dignus audire mandauit. Cumq; ille ſceleris ſui cõſcius timeret, atq; ad uirũ dei nequaquam accedere præſumeret, ne forte hunc aſpere ut delinquentes ſolebat increparet, fecit oblationes ſuas, eaſq; inter oblationes aliorum miſit, ut eius munera ſaltem neſciendo ſuſciperet. Sed cum coram eo fuiſſent oblationes omnium deportatæ, uir dei tacitus ſedit, ſigillatim omnes conſiderare ſtuduit & omnes alias eligens, atque ſeorſum ponens, Oblationes quas idem carterius tranſmiſerat, cognouit per ſpiritum, ſpreuit atq; abiecit, dicens, Ite & dicite ei, Oblationem ſuam omnipotenti deo abſtuliſti, & mihi tuas oblationes tranſmittis? ego oblationem tuam non accipio, quia ſuam abſtuliſti deo. Qua ex re factum eſt, ut præſentes quoſq; magnus timor inuaderet, cum uir domini tam ſcienter de abſentibus iudicaret.

Hæc huc adeſte quot quot noſtro tempore Sanctimoniales fœminas matrimonio iungi ſuadetis & compellitis. Videte num *copula hæc a ſanctiſſimis uiris Eccleſiæ columnis approbetur et laudetur, an potius pro illicita, criminoſa & deo odibili habeatur?*

Petrus. Multos horum ſuſpicor martyrium ſubire potuiſſe, ſi eos tempus perſecutionis inueniſſet.

Gregorius. Duo ſunt Petre martyrĳ genera. Vnum in occulto, alterum quoq; in publico. Nam & ſi perſecutio deeſt exterius, martyrĳ meritum in occulto eſt: cum uirtus ad paſsionem prompta flagrat in animo. Quia enim eſſe poſsit & ſine aperta paſsione martyriũ: teſtatur in euangelio dominus: qui Zebedæi filĳs adhuc præ infirmitate mentis maiora ſeſsionis loca quærentibus dicit, Poteſtis bibere calicem quem ego bibiturus ſum? Cui uidelicet cum reſponderent: poſſumus: ait utriſq;. Calicem quidem meum bibetis, ſedere aũt ad dexteram meam uel ſiniſtram, nõ eſt meum dare uobis. Quid autẽ calicis nomen: niſi paſsionis poculũ ſignificat? & cum nimirũ conſtet quia Iacobus in paſsione occubuit: Ioannes uero in pace eccleſiæ quieuit: incunctanter colligitur eſſe & ſine aperta paſsione martyriũ, quando & ille calicem domini bibere dictus eſt, qui ex perſecutione mortuus non eſt. De his aũt talibus tantisq; uiris quorũ ſuperius memoriam feci, cur dicamus quia ſi perſecutionis tempus extitiſſet, martyres eſſe potuiſſent, qui occulte antiqui hoſtis inſidias tolerãtes: ſuoſq; in hoc mundo aduerſarios diligentes, cunctis carnalib⁹ deſiderĳs reſiſtentes: per hoc quod ſe omnipotenti deo in corde mactauerunt: etiam pacis tempore martyres fuerũt: dum noſtris modo temporibus uiles quoq; & ſecularis uitæ perſonas: de quibus nil cœleſtis gloriæ præſumi poſſe uidebatur: oborta occaſione contigit ad martyrĳ coronas perueniſſe?

Nam ante hos ferme annos quindecim, ſicut hi teſtantur qui intereſſe potuerunt, xl. ruſtici a longobardis capti, carnes immolatitias comedere compellebant. Qui cum ualde reſiſterent, & contingere cibũ ſacrilegum nollent, cępere longobardi qui eos tenuerant, niſi imolata comederent,

mortem eis minari. At illi æternam potius uitã quam præſentem ac tranſitoriam diligentes, firmiter perſtiterunt: atq; in ſua conſtantia ſimul oẽs occiſi ſunt. Quid itaq; iſti niſi ueritatis martyres fuerunt, qui ne uetitũ comedendo, conditorem ſuũ offenderent, elegerunt gladijs uitam finire.

Eodem quoq; tempore dum fere quadraginta captiuos alios Longobardi tenuiſſent: more ſuo immolauerunt caput capræ diabolo: hoc ei per circuitum currentes, & carmine nefando dedicantes. Cumq; illud ipſi prius ſubmiſsis ceruicibus adorarent: eos quoq; quos cęperant, hoc adorare pariter cõpellebant. Sed ex eiſdem captiuis maxima multitudo magis eligens moriendo ad uitam immortalem tendere, quã adorando uitã mortalem tenere, obtemperare iuſsis ſacrilegis noluit, & ceruicem quam ſemper creatori flexerat, creaturæ inclinare cõtempſit. Vnde factũ eſt, ut hoſtes qui eos cęperant graui iracundia accenſi, cunctos gladijs interficerent, quos in errore ſuo participes non haberẽt. Quid ergo mirũ ſi erumpente perſecutionis tẽpore illi martyres eſſe potuiſſent, qui in ipſa quoq; pace eccleſiæ ſemetipſos ſemper affligentes, anguſtam martyrij tenuerũt uiam, quando ingruente perſecutionis articulo hi etiam meruerunt martirij palmas accipere, qui in pace eccleſiæ latas huius ſeculi uias ſequi uidebantur? Nec tamen hoc quod de eiſdem electis dicimus uiris, de cunctis iam quaſi in regula tenemus. Nam cũ perſecutionis apertæ tempus irruit, ſicut pleriq; martyriũ ſubire poſſunt, qui eſſe in pace eccleſiæ deſpicabiles uidentur, ita nonnunquam in debilitatis formidinem corruũt, qui in pace eccleſiæ prius fortiter ſtare uidebantur. Sed eos de quib9 prædiximus, fieri martyres potuiſſe fideliter fatemur, qa hoc iam ex eorũ fine colligimus. Cadere enim nec in aperta perſecutione poterant hi, de quibus cõſtat quia & uſq; ad finem uitæ in occulta animi uirtute perſtiterunt.

Petrus. Vt aſſeris ita eſt: ſed ſuper indignos nos diuinæ miſericordiæ diſpẽſationẽ miror, quia Longobardorũ ſæuitiam ita moderatur, ut eorũ ſacerdotes ſacrilegos, qui eſſe ſe fidelium quaſi uictores uident, orthodoxorum fidem perſequi minime permittat.

Gregorius. Hoc Petre facere plerunq; conati ſunt: ſed eorũ ſæuitiæ miracula ſuperna reſtiterunt. Vnde unũ narro quod per Bonifacium monaſterij mei monachum qui uſq; ante quadriennium cũ Longobardis fuit, adhuc ante triduum agnoui.

Cum ad ſpoletanam urbem Longobardorũ epiſcopus, ſcilicet arrianus ueniſſet, & locũ illic ubi ſolennia ſua ageret nõ haberet, cępit ab eius ciuitatis epiſcopo eccleſiam petere quã ſuo errori dedicaret. Quod dum ualde epiſcopus negaret, idem quo uenerat Arrianus, beati Pauli apoſtoli eccleſiam illic cominus ſitam ſe die altero uiolenter intraturũ profeſſus eſt. Quod eiuſdem eccleſię cuſtos audiens feſtinus cucurrit, eccleſiã clauſit, ſeris muniuit. Facto autem ueſpere lampades omnes extinxit: ſeq; in interioribus abſcondit. In ipſo autem ſubſequentis lucis crepuſculo Arrianus epiſcopus collecta multitudine aduenit, clauſas eccleſiæ ianuas effringere paratus. Sed repente cunctæ ſimul portæ diuinitus concuſſæ abiectis longius ſeris apertæ ſunt, atq; cum magno ſonitu omnia eccleſiæ clauſtra
a patuerunt. Effuſo deſuper lumine omnes quæ extinctæ fuerant lampades accenſæ ſunt. Arrianus uero epiſcopus qui uim facturus aduenerat, ſubita cæcitate percuſſus eſt, atq; alienis iam manibus ad ſuũ habitaculum re-

Habes hic lampadarum uſum in eccle-

ductus. Quod dum Longobardi in eadem regione poſiti omnes agnoſcerent, nequaquam ulterius præſumpſerunt catholica loca temerare. Miro enim modo res geſta eſt, ut quia eiuſdem Arriani cauſa lampades in eccleſia beati Pauli fuerant extinctę, uno eodemq́; tempore & ipſe lumen perderet, & in eccleſiam lumen rediret.

ſta antiquum eſſe, & tēpla deo dicata ſancta loca eſſe quæ non impune quis temerare præſumat.

Sed neq; hoc ſileam quod ad eiuſdem Arrianæ hæreſeos damnationē in hac quoq; urbe ante bienniū pietas ſuperna monſtrauit, Ex ijs quippe quæ narro aliud populus agnouit, aliud autem ſacerdos & cuſtos eccleſiæ ſe audiſſe & uidiſſe teſtantur. Arrianorū eccleſia in regione urbis illius quæ ſubura dicitur, cū clauſa uſq; ante bienniū remanſiſſet, placuit ut in fide catholica introductis illic beati Stephani & ſanctæ Marthæ martyrum reliquijs dedicari debuiſſet, quod factū eſt. Nam cū magna populi multitudine uenientes, atq; omnipotenti domino laudes canentes, eandē eccleſiam ingreſſi ſumus. Cumq́; in ea iam miſſarū ſolennia celebrarentur, & præ eiuſdem loci anguſtia populi ſe turba comprimeret, quidam ex his qui extra ſacrarium ſtabant, porcum ſubito intra ſuos pedes huc illucq́; diſcurrere ſenſerunt. Quem dum unuſquiſq; ſentiret, & iuxta ſe ſtantibus indicaret: idem porcus eccleſiæ ianuas petijt, & omnes per quos tranſijt in admirationem cōmouit. Sed uideri a nullo potuit: quamuis ſentiri potuiſſet. Quod idcirco diuina pietas oſtendit, ut cunctis pateſceret, quia de loco eodem immundus habitator exiret. Peracta igitur celebratione miſſarū receſsimus, ſed adhuc nocte eadem magnus in eiuſdem eccleſiæ tectis ſtrepitus factus eſt, ac ſi in eis aliquis errando diſcurreret. Sequenti autem nocte grauior ſonitus excreuit, ac ſubito tanto terrore inſonuit, ac ſi omnis illa eccleſia a fundamentis fuiſſet euerſa, & protinus receſsit, & nulla ulterius illic inquietudo antiqui hoſtis apparuit, ſed per terroris ſonitum quem fecit, innotuit quod a loco quem diu tenuerat coactus exiebat. Poſt paucos uero dies in magna ſerenitate aëris ſuper altare eiuſdem eccleſiæ nubes cęlitus deſcendit: ſuoq́; illud uelamine operuit: omnemq́; eccleſiam tanto terrore ac ſuauitatis odore repleuit, ut patentibus ianuis nullus illic præſumeret intrare. Sacerdos quoq; & cuſtodes, & hi qui ad celebranda miſſarū ſolennia uenerant: rem uidebant, ingredi minime poterant, & ſuauitatem mirifici odoris trahebant. Die uero alio cum in ea lampades ſine lumine dependerent: emiſſo diuinitus lumine ſunt accenſæ. Poſt paucos iterum dies expletis miſſarum ſolennijs, extinctis lampadibus cuſtos ex eadem eccleſia egreſſus: poſt paululum intrauit, & lampades quas extinctas reliquerat: lucentes reperit. Quos negligenter extinxiſſe ſe credens: eas iam ſollicitus extinxit, & exiens eccleſiam clauſit. Sed poſt horarū trium ſpatiū regreſſus, lucentes lampades quas extinxerat, iterū accenſas inuenit, ut uidelicet ex ipſo lumine aperte clareſceret, quia locus ille a tenebris ad lucem ueniſſet.

3

Tu qui derides eccleſiarum cōſecrationes cum Miſſarum ſolennijs ac ſanctorum reliquijs, necnon lampadarum accēſionem in templis, uide quot & quanta miracula hic contigere, ut ſaltē pudore uictus linguam tēperes in futurum.

Petrus. Et ſi in magnis ſumus tribulationibus poſiti: quia tamen a conditore noſtro non ſumus omnino deſpecti: teſtantur ea quæ audio eius ſtupenda miracula.

Habetur lib. iiij. Dialogi eiuſdẽ Cap. 31.

VITA ERMIGILDI FILII REGIS VVISIGOthorum per D. Gregorium Papam Scripta.

SIcut multorum qui ab Hiſpaniarum partibus ueniunt, relatione cognouimus, nuper Ermigildus rex Liuigildi regis Vuiſigothorũ filius ab Arriana hęreſi ad fidem catholicam uiro reuerentiſsimo Leandro Iſpolitano Epiſcopo dudum mihi in amicitijs familiariter uincto prædicante conuerſus eſt. Quem pater Arrianus ut ad eandem hæreſim rediret, & præmijs ſuadere, & minus terrere conatus eſt. Cumq́ ille cõſtantiſsime reſponderet nunquam ſe ueram fidem poſſe relinquere quam ſemel agnouiſſet, iratus pater eum priuauit regno, rebusq́ expoliauit omnibus. Cumq́ nec ſic uirtutem mentis illius emollire ualuiſſet, in arcta illũ cuſtodia cõcludens, collum manusq́ illius ferro ligauit.

Cępit itaq; idem Ermigildus rex iuuenis terrenum regnũ deſpicere, & forti deſiderio cœleſte quærens: in cilicijs uinculatus iacens, omnipotenti deo ad confortandum ſe preces effundere, tantoq́ ſublimius gloriam

1 Paſchalis Feſtiuitatis dies.

tranſeuntis mũdi deſpicere, quanto et religatus agnouerat nil ſuiſſe quod potuerit auferri. Superueniente autem paſchalis feſtiuitatis die, intempeſtæ noctis ſilentio ad eum perfidus pater Ariauũ epiſcopũ miſit, ut ex eius manu ſacrilegæ conſecrationis cõmunionem perciperet, atq; per hoc ad patris gratiam redire mereretur. Sed uir deo deditus Ariano Epiſcopo uenienti exprobrauit ut debuit, eiuſq́ a ſe perfidiam dignis increpationibus repulit, quia & ſi exterius iacebat ligatus, apud ſe tamen in magno mentis culmine ſtabat ſecurus.

Ad ſe itaque reuerſo epiſcopo Arianus pater infremuit ſtatimq́ ſuos apparitores miſit, qui conſtantiſsimum confeſſorem dei illic ubi iacebat occiderent, quod & factũ eſt. Nam mox ut ingreſsi ſunt, ſecurem cerebro eius inſigentes, uitam corporis abſtulerunt, hocq́ in eo ualuerunt perimere, quod ipſum quoq; qui peremptus eſt in ſe conſtiterat deſpexiſſe. Sed

2 Vide approbari a deo per hoc miraculum pſalmodiam & lampadarum accenſionẽ quibus in ſepeliẽdis noſtrorũ fidelium corporibus utitur catholica eccleſia. Vide etiam uenerari a cunctis fidelibus corpus martyris.

pro oſtendenda uera eius gloria, ſuperna quoq; non defuere miracula. Nam cępit in nocturno ſilentio pſalmodię cantus ad corpus eiuſdẽ regis & martyris audiri, atque ideo ueraciter regis, quia & martyris. Quidam etiam ferunt, quod illic nocturno tẽpore accenſæ lampades apparebant, unde & factũ eſt quatenus corpus illius, ut uidelicet martyris iure a cunctis fidelibus uenerari debuiſſet. Pater uero perfidus & parricida, cõmotus pœnitentia hoc feciſſe ſe doluit, nec tamen uſq; ad obtinendam ſalutem pertimuit. Nam quia uera eſſet catholica fides agnouit. Sed gentis ſuæ timore perterritus, ad hanc peruenire non meruit. Qui oborta ęgritudine ad extrema perductus eſt, & Leandro epiſcopo quem prius uehementer afflixerat: Richardũ regem filiũ ſuum quẽ in ſua hæreſi reliquerat: commendare curauit, ut in ipſo quoq; talia faceret, qualia & in fratre ſuis exhortationibus feciſſet. Qua cõmendatione expleta, defunctus eſt.

Poſt cuius mortẽ Richardus rex non patrem perfidũ, ſed fratrem martyrem ſequens, ab Arianæ hæreſeos prauitate conuerſus eſt. Totã quoq; Vuiſigothorũ gentem ita ad ueram perduxit fidem, ut nullũ in ſuo regno militare permitteret, qui regni dei hoſtis exiſtere per hæreticam prauitatem non timeret. Nec mirũ quod ueræ fidei prædicator factus eſt, qui fra-

ter eſt

ter eſt martyris, cuius hunc quoq; merita adiuuant, ut ad omnipotentis dei gremium tam multos reducat. Qua in re cōſiderandū nobis eſt, quia totū hoc agi nequaquam poſſet, ſi Ermigildus rex pro ueritate mortuus non fuiſſet. Nam ſicut ſcriptū eſt: Niſi granum frumenti cadens in terram mortuum fuerit: ipſum ſolum manet. Si autem mortuum fuerit, multū fructum affert. Hoc fieri uidemus in membris quod factū ſcimus in capite. In Vuiſigothorum etenim gente unus mortuus eſt, ut multi uiuerent, & dum unum granum fideliter cecidit, ad obtinendam fidem animarum ſeges multa ſurrexit. *Sunt ergo ſanctorum merita apud deum etiam poſt mortem.*

Petrus. Res mira, & noſtris ſtupenda temporibus.

VITA AFRICANORVM EPISCOPORVM, QVOrum linguæ a Vandalis pro Chriſtianæ fidei confeſsione abſciſſæ ſunt, per D. Gregorium Papam ſcripta.

Habetur in libro tertio Dialogi eiuſdem cap. 32.

IVſtiniani Auguſti temporibus, dum contra catholicorum fidem exorta a uandalis perſecutio Ariana in Africa uehemēter inſaniret: quidam in defenſione ueritatis epiſcopi fortiter perſiſtentes, ad medium ſunt deducti. Quos uandalorū rex uerbis ac muneribus ad perfidiam flectere non ualens, tormentis frangere poſſe ſe credidit. Nam cum eis in ipſa defenſione ueritatis ſilentium indiceret, nec tamen ipſi contra perfidiam tacerent, ne tacendo forſitan cōſenſiſſe uiderentur; raptus in furorem, eorum linguas abſcindi radicitus pręcepit. Res mira, & multis nota ſenioribus: quia ita pro defenſione ueritatis etiam ſine lingua loquebantur: ſicut prius loqui per linguam conſueuerant.

Petrus. Mirandum ualde, & uehementer ſtupendum.

Gregorius. Scriptum Petre eſt de unigenito ſummi patris: In principio erat uerbum, & uerbum erat apud deum, & deus erat uerbum. De cuius etiam uirtute ſubiungitur: Omnia per ipſum facta ſunt. Quid igitur miramur, ſi uerba ædere ſine lingua potuit uerbum quod fecit linguam?

Petrus. Placet quod dicis.

Gregorius. Hi itaq; eo tempore profugi ad Conſtantinopolitanam urbem uenerunt. Eo quoq; tempore pro explendis reſponſis Eccleſiæ ad principem ipſe tranſmiſſus ſum, ſeniorem quendam Epiſcopum reperi, qui ſe adhuc eorū ora ſine linguis loquentia uidiſſe teſtabatur, ita ut apertis oribus clamarent, Ecce uidete, quia linguas non habemus, & loquimur. Videbatur enim a reſpicientibus ut ferebat, quia abſciſsis radicitus linguis quaſi quoddam baratrum patebat in gutture: et tamen ore uacuo plena ad integrum uerba formabantur. Quorum illic unus in luxuriā lapſus, mox priuatus eſt dono miraculi, recto uidelicet omnipotentis Dei iudicio, ut qui carnis continentiam ſeruare neglexerat, ſine lingua carnea nō haberet uerba ueritatis. Sed hæc nos pro Arianæ hæreſeos damnatione dixiſſe ſufficiat. *Vide mirabile proc̄ firmatione continentiæ in epiſcopo.*

Habetur in libro tertio Dialogi eiuſdem cap. 11.

VITA ELEVTHERII SERVI DEI PER D. Gregorium Papam ſcripta.

Leutherius pater monaſterij beati Euangeliſtæ Marci, quod in Spoletanæ urbis pomerijs ſitum eſt, diu mecum eſt in hac
c urbe in meo monaſterio conuerſatus, ibiq; defunctus eſt. Quem ſui diſcipuli referebant plorãdo mortuum ſuſcitaſſe. Vir autem tantæ ſimplicitatis erat & compunctionis, ut dubium non eſſet quod illæ lachrymæ ex ea humili ſimpliciq; mente æditæ, apud omnipotentem deum multa obtinere potuiſſent. Huius ergo aliquod miraculum narrabo, quod inquiſitus mihi ſimpliciter & ipſe fatebatur.

Quadam nanq; die dum iter carperet, facto ueſpere cum ad ſecedendum locus deeſſet, in monaſterium uirginum deuenit, in quo quidã puer paruulus erat quem malignus ſpiritus omni nocte uexare cõſueuerat. Sed ſanctimoniales fœminæ ut uirum dei ſuſceperunt, eum rogauerunt dicentes, Tecum pater hac nocte puer iſte maneat. Quem ipſe benigne ſuſcepit, ſecumq; eum nocte eadem iacere permiſit. Facto autem mane cœperunt ſanctimoniales fœminæ eundem patrẽ uigilanter inquirere, ſi quid ei puer quem dederant nocte eadem feciſſet. Qui miratus cur ita requirerẽt, reſpondit, Nihil. Tunc illæ eiuſdem pueri innotuerunt cauſam, & quod malignus ſpiritus nulla ab eo nocte recederet indicauerunt, ſummopere poſtulantes ut hunc ſecum ad monaſterium tolleret, quia iam uexationem illius uidere ipſæ non poſſent. Conſenſit ſenex, puerum ad monaſteriũ duxit. Qui cum multo tempore in monaſterio fuiſſet, atq; ad hunc antiquus hoſtis accedere minime præſumpſiſſet, eiuſdem ſenis animus de ſalute pueri immoderatius per lætitiam tactus eſt. Nam coram poſitis fratribus dixit, Fratres, diabolus ſibi cum illis ſororibus iocabatur, at uero ubi ad ſeruos dei uentum eſt, ad hunc puerum accedere non præſumpſit. Poſtquam uocem emiſit, hora eadem ac momento idem puer coram cunctis fratribus diabolo ſe inuadente uexatus eſt, quo uiſo ſenex ſe protinus in lamen-
E tum dedit. Quem dum lugentem diu fratres conſolari uoluiſſent, reſpõdit dicens, Credite mihi quia in nullius ueſtrum ore hodie panis ingreditur, niſi puer iſte a dæmonio fuerit ereptus. Tunc ſe in orationem cum cunctis fratribus ſtrauit, & euſq; oratum eſt, quouſq; puer a uexatione ſanaretur. Qui tam perfecte ſanatus eſt, ut ad hunc malignus ſpiritus accedendi auſum ulterius non haberet.

Vide uim Orationis communis, & quam grata deo exiſtat.

Petrus. Credo quod ei elatio parua ſurrepſerat, ſed eius diſcipulos omnipotens deus facti illius eſſe uoluit adiutores.

Gregorius. Ita eſt. Nam quia pondus miraculi ſolus portare nõ potuit, diuiſit hoc cum fratribus, & portauit.

Huius uiri oratio quantæ uirtutis eſſet, in memetipſo expertus ſum. Nã cum quodam tempore in monaſterio poſitus inciſionem uitalium paterer, crebriſq; anguſtijs per horarum momenta ad exitum propinquarem, quam medici moleſtiam Græco eloquio ſyncopin uocant, & niſi me fre-
G quenter fratres cibo reficerent, uitalis mihi ſpiritus funditus intercidi uideretur, paſcalis ſuperuenit dies. Et cum ſacratiſſimo ſabbato in quo omnes & paruuli pueri ieiunant, ego ieiunare non poſſem, cœpi plus mœrore quam infirmitate deficere. Sed triſtis animus conſilium citius inuenit, ut

In ſacratiſſimo paſcali ſabbato omnes, etiã paruuli pueri ieiunãt

eundem uirum dei ſecreto in oratorium ducerem, eumq́ peterem, quatenus mihi ut die illo uirtus ad ieiunandum daretur: ſuis apud omnipotentē dominum precibus obtineret, quod & factum eſt. Nam mox ut oratorium ingreſſi ſumus, humiliter ſe ſe cum lachrymis in orationem dedit, & poſt paululum completa oratione exijt, & ad uocem benedictionis illius uirtutem tantam meus ſtomachus accepit, ut mihi funditus a memoria tolleretur cibus & ęgritudo. Cœpi mirari quis eſſem, quis fuerim, quia & cum ad animum redibat infirmitas, nihil in me ex his quę memineram recognoſcebam. Cumq́ in diſpoſitione monaſterij mens occupata fuiſſet, obliuiſcebar fundit⁹ ęgritudinis meę. Si uero (ut prędixi) rediret ęgritudo ad memoriam, cum tam fortem me eſſe ſentirem, mirabar ſi non comediſſem. Qui ad ueſperam ueniēs, tantę me fortitudinis inueni, ut ſi uoluiſſem ieiunium uſq; ad diem alterum transferre potuiſſem. Sicq; factum eſt, ut in me probarem ea etiam de illo uera eſſe, qbus ipſe minime interfuiſſem.

Petrus. Quia eundem uirum magnę compūctionis fuiſſe dixiſti, ipſam lachrymarum uim largius addiſcere cupio. Vnde quęſo ut quot ſunt genera compunctionis mihi ediſſeras.

Gregorius. In multas ſpecies compunctio diuiditur, quando ſingulę quęq́ a pœnitentibus culpę planguntur, unde ex uoce quoq; pœnitentiū Hieremias ait. Diuiſiones aquarū deduxit oculus meus. Principaliter uerò compunctionis genera duo ſunt: quia deum ſitiens anima prius timore compungitur, poſt amore, Prius enim ſe ſe in lachrymis afficit, quia dū malorum ſuorum recolit, pro his perpeti æterna ſupplicia pertimeſcit. At uero cum longa mœroris anxietate fuerit formido conſumpta, quædam iam de præſumptione ueniæ ſecuritas naſcitur, & in amore cœleſtiū gaudiorum animus inflammatur: & qui prius flebat ne duceretur ad ſupplicium: poſtmodum amariſsime flere incipit, quia differtur a regno. Cōtemplatur etenim mens quiſint illi angelorum chori, quæ ipſa ſocietas beatorum ſpirituum, quæ maieſtas æternæ uiſionis dei: & amplius plangit, qa a bonis perennibus deeſt, quam fleuit prius cum mala æterna metuebat. Sicq; fit, ut perfecta compunctio formidinis, tradat animum compūctioni dilectionis.

Quod bene in ſacra ueraciq́ hiſtoria figurata narratione deſcribit̄, quę ait, quod Axa filia Caleph ſedens ſuper aſinū ſuſpirauit. Cui dixit pater ſuus: Quid habes? At illa reſpondit. Da mihi benedictionem: terrę Auſtralem & arentem dediſti mihi: iunge & irriguam. Deditq́ ei pater ſuus irriguum ſuperius, & irriguum inferius. Axa quippe ſuper aſinum ſedet, cum irrationabilibus carnis ſuæ motibus anima præſidet. Quæ ſuſpirans a patre terram irriguam petit: quia a creatore noſtro cum magno gemitu quęrenda eſt lachrymarum gratia. Sunt nanq; nonnulli qui iam in dono perceperunt libere pro iuſtitia loqui, oppreſſos tueri, indigentib⁹ poſſeſſa tribuere, ardorem fidei habere, ſed adhuc gratiam lachrymaꝝ non habent. Hi nimirum terram Auſtralem & arentem habent, ſed adhuc irrigua indigent: quia in bonis operibus poſiti in quibus magni atq; feruentes ſunt, oportet nimirum ut aut timore ſupplicij: aut amore regni cœleſtis mala ēt quæ antea perpetrauerunt, deplorent. Sed quia (ut dixi) duo ſunt compūctionis genera: dedit ei pater ſuus irriguum ſuperius, & irriguum inferius. Irriguum quippe ſuperius accipit anima, cum ſe ſe in lachrymis cœleſtis

3 *Si dominus ſatisfecit pro peccatis noſtris, et non eſt opus alia noſtra ſatisfactione, ut dicunt noſtri temporis nebulones, cur dicit ſanctiſsimus pontifex hic, oportere nos deflere mala quæ ante perpetrauimus? Cum dicat etiam eorum pſeudo propheta, Optima pœnitētia noua uita. Sed hoc eſt, quia una cum ſatisfactione unigeniti filij ſui, uult etiam deus ſatisfactiones noſtras. Pro hoc uide auream D. Baſilij doctrinam in Regulis breuioribus Interrogatione xij. quæ omnes iſto-*

rum ſtrophas proturbat & conculcat.

regni deſiderio affligit. Irriguum uero inferius accipit: cum iferni ſupplicia flendo pertimeſcit. Et quidem prius inferius, ac poſt irriguum ſuperius datur. Sed quia compunctio amoris, dignitate præeminet: neceſſe fuit ut pri? irriguum ſuperius: & poſt irriguum inferius commemorari debuiſſet.

Petrus. Placet quod dicis:

Habetur in libro tertio Dialogi eiuſdem cap. 15.

VITA AMANTII PRESBYTERI TVDERTINI per D. Gregorium Papam ſcripta.

FLoridus Tudertinæ Eccleſiæ epiſcopus cuius ueritatis atque ſanctitatis eſt, dilectioni tuæ incognitum non eſt. Hic mihi eſſe apud ſe presbyterum quendam Amantiũ nomine præcipue ſimplicitatis narrauit, uirum quem hoc haberẽ uirtutis perhibet: ut apoſtolorum more manũ ſuper ægros ponat, & ſalutem reſtituat: & quantũlibet uehemens ægritudo ſit: ad tactum illius abſcedat. Quem hoc etiam habere miraculi adiunxit: quia in quolibet loco quamuis immaniſsimæ aſperitatis ſerpentem repererit: mox ut eum ſigno crucis ſignauerit, extinguit, ita ut uirtute crucis quam uir dei digito ædiderit, diruptis uiſceribus moriatur. Quem ſi quando ſerpens in foramine fugerit, ſigno crucis os foraminis benedicit: ſtatimque ex foramine ſerpens iam mortuus trahitur. Quem tantæ uirtutis uirum ipſe etiam uidere curaui: eumque ad me deductũ in infirmorum domo paucis diebus manere uolui: ubi ſiqua adeſſet curationis gratia: citius probari potuiſſet.

Ibi aũt quidam inter ægros alios mente captus iacebat, quem medici græco uocabulo phreneticũ appellant. Qui nocte quadam cũ magnas uoces (ſcilicet ut inſanus) æderet, cunctoſque ęgros immenſis clamoribus perturbaret: ita ut nulli illic capere ſomnum liceret: fiebat res ualde mirabilis quia unde unus male, inde omnes deterius habebant. Sed ſicut & prius a reuerentiſsimo Florido epiſcopo q tunc cũ prędicto presbytero illic pariter manebat: & poſt a puero q nocte eadem ęgrotantibus ſeruiebat, ſubtiliter agnoui, idem uenerabilis presbyter de proprio ſtratu ſurgẽs, ad lectum phrenetici ſilenter acceſsit, & ſuper eum poſitis manibus orauit.

Ecce Orationis uirtus.

Moxque illũ melius habentem tulit, atque in ſuperiora domus ſecũ ad oratoriũ duxit: ubi pro eo liberius orationi incubuit, & ſtatim eũ ſanum ad lectũ proprium reduxit: ita ut nullas ulterius uoces ęderet, nec iam ęgrotorũ quempiam aliquo clamore perturbaret, nec iam ęgritudinẽ auxit alienam: qui perfecte receperat mentem ſuam. Ex quo eius uno facto didicimus: ut de eo illa omnia audita crederemus.

Petrus. Magnę uitę ędificatio eſt, uidere uiros tam mira facientes, atque in ciuibus ſuis Hieruſalem cœleſtem in terra conſpicere.

Habetur libro tertio Dialogi eiuſdem Capitulo 17.

VITA SANCTVLI PRESBYTERI ET VISIO REdempti Ferentinæ Ciuitatis Epiſcopi per D. Gregorium papam ſcripta.

ANte hos dies fere quadraginta uidiſti apud eũ cuius ſuperius memoriam feci, uenerabilis uitæ preſbyterum ſanctulũ nomine, qui ad me ex Nurſię prouincia annis ſingulis uenire conſueuit. Sed ex eadem prouincia quidam monachus ante triduum uenit; qui grauis nunc͠ moerore me perculit, quia

eundem uirum obijſſe nunciauit. Huius ergo uiri & ſi non ſine gemitu dulcedinis recolo: iam tamē ſine formidine uirtutes narro, quas a uicinis eius ſacerdotibus mira uirtute & ſimplicitate præditis agnoui. Et ſicut inter amantes ſe animos hominum, magnum charitatis familiaritatis auſum præbet, a me pleruncꝫ ex dulcedine exactus, ipſe quocꝫ de his quæ egerat, extrema quædam fateri cogebatur.

Hic nancꝫ quodam tempore eum in prælo Longobardi oliuam præmerent, ut oleum liquari debuiſſet: ſicut iucundus erat & uultu & animo utrem uacuum ad prælum detulit, laborantesq́ Longobardos læto uultu ſalutauit, utrem protulit, & iubendo potiuſquam petendo eum impleri ſibi dixit. Sed gentiles uiri quia tota iam die fruſtra laborauerant; atcꝫ ab oliuis exigere oleum torquendo non poterant, uerba illius moleſte ſuſceperunt, eumq́ iniurijs inſectati ſunt. Quibus uir domini lætiori adhuc uultu reſpondit dicens: Si pro me oretis, iſtum utrem Sanctulo impleatis & ſic a uobis reuertetur. Cumcꝫ illi ex oliuis oleum defluere non cernerent, & uirum Dei ad implendū utrem ſibi inſiſtere uiderēt, uehemēter accenſi, maioribus hunc uerborum contumelijs deteſtari cœperunt. Vir autem Dei uidens quod ex prælo oleum nullo modo exiret, aquam ſibi dari petijt, quam cunctis uidentibus benedixit, atcꝫ in prælū ſuis manibus iactauit. Ex qua protinus benedictione tanta ubertas olei erupit, ut Longobardi qui prius diu incaſſum laborauerant, nō ſolum ſua uaſcula omnia, ſed utrem quocꝫ quem uir dei detulerat implentes, gratias agerent, quia is qui oleum petere uenerant: benedicendo dedit quod poſtulabat. 1 *Ecce miraculū a Deo ad aquæ benedictionem factum. Vides ergo quod aquæ, & aliarum creaturarū benedictiones ſunt deo grata & accepta non autem ſuperuacaneæ & ſuperſtitioſæ, ut nunc perperam docent quidam.*

Alio quocꝫ tempore uehemens ubicꝫ fames incubuerat, & beati Laurentij martyris eccleſia fuerat a Longobardis incenſa. Quam uir dei reſtaurare cupiens: artifices multos ac plures ſubminiſtrantes operarios adhibuit, quibus neceſſe erat ut quotidiani ſumptus laborantibus ſine dilationi præberentur. Sed exigēte eiuſdem famis neceſsitate, panis defuit, cœperuntq́ laborantes inſtanter uictum quærere, quia uires ad laborem per inopiam non haberent. Quod uir Dei audiens eos uerbis conſolabatur foris, promittendo quod deerat, ſed ipſe grauiter anxiabatur intus exhibere cibum non ualens quem promittebat. Cum uero huc illucq́ anxius pergeret: deuenit ad clibanum in quo uicinæ mulieres pridie panes coxerant, ibiq́ incuruatus aſpexit ne forte panis a coquentibus remanſiſſet. Tunc repente panem miræ magnitudinis atcꝫ inſoliti candoris inuenit, quem quidem tulit, ſed deferre artificibus noluit, ne fortaſſe alienus eſſet, & culpam uelut ex pietate perpetraret. Per uicinas itacꝫ hunc mulieres detulit, eumq́ omnibus oſtendit, ac ne cui earum remanſiſſet inquiſiuit. Omnes autem quæ pridie panem exerant, ſuum hunc eſſe negauerunt, atcꝫ panes ſuos numero integro ſe a clibano retuliſſe profeſſæ ſunt. Tunc lætus uir domini perrexit ad multos artifices cum uno pane, & ut omnipotenti Deo gratias agerent admonuit. Et quia eis annonam præbuerat indicauit: eiſq́ ad refectionem protinus inuitatis inuētum panem appoſuit. Quibus ſufficienter plenecq́ ſatiatis, plura ex eo quam ipſe panis fuerat fragmēta collegit. Quæ die quocꝫ altero eis ad refectionem intulit, ſed id quod ex fragmentis ſupererat, ipſa quocꝫ quæ appoſita fuerant fragmenta ſuperabat. Factumq́ eſt ut per dies decē omnes illi artifices atcꝫ operarij ex illo pane ſatiati, hunc & quotidie ederent, & ex eo 2 *Si impietas eſſet, & idolatria eccleſiam in honorem D. Laurentij martyris reædificare, non tantum miraculum in uno pane ꝑ*

cibandis illius artificibus dominus oſtendiſſet. Eſt ergo res laudabilis, & Deo grata, quicquid obloquantur noui hæretici.

quotidie quod edi poſſet, in craſtinum ſupereſt: ac ſi fragmenta panis illius per eſum creſcerent, & cibum comedentium ora repararent.

Petrus. Mira res, atq; in exemplum dominici operis uehementer omnibus ſtupenda.

Gregorius. Ipſe Petre multos de uno pane pauit per ſeruum, qui ex quinque panibus quinq; millia hominum ſatiauit per ſemetipſum, qui pauca ſeminis grana in innumera ſegetum frumenta multiplicat, qui ipſa quoq; ſœmina produxit ex terra, & ſimul omnia creauit ex nihilo. Sed ne diutius mireris quid in uirtute domini uenerandus uir Sanctulus exterius fecerit, audi ex uirtute domini qualis interius fuit.

Die etenim quadam a Longobardis captus quidam diaconus tenebatur ligatus: eumq; ipſi qui tenuerant interficere cogitabant. Adueſperaſcēte autem die uir dei Sanctulus ab eiſdem Longobardis petijt ut relaxari, eiq; uita cōcedi debuiſſet, quod poſſe ſe facere omnino negauerūt. Cūq; mortem illius deliberaſſe eos cerneret, petijt ut ſibi ad cuſtodiā tradi debuiſſet. Cui protinus reſponderunt: Tibi quidem eum ad cuſtodiendum damus, ſed ea conditione interpoſita, ut ſi iſte fugerit, pro eo ipſe moriaris. Quod uir domini libenter accipiens, prædictum diaconum in ſuam ſuſcepit fidem, quem nocte media cum Longobardos omnes ſomno graui depreſſos aſpiceret, excitauit & ait: Surge, & concitus fuge, liberet te omnipotens deus. Sed idem diaconus promiſsionis eius non immemor, reſpondit dicens: Fugere pater non poſſum: quia ſi ego fugero, pro me ſine dubio ipſe morieris. Quem uir domini Sanctulus ad fugiendum compulit, dicens: Surge & uade, te omnipotens Deus arripiat. Nam ego in manu eius ſum: tantum in me poſſunt facere quantum ipſe promiſerit. Fugit itaq; diaconus, & quaſi deceptus in medio fideiuſſor remanſit. Facto igitur mane Longobardi qui diaconum ad cuſtodiendum dederant uenerunt, quem dederant petierunt, ſed hunc uenerandus presbyter fugiſſe reſpondit. Tunc illi inquiunt. Scis ipſe melius quid conuenit. Seruus autem domini conſtanter ait: Scio. Cui dixerunt. Bonus homo es, nolumus te per uarios cruciatos mori, elige tibi mortem quamuis. Quibus uir domini reſpondit dicens: In manu Dei ſum, ea morte me occidite, qua me occidi ꝑmiſerit. Tunc omnibus qui illic aderant Longobardis placuit ut eum capite truncare debuiſſent, quatenus ſine graui cruciatu uitam eius compendioſa morte terminarent.

Cognito itaq; quod Sanctulus qui inter eos pro ſanctitatis reuerentia magni honoris habebatur, occidendus eſſet: omnes q in eodem loco inuēti ſunt Longobardi conuenerunt: ſicut ſunt nimiæ crudelitatis, læti ad ſpectaculum mortis. Circunſteterunt itaq; acies. Vir autem domini deductus in mediū eſt, atq; ex omnibus uiris fortibus electus eſt unus, de quo dubium non eſſet quin uno ictu caput eius abſcinderet. Venerandus igitur uir inter armatos deductus, ad ſua arma ſtatim cucurrit: nam petijt ut ſibi paululum orandi licentia daretur. Cui dum conceſſum fuiſſet: in terram ſe ſtrauit & orauit. Qui dum paulo diutius oraret, hunc electus interfector calce pulſauit ut ſurgeret, dicens: Surge, & flexo genu tende ceruicē. Surrexit autem uir domini, genu flexit, ceruicem tetendit, ſed tenſo collo eductam contra ſe ſpatam intuens, hoc unum publice fertur dixiſſe: ſanctæ Ioannes ſuſcipe illam. Tunc electus carnifex euaginatum gladium te

Quid hic dicis hæreti

nes, niſu forti in altum brachium percuſſurus leuauit, ſed deponere nullo modo potuit, nam repente diriguit, & erecto in cœlum gladio brachium inflexibile remanſit. Tunc omnis Longobardorũ turba quæ ad illud mortis ſpectaculum aderat, in laudis fauorem cõuerſa mirari cœpit, uirumq́ Dei cum timore uenerari, quia profecto claruerat cuius ſanctitatis eſſet qui carnificis ſui brachiũ in aere ligaſſet. Itaq; poſtulatus ut ſurgeret, ſurrexit: poſtulatus ut brachium ſui carnificis ſanaret, negauit dicẽs: Ego pro eo nullo modo orabo, niſi mihi ante iuramentum dederit, quia cum iſta manu chriſtianum hominem non occidat. Sed Longobardus idem qui (ut ita dicam) brachium contra Deum tendendo perdiderat, pœna ſua exigente compulſus eſt iurare ſe chriſtianum hominem nunquam occidere. Tantum uir domini præcepit dicens: depone manum deorſum. Qui ſtatim depoſuit: atq; illico adiunxit: Remitte gladium in uaginam. Et ſtatim remiſit. Omnes ergo tantæ uirtutis hominem cognoſcentes, boues et iumenta quæ depredati fuerant, certatim ei offerre in munere uolebãt, ſed uir domini tale munus ſuſcipere renuit: munus autem bonæ mercedis quæſiuit, dicens: Si mihi aliquid uultis concedere, omnes captiuos quos habetis mihi tribuite, ut habeam unde pro uobis debeam orare, factumq́ eſt, & omnes captiui cum eo dimiſsi ſunt, atq; ſuperna gratia diſponente: cũ ſe unus pro uno morti obtulit, multos a morte liberauit.

Petrus. Mira res, & quamuis hanc ab alĳs & ipſe cognouerim, tamen fateor, quia mihi quoties narratur innouatur.

Gregorius. Nil in hac re in Sanctulo mireris: ſed penſa ſi petes quis ille ſpiritus fuerit: qui eius tam ſimplicem mentem tenuit: atq; in tanto uirtutis culmine erexit. Vbi enim eius animus fuit quando mori pro proximo iam conſtanter decreuit, & pro temporali uita fratris unius ſuam deſpexit: at ꝑ ſub gladio ceruicem tetendit? Quæ ergo uis amoris illud cor tenuit, quod mortem ſuam pro unius ſalute proximi non expauit. Scimus certe quia idem uenerabilis uir Sanctulus ipſa quoq; elementa literarum bene non nouerat, legis præcepta neſciebat: ſed quia plenitudo legis eſt charitas: legem totam in Dei ac proximi dilectione ſeruauit, & quod foris in cognitione non nouerat: ei intus uiuebat in amore. Et qui nunquam fortaſſe legerat quod de redemptore Ioannes apoſtolus dixit, quoniam ſicut ille pro nobis animam ſuam poſuit: ſic et nos debemus pro fratribus animas ponere, tam ſublime apoſtolicum præceptum faciendo magis q̃ ſciendo nouerat. Comparemus ſi placet cum hac noſtra indocta ſcientia illius doctam ignorantiam. Vbi hæc noſtra iacet, ibi illius diſciplina eminet. Nos de uirtutib⁹ uacui loquimur: & quaſi inter fructifera arbuſta poſiti, odoramur poma, nec manducamus. Ille uirtutum fructus carpere nouerat, quamuis hos in uerbis odorari neſciebat.

Petrus. Quidnam quæſo tu eſſe exiſtimas quod boni quiq; ſubtrahuntur: & qui uiuere ad ædificationem multorum poterant, aut pœnitus inueniri nequeunt, aut certe iam omni modo rareſcunt?

Gregorius. Malitia remanentium meretur ut hi qui prodeſſe poterant feſtine ſubtrahantur, & cum mundi finis appropinquat, electi tolluntur ne deteriora uideant. Hinc enim propheta ait: Iuſtus perit, et nemo eſt qui recogitet in corde ſuo, & uiri miſericordiæ colliguntur: quia non eſt qui intelligat. Hinc rurſus ſcriptum eſt: Aperite ut exeant qui cõculcent eam,

ce? Blaſphemauit ſanctulus Chriſtum, qui ſanctum Ioannem inuocauit eo omiſſo? Aut putauit dominũ noſtrum indigere auxiliatore Ioãne in praeſtãdo officium ſuum? Abſtulit ne forte mediatoris officium a filio dei, alium inuocãdo preter eum? Et quomodo igitur ad uocem eius qui ut tu impie garris, blaſphemauit, idolatrauit, Chriſto filio dei derogauit, tantum miraculum ſubſequutum eſt? Approbat ne deus hæc crimina? Nequaquam profecto. Sed ut confundaris tu & tui ſimiles ſanctorum honori detrahentes, qui hæc crimina eſſe aſſeritis, facit tot mirabilia deus, et ut oſtendat quod inuocare ſanctos non detrahit mediatoris gloriæ, immo eã magis illuſtrat, ſicut & quod ſancti apoſtoli uocentur fundamentum, cum tamen ille ſit unicum eccleſiæ fundamentum.

tollite de uia lapides. Hinc Salomon ait: Tempus mittendi lapides: & tẽpus colligendi. Quo igitur finis mũdi urget: eo neceſſe eſt, ut uiui lapides ad ædificium cœleſte colligantur, quatenus Hieruſalem noſtra in menſuram ſuæ conſtructionis excreſcat. Nec tamen ita omnes electos ſubtrahi credimus, ut ſoli in mũdo peruerſi remaneant: quia nunq̃ peccatores ad lamentum pœnitentiæ redirent, ſi multa eſſent bonorum exempla quę eorum mentem traherent.

Petrus. Incaſſum ſubtrahi bonos queror: q̃a perire cateruatim & malos uideo.

Gregorius: Hac de re nihil petre mireris: nam Redemptum Ferentinæ ciuitatis Epiſcopũ, uitæ uenerabilis uirũ qui ante hoc fere annos ſeptem ex hoc mũdo migrauit, tua dilectio cognitũ habuit. Hic ſicut mihi adhuc in monaſterio prope poſito ualde familiariter iungebatur, hoc quod Ioannis iunioris prædeceſſoris mei tẽpore de mundi fine cognouerat, ſicut longe lateq́ claruerat, a me requiſitus mihi ipſe narrabat. Aiebat nanq̃ quia quadam die dum parrochias ſuas ex more circuiret, peruenit ad eccleſiã beati Euthicij martyris. Adueſperaſcente autem die ſtratũ fieri ſibi iuxta ſepulchrum martyris uoluit, atq̃ ibi poſt laborem quieuit, cũ nocte media ut aſſerebat, nec perfecte uigilare poterat, nec dormiebat, ſed depreſſus ut ſolet ſomno, grauabatur quodam pondere uigilans animus, atq̃ ante eum idem beatus martyr Euthicius aſtitit, dicens: Redẽpte uigilas? Cui reſpondit: uigilo, Qui ait: Finis uenit uniuerſæ carnis, finis uenit uniuerſæ carnis, finis uenit uniuerſæ carnis. Poſt quam trinam uocem uiſio martyris cũ omnipotentis dei gratia quæ mentis eius oculis apparebat, euanuit. Tunc uir dei ſurrexit, ſeq́ in orationis lamentũ dedit. Mox enim illa terribilia in cœlũ ſigna ſecuta ſunt, ut haſtę atq̃ acies igneę ab aquilonis parte uiderentur. Mox effera Longobardorum gens de uagina ſuę habitationis educta, in noſtram ceruicem graſſata eſt: atq̃ humanũ genus: quod in hac terra præ nimia multitudine quaſi ſpiſſæ ſegetis more ſurrexerat, ſucciſum aruit. Nam depopulatæ urbes, euerſa caſtra, concrematæ eccleſiæ, deſtructa ſunt monaſteria uirorum ac fœminarum, deſolata ab hominibus prædia, atq̃ ab omni cultore deſtituta, in ſolitudine uacat terra, nullus hanc poſſeſſor inhabitat, occupauerunt beſtiæ loca quæ prius multitudo hominũ tenebat. Et quid in alijs mundi partibus agatur ignoro. Nã in hac terra in qua nos uiuimus: finem ſuũ mundus iam nõ nunciat, ſed oſtẽdit. Tanto ergo nos neceſſe eſt inſtantius æterna quærere, quanto a nobis cognoſcimus uelociter temporalia fugiſſe. Deſpiciendus a nobis hic mundus fuerat: etiam ſi blandiretur: ſi rebus proſperis demulceret animum. At poſtquam tot flagellis premitur: tãta aduerſitate fatigatur: tot nobis quotidie dolores ingeminat: quid nobis aliud quam ne diligatur clamat.

VITA

VITA SPEI ABBATIS PER D. Gregorium Papam ſcripta.

Habetur libro. 4. dialogorum eiuſdem Capit. 10.

Dhuc in Monaſterio poſitus cuiuſdam ualde uenerabilis uiri relatione cognoui quod dico. Aiebat enim: quia uenerabilis pater nomine Spes, Monaſterium conſtruxit, in loco cui uocabulum Cample eſt, qui ſexti ferme miliarij interiacente ſpatio a uetuſta Nurſiæ urbe diſiungitur. Hunc omnipotens & miſericors Deus ab æterno uerbere flagellando protexit, eiq; diſpenſationis ſuæ maximam ſecuritatem ſeruauit & gratiam, quatumq; eum prius flagellando diligeret, poſtmodum perfecte ſanando monſtrauit. Eius nanq; oculos per quadraginta annorum ſpatium continuæ cœcitatis tenebris preſsit, nullum ei lumen uel extremæ uiſionis aperiens. Sed quia nemo in uerbere illius gratia ſe deſtituente ſubſtitit: & niſi idem miſericors pater qui pœnã irrogat patientiã præſtet, mox per impatiẽtiam peccatum nobis ipſa auget correptio peccatorum, ſitq; modo miſerabili ut culpa noſtra unde ſperare debuit terminum, inde ſumat argumentũ: idcirco noſtra Deus infirma conſpiciens, flagellis ſuis cuſtodiam permiſcet, atq; in percuſsione ſua electis filijs nunc miſericorditer iuſtus eſt: ut ſint quibus poſtea debeat iuſte miſereri. Vnde uenerabilem ſenem dum exterioribus tenebris prĕmeret, interna nunq; luce deſtituit. Qui cum flagello fatigaretur corporis, habebat per ſancti ſpiritus cuſtodiam conſolationem cordis.

Cum uero iam anni quadrageſimi fuiſſet in cĕcitate tempus expletum, ei dominus lumen reddidit, & uicinum ſuum obitum denunciauit, atque ut Monaſterijs circunquaq; conſtructis uerbum uitæ prædicaret, admonuit: quatenus corporis recepto lumine, uiſitatis in circuitu fratribus cordis lumen aperiret. Qui ſtatim iuſsis obtemperans, fratrum cœnobia circuiuit, mandata uitæ quæ agendo didicerat, prædicauit. Quintodecimo 1 igitur die ad Monaſterium ſuum peracta prædicatione reuerſus eſt, ibiq; fratribus conuocatis aſtans in medio ſacramentum dominici corporis et ſanguinis ſumpſit, moxq; cum eis myſticos pſalmorum cantus exorſus eſt. Qui illis pſallentibus orationi intentus animam reddidit. Omnes uero 2 fratres qui aderant, ex ore eius exiſſe columbam uiderunt, quæ mox aperto tecto oratorij egreſſa, aſpicientibus fratribus penetrauit cœlum. Cuius idcirco animam in columbæ ſpecie apparuiſſe credendum eſt, ut omnipotens Deus ex hac ipſa ſpecie oſtenderet, quam ſimplici corde ei uir ille ſeruiſſet.

1 Nota hæretice, quia mandata dei diſcuntur agendo.

2 Nota & tu qui pſalmodias & cantus eccleſiaſtico detrahis.

VITA VRSINI PRESBYTERI PER D. Gregorium Papam ſcripta.

Habetur lib. iiij. Dialogi eiuſdem Cap. 11.

Ed neq; hoc ſileam quod uir uenerabilis abbas Stephanus qui non longe ante hoc in hac urbe defunctus eſt, quem ipſe etiam bene noſti, in eadem prouincia Nurſiæ contigiſſe referebat. Aiebat enim quod illic presbyter quidam commiſſam ſibi cum magno timore domini regebat eccleſiam. Qui 1 ex tempore ordinationis acceptæ presbyteram ſuam ut ſororem diligẽs,

1 Mos fuit occidentalis

eccleſiæ, ut ſi clericus coniugatus ad ſacerdotiũ promoueri uellet, id non aliter fieri poſſet, niſi de conſenſu uxoris perpetuam continentiam promitteret et ita ut ſcribit & ita Hier. ad Ruſticum Narbonẽ. intellige tunc presbyteram, non autem lutherano more.

ſed quaſi hoſtem cauens: ad ſe propius accedere nunq̃ ſinebat, eamq́ ſibimet propinquare nulla occaſione permittens, ab ea quaſi communionẽ funditus familiaritatis abſciderat. Habent quippe ſancti uiri hoc proprium: nã ut ſemper ab illicitis longe ſint, a ſe plerunq́ etiam licita abſcindunt. Vnde idem uir ne unq̃ per eam incurreret culpam, ſibi etiam per illam miniſtrari recuſabat neceſſaria.

Hic ergo uenerabilis presbyter cum longam uitæ impleſſet ætatem, anno quadrageſimo ordinationis ſuę, inardeſcente grauiter febre correptus ad extrema deductus eſt. Sed cum eum presbytera ſua conſpiceret ſolutis iam membris quaſi in morte diſtentum, ſi quod adhuc & uitale ſpiramen ineſſet, naribus eius appoſita curauit aure dignoſcere. Quod ille ſentiens, cui tenuiſsimus inerat flatus, quantulo adniſu ualuit ut loqui potuiſſet, inferueſcente ſpũ collegit uocem atq́ erupit, dicens: Recede a me mulier, ahuc igniculus uiuit, paleam tolle. Illa igitur recedente, creſcente uirtute corporis cum magna cœpit lætitia clamare, dicens: Bene ueniãt domini mei, bene ueniant domini mei, quid ad tantillum ſeruulum ueſtrum eſtis dignati cõuenire. Venio, uenio, gratias ago, gratias ago. Cumq́ hoc iterata crebro uoce repeteret, quibus hoc diceret, noti ſui qui illum circũ ſteterant, requirebant. Quibus ille admirando reſpondit dicens. Nunquid hic conueniſſe ſanctos apoſtolos non uidetis? beatum Petrum & Paulũ primos Apoſtolorum non aſpicitis? Ad quos iterum conuerſus dicebat: Ecce uenio, ecce uenio: atq́ inter hæc uerba animam reddidit. Et quia ueraciter ſanctos apoſtolos uiderit, eos etiam ſequendo teſtatus eſt. Quod plerunq́ contingit iuſtis, ut in morte ſua ſanctorum præcellentium uiſiones aſpiciant, ne ipſam mortis ſuæ pœnalem ſententiam pertimeſcant, ſed dum eorum menti internorum ciuium ſocietas oſtenditur, a carnis ſuæ copula, ſine doloris & formidinis fatigatione ſoluantur.

2 *Dum ſanctorum ſpiritus apparent morientibus ad eos roborandum contra terrores mortis, conuincuntur hæretici ſcire illos q̃ circa nos aguntur.*

Habetur libro. iiij. Dialogi eiuſdẽ ca. 11.

VITA PROBI REATINÆ VRBIS EPISCOPI
per D. Gregorium Papam ſcripta.

NOn hoc ſileam quod Probus omnipotentis Dei famulus, q nunc in hac urbe Monaſterio præſto eſt quod appellatur Reatum, de Probo patruo ſuo Reatinæ ciuitatis epiſcopo mihi narrare conſueuit, dicens: Quia appropinquante uitæ eius termino eum grauiſsima depreſsit ægritudo. Cuius pater nomine Maximus, pueris circunquaq́ tranſmiſsis colligere medicos ſtuduit, ſi fortaſſe eius moleſtiæ ſubueniri potuiſſet. Sed congregati ex uicinis locis undiq́ medici, ad tactum uenæ denunciauerunt eius exitum citius affuturum. Sed cum iam tempus refectionis incumberet, atq́ diei hora tardior excreuiſſet, uenerandus epiſcopus de illorum potius quam de ſua ſalute ſolicitus, eos qui aderant admonuit: cum ſene patre in ſuperioris epiſcopij ſui partes aſcendere, ſeque poſt laborem reficiendo reparare. Omnes igitur aſcenderunt domum, unus ei tantummodo paruulus relictus eſt puer, quem nunc quoq́ prædictus Probus aſſerit supereſſe. Qui dum lecto iacentis aſsiſteret, ſubito aſpexit intrantes ad uirum Dei quoſdam uiros ſtolis candidis amictos: qui eundem quoq́ candorem ueſtiũ uultum ſuorum luce uincebant. Qua ſplẽdoris etiam claritate perculſus,

qui nam illi eſſent, emiſſa cœpit uoce clamare. Qua uoce etiam Probus epiſcopus commotus, intrantes eos aſpexit & agnouit, atq; eundem ſtridentem uagientemq; puerum conſolari cœpit dicens: Noli timere: quia ad me ſanctus Iuuenalis & ſanctus Eleutherius martyres uenerunt. Ille autem tantæ uiſionis nouitatem non ferens, curſu concito extra fores fugit, atq; eos quos uiderat, patri ac medicis nunciauit. Qui concite deſcenderunt, ſed ægrum quem reliquerant, jam defunctum inuenerunt: quia illi cum ſecum tulerant, quorũ uiſionem puer ferre non potuit, q hic remãſit.

VITA GALLÆ ANCILLÆ DEI PER D. Gregorium papam ſcripta.

Habetur libro quarto Dialogi eiuſdem cap. xiij.

NOn hoc ſilẽdum arbitror quod mihi perſonarum grauium atq; fidelium eſt relatione compertum. Gothorum nanque temporibus Galla huius urbis nobiliſsima puella, Simachi conſulis ac patritij filia, intra adoloſcentiæ tempora marito tradita, in unius anni ſpatio eius eſt morte uiduata. Quam dum feruente mundi copia ad iterandum thalamum & opes & ætas uocaret, elegit magis ſpiritalibus nuptijs copulari deo, in quibus a luctu incipitur, ſed ad gaudia æterna peruenit, quam carnalibus nuptijs ſubijci, quę a lætitia ſemper incipiunt, & ad finem cum luctu tendunt.

Huic autem cum ualde ignea conſperſio corporis ineſſet, cœperunt medici dicere, quia niſi ad amplexus uiriles rediret, calore nimio contra naturam barbas eſſet habitura, quod ita quoq; poſt factũ eſt. Sed ſancta mulier nihil exterius deformitatis timuit, quæ interius ſponſi cœleſtis ſpeciẽ amauit, nec uerita eſt ſi hoc in illa fœdaretur, quod a cœleſti ſponſo in ea non amaretur. Mox ergo ut eius maritus defunctus eſt, abiecto ſeculari habitu ad omnipotentis dei ſeruitium ſe ſe apud beati Petri Apoſtoli Eccleſiam monaſterio tradidit, ibiq; multis annis ſimplicitati cordis atque orationi dedita larga indigentibus eleemoſynarum opera impendit.

1 Si dominus reddit per eum mercedem laboribus ſanctorũ, ergo habent meritum apud eum, quod negatur noſtro tempore a quibuſdam, & malo cum tota ſcriptura ſit hoc plena.

Cumq; omnipotens deus perennem iam mercedem reddere eius laboribus decreuiſſet, cancri ulcere in mãmilla percuſſa eſt. Nocturno autem tempore ante lectum eius duo candelabra lucere conſueuerant: qa uidelicet amica lucis, non ſolum ſpiritales, ſed etiam corporales tenebras odio habebat. Quæ dum nocte quadam ex hac eadem iaceret infirmitate fatigata, uidit beatum Petrum Apoſtolum inter utraq; candelabra, ante ſuũ lectum conſtitiſſe, nec perterrita timuit, ſed ex amore ſumens audaciam exultauit, eiq; dixit: Quid eſt domine mi, dimiſſa ſunt mihi peccata mea? Cui ille, benigniſsimi ut eſt uultus, inclinato capite annuit, dicens: Dimiſſa, ueni. Sed quia quandam ſanctimonialem fęminam in eodem monaſterio præ cæteris diligebat, ilico Galla ſubiunxit: Rogo ut ſoror Benedicta mecum ueniat. Cui ille reſpondit. Non, ſed illa talis ueniat tecum. Hæc uero quam petis, die te erit trigeſimo ſecutura.

2 Quid dicent hic qui ſanctos ignorare dicunt quæ circa nos aguntur, Cum beatus Petrus et dimiſſa peccata, & morituram Gallam, & quas eſſet habitura mortis comites annunciauerit atq; prædixerit.

His itaq; expletis uiſio Apoſtoli aſsiſtentis & colloquentis ei ablata eſt. At illa protinus cunctæ congregationis aſciuit matrem, eiq; quid uiderit, quidue audierit, indicauit. Tertio autem die cum ea quę iuſſa fuerat ſorore defuncta eſt. Illa uero quã ipſa popoſcerat, die eſt trigeſimo ſubſequuta. Quod factum nunc uſq; in eodem monaſterio manet memora-

bile,ſicq́ue hoc a præcedentibus matribus traditum,narrare illic ſolent ſub tiliter iuniores quæ nunc ſunt ſanctimoniales uirgines,ac ſi illo in tempore huic tam grandi miraculo & ipſæ affuiſſent.

Habetur lib.iiij.Dialogorum eiuſdem. Cap.17.

VITA MVSÆ PVELLÆ PER D. GREgorium Papam Scripta.

P Robus dei famulus de ſorore ſua,nomine Muſæ puella parua narrare conſueuit, dicens quod quadam nocte ei per uiſionē ſancta dei genitrix uirgo Maria apparuit,atq́ue coæuas ei in albis ueſtibus puellas oſtendit. Quibus illa cū admiſceri appeteret, ſed ſe eis iungere non auderet:beatæ Mariæ uirginis eſt uoce requiſita an uelit cum eis eſſe, atq́ue in eius obſequio uiuere. Cui cū puella eadem diceret, uolo : ab ea protinus mandatū accepit, ut nihil ultra leue & puellare ageret,et a riſu & iocis ſe abſtineret,ſciens per omnia quod inter eaſdem uirgines quas uiderat, ad eius obſequiū die trigeſimo ueniret. Quibus uiſis in cunctis ſuis moribus puella mutata eſt,omnemq́ue a ſe leuitatē puellaris uitæ magna grauitatis deterſit manu. Cumq́ue eam parētes eius mutatā eſſe mirarenť,requiſita rem retulit,quid ſibi beata dei genitrix iuſſerit, uel qua die itura eſſet ad obſequiū eius, indicauit.

Tunc poſt uigeſimū quintū diem febre correpta eſt. Die aūt trigeſimo cū hora eius exitus propinquaſſet,eandē beatam genitricem dei cū puellis quas per uiſionem uiderat ad ſe uenire conſpexit. Cui ſe etiam uocanti reſpondere cępit, & depreſsis reuerenter oculis aperta uoce clamare: Ecce domina uenio:ecce domina uenio.In qua etiam uoce ſpiritum tradidit,& ex uirgineo corpore,habitatura cū ſanctis uirginibus exiuit.

Petrus. Cum humanum genus multis atque innumeris uitijs ſit ſubiectum, Hieruſalem cœleſtis patriæ maximam partem ex paruulis uel infantibus arbitror poſſe compleri.

Contra eos hereticos facit locus iſte qui dicunt paruulis nō adhiberi baptiſmum in ſalutē.Et pueros non eſſe baptiZandos.Et quod Nicolaus Papa primus incepit pueros baptiZare,cū tamen Gregorius hic faciat mentionem de hoc baptiſmo,qui illum per. 150. annos præceſsit. Præter teſtimonia Dionyſij Ariopagitæ, Origenis, Cypriani, Auguſtini & omnium aliorum

1 Gregorius.Et ſi omnes baptizatos infantes,atq́ue in eadem infantia morientes ingredi regnū cœleſte credendū eſt,omnes tamen paruulos qui ſcilicet iam loqui poſſunt,regna cœleſtia ingredi credendū non eſt:quia nōnullis paruulis eiuſdem regni cœleſtis aditus a parentibus clauditur, ſi male nutriantur.

Nam quidā uir cunctis in hac urbe notiſsimus,ante triennium filiū habuit amorū,ſicut arbitror,quinq́ue:quem nimis carnaliter diligens,remiſſe nutriebat : atq́ue idem paruulus, quod dictu graue eſt, mox ut eius animo aliquid obſtitiſſet, maieſtatem dei blaſphemare conſueuerat, qui in hac ante trienniū mortalitate percuſſus uenit ad mortem. Cumq́ue eum ſuus pater in ſinu teneret , ſicut hi teſtati ſunt qui præſentes fuerunt, malignos ad ſe ueniſſe ſpiritus trementibus oculis puer aſpiciens cępit clamare:Obſta pater,obſta pater.Qui clamans declinauit faciem, ut ſe ab eis in ſinu patris abſconderet. Quem cū ille trementem requireret,quid uideret : puer adiunxit,dicens:Mauri homines uenerunt,qui me tollere uolunt. Qui cū hoc dixiſſet, maieſtatis nomen protinus blaſphemauit, & animam reddidit. Vt enim omnipotens deus oſtenderet pro quo reatu talibus fuiſſet traditus executoribus,unde uiuentē pater ſuus noluit corrigere,hoc morientē permiſit iterare,ut qui diu per diuinitatis patientiā blaſphemus uixerat,

xerat, quandoq; per diuinitatis iudiciũ blaſphemaret & moreretur: quatenus reatum ſuum pater eius agnoſceret, qui paruuli filij animam negligens, non paruulum peccatorũ gehennæ ignibus nutriſſet.

patrũ, qui hunc morem baptizandi docent eſſe ab Apoſtolis traditum, & perpetuo in eccleſia ſeruatum.

VITA STEPHANI VIRI DEI PER D. Gregorium Papam Scripta.

Habetur lib. iiij. Dialogorum eiuſdẽ. Cap. 19.

PRobo dei famulo alijsq; religioſis narrantibus uiris agnoui, ea quæ indicare audientibus de uenerabili patre Stephano in homelijs euangelij curaui. Fuit enim uir, ſicut idem Probus & multi alij teſtant, nihil in hoc mundo poſsidens, nihil requirens, ſolam cũ deo paupertatem diligens, inter aduerſa ſemper patientiã amplectens, conuentus ſecularium fugiens, uacare ſemper orationi concupiſcens. De quo unum bonũ uirtutis refero, ut ex hoc uno ualeant multa eius bona penſari.

Is nanq; cũ quadam die meſſem quam ſua manu ſecuerat deciſam ad aream deduxiſſet: nihilq; aliud cũ diſcipulis ſuis ad totius anni ſtipendiũ haberet, quidam peruerſæ uoluntatis uir, antiqui hoſtis ſtimulis inſtigatus, eandem meſſem igne ſuppoſito ita ut erat, in area incendit. Quod factum dũ alter cõſpiceret, eidem dei famulo cucurrit & nunciauit. Quod poſtquã indicauit, adiunxit dicens, Væ uæ pater Stephane, quid tibi contigit? cui ſtatim uultu ac mente placida ille reſpondit: Væ quid illi contigit qui mihi hoc fecit: nam mihi quid cõtigit? In quibus eius uerbis oſtenditur in quo uirtutis culmine ſedebat, qui unũ quod in ſumptũ mundi habuerat, tam ſecura perdebat mente, magis quę illi condolebat qui peccatum cõmiſerat, quam ſibi qui peccati illius dãna tolerabat, nec penſabat quid ipſe exterius, ſed culpæ reus quantũ perdebat intus.

Hunc itaq; cũ dies mortis egredi de corpore urgeret, conuenerunt multi ut tam ſanctæ animæ de hoc ſeculo recedenti ſuas animas cõmendarẽt. Cumq; lecto illius hi qui conuenerant, omnes aſsiſterent, alij ingrediẽtes angelos uiderunt, ſed dicere aliquid nullo modo potuerunt, alij omnino nil uiderunt. Sed omnes qui aderant, ita uehementiſsimus timor perculit, ut nullus egrediẽte illa ſancta anima illic ſtare potuiſſet. Et hi ergo qui uiderant, uno omnes timore percuſsi & territi fugerunt, ut palã daretur intelligi, quæ & quanta ui eſſet quæ illam egredientem animam ſuſciperet, cuius egreſſum nemo mortalium ferre potuiſſet.

VITA DVORVM MONACHORVM VALERIÆ prouinciæ, nec non Surani Abbatis, ac Diaconi eccleſiæ Marſicanæ, per D. Gregorium Papam ſcripta.

Habetur lib. iiij. Dialogorũ eiuſdem. Cap. 10.

SCiendum eſt: quia aliquando animæ meritũ non in ipſo ſuo egreſſu oſtenditur, poſt mortem uero certius declaratur. Vnde & ſancti martyres ab infidelibus crudelia multa perpeſsi ſunt, qui tamen, ut prædiximus, ad oſſa ſua mortua ſignis quotidie & miraculis dareſcunt.

I Heus tu qui nũgaris abuſum eſſe, graue offenſam, & imminutionem gloriæ dei ac meriti Chriſti, credere deũ citius exaudire homines apud

Vitæ nanq; uenerabilis Valentius qui poſt in hac Romana urbe mihi ſicut noſti, meo quoq; monaſterio præfuit, prius in Valeriæ prouincia ſuũ

oſſa ſanctorum quã sibi. Quid dicis ad hac uerba ſanctiſſimi Gregorij penitus contraria?

monaſteriũ rexit. In quo dum Longobardi ſæuientes ueniſſent, ſicut eius narratione didici, duos eius monachos in ramis unius arboris ſuſpenderunt, qui ſuſpenſi eodẽ die defuncti ſunt. Facto aũt ueſpere utrorumq; eorum ſpiritus claris illic apertisq; uocibus pſallere cęperũt: ita ut ipſi quoq; qui eos occiderant, cũ uoces pſallentiũ audirent, nimiũ mirati terrentur.

2

Nota tu cui eſt ſuppliciũ pſalmodia cantum audire. Nam et propter te quoq; confundẽdum hoc miraculum forte patrauit dominus.

Quas uidelicet uoces captiui quoque omnes qui illic aderant, audierunt: atq; eorũ pſalmodiæ poſtmodũ teſtes extiterunt. Sed hac uoces ſpirituũ omnipotens deus idcirco pertingere uoluit ad aures corporũ, ut uiuentes quique in carne diſcerent: quia ſi deo ſeruire ſtudeant, poſt carnis mortem uerius uiuant.

Quibuſdã religioſis quoq; uiris atteſtãtib⁹ adhuc in monaſterio poſit⁹ agnoui, qđ hoc Longobardorũ tp̃e iuxta in hac prouincia q̃ Sura noĩat̃, qdã monaſterij pr̃ uitæ uenerabilis Suran⁹ noĩe fuerit, q captiuis aduenientib⁹, atq; a Lõgobardorũ depredatione fugiẽtib⁹ cuncta q̃ in monaſterio uidebatur habere, largitus eſt. Cumq; in eleemoſynis ueſtimenta ſua, ac fratrũ omnia, & cellariũ comſumpſiſſet, quicquid habere in orto potuit expendit. Expenſis uero rebus omnibus Longobardi ad eum ſubito uenerunt, eumq; tenuerunt, & aurum ab eo petere cęperunt. Quibus cũ ille diceret ſe omnino nihil habere, in uicino monte ab eis ductus eſt, in quo ſilua immenſæ magnitudinis ſtabat. Ibi captiuis quidam fugiens in caua arbore latebat, ubi unus ex Longobardis educto gladio prædictũ uenerabilem occidit uirũ. Cuius corpore in terram cadente, mons omnis protinus, & ſilua concuſſa eſt, ac ſi ſe ferre non poſſe pondus ſanctitatis eius diceret terra quæ tremuiſſet.

Alius quoq; in Marſorũ ꝓuincia uitę ualde uenerabilis diaconus fuit, quem inuentũ Longobardi tenuerunt, quorũ unus educto gladio caput eius amputauit. Sed cũ corpus eius in terram caderet, ipſe qui hunc capite truncauerat, immundo ſpiritu correptus, ad pedes eius corruit, & quod amicum dei occiderit, inimico dei traditus oſtendit.

Petrus. Quid eſt hoc quęſo te quod oĩpotens deus ſic permittit mori, quos tamen poſt mortẽ cuius ſanctitatis fuerint non patitur cęlari?

Gregorius. Cum ſcriptũ ſit: Iuſtus quacunq; morte præuentus fuerit, iuſtitia eius non auferet̃ ab eo, electi qui proculdubio ad perpetuã uitam tendunt, quid eis obeſt ſi ad modicũ dure moriuntur? Et eſt fortaſſe nonnunquam eorũ culpa, licet minima quæ in eadem debeat morte reſecari. Vnde fit, ut reprobi poteſtatem quidẽ contra uiuentes accipiant: ſed illis morientibus hoc in eis grauius uindicat̃, quod contra bonos poteſtatem ſuæ crudelitatis acceperunt, ſicut idem carnifex qui eundem uenerabilem diaconũ uiuentem ferire permiſſus eſt, gaudere ſuper mortuũ permiſſus non eſt. Quod ſacra quoq; teſtant̃ eloquia. Nam uir dei cõtra Samariam miſſus: quia per inobedientiam in itinere comedit, hunc leo in eodem itinere occidit. Sed ſtatim illic ſcriptũ eſt: quia ſtetit leo iuxta aſinũ, & non comedit leo de cadauere. Ex qua re oſtendit̃, quod peccatũ inobedientię in ipſa fuerit morte laxatũ: quia idem leo quẽ uiuentẽ præſumpſit occidere, cõtingere non pręſumpſit occiſum. Qui enim occidendi auſum habuit, de occiſi cadauere comedendi licentiam non accepit, quia is qui culpabilis in uita fuerat, punita inobedientia iam erat iuſtus ex morte. Leo ergo qui prius peccatoris uitam necauerat, cuſtodiuit poſtmodũ cadauer iuſti.

Petrus. Placet quod dicis, ſed noſſe uellem ſi nunc ante reſtitutionem corporum in cœlo recipi ualeant animæ iuſtorum.

Gregorius. Hoc neq; de omnibus iuſtis fateri poſſumus, neq; de omnibus negare. Nam ſunt quorundam iuſtorũ animæ quæ a cœleſti regno quibuſdam adhuc manſionibus differunt. In quo dilationis damno quid aliud innuitur, niſi quod de perfecta iuſtitia aliquid minus habuerunt? Et tamen luce clarius conſtat: quia perfectorum animæ mox ut huius carnis clauſtra exeunt, in cœleſtis regni ſedibus recipiuntur: quod & ipſa per ſe ueritas atteſtatur, dicens: Vbicunq; fuerit corpus, illic congregabunt & aquilæ. Quia ubi ipſe redēptor noſter eſt corpore, illuc proculdubio colliguntur iuſtorũ animæ. Et Paulus: Cupio diſſolui & eſſe cũ Chriſto. Qui ergo Chriſtũ in cœlo eſſe non dubitat, nec Pauli animam eſſe in cœlo negat. Qui etiam de diſſolutione ſui corporis, atq; de in habitatione cœleſtis patriæ dicit. Scimus quoniam ſi terreſtris domus noſtra huius habitationis diſſoluatur, quod ædificationem habemus ex deo, domum non manu factam ſed æternam in cœlis.

3 Hic locus euidenter conuincit ueritatem & exiſtentiam purgatorij, & nō omnes iuſtos ſtatim euolare ad cœleſtem beatitudinem ut nugantur heretici.

4 Hoc facit contra multos qui noſtro tempore negant iuſtorũ & perfectorum animas ſtatim poſt mortem recipi in cœlo, ſed ſeruari in aliquo loco non ſunt uſq; ad diem iudicij. Quod & erroneum eſt & hereticum.

Petrus: Si igitur nunc ſunt in cœlo animæ iuſtorũ, quid eſt quod in die iudicij pro iuſtitiæ ſuæ retributione recipient?

Gregorius. Hoc eis nimirũ creſcit in iudicio, quod nunc animarũ ſola, poſtmodũ uero etiam corporũ beatitudine perfruuntur, ut in ipſa quoq; carne gaudeant, in qua dolores pro domino cruciatusq; pertulerũt. Pro hac quippe geminata eorũ gloria ſcriptum eſt: in terra ſua duplicia poſſidebunt. Hinc etiam ante reſurrectionis diem de ſanctorũ animabus ſcriptum eſt: Datæ ſunt illis ſingulæ ſtolæ albæ, & dictũ eſt illis ut requieſcerent tempus adhuc modicũ, donec impleret numerus conſeruorũ & fratrum eorũ. Qui itaq; nunc ſingulas acceperunt, binas in iudicio ſtolas habituri ſunt: quia modo animarũ tantummodo: tunc aũt animarũ ſimul & corporum gloria lætabuntur. Petrus. Aſſentio.

VITA GERONTII ET MELLITI MONAchorum per D. Gregorium Papam ſcripta.

Habetur lib. iiij. Dialogi euſdem Cap. 26.

1 IN monaſterio meo quidam frater ante decennium Gerontius dicebatur. Qui cum graui moleſtia corporis fuiſſet depreſſus, in uiſione nocturna albatos uiros & clari omnimodo habitus in hoc ipſum monaſteriũ deſcendere de ſuperioribus aſpexit. Qui dum corã lecto iacentis aſsiſterent: unus eorũ dixit: Ad hoc uenimus, ut de monaſterio gregorij quoſdam fratres in militiam mittamus, atq; alteri præcipiens adiunxit: Scribe Marcellũ, Valentinianũ, Agnellum: atq; alios quorũ nunc minime recordor. Quibus expletis addidit, dicẽs: Scribe & hunc ipſum qui nos aſpicit. Ex qua uiſione certus redditus prædictus frater, facto mane innotuit fratrib9 qui & qui eſſent in breui ex eadem cella morituri, quos ſe etiam denunciauit eſſe ſecuturũ, cum die alio prędicti fratres mori cęperunt, atq; ſub eodem ordine ſe in morte ſecuti ſunt, quo fuerãt in deſcriptione nominati. Ad extremũ uero & ipſe obijt, qui eoſdem fratres morituros præuidit.

In ea quoq; mortalitate quæ ante trienniũ hanc urbem uehementiſsima clade uaſtauit, in Portuenſis ciuitatis monaſterio Mellitus dictus eſt

monachus adhuc in annis iuuenilibus conſtitutus, ſed miræ ſimplicitatis atq; humilitatis uir, qui appropinquante uocationis die, eadē clade percuſſus, ad extrema deductus eſt. Quod uir uitæ uenerabilis Felix eiuſdem ciuitatis epiſcopus audiens, cuius & hæc relatione cognoui, ad eum accedere ſtuduit, & ne mortem timere debuiſſet, uerbis hunc perſuaſorijs confortare, cui etiā adhuc de diuina miſericordia longiora uitæ ſpatia polliceri cœpit. Sed ad hæc ille reſpondit, curſus ſui tempora eſſe cōpleta, dicens apparuiſſe ſibi iuuenem, atq; epiſtolas detuliſſe, dicentem: Aperi & lege. Quibus apertis aſſeruit: quia ſe & omnes qui eodem tempore a prædicto epiſcopo in Paſchali feſtiuitate fuerant baptizati, ſcriptos in eiſdem epiſtolis literis aureis inueniſſet. Primū quidem ut dicebat, ſuum nomen reperit, ac inde omniū illo in tempore baptizatorū. Qua de re certū tenuit, & ſe & illos de hac uita eſſe ſub celeritate migraturos. Factumq; eſt ut die eadem ipſe moreretur, atq; poſt eum cuncti illi qui baptizati fuerant eum ſecuti ſunt, ut intra paucos dies nullus eorum in hac uita remaneret. De quibus nimirum conſtat quod eos prædictus dei famulus circo auro ſcriptos uiderat: quia eorum nomina apud ſe fixa æterna claritas habebat. Sicut itaque hi reuelationibus potuerunt uentura cognoſcere: ita nonnunquam egreſſuræ animæ poſſunt etiam myſteria cœleſtia non per ſomnium, ſed uigilando prælibare.

Habetur in libro.iiij. Dialogi eiuſdē ca.46

VITA ANTONII, MERVLI, ET IOANNIS Monachorum per D. Gregorium Papam ſcripta.

Lerumq; de culpis minimis ipſe ſolus pauor egredientes iuſtorum animas purgat, ſicut narrari de quodam ſancto uiro mecum frequenter audiſti. Qui ad mortem ueniens uehementer timuit, ſed poſt mortem diſcipulis in ſtola candida apparuit, & quam præclare ſit ſuſceptus indicauit.

Nonnunquam uero omnipotens deus trepidantium mentes quibuſdā prius reuelationibus roborat, ut in morte minime pertimeſcant.

1 Nam quidam mecū in monaſterio frater, Antonius nomine uiuebat, qui multis quotidianis lachrymis ad gaudia patriæ cœleſtis anhelabat. Cumq; ſtudioſiſsime & magno feruoris deſiderio ſacra eloquia meditaretur, non in eis uerba ſcientiæ, ſed fletum compunctionis inquirebat. Quatenus per hæc excitata mens eius inardeſceret, & ima deſerens, ad regionem cęleſtis patriæ per contemplationem uolaret. Huic per uiſionem nocturnam dictū eſt: Paratus eſto, quia dominus iuſsit migrare te. Cūq; ille non habere ſe ſumptus ad migrandum diceret, reſponſum protinus audiuit, dicens: Si de peccatis tuis agitur, dimiſſa ſunt. Quod cum ſemel audiſſet, & magno adhuc metu trepidaret, nocte quoq; alia eiſdem uerbis eſt admonitus. Tunc poſt quinq; dies febre correptus, cunctis fratribus orantibus flentibuſq; defunctus eſt.

Certe ſanctus uir contumelia affecit Chriſtum, dubitās utrum per eum ſibi fuiſſent dimiſſa peccata. Sic enim dicunt noui doctores iſti noſtri. Et miſeri non uident omnium ſanctorum tam facta quam dicta ex diametro cum eorum impietatibus pugnare.

2 Alius etiam frater in eodem monaſterio Merulus dicebatur, uehementer lachrymis atq; eleemoſynis intentus. Pſalmodia uero ex ore illius pene nullo tempore ceſſare conſueuerat, excepto cum aut alimētum corpori, aut membra dediſſet ſopori. Huic nocturna uiſiōe apparuit quod ex albis floribus corona de cœlo in caput illius deſcendebat. Qui mox moleſtia

Hoc noſtris ſubuerſoribus nō placeret, qui pſalmodias derident ipſi magis deflendi.

ſtia corporis occupatus, cum magna ſecuritate animi atque hilaritate defunctus eſt. Ad cuius ſepulchrum dum Petrus, qui nunc monaſterio meo præeſt, ſibi ſepulturam facere poſt annos quatuordecim uoluiſſet, tanta ut aſſerit, de eodem ſepulchro illius fragrantia ſuauitatis emanauit, ac ſi illic florum omnium fuiſſent odoramenta cōgregata. Qua ex re manifeſte patuit quam uerum fuit quod per nocturnam uiſionem uidit.

In eodem quoque monaſterio alius quidam Ioannes dictus eſt, magnæ indolis adoleſcens, qui ætatem ſuam intellectu & humilitate, dulcedine, & grauitate tranſigebat. Huic ægrotanti atque ad extremum deducto, per nocturnam uiſionem quidam ſenex apparuit, & hūc uirga tetigit, eique dixit. Surge. Ex hac enim moleſtia modo minime morieris, ſed paratus eſto quia longum tempus hic facturus non eris. Qui dum iam eſſet a medicis deſperatus, repente ſanatus eſt, atque conualuit. Rem quam uiderat, narrauit: ſeque per biennium in dei ſeruitio, ſicut prædixi, ultra ætatis ſuæ annos exhibuit. Ante hoc autem triennium, cum quidam frater fuiſſet mortuus, atque in eiuſdem monaſterij cimiterio a nobis ſepultus, cunctis nobis ab eodē cimiterio exeuntibus, idem Ioannes, ſicut poſtmodū pallens & tremens indicauit, illic nobis diſcedentibus inuctus ab eodē fratre qui mortuus fuerat, de ſepulchro uocatus eſt. Quod mox etiam ſubſequens finis edocuit. Nam poſt dies decem inuaſus febribus, carne ſolutus eſt.

Petrus. Doceri uelim ſi hoc quod per nocturnas uiſiones oſtenditur, debeat obſeruari.

Gregorius. In hoc Petre ſciendum eſt: quia ſex modis tangunt animum imagines ſomniorum. Aliquando namque ſomnia, uentris plenitudine uel inanitate, aliquando uero illuſione, aliquando cogitatione ſimul & illuſione, aliquando reuelatione, aliquando autem cogitatione ſimul & reuelatione generantur. Sed duo quæ primo diximus omnes experimento cognoſcimus. ſubiuncta autem quatuor, in ſacræ ſcripturæ paginis inuenimus. Somnia etenim niſi plerunque ab occulto hoſte per illuſionem fierēt, nequaquam hoc uir ſapiens indicaret dicens: Multos enim errare fecerūt ſomnia, & exciderunt ſperantes in illis. Et iterum: Non augurabimini, nec obſeruabitis ſomnia. Quibus profecto uerbis cuius ſint deteſtationis oſtēditur quæ augurijs coniunguntur. Rurſum niſi aliquando ex cogitatione ſimul & illuſione procederent, uir ſapiens minime dixiſſet: Multas curas ſequuntur ſomnia. Et niſi aliquando ſomnia ex myſterio reuelationis orirentur, nec Ioſeph præferendum ſe fratribus ſomnio uideret, nec ſponſum Mariæ, ut ablato puero in Ægyptum fugeret: per ſomniū angelus admoneret. Rurſum niſi aliquando ex cogitatione ſimul & reuelatione procederent, nequaquam Daniel propheta Nabuchodonoſor uiſionem diſſerens, a radice cogitationis inchoaſſet, dicens: Tu rex cœpiſti cogitare in ſtratu tuo quid eſſet futurum poſt hæc: & qui reuelat myſteria, oſtendit tibi quæ uentura ſunt, et paulo poſt uidebas, & ecce quaſi ſtatua una grādis: ſtatua illa magna & ſtatura ſublimis ſtabat cōtra te &c. Daniel itaque dum dixit ſomnium, & implendum reuerenter inſinuat, & ex qua ortum ſit cogitatione manifeſtat, patenter oſtenditur: quia hoc plerunque ex cogitatione ſimul & reuelatione generetur.

Sed nimirum, cum ſomnia tot rerum qualitatibus alternent, tanto eis credi difficilius debet, quanto & ex quo impulſu ueniant facilius nō elu-

cet. Sancti autem uiri inter illuſiones atq; reuelationes, ipſas uiſionum uoces aut imagines quodam intimo ſapore diſcernunt, ut ſciant uel quid a bono ſpiritu percipiant, uel quid ab illuſore patiantur. Nam ſi erga hæc mens cauta non fuerit, per deceptorem ſpiritum multis ſe uanitatibus immergit, qui non nunquam ſolet multa uera prædicere, ut ad extremum ualeat animam ex una aliqua falſitate laqueare.

Sicut cuidam noſtrum nuper certum eſt contigiſſe qui dum ſomnia uehementer attenderet, ei per ſomniũ longa ſpatia huius uitæ promiſſa ſunt. Cumq; multas pecunias pro longioris uitæ ſtipendijs collegiſſet, ita repente defunctus eſt, ut intactas omnes relinqueret, & ipſe ſecum nihil ex bono opere portaret.

In homilia ſuper euãgelio, Dixit Ieſus diſcipulis ſuis, Si quis uenit ad me, & non odit patrem. &c.

VITA CASSII NARNIENSIS EPISCOPI PER D. Gregorium Papam ſcripta.

Vdiſtis dicentem dominum fratres chariſsimi, Aut quis rex iturus committere prælium aduerſus alium regem, non ſedens prius cogitat ſi poſsit cum decem milibus occurrere ei qui cum uiginti milibus uenit ad ſe? Alioquin adhuc illo longe agente, legationem mittens, rogat ea quæ pacis ſunt. Rex contra regem ex æquo uenit ad præliũ, & tamen ſi ſe perpendit non poſſe ſufficere, legationem mittit, & ea quæ pacis ſunt poſtulat. Quibus ergo lachrymis nos ſperare ueniam debemus, qui illo in tremendo examine cum rege noſtro ex æquo ad iudicium non uenimus, quos nimirum conditionis infirmitas & cauſa inferiores exhibet? Sed fortaſſe iam mali operis culpas abſcidimus, iam praua quęq; exterius declinamus. Nunqd ad reddendam rationem cogitationis noſtræ ſufficimus? Nam cum uiginti milibus uenire dicitur is contra quem minime ſufficit iſte qui cum decẽ milibus uenit. Decem milia quippe ad uiginti milia, ſimplum ad duplum ſunt. Nos autem ſi multum proficimus, uix exteriora noſtra opera in rectitudine ſeruamus. Nam & ſi iam luxuria carnis abſciſſa eſt, tñ adhuc a corde funditus abſciſſa non eſt. Ille autem qui iudicaturus uenit, exteriora ſimul & interiora iudicat, facta pariter & cogitationes penſat. Cũ duplo ergo exercitu contra ſimplum uenit, qui nos uix in ſolo operæ præparatos, ſimul de operæ & cogitatione diſcutit. Quid igitur agendum eſt fratres chariſsimi, niſi ut dum nos cum ſimplo exercitu contra duplum illius ſufficere non poſſe conſpicimus, dum adhuc longe eſt, legationẽ mittamus rogemus ea quæ pacis ſunt? Longe.n. eſſe dr̃, qui adhuc præſens iudicium non uidet. Mittamus ad hunc legationem lachrymas noſtras, mittamus miſericordiæ opera, mactemus in ara eius hoſtias placationis, cognoſcamus nos cũ eo in iudicio non poſſe contendere. Penſemus uirtutem eius fortitudinis, rogemus ea quæ pacis ſunt. Hęc eſt noſtra legatio, quæ regem uenientem placat. Penſat fratres quam benignum ſit, quod is qui ſuo aduentu ualet opprimere, tardat uenire. Mittamus ad hunc, ut diximus, legationem noſtram flendo, tribuendo, ſacras hoſtias offerendo. Singulariter nanq; ad abſolutionem noſtram, oblata cum lachrymis & benignitate mentis ſacri altaris hoſtia ſuffragatur, quia qui in ſe reſurgẽs a mortuis, iam non moritur adhuc per hanc in ſuo myſterio pro nobis ite-

1 Ecce legationem ad deũ opera noſtra bona. Quæ ſi mala eſſent, ut uolunt miſeri hæretici, potius inſtãmarent iram iudicis quam placarent.

2 Vide o hæretice ſi miſſa eſt ſacrificium.

rum patitur. Nam quotiens ei hoſtiam ſuæ paſsionis offerimus, totiẽs no bis ad abſolutionem noſtram, paſsionem illius reparamus. *& ſi habet nũc eccleſia ſacrificium omnibus excellentius q̃ unquam fuerint.*

Multos, ut arbitror, ueſtrum fratres chariſsimi contigit noſſe hoc, qđ uolo ad memoriam ueſtram narrando reuocare. Non longe a noſtris fer tur temporibus factum quod quidam ab hoſtibus captus longe traductus eſt. Cumq́ diu teneretur in uinculis, cum uxor ſua cum ex eadem captiuitate non reciperet, extinctũ putauit. Pro quo iam uelut mortuo, hoſtias hebdomadibus ſingulis curabat offerre. Cuius totiens uincula ſoluebantur in captiuitate, quotiens ab eius coniuge hoſtiæ fuiſſent oblatæ pro animæ eius abſolutione. Nam longa poſt tempora reuerſus, admirans ualde, indicauit uxori ſuæ quod diebus certis hebdomadis ſingulis eius uincula ſoluebantur. Quos uidelicet dies eius uxor atq; horas diſcutiens, tunc recognouit eum abſolutum, cum pro eo ſacrificium meminerat oblatum. Hinc ergo fratres chariſsimi, hinc certa conſideratione colligite, oblata a nobis hoſtia ſacra quantam in nobis ſoluere ualeat ligaturam cordis, ſi oblata ab altero potuit in altero ſoluere uincula corporis.

3 *Non intelligas quod ipſa offerret ſacras hoſtias, nam non is eſt mos catholicæ eccleſiæ, ut mulier Miſſas agat, ſed per ſacerdotes offerri curabat.*

4 *Ecce aperte miſſam dici ſacrificium.*

Multi ueſtrum fratres chariſsimi Caſsium Narinẽſis urbis epiſcopum nouerunt, cuius mos erat quotidianas hoſtias offerre deo, ita ut pene nullus dies uitæ abſcederet, quo non omnipotenti deo hoſtiam placationis immolaret. Cui cum ſacrificio ualde etiam concordabat uita, nam cuncta quæ habebat, in eleemoſynis tribuens, cum ad horam offerendi ſacrificij ueniſſet, uelut totus in lachrymis defluẽs, ſemetipſum cũ magna cordis contritione mactabat. Cuius uitam & exitum a quodam uenerabilis uitæ diacono, qui ab eo fuerat nutritus, referente cognoui. Aiebat enim, q; quadam nocte eius presbytero per uiſum dominus aſtitit, dicens: Vade & dic epiſcopo: Age quod agis, operare quod operaris, non ceſſet pes tuus, non ceſſet manus tua, natali apoſtolorũ uenies ad me, & retribuam tibi mercedem tuam. Surrexit presbyter. Sed quia e uicino apſorum natalitius dies imminebat, tam propinqui exitus diẽ epiſcopo nunciare pertimuit. Alia nocte dominus redijt, eiuſq́ inobedientiam uehementer increpauit, atq; eadem iuſsionis ſuæ uerba retexit. Tunc presbyter ſurrexit, ut pergeret, ſed rurſus infirmitas cordis impedimentum. Facta eſt indicandę reuelationis, & ad admonitionem quoq; iteratæ iuſsionis obduruit pergere, & quæ uiderat, manifeſtare neglexit. Sed quia magnam manſuetudinem contemptæ gratiæ maior ſolet ſequi ira uindictæ, uiſione tertia dominus apparens, iam uerbis addidit uerbera, & tam diſtricta cæde mactatus eſt, ut in eo duritiam cordis emollirent uulnera corporis. Surrexit ergo eruditus ex uerbere, perrexit ad epiſcopum, eumq́ iam ex more iuxta beati Iuuenalis martyris ſepulchrum ad offerendum ſacrificium conſiſtentem reperit, ſecretum a circũſtantibus petijt, ſeq́ eius pedibus ſtrauit. Cumq́ eum hubertim flentem epiſcopus uix ad ſe leuare potuiſſet, lachrymarum cauſas cognoſcere ſtuduit. Ille uero relaturus ex ordine uiſionem, prius ueſtimento ex humeris deſoluto, detexit plagas corporis (ut ita dicam) teſtes ueritatis & culpæ monſtrauit quanta animaduerſione diſtrictionis membra illius accepta uerbera liuore inflicto ſulcauerãt. Quæ mox ut epiſcopus uidit, exhorruit, & quis ſibi talia facere præſumpliſſet, cum magnæ obſtupefactionis uocibus inquiſiuit. At ille reſpondit hæc ſe pro ipſo fuiſſe ꝑpeſſum. Excreuit cũ terrore admiratio. Sed nul

5 *Nota tu qui dicis miſſam non ualere ad remiſsionem peccatorũ.*

6 *Videri totiẽs replicari miſſam ſacrificiũ ę*

7 *Apoſtolorum natalitius dies.*

8 *Ad offerendum ſacrificium iuxta beati Iuuenalis martyris ſepulchrum conſiſtentem reperit.*

las iam presbyter inquiſitioni eius moras adijciens, ſecretum reuelationis aperuit, eiq́ iuſsiones dominicas, per ea quæ audierat uerba narrauit, dicens: Age quod agis, operare quod operaris, non ceſſet manus tua, non ceſſet pes tuus, natali apſtorum uenies ad me, & retribuam tibi mercedẽ tuam. Quibus auditis, epiſcopus in oratione ſe cum magna cordis contritione proſtrauit. Et qui oblaturus ſacrificium ad horam tertiam uenerat, hoc pro extenſæ orationis magnitudine, ad horam nonam uſq; protelauit, atq; ex ipſo iam die magis magiſq́; exaucta ſunt ei lucra pietatis factuſq́; eſt tam fortis in operæ, quam certus ex munere, quippe qui eum cui debitor fuerat ex promiſsione, iam cœperat habere debitorem.

9 *Et retribuã tibi mercedem tuam. Ecce hic & meritum & præmium ſanctorũ.*

Huic autem conſuetudo fuerat, ſingulis annis natalitio Apoſtolorum die Romam uenire, iamq́; ex hac reuelatione ſuſpectus, uenire iuxta morem noluit. Eodem ergo tempore ſolicitus fuit, ſecundo quoq; anno uel tertio in montis ſuæ expectatione ſuſpenſus, quarto quintoq́; & ſexto ſimiliter. Qui deſperare iam de ueritate reuelationis potuerat, ſi uerbis fidẽ uerbera non feciſſent. Cum ecce anno ſeptimo uſq; ad expectati natalis ſacras uigilias incolumis peruenit, ſed leuis hunc in uigilijs dolor attigit, atq; ipſo die natalitio filijs ſuis ſe expectantibus, miſſarum ſolemnia implere ſe poſſe recuſauit. Illi uero qui de eius erant egreſsione pariter ſuſpecti, ſimul ad eum omnes uenerunt, ſe ſe unanimiter adſtringentes, ut die eodem nequaq; acquieſcerent miſſarum ſolemnia celebrari, niſi pro eis ad dominum idem antiſtes ſuus interceſſor accederet. Tunc ille compulſus in epiſcopi oratorio miſſas fecit, & manu ſua corpus dominicum, pacemq́; omnibus dedit. Qui cuncto miniſterio oblati ſacrificij peracto ad lectulum redijt, ibiq́; iacens, dum ſacerdotes ſuos, ac miniſtros circunſtetiſſe ſe cerneret, quaſi uale ultimum dicens, de ſeruando eos uinculo charitatis admonebat, & quanta debuiſſent concordia inter ſe uniri, prædicabat. Tum ſubito inter ipſa ſanctæ exhortationis uerba, uoce terribili clamauit dicens: Hora eſt. Mox aſsiſtentibus ipſe ſuis manibus linteum dedit, quod ex more morientium ſibi contra faciem tenderetur. Quo tenſo emiſit ſpiritũ. Sicq́; ſancta illa anima ad gaudia æterna perueniens, a carnis corruptione ſoluta eſt.

10 *Sacræ uigiliæ natalis Apoſtolorum.*

11 *Miſſarum ſolẽnia implere recuſauit.*

12 *Manu ſua corpus dominicum, & pacem omnibus dedit. In quo aduerte communionem ſub utraque ſpecie non eſſe neceſſariam ut heretici docent.*

Quem fratres chariſsimi, quem uir iſte in morte imitatus eſt niſi eũ quẽ in uita ſua fuerat contemplatus? Dicens enim, hora eſt, de corpore exijt, quia & Ieſus peractis omnibus, cum dixiſſet, conſumatum eſt, inclinato capite tradidit ſpm̃. Quod ergo dominus, fecit ex poteſtate, hoc egit famulus ex uocatione. Ecce quotidianæ hoſtiæ, illa cum eleemoſynis & lachrymis miſſa legatio, quantam cum rege ueniente gratiæ pacem fecit. Relinquat ergo omnia qui poteſt. Qui autem omnia relinquere non põt, cum adhuc rex longe eſt, legationem mittat lachrymarum, eleemoſynarum & hoſtiarum munera offerat. Vult enim placari precibus qui ſcit q̃a non poſsit portari iratus. Quod adhuc moram facit uenire, legationem pacis ſuſtinet: ueniſſet iamiamq́; ſi uellet, & cunctos aduerſarios ſuos trucidaſſet. Sed & quam terribilis ueniat indicat, & tamen ad ueniendum tardat, quia non uult inuenire quod puniat. Sed reatum nobis contẽptus noſtri denunciat, dicens: Sic ergo omnis ex uobis qui non renunciat omnibus quæ poſsidet, non poteſt meus eſſe diſcipulus, & tamen ſperandæ ſalutis remedium concedit, quia qui per iram non poteſt ferri, per poſtu-

13 *Dominus uult placari precibus, & alijs bonis operibus, quæ tamen noſtri temporis ſubuerſores deteſtantur.*

latæ pacis uult legationem placari. 14
Lauate ergo fratres chariſsimi lachrymis maculas peccatorum, elee-
moſynis tergite, ſacris hoſtijs expiate. Nolite poſsidere per deſiderium,
quæ adhuc per uſum minime reliquiſtis. Spem in ſolo redemptore figite
ad æternam patriam mente tranſite. Si enim nihil in hoc mundo iam amã
do poſsidetis, & iam poſsidendo cuncta reliquiſtis, ipſe uobis gaudia de
ſiderata concedat, qui uobis æternæ pacis remedia contulit, Ieſus Chri-
ſtus dominus noſter, qui uiuit & regnat cum patre. &c.

Vides hæreticæ hic ſatisfactionis opera? Lachrymæ maculas peccatorum lauant. Eleemoſynæ tergunt. Sacræ hoſtiæ expiãt. Et tamen cũ his omnibus ſpem in ſolo redemptore figere debemus.

VITA ROMVLÆ VIRGINIS PER D. Gregorium Papam deſcripta.

In Homilia de diuite & Lazaro.

QVotienſcunq; aliquos in hoc mundo abiectos aſpicitis fra-
tres chariſsimi, etiam ſi qua reprehenſibilia eorũ eſſe uidean
tur, nolite deſpicere, quia fortaſſe quos morũ infirmitas uul-
nerat, medicina paupertatis curat. Quorũ ſi qua ſunt talia
quæ debeant iure reprehendi, hæc ſi uultis, ad uſum ueſtræ
mercedis inflectitis, ut ex ipſis eorum uitijs cumulentur uobis incrementa
pietatis, quatenus panem pariter detis & uerbum, panem refectionis cũ
uerbo correptionis, & duo a uobis alimenta percipiat, qui unum quære-
bat: dum exterius cibo, & interius ſatiatur eloquio. Pauper ergo cum re-
prehenſibilis cernitur, moneri debet, & deſpici non debet. Si uero reprehẽ
ſionis nil habet, uenerari ſummopere ſicut interceſſor debet. Sed ecce mul
tos cernimus, quis cuius ſit meriti, neſcimus. Omnes ergo uenerandi ſunt,
tantoq; neceſſe eſt ut omnibus te humiliare debeas, quanto quis ſit ipſe
ignoras. Rem fratres refero, quam bene is qui præſto eſt, frater & compre
ſbyter meus ſpecioſus nouit. Eodem tempore quo monaſteriũ petij, anus
quædam Redempta nomine, in ſanctimoniali habitu conſtituta in urbe 1
hac iuxta beatæ Mariæ ſemper uirginis eccleſiam manebat. Hæc illius He
rundinis diſcipula fuerat, quæ magnis uirtutibus pollens, ſuper Præneſti-
nos montes uitam eremiticam duxiſſe ferebatur. Huic duæ in eodem ha-
bitu diſcipulæ adhærebant, una nomine Romula, & altera quæ nunc ad-
huc ſupereſt, quam quidem facie ſcio, ſed nomine neſcio. Tres itaq; hæ in
uno habitaculo commorantes, morum quidem diuitijs plenam, ſed tamẽ
rebus pauperem uitam ducebant. Hæc autem quam præfatus ſum, Ro-
mulam, aliam quam prædixi condiſcipulam ſuam, magnis uitæ meritis an
teibat. Erat quippe miræ patientiæ, ſummæ obedientiæ, cuſtos oris ſui ad
ſilentiũ, ſtudioſa ualde ad continuæ orationis uſum. Sed plerunq; hi quos 2
iam perfectos homines æſtimant, adhuc in oculis ſummi opificis aliquid
imperfectionis habent, ſicut ſæpe imperiti homines nec dum perfecte ſcul
pta ſigilla conſpicimus, & iam quaſi perfecta laudamus, quæ adhuc arti-
fex conſiderat & limat: laudari iam audit, & tamen ea tundere melioran-
do non deſinit. Hæc quam prædiximus Romula ea quam græco uocabu
lo paralyſin medici uocãt, moleſtia corporali percuſſa eſt, multiſq; annis
in lectulo decumbens, pene omnium iacebat membrorum officio deſtitu
ta, nec tamen hæc eadem eius mentem ad impatientiam flagella perduxe
rant: Nam ipſa ei detrimenta membrorũ, facta fuerant incrementa uirtu-
tum, quia tanto ſollicitius ad uſum orationis excreuerat, quanto & aliud

In ſanctimoniali habitu conſtituta.

Cuſtos ſilentij, & cõtinuæ orationis ſtudioſa.

quodlibet agere nequaquam ualebat. Nocte igitur quadam eandem Rẽ
demptam quam pręfatus ſum (quæ utraſq; diſcipulas ſuas filiarum loco
nutrierat) uocauit, dicens: Mater ueni, mater ueni. Quę mox cum alia eius
condiſcipula ſurrexit, ſicut utriſq; referentibus, & multis res eadẽ claruit,
& ego quoq; in eodẽ tpe audiui. Cũq; noctis medio lectulo iacentis aſsi-
ſterent, ſubito cęlitus lux emiſſa, omne illiꝰ cellulę ſpatiũ impleuit, & ſplẽ-
dor tãtę claritatis emicuit, ut corda aſsiſtẽtiũ inęſtimabili pauore perſtrin
geret, atq;(ut poſt ipſę referebant) oẽ in eis corpꝰ obrigeſceret, et in ſtupo
re ſubito remanerent. Cœpit nanq; quaſi cuiuſdã magnę multitudinis in-
gredientis ſonitꝰ audiri, oſtiũ cellulę concuti, ac ſi ingredientiũ turba pre-
meret, atq;(ut dicebant) intrantiũ multitudinẽ ſentiebãt, ſed nimietate ti-
moris & luminis nil uidere poterant, qa earũ oculos & pauor depreſſe-
rat, & ipſa tanti luminis claritas reuerberabat. Quã lucẽ protinꝰ miri odo
ris eſt fragrantia ſubſecuta, ita ut earũ animũ, qa lux emiſſa terruerat, odo
ris ſuauitas refoueret. Sed cũ uim claritatis illiꝰ ferre non poſſent, cępit ea
dẽ Romula aſsiſtentẽ et trementẽ Redẽptã ſuorũ morũ magiſtrã blanda
uoce conſolari, dicens: Noli timere mater, non morior modo. Cumq; hoc
crebro diceret, paulatim lux quę fuerat emiſſa, ſubtracta eſt, ſed is qui ſub-
ſecutꝰ eſt odor remanſit, ſicq; dies ſecũdus & tertiꝰ tranſijt, ut aſperſa fra-
3 grantia odoris remaneret. Nocte igit̃ quarta eandẽ magiſtrã ſuã uocauit
qua ueniente uiaticũ petijt, & accepit. Nec dũ uero eadẽ Redẽpta uel alia
eiꝰ diſcipula a lectulo iacentis diſceſſerat, & ecce ſubito in platea ante cel
lulę eiuſdẽ oſtiũ duo chori pſallentiũ conſtiterũt, & ſicut ſe dicebant ſexꝰ
ex uocibꝰ diſcreuiſſe, pſalmodię cantꝰ dicebant uiri, & fœminę reſponde-
bant. Cũq; ante fores cellulę exhiberent cęleſtes exequię, ſancta illa ani-
ma carne ſoluta eſt. Qua ad cęlũ ducta, quãto chori pſallentiũ altius aſcẽ
debant, tanto cępit pſalmodia leuius audiri, quouſq; & eiuſdẽ pſalmodię
ſonitus, & odoris ſuauitas elongata finiret. Hęc igit̃ quãdiu uixerat in cor-
pore, quis illam haberet in honore? Indigna cũctis hominibꝰ & deſpecta
uidebat̃. Quis enim ad illam accedere, quis illam uidere dignaret̃? Sed la-
tebat in ſterquilinio margarita dei. Sterquiliniũ fratres hanc ipſam corru
ptibilitatem corporis appello, ſterquiliniũ abiectionẽ paupertatis nomi
no. Aſſumpta eſt ergo margarita quę iacebat in ſterquilinio, & poſita eſt i
cœleſtis regni ornamento. Iam inter ſuperbos ciues emicat, inter ignitos il
los lapides ęterni diadematis coruſcat.

Ecce pſalmodia a ſanctis ſpiritibus decantatur, & noſtri temporis hæretici illi detrahere audent.

Sancti iuſtæ fœminæ celebrant exequias, ut te doceant nõ damnare exequias mortuorum.

Anima Romulæ ad cœlum ducta.

O uos qui in hoc mũdo aut diuites eſſe creditis, aut eſtis, conferte, ſi po
teſtis, falſas ueſtras diuitias ueris diuitijs Romulę. Vos in huius mundi uia
omnia amiſſuri poſsidetis, illa nil q̃ſiuit in itinere, & omnia inuenit in per-
uentione. Vos lętam uitam ducitis, triſtẽ mortẽ timetis: illa triſtẽ uitã per-
tulit, ad lętam mortẽ peruenit. Vos ad tempꝰ q̃ritis obſequia hominũ, illa
deſpecta ab hominibꝰ, inuenit ſocios choros angelorum. Diſcite ergo fra
tres temporalia cũcta deſpicere, diſcite honorem tpalem contẽnere, ęter-
nam gloriam amare. Honorate quos pauperes cernitis, & quos foris con
ſpicitis deſpectos ſeculi, intꝰ arbitramini amicos dei. Cũ his participami-
ni qđ habetis, ut quandoq; dignent̃ uobiſcũ participare qđ habent. Pen-
ſate qđ ore magiſtri gentiũ dicit̃, In hoc tpe ueſtra abundantia illorum in-
opiam ſuppleat, ut & illorũ abundantia ueſtrę inopię ſit ſupplementum.
Penſate qđ ipſa per ſe ueritas dicit: Quandiu feciſtis uni de his fratribus

meis minimis,mihi feciſtis. Ad tribuendũ ergo pigri cur eſtis, quãdo hoc quod iacenti in terra porrigitis,ſedenti in cęlo datis? Sed hęc omnipotens deus qui per me in ueſtris auribus loquiẽ,per ſe in ueſtris mẽtib⁹ loquaẽ.

VITA VICTORINI ALIAS ÆMILIANI monachi per D.Gregorium Papam ſcripta.

In Homilia ſuper Euangelio centum ouium & decem drachmarum.

PEnſemus ſuper nos fratres chariſsimi conditoris noſtri diuitias,peccare nos uidet,& perfert. Qui nos ante culpã peccare prohibuit,etiam poſt culpam expectare ad ueniam nõ deſiſtit.Ecce ipſe nos quem deſpeximus,uocat: auerſi ab illo ſumus, & tamen non auertitur. Vnde & bene per Iſaiam dicitur: & erunt oculi tui uidentes præceptorem tuũ,& aures tuæ audient uocem poſt tergũ monentis. Quaſi in faciem ſuã homo monitus eſt,quando ad iuſtitiam conditus, præcepta rectitudinis accepit. Sed cũ hæc eadem præcepta contempſit, quaſi conditori ſuo dorſum mentis in faciem dedit. Sed ecce adhuc ſequitur,poſt tergum monet, quia iam & a nobis contemptus eſt,& tamen nos adhuc uocare non ceſſat. Quaſi dorſum in faciem eius dedimus, cuius uerba deſpicimus, cuius præcepta calcamus. Sed ſtans poſt tergũ nos auerſos reuocat,quia & uidet quod deſpicitur, & tameſi per præcepta clamat,per patientiam expectat. Penſate ergo fratres chariſsimi ſi cuilibet ueſtrũ loquẽti famulus ſuperbiret,et terga in faciem mitteret,nunquid non contemptus dominus eius ſuperbiam feriret, uulnera diſtrictæ animaduerſionis infligeret? Ecce nos peccando autori noſtro terga in faciem dedimus, & tamen ſuſtinemur. Superbe auerſos benigne reuocat, & qui ferire nos auerſantes potuit, ut reuertamur munera promittit. Tanta ergo conditoris noſtri miſericordia duritiam noſtri reatus emolliat,ut homo qui malum quod fecit experiri percuſſus poterat,ſaltem expectatus erubeſcat.

Rem fratres breuiter refero, quam uiro uenerabili Maximiano, tunc patre monaſterij mei atq; presbytero, nunc autem Siracuſano epiſcopo, narrante cognoui. Hanc itaq; ſi ſolerter auditis, charitati ueſtræ non breuiter ſuffragari credo. Noſtris uero temporibus Victorinus quidam extitit,qui alio quoq; nomine Æmilianus appellatus eſt,non inopis ſubſtantiæ iuxta mediocritatem uitæ,ſed quia plerunq; regnat in rerũ opulentia, carnis culpa, in quodam facinore lapſus eſt, quod debuiſſet ualde pertimeſcere,ac de ſuæ mortis immanitate cogitare. Reatus ergo ſui conſideratione cõpunctus,erexit ſe contra ſe,mundi huius omnia dereliquit,monaſteriũ petijt. In quo nimirũ monaſterio,tantæ humilitatis, tantæq; diſtrictionis extitit, ut cuncti fratres qui illic ad amorem diuinitatis excreuerant,ſuam cogerent uitam deſpicere, dum illius pœnitentiam uiderent. Studuit nanq; toto mentis annixu cruciare carnem, uoluntates proprias frangere,furtiuas orationes quærere, quotidianis ſe lachrymis lauare,deſpectũ ſui appetere, oblatam a fratribus uenerationem timere. Hic itaq; nocturnas fratrũ uigilias præuenire conſueuerat. Et quia mons in quo monaſterium ſitũ eſt, ex uno latere in ſecretiori parte prominebat,illuc conſuetudinem fecerat ante uigilias egredi,ut ſe quotidie in fletu pœnitentiæ quanto ſecretius,tanto liberius mactaret. Contemplabatur nanq; diſtri-

1 *Vt pœnitentiam ageret de peccato commiſſo Victorinus, ingreſſus eſt monaſterium. Ergo religioſa ſatisfacit pro peccatis. Ergo ſunt ſatisfactoria opera contra hæreticos.*

2 *Videſne quod optima pœnitẽtia nõ eſt.*

noua uita duntaxat? nec ſufficit credere culpam a deo condonari, ut noſtri temporis Hæreſiarches docent: ſed requiruntur etiam opera ſatisfactionis pro peccatis, ut digni ſint pœnitentiæ fructus.

ctionem uenturi iudicis ſui, ac iam eidem iudici concordans, puniebat in lachrymis reatū facinoris ſui. Quadam uero nocte abbas monaſterij uigilans, hunc latenter egredientem intuitus, lento foras pede ſecutus eſt. Quem cū in ſecreto montis latere cerneret in oratione proſtratū, expectare uoluit quando ſurgeret, ut ipſam quoq; longanimitatem orationis eius exploraret. Tunc ſubita lux cœlitus emiſſa ſuper eum fuſa eſt qui in oratione proſtratus iacebat, tantaq; ſe in illo loco claritas ſparſit, ut tota pars regionis illius ex eadem luce candeſceret. Quam abbas ut uidit, intremuit & fugit. Cumq; poſt longū horæ ſpatium idem frater ad monaſterium rediſſet, abbas eius ut diſceret an ſuper ſe effuſionem tanti luminis agnouiſſet, requirere eum ſtuduit, dicens: Vbi fuiſti frater? At ille latere ſe poſſe credens, in monaſterio fuiſſe reſpōdit. Quo negante abbas cōpulſus eſt dicere quid uidiſſet. At ille ſe uidens eiſe deprehēſum, hoc quoq; quod abbatē latebat aperuit, adiungens: Quando ſuper me uidiſti lumen de cœlo deſcendere, uox etiā pariter uenit, dicens: Dimiſſum eſt tibi peccatum tuū. Et quidem omnipotens deus peccatū eius potuit taxando relaxare, ſed loquendo per uocem, radiando per lumen, exemplo ſuæ miſericordiæ, noſtra ad pœnitentiam uoluit corda conuertere. Miramur fratres chariſsimi, quod perſecutorem ſuum Saulum dominus de cœlo proſtrauit, de cœlo alloquutus eſt. Ecce noſtris quoq; temporibus peccator & pœnitens uocem de cœleſtibus audiuit. Illi dictū eſt: Quid me perſequeris? iſte uero meruit audire, Dimiſſum eſt tibi peccatū tuum. Longe eſt inferior meritis peccator pœnitens iſte quam Paulus. Sed quia adhuc in hac re de Saulo loquimur crudelitatem necis anhelante, liceat audenter dicere, quia Saulus propter ſuperbiā uocem increpationis, iſte uero propter humilitatem uocem conſolationis audiuit. Hunc quia humilitas ſtrauerat, diuina pietas erigebat. Illum quia ſuperbia erexerat, diuina ſeueritas humiliabat.

3

Ecce miraculo probatum placere deo illā pœnitentiā, quæ per opera noſtra ei pure exhibetur.

4

Et fiduciam de miſericordia dei debet habere peccator, & actus ſuos deflere, nec peccata cōmiſſa negligere, ſi ueniā conſequi uult.

Habete ergo fratres mei fiduciam de miſericordia cōditoris noſtri, cogitate quæ facitis, recogitate quæ feciſtis. Largitatem ſupernæ pietatis aſpicite, & ad miſericordem iudicem, dum adhuc expectat, cum lachrymis uenite. Conſiderantes nanque quod iuſtus ſit, peccata ueſtra nolite negligere. Conſiderantes uero quod pius ſit, nolite deſperare. Præbet apud deum homini fiduciam deus homo. Eſt nobis ſpes magna pœnitentibus, quia aduocatus noſter factus eſt iudex noſter. Qui uiuit & regnat cum patre in unitate ſpiritusſancti deus: per omnia ſecula ſeculorū. Amen.

In Homilia ſuper Euangeliū homo quidam fecit cœnā magnam.

VITA THEOPHANII COMITIS
per D. Gregorium Papam ſcripta.

n On audemus fratres uobis dicere ut omnia relinquatis, ſed tamen ſi uultis, omnia etiam retinendo relinquitis, ſi ſic temporalia geratis, ut tamen tota mente ad æterna tendatis. Huic etenim Paulus Apoſtolus dicit: Tempus breue eſt, reliquum ſupereſt, ut qui habent uxores, tanquam non habentes ſint, & qui flent, tanquam non flentes, & qui gaudent, tanquam non gaudentes, & qui emunt, tanquam non poſsidentes, & qui utuntur hoc mundo, tanquam non utantur. Præterit enim figura huius mundi. Vxorē

nanq;

nanq; habet, ſed quaſi non habens, qui ſic ſcit carnis debita exoluere, ut tamen per ea mundo tota mente non cogatur inhærere. Nam cū idem rurſum egregius prædicator dicat. Qui habet uxorē, cogitat quæ ſunt huius mundi, quomodo placeat uxori: ille uxorem habet quaſi non habens, qui ſic ſtudet placere coniugi, ut tamen non diſpliceat conditori. Flet quoq;, ſed tanq; non fleat, qui ſic tēporalibus damnis affligitur, ut tamen de ęternis lucris ſemper animū conſoletur. Gaudet uero, ſed tanq; non gaudeat, qui ſic temporalibus bonis hilareſcit, ut tamen ſemper perpetua tormenta conſideret, & hoc quod mentem gaudio ſubleuat, hanc continuo pondere prouidi timoris premat. Emit autem, ſed quaſi non poſsidens, qui ad uſum terrena præparat, & tamen cauta cogitatione præuidet quod hæc citius relinquat. Mundo quoq; utitur, ſed quaſi nō utatur, qui & neceſſaria cuncta exterius ad uitæ ſuæ miniſteriū redigit, & tamen hæc eadē non ſinit ſuæ menti dominari, ut & ſubiecta foris ſeruiant, & nunq; intentionem animi ad alta tendētis frangant. Quicunq; igitur tales ſunt, eis profecto terrena omnia non ad deſiderium, ſed ad uſum adſunt, quia rebus quidem neceſſarijs utuntur, ſed nihil cum peccato habere cupiunt. De ipſis quoque rebus habitis quotidie mercedes quærunt, & plus gaudent bono opere, quam bona poſſeſsione.

Ac ne aliquibus iſta difficilia eſſe uideantur, rem de perſona refero, quā multi ueſtrū mecum nouerunt, quam uidelicet rem ipſe ante trienniū in Centumcellenſi urbe a perſonis fidelibus didici. Nuper nanq; in eadem ciuitate Theophanius comes fuit, uir miſericordię actibus deditus, bonis operibus intentus, hoſpitalitati præcipue ſtudens. Exercendi comitatus actibus occupatus, agebat terrena & temporalia, ſed ut poſt ex fine eius claruit, magis ex debito quā ex intentione. Nam cū propinquante mortis eius tempore, grauiſsima aëris tempeſtas obſiſteret ne ad ſepeliendū duci potuiſſet, eumq; coniunx ſua cū fletu uehementiſsimo inquireret, dicens: Quid faciam, quō te ad ſepeliendū eijcio, quæ oſtium domus huius egredi præ tempeſtate nimia non poſſum? Tunc ille reſpondit: Noli mulier flere, q͂a mox ut ego defunctus fuero, ſerenitas aëris rediet. Cuius protinus & uocem mors, & mortem ſerenitas eſt ſecuta. Cuius manus & pedes podagræ humore tumeſcentes, & uerſi in uulneribus fuerant, & profluente ſanie putebant. Sed cū corpus illius ex more ad lauandum fuiſſet detectū, ita ſanum repertū eſt, ac ſi unquam uulneris nihil habuiſſet. Ductus itaq; ac ſepultus eſt, eiusq; coniugi uiſum eſt, ut quarto die in ſepulchro illius marmur quod ſuperim poſitū erat, mutari debuiſſet. Quod uidelicet marmor corpori eius ſuper impoſitū, dum fuiſſet ablatum, tanta ex eius corpore fragrantia odoris emanauit, ac ſi ex putreſcente carne illius pro uermibus aromata ferbuiſſent.

1 *Mortuorū corpora de more (ſubaudi Chriſtiano) lauantur.*

Hæc ergo dixi, ut e uicino exēplo oſtendere poſſem nonnullos & ſecularem habitum gerere, & ſecularem animū non habere. Quos enim talis neceſsitas in mundo ligat, ut ex omni parte exui a mundo non poſsint, ſic ea quę mundi ſunt, debent tenere, ut tamen eis neſciant ex mentis fractione ſuccumbere. Hæc ergo cogitate, & cū relinquere cuncta quæ mundi ſunt non poteſtis, exteriora exterius bene agite, ſed ardenter interius ad æterna feſtinate. Nihil ſit quod deſideriū mentis ueſtræ retardet, nullius uos rei in hoc mundo delectatio impliçet. Si bonū diligitur, mens in bo-

2 *Cùm dominus & ſaluator noſter ſit Mediator & adiutor noſter, non præiudicat ei, ut dicunt hæretici, ſi & beata uirgo dicatur Mediatrix, & ſancti adiutores.*

noſtri apud deū. Nā tātæ bonitatis eſt dominus Ieſus, ut quæ ſua ſūt largiatur ſeruis ſuis. Argumentū eſt hoc opulenti, habere uidelicet, & alijs dare. Largitur aūt axiomata ſua nō enacuatus, ſed nihilominus hebens. Eſt namq; Lux, ſacerdos, ouis, petra, fundamētum, & tamen amicis ſuis cōcedit ut & ipſi ſint & dicantur hæc omnia. Lege Magnum Baſiliū in Homilia de pœnitentia.

nis melioribus, id eſt, in cœleſtibus delectetur, ſi malum metuitur, mala animo æterna proponant, ut dum illic eſſe conſpicit & amplius quod diligat, & amplius quod pertineſcat, hic omnino nō hæreat. Ad hęc agēda habemus mediatorē dei & hominū adiutorem noſtrū, perquē cūcta obtinebimus, ſi ad illū uero amore flagram⁹, qui uiuit & regnat cū patre, &c.

VITA SERVVLI PARALYTICI
per D. Gregorium Papam ſcripta.

Vxta domini uocem, fructū per patientiam reddunt omnes, qui cū humilitate flagella ſuſcipiunt, & poſt flagella ad re-
1 quiem ſublimiter ſuſcipiuntur. Sic uua calcibus tunditur, & in uini liquorem liquatur. Sic oliua contuſionibus expreſſa, amurcam ſuam deſerit, & in olei liquorē pingueſcit. Sic per trituram areæ a paleis grana ſeparantur, & ad horreum purgata perueniunt. Quiſquis ergo appetit plene uitia uincere, ſtudeat humiliter purgationis ſuæ flagella tolerare, ut tanto poſt ad iudicē mundior ueniat, quanto nunc eius rubiginem ignis tribulationis purgat.

In ea porticu quæ euntibus ad eccleſiam beati Clementis eſt perula, fuit quidam Seruulus nomine, quem multi ueſtrū mecum nouerunt, rebus pauper, meritis diues, quem longa ægritudo diſſoluerat. Nam a primæua ætate uſq; ad finē uitæ paralyticus iacebat. Quid dicam? quia ſtare non poterat, qui nunquam in lecto ſuo ſurgere uel ad ſedendum ualebat, nunquam manum ſuam ad os ſuum ducere, nunqoam ſe potuit in latus aliud declinare. Huic ad ſeruiendum mater cum fratre aderat, & quicquid ex eleemoſyna potuiſſet accipere, hoc eorū manibus pauperibus erogabat. Nequaquam literas nouerat, ſed ſcripturæ ſacræ ſibimet codices emerat, & religioſos quoſq; in hoſpitalitatem ſuſcipiens, hos coram ſe legere ſine intermiſsione faciebat. Factūq; eſt, ut quantū ad menſuram propriam attinet, plane ſcripturam ſacram diſceret, cū (ſicut dixi) literas funditus ignoraret. Studebat in dolore ſemper gratias agere, hymnis deo & laudibus diebus ac noctibus uacare. Sed cū iam tempus eſſet, ut tanta eius patientia remunerari debuiſſet, membrorū dolor ad uitalia redijt. Cumq; ſe iam morti proximum agnouit, peregrinos uiros atq; in hoſpitalitatē receptos admonuit ut ſurgerent, & cū eo Pſalmos pro expectatione ſui exitus decantarent. Cumq; cū eis & ipſe moriens pſalleret, uoces pſallentiū repente compeſcuit, cū terrore magni clamoris, dicens: Tacete tacete, nunquid non auditis quantæ reſonant laudes in cœlo? Cumq; ad eaſdem laudes quas intus audierat, aurem cordis intenderet, ſancta illa anima carnis uinculis ſoluta eſt. Sed exeunte illa, tanta illic fragrantia odoris aſperſa eſt, ut omnes qui illic aderant, inæſtimabili ſuauitate replerentur, ita ut per hoc patenter agnoſcerent, quod eam laudes in cœlo ſuſcepiſſent. Cui rei monachus noſter interfuit, qui nunc uſq; uiuit, & cū magno fletu atteſtari ſolet, quia quouſq; corpus eius ſepulturæ traderent, ab eorū naribus odoris illius fragrantia non receſsit.

In Homilia dominica in ſexageſima.

1 *Rebus pauper, meritis diues.*

2 *Et cum eo Pſalmos pro expectatione ſui exitus decantarent.*

Ecce quo fine ex hac uita migrauit, qui hic ęquanimiter flagella tolerauit. Iuxta uocem ergo dominicam, bona terra fructū per patientiam reddidit, quæ exarata diſciplinæ uomere, ad remunerationis ſegetem peruenit. Sed uos rogo attendite fratres, quod excuſationis argumentū in illo

3 *Si tantopere nos ſanctiſſimus pōtifex ad*

diſtricto iudicio habituri ſumus nos, qui a bono opere torpentes, & res, & manus accepimus, ſi pręcepta domini egemus, & ſine manibus implenus. Non cõtra nos dominus tunc apoſtolos oſtendat, qui ad regnum ſecum fidelium turbas prædicando traxerunt? non contra nos martyres exhibeat, qui ad cœleſtem patriam ſanguinem fundendo peruenerunt? Quid tũc dicturi ſumus, cũ hunc de quo loquuti ſumus ſeruulũ uiderim? Cui lõgus languor brachia tenuit, ſed tamẽ hæc a bono opere nõ ligauit. Hęc uobiſcũ fratres agite, ſic uos ad ſtudiũ boni operis inſtigate, ut cũ uobis bonos modo ad imitandũ proponi: is, eorũ tũc cõſortes eſſe ualeatis.

opera bona hortatur, ergo bona opera ſunt neceſſaria ad ſalutē? Ergo non ſufficit ſolū credere ut docent Nebulones noſtri, ſed oportet & operari? Cum ſecundum Apoſtolum Iacobum non auditores uerbi tantum ſed factores operis beati ſint futuri.

VITA SANCTÆ FELICITATIS MARTYRIS per D. Gregorium Papam ſcripta.

In Homilia ſup Euangelio, loquente Ieſu ad turbas, ecce mater eius &c.

SAncti euangelij, fratres chariſsimi, breuis eſt lectio recitata, ſed magnis myſteriorum ponderibus grauida. Ieſus etenim conditor & redemptor noſter, matrem ſe noſſe diſsimulat, & quę ei mater ſit, qui propinqui, non per cognationem carnis, ſed per coniunctionem ſpũs, deſignat, dicens: Quæ eſt mater mea, & qui ſunt fratres mei? Quicunq; fecerit uoluntatem patris mei qui in cœlis eſt, ipſe meus frater, & ſoror, & mater eſt. Quibus nobis uerbis, quid aliud innuit, niſi quod obſequentes iuſsionibus ſuis, multos ex gentilitate colligit, & Iudæã, ex cuius carne genitus eſt, non agnoſcit? Vnde & mater eius, cum quaſi non agnoſcitur, foris ſtare perhibetur, quia uidelicet ſynagoga idcirco ab autore ſuo non cognoſcitur, quia legis obſeruationem tenens, ſpiritualem intellectum perdidit, & ſeſe, ob cuſtodiã literæ, foris fixit. Sed dum is qui uoluntatem patris fecerit, ſoror et mater domini dicitur, propter utrunq; ſexum qui ad fidem colligitur, mirũ non eſt, mirãdum uero ualde eſt, quomodo etiam mater dicatur. Fideles enim diſcipulos fratres uocare dignatus eſt, dicens: Ite nũciate fratribus meis. Qui ergo frater domini fieri, ad fidem ueniendo poterit, quærendum eſt, quomodo eſſe etiam mater poſsit.

Sed ſciendum nobis eſt, quia qui Chriſti frater & ſoror eſt, credendo, mater efficitur prædicando. Quaſi enim parit dominum, qui eum cordi audientis infundit: & mater eius efficitur prædicando, ſi per eius uocem amor domini in proximi mente generatur. Ad quam rem nobis idonea confirmandam, adeſt beata Felicitas, cuius hodie feſta natalitia celebramus, quæ credendo extitit ancilla Chriſti, & prædicando facta eſt mater Chriſti. Septem quippe filios, ſicut in geſtis eius emendatioribus legĩt, ſic poſt ſe timuit uiuos in carne relinquere, ſicut carnales parentes ſolent metuere, ne mortuos præmittant. In perſecutionis enim labore deprehenſa, filiorũ corda in amore ſupernæ patriæ prædicando roborauit, & parturiuit ſpũ, quos carne pepera: ut prædicatione pareret Deo, quos carne pepererat mundo.

Conſiderate fratres chariſsimi in fœmineo corpore uirile pectus. Ad mortem ſtetit imperterrita, amitere ſe in filijs lumen ueritatis timuit, ſi nõ fuiſſet orbata. Nunquid ergo hanc fœminam martyrem dixerim? Certe dominus, cum de Ioanne loqueretur, dixit: Quid exiſtis in deſertum uidere? prophetam? utique dico uobis, & pluſq; prophetam. Et Ioannes ipſe

requiſitus reſpondit dicens: Non ſum propheta. Quia enim ſe plus quã prophetam nouerat eſſe, ſe prophetam negabat. Qui idcirco plus quam propheta dr̄, quia prophetæ eſt officium, uentura prænunciare, non etiam oſtendere. Ioannes uero plus quam propheta eſt, quia quem uerbo prædixit, digito oſtendit. Non ergo hanc fœminam martyrē dixerim, ſed plus quam martyrem, quæ ſeptem pignoribus ad regnum præmiſsis, toties ãn ſe mortua ad pœnas prima uenit, ſed peruenit octaua. Aſpexit mater & cruciata, & imperterrita filiorum mortem, ſpei gaudium tribuit, adhibuit dolorem naturæ. Timuit uiuentibus, gauiſa eſt morientibus. Optauit nullum poſt ſe relinquere: ne ſi quem haberet ſuperſtitem, non poſſet habere conſortem.

Nemo ergo ex uobis fratres chariſsimi, exiſtimet q̃ eius cor, morientibus filijs, etiã carnalis affectus minime pulſauerit. Neq; enim filios, quos carnem ſuam eſſe nouerat, ſine dolore poterat morientes uidere: ſed erat uis amoris interior, quæ dolorem uinceret carnis. Vnde & paſſuro Petro dr̄: Cum ſenueris, extendes manus tuas, & alius te cinget, & ducet quo non uis. Neq; enim ſi pleniſsime Petrus nollet pro Chriſto pati, potuiſſet, ſed martyrium quod per infirmitatem carnis noluit, per uirtutem ſpiritus amauit. Qui dum per carnem ad pœnas trepidat, per ſpiritum ad gloriã exultat. Actum eſt, ut cruciatũ martyrij nolendo uoluiſſet, ſicut nos quoque, cum gaudium quærimus ſalutis, amarum poculum ſumimus purgationis. Amaritudo quidem in poculo, diſplicet, ſed reſtituenda per amaritudinem ſalus placet. Amauit ergo iuxta carnem Felicitas filios, ſed pro amore cœleſtis patriæ, mori etiam uoluit, quos amauit. Ipſa eorum uulnera accepit, ſed in eiſdem ipſa ad regnum præuenientibus excreuit. Recte ergo hanc fœminam ultra martyrem dixerim, quæ & toties in filijs eſt deſiderabiliter extincta, & dum multiplex martyrium obtinuit, ipſa quoq; martyrij palmam uicit. Fertur apud ueteres mos fuiſſe, ut quiſquis conſul exiſteret, iuxta ordinem temporum honoris ſui locum teneret. At ſi quis poſterior ad conſulatum ueniens, conſul non ſemel, ſed bis fortaſſe aut tertio fieret, etiam illos laude & honore tranſcenderet, qui non plus quam ſemel conſules extitiſſent. Vicit ergo beata Felicitas martyres, quæ tot ante ſe morientibus filijs pro Chriſto occubuit, quia ad amorem illius ſola ſua mors minime ſuffecit.

Conſideremus fratres hanc fœminam, conſideremus & nos qui membris corporis uiri ſumus, in eius comparatione quid æſtimabimur? Sæpe nanque agenda aliqua bona proponimus, ſed ſi unus contra nos leuiſſimus ſermo, ab ore irridentis eruperit, ab intentione actionis noſtræ fracti protinus & confuſi reſilimus. Ecce nos plerunq; a bono opera ſola uerba reuocant, Felicitatem uero a ſancta intentione frangere nec tormenta potuerũt. Nos in aura maledictionis impingimus, hæc ad regnum etiam per ferrum exijt, nihilq; quod obſiſteret æſtimauit. Nos ad præcepta dominica largiri noſtra ſaltem ſuperflua nolumus, hæc non ſolum Deo ſuã ſubſtantiam contulit, ſed pro illo etiam propriam carnem dedit. Nos cũ ex diuina iuſsione filios amittimus, ſine conſolatione lugemus: hæc eos mortuos plangeret, ſi non obtuliſſet. Cum ergo ad illud terribile examen diſtrictus iudex uenerit, quid nos uiri dicemus, cum huius fœminæ gloriam uiderimus de debilitate mentis noſtræ? Quæ tunc uiris erit excuſa-

tio, quando hæc oſtendetur, quæ cum ſeculo & ſexum uicit? Sequamur ergo fratres chariſsimi, diſtrictam & aſperam redemptoris uiam. Vſu quippe uirtutum ita iam plana facta eſt, ut per eam fœminis libeat ambulare. Deſpiciamus cuncta præſentia, nulla ſunt etenim in hoc mundo, quæ trãſire non poſsint. Turpe ſit diligere, quod conſtat citius perire. Nõ nos terrenarum rerum amor ſuperet, non ſuperbia inflet, non ira dilaniet, nõ luxuria polluat, non inuidia conſumat. Amore noſtro fratres chariſsimi redemptor noſter occubuit, & nos amore eius diſcamus uincere noſipſos. Quod ſi perfecte agimus, non ſolum imminentes pœnas euademus, ſed communi cum martyribus gloria remunerabimus. Nam quamuis occaſio perſecutionis deſit, habet tamen pax noſtra martyrium ſuum, quia & ſi carnis colla ferro nõ ſubdimus, ſpirituali tamen gladio carnalia noſtra deſideria in mente trucidamus, ipſo adiuuante, qui uiuit & regnat. &c.

VITA TARSILLÆ ET ÆMILIANÆ PER D. Gregorium Papam ſcripta.

In Homilia ſup Euãgelio, ſimile eſt regnum cœlorum homini regi qui fecit nuptias filio ſuo.

Tremendum eſt ualde fratres Chariſsimi, quod modo audiuimus, Multi ſunt uocati, pauci uero electi. Ecce nos omnes iam uocati per fidem, ad cœleſtis regis nuptias uenimus, incarnationis eius myſterium & credimus & confitemur, diuini uerbi epulas ſumimus. Sed futuro die iudicij rex intraturus eſt, quia uocati ſumus nouimus, ſi ſimus electi neſcimus. Tanto igitur neceſſe eſt ut unuſquiſque noſtrum in humilitate ſe deprimat, quanto ſi ſit electus ignorat. Nonnulli enim bona nec incipiunt, nonnulli uero in bonis quæ inceperunt, minime perſiſtunt. Alter pene totam uitam ducere in prauitate conſpicit, ſed iuxta finem uitæ a prauitate ſua per diſtrictæ pœnitentiæ lamenta reuocatur. Alter electam uidetur uitam ducere, & tamẽ hunc contingit ad erroris nequitiam iuxta finem declinare. Alius bonum bene inchoat, melius conſumat. Alius in malis actibus a primœua ætate ſe exercet, & in eiſdem operibus ſemper ſeipſo deterior conſummatur. Tanto ergo unuſquiſque ſibi ſolicite metuat, quanto ignorat quod reſtat. Quia quod ſæpe dicendum eſt, & ſine obliuione retinendum, multi ſunt uocati, pauci uero electi. Sed quia nonnunquam mentes audientium plus exempla fidelium, quam docentium uerba conuertũt, uolo uobis aliquid e proximo dicere, quod corda ueſtra tanto formidoloſius audiant, quanto eis hoc de propinquo ſonat. Neque enim res ante geſtas dicimus, ſed eas de quibus teſtes exiſtunt, eiſque interfuiſſe ſe referunt, memoramus.

Tres pater meus ſorores habuit, quæ cunctæ tres ſacræ uirgines fuerũt. Quarum una Tarſilla, alia Gordiana, alia Æmiliana dicebatur. Vno omnes ardore conuerſæ, uno eodemque tempore ſacratæ, ſub diſtrictione regulari degẽtes, in domo propria ſocialem uitam ducebant. Cumque eſſent diutius in eadem conuerſatione, cœperũt quotidianis incrementis in amorem cõditoris ſui Tarſilla & Æmiliana succreſcere, & cum ſolo hic eſſent corpore, quotidie animo ad æterna tranſire: at contra Gordianæ animus cœpit a calore amoris intimi per quotidiana detrimenta tepeſcere, & paulisper ad huius ſeculi amorem redire. Crebro autem Tarſilla dicere Æmilianæ ſorori ſuæ cum magno gemitu ſolebat: Video Gordianam ſororem

noſtram de noſtra ſorte non eſſe. Perpendo enim quia foris defluit, et cor id quod propoſuit non cuſtodit. Quam curabant blanda quotidie redargutione corripere, atq; a leuitate morum ad grauitatem ſui habitus reformare: quæ quidem reſumebat uultum ſubito grauitatis inter uerba correptionis ſed cum eiuſdem correptionis hora tranſiſſet, tranſibat protinus & ſuperducta grauitas honeſtatis, moxq; ad leuia uerba redibat. Puellarum gaudebat ſocietate laicarum, eiq; perſona ualde oneroſa erat, quæcunq; huic mundo dedita non erat.

1

Virtutē continuæ orationis, afflictionis ſtudioſa, abſtinentiæ ſingularis, ut culmine ſanctitatis creuerat.

Quadam uero nocte huic Tarſillæ amitæ meæ, quæ inter ſorores ſuas uirtute continuæ orationis, afflictionis ſtudioſæ, abſtinētiæ ſingularis, grauitate uitæ uenerabilis, in honore & culmine ſanctitatis excreuerat (ſicut ipſa narrauit) per uiſionem atauus meus Felix huius Romanæ eccleſiæ antiſtes apparuit, eiq; manſionem perpetuæ claritatis oſtendit dicens: Veni, quia in hac te lucis manſione ſuſcipio. Quæ ſubſequente mox febre correpta, ad diem peruenit extremum. Et ſicut nobilibus fœminis uiriſq; morientibus multi conueniunt, qui eorum proximos conſolentur: eadem hora eius exitus multi uiri ac fœminæ lectulū eius circunſteterunt, inter quas quoq; mater mea affuit. Tum ſubito illa ſurſum reſpiciens, Ieſum uenientem uidit, & cum magna animaduerſione cœpit circunſtantibus clamare, dicens: Recedite, recedite, Ieſus uenit. Cumq; in eum intenderet quem uidebat, ſancta illa anima carne ſoluta eſt, tātaq; ſubito fragrantia uiri odoris aſperſa eſt, ut ipſa quoq; ſuauitas cunctis oſtenderet illuc autorem ſuauitatis ueniſſe. Cumq; corpus eius ex more mortuorum ad lauandum eſſet nudatum, longe orationis uſu in cubitis eius & genubus, cameloꝝ more, inuenta eſt obdurata cutis excreuiſſe, & quid uiuens eius ſpiritus ſemper egerit, caro mortua teſtabatur.

2

Ex more mortuorum corpora lauantur.

Longa orationis uſu in genubus & cubitis caro obdurata excreuerat.

Hæc autem geſta ſunt ante dominici natalis diem. Quo trāſacto, mox Æmilianæ ſorori ſuæ per uiſitationem nocturnę uiſionis apparuit, dicens: Veni. Et quia natalem domi ſine te feci, ſanctam theophaniam iam tecum faciam. Cui illa protinus de ſororis ſuæ Gordianæ ſalutę ſolicita reſpondit: Et ſi ſola uenio, ſororem noſtram Gordianam cui dimitto? Cui, ſicut aſſerebat, triſtis uultu iterum dixit, Veni, Gordiana etenim ſoror noſtra inter laicas deputata eſt. Quam uiſionem mox moleſtia corporis eſt ſecuta, atq; ita ut dictum fuerat, ante dominicæ apparitionis diem eadem moleſtia ingraueſcente defuncta eſt. Gordiana autem mox ut ſolam remanſiſſe ſe reperit, eius prauitas excreuit, & quod prius latuit in deſiderio cogitationis, hoc poſt effectu prauæ actionis excreuit. Nam oblita dominici timoris, oblita pudoris & reuerentiæ, oblita conſecrationis, conductorē agrorum ſuorum poſtmodum maritum duxit. Ecce omnes tres uno priꝰ ardore conuerſæ ſunt, ſed non in uno eodemq; ſtudio permanſerunt: quia iuxta dominicam uocem, multi ſunt uocati, pauci uero electi.

3

Vidē ſanctos domini dies, Natalem et Epiphaniam.

4

O qui uelatas uirgines ex monaſterijs abducitis, & nefandis matrimonijs copulatis, conſiderate quantum hoc ſcelus ſit, qđ & ſanctiſsimus Pontifex uehemēter hic deteſtatur, & prauā actionem nuncupat.

Hæc ergo dixi, ne quis in bono iam opere poſitus, ſibi uires boni operis tribuat, ne quis de propria actione cōfidat. Quia & ſi iam nouit hodie qualis ſit, adhuc cras qualis futurus ſit, neſcit. Nemo ergo de ſuis iam operibus ſecurus gaudeat, quando adhuc in huius uitę incertitudine quis ſe finis ſequatur, ignorat. Sed quia rem retuli, quæ uos ex diuina diſtrictione perterruit, aliud adhuc e uicino refero, quod ex diuina miſericordia perterrita corda ueſtra cōſoletur. Quod tamen in ſermone alio iam dixiſſe me memini, ſed uos nequaquam affuiſtis.

Ante biennium frater quidam in monaſterium meum, quod iuxta beatorum martyrum Ioannis & Pauli eccleſiam ſitum eſt, gratia cõuerſionis uenit. Qui diu regulariter protract⁹, quandoq; ſuſceptus eſt. Quem frater ſuus ad monaſterium, non conuerſionis ſtudio, ſed amore carnali ſecutus eſt. Is autem qui ad conuerſionem uenerat, ualde fratribus placebat. At contra, frater eius longe a uita ac moribus diſcrepabat, uiuebat tamen in monaſterio neceſsitate potius quam uoluntate. Et cum in cunctis actibus peruerſus exiſteret, pro fratre ſuo ab omnibus æquanimiter tolerabatur. Erat enim leuis eloquio, prauus actione, cultus ueſtibus, moribus incult⁹. Ferre uero non poterat, ſi quiſquam illi de ſancti habitus conuerſatione loqueretur. Facta autem fuerat uita illius cunctis fratrib⁹ uiſu grauis, ſed tamen, ut dictum eſt, pro fratris ſui gratia erat cunctis tolerabilis. Aſpernabatur ualde ſi quis ſibi aliquid de prauitatis ſuæ correptione loqueret, bona non ſolum facere, ſed etiam audire non poterat. Nunquam ſe ad ſanctę conuerſationis habitum uenire, iurando, iraſcendo, deridendo teſtabatur.

5 *Religio ſancta cõuerſationis habitus.*

6 *Conuenerunt fratres ut egreſſum eius orãdo protegerent. Ergo orationes protegunt egreſſus animarum.*

In hac autem peſtilentia (quę nuper huius urbis populũ magna ex parte conſumpſit) percuſſus in inguine eſt, perductus ad mortem. Cumq; extremum ſpiritũ ageret, conuenerunt fratres, ut egreſſum illius orando protegerent. Iam corpus eius ab extrema fuerat parte præmortuum. In ſolo tantummodo pector̃ uitalis adhuc calor anhelabat. Cuncti etiam fratres tanto pro eo cœperunt enixius orare, quanto eum iam uidebant ſub celeritate diſcedere. Tunc repente cœpit eiſdem fratribus aſsiſtentibus anniſu quo poterat clamare, & orationes eorum interrumpere, dicens: Recedite, ecce draconi ad deuorandum datus ſum, qui propter ueſtram pręſentiam deuorare me non poteſt. Caput meum iam ore ſuo abſorbuit, date locum ut me amplius non cruciet, ſed faciat quod facturus eſt. Si enim ad deuorandum datus ſum, quare propter uos moras patior? Tunc fratres cœperunt dicere: Quid eſt quod loqueris frater? Signum ſanctę crucis imprime. Reſpondebat ille ut poterat, dicens: Volo me ſignare, ſed non poſſum, quia a dracone premor. Cumq; hoc fratres audirent, proſtrati in terram, cum lachrymis cœperunt pro ereptione illius uehementius orare: & ecce ſubito cœpit melioratus æger quibus ualebat uocibus exultare, dicens: Gratias deo, ecce draco qui me ad deuorandũ acceperat, fugit orationibus ueſtris, expulſus eſt, ſtare nõ potuit. Pro peccatis meis modo intercedite, quia conuerti paratus ſum, & ſecularẽ uitam funditus relinquere. Homo ergo, ſicut iam dictũ eſt, ab extrema corporis fuerat parte præmortu⁹, ſed reſeruat⁹ ad uitam, toto ad deũ corde conuerſus eſt, longis et continuis in conuerſatione eadem flagellis erudit⁹, atq; ante paucos dies excreſcente corporis moleſtia defunctus. Qui iam draconẽ moriens non uidit, quia illum per cordis immutationem uicit.

7 *Fratres proſtrati in terram cum lachrymis orare cœperunt, & diabolus eorum orationibus uictus aufugit, nec ſtare potuit.*

8 *Nota tu deſertor religionis, quia Gordiana eo quod apoſtatauit ab excellentia ſanctimonialis habitus, corruit ad æternam pœnam.*

9 *Quid dicis tu qui credenti tantum in Chriſtum, & propter eum ſtatuenti remiſſa ſibi eſſe peccata, audes tã certo uitam æternam promittere? Cum hic ſanctiſsimus pontifex potius hortetur omnes ſemper trepidare & de ſua actione formidare debere, eo quod nullus certo ſciat ſe eſſe electum.*

Ecce fratres chariſsimi, Gordiana quam ſuperius dixi, a ſanctimonialis habitus excellentia corruit ad pœnã, & frater hic de quo narraui iſta, ab ipſo mortis articulo rediјt ad æternam uitam. Nemo igit̃ ſcit qd de ſe in occultis dei iudicijs agat̃, quia multi ſunt uocati, pauci uero electi. Quia ergo nulli de ſe certũ eſt electũ ſe eſſe, reſtat ut omnes trepident, omnes de ſua actione formident, omnes in ſola diuina miſericordia gaudeant, null⁹ de ſuis uiribus præſumat. Eſt qui perficiat fiduciam ueſtram, ille ſcilicet q̃ pro nobis dignatus eſt aſſumere carnem noſtram, q̃ uiuit & regnat &c.

INCIPIT PRÆFATIO SANCTI BERNARDI Abbatis Clareuallenſis in uitam ſancti Malachiæ epiſcopi.

SEmper quidem operæprecium fuit illuſtrus ſanctorum deſcribere uitas, ut ſint in ſpeculum, & exemplum, ac quoddã ueluti condimentum uitæ hominum ſuper terram. Per hoc enim quodammodo apud nos etiam poſt mortem uiuunt, multoſq́ꝫ ex his, qui uiuentes mortui ſunt, ad ueram prouocant, & reuocãt uitã. Verũ nũc maxime id reqrit raritas ſanctitatis, & nr̃a plane ætas inops uirorꝫ. Quã ſane inopiã ſup nos adeo inualuiſſe ſentimꝰ, ut nulli ſit dubiũ illa ſnĩa nos feriri: Qm̃ abũdabit iniqtas, refrigeſcet charitas multorꝫ Et ut ſuſpicor ego, aut p̃ſto, aut ꝓpe eſt, de quo ſcriptũ eſt: Faciẽ eius p̃cedet egeſtas. Ni fallor, Antichr̃s eſt iſte, quẽ fames, ac ſterilitas totius boni, & pręit, et comitať. Siue igr̃ nũcia iã p̃ñtis, ſiue iãiã qꝫ'ad futuri p̃nũcia egeſtas in euidẽti eſt. Taceo uulgus: taceo uilẽ filiorꝫ huius ſeculi multitudinẽ: in ipſas eccleſiæ colũnas nolo oculos leues. Quẽ mihi oſtendas, uel de illorum numero, qui uidentur dati in lucem gentium, non magis de ſublimi fumantem, q̃ꝫ flammantem? Et ſi lumen, quod in te eſt (inquit) tenebræ ſunt, quantæ ſunt tenebræ? Niſi tu illos forte (quod non credo) lucere dixeris, qui quæſtum æſtimãt pietatem, qui in hæreditatem Domini, non quæ Domini, ſed magis quæ ſua ſunt, quæritant. Quid dico quæ ſua ſunt? Perfectus ſit, & ſanctus etiam ſua quærens, ſuaq́ꝫ retinens, ſi ab alienis cor, manuſq́ꝫ contineat. Meminerit tamen qui ſibi uſqꝫ huc forte perueniſſe uidetur, eundem exigi ſanctitatis gradum & ab ethnico. Annon milites ſuis iubentur contenti fore ſtipendijs, ut ſalui fiant? Magnum uero eccleſiæ doctori, ſi ſit ſicut unus militum: aut certe (quod ad illorum improperiũ propheta loquitur) ſi ut populus, ita & ſacerdos fuerit. O deformitatem. Ita ne ſummus merito reputandus erit, qui ſummo corruens gradu hærebit nix infimo, ne abyſſo abſorbeatur? Quam rarus tamen iſte ipſe in clero? Quem item das mihi contentum neceſſarijs, contemptorem ſuperfluorum? Lex eſt tamen præfixa ab apoſtolis apoſtolorum ſucceſſoribus. Victum & ueſtitum habentes, inquiunt, his contenti ſimus. Vbi forma hæc? In libris cernimus eam, ſed non in uiris. Habes uero de iuſto: Quin lex Dei eius in corde ipſius, & non in codice. Nec perfectionis is gradus. Perfectus carere & neceſſarijs paratus eſt. At gratis illud. Vtinam ſuperfluis ponatur modus: Vtinam non cupiamus in infinitũ. Sed quid? Forte reperias, qui hoc poſsit. Id quidem difficile. Sed uide qd egimus. Quærebamus uirum optimum, multorum liberatorem, & ecce laboramus in inueniendo, qui ſeipſum ſaluum facere poſsit. Optimus hodie eſt, qui non eſt nimis malus. Vnde quoniam a terra defecit ſanctus, uideor mihi non ſuperuacue ex his, qui empti ſunt de terra, reuocare ad medium Malachiam epiſcopum, iterum uere ſanctum, & noſtrorum quidẽ temporum ſingularis ſapientiæ, & uirtutis. Iſte erat lucerna ardens, & lucens, nec extincta eſt tamen, ſed ſubmota Quis mihi iure ſuccenſeat, ſi readmouero eam? Immo uero non eſt quod mihi ingrati eſſe mei ſeculi homines debeant, & omnis deinceps generatio uentura, ſi quem cõditio tulit, reuocem ſtylo, ſi mundo reſtituam, quo dignus non erat mundus, ſi ſeruem memoriæ hominum hominem, cuius memoria in benedictione ſit omnibus, qui legere dignabuntur, ſi me excitante amicum dormientem,

nox

uox turturis audita fuerit in terra noſtra dicens: Ecce ego uobiſcum ſum omnibus diebus uſq; ad cõſumationem ſeculi. Deinde ſepultus apud nos eſt, nobis ſpecialiter hoc opus incumbit. Quid quod me inter ſpeciales amicos ſanctus ille habebat, & eo loci, ut nulli in hac parte gloriæ ſecundum fuiſſe me credam? Nec mercede uacat mihi tantæ familiaritas ſanctitatis. Primitias iam accepi. In extremis poſitus erat, immo in principijs iuxta illud: Cum conſumatus fuerit homo, tunc incipit. Ac cucurri ego, ut benedictio morituri ſuper me ueniret. At ille cum iam membra alia mouere non poſſet, fortis ad dandam benedictionem, eleuatis ſanctis manibus ſuper caput meum benedixit mihi, & benedictionem hæreditate poſſideo: & quomodo illum ſilere queam? Poſtremo tu id mihi Abba Congane iniungis, reuerendus frater, & dulcis amicus meus, ac tecum pariter (ut ex Hybernia ſcribis) ueſtra illa omnis eccleſia ſanctorum. Libens obedio: præſertim quod non eloquium exigitis, ſed narrationem. Dabo uero operam, ut ea ſit pura, & luculenta, deuotos informans, faſtidioſos non onerans. Sane narrationis ueritas ſecura apud me eſt, intimata a uobis haud alia proculdubio proteſtantibus, quàm quæ certiſsime comperta ſunt uobis.

INCIPIT VITA SANCTI Malachiæ Epiſcopi.

M Alachias noſter ortus Hybernia de populo barbaro, ibi educatus, ibi literas edoctus eſt. Cæterum de Natali barbariæ traxit nihil, non magis quam de ſale materno piſces maris. Quàm uero ſuaue quod inculta nobis barbaries tam urbanum protulit ciuem ſanctorum, & domeſticum Dei: qui producit mel de Petra, oleumq́; de ſaxo duriſsimo, ipſe fecit hoc. Parẽtes tamen illi fuere genere & potentia magni iuxta nomen magnorum, qui ſunt in terra. At mater mente, q̃ ſanguine generoſior, ſatagebat in ipſo initio uiarum ſuarum, notas paruulo facere uias uitæ: hanc pluris illi exiſtimans uentoſa ſcientia literaturæ ſecularis. Ad utrãq; tamen huic non defuit ingenium pro ætate, In ſcholis literas, domi timorem domini docebatur: & quotidianis profectibus reſpondebat ambobus ſatis, magiſtro, & matri. Nempe a principio ſpiritum ſortitus eſt bonũ, per quem erat puer docilis, & amabilis ualde, mire admodum omnibus per omnia gratioſus. Bibebat autem pro lacte de pectore materno aquas ſapientiæ ſalutaris, & fiebat in dies ſeipſo prudẽtior. Prudentior dicam, an ſanctior? utrũque ſi dixero, non me pœnitebit. Veritatem enim dicam. Agebat ſenẽ moribus, annis puer, expers laſciuiæ puerilis. Cumq; ex hoc cunctis eſſet reuerentiæ, ac ſtupori, non tamen inde, ut aſſolet inſolentior inueniebatur, ſed magis quietus, & ſubditus in omni manſuetudine. Non impatiẽs magiſterij, non fugitans diſciplinæ, non lectionis faſtidiens, non ludorum deniq; appetens: quod uel maxime illa ætas, ac familiare habere ſolet. Et proficiebat ſupra omnes coætaneos ſuos in ea quidem literatura, quæ illi competebat ætati. Nam in diſciplina morum, profectuq́; uirtutum, etiã ſuper omnes docentes ſe in breui enituit, non tam matre tamen q̃ unctione magiſtra. Hac ſolicitante, haud ſegniter & in diuinis exercebatur, pe-

tere ſecretum, anticipare uigilias, meditari in lege, refici parcius, orare frequentius. Et quia eccleſiam frequentare, nec uacabat propter ſtudium, & pro uerecundia non libebat, leuare puras manus in omni loco, ubi tamen ſecrete id poſſet. Iam tunc ſiquidem cautus fuit declinare uirus uirtutum inanem gloriã. Eſt uicus prope ciuitatem, in qua diſcebat puer, quo magiſter eius frequenter pergere ſolitus erat, ipſo ſolo comite. Illo euntibus ambobus pariter, ipſe (ut poſtea referebat) retrahebat pedem, ſiſtebat gradum, & ſtans a tergo magiſtri, illo quidem non comperiente, expanſis ad cœlum manibus, raptim quodammodo, ac ueluti iaculatam emittebat orationem: & ſic diſsimulans magiſtrum denuo ſequebatur. Iſtiuſmodi pio furto puer ſepius eludebat comitem, & magiſtrum. Non eſt dicere omnia, quæ eius principia colore bonæ indolis decorauere, ad maiora, atq; utiliora currendũ. Vnũ tamen refero adhuc, quod hoc meo quidem iudicio, non modo bonæ, ſed & magnæ in puero dederit inſigne ſpei. Excitus aliquando opinione cuiuſdam magiſtri (erat enim famoſus in diſciplinis, quas dicunt liberales) adiuit illũ diſcendi cupiditate. Quippe extrema iam pueritiæ captans ad eas literas anhelabat. Intrans uero domũ uidit uirum ludentem ſubula, crebriſq; ſulcantem tractibus neſcio quo notabili modo parietem. Et ſolo uiſu offenſus puer ſerius quod leuitatem redoleret, reſiliuit ab eo, ac deinceps illũ nec uidere curauit. Ita cũ eſſet ſtudioſiſsimus literarũ, præ honeſto tamen ſpreuit eas uirtutis amator. Tali quodam præludio puer præparabatur ad eum, qui ſe manebat in fortiori ætate conflictũ: iamq; ipſe aduerſarium prouocabat. Et Malachiæ quidem pueritia ſic erat. Porro adoleſcentiam ſimili tranſiuit ſimplicitate, & puritate; niſi quod creſcente ætate, creſcebat ſimul illi ſapientia, & gratia apud Deum, & homines.

Hinc iam, id eſt, ab ineunte adoleſcentia eius, cœpit manifeſtius apparere quid eſſet in homine, & gratia Dei in illo uacua non uideri. Videns enim induſtrius adoleſcens quod in maligno mundus poſitus ſit; & cogitans qualem ſpiritũ accepiſſet, dicebat intra ſe, Non eſt ſpũs huius mundi iſte. Quid iſti, & illi? Non eſt ſocietas alteri ad alterũ, non plus q̃ luci ad tenebras. Mens ex Deo eſt, & ſcio quæ in illo donata ſunt mihi. Inde mihi interim adhuc innocentia uitæ, inde continentiæ decus, inde iuſtitiæ fames, inde quoq; illa eo ſecurior, quo ſecretior, gloria mea eſt teſtimonium conſcientiæ meæ. Nil horũ mihi tutum ſub Principe mũdi. Deinde habeo theſaurum hunc in fictili uaſe. Verendũ ne impingat, & frangatur; & effundat oleum lætitiæ, quod porto. Et quidem non pingere inter ſaxa, & ſcopulos diſtortæ, & anfractuoſæ uiæ, & uitæ huius difficillimum. Ita ne in momento perdam ſimul omnes, quibus ab initio præuentus ſum, benedictiones dulcedinis? reſigno illi potius, a quo ſunt, & me pariter. Et ego enim ipſius. Perdo ipſam ad tẽpus animam meam, ne perdam in æternũ. Et quod ſum, & quæ habeo omnia, ubi mihi æq; ſalua, ut in manu auctoris? Quis ita ad ſeruandũ ſolicitus, ad retinendũ potens, ad reſtituendũ fidelis? Seruabit tuto, reſtituet opportune. Sine retractatione me do ad ſeruiendũ illi de donis ſuis. Nõ poteſt mihi perire ex omnibus, quæ in opus pietatis expendero Forte & ſperare plus aliquid licet. Solet reddere cũ uſura, quæ dat gratis. Ita eſt. Etiam cumulabit, & multiplicabit in anima mea uirtutem. Hæc cogitauit, & fecit, ſciens abſq; facto ua-

nas eſſe cogitationes hominũ. Erat homo in ciuitate Ardinacha: ipſa eſt, in qua alitus eſt Malachias; & homo ille ſanctus, & auſteræ admodũ uitæ, inexorabilis caſtigator corporis ſui, cellã habens iuxta eccleſiã. In ea manebat ieiunijs, & obſecrationibus ſeruiens die, ac nocte. Ad hũc ſe contulit Malachias formã uitæ accepturus ab eo, qui uiuũ ſe tali damnauerat ſepultura. Et uide humilitatem. A primæua ætate in ſancta arte magiſtrum (quod dubiũ non eſt) habuerat Deum; & ecce factus eſt denuo diſcipulus hominis, homo mitis, & humilis corde. Si neſciebamus, hoc uel ſolo nobis ipſe probauit. Legant hoc qui docere, quæ non didicere, conãtur, diſcipulos ſibi coaceruantes, qui nunq̃ diſcipuli extitere, cœci duces cœcorum. Malachias doctus a Deo, doctorem nihilominus quæſiuit hominem, & quidem caute, & ſapienter. Quid ſimile, quæſo, afferre quibat, in quo æque daret, caperetq́ experimentum profectus ſui? Si Malachiæ exemplum eis pro minimo eſt; Pauli opus attendant. Non Euangelium 1
ſuum, q non ab homine acceperat, ſed a Chriſto, cum hominibus tamen cenſuit conferendum; ne forte in uacuum curreret, aut cucurriſſet? Vbi ille ſecurus non eſt, nec ego. Si quis hoc ſcit, uiderit ne non tam ſecuritas ſit, q̃ temeritas. Sed hæc alterius temporis. Nunc uero ſonuit in ciuitate, quod factum eſt; & commota eſt uniuerſa ad inopinatam nouitatẽ. Stupebant autem omnes, & uirtutem mirabãtur, eoq́ amplius, quo minus uſitatam in gente fera. Videres tunc reuelari ex multorum cordibus cogitationes. Pleriq́ humano affectu penſantes factum, plangere, et dolere; q dilectus omnibus, delicatuſq́ adoleſcens duris ſe adeo laboribus mancipaſſet. Alij ſuſpicati lenitatem propter ætatem, diffidere de perſeuerantia, timere de caſu. Nonnulli temeritatem cauſantes indignari, & fremere in eum, q ſupra ætatem, & uires inconſulte rem arduam fuiſſet aggreſſus. Verum ille ſine conſilio egit nihil. Nam habuit conſilium a propheta, qui ait: Bonũ eſt homini ſi portauerit iugum ab adoleſcentia. Et addit: ſedebit ſolitari⁹, & tacebit, q̃a leuauit ſe ſupra ſe. Sedebat ſibi iuuenculus ſecus pedes Imarij (hoc enim nomen uiro) & aut diſcebat obedientiam, aut ſe didiciſſe docebat. Sedebat ut quietus, ut manſuetus, ut humilis. Sedebat, & tacebat, ſciens ſecundum prophetam cultum iuſtitiæ eſſe ſilentium ſedebat ut perſeuerans, tacebat ut uerecundus; niſi quod ſuo illo ſilentio in Dei auribus loquebatur cum ſancto Dauid: adoleſcentulus ſum ego, & contemptus; iuſtificationes tuas non ſum oblitus. Et ſedebat interim ſolitarius, quia et ſine ſocio, & ſine exemplo. Quis enim ante Malachiam diſtrictiſsimum uiri propoſitum uel cogitaret attentare? Nempe mirabile omnibus habebatur, non imitabile. Malachias imitabile perſuaſit, ſedendo duntaxat, et tacendo. Intra paucos dies habuit imitatores non paucos ꝓuocatos exẽplo ſui. Ita qui primo ſolitarius ſedit, & unicus patris ſui, fit iam unus ex multis; fit ex unigenito primogenitus in multis fratribus. Et ut prior in cõuerſione, ita in conuerſatione ſublimior; & qui ante omnes uenit, omniũ iudicio ſupra omnes emicuit in uirtute. Et dignus uiſus eſt epiſcopo pariter, & magiſtro, qui ad Diaconij gradum promoueretur. Et coegerunt 2
eum. Hinc iam leuita Domini publice ſe ad omne opus pietatis accinxit: plus uero ad eas res, in quibus aliqua iniuria uideretur. Deniq́ cura erat ei maxima in ſepeliendis defunctis pauperibus; qđ hoc ſibi non minus humilitatem ſaperet, quam humanitatem. Nec defuit nouo noſtro Tobiæ

1 Hoc facit cõtra noſtri tẽporis hæreticos, qui Scripturas ſacras ex capite ſuo interpretã tur, nec ſequi nolunt ſanctorum patrũ expoſitiones.

2 Inaniter commendat Bernardus Sanctum ab officio ſepeliendi pauperes mortuos, ſi

ſepultura negligēda eſt, & nullius meriti apud deum, ut docent quidam modo. Sed ut Malachias et Bernardus uiri ſancti, et opera eorum iuſta, ita dogma iſtorum peruerſum.

rediuiua a muliere tentatio, immo a ſerpente per mulierem. Germana eius indignitatem (ut ſibi uidebatur) officij exhorrens: Quid facis (inquit) o inſane? Dimitte mortuos ſepelire mortuos ſuos. Et hoc illi quotidie exprobrans ingerebat. Sed reſpondebatur mulieri ſtultę iuxta ſtultitiam ſuam: Miſera tu eloquij caſti uocem tenes, ſed uirtutem ignoras. Ita miniſteriū, ad quod coactus acceſſerat, deuotus tenuit, indefeſſus exercuit. Vnde & cenſuerunt etiam ſacerdotale officium imponēdum illi. Et factum eſt ita. Erat autem cum ſacerdos ordinatus eſt, annos natus quaſi uigintiquinqꝫ. In qua eius utraqꝫ ordinatione, ſi quid præter canonum formam proceſſiſſe uidetur, ut uere uidetur; ſiquidem infra uiceſimumquintum annum leuiticum miniſterium, infra triceſimum adeptus eſt ſacerdotij dignitatem, donandum ſane tum zelo ordinatoris, tū meritis ordinati. Ego uero iſtud nec in ſancto redarguendum; nec uſurpandum conſulo ei, qui ſanctus nō fuerit. Nec contentus Epiſcopus, etiam uices ſuas committit ei, ſeminare ſemen ſanctum in gente non ſancta: & dare rudi populo, & ſine lege uiuenti, legem uitæ, & diſciplinæ. Suſcepit ille mandatum in omni alacritate, ſicut erat ſpiritu feruens; nec talentis incubans, ſed inhians lucris. Et ecce linguæ ſarculo cœpit euellere, deſtruere, diſsipare, de die in diem factitans praua in directa, et aſpera in uias planas. Exultabat ut gigas ad diſcurrendum ubiqꝫ. Diceres ignem urentem in conſumendo criminum uepres. Diceres ſecurim, uel aſciam in deijciendo plantationes malas, extirpare barbaricos ritus, plātare Eccleſiaſticos. Veternoſas omnes (neqꝫ enim paucæ inueniebantur) abolebat ſuperſtitiones; ſeu quaslibet, ubicunqꝫ deprehendiſſet, malignitates, immiſſas per angelos malos. Deniqꝫ quicquid incompoſitum, quicquid indecorum, quicquid diſtortum obuium habuiſſet, non parcebat oculus eius; ſed uelut grando groſſos è ficubus, & ſicut puluerem uentus a facie terræ; ſic coram facie ſua eiuſmodi nitebatur totum pro uiribus exturbare, ac delere de populo ſuo. Et pro his omnibus tradebat iura cœleſtia optimus legislator. Leges dabat plenas iuſtitiæ, plenas modeſtiæ, & honeſti ſed & Apoſtolicas ſanctiones, ac decreta ſanctorum patrum, præcipueqꝫ conſuetudines ſanctæ Romanæ Eccleſiæ in cunctis eccleſijs ſtatuebat. Hinc eſt quod hodie in illis ad horas canonicas cantatur, & pſallitur, iuxta morem uniuerſæ terræ: Nam minime id ante fiebat, ne in ciuitate quidem. Ipſe uero in adoleſcentia cantum didicerat; & in ſuo cœnobio mox cantari fecit; cum necdū in ciuitate, ſeu in epiſcopatu uniuerſo cantare ſcirent, uel uellent. Deinde uſum ſaluberrimum confeſsionis, ſacramentum confirmationis, contractum cōiugiorū: quæ omnia aut ignorabant, aut negligebāt, Malachias de nouo inſtituit. Et de his iſta pro exemplo ſufficiant. Nam & per totum hiſtoriæ textum breuitatis ſtudio plurima præterimus.

3 *O heretice, ſi ſanctorum patrum decreta, ſi ſanctæ Ro. eccleſiæ conſuetudines, ſi horæ canonicæ & cantus eccleſiaſticus res eſſent ſuperſtitioſæ, & inanes, imo etiam malæ & damnatæ, ut perperam dicis, Sanctus uir nunquam hæc in regnum Hyberniæ introduxiſſet. Quod cū fecerit, conuinceris tu mendacij & impietatis.*

4 *Confeſsionis uſum, cōfirmationis ſacramentum, et cōtractum cōiugiorum nō introduxiſſet Malachias, niſi hæc eſſent tria Eccleſiæ ſacramenta, quæ & nunc impugnātur ab hereticis.*

5 *Nota tu qui de ſacramentis Eccleſiæ aliud cōſtituis et doces quā ritus hēat uniuerſalis eccleſiæ, quādo ſanctiſſimus uir non eſt auſus aliquid ſup his loqui, niſi prius conſuleret doctū & Catholicum Epiſcopum.*

Cum eſſet illi ſtudium, & zelus maximus circa cultum diuinorum, & uenerationem ſacramentorum; ne forte de his aliquid conſtitueret, uel doceret ſecus q̃ ritus haberet uniuerſalis eccleſiæ; ſubijt animum, adire Epiſcopum Malchum, qui ſe plenius de omnibus informaret. Hic erat ſenex plenus dierum, & uirtutum; & ſapientia Dei erat in illo. Natione quidem Hybernus; ſed in Anglia conuerſatus fuerat in habitu, & propoſito monachali in Vintonienſi monaſterio. De quo aſſumptus eſt in Epiſcopum in Leſmor ciuitatem Mumoniæ; & ipſa nobilior inter cæteras regni illius.

Ibi tanta ei deſuper collata eſt gratia; ut non modo uita, & doctrina, ſed & ſignis clareret. Quorū duo pono exēpli cauſa; ut omnibus innoteſcat qualem in ſciētia ſanctorū Malachias habuerit preceptorem. Puerū mente captū ex his, quos lunaticos uocant, inter confirmandū ſacra unctione ſanauit. Hoc ita notū, certumq́; fuit, ut illū mox conſtitueret hoſtiariū domus ſuæ; uixeritq́; idem puer incolumis in eo officio uſq; ad uirilē ętatem. Surdo auditū reſtituit; in quo idem mirabile quiddam confeſſus eſt: q̄ cū 6
ſanctus utriq; auriculæ hinc inde digitos immiſiſſet, duos quaſi porcellos ex ipſis exire ſenſerit. Pro his, atq; huiuſmodi fama crebreſcente, nomen grande adeptus eſt; ita ut ad eum ſcoti, Hyberniq́; confluerent; & tanq̄ unus omniū pater ab omnibus coleretur. Ad hunc ergo Malachias accepta benedictione patris Imarij, & ab epiſcopo miſſus, cū proſpere perueniſſet, benigne a ſene ſuſceptus eſt. Qui annos aliquot cū eo manſit, ut per hanc temporis moram hauriret plenius de pectore uetera no, ſciens ſcriptum, Quia in antiquis eſt ſapientia. Sed ne hoc quoq; ad cauſam defuiſſe reor; quod magnus ille prouiſor uniuerſorū uoluit ſeruum ſuum Malachiam in loco tam celebri notum fieri omnibus, qui erat omnibus profuturus. Nec enim poterat non eſſe gratus, quibus notus fuiſſet. Deniq; unū interim accidit, per quod ex aliqua parte quod notū Deo erat, in illo manifeſtū fecit hominibus. Inter regem Mumoniæ (quæ eſt Hyberniæ pars Auſtralis) & germanum eius orta ſimultate; & fratre facto ſuperiori, rex pulſus regno confugit ad Epiſcopū Malchum. Non tamen ut ope illius regnū recuperaret; ſed magis princeps deuotus dedit locū iræ, & neceſſitatem in uirtutem conuertit, priuatam eligens ducere uitam. Cumq́; Epiſcopus regē ſuſcipere debito honore pararet, abnuit ille, ſe malle inquiens tanq̄ unum ex illis eſſe pauperibus fratribus, qui illi adhærerent; regiū faſtum deponere; & cōmuni paupertate fore contentū; expectare potius Domini uoluntatem, q̄ per uim recipere regnū; nec uelle pro ſuo honore terreno ſanguinem humanum effundere, qui contra ſe clamet ad Deum de terra. Quo audito axultat Epiſcopus; & admiratus deuotionem ſatiſfacit uoto. Quid plura? Traditur regi paupercula domus ad habitandū, & Malachias in Magiſtrū, ad uictum panis cum ſale & aqua. Porro ad delitias ſufficiebat Regi, Malachiæ præſentia, uita, atq; doctrina; ita ut diceret ei: Quàm dulcia faucibus meis eloquia tua, ſuper mel ori meo. Ad hæc per ſingulas noctes lachrymis ſuis ſtratū ſuum rigabat: ſed & quotidiano aquæ frigidæ balneo male calentem extinguebat in carne libidinē. Et orans Rex cum rege dicebat: Vide humilitatem meam, & laborem meum; & dimitte uniuerſa delicta mea. Et non amouit Deus orationem eius, & miſericordiam ſuam ab eo. Et exaudita eſt oratio eius; etſi ſecus q̄ intenderet ipſe. Nam is quidem ſollicitus erat pro anima ſua: Sed uindex innocentiæ Deus, hominibus oſtendere uolens, quoniam ſunt reliquiæ homini pacifico, parabat interim facere iudiciū iniuriam patienti, quod ille penitus non ſperabat. Et ſuſcitauit Deus ſpiritū uicini regis: neq; enim unū eſt Hibernia Regnū, ſed diuiſa in plura. Hic itaq; uidens quæ facta ſunt, repletus eſt Zelo; & hinc quidem indignans prædonū libertati, & inſolentiæ ſuperborū, inde uero miſerans Regni deſolationem, & Regis deiectionem, deſcendit ad cellulam pauperis: ſuadet reditū, ſed nō perſuadet. Inſtat tamen, ſpondet opem, de effectu non diffidere monet, Deum aſſu-

Vide hæretice quomodo deus approbare uoluerit ſanctum & uenerabile eſſe confirmationis ſacramentū quando in exhibitiõe illius p ſanctum epiſcopum, mi aculū tale patrare dignatus eſt.

turum promittit,cui non poterunt reſiſtere omnes aduerſarij eius. Propo nit etiam oppreſsionem pauperũ,patriæ uaſtationẽ,& non proficit. Cæterum accedente mandato Epiſcopi,& Malachiæ conſilio; de quibus ille pendebat totus,uix tandem acquieſcit. Sequitur Rex regem,& iuxta uerbũ Regis,ſicut fuerat uoluntas in cœlo, tota facilitate pulſis prædonibus,reducitur homo in ſua cũ exultatione ſuorũ, regnoq; reſtituitur ſuo. Dilexit ex tunc rex ille,& ſemper reueritus eſt Malachiam;eoq; propenſius,quo plenius in ſancto uiro digna ueneratione,& amore compererat. Cuius enim tantam meruit in ſua aduerſitate familiaritatem, ſanctitatem ignorare non potuit. Propterea magis in ſua proſperitate perpetuis illum amicitijs,deuotisq; colebat obſequijs;& libenter audiebat eum, & audito eo multa faciebat. Et de his ſatis. Veruntamen non fortuitu factũ reor, quod ita iam tunc magnificauit eum dñs in conſpectu regnũ:ſed quia uas electionis ſibi erat ille,portaturus nomen ſuũ corã regib⁹,& principibus.

Mortua eſt interim ſoror eius illa,quã præfati ſumus. Nec prætereundæ uiſiones,quas uidit de ea. Huius ſiquidem ſanctus carnalem exhorruerat uitam, & tanto Zelo, ut ſe denouerit non uiſurũ eam in carne uiuentem. At illi,carne ſoluta,ſolutũ eſt uotum;& cœpit uidere in ſpiritu,quam in corpore noluit. Quadam nocte audiuit per ſomniũ uocem ſibi dicentis,ſororem eius ſtare foras in atrio,& ecce per totos triginta dies nihil guſtaſſe. Qui euigilans cito intellexit,cuius eſcæ inedia marceret. Et diligenter diſcuſſo numero dierũ, quem audierat, ipſum eſſe reperit, ex quo pro ea panem de cœlo uiuũ non obtuliſſet. Tum ille,qui ſororis non animam oderat,ſed peccatũ,beneficentiam, quam intermiſerat, rurſum adoritur. Neq; id fruſtra. Non multo poſt uiſa eſt illi perueniſſe ad limen eccleſiæ, necdum tamen poſſe intrare; apparere etiam in ueſte pulla. Cumq; ille perſeueraret curans ne qua die ſolita ſtipe fruſtraretur:ſecundo uidit eam in ueſte ſubcandida admiſſam quidem intra eccleſiam, ſed altare contingere non permitti. Tertio tandem uiſa eſt aggregari cœtui candidatorũ, & in ueſte candida. Vides lector quantũ ualeat deprecatio iuſti aſsidua? Vere regnũ cœlorum uim patitur;& uiolenti rapiunt illud. Nonne tibi uidetur Malachiæ oratio uicem quodammodo effractoris exhibuiſſe cœleſtibus portis,quãdo peccatrix mulier fraternis obtinuit armis, quod ſuis meritis negabatur? Hanc uim, Ieſu bone,tu qui pateris, facis, ualidus & pius ad ſaluandũ,faciens miſericordiam,& potentiam in brachio tuo,& in ſacramento tuo,ſeruans ſanctis,qui in terra ſunt,uſq; in cõſumationem ſeculi. Hoc plane ſacramẽtũ potens peccata cõſumere,debellare obuias poteſtates,inferre cœlis reuertentes de terra.

7 *Heus tu qui negas in ſanctiſsima eucharistia uerum Chriſti corpus contineri, qui iactas errorem eſſe Miſſam applicare defunctis,orationes uiuorum non prodeſſe mortuis,lege hoc caput,& miſer confundere.*

Et Dominus quidem in regione Leſmorenſi ſic præparabat dilectum ſuum Malachiam ad gloriam nominis ſui. Verum qui miſerant eum nomine iam ferentes abſentiam eius miſsis epiſtolis reuocant illum. Quo reddito ſuis,& quidem inſtructione de omnibus,quæ oporteat: en opus a Deo paratum,& ſeruatum Malachiæ. Vir diues, & potens,qui locum Benchor,& poſſeſsiones eius tenebat,inſpiratus a Deo confeſtim in manu eius ſua omnia dedit,& ſe quoq;. Et is auunculus eius. Sed Malachiæ ſpũs,q̃ carnis propinquitas pluris fuit. Ipſum quoq; locum Benchor,de quo cognominabatur, tradidit ei princeps ut ædificaret ibi Monaſteriũ uel potius reædificaret. Nempe nobiliſsimũ extiterat ante ſub primo pa-

tre Congello multa millia monachorum generans, multorum Monaſteriorum caput. Locus uero ſanctus, fœcundusq; ſanctorum copioſiſsime fructificans Deo, ita ut unus ex filijs ſanctæ illius congregationis, nomine Luanus, centum ſolus Monaſteriorum fundator extitiſſe feratur. Quod idcirco dixerim, ut ex hoc uno conijciat lector, ꝙ ingẽs fuerit reliqua multitudo. Deniq; ita Hyberniam, ſcotiamq́ repleuerunt genimina eius, ut ea potiſsimum tempora Dauidici illi uerſiculi præcinuiſſe uideantur: Viſitaſti terram, & inebriaſti eam, multiplicaſti locupletare eam. Flumen dei repletum eſt aquis, paraſti cibum illorum, quoniã ita eſt præparatio eius. Riuos eius inebrians, multiplica genimina eius: in ſtillicidijs eius lætabitur geniminans. Et in hunc modum cæteri, qui ſequuntur. Nec modo in præfatas, ſed in exteras etiam regiones, quaſi inundatione facta, illa ſe ſanctorum examina effuderunt. E quibus ad has noſtras Gallicanas partes ſanctus Columbanus aſcendens, Lexonienſe conſtruxit Monaſteriũ, factus ibi in gentem magnam. Aiunt tam magnam fuiſſe, ut ſuccedentibus ſibi uiciſsim choris, continuarentur ſolemnia diuinorum, ita ut ne momẽtum quidem diei, aut noctis uacaret a laudibus. Hæc de antiqua dicta ſint Bẽchorenſis Monaſterij gloria. Hoc olim deſtructũ a piratis ob inſigne dignitatis antiquæ Malachias ueluti quandam replantaturus paradiſum amplexus eſt, & quia multa corpora ſanctorum dormirent ibi. Nam ut taceam illa, quæ in pace ſepulta ſunt, ferunt nongentos ſimul una die a piratis occiſos. Erat quidem ingẽns loci illius poſſeſsio, ſed Malachias ſolo contentus loco ſancto, totas poſſeſsiones, & terras alteri ceſsit. Siquidẽ a tempore, quo deſtructum eſt Monaſterium, non defuit qui illud teneret cum poſſeſsionibus ſuis. Nam & conſtituebãtur per electiones etiam & Abbates appellantur, Seruantes nomine, & ſi non re, quod olim extiterat. Cumq́ ſuaderent multi non alienare poſſeſsiones, ſed totũ ſimul retinere ſibi, non acquieuit paupertatis amator, ſed fecit eligi iuxta morem qui eas teneret, loco (ut prædiximus) retento ſibi, & ſuis. Et fortaſsis conſultius, ut poſt apparuit, integrum retinuiſſe, ſi non magis ſuæ proſpexiſſet humilitati, ꝙ paci. Itaq; ex mandato patris Imarij aſſumptus ſecum decem circiter fratribus, ueniẽs ad locum cœpit ædificare. Vbi quadam die cum in ſecuri ipſe ſecaret, caſu ex operarijs unus, illo uibrante in aera ſecurim, locũ incaute occupauit, quo ictus deſtinabatur: & cecidit ſuper ſpinam dorſi eius, tanto utiq; impetu, quanto ille conatu impingere ualuit. Corruit ille: accurrere omnes putantes aut percuſſum aut mortuum. Et tunica quidem ſciſſa a ſummo uſq; deorſum, homo uero illæſus inuentus eſt, tam modice, & ſummatim perſtricta cute, ut nix in ſuperficie ueſtigium appareret. Stabat homo incolumis, quem ſecuris proſtrauerat, intuentibus, & ſtupentibus, qui circunſtabant. Vnde & facti alacriores, promptiores exinde ad opus inuenti ſunt. Et hoc initium ſignorum Malachiæ. Porro oratorium intra paucos dies conſummatum eſt, de lignis quidem leuigatis, ſed apte, firmiterq́ contextum, opus ſcoticum pulchrũ ſatis. Et exinde ſeruitur Deo in eo, ſicut in diebus antiquis, ſimili quidem deuotione, etſi non pari numero. Præfuit Malachias loco illi tempore aliquanto, patre Imario ita conſtituente: ipſe rector, ipſe regula fratrum. Legebant in uita eius quomodo conſeruarentur: & ipſe ante illos præibat in iuſtitia, & ſanctitate coram Deo; niſi quod preter inſtituta communia,

8 *Nota tu obtrectator, quam ſancti uiri ex Monaſterijs pdierunt etiam Bernardi tempore quod qua ſi recens dicere poſſumus*

9 *Quid dicent heretici ad cõtinuas has diei & noctis orationes? Inſtituiſſet ne hunc orãdi morem uir ſanctus, ſi non cognouiſſet placere Deo, & uehementer quidem placere?*

10 *Ita appellantur ſancti, nempe dormientes, non autem emortui.*

multa ſingulariter faciebat, in quibus potius præibat omnes, & aliorum nemo illum poterat ad tam ardua ſequi. Eo temporis, & eo loci quidam infirmabatur. Cui aſsiſtens diabolus, & aperte loquens ſuggerebat, ne unquam crederet monitis Malachiæ, ſed ſi intraret ad ſe, cultello eum peteret, & occideret. Quo cognito qui illi miniſtrabant, ipſo infirmo prodente, uerbum proferunt ad Malachiam præmunientes. At ille ſolita arma orationis arripiens, impauidus hoſtem aggreſſus: & infirmitatem fugat, & dæmonem. Erat autem nomen uiro Malchus. Frater eſt iſte ſecũdum carnem Chriſtiani noſtri Mellifontis Abbatis. Ambo enim ſuperſtites adhuc ſunt, ſibi in ſpiritu modo germaniores. Nam ille ut literatus eſt, cõtinuo non ingratus loco eodem conuerſus ad dominum, habitum ſimul, animumque mutauit. Et cognouere fratres malignum inuidere bonis eorum: & ædificati ſunt, facti de reliquo cautiores. Clericum nomine Michaelem diſſenteria laborantem, & deſperantem, mittens ei aliquid de menſa ſua, eodem loco ſanauit. Secundo eundem ipſum grauiſsima infirmitate correptum, & corpore pariter curauit, & mente. Ilico enim adhæſit Deo, & Malachiæ ſeruo eius, timens ne deterius aliquid ſibi contingeret, ſi denuo ingratus tanto inueniretur, & beneficio, & miraculo. Et nũc ut audiuimus præeſt cuidã Monaſterio ſito in partibus Scotiæ, & hoc nouiſsimum omnium, quæ ille fundauit. Pro huiuſmodi augeſcebat in dies & opinio, & congregatio Malachiæ, & grande ei nomen intus, & foris, non tamen re grãdius. Nempe ibi demorabatur etiam factus Epiſcopus quod locus eſſet uicinus ciuitati.

Vacabat tunc temporis Epiſcopalis ſedes, & iãdiu uacarat Malachia nolente aſſentire. Siquidem ipſum elegerant. Perſiſtentibus tamen illis, tãdem aliquando ceſsit, accedente ad uim faciendã mandato magiſtri ſui, necnon & Metropolitani. Triceſimo ferme ætatis ſuæ anno, Malachias conſecratus Epiſcopus introducitur connereth; hoc enim nomẽ ciuitatis. Cum autem cœpiſſet pro officio ſuo agere, tunc intellexit homo Dei non ad homines ſe, ſed ad beſtias deſtinatum. Nuſquam adhuc tales expertus fuerat in quantacunque barbarie. Nuſquam repererat ſic proteruos ad mores, ſic ferales ad ritus, ſic ad fidem impios, ad leges barbaros, ceruicoſos ad diſciplinam, ſpurcos ad uitam. Chriſtiani nomine, re pagani. Non decimas, non primitias dare, non legitima inire coniugia, non facere confeſsiones, pœnitentias nec qui peteret, nec qui daret, penitus inueniri. Miniſtri altaris pauci admodum erant. Sed enim quid opus plurium, ubi ipſa paucitas inter laicos propemodum otioſa uacaret? Non erat quod de ſuis fructificarent officijs in populo nequam. Nec enim in eccleſijs aut prædicantis uox, aut cantantis audiebatur. Quid faceret athleta Domini? Aut cedendum turpiter: aut periculoſe certandum. Sed qui ſe paſtorem, & non mercenarium agnoſcebat, elegit ſtare, quam fugere; paratus & animam ſuam dare pro ouibus, ſi oporteret. Et quanquam omnes lupi, & oues nullæ, ſtetit in medio luporum paſtor intrepidus, omnimodis argumentoſus quomodo faceret oues de lupis. Monere communiter; ſecreto arguere; flere per ſingulos; nunc aſpere, nunc leniter conuenire, prout cuique expedire uidebat. In quibus per hæc minus profeciſſet: cor contritum & humiliatum offerebat pro eis. Quoties noctes totas peruigiles duxit extendẽs manus in oratione. Et cum uenire ad eccleſiam nollent, per uicos, et plateas occurrebat

11 *Si ubi hæc non fiunt, ibi ſunt nomine Chriſtiani, re pagani, conſidera modo ſi fiunt apud nouatores noſtros, et facile qui ſint iudicabis.*

12 *Et hic uides pernoctationes in orationibus.*

inuitis,

inultis; & circumiens ciuitatem perquirebat anhelus quem Chriſto acq-
reret. Sed & foris rura, & oppida nihilominus ſæpius percurrebat, cum
ſancto illo comitatu diſcipulorum ſuorum, qui nunq̃ deerant lateri eius.
Ibat, & erogabat uel ingratis cœleſtis tritici menſuram. Nec uehebatur
equo, ſed pedes ibat, & in hoc uirum ſe apoſtolicum probans. Ieſu bone
quanta paſſus eſt pro nomine tuo bellator tuus a filijs ſceleratis: quãta ſu-
ſtinuit ab his ipſis; quibus, & pro quibus loquebatur bona tibi? Quis di-
gne exprimat in quantis uexatus, quibus affectus ſit contumelijs, quibus
iniurijs laceſſitus, quoties laſſatus inedia, quoties afflictus in frigore, et nu-
ditate? Attamen cum his qui oderunt pacem, erat pacificus, inſtans nihi-
lominus opportune, importune. Blaſphematus obſecrabat; iniuriatus op
ponebat ſcutum patientiæ, & uincebat in bono malum. Quidni uiciſſet?
Perſeuerauit pulſans, & ſecundum promiſsionem, tandem aliquando pul
ſanti apertum eſt. Quomodo poterat non ſequi, quod ueritas prænuntia
uerat ſecuturum? Dextera Domini fecit uirtutem, quia os domini locutũ
eſt ueritatem. Ceſsit duritia, quieuit barbaries, et domus exaſperans pau
latim leniri cœpit, paulatim correptionem admittere, recipere diſciplinam.
Fiunt de medio barbaricæ leges; Romanæ introducuntur. Recipiuntur
ubiq; eccleſiaſticæ conſuetudines; contrariæ reijciũtur. Reædificantur ba 13
ſilicæ: ordinatur clerus in illis: ſacramentorum rite ſolemnia celebrantur.
Confeſsiones fiunt. Ad eccleſiam conueniunt plebes. Concubinatus ho-
neſtat celebritas nuptiarum. Poſtremo ſic mutata in melius omnia; ut ho
die illi genti conueniat, quod Dominus per Prophetam dicit: Qui ante
non populus meus, nunc populus meus. Contigit poſt annos aliquot de-
ſtrui ciuitatem a rege Aquilonaris partis Hyberniæ: quia ab Aquilone
panditur omne malum. Et forte malum illud bene utentibus bonum fuit.
Quis ſcit enim ſi tali flagello Deus delere uoluit mala antiqua populi ſui?
Iſtiuſmodi Malachias neceſsitate compulſus, et ipſe exijt cum turba diſci
pulorum ſuorum. Nec otioſus exitus eius. Hac occaſione monaſterium
Ibracenſe conſtructum eſt, eunte illo Malachia cum ſuis numero centum
uiginti fratribus. Ibi occurrit ei Cormacus Rex. Ipſe eſt qui olim Regno
pulſus ſub cura Malachiæ de miſericordia Dei conſolationem accepit.
Et locus ille ſitus in Regno eius. Gauiſus eſt Rex uiſo Malachia, ſe & om- 14
nia ſua exponens ei, & his, qui cum eo erant; utpote non ingratus, nec im-
memor beneficij. Adducta incontinenti animalia multa ad uſus fratrum;
multa inſuper in auro, & argento ad ſumptus ædificiorum pro regia libe-
ralitate collata. Ipſe quoq; erat intrans, & exiens cum eis ſedulus, & offi-
cioſus, habitu quidem Rex, ſed animo diſcipulus Malachiæ. Et benedixit
loco illi Dominus propter Malachiam. Et in breui factus eſt magnus, re-
bus, poſſeſsionibus, & perſonis. Vbi uelut de nouo inchoans, legem, & di
ſciplinam, quam alijs imponebat, magis ipſe portabat Epiſcopus, & ma-
giſter. Ipſe in ordine uicis ſuæ, coquinæ miniſterio inſeruiebat; ipſe fratrib⁹
cum recumberent, miniſtrabat. Inter ſuccedentes inuicem fratres ad can
tandũ, legendumúe in eccleſia non ſe præteriri patiebatur, ſtrenue implens
& ipſe officium loco ſuo, tanq̃ unus ex illis. Sanctæ paupertatis non mo
do participem, ſed & principem ſe exhibebat, ipſius præcipue ſuper om-
nes abundantius æmulator exiſtens.

Dum hæc ita aguntur, contigit infirmari Archiepiſcopum Celſum: Et

Ecce quomodo introducit Malachias Romanas leges, eccleſiaſticas conſuetudines, & ſacramentorum ritus. Quid dicis hæretice, qui hæc contemnere et damnare præſumis? Faceret ne hoc uir deo plenus, ſi uera eſſent quæ tu improbe effundis?

Conuincit hoc facto optimus rex quoſdã improbos noſtri ſeculi homines, qui ſcripſerunt ſuperſtitioſum eſſe & impium ſacrificium, offerre bona tẽporalia pro ædificandis Eccleſijs, altaribus Monaſterijs, & cæteris quæ ad ſeruorum dei uſum pertinent.

Cantus in Eccleſia.

Ipſe eſt, qui Malachiam in Diaconem, Presbyterum, Epiſcopumq́ ordinauit. Et cognoſcens quia moreretur, fecit quaſi teſtamentum; quatenus Malachias deberet ſucceder̄ ſibi; quod nullus alius uideretur dignior, qui epiſcoparetur in ſede prima. Hoc præſentibus indixit, hoc mandauit abſentibus, hoc ſpiritualiter ambobus Mumoniæ regibus, & maioribus terræ ſancti Patricij auctoritate præcepit. Cuius reuerentia, & honore, tanq̃ Apoſtoli illius gentis, qui totam patriam conuertiſſet ad fidem, ſedes illa, in qua & uiuens præfuit, & mortuus requieſcit, in tanta ab initio cunctis

15 ueneratione habetur; ut non modo Epiſcopi, & ſacerdotes, & qui de clero ſunt, ſed etiam Regum, ac principum uniuerſitas ſubiecta ſit Metropolitano in omni obedientia; & unus ipſe omnibus præſit. Verum mos peſsimus inoleuerat quorũdam diabolica ambitione potentũ, ſedem ſanctam obtentũ iri hæreditaria ſucceſsione. Nec enim patiebant̄ epiſcopari, niſi q eſſent de tribu, & familia ſua. Nec parũ proceſſerat execranda ſucceſsio, decurſis iam in hac malitia quaſi generationib⁹ q̄ndecim. Et eouſq́ firmauerat ſibi ius prauũ, immo omni morte puniendam iniuriã, generatio mala, & adultera; ut etſi interdum defeciſſent clerici de ſanguine illo, ſed Epiſcopi nunq̃. Denique iam octo extiterant ante celſum uiri uxorati, et abſq́

Contra id quod modo pertentant ſubuerſores noſtri, ut uidelicet clerici, ſacerdotes & Epiſcopi in omnibus ſubſint Regibus, principibus & laicis Magiſtratibus, ac ab illis iudicentur.

16 ordinib⁹, litterati tamen. Inde tota illa per uniuerſam Hyberniam, de qua ſuper ius diximus, diſſolutio Eccleſiaſticæ diſciplinæ, cenſurę eneruatio, religionis euacuatio. Inde illa ubiq́ pro manſuetudine Chriſtiana, ſæua ſubintroducta barbaries, immo paganiſmus quidam inductus ſub nomine Chriſtiano. Nam quod inauditũ eſt ab ipſo Chriſtianitatis initio, ſine ordine, ſine ratione mutabant̄, & multiplicabantur Epiſcopi pro libitu Metropolitani; ita ut unus Epiſcopatus uno non eſſet contentus; ſed ſingulæ pene Eccleſiæ ſingulos haberent Ep̄os. Nec mirũ. Nam q̃uo tã morbidi capitis membra ualerent? Pro his Celſus, atq́ hmõi malis populi ſui uehementer dolens (erat enim uir bonus, et timoratus) curauit omni modo hr̄e ſibi ſucceſſorē Malachiã: q p ip̄m cõſideret poſſe explãtari male radicatã ſucceſsionem; qui charus eſſet omnibus, & quem omnes æmularētur, & dominus erat cũ eo⁊. Nec fruſtratus a ſpe ſua. Nam illo mortuo, ſubſtitutus eſt Malachias, non tamē mox, neq́ id facile. Ecce enim de ſemine nequam, qui occupet locũ, Mauritius nomine. Is per quinquenniũ fretus potentia ſeculari incubauit Eccleſiæ, nõ Epiſcopus, ſed Tyrannus. Nam uota piorũ magis in Malachiam cõuenerant. Deniq́ ſuadebant eum ſubire onus iuxta conſtitutionem Celſi: ſed ille, qui omne ſublime, haud ſecus q̃ ſuum præcipitiũ declinabat, bonam ſibi uidebatur nactus occaſionē excuſandi: q per id temporis introitus eius pacificus eſſe non poſſet. Inſtabant tam ſancto operi, & ſolicitabant omnes; duo potiſsimum Epiſcopi Malchus, & Giſlebertus. Quorum prior, ipſe eſt ſenior Leſmorenſis, de quo ſupra mentio facta eſt: alter, quem aiunt prima functũ legatione apoſtolicæ ſedis per uniuerſam Hyberniam. Qui triennio iam decurſo in hac præſumptione Mauritij, & Malachiæ diſsimulatione, non ferentes ultra Eccleſiæ adulteriũ, dedecus Chriſti, conuocatis Epiſciſcopis, & Principibus Terræ, uno ſpiritu adeunt Malachiam parati uim facere. At ille renuere primũ. Prætēdere ſiquidem difficultatem rei, nobilis illius proſapiæ multitudinem, fortitudinem, ambitionem: multũ eſſe ad ſe pauperculum opponere ſed tot, tantis, talibus, taliter radicatis; qui iam annos ferme du-

Iſti qui uxorati & ſine ordinibus hãc eccleſiam rexerũt, præcurſores fuerunt noſtrorum hæreticorum nam tales cuperent illi uidere epiſcopos omnes, docentq́; eſſe debere, contra ſanctorũ patrum traditiones.

tentos,quaſi hæreditate poſſediſſent ſanctuarium Dei, & nunc quoq; id
præoccupaſſent; non poſſe illos extirpari, nec cū mortibus hominū qui-
dem:ſua non intereſſe fundi humanū ſanguinem occaſione ſui: poſtremo
iunctū ſe ſponſæ alteri, quam dimittere non liceret. Verū illis econtrario
inſtantibus,& clamantibus,quia a domino ſermo egreſſus eſt; ſed & to-
ta auctoritate iubentibus ſubire onus, atq; intentantibus anathema; ad
mortem(inquit)ducitis me;ſed obedio ſpe martyrij,hac tamen conditio-
ne,ut ſi iuxta fidem ueſtram,res in melius cedat, & uēdicet ſibi Deus ſuā
hæreditatē a diripientibus eam,tunc demū omnibus conſumatis, & Ec-
cleſia pacem habente,liceat redire ad priorem ſponſam meam,& amicā,
de qua rapior,paupertatem;& pro me illic aliū ſubſtituere,qui tunc forte
repertus idoneus fuerit. Nota lector uirtutem uiri, & animi puritatē,nec
honorem ſcilicet affectantis,nec formidantis mortem pro Chriſti nomi-
ne.Quid hoc animo purius,quidue fortius,ut ſe exponens periculo & la-
bori,alteri fructū cedat, ipſam in loco principatus ſecuritatem, & pacē?
Facit hoc cū liberum ſibi ex pacto retinet reditū ad paupertatē, pace, &
libertate Eccleſiæ reſtituta. Spondentibus illis demū acquieuit uolunta-
ti eorū,uel potius Dei;a quo ſibi iam olim præoſtēſum recordabat̄,quod
de ſe modo dolebat fieri. Nempe iam ægrotante Celſo, apparuit Mala-
chię, & quidem longe poſito,& neſcienti,mulier procerę ſtaturę, & reue-
rendi uultus. Percunctanti quę nam eſſet, reſponſum eſt eſſe uxorē Celſi.
Quę tradens ei uirgā paſtoralem,quā manu tenebat,diſparuit. Paucis de-
curſis diebus Celſus moriens miſit baculū ſuum Malachię, tanq; ſibi ſuc-
ceſſuro,quem ut uidit,agnouit ipſum eſſe, quem uiderat. Huius pręcipue
recordatio uiſionis terruit Malachiam; ne ſi quod diu ſatis diſsimularat,
ultra renueret,diuinę iam uideretur reſiſtere uoluntati. Veruntamen Ciui-
tatem non intrauit, quandiu ille incubator uixit;ne hac occaſione contin
geret mori quenq; ex his,quibus uitam magis miniſtraturus ueniebat.Ita
per bienniū(nam id tēporis ſuperuixit ille) agēs extra urbē ſtrenuę in uni-
uerſa prouincia opus epiſcopale exercuit.Illo igitur celeri morte facto de
medio;rurſum Nigellus quidam,immo uero nigerrimus,ſedem pręripuit.
Et in hoc animę ſuę Mauritius adhuc uiuens prouiderat, ut hunc haberet
hęredem:in quo qui dānandus exibat, operibus adijcere dānationis per-
ſiſteret.Erat enim & ipſe ex damnata progenie cognatus Mauritij. Cęte-
rum Rex,& Epiſcopi,& fideles Terrę nihilominus conuenerunt,ut intro-
ducerent Malachiam. Et ecce conſiliū malignantiū ex aduerſo.Quidam
de filijs Belial promptus ad malitiā, potens in iniquitate,ſciens locū, ubi
pariter conuenire decreuiſſent, multis aggregatis ſibi, latenter uicinū oc-
cupat collem eminentē e regione; unde illis tractantibus alia, repentino
impetu ſuper incautos irruerent,& interficerent innocentes.Condixerant
enim etiā regem cū Epiſcopo trucidare,ut non eſſet qui uindicaret ſangui-
nem iuſtū.Res innotuit Malachię; & intrans Eccleſiam(erat enim prope)
eleuatis manibus orauit ad dñm. Et ecce nubes,& caligo,ſed & tenebro-
ſa aqua in nubibus aëris diem uerterunt in noctem. Fulgura quoq; & to- 17
nitrua,& horribiles ſpiritus procellarū diem ultimū minitantur;Vicināq;
elemēta intentant omnia mortē.Et ut ſcias lector quod oratio Malachiæ
concuſſerit elementa,ſolos intercepit tempeſtas,qui quærebant animam
eius; ſolos turbo tenebroſus inuoluit,qui parauerāt opera tenebrarū.De-

Tu qui detrahis orationibus, uide quod oratio Malachiæ cō-cuſſit elementa.

niq; ipſe, qui princeps extiterat tanti mali, fulmine percuſſus interijt cũ tribus alijs; & fuere conſortes mortis, qui fuerant participes ſceleris. Quorũ ſequenti die inuenta ſunt corpora ſemiuſta, & putrida, hęrentia ramis arborũ, ubi quemq; ſpiritus eleuans alliſiſſet. Alij quoq; tres ſemiuiui inuenti ſunt. Cæteri omnes circunquaq; diſperſi. Illos autem, qui cũ Malachia erant, quamuis proximos loco, tempeſtas omnino non tetigit, nec quicq; moleſtiæ intulit. In facto iſto recens capimus experimentũ ueritatis uerbi illius: Quia oratio iuſti penetrat cœlos. Sed & nouum antiqui exemplũ miraculi; quo olim tota Ægypto uerſante in tenebris, ſolus Iſrael in lumine manſit, dicẽte ſcriptura: Vbicunq; Iſrael erat, lux erat. Huc mihi accurrit & factũ ſancti Helię, nunc quidẽ ab extremis terrę nubes, & pluuias educentis, nunc uero ſuper blaſphemos inuocantis ignẽ de cœlo. Et modo de ſimili clarificatus eſt Deus in ſeruo ſuo Malachia.

Anno ætatis ſuæ, xxxviij. pauper Malachias, pulſo incubatore, intrauit Ardmacha Põtifex, & Metropolitanus totius Hyberniæ. Rege uero, cæterisq;, qui introduxerant eum, ad propria remeantibus; ipſe remanet in manu Dei: & remanent illi foris pugnæ, intus timores. Nam ecce uiperea ſoboles frendens, & uociferans ſe exhæredari, tota ſe intus, & foris ſuſcitat aduerſus dominũ, & aduerſus Chriſtũ eius. Porro Nigellus uidens ſibi imminere fugam, tulit ſecum inſignia quædã ſedis illius, textũ ſcilicet Euangeliorũ, qui fuit beati Patritij, baculumq; auro tectũ, & gẽmis precioſiſsimis adornatũ, quem nominant baculũ Ieſu; eo q ipſe dominus (ut fert opinio) eum ſuis manibus tenuerit, atq; formauerit. Et hæc ſummę dignitatis, & uenerationis, in gente illa. Nẽpe notiſsima ſunt, celeberrimaq; in populis, atq; in ea reuerentia apud omnes; ut qui illa habere uiſus fuerit, ipſum habeat Epiſcopũ populus ſtultus, & inſipiens. Ibat homo gyrouagus, & alter ſatanas circuibat terrã, & perambulabat eam, inſignia ſacra circunferens. Quæ ubiq; oſtentans, ubiq; eorũ gratia receptabatur, concilians ſibi per hęc animos omnium, & a Malachia, quoſq; potuiſſet, auertens. Hęc ille. Erat aũt princeps quidã de potentioribus iniquę progeniei; quem Rex priuſq; Ciuitatem exiret, iurare coegerat pacẽ tenere Epiſcopo, acceptis ab eo inſuper obſidibus multis. Is poſt regis exitũ, nihilominus Ciuitatẽ ingreſſus, conſiliũ habuit cũ propinquis, & amicis, quo-
18 modo ſanctũ dolo tenerent, & occiderent. Timebant uero plebem, Et coniurantes in necem Malachię, cõſtituere locũ, & diem; & traditor dedit eis ſignũ. Ipſo die cũ ueſpertina iam ſolẽnia in Eccleſia celebraret antiſtes cũ uniuerſo clero, & multitudine populi, mittit ad ipſum nequã ille in uerbis pacificis in dolo, rogans quatenus ad ſe dignetur deſcendere, ut faciat pacẽ. Reſpondentibus qui aſsiſtebant, ipſum potius ad Epiſcopum debere uenire; Eccleſiam eſſe cõpetentiorem locũ firmandæ pacis; ſiquidem præſenſerant dolũ. Subiungunt qui miſsi erant, hoc tutũ nõ eſſe Principi, timere eum capiti ſuo, nec ſe credere turbis, quę ſe ante hos dies cauſa Epiſcopi propemodũ interemiſſent. Contendentibus in hunc modũ, illis quidẽ, ut iret; iſtis uero, ne iret; Epiſcopus cupidus pacis, & mortis nõ timidus, ſinite (inquit) fratres, ſinite me imitari magiſtrũ meum. Sine cauſa ſum chriſtianus, ſi Chriſtum non ſequor. Forte flecto humilitate tyrannum, & ſi non, uinco tamen exhibens oui paſtor, ſacerdos laico, quod mihi ille debuerat. Vos quoq;, quod in me eſt, non parum ędifico exemplo

Ecce quod Eccleſia non ob id ædificatur dũtaxat, ut populus ad audiendum uerbum dei, & ad percipiendũ ſacramenta illuc conueniat, ut uolunt quidã male docentes hoc tẽpore, ſed etiã ut in ea ab Epiſcopis celebrẽtur diuina officia cum uniuerſo clero & populi multitudine.

tali.

tali. Quod enim ſi contingat occidi? Non recuſo mori, ut uos uitæ ex mē teneatis exemplum. Oportet epiſcopum (ut ait epiſcoporum Princeps) non dominari in clero, ſed formam fieri gregis. Haud aliam ſane formam ꝙ ab illo accepimus, qui humiliauit ſemetipſum factus obediens uſq; ad mortem. Quis mihi det hanc relinquere filijs ſignatam ſanguine meo? Experiemini certe an ſacerdos ueſter digne ſatis a Chriſto didicerit, mortē non timere pro Chriſto. Et ſurgens cœpit ire flentibus cunctis, & ſupplicantibus, ne tantum cuperet pro Chriſto mori, ut tantum Chriſti gregem deſolatum relinqueret. Verum ille totam ſpem ſuam ponens in domino, tota alacritate perrexit, tribus tantum comitatus diſcipulis, paratis mori cum eo. Qui ut calcato limine domus repente ſe medio intulit armatorū, ſcuto fidei ipſe munitus, concidere facies omnium, quia pauor irruit ſuper eos, ita ut dicere poſſet epiſcopus: Qui tribulant me inimici mei, ipſi infirmati ſunt, & ceciderunt. Hoc uerbum uerum eſt. Videres hoſtiam ſtantē, Carnifices ferro armatis manibus undiq; circunſtantes: & qui immolaret non erat. Putares ſtupere lacertos: ſic non fuit, qui non extenderet manum. Nam & is quoq;, qui caput malitiæ uidebatur, aſſurgit ei potius, ꝙ inſurgit. Vbi, quæſo, ſignum, o homo, quod dederas in mortem Pontificis? Hoc magis honoris ſignum, ꝙ mortis indicium. Deferre eſt hoc, nō mortem inferre. Res mira, pacem offerūt, qui necem parauerant. Nō eſt, quod abnuat, qui & uitæ periculo quæſierat eam. Itaq; facta eſt pax, & tam firma, ut ab illa die hoſtem ſacerdos non modo pacatum habuerit, ſed ſubditum, ſed deuotum. Quo audito fideles quiq; gauiſi ſunt, quod non modo ſaluatus ſit ſanguis innoxius in die illa, ſed & nocentium multorum animæ Malachiæ meritis euaſerint ad ſalutem. Et apprehēdit omnes circūquaq; timor, audientes quomodo duos inimicorum eius, qui uiderentur ferociores, & fortiores in generatione ſua, ſic ſubita uirtute proſtrauit Deus: iſtum liquor, qui in manibus eſt, & eum, de quo ſuperius dixi. Alterum enim terribiliter mulctatum in corpore, alterum miſericorditer mutatum in corde, ambos mirabiliter comprehendit in conſilijs, quæ cogitabant. His ita peractis, cœpit iam in ciuitate Epiſcopus tota libertate diſponere, & ordinare de omnibus pertinentibus ad miniſterium ſuū, non tamen ſine continuo diſcrimine uitæ ſuæ. Nam etſi iam nemo, qui palā noceret, ab inſidiantibus tamē nec locus ſatis tutus Epiſcopo erat, nec tempus feriatum. Et deputati ſunt ei uiri armati ad cuſtodiam die & nocte: ſed ille magis in domino confidebat. Fuit uero conſilium præfatum ſchiſmaticum inſequi, eo quod ſeduceret multos ex inſignibus, quæ ferebat, ſuadens omnibus ſe Epiſcopum eſſe debere, & ſic ſolicitans plebes aduerſus Malachiam, atq; eccleſiæ unitatem. Et fecit ſic, & ſine difficultate ita in breui uniuerſas ſepiuit uias eius per gratiam ſibi a Domino datā, & quam habebat ad oēs, ut malignus ille coactus ſit dare manus, redderē inſignia, et qeſcere de reliquo in oī ſubiectione. Ita Malachias, licet ꝑ multa pericula, & labores, ꝓſperabat, in dies, & cōfortabaī magis ac magis abūdans in ſpe, & uirtute ſpiritus ſancti. Nec mō malefactores, ſed & detractores Malachiæ corripuit Deus. Quidam, uerbi gratia, gratiam habens principum, & potentū, etiam ipſius Regis, ꝙ eſſet adulator, & garrulus, & potens in lingua, fauebat per omnia aduerſarijs Malachiæ, & procaciter tuebatur partem eorum. Sancto uero & præſenti reſiſtebat in

facie, & detrahebat abſenti, irreuerēter occurrens ei in omni loco, maximeq́ ubi celebrioribus illum ſciret intereſſe conuentibus. Sed cito digna linguæ procacis mercede donatus eſt. Intumuit, & cōputruit lingua maledica uermibus ex ea ſcatentibus, & diffluentibus toto ore blaſphemo. Quos per ſeptem ferme dies inceſſanter uomens, tandem cum illis miſerā expuit animam. Loquente coram aliquando Malachia, & populum exhortante, mulier quędam infelix auſa eſt interrumpere ſermonem clamoribus improbis, non deferens ſacerdoti, & ſpiritui, qui loquebatur. Erat autem de progenie impia: & ſpiritum habens in naribus, blaſphemias, contumeliaſq́ euomebat in ſanctum, dicens hypocritam, & inuaſorem alienæ hæreditatis, ſed & caluiciei illius improperans. At ille nihil reſpondit ei, ſicut erat uerecundus, & mitis: ſed Dominus reſpondit pro eo. Verſa illa in inſaniam eſt, Domino iudicante, & crebris uocibus clamitans ſe ſuffocari a Malachia, morte demum horrenda luit peccatum blaſphemiæ. Sic miſera aſſumens aduerſus Malachiam improperium Heliſei: uere illum ſibi alterum experta eſt Heliſeum. Porro quia cauſa peſtilentiæ

19 *Solēnis oratio & proceſsio cum multitudine cleri & populi ac memoria ſanctorum depellenda peſtilentia, quæ etiā repulſa eſt. Quomodo ergo poſsunt hæc improbare hæretici niſi ex ingenti malitia?*

cuiuſdam ortæ in ciuitate, multitudinem cleri, & populi ſolemniter cum memoria ſanctorum tunc foras eduxerat, ne hoc quidem prętereundum, ꝙ orante Malachia, peſtilentia ilico conquieuit. Ex hoc iam, qui mutiret aduerſus eum, non fuit, dicentibus, qui de ſemine Chanaam ſunt, Fugiamus Malachiam, quia Dominus pugnat pro eo. At ſero iſtud, quia zelus Domini ubiq́ occurrens ei perſecutus eſt eos uſq́ ad interitionem. Quomodo intra paucos dies periȷ́t memoria eorum cum ſonitu? Qoumodo facti ſunt in deſolationem, ſubito defecerunt, perierunt propter iniquitatem ſuam? Grande hodieq́ miraculum facit tam uelox generationis illius deletio, his præſertim, qui eorum nouerant ſuperbiam, atq́ potentiā. Multa quidem & alia ſigna fuere, quibus deus glorificauit nomen ſuum, & ſeruum ſuum inter ſudores, & pericula confortauit. Quis digne commemoret? Non tamen omnia prætermimus, etſi non ſufficimus ad omnia. Propter ſeriem autem narrationis ne impendiatur aliqua, quæ dicturi ſumus, reſeruamus in finem.

Igitur Malachias intra triennium reddita retributione ſuperbis, & libertate eccleſiæ reſtituta, pulſa barbaria, & reformatis ubiq́ moribus chriſtianæ religionis, uidens omnia in pace eſſe, cœpit cogitare de ſua pace. Et memor propoſiti ſui, conſtituit pro ſe Gelaſium uirum bonum, & dignum tali honore, conuenientibus clero, & populo, quin potius ſuſtinētibus propter pactum. Nam alias durum uiſum omnino. Quo conſecrato, regibuſq́, ac principibus attentius commendato, ipſe clarus miraculis & triumphis ad ſuam parochiam redit: Non tamen Conneret: & audi cauſam dignam relatu. Diœceſis illas duas fertur habuiſſe antiquitus epiſcopales ſedes, & duo extitiſſe epiſcopatus. Id uiſum melius Malachiæ. Itaq́ quos ambitio conflauit in unum, Malachias reuocauit in duos, partem alteri epiſcopo cedens, partem retinens ſibi. Et propterea non uenit Connereth, ꝙ in ea iam epiſcopum ordinaſſet, ſed Dunum ſe contulit, diſterminans parochias, ſicut in diebus antiquis. O purum cor. O oculum columbinum. Locū tradidit nouo Epiſcopo, qui uideretur paratior, principalior haberetur: locum in quo ſederat ipſe. Vbi ſunt qui de terminis litigant, pro uno unculo perpetes adinuicē inimicitias exercentes? Neſcio

ſi quod genus hominum magis, quàm iſtos, antiquum uaticinium tangat: ſe cuerunt prægnantes Galaad ad dilatandũ terminos ſuos. Sed hoc alias.

Malachias factus Dunenſis Epiſcopus cõfeſtim more ſuo curauit aſci ſcere ad ſolatium ſibi de filijs ſuis conuentum regularium clericorum. Et ecce rurſus accingitur quaſi nouus Chriſti tyro ad ſpiritale certamen: rurſus induitur arma potentia Deo, ſanctęq; paupertatis humilitatem, rigorem diſciplinæ cœnobialis, otium contemplandi, orandi aſsiduitatem. Quę tamen omnia uoto magis ualuit diu tenere, quàm actu. Etenim uniuerſi cõfluebant ad eum; nec modo mediocres, ſed & nobiles, & potentes illius ſe ſapientiæ, & ſanctitati inſtruendos, corrigendos, ac regendos committere feſtinabant. Et ipſe interdum ibat, & exibat ſeminare ſemen ſuum diſponens, & decernens tota auctoritate de rebus Eccleſiaſticis, tanquàm ex Apoſtolis unus. Et nemo illi dicebat: In qua poteſtate hęc facis? uidentibus cũ ctis ſigna, & prodigia, quæ faciebat; & quia ubi ſpiritus Domini, ibi liber- 20
tas. Viſum tamen ſibi non tute ſatis actitare iſta abſq; ſedis Apoſtolicæ auctoritate; & Romam proficiſci deliberat; maximeq́; quod Metropolicæ ſedi deerat adhuc, & defuerat ab initio pallij uſus, quod eſt plenitudo honoris. Et uiſum eſt bonum in oculis eius, ſi eccleſia, pro qua tantum laborarat, quem hactenus non habuerat, ſuo acquireret ſtudio, & labore. Erat & altera metropolica ſedes, quam de nouo conſtituerat Celſus; primę tamẽ ſedi, et illius Archiepiſcopo ſubdita, tanquàm primati. Et huic quoq; optabat nihilominus pallium Malachias, confirmariq; auctoritate ſedis Apoſtolicę prærogatiuam, quam beneficio Celſi adipiſci meruerat. Innoteſcente propoſito diſplicuit fratribus, necnon & magnatibus, & populo terræ. Omnes enim intolerabilem ſibi indicabant tam diutinam omnium pñ parentis abſentiam, & quod metuerent de morte ipſius. Contigit interea mori germanum eius, Chriſtianum nomine, uirum bonum, plenũ gratiæ, & uirtutis. Epiſcopus erat illi quidem ſecundus in celebri opinione, ſed uitæ ſanctimonia, & iuſtitiæ zelo forte non impar. Huius deceſſus magis terruit uniuerſos, & diſceſſum Malachiæ reddidit moleſtiorem. Dicebant autem nullo modo aſſentiendum unici peregrinationi patroni, ut nõ deſoletur omnis terra, ſi duabus tantis columnis ſub uno momento temporis deſtituatur. Ergo omnes pariter contradicunt. Et uim faciebant, cũ ille diuinam ultionem minatus eſt. Non tamen deſtitere illi, niſi miſſa forte prius Dei uoluntas ſuper hoc interrogaretur. Prohibente illo nihilominus mittunt; ſed illa pro Malachiæ parte ter reſpondiſſe inuenta eſt. Nec enim una contenti uice fuere cupidi retinendi eum. Demum cedentes dimittunt illum, non tamen ſine ploratu, & ululatu multo. Sed ne quid imperfectum relinqueret, tractare cœpit quomodo defuncti fratris ſemen ſuſcitaret. Et accerſitis ad ſe tribus diſcipulis ſuis, anxius æſtuabat, quiſnam dignior ad hoc opus, ſiue utilior uideretur. Et diligenter intuitus ſingulos, Tu, inquit, o Edane (ſic enim uocabatur unus) ſuſcipe onus. Illo cunctante, & flente: Ne timeas, ait; Tu enim mihi a Domino deſignatus es, quia anulum aureum, quo deſponſandus es, jam nunc præuidi in digito tuo. Acquieuit ille, & Malachias eo conſecrato, proficiſcitur. Cumq; egreſſus de Scotia perueniſſet Eboracum, ſacerdos quidam Sicarus nomine intuitus eum agnouit. Nec enim faciem eius uiderat ante; ſed cum haberet ſpiritũ prophetiæ, reuelatum fuerat ei iampridẽ de illo. Et nunc incunctanter cir-

Dignoſce hic Apoſtolicæ ſedis & Romanæ Eccleſiæ prærogatiuam ad quam proficiſci parat Malachias p conſequenda poteſtate de rebus eccleſiaſticis libere decernendi. Nec ulterius inueharis tu hæretice contra uſum pallij, ob qđ obtinendum ſanctiſſimus uir tantum laboris & itineris ſuſcepit.

cunſtantib⁹ digito eũ demonſtrans: hic eſt, inquit, de quo dixeram; quia de Hybernia ſanctus ueniet Pontifex, qui ſcit cogitationes hominum. Sic non potuit latere lucerna ſub modio, prodente eam per os ſicari ſpũſancto, qui illam accenderat. Nam & multa ſecreta de eſſe ſuo, ſuorumq́; dicta ſunt ei a ſicaro; quæ ita eſſe, uel fuiſſe, omnia recognouit. Sed & ſocijs Malachiæ percunctantibus de ſuo reditu, reſpondit ſicarus incunctanter (quod poſt rei probauit euẽtus) paucos uidelicet admodum de numero illo cum Epiſcopo redituros. Illi audito hoc ſuſpicati ſunt mortẽ; ſed Deus aliter adimpleuit. Nempe rediens ab Vrbe, quibuſdam apud nos, quibuſdam & in alijs locis ad diſcendam conuerſationis formam relictis, iuxta uerbum ſicari, cum paucis admodum repatriauit. Hæc de ſicaro. In ipſa urbe Eboracenſi, acceſsit ad eum uir nobilis ſecũdum ſeculũ, Vualleluus nomine, tunc prior in Lrirlrcham regularium fratrum: nunc uero monachus, & monachorum pater in Mailros monaſterio ordinis noſtri; qui deuotus Malachiæ ſe orationibus ſatis humiliter commendauit. Is aduertẽs multos habere Epiſcopũ ſocios, & equos paucos (nam præter miniſtros, & clericos alios, quinq; cum eo erant presbyteri, & equi non niſi tres) obtulit ei ſuum, quo ipſe uehebatur, hoc ſolum dolere ſe inquiens quod eſſet runcinus dure portans. Et addit: Libentius dediſſem, ſi melior fuiſſet: ſed ſi dignamini ducite qualemcunq; nobiſcum. Et ego (ait Epiſcopus) eo libentius accipio, quo prædicas uiliorem, quia non poteſt mihi uile eſſe quod tam precioſa uoluntas obtulerit. Et conuerſus ad ſuos: hunc, inquit, ſternite mihi, quia commodus ſatis, & ſufficiens erit in longũ. Quo facto aſcendit; & primo quidem durum, ut erat, ſentiens, poſtmodũ mira mutatione ualde commodum ſibi & ſuauiter ambulantem inuenit. Et ne caderet ſuper terram de ſermone, quem dixerat, uſq; ad nonũ annũ, quo mortuus eſt ipſe, non defecit ei, factus optimus, & precioſiſsimus palefridus. Quodq; euidentius miraculum cernentibus fecit, de ſubnigro cœpit albeſcere, & non multo poſt uix inueniebaẽ albior illo. Mihi quoq; in hac uia datum eſt uidere uirum; & in eius uiſu, & uerbo refectus ſum, & delectatus ſum, ſicut in omnibus diuitijs. Et ego uiciſsim, peccator licet, inueni gratiam in oculis eius extunc, & deinceps uſq; ad obitum ipſius, ſicut in proemio præfatus ſum. Ipſe etiam dignatus diuertere ad Claramuallem; uiſis fratribus compunctus eſt: & illi non mediocriter ædificati in præſentia, & ſermone eius. Et acceptans locum, & nos, atq; intimis uiſceribus colligens, uale dixit nobis, & abijt. Qui tranſalpinans cum ueniſſet Iporiam ciuitatem Italiæ, hoſpitis ſui paruulum filium, qui male habens moriturus erat, continuo ſanauit.

Erat tunc temporis in ſede Apoſtolica felicis memoriæ Innocentius ſecundus Papa; qui eum benigne ſuſcepit, humane ſatis illi ſuper longa peregrinatione compaſſus. Et primo quidem Malachias, quod altius infixerat animo, cum multis lachrymis implorabat, licere ſibi uiuere, et mori in

21 Claraualle permiſſu, & benedictione ſummi Pontificis. Et petijt hoc non oblitus ad quod uenerat, ſed affectus, quo uenerat, deſiderio Claræuallis. Non autem obtinuit, quod uir Apoſtolicus lucris potius uberioribus occupandum decerneret. Nec tamen omnino fruſtratus eſt a deſiderio cordis ſui, cui mori ibi, etſi non uiuere donatum eſt. Menſem integrum fecit in urbe, loca ſancta penambulans, & frequentans cauſa orationis. Cũq;

Viſitationes ſanctorũ locorum, & Oratiões q̃ fiunt in eis laudabiles, quicquid garriãt hoſtes Eccleſiæ.

per

per id temporis ſæpe,ac diligenter ab eo,& ab his,qui cum eo erant, ſummus Pontifex inquiſiſſet,eſſe patriæ,mores gentis,ſtatum eccleſiarum,& quanta in terra Deus per eum operatus fuiſſet:paranti iam repatriare cõmiſit uices ſuas,per uniuerſam Hyberniam legatum illum conſtituens. Significatũ ſiquidem erat ei ab Epiſcopo hisleberto,qui,ut ſupra memorauimus,tunc legatus extiterat;quod iam non poſſet præ ſenio, & debilitate corporis uillicare. Poſt hæc petit Malachias confirmari nouę metropolis conſtitutionem,& utriuſq; ſedis pallia ſibi dari. Et confirmationis quidem priuilegium mox accepit. De pallijs autem(ait ſummus Põtifex) oportet ſolemnius agi. Conuocatis Epiſcopis, & Clericis, & maioribus terræ,celebrabis generale concilium;& ſic conniuentia, & communi uoto uniuerſorum per honeſtas perſonas requiretis pallium,& dabitur uobis. Deinde tollens mitram de capite ſuo impoſuit capiti eius;ſed & ſtolã cum manipulo dedit illi,quibus uti inter offerendum ſolebat. Et ſalutatũ in oſculo pacis dimiſit eum,apoſtolica fultum benedictione,& auctoritate. Qui reuertens per Claramuallem,ſuam ſecũdam nobis largitus eſt benedictionem. Et alta ſuſpiria trahens,quod non liceret ſibi pro ſuo deſiderio remanere:Hos,inquit,interim pro me oro,ut retineatis, qui a uobis diſcant,quod nos poſtmodum doceant. Et infert. Erunt nobis in ſemen,& in ſemine iſto benedicentur gentes,& illæ gentes, quæ a diebus antiquis monachi quidem nomen audierunt,monachum non uiderũt. Et dimiſsis q̃tuor a latere ſuo,abijt. Qui probati,& digni inuenti, monachi facti ſunt. Poſt aliquot tempus,cum iam ſanctus eſſet in terra ſua, miſit alios, & de illis factum eſt ſimiliter. Quibus per aliquantum tempus inſtructis, & eruditis corde in ſapientia,dato eis in patrẽ ſancto fratre Chriſtiano,qui erat unus ex ipſis;emiſimus eos,adiungentes de noſtris quanti ſufficerent ad numerum Abbatiæ. Quæ concepit,& peperit filias quinq;:& ſic multiplicato ſemine,augeſcit indies numerus monachorum, iuxta deſiderium,& uaticinium Malachiæ. Nunc iam repetamus ordinem narrationis. Malachias profectus a nobis proſpere peruenit Scotiam. Et inuenit Dauid Regem,qui adhuc hodie ſupereſt in quodam caſtello ſuo;cui⁹ filius infirmabatur ad mortem. Ad quem ingreſſus honorifice a rege ſuſceptus, & humiliter exoratus ut ſanaret filium ſuum;aqua,cui benedixit, aſperſit iuuenem,& intuens in eum ait;Confide fili,non morieris hac uice. Dixit hoc; 22
& die ſequenti,ſecundum dictum prophetæ,ſecuta eſt ſanitas,ſanitatem lætitia patris,clamor,& ſtrepitus totius exultãtis familiæ. Exijt ſermo ad omnes:nec enim quod in domo regia,& regis acciderat filio, latere potuit. Et ecce ubiq; reſultans gratiarum actio,& uox laudis,tum pro ſalute Domini,tum pro miraculi nouitate. Henricus eſt iſte; nam uiuit adhuc unicus patris ſui,miles fortis, & prudens;patrizans (ut aiunt) in ſectando iuſtitiam,& amorem uiri. Et amauit uterq; Malachiam, quandiu uixit;tã quam qui illum a morte reuocaſſet. Rogabant eum manere per aliquot dies:ſed ille declinans gloriam, moram non ſuſtinuit; & mane carpebat iter. Tranſeunti igitur per uillam, nomine Grugeldum,occurrit puella muta. Orante illo,ſolutum eſt uinculum linguæ eius; & loquebatur recte.

Ergo benedictio aq̃ non eſt ritus ſuperuacaneus & ſuperſtitioſus,cui dens ſanatiõe filij regis atteſtatus eſt, quod nunquã feciſſet, ſi uerum eſſet quod blaterant hæretici.

Dehinc uillam ingrediens,quam nominant Eccleſiam ſancti Michaelis, oblatam ſibi mulierem phreneticam,& uinctam funib⁹, coram omni populo curat;& dimiſſa incolumi,proficiſcitur. Perueniens uero ad portum

Lapaſperi,tranſitum ibi per aliquot dies pręſtolabatur;ſed mora minime
tranſijt otioſa.Conſtruitur interim de uirgis in ſepem textis oratorium,ip
ſo iubente,ipſo operante pariter.Conſumatum circundedit uallo;atq; in
23 terlacens ſpatium in cemiterium benedixit.Sane merita benedicentis mi-
racula ſatis declarant;quæ uſq; hodie ibi actitari feruntur.Inde eſt quod
de finitimis locis infirmos,& male habentes illo portare conſueuerunt;et
ſanantur multi. Mulier totis diſſolutis membris plauſtro uecta illuc,pe
dibus ſuis remeauit domum,una duntaxat nocte non fruſtra in loco ſan-
cto præſtolata miſericordiam Domini. Alia quędam ibidem pernocta
bat in oratione,quam forte reperiens ſolam homo barbarus, accenſus li-
bidine,& ſui minime compos,irruit rabioſus in eam.Conuerſa illa,& tre
24 mefacta ſuſpiciens aduertit hominem plenum diabolico ſpiritu, Heu tu,
inquit,miſer quid agis?Conſidera ubi es;reuerere hæc ſancta;defer Deo,
defer ſeruo eius Malachiæ;parce & tibijpſi.Non deſtitit ille furijs agitat⁹
iniquis.Et ecce(quod horribile dictu eſt)uenenatum,& tumidum animal
quod Bufonem uocant,uiſum eſt reptans exire deinter fœmora mulieris.
Quid plura?Terrefactus reſilijt homo;& datis ſaltibus feſtinus oratorio
exilijt.Ille confuſus abſceſsit;& illa intacta remanſit,magno quidem &
Dei miraculo,& merito Malachiæ.Et pulchre operi fœdo,& abominan-
do fœdum interuenit,& abominabile monſtrum.Non prorſus aliter de-
cuit beſtialem extingui libidinem,q̃ per frigidiſsimũ uermem:nec aliter
temerarium frenari auſum,fruſtrari conatum,q̃ per uilem,inutilemq; be-
ſtiolam.Et hæc loco iſto ſufficiant,pauca de pluribus.Nunc iam reliqua
proſequamur.

Et hic habes cemiteriorum benedictionẽ gratiſsimam eẽ deo, poſtquã Cemiterium per Malachiam bene dictum tot miraculorũ donauit inſignijs.

Nota tu qui detrahis ſanctitati tẽplorũ & Oratoriorum deo dicatorum.

Aſcendit Malachias nauem,& proſpere nauigans applicuit monaſte-
rio ſuo Benchorienſi,ut primi filij primã reciperent gratiam.Quid animi
putas geſsiſſe illos,ſano de uia tam longa recepto patre,& illo patre?
Nec mirũ ſi ſe tota in gaudiũ effuderunt uiſcera eorũ in reditu eius,quan-
do & exteris circunquaq; gentibus incredibilem mox lætitiam uelox ru-
mor inuexit.Deniq; de ciuitatibus,& caſtellis,& uicis occurrunt ei;&
quocunq; diuertat,ſuſcipitur exultatione uniuerſæ terræ.Veruntamen nõ
ſapit honor:opus exercetur legationis.Multis in locis celebrantur con-
uentus multi,ne qua regio,ſeu portio regionis legationis fructu,& utili-
tate fraudetur.Seminatur ſuper omnes aquas:non eſt qui ſe abſcõdat ab
opera ſolicitudinis eius.Non ſexus,non ætas,non conditio,non profeſsio
reputatur.Vbiq; ſemen ſpargitur ſalutare;ubiq; intonat tuba cœleſtis.
Vbiq; diſcurrit,ubiq; irrumpit,euaginato gladio linguæ ad faciendã uin-
dictam in nationibus,increpationis in populis.Terror eius ſuper facien-
tes mala.Clamat iniquis;nolite inique agere:& delinquentibus,nolite
exaltare cornu.Religio ubiq; plantatur,propagatur,fouetur.Oculi eius
25 ſuper eos;& cura eius ad neceſsitates eorũ.In concilijs,quæ paſsim cele-
brantur,repetuntur antiquæ traditiones,quas tamen bonas fuiſſe conſti-
terit,abolitas uero negligẽtia ſacerdotũ.Nec modo uetera inſtaurantur,
cuduntur & noua.Et quæcunq; promulgauerit,tanquam cœlitus ædita
acceptantur,tenentur,ſcripto mandãtur ad memoriam poſterorũ.Quidni
cœlitus miſſa crederentur,quæ tot cœleſtia confirmant miracula?Et ut
fidem dictis faciam,perſtringam nonnulla paucis.Quis enim cuncta enu
meret?Quanquam libentius,fateor,imitandis immorer,q̃ admirandis.

Tu qui negas præcepta prelatorũ & eccleſiæ conſtitutiones obligare poſſe conſcientiam extra caſum ſcandali, uide hic antiquas patrum

Et meo quidem iudicio primũ, & maximum miraculũ, quod fecit, ipſe erat. Vt enim taceam interiorem hominem eius, cuius pulchritudinẽ, fortitudinem, puritatem ſatis indicabant mores ipſius, & uita; ipſum exteriorem ita uno ſemper modo, ipſoq; modeſtiſsimo, & decẽtiſsimo geſsit; ut nil prorſus appareret in eo, quod poſſet offendere intuentes. Et quidem qui non offendit in uerbo, ille perfectus eſt uir. At uero in Malachia quis unquã etiam ſi curioſius obſeruarit, deprehendit otioſum non dico uerbũ, ſed nutũ? Quis manũ, pedemue mouentem fruſtra? Immo quid non ædificans in eis inceſſu, aſpectu, habitu, uultu? Deniq; uultus hilaritatem, nec fuſcauit mœror, nec leuigauit riſus. Totũ in eo diſciplinatum, totũ inſigne uirtutis, perfectionis forma. Per omnia ſeruis, ſed non auſterus. Remiſſus interdũ, diſſolutus nunquã. Negligens nihil, etſi pro tẽpore multa diſsimulans. Quietus ſæpe, ſed minime aliquando otioſus. A die primo cõuerſionis ſuæ uſq; ad extremũ uitæ ſine proprio uixit. Non ſeruos, non ancillas, non uillas, non uiculos, non deniq; quicquã redituũ eccleſiaſticorũ ſecularium ue, uel in ipſo habuit epiſcopatu. Menſæ epiſcopali nihil prorſus cõſtitutum, uel aſsignatũ, unde epiſcopus uiueret. Nec enim uel domũ propriam habuit. Erat autem pene inceſſanter circumiens parochias omnes, euangelio ſeruiens, & de euangelio uiuens, ſicut conſtituit ei dñs; Dignus eſt, inquiens, operarius mercede ſua. Niſi quod frequentius ipſum Euangeliũ ſine ſumptu ponens de laboribus ſuis, ſuorumq; ferebat, unde ſe, & alios, qui ſecũ laborabant in opere miniſterij, ſuſtentaret. Porro ſi interdũ quieſcere oporteret, in ſanctis hoc faciebat locis; quę ipſe per Hyberniam ſparſerat uniuerſam. Apud quos uero morã facere libuiſſet, illorũ ſe conformauit moribus, & obſeruantijs, cõmuni contentus uita, & menſa. Nõ fuit in uictu, non fuit in ueſtitu, in quo potuiſſet Malachias dignoſci inter cęteros fratres. Intantum cũ maior eſſet, humiliauit ſe in omnibus. Deniq; cũ exiret ad prędicandũ, cum peditibus pedes & ipſe ibat, epiſcopus, & legatus. Forma apoſtolica hæc; & inde magis mira in Malachia, quo rara nimis in alijs. Verus profecto apoſtolorũ hæres eſt iſte, qui talia agit. Sed aduertere eſt quomodo diuidat hæreditatem cũ fratribus ſuis, æque nepotibus apoſtolorũ. Illi dominantur in clero; iſte dum eſſet liber ex omnibus, omniũ ſe ſeruum fecit. Illi aut non euangelizantes manducant; aut euangelizant ut manducẽt: Malachias imitans Paulũ manducat, ut euangelizet. Illi faſtũ, & quæſtũ æſtimant pietatem. Malachias hæreditate uendicat ſibi opus, & onus. Illi felices ſe credunt, ſi dilatauerint terminos ſuos: Malachias in dilatanda charitate gloriatur. Illi congregant in horrea, & dolia replent, unde onerent menſas: Malachias colligit in deſerta, & ſolitudines, unde impleat cœlos. Illi cũ accipiant decimas, et primitias & oblationes, inſuper & de Cęſaris beneficio telonea, & tributa, & alios reditus infinitos, ſolliciti ſunt nihilominus quid manducent, & quid bibant: Malachias nihil horũ habens, multos tamen locupletat de prõptuario fidei. Illis nec cupiditatis, nec ſollicitudinis ullus eſt finis: Malachias cupiens nihil, non nouit tamen cogitare de craſtino. Illi a pauperibus exigunt, quod dent diuitibus: iſte ſollicitat diuites pro pauperibus ſuſtentandis. Illi marſupia uacuant ſubditorũ: iſte pro peccatis eorũ altaria cumulat uotis, hoſtijsq; pacificis. Illi alta palatia erigunt, turres, ac menia ad cœlos leuant: Malachias non habens ubi caput reclinet, opus facit euan-

traditiones obliteratas, per Malachium inſtaurari, noua decreta ſtatuis, & tanquã cœlitus demiſſa recipi, quodq; omnibus mirum eſt, cœleſtibus miraculis cõfirmari.

geliſtæ. Illi equos aſcendunt cũ turba hominũ gratis manducantiũ panem, & nõ ſuum: Malachias ſeptus ſanctorũ fratrum collegio pedes circumit, portans panes angelorũ, quibus ſati: & animas eſurientes Illi plebes ne agnoſcunt quidem: iſte erudit. Illi potentes, & tyrannos honorant: iſte punit. O uirũ Apoſtolicũ, quem tot, & talia nobilitant ſigna apoſtolatus ſui. Quid ergo mirũ, ſi mira eſt operatus ſic mirabilis ipſe? Immo uero nõ ipſe, ſed deus in ipſo. Alioquin tu es deus, inquit, qui facis mirabilia.

Erat mulier in ciuitate Culratim dæmoniũ habens. Vocatus eſt Malachias; erat pro addicta; urget inuaſorem; exit. Sed nondũ exaturata nequitia eius; miſeram inuadit muliercul am, quę forte prope aſsiſteret. Et Malachias: Nõ ad hoc, inquit, tibi illam tuli, ut hanc peruaderes: exi & ab ea. Paret; ſed repetit priorem. Qua denuo pulſus, recurrit in alteram. Ita per aliquod ſpaciũ alternatim uexabat illas, hinc inde refugiẽs. Tũc ſanctus indignans ſibi illudi a dæmone, colligensq; ſpiritũ infremuit, & totis uiribus fidei. Facto impetu in aduerſariũ, ab utraq; fugauit; & quidem nõ minus uexatũ his, quas uexauerat ipſe. Cæterũ quod moram fecit ſancto, non putes, lector, fuiſſe uirtutis eius, ſed diſpenſationis diuinæ, ut uidelicet ex hac manifeſtior fieret, & maligni pręſentia, & uictoria Malachiæ. Deniq; audi quid alibi fecerit, non autem per præſentiam ſuam. Et utiq; potuit præſens, quod abſens ualuit. In regione Aquilonaris partis Hyberniæ iacebat infirmus in domo; nec dubium quin dæmonũ maleficio. Nam quadam nocte audiuit eos loquentes, dicentes alter ad alterũ: Vide ne miſer iſte Hypocritæ illius ſtratũ, ſtramenue contingat; & ſic effugiat manus noſtras. Cognouit homo quod Malachiam loquerẽtur, quem nõ multo ante in eadem domo meminerat pernoctaſſe: & adhuc ſtramen in loco. Sumptaq; fiducia, & quo potuit conatu, cœpit repere debilis corpore, ſed fide fortis. Et ecce in aere clamor, & uociferatio. Prohibe eum, prohibe; retine eum, retine: Amittamus prædam. Verũ is, quem portabat fides, & deſideriũ euadendi, quanto plus clamabant illi, tanto magis genibus, manibusq; nitens, ad remediũ feſtinabat. Et perueniẽs aſcendit lectulũ, uolutatur in ſtramine; audit ululatũ plangentium: Heu, heu, ipſi nos prodidimus; decepti ſumus; euaſit. Et dicto citius receſsit ab eo dæmonũ terror, & horror, quem patiebatur, & omnis pariter ægritudo. In Leſmor ciuitate homo a dæmonio uexatus, per Malachiam liberatus eſt.

26 Item tranſeunti aliquando Plaginiam ablatus illi infans habẽs dæmonium, ſanus relatus eſt. In regione eadem ligatam funibus phreneticã ſolui iuſsit, & in aqua, quam benedixit, lauari. Lota eſt, & ſanata eſt.

Et hic habes aquæ benedictionẽ per manum ſancti uiri.

Alteram quoq; in Saballo regione Vlidiæ membra propria dentibus laniantem, orando, & tangendo curauit. Amentem hominẽ multa prædicantem futura, amici, & propinqui adducunt ad Dei hominẽ uinctum funibus fortiter; quod fortem ad nocendũ rabies ipſa feciſſet, & terribilem ualde. Orat Malachias, & incontinenti æger ſanatur, & ſoluitur. Factũ eſt hoc loco quodam, cuius nomen tacemus, q; nimis barbarũ ſonet, ſicut & alia multa. Alio tẽpore in præfata ciuitate Leſmor puellam mutam parẽtes eius in media platea afferũt tranſeunti, cũ multa ſupplicatione rogantes, ut ei ſubuenire dignetᷣ. Stat Malachias, & facta oratione, tangens digito linguam eius, ſputũ miſit in os eius, & loquentem dimiſit. Exiens de quadã eccleſia obuium habuit hominem cũ uxore

ſua,quæ non poterat loqui. Rogatus ut eius miſereatur, ſtat in porta populo circunſtante; & data benedictione ſuper eam, iubet dominicā dicere orationem. Dixit illa, & populos benedixit dn̄m. In ciuitate, cui nomen Oenthreb, decumbens lectulo quidam diues iam dies.xij.priuatus linguæ officio,ad uiſionem uiſitantis ſe ſancti loquelam recuperat,euchariſtiam ſumit;& ita munitus extremū in bona confeſsione efflauit ſpiritū. O oliua fructifera in domo Dei;o oleum iocunditatis unguens,& lucens. Et ſplendore miraculi illuſtrauit ſanos; & ſuauitate beneficij unxit infirmū;cui mox morituro ſalutarem cōfitendi,& cōmunicandi obtinuit facultatem. Intrauit ad eum quidā de nobilibus,habens ei aliquid dicere. Qui inter loquendū fide plenus,tres iuncos pie furatus de lectulo in quo ille ſedebat,tulit ſecū; & multa Deus de furto pietatis eſt operatus, fide illius, & præſulis ſanctitate. Forte uenerat in ciuitatem nomine Duenuani. Et cū ſederet ad menſam, ingreſſus uir nobilis de ciuitate ipſa humiliter ſupplicat pro uxore pregnante,quę iam ſolenne pręteriſſet tempus pariendi;ita ut mirarentur omnes;& nemo, qui aliud q̄ uitæ periculum crederet imminere. Rogat & cū eo Neemias epiſcopus illius ciuitatis, qui iuxta eum ſedebat; rogant & cęteri quotquot aderant ſimul diſcumbentes. Dum ille: Compatior ei,inquit,quod bona mulier ſit,& pudica. Et porrigens uiro poculū,cui benedixerat: Vade,inquit, da illi bibere;ſciens eam ſumpto benedictionis potu, & ſine mora, & ſine periculo parituram. Factū eſt,quod præcepit,& nocte ipſa ſubſecutum eſt, quod promiſit. Sedebat in campo cū comite Vlidiæ aliqua tractans;& multitudo copioſa circa eos. Venit mulier grauida,& uere grauida: Indicat ſe contra oēs naturæ leges retinere partū iam.xv. menſibus, & diebus.xx. Cōpaſſus Malachias ſuper nouo,& inaudito incōmodo,orat, & mulier parit. Et qui aderant,læti ſunt,& mirati ſunt. Omnes enim uiderunt in qua facilitate, & uelocitate loco eadem enixa ſit; & triſte negati partus periculū miracula cōmutatum iocundiori. Accidit ibidem quiddam, pari quidem miraculo,ſed ſorte diſpari. Vidit hominem,qui publice tenere diceretur concubinam fratris: & hic erat miles miniſter comitis. Et publice conueniens inceſtuoſum,alterū ei Ioannem exhibuit: Nam licet tibi (inquiens) concubinam habere fratris tui. At ille alterū ipſi nihilominus Herodem redhibens,non modo non audiuit eum, ſed & ſuperbe reſpondit,& coram omnibus iurabat nunq̄ ſe dimiſſurū. Tum cōmotus Malachias,ſicut erat pro iuſtitia uehementer Zelans: Et deus,inquit, te ab illa ſeparet,uel inuitū. Paruipendens ille ex inſtanti abijt indignabundus. Offendensq́; mulierem nō longe a turba conſtituta in loco,ui oppreſsit eam; ſicut erat ſatanæ totus,cui pauloante traditus fuerat. Nec latuit flagitiū. Ancilla,quæ dominam comitabatur,recurrens domū (nempe haud procul aberat loco) nunciat anhela quid mali acciderit. Ad quam uocē germani illius,qui domi erant,Zelantes ſororis ſtuprū, tota illo feſtinantia peruolant: pudicitiæ hoſtem ipſo in loco,& opere ſceleris deprehenſum, multis confoſſum uulneribus interimunt. Necdum cōuentus ſolutus erat; cū ecce armiger illius,quod euenerat,nunciauit. Et mirati ſunt uniuerſi,q̄ ſententia Malachiæ tam celerem habuiſſet effectū. Timuerunt quiq; flagitioſi,audito hoc uerbo (nam multi erant in terra) & territi purgati ſunt, lauantes manus ſuas in ſanguine peccatoris. Diarmiuū comitē multo

27 *Vide poculum benedictum.*

Dñs Malachias aſperſione aquæ benedictæ ſanat infirmos, Innuitur aperte aquæ benedictionem deo gratam eſſe.

iam tempore decumbentem lecto duriter quidem increpas, quod malus homo eſſet, immoderatius ſeruiens uentri, & gulæ, benedicta aſperſum aqua ſurgere fecit ſine mora; & ita ualentem, ut equum aſcenderet ilico, & utiq; præter ſpem ſuam ipſius, & ſuorũ. In urbe Caſelenſi uenit homo ante eum cũ filio paralytico rogans illũ ſanari. Qui orans breuiter, Vade, inquit, filius tuus ſanabitur. It; & craſtino redit cũ filio, ſed minime ſanato. Tum ſurgens Malachias, & ſtans ſuper eum diutius orauit; & ſanatus eſt. Et conuerſus ad patrem; offer, inquit, illũ Deo. Annuit homo, ſed non tenuit: & poſt aliquot annos ille iam iuuenis recidit in idipſum, ſine dubio propter inobedientiã patris, & pacti tranſgreſsionem. Alius quidam ueniens de longinquo, cũ eſſet Malachias in finibus Mumoniæ, attulit ad eum filiũ, pedum penitus officio deſtitutũ. Percunctatus quonã modo illi accidiſſet: ut ſupicor, inquit, dæmonũ malignitate. Et addit. Ludenti in prato ipſi (ni fallor) immiſere ſoporem; euigilanſq́; puerulus ſic ſe inuenit. Hæc dicens cũ lachrymis precem fundit; eſflagitat opem. Miſertus eius orauit Malachias, iubens ægrũ interim dormire ibidem ſuper ſolium. Dormiuit, & ſurrexit ſanus. Hunc ipſe, quia de longe uenerat, aliquandiu in comitatu ſuo retinuit; & erat ambulans cũ eo. In monaſterio Benchorenſi pauper quidam fratrũ eleemoſynis ſuſtentabatur. Et erat quotidianam accipiens ſtipem aliquid officij factitans in piſtrino. Is claudus ad annis duodecim humi manibus repens, poſt ſe trahebat pedes emortuos. Quem die quadam ante cellam ſuam Malachias mœſtũ, & mœrentem inueniens, cauſam percunctatur. Et ille: Vides, inquit, q́ꝫ ex longo miſcellus afflicter? & manus domini ſuper me; & ecce ad cumulũ ærumnæ, homines, qui miſerereri debuerant, irrident me potius miſerias exbrobrantes. Quem ubi audiuit, pietate motus, ſuſpexit in cœlũ, manus pariter leuans. Facta aũt breui oratione ipſe intrauit cellam, & ille ſurrexit. Et ſtans ſuper pedes ſuos mirabat̃, ſi uere eſſet quod erat, pene ſomniũ ſuſpicatus. Cœpit tñ ſe pedetẽtim mouere; neq;.n. poſſe ire ſatis credebat. Tandẽ quaſi e graui ſomno euigilans, cognoſcit miſericordiã dñi ſuper ſe, firmiter gradit̃, & in piſtrinũ reuertit̃ exiliẽs, & exultans, & laudans deũ. Viſo eo, qui ante uiderant: & cognouerant, repleti ſunt ſtupore, & extaſi, phantaſma putantes. Virũ item hidropicũ orando ſanauit, qui ilico remanſit in Monaſterio, paſtor ouiũ factus. Ciuitas Hyberniæ noie Corcagia uacabat epo. Tractatũ eſt de electione: diſſenſere partes, quibuſq́; ut aſſolent, præſulẽ uolentibꝰ cõſtituere ſuũ, non Dei. Venit illuc Malachias audita diſſenſione. Conuocato clero, & populo, etiam corda, & uota diſcordantium unire curauit. Et perſuaſis illis totum negocium ſibi debere credi: cui potiſsimum ſolicitudo incumberet illius, ſicut & aliarũ per Hyberniam eccleſiarum. Incontinenti nominat eis non quempiam de nobilibus terræ, ſed magis quendam hominem pauperem, quem ſciret ſanctum, & doctum: & hic erat alienigena. Quæritur ille; nunciatur decumbere lecto, & ita debilis, ut nullo pacto exeat, niſi in manibꝰ portatus miniſtrantium. Et Malachias: Surgat, inquit, in nomine Domini, ego præcipio, obedientia ſaluum faciet eum. Quid, faceret ille? Parere uolebat, ſed imparatum ſe ſentiebat: ꝗ etſi poſſet ire, epiſcopari reformidabat. Ita cũ uoluntate obediendi, pugnãte gemino hoſte, pondere langoris, & metus moris: uicit illa tamen, data ſibi in adiutorium ſpe ſalutis. Itaq; conatur,

mouet ſeſe, tentat uires, inuenit ſe ſolito fortiorem. Creſcit pariter fides
cum uiribus, & rurſum facta fortior fides dat uicißim uiribus incremen-
tum. Iam ſurgere per ſe ualet, iam meliuſcule gradi: iam nec ſentire in am
bulando laſsitudinem, demũ expeditus, & alacer peruenire ad Malachiã
ſine hominis adiutorio. Qui aſſumens eum, miſit in cathedram, clero, &
populo collaudante. Hoc ita in pace factum eſt, quia nec illi auſi ſunt Ma
lachiæ uoluntati in aliquo obuiare, uidentes ſignum, quod fecerat: nec il-
le parere dubitauit tam euidenti argumẽto factus ſecurior de Domini uo
luntate. Mulier quædam fluxum ſanguinis patiebatur: & hæc nobilis cha
riſsima Malachiæ, plus tamen ob morum, quàm generis nobilitatem. Quæ
ex toto deficiens (nimirum cum ſanguine exhauſtis uiribus) iam poſita in
extremis miſit ad Dei hominẽ, ut quod ſupererat animæ ſubueniret, qui
ſe iam non eſſet uiſurus in corpore. Audiens Malachias moleſte tulit: quòd
mulier uirtutis foret, & uita eius fructuoſa operæ, & exemplo. Et uidens
ſe non poſſe ſatis accurrere tempeſtiue, accito Malcho, quod iuuenis eſ-
ſet, & expeditus (ipſe eſt, cuius ſupra meminimus, frater chriſtiani Abba-
tis) accelera, inquit, Per illi tria poma hæc, ſuper quæ nomen domini inuo
caui. Confido in ipſo, quòd ubi ex eis guſtauerit, non guſtabit mortem, priuſ
quam nos uideat, etſi tardiuſcule ſecuturos. Feſtinat Malchus ſecundum
mandatum, & ueniens intrat ad morituram, alterum ſe exhibẽs puerum
Heliſei: niſi quod huius efficacior opera fuit. Iubet miſſam ſibi a Malachia
benedictionem accipere, & guſtare, ſi quo modo ualuerit. At illa exhila-
rata, audito nomine Malachiæ, ut obedire poſsit, nutu ſignat pauliſper ſe
erigi uelle: nam uerbo non poterat. Erigitur, guſtat: guſtato cõfortata eſt;
loquitur, & gratias agit. Et immiſit Dominus ſaporem in eam, & ſuauiſ-
ſime requieuit in eo, cuius uſu diu caruerat, ſicut & eſu. Stetit interim ſan-
guis, & poſt modicum expergefacta ſanam ſe reperit, niſi quod longa ine
dia, & ſanguinis minutione adhuc debilis erat. Si quominus die ſequenti
deſideratus Malachiæ aduentus, aſpectuſque perfecit. Habitabat uir no
bilis in uicinia Benchorenſis Monaſterij. Cuius uxor cum infirmaretur
ad mortem, rogatus Malachias ut deſcenderet, priuſquam moreretur, infir- 29
mam uncturus oleo: deſcendit, & intrauit ad eam. Quo uiſo exultat illa,
ſpe animata ſalutis. Et cum pararet ungere eam, uiſum eſt omnibus diffe-
rendum potius uſque mane. Erat enim ueſpera. Acquieuit Malachias, &
data benedictione ſuper ægram, exiuit cum his, qui ſecum erant. At uero
poſt modicum ſubito clamor factus eſt, plãctus, & ſtrepitus multus per
totam domum, ſiquidem inſonuit, quòd mortua eſſet. Accurrit Malachias
tumultu audito: & ſecuti ſunt eum diſcipuli eius. Et accedens ad lectum,
ut certo comperit expiraſſe, conſternatus eſt animo, ſibi imputans, quòd frau
data gratia ſacramenti obierit. Et eleuatis in cœlum manibus: obſecro
domine, inquit, inſipienter egi. Ego, ego peccaui, qui diſtuli: non iſta: quæ
uoluit. Hæc dicens conteſtatus eſt in audientia omnium, nullã ſe receptu-
rum conſolationem, nullam daturum requiem ſpiritui ſuo, niſi quam tule
rat, liceret reſtituere gratiam. Et ſtans ſuper eam tota nocte laborabat in
gemitu ſuo: & pro oleo ſancto largo imbre lachrymarũ perfundens mor
tuam, uicem illi unctionis, quam poterat, exhibebat. Ipſe quidem ſic. Ad
ſuos autem: uigilate, inquit, & orate. Itaque in pſalmis illi, ille in lachrymis,
noctem duxere peruigilem. Et mane facto exaudiuit Dominus ſanctum

Hic hic uos conuenio quotquot negatis extremam unctionem eſſe eccleſiæ ſacramẽtum, per eam conferri gratiam ac remitti peccata. Legite hoc caput, & reſpondete ſi poteſtis. Quòd ſi non ualetis, uel tandem uicti recognoſcite blaſphemias ueſtras, agite pœnitentiam, & ad fidelia ſanctæ matris eccleſiæ dogmata reuertimini.

ſuum, quia ſpũs Domini erat poſtulãns pro eo, qui poſtulat pro ſanctis gemitibus inenarrabilibus. Quid plura? Aperuit oculos, quæ fuerat mortua: & ut ſolent qui de graui ſomno euigilant, fricans ſibi manibus frontem, & tempora, ſuper lectum ſe erigit, & agnito Malachia, inclinans de uote ſalutat eum. Et uerſo luctu in gaudium ſtupor apprehendit omnes, & qui uiderunt, & qui audierunt. Sed & Malachias gratias agens benedixit Dominum. Et unxit eam nihilominus, ſciens in hoc ſacramento remitti peccata, & quod oratio fidei ſaluet infirmum. Poſt hæc abijt ille, & illa conualuit, & uiuens incolumis tempore aliquanto, ut gloria Domini manifeſtaretur in ea, peracta pœnitentia, quam ſibi Malachias iniunxerat, in bona confeſsione iterum obdormiuit, & migrauit ad Dominum.

Fuit item mulier, cui ſpũs iracundiæ, & furoris intantum dominaretur, ut non ſolum uicini, & cognati fugerent conſortium eius, ſed filij quoque ipſi uix ſuſtinerent habitare cum ea. Clamor, & rancor, & tempeſtas ualida, ubicunq; fuiſſet. Audax, & ardens, & præceps, metuenda lingua, & manu, importabilis omnibus, & inuiſa. Dolentes filij tum pro illa, tum pro ſeipſis, trahunt illam ad præſentiam Malachiæ, lachrymabilem cum fletu quærimoniam deponentes. Vir autem ſanctus & periculum matris & incommodum miſerans filiorum ſeorſum aduocat illam: Fuerit ne confeſſa aliquando peccata ſua, ſolicite percunctatur. Reſpõdit nequaq̃. Cõfitere, inquit. Paret: Et ille iniungens pœnitentiam confitenti, oranſq; ſup eam, ut Dominus omnipotens det ei ſpm̃ manſuetudinis in nomine Dñi

30 *Habes hic auricularem confeſsionem, et ſatisfactionem impoſitam confitenti. Contra impias nouitates quorundam noſtri tẽporis.*

Ieſu, ne ultra iraſcatur, iubet. Sequitur tanta manſuetudo, ut pateat oĩbus non eſſe aliud, q̃ admirabilem mutationem dexteræ excelſi. Fertur adhuc hodie uiuere, & tantæ eſſe patientiæ, & lenitatis, ut quæ omnes exaſperare ſolebat, nullis modo exaſperari dãnis, cõtumelijs, afflictionibus queat. Si licet, & me iuxta Apoſtolum abundare in ſenſu meo, accipiat quiſque ut uolet, ego iſtud ſuperiori ſuſcitatæ miraculo mortuæ cenſeo præferendum, quod exterior quidem ibi, hic uero interior reuixerit homo. Et nunc curramus ad reliqua. Vir ſecundum ſeculum honorabilis, ſecundum Deum timoratus, ueniens ad Malachiam quæſtus eſt ſuper ſterilitate animæ ſuæ, ſupplicans ut ſibi obtineret ab omnipotẽte Deo gratiam lachrymarum. Et ſubridens Malachias, q gratum haberet in homine ſeculari deſiderium ſpiritale, ſuam maxillam maxillæ illius quaſi blandiendo cõiungens: Fiat, inquit, tibi, ſicut petiſti. Tantos exinde, & pene continuos exitus aquarum deduxerunt oculi eius, ut illud ſcripturæ ei poſſe optari uideretur: Fons hortorum, puteus aquarum uiuentium. Eſt inſula maris in Hybernia ab olim fœcunda piſcium: & mare ibi piſcoſum ualde. Peccatis (ut creditur) habitantium adempta copia ſolita: quæ multos habebat filios, infirmata eſt, & a tãta funditus ſui commoditate emarcuit. Dolentibus accolis, & iacturam grauem populis ægre ferentibus, reuelatum eſt cuidam mulieri, precibus Malachiæ poſſe afferri remedium. Idq; innotuit omnibus, ipſa prudente. Nutu Dei contigit adeſſe Malachiam. Dum enim circumiret, & repleret Euangelio regionem, diuertit illuc, ut & ipſis eandem gratiam impartiret. At Barbari, quibus erat maior cura de piſcibus, omni inſtantia flagitant, ut potius reſpicere dignetur ſuper ſterilitatem Inſulæ ſuæ. Qui cum reſponderet ſe minime ad hoc ueniſſe, hominum magis, q̃ piſcium deſiderare capturam: uidens tamen fi-

dem

dem eorum, flexis in littore genibꝰ, orauit ad Dominum, ut licet indignis indultum olim beneficium tanta fide repetentibus non negaret. Aſcendit oratio, aſcendit & piſcium multitudo, & forte uberior, q̃ in diebus antiquis, & ipſa populo terræ perſeuerans uſq; in hodiernum diem. Quid 31
mirum, ſi oratio iuſti, quæ penetrat cœlos, penetrauit abyſſos, & de profundo maris tantas piſcium copias euocauit? Venerunt aliquãdo tres Epiſcopi in uillam Fochart, quem dicunt locum natiuitatis Brigidæ uirginis, & quartus erat Malachias. Ad quem preſbyter, qui hoſpitio ſuſceperat eos: Quid faciam, inquit, quod piſces non habeo? Quo reſpondente, ut quæreret a piſcatoribus: biennium eſt, ait, quod non inueniuntur piſces in flumine, unde & piſcatores prorſus diffiſi etiam arti ſuæ renunciauerũt. Et ille: Præcipe, inquit, laxari retia in nomine domini. Factum eſt, & capti ſunt Salmones duodecim. Secundo miſerunt, & captis totidem inopinatum inferunt menſis & ferculum, & miraculũ. Et ut clare liqueat Malachiæ meritis hoc datum fuiſſe, alijs quoq; duobus ſequentibus annis eadẽ nihilominus ſterilitas ꝑdurauit. Fuit qdã clericus in Leſmor probabilis, ut fertur, uitæ, ſed fidei non ita. Is ſciolus in oculis ſuis præſumpſit dicere, in euchariſtia eſſe tantummodo ſacramentum, & non rem ſacramenti, ideſt ſolam ſanctificationem, & non corporis ueritatem. Sup 32
quo a Malachia ſecreto, & ſæpe conuentus, ſed incaſſum, uocatus ad medium eſt: Seorſum tamen a laicis, ut ſi fieri poſſet ſanaretur, & non cõfunderetur. Itaq; in conuentu clericorum data facultas homini eſt pro ſua ſententia reſpondendi. Cumq; totis ingenij uiribus, quo non mediocriter callébat, aſſerere, & defendere conaretur errorem, Malachia cõtra diſputante & conuincente, iudicio omnium ſuperatus, de conuentu confuſus quidem exijt, ſed non correctus. Dicebat autem ſe non ratione uictum, ſed epiſcopi preſſum authoritate. Et tu (inquit) o Malachia ſine cauſa me hodie confudiſti, aduerſus profecto ueritatem locutus, & contra tuam ipſius conſcientiam. Mœſtus Malachias pro homine ſic indurato, ſed magis fidei dolens iniuriam, timens periculum, eccleſiam conuocat, errantẽ publice arguit, publice monet ut reſipicat. Suadentibus hoc ipſum epiſcopis, et uniuerſo clero, cum non acquieſceret, contumaci anathema dicũt, hæreticum proteſtantes. Nec ſic euigilans: omnes, inquit, fauetis homini potius, q̃ ueritati. Ego perſonam non accipio, ut deſeram ueritatem. Ad hoc uerbum ſubſtomachans ſanctus: dominus, inquit, fateri te ueritatem faciat uel ex neceſsitate. Quo reſpondente Amen, ſoluitur conuentus. Talis ille inuſtus cauterio fugam meditatur, infamis, atq; inhonorus fore non ſuſtinens. Et continuo ſua tollens exibat, cum ecce ſubita correptus infirmitate ſiſtit gradum, uiribuſq; deficiẽs eodem loco iactat ſe ſuper ſolum, anhelus, & feſſus. Forte incidẽs in id loci uagabũdus inſanus, offendit hominem: quidnam ibi agat percunctatur. Reſpondet graui ſe infirmitate teneri, & neq; procedere, neq; redire ualẽtem. Et ille: infirmitas iſta haud alia, inquit, q̃ ipſa mors eſt. Hoc autem nõ dixit a ſemetipſo: ſed pulchre dominus per inſanum corripuit eum, qui ſanis acquieſcere noluit cõſilijs ſenſatorum. Et addit. Reuertere domum: ego te iuuabo. Deniq; ipſo duce reuertitur in ciuitatem: redit ad cor, & ad miſericordiam Dñi. Eadem hora accitur Epiſcopus, agnoſcitur ueritas: abijcitur error, confeſſus reatum abſoluitur, petit uiaticum, datur reconciliatio, & uno pene momento per

Quid dicere poſſunt hæretici contra orationes, poſtquam eorum medio ſancti uiri tot mirabilia a Deo impetrant?

Heus uos quicunque impie negatis in euchariſtia uerum chriſti corpus contineri, uel hoc exemplo territi inſanam hanc hæreſim abijcite.

fidia ore abdicatur, & morte diluitur. Ita mirantibus cunctis ſub omni celeritate completus eſt ſermo Malachiæ, & ſcripturæ pariter dicētis, quia uexatio dat intellectũ auditui. Inter populos quarũdã regionũ orta aliquando grauis diſcordia eſt. Interpellat Malachias de cõponenda pace inter eos. Et cũ eſſet alias impeditus, iniungit negociũ hoc uni Epõ. Illo excuſante, & negante, & dicente, Malachiam, non ſe quæſitũ, ſe contemptum iri, fruſtra fatigari nolle: Vade, inquit, & Dñs erit tecum. Et ille: Acquieſco, ſed ſi me non audierint, ſcito me ad tuam paternitatem appellaturũ. Subridens Malachias: Fiat, inquit. Tunc Epiſcopus conuocatis partibus dictat formam pacis: acquieſcunt, reconciliantur adinuicem; fide hincinde data ſtabilitur pax: & ſic dimiſit eos. At pars una uidens hoſtes factos ſecuros, imparatos eſſe; quippe qui pace facta mali nihil ſuſpicarētur, loquebatur mutuo, & dicebat homo ad proximum ſuum: Quid uolumus facere? Victoria præ manibus eſt, & ultio de inimicis. Et cœpere inſequi illos. Innotuit Epiſcopo, quod fiebat; & accurrens conuenit ducē eorum ſuper iniquitate, & dolo; ſed ſpretus ab illo eſt. Inuocauit nomē Malachiæ aduerſus eum, & nihilipendit. Irridenſq; Epiſcopũ: Putas ne, inquit propter te amittere debeamus malefactores noſtros, quos De⁹ tradidit in manus noſtras? Et recordatus uerbi ſui Epiſcopus, quod habuerat cũ Malachia, flens, & eiulans uerſo uultu ad Monaſterium eius: Vbi es, ait, homo Dei, ubi es? Nonne hoc eſt, Pater mi, quod tibi dicebam? Heu, heu ueni ut facerem bonum, & non malum: & ecce per me omnes, illi in corpore, iſti in anima pereunt. Multa in hunc modum loquebatur lamentãs, & plangens, & quaſi præſentem ſolicitans, & compellans Malachiam aduerſus malignantes. Interim uero impĳ, cũ quibus fecerant pacem, inſequi non deſiſtebant ad perdendum eos. Et ecce ſpiritus mendax in ore quorundam uirorum, qui eos deciperet. Et occurrerunt illis in uia uiri nũciantes, factam irruptionem in terras ipſorum ab aduerſarĳs: in ore gladĳ conſumi omnia, & diripi bona eorum: uxores quoq;, ac liberos tolli, & abduci. His auditis, reuerſi ſunt feſtinanter. Sequebant̃ ultimi primos, quo irent, aut quid acciderit neſcientes. Nec enim omnes audierant uiros loquentes. Cumq; ueniſſent, & inueniſſent nihil horũ, quæ nunciata erãt, confuſi ſunt, deprehenſi in malitia ſua. Et cognouerunt ſpiritui erroris ſe traditos propter nuncium Malachiæ, quem deceperunt, & nomen eius, quod ſpreuerunt. Porro Epiſcopus audiens fruſtratos proditores in iniquitate ſua, quam cogitauerant, cum gaudio remeauit ad Malachiam, referens omnia per ordinem, quæ acciderant ſibi.

Sciens Malachias eiuſmodi occaſione pacem eſſe turbatã, nactus opportunum tempus, pacem per ſemet inter ipſos denuo reformare curauit & firmare reformatam, datis, & receptis altrinſecus fide, & iuramento. Verum illi, quibus ante pax fracta fuit, iniuriæ memores, neglecto pacto, & præcepto Malachiæ, tractauerunt de nice reddēda. Et congregati omnes in unum ibant ut imparatos præoccuparent, redderentq; in caput eorum malum, quod ſibi facere cogitaſſent. Et magno flumine, quod interierat, facillime tranſuadato, fluuiolo, quem non procul ab illo offendere, retenti ſunt. Neq; enim iam fluuiolus, ſed plane fluuius ingens apparuit, ubiq; ſui tranſire uolentibus tranſitum negans. Mirari omnes tantũ nunc eſſe, tantillũ antehac fuiſſe ſcientes; & loqui inter ſe: Vnde inũdatio hæc?

Aer ſerenus eſt,imbres non ſunt,nec proxime fuiſſe meminimus.Et ſi multum pluiſſet,quis noſtrum unq̃ hactenus meminit in quãtacunq; illuuie ita intumuiſſe,ut operiret terram;ſata,& prata puaderet? Digitus Dei eſt iſte;& Dominus ſepit uias noſtras propter ſanctũ ſuum Malachiam, cuius ſumus præuaricati pactum,tranſgreſsi mandatum.Ita & hi infecto negocio,ad ſua æque confuſi repedauerunt.Diuulgatum eſt uerbum ꝑ uniuerſam regionem,& benedicebant Deum, qui comprehendit ſapientes in aſtutia ſua;& confringens cornua peccatorum ſublimauit cornu Chriſti ſui. Aliquis de nobilib⁹ infenſus Regi,reconciliatus eſt per manum Malachiæ. Nec enim Regi ſatis fidebat ille ut pacem cũ eo faceret,niſi mediante Malachia,aut quem rex æque reuereretur. Nec immerito, ut poſt apparuit. Nam factum ſecurum,& minime iam cauentem ſibi pactũ, truſit in uincula,odio antiquo captus plus ipſe. Requiriẽ homo a ſuis de manu mediatoris. Nec enim aliud amici expectare,q̃ mortem. Quid faceret Malachias? Non eſt quod poſsit,niſi ut recurrat ad ſuum illud ſolitũ unicũq; refugium. Congregato exercitu forti nimis,turba magna diſcipulorum ſuorum,adit hominem,requirit uinctum,negatur. Et Malachias. Inique,inquit,agis contra Dominum,& contra me,et contra teipſum pactũ præuaricans,ſi diſsimulas tu,ſed non ego. Credidit ſe homo fidei meæ: ſi cõtingat mori,ego prodidi eum;ego reus ſanguinis eius. Quid tibi uiſum eſt me proditorem,te præuaricatorem conſtituere? Noueris, me donec libereẽ nihil guſtaturum,ſed neq; iſtos. Sic locutus intrat Eccleſiam, Deũ omnipotentẽ ſuis,ſuorumq; anxijs gemitibus interpellat,ut iniuſte addictum dignetur eripere de manu præuaricatoris,& iniqui. Et ea die cũ nocte ſequenti,in ieiunio,& oratione perſtiterunt. Perlatum ad regem quid fieret:& magis inde induratũ eſt cor eius,unde emolliri debuerat. Init fugam ueritus homo carnalis,ne ſi prope remaneret,orationis nõ poſſet ſuſtinere uirtutem: Quaſi uero uel abſconditum non inueniat,uel non perueniat ad remotũ. Tu metas ponis miſer orationibus ſanctorum? Num eſt oratio iacta ſagita,ut fugias à facie arcus? Quo ibis à ſpiritu Dei, qui eam portat;& quo à facie eius fugies? Deniq; fugientem inſequitur;inuenit latitantem. Eriſq; cæcus,& non uidens,ut melius uideas,& intelligas,quoniam durum eſt tibi contra ſtimulũ calcitrare. Deniq; ſenti uel nũc; quia ſagittæ potentis acutæ peruenerunt ad te;quæ etſi reſilierũt à corde, quia ſaxeum eſt,ſed non ab oculis. Vtinam per feneſtram ſaltem oculorum perueniant uſq; ad cor;& uexatio det intellectũ cæcitati. Cernere erat ſaulũ denuo ad manus trahi,& duci ad Ananiam;ad ouem ſcilicet lupũ, ut refunderet prædam. Refudit,& recepit uiſum:ꝙ Malachias uſq; adeo ouis eſſet,ut ſit miſertus & lupo. Diligenter ex his aduerte, lector,cum quibus habitatio Malachiæ,quales Principes,& quales populi. Quomodo non & is frater fuit draconũ,& ſocius ſtruthionum? Et ideo dedit ei Dominus uirtutem calcandi ſuper ſerpentes,& ſcorpiones,alligare reges eorum in cõpedibus,& nobiles eorũ in manicis ferreis. Deinde audi quid ſequaẽ.

33 *Aſpice uel hic Orationis uirtutem.*

Is,cui Benchorenſis monaſterij ceſſerat poſſeſsiones, ingratus beneficio,extunc,& deinceps inſolentiſsime ſemper ſe habuit aduerſus eum, & ſuos,in omnibus infeſtus eis,ubiq; inſidians, detrahenſq; actibus eius. At non impune hoc. Erat illi unicus filius,qui imitator patris,audens aliquid & ipſe in Malachiam,eodem anno mortuus eſt. Mortuus autem ſic. Vi-

ſum eſt Malachiæ debere conſtrui in Benchor oratoriũ lapideum, inſtar eorum, quæ in alijs regionibus extructa conſpexerat. Et cum cœpiſſet iacere fundamenta, indigenæ quidem mirati ſunt, quod in terra illa necdũ eiuſmodi ædificia inuenirentur. Verũ ille nequam (ſicut erat præſumptuoſus, & inſolens) non modo miratus eſt, ſed indignatus. Ex qua indignatione concepit dolorẽ, et peperit iniquitatem. Et factus ſuſurro in populis, nunc ſecreto detrahere, nunc blaſphemare palam; notare leuitatẽ, nouitatẽ horrere, ſumptus exaggerare. Iſtiuſmodi uenenatis ſermonibus ſollicitans, et inducens multos ad prohibendum: ſequimini me, inquit, & quod non niſi per nos fieri debet, contra nos fieri non ſinamus. Itaque cũ pluribus, quibus ſuadere ualuit, deſcendit ad locũ, repertũ conuenit hominẽ Dei, primus ipſe dux uerbi, qui erat principiũ mali: o bone uir quid tibi uiſum eſt

34 noſtris hanc inducere regionibus nouitatẽ? Scoti ſumus, non Galli. Quænam leuitas hæc? Quid opus erat opere tam ſuperfluo, tam ſuperbo? Vnde tibi pauperi, & inopi ſumptus ad perficiendum? Quis perfectum uidebit? Quid iſtud præſumptionis, inchoare quod non queas, non dico perficere, ſed nec uidere perfectũ? Quanquam amentis magis eſt, quam prudentis conari quod modũ excedit, uincit uires, ſuperat facultates. Ceſſa, ceſſa, deſine a ueſania hac. Alioquin nos non ſinimus, non ſuſtinemus. Hoc dixit, prodens quid uellet, non quid poſſet conſiderans. Nam de quibus præſumebat, & ſecũ adduxerat, uiſo uiro mutati ſunt, & iam non ibant cũ eo. Ad quem uir ſanctus tota libertate utens: Miſer, inquit, opus, quod inchoatum uides, & inuides, ſine dubio perficietur; perfectũ uidebunt multi. Tu uero quia non uis, non uidebis: & quod non uis, morieris: attendito tibi ne in peccato tuo moriaris. Ita eſt; ille mortuus eſt; & opus completum eſt; ſed ille non uidit; qui ut præfati ſumus, anno eodem mortuus eſt.

Ecce ecce ſimiles uoces improborũ & hæreticorum. Quorſum tot baptiſteria, tot cãdelabra, tot ſtatuæ aurea & argentea, tot ſacerdotalia indumẽta, tot ſumptuoſa templa & Oratoria? Videant hoc exemplum miſeri homines, & cohibeant linguã ſuã.

Interim pater audito mox quid de filio uir ſanctus prædixiſſet, ſciens uerbum eius uiuum, & efficax eſſe; interfecit, inquit, filiũ meum. Et inſtigante diabolo, tanto furore exarſit in illum; ut coram duce, & maioribus, inuidiæ, falſitatis, & mendacij arguere non uereretur hominem; qui ueraciſſimus eſſet, ueritatis, & diſcipulus, & amator; & conuitium intulit, ſimiam appellans. Et Malachias quidem doctus non reddere maledictũ pro maledicto, obmutuit, & non aperuit os ſuum, dum conſiſteret peccator aduerſus eum. Sed non Dominus oblitus ſermonis ſui, quem dixerat: Mihi uindictam, & ego retribuam. Eadem die domũ reuerſus homo luit linguæ effrenis temeritatem, ipſo ultore, quo inſtigatore laxarat. Arreptum in ignẽ proijcit dæmon; ſed mox manibus aſſiſtentiũ extractus eſt, aduſtus tñ corporis parte, & mẽte captus. Et dum inſaniret, uocatus Malachias uenit; reperitque maledicũ ſpumantia ora torquentem, horrendis uocibus & motibus terrentem omnia, ac toto corpore agitatum uix poſſe teneri a pluribus: & orans pro inimico uir totius perfectionis, exauditus eſt, ſed ex parte. Nam ilico quidem ſancto orante, ille aperuit oculos, & ſenſum recepit. Relictus eſt autem ei ſpũs Domini malus, qui eum collaphizet, ut diſcat non blaſphemare. Credimus eum uiuere uſque adhuc, & uſque ad hæc tempora luere peccatum grande, quod peccauit in ſanctum: certis temporibus tamen ferunt lunaticum eſſe. Porro prædictæ poſſeſſiones, cum iam pro ſui imbecillitate, & inutilitate eas tenere non ualuit, in pace ad locum, cuius exciterant, redierunt. Nec renuit Malachias poſt multam

demum uexationem,pacis obtentũ.Sed iam ad opus ædificij,quod Malachias aggreſſus eſt, ſermo recurrat. Et quidem non erat Malachiæ, non dico unde perficeret, ſed unde faceret quicquam. Erat autem cor eius fiduciam habens in Domino. Dominus uero prouidit, ut, etſi non ſperanti in pecuniæ theſauris, pecunia non deeſſet. Quis enim alius fecit ut theſaurus eo loci reponeretur,repoſitus non reperiretur, uſque ad tẽpus,& opus Malachiæ? Inuenit Dei famulus in Dei Marſupio, quod defuit ſuo. Merito quidem. Quid enim iuſtius,quam ut cui pro deo non erat proprium,cum Deo iniret conſortium; & marſupium unum eſſet amborum? Fideli deniq; homini totus mundus diuitiarum eſt. Et qđ eſt ille, niſi quoddam marſupium Dei? Deniq; ait: Meus eſt orbis terræ, & plenitudo eius. Inde eſt quod Malachias repertos argenteos multos non repoſuit,ſed expoſuit. Nam totum munus Dei in Dei opus iubet expendi. Non ſuas,non ſuorum conſiderat neceſsitates; ſed iactat cogitatũ ſuum in Domino;ad quem utiq; recurrendum non dubitat,quoties neceſſitas poſtularit. Nec dubium Dei opus eſſe, quod Deo reuelante Malachias præuidit.Contulerat primum cum fratribus de operæ illo;& multi præ inopia minus libenter aſſentiebant.Inde anxius, dubiuſq; quid ageret,cœpit inter orandũ uehementer inquirere,quænam foret uoluntas dei. Et die quadam de uia regrediens, cum iam loco appropiaret, proſpexit eminus;& ecce oratorium apparuit magnum lapideum,& pulchrũ ualde. Et intuens diligenter ſitum,formam,& compoſitionem, cum fiducia arripit opus, prius quidem indicata uiſione ſenioribus fratrib⁹ paucis tñ. Sane totũ quod attente notauit de loco,& mõ,& qualitate, tanta diligẽtia obſeruauit, ut peracto operæ factum uiſo ſimillimum appareret, ac ſi & ſibi cum Moyſe dictum audierit. Vide ut omnia facias ſecundum exẽplar,quod tibi oſtenſum eſt in monte. Eodem uiſionis genere id quoque, quod in Saballino ſitum eſt,anteq; fieret præoſtenſum eſt illi,non modo oratorium,ſed & Monaſterium totum. Tranſeunte illo per quandam ciuitatem,& multitudine magna concurrẽte ad eum, caſu uidit iuuenem inter alios uidendi ſe curioſum. Aſcenderat lapidem, & ſtans ſuper ſummos articulos extento collo, oculis, & animo intendens in eum, quendã illi de nouo Zacheum exhibebat. Nec latuit Malachiam, ſancto quidem ſpũ reuelante,uere illum ueniſſe in ſpũ, & uirtute Zachei. Diſsimulauit tũc tamen,tacituſq; pertranſijt. Cæterum in hoſpitio nocte ipſa narrauit fratribus,quomodo illum uidiſſet,& quid præuidiſſet de illo. Die autem tertia en ille cum uiro quodam nobili domino ſuo: Qui aperiens uotum, & deſiderium iuuenis, rogabat, ut a ſe commendatum recipere dignaretur,& habere de cætero inter ſuos. Et Malachias agnoſcens eum, nõ eſt opus,inquit, ut quem iam Deus commendauit,homo commendet. Apprehenſumq; manu ſua tradidit Abbati Cõgano noſtro,& ille fratribus. Ipſe uero iuuenis adhuc(ni fallor)uiuens,primus conuerſus laicus Surienſis Monaſterij,teſtimonium habet ab omnibus quod ſanctæ conuerſetur inter fratres ſecundum ordinem Ciſtertienſem. Et cognouerunt diſcipuli etiam in hoc Malachiam prophetiæ ſpm̃ habuiſſe. Non ſolum autem,ſed 35
& in eo,quod ſubiuncturi ſumus. Cum ſacramenta offerret,& appropiaſſet ei Diaconus facturus aliquid pro officio ſuo, intuitus eum ſacerdos ingemuit,q; ſenſiſſet penes illum latere,quod non conueniret. Peracto ſacri

O hæretice qui impie blaſphemas, omnes iudicium ſibi mand

care & bibere qui mixi fiducia quod ſint confeſsi, quod nõ ſint ſibi conſcij alicu ius peccati mortalis, quod præmiſerint ora tiones ſuas, accedant ad euchariſtiam, ſed ſufficere ſi c. edãt tã tum ſe gratiam ibi conſecuturos. Vide ſi non totum cõtrarium docetur hic a ſanctiſſimo uiro.

ficio,ſecreto percũctatus de conſcientia ſua,confeſſus eſt,& non negauit illuſum ſibi per ſomnium nocte ipſa. Cui iniũgens pœnitentiam; Non debueras,inq̃t,hodie miniſtraſſe,ſed uerecũde te ſubtrahere ſacris,& deferre tantis,tãq́ diuinis myſterijs,ut hac humilitate purgatus, dignius exinde miniſtrares. Itẽ alia uice ſacrificãte illo,& orante hora ſacrificij,ea q̃ dẽ ſanctitate,& puritate cordis,qua ſolitus erat,aſtante diacono: uiſa eſt columba intrare per feneſtrã in claritate magna. Ea ſacerdos perfunditur totus;ea ſubobſcurior baſilica tota refulget. Columba uero aliquandiu circũuolitans,tandem reſidet ſuper crucem ante faciem ſacerdotis:obſtupuit diaconus, & pauens tum pro luminis,tum pro uolucris nouitate,q̃ illa ſit rara auis in terra,cecidit ſuper faciem ſuam,& uix palpitans ſeſe erigere auſus eſt,uel quando officij ſui neceſsitas poſtulauit. Poſt miſſam ſeorſum conuentus a Malachia ſub periculo uitæ iubetur nullatenus ſecretum prodere,quod uidiſſet,quoad uiueret ipſe. Aliquando cum in Ardimacha eſſet cum quodam coepiſcopo ſuo, de nocte ſurgens cœpit memorias ſanctorũ, quæ in cemiterio ſancti Patricij multæ ſunt, orando luſtrare.Et ecce unum de altaribus ſubito ardere conſpiciunt. Ambo enim uiderũt uiſionem hanc magnam:ambo mirati ſunt. Et Malachias intelligens ſignum eſſe magni meriti illius,uel illorum,quorũ ſub altari illo corpora requieſcerent,currens,& ſe medijs immergens flãmis,expanſis brachijs ſacram amplexatus eſt aram. Quid ibi fecerit,quidue ſenſerit,nemo qui ſciat:ſed quod amplius ſolito, cœleſti igne ſuccenſus ex illo igne exierit:fratrum,qui cum eo tunc erant,reor neminem eſſe qui neſciat.

Hæc dicta ſunt,pauca quidem de pluribus, ſed multa pro tempore. Non enim ſignorum tempora hæc, ſecundum illum: ſigna non uidimus, iam non eſt propheta. Vnde ſatis apparet Malachias meus quantus in
36 meritis fuit,qui tam multus in ſignis extitit,& in raritate tanta. Quo enim antiquorum genere miraculorum Malachias non claruit? Si bene aduertimus pauca ipſa,quæ dicta ſunt,non prophetia defuit illi, non reuelatio, non ultio impiorum,non gratia ſanitatum,non mutatio mentiũ, non deniq; mortuorum ſuſcitatio. Per omnia benedictus Deus,qui ſic amauit,et ornauit eum: qui & magnificauit eum in conſpectu regum, & dedit illi coronam gloriæ. Amor ꝓbatur in meritis,ornatus in ſignis,magnificatio in ultione inimicorum,glorificatio in præmiorum retributione. Habes diligens lector in Malachia quid mireris,habes & quid imiteris. Nunc iam quid tibi ex his ſperandum ſit ſtudioſus attende. Nam finis horũ precioſa mors eſt.

Malachias magnus in meritis.

Percunctatus aliquando,quoniam in loco, ſi optio detur, extremum malit agere diem (de hoc ſiquidem fratres quærebant inter ſe,quem ſibi quiſq; deligeret) cunctatur,& non reſpondet. Inſtantibus illis: ſi hinc migro,inquit,nuſquam libentius, quàm unde una cum noſtro Apoſtolo reſurgere poſsim (Dicebat autem ſanctum Patricium) ſi peregrinari oportet,& ita permittit Deus,Claramuallem delegi. Requiſitus item de tem-
37 pore,diem reſpondit ſolennem omnium defunctorum. Si ſimplex uotum putatur,impletum eſt. Si prophetia ne iota præterijt. Sicut audiuimus, ſic uidimus de loco pariter,& de die. Dicamus breuiter,quo ordine iſtud, quaue occaſione prouenerit. Ægre ſatis ferebat, Hyberniam uſq; adhuc pallio caruiſſe,utpote æmulator ſacramentorum; quorum ne uno quoli-

Dies ſolennis omniũ defunctorũ eſt, quẽ nunc impij heretici rident & ſubſannant, & tamen ſancti pa

bet gentem ſuam uellet omnino fraudari. Et recordatus ſibi a Papa Innocentio fuiſſe promiſſum: inde magis triſtari, quod dum adhuc ille ſuperfuit, non fuit miſſum pro eo. Et nactus occaſionem, quod Papa Eugenius ſummam, regiminis teneret, & eo temporis uſq; in Franciam appropiaſſe nunciaretur, opportunitatem requirendi ſe inueniſſe gauiſus eſt. Præ 38
ſumebat autem de illo, utiq; uiro tali, & de tali aſſumpto profeſsione. Magis uero quod ſuæ Claræuallis ſpecialis filius extitiſſet, nec timeret apud illum ſe ullam ſuſtinere difficultatem. Itaq; conuocantur Epiſcopi, concilium cogitur; tractata triduo quæ tempori imminerent: die quarto aperitur conſilium de pallio requirendo. Placet, ſed ſi per alium requiratur. Tamen quia breuior uia, & ob hoc tolerabilior peregrinatio uideret, non fuit qui eius obuiare præſumeret conſilio, & uolūtati. Et Malachias ſoluto concilio, arripit iter. Proſequuntur eum, qui conuenerant fratres, uſq; ad littus, non multi tamen ipſo nimirum prohibente. Ad quem unus illorum Catholicus nomine, flebili uoce, & fletu. Heu tu abis, inquit, & in quanta pene quotidiana uexatione me deſeris, non ignoras; nec fers opem miſertus mei. Si ego dignus qui patior, fratres quid peccauerunt, qui uix diem, noctemue ullam a tam laborioſa cura, & cuſtodia mei feriatam habere ſinuntur? His uerbis, & lachrymis filij (flebat enim) pater na uiſcera concuſſa ſunt: & amplexatus eſt eum blandiendo; impreſſoq; pectori eius ſigno crucis: certus eſto, inquit, te eiuſmodi nil paſſurum, donec redeam. Erat autem epilenticus, & cadebat frequenter; ita ut interdū non ſemel, ſed ſæpius pateretur in die. Hoc iam per ſex annos morbo horrido laborabat, ſed ad uerbum Malachiæ, perfecte conualuit. Ab illa hora nil tale perpeſſus eſt, nil tale (ut cōfidimus) deinceps perpeſſurus, quia Malachias deinceps rediturus non eſt. In ipſo aſcenſu nauis accedunt duo ex his, qui illi familiarius adhærebant, audientes, & petentes aliquid ab eo. Quibus ille: Quid uultis? Non dicimus, inquiunt, niſi ſpondeas te daturum. Spondet. Et illi: Volumus nobis certo promitti a tua dignatione te in Hyberniam incolumem reuerſurum. Inſtare & ceteri omnes. Tum ille parumper deliberans, pœnitere primo quod ſe alligaſſet, qua exiret non inueniens. Anguſtiæ undiq;, dum nil occurreret ab alterutro tutum periculo: uoti uidelicet, aut promiſsi. Viſum eſt tandem id potius eligendum quod in præſentiarum plus urgeret, reliquum ſupernæ committendum diſpoſitioni. Annuit triſtis quidem: ſed magis illos noluit cōtriſtare: & reſpondens eis ut uolunt, aſcendit nauem. Et cum iam fere medium iter æquoreum peregiſſent, ſubito contrarius uentus nauem repellit, & reducit in terram Hyberniæ. Deſcendens de naui in ipſo portu in quadam ſua eccleſia pernoctauit. Et lætus gratias egit diuinæ conſilio prouidentiæ; quo factum eſt, ut iam fecerit ſatis pro ſua promiſsione. Mane uero intrans nauem, ipſa die proſpero curſu transfretauit, & uenit in Scotiam. Die tertia peruenit ad locum, qui uiride ſtagnum dicitur: quem fecerat præparari, ut ibi ſtatueret Abbatiam. Et relicto illic de filijs ſuis fratribus noſtris, Monachorum conuentu, & Abbate (nam ſecum ad hoc ipſum eos adduxerat) ualedicens eis profectus eſt. Et cum tranſiret, occurrit ei Rex Dauid, a quo receptus eum gaudio, & retentus per aliquot dies, multaq; operatus placita Deo, inchoatum repetit iter. Et pertranſiens Scotiam, in ipſo introitu Angliæ diuertit ad eccle-

tres in multa habuerunt ueneratione, & tota ſimul eccleſia dei.

Vide, quomodo pallium enumeret inter ſacramēta. Sacramēta autem large ſumpto nomine intellige prout ſacrum ſecretū & latens myſterium ſignant.

ſiam Giſiburnenſem, ubi habitat uiri religioſi canonicam ducentes uitam, ab antiquo familiares ei pro ſua religioſitate, & honeſtate. Ibi adducta eſt ad eum mulier patiens morbũ, quem cãcrum uulgo appellant, ipſo horrendum uiſu, & ſanauit eam. Nam ubi aqua, cui benedixit, aſperſa ſunt ulcerum loca, dolorem non ſenſit. Die uero ſequenti uix ulcera apparebant. Abiens inde ad mare uenit: ſed negatur tranſitus. Cauſa (ni fallor) fuit orta ſimultas quædam inter ſummum Pontificem, & Regem Angliæ, quod Rex neſcio quid mali ſuſpicaretur de bono illo homine, ſi trãſiret. Nam nec alios epiſcopos tranſire ſinebat. Quod quidem impedimentum, etſi fuit contrarium Malachiæ uoluntati, ſed non uoto. Dolebat differri a deſiderio ſuo, neſciens magis per hoc impletum iri. Nam ſi incontinenti tranſiſſet, oportebat tranſire etiam Claramuallem, ut ſummum Pontificem ſequeretur. Iam enim abierat, & erat Romæ, aut prope Romam. Nunc uero intercedente dilatione factum eſt, ut tardius tranſfretans ad locum, horam ſanctiſsimi ſui obitus opportune occurreret.

39 *Et hic habes mulierẽ aqua benedicta ſanatam. Non ergo ſuperſtitio eſt aquæ benedictio, quam deus tã te munere donat.*

Qui a nobis ſuſceptus eſt, tanquam uerus ab occidente ueniens, uiſitãs nos oriens ex alto. O quantum noſtræ Claræualli irradians ſol ille claritatis adauxit: Quam iocũdus ad eius introitum dies feſtus illuxit nobis. Hæc dies, quam fecit Dominus, exultatum, & letatum in ea. Quam celer, & ſaliens, tremulus, ac debilis, mox ipſe occurri. Quam lætus in oſcula rui: Quam lætis brachĳs miſſam mihi cœlitus amplexatus ſum gratiã. Quam alacri uultu, & animo, mi pater, introduxi te in domum matris meæ, & in cubiculum genitricis meæ. Quam feſtiuos deinde tecum duxi dies, ſed paucos. Quid uero ille uiciſsim nobis? Nẽpe hilarem, nẽpe affabilem peregrinus noſter omnibus ſe præbebat, omnibus incredibiliter gratum. Quam bonum, & quam iocundum agebat hoſpitem apud eos, quos nimirum uidere uenerat a finibus terræ, nõ auditurus Salomonem, ſed exhibiturus. Denique audiuimus ſapientiam eius, tenuimus præſentiam eius, & tenemus. Iam quatuor, aut quinque dies huius noſtræ ſolennitatis defluxerant, cum ecce die ſolenni beati Lucæ Euangeliſtæ, miſſa in conuentu, ſua illa ſancta deuotione celebrata, febre correptus lecto decubuit & nos cum illo omnes. Extrema gaudĳ noſtri mœror occupat, moderatior tamen, quod leuior interim febris eſſe uideretur. Videres diſcurrere fratres, dandi auidos, uel accipiendi. Cui non dulce uidere illum; cui non dulcius miniſtrare illi? Vtrunque ſuaue, utrunque ſalutare. Et humanitatis erat præbere obſequium, & profectus cuique ſui, cum gratiam reportaret. Aſsiſtere omnes; omnes ſolliciti erant circa frequens miniſterium, medicamenta perquirere, adhibere fomenta, urgere ſæpius ad guſtandum. Ad quos ille: ſiue cauſa, inquit, hæc: ſed charitate ueſtri facio quicquid iniungitis. Sciebat enim imminere tempus ſuæ migrationis. Cumque fratres, qui cum eo uenerant, fidentius inſtarent dicentes, non oportere diffidere de uita: nec enim ſigna mortis in eo aliqua appareret: oportet, inquit, hoc anno Malachiam exire de corpore. Et infert. Ecce appropinquat dies, quẽ ut optimæ noſtis, optaui ſemper ipſum fore diem reſolutionis meæ. Scio cui credidi, & certus ſum: non fraudabor reliquo deſiderĳ mei, qui partem iam teneo. Qui me ſua miſericordia perduxit ad locum, quem petĳ terminum, quem aquæ uolui, non negabit. Quod ad hoc corpuſculum attinet, hic requies mea: quod ad animam Dominus prouidebit, qui ſaluos facit.

40 *Nota celebrationem Miſſæ in die ſolenni ſancti Lucæ, contra Nouatores noſtros.*

facit ſperantes in ſe. Nec parum ſpei repoſitum mihi in die illa, qua mortuis tanta a uiuis beneficia impendũtur. Nec longe aberat dies ipſa, cum talia loqueretur. Interea iubet ſe ſacro oleo ungi. Exeunte conuentu fratrum, ut ſolenniter fieret, non ſuſtinuit ut ad aſcenderent: ipſe deſcendit ad eos. Iacebat ſiquidem in ſolario domo ſuperiori. Vngitur: & ſumpto uiatico, fratrum ſe orationibus, & fratres commendans Deo, ad lectum reuertitur. Alto de ſolio deſcendebat pedibus ſuis; & rurſum nihilo minus ſuis pedibus aſcendebat: & dicebat mortem eſſe in ianuis. Quis hunc hominem crederet moriturum? Solus ipſe, & Deus id ſcire poterat. Non uultus pallidior, non macilentior uidebatur; non rugata frons, non reconditi oculi, non nares extenuatæ, non contracta labia, non aduſti dẽtes, non collum exeſum, & gracile, non curui humeri, non caro exinanita in corpore reliquo. Hæc erat gratia corporis eius, & hoc gloria uultus eius, quæ non euacuatur, ne in morte quidem. Talis quo ad uixit, talis & mortuus apparebat uiuenti ſimilior.

41 *Quid dicis hæretice, qui negas hac in die aliquod beneficium impendi mortuis a uiuentibus?*

42 *Sanctiſsimus uir non poſtulaſſet ſacrã unctionem, nec permiſiſſet ſe ea liniri, ſi de illa ſenſiſſet, quæ ſentiunt noui hæretici.*

Cucurrimus uſq; huc, ſed modo hæremus, quia Malachias curſum cõſumauit. Stat ille; & nos pariter ſtamus cum eo. Alioquin quis libenter currat ad mortem? Præſertim tuam, Pater ſancte, quis referre poſſit, quis uelit audire? Attamen dileximus nos in uita; in morte non ſeparabimur. Fratres, non relinquamus in morte, quem in uita proſequuti ſumus. Ab ulteriori Scotia uſque huc cucurrit ille ad mortem: Eamus & nos, & moriamur cum eo. Oportet, oportet dicere, quam cernere neceſſe fuit. Adeſt omnium ſanctorum clara ubique celebritas: ſed iuxta ueterem ſententiam; Muſica in luctu importuna narratio eſt. Adſumus, canimus uel inuiti. Flendo cantamus, & cantando flemus. Malachias etſi non cantat, non plorat tamen. Quid enim ploret, qui appropinquat ad gaudium? Nobis, qui relinquimur, relinquitur luctus: ſolus Malachias feſtum facit. Quod enim non poteſt corpore, facit mente, ſicut ſcriptum eſt: Cogitatio hominis confitebitur tibi; & reliquiæ cogitationis diem feſtum agent tibi. Deficiente illi corporis inſtrumento; ſilente organo oris, officio uocis ceſſante; reliquum eſt ut mentis iubilo ſolennizet. Quidni ſolennizet ſanctus, qui ſanctorum ducitur ad ſolennitatem? Exhibet illis, quod mox ſibi debebitur. Adhuc modicum & ipſe unus ex ipſis eſt. Sub noctis crepuſculo, cum iam utcunque diei a nobis expleta celebritas foret, Malachias appropinquauerat non crepuſculo, ſed auroræ. An non illi aurora, cui nox præceſsit, dies autem appropinquauit? Itaque febre inualeſcente, cœpit ex intimis ardens per omne corpus erumpere ſudor, ut quodammodo tranſiens per ignem & aquam educeretur in refrigerium. Iam deſperatur de uita eius: iam quiſque ſuum iudicium reprehendit; iam nulli dubium Malachiæ ſententiam præualere. Vocamur: adſumus. Et ille oculos leuans in circunſtantes. Deſiderio deſideraui, inquit, hoc paſcha manducare apud uos. Gratias ago ſupernæ pietati: Non ſum fraudatus a deſiderio meo. Vides hominem ſecurum in morte, & necdum mortuum, iam certum de uita? Nec mirum. Videns adeſſe noctem, quam expectauerat, & in ipſa dieſcere ſibi, quaſi de nocte triumphans, uidetur inſultare tenebris, & quodammodo loqui: Iam non dicam Forſitan tenebræ conculcabunt me; quia hæc nox illuminatio mea in delitijs meis. Et blande nos conſolans;

43 *Celebritas omniũm ſanctorũ ubique clara.*

Habete, inquit, curam mei: Ego ueſtri, ſi licuerit, non obliuiſcar. Licebit autem. Credidi in Deum, & omnia poſsibilia credenti. Amaui Deum; amaui uos; & charitas nunquam excidit. Et ſuſpiciens in cœlum, Deus, inquit, Serua eos in nomine tuo: Non ſolum autem eos, ſed & omnes, qui per uerbum, ac miniſterium meum tuo ſe mancipauere ſeruitio. Deinde imponens manus ſingulis, & benedicens omnibus pauſatum ire iubet, quia nondum uenerat hora eius. Imus, redimus circa medium noctis; nam ea hora lux lucere in tenebris nuntiatur. Impletur domus; adeſt congregatio tota; Abbates quoque multi, qui conuenerant. Pſalmis, & hymnis, & canticis ſpiritualibus proſequimur amicum repatriantem. Anno ætatis ſuæ quinquageſimo quarto, loco, & tempore, quo prælegit, & prædixit Malachias Epiſcopus, & Legatus Sanctæ Apoſtolicæ ſedis, uelut e manibus noſtris aſſumptus ab Angelis, feliciter obdormiuit in domino. Et uere obdormiuit. Vultus placidus placidi exitus indicium fuit. Et quidem omnium oculi fixi in eum: nemo tamen, qui quando exiuit aduertere potuiſſet. Mortuus uiuere, & uiuens mortuus putabatur, adeo nil intercidit, quod alterutrum diſterminaret. Eadem uiuacitas uultus: Serenitas eadem, qualis apparere ſolet in dormiente. Diceres mortem nil horum tuliſſe magis auxiſſe plurimum. Non eſt mutatus, ſed ipſe mutauit omnes. Mirum in modum luctus, & gemitus omnium ſubito conquieſcit; mutatur in gaudium mœror, planctum cautus excludit. Effertur, feruntur in cœlum uoces; infertur oratorio Abbatum humeris. Vicit fides; triumphat affectus; res in ſuum deuenit ſtatum; cuncta geruntur ex ordine; cuncta ex ratione procedunt.

Et reuera quid rationis habet immoderatius plangere Malachiam, quaſi non ſit precioſa mors eius; quaſi non ſit magis ſomnus, quam mors; quaſi non ſit mortis partus, & porta uitæ? Malachias amicus
44 noſter dormit: & ego lugeam? Luctus iſte uſu ſe, non ratione tuetur. Si dominus dedit dilecto ſuo ſomnum, & talem ſomnum, in quo hæreditas domini, filij merces, fructus uentris; quid horum uidetur fletum indicere? Egone fleam illum, qui fletum euaſit? Ille tripudiat, ille triumphat; ille introductus eſt in gaudium domini ſui: & ego eum plangam?
45 Cupio mihi hæc, non illi inuideo. Interim parantur exequie; offertur pro eo ſacrificium; conſumantur ex more omnia cum ſumma deuotione. Stabat eminus puer, cui emortuum pendebat a latere brachium magis illi impedimento, quàm uſui. Quo comperto, innui, ut accederet. Et apprehenſam aridam manum applicui ad manum Epiſcopi, & uiuificauit eam. Nempe uiuebat in mortuo gratia ſanitatem: & manus eius fuit mortuæ manui, quod mortuo homini Heliſeus. Puer ille de longe uenerat, & manum, quam pendentem attulerat, ſanam in Patriam reportauit. Iam omnibus rite peractis, in ipſo oratorio ſanctæ dei genitricis Mariæ, in quo ſibi bene complacuit, Malachias traditur ſepulturæ, anno ab incarnatione domini Milleſimo, centeſimo, quadrageſimo octauo, quarto nonas Nouembris. Tuum eſt, Ieſu bone, depoſitum, quod nobis creditum eſt: tuus theſaurus, qui reconditur penes nos. Seruamus illum reſignandum in tempore, quo repoſcendum cenſueris, tantum ut abſque contubernalibus ſuis non egrediantur; ſed quem habui-

Non ergo uere dici poſſunt ſăcti mortui, ſed dormientes.

Ecce exequias pro defuncto.

Ecce ſacrificiū miſſa.

Ecce eius applicationem mortuo.

Quæ omnia faciũt contra noſtri temporis hæreticos.

mus hoſpitem, habeamus ducem, tecum, & cum ipſo pariter regnaturi in ſecula ſeculorum. Amen.

VITA HVMBERTI MONACHI PER D. Bernardum Abbatem Claraualenſem ſcripta.

Habetur inter ſermones eiuſdem fol. 69.

Vmbertus famulus domini mortuus eſt, deuotus famulus, ſeruus fidelis. Ipſi uidiſtis quomodo nocte præterita
h inter manus noſtras expirauit, tanquam unus ex uermiculis terræ. Per hoc triduum fatigauit eum mors; & demolita eſt intra fauces ſuas; ut ſatiaretur ſanguine, quem ſitiuit. Eya fecit quod potuit; occidit carnem, & ecce recondita eſt in corde terræ. Separauit a nobis dulcem amicum, prudentem conſiliarium, auxiliarium fortem. Nec mihi, nec uobis pepercit inſatiabilis homicida; mihi minus. Siccine ſeparas amara mors? O bestia crudelis, o amaritudo amariſsima, o fœtor, & horror filiorum Adam; quid feciſti? occidiſti, poſſediſti, ſed quid? Carnem utique ſolam. Animæ enim non habes quid facias. Volat ad creatorem ſuum, quem tam ardenter concupierat; tam fortiter ſecuta fuerat omnibus diebus uitæ ſuæ. Sed & ipſum corpus, quod uideris habere, auferetur a te; cum tu nouiſsima inimica deſtrueris, & abſorbeberis in uictoria. Reddes utique, reddes aliquando corpus illud; quod ad ſignum aduentus tui, tantis heſterna die ſputis & excreationibus, ac multiplici ſordium ſqualore repleueras lætabunda, & laudans, quia hunc tuis laqueis irretiſſes. Veniet unigenitus Patris cum poteſtate magna, & maieſtate Humbertum quærere; & illud idem cadaueroſum corpus configurare corpori claritatis ſuæ. Tu autem quid? Profecto quod in Hieremia ſcriptum eſt. In nouiſsimo dierum ſtulta remanebis; & Humberto in æternum uiuente, tu in perpetuum morieris. Euomuit prophetam marina beſtia, quem deglutierat: & tu Humbertum reddes; quem uideris tuo naſtiſsimo uentre concluſiſſe.

1 *Animæ ſanctorū poſt mortē uolant ad deū.*

De cetero, fratres, factitium uobis ſermonem in omni forma ſanctitatis iſte Dei ſeruus exhibuit: quem & longum fecit, & magnū: lōgū quantum ad longinquitatem uiæ; magnum, quantum ad uitæ ſublimitatem. Non oportet me amplius aperire os meum; ſi bene retinuiſtis ſermonem eius; ſi ueſtris illum cordibus impreſsiſtis. Quiuquaginta annos, & eo amplius uixit in ſeruitio illius, cui ſeruire regnare eſt; quia a puerilibus annis locatus eſt in ſanctuario Dei. Nobiſcum triginta annis ab ipſo pene principio monaſterij huius, conuerſatus eſt, non ſolum ſine querela, ſed & cum gratia: Cuius ex hoc memoria in benedictione erit nobis, & generationi, quæ uentura eſt. Sicut aduena, & peregrinus pertranſijt uiam, & uitam iſtam; quantum minus potuit de mundi rebus accipiens: utpote ſciens quia non erat de hoc mundo. Non habebat hic manentem ciuitatem, ſicut nec patres ſui: ſed in anteriora extentus, ſequebatur ad palmam ſupernæ uocationis. Nihil habet mundus, quod iure clamet in eo, uel de eo, quia nec mundus ei placuit, nec ipſe mundo. Quantum parcius potuit, de ſubſtantia eius accepit; & minus accepiſſet, ſi non obedientia coegiſſet. Victum, & ueſtitum habens, his contentus

2 *Laudat quod a puērilibus annis locatūs eſt Hōbertus in ſanctuario dei. Et tamē hoc reprehēdūt ſubuerſores noſtri. iudica tu cui magis ſtandum, num Nebulonibus his, an ſanctiſsimo uiro.*

ſuit, non ad ſuperfluitatem, ſed ad neceſsitatem; niſi quod ipſam quoq; neceſsitatem ſuperfluitatem eſſe ſæpius cauſabatur.

Ante hos paucos dies (ſi bene memini) dum colloqueremur adinuicem, dicebat ſe monaſterij huius præbendarium eſſe, & nullius tanquam utilitatis hominem paſci in domo Dei. Erat enim uere mitis & humilis corde: & cum cæteris floreret uirtutibus, gratiam tamen manſuetudinis ſpecialiter obtinebat. Ideo ſe amabilem, & affabilem omnibus exhibebat, ſicut erat amabilis ualde. Veruntamen in his omnibus quam circuncisum fuerit os eius, & lingua, omnes uos pleniſsime cognouiſtis; qui tandiu uidiſtis eius conuerſationem, & ſermonem eius audiſtis. Quis unquam ex ore eius ſonum detractionis, uerbum ſcurrilitatis, ſermonem gloriæ, inuidiæ uocem audiuit? Quis eum uel alios iudicantem, uel iudicanti conſentientem aliquando deprehendit? Quis eum loquentem inania audire potuit? immo quis non ab eo timuit, ſi talia forte loqueretur, audiri? Nimirum ſollicite cuſtodiebat uias ſuas ut non delinqueret in lingua ſua; ſciens quod qui in uerbo non offendit, hic perfectus eſt uir. Longe a te, Humberte, uæ illud Euangelicum, Væ uobis qui ridetis nunc, quia flebitis. Nunquid aliquis ueſtrum eum ridentem, & inter multos ridentes inuenit? ſerenabat quidem uultum ſuum aſsidentium gratia, ne fieret onerolus, ſed riſum integrum (ſi bene recolitis) non admiſit.

Porro quanti feruoris in opere Dei diebus & noctibus fuerit, non ſolum uidiſtis, ſed etiam admirati eſtis uſque ad diem mortis ſuæ. Cum enim fere iam ad decrepitam perueniſſet ætatem, præter incommoda ſenectutis, etiam tot, & tantis infirmitatibus, quas multi ueſtrum non ignorant, laſſatus atque quaſſatus, erat tamen, ut dicitur, animus uictor annorum, & cedere neſciens infirmitati. Denique in frigoribus & caloribus per montes & ualles aſcendens, & deſcendens iuuenum laborem proſequebatur; ita ut admirationi eſſet omnibus & ſtupori. Si eum quandoque propter multitudinem negociorum, conſilij gratia retinuiſſem; triſtis perſeuerabat & nubilus, donec ueſtro conſortio redderetur. Rariſsime unquam ſolennibus uigilijs, quas non raro anticipabat, rariſsime cæteris horis pſallentium in choro inuentus eſt defuiſſe; nec niſi ea neceſſitate ut ex inſtanti reſponſum mortis habens infirmitas ſequeretur. Porro in refectorio uix communibus utens cibis, ſi quid forte aliud apponeretur, aut non accipiebat, aut tam moleſte accipiebat, ut ſuper hoc uniuerſitatem noſtram ſæpius moleſtaret. Decreuerat aquam bibere ſemper, ſi non totis uiribus reſtitiſſem. Vinum ſi quandoque bibere cogeretur; erat uinum colore potius quàm ſapore, adeo illud aquis nimijs obruebat. Vix unquam obedientia compellente infirmitorium introiuit: uix cum intraſſet, teneri potuit. Fateor minus obediens in hac parte; quod auctoritatis ſuæ mole me præmeret. Laudo eum: in hoc non laudo, quia ſicut uos ſcitis, non parum in huiuſmodi perſtitit obſtinatus. Credo quia ſi quid triſte ſenſit, propter hoc ſenſit, quód minus nobis conſenſit de neceſsitate corporis ſui.

3 Vide ſolennes uigilias, & horarum cũ cantu recitationem in Choro.

Sed qualis erat in conſilijs? Purus utique & diſcretus; quod ego tanto melius noui, quanto ſæpius tetigi pectus eius. Non ſolus autem noui hoc; nouit & uniuerſitas ueſtra. Quis denique multitudine, uel magnitudine tentationum percuſſus non audiuit ab ore eius, & radicem tenta-

tionis, & curationis remedium? Ita enim percurrebat omnes angulos conſcientiæ infirmantis, ut credere poſſet qui confitebatur eum uidiſſe omnia, omnibus interfuiſſe. Quantæ autem charitatis erat? Sic ſe induerat uiſcera pietatis, ut omnes excuſaret, pro omnibus intercederet, neſcientibus illis, pro quibus loquebatur, non perſonarum acceptor, ſed neceſsitatum. Erat ergo humilis corde, dulcis ſermone, ſtrenuus opere, feruens charitate, in commiſſo fidelis, in conſilio circunſpectus, & prudens. Compoſitus erat ſuper omnes homines, quos uiderim in diebus iſtis, unus & idem perſeuerans omni tempore, & omni hora. Plane in ſemitis domini Ieſu poſuit ueſtigia, nec retraxit pedem, donec curſum itineris conſumeret. Ille fuit pauper; pauper etiam iſte fuit. Vixit ille in laboribus; & hic in laboribus multis. Crucifixus eſt ille; & iſte multis, & magnis crucibus affixus, ſtigmata Ieſu tulit in corpore ſuo, adimplens ea, quæ deerant paſsionum Chriſti, etiam in carne ſua. Reſurrexit ille, iſte reſurget. Ille aſcendit in cœlum, & iſte creditur aſcenſurus. Aſcenſurus plane, cum rex gloriæ propter nos deſcendet, ſicut prius aſcenderat, ut notam faciat potentiam ſuam; cum non minoris excellentiæ ſit deſcendere per aera, quàm per aerem aſcendiſſe. Sic enim olim Angeli prædixerunt, quia hic Ieſus, qui aſſumptus eſt a nobis in cœlum, ſic ueniet, quẽadmodum uidiſtis eum euntem in cœlum.

Nec laudaueris hominem in uita ſua, dicit ſcriptura, pro eo quod non eſt ſecura laudatio niſi poſt mortem. Hoc & ego in eo ſtudioſe ſeruaui, qui dum adiuueret, in huiuſmodi non aperui os meum; ne forte poſſemus uel ego adulationis notam, uel ille culpam incurrere uanitatis. Ex hoc ſane neutrum iam timetur; nec ego eum uideo, & ille forſitan me non audit. Sed etſi audiat, non mouetur hominum uerbis, fortius inhærens, atque felicius uerbo Dei. Nihil proficiet inimicus in eo, & uanitatis ſuggeſtor non apponet nocere ei. Ecce iam coram te eſt, pater dulciſsime, fons ille puritatis, quem tanto ardore animi ſitiebas: Ecce immerſus es in illum diuinæ pietatis abyſſum; cuius memoriam abundantiæ ſuauitatis tam deuote eructare ſolebas. Quis enim tam deuotus prædicator pietatis diuinæ? quis humanæ puritatis commendator tam ſtudioſus? quis utriuſque rei tam affectuoſus amator erat? Aut cui aliquando quinque uerba locutus es, in quibus non uera puritas reſonaret, in quibus non ſancta Dei pietas audiretur?

Non ergo ſuper te doleo, cui deſiderium animæ tuæ tribuit Deus: mihi potius ademptum doleo fidele conſilium, auxilium grande, uirum unanimem, hominem ſecundum cor meũ. In me hæc omnia mala ceciderunt. In me tranſierunt irę tuæ, domine Ieſu, & terrores tui conturbauerunt me. Elongaſti a me amicum, & proximum; & notos meos a miſeria extrahẽs me in miſerijs reliquiſti. Abſtuliſti mihi germanos carne, germaniores ſpiritu; & in tuis negotijs, & in ſecularibus ſecundum te ſapientes. Suſtuliſti hinc alios, atq; alios, qui onus meum portabant, onus grande, quod mihi impoſuiſti. Vnus mihi prope ſolus Humbertus ſupererat è tantis neceſſarijs meis, eo ſuauior amicus, quo antiquior: & hunc tuliſti, quoniam tuus erat. Ego ſolus ad uerbera relinquor; ego morior in ſingulis; & omnes fluctus tuos induxiſti ſuper me. Vtinam quem flagellas, occidas ſemel, & non miſerum hominem tot & tantis mortibus ſerues. Veruntamen non

contradico ſermonibus ſancti:ſed qui cœpit,ipſe me conterat, & hæc mihi conſolatio ſit,ut affligens dolore non parcat. Ego in flagella paratus ſum,ſi forte pius pater in beneficia flagella commutet,unde et uerba non murmure plena ſunt,ſed dolore. Non ploro Humbertum: neq; enim ille plorandus eſt,qui uocatus eſt ad menſam diuitis:ſed ſuper me, & ſup uos ploro,ſuper domum iſtam, ſuper cæteros fratres noſtros; qui omnes ab eius ore conſilium expectabant. Sic & ſaluator crucem ſuam, tanq; latro ſuum laqueum portans,cum mulieres,quæ cum a Galilæa ſecutæ fuerant ſuper ſe lamentantes reſpiceret,conuerſus ad eas dixit; Filiæ Hieruſalem nolite flere ſuper me,ſed ſuper uoſipſas flete:et ſuper filios ueſtros. Etenim ea,quæ de me ſunt,finem habent. Quæ uidetis mihi præparari, temporalia ſunt,quæ non uidetis æterna. Si temporalia ſunt,tranſitoria ſunt,ſi trãſitoria ſunt,& mortalia ſunt: et tranſeundi uel moriendi argumentum hoc ſolum eſt,quia uideri poſſunt. Temporalia fuerũt,quæ in Humberti morte conſpeximus,ſed iam obtinet gaudium,& lætitiam in perpetuas æternitates. Non eſt ergo lugendus nobis,cui nec luct⁹,nec dolor eſt. Sed nec pro nobis,quibus ille ſublatus eſt murmurandum:magis gratias agamus q; tandiu conceſſus eſt nobis. Siquidem(ut ego arbitror)decennium iam decurſum eſt,quod non uixit niſi nobis,& pro nobis. Atq; hic timor me⁹

4 ne ideo tranſlatus ſit,quia nõ eramus iam digni conſortio illius. Quis ſcit tamen ſi idcirco ſublatus fuerit,ut nos ſuis interceſsionib⁹ protegat apud patrem?Vtinam ita ſit. Si enim tantæ charitatis erat dum eſſet nobiſcum, ut omnia,quæ ad corpoream neceſsitatem ſpectant,libentius mihi, q̃ ſibi cederet:quanto magis nunc,cum illi ſummæ charitati (quæ Deus eſt) inhæret,maiorem habet in me gratiam,& charitatem? Sed forſitan nunc de me,& de conuerſatione mea plenius nouit ueritatem,nec compatitur ut ſolebat,ſed,ut uereor,indignatur. Quod ſi etiam propter peccata noſtra abſtulit eum Deus:utinam idem ipſe obtineat,ut nobis hoc ipſum miſericorditer relaxetur,ne pœnam ſuper pœnam ſuſtineamus.

Ergo ſancti protegũt nos ſuis interceſsionibus poſt mortem? Audiſne heretice?

De reliquo,fratres,dico uobis,ſi ſequeremini ueſtigia eius,non tam facile in uanis cogitationibus,& otioſis ſermonibus,in iocis, & ſcurrilitatibus laberemini:quia in his multum perditis,& de uita ueſtra, & de tempore ueſtro. Volat irreuocabile tempus:et dum creditis uos cauere iſtam

5 pęnam minimam,incurritis ampliorem. Illud enim ſcitote, quia poſt hanc uitam in purgabilibus locis centupliciter quæ fuerint hic negleta, redduntur uſq; ad nouiſsimum quadrantem. Scio ego quia durum eſt homini diſſoluto appreh endere diſciplinam;uerboſo ſilentium pati,uagari ſolito ſtabilem permanere:ſed durius,& multo durius erit futuras illas moleſtias tolerare. Et homo iſte,qui hic ſepultus eſt,multa in principio,ſicut ipſe cognoui, ſuper huiuſmodi tentamenta ſuſtinuit: ſed cum multo luctamine pugnauit,& uicit. Et ſicut tunc ei durum erat pugnam in tentationibus ſuſtinere,ſic ei modo durius eſſet ad illas ineptias reuolare,quia bona cõſuetudo peruenerat in naturam. Exercete uos in doctrina iſta, & attendite formam illam,quam uidiſtis in eo, & audiſtis,ut ad eum perueniatis, ad quem ipſe peruenit: Qui eſt benedictus in ſecula. Amen.

Recte locus purgatorius poſt mortem, contra nouos pſeudo magiſtros.

VITA GERARDI MONACHI FRATRIS D. BERnardi Abbatis Clareuallenſis per eundem ſcripta.

Habetur in ſermone eius xxvj ſuper Cantica Canticorum,

Vouſq; diſsimulo, & ignis, quem intra meipſum abſcondo, triſte pectus adurit, interiora depaſcitur? Clauſus latius ſerpit, ſæuit acrius. Quid mihi, et cantico huic, qui in amaritudine ſum? Vis doloris abducit intentionem, & indignatio Domini ebibit ſpiritum meũ. Subtracto ſiquidem illo, per quẽ mea in domino ſtudia utcunq; libera eſſe ſolebant: ſimul & cor meum dereliquit me. Sed feci uim animo, ac diſsimulaui uſq; huc; ne affectus fidem uincere uideretur. Deniq; plorantibus alijs, ego ut aduertere potuiſtis, ſiccis oculis ſecutus ſum inuiſum funus, ſiccis oculis ſteti ad tumulum, quouſq; cuncta peracta ſunt exequiarum ſolemnia. Indutus ſacerdotalibus, ſolitas in eum orationes proprio ore compleui, terram meis manibus ex more ieci ſuper dilecti corpus terram mox futurum. Qui me intuebantur, flebant, & mirabantur quod non flerem ipſe: cum non illum quidem, ſed me potius, qui illum amiſiſſem, omnes miſerarentur. Cuius enim uel ferreum pectus ſuper me ibi non moneretur, quem uideret Gerardo ſuperſtitem? Commune damnum, ſed præ meo non reputabatur infortunio. At ego quibus poteram uiribus fidei, reluctabar affectui, nitens uel inuitus non moueri fruſtra addictione naturæ; uniuerſitatis debito; conditionis uſu; potentis iuſſu; iudicio iuſti; flagello terribilis; Domini uoluntate. Pro huiuſmodi ſemper extunc, & deinceps exegi a memetipſo non indulgere multo fletui; multum tamen turbatus, & mœſtus. Nec potui imperare triſtitiæ, qui potui lachrymæ: ſed ut ſcriptum eſt, Turbatus ſum, & non ſum locutus. At ſuppreſſus dolor altius introrſum radicauit, eo, ut ſentio, acerbior factus, quo non eſt exire permiſſus. Fateor, uictus ſum. Exeat neceſſe eſt foras, quod intus patior. Exeat ſanè ad oculos filiorũ, qui ſcientes incommodum, planctum humanius æſtiment, dulcius conſolentur.

1 Ecce ſummi, exequiarum ſolemnia, Orationes cum ſacerdotalibus indumentis, terra ex more proiecta ſup mortuum. Quæ cuncta obſeruat Chriſti Eccleſia in ſepultura fidelium, cõtra impium modernorũ hæreticorum inſtitutum

Scitis, ò filij, quàm iuſtus ſit dolor meus, quàm dolenda plaga mea. Cernitis nempe quàm fidus comes deſeruit me in uia hac, qua ambulabam, quàm uigil ad curam, quàm non ſegnis ad opus, quam ſuauis ad mores. Quis ita mihi perneceſſarius; cui ęque dilectus ego? Frater erat genere, ſed religione germanior. Dolete quæſo uicem meam uos, quibus hæc nota ſunt. Infirmus corpore eram, & ille portabat me. Puſillus corde eram, & confortabat me. Piger, & negligens, & excitabat me. Improuidus, & obliuioſus, & commonebat me. Quo mihi auulſus es? Quo mihi raptus è manibus homo unanimis, homo ſecundum cor meum? Amauimus nos in uita, quomodo in morte ſumus ſeparati? Amariſsima ſeparatio, & quam non poſſet omnino efficere niſi mors. Quando enim me uiuus uiuum deſereres? Omnino opus mortis, horrendum diuortium. Quis enim tam ſuaui uinculo mutui noſtri non pepercisset amoris, niſi totius ſuauitatis inimica mors? Bene mors, quæ unum rapiendo, duos furioſa peremit. An non mors etiam mihi? Immo plus mihi; cui utiq; omni morte infelicior uita ſeruata eſt. Viuo ut uiuens moriar; & hoc dixerim uitam? Quia mitius me priuares, ò auſtera mors, uitæ uſu, quàm fructu. Nam uita ſine fructu grauior mors. Deniq; duplex malum ligno paratur infructuoſo

ſecuris, & ignis. Ergo meis laboribus inuidens, elongaſti à me amicum, & proximum: per cuius maxime ſtudium erant (ſi quando erant) fructuoſi.

Satius proinde mihi fuiſſet periclitari uita, quàm tua, Gerarde, præſentia: qui meorum in Domino ſtudiorum eras ſollicitus incitator, fidelis adiutor, cautus examinator. Cur quæſo, aut amauimus, aut amiſimus nos? Dura conditio; ſed mea miſeranda fortuna, non & illius. Nam tu chare frater ſi chares amiſiſti, chariores utiq; recepiſti. Me uero quænam iam miſerum conſolatio manet poſt te unicum ſolatium meum? Placita fuit pariter utriq; ſocietas corporum pro morum concordia; ſed ſolum me diuiſio uulnerauit. Commune, quod libuit: quod triſte & lugubre, meum. In me tranſierunt iræ, in me confirmatus furor eſt. Erat ambobus alterutrum grata præſentia, dulce conſortium, ſuaue colloquium. Sed tantas utriuſq; delitias ego perdidi, tu mutaſti. Et quidem immutatis illis retributio multa. Quanto fęnore gaudiorum, ac benedictionum cumulo cares hodie nobis frater chariſsime, tanto habes certe pro me tantillo repoſitam tibi Chriſti præſentiam. Nec diſpendium ſentis abſentiæ à nobis tuę, angelorum admixtus choris. Non eſt igitur quod cauſeris tu de noſtra quaſi ſubtracta tibi præſentia; cui affatim ſui, ſuorumq; copiam dominus maieſtatis indulſit.

At ego pro te quid? Quam uellem ſcire quidnam ſentias nunc de me illo unico tuo, medijs nutante curis, & pœnis, deſtituto te baculo imbecillitatis meæ. Si tamen licet adhuc cogitare de miſeris, ingreſſo abyſſum luminis, atq; illo pelago æternę felicitatis abſorto. Forte enim etſi noſti nos ſecundum carnem; ſed nunc iam non noſti: Et quoniam introiſti in potentias Domini, memoraris iuſtitiæ eius ſolius, immemor noſtri. Cæterum qui adhæret Deo, unus ſpiritus eſt; & in diuinum quendam totus immutatur affectum: nec poteſt iam ſentire, aut ſapere, niſi Deum: & quod ſentit, & ſapit Deus, plenus Deo. Deus autem charitas eſt; & quanto quis coniunctior Deo tanto plenior charitate. Porrò impaſsibilis eſt Deus, ſed non incompaſsibilis; cui proprium eſt miſereri ſemper, & parcere. Ergo et
2 te neceſſe eſt miſericordem eſſe, qui inhæres miſericordi: quamuis iam minime miſer ſis: & qui non pateris, compateris tamē; affectus proinde tuus non eſt imminutus, ſed immutatus: nec quoniam Deum induiſti, noſtri cura te exuiſti; & ipſi enim cura eſt de nobis. Quod infirmum eſt, abieciſti, ſed non quod pium. Charitas deniq; nunq; excidit. Non obliuiſceris me in finem. Videor mihi quaſi audire fratrem meum dicentem. Nūquid mater obliuiſci poterit filij uteri ſui? Et ſi illa oblita fuerit, ego tamen non obliuiſcar tui. Non expedit prorſus. Scis ubi uerſer, ubi iaceā, ubi reliqueris me. Non eſt qui prorigat manum. Ad omne quod emerſerit reſpicio, ad Gerardum ut conſueueram, & non eſt. Heu tūc ingemiſco miſer, ſicut homo ſine adiutorio. Quem conſulam in ambiguis; cui in aduerſis fidam; quis portabit onera; quis pericula propulſabit? Nōne ubiq; greſſus meos Gerardi oculi anteibant? Nonne tuum Gerarde pectus curæ meę notius, quàm meum ipſius habebant; familiarius incurſabant, acrius urgebant? Nonne in lingua tua illa placabili, & potenti, meam à ſermonibus ſeculi frequentiſsime uendicabas; & amico reddebas ſilentio? Dominus dederat illi linguam eruditam, ut ſciret quando deberet proferre ſermonem.

Vbi ſunt qui dicunt ſanctos ignorare noſtra, & propterea ea non curare?

Ita deniq; in prudentia reſponſorum ſuorum, & in gratia data ſibi deſuper

ſuper

ſuper,& de domeſticis ſatisfaciebat,& exteris,ut pene me nemo requireret cui prior forte Gerardus occurriſſet. Occurrebat autem aduenientibus, opponens ſe,ne ſubito meum otium incurſarent. Si quibus ſane per ſe ſatisfacere non quibat,hos perducebat ad me,cæteros emittebat.O uirum induſtrium,ò amicum fidelem:& amico gerebat morem,& officijs charitatis non deerat. Quis uacua ab eo receſsit manu? Si diues conſiliũ,ſi pauper ſubſidium reportabat. Nec quærebat,quę ſua ſunt,qui ſe medijs ingerebat curis,ut ego uacarem. Sperabat enim(ſicut erat humillimus) maiorem de noſtra quiete fructum,q̃ ſi uacaret ipſe. Interdum tamen poſtulabat abſolui,& alteri cedere,quaſi qui melius prouideret. Sed ubi ille inueniretur? Nec petulanti aliquo(ut aſſolet)in eo officij detinebatur affectu, ſed ſolo intuitu charitatis. Siquidem plus omnibus laborabat , & minus omnibus accipiebat;ita ut ſæpe cum alijs neceſſaria miniſtraret egeret ipſe in pluribus(uerbi cauſa)cibo,aut ueſte.

Deniq; cum ſe ſentiret deceſſui propinquare,Deus(inquit) tu ſcis quod quantum in me fuit,ſemper optaui quietem mihi intendere, tibi uacare. Sed implicitum tenuit timor tuus,& uoluntas fratrum,& ſtudium obediendi,ſuper omnia Abbatis pariter,& fratris germana dilectio. Ita eſt. Gratias tibi,frater,de omni fructu meorum(ſi quis eſt)in domino ſtudiorum. Tibi debeo,ſi profeci,ſi profui. Tu intricabaris; & ego tuo beneficio feriatus ſedebam mihi, aut certe diuinis obſequijs ſanctius occupabar, aut doctrinæ filiorum utilius intendebam. Cur enim ſecurus intus non eſſem,cum te ſcirem agentem foris manum dexteram meam lumen oculorum meorum,pectus meum,& linguam meam? Et quidem indefeſſa manus,oculus ſimplex,pectus conſilij,lingua loquens iudicium , ſicut ſcriptũ eſt:ós iuſti meditabitur ſapientiam,& lingua eius loquetur iudicium.

Sed quid dixi foris agentem illum,quaſi interna Gerardus neſciret , ac ſpiritualium expers eſſet donorum? Norunt qui illum norunt ſpirituales q̃ uerba eius ſpiritum redolerent. Norunt contubernales , quàm mores eius,& ſtudia non carnem ſaperent,ſed ſpiritu feruerẽt. Quis illo rigidior in cuſtodia diſciplinæ;quis in caſtigando corpus ſuum diſtrictior , uel ſuſpenſior,ſublimior in contemplando,ſubtilior in diſſerendo? Quoties cũ eo diſſerens ea didici,quæ neſciebam;et qui docturus adueneram,doctus magis abſceſſi? Nec mirum de me,cum magni , ac ſapientes uiri idipſum nihilominus ex illo ſibi accidiſſe teſtentur. Non cognouit litteraturam, ſed habuit litterarum inuentorem ſenſum ; habuit & illuminantem ſpiritum. Nec in maximis tantum,ſed & in minimis maximus erat. Quid(uerbi cauſa)in ædificijs,in agris,hortis,aquis,cunctis deniq; artibus, ſeu operibus ruſticorum,quid,inquam,uel in hoc rerum genere Gerardi ſubterfugit peritiam? Cæmentarijs,fabris,agricolis,hortulanis , ſutoribus, atq; textoribus facile magiſter erat . Cumq; omnium iudicio, omnibus eſſet ſapientior,ſolis in ſuis oculis non erat ſapiens. Vtinam multos, etſi minus ſapientes,non plus tangeret illa maledictio: Væ qui ſapientes eſtis in oculis ueſtris. Scientibus iſta loquor;& adhuc plura his de illo,& maiora compertis. Parco tamen,quia caro mea,& frater eſt. Hoc tamen ſecurus addo,mihi utilis in omnibus,& præ omnibus fuit. Vtilis in paruis, & magnis;in priuatis & publicis;foris,& intus.

Merito ex eo pendebam totus,qui mihi totum erat. Solum pene reliquerat mihi prouiſoris honorem,& nomẽ. Nam opus ipſe faciebat : Ego

uocitabat Abbas;ſed ille præerat in ſollicitudine. Merito requieuit in illo ſpiritus meus,per quem licebat delectari in domino,in omnibus prędicare liberius,orare ſecurius. Per te,inquam,mihi,frater mi, mens ſobria,& grata quies,ſermo efficacior,pinguior oratio,frequentior lectio,& feruentior affectus.Heu ſublatus es,& hæc omnia ſimul.Tecum omnes pariter abiere delitiæ,& lætitiæ meæ.Iam curæ irruunt; iam moleſtiæ hinc inde pulſant;& anguſtiæ undiq; ſolum me repererunt; ſolæ mihi te abeunte remanſerunt,ſolus ſub ſarcina gemo.Aut ponere,aut opprimi neceſſe eſt quia tu tuos humeros ſubduxiſti. Quis mihi tribuat cito mori poſt te? Nam pro te nolim;nec te tua fraudare gloria. Porrò ſuperuiuere tibi labor,& dolor. Viuam quoaduiuam in amaritudine,uiuam in mœrore,&
3 hæc ſit mihi conſolatio,ut mœrendo affligar.Nam parcam,et iuuabo manum domini.Etenim manus Domini tetigit me. Me,inquam tetigit,& percuſsit;non illum,quem uocauit ad requiem. Me occidit,cum ſuccidit illum. Nunquid enim occiſum quis dixerit,quem plantauit in uita? Ad quod illi uitę ianua fuit,mihi planè eſt mors:meq; illa morte mortuum dixerim,non hunc,qui obdormiuit in Domino.

Perperam ergo emortuorum uocabulo appellantur ſancti a quibuſdam malignis.

Exite,exite lachrymæ iampridem cupientes.Exite,quia is,qui uobis meatum obſtruxerat,commeauit. Aperiantur cataractæ miſeri capitis,& erumpant fontes aquarum;ſi forte ſufficiant ſordes diluere culparum,quibus iram merui.Cum conſolatus fuerit ſuper me Dominus,tunc fortaſsis & ego merear conſolari;ſi tamen non pepercero a mœrore. Nam qui lugent,ipſi conſolabuntur.Propterea condeſcendat mihi omnis ſanctus;& in ſpiritu lenitatis,qui ſpiritualis eſt,ſuſtineat lamẽtantem. Luctus meus humano,quæſo,penſetur affectu,non uſu. Videmus nempe mortuos quotidie plangere mortuos ſuos,fletum multum,& fructum nullum. Non culpamus affectum,niſi cum excedit modum,ſed cauſam. Ille nimirum naturæ eſt;& eius turbatio,pœna peccati:hæc uanitas,& peccatum. Etenim ibi ſala(ni fallor)plorantur damna gloriæ carnis,uitæ præſentis incõmoda.Et plorandi,qui ita plorant.Nunquid ego ſic?ſimilis mihi affectus, ſed altera cauſa,diſsimiliſq; intentio. Nulla mihi ſanè quærela de omnibus,quæ ſunt mundi.In his profecto,quæ ſunt Dei,ademptum doleo;fidele auxilium,ſalutare conſilium;Gerardum lugeo. Gerardus eſt in cauſa frater carne,ſed proximus ſpiritu,ſocius propoſito. Adhæſit anima mea animæ illius,& unam fecit de duabus,non conſanguinitas,ſed unanimitas.Carnis quidem neceſsitudo non defuit;ſed plus iunxit ſocietas ſpiritus,conſenſus animorum,morum conformitas. Cum ergo eſſemus cor unum,& anima una;hanc meam pariter,atq; ipſius animam pertranſiuit gladius.Et ſcindens mediam partem locauit in cœlo,partem in cœno deſeruit.Ego,ego illa portio miſera in luto iacens,truncata parte ſui,& parte potiori:Et dicitur mihi,ne fleueris?Auulſa ſunt uiſcera mea à me;& dicitur mihi,ne ſenſeris?Sentio,ſentio uel inuitus;quia nec fortitudo lapidum, fortitudo mea;nec caro mea ænea eſt:ſentio prorſus,& doleo,& dolor meus in conſpectu meo ſemper.Non ſanè nos poterit duritiæ:& inſenſibilitatis arguere ille,qui uerberat;quomodo illos,de qbus ait: Percuſsi eos, & non doluerunt.Affectum meum confeſſus ſum,& non negaui. Carnalem quis dixerit,ego humanum non nego,ſicut nec me hominem. Si ne hoc ſufficit,nec carnalem negauerim.Nam & ego carnalis ſum,uenunda-

tus ſub peccato;addictus morti;pœnis, & ærumnis obnoxius. Non ſum, fateor,inſenſibilis ad pœnas;mortem horreo meam, & meorum. Meus Gerardus erat,meus planè. An non meus,qui frater ſanguine fuit, profeſſione filius,ſollicitudine pater,conſors ſpiritu,intimus affectu? Is receſsit a me;ſentio,læſus ſum, & grauiter.

Ignoſcite filij,immo ſi filij,uicem dolete paternam. Miſeremini mei,miſeremini mei ſaltem uos amici mei: qui certe conſideratis, quàm grauia pro peccatis recepi de manu Domini. In uirga indignationis ſuæ percuſsit me digne pro meritis,dure pro uiribus. An lene quis dixerit uiuere me abſque Gerardo,niſi qui ignorat,quid mihi cum Gerardo? Nec tamen contradico ſermonibus ſancti. Nec reprehendo iudicium,quo recepit quiſque, quo dignus eſt. Ille coronam,quã meruit,ego quam debui pœnam. Nunquid quia ſentio pœnam,reprehendo ſententiam? Humanum eſt illud, hoc impium. Humanum,inquam,& neceſſe affici erga charos, ſiue delectabiliter cum præſto ſunt;ſiue,cum abſunt, moleſte. Non erit otioſa ſocialis conuerſatio,præſertim inter amicos. Et quid effecerit mutuus amor in ſibi præſentibus,horror indicat ſeparationis; & dolor de inuicem in ſeparatis. Doleo ſuper te,Gerarde chariſsime,non quia dolendus,ſed quia ablatus. Et ideo fortaſsis dolendum mihi potius ſuper me, qui bibo calicem amaritudinis. Et ſolus dolendus,quia ſolus bibo. Non enim & tu. Solus ego patior,quod ſolent pariter pati qui ſe diligunt, cũ ſe amittunt. Vtinã non te amiſerim,ſed præmiſerim. Vtinam uel tarde aliquando ſequar te, quocunque ieris.

Non enim dubium quin ad illos ieris, quos circa medium extremæ noctis tuæ inuitabas ad laudem; cum in uultu, & uoce exultationis ſubito erupiſti in illud Dauidicum; ſtupentibus qui aſsiſtebant: Laudate Dominum de cœlis, laudate eum in excelſis. Iam tibi, frater mi, nocte adhuc media dieſcebat; & nox ſicut dies illuminabatur. Prorſus illa nox illuminatio tua in delicijs tuis. Accitus ſum ego ad id miraculi, uidere exultantem in morte hominem, & inſultantem morti. Vbi eſt mors uictoria tua? Vbi eſt mors ſtimulus tuus? Iam non ſtimulus, ſed iubilus. Iã cantando moritur homo, & moriendo cantat. Vſurparis ad lætitiam, mater mœroris: uſurparis ad gloriam, gloriæ inimica: uſurparis ad introitum regni, porta inferi, & fouea perditionis ad inuentionem ſalutis. Idque ab homine peccatore, iuſte nimirum; quia tu inique in hominem innocentem, & iuſtum poteſtatem temeraria uſurpaſti. Mortua es, o mors; & perforata hamo, quem incauta glutiſti; cuius illa uox eſt in propheta: o mors ero mors tua: morſus tuus ero inferne. Illo (inquam) hamo perforata tranſeuntibus per medium tui fidelibus,latum,lætumque exitum pandis ad uitam. Gerardus te non formidat laruales effigies. Gerardus per medias fauces tuas tranſit ad Patriam,non modo ſecurus, ſed & lætabundus,& laudans.

Cum ergo ſuperueniſſem, & extrema iam pſalmi, me audiente, clara uoce compleſſet, ſuſpiciens in cœlum, ait: Pater in manus tuas commendo ſpiritum meum. Et repetens eundem ſermonem, ac frequenter ingeminans, pater, pater, conuerſus ad me, exhilarata quidem facie: Quanta (inquit) dignatio Dei patrem hominum eſſe; quanta hominum gloria, Dei filios eſſe, & hæredes? Nam ſi filij, & hæredes. Sic cantabat quem

nos lugemus. In quo & meum, fateor, luctum pene in cantum conuertit, dum intentus gloriæ eius propriæ fere miſeriæ obliuiſcor. Sed reuocat me ad me pungens dolor: facileq; a ſereno illo intuitu, tanquam a leui excitat ſomno perſtringens anxietas.

Plangam igitur, ſed ſuper me, quia ſuper illum iam uetat ratio. Puto enim, ſi opportunitas daretur, modo diceret nobis. Nolite flere ſuper me, ſed ſuper uoſipſos flete. Planxit merito Dauid ſuper parricida filio: cui perpetuo ſciret obſtructum exitum de uentre mortis, mole criminis. Merito ſuper Saul, & ſuper Ionatham: quibus æque abſortis ſemel, emerſio iam non ſperabatur. Et quidem reſurgent, ſed non ad uitam. Immo ad uitam, ut uiui in morte infelicius moriantur. Quanquam de Ionatha poſsit non immerito hærere ſententia. At mihi etſi non iſta ſupetit plangendi ratio, non tamen nulla. Plango primum ſuper mea ipſius plaga, atque huius iactura domus. Plango deinde ſuper pauperum neceſsitatibus, quorum Gerardus pater erat. Plango certe, & ſuper uniuerſo ſtatu noſtri ordinis, noſtræ profeſsionis: quæ de tuo Gerarde zelo, conſilio, & exemplo robur non mediocre capiebat. Plango poſtremo etſi non ſuper te, propter te tamen. Hinc prorſus, hinc afficior grauiter, quia uehementer amo. Et nemo mihi moleſtus ſit dicens non debere ſic affici, cum benignus Samuel ſuper reprobo Rege: & prius Dauid ſuper parricida filio, ſatisfecerint affectioni, & non ad iniuriam fidei, non in ſuperni ſugillatione iudicij. Abſalon fili mi (ait ſanctus Dauid) fili mi Abſalon: Et ecce pluſquam Abſalon hic. Saluator quoque uidens Ciuitatem Hieruſalem; & præuidens ruituram, fleuit ſuper eam. Et ego proprium, & quæ in præſenti eſt, deſolationem non ſentiam? Plagam meam recentem, & grauem non doleam? Ille fleuit compatiendo: Et ego patiendo non audeam? Et certe ad tumulum Lazari nec flentes arguit, nec a fletu prohibuit: inſuper & fleuit cum flentibus. Et lachrymatus eſt (inquit) Ieſus. Fuerunt lachrymæ illæ teſtes profecto naturæ, non iudices diffidentiæ. Deniq; & prodijt mox ad uocem eius, qui erat mortuus, ne continuo putes fidei præiudicium dolentis affectum.

Sic nec fletus utique noſter infidelitatis eſt ſignum, ſed conditionis indicium. Non quia percuſſus ploro, arguo ferientem: ſed prouoco pietatem, ſeueritatem flectere ſatago. Vade & uerba mea dolore ſunt plena, non tamen & murmure. Nunquid non plenum iuſtitiæ protuli, quod
4 unius ſententiæ complemento & punitus eſt, qui debuit, & coronatus, qui meruit? Et adhuc dico. Bene utrunque fecit dulcis, & rectus Dominus. Miſericordiam, & iudicium cantabo tibi Domine. Cantet tibi miſericordia, quam feciſti cum ſeruo tuo Gerardo: cantet & iudicium quod nos portamus. In altero bonus, in altero iuſtus laudaberis. An ſolius laus bonitatis? Eſt & iuſtitię. Iuſtus es domine, & rectum iudicium tuum. Gerardum tu dediſti: Gerardum tu abſtuliſti: & ſi dolemus ablatum, non tamen obliuiſcimur quod datus fuit, & gratias agimus, quod habere illum meruimus: quo carere intantum non uolumus, inquantum non expedit. Recordor Domine pacti mei, & miſerationis tuæ, ut magis iuſtificeris in ſermonibus tuis, & uincas cum iudicaris.

Si coronatus eſt qui meruit, ſunt igitur ſanctorum merita apud Deum, quod negatur a noſtris ſciolis.

Cum pro cauſa eccleſiæ, anno præterito Viterbij eſſemus, ægrotauit ille: & inualeſcente languore, cũ iam proxima uideretur uocatio, ego eger-

rime

rime ferens comitem peregrinationis, & illum comitem in terra relinquere aliena, nec reſignare his, qui mihi eum commiſerant: quoniam amabatur ab omnibus, ſicut erat amabilis ualde, conuerſus ad orationem cum fletu, & gemitu. Expecta, inquam, domine uſque ad reditum. Reſtitutum amicis, tolle iam eum ſi uis, & non cauſabor. Exaudiſti me Deus: conualuit. Opus perfecimus, quod iniunxeras, rediuimus cum exultatione reportantes manipulos pacis. Porro ego oblitus pene ſum meæ conuentionis, ſed non tu. Pudet ſingultuũ horũ, qui præuaricationis me arguunt. Quid plura? Repetijſti commendatum: recepiſti tuum. Finem uerborum indicunt lachrymæ. Tu illis Domine finem, modumq́; indixeris.

VITA SANCTISSIMI IOSEPH CONfeſſoris patris putatiui D. noſtri Ieſu Chriſti, per diuerſos authores ſcripta.

Ex Homilia Origenis in Vigilia Natiuitatis Domini.

C

Vm eſſet deſponſata mater Ieſu Maria Ioſeph. Quæ fuit neceſsitas, ut deſponſata eſſet Maria Ioſeph, niſi propterea quatenus hoc ſacramenta celaretur, & ille malignus fraudis commenta aduerſus deſponſatam Virginem nulla penitus inueniret? Vel ideo fuerat deſponſata Ioſeph, ut nato infanti, uel ipſi Mariæ curam uideretur gerere Ioſeph, ſiue in Ægyptum iens, uel inde denuo ueniens; ideo deſponſata fuit Ioſeph, non tamen in concupiſcentia iuncta. Inuenta eſt, inquit Euangeliſta, habens in utero de ſpiritu ſancto. Cui inuenta, aut a quo inuenta eſt? Primo ab Angelis cuſtodientibus eam, protegentibus eam, conſeruantibus eam, uel eius beatiſsimam animam ad honorem illius, qui ab ipſa generandus erat. Dehinc inuenta non incongrue putabatur ab ipſo beato Ioſeph ſancto, & iuſto, qui pene licentia maritali, licet eam non contingeret, futuræ tamen, ut putabatur, uxoris omnia nouerat.

Ioſeph autem uir eius, inquit, cum eſſet homo iuſtus, & nollet eam traducere. Virum appellat contra Iudæorum prauitatem, ut aduerſus Virginem non ſæuirent. Propterea & deſponſata fuit, & ipſi Ioſeph, ut ſupra dictum eſt. Si enim non fuiſſet deſponſata Ioſeph, omnium bonorum incredibiles, & inimici Iudæi lapidibus eam occidiſſent. Ideo uirum eius hic Euangeliſta appellauit. Ioſeph uir eius cum eſſet homo iuſtus. Iuſtus autem in uerbo, iuſtus in facto, iuſtus in legis conſummatione, iuſtus in initio gratiæ. Iuſtus itaque cum fuiſſet, & nollet eam traducere, uoluit occulte dimittere eam. Noluit eam traducere, noluit eam accipere, noluit eam male diffamare, ſed uoluit eam occulte dimittere. Occulte eam a ſe dimittere uolebat, ſicut pius, ſicut manſuetus, ſicut miſericors. Talis ergo cum eſſet Ioſeph, cogitabat eam occulte dimittere.

Hæc, inquit, illo cogitante. Quærendum eſt nobis nunc, quid cogitauerit, ut occulte eam dimitteret. Hæc cogitabat, ut eam dimitteret. Si ſuſpitionem in ea habebat, quomodo iuſtus erat? Si ergo non eſt ſuſpicatus, uel tale aliquid cogitauit, cur eam dimittere uolebat, ut immaculatam & ſanctam? Iniuſtum enim & hoc erat. Sed enim ſimplicem ſenſum audi huius orationis. Ioſeph iuſtus erat, & illa uirgo immaculata

erat. Sed ideo illam dimittere uolebat, quoniam uirtutem myſterij & ſacramentum quoddam magnificum in eadem cognoſcebat, cui approximare ſeſe indignum æſtimabat. Ergo humilians ſe ante tantam & ineffabilem rem, quærebat ſe longe facere; ſicut & beatus Petrus Domino ſe humilians aiebat: Recede a me, Domine, quia homo peccator ſum. Vel ſicut ille Centurio ad eundem Dominum mittens dicebat: Non ſum dignus ut intres ſub tectum meum, quia nec me ipſum dignum exiſtimaui ad te uenire. Vel ſicut ſancta Elizabeth ad ipſam beatam locuta eſt Mariam dicens: Et unde hoc mihi ut ueniat mater Domini mei ad me? Sic & Ioſeph iuſte ſe humilians, ſeſe in omnibus cauebat, & timebat ſibimet iſtius tantæ ſanctitatis coniunctionem adhibere. Idcirco uolebat eam occulte dimittere: Dimittam eam dicens, & a me longe faciam eam, & a cogitatione mea. Maior eſt enim eius dignitas, ſuperexcellit eius ſanctitas, nec meæ congruit indignitati. Ideo uolebat eam occulte dimittere.

Hæc autem eo cogitante, Angelus Domini per uiſum apparuit ei, dicens: Quid dubitas Ioſeph? Quare imprudenter cogitas? Quare irrationabiliter meditaris? Deus eſt enim, qui generatur. Huius generationis miniſter es, & non largitor, ſeruus & non dominus, mancipium & non plaſmator. Propterea miniſtra, ſerua, cuſtodi, fer curam, intende & huic, qui naſcitur, & huic quæ generat. Etenim ſi tibi uxor nominatur, ſi deſponſata tibi eſſe dicitur, non tamen tibi uxor eſt, ſed Dei unigeniti electa mater eſt. Propterea Ioſeph fili Dauid, qui has promiſsiones accepit, cui iſta fidelia data ſunt teſtamenta, Ioſeph fili Dauid, non tantum ſecundum carnem, ſed ſecundum ſpiritum. Ioſeph fili Dauid. Si enim filius Dauid, iuſte & hæres eius tanquam filius patris. Ideo in hæreditatem accipe ea, quæ illi promiſſa ſunt, teſtamenta fidelia. Ioſeph fili Dauid, ne timueris accipere Mariam coniugem tuam. Ne timueris, ne trepidaueris, ne conturberis, ſed ſecurus, & intrepidus accipe eam ſecundum legis præceptum, uxorem tibi nominatam, ſed ſecundum nuptiarum conſuetudinem, et coniunctionem longe alienam. Accipe ergo eam, ſicut commendatum cœleſtem theſaurum, ut Deitatis diuitias, ſicut pleniſsimam ſanctitatem, ſicut perfectam iuſtitiam. Accipe eam ſicut unigeniti manſionem, ſicut honorabile templum, ſicut domum Dei, ſicut creatoris omnium propriam, ſicut regis ſponſi cœleſtis domum immaculatam. Ita ergo Ioſeph fili Dauid, ne timueris accipere eam tibi commendatam, tuæ religioſitati creditam, ſerua, fer curam, attende fugiens ab Herode, duc in Ægyptum, iterum remeans poſt Herodis mortem deduc in terram Iſrael. Ne timueris accipere Mariam coniugem tuam. Coniugem audiens non expaueſcas, nec conturberis, nec tu nec quiſque ſequentium uſque in conſummationem ſeculi. Coniugem eam dico propterea, ut diabolo uirginitatem eius occultem, & Iudæorum prauitatem excludam atque deijciam, ut legis inſtituta non deſtruam; & in ſequentibus demonſtrabo, quod iſta nec tua coniux ſecundum conſuetudinem coniugij habeatur, nec iſte, qui generatur, tuus filius eſſe credatur. Quod enim naſcetur ex ea, de ſpiritu ſancto eſt, quia ſcilicet cooperator huius natiuitatis ſpiritus ſanctus eſt. Nam unigenitus filius, qui ante ſecula ineffabiliter ex ſolo Patre natus eſt, iam ſeculi appropinquante fine, ex uoluntate Patris in humano corpore, ſancto cooperante ſpiritu inter homi-

nes uenit. Iſte eſt, de quo ſcriptura prænunciat dicens: Puer natus eſt nobis, & filius datus eſt nobis. Patris etenim unigenitus filius ex uirgine generatus eſt, ut illam Virginem priorem Euam, quæ ceciderat, iterum renouaret, atque erigeret. Et qui per prauam uoluntatem filij effecti fuerant diaboli, per adoptionem gratiæ filios efficeret Dei.

Pariet, inquit filium, & uocabis nomen eius Ieſum. Virgo generat, & tu hunc genitum uocabis Ieſum, quod interpretatur ſaluator. Ipſe enim ſaluum faciet populum ſuum a peccatis eorum. Vocabis, ait, nomen eius hoc, quod ante fuit, quod ante ſecula nominatum eſt. Non tu ei impones nomen, nec ex te ei uocabulum conſtitues, ſed nomina & uoca exultando Ieſum, id eſt, ſaluatorem. Saluatorem eum eſſe teſtare, nec ex tempore cœpiſſe ſaluare, ſed etiam antiquiſsimum ſaluatorem. Ipſe enim ſaluum faciet populum ſuum a peccatis eorum. Duo enim per hoc uerbum præclara deſignantur, quod & Deus fuerit & dominus prius ante incarnationem Chriſtus, & quod populus eius ab eo ſaluandus iam tunc annunciabitur. Et ideo dictum eſt: Ipſe enim ſaluum faciet populum ſuum a peccatis eorum, ut uere Deus. Dei enim eſt uirtutis a peccatis ſaluare, uel peccata dimittere. Iſte ergo filius Dei habens populum ſuum, ipſum uenit (ut dictum eſt) liberare a peccatis atque ſaluare, ſiue ex Iudæis, ſiue ex gentibus; de quo ipſe iam per prophetam fuerat elocutus dicens: Dominus dixit ad me, Filius meus es tu, ego hodie genui te. Poſtula a me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & poſſeſsionem tuam terminos terræ. Ipſe ſaluabit populum ſuum a peccatis eorum, ſanguine uidelicet ſuo cunctos redimens, morte ſua de mortis eos liberans poteſtate. Ipſe ſaluabit, hoc eſt, ſaluator omnium hominum fidelium atque credentium.

Bene ſibi diuiſerunt Euangeliſtæ, ut ſanctus Matthæus Ioſeph ab Angelo moneri induceret Mariam accipere, Lucas Euangeliſta teſtimonium ferret, quod non conueniſſent. Hic ipſa Maria fatetur cum dicit Angelo: Quomodo fiet iſtud quoniam uirum non cognoui? Sed & ipſe ſanctus Lucas Virginem declarauit, dicens: Et nomen Virginis Maria. Et propheta edocuit, qui ait: Ecce Virgo in utero concipiet. Et Ioſeph deſignauit, qui quoniam prægnantem uidebat, quam non cognouerat, dimittere geſtiebat. Et Dominus ipſe in cruce poſitus manifeſtauit, cum dicit matri: Mulier, ecce filius tuus. Deinde diſcipulo dicit: Ecce mater tua. Etiam uterque teſtatus eſt, diſcipulus & mater. Quia ex illa hora ſuſcepit eam diſcipulus in ſua. Vtique ſi conueniſſent, nunquam uirum proprium reliquiſſet, nec uir eam iuſtus paſſus eſſet a ſe diſcedere. Quomodo autem Dominus diuortium præcepiſſet, cum ipſius ſit ſententia: Quia nemo dimittere debet uxorem, excepta cauſa fornicationis?

Ex D. Ambroſio ſuper Lucam Cap. 2.

Pulchræ autem docuit ſanctus Matthæus Euangeliſta, quid facere debeat iuſtus, qui probrum coniugis deprehenderit, ut incruentum ab homicidio, caſtum ab adulterio præſtare ſe debeat. Qui enim iungitur meretrici, unum corpus eſt. Ergo ubique in Ioſeph iuſti gratia & perſona ſeruatur, ut teſtis ornetur. Os enim iuſti mendacium neſcit, & lingua eius loquetur iudicium. Iudicium eius loquitur ueritatem.

Nec te moueat quod ſcriptura frequenter coniugem dicit. Non enim uirginitatis ereptio, ſed coniugij teſtificatio, nuptiarum celebratio declaratur. Denique quam non accipit, nemo dimittit. Et ideo qui uolabat

dimittere, fatebatur acceptam. Simul etiam mouere non debet, quod ait Euangeliſta: Non cognouit eam donec peperit filium. Illud enim uelut idioma ſcripturæ eſt; ſicut habes alibi: Et donec ſeneſcatis ego ſum. Nunquid poſt illorum ſenectutem Deus eſſe diſiuit? Et in Pſalmo: Dixit dominus domino meo ſede a dextris meis; Donec ponam inimicos tuos ſcabellum pedum tuorum. Nunquid poſtea non ſedebit? Vel quia qui cauſam agit, ſatis putat quod cauſæ eſt dicere, redundantiam non requirit. Satis enim eſt ei ut cauſam ſuſceptam aſtruat, incidentem differat. Et ideo qui incarnationis incorruptum ſuſceperat probare myſterium, non putauit uberius proſequendum Virginitatis Mariæ teſtimonium, ne defenſor magis Virginis, quam aſſertor myſterij crederetur. Certe quando iuſtum docuit Ioſeph, ſatis declarauit quod ſancti ſpiritus templum, matrem Domini, uterum myſterij uiolare non potuit.

Didicimus ſeriem ueritatis, didicimus conſilium, diſcamus myſterium. Vere deſponſata, ſed uirgo, quia eſt Eccleſiæ typus, quæ eſt immaculata, ſed nupta. Cõcepit nos Virgo de ſpũ, parit nos Virgo ſine gemitu. Et iõ fortaſſe ſctã Maria alij nupta, ab alio repleta; qa & ſingulæ Eccleſię ſpũ qdem replent & grã, iungunt tñ ad temporalis ſpeciem ſacerdotis.

Ex D. *Auguſtino in ſermone. 14. diei Natiuitatis Domini.* Ioſeph fili Dauid, natus non ſolum ex genere ſacerdotali, uerumetiam ex regali, filius prophetarum, ſocius ſcribarum. Ille Deus, qui ſcripſit mirabilia in lege ſua, ipſe fecit mirabilia in coniuge tua. Quid autem ſunt mirabilia, niſi quæ hominibus ſunt impoſsibilia? Mirabilia ergo Dei in lege non legiſti; quod ſi etiam legiſti, quare non intellexiſti? Ipſa lex, quam quotidie legis, ſine graphio ſcripta eſt in tabulis lapideis. Lege & intellige quod panem in eremo terra produxerit, cuius ſemen in terra arator nullus induxit. Virga etiam Aaron annis ſiccata plurimis ſine aqua reuixit, in templo floruit, nuces produxit, quas clauſa ſub tecto produxit. Ergo qui ſcripſit lapideas tabulas ſine ſtylo ferreo, ipſe grauidauit Mariam ſpiritu ſancto; & qui produxit panes in Eremo ſine aratione, ipſe impregnauit Virginem ſine corruptione: & qui fecit uirgam ſine humore folia germinare, ipſe fecit filium Dauid ſine ſemine generare.

Poſtremo fili Dauid Ioſeph filius prophetarum, legiſti Eſaiam eximium prophetarum quid dixerit, quemadmodum ſcripſerit: Ecce Virgo in utero accipiet, & pariet filium, & uocabunt nomen eius Emanuel. Quod ergo legiſti in libris tuis, aſpice in Maria oculis tuis, ut digne dicas Canticum Dauid patris tui: ſicut audiuimus, ita & uidimus in Ciuitate Domini uirtutum, in ciuitate Dei noſtri. Aſpice ergo Mariam coniugem tuam, ſemper de ea ſecurus, & in nullo ſis ſolicitus, quia quod natum eſt in eius utero, non uocabitur filius Iudæi, ſed uocabitur filius Dei. Habe ergo Ioſeph cum Maria coniuge tua communem uirginitatem membrorum. quia de uirgineis membris uirtus naſcitur Angelorum. Sit Maria ſponſa Chriſti, in carne ſua uirginitate ſeruata: ſis autem & tu pater Chriſti cura caſtitatis, & honorificentia Virginitatis, ut de uirgineis mẽbris genitricis ſeculis Chriſtianis nulla ſit zelotypia.

Magnum meritum Virginitatis fratres. Virginitas Mariæ Angeli ſa-

1 *Commendatur Virginitas.* lutatione eſt impregnata; & prægnans Mariæ Virginitas de utero in utero eſt ſalutata; & generans Virginitas Mariæ ab Angelis eſt hodie collaudata; & lactans Virginitas Mariæ per ſtellam de cœlo eſt indicata,

& Magorum

& Magorum muneribus eſt honorata. Gaude itaque Ioſeph, nimiumq́; congaude Virginitati Mariæ, qui ſolus meruiſti Virginalem affectum poſsidere coniugij; quia per meritum Virginitatis ita ſeparatus es a concubitu uxoris, ut pater dicaris ſaluatoris.

Neceſſario fuit deſponſata Maria Ioſeph, quando per hoc & a canibus ſanctum abſconditur, & a ſponſo uirginitas comprobatur; & Virginis tam uerecundiæ parcitur, quàm famæ prouidetur. Quid ſapientius? Quid dignius diuina prouidentia? Vno tali conſilio ſecretis cœleſtibus & admittitur teſtis, & excluditur hoſtis, & integra ſeruatur fama uirginis matris. Alioquin quando pepercisſet iuſtus adulteræ? Scriptum eſt autem: Ioſeph autem uir eius cum eſſet iuſtus, & nollet eam traducere, uoluit occulte dimittere eam. Bene cum eſſet iuſtus, noluit eam traducere, quia ſicut nequaquam iuſtus eſſet, ſi cognitam ream conſenſiſſet: ſic nihilominus iuſtus non eſſet, ſi probatam innoxiam condemnaſſet. *Ex D. Bernardo in Homilia ſecunda ſuper Miſſus eſt.*

Cum ergo iuſtus eſſet, & nollet eam traducere, uoluit dimittere eam. Quare uoluit dimittere eam? Accipe & in hoc non meam, ſed patrum ſententiam. Propter hoc Ioſeph uoluit dimittere eam, propter quod & Petrus Dominum a ſe repellebat, dicens: Exi a me Domine, quia homo peccator ſum; propter quod & Centurio a domo ſua eum prohibebat cum diceret: Domine non ſum dignus ut intres ſub tectum meum. Ita ergo & Ioſeph indignum & peccatorem ſe reputans dicebat intra ſe, a tali & a tanta non debere ſibi ultra familiare præſtari contubernium, cuius ſupra ſe mirabilem expaueſcebat dignitatem. Videbat & horrebat diuinæ præſentiæ certiſsimum geſtantem inſigne: & quia myſterium penetrare non poterat, uolebat dimittere eam. Expauit Petrus potentię magnitudinem: Expauit Centurio præſentiæ maieſtatem. Exhorruit nimirum & Ioſeph ſicut homo, huius tanti miraculi nouitatem, myſterij profunditatem: & ideo occulte uoluit dimittere eam. Miraris quod Ioſeph prægnantis ſeſe conſortio uirginis iudicabat indignum: cum audias & ſanctam Eliſabeth eius non poſſe ferre præſentiam, niſi cum tremore, & reuerentia? Ait namq́;: Vnde hoc mihi ut ueniat mater domini mei ad me? Ideo itaq́; Ioſeph uoluit dimittere eam.

Sed quare occulte, & non palam? Ne uidelicet diuortij cauſa inquireretur, exigeretur ratio. Quid enim uir iuſtus reſponderet populo duræ ceruicis populo non credenti & contradicenti? Si diceret quod ſentiebat, quod de illius puritate comprobauerat, nonne mox increduli, & crudeles Iudæi ſubſannarent illum, lapidarent illam? Quando nanque ueritati crederent tacenti in utero, quam poſtea contempſerunt clamantem in templo? Quid facerent necdum apparenti, cui poſtmodum impias manus iniecerunt, etiam miraculis coruſcanti? Merito ergo uir iuſtus, ne aut mentiri, aut diffamare cogeretur innoxiam, uoluit occulte dimittere eam.

Sin uero aliter quis ſentiat, & Ioſeph ſicut hominem dubitaſſe contendat: ſed quia iuſtus erat, uoluiſſe quidem habitare cum ea propter ſuſpitionem, nec tamen (quia pius erat) traducere uoluiſſe ſuſpectum, & ideo uoluerit occulte dimittere eam. Breuiter reſpondeo, etiam ſic dubitationem illam Ioſeph fuiſſe neceſſariam, quæ diuino meruit certificari oraculo. Sic quippe ſcriptum eſt: Hæc autem eo cogitante, ſcilicet quod eo

culte dimitteret eam, apparuit ei Angelus in ſomnis dicens: Ioſeph fili Dauid, noli timere accipere Mariam coniugem tuam. Quod enim in ea natum eſt, de ſpiritu ſancto eſt. Itaque propter iſtas rationes deſponſata eſt Maria Ioſeph, uel potius ſicut ponit Euangeliſta, uiro cui nomen erat Ioſeph. Virum nominat, non quia maritus, ſed quod homo uirtutis erat. Vel potius quia iuxta alium Euangeliſtam non uir ſimpliciter, ſed uir eius dictus eſt: merito appellatur quod neceſſariæ putatur. Debuit ergo uir eius appellari, quia neceſſe fuit & putari, ſicut & pater ſaluatoris non quidem eſſe, ſed dici meruit ut putaretur eſſe, dicente hoc ipſo Euangeliſta: Et ipſe Ieſus erat incipiens quaſi annorum tringinta, ut putabatur filius Ioſeph. Nec uir ergo matris, nec filij pater extitit, quamuis certa (ut dictum eſt) & neceſſaria diſpenſatione utrumque ad tempus & appellatus ſit & putatus.

Conijce tamen ex hac appellatione, qua licet diſpenſatoria meruit honorari adeo ut pater Dei & dictus & creditus ſit: conijce & ex proprio uocabulo, quod argumentum non dubitas interpretari, quis & qualis homo fuerit iſte Ioſeph. Simul & memento magni illius quondam Patriarchæ uenditi in Ægypto, & ſcito ipſius iſtum non ſolum uocabulum fuiſſe ſortitum, ſed & caſtimoniam adeptum, innocentiam aſſequutum, & gratiam. Siquidem ille Ioſeph fraterna ex inuidia uenditus, & ductus in Ægyptum Chriſti uenditionem præfigurauit. Iſte Ioſeph Herodianam inuidiam fugiens Chriſtum in Ægyptum portauit. Ille domino ſuo fidem ſeruans dominæ noluit commiſceri: Iſte Dominam ſuam Domini ſui matrem uirginem agnoſcens, & ipſe continens fideliter cuſtodiuit. Illi data eſt intelligentia in myſterijs ſomniorum: Iſti datum eſt conſcium fieri atque participem cœleſtium ſacramentorum. Ille frumenta ſeruauit non ſibi, ſed omni populo: Iſte panem uiuum e cœlo ſeruandum accepit tam ſibi, quam toti mundo. Non eſt dubium quin bonus & fidelis homo fuerit iſte Ioſeph cui mater deſponſata eſt ſaluatoris. Fidelis, inquã, ſeruus & prudens, quem conſtituit Dominus ſuæ matris ſolatium, ſuæ carnis nutritium, ſolum denique in terris magni conſilij coadiutorem fideliſsimum.

Huc accedit, quod dicitur fuiſſe de domo Dauid. Vere enim de domo Dauid, uere de Regia ſtirpe deſcendit uir iſte Ioſeph, nobilis genere, mente nobilior. Plane filius Dauid, non degenerans a patre ſuo Dauid. Prorſus, inquam, filius Dauid, non tantum carne, ſed fide, ſed ſanctitate, ſed deuotione: quem tanquam alterum Dauid Dominus inuenit ſecundum cor ſuum, cui tuto committeret ſecretiſsimum atque ſacratiſsimum ſui cordis arcanum, cui tanquam alteri Dauid incerta & occulta ſapientiæ ſuæ manifeſtauit, & dedit illi non ignarum eſſe myſterij, quod nemo principum huius ſeculi agnouit: cui denique datum eſt qđ multi Reges, & prophetæ cum uellent uidere, non uiderunt, audire, & non audierunt; non ſolum uidere & audire, ſed etiam portare, deducere, amplecti, deoſculari, nutrire & cuſtodire. Non tantum autem Ioſeph, ſed & Maria deſcendiſſe credẽda eſt de domo Dauid. Alioquin nõ eſſet deſpõſata uiro de domo Dauid, ſi non eſſet & ipſa de domo Dauid. Ambo igitur erant de domo Dauid: ſed in altera completa eſt ueritas, quam iurauit Dominus Dauid: altero tantum conſcio, & teſte adimpletæ promiſsionis.

VITA NEMESIANI, FELICIS, LVCII ET ALIOrum Epiſcoporum, itemq; præsbyterorum & Diaconorum in metallis conſtitutorum, per ſanctum Cyprianum Epiſcopum Carthaginenſem ſcripta.

Eſt Epiſtola, 25. in libro tertio Epiſtolarum eiuſdem.

GLoria quidem ueſtra poſcebat beatiſsimi ac dilectiſsimi fratres, ut ad conſpectum atque ad complexum ueſtrum ueni re ipſe deberem, niſi me quoque ob confeſsionem nominis Christi relegatum præfiniti loci termini cohercerent. Sed quomodo poſſum repræſento me uobis, & ad uos etiam ſi corpore & greſſu uenire non datur, dilectione tamen & ſpiritu uenio, exprimens literis animum meum, quo in iſtis uirtutibus & laudibus ueſtris lætus exulto, participem me computans uobis, & ſi non paſsione corporis, tamen conſortio charitatis.

An ego poſsim tacere, & uocem meam ſilentio premere, cum de chariſsimis meis tam multa & glorioſa cognoſcam, quibus uos diuina dignatio honorauit, ut ex uobis pars iam martyrij ſui conſummatione præceſſerit, meritorum ſuorum coronam de domino receptura, pars adhuc in carceris clauſtris, ſiue in metallis & uinculis demoretur, exhibens per ipſas ſuppliciorum moras corroborandis fratribus & armandis maiora documenta, ad meritorum titulos ampliores tormentorum tarditate proficiens, habitura tot mercedes in cœleſtibus præmijs, quot nunc dies numerantur in pœnis? Quæ quidem uobis fortiſsimi ac beatiſsimi fratres, pro merito religionis ac fidei ueſtræ accidiſſe non miror, ut uos ſic dominus ad glorioſum & ſublime faſtigium clarificationis ſuo honore prouexerit, qui ſemper in eccleſia eius cuſtodito fidei tenore uiguiſtis, conſeruantes firmiter dominica mandata, In ſimplicitate innocentiam, in charitate concordiam, modeſtiam in humilitate, diligentiam in adminiſtratione, uigilantiam in adiuuandis laborantibus, miſericordiam in fouendis pauperibus, in defendenda ueritate conſtantiam, in diſciplinæ ſeueritate cenſuram. Ac ne aliud ad exemplum bonorum factorum deeſſet in uobis etiam nunc in confeſsione uocis & paſsione corporis fratrum mentes ad diuina martyria prouocatis, duces uos exhibendo uirtutis, ut dum grex paſtores ſuos ſequitur, & quod fieri a præpoſitis cernit, imitatur, paribus obſequiorum meritis a domino coronetur.

Y Ecce mercedes in cœleſtibus premijs. Habent ergo ſancti meritũ apud deum.

Z Coronetur a domino paribus obſequiorum meritis.

Quod autem fuſtibus cæſi prius grauiter & afflicti per eiuſmodi pœnas initiaſtis confeſsionis ueſtræ religioſa primordia, execranda nobis iſta res non eſt. Neq; enim ad fuſtes Chriſtianum corpus expauit, cuius eſt ſpes omnis in ligno. Sacramentum ſalutis ſuæ Chriſti ſeruus agnouit, redemptus ligno ad uitam æternam, ligno profectus eſt ad coronam. Quid uero mirum ſi uaſa aurea & argentea in metallum, id eſt, auri & argenti domicilium dati eſtis, niſi quod nunc metallorum natura conuerſa eſt, loca que, quæ aurum & argentum dare ante conſueuerant, accipere cœperunt, impoſuerunt quoque compedes pedibus ueſtris, & membra felicia ac dei templa infamibus uinculis ligauerunt, quaſi cum corpore ligetur & ſpiritus, aut aurum ueſtrum ferri contagione maculetur. Dicatis deo hominibus, & fidem ſuam religioſa uirtute teſtantibus, ornamenta ſunt iſta non uincula, nec Chriſtianorum pedes ad infamiam copulant, ſed clarifi-

cant ad coronam. O pedes feliciter uincti, qui non a fabro, ſed a Chriſto ſoluuntur. O pedes feliciter uincti, qui itinere ſalutari ad paradiſum diriguntur. O pedes in ſeculo ad pręſens ligati, ut ſint ſemper apud dominum liberi. O pedes compedibus & ira aduerſarij interim cunctabundi, ſed celeriter ad Chriſtum glorioſo itinere curſuri. Quantum uult hic uel inuida crudelitas, uel maligna, nexibus uos ſuis & uinculis teneat, cito a terris & panis iſtis ad cœlorum regna peruenietis. Non fouetur in metallis lecto, & culcitris corpus, ſed refrigerio & ſolatio Chriſti fouetur. Humi iacent feſſa laboribus uiſcera, ſed pœna non eſt cum Chriſto iacere. Squalent ſine balneis membra ſitu & ſorde deformia, ſed ſpiritaliter intus abluitur quod foris carnaliter ſordidatur. Panis illic exiguus. At non in pane ſolo uiuit homo, ſed in ſermone dei. Veſtis algentibus deeſt. Sed qui Chriſtum induit, & ueſtitus abundanter & cultus eſt. Semitonſi capitis capillus horreſcit, ſed cum ſit caput uiri Chriſtus, qualecunque caput illud deceat neceſſe eſt, quod ob domini nomen inſigne eſt. Omnis iſta deformitas deteſtabilis & tetra gentilibus quali ſplendore penſabitur? Secularis hæc & breuis pœna, quam clara & ęterni honoris mercede mutabitur, cũ ſecundum beati Apoſtoli uocem, transformauerit dominus corpus humilitatis noſtræ conformatum corpori claritatis ſuæ?

Si non uult quis hic proterure, oblatio et celebratio ſacrificiorũ quæ non poterat fieri a ſanctis in metalla damnatis, non eſt aliud quam Miſſæ celebratio.

Sed nec in illo fratres dilectiſsimi aliqua poteſt aut religionis, aut fidei
3 iactura ſentiri, quod illis nunc ſacerdotibus dei facultas non datur offerendi & celebrandi ſacrificia diuina. Celebratis immo atque offertis ſacrificium deo & precioſum pariter & glorioſum, & plurimum uobis ad retributionem præmiorum cœleſtium profuturum, cum ſcriptura diuina loquatur & dicat: Sacrificium deo ſpiritus contribulatus, cor contritum & humiliatum deus non deſpicit. Hoc uos ſacrificium deo offertis, hoc ſacrificium ſine intermiſsione die ac nocte celebratis, hodie facti die & uoſmetipſos ſanctas atque immaculatas uictimas exhibentes, ſicut Apoſtolus adhortatur & dicit: Oro ergo uos fratres per miſericordiam dei, ut conſtituatis corpora ueſtra hoſtiam uiuam, ſanctam, deo placentem, nec configuremini ſeculo huic, ſed transformemini in reuocatione ſenſus ad probandum quæ ſit uoluntas dei bona, & placens, & perfecta. Hoc eſt enim, quod præcipue deo placeat, hoc eſt in quo maioribus meritis ad promerendam dei uoluntatem opera noſtra proueniant, hoc eſt quod ſolum dominǫ de beneficijs eius grandibus & ſalutaribus fidei ac deuotionis noſtræ obſequia retribuant, prædicante in pſalmis & conteſtante ſpũ ſancto: Quid retribuam (inquit) dñi pro omnib⁹ quæ retribuit mihi? Calicem ſalutaris accipiam, & nomen dñi inuocabo. Precioſa in conſpectu dñi mors iuſtorum eius. Quis non libenter et prompte calicem ſalutis accipiat? quis non appetat gaudebundus & lætus, in quo aliquid & ipſe domino ſuo retribuat; quis non precioſam in conſpectu dei & fortiter & conſtanter mortem excipiat, complaciturus eius oculis, q nos in congreſſione nominis ſui deſuper ſpectans uolentes comprobat, adiuuat dimicãtes, uincentes coronat, retributione pietatis pr̃nę remunerãs in nobis qcquid ipſe præſtitit, & honorans qď ipſe pfecit? Ipſius.n. eſſe qď uincimus & qď ad maximi certaminis palmã ſubacto aduerſario puenimus, declarat et dñs docet in euangelio ſuo dicens: Cũ aũt uos tradiderint, nolite cogitare quõ aut qd loquamini, dabiť.n. uobis in illa hora quid loquamini.

Non

Nom.n.uos eſtis qui loquimini, ſed ſpūs patris ueſtri qui loquit̃ in uobis. Et iterū. Ponite in cordib⁹ ueſtris nō præmeditari excuſare. Ego.n.dabo uobis & os & ſapientiā, cui nō poterunt reſiſtere aduerſarij ueſtri. In quo quidem & credentiū magna fiducia eſt, & culpa grauiſsima perfidorū, nec credere ei qui ſe opem ſuam daturū confitentibus pollicetur, nec rurſus eum timere, qui æternam pœnam negantibus comminatur.

Quæ uos tam ꝯ oia fortiſsimi ac fideliſsimi milites Xp̄i inſinuaſtis fratribus noſtris, implentes factis qđ uerbis ante docuiſtis, futuri maximi in regno cœlorū, pollicente dn̄o & dicēte: Qui fecerit & ſic docuerit, maximus uocabit̃ in regno cœlorū. Denicꝙ exemplū ueſtrū ſequuta multiplex plebis portio cōfeſſa eſt uobiſcū pariter, & pariter coronata eſt, connexa uobis uiculo fortiſsimę charitatis, & a ꝑpoſitis uꝛs nec carcere nec metallis ſeparata. Cuius numero nec uirgines deſunt, quibus ad ſexagenarium fructus centenus acceſsit, quaſcꝙ ad cœleſtem coronā gloria geminata prouexit. In pueris quocꝙ uirt⁹ maior ætate annos ſuos cōfeſsionis laude tranſcendit, ut martyrij ueſtri beatū gregē & ſexus & ætas ois ornaret. 4

Implerunt factis ſancti martyres qđ uerbis ante docuerunt, futuri maximi in regno cœlorum. Ergo non ſufficiunt uerba, ſed opus eſt factis. Quod nota cōtra abominatores operum.

Qui nūc uob's dilectiſsimi fratres cōſciētię uictricis uigor? quæ ſublimitas animi? quæ in ſenſu exultantia? qui triūphus in pectore? unūquēcꝙ ueſtrū ſtare ad ꝓmiſſum dei præmiū, de iudicij die eſſe ſecurū? ambulare in metallo captiuo quidē corpore, ſed corde regnante, ſcire Xp̄m ſecū eſſe p̄ntē, gaudentē tolerātia ſeruoꝝ ſuoꝝ ꝑ ueſtigia & uias ſuas ad regna ęterna gradiētiū? Expectatis quotidie lęti ꝑfectionis ueſtrę ſalutarē diē, & iā iācꝙ d' ſcl'o receſſuri ad martyrū mūera, et domicilia diuina ꝑperatis, poſt has mūdi tenebras uiſuri cādidiſsimā lucē, & accepturi maiorē paſsiōib⁹ ol ⁹ & cōflictatiōib⁹ claritatē, ap̄lo cōteſtāte & dicēte: Nō ſunt cōdignę paſsiones huius tp̄is ad ſuperauenturā claritatē, quæ reuelabit in nobis. 5

Fructus cētenus, fructus uirginum.

Plane qa nunc uobis in precibus efficacior ſermo eſt, & ad impetrandum quod in preſſuris petitur facilior oratio eſt: petite impenſius, & rogate ut confeſsionū omnium noſtrum dignatio diuina conſummet, ut de iſtis tenebris & laqueis mundi nos quocꝙ nobiſcū integros & glorioſos deus liberet, ut qui hic charitatis & pacis uinculo copulati contra hæreticorum iniurias & preſſuras gentilium ſimul ſtetimus, pariter in regnis cœleſtibus gaudeamus. Opto uos fratres chariſsimi ac dilectiſsimi in domino bene ualere, & noſtri ſemper & ubique meminiſſe.

VITA MOYSI ET MAXIMI PRESBITERORVM & aliorū confeſſorū per S. Cypriānū Ep̄m Carthaginēſem ſcripta.

Eſt Epiſt.1.in lib.4. Epiſtolarum eius.

g

Loriā fidei et uirtutis ueſtrę fortiſsimi ac beatiſsimi fr̄es iā pridē de opinione cognouerā, lętatus ſatis & plurimū gratulatus quod uos cōfeſsione ſui nois parauerit ad coronā dn̄i nr̄i p̄cipua dignatio. Vos.n. primores et duces ad nr̄i tēporis pręliū facti cœleſtis militiæ ſigna mouiſtis. Vos ſpiritale certamen, qđ nūc geri deus uoluit, ueſtris uirtutibus imbuiſtis. Vos ſurgētis belli impet⁹ primos imobili robore atcꝙ incōcuſſa ſtabilitate fregiſtis. Inde initia felicia pugnādi orta ſunt, unde uincēdi auſpicia cęperūt. Cōtigit hic ꝑ tormēta cōſummari martyria, ſed q in cōgreſsiōe p̄cedēs exēplū uirtutis fratrib⁹ factus eſt, cū martyrib⁹ in honore cōis eſt. Coronas ueſtras manu ſertas idē huc tradidiſtis, et de poculo ſalutari fratrib⁹ propinaſtis.

Acceſsit ad confeſsionis exordia glorioſa, & militiæ uictricis auſpicia, diſciplinæ tenor, quem de epiſtolæ ueſtræ uigore perſpeximus, quã modo ad collegas ueſtros in confeſsione uobiſcum dño copulatos, ſolicita admonitione miſiſtis, ut euangelij ſancta præcepta, & tradita nobis ſemel mãdata uitalia forti & ſtabili obſeruatione teneant. Ecce alius gloriæ ueſtræ ſublimis gradus, ecce iterũ cũ confeſsione geminatus promerẽdi dei titulus. Stare firmo gradu, & in hac acie, quæ in euangelio coronat, irrumpere, & præcepta dñi ſubruendis, manus impias inferentes fidei robore ſubmouere, præbuiſſe ante initia uirtutũ, nũc & morũ magiſteria præbere.

Dñs poſt reſurrectionẽ mittens apſos mandat & dicit: Data eſt mihi ois ptãs in cœlo & in terra. Ite ergo, & docete gentes oẽs, tingentes eos in noie pris & filij & ſpũs ſcti, docentes eos obſeruare quæcunq; præcepi uobis. Et Ioannes apſs huius mandati memor in epiſtola ſua poſtmodũ dicit: In hoc, inqt, intelligimus qa cognouimus eũ, ſi pcepta eius cuſtodia

Notent heretici qui ſe dicunt credere in Chriſtum, & tamen factis præcepta eius deſtruũt, nam ut ait D. Athanaſius in tractatu de paſsione domini, In diuinis, non uerbis ſed factis opus eſt, neque linguæ prolatio, ſed affectus prodeſt.

b mus: Qui dicit qm cognouit eũ, & mandata eius non ſeruat, mendax eſt, & ueritas in illo non eſt. Hæc pcepta cũ cuſtodienda ſuggeritis, diuina et cœleſtia mandata ſeruaſtis. Hoc eſt, eſſe confeſſorẽ dñi, hoc eſt eſſe martyrẽ Chri, ſeruare uocis ſuæ inuiolatã circa oia & ſolidã firmitatẽ, nec pp dñm martyrem fieri, & præcepta dñi deſtruere conari, uti aduerſus illũ dignatione, quam tibi dederit, armis ab illo acceptis rebellem quodãmodo fieri, hoc eſt Chriſtum confiteri uelle, & euangelium Chriſti negare.

Lætor igit ex uobis fortiſsimi ac fideliſsimi frẽs, & qtũ gratulor martyrib9 iſtic coronatis ob uiriũ gloriã, tm gratulor pariter & uobis ob dñicæ ẽt diſciplinæ coronã. Dignationẽ ſuã dñs multiplici gñe largitatis infudit, bonorũ militũ laudes & glorias ſpiritales copioſa uarietate diſtribuit, honoris ueſtri participes & nos ſumus, gloriã urã noſtram gloriã computamus, quorũ tempora illuſtrauit tãta felicitas, ut ætate noſtra uidere contingeret probatos ſeruos Dei & Chri milites coronatos. Opto uos fortiſsimi ac beatiſsimi fratres ſemper bene ualere, & nri meminiſſe.

Ex Epiſt. 5. in lib. 4. Epiſtolarũ eiuſdem.

VITA CELERINI ET AVRELII CONFESSORVM per S. Cyprianum Epiſcopum Carthaginenſem ſcripta.

Gnoſcenda & cõplectenda ſunt frẽs dilectiſsimi bñficia diuina, qbus eccleſiã ſuã dñs illuſtrare tpibus nris & honeſta-

a re dignatus eſt, cõmeatũ dando nobis confeſſoribus ſuis & martyribus glorioſis, ut q ſublimiter Xpm confeſsi eſſent, clerũ poſtmodũ Xpi miniſterijs eccleſiaſticis adornarent. Exultate itaq;, & gaudete nobiſcũ lectis lris nris, qb9 ego et collegæ mei q pñtes aderant, referimus ad uos Celerinũ frẽm nrm uirtutib9 pariter & moribus glorioſum, clero nro nõ humana ſuffragatione, ſed diuina dignatione cõiunctũ, q cũ cõſentire dubitaret, eccleſiæ ipſius admonitu & hortatu in uiſione p noctẽ cõpulſus eſt, ne negaret: nobis ſuadẽtibus, cui plus licuit & coẽgit quia nec fas fuerat nec decebat ſine honore eccleſiaſtico eſſe, quem ſic dominus honorauerit cœleſtis gloriæ dignitate.

Hic ad tpis nri pliũ primus. Hic inter Xpi milites anteſignatus. Hic inter pſecutionis initia ferueria cũ ipſo infeſtationis principe & autore congreſſus, dũ inexpugnabili firmitate certaminis ſui aduerſariũ uincit, uincẽdi cæteris uiã fecit, nõ breui cõpendio uulnerũ uictor, ſed hærentibus diu,

& permanentibus pœnis longe colluctationis miraculo triũphator. Per decẽ & nouẽ dies custodia carceris ſeptus, in neruo ac ferro fuit. Sed poſito in uinculis corpe, solut⁹ ac liber ſpũs mãſit. Caro famis ac ſitis diuturnitate cõtabuit, ſed aĩam fide & uirtute uiuentẽ nutrimẽtis ſpiritalib⁹ de⁹pauit. Iacuit inter pœnas pœnis ſuis fortior, incluſus includẽtib⁹ maior, iacẽs ſtãtib⁹ celſior, uinciẽtib⁹ firmior uinct⁹, ſublimior iudicãtib⁹ iudicat⁹. Et q̃uis ligati neruo pedes eſſent, calcat⁹ ſerpẽs, & obtrit⁹, & uict⁹ eſt. Lucẽt in corpe glorioſo clara uulnerũ ſigna, eminẽt & apparẽt in mẽbris lõga tabe cõſumptis expreſſa ueſtigia. Sũt magna, ſunt mira, q̃ de uirtutib⁹ eius ac laudib⁹ fraternitas audiat. Et ſi aliqs Thomæ ſiſis extiterit, q̃ minus aurib⁹ credat, nec oculoꝝ fides deeſt, ut qſqs qđ audit & uideat: In ſeruo dei uictoriã glĩa uulnerũ fecit, gloriã cicatricũ memoria cuſtodit.

Nec rudis iſte aut nouus eſt in Celerino chariſsimo nr̃o titulus gloriarũ, p̱ ueſtigia cognationis ſuæ gradit̃, parẽtib⁹ ac ꝓpinqs ſuis honore conſimili diuinæ dignationis æquat̃. Auia eius Celerina iã pridẽ martyrio coronata eſt. Itẽ patruus eius & auũculus Laurentius & Ignatius in caſtris & ipſi quondã ſecularibus militantes, ſed ueri & ſpiritales dei milites, dũ diabolũ Chr̃i ꝓfeſsione ꝓſternũt, palmas a dño, & coronas illuſtri paſſione meruerũt. Sacrificia pro eis ſemp, ut meminiſtis, offerimus, quoties martyrũ paſsiones & dies anniuerſaria cõmemoratione celebram⁹. Nec degener ergo eſſe, nec minor poterat, quẽ ſic domeſticis exẽplis uirtutis ac fidei ꝓuocabat, famil ę dignitas, & generoſa nobilitas. Qđ ſi in familia ſeculari p̃dicationis & laudis eſt eſſe patriciũ, quãto maioris laudis & honoris eſt fieri in cœleſti p̃dicatiõe generoſum? Nõ inuenio quẽ beatiorẽ magis dicã, utrũ ne illos de poſteritate tã clara, an hũc de origine glorioſa. Ita æqualiter apud eos recurrit & cõmeat diuina dignatio, ut illoꝝ coronã dignitas ſobolis illuſtret, & hui⁹ gloriã ſublimitas generis illuminet.

Hũc ad nos, fratres dilectiſsimi, cũ tanta dñi dignatione uenientẽ teſtimonio & miraculo eius ipſius, q ſe p̱ſecutus fuerat illuſtrẽ, quid aliud q̃ ſup pulpitũ.i. ſuper tribunal eccleſię oportebat imponi, ut loci altioris celſitate ſubnixus, & plebi uniuerſæ pro honoris ſui claritate conſpicuus, legat præcepta euangelij dñi, quæ fortiter ac fideliter ſequit̃: uox dñm confeſſa in his quotidie, q̃ dñs locutus eſt, audiat? Viderit an ſit ulterior grad⁹ ad quẽ ꝓficiſci i eccleſia poſsit. Nihil eſt i quo magis cõfeſſor fratrib⁹ ꝓſit q̃ut dũ euãgelica lectio de ore ei⁹ audit̃, lectoris fidẽ qſqs audierit, imitet̃.

Iũgẽdus in oratione Aurelio fuerat, cũ quo & diuini honoris ſocietate coiunctus eſt, cũ quo oibus uirtutis & laudis inſignib⁹ copulatus eſt. Pares ambo, & uterq; cõſimiles. In quãtũ gloria ſublimes, i tm̃ uerecũdia humiles. Quãtũ diuina dignatiõe ꝓmoti, tm̃ ſua quiete & trãquillitate ſummiſſi & uirtu tũ pariter & morũ ſingulis exẽpla p̃bẽtes, & cõgreſsioni et pa ce cõgruẽtes. Illic robore, hic pudore laudabiles. In talib⁹ ſeruis lætat̃ dñs. In eiuſmodi cõfeſſorib⁹ gloriat̃, quoꝝ ſecta & cõuerſatio ſic ꝓficit ad p̃conium gloriæ, ut magiſteriũ cæteris p̃beat diſciplinæ. Ad hoc eos Xp̃s eſſe in eccleſia diu uoluit, ad hoc de media nocte ſubtractos, quadã dixerim reſurrectiõe circa eos facta, incolumes reſeruauit, ut dũ nihil in honore ſublimius, nihil in humilitate ſubmiſsius a fratrib⁹ cernit̃, hos eoſdẽ fraternitas ſectata comitetur. Hos tñ lectores interim cõſtitutos ſciatis, quia oportebat lucernam ſuper candelabrum poni, unde omnibus luceat, et glorioſos

2 *Offerimus pro eis ſacrificia, ideſt Miſſarũ ſolẽnia celebramus, neque enim de alio recte poteſt intelligi ſacrificio.*

Ecce dies. 2. anniuerſaria defunctorum in Chriſto.

3 *Lectorum ordo in Eccleſia.*

hultus in loco altiore conſtitui, ubi ab omni fraternitate circunſtante con ſpecti incitamentum gloriæ uidentibus præbeant.

Cæterũ presbyterij honorẽ deſignaſſe nos illis iã ſciatis, ut & ſportulis ijdẽ cũ pſbyteris honorent̃, & diuiſiones mẽſuræ æquatis quãtitatib9 partiant̃, ſeſſuri nobiſcũ puectis & corroboratis annis ſuis, quãuis ĩ nullo minor poſsit uideri ætatis indole, qui cõſummauit ætatẽ glorię dignitate.

Epiſtola eſt. 5. in lib. ſecundo Epiſtolarum euſdẽ ſancti Cypriani Epiſcopi & martyris.

Adhuc de Aurelio ex eodem.

IN ordinandis clericis fratres Chariſsimi ſolemus uos ante cõſulere, et mores ac merita ſingulorũ cõi cõſilio põderare. Sed expectanda non ſunt teſtimonia humana, cum præcedant diuina ſuffragia.

4 *Vide antiquũ Eccleſiæ morem in ordinandis clericis, quem & nunc ſeruat, ut ſuper eorum moribus et meritis populus p ius ferat teſtimonium.*

Aurelius frater noſter illuſtris adoleſcens, a dño iã pbatus & deo charus, eſt in annis adhuc nouellus, ſed in uirtutis ac fidei laude puectus. Minor ĩ ætatis ſuæ indole, ſed maior in honore. Gemino hic agone certauit, bis cõfeſſus, & bis confeſsionis ſuæ uictoria glorioſus, & quando uicit in curſu factus extorris, & cum denuo certamine fortiore pugnauit, triumphator & uictor in prælio paſsionis.

Quotiens aduerſarius puocare ſeruos dei uoluit, totiens fortiſsimus ac prõptiſsimus miles & pugnauit, & uicit. Parũ fuerat ſub oculis ante pau corũ, qñ extorris fiebat, cõgreſſum fuiſſe, meruit & in foro cõgredi clariore uirtute, ut poſt magiſtratus & pconſulẽ uinceret, & poſt exiliũ tormẽta ſuperaret. Nec inuenio quid in eo pdicare plus debeã, gloriã uulnerũ, an uerecundiã morũ, qđ honore uirtutis inſignis eſt, an qđ pudoris admiratione laudabilis. Ita & dignitate excelſus eſt, & humilitate ſubmiſſus, ut appareat illũ diuinit9 reſeruatũ, qui ad eccleſiaſticã diſciplinã cęteris eſſet exẽplo. Qũo ſerui dei in cõfeſsiõe uirtutib9 uincerẽt, poſt cõfeſsionem moribus eminerent. Merebat̃ talis clericæ ordinationis ulteriores gradus & incremẽta maiora, nõ de annis ſuis, ſed de meritis æſtimandus, ſed interim placuit ut ab officio lectiõis incipiat, quia et nihil magis congruit uoci, q̃ dñm glorioſa pdicatione cõfeſſa eſt, quã celebrãdis diuinis lectionibus pſonare poſt uerba ſublimia, q̃ Xpi martyriũ plocuta ſunt: Euãgeliũ Xpi legere, unde martyres fiũt: Ad pulpitũ poſt cataſtã uenire: Illic uiſ ſe cõſpicuũ gẽtiliũ multitudini, hic a fratribus conſpici: Illic auditum eſſe cum miraculo circu ſtantis populi, hic cum gaudio fraternitatis audiri

5 *Ordo lectoratus.*

Hunc igit̃, fratres dilectiſsimi, a me & a collegis, qui præſentes aderãt, ordinatũ ſciatis, quod uos ſcio & libenter amplecti, & optare tales in ecclesia noſtra quã plurimos ordinari. Et qm̃ ſemper gaudiũ properat, nec poteſt moras ferre lætitia, dominico legit. Interim uobis hac die auſpicatus eſt pacem, dum dedicat lectionem.

6 *Mandat orationi frequenter inſiſtere.*

Vos orationi frequenter inſiſtite, & preces noſtras ueſtris precibus adiuuare, ut domini miſericordia fauens nobis cito plebi ſuæ, et ſacerdotem reddat incolumem, & martyrem cum ſacerdote lectorem. Opto uos in deo pâtre, & Chriſto Ieſu ſemper bene ualere.

FINIS.

100479 3

Digitized by Google

Digitized by Google